వ్యాసముల అకారాది సూచి	సం.	పుట.

శ్రీమతి సరోజినీదేవి

అస్పృశ్యోద్ధారాలు

భారతీప్రశంస

కవిరాజ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రి గారు

౧

శ్రీనాగేశ్వరరాయ కర్తృకమునన్ జెల్వొంది రమ్యాకృతిన్
నానాచిత్రవిచిత్రితంబ వయి నానాశాస్త్రతత్త్వార్థముల్
గానంజేయుచు నెల్లవారిమదికిం గల్పించుచున్ హర్షమున్
నానాభూముల స్తోత్రపాత్ర మగుచున్ వర్తింపు మోభారతీ !

మ. విను మోభారతి! నీ వలంతిపదమున్ వేష్టింపఁగా లే దిలన్
నినుఁ బోషించుట కెంతవిత్త మగునో నీ కెట్టిపత్రాదికం
బును రత్నాభరణాదికంబులును బెంపుం గల్గఁ గావించుచుం
డెను నీనాథుఁ డెఱింగి దానికిఁ దగన్ నీవృత్తి మెప్పింపుమా!

ఉ. ఈవు జగంబునం గలుగునెల్లరమెప్పును బొందు టొప్పఁగా
నీ! వగలాడి వై ప్రకృతినే యలరింపఁగ నుంటి నంచు నీ
భావము పండితాళిదెసఁ బర్వఁగ నీయక యుంట పాడిగా
దోవరవర్ణినీ! వినుతి నొందుము పండితపామరేష్టతన్.

చ. అలఁతు లలంతులం బలుక నయ్యావి నీవు జగజ్జనాళికిం
దెలుపఁగ వచ్చుఁ గాని భవదీయమతం బది యంచు నెప్పుడుం
దెలుపఁగఁ బోకు ముత్తమగతిన్ బొలుపొందిననీ కలంతిపే
రలవడకుండ నిన్నుఁ బరమాత్ముఁ డనుగ్రహదృష్టిఁ జూచుతన్.

౧. తెలుగుపద్యములు

చ. ఒకలతకూన క్రొందళుకుహొన్నతళత్తళ లెల్లచోటులం
ప్రకటము గాఁగ నాంధ్రమునఁ బర్వ సుపర్వము లందఁబోక నే
లకు నయి గుంటపూ ల్గలిగి లక్షణలక్షిత గాక యున్నచో
నొకపురుషుండు దాని మహిమోన్నతి యెల్ల నెఱింగెఁ దొల్లిటన్.

చ. పురుషుఁ డతండు నన్నియ సముత్సుకతం గొని దానికల్మషం
బరుదుగఁ బాయఁ బ్రోచి యమృతాప్తి నెసంగఁగఁ జేసి వాసి కా
కరఁ మగుభారతంబు మడి గట్టి యటన్ మొలవేసి సద్రస
స్ఫురణము గల్గఁ జేసె నది సొంపలరారె ఫలప్రదాత్రి యై.

చ. ఫలముల తియ్యతేనెలను వాచవిసేయుచు నప్పొలంబునన్
మొలఁగెడువారు వేల్పులన మించి మనోరుజఁ దొట్టి రోగముల్
గలుగక దుఃఖ మన్ననుడి గానక సంతతసౌఖ్య మందుచున్
నిలిచెద రెల్లకాలమును నెంజిలి వీడిన సత్పదంబునన్.

ఉ. ఆలత కంటురోగముల నంటగనీయక దోహదక్రియా
లీలలఁ దిక్కనాది కవిలేఖులు ప్రోచి ఫలింపఁజేసి రీ
కాలము దాకఁ దత్కృతుల కల్పనముల్ సుమనోమనోజ్ఞముల్
పాలిత సర్వలోకములు పండితపామరలోకవేద్యముల్.

ఉ. ముద్దులు మూటగట్టుచును ముచ్చట గూర్చెడు చిక్కసెక్కెముల్
సద్దళముల్ మధువ్రతవిసారితగానకలాకలాపముల్
సుద్ది నెసంగువృత్తములు సొంపునడల్ కుసుమప్రహాసముల్
పద్దున కెక్కె నావ్రతతి పాటలగంధి యనంగఁ బేర్వడెన్.

మ. బహుదేశంబులపండితవ్రజముతో భాషించి తత్తద్గుణ
గ్రహణప్రాప్తిఁ బ్రశస్తికెక్కి జగతిం బ్రఖ్యాతికై సజ్జన
స్పృహణీయోన్నతి నాలతాంగి వెలయుం బ్రేమించి సేవింప న
న్వహమున్ సర్వమనోరథంబులును దీర్పం జాలి భక్తాళికిన్.

ఉ. ఎల్లరకన్న మిన్న యని యెన్నఁగ నై వెలుఁగొందుదాని కో
చెల్ల! విషప్రవాతమునఁ జేసి జనించిన.....బొణ మున్
చెల్లనిచీడ పట్టుకొని చేడ్పడఁ జేయఁగ నుండ నిన్న దో
సల్లలితాత్మలార, కవిచంద్రములార, తగం బొసర్చుఁడీ!

చెన్నపట్టణము జనవరి ౧౯౨౬

సంపుటము 3 క్రోధన సంవత్సరము, పుష్యమాసము సంఖ్య ౧

స్వవిషయము

పరమేశ్వరానుగ్రహమువలన భారతికి రెండేండ్లు నిండినవి. మూడవయేడారంభమైనది. రెండేండ్ల స్వవిషయవృత్తాంతమును విమర్శించుటయును భావిపరిణామమును నిరూపించుటయును కార్యనిర్వాహకులకసాధ్యము. స్వప్రశంస హేయము. స్వనిరసన మనుచితము. మానవప్రయత్నము లన్నియును నిందాస్తోత్ర విలసితములు. గుణాభివర్ణనము, దోషనిరూపణము పరుల పనియైయున్నది. మమకారాహంకారములు స్వవిషయమునందు గుణములను, పరవిషయములందు దోషములను ప్రత్యక్షము చేయుచుండును. భారతీసేవాపరాయణులు, పండితులు గుణదోషములను నిర్ణయింప సమర్థులు. భారతియందామూలాగ్రము గల లోపములు పత్రికానిర్వాహకులకు సువిదితములు. కార్యసిద్ధికిని సంకల్పమునకును గల యంతరము మహత్తరము. ఆరంభములు మహదాశయములతో నిండియుండును. కార్యము లతిసంకుచితముగ బరిణమించును. పండితులు స్వల్పగుణములను గొప్పగను సంభావించి యానందింతురు. రంధ్రాన్వేషణపరాయణులు దోషాన్వేషణమును జేయుచు సంతసించుచుందురు. ప్రకృతియందుభయపక్షములకును స్థానముగలదు. గుణగ్రహణము, దోషాన్వేషణము పురోభివృద్ధికిసాధనములు. ద్వివిధాభిప్రాయములను గ్రహించి సంస్కరించుకొనుటయే నిర్వాహకులధర్మము.

ఆంధ్రసాహిత్య మనంతమై దిగంతవ్యాప్తమై విరాజిల్లుచున్నది. జీర్ణములైన స్వా

ములందును, భూస్థాపితములైన శాసనాదులందును, సజీవమైన ప్రకృతియందును, విజ్ఞానవిలసితమైన యాంధ్రహృదయమునందును ఆంధ్రసాహిత్యము ప్రత్యక్షమగుచున్నది. ఈయనంతసాహిత్యమును నింద్రియగోచరముచేసి యానందరసోదయమును గలుగజేయుటకు దేశమునందంతటను ననంతముఖముల నిర్మాణములు జరుగుచున్నవి. కవులు సాహిత్యస్వరూపముల నభివర్ణించుచున్నారు. గాయకులు సాహిత్యతత్త్వమును పాడుచున్నారు. చిత్రకారులు సాహిత్యసౌందర్యమును చిత్రవిచిత్రవైఖరులను చిత్రించుచున్నారు. కాపులు సాహిత్యసారమును ప్రజాపోషణమునకు పండించుచున్నారు. దేశమునందంతటను నూతనములైన కావ్యములు, పాటలు, పద్యములు, చిత్రములు పుట్టుచు, నూతన కాంతులను ప్రసరించుచున్నవి. ఈమహోదయసమయమునందు భారతీదేవి నుపాసించి నిజరూపరేఖావిలాస సమన్వితమైన దేవిని ప్రత్యక్షముచేయుటదుష్కరముగనున్నది. ఇట్టి దుష్కరకార్యము సాధించుట కెందరోమహానుభావులు కావలసియున్నారు. ఎన్నియో పత్రికలు గావలసియున్నవి. పెద్దరైలుస్టేషనులందలి పుస్తకాలయములం దమ్మెడిపత్రికలను జూచినపుడు భయభ్రాంతులు గలుగుచుండును. ఆపత్రికలయందలి రంగులపటములు, కథలు, ముద్రణము దిగ్భ్రమను గలుగజేయును. మానవుడు కొలది గొప్పలను పాటింపక ధర్మనిర్వహణమును యథాశక్తినిజేయుట ధర్మారాధనము, సాధనము.

గతించిన రెండేండ్లయందును యథాశక్తిని సాహిత్యసేవను జేయుటకు భారతి పాటుపడినది. వివిధ సాహిత్యాంగములను వెల్లడిచేయుటకు బ్రయత్నించినది. భారతియందు వివిధ విషయములకు సంబంధించిన వ్యాసములు ప్రకటింపబడినవి. వ్యాసములందు కావ్యములకు, విమర్శనలకు, రాజ్యాంగములకు, సంబంధించిన వ్యాసములు గలవు. భిన్నవైఖరుల చిత్రకళను వ్యక్తముచేసెడి చిత్రములుగలవు. చిత్రోపేతములైనకథలుగలవు. భావగీతములు, పాటలు, పద్యములుగలవు. వివిధ సాహిత్యాంగములకును సంబంధించిన విషయములు భారతియందు ప్రవేశమును గాంచినవి. సాహిత్యబృందావనము నవలోకించి ఈస్వల్పారంభమును దలపోసినపుడు పరమ విషాదము గలుగుచున్నది. చేసినది చేయవలసిన దానియందు సహస్రాంశమైనను లేదని నిర్వాహకులకు విదితమైయున్నది. వ్యాసములను సేకరించుటయందును, త్రివర్ణ ఫలకములను చేయుటయందును, వాటిని ముద్రించుటయందును గల సాధకబాధకము లనుభవజ్ఞులకు విదితములు. కాలక్రమమున భారతి సర్వాంగ శోభితయై సాహిత్యసేవను జేయుటకు భగవంతు డనుగ్రహింప వేడుచున్నాము. భారతీనిర్వహణమునకు దోడ్పడిన మహాజనులకు కృతజ్ఞతాంజలులను సమర్పించుచు ముందును నాంధ్రమహాజనుల సాదరపోషణమును వేడుచున్నాము.

—సంపాదకుడు.

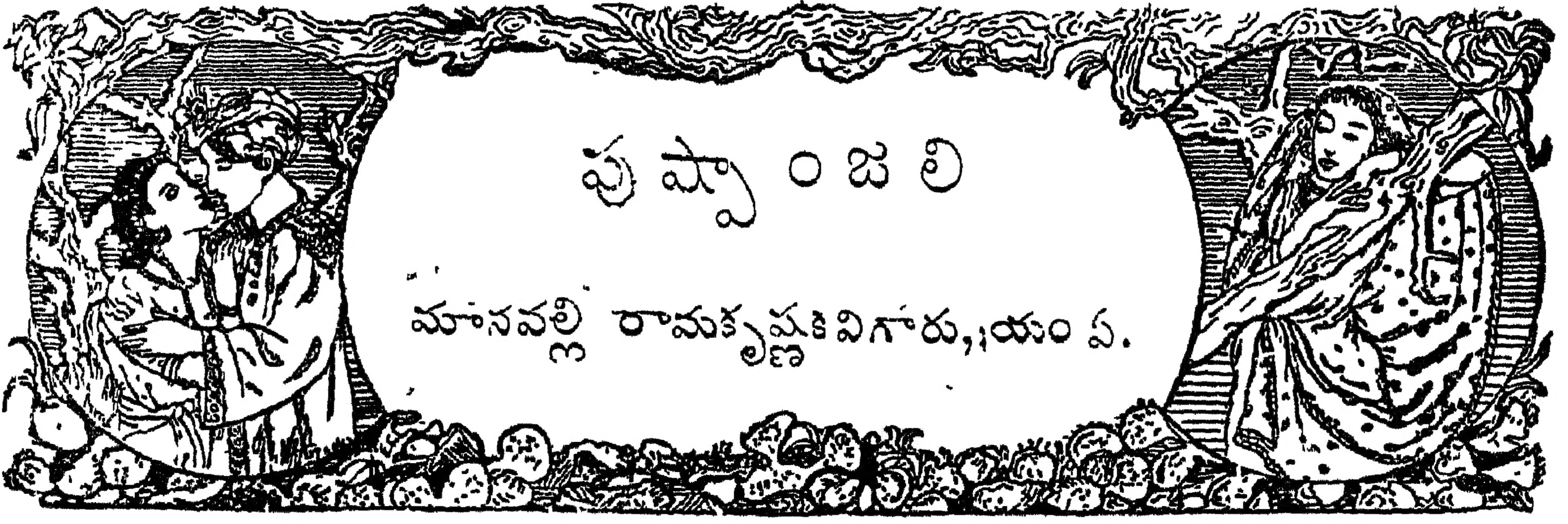
తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరి గారు

నిరతంబు గోపిక ల్నినుఁ గూడి క్రీడింప, మున్నెట్టి తీర్థాల మునిఁగిరొక్కొ?
నిను ముద్దుకొమరుగాఁ గని పొంగ దేవకీ, వసుదేవు లేదాన మొసఁగిరొక్కొ?
లాలించి ని న్నెత్తికీలుబొమ్మ నొనర్ప, రాధ యెంతటి భాగ్యరాశియొక్కొ?
హాయిగా నీతోడ నాటపాటలుసల్ప, గోపబాలకు లేరిఁ గొలిచిరొక్కొ?
శిలల నవలీల నీరుగాఁ జేయు నీదు, మృదుమధుర వేణుగాన సత్సుధను గ్రోలి
పరవశత నంద ద్వారకాపురనివాసు, లెన్న నేమేమిచేసిరో చిన్నికృష్ణ!

సీ. గీర్వాణభాష నిన్ గీర్తించి నుతిఁ గాంచ, బాదరాయణతపఃఫలమదేమొ?
తెలుఁగుపల్కుల ముద్దులొలుక నిన్బలుకంగఁ, బోతనార్యుని పూర్వపుణ్యమేమొ?
నీలీలలెల్ల వర్ణించి సన్నుతిగాంచ, లీలాశుకునిభాగ్యలేఖ యేమొ?
నినుఁగాంచి జగమందు నిత్యకీర్తిగడించ, భరతమాత తపఃప్రభావ మేమొ?
మృదుమధురగేయఫణితిఁ గోవిదులు మెచ్చ, నీచరిత్రంబులెల్ల వర్ణించినట్టి
దివ్యమూర్తి నారాయణతీర్థసుకవి, సుకృతమదియేమొ లోకైకసుందరాంగ!

సీ. పసివాఁడవని జోలపాటఁ బాడెనుగదా, దేవకీదేవి నిన్ దెలియ లేక
దొంగవాఁడవటంచుఁ దూలనాడిరిగదా, అల గోపసతులు ని న్నరయ లేక
వెఱ్ఱికుఱ్ఱవటంచు విసమొసంగెనుగదా, మొఱకురాకాసి ని న్నెఱుఁగ లేక
ఆలకాపరివంచు నాటలాడిరిగదా, గోపబాలకులు నీగుర్తు లేక
నహహ బ్రహ్మాదిదుర్జ్ఞేయమైన నీదు, మహిమ నెఱుఁగంగ నెవరికే మహిమకలదు?
కమలబాంధవ సమభాస! కనకవాస!, చిత్రలీలావికాస! లక్ష్మీనివాస.

సీ. పాపంబులను మనస్తాపంబులను బాపు, రూపంబు నొకసారి చూపుమయ్య!
కారుణ్యరసపూరకలితమై విలసిల్లు, చూడ్కి నన్నొకసారి చూడుమయ్య!
అందమై మకరందబిందుబృందముఁ జిందు, పలుకుతో నొకసారి పలుకుమయ్య!
విశ్వమోహనమైన వేణుగానామృతం, బెలమిమై నొకసారి చిలుకుమయ్య!
“వత్స! సకలమనోరథావాప్తి ర” స్తటంచు నొకసారి వేడ్కదీవించుమయ్య!
జాల మీలీల నేల నేతాళఁజాల, భవ్యగుణజాల! వేణుగోపాలబాల.

ఎలకూచి వేంకటకృష్ణరాయ కవి

ఇతఁడే బాలసరస్వతియను బిరుదముతోఁ బ్రఖ్యాతుఁడై నన్నయభట్టీయవ్యాకరణమునకుఁ డీక రచించి కవిచరిత్రకారుల నిందాస్తుతిశరపరంపరలకు లక్ష్యమై యంధ్రలోకము నలంకరించినకవి. ఇతఁడు రచించిన యంధ్రశబ్దచింతామణీవ్యాఖ్యను బెక్కండ్రు మూలాంచలశాఖాంచలముల ఛేదించి ప్రకటించియున్నందునఁ బలుభావనలకుఁ దావలంబయ్యె. తద్గ్రంథప్రారంభ మిట్లున్నది:

" శ్రీకరశాఖమై ద్విజనిషేవితమై
సుమనః ప్రజీవనం
బై కలధౌతసుందరమహాచ్ఛదమై
సుమసౌరభద్యుతి
ప్రాకటమై ప్రశస్తనవపల్లవమై
యలరారు నాశ్రితా
నీకఫలప్రదంబు హరినిర్జరశాఖి
సమాశ్రయించెదన్.

సీ. చిన్ని చెందొవవిందు కన్నెకేదఁగి రేకు
దోఁపినయందపుఁ దుఱుముతోడ
సరసదూర్వా దళాంకురగుచ్ఛకచ్ఛాయ
లీనునిద్దంపు నెమ్మేనితోడఁ
గరుణారసమరందభరసంభృతములై త
నర్చునేత్రారవిందములతోడఁ
గాలాహిక్రియ నభక్తజనంబులకు భయో
త్పాదియౌ నభయ హస్తంబుతోడ
హృదయమునఁ గానిపించి యభీప్సితప్ర
బంధశబ్దార్థవిజ్ఞానభవ్యశక్తి
యొసఁగుఁగావుత తల్లి భక్తౌఘదురిత
లావి దక్షిణకాళికాదేవి మాకు.

ఏ.అనియిష్టదేవతాప్రార్థనంబుచేసి మునొకనాఁడు విద్యానగరిలో నచింత్యకారణగోపాయోగమజ్ఞ సాహచర్యుండగు శివయోగివర్యుచేత సైవవోదనంబునఁ బరిప్రాప్తంబైన యంధ్రశబ్ద చింతామణీగ్రంథంబునకు సకలలోకోపకారకంబుగాఁ డీక గావింపం గోరి నెమ్మనంబున,

ఉ. ఏమిమహాద్భుతం బిది హ
రీహరి యెక్కడి యంధ్రశబ్దచిం
తామణి భక్తి యెక్కడిమ
తంగనగంబు యుగాదిసంభవం
బై మునుచన్న నన్నయ మ
హాకవి యెన్నఁడు సిద్ధుఁ డవ్వఁ డా
హా! మదగణ్యపుణ్యసము
దగ్రతఁ జేకుఱెఁ గాదె యింతకున్.

మ. ఇలఁ బ్రజ్ఞాధికులౌ కవుల్ మునుపు లే
రే వారు వ్యాఖ్యానక
ర్తలు గానోపరె పెక్కువత్సరములం
[illegible] న్నయీ

తెలుఁగునకు వ్యాకరణంబు నాకొసఁగెఁ శ్రీ
త్రిపుటీక గావింపుమం
చలసి స్వప్నంబు నదృష్టదేవత వినూ
పాఖ్యంబు నిక్కంబుగాను.

వ. అని గణించి లోకోపకారిసుకృత
కీర్తిసంభరిత సోదర్యంబునకుఁ బ్రహర్షించి
యంధ్రవ్యాకరణభాష్య నిబంధనోత్సుకుండనై
యం దాదిని నస్మచ్చరిత్ర మభివర్ణించెద:

సీ. స్థిరకీర్తి యొలకూచి తిప్పనార్యుఁడు గాంచె
శుచిశీలు వల్లభసోమ......
.....సుచరిత్రు లిద్దఱు
సుతులు......
...తిప్పనకు భైరవన్న నన్నయనాఁగ
నలఘు లిద్దఱు తనూజులు జనించి
ఈతని...నకునొజ్జఁ తిర్మలయ్య రా
మనయుఁ జిట్టనయు సూరనయు నాఁగ
.........లేంద్రుఁ డళియరామావనీశ
దత్త యొడపల్లెముఖ్యసద్గ్రామహేమ
......వచ్ఛత్ర పల్యంకికామణీవి
భూషుఁడై నెదుమీఁ స్ఫూర్తిఁ బొలుపుమిగిలె
అత్యనఘుండు రామఘనుఁ
డాత్మజులం గనియెన్ శుచిత్వసాం
గత్య...రుభైరవుని
నాగన నప్పన రామధీమణిన్
ధృత్యమరాద్రి భైరవమ
నీషికిఁ గల్గిరి సత్కుమారు లా
దిత్యుఁడు కృష్ణసత్కవి సు
ధీజనవందితుఁ డబ్బనార్యుఁడున్.
ప్రాకనాటి సకలపండిత కవిజనా
చార్యుఁడైన కృష్ణయార్యనర్యు
నకును లక్ష్మణాంబికకు నేను నాదిత్య
కవియుఁ గల్గితిమి జగన్నుతముగ.

సీ. భాషాధిక గ్రంథపరిచయోదాత్తుఁడఁ
గౌముదీ నాటక కావ్యకలన
భాషావివరణాఖ్య భవ్యశాస్త్రకరుండ
బాహటస్థాననిబంధనుండఁ
జంద్రాపరిణయాది సత్కృతిస్రష్టను
దీప్ర వామనపురాణప్రబంధ
భామతీగీతిప్రబంధౌఘకర్తను
దక్షిణకాళికాతంత్రచణుఁడఁ
బ్రకట యాదవ రాఘవ పాండవీయ
నామకశ్లేష కవితాప్రణాయకుండ
నలఘు కౌండిన్య గోత్రుఁడ నఖిలసుకవి
తాస్వతంత్రుఁడ బహుకళాదరుఁడ నేను.

వ. వేంకట కృష్ణరాయాఖ్యుఁడ నంధ్రశబ్ద చింతామణిఁ దెలిఁగించెద నిది తొల్లి సకల కవితాప్రవర్తకుండగు శబ్దశాసనుండు సకల కవిహితంబుగా యథోచిత సూత్రగర్భితంబు లగు నార్యావృత్తంబులఁ బంచపరిచ్ఛేదకంబుగా సమకట్టె. నేనును నానేర్చుకొలందిఁ దత్తత్సూత్రవిభాగంబును, దత్ప్రమేయ వివరణంబును, దదుదాహరణస్వరూపంబులును నంధ్రభాషామయగద్యపద్యంబుల నేర్పఱిచి నాయాత్మదేవతయగు నంబాదేవి కర్పించువాఁడఁ దదుపక్రమం బెట్టిదనిన."

అని ప్రారంభింపఁబడి పరిచ్ఛేదాంతముల దక్షిణకాళికామంత్రాక్షర పరిపూతంబగు సంబోధనంబుల ఘటింపఁబడిన యీగ్రంథమున నంకితాంకపద్యము లేనడుమ నెవ్వరో యాంధ్ర

పత్రికలోఁ బ్రకటించినందునఁ జర్విత చర్వణమగుటచే వానినదలితిమి.

ఇతని గ్రంథములలో యాదవరాఘవపాండవీయము ముద్రితమయ్యెఁ బ్రఖ్యాతి చెందదయ్యె. గ్రంథాంతపత్రము మాత్రము చెన్నపట్టణమునఁ జిరకాలమునకుఁ బూర్వమే మంగళద్రవ్యము లమ్మెడు ప్రసారమునఁ జూడఁగలిగె. భాషావివరణము, ప్రాకృతసూత్రములకు వివరణగ్రంథము సంస్కృతభాషలో రచింపఁబడియె. దీనిని జదువంగలిగితిమి; కాని యుత్పలదేవత్రివిక్రమ కృష్ణలీలాశుకాదుల సర్వంకషపాండిత్య మిందుఁ గానరాదు. చంద్రికాపరిణయము ద్వితీయాశ్వాసమధ్యపర్యంతమే లభించుచున్నది. అదియు రేచర్ల మాధవరాయల చంద్రికాపరిణయమునకుఁ దీసిపోవునేమో? బాహటాంధ్రకృతియు, భామతీగీతప్రబంధములు లభించినవికావు. భామతి శంకరభాష్యమునకు వ్యాఖ్యానమగు వేదాంతగ్రంథము. ఇదిగాక వేఱొకభామతి యున్నదా? భామతి గీతరూపముగాఁ దెనిఁగించుట శ్లాఘ్యమేకాని గీతపద్యచక్రిపద్రియని పేరుగిన్న నేఁటికాలపుఁగవికి బిరుదలోపము లేకుండుటకుఁగాఁబోలు శత్కృతి యంతర్ధానమయ్యె. కౌముదియే రంగకౌముదియను సంస్కృతనాటకము.

ఇతనిముత్తాత యళియ రామరాయలయొద్ద నెడపల్లెగ్రామము సందినందున 1608 క్రీ. శ. లో వ్యాకరణము రచించెననుట యాశ్చర్యముకాదు. గ్రంథమునిచ్చిన శివయోగియే సారంగధరుఁ డగునని యప్పకవి యూహించియుండును. సన్నయభట్టుకాలము యుగాదియని బాలసరస్వతియే వచించె. అప్పకవికి బరువు తఱిగెఁ బరువుకలిగె. ఇతఁడు నియోగికులజుఁ డనుటకుఁగూడ నిదుఁబొంది కలు గలవు.

దినోదయము *

నిడుమోలు కనకసుందరం గారు, బి. ఏ., (ఆనర్సు)

ఉన్నలార ! నాకిట సెలవామెనయ్య !
నన్ను దీవింపుఁడీ ! వందనము లొనర్చి
యందఱకు మీకు, నింక వీడ్కొందు నేను.

ఇవె కవాటపుఁదాళపుఁజెవ్వు లొసంగి
మద్గృహంబున నెల్లసామ్యముఁ ద్యజింతు :
మీదఁతుదియాదరపుఁబల్కె-చూనాదుకోర్కి-
ఇరుగుపొరుగున మనమునుంటి మిన్నినాళ్లు
లేను మీ కీయఁగల్గినదానికంటె
నధికముగనే గ్రహించినయది నిజంబు.
నాడు చీఁకటికోణంబునను వెలుంగు
జ్యోతి యాఱె, నల్లదియె దినోదయంబు !
ఆగతాజ్ఞానుబద్ధుఁడ నగుచుఁబయన
మునకు నే నిప్డె సంసిద్ధుఁడనుగ నుంటి.

* రవీంద్రుని 'గీతాంజలి' యందలి 93-వ పద్దెమున కనువాదము.

రావుసాహేబు గిడుగు రామమూర్తిపంతులు గారికి

కడపటి విన్నపము

విద్వాన్ గరిమెళ్ల సోమన్న గారు, యం. ఏ., యల్. టి.

పంతులుగారు "నిత్యమున్నూ జను లందరూ వాడుతూ ఉన్న భాష రద్దుచేసి గ్రాంథికభాష నెలకొల్పరాదు" అని రక్తాక్షి వైశాఖభారతిలో ప్రకటింపఁగ నాకుఁ గలిగిన సంశయములను భారతీముఖముగ వెల్లడించి ఉత్తరములు కోరితిని. నా ప్రశ్నల కుత్తర మొసఁగుట దుష్కరము అని పంతులు గారు నాకు వ్రాసిరి; మఱియు నాతో ననిరి. వ్యవహారభాషావిషయకము లగు నా ప్రశ్నలను మే మిరువురము కలిసి ఒకపూట విమర్శించితిమి. ప్రత్యుత్తరము భారతిలో ప్రకటింతు మనిరి.

"చెప్తాను, నలభై, తెలుసుకొను, వస్తే" మున్నగు సార్వజనీనప్రయోగములే కాక "నువ్వు, ఆపూరు, వాడొస్తే, వక్కడు, వెళ్దాం, ఊది, పడ్డాయ్, ఇచ్చేస్తే" అనునట్టివియు, "ఇతరఖర్చులు, నిత్యరాబడి, దారాపుత్రాదులు, స్వంతదారుడు" మొదలగు విలక్షణ సమాసములును—పంతులుగారు సామాన్యముగ ఒప్పుదురు. ఇట్టిప్రయోగములు ధారాళముగ ఉపయోగింప నగు నని వీరి యభిప్రాయము. ఇట్టి ప్రయోగములను పద్యరచనలలోకూడ ఒప్పుదురా అను ప్రశ్నకు వీ రిచ్చిన సమాధాన మేమనిన—"కవులు స్వతంత్రులు; వారి యిష్టముచొప్పున వారు పదములను వాడుదురు. మనము పద్యకావ్యములలో ఇట్టిప్రయోగములు కూడునా అను ప్రశ్నకు సమాధానము ఈయ నక్కఱలే"దనిరి. గద్యభాషయు పద్యభాషయు ఇంచుమించుగ నేకరూపముగ నుండుట భాషాసామాన్యలక్షణము. పంతులుగారి సందిగ్ధ ప్రత్యుత్తరము వలన తేలిన విషయ మేమనగా వీరికైనను ఇట్టి ప్రయోగములు, పద్యకావ్యములలో చొన్పుట ఇష్టము అంతగ లేదని; కాని వీరు అట్లు చెప్పుటకు సంకోచపడుదురు.

పంతులుగారి వాదములో ఇది యొక దుర్బలవిషయము. ఈవాదమునఁ గల ఇతర బాధలను బరికింతము. తెలుగు పుస్తకము లన్నియు ప్రాచీనములును, నవీనములును తెలుగుదేశమం దెల్లెడ నేకరీతిగ విదితము లగుచున్నవి. వేయియేండ్ల నాటి ఆంధ్రభారతమును, ఇప్పటిఆంధ్రబ్రహ్మాండపురాణమును (శ్రీజనమంచి శేషాద్రిశర్మగారిది) భాషాభేదములులేక లిపివ్యత్యాసములు చెందక ఆంధ్రదేశమునం దెల్ల సమముగ గ్రాహ్యము లగుచున్నవి. మనవాఙ్మయమునకు ఇంచుమించుగ నంతటికి ఈయేకభాషా మహాలాభము కలిగియున్నది. బళ్లారిలో వ్రాయబడిన పుస్తక

ములు గంజాములోను, నెల్లూరిలోనివి గోదావరిలోను సులభముగ చదువబడు చున్నవి. ఇప్పటివఱకు ఆంధ్ర భాష పుస్తకగత మగునది ఏకస్వరూపమును దాల్చియున్నది. ప్రసంగ భాషలో కొన్ని భేదము లుండిన నేమి? గ్రథిత విషయ సుగ్రాహ్యత్వము ఆంధ్ర దేశమునకు ఐక్యమును ఒసంగుచున్నది. ఆలోచించిన కొలది ఈలాభముయొక్క విలువ అపరిమిత ముగ తోచును.

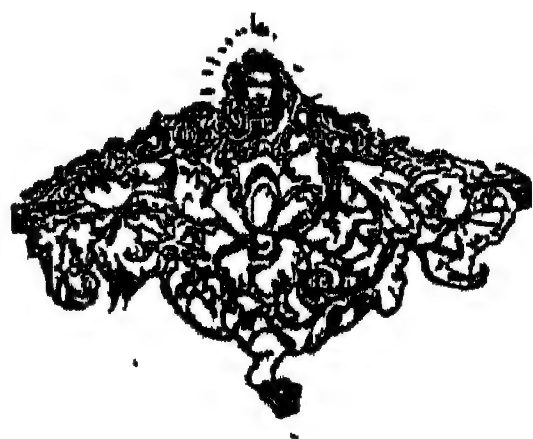
పంతులుగారి సంకల్పమును ఆంధ్రలోక మంగీకరించి పైనుదహరించినవిలక్షణరూపములను గ్రంధములలోనికి జేర్చునెడలకొంతకాలమునకు ఆంధ్ర భాషయొక్క ఐక్యము చెడు గంటె దూరమండలములవారి వ్రాతలు ఒకరివి ఇంకొకరికి గ్రాహ్యములు గావు. మఱియు వేయియేండ్లనుండి పెంపొందిన వాఙ్మయము నానాటికి జనులకు తెలియకుండ బోవును. ఈ ఉపద్రవము దుర్భరముగదా! పంతులు గారు దీనిని పునఃపునః తలంచిన తమయుద్యమమును ఇప్పటికి నిలుపుట ఉచిత మని తోచును.

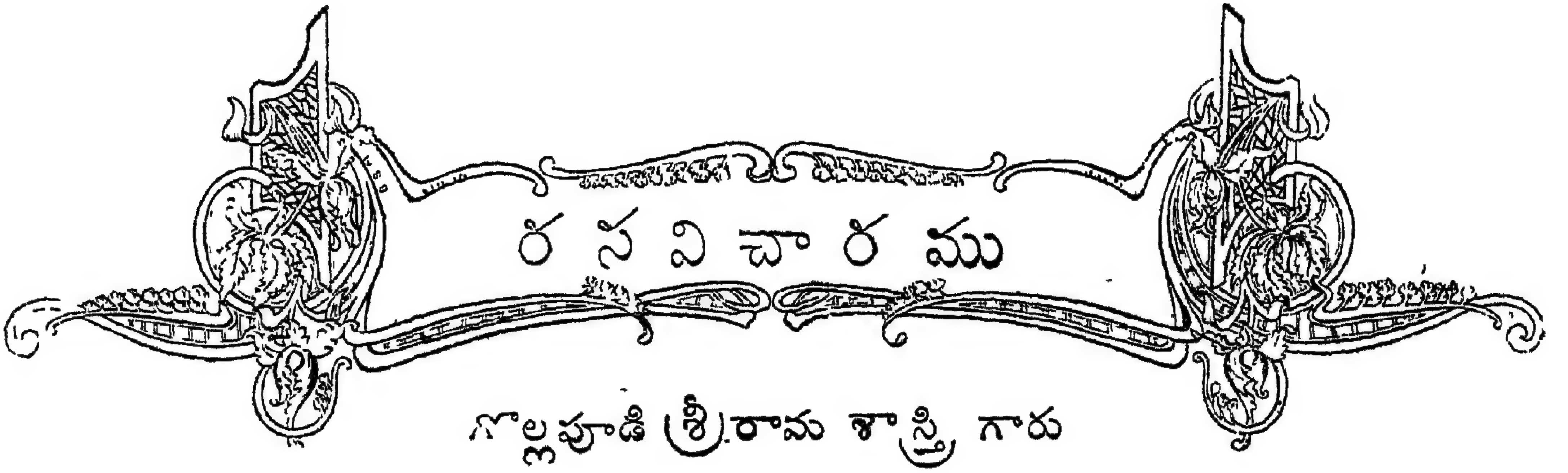
వ్యావహారికభాషను గూర్చిన వ్యవహారము వైదేశికుల ప్రోత్సాహముచే మనదేశమునందు ప్రారంభ మయినది. ఆరంభమునకు ముందుప్రయత్నము లేకయే, విద్వాంసుల సమ్మతిపడయకయే, జనాభిప్రాయమునునిరాకరించుచునే, వీరుతమభాషల తెన్నుపోక తెలుగును సంస్కరింప బూనిరి. పంతులుగారు వీరికి కుడిభుజ మయిరి. ఇట్టి విపరీతసందర్భములలో భాషాసంస్కారము జరుగునా?

ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము ఉదయించుచున్నది. వివిధశాస్త్రములు ఆంధ్రములో వ్రాయబడును. ఇతర భాషలలోని ఉత్తమ గ్రంధములు తెలుగులోనికి పరివర్తితములు అగును. ఉత్తమవిద్య లన్నియు తెలుగులో నేర్పబడును. పరీక్షలు తెలుగులో జరుగును. ఇప్పుడు తెలుగుభాషకు లేని స్వాతంత్ర్యములు త్వరలో ప్రాప్తించును. అర్థాను స్వార శకట రేఫాదులు తొలగిపోవును. క్రొత్తగ పుట్టు మహాప్రవాహములో అనవసరమగు భాషాశృంఖలములు విడిపోవును.

పంతులుగారు ఆంధ్రభాష యందును ఆంధ్రవాఙ్మయమునందును అసమాన ప్రజ్ఞ గలవారు. భాషోత్పత్తి, భాషాభివృద్ధి, భాషా తత్త్వము మున్నగు విషయములను వీరు లెస్సగ విమర్శించి గొప్పగ్రంథములు వ్రాయగలరు.

వీరు ఇట్టిపనికి తొడంగవలయునని నా ప్రార్థన.

రసవిచారము

గొల్లపూడి శ్రీరామ శాస్త్రి గారు

రసమన నేమి?

" విభావానుభావ వ్యభిచారిభి రభివ్యక్తః
స్థాయీ భావో రసః. " (భరతసూత్రము)

'విభావములు, అనుభావములు, వ్యభిచారిభావములు అనువానిచే వ్యక్తమైన స్థాయిభావము రసమని చెప్పఁబడును.' అని సూత్రార్థము. విశేషముగఁ దెలియఁబడుచున్నవి కాన విభావము లనఁదును కావ్యనాటకాదులలో కథాలంబనము లగు నాయికా నాయకాదులు ఆలంబన విభావములు. ఆనాయికాదుల గుణములును, మలయమారుతాదులును తద్భావోద్దీపకము లగుటచే నుద్దీపనవిభావము లనఁబడు. ఈ యుద్దీపితములైన రతిహాస క్రోధాదులు కటాక్షప్రసాదాదుల మూలకముగ ననుభవ గోచరము లగుటచే ననుభావము లనఁబడు చున్నయవి. ఇట్లు అనుభవగోచరమై భావనావిశేషలబ్ధమగు పరగత సుఖదుఃఖాది భావనవలన మానసమునకుఁ గలుగు మార్పు సత్త్వమనఁబడు. ఈసత్త్వమువలన స్తంభాదులు జనించును. కనుకనే వీనికి సాత్త్వికభావము లనిపేరు. ఇవి యను రూపము లగుటచేఁ బ్రత్యేకముగ సూత్రమందుఁ జెప్పఁబడలేదు. ఇట్లు భావనావిశేషముచేఁ దాదాత్మ్యము నొందియున్న వానికి సముద్రంబునఁ దరంగములవలె నిర్వేదాదులు పుట్టుచు నశించుచుండును. ఈయవి స్థిరముగ నిలుచునవి గాకపోవుటచే సంచారిభావములనియు, వ్యభిచారిభావములనియు వ్యవహరింపఁబడుచున్నవి. ఈవిభావానుభావ వ్యభిచారిభావములవలన వ్యక్తమైనభావము స్థాయియనఁబడును. ఆస్థాయియే యనుభవసిద్ధమై రసత్వము నొందుచున్నది. విభావాదులచే వ్యక్తమైనస్థాయి యనుచోఁ బాలుపెరుగుగ మారిన చందంబున నాభావములే స్థాయిగఁ బరిణమించుననియర్థముగాని దీపముచే ఘటమువలె పూర్వసిద్ధవస్తువ్యక్తత యని తలంపఁజనదు. ఇంకను నీవిషయమును యించుక విశదీకరింప యత్నించెద గాక !

భావమన దలంపు - అనగా మనోవ్యాపారము జ్ఞానసామాన్యమునుగుఱించి మనస్సు కారణమగుట సర్వవిదితము. మనస్సంబంధము లేక యెట్టికార్యముగాని కాజాలదనుటయు ధ్రువము. కనుక, ప్రకృతములో మానసవర్ణ్యమైనరసమును దదాశ్రయమే యగునుగదా ! ఎట్లన? శ్రవ్యకావ్యమున గుణాలంకారాది మహిమచేతను, దృశ్యమున నాంగికాద్యభినయాదులచేతను, ననుకార్యులగు రామాదులకును ననుకరించునటులకును దత్ప్రేక్షకు లగు సహృదయులకును గలయంతర మంతర్ధానమై వేద్యాంతర ధిక్కారముచే సర్వేంద్రియంబులును స్వస్వవ్యాపారవిరతములై మనస్సును సమీపించును. అట్టితఱి చంద్రస్పర్శముచేఁ జంద్రకాంతమువలె మానసము మార్పు నెందును. ఆసమయమున ననిర్వాచ్యమగు నొక యానందమనుభూతమగును. అదియ రసమని చెప్పఁబడును.

విశ్వనాథకవిరాజు రసస్వరూపమును గుఱించి ముచ్చటించుచు, 'రజస్తమోగుణములచే నస్పృష్టమగు నొక యాంతర ధర్మమే సత్త్వమనఁబడు. అట్టి సత్త్వోద్రేకమువలన నావిర్భూతమై యవిచ్ఛిన్న స్వప్రకాశానంద చిన్మయమై, లోకోత్తర చమత్కార సారమై, బ్రహ్మానందసోదర మగురసము సహృదయులగు కొందఱిచే నాస్వాదింపఁబడు'నని నుడువుచు, 'ప్రకాశశరీరముకంటె రసమన్యముగాక పోయినను ఉపచారమువలన రస మనుభవింపఁ బడుచున్న' దని వ్యవహారములోనున్నదని విశదీకరించి యున్నాఁడు. ఈరసశబ్దమును నిర్వచించుటలో సాహిత్యవేత్తలలో జనించిన యభిప్రాయభేదము లనంతములు.

అనుకార్యులైన రామాదులయందుండు రసము రామాదిరూపత్వాను సంధానమువలన నటునియందుఁ

ప్రతీయమానమై సామాజికులచే ననుభవింపఁబడుచున్నదని భట్టలొల్లటాదులమతము.

అనుకర్త యగునటునియందు రసావిర్భావము లేకపోయినను నభినయవిశేషమువలన, సమ్యక్, మిథ్యా, సంశయ, సాదృశ్య, విలక్షణ మగుజ్ఞానముచే చిత్రతురగాదిన్యాయమున సామాజకునిచే రస మనుభవింపఁబడునని శ్రీశంక్వాదులమతము.

రసము పుట్టునదికాని ప్రతీయమానముగాని కానేరదు. సహృదయనిష్ఠమగు భావుకత్వ వ్యాపారముచే భావితమై భోగమను వ్యాపారముచే ననుభవింపఁబడునని భట్టనాయకాదుల యాశయము.

ఇంకను నిట్టిమతములు గొన్నిగలవు. ఒకవిషయమును విమర్శించుటలో నింతఱకిన్ని యభిప్రాయములు జనించుట కేమిహేతు వందురేని, అనుభవైక వేద్యమగు మనోభావవిశేషమును పరిమిత పదజాలముతో నిర్వచింపఁ బూనుటయే. ప్రాచీనభారత దేశౌన్నత్యమును జాటుటకుఁ బ్రాచీనాలంకారికు లొనర్చిన యీరసవిచార మొక్కటియే చాలుననవచ్చును. అట్టిపండితరాజులఁ గనిన భారతమాత సర్వవిధముల ధన్యురాలు. అట్టి తల్లి బిడ్డల మగుటకు నోచుకొనిన మనమును ధన్యులమే యగుదుము. ఈ రసవిచారము ప్రత్యేక గ్రంథరూపముగనే ప్రకటింపఁ దగినదైనను, నీ వ్యాసమునందు సంగ్రహముగఁ దెలుపఁదలఁచితిని.

రసాస్వాదనము

"పానకరసన్యాయేన చర్వ్యమాణః .... బ్రహ్మానందాస్వాదమివానుభావయన్ అలౌకికచమత్కారకారీ శృంగారాదికో రసః." (కావ్యప్రకాశ కారుఁడు)

బ్రహ్మానందసదృశ మగు నీకావ్య రసాస్వాదన మొనరించుటకుఁ బూర్వజన్మసంస్కార మావశ్యకమనియు, వాసనాశూన్యుఁడీఫలము ననుభవింపఁ జాలఁడనియు నాలంకారికాభిమతము.

"శ్లో. స వాసనానాం సభ్యానాం రసస్యాస్వాదనం భవేత్, నిర్వాసనాస్తు రంగాంతఃకాష్ఠకుడ్యాశ్మసన్నిభాః."

పూర్వజన్మ సంస్కారముగలవారే యీయానందమనుభవింపఁగలరు. తద్భిన్నులు రంగస్థలమునందలి కుడ్యాదులవంటివారని పైశ్లోకాభిప్రాయము. అట్లని పూర్వజన్మసంస్కారమునలెర సాస్వాదనమునకు నైహికసంస్కారమనావశ్యక మనుటకు వలనుపడదు. అంకురరూపమునసుండు ప్రాక్తనసంస్కార మభివృద్ధినొందుటకు విద్యాదోహదము మిగులముఖ్యము. ఈసంస్కారము లేకపోయినను, రసాస్వాదనమొనర్పగలవారు లేరనుటకు వీలు లేకపోయినను చాలఅరుదనుటకు సంశయములేదు. పఠితయు నావాసన సంస్కారవిరహితమే యైనచో నొకప్పు డంతరించుననికూడఁ జెప్పనగును. కనుక కావ్యామృతముఁ గ్రోలనలయునన్న ప్రాక్తన సంస్కారమునకుఁ దోడుగ నద్యతనజన్మసంస్కారమును నావశ్యకమే యగును. విశ్వనాథపండితులు పైశ్లోకమును వివరించుచు 'వాసనా ఇదానీంతనీ ప్రాక్తనీచ రసాస్వాదనహేతుః' అని నుడువుచు ఇదానీంతన సంస్కార మనావశ్యక మనినచో శ్రోత్రియజరన్మీమాంసకాదులకును రసాస్వాదనము గలుగవలయుఁగదా? అట్లుకలుగుచున్నదా? పోనీ, ప్రాక్తన జన్మసంస్కారము నంగీకరింపకపోయిన బాధక మేమందురేని విద్యావిశారదులకును గొందఱకు రసోద్బోధజనించుట యసంభవముగఁ జూపట్టెడి. కనుక ఇదానీంతన ప్రాక్తన రూపమగువాసన రసాస్వాదనమునకు హేతువనని చెప్పక తప్పినదిగాదని వక్కాణించి యున్నాఁడు.

ఆలోచింప దయామయుఁడగు సర్వేశ్వరుఁడు అసాధారణమగు బ్రహ్మానందము ననుభవింపఁ జాలని సంసృతి మగ్నులకుఁగాని తత్సదృశమగు కావ్యానందమును అనుగ్రహించియున్నాఁడ నుటయొప్పును. కనుకనే పండితులు 'సంసారవిషవృక్షమునకు సత్సాంగత్యము, కావ్యామృతపానము అనునవిమాత్రమే యమృతఫలము'లని చెప్పియుండుట.

అటుగాక; స్రక్చందనాదులవలనఁ గలుగు నానందమునకంటె నీకావ్యానందమునందుఁ గల విశేషమేమని యడుగవచ్చును. స్రక్చందనాదులు అనిత్యములుగాన తజ్జన్యమగు నానందమును ననిత్యమే యగునుగదా. ఇంకొకవిశేషమేమన, నిమిత్తనాశమున నది దుఃఖహేతువుగఁ బరిణమించుట. 'నీకుఁబుత్రోద్భవమయ్యె' అని య

నినతోడనే యెంతో సంతసముద్భవించును పుట్టియొకగంట కాలమైనను నాశిప వింకను నేడువలేదనినతోడనే శరీరము చల్లఁబడును. దీనింబట్టి యాలోచింప లౌకికానందము ఇంద్రియజన్యమని యేర్పడుచున్నది. మంచిమాట వినఁబడినతోడనే యింద్రియవికాసముగలుగును. ఇక కావ్యానందమన్ననో యట్టిదిగాదు. ఇయ్యది శబ్దార్థసన్నివేశము వలనఁ గలుగునది. శబ్దార్థములకునాశమసంభవముగుటంజేసి యనిత్యము గానేరదు. అక్షరజన్యమగు నానంద మక్షరముగాక నవ్య మెట్లగును? నిత్యముగుటచే నాయానందము దుఃఖోన్ముఖమును గానేరదు. కావ్యార్థము స్మృతిరూపమున మానసమున నెలకొనియుండి యనుస్యూతముగ వచ్చుట యనుభవసిద్ధము.

"కావ్యపాఠమువలనఁగాని, నాటక ప్రదర్శనము వలనఁ గాని,యుద్భవించునది యానందమనికదా నుడివితిరి. అయ్యది భ్రమ యేలకాగూడదు. అనియందురేని వినుడు"

రజ్జుసర్పభ్రాంతియనియు, శుక్తి రజితభ్రాంతి యనియుఁ జెప్పుచుందుము. ఇంచుక మారములో నున్న త్రాడును జూచినతోడనే సర్పమనుభ్రాంతి గలుగువెంటనే యనుభావము లగుస్వేదాదు లుద్భవించును. కొంత వడికిఁ బరమార్థము దెలిసినతోడనే యాభావ మంతర్హితమై తత్త్వముపగతమగును. ఈ భ్రమలక్షణమును పెద్ద లిట్లు నుడివియున్నారు:

"శ్లో.యథా త్వం వర్తతే తస్య తథా త్వం భాతి మానతః,
అన్యథా త్వం భ్రమేణేతి న్యాయో ఽయంసార్వలౌకికః."

(లోకమునం దేయేవస్తు వేయేరూపముతో నుండునో యాయారూపముచే ప్రమాణమువలనవాస్తవముగ దెలియబడుచున్నది. ఆవస్తువు భ్రాంతిచేత మఱొకవిధముగఁదోఁచుచున్నదనెడిన్యాయముసర్వలోకప్రసిద్ధము)

మఱియు నీయుభయమునకు గల తారతమ్య మీ స్వల్పదృష్టాంతమువలనఁ గనుఁగొననగు. 'ఒకత్రాడును జూచి తొలుత సర్పమనుకొని పిదప యథార్థ మరసి ఎంతమోసపోయితిని. త్రాడునుజూచి పామని భీతిల్లితి' అని యనుకొనుట సర్వవేద్యము. అట్లే యొక నాటక ప్రదర్శనమునకేగి తదేక దృష్టితో నాటకమంతయుఁ జూచి తరువాత 'నెంతమోసపోయితిని మన నాగరాజరావుగారిని నిజమైన పిచ్చివాఁడనుకొని యింతవఱ కట్లే చూచుచుంటిని. ఎంతబుద్ధి పొరబాటు' అని యనుకొను సామాజిక ప్రవరులు నేఁటికాలమందైననుగలరేమో యోచింపుఁడు. కనుక మిథ్యాద్యోతకమైనభ్రమకును, పైన నుడివినట్లు యథార్థమైన యానందమునకును నెట్టిసంబంధము లేదని తెల్లమయ్యెడి.

తొలుత మన మారంభించిన యంశమునకు ఫలితార్థమేమన! సహృదయులె సత్కావ్యమువలనను సన్నాటక ప్రదర్శనమువలనను నుద్భవించు నానందమును గ్రోల నర్హులని చెప్పవలసియుండును.

రసము యన్నిష్ఠము?

రసము మనోభావ విశేషమనినపుడు 'కావ్య మెట్టిదైననేమి? సత్కావ్యమనుటయేల?'అనుపృచ్ఛ రాక మానదు. విచారించెదముగాక.

'రసాత్మకమైనకావ్యము' అనుట 'పాలు మంచి బలము' అన్న ట్లౌపచారికము. బలమునకు పాలు హేతువుగాని పాలేబలముగాదు. అయినను 'పాలు బలమ'ని వ్యవహరించుచున్నాము. అట్లే రసహేతువైనకావ్యము రసాత్మకమని వ్యవహారములో నున్నది. కనుక రసము మనోనిష్ఠమేకాని కావ్యనిష్ఠ మెన్నఁటికిని గానేరదు. అని ప్రాచీనులలోఁ గొందఱి యభిప్రాయమైయున్నది. మఱికొందఱు దీనికి విరుద్ధముగ రసము కావ్యనిష్ఠముగాని మనోనిష్ఠ మెంతమాత్రమును గానేరదు అని యందురు.

రసము కేవలము మనోనిష్ఠమేయైనఁ గావ్యాభాసములఁ బఠించినపుడును, ప్రదర్శనాభాసములఁ దిలకించినపుడును సహృదయులకు రసోత్పత్తి గలుగవలయుఁగదా. అట్లెన్నఁడైనఁ గలుగుచున్నదేమో విచారింపుఁడు. ఈస్వల్పదృష్టాంతమును గనుఁడు: చక్కెరఁ దినినపుడు తియ్యగనుండుట యెల్లరకు ననుభవసిద్ధము చక్కెరయందు తియ్య దనముండుటయు నిర్వివాదాంశము. అయినను నట్టి మాధుర్యము గల వస్తువును నొక జ్వరపీడితున కొసంగినచో నిచ్చినవారికి మంగళహారతు లొసఁగుచు నివేదనముక్రిందఁ దననోటనుండు నద్దానినాతని మొగముననే యుమియునుగదా. దీనింబట్టి తోఁచెడిదేమి? భోక్తృభోజ్యము లనురెంటియందును గుణమావశ్యకమని. ఇందెద్దాని గుణములేకపోయినను విరసముగఁ బరిణమిం

చుట సిద్ధము. అట్లే కావ్యము రసవంతముగ నుండినంతనే ప్రయోజనములేదు. పాఠకశ్రోతలును రసజ్ఞులుగ నుండ వలయు. ఈవిషయమై మద్విరచితమగు 'ఆంధ్రనాటక రంగ' మనుపొత్తమున 'నటుడు తన్మయుడుగానగునా?' అనుశీర్షికక్రింద గొంతవఱకు విపులముగ జర్చించియున్న వాడను.

రసవిభాగము

"శ్లో. శృంగార హాస్యకరుణ రౌద్రవీరభయానకాః
బీభత్సో౽ద్భుత ఇత్యష్టౌ రసాః శాన్త స్తథామతః."
(సా. ద)

ఈ రసవిభాగవిషయమున నుండు భిన్నమతముల గుఱించి ముచ్చటించుట ప్రకృతములో నానశ్యకము గాకపోదు. 'రస్యతఇతిరసః' అనువ్యుత్పత్తిచే సుఖా స్వాదరస స్వరూపమగు శృంగారమొక్కటియే రసశబ్ద వాచ్యము గాని సుఖానుభవశూన్యములగు తక్కిన వీరా దులు రసములని వ్యవహరించుటకును ననర్హములని భోజు నిమతము.

"శ్లో. వీరాద్భుతాదిషు రసేషు రసప్రవృత్తిః
సిద్ధా కుతో౽పి వటయక్షవదా విభాతి;
లోకే గతానుగతికత్వవశా దుపేతా
నిర్వర్తయితు... మేష పరిశ్రమో నః."

పితృాదులకు బుత్రాదులయందు బ్రీతిస్థాయిక మైనవత్సలమను నొకరసము సర్వజనసాక్షికముగ గలదు గదా. గనుక వత్సలమనురసముతోగూడ జేరి పదిరసము లని కొందఱిమతము.

మిత్రాదుల యందార్ద్రితాస్థాయికమైన స్నేహ మును, దేవ్యగురుదేవతాది గోచరమై తాత్పర్యస్థాయిక మైనభక్తియు, రసశబ్దవాచ్యములే కాన రసములు పండ్రెండు విధము లని మఱికొందఱి యాశయము. 'అష్టౌనాట్యే రసాస్మృతాః' అనాట్యమునం దుపయో గింపందగినవి యెనిమిదే రసములు. ప్రపంచ విలయరూప మైన శాంతరసము శ్రవ్యకావ్యములం దుచితమే కాని యభినేయమునం దనర్హమని మమ్మటాదులమతము. ఇట్లే యింకను గొన్ని మతములు గలవు. విశ్వనాథ కవిరాజు కావ్యప్రకాశకారుని మతమునే యవలంబించి 'ఇత్యష్టౌ రసాః శాంత స్తథామతః' అని నుడివి యున్నాడు. 'నాట్యాభిప్రాయముచే అష్టరసములు. శాంతము నాట్యమునందు పుష్టివిరహిత మగుటవలన నందు నంగీక రింపబడదయ్యె' అని పైవచనమునకు వ్యాఖ్యాన మొన రించి యున్నారు.

రసనవకత్వ నిరూపణము

'శృంగార మొక్కటియే రస'మను భోజుని మత మును దొలుత విచారింతము.

కరుణాదులు దుఃఖమూలములుగాన రసశబ్దవాచ్య ములు గావనిగదా యీపండితోత్తముని యాశయము. అట్లయిన శృంగారభేదములలో నన్యతరమగువిప్రలంభము గూడ నట్టిదియే కాన శృంగారైకదేశమునకును రసత్వ సిద్ధి లేకపోవలసివచ్చును. అప్పుడు స్వమతమునకే భంగ ము వాటిల్లినట్లైనది. కనుక విభావాది మహిమచేతను వేద్యాంతర తిరస్కారముచేతను విప్రలంభమునం దట్లునిర తిశయానంద మువ్వవించుచున్నట్లు అంగీకరింప బడు చున్నదో, యట్లే కరుణాదులయందును నానంద సద్భా వముగలదని యంగీకరింపవలసియుండును. ఇద్దానికిం బ్రమా ణమేమందురేని సహృదయవర్యుల యనుభవమే యైయు న్నది. ఈభావమునే సాహిత్యదర్పణకారుడును సూచిం చియుండుట గనుడు:

"శ్లో. కరుణాదావపి రసే జాయతే యత్ పరం సుఖమ్;
సచేతసా మనుభవః ప్రమాణం తత్ర కేవలమ్."

ఇంతయేల? లోకోత్తరకావ్యమగు శ్రీమద్రామా యణము కరుణరసప్రధానముగదా! ఆకావ్యామృతమును గ్రోలి యానందాబ్ధి నోలలాడని మనుజుండు మందునకైన గాననగునేమో యోచింపుడు.

మఱియు హర్షశోకాదికారణముల వలన హర్ష శోకాదులే జనించుట సంభవము. రామవనవాసాదులు దుఃఖకారణము లగుటయు సత్యబద్ధము. అట్లుండ దద్వ ర్ణితము లగు గ్రంథము లానందజనకము లెట్లగును? అని మఱొక యాక్షేపమునకు జోటు లేకపోలేదు. ఈప్ర శ్నమునకు సమాధానము సులభము. లోకమునందు శోక హర్షాదికారణములవలన శోకహర్షాదులే కలుగుట నిస్సం శయము, కాని యవియ కావ్యాశ్రయము లైనపుడు అలౌకి

కవిభావత్వము నొంది సుఖదాయకము లేయగుట సహృదయైకవేద్యము

అయిన హరిశ్చంద్రాది చరిత్రముల పఠనశ్రవణాదులచే నుద్భవించు నశ్రుపాతాదులకు హేతు వేమన: మానసము ద్రవీభూతమగునో సుఖియు నశ్రుపాతాదులం గాంచుచునే యుండుట ప్రత్యక్షసిద్ధము.

కనుక ఫలితార్థ మేమన: శృంగారమువలె కరుణాదులును రసశబ్దవాచ్యము లేయనుట నిర్వివాదాంశమని.

ఇఁక వాత్సల్యము, స్నేహము, భక్తియనునవి రసములలోఁ బ్రత్యేకముగ నేల పరిగణింపఁ బడఁగూడదనుటకు సమాధానము విచారింతముగాక.

ఒక్కరతియను (ప్రేమ) స్థాయిభావమే విభావాదులతోఁగూడి కామినీ విషయమైనపుడు శృంగార రసత్వము నొందుచున్నది. ఆరతియే దేవతాగురు నృప పుత్రమిత్ర విషయకమైనపుడు తత్తద్భావముల నొందుచున్నయది కాన నస్సలారమురతిస్థాయిలోనే అంతర్భూతములని యేర్పడుటచే వానికిఁ బ్రత్యేకముగ రసత్వసిద్ధి లేదని తెల్లమగుచున్నది.

ఇఁక నాట్యమునందు శాంతమునకు స్థానములేదను వారిమతమును గుఱించి చర్చించెదముగాక.

భరతాచార్యులు శాంతమునకు స్థాయిభావ నిరూపణ మొనరింపలేదు. గనుక శాంతమును రసములలో, బరిగణించుటకు వీలులేదని కారణము చెప్పుటకు వలనుపడదు. ఆయన నిర్వేదము శాంతమునకు స్థాయి యని నుడివియున్నాఁడు. నాట్యమునం దెనిమిదిరసములని చెప్పిన మమ్మటాచార్యుఁడును,

'నిర్వేదస్యామంగళప్రాయస్య ప్రథమ మనుపాదేయత్వేపి ఉపాదానం,వ్యభిచారిత్వేపి స్థాయిత్వాభిధానార్థం తేన నిర్వేదస్థాయి భావ శ్శాంతోఽపి నవమో రసః'

(వ్యభిచారిభావ నిరూపణావసరమున నమంగళప్రాయమైన నిర్వేదమును దొలుతఁ జెప్పఁగూడకపోయినను భరతాచార్యుఁడు నిర్వేదమునే ప్రథమమున వక్కాణించియుండుట స్థాయిత్వాభిధానార్థ మేయగును. కనుక తొమ్మిదవరసము శాంతముగలదని యెఱుంగునది.) అని వచించియున్నాఁడు.

'పోనీ' శాంతమునకు విభావాది సామగ్రిగలదా! యనియందురా? కలదు. వైరాగ్యపర మేశ్వరానుగ్రహ సత్పురుష సేవాదులు విభావములు. యమనియమాదు లనుభావములు. మతి స్మృతి చింతా ధృతి వితర్కాదులు సంచారిభావములు. ఇట్లు విభావాది సామగ్రి సంపత్తిచే శాంతము రసపరిగణనీయ మనుటలో సంశయములేదు.

అయిన 'సర్వజనాదరణీయము కాకపోవుటచే నశ్లాఘ్యమందురా'

రాగద్వేష కలుషితాంతః కరణులగువారికి రుచింపకపోయినను వీతరాగులకు ప్రేమాస్పదమే కదా. రాగద్వేషకలుషితులకు రుచింపమి హేతువుగ నంగీకరించెద మేని శృంగారము వీతరాగులకు రుచింపక పోవుటచే నద్దానికిని అంత్య యనివార్యమే యగును. కనుక రసములు తొమ్మిదని ధృవపడుచున్నది.

"ఈశాంతరసము శ్రవ్యమునందు నంగీకరింపఁబడినను అభినేయమగు నాట్యమునందు నిషిద్ధమేకదా."

అను నాక్షేపణమునకు సమాధానము మిగిలియున్నది. ఇద్దానికి జగన్నాథపండితులు చెప్పిన జబాబెంతయు శ్లాఘాపాత్రమగుటదాని నిచట వివరించెదగాక.

శాంతము శమసాధ్యమగుటచేతను, నటునియందు శమత్వము లేకపోవుటచేతను నాట్యమునం దెనిమిదే రసము లర్హములని కొందఱనెదరు. నటునియందు రసాభివ్యక్తినే యంగీకరింపనపుడు ఆతనియందు శమము లేకపోవుట యిందులకుఁ గారణమనుట యసంగతము. ఇట్లు కొంతదూరము చర్చించి,

అతఏవ చరమాధ్యాయే సంగీతరత్నాకరే:
'అష్టావేన రసా నాట్యే ష్వితి కేచి దచూచరన్,
తదచారు రసః కంచి న్నరసం స్వదతే నటః.'

ఇత్యాదినా నాట్యేఽపి శాంతోరసో స్తీతి వ్యవస్థాపితమ్.

అనివచించియున్నాఁడు. ఇంకనునీసందర్భమునఁ జర్చింపఁదగినయంశములు పెక్కులున్నను, విస్తరభీతిచే విరమించుచు, నవరసములలో సర్వప్రాణి సులభమును సర్వహృదయంగమమును, నాద్యపతితమును నగుశృంగారమును గుఱించియు, నన్నింట, దవ్వ్యతిరిక్తమగు శాంతముల్లను గుఱించియు నించుక విచారించి యీవ్యాసము నంతటతో ముగించెదముగాక.

శృంగారము

శృంగం ప్రాధాన్య సాన్వోశ్చ, అను నిఘంటూక్తిచే శృంగమన ప్రాధాన్యమనియర్థము. 'శృంగంబుచ్ఛతీ' అనువ్యుత్పత్తిని, బట్టి శృంగారమన ప్రధానరసమని యేర్పడుచున్నది. ప్రాచీనులని నవీనులని భేదములేక సామాన్యముగఁ గవీశ్వరులందఱును ఈరసమును బోషించు పొంటెఁ దమ ప్రతిభావిశేషమును జూపియుండుట యొక్కటియే చాలు ఈరసాధిక్యమును వేనోళ్ల నుద్ఘోషించుటకు. ప్రాచీనాలంకారికుఁడగు నానందవర్ధనాచార్యులీరసమును గుఱించి చెప్పియుండుట గనుఁడు: మధురమై పరమాహ్లాదకర మగు రసము శృంగార మొక్కటియే. తద్రసమయమై మాధుర్యము కావ్యమునందు విలసిల్లుచున్నది" అని.

శృంగార పవిత్రత

ఈ శృంగార రసాస్వాదాభిషక్తులై మనప్రాచీన సంస్కృతాంధ్రకవులలోఁ గొందఱు దమ కావ్యరత్నముల ననౌచిత్యభాజనములనుగఁ జేసియుండుట యెల్లరనుకొను విషయమే కాన, నావిషయము నిటఁ బ్రస్తాపింపఁదలపెట్టక యీరసమును గుఱించి ప్రాచీన పండితవర్యుల యాశయములమాత్రమే కొన్నిటి నుదాహరించెద.

అలంకార శాస్త్రమున కాది పీఠమైన భరతాచార్యులు ఈరసమును గుఱించి ముచ్చటించుచు "ఇది రతిస్థాయికము. లోకమునందుఁ బరిశుద్ధములును, పావనములును, ప్రకాశవంతములును నగు వస్తువులు శృంగారముతోఁ బోల్చఁబడును!" అని నుడివియున్నాఁడు.

'శృంగార శ్శుచిరుజ్వలః' అని యమరసింహుఁడు. శృగారమునకు శుచియని నామాంతరము. "ఉత్తమ ప్రకృతిప్రాయో రసః శృంగార ఇష్యతే,"అని సాహిత్య దర్పణకారుఁడు.

రసగంగాధరుఁడు ఈరసమును గుఱించి చర్చించుచు, శృంగార భేదములగు నీసంయోగవియోగములు అంతఃకరణ వృత్తివిశేషములని చెప్పియుండుట నరయుఁడు:

"తత్రశృంగారో ద్వివిధః, సంయోగో విప్రలంభశ్చ. ....తస్యాద్ద్వావిమా సంయోగ వియోగా. అంతః కరణ వృత్తివిశేషౌ సంయుక్తో వియుక్తశ్చాస్మీతి ధీః."

ధ్వన్యాలోక కారుఁడు రసౌచిత్యవిచారణము చేయుచు నీసందర్భమును గుఱించి ముచ్చటించి యుండు విషయ మాదరణీయము.

'అభినేయములందు రాజాదివిషయమున గ్రామ్యసంభోగ వర్ణనమెచటను నొనరింపఁబడలేదు. గనుక నుత్తమదేవతా విషయమునను వర్ణింపగూడదు. నాటకముల యందట్టి వర్ణన చేయకుండుటకు కారణము అభినయింపదగినదగుటయే యని యందురేని, అందు జనించు నసహ్యత కావ్యమునందేల లేకయుండు. గనుక కావ్యమునందుఁగాని, నాటకమునందు, గాని ఉత్తమ ప్రకృతిగల నాయకులకు నుత్తమప్రకృతిగల నాయికలతోఁగూడ గ్రామ్యసంభోగవర్ణనము తల్లిదండ్రుల సురతవర్ణనమునలె కేవలమసహ్యమైనది. అట్లే యుత్తమదేవతా విషయమునను. సంభోగశృంగారమును వర్ణింపఁదలఁచినచోఁ, సురతమొక్కటియే కాదు, తద్భేదములగు పరస్పరదర్శనాదులు పెక్కులుఁగలవు. వానినేల యుత్తమప్రకృతివిషయమున వర్ణింపఁగూడదు' అని వచించియున్నాఁడు

పైవిషయమునుబట్టి ప్రాచీన కవివర్యుల చేతను, ప్రాచీనాలంకారికులచేతను, ఈ శృంగారరసము పరమపవిత్రమైనదిగ భావింపఁబడినట్లు విదితమగుచున్నను, తరువాతివారగు కావ్యకర్తలు దద్విరుద్ధముగ నహమహమికచేఁ బ్రవర్తించుట చింతనీయము గాకపోదు.

ఈరసమునుగుఱించి 'శృంగారరసవిచారము' అను శీర్షికక్రింద శారదాపత్రికలో విశేషచర్చఁ గావించియున్నాను. ఇకశాంతమునుగుఱించి యొకింతమాటలాడెదము.

శాంత రసము

ప్రాచీనవాఙ్మయమున నీ శృంగారశాంతములలో మొదటిది యతివ్యాప్తిదోషమునకును, రెండవదియవ్యాప్తిదోషమునకును బలియైనదనవచ్చును. ఆంధ్రవాఙ్మయమున ఈరసవ్యాపకత్వమునుగుఱించి ప్రస్తాపింపవలసినదియే లేదు. విచారింప శృంగారమువలె నీశాంతరసమును లోకమునకు మహోపకారమైనదనుట నిస్సంశయము. వాఙ్మయ

ప్రపంచమున శాంతరసము నకు నగ్రగస్థానము గలిగినపుడ లౌకికప్రపంచమున సౌఖ్యము నెలకొనునని చెప్పుట యతిశయోక్తి గానేరదు పెద్దలుశాంతరసాతిశయమునుగుఱించి వక్కాణించియుండుట నరయుఁడు:

"శ్లో. యచ్చకామసుఖం లోకే
యచ్చ దివ్యం మహత్సుఖమ్;
తృష్ణాక్షయ సుఖస్యైతే
నార్హత ష్షోడశీం కలాం."

(లౌకికవిషయేచ్ఛవలన జనించుసుఖమును, దివ్యమగు మహత్సుఖమును, తృష్ణాక్షయసుఖములో పదునారవపాలుతో గూడ సరిరావు.)

శాంతము రసశబ్దవాచ్య మని నిరూపించుచు నిది పురుషార్థప్రదము గావని నిరసించెదరేమోయని శంకించుకొని చెప్పిన యంశమును వినుఁడు.

"శ్లో. సర్వప్రకారై స్సం పూర్ణ కామ స్సంతుష్టమానసః,
ప్రాప్నోతిముక్తిం చరమే శాంతేనైవరసేన సః."

(సర్వవిధముల సంపూర్ణకాముఁ డగు మనుజుఁడు చరమావస్థయందు శాంతరసముచేతనే ముక్తిని బొందఁ గలుగుచున్నాఁడు.) గనుక నీరసము పరమపురుషార్థప్రద మని తెల్లమగుచున్నది.

శాంతరసప్రధానమగు 'సంకల్పసూర్యోదయ'మను నాటకమును రచించిన శ్రీవేదాంతదేశికులవారు అనాటకప్రస్తావనలో ఈరసాధిక్యమునుగుఱించి చెప్పినవిషయ మీ సందర్భమున మనకు ముఖ్యముగ సంస్మరణీయము.

'నటి. ఆర్యునిచేఁజక్కఁగఁ జెప్పఁబడినది. కాని శాంతమను రసము లేదని భరతాచార్యులచే సమర్థింపఁబడినది. గనుక నట్టిరసప్రకాశ మెట్లొదవును ?

సూ. (సావజ్ఞావహిత్థం) ఆర్యే నఖలు సంభావయామి తానహం భరతమత పారదృశ్వనః (విమృశ్య)

(అనాదరాకార గోపనములతోఁగూడ) పూజ్యురాలా! భరతాచార్యులను శాంతరసాభావమును వాదించువారినిగనే తలంపను. (ఆలోచించి)

శ్లో. అధవా తాదృశాన్ సభ్యాన్,
మత్వాజగతి దుర్లభాన్
శంకే శాంతిరసోల్లాస
మశక్య మభిమేనిరే.

'భరతాచార్యులవారు శాంతి రసాభినయముఁ జూచువారు లోకములో దుర్లభులు గాన తదభినయము అశక్యమని తలఁచిగని తోఁచెడి)

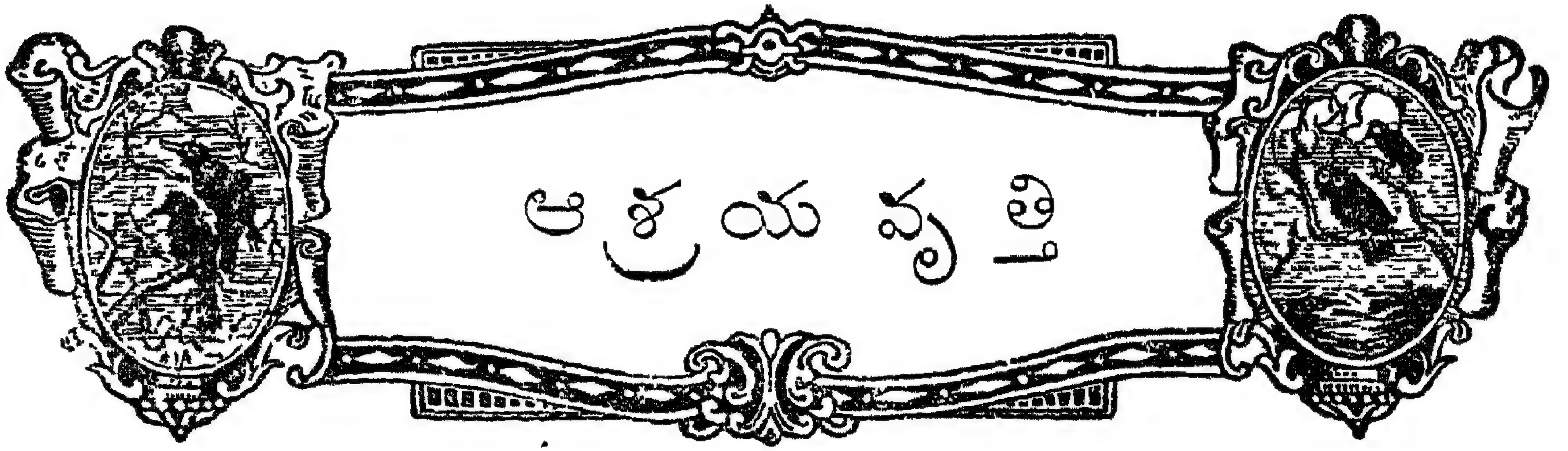
అపిచ;

శ్లో. అసభ్య పరిపాటికా మధికరోతి శృంగారితాః;
పరస్పర తిరస్కృతిం పరిచినోతి వీరాయితమ్
విరుద్ధగతి రద్భుత స్తదల మల్పసారైః పరైః,
శమస్తు పరిశిష్యతే శమితచిత్త ఖేదోరసః.

(అసభ్యనిసయిత మాశ్రయించు చున్నదగుటచే శృంగారము సభాయోగ్య మెంతమాత్రమును గాదు. వీరరసము శూరులకుఁ బరస్పరతిరస్కారాదుల వృద్ధి బొందించుచున్నది అద్భుతరసము విరుద్ధ గమన మగలది. తుచ్ఛములైన బీభత్సాదుల ప్రసక్తితో పనిలేదు. శాంతరస మొక్కటియే మనోదుఃఖములఁ బోగొట్టుసామర్థ్యము గలదగుట నదియే రసశబ్దవాచ్యము. తక్కినశృంగారాదులు మనోదుఃఖమును వృద్ధిఁబొందించునవిగాన హృద్యము లెట్లగును ?)

కనుక మనసారస్వతమున శృంగార రసప్రధానములగు కావ్యనాటకాదులవలె శాంతరస ప్రధానములైన గ్రంథములు రచింపబడుట శ్రేయోదాయకమని నుడువుచు నింతటితో విరమించుచున్నాను.

జనమంచి సీతారామస్వామి గారు

భుక్తిం గాలముఁ బుచ్చఁగోరినఁ గుటుంబం బౌతయో పెద్దచున్
భుక్తిం గూర్చియె సంతతంబు శ్రమము న్బొందించెడిన్; భాగ్యసం
యుక్తుల్ మత్తతచేత దుర్విషయలోలోత్సేతులై భక్తి నా
సక్తిం బొందు రెట్టు యర్థు; నీకొలువనన్ సామాన్యమా, రాఘవా.

మ. సిరిచేఁ గాక మఱేవిధంబునను గొంచెంబేనియున్ గౌరవా
దర సేవార్హత లేనిమానవుల చెంతం జేరి మండాడుచున్
ధరపై జీవనయాత్ర సల్పుటతిచింతాహేతువౌ నక్కటా
పరులన్ వేఁడుటకంటె సత్కవికి నాపత్తేదయా, రాఘవా.

మ. మనసం బెంతయుసిగ్గు పొందెడిని; సంసారార్థ మీపాట్లు గ
ల్గెనుగా యన్నవిచారమొందు; నెటు నేఁగేల్మోడ్తు సంపన్మదాం
ధున కంచు న్గడుఁగుందెడున్; విసుఁగుజెందున్; ధైర్యము న్గోలు పో
వును; ఛీ! యీబ్రదుకేల యంచుఁ దలఁచున్; బొమ్మందు రేమో యటం
చనుమానించెడి నెట్టివాఁడు నొరులన్ యాచించువో, రాఘవా.

ఉ. మానక నీదుసేవ నియమంబునఁ జేయఁగఁ బూనితిం బ్రభూ!
మానము భంగమొంద బతిమాలుచు నిచ్చక మాడుచున్ భువిన్
మానవు నెవ్వనిం గొలువ మానస మొప్పకయున్నదయ్య; ఔ!
నేనుఁగు నెక్కి దిడ్డిఁ జొరనేటికి నాకు మహాత్మ, రాఘవా.

శా. ఏయుద్యోగము చేయఁబూనకయ, తా నెవ్వారిఁ బ్రార్థింపకే
మాయ ల్పన్నక యీకలిన్ నరుఁడు సంసారాంబుధిన్ దాఁటలేఁ
డే యం చెందఱో పల్కుమాటయు నిజంబేయైనఁ గావచ్చు; నీ
దే యాబాధఁ దొలంచు భారమును దండ్రీ ప్రోవవే రాఘవా.

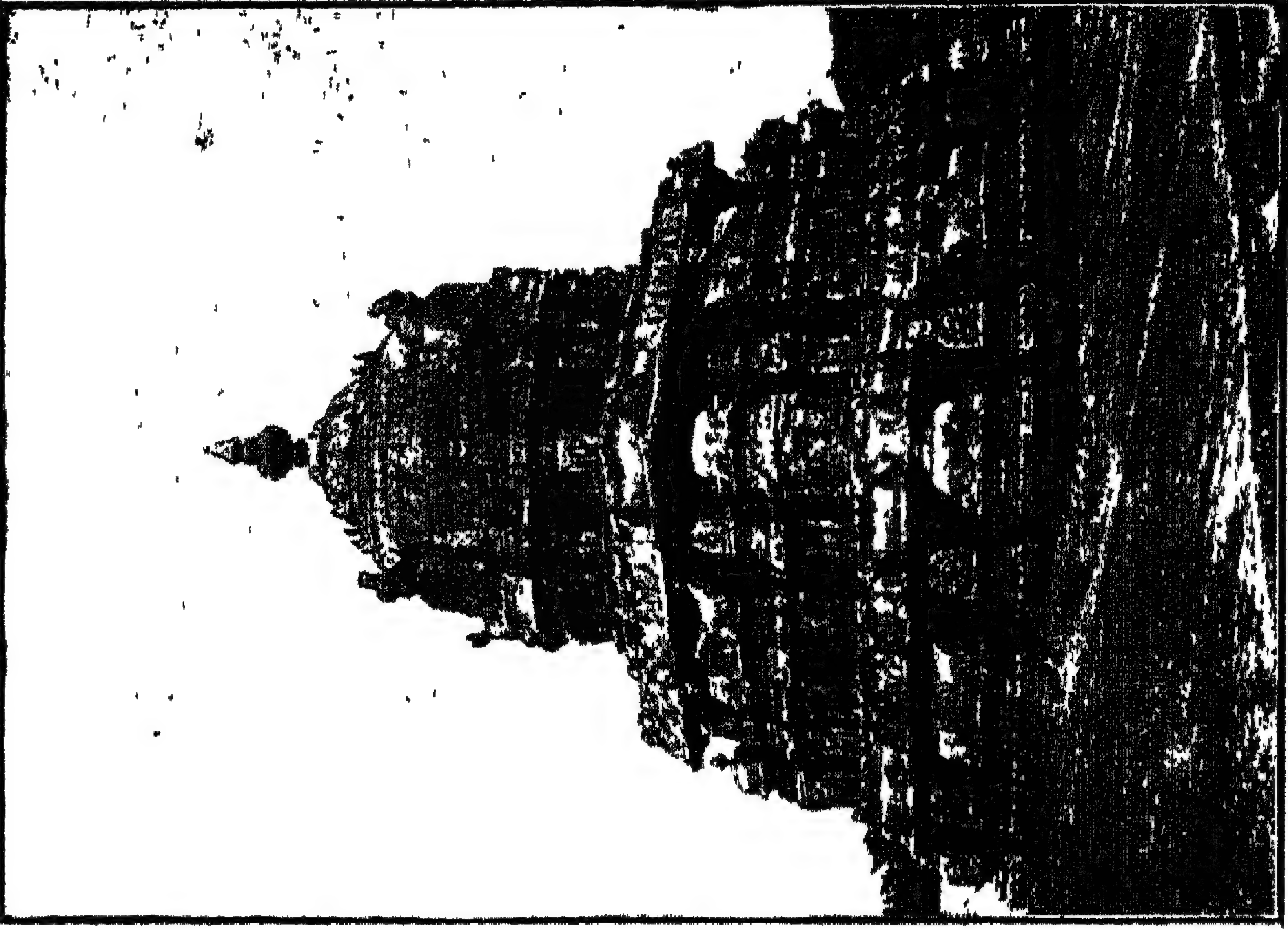

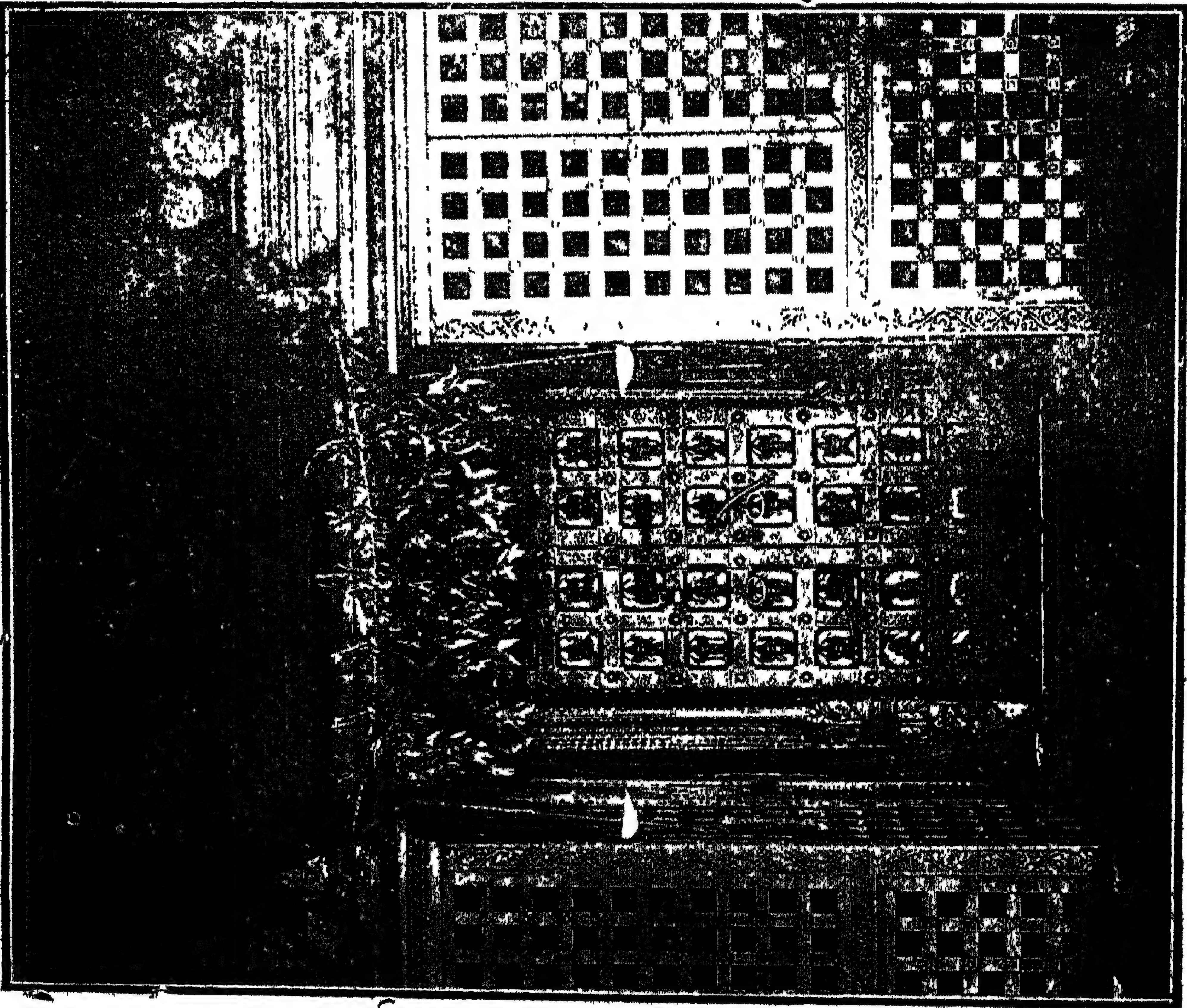
౧. శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామి—తిరుమల

౨. శ్రీ పద్మావతీదేవి—తిరుచానూరు

౪. శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామిబంగారువిమానము-తిరుమల

3. శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామి బంగారువాకిలి—తిరుమల

కేశవరపు కామరాజు గారు (భారతీ సమితి)

నేను క్రోధన సంవత్సరపు టుగాది సంచికయందు "నిజాము రాష్ట్రీయ-పరిశోధనోద్యమము. — కాకతీయ మహాయుగ" మను శీర్షిక క్రింద శతావధానులు శ్రీ శేషాద్రిరమణకవులు ప్రకటించిన వ్యాసమును జదివితిని. పిమ్మట శతావధానులు శ్రీమాన్ దూపాటి వెంకటరమణాచార్యులు గారు హైదరాబాదు "ఆంధ్రపరిశోధకసంఘము" వారి యాహ్వానము పైఁ జేసిన పర్యటనఫలితములను "పరిశోధక నివేదిక" యనుశీర్షికను, శారద 2 వ సంపుటము 6 వ సంఖ్యలోఁ బ్రచురించిన వ్యాసమును జదివితిని. మఱియుఁ గవిజనాశ్రయమున శ్రీ జయంతి రామయ్యపంతులుగారు చర్చించినవిషయములఁ జదివితిని. వీనిని జదివినమీఁదట నే నదివఱకు దాక్షారామముఁ గూర్చి వ్రాసియుంచిన క్షప్తవిషయముల విమర్శన మత్యావశ్యకమని దీనికిఁ గడంగితిని.

ఈవిమర్శన సందర్భమున నీక్రింది నాల్గుప్రశ్నలు బయలు వెడలుచున్నవి:

అ: దక్షారామము గోదావరి మండలము లోనిదా? లేక నిజామురాష్ట్రీయములోని కరీంనగరము మండలము లోనిదా?

క: వేములవాడ భీమకవి వరప్రదాత యెచ్చటి భీమేశ్వర స్వామి?

గ: భీమకవి జన్మస్థాన మెద్ది?

జ: భీమకవి యేకాలపువాఁడు?

దక్షారామ మేమండలములోనిదైననేమి? భీమకవి వరప్రదాతతో మనకేమిపని? విశేషించి యిట్టివిమర్శనములవలనిలాభ మేమి? అనుప్రశ్నలు బయలుదేరవచ్చును. మొదటిది మతవిషయము. యాత్రికులకుఁ జాలముఖ్యము. మిగిలినవి సారస్వతచారిత్రకవిషయములు. మతవిషయముతోఁ బరస్పరసంబంధమునఁ బయలువెడలినవి. ఇదివఱకే నామమాత్రావశేషమైయున్న మనమతచారిత్రక సారస్వతవిషయములఁ బునరుజ్జీవింపఁజేసికొనినఁ దప్ప మనకెన్నఁటికి ముక్తి లేదు. మఱియు సత్యము సర్వశ్రేయము. సత్యనిర్ధారణకుఁ గారణ మవసరము. దానికదియే పరమావధి. కాన నే నీపనికి దొరఁకొంటిని

అ:- ఈప్రశ్నను గూర్చి యోజించుటలోఁ గేవల తైర్థికజనప్రతీతికంటె గ్రంథస్థాంశములు ప్రబలప్రమాణములు. ఆగ్రంథములలోను నీవిషయమై చర్చరానిక్రితము వ్రాయఁబడినవి యుత్తమములు. వానిలోను నాంధ్రదేశమునఁ బుట్టి పెరిగి దేశపర్యటనముఁ జేసి చక్కఁగ స్థలనిర్దేశముఁ దెలిసినవారి గ్రంథము లుత్తమోత్తమములు. శ్రీనాథకృత భీమేశ్వరపురాణ కాశీఖండ శివరాత్రిమాహాత్మ్యము లట్టివని యొప్పుకొనక తప్పదు. శ్రీనాథుఁడు క్రీ. శ. 1365 లగాయతు 1445 వఱకు జీవించెననియు 1415-20 ప్రాంతమున భీమేశ్వర పురాణమును, 1420-35 ప్రాంతమునఁ గాశీఖండమును, చరమదశయందు శివరాత్రి మాహాత్మ్యమును రచించినట్లుఁ పెద్దలు నిశ్చయించినారు. ఇవి రెండును సంస్కృతమునుండి భాషాంతరీకరణములు. మూలమును మాత్రము వదలక కొన్నిస్థలములఁ బెంచియుఁ, గొన్నిశాస్త్రుల క్షప్తపఱచియు, మఱికొన్నిట మూలమునలేని క్రొత్త విషయములఁ జేర్చియు నివి బహుస్వేచ్ఛగ నాంధ్రీకరింపఁబడెను. పంచాశత్ఖండమండితంబగు స్కాందపురాణము నాకు లభింపలేదుగాని విడిగా నొక్క కాశీఖండమే దొరకినది. మూలమున నగస్త్యుఁడు గోదావరీ నదీప్రాంతమును జేరి కొల్లాపురలక్ష్మిని దర్శింపనేఁగెనని మాత్రము గలదు. కాని శ్రీనాథుఁ డాంధ్రుఁడవుట నాంధ్రదేశప్రాశస్త్యమును వర్ణింపనెంచి తనకాశీఖండము

తృతీయాశ్వాసమున "కుంభసంభవుండు గోదావరి నొరసి కొనుచు నాంధ్రదేశంబున నరుగునప్పు"డని యారంభించి గోదావరీతీరమున వరుసగఁ బట్టిసము, రాజమహేంద్రవరము, కోటిఫలి, పల్వాల (పలివెల), దక్షారామము మొదలగు పుణ్యక్షేత్రముల దర్శించి భోగమోక్షనివాసంబైన దక్షారామంబునఁ గొన్ని దినంబులుండి కొల్లాపుర శ్రీమహాలక్ష్మిం దర్శింపఁబోయెనని వ్రాసెను.

"సీ. పట్టిస శ్రీవీరభద్రేశు సేవించి
తిలసోమనాథు నంఘ్రులకు నెఱఁగి
పురశాసను ననంతభోగేశ్వరస్వామి
హిమశైలకన్యకాధీశుఁ గొల్చి
పద్మాద్రిపై రుద్రపాదంబు లర్చించి
చేరి మార్కండేయశివు భజించి
కోటిపల్లీతీర్థ కుండలాముఖముల
నర్ధేందుధరు విరూపాక్షుఁ దలఁచి
గీ. పల్వాలస్థానమున భూతభర్త నిలిపి
కణఁకఁ గాంతేయమున వృద్ధగంగఁ గ్రుంకి
దక్షవాటిక సప్తగోదావరమున
మునిఁగి భీమేశ్వరునిఁ గాంచె మునివరుండు."

ఆశ్వా. 3, ప. ౧౬.

శ్రీజ్ఞాన ప్రసూనమాలికా గ్రంథమాలలో ద్వితీయప్రసూనముగ 1901 వ సంవత్సరమున ముద్రింపఁబడిన శ్రీభీమేశ్వరపురాణ పీఠికయందు "గోదావరిజిల్లాలోని దక్షారామము లేక భీమేశ్వరంబను నొక శివస్థల మాహాత్మ్యముం దెలుపునది భీమఖండ"మని వ్రాయఁబడి యున్నది. వ్యాసులు శిష్యవర్గముతోఁ గాశికిఁ దీర్థయాత్రఁ జని యందుండిన నేడునాళ్లు భిక్ష లభింపక పోఁగాఁ గాశిని శపింపంబూన, నన్నపూర్ణ ప్రత్యక్షమై భిక్షనిడెను. శంభుఁడు మాత్రము కోపించి వ్యాసుని శిష్యులతోఁ గాశి వెడలిపొమ్మనెను. వ్యాసులు కాశీవియోగజనిత వేదనాభరంబునఁ గుంది చనునప్పుడు కతిపయ దినప్రయాణంబున వరుసగఁ బురుషోత్తము (జగన్నాథము), శ్రీకూర్మము, సింహాద్రి(సింహాచలము) పిఠాపురము, కుమారారామము, సర్పపురము (సర్పవరము)ల మార్గమున వచ్చి సాంపరాయణగ్రామముఁ జేరెను. దీనిని సంపర యనియెదరు. దక్షారామ భీమేశ్వరుని సేవించి పీఠికాపురమునకు వచ్చుచున్న యగస్త్యుఁడును, సాంపరాయపురము నప్పుడే చేరెను. వ్యాసులకోరికపైని, నగస్త్యుఁడు తిరుగ దక్షారామము వ్యాసులతో వచ్చునపుడు పులుగుర్త- ఓంకారపురి, మీఁదుగ శీలయను గ్రామమునకు వచ్చి విశ్రమించెను. అభిజిల్లగ్నమున దక్షారామ ప్రవేశము నిశ్చయించి,యింకను వ్యవధియున్నందున వ్యాసాదు లాకసముననుండి భీమమండలిని గనుఁగొనిరి. పిమ్మట దక్షారామము శుభముహూర్తమునఁ బ్రవేశించి శ్రీభీమనాథుని సేవించిరి. కాశీఖండమునందలి యగస్త్య మార్గమువలె భీమఖండమునందలి వ్యాసమార్గమును మనకు ముఖ్యము. ఈరెండును వేర్వేఱు మార్గములై యొకేస్థలమున సంధించినవి.

ఇప్పటికిని ఆలయమున కెదుటఁ దూర్పుదెస సప్తగోదావరము గలదు. ఆఁయోపాంతమునఁ దమలపాకుల తోఁటలు గలవు.

"ప్రాగ్దిశావప్రగోపుర ప్రాంగణమున
సప్త మునిసింధు సోపాన సరణికెలన."

భీమ. ప్ర. ఆ. 74

"నాగవల్లీసమాక్రాంత పూగఖండ
మండితోద్యానవాటికా ఖండ విభవ
పాత్రమగు భీమమండలీక్షేత్రమునకు."

భీ. తృ. ఆ. 20

భీమమండలిగోదావరీనది కెడమపైపునఁ గలదు.

"పట్టిసశ్రీవీరభద్రేశు......... మందిరముదాసి
గోటిపల్లీశు కోమలాంఘ్రులకు మ్రొక్కి,
భీమమండలి దాపలఁబెట్టుకొనుచు
గౌతమీగంగ లవణాబ్ధిఁ గౌఁగిలించె"

భీ. తృ. ఆ. 21

భీమమండలి కీక్రిందివిధమున సీమావిభాగము గావింపఁబడినది.

"గీ. జంభరిపుదిక్కునకు సీమ సలిలరాశి
పశ్చిమమునకు సీమ త్ర్యంబకతనూజ
ద్యుమ్నపతిదిక్కునకు సీమ తుల్యభాగ
దక్షిణమునకు వృద్ధగౌతమియె సీమ."

భీ. తృ. ఆ. ౩.

వ్యాసాదు లాకసంబుననుండి కనుఁగొనునప్పుడు కుంభసంభవుం డిట్లు భీమమండలిని వ్యాసునకుఁ జూపించెను

మ. అదె సంవేద్యము ; కోటిపల్లి యదె ;ద
క్షారామమఁ బట్టణం
బదె ; యభ్రంకష సౌధకూటమున హే
లావాస ముచ్ఛ్రాయసం
పద సొంపారెడు భీమలింగము మహా
ప్రాసాదభూమీధరం
బిదె, సప్తర్షినదీప్రవాహ మిదె ; సం
వీక్షింపు మేకాగ్రతన్. ”

భీ. తృ. ఆ. 53 54

సీ. అదె పట్టిసస్థాన మందుండువీరభ
ద్రేశ్వరస్వామి యర్ధేందుమౌళి
యదె పుండరీకాద్రి యచట మార్కండేయు
నిలువేల్పు ముక్కంటి వెలసెఁ దొల్లి
యదె కుమారారామ మాహార్మ్యరేఖయ
చాళుక్యభీమేశు సదనవాటి
యదె కుక్కుటేశ్వరం బయ్యుపాంతము మేడ
హుంకారిణీదేవి యోలగంబు

గీ. వాఁడె మాయింటివేల్పు పల్వలపురమున
నుండు లింగంబు ఫణిరాజ కుండలుండు
సప్తమునిసింధు సంగమేశ్వరుఁడు వాఁడె
కుండలాముఖ మదె మౌనికులవరేణ్య!

దేవేంద్రుఁడు భీమేశ్వరున కేకభోగముగ నేలేరు సముద్రము గౌతమీగంగల మధ్యమునఁ ద్రియోజనముల వసుంధరను గట్టడఁజేసెననియు, శ్రీకుమారవనికా చాళుక్య భీమేశ్వరుఁడు (చామర్లకోట భీమవరము) సరిసామంతుఁడనియు, పల్వలేశుఁడిరు కుపారుగువాఁడనియు, భైరవుఁడు సమీపబాంధవుఁడనియు, భీ.ఆ. 5;76,88,89, పద్యములలో వర్ణించియున్నాఁడు. ద్వాదశ క్షేత్రములనడుమ ద్వాదశతీర్థములమధ్యమున భీమనాథుఁడు, పరివేషోదరస్థ సూర్యునివలెను బద్మమధ్య గత రాజహంసవలెను వెలుంగుచుండెనని భీ. ఆ. 3-77,78 పద్యములఁ గీర్తించెను. విస్తరభీతిచే నిటఁ బద్యముల నుదాహరింపలేదు.

పూర్వచరిత్రను నిట్లు ఆ. 3-17 పద్యమునఁ జక్కఁగ వర్ణించెను.

సీ. దక్షప్రజాధినాథ మహాధ్వర క్రియా
దీక్షాధిగమపుణ్యదేశమునకు
బ్రహ్మవిష్ణు పురందర ప్రధానసుపర్వ
పరమసంయమి సభాభవనమునకు
దాక్షాయణీయోగ దహనార్చి రున్మేష
సామిధేనీమంత్ర జాతమునకు
వీరభద్రభుజావిహార హేలాసమా
రంభ నాటక నాట్యరంగమునకు

తే. నమృతమయ దివ్య తేజస్స్వయంభు లింగ
శాంత భీమేశ్వరస్వామి స్థానమునకు
దక్షవాటంబునకు మోక్షధామమునకు
భోగజన్మస్థలమున కేపురము సరియె.

మఱియు శివరాత్రిమాహాత్మ్యమునఁ జతుర్థాశ్వాసమునందలి 28 వ పద్యమున, 'మాఘవేళ మునులు దీర్థమాడంగ నేఁగు దెంతు'రను సందర్భమునఁ బీఠపురిఁ (పిఠాపురము), దక్షవాటము (దాక్షారామము), మార్కండేయపురము, (రాజమహేంద్రవరము)ల నొకటితరువాత నొకటిని జెప్పెను. 30-వ వచనములో వర్షాసంవత్సరమున "హృదయోత్కంఠాతిరేకంబునఁ గంఠమూలకఠోరకాలకూటవిషమషీకళంక పంకచ్ఛాయాచ్ఛటాకుండు, భువనరక్షాదాక్షిణ్యుండు, దాక్షారామ భీమేశ్వరుండు దక్షిణజలధివేలావలయితంబులగు నేలాలవంగవల్లీమతల్లికా కుడుంగక్రోడంబులం గ్రీడింపుటకునై సారంగలోచనలు దానును గోరంగి వెడలె" నని వ్రాసెను. దాక్షారామమునకు సమీపమున సముద్రపుటొడ్డున గోరంగియను పట్టణం బుంట గోదావరిజిల్లాయందె కదా! కోరంగి యిప్పటివలెఁగాక పూర్వము ప్రసిద్ధిఁజెందిన గొప్పరేవు పట్టణమై ధనధాన్యములతోఁ దులఁదూగుచుండెడిని.

మఱియు నీదాక్షారామ భీమేశ్వర స్వామివారి దేవాలయముమీఁద పురాతనశాసనములు గలవు.

"శ్రీశాకే కరబాణదిగ్విగణితే సాధారణే వత్సరే,
వైశాఖ్యాం వరగౌతమాన్వయమణిః శ్రీకేశవార్యో ముదా,
దేవేంద్రో భువి దక్షవాటినగరే భీమేశితుః పశ్చిమద్వారే
చానయ పంక్తితో గణపతే రమ్యప్రతిష్ఠామదాత్. "

దిక్కునకు నాల్గులెక్కించినచో 452యగును. క్రీ. శ. 530 యగును. దిక్కునకు పది లెక్కించినచో 1072 యగును. క్రీ. శ 1130 యగును. ఈరెండును సాధారణ సంవత్సరమునకు సరిపోవుచున్నవి. దిక్కునకు నెనిమిది లెక్కించినచో సంవత్సరమునకు సరిపోవుటలేదు."

2. "ధీరోదాత్తుడు సామినాయకుడు భక్తింజేసి నిత్యస్థితిం భూరిఖ్యాతిశశక్షితీశసమముల్ భూశైలదిక్సంఖ్యయం దారామంబులకెల్ల నాయకముగా నత్యున్నతిం బొల్చు దాక్షారామంబున నిల్పె దీపము సదాఖండప్రభాభాసిగాన్." దిక్కునకు నాల్గు లెక్కించినచో 471 యగును. క్రీ. శ. 549 యగును. దిక్కునకు పది లెక్కించినచో 1071 యగును. క్రీ. శ. 1149 యగును.

3. "శుకాదిద్విజసంఘాత సేవితాదక్షవాటికా, కాచిదస్తి లం తస్యాం, చెతుర్వర్గఫలావహాం. .... శ్రీశాకే నిధివార్ధిరామవసుధా సంఖ్యేప్లవంగాహ్వయే వర్షే మాసిచ కార్తికే హ్ని మృడయా రామస్థితం మంటపం శ్రీశ శ్రీమపికుందనాయకభువి శ్రీయం నమం త్ర్యాత్మజః, పుణ్యోదక్షిణకాసికాధిపతయే భీమేశ్వరాయార్పితం." ఇది 1349 శకవత్సరములు క్రీ. శ. 1427 సంవత్సరము. పైశాసనములవలన నిది దక్షవాటి నగరమనియు,దక్షిణకాశియనియు,నిం దారామము గలదనియు, నిది పంచారామములకు నాయకమణి యనియుఁ దెలుచున్నది.

సుమా రయిదువందల సంవత్సరముల క్రిందట నాంధ్రదేశంబునఁ గొండవీటిసీమను బుట్టి పెరిగి, గోదావరీమండలములోని రాజమహేంద్రవరమునఁ జాలకాలము గాపురముండి, యోఢ్ర, కర్ణాటక, ద్రవిడాదిదేశములం బర్యటనమొనర్చిన శ్రీనాథమహాకవివ్రాతలవలన పురాతన శాసనములవలన గోదావరిమండలములోనిదే, దాక్షారామమని స్పష్టము. నిజాంరాష్ట్రములోని వేములవాడనే వేములవాడ దాక్షారామమను టెంతయు సమంజసముగాదు.

క. క :— ఈరెండుప్రశ్నలకు నేనివరించువిషయములు పరస్పరసంబంధరుశలవిగాన, రెండింటినిఁగూర్చి యొక్కమాటే చర్చించుచున్నాను. భీమకవి తాను రాజసభలకుఁ బోయినపుడు దక్షారామభీమేశ్వరపుత్రుఁడనని యే చెప్పుకొనుచు వచ్చినాఁడు లీక్రిందిపద్యమువలన స్పష్టమని శ్రీవీరేశలింగముపంతులుగారు వమ కవులచరిత్రమున వ్రాయించిరి.

మ. ఘనుఁడన్ వేములవాడవంశజుఁడ దా
క్షారామభీమేశనం
దనుఁడన్ దివ్యవిషామృతప్రకట నా
నాకావ్యధుర్యుండ భీ
మన నాపేరు వినంగఁ జెప్పితిఁ దెలుం
గాధీశ! కస్తూరికా
ఘనసారాదిసుగంధవస్తువుల వే
గం దెచ్చి లాలింపురా.

"ప్రభాకరశాస్త్రిగారు నైజాము రాష్ట్రములోని వేములవాడ, భీమకవిజన్మస్థానముగాదని సంశయించిరిగాని వారిచట భీమేశ్వరాలయముంట యెఱుంగ కట్లు వ్రాసియున్నా" రని శ్రీశేషాద్రిరమణకవులు వ్రాయించిరి. శ్రీప్రభాకరశాస్త్రిగారి కీవిషయము దెలియనట్టులు వీరి కెట్లు తెలియును ? శ్రీప్రభాకరశాస్త్రిగారి కావిషయము తెలియనిండు తెలియకపోనిండు. మన కంతగా దానితోఁ బనిలేదు. కాని యెవ్వరికైనను జన్మస్థానమందలిదైవతమే వరప్రదాత గావలయునా ? కవితిక్కనకు హరిహరనాథుఁ డిష్టదైవముగదా ? తిక్కన జన్మస్థాన మందుచే నెల్లూరు గావలెను. అట్టులుగాదే ! ఇట్టితార్కికులకుఁ గవిలోకమున లోటులేదు. శ్రీశేషాద్రిరమణకవులు గ్రామనామమును పెద్దయక్షరములతో "వేములవాడ" యని వ్రాసి క్రిందివివరణమున దీనిని "వేములవాడ" యందురనియు నిచ్చటిభీమేశ్వరుఁడే భీమకవి వరప్రదాత యనిచెప్పుదురనియు "కాలనుపాక" స్థలపురాణమున దక్షిణకాశియని ప్రశంసింపఁబడినట్లు వ్రాయించి యిదమిత్థమని నిరూపింపకముందు విమర్శకులకుఁ గొంచెము తావొసంగినారు. కాని శ్రీమాన్ దూపాటివెంకటరమణాచార్యులుగారు మాత్రము దానికి వేములవాడ యనియే నామకరణమిడి దీనిని "వేములవాడయని నా గ రి కు లు, వేండాల, యేండాల యని య నా గ రి కు లు వ్య వ హ రిం చు చు న్నా రు" మొదలగుసంగతులువ్రాసిరి. శ్రీజయంతిరామయ్యపంతులుగారు "దీనికి వేములవాడ యనియు వేములవాడ

యనియు నామాంతరములుగలవు. ఆగ్రామమందున్న కొన్ని శాసనములలో "వేమ్బలవాడ" యనుపేరు గనఁబడుచున్నది. "వేమ్బల" క్రమముగ, వేముల, లేముల, వేముల, యయియుండవచ్చు" ననుసంగతులను వ్రాసిరి. వేములవాడకే లేములవాడయను పేరున్నచో ననాగరికులు దానిని లేండాల వేండాల యనిమాత్రము పిలువవలెనుగదా! అటులుగాక లేండాల, యేండాల యనియే పిల్చుచున్నారు. లేములవాడ లేండాల యయినదనినను వేములవాడ వేండాలగావలయును. ఒకవేళ లేండాల లోని లకారలోపమువలన, నచ్చుమిగిలి ఏండాల కాఁగా హలాదిగా వాడుటవలన యేండాల యయినదనవచ్చును. అప్పుడు వేండాలగూడ నట్లేకాఁగూడదా యనునాక్షేపణ రావచ్చును. కాని వేండాల నామముగూడ వ్యవహారమందున్నగదా యేండాలరూపమును దానినుండి సమర్థింపుటు. వేండాలయనునామ మున్నట్లెవరును వ్రాయలేదు. శ్రీరామయ్యపంతులుగారు "లేమ్బల" లేముల, లేమల, వేముల యయినదనుట కొకకథను వ్రాయించినారు. "ఈగ్రామమున కరక్రోసుదూరములో నామపల్లియను నొకయూరు గలదు. నామపల్లియు వేములవాడయు గలిసి పూర్వ మొకపెద్దపట్టణముగా నుండెననియు నచట రాజరాజనురాజు రాజ్యముఁ జేసెననియు నా కాలమునందు వేములవాడలో లేమలు (భోగస్త్రీలు) నివసించుటచే నాగ్రామమునకు లేమలవాడయను పేరు గలిగినదనియు వేములవాడ ప్రాంతమందుఁ బ్రబలమైనవాడుక గలదు. రాజరాజేశ్వరుఁడనురాజీదేశము నేలినట్లు శాసనప్రమాణముగూడఁ గలదు." శ్రీరామయ్యపంతులుగారీవిషయమునఁ బుక్కిటిపురాణము నాధారముచేసికొనిరి. మొదట శాసనములభావ తప్పులతడక. పిమ్మట జనప్రవాదము కేవలకల్పనాకథ. అయినను "లేమ్బల" లేమల, లేముల యయినటులుఁ గథవలన సమర్థింపలేనందిరేకాని "వేముల" యనుట కేకారణమును జెప్పఁజాలరైరి. లేమలన స్త్రీలుగాని భోగము స్త్రీలు గారు. వాడయనియుండుటవలనఁ బ్రత్యేకము స్త్రీలుండునది భోగమువాడయని గౌణార్థమునఁ జెప్పియుండవచ్చును. ఈశాసనము లేకాలము నాఁటివి? భీమకవికిఁ బూర్వమా లేకపరమా? సారంగధరకథాంశస్థానమీనామపల్లియే యనువాదమున కిచట బీజమును నాటఁ దలఁచిరిగాఁబోలు. "గ్రంథాధారములు లిఖితాధారములు బొత్తిగా లభింపలేద"ని శ్రీయాచార్యులవారు వ్రాసిరి. శాసనములు గలవని శ్రీరామయ్యపంతులుగారు వ్రాయుచున్నారు. బోధపడకున్నది. శాసనములఁ బ్రకటించినగాని పూర్ణచర్చకువీలుగలుగదు. తఱచిచూడ శ్రీశేషాద్రిరమణకవులు వ్రాయించినటులు దీనిపేరు లేములవాడ యనియుఁ బిమ్మటఁ గారణాంతరములచే నాగరికులు వేములవాడయని పిలుచుచున్నారనియుఁ దేలుచున్నది. నాగరికులకు మార్చనం దభిరుచి మెండు గదా! లేములవాడ వేములవాడగ మార్పుఁజెందఁగఁ గవియింటిపేరునకు సరిపోయినది. భీమేశ్వరాలయ మున్నది. నాగరికులకు భీమకవి జన్మస్థానముగ సిద్ధమైనది. "దక్షారామ భీమేశనందనుఁడఁ" అని యుండుటవలన వేములవాడదక్షారామమైనఁగాని పూర్తిగ నిర్ధారణచేయ వలనుగాదు. అందునకుఁగా నాచార్యులవారిట్లు వ్రాసిరి. "ఈగ్రామము సుప్రసిద్ధుఁడగు వేములవాడ భీమకవిజన్మస్థానము. దక్షుఁడు యజ్ఞముఁ గావించినస్థలమగుటచేత క్షేత్రమహాత్మ్యమునుబట్టి యీస్థలమే ద్రాక్షారామము. భీమకవి వరప్రదాతయిచటి భీమేశ్వర మహాదైవతమే." దక్షుడు యజ్ఞము గావించిన స్థలమని తెలియుభాగములఁ బురాణమునుండి వ్రాయలేదు. శ్రీరామయ్యపంతులుగారు కొంత భాగమును రాజేశ్వరమాహాత్మ్యము నుండి వ్రాయించినారు. భీమేశ్వర మాహాత్మ్యమునుండి యెవరును వ్రాయించలేదు. శ్రీరామయ్యపంతులుగారు వ్రాయించినదానివలన దక్షవాటిక యనునర్థము రాదు. మీఁదుమిక్కిలి దక్షవాటిక యనునది మఱియొకటి గలవని తేలుచున్నది. కనుకనే సాహసించలేక శ్రీరామయ్యపంతులుగారు "దక్షవాటిక యను సంజ్ఞకూడ గలద"ని వ్రాయించినారు. ప్రస్తుతాంశముగల రెండుపంక్తుల నీక్రిందనిచ్చుచున్నాను.

"శివౌ; జనయామాసతు స్తత్ర శివలింగం సనాతనమ్,
దక్షవాట్యాం భీమలింగం యత్ర రాజేశ్వర శ్శివః."

పూర్వాపర సందర్భములఁజూడ దీనికర్థమిటులని తోఁచుచున్నది. శివౌ, యత్ర, రాజేశ్వర శ్శివః, (స్థితః) సనాతనమ్, శివలింగం, భీమలింగం, జనయామాసతుఃఅన తత్ర దక్షవాట్యాం (స్థితం). పార్వతీ పరమేశ్వరులు ఎచ్చట రాజేశ్వర శివలింగము (ఉన్నదో) అచ్చట దక్ష

వాటిక (యందలి) సనాతన శివలింగమైన భీమలింగమును బుట్టించినారఁట. దీనివలన భీమేశ్వరప్రతిష్ఠకుఁ బూర్వము రాజేశ్వరుఁ డచ్చట గలఁడనికదా తెలుచున్నది. శ్రీ రామయ్యపంతులుగారు రాచార్యులవారిద్వారా గ్రామస్థులయొద్దనుంచి తెప్పించిన పత్రము మాజువానీ సాక్ష్యము) లోని భాగమున నీక్రిందివిషయముగలదు. "రాజేశ్వరమాహాత్మ్యము" లోపల యీరాజేశ్వరుణ్ణిన్ని భీమేశ్వరుఁడని చెప్పియున్నది. అయితే భీమేశ్వరుఁడు వేఱు, రాజేశ్వరుఁడు వేఱునా? లేక రాజేశ్వరుఁడంతటనుండి భీమేశ్వరుఁడుగా మాఱెనా? ఈయసందర్భములఁజూడ భీమేశ్వరలింగమును బార్వతీపరమేశ్వరులు పుట్టించుటకుమాఱుగ నెవ్వరో సృష్టించియుండవచ్చును. జైనవిగ్రహములుభీమేశ్వరాలయమున లేదని శ్రీ రామయ్య పంతులు గారువ్రాసిరి. రాజేశ్వరాలయముఖద్వారము నొద్దను, ప్రాకారము లోపలితట్టు గర్భాలయమునొద్దను వివిధములు వివిధాకృతులుగల జైనవిగ్రహములు పెక్కులు గలవని శ్రీ యాచార్యులవారు వ్రాసిరి. రాజేశ్వరాలయము పూర్వమొక జైనమతమై శైవులచే నాక్రమింపబడెనని చెప్పుదురనియు, నీయాలయావరణలో పెక్కుధ్యానజైనవిగ్రహములు గలవనియు శ్రీ శేషాద్రిరమణకవులు వ్రాసిరి. భీమేశ్వరుఁడు వేఱు, రాజేశ్వరుఁడువేఱు వని తెలుచున్నది. స్థలపురాణమో మాజువానీసాక్ష్యమో తప్పు కావలెను; లేక రెండును దప్పుగావలెను. మాడంజూడ జైనమతప్రాబల్య మంతరించినతర్వాతను రాజేశ్వరప్రతిష్ఠయు నాపిమ్మట భీమేశ్వరునిసృష్టియు జరిగెననియు, సనాతనదక్షవాటిక భీమలింగము వేఱనియు, దక్షుఁడు యజ్ఞము గావించిన స్థ ల మి ది గా ద ని యు నూహింపవలసియున్నది. ఈప్రాంతమును రాజేశ్వరుఁడు పరిపాలించు కాలమున, జైనమతమును శైవు లాక్రమించి రాజేశ్వరలింగమును బ్రతిష్ఠ గావించియుండవచ్చునని తోఁచెడిని. కవిజనాశ్రయమునఁ జర్చితమైన యంశము లుపక్క నూతనాంశములు తెలియలేదని శ్రీ యాచార్యులవారు వ్రాయించిరి. వీరిసారి బ్రాహ్మణవటువులదుండగములమధ్యను బ్రతిమఁ దీసితిమని వ్రాసిన శిలాశాసనమునం దీవిషయముగు సంగతులు లేవని స్పష్టము. ప్రభావతీప్రద్యుమ్నమునఁ బ్రాహ్మణవటువుల దుండగపు వాక్యము లుత్తరకథాఘట్టపు యసందర్భమున కుపశ్రుతి యయినట్లు లిచటనుండగను లుత్తరకథాఘట్టపుయ సందర్భమున కుపశ్రుతియేమో! శ్రీ శేషాద్రిరమణకవులు కొలనుపాక యనివ్రాసిన గ్రామనామమునే శ్రీ యాచార్యులవారును కొల్లిపాక యనివ్రాయించిరి. పరిశోధకులలో నిట్లొకరికి దొరికిన గ్రామనామముగూడ స్వల్పవ్యవధిలో మఱియొకరికి నొరకుట ప్రస్తుతకాలమున దుస్తరముగుచుండగ, జను లనుకొను కొన్నిమాటలఁ బత్రములఁజేసి, తదాధారమున గ్రంథాంశముల ననాదరించి చరిత్రాంశముల నిర్ణయమునకుఁ గడంగుటకదా సాహసము. శతావధానిద్వయము వ్రాయించిన స్థలపురాణక్షేత్రమాహాత్మ్యము లనునవి శ్రీ రామయ్య పంతులుగారు వ్రాయించిన రాజేశ్వరమహాత్మ్యమేనా? లేక వేఱేనా? కాన వేములవాడ యెన్నటికి దక్షవాటిక గాఁజాలదు. "సునుఁడఁ వేములవాడ నంశజుఁడ దాక్షారామభీమేశ నందనుఁడఁ" అనుపద్యము శ్రీ రామయ్యపంతులుగా రనుకొనినట్లు స్థూలసృష్టికే బోధకముగాక సూక్ష్మసృష్టికినిగూడ బోధకమే యైనది. ఇఁకఁ గవిజనాశ్రయావతారికలోని యేడుపద్యములలో నొకటగు

క. వేములవాడను వెలసిన
భీమేశ్వరకరుణఁగల్గు భీమసుకవి నేఁ
గోమటి రేచనమీఁదను
నీమహిఁ గవు లెన్న ఛంద మెలమి రచింతున్.

అనుపద్యము నాధారము చేసికొని శ్రీ రామయ్యపంతులు గారు తర్కించినారు. ఈయవతారికపద్యము లేడును బ్రక్షిప్తములు. శ్రీ రామయ్యపంతులుగారు పదిప్రతులను బరిశోధించి యీగ్రంథము నచ్చొత్తించినారు. ఈయవతారికపద్యము లేడును దొమ్మిదిప్రతులలో లేవు. 'జ' యనునొక్కప్రతియందే కలవు ఇది పూర్తిప్రతి కాదు. గ్రంథాది పద్యత్రితయ మీప్రతియందు లేదు. 'బ' యనుప్రతి సమగ్రము. మొదటి మూఁడుపద్యము లిందుఁ గలవు. మఱియు

క. పరగినవిమలయశోభా
సురనిరతుఁడు భీమనాగ్రసుతుఁ డఖిలకళా
పరిణతుఁ డయ్యెను భూసుర
వరుఁడు ప్రసాదోదితధ్రువశ్రీయుతుఁడై.

క. అసమానదానరవితన
యసమానోన్నతుఁడు యాచకాభరణుఁడు ప్రా
ణసమానమిత్రుఁ డీకృతి
కి సహాయుఁడుగా నుదాత్తకీర్తిప్రీతిన్.

యను రెండుపద్యములు గలవు. ఇట్లుండ నీ రెండింటిని నవన్వయములనియు వీనివలన భీమునకు గ్రంథమునకుఁ గల సంబంధము నిర్ణయింప వలనుగాకున్నదనియుఁ బరిహరించిరి. వారివాదమునకు ముఖ్యాధారమగు పద్య మందు గలదుగాన నవతారికలోని యేడుపద్యములను గ్రహించిరి. ఈరెండింటినిగూడ ముద్రించఁగూడదా యనిన నందలియర్థము పరస్పరవైషమ్యము. గ్రంథసంఖ్యలోఁ జేర్పక, పైగా నవతారికయనుపేరఁ గవి యేడుపద్యముల నేల వ్రాయవలసివచ్చెనో తోఁపకున్నది. ఇవి ప్రక్షిప్తము లనుటకు నందే తగుసాక్ష్యము గలదు. కవి జైన మతకవులసాంప్రదాయముగ ముందు సరస్వతినిమాత్రము ప్రార్థించి కావ్యమును వ్రాసినాఁడని శ్రీరామయ్య పంతులుగారే వ్రాయించినారు. అట్టిచో నవతారిక మొదటిపద్యమున 'మురారి' (విష్ణుమూర్తి) ప్రార్థన గలదు. ఇది వీరివాదమును మూలచ్ఛేదముఁ జేయునుగదా? విశేషించి సంజ్ఞాధికారమున నీయవతారికపద్యములు గల 'జ' యను ప్రతియందును 'చ' యను మఱియొక ప్రతి యందును నీక్రిందిరెండుపద్యములు గలవు.

కం. చను మగణము శ్రీనాధా
యనిన, ముకుందాయనంగ యగణము, రగణం
బనవొప్పు మాధవా, యన
జను నో వరదాయనంగ సగణం, బగుచున్.

కం. తగణము శ్రీకృష్ణ యనఁగ
నగు, జగణంబును మురారియనఁగా జగతిన్
భగణము శ్రీపతి యనఁగా
నగణంబగు నృహరి యనఁగ నలినదళాక్షా.

"జైనుడగు కవి విష్ణుప్రతిపాదకములగు పద్యముల రచించుట యసంభవమని" వ్రాసి శ్రీరామయ్యపంతులు గారు ముద్రింపక పరిహరించిరి. మురారిప్రార్థనగల యవతారికపద్యముల నేల పరిహరించలేదు? ఇది కేవల మక్రమముగదా! ౩౦౦ కుఁబైగా పద్యములుగల గ్రంథమునఁ గవి ఛందము, లక్షణము, నవిప్రయోగించనేకాని లచ్చనము, అని యెచ్చటను వ్రాయలేదు. ఈయేడు పద్యములలో రెండుసార్లు లచ్చనమనుప్రయోగము గలదు. రాజులమెప్పునగూర్చి యాకవి గ్రంథమునం దెచ్చటను చలపెట్టలేదు. అవతారిక నాల్గవపద్యమునఁ బ్రభుప్రశంస గలదు. గ్రంథమునం దెచ్చటను లేని, లక్షణమునలేని వ ఫ లకు ప్రాస, యవతారిక ౫– ౬– పద్యములయందుఁ గలదు.

అవతారిక ప్రథమపద్య వసంతతిలకఛందస్సులోనిది. అంత్యచరణమునందుఁ గొంచెము మార్పుగలదు. కవిజనాశ్రయము శైలికిని నవతారికపద్యముల శైలికిని భేద మున్నది. గ్రంథమునందలిపద్యములలోఁ గొన్నిట రేచనను సంబోధించియుఁ గొన్నిట రేచనను బొగడియుఁ గొన్నిట నాశ్వాసాంతగద్యముల రేచఁడే రచియించి నట్లులును, రేచనతననే తాను పొగడుకొనినట్లులు నుండుటయుఁ, బ్రతీతి భీమకవికృతమని యుండుటచే నవంతుని కీవలిబుద్ధిమంతుఁ డెవఁడో, విశిష్టాద్వైతి, రాజాశ్రయుఁడు, గవి (నీమీద– నీవుసంతోషింపగ–నీపేర– నిను నీవుపొగడుకొనునట్లు వ్రాసెదనను వర్థముగల) యేడు పద్యములఁ జేర్చియుండవచ్చుననితోఁచెడిని. కాన 'జ'య నుప్రతిలోని మిగతపద్యము లెట్లో యినియును నట్లే ప్రక్షిప్తములు. వీని నాధారము చేసికొని వాదించుట సమంజసము గాదు. వేములవాడనున్న భీమేశ్వరుఁడే వరప్రదాతయను శ్రీరామయ్యపంతులవారివాదమున కేక నాధారములేదు. విశేషించి మాతృకలోనున్న "వేమున వాడ" యనుదానిని వేములవాడ క్రింద దిద్ది యచ్చు వేయించిరి. రెడ్డిరాజులు తమ పేరను వేమనయను వీరశైవ మతాచార్యుని నామమునుబట్టి ధరించి యుందురని ప్రభాకరశాస్త్రిగారు శృంగార శ్రీ నాథమున వ్రాయించిరి. కాటయ వేమన యను పే రుదాహరణముగ గైకొనదగు. ఈ వేమాభిధానులగు రెడ్లీ యాంధ్రదేశమును బాలించినట్లు చరిత్రప్రసిద్ధము. వేమున నాడను నర్థమున నీవేమనవాడ యుపయోగింపఁ బడెనా యేమి? పరిశోధకు లీవిషయమును నిర్ణయించెదరు గాక! హిందువుఁ డగు భీమన మతాంతరుని కేల కృతి యీయ వలసివచ్చె ననుసందియ మొకటి బాధింపవచ్చును. ప్రా

ర్వాను గోదావరిమండలమున జైనమతము వ్యాపించి యుండెనని శ్రీరామయ్యపంతులుగారే యంగీకరించిరి. కాని తాము భీమకవికి నిర్ణయించినకాలమున లేదని శాఖాచంక్రమణముఁ గావించిరి. మత మప్పటికి లేనేలేదనియా లేక ప్రబలము గాలేదనియా? తొమ్మిదవ శతాబ్దము నుండి బౌద్ధజైనమతమ్ముల ప్రాబల్యము మనప్రాంతములఁ దగ్గెనని తోఁచెడిని. మఱియు బౌద్ధమతము నశించెనుగాని జైనమత మెన్నఁటికిని నంతరించలేదు. కాన జైన మతస్థులు 12,13 శతాబ్దముల లేరనుట యసందర్భము. గోదావరిజిల్లాలో నిప్పటికి నచ్చటచ్చటజైనవిగ్రహములుగలవు. వేములవాడయందును దానికి రెండుమైళ్లదూరమున నున్న యార్యవటము, కరప గ్రామములలో నిప్పటికిని జైన విగ్రహములు విశేషముగ దొరకుచున్నవి. ఆర్యవటమున దొరకిన గొప్పజైనవిగ్రహమొకటి యిప్పుడు కాకినాడ పట్టణమునందలి పైడా వెంకటచలపతి టవున్‌హాలునందుగలదు. పిఠాపురమున గొన్ని వీథులమొగను గలవు. ఈ విగ్రహముల నచ్చటివారు "సన్న్యాసిరాళ్లు"ని పిలచెదరు. పిఠాపురమునందలి యొకవీథి కిప్పటికిని సన్న్యాసిరాళ్ల వీథి యను పేరు గలదు. గుజరాతీవీథి యనునదొకటి గలదు. ఎవరైన నెత్తుగనున్నచో పిఠాపురపు జైనదేవుఁడు వలె నున్నావనుసామెత యీప్రాంతములఁ గలదు. భీమకవి వితంతుపుత్రుఁడనియు నితనినివర్ణస్థులువెలివేసినారనియుఁ గలప్రతీతి నందఱు నంగీకరించినదే! ఈతని యమానుష చర్యలవలన నావెలిపోయినదనుకథ యతిశయోక్తి గావచ్చును. ఎంతపండితుఁడైనను గవిశిఖామణియైనను వెలికారణమున నీతని సవర్ణస్థులు స్వమతస్థులు గౌరవింపని కారణమున వితంతుపుత్రుని కృతికి (విధవముండకొడుకు కవిత్వమునకు) భర్తగా నుండుటకు ప్రభువు లంగీకరింపనందున నితనికి వేఱుగతి లేక మతాంతరుఁడు, గసికుఁడు, ధనికుఁడు నగు కోమటిరేచనకుఁ దీనిని గృతినిచ్చినటులు తోఁచెడిని. మఱియుఁ బూర్వపుగవులలోఁ గొందఱు మతాంతరులగు మహమ్మదీయులకుఁ గృతుల నీయ లేదా?

ఇఁక గ్రంథమునకుఁ గ్రంథకర్తకు సంబంధము లేదనియు ననన్వయము లనియు శ్రీరామయ్యపంతులు గారు విడిచిపెట్టిన పద్యములరెండింటి నించుకవిచారింతము. గ్రంథస్థపద్యముల నన్వయించుటలో సౌఖ్యమైనంత వఱకు సమర్థించ నెంచవలెనేకాని త్రోసివేయుటకే యత్నించుట సమంజసముగాదు. మొదటిపద్యమునందలి భీమనాగ్రసుతుఁడన భీమేశ్వరపుత్రుఁడైన భీమనయేయని యు,భీమనకుమారుఁడుకాఁడనియు శ్రీవీరేశలింగముపంతుల వారు యుక్తియుక్తముగఁ దమకవులచరిత్రలో వ్రాయించిరి. రెండవపద్యమునందలి ప్రాణసమానమిత్రుఁడనఁ బై పద్యమునందలి భీమనయే. దీనియందలి వాణికాభరణుఁడను కర్తృవాచకమునకుఁ గ్రియ తరువాతిపద్యమున "భంపను దెలుఁగుఁబాస నరుదుగఁ జెప్పెన్" యను దానియందుఁ గలదు. ఈరెండుపద్యములవలన రేచన భీమనసహాయమునఁ గవిజనాశ్రయమును గచించినటులు దెలుచున్నది. దీనియందు వింత యేమున్నది? అనన్వయ మేమున్నది? సహాధ్యాయుఁడైన నారాయణభట్టు సహాయమున నన్నయ భారతమును రచించలేదా? ఇచ్చట మాత్రము కవిజనాశ్రయకర్తనుగూర్చి జనప్రతీతియేలు. శ్రీరామయ్య పంతులవారి యాశయమున కీపద్యముల యర్థము బాధకము. ఇవి రెండు నవతారికలోని యేడు పద్యములవలెఁ బ్రక్షిప్తములేమో! కవిజనాశ్రయము (ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్ప్రకాశితము) [25-వ పేజి]

క. జనసుత భీమతనూజా!
సునయార్పిత విభవ తేజ సుభగమనోజా!
వినుతేవిశిష్టసమాజా!
యన నంత్యప్రాస మగు నహార్పతి తేజా!"

యనుపద్యమున భీమతనూజా యనుదానికి శ్రీరామయ్య పంతులుగా రేమియర్థముఁ జెప్పెదరో? భీమనాగ్రసుతుఁడు, భీమతనూజుఁడు అనువార లొకరుకారా? దీనినిగూడ ననన్వయమని యేల తీసివేయలేదు? ఇది యంత్యప్రాసంబునకు లక్ష్యమైనదా? నన్నయ యాంధ్ర శబ్దచింతామణిని భీమన నడంచె ననుసందర్భమున నప్పకవి యీక్రిందిపద్యమును వ్రాసెను.

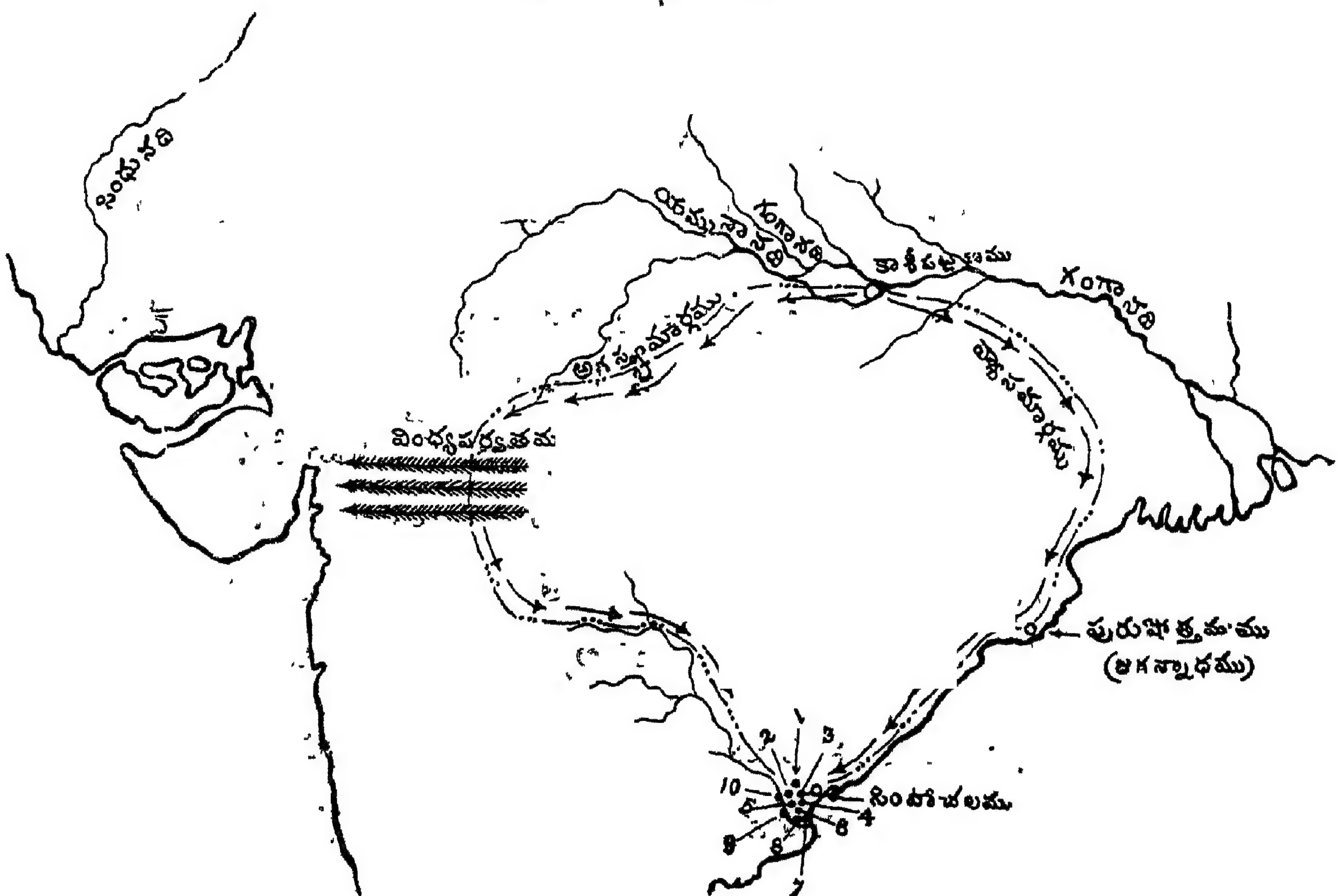
క. ఆదిని భీమకవీంద్రుఁడు
గోదావరిలోనఁ గలిపెఁ గుత్సితమున నా
మీఁదట రాజనరేంద్ర
ఖ్యాదయితునిపట్టి దాని మహి వెలయించెన్.

భీమన నన్నయసమకాలికుఁడు గాఁడు గాన నిది యసంభవ మని శ్రీవీరేశలింగంపంతులుగారు నిర్ణయించిరి.

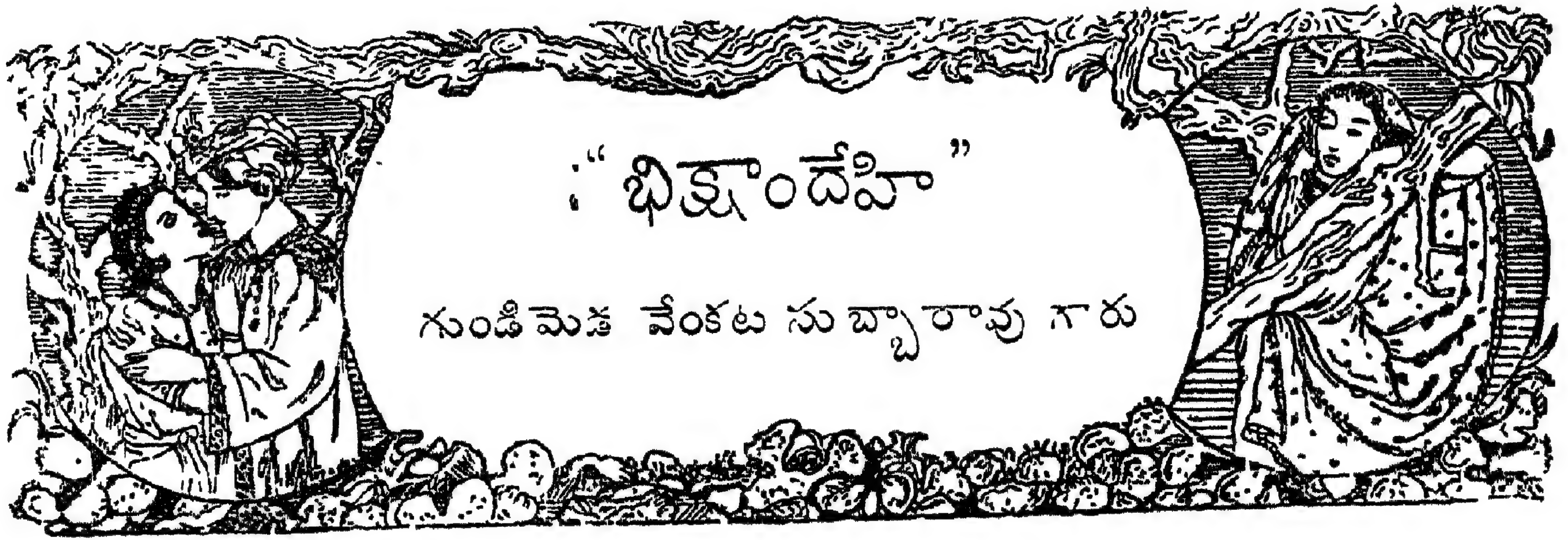
ఆంధ్రశబ్దచింతామణిని నన్నయ గలియుగాదిని వ్రాసినట్లు చెప్పిన యప్పకవివ్రాత సత్యేతరమని శ్రీరామయ్య పంతులుగా రనిరి. దీని నప్పకవి కల్పించి నాఁడనినను, గ్రంథము గోదావరియందుఁ గలిపెననుట వలన నప్పకవి మానసికస్థితినిబట్టిచూడ నీభీమకవి గోదావరితీరస్థుడని యూహింపనొప్పును. గోదావరిమండలమున వేములవాడయను గ్రామము గలదు. దీనినామమం దెట్టి మార్పు లేదు. ఇది దాక్షారామమునకుఁ బదిమైళ్లదూరమున నున్నది. భీమకవిజన్మస్థాన మిదియేయని యిచ్చటి పెద్దలు చెప్పుదురు. భీమకవిసంఘమను నొకపఠనమందిర మాగ్రామమునఁ గలదు. మార్పుచెందని గ్రామనామము చేతనేమి, దాక్షారామమునకు సమీపముననుండుటచేతనేమి, జనప్రతీతిచేతనేమి, శ్రీనాథగ్రంథస్థాధారముల చేతనేమి, శ్రీ వీరేశలింగముపంతులుగారు శ్రీగురుజాడ శ్రీరామమూర్తిగారు నిర్ణయించినటుల గోదావరిజిల్లాలోని వేములవాడయే భీమకవిజన్మస్థానమనియు దాక్షారామభీమేశ్వరుఁడే వరప్రదాతయనియుఁ దేలుచున్నది. వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారి యనుమానమే లెస్సయయినది.

వ్యాసాగస్త్యమార్గములు

౧౮ వ పుట చూచునది

"భిక్షాందేహి"

గుండిమెడ వేంకట సుబ్బారావు గారు

ధనికులార! నిర్భాగ్య సత్కవుల మేము, వచ్చితిమి బిచ్చ మడుగ మీద్వారములకు!
ఇచ్చి సెలవీయుఁడయ్యా! లేదేని త్రిభువనావనుండైన జగదీశుఁ డాగ్రహించు!

సీ. వలదు మాకుఁ గుటుంబ పరిపోషణార్థ మక్షయములౌ ధనధాన్య సంచయములు!
వలదు మా కిచ్ఛానివాసంబునకు దివ్య, మణిమయాభోగరాణ్మందిరములు!
వలదు మాకు శరీరపరిరక్షణము నిమిత్తం బమూల్యములు రత్నాంబరములు!
వలదు మాకు వినూత్నకళల నాపాదింపఁ, బాలుపారు సౌవర్ణభూషణములు!
గీ. వలదు మాకిట్టి ధుర్భిక్ష వలదు వలదు!, తగవు మాకివి! పడవు మాతత్త్వములకు!
కవుల మేము దారిద్ర్యలోకంబునందు, సౌఖ్యమును పొందెడు విచిత్రజాతి మాది!!

గీ. సదమలానంద నవసుధాసారనిధుల, గర్భములఁ దాల్చు నీలమేఘముల మేము!
తమకృపాదృష్టి యనుగాలి తాకినంతఁ, గుఱియుదుము ధాత్రిపై సుధాకుంభవృష్టి!

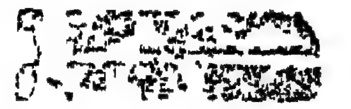
వె. ఆత్మసుఖముఁగోరి యర్థింప మేవేళ, లోకసుఖమె సుకవిలోకసుఖము!
మాకుఁజేయు మేలు లోకం బనుభవించు, వలయు బిచ్చ మిచ్చి పంపరయ్యా!

సీ. సుకవీంద్ర సహవాస సుఖముఁబొందని వాని, ధన మేల, వాని యార్జన మదేల?
కవిరాజసన్మానగణుతిఁగాంచనివాని, ధనమేల, వానియార్జన మదేల?
కవిచంద్ర చంద్రికా కలనమబ్బనివాని, ధనమేల, వానియార్జనమదేల?
కవిరక్షణోద్యోగకాంక్ష గల్గనివాని, ధనమేల, వానియార్జన మదేల?
గీ. ఆదరామృతపాన భిక్షార్థులగుచు, పంచఁజేరి సత్కవులు ప్రార్థించుచుండ
కంటఁజూడని పాపిష్ఠ ఘాతుకాత్ము, ధనమదేల, యార్జనమేల, తను వదేల?

గీ. సత్కవుల దుఃఖపెట్టంగఁ జనదు మీకు, వారి వేఁడి నిట్టూరుపుల్ భవదనంత
వంశనాశంకరోద్ధూత ప్రళయదహన, దారుణజ్వాల లగుఁజుఁడీ ధనికులార!

సొహ్రాబు రుస్తుములు

దేవులపల్లి అప్పల నరసింహం గారు, యం. ఏ., యల్. టి.

పలు దేశముల నడతలను, భావరీతులను ఆంధ్రలోకమునకు తెలియజేయుట కిట్టి నాటకము లవసరము. పారసీకులు, తురకలు గూడా మానవకుటుంబములో నెన్నికగాంచి వీర్యౌదార్యగుణములతో నొప్పారుచున్నారు. వారిదేశపు మహాశయుల చరిత్రములను, వారినిగురించినకథలను యింకను చదువవలయునని యీనాటకము చదువువారికి కుతూహలము కలుగును. మహమ్మదు, ఆలీ, సాదియనుకవి, బాగ్దాదునగరచక్రవర్తులు(కాలీఫులు) మొదలగు కీర్తివంతులను గురించి నాటకముల మూలముగా నాంధ్రజనులు తెలుసుకొనుటకు ఈయభినవాంధ్రగ్రంథమాల తోడ్పడునని యాశించుచున్నాను.

తండ్రికొడుకులకలహములు సామాన్యజనమందనేకములు గననగును. కొన్నిరచ్చలకు ప్రాకి న్యాయస్థానములయందు ప్రచురణము నొందుటయును గలదు. వీనియందు ఉన్నత భావములు అరుదు. దుర్యోధనుడు దాయాదులతోడనే కాక తండ్రితోగూడ కలహించుచునేయుండెను. కాని అతని అధర్మవర్తనను అంగీకరించి ధృతరాష్ట్రుడు లొంగిపోయినందున యిది భారతము చదువువారలకు స్ఫుటముగా దోపదు.

ఈనాటకమునందలి వస్తువు తండ్రికుమారుల పరస్పరయుద్ధమును, తండ్రిచే కుమారుడు మల్లయుద్ధమున చంపబడుటయు నైయున్నది. ఒకరినొకరు తెలుసుకొనకుండా చేసిన దైవవిధికి సొహ్రాబుయొక్క దుర్మార్గులగు అనుచరులు సహాయము చేసిరి. తండ్రిని కలుసుకొనుటకు అత్యంతకుతూహలముతో యుద్ధమునెపమున పరిషియాకు వచ్చిన సొహ్రాబుకు తండ్రిచేతులలోనే మరణము సంప్రాప్తించెను. తండ్రికుమారు లిద్దరును ఉత్తమాశయప్రేరితులయ్యు, ప్రేమపూరితమనస్కులయ్యు, మల్లయుద్ధమున డీకొనుట యీప్రపంచమును అగోచరరీతుల పరిపాలించుచు చిక్కుపరచువిధియొక్క విషమహాస్యమునకు (Irony of fate) ఉదాహారణము. "జగదీశ్వరుడు తనసృష్టికి మకుటమై బుద్ధికౌశల్యముచే దేవతల సామ్యమును నొందజూచు మానవులను వెక్కిరించుచున్నాడా?" యనిపించును. ఈకథను వెల్లాపంతుల జగన్నాథముగారు చిన్నకావ్యముగా తెనిగించియున్నారు. వంగభాషలోని నాటకము ననుసరించి శ్రీపాద కామేశ్వరరావుగారు తెలుగునాటకముగా మనకు అందజేసినారు. కావ్యముకన్న యీనాటకము ప్రౌఢముగా నున్నది.

తనతండ్రియగు షాజహానుని జెయిలులో నుంచిన ఔరంగజేబును యొకితురుష్కుడే. తండ్రియని తెలియకపోయినను లోకలనుండి పొంగిపొరలివచ్చు ప్రేమచే మల్లయుద్ధమున క్రిందపడిన రుస్తుమును పొడువజాలక విడిచి క్షమాపణ గోరుకొన్న సొహ్రాబునూ ఒకతురుష్కుడే. చదువరు లిట్టి వ్యక్తివ్యత్యాసములను గనిపెట్టుదురు. అందువల్ల మనోభావములు పరిశుద్ధినొందును. ఎదిరివీరుడు రుస్తుమేయని సొహ్రాబుకు తెలియకుండ నుంచుటయందు ఆతనితల్లి, తండ్రియగు రుస్తుము, మొదలుగాగల వ్యక్తులందరకు గల ప్రత్యేకరహస్య కారణములు బహునేర్పుతో నిరూపించబడియున్నవి.

ఇది విషాదాంతనాటకము. దీనియందలి నాయకుడగు రుస్తుమునందు ధీరోదాత్తగుణములుకొన్ని గలవు. తనను తానుపొగడుకొనుట, బీరములు పలుకుటయును ధీరోద్ధతగుణములు; మృగయాసక్తియు, కడపటిమల్ల యుద్ధమునందలి అన్యాయప్రవర్తనమును కళంకములు. దారపుత్రాదులను మరచియుండుట ఆతని వీరశపథమువల్లకలిగినది. ఇది కేవలము కళంకమనజనదు. అన్యపాత్రల నోళ్లనుండి వీరిపరాక్రమము, కార్యమునం దేకాగ్రత బాగుగా తెలియుచున్నవి. పుత్రుడు లేడను చింతవల్ల చిన్నవయసుగల ఎదిరివీరుడగు సొహ్రాబునందీతనికి గలిగిన మృదుభావము, కించిద్యుద్ధ విముఖత్వము గమనింపదగును. ఈనాటకకర్త యిప్పట్టున భావములను మానవప్రకృతి కనుగుణముగ నేర్పుతో ప్రదర్శించియున్నారు. తుద కెట్టులైన కీర్తికాంక్ష వాని ధర్మబుద్ధిని గూడా పోద్రోలగలిగెను. ఇట్టి పొరబాటులే మనకుగలుగు నుపద్రవములకు కారణములు. మనగతులు మనచేతల నాధారము చేసికొనియే సంభవించుచుండును. "మనుజుడు తనగతికి తానే కారకుడు" అని షేక్స్పియరు యొక్క విషాద నాటకములు బోధించును. ఈ విషాదనాటకముగూడా అట్టి బోధన ప్రబలముగా జేయుచున్నది. సొహ్రాబు గుణములన్నియు ఆదర్శప్రాయములే; పరికినిసురవరానివి. వీరుడుగానైనను, పుత్రుడుగానైనను, రమణుడుగానైనను మిక్కిలి మనోరంజకుడై యొప్పారుచున్నాడు.

ఈనాటకమున తార్తారురాజునొద్ద విదూషకుడొకకొంత వినోదము గలిగించును. భావములు తీవ్రరూపమునుదాల్చు కడపటిరంగములలో నిట్టివినోదములు రాకూడదు. ఈకవి యట్టిపొరబాటును జేయలేదు. రుస్తుము తనదగ్గరకు వచ్చుచున్నప్పుడు యుతార్తారు రాజుగారి చర్యయున్నూ హాస్యకరముగానే యున్నది. ఈరాజున్నూ పరిషియారాజున్నూ గూడా "యూరొజులు రాజులే పెనుతరాజులు గాక ధరాతలంబునన్" అను అడిదము సూరకవిగారి చాటూక్తిని జ్ఞాపకము తెచ్చుచున్నారు. పరిషియారాజు తన పిరికితనముసకు భోగలోలత్వము, దుష్పరిపాలన, కృతఘ్నత, శాఠ్యమునుగూడా జతగూర్చుచున్నాడు. తార్తారురాజు యింతకన్న చాలా మేలు. రుస్తుమువద్ద జడిసినను వీరగుణము

బాగుగా గలిగియున్నాడు. కొంచెము బుద్ధిమాంద్యమున్నను, ప్రేమయనుసుగుణము దానిని కప్పివేయుచున్నది.

తామీనా సొహ్రాబునితల్లి; ఉత్తమగుణముల కాకరమగు పరమసాధ్వి. పుత్రుడు గాదు; పుత్రిక గలిగినదని తనభర్తకు అసత్యవార్తపంపినతప్పు యీమెయొక్క హృదయ మార్దవమును, మాతృప్రేమను తెలియజేయుచున్నది. "కుమారుడు కలిగినయెడల వీరుడగు తనమగడు వానిని తనవద్దకు తీసుకునిపోవును. పతిసుత విహీననై నే నెట్లుజీవింతును" యని యామె వెరచి యిట్లుబొంకుట ప్రకృతి క్షనుగుణ నేయున్నది. ఈమెయొక్క అవ్యాజప్రేమయందు, అశంకితముగ తనయాత్మగోరిన నాథుని సమీక్షించి స్వయముగా వరించుటయందు, షేక్స్పియర్ నాటకములోని "మిరాండా" యనుకన్య జ్ఞాపకమువచ్చును. ఈమె సాధుత్వము, నిశ్చలప్రేమ, యీమె శాంతమునూన్న యీమెకును యీమె తనయునకును జరిగిన సంభాషణలో వ్యక్తము గుచున్నవి.

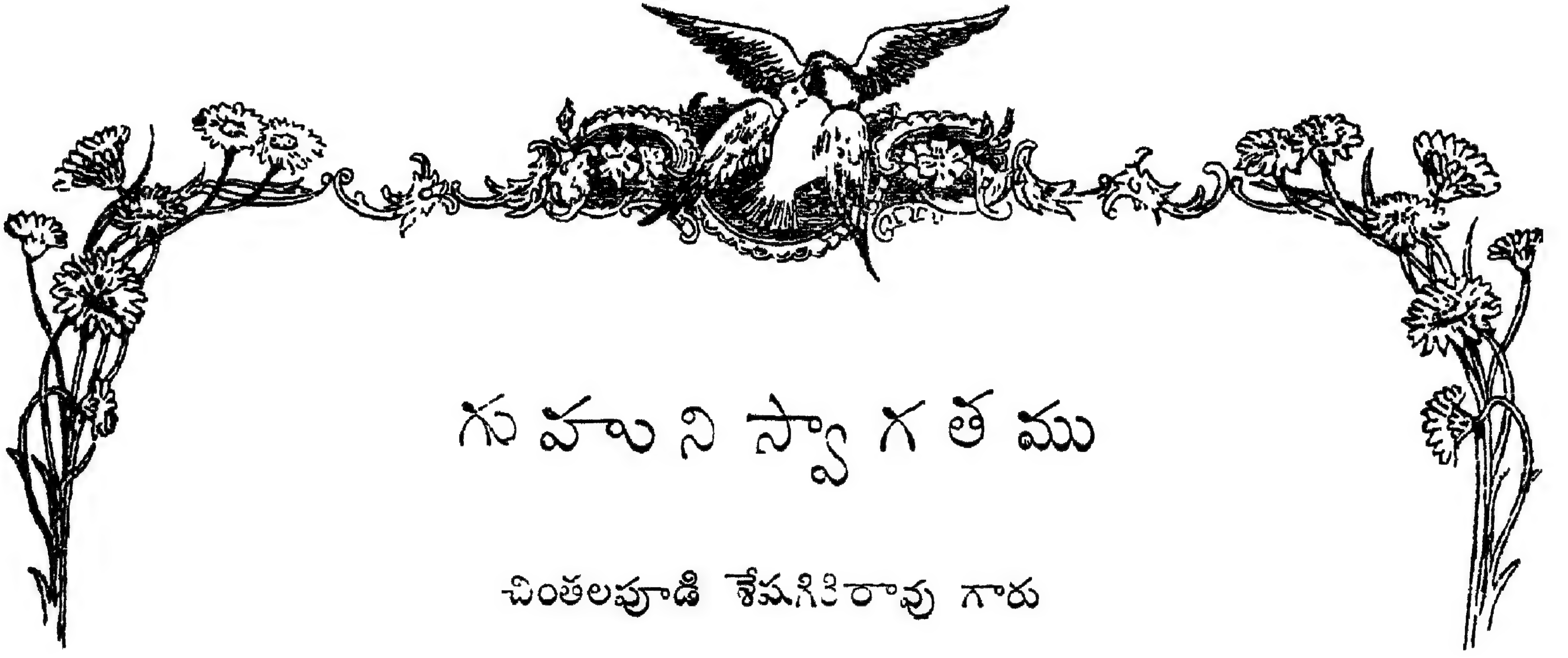
ఉన్నతప్రేమకును, వీరరసమునకును న్నాలంపటము గలుగుచుండును. పురుషులలో రుస్తుమునందీలంపటము వ్యక్తమగును. తుదకు వీరరసము ప్రేమను అణచివేసెను. స్త్రీలలో 'అఫ్రిద్' అనుధీరబాలికయందు యట్టిభావసంకలనము యీనాటకమునందు కనుపర్చబడి యున్నది. ఈమెచర్య పరిపిమహావీరుల కాశ్చర్యము గలిగించెను. చదువరులకును ఆశ్చర్యము గలిగించును. పరిపియనురాణి తనమగనికి శౌర్యము పుట్టించు మాటలను ఆడుచుండినను యింతస్పష్టమైనవ్యక్తి గాదు. ఒకరంగమంతయు యీ అఫ్రిద్ అరణ్యమునందు తనతండ్రిపోయిన విచారమువలన దాగియున్నపుడు తనయాత్మశోధ చేసుకొనుటకు వినియోగింపబడియున్నది. "ప్రేమయా, పగయా ముఖ్యము?" అని సంకులమనస్సుతో చర్చించుకొని పగ మొదట తరువాత ప్రేమయని నిశ్చయించుకొని తన యాత్మవరించిన సొహ్రాబును జంపించుటకు యీమె యత్నములు చేయును. మూడవఅంకమున ఎనిమిదవ రంగమున "యీమెరక్కసియా?" యనిపించునంతలో తన యపూర్వప్రేమను ప్రకటించి తనమనోనాథునితో విచిత్ర సహగమనము జేసి చదువరుల మనముల నొకింత స్తంభింపజేసి చూరగొనును. ఇట్టిపాత్రలుగల నాటకములు "సాద్భుతములు" అనదగును. యిదియొక సాద్భుత విషాదనాటకము (Ramantic Tragedy). అయినను దీనియందు ప్రకృతివిరుద్ధము లేవియును లేవని చెప్పవచ్చును.

కొన్ని నాటకములలో నాయకుడు తొలుత చిన్నపిల్లవాడై తరువాత మహావీరుడై విజృంభించుట అచ్చటచ్చట గనుచుందుము. కాళిదాసనాటకములలోగాని భవభూతి నాటకములలోగాని యిట్టిది కానము గాని భాసుని "బాలచరిత"మునం దిట్టిది గలదు. ఆంధ్ర నాటకములలో "చంద్రకాంత" నాటకమందుగూడాగలదు. షేక్స్పియర్ కవియొక్క "వింటర్స్ టేల్" (Winter's Tale) అనునాటకమందుగలదు. అందుచేత ఆనాటకములో

నాయికకు పదునారేండ్లు ప్రాయము వచ్చు వరకుగల మధ్యకాలమును మనస్సులయందు ఊహించుకొనవలసినదని చూపరులకు బోధించుటకు "టైమ్" అనునొకపాత్ర రంగిమందు మూడవయంకము తరువాత ప్రవేశించి మాటలాడును. అట్లే యీనాటకమందు మహాకాలప్రవేశము ఏర్పరుచబడినది. "కాలుడు" అనయముని కర్థమగుసుగనుక, టైమ్ (Time)అను ఇంగ్లీషుమాటకు "మహాకాలుడు" అని కామేశ్వరరావుగారు ప్రయోగించియుందురు. సొహ్రాబుపుట్టుటకుముందు వాని తల్లిదండ్రులస్వయంవర రంగములనున్నూ, సొహ్రాబు గిట్టుటకుసంబంధించిన రంగములనున్నూ మాత్రమే యీనాటకమందు ప్రదర్శించుట వింతగొల్పును. మధ్య గడచిన యిరువదేండ్ల కాలమునున్నూ మహాకాలుడు చదువరులకు స్మృతిమాత్రముగ తెలియ జేయుచున్నాడు. ఇట్టికథావిస్తర ప్రదర్శనము కావ్యములందును, నవలలయందును నిరాక్షేపణీయము; గాని నాటకరచనయందలి పటిమను పోగొట్టును. ఇట్టి మధ్యవివరణ లవసరములేకుండ, రంగములలోనిసంభాషణలవల్లనే జరిగినసంగతులు,జరుగబోవు సంగతులు, పాత్రలనడవడులు మొదలగునవన్నియు చూపరులకు గ్రాహ్యాను గావలయును. అట్లైన రచన జిగి గలిగియుండును. చూపరులకు, చదువరులకు కథను, వ్యక్తులను నచ్చజేయును.

పద్యములు, గీతములులేనిలోప మొకింత చదువరులకు యీనాటకమున తట్టును, ప్రదర్శనమందుగూడా యీలోపము గనుపడునను కొందును. రుస్తుముప్రకృతిని వర్ణించు సందర్భమునను, అఫ్రిదు ఆత్మ శోధజేసికొను సందర్భమునను పద్యములను కొంచెముగా జేర్పవచ్చును. విషాదనాటకమునకు పాటలక్కరలేదు. అయినను అఫ్రిద్‌యొక్క గాథాను రాగమునున్నూ, కొడుకును జంపుకొన్న రుస్తుముయొక్క భావస్తంభనమునున్నూ, పాటలకు గాని పద్యములకుగాని చోటీయవు. వచనమే తగియున్నది. నాటకమునందలి చివరరంగము మాత్రము అంతస్పష్టముగా లేదు. దానిలో చివరమాటలాడు వ్యక్తిగాని ఆయనమాటలు గాని నాకు బోధపడలేదు. సంస్కృతసమ్మిశ్రము రుస్తుము, సొహ్రాబులయొక్క వాక్యములయందు యుక్తమే. కాని స్త్రీలసంభాషణములయం దంత హృద్యముగా గనుపడలేదు. అయినను ఉద్రేకభావపూరితయగు లఫ్రిద్‌భాషణములలో నిట్టి సంస్కృతసమ్మిశ్రము తగదనియనుటకు మన సొప్పకున్నది. జాలిగొల్పు పట్లయందీసంస్కృతసమ్మిశ్రము అంతగాగనుపడలేదు. ఈ విషయమున "చంద్రగుప్త" కన్న యీ నాటకములోని శైలి సరళముగా నున్నది.

మొత్తముమీద యీ"సాద్భుతవిషాదనాటకము" కథావస్తువునందును, భావనిరూపణమందును మనస్సు కుత్తేజము గలిగింపజాలియున్నది. దీనిని ఆంధ్రలోకము పుస్తకరూపమునను, విద్యాశాలలయందును, రంగప్రదర్శనములయందును మిక్కిలి ఆదరింతురుగాక!

గుహుని స్వాగతము

చింతలపూడి శేషగిరిరావు గారు

తొలిజన్మంబునఁ జేసినట్టి సుకృతస్తోమంబునం జేసి యో
    నలినాక్షా ! నినుఁ గాంచఁ గల్గితిని నానందాబ్ధిలో మున్గితిన్
గులమెల్లన్ దరియించె సార్థకత నక్షుల్ గాంచెఁగా నోచె నీ
యున్నై ధన్యుఁడనంగ నేనెకద స్వామీ రామచంద్రప్రభూ !

ఒప్పులకుప్ప ! నిన్ను నయనోత్సవ మొప్పఁగఁ గాంచు టెప్పుడో
యెప్పుడటంచు నాదుమది నెంతయు నువ్విళులూరుచుండ నా
యప్పరో ! యస్మదీయసముదంచితభాగ్యముకల్మి దర్శనం
బిప్పటికబ్బె జన్మము తరించె ఫలించెను నోములన్నియున్.

మ. అరిషడ్వర్గ మొగిన్ జయించి యితరవ్యామోహముల్ ద్రుంచి సు
    స్థిరనిష్ఠన్ దలక్రిందుగాఁ దపము భక్తిన్ జేయు యోగీంద్రు లాం
    తరదృష్టిన్ భవదీయదర్శనముఁ బొందన్ లేక కుందంగ; నీ
    కరుణన్ నన్నిటు ధన్యుఁ జేసితిగదే, కాకుత్స్థవంశాగ్రణీ !

ఉ. ఇయ్యదె మాదుపల్లె యివియే తిలకింపుమ వన్యభూము లో
    యయ్యరో ! వీరలెల్ల భవదాజ్ఞ మెలంగుదు రింకమీఁద నీ
    వియ్యెడనుండి మమ్ము మది కింపగురీతిఁ బ్రోవుమయ్య ! రా
    మయ్య ! నిషాదుఁ డీతఁడని యాత్మఁ దలంపకె సంశయింపకే.

ఉ. ఎవ్వఁడొ కారణంబు వచియింపుము నిన్నిటు నిర్దయాత్ముఁడై
    యివ్వనభూమికిన్ బనుప ? నిప్పుడె తీవ్రశరానలంబున

గ్రొవ్వడఁగింతు వాని నిఁకఁ గొందలమందకు డెందమందు నీ
కివ్వనవాస మేటికి? నహీనబలుండను నేనుఁ గల్గఁగన్.

మ. ఇవిగో పాఁ; లివె పండినంట; లివిగో; యిందుండె భోజ్యాంబువుల్;
జవిమైనట్టిఫలాదులున్ గను మివే; శాల్యోదనం బియ్యదే;
యివె చోష్యంబులు లేహ్యముల్; గలవివే; యీచాయఁ బాసీయముల్;
రవివంశోద్భవ, యారగింపఁగదవే రామా, దయాంభోనిధీ!

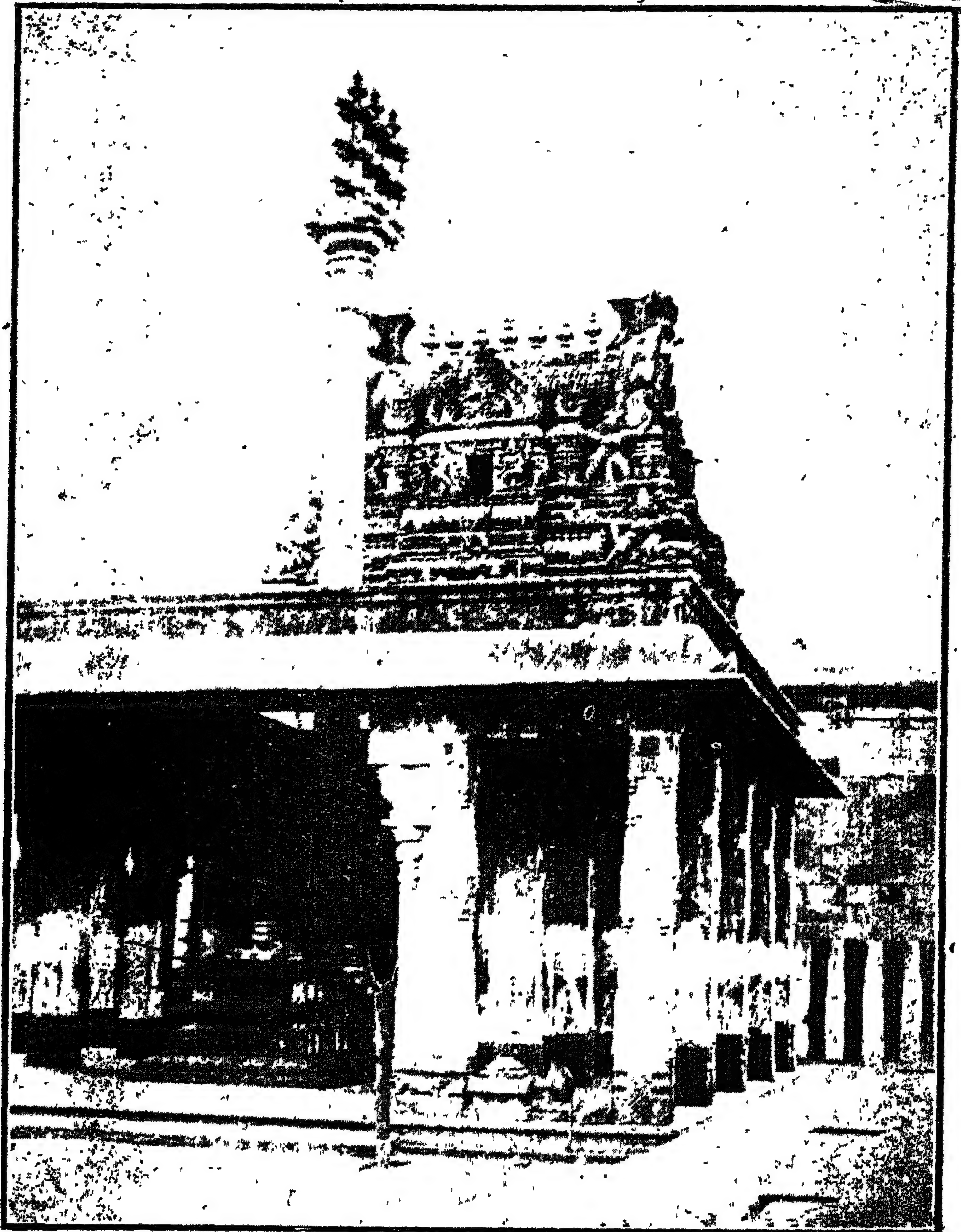
ఉ. ఆపుము తేరు రామ! యిట నందఱును డిగిరంపు; వైళ మేఁ
బోపెద మీపథశ్రమముఁ బాదము లొత్తియు స్వేద మార్చియున్;
మేపెద నశ్వరాజముల మిక్కిలి డస్సినభంగిఁ దోఁచె; మీ
రాపయి నేగవచ్చును దయామతిఁ గైకొనుఁ డాతిథేయమున్.

చ. అరిగెడిభూమి మిక్కిలి భయంకరమౌ నొకకాన; క్రూరమృగాకులంబు; మీ
రెఱుఁగరు దారి డొంక; నట నెందఱొ దుష్టనిశాచరాధముల్
దిరుగుచునుంద్రుఁ గావున సుధీర! యధిజ్యశరాసనుండవై
కర మనురక్తి వీరిఁ గను కంటికి ఱెప్పవిధాన లక్ష్మణా!

మ. అలరారన్ నెలఱాలతిన్నియల దివ్యంబైన గేయొండ నే
జలజాతాక్షులఁ గూడి యాడుటకునై సంకోచముం బొందు నీ
లలనారత్నమరణ్యభూములకు నిర్లక్ష్యంబుగాఁ నేఁగెడున్.
గలదే యిట్టిమహాపతివ్రతయు? లోకంబందు నెప్పట్టునన్.

ఉ. ఎట్టులనైన గంగఁ దరియింపఁగఁ జేసెదఁ గాని రామ! యె
ప్పట్టునఁ దావకీనమృదుపాదము సోఁకినఁ జట్టురాయియే
యట్టుల స్త్రీత్వముంగని యహల్యగ మారియు నిల్వఁగల్గె; నా
పుట్టియు నట్టులైన నిఁకఁ బుట్టి మునుంగదె నాకు? రాఘవా!

౭. శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామి ఆలయమునందలి ధ్వజస్తంభము_తిరుమల

ధమునుగూడ మనము దెలిసికొని సమన్వయింపఁగలుగుదుము. పాశ్చాత్యవిమర్శకాగ్రేసరు లనేకులు షేక్స్పియర్ మహాకవి నాటకచక్రము నట్టిపరిశోధనకు లోను జేయుటచేతనే యాతని నాటకకళాభివృద్ధియందలి యంతరావస్థలను, తత్కాలపరిణామమునకు నాతని జీవితమునకుఁ గలసంబంధము నీమొదలగు ననేకాపూర్వాంశములను గనిపెట్టియున్నారు.

ఇట్టి విమర్శపూర్వకమగు గ్రంథాధ్యయనము మనదేశమునఁ గొంతవఱకుఁ దక్కువనియే చెప్పవలసియున్నది. అనఁగాఁ గవితావిమర్శనమే యీదేశమున లేదని చెప్పుట కాదు. కాని యొకగ్రంథముఁ జదువునప్పు డందలివిషయము లాలంకారిక నియమముల ననుసరించియున్నవా! కవిగ్రంథాదినియమములను పాటించేవా! సూచ్యార్థసూచనగలదా! పాకశయ్యాలంకార కల్పనా చమత్కృతు లేమైనఁ గవి జూపినాఁడా? వ్యాకరణదోషము లేమైన నున్నవా? రసపోషణము సమంజసమా? అను నీమొదలగు విషయములఁ జర్చించి యాగ్రంథమున కింతవఱకుఁ బ్రాచీనకవితాలక్షణములు పట్టుచున్నవని మాత్రము చూపుట కలదు. గ్రంథములను విమర్శించుటలో నిదియు నొకవిధముమాత్రమే యైయున్నది. దీనివలన గ్రంథపఠనవిషయమున వీరిదృష్టిలో కేవల గ్రంథమునకుఁ గలప్రాముఖ్యము గ్రంథకర్తవిషయమున నేమాత్ర మున్నట్లు గనుపడదు. కవి యెవఁడైన నేమి; యేకాలమువాఁడైన నేమి; యాతనిబుద్ధివైభవ మెట్టిదైన నేమి; యెట్టిపరిణామములఁ బొందిన నేమి, యాతనిజీవితచరిత మెట్టిదైన నేమి! వానితోఁ జదువరుల కేమియు నగత్యము లేదు. ఆతనిగ్రంథమునందలి భావ, కల్పన, రసము మొదలగునవియే వీరికిఁ గావలసినది. ఇవి పూర్వలాక్షణిక మతానుసారముగ నుండెనా కవి గొప్పవాఁడే; కావ్య ముత్కృష్టమైనదే. లేక, యొకఁ డెట్టిస్వల్పవిషయమునైనను బ్రాంతపుంతను వదలి క్రొత్తమార్గమును ద్రొక్కిన నాతనికి లక్షణము దెలియదు. ఆతఁడు లాక్షణికకవులలోఁ జేర్పఁదగఁడు. గ్రంథ ముత్కృష్టమైనదేయైనను లక్షణకవులచే నది పరిగ్రాహ్యము కాదు. పోతనామాత్యుని భాగవతమువంటిగ్రంథ మెంత రసవంతమైనదైనను రేఫశకటరేఫముల ప్రాసమైత్రితోఁ గూడినకతంబుననే దా లాక్షణికుల యుపహసింపులకుఁ బాత్రము గావలసివచ్చినది.

"బమ్మెరపోతరాజకృత భాగవతంబు
సలక్షణంబుగా,
కిమ్మహి నేమిటం గొదువయెంతయు
నారసి చూడగాను రే
ఫమ్ములు ఱాలునుం గదిసి ప్రాసము
లైన కతంబునం గదా
యిమ్ముల నాదిలాక్షణికులెల్లరు
మాని రుదాహరింపఁగన్."

అని చెప్పుడు నప్పకవియుఁ బూర్వులమార్గమునే యనుసరించెను. కావునఁ గవికి, వానికవితకు నిట్టిలక్షణగ్రంథములు విమర్శనలను బ్రోత్సాహకరములగుటకు బదులుగా నొకవిధమగు శృంఖలములగుట తటస్థించినది. వీని నతిక్రమించి తన స్వాతంత్ర్యమును నెలయించి యొకఁడు వ్రాసెనా యాతఁడు కావ్యరసాస్వాదనిపుణులగు సహృదయుల మెప్పు వడయఁగలిగినను లాక్షణికులవలన బహిష్కారమునే పొందుచున్నాఁడు. ఇట్లు మహాకవుల కావ్యములను బరిశీలించి విమర్శించుటవలననే బయలుదేఱిన లక్షణముఁ గొంతకాలమునకుఁ దనపుట్టుక పూర్వోత్తరములను మఱచిపోయి యాకవితనే శాసించి బంధింపఁ గడంగుచున్నది

విమర్శనయనునది తజ్జ్ఞులనుదికెక్కినకవితయందలి విశేషలక్షణములఁ బరిశీలించి, వానికిఁగల కారణముల నారసి యాయాదేశకాలపరిస్థితులకును దత్కవితారీతికిని గలసంబంధమును దెల్పి, యాకవీశ్వరునికవితాశక్తి యెట్టిదనియు, నాకావ్యమందలి యుత్తమగుణము లెవ్వియనియుఁ సానుభూతితో నిరూపించుటయును, కొన్ని నిర్దిష్టలక్షణములను, ప్రాక్పరికల్పితపద్ధతులను అనుసరించి యున్నదా లేదా యనియుఁ, దక్కిన కావ్యములకంటె నిది గొప్పదియా తక్కువయా యని విచారించుటయుఁ గాదు. కవితావిమర్శనకుఁ గావ్యమందలి విశేషలక్షణముల గ్రహించుట యెంత యవసరమో యాయాలక్షణములకును దత్కవిమనస్తత్త్వమునకును గల సంబంధము నారసి సమన్వయించుటయు నంతయావశ్యకమే. కావున కవియొక్క దేశకాలపరిస్థితులు, ఆతని మత

భిప్రాయములు, ప్రతిభాశక్తులు మొదలగువాని పరిజ్ఞానము నాతనికవితాపద్ధతులను దెలిసికొనుటలో నత్యంతసహకారి యగుననుటలో సందేహము లేదు. ఇంతేకాక చరిత్రము తెలియనికవుల జీవితవిషయములను, మన స్తత్వమును గూడఁ గొంతవఱకు వారిగ్రంథములను బరిశీలించుటచేఁ దెలిసికొనుట కవకాశము కలుగుచున్నది.

ఒక కవీశ్వరుని మన స్తత్త్వమును, కావ్యకళాపరిణామమును, గనిపెట్టుట కాతనిగ్రంథముల పౌర్వాపర్యజ్ఞాన మావశ్యకము. ఇట్టి జ్ఞానముతోఁగూడిన కవితాపరిశీలనమును సానుపూర్వియగు నధ్యయన విధానము 'Chronological Method of Study of Literature' అని యందురు. ఒక కవిచే రచింపఁబడిన గ్రంథముల నొకదానితో నొకటిఁ బోల్చి చదివి విమర్శించుటచేఁ దత్కవిత్వసారము గ్రహింపఁబడు చున్నది. ఈకవిని, వీనికృతులను అంతకుఁ బూర్వులును సమకాలికులు నగు కవులతోడను వారికృతులతోడను సరిపోల్చిచూచి యాయాకవులకుఁ గృతులకుఁ గలసంబంధమును, పోలికలను, భేదములను విమర్శించుచో నట్టి దానిని దారతమ్య పరిశీలనతోఁ గూడినయధ్యయన విధానము (Comparative Method of Study of Literature) అని యందురు. పౌర్వాపర్యవిచక్షణ లేక యేకవిగ్రంథముల నైనను బ్రత్యేకముగఁ జదివినప్పుడు దానివలనఁ గలుగు నానందమునంతను బొందఁగలిగితి మనుటకు వీలు లేదు. కవియొక్క భావగాంభీర్యమును సరిగఁ గొలిచి చూచితి మనలేము. ఆతనికావ్యకళ యేయేమార్గముల వృద్ధినొందినదో, ఆతనికిఁ గాలక్రమమునఁ గలిగిన లోకానుభవ మెట్టిదో, అద్దాని నాతఁ డెట్లుపయోగపఱుచుకొనెనో, దానిమూలమున నాతనిమన స్తత్వమునఁ గలిగినమార్పు లెట్టివో అను విషయములను గనిపెట్టుట కవకాశ ముండదు. పారమార్థికచింతాతత్పరులగు మన పూర్వకవులు తమయైహిక చరిత్రను దెలుపువిషయమున విశేషశ్రద్ధ వహించినవారు గాకుండుటచే వారిగ్రంథములఁ బౌర్వాపర్యముమాట యటుండ నయ్యవి యాయాకవులు రచించినవియే యని నిరూపించుటగూడ నొక్కొక్కప్పుడు కష్టమగుచున్నది. కవులకాలనిర్ణయవిషయముననే యనేకములగు చిక్కులు, అభిప్రాయభేదములు గలుగుచున్నపుడు ఒకకవిని, వాని గ్రంథములను, వానికి సమకాలికులు, పూర్వులు నగుకవులతోడను, వారికృతులతోడను బోల్చి విమర్శించి యాకవియొక్క విశేషగుణములు, ప్రతిభాశక్తి యిట్టివని కనుగొనుట మఱింతకష్ట మగుచున్నది. స్థలకాలములు తెలిసిన సుప్రసిద్ధాంగ్లకవీశ్వరుఁడగు షేక్స్పియరు విషయముననే నిశ్చయముగ నాటకములరచించినవాఁ డాతఁ డగునా కాదా యను సందేహమును, నన్మూలకములగు వాదోపవాదములును బయలుదేఱియున్నపుడు స్థలకాలవిషయముననే సందేహముగల కాళిదాసాది ప్రాచీనదేశీయకవుల విషయము చెప్పెడిదేమి? అయినను షేక్స్పియర్ వలెనే జీవితచరిత మంతనిశ్చయముగాఁ దెలియని హైందవనాటకకర్త యగు కాళిదాసుని కళాప్రతిభలనుగూర్చి తెలిసికొనవలెనన్నచో నాతని గ్రంథములను బరిశీలించుటయే ముఖ్యమగుమార్గముగాఁ దలంపఁబడియున్నది.

కాళిదాసుని నాటకకళాచాతుర్యమును, దానిపరిణామమునుగూర్చి తెలుసుకొనుట కాతనినాటకములు తక్క యితరాధారము లేవియుఁ గనుపడవు. కాళిదాస విరచితములని ప్రఖ్యాతిఁజెందిన నాటకములు మూఁడు గలవు. అందు విశేషప్రసిద్ధిగాంచినది నాటకరాజంబనఁదగిన యభిజ్ఞానశాకుంతలము. ఇందలికథ మహాభారతమునఁ బ్రసిద్ధమైనకథలలో నొకటి. నీరసములగు చారిత్రికపౌరాణికకథ లనేకములు షేక్స్పియర్ మహాకవి భావనాశక్తిచే మెఱుఁగుపెట్టఁబడి యెట్లు నూతనశోభ కలవయ్యెనో యట్లే దుష్యంతుని పురాణకథయుఁ గాళిదాసునియసమానంబగు ప్రతిభావిశేషముచే నూతనజీవనము బడసి ఖండాంతరమహాపండితులనుగూడఁ దాండవమాడించినది. కాళిదాసుని యీనాటకములఁ జదివినందువలనఁగలిగిన యానందపారవశ్యముచే జర్మనీదేశపు పండితుఁడగు 'గెటి'యనునాతఁడు దీనినిగూర్చి చెప్పినప్రశంసావాక్యములు పలువురకుఁ దెలిసినవియైనను మఱియొకమారు వాని నిచ్చట స్మరించుట యతిప్రసంగము కాదు.

"Wouldst thou, the young years blossom and the fruits of its decline. And all by which the soul is charmed, enraptured, feasted, fed, wouldst thou the earth and heaven itself in one sole name combine. I name thee, O Sakuntala! and all at once is said."

ఉపదేశైక ప్రయోజనంబగు నీవ్యాసుని పురాణకథ హిందూజనుల కత్యంత మాదరపాత్రంబగునని యెంచి

గ్రహించి రసైకప్రవాహంబులగు నాటకపరిస్థితులకనుగుణంబుగమార్పులొనర్చి కథాప్రవృత్తివిషయమునను, స్వభావపరిపోషణ విషయమునను, రసనిర్వహణమార్గమునను నసదృశ ప్రతిమానచాతుర్యమును బ్రకటించి దీనిని హైందవ నాటకముల కాదర్శముగఁ జేసి భారతీయనాటకకళకు వన్నెవెట్టినవాఁడయ్యెను. ఇట్లే ఋగ్వేదమునను, పురాణములందును మూలఁబడి కళదక్కియున్న విక్రమునికథఁ గూడ బయటికిఁ దీసి జీవముపోసి తనభావనాపటిమచే మెఱుఁగువెట్టి శోభాయమానమగునట్లు చేసెను. శాకున్తలమందువలె దీనియం దీతనినాటకకళ పరిపూర్ణపక్వావస్థను బొందినట్లు కనఁబడదు. కాని,యీరెంటియందును భాసిల్లుచుండెడి భావసౌకుమార్యము, రీతీమాధుర్యము, కల్పనాపటిమ, మొదలగునుత్తమగుణములు కొన్ని మాళవికాగ్నిమిత్రమునఁ గనుపడకపోవుటచేతను, యిందలికథ కవికల్పితమై సార్వజనీనంబగు ననుభవసంతానంబును (Unversal experience), నున్నతమగు ధర్మనృత్తమును (High Morality), జూపునది గాకుండుటచే నిది యీ కాళిదాసవిరచితమే కాదని విల్సన్ మొదలగుకొందఱు పండితుల యభిప్రాయము. కాని, యిది కాళిదాసుని తొలి రచనలలోనిదగుటచేతనే పరిపక్వంబైనయాతని ప్రతిభకును లోకానుభవోద్దీపితంబగు బుద్ధివిశేషంబునకును నిదర్శనంబగు శాకున్తలముతోఁ దులఁదూగలేకుండెనని తలంపవలసియున్నది. ఇందలి భావములేకాక పదగుంభనలుఁ గూడ నంకరెండు నాటకములలో సమానసందర్భములు గన్పడుటచే నీమూఁడునుగూడ నొకనిచేతనే రచింపఁబడినవని యీమూఁడు నాటకముల యందలి కథాంశములను, భావములను, పదబంధములను సరిపోల్చి చూచిన వారికి స్పష్టము గాకమానదు. మఱియు దొరరచనయందుకంటె నుత్తరోత్తరములగు నాటకములయం దీతని భావనావిలాసము, భావగాంభీర్యము మిన్నయగుటయే కాక యాతనిబుద్ధిపరిపాకము, కళానైపుణ్యము ప్రకటితము లగుచున్నవని చెప్పనొప్పును.

కర్ణాలంకారమగు కిసలయమును గ్రహించిన మాళవికయొక్క పాదాఘాతమును బడసిన యశోకమును బ్రమదవనమున నొకచో వేచియుండి చూచినయగ్నిమిత్రుఁడు తన కుత్తుయవృత్త మబ్బలేదుగదాయని

"వయస్య, పశ్య,

శ్లో. ఆదాయ కర్ణకిసలయ మస్యా దియ మత్ర చరణ మర్పయతి; ఉభయో స్సదృశవినిమయా దాత్మానం వఞ్చితం మన్యే"

అని చింతింపఁదొడఁగెను. అట్లే కణ్వాశ్రమమున వృక్షసేచనముఁ జేయుచుఁ జెలికత్తెలతోఁగూడిన శకున్తలను బాదపాన్తరితుండై చూచుచున్న దుష్యంతుఁడు శకున్తలముఖముమీఁద వ్రాలిన తుమ్మెదను జూచి,

"చలాపాంగం దృష్టిం స్పృశసి బహుశో వేపథుమతీం,
రహస్యాఖ్యా యీవ స్వనసి మృదు కర్ణాంతికచరః;
కరౌ వ్యాధున్వన్త్యాః పిబసి రతిసర్వస్వమధరం,వయం
తత్త్వాన్వేషా న్మధుకర! హతా స్త్వం ఖలు కృతీ."

అని వస్తుతత్త్వాన్వేషణముచే దాను నిరుద్ధప్రవృత్తుఁడగుచుండ నాతుమ్మెద కృతకృత్యంబగుటఁ గూర్చి విచారింపఁదొడఁగెను. అగ్నిమిత్త్రుని వస్తువినిమయమును గూర్చిన వర్ణనముకంటె దుష్యంతునిచే శృంగారనాయకుఁడుగాఁ జేయఁబడిన మధుకరునిగూర్చిన వర్ణనమే కాళిదాసుని భావనావిలాసమును స్ఫురింపఁజేయుచున్నదనుటకు సందేహములేదు. మఱియు నాయికానాయకుల నేకాన్తమున విడువనెంచిన చెలులు హరిణశాబకంబుల నావలకుఁ దోలుమిషచేతనే వారిచెంతనుండి చనుట యీ రెండు నాటకములందును గానవగును.

"విదూషకః—(పరిక్రమ్య - ససంభ్రమం)వసన్తవళికే! ఏష బాలాశోకవృక్షస్య పల్లవాని లంఘయతి హరిణః; ఏహి నివారయావ ఏనమ్.

(వసు)—తథా ప్రస్థితా.—(మాళవికాగ్నిమిత్రమ్)
ప్రియంవదా-(సదృష్టిక్షేపం) అనసూయే, ఇతోదత్తదృష్టిరుత్సుకో మృగపోతకో మాతర మన్విష్యతి. ఏహి;సంయోజయావ ఏనం (ఇత్యుభే ప్రస్థితే). — (శాకున్తలమ్)"

ఇంక నీరెండునాటకములయందును జెలులతో సంభాషించుచున్న నాయికలపలుకులు వినుచు నామెయెదుటకుఁ జనుటకై తగినతరుణము నిరీక్షించుచు నాయకులు తీవెపొదలచాటున దాగియుండుటయు, మాళవికాగ్నిమిత్రమున నిరావతి నిపుణికాద్వితీయయై యగ్నిమిత్రుని రహస్యచర్యలను గనిపెట్టుటకుగా వానిని వెద.

ఘము నుద్యానవనమునఁ దిరిగినట్లే విక్రమోర్వశీయమున నౌశీనరీదేవి తన పరిచారికయగు నిపుణికతోఁ జేరి పురూరవుని వెదుకఁజనుటయుఁ, బురూరవాగ్నిమిత్రుల యను రాగశూన్యములగు నాయికోపచార విధులనుగూర్చిన ప్రశంసలను;

"అగ్ని—వయస్య, నిసర్గనిపుణాః స్త్రియః. కథం మాం అన్యసంక్రాంతహృదయం ఉపలాలయంత మపి తే సఖీ నలక్షయతి. అతః పశ్యామి:

శ్లో. ఉచితః ప్రణయో వరం విహాంతుం
బహవః ఖండన హేతవో హిదృష్టాః,
ఉపచారవిధి ర్మనస్వినీనాం
నతు పూర్వాభ్యధికోఽపి భావశూన్యః.

పురూ:—

శ్లో. ప్రియవచనశతోఽపి యోషితాం
దయిత జనానునయో రసా దృతే;
ప్రవిశతి హృదయం న తద్విదాం."

ఈమొదలగు సమానసందర్భము లనేకము లీనాటకము లేకకర్తృకములని సాధింపఁగలవు. ఇంతేకాక:

రాజా "(ఆత్మగతమ్) అహో! సర్వాస్వవస్థాసు చారుతాశోభాం పుష్యతి. — (మాళవికాగ్నిమిత్రము)

కంచుకీ—(రాజానమవలోక్య)అహో! సర్వాస్వవస్థాసు రమణీయ మాకృతివిశేషాణామ్—(శాకున్తలమ్)"

నాయికతోడి రహస్యప్రణయము బయలుపడిన తోడనే నాయకుఁడు లోప్త్రిహస్తుఁడగు కుంభీరకునితోఁ బోల్పఁబడుటయు,

"విదూ—(జనాన్తికమ్)ప్రయోజనయేదానీంకిమపి కర్మగృహీతేన కుంభీరకేన సంధిఛేదనే శిక్షితః ఇతి వక్తవ్యం భవతి. —(మాళవికాగ్నిమిత్రమ్)

లోప్త్రేన గృహీతస్య కుంభీలకస్య అస్తివాపరివైణం. —(విక్రమోర్వశీయమ్)"

స్వభావముచే భీరువగు విదూషకునకుఁ గలిగినసర్పభ్రాంతి;

నిపుణిక—"ఇమం భుజఙ్గభీరుకం బ్రహ్మబంధుం అనేన భుజఙ్గకుటిలేన దండకాష్ఠేన స్తంభాన్తరితా భూత్వా భీషయామి. (విదూషకస్యోపరి దండకాష్ఠం పాతయతి)

విదూ—(సహసా ప్రబుధ్య,) అవిహా అవిహా భోః, దర్వీకరో మే ఉపరి పతితః...కథం,దండకాష్ఠ మేతత్!
—(మాళవికాగ్నిమిత్రమ్)

విదూష—అవిద భోః!కి స్నైవ్రతత్ భుజఙ్గనిర్మోకః! కిం మాం ఖాదితుం నిపతితః?

రాజా --(దృష్ట్వా) నాయం భుజఙ్గనిర్మోకః భూర్జపత్రగతోయయక్షరవిన్యాసః—(విక్రమోర్వశీయమ్)"(?)

ఈమొదలగు భావసామ్యములును;

"కల విశుద్ధాయాః గీతేః స్వరసంయోగః శ్రూయతే—(శాకుం 6);

ఆర్య కౌశిక్యా ఇవ స్వరసంయోగః—(మాళ—5)

వసంతప్రథమావ తార సుభగాని—(మాళ—3)

వసంతోదారసూచకం అభిరామత్వం ప్రమదవనస్య.
—(విక్ర—3)

మా అత్రభవతీ ధారిణీ విసంవాదయిష్యతి
—(మాళవికా—1)

రమణీయః ఖలు అవధిః విధినా విసంవాదితః—(శా—6)

కి మిదానీం తత్రభవతీ ఊర్వశీ భవతః మనోరథానాం కుసుమం దర్శయిత్వా ఫలే విసంవదతి (విక్ర—2)

ఏతావా నేవమే మతివిభవః —(విక్ర—2)

ఈమొదలగు ననేకములైన సమానార్థక పదబంధవిశేషములుగూడ నీనాటకము లేక కర్తృకములనుటకు మఱింత యుపబలకము లగుచున్నవి. మాళవికాగ్నిమిత్రమునఁ దక్కినవానియందువలెఁ గాళిదాసుని భావనాశక్తిస్ఫురణయు భావసౌకుమార్యము నంతగాఁ గన్పడకుండినను నది యాతని నాటక రచనా విషయమునఁ బ్రథమప్రయత్న మగుటచేతనే యైయుండవలయును. కాని యీకారణముచే నాగ్రంథము కాళిదాసకృతము కాదనుట సమంజసముగఁ గన్పడదు.

ఈరూపకములయందలి నాందీప్రస్తావనాంశములఁ గూడ నీ వైవాదమునే బలపఱచుచున్నవని చెప్పఁదగియున్నది. వీనియందలి నాందీశ్లోకము లన్నియు రఘువంశమందలి యాద్యశ్లోకమువలెనే శివస్తుతి పరము లగుటయే కాక మాళవికాగ్ని మిత్రమున

"అష్టాభి ర్యస్యకృత్స్నం జగదపి తనుభిర్బిభ్రతో నాభిమానం" అనియు, శాకున్తలమున "ప్రత్యక్షాభిః ప్రసన్న స్తనుభి రవతు వ స్తాభి రష్టాభి రీశః" అనియు, నాతని యష్టతనువులనుగూడఁ బేర్కొనుటచే నీగ్రంథము లేకకర్తృకములనుట ధ్రువపడుచున్నది. పూర్వరంగాంగభూతమగు నాంది యిష్టదేవతా స్మరణపూర్వకమును, ఆశీర్వచనాత్మకము నగు శ్లోకరూపమున నాటకకర్తయే రచించునాచారము కాళిదాసుని కాలమునుండియే బయలుదేఱి యుండవలయునని తలంపఁదగియున్నది. ఏలయన, నంతకుఁ బూర్వకాలమున రచియింపఁబడినవిగా తలంపఁబడుచుండిన భాసునినాటకములలో "నాంద్యంతే తతః ప్రవిశతి సూత్రధారః" అని మొట్టమొదటనే కనపడుచుండుటచే రంగప్రసాధనము, నాంది మొదలగు పూర్వరంగాంగములన్నియు ముగిసినపిమ్మటనే సూత్రధారుఁడు లేక సూత్రధార గుణాకృతులుగల స్థాపకనామకుఁడు ప్రవేశించి నాటకవస్తువును, పాత్రప్రవేశమును సూచించి నిష్క్రమించుట యాచారముగనున్న ట్లూహింపఁదగియున్నది. ఇట్టి భాసునికాలమునాఁటి యాచారము కాళిదాసుని కాలమునఁ గొంతమార్పు చెందుటచేఁ గాఁబోలు కాళిదాసునికిఁ దరువాతివాఁడగు బాణుఁడు భాసనాటకముల కిదియొక విపరీతలక్షణమైనట్లుగా

"శ్లో. సూత్రధారకృతారంభైః నాటకై ర్బహుభూమికైః;
సపతాకై ర్యశో లేభే భాసో దేవకులైరివ." అని

(నాందీశ్లోకము లేకుండగ, సూత్రధారునిచేతనే ప్రారంభము చేయఁబడిన నాటకములచేత భాసుఁడు ప్రఖ్యాతిగాంచెను) అని చెప్పియున్నాఁడు. వీనియందు వస్తుసూచనముఁగూడ సామాన్యముగ నాయానాటకములయందలి ప్రధానపాత్రల నామనిర్దేశముతోఁగూడిన యొక మంగళశ్లోకమూలముగఁ జేయఁబడియుండెనే కాని నాటకముయొక్కయు తత్కర్తయొక్కయు ప్రశంస యేమాత్రము గానరాదు. మొదటి నాందీశ్లోకము నాటకకర్త రచియించు నాచారము కాళిదాసుని కాలముననే బయలు దేఱి యుండవచ్చును. ఒకవేళ కాళిదాసుఁడగు కాళిదాసు తనకుఁ బరమదైవతంబగు ప్రకృతితోఁగూడిన పరమపురుషుని వర్ణింపఁదలఁచి తనగ్రంథముల మొదట నీశ్లోకములను రచించుటచే నిదియే యొకయాచారమై తరువాతి కవులచే నవలంబింపఁబడినదేమో, భాసుని నాటకములన్నియుఁ బ్రాయికముగా రాజాజ్ఞచేఁ దదాస్థానమునఁ బ్రయోగించుటకుఁగా రచియింపఁబడియుండుటచేఁ గాఁబోలు కవి యీనాటకములయందు స్వీయనామ నిర్దేశాదికమునకుం గడంగక మంగళశ్లోకపఠనానన్తరమే పాత్రప్రవేశమును సూచింపుచు స్థాపనమును ముగింపఁ జొచ్చెను. సూత్రధారుఁడు మంగళశ్లోకమును జదివి "ఏవమార్యమిశ్రా న్విజ్ఞాపయామి" అని యేదో విజ్ఞాపనచేయఁ బోగా నేపథ్యమునుండి యొక శబ్దము వినవచ్చుటయు నాతఁడు,

"అయే కిన్నుఖలుమయి విజ్ఞాపనవ్యగ్రే శబ్ద ఇవ శ్రూయతే; అంగ, పశ్యామి; (నేపథ్యే) ఉస్సరహ ఉస్సరహ, అయ్యా! ఉస్సరహ.

"సూత్రధారః- భవతువిజ్ఞాతం" అని నాటకపాత్ర ప్రవేశమును సూచించి నిష్క్రమించుట యీనాటకములలోఁ (వాసవదత్తాపంచరాత్రము మొదలగు నెనిమిదింటిలోఁ) గానవచ్చుచున్నది- తక్కిన వానిలో నటీసూత్రధార సంభాషణము (ప్రతిమానాటకమున శరదృతుగానము) కొంతయున్నను, అది నాటకమునుగూర్చిగాని తత్కర్తను గూర్చిగాని ప్రశంసించునదిగాఁ గన్పడదు. ఈ నాటకములు రాజాస్థానముననే ప్రయోగింపఁబడి యుండవలయుననుటకు వీనిలోఁ బెక్కింటియందు భరతవాక్యములో రాజసింహుని ప్రశస్తి గానవచ్చుచుండుటయే ప్రబలకారణముగఁ గైకొనఁదగియున్నది. భాసునినాటకములు రాజాజ్ఞచేఁ దదాస్థానమునఁ బ్రయోగింపఁబడుటకుగా వ్రాయఁబడినవిగావుననే యాతఁడు స్వీయనామ నిర్దేశాదికమును జేయక పాత్రప్రవేశమును సూచించి స్థాపనలను ముగించినవిగఁ జేయుచుఁ దుదను భరతవాక్యమున మాత్రముఁ దనప్రభువును గీర్తించుచు వచ్చెనని తలంపఁదగియున్నది. కాళిదాసుకూడ నేదోయొక ప్రభువరుని యాస్థానము నలంకరించియే యుండెనని యనేక కథలు చెప్పఁబడుచుండినను, ఆతఁడు తననాటకములను రాజాజ్ఞచేఁగాని, తదాస్థానమునఁ బ్రయోగించుటయను ప్రధానోద్దేశముతోఁ గాని రచించినట్లు గనుపడదు. ఏలయన, మాళవికాగ్నిమిత్రనాటకప్రయోగ సందర్భమున సూత్ర

ధారుఁడు పరిషదాజ్ఞచే నానాటకమును బ్రయోగించు చున్నట్లుగాఁ జెప్పుచున్నాఁడు.

"అభిహితో౽స్మి పరిషదా కాళిదాసగ్రథితవస్తు మాళవికాగ్నిమిత్రం నామ నాటకం అస్మిన్వసంతోత్సవే ప్రయోక్తవ్య మితి"

దీనివలనఁ గాళిదాసీనాటకమును సామాజికుల యానందముకొఱకే, లేక, పండితుల పరితోషము కొఱకు (ఆపరితోషాద్విదుషాం న సాధు మన్యే ప్రయోగవిజ్ఞానం) రచించియుండును. కాని కేవలము రాజాజ్ఞచేఁగాదనియు; నీతనికాలమున నిట్టి నాటకములు వసంతోత్సవము మొదలగు నుత్సవసమయముల నాకాలముననే ప్రబలియున్న నాటకసమాజములచే బహిరంగప్రదేశములయందుఁ,బండిత సభలయెదుటఁ బ్రయోగింపఁబడుచుండెడివనియుఁ దెలియ వచ్చుచున్నది. ఆకాలమున నాటకప్రయోగ విషయము నను, దద్దర్శనవిషయముననుగూడ జనుల కమితోత్సాహ ముండెడిది. ప్రతియుత్సవ సమయమందు నేభాసునిదో, సౌమిల్లునిదో,కవిపుత్రునిదో యేదోఒక నాటకముప్రయోగింపఁబడు చుండుటయు, జను లత్యంతోత్సాహముతో నానాటకములంజూడ నేగుచుండుటయుఁ గలదు. మాళవికాగ్నిమిత్రము నానాఁడు చూడవచ్చిన పారిషద్యు లింతకుఁబూర్వము భాసాదులనాటకములఁ జూచి యానందించుచున్నట్లు అందుఁ బారిపార్శ్వకుఁడు సూత్రధారునితోఁజెప్పిన"మా తావత్ ప్రథితయశసాం భాససౌమిల్లకవిపుత్రాదీనాం ప్రబంధా నతిక్రమ్య వర్తమానకవేః కాళిదాసస్య కథం పరిషదో బహుమానః" అను పలుకులను బట్టియే తెలియుచున్నది. జనులకు నాటకములందును, దత్ప్రయోగమునందును నభిమానము గలిగినవెంటనే అనేకులు నాటకకర్తలేకాక నాటకములఁ బ్రయోగించు సమాజములుగూడ బయలుదేఱియుండును. కాని సామాన్యముగా జనులకుఁ బ్రాచీనకవులందును గవితయందును గలయభిమానము వర్తమాన కవులయందు లేకుండుట స్వాభావికమే. కావున నాకాలమునందలి పారిషద్యులును భాసాదినాటకములయందువలెఁ దక్కిన సమకాలికు లగు వర్తమానకవుల నాటకములయందుఁ దగినయభిమానముఁ జూపియుండకపోవుటచే నెట్లో కాళిదాసు కొందఱు స్నేహితుల సహాయముననో, నాటకప్రదర్శకుల తోడ్పాటువలననో తన తొలిరచనను బ్రయోగింపఁజేసి యచ్చటి సామాజికుల కేవల పురాణకావ్యాభిమానమును, నవ్యకావ్యానాదరణమును ఖండించువాఁడుఁ బోలె "పురాణ మిత్యేవ నసాధు సర్వంనచాపి కావ్యం నవ మిత్యవర్జ్యం" అని సూత్రధారముఖమున తనభావమునువెల్లడించి భాసాదుల కావ్యములవంటి కావ్యములు వర్తమానకవులలోనైనను, ప్రతిభావంతు లగు వారు రచింపలేకపోరనియు, నంతకంటె రసవత్తరములగువానినే రచింపఁగలవారు కలరనియు సూచించుచు బండితులగు సత్పురుషులైనను పరప్రత్యయనేయబుద్ధులు గాక పురాణకావ్యమును దమ నవ్యకావ్యములతోఁ బోల్చిచూచి గుణవత్తరంబగు దానిని గ్రహింతురుగాక యని,

"సంతః పరీక్ష్యాన్య తమద్భజంతే మూఢః పరప్రత్యయనేయబుద్ధిః" అని స్వపక్షస్థాపనకై యుద్ఘోషించి చెప్పుచున్నాఁడువలె గన్పడుచున్నాఁడు. ఇది యెఱుకు జనులమనముల నాకర్షించియున్న భాసాదులనాటకములఁ బ్రచారము నణఁగద్రొక్కి యాస్థానమును వర్తమానకవియగు తా నాక్రమింపఁదలఁచినవాఁడు గావుననే యీప్రస్తావనయం దీకవికి స్వీయగ్రంథ సమర్థనము, స్వనామనిర్దేశాదికము నవసరమైనది. ఇట్లు కాళిదాసు ఆతని కాలపరిస్థితులనుబట్టి ప్రత్యేకఫలాపేక్షచే నామనిర్దేశాదిక మొకయాచారమై కాలక్రమమున నాటకరచనయం దొక నిబంధనమైనది.

"తత్రపూర్వం పూర్వరంగః సభాపూజా తతఃపరమ్,
కథనం కవిసంజ్ఞాదేః నాటకస్యాప్యథాముఖమ్"

అని నాటకాదులయందుఁ బూర్వరంగాదు లైనపిమ్మటఁ గవినామగోత్రాదులను నాటక నామమును జెప్పవలయునను సాహిత్యదర్పణకారాదుల లక్షణవాక్యములకుఁ గాళిదాసునినాటకములే మూలలక్ష్యమై యుండనోపు. భాసుని నాటకములయందువలె "నాంద్యంతే తతః ప్రవిశతిసూత్రధారః"అనినాంద్యంతమున సూత్రధారప్రవేశమును సూచించుటకుబదులుగాఁ గాళిదాసుని నాటకముల మొట్టమొదట నాందీశ్లోకమునుపిదప "నాంద్యంతే సూత్రధారః-అలమతివిస్తరేణ" అని సూత్రధారుని వాక్యమును గన్పడుచుండుటచే నీసూత్రధారుఁడే యానాందీశ్లోకమును బ్రథమమునఁ జదివి పిదప కవినిగూర్చియు, నాటకమును

గూర్చియుఁ బ్రస్తావించుచున్నట్లు కనఁబడుచున్నది. దీనిని బట్టి కాళిదాసుని కాలమునకే "పూర్వరంగంవిధాయాదౌ సూత్రధారే వినిర్గతే, ప్రవిశ్య తద్వ దపరః సూత్రధార గుణాకృతిః; సూచయే ద్వస్తుబీజం" అనునాచారము మారినట్లు కన్పడుచున్నది. "ఇదానీం పూర్వరంగస్య సమ్యక్ప్రయోగాభావాత్ ఏకఏవ సూత్రధారః సర్వం ప్రయోజయతీతి వ్యవహారః" అను సాహిత్యదర్పణకారుని వాక్యమందలి "ఇదానీం" అను వాక్యమున కర్థము కాళిదాసుని కాలమునుండియని గ్రహింపవలసియుండునేమో!

మొత్తముమీఁద నీమాళవికాగ్నిమిత్ర మందలి సూత్రధార పారిపార్శ్వకుల సంభాషణమూలమున నాకాలమందలి నాటకప్రయోగవిషయములను పరిస్థితులేకాక లబ్ధప్రతిష్ఠులగు భాసాదులతోఁ గాళిదాసు పోటికి నిలువబడుట కిదియే మొదలనియు కావున నీనాటకమే యాతని ప్రథమప్రయత్నము అనియుఁగూడ మనము గ్రహింపవచ్చును. ఏలయన సూత్రధారుఁ డాదినమునఁ బూర్వము నందువలెఁగాక కాళిదాసగ్రథితవస్తువగు నవీననాటకము నొకదానిని బ్రయోగింపవలయుననఁగాఁ బారిపార్శ్వకుఁడు భాసాదుల నాటకములను వదలి యీయాధునికుని నాటకమునందు సభ్యులకేమియాదరముండుననుటయుఁజూడఁగా నాదినమున సూత్రధారుఁడు తా నాడఁబోవు నాటకమునే కాక నూతనముగా నాటకములను రచింప మొదలుపెట్టిన కాళిదాసునే సామాజికులకుఁ బరిచితునిగాఁ జేయఁదలఁచినట్లు తెలియుచున్నది. కాళిదాసుని నాటకములఁ బ్రయోగించుట కిదియే మొదటిసారియని తెలియవచ్చుచుండుటచే నీమాళవికాగ్నిమిత్రమే యితని మొదటినాటకమనికూడ మనము నిశ్చయింపవచ్చును. కవి యాధునికుఁడై యాతనికావ్యముఁ గ్రొత్తదైనంతమాత్రమున నది గర్హ్యము కాదు. అది సత్పురుషుల కాదరపాత్రము కాకపోదు. వారు గుణవివేచనఁజేసి రసవత్తరమైనదానినే తప్పక గ్రహింతురు అని సూత్రధారుఁడు లేక సూత్రధార ముఖమునఁ గాళిదాసు చెప్పిన సమాధానము పూర్వనాటకములకంటె నిది రసవత్తరంబేయను నర్థమును ధ్వనింపజేయుచున్నదివోలె నున్నది.

ఇఁక విక్రమోర్వశీయ ప్రదర్శనసమయమునఁ గవి యిదివఱకే సామాజికులకుఁ గొంత పరిచితుఁ డగుటచే నాతనిగూర్చి చెప్పవలసిన యవసరము లేకపోయినది. కావున సూత్రధారుఁ డీసారి ప్రదర్శింపఁబోవు నాటకము యొక్క విశేషగుణములను బ్రశంసింప మొదలిడెను.

మారిష—"బహుశస్తు పరిషదా పూర్వేషాం కవీనాం దృష్టః ప్రయోగబన్ధః; సోఽహ మద్య కాళిదాసగ్రథితవస్తునా విక్రమోర్వశీయం నామాపూర్వం నాటక ప్రయోక్ష్యే."

ఇదివఱలో సామాజికులు పూర్వకవుల నాటకములనేకములు చూచియుండిరి. (కాళిదాసుని మొదటి నాటకమగు మాళవికాగ్నిమిత్రముకూడ నా పూర్వనాటకఫక్కి ననుసరించినదే) కాని యిట్టినాటకమును జూచియుండరు. అపూర్వతయే దీని విశేషగుణముగాఁ జెప్పఁబడినది. మొదటిది పూర్వకవుల భాసాదుల రచనలనే పోలియుండుటచే నీమాఱు కాళిదాసు నూతనఫక్కి ననుసరించి తనప్రతిభను మెఱయింప సమకట్టెను. అందుకు నాటకవస్తువుగా ఋగ్వేదమందును పురాణములందును బ్రఖ్యాతమగు విక్రమునికథను స్వీకరించెను. ఈ కథయు నగ్నిమిత్రునికథవలెనే నాయకుని యంతఃపుర చర్యలనే విశేషముగఁ జెప్పునదియైనను యిందలి నాయకుని ప్రభావాతిశయము, దివ్యసంబంధము నీనాటకమున దివ్యమర్త్యోభయాంశముల సమ్మేళనమునకు నద్భుతరసంబునకుఁ గారణంబై దీనికొకయపూర్వత నాపాదించినది. కావుననే యిది వెనుకటినాటకమువంటిది కాదు; అపూర్వమైనది. ఇందలి సద్వస్తు పురుషబహుమానము చేతనైనను కాళిదాసుని యీనాటకమును సావధానులరై చూచి యానందింపుఁడయ్యా యని సూత్రధారుఁడు,

"ప్రణయిషువా దాక్షిణ్యాత్ అథవా సద్వస్తుపురుషబహుమానాత్; శృణుత మనోభి రవహితైః క్రియామిమాం కాళిదాసస్య" అని యిట్లార్యమిశ్రులను హెచ్చరింపం దొడంగెను.

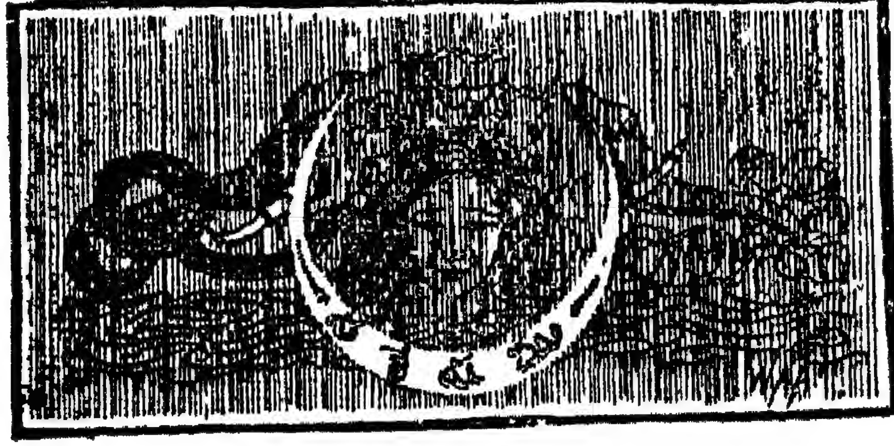
కాని యిం దిట్టి హెచ్చరింపున కవసరమేమి యను ప్రశ్న కలుగక మానదు. ఇదివఱకుఁ బ్రాచీనకవుల నాటకములఁజూచి యానందించుచుండిన సామాజికులయెదుట నీనూత్నకవి ప్రథమకృతి యగు మాళవికాగ్నిమిత్ర

మును ప్రదర్శించుము అందలి గుణములను గ్రహించుమని సదసద్వివేచనాపరులగు పారిషద్యులకే వదలివేసెను. వా రా ప్రయోగమును జూచి యానందభరితులయియుందురు. ప్రాచీనకవుల ప్రతిభతోఁ దులఁదూగు ప్రతిభాశాలియాత డని తలంచియుందురు. ఇట్లా సమాజికులపు నీనూత్న కవి యగు కాళిదాసునియందుఁ గొంత ప్రణయమేర్పడి యుం డును. కాని యీతఁడింకను లబ్ధప్రతిష్ఠుఁడు కాలేదు. కావుననే యీమా ఱాతఁడు తనయప్రతిమానంబగు ప్రతి భావిశేషమును భావనాశక్తిని జూపుట కనువగు వస్తువు (లేక) యితివృత్తమును గ్రహించి పూర్వకవులను వెను దన్న యత్నించెను. అందువలననే సూత్రధారుఁ డీమాఱు ప్రఖ్యాతవస్తువు గలదై యుత్తమనాయకునితోఁ గూడి కాళిదాసుని విశేషప్రజ్ఞను జాటెడి యీ యపూర్వ నాటకము నవహితచిత్తులరయి చూడుఁడీ యని హెచ్చ రించుట తటస్థించినది. భాసనాటకాదుల ఫక్కినే యను సరించి రచించిన మాళవికాగ్నిమిత్రమువలెఁ గాక కొంత వఱకు నూతనమార్గమునను సరించి రచింపఁబడిన యీవిక్ర మోర్వశీయముతో నీతఁడు ప్రకటితవిశేషప్రజ్ఞుఁడు లబ్ధ ప్రతిష్ఠుఁడు నయ్యెను. కావుననే శాకుంతలనాటక ప్రయో గసందర్భమున నానాఁటిసభ పండితులతోఁ గూడినదైనను సూత్రధారున కెట్టిసంకోచములు, హెచ్చరింపులు విజ్ఞా పనలు నవసరము లేకపోయినవి. ఇదివఱకు రెండునాటక ములు చూడవచ్చిన పారిషద్యులలోఁ బండితు లుండిరో లేరో తెలిసికొనుట కవకాశము కలుగలేదు. అనఁగా నా రెండునాటకములచేతను తాను పండితులనుగూడ మెప్పింపఁగల ననునిశ్చయము కాళిదాసున కున్నదో లేదో మన మెఱుఁగము. కాని యీశాకుంతలనాటక ప్రయోగ మును జూడవచ్చినసభ పండితులతోడఁ గూడియున్నది. (అభిరూపభూయిష్ఠా పరిషదియం) అని చెప్పుచు అట్టి పండితమండలియెదుటనుగూడ సంకోచమేమియును లేక "కాళిదాసునిచే రచియింపఁబడిన యభిజ్ఞాన శాకుంతల మను నూతనమగు నాటక మిపుడు ప్రయోగింపవలసి యున్నది."(అద్యఖలు కాళిదాసగ్రథితవస్తునా అభిజ్ఞాన శాకుంతలనామధేయన నవేన నాటకేనోపస్థాతవ్యమస్మా భిః")అని సూత్రధారుఁడు పలుకుటచే నీ నాటక మెట్టి హెచ్చరింపులు లేకయే పండితుల మెప్పునుగూడ సులభ ముగఁ బడయఁగలదను భావము సూచింపఁబడు చున్నది పోలె నున్నది. లేదా వెనుకటి రెండునాటకముల మూల మున నే కాళిదాసునికీర్తి నలుగడల వ్యాపించుటచేఁ బం డితప్రకాండు లనేకు లీతని నాటకమును జూచి యానం దించుటకుఁ గుతూహలాయత్తచిత్తులై వచ్చియుందు రను భావమైనను దీనివలన వ్యక్తము కాకమానదు. ఇఁక విశేష మేమనఁగా నింతకుఁబూర్వము తాను ప్రయోగించు నాట కముయొక్క గుణమునుచెప్పి సామాజికులను హెచ్చరించి నాటకమునం దాదరము గలిగింపఁజూచిన సూత్రధారుఁ డీశాకుంతలమున

"ఆపరితోషా ద్విదుషాం న సాధు మన్యే ప్రయోగ విజ్ఞానమ్; బలవదపి శిక్షితానా మాత్మ న్యప్రత్యయం చేతః" అని తన ప్రయోగవిజ్ఞాన విషయముననే సం శయగ్రస్తమనస్కుఁ డయ్యెను. తగినశిక్షణందినను నుత్త మనాటక ప్రదర్శన విషయమునఁ బ్రదర్శకులకుఁ గొంత భయ ముండకపోదు కాబోలును. లేక కొందఱు పాశ్చా త్యవిమర్శకులు చెప్పినట్లుగా నీనాటకమందలి భావసౌకు మార్యము, రసోత్కర్ష యుఁ బ్రయోగమున కందనంతటి సున్నితములు (లేక) సూక్ష్మములు (Too Subtle to berepresented on the stage) నై యుండె నను భావమున కిది సూచకమేమొ? లేక, కాళిదాసునకేయిట్టి సంశయము నాపాదింపవచ్చునా? ఇదివఱకే లబ్ధప్రతిష్ఠుఁ డై తన నాటకకళాప్రావీణ్యమునంతను జూపి దాని తన నుత్కృష్టమగు నాటకముగ రచియించితి నను నిశ్చ యము కలవాఁడయ్యెను. పండితు లద్దానిఁజూచి యేమని తలయూపుదు రనుఁగవి స్వీయగ్రంథప్రాశస్త్యమునుగూర్చి సంశయమనస్కుఁడు కాకమానఁడు గదా! "బలవదపిశిక్షి తానా మాత్మ న్యప్రత్యయం చేతః"అనువిషయము సర్వ లోకసామాన్యము. వినయశీలుఁ డగు కాళిదాసుకూడ దానికి లోఁబడియుండెను.

ఇంతకుఁ దేలిన దేమనఁగాఁ బ్రప్రథమమునఁ గాళి దాసు తనకుఁబూర్వమున బ్రసిద్ధిగాంచిన భాసాదినాట కకర్తల మార్గమునే యనుసరించి మాళవికాగ్నిమిత్రమను నాటకమును రచించి పిమ్మట పూర్వకవులకన్నఁ దాను విశేష ప్రజ్ఞావంతుఁ డనిపించుకొని లబ్ధప్రతిష్ఠుఁ డగుటకు

పైకథను బోలినదానినే ప్రాచీనగాథలనుండి దీసి కథాసన్నివేశవిషయమునను నెక్కుడు జాగరూకత వహించి విక్రమోర్వశీయమున దానికిఁగొంత యపూర్వత గలుగఁజేసెననియుఁ బిదపఁ దన కవితాశక్తియు లోకానుభవమును నాటకరచనా ప్రావీణ్యమును పరిపక్వావస్థ నొందుటచే, ప్రఖ్యాతేతివృత్తమునే గ్రహించి యున్నతాదర్శములతోఁగూడిన శాకుంతలమను నుత్తమనాటకంబును రచించెననియు స్పష్టమగుచున్న దనుటయే.

పోతకవిరాజ స్మృతి

సోమంచి సూర్యనారాయణ శర్మ గారు

శ్రీరామభద్రుఁడే నో
రారం బలికింపఁ బల్కి యలభారతికిం
గూరిమి సేసిన నీ కవి
తారసదైవతము నెంచెదను పోతన్నా!

దివ్యోఁగొని యినునిఁ జూపిన
యవ్విధమున నీదుప్రతిభ ననఁ బూనిన నక్
నవ్వారె? యెవరే నైనను
నొవ్వను మదిలో గణింప నో పోతన్నా!

నినుఁ బొగడఁజాలు చణులే
కనఁబడ రింతవఱకన్నఁ గనదాంధ్రకవుల్
నినుఁ బోలువారు లేరని
యనఁబోలదె నాకునేఁ డనా, పోతన్నా!

నన్నయ తిక్కన్నలు నీ
కన్న న్రసవిరచనమున ఘనులే యెవ రే
మన్నను దచ్ఛోభారమ
నిన్నే వరియించెఁ దత్త్వనిధి, పోతన్నా!

శ్రీనాథాదులు సింగ
క్ష్మానాథాదులను గొల్చి కాంచిరి సుఖముల్
శ్రీనాథుఁ డక్క నన్యుల
భూనాథుల నెప్పుడొల్లవో పోతన్నా!

ఇచ్చితివఁట యొకనృపతికి
గ్రుచ్చి దండకంబు పడుపుఁ గోమలిపై నీ
సచ్చరితకు నిజమే నది
మచ్చయగుట నిక్కువముసుమా పోతన్నా!

నీ తెన్నెఱింగిసన్న వి
భూతియుతుఁడుఁ గాడె, కాడె పుణ్యపురుషుఁ
మాతకు నాతతమగుఁ వి
ఖ్యాతిఁ గొనితేఁడె నేఁటికవి పోతన్నా!

మాటికి మాటికి వాదము
లేటికి సుకవీశ్వరుం డదేనాటికిఁ దాఁ
గూటికి నృపవాఁటికిఁ జని
పాటులఁబడునన్న బేలుపడి పోతన్నా!

[దుః

అరయవలెఁ బూజ్యుఁడని కవి
ధరణీశ్వరుఁడే తనంతఁ దక్కినవైనన్
సిరులిడవచ్చిన నైనను
వరకవి మనఁగలఁడే? యచటఁబడి, పోతన్నా!

కాసులకొఱకై యెంతయొ
చేసి పొగడి బానిసీలసిబ్బితి విడియున్
గూసినకూఁతల విడిచెద
రోసి 'యిసీ' యనుచు మనములోఁ బోతన్నా!

పెట్టినఁ బెండ్లియుఁ దమకుం
బెట్టుకున్న శ్రాద్ధమన్న పెద్దల పల్కుల్
గట్టిగ సత్యము చేసిరి
కట్టిఁడి కవులంది పుట్టుకనుఁ బోతన్నా!

మానధనియైన సత్కవి
భూనుత సత్కీర్తి యనఁగఁ బాగ డందక దు
ర్మానుఁ డగు హీనజనుఁ డా
హా! నుతియింపఁబడునెఁ 'కవి'యనిపోతన్నా!

పురుషార్థ యుతంబగు బ్రదు
కరనిముసమె చాలు వేయి యబ్దము లీయు
ర్వర జీవింపదె కాకము?
పరుషకఠోర రవమయి ప్రబలి పోతన్నా!

కవికృత గ్రంథంబులకుం
గవితాశిల్పమునఁ గలరు ఘనరసికమతుల్
కవిజీవితంబు నరయరొ?
కవికాఁడొ మార్గదర్శి, కనఁ బోతన్నా!

మేటిచవులూరు తేనియ
తేటలు స్వాతంత్ర్యకవితదివ్యపదవికిం
బాటలు నీమాటలు స్వే
చ్ఛాటన మానసుల కనుట సరి పోతన్నా!

పరమదరిద్రంబున నే
నిరతైశ్వర్యమును గాంచి నెగడందుచు ని
ర్భరమోద వార్ధిఁ దేలిన
వరభక్తాగ్రణివి నీ వవనిఁ బోతన్నా!

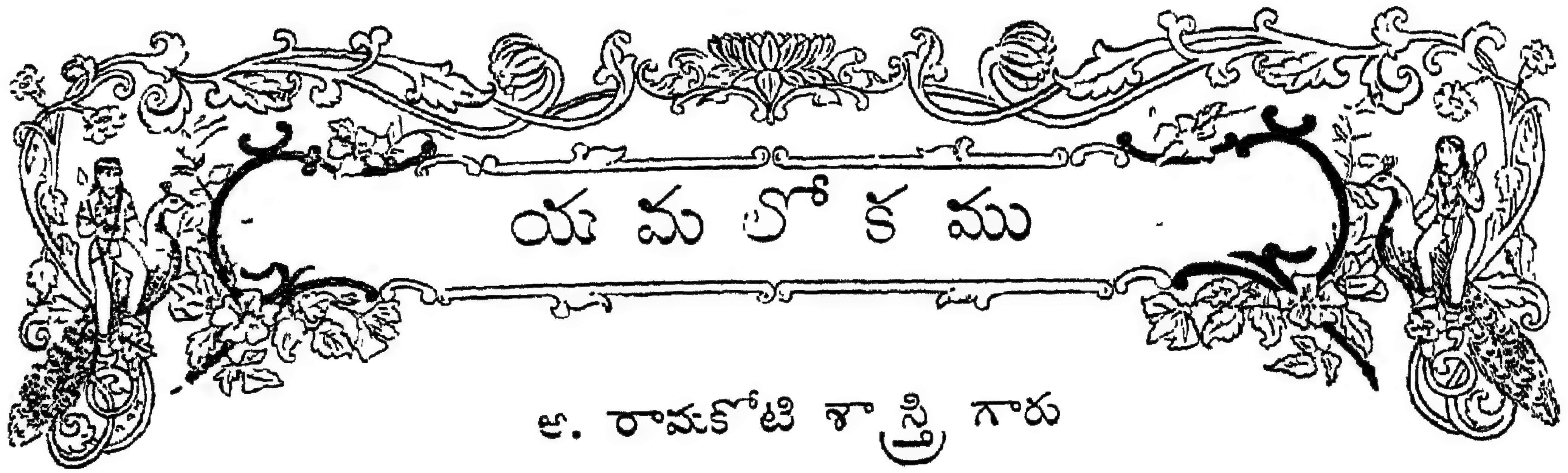
పావనము మాతృపదసం
సేవన మొనరించి కాంచు జీవన మహహా!
లావనము బంధలతలకు
భావన మొనరింతు నాసపడి పోతన్నా!

హాలికవృత్తి యొకద మన
పాలికిని సువృత్తియనుచు భాగవతుఁడు నీ
పోలిక జీవించినచో
నేలిక యేల నిఁక వాని కిలఁ బోతన్నా!

శివకేశవు లందున నెం
చవు కించిత్తేని భేదసంగతి నద్వై
తివి సామ్యధన్యమూర్తివి
కవిజనహృత్కుముదశీతకర! పోతన్నా!

పరమేశ్వరు నురులీలల
బరమభాగవతుఁడ వీవు వర్ణించినటుల్
ఒరులు వినుతింపఁగలరే?
యరయనైనఁ జాలుదురె యనఘ, పోతన్నా?

యమలోకము

ఆ. రామకోటి శాస్త్రి గారు

చిత్రగుప్తుడు

కలియుగము వచ్చినది. ఒక్క నిముసమైనను తెరిప లేకుండ నున్నది. ఈయుగములో మనుష్యులకు తెలివితేటలు ఎక్కువడంచెను బ్రహ్మ. అయితే ఆయువుతక్కువయే కనుకనే పాపాలు పెరిగిపోవుచున్నవి. అన్ని పాపములు ఇక్కడనే అనుభవించవలసివచ్చినది. యమమహారాజుగారైన యీవిషయమై శ్రద్ధ వహించరైరి.

యముడు (ప్రవేశించి)

చిత్రగుప్తా! ఏమో విసుగుకొనుచున్నావు? ఈకలియుగం వెళ్లిపోతే మనలోకములో నరకమనుభవించువారు తక్కువగనుందురు; మన పనియు తగ్గును. కొంతకాలము ఓపికతో నుండుము.

చిత్రగుప్తుడు

ఓపికతోనుండక నేనుచేయగలది యేమున్నది? కాని భూలోకములో దుర్మార్గులు సంపదలతోనుండినట్లును, సన్మార్గులు కష్టములు చెందుచున్నట్లును తోచుటచే కలియుగములోజనులు యెక్కువగాపాపభీతిచెందుట కవకాశము లేకపోవుచున్నది. కనుక దుర్మార్గులు సంపదలతో నుండుట వారిమంచికి కాదనియు, సన్మార్గులు కష్టములొందుట వారిశ్రేయస్సుకే యనియు భూలోకములో తెలిసేటట్లు బందోబస్తు చేయవలెనని నా మనవి.

యముడు

దుర్మార్గుడు ఒకసమయములో మంచిచేయుట చేత తత్ఫలితనుగా లాభము కనబడును. అది వాడు గ్రహించజాలక తనదుష్కార్యము యొక్కఫలమే ఆలాభ మనుకొనుచున్నాడు. సన్మార్గుడు ఒక్కొక్కసమయములో ప్రమాదపడి పరమార్థమును మఱచును అట్టిపరమార్థమునకు ఆటంక మగుదానిని పరమేష్ఠి తీసివేయుచుండును. (భగవద్ధ్యానమునకు పుత్త్రుడుఅడ్డయిన—అనగా పుత్రవ్యామోహము—పుత్త్రుడుకూడ తొలగింపబడును). ఇది వీడు గ్రహించజాలకున్నాడు. మన మేమి చేయగలము?

చిత్రగుప్తుడు

అయితే స్వామి, ఇప్పు డేమున్నది? ముందున్నది ముసళ్లపండుగ అనుకొందును.

యముడు

అవును. ఇదివఱకు మనిషికి నూరేండ్లు పరమాయుష్షు. ఇప్పుడు అరువదియేండ్లు పరమాయు వైనది, ఇకముందు ఇరువదేండ్లే. ఇప్పు పాపాత్ములసంఖ్య యేమాత్ర ముండు

చిత్రగుప్తుడు

భరతఖండము మొత్తమునిూద ౩౩ కోట్ల ౭౪ లక్షల ౨౦ వేలు జనసంఖ్య. ఇందు పాపాత్ములు ౨౪ కోట్ల ౫౦ లక్షలు. మిగిలిన వారిలో ఒకకోటికి తక్కువగా నున్నారు మధ్యములు.

యముడు

ఎంతమంది యేయేపాపముల జేసిరి?

చిత్రగుప్తుడు

మనవిచేస్తా (చిట్టాచూచి)

నరహంతకులు	౭౪ లక్షలు
ఇందు స్త్రీలవిషయమై	౭౪ ,,
ఆడపిల్లలను పెండ్లిండ్లలో అమ్ముకొన్నవారు	౩౨ ,,
మగపిల్లలను అమ్ముకొన్నవారు	౨౪ ,,
మోసగాండ్రలో—	
దొంగపత్రములుసృష్టించినవారు	౨౪ ,,
అప్పులు ఎగవేసినవారు	౧ కోటి ౫౦ ,,
అసలు ఋణమునకు రెట్టింపునకు పత్రములు వ్రాయించి ఋణగ్రస్తులకొంపలు తీసినవారు	౭౪ ,,
దొంగసాక్ష్యములు చెప్పినవారు	౨ కోట్లు
,, చెప్పించినవారు	౩ కోట్లకు కొంచెము తక్కువ
స్వామిద్రోహులు	౨ కోట్లు

మిగ్గిలినవారందఱు ఇతర బాపతులక్రింద అను

యముడు

భరతఖండం చెడిపోయింది. కర్మభూమిగదా! కర్మబాహ్యుల వివరము చదువండి.

చిత్రగుప్తుడు

స్వకర్మలను విడిచినవారు ౧౫ కోట్లు. స్వధర్మములను విడచి పొరుగింటిపుల్లకూరను రుచి మరగినవారు ౪ కోట్లు.

[యమభటులు పాపాత్ములను తీసికొనివత్తురు]

ఒకపాపాత్ముడు

అయ్యో! ఆతడేకాబోలు యముడు. నరకము లేదనుకొని చేయరాని దుష్కార్యము లెన్నియేని చేసితిని. నరకముసంగతి పెద్దవాళ్లు అంటువుంటే భయపెట్టుటకని అనుకొంటిని. భూలోకములో చేసినట్లు ఇక్కడ రికార్డుదిద్ది ఉంచుటకు వీలు కనబడదు. సాక్షి విచారణయైనఉంటేఏదొంగసాక్ష్యమో తెచ్చుకొనుటకు వీలుగా ఉండేది. ఇక అప్పీలే మున్నది? ఏమిచేతును?

చిత్రగుప్తుడు

అయ్యా! వీడొకరాజకీయోద్యోగి. లంచగొండి. ౧౦౦-కి ౯౦ పాళ్లు పాపము.

పాపాత్ముడు

ఈ వ్రాత లంచ మియ్యలేదని వ్రాసిన ట్లున్నదండి. పాపపుణ్యములు తారుమారైనట్లు తోచుచున్నది.

యముడు

దురాత్మా! భూలోకములోని నీ దుర్నడతలను ఇక్కడను మానవైతివి. నిజము చెప్పుము. [పాశము మెడకువేయును]

పాపాత్ముడు

అయ్యా! పాశము వదులు చేయించండి. నాలుక పీక్కొనిపోతున్నది. [దగ్గుచు] ౧౦ లక్షలండి.

యముడు

లంచమిాయని నెపమున ఎందఱి కపకారము చేసితివి?

పాపాత్ముడు

౫౦౦ లకు కొంచెముపైన అనుకుంటాను.

యముడు

ఈ దుర్మార్గుని చర్మ మొలిపించి అగ్నిస్తంభమునకు కట్టుడు.

పాపాత్ముడు

మిాశిక్షవింటే నవ్వుగా నున్నదండి. నాచర్మం ఒలిచేసరికే ప్రాణములు పోవును. ఇంక అగ్నిస్తంభమునకు కట్టించనేల?

యముడు

మూర్ఖుడా! (నవ్వుచు) ఈలోకములో మిాకు చావులేదు. బాధతప్పదు. పొమ్ము.

[ఇంక నిద్దఱుపాపాత్ములు పోట్లాడుచు వత్తురు]

ఒకడు

[రెండవవానితో] ఇప్పు డెక్కడికి పోదువు? సుబ్బయ్యను చంపితే ఆస్తి అంతయు నాకే వచ్చునని చెప్పి చంపించి చివరకు కేసులో నావద్ద రు ౧౦౦౦౦ లు సంగ్రహించి నన్ను ల్లరిపాలు చేసినవాడవు నీవుకాదా? నీపైన చూడుము ఎట్టిసాక్ష్యము పలికెదనో!

రెండవవాడు

[గదమాయించి] నీ డబాయింపులు మాను. పండంటిపిల్లను, చూచినకొలది కళ్లకు కఱువు తీరని నీముద్దుకూతును డబ్బుకాశించి, బిడ్డ సౌఖ్యము తలపెట్టక ముసలిమొగ్గున కంట గట్టిన పాపాత్ముడవని యమమహారాజుగారికి నీవిషయమై నేనును చెప్పగలను. కాపురము చేయుచున్నప్పుడు నీ ముద్దుబిడ్డ కంటినుండి కారు కన్నీరు చుక్కలన్నియు అన్ని వికృతాకారములతో నిన్ను పీక్కొని తిన సిద్ధముగా నున్నవిలే.

యముడు

చిత్రగుప్తా! వారిద్దఱు తగవు లాడుకొనుచు ఒండొరుల గుట్టులను బయట వేసికొనుచున్నారు. వీ రెంతపాపము చేసిరి?

చిత్రగుప్తుడు

పాపము ౯౦ పాళ్లు.

యముడు

వీరిని ౧౦౦ సంవత్సరములు మఱిగిన నూనెలో పడవేయించండి.—ఆవచ్చువా డెవడు?

చిత్రగుప్తుడు

ఆయన న్యాయవాది అనబడు అన్యాయవాది; పరద్రవ్యాపహారి; స్త్రీలోలుడు; త్రాగుబోతు. ౯౬ పాళ్లు వీనిపాపము.

పాపాత్ముడు (ప్రవేశించి)

[యమునితో] సర్, నేను సంఘము బాగు చేయవలెనని యే యంగ్ విడోస్‌కు పునర్వివాహములు తలపెట్టితే ఆ రాస్కెల్సు నా [illegible] స్సు పాడుచేశారు. అక్కడకు ఇక[illegible]

తిరుగుటలో కొంచెము డ్రింకింగు అలవాటు అయినది. అది ఒకరిని బాధించేది కాదు. నామనస్సు చలించిన దనగా గాడ్ స్సృష్టిలో లోపమున్నదన్నమాటే! ఈ విషయమై ఒక గొప్ప లెక్చెరిస్తాను.

చిత్రగుప్తుడు

ఓహో! నీ విప్పుడైనను నీవృత్తి మానవైతివి. దొంగదారులు దీయుటయేకదా నీపని!

యముడు

నిస్తోత్రపాఠములు కట్టిబెట్టి నోరుమూయుము. భటులారా, వీనిని ఇనుపముక్కు కాకులతో పొడిపించుడు. పొండు.

ఇంకొకపాపాత్ముడు (ప్రవేశించి)

అయ్యో! నాబిడ్డలేరి?నన్నీలోకములో పలుకరించేవారు ఒకరైన లేరే! కూడునీళ్లు సరిగానైన లేకుండ అన్నికూళ్లు తిని కూడ డబ్బు సంపాదించితిని! [భటులతో] అయ్యా! నా [మేడలు, మిద్దెలు, సొమ్ము లేమయినవో! అని ఏడ్చుచు] అబ్బ! నాయనలారా! మంచి దారినైన తీసికొనిపోదురు?

భటులు

నీజన్మలో ఎన్నడైన పాదుకలైన దానముచేసి యుంటివా?

పాపాత్ముడు

ఒకరైన నా స్థితికి జాలినొందరే?

భటులు

ఎటులు జాలినొందెదరు? నీవెప్పుడైన ఒకరి స్థితికి జాలినొందితివా?

అయ్యో! ఆకలి! ఆకలి!! నాలుక పీక్కొనిపోతున్నది. దాహము! దాహము!!

భటులు

భూలోకములో ఆకలియని దాహమని నీవాకిట్లో నిలువబడి దైన్యముతో నడిగినవారిని తిట్టి కొట్టిన సంగతి మఱచితివికాబోలు!

చిత్రగుప్తుడు (యమునియెదుట)

అయ్యా, వీడు మహాలోభి; ఉదరపోషకుడు. ఒకనాడైనను ఒకరికైనను అన్నముగాని నీరుగాని యిచ్చినపాపానపోలేదు. అత్యాశ. ఎన్ని కొంపలు తీసియో డబ్బు సంపాదించినాడు. దమ్మిడీకి ఏమిచేయమనినను సంతోషముతో నొప్పుకొనును.

యముడు

వీనిని పాములచేత కఱపించుడు. పాషాణము తినిపించుడు.

[చిత్రగుప్తునితో] ఈరోజుకు ఇక పాపాత్ములను విచారించలేను. రేపు తీసికొనిరండు. పొండు.

చిత్రగుప్తుడు

ఇంక ఒక్కటిమాత్ర మున్నది. చిత్తగించి అది విచారించుడు.

[భటులు ఇంకొకని తీసికొనివత్తురు]

పాపాత్ముడు

ఏమి, యీ యన్యాయము. నే నేపాపము చేయలేదే! గోముఖవ్యాఘ్రమువలె నే నే యుద్యమములోను పనిచేయలేదే! వేసిన చందాలను ఏనెపముమీదను ఎగగొట్టలేదే! ఎవరిని అవమానపరచలేదు. ఒకరిని ముందు

నడువమని బయలుదేరదీసి వెనుకకాళ్లకు బుద్ధిచెప్పలేదు. జన్మమెత్తి అబద్ధమాడి యెఱుఁగను. ఎందులకయ్యా మీరు నన్ను పీడించుట ?

చిత్రగుప్తుడు

పాప మొకబాటసారి దొంగలకు వెఱచి ఒక పొదచాటున దాగియుండగా నీవుచూచి దొంగ లడిగిన చెప్పినసంగతి మఱచితివి కాబోలు.

పాపాత్ముడు

అందు నిజమే ఆడితినిగదా?

చిత్రగుప్తుడు

అట్లాగా; [నవ్వి] అది నిజముకాదు. ఆ దొంగలు ఆబాటసారిని చంపి ద్రవ్యము నపహరించిరి. అక్రమముగా ఒకరికి అపకారముగా పరిణమించు నిజము పాపమూలమే.

పాపాత్ముడు

అయ్యో! ఈధర్మసూక్ష్మములను తెలిసికొనక పోతిని. పురాణములువింటే అనేక ధర్మసూక్ష్మములు తెలిసికోవచ్చునని మాతాత చెప్పేవాడు. ఆమాటలు లక్ష్యపెట్టనైతిని. శిక్షనను భవింపవలెను గాబోలు.

ప్రేమాతిశయము

జంధ్యాల శివన్న శాస్త్రి గారు

అభిమతం బగు రీతి నాట్యంబు సేయ
నేరమిఁ నేర్చినకొలంది నీదుముందుఁ
గుప్పిగంతులు వేతు సంకోచ మెడలి
దానినే నిర్నిమేషనేత్రములఁ గాంచి
యేల యమృతంబు నిటుల వర్షించెదీవు?
అరయు మిటు దాన మత్తుఁడనైతి నెటుల
అడుగు సాగుటలే దున్నగొడవపోయె
ఇదియె నీకు మహానంద మిచ్చు నొక్కొ?

* * * *

అద్భుతుఁడ వీవు నీకు మోహమ్ముఁ గూర్ప
నాడుచుండిననాకె మోహమ్ము గూర్చి
యిచ్చవచ్చినయాట యాడించుచుంటి

* * * *

జ్ఞాతమయ్యెను నాప్రేమకంటె నీదు
ప్రేమ ప్రబలమ్ముకావుట నామనమ్ము
సారె కాకర్షితమ్మును సలుపుచుంటి
వింతపనియేల నీకుఁ బ్రాణేశ! యింత
క్రితమె యాత్మార్పణ మ్మొనర్చితిని గాదె
ప్రియతమా! వేఱుచింతల విడిచితడవు
సేయ కిఁక నన్ను నక్కునఁ జేర్చుకొనుమ!

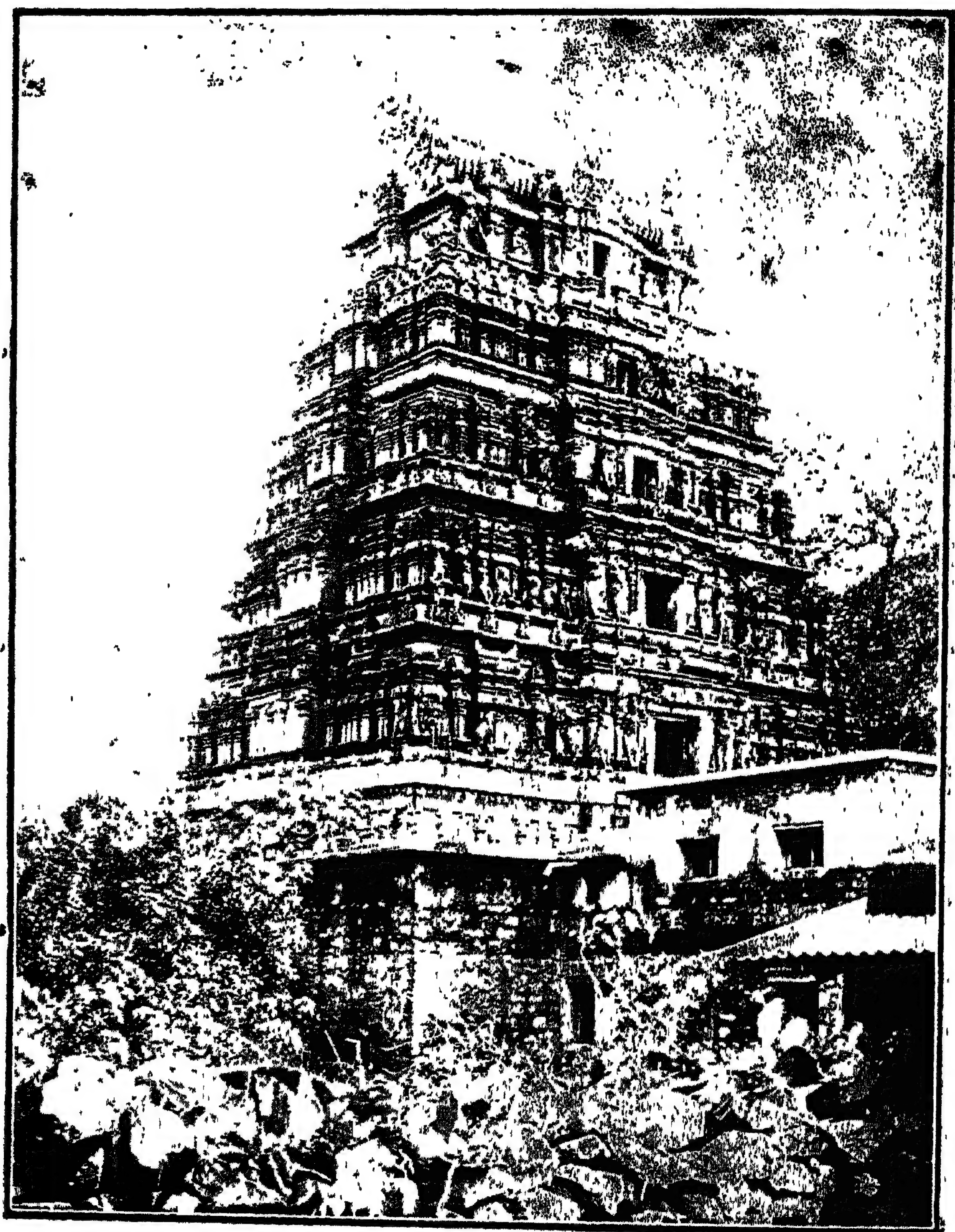

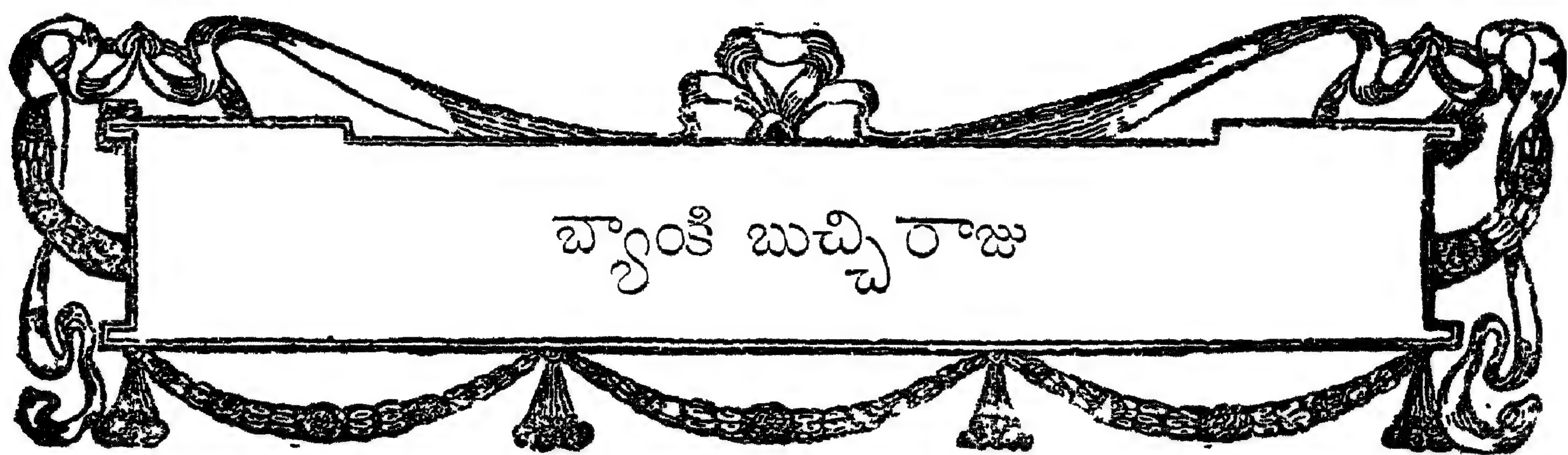
౮. పడికావలిగోపురము, దక్షిణపువైపు_తిరుమల

౯. శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామి [illegible] మండపము-తిరుమల

౧౦. పడికావలిగోపురము, తూర్పువైపు—తిరుమల

[ఒక కల్పితకథ]

శ్రీమతి కనుపర్తి వరలక్ష్మమ్మ గారు

ఈ పేరు చూడగనే బ్యాంకి యనుమాట యింగ్లీషుమాటగదా, బుచ్చిరాజు శుద్ధ తెలుఁగువాఁడుగదా ఇతని నీయింటి కీయింటి పేరెట్లు వచ్చెనని చదువరులకు సందేహ మొదవవచ్చును. అతనియింటిపేరు కల్లపల్లి వారు. కాని యాపేరు వ్రాతయందేకాని వాడుక యందు లేదు. కల్లపల్లి బుచ్చిరాజుగారనిన నిప్పు డాతని నెవరు నెఱుగఁజాలరు. అయితే నిజగృహ నామమును నిర్మూలము చేయు నంతటి యీబ్యాంకిపే రెట్లువచ్చెనని సందేహింపవచ్చును. అందు కొకకథకలదు.

బుచ్చయ్యకు చిన్నతనముననే తండ్రి పోయినాఁడు. ఆస్తిలేదు. కాన జీవనోపాయ ముగానక భాగీరథీ కొమారు డగు బుచ్చిరాజును, కొమార్తెయగు వెంకాయమ్మను దీసికొని తెనాలి వచ్చినది. భాగీరథమ్మ తా నొకప్లీడరుగారియింట్లో వంటచేసి నెలజీతము గొనుచు బుచ్చిరాజును మధూకరమునకు బంపి యాయన్నముతో పిల్లలిద్దఱకు భోజన ముగడపుచు దినములు పుచ్చసాగినది. నాలు గేండ్లు యిట్లు గడచినవి. వెంకాయికి పెండ్లి యీడు వచ్చినది. నలుబదేండ్లు మించిన వరునకు నాలుగువందలుపుచ్చుకొని పిల్లనిచ్చి పెండ్లిచేసి భాగీరథమ్మ కన్యచెఱ విడిపించు కొనినది. పిల్లను వెంటనె యత్తవారు తీసికొని వెళ్లిరి. భాగీరథమ్మ యంతటితో కొమారు నకు మధూకరవృత్తి మాన్పించి పెద్దమను ష్యులయిండ్లలో వారము లేర్పఱచెను.

ఈవిధముగా మఱియైదాఱేండ్లు గడచి నవి. యెల్లెట్లో యేడవతరగతి ముగించి బుచ్చి రాజు నాటకసమాజములలో వెట్టిచాకిరి చేయుచు కూనిరాగములు తీయుచు నాయికా పాత్రముధరించుటలో కుశలు డగుచుండెను. చదువు సంధ్యలు చాలించి సోమరియై తిరుగు టనుజూచి భాగీరథమ్మ బడిపంతులుచేసికొని యైనను బ్రదుకునని బోధనాభ్యాసనపాఠ శాలలో (ట్రైనింగుస్కూలు) ప్రవేశపెట్టెను. రెండేండ్లు యెల్లెట్లో కష్టపడి చదివి యాపరీ క్షనుగూడ బుచ్చిరాజైనా డనిపించెను. ఇప్ప టివలె - "నీవు బ్రాహ్మణుడవా? అయినచో నుద్యోగమీయము, పొమ్మ"ను ప్రత్యక్ష బ్రాహ్మణద్వేష మాకాలపుబ్రాహ్మణేతర మహాశయులకు లేమింజేసి తాలూకాబోర్డు ప్రెసిడెంటు బ్రాహ్మణేతరుడైనను, భాగీరథమ్మ పోయి యాచింపగనే బుచ్చిరాజుకు సులభముగానె యుద్యోగము లభించినది.

బుచ్చిరాజు ఒకపల్లెటూరిబడికి పంతులుగా నియమింపబడుటచే తెనాలి వీడి యాగ్రామమునకు వెళ్లిపోయెను.

౨

పంతులు బుచ్చిరాజు తనయుద్యోగ గ్రామములో నల్లకోటుతో, కుచ్చుపాగతో, కిర్రుచెప్పులతో రీవిగా చరించుచుండెను. బుచ్చిరాజు నాటకగీతములు యువకులను, రాత్రులుచేసెడి రామాయణ కాలక్షేపము వృద్ధులను, నాకర్షించుటచే నాతనిపని బాగుగా నుండెను. కాయగూరలు, చల్ల, పుల్లలు వగైరాలు పంతులుకు గ్రామజను లుచితముగా బంపుచుండిరి. పైపెట్టు దసరా రాబడులు మున్నగు యితరమామూళ్లుగూడ వచ్చుచుండెను. మఱియు బుచ్చిరాజు చిన్నతనమునుండియు మాటలలో చతురుడు; ఇతరులవద్ద రాబట్టుకొనుటలో దిట్ట; తనసొమ్ము వ్యయపఱచుటలో గట్టి; కాన కొద్దిలో కొద్ది సొంతమునకు వ్యయపఱచుకొని మిగిలినది వెనుక వేయుచుండెను.

దైవానుగ్రహమువలన కొమారునకు నుద్యోగము లభించినది. ఇక నొక యింటివానిని జేయవలయుననెడి కోరికయొకటి భాగీరథమ్మ మనస్సున పీడింపుచుండెను. అందుకొఱకు భాగీరథమ్మ భగీరథప్రయత్నములు చేయసాగెను. ఊరూరుతిరుగుచుండెను. కన్నకన్నవారిని బ్రార్థింపుచుండెను. ఈకార్యసాఫల్యముకొఱకు ఆమె తాత్కాలికముగా దనవంటకత్తె తనమునుగూడ చాలించుకొనెను. పుత్త్రప్రేమ యనుపమానమైనదిగదా! పండ్లు కండ్లు లేని ముదుసళ్లకును, పొట్టపొడిచినను యక్షరములేని నిరక్షరకుక్షులకును, గిప్వాగిడించలేని యప్రయోజకులకును, కన్యకిలసీయ వెనుకీయని తల్లిదండ్రులుగల మననిర్భాగ్య దేశములో బుచ్చయ్యవంటి సంపాదనాపరునకు కన్యదొరకుట యొకకష్టమా!

మట్టెపూడిలో వేంకటసుబ్బయ్యగారొక సామాన్యగృహస్థుడు. ఆయనకు నేడుగురు కుమార్తెలు. నాలుగవపిల్లకు మనువుకుదుర్చుకొని పెండ్లి చేయు ప్రయత్నముమీద ఉండెను. అయిదవకొమార్తెయగు పున్నమ్మ యేడేండ్లపిల్ల. పాలదంతము లూడిన బోసినోటితో, దుబ్బుతలతో, సేడచేతులతో, జేనెడుజుట్టునకు బారెడునూలు బిగదుపెట్టి యల్లిన జడతో, బెత్తెడు బెత్తెడు తెల్లపువ్వుల పరికిణీకట్టుకొని బొడ్డునదోపుకొనిన పలుగురాళ్ల యచ్చనగాయలతో, కాపుపిల్లలతో గలిసి విచ్చలవిడిగా నాడుకొనుచున్నది. భాగీరథమ్మ వెళ్లి యాపిల్లను నాకొమారునకీయవలసినదని యడిగినది. అడుగుటయే కాదు; నిర్బంధించినది. ఆపిల్ల లెక్కనగా గలవాడగుటచే సొమ్ము కలిసివచ్చునని వేంకటసుబ్బయ్యగూడ యొప్పుకొనినాడు.

భాగీరథమ్మ యఖండ కృషివలననైననేమి, గ్రామస్థులసాహాయ్యమువలననైననేమి, బుచ్చిరాజు సంపాదనాచాకచక్యమువలననైననేమి బుచ్చిరాజువివాహమైనది. సప్తవర్షకన్యాపరిగ్రహముచేసి బుచ్చిరాజు గృహస్థైనాడు.

కన్నె చిన్నదైనను జందెము పెద్దదిపడినది. ఇక నేమికావలెను?

3

వివాహమైన యేడేండ్లకు పున్నమ్మ కాపురమునకు వచ్చినది. పెద్దతనమువచ్చుటచే భాగీరథమ్మకూడ కొమారునివద్దకు చేరినది. తల్లి భార్యలను పోషించుభారము, పాపము, బుచ్చిరాజు నెత్తిపైనొక్కమాఱే పడినది. బుచ్చిరాజు చిన్నతనమునుండియు ఒంటరితనమునకు నలవాటుఃపడినవాడు; పొత్తుగిట్టనిపొట్లచెట్టు; పైస రూకగా మూటగట్టనేర్చిన లోభి కాని శనగపప్పు మూడు దినములు దాచుకొని తిను పొదుపరి. ఒక్కకోటుకుట్టించుకొనెనేని మరలమరల మరమ్మతులతో పురుషాంతరములు గడపును. ఒక్కగానొక్కతోబుట్టువునకు పదేండ్లనుండి యుద్యోగముచేయుచుగూడ, నొక్కచీరకాదుగదా రెండుగజముల రవికలగుడ్డకాదుగదా, ఒక్కకాని కుంకుమపొట్లము కొనియిచ్చిన పాపమున బోలేదు. అట్టివానికి అమాంతముగ నొక్కమాఱు మాతృపత్నీసంరక్షణబాధ్యత మైబడినప్పుడు మిన్నువిఱిగి మీదబడినట్లుండదా! పాపము! పప్పు, ఉప్పు, బియ్యము, వగైరాలు యింటికి తీసికొనిరావలసివచ్చినప్పుడెల్ల బుచ్చయ్య ప్రాణము విలవిలలాడుచుండెను. నానాపాట్లుపడి తల్లి చదువుసంధ్యలుచెప్పించి, పెండ్లిచేసి నానా విధముల తనపురోభివృద్ధికి దోడ్పడిననాడును, యేడేండ్లునిండని పసిబాలను పెండ్లాడి పల్లకీలోనెక్కి యూరేగునాడును, వీరిసంరక్షణబాధ్యత నాదేనని బుచ్చిరాజు తలపలేదు కాబోలు, పాపము!

పున్నమ్మ శ్రీమంతుల యింటియాడుపడుచుకాకున్నను అన్నవస్త్రములకు లోటైనచోటునుండి వచ్చినది కాదు. పాడిపంటలు సమృద్ధిగాగలిగిన పల్లెటూరి కుటుంబములో బుట్టి పదిమందితో మెలగిన పిల్ల. చిట్టెడుపొట్టెడు గింజలతో జేయు బస్తీరంగరింపు లాబాలకు సరిపడవు. పదిపదార్థములు లేకున్నను పట్టెడు పప్పును, పట్టెడుగోంగూర పచ్చడిని వేసికొని పదిముద్దలు మెక్కి కంచెడన్నములో గిన్నెనదిరుగునట్లు చిక్కనిమజ్జిగ బోసికొని కడుపునిండ తినమరగిన మనిషి. తిండియందెంత మోటయో, పనియందంత మోటు; పనియందెంత మోటయో, యునికియందంత మోటు; ఉనికియందెంత మోటయో మాటయందంత మోటు; కాని స్వాభిమానమునకు మాత్రము పున్నమ్మ పెట్టినది పేరు. పొరుగింట అగ్గిపుడకనైనను నడిగి తెచ్చుట కిచ్చగింపదు. పరులగోడవకు తానుబోదు; తనగోడవ నొరులతో జెప్పదు. తన్నెవరైన కాని మాటలాడిరా యోర్వదు. ఒకటికి నాల్గుపెట్టును. ఇది పున్నమ్మస్వభావము. చేతి దమ్మిడీవదలకుండ కల్లబొల్లిమాటలతో కాలక్షేపముచేయు బుచ్చిరాజుదృష్టిలో పున్నమ్మ వట్టిపనికిమాలినదిగా దోచినది. నలుగురను మంచిమాటలాడి యేదియు తెచ్చుకొనుట చేతగాదు. తెస్తేతింటాను; చస్తేముండమోస్తా"ననికూర్చుంటుందని బుచ్చిరాజు పున్నమ్మను దూషింపసాగినాఁడు. ఇంటింట యిచ్చకము లాడి పనిపాటలుచేసి సంపాదింప నలవాటుపడిన భాగీరథమ్మకు

గూడ పున్నమ్మ బుద్ధులు రుచింపలేదు. కాని పున్నమ్మను చీవాట్లుపెట్టుటలోను, చీదరించుటలోను తల్లికొడుకు లేకమైరి. నిత్యము అన్నములోనికి, జేసికొనిన పప్పు, కూర, వగైరా పదార్థములలో కొంతకొమారునకు వేసి మిగిలినరవ్వంత తనవిస్తరిలో రాల్చుకొని యింతగోగు ఉండయో, చింత ఉండయో మాగాయబద్దయో, కోడలికంచములో వేసి చూరునీళ్లవంటి మజ్జిగనీళ్లను గిన్నెలోబోసి దగ్గరపెట్టి భాగీరథమ్మ పొరుగింటముచ్చటలాడ వెళ్లెడిది. పెండ్లాడునాడు పెనిమిటికుండు సంబరమును, కోడలువచ్చునన్నప్పుడు అత్తగారికుండెడి సంబరమును, స్థిరమును మర్మరహితమును నైనచో నేటేట కోడండ్ర జలమరణముల వినవలసినకర్మమేమి మనకు?

ఒక్కయేడాది గడచినది. పున్నమ్మ యెటులనో బయటపడకుండ కాలక్షేపము చేసినది. ఇంతలో పున్నమ్మకు నెలతప్పినది. నిత్యము తినుపదార్థములయందు యిష్టము తప్పినది. క్రొత్తక్రొత్తవానిపై కోరిక లుదయింపసాగినవి. కాని యెట్లుతీరును? ఎవరు చేసిపెట్టెదురు? కాకకాక కొమారునకు వివాహమైనందులకు మనుమల నెత్తుయోగము పట్టినదిగదా యను సంతసముచేనైన భాగీరథమ్మ కోడలికోరికలం దీర్ప యత్నింపలేదు. అన్నము రుచింపకపోవుటచే నిత్యోపవాసములు చేసిచేసి పున్నమ్మ కృశించిపోయినది. మనిషి చిక్కినకొలంది మనస్సున క్రోధాగ్ని విస్తరించినది. భరింపలేక పున్నమ్మ యొకనాడు విడివడినది. తిండిపెట్టకచంపుచున్నారని అత్తను మగనిని నానామాటలని శోకముపెట్టుచు నట్టింట కూర్చున్నది. "ఇంటబడి దయ్యమువలె తింటూ, తిన లేదని వీథికెక్కి అల్లరిచేస్తున్నావా" అని బుచ్చిరాజు భార్యను రెండు కొట్టెను. "తిని లేదంటే తిరిచినా పుట్టదు. పూటపూటా రెండుకంచాలు మెక్కుతూ వీథిలో అల్లరిచేస్తున్నది చూడు" మని పండ్లు పటపటకొఱుకుచు భాగీరథమ్మ గూడ కోడలిని రెండుదెబ్బలు వేయవచ్చెను. ఆసవ్వడి కనిపెట్టి పున్నమ్మ యత్తగారిచేతిని కసక్కున నోట కఱచుకొనెను. కుయ్యో! మొఱ్ఱో! యని భాగీరథమ్మ యూరునాడు లేకమగునట్లు గోలెత్తెను. ఇంతలో బుచ్చిరాజువచ్చి తల్లిని తప్పించి రెండు బాదెను. పున్నమ్మ నోటిపట్టు వదలినది. "ఆరి దొంగముండాకొడుకా, పెండ్లాము నోటితోకఱుస్తుంటే విడిపించవలసిందిపోయి, నీవుకూడా చావకొట్టావట్రా! నీకుచ్చితం కూలిపోను!!" అని కొమారునిగూడ భాగీరథమ్మ శపించసాగెను. "అయ్యో,నన్ను తిట్టుతావేమిటమ్మా! నిన్ను కొట్టడం నీమేలుకొఱకే; ఆలోచించావో లేదో. నేను కొట్టకపోతే అది నీచెయ్యి వదిలేదేనా? అన్యాయంగా చెయ్యి రెండుముక్కలైపోక పోయిందా? అనక యేమనుకుంటేయేముంది. అందుచేత కొట్టితినిగాని నీమీద పగచేతనటమ్మా!" యని బుచ్చిరాజు తల్లిని ఊరడించెను. బుచ్చయ్య చెప్పిన సమాధానమునకు జగడముచూడవచ్చిన పిన్నపెద్ద లెల్లరు పకపక నవ్విరి. ఈజగడములో తప్పు భాగీరథమ్మదో, బుచ్చిరాజుదో, పున్నమ్మదో, ప్రేక్ష

కులు నిర్ణయింపలేకపోయిరి. ఒకచేయి కోడలినోటఁ జిక్కినప్పుడు భాగీరథమ్మ రెండవ చేయి యేమిచేసినది? కాన పున్నమ్మ మొగమున నైదు గోటిపీకులు! భాగీరథమ్మచేతికి నాలుగుపంటినొక్కులు! తగవు ముగిసినది. మఱునాఁడు గొల్లున గోలెత్తుచు భాగీరథమ్మ కొమార్తె యింటికి లేచిపోయినది. భాగీరథమ్మ కొమార్తెను అమ్మి కొమారుని వృద్ధిలోనికిఁ దెచ్చినది. వృద్ధిలోనికి దెచ్చిన కొమారుడు వెడలగొట్టినాఁడు. అమ్ముకొనినకొమార్తె యన్నముపెట్టుట కాధారమైనది. చిత్రముగదా దైవఘటన!

౪

ఏడుమాసములు వచ్చినవి పున్నమ్మకు. సూడిదచేయవలెనని చలిమిడి, అరిసెలు, మణుగుబూరెలు, పసపు, కుంకుమ, పండ్లు, ఆకులు, పోకలు, చీర, రవికెలగుడ్డ వగైరా వస్తువులెల్ల తీసికొని పున్నమ్మ తల్లివచ్చినది. తెచ్చినవస్తువు లన్నియు బైటపెట్టువఱకూర కొని సాయంత్రపువేళ ముత్తైదువు లందఱను బిలిచి వేడుకచేయవలెననుకొనువేళకు "మాయింట నానువాయితీ లేదు. ముత్తైదువులను బిలుచుటకు వీలుగా" దని బుచ్చిరాజు అత్తగారిని నిరోధించెను. పెండ్లియే యానవాయితీలేని బుచ్చయ్యయింట గర్భవతుల సూడిదల యానువాయితీ యుండునా! కన్నతల్లి కోపమువచ్చి వెళ్లుచున్నప్పుడు వలదనలేదు; వెళ్లినతరువాత రమ్మనలేదు; అట్టివాఁడు బుచ్చిరాజు. అత్తగారు వచ్చి రెండు దినములైనది. మూఁడవనాఁటి యుదయము బడికి వెళ్లబోవుచు బుచ్చిరాజు అత్తగారివద్దకువచ్చి "నేను కొద్దిజీతగాఁడను; నాది పేద కాపురము. ఈదిన మెవరింటికి వారు వెళ్లినదప్ప లేకున్న నేను భరింపజాల"నని చెప్పెను. అత్తగారి మనస్సు చివుక్కుమనెను. కన్నుల నీరువచ్చెను. అయినను మానాభిమానములను సిగ్గుఎగ్గులను గూడ తోపింపజేయనిది గదా కడుపుతీపు! కాన యామెయల్లునిజూచి "నాయనా! నేను యీపూటనే వెళ్లెదను. కాని పిల్లకు యేడవమాసముగూడ వచ్చినది గదా పురిటికంపవా" యనెను. "మహారాజులాగ తీసికొనివెళ్లండి నా యభ్యంతరము లే" దని బుచ్చిరాజు నిస్సంకోచముగా బలికెను. అత్తగారికి రెండుపూట లన్నము పెట్టజాల ననిన బుచ్చిరాజునకు భార్యభారముకూడ తీరుననిన సంబరము కాదా! పున్నమ్మతల్లి రెండెడ్ల బండి కట్టించుకొని యాపూటనే స్వగ్రామము వెళ్లిపోయెను. భార్య వెళ్లినందులకు చింతింపలేదు గాని యత్తయు, భార్యయు పిండివంటలు వగైరా పదార్థములు వదలిపెట్టివెళ్లినందులకు మాత్రము బుచ్చిరాజు మహాసంతసించెను.

పున్నమ్మ పుట్టినింటికి వెళ్లిన మూఁడుమాసములకు ప్రసవమైనట్లును, ఆడశిశువు కలిగినట్లును వార్తగల శుభలేఖను తీసికొని బ్రాహ్మణుఁ డొకఁడు బుచ్చిరాజు వద్దకు వచ్చెను. ఆవార్తను జూచుకొని బుచ్చిరాజు నిర్విణ్ణుఁడైపోయెను. గుండె కొట్టుకొని "అయ్యో! ఆడపిల్ల! ఆడపిల్ల! ఆడపిల్లే! ఏడవలేకపోయినది. వెధవకాన్పు! ఈ ఆడచెత్తను కనుటకేనా అన్ని సూడిదలు, అన్ని ముచ్చ

టలు." అని విసుగుకొని, తిట్టుకొని, చీదరించుకొని నానాకంగారుపడెను. బుచ్చయ్య కొంచెం స్థిమితపడిన వెనుక శుభలేఖగొనివచ్చిన బ్రాహ్మణుడు, "అయ్యా! నాకు సెలవిప్పించరా" అనెను.

బు—చిత్తము. వెళ్లండి, బాబు. దీని కింత ప్రార్థన యెందుకు?

బ్రా—మరి నాకు కట్నమిప్పించరా?

బు—(దిగ్భ్రమతో) ఏమికట్న మయ్యా!

బ్రా—శుభవర్తమానము తెచ్చిన బ్రాహ్మణునకు పంచెలచాపు యిచ్చే ఆనవాయితండీ!

బు—పంచెలచాపా! ఘనుడవే! ఇంకా నూటపదార్లు మామూలన్నావు కాదు! ఒకవరహాపట్టుకొని వెళ్లి గుంటూరులో పంచెలచాపు కొనుక్కోవచ్చును.

బ్రా—చిత్తము, అదే దయచేయండి.

బు—ఎవరు? నేనియనా? ఆడపిల్ల పుట్టిందేమో స్వామీ యని నే నేడుస్తుంటే పంచెలచాపిమ్మని నీ యేడుపొకటా! అసలు నిన్ను రమ్మన్న దెవరు? కానికార్డు వ్రాయక పోయినారా; తప్పితే ఫ్రారుకోక పోయినారా! నా భార్యాబిడ్డ యింటికి వచ్చిన నాడే చూచుకొందునుగదా!

బ్రా—నాకేమి తెలుసునండీ, వారు పంపితే వచ్చాను. లేకపోతే నా కీకాళ్లతీ పెందుకు?

బు—అవునండీ; మామామముండాకొడుక్కు బుద్ధిలేదు. మీ తప్పేముంది.

బ్రా—ఎందుకయ్యా! పెద్దవాడు ఆయనను తిట్టుతావు? పాపము ఆచిన్నది మూడు రోజులు కష్టపడి ప్రసవించింది. తొలికాన్పు. వారికి సంతోషంగా ఉండి పంపించారు.

బు—ఎన్నిదినములు కష్టపడితేనేమి పిల్ల జీవించే ఉన్నది కాదా!

బ్రా—ఛీ అప్రాచ్యుడా, ఎంతమాట న్నావు? ఆడపిల్లంటే యింత ద్వేషం కలవాడవు కాబట్టే నా ముప్పదేండ్లు దాటినతరువాత ఏనుగుగున్నవలె ఉండి యేడేండ్లపిల్లను పెండ్లాడిందాకా ఏడ్చావు. పెండ్లాడటానికాడపిల్లలు, కనటానికి మగపిల్లలు కావలెనా? నీవు పుట్టి వంశ ముద్ధరించావు; ఇక నీకు కొడుకుపుట్టి నిన్నుద్ధరిస్తాడు! చాలు, చాలు! నాకు డబ్బునద్దు. గిబ్బవద్దు. నాల్గుపరుగులు నడిచివస్తే నాకేమి శ్రమ? నాఘల మెక్కడకు పోదు. నీఋణ మెక్కడకు పోదు." అని యాబ్రాహ్మణుడు నానామాటలాడి చివాలున లేచి పోయినాడు. ఎన్నితిట్టినేనేమి భోజనవ్యయమైన తగులకుండ బొందడు వదలినందులకు బుచ్చిరాజుకు పరమసంతోషమైనది.

పిల్లను గోవర్ధనపునకో యమ్మి నాల్గువందలు లాభముతీయుటకు పున్నమ్మ యంగీకరించునను విశ్వాసము బుచ్చిరాజు కుండెనేని యీనాడతనికి పుత్రి కలిగినందులకు బుచ్చిరాజెంతైన సంతోసించువాడే; భార్య భాగ్యవరాల భాగ్యయని మురియువాడే; కాని భార్యయెడ బుచ్చిరాజు కట్టి విశ్వాసము లేదు. పున్నమ్మ తండ్రి యేడుగురుకొమార్తెలు కలవాడైనను

విశేషవిత్తవంతుఁడు కాకపోయినను నందజను కన్యాదానముచేసి పితృదేవతల తరియింపఁ జేసెను గాని కన్యలయెడ నెట్టియాసురబుద్ధిని తలపెట్టినవాఁడు కాఁడు. ఆయనచేసిన సంబంధము లన్నిటిలో బుచ్చయ్యసంబంధమే తక్కువైనది. యది పున్నమ్మ దురదృష్ట మనవలెను గాని తండ్రిలోప మనరాదు. పున్నమ్మగూడ తండ్రివంటి యభిమానవతియే యని బుచ్చిరాజు నమ్మకము; కనుకనే బుచ్చిరాజు కంత కంగారు కడుపు, మంట! పాపము!

౫

పున్నమ్మకొమార్తె కైదుమాసములు వచ్చినవి. పిల్ల చక్కగా పుష్టిచేసి బంతివలె నున్నది. 'ఊఁ ఆఁ' యని యుయ్యెలలో బరుండి ముచ్చటలాడుచు కేకిసలుకొట్టి నవ్వుచు ముద్దుగూర్చుచున్నది. బుచ్చిరాజు వచ్చి కొమార్తెను చూచిపోఁడయ్యె. బారసాల మాట తలపెట్టఁడయ్యె. తుదకు భార్యాబిడ్డలను తనయింటికి తీసికొనిపోవుటకుగూడ ప్రయత్నింపఁడయ్యె. పున్నమ్మ పుట్టింటికి వచ్చినతరువాత యిద్దరక్కలు వచ్చి పురుడు పోసికొని వెళ్లిరి. పున్నమ్మ మాత్రము యెనిమిదిమాసములనుండి పుట్టింటనే పడియున్నది. పిల్ల కైదుమాసములు వచ్చినను గూడ యింకను నత్తవారి యింటి కేగకుండ పుట్టింటనే యుండుట పున్నమ్మ కెంతో యవమానకరముగ నుండెను. మఱియు మిక్కిలి దుఃఖముగా గూడ నుండెను. తుదకు పున్నమ్మ గత్యంతరములేక తానే స్వయముగ పెనిమిటివద్దకు బోవ సమకట్టెను. తన్ను భర్తవద్దకు బంపవలసినదని తండ్రి నడిగెను. తండ్రి కోపముతో మండిపడుచు "భార్యను పంపించినదాది సుఖసమాచారమును దెలిసికొనుటకైన నొక్కయుత్తరము వ్రాయని నీచుని కొంపకు అతను పంపమని అడుగకుండా, అన్నము పెట్టలేనివానివలె నేనుముందుగా పంపుతానా, నావల్లగా"దని కోపించి పలికెను. పున్నమ్మ తల్లి నడిగెను. "నాబొందిలో యూపిరుండగా నీగడప త్రొక్క"నని తల్లియనెను. పాపము! పున్నమ్మ యేమి చేయును? ఆహారనిద్రలులేకుండ తలపోయసాగెను. ఇక పున్నమ్మ సొదచూడలేక తల్లిదండ్రులు మేనమామను తోడొసగి పెనిమిటి వద్దకు బంపిరి.

పున్నమ్మను జూచి బుచ్చిరాజు నిర్ఘాంతపోయి "ఏమిపుట్టిమునిగిందనివచ్చావు? ఎవరు రమ్మంటే వచ్చావు?" అని యాగ్రహముతో ప్రశ్నించెను. "నాయింటికి నేను వచ్చుటకు, ఒకరిపిలుపేల" నని పున్నమ్మ యింటిలోనికి వెళ్లెను. బుచ్చిరాజు భార్యవెంబడే లోపలికి వెళ్లి "ఆయనగూడ యీపూట యిక్కడనే భోజనంచేస్తాడా యేమి" టనెను. "అయ్యో! ఆవూరునుంచి తీసికొనివచ్చిన వాడికి భోజనం గూడ పెట్టకుండా పంపుతారా యేమి"టని పున్నమ్మ కనుల నీరుపెట్టుకొనుచు దీనముగా బలికెను. బుచ్చిరాజు మాఱు మాటాడకుండ ఒకశేరు బియ్యమును ఒకపావుశేరు కందిపప్పును తెచ్చి యింటిలో బోసి బడికి వెళ్లెను. పున్నమ్మ వెంటనె వంటచేసి మామకు భోజ

సముపెట్టి పంపించెను. నాటినుండి భార్యా భర్తలకు కరిమకరిసమరము ప్రారంభమైనది. భార్య తెమ్మనినది తీసికొని రాకుండుట బుచ్చయ్యవ్రతము; మగఁడు చేయుమనినది చేయకపోవుట పున్నమ్మవ్రతము. ఇఁక సమరముగాక సఖ్యత కుదురు టెట్లు? పున్నమ్మ అన్నములోనికి కూర, పప్పు, చేసెద ననును. "గోంగూరపచ్చడి చాలును. ఏమియు చేయవలదనును బుచ్చిరాజు. వాకిట నిలిచిన భిక్షుగానికి భిక్షమును, ఇంటికివచ్చిన బంధువునకు భోజనమును బెట్టుటకు పున్నమ్మ కుతుకపడును. నాయింట నట్టి యాటలు సాగవని బుచ్చిరాజు జగడమాడును. పున్నమ్మ పిల్ల కాముదమనును, వెంటనే బుచ్చిరాజు నావద్ద డబ్బు లేదనును. పిల్లకొక క్రొత్తచొక్కా యనును పున్నమ్మ. ఊరిలో పేదపిల్లలందఱు చొక్కాయతొడుగుకొనుచున్నారాయనును బుచ్చిరాజు. ఇంట నిప్పుపెట్టలేదు. తీసికొని రండని భార్యయనును. ప్రొద్దున పొరిగింట నిప్పుతెచ్చుకొని సాయంత్రము దీపము వెలిగించుకొని తెచ్చుకొనిన దినములు వెళ్లవాయని బుచ్చిరాజు సలహాయిచ్చును. ఇట్టి దరిద్రపుపనులు నాచేతగావని పున్నమ్మ ఛీంకరించును. ఈ దుబారాఖర్చులు నేచేయలేనని బుచ్చిరాజు అంకెలు వెట్టును. ఈ విధముగా బుచ్చిరాజు కృపణస్వభావము పున్నమ్మకు గిట్టక పున్నమ్మ విరివిబుద్ధి బుచ్చిరాజుకు నచ్చక నిత్యవివాదములతో అర్ధపస్తులతో కటికిఉపవాసములతో కాలము గడచుచున్నది. అత్యల్పవిషయములోగూడ భర్తయొక్కలుబ్ధచేష్టచూచిచూచి పున్నమ్మ ప్రాణము విసిగినది. క్రమక్రమముగా భర్తయందు గౌరవముపోయి భయభక్తులుసడలించి ఎదురుసమాటలాడ నేర్చి జగడమాడ సాహసించి మున్నున్న సిలుపులు దూరమై తిట్టుటకు వెనుదీయనట్లుగా మారిపోయినది పున్నమ్మస్వభావము. పిల్లకు యెనిమిదినెలలు వచ్చుటచే అన్నప్రాశనము చేయవలెనని పున్నమ్మ యెంతయో కుతూహల పడినది. కాని బుచ్చిరాజు, భార్య బావి వద్దకు నీళ్లకువెళ్లగా జూచి పిల్లను తిన్నగా యెంగిలివిస్తరివద్దకు నడచెను. ఆపిల్ల చల్లగా ప్రాకివెళ్లి విస్తరివద్ద కూర్చుండి యెంగిలిమెతుకులు తీసి నోటబెట్టుకొనినది. ఇంతలో పున్నమ్మవచ్చి తానే యన్నప్రాశనము గావించుకొనిన పిల్లనుజూచి మగని నాల్గు శపించి తనదురదృష్టమునకు గొంత దుఃఖించి కన్నులు తుడుచుకొని యూరకొనెను. అంతటితో పిల్లయన్నప్రాశనబాధ బుచ్చిరాజుకు పోయినది.

పున్నమ్మ పుట్టింటినుండి తెచ్చుకొనిన పొత్తిగుడ్డలన్నియు చినిగిపోయినవి. పిల్లను పట్టినులక మంచముపై పరుండబెట్టుటచే పిల్లవెన్నునను, చేతులపైనను నులకవత్తుకొని యెఱ్ఱగా నులకత్రాళ్లవలె అచ్చు లేర్పడినవి. పిల్లయొడలును జూచునప్పటికి పున్నమ్మ కనులనుండి బొటబొట నీళ్లు కారినవి. భరింపలేక నాటిరాత్రి పున్నమ్మ "పిల్లకు పక్కగుడ్డ పైగుడ్డలేదు. పట్టినులకపై పడుకోపెడితే నులక ఒత్తుకుంటున్నది. ఒక్క జంపకాణా

ముఖ్యా, ఒకదుప్పటైనా తెచ్చిపెట్టమని మగనిని యడిగెను.

బు——నావద్ద డబ్బులేదు. జంపకానాలు, శాలువలు నేను కొనలేను.

పు——వట్టిమంచముమీద పడుకోబెట్టే నులక వత్తుకోదూ, రాత్రి వత్తుకున్న అద్దలు చూడండి యెఱ్ఱగా ఎట్లాగున్నవో.

బు——నులకవత్తుకుంటే నేలమీద పడుకోబెట్టు. పదినెలల పసిపిల్లకు పెద్ద జంపకానాలు కావాలె కాబోలు.

బుచ్చిరాజు పలికిన పలుకులకు పున్నమ్మ కడుపు భగ్గున మండిపోయినది. ఆకోపముతో దిగ్గున లేచి, "పదినెలలపసిముండకు కాకపోతే పక్కగుడ్డలు నలుబైయేళ్ల పెద్ద చచ్చినాక్కా" అంటూ, మగడు కప్పుకొనిన దుప్పటిని లాగుకొని వచ్చి పిల్లకు పక్క వేసినది. ఆదిశక్తి యవతారము చూచి బుచ్చిరాజు కిక్కురుమనకుండ పడుకొన్నాడు. అధర్మియగు భర్తకు ధర్మపత్నియైన యాలగుసతి యెప్పటికైన సింహస్వప్నమే గదా.

"నవ్వు నవరత్నములు"

పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్య గారు

పలుకులను దేనె లొలుకఁగఁ బలుకరించు
మోముతో నవ్వు మధుమాసమునకు
స్వాగతంబిడి మన్నించు స్వచ్ఛహృదయ మలరి
మట్టె తెల్లంబుగాఁగ మోహంబు దూఁగ
కలకలలు మీఱఁ గన్నుల కఱవుదీర
మల్లికాసూనముఖమున మసలియాడు
తెల్లముత్తెములను రువ్వు తేట నవ్వు
చాలుచాలును! హృదయప్రశాంతమునకు.

మోము నిర్మలరాగసుభూషితమ్ము
అంతరంగంబు మధురసాయనపుఁ బేటి
యనవరతమందు నిండు క్షుదార్తిఁ దిరుగు
యాచకాళికి నలయు నాహారమిడుట
జీవితాశయ మట్టి సచ్ఛీలమతిని
వరలుఁ గాశికా రత్నపుష్పమ్మునుండి
కెంపులను రువ్వ మది పులకించు నవ్వు
చాలుచాలును! హృదయప్రశాంతమునకు.

నలి తొలియు లేని మేనిక్రొందళుక్కుతోడఁ
దలఁక వలపించి మించు నెత్తావితోడ
చేర్పు మైజారు నోటి తేనియలతోడ
గానమిడి సేవఁజేయు భృంగములతోడ
నిత్యకళ్యాణముగ జీవనియతిఁ గడపు
వికచపున్నాగముఖమున విందుసేయు

వజ్రములరువ్వు కెంపులు నొసఁగలనవ్వు
చాలు చాలును! హృదయప్రశాంతమునకు.

కౌఁగిలి లెక్క సేయక కాంక్షఁగొనక
తాపి వీడక లేని తత్తరముఁబడక
ఉన్నదే భాగ్యమని తృప్తినొందినట్టి
కంటకావృతమయ్యు వికలతఁగనక
రక్తిలో రక్తి దోఁప విరక్తిఁ జెందు
శోభనప్రదమైన గులాబినుండి
పగడములరువ్వు విమలభావంపు నవ్వు
చాలు చాలును! హృదయప్రశాంతమునకు.

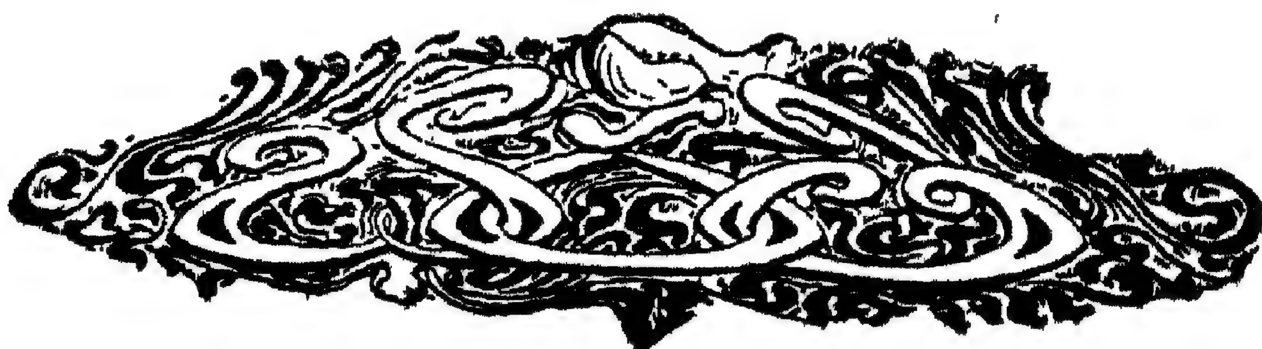
భ్రమ జనింపఁగఁ దగినరూపమ్ము లేక
హృదయమాధుర్య మొకలవమేని లేక
తిక్కఁగలవాని సహజమార్దవము లేక
కలసిమసలు హితాళి సంగతియు లేక
అన్నియుం గల్గినట్లు లోనలరి పొంగు
గంధఫలి మోమునందునఁ జిందులాడు
పచ్చలను రువ్వు తృప్తభావంపునవ్వు
చాలు చాలును హృదయప్రశాంతమునకు.

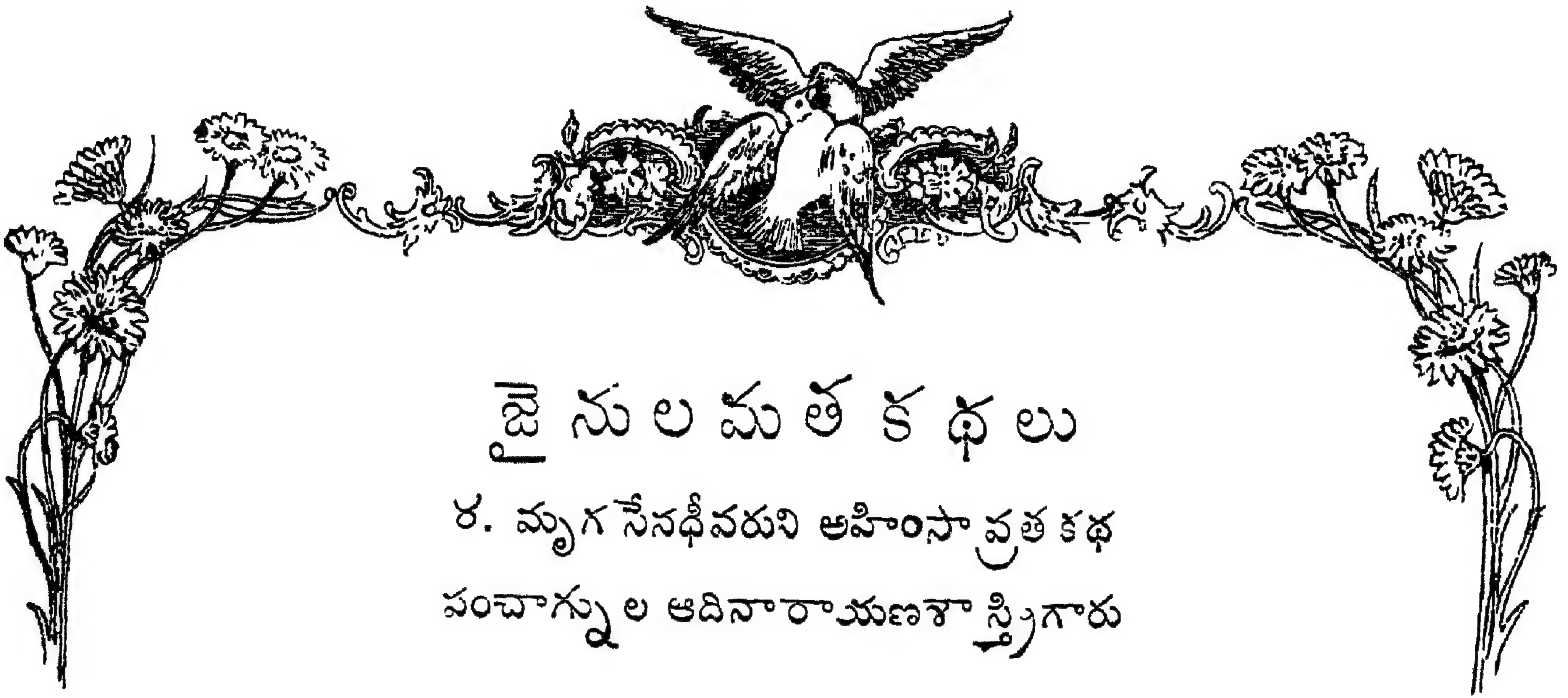
పవనభక్షుణ కేఁకొని వసము సొచ్చి
కలుగుభోగేచ్ఛలెల్ల చీఁకటిని డాచి
కువలయానందమునకు నొక్కులను దీర్చి
జీవనము జీవనముపొంటెఁ జేసికొనుచు
మనుగడనుసగమ్ము యోగనిద్రను మరల్చి
వరలు నీలోత్పలముఖమ్మునయి నటించు
నీలములరువ్వు నర్మిలి నెఱపు నవ్వు
చాలు చాలును! హృదయప్రశాంతమునకు.

మెత్తనయి జాఱుచాయనెమ్మేను గలిగి
చేరి యొంటొంటు నాకుచ్చెక్కితోడ
సరసగతి నందమట్టు క్రుమ్మరిలు మానిని
యలరు మోహనకృష్ణు పీతాంబరంబు
తలఁపఁగా నాకె సాటి యంచనుచు నెంచు
విడిన చేమంతిముఖమున వెలుఁగుఁ జిలికి
కోరి గోమేధికము రువ్వు క్రొత్తనవ్వు
చాలు చాలును! హృదయప్రశాంతమునకు.

ఎన్నియల మాని రూపులనమ్ము మాని
వేషబాహుళ్యమును రోసి ప్రేమఁ జేసి
పేరునకునైనఁ బ్రతిఫలాపేక్షఁ ద్రోసి
తగఁ "బరోపకారార్థ మిదం శరీర"
మనుచు మనుచును లోకసౌఖ్యమును గూర్చు
మాలతీసూనముఖమున లీల నాడు
పుష్యరాగములను రువ్వు ముద్దునవ్వు
చాలు చాలును! హృదయప్రశాంతమునకు.

నిర్మలంబయి సౌరభాన్వితమునయ్యు
వన్నెలూనక వట్టిడంబముల నసక
అడఁగి మడఁగియు దిక్కుల నలమికొనుచు
రాపులకు డస్సిపోక మార్దవము విడక
శాంతమే భూషణమ్మను చదువు సెప్ప
పొగడ ముఖమున భూషణంబుగ నటించి
మించు వైడూర్యములరువ్వు మేలినవ్వు
చాలుచాలును హృదయ ప్రశాంతమునకు.

జైనులమతకథలు

౪. మృగసేనధీవరుని అహింసావ్రతకథ

పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రిగారు

శ్లో. ఓంకార బిందు సంయుక్తం నిత్యం ధ్యాయంతి యోగినః;
కామదం మోక్షదం చైవ ఓంకారాయ నమో నమః —అభయనందిసూరి.

భారతవర్షంలో వుండే తక్కిన అన్నిదేశాలకంటె అవంతిదేశానికి ప్రసిద్ధి ఎక్కువ. ఎంతమందో మతప్రచారకులు, ఆచార్యపురుషులు, కవికులగురువులు, దార్శనికులు, ధర్మసందేశకులు, మొదలయినవారందఱును దాదాపుగా అవంతి ప్రాంతాలలో జన్మించినవారే. అవంతి కేవలమూ ఒక్క మహాపురుషులకు మాత్రమే కాకుండా, ప్రపంచంలో ప్రసిద్ధికెక్కిన ఉత్తమోత్తమాలను రత్నాలకన్నింటికిన్నీ పెట్టిందేభిక్షు. కాబట్టే అవంతి చారిత్రికంగా మనకు మేల్బంతిఅయింది.

ప్రస్తుతం మనమనుకున్నే అవంతిదేశంలోనే శిరీషపురమని వకగ్రామం ఉన్నది. ఈశిరీషమే ఇప్పటికాలంలో దిరిసీ అని వాడుతున్నారు. శిరీషగ్రామం చిన్నపల్లెటూరు. అయినా ప్రధాననగరమైన అవంతికి దగ్గఱగా వుండడంచేత, బస్తీఅనే అనవలసివుంటుంది. అంటే ఆగ్రామస్థులు తరుచు గ్రామీణ (పల్లెటూరి) జీవనంకలవాళ్లుగా వుండక, పట్నమాసాలవాడుకలకు అలవాటుపడి వుంటూఉండేవారని అర్థము. మన కథానాయకుడగు మృగసేనుడు పుట్టింది ఈశిరీషమే.

మృగసేనుఁడు జాతినిబట్టి జాలరి. అంటే తాతలు ముత్తాతలు మొదలయిన తరతరాలనుండి అతనివృత్తి జాలరివృత్తి. ప్రొద్దుట లేవడంతోటే చేపలుపట్టేవలలు, గాలాలు, ఉరితాళ్లు, ఉచ్చులు మొదలయిన పరికరాలతో సిప్రానదిలోకి పుట్టగోచీతో అవతరించడమున్నూ ప్రొద్దస్తమానమూ చిన్నచేపలు పెద్దచేపలు చిన్నమీలు పొలసులు నత్తలు మొదలుగావుండే జలచరాలని పట్టుకొని గట్టుమీదవేస్చి ఉంచి బారెడు ప్రొద్దుండగా ఆవచ్చిన శవాలన్నీ మోసుకొని అవంతిలో అమ్ముకొని గడియ ప్రొద్దుపొయ్యేటప్పటికి ఇల్లుచేరడమున్నూ, ఇంటిలో తావచ్చేసరికి తయారుగా కాచివుంచిన కల్లో గంజో ఇంత త్రాగి నిద్దురపోవడమున్నూ, ఇవే పనులు. అతని కింతకంటే వేఱేపని ఏదిన్నీ లేదు. ఓపుణ్యంగాని పాపంగాని, పండగకాని, పర్వంగాని అతనికి తెలియవు. అతనికి తెలిసిందల్లా సంగ్రహంగా చెప్పేటట్టయితే కడుపే కైలాసం. జీవహింస చేయడంలోనే ముక్తి. ఇంతకంటే వేఱే లేదు. ఔను నిజమే పెద్దలు చెప్పలేదామఱి.

శ్లో. కలా వేక స్సాధు ర్భవతి కథ మప్యత్ర భవనే
సచా ఘాతః క్షుద్రైః కథ మకరుణై ర్జీవతి చిరమ్
అతిగ్రీష్మే శుష్యత్సరసి విచరచ్చంచురతయా
బకోటానా మగ్రే తరలశఫరీ గచ్ఛతి వియత్.
—ఆచార్యపద్మనంది.

[ఈకలికాలంలో ప్రతిదినం పుటుతూగిడుతూవుండేప్రాణుల్లో ఎక్కడో కోటికొకడు మాత్రమే సజ్జనుడుగా ఉండిఉండడం సంభవిస్తుంది. అందులోకూడా ఎక్కడైనా తప్పిదారి ఒకరో అరోవుంటే వారికి దయాధర్మాలంటే ఏమిటో ఎరగని క్షుద్రులతో సహవాసం చాలవఱకు కలుగతూవుంటుంది. ఏమంటారా? మండిపోతూవుండే గ్రీష్మంలో సరస్సులన్నీ ప్రాయశః ఎండేపోకతప్పదు. అనవా, ఎక్కడనైనా ఒకటే అరా వుండడ

మంటూ వుంటే, ముక్కులు తెఱచుకొని మింగడానికి కాచుకొనివున్న కొంగలబారినుండి తప్పించుకొని వర్రింపగల చిరుచేప ఎక్కడైనావుంటుందా? అల్లే ఇదిన్నీ.]

ఇల్లావుండగా అవంతికి మతప్రచారమునకై యశోధరుడనే జైనముని వచ్చాడు. యశోధరుడు మాంచివేత్త. మహోత్తమమైన శాంతి, భూమశంగా కలవాడు. ఆకాలంలోవుండే రాజాధిరాజులందరి మెప్పున్నూ పొందినవాడు. తక్కినవారి మాట లెల్లావున్నా జైనసాంప్రదాయం గృహస్థులంటూరుకదా- 'యశోధరుడు అంటే ఏంసామాన్యుడనుకున్నారా? ఇంద్రుడు చంద్రుడు నాగేంద్రుడు మొదలైన దేవతలకుకూడా ఆయన పాదాలుపట్టవలసిందే. ఇసంతా వుండనీయండి; వక్కమాటచాలు. ఆయన వాదంచెయ్యడం ఆరంభించాడా అంటే ఎంతెంతపండితులున్నా పిలిప్పిలాయమానం కావలసిందే' అని. అన్నట్టుగానే ఆయన ఒకమాటు ఉజ్జయినిలోవున్న పండితులతో స్యాద్వాదతర్కంలో శాస్త్రార్థము చెయ్యడం ఆరంభించాడట. స్యాద్వాద తర్కం అంటే జైనన్యాయమన్న మాట అప్పుడే మైందంటే తక్కిన పండితులందరున్నా ఒక్కటే; ఇకగాడునక్కటే. అయితేమాత్రమేమి? లేళ్లనుచెదరగొట్టే సింహంలాగ ఆట్టె హుంకరించి వాదంలో దిగేటప్పటికి, ఒక్కడుకూడా జవాబుచెప్పలేక ఎక్కడివాళ్లక్కడ మొగాలువేలవేసికొని పారిపోయారట. అంతట ఈయన ఆసభలో నిల్చొని తనవిజయాన్ని ప్రశంసిస్తూ బిరుదపద్యం చెప్పుకొన్నాడుట. ఆపద్యం ఇది.

† శ్లో. వయ మిహ పదవిద్యాం తర్క మాన్వీక్షికీంవా,
యది పథి విపథే వా వర్తయా మస్స పంథాః;
ఉదయతి యదియస్యాం భానుమాన్ సైవపూర్వా
నహి తరణి రుదీతే దిక్పరాధీనవృత్తిః.

[శబ్దశాస్త్రంలోకానీ, తర్కంలోకానీ, ఆన్వీక్షికిలోకాని, వాదంచస్తే మంచికానీండి చెడ్డకానీండి (అంటే, మేంతీసికొన్నకోటి సత్యమైనాసరే అసత్యమైనాసరే) మేము ఏత్రోవ తొక్కితే లోకానికి అంతేకూ ఆదే త్రోవఅవుతుంది. అనగా మేమెందులోనడిస్తే అదే సరియైనమార్గం అనిపిస్తామన్నమాట. ఏలాగని శంకిస్తారా? వినండి చెబుతున్నాము. ఏదిక్కున సూర్యుడుదయిస్తే అదే తూర్పుదిక్కవుతుందేకాని తూర్పుదిక్కు ఏదైవుంటే అదైపుకుపోయి సూర్యుడుదయించవలెనంటూ వుంటుందా. అల్లాగే మావిషయంలోనూ అని భావము.]

అయితే ఇప్పుడు మతప్రచారకుడుగా వచ్చిన యశోధరుడివేషం మునుపటి యశోధరుడివేషంకాదు. అప్పటిబిరుదపద్యాలుగాని, ఆవాద కోలాహలముగాని ఆజిగీషకాని, ఇప్పుడతనిలో కనపడవు. పైగా ఆరత్నాంబరాలు మున్నగు బాబు దాంభికాలన్నీ పోయి ఇప్పుడు కామక్రోధాదులను జయించిన దిగంబరస్వామి వేషం అతనికి అబ్బినది. ఇప్పుడతనికి వాదిజిగీష ఎంతమాత్రమున్నూ లేదు. కాని ఆస్థానంలో ప్రజాసామాన్యమునకు ప్రజ్ఞాదానంచెయ్యవలెననే దృఢసంకల్పంమాత్రం వున్నది. మునుపటిలాగ్గా ముఖ్యులైనపండితు లెవ్వరెవ్వరో వాళ్లకు ముగ్గొయ్యలుగా వుండే ప్రశ్నలు ఏమేంచెయ్యాలో అనేచింతలేదు. కాని దానికి బదులుగా 'మూర్ఖులు, అలసులు అయిన జనులు ఎవ్వరెవ్వరో వారికి ముక్తికొరకించే ఉపాయం ఏమిటా' అనే చింత ఇప్పుడున్నది. కాబట్టే ఆయన అవంతిలోకి అడుగుపెట్టడంతోటే పామరజనం మూగేసందుల్లో, వీథులమొనల్లో, విపణిమార్గాల్లో, పాకశాలలవద్దటా, భాండాగారాలవద్దటా, ఒక ఓరగా నిలువబడవమున్నూ, జనసామాన్యానికి తెలిసేభాషలో, దానం, దయా, సత్యం, శౌచం, అహింస, క్షమ, శాంతి, మొదలయిన విషయాలని గురించి మంచి శ్రావ్యమైన సంగీతధోరణితో ప్రాచీన మహాత్ముల గాథలను వుదాహరిస్తూ ఎల్లాంటివాళ్లకూ ఒక్కమారు వినడంతోటే భక్తి, శ్రద్ధ, భూతదయ, శమదమం, ఉట్టిపడేటట్టుగా దివ్యంగా ఉపన్యసించడం ఆరంభించాడు.

మొదటినాడు త్రిరత్నములను గురించి * రత్నఘురట్టంలో వుపన్యసించాడు. ఆరోజు వచ్చిన జనం

---

† ఇది ఉదయనాచార్యులవారి బిరుదపద్యమని పెద్దలుచెప్పగా చాలమార్లు వినియున్నాను. కాని యశోధరుడిదెల్లాగైందో ఆలోచింపవలసియే యున్నది. [పం-ఆ-శా.]

* రత్నఘురట్టం అనేది అవంతిలో ఒక భాగముఅని తలుస్తాను. అనగా ఇప్పుడు మనబస్తీలలోవుండేమాదిరిగా పేట్నాలలోని పేటలకు ఆకాలములో ఘురట్టములని పేరుండేదేమో అన్నమాట.

చాలా కొద్దిమందే కాని యశోధరుడి వుపన్యాసధోరణిని వినడంతోటే వాండ్లందరికీ ఒక కొత్తచైతన్యం వచ్చింది. మఱునాడు తెల్లవారే సరికల్లా ఊరంతా వ్యాపించింది. "సిప్రాఘట్టంలోనే యశోధరుడు స్థావరంగా వుపన్యసిస్తాడని" జనం ఆనాడు మొదలుకొని పోర్లబడడం ఆరంభించారు. వీళ్లూ వాళ్లూ అనే భేదం లేకుండా నానారకాలవాళ్లూ, నానాజాతులవాళ్లూ రావడం మొదలుపెట్టారు. యశోధరుడు మహోత్సాహంతో వుపన్యాససుధను స్రమ్మరిస్తున్నాడు. ఈర్ష్యాళువులైకానీ, మఱేదైనా కారణంచేతగాని ఎవరైనాకొందరు రాకపోతే రాకపోయ్యారేమో కాని, సామాన్యజనమంతా వచ్చిచెవులు దోరగిలబెట్టుకొని ఆయన వాక్సుధను త్రాగుతూనే వున్నారు. వచ్చే జనానికందరికిన్నీ గూడా యశోధరుడు తనవిదీర ఉపదేశిస్తున్నాడు. ఒకనాడు దయాధర్మాలనుగుఱించిన్నీ, ఇంకోనాడు నిశ్చయపంచాశత్తును గుఱించిన్నీ, వఱోనాడు దశలక్షణధర్మాలనుగురించిన్నీ, వేఱేనాడు శ్రావకధర్మాలను గుఱించిన్నీ, ఆతర్వాత అనిత్యత్వ ఏకత్వాది కరణాలను గురించిన్నీ దానితర్వాత పూజాష్టకం, కరుణాష్టకం, మొదలయిన వాటిని గుఱించిన్నీ ఒకేధారగా ఉపన్యాసాలు కురిపిస్తున్నాడు. పోయినజనులలో ఎవరికందినమట్టుకు వారు జ్ఞానామృతాన్ని పట్టుకోవచ్చి నిల్వచేసుకొంటున్నారు.

సిప్రాఘట్టంలో రోజూ చేపలపట్టుకోవడమునకు వెళ్లుతూవుండటాన్నిబట్టి యశోధరుడి మహత్తు మనమృగసేనుడివైపుకూడా కాస్త వ్యాపించింది వచ్చేటప్పుడూ పోయ్యేటప్పుడూ దినమూ, ప్రజలు ఇసుకవేస్తే రాలకుండా మూగివుండడాన్ని చూస్తూ వుండడంవల్ల ఒకనాడు మృగసేనుడికికూడా 'పోయి ఏం చెబుతాడో వకసారివింటే బాగుండును' అనిపించింది. కాని పోవడం ఏలాగా? ఇంట్లో జల్లకు వేస్తే జల్లెడుమంది పిల్లలున్నారాయెను. పైగా రాకాసిపెంళ్లాముకూడా దాపరించెను. తానుఏదినమూ ఏకష్టమో చేసి ఒకప్రస్థం తెస్తేవుందీ, లేకపోతే లేదాయెను. ఏ ఒక్కనిమిషం వృథచేసినా తనకు జీవితం జరగదుకదా! ఇల్లాంటివిషయాలన్నీ ఒక్కసారిగా ఆజాలరికండ్లకు కనిపించి అతన్ని ఏనాటి కానాడు పోవద్దనిపించేవి. అయినా, అతనిమనస్సు మాత్రం నిరంతరమూ ఆందోళనం చేస్తూనే వుండేది. ఇట్లావుండగా తుదకొకనాడు ఏమైనాగానీ ఇవాళ్ల తప్పకుండా వెళ్లవలసిందే అనుకున్నాడు. ఏవరికైతే ఏంగనుకాను, ఏదైనా వకటిచెయ్యవలసినట్లు దృఢమయ్యేదాకానే కష్టంగాని, ఆకాస్తసుళ్లూతీరిపోయి దృఢనిశ్చయం కలిగిందా అంటే మఱి తిరుగుండదు. కాబట్టే మృగసేనుడు ఇన్నాళ్లదాకా మథనపడిపడి చివఱకు దృఢనిశ్చయానికి వచ్చింది. ఇంకను అడ్డుఏమున్నదీ? సరేననుకొని మఱ్నాడు యశోధరుడి ఉపన్యాసానికి తయారైనాడు.

సరిగ్గా ప్రొద్దుటే ద్వితీయార్థప్రహర* కావడంతోటే మామూలుకుమల్లే నాడున్నూ యశోధరుడి ఉపన్యాసం ఆరంభమైంది. ఆనాటి వుపన్యాసవిషయం అహింసావ్రతాన్ని గుఱించింది. యశోధరుడు ఉపన్యాసం ఇచ్చే స్థలానికి వచ్చేటప్పటికే జనసమ్మర్దం ఎక్కువైంది. ఎట్లాగో ముందుగానే సందుజేసికొని యశోధరుడు నిలుచుండే రావిచెట్టుకు చాలాదగ్గఱగా చేరి కూర్చున్నాడు. మృగసేనుడు. మామూలుప్రకారం దేవతాప్రార్థనతోటి ఉపన్యాసం ఆరంభించాడు యశోధరుడు.

శ్లో. జయత్వత్రార్థ్వతీ వాణీ సర్వసందేహహారిణీ,
ప్రాణినాం ప్రాణవత్ప్రీత్యా సేవితా శర్మకారిణీ;
సంతుమే గురవోనిత్యం మానసే బోధసింధవః,
ఘోరసంసార వారాశే ర్భవ్యానాం యత్రసేతవః.

అని కోకిలలాలకించే కంఠమాధుర్యంతో యశోధరుడు గురుప్రార్థనమునుచేసి తాను చెప్పదలచిన అహింసా విషయానికి అంకురార్పణచేశాడు. శ్రోతలు నిశ్శబ్దంగా ఉండిపోయినారు. తర్వాత 'యాహింసా సర్వభూతానాం నామతోఒపిభయప్రదా'అని మొట్టమొదట హింసఅనగా ఏమిటో, దానివలన భూతజాలము ఎల్లా తల్లడిస్తుందో దాన్ని వారించడంవల్ల ఎంత శ్రేయం వుందో, అట్టిశ్రేయస్సును ఆర్జింపవలసిన ఆవశ్యకత ప్రతి

* ప్రహర అనగా జాము. అర్ధప్రహర అనగా మూడుంగాలు గడియ అంటే ఒకటిన్నర గంట. ద్వితీయార్ధప్రహర ఆరంభమైందంటే ఏడున్నరగంటలు దాటి ఎనిమిదోగంట ప్రవేశించేటప్పటికి అనిభావము.

ప్రాణిమీద ఏవిధంగా ఆధారపడివుందో, చక్కంగా వివరించి చెప్పి శ్రోతలను తన్మయావస్థ పొందించాడు. తర్వాత అహింసావిషయానికి మూలకందమైన దయాధర్మము నుల్లేఖించినాడు.

శ్లో. ధర్మో జీవదయా గృహస్థశమినో ర్భేదా ద్ద్విధాచ త్రయం,రత్నానాం పరమం తథా దశవిధోత్కృష్ట క్షమాదిస్తతః; మోహోద్భూత వికల్పజాల రహితా వా గంగ సంగోజ్ఝితా, శుద్ధానందమయాత్మనః పరిణతి ర్ధర్మాఖ్యయా గీయతే.

[నాయనలారా! ధర్మంధర్మమని అంటే ఏమిటను కొన్నారో, కాని ముక్తసరిగా చెప్పవలసివస్తే జీవదయే సుమా ధర్మమవుతుంది. అట్టిధర్మము మొత్తముమీద గృహస్థధర్మమనిన్నీ, యతి ధర్మ మనిన్నీ రెండువిధములు. గృహస్థులైనవారందరున్నూ ఆచరింపవలసిన భూతదయా రూపమైన ధర్మమే గృహస్థధర్మము. యతులు ఆచరింప వలసినధర్మము యతిధర్మము. సమ్యగ్ జ్ఞానము, సమ్యగ్దర్శనము, సమ్యక్చారిత్రము అనిచెప్పబడే మూడురత్నాలలోనున్నూ ఇదియే ప్రాధాన్యముగా చేరియుండుటచేత ఉత్తమోత్తమమైంది. దీనిని ఆచరించుటవలన దశవిధములగు క్షమాశమాద్యుత్కృష్ట ధర్మములలవడును. దానిమూలాన మోహవికల్పరహితమై, నిస్సంగమై ఒప్పెడివాక్కు సిద్ధించును. అద్దానివలన కేవలశుద్ధానందమయ మగు నాత్మరూపమున పరిణమించుట కలుగును. కాబట్టియే జీవదయయే ధర్మమని పెద్దలు సెలవిచ్చుచున్నారు— అని భావము.]

యశోధరుడికి ఈఒక్కశ్లోకము ప్రవచించేటప్పటికి దాదాపు ఒకఘటిక పట్టింది. ఆయన ధర్మస్వరూపాన్ని నిరూపించేసందర్భంలో లోకంలోవుండే తక్కిన మతాలవారంతా (వేదప్రామాణ్యవాదులగు మీమాంసకులు మున్నగువారు)ఏంచెబుతారో వాటికిన్నీ, తను ఏర్పఱచిన లక్షణానికిన్నీ, ఎల్లా అన్వయంకుదురుతుందో ఆవిషయాలన్నీ తేల్చినిగ్గుదీసి ప్రదర్శించాడు. శ్రోతలు చెవులు దొరగిలపెట్టుకొని వింటున్నారు. తర్వాత ఆయనధర్మాలకన్నింటికిన్ని మూలకందమైన దయను గుఱించినాలుగు శ్లోకాలు చదివి ఉపన్యసించాడు. అందులో మొదటిశ్లోకము ఈక్రిందిది:

శ్లో. ఆద్యా సద్వ్రత సంచయస్య జననీ సౌఖ్యస్య సత్సంపదాం, మూలం ధర్మతరో రనశ్వరపదారోహైకనిశ్శ్రేణికా; కార్యా సద్భి రిహాంగిషు ప్రథమతో నిత్యం దయాధార్మికైః,ధిఙ్నామా ప్యదయస్య తస్య చ పరం సర్వత్ర శూన్యా దిశః.

[నాయనలారా, విన్నారా? దయయెంతప్రాముఖ్యమును పొందినట్టి యుత్తమవస్తువో! అది సమస్తములగు వ్రతములు సమస్తములగు నియమములు సమస్తాలైన ధనాలున్నూ— వీటికి వాటికని విభేదమెందుకూ— సర్వానికీ మూలకందము సుమాండీ. సమస్తసౌఖ్యములు కల్గించడానికిన్నీ అది తల్లివంటిది; సమస్త సత్సంపదలకున్నూ అది కుదురువేరు (అనగా మొదటివేరు); ధర్మవృక్షమునకు అదిచక్కని మెట్లుగట్టివుంచినట్టి నిచ్చెనలాంటిది. కాబట్టి ఇల్లాగా సమస్తానికీ మూలాధారమై సమస్తవస్తువులలోను శ్రేష్ఠమై రత్నములన్నింటిలోను నుత్తమరత్నమై వుండే ఆదయను సత్పురుషులైనవారు ప్రతివారున్నూ అలవరుచుకొని సమస్తభూతకోటిపైనను ప్రసరింపజేయడమనేది విధిగా చేయవలసినపని. ఎవ్వడీదయను ఆదరింపడో, ఆదరించియూడ జీవకోటిపై ప్రసరింపజేయడో అట్టి నిర్దయుడికి ఇహమూ పరమూ అంతా శూన్యమే కాని వేరేలేదు.]

సంసారే భ్రమత శ్చిరం తనుభృతః కే కేన పిత్రాదయో, జాతాఃతద్వధ మాత్రితేన ఖలు తే సర్వేఽధమం త్యాహతాః; వస్యాత్మాపి హతో యదత్ర నిహతో జన్మాంతరేఽపి ధ్రువమ్,హంతారం ప్రతిహంతి హంత! బహుశ స్సంస్కారతో నా క్రుధః.

[నాయనా! అవిరతంగా ఈప్రపంచంలోఎన్నెన్ని జీవులో పుట్టిగిట్టుతూ జన్మాంతరాలను పొందుతున్నవిగదా. ఇల్లా రూపాంతరాన్ని పొందుతూ నిత్యమూ మనహింసించడానికి పాత్రములైనఈజీవులలో మనతాతలెంతమంది వున్నారో మనతండ్రు లెందరున్నారో భవిష్యత్తున మనమెందరము ఉండబోతామో ఒక్కమారైనా ఆలోచించారా? అయ్యయ్యయ్యో! ఆప్రాణులనుచంపడమనే మిషతో మనలను మనమే నిత్యమూ నాశం చేసికోవడమే సంభవిస్తున్నదే! నాయనా! అల్పపుజీవుడు దీనికేమనుకొన్నా. మనయాత్మనే మనం నశింపజేస్తున్నామే

ఒకసారి మన మీ శరీరంతో చంపిన జంతువే మరలనింకో జన్మంలో మనలను చంపుతున్నది. అయ్యో! మనం చంపడమున్నూ చావడమున్నూ ఇంతేనా చేయగలిగిన ప్రయోజకత్వం? వేఱే గతిలేదా? ఛీ! ఎంత పాపప్రపంచ మయింది!]

శ్లో. త్రైలోక్యప్రభు భావతోపి సహజో ప్యేకం నిజం జీవితం ప్రేయస్తేన వినా న కస్య భవితే త్యాకాంక్షతః ప్రాణినః; నిశ్శేషవ్రత శీల నిర్మలగుణా ధారా త్తతో నిశ్చితం జంతోర్జీవిత దానత స్త్రిభువనే సర్వస్వదానం లఘు.

[ఎంతదరిద్రుడికైనా లేక ఎంతటి లుబ్ధుడికైనా సరే, శక్తికలవాడికైనా లేనివాడికైనాసరే, ప్రయోజకుడికైనాసరే, అప్రయోజకుడికైనా సరే, ఎవడిమట్టుకువాడికి తనప్రాణంకంటే ప్రియతనమైనవస్తువింకోటివుండదు. ముల్లోకాలూ ఏలేసామ్రాజ్యం ఇచ్చినాసరే తనప్రాణాలు అందుకు బదులుగా ఇచ్చేవాడు లోకంలో ఎవ్వడూ వుండబోడుకదా! కాబట్టే సమస్తవ్రతాలు, సమస్తశీలాలు, సమస్తగుణములు మొదలయిన వాటినన్నిటినీ అలవరచుకోవడంకంటే జంతుమాత్రానికి ఇదీఅదీ భేదంలేకుండా ఎంత అల్పమైనా సరే ఎంతఘనమైనా సరే ప్రతీదానికీ జీవితదానం చెయ్యడమనేదివుందే (అంటే అభయదానమన్న మాట) దానితో సమానమైన దానము ఏలోకంలోకూడా లేదు. దానిముందఱ సర్వస్వమిచ్చినప్పటికీ అల్పమేకాని వేఱుకాదు.]

ఈవిధంగా వుపన్యసించి శ్రోతలసండెలుజాలితో కరిగి కన్నీటి రూపాన వెల్లువలై కనిపించేటట్టు చేశాడు యశోధరుడు. చివఱ ఉపన్యాసం చాలించబోతూ మీ మాంసకాదుల మతాన్ని [అనగా హింసను యజ్ఞార్థము చేసినచో నయ్యది హింసకానేరదు అని వాదించేవైదిక మతాన్ని] అవలంబించినవారికి జవాబుగా ఒకశ్లోకాన్ని చదివి వివరించి ముగించినాడు.—ఆశ్లోకమిది:-

శ్లో. పిత్రర్థం దేవతార్థం వా శాంత్యర్థం వా! తనిర్మితా;
శర్మణే న భవే ద్ధింసా కిం తు దుష్కర్మణే తథా.

[అయ్యా వేదములను అనుసరించేవాళ్లమని చెప్పుకొనే ప్రబుద్ధులలో కొందరు శ్రాద్ధాదులందు పితృదేవతాదులనుద్దేశించి చేస్తే అది హింసకాదని యందురు. మఱికొందఱు (యజ్ఞాదులలో) దేవతల నుద్దేశించిచేస్తే అదికూడా హింసకాదని అంటారు. ఇంకాకొందఱు శాంతికొఱకు శాంతికాదులనుద్దేశించి చేసేదిహింసకానేకాదంటారు. నాయనలారా! ఎవ్వరినుద్దేశించి ఎట్లాచేసినా హింసహింసే అవుతుందిగాని అహింసకాదు. కాబట్టి పైవిధంగా పిత్రర్థంగాని, దేవతార్థంగాని, శాంత్యర్థంగాని ఏరూపాన చేసేదైనప్పటికిన్నీ అది తప్పకుండా హింస అవుతుందే కాకుండా దుష్కర్మయున్నూ దుష్ఫలప్రదమున్నూ అయితీరుతుంది.]

యశోధరుడి వుపన్యాసం ముగిసింది. ఉపన్యాసమును వినడానికి వచ్చిన శ్రోతలంతా ఉన్మత్తావస్థతో బయలుదేరి ఎక్కడివారక్కడ వెళ్లారు. యశోధరుడున్నూ లేచి నిత్యప్రానదీగట్టున తాను మకాముచేసిన రావిచెట్టుదగ్గరికి వెళ్లాడు. కాని కొంతదూరం వెళ్లేప్పటికి ఎవ్వరో తనవెనుకనే వస్తూన్నట్టు తోచింది. వెనుకదిరిగి చూచునుగదా నల్లగా జుంజురువెండ్రుకలతో పుట్టగోచితో చేతులుకట్టుకొని భక్తిభయసంభ్రమాలను సూచిస్తూన్న ముఖముతో మృగసేనుడు వస్తున్నాడు. యశోధరుడు అతన్ని చూచికూడా మాట్లాడకుండా మఱల సాగిపోయి తిన్నగా తనస్థానాన్ని చేరికూర్చున్నాడు. మృగసేనుడు కూడా మెల్లగాబోయి దాపున ఒకమూలగా నిలుచుకొని చేతులు కట్టుకొనియున్నాడు.

సరిగా రెండుయామములూ కడచి, మూడవ యామము ప్రవేశించింది. మృగసేనుడు కదలకుండా అలానే వున్నాడు. మృగసేనుణ్ణి చూచేకొద్దీ యశోధరుడికి ఎందులకో ఒకవిధమైన జాలి కలిగింది. చాలసేపు ఆత్నే ఏమనుకున్నాడో ఏమో కాని, మృగసేనుణ్ణి పిలిచి "ఏమి? ఎవరు నీవు? నీ కేమి కావలెను?" అని పలికాడు. "బాబూ! నేను ఒక మహాపాపిని; ఇంతవఱకూ తాము సెలవిచ్చిన మహాపాపమైన హింసను నేటివఱకూ జీరపోకుండా శ్రద్ధతో చేస్తూన్న దౌర్భాగ్యుణ్ణి అయ్యా నాబుద్ధి తెలిసింది మొదలు ఇంతవఱకూ నేనుచేసిన హింసలకు మితి లేదు. నావృత్తే అది; హింసలో పుట్టాను. హింసలో పెరిగాను; హింసలో తేలుతున్నాను; బాబూ! నావేషాన్ని బట్టే తమకు బోధపడుతున్నది;

గదా! అయినా చెప్పకుంటున్నాను; జాలరిని; గంపెడు మంది పిల్లలు; ఈవృత్తి తప్ప మఱేంకోపని నాకు తెలియదు. నా కేమి గతి? ఇంతవఱకూ తెలిసో తెలియకో బతుకు పోక్కాను. మీయుపదేశాన్ని విన్నతర్వాత మఱి ఆపని చేయడానికి మనస్సు రాలేదు. కాని పామరుణ్ణి గదా; మహాలస్యం కాకుండా, నాకు ఏదో ఇంత తారకాన్ని చూపించి రక్షించాలె" అంటూ కాళ్లమీద పడ్డాడు.

యశోధరుడు చాలాసేపు ఆలోచించాడు. శరణన్నవారిని వదలిపెట్టడం ధర్మముకాదు; కాని ఇల్లాంటి అసమర్థుడికి మహాదీక్ష యివ్వడం యిష్టంలేదు. ఎంతోసేపు ఆలోచించి ఆలోచించి "సరే, ఏమయితే అది కానీండి, మూర్ఖుడో, వానీపో సంకల్పం మంచిదిగనుక మనం చోటు ఇవ్వవలసిందే" అనుకొన్నాడు. "మంచిదే నీకు తరణోపాయం నేనుచెప్తాను. నాకుగురుదక్షిణగా ఒకపూచీ ఇవ్వాలెను. నీవు రోజూ ఇప్పుడు చేసికొంటూన్నట్టే నీవృత్తిని చేసికొంటూ వుండవచ్చును. ప్రతిదినమూ చేపలను పట్టుకోవడానికి పోయినప్పుడు మొదట వలలోబడ్డ చేపను మాత్రం వదలి వేస్తుండవలెను. ఇదే నేను కోరేది; చేస్తావా?" అని అడిగాడు 'సరే చేస్తానండీ' అని అనిపించుకొని వాడికి పంచనమస్కారమంత్రాన్ని ఉపదేశించి పంపాడు. అంతట మృగసేనుడు ఉబ్బిపోయాడు. ఇంతలో అస్తమానం అయింది. ఆరాత్రి అల్లా అక్కడే వుండి మర్నాడు తెల్లవారింతర్వాత యశోధరుడిదగ్గర సెలవు తీసికొని, మంత్రం ధ్యానించుకొంటూ పోయి * మృగసేను డీవ్యాపారం చేస్తున్నది మొదలు ఇంతదనుకా ఎన్నడూ ఇలాంటి చేప చిక్కలేదు. చూడగానే కన్ను కోరగించింది. కాని ఇంతలో యశోధరుడిమాట జ్ఞాపకానికి వచ్చింది. అప్పుడు జాలరి తనగోచీలో వుండే ఒకభాగాన్ని చింపి ఆచేప ఱెక్కకు తనకు గుర్తుండటానికై గట్టి మళ్లా నీటిలోనికి విసిరి వేశాడు. తర్వాత కొంచెంసేపూరుకోని మళ్లా వల వేశాడు. మళ్లా ఆచేపే వచ్చింది. మళ్లా వదలిపెట్టాడు. తర్వాత ఇట్లా ప్రొద్దస్తమానం ఎన్నిమాట్లు వలవేశినా, ఎన్నిచోట్లు మార్చి వేసినా ఆచేపతప్ప మఱి ఇంకోటి రావడం లేదు. ఇట్లా సంధ్యచీకటి పడేదాకా వేశాడు; కాని ఫలితం అంతే. చివఱకు విసుగెత్తి ఏంచెయ్యడానికి తోచక వట్టిచేతులతో జాము ప్రొద్దు పొయ్యేసరికి కొంప చేరాడు. అదివఱకు రెండురోజులనుండీ అంతూపొంతూ లేదన్న కోపంతో సురసురమంటూన్న వాడిభార్య ఆవేళ్ల వాణ్ణి ఇంట్లోకికూడా రానీయక పోట్లాడి వెళ్లగొట్టింది. మృగసేనుడు మాఱుమాటాడకుండా బయట చూరుక్రిందనే నిలుచబడి మంత్రం జపం చేసుకొంటున్నాడు.

ఇంతలో పొటపొటమని చినుకులు ఆరంభమయినాయి. వర్షము కొంచెమంత సేపట్లో పెద్దదైపోయింది ఇది ఇల్లాగుండగా ఇంతలో సమీపంలో వున్న పుట్టలో నుండి మంచి నల్లతాచుఒకటి బుసకొట్టుకుంటూ మృగసేనుడున్న పంచలోకి వచ్చింది. మృగసేనుడు చూస్తో చూడకో ఆమనికిపాట్లల్లో దానిమీద పడ్డాడు. త్రాచు గట్టిగా కరిచింది. మృగసేనుడు ఆపంచనమస్కార మంత్రాన్ని ఆలాగే జపంచేస్తూ చచ్చి క్రిందపడ్డాడు. తెల్లవారినతర్వాత వాడిపెండ్లాము ఇదంతా చూచి పరితాపంతో సహగమనం చేసింది. మృగసేనుడికథలో ఒక తరంగం ముగిసింది.

కథ ఇది ఇల్లావుండగా; ఆవుజ్జయనిలోనే విశ్వంభరు డనురాజు ఒకడున్నాడు. ఆయనే ఆపట్నానికంత కున్నూ రాజు. అతని రాణీపేరు విశ్వంభరాదేవి. విశ్వంభరాదేవి సాక్షాత్తూ విశ్వంభరాదేవే అన్నిగుణాలల్లోను! విశ్వంభరుడికి పెద్దసెట్టి యుద్యోగిగా గుణపాలు డనే కోమటి ఆవూళ్లో వున్నాడు. ఆయనకు ధనశ్రీ అనే ఆవిడ భార్య. వారిద్దరికిన్నీ సుబంధువు అనిఒకకూతురు చక్కనిచుక్క పుట్టింది. మళ్లాకొన్నాళ్లకు ధనశ్రీ గర్భం ధరించింది. ధనశ్రీ గర్భంలో మృగసేనుడి ఆత్మ ప్రవేశించింది. విశ్వంభరుడు (రాజు) తన మంత్రికొమారుడికని పేరుపెట్టి సుబంధువును పెండ్లిచేయవలసిందని పట్టుబట్టాడు. గుణపాలుడు ఆవిశ్వంభరుణ్ణిఎరుగును. ఈమంత్రికొడుకును ఎరుగును. వారి ప్రవర్తనలు మంచివి కావని తన కూతురిని ఇయ్యక నిరాకరించాడు. రాజ నిర్బంధం ఎక్కువకావడం మొదలుపెట్టింది. గుణపాలుడు చివఱకు వేగలేక ఒకనాడు అర్ధరాత్రిపూట నిండుచూలా లయిన

* సిప్రానదిలో వలవేసాడు. వేసేవెయ్యడమేతరవాయి వెంటనే తళతళమంటూ పెద్దచేపఒకటి వలలోపడ్డది.

ఒకసారి మన మాంసకీరంతో చంపిన జంతువే మరలనింకో జన్మంలో మనలను చంపుతున్నది. అయ్యో! మనం చంపడమున్నూ చావడమున్నూ ఇంతేనా చేయవలసిన ప్రయోజకత్వం? వేరే గతిలేదా? ఛీ! ఎంత పాపప్రపంచమయింది!]

శ్లో. త్రైలోక్యప్రభు భావతోపి సహజో ప్యేకం నిజం జీవితం ప్రేయస్తేన వినా న కస్య భవితేత్యాకాంక్షతః ప్రాణినః; నిశ్చేతవ్య మతః కిల నిర్మలధియా ధారాతత్రితో నిశ్చితం జంతోర్జీవిత దానతః త్రిభువనే సర్వస్వదానం లఘు.

[ఎంతదరిద్రుడికైనా లేక ఎంతటి లుబ్ధుడికైనా సరే, శక్తికలవాడికైనా లేనివాడికైనా సరే, ప్రయోజకుడికైనాసరే, అప్రయోజకుడికైనా సరే, ఎవడిమట్టుకువాడికి తనప్రాణంకంటే ప్రియతమమైనవస్తువింకోటివుండదు. ముల్లోకాలూ ఏలేసామ్రాజ్యం ఇచ్చినాసరే తనప్రాణాలు అందుకు బదులుగా ఇచ్చేవాడు లోకంలో ఎవ్వడూ వుండబోడుకదా! కాబట్టే సమస్తవ్రతాలు, సమస్తశీలాలు, సమస్తగుణములు మొదలయిన వాటినన్నిటినీ అలవరచుకోవడంకంటే జంతుమాత్రానికి ఇదీఅదీ భేదంలేకుండా ఎంత అల్పమైనా సరే ఎంతఘనమైనా సరే ప్రతీదానికీ జీవితదానం చెయ్యడమనేదివుందే (అంటే అభయదానమన్నమాట) దానితో సమానమైన దానము ఏలోకంలోకూడా లేదు. దానిముందఖ సర్వస్వమిచ్చినప్పటికీ అల్పమేకాని వేలుకాదు.]

ఈవిధంగా వుపన్యసించి శ్రోతలనుండేలుజాలితో కరిగి కన్నీటి రూపాన వెల్లువలై కనిపించేటట్టు చేశాడు యశోధరుడు. చివఱ ఉపన్యాసం చాలించబోతూ మీమాంసకాదుల మతాన్ని [అనగా హింసను యజ్ఞార్థము చేసినచో నయ్యది హింసకానేరదు అని వాదించేవైదిక మతాన్ని] అవలంబించినవారికి జవాబుగా ఒక శ్లోకాన్ని చదివి వివరించి ముగించినాడు.—ఆశ్లోకమిది:-

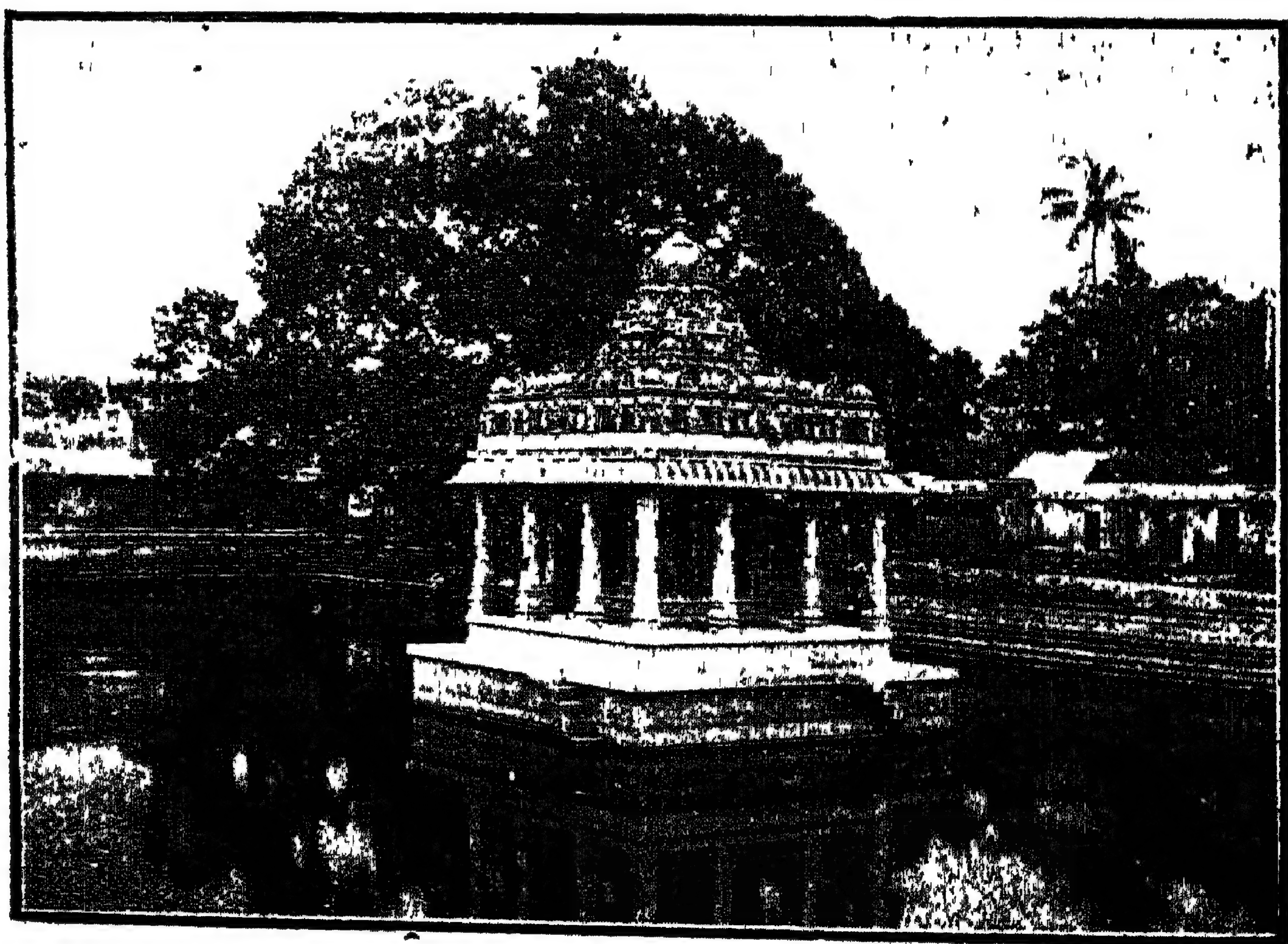
శ్లో. పిత్రర్థం దేవతార్థం వా శాంత్యర్థం వాఽతనిర్మితా;
శర్మణే న భవే ద్ధింసా కిం తు దుష్కర్మణే తథా.

[అయ్యా వేదములను అనుసరించేవారగమని చెప్పుకొనే ప్రబుద్ధులలో కొందరు శ్రాద్ధాదులందు పితృదేవతాదుల నుద్దేశించి చేస్తే అది హింసకాదని యందురు. మఱికొందఱు (యజ్ఞాదులలో) దేవతల నుద్దేశించిచేస్తే అదేగాదా హింసకాదని అంటారు. ఇంకాకొందరు శాంతికపుష్టికాదుల నుద్దేశించి చేసేది హింసకానేకాదంటారు. నాయనలారా! ఎవ్వరినుద్దేశించి ఎట్లాచేసినా హింసహింసే అవుతుందిగాని అహింసకాదు. కాబట్టి పైవిధంగా పిత్రర్థంగాని, దేవతార్థంగాని, శాంత్యర్థంగాని ఏరూపానచేసేదైనప్పటికిన్నీ అది తప్పకుండా హింస అవుతుంది కాకుండాసుఖాన్నయినా దుష్ఫలప్రదమున్నూ అయితీరుతుంది.]

యశోధరుడి వుపన్యాసం ముగిసింది. ఉపన్యాసమును వినడానికి వచ్చిన శ్రోతలంతా తన్మయావస్థతో బయలుదేరి ఎక్కడివారక్కడ వెళ్లారు. యశోధరుడున్నూ లేచి సింహాసనదిగ్గట్టున తాను వాసముచేసిన రావిచెట్టుదగ్గరికి వెళ్లాడు. కాని కొంతసేపటికి ఎవ్వరో తనవెనుకనే వస్తూన్నట్టు తోచింది. వెనుకదిరిగి చూచునుగదా నల్లగా జుంజురుకెంపుకలతో పుట్టగోచితో చేతులుకట్టుకొని భక్తి భయసంభ్రమాలను సూచిస్తూన్న ముఖముతో మృగసేనుడు వస్తున్నాడు. యశోధరుడు అతన్ని చూచికూడా మాట్లాడకుండా మఱల సాగిపోయి తిన్నగా తనస్థానాన్ని చేరికూర్చున్నాడు. మృగసేనుడు కూడా మెల్లగాబోయి దాపున ఒకమూలగా నిలుచుకొని చేతులు కట్టుకొనియున్నాడు.

సరిగా రెండుయామములూ కడచి, మూడవయామము ప్రవేశించింది. మృగసేనుడు కదలకుండా అలాగే వున్నాడు. మృగసేనుణ్ణి చూచేకొద్దీ యశోధరుడికి ఎందులకో ఒకవిధమైన జాలి కలిగింది. చాలసేపు ఆట్టే ఏమనుకున్నాడో ఏమో కాని, మృగసేనుణ్ణిపిలిచి "ఏమి? ఎవరు నీవు? నీ కేమి కావలెను?" అని పలికాడు. "బాబూ! నేను ఒక మహాపాపిని; ఇంతవఱకూ తాము సెలవిచ్చిన మహాపాపమైన హింసను నేటివఱకూ జీరపోకుండా శ్రద్ధతో చేస్తూన్న దౌర్భాగ్యుణ్ణి అయ్యా నాబుద్ధి తెలిసింది మొదలు ఇంతవఱకూ నేనుచేసిన హింసలకు మితి లేదు. నావృత్తే అది; హింసలో పుట్టాను. హింసలో పెరిగాను; హింసలో తేలుతున్నాను; బాబూ! నావేషాన్ని బట్టే తమకు బోధపడుతున్నది;

౧౨. నీరాడిమంటపము, ఉత్తరపువైపు—తిరుమల

౧౩. నీరాడిమంటపము, పడమరవైపు—తిరుమల

భార్యను శ్రీగుప్తుడనే తనముట్టను ఇంట్లో వదిలిపెట్టి తన తాలూకుచరాస్తి అంతా శ్రీదత్తుడికి ఇచ్చివేసి తాను కూతుర్నొకదాన్ని తీసుకొని కౌశాంబికివారిపోయినాడు. శ్రీదత్తుడు అతనిభార్యను పోషిస్తున్నాడు. తర్వాత కొన్నాళ్లకు శ్రీదత్తుడే పెద్దసెట్టిగా అయినాడు.

ఒకనాడు శ్రీదత్తుడింటికి శివగుప్తుడు, మునిగుప్తుడూ అనే జైనసన్న్యాసులు వచ్చారు. వారికి భిక్షోపచారాదులను జరుపుటకు శ్రీదత్తుడు ధనశ్రీని నేమించాడు పాపం ధనశ్రీ నిండు చూలాలయినా వేరే గతి లేక అల్లాగే పడుతూలేస్తూ తన దీనభావానికి విచారపడుతూ ఆమునులకు ఉపచారం చేస్తున్నది. ఆమె చేసే ఉపచారాలను అంగీకరిస్తూ అందులో శివగుప్తుడన్నాడుకదా "ఏమోయి మునిగుప్తా! చూశావా! ఈమె ఎవరోగాని గర్భిణి. గర్భభారం వల్ల ఎంతఆయాస పడుతున్నదో చూడు. ఇంత గర్భక్లేశాన్ని కలిగించడానికి ఆ గర్భంలోని శిశువు ఎంత లోకకంటకుడవుతాడో గదా! అని మునిగుప్తుడామాట విని కొంచె మాలోచించి నీ తెలివితేటలు తెల్లవారినట్లున్నాయి. నేను సప్తతత్వదృష్టితో చూశాను. ఈమె గర్భంలో వుండేవాడుచాల పుణ్యాత్ముడవుతాడు. మహాదాత కూడాను. ఇంకా దైవం రక్షిస్తే ఈవూరి రాజుగారికి ముఖ్యమైన శ్రేష్ఠిగాకూడా అవుతాడు. తప్పదన్నాడు. శివగుప్తుడున్నూ ఆలోచించి "నాదేపొరపాటు నిజమే" అన్నాడు. ఈ మాటలు చాటున వుండి వింటూవున్న శ్రీదత్తుడి చెవులకు వజ్రపుమకులవలె నాటినవి. శ్రీదత్తుడు ఇతరవిషయాలలో శ్రీదత్తుడేకాని ఇందులోమాత్రం అశ్రీదత్తుడైనాడు. అతనిమనస్సులో లోభం ప్రవేశించి "ఎప్పటికైనా గుణపాలుడు మజిల తెక్కోని తన కడ్డం వస్తాడేమో. కాబట్టి ఇంతట ఎల్లాగైనా ఈగర్భంలో వున్న శిశువును తుదముట్టించి ఆఅడ్డంతొలగించడంమే"లని బోధ చెయ్యడం ఆరంభించింది. సరిగ్గా దైవబలంచాలకఆనాడే ధనశ్రీ ప్రసవించింది. శ్రీదత్తుడు మంత్రసానికి లంచమిచ్చి ఆశిశువును కసాయిదుకాణాలవద్ద పారవేయించాడు. మర్నాడు కసాయి ఆపిల్లవాడిని తీసికొనిపోయి పెంచడం ఆరంభించాడు. తర్వాత కొన్నాళ్లకు ఏదో వర్తకపుపనిమీద కసాయివాడింటికి శ్రీదత్తుడి బావమరిది ఇంద్రదత్తుడనేవాడు వచ్చి పిల్లవాని రూపరేఖావిలాసాలకు ఆశ్చర్యపడి కసాయివాడికి కోరినంత ద్రవ్యమునిచ్చి ఆపిల్లవాడిని తాను తీసికొనివెళ్లి పెంచుతున్నాడు. ఇల్లా కొన్నాళ్లు జరిగేటప్పటికి ఈసంగతి శ్రీదత్తుడికి తెలిసింది. తర్వాత అతడు యుక్తిగా ఇంద్రదత్తుడింటికివచ్చి ఆపిల్లవాడిని పోల్చుకోని "ఏమోయీ బావా! మేనల్లుణ్ణి నా కొప్పగిస్తూ. నేను పెంచవలెనని వున్నది" అనిచెప్పి తనయింటికి తీసుకోపోయి రహస్యంగా మరో కసాయిని పిలిపించి వాడిచేతికి ఆపిల్లాణ్ణి చంపెయ్యమని చెప్పి వేయి దీనారములను బహుమతిగా ఇచ్చాడు. ఆకసాయి సరే అని తీసుకోపోయి చంపడానికి చేతులురాక వూరికిదగ్గరగావుండే ఒకముండ్లపొదలో పారవేసిపోయినాడు. తర్వాత మర్నాడు కొందరుగొల్లపిల్లలువచ్చి ఆపిల్లాడిని తీసుకోపోయి తమ నాయకుడైన గోవిందుడనే నాయకుడి కిచ్చారు. వాడు బిడ్డలులేనివాడైనందున ఆపిల్లడు చాలా అదృష్టవంతుడౌతాడని తలంచి పెంచి పెద్దవాణ్ణిచేశాడు. ఆపిల్లాడికి గోవిందనాయకుడు పెట్టినపేరు ధనకీర్తి అని.

ఇట్లావుండగా ఏదో రాజకార్యాలవల్ల మరికొన్నేండ్లయినతరువాత శ్రీదత్తుడు ఆగొల్లపల్లెకు రావడం తటస్థించింది. ధనకీర్తికి పదహారేండ్లు నిండినవి. మంచి అందమైన రూపమూ దానికితగినట్టి ముద్దొచ్చేగుణాలూ అలవడ్డాయి గోవిందుడు కులోచితరీతిని వెంపికంటె చేయించి ఆపిల్లాడికి పెట్టాడు. ఊళ్లో చిన్నదగ్గర్నుంచీ పెద్దదాకా ధనకీర్తిఅంటే తల్లోనాలుక; మంచి కలేకలుపుల పిల్లవాడు. అదృష్టవంతుడుకూడాను. ధనకీర్తి దొరకినప్పటినుండి గోవిందుడిపని వేస్తే వేయిరూపులుగా వున్నది. కాబట్టి పంచప్రాణాలూ ఆపిల్లవాడిమీద పెట్టుకొనివున్నాడు గోవిందనాయకుడు.

గోవిందుడు ఏదో ఇష్టగోష్ఠిలో శ్రీదత్తుడితో తనకు ఐశ్వర్యం వచ్చినవృత్తాంత మంతాచెప్పి ధనకీర్తిని బిలిచి 'వీడుగోవండీ నా నిధానము' అని చూపించాడు. శ్రీదత్తుడు ఒక్కక్షణంలో జరిగినదంతా పోల్చుకొని నీరైపోయ్యాడు. అయినా పయికి తెలియనీయకుండా ఆ ఆవేగాన్ని అపుకోని 'నీవు చాలా అదృష్టవంతుడవోయి నాయకుడా" అనిచెప్పి కొంచెమునే పూరుకొని

గోవిందనాయకుడా! నాకో అవసరమైన పనివచ్చింది. ఒకజాబును రేపు తెల్లవారేటప్పటికి మాయింటికి పంపవలెను. మనవాడుగా నమ్మకగినవాడుగా వుండాలి. మరి ఇందుకు ఏం వుపాయం చేస్తావోయి అన్నాడు. గోవిందుడు కొంచెంసేపు ఆలోచించి "సరేకానీండి. మాఅబ్బాయినే పంపిస్తా" నన్నాడు. శ్రీదత్తుడు తనరొట్టె విరిగి నేతిలో పడ్డట్టు సంతోషించాడు. అనుకున్నట్టుగానే ప్రయాణం సిద్ధమైంది. తండ్రి మాట ప్రకారం పాపం నిష్కపటి-ధనకీర్తి శ్రీదత్తుడి జాబు తీసికొని పోయిపోయి రోజల్లా ప్రయాణంచేసి మరునాడుమధ్యాహ్నానికి ఉజ్జయినికి చేరినాడు. ఎకాయెకీన ఒకటిన్నర రోజల్లా నడవడంచేత అలసిపోయి ఊరిబయట ఉండే మామిడితోపులో ఒకచెట్టుక్రింద పడుకొని గాఢముగా నిద్దురపోసాగినాడు. కాని చేతికివెండిమురుగులూ, మెళ్లో వెండికంటె, నిండు చంద్రబింబంలాగా కళకళ్లాడుతూ వుండే ఆనెమ్మొగము, వీటి అన్నిటికంటె మెళ్లో వెండి కంటెకు కట్టుకొన్న ఆజాబు అతని అమాయకత్వాన్ని సౌందర్యాన్ని కొల్లబెడుతున్నవి.

ఈకథ ఇంతలో వుండగా మరో సంగతి వచ్చింది. ఉజ్జయినిలో అనంగసేన అని ఒక భోగపు చిన్నది వున్నది. ఆపిల్లను లేకలేక పుట్టినందున ఆమె తల్లి వసుసేన మహాగారాబంగా పెంచుతూ వస్తూన్నది. అనంగసేన కిప్పుడు పధ్నాలుగేండ్లునిండి పదిహేనోఏడు వచ్చింది. "చక్కనిచుక్క అందాల భరిణె; చదువుల సరస్వతి" అని ఆమెను అందరూ పొగడడమే కాకుండా ఎంతంత మందో రోజూ ఆచిన్నదానికి కన్నెచెర బాపుతామని లక్షాధికార్లూ కోటీశ్వరులూ వస్తూవున్నారు. వచ్చిన ప్రతీవాళ్లనీ "కన్నెచెర ఏమిటి బాబయ్యలారా" అని ఎకసక్కెంగా ఆపిల్ల ధిక్కరించి పంపుతూంది. వచ్చిన శ్రీమంతుల్లోకొందరు 'ఎంత పొగరుబోతూ!' అని కన్నెఱ్ఱచేసి పోయ్యారు. మరికొందరు 'పాపం! పోంది ప్రతివ్రత అవుతుంది కామోసు' అని వెటకారాలు ఆడి పోయ్యారు. ఇంకా కొంత కుఱ్ఱజట్టు 'కానీ వంటఇంటి కుందేలు ఎక్కడికి పారిపోతుందిలే' అని గుండెనింబ్బరం చేసికొని వెళ్లారు. ఇల్లా తలా పమామాదిరిగా అంటూవుంటే వసుసేన ఆపిల్లను నిర్బంధపెట్ట లేదు. సరేకదా! పైగా "ఏం పిచ్చిదబ్బ నేను సంపాదించాను చాలదా? ఆపిల్లను కూడా చెడిపిచెయ్యడ మెందుకూ" అనుకొని వూరుకున్నది 'ప్రపంచం పుట్టిన ఇన్నాళ్లకు సానివాడలో తప్పపుట్టినవాళ్లు ఈతల్లీ కూతుం డ్లిద్దరే నయ్యా' అని పెద్దలు నవ్వుకున్నారు.

ధనకీర్తి ఉజ్జయినికి వూరిబయట మామిడితోటలో అలసి పడుకొన్ననాడు అనంగసేన ఒంటరిగా చల్లగాలికి ఆతోటకే వచ్చింది. వచ్చి తోటలో అటూఇటూ తిరుగతూ తిరుగతూ, దైవచిత్రం ఏమోకాని సరిగా ధనకీర్తిపడున్న చెట్టుకిందికే వచ్చింది. ధనకీర్తి మోచేతిని మడచి తలకింద పెట్టికొని ఆపరుండటాన్ని, మెళ్లో చల్లగాలికి ఇటూఅటూ కొట్టుకొంటూన్న వుత్తరాన్ని చూచి మెల్లగా ఆవుత్తరాన్ని వూడదీసికొని కొంచెం జరిగి కూచొని చదువుకొన్నది. అందులో ఇల్లా రాసి వుంది:

శ్లో. మద్భార్యాచే ద్గుణవతీ మన్యతే మాం యది ప్రియమ్;
పుత్రో మహాబల శ్చాపి చే న్మాం జానాతి తాతకమ్.
అస్మత్కులద్రుమస్యాంసీ జ్వలత్కాలానలోపమః;
హన్తవ్యో బ్రహ్మపుత్రేణ మద్వాక్యై ర్యుక్తసలేన వా.

అనంగసేనకు వుత్తరమంతా చదువంగానే ఏంసంస్కారమో ఏమో చెప్పలేముగాని తనకా పిల్లవాడు చాలా పరిచితుడనీన్నీ ఆప్తు డనీన్నీ ప్రాణాధికుడనీన్నీతోచింది. వెంటనేఆమెకు ఎల్లాగయినా ఆధనకీర్తిని కాపాడవలెనని తలంపుకలిగింది. అప్పుడు ఆమె ఏంచేసిందనుకొన్నారూ? అక్కడి చెట్టుపసరుతో ఆఅక్షరాలను మెల్లెగా తుడిపివేసి, దానిస్థానంలో తనకవిత్వం కలిపి ఈవిధంగా పూర్తిచేసి తన కంటికాటుకతో వ్రాసి దాన్ని మడచి ఎప్పటిలాగానే ఆపిల్లాడి మెళ్లో కట్టి తాను తనదారిని వెళ్లిపోయింది. అనంగసేన దిద్దినరీతి ఇది:-

శ్లో. మద్భార్యాచే ద్గుణవతీ మన్యతే మాం యదిప్రియమ్,
పుత్రో మహాబల శ్చాపిచే న్మాం జానాతి తాతకమ్.
తదా వత్సా ప్రదాతవ్యా సత్వరం ధనకీర్తయే ;
శాఖాసప్తకపర్యంతం శోధితోయం సుధీ ర్మయా.
మధమేషాం వినా శ్రీఘ్రంమాంగళ్యం వినివర్త్యతామ్

భార్యను శ్రీగత్తుడనే తనమిత్రుని ఇంట్లో వదిలిపెట్టి తన తాలూకుచరాస్తి అంతా శ్రీదత్తుడికి ఇచ్చివేసి తాను కూతుర్నొకదాన్ని తీసుకొని కౌశాంబికివారిపోయినాడు. శ్రీదత్తుడు అతనిభార్యను పోషిస్తూన్నాడు. తర్వాత కొన్నాళ్లకు శ్రీదత్తుడే పెద్దసెట్టిగా అయినాడు.

ఒకనాడు శ్రీదత్తుడింటికి శివగుప్తుడు, మునిగుప్తుడూ అనే జైనసన్న్యాసులు వచ్చారు. వారికి భిక్షోపచారాదులను జరుపుటకు శ్రీదత్తుడు ధనశ్రీని నేమించాడు. పాపం ధనశ్రీ నిండు చూలాలయినా వేరే గతి లేక అట్లాగే పడుతూ లేస్తూ తన దీనభావానికి విచారపడుతూ ఆమునులకు ఉపచారం చేస్తున్నది. ఆమె చేసే ఉపచారాలను అంగీకరిస్తూ అందులో శివగుప్తుడన్నాడుకదా "ఏమోయి మునిగుప్తా! చూశావా! ఈమె ఎవరోగాని గర్భిణి. గర్భభారం వల్ల ఎంతటియాస పడుతున్నదో చూడు. ఇంత గర్భక్లేశాన్ని కలిగించడానికి ఆ గర్భంలోని శిశువు ఎంత లోకకంటకుడవుతాడో గదా! అని మునిగుప్తుడామాట విని కొంచెం మాలోచించి నీ తెలివితేటలు తెల్లవారినట్లున్నాయి. నేను సత్తత్త్వదృష్టితో చూశాను. ఈమె గర్భంలో వుండేవాడుచాల పుణ్యాత్ముడవుతాడు. మహాదాత కూడాను. ఇంకా దైవం రక్షిస్తే ఈవూరి రాజుగారికి ముఖ్యమైన శ్రేష్ఠిగాగూడా అవుతాడు. తప్పదన్నాడు. శివగుప్తుడున్నూ ఆలోచించి "నాదేపొరపాటు నిజమే" అన్నాడు. ఈ మాటలు చాటున వుండి వింటూవున్న శ్రీదత్తుడి చెవులకు వజ్రపుమేకులవలె నాటినవి. శ్రీదత్తుడు ఇతరవిషయాలలో శ్రీదత్తుడేకాని ఇందులోమాత్రం అశ్రీదత్తుడైనాడు. అతనిమనస్సులో లోభం ప్రవేశించి "ఎప్పటికైనా గుణపాలుడు మఱల తెక్కొకుని తన కడ్డం వస్తాడేమో. కాబట్టి ఇంతట ఎట్లాగైనా ఈగర్భంలో వున్న శిశువును తుదముట్టించి ఆఅడ్డంతొలగించడమే"లని బోధ చెయ్యడం ఆరంభించింది. సరిగ్గా దైవబలంచాలకఆనాడే ధనశ్రీ ప్రసవించింది. శ్రీదత్తుడు మంత్రసానికి లంచమిచ్చి ఆశిశువును కసాయిదుకాణాలవద్ద పారవేయించాడు. మర్నాడు కసాయి ఆపిల్లవాడిని తీసికొనిపోయి పెంచడం ఆరంభించాడు. తర్వాత కొన్నాళ్లకు ఏదో వర్తకపుపనిమీద కసాయివాడింటికి శ్రీదత్తుడి బావమఱిది ఇంద్రదత్తుడనేవాడు వచ్చి పిల్లవాని రూపరేఖావిలాసాలకు ఆశ్చర్యపడి కసాయివాడికి కోరినంత ద్రవ్యమునిచ్చి ఆపిల్లవాడిని తాను తీసికొనివెళ్లి పెంచుతున్నాడు. ఇట్లా కొన్నాళ్లు జరిగేటప్పటికి ఈసంగతి శ్రీదత్తుడికి తెలిసింది. తర్వాత అతడు యుక్తిగా ఇంద్రదత్తుడింటికివచ్చి ఆపిల్లవాడిని పోల్చుకొని "ఏమోయీ బావా! మేనల్లుణ్ణి నా కొప్పగిస్తూ. నేను పెంచవలెనని వున్నది" అనిచెప్పి తనయింటికి తీసుకోపోయి రహస్యంగా మఱో కసాయిని పిలిపించి వాడిచేతికి ఆపిల్లాణ్ణి చంపెయ్యమని చెప్పి వేయి దీనారములను బహుమతిగా ఇచ్చాడు. ఆకసాయి సరే అని తీసుకోపోయి చంపడానికి చేతులురాక వూరికిదగ్గరగావుండే ఒకముండ్లపొదలో పారవేసిపోయినాడు. తర్వాత మర్నాడు కొందఱుగొల్లపిల్లలువచ్చి ఆపిల్లాడిని తీసుకోపోయి తమ నాయకుడైన గోవిందుడనే నాయకుడి కిచ్చారు. వాడు బిడ్డలులేనివాడైనందున ఆపిల్లడు చాలా అదృష్టవంతుడౌతాడని తలంచి పెంచి పెద్దవాణ్ణిచేశాడు. ఆపిల్లాడికి గోవిందనాయకుడు పెట్టినపేరు ధనకీర్తి అని.

ఇట్లావుండగా ఏదో రాజకార్యాలవల్ల మఱికొన్నేండ్లయినతరువాత శ్రీదత్తుడు ఆగొల్లపల్లెకు రావడం తటస్థించింది. ధనకీర్తికి పదహారేండ్లు నిండినవి. మంచి అందమైన రూపమూ దానికితగినట్టి ముద్దొచ్చేగుణాలూ అలవడ్డాయి గోవిందుడు కులోచితరీతిని పెంపకంచెయించి ఆపిల్లాడికి పెట్టాడు. ఊళ్లో చిన్నదగ్గర్నుంచీ పెద్దదాకా ధనకీర్తిఅంటే తల్లోనాలుక; మంచి కలేకలుపుల పిల్లవాడు. అదృష్టవంతుడుకూడాను. ధనకీర్తి దొరకినప్పటినుండి గోవిందుడిపని వేస్తే వేయిరూపులుగా వున్నది. కాబట్టి పంచప్రాణాలూ ఆపిల్లవాడిమీద పెట్టుకొనివున్నాడు గోవిందనాయకుడు.

గోవిందుడు ఏదో ఇష్టగోష్ఠిలో శ్రీదత్తుడితో తనకు ఐశ్వర్యం వచ్చినవృత్తాంత మంతాచెప్పి ధనకీర్తిని బిలిచి 'వీడుగోవండీ నా నిధానము' అని చూపించాడు. శ్రీదత్తుడు ఒక్కక్షణంలో జరిగినదంతా పోల్చుకొని నీరైపొయ్యాడు. అయినా పయికి తెలియనీయకుండా ఆ ఆవేగాన్ని అప్పుకొని 'నీవు చాలా అదృష్టవంతుడవోయి నాయకుడా" అనిచెప్పి కొంచెమునే పూరుకొని

"ఎక్కడికోయి బావా!" అని అడిగాడు. ధనకీర్తి వివరంగా చెప్పాడు. 'ఓసీ! ఇదిటోయి! నీవు కొత్తవాడివి; దారి తెలుసుకోవడం చాల కష్టం. ఇంతట పెందరాళే ఇంటికి చేరు. నేనెళ్ళి ఇచ్చి వస్తాలే' అని బలాత్కారంగా లాక్కొని ధనకీర్తిని ఇంటికి పంపి తానే కాత్యాయనికి వెళ్ళి గడ్డలు అయ్యాడు. ధనకీర్తి పూర్వపుణ్యం వల్ల సురక్షితంగా ఇంటికి చేరాడు. పుణ్యమనకు ఉండే ప్రభావం ఇల్లాంటిది కాబట్టే ఆచార్యభద్రశాస్త్రి చెప్పిన సుభాషితాలు పెద్దలు చదువుతూ అంతా నిజమే చెప్పాడని ఆయన్ను మెచ్చుకొంటూ వుంటారు. తాగయతీ నుండిన్నీ ఆయన ఏం చెప్పాడంటే!

శ్లో. పూర్వపుణ్యేన జంతూనాం కాలవహ్నిర్జలాయతే,
స్థలాయతే సముద్రోఽపి శత్రుర్మిత్రాయతే భృశమ్;
హాలాహలం సుధాభావం యాత్యాపత్సంపదాయతే
విఘ్నా నశ్యంతి నిశ్శేషాః మహాభీత్యేవ సత్వరమ్
తస్మాత్ పుణ్యం ప్రయత్నేనచార్జయేత్సుఖబీజకమ్.అని

[అంటే పూర్వజన్మాన పుణ్యమంటూ చేసి వున్నట్టయితే అట్టిజీవులు ప్రళయాగ్నిలో బడినా చల్లగా మారిపోతుంది. సముద్రంలో దూకినా మెట్టన ఉన్నట్టే అవుతుంది. ఆజన్మశత్రువైనా నిముషంలో మిత్రుడు అవుతాడు. విషం తాగినా అమృతమే అవుతుంది. ఇంత ఎందుకూ? ఏఆపదలు వచ్చినా అవన్నీ అతగాడికి సంపదలు అవుతవి. సమస్తవిఘ్నాలూ ఆజీవుణ్ణి చూస్తే బెదరి పరిగత్తిపోయి దాగుకొంటవి కాబట్టి ప్రయత్నపూర్వకంగా మనుజుడై పుట్టిన ప్రతీవాడున్నూ పుణ్యాన్ని ఉత్తరత్రజన్మాలలో సుఖాన్ని కల్గించేందుకు కారణమైన దానిని ఆర్జింపవలసి యున్నది.—అని]

ఈమాటు విశాఖ ఒకతే ఏంచేస్తే బాగుంటుందో ఆలోచించింది. "ఎల్లాగూ వంశానికి ఆధారం లేకుండా పోనేపోయింది గదా ఈ దేబెకూతురు విధవైపోతేమాత్రం వచ్చినవాని ఏ ముంది" అనుకొన్నది. తర్వాత భోజనసమయంలో ధనకీర్తికి విషంపెడితే సరిపోతున్నది కదా" అని నిశ్చయం చేసికొని శ్రీదత్తుడితో చెప్పింది.

ఆయన భలే వుపాయం అన్ని మెచ్చుకొన్నాడు. అనుకొన్నట్టుగా తీవ్రమైన విషం బాజారుకు వెళ్ళి తానే కొని తెచ్చి, దానితో కలిపి లడ్డూలు చేసింది. కూతురితో "అమ్మాయీ! ఇదిగో లడ్డూలు సిద్ధం చేశాను. కొన్ని నల్లవి. మరికొన్ని తెల్లవి. నేను స్నానానికి వెళ్తున్నాను. నేను వచ్చేసరికి నీవు మీనాన్నకూ మీయింటాయనకూ వడ్డించి వాళ్ళభోజనాలు ముగించు. మనం ఇద్దరమూ కలసి కూచుందాము. ఇదిగో చెప్పడానికి మఱచిపోయ్యాను. ఆ తెల్లటి లడ్డూలు చాలా విలువుగలవి. మూంచివి కూడాను. వాటిని అల్లుడికోసము చేశాను. అవి అల్లుడికే వడ్డించు. మీనాయనకు వెయ్యవద్దు సుమా!"అని చెప్పి వెళ్ళిపోయింది. శ్రీదత్తుడు అల్లుణ్ణి మహోత్సాహంతో వెంటబెట్టుకొని పిలువనిదే (అంటే ముందుగానే) భోజనానికి వచ్చి కూర్చున్నాడు. భద్రశాలి శ్రీదత్తుడి కూతురు తందరపడుతూ 'ఇంకా వంట పూర్తిగాలేదు' అని వినవచ్చి వినరాకుండాఅనబోతున్నది. శ్రీదత్తుడు ఏం వంటమ్మా! ఎంతసేపు! రెండుయామాలు దాటుతున్నవి. రసోనా (రసాయన మేమో?) సిద్ధమైతే అవుతుంది. కాకపోతే పోతుంది. అయినంతవరకూ ఆలడ్డూలు వేసి వడ్డిస్తూ"అని తొందరపెట్టినాడు. భద్రశాలి 'సరే' నని వడ్డించింది. ఆవడ్డించడంలో తొందరపాటులో విశాఖ చెప్పిన ఆతెల్లలడ్డూలు తనతండ్రికిన్నీ నల్లవాటిని భర్తకున్నూ వడ్డించింది. వాళ్ళిద్దరూ తిని లేచిపోయినారు. శ్రీదత్తుడు వసారాలోకెళ్ళి పడుకున్నాడు. ఒక్కక్షణంలో నిద్ర పట్టింది. ఆనిద్ర నిద్ర ఒకటే నిద్ర అయింది. అంటే దీర్ఘనిద్ర. మళ్ళా లేచి తినుగవలసిన అవసరంలేనట్టి శాశ్వతనిద్ర. ఇంతలో విశాఖ వచ్చి జరిగినపనికి విచారపడుతూ అల్లుణ్ణి కూతురుని పిలిచి తానుచేసిన ద్రోహాన్ని అంతా వెల్లడించింది. చివఱ పశ్చాత్తాపంతో అన్నది "నాయనా ధనకీర్తీ! అదృష్టవంతుణ్ణి చెరపేవాడూ లేడు. దురదృష్టవంతుణ్ణి బాగు చేసేవాడూ లేడు కాబట్టి, అయినదేమో అయింది; నీవు వెంటనేపోయి శ్రేణీపతి*యైన వసుసేనుణ్ణిపిలుచుకొనిర"మ్మని పంపింది. పంపినప్రకారం వెంటనే శ్రేణీపతివచ్చాడు

---

* శ్రేణులని ఆకాలంలో పట్నాలను పరిపాలించే స్వతంత్రసభలుండేవి. పౌరు లందరూ ఈసభద్వారా తమ రాజకార్యాలను చక్కపెట్టుకొనేవారు. శ్రేణికి సర్వాధిపత్యం వహించే పెద్దపేరు శ్రేణీపతి. రాజు నామమాత్రానికి పాలకుడుగావుండి శ్రేణీపతి ఆర్డరుప్రకారం పాలించవలెను. చూడుడు, నా కౌటిల్య అర్థసూత్రవివరణమును.

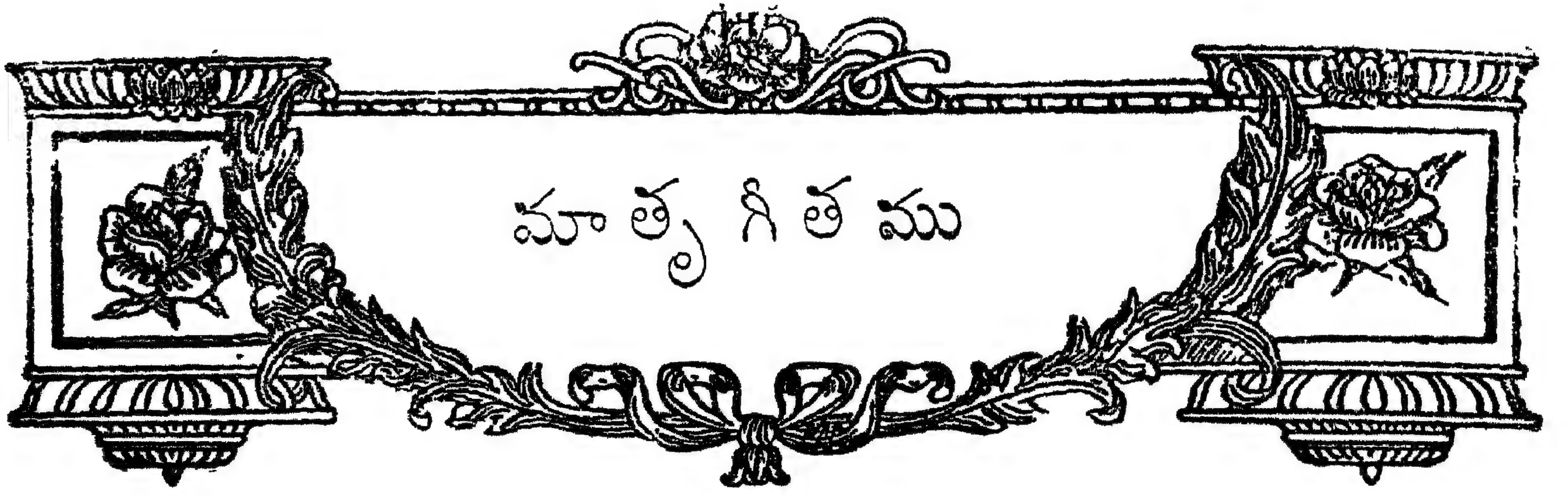
విశాఖ గుణపాలుడు ఆవూరినుంచి పారిపోయింది మొదలుకొని ఆనాటిదాకా జరిగిన కథంతా ఆయనకు చెప్పింది. చివరకు తాను సహగమనం చేస్తున్నాననిన్నీ చెప్పి, తమతోబాటా ఆ స్త్రీకి శ్రీదత్తుణ్ణే వారసుగా ఉంచమనిన్నీ, రాజుగారితో చెప్పి పెద్దసెట్టి యుద్యోగం తనఅల్లుడు ధనకీర్తికే ఇప్పించవలసిందనీ కూడా చెప్పింది. చివరకు ఆమె సహగమనం చేసింది. ఆమె కోరినట్లే వసుసేనుడు ఏర్పాట్లు అన్నీ చేశాడు. విశ్వంభరుడు పెద్దసెట్టి యుద్యోగం ధనకీర్తికి ఇవ్వడమే కాకుండా కౌశాంబికి మనుష్యుణ్ణి పంపి గుణపాలుణ్ణి కూడా పిలిపించి· వారి ఎప్పటి వస్తువాహనాలు వారికి స్వాధీనం చేశాడు. గుణపాలుడు దైవవశమున గలిగిన ఈ మార్పుకు అబ్బురపడుతూ కొడుకూ కోడలితో సుఖంగా వుంటున్నాడు.

కాని గుణపాలుడికి మాత్రం ఈవిపర్యయాన్ని తలచుకొన్నప్పుడల్లా చాలా ఆశ్చర్యం కలుగుతూ వుండేది. ఇట్లా వుండగా, మరికొన్నాళ్లకు గుణపాలుడింటికి యశోధ్వజుడనే జైనసన్యాసి వచ్చాడు. గుణపాలుడతనికి భిక్షోపచారాలు జరిపి తనమనస్సులో వున్న ఆశ్చర్యాన్ని ప్రకటించి అడిగాడు: "అయ్యా! తెలియక అడుగుతున్నాను. ధనకీర్తి ఇన్ని ఆపదలలో నుండి విడిపడడానికిన్నీ, ఇంత గొప్ప శ్రేయస్సును పొందడానికిన్నీ అతను పుణ్యంచేశి వుండవలెగదా! ఆపుణ్యం ఎటువంటిదై ఉంటుందీ?" అని. యశోధ్వజుడు కూడా మొదట కొంచెం అబ్బురపొయ్యాడు కాని, * సప్తతత్వవిచారణ చేయగలవాడు కాబట్టి ఒక్కక్షణంలో తెలిసికొని మృగసేనుడి పుట్టుక మొదలుకొని అంతవరకున్నూ జరిగిన సంగతులన్నీ చెప్పి మృగసేనుడే ధనకీర్తి అనిన్నీ, వాడిభార్యయే అనంగసేన అనిన్నీ, తక్కినవంతా అతడవలంబించిన అహింసావ్రతఫల మనిన్నీ బోధించి వెళ్లిపోయినాడు. మరికొన్నాళ్లకు గుణపాలుడు విరక్తుడై భార్యతో సహా తీర్థయాత్రలు చేసికొంటూ పరతత్వంలో లీనమై పోయినాడు. క్రమంగా ఇంక కొన్నాళ్లకు ధనకీర్తికి జాతిస్మరత్వం కలిగి సన్యాసియై జినపాదపద్మాలను సంస్మరిస్తూ పరమాత్మలో కలిసాడు. అనంగసేనకూడా ఇంకకొన్నాళ్లకు ఆత్రోవే తొక్కింది; ఇది మృగసేనధీవరుడి [జన్మాంతరముతో సంబంధించిన] కథలో రెండో తిరంగం ముగిసింది. కాబట్టే సింహానంది అన్నాడు గదా "ఆరాధ్య జైనం జంతుః కో న ప్రాప శుభాం గతిమ్' అని. ఇది జైనుల మతకథలలో మృగసేన ధీవరుడనే జాలరియొక్క అహింసావ్రతకథ,

'విజ్ఞాపిక:— ఈకథ సింహానందిరాశిన జైనసూత్రవాఖ్యనుండి తీశాను అందులో మూలంలో వున్న 'మియసిణ్ణధీవరాణం' అన్న చోట్లల్లా ఛాయలో మృగసేన ధీవర అని పఠింపబడ్డది; కాని కథధోరణి చూస్తే మన తెలుగులో! చంద్రహాసతో పోలిక కనిపిస్తున్నది. 'మియసిణ్ణధీవర' అనేమాటకు మృగచిహ్నధీవర అని ప్రాకృతచ్ఛాయగా మనం గ్రహిస్తే [మృగచిహ్న= మృగలాంఛన- చంద్ర; హాసము అలంకారంగా చేర్చిన తోక అయి వుంటుంది] చంద్రహాస అనే పేరుకూడా సరిపోయ్యేటట్లేవున్నది; అయినా భాషాపారిశ్రామికులగు సోదరులు ఈపోలికలో గల తత్వాన్ని పరికింపవలసియున్నదని తలుస్తాను."

* సప్తతత్వవిచారణ అనగా యోగబలంతో జీవుల పురాకృతాలను పరీక్షించే ఆత్మవిద్య యని కుందకుందాచార్యులు అర్థం వ్రాసినాడు.

మాతృగీతము

మండపాక పార్వతీశ్వర శాస్త్రి గారు

(పశ్చాత్తాపగీతము)

నాతల్లి భారతీ, ననుగన్నతల్లిరో,
నాపైని కోపమేలే,

నీవు కోపించితే, నిఖిలలోకము లడగ,
నేననగ నేపాటినే!

నీముద్దుబిడ్డలౌ ఋషులు చేర్చినమంచి
ధర్మములు యెగనేస్తినే,

నీకనిష్టములైన దుష్కార్యములు చేసి
నిన్ను నిందలు చేస్తినే!

నీ కగౌరవమిచ్చు ఘోరకృత్యముచేసి
నీకు లోపము చేస్తినే,

పావనంబైన నీనామమంత్రము మాని
బ్రతుకు వ్యర్థము చేస్తినే,

జీవనంబైన నీ పాదసేవను మాని
పరమపాపము చేస్తినే,

సవతమ్మ చెప్పినవి చావాటబుద్ధులై
శ్రద్ధగా ఆలిస్తినే,

సుజనసేవ్యములైన నీ పాదపద్మములు
తలచుటే చాలిస్తినే,

అమృతతుల్యముగాగ ప్రేమతో నిచ్చిన
అన్నమానల నేస్తినే,

సవతమ్మ వేసిన యెంగిలాకును నాక
ఆవలీవల చూస్తినే,

నాపాపములు పైని నన్ను రక్షించనే
నాపైని దయచూపనే!

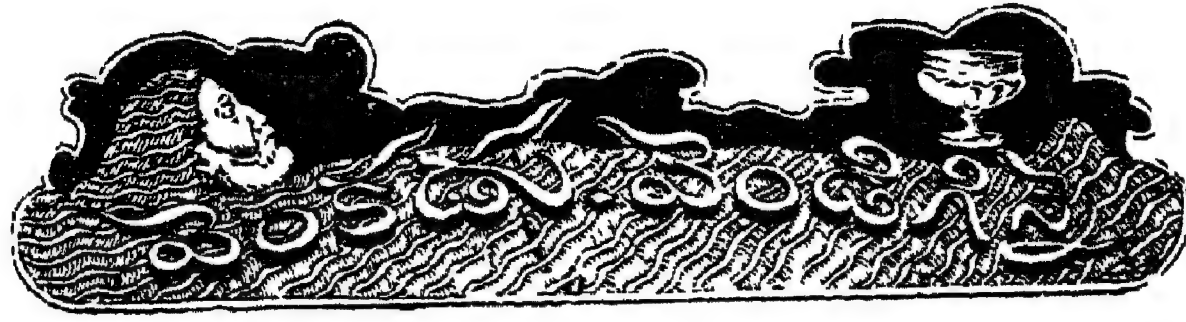
బుద్ధివచ్చిన దింక బుద్ధివచ్చిన దింక,
నాపాపములు మాపనే!

నీపాదపద్మములె నిత్యమూ సేవింతు,
నిజము నిజమని నమ్మనే!

నాతల్లి భారతీ, ననుగన్నతల్లిరో,
నాపైనికోపమేలే,

నీకోపమును మాని నన్ను రక్షించనే,
దయచూచి కాపాడనే.

సోమయాజుల వేంకట రామమూర్తి గారు, బి. ఏ., యల్. టి.

సరస్వతి—"శ్యామలా! శ్యామలా!"
(లోపలినుండి)—"ఏమమ్మా."

సర—"లోపల నేమి చేయుచున్నావు?"

శ్యామల సత్వరంబుగ తల్లి వద్దకు వచ్చి వినయముగా "నే నాలోచించు చుంటిని" అనెను. "ఏమాలోచించుచుంటివి?" అని మాత బిడ్డను ప్రశ్నించెను.

"పరిపరివిధముల నాఆలోచన పరుగులిడుచున్నది. మొన్న సాయంకాలము నాయనగారు వెంకడిని శిక్షించినవిషయమై నే నాలోచించుచుంటిని. పాపము, వాడు నిరపరాధియని నానమ్మకము. వెండిగిన్నె సమాచారము వానికేమియును తెలియదని నేనూహింతును. ఒకవేళ నాయనగారనినట్లు నిజముగా వాడే దొంగతనముచేసియుండినచో వాడు ధైర్యముగా నాయనగారి నెదుర్కొని స్పష్టముగ, తడబడక, కొంచమైనను వెనుకదీయక, భీతిల్లక నాయనగారి ప్రశ్నలకు ప్రత్యుత్తరము లొసంగి యుండగల్గునా? నిజముగా వెంకడు నిరపరాధి. దోషి తనదోషమునకు బహుభంగుల భీతిజెందుచుండును. వానియంతరాత్మ వానిని వేధించుచుండును. మానవుడొకడు నిజముగా దోషమొనర్చినను వానియంతరాత్మయే వానికి తగినశిక్ష నొసంగును. వేరుగ శిక్ష అవసరములేదు. కాని వెంకడివిషయమై నాకు తోచినంతవరకును ఎట్టియనుమానమును లేదు. నాయనగారు సరిగా యోచింపక వానినేల దండించిరో నాకు తెలియకున్నది. వెంకడిని తలచికొనినచో నాకు జాలి యగుచున్నది."

సర— "వెండిగిన్నె వెంకడు తీయకున్న మరి తీసినదెవ్వరు? దయ్యమెత్తుకొనిపోయినదా! ఇంతెకును నాయనగారిచేష్టలకు నన్ను ప్రశ్నించిన నే నేమిచెప్పగలను? నీకు ధైర్యమున్నచో బోయి ఆయననే ప్రశ్నింపుము."

శ్యామల—"సరే, క్రమముగా అట్లే చేయుదును."

శ్యామలముఖ మెర్రవారెను. కన్నులశ్రుపూరితము లయ్యెను. కంఠము తనసహజమాధుర్యమును గోల్పోయెను. గిర్రున తిరిగి యింటిలోనికి బోయెను. తల్లి విస్మితురాలయ్యెను. నిశ్చలమై శ్యామల వెనువెంటనే చూపులం బరపుచు నిలిచియుండెను.

౨

వెంకడు రామారావుపంతులుగారి యింట్లో పాతిక యేండ్ల నుండియును నమ్మకముగా పనిచేయుచుండిన నౌకరు. సరస్వతి కాపురమునకు రాకపూర్వమునుండియు వాడు రామారావుపంతులుగారియింట నౌకరుగా నుండెను. శ్యామల బాల్యమునుండియు వాడామెను ముద్దుగా, ప్రేమపూర్వకముగా, ఆటలాడించుచు, పాటలు పాడుచు, భుజముపై

ఎక్కించుకొనుచు, వీధిలో దృశ్యములు చూపుటకై త్రిప్పుచు, అమితముగ గారాబముగా పెంచెను. శ్యామలకు చీమచిటుక్కుమన్న ఆవేదనను వాడు తనహృదయమందు నూరురెట్లు ఎక్కువగా అనుభవించును. ఆతనియెడ శ్యామలకును అట్టియభిమానమే. ఇంటిలో ఎప్పుడైనను రామారావుగారును, ఆతని గృహిణియును శ్యామల వివాహవిషయమై మాటలాడుకొనుట వెంకడిచెవులయందు పడినచో, వాడు పెరటిలోనికి జని ఎవ్వరును చూడకుండ ఏడ్చి, ఎవ్వరైన వచ్చినచో తనకన్నీరు తొందరగా తుడుచుకొని ఎప్పటివలె, ఏదోపని చేయుచుండినవానివలె నటించుచుండువాడు. తాను గారాబముగా పెంచిన శ్యామలమ్మ అత్తవారింటికి బోయినపిమ్మట వృద్ధుడగు వెంకడు కాలము గడుపుటెట్లు? ముందెన్నడో శ్యామల అత్తవారింటికి బోవుననని వెంకడు రామారావుగారికంటెను ఎక్కువదుఃఖ మనుభవించుచుండెడువాడు. ఒకనాడు వెంకడు రామారావుగారివద్దకు పోయి "బాబూ! శామలమ్మగోరికి పెళ్లి సేస్తే, ఆయమ్మ అత్తోరింటి కెల్లేటప్పుడు నానుకూడా ఆయమ్మయెంట ఎల్లిపోతాను. శామలమ్మగోరు దగ్గిరలేకుంటే నాపానాలు నిలవవు బాబయ్యా" అని గద్గదస్వరముతో బలుక, రామారావుగారు, "వెంకా! శ్యామలఅత్తవారు నిన్నుకూడా వాళ్లింట్లో పెట్టుకోనేటందుకు ఒప్పుకోకపోతేనో?" అని ప్రశ్నించిరి. అందుకు వెంకడు, "వెంకడు సోమరిపోతులాగ కూకోని బోంచెయ్యడు, బాబయ్యా! సేనూబార్సి, కష్టపడి మరీ కూలి తింటాను. మీకు తెల్దా ఏంటి? నా సక్కడి కెల్లి ఇప్పట్లో పనిపాట్లు సేస్తానంటే పూటకు పట్టెడన్నం ఈముసిలోడికి ఎయ్యకుంటారా? ఎయ్యకుంటే శామలమ్మగోరు సూరుకుంటారా? ఎంకడు కూడు లేక సస్తానంటే శామలమ్మగోరు సూరుకోరు. నాకు తెల్సును," అని ప్రత్యుత్తర మొసంగెను. ఆమాటలకు రామారావుగారు చిరునవ్వునవ్వి, ఆశ్చర్యపడిరి. ఇంతేనమ్మకముగా కష్టపడి పనిచేయుచుండు వెంకడియందు రామారావుగారికి చాలవిశ్వాసము. ఆకారణముననే వెంకడిగిన్నెవిషయమై ఆతడు మరేమియును మాటలాడకుండెను. కాని వెండిగిన్నె పోయినదినముననే, ఆతడు కోపముపట్టలేక "వెంకడు తీసుకున్న, వెండిగిన్నెను తీయువా రెవ్వ"రని యూహించి, వెంకడిని తిట్టి దండించియుండిరి. కాని అంత కెక్కువేమియును చేయలేదు. చేయదలచుకొని యుండలేదుకూడను. "పోలీసు, గీలీసు" అని కొంచమైనను బెదరించియుండలేదు. అయినను వెంకడికిమాత్రము, నాటిరామారావుగారి మాటలకు మూడు ప్రాణములు పోయినవి. వెంకడిపరాభవమునకు శ్యామల పరితపించియుండెను.

3

రెండుదినములనుండియు వెంకడు పనిచేయుటకు రామారావుగారియింటికి రాలేదు. వాడు వారియింట్లో కొలువుకుదురుకొన్న తరువాత పనికి రాకపోవడం ఇదే మొదటి

సారి. ఇదే కడసారికూడను. రామారావు గారు, వెండిగిన్నె దొంగతనం తనమీద ఆరోపణచేసిన సాయంకాలమే వెంకడికి జ్వరము వచ్చియుండెను. వాడు తక్షణము తనయింటికి పోయి పండుకొనెను. మరునాడు పనిచేయుటకు వాడు రాలేదు. మూడవ నాడును వచ్చుటలేదు. శ్యామలకు ఆతురత ఎక్కువైనది. వెంకడికి జ్వరము వచ్చియుండె నని ఆమెకు తెలిసియుండెను; కాని కొలది కాలములోనే వానిదేహము స్వస్థతను జెంద గలదని యూహించియుండెను. కాని మూడవ నాడుకూడను వెంకడు రాకపోయేసరికి శ్యామలమనస్సులో అనేక ఆలోచనలు పుట్టినవి. వెండిగిన్నె దొంగతనము వానిపై ఆరోపింపబడిన కారణమున వెంకడు నొచ్చు కొని పనికిరాకపోయెనని శ్యామల ఊహించి నది. వెంకడు నిరపరాధియని ఆమెకు గట్టి నమ్మకము. తనతండ్రి అకారణముగా, ముసలి నౌకరును తిట్టి దండించినందులకు వ్యసన పడినది. వెంకడు నిర్దోషియని ఋజువు చేయుటకు నానావిధము లాలోచించుచుండెను. ఏయుపాయమును తోచలేదు. పెరటిలోనికి జని ఈవిధమున తలపోయ నారంభించినది. "ఈశ్వరుడు మానవుల నందరిని ఒక్కతీరున సృజించినప్పటికిని కొందరు యజమానులని యును, కొందరు భృత్యులనియు నేల యుండ వలయునో? ఈశ్వరుని కరుణారసపూరిత ప్రపంచమునం దిట్టి నియమ మేలయుండ వలయును? ఒకమానవునిపై వేరొకమాన వునికి గలయధికారమేమి? భృత్యులును, యజమానులవలెనే మానవులై యుండ, ఒకరినొకరు శిక్షించుట కెట్టిహక్కు కలదు?— ఆహా! ప్రపంచమున న్యాయవిచారముపేర ఎట్టి అత్యాచారములుజరుగుచున్నవి! న్యాయ మూర్తులు న్యాయవిచారము గావించిరను కొని, ఎందరునిర్దోషులను విగతజీవులుగా నొనర్చుచున్నారు! నిజమగున్యాయమునకును సాంసారిక న్యాయమునకును ఎంతవ్యత్యాస మున్నది! వెంకడిని నాయనగా రేల దండింప వలయును? అట్లు దండించుట కాతని కేమి యధికారము కలదు? నాయనగారు చనవుచే నట్లు గావించినను, వెంకడి కిపుడది మనః కంటకమైనదే! వెంకడు స్వాభిమానముచే తిరిగి పనిచేయుటకు రాలేదు. ఇన్నిదినముల నుండియు విశ్వాసముగా పనిచేయుచున్న నా కింతటియవమానమా అనుమనోవ్యాకులతకు బాల్పడి తనగృహమునందే యున్నాడు.— ఏమైనను సరియే. వెంకడి నిర్దోషత్వము బైలు పెట్టెదను. ఈవిషయమును తుదముట్టువరకును పరిశీలించెదను" అని దృఢనిశ్చయము చేసికొని ఈరీతినాటి విషయములన్నియును చర్చింప సాగెను.—

"మొన్న నేను తలంటుకొని, దుద్దులు కడిగి చెవులకు పెట్టేసుకొని, వెండిగిన్నె నూతిదగ్గరనే విడిచియుంటిని. తరువాత నేను తలతుడుచుకొని, అమ్మతో యింట్లోకి వెళ్లి పోయినాను. ఆతరువాత వెంకడు పెరటిలో పనిచేయుటకు వచ్చియుండెను. అందుచేత వెండిగిన్నె ఈమధ్యలోనే పోయిఉండాలి.—

ఒకవేళ అట్లుదగానీ పెరటితలుపు తీసివుం ~~జడదా చూచి~~ పట్టుకుపోయిందేమో! లేక—"

ఇంతలో పొరుగింటావిడ అన్నపూర్ణమ్మ, తనచీరకొంగులో కుడిచేయి దాచుకొని, పెరటితలుపుతీసుకొని వచ్చింది. "ఏమే, శ్యామలా, మీఅమ్మేదీ?" అని అన్నపూర్ణమ్మ ప్రశ్నించెను. శ్యామల త్రుళ్లిపడి చూచి, "అన్నపూర్ణత్తా, మీరా? ఏమిలా గొచ్చారు?" అనెను. అన్నపూర్ణమ్మ చీరకొంగులోనుంచి వెండిగిన్నె తీసి—" ఇది మీదేనా?" అని ప్రశ్నించెను.

శ్యామల వెండిగిన్నె నాతురతతో తనచేతులందుకొని, పరీక్షించి—"అత్తా, ఇది మాదేను. ఇదిగో 'వి. రా' అని నాయనగారి విలాసం క్రింద కనిపిస్తూంది. ఇది చిన్నప్పుడు నాన్నగారు నాకు బొమ్మరింట్లోకి చేయించినారు. ఇది మీ కెక్కడ దొరికింది?

అన్న—మా పెరట్లో పాదుగొప్పులో దొరికింది. ఏదో కాకి తెచ్చిపడేసినట్లు కనిపిస్తుంది.

శ్యామలకు నిజం తెలిసిపోయింది. ఆ రోజున తను ఇంట్లోకి పోవుటకును, వెంకడు పెరట్లోకి వచ్చుటకును లోపల కాకి వెండిగిన్నె ముక్కున బెట్టుకొని, ఎగిరిపోయి, పొరుగున అన్నపూర్ణమ్మగారిపెరట్లో ప్రమాదవశాత్తూ పడేసుంటుందని ఊహించింది.

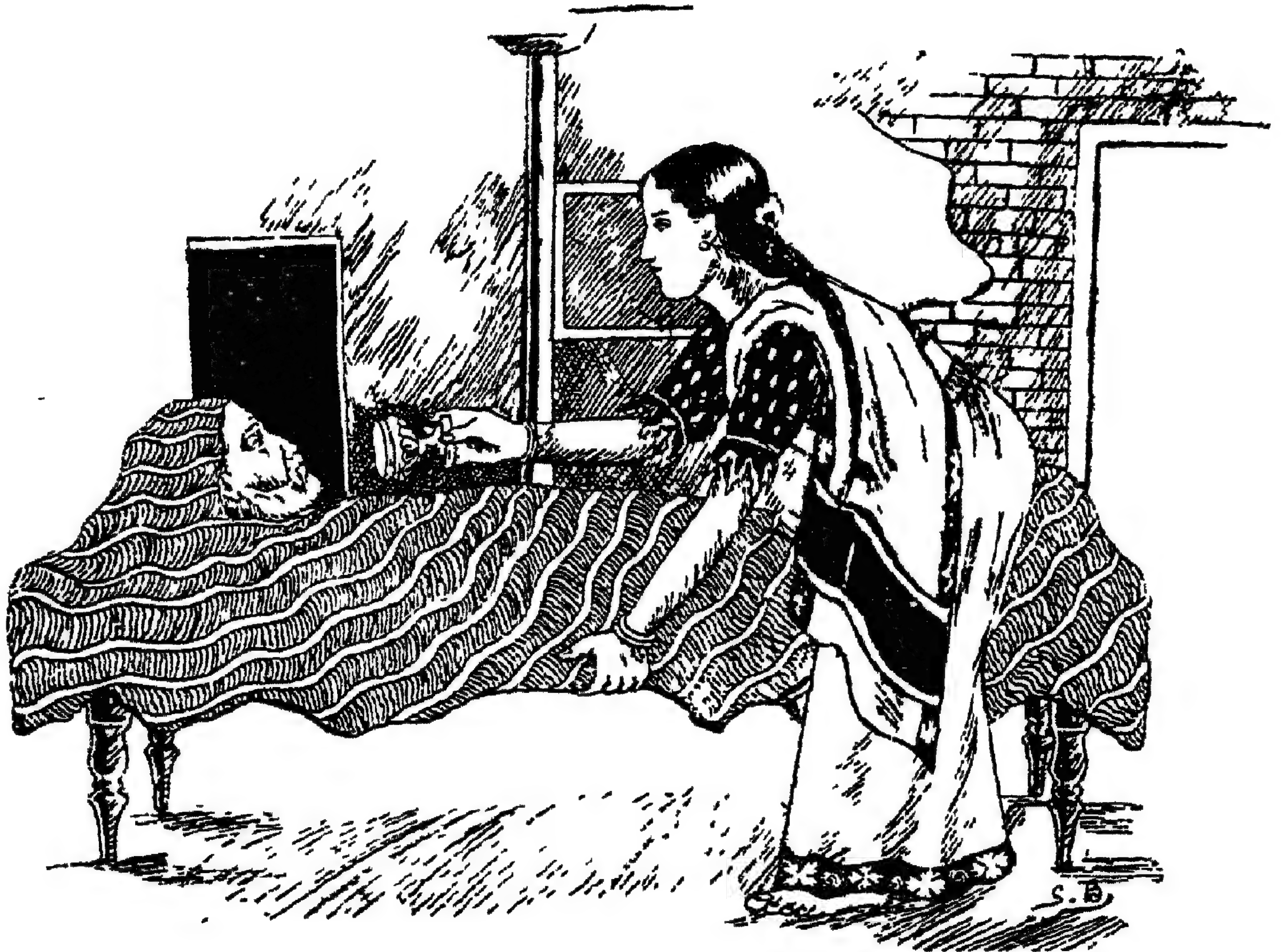
'ఇదిగో 'వి. రా.' అని నాయనగారి విలాసం క్రింద కానిపిస్తూంది.'

వెండిగిన్నె పట్టుకుని మరి మాటలాడకుండా పెరటి త్రోవనే వెంకడింటికి బయలుదేరింది.

౪

వెంకడికి నిజముగా జ్వరమే. శ్యామల వెళ్లేసరికి వాడికి శరీరముమీద స్పృహ లేదు. క్రింద పండుకొని గాభరాగా అటూ ఇటూ దొర్లుతున్నాడు. శ్యామల పోయి చూచింది. కన్నీరు విడిచింది. వెంకడు కొంచం కన్నెత్తి శ్యామలవైపు చూశాడు. ఏమో మాటలాడుతున్నాడు. మాటలు సరిగా తెలియలేదు.

అస్పష్టముగా నున్నాయి. మాటకూ మాటకూ సంబంధం లేకుండా వుంది. "అయ్యో—వెండిగిన్నె—శ్యామలమ్మగోరూ—అబద్ధము—నాకు తెల్దు—బాబయగోరు కోంపడ్డారు—సిగ్గు — అవమానం — అయ్యో" శ్యామల కన్నీరు కాల్వలై పారుతూంది. తన తండ్రి రామారావు పంతులుయొక్క అకారణ మగు క్రూరవాక్కులు వెంకడి హృదయమును భేదించినవి గదా యని దుఃఖించినది. తుదకు వెంకడు నిరపరాధుడయ్యెను, నిష్కారణముగ మనోవ్యాధిచే పీడింపబడుట చూచి, శ్యామల వానిబాధ నివారించునుద్దేశముతో, వెండి గిన్నె నెత్తి వెంకనికండ్లయెదుట బెట్టినది.

"వెంకా, వెంకా, వెండిగిన్నె దొరికింది, నీవు నిర్దోషివి."

"వెంకా, వెంకా, వెండిగిన్నె దొరికింది, నీవు నిర్దోషివి. భయములేదు. నీవు వ్యాకులపడ వలదు" అని చెప్పినది. వెంకడు వెండిగిన్నె చూచాడు. శ్యామలమాటలు విన్నాడు. "అబ్బ—ఉశ్శ— అమ్మయ్య— ఇంక— నేను—నిశ్చింతగా— ప్రాణాలు వొదిలేస్తాను—ఆః—ఆః—" అని కండ్లుఎప్పటికిని మూసుకొనెను. వెంకడి జీవితకాలము సమాప్తమై పోయినది. శ్యామల దుఃఖమున కంతములేదు.

"నాన్నగారూ, ఇదిగో వెండిగిన్నె"

౫

శ్యామల మెల్లగా ఇంటికి వచ్చింది. తండ్రి రామారావుగారు చావడిలో కూర్చుని వ్రాసు

కుంటున్నారు. "నాన్నగారూ, ఇదిగో వెండిగిన్నె" అని గిన్నె నాతనియెదుట నుంచి, కరుణారస ముట్టిపడుదృష్టులచే నాతనివైపు జూచుచు నిలువబడెను.

రామారావుగారు—వెండిగిన్నె ఎక్కడ దొరికింది?—వెంకడిఇంటిలోనా?—

శ్యామల— (దుఃఖము, క్రోధము సూచించుచు) వెంకడింట్లో ఏమియును లేదు. వెంకడింటిలో కేవల మంధకారము. ఈ వెండి గిన్నె పొరుగు అన్నపూర్ణత్తగారింట్లో పడి యుండెనట. ఆమె ప్రొద్దున్న తెచ్చియిచ్చింది.

రామా—అలాగైతే వెంకడి కిప్పుడే కబురుపెడతాను. పాపం! ముసలాడిని నిష్కారణం కోప్పడ్డాను. వాడు పనిచెయ్యడానికి రావడం మానుకున్నాడు.

శ్యామ—వెంకడి కిప్పుడు మీకబురు అందదు.

రామ—ఏమి?

శ్యామ— వెంకడు చనిపోయినాడు. (భోరున నేడువసాగెను.) రామారావుపంతులు తెల్లబోయెను.

సంపూర్ణము

అణఁగియున్నాఁడ నేఁడు దివాంధమట్లు

వింజమూరి రంగాచార్యులు గారు, యమ్. ఏ., బి. యల్.

నవనవోత్సాహ భావకందళము లొలయ
పండు టామని కన్నులపండు వయ్యె;
ప్రత్యూషః పద్మహేళిభాస్వన్మయూఖ
పాళి యెగఁబ్రాకి జగమెల్ల మేలుకొలిపె. ౧

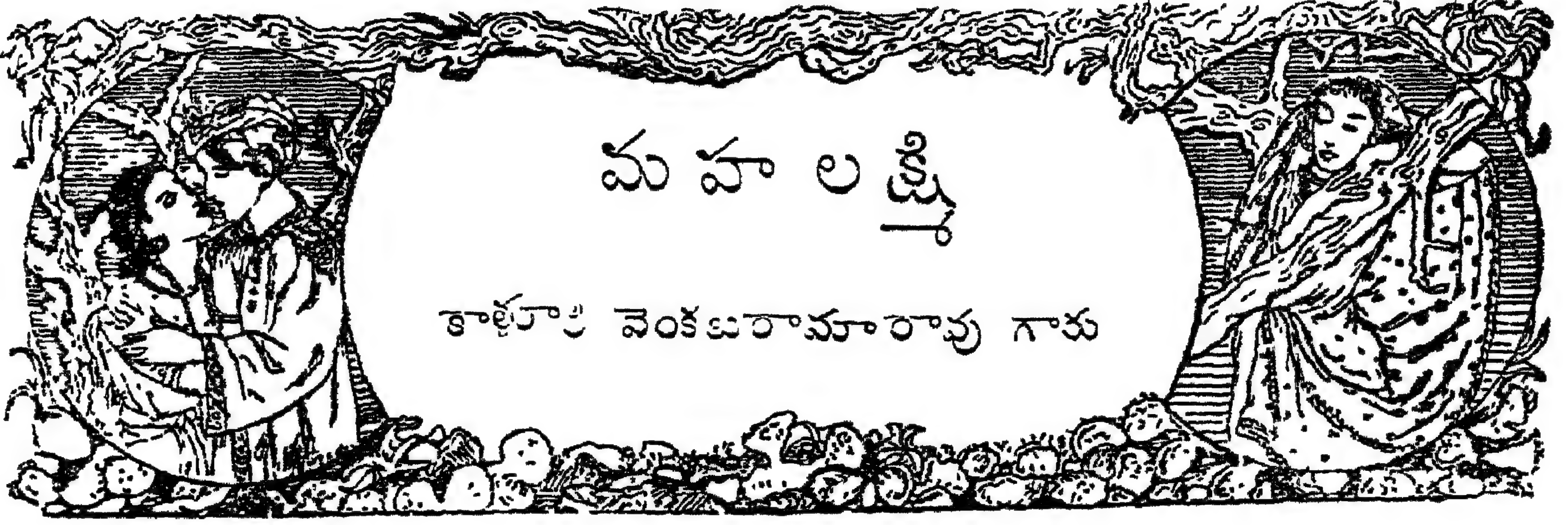
కలకలారావసంకులంబుల ఖగంబు
లవధరించెడు స్వేచ్ఛావిహారములను,
అటులె యానందవీధి వాహ్యాళిసలుప
ఎక్కడే యాడవమ్యొ నా కక్కటకట!. ౨

సలలితోత్సాహ ఝుంకారములు సెలంగ
నమృతరసమాను నల్లదే! భ్రమరచయము;
తద్రసాస్వాద భాగ్య మింతయును బడయ
రసన రుచిదప్పె జ్వరతప్త రసనవోలె. ౩

సమయ సముచిత నవ్యమంత్రముల బుధులు
సన్నుతు లొనర్తు రిదె జగచ్చక్షువునకు!
తత్సుకృతపాక దూరవర్తనుఁడ నయ్యొ!
లేవలేనైతి నక్కటా! చేవదక్కి. ౪

క్రొంజిగు ళ్లాని గొంతెత్తి కోకిలములు
ప్రణయపరవశగీతముల్ పాడుచుండె;
నవ్య తద్గానలహరిఁ గంఠమ్ము గలుపఁ
దూలె, నాస్వర మక్కటా! తూలిపోయె.

దేశమెల్లెడ దివ్యదీధితుల నించు
ధన్యసంపూర్ణ నవ్య చైతన్యమందుఁ
బాలుగొనలేక చీఁకటిమూలఁదూలి
యణఁగి యున్నాఁడ నేఁడు దివాంధమట్లు.

౧

"ఇదుగో! యేంచేస్తున్నావు లోపల. తలుపు ఓమారు తియ్యి" అనిజగన్నాథము ఉదయము పదకొండుగంటలకి రామచంద్రపురంలో తనయింటితలుపు తట్టెను. శేషమ్మ యింకొకకొంతసేపటికి తలుపుతీయుట తోడనే యిద్దరును లోపల ప్రవేశించినారు.

శేషమ్మ—అదేమిటి! అంత అడావిడిగా వస్తున్నారు? చేతులో ఆఉత్తరంయేమిటి? మావాళ్లదగ్గరనుంచేనా? అంతా క్షేమంగా ఉన్నారుగద?

"చేతులో ఆఉత్తరం యేమిటి? మావాళ్లదగ్గరనుంచేనా? అంతా క్షేమంగా ఉన్నారుగద?"

జగన్నాథము—వచ్చిన ఉత్తరాలన్నీ మీవాళ్ల దగ్గిరించేనా యేమిటి? ద్రాక్షారంనుంచి మా అక్కయ్య సరసమ్మ రాసింది. పిల్లకి కార్యంచేసెయ్యాలని చాల తొందరపడుతూంది. రేపు తదియనాడు మహూర్తముట; ఏం! వింటూన్నావా!

శే—ఆ! ఆవిడ తొందర నిత్యం ఉండేదే లేస్తురూ. సంవత్సరమైందో లేదో పిల్లయీడేరి. అప్పుడే యిలా కొట్టుకుంటే యెలాగవుతుంది?

జ—యీవుత్తరంధోరణిచూస్తే యీమారు యేమీ ఆగేటట్టు కనపడదు. ఆవిడ చాలా పట్టుదల మనిషి. ఎలాగో సంవత్సరం యీడ్చుకొచ్చేంగదా? ఎప్పుడైన చెయ్యవలసిందే కాని మనపిల్ల మనయింట్లో యెల్లకాలం ఉంటుందా యేమిటే?

అని జగన్నాథం సరసమ్మ వ్రాసిన ఉత్తరము పూర్తిగా శేషమ్మకు చదివి వినిపించినాడు. ఎంతోసేపు బోధపరచగా శేషమ్మ చివరకి పిల్లకి కార్యంచేయుటకు ఒప్పుకొన్నది.

జగన్నాథము కొంతసేపు తనగదిలో యేవో కొన్నిగ్రంథములుచదువుకొని శేషమ్మ పిలుచుటతోడనే భోజనార్థము లేచెను.

౨

జగన్నాథము రామచంద్రపురమున మంచిపలుకుబడిగల వైద్యుడు. ఈవృత్తి ఆతనితండ్రి తాతలనుండియు వచ్చుచున్నదే కాని క్రొత్తది కాదు. ఔషధప్రయోగమునందేమి, హస్తమందేమి జగన్నాథ మతిచతురుడు. ఆయన అనిన ప్రజలకునమ్మిక మెక్కువ. ఎంతప్రాణోపద్రవకరములైన వ్యాధులైనను జగన్నాథముపేరు చెప్పినచో పరారీ. చుట్టుప్రక్కలలో నెంతదూరమందైనను, ఎంత

అర్ధరాత్రివేళలలో నైనను—ఆపద—అనుమాట ఆతని చెవిలో పడినంతమాత్రమున తక్షణం రెక్కలు కట్టుకుని అక్కడ వ్రాలినాడన్నమాటే.

ఎఱ్ఱంచుల పాటినూలుఖండువా తలపాగా చుట్టి, వేఱొక జలతారుఖండువా మడతవిప్పకుండ భుజముపైన వేసుకొని, ప్రాతగోడుగును, పెద్దలనాటి మందుల సంచిని చంకనుపెట్టి, కిర్రుచెప్పులతో, కుక్కమూతి చేతికర్రతో జగన్నాథము ప్రత్యక్షమయే సరికి ఎంత యాపదయందున్న వారికైనను భగవంతుడు వచ్చినట్లుగా నుండును.

దీనిక్కితోడుగా ఆయన దయార్ద్రహృదయప్రవృత్తి వల్లనో, ఆయన అమృతహస్తప్రభావమువల్లనో యింత వరకూ అతని చేతిమాత్రకు తిరుగులేకుండా పని జరుగుచున్నది.

పిత్రార్జితమగు ఆస్తికాక జగన్నాథము మరి ఏబదియెకరముల పల్లపుభూమిని స్వశక్తివల్ల సంపాదించినాడు. రామచంద్రపురమున నితని లోగిలి సౌఖ్యమునకును, సౌందర్యమునకును నెలవు. వీథిసావడిలో నిత్యము వందలకొలది మనుష్యులు ఔషధములకోసము పడిగాపులు పడియుందురు.

ఇతనికుమార్తె మహాలక్ష్మికి యిపుడు పదునైదవయేడు. కుమారుడు నరసింగరావునకు పదిసంవత్సరములు. వీరిద్దరుమాత్రమే ఆతని సంతానమున కంతకును మిగిలినవారు.

మహాలక్ష్మి నల్లరూపున మంచికళ కాంతులు గల పిల్ల. చేరడేసికన్నులు, తీరైనముఖము, అవయవపరిపుష్టి గలిగి ఆమెచక్కదనము పూర్ణమై దర్శనీయమై యున్నది.

మహాలక్ష్మి యామె మేనత్తకుమారుడగు రమణారావున కిచ్చి వివాహముచేయబడి మూడుసంవత్సరములైనది. వివాహము కాకముందే రమణారావును తన గృహమున నుంచుకొని జగన్నాథము రామచంద్రపురమున విద్యాబుద్ధుల నేర్పించెను. పెండ్లిఅయిన కొద్దిరోజులకు, ఆతడింకను ఆరవ ఫారము పూర్తికాకుండనే నరసమ్మ కుమారునిచదువుమానిపించి ద్రాక్షారామము నకు పిలిపించుకున్నది. ద్రాక్షారామము కరణీకము రమణారావుదే.

రమణారావు విద్య యీరీతిగ చెడిపోవుట జగన్నాథమున కిష్టములేదు. కాని యేమిచెయ్యగలడు? నరసమ్మ పూర్వాచారపరాయణురాలు. ఆమె తమ్ముడగు జగన్నాథము హితములను చెవిని పెట్టనది. ఆతడెన్నిసారులు బోధపరిచినను "ఆ! మావాడికే చదువుచాల్లే. యేదో యింతతినడానికి లోటులేకుండా ఉందిగనుక తింటూ కరణీకం చేసుకుని బ్రతుకుతాడులే. ఉన్నఒక్కనలుసూ నాకళ్ళకుదూరమైపోతే నేనేంచేసేది?" అనిజవాబిచ్చెడిది. ఆమె గుణమెరిగినవాడు కావున జగన్నాథము చెప్పిచెప్పి ఊరుకొన్నాడు. ఇంతలో మహాలక్ష్మి ఈడేరుటయు తరువాతకథయు మన మెఱిగిన విషయమే.

3

సరిగాఅనుకున్న నాటికి మహాలక్ష్మికి పునస్సంధాన మహోత్సవము జరిగినది. ఆమె మొదటిసారి అత్తవారింటికి వెళ్లి నెలరోజు లుండివచ్చినది. ఇంటికివచ్చి పదిరోజులయినదో లేదో తక్షణము పిల్లనుపంపమని నరసమ్మ అప్పుడే నాలుగైదుమారులు ఉత్తరములు వ్రాయించినది.

మొదటిసారి కాపురానికి మహాలక్ష్మి వెళ్లినప్పుడే నరసమ్మకోడలిని యేలుబడిచేయు విషయమున నశ్రద్ధ చేయక కొంతదాకా కనపరిచెను. కోడలువచ్చిన మరునాటినుండియు గృహకృత్యము లన్నిటియందును నరసమ్మ వైరాగ్యము పూని మహాలక్ష్మి కిచ్చివేసినది. కాని తప్పులుపట్టు పనిమాత్రము తాను పూర్తిగా నిలుపుకున్నది.

ఒకనాడు మహాలక్ష్మి యింట్లో పను లన్నియు పూర్తియైన తర్వాత ఒక్కసారి పుస్తకము పట్టుకుని చదువుకొనుటకు కూర్చునేసరికి నరసమ్మవచ్చి "ఆ! చాల్లే చదువు. ఇదివరకు చదివినచదు వీఉద్యోగానికి చాలు. చదువులొచ్చేక ఆడవాళ్లు బొత్తిగా హద్దుమీరిపోయేరు. మానాడిన్ని పోకిళ్లు లేవమ్మా! భయం భక్తి లేకపోతేసరి. ఆడపిల్లలకి చదువెందుకురా అని యెన్నిసార్లు చెప్పినా వినక జగన్నాథం పాడుచేసేడు" అని కల్లేర్ర చేసినది. పాపము మహాలక్ష్మి గడగడలాడుచు పుస్తకము మొకమూల పారవేసి ఊరకొన్నది. ఆమె బహునేర్పుతో నేర్చుకున్న కుట్టుపని చేయబోయేసరికి నరసమ్మ కేవి లేనిపోనిపనులు కనబడుచుండెడివి.

మొదటిసారియే యింతపని జరుగుటచేత అమాయకురాలగు మహాలక్ష్మి హడలిపోయినది. తల్లిదండ్రుల దగ్గిర అతిముద్దుగా పెరిగిన దాఅమ్మాయి. జగన్నాథము పైనికాని, మేనల్లుడగు నరసింగరావు పైనిగాని ఉన్న అభిమానము నరసమ్మకు మేనకోడ లగు మహాలక్ష్మిపైని లేకపోయినది. కోడ లగుటయేకాబోలు నందుకు కారణము?

నరసమ్మ అన్నిరీతుల కోడండ్రికము పెట్టుచున్నను ప్రేమపూరితహృదయు డగు ప్రాణేశ్వరుని సమాదరణ మహాలక్ష్మికి పూర్తిగాకలదు. తల్లి యెదుట నిలిచి యెదురుమాటలాడు సాహసము లేకపోయినను, రమణారావు మహాలక్ష్మిని యేకాంతమున నోదార్చుచుండెడివాడు. హృదయేశ్వరుని నిర్మలప్రేమ తనసొమ్మొకదా యను తలపుమాత్రము మహాలక్ష్మి కత్తింట్లో ఓరట కలిగించెడిది.

౪

రెండవసారి మహాలక్ష్మి ద్రాక్షారామమునకు పంపబడెను. ఈమధ్యను రమణారావును ఒక్కసారి పంపమని జగన్నాథము నరసింగరావును మూడుసారులు ద్రాక్షారామమునకు బంపెను. కాని నరసమ్మకుమారుని పంపుట కిష్టపడలేదు. మేనల్లుడు తన తండ్రి పేరువాడగుటచేత నరసమ్మ నరసింగరావునకు వేయివిధముల మర్యాదచేసి అభిమానము పడెడిది. కాని రమణారావును పంపమను సరికిమాత్ర మామెకు కష్టముగా కనపడెడిది. అందుచే జగన్నాథము సాధనోపాయముగానక మహాలక్ష్మిని ప్రయాణముచేసి అత్తవారింట దిగబెట్టినాడు.

కోడలు యింటప్రవేశించినపుడు నరసమ్మ ఆమెను పలుకరించనైననులేదు. మహాలక్ష్మి తిన్నగ గదిలోనికి బోయినది. రమణారావు నిండారుప్రేమతో హృదయేశ్వరిని కౌగిటజేర్చి యశ్రువులు రాల్చినాడు. మహాలక్ష్మికి కూడ దుఃఖ మాగలేదు. చిరవియోగానంతరగాఢపరిష్వంగ సుఖమున మైమరచి ఆయువతీయువకు లట్లేకొంతసేపుండిరి

ఇంతలో నరసమ్మ గది యవతలనుండి "ఏమి నాయనా! అవతలమున్నబూ వాళ్లూ నీకోసం కనిపెట్టు కుని కూర్చుంటే నువ్వింట్లో ఉండిపోతే యెలాగ? అవతల పనులు ముందుచూసుకో, గదిమాటకేం? గది యెక్కడికీ పారిపోదు" అన్నది

నిజభార్యాపరిరంభణమున తన్మయుడై యున్న రమణారావునకు మెలకువవచ్చినది. మహాలక్ష్మికి తానున్నది అత్తిల్లుగాని జన్మగృహముకాదని జ్ఞప్తికి వచ్చినది. ఇద్దరును తత్క్షణము గదిదాటి పైకివచ్చిరి. రమణారావు వీథిలోనికి పోయినాడు. మహాలక్ష్మి గృహకృత్యములలో మునిగిపోయినది.

రమణారావు పై అధికారులవద్దనూ, గ్రామములోను మంచిమర్యాదస్థు డనిపించుకొనెను. కరణీకపు విధులు చురుకుగా నిర్వర్తించుచు నలుగురు కరణముల లో తెలివిగలవా డనుపించుకొనినాడు. నాఖర్లకీ, చాకర్లకీ యేమియు లోటులేదు.

ఉదయముననే లేచి కాల్యకృత్యముల నిర్వర్తించుకొని పెరటిలోనున్న పూలమొక్కలకును, కూరకాయల చెట్లకును మహాలక్ష్మిసహాయముతో నాతడు నీళ్లు పోయుచుండెడివాడు. బాలభానుని అరుణకిరణములు తనవిశాలఫాలముపై ప్రతిఫలించుచుండ, మహాలక్ష్మి గమనాలసయై కలశమున జలముదెచ్చి భర్త కందించుచుండెడిది. ఉదయమున లక్ష్మీనిలయమైన యాపూలతోటమధ్య నాదంపతులను జూచినవారికి ప్రణయదంపతులగు "సీతారాములు" జ్ఞప్తికిరాక మానరు.

తాను పెంచినట్లుపుష్పించి కాయలు కాచినపుడు రమణారావు సంతోష మింతంతకాదు. దినమును ఉదయమున కూరగాయలు స్వయంగా కోసితెచ్చి తరుగమని మహాలక్ష్మికి అందిచ్చుచుండువాడు. సాయంసమయమున పుష్పములుతెచ్చి ముడుచుకొమ్మని యిచ్చుచుండును. మామిడిచెట్టున పండినపండుతెచ్చి ముక్కలు చేసి యింటఅందరకును సరిగా పంచిపెట్టుచుండును.

ఇంటికి సరిపోవునన్ని కూరగాయలు స్వేచ్ఛగా నగుచున్నవికదాయని నరసమ్మ మహాలక్ష్మిని ఆపనినుండి మాత్రము అడ్డుపెట్టలేదు.

౫

మహాలక్ష్మి రెండవసారి ద్రాక్షారామము వచ్చిఆరు నెలలు కావచ్చినది. విజయదశమిపండుగకు అల్లుని కూతు

కుని తీసుకురమ్మని నరసింగరావును జగన్నాథము పంపినాడు. నరసమ్మ కుమారుని పంపకపోవుట సరికదా కోడలినిసహితము పంపుటకు వీలులేదని ఖండితముగా చెప్పివేసినది.

“మహాలక్ష్మి గమనాలసయై......భర్త కందించుచుండెడిది.”

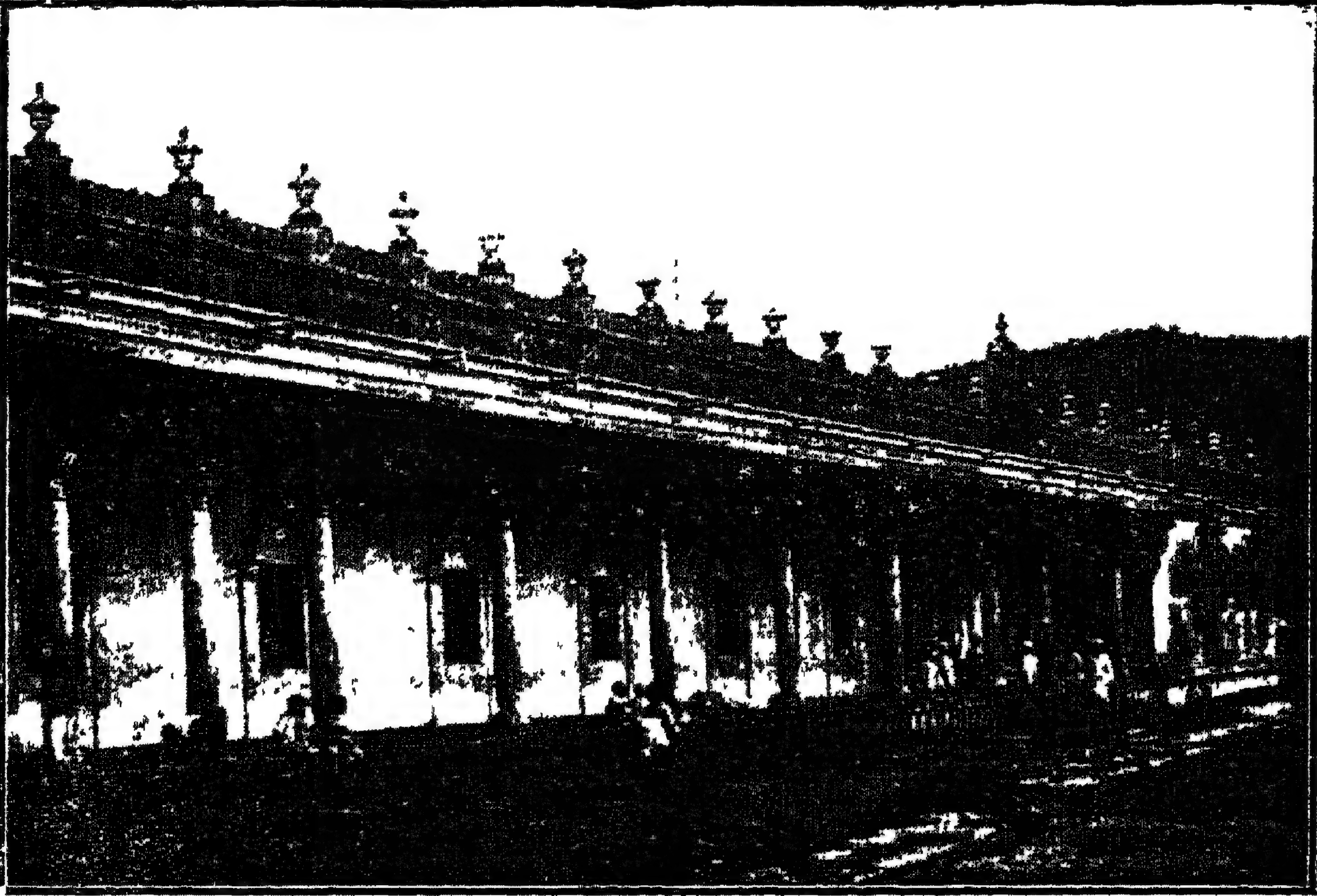
సంక్రాంతిపండుగకు గూడ నిదేరీతిగ జరిగినది. శేషమ్మ పాపము కుమార్తెనుచూచి వచ్చుటకై ద్రాక్షారామ మెన్నిసారులో ప్రయాణమైనను జగన్నాథము అడ్డుపెట్టుచుండెడివాడు. నరసమ్మనే పట్టుదలమనిషి అనుకుంటే ఆమెకంటెను పట్టుదలమనిషై పోయినాడు జగన్నాథము. “మనపిల్లాణ్ణి యెన్నిమార్లు పంపినా ఒక్కమారు పిల్లని పంపని దానింటికి నువ్వెలాగెళతావు; సిగ్గులేదూ?” అని భార్యని కూకవేయుచుండెడివాడు జగన్నాథము. శేషమ్మ యేమిచేయుటకును తోచక కుమార్తెకొరకు బెంగపెట్టుకుని కంట నీరుకార్చుచుండెడిది.

క్రమక్రమముగా రమణారావున కింటిలోని పోరు ఎక్కువై పోయెను వీధిలోనివ్యవహారములుచూచుకొని విసుగెత్తి యింటికివచ్చేసరికి ఆతని మనస్సునకు శాంతిలేకపోయెడిది. నరసమ్మ వీలుబడి అంతకధికమై పోవుచుండెను. నేరముండినను లేకపోయినను గూడ కోడలిని చూచుసరికామెకు “నల్లేరుపైబండి” సామ్యమైనది. కుమారునిసౌఖ్యము నామె గమనించుటలేదు. చుట్టుప్రక్కల గృహములలో చెప్పుకొనుచున్న మాటల నామె లక్ష్యపెట్టలేదు సహజ సదయహృదయుడైన తమ్ముని ముఖమైనను ఆమె చూడకపోయెను. ఆమె తన దృష్టినంతను కోడలిని యేలుబడిచేయు విషయమున కేంద్రీకరించినది. కుమారునితో కోడలుపైన నేరములు చెప్పుచుండెడిది. అతడేమియును భార్యననకపోవుట చూచి యామె చరింత మండిపడెడిది. కొడుకును కోడలును ఒకగంట కాలము విలాసముగ గదియందుండినచో నామె కంట్రగించుకొనెడిది. “మొగణ్ణి వలలోపడేసుకుందమ్మా! వాళ్ళిద్దరూ ఏకమై పోయేరు. ఇంక నేను ఏ నుయ్యో గొయ్యో చూసుకోవలసిందే” అని ఆమె నిష్కారణము ఇరుగు పొరుగులతో ముచ్చటించుచుండెను. ఈవిధముగ నామె నిరంకుశత్వము భరింప శక్యముగాక పోయినది.

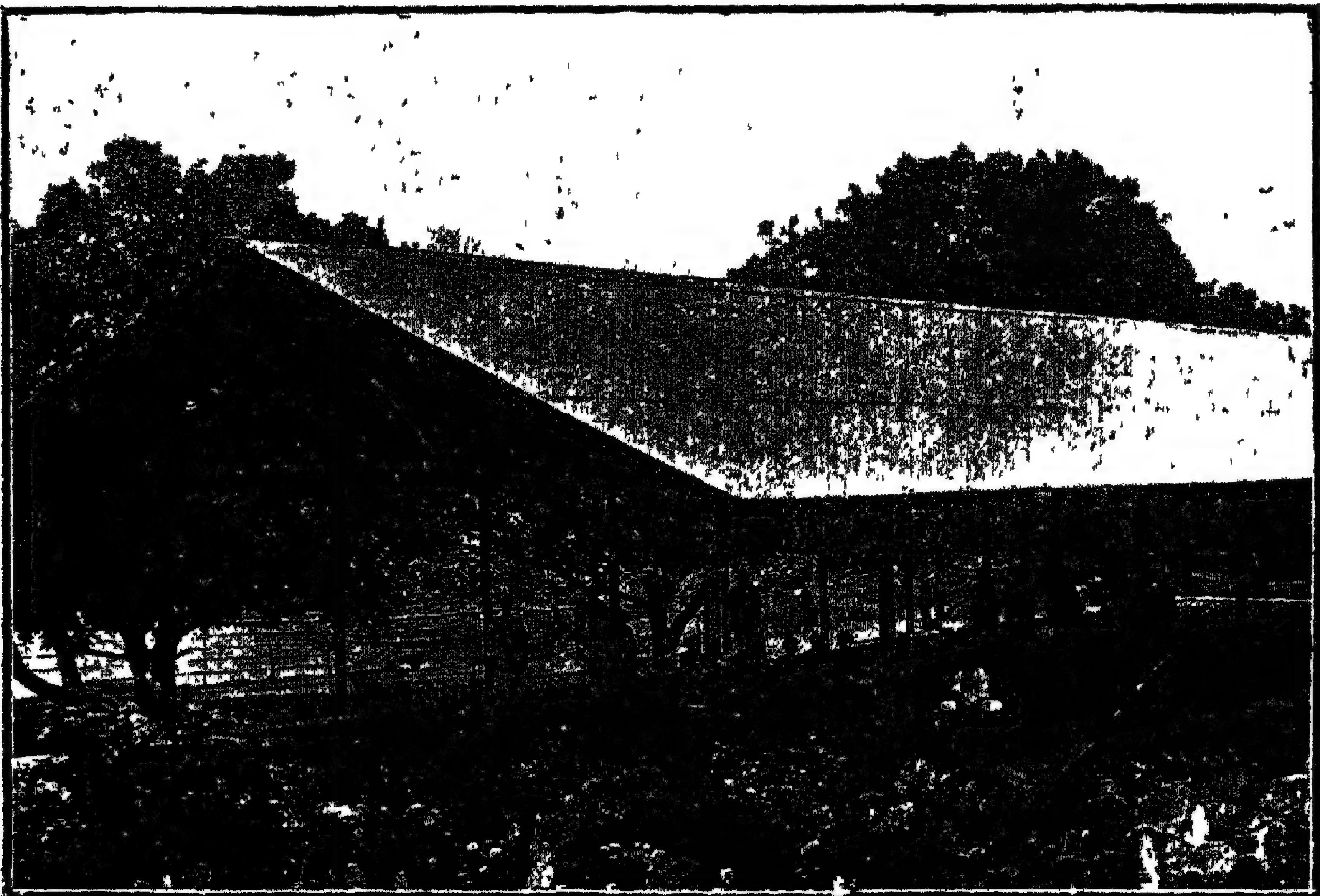
అమాయకురాలగు మహాలక్ష్మి ఒక్కనాడైనా భర్తతో అత్తగారు పెట్టు బాధలను గురించి చెప్పలేదు. కాని రమణారావు మాత్ర మీ సంగతినంతను కనిపెట్టినాడు. తనకొరకుగదా పరమసాధ్వి యగు మహాలక్ష్మి యిన్ని బాధల నందుచున్నది? దీని కేదైన సాధన మాలోచించి మహాలక్ష్మి బాధలను నివారించకున్నచో, ఆపాప మంతయు తనదని యాతడు గ్రహించినాడు. అది మొదలు ఆత డనేకవిధములగు నాలోచనలలో మునిగిపోవుచుండెడివాడు.

౬.

రమణారావున కింక నింటిలో నుండుట కష్టమై పోయినది. అకారణముగ పరమగుణఖనియగు మహాలక్ష్మిని తల్లి బాధించుట నాతడు చూడలేకపోయెను. ఇంటకలతలు తగ్గుమార్గ మగుపడలేదు. భార్య నొక కొంత కాలము రామచంద్రపురము పంపుటకు తల్లి ఒప్పుకొనదు. నిరంకుశత్వము మానదు. తెగించి చివరకు భార్యనైగాని తల్లినిగాని యెవరినో యొకరిని కొంతకాలము

౧౮. శ్రీ హత్తీరాంజీ మఠము—తిరుపతి

౧౯. ఆళ్వారుచెరువునొద్ద ధర్మశాల—తిరుపతి

౧౨. ఆకాశగంగ—తీర్థము—తిరుమల

౧౩. అలిపిరి మంటపము—తిరుమల

విడిచిపెట్టకుండినచో నీస్వాపహారము స్థిరపడదని యాతడు నిశ్చయించెను. తత్‌క్షణమే కరణికపుటుద్యోగమునకు రెండు సంవత్సరములు సెలవుపెట్టినాడు

ఒకనాటియుదయము ఎనిమిదిగంటలకు రమణారావు యింటిముందొక రెండెడ్లబండి వచ్చి నిలిచినది. తత్‌క్షణము మహాలక్ష్మియు, రమణారావును ఎక్కగా బండి సాగినది.

నరసమ్మ ఆశ్చర్యమునకు మేరలేదు. తన నిరాఘాట నిరంకుశత్వమున కెన్నడుగాని యెదురాడియెరుగని కుమారుడిట్లు తనతో చెప్పకుండ భార్యతో గూడ ప్రయాణమైపోవునని యామె కలలోనైన ననుకొనలేదు. కుమారునిమాటకేమి? కోడలైనను "అత్తా, వెళుతున్నాను''అని చెప్పినపాపమున బోలేదు. తీవ్రబుద్ధిగల నరసమ్మకు శృంగభంగమైనట్లైనది. ఆమె యేదియో కొంప మునిగిపోయిన ట్లేడ్చినది.

ఇరుగుపొరుగు లమ్మలక్కలు నరసమ్మ చుట్టునుజేరి ఓదార్పనారంభించిరి. ఈ ఓదార్పు లన్నియూ నరసమ్మ కోపాగ్నిపై నాజ్యధారలైనవి. "ఏమిటో! ఉన్నంతకాలం కొడుకునీ కోడలినీ ఒక్కనాడైనా సుఖపడనిచ్చిందమ్మా? రాక్షసిలాగ యేలుబడిచేసికొని తినేసిందిగాని. పాపం! మహాలక్ష్మి నిజంగా మహాలక్ష్మిలాంటిదేనమ్మా; ఆ అమ్మాయిగనక భూదేవిలాగ ఓర్చుకొంది. ఇంకొకర్తెఅయితే యీపాటికి యిల్లుమూడు ముక్కలూ నాలుగుచెక్కలూ అయివుండును. పాపం, యీ పోరుపడలేక రమణారావు చివరకి తెగించేడు'' అని తిరిగిపోవునపుడు వారిలోవారు ముచ్చటించుకొనుచు సాగిపోయిరి.

౭

ఆనాడే రమారమి పదకొండుగంటలగుసరికి రామచంద్రపురములో జగన్నాథము గారియింటిగుమ్మము ముందు బండి నిలచినది. రమణారావును, మహాలక్ష్మియును అందునుండి దిగి యింటిలోనికి బోయిరి. మహాలక్ష్మి అశ్రుగళితనయనములతో చప్పున తల్లి కౌగిటిలోనికిబోయినది. మాతృప్రేమవాహిని యిరుదరులును దాటి పొంగిపొరలి శేషమ్మకండ్ల నుండి ధారారూపముగా బయలుదేరి మహాలక్ష్మి మూర్ధమును ముంచివేసినది.

తలవనితలంపుగ కుమార్తెయునల్లుడును వచ్చుటచేత జగన్నాథము "దీనికేదో తగినకారణం ఉండాలి" అనుకున్నాడు. జగన్నాథమునకు రమణారావు నమస్కారమొనర్చెను అల్లుడు కూర్చొనినతర్వాత "అబ్బాయీ! మ వ్విలాగైపోతావని నే ననుకోలేదుసుమా! నరసింగరావుని యెన్నిమాట్లు పంపినా ఒక్కమారూ పిల్లని పంపడానికి నీకు ధైర్యంలేకపోయింది. నీతల్లి మూర్ఖురాలైతే నీకైనా ధైర్యం ఉండొద్దూ? నువ్వు చదువుకున్నవాడివేమో, నీతెలివితేట లెక్కడికి పోయేయి?" అని మేనల్లునిదగ్గరనున్న చనువున కోపము చేసినాడు.

రమః—మామయ్యా! నన్నేంచెయ్యమంటావు? ఆవిడ మాటకెదరించి మాట్లాడ్డం నాకెన్నడూ అలవాటు లేదు. నేను మీపిల్లని పంపమన్నా ఆవిడ కిష్టంలే

"మహాలక్ష్మి అశ్రుగళితనయనములతో ... తల్లికౌగిటిలోనికిబోయినది.''

నప్పుడు యేంలాభం ఉంటుంది? కొసకి యింట్లో అల్లరులు భరించలేక తెగించి బైలుదేరి యీలాగొచ్చేసేం. ఇంతకంటే నా కేంచెయ్యడానికీ తోచలేదు.

అని రమణారావు కొన్నివివరములు చెప్పిన తర్వాత జగన్నాథము శాంతిపొందినాడు.

౫

ఐదారురోజులు గడిచినవి. గృహాముసం దేపనులును చేయనవసరములేనందున మహాలక్ష్మి నిత్యమును పతిసాన్నిధ్యమున నుండెడిది. ద్రాక్షారామములో వలెగాక ఏయాటంకములును లేక వారిద్దరి ప్రేమలతలును దినదినమును పెరిగి గాఢముగ నల్లుకొని పోవుచుండెను. శేషమ్మ వారియన్యోన్యానురాగమును జూచి అమితానంద భరితురాలయినది. ద్రాక్షారామములో మహాలక్ష్మిపడిన బాధలు వినుటచేత నామెకు గలిగిన విచారము మాయమై పోయినది. రోజుకిరోజునూ ఆ దంపతులు ద్విగుణీకృత ప్రణయపూరితులై గడుపుచుండిరి. గడియ యెడబాటు వారికి యుగమైపోయినది.

ఇట్లు నెలరోజులు జరిగినవి. ఇంకెన్నాళ్లు రమణారావత్తవారింట్లో నుండగలడు? ఈసంగతిని గురించియే అతడు మహాలక్ష్మితో నిత్యము ఆలోచించుచుండెను చివర కాతడు రామచంద్రపురమునకేయుండిపోయి వర్తకము చేసుకొనుటకు నిశ్చయించెను.

రామచంద్రపురములో జగన్నాథమునకు వేరొక గృహ మున్నది. రమణారావాగృహమందుండుటకును ప్రస్తుతము వర్తకమునకుకావలసిన మూలధనమును సాధన సామగ్రిని యిచ్చుటకు జగన్నాథ మొప్పుకొనెను. కూతురును, అల్లుడునూ, ఉన్న ఊరిలోనుందురు కదా యని శేషమ్మ సంతోషించినది. తమపిల్లలు సుఖపడితే యెవరికి సంతోషము ఉండదు?

చెరువుగట్టున జగన్నాథమునకున్న రెండవగృహము చాలసౌఖ్యమైనది. తక్షణం కూలీలను పెట్టి ఆయింటికి వెల్లవేయించి శుభ్రపరిపించినారు. రమణారావు స్వయముగ నాయింటికి వెళ్లి తగినసౌకర్యము లన్నియును ఏర్పాటుచేసుకున్నాడు. జగన్నాథముగారి ఒంటియెద్దు బండిమీద మహాలక్ష్మి తల్లితోగూడ క్రొత్తయింటికి జని తగిన యిమ్ములన్నియు మాచుకొని పురమాయింపులు చేసినది.

మహాలక్ష్మి ఆనందానికి మేరలేదు. ప్రాణేశ్వరుని తో నేకశయ్యపైనుండి భావియోచనలలో నామె తేలిపోయినది.

౬

క్రొత్తయిల్లు తయారైన తరువాత, రమణారావు మామగారితో మరునాటిరాత్రికి వచ్చెదనని చెప్పి కాపురమునకు కావలసినసామగ్రి తెచ్చుకొనుటకు ద్రాక్షారామము బయలుదేరెను.

మహాలక్ష్మి ప్రాణేశ్వరుని పాదపద్మముల నంటుకొని తప్పక మరునాటిరాత్రికి రావలెనని ప్రార్థించినది. ఆ ప్రేమమమూర్తిని కౌగిలించుకొని ముద్దాడి రమణారావు బండియెక్కెను.

నరసమ్మ కుమారుడు చేసినపనికి ఆగ్రహపరవశురాలై యుండెను. ఆతడు యింటిలోనికి వచ్చుచున్నపుడామె పలుకరించలేదు. రమణారావు మాత్రము తల్లికి నమస్కరించి "అమ్మా! నా తప్పు క్షమించు. మనశ్శాంతి దొరక్క నేను నీతో చెప్పకుండా యీపనిచేసేను. ఇప్పుడు మనం రామచంద్రపురంపోయి హాయిగా వేరొక యింట్లో ఉండవచ్చును. నిన్ను తీసు కెళ్లడానికి వచ్చేను" అన్నాడు.

నరసమ్మ మారు పలుకలేదు. ఆమె కండ్లలో నీళ్లు ప్రత్యక్షమైనవి. దుఃఖము, కోపము, పుత్రప్రేమ ఒక్కమారుగ నామెహృదయమున ముప్పిరిగొన్నవి. ఆమె కొంతసేపట్లు ఊరుకొని చివరకు మనస్సు నిశ్చయముచేసుకొన్నట్లు నిట్టూర్పువిడిచి "నాయనా! వెంకట్రమణా! లేక లేక ఒక్కబిడ్డడవైనందుకు నాకు నువ్వుచేసిన శాస్తి చాలును. యింకొకొడుకు నాకున్నట్లయితే నువ్వునన్నిల్లా దుఃఖపెడతావా? నీకు నాకంటే పెళ్లామే యెక్కువైపోయింది. ముసలిముండనై బ్రతికిఉండడం నాదే పొరబాటు" అన్నది.

రమ—అమ్మా! ఇల్లాకోపగించకు. ఇంట్లోఉన్న పోరుకి మనశ్శాంతి లేక తొందరపడ్డాను. నావల్ల అపరాధం వచ్చింది. క్షమించు.

నర—నీవల్ల అపరాధంలేదు. మొండిదాన్నై నలుగురిలో నా అవమానంపొందికూడా బతికుండడం నాది అపరాధం. చిన్నప్పటినుంచీ నిన్ను పెంచి పెద్దవాణ్ని చేసినందుకు నాకు ప్రతిఫలం యిది. మొన్న వచ్చిన దాన్ని వెనకేసుకుని దానిముందర నన్ను గడ్డిపరకకింద కట్టేసేవు.

రమ—జరిగిందేదో జరిగిపోయింది. అమ్మా!త్వరగావంట చేసుకుని భోంచేసి మనం రామచంద్రపురం వెళ్లాలి. నేను కరిణీకానికి రెండేళ్లు సెలవుపెట్టేసేను. యీ రెండేళ్లపాటూ మనం అక్కడేవుండి మళ్లొద్దాం.

నర—నాయనా! నాకు నీపెళ్లాం ముందరజరిగిన పరాభవం చాలు. యింకా నీఅత్తవారందరిముందరా అవమానం పొందడానికా నేను రావడం? నేను మాత్రం అక్కడికి రానుసుమా!

రమ—ఇంక యెంతచెప్పినను తల్లిరాదని నిశ్చయించి "అమ్మా! సరే! నీయిష్టమెలాగో అలాగే కాని—నేనిప్పుడు కొంతపాత్రసామాను ప్రస్తుతం నాఅవుసరం కోసం పట్టుకెళ్లాలి. ఏమేం పట్టుకెళ్లమంటావో చెప్పు—" అన్నాడు.

నర:—యిక్కడ కాపురంఉండేవాళ్లకే యీసామానుకాని, దేశాలవతలకి తీసుకెళ్లడానికి వీలులేదు. నిన్ను రామచంద్రపురంలో ఉండమని యెవరుచెప్పిపెట్టేరో వాళ్లే నీకుసామానుకూడా యిస్తారు.

రమ:—అమ్మా! నువ్వు అలాగంటే నేనేంచెప్పేది? నేను తప్ప యింకెవరు నీసామాను వాడేవాళ్లు నీకున్నారు చెప్పు? దయదలిచియిస్తే ఒక్క కాసంతైనా పోకుండా తీసుకొచ్చేస్తాను—"

నర:—అబ్బాయీ! నా కిన్నిమాటలు పనికిరావు. నువ్వు యిక్కడ ఉంటే వుండు—లేకపోతేమానీ—కాని సామానుమాత్రం యిక్కణ్ణుంచి కదపడానికి వీలులేదు.

రమణారావు శాంతవచనము లెందుకును పనికిరాలేదు. ఆతడెంత ప్రార్థించినను నరసమ్మ మనస్సు కరిగినది కాదు. చివరకతనికి కోపమువచ్చినది. ఎంతసేపని ఓర్చుకొనఁగలఁడు?

" అమ్మా! నీ అనుమతిలేకుండా యేపని చెయ్యడానికి యిష్టంలేకనే నింతసేపు నిన్నుప్రార్థించేను. కన్నకొడుకునైన నాసుఖం నువ్వుఆలోచించలేదు. పెద్దదానవు నీకింతకార్పణ్యం తగదుసుమా! మా నాన్నగారి ఆస్తికి నీకెంత హక్కున్నాదో నాకూ అంతే ఉన్నది. నాకుకావలసిన సామాను నేను తీసుకెళ్లకమానను."

కొడుకుజవాబు నరసమ్మకు ఆశ్చర్యంకలిగించినది. అంతధైర్యముగా జవాబుచెప్పునని యామె యనుకొనలేదు. ఆమెకోపాగ్నికీమాట లింధనములైనవి. "సరే! తీసుకెళ్లు.ఎంతతీసుకెళతావో చూస్తాను" అని యామెయన్నది.

ఈసంభాషణ అయినతర్వాత రమణారావు తల్లి మాటలు వినకుండనే వీథిలోనికి పోయెను.కుమారుడుపైకి దాటినవెంటనే నరసమ్మ కొంతసేపు దీర్ఘాలోచనలో మునిగిపోయినది. భావసంఘర్షణచేత నామెముఖము ఎఱ్ఱబడిపోయెను. ఆమె కనుగొలుకులయం దశ్రులుచిమ్మినవి.

పుట్టినదిమొదలుగ తలిదండ్రులవద్దను అత్తవారింటనుగూడ నరసమ్మయాజ్ఞ నిరాఘాటముగ కొనసాగుచుండెడిది. అట్టి యామెకు నేటి ఎదిరింపుమాటలు శూలములై తాకినవి.

ఆదీర్ఘాలోచననుండి ఎట్టకేలకామె లేచినది.ఆమె ముఖమందొకసునిశ్చలభావము ప్రస్ఫుటమగుచున్నది.సర్వప్రపంచసంబంధములను వదులుకొనిన నిర్భయురాలి వలె నామె కనబడుచుండెను. ఆక్షణమున నామె ముఖలక్షణములు భయంకరములై యుండెను.

నరసమ్మ త్వరితగతినిలేచి వీథితలుపు బిగించినది. లోపలయింటితలుపులకు లోపలనే గడియలు వేసినది. వెంటనే పెరటిలోనికిపోయి, నడుమునకు కట్టు బిగించుకుని "గుభాలు"న నూతిలోనికి ఉరికినది! ఆగంభీరశబ్దము అప్పుడే యింటికిచేరుకొనుచున్న రమణారావు విన్నాడు. అతిసాధుహృదయుఁడైన యువకుఁడాతఁడు. "ఏదోప్రమాదం జరిగిందిరా" అనుకున్నాడు. వీథిద్వారముదగ్గరకు పోయిచూడగా నది లోపలబిగించియున్నది.దీనితో ఆతని యనుమానము మరింత దృఢమైనది. వెనుకముందు లాలోచించకుండప్రహరీగోడ నొక్కదాటునదుమికి పెరటిలో

బడినాడు. అతడు నూతిలోనికి తొంగిచూచుసరికి, యింకే మున్నది? తల్లి నూతిలో కొట్టుకొనుచుండుట చూచినపు డతనికి ధైర్యమాగినదికాదు. నూతిగిలకమీద నున్నని చే ంతాడు వ్రేలాడుచున్నది. ఆ త్రాడు తనబరువును ఆపఁ గలదా? లేదా? యనుసందేహ మాసమయమున నతనికి తోచలేదు. "అమ్మా" యని కేకవైచి తత్క్షణ మాత్రాడు పట్టుకొని నూతులోనికి దిగజారినాడు. త్రాడు తెగి

"అమ్మా! యని కేకవైచి...నూతులోనికి దిగజారినాడు."

పోయినది. రమణారావు "గుభాలు"న నూతిలో పడి పోయెను.

రమణారావున కీతరాదు. నూతిలో రెండునిలువు లపైగ నీరున్నది. నూతిగోడకు మెట్లులేవు. తల్లిని రెండుచేతులతోడను గట్టిగా పట్టుకొనినాడతండు. తల్లియు, కొడుకును ఒకరినొకరు పట్టుకొని, మునుగుచు, తేలుచు చివరకు ప్రాణములను వదలివేసి అడుగుబట్టి పోయిరి. నరసమ్మ మూర్ఖత్వము రెండుప్రాణములతో శాంతించినది.

* * * *

సాయంత్రము నాలుగుగంటలైనను యింటి తలుపులు తెరువబడకపోవుటచూచి యిరుగు పొరుగులవా రనుమానించిరి. రమారమి ఉదయము పదిగంటలప్పుడు నూతినీళ్లలో నేదోశబ్దము విన్నట్లుగా కొందరు చెప్పిరి.

నలుగురు పెద్దమనుష్యులను దగ్గరబెట్టుకొని యిద్దరు యువకులు గోడదాటి వీథిద్వారము తెరచిరి. ఇల్లంతయు నిర్మానుష్యముగ నున్నది. ప్రొద్దుట వంట చేసినజాడలేలేవు. రమణారావు రామచంద్రపురము నుండి తెచ్చినచేతిపెట్టె యింకను వీథిచసారాలోనే యున్నది.

అందరును నూయిదగ్గర చేరి బలమైన పగ్గములతో మనుష్యులను లోపలకు దింపి వెతికించి రెండు శవములను బయటికి తీయించినారు. జననీ బాహుబంధముల జిక్కి రమణారావును, కుమారుని బాహువుల నిమిడి నరసమ్మయును కొయ్యబారి పోయి యుండిరి. ఆ శవములను విడదీయుటకై యచ్చటివా రొనర్చినప్రయత్నము లన్నియు విఫలము లయినవి.

౧౧

* * * *

మహాలక్ష్మి తల్లితో తమ ముందు కాపురము నుగూర్చి యెన్నియో ముచ్చట లాడుచుండెను. "అమ్మా! మాయింట గృహప్రవేశంనాడు మీరంతా భోజనానికి రావాలిసుమా! తరుచు నువ్వూ తమ్ముడూ మాయింటికి మనబండిమీద వస్తూవుండాలి. మీఅల్లుడు యింక ద్రాక్షారం వెళ్లనే వెళ్లరుట. రేపే గృహప్రవేశం గనుక యీరాత్రి యే వేళకే నా ఆయన రాకమానరు. ఇక్కడ ప్రవేశించిన తరువాత యెవరిపోరూ లేకుండా రోజూ మిమ్మన్ని అందరినీ చూస్తు సుఖంగా వుంటాము. తమ్ముణ్ని మాత్రం వారంరోజులుపాటు ముందుగానాదగ్గిరే ఉంచుకుంటాను. నాబీరువా, బొట్టుపెట్టె, హార్మోనీపెట్టె, పుస్తకాలుఅన్నీ అప్పుడేసర్దీసుకున్నాను. కోడికూసినప్పుడు లేచితలంటుకుని బయలుదేరాలని నాన్న చెప్పినారు. ఈవాళే ఆయింటికి తోరణాలు కట్టించి గుమ్మాలకి పసుపూ కుంకుమా దాసీవాళ్ల చేత నాన్న పెట్టించేరట! అమ్మా! నాఫరమటావు

దూడని నేనింక మీకివ్వను. నేనే తీసుకుపోయి పాలు తీసుకుంటాము. ఇన్నాళ్లూ మీరే ఉంచుకున్నారు. యింకా నాకివ్వరా యేమిటి ?"

శేషమ్మ వంటచేసుకొనుచు కుమార్తె ముద్దుమాటలకునూ, అమాయకపు హృదయమునకును ఆనందభరితురాలగుచుండెను. ఆవిడ కూతురును ముద్దుబెట్టుకుని "తల్లీ! నువ్వు వేరింటికాపురం చేస్తూంటే, నేనూ, మీనాన్న తరుచు భోజనానికి వస్తూ ఉంటాములే, హాయిగా ఒక్కపనైనా ముట్టుకోకుండా నీచేతవండించి పెట్టించుకుంటాను. మాఅమ్మా! నువ్వూ, నీ మొగుడూ కాపురం చేస్తూ సుఖంగాఉంటే మాకంతేచాలమ్మా!" అని నిండారుసంతోషముతో నవ్వుచు మారుపలికినది.

పైవిధమగు సంభాషణలతో, హృదయాహ్లాదకరములైన భావియోచనలతో, మహాలక్ష్మి కారోజు పగలంతయు క్షణంలో గడిచిపోయినది రాత్రి యెనిమిదిగంటలైనది.

సాయంత్ర మగుటతోడనే మహాలక్ష్మి చక్కగ నలంకరించుకొని ప్రాణేశ్వరునిరాక కెదురుచూచుచుండెను. నాటిరాత్రి భర్తతో తానుముచ్చటించవలసిన భాగములను సరిచేసుకొనుచు పడకగదిలో పందిరిమంచముపైనామె శయనించియుండెను. సర్వప్రపంచమును ఒక స్వర్గమువలె నామెభావనాదృష్టికి గోచరించుచుండెను

ఇంతలో జగన్నాథము ఇంటిలోనికివచ్చి "అమ్మాయీ! భోజనానికి రాఅమ్మా, రమణారావింకారాలేదు. రాత్రి భోంచేసి బండికట్టించుకుని వస్తాడేమో మరి. మనకేం పైవాడా యేమిటి? కనిపెట్టుకుని కూర్చోనక్కరలేదు. దా, అమ్మా" అన్నాడు.

మహా—నాన్నా! మీరంతా భోంచెయ్యండి. యీలోపుగావస్తే యిద్దరమూకలిసి భోంచేస్తాము. లేదా, నేనూ అమ్మా తింటాము.

సరేకదా అనుకుని జగన్నాథము భోజనమునకు కుమారునితోగూడ లేచెను.

మహాలక్ష్మి భర్తరావడమే తడవుగ ఆలస్యముగాకుండ భోజనమునకు లేచుటకై యాతని పట్టుపంచను పెట్టిలోనుండి పైకితీసి దండెముపై సిద్ధముగానుంచినది. గదిలోనున్న నిలువుటద్దము ముందుకు బోయి తన అలంకారములన్నియు సరిగానున్నవో లేవో చూచుకొని ఆనాటి తనయందమునకు తనలో తనేమురిసిపోయినది.భర్త కొరకు తను జడవేసుకొనగా మిగిలిన మగిలిన మల్లెపూలతో నొకదండగూర్చి పరుపుపై నుంచినది ఆహా! ఏమి మధురభావప్రపంచమున విహరించుచున్నది మన మహాలక్ష్మి!

౧౨

రమారమి తొమ్మిదికావచ్చినది. జగన్నాథము భోజనము ముగించిలేచెను. ఆతడు తాంబూలము వేసుకొనుచు వీథివసారాలో నొకకుర్చీపైఁ గూర్చొనియుండెను. నరసింగరావు గదిలో కూర్చొని చదువుకొనుచుండెను. శేషమ్మ యింక అల్లుడు రాడని నిశ్చయించి కుమార్తెను భోజనమునకు పిలుచుటకయి యివతలకు వచ్చినది. మహాలక్ష్మి రాత్రి తొమ్మిదిగంటలైననూ భర్త రానందుకు కారణమరయుచు శయనించియుండెను.

ఇంతలో వీథిగుమ్మమువద్ద నెవరో గట్టిగ తలుపు తట్టినశబ్దము వినవచ్చినది. తత్క్షణము మహాలక్ష్మి శయ్యనుండిలేచి "అమ్మా! అదుగోనే అల్లుడొచ్చేరు, యీవేళకి రారనిచెప్పేశేవు" అని చేతులో "హరికేన్" లాంతరు పట్టుకొని ఒక్కదాటున వీథివసారాలోనికి వచ్చెను.

జగన్నాథము "ఎవరువారు ? అవతల ?" అని గంభీరముగా ప్రశ్నించెను.

"మాది ద్రాక్షారం బాబూ" అని అవతలనుండి జవాబు వినవచ్చినది.

మహా:—అదేమిటినాన్నా ! అలాగడుగుతారు ? బండీ వచ్చింది. తలుపుతియ్యండి" అన్నది.

జగన్నాథము తలుపు తీసినాడు. మహాలక్ష్మి భర్తృసందర్శనలాలసయై గుమ్మము దిక్కు చూచుచుండెను. శేషమ్మ అల్లుడువచ్చుచుండెనని యచ్చటనే నిలచియుండెను. "బాప వచ్చేడా యేమిటి ?"అని అడుగుచు నరసింగరావు చదువుమాని లోపలినుండి వచ్చినాడు.

అప్పుడొక నల్లనిలావుపాటిమనిషి లోపల ప్రవేశించెను.

"ఏమోయ్! రామస్వామి! బండి యింతరాత్రి దాకా ఉండేమిటి?" అని మహాలక్ష్మి చిరపరిచితుడగు నాపురుషుని ప్రశ్నించెను.

రామస్వామి మారుమాటాడక జగన్నాథము చేతి కొక జాబిచ్చి "బాబూ! ఉత్తరం సిత్తగించండి. అన్ని సంగతులూ తెలుస్తాయి" అన్నాడు.

జగన్నాథము కవరుచింపి జాబు చదువుచున్న కొలదియు నాతనిముఖము వివర్ణమైపోవుచుండెను. ఆతని కణతలు కొట్టుకొనుచుండెను.

ఉత్తరము ముగించి ఒక్కక్షణమాత్రము గాఢముగ నాలోచించి "ఒశేయ్! నువ్విలారా!" అని భార్యను లోపలికి పిలిచి చెవిలో నేదియోచెప్పి "నువ్వు ధైర్యంగా ఉండాలి సుమా! లేకపోతే పిల్ల చచ్చిపోతుంది" అన్నాడు.

శేషమ్మ "ఇంకేంధైర్యం, నాయనో" అని ఒక్క అరుపరచి నేలపై గుభాలున పడిపోయినది. ఆమె రోదన ధ్వనులు మిన్నుముట్టుచుండెను. ఇదంతయు క్షణములో జరిగిపోయెను.

ఈ అడావిడిచూచి మహాలక్ష్మి లోపలికి పోయినది. నిముషములో సంగతులన్నియును ఆ నిర్భాగ్యురాలికి తెలిసిపోయినవి. ఇంకేమున్నది? మహాలక్ష్మి 'అమ్మో' అని మొదలునరకిన వృక్షమువలె నేలపైబడి పోయినది. ఆమె నోటినుండి మరి మాట రాలేదు. ఆమె హృదయ వ్యథయంతయును "అమ్మో" యను నార్తనాదమున నిమిడిపోయెను.

ప్రాణేశ్వరునితోగూడి నాటిరాత్రి యనిర్వచనీయానంద మనుభవించి సుఖప్రదమగు జీవనము గడుప నిశ్చయించుకొనుచు భావికల్పనల జేసుకొనిన సరళహృదయ— శుద్ధసాత్వికమూర్తి— మహాలక్ష్మి— నాటి రాత్రియే— హతాశయై— దుర్భర వైధవ్య దుఃఖమున నాజన్మాంతము గడపవలసివచ్చినది.

హావిధీ! నీకల్పన లచింత్యములు—అమానుషములు—అద్వితీయములు !!

* * * *

మహాలక్ష్మి గాఢాశాసౌధము నేలమట్టమైపోయినది. ఆమెసౌఖ్యలతలు— ప్రేమబంధములు— విచ్ఛేదము లైనవి. ఆమె జీవనద్వారమున నిలిచి విధి కఠోరకంఠస్వరమున భయంకరాట్టహాసము జేసినాడు. మహాలక్ష్మి వినిర్మల జీవనాంబరతలమున కారుమేఘములు క్రమ్మినవి; ఉరుము లురిమినవి; పిడుగులుపడినవి. మహాలక్ష్మి జీవనము దుఃఖభాజనమై పోయినది.

* * * *

౧౩

కాలము గడిచిపోయినది. ఎవ్వరికొరకును కాలమాగదు. ఈ నిరాఘాటకాలప్రవాహమునబడి కోట్లకొలది జీవననౌకలు, సుడిగుండముల గొట్టుకొనుచు, కెరటములతాకుడున భంగపడుచు, తుదకు మునిగిపోవు చుండును.

ప్రస్తుతపు మహాలక్ష్మి పూర్వపుమహాలక్ష్మికాదు. పూర్వపు మహాలక్ష్మి నవ్వులబండి — సంపూర్ణ వికసిత పద్మపత్రాయతేక్షణ — మహోత్సాహపూరిత సుందరానన—నవయౌవన పరిపోషిత మనోహరాంగి—సర్వజనానందసంధాయిని— నిరంతర హృదయేశ్వర పాదసేవా పరాయణ—మహాసాధ్వి.........ప్రస్తుతపు మహాలక్ష్మియో—నిరంతరవిషాదసంజనిత బాష్పధారాకలితలోచన-నిర్భరవైధవ్య దుఃఖనిదాఘ సంతప్త వివశీకృత మ్లానవదన—భర్తృవియోగశోకకాగ్ని కృశీభూతాంగి—అనవరత ప్రాణేశ్వర పవిత్రపాదధ్యాన నిర్వికల్ప సమాధినిష్ఠాగరిష్ఠ యగు ప్రణయయోగిని—కఠినోపవాసదీక్షాపరాయణ.

కృష్ణపక్షచంద్రునివలె మహాలక్ష్మి దినదినమును క్షీణించిపోవుచుండెను. ఆ మనోహర సుందరాననమున నవ్వు లేదు. కన్నులు లోతుకిపోయినవి. ఒక యమానుష తేజముమాత్ర మామెముఖమున విస్పష్ట మగుచుండెను. నిద్రాహారము లామెకు దూరమైపోయెను. జీవనాధారమగు నాహారముమాత్ర మామె బలవంతమున పుచ్చుకొనుచుండెను. ఆమె చిక్కి శల్యావశిష్టయై చూపరకు భయము గొల్పుచుండెను.

జగన్నాథముగారి పెరటిలోనున్న అంటు మామిడితోటలో నామె తన నివాస మేర్పరచుకొనెను. మూర్తీ

భవించిన శోకదేవతవలె నామె యొక చూతవృక్షమూల మున శీతలచ్ఛాయనుగూర్చొని నిరంతర భర్తృసాన్నిధ్య మును గల్పించుకొనుచుండును. తదేకధ్యాన నిమగ్నయగు నాయోగినీమూర్తినిగాంచి తల్లిదండ్రులు గుండెలు పగు లునట్లుగ దుఃఖించుచుండెడివారు.

"మూర్తీభవించిన శోకదేవతవలె.........భర్తృ సాన్నిధ్యమును గల్పించుకొనుచుండును.

సంవత్సరము గడిచిపోయెను. మహాలక్ష్మిస్థితి బొత్తిగ హీనమై పోయినది. ఆమెకు పరధ్యానము హెచ్చైపోయెను. ఒక్కొకరోజున నామె యీ ప్రపం చములో నున్నట్లే యుండదు. అనాడామె తల్లిదండ్రు లెంతపిల్చినను పలుకదు, భోజనముచేయదు, నిద్రపోదు. తనలో తా నేదియో యర్థములేనిమాటల నాడుకొను చుండును.

ఒకనాటిసాయంత్రము మహాలక్ష్మి యథాప్రకా రము తోటలో చెట్టుక్రింద గూర్చొని యుండెను. ఆనాటి ఉదయమునుండియు నామెయట్లే తోటలో నుండెను. జననీజనకు లెంతబతిమాలినను ఆమె పలుక లేదు సరికదా, భోజనముకూడ చేయలేదు. ఆనా డామె కన్నులనుండి అవిరళాశ్రుధార లొలుకుచుండెను.

సాయంకాలము నాలుగుగంటలకు జగన్నాథము వీథిలోనికి పనిమీదపోయెను. శేషమ్మ కుమార్తె దుస్థి తికి విచారించుచు వండుకొనుచుండెను. ఆరుగంటలకు నరసింగరావు ఆడుకొని యింట్లోకివచ్చి సోదరిని చూ చుటకయి తోటలోనికి పోయెను. అక్కడిస్థితి చూచు సరి కాతనిగుండె లదరిపోయెను. "అమ్మా! అక్కయ్య పడిపోయిందే" అని కెవ్వున కేకవేసెను.

శేషమ్మ ఒక్కఉరుకున తోటలోనికి వెళ్లినది. కుమార్తె నేలపై బడియుండెను. చలనములేదు; ఊపిరి యాడుటలేదు. శరీరము కొయ్యవారిపోయి చలువలు గ్రమ్మియుండెను. పవిత్రతేజమొకటి యామెకుప్కిం చిన వదనమున నింకను తాండవించుచుండెను.

శేషమ్మ కుమార్తెపై వ్రాలి యేడువసాగెను. మాతృదేవి దుఃఖముపొంగిపొర్లి పోయెను. ఇంక జగన్నా థము సంగతివేరుగ చెప్పనక్కరలేదు. అతడట్లే కూలబడి సంతతధారగ గన్నీరు గార్చుచుండెను.

నిశ్చలధ్యాన నిమగ్నయగు నా ప్రణయయోగిని కనులు మూతలుపడిపోయెను. ఆమహాసాధ్వి—ఆపతిప్రాణ ఆశుద్ధసాత్వికమూర్తి—ఆప్రణయ యోగిని—మహాలక్ష్మి— దుఃఖభాజనమగు నిహలోకమునకు స్వస్తి చెప్పినది.

* * * * *

ఏగృహమున నిజనాథునితో గలసి యిహలోక సౌఖ్యముల ననుభవింప నువ్విళ్లూరినదో, ఆయింటి యావ రణమున మహాలక్ష్మివంటి వ్యక్తి ప్రశాంతకౌముదీ ప్రవా హమున నిప్పటికిని సంచరించుచుండ చూచిన ట్లెరుగు పొరుగువారు చెప్పుచుందురు.

ద్రాక్షారామమున ఘోరదురంతములు జరిగిన గృహాంగణములందొకముదుసలిస్త్రీ, తలవంచుకొని నిశీథి నులందు విహరించుచుండునని యా గ్రామవాసులు చెప్పుదురు. ప్రొద్దుపోయినపిమ్మట నిప్పటికిని ఆ యింటి పరిసరములకు బోవుట కెంతధైర్యవంతుడును భయపడు చుండును.

అమృతవాహిని

పెనుమర్తి వెంకటరత్నము గారు [యువకవిమండలి]

౧ రంగము

మనుమసిద్ధి— మామా! యిప్పుడు కనఁబడిన యీకావిసంజ చీఁకటిలో వ్రాలిపోయిన దే!

తిక్కన—అవును, మానవజీవితముయొక్క చాంచల్యము తెల్పు నీ యుపాఖ్యానము జగన్నాటకకర్తయొక్క అపూర్వకల్పనా వైచిత్ర్యము—

మనుమసిద్ధి—మామా! జగమున దృశ్యము లగు నన్నియు నశ్యములేనా? మానవ జీవితములో మధురిమ లేదా?

తిక్కన—"యద్దృశ్యంతన్నశ్యమ్." నశ్యమగు వస్తుసృష్టిలో రసాపగ లుర్వీఁ బ్రవహింపఁజేసి, వానికి ననంతత్వము కలుగఁ జేసుకొనుటయే మానవజీవితములోని మధురిమ.

(నేపథ్యమున)

అస్తంగతుఁడైనాఁ డర్కుఁడు.

(ఇర్వురు నిష్క్రమింతురు.)

౨ రంగము

(మనుమసిద్ధి యేకాంతవిహారములోనుండును)

అవును, నశ్యమగు వస్తుసృష్టిలో రసాపగలు ప్రవహింపఁజేసి వానికి ననంతత్వము కలుగఁజేయుటయే జీవితమధురిమ.

(ప్రవేశము: ప్రతీహారి)

ఏలినవారి నెదురుచూచుచున్నవారెవరో!

మనుమసిద్ధి—శీఘ్రముగ ప్రవేశపెట్టుము.

(ప్రవేశించును: ఒకశిష్యుఁడు)

మహారాజా! ఇంతకంటె దుర్వార్త యేమున్నది? కవిబ్రహ్మ-తిక్కన సోమయాజి-మరణించినాఁడు. (కన్నీరు)

మనుమసిద్ధి—(రసతన్మయుఁడై) విప్రుఁడా! ఏమంటివి? మామ చనిపోయెననియా?- అదిగో! చూడుము! ఆ భారతరణరంగమున వీణాగానము చేయుచున్నాఁడు. కను లుండియు చూడలేవేమి? ఆహా! యేమి, అమృతవాహిని?

(విప్రుఁడు-నిశ్చేష్టుఁడు)

నశ్యమగు వస్తుసృష్టిలో రసాపగలు ప్రవహింపఁజేసి అనంతత్వము నొసంగిన నా మామ చనిపోవుటా?

హరిహరనాథా! ఏమి వీరి వెఱ్ఱి?

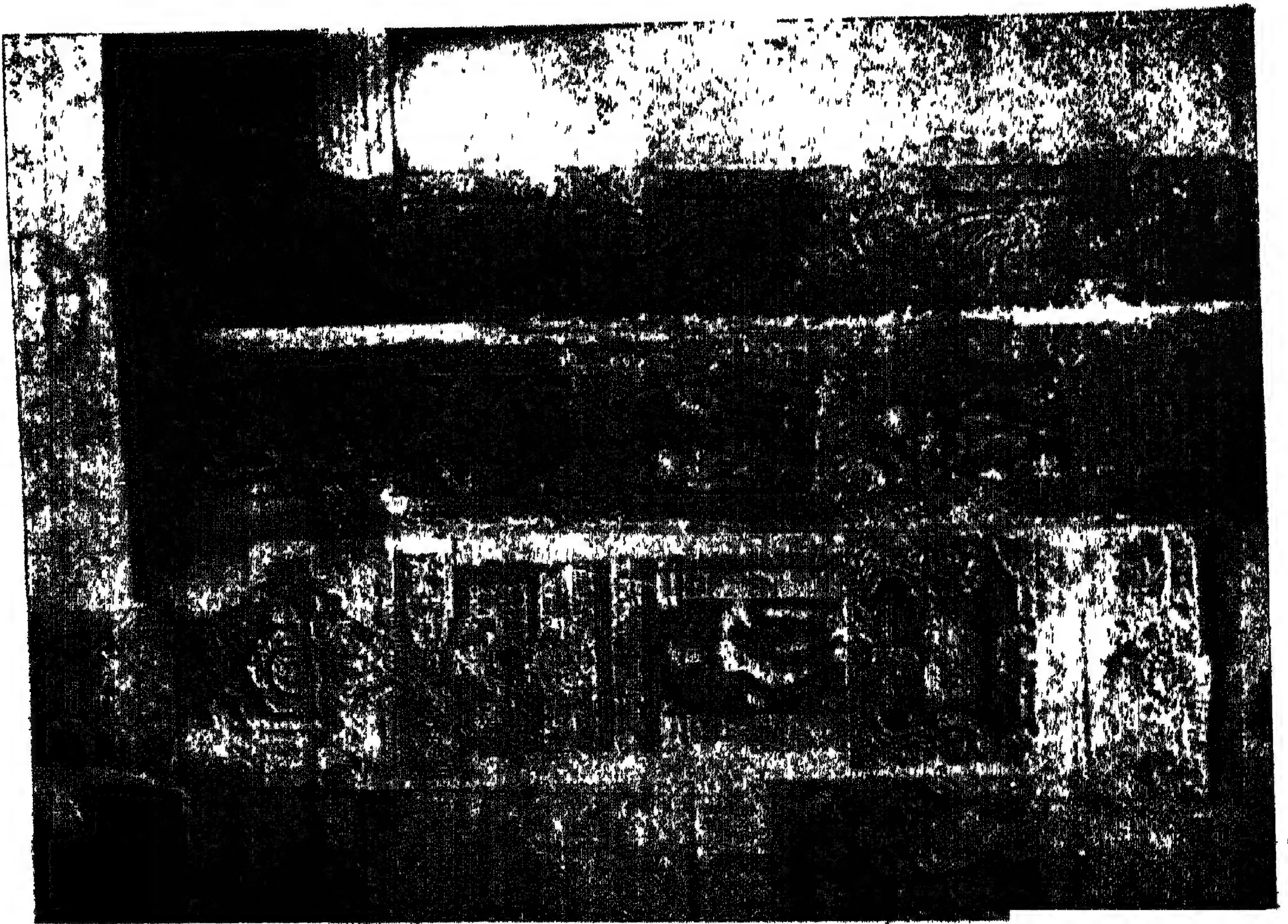
(నిశ్శబ్దము)

౧. ముఖలింగేశ్వరాలయముయొక్క సింహద్వారము

౨. మహానవమి కేళి
సింహద్వారమున కెదురుగనున్న ద్వారబంధముపైన నొక శిలాఫలకముపై చెక్కబడిన చిత్రము

3. సింహద్వారము—ఒకప్రక్క

భావరాజు వేంకటకృష్ణరావు గారు, బి. ఏ., బి. యల్.

[ఆంధ్రదేశీ యైతిహాసిక పరిశోధకమండలి]

పర్లాకిమిడి శ్రీకృష్ణవిలాస గ్రంథాలయము వారి యత్యంత గౌరవాదరములతో గడచిన క్రిస్మస్ సెలవుదినములందు గ్రంథాలయసభ్యులతోపాటు నేను శ్రీముఖలింగక్షేత్రమును సందర్శింప నేగియుంటిని. ఈశ్రీకృష్ణవిలాస గ్రంథాలయము, శ్రీరాజావారి హైస్కూలు ప్రధానోపాధ్యాయులగు, శ్రీయుత ఇవటూరి కనకాచలంపంతులుగారి ప్రోత్సాహమున నిప్పటికి సుమారు రెండుసంవత్సరముల క్రిందట నెలకొల్పబడి దినదినాభివృద్ధిగాంచుచున్నది. గ్రంథాలయ సభ్యులకు అన్నిటికంటె చరిత్రపరనమందభిరుచి మెండు. తమయూరికనతిదూరమున్న ముఖలింగక్షేత్రము, పరమపవిత్రమైన శివలింగక్షేత్రములలో నొకటి యగుటయేకాక, ప్రసిద్ధమైన పురాతన నగర మగుటవలన, గ్రంథాలయసభ్యులకు, ఆయూరిని సందర్శింపవలయునను కుతూహలము చాలకాలముక్రిందట జనించెను. ఆకోరిక జనించినతరువాత నొక్కముఖలింగక్షేత్రమే కాక, కళింగవిషయమునంతటను యాత్ర వెడలి రావలయునను కోర్కెయు గలిగెను. అంతట గ్రంథాలయ యజమానులగు శ్రీయుత కనకాచలంపంతులుగారు, తమసభ్యులందఱు కళింగదేశయాత్ర త్వరలో వెడలనున్నారనియు, నాయాత్రయందు చరిత్రప్రసిద్ధములయిన ప్రాచీన కళింగనగరములను స్థలములను మొదలగువాటిని సందర్శింపవలచియున్నారనియు, నాయాస్థలములందు దర్శనీయములును, చరిత్రనిర్మాణమున కుపయుక్తములైయున్న [illegible]వులు మొదలయినవాటికి దేవాలయములకు శిల్[illegible]. ఇపుడు చిత్తరువులకు చిత్రపటముల నెత్తింప[illegible]వానినై యొసమస్తసన్నాహములతో నాయాత్ర ప[illegible]కప్పుడు, కరకినన్ను గూడ నాయాత్ర యందు పాల్గొనవలసినదని దయతో గ్రంథాలయపక్షమున నాహ్వానించియుండిరి. ఇందులకు శ్రీయుత కనకాచలంపంతులుగారికిని గ్రంథాలయమువారికి నేనెంతయు కృతజ్ఞుడను. చిరకాలమునుండి మఱుగుపడియున్న కళింగదేశ చారిత్రమునుగూర్చియు, కళింగదేశమునుగూర్చియు స్వయముగ దెలిసికొనగలుగుట మంచియవకాశము కడు చిత్రముగను, తలవనితలంపునను లభించెగదా యని నాలోన నేను సంతసమందితిని.

ఆసమయమున, కొన్ని యనివార్యములయిన కారణాంతరములవలన కళింగదేశపర్యటనము అప్పటికి ముఖలింగక్షేత్రయాత్రతోడనే ముగింపవలసి వచ్చెను. అయినను మాయుత్సాహమేమియు స్రుక్కియుండలేదు. ఈయాత్రకు గ్రంథాలయమువారు పయన మగుచుండ, ప్రాచీనచారిత్రకవస్తుపరిశోధనమందు, మంచియనుభవము సంపాదించిన చరిత్రజ్ఞులయిన మహారాజరాజశ్రీ రావుసాహెబు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి పంతులుగారు, మాతోగూడ నుండిన చాలబాగుండునని తోచి, వారిని గూడ యాత్రికసమాజమునకు మార్గదర్శకులయి దయచేసి రావలసినదని ప్రార్థించియుంటిమి. శ్రీరామమూర్తి పంతులుగారు, ఇంతకుపూర్వము రెండుమూడుపర్యాయములు, ముఖలింగమును సందర్శించి, యచ్చటివిశేషములనుగూర్చి యొకప్పుడు మిక్కిలి యుపయోగకరమైన వ్యాసమొకటి ప్రకటించిరి. ఆయూరుసంగతులు, ఆయూరివారికంటె పంతులుగారికి పదిరెట్లెక్కువగ తెలియునన్న అతిశయోక్తి కాజాలదు. అది చలి వీపెక్కి దువాళించు పుష్యమాసపు శీతకాలమయ్యును, తాము అఱువదేండ్లుదాటిన వృద్ధులయినను,

ఇంచుకయును శ్రమయని యెంచక, అద్వితీయమైన యుత్సాహముతో మాయం దత్యంత కరుణాళురై, మేము కోరినవెంటనే, యంగీకరించి ప్రయాణమునకు సన్నద్ధులయిరి.

వారు మాతోనుండి, ముఖలింగమును సంపూర్ణముగ జూపించి సర్వము నెఱుకపఱుప గలిగినందున, మాచారిత్రాత్మకమైన యాత్ర కడుజయప్రదముగా జరిగినని చెప్పుచున్నాము. వారికతన మేము కళింగదేశ చరిత్ర పరిశోధనయందును, ముఖలింగనగర పరిశోధన యందు చేయవలసిన పనిని దెలిసికొనగలిగితిమి. మేము గ్రహించినదానినంతయు నీవ్యాసమున దెలుప నవకాశ ముండదు. చెప్పవలసినదానినంతయు చెప్పుటకు నాకు పరికరములును చాలవు. దానిని మరియొకసారి ప్రయత్నింతును. పదిహేను దినములయినను ఏకదీక్షగా నాయూర నివసించి పరిశ్రమచేయుటకు గావలసినంత విషయ మున్నది. తొందరగా నీయాత్ర ముగించి వచ్చితిమిగావున ప్రతివిషయమును పరిశీలించి, యుండుటకు మాకు అవకాశము చాలదయ్యెను.

మాముఖలింగయాత్రకై గడచినడిసంబరు ౨౨-వ తేదిని బయలుదేరితిమి. ఆనాడు ఆదివారము. యాత్రికులలో ప్రధానులు మహారాజశ్రీ రావుసాహెబు గిడుగు వెంకటరామమూర్తి పంతులుగారు, బి. ఎ., ఇవటూరి కనకాచలం పంతులుగారు, యం. ఎ. యల్. టి., గిడుగు వేంకటసీతాపతి పంతులుగారు, బి. ఏ. యల్. టి., గిడుగు సూర్యనారాయణరావుపంతులుగారు యం.యే. యల్. టి., పారనంది జగన్నాథస్వామి పంతులుగార్లు,యం. ఎ. యల్. టి., వీరుగాక, దేశచరిత్రయందు, ప్రాచీనవస్తు పరిశోధనయందును, అభిమానమును, కౌతుకమును గల యొకరిద్దరు గవర్నమెంటు ఉద్యోగులును, హైస్కూలు చిత్రలేఖనోపాధ్యాయులు సింహాచలంగారును, చిత్రపటముల దీయుటకు ఫొటోగ్రాఫరును మరికొందరు గ్రంథాలయ సభ్యులు నుండిరి.

ఆదివారమునాటిరాత్రి పదిగంటలు కొట్టుసరికి, మా బండ్లు బయలుదేరినవి. ముఖలింగము పర్లాకిమిడి కించుమించుగా నిరువదిమైళ్ల దూరమున నుండును. రైలు మార్గమున వచ్చినయెడల శ్రీకాకుళంరోడ్డు స్టేషనునద్దగాని, తిలారిస్టేషనుసద్దగాని రైలుదిగి నాటుదారిని పదునారుమైళ్లు బండిమీద ప్రయాణముచేసి ముఖలింగమును జేరవచ్చును.

ఎటుచూచినను, మైళ్లకొలది పోయిన పంక్తులక్రింద వ్యాపించియున్న ఎత్తయిన పాలకొండలు, ఆ పర్వతపంక్తుల చీలికలనడుమ వ్యాపించియున్న ఘోరారణ్యములు, వాటి నొరసికొనుచు ప్రవహించు వంశధారాస్రవంతియు యాత్రికుని కౌతుకవిషయమైన సొంపును, ఆశ్చర్యమును, ఆనందమును గొలుపుచుండును. అచ్చట గానవచ్చు ప్రకృతిసౌందర్యము మిక్కిలి రామణీయకము. ఆఘోరారణ్య ప్రదేశములనడుమనుండి పర్లాకిమిడినుండి ముఖలింగమునకుబోవు రాచబాట గలదు. ఆమార్గము భయంకరమయిన దనియు, నప్పుడప్పుడు క్రూరజంతుభయము రాత్రివేళలందు కలుగుచుండుట గలదనియు, బాటసారులు చెప్పుదురుగాని యానాటిరేయి మాకట్టియొడుదుడుకు లేమియు తటస్థించియుండలేదు. మేము నాల్గుబండ్లమీద ప్రయాణము సేయుచుంటిమి. మా బండివాండ్లు సమర్థులైన వాండ్రును, తెలివిగలవాండ్రు నగుటచేత మాప్రయాణ మెంతో సుఖప్రదముగా సాగెను. రోడ్డు యీనడుమ మరమ్మతుచేయబడనికారణమున సరిగా లేక మాకు బండి కుదుపుగలిగి, రాత్రి తెల్లవారునంతకును నిద్రలేకుండ జేసియుండెను గాని ఉత్సాహపూరితులమై యున్న మాకు అదియేమియు కష్టముగా దోచియుండలేదు. కాని తిరిగివచ్చునపుడు నిద్రాభంగమునకు వెఱచి ప్రయాణము పగటిపూట సాగించితిమి.... మేము ప్రయాణముచేయుచుండిన బాట వంశధారానది నంటియుండెను. ఆనాటి చీకటిరాత్రియందు బండికుదుపుచే మాకు మెలకువ వచ్చినపుడెల్ల స్వచ్ఛమైన నక్షత్రకాంతియందు ముఖలింగేశ్వరుని జటాజూటమున బ్రకాశించు క్రొన్నెలరేఖవలె యీస్రవంతి మనోహరమై కన్పట్టుచు వింతభయమును గలిగించుచుండెను.

మేము మరునాడు తెల్లవారుసరికి, వంశధారయొడ్డున "పద్మనాభుని కొండ" దరిని జేరియున్న " అగ్రహారమును జేరితిమి. కరకవలసకు ముఖ క్రోసెడుదూరమున పల్లమునందు గాన్పించును. ఆ మునందలి ప్రసిద్ధమైన ముఖలింగేశ్వరాలయ శిఖరమ

దానిచుట్టునుండు తోటగుంటలు, కన్నులపండువు సేయుచు గానవచ్చుచుండును. అచ్చట, మేము బండి దిగి, కాలినడకను, ఏడుగంటలగుసరికి ముఖలింగమును జేరితిమి. మారాక, ఆగ్రామవాస్తవ్యుల కెవరికిని దెలియకపోయినను శ్రీరామమూర్తిపంతులుగారి నందఱును ఎఱిగినవారగుటచే మా కన్నిసదుపాయములును కుదిరెను. ఆగ్రామము పర్లాకిమిడి రాజావారిది. అచ్చట వారిసత్ర మొకటి గలదు. అందు మేము విడిది దిగితిమి.

ముఖలింగము నేడు కుగ్రామమనియే చెప్పవలయును. జనసంఖ్యయు, మూడు నాలుగువేలకు మించియుండదు. ఇచ్చట జనులలో చాలమంది కాళింగులు. తెలుగువారు చాలకొలదిగా నున్నారు. ఊరంతయు కలిపిన నొక పెద్దవీథియే. దానికిరుప్రక్కలవరుసగా పూరిండ్ల వరుసలుగల చిన్న వీథులుమాత్రముగలవు. ఊరిలో నెక్కడజూచినను పూర్వపు ఔన్నత్యమును, సౌందర్యమును, వైభవమును దెలుపు నల్ల శానపురాళ్లును, అందు చిత్రితములయిన శిల్పపుబనులును, శిలావిగ్రహములును చెదరి విరిసి, కానబడుచుండును. ఎప్పుడైనను వర్షపాతముచేతనో, యిండ్లకు బునాదులు త్రవ్వినపుడో కూరుకొనిపోయిన ప్రాచీనకట్టడములకు జెందిన పెద్దరాళ్ల విగ్రహములు, శిల్పపుపనిచేసిన చిత్రబిళ్లలు, బయల్పడినపుడు వాటిని గ్రామస్థులు తమయిండ్ల కుపయోగించుకొనగా మిగిలినవాటిని, రావిచెట్లక్రిందను, మఱ్ఱిచెట్లక్రిందను నుంచుటవలనను, ఇంటిగోడలలో నమర్చియుంచుటవలనను, ఊరంతయు నొకచిత్రమైన ప్రాచీనవస్తుప్రదర్శనశాలవలె గాన్పించును.

ముఖలింగము చాలప్రాచీనమైననగర మనుటకు సందియము లేదు. ఆనగరము వైభవము ననుభవించుచుండినపుడు వంశధారనది నగరమున కిరుప్రక్కలను ప్రవహించుచుండినట్లు గాన్పించును. నగరమున కిరుప్రక్కల నేకకాలమందు గాకపోయినను ఒకప్పుడైనను రెండవవైపున గూడ ప్రవహించియుండినట్లు చిహ్నములు నేడు కానవచ్చుచున్నవి. ఇప్పుడుమాత్రము నది యూరికిపశ్చిమమున దక్షిణవాహినియై ఒరసికొని ప్రవహించుచున్నది. పూర్వమొకప్పుడు, కరకవలసచెంతను, పద్మనాభునికొండ నొరసికొనుచు ప్రవహించినట్లు ఏఱు పాఱిన చిహ్నములు నేడునుగానబడుచున్నవి. ఇప్పుడా భూభాగమంతయు సేద్యమగుచున్నది. వర్షకాలమున నిప్పటికిని చిన్నపాయయొకటి ఆస్థలమునడుమ, వంశధారనుండి చీలి ప్రవహించుచు ఊరికిదక్షిణమున నదిలో గలియుచుండును. వంశధార జీవనదియే యని చెప్పవచ్చును. నీరు చాల వడిగాబారుచు మిక్కిలి లోతైనతావులందు శీతకాలమున మొలబంటిలోతున ప్రవహించుచుండును. వర్షకాలమున నీనది మిక్కిలి లోతుగా ప్రవహించుచుండును. పూర్వము కళింగ రాజ్య మతివైభవమునం దుండినకాలమున నా దేశపు రాజకుమారులకు నౌకాయాత్ర నేర్పవలసిన నిర్బంధవిద్యగా నుండిన కాలమున నీనది యందుల కుపయుక్తముగా జేయబడియుండెనేమో తెలిసికొనుట కాధారము లేవియు లేవు. కాని నది కిపుడు పడమటియొడ్డున వాడవలస యనియు, (ఓడలవలస), వాడపల్లి, (ఓడపల్లి)యనియు రెండుగ్రామములు ఒకదానికొకటి అరమైలుదూరమున నుండినట్లు గ్రామవాస్తవ్యులు దెలిపెదరు. వాడపల్లిపేరును శాసనములందును గానబడుచున్నది. కాని యీకాలమున వాడవలసయేకాని వాడపల్లిగానవచ్చుటలేదు. దరిద్రదేవత నానగరమున నివాసము నిల్పుకొని పూర్వపు వర్తకవైభవమును సాగనంపుటచేత నాగ్రామ మీకాలమున బేచిరాకయిపోయినది. ఇక నిలచియున్న వాడవలసగ్రామము నొరసికొనుచు వంశధార ప్రవహించుచునే యున్నది. వంశధారయొడ్డుననే ప్రాచీనముఖలింగనగరపుకోట యుండినటుల నేటివఱకుచిహ్నములుగాన్పించుచున్నవి. దుర్గముమంచిస్థితియందున్నపుడు సుమారురెండుమైళ్లుపొడవును, ఒకమైలు వెడల్పును కలిగియుండె ననవచ్చును. ఆగ్రామవాస్తవ్యులు, పూర్వముండిన బురుజుల స్థలములను ఎత్తైన మంటిదిబ్బలను జూపించినపుడు, పూర్వనగర వైశాల్యమును భావింపగల్గితిమి. శ్రీరామమూర్తి పంతులుగారును, తాము ఇరువది ముప్పదిసంవత్సరములక్రిందట నీగ్రామమును చూచినపుడును, అంతకుబూర్వము చూచినప్పుడును గ్రామముచుట్టును కోటగోడ స్పష్టముగా గాన్పించుచుండెనని చెప్పియుండిరి. కోటదిబ్బలు, ఒకటి రెండు ఇప్పటికిని ఊరికి ఉత్తర దక్షిణదిక్కులందు చూడనగును.

ముఖలింగమునందు చూడదగిన వనేకములుగలవు. అందు చరిత్రకారుని కుపయుక్తములైనవి చాలవరకు భూగర్భమున కూరుకొని పోయియున్నను, పైకి గనబడు చున్న వాటిలో అత్యంతోపయుక్తములయినవి దేవాలయములు మూడుమాత్రము గలవు. అందు ముఖలింగేశ్వరాలయము, తప్ప మిగిలినవి రెండు శిథిలావస్థయందుండి రూపముతో మాత్రముగానవచ్చుచున్నవి. అందొకటి సోమేశ్వరాలయము. అది దక్షిణమున ఊరికి చివరనున్నది. రెండవది (అణ్యాంక)భీమేశ్వరాలయము. ఇది పైరెండింటికి నడుమనున్నది. ఇందులో పూజాపునస్కారము లొక ముఖలింగేశ్వరాలయమునందు తక్క మిగిలినవాటికి జరుగుటలేదు. చరిత్రకారుని కత్యంతోపయుక్తములయిన విషయము లనేకము లీమూడు దేవాలయములందును గాన్పించును.

గంజాము మండల వాస్తవ్యులకు ముఖలింగము మిక్కిలి ప్రియమైన పుణ్యక్షేత్రము. ఈక్షేత్రమందు గల మూడు దేవళములందు నీశ్వరుడు లింగరూపమున ప్రతిష్ఠింపబడి యున్నాడు. అందు ముఖలింగేశ్వరాలయమునకు శ్రీపర్లాకిమిడి రాజావారు నిత్యధూపదీప నైవేద్యములు, అంగరంగవైభవములు, ఉత్సవములు మొదలయినవాటికి మంచివసతుల నేర్పరిచియున్నారు. ఈదేవళము లించుమించుగా క్రీ. శ. ఎనిమిదితొమ్మిదిశతాబ్దములందు నిర్మింపబడినట్లు శాసనాదులవలన తెలియుచున్నది. ఈ క్షేత్రమహిమలను దెలుపు స్థలమాహాత్మ్యకథ యొకటి కలదు. అతిప్రాచీనమైనదనుటకు సందియము లేదు. ఇప్పటి జనుల కీక్షేత్రము వారణాశియంతటి పుణ్యస్థలము కావున ప్రతిసంవత్సరమును మాఘమాసమున మహాశివరాత్రినాడు యాత్రికులు, భక్తులు, నానాప్రాంతములనుండి యేతెంతురు. క్షేత్రమాహాత్మ్యము చాలవరకు పురాణగాథయై, విశ్వసనీయముగాకయుండునుగాని యందలి విషయములు ఒకప్పుడు చరిత్రకారుని కత్యంతోపయుక్తములని తోచుచుండును. క్షేత్రమాహాత్మ్య మిట్లున్నది:

ద్వాపరయుగమున, వంశధారనదియొడ్డున వామదేవు డను మహర్షి యొకడు తపముచేసికొనుచు నొకప్పు డొకయాగమును దలపెట్టెను. ఆ యాగమునకు దేవతలు, గంధర్వులు, కిన్నరులు, కింపురుషులు సిద్ధసాధ్యులును, మొదలగువారి నాహ్వానించెను. ఆతపస్వి యాశ్రమసమీపమున ప్రవహించు వంశధారానదికిరువారలు గొప్పమహారణ్యము వ్యాపించియుండెను. అది మధూకవృక్షములచే నిండియుండెను. అందు కిరాతులు లింగ్లికట్టుకొని వాసము చేయుచుండిరి. అనాగరికులగు నాకిరాతులు దిగంబరులయి సంచరించుచుండుట యజ్ఞమున కతిథులయివచ్చిన గంధర్వు లాప్రదేశములందు గ్రుమ్మరుచు కని మోహాతిశయమున ప్రవర్తించియుండిరి. హవిర్భాగములను పంచియిచ్చునపుడు వామదేవమహర్షి గంధర్వుల నచట గానక కిరాతస్త్రీలతో నుండుట తనదివ్యదృష్టిచే నెఱింగి కుపితుడై వారిని కిరాతులుగా జన్మింప శపించెను. గంధర్వు లాశాపమును నారదునివలన విని, యామహర్షిని సమీపించి, కరుణించి శాపముపసంహరింపవలసినదని ప్రార్థించిరి. అందులకా తాపసి, పశ్చాత్తప్తులయినవారినిగని ద్వాపరయుగాంతమందాప్రాంతమున శివుడు మధుకేశ్వరనిరూపమును దాల్చి యావిర్భవించుననియు, నాదేవుని ముఖలింగరూపమును సందర్శించినంతమాత్రమున, మీరు శాపవిముక్తులయి, ఎప్పటిరూపమును దాల్చి తమలోకమునకు బోవుదురనియు వరమిచ్చెను.

పిమ్మట శాపహతులయిన గంధర్వులు కిరాతులై జన్మించిరి. వారిలో చిత్రసేనుడనువాడు రాజై పరిపాలించుచుండెను. ఆతడు నివసించు మధూకవనవాటికయందొక్కబుతుకాలమందేకాక, సంవత్సరమంతయు, పువ్వులు పూయు మధూకవృక్ష మొకటి రెండుశాఖలుమాత్రము గలిగి, యొకపుట్టపై బెరిగియుండెను. ఆకిరాతరాజా యిప్పచెట్టును తనభార్యకిచ్చెను. ఆమె దానినుండి రాలినపూవుల నేరి, వంశధారానది కావలియొడ్డున, మధూకవనమునకు సమీపముగా నున్న సుమంతపురమున నుండు సుమంతుడను వైశ్యునికమ్మి యాక్రయధనముతో భోజనాదికపదార్థముల గొనితెచ్చి వంటచేసి భర్తకు పెట్టి తాను భుజించుచుండెను. ఇట్లు కొంతకాలము గడచెను. అంత నొకనాడు శ్రీశైలప్రాంతమునుండి యొకజంగమస్త్రీ కాశీయాత్ర కావింప దలపుగొని, ప్రయాణము సేయుచు దైవవశమున త్రోవతప్పి యావనమును ప్రవేశించెను. అప్పటికి సాయంసమయమగుటచే భయము జెంది చెంతనున్న

యాకిరాతకులపల్లె జొచ్చి యారాత్రి యచ్చట నివసించుటకు తావు చూపవలసినదని ప్రార్థించెను. ఆమె నిరుపమాన సౌందర్యమును, యౌవనమును గాంచి, చిత్రసేనుడు మనసుచెదరి యామెకనేకవిధముల నాతిథ్యము గల్పును. ఆరాత్రి గడచెను. మరునాడు చిత్రసేనుడు అపరిచితస్త్రీమీద జనించిన మోహమును మరల్చుకొని యాజంగమయువతికి కాశికి బోవుమార్గమును జూపించి పయనము గమ్మని ప్రార్థించెను కాని, చిత్రసేనుని రూపగాంభీర్యమును జూడగనినది మొదలు ఆజంగమయువతియు నొకవిధమైన మనోవికారమునకు లోనయి తన కింక కాశికి బోవ నిచ్ఛగలుగ దనియు, నాస్థలము కాశింబోలు పుణ్యస్థలముగా గన్పట్టు చున్నదనియు నానక్కడే నివాసముండ నిశ్చయించు కొన్నదనియు, తన్ను పరిణయ మాడవలసినదనియు ప్రార్థించెను. చిత్రసేనుడును తొలుతనే యామెయందు మనసు కొనియున్నవా డగుటచే నందుల కంగీకరించి యామెను రెండవభార్యగా పెండ్లియాడెను.

ఈవృత్తాంతమును జ్యేష్ఠభార్యకు జెప్పి యామె యనుమతి గైకొని ఆజంగమస్త్రీని ఒకయింట నుండ నేర్పఱచి తమకు జీవనాధారమైయున్నట్టియు సర్వకాలములందు పూవులుపూయునదియు నగు మధుకవృక్షమును జూపి యొకశాఖ పెద్దపెండ్లమునకు రెండవశాఖను రెండవ పెండ్లమునకు నిచ్చి దానినుండి రాలుచుండు పూవులనమ్మి జీవనము చేయుమని యాజ్ఞాపించెను. అప్పటినుండి యాతడు ఒకదినము పెద్దభార్యయింటను మఱుచటిదినము రెండవభార్యయింటను గడపుచుండెను. అట్లు కొంతకాలముగడచెను. ప్రతిదినమును తెల్లవారకమునుపు చిత్రసేనుని భార్యలిరువురును రాలిన మధుకపుష్పముల నేరికొని సుమంతపురమునకు బోయి విక్రయించి భోజనసామగ్రిని దెచ్చుకొనుచుండిరి. వీరిలో జంగమభార్య శివభక్తురాలు గావున, ప్రాతఃకాలముననే లేచి వంశధారానదిలో తీర్థమాడి, యా మధుకవృక్షము మొదట నున్న పుట్టనే భగవంతుడగు పార్వతీపతిగా భావించి యభిషేకముచేసి పూజలు గావించి భక్తిపూర్వకముగా ప్రదక్షిణములుసల్పి ప్రార్థించుచుండెను. ఇట్లామె యనుదినము భక్తితో జరుపుచుండుట దేవునకు సంతోషదాయకమయ్యెను. అంత నాదేవదేవుడు భక్తురాలియెడ కనికరము కల్గి యామె వంతునకు వచ్చిన శాఖనుండి సువర్ణపుష్పములు నిత్యము రాలుచుండునట్లు చేసెను.

ప్రతిదినమును రాలుచున్న సువర్ణమధుకపుష్పములు గొనిపోయి, చిత్రసేనుని జంగమభార్య సుమంతుని కమ్ముచు, విశేషముగ విలువగల పదార్థములను గొనివచ్చి తనభర్త కతిప్రీతిజనకముగ ఆహారాదుల నిడుచు,పతిపూజ యొనర్చుచుండెను. సవతికిచ్చిన కొమ్మనుండి బంగారుపూవులు రాలుటయు, తనకొమ్మనుండి యెప్పటి యిప్పపూవులే రాలుటయు గని యసూయాగ్రస్తయై పెద్దభార్య మగనితో కయ్యమాడి, సవతి కిచ్చినశాఖయం దొకమహత్తు గలదని మూఢవిశ్వాసము గలిగి దానిని తన కీయవలసినదని భర్తను ప్రార్థించెను. భార్యల నిరువురను సమానముగ ప్రేమించు చిత్రసేను డేమియు నేయనోపక తుద కామెకోరిక నెరవేర్చెను. కాని కొమ్మలు మార్చినంతమాత్రమున పెద్దభార్యతలంపు లీడేరవయ్యెను. పూర్వము తనకొమ్మనుండి యిప్పపూవులే రాలుచుండినను, జంగమ భార్య కిచ్చిననాటనుండియు దానినుండి సువర్ణపుష్పములు రాలుచుండెను.ఈ విషయము పెద్దభార్యకు మిగుల బాధాకరముగానుండెను. ఆమె యసూయకు, మగనిమానము ఇంధనమయ్యెను. ప్రతిదినమును చిత్రసేనుడు వేటకరిగి యిల్లుసేరుసరికి భార్యలిద్దరు కయ్యము పెంచుకొనియుండుట జూచి సహింపజాలకపోయెను. తనభార్య లిరువురకును నిత్యమామధుకవృక్షమువలన గదా యిట్టికలతలు కలుగుచున్న వనియెంచి జ్యేష్ఠభార్యాప్రేరితుడై యామధుక వృక్షమును మొదలంట నరికివైచెను. జంగమభార్య భర్తచేయు దుష్కార్యమునకు వెఱచి వారింపజూచెను. కాని యామె ప్రార్థనలు నిష్ప్రయోజనములయ్యెను.

చిత్రసేనుడు మధుకవృక్షమును నఱికివేసినతోడనే పుట్టలోనుండి అగ్నిజ్వాల లుదయించెను. వాటిని గాంచి చిత్రసేనుడు భీతచిత్తుడై మూర్ఛవోయెను. ఆతని మూర్ఛగని పెద్దభార్య దేశాంతరమునుండివచ్చిన యొక మాయలాడి తన మగనిని ప్రయోగముచేసి చంపెనని రోదనము సేయనారంభించెను. ఆమె దుఃఖము నాలకించి, యావనమునందలి కిరాతులెల్లను జంగమస్త్రీని జంపుటకై ఆయు

సప్రాణులయి యేగుదెంచిరి. ఆసమయమున జంగముభార్య దిక్కుమాలినదయ్యు ధైర్యము వహించి పరమేశ్వరుని ప్రార్థించెను. ఆమెప్రార్థన నంగీకరించి మహేశ్వరుడు మధూకవృక్షమూలమున ముఖముదాల్చి ప్రమథగణముల తోడ కిరాతులకు దర్శనమిచ్చెను. కిరాతులును ఆదివ్య సందర్శనమువలన శాపవిముక్తులయి పూర్వపు గంధర్వ రూపమును దాల్చి స్తోత్రము చేసిరి. మధూక వృక్షమునుండి యావిర్భవించినదేవర, మధుకేశ్వరు డని వ్యవహరింపబడ నారంభించెను. నేడీ మధుకేశ్వరుడు ముఖలింగలేశ్వరు డనబరగుచున్నాడు. కాని ప్రాచీన శాసనములందు మధుకేశ్వరు డనియే కలదు. మధుకేశ్వరునికి జయంతీశ్వరుడనియు, గోకర్ణేశ్వరుడనియు, గూడ నామాంతరము లున్నట్లు తెలియుచున్నది. ఈ సంగతినిగూర్చి మునుముందు దెలిపెదను. ఇక దేవాలయమును బ్రవేశించి యచ్చట వింతలను గాంచెదము. ముఖలింగేశ్వరునిగుడి యూరికినడుమ పూర్వ దిశాముఖమై యున్నది. దేవాలయముచుట్టును ప్రాకార మున్నది. ప్రాకారములోపల దేవాలయమును, దానిచుట్టు అష్ట దిక్పాలకలింగములు, కళ్యాణమంటపములు మున్నగునవి కలవు. ప్రాకారమునకున్న సింహద్వారమున కెదురుగా ధ్వజస్తంభము నడివీథిలో నున్నది. ఆధ్వజస్తంభమున కెదురుగా సింహద్వారమును, దానికి ముందర యిరుప్రక్కలను సింహములును, వాటినడుమ సోపానములును గలవు. ఆసింహములు రెండును, వెనుక కాళ్లపై కూర్చుండినట్లు రాతితో చెక్కబడినవి. సింహద్వారమొకమంటపములో నమర్పబడియున్నది. దేవాలయమును ప్రవేశించుటకు మెట్లెక్కునపుడు సింహద్వారమునకు ముందు ఎడమవైపున ఒకతాతి, అమర్పబడి కానవచ్చును. ఆవెనుక మంటపశిఖరమును సింహద్వార తలాటమును ఆనియున్న రెండుశిలాస్తంభములు గలవు. ముందటి తాతిపలకమీద నొకవిలుకాని విగ్రహమును, వానికివింజామరవీచువానివిగ్రహమును చెక్కబడియున్నవి. ఆవిలుకాడు తనపాదములక్రింద నొకనిని త్రొక్కివేయుచున్నట్లు చిత్రింపబడియున్నది. ఆవిగ్రహ మెవ్వనిదో తెలిసికొనుట కచ్చట నేమియు నాధారము లేదు. కాని, ఆయొకడు తనవైరిని జయించి యవమానించుచున్నట్లు సూచించుచున్నదనిమాత్ర మూహించుకొంటిని. సింహద్వారమున్న మంటపములోని రెండు స్తంభములమీదను, గోడలమీదను, ప్రాచీనశాసనము లనేకములు గలవు. ఆ శాసనములన్నియు, తెంకణగాంగవంశపురాజులకు జెందిన వైనట్లు కానవచ్చుచున్నవి. వానిలో నొకటిరెండు అనంతవర్మవజ్రహస్తదేవునిశాసనములు తెనుగులిపియందు ఆ స్తంభములపై గానవచ్చును. ఒకటిరెండు ప్రాచీనఓఢ్ర వంగీయసంస్కృతలిపియం దున్నశాసనములును గలవు. ఆశాసనములున్న స్తంభములచెంత, సింహద్వారమును జేరి యెడమవైపున నొకశిలాఫలక మొకటి యమర్పబడి మాదృష్టి నాకర్షించెను. దానిపై నొకపురుషుడును, స్త్రీయును లింగరూపియైన శివుని పూజించుచున్నట్లున్నది. ఆతాతిమీద నా స్త్రీపురుషులకు, శివలింగమునకును పైన, సూర్యచంద్రులును, నడుమ న్యాసహస్తమును చిత్రింపబడియున్నవి. ఆవిగ్రహ మెవ్వనిదో తెలిసికొనుట కాధారము లేవియు నచ్చట మేము గాంచలేదు; కాని శివభక్తితత్పరుడైన గాంగవంశపురాజెవడో అయి యుండవచ్చునని మాత్ర మనుమానించితిమి. ఆతాతిపలక పూర్వ మక్కడిది కాదేమోయని కూడ మాకు సంశయము జనించెను. సింహద్వారమును బ్రవేశించునప్పటికి యెదురుగా పెద్దనంది యొకటి గాన్పించును ఆనందికెదురుగా నొకమంటపమును అందొక ద్వారమునుగూడ నగుపడుచుండును. ఆద్వారమున కిరుప్రక్కలనున్న గోడబల్లపై నేవియో స్త్రీపురుషవిగ్రహములు కొన్ని నాట్యముతో నిలువబడియున్నట్లు చెక్కబడి కాన్పించును. ఆ విగ్రహము లెవ్వరివో, వాటి నచట చిత్రించుటవలన శిల్పి యుద్దేశమేదియో, మేము గ్రహింపజాలకపోతిమి.

ఆసింహద్వారమును దాటి లోపలి భాగమును జొచ్చినపుడు మాయెదుట నొక చిన్నమంటపము, దాని యగ్రభాగమున నెత్తయిన విశాలప్రాంగణమును, దాని తరువాత దేవాలయ సింహద్వారము విచిత్ర, పత్ర, లతా పుష్పములతో శోభిల్లుచు గానవచ్చుచుండును. ఆసింహద్వారముపైకి చూచిన దేవాలయశిఖరమును గానవచ్చుచుండును. తెలుగుదేశపు దేవాలయముల నేచూచిన మనవారలకు నాదేవాలయపు శిఖరపైఖరి యొక వింతగానుండును. మనము దాటివచ్చిన రెండవసింహద్వారము మొదటిదానికంటె చిన్నది. కాని యిందు చూడదగిన విశేషము లెక్కుడు గలవు. అంతయు శిలామయ మగుటచే నా ద్వారమునకు తలుపులు లేవు. ఇరుప్రక్కల యందును

తాయి వెడల్పుగా లేనందున వాటిపై శాసనములును లేవు. ఆద్వారమును మేము వెనుకతిరిగి చూచునప్పటికి సొరుగు బల్లమీద ద్వారబంధమునకు నెత్తిమీద నొక చిత్తరువు మాకు గోచరమయి రామణీయకతచే మా దృష్టి నాకర్షించి యానందపరవశులను జేసెను. అద్దాని చిత్రపటమును చదువరి వేరొకచో చూడగలరు. అయ్యది సుమారు పదునారంగుళములు వెడల్పుగలిగి ఏడెనిమిది యంగుళములు పొడవుగల యొకరాతిబల్లపై చిత్రింపబడి ద్వారబంధమునకు నెత్తిమీద నమర్పబడియున్నది. ఆఫలకముపై నడుమ నొకవృక్షమును ఆవృక్షమునకు నెడమవైపున ఎత్తైన యొక వేదికపై నొకడు కూర్చుండి నట్లును ఆతనికొకడు చెంత నిలుచుండి, వింజామర వీచుచుండినట్లును గలదు. అట్లుకూర్చున్న పురుషునికి వెనుక ప్రక్కను కొందరు పురుషులు పదునైదుమంది వరుసగా నాసీనులయి యుండిరి. వారందరు అతిశాంతచిత్తులయి, మిక్కిలి గాంభీర్యముతో మనస్స్థైర్యముతో నున్నట్లు చిత్రింపబడియున్నారు. వారికెదురుగా నడుమనున్న వృక్షమునకు కుడివైపున నొకడు ప్రాకుచు వచ్చి వెడల్పును, పొడవును గలబలమైన కత్తితో నావృక్షమును ఛేదింప నుంకించుచున్నట్లు గలదు. ఆతని ప్రయత్నమునుండి, వేదికపై నాసీనుడైయున్న పురుషుడు వారించుచున్నట్లున్నాడు. చెట్టు నఱుకదలచినవాని వెనుక నిద్దఱు స్త్రీలున్నారు. అందొకరితె కూర్చుండియు నింకొకతె నిలువబడియు, హస్తముల మోడ్చి నమస్కరించుచు, దైన్యభావము నగపఱుచుచున్నారు. ఆవెనుక నాయుధపాణులయిన పురుషులు కొందరు ఇరువదియొక్కరు వరుసగా నిలువబడి క్రోధావేశపరవశులై యగపడుచున్నారు. నడుమనున్న వృక్షముచెంత నొక పద్మపీఠము గలదు.

ఈచిత్తరువునందలి జనులయుడుపులు, అలంకారములు నెత్తిపై యొకప్రక్క గుండ్రని తలవెండ్రుకల కొప్పులును క్రీస్తుశకారంభమునాటి ప్రాచీన కాళింగుల నాగరికతను స్ఫురింపజేయుచున్న వనుటకు సందియము లేదు. నడుముచుట్టును బిగదీసికట్టిన యంగవస్త్రమును, దానిపై బిగించిన కాసెయు, మొలనూలును, చూపఱుల కచ్చెరువు కలిగించుచున్నవి. ఆయుధపాణులయిన వారికెవ్వరికి ద్వితీయవస్త్రము లేదు. మెడలోని హారములు మాత్రము గానబడుచున్నవి. చెట్టు నఱుక నుంకించుచున్నవానికి ముంజేతులందుమురుగులు, కడియములవంటి యలంకారములు గలవు. ఆతని వక్షముచుట్టును నొకపట్టవలె గాన్పించునది కంచుకమై యుండనోపు. వీనియుడుపులు ఆకారములు, భూషణములు, వీడు మిగిలినవారియేలిక యని తోపజేయుచున్నవి. మొత్తముమీద నీచిత్తరువునంతయు మాచి యాలోచించిన వెనుక ముఖలింగేశ్వరక్షేత్రమాహాత్మ్యములోని మధుకేశ్వరుని యావిర్భావకథను సూచించుచున్నదేమోయనియూహించితిమి.

ఈచిత్తరువుమీద నొకశక్తివిగ్రహమున్నది. ఆమెయొక్క యాడుసింగముపై సుఖాసనమున నధివసించియున్నది. ఆమెకు పదిచేతులున్నవి. కుడివైపున నున్న చేతులలో మొదటిది ధ్యానముద్రను సూచించుచున్నది. రెండవదానిలో నొకకంకణమున్నది. మూడవదానియందు రుద్రాక్షజపమాల గలదు. నాలవదానియందు గదయు, నైదవదానియందు త్రిశూలమును గలవు. ఎడమచేతులలో మొదటిది వరదహస్తమును దాల్చియున్నది. పిమ్మట వరుసగా రెండవదానియందు జయఘంటయును, మూడవదానియందు కమలమును, నాల్గవదానియందు చక్రమును, ఐదవదానియందు వజ్రాయుధమును నున్నవి.

మావారలు శక్తిరూపమును జూచినపుడారూపకల్పన శైవశక్తులలో ప్రధానమైన దుర్గయొక్క చండిక, లేక చాముండికాశక్తులనబడియెడువారిరూపాంతరమని యూహించిరి. కాని నాకది జైనశక్తియనియు, చక్రేశ్వరి యనియుదోచెను. ఈశక్తిరూపమును దానిక్రిందిశిల్పమును దేవాలయము మిక్కిలిప్రాచీనమైనదని దెలుపుచున్నది.

ఈ చిత్తరువు బిళ్లలున్న కవాటమున కెదురుగా నందియును, దానిముంగిట నొకమంటపమువంటిదియొత్తైనదియు, దానినంటియె సింహద్వారము నునున్నదనియు నీనడుకె చదువరి కెఱిగించితిమికదా! ఆమంటపమును అర్ధమంటపమని శిల్పవేత్తలుపల్కుదురు. శిల్పవిషయమున నీదేవాలయమును జూచినవారికెల్లను, దక్షిణదేశమున, పల్లవాంధ్రద్రావిడచాళుక్య సంప్రదాయములబట్టి నిర్మితములయిన దేవాలయములను జూచినవారికెల్లను, ఈదేవాలయపు వాస్తుసంప్రదాయపుశైలి పూర్తిగా విలక్షణ

మైనదని తప్పక గోచరమగును. భువనేశ్వరమునందలి దేవాలయమును సందర్శించినవారు, ఈదేవ లయపు వాస్తు సాంప్రదాయమును, దానికి తప్పక పోల్తురు. ఈదేవళము ఓఢ్రదేశమునందు వ్యాపించిన ఔత్తరాహ ఆర్యవాస్తు సంప్రదాయము ననుసరించి కట్టబడినదని నిర్ణయింతురు. కాని యింతంతయు ఔత్తరాహ సంప్రదాయమనిపల్కుటకు వీలులేదు. దక్షిణదేశపు చాళుక్యసంప్రదాయము గూడ కొంత కానబడకపోదు. మనదేవళములకు గర్భాలయమును, అందుమీద గోపురమును, దానిముంగట అర్ధముఖమంటపము నుండును. అర్ధముఖమంటపమే ముఖమంటపముగా నెంచినను, గర్భాలయమునకును మంటపమునకును, ఏవిధమయిన సంబంధము గనపడదు. ఒకదాని కొకటి చేర్చి కట్టబడి యుండుననుటతప్ప గర్భాలయము దానిపై గోపురమే గుడి యగుచున్నది. ఇక నీసంప్రదాయమున నట్లుగాదు. గర్భాలయమును, ముఖమంటపమును గలసి గుడియగుచున్నది. గర్భాలయముమీద గోపురమున్నట్టె ముఖమంటపముమీదను విమానములేక గోపురముండును. కాని రెండవది మొదటిదానికంటె చిన్నదిగా నుండును. ఇంతియేకాదు. పల్లవ, చాళుక్య శిల్ప సంప్రదాయమునందువలె గోపురము ఔత్తరాహ ఆర్యసంప్రదాయమున నుండదు. మొదటి దానిగోపురమునందు చిత్రవిచిత్రములయిన విగ్రహము లుండును. ఒకభూమికంటె రెండవ భూమిక చిన్నదిగ, అంచులు గోళాకారముగ మలుపుదీర్చబడి, గోడిగా నుండును. దక్షిణదేశమునందు దేవాలయములందు భూమికలు మూడుగాని, యైదుగాని, తొమ్మిదిగాని యుండును. ఔత్తరాహవాస్తు సంప్రదాయమున నిట్లు కాదు. భువనేశ్వర సంప్రదాయమునందు భూమికలు పొట్టిగాను విశేషముగాను నుండును. ఒకదానికంటె నొకటి చిన్నదిగ నుండుటయేకాక అంచులు తీర్చినట్లు పలకలు దేరియుండును. ఒక పిరమిడ్ బోర్లించిన నెట్లుండునో, యీసంప్రదాయపుగోపుర మట్లుండును. గోపురము మీదనున్న 'ఆమలక' మనుచక్రము పల్లవ చాళుక్య దేవళముమీద గానరాదు. ఈసంప్రదాయమునందు గర్భాలయములు చతురములుగా నుండును. కాని మనపల్లవచాళుక్య దేవాలయములందు వలె,వెడల్పు తక్కువగను, పొడ వెక్కువగను నుండును.

పైనజెప్పిన అర్ధముఖ మంటపమునంటి విచిత్రపత్రలతాపుష్పాలంకారశోభితమై మనోజ్ఞమై యున్నతమైన సింహద్వార ముండును. ఆసింహద్వారమున కిరుకెలంకులనున్న చేర్పుశిలలపై స్త్రీపురుషుల విగ్రహములు శృంగారాభినయములతో నిలువబడియున్నట్లును నాట్యము చేయుచున్నట్లును మనోహరముగ చిత్రింపబడియున్నవి. ఈబొమ్మలన్నియు నీముఖలింగనగర మతివైభవము ననుభవించుచుండిన కాలమున, చిత్రవిచిత్రములగు రంగులతో పూయబడి శోభల నుట్టిపడుచుండినట్లు చిహ్నములు నేటికిని గానిపించుచున్నవి. సింహద్వారమునకు కుడివైపునున్న స్తంభములు, దానినంటియున్న చేర్పుశిలాఫలకము, దానిచేరియున్న ద్వారపాలక విగ్రహమును చదువరిచిత్రపటమునందు చూడగలరు. ద్వారపాలకుని, శిల్పి యొకమంటపమును చెక్కి యందు నిలుబెట్టినాడు. ఆమంటపము చిత్రించుటలో శిల్పి తననేర్పరితనమును చక్కగా తేటపఱిచినాడు. అచ్చటిశిల్పపుపనినంతయు జూచినవెనుక, ఔత్తరాహసంప్రదాయకుడైన యాశిల్పి, కొంత పల్లవశిల్పమునుగూడ నెఱిగినవాడని తోపకమానదు. ద్వారపాలకవిగ్రహ మమర్చబడిన మంటపమునకు సింహతలాటతోరణ మమర్చబడియున్నది. ఈరీతిగనే, ఎడమవైపునగూడ సింహద్వారమునంటి కంబమును చేర్పుశిల్పము, దానిచెంతగోడలో ద్వారపాలకమంటపమును గానవచ్చును; కాని చిత్రకారుడు కుడివైపు చిత్రించినదానినే యెడమవైపున కూడ రచించియుండక క్రొత్త విగ్రహములను, అలంకారములను, యిచ్చవచ్చిన తెఱగున స్వేచ్ఛతో రామణీయకముగ చిత్రించినాడు. ఈసింహద్వారమంతయు, తామ్రశాసనములలో వర్ణింపబడియున్నది. దాని నిట పొందుపఱుపజాలకపోయితినని విచారించుచున్నాను

సింహద్వారమును శోభాయమానముగ జేయుచున్న యాముఖమంటప గోపుర భూమికల నాల్గింటిమీదను, మనోహరమయిన చిత్రములు చెక్కబడియున్నవి. వాటినిజూచి యానందించుటకే మాకు తీరిక లేకపోయెను. వాటిచిత్రపటము నిట పొందుపఱిచితిమి ఈనాల్గుభూమికలలో మొదటిదానిమీద నారుహంసలును వాటిలో రెండేసి అంచలనడుమ నొకషోడశదళ కమలమునుచిత్రింపబడియున్నవి. ఈచిత్తరువులమీదనున్న చిత్రే

ఫలకముమీద మల్లయుద్ధప్రదర్శనము చిత్రింపబడియున్నది. అందు నడుమ యిరువురుమల్లులు ద్వంద్వయుద్ధము సేయుచున్నారు. ఆమల్లుల కిరుకెలంకులందు జనసమూహము ప్రదర్శనమును వీక్షించుచున్నది. ఆజనసమూహమున కెగువగా నెడమవైపున నొకవేదికపై రాజు, రాణియు గాబోలు ఆసీనులయి, ప్రదర్శనమును దిలకించుచున్నారు. వారి కిరువురుసేవకులు క్రిందినుండి మల్లయుద్ధవృత్తాంతమును గాబోలు విన్నవించుచున్నారు. రాజును చెవియొగ్గి వినుచున్నాడు. రాణికి ఎడమవైపున అంతఃపురస్త్రీలును, వారిచెంత దాసీజనమును సుఖోపవిష్టులయియున్నారు. మల్లులకు కుడివైపున జనసామాన్యముకంటె యెత్తయినస్థలమందు బ్రాహ్మణబృందము కూర్చుండియున్నది. వారిముంగట యేనుగులు దలపడుచున్నవి. వీరి వెనుక జనులనేకు లాసీనులయి యున్నారు.

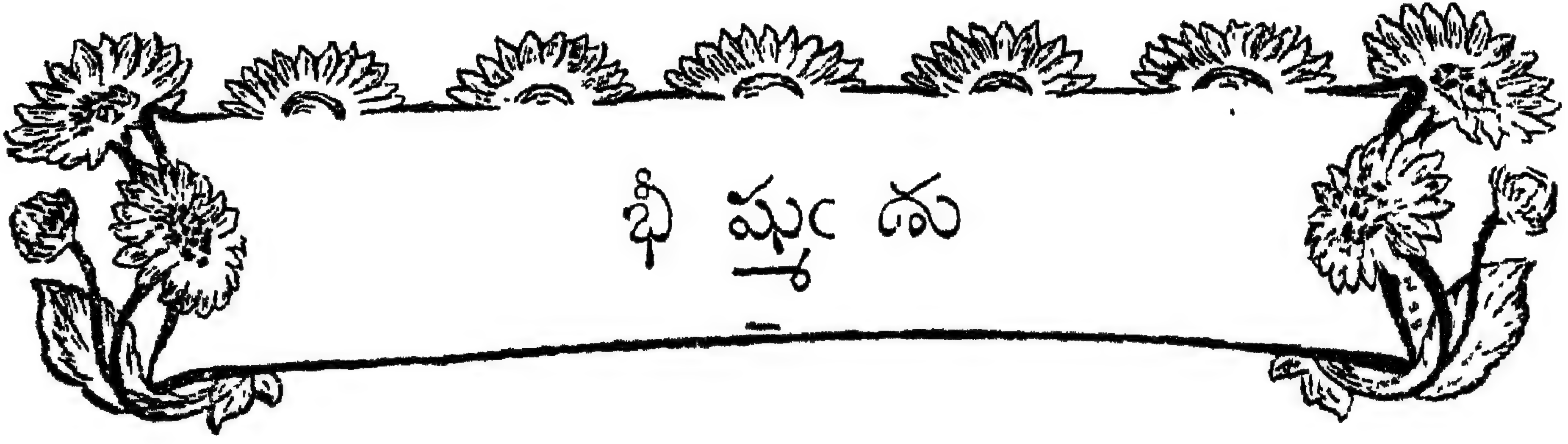
ఈచిత్రఫలకమంతయు నయిదారుగజములు పొడవుగను, అడుగు లేక అడుగున్నర వెడల్పుగలిగియున్నది. ఇంతటిస్వల్పవైశాల్యముగల ప్రదేశమునందు శిల్పి చిత్రపుపనిచేసి యచ్చెరువు కలిగించుచున్నాడు. జనసమూహమునందు ప్రతివ్యక్తియు స్పష్టముగ చిత్రింపబడియుండుటయు, ముందువెనుకప్రదేశముల, వేదికలు సోపానములు అతిసూక్ష్మముగ చూపబడుటయు శిల్పిపనితనమును వేనోళ్లజాటుచున్నది. ఇంతకంటె యచ్చెరువైనచిత్రము దీనిపైభూమికయందు గానవచ్చుచున్నది.

ఈ ఫలకమందు రాజు అరణ్యమున వేటాడువిధము చిత్రితమై యున్నది. అందు పరువులెత్తుచున్న వాయుతేజీలును, రాజును, విండ్లు నాకర్ణాంతముసారించి, మృగములను, వెంటదఱుముచున్న వేటకాండ్రును, స్పష్టముగ చిత్రింపబడియున్నారు. వేటకాండ్రవెనుక సేవకులు సంహరింపబడినమృగములనుకఱ్ఱలకు వ్రేలాడదీసి, తమభుజములపై పెట్టుకొని నడచుచున్నారు. వారివెనుక తప్పెటకాండ్రును, మద్దెలకాండ్రును సింహనాదములు, శృంగనాదములుసేయుచున్నారు. వారివెనుక వారుమృగములను మోసికొనిపోవుచున్నారు. మరికొందరు ఆయుధపాణులై పరుగిడుచున్నారు. వారివెనుక కొందఱాశ్వికులు బల్లెములుపట్టుకొని గుఱ్ఱములనునడపించుకొనివచ్చుచున్నారు. ఈచిత్తరువులోనియెడమవైపు అర్ధమునందు వేటమృగములుబరువెత్తుచుండుటయు, వాటివెనుకను, ముంగటను వేటకాండ్రు ఆశ్వికులు సాయుధులయి తరుముచున్నట్లును చిత్రింపబడియున్నది. వేటరంగములు ఇంతమనోహరముగ చిత్రింపబడుట ఎచ్చటను గానము. స్థలము సంకుచితమయినను, శిల్పి తనచిత్రమునందు జీవమును బోసినాడు.

దీనిపై భూమికయందు, ఏనుగులవేట చిత్రింపబడియున్నది. దాని ఎడమభాగమున నొకవేదికపై నొకపురుషుడు ఆసీనుడైయున్నాడు. ఆయనచుట్టును సేవకులు, పరిచారకులు, విలుకాండ్రు, ఖడ్గహస్తులు, మొదలగువారు నిలిచియున్నారు. వారియెదుట మచ్చిక చేయబడినయేనుగులపై, మావటీలు కూర్చుండి, ఏనుగులవేట గావించుచున్నారు. మచ్చికయేనుగులకు ముంగటిభాగమున, అడవియేనుగులు త్రాళ్లతో, నురులతో బంధింపబడి, పెనగులాడుచు, పారిపోవుటకు ప్రయత్నము సేయుచున్నవి.

ఈమూడుభూమికలమీద చిత్రితములయిన శిల్పము, పూర్వము సున్నపుపూతగలిగి, దానిపై రంగు వేయబడియున్నకాలమున మిక్కిలి అందముగ కాన్పించియుండవచ్చు ననుకొందము. ఈగుడియందున్న చిత్తరువులన్నియు నీవిధముగనే యున్నవి.

గీత మాల

విశ్వకోట వెంకటరత్న శర్మ గారు

"కరికి లంఘించు సింహంబుకరణి మెరసి
ఉరుకుచున్నాఁడు కమలాక్షుఁ డుగ్రు
రహిని స్వచ్ఛందమరణవరప్రసాది [డగుచు
నైన నిన్నేచుకొఱకు; ధర్మాత్మజునకు
బాహ్యలోకాధిపత్య మలవడఁగఁ జేయు
కొఱకు; ద్రోవదికి సుభద్రకును ముదంబు
గూర్చుకొఱకు; భూభారముఁ దీర్చుకొఱకు
"అల త్రినేత్రుఁడు నాకడ్డమైన నోర్తు
నమరభర్తయు నన్నించఁడనగ; లోక
పాలకులఁగూర్చి నేఁ బాటఁ బాడ నేల?"

* * * *

"ఊరుపేరు నాకారమ్ము లుండఁబోని
వాఁడు నాయెదుటను నిల్చినాఁడు గాన
భక్తిఁ గేల్దమ్మిని మొగిడ్చి ప్రణతు లిత్తు
ననుచు యుద్ధప్రయతమ్ము నణఁచె దేమొ?"
'అదె కనుంగొనినాఁడవా? ఆ కిరీటి
బాహుయుగళమ్ముఁ జూచి, అప్పద్మనేత్రుఁ
బట్టి తన మొగంబును ముద్దు నట్టె త్రిప్పి
కెంపుకనుఁగవ నిష్ఠ వీక్షించుచుండె
చారువక్షమ్మునఁ గటాక్షుంబు నింపె
చక్రహస్తుని చక్రసంజనిత దావ
దహనకీలల నార్ప యత్నమ్మునర్చె;
'తనకుఁ గల్గు ప్రతిష్ఠకుఁ జినతనంబు
గలుగునను భ్రాంతియో' కాక 'కమలనయను
చెర్గు కీతఁడు సమ్మతించెను గదన్న'
అనుచు లోకులు తిన్నందు రని తలఁచియో?"

* * * *

"అదె! యదనుసుమ్ము; వినుము గంగాకుమార!
నృపకుమారులఁ గూల్చి తినేకమంది; (?)
నదియుఁగాక పరశురాము నట్టె; ముప్పా
త్రిప్పులఁ బెట్టినావు; భీతిల్లఁబోక
పీకచూపుము; లోకైకవీరుఁడ నను
ఖ్యాతిఁ గాంచుము; దుర్యోధనాదివీర
వరుల కుత్సాహ మొసరింపు; పక్షపాత
బుద్ధి వహియింపు; ముప్పునఁ బులుసు నెప్ప
రిది భుజింపుచు నుంటి; వారి వెస ద్రోహ
మూన నాయంబు కా దఁడుగో! ముకుందుఁ
డర మొగంబున నున్న ముంగురులు పైకిఁ
ద్రోసి, చక్రానలజ్వాలతో దుమికెను!"

* * * *

"కృష్ణ! యిది యేటినాయమోయీ, తలంపు!
మొకరికిఁ జెప్పఁదగువాఁడ వొకరిచేత
నీవు చెప్పించుకొనె దేలనో? వచింపు!
నాఁడు దుర్యోధనుండు నిఁ సమరమునకుఁ
బిలువ "నే నొకండన యొక్కవలన, యాద

వులును పదివేవు రొండొక్కవలన, నేను
సమర మొనరింపఁ, జక్రపుంజాయఁ బోవ"
ననుచు వచియింపలేదె? నీయంతవాఁడ
విటులనైనఁ దక్కంగలవీరవరులు
ధర్మయుద్ధ మ్మొనర్తురా, తలఁపుమయ్య?
పార్థసారథివే కాని బవరమందు,
పార్థుఁడవు గావు; కళ్లెమున్ బట్టుకొమ్ము!"

* * * *

"తాత! నీపరాక్రమము, విఖ్యాతమయ్యె!
నేలనన నంతవానిచే నింతకార్య
మహహా! చేయించినందులకు—
అడుగో! ధర్మ
రాజు; వచ్చుచున్నాఁడు కాలినడకతోడ!
ధర్మరాజు కాఁడితఁడు; మెత్తనిపులి సుమి!
ఇతఁడు నీ జీవితరహస్య మెఱుఁగుకొఱకు,
ఇతఁడు నీ ప్రాణధార బిగించుకొఱకు,—
నమ్మకుము; వంకవంక దండములు పెట్టు
చున్నవాఁడు; నోరజారినచో! హుళిక్కి
యగును నీరాజసంబు; నిన్నరయుతేని
యెడల ద్రోహ మ్మొనర్చితన్ నుడికి నీవు
పాలుపడకుము, బ్రహ్మచారీ, లవంబు!
తాతముత్తాత లాదిగాఁ దనరుచున్న
ధైర్యసాహసముల్ విడన్ దలఁపకయ్య!"
"ఓయి! అసహాయవీర! విద్యుత్ప్రకాశ!
పోవుచుంటివె! ధర్మజా! బుద్ధిమంతుఁ
డవు కదయ్య! నీదౌ సమయానుకూల
వర్తనములు మఱొకరికిఁ బ్రాప్త మౌనె?
నీకు నోరెట్లు వచ్చె? నిన్ బెంచినట్టి
వాని, మీవంగడమ్మునందైన వాని,
శీతలజలంబు మీపయిన్ జిమ్మువాని,
పసుచుఁదనపు సౌఖ్యమ్ములన్ విడుచువాని
మన్మ మడుగంగ? నెంత తెంపరివి నీవు?
అనుభవింపకపోవులే! ఆ రవంత!'"

* * * *

"అదిగో! బడబాగ్ని నచ్చుచున్నయది కంటె!
మనల నందఱ నొక్కట మసియొనర్చు;
నీదు గాండీవరవము విన్పింపఁ జేయు
మతఁడు వృద్ధుఁడటంచు నేమఱకుమోయి!
ఆరితేరిన వాఁ డెన్నియో రణాల!
గురుని గర్గోలొనర్చె నిష్ఠురకృపాణ
ధార! నస్ఖలితబ్రహ్మచారి సుమ్ము!
వాడి నారాచములను గుప్పన్ దొడంగె
నఁడుగో! రోషభూయిష్ఠుఁడై అంత్యకాల
దావదహనునిమాడ్కిఁ గెందామరలను
బోలుకన్నులన్ జింతనిప్పులను జిమ్ము!
నీవ కాదు నేనునుగూడ నేర్వ నితని
నెదురుకొన ముఖాముఖి; బాణవృష్టి నెరపి
ఆర్పవేమి? బాణాగ్ని రవ్వంత లోన!"

* * * *

"మేలొనర్చితి వర్జునా! మేలొనర్చి
తరసినాఁడవా? యిపుడు తాతయ్య ప్రజ్ఞ!
గోవులం బట్టునాఁటి నీ కావరమ్ము
చాల దిప్పుడు భీష్మునిమ్రోలఁ బార్థ!
నాఁడు శాంతిని వహియించినాఁడు మీర
లెన్నియో చిన్నము లనుగ్రహించియుంట!
అదిగో! అనలాస్త్రజనితమైనట్టి జ్వాల!
ఏయుమా! వరుణాస్త్ర మొక్కింతలోన
నార్పఁగలదు దానివిభూతి! నంతలోన!
విజయ! శలభాయమానులై వెడలిపోవు

చున్ననవె! మనవాహిను లుగ్రవృత్తి
భీష్ముఁ డుప్పొంగుచున్నాఁడు వెడలవేమి?
ఆ సుయోధనుచే విజయధ్వజంబు
నిప్పు డెత్తింపఁగలఁడు పిల్పింపవేమి?
అలశిఖండిని ముందుద్రోయవదియేమి?
వాడి నారాచసంపదఁ బరపవేమి?
అక్కటా! అరణ్యవాస దుఃఖాంధకార
మార్పఁగాఁ దలపోయవా? దర్పమేచి!
ముదుసలియటంచు దలఁతువేమో? రణాన!
వీరువారని తలఁచుట వెఱ్ఱిగాదె?
మొసలి సుమ్ము మీతాత తామోహరమున!
తనకుఁ దానయి, మీమీఁద నెనరుకతనఁ
జెప్పుకొనియెను దనపాటు;—శీఘ్ర మెదురు
చనుము:-"ఇదిగో సంధింతు నీక్షణమునంద-"

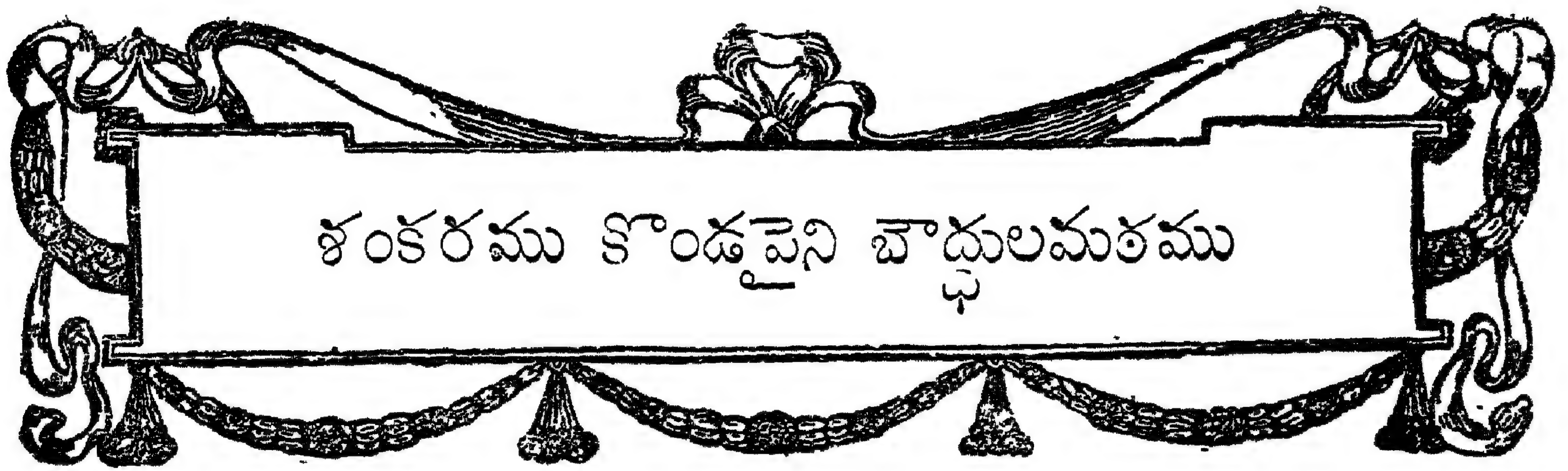
* * * *

"అకట నిన్నెత్తిపెంచె బాల్యమున; ముద్దు
లాడె నందఱికన్న నిన్నధికప్రేమ!
కొన్ని చెప్పె ధనుర్వేదగోప్యములను!
నీకుఁ జేతు లెట్లాడె? లోకైకవీర!
ఇపుడు మత్సరమేల? యందేగి వేగ
నలుపు ముపచారవిధులు; నిశ్చలపుభక్తి
అంపశయ్య కావలెనంట—అరుగవేమి?
కర్ణ! తెలతెలఁబోయె దాగతి నదేమి?
ఓ సుయోధన! చేతగాదో? రవంత!
అర్జునా! తాతగారికి నందిన ట్టి
మన్మఁడవు నీ వొకఁడవె! సమ్మర్దనంబు
కూడదనుచుండె; నీరమ్ము గోరుచుండె;
దివ్యపాతాళజలము నందింప వేమి?

* * * *

"దాహ మిప్పుడు తీరెనా? తాతగారు!
పదిదినంబులదాహ మిప్పటికిఁ దీఱె;
గాని యెనలేని కీరితిఁ గాంచినావు
బ్రహ్మచారి వటంచుభావమునఁ దలఁతో?
ఈవు కీరితికాంత వరించినావు!
ఎంత విజితేంద్రియుండవోయీ! తమంత
చావు చెప్పెడివార లెచ్చటఁ గలారు?
క్రోధసమయమ్మునఁ శాంతి కుదురు నెచట!
శాంతిపర్వంబు నీనోట జారెనెట్లు?
ఈవు లోకైకవీరుండవె! మహాత్మ!
ఆర్య! తానకోజ్జ్వల మహాకార్యదీక్ష
ఆత్మవిశ్వాస మద్భుతాహవ విహార
మంచితానురాగమ్ము వాత్సల్యగరిమ
ఈ దరిద్రులయందుఁ బూరింపవేమి?
పిఱికిపందలయందు గుప్పింప వేమి?
బీదవారలయందుఁ జూపింపవేమి?
కుంటివారలలోఁ బరికొల్పవేమి?
మాపయి ననుగ్రహంబు నింపవదియేమి?
తప్పటడుగులనుంటిమో తాతగారు!"
"తాతగారికి మాదరిద్రత వచించి
మా పిఱికిమందుఁ గ్రక్కించి మనుపుమయ్య!"

శంకరము కొండపైని బౌద్ధులమఠము

౧

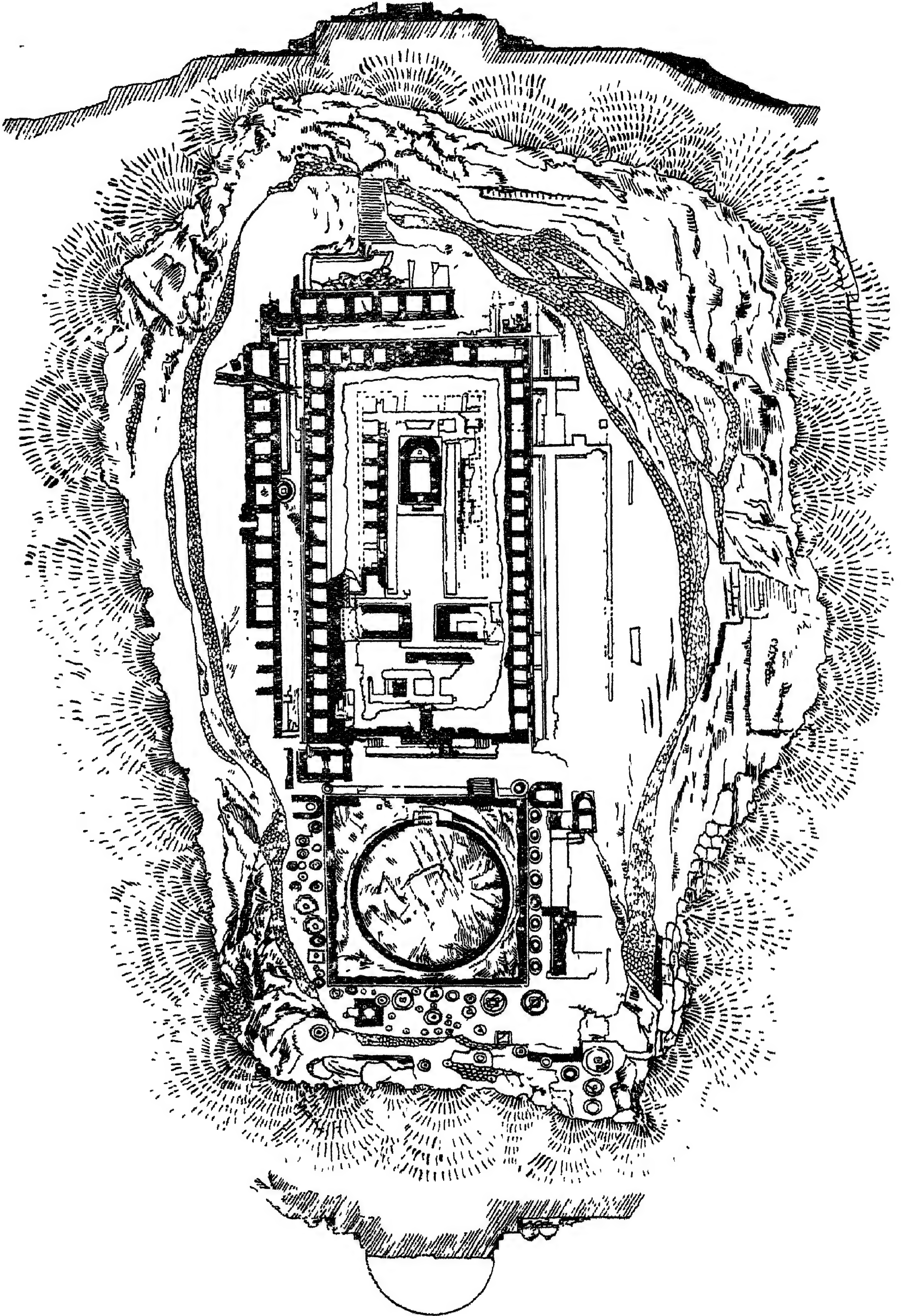
కో. నరసింహాచారి గారు

మద్రాసు దక్షిణమహారాష్ట్ర ఇనుపదారిపైగల అనకాపల్లి స్టేషనుకు తూర్పున నొకమైలు దూరమున 'శంకర'మను ('సంఘారామము' ఇది బౌద్ధ సన్న్యాసులమఠములకు పేరు) చిన్నగ్రామము కలదు. ఈగ్రామమునకు ఉత్తరమున, ననతిదూరమున రెండు కొండలు తూర్పుపడమరలుగా నొకదానికొకటి యానుకొనియున్నవి ఆరెండుకొండలును 23 ఎకరములవైశాల్యముకలవై ఒంటిరాతిశిల్పములచేతను, ఇతరకట్టడముల చేతను నిండియున్నవి. శిల్పములన్నియు బౌద్ధులచే కట్టబడి గణనార్హములై హిందూదేశదక్షిణభాగమున ఆతరగతిశిల్పములలో మిక్కిలి సనాతనములై యున్నవి. ఇట్టి యొంటిరాతికట్టడములు కలప్రదేశము దక్షిణహిందూదేశమున మహాబలిపురము మరియొకటియై యున్నను శంకరగ్రామమునందలి కట్టడములే ప్రాచీనములై యున్నవి.

తూర్పుకొండ (చిత్రము ౧.)

కొండలు రెంటియందును తూర్పుకొండ పెద్దది. దానిపశ్చిమవారమున రాతిలో మలచబడిన గుహలును, కొండయడుగునుండి శిఖరమువరకును సోపానములవలె రాతియరుగులును, చెక్కబడి వాటిపై మలచబడిన 'డాగోబా'[1] (లింగాకృతికల రాతికట్టడము)ల సమూహము లనేకములును, శిఖరమున నొక గొప్పరాతి స్తూపమును కలవు పశ్చిమమునుండిచూచిన నీయేక (చిత్రము ౨.) శిలాశిల్పము లన్నియు కన్నులపండువై యొప్పుచుండును. తూర్పుకొండయొక్క పశ్చిమ పార్శ్వమున కొంతదూరము రాతిలో మలచబడియు కొంతదవ్వు వేయిరాలతో గట్టబడియునున్న యొకమెట్లవరుస కలదు. ఇందు ప్రస్తుతము 65 మెట్లుమాత్రము నిలిచియున్నవి. ఈమెట్లమార్గము కొండపై నొకరెండంతస్థుల గుహయొద్దకు చేరుచున్నది. గుహాలయము ముందుభాగమున 41′–9″ వెడల్పుగల యరుగుకలదు. ఆలయముఖమునకు కుడిప్రక్క గోడయందు అసంపూర్తిగా మలచబడిన గూడు కలదు. ఎడమప్రక్క నొకగోపురమును, దానియందు అంజలిముద్రతో నొక విగ్రహమును, నొకజంతు విగ్రహమును కలవు. గుహాలయద్వారము 6′–6″ ఎత్తును, 4′ వెడల్పును నై (చిత్రము 3) ఇరుపార్శ్వము 12½ అడుగుల ఉన్నతిగల గొప్పద్వారపాలుర విగ్రహముల గలిగియున్నది. ద్వారము పైభాగమున యస్పష్టముగా నుండు చిత్రములును మధ్య ఆసీనబుద్ధవిగ్రహమునుకలవు. మొదటిగుహాలయము 31′–6″ పొడవును, 34′–, 2″ వెడల్పును, 8′–4″ ఎత్తునుకలది. (చిత్రము ౪) ఇందు పొడవునను వెడల్పునను నాలుగేసివరుసలుగా 16 స్తంభములుకలవు. వీటికి నేరుగా గోడలయందును స్తంభములనుపోలి(Plaslters)చెక్కబడియున్నవి. ప్రతి స్తంభమును 1′–9″ చతురశ్రమై, 8′–4″ ఎత్తు కలిగియున్నది. స్తంభపాదము 4 ముఖములతోడను, మధ్యభాగము 8 ముఖములతోడను శిరము చెక్కబడిన

1. సకలైశ్వర్యసంపన్నమగు రాజ్యమును త్యజించి బుద్ధుడు చేకొనినభిక్షాపాత్రము బౌద్ధులకు పూజార్హమైనందున బౌద్ధులు తదాకృతిని వారియాలయమున నెలకొల్పి పూజించుచుండిరి. డాగోబా లిట్టి యాకృతిని కలవి.

చిత్రము ౧.　　తూర్పుకొండయొక్కయు, ఆలయముయొక్కయు ప్లాను.

శిఖరముతోడను ఒప్పియున్నది. ఆలయమధ్యమున నుండు 4 స్తంభముల మధ్య వాటి నానుకొని యొక యరుగును దానిపై ఒక డాగోబాయును కలవు.

ఈగుహాలయమునకు పైన (రెండవయంతస్థు) నుండు ఆలయముఖము క్రింది ఆలయముఖమునకన్న 8' వెనుకకు త్రోసి కట్టబడి ద్వారము కొంచె మెడమవైపునకు జరిగియున్నది. ద్వారపరిమాణము $4\frac{3}{4}'$ వెడల్పును $5\frac{1}{2}'$ ఎత్తును నైయున్నది. ద్వారమునకు కుడిప్రక్క ఆసీనబుద్ధవిగ్రహము ఇరుగడల నంజలీబద్ధులగు నిరువురుభక్తుల విగ్రహములతోడను శిరస్సునకు పైభాగమున నొకగంధర్వునితోడను ఒప్పియున్నది. ఆలయముఖమున కెదుట 8' చతురము ఖాళీస్థలముకలదు. ఎడమప్రక్క నొక గోపురశిఖరముకలదు. ద్వారబంధము పైన $6\frac{3}{4}$ అ. ఎత్తుగలగూడు కలదు. దానియందు ఆసీనబుద్ధుడును ఇరువైపుల భక్తులును, పైమూలలందు ఖేచరులును కలరు. ఆలయమున $14\frac{3}{4}'$ పొడవును $5'-1''$ వెడల్పును గలకూటము (నడవ, Vestibule)ను దాని వెనుక $9\frac{3}{4}'$ పొడవును. 6' వెడల్పును, $6\frac{3}{4}'$ ఎత్తును కలగది కలదు. కూటముయొక్క గోడలపై బుద్ధవిగ్రహములు మలచబడియున్నవి. (చిత్రము 8) ఆలయమును వదలి వెలుపల వచ్చినయెడల నచ్చటచ్చట డాగోబాలు విశేషముగా కానవచ్చును. (చిత్రము 9)డాగోబాలన్నియు సమపఱుచబడిన రాతియరుగులపై నున్నవి. కొండయొక్క పడమటియంచున రాతియందు 115' పొడవును, $22\frac{3}{4}'$ వెడల్పునుగల విశాలమగు అరుగు కలదు

అరుగుపైని నవరాత్రిబొమ్మలకొలువువలె డాగోబాల సమూహములుకలవు. ఇచ్చటగల డాగోబాలు సగటునకు 54. డాగోబాలలో పెద్దది $10\frac{1}{3}'$ వ్యాసము (సుమారు $32\frac{1}{2}'$ చుట్టుకొలత) కలిగి $4\frac{1}{2}'$ ఎత్తు కలదైయున్నది. అరుగునకు తూర్పున $11\frac{3}{4}'$ ఎత్తును $75\frac{1}{2}'$ పొడవు గలకొండరాతిగోడ యున్నది. పడమట ఇటుకరాతి గోడయు కలవు.

పర్వతశిఖరమున నొకస్తూపము కలదని పైన చెప్పబడినది. ఈస్తూపము అడుగు $76\frac{1}{2} \times 70\frac{1}{2}'$ వైశాల్యమును $11\frac{3}{4}'$ ఎత్తును గలయరుగు కలదు. దానిపై నొక యావరణము వర్తులమైనది కలదు. దాని చుట్టు ఇటుకగోడ యొకటి యున్నది. ఆవర్తులముపై 60' వ్యాసమును $4\frac{1}{2}'$ ఎత్తునుగల సమ్మటమును ఉండినట్లున్నది. ఈస్తూపమున గలచిహ్నములం బట్టిచూడ 80' చతురముగ నరుగును దానిపై $64\frac{3}{4}'$ వ్యాసముగలడోలుఆకారముగు రాతిగోడయు (Drum Shaped Structure) దానిపై $60\frac{3}{4}'$ వ్యాసముకల సమ్మటమును ఉండినట్లు తెలియుచున్నది. అరుగుయొక్క ఈశాన్యమూలయందొకబిలము త్రవ్వబడి స్తూపములోనికి పోవు భూగర్భమార్గముగా జేయబడియున్నది. అరుగునకు దక్షిణమున 9 డాగోబాలు కలవు వాటిలో నొకదానియందొక రాతిపెట్టె దొరకినది.

స్తూపముయొక్క వాయువ్యమూలను కొండ దిగుడులో 2 గుహాలయములు కలవు. ఇందొకటి చిన్నది. దీనిద్వారమునకు ఎడమప్రక్క నొక బెంచీయును దానిపై నొక గడ్డముపెంచుకొనిన సన్యాసియు మరియొక విగ్రహమును రాతిలో మలచబడినవి కలవు. ఆలయగర్భమున గోడపై బుద్ధుని యొక్కయు, శిష్యులయొక్కయు విగ్రహము లున్నవి. ఆలయము ప్రక్క మరియొక గది కలదు దీనిలో వెనుకటిగోడపైనగూడ బుద్ధుడు ద్వారపాలురు కలరు. ప్రక్కగోడపైన మత్స్యముపై గూర్చుండిన యొకవిగ్రహమును నాగశిరము కలసేవకుడును క్రింద సింహమును కలవు.

కొండయొక్క తూర్పుశిఖరమునంతయు నాక్రమించుకొని యనేకకట్టడములు అచ్చట నుండు నొక చైత్యాలయమును చుట్టియున్నవి. ఈకట్టడములకు గాను కొండపైభాగమంతయు చదునుగానున్నది. ఇట్టి ప్రదేశములన్నింటిలోను పెద్దది తూర్పు పడమరలుగా 154' ఉత్తర దక్షిణములుగా 73' ను కలిగియున్నది. ఇవి ముందు పేర్కొనబడిన స్తూపము యొక్క అరుగు మట్టమున కుండి స్తూపమునకును అరుగునకును మధ్య 23' వెడల్పుమార్గ మొకటి యున్నది. చైత్యాలయమునకు తూర్పు, దక్షిణ, ఉత్తరములయందు గూండ్లవంటి గదులు కలవు. ఆలయము యొక్క ముఖము పశ్చిమమున నున్నది. చైత్యాలయమునకు ముందు భాగమున తూర్పు పడమరలుగా $44\frac{1}{2}$ అడుగుల పొడవును, $29\frac{1}{2}'$ వెడల్పును కలశాల యొకటి కలదు.

దీనికి వెలుపలచుట్టును రెండుగోడలును వాటివెలుపట గోడల నానుకొని చిన్నగదులును గలవు. శాలయొక్క యుత్తరపుకోనయందు మృత్పాత్ర మొకటి దొరకినది. ఈపాత్రయందు ఏక్రొత్తవస్తువును కానబడకపోయినను పూర్వకాలమున శవముల నుంచి పూడ్చుచుండిన పాత్రగా నుండునట్లు కనుపడుచున్నది. ఉత్తరదిశయందు గల గూండ్ల (గదుల)యందు రాగినాణెములును, మట్టిముద్రలును, కుండలును, దొరకినవి. ఈగదుల వరుసకు వెలుపల సమాంతరము (Parallel)గా మరియొక గదులవరుస కలదు. తూర్పున 9 గదులు కలవు. ఈకట్టడము లన్నియు బహుశః క్రీస్తుయుగమునకు పూర్వికములై (అశోక చక్రవర్తికాలమున చేరినవై) యుండవలెను. ఇటగల యేకశిలా నిర్మితగోపురములుగూడ నశోకుని సమకాలికములై యుండవలెను. కొన్నిగదులయందు రాతియరుగులను అరుగులపై రాతి దిండ్లను కలవు. తూర్పుకొండయొక్క పడమటివాలుమున 'పలకమ్మదేవి' యనునొక యమ్మవారివిగ్రహము కలదు. ఈదేవత కిరువైపుల నిద్దరు సేవకులగుంపుగాను, బడియందు ఒకబిడ్డయొక్కయు విగ్రహములు కలవు. శిరస్సుచుట్టును పరివేషమువలె బిడ్డలశిరస్సులనాగ ... కింగమున గూడ నట్టిమూర్తి యనుకలవు. ... (నాకరసం క్రమము) నాడు ఆవిగ్రహము ... గా పోవుప్రతి స్త్రీయును ఒకరాతిని ఆవిగ్రహముపై వేసిపోవుట విధియట. ఇట్లు వేయబడినరాళ్ళచే కప్పబడి విగ్రహము పూడిపోవుట నాటినాటికిని సంభవించుటవల్ల నప్పుడప్పుడీరాళ్లను తీయించుట తటస్థించుచున్నది.

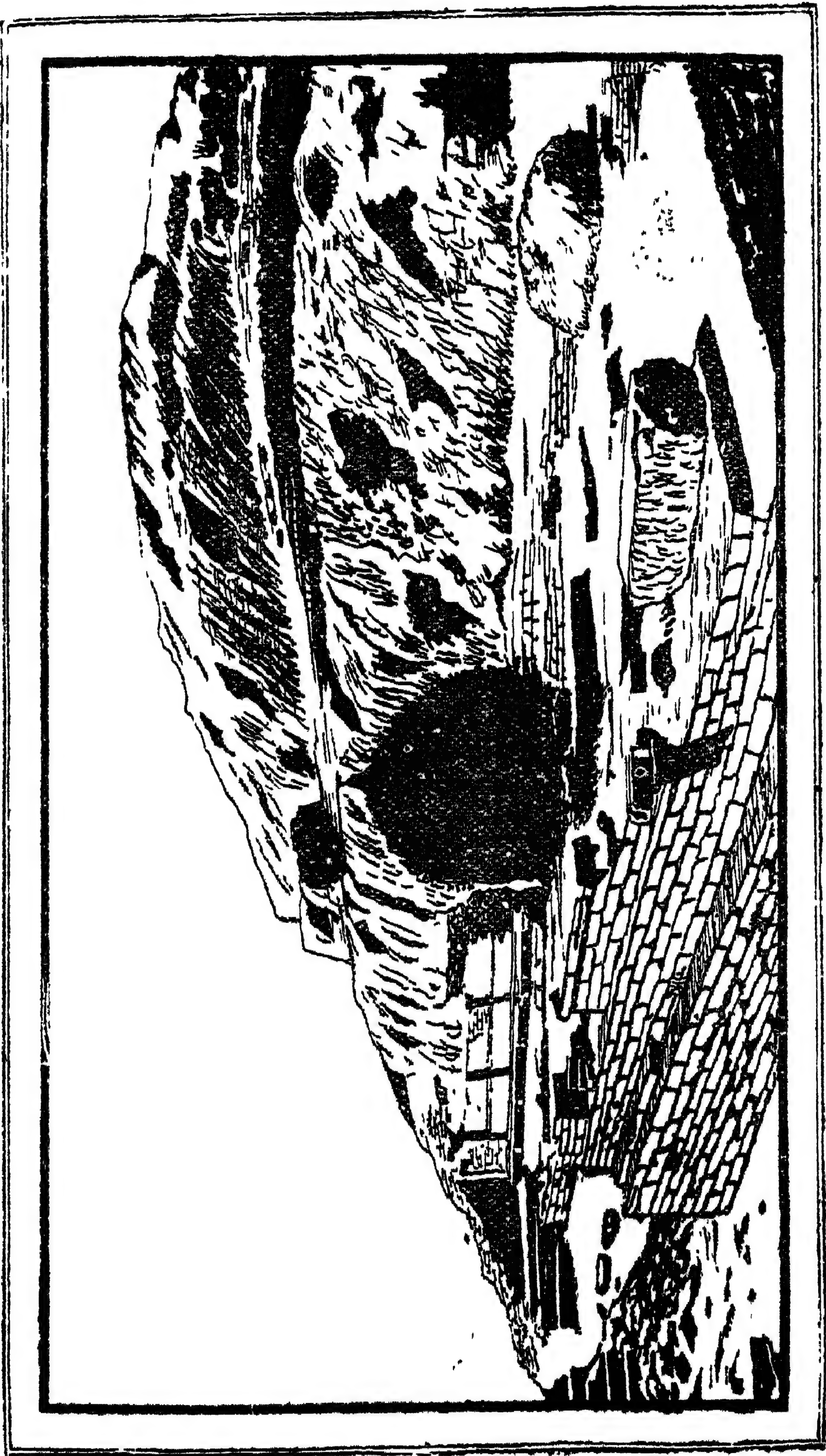
చిత్రము ౬.

క్రీ. పూ. 50 మొదలు క్రీ. త. 150 వరకు కనిష్కునికాలమునాటి యూసఫ్‌జాయి పట్టణములోని ఒక స్తంభశిఖరము. ఈదేశము సింధునదికి పడమటను కాబూలునది కుత్తరమునను ఉన్నది.

చిత్రము ౧.

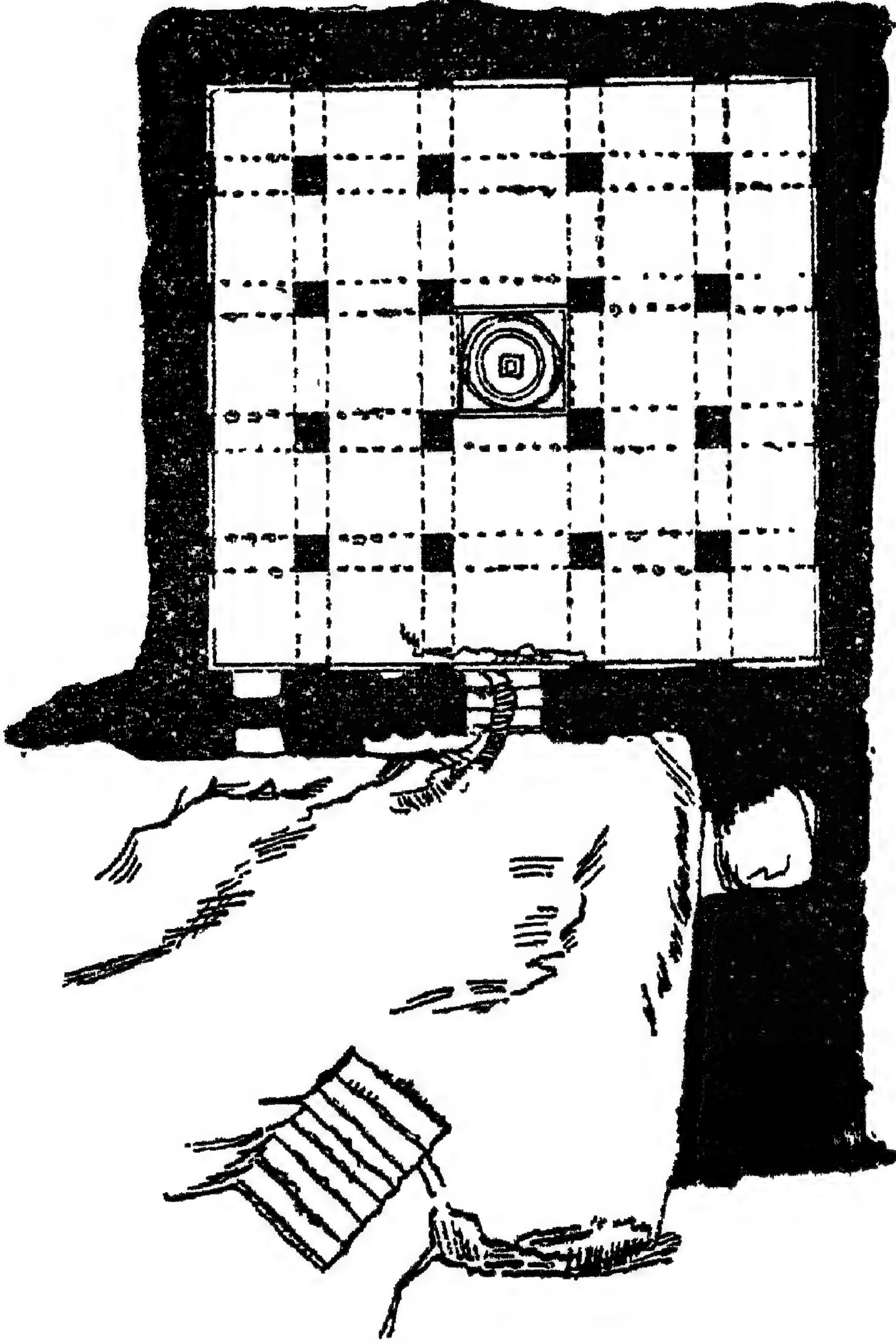
రాతియందు చెక్కబడిన స్తూపము

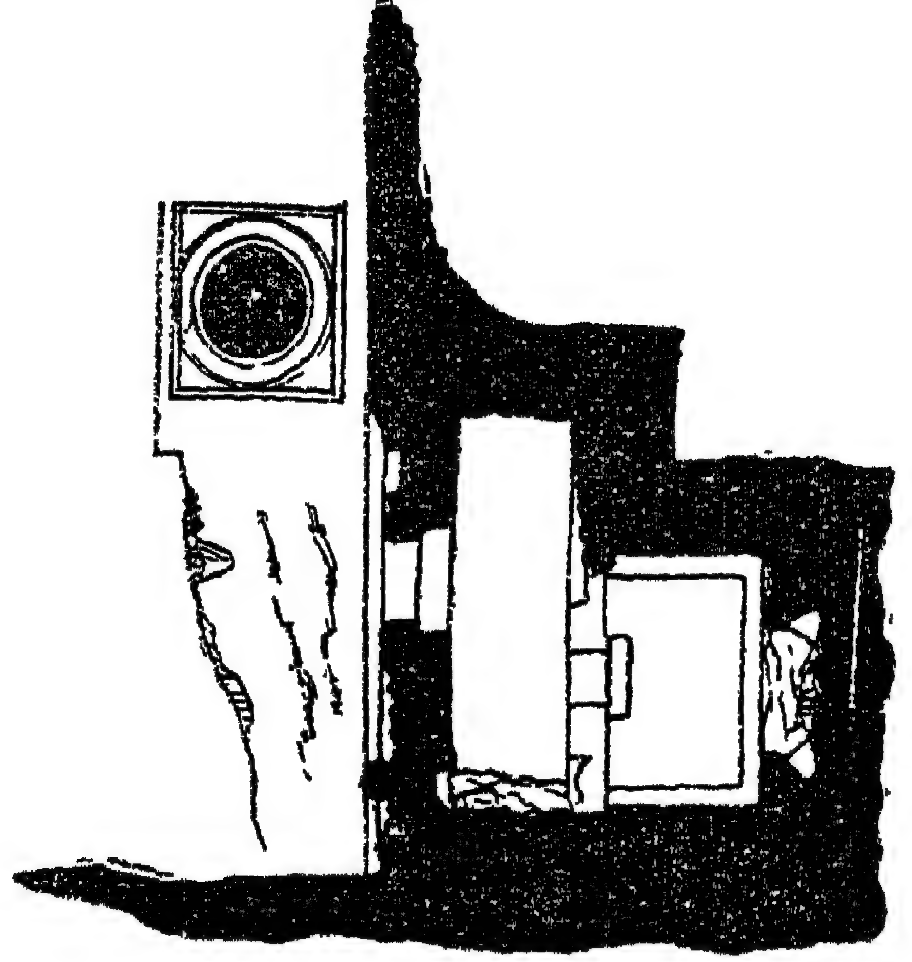
చిత్రము 3.

శంకరముకొండపైని బౌద్ధులమతములోని చిత్రములు

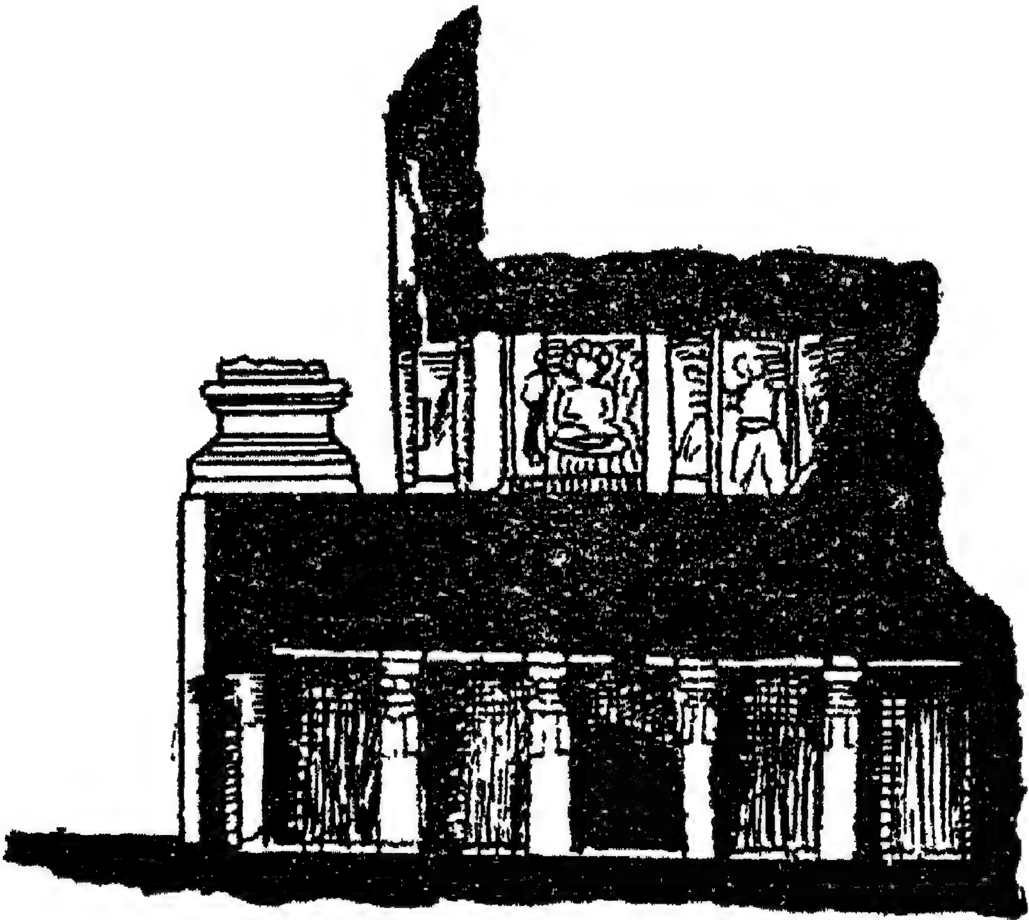
చిత్రము ౪.

1. మొదటిగుహాలయము ప్లాను

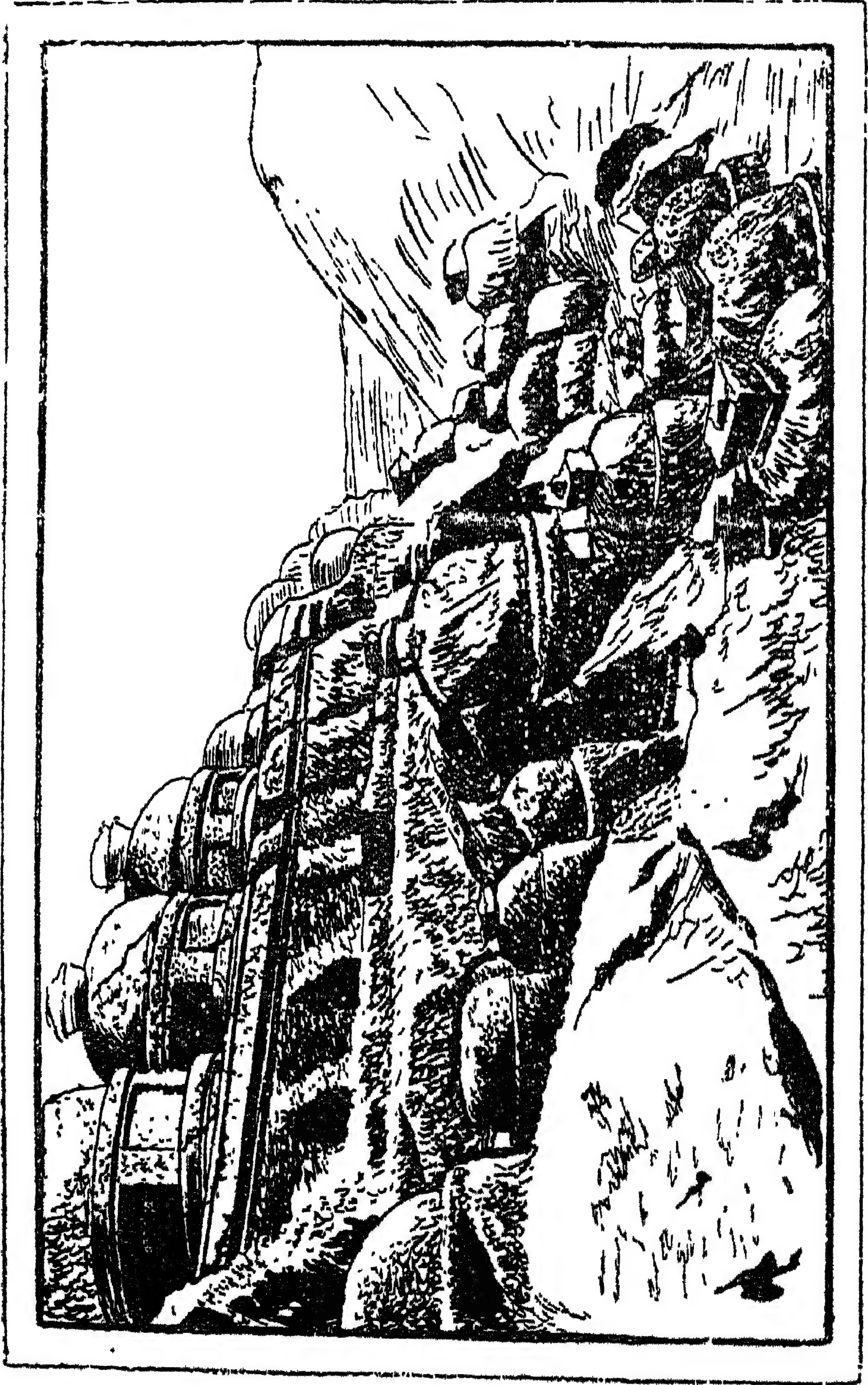
2. రెండవగుహాలయము ప్లాను

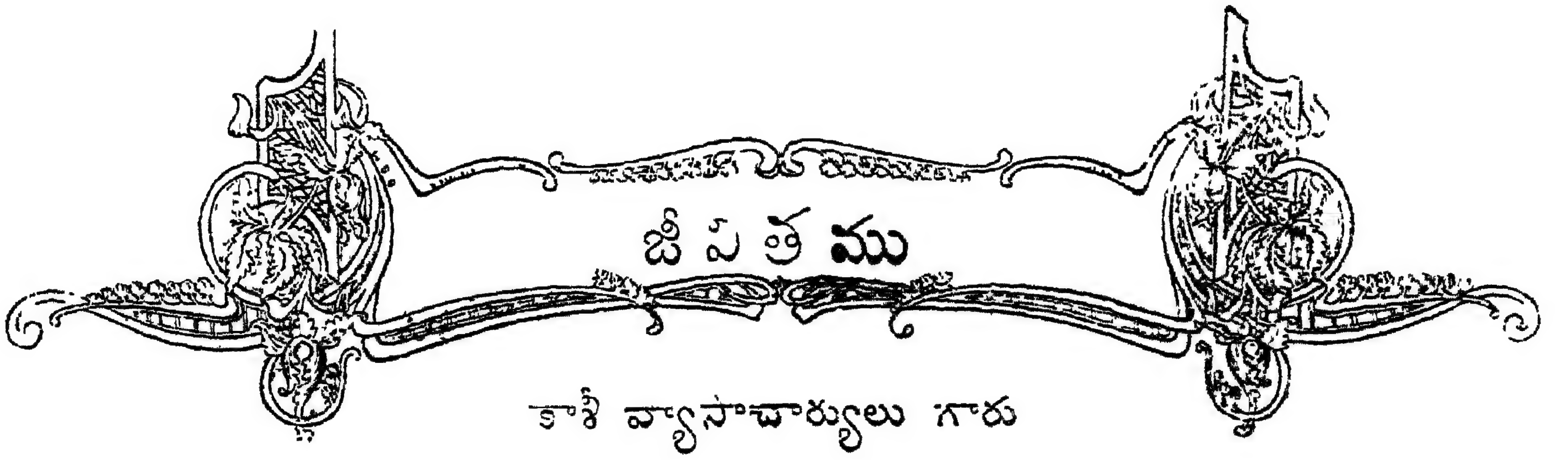

3, 4. పై రెండుగుహాలయముల సెక్షనును, ముఖమును (Section and Elevation)

చిత్రము ౫.

తూర్పుకొండయొక్క పడమటి అంచున గల డాగోబాల సమూహము

కాశీ వ్యాసాచార్యులు గారు

ఘనఘనావళి గగనభాగమ్ముఁ గప్పె, స్తనితనిర్ఘోషముల దిగంతములు నిండె,
భూతలంబెల్ల గాఢాంధకారమయ్యె, బ్రహ్మాండస్ఫోటనసరణిఁ సంప్రాప్తమయ్యె.

చ. కడవలఁ గ్రుమ్మరించుగతిఁ గాలఘనావళు లుద్భటార్భటిన్
గడువడి వారిధారల నఖండముగాఁ గురియంగఁజొచ్చెఁ బా
ల్పడుచుఁ దటిచ్చయంబు, కనులన్ మిఱుమిట్లు గొల్పనచ్చె సం
దడి మదులందు హెచ్చె, నొకదారియు డొంకయుఁ గానరామిచేన్.

ఉ. అత్తఱిఁ బాంథుఁడొక్కఁడు, నిజాంగమునన్ మలినాంబరంబు లా
యత్తమొనర్చి, కన్నుఁగవ నశ్రువు లాజడివాన కీడుగా,
ముత్తములై ధరన్ గురియ, మోహసమావృతుఁడై సహాయసం
పత్తి యొకింతలేక బహుభంగులఁ జింతల మున్గి తేలుచున్.

చ. "అరరె! యిఁకేమి సేతు నకటా! జగమంతయు నంధకారబం
ధురమయి కానవచ్చెడిఁ గనుంగవ కెద్దియుఁ దోఁచరాదు; భీ
కరతరవారిపాతమునఁ గాయము వ్రయ్యలు చెందఁజొచ్చె, నె
వ్వరు శరణంబు నాకిట? నభాగ్యుఁడనైతి" నటంచు నెంచుచున్.

కం. పరిపరివిధముల నటునిటు, దిరుగుచు, స్రుక్కుచును, దిక్కు తెలియక యొక భీ
కరకూపంబునఁ బడి వెలి, కరుగనుపాయంబు గాన కటమటపడుచున్.

చ. ఘనతరపంకమగ్నమయి కాయ మపాయముఁ జెందుచుండ, బ
ల్మిని బలుమాఱులందలి మలీమసవారులఁ దేలితేలి, చే
యునదొకయింత లేక, తనయుల్లమునన్ బరితాపమొంది "యిం
దునఁ బడిపోతి; నాకిచటఁ దోడు మఱెవ్వరుఁ గానరారుగా.

ఉ. వాడలవాడలన్ దిరిగి వచ్చితి నీపురి కిందుఁ జేరినన్
గూడదు సౌఖ్య మించుకయుఁ గూపమునం బడినాఁడ నింతకే

నాఁడు నిజస్థలంబు విడనాడితినో యపుడే సుఖార్థమౌల్
గూడ ననుఙ్ ద్యజించె నతిఘోరవిసర్జనదారి పురాణమార్గమున్.

ఉ. అర్మిలి మ్రొక్కెదన్‌ వాఁడ, సుగుణాకరులార! వినుండు పూర్వపు
గర్మవశంబుచేత నధికమ్మగుకష్టము లందుచుంటి, నన్
బేర్మి ననుగ్రహించి దరి నిల్పుఁడు, పుణ్యముఁ గట్టికొందు, సు
ధర్మముఁ గొల్ప రండు, తనుధర్మము సర్వము నిల్పఁ జూచెదన్

ఉ. దీనుఁ డితం డెవండని మదిన్ దలపోసెద రేమొ యయ్యలా
రా! నుడువంగఁ బూనితి మదద్భుతవృత్తములన్ వినుండు, ప
శ్రీనగరేశ్వరుండు, నృపశేఖరుఁ డార్తశరణ్యమూర్తి, ప్ర
జ్ఞానిధియౌ త్రివిక్రమజగత్పతి సేవకులందు నొక్కఁడన్.

ఉ. ఆవిభుఁ డాత్మసేవకులయందు దనుకంప సెలంగ సర్వభూ
తావనమున్ బొనర్చుచు, నిజానుచరావళిఁ దన్ప్రదీయు సే
వావిధి నల్ప నాజ్ఞఁ గొలుపన్ బహుమోహసమూహవృత్తిఁ జెంది నే
సేవలఁ జేయ మాని, ప్రభుశేఖరునాజ్ఞఁ దిరస్కరించితిన్.

ఉ. కావున నా త్రివిక్రమ జగత్పతి నాపయిఁ గూర్మిదప్పె న
న్నీవిధి నన్యదేశము లనేకములన్ దెగఁ ద్రిప్పుచుండి న
న్నీవిధి కూర్చెనో విబుధసత్తములార! ననుం గృపాదృష్టి న
ద్భావముతోడఁ దీరమున వైవుఁడు దుర్భరమయ్యెఁ గష్టమున్."

క. అని యిటు పరులసహాయం, బునకయి దురపిల్ల, దారిఁ బోయెడివారౌ
ధ్వని నొక కొందఱు విని, యి, ట్లని రాతనికడకు నేగి యామీ సమయమునన్.

చ. "ఘనుఁడగు నా త్రివిక్రమ జగత్పతి నీక విభుండు కాదు, మా
కును విభుఁ డాతఁడే యతనిఁ గోరి భజింతుము సుమ్ము! వాని శా
సన మవిలంఘ్య; మావిబుధసన్నుతికిన్ కడుఁ బాలు గొన్న నిన్
మనుపఁగ శక్తి మాకు నణుమాత్రము లే దని పోయి రెల్లరున్.

శా. దీనత్వంబునఁ బొంథుఁ డివ్విధము, ధాత్రీగర్భగోళంబునన్
నానాక్లేశము లందుచుండి యొకఁడైనన్ దోడు రాకుంట వ్యాలిన్
స్థానంబందుఁ ద్రివిక్రమేశ్వరు వినా శక్తాత్ముఁ డన్యుం డెవం
డీనా నాగవదశోఁడున్నాఁ డనుచు నెంతేభీతిమెఁ గుందుచున్.

ఉ. "ఓయి త్రివిక్రమా! త్రిభువనోత్తమ! చిత్తమునం దవజ్ఞ చే
మీామెడ నల్పు తప్పుల క్షమింపఁగ వేఁడెద యుష్మదీయ సే
వాయతమానసంబున నహర్నిశమింక మెలంగువాఁడ రా
వే! యతిదీను నన్నుఁ గనవే! తగ వేటికి నుద్ధరింపవే!"

చ. అని యిటు మొఱ్ఱవెట్టుసమయంబున వర్షజలప్రవాహముల్
గొనకొని, యేకమై దెసలఁ గ్రుమ్మర నందలి మిఱ్ఱుపల్లముల్
మొనసి తదీయవారి పరిపూర్ణములై ప్రళయాబ్ధికైవడిన్
దొన కొనరింపఁ గూపపతితుండగుపాంథుఁడు దేలె నీటిపై.

క. జలముల నటునిటు లూఁగుచుఁ, దలక్రిందులుగాఁగ నపగతస్మృతుఁ డగుచున్
సులలితలతికారామా, విలసితధాత్రీపదప్రవేశితుఁ డయ్యెన్.

మ. ఎది యెట్లున్ననుగాని దుర్భరవిషద్వ్యాప్తిన్ స్వనాడీతతుల్
సెదరెన్; శ్వాసలుదప్పెఁ; జిత్తము భ్రమించెన్; మాటయున్ బోయెఁ బూ
ర్వదశావిస్మృతియున్ జెలంగె; నవురా! ప్రారబ్ధ మేమందు నీ
నుదుటన్ వ్రాసినవ్రాఁతఁ దప్పఁదరమా నూఱేండ్లు చింతించినన్.

చ. అలజడి శాంతిచెందఁగ, దృగబ్జము లల్లన విప్పి దిక్తటం
బులఁ దిలకింపఁజొచ్చెఁ; బరిపూతపయస్సృతిఁ గ్రోల, మేనిలో
బల మొకకొంత హెచ్చె; నటుపై నతఁ డల్లన నందునుండి యిం
దులకును బ్రాకఁజొచ్చె; నొకనూతనవైఖరి పెంపు సూపుచున్.

శా. తీరస్థప్రమదావనాధిగతధాత్రీహస్తశాఖాసుఖా
ధారుండై, రసవత్పదార్థములచేతన్ బుష్టి చేకూరఁ, ద
త్తీరోపాంతములన్ జరింపఁ దొడఁగెన్; దేహంబునన్ నూత్నసం
స్కారంబబ్బె; గతాగతాఖిలవివక్షా శూన్యుఁడై యొప్పెఁ దాన్

కం. గురుసాహాయ్యపరంపర, వరల నిజాపదలు మట్టుపడినటు లెసఁగన్
బరమానందముచే నటఁ, బరువులిడన్ జొచ్చె నంతఁ బాంథుం డెలమిన్.

గీ. అటుల మెలఁగుచునుండ, వర్షాదియైన, ఋతుచతుష్టయమును జనె; నింతలోన
పూర్వభావముల నెలకొల్పుచువసంతుఁ, డిమ్ముగా నటఁ దనదుకాణమ్ము దెఱచె.

సీ. ఒకవంక శుకపికప్రకరసంగీతశ, బ్దముల దిక్కు-ల ప్రతిధ్వనులు సెలఁగ
ఒకచెంత మిత్రత్వ మూని సంఫుల్లప, ద్మినులు నేత్రానందమును దనర్ప

ఒకదండ వికచపుష్పకదంబసౌరభం, బులు దిగంతములయం దలఁదుకొనఁగ
ఒకక్రేవ దివ్యామృతోపమానఫలంబు, లందందు రాసులై యనుభవింప
నధికమోహనమగు వసంతాగమంబు, గాంచి చిత్తంబు నూత్నవైఖరిఁ జెలంగఁ
బగ్గములతోడ బిగలాగఁబడినవాని, చంద మాతంపు శత్రుప్రదేశంబుఁ జేరె.

మ. కరముల్ బుష్పవతీత్వగౌరవముచేఁ గల్యాణముల్ గూర్చుచున్,
దరుణత్వంబున నేత్రపర్వమగు కాంతారాగసౌభాగ్యవి
స్ఫురణన్ జిత్తము నూత్నభావములఁ బెంపుం జెంద నాంపాంథు, ల
త్తఱిఁ దత్పల్లవహస్తశాఖల సముద్యత్ప్రీతిమైఁ జూచుచున్.

చ. కుసుమితయౌవనప్రతిభఁ గోమలభావము సూపి, యాత్మమా
ననమున కింపుసొంపును దనర్చు లతాతనురాగ కాంతిచే
త, సతతముబ్బి యట్లతఁ డుదారత దానిఁ బరిగ్రహించి భ
వ్యసుఖసమన్వితుండయి తదన్యము వీడి చరింప కెప్పుడున్.

గీ. సరసులన్ డాసి జీవనస్వాస్థ్య మంది, సతము సహకారశాఖలు విశ్రాంతి నొసఁగ
సరస భోజన మిడఁ దద్రసంబు లాని, చేవఁ దనరారెఁ దప్పిమదావనమున

క. ఒకటఁ గలకంఠసంతతి, ప్రకటితరానందపారవశ్యముఁ గూర్పన్.
సకలంబు మఱచి "శాశ్వత, మిఁక నా కిదియే" యటంచు నెంచఁ దొడంగెన్.

ఉ. ఎందులనుండి యొందులకు నేగుచు నీప్రమదావనానుర
క్తిం దగులొందెనో యుచితికిన్ దనరాకకుఁ గర్జమేమొ లో
నం దలపోయఁడాయె; నిజనాథుని శాసనమెంచఁడాయె నే
మందుఁ దదీయవైఖరి! నహర్నిశ మాతఁ డిటుల్ మెలంగఁగన్.

గీ. ఇటులు మెలఁగుచు నుండఁగా నింతలోనఁ, దద్వసంతర్తు ధర్మవిధానమెల్ల
నల్లనల్లన క్షీణించి యఖిలదిశల, గ్రీష్మఋతుతాప మేపునఁ గీలుకొనియె.

చ. అరుణమయూఖుఁ డత్తఱి సహస్రకరంబులతోడ నిప్పులన్
జెరుగుచుఁ దీవ్రతాపము జనింపఁగఁజేసి క్రమక్రమంబునన్
సరసుల జీవనంబుల విచారణ యించుకయేని లేక పొం
పిరిగొని మిత్రుఁడయ్యు నమిత్రతఁ జూపఁగడంగె నొక్కటన్.

గీ. సవితృసంతప్తధాత్రీజచయము లంత, నామమాత్రావశిష్టంబులై మెలంగ
నిలువనీడ యొకింతయేనియును లేక, క్లాంతుఁడై పాంథుఁ డిట్లు దలంపఁదొడఁగె.

ఉ. 'పల్లవితానురాగగుణబంధురమై కలకంఠ సంతతి
ప్రోల్లసితంబునై యెదుటఁ బొల్చెడి యీప్రమదావనంబునన్
మెల్లన నింతకాలము భ్రమించితి నాత్మభవోపలబ్ధ సం
ధిల్లఁ బరం బొకింతయు గణింపఁగఁబోక తదేకవృత్తినై.

సీ. తమ్ములతోడ సంతతము సంతసమూని, పాటపాటలఁ దేలి యాడినాఁడ
సహకారనికరవాసముల భాసురలీల, నగతక్రముఁడనై యలరినాఁడ
సరసుల డాసి నిచ్చలుఁ దత్సరిగ్నత, జీవనస్వాస్థ్యంబుఁ జెందినాఁడ
కలకంఠసంతతి గానమాధురిఁ జేత, దేహంబు మఱచి నిద్రించినాఁడ
గీ. అతులలతినులతికాసుమనోనుకూల, సరసరింపాన మాన్యవిస్ఫూర్తి నిత్య
భావమోహనంబౌ ప్రమదావనంబె, జీవితావధి యని చింతించినాఁడ.

ఉ. ఇంతకు సౌఖ్యదంబనుచు నెంచిన యీప్రమదావనంబె, మ,
ద్వాంతవిపన్నిధాన మయి, తద్దయు భీతి నొసంగుచుండె; న
త్యంతకఠోరతాపపరితప్తశరీరుఁడ నైతి; నిల్వఁగా,
సుంతయు నీడ నాకుఁ గనుచూపున నెందును గానరాదుగా.

ఉ. ఏమి యొనర్చువాఁడ? నిఁక నెందుల కేఁగెదువాఁడ? దిక్కు వే
రేమియుఁగానరా; దిచటి కెత్తఱి వచ్చితి? నిందు రాఁగతం
బేమి? యిఁకేమి నాకుగతి? యెవ్వని వేఁడుదు? నంచుఁ దీవ్రబా
ధామథితాంగుఁడై, మది నితాంతము యోజనసేయఁ బూనిన్.

ఉ. అత్తఱిఁ బూర్వసంస్మృతియు నల్లన నుల్లము సోఁకఁ బాంధుఁడున్
దత్తరపాటుతోడ, నిజనాథుఁ ద్రివిక్రము ధిక్కరించుటన్,
జిత్తమునందు నిట్టి వ్యథ చేకుఱెఁగా యని నిశ్చయించి, లో
కోత్తరుఁడైన తద్విభుని నుద్ధతిమైఁ దలపోసి యిట్లనున్

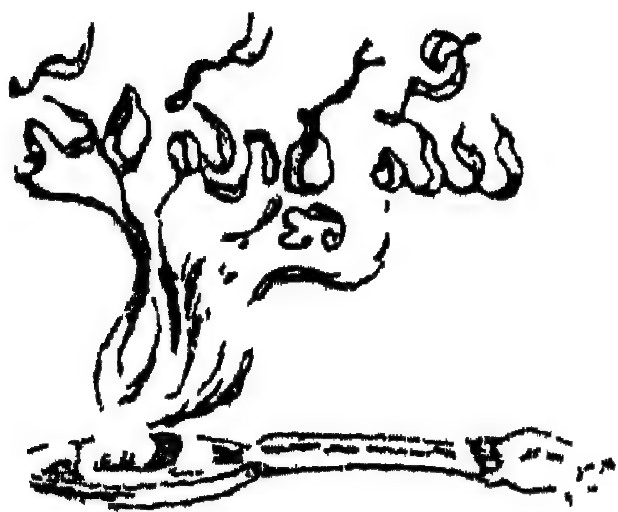
మ. ఎఱుఁగన్ జాలక మోహసంవృతుఁడనై యీశా! త్వదీయాజ్ఞలన్
జరుపన్ విస్మృతిఁ జెంది, యింతకును గాంతారాగసౌభాగ్యమే,
తిరమం చెంచుచునుంటి, నేఁటికిఁ దదుద్దేశంబు మిత్రాప్తిచే,
కుర శూన్యంబయి ఘోరతాపజలధిన్ గూల్పన్ దొడంగెన్ జుమీ!

చ. నిలుపఁగఁ జాల నీతనువు; నిల్వఁగ నీడనొసంగువారి నేఁ,
దలఁపఁగఁజాలఁ, దీవ్రపరితాపముచే వెతచెందుచుంటి, బా
ధల వెసఁదీర్పవే; హృదయతాపము మాన్పవె; మ్రొక్కెడ వాఁడ ని
శ్చలతరభక్తితోడ ననిశంబును నోయి! త్రివిక్రమేశ్వరా!'

చ. అని యిటు లెంత వేఁడిన సహాయమొనర్ప మహాత్ముఁ డొక్కఁడేఁ
గనులకుఁ గానరామి భయకంపితమానసుఁడై జ్వరార్తుఁడై
ఘనతరయాతనాజనితకష్టపరంపర నోర్వలేక తాఁ
బనివిని లేచిపోయె నటుపై నెటకేగెనొ తెల్పరాదుగా.

గీ. ఇంతకును దత్త్వమాత్మ నూహించిచూడ, స్థిరముగా నొక్కఁటేని యీజీవితమునఁ
గానరాదైన మోహాబ్ధిలోనఁ బడుచు, నఖిలకర్తృత్వమును మూపునందుఁదాల్చి
క్షణములో వచ్చునది యెఱుఁగంగలేక, యాకసంబున దివ్యహర్మ్యములఁగట్టఁ
దలఁచుచుండు నరుండు సంతతముఁగాని, తానొకండు తలంచిన దైవ మొండు తలఁ
[చుననుమాట నిక్కంబె తరచిచూడ.

శా, "నానారీమణి, నాదుపుత్త్రు"లను నున్నన్నాళ్లు సీదేహి ప్రా
ప్రాణంబుల్ విడిపోవఁగా నెవని త్రోవన్ వాఁడు పోఁజూచునే
కానీ చచ్చినవానితోడ నరుగంగాఁ బోవఁడెవ్వాఁడును
జ్ఞానాంధత్వము గప్పిగాదె తదవస్థాప్రాప్తి వాపోవుటల్.

విజయనగరసామ్రాజ్యము - చైనాదేశముతో రాయబారము

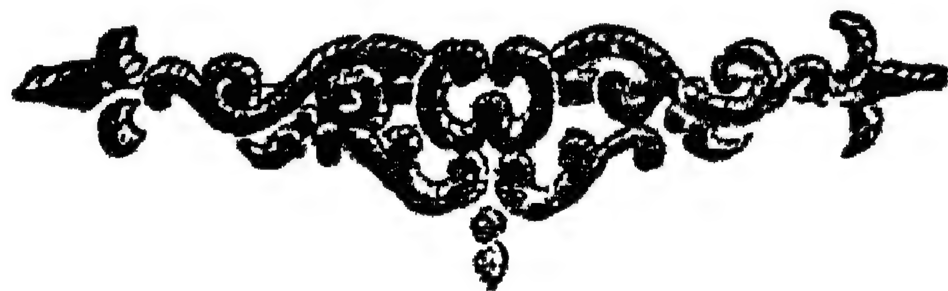
An Embassy from Vizianagar to China

కుందూరి ఈశ్వరదత్తు గారు, బి. ఏ.,

కర్ణాటకసామ్రాజ్య స్థాపనాచార్యులలో నొకఁడును, విద్యానగరనిర్మాణకుఁడు నగు ప్రథమబుక్కరాయల కాలముననే నూతన కర్ణాటసామ్రాజ్యమునకును బ్రాచ్యదేశములలో నత్యంతప్రాచీనమగు చైనాదేశమునకును రాజకీయసంబంధము లున్నట్లు కీర్తిశేషుఁడైన స్మిత్తుపండితుఁడు మన కొక నూతనచరిత్రాంశమును దెలిపియున్నాఁడు.[1] ఈ విషయము కర్ణాటక సామ్రాజ్య చరిత్రకారుల కత్యంత ముఖ్యమైనది "బ్రెక్నీడర్"పండితుఁడు తనచే విరచింపఁబడిన మిడీవల్ రీసర్చెస్ (Mediaeval Researches by Bretschneider) అనుగ్రంథమునం దీ విషయము నుదాహరించెను.

'పశ్చిమస్వర్గము[2]'నందలి 'ఆనంగుండె[3]' రాజ్యము నేలు 'బుహోలు[4]' అను రాజు తన ముఖ్యరాయబారియగు 'బిసీసి' యనునతనిని చైనాచక్రవర్తికి కప్పము గట్టుటకుఁ బంపెను. అతఁడు తనతో విషమునకు విరుగుడైన యొక రాతిని దెచ్చెను. ఈ రాయబార మైనతరువాత మరల చైనాతో నిట్టి దెప్పుడును జరిగి యున్నట్లు కనఁబడలేదు. ఈబుక్కరాయలకాలముననె విద్యానగరము విజయనగర నామము దాల్చి నూతనకర్ణాట సామ్రాజ్యమునకు రాజధాని యయ్యెను. ఇతఁడే తన సోదరుని మరణానంతరము పట్టణము నభివృద్ధికిఁ దెచ్చెను.

ఈవిషయము నా 'హంపీ-విజయనగరము' అనుగ్రంథము నందే కొంచెము చర్చించియుంటిని. విషయము కర్ణాటకచరిత్రకారు లెవ్వరును జెప్పకున్నదుటయు, నాంధ్రులచరిత్రకుఁగూడ నత్యంత ప్రధానాంశ మగుటచేతను నేనీవిషయము వ్రాయవలసివచ్చెను.

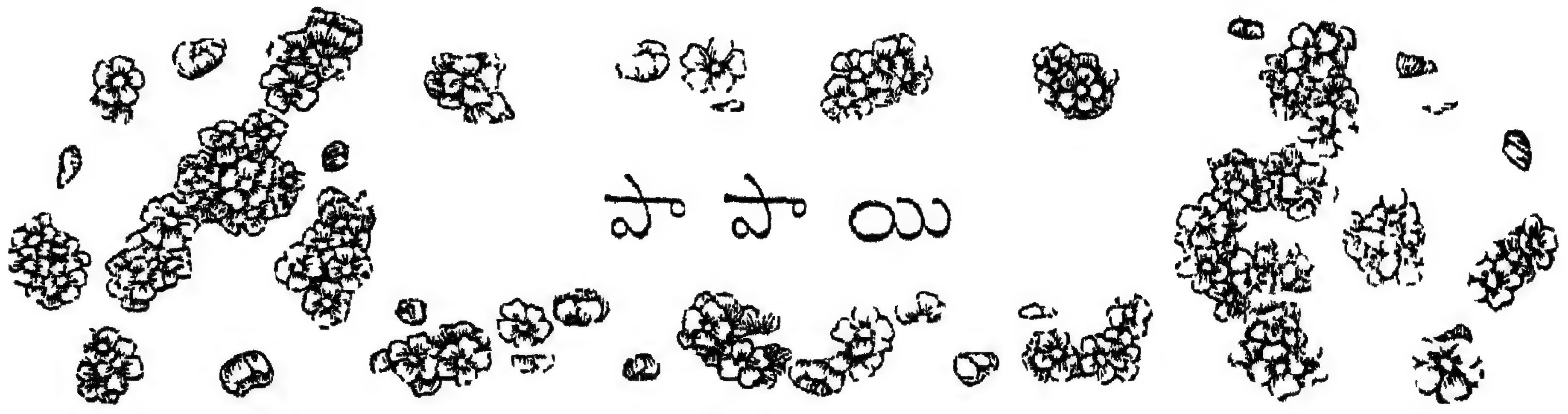
---

1. Indian Antiquary. (August 1916)

2. ఈపేరు చైనాదేశభావలోనున్న బౌద్ధమతగ్రంథములందు హిందూదేశమునకుఁ బర్యాయపదముగ వ్రాయఁబడెనట.

3. ఆనెగొంది—ఇది విజయనగరమున కుత్తరమున తుంగభద్రాతీరమున నున్నది.

4. బుక్కరాయలు.

నాళము కృష్ణారావుగారు

సోయగము

నిండుచంద్రుండు నీముఖమండలంబు,
కందు ముంగురు, లుదయరాగంబు మోవి;
అమలచంద్రిక మందహాసాంకురంబు;
అహహా! నీముఖంబు సుధాకరాత్మకంబు.

వదనలావణ్యసరసిలోఁ గదలియాడు
వాలుమీనులో యన నొప్పఁ గ్రాలుకనులు,
నురువులో యన నలరారుఁ జిఱునగవులు,
విమలశైవాలమో యన వెలయుఁ గురులు.

నిగనిగలు దేఱు నిద్దంపునీలమణులు
నట్టనడుమను, కెంపులు తుట్టతుదను
చెక్కి తాపిన ముత్తెంపుఁజిప్ప లనఁగ
చెన్ను మీఱెడి నీవాలుఁగన్నుదోయి.

కలువఱేకులు మెఱుఁగులు గండుమీలు
నీదు రామికి, కనులతో జోడు గూర్ప
తమ్మిపువ్వులఁ గల్పించెఁ దమ్మిచూలి;
పుట్టినిలు పెద్ద సేయరె మెట్టివారు?

కన్నుగొలనులు రెండును గలియకుండ
నడుమ ముక్కును సేతువు నలువ కట్టి
పైకి పొరలకయుండ నేర్పఱచినట్టి
పోతగట్టులో యన కనుబొమ్మ లలరు.

రమ్యభవదీయముఖ సభారంగమందు
కొలువు దీరిచి మారుండు కూరుచుండ
డంబు మీఱిన సింహాసనం బనంగ
నీదునాసిక విలసిల్లు నిండుజిగిని.

మంజులం బగు నీకంఠపంజరమున
గోరువంకయొ చిలుకయొ కోకిలంబొ
కాపురము సేయుఁ గాఁబోలు, కాకయున్న
లలితమాధుర్య మొప్పునే పలుకులందు?

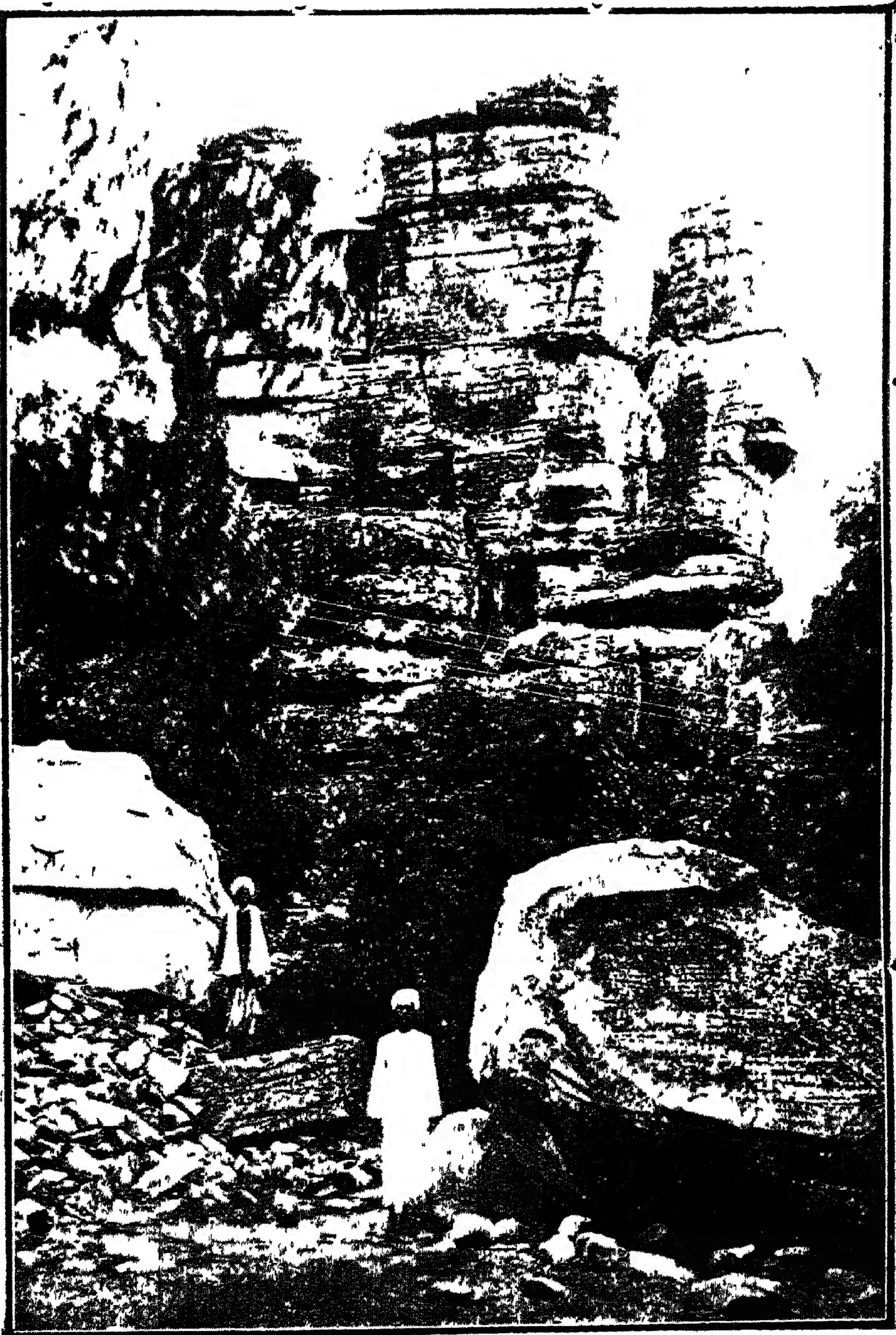
మోవి పవడంబు, గోరులు ముత్తియములు,
కురులు నీలాలు, కెంపులు చరణయుగళి,
పల్లువరుసలు రవ్వలు; పద్మభవుఁడు
నిన్ను నిర్మించెఁ నిక్కంబు నిఖిలమణుల.

కోమరుమోవిని సుధ గిలకొట్టవచ్చు
మొలకనవ్వుల వెన్నెలల్ చిలుకవచ్చు
చిన్నికురులందు చీకట్లు జిమ్మవచ్చు
తీయపలుకుల కలకండ తీయవచ్చు.

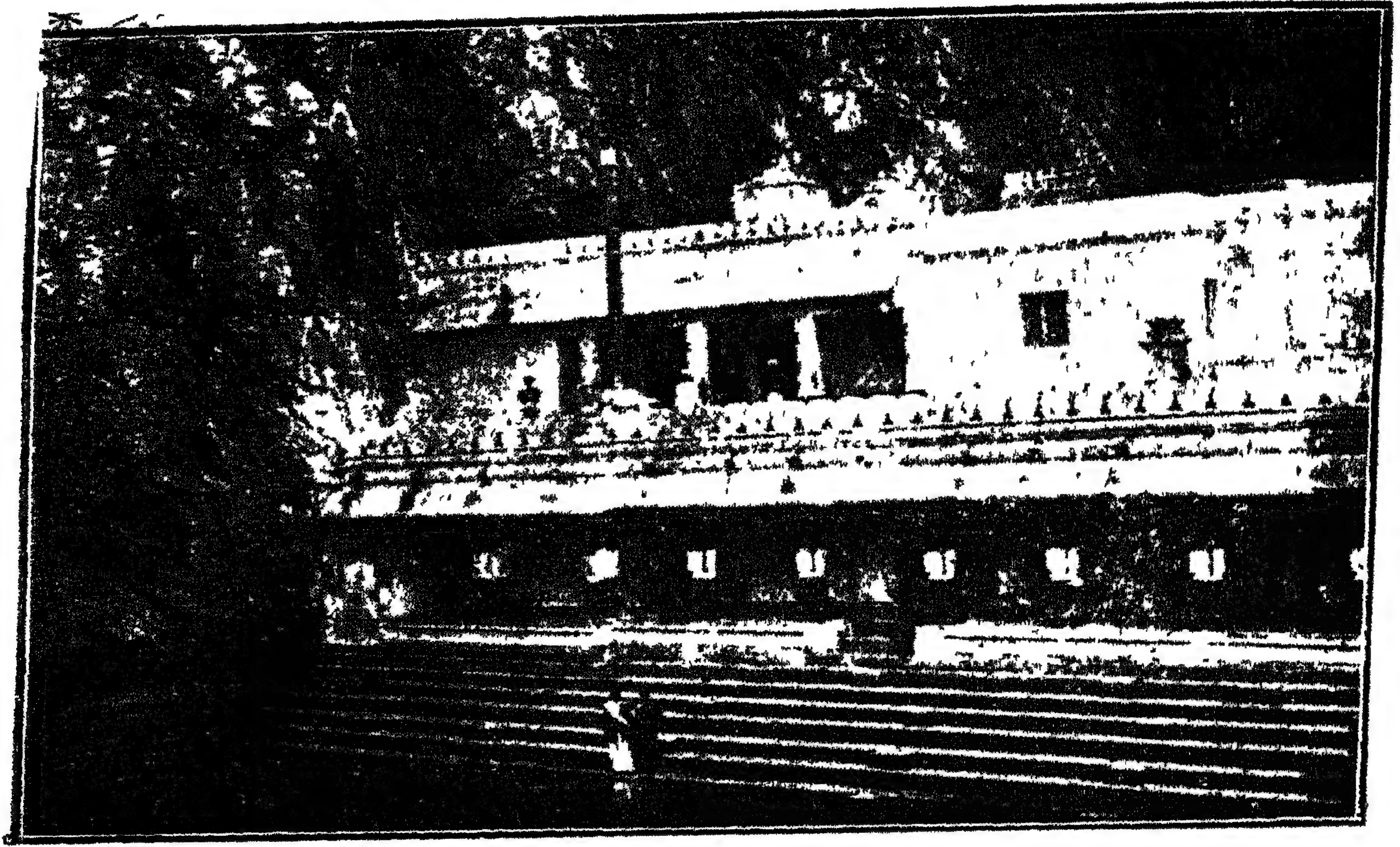
విమల మగు నీదుచిఱునవ్వు వేయి సేయు
లలిత మగు నీదువాల్చూపు లక్ష సేయు
కులుకుటొయ్యారినీనడ కోటి సేయు
నిద్ద మగు నీదునునుసిగ్గు నిధులు సేయు.

చలువనునుమంచుబిందుల జాలుకొలిపి
పండువెన్నెలపిండిని పదనుచేసి
మెఱుఁగులందలితళుకుల మేళగించి
చేసెఁ గాఁబోలు నలువ నీచెలువ మహా!

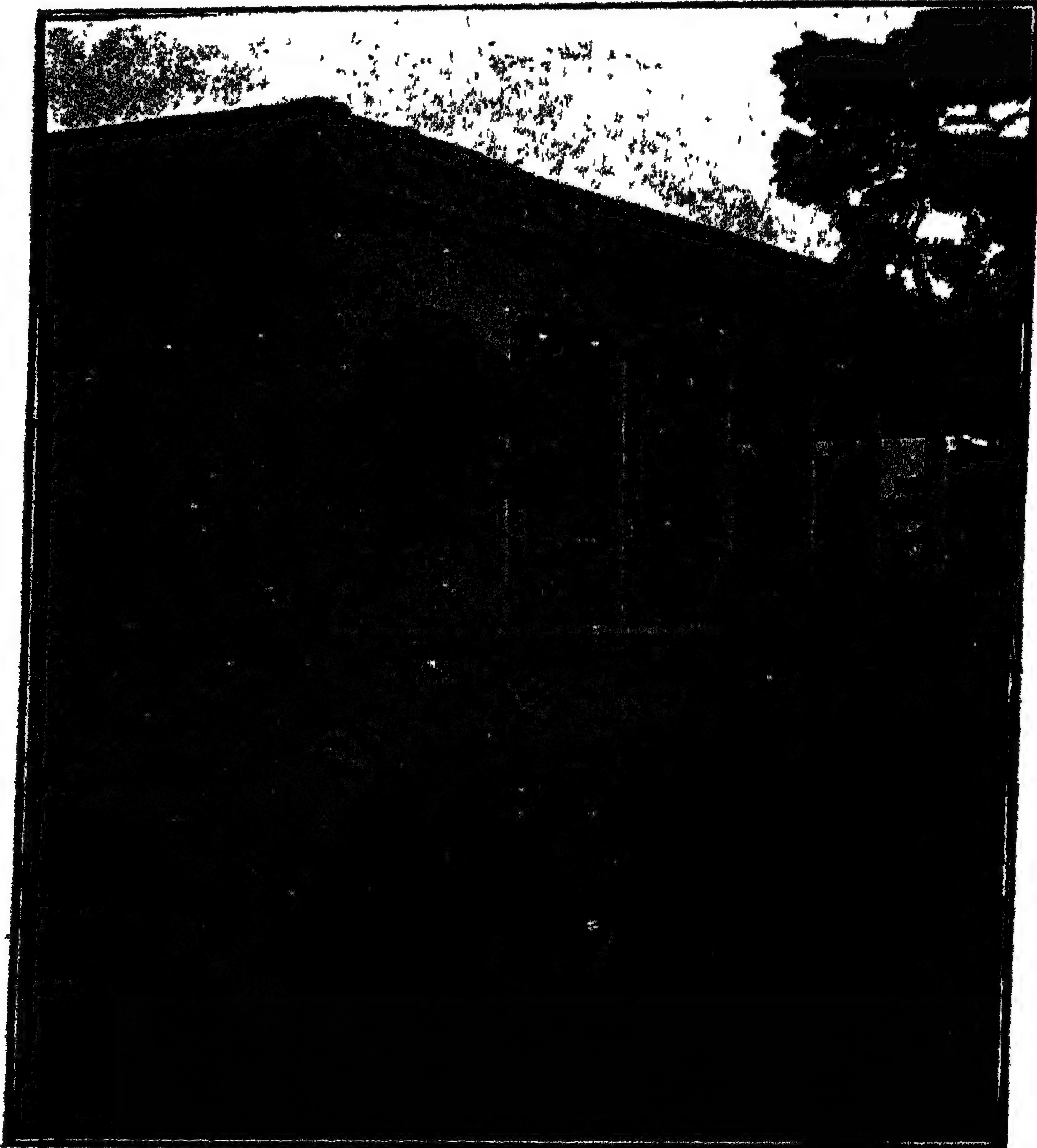
ఒప్పు లన్నిటి నొకచోట కుప్ప వోసి
అందముల నెల్ల నొక్కెడ పొందుపఱిచి
గుణము లన్నియు నొకచక్కి గూర్చి పేర్చి
సలిపె విధి నీదునెమ్మేని చక్కఁదనము.

౧౮. అమ్మగారి సారెపట్టెలు_తిరుమల

౧౯. కపిలతీర్థము—తిరుపతి

౨౦. దేవస్థానము విచారణకర్తగారి కార్యాలయము—తిరుపతి

ప్రణయము

ఏమిమహిమంబు గలదో నీనామమందు?
'పాప' యనుపల్కు వీనులఁ బడినయంత
నిలువునను నాదుమే నెల్లఁ బులకరించు
జల్లు మని నాదుహృదయంబు జలదరించు.

ఓహో! నీనామ మెంత మనోహరంబో!
మించువేడుకతో స్మరియించుకొలఁది
నిశ్చలం బగుభక్తి ధ్యానించుకొలఁది
కూర్చుచున్నది నానాఁట క్రొత్తరుచులు.

సర్వసారస్వతప్రపంచంబునందు
'పాప' యనియెడి యక్షరద్వయముతోడ
సాటివచ్చెడు కొండొకమాట కలదె
మార్దవంబున మధురిమ మంజులతను?

జల్లు మని నోట ముత్యాలు జాఱ, నీవు
పలుకు తొలిపల్కులే నాకు తొలిపలుకులు;
జిలుగుగా నీవు పలకపై గిలుకు మొదటి
యక్షరమె నాకు మొదలిటియక్షరంబు.

నీదునవ్వులు నిండువెన్నెలలు, నీదు
శీలసంపద భూషణశ్రేణి, నీదు
తళుకునిద్దంపుసిగ్గుదొంతరలు తలఁప
పరమసౌభాగ్యశుభపరంపరలు నాకు.

ఈవు కలకల నవ్వితి వేని, నాకు
పండువెన్నెల జగ మెల్ల నిండినట్లు;
ఈవు వలవల యేడ్చితి వేని, నాకు
చిమ్మచీఁకటి జగ మెల్ల నిండినట్లు.

విమలభవదీయగుణవర్ణనములఁ గాని
చిత్తి మఱుఁగదు తదితరచింతనముల;
రమ్య మగు నీదువదనదర్శనముఁ గాని
దృష్టి నిగుడదు తదితరదృశ్యములను.

ఎట్లు ముచ్చిలితివో నాదుహృదయ మీవు?
లేఁతనవ్వుల మొలకలచేతఁ గాదు,
చెలువు గులికెడుపలుకులచేతఁ గాదు,
సిరుల నీనెడు నునుసిగ్గుచేత నేమొ?

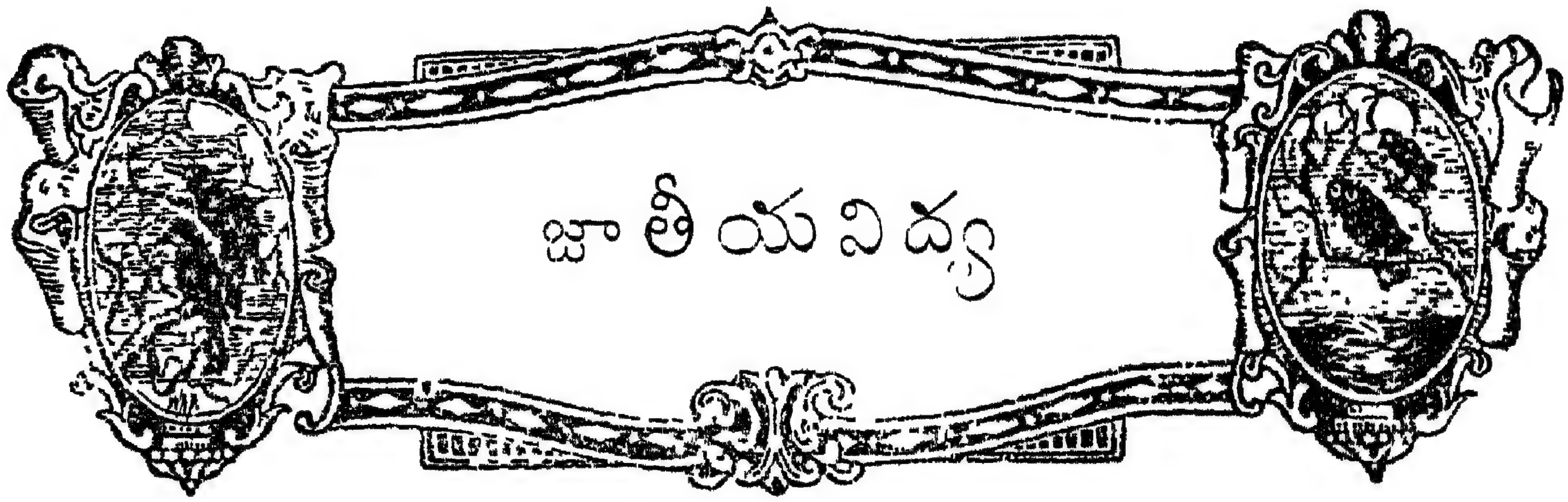
నిండుబిగియారుకౌఁగిట నిన్నుఁ బొదివి
నీదుతనుధూళి తనమేనినిండ సోఁక,
హాళి నిన్నెత్తికొని ముద్దులాడునట్టి
వానిజన్మంబు జన్మంబు వసుధమీఁద.

నిగ్గుదేఱెడి నీపాలబుగ్గలందు
గిలిగిలింతల గిలకొట్టి, తళుకునవ్వు
వెన్నముద్దలఁ జిలికించి యెన్నిసార్లు
జట్టియుంటినో చుబ్బనచూఱ గాఁగ?

సరససంగీతసాహిత్యభరిత మగుచు
శ్రుతిహితం బగు త్యాగయ్యకృతిని బోలె,
చిన్నదయ్యును తావకజీవితంబు
రసికజనరంజకం బయి రమణ గాంచె.

స్వచ్ఛతర మయి మాధురీసహిత మగుచు
సురుచిరామోదజనకమై సుమముఁబోలె,
చిన్న దయ్యును తావకజీవితంబు
బంధురానందకర మయి వన్నెకెక్కె.

కొలచలమల కృష్ణ సోమయాజి గారు, యం. ఏ., యల్. టి.

౧

ఆ రం భ ము

ఈ పదమునిప్పటికి ౧౫-౧౬ వత్సరములనుండియు వినుచున్నాము. ఇది మొదట ౧౯౦౫ వ సంవత్సరములో నుదయించిన 'స్వదేశీ' యుద్యమముతో నారంభమైనది. భారతము స్వతంత్రదేశముగ నుండ వలయును, భారతీయులును స్వతంత్రులు గావలయును అను కోర్కె యప్పుడె యుత్పత్తినది. రాజ్యమందు, వాణిజ్యమందు, విద్యయందు, వినయమునందు, సకల ధర్మమునందును, 'మేము' 'మాది' యను నహంకృతి యేర్పడినది. పరరాజ్య మిది భయావహ మంటిమి. పరులభాగ్యమే మన దారిద్ర్య మంటిమి. వారివిద్య మమ్ముల జెఱచిన దంటిమి. మనల నావరించిన దోషములన్నియు వారి సహవాసముచేతనే యంటిమి. వీరల రూపుమాపు టెట్లని యోజించుచుంటిమి.

ఇదియంతయు దామసమే యనవలె. కాని శుద్ధసత్వముం గుటియు దొలికాఱునకు వేసవిగాడ్పు లవసరమైన ట్లీతామస మదునుగనే యుండెను. పాపభీతిచే నొకప్పుడు పుణ్యాసక్తి గలుగును. పరనిరసనముచే మన కాత్మవిశ్వాస మొకింత గుదిరినది. వారిదోషములెంచి యెంచి మనగుణలేశముల గొన్నిటినైన గనుగొంటిమి. వారు పరులని దోసినంతనె మనము మనమని దెలిసికొంటిమి. ఆలాభ మంతవఱకే. ఇతరవిషయము లటుంచి విద్యావిషయ మేమయ్యెనో విచారింతము. ప్రభువు లిడుచున్నవిద్య దుష్టమని ఖండించితిమిగదా; వెంటనే మన మొక సిద్ధాంతము చేయవలసియుండె. అందుకు 'జాతీయవిద్య' గావలయు నంటిమి. దీని లక్ష్యలక్షణ విచార మొకింత సాగినది- లక్ష్యము మున్ముందు రాజోద్యోగబంధములనుండి విడిబడి స్వతంత్రవృత్తుల జీవించుట యని తేలెను. స్వతంత్రజీవనము 'శిల్పములు' కళలు నేర్చికొనినచో సాధ్యమగుననిరి. ఇందుకు దేశములో నలుగడల నట్టి విద్యాసంస్థల బొదుకొలుపు టయ్యెను. అప్పుడు కాళీఘట్ట (కలకత్తా) మీ యుద్యమమునకు నెలవై యుండుటచే నచట నైన్యపాఠశాలయొకటి సాహిత్యపాఠశాల యొకటి మొట్టమొదట సాగించిరి. దానిం జూచి మన యీబందరు జాతీయకళాశాలను, స్థాపించిరి ఇట్లే దక్షిణమున ద్రావిడులు పశ్చిమమున మహారాష్ట్రులుగూడ నొకటి రెండు కళాశాలల గట్టిరి.

ఇక లక్షణము: విద్యావిషయమనగా మీదుమిక్కిలి భాషావిషయము. స్వదేశీ యుద్యమానురూపముగ దేశభాషలందే విద్య చెప్పవలయు ననుసూత్ర మేర్పఱచిరి. కాని దేశభాషలందు దగినగ్రంథసామగ్రి లేమి ఈలేమిడి యిప్పటికి నిట్లే యున్నది. ఆంగ్లముతో గలిపి వాడుచ వచ్చిరి. దేశభాషలలో నున్నంతవఱకు వంగభాషయే ముందుకు సాగియుండుటచే నందుమాత్రము కొద్దిగొప్ప పని జరుగుచుండిన ట్లుండెను. పిల్లలిచ్చు బడిజీతముల బాధయు నొకింత తగ్గెను. ఇంతకన్న నెక్కుడు జరిగె నని చెప్పలేము. శిల్పములు, కళ లంతగ నభివృద్ధిలోనికి రాలేదు. దేశభాష లంతకన్నను రాలేదు. భారతీయ మనదగిన విద్యావిధాన మెద్దియు సిద్ధాంతము గాలేదు. ఇక వంగ విభాగోపసంహారముతో స్వదేశీయోద్యమ మంతరించినది. దానితో జాతీయ విద్యాప్రసంగముగూడ మాటుమడగినది. కాళీఘట్టములోని సాహిత్యకలాశాలకాధారములు లేమి యది యట్లె కృశించినది. శిల్పశాలొకటిరెండుమాత్రము రూపాంతరములతో నేటికిని నిలిచియున్నవి. ఇతరములు కాలప్రవాహమున గలిసి నేడు 'నేషనల్ స్కూళ్లని', 'కాలేజీలని' నామమాత్రము

వహించి విజాతీయ విద్యగఱపుటకే తావులయినవి. ఇది యొకఘట్టము.

రెండవది మరల శ్రీగాంధిమహాత్ముని యసహాయోగముతో నారంభమైనది. దీన స్వదేశీయోద్యమాంకురములే మరింతప్రౌఢములై స్ఫుటములై యగపడుచున్నవనిన జదువరు లాశ్చర్యపడరాదు. మరల మనదేశమని, మనభాషలని, మనవిద్యయని యభిమానము దలసూపినది. జాతీయవిద్యాలయములు సర్వత్ర నెలకొలిపి విదేశీయ విద్య నంతమొందింప సమకట్టిరి. కాని యిది పూర్ణమనస్సుతో జేసిరనిచెప్ప వలనుపడదు. అసహాయోగమున రాజ్యవిషయము ముఖ్యలక్ష్యమగుటచే బాలురు జాతీయ విద్యాలయములకేగి విద్య నభ్యసించుటకన్న విజాతీయములగు నింగ్లీషు పాఠశాలలనుండి బయలువెడలుటే కార్యమనిపించెను. పెట్టిన జాతీయ పాఠశాలలైనను, తలిదండ్రులూ అకతమ పిల్లల నితరములగు బడులనుండి మాన్పింప రనుహేతువుచేఁ బెట్టినవియే కాని పరమార్థము గలవి గావు. ఈవిధముగ గొంతవఱకు బాలశిక్షనొసంగు బడు లెల్లయెడల బయలుదేరినవి. నేడుగూడ బల్లెలందును, బట్టణములందును జాతీయపాఠశాలలను పేరితో దేశభాషలో జిన్నచిన్న పాఠములు చెప్పుచు, నూలువడికించుటయొకశిల్పముగ బెట్టి పనిచేయుచున్నారు. కాని వీనివలన దేశములో విద్య వృద్ధియగుచున్నదనికాని, జాతీయతావికాస మొదవుచున్నదనికాని చెప్పుట తప్పు. ౧౦౦కి-౯౯ మంది ఇంగ్లీషు బడులకే పోవుచున్నారు. జాతీయపాఠశాలల జదివినవారలుగూడ బాలశిక్ష పూర్తియగుటతోడనే యాబడులకే పోవలసినవారగుచున్నారు. ఉన్నతవిద్యకు జాతీయపాఠశాల లెక్కలేదు. ఇంతలో నెక్కుడను నాశయు లేదు. కేవల సత్యాగ్రహావలంబులకు పైనజెప్పినట్లు జాతీయవిద్య సద్యోముఖ్యాంశము గాకపోయినను దేశమందలి యాఘోషమునకు వెఱచి కొందఱు పెద్దలజేర్చి “జాతీయవిద్యాపరిష”త్తని యొకటి నిర్మించిరి. జాతీయవిద్యావిధానము నిర్ణయించుట వీరిముఖ్యధర్మమనిరి. కొలదికాలములో వీరినిర్ణయములు దేశమునకు దెలిపి యెల్లెడల పాఠశాలల స్థాపింప యత్నములు చేయుదుమనిరి. ఇంతవఱకీ విషయము సాగునప్పటికీయసహాయోగమే వెనుకడుగువైచెను. దీనితో బరిషత్తులు, నిర్ణయము లన్నియును ముగిసెను. ఇప్పు డీమాట దలపెట్టువారు గానరారు. ఇది జాతీయ విద్యావిషయపు పూర్వచరిత్ర. ఈపురాణ మింతటితో నిలిపి జాతీయ విద్యావిధాన మొకటి సమకూరకుండుటకును, సర్వధర్మమునకు మూలమగు నీవిద్యావిషయికోద్యమ మొకటికి రెండుసారు లీవిధముగ భగ్నమై పోవుటకును హేతువు లరయవలసి యున్నది.

విద్యకును, రాజ్యవ్యవహారమునకును సన్నిహిత సంబంధ మేదేశమందును, ఏకాలమందును గలదు. ఎచ్చటను చదువునేర్వనివారికన్న నేర్చినవా రల్పసంఖ్యాకులై యుందురు. రాజ్యవ్యవహారము విద్యాబుద్ధులు సాధనముగా గలదగుటచేత విద్యావంతులకిది సూటపట్టుగ నుండును. విద్యచే ధనమార్జించి సంసారములు గడుపుకొనుట విద్యావంతులకు సామాన్యలక్షణము. ధనార్జనకు దోడ్పడనివిద్య సామాన్యదృష్టిచే పనిగానిపని. కొనసాగదు. విద్య, కీర్తిసంపాదనకాంక్ష గలవని యెఱింగియే, యట్టి బాధ లొదవకుండునట్లును, విద్య యథేచ్ఛముగ బెంపొందునట్లును మనపూర్వులు ఏగిన సమాజవ్యవస్థ గల్పించికొనియుండిరి. నేడు పాశ్చాత్యదేశములలో విద్య లభివృద్ధి చెందుచున్నదనిన రాజ్యవ్యవహారముల జిక్కని వారివలనను, ధనసంచయవ్యసన మెఱుంగని వారివలనను అభివృద్ధికి దేబడుచున్నదని చెప్పవచ్చునేకాని యితరము గాదు. ఒన్మల కేవలతత్త్వసమాన్వేషణమునకు ధారవోసిన బ్రాహ్మణప్రాయులే యెచ్చటనైన నేటికిని విద్యల బోషించికొని వృద్ధికి దెచ్చుచున్నారు. కాని, యిప్పుడు మనదేశమునందో, కోటివిద్యలు ‘కూటికొఱక’ కనినట్లు రాజోద్యోగముల సంపాదించువిద్యయే విద్యయైనది. దీని లక్ష్యము కూడు; దీని కధిదేవతలు ప్రభువులు; దీనిభాష యాంగ్లము; దీని కాశ్రయములు కచేరీలు; ఆశ్రితులు ముఖ్యముగ బ్రాహ్మణులు; దీనిమహాఫలములు అధికారము, అల్పాయువు, ఆత్మవిస్మృతి యనిన అన్నియు జెప్పినట్లే. ఇంతకన్న భారతీయులకు దగినవిద్య లేదని వనాగరతా ధూర్వహులగు మన మహాప్రభువుల యభిప్రాయము. దేశములో నిదివఱకు విద్యానాథులై యున్న బ్రాహ్మణు లీయభిప్రాయానుసారముగ దమపూర్వసంప

రాగతములైన పరాపరవిద్యల నన్నింటిని దిగదుడిచివైచి కూటివిద్యయగుటచే ప్రభువు లొసంగినదానిని మహాప్రసాదమని గ్రహించిరి. ఈవిధమున ఉన్న విద్యలూడి పైవిద్య ప్రజానురంజకమై ప్రబలుచుండగా నిక జాతీయ విద్య కెడమెచ్చట?

రెండవది జాతీయ విద్యావిధానము. రాజోద్యోగములకును జాతీయవిద్యకు నిట్టి సహజవైషమ్య మేర్పడియున్నను, జాతీయవిద్యను నిలువబెట్టదగిన బ్రాహ్మణులు చాలామంది రాజాశ్రయమున బడిపోవుచున్నను 'జాతీయవిద్య' యని చెప్పదగిన స్వరూప మొకటి గాన్పించి, దానికి వలసిన విధివిధానము లేర్పడినచో నింతయన్యాయము జరుగదు. కాని యిట్టి జాతీయవిద్యాస్వరూపము నిర్ణయింపకుండుటకు ప్రజాసామాన్యమునకేమి, తన్నాయకులకేమి, తన్నియుక్తులగు విద్యాపరిషదులకేమి, స్వజాతియందును, స్వవిద్యయందును, భక్తియుండినను విశ్వాసము లేకుండుటయని తోచుచున్నది. జాతీయమనగా జాతిగతము; అనగా బూర్వులబ్ధమై జాత్యభ్యుదయమున కనుకూలమైనదని యర్థము. ఇట్టివిద్య మనకు గలదా? మనకు బూర్వచరిత్రయున్నదా? అది సారవంతమైనదా లేక నిస్సారమా? దానియుత్తేజమును గోరుచు జాతీయమనుచున్నామా? లేక మనము, మనదేశము, మనజాతి, విద్య యిన్నియు నేడు పుట్టి నేడు పెరుగుట యని భావించి మాటాడుచున్నామా? ఇంత మాత్ర మాత్మవిచారము గల్గినచో జాతీయవిద్య దనకుదా ప్రత్యక్షముగాకుండు టెట్లు? కనుక బుద్ధిశాలురగు మన నాయకులు పదిమంది చేరినపట్టున నెంతమాత్ర మాత్మవిచారము లేకుండదు; మనపూర్వచరిత్ర, పూర్వవిద్య, పూర్వజాతీయత యివియనుమనోవీథిని స్ఫురింపకుండవు. ఇక జాతీయవిద్యాస్వరూప మేల నిర్ణయము గాలేదని యడిగినచో పైనచెప్పినటులు వారు జాతీయ మని, విద్య యని మహోపన్యాసము లొనర్చుచున్నను వారిజాతి యందుగాని, వారి విద్యలందుగాని వారికి నిజమైన విశ్వాసము, లేకుండుటచేతనే యని చెప్పవలసివచ్చుచున్నది.

మనపూర్వచరిత్ర, పూర్వవిద్య, లమేయములుగ నున్నవి. పరప్రశంసకు బాల్పడని పాశ్చాత్య విద్వాంసుల యభిప్రాయములే కొనినను, భారతీయుల పూర్వచరిత్ర కొన్ని వేలసంవత్సరముల గ్రమ్మినది. నాటికి నాటికి వెలువడుచున్న పరిశోధనలఫలములు దిలకించినచో మనచారిత్రవిషయములు మన పూర్వులు చేసిన కాలనిర్ణయములకే తావగుచున్నవి గాని విపరీతసూచన లిచ్చుట లేదు. ఇక మనవిద్య లంపవా, వేదములు, శాస్త్రములు, పురాణములు, ఇతిహాసములు, కావ్యములు, కథలు లెక్కకు మిక్కిలిగ నున్నవి. ఐగోపాఖండమునం దంతటను జ్ఞానబీజములు వెదజల్లిన గ్రీసు, రోము మహాగ్రంథ సంపుటి భారతీయుల పూర్వ విజ్ఞానసంచయముతో బోల్చి చూచినప్పుడు సముద్రమునకు పిల్లకాలువ యగునని వారిపెద్దలే యనుచున్నారు. ఒక్క వేదరహస్యముల బయలుపెట్టుటకు ప్రపంచములో నున్న పండితవరులందరును గలసి తమజీవితములంతయు ధారవోయుచుండినను ౫౦౦ సంవత్సరముల శేషమైన గృతార్థు లగుదురేమో యని పాశ్చాత్యవిద్వచ్ఛిరోమణి యనదగు మోక్షముల్లరు, సుప్రసిద్ధజర్మనుపండితుడు, వారిసాంప్రదాయముల ననుసరించి లెక్కచేసి యభిప్రాయ మిచ్చియున్నాడు. మనగ్రంథముల జదివిన జర్మనుదేశియు లేమి, యితరు లేమి, బ్రహ్మానందమునొంది లోకమునకీదేశము, ఈవేదము, ఈభాషయ పురోగామియని నిశ్శంకముగ జాటియున్నారు. ఇట్టి యపారవిద్యాసముద్రమున బడియున్న మనకు జాతీయవిద్యయన నేమియో, యెచ్చటినుండి తేవలయునో, యేమార్గములబట్టి పోవలయునో తెలియ లేదనిన మనదుర్భాగ్యమునకు, మనయవిశ్వాసమునకు దేవత లెంతయేడ్చిరో! ఎంతయోజించినను ఈవిషయమున మన నాయకులనువారి కీయవిశ్వాసమునకన్న యితర బాధక మేమియు నున్నట్లు గనుపింపదు. వారి కీవేదములందు, శాస్త్రములందు నవిశ్వాసము సున్న. జ్ఞానలవదుర్విదగ్ధు డాయాంగ్లమూర్తి మెకాలే పండితమ్మన్యునికి వలెనే వీరికి నవి పాతపురాణములు; ఆకాశపంచాంగములు, అభూతకల్పనలు. వానిని జాతీయములని బిగ్గరగ చెప్పినచో నాగరికప్రపంచము పక్కున నవ్వదా? ఆవిద్యల నుద్ధరించుటనిన అపహసింపదా? ఇట్టి యవిశ్వాసపిశాచమే మననాయకుల బట్టకుండినచో జాతీయవిద్య నేటికి గొంతగాకున్న గొంతవరకైన కొనసాగియుండెడిదనుటకు సందియము లేదు. ఉద్యోగములకై చదువువారు కొందఱున్నను కేవల విద్యాసక్తిగలవా రనేక లెందఱో దేశములో గలరు. దినదినమున కీసంఖ్య వృద్ధియగుచు

న్నది. ఉద్యోగములు వెనుకఁబోయి యిప్పటికే కొన్ని సంవత్సరము లైనది; కాని యిప్పటికి విద్యయం దభిమానము వదలలేక, యితరమార్గములు గానక, ఏదో యొక యక్షరమబ్బిన జాలునని దమపిల్లల నింగ్లీషుబడులకు బంపువారనేకులు నేఁడు గనుపడుచున్నారు. ఇప్పటి కైనను మం నాయకులు మేల్కాని దమదేశభక్తితోఁ గూడ విశ్వాసముం జిక్కఁబట్టి పూర్వపుశాస్త్రముల, శిల్పముల, గళల నుద్ధరించుటకు యత్నమొనర్చినచో దేశమునకు మహోపకార మొనర్చినవా రగుదురుగాని జాతీయవిద్యయని యూఱక శుష్కప్రియములు పలికిన లాభము లేదు.

౨

ప్రస్తుతవిద్య

ఇది కేవలము విజాతీయము. ఇంగ్లండులో నున్న జను లెట్లు చదువుదురో మనము మనదేశములో నట్లు చదువుచున్నాము. అనగా వారిభాష మనభాష; వారిగ్రంథములే మనగ్రంథములు; వారిపద్ధతులే మనపద్ధతులు; వారిజన్మభూమియె మనకు జనని; వారినదీనదములె మనకు దీర్థములు; వారివీరులె మనవీరులు; వారిమతమె మనమతము; వారిబుద్ధులె మనకు బ్రమాణము. ఇక వారివేషములె మనవేషములై, వారియాచారములే మనకు నాచారములై, వారిలో మనము రంగుగలిసినంతవఱకైన గలిసిపోకుండుట యాశ్చర్యముగాని గలియు టాశ్చర్యముగాదు.

అడ్వొకేటుజనరల్ శ్రీ. వేంకటరామశాస్త్రిగారి కీయాంగ్లవిద్య సర్వథా శ్రేయమై, యిందు దోషమేమియు గాన్పింపకుండుటయు నాశ్చర్యముగాదు. శ్రీవారు దానిధర్మముననే యింతవారైరి. ఆకృతజ్ఞత పురికొలుపుచున్నంతవఱ కిట్లు చెప్పక తప్పదు. శాస్త్రిగారిస్వస్థానవేషభాషాభిమానము లెట్టివో స్వయముగ బరిచయభాగ్యము లేమి నిరూపింపజాలకున్నాము. ఇవి వినా వీరు మహారసప్రబుద్ధబుద్ధులని మాత్రము తెల్లమగుచున్నది. ఆంగ్లవిద్యారసము వీరితత్త్వమునకు బడి, వీరి కిచ్చినహాయి నింకొకరి కిచ్చినట్లు గనుపడదు. ఇంతస్థూలమైన యనుభవ మాధారము చేసికొని నిశ్శంకముగ మాటాడు శ్రీశాస్త్రిగారిని ఖండించుటగాని, వారిదృష్టిని మఱల్చుటగాని సామాన్యుల కసాధ్యమైనపని. నేను, నాది, నాతలిదండ్రులు, నాదేశము, నాభాష, నాయాచారము, నావేషము, నాధర్మమని యిట్టిమమకారము, యిట్టియహంకృతి, యిట్టిపామరత్వము గలవాడనే జాతీయవిజాతీయవిచార మున్నదిగాని పండితులై దాన సర్వమొక్కటి యనువ్యక్తి గలిగి, ముక్తసంగులై, తపోధనాకాంక్షమై యధికరించుచుండు నఖండాద్వైతభావసంపన్నులకు గానిమాట ముమ్మాటికి వ్యర్థము. నీయిల్లుగాలుచున్నదని చెప్పినప్పుడు నేనున్నదిగాక, నాయిల్లెక్కడ? ఇదికాలుటలేదే, యని సమాధాన మిచ్చు నిర్గుణపరబ్రహ్మల కొక్కనమస్కారము కన్న చేయునది లేదు. ఇంతెకు ప్రస్తుతవిద్యావిషయమున, నది విజాతీయము, పరధర్మప్రేరక మంటిమి. మన నిరసనమున కిదియె నిమిత్తమొక్కటియ చాలును. దేశభేదములు, జాతిభేదములు, ధర్మభేదములంతరించుకాల మిప్పుడు రాలేదు. వచ్చినప్పుడు లేకుండబోయిన బోవుగాక. మన కది యప్రస్తుతము. ఎవని దేశధర్మముల వాడు కాపాడుకొనుటయే నేఁడు పరమార్థమని చెప్పినజాలును 'వసుధైకకుటుంబక'మ్మను వారు నేఁడు క్రొత్తగ నూడిపడలేదు. లోకమున వివేకోదయమైనప్పటినుండియు గలరు. కాని నేల విడిచి సాము చేయునట్లు దనదేశముం బోనాడి లోకమున కుపకారము చేయుమార్గ మెవ్వరు చెప్పియుండలేదు. కవితిల్లకుఁడగు షేక్స్పియరు 'తనదేశమునకంగ ధరణిదాఁలకు' ననియే యుపదేశించినాడు. దేశకాలము లతిక్రమించినవిశాలహృదయుల మనిపించుకొనుటకు జెప్పెడి పొల్లుమాటలేకాని విశేష మిం దేమియు లేదు. "Nationalism is a disease" అనగా 'జాతిభావ మొక జాడ్య' మనునొకసూక్తి యొకటి యూహార ప్రాపుట గనుచున్నాను. డాక్టరు లెక్కువ పనితక్కువయైన యిక్కాలమున వీరు చూచిన దానికెల్ల జాడ్యము పేరిడి చికిత్స జేయజూచుట సహజమే; గానిమూఢలోక మిట్టిజాడ్యములనింకను గుర్తించుటలేదు. ఇది యొక మేలు. విచారింపగా నిట్టిసూక్తులన్నియు నాంగ్లీకృత మనస్కుల వికటకవిత్వములనియే తేలుచున్నది. ఇట్టి విపరీతబుద్ధులు చేసిన దిదియే యాంగ్లభాష మన కొనరించిన మహోపకారము. శాస్త్రిగారి యాత్మసంతుష్టి వారిదిమాత్రమె కాదు. ఆంగ్లభాష తలకెక్కిన ప్రతి భారతీయుని కమరినదని చెప్పనగును- తనపేరున కెన్ని వంకలో తెలియక తలపాఁగిట దిద్దుకొనుచు బడికి బోవు విద్యార్థి కిదియ సంతుష్టి! ఏమిచేసినను న్యాయవాదులని

లోకము పిలుచుచుండుటచే నసహాయకులగ్రగామిణులకు సాక్ష్యము లుత్తరసాక్ష్యములు నూరిపోసి వారిని రచ్చల కెక్కించి మాట కొకమాడ గడించు ప్లీడరుల కిదియ సంతుష్టి! రాజద్వారమున గావలియుంచినంతనె తన దేశీయులనక తనవారనక బిఱ్ఱబిగిసి మిఱ్ఱులజూచుచు నధికారమదమున దున్రపోల వచ్చుమాన్యుల నవమానించు భటుని కిదియసంతుష్టి. తండ్రితాతలు నేర్చినవిద్యల దగులబెట్టి పదియింగిలీమాటలు నేర్చి పరీక్షలిచ్చి బాలురకు నదియ పరమార్థమని చాటుచు (పటాటోపమున) బ్రదుకు జీవుడా యని పోవుచుండు బడిపంతుల కిదియ సంతుష్టి! సభల, కాస్థానములకెక్కి సామంతులై తిమసి స్వాభిమానముం దిగ్రమింగి ప్రభులచిత్తమె పరమధర్మ మని ప్రియములు పలుకుచు దేశద్రోహమునకేని వెఱవక శిష్టులశిక్షణమునందును, దుష్టులరక్షణమునందును పాల్గొనుచు మహాపరాధ చేతస్కులగు రాజోద్యోగుల కిదియ సంతుష్టి! ఇది గదా మహాజాడ్యము మనల దినివేయునది; ఇంతకన్న జాడ్యమేది! ఈసంతుష్టి యెన్న డడంగునో నాడు మనకు విముక్తి. నాదేశమిట్లయ్యె, నాధర్మమిట్లయ్యె, నావిద్య లిట్లయ్యె, నాభాష లిట్లయ్యెనని యీపరితాప, మీహృదయవేదన యేనాడు జనించునో యానాడు మనజాడ్యము దరిగినదని యనవలె. ఇది యీవిద్యచేతగాదు. ఆత్మగౌరవము బురికొల్పువిద్య విద్యగాని పరులసేవారతి పెంచువిద్య విద్యగాదు. స్వాతంత్ర్య మునొసగించువిద్య విద్యగాని పరతంత్ర్య మాపాదించువిద్య విద్యగాదు. మనయాంగ్లవిద్య మనకు "సేవాధర్మః పరోధర్మః" యనియు, "పారతంత్ర్యం హి పౌరుష" మ్మనియు ప్రాథమికపాఠశాలలనుండి విశ్వవిద్యాలయ గోపురశిఖరములవఱకు నూపిరిద్రిప్పుకొనకుండ బోధించుచున్నది. ఈవిద్య యికచాలు. ఒక్కమాట; ఈ యాక్రోశమంతయు నాంగ్లభాషపై జేసితినని చదువరులు పొఱబడకుందురు గాక. ఆంగ్లభాషకు స్వతః అట్టిదోషములు లేవు. ఏభాషకును లేనవచ్చును. మీదుమిక్కిలి యాంగ్లభాష మహాకవి వాక్సారములతో నిండియున్నది. అపారముగ నభివృద్ధి జెందుచున్నది. ఖండఖండాంతరముల వ్యవహరింపబడుచున్నది. కాలమేతెంచి రాజ్యబంధము దెగిపోయినను మన మాంగ్లభాషాసంబంధమును మాత్రము బాయకుందుము గాక! నేడది మన కింతకంటకప్రాయము, విషప్రాయ మగుటకు మన ప్రభువులు, వారితంత్రములు, వారిడు విద్యాఫలములే కారణములుగాని యన్యముగాదు. ఉత్తమజ్ఞానసాధకమై యశము గడింపవలసిన యీ భాషాయోషను వారు దుస్తంత్రములబడద్రోసి వారి రాజ్యపట మెగబట్టుట కొకచెంపను, మనపొట్టకోతల దీర్చుట కొకచెంపను నుపయోగించుచున్నారు. ఇది చాల బలహీనమైనపని. ఇది గర్హ్యము. (సశేషము)

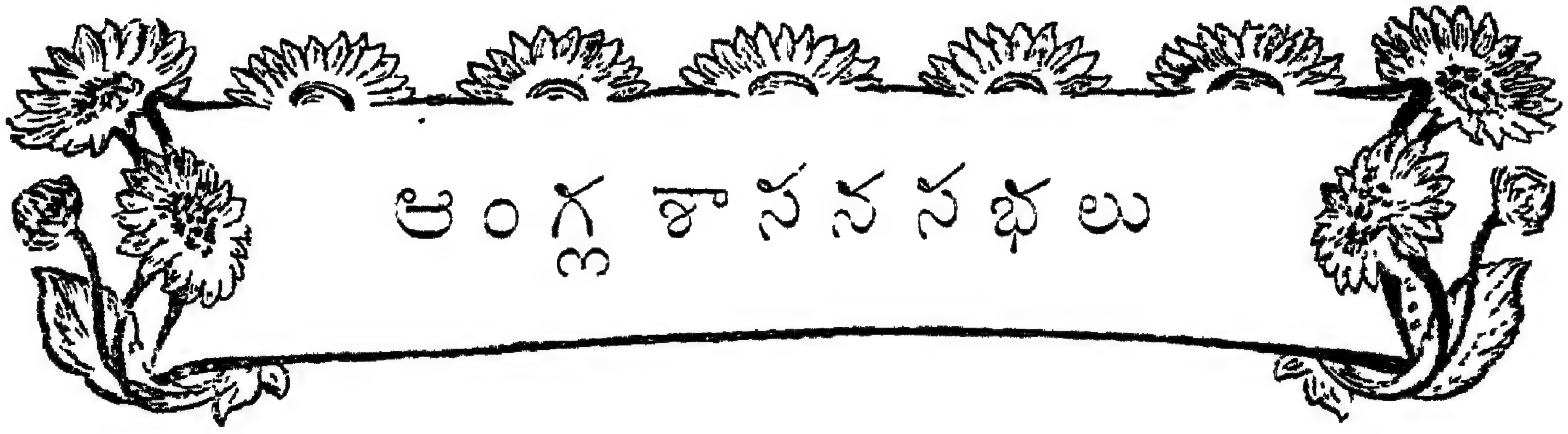

ఆశీర్వాదము

(చా)

సీరిపి ఆంజనేయులు గారు

శ్రీరమ్యాకృతిఁ దాల్చి, సూరిజనతా హృద్వాటి వాహ్యాళి స
ల్పి, రహిఁ భావ సుమాళి నందుఁ గని, మేల్మిఁ వాని మన్నించి, భా
షా రసపుష్టిఁ గొల్పి, జనసంగతిఁ దాసఁటొనర్చి, యెప్డు పే
ర్మి రతిని బ్రాహ్మలోకము భరించెడు 'భారతి' పొల్చు నిచ్చలున్.

ఆంగ్ల శాసనసభలు

కె. రంగాచారిగారు యం. ఏ. బి. యల్.

ఆంగ్లదేశమున ననేక శతాబ్దములనుండియు శాసనసభ లుండినట్లు చరిత్రవలనఁ దెలియుచున్నది. సాక్సనులకాలమునందా దేశపు ప్రజ్ఞావంతులసంఘ మొకటి యుండెను. అది "విటనెజిమాట్" (Witanegemot) అను నామమునఁ బఱుగుచుండెను. నార్మనులచే జయింపఁబడిన కొంతకాలమువఱకును రాజకీయ వ్యవహారములంగూర్చి చర్చఁ గావించుటకు రాజుయొక్క అగ్రాసనాధిపత్యముక్రింద సామంత రాజసభలు జరుగుచుండెను. కాని యిప్పటి శాసనసభలను బోలియుండు సభలు మాత్ర మప్పుడుండియుండలేదు. ప్రజలబలాత్కారమువలన "జాన్" ప్రభువు (King John) ప్రఖ్యాతిచెందిన శాసనపత్రము నొసంగుటయే (The great Charter) యాంగ్ల శాసనసభలయొత్పత్తికి మూలకారణము. క్రీ.శ. 1264-5 సంవత్సరములో మొదటిపర్యాయము మూఁడవ "హెన్రి" చే (Henry III) సామంత ప్రభువుల బలాత్కారమువలన సభ యొకటి జరుపఁబడినదని చరిత్ర చెప్పుచున్నది. ఆసభను యోధులును, బుర ప్రతినిధులును పౌరులును నలంకరించిరి.

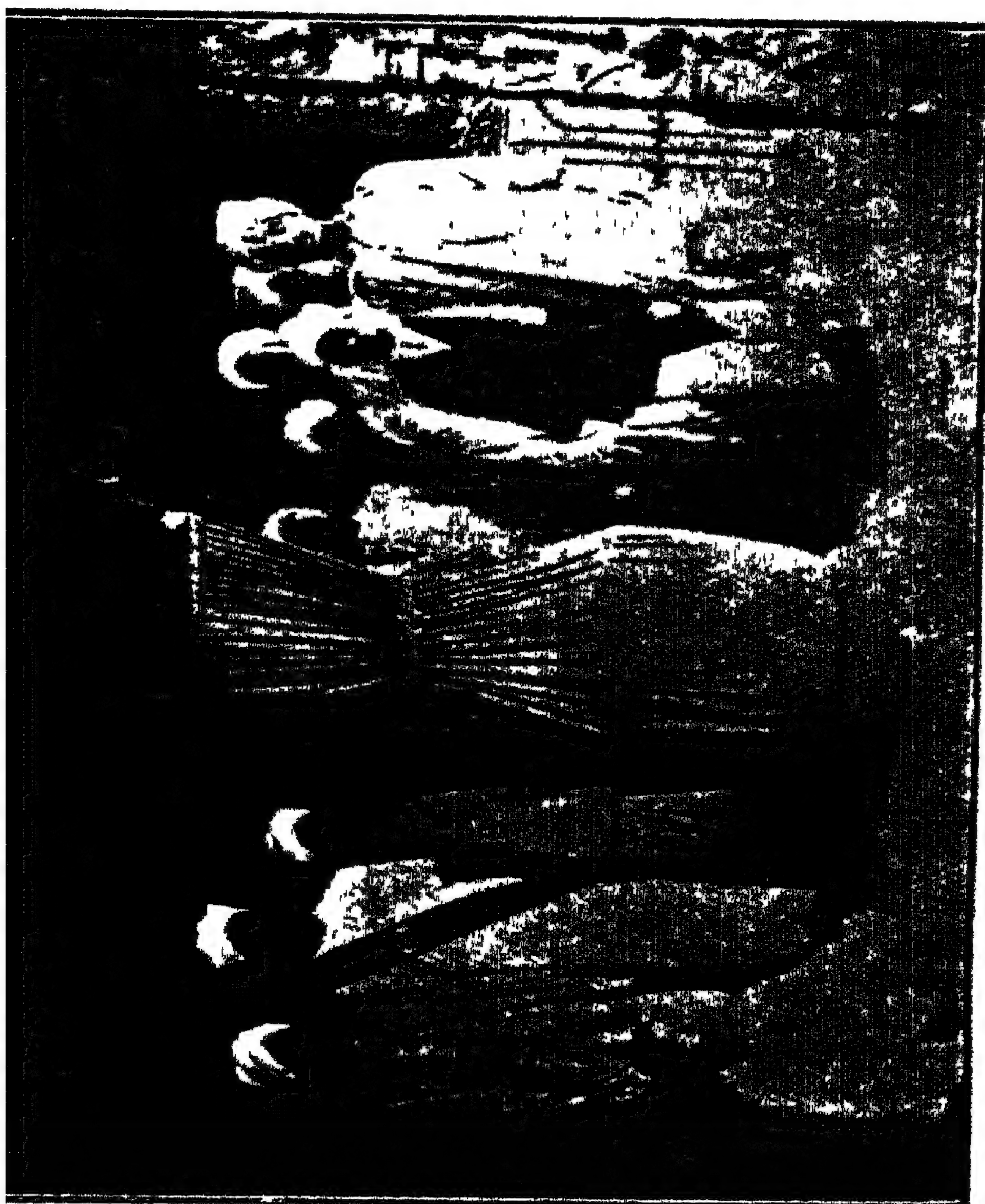
"వెస్టుమినిష్టరుహాల్" (West minster Hall) లేక యింకేదైన (రాజప్రాసాద మందైన)శాలలో శాసనసభ రాజకీయవ్యవహార నిర్వహణార్థము సమావేశ మగుచుండెను. ఇప్పటివలె సామాన్యజన ప్రతినిధులసభయును (House of Commons) సామంతరాజసభయును (House of Lords) వేరువేరుగనుండి వ్యవహారములఁ జర్చ గావించుచుండుట లేదు. మొదటి "ఎడ్వర్డు" (Edward I) రాజుయొక్క పరిపాలనలో మొదటి పదునొకండు సంవత్సరముల వఱకును రాజసన్నిధానములోనే సామాన్యజనప్రతినిధులు, మతాచార్యులు, సామంత ప్రభువులు కలిసి యొక్కసభయందే రాజకీయవ్యవహారముల విమర్శించుచుండెడివారు; కాని, అటుతరువాత రాజకీయ వ్యవహారావసరములంబట్టియు, సభ్యులసంఖ్య హెచ్చగుటం జేసియు, నందఱును గలిసి యొక్కసభయందే సమావేశ మగుటకు వీలులేకయుండెను. దానంజేసి సామాన్యజన ప్రతినిధులు వేరై రాజప్రాసాదంబున నింకొక కోష్ఠమందుఁ దమచర్చలం జరుపుకొనుచు స్వాతంత్ర్యవృత్తిని గల్పించుకొనిరి. ఈసభాభాగమే సామాన్య జనప్రతినిధుల సంఘము (House of Commons) అనునామమును వహించి రానురాను రాజ్యాధికారమునకు స్థానమాయెను.

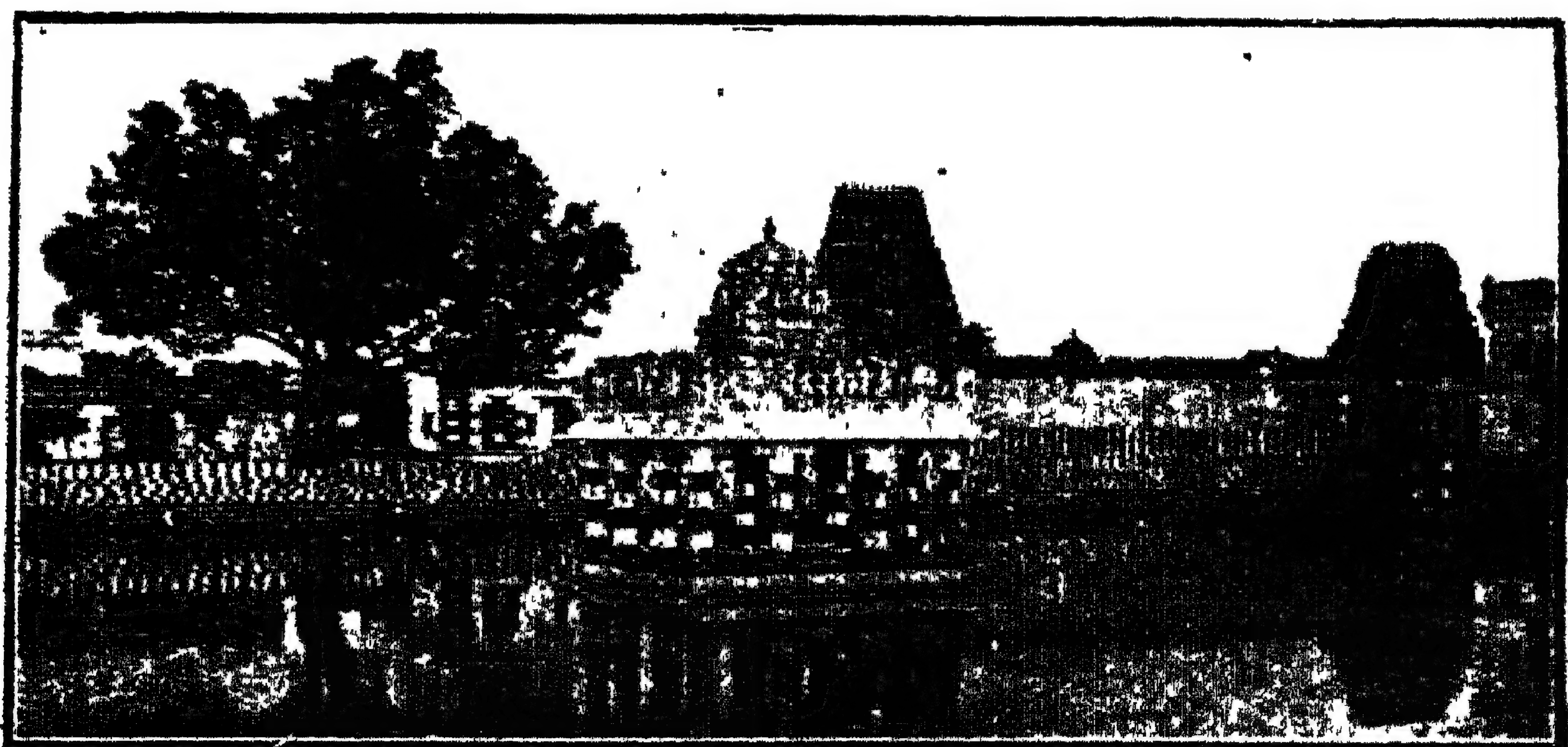
ఆకాలమున నిప్పటివలె సభ్యత్వ మంత కామితంబై యుండియుండలేదు. చాలకాలము వఱకును సామాన్యప్రతినిధి తనకంటె నధిక ధనవంతుల సమక్షమున సంఘములో సభ్యుఁడై యుండి ప్రభువునకుఁ గావలసినధనము నొసంగుటకు సమ్మతించుచుండెను.

రాజబాటలు కష్టభూయిష్ఠము లగుటం జేసియు, ప్రయాణవ్యయప్రయాసములు మిక్కుటములై యుండుటం జేసియు, సభ్యత్వ మిప్పటివలె సగౌరవంబుకాక యగౌరవయుక్తంబై యుండుటంబట్టి వణిజుఁడు భూస్వామియు నగు ప్రతినిధి శాసనసభ కిష్టములేకయే చనుచుండెను. సభ్యుఁడు పౌరప్రతినిధియైన వాఁడు దుష్కరంబులును,నప్పుడప్పుడ ప్రియంబులును నగు కార్యములఁ జేయవలసియుండినను బెద్దనౌకరువలెఁ బరిగణింపఁ బడుచుండెను. అట్టి ప్రతినిధి యభిప్రాయములను సరకుగొనక యతినీచముగ ధనికులగు నితరసభ్యులు చూచుచుండెడివారు.

ఆకాలమున సేవకుని కిచ్చునటులు సామాన్యజనప్రతినిధికి వేతన మిచ్చువాడుక యుండెడిది. వేతనమును ధనరూపమునఁగాక వస్తురూపకముగఁ గూడ నొసంగువాడుక యుండెను. ఈజీవితములును గాలమునుబట్టి మారుచుండెను. హూణశకము 15 శతాబ్ద మధ్యమునఁ బ్రతినిధివేతనము దినమునకు రెండుషిల్లింగు లైనట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. 16వ శతాబ్దమధ్యమున సభయందుఁ గాని, ప్రయాణమునఁగాని గడుపఁబడిన ప్రతిదినమునకు నైదుషిల్లింగు లైనటులఁ జారిత్రకపుస్తకములు నుడువుచున్నవి. కొన్నిపట్టణము లత్యధికౌదార్యముతోఁ దమప్రతినిధులకుఁ దినమునకుఁ బదిషిల్లింగులిచ్చినటులు చెప్పఁబడినది. కాని శాసనసభకుఁ బ్రతినిధులను బంపుగౌరవమును మాత్రము పెక్కుపట్టణము లభిలషించినట్లు కానుపింపదు. వీలైన నీశాసనసభకుఁ బ్రతినిధులను బంపువిధిని దప్పించుకొనఁ బ్రయత్నమును మాత్రము పట్టణములు సల్పుచుండెడివి. రెండవరిచర్డ్డు Richard II) ప్రభువు కోల్చెస్టరు (Colchester) పురవాసులు తమ పట్టణమునకు శ్రద్ధతోఁ బ్రాకారపరిఖాది నిర్మాణాదులఁ గావించినందులకు సంప్రీతుఁడై వారల నైదుసంవత్సరములు శాసనసభకుఁ బ్రతినిధులను బంప నవసరములేకుండఁ బ్రసాదించెను. మూఁడవయెడ్వర్డు (Edward III) ప్రభువు స్కాట్లాండుదేశస్థుల యాపాతముల వలన ధనహీను లగుటచే నార్తంబరుల్యాండు (North umberland) జనుల కట్టియుపకారమునే యొనర్చెను.

వేతనమేమియుఁ బుచ్చుకొనకుండఁగనే యప్పుడప్పుడు కొందఱు ప్రతినిధులు తమ విధులను నెరవేర్చుచుండెడివారు. "సర్ రాబర్టు హిచన్"(Sir Robert Hitchan) అనునతఁడు "కింగ్సు లిన్ను" (King's Lynn) అను జనస్థానపుఁ బ్రతినిధిగఁ బనిఁజేయుటంబట్టి యొకప్పు డాయన తనస్వగ్రామమున కాపురములోనుండి పోవుచుండ నాపురసంఘము మాతని కొకగొప్పవిందుఁ గావించి యిరువదిపౌన్లు నొసంగిరి.

౨౨. పద్మసరోవరమందలి నీరాడిమంటపము-లోనైపు—కొని వానినా

సమస్యాపూరణము

[సమస్య భారతి 2 సంపుటము 12 వ సంచిక యందు ప్రకటింపబడినది]

౧

సీ. నీ దృక్ప్రసారణ స్ఫురదహా రాజకాంతంబు కీవార్త వజ్రంబె యయ్యె
నీవాగమృతధార నెదఁ దృష్టిఁ గనఁగోరు, చాతకి కిది శిలాపాతమయ్యె
నీ పరిష్వంగంబు నెదఁ గోరు లతికకు, నీ సేత ఘోరకరాసి యయ్యె
నీమోము నెలగని నిండుహర్షాబ్ధికి, నీలీల బాడబజ్వాల యయ్యె
గీ. చిర వియోగాగ్నిచే మనసీమ కాఁగి, జీవనంబెల్ల శూన్యతఁ జెందఁదొడఁగె
నీ సమారసవృష్టిచే నిగకున్న, ప్రాణబిందువు లిగురు టేపాటి యింక.

మల్లంపల్లి రాజమల్లికార్జునుడు గారు
చినపాలపఱ్ఱు గుడివాడ తాలూకా.

౨

సీ. నీమోము నెలఁగని నిండు హర్షాబ్ధికి, నీలీల బాడబజ్వాల యయ్యె;
నీ గుణంబులఁ గని నెగడు ప్రేమలతకు, నీలీల దావాగ్ని లీలయయ్యె;
నీ పాండితిఁ గని నిండుహృత్సుమమునకు, నీలీలయే విష జ్వాలయయ్యె;
నీ భూతదయ నెంచి నెగడు స్నేహలతకు, నీలీల తరవారిలీల యయ్యె;
గీ. దైవవశమున నా కిట్టి తనయుఁ డబ్బె, ననుచు నెంచితిఁ గాని నీ వధముఁడనని,
యెంచనైతిని; హా! పుత్ర! యెట్టు లింక, బ్రతుకఁగలవాఁడ! నిన్ జూచి పరమనీచు.

బులుసు వేంకట రమణయ్య గారు
విజయనగరము.

ప్రతినిధులు శాసనసభకు సమముగ వెళ్లకుండిన నట్టివారి వేతనములఁ దెగఁగోయుచుండువారు గ్లాస్టరు (Gloucester), ఆక్సుఫర్డు (Oxford) ప్రతినిధులజీతములు మూఁడవయెడ్వర్డు ప్రభునికాలములో నొకపర్యాయము కొట్టివేయఁబడినదని లేఖాప్రమాణములున్నవి.

సమముగ సభ్యుఁడు సభకుఁ జనకుండిన యట్టివానికి జీతములఁ గొట్టివేయుటయేకాక జరీమానాలను విధించువాడుకగూడ నుండెను. క్రీ. శ. 1382 సం. ప్రతినిధులు సమముగ శాసనసభకు వెళ్లునట్లుచేయుట కొకశాసనము కావింపఁబడినది. ప్రతినిధి యెట్టియున్నత పదవి నలంకరించినవాఁడైనను రాజుచే నాహూతుఁడై యుచితమగుకారణము లేకయే రాకుండిన నట్టివాఁడు శిక్షాపాత్రుఁడని శాసింపఁబడినది. మేరీరాజ్ఞి (Queen Mary) కాలమున ముప్పదియేడుగురు ప్రతినిధు లుపప్లవకారణములైన ప్రయోగములందుఁ బాలుఁగొనకుండ నుండుటకై శాసనసభకుఁ బోకుండుటచే వారు దండింపఁబడిరి. ఎలిజబతురాజ్ఞి (Queen Elizabeth) కాలములో జరీమానాలిరువదిపౌన్లవఱకును విధింపఁబడుచుండెనఁట. స్టూఅర్టు (Stuart) రాజులకాలములోఁగూడ శాసనసభయొక్క చర్చలకు సమముగఁ బోనివారలు శిక్షితు లగుచుండెడివారు. క్రీ. శ. 1647 సం. అక్టోబరుమాసములో నొకనాడు సభకు రానివారిని దెలిసికొనుటకు సభ్యనామామంత్రణముఁ గావింపఁబడ నేఁబదిమంది ప్రతినిధులు సభలో లేకపోయిరి. అట్లు హాజరులేని సభ్యున కొక్కొక్కనికిని యిరువది పౌన్లచొప్పున జరీమానా విధింపఁబడెను. ఇట్లే పదునెనిమిదవ శతాబ్దారంభమువఱకును జరుగుచుండెను. ఈశతాబ్దారంభము నుండియు ధనికులై వేఱువ్యాపార మేమియు లేనిభూస్వాములు శాసనసభ్యులుగ నుండఁ బ్రారంభించుటచే ననుపస్థితులైన సభ్యుల సంఖ్య తగ్గిపోయెను.

సామంతప్రభువుల మతాచార్యులు మొదలగువారలనుండి వేఱైనతరువాత సామాన్యజనప్రతినిధులు "వెస్టుమినిస్టరు చాప్టరు హౌసు" (Westminster Chapter House) లో సమావేశమగుచుండెడివారు. ఎనిమిదవ హెన్రి (Henry VIII) మరణించినదినమున నాఖరుసారి సామాన్య ప్రతినిధుల సభ సమావేశ మయ్యెనఁట. ఆరవయెడ్వర్డు (Edward VI) ఎనిమిదవహెన్రి తరువాత రాజ్యమునకు వచ్చినపుడు సామాన్యజనప్రతినిధి సంఘము తిరుగ రాజప్రాసాదమునందే సమావేశమగుటకుఁ బ్రారంభించెను. అప్పటి నుండియు మూఁడువందల సంవత్సరముల వఱకును "కల్లీజియేట్ చాపెల్ ఆఫ్ సెంట్స్ స్టిఫెన్స్" (Collegiate Chapel of St. Stephens) సమావేశస్థానముగ నుండెను.

ఆఱవయెడ్వర్డు కాలములో వారు కొంత వఱకుఁ దమస్వాతంత్ర్యమును గనుపఱచినను మేరీరాజ్ఞి కాలములో స్వాతంత్ర్య మేమియు లేక యామెచే సామాన్యజనప్రతినిధి సభ యవమానింపఁబడెడిది. మేరీరాజ్ఞి స్పెయిను దేశపురాజును వివాహమాడఁ దలఁచి యున్న

పుడు ప్రతినిధులు దానివిషయమై తమకుఁ గల యనంగీకారమును సూచించిరి. ఆమె యప్పు డీకరణిని నిరసంపువాక్యములను బల్కెను. "మావివాహమువలన రాఁబోవు కష్టములనుగూర్చి మీరు చెప్పినదంతయు మేము వింటిమి. వివాహసంబంధవిషయమున మీరాడినమాటలలో సుప్రసంగము లెవ్వియు వినఁగానము. ఈవిషయమున మాచిత్తవృత్తిని మీ రెంతమాత్రమును గనుపెట్టలేదు. రాజ్యాభిషేకము నాఁటి సమయమునుమాత్రము మేము మరువలేదు. దైవయోగానుసారముగ దైవోన్నత్య సంస్థాపకకారణమును దేశోపకారకమును నగువివాహమును మేము కావించుకొనియెదము" అను నీనిరసనవాక్యములను విని వా రూరకుండిరి. కాని, సంఘారామముల (Abbeys) సంస్థాపించుటకు రాజ్ఞి యుద్యుక్తురాలై యున్నదని విని ప్రతినిధులు కుపితులై యుద్ధసన్నద్ధులైరి. అందులకు వెఱచి రాజ్ఞి సంఘారామపునస్సంస్థాపనప్రయత్నమును విడిచిపెట్టెను.

ఎలిజబతురాణి యామెసోదరియగు మేరీరాణికంటె నెక్కుడు నిరసనభావముతో సామాన్యజనప్రతినిధి సభను జూచుచుండెడిది. అహంకారయుక్తురాలగు నారాజ్ఞి, యనుచితముగఁ దనయధికారము నాసభ తగ్గించుచున్నదని యెంచి వారల నవమానించుచుండెడిది. ప్రతినిధులు వివాహమాడుమని రాజ్ఞిని వేడుకొనిరి. ఆప్రార్థనల కామె యొసంగినప్రత్యుత్తర మేకారణమువల్లనో కాని ప్రతినిధ్యవమాన సూచకంబు గాకయే యున్నది. "ప్రజలశ్రేయస్సుకొఱకే నేనుజీవించవలెనన్నాను. నేనివాహ మాడఁదలఁచిన, వారి శ్రేయస్సుకొఱకే నావలెఁ బాటుపడు భర్తను నే నన్వేషించెద. కాని, యిప్పటికి నాకున్న యవివాహచింతయే నన్ను విడువకుండిన, నాసంతానముకంటె దేశమున కెక్కుడగు నుపకారము నొనరింపఁగల యుత్తరాధికారి నీశాసనసభ కనుఁగొనఁగలదని నమ్ముచున్నాను. సంతానమన్ననో సంశయగ్రస్తంబగు వరము. రాజ్ఞి యొకతె కన్యకగ జీవించుచు నీకాలములోఁ బరిపాలనమునొనర్చి కన్యకగనే మరణించినదని విశదీకరించు శిలాఫలకంబుమాత్రము నాకుఁ జాలును." ఇంకొకపర్యాయము సామాన్యజన ప్రతినిధులును సామంతప్రభువులును గలిసి రాజ్ఞిని వివాహమాడుమని ప్రార్థింప నామె "సామాన్యజనప్రతినిధు లల్పజ్ఞానులును, బాలురవలె సంచరించువారును గాన వారియీవ్యాపారముంగూర్చి మేమేమియు నాశ్చర్యమును జెందలేదు. కాని, సామంతరాజులు వారలననుసరించి నడిచి రనునదిమాత్రము మమ్ముల నాశ్చర్యపూరితులుగ నొనర్చినది." ఎలిజబతురాణి తరువాత రాజ్యమునకు వచ్చిన మొదటి జేమ్సుప్రభువు వృథాభిమానిగనై యుండెను. ఎలిజబతురాణి యహంకార పరురాలైనను వివేకవతియగుటంజేసి యామె తనమంచిని గాని ప్రజలశ్రేయస్సునుగాని మఱువక వానికి హానికలుగునపు డహంకారమును వదలి వృథాభిమానమును బారఁద్రోలి రాజ్యపరిపాలనఁ గావించెను. జేమ్సుప్రభువన్ననో యాత్మౌత్కృష్ట్యచింతనలచే నంధుండై తన

మంచినిగాని రాజ్యముయొక్క శ్రేయస్సును గాని గుర్తెఱుంగక యహంకారపరుఁడై వృథాభిమానియై కాలమును గడపెను.

పరిపాలనారంభమునుండియు శాసనసభకును రాజునకును మైత్రిలేక కలతలుండెను. శాసనసభ కొక యెన్నికవిషయముంగూర్చి వివాదమును, శాసనసభ్యుల కుండిన విశేషాధికారములకు వ్యతిరేకముగ శాసనసభ్యు నొకని నప్పుఁ దీర్పలేకుండుటచేఁ గారాగృహంబున బంధించుటయు, సభయం దీయఁబడిన యుపన్యాసమునకై సర్ క్రిష్టఫర్ పిగట్ (Sir Christopher Piggot) గారిని గారాగృహమునఁ బడవేయుటయు, నొకదానివెనుక నొకటి రాజునకును సభ్యులకును వివాదాంశములాయెను. కాని, రాజు వివేకముఁ బూని పైవిషయములలోఁ దానవలంబించినమార్గము సరియైనది కాదనియుఁ దా నవలంబించినమార్గముచొప్పున నడచుటకుఁ దన కధికారము లేదనియు, నొప్పుకొనుటంజేసి సామాన్యజన ప్రతినిధులుకూడ నేమియును జేయక యూరకుండిరి. ఇదియైన కొలఁదికాలములోనె రాజు శాసనసభయొక్క యనుజ్ఞ లేకుండఁగనే శుల్కముల విధించుచుండ శాసనసభ్యులు రాజున కట్టియధికారము లేదనిమాత్రము ప్రౌఢముగఁ బల్కి యూతనిచే విధింపఁబడిన కరముల నివర్తించుట కొకచట్టమును సాధింపఁ బూని విఫలమనోరథులై మఱియేమియును జేయకయ యూరకుండిరి. ఈతీరుననె ప్రభువునకును సభ్యులకును సంవత్సరములకొలఁది వివాదములు జరుగుచుండెను. తీవ్రముగ నట్టివివాద మొకటి జరిగినపిదప రా జీతీరి వ్రాసెను.

"ఏరీతిగ మేమయుక్తముగఁ బ్రవర్తించితిమో మాకుఁ దెలియదు కాని, మాకీర్తియుఁ, గర్మలును, టెన్నిసుబంతులవలె వారలలో నిటునటు విక్షేపింపఁబడినవి. మా కపకీర్తిఁ దెచ్చి మమ్ములఁ గుపితులుగఁ జేయఁగల యీర్ష్యామాత్సర్య ప్రబోధితంబు లగు సర్వకార్యంబులును గావింపఁబడినవి. ఈ సామాన్యజన ప్రతినిధులు తమయాచరణచే మాదేహారోగ్యమునకు హానిని, మాకీర్తికిఁ గళంకమును, దుశ్శీలురగు రాజద్రోహులకు ధైర్యమును, మావిశేషాధికారమున కన్యాయ్యమగు నడ్డంకులను, గార్యవిలంబమువలన జనులకు హానిని గలుగఁజేసిరి."[1]

ఇచట జేమ్సుప్రభువు కావించిన వైపరీత్య మొకదానింగూర్చి వ్రాయవలసియున్నది. ఒకనాఁడు సభయందు సర్ ఎడ్విన్‌సాండిస్ (Sir Edwin Sandys) గారి యుపన్యాసమునకు రాజు మిక్కిలి కుపితుఁడై యూతనిఁ

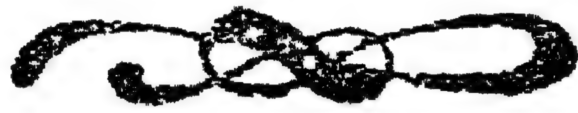
---

(1) " Wherein we have misbehaved we know not, but our fame and actions have been tossed like tennis balls among them and all that spite and malice durst do to disgrace and inflame us hath been used. To be short, this lower House, by their behaviour, have perilled and annoyed our health, wounded our reputation, emboldened all ill-natured people, encroached upon many of our privileges, and plagued our people with their delays."

గారాగృహమునఁ బడవేసెను. సభ్యు లిట్టి కృత్యమంగీకరింపక దానిని నిషేధించిరి. సాండిసు దొరను గారాగారమున నుంచుట యాతని యుపన్యాసమువలనఁ గాదని నుడువుచు జేమ్సుప్రభువు సభయందుఁగాని తదితర స్థలములం దెచ్చటనైనఁగాని కావింపఁబడు ననార్యవృత్తికై సభ్యుల దండించునధికారము తన కున్నదని దృఢముగఁ జెప్పుచు నమర్యాదతో నేసభ్యుఁడైనఁ బ్రవర్తించిన నట్టివానిని ఖైదు చేయుటకుఁ దా నధ్యక్షుఁడై యున్నటులు దెలియఁజేసెను. కొంతవివాద జరిగినపిదప క్రీ. శ. 1621 సం. డిసంబరు 18 తేదీని సభ యొక్క వార్తాపుస్తకములయందు రాజవచనంబులపైఁ దమకుంగల యంగీకారమును సభ్యులు వ్యక్తముగ నిట్లు వ్రాయించిరి. "శాసనసభయొక్క స్వాతంత్ర్యమును, నధికారమును, నాంగ్లేయరాజ్యస్థులకుఁ బురాతనంబులు, క్రమాగతంబులు నైన పైతృక స్వత్వంబులు. మఱియు రాజసంబంధమైనవియు, దేశసంరక్షణ విషయికములైనవియు, ధర్మసంరక్షణకు సంబంధించియుండునవియు, శాసనసంరక్షణకుఁ జెందియుండునవియుఁ, బ్రతిదినమున నీదేశమున జరుగు దుష్టకర్మములవలనఁ గలిగెడుదుఃఖములనుండి ప్రజలం గాపాడునట్టివియు, నగుదుష్కారంబులును నావశ్యకములునైనవ్యవహారములఁ బొందుపఱచుటలోఁ బ్రతిసభ్యుఁడు నట్టి వ్యవహారములంగూర్చి న్యాయముతోఁ జర్చఁ గావించుటకును, వానిని దగినటులఁ బరిష్కరించుటకును, దగినస్వాతంత్ర్యమును గలిగియుండవలయును. అంతియకాక, ప్రతి ప్రతినిధియును తనబుద్ధికి యుక్తమని తోఁచినటులు వ్యవహారములంగూర్చి చర్చఁ గావించుటకు వీలైనస్వాతంత్ర్యాధికారమును గలిగియున్నాఁడు. శాసనసభావిషయికములైనవికాని, శాసనసభా వ్యవహారసంబంధములైనవికాని, యగు శాసనములంగూర్చి యథేచ్ఛగఁ జర్చఁ గావించునపు డట్టిసభ్యుని యనార్యవృత్తికై దండించుటకుఁగాని, యభిశంసించుటకుఁగాని యధికారము శాసనసభకుఁదక్క వే ఱెవ్వరికిని లేదు."[2]

(2) "that the privileges, liberties, franchises and jurisdiction of Parliament are the ancient and undoubted birthright and inheritance of the subjects of England; and that the arduous and urgent affairs concerning the King, state and defence of the realm and of the Church of England and of the making and maintenance of laws and redress of mischiefs and grievances which daily happen within this realm are proper subjects and matter of counsel and debate in Parliament and that in the handling and prosecuting of those businesses, every member of the house and of goodright ought to have freedom of speech to propound, treat, reason and bring to conclusion the same; and that every such member of the said House hath like freedom from all impeachment, imprisonment and molestation (other than by censure of the House itself)"

దీనింబట్టి మిక్కిలికుపితుఁడై శాసనసభను బలాత్కారముగ వ్యక్షేపించి యీవార్తా పుస్తకములఁ దెప్పించి యీ యనంగీకార సూచకం బగు విషయము వ్రాయఁబడినపత్త్రమును బుస్తకమునుండి చింపివేసినపిదప దృఢోక్తితో రాజకృత్యమును బ్రతిషేధించినందులకు సర్ ఎడ్వర్డుకోక్ (Sir Edward Coke), సర్ రాబర్టు ఫిలిఫ్స్ (Sir Robert Philips) అనుసభ్యులను టవర్ (Tower) అను కారాగృహమున బంధించి, సెల్డన్ (Seldon), పిమ్ (Pym), మెల్లరీ (Mellory) అనువారలను వేర్వేఱు కారాగృహంబులయం దుంచి సర్ టామస్ క్రూ (Sir Thomas Crew), సర్ డడ్లె డిగ్స్ (Sir Dudley Digges), సర్ పీటర్ హేమన్ (Sir Peter Haymen) అను వారలను స్వదేశమునుండి బహిష్కరించెను.

భావిగతి యెట్లున్నదో!

గున్నేపల్లి అక్షయలింగము గారు

ఆర్యపుత్త్రునకెంత
యపరాధినైతినో!
కంటకావృత ఘోర
గహనాళి నొంటిగా
డించిరమ్మని పంచెనే?
లక్ష్మణా!
వంచింప మదినెంచెనే?

తనసుఖమె సుఖముగాఁ
తనముదమె ముదముగాఁ
దలఁచి వర్తిలు నాకుఁ
దలఁచె నింతటి యెగ్గు
కఠినమానసమయ్యెనో!
లక్ష్మణా!
కనికారమేమయ్యెనో!

భాగీరథీతీర
వనవాటికలఁ జూడ
నభిలషించినయట్టి
యభిమతార్థము నిట్లు
నిర్వహింపఁగ నోపెనే?
లక్ష్మణా!
నమ్మి యిమ్మెయిఁ జూపెనే?

పలుకుపలుకునఁ దేనె
లొలుకునట్టి ప్రియుండు
పలికెనే ననుఁ గూర్చి
ములుకుఁబోలిన పల్కు
తానెంత పగఁబూనెనో!
లక్ష్మణా!
నేనెంత నిర్భాగ్యనో!

తన పదాంబుజసేవ
ధన్యురాలను గాఁగ
మెలఁగ నేర్చినయట్టి
కులకాంత ననుఁబాయ
నింత మోసము సేయునే?
లక్ష్మణా!
వంత నీగతిఁ ద్రోయునే?

అలయశోకవనాన
నిలుపఁ జాలితి మేను
చెనఁటిశాత్రవు ద్రుంచి
చేపట్టునని యెంచి
యిప్పుడేమని తలఁతునో!
లక్ష్మణా!
యిచట నెమ్మెయి నిలుతునో!

లంకలో నగ్ని ని
శ్శంకఁ జొచ్చినవిధం
బెఱుఁగఁడో! యెఱిఁగియును
మొఱకు లాడినమాట
పాటిసేయఁగఁ బోలునే?
లక్ష్మణా!
పరిభవింపఁగఁ జెల్లునే?

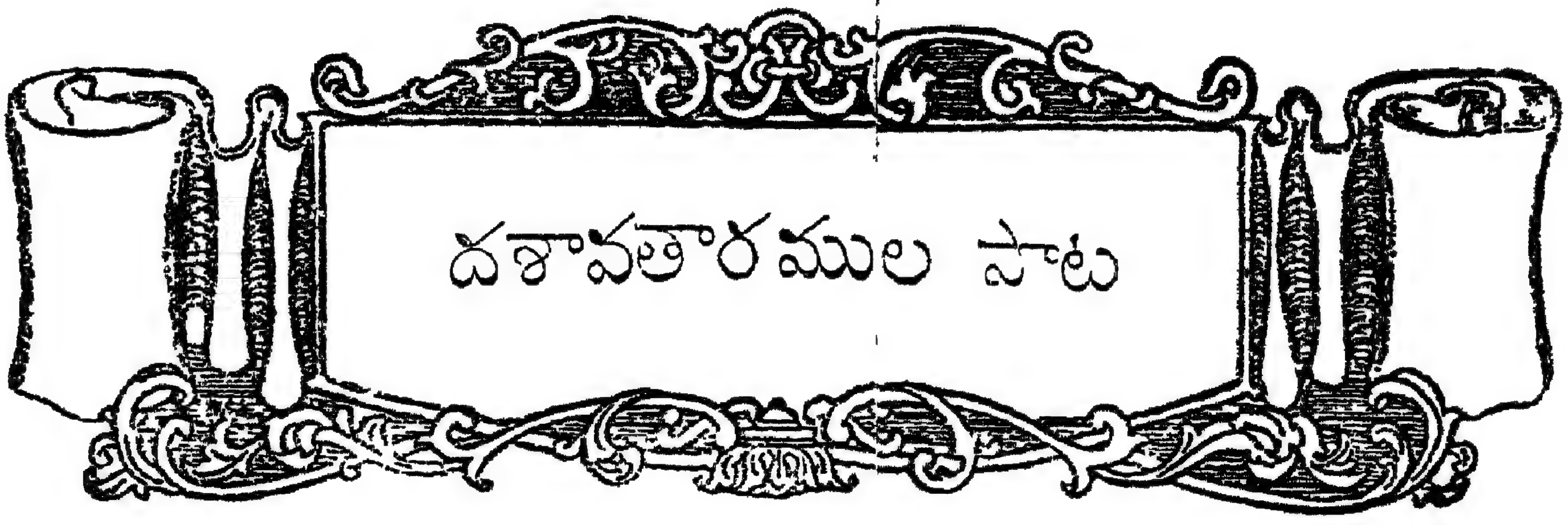
సాధ్వియని యెల్లరును
సన్నుతింపఁగ నెంతో
సంతసిల్లుదు నాకు
వంత నెక్కొన నిట్టి
కటికినిందలు పుట్టెనే?
లక్ష్మణా!
కలుషమానస నైతినే?

అగ్రగణ్యని, సాగ
మాశ్వాస, మాంకూర్మి
మాగారినంబెల్లు
నాకస్మికంబైన
యగవాదమును మఱచెనే?
లక్ష్మణా!
యభిమానమును విడిచెనే?

పురుషు లెంతయు స్వార్థ
పరులంట నిజముగాఁ
దనకీర్తినే నింపు
కొనిగాదె? నను సీత
సద్ధాంగి నని యెఱుఁగఁడో!
లక్ష్మణా!
యన్యాయమని తలఁపఁడో!

పూర్వజన్మల నే
పుణ్యాదుష్కృతుల నే
నెవఁ బాపె నర్పితినో?
యిటుసంభవించె నని
తాప మొందఁగఁ దగునే?
లక్ష్మణా!
పాప మేరికి పోవునే?

కాయ మున్నది చింత
గంగ మునుఁగ నున్న దీఁక
జెన్నులారఁ దెల్పు మివి
జీవితేశునకు నా
ప్రారబ్ధ మెటులున్నదో?
లక్ష్మణా!
భావిగతి యెట్లున్నదో!

దశావతారముల పాట

[ఒ క రు]

ఈ క్రిందిపాటయందు దశావతారములు వర్ణింపబడి యున్నవి. ఇది జయదేవకృతమగు అష్టపదులను సంస్కృత గ్రంథములోని మొదటి గేయమున కనువాదము. ఇది పామరజనమునకు సులువుగ తెలియదగిన తేటమాటలతో నున్నది. కవియూరును, పేరును, కాలమును నిర్ణయింప వలను లేకున్నది. కడపటిచరణమునందలి అంకితమునుబట్టి మూడ కవియూరు మైసూరు రాజ్యములోని కోలారుజిల్లా బాగేపల్లితాలూకా చిల్లగట్టుగనుండవచ్చునని తోచుచున్నది. కోలారుజిల్లా కడప, చిత్తూరు, అనంతపురముజిల్లాలకు సరిహద్దుగనున్నది. అందును బాగేపల్లితాలూకా సదరు తెలుగుజిల్లాలకు కడుసమీపమున నున్నది. అచట తెలుగువారు బహుజనమున్నారు. బహుశః ఈకవి తెలుగువాడుగ నుండును. తెలుగువారు గానున్నను పాటకు తెలుగునకు మించిన భాష మఱియొకటి లేనందున, తెలుగున రచించియుండును. పదములయొక్క పొందికయు, భావములకూర్పును మనోహరములుగ నున్నవి. కడపలో ప్లీడరుగనుండి కీర్తిమూర్తులయిన శ్రీవావిళ్ళకొలను రామానుజరావుగారు ఈపాటయొక్క ప్రతినొకదాని వ్రాసికొనియుండిరి. అదియె యిందు ప్రకటితమగుచున్నది. ఈపాటను మైసూరు రాజ్యములో నొకగొల్లడు రచించినటుల వారు గుర్తు వ్రాసియున్నారు.

కడచిన అనంతపురం మైసూరు లోనగుమండలముల వారు దీనిని విశేషముగావాడుకొనుచుందురని తెలియుచున్నది. నోటిపాటకును రామానుజరావుగారిపాఠమునకును కొన్నికొన్నిమాటలలో భేదము లున్నవి. అర్థమునందు భేదము లేదు. అందుచే నాపాఠభేదములనెల్ల నిందు ఉదాహరింప లేదు.

పల్లవిలోని "బెట్రాయి" కదరికి నామాంతరమో, బిల్లగట్టుకు నామాంతరమో, లేక, మఱియొకయూరి పేరో విచారింపవలసియున్నది. "కదిరి" అనంతపురంజిల్లాలోని కదిరితాలూకాలోని ముఖ్యగ్రామము. ఇది పాకాలధర్మవరం రైల్వేలైనులో నున్నది. ఆగ్రామమున అనాదిప్రసిద్ధమగు శ్రీనరసింహస్వామివారి దేవాలయము గలదు. పూర్వకాలమున నీదేవుడు కదిరిచేరువనుండు నొకకొండపై వెలసియుండినటులును, ఏకారణముననో ఆచోటును వదలి కదిరిగ్రామము చేరినటులును జనశ్రుతి గలదు. ఆకొండకు 'బెట్రాయి'యను పేరు ఉండెనుగాబోలును. మఱియు, కదిరిశబ్దము ఖాదిర వికృతిగనున్నది. ఖాదిర మనగ చండ్రచెట్టు. పూర్వ మచట దట్టమగు చండ్రయడవి యుండినట్లు పెద్దవారు చెప్పుదురు.

తిరుపతి తిరునారాయణపురముల మధ్యదేశమున నింత గొప్ప క్షేత్ర మింకొకటి లేదు. ఫాల్గుణశుద్ధమున నందు బ్రహ్మోత్సవము జరుగును. తిరునారాయణ పురము (మేలుకోట) నందువలె తిరునాళ్లకడపటిదినమున పంచములను (మాలమాదిగలను) ధ్వజస్తంభమువరకు రానిచ్చి మూలవిరాట్టుదర్శనము సహా చేయించుచుండు ఆచారము కదిరియం దనాదిగ గలదు. ఈపంచమదర్శనమయిన మరుదినము సంప్రోక్షణ జరుగునట. అది యెటులుండినను, పంచములకు నిరభ్యంతరముగ నొక్కనాడైన దేవాలయములోనికి ప్రవేశార్హతయు దేవతాదర్శనముగలుగుటయు కొనియాడదగిన విషయములై యున్నవి. ఇచటి యర్చకులు శ్రీవైష్ణవబ్రాహ్మణులు.

ఈపాటలో స్తుతింపబడిన కదిరినరసింహుడిచటి దేవుడు. ఈదేవునిపట్టమహిషి లక్ష్మీదేవి. మరియొక దేవేరికి "చిన్నాదేవి" యనివాడుక పేరుగలదు. కదిరినరసిం

హునకు "కాటమరాయడను" పే రేల గలిగెనో తెలియ లేదు. చిన్నా దేవికి కాటమ యను పేరుగూడ గలదేమో? పల్లవిలోని "నీకైన పేరుగాడ" యను దానికి "నీకైనవేటకాడ" యను పాఠ భేదము గలదు. కదిరినరసింహుడు నీకైన వేటకాడయినయెడ అడవులలో సంచరించు నా దేవునికి కాటమ్మ (కాడు=అడవి)యు నొక భార్యగ నుండదగు.

రెండవచరణమునందలి కూర్మావతారప్రశంసయందు "సావులేని మందు లెన్న- దేవర్లకిచ్చినోడ" యనుటకు "సావనించానియెన్న" యనుపాఠాంతరము గలదు. మొదటి దానికన్న రెండవదియె బాగున్నది. "సావనించనియెన్న" అనగా చావనియ్యని వెన్న—అనగా యమృతము. మథనమున బుట్టినందున వెన్నయనుట యుక్తముగ నున్నది.

ఏడవచరణమున "శ్యామసుందరి" యని సీతమ్మ తల్లికి విశేషణము గలదు. కవిస్వేచ్ఛగ నిని యీడ ఈసమాసమిందు ప్రయోగింపబడియుండునాయని సందేహముగున్నది. "సీతమ్మతల్లి- శ్యామసుందరి నన్ను మెచ్చెగా" యనుటకు "మాకెల్ల ఈభూమిలోను బుద్ధిచెప్పరా" యనిపాఠమున్నదిగాని ఇదియు సగసముగ లేదు. కవిమాటలు పోయినవిగాబోలు!

పాట యందముగను ఇంపుగను ఉన్నందున ప్రకటించుటకు గారవమైనది. తెలుగున నిట్టి వెన్నియో గలవు. అట్టివానినెల్ల గూర్చి ప్రచురించిన యాంధ్రవాణికి గొప్పసేవ చేసినట్లులగును.

పున్నాగవరాళి - ఆదితాళము

(కమాజులోను పాడవచ్చును)

బెట్రాయిసామి దేవుడా
నాయేల్నినోడ—
బెట్రాయి సామిదేవుడా.
కాటమ్మరాయుడా
కదిరి నరసింహుడా
నీకైన పేరుగాడ
నిన్నె నమ్మితినోర— బెట్రాయి...

చేపకడుపున చేరిపుట్టిగా—
రాకాసిగాని—
కోపాము సేసి కొట్టిగా
ఓపినన్ని నీళ్లలోన
వలచి వేగాము తిరిగి
బాపనోళ్ల సదువులెల్ల
బమ్మ దేవరకిచ్చినోడ—బెట్రాయి...

తాబేలై తానుబుట్టిగా—
ఆ నీళ్ల కాడ—
దేవాసురెల్ల గూడగా
దోవసూసి కొండకింద
దూరగానె సిలికినపుడు
చావులేని మందులెన్న
దేవర్ల కిచ్చినోడ— బెట్రాయి...

అందగాడ వవుదు లేనయ్యా—
గోపాల గో—
విందరచ్చించ రావయ్యా
పందిలోన సేరి కోర
పంటితోన నెత్తి భూమి
కిందుమీదు సేసినట్టి
సందమామ నివేగాద—బెట్రాయి

నారసింహా నిన్నె నమ్మితి—
నానాటికైన—
కోరిన నీపాదమే గతి
ఓరి నీవు కంబాన
సేరి ప్రహ్లాదు గాచి
కోరమీసాల శత్రు
గుండె దొర్ల సేసినోడ—బెట్రాయి-

మృష యనుకొందు నేను

దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రిగారు

నిన్నుఁ బొగడిన నుబ్బి మన్నింతు వనుచు
నిన్నుఁ దెగడినఁ గినిసి దండింతు వనుచుఁ
గొందఱండ్రది మృష యనుకొందు నేను
స్వామి! నీకును రోష తోషములు గలవె?

ప్రియులని కొందఱికి మేలు చేయుదందు
రన్యులని కొందఱికిఁ గీడు నాచరింతు
వందు రదియెల్ల మృషయను కొందు నేను
తండ్రి! నీకును బక్షపాతములు గలవె?

శిష్ట సంరక్షణార్థంబు దుష్టశిక్ష
ణార్థ మపుడప్డు పుట్టువు నందుచుందు
వందు రదియేమొ మృషయను కొందు నేను
దేవ! నీకును బుట్టువు, చావు గలవె?

డాక్టరు మురారిలాల్ గారు
ఆహ్వాన సంఘాధ్యక్షులు

శ్రీ బి. గణేశశంకర విద్యార్థిగారు
కార్యదర్శి

శ్రీ యల్. భగవాన్‌దాసుగారు
ఆహ్వాన సంఘోపాధ్యక్షులు

బుడుత బాపనయ్య వైతివి—
ఆ చక్రవర్తి—
నడిగి భూమి నేలుకొంటివి
నిమపుకాళ్లోడవై
అడుగు వాని నెత్తి బెట్టి
తడవులేక లోకమెల్ల
పొడవుతోడ తొక్కినోడ—బెట్రాయి...

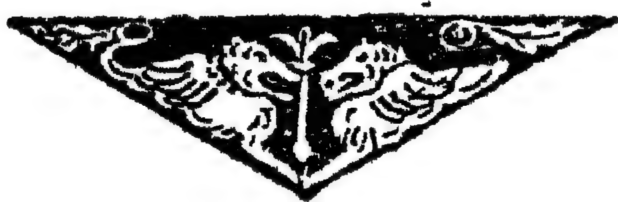
రెండుపదులు నక్కమారుతో—
ఆ దొర్ల నెల్ల—
సెండాడి తవుర పరశుతో
చండకోలబట్టు కో
దండరామసామిగాడ
బెండుకోల నేసికోని
కొండకప్పు యేగినోడ—బెట్రాయి...

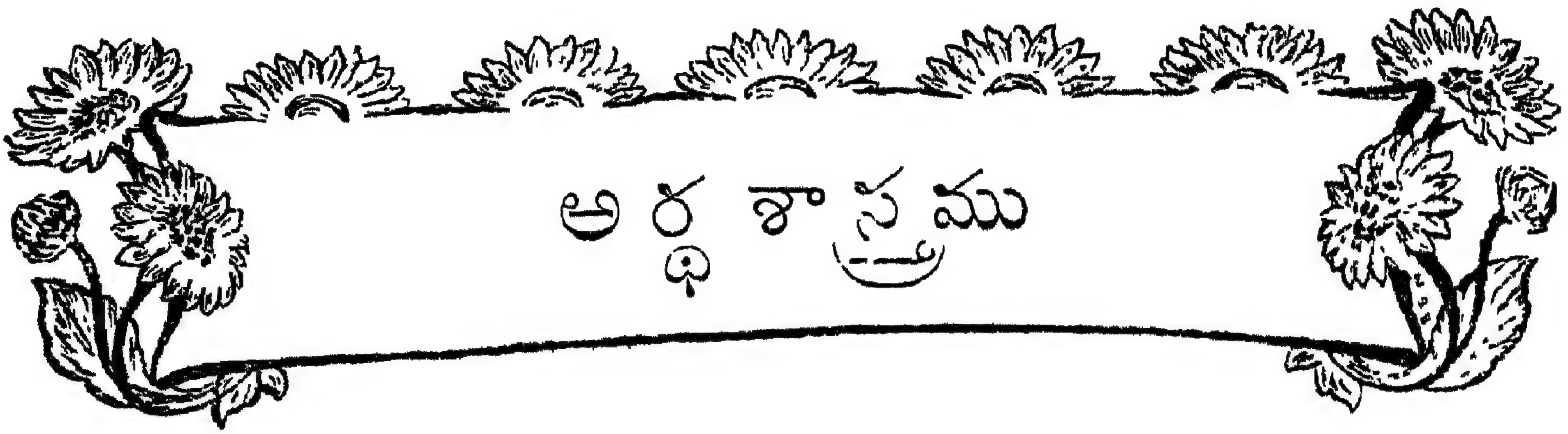
రామదేవ రచ్చించుమా—
సీతమ్మతల్లి—
శ్యామసుందరి నన్ను మెచ్చగా
సామితండ్రి మాటగాచి
ప్రేమభక్తుల నాదరించి
ఆమీద లంకనెల్ల
దోమగాను నేసినోడ—బెట్రాయి...

దేవకిదేవి కొడుకుగా—
యీ జగమునెల్ల—
దేవుడై నిలిచినావుర
ఆవులమేపుకొని
ఆడోళ్ల గూడుకొని
తావు బాగనేసికొని
తక్కిడిబిక్కిడి నేసినోడ-బెట్రాయి...

వేదాలు నమ్మరాదని—
ఆశాస్త్రాల—
వాదాలు బాగలేదని
బోదాలు నేసికొని
బుద్దులు సెప్పికొని
నాదావినోదుడైన
నల్లనయ్య నీవెగాద—బెట్రాయి...

కలికి నాదొరవు నీవెగా—
నాతోడ దయతో —
పలికిన బాలశిశువుడా
చిల్లగట్టు పురములోన
చిన్నగోపాలుడౌర
పిల్లంగోవి చేతబట్టి
పేటపేట తిరిగినోడ— బెట్రాయి...

అర్థశాస్త్రము

గండికోట సత్యనారాయణమూర్తి గారు, యమ్. ఏ.

౧ వ ప్రకరణము

అర్థము

అర్థలక్షణము

అర్థశాస్త్రమనన అర్థమును గూర్చి తెలిపెడు శాస్త్రము కావున అర్థమన నేమో మనము మొదట తెలిసికొనవలెను. ఈపదము మనము సాధారణముగ నుపయోగించినదైనను దాని భావమును దాని లక్షణములను అందరు తిన్నగా బోధించుకొనరు. అర్థము, భాగ్యము, ధనము అనేపదముల కెట్టిభేదము లేకుండ లోకవ్యవహారములో మనము ప్రయోగించుచున్నాము. అయినను అర్థమునకున్ను ధనమునకున్ను చాల వ్యత్యాసమున్నది ఒక భాగ్యవంతుని భాగ్యమునంతటిని మనము పరిశీలించినచో, భూమి, ఇల్లు, వస్త్రములు, ఆభరణములు, పాత్రములు, తిండివస్తువులు, ఎద్దు, గుర్రము, బండి, మొదలగు వాహనములు, ధనము, వర్తక వ్యాపారము లందలి హక్కులు మొదలగువాటి నెన్నిటినో కనుగొనుచున్నాము. కాబట్టి ఒక్క ధనమనునదియే భాగ్యమని వాదించుట తప్పు. వెలలేక ప్రతిఫలమును ఇవ్వకుండ మనము పొందలేనట్టి ప్రతివాంఛనీయమైన పదార్థమును, సౌఖ్యమును, భాగ్యరాశిలో చేరియుండునని మనము గ్రహించవలెను. గాలి, నీరు, ఇవి మన కెప్పుడైనను ముఖ్యముగా కావలసియుండు ననుసంగతి అందరకు తెలిసినవిషయమే. కాని ఇవి మన కన్నిచోట్లను అమితముగా దొరకుచుండుటచేత వీటిని వెలనిచ్చికొనుచుండుట లేదు. కావుననే ఇవి సాధారణముగా అర్థజాలములో చేరవు. అయినను మిగుల లోతైనగనులలో పనిచేయువారికొరకు యంత్రములద్వారా లోపలికి సరఫరాచేయబడు గాలిని, పట్టణములకు బహుదూరముగా నున్న చెరువులు నదులు మొదలగు జలాశయములనుండి తీసుకరాబడు నీరును అర్థమనియే గ్రహించవలెను. గంగాతీరమందు వసించెడివారికి నీటికొరువు లేదు గాన అచ్చటుగొరకెడునీరు అర్థము కాదు; కాని ఆనీటనే బింకెలలో పోసి పశ్చిమ హిందూదేశమునకు తీసుకొనివచ్చినచో అది భాగ్యమగుచున్నది. కావున సాధారణముగా మనము వెలనివ్వకుండ సంపాదింపలేని ప్రతి ఉపయోగకరమగు వస్తువున్ను అర్థము లేక భాగ్యము అనిపించుకొనును. అమ్ముటకును కొనుటకును అనుకూలముగానుండి విలువగలిగియుండుట, మన కోరికలను తృప్తిపొందించుటకు కావలయు ప్రయోజనము (లేక ఉపయోగము) కలిగియుండుట అర్థమునకు ముఖ్య లక్షణములు.

ధనమన నేమి?

ధన ముపయోగకరమైనది కాదా? అది యెంత మట్టుకు భాగ్యమగుచున్నది? మనము భాగ్యవంతుని ధనవంతునిగ దలచలేదా? మన మొకని కొక బంగారపు కాసు నిచ్చి దానిని నీవు కరగ్చ చెయ్యకూడదు ఏవిధముగానైన దానిని వినియోగించుటకు కూడ వలనుపడదని ఆజ్ఞాపించినట్లయిన దానిని ఎవడైన బహుమానముగ పరిగణించునా? ధనమును సంపాదించుటయు, దానిని కోరుటయును అందువలన లభించెడు ఉపయోగము నుద్దేశించియే. తినుటకు తిండివస్తువులు, కట్టుటకు బట్టలు, ధరించుట కాభరణములు, వెళ్లుటకు వాహనములు, చదువుటకు పుస్తకములు,—వీటినన్నిటిని ధన మిచ్చియే కొనవచ్చును. మన కాధనము కావలెనన్న మనమేదైన ప్రయోజనకరమగు వ్యాపారము చేసియో లేక మనవద్దనున్న సరకుల నమ్మియో సంపాదింపగలము. కావున భాగ్యరాశిలో చేరినవస్తువులను అమ్ముటకును కొనుటకున్ను ధన మొకప్రశస్తసాధనము. అర్థము యొక్క పరిమాణమును, ఉపయోగమును కొలత చేయునది ధనమే. ఉపయోగమునకు రాని ధన మర్థ

కాదు. "మంత్రవాదియు, అల్లాడ్దీనున్ను" అనేకథ మన మందరము వినినదియే. అల్లాడ్దీన్ అనేకుర్రవానిని మంత్రవాది ఒకడు పిలుచుకొనిపోయి తనమంత్రబలముచే ఒకగుహను తెరచి దానిలో వానిని ప్రవేశపెట్టెనట. వా డాగుహాలోనికి పోయి చూచుట కద్భుతముగానున్న అనేకవిధములగు బంగారునాణెములను, మిగులవిలువగల రత్నములను అందులనుండి తీసుకొని బయటికి రాగామంత్రవాది వాటినన్నిటిని దొంగిలించ నెంచెనట; అప్పుడు వారిరువురకును పెద్దజగడమైనది; మంత్రవాది తనమంత్రప్రభావమువలన ఆగుహాద్వారము మూసుకొనిపోవునటులు చేసెను. అట్టిస్థితిలోనున్న అల్లాడ్దీనుని భాగ్యవంతునిగా పరిగణించవచ్చునా? లెక్కలేనిసొమ్మునకాతడధికారియైనను దానివలన వాడు ఊపిరి తీయుటకు వలయు గాలినైన గ్రహించగలిగెనా? అట్టి వానిని భాగ్యవంతునిగ నెన్నుటెట్లు? కావున భాగ్యమును బడయుశక్తి ధనమున కెంతమట్టుకు కలదో అంతమట్టుకే ధనము భాగ్య మగుచున్నది.

నాణెములు

మన వస్తువుల మదింపు ఇన్ని రూపాయలు లేక ఇన్నిపౌన్లు అని నాణెములవలనను ధనమువలనను ఏర్పరుచుచున్నాము. ధాన్యమును కొల్చుటకు కుంచము, బట్టను కొల్చుటకు గజంబద్ద, చింతపండును తూచుటకు వీశెకర్ర ఎట్లు లుపకరించుచున్నవో అదేవిధమున ప్రతివస్తువుయొక్క వెలను (ధర, ఖరీదు) కొలుచుటకు నాణెము లుపయోగపడుచున్నవి. నాలుగుమేకల నిచ్చి ఒకఎద్దును కొనవచ్చు ననుకొందము; మేకఖరీదైదురూపాయలైతే ఎద్దువెల 20 రూపాయలు కద! ఇదేవిధమున రెండెడ్లనిచ్చి ఒకగుర్రమును కొనగలిగిన యెడల గుర్రముఖరీదు రూ. 40 అగును. ఈనవనాగరికకాలములో వస్తువునిచ్చి ఇంకొకవస్తువును పుచ్చుకొనే సాటాబేరపుపద్ధతి అతికష్టము. ప్రతిమనుజుడు అనేకులతో వ్యాపారము చెయ్యవలసి ఉన్నది. పూర్వకాలమందువలె ఒకడు తనవద్దనున్న వస్తువుల నొక చిన్న అంగడిలో నున్న ఇంకొకని కిచ్చి వానివద్ద తనకు కావలసిన పదార్థము లన్నిటిని పుచ్చుకొని వ్యవహారము సేయుట ఈకాలములో సాగదు. యానసౌకర్యములం జేసి ఈకాలపుమార్కెట్లు విస్తరించినవి. ఇంగ్లాండులో తయారగు దీపపువత్తులు హిందూదేశపు టిండ్లలో చీకటిని పోగొట్టి వెలుతురు నిచ్చుచున్నవి; గంగాతీరమందు పైరు కాబడు గోధుమలు నాలుగువేలమైళ్ల కవతలనుండువారికి ఆహార మగుచున్నది. ఇట్టిస్థితిలో సాటాబేర మెట్లుసాధ్యపడును? నాటకశాలకు ప్రతివాడున్ను తనసొమ్మునిచ్చి టిక్కెట్టు కొనవలసిఉన్నపుడు ఒకడు నాలుగు కుంచములధాన్యము, ఇంకొకడు రెండుకోడిపెట్టలు, మరియొకడెనిమిదివీశెల ఉరలగడ్డలు, ఇంకొక డొకపాదరక్ష, మరియొకడు రెండుసంచులకాక ఇట్టిపదార్థముల నిచ్చి నచో పుచ్చుకొని ఎవడు నాటకమాడును? కాబట్టియే నాణెములను విలువలను కొలుచు సాధనములుగా నుంచుకొని వస్తువులను అమ్ముట కొనుట మొదలగు వ్యవహారములను ప్రజలు సులువుగా జరుపుచున్నారు. ఏదేశమందైనను మొట్టమొదట సాటాబేరమే జరుగుచు వచ్చెనని దేశచరిత్రలు ఘోషించుచున్నవి. రానురాను నాగరికత అభివృద్ధికాగా వస్తువునిచ్చి ఇంకొకవస్తువును పుచ్చుకొని కాలక్షేపము సేయువ్యాపారపు కష్టనష్టములు ప్రజలకు విదితమైనందున వస్తువులమారకమునకున్ను, వాటి పరిమాణమును సరిగా కొలుచుటకున్ను ఋణములను, తీర్చుటకనుకూలముగా నుండుటకున్ను, చాలకాలమున్నను చెడని ప్రశస్తలోహములతో తయారుకాబడు నాణెములను ప్రతిదేశపు దొరతనమువారు ఏర్పరిచిరి. ఒకదేశపు నాణెము ఇంకొకదేశపు నాణెములెన్నటికి సమానమగునో నిర్ణయించి నానాదేశవ్యాపారములను నిరాటంకముగా సాగనిచ్చెడుకట్టుదిట్టము లెన్నియో ఇప్పుడు ప్రబలియున్నవి.

నాణెములు భాగ్యరాశిలో చేరవా?

ధనమే భాగ్యమని చెప్పుటకు వీలు లేకున్నను నాణెములు భాగ్యములో ఒకభాగమని చెప్పవచ్చును. అవి సకలవస్తుమూల్యపరిమాణమును కొలుచు సాధనములైనను బంగారము, వెండి, రాగి, మొదలగు లోహములతో చేయబడియుండుటవలనను, పాత్రములు, ఔషధములు, ఆహారములు మొదలగువాటికి ఆలోహములు ఉపకరించుచున్నవి గాన లోహనిర్మితనాణ్యరూపకమగు ధనముకూడ భాగ్యమే అని ఒప్పుకొనక తీరదు. రూపాయ అనేది విలువయొక్క కొలత. రూపాయలో నున్న

వెండి భాగ్యరాశిలో చేరినవస్తువు. బంగారపుకాసు విలువను కొలిచెడు సాధనమైనను కాసుల పేరు భాగ్యమనుటకేమి సందేహము?

అర్థము, ప్రయోజనము

మనుజులు ఉపయుక్తము లని నమ్మి ఉపయోగమునకు తీసుకరాదగిన వస్తుజాలమంతయు అర్థమని చెప్పితిమి. కావున మనుజున కుపయోగపడని వస్తువు లేవియును అర్థమనిపించుకొనవు; అవి, అనుభవయోగ్యములు కాగానే భాగ్యమనిపించుకొనుచున్నవి. సముద్రమందుండు ముత్తెపుచిప్ప, గనులందుండు మరకతమణి ఇవి వాస్తవముగా భాగ్యమనిపించుకొనవు. మనుష్యులు వాటిని సంపాదించి అనేకవిధముల శ్రమపడి వాటికి తేటున్నునీటున్ను కలిగించినగాని అవి అర్థములు కావు. కావున మనము చేయునదంతయు ఈశ్వరుడు సృజించిన వస్తుజాలమున కనేకవిధములగు ప్రయోజనముల గల్పించి వాటిని అనుభవయోగ్య మగునట్టుల చేయుటయే.

అర్థమెల్లప్పుడును శుభదాయకముగనుండునా?

నిషావస్తువులవలన మనకు నష్టముగాని లాభ ముండదు. అవి మెదటిని చెరిచి దేహారోగ్యమును పోగొట్టును. అయినను అవి సుఖదాయకములని నమ్మి మిగుల శ్రమపడి సంపాదించిన కూలినియిచ్చి ఉత్సాహముతో కొని ఆనందముగ వాటి ననేకులు సేవించుచుండుటంజేసి అవి భాగ్యరాశిలో చేరినవనియే చెప్పవలసి యున్నది. తుపాకిమందు, తుపాకులు మొదలగు యుద్ధోపకరణములు మానవుల కతినష్టదాయకములై యున్నను కొన్ని ప్రయోజనములకొరకు వాటిని వెలనిచ్చి ప్రజలు కొనుచుండుటవలన అవికూడ అర్థములే. నష్టదాయకములైనను సరి, సుఖదాయకములైనను సరి మనము ప్రియపడి ఉపయోగించు వస్తుజాలమంతయు అర్థమె. అది యెల్లప్పుడును శుభప్రదముగా నుండవలెనన్న నిబంధన లేదు.

అర్థముయొక్క జాతులు

మన కనుభవయోగ్యములై వెలయునప్పుడు అమ్ముటకు వీలుగానున్న వస్తువులన్నియును అర్థములే. అవి అనేకవిధములైనవి. కొన్నివస్తువులు మనుజుని శ్రమవలన ఉత్సాహమువలనను జాతమగుచున్నవి. మరికొన్ని వస్తువులీప్రపంచమందు స్వభావసిద్ధముగనే దేవుని సృష్టిజాలములో చేరినవి. మన మనుభవించుఅర్థము నంతటిని ఈదిగువవిధమున విభజించవచ్చును. (1) అడవులు; పాదరసము మొదలగునవి దొరకుచోటులు; ఇదేవిధమున కొన్ని భూభాగములలో దొరకు నిసర్గజములు. (2) గనులు; (3) నానావిధములగు వృక్షమృగజాతులు (4) తావునుమార్పుటవలన మనకుపకరించెడువస్తువులు (5) రూపభేదముంజేసి మనకు ప్రయోజనపడు పదార్థములు. కొందరు శాస్త్రజ్ఞులు అర్థమును మూడువిధములుగ విభజించిరి:- (1) జలము, భూమి, సారంగము (గని) మొదలగు నైసర్గికోత్పత్తిస్థానములు: (2) ఆహారపదార్థములవలె మనుష్యులశ్రమవలన జాతమై వారిసుఖానుభవముల కేర్పడిన వస్తువులు; (3) యంత్రోపకరణములు: మనుజుని దేహబలము చేతను బుద్ధిబలముచేతను కనిపెట్టబడి ప్రయోజనసహితంబులగు పదార్థముల హెచ్చళముగా నిర్మించు సాధనము లివి.

అర్థోపయోగము

మీదజెప్పినవాటిలో కొన్ని మన కుపకరించుటలో నశించుచున్నవనియును, మరికొన్ని చాలకాలమువరకు మనకార్యములకును, భాగ్యాభివృద్ధికిని సాధనములగుచున్నవనియును తెలియవచ్చుచున్నది. ఏవస్తువైనను మనకు వినియోగపడుటలో ఒక విధముగ నాశనమొందుచున్నది. అయితే కొన్ని శీఘ్రముగను మరికొన్ని కాలక్రమముననును లయమొందుచున్నవి. తిండివస్తువులు, ఇండ్లు, ఇవి అర్థములే; అయితే ఆహారపదార్థము లొక్క సమయమందు మనకు ప్రయోజనపడుటలో నాశనమొందుచున్నవి; ఇండ్లో అట్టులకాక చాలకాలమువరకు వసతి నొసగుచున్నవి. అవికూడ కాలోచితమగు మరమ్మతులు లేనియెడల కొంచెము కాలములోనే అంతమొందుచుండునని మనకు తెలియును. ఇదేవిధమున యంత్రోపకరణములుకూడ అనేక సంవత్సరములవరకు మనుష్యుల కుపయోగపడి వారి కనుభవయోగ్యములైన చాల సరకులను తయారుచేయుచున్నవి.

దేశపుభాగ్యము

ఈలోకమందున్న అర్థజాలమంతయు ప్రతివానికి దాస్యముచేయుచు వాని స్వంతమనిపించుకొనుచుండుట లేదు. కొన్ని వస్తువులు ప్రతిమనుష్యునకున్ను చెందిన ప్రత్యేకభాగ్యములై యున్నవి. మరికొన్ని అటులుకాక దేశీయులందరికిని చెందిన అర్థములై యున్నవి. ఈకడప టివే దేశపుభాగ్యములో చేరినవి. వస్త్రము, ఆభరణములు, ఆహారము, మేకలు, ఎద్దులు, ఇండ్లు, భూమి మొదలగునవి మన ప్రత్యేకపుభాగ్యము. పర్వతములు, అరణ్యములు, సౌరంగములు, సముద్రము, నదులు మొదలగు ప్రదేశములు, రస్తాలు, వంతెనలు, ఆనకట్టలు, జలాశయములు, దేశీయులందరు ఉపయోగించునట్టి కట్టడములు భూములున్ను, విద్యుత్కాంతినొసగు జలపతనములు మొదలగునవి అన్నియును దేశపుభాగ్యములో చేరినవి. మనకు అర్థమగునదంతయును దేశమునకు అర్థము కాదు. దేశపు భాగ్యమనిపించుకొనిన దెద్దియును మన ప్రత్యేకభాగ్యకూటమునకు చెందినది కాదు. తాకాపత్రములు కుదువ పెట్టబడిన ద్రవ్యములు ఇవి అప్పులనిచ్చువానికి భాగ్యమే. అయితే ఇవి దేశపుభాగ్యములో చేరవు. మన ప్రత్యేక భాగ్యమును లెక్కవేయుట సులభమనియే చెప్పవచ్చును. ఎనుముతి దిగుమతులు, స్థిరాస్థులు, స్వభావసిద్ధములగు వస్తువులు, మొదలైనవాటిని లెక్కవేయుట ఒకవిధముగా సులువైన పనియే. అయితే దేశమందుండుజనులు వారి వారి ప్రయోజనముకొరకు తయారుచేయు సరకులను లెక్కించి ఖరీదులుకట్టుట సులభసాధ్యమైన పనికాదు. కావుననే జనసంఖ్య నాధారముగా దీసికొని దేశముల ఆర్థికతారతమ్యములను కనుగొనుట అంతప్రశస్తమైనవిమర్శనపద్ధతి కాదు. దేశభాగ్యపు మదింపును అంచనా వేయునప్పుడు దేశీయుల గుణసంపత్తి (వినయము, ప్రాశస్త్యము, నిపుణత, బుద్ధిసూక్ష్మత మొదలగునవి), రాజకీయవిధానముల ఉత్కృష్టత మొదలగువాటిని మరువ గూడదు; గాని వీటిని సరిగా మదింపుచేయుట సుకరమైన పనియా? కావున ఒకదేశమందలి అర్థము ఇంకొక దేశమందలి అర్థముకన్న విస్తరించి యున్నదని సాధారణముగా కొన్నికారణములంజేసి చెప్పవచ్చునుగాని ఆరెండింటికిని నికరముగా ఇంతమదింపుగల వ్యత్యాస మున్నదని స్థిరీకరించుట బహుకష్టమని చదువరులు గ్రహింపవలెను.

అర్థశాస్త్రమందలి భాగములు

మనుజులు ప్రత్యేకభాగ్యమైనను సరి, దేశపు భాగ్యమైననుసరి దానియుద్దేశము వారివాంఛల దీర్చుటయే. ఏతద్విషయమును విపులముగా దెలుపు అర్థశాస్త్ర భాగమే "వినియోగకాండము." వస్తువులు వినియోగార్హము లగుటెట్లు? ఏయేసాధనములంజేసి భాగ్యవృద్ధియగును? ఈసమస్యలను చర్చించుభాగము "ఉత్పత్తికాండము" అర్థ మొకనిచేతినుండి ఇంకొకనిచేతి కెట్లు మారును? వస్తువులవెల లెట్లు నిర్ణీతమగుచున్నవి? నాణెములు, బ్యాంకులు. వాణిజ్యవిధానములు ఇవి లోకవ్యాపారమున కెట్లు తోడ్పడుచున్నవి? ఈవిషయములను విశదపరచు శాస్త్రభాగమే "వినిమయకాండము" అర్థోత్పాదకులెటులు లభించినభాగ్యమును తమలోవిభజించుకొనుచున్నారు? ఈమార్గములను, వాటినిసంబంధించిన ఆర్థికసమస్యలను, దెల్పుభాగము "విభజనకాండము." వినియోగము, ఉత్పత్తి, వినిమయము, విభజనము.— అర్థమీమాంసితుల నేయేన్యాయముల ననుసరించి యుండునో విదితపరుచుశాస్త్రమే అర్థశాస్త్రము.

2వ ప్రకరణము

వినియోగకాండము

వినియోగము, వాంఛాస్వభావము

వినియోగమన నేమి? అర్థశాస్త్రప్రకరణములో వినియోగమునుగూర్చి మనమేల మొదట చదువవలయును?

మన మేల భాగ్యమును లేక అర్థమును సంపాదించుచున్నా మనేప్రశ్నకు జవాబివ్వగలిగినచో మీదిప్రశ్నల కుత్తరములు సులభసాధ్యము లగుచున్నవి. శ్రమపడి భాగ్యమును సంపాదించుట మనఅనుభవముకొఱకే; అనగా ఇండ్లు నివసించుటకు, ఆహారపదార్థములు తినుటకు, వస్త్రాలంకారములు ధరించుటకు, ఇతరవస్తువుల నుచితవిధముల ననుభవించుటకును మనము సంపాదించుచున్నాము.

నివసించుట, తినుట, ధరించుట, అనుభవించుట మొదలగు ఉపయుక్తమార్గములున్నవే అవే భాగ్యమును వినియోగించుమార్గములు. మన మాయావస్తువులను వినియోగించుటకు కారణమేమి? మనకాంక్షలను తీర్చుకొనుటకు. ప్రతిమనుజునకును కొద్దిగనో గొప్పగనో వాంఛలుండుట సహజముగదా. ఎట్టివాడైనను మనుజునికి కొన్ని కోరికలు ఉండును. వాటిని తీర్చుకొనుటకే భాగ్యసంపాదనము చేయుచుండును; అనగా భాగ్యరాశిలో చేరినవస్తువులను కొనుచుండును; అమ్ముచుండును; తాకట్టుపెట్టుచుండును. లేదా, ఆవస్తువులకు స్థలరూపాదిభేదములు కలుగజేసి క్రొత్తక్రొత్త వస్తువులుగా తయారుచేయుచుండును. ఇదియే వినియోగము. మనకుగల వాంఛల దీర్చుకొని తృప్తిబడయుట కుద్యమించుట ఏవిషయమునకైన ప్రథమసోపానమువంటిది; కావున, అర్థతత్త్వమును దెలిపెడు శాస్త్రములో అర్థవినియోగము గూర్చియే మనము మొదట నేర్చుకొనవలెను. అంతేకాక వెనుకటిప్రకరణములో అర్థలక్షణముల దెలుపునపుడు అనుభవయోగ్యములైనట్టియు, మూల్యము లేక విలువగలిగినట్టియు, వస్తువులన్నియును భాగ్యకూటములో చేరినవని గదా చెప్పియుంటిమి. మన కేవస్తువైన అనుభవయోగ్యముగా నున్నదో లేదో కనుగొనుటకు మన కుండు వాంఛలం దీర్చే శక్తి ఆవస్తువులకు కలదో లేదో విచారించవలసి యుండును. కావున ఇంచుమించుగా మనకు గల వాంఛలే ఇది అర్థము, లేక భాగ్యము అని నిరూపించుచున్నవి. అట్టివాంఛలస్వభావమును, అవియెప్పుడెప్పుడు ఏయేన్యాయముల ననుసరించి తృప్తినొందు ననే విషయములం దెల్పు శాస్త్రభాగము కదా మొదట చదువవలయును. ఆభాగమునకే వినియోగమనిపేరు.

వాంఛాస్వభావము

వాంఛలు మనకుండుకాంక్షలచే పుట్టుచున్నవి. ఆవాంఛలు తృప్తినొందుటకు వలయుసాధనము లున్నవా లేవా, ఏవాంఛనైన తీర్చుకొనుట సాధ్యమా, అసాధ్యమా, అనేసంగతి ఆలోచనీయము. రాష్ట్రమందుగల భాగ్యమంతయు నాకు రావలెనని కోరినమాత్రమున కార్యమేమి? చక్రవర్తికిరీటమందుగల వజ్రమణి నాకుకావలెనని కోరినమాత్రమున కార్యమేమి? ఇట్టిఅసాధ్యపువాంఛల తత్త్వముతో మనకు పనిలేదు. ఏవస్తువునైన మనము వాంఛించినచో ఆవస్తువును సంపాదించుటకగు వెల నిచ్చుసమర్థత మన కుండవలెను. వాస్తవముగా అట్టి వాంఛలంగూర్చియే మనము ఆలోచించవలసి యున్నది. ప్రతిఫలము నివ్వనొల్ల- వారికే వస్తువులను వాంఛించుటవలన ప్రయోజనమేమి! వెలల నాశించక వాంఛించుపదార్థములనెల్ల నొసగు వర్తకశెట్టి ఎచ్చటనైన ఉండునా! ఇచ్ఛామాత్రమున కోరినవస్తువులన్నియు లభించినయెడల మనమందర మతిశ్రీమంతులముగా భాగ్యవంతులమగుదుమే.

ఇక వాంఛలముఖ్యగుణములను విచారించెదము:-

(1) మనుజులకుండువాంఛ లసంఖ్యములు. మానవుడభివృద్ధినొందుటకు చేయు ప్రతిప్రయత్నముయొక్క అంతరార్థ మేమన కోరికలమితములు; వాటిని దీర్చుకొను మార్గము లనేకములున్నవి; క్రొత్తమార్గములనుకూడ కనిపెట్టవచ్చును. నాగరికత ఎక్కువయగుకొలది మన వాంఛలుకూడ ఎక్కువఅగుచున్నవి. వాంఛ లనేకవిధములుగా నుండును. కొందరికి తినుటకన్నము, కట్టుటకు బట్ట, నివసించుటకు వసతి ఉన్న చాలును. మరికొందరి కింక నెన్నియో వస్తువు లావశ్యకమై యుండును; ప్రాణసంరక్షణమునకే కాదు, తమ మర్యాదకున్ను స్థితికిన్ని తగినవని ఎన్నియో అలంకారముల నీకాలపుప్రజలుకోరుచుందురు. నాగరికతాభివృద్ధికి వాంఛానేకత్వము ముఖ్యము. నాగరికత శాస్త్రవిజ్ఞానము ఇవి అతిశయించుకొలది మన కోరికలుకూడ అధికమగుచున్నవి. మన పూర్వికులకంటె మన కెన్నియో యెక్కువవస్తువులయెడల వాంఛలు కలుగుట కిదియే కారణము.

(2) వాంఛ లనంతములుకావు; అవి ఒకసరిహద్దు చేరినపిదప తృప్తినొందుచున్నవి. వాంఛల దీర్చుగల వస్తువులు అధికము అయినకొలది ఆవస్తువుల ప్రయోజనము తగ్గుచుండును. ఇది ఒకముఖ్యమైన ఆర్థికన్యాయము; వస్తువులవెల లీన్యాయముం జేసియే ఏర్పడుచున్నవని చదువరులు ముందు తెలిసికొనగలరు.

(3) వాంఛలు పరస్పరవిరుద్ధములు. ఒకవాంఛను దీర్చుకొనుట కింకొకవాంఛను మార్పునొందించుటయో

పారద్రోలుటయో జరుగవలసియుండును. ఏతద్విషయ మాధారముగాఁగల ఇంకొకఆర్థికన్యాయసూత్రమును ముందు వచ్చుప్రకరణములో వివరించెదము. కల్లుత్రాగవలెనన్న వాంఛ పోవలెనని కాఫీక్లబ్బులు పెట్టుట, చెడువిషయములందాసక్తి పోగొట్టుటకు మంచి నీతిబోధకములగు పుస్తకములను చదువుట ఈవాంఛాలక్షణమున కుదాహరణంబులు.

(4) వాంఛలు ఒకప్పుడు ఒకదాని నొకటి అనుసరించి యుండును.

ఉ. మోటారుబండిని మనము వాంఛించి కొనినప్పుడు పెట్రోలుకూడ ఆవశ్యకము; ఏమన, పెట్రోలు సహాయము లేక మోటారుబండి నడవదు.

(5) మనవాడుకలు, అభ్యాసములు, ఆచారములు వీటివలన వాంఛ లుద్భవిల్లి పెంపొందుచుండును. మనము పలుమారు దేనినైనను వాంఛించి ఇచ్ఛాపూర్తి చేసుకొనుటంజేసియే వాడుకలు, అలవాటులు, ఆచారములు ఏర్పడుచున్నవి మానవప్రవర్తనమున కీవిషయము ముఖ్యమని వేరే వ్యాఖ్యానము సేయ టనవసరము.

సార్థక నిరర్థక వినియోగములు

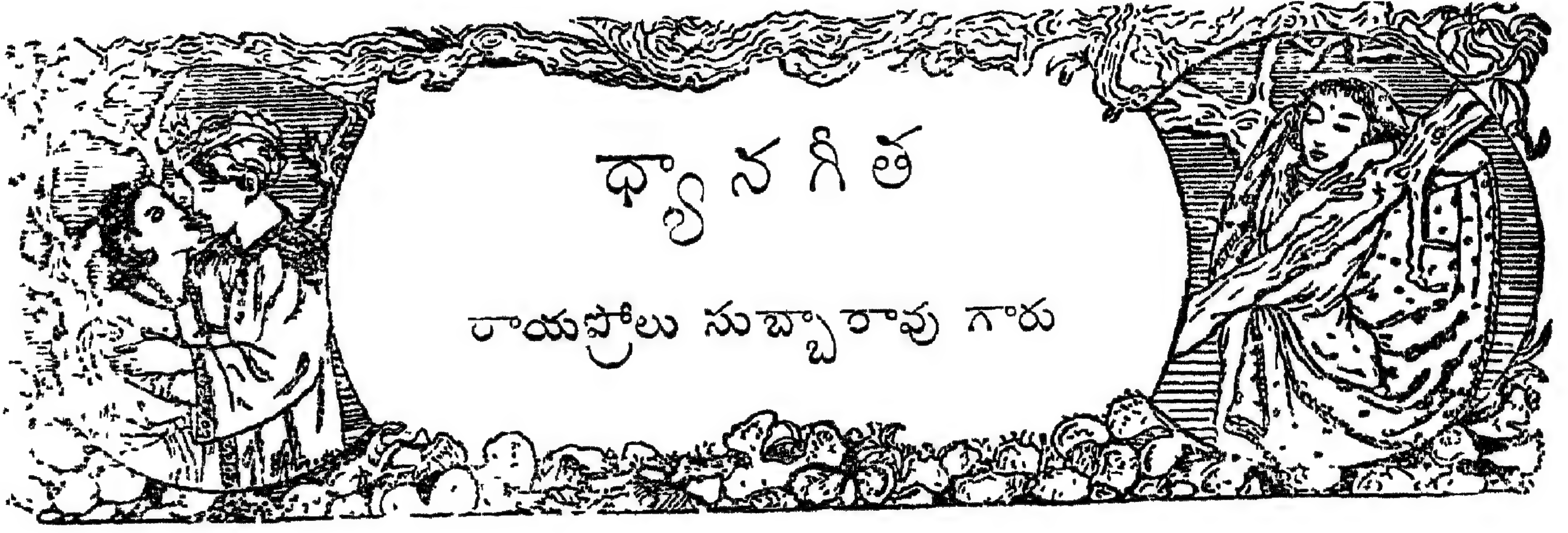
వినియోగయోగ్యపదార్థములను రెండువిధములుగ అర్థశాస్త్రజ్ఞులు విభజింతురు. వినియోజకుడు (అనగా వాంఛాతృప్తికి వస్తువులను వినియోగించువాడు) కొన్ని వస్తువులను తన స్వంతవాంఛలను తీర్చుకొనుట కుపయోగించుచున్నాడు. ఉ. శీతకాలములో చలిబాధ లేకుండ వెచ్చగా నుండుటకై కుంపటిలో నిప్పుగా చేసి కాచుకొనును; ఆకలి పోగొట్టుకొనుట కాహారమును తినుచున్నాడు. ఆవస్తువులనో, మరికొన్ని వస్తువులనో భాగ్యోత్పత్తికొరకు ఉపయోగించవచ్చును. ఉ. నేలబొగ్గును కుంపటిలో నిప్పుగాచేసి చలితీరేటట్లు కాచుకొనుటకు బదులుగ ఆనేలబొగ్గును ఒకనీటి ఆవిరియంత్రములో వేసి దానిని నడిపించుటవలన అర్థోత్పత్తి చేయవచ్చును. ఆహారపదార్థములను తానుతినుటకు బదులుగ అర్థమనిపించుకొనే ఒకవస్తువును తయారుచేసే కూలివానికి ఆతిండివస్తువులను కూలిగా నివ్వవచ్చును. మొదటితెరగు వినియోగము భాగ్యోత్పత్తికి సహకారి కాదుకావున దానిని నిరర్థకవినియోగమనియు, రెండవతెరగు వినియోగము అర్థోత్పత్తికి సాధకమగుటవలన సార్థకవినియోగమనియు శాస్త్రకారులు నిర్ణయించిరి. వాస్తవముగా ఈభేదనిర్ణయమంత ప్రశస్తమైనది కాదు. కారణమేమన, దేహారోగ్య సంరక్షణకు కదా మనుజుడు నిప్పును కాచుకొనుచున్నాడు; ఆహారపదార్థముల దినుచున్నాడు. దేహారోగ్య సంరక్షణము భాగ్యోత్పత్తికి సాధనముకాదని వాదించలేము. ఈ భేదమున కిట్టిఆక్షేపణ ఉన్నప్పటికిని మనము ముఖ్యముగా గమనింపవలసినవిషయ మేదియన; అర్థము స్వకార్యోపయోగమునకే కాదు, ఇంక అధికముగ అర్థమును అతిశయింపజేయుటకుగూడ వినియోగింపఁదగును. సాగుబడి భూమిలో పండినధాన్యములో కొంతభాగము ఇంటివారందరు భోజనముచేయుట కుపయోగించవచ్చును; ఆ ధాన్యములో ఇంకొకభాగము విత్తనములుగా ఉపయోగించి ఇంకఎక్కువభాగ్యము ఉత్పత్తి అయ్యేటటులు చేయవచ్చును.

వినియోగోత్పత్తులకుగల పరస్పరసంబంధము

మీద చెప్పిన భేదమే దీనిని తేటపరచుచున్నది. కొన్నివస్తువుల నొకానొకవిధమున వినియోగించుటవలననే అర్థోత్పత్తి అగుచున్నది. కావుననే ఉత్పత్తికికారణము వినియోగము. కొంతవినియోగము లేనిచో ఉత్పత్తి అసంభవము. ఉత్పత్తి అనగా వాంఛల దీర్చుశక్తిగల ప్రయోజనముల గలిగించుట. వినియోగమనఁగ అట్టిప్రయోజనసహితంబగు వస్తువులనుపయోగించుట. వినియోగోత్పత్తులన్యోన్యాశ్రయములు. వినియోగముకొరకు భాగ్యోత్పత్తి అగుచున్నది. మనమువినియోగించుపదార్థములు ఉత్పాదితములు. వినియోగము ఉత్పత్తియొక్క ముఖ్యోద్దేశము; వినియోగము ఉత్పత్తికి సాధనముకూడ అయియున్నది.

(సశేషము)

౧

బయలు మేల్కొను సుముహూర్తమీ
వేచియుంటి నేను ప్రార్థనలాచరింప, [యుషస్సు
స్వప్నసీమ బాలికవలె నిద్రించుచుండె
నిర్వికల్పనిర్బంధనము భావింప నాత్మ.

౨

కావ్యపరమార్థలోకసంగ్రహములందు
నేఁడు నాచిత్తవృత్తు లభేదపడియె,
మిట్టపల్లము లనక భూమిఁ బయ్యెబడిన
జలము లొక్కటే సంద్రమై నిలుచునట్లు.

3

తల్లిఱెక్కలక్రింద మెత్తని కవోష్ణ
తూలికల మెయిమఱచి నిద్దురలుపోవు
కన్నపారావతమ్ము భాతి కదలదాయె
నా యహంకార మేమిబంధమ్మొ కాని.

౪

విరులలోపల మధువు స్రవించువేళ,
పుడమి నలమిన దోసము విడలువేళ,
ప్రాణి కర్మాభిముఖమగు భద్రవేళ,
అబ్బె బ్రాహ్మముహూర్తభాగ్యంబు నాఁడు.

౫

హృదయ మొక 'సోహ' రాగ మెత్తెఁ గనంత
నిఖిలలోకరాగోన్ముక్తసుఖిగముఁ గుగ
శ్రుతికి మేళనమయ్యె; విరోధగతులు,
ద్వంద్వములును, కరఁగి నేకధారగాఁగ.

౬

అంతరిక్షమందున్న యసంఖ్యకోటి
తారలును నిశ్చలధ్యానధారిగాని
మగ్నములయి బ్రహ్మానందమధుగీతి
నాలపించె మనశ్శ్రుతి కనుగుణముగ.

౭

లేఁతవరియెన్నులను బవళించి పోవు
చవయవవిలక్షణన్యాస మభినయించి,
నేర్పుచుండె జగత్ప్రాణనేత యపుడు
శైత్యశైలూషికిఁ బ్రభాతచాలనంబు.

౮

తమసమున నుండి జ్యోతిష్పథంబునకు న
సత్యముననుండి సత్యసాంగత్యమునకు,
మృత్యువుననుండి యమృతసమీపమునకుఁ
జేర్పుమని యుపనిషదుక్తిచే స్తుతించి,

౯

రమ్యమయిన దేవీపంచరత్నములను
గంఠమెత్తి పఠించితిఁ గడల నోడలు,
సగము విచ్చఁ బచ్చని వనస్పతుల తలల
పూలతోఁ బాటు వాగర్థముకుళములును.

౧౦

కౌఁగిలింతలఁ గరఁగిన క్రౌంచమిథున
హింసతో నార్ద్రకవితాశరంస వొదల,
మధుమధురమైన శ్రీరామకథ వచించు
సుకవికోకిల శ్రుతికయి సాగసె మనసు.

౧౧

గండుదోపిడికాండ్రతో నిండియున్న
పూర్వరంగము కర్మచాప్పున నిలువగ
అశ్రుధార ఛందోధార ననుకరింప
కొండవలె గానబడియె నొక్కఁడుంపు నాకు.

౧౨

శివధనుర్భంగము నొనరించిన మనస్వి
పెండ్లికొడుకును జూడఁ దపించె నెడఁద,
కాని బాష్పస్ఫటికమాలికను ధరించి
విభుని భజియించు పరమసాధ్వియె కనఁబడె.

౧౩

కేకయకుమారి గర్భపంకిలతలిర్జ మొ
లచిన పుండరీకము జూడ లాగె; కాని
మగతనమ్మును కత్తిర్జ మడిచి వినయ
కోశమందుంచు తమ్ముఁడే గోచరించె

౧౪

యుగయుగాంతరములఁ బేరుకొనిన, పు
రాణగాథములఁ జక్కి, ప్రమాణసీమ
లను చెదరి, విభాగించుచున్న, నిరవధిక
భాసు, వ్యాసుని జూడఁగా వాంఛఁ గొంటి.

౧౫

గర్భపాతమయిన మానసఖండములకు
స్మృతఘటీగర్భగోపనక్రియ లొనర్చు
ప్రాతహస్తామలక్షాయ ద్యోతమయ్యె
పూవులోని సువాసనవోలె నంత.

౧౬

క్షత్రియుండయి బ్రాహ్మణసహజమైన
బ్రహ్మచర్యముఁ బూనినభద్రపురుషు
బాణమోక్షణమును కర్మబంధమోక్ష
ణమును నలచితి చేకలత్యమున నరయ.

౧౭

కాని వేదాంతచీవరకము తొలంగె;
డేగవలె నహంకృతి విజృంభించుచుండ
హరిని నరునిఁ జెండాడు భయంకరాకృ
తియె స్ఫురించె; రజోవాంత మయిన పగిది.

౧౮

పిదుకుచున్న గీతాదుగ్ధబిందువులను
శాంతిమైఁ ద్రావు పాండువత్సమును దరిసె
బుద్ధి; సృష్టిమధ్య నిలచి శుద్ధసత్య
వచన మరయఁబోయెడి ఋషివాణిభాతి.

౧౯

కాని కాయము నెత్తుట నాని యంప
సెజ్జనున్న భీష్ముని యభిషేకమునకు,
ధాత్రివిచ్చి స్వచ్ఛందపాతాళగంగ
మొగియ శిరమేయు విలుకాని మొగమెత్తఁ జేసె.

౨౦

మయుఁడు సృజియించిన యపూర్వమణిసభాసు
రాంగణమందుఁ గృష్ణుతో ననుజసహిత
మోలగంబున్న ధర్మభూపాలుఁ దరిసె
మనసు, భారతైశ్వర్యదర్శనము పొందె.

౨౧

కాని త్రిజగతీదుర్లభమైన సామ
హాభ్యుదయరంగము తొలంగె; నరయ నయ్యె
నుభయవంశవధాభయక్షుభితహృదయ
యాతనాచ్ఛన్నముఖుఁడైన యమసుతుండె.

౨౨

సత్యకుఁ బతివ్రతాసూత్రసామరస్య
మెఱుఁగఁ జెప్పద్రోవదిత్రోవ కెగిరె మనసు;
కాని ప్రశ్నించుచుండె నఖండమయిన
వీరసభను ధర్మాధర్మభేద మామె.

౨౩

రాజసూయావభృథపవిత్రమయి యొప్పు
కృష్ణమంగళమూర్ధము నెంచె దృష్టి;
కానఁబడె కురుకలుషరక్తమునఁ దడిసి
ముడినడినకృష్ణఫణివంటిజడయె యపుడు.

౨౪

అగ్నివలె నధోముఖముగాఁ బుట్టి బ్రాహ్మ
ణమహానీయవర్చస్సుకోసము తపించె;
కాని ధనురనురక్తరక్తమునఁ జివికి
తెగియు తెగని జందెములె వ్రేలఁగఁ ద్రోణుఁడు.

౨౫

అన్నదమ్ము లేకోదయ న్యాయసీమ
దాటిపోని రామాయణధర్మ మరసి;
ఆసక్తై పున ననుజు లన్యోన్యకంఠ
ములకుఁ దెగిన భారతనీతిఁ గలఁగె మనసు.

౨౬

శుకముకడుపునఁ బుట్టి వ్యాసునకుఁ గడుపు
చుమ్మలం దార్చినట్టి (శ్రీ)శుకమహర్షి
ధీరమయినదిగంబరాకార మపుడు
వ్రాయనెంచితి భావాంబరమును గడిగి.

౨౭

పొదుగుఁ గ్రుద్ది పాల్ద్రావు గోపుత్రి లేఁత,
సెలవుల సరస్వతీసితస్మేరమట్టు
లమలమయిన పయఃఫేన మారగించు
బాలకాకృతిఁ జూపించె భాగవతము.

౨౮

నవ్వువలె నిర్మలంబైన నగ్నరేఖ,
ప్రేమవలె తీయనయిన లీలాముఖంబు,
శ్రుతివలె ననంతమయిన నిర్ముక్తసూత్ర
మం దదుకులై యగపడె నానందవీథి

౨౯

కృష్ణుఁ డేఁడని యడిగితిఁ గేక పెట్టి,
యమునదరినో, బృందావనమందో, సత్య
యింటనో యుండుననుచు వెఱ్ఱెత్తి మదికి;
నాత్రమున దిగ్భ్రమించు వేదావుమాడ్కి.

౩౦

కౌస్తుభం బేది? వనమాలగంధ మేది?
వేణు వేది? రాధాపరిత్రాణ మేది?
చూడనయ్యెఁ గుచేలుఁ డిచ్చునటుకులను
ఘృతపురోడాశమ ట్లారగించు హరియె.

౩౧

అంత లజ్జావిముగ్ధుఁడ నయితిఁ గొంత
వంగె వాక్ప్రగల్భత వింటిబద్ధభంగి;
దారియేదని యంధుచందమున నడిగి
కలయవెదకితి రోదసీవలయ మెల్ల.

౩౨

వినఁబడదు శ్రుతి వాణివిప్పినవిధాన,
కనఁబడదు స్మృతి ఋషివచించినవిధాన,
చెదరె నంతఃకరణమెల్ల ఛిద్రభాండ
దుగ్ధమట్లు నానాముఖధూతమగుచు.

౩౩

అట్లు చెదరిన చిత్తలతాగ్ర మెల్లఁ
ద్రిప్పికొంటిని మఱల వైదికమహర్షి
భగవదుపదిష్టగీతానువాకములకు;
ఛాయ లేగె రూపములకు స్థానమిచ్చి.

౩౪

నీలతోయదవిస్ఫురత్ఫాలమందు
బాలనివారశూకము భాతి వెలుఁగు
వహ్నిశిఖను, సర్వాంతరవ్యాప్తమగు న
జ్యోతిరణువులు లీనమౌచుండఁ గంటి.

౩౫

ప్రకృతివిత్తు దుకూలమై పరిణమించు
మాద్రి; పచ్చిక పాలుగా మాఱురీతి;
సృష్టి బహురూపములఁ బ్రసరించెఁ గర్మ
లమృతభాగ్యానుభవమున కగుచునుండె.

౩౬

వెలుఁగుచున్న యాదిత్యులు, వీచుచున్న
వాయువర్గము, పూతప్రమేయములగు
సుజలదేవతలును ఆదిసూత్రములకుఁ
గట్టువడిరి, ధర్మమున జగత్తు వోలె!

౩౭

అక్షులెత్తక, హస్తము లంజలించి
దేవదేవ! మహాప్రభో! దివ్యతేజ!
ఇవి విరాడంశ లనుచు నూహింతు నింక
చూపుమీ పరమాత్మస్వరూప మంటి.

౩౮

వినఁబడియె నొక్కసూక్తి హృద్వివరమందు.
స్మృతులు మూసి; ముక్కోటిదేవతల వదలి
బ్రహ్మవిష్ణురుద్రులపరంపరఁ ద్యజించి;
అగ్నిముఖమున బురుషునియరయమనుచు

40-వ దేశీయమహాజనసభ - కాన్పూరు

తీర్మానములు

౧

చనిపోయిననాయకులకై విచారతీర్మానము

"భారతదేశనాయకులై చిరకాలము సేవచేసిన దేశబంధు దాసు, సర్ సురేంద్రనాథ బెనర్జీ మున్నగునాయకులను గోల్పోయినందులకు యీసభ విచారమును దెల్పుచున్నది."

ఉపపాదకులు — శ్రీమతి సరోజినిదేవి.

౨

'దక్షిణాఫ్రికా' తీర్మానము

"ఈకాంగ్రెసు దక్షిణఆఫ్రికారాయబారులకు మనఃపూర్వకమైన స్వాగత మొసంగుచు, ఆఖండమునందు తమయునికికే భంగము కలిగింపనున్న బలములతో పోరాడునప్పుడు దక్షిణాఫ్రికాలోని భారతీయులకు కావలసినంత సాయము చేసెదమని నమ్మకముగా జెప్పుచున్నది గూడెములగట్టము, వలస, రిజిస్ట్రీ మనుబిల్లులు మొదలగునవి 1914 లో గావింపబడిన 'స్మట్సు-గాంధి'యొడంబడికకు విరుద్ధముగావున ట్రాన్సువాలు భారతీయుల విషయమున 1893లో గావింపబడినట్లుగా యీవిషయము మధ్యవర్తులచే పరిష్కారము గావలెనని ఈకాంగ్రెసు గట్టిగా చెప్పుచున్నది. సరియైన భారతీయప్రతినిధులతో కూడిన రౌండు టేబిలు సమావేశమే యీప్రశ్నను పరిష్కరింపవలెనను సూచన నీకాంగ్రెసు హృదయపూర్వకముగ నామోదించుచు యీసూచనను యూనియను ప్రభుత్వమువారు గూడ ఆమోదించెదరని నమ్ముచున్నది పంచాయతీసూచన గెలుపొందకున్న యెడల, ఆబిల్లు యూనియను పార్లమెంటులో అంగీకరింపబడినను యింపీరియలు ప్రభుత్వమువారు దాని నంగీకరింప కూడదని కాంగ్రెసు తన యభిప్రాయమును దెల్పుచున్నది."

ఉపపాదకులు — గాంధిమహాత్ముడు.

3

'బెంగాలు ఆర్డినెన్సు' తీర్మానము

"1818 (3) రెగ్యులేషనును దుర్వినియోగము చేసి బెంగాలు ఆర్డినెన్సుచట్టమును నిరంకుశముగ గావించి అరెస్టుచేసి యేచార్జియు, విచారణయు లేకుండను దేశభక్తులగు బెంగాలు యువజనుల ననేకులను నిలవయుంచుటను ఈ కాంగ్రెసు ఖండించుచున్నది. ఇంతేకాక బెంగాలుకావల ప్రదేశములకు వీరలను బంపి బాధపెట్టి హింసించుచు శాసనసభలలోను యీవలను ప్రజలు నిరంతరమును బెట్టుమొరలను ప్రభుత్వ మాలింపకుండుట నీసభ ఖండించుచున్నది."

ఉపపాదకులు — సేనుగుప్తగారు.

౪

'సిక్కు గురుద్వార' తీర్మానము

"గురుద్వార చట్టమువలన పరిష్కారము గుదిరినప్పటికిని గురుద్వారఖైదీలు హామీ నీయలేదను సాంకేతిక కారణము చేత యింతవరకును వారిని పంజాబు ప్రభుత్వమువారు విడుదలచేయనందులకు యీ కాంగ్రెసు చాల విచారమును దెల్పుచున్నది. గురుద్వార ఖైదీలను అనిమిత్తముగ విడుదలచేసినదప్ప గురుద్వారసమస్య సరిగా పరిష్కారము గాజాలదని ఈ సభ యభిప్రాయమైయున్నది."

ఉపపాదకులు — లాలాలజపత్రాయిగారు.

౫

'బర్మాబిల్లుల' తీర్మానము

"బర్మనులు కాని నేరస్థులను వెడలగొట్టుబిల్లును, సముద్ర ప్రయాణికులపై పన్ను విధించు బిల్లును పౌరులస్వాతంత్ర్యమునకు భంగకరమని యీకాంగ్రెసు తలంచుచున్నది. మొదటి బిల్లు అమాయకులను ప్రభుత్వనిర్వాహకుల దయాపాత్రతకు వదలి బర్మాలో వాస మేర్పరచుకొనియున్న భారతీయులకు నష్టదాయకముగ నుండును. కావున యీబిల్లులకు రాజప్రతి

నిధి అంగీకరింపరాదని యీకాంగ్రెసు అభిప్రాయమును దెల్పు చున్నది."

ఉపపాదకులు—టి. ప్రకాశంగారు.

౬

నూలుచందా సభ్యత్వ తీర్మానము

"అఖిలభారత కాంగ్రెసుసంఘము పాట్నాలో సమావేశమైనపుడు ప్రత్యామ్నాయ సభ్యత్వతీర్మానమును గావించి అఖిలభారతతంతుకారక సంఘమును స్థాపించుటకు సంబంధించిన తీర్మానములో (ఎ) భాగము నీసభ ధ్రువపరచుచున్నది."

ఉపపాదకులు—మహాత్మునిస్థానమున డాక్టరు సత్యపాలుగారు

౭

రాజకీయ కార్యవిధాన తీర్మానము

సెప్టెంబరు 2 వ తేదీని పాట్నాలో జరిగిన అఖిలభారత కాంగ్రెసు స్థాయి సంఘ సభ గావించిన తీర్మానములోని (బి) భాగము నీ కాంగ్రెసు ధ్రువపరచుచు నిట్లు తీర్మానించుచున్నది:

దేశ క్షేమమున కవసరమగు రాజకీయకార్యవిధానమంతయును కాంగ్రెసే వహించి నడుపవలయును. ఇందులకు కాంగ్రెసుయొక్క డబ్బును, సామగ్రినంతను వినియోగింపవచ్చును. అయితే ఆ తీర్మానము ప్రకారము అఖిలభారత తంతుకారక సంఘమునకు సంబంధించినట్టి డబ్బును ఆస్తినిన్ని యెంగులకైన ప్రత్యేకింపబడిన నిధినిన్ని యుపయోగింపరాదు.

"దేశగౌరవమును, వాంఛితమును సఫలము చేసికొనుటకు తుట్టతుదకు శాసనోల్లంఘనమే సరియైన యస్త్రమని యీకాంగ్రెసు తనవిశ్వాసమును మరల దెల్పుచున్నది. కాని దేశమింకను అందులకు సిద్ధముగ లేదని గుర్తించుచున్నది."

"అందుచేత రాజకీయకార్యవిధానము నంతను నడుపుటలో స్వయంసహాయమే ముఖ్యమనియు, యిందువలన దేశమభివృద్ధిగాంచగలదనియు, ప్రభుత్వమువారుగాని యితరులుగాని దేశము స్వరాజ్యమును బడయుట కడ్డుపడునెడల నిరోధించుటకిదియే ఆచరణీయధర్మ మనియు యీకాంగ్రెసు తీర్మానించుచున్నది.

1. "ఇకను యీకాంగ్రెసు యీక్రింది రాజకీయ కార్యవిధానమును యీదేశములో జరుపుటకు నిర్ణయించుచున్నది:

అ. ప్రజలకు వారికిగల రాజకీయస్వత్వములను దెలియజేయవలయును. ఆస్వత్వములను సంపాదించుటకు కావలసిన బలమును, నిరోధశక్తిని సంపాదించుటకు కాంగ్రెసు నిర్మాణకార్యవిధానము ననుసరించియు, ముఖ్యముగ రాటమును, ఖద్దరును ప్రచారము చేసియు, సర్వమతైక్యమును, అస్పృశ్యతా నివారణమును, నిమ్నజాత్యుద్ధరణమును, మద్యనిషేధమును, గ్రామ పునర్నిర్మాణమును, స్థానికసంఘముల నాక్రమించుటయు, జాతీయవిద్యావిధానమును, వ్యావసాయిక పారిశ్రామిక కార్యవిధానమును కార్మికులకు యజమానులకు, భూస్వాములకు రైతులకు, సత్సంఘమును, దేశముయొక్క జాతీయ,సారస్వత, ఆర్థిక, పారిశ్రామిక, వాణిజ్యాభివృద్ధియు మనసునం గిడుకొని పనిచేయవలయును.

ఆ. "ఈదేశమున కావల చేయవలసినపని, విదేశములందు సరియైనవార్తలను ప్రచురించుటయై యున్నది.

ఇ. అసెంబ్లీలో 1924 ఫిబ్రవరి 18 వ తేదీని ఇండిపెండెంటు స్వరాజ్యపక్షములుగలసి కావించినతీర్మానమునే ప్రభుత్వమువారు పరిష్కరింపవలసిన విషయముగ దేశపక్షమున ఈకాంగ్రెసు అంగీకరించుచున్నది. అయితే ప్రభుత్వమువారింతవరకును దానికి ప్రత్యుత్తర మేమియు నీయకుండుటవలన అసెంబ్లీలో స్వరాజ్యపక్షము ప్రభుత్వమువారిని సాధ్యమైనంతత్వరలో దీనికి తుదిప్రత్యుత్తర మీయవలసినదిగ కోరుచు, ఫిబ్రవరిలోపల తమనిర్ణయమును ప్రకటింపకున్నను, అట్లు ప్రకటించినది తృప్తికరముగ లేదని అందునిర్ణయింపబడిన స్పెషలుకమిటీ నిర్ణయించినను, సభయందే ప్రభుత్వమువారి కావిషయమునుదెల్పి యిదివరకువలె శాసనసభలలోనుండి పనిచేయజాలమని ప్రకటించి అసెంబ్లీలోను స్టేటుకౌన్సిలులోను, ఫైనాన్సుబిల్లుకు ప్రతికూలముగ వోటుచేసి వెంటనే తమస్థానమును వదలిరావలయును. (ఈస్పెషలు కమిటీలో కాంగ్రెసువర్కింగు కమిటీసభ్యులును, అఖిలభారత కాంగ్రెసు స్థాయిసంఘము నియమించు సభ్యులును సభ్యులుగనుందురు.) ఆ సమయముననే సభలు జరుగుచున్న రాష్ట్రీయశాసనసభలందలి స్వరాజ్యపక్ష సభ్యులుగూడ తమస్థానములనువదలి, శాసనసభాసభ్యులటులు వదలినవారందరును అట్లు చేసినట్లు స్పెషలు కమిటీకి నివేదించి ముందేమి చేయవలెనో యడుగవలయును.

అప్పుడు సభజరుగుచుండెని శాసనసభల సభ్యులు తరువాత సభకు వెళ్లకుండనుండి స్పెషలు కమిటీ కావిమయమును దెలుపవలయును. ఇకను ఆశాసనసభయొక్క గాని, కమిటీ యొక్కగాని సభకు తనస్థానము ఖాళీగాకుండ జేయుటకును, రాష్ట్రిపుబడ్జెటును త్రోసివేయుటకును, లేదా, క్రొత్తపన్నులువచ్చిన త్రోసివేయుటకునుమాత్రము పోవచ్చును. అయితే తమ స్థానములను కాళీచేయవలెనని కోరుటకుముందు శాసనసభ లందలి స్వరాజ్యపక్షసభ్యులు ప్రస్తుతము పార్టీనిబంధనలవలన వీలైనంతవరకు తగిన పనులను చేయుచుండవచ్చును. ఏశాసనసభయందైనను సరే, స్వరాజ్యపక్షసభ్యులు ప్రత్యేకముగ అవసరమైనపనికి బోవలసి యుండునెడల స్పెషలుకమిటీ అట్లు పోవుట కుత్తరు వీయవచ్చును. పైన ఆ సబ్ క్లాజులలో దెల్పిన రిపోర్టులు రాగానే స్పెషలు కమిటీ అఖిలభారత కాంగ్రెసు స్థాయి సంఘమును సమావేశపరచి కాంగ్రెసు స్వరాజ్యపక్షసంస్థయు గలసి దేశమునందు జేయవలసిన కార్యవిధానమును నిర్ణయింపవలెను. ఈకార్యవిధానముపైన 1,2క్లాజులలో దెలుపబడినదియు, నిందు దెలుపబడిన విధానమును యెన్నికదారులకు చేర్పుటయు, యీసారియెన్నికలను యేపద్ధతిమీద కాంగ్రెసు నడుపవలయునో, కాంగ్రెసుసభ్యులు యే అంశములమీద యెన్నికలందు పాల్గొనవలెనో నిర్ణయింపవలెను. అయితే ప్రభుత్వమువారు పైదెల్పిన పరిష్కారమునకు తృప్తికరముగ ప్రత్యుత్తరమిచ్చెనని కాంగ్రెసు అభిప్రాయపడువరకును ప్రభుత్వోద్యోగముల నంగీకరింపకుండనే యుండవలెను.

“ వివిధ రాష్ట్రీయకాంగ్రెసు సంఘకార్యనిర్వాహకులు రాష్ట్రీయ శాసనసభలకును, భారత శాసనసభకును తమతమ రాష్ట్రములనుండి త్వరలోనే అభ్యర్థులను బెట్టవలయును. అసెంబ్లీ తీర్మానముపై ప్రభుత్వమువారిచ్చు తీర్మానము తృప్తికరముగ నుండి అంగీకారార్హమగనుండెనని స్పెషలుకమిటీ నిర్ణయించునెడల వెంటనే అఖిలభారతకాంగ్రెసు సంఘము సమావేశమై స్పెషలుకమిటీ నిర్ణయమును ధ్రువపరచియో త్రోసివేసియో భవిష్యత్తును నిర్ణయింపవచ్చును.

“స్వరాజ్యపక్షమువారు శాసనసభలను వదలివచ్చువరకును స్వరాజ్యపక్ష నిర్మాణ నిబంధనలే శాసనసభలం దనుసరించుచుండవలెను. అయితే మధ్య మధ్య అవసరమని తోచి, ఈ సబ్ క్లాజులలో దెల్పిన పనులను ప్రారంభింపదలచిన యెడల మార్పులను జేయుచుండవచ్చును.

ఇందులకు ప్రథమమున ఖర్చులకు గావలసిన డబ్బును అఖిలభారత కాంగ్రెసు స్థాయిసంఘము యీయవలయును. ఇంకను డబ్బు గావలసియుండునెడల వర్కింగుకమిటీ ధనమును సేకరింపవచ్చును. లేదా ఆకమిటీ యుత్తరువుపై ప్రజల విరాళములను దీసికొనవచ్చును.”

ఉపపాదకులు— పండిత మోతీలాలు నెహ్రూ.

౫
‘భాషా’ తీర్మానము

“కాంగ్రెసు, అఖిలభారతకాంగ్రెసుసంఘము, వర్కింగు కమిటీ సభలలో హిందూస్థానీలోనే కార్యక్రమము నడుపవలెనని గలదు. కాని హిందూస్థానీలో మాట్లాడజాలకున్న యెడల ఇంగ్లీషులోగాని మాట్లాడవచ్చును. రాష్ట్రీయ కాంగ్రెసుసంఘ కార్యక్రమము రాష్ట్రభాషలో నడుపవచ్చును. హిందూస్థానీ గూడ నుపయోగింపవచ్చును.”

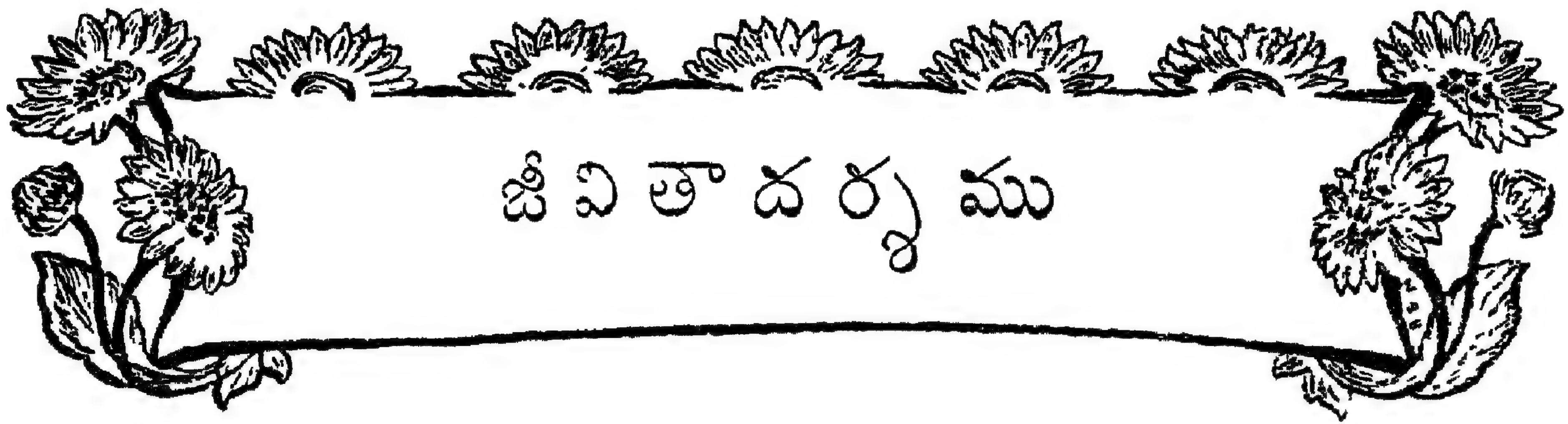
ఉపపాదకులు—అధ్యక్షులవారలు.

౬
విదేశాంగ శాఖానిర్మాణము

“విదేశములందలి భారతీయుల క్షేమమును గమనించుచు బ్రిటిషు సామ్రాజ్యమునందును, విదేశములందును వారిస్థితినిగూర్చి ప్రచారము జేయవలెనను నుద్దేశముతో కాంగ్రెసు క్రింద విదేశాంగ శాఖ స్థాపించడమైనది.”

ఉపపాదకులు—అధ్యక్షులవారు.

పంగనామముల రామచంద్రరావు గారు

తరుణప్రాయులు వృద్ధికాములగు విద్యార్థుల్ దురభ్యాస త
త్పరులై లంకపొగాకు తమ్ములచేతన్ బుగ్గనానించుచున్
బురిలో రక్తసమానమౌ రసముతోఁ బ్రోక్షింత్రు ఘుంటాపథా
వరణంబాతయు నేనుఁ బూనితి యథాభక్తిం దదారాధనల్.

గీ. బాలసూర్యుండు వయసులోఁ బఱచునుండ, మృదులశయ్యాతలంబును మెల్లవీడి
కాల్యములఁదీర్చి తిండి యాగిశీ భుజించి, మరులుగొంటిని నలపుఁ గప్పురపువిడెము.

(వక్రోక్తి)

గీ. ధూమపత్రంపుఁ బొడుము తిత్తులను బొడుగు, మేలికపురంపుఁ "గారకిల్లీ"ల నమలి
కాలమిత మెంచకుండ బుగ్గలను నాన్చి, మురిసి కొసరి యూసితి దాని మొఱుఁగంపు.

ఉ. సంతతవీటికాగ్రహణసంగతికై మది పల్లవింప న
త్యంతర మేమి లేమికి నహర్నిశముం దములంబు నానుటన్,
దంతపుమల్లెమొగ్గలసితప్రభ లెల్ల నశించిపోవన
త్యంతము కావిగార జిగు రంతటఁ బట్టె నసహ్యవాసనన్.

మ. తములంపుం జెలిపండుటాకుమడతల్ దర్పంబుతోఁ గోవితోఁ,
నమలన్ భోజన మావలం బడక పైనన్ బుద్ధిపోలెన్ నితాం
తమనోరంజకధూమపానరచనానందంబు నాసించితిన్
భ్రమసంజాతతదీయసౌఖ్యములు దుర్గ్రాహ్యంబు లెవ్వారికిన్.

గీ. అప్పటికె నాకుఁ గౌమార మరిగెఁ గొంత, యవయవంబుల నింత సౌష్ఠవము గలిగెఁ
జూపుమార్గంబునందు నించుక విభేద, సిద్ధి వొలసెఁ బ్రకృతిపరిశీలనమున.

గీ. బ్రాహ్మణసనాతనాచారపథమదెల్ల, దోషభూయిష్ఠమంచు నీతులకు దిగితి
నంగసౌష్ఠవదార్ఢ్యముల్ చెంగలింపఁ, గొంటెమదనుని సేవ కాఁకొంటిఁ గరము.

మ. అతులానందమునం బ్రదోషసమయంబం దచ్యుతస్థానుని
ర్మిత దేవాలయవాటికాంతరము దర్శింపం గరద్వంద్వసం

గతపుష్పాద్యుపహారముల్ గొనుచు నేగం జూచి మాయమ్మ కా
మతి పోదర్రోలఁగ వాదులాడితి ననన్మార్గప్రమాదంబునన్.

క. మడుగు సదాచారము నా, నుడుగులు విన నేనగింపు న్యూనతయుఁ బ్రియం
పడి జపతపములు సలుపుట, యడిగ్రూసలు తెల్వి లేమి యంచుఁ దలఁచితిన్.

మ. చిరకాలానుగతంబు భారతమహీశ్రేయస్కరోద్యద్గుణో
త్కరనానాసుమదామచంపక మసంతా! పూర్వ మీగడ్డలో,
నెఱి జీర్ణించిన పుణ్యబీజము ప్రభాసిన్నిద్ర దేవాలయాం
తరసందర్శనలాలసత్వ మిపుడౌనా దాని మాయింపఁగన్.

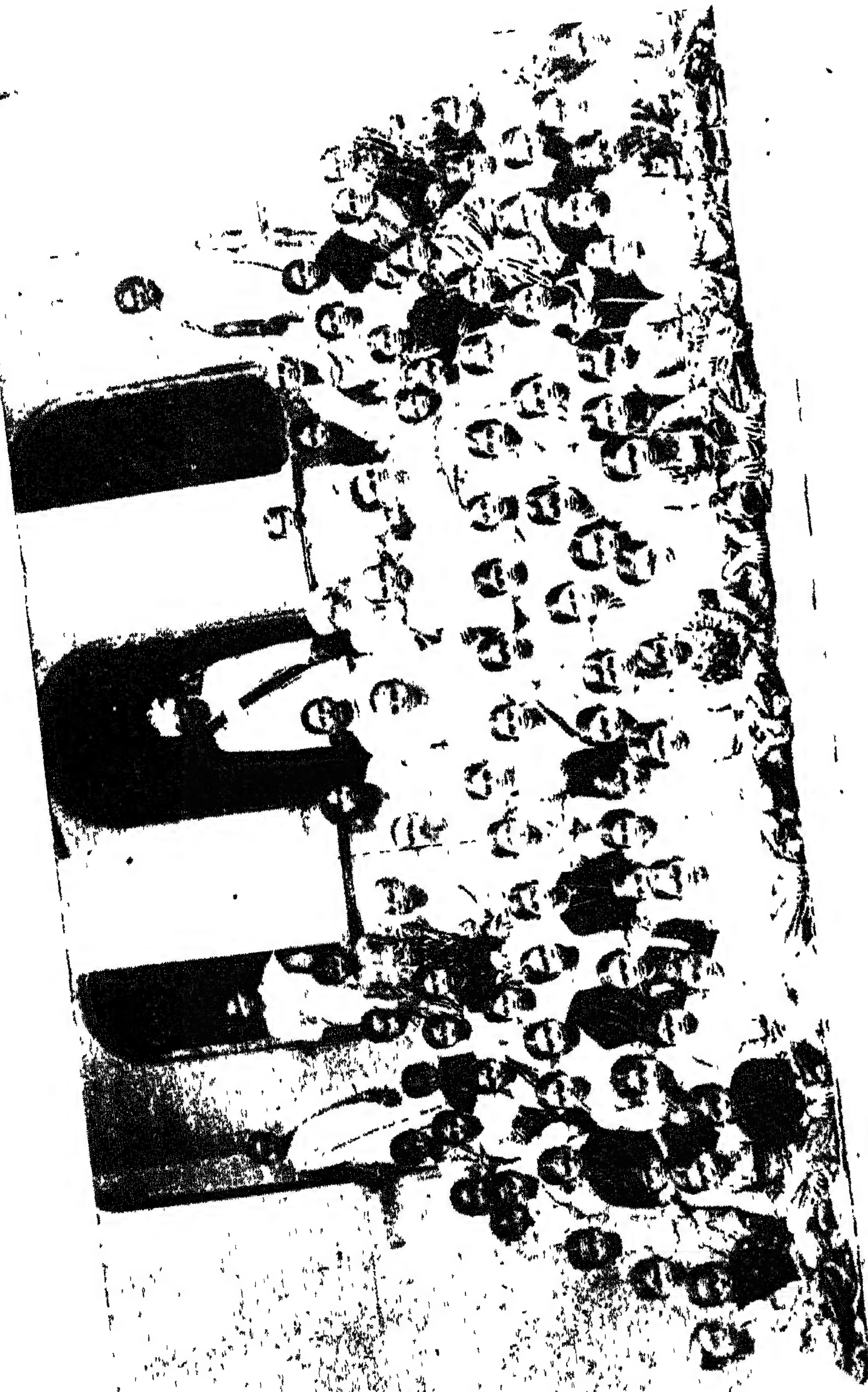
క. దానిం బోకార్చుటకుం, గానము తగుకారణంబుఁ గాని మనోవా
దానుభవంబుల బలమును, బూనితిఁ దద్విముఖబుద్ధి ముద మిగురొత్తన్.

సీ. ఆశిరఃపాదమత్యంతనిర్మలదీక్షఁ, జల్లని తెలినీట స్నానమాడి,
ఆఱవైచినపవిత్రాంతరీయంబగు, చేనూలుఖద్దరు మేనఁగట్టి,
ఫాలభాగంబునఁ గీలుకొల్పి నితాంత, మంజులోజ్జ్వల కుంకుమ ద్రవంబు,
నారంగరంభాది సారఫలంబులు, పసిఁడిపళ్లెరములఁ బట్టుకొనుచు,
నాత్మఁ బరమేశనామంబు నాడికొంచు, గాంధిపేట నాలయముల కడకుఁబోవు
భక్తవర్యులదర్శనభాగ్యమునకు, మార్గమునఁ గొంటెఁ బండితమ్మన్యుఁడ నయి.

ఉ. ఆయమతో వివాదముల నాఁడి "పరాత్పరమూర్తి దానిలో
చేయది? కానిపించు నొకడే కఠినోపలపిండ ఖండ; మా
తాయియె వేల్పుగాఁ దలఁతురా? యవివేకము సంతతానుసం
ధేయము నిర్గుణాహితవినిశ్చితబుద్ధియె" యంచుఁ బల్కితిన్.

ఉ. నిర్గుణతత్త్వ మారయుట నేరుపు కాదన "ముట్టియెక్కరే
స్వర్గము నెక్కెదొ"ట్లని ప్రశాంతత యోచన సేయలేదు నా
మార్గమె యుత్తమంబని భ్రమంపడియుంటిని దల్లిమాట ను
త్సర్గమొనర్చి మార్వలికి దానికి నారడివోతి నెంతయున్.

క్రోధన సం॥ పుష్యమాసము

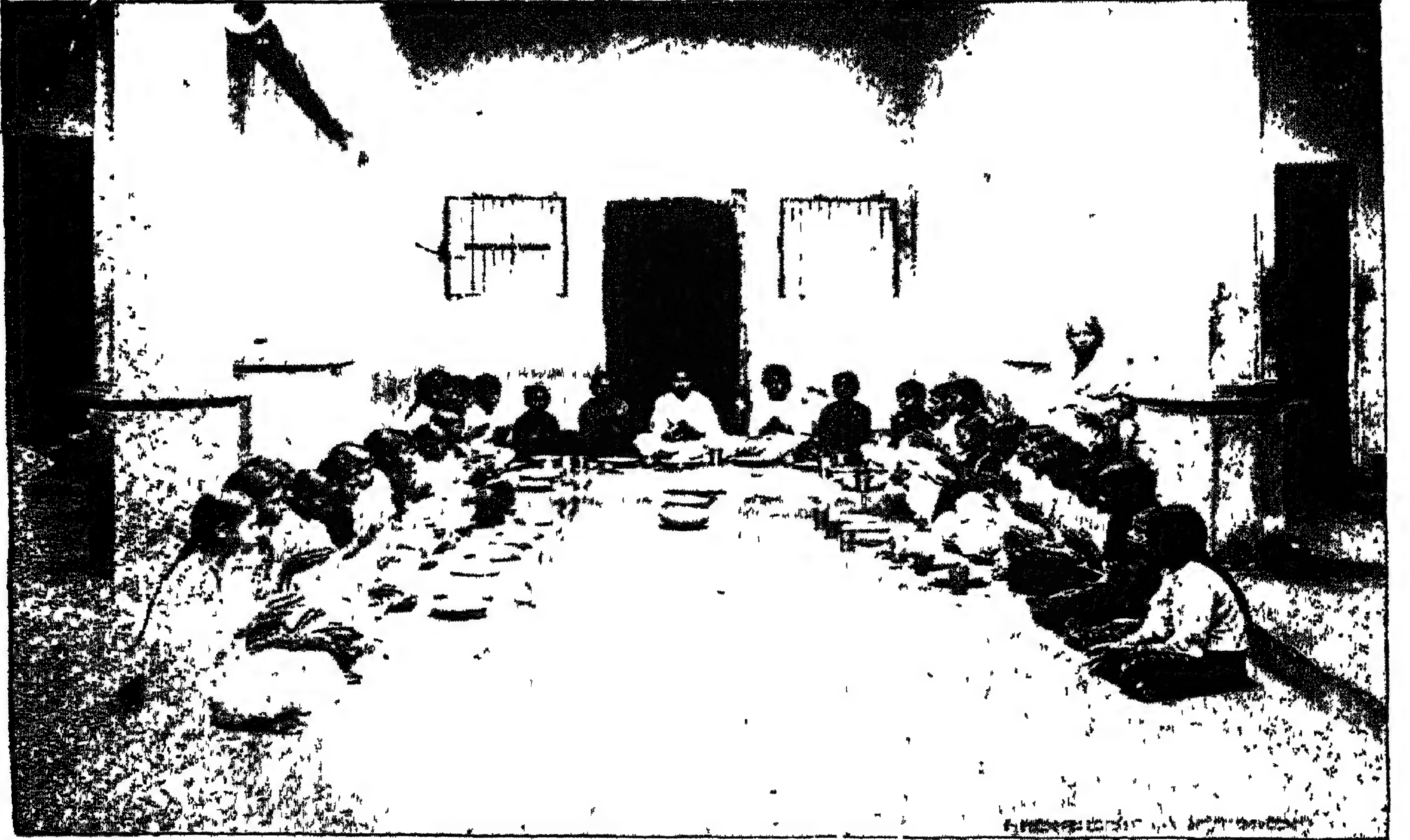

౩) శారదా నికేతనము—గుంటూరు

శ్రీ శారదా నికేతనము—గుంటూరు

పే ము త ర గ తి

గురుకుల భోజనారంభమున ప్రార్థనము

కుట్టుతరగతి

నూలువడకుట

పేము తరగతి

చెమ్కీకుట్టు తరగతి

తైత్తిరీయ స్మార్త బ్రాహ్మణనిత్యకర్మాష్టకము

బ్రహ్మశ్రీ కనుపర్తి మార్కండేయశర్మగారు

బృందావనము, 82 పూనమల్లి హైరోడ్డు, కీల్పాకము, చెన్నపురి:—

వీరిప్పుడు క్రొత్తగా మూడవతూరి తాము ముద్రించిన 'నిత్యకర్మాష్టక' మను గ్రంథమును ఆదరముతో నొసఁగగా నందుకొని యీగ్రంథమునుగూర్చి నాయానందము నించుక యీక్రిందివిధమున వెల్లడించుచున్నాను.

ఇప్పటి కేనుబదియేండ్లక్రిందట శ్రీ చిదానంద సరస్వతీస్వాములవారని యాశ్రమనామమందిన బ్రహ్మశ్రీ నందిరాజు లక్ష్మీనారాయణ దీక్షితులవారు ఆంధ్రద్విజులందు శిథిలమగుచున్న వైదికధర్మమును సంరక్షించి ప్రబలఁజేయుట ప్రఖ్యాతమేకదా! వారాకాలమున గుప్తములుగానున్న శ్రౌతస్మార్తగ్రంథములఁ గొన్నింటిని జక్కఁగా, బరిశోధించి నిర్దుష్టపఱచి శిష్యులమూలమున ముద్రింపించి ప్రకటింపఁజేసిరి. వారు ప్రకటింపఁజేసిన స్మార్తానుక్రమణికకుఁ దెల్గుదేశమున మంచిగౌరవము గలదు.

వారి శిష్యపరంపరలోనివారగు శ్రీమార్కండేయశర్మగారు, ఇటీవల మరల నట్టిగ్రంథములను మిక్కిలి జాగరూకతతోఁ బరిశోధించి ఆంధ్రటీకాతాత్పర్య ప్రయోగవివరణాదులతో ముద్రించి ప్రకటించుచు వైదికకర్మాచరణపరాయణులగు నాంధ్రద్విజులకు నత్యంతము నుపకారము చేయుచున్నారు. వీరు మంచి విద్వాంసులగుటచేతను మిక్కిలిశ్రద్ధతో జక్కగా గ్రంథపరిశోధనము నెఱపి ప్రకటించుటచేతను వీరిగ్రంథములు ప్రామాణికములయి ప్రాజ్ఞులచే నాదృతములై ప్రఖ్యాతి కెక్కుచున్నవి.

ప్రస్తుతమయిన "తైత్తిరీయ స్మార్తబ్రాహ్మణ నిత్యకర్మాష్టకము" అచిరకాలముననే మూఁడుముద్రణములఁ బడసిన దగుటచేతనే దీనికాంధ్రదేశమునఁగల సమాదర మెఱుకపడుచున్నది. పలువురు ద్విజులీగ్రంథమును బారాయణము చేయుచుండుట నేనెఱుఁగుదును.

నిత్యకర్మలయిన స్నానసంధ్యాదుల యనుష్ఠానప్రకార మిందు స్పష్టముగాఁ దెలుపఁబడినది. ఉపోద్ఘాత ప్రకరణము, స్నానప్రకరణము, సంధ్యావందనప్రకరణము, హోమప్రకరణము, బ్రహ్మయజ్ఞప్రకరణము, దేవతార్చన ప్రకరణము, నిత్యవైశ్వదేవప్రకరణము, ప్రకీర్ణకప్రకరణము, అతిథిభోజనప్రకరణము, అని యీగ్రంథ మెనిమిదిప్రకరణములుగా విభక్తమైనది. ఆఱువదిపుటలలో వైదికకర్మాచరణావశ్యకతను, దత్స్వరూపమును దెలుపు పీఠిక గొప్పది గలదు విద్యారణ్యభాష్యము ననుసరించి మంత్రములక న్నింటికిని తెల్గుటీక గ్రంథాంతమున ననుబంధముగాఁ జేర్పఁబడినది; గ్రంథమున నెక్కడికక్కడ ప్రయోగవివరణాదులు విస్పష్టముగాఁ దెలుఁగున వ్రాయఁబడినవి. పెక్కుచోట్ల ధర్మశాస్త్రపరిష్కారములు దెలుపఁబడినవి. సంస్కృతభాషాజ్ఞానము లేనివారుగూడ నీగ్రంథమును, సుస్పష్టముగా, నిర్దుష్టముగా నాయాకర్మల నాచరింపఁ గల్గుదురు. వైదికకర్మాచరణమం దాదరము గలవారు, బ్రాహ్మణులు, క్షత్రియులు, వైశ్యులు— నీగ్రంథమును దగ్గఱనుంచుకొనఁ దగుదురు. ధ్యానశ్లోకానుసారము చిత్రింపఁబడిన గాయత్రీ త్రివర్ణ చిత్రము ఈగ్రంథమున కొకవింత శోభను గూర్చుచున్నది. సాధారణబైండు 2-8-0 మేలు 3-0-0. వే. ప్ర.

పూలదండ భా-౧.

పండిత శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు

(ప్రబుద్ధాంధ్రసంపాదకులు) కళాభివర్ధనీపరిషత్తు,
ఇన్నీసుపేట, రాజమండ్రి. వెల రూ. ౧-౪-౦.

ఆదినుండియు నైతిక, చారిత్రిక, జాతీయ, సాంఘిక జీవితములను విపరిం ుకథలు మానవవికాస విజ్ఞానములయొక్క అభివృద్ధికిఁ దోడ్పడుచుండు టెల్లరకు విదితమే. కాలము కడచు కొలఁది సాంప్రదాయములలో మార్పు కలుగుచుండును కాన నూతన సంప్రదాయవిలసితములగు నంశములను పొందికగాఁ గూర్చి యా యాకాలపువారికి రుచిపుట్టునట్లు చిన్నికథల నల్లుటయే కథకునికిఁ గలనేర్పు. అట్టికథలు సర్వజనసమాదరణపాత్రము లగును. వాని మూలమున మానవహృదయములయం దొకగొప్పమార్పును గలుగును. ఈ పూలదండలోనికథ లట్టి యుత్కృష్టగుణము గలవియే.

ఈభాగమున నిరువదికథలు గలవు. అవి ఇదివఱకే భిన్నపత్రికలయందు ముద్రితములైనవి కాన వానియందలి సారస్య మాంధ్రలోకమునకుఁ గ్రొత్తగాదు. వానిలోఁ గొన్ని సాంఘికదురాచారముల నుద్ఘాటించుచు ఉన్నతము ను మార్పు లావశ్యకములని బోధించుచున్నవి. కొన్ని ప్రణయమాహాత్మ్యమును జాటుచున్నవి కొన్నివిధవావివాహరజస్వలానంతరవివాహావశ్యకతను వివరించుచున్నవి. కొన్ని సేవయొక్క కష్టములను, స్వాతంత్ర్యముయొక్క సుఖములను ఉల్లేఖించుచున్నవి. కొన్ని సాంసారికజీవితములందలి సుఖదుఃఖములను జవిచూపుచున్నవి. కథలన్నియు స్వతంత్రరచనములే. కథావస్తువు, సన్నివేశము అన్నిటియందును ఒప్పియున్నది. పాత్రపరిపోషణము సముచితరీతి నలరారియున్నది. అనావశ్యకప్రసంగ మెందును అంతగాఁ గానరాదు. వాడుకమాటలయందు రచింపఁబడిన వాటచే కథలమాధుర్యము ద్విగుణీకృతమైనది. అన్నియు యథారుచిగా నాంధ్రలోకమున కుపకరించునవియే.

శ్రీశాస్త్రిగారి కథకాగ్రణిత్వమును, సంఘ సంస్కరణాభిలాషయు నీకథలయందుఁ బ్రత్యక్ష మగుచున్నవి. ఈసంస్కరణాభిలాష పాఠకజన హృదయసీమలఁ గూడ నెలకొనియుండునేని వీనివలని ప్రయోజన మనల్ప మని చెప్పకతప్పదు.

మున్ముందును శాస్త్రిగారికలము ఇట్టికథలను జిత్రించుటయందు మొక్కవోకుండునుగాక !

శిల్పకల్పనము

గున్నేపల్లి మృత్యుంజయ కవి గారు

అఱపడల్చిన దీపికాంకూరములు ప్రజ్వలించె మించులసురాళించురుచుల
మీటఁద్రొక్కిన గానపేటిరాగము లాలపించె నించులఁబిసాళించు చవుల
మఱఁ గదల్చినగంధమలయానిలము లేగు, నెంచెఁ గుంచెల దువాళించుగతులఁ
గీలుఁద్రిప్పిన భర్మసాలభంజిక లుపాసించె నంచల గుబాళించునడల
జంత్ర మదిమిన నవసుధాసారమధుర, జలము ప్రవహించె సురనదీ ఘులఘులారం
వముల నిరసించునటుల నీభవనసీమ, గరిత కీసుక మింకఁ గానఁగాన నగునె?

[సావిత్రీచరిత్రము

एक–लिपि

[महात्मा गांधीजी का अभिप्राय]

यदि हमको अपना यह दावा मजबूत बनाना हो कि हम एक-राष्ट्र हैं तो हमें बहुतेरी बातें एक-सी रखनी पडेंगी। भिन्न भिन्न धर्म-मतों और पन्थों के रहते हुए भी हमारे यहां संस्कृति की एकता तो है। हमारी त्रुटियां भी एक-सी हैं। मैं यह दिखलाने की कोशिश कर ही रहा हूं कि पहनाव के लिए एक तरह की वस्त्र-सामग्री केवल इष्ट ही नहीं आवश्यक भी है। हमें एक-भाषा की भी जरूरत है। प्रान्तीय भाषाओं की जगह पर नहीं, बल्कि उनके अलावा। और आम तौर पर यह बात मान ली गई है कि वह माध्यम हिन्दुस्थानी ही होना चाहिए, जो कि हिन्दी और उर्दू के मिलाप का फल हो और जिसमें न तो भारी भारी संस्कृत के शब्द हों और न अरबी या फ़ारसी के। अब हमारे रास्ते में सब से बडी बाधा है हमारी प्रान्तीय-भाषाओं की अनेक लिपियां। यदि हम एक-लिपि को अपना सकें तो हम अपने एक-भाषा-संबंधी वर्तमान स्वप्न को सच बनाने के रास्ते की एक भारी रुकावट दूर कर देंगे।

लिपियों की बहुतायत एक नहीं अनेक तरह से बाधक है। वह ज्ञान-प्राप्ति के रास्ते में एक जबरदस्त विघ्न है। आर्य-भाषाओं में इतनी समानता है कि यदि हमें उनकी विविध लिपियों को सीखने में बहुतेरा समय नष्ट न करना पडे तो हम कितनी ही भाषाओं को बिना अधिक कठिनाई के जान सकें। जैसे-यदि किसी मनुष्य को थोडा भी संस्कृत का ज्ञान हो तो उसे कविवर रवीन्द्रनाथ ठाकुर की अनुपम रचनाओं का स्वाद लेने में कोई कठिनाई न होगी, यदि वे देवनागरी लिपि में प्रकाशित हों। जब कि मैं १६०५ में भारतवर्ष को लौटा तब, मैं समझता हूं, कलकत्ते की किसी एक समिति से मेरा पत्र व्यवहार हुआ था जो कि एक-लिपि-विस्तार के लिये प्रयत्न कर रही थी। यदि कुछ उत्साही लगनवाले कार्यकर्ता उठा लें तो इस दिशा में बहुत पक्का और सार-रूप काम हो सकता है। हां, इस कार्य की मर्यादायें जरूर हैं और वे स्पष्ट हैं। सारे हिन्दुस्थान के लिये एक-लिपि का होना एक दूरवर्ती आदर्श है। परन्तु उन सब लोगों के लिए जो कि संस्कृत से उत्पन्न होने वाली भाषायें जिनमें दक्षिण की भाषायें भी शामिल हैं, बोलते हैं, एक लिपि का होना व्यावहारिक आदर्श है, यदि हम सिर्फ अपनी प्रान्तीयता को दूर कर दें। उदाहरण के लिए एक गुजराती के लिए गुजराती-लिपि पर चिपक रहना कोई खास गुण नहीं है। प्रान्त-भक्ति अच्छी चीज है जब कि वह देश भक्ति की बडी धारा को सहायक होती हो। इसी तरह देशभक्ति भी उसी हद तक अच्छी चीज है जिस हद तक वह बडी धारा विश्व-भक्ति को सहायक होती हो। वह प्रान्त-भक्ति जो कहती है कि भारतवर्ष अपने घर गया, हमारे लिए गुजरात ही सब कुछ हैं, बुरी चीज है। जो वृत्ति हर प्रकार की बोली को स्थायी और उन्नत रूप देना चाहती है—इतनी संकुचित और दूसरे से फटक कर रहती है, वह राष्ट्र-धर्म और विश्वभाव के प्रतिकूल है। मेरी नाकिस राय में तमाम अनुन्नत और अलिखित

बोलियां महान्-हिन्दुस्थानी के प्रवाह में शामिल हो जानी चाहिए। यह बडी ऊंची कुर्बानी होगी, कोई खुदकुशी न होगी। यदि सुसंस्कृत हिन्दुस्थान के लिये हमें एक-भाषा बनाना है तो हमें भाषाओं और लिपियों की वृद्धि और भिन्नता को इस बढतीको रोकना होगा। हमको जरूर एक-भाषा तैयार करनी होगी। उसकी शुरूआत कुदरती तौर पर लिपि से ही होगी और जबतक हिन्दु-मुसलिम प्रश्न हल न होगा देश के हिन्दू लोगों में ही वह मर्यादित रहेगी। यदि मेरी चलती तो देवनागरी और उर्दू दोनों लिपियों का, अन्य प्रान्तीय लिपियों के अलावा हर प्रान्त में पढना अनिवार्य्य कर देता और मैं भिन्न भिन्न देशी भाषाओं के मुख्य ग्रंथों को देवनागरी लिपि में छपवाता और साथ ही उसका अक्षरशः अनुवाद भी हिन्दुस्थानी में छपाता। दुर्भाग्यवश अब तक थोडे ही कांग्रेस-वादियों ने देवनागरी लिपि सीखने की और उससे भी थोडों ने उर्दू-लिपि सीखने की तकलीफ गवारा की है।

సంశయాత్ముఁడు

జనమంచి వేంకట రామయ్య గారు

నింగి పడమటిక్కునుండి యున్నిద్రమైన
తారకమునో లేదో యంచు సద్భావ మొకటి
నాదు హృదిలోనఁ; గాని మధ్యాహ్నవేళ యద్ది
క్రొత్తవెలుఁగున నడఁగుచుఁ గనిపె నకట.

కొలని సెజ్జను మెల్ల మేల్కాంచు పద్మ
ముకుళమటు సుమనోభావ మొకటి పుట్టె
పెంచియును; గాని యా సంజవేళ నదియె
మొగిడి ముడిఁగెఁ దమంబు వాయ్య నిగుడ నకట.

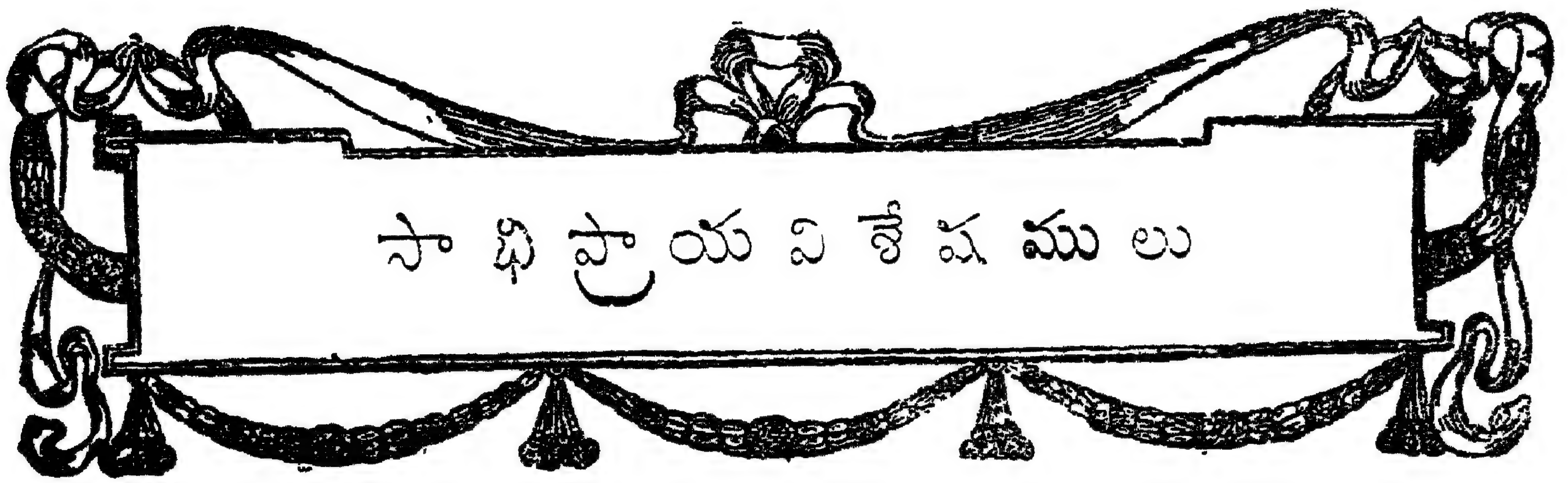
చీఁకటియు వెల్గు వెలుఁగును జీకటియును
నిట్టులున్నది నా బ్రదు కేమి చెప్ప!

చేటిలోపల నొక్క కావేటిగట్టు
మీఁద నొకకాలుగా నిల్చు మినుకుచుండు.

హద్దు పదపును లేని గృహాంబులోని
వస్తుప్రస్థల యట్లు నా భావములును
బావురుమం బుట్టుకయు నోలి సంభవించు
నిలువ దాకవోట ముందు నే నిలిపినట్లు.

నేలఁ బర్వెడుఁబాలను కాలికొలఁది
నింగి కెగయుంగఁజాల నుక్క తెక్కబలిమిఁ
గోడిపోలికఁ గాలుని కూరదాక
లోనఁ బడుదునో చివరకు హీనగతిని.

జాతీయ పర్వవారము

హిందూ మతమునకు నిలయమైన భరత ఖండమునందు క్రైస్తవపర్వ దివసములు జాతీయపర్వదినములుగను వెలయుట భారతీయధర్మార్థవిలయస్థితికి నిదర్శనము. స్వల్పసంఖ్యాకులైన యాంగ్లేయులును, వారి యనుచరులును వారి మతానుకూలముగను దేశమును నడుపుచున్నవిధమును క్రిస్మసుపర్వదినములయుదంతము విశదము చేయుచున్నది. "యథారాజా తథా ప్రజా" యను నార్యోక్తికి క్రిస్మసుపండుగలు నిదర్శనము. రాజు బలవంతుడు. ప్రజలకు బలవంతమైన రాజధర్మావలంబన మలంఘనీయము. పాలకవర్గమునకు కాలక్షేపమును జేయుటకు క్రిస్మసుపండుగ లేర్పడినవి. పాలకవర్గము మీద నాధారపడిన ప్రజలకును తమమనోరథములను తర్కించి నిర్ణయించుకొనుటకీ సమయమే కుదిరినది. కాంగ్రెసుశీతకాలమున నుత్తరప్రాంతములందు గూడుట సామాన్యము. దుర్భరమైన చలికాలమునందవ్యవధిగను కాంగ్రెసుయాత్రను జేయుట మాత్రాతత్పరులకు విధికృతమైనది. కాంగ్రెసు సమావేశమును సౌమ్యమైన చైత్రమాసమునకు మార్చుటకు జేసినప్రయత్నములు విఫలములైనవి. కాన్పురమునందును, ఇతర ప్రాంతములందును శీతలబాధ ననుభవించిన వారల క్షేమాప్పను జేయవలసినయావసరము విశదమగుచున్నది. ఇతరకాలములందు నెల్లవారలకుండుగల కేర్పడినసౌకర్యములు భారతీయులకు దుర్లభములు. రైలుబండ్లయందు మొదటిరెండవతరగతుల ప్రయాణీకుల కేర్పడిన రిటరనుటిక్కెట్లును, ఇతరసౌకర్యములును వసంతనవరాత్రములందు దుర్లభములు. సకలసందర్భములందును భారతీయులకు పాశ్చాత్యప్రభుత్వానుకరణమే శరణ్యమని సామాన్య విషయములునయితము చాటుచున్నను భారతజాతీయప్రత్యభిజ్ఞానమునకు మూలమైన వివేకోదయముమాత్రము దూరస్థమగుచున్నది.

* * * *

వివిధమహాసభలు

భారతజాతీయప్రత్యభిజ్ఞానమునకు మూలాధారములైన మహాసభలు డిసెంబరు మాసాంతమునందు భిన్నప్రాంతములందు గూడినవి. అనేకసభలు కాన్పురమునందు గూడినను ఇతరప్రాంతములందు సయితము మహాసభలుకొన్ని సమావేశమైనవి. ఆమహాసభలతత్త్వమును కాన్పూరుమహాసభల తత్త్వమునే విశదము చేయుచున్నది.

సభలప్రయోజనములందు, సూక్ష్మదృష్టితో జూచునపుడు, భే ద ము లు గోచరంబైనను స్థూలదృష్టితో నవలోకించునపుడు విశేష భేదము గనుపడదు. వివిధసభలయందును స్వప్రయోజనపరాయణత్వము దేశప్రయోజనములసంఘటనమునకుఁగొంత ప్రతిబంధకముగ నున్నను భారతిజాతీయప్రయోజనములు సభారంగములందు తాండవ మాడుచున్న విధమును సభలయుదంతములు విశదము చేయుచున్నవి. వివిధసభలయందు బ్రత్యక్షమగుచున్న విభేదములు జాతీయదౌర్బల్యమును విశదముచేయుచున్నవి. అమరావతియందు శ్రీపానగల్లురాజాగారి యాధిపత్యము క్రిందను బ్రాహ్మణేతరమహాసభగూడినది. బ్రాహ్మణేతరోద్యమఫల మనుభవించినరాజాగారు బ్రాహ్మణేతరోద్యమప్రభావమును పొగడుటయందు విచిత్రము గనుపడదు. అధికారాభిమానుల కధికారప్రభావమునందు గల యాదరణము ప్రజాస్వాతంత్ర్యమునందు గనుపడదు. బట్లరుగారి తంత్రమునందు గనుపడిన సంభ్రమము తాంబేగారి ధర్మచ్యుతియందు గనుపడలేదు. బ్రాహ్మణేతరు లుత్తమస్థానముల నాక్రమించుటకు ప్రయత్నించుట శుభావహము. బ్రాహ్మణేతరుల యుద్ధరణమునకు బ్రాహ్మణుల యుద్ధరణము వినియోగపడునుగాని బ్రాహ్మణుల పతనము వినియోగపడదు. బ్రాహ్మణేతరులు ధర్మరక్షణభారమును బూనునపుడు బ్రాహ్మణులకును శుభము సమకూడగలదు. మద్రాసునందు జాదవజిగారు పాడినద్వేషగీతమునే రాజా రామారాయణంగారునుపాడకను బ్రాహ్మణేతరోద్యమము నుద్ధరింప గలిగిరి. రాజ్యాంగసంస్కరణవిషయముపట్లను లిబరలు ప క్ష ము వా రవలంబించినమార్గమునే బ్రాహ్మణేతరోద్యమమును న వ లం బిం చు చున్నను సాంఘికప్రాతినిధ్యము బ్రాహ్మణేతరపక్షమునకు బీజముగ నున్నది. సాంఘికప్రాతినిధ్యము బ్రాహ్మణేతరపక్షదృష్టిని సర్వతోముఖమైన దేశమునుండి సంకుచితమైన స్వపక్షముమీద లగ్నము చేయుచున్నది. వర్తమానకాలమునందు బ్రాహ్మణేతర సంఘములనువలె నితరసంఘములను సాంఘికప్రయోజనములు బలీయముగను నాకర్షించుచున్నవిధమును నితరసభలవృత్తాంతములును విశదముచేయుచున్నవి.

దృష్టిని కలకత్తా సభారంగమునుండి ఆలిఘడుసభారంగమునకు బ్రసరింపజేసినపుడే విషాదనాటక ప్రదర్శనమే గోచరం బగుచున్నది. ఆలిఘడు విశ్వవిద్యాలయమును ఇస్లామువిజ్ఞానమునకు కేంద్రస్థానమును జేయుట ప్రశంసార్హమై సకల జనామోదమును బడయగలదు. విజ్ఞానాలయమును బ్రవేశించుట కేసంఘమునకును ప్రతి బంధకములు లేవు. విజ్ఞానస్వరూపమునందు హిందూమహమ్మదీయ, బౌద్ధ, క్రైస్తవవిభేదము లపరూపములు. విజ్ఞానము నెవరేవిధముగ నుపాసించిన నావిధమునను ప్రత్యక్షమగుచుండును. మానవులు విజ్ఞానమతవ్యాజమునను స్వప్రయోజనములకు భేదావరణములను గల్పించుకొని కలహకారణములను గల్పించుకొనుట విచి

త్రముగ నున్నది. అలిఘడునందు మహమ్మదీయ మహాసభ గూడినది. సర్ అబ్దుర్ రహిముగారు మగ్లిము సభాపాలిగీతమును బాడిరి. అబ్దుర్ రహీముగారి దృష్టియందు 22 కోట్ల హిందువులుగాని ఇతరులుగాని నిలుచుట లేదు. ఆదిమవాసులగతి యెటులున్నను మహమ్మదీయుల క్షేమమునుమాత్రము రహీముగారు గోరుచున్నారు. భరతఖండమునకు వెలుపల నున్న మహమ్మదీయుల మీదను ప్రసరింపజేసిన కటాక్షవీక్షణములలో శతాంశమునైన ను స్వదేశవాసులైన భారతీయుల మీదను ప్రసరింపజేయకుండుట సంతాపకరము. రహిముగారు మహమ్మదీయులకు సకల సంస్థలయందును ప్రత్యేకప్రాతినిధ్యమును భాగధేయమును గోరుచున్నారు. రహీముగారు ప్రత్యేక ప్రాతినిధ్య ప్రయోజనములతో సంతృప్తిని బొందకను హిందువులు స్వీయాభివృద్ధికి జేసెడి ప్రయత్నములను సయితము నిరసించుచున్నారు. హిందూమహమ్మదీయ విభేదము లిప్పుడు ప్రబలియున్నటు లిదివరలో ప్రబలియుండలేదని అబ్దుర్ రహీముగారు నుడువుచున్నారు. విద్యావంతుడును, రాజ్యాంగవేత్తయును నైన రహింగారే స్వసంఘాభిమానమునుబూని దేశ ప్రయోజనములను వెనుకకు బెట్టునపుడు దేశ దౌర్భాగ్యస్థితిని వర్ణించుట యనవసరము. కాన్పూరునందుగూడిన ఖిలాఫతుసభయందు చేసిన ప్రసంగములును మహమ్మదీయుల దృక్పథమును హెజాజుమోసులు ఇరాకు ఆకర్షించునటులు జన్మభూమి ఆకర్షించుట లేదని విశదమగుచున్నది. హిందూమహమ్మదీయ విభేదముల నణగించుటకు గాంధిమహాత్ము డవలంబించిన త్యాగమార్గ మంతరించి రాగమార్గము ప్రబలినపుడు దేశస్థితి దుర్భరముగ నున్నవిధము విశదమగుచున్నది. గాంధిమహాత్మునకు నుడివినటులు దండప్రయోగముగాని యుభయసంఘములకును జ్ఞానోదయమును గలుగజేయజాలదని యూహింపదగియున్నది.

* * * *

కాన్పూరు సభలు

కాన్పూరుప్రదర్శనము, కాన్పూరు సభలు, జననినహాంబులు ప్రజాహృదయమునందుదయించుచున్న సర్వతోముఖమైన ప్రబోధమును విశదముచేయుచున్నవి. ఇతరస్థలములందును, కాన్పూరునందును నచేకసభలుగూడినను దేశము నాకర్షింపగల సభారాజము భారత జాతీయమహాసభయని విశదమగుచున్నది. కాన్పూరునందు కాంగ్రెసుమహాసభ నాశ్రయించుకొని హిందూమహాసభ, ఖిలాఫతుసభ, గాయకసభ, ప్రకృతివైద్యసభ, హిందుస్థాన సేవాదళసభ, సాంఘికసభ, రాష్ట్రభాషాసభ, సాంఘికవాదసభ, మొదలగు సభలుగూడి స్వధర్మనిర్వహణ సాధనములను నిర్ణయించినవి. ఇన్ని సభ లేకప్రాంతమున గూడుటయును నాలుగైదుదినములలో కార్యప్రణాళికను నిర్ణయించుటయును నసాధ్యమైనను నానాప్రాంతవాసులైన సేవాపరాయణుల సాహచర్యమునకునుసంప్రతింపునకునుకాంగ్రెసుయాత్ర వినియోగపడుచున్నది. సభ్యులకుగల స్వల్ప కాలావకాశములు సంపూర్ణ

ముగను వారిన్నపేని కార్యసాధనమునందు లక్ష్యముంచేయుటకు నీలుగలుగుచున్నది. ప్రత్యేకవిషయములను సంబంధించిన సభలు ప్రత్యేకప్రదేశములందు సమావేశములగు గను గూడి విషయనిర్ధారణను జేయవలసిన కాలము సంప్రాప్తమైనవిధమును దేశపరిస్థితులు విశదము చేయుచున్నవి. అన్నివిషయములను సమగ్రముగను నాలోచించుటకంటెను కొన్నివిషయములనైనను బాగుగ నాలోచించి నిర్ణయించుట ప్రయోజనకరము.

హిందూమహాసభ నేలకొలది ప్రజల దృష్టి నాకర్షించినది. అధ్యక్షులు చింతామణి కేల్కారుగారు, లాలా లజపతి రాయిగారు, మదనమోహన మాలవ్యగారు హిందూమహాసభ హిందువుల యాత్మోద్ధరణమున కేర్పడిన విధమును విశదముచేసిరి. మహమ్మదీయ పక్షాభిమానుల కిది యక్రమమార్గముగను గనుపడినను దేశపరిస్థితులు హిందూసంఘటనము సక్రమమార్గమని విశదము చేయుచున్నవి. ఆత్మసంరక్షణ సామర్థ్య మాత్మగౌరవ విశ్వాసములను గలుగజేయగలదు. ఇతరసభల వ్యవహారములును స్వయంవికాసమునకు వివిధాంగములందును భారతీయులు చేయుచున్న ప్రయత్నములు విశదము చేయుచున్నవి.

* * * *

కాంగ్రెసు నిర్ణయము

అసహాయోద్యమ మారంభమైనతరువాతను జరిగినకాంగ్రెసులందు కాన్పూరు కాంగ్రెసు సకలవిధములను సారహీనముగ నున్నది. కాంగ్రెసుక్రమముగను కార్యరంగమునుండి యుపన్యాసరంగమునకు తిరిగి మారినది. శ్రీమతి సరోజినిదేవి యధ్యక్షోపన్యాసము కాన్పూరు కాంగ్రెసునకు గొంత ప్రముఖత నొసంగినది. సరోజినిదేవిగారి గంభీరమైన భావములు,మధురమైనశైలి,అనర్గళమైనధార, మంజులమైనస్వరము, అపారమైనవక్తృత్వసామర్థ్యము సభాసదుల చిత్తవృత్తి నాకర్షించినది. దేవిగారి యుపదేశము సిద్ధాంతములతోను సదాశయములతోను సద్భావములతోను, నిండియున్నను, కార్యసాధనమును నిర్దేశించి యుండలేదు. దేశము నైరాశ్యముగను కలవరపరచుచున్న యసహాయోద్యమ ప్రశంసయె కనుపడకున్నది. దేశమును కలవరపరచుచున్న క్లిష్టసమస్యలను విమర్శించి నిర్ణయించుట కేవిధమైన సాధనములును సూచించియుండలేదు. ఉపన్యాసము భారతీయాశయములను హృద్యముగను దెలిపెడి భావగీతముగ నున్నది. కాంగ్రెసు ఆమోదించిన తీర్మానములును నిరర్థకములుగ నున్నవి. ఖద్దరు,నూలుచందా విషయములందు పాట్నా తీర్మానమును కాన్పూరు కాంగ్రెసు సమర్థించినది. నూలుచందాను ఖద్దరుధారణమును తొలగింపవలయునని మహారాష్ట్ర నాయకులుపపాదించిన తీర్మాన మోడిపోయినను దేశమునావరించిన విషాదావస్థను విశదము చేయుచున్నది. శాసనసభల వ్యామోహముతో ప్రాతపద్ధతులు బయలుదేరినవి. న్యాయవాదులబలము కాంగ్రెసురంగమునందు ప్రబలినది. మాటలరాజ్యము తిరిగి స్థాపితమైనది. అసహాయయోగము క్రమక్రమము

శ్రీ యం. సింగారవేలు సెట్టిగారు
అధ్యక్షులు, కమ్యూనిస్టుమహాసభ-కాన్పూరు

శ్రీ తులసీచరణ గోస్వామిగారు
అధ్యక్షులు, అఖిలభారత స్వచ్ఛందసేవాదళ సమావేశము-కాన్పూరు

యన్. సి. కేల్కారుగారు

అధ్యక్షులు, హిందూమహాసభ-కాన్పూరు

స్వామి శ్రద్ధానందులు

అధ్యక్షులు, నిమ్నజాతిమహాసభ-కాన్పూరు

తగిన ప్రత్యుత్తరమును బడయనపుడు సభ్యత్వస్థానములను ఖాళీగనుంచవలయునని నిర్ణయించినది; కాని ఈపని బడ్జెటు చర్చ ముగిసినతరువాత జరుగవలయునని నిర్ణయించినది. బడ్జెటుచర్చ జరిగిన తరువాత శాసనసభలు సామాన్యముగను నంతము నొంద నున్నవి. రాజ్యాంగశాఖను కాంగ్రెసు నిర్వహింపవలయునని నిర్ణయించినది. శాసనసభాందోళనమే రాజ్యాంగాందోళనముగను బరిణమించినపుడు రాజ్యాంగాందోళనము పట్లను కాంగ్రెసు నిర్వహింపవలసిన భారము గను పడదు. స్వరాజ్యపక్షము రాగలసంవత్సరమునం దెన్నికల యాందోళనముగాకను చేయగల రాజ్యాంగాందోళనము గాని, నిర్వహింపగల కార్యవిధానముగానిమృగ్యముగనున్నది. ప్రజాహృదయమున కుత్తేజమునుగలుగజేయగల కార్యవిధానమును స్వరాజ్యపక్షము నిర్ణయించనపుడు కాంగ్రెసుపక్షమునకును నితరపక్షములకును శాసనసభా వ్యవహారములందును ఎన్నికలసిద్ధాంతమునందును విశేషమైన భేదముగనుపడదు. స్వరాజ్యపక్షమునకును, నితరపక్షములకును భేదము మంత్రిపదవులను స్వీకరించుటయందు మాత్రమే కలదు. ఇదియొక విశేషమైనను ప్రజాహృదయము నాకర్షింపగల విషయముగ గనుపడదు. కాన్పూరుకాంగ్రెసు స్వరాజ్యపక్ష విజయమును ప్రకటించుచున్నను స్వరాజ్యపక్షబలమునకుగాని భిన్నపక్షముల సంయోగమునకుగాని వినియోగపడలేదని వ్యవహారములు విశదము చేయుచున్నవి.

గాంధిమహాత్ముడు

ప్రపంచదృష్టి సత్యాగ్రహవ్రతపరాయణుడైన గాంధిమహాత్మునిమీద లగ్నమైనవిధమును కాంగ్రెసువేదికనుండి హోమ్సు పండితుడు చేసినప్రసంగమువిశదము చేయుచున్నది. మహాత్మునకు భరతఖండమునందు బుట్టిపెరిగి ఆఫ్రికాయందు సత్యాగ్రహవ్రతానుష్ఠానమును జేసినను ప్రపంచమునంతకును నూతన ధర్మము నుపదేశించుచు నన్ని దేశములకును జెందియున్నాడు. సత్యాగ్రహసాధనమునను వ్యక్తులు, సంఘములు,జాతులు, సంకల్పమును బడయగలవిధమును మహాత్ము డుపదేశించుచున్నాడు. ఆయుపదేశబీజములు సారవంతములైనను క్షేత్రబలములేకను నిర్వీర్యముగనున్నవి. అసహాయోద్యమారంభమునందు సత్యాగ్రహోదయారంభమునందు గల యుత్సాహము క్షీణించినది కాంగ్రెసునందు దార్ఢ్యపక్షము సయితము తలయెత్తుచున్నవిధమును హాజరతుమోహానిగారి ప్రసంగములు విశదముచేయుచున్నవి. ప్రపంచమునం దంతటను సంగ్రామానలము చల్లారకమునుపే సంగ్రామ చిహ్నములు బయలు దేరుచున్నవి. శాంతిదూతమైన గాంధిమహాత్ముని సందేశము పశుబలారాధన పరాయణమైన ప్రపంచమునకు తలకెక్కకున్నది. హిందూ మహమ్మదీయ విభేదములు, బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతర విభేదములు, బహిష్కారప్రతిష్టంభన విభేదములు, సహకార ప్రతిఘటన విభేదములు దేశమును కీలాభీలము చేయుచున్నవి. పరమనిగ్రహ

పరాయణుండైన మహాత్ముడు సయితము నిరాశను జెందినటులు గనుపడుచున్నది. గాంధిమహాత్ముని యారోగ్యము చెడినది. అనారోగ్యము, సందిగ్ధస్థితి, ఆశ్రమవాసస్వీకారమునకు వినియోగపడినవి. గాంధిమహాత్ముడు 1926 సంవత్సరమంతయును సబర్మతి యందు నివసించుటకు నిశ్చయించెను.

మహాత్ముని బలములేని రాజ్యాంగాందోళనము బలహీనముగనుండగలదు. గాంధి మహాత్ముడు వర్తమానసంవత్సరమును తన కామధేనువైన ఖద్దరు నారాధించుటకు వినియోగించదలచినటులు ప్రకటించియున్నాడు. తంతుకారసంఘమును, ఖద్దరును వికసింప జేయుటకు మహాత్ముడు పూనియున్నాడు. గాంధిమహాత్మునిపట్లను, మాతృభూమిపట్లను భక్తిగలవారందరును వర్తమానసంవత్సరమునందు మహాత్ముని సంకల్పమును సఫలముచేయుటకు యావచ్ఛక్తిని వినియోగించి ధన్యవాదములకు బాత్రులగుదురుగాత! లాలా లజపతిరాయిగారు తెలిపినటులు సకలమును నంధకార బంధురముగ నున్నది. ఈ విషాద సమయమునందు భారతీయులు హృదయ దౌర్బల్యమును విడిచి స్థితప్రజ్ఞులై గాంధిమహాత్ముడు సంకల్పించిన నవధర్మసంస్థాపనము చేయుటకు కర్మయోగులై లోకకల్యాణమునకు దోడ్పడుటకు భగవంతు డనుగ్రహించుగాత!

జీవితమ్మదియేల? చింతలింకేల?

తురగా వేంకటరామయ్య గారు

చందువెన్నెలబయట పాడేటివేళ
రాగాలు వనవీధి రంజిల్లువేళ
భావంపుటుయ్యాల పై కేగువేళ
ఆకాశమార్గాల కరిగేటివేళ
ఆకారమేలా? యహంకారమేలా?
జీవిత మ్మదియేల? చింతలింకేల?

అంతరంగము సంభ్రమై పొంగువేళ
మేఘాలు పడవలై మెలగేటివేళ
చంద్రుండు పయనమ్ము సాగించువేళ
ఆలోక మీలోక మందేటివేళ
ఆకారమేలా? యహంకారమేలా?
జీవిత మ్మదియేల? చింత లింకేల?

ఆకాల మీకాల మనలేనివేళ
ఆపాప మీ పుణ్య మనుకోనివేళ
ఆరూప మీరూప మనరానివేళ
ఆనందమయుగూడి యాడేటివేళ
ఆకారమేలా? యహంకారమేలా?
జీవితమ్మదియేల? చింతలింకేల?

Edited and Published by K. NAGESWARA RAO, at the Andhra Patrika Press No. 7 Thambu Chetty Street, G. T., Madras

శ్లిష్టాక్షరపదబంధము

(CROSS WORD PUZZLE)

మార్గశిరమాసమున ప్రకటించినదానికి ఉత్తరము

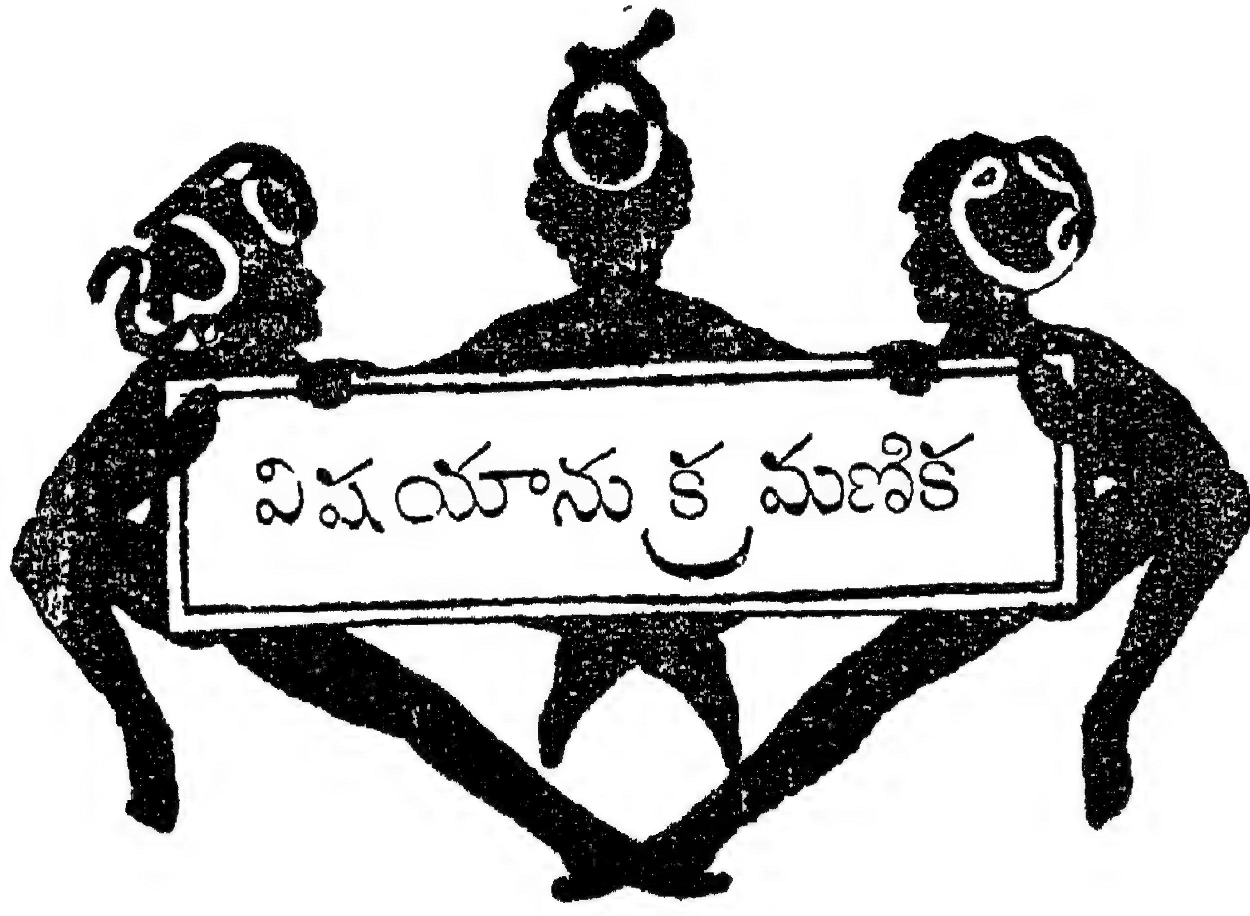
వి 1	దు 2	ర 3	కా 4	వ 5	లి		పే 6	రా 7	ల 8		నే 9
డ 10	మా	యి	చ 11	క్ర	వా 12	క 13	ము	చు 14	ప్ప	నా	తి
	ర 15	క	ము	వా 16	త	రు	జ 17		ము		జీ
య 18	ము	నా 19	న 20	ది 21	స్నా 22	న	ము	లు	నా 23	గ	ర
యా		గా 24	లి	గు	డి	క 25	ఠా	ర	ము 26		కా
తి 27	రు 28	వ 29	ని 30		జా 31	ము 32		క్రౌ 33	స	శ్వే 34	య
	మా 35	ళి	గ 36	రా	గ	ది	కే	మా 37	లి	మి	
అ 38	ణి	మ	ని	క్ర 39	ర 40	వా 41	లు	ర 42	వ 43	డి	అ 44
మ		మా 45	గ	ధి	త 46	డ		ము 47	ర		మ
దు 48	మా 49	ల	లు	గో 50	న	స 51	ము		దా	గో 52	రా
క 53	వి	ది		పు	ము 54	ర	జా 55	రా 56	వ	ము	వ
ము 57	ల	క	నా 58	డు		కు	యా 59	మి	నీ	ప	తి

గెలిచినవారు

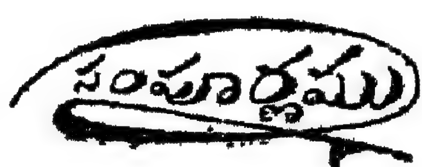
మొదటి బహుమానము-శ్రీమత్కందాడై గోవిందాచార్యులుగారు, విజయరాయి, విజయరాయి పోస్టు, పశ్చిమగోదావరి

రెండవ ,, శ్రీ.న.చ. వరదాచార్యులయ్యవార్లుగారు, [బ్రహ్మానందదాయినీ గ్రంథభాండాగారము తరఫున]
విస్సాకోడేరు, విస్సాకోడేరుపోస్టు, పశ్చిమగోదావరి

మూడవ ,, భమిడిపాటి సుబ్బారావుగారు, నరసాపురం, పశ్చిమగోదావరి

విషయానుక్రమణిక

చిత్రములు

చెన్నపట్టణము ఫిబ్రవరి ౧౯౨౬

సంపుటము 3 క్రోధన సంవత్సరము, మాఘమాసము సంఖ్య ౨

మే ఘ ము

అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి గారు (శతావధాని)

తొలుదొల్తన్ జిలుజొంపముల్ వెలయఁగాఁ దోఁచున్ భవన్మూర్తి వా
నలకాలంబొకయింత దవ్వులనె కన్పట్టంగ నేఁటేఁటఁ దా
వులఁ దత్కాలమునందుఁ బొల్చుకుటజంబుల్ గాన్కఁగా నిత్తు వ
ర్ధిలు మోదంబున నీకుఁ జేకొనుము ప్రీతిన్ బ్రావృషేణ్యా భ్రమా!

చ. కురియదు తేనెబిందువులకుం దులఁదూఁగెడు వర్షబిందువుల్
పొరిఁబొరి నంచు సావహితబుద్ధి దలిర్పఁగఁ జూచునోయనన్
దరువులు దోఁచె గాడ్పులు గదల్పమి నిశ్చలభావమొప్ప స
త్వరముగ వర్షహర్షమునఁ దన్పుము లోకముఁ బ్రావృడబ్దమా!

మ. పొరి మోమెత్తి కృషీవలాంగనలు సభ్రూభంగ శృంగార భా
స్వర చేష్టావిరహావలోకముల వాంఛల్ వారఁ బ్రేమించుచున్
గఱువుల్ దీఱఁగఁ గాంచుచుండఁ జెలువౌ కంపంబులన్ మిన్నునన్
వరుసల్ దీరెదు వానపండు వెపుడో! ప్రావృట్పయోవాహమా!

చ. మసకలువారగ నల్పులఁ గ్రమంబుగఁ బింజలు బింజలై దిశా
విసరముఁ గ్రమ్ముచున్ విషమవిస్తృతులం ఘనఖండరూపముల్
ప్రసరదనల్పవాతగతులం జెదరంగ నభస్స్థలంబునన్
మసలెదు వానకుంచులమాటుఁ దలంపు ప్రావృడభ్రమా!

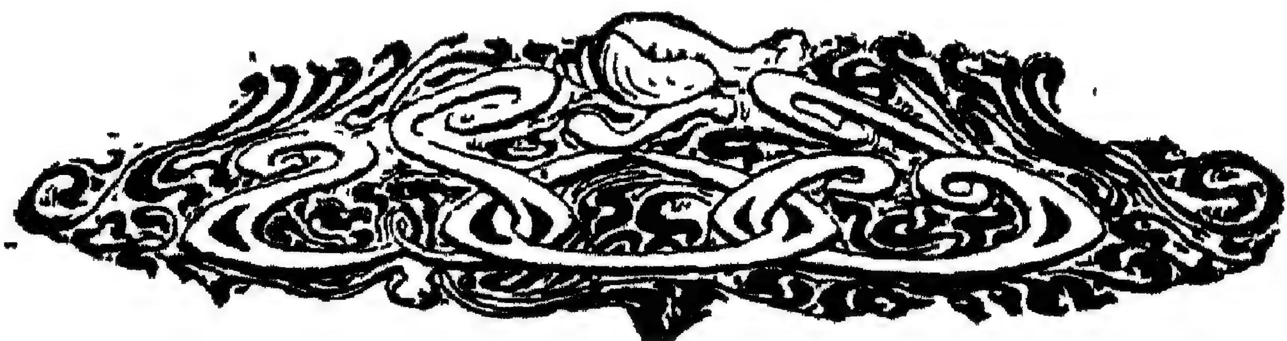
ఉ. చల్లని వర్షబిందువులు నారెకు నీయుదరంబునుండి మె
మ్మెల్లరఁ దృప్తులన్ సలుపఁ బృథ్వి నేడా ఫెడ రాలుచున్నవో!
వెల్లు హృదాలవాలముల వెల్లునలోచుఁ బ్రమోదపూరముల్
కొల్లలుగాఁగ నిన్నుఁ గనుఁగొంటను నెన్నఁడొ! ప్రావృడభ్రమా!

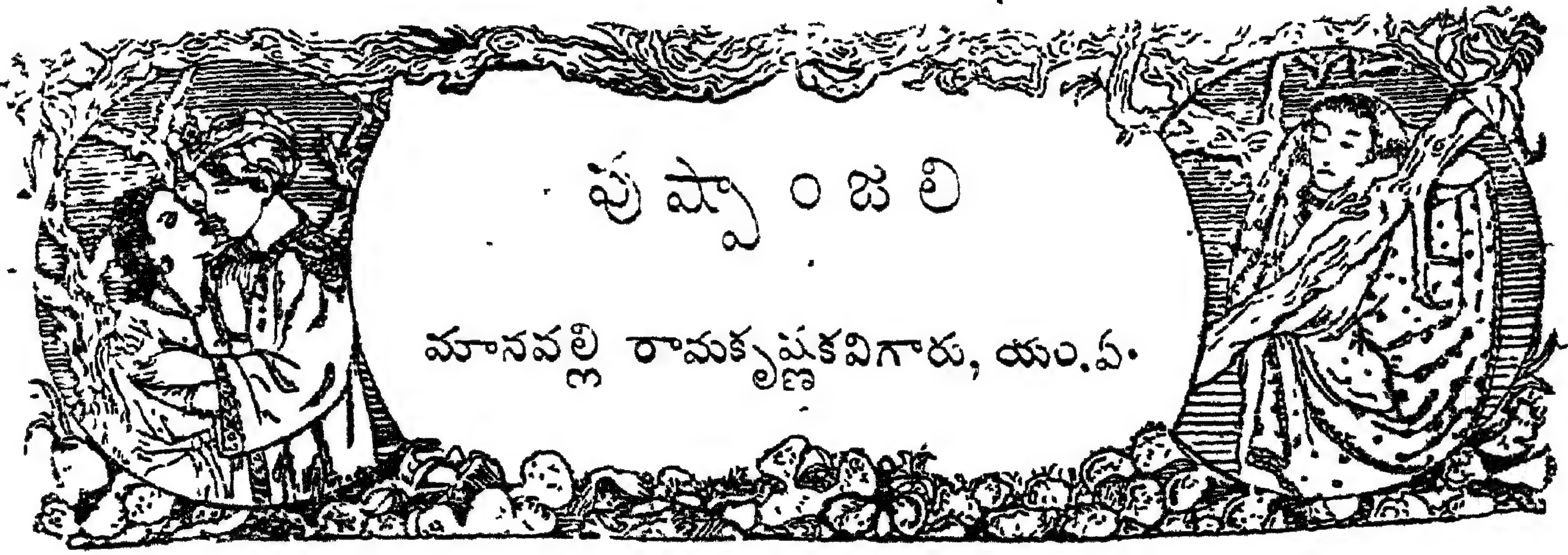
చ. ఒకపెన విప్వఁ జూపెదు మత్తెక్కి సెగన్ గుమిగూడె దాకసం
బాకసరిఁ గ్రమ్ముచుండెదు సముద్ధతమారుతకంపితాకృతి
ప్రకటనముల్ సెలంగఁగ నభస్స్థలి నాటలగోటః సూడఁగా
నోకా! మధురాంబుబిందువుల యోగము గూర్పుము ప్రావృడభ్రమా!

చ. చెలువముఁ గప్పుడాల్ కటికిచీకటి పల్పులఁ బోల నచ్చపుం
జెలిజిగిమేళనన్ మెలఁగఁ దిన్నని రేఖలవెల్గు లేర్పడన్
జలలవదానమంగళముఁ జాటెడు నీహృదయంగమ ప్రభా
వళి భువిఁ జూపఁజన్ దనుప వర్తిలుచుందువు వర్షకాభ్రమా!

మ. కరువంపుం బొంగవన్నెఁ బొల్చు చైత్రచాపల్ గ్రాల ద్యోవారిధిన్
మరుదుచ్చావచనౌప్రచారములు సమ్మర్దంబుఁ గల్పించె నీ
శ్వరుఁ డత్యాయతరోదసీకుహరసంచారాఢ్యమౌ నీ మహా
వరణాంబున్ దెసలందుఁ గీల్కొలుపుచున్ బ్రావృట్పయోవాహమా!

ఉ. తోరపురేఖవై గగనతోయధియందలి పెద్దయోడగాఁ
దీరిచియుందు దిగ్వలయతీరము డాసి మనోహరోజ్జ్వలా
కారము లొప్ప ఖండములుగాఁ జనుచున్ బ్లవపాళిఁబోలు ది
చ్చారచితాకృతుల్ గొనఁగఁ జాలినజాణవు వర్షకాభ్రమా!

లీలావతీకథ

ఇది యొకప్రాకృతకావ్యము. సంపూర్ణ వ్యాకరణము లేని యంధ్రభాషలో శబ్దసంస్కారక్రమ మెఱుంగుటకుఁ బ్రాకృత భాషలు చాలఁ బ్రయోజనకారు లగు. నన్నెచోడుని కుమారసంభవములోని ప్రాచీనప్రయోగములకంటెఁ, గొన్ని శిలాతామ్రశాసన ప్రయోగములకంటెను బ్రాచీనతరము లగు వేఱులక్ష్యములు గానరాకున్నందునఁ దెనుఁగుశబ్దములమూలమును బరీక్షింప సంస్కృత, ప్రాకృత, శౌరసేని, మాగధీ, పైశాచులుతప్ప గత్యంతరము లేదు. పాశ్చాత్త్యులగు శబ్దతత్త్వజ్ఞులు సకలభాషామూల పరిశోధకులై యార్యభాషాసంఘముతో ద్రవిడభాషాసంఘమునకు సంబంధము లేదని యుద్ఘోషింతురు కాని, ద్రవిడభాషలకు సంస్కృతప్రాకృతములె మూలము లనియు, విశేషించి ద్రవిడభాషాసంఘములో నాంధ్రభాషాశబ్దములే తమిళకర్ణాటభాషాపదములకంటెఁ బ్రకృతిరూపసంపన్నములనియు, నంధ్రభాషా శబ్దధాతురూపములకు మూలధాతువులు కొన్నియే యనియు, నవి ద్రవిడభాషా సంఘమునకెల్ల సాధారణధాతువు లనియుఁ దత్ప్రత్యయతత్త్వము ప్రాచీన సంస్కృతప్రాకృతవికారధర్మవంత మనియు మా యభిప్రాయము. ఏతద్భాషాసంస్కారముతోఁ సంస్కృత ప్రాకృతకావ్య పరిశోధనము ముఖ్య మని నివేదించుటకే యిప్పుడిప్పుడు తద్భాషా గ్రంథసంజల్పముతోఁ గాలవిడంబము చేయఁగోరుచున్న మమ్ము భాషాసేవకులు క్షమింతురుగాక.

ప్రాకృతభాషను మనపూర్వులు చాల నాదరించి రనుటకుఁ బెద్దకోమటి వేమభూపతి శ్రీనాథాదులు సాక్షు లగుచున్నారు. ప్రాకృతములో సప్తశతియు, సేతుబంధమును చాలఁ బ్రసిద్ధము లైనవి. బహుకవిసుభాషితరత్నముల సమాహరించి శాలివాహనుఁడు పద్యకోశముగా సప్తశతి యనుపేరఁ గూర్చెను. సేతుబంధకర్త ప్రవరసేనుఁ డను కుంతలాధీశ్వరుఁడు కాళిదాసునకు మిత్రమఁట. కాళిదాస భవభూతులు విదర్భదేశవాసు లనియు నాంధ్రు లనియు విశ్వసించుచున్నారము. విక్రమాదిత్యుఁడు సంస్కృతమును బోషించినట్లే శాలివాహనుఁడు ప్రాకృతమును గొనియాడెను. బౌద్ధమతప్రచారబలమున దేశభాషా ప్రవృద్ధి చెందుచున్న కాలములో మహారాష్ట్ర దేశవ్యాప్త మగుప్రాకృతవిశేషమును శాలివాహనాదులు గ్రంథస్థ మగునట్లు లక్ష్యలక్షణ

సంపన్నముగాఁ జేసిరో యని యూహించెదము. "శ్రూయతే చ కుంతలేషు సాతవాహనో నామ రాజా, తేన ప్రాకృతభాషాత్మక, మంతఃపుర ఏవేతి సమానం పూర్వేణ." అని రాజశేఖరుండును,

"కేఽభూవన్నాఢ్యరాజస్య
రాజ్యే ప్రాకృతభాషిణః,
కాలే శ్రీసాహసాంకస్య
కే న సంస్కృతవాదినః"

అని శృంగారప్రకాశమున భోజుండును సాతవాహనుని ప్రాకృతభాషాదరమును వర్ణించియున్నారు. ఆఢ్యరాజే శాతవాహనుఁడని రత్నేశ్వరమిశ్రాదులమతము. ప్రాకృతభాషలో మధురమై ప్రసన్నగంభీరభావగర్భమైన కావ్యసంచయమే మనకాలమువఱకు శేషించె. సర్వసేనునిహరివిజయము, నాఢ్యరాజు రావణవిజయము, మారీచవిజయాదులు నంతరించెననుట శోచనీయము.

శాతవాహననామకరాజవంశజులు ప్రాకృతభాషాదరణ మఖండముగాఁ జూపి సంగీతసాహిత్యశాస్త్రములుకూడ నందే కూర్పించుచుండిరి. తుంబురుఁడు తననాట్యశాస్త్రమును బ్రాకృతముననే రచించి శాతరాజును దద్గ్రంథాంతమున నిట్లు పేర్కొనుచున్నాడు:

"జఇ పడఇ సాలసాల
గంధర్వకళంజ...తుంబురుణా,
సరదవిణోదేణ కిదం
నాడఅగేఅలంసలక్ఖణం ఏదం"

ఛాయా---
[యదిపఠతి శాతరాజా గంధర్వకళాం నో(గంధర్వకులజేన?)తుంబురుణా, శరద్వినోదేన కృతం నాటకగేయస్యలక్షణమేతత్.]

"అమిఅం పాఉఅకబ్బం" (అమృతం. ప్రాకృతకావ్యమ్) అని శ్లాఘఁ గన్నతద్భాషాకావ్యజాలములో లీలావతియనునొకగ్రంథము మేము చదివి యానందింపఁగంటిమి. సహృదయాహ్లాదకర మగు దానిగుఱించి యించుక నివేదింపఁబూనుట కేవలము జిహ్వాచాపలమే.

లీలావతీకథానాయకుఁడు సుప్రసిద్ధుఁడగుహాలుఁ డను శాతవాహనుఁడు. లీలావతి సింహళరాజకుమారిక. దానిచెలులు మహానుమతియుఁ గువలయావళియు. కాదంబరీకథలో మహాశ్వేతవలె మహానుమతి యిందుపనాయికయయ్యు హృదయదారణ మగు శోకరససామ్రాజ్యమును నెలకొల్పుచున్నది. కవిపేరుమాత్రము గానరాదు. అతనితండ్రి భూషణభట్టు; తాత బహులాదిత్యుఁడు. వీరిరువురును నాల్గువేదములు నేకముఖమున నక్లిష్టముగా వహించినవారు; యజ్ఞముల నొనర్చి దేవఋణమునఁ బాసి త్రివర్గఫలమును బొందినవారు. ఇట్టిశ్రోత్రియవంశమునఁబుట్టిన మహాకవియయ్యుఁ దననామధేయమును బ్రకటింపనొల్లక "యసారమతి" యను నొకవిశేషణమును బ్రయోగించుకొనుట వినయధార్ష్ట్యములలో నొండని కొందఱు తలంతురు. ఈకవి యేకాలమువాఁడో స్పష్టముగాఁ దెలియరాదు. హేమచంద్రుఁడు కావ్యానుశాసనమున "గద్యేన పద్యేన వా సర్వభాషాకథా

...కాచిద్గద్యమయీ కాదంబరీ కాచిత్పద్యమయీ యథా లీలావతీ” అని దీని స్మరించుచున్నాఁడు. క్రీ. శ. 1000 లో నుండిన వల్లభాచార్యుఁడు న్యాయలీలావతియనువైశేషికగ్రంథమున వార్త్తాప్రకరణమున, “యథా వా స్వేచ్ఛాప్రవృత్తపదార్థసార్థే భవతి శాలివాహనో నృపతి రిదానీం శృంగారసరసీతీరే దేవ్యా లీలావత్యాసహ లలితమధురం సంగీతకమనుతిష్ఠతీతి జ్ఞానమ్” అని దీని నుదాహరించెను. క్రీ. శ. 1000-1050లో నుండిన భోజుఁడు శృంగారప్రకాశమున “సహాపాంసుక్రీడా కువలయావళీ మకరాంకుమత్యాం లీలావత్యాం” అనియు, ఆమనోకాంతన ప్రకాశమునఁ గథాలక్షణఘట్టమున, “యథా నియమితగతిభాషా దివ్యా దివ్యోభయనేతి వృత్తవతీ, కాదంబరీవ లీలావతీవ వా నా కథా కథితా” యనియు లీలావతిని పేర్కొనియె. ఈ లీలావతి సంస్కృతకృతియో లేక భాషాంతర నిబద్ధకావ్యాంతరమో యనియుఁ గొందఱు తలఁపవచ్చును. భోజుఁడనురాగ ప్రకాశమున నుదాహరించిన

“తాం కిం బహుణా ఏహిం మి
చింతి ఏహం నలకూబరో ఎరో హోఉ,
విత్తాహివస్స తణఓ
గఅముహా మహతుహా పసాపేణ”

అనుపద్యము లీలావతిలో 321 వ పద్యముగా నున్నది. మఱియు నందే యుదాహరింపఁబడినది.

“జం అణుఇఅం కుమారీ
అణస్స లజ్జాప సాహిఅకులస్స,
తం సవిసేసం ఏఅస్స
మహాహఅహిఅఏణ పారిద్ధం.”

అనునది 485 వదిగాను,

“తం సిద్ధకుమారం పే
చ్ఛిఊణ ఏఏహిం సహిఅణజ్జేహిం,
అవిణయమగ్గో హాఅలో
ఉణాహిం నీఅస్సు కం భణిమో.”

అనునది 487 వదిగాను,

“ప నహఇ కాలక్ఖేవో
హిఅఅం మహమయణహుఅవహపలిత్తం,
తస్స వి సందేహాగఅం
నిసుఅం చిఅ తప వి.”

అనునది 566 వ పద్యముగాను లీలావతిలోఁ గానవచ్చుచున్నందున భోజుఁడు పేర్కొన్న గ్రంథము మన ప్రాకృతకావ్యమే యని యూహించుకొనవచ్చును. కావ్యశైలి నిపుణముగాఁ బరీక్షింపఁ బ్రవరసేనుని సేతుబంధరచనను, హరివిజయరావణవిజయరచనలను జాలవఱకుఁ బోలియున్నది. ఈ కడపటి రెండు గ్రంథము లిప్పుడు లభింపకున్నను నూఱులకొలఁది పద్యములు భోజాదులచే నుద్ధరింపఁబడినవి విమర్శకులకు గోచరములే. హరివిజయకారుఁడు ప్రవరసేనునకుఁ బూర్వుఁడు. ప్రవరసేనుఁడు వాకాటకరాజగు కుంతలేశ్వరుఁడాంధ్రదేశమునుగూడ జయించి రామగిరిలోఁ గొంతకాల మేలుచున్న ట్లూహింపనైయున్నది. ఇతఁడు క్రీ. శ. 420 కాలములో నుండియుండును. లీలావతిలోని ప్రాకృతరచనను గ్రంథకర్త్రయే,

"భణిఅం చ, పియఅమాప
రఇఅం మరహట్టదేసిభాసాప,
అంగాఇం ఇమీకహాప
సజ్జణాసంగిజోగ్గాఇం"

[భణితం చ ప్రియతమాయై
రచితం మహారాష్ట్రదేశభాషాయామ్;
అంగాన్యేతత్కథాయాం
సజ్జనాసంగయోగ్యాని.]

అని చెప్పుటచే మహారాష్ట్రప్రాకృతమున నిది రచింపఁబడియె నని చెప్పుచున్నాఁడు.

"మహారాష్ట్రాశ్రయాం భాషాం
ప్రకృష్టం ప్రాకృతం విదుః,
సాగరః సూక్తిరత్నానాం
సేతుబంధాది యన్మయమ్."

అని దండి ప్రశంసించిన యీప్రకృష్ట ప్రాకృతమునసే హరివిజయ సేతుబంధ లీలావతులు రచింపఁబడుటచే నించుమించుగా నివి నాఁటి చిరకాలాంతర ప్రబద్ధములై, ప్రాకృతభాషా పఠనావేశకాలవిద్వద్గోష్ఠీరంజకములై యుండు ననుటకు సందేహము లేదు. అట్లు తలంచిచూడ లీలావతి క్రీ. శ. 600 నుండి 700 లోఁగా రచింపఁబడియుండును. లేకున్న దత్పూర్వకాలకృతమేమో. దీనిలోఁ గాళిదాస కవనచ్ఛాయయు బాణుని శ్లేషరేఖయు రెండుమూఁడు స్థలములలోఁ గలవు. కాళిదాస బాణులయందు మనకుఁ గల పరమ భక్తియే లీలావతీకారుఁడే వారిగ్రంథములలో నుండి యొండురెండు భావములు గ్రహించె నేమో యని యతనికే కళంక మాపాదింపఁ బురికొల్పుచున్నది. కాళిదాసుఁడు విక్రమోర్వశిలో-

"అస్యాః సర్గవిధౌ ప్రజాపతి రభూ
చ్చంద్రో ను కాంతిప్రదః
శృంగారైకరసః స్వయం ను మదనో
మాసో ను పుష్పాకరః;
వేదాభ్యాసజడః కథం ను
విషయవ్యావృత్త కౌతూహలో
నిర్మాతుం ప్రభవే న్మనోహరమిదం
రూపం పురాణో మునిః."

అని వర్ణించిన యుర్వశీవర్ణనలోని "వేదాభ్యాసజడః" "విషయవ్యావృత్తకౌతూహలః," "పురాణః" అను విశేషణములకును లీలావతిలో—

"అహ కహ వేయజడస్స
తస్స విసయాహిలాస విముహస్స,
నిప్పజ్జఇ లోఅపిఆ
మహస్స ఏవం విహం రూవం."

[అథ కథం వేదజడస్య తస్య
విషయాభిలాష విముఖస్య,
నిష్పద్యతే లోకపితామహ
స్యైవం విధం రూపమ్.] 777

అను కథానాయికా వర్ణనములో 'వేదజడస్య, విషయాభిలాషవిముఖస్య, పితామహస్య' యను విశేషణములకును బోలిక గల దని తోఁచుచున్నది.

మఱియు లీలావతిలో శాలివాహన ప్రశంసలో—

"జో సో అవిగ్గహో వి హు
సవ్వంగావయవసుందరో సుహఓ,
దుద్దంసణో వి లోఆణం
లోఅణాణందసంజణణో. 63

కుసలో వి వల్లహో ణ
ఉ సాణ తహా ణయపరో వి సాహసిఓ,
పరలోఅభీరుఓ వి హు
వీరేక్కరసో తహ చ్చేఅ." 64

సూరో వి ణ సత్తాసో
సోమో వి కలంకవజ్జిఓ ణిచ్చం,
భోఈ వి ణ దోజీహో
తుంగో వి సమీవదిణ్ణఫలో. 65

[యోఽసావవిగ్రహోఽపి ఖలు
సర్వాంగావయవసుందరః సుభగః,
దుర్దర్శనోఽపి లోకానాం
లోచనానంద సంజననః.

కుశలోఽపి వల్లభః ప్రణ
యినాం తథా నయపరోఽపి సాహసికో,
పరలోకభీరురపి ఖలు
వీరైకరసస్తథైవ.

సూ(శూ)రోఽపి న సప్తాశ్వః
సోమోఽపి కలంకవర్జితో నిత్యమ్,
భోగ్యపి న ద్విజిహ్వ
స్తుంగోఽపి సమీపదత్తఫలః.]

అనునది బాణకవి రచనాచమత్కృతితో నాశ్లేషించుచున్నది.

లీలావతిలోని మధుపానవర్ణనమున—

"వివిహాఇం వివిహవణ్ణు
జ్జలాఇం సహఆరసురహివాసాఇం,
సెలుప్పలపరిమళవా
సిఆఇం దిజ్జంతి పాణాఇం" 1263

[వివిధాని వివిధవర్ణోజ్జ్వలాని,
సహకారసురభివాసితాని
సేలోత్పలపరిమళవాసితాని,
దృశ్యంతే పానాని]

అనుభాగముతో నీశ్వరసేనుని ధూర్తవిటసంవాదములోని—

"నచకిల శక్యం సముపచిత్రోత్పలఖండకానాం సహకారతైలోద్గత చంద్రకాణాం, కామినీనిశ్వాసవిక్షోభితతరంగాణాం ప్రనృత్తబర్హిణాకారాణాం వారుణీచషకాణాం గంధమాత్రమపి విజ్ఞాతుమ్."

అనుభాగము సంవాదము చెందుచున్నది. ఈమువ్వురిలో బాణుఁడర్వాచీనుఁడు. కావున లీలావతీకారుఁడు పరభావగ్రహణపారంపరీవిలాసదృష్టితోఁ జూచినను క్రీ. శ. 700 కంటె నిటీవలివాఁడు కాఁడు.

మఱియుఁ గథాభాగమున నుపనాయిక యగు మహానుమతి సప్తగోదావరీక్షేత్రమగు భీమేశ్వరాలయ సమీపమునఁ బాశుపతాశ్రమమును నిర్మించుకొని తనవిరహావస్థచేఁ బూనిన పాశుపతవ్రతమునఁ గాలము పుచ్చుచుండె ననియుఁ దక్షినాకిభవనపాశుపతాశ్రమములు గోదావరీతరంగపవిత్రితప్రాంతములనియు నిందు వర్ణింపఁబడియె.—

"తం సత్తముహావిహత్తం
బునివహానిద్ధోఅకలిమలుప్పంకం,

కహ కహ వి దేవ సుఇరే
ణస త్తగోదావరీభీమం"
[తం సప్తముఖవిహస్తాం
బంధివహానిర్ధూతకలిమలోత్పంకమ్,
కథం కథమపి దేవ
సుచిరేణ సప్తగోదావరీభీమమ్] 190

"ఇయ తస్స కణఅదేవా
లయస్సదాహిణదిసాఇ అణులగ్గం,
గోలాణఇవయణవిసె
సఅంప రమ్మం మఠాయఅణం."
[ఇతి తస్య కనకదేవా
లయస్య దక్షిణదిశ్యనులగ్నమ్.
గోదావరీనదీవదనవిశే
షకమివరమ్యం మఠాయతనమ్] 242

"ఏవం భణిఓ సో తే
ణ నరవఈఅగణిఏహిం దియహేహిం,
సంపత్తో కమలదళ
చ్ఛిస త్తగోదావరీభీమం"
[ఏవం భణితః స తే
నరపతి రగణితై ర్దివసైః;
సంప్రాప్తః కమలదళాక్షి
సప్తగోదావరీభీమమ్.] 1147

ఇత్యాదివర్ణనములచే మహాణుమతి యాశ్రమము సప్తగోదావరీక్షేత్ర మగుదాక్షారామములోనని యూహింపవలసియున్నది. దీనిలో దక్షదాక్షారామప్రశంసలు గానరాదు గాని భవానీప్రాధాన్యము చూపఁబడియె. ఈసందర్భమున దక్షారామము అష్టాదశశాక్తేయపీఠములలో నొకటియని స్మరించు కొనవలయును.

"కొల్లాపుర్యాం మహాలక్ష్మీ
ర్మాహురాచేక వీరికా,
ఉజ్జయిన్యాం మహాకాళీ
పీఠాపుర్యాం పురుహూతికా.
ఒడ్డాదా గిరిజాదేవీ
మాణిక్యా దక్షవాటకే"

అను పురాణవచనము కలదు. మఱియు దక్షారామమున సప్తగోదావర మనుసరస్సు కలదు కాని సప్తహస్తాలంకారభీమ మగుగోదావరినది కానరాదు. మఱియు నానది మూఁడు క్రోశములదూరమున నున్నది. భీమేశ్వరపురాణమున గోదానది యచ్చట భయంకరముగాఁ బ్రవహించినట్లును మహర్షులప్రార్థనమున నంత ర్వాహిని యయ్యె ననియుఁ జెప్పఁబడియె. నన్నయభట్టు "జగదాది యైనభీమేశ్వరంబును" అని పొగడిన యనాదిక్షేత్రము మొట్టమొదట గోదావరీతీరముననే సప్తశాఖా ప్రవాహదర్శనరమణీయంబుగ నిర్మింపఁబడియుండు నని యుఁగాలక్రమమున నది దక్షిణదిక్కునకుదూరముగాఁ దొలఁగి ప్రవహించుచుండ నచ్చటి సరోవరమే సప్తగోదావరనామంబునఁ బరఁగుచున్న దనియు నూహించుచున్నాము. లీలావతీరచనాకాలమున గోదావరి దాక్షారామమునొద్దనే సప్తహస్తాభిరామమై విహరించి కొంతదూరముననే సముద్రునిం జేరుచుండును. దక్షునిసంబంధ మగుస్థలమహాత్త్వము కాలక్రమమున నుద్భవించియుండునేమో! కావున నీదృష్టితోఁ జూచినను లీలావతీకారుఁ డించుక ప్రాచీనుఁడై యుండును.

మఱియుఁ గథానాయకుఁ డగుశాలివాహనుఁడు హాలుఁ డనునామాంతరము గల సుప్రసిద్ధుఁడు; ప్రాకృతభాషాభిమాని; గుణాఢ్యుఁడు. పైశాచీభాషతో బృహత్కథను రచించి యితనియొద్దకే పంపెను. శ్రీపాలితుఁ డను మహాకవి యితని యాస్థానభూషణము. తరంగలోల యనునద్భుతకథా విశేషమును ప్రాకృతమున రచించి కీర్తిగన్నవాఁడు. లీలావతీకారుఁడు శ్రీపాలితుఁడా లేక హాలునిసభాలంకార మగు మఱియొకఁడా? అట్లగుకాలము వాఁడైనయెడల మహానుమతి మొదలగు గంధర్వజాతి స్త్రీలకథతో మనుష్యనాయకు లగు లీలావతీ శాలివాహనులకథ కలిపి యసంభవమును హాలుని జీవితకాలములో నెట్లు సంభావితముగాఁ గవిప్రచురింపనేర్చు? ఈసంశయమును దొలఁగింపఁ గవికల్పనలు కలవు. పరిమళకవి సింధురాజు నాశ్రితుఁడై నవసాహసాంకచరిత్ర మనుపేర నతనికథయే రచించి యందు సింధులుఁడు పాతాళమున కేఁగి శశిప్రభయనుకన్యను వరించినట్లు వర్ణించుటను సింధురాజెట్లు మన్నించె? ఇది యసంభవము కాదా?

(దీనినే మేము సత్తుపదివిలాస మను షడ్దర్శనీగర్భిత హాస్యప్రబంధమున సంస్కృత కవివర్ణనమున నిట్లు లిఖించితిమి:

"సీ. పద్మావతీదేవి పడకింటఁ గలఁ గాంచి
వాసవదత్తకై భాసుఁ డేడ్చె
నూఱేండ్ల కగ్నిలో దూఱి శూద్రకరాజు
చిత్తమ్మొల్ల వసంతసేన కిచ్చె
జానకీహరణంబు జగము మెచ్చఁగఁ జేసి
రావణుఁ దన్నె లంకావిభుండు
భిక్షాటనము చేసి బృందారకస్త్రీల
కీనభక్తదాసుఁడు చెఱలఁబట్టె
పందికొక్కువోలెఁ బాతాళమును ద్రవ్వి
బరిమళుఁడు శశిప్రభాగవేకు
సత్తిపదుల నేడునారులు ద్రొక్కించు
తపసి కొసఁగిరాఁడ ధర్మకవిత."

ప్రాకృత కావ్యవిమర్శన మహాగహనానురాగులు పాఠకమహాశయులకు విశ్రాంతికరముగానో లేక, నాటకరంగము నడుమ నసంబద్ధప్రలాపమున విదూషకుఁడుంబోలె స్వోత్కర్షపడింపిను తాడనంబుననో మనఃశ్రోత్రాయాసకరముగా మాపద్య ముదాహరించినందునకు వారు క్షమింతురుగాక.)

కాలకలభకవి భల్లాళరాజగుసోమేశ్వరుఁడు చోళరాజునుమహేంద్రమంగల మనుస్థలమున నోడించి యతనిపుత్రిని వివాహమాడి పరమేశ్వరసాన్నిధ్యమునఁ దనకీర్తిని నారదవ్యాసులచేఁ బాడించుకొనియె నను నద్భుతకల్పనఁ గల్పింపఁగ సోమేశ్వరునివిద్వత్సభ దాని నెట్లంగీకరించె? కావున దివ్యమానుషసంపర్కతరంగితము లగు ప్రభుచర్యావర్ణనంబులును గవులయెడఁ గావ్యధర్మమే యగుచున్నందున లీలావతియు శాలివాహనునియాస్థానకవియై యుండునన్నవాద మంతయసమంజసము కానేరదు.

ఇఁకఁ గథానాయకుఁడగు హాలునిఁగూర్చి విచారింతము. శాలివాహనశబ్దము వంశనామము. పెక్కండ్రావంశమునఁ బుట్టి మగధాంధ్రకుంతలావంత్యనూప విదర్భదేశములఁ బరి

పాలించిరి. వారిలో హాలుఁడు సుప్రసిద్ధుఁడు. వీరి నాంధ్రచరిత్రకారు లాంధ్ర రాజులని పేర్కొను చున్నారు; కాని యది యెట్లు సిద్ధాంతి మగునో యెఱుఁగరాదు. వా రాంధ్ర దేశమును గూడఁ బరిపాలించుటయు గోదాతీరమున నుండు ప్రతి ష్ఠానపురమునను బిదప నాంధ్రమండలము లోని ధాన్యకటకమందును రాజధానుల నిర్మిం చుకొనియుండుటయు నిక్కమే కాని వారు పుట్టుకచే నాంధ్రులా యని సందియము కలదు. వారిలో హాలుఁ డేకాలమువాఁడు? వానిసమ కాలికు లెవ్వరు? వానికథలు విలసిల్లునంత ఘనకార్యము లతఁడేమి చేసె? అను సందే హము లుత్పత్తిల్లుట యెల్లరకు సహజమే.

లీలావతిలోఁ గవి శాలివాహనుని సాలా హణుఁ డనియు సాలవాహణుఁడనియుఁ బ్రాకృ తరూపములఁ బేర్కొనుటయ కాక స్పష్ట ముగా హాలుఁ డనిసహితము పర్యాయవాచ కముఁ బ్రయోగించుచున్నాఁడు.

"తో గురునఅణేణ ఏసా
తం చియవహుమన్ని ఊణ తహ భణిఅం,
సవ్వాయరేణ హాల
స్స పేసిఅవచ్చుఓ పహాఏ"
తతో గురువచనేనైషా
[తమేవ బహుమత్వా తథా భణితమ్,
సర్వాదరేణ హాలస్య ప్రేతా
వ్రజతుప్రభాతే 673"]
"కేచ్చిరయాలంవఇమో
కోస అ హాలస్స పరివసిఓ 974."

ఈహాలుఁడు మత్స్యాది పురాణవం శాను చరితముల ననుసరించియుఁ పాశ్చాత్యుల కాలనిర్ణయముననుసరించియు క్రీ. పూర్వము మూఁడవశతాబ్దిలో నుండె నని చెప్పవలసి యుండును. లీలావతితండ్రి సింహళరా జగు శిలామేఘుఁడు హాలునియాస్థానమున మంత్రి పదవిలో నున్నవాఁడు నాగార్జునభిక్షు వని మనకావ్యములోఁ గలదు.

"బహుమన్నంతో తం చిఅ
మరణంసంతోసదిన్ననియహిఅఓ,
నాయజ్జుణో వరోహే
ణనిగ్గఓనియపురా హెంతో. 1018
నాయజ్జుణ భిక్కుపుర
స్సరేణసరితీరసంఠిఓ రాయా,
విజయాణందేణ సమం
వివరాహుత్తం పరిక్కంతో"
[బహుమన్యత స్తమేవ
మరణం సంతోషదత్తనిజహృదయే,
నాగార్జునో పరోధేన
నిర్గతో నిజపురాభిముఖః
నాగార్జున భిక్షుపుర
స్సరేణ సరిత్తీరసంస్థితో రాజా,
విజయానందేన సమం
వివరాభిముఖం పరిక్రాంతః.]

సిద్ధనాగార్జునభిక్షువు క్రీ.శ. రెండవశతాబ్దిలో నుండి మాధ్యమిక సిద్ధాంతమును నెలకొల్పె నని పాశ్చాత్యపండితుల యభిప్రాయము. కథాసరిత్సాగరములోనే నాగార్జునకథకలదు. గుణాఢ్యుఁడే యక్కథను బృహత్కథలోఁ

పొందించియుండవలయును. గుణాఢ్యహాలులు క్రీ. పూ. మూఁడవశతాబ్దివా రని తోఁచు చున్నది.

మఱియు హాలునకుఁ గుమారిలుఁ డను మంత్రి యొకఁ డున్నట్లు లీలావతిలోఁ గలదు. అతఁడు మీమాంసాప్రవర్తకుఁ డగుకుమారిలభట్టు కాఁడు; అట్లు ద్యోతింపఁజేయువిశేషణములును గానరావు. శాతవాహనునిసప్తశతిలో ప్రాచీనకవిపద్యములును, హాలునియుఁ, దత్సమకాలికులయు పద్యములును గలవు. అతనియాస్థానకవి యగు శ్రీపాలితునిశ్లోకములు పెక్కులు గలవుగదా! బొంబాయిలో ముద్రింపఁబడిన సప్తశతిలోఁ బ్రథమశతకాష్టమగాథ కుమారిలకృతము. కావున మీమాంసకునకంటెఁ బ్రాకృతకవి కుమారిలుఁ డన్యుఁడును బ్రాచీనతరుఁడు నై యుండును.

మఱియు నిందు నగ్నపాశుపతుఁ డొకఁడు మహానుమతీకథాసందర్భమున భీమేశ్వరమునఁ బాశుపతమఠమున నుండువాఁడుగా వర్ణితుఁడైయున్నాఁడు. పాశుపతశైవము చాల నధునాతన మని కొందఱియభిప్రాయము. లకులీశుఁడే దాని స్థాపించె ననియు నతఁడు క్రీ.శ. పదియవశతాబ్ది వాఁడనియు, భావించెదరు. లకులీశుఁ డంతకంటెను బూర్వుఁడే కాని యతఁడు తన్మతోద్ధారకుఁడే కాని తన్మతజనకుఁడు కాఁడు. క్రీ.శ.ఆఱవశతాబ్దిలోనే పాశుపతసిద్ధాంత మనుష్ఠానములో నున్నట్లు మహేంద్రవిక్రముని మత్తవిలాసప్రహసనమువలనఁ దేలుచున్నది.

భరతమహర్షియు నాట్యశాస్త్రమున

"నానాచిత్రాణి వాసాంసి
కుర్యాత్పాశుపతే ష్వథ."
—అధ్యా. 21 శ్లో. 110

"మునినిర్గ్రంథ శాక్యేషు
యతిపాశుపతేషు చ."
—అధ్యా. 211 శ్లో. 108

అని చెప్పుటచేఁ బ్రాచీనుఁ డగుభరతుని కంటెఁ బాశుపతులు ప్రాచీనతరులనుట నిర్వివాదాంశము. వీరిలో సంయమావస్థ యను నుత్తమయోగమున నగ్నత్వ మాచార్యులకు విధానమే యనుటకు హరిభద్రాచార్యుఁడు షడ్దర్శనసముచ్చయమను గ్రంథమునఁ బాశుపతసమయప్రకరణమున నిట్లుపష్టంభముగాఁ జెప్పుచున్నాఁడు. "తే చ దండధరా ప్రౌఢకౌపీనపరిధానాః, కంబళికాప్రావృతాః, జటాధారిణో, భస్మోద్ధూళనపరాః, యజ్ఞోపవీతినో, జలాధారపాత్రకరాః, నీరసాహారాః, ప్రాయో వనవాసినో, దోర్మూలే తుంబకం బిభ్రాణాః, కందమూలఫలాశినః, ఆతిథ్యకర్మనిరతాః, సస్త్రీకాః, నిస్త్రీకా స్తేషూత్తమాః, తేచ పంచాగ్ని సాధనపరాః, కరే జటాదా చ ప్రాణలింగధరాశ్చ భవంతి. ఉత్తమాం సంయమావస్థాం ప్రాప్తాస్తు నగ్నా భ్రమంతి" అని.

ఈసందర్భమున నొకయంశ మపభ్రంశప్రాయ మైనను నించుకవ్యవధానముతోఁ బరీక్షించినయెడల దేశచరిత్ర సమ్మార్జనమునకు సహకారి యగునని యప్రస్తుతముగా స్మరించుచున్నారము. దీనిలో లీలావతి సింహళరాజకుమారి. ప్రాకృతమున సింగళ మని యున్నందున సంస్కృతమున సింహళ సింగళ శబ్దముల

లో దేనినైన గ్రహింపవచ్చును. సింగళ మనునొకద్వీపము శ్రీకూర్మమునకు దక్షిణముగా గోదావరీమండల ప్రాంతసముద్రముననే యున్న దని చెప్పుదురు. దానిసమీపముననే రామేశ్వరం మనుమఱియొక ద్వీపముకూడఁ గలదు. మేఘనామకు లగురాజులు కళింగమునఁ బరిపాలించుచున్నట్లు తెలియుచున్నందునను మనగ్రంథములోని సింహళమే యాసింగళద్వీప మని కొందఱు వాదింపవచ్చును. మాకు నేఁటివఱకును విశదముగా నర్థముకాని భీమకవిపద్య మగు,

"ఆసీతాభ్యుపదాను సింగళపద
భ్యాలం బిత స్తంభమా"

అనుదానిలో శృంఖుల సింగళాదిపారము లీసింగళద్వీపమునే సూచించినను లీలావతిలోని సింగళము రావణునిలంక యగు సింహళమనియే తోఁచుచున్నది. దీనిలో మలయాచలమును, గేరళపురమును ప్రధానకథలో వచ్చుటయేకాక సముద్రవేలావన రామణీయకవర్ణన ప్రఘట్టకమున

"లక్ఖిజ్జఇ అజ్జ వి గుం
జిరాలి ఉలవలయవా ఉలలఆహిం,
మహాణు త్తిణ్ణే రావణ
మగ్గోస త్తచ్ఛ అతరూహిం.
సేవిజ్జఇ సరసోహం
సకణ అ భవణేసు సిద్ధమిథుణేహిం,
జమ్మిలవంగేలావణ
పరిమళవాసిఓ పవణో" 174.

అని యేలాలవంగ సంవాససురభిశ్వసితము ఖమ గు దక్షిణాశావధూవిలాసమును వర్ణించుటయుఁ బ్రాకృతభాషానుసంధిమహిమచే అమృతమథనోత్తీర్ణమగు నైరావత మార్గమును - గుంజదళికులవ్యాకుల శాఖంబులగు సప్తచ్ఛద తరువులు సూచించుచున్న వని వర్ణనమున రావణమార్గము సప్తచ్ఛదతరువులచే గుంజదళికుల శాఖాహస్తవ్యాజమున నిరోధింపఁ బడియె ననుధ్వనిత ప్రక్రియయు సింహళమనియే శాసింపనేర్చును.

ఇఁక నిట్టిసంశయ డోలాధిరోహణక్రీడల విమర్శకభావనా విలసితంబుగ వదలి కొంతతడవుకథ, శరీరసౌందర్యవిభాగవిస్మితహృదయులమై విహరింతము.

"నిశ్శేషసస్యసంపత్తి ప్రముదితాశేష పామరజనౌఘంబును, సుఖసంవర్ధిత గోసహస్ర హంభారవముఖరితదిగంతంబును, అవియుక్తకృతయుగ ధర్మ సన్నివేశంబును, నిశ్శేషసుఖనివాసంబుననగు ప్రతిష్ఠానపురంబు, "మర హట్ఠి ఆపయోహార హాళిద్ద పరిపింజరంబువాహి" యగు గోదావరీ లహరిచేఁ బవిత్రితంబైయుండును. అందు "నిఖిలగుణావగూహిత శరీరుండును," యశఃపూరపరిపూతత్రిభువనుండును, నగుశాలివాహనుఁడు నిజస్నేహప్రసాధిత ప్రజామండలుండై పరిపాలించుచుండు. ఈరాజు నాశ్రయములేకున్నచో దుఃఖితుల మనోరథంబులును సత్కావ్య వినివేశయోగ్యంబులగు కవుల మనోరథంబులును హృదయములయందే విలయించుచుండును. అతఁడు పాంథజన దురాలోక మాకంద మంజ

రీసమనుమేయమన్మథకిరాతదురాగతం
బగు వసంతకాలంబున మధుశ్రీ సమాగ
మాన్ధానమంటపంబున నవమాలికా సురభిళం
బగు మలయానిలంబున వికసన్మనోరథుండై
సుకుమారకీర్తిప్రభావపరిభావిత హావభావలగు
వారవిలాసినులచేఁ బరిచరితుండై వికసితశత
పత్త్రికాశతమధ్యవిరాజమానరాజహంసం
బును బోలెఁ బత్త్రరాగి రంజితుండైయుండెఁ
వనమ్రోల నిలుచుచున్న చంద్రరేఖయను
తరుణీ దరహాసచంద్రికా క్షాళితవదనకలిక
యగుదానిఁ దిలకించి తత్తిదంగ చిత్రితంబగు
మకరికా పత్త్రంబు నైపుణ్యంబు పరికించి "యిట్లు
సర్వాంగ మనోరమంబుగ నెవ్వఁడు మదనశర
బంధురంబగు తనకుంచికతో నైకైకవదన
మృణాళదానవలిత కంధరాబంధంబగు హంస
మిథునంబును జరణయుగంబున లిఖించి, రాగ
రంజితంబగు హృదయంబును జిత్రంబుతో
నుప్పొలింపఁజేసి నిజవిజ్ఞానప్రకటనాదరంబున
నవిభావితగుణదోషుం డయ్యె"నని సపరిహాస
పేశలంబుగ నడుగఁగా నయ్యువతియు లజ్జాన
త వదనయగుచు నిట్లనియె.

లోకానుభవము

కవిత

తల్లాప్రగడ సూర్యనారాయణరావు గారు

పాటలె కావ్యముల్ రససమంచితముల్ హృదయంగమమ్ములె
చ్చోటను నైనఁగాని మనసుం గరఁగించెడిదే కవిత్వమ
ప్పాటవ మున్నవాఁడె కవి; పద్యమొ పాటయొ గద్యమో నిరా
ఘాట రసప్రవాహమునఁ గావ్యమగుం జరితార్థ మీశ్వరా!

చం. అనుభవ మొందు నందఱకు, నయ్యది చెప్పగ లేరువిప్పి; వా
కొనఁగలశక్తియే కవిత; కొందఱి కబ్బు తనంత నద్ది; యా
యనుభవమందు మేలివిషయంబుల నన్యులకుం బచింత్రు; తీ
యనిపలుకుల్ మనోహరములౌ తలఁపుల్ కవి పొందు నీశ్వరా!

చం. శ్రవణసుఖంబు సంఘటిలు శబ్దమునన్ బదమాత్రమేళనన్
గవి చరితార్థుఁడే? యతఁడు గన్నది కన్నటు విన్నవారికిన్
దవులవలెన్ మనస్సులు; వినన్ వినఁ జిత్తము పొంగిపోవలెన్
నవనవభావముల్ దొరలి నాట్యముసేయఁగ వాణి యీశ్వరా!

శా. సౌందర్యమ్మె ప్రధానమౌ కవిత కేసందర్భమున్ గన్న నా
నందమ్మే కద లక్ష్యమౌ కవికి నానందమ్ము చేకూర్పనే
ఛందస్సుల్ విలసిల్లు; మానసము లాస్వాదించి సౌందర్య మా
నందించున్ రసలబ్ధిచే; రసము సౌందర్యాత్మకం బీశ్వరా!

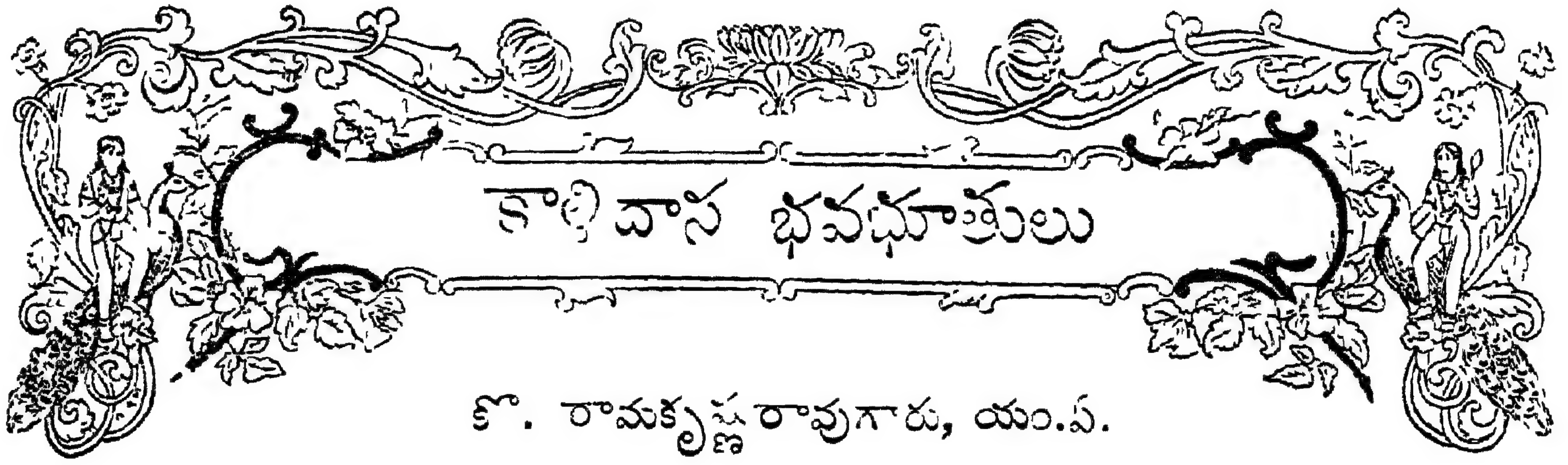
చం. వన్నెలు చిన్నెలున్ గలుగు వర్ణనలం దుపమాద్యలంకృతుల్
బన్నుపడున్ దమంత నవి భారము గాఁదగ దెట్టిదైన రూ
పోన్నతు లంతరించు; నగలున్నను లేనటు లున్న నే యెడన్
జెన్నలరారు నెప్డు; కయిసేఁతల రూపును రూపె యీశ్వరా!

చం. శ్రవణము చేత సంతసము సంధిలఁజేయును గాయకుండు; క
న్గవ నలరించి మానసవికాసము గూర్చును చిత్రకారుఁ డిం
పవు నటులన్ వచించి హృదయంబు ద్రవింపఁగఁజేయు వాక్కుచేఁ
గవి; యొనరింత్రు ముగ్వు రొకకార్యమె మూఁడువిధాల నీశ్వరా!

చం. స్ఫుటముగ భావ మొక్కపరిఁ జూచుట తోనె స్ఫురింపకున్న సం
పుటములు వ్రాఁతచేటు; తలఁపుల్ కవిగన్న వారుల్ గ్రహించికాం
చుటకుఁ గదా ముదం బతఁడు చూచెడి చూపదిసాగుటెట్లు లో
పటఁ గలభావముల్ పయికిఁ బ్రాకనె ప్రాకక యున్న నీశ్వరా!

చం. పలుకులు హెచ్చు కొందఱికి భావము హెచ్చొకకొంతమందికిం
దలఁపులు పల్కులున్ సముచితమ్ముగఁ దావియుఁబూవునున్ బలెన్
గలియుట దుర్లభం బెటనొకాని; తలంపులఁ దావిగమ్మనన్
బలుకులు చిమ్మగా వలయుఁ బండువుగా వినువారి కీశ్వరా!

మ. ఇతివృత్తంబు చెలంగుఁ గావ్యమున కం దేరూపుచిత్రింపగా
గృతినిర్మాత మతిం దలంచునో మనం బింపార నారూప మా
కృతి రాణింప ఘటింపఁగావలయు హర్షింపన్ సుధీంద్రుల్ 'నహి
ప్రతి' యంచున్ గనుముక్కు తీరు గని యబ్రంబంది సర్వేశ్వరా!

కాళిదాస భవభూతులు

కో. రామకృష్ణరావుగారు, యం.ఏ.

(వెనుకటి సంచిక తరువాయి)

ఇట్టి కథాచమత్కారము, పాత్రపోషణము, కావ్యకళాసౌందర్యము మొదలగువిషయముల నీనాటకములకుఁ గలతారతమ్యము, వీని గుణవివేచనమూలమున నువ్యక్తంబగుచున్న కాళిదాసుని ప్రతిభావిశేషము, తన్నాటక కళాపరిణామమందలి యంతరావస్థలనుగూర్చి తెలిసికొనవలసియున్నది.

పైఁజెప్పిన కారణములనుబట్టి కాళిదాసుని తొలి రచన యనఁదగియున్న మాళవికాగ్నిమిత్రము నందలి వస్తువు మాళవికాగ్నిమిత్రులప్రణయకథ. ఈయగ్నిమిత్రుఁడు క్రీస్తునకుఁ బూర్వము సుమారు నూటయేఁబది సంవత్సరములనాఁడు మగధరాజ్యమునేలిన శుంగవంశమునకు మూలపురుషుఁడగుపుష్పమిత్రునికుమారుఁడు. ఈతఁడు విదర్భదేశరాజకన్యయగు మాళవికను వివాహమాడఁగోరగా నామెసోదరుఁడగు మాధవసేనుఁ డామెను దీసికొని యగ్నిమిత్రుని పట్టణమునకుఁ బ్రయాణమయ్యెను. అప్పుడు విదర్భదేశము నేలుచున్న యజ్ఞసేనునకు నీతనికి దాయాదత్వపుద్వేష ముండుటచే నీవివాహమూలమున నీతనికి సహాయసంపత్తి కలుఁగఁగలదని యెంచి మార్గమధ్యమున యజ్ఞసేనుఁడు మాధవసేనుని జెరఁబెట్టుటయు, నాతని విడిపించుటకుగా నగ్నిమిత్రుఁడు కొంతసైన్యమును బంపి విదర్భేశ్వరు నోడించుటయు, పిదప అగ్నిమిత్రుఁడు విదర్భయందు ద్వైరాజ్యమును స్థాపించుటయు మొదలగు రాజకీయ విషయములను ప్రాసంగికములుగను, ఇందలి ప్రణయకథ కాధారవస్తువుగను జేసి ముఖ్యముగ నగ్నిమిత్రుని యంతఃపురచర్యలనే తెలుపుచుఁ గాళిదాసు దీనిని గృహజీవితమును వర్ణించు నాటకముగనే (domestic drama) రచియించినాఁడు. ఈతని నాటకరచనయందు ప్రథమప్రయత్న మిట్టిదగుటకు కారణము నాతఁడు తనకుఁ బూర్వులగు కవులమార్గ మనుసరింపఁ దలఁచుటయేకాని వేఱు కానోపదు. షేక్స్పియరుమహాకవి ప్రథమమున మార్లో మొదలగు పూర్వకవులపద్ధతులనే యనుసరించి కాలక్రమమున నాతనిబుద్ధి పరిపక్వముఁ బొందినకొలఁది రచనాపద్ధతియందు స్వాతంత్ర్యమును వహించి స్వీయకళాచాతుర్యమును జూపినట్లే కాళిదాసును మొదట పూర్వకవుల ననుకరించినను గాలక్రమమునఁ బరిణతకళాసౌందర్యమును ప్రకటించి తనప్రతిభను మెఱయించినాఁడు. ఈతఁడు మానవజీవితమందలి యసంఖ్యాకములగు దశావిశేషములను, మానవస్వభావ వైచిత్ర్యములను యథాస్థితంబుగ వర్ణించి షేక్స్పియరు మహాకవివలెనే వాఙ్మయాదర్శంబున విశ్వరూపినియగు ప్రకృతియొక్క యనంతములగు రూపవైచిత్ర్యములను జూపకపోయినను హైందవప్రపంచమునకుఁ బొడగట్టుచున్న యాదేవి పవిత్రస్వరూపమునుమాత్రము తనశాకుంతలముమూలమునఁ జూపియున్నాఁడు. హైందవప్రపంచమున కాదర్శమగు నీధర్మస్వరూపమును గనుఁగొనుటకునాతనికి మఱికొంతకాలము పట్టినది. మఱికొంతప్రయత్నము లోకానుభవము కావలసివచ్చినది.

ప్రథమమునఁ గాళిదాసు భాసాదుల నాటకములఁ బోలిన నాటకమునే యంతకంటె రసవత్తరంబుగ రచియించి సామాజికులయాదరమును బడయుటకు యత్నించియుండెను. భారతరామాయణకథ లింతకుఁబూర్వమే భాసాదులచే నాటకములుగా రచియింపఁబడియుండుటచేతనో లేక స్వభావముచేతనో అపరిచితవస్తుదశా (Romanatic Situtions) వర్ణనాకౌతుకాయత్తచిత్తుఁడును, అద్భుతప్రియుఁడు నగుటచేతను, ఈతఁడాకథలను మొదట గైకొన దలంపలేదు. కాని మిగుల జనప్రీతికరములై గ్రామాదులందుఁగూడఁ వ్యాప్తిఁజెందియుండిన "ప్రాప్యావంతీ నుదయనకథాకోవిద గ్రామవృద్ధాన్" మేఘ

మాత్రము, ఉపయనునికగలు నాటకరూపమునఁ భాసర చితములై ప్రదర్శింపఁబడుచు జనానురంజకముగ వెలయు చుండుటఁ జూచి తాను నట్టికథను నాటకముగ రచింపఁ దలఁచి యాకాలమున దేశమున మిగులవ్యాప్తిఁజెందియుండిన మాళవికాగ్నిమిత్రుల ప్రణయకథను నాటకవస్తువునుగా గ్రహించెను. అగ్నిమిత్రుని యాస్థానముననే యుండి కాళిదాసీ నాటకమును రచించెనని కొందఱు తలంతురు.

ఇట్లు భాసాదులవాసవదత్తాది నాటకములే యాతని ప్రథమప్రయత్నమున మార్గదర్శకములై యున్నను యాతఁడు మాళవికాగ్నిమిత్రమునఁ దనప్రతిభావిశేషమును మెఱయింపకపోలేదు. అగ్నిమిత్రుఁడు వత్సరాజువలెనే రాజ్యభారమంతయు మంత్రుల కప్పగించి తానంతఃపురమున కామచర్యలతోఁ గాలము పుచ్చుచు వినోదించుచుండెను. సిద్ధాదేశమునందలి నమ్మకముచేఁ పద్మావతీకరగ్రహణలాభము వత్సరాజ్యలాభములకుఁ గారణమగునని యౌగంధరాయణుఁడు లావాణకదాహాదికృత్రిమతంత్రమును బన్ని వాసవదత్తను బద్మావతియొద్ద నిక్షేపముగానుంచెను "మాధవసేనుఁడు చెఱఁబెట్టఁబడుటచే నారణ్యకుల చేతులలోఁ బడి తుదకు ధారిణియొద్ద చేరినమాళవికను బరివ్రాజికావేషమున నచ్చటఁ జేరిన పండితకౌశిక గుర్తించియు మాళవిక సంవత్సరకాలము ప్రేష్యభావము ననుభవించి పిదపఁ దగినవరునిఁ బొందఁగలదనెడు సిద్ధాదేశమందలి నమ్మకముచేతనే తమసంగతి బైలుపఱుపక కాలము ప్రతీక్షించియుండెను. ఇట్లు సిద్ధాదేశమే యీరెండునాటకములందుఁ గథాప్రవృత్తికి మూలకారణమైనది. కథానాయికలు యీరెంటియందునుగూడ నాయకుల యంతఃపురములఁ బ్రచ్ఛన్నముగనుండి రక్షింపఁబడుచు నాయకునియనురాగాతిశయమునకుఁ బాత్రములై విదూషకుని తంత్రములమూలమున నాయకునితో రహస్యసమావేశములఁ బడయుచుండఁ దుదకు వీరు తమపుట్టినింటనుండి పంపఁబడినజనముచే గుర్తింపఁబడి నాయకుని యొక్కయు, నాతనిమహిషులయొక్కయు మన్ననలకుఁ బాత్రములగుచు వచ్చిరి. ఈనాటకములలో నాయకుని కామచర్యలే ప్రాధాన్యము వహించినను యీప్రణయకథారచనకుఁ గొంత రాజకీయవృత్తాంతము సముచిత సన్నివేశంబై యొప్పినది. మఱియు వాసవదత్తయందు గథాప్రవృత్తియంతయు యౌగన్ధరాయణు నితంత్రముమీఁదనే నిలిచియున్నటులే మాళవికాగ్నిమిత్రము విదూషకుని తంత్రములమీఁదనే యాధారపడియున్నది. మాళవికాగ్నిమిత్రమునందువలెఁ దక్కిన నాటకములందు భాసనాటకానుకరణ మంతవిశేషముగఁ గన్పడకపోయినను వానియందు భాసునిరచనాశక్తి కొంత లేకపోలేదు.

ఈతెలినాటకరాజంబగు శాకున్తలముననే పోలికలుఁ గొన్ని గలవు. అభిషేకనాటకమున నాల్గవయంకమందలి

" శ్లో. యస్యాం నప్రియమండనాపి మహిషీ
దేవస్య మండోదరీ
స్నేహా ల్లుంపతి పల్లవాన్ నచ పున
ర్వీజంతి యస్యాం భయాత్;
వీజంతో మలయానిలా అపి తరై
రస్పృష్టబాలద్రుమా
సేయం శక్రరిపో రశోకవనికా
భగ్నేతి విజ్ఞాప్యతామ్."

అను శ్లోకముతో భావసామ్యము రచనాసామ్యముగల "పాతుం న ప్రథమం వ్యవస్యతిజలం......నేయంయాతి శకున్తలాపతిగృహం సర్వై రనుజ్ఞాయతామ్" అను పద్యము శాకున్తలమునఁ గానవచ్చుచున్నది.

అట్లే "విస్రబ్ధం హరిణా శ్చర న్త్యచకితాః... ...
అచకితా దేశాగతప్రత్యయాః." ... ...
—స్వప్నవాసవదత్త.

"విశ్వాసోపగమా దభిన్నగతయః
శబ్దం సహంతే మృగాః."

స్వప్నవాసవదత్త చతుర్థాంకమున విదూషకుని వాక్యమునకును శాకున్తలమున విదూషకుని వాక్యములకునుగూడఁ జాలపోలిక గలదు.

ఇట్లే భవభూతి నాటకములను శూద్రకునిమృచ్ఛకటికమును భాసునినాటకములతోఁ బోల్చిచూచినచోఁ బ్రథితయశస్కుఁడగు భాసునిరచనల ననుసరించిన దొక్క కాళిదాసే కాదని తెలియనచ్చుచున్నది.

అగ్నిమిత్రుఁడు స్వయము యుద్ధమునకైన బోక వీరసేనునిఁబొమ్మని జాబుమాత్రము వ్రాయించి తాను శృంగారవిషయములఁ బ్రొద్దుపుచ్చుచున్నవాఁ డగుటచే నతని పరాక్రమాది రాజపురుషలక్షణము లేవియు నెంతమాత్రము ప్రకటితములు కాలేదు. ఇఁక విక్రమోర్వశీయ మందన్ననో, విక్రముఁడు కేశి యనురాక్షసునితోఁ యుద్ధముచేసి యూర్వశిని రక్షించుటయు నింద్రునకు రాక్షసులతోడియుద్ధమున నాతనికిఁ దోడుపడుటయు నాతని పరాక్రమాదిగుణములను వెల్లడించుచున్నవి. ఆతని పరాక్రమప్రసన్నమునకు ప్రతిఫలమో యనునట్లు రాక్షసునినుండి రక్షింపఁబడిన దేవవేశ్య యూర్వశి యాతని సౌందర్యవిలాసములచే మోహితయగుటయుఁ, దుద కామె తోం దీనికిఁగలుగుటయు సంభవించినది. మాళవికాగ్నిమిత్రమున నాయికానాయకుల యనురాగావిర్భావము లకుఁ గారణమగు ప్రథమసమావేశ మింతరమణీయముగ లేదు. విక్రమోర్వశీయమందుఁబలె శాకుంతలమున దుష్యంతుని పరాక్రమాదిగుణ ప్రకటనమున కిట్టి యాప్రచ్ఛిక ప్రసంగమును కాళిదాసు గ్రహింపలేదు. కణ్వుని యాశ్రమమున యజ్ఞమునకు విఘ్నమాచరించుచున్న రాక్షసులను ధనుష్టంకారములచేతనే పలాయితులను జేయుటచేతను, యింద్రునకు జయింపశక్యముకాని రాక్షసులను రూపుమాపి యాతనియర్ధాసన మధిష్ఠించి గౌరవింపఁబడుటచేతను, దుష్యంతుని పరాక్రమము విక్రముని పరాక్రమముకంటె సుప్రకాశిత మగుచున్నది. ఇంతియే కాక వేటయందాసక్తి, శ్రమాదుల నోర్చియుండుటకు వలయుసహనసత్త్వాదికము, వీరపురుషులకు సహజమగు దృఢకాయమును గలిగి యౌవనవంతుఁడు, బలిష్ఠుఁడునగు సుందరరాజపురుషుని యాకారము నీకవి మనయెదుటఁ బెట్టుచున్నాఁడు. దుష్యంతుని వేటకై పురికొల్పినది కేవల మృగయాసక్తియే కాదు; వరాహశార్దూలాది దుష్టమృగ సంహారముచేఁ దపోధనులగు నాశ్రమవాసుల సంరక్షణయు నీతని కవశ్యకర్తవ్యమైనది. అనసూయ వాని నాతపోవనమునకు వచ్చుటకుఁ గలకారణ మడుగఁగా ఋషులతపస్సులు విఘ్నములులేక జరుగుచున్నవా లేవా యని విచారింపఁజొచ్చితిని. "అథర్మార్థికారే నియుక్తః అవిఘ్నక్రియోపలంభాయ ధర్మారణ్య మిద మాయాతః" అని బదులు చెప్పెను. అరణ్యములందలి తాపసులయోగక్షేమములవిషయమై యీతఁడు వహించిన విశేషశ్రద్ధకు నాఱవయంకమున గార్ష్యపసందేహహారు లగు ఋషికుమారుల యాగమనకారణమునుగూర్చి "కింతావ ద్వ్రతినా ముపోఢతపసాం విఘ్నై స్తపోదూషితం............ ......ఇత్యారూఢ బహుప్రతర్క మపరిచ్ఛేదాకులం మే మనః" అని వితర్కించుచు నాతఁడుపొందిన మనోవ్యాకులత్వమే నిదర్శనమగుచున్నది. రాజ్యమందలి ప్రజల నీతఁ డెంతజాగరూకతతో స్వసంతానమువలెనే పరిపాలించుచున్నదియు మిత్రుని వృత్తాంతమువలన మనకుఁ దేటపడుచున్నది. ఇట్లు ఇంద్రునకు జయింప శక్యముకాని రాక్షసులను జంపి దేవతలను రాక్షసులను క్రూరమృగములను సంహరించి యరణ్యములను, నివసించు తపోధనులను, స్వసంతానమువలెనే రాజ్యమందలి ప్రజలను ఒక్కరీతిగ రక్షించి పాలించుచుండుటచే వ్యక్తమగుచున్న యీతని పరాక్రమము, ఆర్తరక్షణపరాయణత్వము, ప్రజాహితైక జీవితత్వము, ధర్మపరత మొదలగు విశేష గుణములచే విక్రమాగ్నిమిత్రులకంటె నీతఁడు హైందవ క్షాత్రధర్మమునకు ఆదర్శభూతుఁడై వెలయుచున్నాఁడు.

ఈ నాటకత్రయమందు నాయకుల క్షాత్రధర్మపరిపాలనవిషయముననేకాక నాయికానాయకుల ప్రణయ విషయమునఁగూడఁ గొంతభేదము కలదు. తనకంటఁబడకుండ దేవిచే రహస్యముగ రక్షింపఁబడుచుండిన యొక కన్యను మోహించినవాఁ డగుటచే నగ్నిమిత్రుఁడు యితరులకుఁదెలియకుండఁగ నాకన్యను దనకుఁగూర్చుటకుఁ గావిదూషకు నభ్యర్థింపవలసినవాఁ డయ్యెను. ఈనాయకుఁడు చిత్రగతయగు నాయికను జూచి మోహము కలవాఁ డయ్యెనేకాని యామెను జేపట్టనచ్చునా యను సందేహమైనఁ గలుగలేదు. విదూషకుఁ డీనాయికానాయకుల సమాగమము సమకూర్చినపుడెల్ల నిరావతి ప్రత్యక్షమగుచు వీరి విస్రంభభాషణములకు భంగము కలిగించుటయు, నీతఁ డామెవలని భయముచే నేదోరీతి నొకబొంకు బొంకి యప్పటికిఁ దప్పించుకొనుటయుఁ దటస్థించును వచ్చినది. ఇచ్చటనాయిక కేవలము పరతంత్రయగుటయు, నామెను జేపట్టుటకు నాయకునకు స్వాతంత్ర్యముగాని ధైర్యముగాని లేకుండుటయు, నీతని రహస్యతంత్రములను

దేవి తెలిసికొని నాయిక నీతనికంటఁబడకుండ బంధించియుఁ దుదకు లాభము లేదని యెంచి యామె నీతని కిచ్చి వివాహ మొనర్చుటయు, నీ నాటకమందలి నాయికానాయకుల ప్రణయపద్ధతియై యున్నది. విక్రముఁడుగూడ నూర్వశిని ప్రేమించి యామెతోఁ గూడియుండుటకు దేవివలనిభయము కలవాఁడై తనవిరహవేదన నామెకుఁ దెలియకుండఁ గప్పిపుచ్చినవాఁడే యైనను ఆతఁడు వలచినస్త్రీ దేవియధీనమందు లేకుండుటచే నామెతోడి సమాగమమునకుఁగాను రహస్యతంత్రములను బన్నవలసిన యవసరము లేకపోయినది. ఇచ్చట దేవియు నీతనిమనం బన్యాసక్తంబని గాలికిఁ గొట్టుకొనివచ్చి తన చేతంబడిన యూర్వశీలేఖాదులచే నిశ్చయముగఁ దెలిసికొని రోషకషాయితమనస్కయై విక్రముని యనునయంబులను లక్ష్యపెట్టక వదలించుకొని పోయిన దైనను దుదకుఁ బశ్చాత్తప్తయై ప్రియప్రసాదనవ్రతమను మిషచే మరల నాతని చెంతఁజేరి "అద్యప్రభృతి ఆర్యపుత్రో యాం స్త్రియం కామయతే, యా ఆర్యపుత్రసమాగమప్రణయినీ తయాసహాఽప్రతిబంధేన వర్తితవ్యం" అని చెప్పిపోయినది. ఇట్లే దేవి తనకోపముచే నాతనిమనసును త్రిప్పలేకుండుటను దెలిసికొని తానే మఱియొకస్త్రీని ప్రేమించుట కాతనికి ఉత్తరవిచ్చి మాట దక్కించుకొన్నది. రాజును ఆమె యెదుట "నాహం పున స్తదా త్వయి యథాహి మాం శంకసే భీరు" అని తానన్యాసక్తమనస్కుఁడు కానట్లుగాఁ జెప్పుకొనుచు నామె తనచెంతనుండి మరలినతోడనే "అపి నామోర్వశీ.

"గూఢం నూపురశబ్దమాత్రమపి మే
కాంతం శ్రుతౌ పాతయేత్,
పశ్చా దేత్య శనైః కరోత్పలవృతే
కుర్వీతవా లోచనే,
హర్మ్యేఽస్మి న్నవతీర్య సాధ్వసవశా
న్మందాయమానా బలా
దానీయేత పదాత్పదం చతురయా
సఖ్యా మమోపాంతికమ్"

అని యూర్వశిరాక కూటలూరుచుఁ గూర్చుండెను.

ఈనాయిక పరాధీన యగు కన్యగాని లేక తల్లిదండ్రుల యధీనమం దుండిన యొకయువతి గాని కాక స్వైరిణియగు దేవవేశ్య యగుటచేఁ దనప్రియుని వెదకికొనుచుఁ దానేవచ్చి యీసమయముకనిపెట్టి వెనుకనుండి యాతనికన్నులు మూసినది. విక్రముఁడును దేవియెదుట చెప్పినమాటలను త్రోసిపుచ్చి తనప్రియురాలిని వల్లనిస్పర్శచే గుర్తించి ప్రియోక్తులఁ బల్కుచు నంతఃపురముఁ జేర్చినాఁడు.

ఇఁక శకుంతలాదుష్యంతుల ప్రణయమందలి విశేష మేమనఁగా నది మొదటినుండియు ధర్మనిష్ఠంబే కాక ధర్మబద్ధం బైయుండెను. కావుననే వీరియనురాగము హిందూదాంపత్యమున కాదర్శభూతంబగుచున్నదని చెప్పఁ దగియున్నది. పైరెండుకథలయందును గాళిదాసు నాయికానాయకుల యనురాగబంధముయొక్క పటిమను జూపినాఁడు. అచ్చట ధర్మచింతకే ప్రసక్తి కలుగలేదు. ఈకథయందన్నో యట్టియనురాగము ధర్మబద్ధంబై దాంపత్యనిష్ఠ మగుచో నద్దానికిఁ గలుగు పవిత్రతావిశేష మిట్టిదని వ్యక్తపఱచినాఁడు. ధర్మప్రేరితముగ నాత్మనిగ్రహ ప్రకటనమున కవకాశము కల్పించియున్నాఁడు. కావుననే యింద్రియలోలత్వమునకుఁ జిక్కి రాజ్యభారమునుగూడ వహింప నిచ్చగింపని నాయకులతోఁ గూడిన తక్కిననాటకములకంటె నీశాకుంతలమే కాళిదాసుని బుద్ధిపరిపాకముయొక్క యౌన్నత్యమును సూచించుచున్నదని చెప్పఁదగియున్నది. ఆశ్రమవృక్షములకుఁ జెలులతోఁగూడి నీరు వోయుచున్న శకుంతల యవ్యాజమనోహరంబగు శరీరంబును, దల్లావణ్యాదికమును జూచినతోడనే దుష్యంతునిమనమున కొకవిధమగు నభిలాష పొడమినది. వెంటనే కణ్వాశ్రమమునుండి యామహర్షి కుమార్తెయని చెప్పఁబడినయీమె బ్రాహ్మణకన్యయే యైయుండవలయుఁ గావున క్షత్త్రియుఁడగు తనకుఁ బరిగ్రహణయోగ్య కాదని తలంచి తనమనోవృత్తి నడ్డగించెను. కాని యార్యంబగు తనమనం బామెయం దభిలాష గలదగుటచే నామె తప్పక క్షత్త్రపరిగ్రహయోగ్యయే కావచ్చునని తనయంతఃకరణ ప్రవృత్తినిబట్టి నిశ్చయించెను.

"సతాంహి సందేహపదేషు వస్తుషు ప్రమాణమంతఃకరణప్రవృత్తయః"— పిమ్మట నామెజన్మవృత్తాంతమును, ఆజన్మాంతము నీమె బ్రహ్మచర్యవ్రతము జరుపవలసినదో

లేక యనురూప వరప్రదానమునఁ గణ్వున కిష్టము కలదో యనువిషయము నాతఁ డామెచెలికత్తెల నడిగి తెలిసికొనెను. అట్లు తెలిసికొనినపిమ్మటనే తనమనంబు నామెపై లగ్నము చేసెను. తనహృదయప్రార్థనము వ్యర్థము కాదని నిశ్చయించుకొనెను. శకుంతలయు నాతనిఁ జూచినప్పటినుండియు 'నేమి? నామన మాశ్రమవాసమునకు విరుద్ధమగు వికారమునకు లోనగుచున్నది. "కింను ఖల్విమం ప్రేక్ష్య తపోవనవిరోధినో వికారస్య గమనీయాస్మి సంవృత్తా" అని సాశ్చర్యముగ వితర్కించుకొనసాగెనది. రాజునెదుట తన చెలికత్తెలు తద్వివాహవిషయము ముచ్చటించగా దానుపోయి వీరి యసంబద్ధప్రలాపములను గౌతమి కెఱింగించెదనని బెదరించి పోఁబోయినది. తాను విరహానలతప్తయై శైత్యోపచారముల నపేక్షించుచున్నను "హలా కిమన్తఃపురవిరహపర్యుత్సుకస్య రాజర్షే రుపరోధేన" అని యాతనిస్నేహమును శోధింపఁజొచ్చినది. రాజునొద్ద నేకాంతముగ విడిచిపోయిన చెలుల ననుగమింప నుద్యమించుచున్న యామెను దుష్యంతుఁడు నిరోధింప "పౌరవ! రక్ష వినయం, మదనసంతప్తాఽపి నఖల్వాత్మనః ప్రభవామి"—అని యాతని నివారించుచు తాను దనతండ్రియధీనములో నున్నదగుటచే నాతనియనుమతి లేకయే స్వతంత్రించుట కొప్పుకొనలేదు. తుదకు రాజామెకు బూర్వగాథలను దెలిపి క్షత్రియకన్యలకు స్వయంవరస్వాతంత్ర్య మున్నదని నచ్చఁజెప్పి గాంధర్వవివాహమున కొడంబఱచెను. ఈవివాహము వీరి యనురూపదాంపత్యమును గూడ కణ్వమహాముని సమ్మతిని బడయుటయే కాక యాతని యాశీర్వాదమునుగూడఁ బొందినవి. పిదపఁ గణ్వుఁడే యామెను భర్తయగు దుష్యంతునియొద్దకుఁ బంపుటకు గౌతమితోడను మఱియిద్దఱు శిష్యులతోడను ప్రయాణము చేయించెను. కానియీయామె యూర్వశివలె గురుశాపహతయై యధోలోకమునఁ దననాయకునితోఁ గూడియుండుటకుగాముక్తాభరణ భూషితయై నీలాంశుక పరిగ్రహముకల యభిసారికావేషమును ధరించి సంధానకర్త్రియగు చెలికత్తెయతోఁ గూడిబయలుదేఱలేదు. శకుంతలాప్రయాణసమయమునఁ బరిశుద్ధంబగు నాయాశ్రమమున నామె పవిత్రజీవితమునకుఁ దగినట్లుగా కణ్వమహాముని ప్రభావాతిశయంబున,

"క్షౌమం కేనచి దిందుపాండు తరుణా
    మాఙ్గల్య మావిష్కృతం
నిష్ఠ్యూత శ్చరణోపభోగ సుభగో
    లాక్షారసః కేనచిత్,
అన్యేభ్యో వనదేవతాకరతలై
    రాపర్వభాగోత్థితై
ర్దత్తా న్యాభరణాని తత్కిసలయో
    ద్భేదప్రతిద్వంద్విభిః."

ఒకవృక్షము పట్టుబట్ట నిచ్చినది; మఱియొకటి చరణముల కలవరించుకొనుటకు మాంగల్యసూచకమగు పారాణి నిచ్చినది ప్రస్తుతము నాకాలమునఁ బ్రబలుచున్న నవనాగరకత యిప్పటితెల్లని మల్లుపంచెలను అంతకంటె స్వచ్ఛతరంబులగు జనులవసనంబులను రాగయుక్తంబులై పోవునని కాఁబోలును యీ లాక్షారసలేపనమును దూరాపాస్తముగాఁ జేయఁదొడఁగినను కాళిదాసుమాత్రము దీనిని మాంగళ్యసూచకముగనే యెంచియుండుటచే నీయాచారమునకు సుమారు రెండువేలయేండ్లకంటె నెక్కుడు వయస్సేయున్నట్లు మనకుఁ దెలియవచ్చుచున్నది. ఇట్టి వనదేవతాదత్తంబులగు మఙ్గళవస్తువులను ధరించి ఋషికుమారులచే ననుగమ్యమానయై కాశ్యపునిచే నత్తవారింటికి నంపఁబడుచున్న శకుంతలను, పైఁజెప్పఁబడినరీతిని యభిసారికావేషము గ్రహించి సహచరీసహాయయై ప్రియుని వెదకఁబోవుచున్న యూర్వశిని మన మనోముకురంబునఁ బ్రతిఫలింపఁజేసి చూచినచో నేనాయిక హైందవధర్మంబుల కాదర్శభూతం బగుచున్నదో యెవరు కాళిదాసుని పరిణతబుద్ధిచేఁ జిత్రింపఁబడియుండునో మనము సులభముగా గ్రహింపఁగలుదుము.

కాళిదాసునినాటకకళ పరిపక్వము నొందిన కొలఁది యాతనినాటకముల విదూషకునిచర్యలు నాతఁడు నాయకుని కామతంత్రమునఁ జేసిన సహాయమును తగ్గిపోవుచుండుటేకాక నాయకుల ప్రణయతంత్రములకు వీరిపెద్దభార్యలొనర్చెడి భంగపాటును తగ్గుచువచ్చెనని చెప్పఁదగియున్నది. అగ్నిమిత్రునివలె విక్రమునకుఁ బ్రియాసమాగమవిషయమున నంతగా విదూషకునిమీఁద నాధారపడవలసిన యవసరము లేకపోయినది. ఇక శాకుంతలమునందు విదూషకుఁడు నాయికానాయకుల సమాగమమున

కెట్టిసహకారియుఁ గాలేదు సరిగదా! దుష్యంతుఁడు తనప్రణయకార్యము నాతనియపేక్ష లేకయే నిర్వర్తించుకొనెను. విదూషకుని కీప్రణయ వ్యాపారమునఁ బ్రసక్తిలేకుండఁ జేయుటచేతనే యాతఁడు కథాప్రవృత్తికి (development of the Plot) తోడ్పడునట్లీ మహాకవి యిందేర్పఱచినాఁడు. మఱియు నిందు రాజభార్యయగు వసుమతి యంగుళీయకము దొఱకినప్పటినుండియు రాజునకుఁ గలిగినయస్వస్థతను విని శంకితమనస్కయై యుండి చతురిక రాజుకై తీసికొనిపోవుచున్న వన్నెలపెట్టెను దానే తీసికొనిపోయి యిచ్చెదనని బలవంతముగా లాగికొని రాజుచెలియలకు గనిపెట్టనలెనని బయలుదేఱినదైనను బ్రతీహారి చేత నొక కాగితముఁ బట్టుకొని రాజునొద్దకుఁ బోవుమంత్రులను జూచి రాజకార్యమునకు భంగము కలుగునేమో యనుభయముచే వెనుకకు మఱలిపోయినది. ఇది వసుమతి సమయజ్ఞతనేకాక దుష్యంతునకు రాజధర్మనిర్వర్తనమందుఁ గల విశేషాదరమును సూచింపుచున్నది. ఇట్లీనాటకమున దేవి నాయకుని ప్రణయకార్యములకుఁ గలిగించిన భంగ మేమియు లేదు. నాయకుఁడును నామెకు భయపడి బొంకవలసిన యవసరము లేకపోయినది. ఇట్లీశకుంతలాదుష్యంతుల ప్రణయకథ తక్కిన రెండునాటకములకంటె నున్న తారతమ్యంబుల నెలకొల్పునఁ గాళిదాసుని బుద్ధివికాసముయొక్క పరిపూర్ణతకుఁ దార్కాణంబగుచున్నది.

ఇఁక నీశాకుంతలమందే యాతని కళాచాతుర్యము గూడ పరిపూర్ణతను బొందెననుటకు నొకటిరెండు నిదర్శనములు చాలును. మాళవికాగ్నిమిత్రమునఁ గథాప్రవృత్తియంతయుఁ జాలవఱకు విదూషకునిమీఁదనే యాధారపడినట్లు కన్పట్టక మానదు. అగ్నిమిత్రుఁడు చిత్రగతయగు మాళవికను జూచినదాది దేవియనుగ్రహముచే నామెను చేపట్టువఱకు విదూషకుఁడు పన్నినపన్నుగడల కనుకూలంబుగ నడమకొనుచు నాతఁడు త్రిప్పినట్లెల్లఁ దిరుగుచు వచ్చెను. విక్రమోర్వశీయమునఁ గథయంతయు నొకఁడు త్రిప్పినట్లు తిరుగకుండుటయేకాక యందలి కథాసంధులు పైదానియందునకంటె విశేషమైన పుష్యముతో నమర్పఁబడియున్నది. విక్రముఁ డూర్వశిని రక్షించుటచే నింద్రుని బహుమానమునకుఁ బాత్రుఁడయ్యెను. ఈసందర్భమున నూర్వశికి విక్రమునియందుఁ గలిగినయనురాగము భరతమునిశాపమునకుఁ గారణముగాఁగ నింద్రునికి విక్రమునియందుఁ గలిగిన యాదరమే పైశాపమును నూర్వశీవిక్రముల మనోరథసిద్ధికిఁ గారణ మగునట్లు మార్చివేసినది. మఱియొక విశేష మేమనఁగా నీశాపమునందే, లేక శాపావధియందే యుత్తరకథకు వలయుబీజము లిమిడియున్నవి. ఎట్లనఁగా నీశాపావధిని గూర్చిన జ్ఞానమే యూర్వశి తన కుమారుని చ్యవనఋష్యాశ్రమమున విడిచివచ్చుటకు హేతువై పంచమాంకమున నాయువునుగూర్చినకథకు దారితీసినది. మొత్తముమీఁద నీకథాచక్రమంతయు తరువాత శాకుంతలమందువలెనే యొకశాపమనుకీలునందు తిరుగుచున్నదని చెప్పవచ్చును.

శాకుంతలమునఁ గణ్వమహాముని శకుంతలాప్రతికూలదైవమును శమింపఁజేయుటకుఁగా సోమతీర్థమునకుఁ బోఁదలఁచి పర్ణశాలయం దామె నతిథిసపర్యకై నియోగించి వెళ్లుటయే నాయికానాయకుల సమాగమమునకును వారి పరస్పరానురాగమునకునేకాక తన్మూలమున దుర్వాసుని శాపమునకుఁగూడ మార్గము నేర్పరచియే పెట్టినది. ఋష్యాశ్రమములయందు నతిథిసత్కారములకుఁ గల ప్రాముఖ్యము, దూర్వాసునికిఁ గలముక్కోపితనము, కణ్వునిచే నాశ్రమమున నతిథిసత్కారమునకుఁగా నియమిత యయ్యును అనురాగావిష్టచిత్తయగు శకుంతల తనధర్మముపట్ల నలసత్వము వహించుటయు నివియన్నియు శాపమున కనువగు పరిస్థితులను గల్పించినవి. ఈశాపకీలక మీకథాచక్రమునకేకాక నాటకచక్రమునకుఁ గూడ నట్టనడుమనే (అనఁగా నేడంకములుగల యీ నాటకమున నాల్గవయంకము మొదటనే) యమర్చి యీ మహాకవి కథాచక్ర మెంతరమ్యముగనో త్రిప్పుచున్నాఁడు. అయిదంకముల విక్రమోర్వశీయమునను మూఁడవ యంకమున నట్టనడుమనే పొందుపఱుపఁబడినది. దీనియందుఁ గథాప్రవృత్తిమాత్రమునకే తోడుపడిన యీశాపము శాకుంతలమునఁ బాత్రపోషణమునకును రసోత్కర్షకును గూడ సహాయమును జేసినది. లోకమున వ్యాసుని దుష్యంతునకు (ననఁగా భారతమందలి దుష్యంతునకు) వచ్చిననిందను దొలగించి యిందలినాయకుని ధీరోదాత్తలక్షణసమన్వితుఁడగు నుత్తమనాయకునిగాఁ జేయుటకు

గాను గాళిదాసు శాపసహాయమును గొనినవాఁ డయ్యెను. దూర్వాసుఁడు శకుంతలకు నిచ్చినశాపము దుష్యంతుని యందు సంక్రమించి పూర్వగాథావిస్మృతిరూపమునఁ బరిణమించినది. శాపహతుఁడగుటచే శకుంతలయెడఁ గావించిన యన్యాయమువలన నీతఁడు గళంకితుఁడు కాఁడు. ఇట్లు శాపము నాయకునిస్వభావమును బోషించి సమర్థించుచుండ శాపవిమోచనకారణముఁ గథాప్రవృత్తికిఁ దోడ్పడుచుండును. ఈకారణ మభిజ్ఞానాంగుళీయకము శకుంతలభర్తృగృహమునకుఁ బోవునపు డామె చెలికత్తెలు శాపవృత్తాంతము చెప్పినచో నామె దుఃఖించుననియో లేక తచ్ఛాపపరిహారకారణంబగు నంగుళీయకమునే భద్రముగా నామె కిమ్ముచున్నప్పుడు మరల శాపవృత్తాంతప్రసంగ మనవసరమనియో తలంచి యేమియుఁ జెప్పక భర్త తన్ను గుర్తింపనిచో నాయంగుళీయకమును జూపుమని యిచ్చిరి.

"యది నామ రాజా ప్రత్యభిజ్ఞానమంథరో భవేత్ తదా ఏతదంగుళీయకం దర్శయ"

కాని విధివశమున నీమె యుంగరమును గోల్పోవుటయు, నద్దాని గుర్తింపకుండుటయు నిందలి నాయికానాయకులవియోగమునకుఁ గారణమై కథాప్రవృత్తికిఁ దోడ్పడుచు రాజు ధర్మశీలత్వమును వెల్లడించినది. ఈ యభిజ్ఞానాంగుళీయకమే మరల ధీవరునిమూలమున దుష్యంతునిచేతఁ బడినదై శకుంతలాపరిణయగాథ నాతని స్మృతిపథమునకుఁ దెచ్చి యీనాటకమున విప్రలంభశృంగారరసము నుద్వేలము గావించుటకుఁ దోడ్పడినది. మఱియు నీయభిజ్ఞానదర్శన మైనపిమ్మట పశ్చాత్తాపదోదూయమానుఁడగు నాయకునకును, భర్తచేఁ దిరస్కృతయైనను పతిదైవతయై "పరిధూసరితవస్త్రయు, నియమక్షామముఖియు, నేకవేణియునై విరహవ్రతమును ధరించుచున్న" నాయికకును మిగుల పవిత్రవంతమును బుణ్యవంతమును నగు మారీచాశ్రమముననే పునస్సమాగమమును గల్పించి కవి యీకథానిర్వహణము నతి హృద్యంగమముగ జేసినాఁడు.

విక్రమోర్వశీయమందలి కథానిర్వహణము నద్భుతంబైనను ఇంత ఉన్నతపవిత్రభావోత్తేజకంబుగఁ గన్పడదు. కాని వీరి సమాగమమునకు శాకుంతలమునందు వలెనే వీరికుమారుఁడే సన్నిహితకారణ మయ్యెను. ఈ కుమారుల సత్త్వోత్కర్ష వాక్క్రీడాదికముచేతనే స్పష్టమగుచున్నది. కాని సర్వదమనునికంటె నాయువు పెద్దవాఁ డగుటచే నీతనిబాల్యచేష్టలకంటె భక్తిభావమే మన మనముల నెక్కుడుగ నాకర్షింపఁగలదు. సర్వదమనుఁ డన్ననో తనబాల్యచేష్టలచేతను అవ్యక్తమధురములగు ముద్దుమాటలచేతను, వాత్సల్యభావోత్కర్షకుఁ గారకుఁడై అచ్చట దుష్యంతుని హృదయముతోపాటు మన హృదయములఁగూడ కరిగించివేయుచున్నాఁడు.

కావున నిట్లు పరిశీలించిచూడఁగ నీమహాకవి కాళిదాసు మాళవికాగ్నిమిత్రరచనచే నాటకకళయందుఁ గొంతయభ్యాసముఁ జేసికొని పిదప విక్రమోర్వశీయమునఁ గొంత యపూర్వత గనఁబడునట్లుచేసి తనప్రతిభను సూచించుచు నందుఁ దన్మూలమున నుత్తమనాటకమునకు వలయు పరికరమునంతను గూర్చిపెట్టుకొని వానినేమరలఁ దీసికొని శాకుంతలకథయం దమర్చి దిద్ది వంకలుదీర్చి సానపెట్టి మెరుగుతోమి తుదకు దానిని సంపూర్ణప్రభాభాసమానంబగన ట్లొనర్చినాఁడోయని తలంపఁదగియున్నది.

చింతాసమాశ్వాసము

"గాంధిభక్తుఁడు"

"మతయుగ మంతరించె; ననుమానములయ్యెఁ దదీయసత్యముల్;
వ్రతనియమాదులెల్లఁ గడువ్యర్థములై కనుపట్టె; హేతుస
మ్మతియె శరణ్యమయ్యె భువి, మాదృశముగ్ధజనాళి కింక నే
గతి?" యని నెమ్మనంబు కలఁగంబడఁ జొచ్చె ననేకచింతలన్.

గీ. కోటివిద్యలు గఱచుట కూటికొఱకె, జ్ఞానినై ముక్తివడయుట కల్లమాట
యెన్నియుక్తులు మోసముల్ పన్నియైన, ధనము నార్జింపఁగలుగుట ధర్మ మిలను.

క. దైవము మానుషకల్పిత, భావమె, సౌందర్య ప్రేమ భంగులు కవితా
జీవనపథములె నీతులు, కోవిదలోభులు నటించు కుత్సితవిధులే.

సీ. "ఇహభోగములకు వేఱె స్వర్గమును లేదు; భుక్తికి వేఱైన ముక్తి లేదు;
ప్రకృతిశోధనకు వేఱొకశాస్త్రమును లేదు; హేతురీతికి వేఱు నీతి లేదు;
యంత్రసాధన వేఱు మంత్రం బొకఁడు లేదు; యుక్తిపేర్మికి వేఱు శక్తిలేదు;
స్వార్థంబునకు వేఱు సత్య మొక్కఁడు లేదు; విత్తంబునకు వేఱు వేల్పు లేదు;
మతము ధర్మంబు పుణ్యమన్ మాటలెల్లఁ, బ్రాఁతకాలపు ఛాందసుల్ వడినభ్రమలె;
వినుఁడు నిజ" మంచునవయుగవేదఘోష, మొఱసె వీనుల దుందుభుల్ మ్రోయు కరణి.

శా. ఆరావం బతిఘోరబాణవిసరంబట్టుల్ మదీయశ్రుతి
ద్వారంబుం బెకలింపఁ, జిత్త మవశత్వంబొందెఁ; త్రైలోక్యసం
హారారంభముభంగిఁ దోచెఁ, బ్రళయవ్యామోహసంఛన్నమై
క్రూరార్తిన్ జగమెల్ల దీనగతి నాక్రోశింపఁగా నయ్యెడన్.

శా. కర్ణానంద మొనర్చె, గాఢతిమిరాక్రాంతత్రియామన్, బ్రభూ
తార్ణోరాశి ప్రచండవాత జనితోగ్రాకారకల్లోలమై
జీర్ణం బొందఁగ, నౌక నావికునిదృష్టిన్ దీర దీపద్యుతుల్
వర్ణాతీతముదంబు గూర్చుక్రియ, దివ్యశ్రావ్యసంగీతికల్.

క. ఊహింక నీవను చింతా,త్రాణముగ; స్మరింపు, 'ధర్మభంగికి నెందే
నైరమగునపుడు, చేసెద,వతారంబెత్తు నను, ఏమహనీయవచనముల్.

ఉ. ధర్మముఁ బ్రోవ, నీతిమతతత్త్వవితానిక నెత్త, భూరిస
త్కర్మల మానవోద్ధరణ కంకణమూనఁ, బురోభివృద్ధికిన్
ధర్మపథంబు స్వార్థ విరహితయు శాంతియుత ప్రవృత్తియుం
ధర్మిలిఁ జాటు, భూమి నుదయంబయినట్టి మహాత్ముఁ గానరే?

సీ. జననమొందిన ధరించు తన సత్యవియతి హరిశ్చంద్రసముఁడునా నొప్పువాఁడు;
ఘనతరానందజలధిఁ జెలఁగిన చైతన్యభక్తిచేఁ, బ్రహ్లాదకల్పుఁడై పరఁగువాఁడు;
స్వార్థవిరతి, నహింసామహావ్రతరతి, నభినవబుద్ధుఁడై యడరువాఁడు;
ఇతరజనానవసరత నవ్యాజశత్రుమిత్రుఁడై క్రీస్తు నాఁ గ్రాలువాఁడు;
దురిత భూయిష్ఠహింసాత్మధరణి నరక, మమృతశీలాభ్రగంగచే ననురతలము
గా రచనపూన్చి, నవ్యభగీరథుండు; భరతఖండపు మహాపుణ్యఫలము గాంధి.

సీ. దక్షిణాఫ్రిక భారతక్షేమదీక్షుఁడై, ఇడరానియిడుములఁ గుడిచినాఁడు;
కైరచాంపరనార్తకార్మిక రక్షార్థ, మరిది యాత్మబలంబు నెరపినాఁడు;
సత్యాగ్రహాశ్రమ స్థాపనాచార్యుఁడై, వినుత సేవకకోటిఁ బెనిచినాఁడు;
అహితాసహాయోద్య మాద్భుతనాథుఁడై, సాత్త్వికసమరంబు జరపినాఁడు;
ఘోరహింసామయాహవ క్షుభితభూమి, నలఘుఖడ్గ శతఘ్నికా బలముకన్న
సారతర మాత్మబలమంచుఁ జాటి నాఁడు; గణుతిసేయంగ సాధ్యుఁడే గాంధిహాని?

సీ. అవలోకనము సేయ నల్పతనుఁడయ్యు, వీరశేఖరుఁ డంచుఁ బేరువడసెఁ;
గరకృత కర్కశకౌపీనధారియై, నాగరక విధాతృనాముఁ డయ్యె;
రాట్నచక్రనిరంతరప్రయోగార్థియై, నవజగన్నిర్మాతనాఁ జెలంగె;
భయదకారాగార బందీకృతుండయ్యు, భువనైక సుగుణవిభూతి మెఱసె;
రుగ్మతాధీన మృదుశరీరుండె యయ్యు, లోకపరహితనిష్ఠమై స్వీకృతాతి
కఠిన దీర్ఘోపవాససంకల్పుఁడయ్యెఁ; గలితమోహారఘృణి గాఁడె గాంధితరణి?

క. 'అప్రతిభుఁడ; మందుఁడ; జ్ఞానప్రభ లేశ మెఱుఁగ; నహి నాకడ మహానీ
యప్రకృతి' యను; నయినధర్మప్రవణత గాంధి యపరరాముఁడు గాఁడే?

ఉ. 'కాదె యరణ్యరోదనసఖంబు మహాత్మునిబోధ మీ భువిన్ !
కాదె మహాత్ముచాగ మిలఁ గాననచంద్రికలీల ' యంచు దు
ర్వాదము లాడఁబోకు; తిరం బిది నమ్ము; మహాత్మమార్గమే
ప్రోది వహింపఁగాఁ గల దపూర్వసుఖోత్తమ ధర్మవంశమై.

సీ. ఆత్మ శాట్నికృత దివ్యాంబరశోభియై, భారతలక్ష్మి పెంపారఁ గలదు;
అన్యోన్య ప్రీతచిత్తాత్మజమై యుండి, యాజనని స్వరాజ్య మందఁగలదు;
నీతికోవిద మహనీయ సనాథమై, మనుజమండలి శుభం బెనయఁగలదు;
భువిఁ బశుశక్తి యభూత కల్పముగా న,హింసయె ధర్మమై యెసఁగఁగలదు;
బహువిధాసంఖ్య నవయుగ ప్రాణికోటి, సమయవేణీగతంబయి సమసిపోన,
బుద్ధ మహమదు క్రీస్తు రాములను బోలి, గాంధి పరదైవమై పూజఁ గాంచఁగలఁడు.

క. కావున నమ్మహనీయు భవ,ద్భావవిలోకన మొనర్పు; పాసెడి సంతన్
నీవగపని యాదివ్యా,రావము వలుకంగ, మది కరంబుఁదలిర్పన్.

శా. కాంచన్ మానసనేత్ర ముజ్జ్వల శుభాకారున్, మహాజ్ఞానదీ
ప్తాంచద్దివ్య మనోహరాననుఁ, గృపార్ద్రాపాంగు, మోహానిలా
చంచద్భవ్యపవిత్రశీలు, విలసచ్ఛాంతిస్వరూపాత్ముఁ, బ్రా
పంచాతీత విలక్ష్య దివ్య సుషమాప్రద్యోతనున్, గాంధినిన్.

సీ. విష్ణు హస్తంబుతో వియ్యమాడెడు కేలఁ, జక్రప్రయోగంబు జరగుచుండ,
శంభుమధ్యంబుతోఁ జదురాడు కటిసీమఁ, గౌపీనచేలంబు గ్రాలుచుండఁ,
చతురాస్యకాంతితోఁ బ్రతివచ్చుమోమున, విమలసుందరవాణి వెలయుచుండ
నమృతవాహినులతో సమమైన కన్నుల, దరహాసవీచికల్ దనరుచుండ,
ఘనవిగత సత్య భానుండు గ్రాలినట్లు, శాంతరసమయ పూర్ణిమాచంద్రు లీలఁ
గరుణ రూపంబు చేకొన్నకరణి, నున్న, గాంధిఁ బొడగంటిఁ; జింతాబ్ధిఁ గడవఁగంటి.

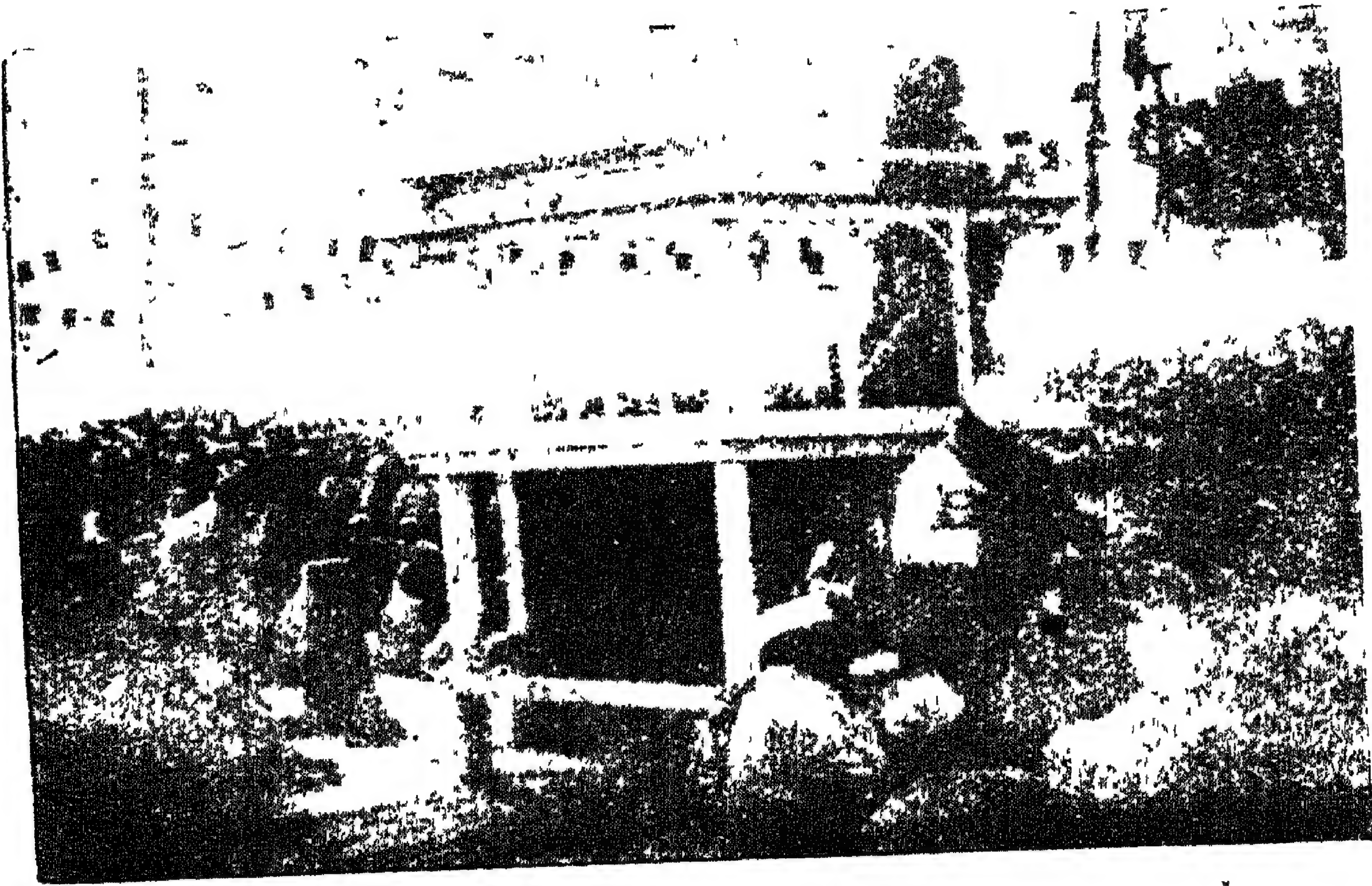
౧. [illegible]

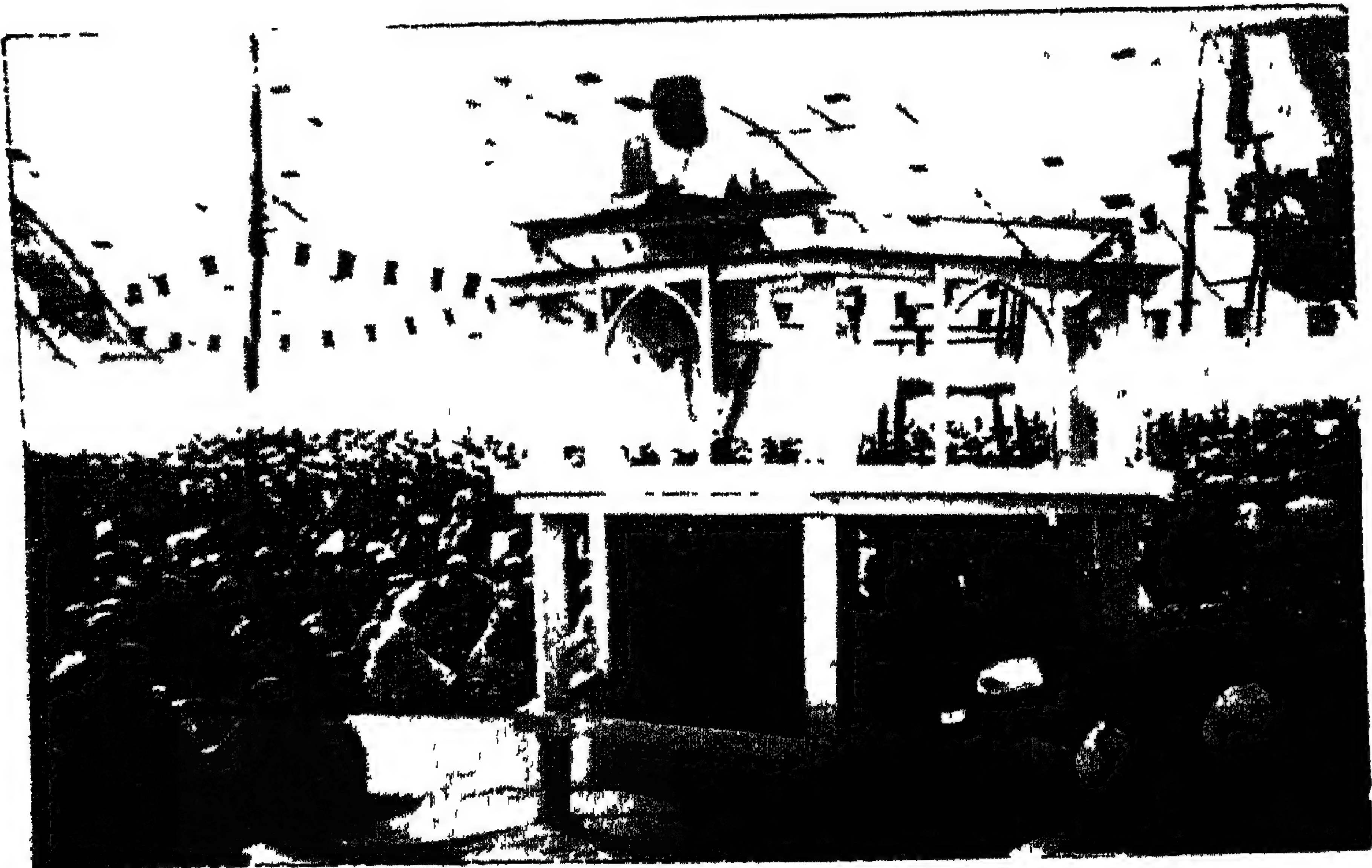
౨. జాతీయమహాసభామంటప సింహద్వారము

క్రోధన సం. మాఘమాసము

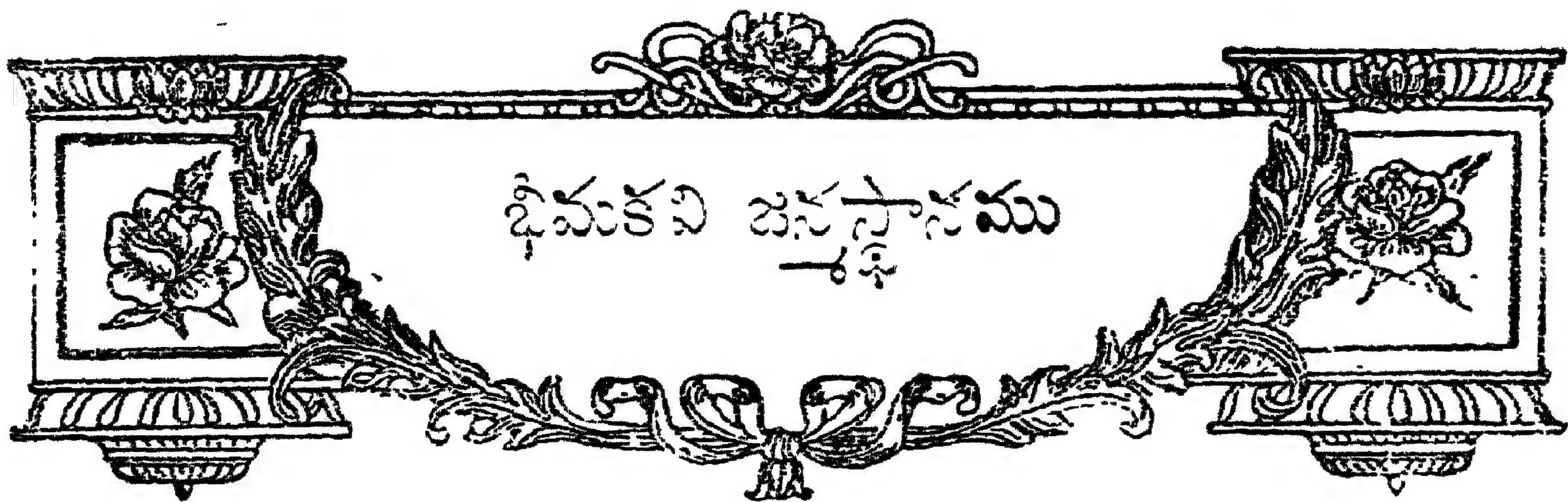
౪౦వ జాతీయమహాసభ - కాన్పూరు

౩. శ్రీమతి సరోజినీదేవిగారు అధ్యక్షోపన్యాసము నొసగుట

౪. ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షులు డాక్టరు మురారిలాలుగారి స్వాగతోపన్యాసము కావించుట

కేశవరపు కామరాజు గారు

[వెనుకటి సంచిక తరువాయి]

ఇంక గవికాలమును గూర్చి యోజింతము :

"మ. ఘనుఁడన్ వేములవాడ వంశజుఁడ.... తెలుంగా
ధీశ! కస్తూరికా...... దానింపుర !"

అను పద్యమున తెలుంగాధీశ యను పాఠమును గల్పించి శ్రీ రామమూర్తిగారు భీమన నన్నయకుఁ బూర్వుఁడనియు, తెలుంగాధీశ యను పాఠమును గల్పించి శ్రీ వీరేశలింగం పంతులుగారు పదునాల్గవ శతాబ్దమువాఁ డనియు వ్రాసిరి. "ఈరెండు నసమ్మతములే" యని శ్రీ రామయ్యపంతులుగారు వ్రాయుచు వీరుగూడ యొప్పటను లేని కళింగాధీశయనుపాఠమును గల్పించి కాలనిర్ణయమునకుఁ గడంగిరి. శ్రీ రామయ్యపంతులుగారి ఖండనమున ముఖ్యాంశ మేమన తెలుంగాధీశ, తెలుంగాధీశ యనునవి దుష్టప్రయోగములుగాన కళింగాధీశ యనునది సాధుప్రయోగమని. తెలుంగాధీశ యనునది దుష్టప్రయోగము గానిచో కళింగాధీశ యనునది త్యాజ్యముగదా ? తెలుంగాధీశ యనునది యెంతమాత్రమును దుష్టప్రయోగము గాదు. (తెలుంగు + అధీశ) యని పదచ్ఛేదముఁ జేసి సంధియగుచో - తెలుంగధీశ - సంస్కృతసంధి యగుచో 'తెలుంగ్వధీశ' యగుఁగాని తెలుంగాధీశ కానేరదనిరి. వీరు దాని పదచ్ఛేదమునఁ బొరపాటు పడిరిగాని మిగత తర్కము సరియే. తెలుంగు + ఆధీశ యని పదచ్ఛేదముఁ జేసినచో తెలుఁగుసంధివలన తెలుంగాధీశయగును. చిన్నయసూరి బాలవ్యాకరణము, సంధిపరిచ్ఛేదము, ప్రథమ సూత్రము. 'అధీశ' ఏవ, ఆధీశః. స్వార్థమందు అణ్ ప్రత్యయము వచ్చినది పాణిని "తద్ధితేష్వచామాదేః" భట్టోజీదీక్షితులవారివృత్తి "ఞితి ణితి చ, తద్ధితే పరే, అచామాదే రచో వృద్ధిః స్యాత్." వరరుచివార్తికము "స్వార్థ ఉపసంఖ్యానమ్-త్రిష్టుభేవ త్రైష్టుభమ్." ఇంక లోకవిధమునను జూచినను ఆధీశయనునది సాధువే. ఆఙ్ + అధి + ఈశః = ఆధీశః. ఇట ఆఙ్, అధి, రెండును ప్రాదులు-ఉపసర్గలు. ఉపసర్గవృత్తియందు "ఏకేన ద్వాభ్యాం కృతానుపూర్వ్యా" యన నొకటిగాని, రెండుగాని, మూడుగాని యుపసర్గలుండవచ్చునని యున్నది. భీమన యుభయభాషాపండితుఁడు. దుష్టప్రయోగముఁ జేయని మాట వాస్తవము. తర్కవ్యాకరణపండితుఁ డగు శ్రీనాథుఁడుగూడ తెలుంగాధీశ యనియే ప్రయోగించినాఁడు.

శా. అక్షయ్యంబుగ సొంపరా యని తెలుం
గాధీశ, కస్తూరికా
భిక్షాదానము సేయరా సుకవిరాట్
బృందారక శ్రేణికిన్
దాక్షారామచళుక్య భీమవరగం
ధర్వాప్సరో భామినీ
వక్షోజద్వయ కుంభి కుంభములపై
వాసించు నవ్వాసనల్.

శ్రీ రామయ్యపంతులుగారు స్వపక్షవాద నిర్ధారణార్థము గల్పించిన కళింగాధీశయనుపాఠ మెంతమాత్రము సరికాదు. శ్రీనాథుఁ డంతిమదశయందు "రంభ గూడెఁ దెనుంగ రాయరాహుత్తుండు కస్తూరి కేరాజు ప్రస్తుతింతు" నని చెప్పియున్నాఁడు. "తెలుంగాధీశ కస్తూరికాభిక్షాదానము సేయరా" యని పైనవివరించిన పద్యమందుఁ జెప్పెను. దీనింబట్టిచూచె తెలుఁగురాజులు శ్రీనాథునికాలమునకును, గస్తూరికిఁ బ్రసిద్ధిఁజెందినవా రనుట స్పష్టము. భీమనయుఁ దెలుంగాధీశుని గస్తూరి నిమ్మని కోరెఁగదా ? శ్రీనాథునికాలపుఁ దెలుంగాధీశుఁ డొక

వ్యక్తియు, భీమనకాలపు తెలుంగాధీశుఁడు మఱియొక వ్యక్తియు గాని వీరల కిరువురకును సంబంధము గలదు. తెలుంగాధీశుఁ డనునది తెలుఁగుదేశపురాజును నర్థమున నొక బిరుదుగాని కొందఱనుకొనినట్లు వ్యక్తిపేరుగాదు. భీమనకాలపువ్యక్తి తెలుంగాధీశుఁడును, శ్రీనాథుని కాలపువ్యక్తి సాంపరాయని తెలుంగాధీశుఁడును. (సంపర అయనం యస్య సః=సంపరాయనః) సంపర రాజధానిగ నెవరికిఁగలదో వాఁడు సంపరాయనుఁడు. ఇతఁడు మొదటిరాజు. (సంపరాయనస్య అపత్యం, పుమాన్ సాంపరాయనిః) సాంపరాయనునియొక్క కుమారుఁడు సాంపరాయని. ఇతఁడు రెండవరాజు. సాంపరాయని తెలుంగాధీశుఁడన సాంపరాయని కుమారుఁడు లేక మొగటిరాజు మనుమఁడు. గోదావరిమండలమున దాక్షారామమునకు సమీపమున సంపరయనుగ్రామము గలదు. శ్రీనాథుఁడు సంపరతెలుఁగుప్రభువులను పేరివారిలో మనుమని కాలపువాఁడును భీమన తాతకాలపువాఁడును నగుచున్నాఁడు. శ్రీనాథునకును భీమనకుమధ్య నొకతరము గలదు. శ్రీనాథుఁడు 1365 మొదలు 1445 వఱకు నుండెనని చాలమంది యభిప్రాయము. కాన తరమునకుఁ జరిత్రకారులందఱివలె ముప్పదివత్సరములు లెక్కచూచిన 1335 ప్రాంతమువాఁడు గావలయును. భీమనకాలనిర్ణయమునుజేయుటలో శ్రీరామయ్యపంతులుగారు గ్రంథస్థవిషయము లని రెండింటినిమాత్రము చర్చించిరి. అవి యెంత మాత్రము సమంజసముగ లేవు.

"కవిజనాశ్రయమున 10 యతులు గలవు. పెద్దన కృత కావ్యాలంకారచూడామణియందు 12 గలవు. అనంతునిఛందస్సున 24 గలవు. తఱువాతివారు కొందఱు 27 చెప్పిరి. అప్పకవి 41 చెప్పెను. కాన యతులసంఖ్య కాలక్రమమున వృద్ధియైనదిగానఁ దక్కువయతులుగల గ్రంథమైన కవిజనాశ్రయము ప్రాచీన"మని శ్రీరామయ్య పంతులుగారు నుడివిరి. పెద్దన్న యతులు 4 కాని 12 కావు. వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు 1909 సంవత్సరమున ముద్రించిన కావ్యాలంకార చూడామణి సప్తమోల్లాసము 30-వ పద్యమునఁ జూడుఁడు:

క. స్వరజులు వర్గజ లితరే
తరవర్గజ లనఁగ నేకతరజ లనంగా
బగసారు నిల్లు నాలుగు
విరుసఁ గనుంగొనవు వాని నెలయుం దలియన్.

శ్రీరామయ్యపంతులుగారి వాదప్రకారము పెద్దన కావ్యాలంకార చూడామణి ప్రాచీనము. విశేషించి వీరలు ముద్రింపించిన కవిజనాశ్రయమున 10 యతులున్నవిగాని 'క, మ' యను రెండుప్రతులలోనున్న (1) అభేదయతి, (2) వృద్ధియతి, (3) ఆదేశయతులను, ప యనుప్రతిలోనున్న (4) నిత్యసమాసయతి, (5) కాకుస్వరయతి, (6) హాళన్నయతి, (7) ప్రాసయతులను నేడింటిని పరిహరించినారు వీనింగలసి కవిజనాశ్రయకారునివి 17 యతు లగుచున్నవి. పెద్దన్నతరువాతి పద్యమున యచ్చుగమి పంక్తెండని చెప్పి యా పంక్తెండిటిని మూఁడు భాగములుగ విభజించెను.

(1) అఆఐఔలు 4 అకారవడి		స్వరజులు
(2) ఇఈఋౠఎఏలుౡ ఇకారవడి		
(3) ఉఊఓలు 3 ఉకారవడి		
చెరశి 12		

భీమన, అకార, ఇకార, ఉకారములనన్నిటినిగలిపి స్వరయతియని వాడెను. శ్రీరామయ్యపంతులుగారు పొరపాటునఁ బెద్దనస్వరజల మూఁడిటిక్రిందను, భీమనవి యొకటిక్రిందను లెక్కించినారు. పెద్దనయుదాహరణము లిచ్చినయంతర్భాగముల నన్నిటిని వేర్వేఱుగా లెక్కించినను 10 యతులగును గాని 12 కావు. ఆంధ్రపత్రిక క్రోధనసంవత్సరాది సంచికయందు నన్నయభట్టు భారతములోని యతులను శీర్షికక్రింద చిలుకూరి నారాయణరావుగారు, పెద్దన 12 యతులఁ జెప్పెనని పైనవ్రాసి పట్టికలో 11 మాత్రమే కనబరచుచుఁ బొరబాటునఁ బెద్దన చెప్పని వృద్ధి వళిని గూడఁ జేర్చినారు. అటులైనను 10-యతులేకదా! ఇది 'పంచపాండవుల నెఱుఁగనా మంచపుఁగోళ్లవలె ముగ్గురేకదా యని రెండు వ్రేళ్లుచూపి క్రింపనొకటి వ్రాసి' రను కథవలెనున్నది. శ్రీరామయ్యపంతులుగారు ముద్రింపక పరిహరించిన 7-యతులు తీసివేసి భీమనవి 10-యనియుఁ' బెద్దనవి యతఁడు చెప్పినట్లు నాల్గుగాక యుదాహరణము లిచ్చిన పదియు ననియు వాదముకొఱ కంగీకరించిన నిద్దఱి

యతులు సరిపోవుచున్నవి గాన పంతులుగారిసిద్ధాంత ప్రకారము వీరిద్దఱు సమకాలికులు గావలయును. పెద్దన విశ్వేశ్వరరాజునకుఁ దనగ్రంథమును గృతియిచ్చెను. ఆవిశ్వేశ్వరరాజు క్రీ. శ. 1304 ప్రాంతమువాఁడని త్రిపురాంతకేశ్వరస్వామిదేవాలయమున నొకకిశాసనాధారమువలనఁ గొందఱు నిర్ణయించిరి. కవిజనాశ్రయమున యతిప్రాసాధికారము (సంజ్ఞాధికారము)నం దీక్రింది రెండుపద్యములు గలవు.

ఉ. ద్వీపులఁ ద్రుంచి విశ్వజగతీపతి యయ్యె ప్రతాపరుద్రుఁ డా జంబూ
ద్వీపమునందు భూపులకు నిమ్ముగఁ జేయుటయుక్
ప్రసన్నమై......

కం. నీకరవాలము పాలై
నాకంబున కరిగి రాజనారాయణ! భూ
భూకాంతు లెట్టిపనినో
నాకవిభుప్రియముల కొలనపేక్షుఁడు లీలన్.

ఈరెండింటిని ప్రక్షిప్తములని ముద్రింపలేదు. పైని పెద్దనకు ముందువాఁడని శ్రీరామయ్యపంతులుగారియభిప్రాయముగాన "పెద్దన యాదేశమునకీ నీరెండింటిని యుదాహరణములుగ నిచ్చెను. పైవాన యాదేశమునని జెప్పలేదని వ్రాయించిరి. కాని క-ప యనుప్రతులలో నున్న యాదేశ పద్యములని ముద్రింపక పరిహరించి పైవాని దానిం జెప్పలే దనుట సాహసము. విశేషించి కవిజనాశ్రయము సంజ్ఞాధికారమునందలి 90,19,92 పద్యముల నేల పరిహరింపలేదో కారణ మూహ్యము. ఇవి కావ్యాలంకారచూడామణి సప్తమోల్లాసములోని 85,86,87, పద్యములు. పైన నుదాహరించినయనుపపత్తి వీని కెల్ల లేదు? మఱియు 'ప' యనుప్రతియందు ప్లుతయతికి లక్ష్యముగ భాస్కరరామాయణము యుద్ధకాండమందలి 41-వ పద్యము నుదాహరించెను.

ఉ. ఏ జనకాత్మజన్ బడసిర
యీశ్వరుకోసల రాముభార్యఁ జూం
డో జనులార, యద్దపద
రో సురలార, సరారికంచు నంబోజముఖాక్షి."

యుద్ధకాండ 84-వ పద్యమువఱకు హుళక్కిభాస్కరకృతము. దీనింబట్టిచూడఁ బమునాల్గవశతాబ్దమందలి హుళక్కిభాస్కరునికన్న నీతఁడు కావలయును. ముద్రితి కవిజనాశ్రయమున లేని యీక్రిందినాల్గుయతులను పైవాఁడ యుపయోగించెను.

(1) పేరియతి. (నామాఖండము.)

పై, వాన నాచెవి వినఁగఁ జెప్పితి తెలుంగాస్త్రీ!
కస్తూరికా ......

(2) అభేదయతి.

అప్పకవీయము 131-వ పేజి, పైవానచాటుధార
"పం. పైనపోణ గహ్వరాంతరమున
విష్ణువిక్రమము వజ్రిగజముల్

(3) వికల్పవిరామము.

అప్పకవీయము 137-వ పేజి, పైవానచాటుధార
"- హరకీటకం,నానాగణాధిరాముఁడేల
నైలము, వాని శిష్టిరేష్టికిన్"

(4) ప్రాసయతి.

కవిజనాశ్రయము 10-వ పేజి, 29-వ పద్యములో
ఉ. గోత్రములు ప్రసిద్ధప్రాంతములు మగణాది.

11-వ పేజి, 34-వ పద్యమున
ఆ. ... మహాహాముడకు యాగణాఖ్య

64-వ పేజి 14-వ పద్యమున
ఆ. ప్రాలు వెల్లుడేల నోరని నిలిపి యా.
....
చెప్ప విమలసీస మొప్పఁ గృతుల.

66-వ పేజి, 15-వ పద్యమున
ఆ. సలలితముగ నిట్లు పలసత్వదంబల
రకిక మైనదాన లెంగియుండ?
కవిజనాశ్రయాంకుఁ డవకలిసీస మి
ట్లాటుఁ జెప్పఁ బనిచెఁ దేటపడగ.

67-వ పేజి 18-వ పద్యమున
గీ. యతులు ప్రాసంబు లిష్టసంగతుల నడవ
నడియె సమసీస నలవను దుడను నీతి.

మఱియు పైవానలక్షణమునఁ జెప్పని ల-నలకు, ఋ క్రాంతివర్ణములకును ప్రాసముల నుపయోగించిన లక్ష్యము లతని కవిజనాశ్రయమునఁ గనఁబడుచున్నవి. ఇందు

నేఁగాఁబోలు పెద్దనకావ్యాలంకార చూడామణిలోని బన్ధములనెరవుఁదెచ్చికొని శ్రీరామయ్యపంతులుగారు ముద్రించినారు. పైన నుదహరించిన నాల్గుయతుల నేల చేర్చలేదు? చేర్చిన నా భీమనయతులసంఖ్య హెచ్చును గదా? అప్పుడు వారివాదము ప్రకారము పెద్దన్న ప్రాచీనుఁడగును గదా !!

కవిజనాశ్రయము 11-వ పేజి 33-వ పద్యము.

కం. అళి వృషభ సింహ తుల యుగ
జలచర చాపాది కటకసంజ్ఞకవాసుల్
లలి మఘజసన యరతగణ
ముల కయ్యెను జగతిలోను మోహనరూపా !

24-వ పేజి, 80-వ పద్యము.

కం. స్వఃకాంతా సమయోషిదు
రఃకృతరతి చిహ్నదుష్కరప్రాసం బా
విఃకృతమగు నిట్లు సుపు
త్రః కులదీపకయనంగఁ దగుచు మహాత్మా!

పైన వివరించిన కారణములవలన భీమనయతులు పదికంటె నెక్కువ యనియు వానిని శ్రీరామయ్య పంతులుగారు సరిగ శోధించి వ్రాయలేదనియుఁ దేలుచున్నది. నన్నయభట్టు కలియుగాదివాఁడని చెప్పిన యప్పకవిని నమ్మఁగూడదని శ్రీరామయ్యపంతులుగారు సెలవిచ్చిరిగాని తుదకు భీమన పదియతులఁ జెప్పెనను నప్పకవివ్రాసినదే వీరికిఁ బ్రమాణమైనది. ఆహా! ఎట్టిచింత! ఇఁకఁ బంతులవారి రెండవకారణము. నన్నయభట్టుకాలమున మధ్యాక్కరకు యతి యయిదవగణము మొదట నుండినట్లు భారతమువలన విశదమగును. ఈగ్రంథమున నాల్గవగణము మొదట విధింపఁబడినది. తిక్కన కవిత్వమందు మధ్యాక్కరలు నాకుఁ గనఁబడలేదు. ఎఱ్ఱాప్రెగడకృతమగు నారణ్యపర్వశేషమునందు యతిచతుర్థగణాదియందే యున్నది. కాన నీమార్పు నన్నయభట్టునకును నెఱ్ఱాప్రెగడకును మధ్యకాలమునఁ గలిగియుండవలయునని. ఇందలి యాలోచనీయాంశ మేమన, భీమనలక్షణమును జూచి యెఱ్ఱాప్రెగడ భారతమును వ్రాసెనా? లేక యెఱ్ఱాప్రెగడ భారతప్రయోగమును జూచి భీమన లక్షణమును వ్రాసెనా? యని. లక్ష్యము ముందనియు లక్షణము తర్వాతియనియు, నేకగ్రీవముగాఁ నంగీకరించిన విషయము. నన్నయభట్టు "ప్రయోగమూలం వ్యాకరణ" మ్మనినాఁడు. శాస్త్రములకన్నిటికి నటుగాదా? నన్నయను వ్యతిరేకించి భీమన మధ్యాక్కరకు యతిస్థానమును నిర్ణయించుటకుం దగిన యాధారములను శ్రీరామయ్యపంతులుగారు చెప్పలేదు. కన్నడమునుండి గ్రహించెనని యూహింతమన్న నందుఁ బ్రాసమేకాని యతిలేదు. విశేషించి నన్నయభట్టునకుఁ బూర్వపుదియగు యుద్ధమల్లుని శాసనాక్కరలలో నైతము నాల్గవగణము తర్వాతనే పడియుండుటచేతఁ బూర్వకాల మట్లే యుండెనని యూహింపవలసియున్నదని ఆంధ్రపత్రిక రక్తాక్షిసంవత్సరాది సంచికయందు "నన్నయభారతియందలి ఛందోవిషయముల"ను గూర్చి కర్ణించి శ్రీగిడుగు వేంకట సీతాపతిరావుగారు వ్రాయించిరి.

భారతకవులు బహుస్వతంత్రులు. ఎఱ్ఱాప్రెగడ తనస్వేచ్ఛ నుపయోగించి మధ్యాక్కరలను జెప్పియుండవచ్చును. నన్నయకు నెఱ్ఱాప్రెగడకుమధ్య తిక్కన తప్ప మఱియితర కవులుగాని, లేక, లాక్షణికులుగాని లేకపోలేదు. భీమనకుముందు లాక్షణికుఁడైన పెద్దన యఖండయతి నంగీకరింపలేదు గనుకనే, భీమన తా నెచ్చటను బూర్వకవులసంగతి నెత్తికొనియును నఖండ యతిసందర్భమున "అదిః విప్రసిద్ధమై"యని వ్రాయవలసివచ్చినది. దీనివలనను భీమన ప్రయోగములనుజూచియే తనలక్షణమును వ్రాసెననుట యెంతయు సమంజసము. భీమన నన్నయకు యెఱ్ఱాప్రెగడకు మధ్యకాలములలోని వాఁడను నాశయమున కిది యెంతమాత్ర మాధారముగాదు. మొదటిలక్షణగ్రంథమగుటచేతఁ గాఁబోలుఁ బెద్దన విపులముగ ఛందోత్పత్తి వంశానుక్రమణిక, పింగళిగణోత్పత్తి విధానము, పూర్వపుఛంద శ్శాస్త్రజ్ఞులను వరుసగ నీశ్వర, అజ, భరత, పింగళి నాగవాలాయుధజయదేవులను బేర్కొనెను. భీమన పింగళి జయదేవులనుమాత్ర మధికారాంతమున నొకచోట వ్రాసెను. పెద్దన పేర్కొనిన నాగకవి తెలుఁగుదేశమునుండి కర్ణాటకమునకేగిన నాగవర్మ యేమో!

"ఏకటకవులు కొన్ని వింతలు గల్పించి కవిజనాశ్రయమునఁ గల్పినా"రని యప్పకవి యతిప్రకరణమున

వ్రాసి యీయుపద్యములనే యుదాహరించి యందలి సందేహములను వివరించెను. తృ. ఆ. 262,266,268,270, 278 పద్యములు. కాని శ్రీరామయ్యపంతులవారు వైపరీత్యము నాధారముచేసికొని తమయిష్టప్రకారము నాలుపద్యములను ప్రక్షిప్తములని పరిహరించిరి "శా. ప్రఖ్యాతంబగు దీవియందు రోహిణీమాటఁడు మామకైవడిన్" అను పద్యమును భీమకవి రచియించినట్లు అప్పకవి వ్రాయుటంతమాత్రమున విశ్వసింపఁగూడదనిరి. ఇది సమంజసమా? వారికిఁగావలసినప్పుడు బూర్వాపరసందర్భములవలని కావలసినంతయొకఁ కవినుండి తీసికొని నమ్ముటయుఁ దక్కిన సమయముల నమ్మకుండుటయుఁ జిత్రము. మొత్తముమీఁద సమన్వయము చేసి చూచినచో విద్వత్కోటి పెద్దనకుఁ దరువాతివాఁడనియు శ్రీనాథుని కొకతరము పూర్వుఁడనియు భీమన క్రీ. శ. 1330-1340 ప్రాంతముల నుండెననియు నంగీకరింప వలసియున్నది. ప్రకృత ప్రయత్నముగనే వ్రాసినవిషయములను బండితులు సద్భావముఁ జదివికొని ఇంకను జర్చించి సత్యమును నిర్ణయించెదరు గాక! తమ పరిశోధనాంశముల వింతవిడకు నావకాశమిచ్చిన శతావధానులు శేషాద్రిరమణకవులకు శ్రీమాన్, మఁడాటి వేంకటరమణాచార్యులగారికి, శ్రీజయంతి రామయ్య పంతులగారికి నావినయపూర్వకవందన సహస్రములు. నే నిదివరకువ్రాసియుంచిన దక్షారామసంగ్రహాంశముల నీక్రిందఁ బొందుపఱచుచున్నాను.

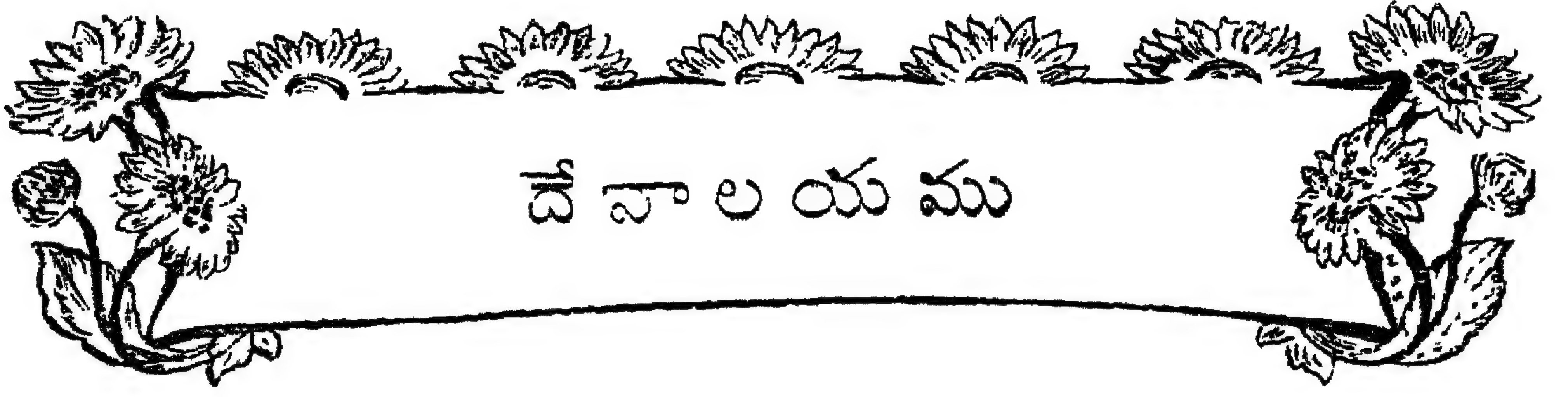
జనసామాన్యము దీనిని ద్రాక్షారామమని పిలచెదరు. ఇది గోదావరిజిల్లాలోని కాకినాడపట్టణమునుండి కోటిపల్లికిఁ బోవు కంకరరోడ్డుపైని 16-వ మైలునందున్నది. ఈ గ్రామమునకుఁ బ్రయాణీకులకు మోటారుబండి గలదు. ఇది ప్రసిద్ధిఁజెందిన పంచారామములలోనొకటి 1.దక్షారామము; 2.కుమారారామము; (చాళుక్యభీమవరము); 3 క్షీరారామము (పాలకొల్లు); 4.ప్రాచ్యారామము లేక అమరారామము; 5. ఆదిమారామము నను నీయైదు పంచారామములని కర్ణాకర్ణికగా వినవచ్చుచున్నవి. మొదటి రెండింటిని భీమఖండమున, మిగిలినమూఁడింటిని గాశీఖండమున శ్రీనాథుఁడు పేర్కొనెను. దక్షుఁడు యజ్ఞముఁ గావించిన స్థలమగుటచే దీనికి దక్షారామము, దక్షవాటిక యను పేర్లుగలిగినవి. యజ్ఞముల నాఁటి వెలుపలితోటలలోఁ జేయునాచార మిప్పటికిని నిల్చియున్నది. దేవతా నిర్మాణమని చెప్పఁబడు నాల్గు ద్వారములయొద్దను యెత్తైన గోపురములుగల పురాతన దేవాలయము గలదు. ఇందు భీమేశ్వరస్వామివారి స్వయంభూలింగము గలదు. ఇది సూర్యప్రతిష్ఠ. ఈదేవళమునకుఁ బ్రాగ్భాగమున సప్తగోదావరమను సిద్ధవాహిని గలదు. ఇది యంతర్వాహిని. సప్తర్షి సమానీతయైన వాహినియగుటచే సప్తగోదావరమను పేరం బరఁగె. ఇక్షేత్రరాజమునందలి స్నానము బాహ్యాభ్యంతర శౌచకారియనియు, నిచ్చట గావించు యజ్ఞదానతపోయోగాదులు సహస్రగుణాధిక ఫలప్రదములనియుఁ బ్రసిద్ధి. దక్షప్రజాపతి అరువదిమూఁడ్రుకుమార్తెలలో నొక్కర్తును, శివునిభార్యయు నగు సతీదేవి తన్నుఁ బిలువకపోయినను దండ్రియజ్ఞవాటికకేగి పరాభవింపఁబడి యగ్నిహోత్రమును గల్పించికొని దాని కాహుతి యయ్యెను. శివుని కవ్వార్త దెలిసి తనజటనొకదానిని నేలకిఁ గ్రుంపవైవ నందుండి వీరభద్రుఁ డావిర్భవించి దక్షునియజ్ఞమును ధ్వంసముచేసెను. ఈ వీరభద్రుని తాపులకే ద్వారపాలురలో నొకఁడగు సూర్యభగవానునకుఁ బండ్లూడిపోయినవఁట. పండ్ల నక్కరలేకయే దిగమ్రింగు క్షీరాన్నము సూర్యునకు నాటంగోలెఁ బరమప్రీతియయినదికాఁబోలు. ఒకకవిచాటువున,

ఉ. ఆరవి వీరభద్రు చరణాహతి డుల్లిన బోసినోటికిన్
నేరఁడు రామలింగకవి నేరిచెఁబో మనముక్కుతిమ్మరాట్
ప్రహరపదాహతిం దెగినకొక్కిరిపంటికి దుప్పికొమ్ముప
ల్గా రచియించినాఁడు రవిగాననిచోఁ గవి గాంచు
నేయెడన్.

శ్రీనాథుఁడు కాశీఖండమున వీరభద్రుని నీ క్రింది రీతిని వర్ణించినాఁడు. "కనకమేఖలఁ గ్రుచ్చికట్టె నెవ్వాఁడు కేలఁ జెఱుగుపైఁ బూసార్కు మెఱుఁగుఁబంట్లు". అనంతర మీవీరభద్రస్వామి గౌతమీతీరమునఁ దన పేరం బరగిన గిరిమీఁద పట్టసమను గ్రామమున భద్రకాళీసహితుఁడై వెలసెనని పురాణప్రసిద్ధము. ఈద్రాక్షారామము వారణాసి వంటి భోగమోక్షప్రదమగు క్షేత్రరాజము. దీనిని దక్షిణకాశియనియెదరు. వింధ్యపర్వతగర్వము నడంచి దక్షిణమునకేతెంచిన యగస్త్యమహర్షి కాశికావియోగ దుఃఖంబపనయించుకొనుటకై భార్యయగు లోపాముద్రతోఁ గొంత కాలము కాపురముండిన స్థలమిది.

కాశీఖండము, తృ ఆ.24-పద్యము.

కం. దక్షిణవారాణసియగు
దాక్షారామంబుసొచ్చి తరుణేందుధరున్
వీక్షించినఁగోలెను గా
శీక్షేత్రాలోకసుఖము చేకుఱె ఋషికిన్.

దేవాలయము

శ్రీ శివశంకర శాస్త్రిగారు (సాహితీసమితి)

ఆప్తుః

ఎంతకాలము గడచె నికపై
నింతయుల్లాసంబు కల్గెని!
నేత్రపర్వం బయ్యెగద నీ
చేటిరూపమునన్!

ముద్దులొల్కుచునున్న దదె నీ
ముఖసరోజం బనఘసఖుడా,
దీర్ఘకుంకుమ తిలకరేఖా
దీప్తిమంతంబై!

తనరుచున్న దపూర్వశోభను
తావకగ్రీవంబు లోల
స్మంజుతపనీయాభ హారా
మలిన కాంతులతోన్!

ఒప్పుచున్నా వద్భుతంబుగ
నుజ్జ్వలాక్షస్త్రీతతోడ! ఏదో
సంఘటిల్లెను వింత, తెల్పుము
సఖుడ, విపులముగన్

నాయకుః

తిరిగి వచ్చుచునుంటి లక్ష్మీ
దేవిదర్శనహర్ష పులకిత
మానసుడనై అనఘసఖుడా,
మందిరంబునకున్

ఇప్పటికి నాలోచనమ్ముల
యెదుట మెలగుచునున్న దోహో
ప్రేయసీవదనాంబుజాత
ప్రతిరూపంబే!

అహాహ నాకర్ణద్వయమ్మున
నవిరతంబుగ మ్రోయుచున్నది
కూర్మి లక్ష్మీదేవి మంజుల
కోకిలస్వరమే!

అనుపదంబు తదంగితం బగు
నంగికంబులయందు లక్ష్మి
స్వచ్ఛకౌశేయాంచల మరుత్
స్పర్శసౌఖ్యంబే!

ఆమనస్యము తొలగిపోయిన
దన్ని గడియల కొలదికాలము
నేను నాప్రియురాలి శుభసా
న్నిధ్యలాభముచే!

ఆప్తుః

వారిసౌధమ్మునకు నేదో
వంకపై జని యుదయవేళ న
వదినతో మాటాడి యిచటికి
వచ్చుచుంటివొకో!

నాయకుః

వారియింటికి పోవలేదు
వదినతో మాటాడలేదు

దేని నన్నుగ్రహమునకు నే నా,
డేరనైతిని.

వేల్పుకోర్కెలు భక్తి (శ్రీ
పత్నిసాన్నిధ్యమున చేసితి
వనితప్రాణ మైన యత్నసా
నాఁడు బడుగన్——

[illegible] నది నోయి, నా
దేవళము జేరినాను
పట్టనా లక్ష్మీసింహ
స్వామిసన్నిధమున్

[illegible] నైవేద్యమిత్రసమేతి
గాఢభక్తిని నేనచేరితి
ప్రాంగణాధ్యాత్మ లక్ష్మి
దేవకమును కన్

జనని లక్ష్మీదేవి సన్నా
హ్లాదకరలోకము, మదిలో
[illegible]డెమె నా ప్రియురాలు లక్ష్మి
ఫుల్లముఖకాంతుల్

నేత్రయుగళముసందు గిరిస
పీఠ దిశగగ కేలు మోడ్చితి
నప్పుడు మానస్థోకమాత్రకు
నప్రయత్నమునన్

కామితార్థప్రదవు తల్లి,
కన్య లక్ష్మీదేవి నిమ్మా
రారార్తినునకు రంచు వేడితి
నంతరంగమునన్

బాష్పవారిని తుడిచి దక్షిణ
పార్శ్వమును వీక్షించుచప్పటి

కేమి నాశ్చర్యమ్ము! లక్ష్మియె
మొనట గానబడెన్!

స్వజన పరిస్తుతయై నృసింహ
స్వామిసందర్శనము సేయగ
వచ్చియుండిన దోయి, ప్రేయసి
పూతగుణాంగనకే!

చెంగటం గల మంటపాలను
జేరి తామె నిషణ్ణ యయ్యెను
పార్శ్వవర్తిను లైన యువాప
ప్రజగోష్ఠిం దన్

అప్పుడు వచ్చితి నోయి, నా ప్రియ
చారు శాంత మనోజ్ఞరూపము
తనివి దీరగ జూచు తలపున
స్తంభవిఘ్నమునన్

ఆహాహా వికసన మొందె నోయీ,
అప్పుడు నాకనుదోయి, లక్ష్మి
తిలక పాటల ఫాలమండల
దీప్తిజాలమునన్!

నాట్య మాడిన దోయి, నామక
నయన యుగళం బపుడు లక్ష్మి
కర్ణపూరోద్దీప్తమంజుల
గండభాగములన్!

చిరము నేత్రద్వయము విహారము
చేయసాగిన దోయి, లక్ష్మి
కలితకాంచనహార విలస
త్కంఠదేశమునన్!

గాఢరాగోద్రిక్తమతినై
కన్నుగవన్ ముద్దులాడితి

కలికి కంకణరవంబులలో స్త్రీ
కంకణనాదములన్!

ఏమి చెప్పుదు సఖుడ, నా
హృదయసౌధపు ద్వారపాలయుగళికి
సాటి నచ్చునో పాపమాయుంచుక
ధైర్యమే నుండె!

తన్మయత్వమై నామమా?
హృదయమున ఇంగితమ్ము తొలగించిన
పట్టురేకను విడలి దామోదు
ప్రాణమిత్రుండు!

కలిసిపోయిన సప్తస్వరాలు
కన్ను లద్భుతరాగిలహరిని
ఆమెచూపుల్ వాలిపోయిన
వప్రయత్నముగన్

మరల నల్లన గాంచె మన్ముఖ
మండలమ్మును చకితదృక్కుల
పైటసవరించుచును ప్రేయసి
పరనిమేషమునన్

తెల్లవారె గదోయి, లక్ష్మీ
దేవిలోచనరోచి వల్కుల,
కేవలం బానేత్రయుగళికి
క్రీతదాసుడనన్!

నారినారెకు నన్ను గాంచిన
నాగె లక్ష్మీదేవి ప్రేమను
స్వజన మెరుగక యుండ చేప్పిన
నరకనేత్రములకా

చూచుచుండగ నేను ప్రేయసి
నోయగంబును పర్చరించగ
పట్టి వదిలి అతివయజనని
ప్రౌఢదృంగ్విలతిన్.

భంగ మొకవిరిదోయి, యిమ్ము
త్ప్రిమదవమున కా మంటపంగను
నీడి నా హాలయమ్మాలోనికి
నెడలిపోవునపన్

అసల సౌందర్యము తొలగిపో ద్వా
రాంతరంబున మందగమనము
తోడ నేగిరి నోయి, లోనికి
తొట్రుపాటునన్.

కర్ణగోచరమైనకతమున
ఘంటికానాదంబు లక్ష్మీ
దేవి నాతెన లోలదృక్కుల
తిరిగి చూచినది.

దిట్టతనము వహించి ప్రేయసి
దిక్కు చూచుచుంటి నోయీ,
పరిగణింపక లేశ మాయ ను
పార్శ్వవర్తినులన్!

ఆమెశిరమున విష్ణుపాదము
లర్చకుం డిడువేళ లక్ష్మీ
దేవి కరములు మోడ్చి నాతెన
తిరిగిచూచినది!

ఆముహూర్తమునందు నుద్వా
హంబు మాకు రహస్యలీలను
జరిగినట్లే నిశ్చయించితి
స్వామిసన్నిధిలో!

సముఖమున లక్ష్మీ స్మరించెహ
స్వామి, పార్శ్వమునందు ప్రేయసి!
అవ్యయానందానుభవమే
యామహూర్తమునన్!

హర్షవిహ్వల మామకీనా
స్యంబు ననలోకించుచుండిరి
ఆమెయనుజన్మయును మాతయు
నద్భుతేక్షణలై.

మంగళనాహ్యా కయేశ్వరీముఖ
మండలంబును గాంచు చయ్యెడ
నలసగమనముతోడ వెలుపలి
కరిగినాను సఖా !

కదలిపోవు జనప్రవాహము
గాంచు చల్లన ధ్వజస్తంభము
నికట భూమిని నిల్చియుంటిని
నిండుహృదయముతో.

శ్రవణగోచర మయ్యె కర్ణ
జ్వరము పోనగ నింతలోపల
కూర్మి లక్ష్మీదేవిమంజుల
కోకిలస్వరము !

అంతలో వారెల్ల నచటికి
నలసగతి నరుదెంచి సఖుడా,
తలలు వాలిచి పోవ నాగిరి
స్తంభనికటముగన్.

వెనుక నడచుచు నున్న ప్రేయసి
వినమితాస్యముతోడ నాపై
బరపె నోయి మనోజ్ఞదీర్ఘా
పాంగ వీక్షణమున్ !

ఆముహూర్తమునందు నెట్లో
యనిలవశమునజేసి పయ్యెద
తొలగిపోనగ నామె కించుక
తొట్రుపా టొదవెన్.

పాణికమలముతోడ ప్రేయసి
పైట సవరించెడు నిమేషము
లోన చేలాంచలము పవనో
ల్లోల మయ్యె సఖా !

కొంగుగాడుపు తగిలినంతనె
కోరకితమై పోయె దేహము !
తన్మయత్వం బొదవె హర్షో
త్కర్షరభసమునన్ !

ఇది పవిత్రం బైనవాసర
మీమహోత్సవదినము జన్మము
మధ్యమున నా కెన్నడేనియు
మరపు రాదోయీ !

ఆప్తుడు

భాగ్యవంతుడ వోయి నీ ! వా
భామినీమణి హృదయసీమను
నిరుపమం బగుశక్తి నీయెడ
నెగడుచున్న దహో !

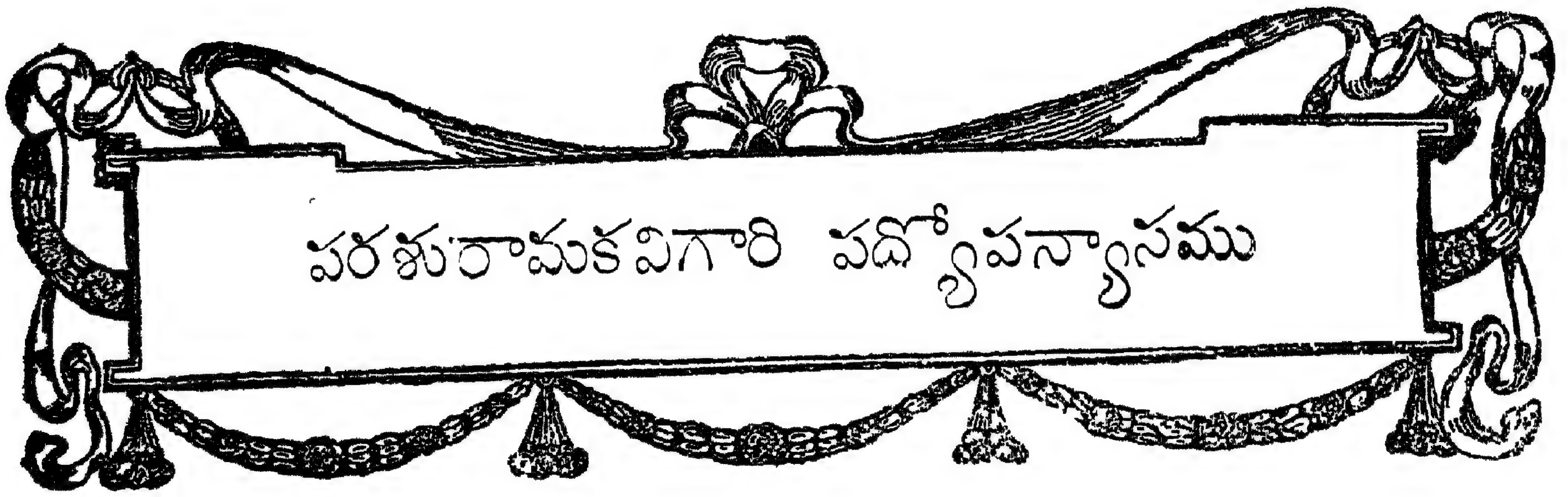
కామినీ నిరుపంబచిత్తా
కర్షకం బగు నీవిలాసము
నదిన కేలం కలుగకుండును
వలపు నీమీదన్ !

కాని మీయీనాటి కార్య
క్రమముచేత సమాగమమ్మున
కంతరాయం బొదవునేమో
యరసి చూడదగున్.

నాయకుడు

ఎన్నినాళ్లకు వింటి నవురా
యీమనోహర వాక్యములు నీ
నోటివెంటను ! తార్కికుండవు
నూనముగ సఖుడా !

అంతరాయం బొదవనీ, విమ
లానురాగము విజయ మొందదె
భక్తవత్సలుడైన ! రాధా
ప్రాణనాథు కృపన్ !

పరశురామకవిగారి పద్యోపన్యాసము

ఓలేటి వేంకటరామశాస్త్రిగారు

"అయ్యా! క్రోధనసంవత్సర కార్తికశుద్ధనవమీ భానువాసరము (25-10-1925) సాయంకాలము 4 గంటల 30 నిమిషములకుఁ ద్రిక్షింగ దేశాభివర్ధనీ సభాకార్యాలయమునఁ బరశురామకవిగారు పద్యోపన్యాసము నిచ్చెదరు; కావున నెల్లరును విచ్చేయఁ బ్రార్థింపఁబడుచున్నా"రని ప్రకటింపఁబడినపత్త్రికను జూచి నేనచ్చటి కరిగితిని. అప్పుడా మహాగ్రామములోనున్న పిన్న పెద్దలును స్త్రీలనుగూడ నక్కడకుఁ బెక్కండ్రు విచ్చేసిరి. వారిలో శాస్త్రజ్ఞులును, విమర్శకులును, కవులును, గాయకులును, విద్యార్థులు, నుద్యోగస్థులును, వర్తకులును, కృషికులును మొదలగు వివిధవృత్తులవారును వివిధజాతులవారును నున్నట్లు నేను దెలిసికొనఁగలిగితిని. ఇంతలో సభాప్రారంభమునకు నిర్ణీతమైన సమయమైనది. సభ్యులపక్షమునఁ గార్యదర్శిచే "సబ్ మేజిస్ట్రీటు" (Sub-Magistrate) గారు సభాధ్యక్షుఁడుగా నెన్నుకొనఁబడి యగ్రాసనము నధిష్ఠించిరి. ఇట్లు సభోపక్రమ లాంఛనములన్నియు యథావిధిగా నడచినతర్వాత, సభలో నొకచోటఁ గూరుచున్న పరశురామకవిగారు లేచి యగ్రాసనాధిపతియొద్ద నెత్తుగా వైచినబల్లపై నిలఁబడి— తత్పూర్వము తాను సభలోఁ గూరుచుండి లేచునపుడు వదులైన బిల్లకచ్చ బిగించుకొని — పైనున్న ప్రాఁతసాలువుమడత ప్రక్కకు జాఱుచుండఁగాఁ జక్కఁజేసికొని, యిష్టదేవతాప్రార్థనమునకుఁ గాఁబోలు నొక్కించుక సేపు గన్నులుమూసికొని యూరకుండిరి. నేనా సభామధ్యమున నొకచోటఁ గూరుచుంటిని. నాచుట్టును బెక్కండ్రు పెద్దమనుష్యులు క్రిక్కిఱిసి కూరుచున్నారు. ఆసమీపముననే తమకై ప్రత్యేకముగా నిర్ణయింపఁబడిన స్థలమందుఁ గొందఱు స్త్రీలుపవిష్టలై యున్నారు.

అంతట నాసమీపమునఁ గూరుచున్న యొక యువకుఁడు (విద్యార్థి కాఁబోలును) మెల్లఁగాఁ, దనప్రక్కనున్న మిత్రునితో "కవిగారు కన్నులుమూసికొని తెఱవలేదు, దైవప్రార్థనమునకని కన్నులుమూసికొనఁగాఁ గునికిపాట్లురాలేదుగదా?" యని పలికెను. మఱియొకపడుచువాఁడు (ఆవిద్యార్థిగుంపులోనివాఁడే) కానవచ్చును "ఈ మహానుభావుఁడా యిప్పుడు పద్యోపన్యాసము చెప్పువాఁడు? చాలు!చాలు! ధనధాన్యసమృద్ధియు, గోస్తనీ దలపాడియును. పదండు పోవుదము. (Foot ball) ఫుట్ బాలైన నాడుకొందము; ఈయచ్చనైదికపుముండకొడుకు చెప్పెడి యుపన్యాసము —అంతర్వేది వెలుపుగట్టు మీఁద— ఆవేళ మాయమ్మమ్మ చేసిన పచ్చిపులుసువలెనున్న నభివర్ణించుచుండును. ఆతర్వాత మీయిష్ట"మనెను. పిమ్మట సభలో నేమూలనుండియో రెండుమూఁడు ఈలలు, చెవులు గింగురుమనునట్లుగా వినవచ్చినవి. అప్పుడు పరశురామకవిగారు కన్నులువిప్పి తలయెత్తి సభవంకఁ జూచి కంఠముసవరించుకొని కల్యాణిరాగముతోఁ బద్యోపన్యాసము నిట్లు ప్రారంభించిరి.

కం. అగ్రాసనాధిపా! విబు
ధాగ్రేసరులార! సభ్యులారా! యిప్పుడీ
సీగ్రామములో నిటుమా
యగ్రమున నుపన్యసింప నైయుంటిఁగదా?

ఒకసభ్యుఁడు:—(మెల్లఁగాఁ దలయుఁపుచు) కష్టపడి గ్రామ్యప్రాసము కడముట్టించినాఁడు; కాని యన్నియు నగ్రములే వచ్చుటచే నంత ప్రౌఢముగా లేదు.

మఱియొకఁడు:—ప్రస్తుత మీయునారు పట్టణములలోఁ జేర్పఁదగిన దేయైనను ప్రాసముకొఱకుఁ గాఁబోలు

నీకవిగారు దీనిని గ్రామములలో జమకట్టించినారు; పోనిండు! ఏమిచేయుదుము?

వేఱొకఁడు:—ఆంధ్రపత్రికయం దానడుమ జంఘాల శాస్త్రి గద్యోపన్యాసములు ప్రకటించుటచూచి, పులినిజూచి నక్క వాఁతలుపెట్టుకొన్న ట్లీపరశు రామకవి పద్యోపన్యాసములు ప్రారంభించినాఁడా యేమి?.

ఒకయువకుఁడు: (మిత్రునితో) ప్రెసిడెంటును (President)ఆడియన్సును (Audience) ఎడ్రస్సు (Address)చేయుటకుఁగూడఁ బద్యాలే "బజాయింప వలయునా యేమిరా?

మిత్రుఁడు:—కొంచెము నే పూరకుండుము రా, చవటా!

ఇంకొకఁడు:—పురాణపు "బాణీ" పూర్వపుఁ గల్యాణి రాగమువిని చాలఁగాలమైనది. మఱల నిన్నాళ్ల కిచ్చటఁ జెవులత్రుప్పు వదలిపోయినది!

ఇతరుఁడు:—(సశిరఃకంపముగాఁ బెదవులు బిగఁబట్టి) గట్టి వాఁడే! పద్యాలు మహాఝుంకారముగాఁ జమవు చున్నాఁడు!

ఒకస్త్రీ:—(తోడియామెతో) ఆహా! ఆలాగున నిలఁబడిన పాళముగాఁ గవిత్వ మేలాగునవచ్చునో?.

తోడియామె:—"అభ్యాసము, కూసువిద్య" అన్నారు; విన లేదఁటమ్మా?

ఇఁక నొకసభ్యుఁడు:—(తనముందు గూరుమండి మిక్కిలి శ్రద్ధగా వినుచున్న యొకసభ్యునిభుజముపైఁ జేతితోఁ దట్టి పిలిచి) అయ్యా! ఈయన పేరెవరో?.

ముందటిసభ్యుఁడు:—(ముఖము వెనుకకుఁ ద్రిప్పి) ప్రకటన పత్త్రికయందుఁ బరశురామకవిగారని యున్నది. చూడ లేదఁటయ్యా?.

వెనుకటివాఁడు:—నే నాపత్త్రిక చూడలేదులెండు. వీరి యింటిపేరేమి?.

ముందటివాఁడు:—ఇంటిపేరు- పరశువారును, పేరు-రామ కవియును గాఁబోలును! (అనిచెప్పి ముఖము త్రిప్పు కొనెను.)

వెనుకటివాఁడు:—ఆలాగా? నేను—"పరశురామకవి"యను నదంతయుఁ జేరే యనుకొన్నాను. (మఱల వీపుపైఁ దట్టి) చూడుఁడు; వీరి దే యూరై యుండునో?

ముందటివాఁడు:—(విసుగుతో వెనుకకుఁజూచి) ఏమో నాకుఁదెలియదు. మహాప్రభూ! ఊరకుండుమింక; కావలసినయెడల నీపత్త్రికఁ జూచుకొమ్ము. (అని జేబులోనున్న ప్రకటనపత్త్రికను దీసియిచ్చెను.)

వెనుకటివాఁడు:—(పత్త్రికకొంతచూచి మఱల ముందటి వాని వీపుఁదట్టి) అయ్యా! చూడుఁడు! త్రిలింగదేహో ద్ధివర్ధనీ సభయనఁగా నేమి?.

ముందటివాఁడు:—(విసుగుతో)"త్రిలింగదేహో"కాదయ్యా బాబూ! "త్రిలింగదేశా".

వెనుకటివాఁడు:—కాదు, కాదు! దీనిలో-"త్రిలింగదేహో" యనియున్నది; చూడుఁడు!.

ముందటివాఁడు:—(కొంచెము శాంతముతో) ఔను, దానిలో నట్లేయున్నది; కాని, యది యచ్చుతప్పు!

వెనుకటివాఁడు:—అచ్చులోఁగూడ దప్పులేలయుండును?

ముందటివాడు:—(కోపముతో) నీకర్మముచేతను, నా ప్రారబ్ధముచేతను, తెలిసినదా?

వెనుకటివాఁడు:—(కొంచెము గట్టిగా) అదేమయ్యా! అంతకోపపడెదవు?

ముందటివాఁడు:—కోపమును లేదు; తాపమును లేదు; ఊరకుండుము, బాబూ! నీకొకనమస్కారము.

పరశురామకవి:—(తనకతిని ప్రాస పద్యమునకు సభ్యు లే మనుకొనుచున్నారోయని తెలిసికొనుటకో యనునట్లు నలుగడలఁ బరికించి)

ఆ. పలుకులోనఁదప్పు; భావంబులోఁ దప్పు
రచనయందుఁ దప్పు; రక్తియందుఁ
దప్పు గలుగుననుటతప్పదు నాయట్టి
యజ్ఞునకు; క్షమింపుఁ డయ్యలార!

ఒకయువకుఁడు:—(మిత్రునితో) అయ్యలారా! అక్క లారా! యని వీథిభాగవతములోని పరిహాసకునివలె మొదలిడినాఁడేమి?

మిత్రుఁడు:—అబ్బా! ఊరకుండుమన్న నూరకుండవు! ఒక్కఁటేవాఁగుదు; ఈమాట మాట్లాడిన నోరు నొక్కెదను.

ఒకసభ్యుఁడు:—(మెల్లఁగా) రక్తిశబ్దమునకు రాగమనియా, రంజింపఁజేయుటయనియా, యర్థము?

మఱియొకఁడు:—ఇవి సర్వజనసామాన్యములైన స్వాహంకారపరిహారోక్తులు; వీనికేమి లెండు.

ఇఁకనొకఁడు:—పైకీలాగునఁ జెప్పుచున్నాఁడన్నమాటయే కాని భావములోమాత్ర మిందులకు వ్యతిరేకమే. తనకెక్కడను దప్పురాదనియును, దానే సర్వజ్ఞుఁడ ననియును దీనికర్థము. ఇఁదియెవ్వ రెఱుఁగరు?

వేఱొకఁడు:—(ప్రక్కవానితో) ఆయన పద్యముచదువునపు డాలాగునఁ నూఁగుచుండు నెందులకు?

ప్రక్కవాఁడు:—సభాకంపము వెల్లడికాకుండవలయునని యేమో?

మఱియొకఁడు:— వన్స్ మోర్ ప్లీజ్! (Once more please) (పరశురామకవి పైపద్యమును మఱలఁ జదివెను.)

అన్యుఁడు:— "వన్స్‌మో" రనినప్పుడు వాఁడు రాక మానదు. విచారింపకుఁడు.

ఒకస్త్రీ:—చూచినారమ్మా! చూడమ్మగారూ! ఆపద్యములోనున్న పటుత్వము?

చూడమ్మ:—నామొగము! నాకుఁ బద్యములోనున్న పటుత్వము తెలియునా?

ఒకవిశ్వస్త:—మనయూరిలో నిటువంటి సభయుండఁబట్టి మనకిటువంటి మహాత్ములు కన్నులఁబడుచున్నారు. లేకున్న నేమియున్నది యీపాపపుఁగన్నులకు?

పరశురామకవి:—

శా. నాపాండిత్యము నాసమర్థతయు వి
 న్నన్ మీరు నాచెప్పు ప
ద్యోపన్యాసముఁ జిత్తగించుటకె యు
 ద్యోగింపరేమో వృథా
టోపంబుల్ పెచ్చి యుంచినా హృదయమె
 ట్లున్ సమ్మతింపంగద; స
య్యా! పూర్వాపరశుద్ధిలేనియవి నా
 యాలాపముల్ సెప్పుడే!

ఒకసభ్యుఁడు:—కవి సమర్థుఁడైనట్లే కనఁబడుచున్నాఁడు.

వేఱొకఁడు:—కల్యాణిరాగము మాఱి భాగవతపుఁ "గత్తు" కాంభోజిలోనికి దిగినది.

మఱియొకఁడు:—"చెప్పు"కటియు "బొంగు" యొక్కటియుఁ దీసివేసినయెడల నీపద్యము బాగుగనే యుండును.

ఇఁకనొకఁడు:—మన కెక్కడను బోయినను బూర్వాపరాలు తప్పవా యేమయ్యా, సోమభట్టూ!

సోమభట్టు:—ఎట్లుతప్పును? భావగా రష్టపుత్రసంతులు. అష్టపుత్రవంతులను జెఱుపెడువారును, నిర్భాగ్యులను బాగుచేయువారు నున్నారాలోకమున?

మఱియునొకఁడు:—కవిత్వమునకు భావనాశక్తి లేకపోయినయెడల శోభింపదు. అన్నియుఁ గవిత్వములే!

ఒకకృషికుఁడు:—(తనదగ్గరనున్న యొక బ్రాహ్మణునితో) అనఁగా— ఆపాట కర్థమేమి బాబూ!

బ్రాహ్మణుఁడు:—పాటయంతయు సైనలర్వాతఁ జెప్పెదనులే; ఇప్పు డూరకే విను.

కృషికుఁడు:—చిత్తము! చిత్తము! చిత్తము!

ఇంకొకసభ్యుఁడు:— ఆహా! అంత మహానుభావుఁడయ్యును ఎంతవినయముగాఁ జెప్పుచున్నాఁడో!

అన్యుఁడు:—మీ రెన్ని చెప్పినను నాకీపద్యముమాత్రము నచ్చలేదు. కారణమేమో చెప్పఁజాలను.

కార్యదర్శి:—(లేచి) అయ్యా! మాటలాడకుఁడు! మాటలాడకుండఁ జక్కఁగా వినుఁడు!

ఒకవిశ్వస్త:—అబ్బ! పాడుముండగోలమ్మా! ఆమహాత్ముఁ డేదో రామా, కృష్ణాయని చెప్పుచున్న మంచిముక్కలు చెవిలోఁ బడనియ్యరు. వీండ్రనోళ్లు నొవ్వుకొని పోను. (కవినుద్దేశించి మెల్లఁగా) చెప్పు బాబూ! చెప్పు.

పరశురామకవి:—

ఆ. పద్య మెపుడు చెప్పవలయునో, వచనంబు
నెపుడు చెప్పవలెనో యెట్లు చెప్ప
వలయునో యెఱుంగువాఁడను గాను; నా
వైదికతకు నవ్వవలదు మీరు

ఒకఁడు:—నిదానించి చూచినచో నిదికూడఁ బ్రబల్యపచన ములే. అబ్బా! యీయనకుఁ పలువిసురెక్కువగానే యున్నది. పైకిమాత్రము సాత్త్వికునివలెఁ గనఁ బడుచున్నాఁడు.

మఱియొకఁడు:—నీవైదికత్వమునకు నీవు నవ్వవల దనినంత మాత్రమున మానువారెవరు?

ఒకయువకుఁడు:—(మిత్రునితో) ఇంతకు మున్ను నీవనిన మాటవిని నీకు దెబ్బగొట్టినట్లున్నాఁడురా సుబ్బన్నా!

సుబ్బన్న:—వానిమొగము! నామాట — అంతదూరము వినఁబడియేడ్చినదా? వినఁబడియేడ్చినను, వానికా పాటి తెలివియుండియేడ్చినదా?

వేఱొకఁడు:— (ప్రక్కవానితో) ఈ పద్యాలన్నియు నింటిదగ్గఱ సావకాశముగాఁ జెప్పుకొని బట్టిఁబట్టిన వనుకొనెదను.

ప్రక్కవాఁడు:—కాదు; కాదు; అది న్యాచురల్ ఫ్లో (Natural Flow). అది యందఱికును రాదు. దట్తీజ్ ఎ గిఫ్టు (That's a gift).

ఇకనొకఁడు:— ఉపన్యాసములు పద్యములతోఁ జెప్పఁగూడదని తన్నెవరైన నాక్షేపించెదరేమో యని యీయెత్తు వేయుచున్నట్లున్నాఁడు.

మఱియు నొకఁడు:— అతివినయము వెల్లడిచేయఁబోయి —ఆత్మగౌరవము చెడఁగొట్టుకొనకయ్యా! వెఱ్ఱి వాఁడా!

పరశురామకవి:—

మ. ఎవరుం ద్రొక్కని క్రొత్తదారిఁ బడి నీ
విట్లేల నేదోమహా
కవి వైనట్లుగ పద్యధోరణిని బ
ల్కంబూనుకొన్నాఁడ; వం
చు వచింపం దలపోయఁబోకుఁడు వచ
శ్శోభావిశేషజ్ఞులై
తపు మీచొంగటనేఁ గవిశేషపదమ
ధ్యాసింపఁ గాంక్షింతునే?

ఒకఁడు:—(దగ్గఱనున్నవానితో) ఏమి సార్! (Sir) ఇంకను పలయుఁ దోఁకయుఁ జేలకుండఁ గొట్టుచున్నాఁడు. హ్వాటీజ్ హి గోయింగ్ టు స్పీ కెబౌట్? (What is he going to speak about).

దగ్గఱవాఁడు:—ఏమో! ఐ డోంట్ నో సార్! (I don't know sir) నేను నదియే యాలోచించుచున్నాను.

మఱియొకఁడు:—ఈయనకుఁ దెగులు క్రమముగా ముదురు చున్నది. తానెవ్వరును ద్రొక్కని క్రొత్తదారిఁ ద్రొక్కుచున్నానని సభ్యులతోఁ జెప్పుటకొఱకుఁ దలక్రిందు చేసినాఁడు. పయిఁగా సభ్యులందఱును వట్టివెఱ్ఱిముండకొడుకులనియుఁ దాను మహాకవి నని యుఁగూడ నర్థమువచ్చునట్లు భావకవిత్వము ప్రారం భించినాఁడు.

వేఱొకఁడు:—ఔచిత్యభంగము కాకుండ నింక నుపన్యాస విషయమునకు దిగిన బాగుగనుండును.

ఇఁకనొకఁడు:—ఆహా! యేమికవిత్వమయ్యా! మహాపా కముగా నున్నది! మహామృదువుగా నున్నది!

ఒకచంటిపిల్ల:—(ఏడ్చెను.)

ఒకవిశ్వస్త:—పిల్లయేడ్చుచున్నది; సుబ్బమ్మా! ఊరకుండఁ బెట్టుము.

చంటిపిల్లతల్లి:—(కోపముతో) ఏమూరకుండఁబెట్టనమ్మా! వచ్చినదిమొదలు లొక్కలిపఁముగానే పీఁకుకొని తిను చున్నది. ఎట్లుచావను?.

పరశురామకవి:—

కం. అవివేకి నగుచు నేనే
కవిననుగర్వమ్ముచేతఁ గాదుసుఁడీ స

త్కవులార! పద్యరచనకుఁ [సుండీ!
దవ్వరట; వచనంపుఁగూర్పు తెలియకయె

ఒకయువకుఁడు:—ఉన్నదున్నయట్లు చెప్పివేసినాఁడు; వీనియమ్మకడుపు చల్లఁగా.

ఒకసభ్యుఁడు:—నాకును వచనము వ్రాయుటకూడఁ దెలియును సుండీ! యని చెప్పుటకు బదులుగాఁ జేసిన ద్రావిడప్రాణాయామము కాఁబోలునిది.

మఱియొకఁడు:—నేనే కవినను గర్వముగలవాఁడనైయెనను, దనకటువంటి గర్వమున్నదని చెప్పుకొనునాయేమి? అందఱు నిటువంటి శ్రీరంగనీతులు సెప్పువారే.

వేఱొకఁడు:—(తనపరిచితునితో) రాగసంకరమున కేమిగాని యపస్వరము రాకున్నయెడల బాగుగానుండును. సాయంకాలమువేళ సచేలస్నానము చేయ నక్కఱ లేకుండ.

పరిచితుఁడు:—వర్ణసంకరమే యైపోవుచున్న యీదినములలో రాగసంకరముకాక యెట్లుండును? మీరు గాయకులు కాఁబట్టి యపస్వరమేదియో సుస్వరమేదియో మీకుమాత్రము తెలియును. మాకంతయు నొకటేస్వరము గార్దభస్వరము. పోనిండు. ఎట్లుపోవునదట్లు పోక మానదు.

విశ్వస్థ:—(విచారస్వరమున నొకస్త్రీతో) నేను బ్రతికియున్నప్పుడు మాయింటికి లాగుననే వచ్చెడివారమ్మా ప్రజలు. మీ యన్నయ్యకూడ నిట్లే-యీయీడుననే యుండెడివారు-పురాణము చెప్పుచున్నయెడల-చెప్పిన నమ్మెదవో లేదో కాని-అచ్చముగా - అక్కడ జరగుచున్నట్లులే యుండెడిది.

ఒకస్త్రీ:—ఆఁ! ఆలాగా వదినే, మాయన్నగారు పురాణము చెప్పుట మీరు బాగుగా నెఱుఁగుదురన్న మాటయే.

విశ్వస్థ:—అయ్యో! నాకర్మముకాల, నేనప్పటికిఁ బదుమూఁడేళ్లదానను; పరికిణీలు విడిచివేసి పైటవేసికొనుచుండెడిదానను, మా మామగారు మా కోడలింకను రజస్వలకాలేదు; ఆసంగతి తర్వాత చూచుకోవచ్చును. ప్రస్తుతము కార్యము కానిండని మావాండ్రను దొం

పరచేయుచుండెడివారు. అంత యోగము పట్టలేదు కాని (అని పంచెకొంగుతోఁ గన్నులొత్తుకొనును)

పరశురామకవి:—

గీ. నవలలును శాస్త్రములును నుపన్యాసములును
గథలు మున్నగు నవియును గద్యమునను
వ్రాయఁదగునని మీరాడితిరి నాఁడు సెప్ప
వింటి నైనను బద్యముల్ వినఁగ నుంటి.

ఒకయువకుఁడు:— అట్లయినఁ జాల తప్పనాఁడవన్న మాటయే.

ఒకసభ్యుఁడు:—యస్ దే మస్టు బి రిటెన్ యిన్ ప్రోజ్! (Yes; they must be written in prose).

మఱియొకఁడు:—(ప్రక్కవానితో) భేష్! మహాచమత్కారముగానున్న దీపద్యము; ఆయనకు నచ్చకున్నఁగాని కళగట్టదు; ఏమనెదరు?

ప్రక్కవాఁడు:—ఏమో, నాకుఁ దెలియదయ్యా! యమకమనఁగా నెట్టిదో నేనెఱుఁగను. నే నేమి మనవిచేయఁగలను?

వేఱొకఁడు:—(పెదవి విఱిచి) ఉపన్యాసమునకు ముందంత చాందసముగా నుపోద్ఘాత ముండఁగూడదు.

ఇకనొకఁడు:— (తోడివానితో) సబ్జక్టు (Subject) తేలకపోవుటచేత-ఇటీజ్ నాట్ ఇంటరెస్టింగ్, వాట్ డు యూ సే? (It is not interesting, what do you say) తోడివాఁడు:—యస్ (Yes) ఔనయ్యా! యూ ఆర్ రైట్ (You are right)

పరశురామకవి:—

గీ. గద్యకావ్యమ్ము సెప్పుటకిఁ బెట్టుఁ బద్య
కావ్య మొనరించుట తేలికయని యెపుడు
పలువురు వచింపఁగా విని వచనరచన
విడిచి పద్యములను జెప్పఁ గడఁగినాఁడ.

ఒకయువకుఁడు:—అదియా కారణము? మొదటనే యీసంగతి మనవిచేసినయెడల సంతోషింతుము కాదా?

ఒకసభ్యుఁడు:—ఇది యెవ్వరినో హేళనముచేయుటకాఁ బోలును ; చూడఁగా నట్లేయున్నది.

మఱియొకఁడు:—కవిత్వమును గుఱించియా యేమి? యీ యుపన్యాసము ? గద్యము – పద్యము – నను చున్నాఁడు.

వేఱొకఁడు:—గద్యముకంటెఁబద్యము తేలికయన్నా రెవ రయ్యా ! పద్యము చెప్పుటలో నున్నకష్ట మెఱుంగని వారెవ్వరైన ననిన నసవమ్మను గాని పద్యముచెప్పు వాఁడవు గదా, నీకేల తెలియలేదు?

ఇఁకనొకఁడు:—(సమీపస్థునితో ననాదరముగా) ఏమో— ఏమికవిత్వాలు? పూర్వము, రామరాజభూషణుఁడు, శ్రీనాథుఁడు, ముక్కుతిమ్మన్నఁ, యల్లసానిపెద్దన్న మొదలయిన కవీశ్వరులు చెప్పినపద్యములవంటిపద్య ములు వచ్చిపోయినైన నొక్కటి చెప్పఁగలరా వీండ్రు ? ఏదీ ! చెప్పుమనుఁడు ! చూతము ; "సహా సానఖంపచ స్తనవ త్తపరిరంభమామూల పరిమంబితా ధరోష్ఠ." ఇటువంటిపద్యము చెప్పినచోఁ జెవి తెగఁ గోయించుకొని పోయెదను !.

సమీపస్థుఁడు:—ఔనౌను ! అటువంటి కవీశ్వరు లేరీ యిప్పుడు? ఆదినములన్నియు నెళ్లిపోయినవి. అందు లకే "గతకాలము మేలు వచ్చుకాలముకంటెన్" అని నారు పెద్దలు.

పరశురామకవి:—

గీ. గద్యమున వ్యర్థపద మొందు గానఁబడిన
వెక్కిరించినయట్లు గాన్పించుచుండు
బద్యముననున్న నావ్యర్థపదమె యతియొ
ప్రాసమో యయి సార్థకంపడుచు నుండు.

ఒకడు:—అవును, ఆమాట నిజమే, కాని, కవులు యతి ప్రాసములయందు వ్యర్థపదములువైచి సార్థకపఱచుచు న్నారని కవిలోక రహస్యము వెల్లడి చేయఁగూడదు.

మఱియొకఁడు:—అదేమనినమాట? వ్యర్థపదము లెక్కడ నున్నను వెక్కిరించుచునే యుండును.

వేఱొకఁడు:—కల్చెర్డుమ్యాన్ (Cultured man); చచ్చు ముండకొడుకాయేమి? లిటరేచరు (Literature)లో బోలెను పనిచేసినవాఁడు; అయిననేమి? కొంచెము గాంగసము వచ్చినది. మనపండితులకున్న కర్మమే యిదికాదా!

ఒకయువకుఁడు:—సరి తెలిసినదా, యింక? ఏదో కవిత్వపు గొడవ మొదలుపెట్టినాఁడు; వీనిదుంపతెగ; ఇది పెద్దాపురపుఁ జేఁదత్రాడువలె నింతలోఁ దేలునది కాదు; రమ్ము! పోవుదము!

మిత్రుఁడు:—ఉండుమురా "పరశురా" పోవుదము; తొంద రయేమి? వచ్చెడిపండుగలలో మనము నాటకము లాడునపుడు వీనిఫార్సు (Farce) వేయుదుమని చూచుచున్నాను. చూడనిమ్ము కొంచెముసేపు; కష తేఁజూడనిమ్ము.

ఒకకృషికుఁడు:—(గట్టిగా) అయ్యో! బాబూ! మాలవైష్ణ వపువానిదగ్గఱ అన్నిపురాణాలు విన్నాను గాని, యీపాట కర్థమే కాకున్నది. దీనితల్లిసిగ దఱుగ.

ఒకసభ్యుఁడు:—అదేమోయి! వేంకటరెడ్డీ! ఆలాగున గట్టిగా మాటలాడఁగూడదు సభలో.

వేంకటరెడ్డి:—ఆలాగా, బాబూ! అట్లయిన మనకెందులకా గొడవ? ఊరకుందము.

పరశురామకవి:—

గీ. కానఁ బద్యముచెప్పుట కవికిమిగుల
సులభమగుఁగాని;

ఒకఁడు:—ఇది వట్టికుంఠ చెప్పవలసినమాట.

పరశురామకవి:—

నాబోటికుంఠకేది
యైననొక్కటె కాని,

పైవాఁడు:—(సంశయముతో) నామాట వినఁబడలేదు కదా వినఁబడదు. వీరియొట్లున్నను దనయెడల నంత నైచ్యము తెచ్చుకొనుట యుచితముగాలేదు.

పరశురామకవి:—

పద్యంబుకొంత
మెఱుఁగు; కావున దానితో మిసుకవలసె.

మఱియొకఁడు:—మిడికినట్లేయున్నది. తాను నిజముగా శుంఠయేయైనను — ఇటువంటిసభలో నట్లు చెప్పుకొందురా?

వేఱొకఁడు:—ఆహా! ఏమికవిత్వము! మహాప్రవాహము!! మంచినీళ్లు త్రాఁగినట్లే పోవుచున్నది. అనర్గళము!

ఇఁకనొకఁడు:—(మొగము చిట్లించుకొని యసమ్మతి సూచకముగాఁ దలయూఁచెను.)

అన్యుఁడు:—(ఒకనితో) ఎందులకు వచ్చినకవిత్వము? కవిత్వమున కుండవలసినలక్షణము లేశమైన నున్నవాదీనిలో? కవిత్వమనఁగాఁ బ్రకృతిని జిత్రించినదే కవిత్వము! ప్రకృతిని జిత్రింపఁ గల్గినవాఁడే కవి. కవియైనవానికిఁ దన్మయత్వ ముండితీఱవలయును; అనఁగా కవి తానేది వర్ణించుచున్నాఁడో యది తానై పోవలయును. ఎట్లనఁగా—కవి యొకస్త్రీని వర్ణించుచున్నప్పుడు—తాను బూర్తిగా స్త్రీయైపోయి—ఆ స్త్రీకుండవలసిన వగ, యొద్దికలు—అందచందములుటక్కుఁడెక్కులు కనఁబఱుపవలయును. ఒకపక్షిని వర్ణించుచున్నప్పుడు—తానుగూడఁ బక్షియైపోయి రెండు ఱెక్కలును జాచుకొని యాకాశముమీఁది కెగిరిపోయి యంతరాళమునందుఁ బల్టీలు గొట్టవలయును! ఇన్నిమాట లెందులకు? కవి యొకగాడిదను వర్ణింపఁదలఁచినయెడలఁ దాను ముందు నిజముగా గాడిదయయిపోయి యసలుజాతిగార్దభసమూహమునఁగలిసియభేదాధ్యవసాయముగా సంచరించుచు మనబయట మంద్రమధ్యతారస్వరములతో మనకందఱకును వినఁబడుసాగున నోండ్రపెట్టవలయును; అటువంటివాఁడే కవి! వాఁడు చెప్పినదే కవిత్వము! అంతియేకాని యీపాడిపాడి చప్పచప్పని నిస్సార నిరుపయోగ నిర్భాగ్యపు మాటలన్నియుఁ గవిత్వములే!

పరశురామకవి:—

ఉ. గంటకుఁగొన్నినందలు చె
కాపికిఁ బద్యము లల్లఁగల్గు బల్
దంటనుగాను; నాకుఁగల
దార్ఢ్యము నే నెఱుఁగంగలేక మీ
సంటికిఁ బ్రవీణు లుండెను సం
భాషలిఁ బద్యము లిట్లు సెప్పఁ బూ
న్కొంటి; మఱీయసాహసము
కోవిదులార! సహింపుఁ డేర్పడన్.

ఒకయువకుఁడు:—నీవెంతబతిమాలుకొనినను మేము సహింపమయ్యా; కావలసినయెడల సర్యాదు చేసికొనుము; లేదా? నీకు నిక్కున్నచోటఁ జెప్పుకొనుము.

ఒకసభ్యుఁడు:—ఈకవిగారెన్ని పద్యములు చెప్పినను—ఓల్డ్ డెడ్ ల్యాంగ్వేజీ(లోనే Old dead language) చెప్పుచున్నాఁడు; ప్రాత యొకరికొకరాయపచ్చడిపలెనిది యీయనకు మహాపథ్యము గా నున్నది. ఇటువంటి చాందసు లింకను గొందఱు మిగిలియుండఁగా భాషాభివృద్ధి కావలయునన్న నెట్లగును?

ఒకవిశ్వస్తుఁ:—తులసికోట గూటిలోఁ బెట్టిన విభూతిపండు తెచ్చి యిటువంటి శ్రోత్రియపు బ్రాహ్మణున కిచ్చిన యెడలఁ బుష్ఠ్యామైన నమ్ముచు; తెప్పుటంపూఱుదిని; మందమతి పీనుఁగను.

వేఱొకఁడు:—"చెకాపికి" యను పదము ప్రౌఢము గాలేదు. "బల్" అనునది వ్యర్థము.

పరశురామకవి:—

మ. కవితాధర్మమెఱుంగ నింనుకయు లో
కజ్ఞానముం లేదు; స
త్కవు లున్నారను భీతిఁ బోవిడి యసం
దర్భంబుగా నిప్పు, డే
నెవియో చెప్పఁదలంచియుంటి; నిఁక నే
నేమన్న సైరించి నా
యవివేకంబు గణింపఁబోక బుధులం
రా! నన్నుమన్నింపుఁడీ!

ఒకఁడు:—ఔను; పాపము! లోకజ్ఞానము లేదన్నమాట వాస్తవమే. ఏమిచేయుదుము? మీ రదిపెట్టిపుట్ట లేదు.

మఱియొకఁడు:—నారాయణ నారాయణా! వైష్ణవప్రపత్రికం బెనుగూడ నైచ్యానుసంధానము చేసికొనుచున్నాఁడే! పాపము; పట్టియమాయికుఁడు!

వేఱొకఁడు:—ఇంతకంటెను నసందర్భముగాఁ జెప్పెడి విషయ మింకను మిగిలియున్నదా? సరే! కానిండు!

ఇంకొకఁడు:—(ప్రక్కవానితో) గానమునకు గాంధర్వంబె యుండవలెను; "కానిదీర్ఘము తీయలేనిమగవాఁడును— కడుములుఁడలేని యాఁడుదియు నున్నారా" యని నునవారు సామ్యము చెప్పినట్టుగా — ఇప్పుడందఱును సంగీతము పాడెడువారే! సంగీతము తోటకూరకంటెనుగూడఁ జవుక యయిపోయినది.

ప్రక్కవాఁడు:—ఏదో, పోవుచున్నది; తలక్రిందైపోవుచున్నది! చూచుచుండుఁడు! కొంతకాలమున కన్నియు నశించిపోఁగలవు. నామాట నమ్ముఁడు!

పరశురామకవి:—

కం. అణుమాత్రమైన నాలో [సుధీ
గుణమున్న గ్రహించి విసువుగొనఁబోక
గణ మాదరించునని నే [టిక.
గణించి యిచ్చోట నిల్వఁగాఁ బూనొ్కం

ఒకయువకుఁడు:—అణుమాత్రమైనను గుణము లేకపోయిన యెడల నేమిచేయుమనెదవో, యదికూడఁ గొంచెము మనవి చేయుము. బాబూ!

మఱియొకఁడు:— నాల్గవపాదములో జగణప్రయోగము చేసినాఁడు! ప్రాథకవిలక్షణము వెల్లడించుకొనుటకుఁ గాఁబోలు!

వేఱొకఁడు:—కేదారగౌళలోఁ గ్రొత్తసంగతివేసినాఁడే? ఇఁక నేమి? క్రమముగా రక్తికట్టుచున్నది!

ఒకయువకుఁడు:—పోయినది! పద్యము పోయినది! (మిత్రునితో) ఈపద్యములో గణముతప్పినదిరా సుబ్బన్నా! ఫిఫ్తుఫారముక్లాసులో (Fifth Form Class) మనశాస్త్రిలు నాకుఁ గందపద్యపు లక్షణము చెప్పినపుడు "పద్యముకుంటినయెడల గణముతప్పినట్లే" యని చెప్పినాఁడు. మఱిప్పుడు పద్యము కుంటినదా లేదా?

మిత్రుఁడు:—మాకొప్పతప్పు పట్టుకొన్నావులే; చాలు! నోరుమూసికొనుము. ఆవెనుక నీప్రతాపము చెప్పుకొని యేడ్చెదుగాని—

ఇఁకనొకండు:— (పెదవివిఱచి) ఈ భావములన్నియు నింతకుఁబూర్వము సంస్కృతములోను—తెలుఁగులోనుగూడఁ జాలమంది చెప్పినవేకాని క్రొత్తవి కావు; గ్రంథచౌర్యమును, భావచౌర్యమును లేకుండఁ గవిత్వముచెప్పువాఁడే లేఁడు. కావుననే "బాణోచ్ఛిష్టం జగత్సర్వం" అనెడిమాట వచ్చినది.

అన్యుఁడు:—వహవ్వా!వహవ్వా! కవిత్వమనఁగా —ఆలాగున నుండవలెను. మాడభూషి వేంకటాచార్యులుగారి తర్వాత ఈలాగునఁ గవిత్వము చెప్పుకవీశ్వరు నేఁ జూడలేదు!

ఇతరుఁడు:—(పైవానితో) అయ్యా! మాడభూషి వేంకటాచార్యులుగారు కవిత్వముచెప్పుట మీరెక్కడఁ జిత్తగించినారు?

పైవాఁడు:—నేను ప్రత్యక్షముగాఁ జూడలేదు; కాని—పిఠాపురములో లేట్ రాజా గంగాధరరామారావు బహద్దరుగారి టైములో మామామగా రాయూరిలో నుండెడివారు. అప్పుడు వేంకటాచార్యులుగారువచ్చి—కోటలో—నిలఁబడినపాళముగా—అచ్చముగా—ఈలాగుననే—కవిత్వము చెప్పునప్పటికి నిర్జీవప్రతిమలై సభలోని వారందఱును—నిర్ఘాంతపడి, నిశ్చేష్టులై పోయినారఁట! మా మామగారు చెప్పుచుండెడివారు.

ఇతరుఁడు:—(పరిహాసము పైకిఁదెలియకుండ) అయ్యా! మీమామగారికిఁ గోటలో నేమైననుద్యోగముండెడిదా—లేక—కోటలోనికిఁ బోవుచుండుటకును వచ్చుచుండుటకు—రాజావారి పరిచయ మేమైన నుండెడిదా?

పైసభ్యుఁడు:—అదియు నిదియుఁగూడ లేదు. ఊరకే ఆయూరిలో నుండెడివారు.

ఇతరుఁడు:—(లోలోన నవ్వుకొనుచు) ఆలాగా? అట్లయినయెడల వేంకటాచార్యులుగారకవిత్వము నాఁడు ఆయన కోటలోని కెట్లువెళ్లినారు?

పైసభ్యుఁడు:—సరి; మాబాగుగానున్నది మీప్రశ్న! ఆయనకోటలోకి వెళ్లుట యెందులకు? కోటలో జరిగినసంగతు లూరిలోఁ జెప్పవా యేమి? ఒక్కటున్నయెడలఁ నొంబది తెలియును; తెలిసినదా?.

ఇతరుఁడు:—అలాగా? ఈమాట తెలిసినది.

పైవాఁడు:—ఏమి అట్లంత నొక్కినొక్కి యడుగుచున్నారు నే నీమాత్రమున కబద్ధము చెప్పుచున్నా ననుకొనుచున్నారా యేమి?

వేఱొకసభ్యుఁడు:—ఇది యేమ య్యా, బాబూ! రామాయణములోఁ బిడుకలకొట్లాట మొదలుపెట్టినారు?

కార్యదర్శి:—(లేచి) అయ్యా! ఊరకుండుఁ పోరకుండుఁడు! అప్రస్తుతప్రసంగము చేయక, కవిగారు చెప్పెడువిషయము బాగుగా వినుఁడు!

ఒకవిశ్వస్త:—(పండ్లు కొఱుకుచు మెల్లఁగా) ఆలాగున నొక్కు, నాయనా! పీండ్రవాండ్లు నొక్కు! (ముసుఁగు సవరించుకొనుచు) నొక్కి ఇంతగడ్డిపెట్టు! ఒక్కటే గోలా, మాయముండగోల?

ఒకస్త్రీ:—(తోడికూతుతో) మగవాండ్రకు వచ్చినట్లు కవిత్వము ఆఁడువాండ్రకు రాదేమమ్మ, యెన్నినాళ్లు తంటాలుపడినను?

తోడికూతు:—మగవాండ్రకు వచ్చినట్లు — మీసాలు వచ్చునా—ఆఁడువాండ్ర కెన్నినాళ్లు తంటాలుపడినను?

పైస్త్రీ:—(జుగుప్సతో) చాలు లేవమ్మా! మంచిసమాధానము చెప్పినావు! ఈమాటసమాధానము నీవేలాగునఁ జెప్పితివోకాని, యిది యాఁడువాండ్రు చెప్పవలసినది కాదు. సిగ్గు! సిగ్గు!.

మఱియొకతె:—అబ్బా! ఊరకుండుఁడమ్మా! ఆయన యేదో చెప్పుచున్నాఁడు వినుఁడు!

ఒకసభ్యుఁడు:—వాట్ ఈజ్ దిస్ వండర్ఫుల్ స్పీచ్? (What is this wonderful speech?) రండు! సార్! (Sir) పోవుదము.

ఒకకృషీకుఁడు:—పొలములో-పనితొందరచేత- ప్రొద్దుటివేళనుండి కాసంత చుట్టముక్కయైన - కాల్చుకోలేదు. ఈబాపనివాఁడు ఎంతసేపు - ఒకచేపదము పాడుచున్నాఁడు; వీనియబ్బసొగసోయి! ఇది కాకుండ లేచిన నేమితంటా యెప్పుడో!

ఒకసభ్యుఁడు—(ఒకగాయకునితో) అయ్యా; ఆకవిగారు పద్యములు చదువుచున్నారాగ మేమిరాగము?

గాయకుఁడు:—(వికటముగ) ఆరాగమా! అది-తోడికాంభోజిభైరవియని యొకక్రొత్తరాగము. ఆవిలకు వెళ్లిన తర్వాత దానిసంగతియంతయు మనవిచేసెదను లెండీ పాటికి; పోవుదము.

(ఒకరివెనుక నొకరుగా సభ్యులలోఁ గొక్కొందఱు లేచిపోవుచుండిరి)

అగ్రాసనాధిపతి:—(లేచి) సభాసదులారా! మీరెవ్వరును లేవవలదని నా ప్రార్థనము—ఐమీన్ (I mean) నాప్రార్థనము. కవిగారు ముందికను బాగుగావిష—(విరమించి) మంచివిషయము చెప్పఁబోవుచున్నారు. కార్యదర్శిగారు రెండుసారులు—ఇంతకుముందు-మిమ్ములను మాటలాడవలదని కోరుకొనుచు (గొంతు సవరించుకొని) కోరుకొనియున్నారు. ఇంతకుముందు-ఐమీన్ (I mean) ఇఁకముందు — ఇక్కడ మీరెవ్వరును మాటలాడకుండనుండవలయునని నమ్మ- (వట్టిదగ్గుదగ్గి) కోరుచున్నాను. (అనిచెప్పి చేతిరుమాలుతోఁ జెమ్మటఁ దుడిచికొనుచు పుష్పల నగ్రాసనము నలంకరించిరి, లేచిన సభ్యులందఱుఁ దిరిగి కూర్చుండిరి. లేచిన సభయంతయు నిశ్శబ్దముగా నుండెను).

పరశురామకవి:—

గీ. జ్ఞానమునుగూర్చి కొంత చక్కఁగఁదలంచి
నాకుఁ దోఁచినదేవియో నాల్గుముక్క
లల్లి వినిపింతు; మీరవి యవధరించి
నన్ను ధన్యునిఁ జేయుఁడో యన్నలార!

ఒకయువకుఁడు:—(స్నేహితునితో మెల్లఁగా) ప్రెసిడెంటు—"ఇంకెవ్వరును మాటలాడవల"దని చెప్పినను-ఈవెఱ్ఱిముండకొడుకుమాత్రము పద్యములు "బజాయించుచునే" యున్నాఁడు. వీనికర్మము కాలినది. ఆయన సబ్ మేజస్ట్రేటు (Sub-magistrate). 144 వ సెక్షను వడ్డించినయెడల—దానితో—తెగులుకుదురును; ఈపైత్యము విఱుగును,

ఒకసభ్యుఁడు:—అబ్బా! పెద్దవిషయమే యందుకొన్నాఁడు

మఱియొకఁడు:—అయ్యా! సార్! (Sir) దారిలోఁ బడినాఁడు.

ప్రక్కవాఁడు.—ఆలాపన నేకసఁబడు మన్నది చూడఁగా—

వేఱొకఁడు:—(ప్రక్కవానితో) కవిగారు — ఇంతసేపటికి —ఉపన్యాసపీఠిక విడిచినారు.

ప్రక్కవాఁడు:—అట్లయిన మనము లేచిపోవచ్చునా యేమి!

పైవాఁడు:—(నవ్వుచు)అదికాదయ్యా! ఉపన్యాసమునకు ముందుచెప్పుపీఠిక, విడిచినా రంటిని. అంతియేకాని యుపన్యాస మింకను మిగిలేయున్నది.

ప్రక్కవాఁడు:—ఆలాగా? ఉపన్యాస మిచ్చుచున్న బల్ల మీఁదనుండి దిగినాఁడేమో; వెంటనే యింటికిఁ బోవుదమను కొన్నాను.

ఇంకనొకఁడు:—ఇదియేమీ! కవిత్వములోనుండి జ్ఞానము లోఁబడినాఁడు!

అన్యుఁడు:—ఆహా! మీతల్లిదండ్రులపుణ్య మేమిపుణ్య మయ్యా! మహానుభావా! నీకిటువంటికవిత్వ మెట్లు వచ్చినదయ్యా! మహానుభావా! అమృతము! అమృతము!!

ఇతరుఁడు:—ఆ బుట్టతలపాగా తలనిసురు ముండకొడు కెవ్వఁడయ్యా, సాంబయ్యా! మెడనరముపట్టులాగున—ప్రతిపద్యమునకుఁ దలఁద్రిప్పుచు— నవ్వుకొనుచు —ఎగిరి యెగిరిపడుచు పిచ్చెత్తిన ట్లాడుచున్నాఁడు?

సాంబయ్య:—వాఁడా? వానినెఱుఁగవా? వాఁడే బంగారమ్మమగఁడు!

పైవాఁడు:—ఔరా! వీఁడా? వీఁడింతటివాఁడా! వీనికిఁ గవిత్వముకూడఁ దెలియునా? ఏమీ, పెళపెళ!

పరశురామకవి:—

ఆ. జ్ఞానమనఁగఁ దెలివి;

ఒకయువకుఁడు:—(వికటముగా) ఆఁ? ఇది క్రొత్తసంగతియే.

పరశురామకవి:—

జ్ఞానంబుగలవాఁడు

జ్ఞాని;

పైయువకుఁడు:—అవును! ఇది మఱియుఁ గ్రొత్తసంగతి!

పరశురామకవి:—

అనఁగ—తెలివిగలుగువాఁడు

జ్ఞాని యన్నమాట;

పైయువకుఁడు:—సరే. మేమింతవరకు — "అమ్మమాట" యేకాని — "అన్నమాట" యెక్కడను జదువుకో లేదు. కనుక నిది మఱియును గ్రొత్తసంగతి! అర్థము గూడ సెలవిప్పించుచున్నా రా? సరే. బాగుగనే యున్నది. అజ్ఞానములేనివాఁడో!

పరశురామకవి:—

జ్ఞానవిహీనుఁ, డ

జ్ఞానియనుచుఁ జెప్పఁగా వలయునె?

పైయువకుఁడు:—(సంశయముతో) నే నింతమెల్లఁగా నని నను వినఁబడినదా? లేదు; ఊరకే గ్రుడ్డివానిచేతి జాయిలాగున — ఆయనచెప్పినది — నామాటకు సమాధానమైనది. అంతియే.

ఒకసభ్యుఁడు:—ఈపద్యమంతయు నుత్తరము మతెలపువలె వట్టిపేలవముగా నున్నది.

మఱియొకఁడు:— హ్వాటీజ్ ది డెఫినిషన్ ఆఫ్" (What's the defitntıon) జ్ఞానం? అది చెప్పఁడేమి?

వేఱొకఁడు:—జ్ఞానమనఁగా — తెలివి; జ్ఞానముగలవాఁడు —జ్ఞాని; —సరే—బాగుగానేయున్నది. తక్కినదంతయు —తుక్కు—అనవసరమైనచెత్త!

అగ్రాసనాధిపతి:—(మహాగ్రహముతో లేచి) సైలెన్స్ (Silence) అని బల్లమీఁదఁ జఱచి) ఏమా గొణగొణ! యెన్నిసారులు చెప్పినను?—ఇంక మాటలాడినవారి మర్యాదలు దక్కవు. (అనికూరుచుండెను.)

ఒకవిశ్వస్తు:—పండ్లుకొఱుకుచు మెల్లఁగా) అయినది— మాబాగుగా—అయినది! పెండ్లి!.

(సభ్యులందఱును చలలువాల్చి గుసగుసలాడిరి. సభయంతయు నిశ్శబ్దమైనది.)

గీ. ఈశ్వరుఁడు సృష్టిచేసినయెల్లజీవ
కోటికిని జ్ఞాన మనునది కొంతయుండు;
నందు మనుజులలోన నత్యధిక మగుచు
వెలయుచున్నది; యది సృష్టివిధముగాన.

కం. ఆజ్ఞానమునే పలువురు
విజ్ఞులు బహుమార్గములుగ విభజించి నిజా
భిజ్ఞత లోకములోని ర
సజ్ఞశిఖామణులకెల్లఁ జాటిరి తొలుతన్.

గీ. జ్ఞాన మింద్రియములనుండి గలుగుననియు
జ్ఞానమునఁ గొన్ని భేదముల్ గలవనియును
దాత్త్వికజ్ఞానమే ప్రశస్తం బనియును [లు.
బలుకుచుందురు మఱికొంద ఱలఘుమతు

గీ. జ్ఞాన మది యెన్ని తెఱంగులఁ గానఁబడిన
నరసి చూడఁగ నొక్కటే యగును దుదకు
నగలు బహురూపములుగఁ గానంగఁబడినఁ
గాంచనం బొక్కటే యగుఁగాదె! తెలియ.

గీ. వర్తకమ్మునఁ గృషియందు వైదికమున
లౌకికంబున నధ్యాత్మలక్షణమునఁ
గలుగు జ్ఞానంబు వివిధమై కానిపించుఁ
గాని పరికింప నంతయు జ్ఞానమొకద?

కం. జ్ఞానం బనునది సర్వము
నే నీచందమున నొక్కటే యనుబుద్ధిం
బూని వచింపఁ దలంచితి
దీనం దప్పున్న నెఱిఁగి దిద్దుకొనిమెదన్.

ఉ. జ్ఞానమువెంట మోహమునఁ
గాఁబడు నొక్కపదార్థ మీశ్వరే
చ్ఛానుగుణంబుగా నుదయ
మై సతతంబును బాయకుండు నా
జ్ఞానము వృద్ధినై తిగువి
కానముఁ జెందకయుండెఁ గ్రమ్మచున్,
భానునిఁ గప్పి తజ్జలద
పఙ్క్తియుఁబోలెఁ బ్రతీతిగాంచుచున్.

గీ. కారుమొయిలులు దన్నుఁగప్పిన ఖరకరుం
డయినఁ దనదు తేజ మడఁగ దీప్తుఁ
బాసి యెట్లు మఱుఁగుపడుచుండునో యట్లు
మోహ మడర జ్ఞానమును నడఁగు.

గీ. సతము మోహాంధకారసంఛన్నమైన
లోకమున జ్ఞానదీప్తి వెలుంగకున్న
నట్టియంధకారావృతం బైనచోటఁ
గన్నులున్నను ఫలమేమిగలదు మనకు?

ఆ. గీ. కాన, మోహవృద్ధిగాకుండఁ దోడ్తోన
యడఁపవలయు జ్ఞాన మతిశయిలుప;
నపుడు మోహమింక నడఁగి యటునిటు చు
జ్ఞానబలము వృద్ధిఁ గాంచుకొలఁది.

గీ. అడఁప కూరకున్న నామోహ మేగింపు
క్రమ్మి మఱుఁగుపఱుచు జ్ఞానభాను;
నడఁగియడఁగి తుదకు నాజ్ఞానభానుండు
మెల్ల మెల్ల నస్తమించిపోవు.

కం. జ్ఞానాక్రమణము నే యం
బూనెదు మోహంబునడఁచిపుచ్చుట కెట్టులీ
మానవుఁడు నేర్చు నని యను [స్వస్థన్.
మానసముఁ జెందకుండు మీగుమని యు

గీ. విద్యవలన, సాధుసమ్యక్త్వంబువలనను
విబుధసేవవలన, విషయవిరతి

వలన, నియమబుద్ధివలనను మోహాంధ
కార ముడుపవచ్చుఁ గ్రమముగాను.

కం. ఆభ్యంతరనియమంబున
నభ్యాసము సేయుకొలఁది నదియలవడు న
త్యభ్యాసపాటవమ్మున
లభ్యముగాకుండునది యిలన్ మఱి గలదే?

గీ. జ్ఞానమునకు బలము గలిగిన మోహంబు
నడఁచు; మోహమునకె యధికబలము
గలిగెనేని నదియె జ్ఞానంబు నడఁగించు
బలము గలుగునదియె పడయు జయము.

గీ. ఈ చరాచరకర్తయా యీశ్వరుండు
జ్ఞానరూపుండు, విమలవిజ్ఞానమయుఁడు.
జ్ఞానలభ్యుండు ననియంద్రు కాన, మనము
జ్ఞానముంగన్న భగవంతుఁ గన్నయట్లె.

కం. ఏవేళ మనుజునకు జ్ఞా
నావిర్భావంబు గలుగు నావేళనె యీ
భూవలయమునందుండియె [డన్.
దేవత్వముఁ గాంచు నాత్మదేహముతో

సీ. అఱచేతిలో జగం బాడింపఁ గావచ్చు
జ్ఞానంబు తనలోనఁ గలిగెనేని
శాశ్వతైశ్వర్యంబు సమకూర్పఁగా వచ్చు
జ్ఞానంబు తనలోనఁ గలిగెనేని
భూలోకమున స్వర్గభోగ మందఁగవచ్చు
జ్ఞానంబు తనలోనఁ గలిగెనేని
భగవంతుకృపములోఁ బరికింపఁగావచ్చు
జ్ఞానంబు తనలోనఁ గలిగెనేని

గీ. ప్రబలమోహాంధకారసంబంధ మెడలి
దివ్యవిజ్ఞానదీపిక తేజరిల్ల
గాంక్షితములెల్లఁ గన్నులఁ గట్టినట్ల
కనుఁగొనఁగవచ్చుఁ బరితుష్టిఁ గాంచవచ్చు

కం. మన భరతభూమి జ్ఞానం [జ్ఞానం
బునకున్ నిలయంబు తొల్లి; ప్రాగ్వ్యులు
బూనవే యిహపరసుఖములఁ
గనిభవసాగరముదాఁటఁగలిగిరియిచటన్.

సీ. పరశురాముఁడు జ్ఞానభాగ్యమ్ము లేకున్న
నెటుగెల్చునృపులమువ్వేడుమార్లు
కశ్యపమునినేత జ్ఞానశక్తిఁ దొలంగి
యిలయెల్ల గడియింప నెట్లు నేర్చు?
వార్ధి సేతువుఁగట్ట వశమె దాశరథికి
జ్ఞానసంపత్తియే కలుగకున్న?
జ్ఞానబలంబుచేఁ గాక యొక్కటిపోరఁ
బరమేశు నెట్టు లాపార్థుఁ డోర్చు?

గీ. జ్ఞానమునకున్నవాఁడె యగ్గలపువాఁడె
జ్ఞానమునకున్ననీతి యగమ్యనీతి
జ్ఞానమునకున్నశక్తి యఖండశక్తి
జ్ఞానమునకున్నపేర్మి యక్కజపుఁబేర్మి.

గీ. జ్ఞానబలయుక్తిచేతనే కాదె మున్ను
చారుతరమైన సుకవితాశాఖ నెక్కి
మధురరవమున "రామ రామా" యటంచుఁ
గ్రోల్చి తరియించె వాల్మీకికోకిలమ్ము.

కం. పారాశర్యుండు మహా
భారతసంహితయు జ్ఞానబలమున నే కా
దా రచియింపంగలిగె ను
దారత నదివేదమట్లు ధారుణి వెలయన్?

ఉ. అంతములేనిశాస్త్రనిచ
యంబుసృజించి మహాద్భుతక్రియా
సంతతు లాచరించి నిజ
శక్తి మహామహులై దిగంతవి

భ్రాంతేయగుఁ గ్రంథస్థ మని
శంబువిరాజలి చన్నయట్టు ద
ద్దంతులవంటి పూర్వులకు
జ్ఞానమె కావె శరణ్యమై తగన్?

కం. ఆఱువదినాలుగువిద్యలు
మెఱయించితదీయశక్తి మిక్కుటముగఁ గ
న్పఱచి పొగడ్తలు గాంచిన
గఱువల కాధార మొక్కజ్ఞానం బెకదా?

గీ. జ్ఞానమే యన్నిటికి మూలకారణంబు
జ్ఞానమే యన్నిటికిని ముఖ్యంబు మనకు
జ్ఞానశూన్యుండు మనుజుఁడే కాఁడు తలఁప
జ్ఞానమునకన్న మే లొండు గానఁబడదు.

గీ. అఖిలసౌఖ్యములకు నదే యాటపట్టు
సర్వకార్యములకునదే సాధనంబు
నిఖిలవస్తువులం దదే నిరతిశయము
భోగభాగ్యమ్ములకు నదే పుట్టినిల్లు.

గీ. జ్ఞానమునఁగాని మనకు లోకంబులేదు
జ్ఞానమునఁగాని మనకు సౌఖ్యంబులేదు
జ్ఞానమునఁగాని మనకు స్వర్గంబులేదు
జ్ఞానమునఁగాని మనకు మోక్షంబులేదు.

కం. కావున జ్ఞానోపార్జన
గావింపగవలయు నన్నిగతుల మనుష్యుం
డీవిషయము మీరలు మే [ప్రిన్.
ధావులగుటఁ దెలియఁగలరు తాత్త్వికదృ

ఉ. తాతలనాఁటిమాటలవి
ధంబిది, యెవ్వ రెఱుంగ రిప్పుడీ
నీతులు ప్రాంతపాత్తముల
నిండఁ గనంబడుచుండ నేటికీ

పాఁతిరఁ ద్రవ్వుచుంటివని
పల్కినఁ బల్కఁగవచ్చుమీరు;నా
కీతెఱఁ గొక్కటే తెలియు నించుక;
కావున నిద్ది చెప్పితిన్.

(సభలో నొక చోటినుండి యెవ్వఁడో యొకఁడు తతాయ"(What is this non-sence?) హ్వాటీజ్ దిస్? నాన్సెన్స్!" అని బిగ్గరగా నఱచెను.)

పరశురామకవి.—

కం. "హ్వాటీజ్ దిస్ నాన్సెన్" సను
మాటయొకటి యిపుడు సభ్యమండలిలో నే
నోటనో వెలువడె; నే నీ
పాటికి విరమింపకున్న భావ్యంబగునే?

ఆ. గీ. తామసంబువిడిచితత్త్వంబుగ్రహియించి
పరుల కింత తెలిపి భక్తిఁ గొలిపి
యెవ్వ రేమియన్న నెఱుఁగనియ ట్లుండి
మనఁ దలంపు నాకు మాన్యులార!

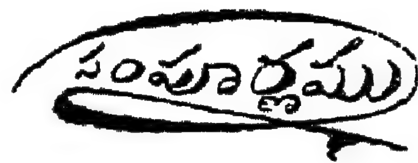
కం. తెలిసినముక్కలు నాలుగు
పలికితి నా కింతకన్నఁ బాండిత్యము లే
దలఘుమతులార! తొలుత నె [దపన్.
తెలిపితి "నాన్సెన్సు" గూడఁ దెలిపెం బి

కరతాళధ్వనులు

పరశురామకవిగా రుపన్యాసపీఠమునుండి దిగిరి. అధికారియైన యగ్రాసనాధిపతిగారి యాదేశమున నరు ణోష్ణీషధారులగు రక్షకభటు లతిప్రయత్నమున నన్వే షించిరి; కాని, యన్నిదొంగతనములవలెనే యాకతాయ దుండగముగూడ నగమ్యగోచరమే యయ్యెను. అగ్రా సనాధిపతి మహాగ్రహముతోఁ జేసినయాదేశము ననుస రించి పయికి వినరాకుండ గొణుఁగుకొనుటచేఁ బిమ్మట నుపన్యాసమధ్యమున సభ్యులుచేసిన వివిధప్రసంగములు వినరావయ్యెను. సభానంతరమున నధ్యక్షుఁడుచెప్పి

యంతోఁ బ్రపన్యాసవాక్యములుగూడ, సభలోనుండి లేచి సభ్యులసందడిలోను, గరతాళధ్వనులలోను లీనములై, పరిణయసమయమున బాజాలచప్పుళ్లలోఁ బరిప్రాప్తముగాఁ బరాస్తములై పోవు పౌరోహితమంత్రములవలె వినవచ్చినవి కావు; ఆ కారణమున నవి నేను వ్రాయఁజాలనైతిని. సభాభవనమునుండి వెడలి నేనింటికిఁ బోవుచుండఁగా వీథిలో నెవ్వరో "ఇటువంటి పబ్లికు (Public) సభలో—మాటలాడినవారిమర్యాదలు పక్కనవుటకు—మాజిస్ట్రేటున కధికారమేమున్నది? ఈ పీపద్యోపన్యాసమును భారతిపత్రికలోఁ దుక్కుదుక్కుగా నేకివైచి విమర్శించెదను! అప్పుడు తెల్యఁ పెద్దమవచ్చునో చూచెద" నవెను. సత్యముఁ బలుకుపలుకు పలువిధములుగాఁ బరశురామకవిగారిని దిట్టుచు దీవించుచుఁ బలుకుకొన్న పలుకులు గూడఁ గొన్ని వినినాఁడను గాని గ్రంథవిస్తరభీతిచే నవి యన్నియు వ్రాయలేదు.

[ఒక ప్రేక్షక సంక్షిప్తలేఖకుఁడు.]

ప్రకృతి

ఉపాధ్యాయి

చంద్రికా శాంతనిర్మల సైకతముల
విహారణము సేయువేళ విన్వీధినుండి
తారకాగీతికా ప్రబోధంబు నొంది
నీదుమూర్తిని స్తుతియింతుగాదె ప్రకృతి!

పద్మినీకాంత ప్రణయకోపమును మాన్పఁ
దరణి తరుణాంశుమాలికాతరలకాంతి
విలసితంజేయ నొయ్యారమొలయ విచ్చు
పద్మములు ప్రణయతత్త్వంబు ప్రకృతి! నేర్పు.

ననధరవిహార శృంగార భరితభూమి
ధరతటంబులఁ దిరుగాడు తరుణములను
జీవితాశయబోధంబుసేయ నీవు
ఘనఘనాకృతి వచ్చినకరణిఁ దలఁతు.

ప్రకృతిలలితాంగి నీదుప్రభావకలన
వెలయు విజ్ఞానచంద్రికల్ విశ్వమందు
రాజులేకయ రాజించు రాత్రియెట్లు
ఇనుఁడు లేకయ శోభిల్లు దినమదెట్లు?

మ. సదసత్సంశయతర్కలోలురయి జి
జ్ఞాసాలసుల్ గొంద ఱ
త్యుదితజ్ఞాననిధాన మీవనక యో
హో నిష్ఫలోద్యోగముల్
వెదుకంజేతురు హో! యనంతమగు గం
భీరాబ్ధి గర్భస్థగం
పదలక్ష్ గాంచునె చిల్లిగవ్వ యెపుడేఁ
వ్యాలోల వీచీహతిన్?

'జ్యోతిష్మతి'

శ్రీ కృష్ణుడు - ఆయన సందేశము

గాధి నరసింగరావు గారు, బి. ఎ., యల్. టి.

"యతో వా ఇమాని భూతాని జాయన్తే, యేన జాతాని జీవన్తి యత్ప్రయన్త్యభి సంవిశంతి" అని తైత్తిరీయోపనిషత్తునందు చెప్పబడిన ప్రకారము, "ఈచరాచరభూతజాలమంతయు బ్రహ్మనుండివచ్చుచున్నదనియు, నంతమందు బ్రహ్మను కలియుననియు సంపూర్ణవిశ్వాసము గలదని యెల్లరకును విశదమే. బ్రహ్మనుండివచ్చిన యీజగత్తు ధర్మమార్గానువర్తియై గమ్యస్థానమును చెందును; అధర్మము దీనిని గమ్యస్థానమునుండి దూరముగ బారదోలును" అను నీయుభయము గూడ మనకు తేటతెల్లమే, గాని ధర్మమన నెట్టిదో, అధర్మమన నెట్టిదో అంతబాగుగ తెలియదు. ఇది ధర్మముయొక్క పరమరహస్యము. దీనినిగూర్చి మానవధర్మశాస్త్రమందిట్లున్నది.

సర్వ మాత్మని సంపశ్యే త్సచ్చాసచ్చ సమాహితః;
సర్వంహ్యాత్మని సంపశ్య న్నాధర్మే కురు తే మనః.

12. అ, 118. శ్లో.

"స్థూలసూక్ష్మరూపమగు జగత్తునంతను వివేకము వలన నాత్మయందు చూడవలెను. అట్లు చూచినవాడు బుద్ధిని అధర్మమునందు జొరనీయడు." అని దీనియర్థము. దీనింబట్టి ధర్మవర్తనకు మూలభూతమైనది సర్వసమత్వబుద్ధియని మనువు చెప్పినాడు. సర్వసమత్వబుద్ధి చెడిపోయినప్పుడు అనగా పరస్పరద్వేషములు ప్రబలియున్న కాలమున దేశము చెడుత్రోవనుపోవుటచే పాపాచరణమం దాసక్తి మెండుగనుండి ధర్మదూరమగును. అట్టిసమయములందు దయాసముద్రుడగు భగవంతు డవతరించి పరస్పరద్వేషముల నణచి సర్వసమత్వ బుద్ధిని అంకురింపజేయును. ఈవిషయమునే భగవద్గీత చెప్పుచున్నది:

యదా యదా హి ధర్మస్య గ్లాని ర్భవతి భారత
అభ్యుత్థాన మధర్మస్య తదాత్మానం సృజామ్యహమ్.-

ఈ యంశమే మన పురాణములయందు చెప్పబడినది.

భరతఖండమంతయు పరస్పర ద్వేషములతో నిండియుండి ధర్మమార్గము తప్పి నడచుచున్నకాలము లనేకము లున్నవి. అందొకకాలమున నుద్భవించినవాడు శ్రీకృష్ణుడు. ఈయన తనకాలమునందుండిన పరస్పర ద్వేషముల నెట్లణచెనో ధర్మమార్గస్థాపన కెట్టి యుపదేశముల జేసెనో, ఎంతవర కతని పావన చరిత్రము లోకమునకు మార్గదర్శిగ నుండెనో, ఆసంగతు లన్నిటినిగూర్చి కొంచెము కొంచెముగ నీవ్యాసమున విచారణ చేయబడును. "కృష్ కర్షణే" యను ధాతువునుండి నిష్పన్నమగుటచేతనున్నూ, క్రాన్తివిషువద్వృత్తముల సంపాతస్థలము సమీపముననున్న క్రాన్తివృత్తభాగమునకు దేవకియని పేరు కనబడుటచేతనున్నూ, సూర్యునకు విష్ణు అని పేరుండుటచే విష్ణ్వవతారమగు కృష్ణుడుగూడ సూర్యశబ్ద వాచ్యుడని యూహించుట కవకాశముండుటచేతనున్నూ, రాధ, విశాఖ మొదలగు చెలులపేర్లును, నక్షత్రనామములును, సమానములగుటచేతనున్నూ, శ్రీకృష్ణుడు సూర్యుడనియును శ్రీకృష్ణుని దివ్య చరిత్ర యంతయు ఖగోళవిషయమగు జ్ఞానమును కలుగజేయునిమిత్తము కల్పించబడినదేకాని యథార్థముగాదనియును కొందరనుచున్నారు. సర్వప్రాణి సమాకర్షణ సమర్థమగునది ప్రేమ కాన నట్టి సర్వోత్కృష్టమగు ప్రేమ పురుషాకారము చెందినట్లు చెప్పుటచే పరమేశ్వరుని నిరుపమాన దయామయత్వమును బోధించుచు ప్రేమమార్గమున నాపరమేశ్వరుని సందర్శించుటకు మార్గదర్శకముగ నీ చరిత్రనంతను కల్పించిరేకాని నిం దేదియు సత్యమగు చరిత్రాంశము లేదని మరికొంద రనుచున్నారు. శ్రీకృష్ణుడను ప్రసిద్ధవ్యక్తి చరిత్రము కాకపోయినను ఈకథయందొక చారిత్రక-విశేష మున్నదని కొందరనుచున్నారు. కృషి కృష్ణశబ్దము లేకధాతుజన్యములగుటచే కృషియొక్క

చరిత్రాంశ మీకథయందు కొంతగలదనియును, ఏర్ప కాలమం దీకృష్ణుని జన్మము చెప్పుటయును, ఈ శిశుసంరక్షణమునకు నదీప్రవాహముల నరికట్టుట చెప్పబడుటయును దానిని బలపరచుననియు, శ్రీకృష్ణుడు యమునాప్రాంతముల నుండుటచే నీతని కథవలన గంగా యమునా మధ్య దేశముల కీ కృషి వ్యాపించిన యంశము పుట్టుకు చరిత్రను సంబంధించినదనియును కొందరనుచున్నారు. దీని కుదాహరణముగ శ్రీరాముని చరిత్రనుజూపి దానివలన దక్షిణ హిందూస్థానమున కృషి వ్యాపించినదని గ్రహించవలసిన విధి యెట్లో అట్లే శ్రీకృష్ణుని చరిత్రవలన గంగా యమునానదీప్రాంత భూముల నీ కృషి వ్యాపించినదని తెలియవలయుననియును, శ్రీకృష్ణునకును శ్రీరామునకును గల పౌర్వాపర్యమంతగా పాటించుటకు వీలులేదనియును, రామాయణము రచించినతరువాతను మహాభారతము రచించుట సత్యమేకాని మహాభారతములో జరిగినట్లు చెప్పబడిన కురు పాంచాలయుద్ధము జరిగినతరువాతనే రామాయణమందు జరిగినట్లు చెప్పబడిన యంశములు జరిగియుండవలెననియు కొందరు వాదించుచున్నారు.

పైవాదములున్ను శ్రీకృష్ణుని యద్భుత బాల్యలీలలున్ను కలిపి మొత్తముపై నాలోచించినచో శ్రీకృష్ణుడనునొక మానుషవ్యక్తిలేదని కొంతమంది అభిప్రాయపడుచున్నారు. భరతఖండవాసులమగు మనమందర మీకృష్ణుని భావించువిధముకూడ దీనిని బలపరచుచున్నదని వారియభిప్రాయము. ఈతడు సాక్షాత్పరమేశ్వరుని యవతారమనియె మనవారు భావించిభగవదంశమున నద్భుతచర్యలు లేక మహత్తులే యని యెన్నుచున్నారు. ఈతడు నద్భుతకరమగు పౌరుషవ్యక్తినిమరచి భగవంతుడని యనుచు నాయననుగురించిచెప్పిన యంశములన్నియు సత్యములే యని దేశవాసులకేకాక మనవారిలో ప్రాచీనులకుగూడ సందేహములు కలిగినట్లున్నది. లోకములకు ధర్మోపదేశము చేయవచ్చిన భగవదవతారమగు శ్రీకృష్ణుడు పరదారాభిగమనదోషదూషితుడు గాడేయను విషయముననొకప్రశ్న శ్రీమద్భాగవతమున నున్నది. దానిసమాధానమును సూక్ష్మదృష్టితో జూచినచో నతనియం దానిందనారోపించుటకు వీలులేదని తోచకమానదు. అతనిని పూజించు మనముగూడ నాగరకతా హీనులముగాము. గాని యద్దాని సమాలోచనము చేయక మనదేశమున కొలదికాలము క్రిందట నొకవివాదము జరిగినది. అదియే దంతే —ప్రస్తుతకాలమున హిందూదేశము నుద్ధరించుటకు కృష్ణుడు తగినవాడా లేక క్రీస్తు తగినవాడా యని ఇప్పటికిగూడ కొందరు క్రీస్తుమతాభిమానముగలవార లా క్రీస్తే హిందూదేశోద్ధారకుడు కాగలడను నుద్దేశమున హిందూదేశ మతస్వరూపములను గూర్చి వ్రాయుచున్నారు. ఈపక్షమునకు ప్రతికూలురగువారిలో ప్రాచీన మతాభినివేశముగలవారు కొందరు నూతన ప్రకృతిశాస్త్రాంశముల నవలంబించి కృష్ణుని బాల్యములన్నియు సమర్థించుటకు ప్రయత్నించినారు. ప్రాచీనములగు మనదేశము వాటియందు గౌరవముగల మరికొందరు కొన్నిటిని ప్రక్షిప్తము లనియును మరికొన్నిటిని అతిశయోక్తు లనియును చెప్పుచున్నారు. మరికొందరు శ్రీకృష్ణుని విడనాడి క్రీస్తుని గ్రహించుట కిష్టపడక నుపనిషత్తులందు చెప్పబడిన బ్రహ్మోపాసనమార్గముల ననుసరించుట శ్రేయస్కరమని తలచుచు మనల నుద్ధరించుటకుగాను మూర్తిగ్రహణము చేసిన పరమేశ్వరు డనావశ్యకమని వెల్లడి చేయుచున్నారు. ఈ వాదోపవాదముల వివిధవిభాగములను సువిమర్శ దృష్టితో జూచిన నొకయంశము వెల్లడి కాగలదు. అదేమన, ప్రస్తుతకాలమున మనదేశము నుద్ధరించుటకు నెట్టి సాధన సామగ్రి మనలోనే కలదని చూపించు కోరికయే.

కొంద రాధ్యాత్మికాభివృద్ధికిగూడ మూర్తిధరుడగు పురుషవిశేష మవసరమని చెప్పుచున్నారు. వీరిని చారిత్రకులని చెప్పవచ్చును. వీరందరి మనస్సులు నొకయవస్థయందున్నవి. ఉపనిషన్మతావలంబులు లేక బ్రహ్మమతావలంబు లందరిమనస్సులు వేరొకయవస్థయందున్నవి. వీరి బుద్ధివిశేషముచే పురుషవిశేషము వీరియభివృద్ధి కవసరము లేదు, గాని కొన్ని యమూర్తివిశేషములు మట్టుకు కొందర కవసరమగుటచే నీచారిత్రకులు బ్రహ్మమతావలంబకులును నొకేయవస్థయందున్నవారుగా గ్రహించవచ్చును. ఇంక నద్వయబ్రహ్మవాదులు కొందరు బ్రహ్మాత్మైక్యానుభవముగలవారై సర్వమునందును బ్రహ్మదర్శనము చేయుచున్నవారని చెప్పినచో వీరి బుద్ధివిశేషము పరమోచ్చస్థానమునందినది. ఇదియే యభివృద్ధియొక్క పరమా

3 2- 7

స్థ. మానవకోటియందలి విశేష భాగము మొదటియవస్థ యొక్క వివిధ భాగముల నున్నవారని తెలియ నగును. వారి యాధ్యాత్మికాభివృద్ధి కేదియో యొకసాకారవిశేష మవసరమై యున్నది. అట్టి విశేషము శ్రీకృష్ణభగవానులుగానా? లేక మరియేదైయైన వలయునా? యను సంశయము తెలుసుకొనుటకుగాను శ్రీకృష్ణుని చరిత్రను కొంత విమర్శించిమాతెను. ఈచరిత్రమును రెండుభాగములుగ విభజించవచ్చును. ఒకటి ఆధ్యాత్మికభాగము, రెండవది చారిత్రకభాగము. ఈవిభాగములను విమర్శించక పూర్వము మన మొకయంశము విచారించవలసి యున్నది. ఈ ద్వివిధచరిత్రమును తెలియుట కాధారము లేవనినచో మన పురాణములేయని చెప్పవలెను. ఈపురాణములు చారిత్రక విషయమున నప్రమాణములని విదేశీయులును మనవారిలో చాలామందియు తలచుచున్నారు. అందుచే నీపురాణముల ప్రామాణ్యమునుగురించి విచారణ చేయవలసి యున్నది. గాని దానిని పూర్తిగ నిర్ణయించుట కిది యదనుగాదు. స్వల్పముగనైన నిర్ణయించి వివరించుట యావశ్యకమని తోచుచున్నది. పురాణములం దతిశయోక్తు లున్నవన్నమాట సత్యమేకాని మన మొక విషయమును బుద్ధియందుంచవలెను. ఆరోగ్యదాయకమగుచేదును తినుటకష్టముగాన నద్దానిని సుఖకరముగ గ్రహించునట్లుచేయుటకై యట్టి మాత్రకు పైపూతగా పంచదార నుంచవలయునన్న యంశము కొందరి కభిమతమై యున్నది. ఇట్టిదానినే యనుసరించి వేదములను, ధర్మశాస్త్రములను జనసామాన్యమునకు సులభముగ దెలియుటకై వ్రాయబడిన పురాణములందు కొన్నిరకములగు నతిశయోక్తులు చేర్పబడినవి. మరియొక రీతి ననుసరించిన యతిశయోక్తులుగూడ గలవు. వాటి కన్నిటికిని యాధారముగ నున్నది మనదేశమునందు చాల కాలముక్రిందటనే విశేషవ్యాప్తిని జెందిన పాతంజల యోగశాస్త్రము. దీనియందు చెప్పబడిన సాధనలవలన సహజముగా రావలయు నట్టి పరమావధియవస్థలను వాటి కాధారము చేసుకొనియున్నవి కొన్ని యతిశయోక్తులు. ఇందు కుదాహరణముగ నాకాశగమనము, స్వేచ్ఛచే శరీరముయొక్క లయము, శరీరముయొక్క సృష్టి మొదలగువాటిని సూచించి సూత్రములు యోగశాస్త్రమునందు గలవు. ఇంకను ననేకరకములగు వింతలు గలవు. వాటినాధారముచేసుకొని జనుల కద్భుత రసావేశము గలుగజేసి యాద్వారమున కొంత బోధకలుగజేయవలయునని కొన్ని యతిశయోక్తులు పురాణములందు జెప్పబడినవి. ఈరెండు విధములగు నతిశయోక్తులను వేరుచేసి చూచినచో నీపురాణములు చరిత్రాంశములనే బోధచేయునని తోచకమానదు. ప్రస్తుతము విద్యాలయములలో జదువబడుచున్న చరిత్రగ్రంథముల వంటివికాకపోయినను కొన్ని యుగములందు (Epoch) జరిగిన పారమార్థిక, సాంఘిక, రాజకీయ విషయములగు చరిత్రాంశములను వెల్లడిచేయుచున్నవని చెప్పవచ్చును. ఈయంశముల భిన్నరుచులుగల శ్రోతల కింపగునట్లు వ్రాయబడినవని యూహింపవచ్చును. ఎందుచేతనంటే, ఈ పురాణములన్నియు సూతులచే పెద్దపెద్ద సంఘములందు చెప్పబడినట్లు వాటియందే వ్రాయబడియున్నది. అయితే వీటియందలి చరిత్రాంశములలో కాలభేదమును చూపించగలమేకాని పౌర్వాపర్యము నిర్ణయించుట కష్టతరమే. చాలామట్టుకు సాధ్యమేకాని సంపూర్ణముగా యసాధ్యమని చెప్పుటకు వీలులేదు. ఈ విషయము పురాణముల నన్నిటిని పరిశీలించిన తేటపడగలదు. ఈ పరిశీలనము దుస్సాధ్యమగు పనివలె గన్పడునుగాని ఓర్పుయు, పట్టుదలయు గలిగి పనిచేసినచో నెట్టిపనినైనను సాధింపవచ్చును. గాన దీనినిగూడ జేయవచ్చునని తోచుచున్నది.

శ్రీకృష్ణుని చరిత్రను జెప్పు పురాణము లనేకములు గలవు. అవేవనిన—విష్ణుపురాణము, 2. భారతము, 3. హరివంశము, 4. భాగవతము, 5. దేవీభాగవతము 6. గర్గసంహిత. ఇన్నిటియందలి కథను విషయవిభాగముచేసి పరస్పర విరోధము లేకున్న వాటిని గ్రహించి, పరస్పరభేదములున్న వాటినుండి గ్రహింపవలసిన విషయ మున్నచో గ్రహించుచు లేనివాటిని పరిత్యజించుచు వ్రాయవలెను. లౌకికశిఖామణులలో లాలాలజపతిరాయి మొదలగువారును, పారలౌకికులగు సన్న్యాసులలో శ్రీప్రేమానందభారతి మొదలగువారును శ్రీకృష్ణునిగూర్చి విపులముగ రచియించియే యున్నారు. నాబుద్ధికి గోచరించిన విషయములను చారిత్రకములనియు నాధ్యాత్మికములనియును విభాగముచేసి చర్చించుటకు పూర్వము నతని జీవితమునందుగల యంశములను సంగ్రహముగ జెప్పుచున్నాను. శ్రావణమాసమున కృష్ణపక్షమున అష్టమి

దినమున జడివానగురిసి వెలిసినతరువాత నర్ధరాత్రమున మధురలో జన్మించి, తోడనే యానగర సమీపమున నున్న గోకులమునకు గొనిపోబడెను. మధురాపురాధిపతి యగు కంసుని సహోదరి దేవకి యాతని తల్లి. యా రాజన్యుని సామంతుడగు వసుదేవు డాతని తండ్రి. వసుదేవుని రెండవభార్యయగు రోహిణి కొడుకగు బలరాము డాతని యగ్రసోదరుడు. ఈసోదరు లిద్దరున్నూ గోకులమునకు పతియగు నందునిచేతను, నతని భార్యచేతను పెంచబడిరి. ఈకృష్ణుడు శిశువుగనున్న కాలమున పూతన, శకట, తృణావర్తులను రాక్షసుల జంపెను. కొంతకాలమైనపిదప రెండు మద్దిచెట్లను విరచెను. బలరామకృష్ణులు గోపకులతోగూడి గోవులను గాచుచుండిరి. కృష్ణునకుగలిగిన యాపదలు చూచి మధురా సమీపమును విడిచి నందాదులు బృందావనమునకు జనిరి. బృందావనమున నున్న కాలమున ననేకాద్భుతచర్యలను జేసెను. అనేకమంది రాక్షసులను జంపెను. వారిలో బక, వత్స, ధేనుక, గర్దభులనువారు ముఖ్యులు. ఇప్పటనే కాళీయుడను సర్పమును మర్దించెను. ఈకాలముననే గోపికలను వేణునాదముచే మోహింపజేసి యద్భుతమగు రాసలీలను జరిపెను. వీటి నన్నిటిని బాల్యలీలలని చెప్పుదురు. ఇచ్చట నుండగనే కంసుడు వీరిని గూర్చి విని తనపట్టణమునకు వీరిని బిలిపించెను. ఇప్పటికి శ్రీకృష్ణుని వయస్సు పదకొండు సంవత్సరములనియున్నది. మధురకు వెళ్లిన తరువాతను రెండవయుగ మారంభమగును. దానియందు మొట్టమొదట వీరు చాణూర ముష్టికులను వధించి మరికొందరు మల్లులను గూడ జంపి పిదప కంసుని జంపిరి. కంసవధానంతరము జరాసంధునితో వైరము కలిగినది. రెండుకక్షు లేర్పడినవి. తుదకు విసుగుదలజెంది జరాసంధుడు యుద్ధము లమానెను. శ్రీకృష్ణుడు ద్వారక చేరెను. కాని కొంతకాలమైనపిదప భీమార్జునులతోగలిసి మగధకు వెళ్లి జరాసంధుని జంపించెను. ధర్మరాజుచే రాజసూయయాగము చేయించెను. శిశుపాలుని జంపెను. అందువలన శిశుపాలునిపక్షము వారికిని, అనగా, అతని పినతల్లి పెదతల్లి బిడ్డలకును కృష్ణునకును యుద్ధము తటస్థించెను. పిమ్మట కురుపాండవ యుద్ధము గలిగినది. ఈ యుద్ధానంతర మతని చరిత్ర మతిసంకుచితముగ నున్నది. నూట యిరువదియారవ సంవత్సరమున శ్రీకృష్ణుడు కాలగతి నొందెను.

ఈ జీవితకాలమునంతను నాలుగు భాగములుగ విభజింపవచ్చును. మొదటిది బాలలీలలు. ఇది మధురాగమనముతో పరిసమాప్తి నందెను. రెండవది ద్వారకానిర్మాణముతో ముగియును. మూడవది కురుక్షేత్రయుద్ధాంతము. నాల్గవది నిర్యాణమువరకును. ఈనాల్గింటిలో బాలలీలలం దద్భుతములు మెండుగ నున్నవి. తక్కిన భాగములలో గూడ నచ్చటచ్చట కొంచెము గన్పడుచుండును గాని తరముగ లేవు.

బాల్యమందలి చరిత్రను కొంత విచారించినచో పురాణములలో పరస్పరభేద మత్యల్పముగ నున్నది. మాసము, పక్షము, తిథి, అర్ధరాత్రికాలము అన్నిటియందును సమముగనేయున్నవి. జననముతో సంబంధించిన విశేషములయందు స్వల్పభేదము లున్నవి. ఇతర బాల్యలీలలు పురాణములయం దొకేరీతిగ నున్నవిగాని వస్త్రాపహరణము, రాసలీల, ఈరెండును హరివంశమునందు లేవు; భాగవతము మొదలగు కొన్నిటియందే కలవు. దీనిని బట్టియే యితని చరిత్రము నిందాస్పదమైన చర్య గలదని యూహించుచున్నారు. ఇట్టి దన్ని పురాణములయందును లేకపోవుటచేతనున్నూ ఇది చెప్పబడిన భాగవతమందే సంశయసహితమగు ప్రశ్నయు దాని సమాధానమును ఉండుటచే నా సమాధానమును విమర్శించినపై నాకు తోచిన దేమంటే ఈభాగము భగవద్భక్తులకును భగవంతునికి గల సంబంధము తెలుపుడుచేయుటకు గాను మనోరంజకమగు నీ ప్రేమరసపూరితమగు కథ చేర్పబడెను. ఇట్టిదే యనుటకుగాను భారత భాగవతములందు సూచన లనేకములు గలవు. వాటినన్నిటి నిందు వివరించుటకు వీలులేదు కాన ఫలితార్థములను వివరించుచున్నాను.

వస్త్రాపహరణ రాసలీలలును, వాటికి పోద్బలముగ నందు చెప్పబడిన ప్రేమోదయమును ప్రేమపోషణమును ప్రేమపరాకాష్ఠాస్థితిని జూపించు భాగములను విడచి తక్కినభాగములను కొంత విచారింతము. పూతనయనునది చిన్నపిల్లల జబ్బుగనున్నది. శకటతృణావర్తుల కథలు స్థిరనివాసములేక నివసించువారల పిల్లలకు సహజములే. ఆయాపదలు గడచిపోవుట యద్భుతమేకాన యట్టికథల

వలన అట్టియూపదలసు శ్రీకృష్ణుడు గూడ లోనై దైవాను కూల్యమున వాటిని దాటెననియే గ్రహింపవలెను. అవ తారమని నిశ్చయమైన వెనుకను, భక్తిభావ ముదయించు టకును, పెంపొందుటకును, నలయుననియో లేక, కార్య కారణభావముచే మరియొక విధముగా గ్రహించుట చేతనో వీటి నిట్లు వర్ణించియుందురు. వత్స, బక, ధేను కాదులగు రాక్షసుల కథలన్నియు బృందావనమందు జరిగినవి. నివాసమునకు యోగ్యముగాని యారణ్యకప్రదే శమును నివాసయోగ్యముగ జేయుటయందున్న కష్టము లను వెల్లడిచేయుటకును, భక్తిభావమును పోషించుటకును వీటి నిట్లు చెప్పియుందురని యూహింపవచ్చును. దావా గ్నిని ద్రావుటయును, గోవర్ధనోద్ధరణమును పాతంజలి యోగముయొక్క పరమావధి స్థితులను ప్రదర్శించుటకును, తన్మూలమున నాధ్యాత్మికబోధ కొంతచేయుటకును జెప్ప బడియున్నవి. ఇవిగాక మరికొన్ని స్వల్పవిషయములు గలవు. వాటివలన నప్పటికాలపు ప్రజలయందున్న నమ్మక ములు మొదలగువాటిని తెలియజేయుచు వాటియందు శ్రీ కృష్ణుడుచేసిన మార్పులు బోధింపబడుచున్నవి. ఈతని బోధనలనుగురించి ముందుకొంత విపులముగ జెప్పదలచి యున్నాను గనుక నిప్పు డాయంశమును విడచి చారిత్రక భాగమునే చెప్పుచున్నాను. మధురాభిగమనము మొదలు కురుక్షేత్ర యుద్ధమువరకు గల రెండవభాగముల విషయ ములను జూచినచో భక్తిభావోదయపోషణములకు చేర్చిన మహాకథయని సులభముగ విడపరచవచ్చును. తక్కినయంశములు జూచినచో తప్పక శ్రీకృష్ణుడను నొక వ్యక్తి చరిత్రమున గలదను నమ్మకము హరివంశము చదివినచో గలుగకమానదు. ఇట్టివ్యక్తి దేశమం దుద్భవిం చిన కాలమేదియో తెలిసిన నాటిదేశకాల పరిస్థితులను, వాటియం దీవ్యక్తివలన గలిగిన మార్పులను సులభముగ గ్రహించుటకు అవకాశము గలుగును. కాబట్టి శ్రీకృష్ణా వతార ప్రారంభకాలమునుగురించిన చర్చ కొంత యిచ్చట యావశ్యకము.

శబ్దకల్పద్రుమమునం దిట్లున్నది:—

ఖమాణిక్యనామక జ్యోతిషగ్రంథమందు శ్రీ కృష్ణుని జాతకము తెలుపుదుజేయు శ్లోకమున్నది.

ఉచ్చస్థాః శశిభౌమచాంద్రిశనయో
లగ్నం వృషో లాభగో
జీవః సింహ తులా లిషు క్రమవశా
త్పూషోశనో రాహవః;
నైశీః స్సమయోఽష్టమీ బుధదినం
బ్రహ్మర్క్ష మత్రక్షణే
శ్రీకృష్ణాభిధ మంబుజేక్షణ మభూ
దావిః పరం బ్రహ్మ తత్.

ఇందలి గ్రహస్థితి కలి 647 కు సరిపోవునని యున్నది గాని కొందరిచే గణితము చేయించి చూడగా నది సరిపడలేదు. కొన్ని పురాణములందుమాత్రము ద్వాప రయుగాంతమున కృష్ణావతారకాలమని చెప్పబడినను చాలా పురాణములందు కలియుగముననే కృష్ణావతారమని చెప్ప బడినందున నదియే గ్రహింపవలయుననిగూడ పై గ్రంథ మునందు గలదు.

మహాభారతయుద్ధమందు శ్రీకృష్ణుడు పాల్గొని యెను గనుక భారతయుద్ధకాలము దెలిసినచో శ్రీకృష్ణుని కాలము దెలియగలదు. మహాభారత యుద్ధమునాటికి శ్రీకృష్ణుడు 90 సంవత్సరముల వయసువాడనియును మహా భారత యుద్ధానంతరము 36 సంవత్సరములు జీవించి యుండెననియును దెలియవచ్చుచున్నది. అందుచే మహాభారతయుద్ధకాలమును దెలియుట యావశ్యకము. రాజతరంగిణీకారుడగు కల్హణుని ప్రకారము కలియు గము ౬౫౩ వ సంవత్సరమున మహాభారత యుద్ధము జరిగి నది. కాశ్మీరదేశపురాజుల కవిలెలున్నూ బృహత్సంహిత యున్నూ రాజతరంగిణీ గ్రంథకారుని యాధారములు. కాశ్మీరదేశపురాజులలో నొకరు మహాభారత సంగ్రామ రంగమున మడిసిరి. అందుచే నావంశీయులకవిలెలు మంచి ప్రమాణమని యూహింపవచ్చును. ఇక బృహత్సంహితను రచించినవరాహమిహిరుడు మహాభారతయుద్ధకాలమును గూర్చి తానేమియు చర్చజరుపలేదుగాని వృద్ధగర్గ వచ నమునే తాను తన గ్రంథమునందు జెప్పెను. అందుచే నాతడు గ్రహించినది పరంపరాగతకాలము. మహాభార తమునందున్న కొన్ని జ్యోతిషాంశముల నాధారము చేసు కొని గణితము చేసినచో కలియుగ ౬౫౩ సంవత్సరమున యుద్ధముజరిగినట్లగును. మహాభారతమును విడిచి తక్కిన

గ్రంథముల నున్న వాటినిబట్టి గణితము చేసినను కలి 653 సంవత్సరమే యగును. అందుచే కలి 653వ మహాభారత యుద్ధము జరిగినదనుకొన్నచో శ్రీకృష్ణుని జన్మ కలి 564వ సంవత్సరమున కాగలదు. అనగా నిప్పటికి 4461 సంవత్సరముల క్రిందట శ్రీకృష్ణుడు జన్మించెననియును 4311 సం. క్రిందట మహాభారతయుద్ధము జరిగెననియును తెలియవచ్చుచున్నది. ఈతారీఖు ప్రస్తుతకాలపు పరిశోధకు లెవ్వరును నంగీకరింపరు. వారి మతమున 3424 లేక 3124 క్రిందట యీమహాభారతయుద్ధము జరిగినట్లున్నది. వారి మతమునకును పైమతమునకును 1236 లేక 1536 సం. తేడా కనిపించుచున్నది. కాని నవీన పరిశోధకులు గూడ రాజతరంగిణి మొదలగు గ్రంథములను సమాలోచన చేయుటయేకాక మనదేశమునకు వచ్చిన విదేశీయుల గ్రంథములుగూడ నాధారము చేసికొనియున్నారు. దీని సత్యాసత్యములను విచారించవలెనన్నచో నా యంశము గూర్చియే ప్రత్యేకముగ వ్రాయవలయునుగాని యిట్టి వ్యాసమందు దని చెప్పుటకు తగినంత యవకాశ ముండదు గాన నీయుభయవాదులయొక్కయు వాదముల సారాంశమును వారి యాధారములును సంగ్రహముగ వివరించితిని. ఇందేది స్థిరపరచినను తత్కాలిక రాజకీయాదివ్యవస్థలు దెలియుటకు మహాభారతమును హరివంశమును ఆధారము లగుచున్నవి. గాన వాటినిబట్టి తెలిసినంతవరకు నా కాలపు రాజకీయవ్యవస్థయు నద్దాని మార్చుటయందు శ్రీకృష్ణుని పాలును ముందు చర్చించి తరువాత నాకాలపు మతాచారములను వాటియందు శ్రీకృష్ణుడుచేసిన మార్పులను జెప్పుచున్నాను.

ఆకాలమున యమునానదీప్రాంతమున మధురాపట్టణముగలదు. అదియొక ప్రబలమగు రాజ్యమునకు ముఖ్యపట్టణము. దాని నాకాలమున పరిపాలించువాడు కంసుడు. ఆగ్నేయకోణమున మగధ రాజ్యము కలదు. ఇది ఆకాలపురాజ్యములలో మిక్కిలి బలవంతమైనరాజ్యము. దీనిపరిపాలకుడగు జరాసంధుడు మధురానాథుడగు కంసునకు సంబంధబాంధవ్యములచే పరమమిత్రుడు. దక్షిణమున కొన్ని యసురరాజ్యములు గలవు. ఇవిగాక యదువంశీయులగు రాజుల రాజ్యములు దక్షిణమునకొన్నియు, నాగ్నేయమున నగనా మగధసమీపమున గొన్నియు గలవు. మధ్యదేశమున కురుపాంచాలరాజ్యములు గలవు. వాయవ్యదిశాభాగమున కాలయవనుడను రాజు రాజ్యము చేయుచుండెను. జరాసంధుడును, కంసుడును, సాల్వ శిశుపాల దంతవక్త్రులును గలసి యొక సమయ మేర్పరచుకొనుటచే మగధరాజ్యమున్న ప్రాంతమందలి రాజ్యముల నన్నిటిని జరాసంధుడు స్వాధీనపరచుకొనుచుండెను. జరాసంధుని బందీలుగ ననేకమంది రాజులుండిరని భారతమువలన తెలియవచ్చుచున్నది. జరాసంధ బాంధవ్యముచే నలరి మధురాధిపతియగు కంసుడు చాలరాజ్యముల నాక్రమించి ప్రజలను బాధించుచుండెను. పశ్చిమ సముద్రతీరమందున్న ఘూర్జరము గుజరాతు మొదలు తూర్పున [illegible] ప్రతీరమునందున్న కళింగము, [illegible]లను గల ప్రదేశమున నొకమాలాకారముగ యదు, వృష్ణి, భోజ, అంధక కుకురవంశీయుల రాజ్యములున్నవి. ఇందు కొన్ని జరాసంధునికి లోబడినవి మిగిలినవాటికి మధురాధిపతియగు కంసు డధిపతి. ఈరాజ్యముల రాజులలో కొంతమంది మధ్యదేశాధిపతులగు కౌరవులతో సంబంధబాంధవ్యములు కలిగియుండిరి. యదువులు, వృష్ణులు, అంధకులు, కుకురులు వీరందరును కంసుని బాధల సహించలేక యతని నాశనము చేయుటకు ప్రయత్నములను జేయుచునేయుండిరి. గాని బహిరంగముగనే పనిచేయుటకును శక్యముగాక సమయము నిరీక్షించుచుండిరి. ఇదిగాక వృష్ణులకును ఆకాలపు ఆర్యజాతులవారికిని నాగులు మొదలగు వారలకును స్నేహభావ ముండెను. తక్కిన యార్యజాతులవారికిని వీరికిని కలహములు మెండుగుచుండెను. ఈ సాంఘిక రాజకీయకలహములను దీర్చుటకనేకప్రయత్నములు జరిగినట్లు గన్పడును. కాని యవి ప్రయోజనకరములు గాలేదు.

ఈకాలమున భరతఖండపు చరిత్రమున నూతనయుగాంకురమైనది. ఆర్యావర్త దేశమందంతటను నివసించుచున్న వారి పరస్పరసంబంధములను నూతనముగనిర్ణయింపవలసిన కాలమువచ్చినది. ఒకక్రొత్తశక్తి దేశమందలిప్రజల నావహించినది. ఇట్టి సమయమున నగ్రేసరులయి ప్రజలను నడిపించుటకు తగిన రాష్ట్రి మేదియు లేదు. దేశాధిపతులందరు నంతఃకలహములలో మునిగియుండిరి. అందుచే రాజకుటుంబములందు గాక వారితో సంబంధించిన యొక కుటుంబమున మథురలో శ్రీ కృష్ణుడు జన్మించెను ఇతను సాధించవలసిన ప్రధానసమస్య సాంఘికమైనది.

జాతుల సంబంధవిషయమున వసిష్ఠ విశ్వామిత్రులకాలమున నారంభింపబడి శ్రీరామచంద్రునిచే సమాకరింపబడిననాటి ప్రాతసమస్య క్రొత్తగ యిప్పుడు తలయెత్తినది. నాగులు, గంధర్వులు మొదలగువారితో సంబంధ బాంధవ్యములుగల యదువులును, వృష్ణులును నిరాకరింపబడుచుండిరి. శ్రీకృష్ణుని తండ్రి వృష్ణికులమువాడు. శ్రీకృష్ణుని తల్లిది భోజకులము. శ్రీకృష్ణుడు తన బాల్యమంతయు గోకులమందు గోపికలతో గడపి వారి యాచారవ్యవహారములనన్నిటిని బాగుగ గ్రహించెను. తరువాతను మధురకువచ్చి వేదవేదాంగములయందు సుశిక్షితుడయ్యెను. అందుచే నీతని కుభయులయొక్క యాచారవ్యవహారాదులు బాగుగ తెలియుట వారలకు గలిగిన సమస్యా పరిష్కారమునకు వలయు సమర్థతగలవాడయ్యెను. కంసవధానంతరము మధురలోని జనసంఘమొక సభచేసిరి. దానిలో శ్రీకృష్ణుని మధుర విడిచి వెడలుమని యుపదేశించిరని హరివంశమువలన తెలియవచ్చుచున్నది. ఆ యుపదేశానంతరను బలరామకృష్ణులు మధురవిడచి దక్షిణదేశములకుబోయి అచ్చటనున్న తమ వంశజులగు రాజులనుజేర్చి జరాసంధునకు ప్రతిపక్షమగు కక్షయొకటి యేర్పరచిరి; గాని దానివలన జరాసంధు నడ్డగలిగెనే కాని యాతని నశింపజేయుటకు శక్తిచాలకుండెను. జరాసంధ శిశుపాల దంతవక్త్ర సాల్వు లొకపక్షముననుండి విదర్భ లేక కుండినరాజపుత్రుడగు రుక్మిని తమవశము చేసుకొని రుక్మిణీవివాహ విషయమున శ్రీకృష్ణున కడ్డుదగిలిరి. తమకు శక్తిచాలదని యూహించి కాలయవనుని సహాయము కోరిరి. కృష్ణుడు కాలయవనుని ఉపాయముచే జయించి మధురను విడచి ద్వారకయందు వాస మేర్పరచుకొనెను. తుదకు కుండినరాజపుత్రియగు రుక్మిణిని వివాహమై రుక్మిని యాతని బంధుగులగు రాజపుత్రులను తనపక్షమునకు త్రిప్పుకొనెను. పాండవులు, పాంచాలురుగూడ వీనిపక్షము చేరిరి. కౌరవులు విరోధించలేదుగాని విరోధ మంతర్ముఖము చేసుకొని పాండవులతో సఖ్యమున కొంపంబడిరి. అటుతరువాత జరాసంధుని భీమునిచే జంపించి మగధనుగూడ తనపక్షమునకే త్రిప్పెనుగాని కురువంశీయుడగు దుర్యోధనునకు మనస్సున నసూయ యధికమయి రాజగు తన తండ్రిని తన వశముచేసుకొని పాండవులతో విరోధము కల్పించుకొనెను. ఈసమయమున శ్రీకృష్ణుడు చేదికరూశ మార్తికావతముల రాజులతో యుద్ధమందు నిమగ్నుడై యుండుటచే కురుపాండవులకు వైరము ప్రజ్వరిల్లి బహిరంగముగా పాండవులకు రాజ్యచ్యుతి కలిగెను. మార్తికావత కరూశరాజన్యులగు సాల్వ దంతవక్త్రుల జయించి యారాజ్యములందు తనపక్షమునందు రాజుల నిలిపి పాండవుల రాజ్యచ్యుతివిని వారిపక్షముననుండుటకు మరికొందరు రాజులనుగూర్చి యుద్ధమునకు సన్నాహము చేయుచు నకారణ జనవిప్లవము నాపుటకుగాను తాస్వయముగ కౌరవరాజసభ కేగి రాజీనామ చేయుటకు ప్రయత్నించెనుగాని కౌరవ రాజపుత్రుడగు దుర్యోధనుడు గూడ తన స్నేహితులను గూర్చుకొనెను. వారందరు కృష్ణునిపై నసూయతో నుండుటచే యుద్ధము తప్పక కలిగెను. ఈయుద్ధమే కురుక్షేత్రరంగమున జరిగిన మహాభారతసంగ్రామము. ఇందు భరతవర్ష పురాజన్యులందరు పాల్గొనినట్లు గనుపించును. ఈ సంగ్రామమున పాండవులకు జయముకలిగెను. దేశమున శాంతి నెలకొల్పబడెనుగాని దేశమునకుకలిగిన నష్టమింతంతయని చెప్పనలవిగాలేదు. కాలక్రమమున దేశమునకు బలముగలిగి అశోకవర్ధనునికాలమున జగద్విదితమగుట కవకాశము గలిగినది శ్రీకృష్ణుడు భరతఖండమునకు పాండుపుత్రుల రాజాధిరాజులుగజేసి, భరతఖండముననే కాక భరతవర్షమునగూడ శాంతినెలకొల్పి వివాదములు, పొందుచు పరస్పరద్వేషములతో చెడుచున్న దేశస్థుల కైకమత్యము గలుగజేసెను. పాండవులు నాగులతోను గంధర్వులతోను అసురులతోను సంబంధబాంధవ్యములుచేసిరి. అన్నిజాతులవారికిని పరస్పరవైవాహ్యము లణగునట్టి యేర్పాటులు చేయబడెను. ఇట్టి రాజకీయవ్యవస్థను మార్చి తన్మూలమున సాంఘికవ్యవస్థనుగూడ మార్చెను. ఈమార్పులను మొదటినుంచియు మతసంబంధమగు సంస్కారములతో గలిపి చేయుచునే వచ్చెను. పారలౌకిక విషయమున శ్రీకృష్ణునిచే ప్రతిపాదింపబడిన సంస్కారములనుగూర్చి యింక కొంత విచారించిచూతము.

ఆకాలమునాటికి జను లెట్టిస్థితిలోనుండిరో యెట్టి నమ్మకములు గలిగియుండిరో మనకు స్ఫుటముగ దెలియు

టకుగాను భాగవతమున రెండుసందర్భములు గలవు. అం దొకటి గోవులను గాచుట గోపకుల నన్నము నిమిత్తము మునులయొద్దకు బంపుసందర్భము. రెండవది: గోవర్ధనోద్ధరణకథ. వీటివలన దెలియదగినవాటిని సంగ్రహముగ వివరించెదను. అప్పటికాలపుమనుజులందరు యజ్ఞయాగాదులయందు బహుశ్రద్ధ గలిగియుండిరిగాని ఒక్క లోపము మాత్రము గలదు. భూతదయను మట్టుకు వారు కర్మప్రధానాంగముగ గ్రహించలేదు. సాంఖ్యమతమును యోగమతమును వ్యాపించియున్నను వాటియందు నమ్మకములేనివా రుండిరి స్త్రీలుమట్టుకు యోగమహిమలను నమ్ముచువచ్చిరి వారియందుమాత్రము భూతదయ యనునది గలిగినట్లుగపడుచున్నది. పురుషులుమాత్రము కర్మయొక్క ఇతికర్తవ్యతయందు శ్రద్ధగలవారై కర్మఫలసిద్ధికి ప్రధానమగు భూతదయలేనివారై యుండిరి. కర్మయొక్క బలమే యధికముగ నుండెను. జనసామాన్యముమట్టుకు ఉత్సవాదులయం దాసక్తి గలిగియుండిరి. ఆకాలమున ఇంద్రుడు ప్రధానదేవతయు సర్వఫలప్రదాతయు నను నమ్మకము గలదు. ద్విజులు యజ్ఞములను, ద్విజేతరులు ఇంద్రయాగములనేఉత్సవములను ఏటేట జరుపుచువచ్చుచుండిరి. బహుదేవతారాధనము బలముగనుండెను. సర్వజగన్నియామకుడగు జగదీశ్వరుడు జనులచే మరచిపోబడెను. అందుచే గూడ ద్వేషములు మెండగుచుండెను. ఇట్టి కాలమున శ్రీకృష్ణుడు తన యుపదేశములను మొదట గోకులమం దారంభించెను. ఏటేటచేయు నింద్రోత్సవము నిలుపుచేయించి దానికి బదులుగ మరియొకటి జరిపించెను. దానివలనగలిగిన కల్లోలమును తుదకు శ్రీకృష్ణుని విజయమును మనము గోవర్ధనోద్ధరణమువలన గ్రహింపదగియున్నది. ఇదిగాక గోపకన్యకలకు పూజావిధానము, ధ్యానమార్గము మొదలగునవి కొన్ని యుపదేశించి వారలను తననూతనమార్గమున తయారుచేసెను. వారల కుపదేశించిన వాటిలో ప్రధానమైనది యాత్మసమర్పణము, భగవంతునియం దేకబుద్ధి. వారలను తమగృహకృత్యములు విడువుమనిగాని వివాహములుమాని సన్యాసినులు కండనిగాని బోధించలేదు. కర్మలను జేయుచునే భగవంతు నారాధించుచు నుభయలోకములను సాధించుమార్గము వారికుపదేశించినటులు వెల్లడిచేయుక, ఉన్నవి. శ్రీకృష్ణుడు చేసిన యిట్టి యుపదేశముల కెట్టి గౌరవమునని సందియము పుట్టుటకు గలుగును. అందుచే నివన్నియు నీతనిచే యజ్ఞాన కుపదేశింపబడిన భగవద్గీతలయందు చెప్పినవాటి కనుగుణముల నీభాగములందు కల్పించి వ్రాసినవని యనవచ్చును. శ్రీకృష్ణు డీ సంస్కారవిషయమున నేమి చేసినదియును మనకు విపులముగ తెలియదుగాని తాను సకలకర్మల నాచరించుచు కాలము గడిపెననియును [illegible] కర్మలను విహితములనియును వాటిని తాము జేయునప్పుడు విధివిహితములుగాన జేయుచున్నామని యెంచవలయుననియును, ఆత్మజ్ఞానమును, [illegible] గలిగి యుండుటచేతనే తాను బోధించునటువం [illegible] నడవగలరనియును బోధించెను. [illegible] నలను ప్రధానముగా జేసుకొనినచో జనులకు ద్వేషముండెదు. అందుచే నైకమత్యము సుగమమగును. ప్రస్తుతకాలమనమున్న భిన్నమతములవారందరును శ్రీకృష్ణు డుపదేశించిన "సహజంకర్మ కౌంతేయ! సదోషమపి నత్యజేత్; సర్వారంభాహిదోషేణ ధూమే నాగ్ని రి వావృతాః" యను వాక్యానుసారము నడుచుకొనుచు నన్యమత నిందలను, నన్యాచారగర్హణమును మానినచో నైకమత్యము గలుగుటకు సందియములేదు. దీనిని పరిపాటియందుంచు కొనకపోవుటచేతనే యీకాలమున ద్వేషములు ప్రబలినవి. దీనిని బోధపరచి లోకోపద్రవము నివారించి శ్రీకృష్ణుడు చనినపిమ్మట మనదేశమందు గలిగిన మార్పులచే దయాహైనవియే మనసంఘమందున్నవి. కలిసి భోజనములు, పరస్పర వివాహములు లేకపోయినను పరస్పర మైత్రిగలిగియుండుభావము నేయాత్మపరిజ్ఞానము గలుగజేయునో యట్టియాత్మ పరిజ్ఞానము నామమాత్రావశిష్టమై యుండుటచేతనే మనసంఘమున కిట్టి దురవస్థ వచ్చినది. పరమతసహనము, సర్వభూతసమత్వమును ప్రధానములుగ బోధించి వీటి కాధారభూతమయినది ప్రేమయే యనియు, నట్టిప్రేమనువిడువకూడదనిబోధచేసినశ్రీకృష్ణుని యుపదేశములు ప్రస్తుతకాలమున కెంతయుపయోగించునో నేను వేరె చెప్పనక్కరలేదు ఈ శ్రీకృష్ణుని యేర్పాటులు ప్రపంచమునందున్న సమస్తజాతులవారిని, సమస్తరాజ్యముల వారిని నొకేరాజ్యమువారినిగా కూర్చుట

కెంతయో ఉపయోగించును. ఎవరి ప్రత్యేకవ్యక్తిని వారు విడువనక్కరలేదు. అందరును గలిసి యొక కుటుంబమువలె నేకీభావము గలిగియుండవచ్చును. అందుచే శ్రీకృష్ణుని యుపదేశములు ఒక మన భరత ఖండమునకే కాక సర్వప్రపంచమునకు వలయు విషయములను గలిగియున్నవి. కావున శ్రీకృష్ణుడే జగదుద్ధరణమున కావశ్యకమైన పురుషవిశేషము. ఆతనినే మన మారాధించవలెను. ఆరాధనయన పూవులతో పూజచేసి యుత్సవములు చేయుటే కాదు. ఆయన యుపదేశముల నాచరణలో నుంచుకొనుటయు, నాతని యుపదేశములను సర్వప్రపంచమునందును వ్యాపించునట్లు చేయుటయును ప్రస్తుతకాలమున భారతీయులముఖ్యకర్తవ్యమైయున్నది. శ్రీకృష్ణసందేశములు వ్యాప్తము గావించుట యే శ్రీకృష్ణుని యారాధించుటగా భావించి పనిచేయుట కర్తవ్యమని భారతీయాంధ్రసోదరులకు విన్నవించుచున్నాను.

సౌందర్యపిపాస

నాదెళ్ల వెంకట్రావు గారు, బి. ఎ.

కనుఁగొనినమాత్ర నీసోయగం బదేమి
తఱిగిపోవునో? లేక నేఁ దస్కరింతు
నని తలంచితో? యాస్యంబు నట్టె త్రిప్పి
వైచికొంటివి నీవంకఁ జూచినంత.

కనులు మూయక నీవైపు గడియసేపు
ముదముమైఁ జూచినంత; నీముద్దుమోము
కందునోయంచు సుకుమారసుందరాంగి
డెందమందున సందియం బందినావొ?

అందముగ భ్రూలతల్ పైకిఁ గ్రిందికెగుర
వింతగాఁ గనుల్ ద్రిప్పుచుఁ జెంతనున్న
సకియతో నేదొ ముచ్చటించుకొను నీకు
నేను నినుఁ జూచినంతనే హానమేల?

మృదుల సుస్నిగ్ధములు నీదు పెదవులందుఁ
గమ్ర దరహాసవీచికల్ గంతు లిడఁగఁ
గులుకుకొను చేమొ సకియతోఁ బలుకుచుంటి
వింతలో మూతిముడుపేల? యింతి! నీకు

అన్యభావము నాయంక కదియ నింగ
సంభ్రమంబునఁ జూడ్కు లీసరణి నీవు
తెప్పపాటైన లేక సారింతునేమి
పాప మనుచును నాపైనఁ గోపమొక్కొ?

ఈశ్వరుండను శిల్పి రచించినట్టి
రమ్యతరవిగ్రహంబవు రమణి! నీవు
అట్టి నినుఁ జూచి ముదమంది యతనిశిల్ప
నైపుణిని మెచ్చుకున్నచోఁ గోపపడఁగ?

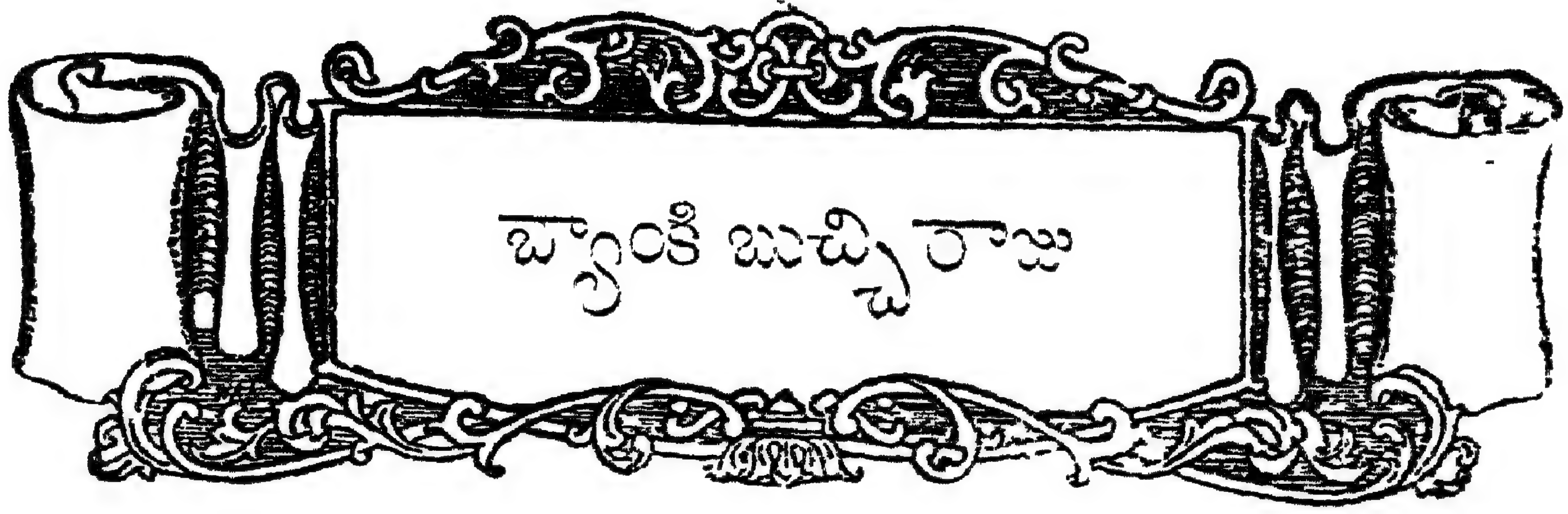
స్వచ్ఛసౌందర్యరాసులౌ సతులఁ గనినఁ
దుచ్ఛవిషయోపభోగ్యవస్తువు లటంచు
భావనము సేయ నలవాటుపడిన పశువఁ
గాను; సౌందర్యదాహార్తకవిని నేను.

అందమగువస్తు వెప్పు డానందకరము,
అట్టియానందలబ్ధికై యన్ని వెసల
నరయుచుందును సతతంబు నంతెకాని
పాపచింతలు లేవు నాచూపులందు.

తటాకము

చిత్రకారిణి:— శ్రీమతి డి. బుచ్చికృష్ణమ్మగారు.

శ్రీమతి కనుపర్తి వరలక్ష్మమ్మ గారు

[వెనుకటి సంచిక తరువాయి]

౬

"రక్షితులు గానివారిని రక్షింపను చక్రి రాజై యుండు"నను భాగవతసూక్తి యధార్థమైనది. ఎట్టిపోషణసౌకర్యములు లేకున్నను, బుచ్చిరాజు కొమార్తెకు మూఁడేండ్లు వచ్చినవి. పున్నమ్మ మరల గర్భిణియైనది. ఈ మాఱు తండ్రి వచ్చి స్వయముగా బిలిచినను పున్నమ్మ పుట్టింటికి వెళ్లలేదు. మరల పదిరూపాయలు బ్యాంకిలో వేసికొనవచ్చును గదా యని పున్నమ్మను పుట్టింటి కంపుటకు బుచ్చిరాజు విశ్వప్రయత్నముచేసి విఫలుఁడైనాడు. పున్నమ్మపట్టు రాహువుపట్టుగదా!

భార్యకు పురుడుపోయు దిక్కులేమిచే మూఁడేండ్లనాఁడు యిల్లువిడిపోయిన తల్లిని బుచ్చిరాజు బలవంతపెట్టి తీసికొనిరావలసి వచ్చినది. ఒక శుభముహూర్తమున పున్నమ్మ ప్రసవించినది. మగశిశువు కలిగినాడు. అమవస వెళ్లిన మూఁడవనాటి సాయంకాలమున పశ్చిమదిశాంగనమోమున గన్పట్టు స్వల్ప కాంతితోఁగూడిన చంద్రికారేఖవోలె బుచ్చిరాజు మొగమున ఆనందరేఖ పొడసూపి నిరంతరము లుబ్ధవ్యసనరుజాపీడితుఁడై మొగము ముమ్మిడుతలు వడి యెట్టి కళాకాంతులులేక వెలవెల బారుచుండెనే గాని పుత్రుని వదనమునకు నూతన సోయగమును గూర్చెను. ఎట్టి పేద వనునిదైన, ఎట్టి బుద్ధిమాంద్యునిదైన కుమారోదయ మంత హర్షదాయకము కాఁబోలు!

ఉదయించినవాఁడు వంశోద్ధారకుఁడగు తనయుడగుటచే సంతోషముతో బుచ్చిరాజు వలసిన వస్తువులలో సగమునకు సగమైన తెచ్చియిచ్చుటచే వినరింపవలసినంత జగడములు లేకనే పదదినములువెళ్లినవి. పదునొకండవనాడు బారసాలగూడ చేసికొని పిల్లవానికి 'అబ్బయ్య'యని తండ్రి పేరుబెట్టి బుచ్చిరాజు పితృ ఋణమును దీర్చుకొనెను. కోడలికి పురుడుబోసి భాగీరథమ్మ మరల కొమార్తెయింటికి వెళ్లిపోయినది. అత్తగారు వూరికి వెళ్లినప్పుడు బట్టలు పెట్టవలెనని పున్నమ్మ యుబలాటపడినది. కాని బుచ్చిరాజు చల్లగా పొరుగూరువెళ్లి తల్లివెళ్లిన తరువాత యింటికి చేరుకొనినాడు. మన బుచ్చిరాజు పక్షపాతిగాఁడు పెట్టుపోతలలో; తల్లితోఁబుట్టువులను, భార్యాబిడ్డలను నొక్కవిధముగనే చూచును.

పిల్లవాని కొక్క-యేడాది వచ్చినది. బుచ్చిరాజు కొమారుని మహా మమకారముతో నెత్తుకొనుచు యేరవ్వంతతినుబండమునో కొడుకుకు బెట్టుచు మురియుచుండెను. కొమారుని యెడనైన బుచ్చిరాజు వాత్సల్యముతో బ్రవర్తించుట పున్నమ్మకు మనస్సున కొకవిధముగా సంతోషముగా నున్నను ప్రత్యక్షముగా పిల్లపై నుదాసీనత వహించి పిల్లవానిని నెత్తి నెక్కించుకొనుట యకల్మష హృదయయగు పున్నమ్మకు దుస్సహముగా నుండెను. "ఇద్దఱు మనకడుపునబుట్టినవారే, కొమారుడైననేమి; కొమార్తె యైననేమి; చెట్టునుండి కోసికొనివచ్చినవా రెవరు? కన్న కడుపునెడ స్త్రీపురుషవివిక్షత పెట్టుకొని పక్షపాతబుద్ధితో నుండుట పాపహేతువు. తెచ్చిన వస్తువు యిరువురకు సమానముగా బెట్టుడు; లేదా, మొదలే తీసికొనిరావలదు. ఒకకంటిలోసున్నమును ఒకకంటిలోవెన్నను బెట్టుకొనుట న్యాయముగా"దని గయ్యాళితనముగా పెద్దగొంతుకతో అఱచి చెప్పినను పున్నమ్మ సబబైనమాటలనే సర్వదా చెప్పుచుండును. కాని బుచ్చిరా జామాటలను చెవిని పెట్టడు; తనపని మానడు. పున్నమ్మ "యికసాత్వికమార్గమునరిగా"దనుకొని దార్జన్యపద్ధతికి బూనుకొనినది. ఎప్పుడు పిల్లవానికేమిపెట్టునో యని వేవిధముల కనిపెట్టియుండి యమాంతముగా పిల్లవానిచేతిలోనిపదార్థము నూడబెరికికొని సగముచేసి పిల్లకుబెట్టి మిగిలిన యర్థము పిల్లవాని కిచ్చివేయును. భార్యయొక్క దార్జన్యయుతధర్మపద్ధతికి బుచ్చిరాజేమియు చేయనేరక గుప్లప నిటకరించి యూరకొనును.

పిల్లకై దేండ్లు వచ్చినవి. పిల్లవానికిమూడేండ్లు వచ్చినవి. దీపావళిపండుగ వచ్చినది. బాణాసంచు కావలెనని పిల్లలు గోల; డబ్బు తగులబెట్టుట బుచ్చిరాజు కిష్టములేదు. కాన యూరిలో టపాకాయలు కాల్చుకొను వేళ యింట పిండినంట సందడి పెట్టినచో టపాకాయపోరు తప్పునని యూహించి బుచ్చిరాజు ఒకశేరు మినుములు, ఒకసవాశేరు నేయి తెచ్చి గారెలు వండుమని భార్యను నిర్బంధించెను. 'టపాకాయలు లేకపోయినను పిల్లలకు గారెలైన తినుభాగ్యమొదవిన దంతియే చాలునని పున్నమ్మ దానికే యొడబడెను. సాయంత్రము గారెలు వండువేళకు బుచ్చిరాజు భార్యచెంత గారెలబుట్టవద్ద కూర్చుండి బుట్టిలో వేసినగారెల్లె నోటవేసికొనసాగెను. నిండునేతిలో నెక్కువ పిండిబెట్టి బండిచక్రములవలె పెద్దవిగా వండిన తొలిగారెలెల్లదాదాపుయిరువదివఱకు బుచ్చిరాజు కుక్షిలోబడి ఆహుతైపోయినవి. బుచ్చిరాజు పొట్టలో నిక నర్ధగారె పట్టు తావులేదు. గట్టున త్రేపుగూడ వచ్చినది. ఇక నాలుగు గారెలు బాణలిలో వేగుచున్నవి. అవి భార్యాబిడ్డలకు చాలును. కాన మిగిలినపిండిని మఱునాడు రొట్టిముక్క చేసికొనుటకు నిలువచేయవలెనని బుచ్చిరాజు ఆలోచన. ఆమాట సాత్వికముగా చెప్పినచో భార్య వినదు; దార్జన్యముగా చెప్పినచో మొదలే వినదు. కాన, సలహా పూర్వకముగా చెప్పిన

బాగుగా నుండునని యుద్దేశించి 'ఇదిగో' పొద్దు పోయింది; పండుగపూట; వీధిలో లవాకాయలు, దీపాలు ముచ్చటగా చూడకుండా ఈపిండివంట పీడేమిటి; ఈపూటకు చాలించు; రేపు రొట్టెముక్కైనా వేసుకుందాము" అనెను.

పు—వినాయకుడవలె నీవు పొట్టనిండా తిని మేము తినకుండా చాలించమంటున్నావా? పిల్లలకూ నాకూ కావద్దూ.?

బు—పిల్లవాడు నాతోనే తిన్నాడా? ఇక పిల్లకూ నీకూ, అవి చాలవ్రా?

పు—ఇరవై గారెలు తింటేకాని నీకు చాల లేదు. నాలుగుగారెలు మాయిద్దరికా? మరల రేపు నీకు రొట్టె నైవేద్యమా? ఇట్టి వంటి సలహా నాకు చెప్పవద్దు; లేచిపో.

బు—సంపాదించుకొనే ముండావాడిని నాకు ఎక్కువవద్దా!

పు—చేసేదానికో?

బు—అవిచాలు; ఇక చాలించు; పిండి ఉంచు; ఆడదాని కింతకన్నా ఎందుకు?

పున్నమ్మకోపముతో మండిపడిప్రొయ్యిలోనికొ అవిబయటకు తీసినది. ఆకొఱకంచుతనపై విసరునేమోనని బుచ్చిరాజు వీధిలోనికి పరుగెత్తినాడు. పున్నమ్మ తలుపుగొళ్లెం పెట్టుకున్నది. ఒకపావుగంటలో మఱిపది గారెలు బుట్టలో పడినవి. ఇంతలో బుచ్చిరాజుపెద్దశోకముపెట్టుచు, "తలుపుతీయవే, కొంపమునిగిందే, చేయిపోయిందే" అని కేక లుపెట్టుచు వచ్చినాడు. తొందరపడుచు పున్నమ్మవచ్చితలుపుతీసి "ఏంమునిగిం" దనెను. "చెయ్యికాలిపోయింది. నాన్నోయ్ నాయనోయ్ కాలిపోయింది. చేయికాలింది. మంటలు-మంట - కొబ్బరినూనె - [illegible] సున్నపుతేట-చెయ్యి-చెయ్యి! అమ్మో! అమ్మో" అని బుచ్చిరాజు గోలపెట్టెను. పున్నమ్మగాభరాతో పిండంతా చాలించి కట్టెలార్పి, పప్పుపిండీ, గారెలను మూతపెట్టి భర్తకు వైద్యముచేయుటకు మొదలుపెట్టినది. ప్రొయిలో మంట తగ్గిపోయినా బుచ్చిరాజు చేతిమంటగూడ తగ్గినది. ఆ రాత్రి గడచినది. మరునాడు జాలువారు జగడములో రాత్రికార్యము అర్థమనియు పిండివంట చాలించుటకు చేసిన యుక్తియని తేలినది.

౭

బుచ్చిరాజునకు మూడవ సంతానము కలిగినది. ఈశిశువు మరల ఆడపిల్ల. బుచ్చిరాజు మరచిపోయిన చింత మరల చిగురించినది. ఇంటిలో యితరాడసాయము లేదు. అన్నియు బుచ్చిరాజు చేతిమీదనే రావలెను. బుచ్చిరాజు ఆడపిల్లమీది యీసుచే వలసినవస్తువు లీయడు. ఇరుగు పొరుగు అమ్మలక్కలెవ్వరైన సాయముచేయ దలచినను, బుచ్చిరాజు వారిని నమ్మి యింటిలోనికి రానియడు. కస్తూరి కావలెననియు, ఇంగువ కావలెననియు, వెల్లుల్లి కావలెననియు, ఆముదము కావలెననియు,మంత్రసానిగోల—బుచ్చిరాజు మూగవలె,బధిరునివలెవూరకొనను. ఎట్లెట్లో పది దినములు గడచి నీళ్లుపోసికొనినది పున్నమ్మ. కానిపథ్యపానములు సరిగాజరగకయు,నాహార

పుష్టిలేకయు, పున్నమ్మకు ప్రాణోపద్రవ కర మగుజబ్బు చేసినది. ఈసంగతి తెలిసి తండ్రి వచ్చి పున్నమ్మను తమయింటికి తీసికొనివెళ్లి మందు యిప్పించినాడు. మృత్యు ముఖము నుండి బయటపడి పున్నమ్మ మూడు మాస ములకు మరల మెనిమిటివద్దకు వచ్చినది. పు న్నమ్మ జబ్బుపడుటవలన శిశువునకు పాలు లేవు. ఏపుణ్యాత్మురాలో దయయుంచి పోసెడి కొంచెముపాలు పిల్లకు చాలునవి కావు. పల్లె టూరిలో నేవస్తువైనను, కొనుటకు దొరకు టరిది. ఉచితముగా నిచ్చువారు చాలినంత యీయరు.పున్నమ్మ పిల్లకుపాలుచాలక నీళ్లి నెక్కునగా కలిపిపోయుచుండెడిది. పిల్ల యెల్ల ప్పుడు ఆకలిచే రోదన.ఆఆవుపాలైనను పిల్లకు పడక నిక్కాకచే యెండిపోయి జ్వరముకూడ తగులసాగినది.'మందు తెచ్చిపెట్టు'మని పున్న మ్మ భర్తను యాచించెను. కాని యతడు విని పించుకొనలేదు. నెలదినములు జ్వరము ఒక్క విధముగాకాసి పిల్ల పుల్లవలె శుష్కించినది; కాళ్లు ఉబ్బుచూపెనవి. 'మందుతీసికొనిర'మ్మని పున్నమ్మ భర్తను మరల ప్రార్థించినది. "నా వద్ద డబ్బులేదు; డబ్బునీయకుండ మందు నెవ్వ రిచ్చెదరు? దైవయోగ మున్న నేమందు నక్కఱలేదు.అదే నయమగు"నని బుచ్చిరాజు జవాబిచ్చెను. ఇక మగనికి చెప్పిన కార్యము లేదని పున్నమ్మ పిల్లను బుజముపై వేసికొని తానే వైద్యునింటికి వెళ్లెను. పొరుగి ల్లెఱుగ నిది పున్నమ్మ. చూడుడు! ఆకడుపుతీపు; అభి మానమును చంపివేసినది. పున్నమ్మవైద్యుని మంగడు "మీఆయన పరమలోభి. అవసర ముతీరిన డబ్బునిచ్చువాడు కాడు. మాకు మందు లూరకరావు. రెండురూపాయలిచ్చిన గాని మందిచ్చుటకు వీలుగాదు" అని యావైద్యదేవియో రెండుమాత్రలను చేతిలో బెట్టెను. పున్నమ్మవద్ద డబ్బులేదు సరిగదా, ఒడలున చిన్న మెత్తుబంగారము లేదు. రెండు రూపాయలు వైద్యున కెట్లిచ్చును! పాపము! కన్నుల నీరుతుడుచుకొనుచు పున్నమ్మ మరల యింటికివచ్చెను. ఇంటికివచ్చినవెంటనే పున్న మ్మ"పూజారిమల్లయ్య రెండురూపాయలిచ్చిన మందు నిచ్చెదననెను. కావున రెండురూపాయ లి"మ్మని భర్తతో పెద్దజగడము పెట్టుకొనెను.

బు—నావద్ద యెఱ్ఱని యేగాని లేదు. రెండు రూపాయ లెక్కడ తెచ్చేది? నీవు యెంత యేడ్చినాసరే, డబ్బుపని నావల్ల జరగదు.

పు—ప్రాణముమీద వచ్చిన బిడ్డకు రెండు రూపాయ లిచ్చి మందు యిప్పించ జాలక పోతే ఇక నీవుద్యోగ మెందుకు? ఉన్న డబ్బు ఆబ్యాంకిలో పూష్చకపోతే రెండు రూపాయలుపెట్టి పిల్లకు మందు యిప్పించ రాదా!

బు—బ్యాంకిలో! ఏబ్యాంకిలో? నేనా! నా పన్నెండు రూపాయల జీతంలోనా!! బ్యాం కిలో నిల్వగూడానా !!!

పు—అబద్ధమాడవద్దు; క్రిందటి శనివారమే గదా, తెనాలి పోష్టాఫీసులో 30 రూపా యలు కట్టివచ్చింది!

బు—ఎవరు చెప్పింది?

పు—ఎవరైతేనేమి, ఎవరో ఒకరు. నిజమా, అబద్ధమా?

బు—అది మనసొమ్ము కాదు.

పు—మనసొమ్ముకానిది మనవేరి బ్యాంకిలో యెందుకు పడుతుంది?

బు—అది వేఱేబాపతు.

పు—ఏబాపతైతేనేం? జీతంవచ్చినాక యియ్య వచ్చు, లేకపోతే అప్పతేండి.

బు—నాకు ఋణము పుట్టదు.

పు—నీకు ఊరిలో ఋణము పుట్టదు; కాన ఇంట్లో అన్నంగూడా పుట్టదు. నాపిల్ల జబ్బు యెక్కువగా వుంది. మందుకు రెండురూపాయలు తెచ్చేవఱకు నేను వంట చేయను. పిల్లతోపాటు మనముగూడా చావవలసిందే.

అని శోకముపెట్టుచు పున్నమ్మ పిల్లవద్ద కూర్చున్నది. ఊరిలో పూటకూలియిల్లు లేదు. వంట పున్నమ్మవంట లేదు. స్వయముగా వండుకొనినచో భార్య మట్టిపాలు చేయునే కాని పెట్టుకొని తిననీయదు. కాన బుచ్చిరాజు అతనిభార్యగూడ ఆపూట పస్తు. సాయంత్ర మైనది. ఈపూటనైన భార్యతో మంచిమాట లాడినగాని కూడుదొరకదని బుచ్చిరాజుకు తోచినది. కాన తిన్నగా భార్యవద్దకు వచ్చి "ఈయూరిలో నెవరినడిగినను ఋణమీయ లేదు. తెల్లవారుజామున లేచి తెనాలి వెళ్లి తేపు జాము ప్రొద్దెక్కునప్పటికి రూపాయలు తెచ్చెదను. నడుచుటకు శక్తియుండవలెను గదా, ఈపూటనైన వంటచేయవా?"యనెను. ప్రొద్దుటినుండి మగనిని పస్తుంచినందులకు పున్నమ్మ మనస్సు పీకుచుండెను. మఱియు తేపు రూపాయలు తెచ్చెదనని సావకాశముగా చూచెను గాన పున్నమ్మ వెంటనే కిమ్మన్న కుండ లేచి వంటచేసి మగనికి విస్తరిలో పెట్టి తానుగూడ భుజించెను. ఆరాత్రి రెండుగం టలనుండి పిల్లకు ఆయాసముగూడ పుట్టెను. తెల్లవారుజామున లేచి పున్నమ్మ "పిల్లకు ఆయాసంగూడా పుట్టింది. తొందరగా వెళ్లి డబ్బుతీసుకొనిరా"యని మగనితో నడి గెను. "పొద్దుటనే బ్యాంకిలో డబ్బుయివ్వరు. పదిగంటలనుంచి యిస్తారు. ఆముప్పైకోసంగానే బయలుదేరితే వెంటనే పైకం తీసు కొని రావచ్చు"నని బుచ్చిరాజు రెండవవైపు తిరిగి పడుకొనెను. మగవాడు ఆసురబుద్ధితో చరించుచుండ కష్టపుపుట్టు వనిత కన్నీళ్లుట తప్ప నాడుదేమి చేయగలదు?

ఉదయము బుచ్చిరాజు యెప్పటివలె పాఠశాలకు వెళ్లెను. కాని తెనాలి వెళ్లలేదు. మరల పదిగంటలకు యింటికి వచ్చెను. పిల్ల ఆయాసముతో మూల్గుచున్నది. భార్య దుఃఖముతో యేడ్చుచున్నది. బుచ్చిరాజు కాకలితో కడుపుమాడుచున్నది. కాన "తెనాలి వెళ్ల మంటివిగదా! వంటచేయలేదా?"యనెను. "పిల్ల కు మందుకు రూపాయలు తెస్తానంటిరే ఏవి? పిల్లచూడండి ఎట్లా బాధపడుతున్నదో? ఈబి డ్డను యిట్లావదలి వంటచేయడమెట్లా? డబ్బు కు వెళ్లిరండి. ఇంతలో వంటచేస్తాను" అని పున్నమ్మ జాలికరముగా పలికెను. ఇంతలో పొరుగింటియమ్మ యొకతెవచ్చి "పున్నమ్మా, ఎందుకు చావనస్తానని చెడతావు; పిల్ల నేమైతే యింతజబ్బేరాదు. తొందరగా వంటచేసుకొని

నాలుగుమెతుకులు తినండి" అనెను. ఆమాటల చే పున్నమ్మ మరింత బెంగపడి "డబ్బో! మందో! బిడ్డో!" యని పెద్దగా విలపింపసాగెను. డబ్బు తెచ్చి బిడ్డకు మందు వేయించిన బ్రదుకునను పున్నమ్మ మూఢవిశ్వాసమును మరల్పలేక యింట భోజనము లభించునాశ లేక బుచ్చిరాజు మిటమిటలాడు నెండలో తెనాలి వెళ్లెను.

బుచ్చిరాజు వెళ్లిన యొక గంటకు పిల్ల ప్రాణము పోయినది. పున్నమ్మయు, పిల్లలును గొల్లున నేడ్వసాగిరి. నల్వురు వచ్చి చూచు నప్పటికి బుచ్చిరాజు తెనాలి వెళ్లినట్లు తెలిసెను. బుచ్చిరాజుకొరకు మనిషినంపి యిరుగుపొరుగువారు పున్నమ్మకు సాయము కూర్చుండిరి.

మనిషి వెళ్లునప్పటికి బుచ్చిరాజు పూట కూటింట భోజనముచేసి బొట్టు తుడుచుకొని బ్యాంకిలో వేసిన సొమ్ము తీయుటకు జేతు లాడక చిడిముడిపడుచు తపాలాకచ్చేరి యరుగుపై తారాడుచుండెను. ఇంతలో మనుష్యుడు సమీపించి "అయ్యా! మిమ్ములను వెంటనే పిలుచుకొనిరమ్మన్నారండీ!" యనెను.

బు—ఎందుకు? ఎవరు?

మ—పెద్దమేష్టరుగారు. జబ్బుగానున్న తమ కుమార్తె—

బు—పోయిందా?

మ—ఆఁ!

బు—నిజంగా, ఖాయపు మాటేనా?

మ—నిజమేనండీ, పున్నమ్మగారు తల పగుల గొట్టుకొని యేడుస్తున్నారు.

బు—అయితే వైద్యావసరము తీరినట్లే.

మ—అయ్యో! పిల్లే పోయిందంటే వైద్య మెవరికయ్యా?

ఒకమహాభారమును దించినట్లుగా బుచ్చిరాజు హృదయము తేలికపడెను కాని యొక బిందువైన రాలలేదు కన్నులనుండి. వచ్చిన మనుష్యునితోపాటు బుచ్చిరాజు త్వరితముగా స్వగ్రామమునకు బయలుదేరెను. బుచ్చిరాజు చిన్నతనమున తెనాలి నాటకసంఘములలో చెలరేగి తిరిగినవాడగుటచే లేనిది యున్నట్లును యున్నది లేనట్లును నటించుటలో గడు చతురుడు. అందు శోకరసాభినయము నందు బుచ్చిరాజు కడు నిపుణుడు. నేడు బుచ్చిరాజు చంద్రమతియో దమయంతియోనై యేడ్చునని ప్రకటించిన ప్రేక్షకులు పెండ్లులుగట్టి వచ్చెడివారు. నాటకవిద్య బుచ్చిరాజు నేడు స్వోపయోగమునకు వినియోగింప దలంచెను. లేకున్న పున్నమ్మ తనను నిలువనీయదని బుచ్చిరాజుకు భయమును. బుచ్చిరాజు దుఃఖాభినయమును, గ్రామపు పొలిమేరవద్ద నారంభించి క్రమక్రమముగా వృద్ధిపొందించి భార్యకు పది బారల దూరమునకు వచ్చునప్పటికి యఖండము గావించెను. రసపోషణయందు మెలకువ లెఱుగని నటకుడు రసస్ఫూర్తి యందు నున్మాదియై మితిమించి చరించి యపహాస్యము పాలైనట్లు కుడిచేత నుత్తరీయముతో కన్నీళ్లి నద్దుకొనుచు నెడమచేత ముక్కునీళ్లి చీదివేయుచు, "అయ్యో! నాకన్నతల్లీ! నాకడుపున నెంతచిచ్చుపెట్టిపోతివే! ఈకడుపుచిచ్చు నెట్లా భరించేదే! అమ్మో! డబ్బుపోయినా బిడ్డ

వక్కితేచాలు ననుకొంటినే అమ్మా! తల్లీ! సొమ్ము వెచ్చి ఒక్కమాత్ర వేసిందాకా ఉండక పోతివే అమ్మా! నాసొమ్ము కొంతలో ఋణము తీరిపోయినావే అమ్మా! పదిరూపాయ లైనా పోసి మందు యిప్పించాలనుకొంటినే అమ్మా! ఎంతలో ఎంత చేసితివే! మా అమ్మా, మా తల్లీ! మా అమ్మా, మా తల్లీ!" అని పిల్ల పైనను నేలపైనను బడి దొరలి దొరలి యేడ్చిన బుచ్చిరాజు దొంగయేడ్పు పరులపరిహాసమునకును, పిల్లకు జబ్బుచేసినది మొదలు చిక్కి సగమై, నేడు పిల్లపోవుటచే మఱింత దుఃఖించుచు, బొట్టుచెరిగి, కురులు వీడి, కండ్లనీళ్లుకార రూపెత్తిన శోకదేవతవలె నున్న పున్నమ్మ కడుపుమంటకును గారణమైనది. బుచ్చిరాజు దుఃఖమొకింత తగ్గగనె పున్నమ్మ యినుమడించిన దుఃఖముతో పిల్లకు జబ్బుగా నున్న సమయములో మందుమాకు లొసగి బాగుచేయుటకు ప్రయత్నింపక, పైస ఖర్చు పెట్టుట కనుమతింపక, చచ్చినతరువాత యిచ్చకపుటేడుపు లేడ్చుచున్న బుచ్చిరాజు యకృత్యములన్నియు కడిగిపోయుచు బ్యాంకి పల్లవితో రెండుగంటలేడ్చినది. అంతటితో బుచ్చిరాజు అభినయము పూర్తియైనది; పున్నమ్మ కడుపుమంట తగ్గినది.

౨

బుచ్చిరాజు పిల్లపోయిన కొన్ని దినములకు ఒక భీమాకంపెనీ యేజంటు గ్రామము లోనికి వచ్చి బుచ్చయ్య పాఠశాలకు గూడ వచ్చెను. పాఠశాలలోని యుపాధ్యాయులు నలుగురు ఆయనచుట్టుచేరి మాట్లాడుచుండిరి. సందర్భవశమున నా యేజంటు "అయ్యా! అనేక మంది పిల్లలకొరకు సొమ్మును సేవింగ్సు బ్యాంకిలో దాచుచుందురు. కాని దానివలన వారికేమిలాభమో?" అనియా యేజంటు మాట పూర్తిచేయకపూర్వమే బుచ్చిరాజు కన్ను లెఱ్ఱచేసి కోపముతో మండిపడుచు "ఏమయ్యా, నీవు, మమ్ములను వెక్కిరించడానికి? మేము సేవింగ్సు బ్యాంకిలో దాచుకుంటే నీకేమి, గోతిలో పూడ్చుకుంటే నీకేమి? పెద్దమనిషిగా వచ్చినవాడవు పెద్దమనిషితరహాగామాట్లాడి వెళ్లట మర్యాదగాని యిటువంటి యధిక్షేపణలు తగవుగాదు" అనెను. ఏజంటు తెల్లబోయెను. తక్కిన యుపాధ్యాయులు గూడ విభ్రాంతులైరి. అంత బుచ్చిరాజు ఉపాధ్యాయులను జూచి "చూచారా, ఈపెద్దమనిషి, నేను సేవింగ్సు బ్యాంకిలోడబ్బు వేశానని యేకుఱ్ఱకుంకో చెవిలో వూదితే ఆమాటలు పట్టుకొని యిక్కడ చెప్పవచ్చాడు! ఇతనెవరు, నేనెవరు? ఇతను నన్నాక్షేపించేవాడా? ఇదుగోనయ్యా! ఈవూరినుండి తిన్నగా పోతలుచుకుంటె ఇటువంటి ప్రసంగాలు చేయకు"మనెను. ఉపాధ్యాయులు పకపకనవ్విరి. ఆయేజంటు "ఏమిటయ్యా! అట్లా పేలుతావు. నీకు మతిలేదాయేమిటి? నీవు సేవింగ్సు బ్యాంకిలో సొమ్ము దాచినసంగతి నాకేమి తెలుసు? మాటసాంతెతగా చెప్పిన మాటకు మండిపడతావేమిటి? ఈవూరి నుండి తిన్నగా బోక నాకేమీ? తలగొట్టి మొలవేయిస్తావా? ఎవడిచ్చాడయ్యా, నీకీమేష్టరుద్యోగ"మనెను. అంత వ్యవహారము ముదురునని ప్రధానోపాధ్యాయుడుకలుగజేసికొని "ఆయన లోకములో మాటచెప్పెనుగాని నీ సంగతిగా"

దని బుచ్చిరాజును మందలించి "అయ్యా! ఆయ నకు కొద్దిదినములక్రిందట పిల్లపోయినది. ఆ విచారముచేత మతిచలించినది; కోపపడకం" డని యేజంటును బతిమలాడి వివాదము నుప శమింపజేసెను. నాటినుండి పిన్నపెద్దలచే లో లోన ననుకొనబడుచున్న బ్యాంకిపేరు బహిరం గమై స్థిరరూపమును దాల్చెను. ఉడికిలువారిని యుడికించ నెల్లరకు వేడుకయేకదా! వ్యవహార ములు చేసికొనెడి పెద్దమనుష్యులు, మంచినీళ్లి కేగెడిమగువలు, పనిపాటులకేగెడికాపుజనులు, పాఠశాలలకరిగెడి బాలబాలికలు బుచ్చిరాజు నుజూచి "బ్యాంకి, బ్యాంకి" యని యఱచు టయు, నాతడు నానాతిట్లు తిట్టుచుండుటయు నిత్యవేడుకయ్యెను. అంతటితో యూరుకొనక గ్రామజనులు:

"పంతులు పంతులు బుచ్చయ్యా
పైకం బ్యాంకిలో దాచయ్యా
మందు వేయక పిల్లనుజంపి
దొంగయేడ్పుతో దొర్లయ్యా!
బ్యాంకిలో పైకం స్టోర్
పెనిమిటిపెండ్లము పోర్
నోటిమాటలు జోర్
పెట్టడమంటే తార్"

అని బుచ్చయ్యపై పదములుగూడ కట్టిరి. ఆపదములు వినగనె బుచ్చిరాజుకు ఒడలు మండి మఱింతతిట్టుటయు రాళ్లు విసరుటయు, చేతికందినపిల్లలను చావగొట్టుటయు గావింప సాగెను. బుచ్చిరాజు అల్లరిచేసినకొలది పిల్లలపదములు మెండయ్యెను గాని తగ్గలేదు. ఒకనాడు బడి వదలగనె పిల్లలందఱు జతలుగా నేర్పడియొకరు "బ్యాంకిలో పైకంస్టోర్?" అనిన రెండవవారు 'పెనిమిటి పెండ్లము పోర్' అని యీవిధముగా పాడుకొనుచు పోసాగిరి. బుచ్చిరాజు అప్పుడే యాపిల్లల బట్టి కొట్ట దలచియు లేడిపిల్లలవలె బరుగెత్తెడి యాబా లుర పట్టజాలక విఫలుడై మధ్యాహ్నము వీరిని తరగతిలో శిక్షింపదలచి యింటికి వెళ్లెను.

మధ్యాహ్నము పిల్లలందఱు బడికి వచ్చిరి. బుచ్చిరాజు తనతరగతిలోని బాలు రను "అరే! ప్రొద్దున నాపైపాటలు పాడిన కుంకలెవరో లేచి నిలుచొండిరా" యనెను. ఒక్కరు లేవలేదు. "అరే! ప్రొద్దున నాపై పాటలుపాడిన వెధవలు కూర్చోండిరా" యనెను. అందఱు లేచినిలువబడిరి. బుచ్చి రాజు కోపము పట్టజాలక అందఱనొక్క మాఱు చిత్తమువచ్చినట్లు బెత్తముతో గొట్టె ను. పిల్లలంద ఱొక్కమాఱు గొల్లున నేడ్చిరి. ఈవిధముగా రెండుమూడుమాఱులు జరిగెను. బుచ్చిరాజుకు వెఱచి చాలమంది పిల్లలు బడికిరా మానిరి.

పైన పిల్లలతండ్రులు "బుచ్చిరాజు మా పిల్లల నక్రమముగా గొట్టుచున్నాడు గాన నాతనిపై చర్యజరుపవలసిన" దని పాఠశాలాధి కారులకు విజ్ఞప్తి నంపిరి. ప్రధానోపాధ్యా యుడుగూడ 'బుచ్చిరాజు దండనవలన పిల్లలు బడికివచ్చుటలే' దని పైవారికి దెలియబఱచెను. పైకాగితములు చూచుకొనినవెంటనే యధి కారి పాఠశాల పరిశీలననిమిత్తము వచ్చెను. అధికారి వచ్చెనని తెలిసిన వెంటనే బుచ్చి

రాజు చిరిగిన చింపులు చెవులపై వ్రేలాడు చుండ, మట్టిమూకుడువలె మాసిన సన్ను చుండ నల్లకమ్మల యుత్తరీయమును తలకు జుట్టి వేళ్ళు గుడ్డచే నతుకులమర్చిన తెల్ల కోటు తొడుగుకొని మోకాళ్లుదిగని యంగ వస్త్రమును గట్టి, భయభక్తులతో మెల్లని యడుగులు వేయుచు పాఠశాలకు వచ్చెను.

కొంత సేపటికి అధికారికూడ బడికివచ్చి ప్రధానోపాధ్యాయునితోపాటు పెద్దతరగ తులలో గొంత సేపు మసలి నెమ్మదిగా బుచ్చి రాజు తరగతికి వచ్చెను. తాను కూర్చుండెడి కుర్చీ యధికారి కొసగి చేతులుకట్టుకొని బుచ్చిరాజు అధికారి వెనుక నిలువబడెను. అంత యధికారి కోపముతో చిడిముడిపడుచు "బుచ్చిరాజు!" అనెను.

బు—అయ్యా!

అ—నీప్రవర్తన యేమాత్రము బాగుగా లేదు. నీయుద్యోగము నిలువదుసుమా!

బు—అయ్యా! పదునాలుగువత్సరములనుండి యుద్యోగముచేయుచున్నాను. అసమర్థుడ నని యొక్కరాక్షేపింపలేదు. పిల్లలను రక్షించి చిత్తగించండి నాలోప మున్న దేమో!

అ—చదువుమాట యట్లుండుచుము. సంవత్స రారంభమున నీతరగతిలో నిరువదినలు గురుబాలురు ప్రవేశించినట్లు తెలియు చున్నది. ఇపు డారుగురుబాలురుమాత్రమే నిత్యము బడికి వచ్చుచున్నారు. ఈలోప మెవరిది?

బు—చిత్తము! పిల్లల తల్లిదండ్రులు బాలుర నాకొరకు రానిచ్చుటలేదు! దిక్కులేని వారు కొందరు తప్ప వారెవరు బడికి రా వలయుచున్నారు.

అ—ఇందు కిల్లోటయు లేకపోలేదు నీ దోషమే కాదు. వారు బాలురను నిలువబెట్టి కొట్టుచు న్నావటగదా!

బు—చిత్తము, లేదు.

అ—ఇదిగో! అట్లే! తల్లిదండ్రులు స్వయముగా నాకు బంపిరి. ఇది యబద్ధమా!

బు—చిత్తము! పిల్లలవిధేయులుగా ప్రవర్తించు చున్నప్పుడు తండ్రియైన దండించుకొనక పోవును. అందులో యుపాధ్యాయుడు దండించుకొనుట దుస్సాధ్యము.

అ—పిల్లలకు కంటిపెన సుండవలెను గాని బెత్తముతో రాక్షసముగా గొట్టుట పాఠ శాలానియమములకు విరుద్ధము.

బు—చిత్తము; నాకు తెలియును. పిల్లలు నాకు కన్నబిడ్డలవంటి వారు. వారియెడ క్రూరముగా నేను ప్రవర్తించిన దబద్ధము. అంత అధికారి బాలురవైపు చూచి "ఏమిరా, మీపంతులుగారు మిమ్ము కొట్టినారా" యనెను.

పి—అవునండీ!

అ—ఎన్ని మారులు?

పి—మూడుమారులు.

అ—అందఱను కొట్టెనా; లేక కొందఱను కొట్టెనా?

పి—అవునును.

అ—ఎందులకో తెలియునా?

పిల్లలు మాటాడలేదు.

అ—ఏమిరా! మీకు తెలియదా?

ఒకచిన్నబాలుడు—బ్యాంకి అంటే కోట్టినా రండీ!

అ—బ్యాంకి యేమిటి బుచ్చిరాజు?

బు—"వాళ్లపిండము, నాపిండము! తమ కెందుకు స్వామీ" యని బుచ్చిరాజు తనయధికారి మాటను గూడ మఱచి కోపముతో జవాబిచ్చెను. అంత అధికారి యాగ్రహముచే కన్ను లెఱ్ఱచేసి, బాలురవైన చూచి "బ్యాంకి వృత్తాంతమేమిటో చెప్పు"డని రౌద్రముగా బలికెను. ఒకపెద్దబాలుడు ముందు నకువచ్చి "అయ్యా, పంతులుగారు బ్యాంకిలో డబ్బుదాచుకొని డబ్బులేదని జబ్బుచేసిన కొమార్తెకు మందువేయకపోతే ఆపిల్ల చచ్చిందండి. అప్పటినుండి పంతులుగారికి బ్యాంకిఅంటే కోపము"అని చెప్పెను. అంత నాయధికారి బుచ్చిరాజువైన చురచురజూచి "బుచ్చిరాజు! నీ వుద్యోగమున కర్హుడవుగావు. కన్నపిల్లను జంపినవాడవు; పరులపిల్లలయెడ ప్రేమతో ప్రవర్తించుట కల్ల! ఉద్యోగమునకు తగవని వ్రాయుచున్నా"నననెను. "అయ్యా, పేదవాడను, అన్యాయముచేయకండి. పిల్లలాపదమును పాడ మానిరేని నేను వారినేమి చేయనండీ"యని బుచ్చిరాజు అధికారి పాదములపై బడెను. అధికారి "నీవు స్వయంకృషిచే సంపాదించుకొనిన గుణమును నీ యుద్యోగమునువలె విడిచినేయ సాధ్యము కాదు" అని ప్రత్యుత్తరమిచ్చి బడినుండి వెడలిపోయెను. పిల్లలు యెప్పటివలెనె పాటలు పాడుకొనుచు నిండ్లకేగిరి. అధికారానధికారముల లెక్క సేయనిదిగదా బాల్యస్వాతంత్ర్యము!

పాఠశాలాధికారి వెళ్లిన కొలదిదినములకు బుచ్చిరాజు నాగ్రామమునుండి బదలాయించినట్లు పైనుండి యుత్తరువు వచ్చెను. పాపము! బ్యాంకిపేరుచేత పదునాలుగుసంవత్సరములనుండి స్థిరనివాసమేర్పఱచుకొనియున్న గ్రామమును బుచ్చిరాజు వీడవలసివచ్చినది. బుచ్చిరాజాగ్రామమును వీడలేక పైకి మనవి చేసికొనెను. స్వయముగా వెళ్లి యధికారుల వద్ద మొత్తుకొని వచ్చెను. కాని యుత్తరువు తిరుగలేదు. వెళ్లనే వెళ్లినాడు.

పూనినకర్మము పోరుగూరు పోయినను పోదనినట్లు, ఊరువదలినను బుచ్చిరాజుకు పేరు వదలలేదు. అక్కడివారికిగూడ బుచ్చిరాజు బ్యాంకిపేరు క్షణములో తెలిసినది. అక్కడగూడబుచ్చిరాజు దల్లరిబ్రతుకేయైనది. మరల బుచ్చిరాజును మఱియొకయూరికి బదలాయించిరి. అక్కడగూడ నిదేగోల. ఈ రీతిగా బుచ్చిరాజు బ్యాంకిపేరుచేత పల్లెటూళ్లలో పరువుదక్కక మరల తెనాలిచేరుకొన్నాడు.

ఈదినకొలంది యుబికెడు రబ్బరుతిత్తివలె బుచ్చిరాజుకథ వ్రాసినకొలది విస్తరిం

చినది. సారములేని బుచ్చిరాజుగారి నిరతి దీర్ఘముచేయుట చదువరుల యమూల్యకాలమును దుర్వినియోగము చేయుటయగునను భయముచే కొంతకుగిలిగెడిని. మన్నింపవేడికోలు.

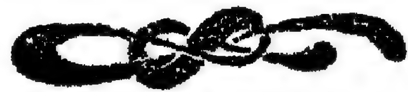
బుచ్చిరాజు నాటకసంఘములకు చిరమిత్రుడగుటచే మరల నందు చేరినాడు. కాని వయసు మరలినవాడగుటచే నాయికపాత్రము ధరించుట కర్హుడుగాక యప్పుడప్పుడు చేటిక, చెలికత్తె యిత్యాదిపాత్రములను మాత్రమే ధరించి తననటనాకౌశలమును వెల్లడించుచుండెను.

ఒకనాడు ఉదయ మగుసరికి తెనాలి పురమునందలి యేయెత్తుగోడలపై జూచినను, ఏయింటియెద్దుబండిపై జూచినను, ఏజట్కాబండిపై జూచినను, "శాకుంతలము" నేటి రాత్రి ప్రదర్శింపబడునను పెద్దయక్కరములు గల ప్రకటనపత్రములే కానవచ్చెను. మఱియు, చెన్నపురి సింహపురులనుండి వేతెంచిన సుప్రసిద్ధనటరత్నములు శకుంతలా దుష్యంతపాత్రముల ధరియింతురనికూడ యాప్రకటనలయందు వివరింపబడియుండెను.

తెనాలిపౌరులకేకాక యాపురము చుట్టుపట్టులనుండెడి గ్రామస్థులకుగూడ నాటకముల గాంచెడి దప్పి యెక్కువ. గుంటూరు వంటి పెద్దనగరములో వందలు పోగుచేయని నాటకసంఘములు తెనాలిలో వేలు మూటగట్టును. నాడు ప్రధానపాత్రల ధరించువారు సుప్రసిద్ధ నటకులని తెలియుటచే వేలకొలది టిక్కట్లు పగలు పదిగంటలకే యమ్ముడుపోయినవి. స్థలసంకోచముచే నావల టిక్కట్ల నమ్ముట మానివేసిరి(?). రాత్రి జనులు సాయంత్రమే [illegible] నాటకశాలకు రాసాగిరి. పదిమునిగంటలకల్లనే నాటకశాల జనులతో క్రిక్కిరిసిపోయెను. ఆవల [illegible], ప్రస్తావన ప్రారంభమయ్యెను. సరిగా తొమ్మిదిగంటలకు నాటకము ప్రారంభమైనది. జనుల సందడి తగ్గినది.

ఇతరరంగములతో బనిలేదు మనకు; శకుంతల చెలులతోగూడి తోటకు వచ్చుచుండు(?) రంగము వచ్చినది. దానిలో మన బుచ్చిరాజుగూడ శకుంతల కొకచెలియై ప్రవేశించెను. ఆమె శిరశ్శిరోజములు సగముగప్పెడి నంటగట్టిన నల్లని వస్త్రకలకృత్రిమపు కీలుగంటుజాలముతోను(?), పొగచూరిన పెంటయింటి గోడకు వేసిన సున్నపుపూతవలె కనుపట్టు నిమోము(?)పై నద్దిన రంగుపొడి అందముతో, పూర్వసువాసినిత్వమును స్మరింపజేయు పంచుకమ్ములు లేని చెల్లెలులతో(?), నూర్ధ్వశరీరము నిమిడించి వచ్చిన [illegible] పిడుపుగాళ్ళతో, జలకలశహస్తుడై రంగమున ప్రవేశించినాడు. కొంటెకోణంగి యెవ్వడో బుచ్చిరాజును క్షణములో గుర్తుపట్టినాడు. 'బ్రాంకీ,' అని యొక్కడు యఱచినాడు. ఆవొక్కకేకవెంట నదికేకలు లేచినవి; ఆపదితో వందలు బయలుదేరినవి; ఆవందలతో వే లుప్పతిల్లినవి. సహజముగా నుడుకుబోతగు బుచ్చిరాజున కాకేకలు చెవిసోకుటతోడనే యొడలు కంపము పుట్టినది. పిచ్చెత్తినవానివలె నైనాడు. అంత తనయునికి మఱచి, పని మఱచి, చేతిలోని జలకలశమును నేలగొట్టి, ఒడలును తొడిగిన

రవిక యట్లేయుంచి, పైటను, కుచ్చిళ్లను నేకముచేసి గుదిపట్టి నడిగోచిపెట్టి నెత్తిమీద మాయజుట్టు కట్టుత్రాళ్లు సడలి కంఠహారమై మెడను వ్రేలాడుచుండ రంగస్థలమునుండి ప్రేక్షకసమూహములోని కొక్కదూకు దూకి నాడు. ప్రేక్షకులు బుచ్చిరాజు నేమిచేసిరో, బుచ్చిరాజు ప్రేక్షకుల నేమిచేసెనో, వివరము తెలియదు. సభ చిందరవందర యైనది. నాటకము భగ్నమైనది. సుప్రసిద్ధనటకుల నటనా కౌశల్యము గాంచ కుతూహలులై యేతెంచిన పెద్దమనుష్యు లాశాభంగము నంది, ధనసష్టమునకు బాల్పడి కొంపల కేగినారు. వేడుకలను వినోదములను భగ్నముచేయవచ్చెడి తుంటరిసంఘమునకు మాత్రమే నాడు కనుల పండు వైనది. నాడు మొదలు బుచ్చిరాజు మరల యెప్పుడుగూడ నాటకరంగమున గన్పడలేదు. నాటకసంఘాధికారులు గూడ నాతని మరల పిలిచియుండరు బహుశః.

మల్లెపూవు

సహదేవ సూర్యప్రకాశరావు గారు

గుబులుగా విరివిగఁ జూచి గుప్పుగుప్పు
  మనుచుఁ దావి దిగంతము లల్లుకొనఁగఁ
జేసి నీదు సత్వమును ఘోషింతువు మధు
మాసవాసరములయందు మల్లెపూవ !

పెంపెసఁగ వసంతాగమవేళయందు
చంద్రికాధౌతయామినీ సమయమందు
రమ్యతరుగణ విలసితారామవీధి
ఫుల్లమై ప్రకాశింతువు, మల్లెపూవ !

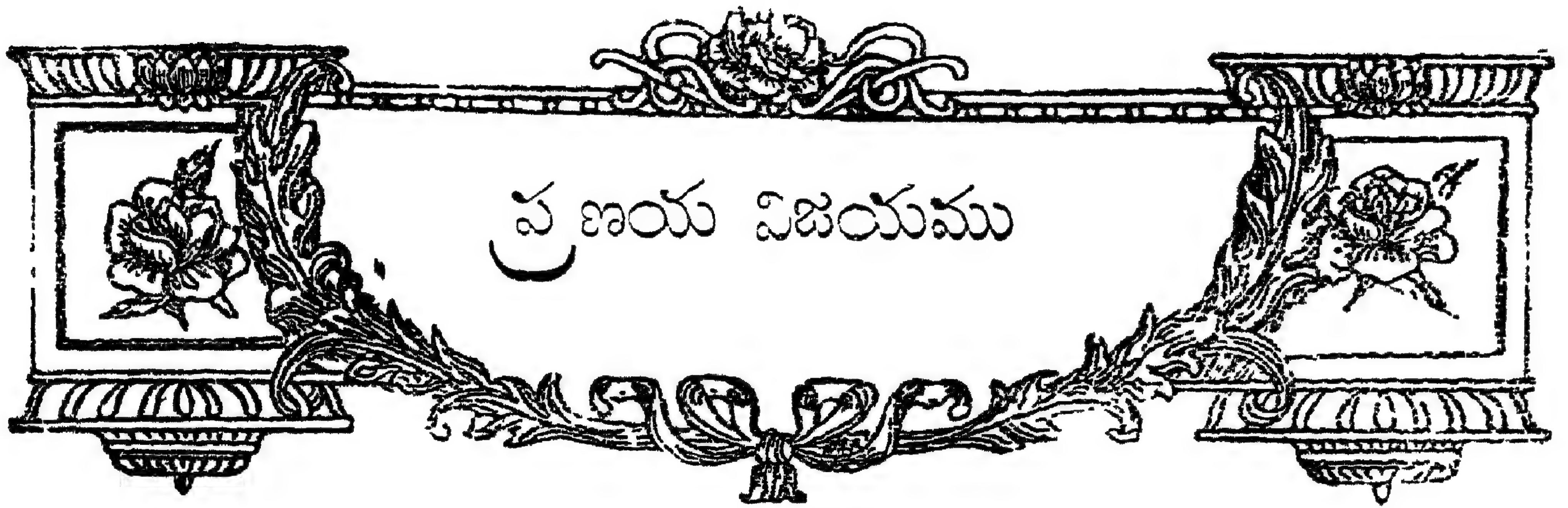
భాసుర మనోజ్ఞమృదులపుష్పములయందు
రమ్యము గులాబియే, సుమరాజ్ఞియనుచు
నెంతురేకాని, నీకున్నయంత తావి
మార్దవము మసృణములేదు మల్లెపూవ !

జగతి మూఘుఁడు నీదివ్యసౌకుమార్య
విలసనము చవిఁజూడక విడుచునేని
విడుచుఁగాక నీజాతికి విస్నదనము
మలినము గలుగనేర్చునే మల్లెపూవ !

సరసప్రత్యూష పవన ప్రసారమునను
వాహినీవక్షమున లేచు భంగపంక్తి
వలె హృదంతర్గతమున భావంబు లన్న
వెల్లివిరియును నినుఁ జూడ మల్లెపూవ !

దివ్యచంద్రాతపములోని తెల్లఁదనము
మలయ పవనాంకురములోని చలువఁదనము
పరగ శ్రీచందనములోని పరిమళంబు
వెల్లివిరియును నీలోన మల్లెపూవ !

పానుగంటి విజయరాఘవరావు గారు

అది యొక చిన్న పల్లెటూరు. అచ్చటి ప్రజలు మిక్కిలి సుఖజీవనులు. వారికింకా ఆవులు పాలు పెరుగులే కాని కాఫీ యలవాటు లేదు. ఎవరి గుమ్మముల ముంగిట వారు పరిశుభ్రముగాఁ దుడిచికొని ముగ్గులు పెట్టుకొనియెదరు కాని; Sanitary peon పై సర్వాధికారము నొసఁగరు. వారు కలహములాడు వారు కారు విధి వశమున మనస్పర్థలు జనించినను, రాజీపడువారే కాని వాగ్వివాదములఁ బెంచుకొని న్యాయస్థానములెక్కి న్యాయవాదులకు ధనము ధారవోయువారు కారు. పవనుఁడు బాగుగా నెదిగిన పచ్చని పైరులపై వీచి సముద్ర పుటలలవలె వానినాడించుచు కన్నుల కానందము గొల్పువాఁడే కాని రోడ్డుపైనుండు దుమ్మును రేఁగఁగొట్టి కన్నులలోఁ బడవేసి యేడ్పించువాఁడు కాఁడు. ఎక్కడఁ జూచినను సహజ సౌందర్యముతోఁ బ్రకృతి తాండవించుచుండెను. చేతితోఁ దీసి, సాంద్రమగ్గములలో నేసిన ధోవతులను విల్లకచ్చ విడిచిపోసికొని కట్టుకొనెడువారే కాని సైకిలు కట్టులతో English Twill Glad neck చొక్కాలతో, German Tweed Short కోటులతోఁ దిరుగు క్రైస్తవావతారు లెవ్వరు లేరు. ఆ యూరియందున్నియుఁ దాటిమాకుకొంపలే కాని, మేడలు, మిద్దెలును, లేవు. ఊరిచివరమాత్ర మాయూరి జమీందారుగారగు జగన్నాథదాసుగారి భవనము మాత్రము గలదు. జగన్నాథదాసుగారు సర్వసుగుణ సమన్వితులు. ఆయన భార్యయగు కమలాదేవి మానుషరూపమందిన రమాదేవి. భార్యాభర్త లిరువురును ప్రజలఁ దమ కన్నబిడ్డల లీలఁ జూచుకొనుచుండిరి. ఇఁక నాయూరి ప్రజలు సుఖజీవనులని చెప్పుట యతిశయోక్తి కాదు?

ఆదిన మాసవారము. ఆదిత్యభగవానుఁ డాకాశపు మధ్యమున నిల్చి, తన శక్తి నన్ని దిశలఁ జూపుచున్నాఁడు. జమీందారుగారి గృహాంగణము సంక్రాంతి సందర్భమున సందడిగా కాయించినారు పల్లెయంతయు నెక్కుడు సందడిగా నుండెను. అంతకు పూర్వమునుండి వచ్చినవారొకానొక ప్రత్యేకముండినాఁడు పరిమళములవలె, పద్మములవలెనున్న పిన్నలవలెనున్న పెద్దలు వారు పండుగ పండుగకు నిచ్చు జమీందారుగారి ధనమున కెదురుచూచుచు బయలులో నిరి. ఓ! ఎచ్చటఁ జూచినను గారడీలవిద్యలవారైయుండె సామానులు పెంపువారును, ఏకాంబరకీర్తనము పాడుకట్టుల విప్పువారును, ఏవైపు తిలకించినను పడిసెల సమర్పుకొనుచున్న పెద్దపలతో గోతులఁ ద్రవ్వువారునై యుండి బయలంతయు పశువులసంతఁ జేసిరి. వీరి భావము దాఁచికొనుచుండఁగా భావములఁ దాఁచికొనుట యశక్యము. వీరికోట లన్నియుఁ గుడారములు. గ్రద్దలవలెఁ గంటి కగపడిన కోడిపిల్లల నెత్తుకొని పావుటలో మిగుల సమర్థులు. గ్రద్దయైనను పిల్లలఁబట్టి యొక్కపిల్ల నెత్తుకొనిపోవునుగాని వీరొక్కసారిగా పది కోడిపిల్లల నెత్తుకొనిపోవుదురు. వంటి పిల్లలఁగూడ నెత్తుకొనిపోయి వినుకృత్తియందు వారిని సమర్థులఁ జేయుదురు. సుప్తియుని వంటి పెట్టుకొని, యింటింటికి తిరిగి, రహస్యములన్నియు గ్రహింతురు. వీరికి వృత్తులవలననే జీవనము జరుగదు. వీరియందు వారి కూర్జన మెంతు. కోయమ్మలు హస్తసాముద్రికము (Palmistry)నందు కడు నిపుణురాండ్రని యూరిలోని స్త్రీలకందఱకు జాలనమ్మకము. వీరిరాక నెట్లు తెలిసికొనిరోకాని యూరిలోనున్న స్త్రీలందరు దంచి గృహమందున్న యుసిరి వాండ్రకుఁ దోయకుండఁ దీసికొనివచ్చిన పిన వయసునున్న స్త్రీలు కోయలకుఁ బడపైచి 'నాకేమి చెప్పుము కలిగెను'నని యడుగువారు కొందఱును, 'నా మగనికి నాపై దయయున్నదా లేదా?' అని యడుగువారు

శ్రీ గోపాలరావుగారియొక్క దాసుగారిచేతి సంకెళ్లు లంకె విడిపించి హారాజున హాజరునుంచిరి. వారి పని చక్కదిద్ది, పరమేశ్వరుని విచిత్రలీలల విచిత్రించుచు కొందరు దాసుగారు నిరిచి చెన్నపట్టణపోయిరి.

3

Wilson Goggles ధరించి న్యాయమూర్తులైన గోపాలరావుగారు, చేతి కరదంతెముల తోనున్న జగన్నాథదాసుగారితోఁ గారాగృహంబున నిట్లు మాటలాడు చుండిరి.

గోపా—అయ్యా! మీరేనా నిజముగా Guilty Person?.

దాసు—నే నేపాపమెఱుఁగను.

గోపా—నేనడిగినప్రశ్న యేమి; మీరిచ్చిన Reply యేమి? అంతయు Incoherent.

దాసు—(లోన నవ్వుకొనుచుండును).

గోపా—పోనిండు. చంపఁబడిన యామె మీ భార్య యేనా?

దాసు—ఔను.

గోపా—ఇంక నేమి? మీ భార్యపై సర్వాధికారముఁ గలవారు కనుక మీరే ఆమెను జంపియుండవలయును. కాన మీరేహంతకులు.

దాసు—అయ్యా! ఆసమయమున నేను నిదురయం దుంటిని.

గోపా—ఐన నేమి లెండు. నిదురయందున్నయో విక్రుతచేష్టలఁ జేయువా రెందఱోకలరు. వారిని ఆంగ్లమున Somnambulists అనెదరు లెండు. రమరా Category లో వారేమో?

దాసు—అయ్యా! అనవసరప్రసంగములఁ జేయక అపరాధపరిశోధకుని నొకనిని పిలిపించుఁడు. (నెమ్మదిగా) మీకిష్ట మూరకిచ్చోనిచ్చువాఁడను గాను.

గోపా— Thanks; Yes! Yes! ఔను! ఔను! You are right; Perfectly right Our duty is only to punish but not to detect I shall wire for a detective Boy!

(కుఱ్ఱవాఁడు వచ్చును.)

దాస—(లోనలో) ఓహో! పరబ్రహ్మస్వరూపా! తెలుగున నేమాటలేనా?

గోపా—(బ్రాయు) అయ్యా! దాసుగారూ! వినుఁడు

Detective Raghunath, Suryaraopet,Cocanada—Your help wanted on the spot please start forth with —Justice Gopal

Boy నీ వీ Telegram ను Post office లో నిమ్ము. Charges నా Clerk నుండి తీసికొనుము. Hurry up. (రంతివాఁ త్రతో కుఱ్ఱవాఁడు పోవును.)

అంత కొండుగంటలలో సుందరాకారుఁడగు నొకపురుషుఁ డటకు వచ్చెను. అతనినిఁజూచి దాసుగారి కెందుకోగాని విచిత్రముగా ధైర్య మొదవెను. అంతటనుక గనికిపోట్లు పడుచున్న గోపాలరావుగా రా నూతనపురుషునిఁజూచి 'Oh! A Daniel has come to Judgment I hope' అనెను.

అంత నానూతనపురుషుఁడు " అయ్యా! నేను రఘునాథరావుగారి యొద్దనుండివచ్చితిని. మీ రపరాధపరిశోధకునికొఱకు వ్రాసితిరిగదా!"

గోపా—Yes! Yes! ఔను! ఔను! I mean I wired only for a detective. Excuse me. మనదావు Club లో నలవాటైన Ex shaw No. I నా Tenacious memory క్షీణింపుచున్నది. I mean A Sherlock Holmes has come to detection' Yes! Yes (నలో) Oh! Incarnation of Beauty!

నూ. పు.—రఘునాథరావుగా రస్వస్థులై యుండుటచే నన్నంపిరి.

దాసు—(లోనలో) నాభార్య మేసమునాథ రాబిందు టచే-నాకర్మము-విధివ్రాఁతఁదప్పింప నెవరితరము?

గోపా— Alright, You can investigate. I have nothing to do here. I shall take leave, Dear Das! Do not Forget me (నూతనపురుషుని వైపు తిరిగి) "అయ్యా! చిన్నతనమునుండియు, నాంగ్లమున మాటలాడు టలవాటైనది. కాన క్షమింప వేఁడెదను." అని గోపాలరావుగారు పోయిరి.

౪౦-వ జాతీయ మహాసభ - కాన్పూరు

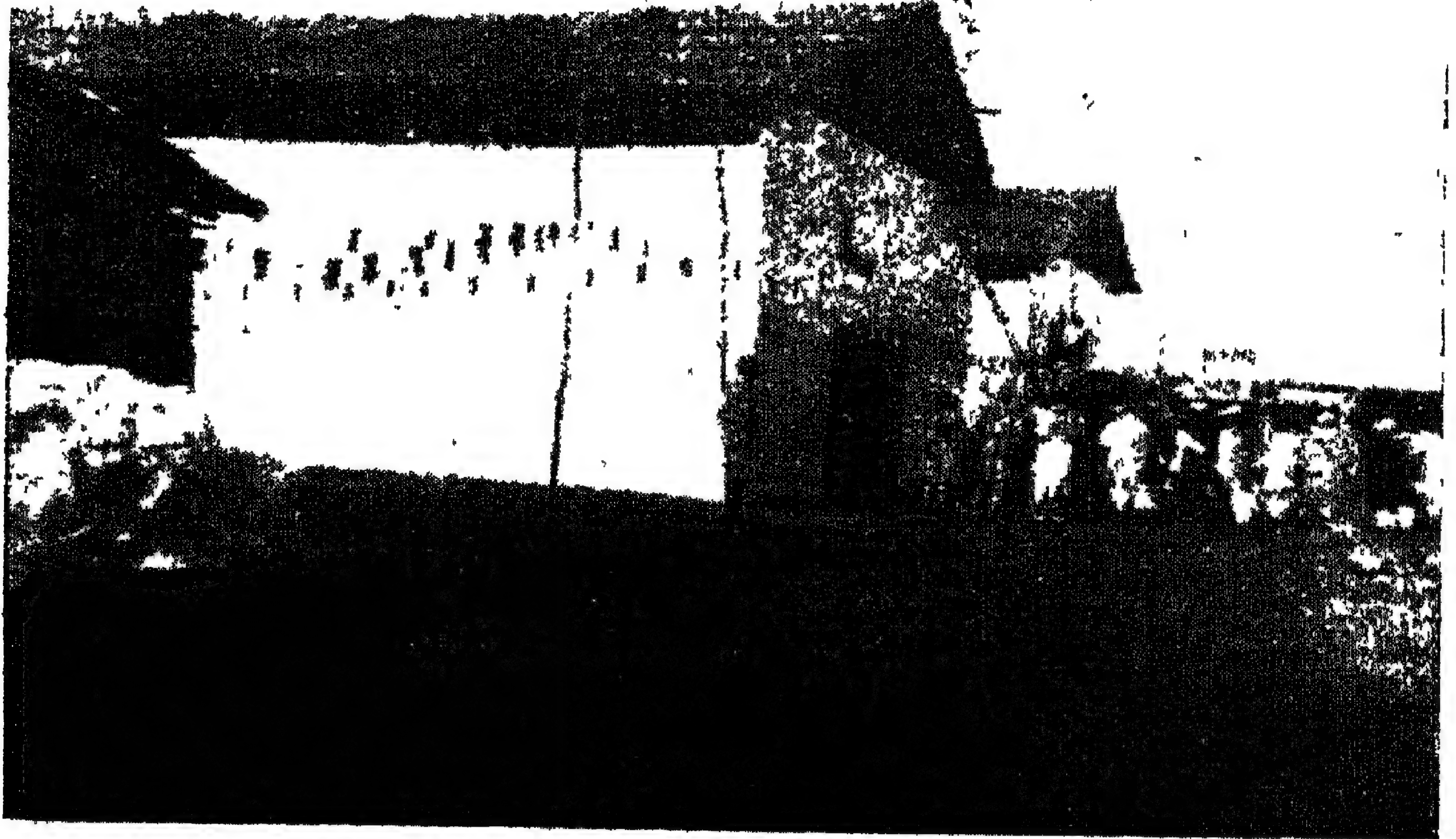
౫. దక్షిణాఫ్రికా రాయబారులనాయకుడు డాక్టరు అబ్దుర్‌రహిమాన్‌గారు [illegible]

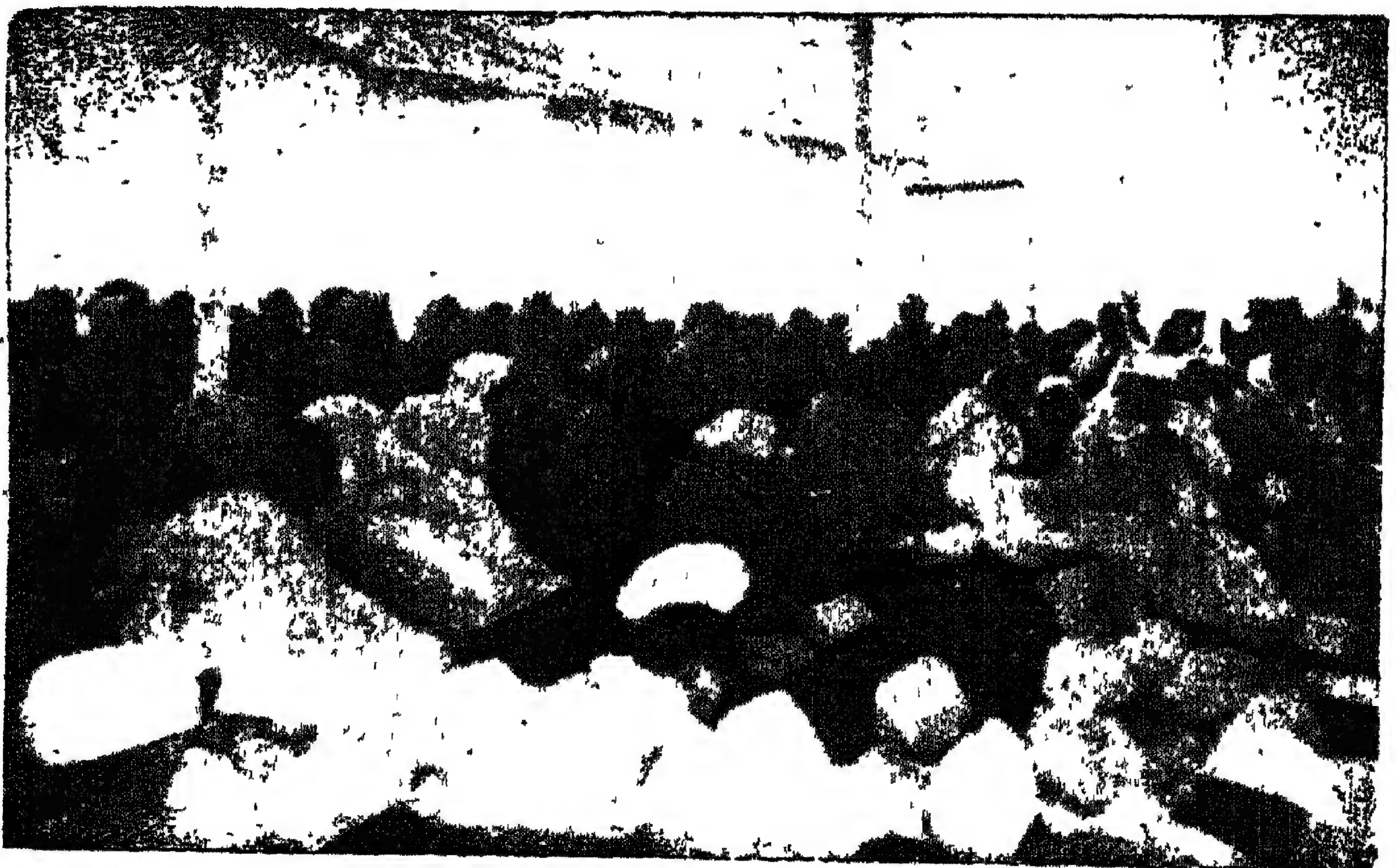
౬. తిలకనగరమునం దొక దృశ్యము

క్రోధన సం. మాఘమాసము

౪౦-వ జాతీయమహాసభ - కాన్పూరు

౭. ఖద్దరు ప్రదర్శనశాలయందొక భాగము

౮. ఖద్దరు ప్రదర్శన ప్రారంభమున గాంధీమహాత్ము డుపన్యసించుట

అంత నానూతనపురుషుఁడు దాసుగారికిపై పునఃపుఁ జరిగి "అయ్యా! తామెఱిఁగినది సవిస్తరముగ సెలవీయవేఁడెద" ననెను. దాసుగారు తూచాలుతప్పకుండ జరిగినదంతయుఁ జెప్పెను.

నూ. పు.—దీనినిబట్టి చూడ మీరు నిర్దోషులని తెలియుచున్నది. అయ్యా! తాము తీర్జా నెప్పుడు వివాహ మాడితిరి?

దాసు—C. B. M. Church, Pithapuram.

నూ. పు.—అయ్యా! మీరు నిర్దోషులనిబుజువుపఱచిన నాకేమిబహుమాన మొసఁగెదరు?

దాసు—అంతటిభాగ్యవంతుఁడనైనయెడలఁ దాముకోరిన దిచ్చెదను.

నూ. పు.—సంతోషము. నాకిఁక సెలవు దయచేయుఁడు; అని యానూతనపురుషుఁడు వెడలిపోయెను. దాసుగారు చింతించుచుఁ గారాగృహమందుఁ గూలఁబడిరి.

౪

ఈనూతనపురుషుఁ డెవఁడోఁగాని ఛిక్కులి పట్టుదలతోఁ బనిచేయుచుండెను. జగన్నాథదాసుగారి దాసి యనుమతిపై దాసుగారు హత్యజరిగిననాఁటిరాత్రి కూరుచున్నగదినంతయుఁ బరికించుచుండెను. అరలబీరువాలో మూఁడవయరకును గవాక్షమునకు నున్న దూరముఁ గొలిచికొని వ్రాసికొనెను. గవాక్షము నేలనుండి యెంత యెత్తుగలదో కూడఁ గొలిచికొని వ్రాసికొనెను. ఆవలకుఁబోయి యిట్లని వితర్కించుకొను చుండెను. "ఆహంతకుని దేహముభుజములవఱకైనఁగోడయంతెత్తుండవలయును. తుపాకీ యీగవాక్షముగుండనే దొంగిలింపఁబడి యుండవలయును. ఏలనన, పోవుటకు దాటి మఱొకటి లేదు. ఆసమయమున ద్వారము లోన గొళ్లెము వేయఁబడియున్నది. జగన్నాథదాసుగారు మూర్ఛావస్థయం దున్నారనిన సంగతి నెఱిఁగియుండి హంతకుఁడు తుపాకిని దొంగిలించియుండవలయును. కాన భార్యాభర్తలసంభాషణ హంతకుడు తప్పక వినియుండవలయును. హంతకునకు తీర్జాకిఁ దప్పక సంబంధ ముండవలయును. లేనియెడలఁ జంపినతరువాత "చచ్చితివా జంకులాడి' అని యఱచియుండఁడు. ఇట్లు వితర్కించుకొనుచు నేలపై నేనైన యడుగులజాడ కనఁబడునేమోయని నేలనంతయు నేయికన్నులతోఁ బరికించెను.

ఒకచోట military Boots Soles ఆకారము కానవచ్చెను. వానియాకారము నాతఁడు కాగితముపై వ్రాసికొని, తీర్జా తుపాకితోఁ జంపఁబడెనుగాన, తుపాకులసంగతి నెఱింగిన తుపాకులమేస్త్రీ నేరు మాళవుఁడని తెలిసికొని వెడలిపోయెను.

మాళవుఁ డెప్పుడుకీళ్లనొప్పులచే బాధపడుచుండెను. ఈనూతనపురుషుఁ డీసంగతిఁ దెలిసికొని, వైద్యునివేషము గ్రహించి, మాళవునియింటికరిగి, మాళవునకు మందిచ్చుచున్నవైద్యుఁడు తన్నంపెనని మాళవునకుఁ [illegible]రంపెను. ఒకబాలుఁడు వచ్చి మనఅపరాధపరిశోధకుని లోనికిఁ దీసికొనిపోయెను. పోవుదారిలో నొకగదిలోన military Boots కానబడెను. అంత నాతఁడు నాని Soles పరీక్షించెను. జేబులోనున్న కాగితముఁ దీసి దానిపై వ్రాసియున్న Soles ఆకారముతోఁ బోల్చి చూచెను. ఆశ్చర్యము! రెండింటి యాకారములు సరిగ నుండెను. అంత నాతఁడు లోన విషపునవ్వు నవ్వుకొనుచు, లోనికిఁ బోయి మాళవునితోఁ గొన్నిమాటలాడి వాని దేహపు సామును, చేతులసామును గనిపట్టి 'తిరిగి దర్శనముఁ జేసికొనెద'నని యీవలకువచ్చి 'ఈతఁడే' అనుకొనుచుఁ బోయెను.

౫

ఒకనాఁటి యుదయమున చేత నొక తంతివార్త నిడికొని సంపూర్ణవిజయదృష్టులతో నీనూతనపురుషుఁడు మాళవునింటికిఁ బోయి "అయ్యా! మాళవరాయిగారూ! ఇదిగో మీచేతికి రసపంపములఁ బఁగుల్చుచుంటిని. తీర్జాను చంపినవారు మీరే" అనెను. అంత మాళవుఁడు తెల్లపోయి "ఆఁ! నిజముగ నేనే: ఆఁ! కాదు" అనెను.

నూ. పు.—అయ్యా! మాళవరాయిగారూ! తమరు జగన్నాథదాసుగారి మొదటిభార్య (తీర్జా), [illegible] తీర్జా నొక్కసంవత్సరముక్రితము వివాహమాడియుండ లేదా? అంతకుఁబూర్వమే జగన్నాథదాసుగారి భార్యయగు తీర్జా నీటఁబడి చనిపోలేదా? మీ భార్యయగు తీర్జా హత్యజరిగిననాఁటి రాత్రి జగ

...న్న దాసుగారితో మాటలాడుచున్న దని యెఱిఁగి యాపడి యామెను జంప నుద్దేశించి, జగన్నాథదాసుగారు పార్శ్వస్థులై యున్న సమయమందు, మీరు

“ఆఁ! నిజముగ నేనే.”

యందున్న తుపాకిని దొంగిలించలేదా? మీ చేతియొద్ద పొడవుగఁ గొలిచికొనుఁడు. గవాక్షమునకు మీరు నిలుచున్నచోటికి నున్న దూరమంత పొడవున్నది. మఱియు మీరు **Military boots** తొడుగుకొని యీకృత్య మాచరించితిరి. వాని **Soles** యాకారము నేలపైఁబడినది. నేను వానియాకారము సరిగ వ్రాసితిని. మీ **Military boots**యొక్క **Soles**ఆకారము, నేను వ్రాసిన యాకారము నొక్కరీతిగ నున్నవి. ఇదిగో! మీరు తీర్జాను వివాహ మాడినట్లును, ఆమె అక్కయగు తీర్జాను జగన్నాథదాసుగారు వివాహ మాడినట్లును, ఆమె నీటఁబడి మరణించినట్లును, అక్కచెల్లెం డ్రిరువు రొక్కపోలికగలవారటంచును, **C.B. M. Church** నుండి వచ్చిన తంతివార్తఁజూడుఁడు’ అనెను. అంత మాళవుఁడు చేయఁ జాలిన దేదియు లేక పశ్చాత్తప్తహృదయుఁడై “అయ్యా! అపరాధపరిశోధకా! దాసుగారి పూర్వపు సంగతి నా కిసుమంతయుఁ దెలియదు. తెలిసికొనవలసిన యవసరము నాకుపడలేదు. నాకా సంగతియెంత మాత్రమైనఁ దెలిసియుండిన, నేను కొంచెము లాలోచింపక నిష్కారణముగా నాభార్య నిట్టి యకాల మృత్యువుపాల నిడియుండను. నాభార్య దాసుగారితో మాటలాడుచున్న సంగతులు విని, దాసుగారిని నాభార్య మొదట వివాహమాడెనని తలంచి, మొదలు పెండ్లియనివాఁడనై, దాసుగారు మార్గ్యయందున్న సమయమందు వారి తుపాకిని దొంగిలించి, నాభార్యను నా స్వహస్తములతోఁ జంపి, ఆ సీతీగకు ‘వచ్చితివా అంకులా’ అని యిచ్చి, దాసుగారి తుపాకి సంపు ప్రక్కనఁ బడవైచి తీర్జా తండ్రియొద్దకు బోయి యిలని పిమ్మట నేను దాసుగారు చంపినారని చెప్పితిని. దాసుగారిని కారాగృహమందుఁ ద్రోయించితిని. అగ్నిసాక్షిగ వివాహమాడినభార్య పరుని ‘నాథా’ యని నోరారఁబిలిచినప్పుడు, మగవాఁ డెవ్వఁ డూరకుండఁ గలఁడు? స్వామీ! నేనే నాభార్యను జంపినవాఁడను అనెను.”

మాళవునకుఁ గొలఁదిదినములు కారాగృహశిక్ష విధింపఁబడెను. దాసుగారు నిరపరాధు లనుటచే విడిచి పెట్టఁబడిరి. ఆనూతనపురుషుఁడు దాసుగారి వ్రేల నున్న యుంగరమును బహుమతిగాఁ గొని యదృశ్యుఁ డాయెను.

౬

... ఒక చిలుకకొలకులవలెనున్న పసఘం దొడ్డి పాలరాతితిన్నెపై, జగన్నాథదాసుగారును, ఆయన భార్యయగు కమలాదేవియుఁ గూర్చుండి యీరీతిగ మాటలాడుకొనుచుండిరి.

కమ—నాథా! పెండ్లినప
ర మేది.?

దాసు—ఒకరికిచ్చితిని.

కమ—మఱల నాకొకసనతిని సంపాదించితిరా?

దాసు—లేదు. నాప్రాణరక్షకుఁడగు నపరాధపరిశోధకున కొసఁగితిని.

కమ—అటులైన నాయుంగరము నాకుఁ జూపించువఱకు
నేను మీభార్యనుగాను.

దాసు—ప్రాణకాంతా!

కమ—అదిగో, తిరుగనట్లు పిలిచెదరు?

"నాథా! ఇదిగో, తిరిగి మఱియొకయుంగర మిచ్చుచుంటిని"

దాసు—ఇచ్చినవానిని దిసికొనుట మీకు భోటివారికిఁ దగునా?

కమ—అట్టియెడ నా కా యపరాధ పరిశోధనమే కావలెను.

దాసు—అట లనుట భార్యా?

కమ—నాథా! ఇదిగో తిరిగి మఱియొక యుంగర మిచ్చుచుంటిని. దీనినైనఁ బరులకీయక భద్రముగా నుంచుకొనుఁడు. (ఉంగరమిచ్చును.)

దాసు—(ఉంగరముఁజూచి) "ఆఁ! ఇదియేమి? నీవే నా నాప్రాణరక్షణ మొనర్చినదానవు! అపరాధ పరిశోధకురాలవు! రఘునాథరావుగారి మేనకోడల వైనంతమాత్రమున రావుగారి పేరు నిలుపఁబెట్టితివి. నాప్రాణముల రక్షించితివి. ఆహా! ఏమి నాభాగ్యము?" అంత నలుదెసలఁ జీఁకటులు క్రమ్ముకొను చుండెను. ప్రణయ స్వరూపు లగు నాదంపతులు మన కగుపడుట లేదు.

కుకవి ప్రబోధము

అనంతపంతులరామలింగస్వామిగారు (భారతీసమితి)

వమను కవులు రచించిన త్రోవ, వన్నుజను చౌకకావ్య మేను వ్రాయుచుఁ గుకవిన్
పనిపడి తిట్టితి నిదురన్, గనుమూసితి రేయి నొక్కకలఁ గంటిఁ గవీ!

మ. కలలోఁ గాంచితి నంత నొక్కకుకవిన్ గాష్మీర పున్నేలువున్
దలఁజుట్టెన్, వలకేలఁ బట్టె నొకపాత్రం బానసంబద్ధుఁ గొం
దళుకుం గుంకుమబొట్టుఁ బెట్టె నొడలంతన్ బూసె భస్మంబు ~
స్థూలదృష్టిన్ ననుఁ గాంచి పల్కె నిటు నాతో నాతఁ డుద్దాముఁడై.

"క. కుకవీ! కుకవీ! యంటివి—కుకవీశ్వరుఁడ వీవ్వుఁగావా? కుకలకవీశుల్
కుకవీశులు గాకుందురొ? కుకవి సూక్తుల్ చెడ మోసి కులుకకుము కవీ!

మ. భళిరా! నాకమునుండి వచ్చితొ? కవీ! భాషాస్వభావారివై
వెలయం జూచెదునట్టి నీజల్పముల్ మంత్రోన సాధ్యమ్మహా? లేనిదీ

విల సృష్టించఁగలావా? లేదనుచు నీవెంచుం బదార్థంబు వ
ర్థిలునెందో సుమ! మానుమా కుకవి నర్థిన్ దిట్టు నీగర్వమున్.

మ. కవి సృష్టించుపదార్థజాలమున నొక్కండ డీవు, నీపూర్వజ
న్మవిశేషంబు నెఱుంగలేక "కవి నెన్న న్నేనెకా" యంచు గ
ర్వవిదగ్ధుండవు గాకుమోరి! కుకవిప్రాంచత్కుటుంబాన ను
ద్భవ మీవొందితి వందులో యశము సంపాదించు మోయీ, కవీ!

శా. 'బాణోచ్ఛిష్ట మిదం' జగత్తనెడి యావాక్యార్థతత్త్వంబు హ్రా
త్కోణావాస మొనర్చుచున్న నీక జంకు న్లేక నీవ్రాఁత వి
జ్ఞానానూనవినూత్నమం చనెదవన్నా! పూర్ణ్యమో యిద్ది? య
జ్ఞానంబో? మతిగర్వమో? పలుకుమా! శాంతాంతరంగుండవై.

ఉ. ఒక్కనియర్థ మింకొకరుఁ డుర్విని సంగ్రహణంబు సేయుటే
నిక్కము కానిచోఁ దొలుత నీవు జనించిననాఁడు లేక నీ
కెక్కడనుండివచ్చె నిది యెంచుము చౌర్యము లోకనైజమా
నొక్కఁడు చెప్పి చేకొను నికొక్కఁడు చెప్పక సంగ్రహించెడున్.

మ. తనలోపంబుల నాడిపోదు రనుచింతన్ జార మున్ముందు ధా
రుణి సాధ్వీమణులందు లోపముల నేరున్ గాదె తద్రీతి నీ
వును నాదిన్ గుకవిప్రకాండమును నెప్డున్ దిట్ట నుంకింతు, భ
ర్తను దండించి గయాళి ముందు మొగసాలన్ జేరు టిట్లేకదా!

చ. కుకవుల నీవొకండవయి కొంటెతనానను దిట్టు నీదు వా
లక మపహాస్యభాజనము, భ్రాతృవినిందను నీవొనర్చి నా
వకట! కృతాపరాధమున కందుము నీవనుతాప మింక, నీ
కుకవివినిందనంబు నినుఁ గూడెడువైఖరి నేర వేలొకో!"

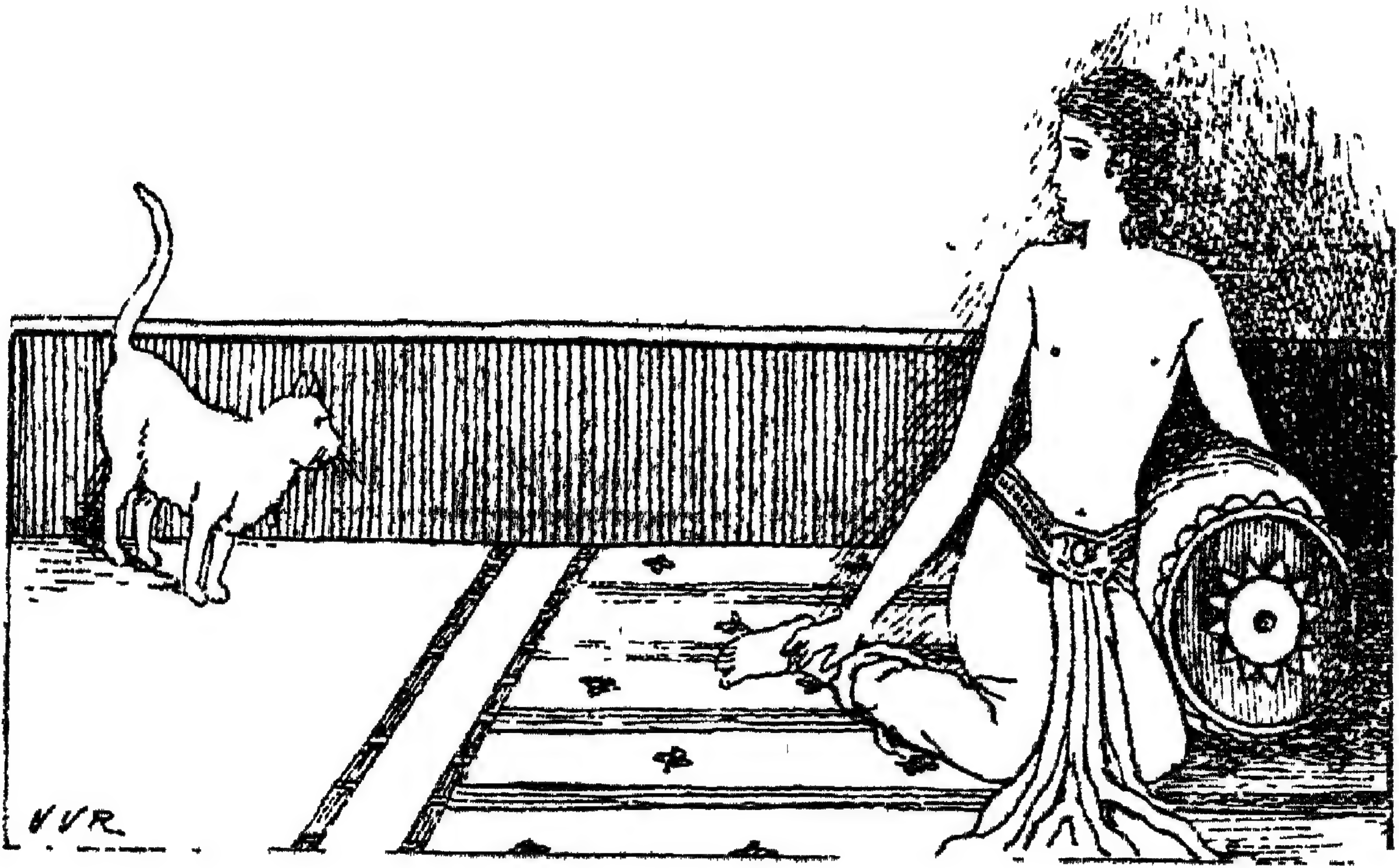
గీ. ఇంక నేమన నతఁ డెంచెనేమొకాని, యంతఁ గాకములార్చె గృహాంతికమున
నిదుర చెదరెను, మేల్కాంచి నేను నాల్గు, దెసలఁ బరికించి కాననైతిని గుకవిని.

పిట్టకథలు

అనగనగా ఒక అబ్బాయి. అతను ఎంతో అందంగా ఉండేవాడు; జోరుగా ఉండేవాడట. అలా ఉంటోంటే ఒకపిల్లిపిల్ల చూసింది.

దానికా అబ్బాయిని పెళ్ళాడాలని బుద్ధి పుట్టింది. అందుకోసం తపస్సుచేసి స్త్రీరూపంధరించాలని ఆలోచించింది. అడివిలోకి వెళ్ళిపోయి ఓచెట్టుక్రింద ఒంటికాలిమీద లక్ష్మీదేవిని గురించి తపస్సు చేసింది. లక్ష్మీదేవి ప్రత్యక్షమై ఏం కావాలని అడిగింది.

"తల్లీ! లక్ష్మీదేవీ! నాకా అందగాణ్ణి పెళ్ళాడాలని ఉంది. నన్ను స్త్రీగా మార్చాలని నా ప్రార్థన" అంది. దానితో 'సరే' నని వెళ్ళిపోయింది లక్ష్మీదేవి.

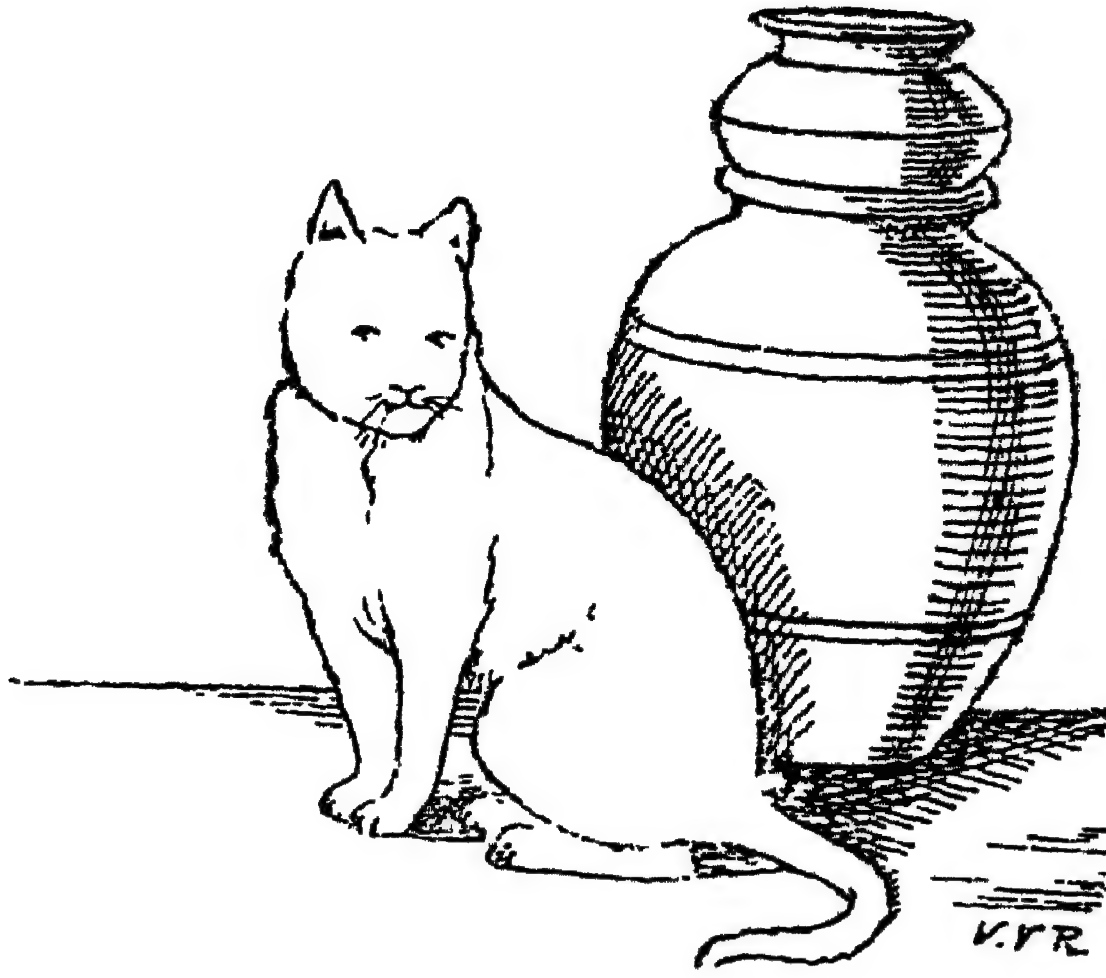
అతి సుందరమైన స్త్రీరూపం ధరించి ఆపిల్లిపిల్ల ఆ అబ్బాయిని పెళ్ళిచేసుకుంది. పెళ్ళయింది; సుఖంగా కబుర్లు చెప్పుకుంటూ కూర్చున్నారు.

లక్ష్మీదేవి ప్రత్యక్షమై “ఏం కావా”లని అడిగింది

లక్ష్మీదేవికి ఈ పిల్లి స్త్రీకి ఏమైనా బుద్ధిమారిందో లేదో చూద్దామని తలచి ఓ ఎలుకను ఆగదిలోకి విడిచిపెట్టింది. ఆ పూర్వనైజంపోక ఆ ఎలుకమీదకి దూమికిందా అమ్మాయి. ‘ఇదేమిటా’ అని ఆ పెళ్లికొడుకు తెల్లబోయి లేచాడు.

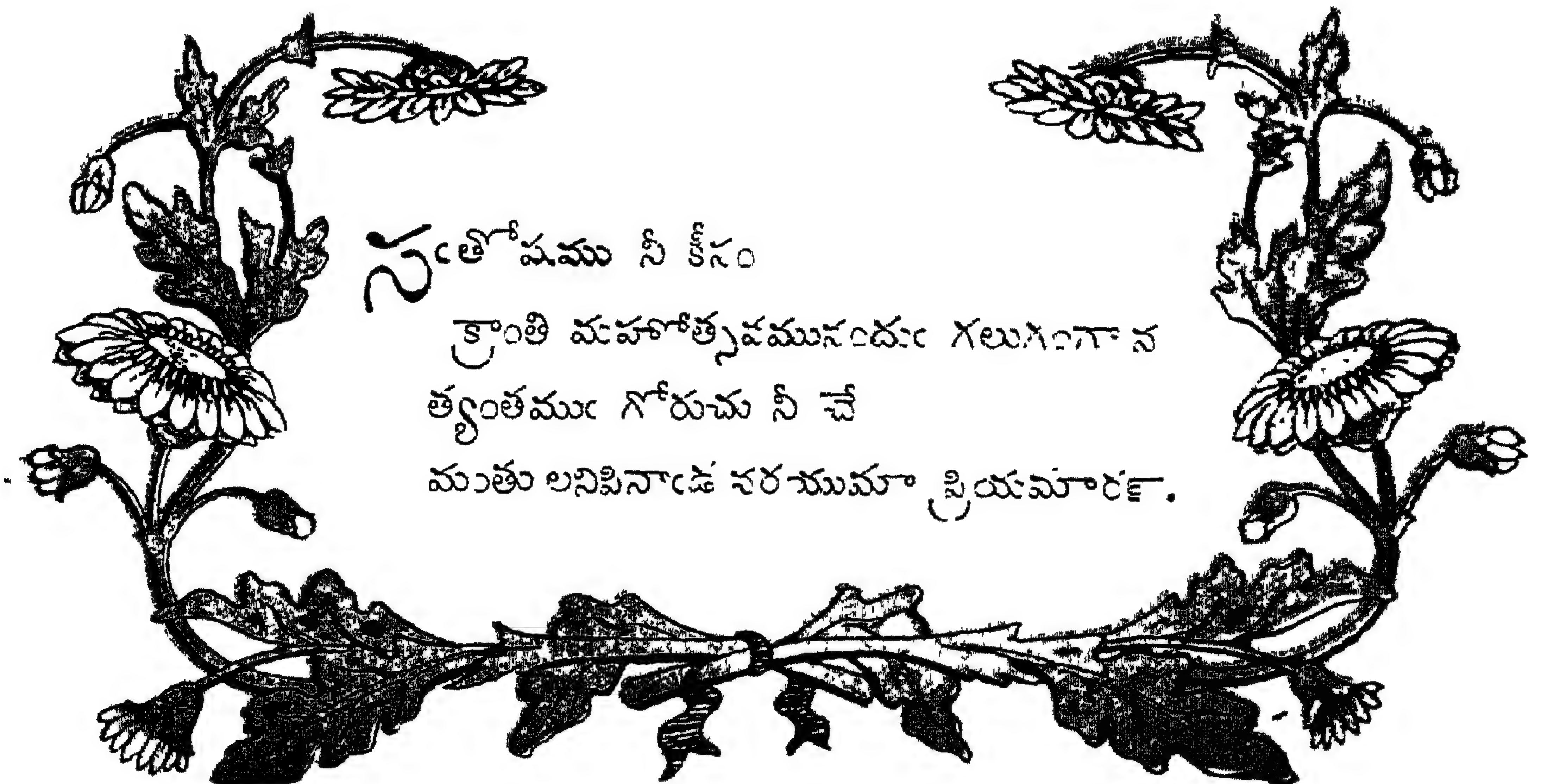
లక్ష్మీదేవి నవ్వుకొని 'పిల్లికి స్త్రీగా మారినా బుద్ధి పోకపోతే ఏంలాభం' అని పిల్లిగా మార్చేసిందిమళ్లీను. పాపం, ఏజాతి కా జాతిగానే ఉండాలనీ, దురాశ కూడదనీ, ఆపిల్లి పిల్లిగానే ఉండిపోయి సుఖంగా కాలం గడిపిందట.

[కమల]

చేమంతులు

సెట్టి లక్ష్మీనరసింహము గారు

సంతోషము నీ కీసం
క్రాంతి మహోత్సవమునందుఁ గలుగంగా న
త్యంతముఁ గోరుచు నీ చే
మంతు లనిపినాఁడ వరయుమా ప్రియమారా.

శా. శ్రీమంతంబుగ స్వాంతముల్ వికసిలన్ సేమంతిసీమంతినుల్
హేమంతుండను కాంతు రాకకును నెంతే నింత మీఱన్ వసి
భూమిన్ మేన నలంకరించుకొను కెంపుల్, నీలముల్, వజ్రముల్,
గోమేధంబులు నాఁ జెలంగఁ బలుదెంపుల్ గల్గు పుష్పాళిగల్.

మ. ఇనుఁ డంతంతకు వేగిరంబుగ నహః కృత్యంబులన్ మాని పె
ల్చన నిద్రించుచు వేకువన్ మిగుల నాలస్యంబుగా నిద్ర మే
ల్కొనఁగాఁ గారణమైన యీచలికి రంగుల్ గల్గు మేల్ నెలువం
గొని యుద్యానము కప్పుకొన్న దనఁ గుల్కున్ వింత చేమంతులన్.

సీ. పసుపును నెమ్మేన మిసిమిగల్గు విధాన, రాచుకొనిన ప్రియురాండ్రఁ దలఁచి
కుంకుమపుం బొట్టు గొనబారఁగాఁ బెట్టుకొను ముదిపెంపు భామినులఁ దలఁచి
కన్దోయికిం గాటుకం గరంబుగ నీటుమైఁ దాల్చు ముద్దుగుమ్మలను దలఁచి
యచ్చంపుఁ దెలిచీర లతివిలాసంబార, ధరియించు ప్రాణకాంతలను దలఁచి,
గీ. యభిలషింతురు హస్తంబులందుఁ దాల్చ, వృక్షముల నిల్చి రమ్యోపవనములందుఁ
దనరు పీతరక్తవినీల ధవళవర్ణ, కలిత చేమంతిపుష్పముల్ గను రసికులు.

సీ. కను జారులకు నోరు కడునూరు నన మీఱు, మధురంబులగు తమ యధరములను
ఘనజాలముల నీలతను నేలఁ దగి చాల, నుంగరమ్ములయిన ముంగురులను
దెలివన్నె గల వెన్నెలల చిన్నెలను మున్నె, దోఁగంబులెంచెడి హాసములను
నును మొవ్వలను బువ్వలను జివ్వనను నవ్వు, భంగి మార్దవమొప్పు నంగములను
గీ. మీఱునని తలఁదాల్చి గౌరవింతు, రింతులారామసీమల నెఱుపు నీలి
వన్నె, తెల్లందనంబుఁ గ్రొంబసుపు రంగెసంగు చేమంతులం గని సంతసమున.

ఉ. ఎంతశిరంబు మూరుకొని యెంతగ నక్కునఁ జేర్చుకొన్నఁ జే
మంతులమీఁది ప్రేమ విటమండలికిన్ నెఱసున్నయే; సతుల్
బంతులు కట్టి యువ్వఁ దమపైబడి శిక్ష యొనర్చునంచు లో
నెంతయుఁ గిన్కఁబూని నలియింతురు వానిని ....

గీ. బంతిపూలు చేమంతుల పగిది వన్నె, చిన్నెలున్నను, వాసనల్ చేకుఱమి ధి
టీవిటావళిఁ దనియింపలేవుగాన, బంతులయి వారిఁ దనుపుఁ జేమంతిపూలె.

గీ. పెద్దవయ్యు బంతులు చిన్నపిల్లల జడ, లందె ముడువంగఁబడుఁ; జిన్నవయ్యు జవ్వ
నుల సిగల్లయందుఁ జేమంతు లలరుచుండు, జన్మవాసన లూరక చనవు క్షోణి!

ఉ. కాంతల చెక్కులంచుఁ గసికాటులచే రసికుల్ కలంపఁగా
గొంతభయంబు గొల్ప ములుగోళ్లను ఱక్కు గులాబు; లంగవి
భ్రాంతిని ముట్టి, మూరుకొని, రాపిడి పెట్టిన మాఱులేక, సే
మంతి లతాంతముల్ తలలుమాత్రము వంచును లజ్జపెంపునన్.

లయగ్రాహి

కంతుఁ డిపు డేయుటకుఁ గుంతములివే; సిగల నింతులు దళంబుగ ధరింతురివియే; శ్రీ
మంతులకు శయ్యలివె; కాంత లపరాధులగు కాంతులను గొట్టుటకు బంతులివియే; హే
మంతమునఁ దక్కిన లతాంతములు లేవనుచుఁ జింతిలఁగ నేటికి? వనాంతరములన్ సే
మంతిసుమమంజరులు వింతలుగఁ బూచి కడు సంతసమిడున్ రసికసంతతికి నెల్లన్.

వాఁడే వీఁడు

మంచికలపాటి శంకరరావు గారు

౧

కల్యాణరావు—ప్యూన్, గంగులూ!

గంగులు—సామీ!

క—ఈ కాగితములు తీసికొనిపోయి గుమాస్తా దీక్షితులవారి టేబల్ మీద నుంచరా.

గం—చిత్తము.

(అని కాగితములను తీసికొనిపోయి దీక్షితులవారి బల్లమీద పెట్టును.)

దీక్షితులు—ఒరే గంగులుగా! ఎంత అన్యాయమురా, మాలవాఁడివి. ఈవిధమున మాదగ్గరకువస్తే ఎట్లారా. కాగితములు తెచ్చి దూరమునుండి బల్లమీద పెట్టరాదా! ఈబైండుబుక్కుల కన్నిటికి అట్టలు గుడ్డలతో తగలబడ్డవే! నీవు వీటి దగ్గరకువస్తే వానిని తడుపకుండ మరల ముట్టుకొను టెట్లురా! నిన్ననుకొను టేమి? నిన్ను 'అప్పాయింటు' చేసిన ఆ ఆఫీసరు ననుకొనవలె.

గం—సామీ! మీ రిట్లా సెలవిస్తారే; నేను తమ ఆఫీసుప్యూన్ నుగదా; తమదగ్గర రాకుండ పనిచేసేది యెట్లనండి?

దీ—చేయలేకపోతే రాజీనామా గోకి పారవేసి వెళ్లరాదూ! మాలవాడివి నీవు మా మళ్ళీ తిరుగుతుంటే నేనెట్లా చూస్తూ ఊరుకొంటాను!

గం—సామీ! బ్రాహ్మణులు అట్లా కోపం చేసుకుంటే మాలాటివాళ్ళు ఎట్లాగండీ బ్రతికేది. ఇంతమంది గుమాస్తాలదగ్గరకు పోతున్నాను గాని వారు ఊవాలె కోపపడరే. తుదకు మన అనధాచులుగారు కూడ ఇట్లా అనడంలేదే! బ్రాహ్మలందరి కంటె అధికబ్రాహ్మలుగా నున్నారే!

దీ—(మహాగ్రహముతో) ఫూల్! నోటికి వచ్చినట్లెల్ల వదరుతావేమిరా! వాండ్ల కిష్టమైతే నాకేమి? అధికప్రసంగము చేశితివో నీమీద 'నోటీస్' వ్రాసి నిన్ను క్షణంలో డిస్మిస్ చేయించుతాను చూడు! వాడూ వీడూ అనుకున్నావా యేమి? జాగ్రత్త!

గం—అబ్బా! వాడూ వీడూ అని నేనెందు కనుకుంటాను సామీ! మీరు దీక్షితులు గారు కదూ, తమకు నామీద ఇంత కోపం ఎందుకండీ! రాతచాలక కులమున తక్కువై జమాను చాకరి చేయవచ్చినా నని కాబోలు! అదే నేను ఏమెట్రిక్ లేషనో, ఏ బియ్యేనో అయితే మీ సరి గుమాస్తాగా వచ్చియుంటే మీరే నాకు

గం కేమార్ల్నంగులు, ఫిర్యాదుల్ని చేయ రూ! మమ్మింత అనాదరణచేస్తే మీ కేమి లాభమండీ, సామీ! భగవంతుం డొకండే లేండి సామీ! మన మందరం ఆయన బిడ్డలమే కదటండీ!

దీ—చాలునయ్యా గంగులుగారూ! నాబుర్ర దగ్గరనుంచి అవతలపోండి. నాకు మీ వేదాంతం ఏమీ లేదు లేండి. మీ సరివారికి పోయి చెప్పుకోండి.

గం—చిత్తము సామీ! ఆరునెలల నుంచి యీ కాకినాడలో ఉండే యమబాధగా ఉన్నది. ఈ ఆఫీసు జమానుషని నాకింక నద్దు. నూరురూపాయల జీతగాడికిగూడ యీద బాయింపు తాళికోవడం కష్టం.

నాగరాజరావు—సార్, దీక్షితులు గారూ! వాండేమిటి వ్యాను. వాడితో నేందండీ! ఏమి ఇప్పుడు వాడు మాలవాడైతే? వాడునూ మనవలె మానవుడుగదా! ప్రపంచమున మన కెంత స్వాతంత్ర్యమో వాడికిమాత్రం అంత లేదా? ఆఫీసుకువచ్చి నతర్వాత ఇన్ని పెట్టుకుంటే జరుగునా?

దీ—సార్, నాగరాజరావుగారూ! ఎక్స్క్యూజ్ మి; చాలు, వానిపై మీకంత ప్రేమ ఉంటే మీయింటికి దీసికొనిపోయి మీతో భోజనం పెట్టండి. మీ ప్రక్కలపై నిదుర పుచ్చండి. నా కిష్టం లేదు. పోవోయి, గంగులూ! నాదగ్గరకు రావద్దు ఇక.

గం—సామీ! తమబాధ దినానికి దినానికి ఎక్కువగా ఉన్నది. నౌకరిలేకున్న పీడ పోయినది కాని మీ యమబాధ వదిలితే చాలునండి! నేనోయి నా బొందికోస్థి కాలం గడుపుకొంటాను. ఏ సంవాస్త్రం రాం నౌకరీ చేస బ్రతకలేను. మూసింస్థ మూసుకుంటో ముష్టి ఎత్తుకుంటాను గాని మీ నౌకరిమానస తీసుకోండి. ఇదిగో, రాజీనామా కాగితం. ఇంక మీరు బ్రాహ్మణులనే జమానులుగా పెట్టుకొని పనిచేయించుకోండి. (అని తలపాగలోని జేబులో కాగితం తీసి అప్పటనే రాజీనామా వ్రాసి దీక్షితులువారి చేతి కిచ్చి) సామీ! గంకేమార్ల్నంగు, శాహాశీ ల్దాసువారు క్యాంపునుండి రాగానే వారి కిచ్చుకోండి. సబ్ కలెక్టరువారు నాకీ తాలూకాలోనే నౌకరిచ్చి పుణ్యము కట్టుకున్నారు. మహారాజులు మీరు తాళ్ళి మట్టికొట్టినారు నానోట. నే పోతున్నాను. మీరుమాత్రం నేరుగా దేవుణ్ణి చేరుకోండి. (అని ఏమేమో గొణుగుకొంటూ బయలుదేరెను).

దీ—ఒరే! జాస్తిగావదరకు. మాంట్లాడితివో, ఆఫీసునుండి 'నెక్ అవుట్' చేయిస్తా; జాగ్రత. నీవు మా ఆఫీసువదలితే మాపీడ వదలినట్లే. (అని ఇవతలికి వచ్చి తలుపు తడుపుకుంటూ) అబ్బ! ఎంత అన్యాయం. మాల మాదిగలకు నౌకర్లిచ్చి మమ్ముల చంపుతారు. కులము లేదు, గోత్రము లేదు. కాలము నాశనం అయిపోయ్యే రోజులు వచ్చినవి. పీడిపోరుపడలేక వీనితో తగవు లాడలేక నాఅస్థు లడగిపోయినవి. ఈ నా టితో సుఖమయినది. అయినా మరి

మాలవాండ్లు మనమూ ఒకటైపోతుంటే; అబ్బబ్బా! ఏమికాలవైపరీత్యము !!!

౨

(ఓ బంగళా)

సాల్టుకమీషనర్—బాయ్! రాబిన్! ఏమి చేస్తున్నావ్, బజారుకుపోయి, రోజర్ అండ్ బ్రదర్స్‌లో మూడు లైమ్‌జ్యూస్‌లు, 'టూ పౌండ్స్' అయిస్ తీసుకొనిరా

రాబిన్—చిత్తము. (అని బజారుకుపోయి లైంజ్యూసులు, అయిసు తెచ్చియిచ్చును.)

సా.క.—రాబిన్! పైప్ తే.

రా—చిత్తం, సార్! (అని పైపు తెచ్చును.)

(దొరగారు అయిస్‌వేసుకొని లైంజ్యూస్ త్రాగి పైపుముట్టించి పీల్చి, గడియారము 11 కొట్ట, రాబిన్ లాగుచుండిన పంకానుండి గాలి చల్లగా వీచుచుండ స్ప్రింగుకాట్ పై బరుండి నిదురించుచుండును.)

దొరగారు నిదురించుటచూచి రాబిన్ లేచి ఆవలకుపోయి తృష్ణతీర్చుకొని బంగళా కాంపౌండులోని ఒకవట వృక్షచ్ఛాయ శయనించి తనలో తా నిట్లనుకొన ప్రారంభించెను— "అసహాయులకును, దీనులకును నైన మొక డేకదా దిక్కు—. ఎంత కులహీనులైనను, మానవులకు దేవుడు కాలము మంచిదైనచో సహాయముచేయక వదలునా! ఔరా! వానిప్రేమ? నేను హీనజాతివాడనైనను, నేర్పున కొద్ది వాడనైనను దేవుడు నాయందు కరుణ చూపుచున్నవాడు. దీక్షితులుగారు నన్ను నిందించి చిరాకుపడినను దేవుడు నన్ను దయ జూచెను. ఇన్ని దినములు అదృష్టము నాకు లేకపోయె గదా? దీక్షితులుగారి బజారుపనులు దొరగారియింట నాకు కొంచె సౌఖ్యము కలుగ కూర్చినది. దొరగారికి నాయందు అనురాగము కలిగించుచున్నట్లు పరమాత్ముడు నాకు తోడ్పడునుగాక!"

సా.క.—గుడ్ బాయ్ రాబిన్!

రా—సార్!

సా.క.—టీ!

రా—చిత్తము. (అని తెచ్చియిచ్చును.)

సా.క.—(టీత్రాగి) రాబిన్! నీకు చదువు చెప్పుకొన నిష్టమా!

రా—(ప్రీతితో) యస్, సార్!

సా.క.—నీ వెన్ని క్లాసులు చదివినావు?

రా—లోయర్ సెకండరీ ప్యాసు చేసినాను, సర్.

సా.క.—సరే! రేపు నిన్ను ఈయూరిలో హైస్కూలులో చేర్చుతాను, నావద్దనే యుండి నీవు చదువుకో! (అనిచెప్పి దొరగారు రాబిన్‌యొక్క బుద్ధికుశలతకును జాలికుతనమునకును సంతోషించి మరునాడే హైస్కూలులో రాబిన్‌ను ఫోర్తు ఫారములో ప్రవేశపెట్టిరి.)

రాబిన్ ప్రతివత్సరమును పరీక్షలో జయము గాంచుచుండెను. మెట్రిక్యులేషన్ పరీక్షలో సామాన్యజయమే కాక ఆంగ్లవ్యాస రచనాస్వర్ణపతకవిజేతయు అయ్యెను. ఈ విధమున రాబిన్ వృద్ధికివచ్చుట చూచి దొరగారు

అతని ఇంటర్మీడియట్‌కు మద్రాసునకు పంపిరి. కాలేజీక్లాసులయందు సైతము రాబర్ట్ అగ్రస్థానమున జయముగాంచుచు దైవవశమున బి. ఏ. పరీక్షను ఆంగ్లమున మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయమున కెల్లను ప్రథముడుగా నుత్తీర్ణుడయ్యెను. ఇప్పుడు రాబర్ట్‌కు ఇరువదినాల్గు వత్సరములు.

రాబర్ట్ కుఱ్ఱవాడగుటచేతను, విద్యయందసమానప్రజ్ఞగలవాడగుటచేతను సాల్టుకమీషనరుకు రాబర్ట్‌ను ఒక గొప్పవానిని జేయ దలంపు కలిగెను. దీనికి దోహదముగా ప్రభుత్వమువారే రాబర్ట్‌యొక్క ప్రజ్ఞావిశేషములకు సంతసించి తమ పోషణక్రింద అతనిని ఐ. సి. యస్. పరీక్షకై లండనునగరమునకంప తీర్మానించిరి. ఈవిషయము సాల్టుకమీషనరుగారు విని పడినసంతోషము వర్ణనాతీతము. అప్పుడే దొరగారు రాబర్ట్‌ను పిలువనంపి అతనికి ఆతిథ్య మొసంగి, చేతనైనంత ధనసాహాయ్యముచేసి, లండనువిషయము కొంత తెల్పి తనయాశీర్వచనములతో వీడుకొల్పెను. రాబర్ట్ మాతృభూమిని వదలుటకు గొంత చింతించియు విధ్యుక్తధర్మముగా నేర్పడిన తన విదేశయానమునకు సంసిద్ధుడై బయలుదేరెను.

3

[కాంచనాపురమున కలెక్టరుగారి బంగళా]

దీక్షితులు—(అప్లికేషన్ తీసికొని బంగాళాలోనికివచ్చి బట్లరునుచూచి) సార్, గుడ్ మార్నింగు.

బట్లరు—హల్లో, యు?

దీ—నే నీరేంజి రివిన్యూ ఇన్స్పెక్టరును; బహుకుటుంబిని. చాలకాలమునుండి ఈయూరి తాలూకాకచ్చేరిలో 'రాక్' అవుతుండి రెండేండ్లనుండి రెవిన్యూ ఇన్స్పెక్టరుగా పనిచేయుచుంటిని. ప్రస్తుత మొక హెడ్ అకౌంటెంట్ పోస్టు ఇచ్చటనే ఖాళీ అయిందండి. అది నా కిప్పించితిరేని మీవల్ల నాకుటుంబం నిలుస్తుంది. ఆపుణ్యం కట్టుకోవలె.

బ—ఆల్ రైట్, మ్యాటర్స్ వెరి లిటిల్, మై రివార్డ్?

దీ—ఓయస్!

బ—థేంక్.

దీ—సార్! అంతకు ఆగలేనండీ. ఫయివ్.

బ—గోగో, ఐషాంట్ వాంట్ (అని పోం బోవును).

దీ—(పోవు బట్లరునుపిలిచి బేరమాడి తుదకు నైన్ రుపీసుకు ఒప్పుకొనెను. బట్లరుపోయి ఫ్యాన్‌ద్వారా విసిటింగుకార్డు దొరగారికి పంపెను).

కలెక్టరు—యస్, లెట్ హిం కమ్.

దీక్షితులు—(మహావినయముతో ప్రవేశించి 'గుడ్ మార్నింగు సార్'అని అర్జీ యిచ్చెను)

క—(అర్జీ చదువుకొని తనయెదుట నున్నవానిని ఎన్నడో చూచినట్లు తోప, వాని నాపాదమస్తకము పరిశీలించి) వాట్ఈస్ యువర్ నేమ్?

దీ—ఆం. దీక్షితులు.

క—యస్, హూ యూ బిలాంగ్ టు దిస్ ప్లేస్?

కీ—యస్, యువర్ ఆనర్.

క—(తనప్రాతదీక్షితులు స్మృతికిరా, వానిని గూర్చి కొంత యాలోచించి, తత్క్షణమే మేజాపైని ఫౌంటెన్ పెన్ దీసి తటాలున చివచివమని దీక్షితులుగారి అప్లికేషన్-మీద ఏమోవ్రాసి) "ఆల్ రైట్, దీక్షితులూ, యు మే గో నౌ!" అనెను.

దీక్షితులు బైటికి రాగానే బట్లరు ఎదురువచ్చెను. (బలవంతముగా శ్రీదీక్షితులుగారు జేబునుండి రెండినాణెములు తీసి కన్నెఱ్ఱతో వానిని దఱపుచు టంగుటంగుమని ఎంచి యమకింకరుఁడువోలె నిలిచియున్న బట్లరు చేతిలోనుంచి), "అయ్యా! కార్యమేమో కాలేదు. జేబుమాత్రము ఖాళీ అయినట్లున్నది" అనెను.

బట్లరు—వాట్ సార్, నో ఫియర్ పేపర్ నా; దేర్ యస్ పుట్ కలెక్టర్.

ఈమాటలకు దీక్షితులుగారికి కొంత హృదయము శాంతించెను. అయినను మనసునకు పూర్తిగ స్వాస్థ్యము కుదురలేదు. మెల్లగా నిజగృహముచేరెను.

రాత్రియంతయు దీక్షితులు జాగరము చేసిన ట్లుండెను. మనసు నిలుకడలేదయ్యెను. ఇంతలో నుదయమయ్యెను. గడియారము పదిగంటలు కొట్టెను. పోస్టుమ్యాను నొకఁడు వాకిట కేకవేసెను. దీక్షితులుగారు అత్యాతురతతోపోయి సర్వీసుబిళ్లలతో నలంకరింపఁబడిన కవరు నొకదానిఁ దెచ్చి, చేతిలోనున్న క్రాఫిటున్ కత్తితో నిర్విచారముగను జరుపుకొనెను.

Collector's Office.

D. Dis. 859 Cocoanada.

20—9—25

Service order

To

M R. Ry. R. Deekshitulu,
R. I., Cocoanada Range,
Cocoanada

Ref His Arzi No 562 ; Subject : application for a Hd. accountant's place

Order

M R. Ry R Deekshitulu, R. I, Cocoanada is appointed to be the Tq. Head accountant, Cocoanada, on Rs 100,- v-s, M R. Ry P. Bhaskara Row, retired —to join forth with.

R. Robin.
Collector.

Copy to T. D C
" " R. D. O.
" " Tahsildar.
" " Party
" " file

దీనిని చదివినంతనే దీక్షితులుగారి ఆనందమేమని వర్ణింపవచ్చును. ఆహా! ఏమి కృతజ్ఞత! ఏమివిశ్వాసము.

ఆనాఁడు సాయంసమయమున దీక్షితులుగారు తనమిత్రవర్గముతో బీచ్‌వంకకు పయనమాయెను. తత్సమయసంభాషణలో దీక్షితులుగారి సర్వీస్‌ఆర్డరును గురించి కొంతచర్చ జరిగెను.

వి—అయ్యో, కల్యాణరావుగారూ! ఈయూరి కలెక్టరు క్రొత్తగా వచ్చియున్నారే వారు మిగుల కరుణార్ద్రహృదయులైన ట్లున్నది. వీరివృత్తాంతము ఎవ్వరికిని తెలిసి నట్లు లేదు.

కల్యాణరావు—వాట్ సార్! వీరిసంగతి నాకు తెలుసును. పది పదునారు సంవత్సరముల క్రిందట వీరొక పేదమాలవాడట. మన రంగనాయకశాస్త్రిలవారు చెప్పడంచూస్తే వీరెవ్వరో మనఆఫీసులోనే కొద్దిరోజులు జవానుగానిచేసినట్టున్నది కూడాను. అది మాత్రం నమ్మడానికి లేకుండా వున్నది. ఇంకా ఆయన చెప్పడంలో ఎవరో గుమాస్తా దబాయిస్తే వీడు రాజీనామా యిచ్చి పోయి ఎక్కడనో ఒక ఆంగ్లోయిండియన్ దొరదగ్గరచేరి వృద్ధికివచ్చినట్లు చెప్తాడు. వీరిపేరు గంగులుగాడట మొట్టమొదట. ఏమియేమో ఎవరికి తెల్సు.

ఈమాటలు దీక్షితులుగారు వినుటతోడనే ఏదో సాకుచెప్పి మిత్రబృందమును వీడి త్వరితముగా గృహోన్ముఖుడై యిల్లు చేరెను. చేరి తనగదిలో 'యీసీచేర్' మీద వ్రాలి యిట్లు తనలో చింతింప దొడంగెను :—
"ఔను!! వాడే వీడు."

కట్టా! నే నెంతపాపాత్ముడను. వాని, నే నిరాకరించినను, మహోదారస్వభావుడై న న్నెంతసన్మానించెను; నా కెంత మహోపకార మొనర్చెను! మాలవా డని వీని నే నెంతగ దూలనాడితిని. వాడాదినమున నుడివినట్లు నేను వీనికి గుడ్మార్నింగు చేసి గులామును గాలేదా! అయ్యో! బ్రాహ్మణుడ నైన నాతెలివి కన్న పంచముడైన వీనితెలివి వెయ్యిరెట్లెక్కువగ నున్నదే! దైవమున కొకరెక్కువగను, మరొక్కరు తక్కువగను ఉందురా! ఆనాడు నేనెంత త్వరపడితిని! బ్రాహ్మణత్వమున జేసి గర్వించితిని. గుణము ప్రధానము గదా! కులమున హీనుడైనను వాని కెట్టి యుదారబుద్ధి సర్వేశ్వరుడు ప్రసాదించెను.

"కలశాబ్ధిఁ బుట్టదే కాలకూటంబు;
కులము ప్రధానమే గుణము లేకున్న !"

మధుపము

శ్రీ రాజా వాసిరెడ్డి దుర్గా సదాశివేశ్వర ప్రసాద బహద్దరుగారు

కవి కుమారుకు లోకక్రొత్త కావ్యవనము
నాకుచున్నారు నేఁడెందుఁ జవ్వలు లేని
వాసనలులేని పువ్వుఁదీగ లేనరేగు
చుండె నటుఁ బోకు నీగాన దండుగగును.

తీపులం బెక్కుతెఱఁగులు తెలియు నీకు
మధురగాన మెఱుంగుదు మధుపరాజ!

కమ్మనగు పుష్పరస మాని జుమ్ముమనుచుఁ
బాడుచుండు మీ ప్రాఁదోఁటఁ బాటఁబట్టి

వర్ణవైభవమాత్రాన వార్త కెక్కు
లతలదరి నీవు రసలుబ్ధమతిఁ జరింపఁ
బోవ భ్రమరమా, సుఖపడఁబోవు నీవు
బేలుపడుదురు నీచేతఁ బెక్కు రింక.

శివాజీ మహారాజు - రామదాసు*

ఆలూరు హనుమంతరావు గారు, బి. ఏ., యల్. టి.,

అక్బరుచక్రవర్తికాలమునుండి షాజహాను మరణమువఱకును మొఘల్ సామ్రాజ్యము నిరాతంకముగ సాగినది. ఈచక్రవర్తిత్రయకాలములో సామ్రాజ్య మత్యున్నతస్థితియం దుండెను. వీరలశౌర్య మప్రతిహతము; వైభవ మసమానము. ఇమ్మహాచక్రవర్తుల ధర్మనిరతబుద్ధియే సామ్రాజ్యమునకు బలముగా నుండెను. జాతిమతవైషమ్యారాహిత్యము, ప్రజాపాలనమందు సమదృష్టి, హిందువులయం దనురాగము, వీరాగ్రేసరు లగు రాజపుత్రులతోడి సఖ్యము—ఇవియే వీరి మహాశయములు.

ఔరంగజేబు ఢిల్లీసింహాసన మెక్కెను. తని యాశయములు వేఱు. సున్నీ ముసల్మాను మతమే శ్రేష్ఠమనియు, మోక్షదాయకమనియు నతఁడు తలఁచెను. హిందువులు విగ్రహారాధకులు, కాఁబట్టి శిక్షార్హులు. వీరల దేవాలయములు అసహ్యాకరములు; అపవిత్రములు. దానంజేసి, వీనిని బడఁగొట్టవలయును. ఇట్టి యభిప్రాయములు గలవాఁ డగుటచే తనికాలమందు హిందూమతమునకు, హిందూధర్మములకు, హిందూస్వాతంత్ర్యమునకు దుర్దశ సంభవించెను. ధర్మయుక్తములైన మొదటి యాశయము లంతరించెను; అధర్మము ప్రబలెను; జాతిమతవైషమ్యము హెచ్చుసాగెను. హిందువు లత్యంతహేయమైన [illegible] యా లేక జుట్టుపన్నులకు లోఁబడిరి.

ధర్మరక్షణార్థము భగవంతుఁడు శివాజీ మహారాజును బుట్టించెను. హిందూమతధర్మములను, హిందూస్వాతంత్ర్యమును, గోబ్రాహ్మణులను రక్షించెద నని దీక్షవహించిన శూరాగ్రేసరుఁడు శ్రీశివాజీమహారాజు. ధర్మమార్గమును వీడిన ఔరంగజేబుయొక్క గర్వనిర్వాపణముఁ జేసిన శౌర్యధుర్యుండు శ్రీ శివాజీ మహారాజు.

ఒక్కనాఁడు శివాజీమహారాజు భావికార్యక్రమాలోచనాపరవశుఁడై రేగఢ్‌దుర్గములోఁ దనభవనమందుఁ గూర్చుండియుండెను. ఈతని హృదయమందలి యభిప్రాయములను, ఆశయములను గ్రహింపఁగలవా రొక్కరిద్దఱుమాత్ర ముండిరి. అందఱికీతని హృద్గతాభిప్రాయము లెట్లు తెలుపఁగలవు? ఎట్లు

* ఈ వ్యాసమున కాధారము 1911-వ సం. మార్చినెల సి. హెచ్. సి. మాసపత్రికయందుఁ బ్రకటింపఁబడిన "శివాజీ—రామదాసు" అను చిన్న వ్యాసము.

వెళ్లఁజేయఁగలఁడు? హిందూసామ్రాజ్యస్థాపనము, హిందూధర్మరక్షణము, అధర్మనాశనము—ఇవియే ఈతని జీవితాశయములు. సామ్రాజ్యస్థాపనకర్మదీక్షామగ్నుఁడై యుండ "జయజయ రఘువీర సమర్థ" యను తన గురువైన రామదాసుగీత మతనివీనులఁబడెను. ఆక్షణముననే శివాజీమహారాజు భక్తిపరవశుఁడై బయటికేగి, గురువునకు నమస్కరించి, లోనికిఁ దోడ్కొనివచ్చి సుఖాసీనుం జేసెను.

"పుత్రా! నీకు సేమమా? సర్వము ననుకూలముగ నున్నదిగదా?" యని మందహాసముతో రామదాసుఁడు శివాజీ నడిగెను.

"శ్రీరామభక్తవర్యులగు మీ యాశీర్వాదబలముండ సేమముతప్ప వేఱుండునా? మీసందర్శనముచే మామనోవ్యథలు, కొఱంతలన్నియును దీఱును! మిమ్ముఁ జూచు భాగ్యము మాపూర్వజన్మకృత పరిపాకంబుచేఁ గాక లభింపఁజాల"దని శివాజీ సవినయముగా నుడివెను.

"నీమానసంబులో నేకొఱంత లేదని విని చాల సంతసమాయెను. భిక్షుయిమ్ము. ప్రతిదినభిక్షాటన మున్నదిగదా మాకు?"

మాఱుమాటాడక శివాజీమహారాజు లోపలికివెళ్లి, త్వరలోఁ గాగితములకట్ట నొకటిని దెచ్చి రామదాసుని వస్త్రములో నునిచెను.

ఆశ్చర్యమగ్నుఁడై రామదాసు, "ఇదేమి?" అని యడిగెను.

"ఇదిసర్వమును నేను జయించిన జయపత్రములివి. నాసర్వస్వము మీయదియ. మీ కర్పించియున్నాను. కావలసినది చేయుఁడు. ఇవితప్ప వేఱొండు మీకియ్యఁజాలను. వీనికంటె నెక్కుడు నాయొద్ద లే"దని శివాజీ మిక్కిలి భక్తితో నుడివెను.

శిష్యుఁడగు శివాజీమహారాజుయొక్క ధర్మానురక్తియును, సంపూర్ణస్వార్థత్యాగమును, కర్మదీక్షయును, కర్మఫలములందు విరక్తియును గని రామదాసుఁ డపరిమితానందకందళితహృదయుఁడై శిష్యుని వీపును దట్టుచు నిట్లనియె.

"శివబా! తాపసులకు రాజ్యమెందులకు? మేము మాసర్వస్వముఁ ద్యజింపవలయును గదా! భిక్షువునకు సామ్రాజ్యపదవియా? ప్రాణాధారమునకుఁ బిడికెడు బియ్యము

ఆశ్చర్యమగ్నుఁడై రామదాసు "ఇదేమి?" అని యడిగెను.

1200 సంవత్సరములకు ముందు ప్రసిద్ధమయి యుండిన బ్రాహ్మణాబాదను పట్టణమున ద్రవ్వబడిన గాజుచెంబు. నీలవర్ణము గల గాజుతో చేయబడి పైన పింగాణిపూత వేయబడినది. పింగాణిపూత చాలభాగము పోయినది. ఇది నిజమైన పరిమాణమునకు రెండురెట్లు పెద్దదిగా నున్నది.

చాలదా? ఇతరులకు జ్ఞానోపదేశము చేయుటయే మాపవిత్రకృత్యము. నీవు నా కొసరించిన గౌరవమున కెంతయు ముదమందితి; నీభక్తికి మెచ్చితి. నీవు మహారాష్ట్ర సామ్రాజ్యపరిపాలనమున కత్యంతార్హుఁడవు. ఈజయపత్రములను నీవతీసికొనుము. నా కివి నిష్ప్రయోజనములు."

"ఇచ్చినదానిని మరలదీసికొనను. తీసి కొన్న క్షత్రియధర్మమునకు విరుద్ధముగ నడచిన ట్లగును. జయపత్రము లివ్వుడు మీరాయవి" అని శివాజీ నొక్కిచెప్పెను.

"అట్లయిన, నీబహుమాన మంగీకరించితి. రాజ్యభారమును నే వహింపఁజాలను. కాఁబట్టి నీవు నాపేరఁ బాలింపుము. రాజ్యము నాయది. నీవు నాప్రతినిధివని తెలుపుటకు నీపతాకము సన్న్యాసియుడుపుచాయ గలదిగా నుండవని" మ్మని రామదాసుఁడు శివాజికిఁ జెప్పి యతనిని దీవించి వెడలిపోయెను.

అప్పటినుండియు శివాజిమహారాజు కాషాయాంబరపతాక మునుపయోగించెనని చెప్పుదురు. ఔరా! ఇదిగదా గురుభక్తి! ఇదిగదా స్వార్థత్యాగము! ఇదిగదా కర్మదీక్ష! ఇదిగదా కర్మఫలమందు విరక్తి! రాజ్యమును మరల శివాజి కిచ్చుటయం దనన్యసామాన్య లోకోపకారబుద్ధి వెల్లడించెనుగదా రామదాసుఁడు!

మహారాష్ట్రులు తమసామ్రాజ్యము రామదాసుని యనుగ్రహామువలనఁ గలిగినదని జ్ఞప్తి యందుంచుకొన్నంతవఱకు, వారల రాజ్యలక్ష్మి యత్యున్నతస్థితియందుండెను. ఈవిషయమును మఱచి, వారెప్పుడు ధర్మమార్గచ్యుతులైరో, స్వార్థపరాయణులైరో, యప్పటినుండి వారల సామ్రాజ్యము క్షీణించుట కారంభించెను; అప్పటినుండి వారలకును, ఇతరులకును వ్యత్యాస మగపడలేదు.

ఆ వృ త్తి

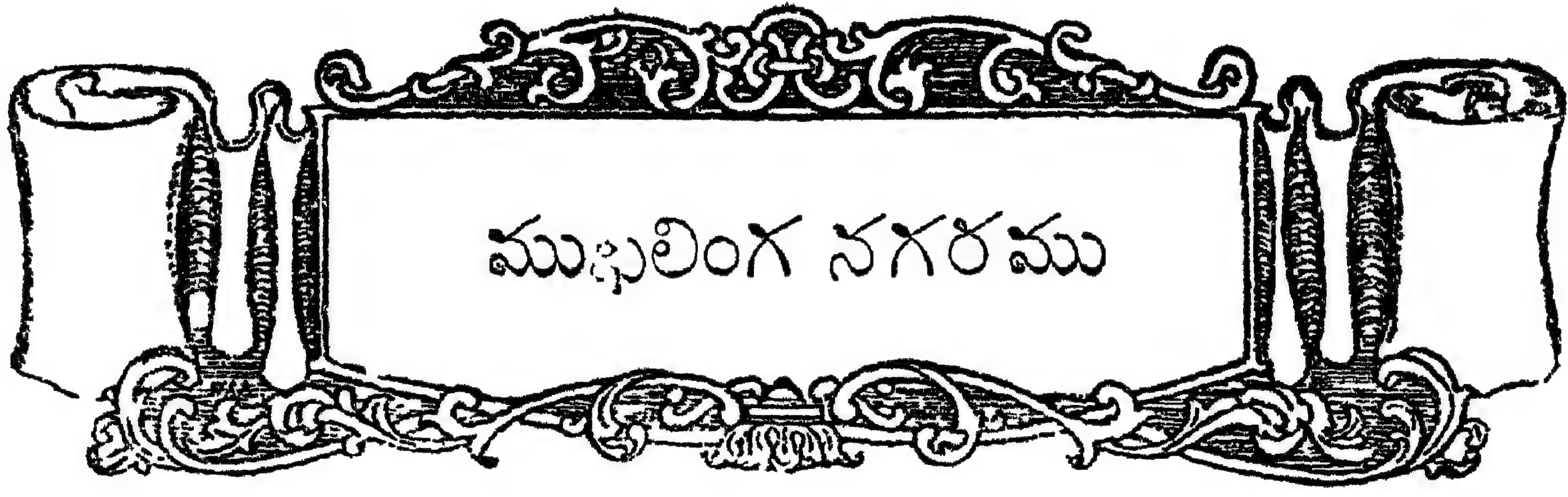
శ్రీ వేదుల సత్యనారాయణ శాస్త్రి (సాహితీసమితి)

ఆ ప్రశాంత నిశాజఠరాంతమందు
కలత యెరుగని నిద్దురగాంచి యున్న
గౌతమీనది నా మనోగత విషాద
తమము నంతయు తనలోన దాచుకొనియె.

ఆనదీసైకతముల నాయడుగుజాడ
చెరిపివేయగ వెనువెంట సరుగుదెంచు
గాలితరగల చల్లనికడుపులోన
కన్ను మూసెను నాయార్పు గాడ్పులెల్ల.

చెడ్డయో మంచియో మహాసృష్టియందు
జరుగువిషయంబులను దటస్థముగ నాయ
నంతగగనమునందుండి యరయుచుండు
తారలె మదశ్రుకణముల నేరుకొనియె

నేన మిగిలితి నీగౌతమీనదీ ప
విత్రగర్భంబులో స్రోతవెట్టుచున్న
యుగయుగాంతర విశ్వమహోగ్రదుఃఖ
జీవగీతాల కావృత్తి చెప్పుకొనగ.

భావరాజు వేంకటకృష్ణారావు గారు, బి. ఎ., బి. యల్.
[ఆంధ్ర దేశీయేతిహాసపరిశోధకమండలి]

[వెనుకటి సంచిక తరువాయి]

పిమ్మట సింహద్వారమును దాటి నడిమొక్క ముఖ మంటపమును ప్రవేశింతుము. ముఖమంటపమునే ఆస్థానమంటపమని యందురు. ఆముఖమంటపమునం దారు జాతికంబములు శిఖరములు లేనివి మూడేసి చొప్పున రెండువరుసలుగ నున్నవి. వీనిపై మంటపము యొక్క కొప్పు నిలచియున్నది. తూర్పువైపున నున్న సింహద్వారముగాక ఆస్థానమంటపమునకు దక్షిణపువైపునగూడ నొకద్వారము కలదు. అయ్యది గర్భగోడెలకు సమీపముగా నున్నది. ముఖమంటప మారుగజముల నెడల్పును, ఆరుగజములు పొడవును గల్గి చతురముగా నున్నది. కంబములపై శిల్పపుపనులు లేవుగాని శాసనములు అసంఖ్యాకములుగ నున్నవి. వీటిపై నేఁటి పూయబడు సున్నపుపూతవలన నవి గానబడకున్నవి. ముఖమంటపమునందు లోపలిగోడభాగముమీద చిత్తరువులుగాని, శిల్పపుబనులుగాని గానరావు. కాని, యెచ్చటనుండియో కొనిరాబడి యచ్చటనుంచబడినట్లుతోచెడు కొన్ని శిలావిగ్రహములుమాత్రము గానవచ్చును. వాటిలో ముఖ్యమైనవి చాలభాగము వైష్ణవాంశములయిన విగ్రహములుగ నున్నవి. మంటపమునందు, మేము ప్రవేశించినపుడు మాకుడివైపున త్రివిక్రమావతారము గాన్పించెను. బలిచక్రవర్తిని దానమడుగ నేగుదెంచిన వామనుడు విక్రమించి యొకపాదముతో భూమిని, రెండవదానితో స్వర్గమును ఆక్రమించి, మూడవదానినిబలిచక్రవర్తి శిరముపైనుంచి పాతాళమునకు అణచివేసెను భీమరూపమునకు త్రివిక్రమమని పేరు. త్రివిక్రమమూర్తికి కుడివైపున నొకజాతి పలకపై వరాహమూర్తి విగ్రహమున్నది. ఈ వరాహమూర్తికిని, దక్షిణదేశమున గానబడెడి మూర్తికిని చాల వ్యత్యాస మున్నది. ఈవిగ్రహమునకు నాలుగు చేతులు గలవు. అందామె మీదిరెండుచేతులందును, భూమిని గాబోలు గట్టిగాపట్టుకున్నట్లు గలదు. క్రింది రెండుచేతులలో కుడిదానియందు చక్రమును, ఎడమదానియందు శంఖమును గలవు. వరాహమూర్తిక్రింద యిరువురు నాగకన్యలు చిత్రింపబడియున్నారు. వీరు అమరావతిస్తూపమునందు గానవచ్చు నాగకన్యల విగ్రహములబోలి యున్నారు. వీరికి బొడ్డుమీదనుండి మనుష్యరూపము, తలకు వెనుక పాముపడగ యుండును. క్రిందభాగము, పాము శరీరముగా నుండును. ఈప్రదర్శనములోని యొక నాగకన్యచేతులందు తామరపద్మ మున్నది. దానిపై వరాహమూర్తి యెడమపాదముంచినాడు. రెండవనాగకన్య తన హస్తములతో కుడికాలిపిక్కను బట్టుకొనియున్నది. వరాహమూర్తికావల సూర్యనారాయణమూర్తి విగ్రహము కలదు. సూర్యనారాయణమూర్తికి శిరమువెనుక తేజోవంతమయినబింబముంచబడినది. రెండుచేతులందును దివియలున్నవి. అవి యొకటి ఎర్రదీపమును, రెండవది తెల్లదీపమును సూచించును. ఈవిగ్రహమునకు కుడివైపున గరుడనారాయణునిమూర్తి యున్నది. గరుడునిపై నారాయణు డధివసించియున్నవేళ విష్ణువుగరుడనారాయణుడనబరగును. ఈదేవాలయము శైవక్షేత్రమగుట బట్టి విష్ణువు, పద్మనాభుడను పేరుతో, లక్ష్మీసమేతుడై, క్షేత్రపాలకుడుగా నున్నాడు.

ముఖమంటపమునందు రెండవవైపున మనోహరమైన సరస్వతీవిగ్రహ మొకటియున్నది. మొదట నది అక్కడిది కాదనియు, ఊరిచివర నొకరు పొలముదున్నుచుండగా దొరికెననియు, నంతట దాని దీసికొనివచ్చి యిట

నుంచిరనియు స్థానికులు చెప్పియుండిరి. ఆసరస్వతి, నేను వల్లలనాడు అభంగముతో సుఖాసీనయై యున్నది. ఆమె 'మహాంబుజ' మనుపీఠముపై నధిష్ఠించి యున్నది. ఈ విగ్రహపుచిత్రము నెత్తించితిమి. చదువరియిచ్చట దానిం జూడగలరు. ఈసరస్వతి విగ్రహము సాధారణముగా మనకు గనబడునట్టిది కాదు. ఈమెను బౌద్ధులు, బ్రాహ్మణులు, తాంత్రికులుకూడ నుపాసింతురు: కేవలము వాగీశ్వరికాదు. కాని వాగీశ్వరీలక్షణములుకల్గియు భయంకరస్వరూపిణిగాక, సుందరవదనయై, మందస్మితయు పెదవులపై దొలకాడ, నిమీలితనేత్రయై నొప్పుచునుగ నుండు "సౌభాగ్యవాగీశ్వరి" యేమో యని సంశయము గొలుపుచున్నది. ఈ "సరస్వతి" యందు, శైవపరము లయిన లక్షణములు కొన్ని గాన్పించుచున్నవి. శిరము నందు కెంజడ, శివునిజటామకుటము వలె నమర్చబడి యున్నది. ఆజటామకుటమున నెడమవైపున చంద్రకళ యు నున్నది. ఈసరస్వతి ముంజేతులతో వీణ వాయించు చున్నది. వెనుకనున్న హస్తములలో నొకదానియందు పుస్తకమును రెండవదానియందు కమలమును బట్టుకొని యున్నది. ఈవిగ్రహము మంచిస్థితియందున్నపుడెంత అచ్చెరువు గొల్పుచుండెనో కాని, యీ చిహ్నములు కొన్ని యిప్పటికిని గానగును. శిల్పియు చిత్రకారుడు నగు కాసెవాడు ఈ త్రాతిబొమ్మపై తన పనితనమును నేర్పుగా జూపినాడు. దీనిపై తొలుత నున్నని పాలగచ్చును, అందుమీద జీవకళలూరు రంగు లుండినట్లు కనబడుచున్నది.

ముఖమంటపమునంటి గర్భగోవిల యున్నది. ఇం దాశ్చర్యము గొలుపువిషయములు రెండు కలవు. అందు మొదటిది ముఖలింగేశ్వర లింగము. ఇది సాధారణముగా మనముచూచు శివలింగములవలె నుండదు. సాధారణముగా లింగములు నల్లరాతితో నునుపుగా నుండునట్లు చేయబడి పానవట్టమునం దమర్చబడియుండుట మన మెల్లరు నెఱిగినవిషయము. కాని ఈలింగ మట్లుగాక తెల్లనిశిలవలె గాన్పించుచు, వెనుకప్రక్క మామూలు ప్రకారమే యుండి, ముందువైపున లీనముగా నేత్రములు, ఫాలము, నాసిక, ముఖరూపము గలిగినట్లుగా గాన్పించును. అది శిలయేయగునో కాదో తెలియదు; కాని, దానిపై నల్లని నుచ్చు లున్నవి. స్థానికుల, అడర గౌరవములవలనను, మేము గర్భాలయమును బ్రవేశించి, శివలింగమును స్పృశించుటతప్ప, మిగిలిన పరీక్ష నంతయు చేసితిమి. మధుకవృక్షమునం దావిర్భవించినా డని క్షేత్రమాహాత్మ్యము పల్కుటచేసి, యీ లింగము మధుకదారు నిర్మితమేమోయని సందేహము నొందితిని.

కాని ధారావాహినియందె, [illegible] చేసి [illegible]? [illegible] కేశ్వరునకు, ముఖలింగేశ్వరునకు [illegible] లింగము [illegible] యని [illegible]. [illegible] జయంతీశ్వరుడనియు, [illegible] ఛాయాంతరము లుండెను. [illegible]! [illegible] నకు జయంతీపురమని [illegible], జయంతీశ్వరుడను పేరు [illegible]. [illegible], [illegible] శ్వరుడు [illegible] సోమేశ్వరస్వామి [illegible] గూడ ప్రతిష్ఠింపబడియున్నది. [illegible] మున్నారు. [illegible] ప్రాంతమున [illegible] సోమేశ్వరస్వామి [illegible] దనియు, [illegible] దేశభాగమునకు [illegible] సోమేశ్వరుడని [illegible], తొలుత [illegible], పిమ్మట, జయంతీపురమునకు [illegible] దును ప్రతిష్ఠించియుందురు. [illegible], ముఖలింగేశ్వరుడును సోమేశ్వరుడను [illegible] మనుటకు [illegible] కారణాంతరమున్నది—ఈవిషయ మింకను ముందు చర్చింపబడును.

గర్భాలయమునందు లింగమునకు వెనుక నొక వైద్యమట్టిబాన గలదు. దానిని బాన అనుటకంటె పందు అనుట మంచిదని తోచును. స్వామి నభిషేకించుటకు జలమును దానియందు పోసి యుంతురు. అది మిక్కిలి బరువు గలదై, సుమారు రెండడుగులు లోతును, అయి దడుగులు నడిమివెడల్పును గలదై యున్నది. మట్టిరెంపు డిళసరియై, రెండంగుళము లున్నది. అది నో దావరిజిల్లా యందు, బెల్లమువండుటకు వుపయోగించు, పెద్ద "పెన ము"ను బోలియున్నది. ఈపెనమునుగూర్చి స్థలజ్ఞులు, మాకొకమాహాత్మ్యమును జెప్పిరి. ముఖలింగేశ్వర దేవరకు భక్తిపరవశుడైన కుమ్మరియొకడు, ఇట్టి పెనములను రెండింటిని చేసి తీసుకునివచ్చెనట. అంతకుపూర్వమే గుడి కట్టుట పూర్తియయిపోయినందున, నవి, గర్భాలయమును జేరునుపాయము లేకపోయెను. ఒకదాని నాతడెట్లో లోపలకు ప్రవేశపెట్టవలయునని ప్రయత్నించెను. కాని, పాపము, వానిదౌర్భాగ్యమువలన నది విచ్ఛిన్నమై పోయెను. అంతట నాతడు, చింతాక్రాంతుడై, కష్టపడి చేసి తీసుకొనివచ్చిన పెనములలో నొకటి వ్యర్థమయ్యెగదాయని వగచుచు నాలేమెల్ల గడపెను. కాని, భక్తవత్సలుడైన పరమేశ్వరు డాతని

భక్తికి మెచ్చి, కరుణాళుడై, యేశ్రమయు లేకుండ రెండవపెనము గర్భగుడిలోనుండునట్లు గావించెనట. ఉదయమున కుమ్మరి దైన్యముఖముతో వచ్చి ఈశ్వరికి తన యభీష్టము నెఱవేరియుండెను. ఈకథయందలి చమత్కారము, విశ్వసించువారికి మహత్తువలె గన్పట్టును. కాని మా కట్లు గోచరింపలేదు. మేము గర్భాలయపుద్వారబంధము యొక్క ఎత్తువెడల్పులు కొలిచి, యానమును, ఈ పెనము నిలువబెట్టి చక్రమువలె నడిపించిన దూరగలదా యని పరీక్షించి చూచితిమి. అది సులభసాధ్యముగాదు, కాని ఒక్కుమ్మడి యిరువదియైదుగురు మనుష్యులయినను ఎత్తినగాని కదలని యీపెనమును, లోపలి కెట్లుతీసికొనివచ్చిరో యదియు నాశ్చర్యకరమగు విషయమే కదా! అందువలననే ప్రాకృతజనులు దానిని మాహాత్మ్యముగా విశ్వసింతురు.

ముఖమంటపముయొక్క వెలుపలిగోడమీద విగ్రహము లనేకములు చెక్కబడి యున్నవి. కాని అట్టివి గర్భాలయముయొక్క వెలుపలిగోడమీద లేవు. మేము వాటినన్నిటిని బరిశీలించి చూచితిమిగాని, అందు కొన్ని మాకు గ్రాహ్యములు కావయ్యెను. శిల్పశాస్త్రము లేవియు మాకడ నప్పుడు అందుబాటులో లేకపోవుట వలన, మేము జూచినవిగ్రహముల రూపకల్పననుబట్టి నామమును నిరూపింపలేకపోతిమి. తెలిసినవాటిని మాత్రము నిరూపించితిమి. ముఖమంటపములోనుండి, దక్షిణపు వైపునకు వెళ్లి ప్రాకారములోనికి గుమ్మముండెనని తెలిపితిమి గదా! ఆగుమ్మముదగ్గరనున్న రూపములను ఏడెనిమిదింటిని ఇచట వివరించెదము. దీనినిబట్టి మిగిలిన వాటిని గూర్చి చదువరి యూహించుకొనవచ్చును. గుమ్మమునకు పడమటి వైపున, శివునిరూపమొకటి గానవచ్చుచున్నది. ఆరూపమునకు పండ్రెండుచేతు లున్నవి. ఊర్ధ్వరేతస్కుడై నృత్యముచేయుచున్న యీమూర్తి నటరాజస్వామి యని మే మూహించితిమి. ఈమూర్తిచిత్రమును చదువరి వేఱొకచోట గాంచగలరు. గుమ్మమునకు తూర్పు వైపున వరుసగా నేడు విగ్రహము లున్నవి. ఇవి, దక్షిణహిందూదేశపు శిల్పసంప్రదాయముతో సంబంధము లేనికతనను, మా కుత్తరహిందూస్థానపు శిల్పముతో పరిచయము లేనికతనను, వాటి నామరూపనిర్ణయము సరిగాకపోవచ్చును. తూర్పువైపుగా నున్న విగ్రహములలో మొదటిది మాకు 'నటరాజస్వామి'గా దోచెను. ఆవిగ్రహమునకు పండ్రెండు బాహువులు గలవు. తాండవరూపియై, ఊర్ధ్వరేతస్కుడైయున్న ఆ విగ్రహమునకు ఇరుప్రక్కల నిరువురు స్త్రీలున్నారు. వారిరువురును, గంగా, పార్వతులయియుండవలెనని మాయూహ. ప్రక్కనే నందియు నున్నది. వెలుపల పరివేషము గలదు. మీదిరెండు చేతులందును పడగలువిప్పిన పాము లున్నవి. ఈ విగ్రహముతరువాత ఉగ్రనారసింహ విగ్రహ మున్నది. కాని యుగ్రనరసింహావతారమునెత్తిన శ్రీమన్మహావిష్ణువును న్యూనపఱచుటకై శరభమూర్తిగా శివు డవతరించినట్లు "కారణాగమము" తెలుపుచున్నది. అట్లయినచో నీమూర్తి శరభమూర్తియొక్కరూపమని నిశ్చయింపవచ్చును. దీని తరువాతి విగ్రహమునకు నాల్గుచేతులు గలవు. ఈమూర్తి సింహముపై ఊర్ధ్వరేతస్కుడై నిలువబడి యున్నాడు. ఉభయపార్శ్వములందును, పార్వతీగంగాదేవులు గలరు. మీదికుడిచేతియందు త్రిశూలమును, యెడమదానియందు పరశువును క్రిందికుడిచేతియందు అక్షమాలయు, నెడమదానియందు కపాలమును గలవు. కుడిభుజముపై నాగమొకటి పడగ నెత్తిపెట్టుకొని యున్నది. ఈ భయంకరాకారమును, మేము పశుపతిమూర్తిక్రింద గుర్తించితిమి. క్రీ. పూ. రెండవశతాబ్దమునందు భండార్కరుగారి మతమునుబట్టి పాశుపతశైవోపాసన ఆరంభమయ్యెను. "శిల్పసార"ములో వర్ణింపబడిన పాశుపతమూర్తికి పదిచేతులు ఐదుతలలుగలవు; కాని కొన్ని ఆగమములు ఒకతలయు, నాల్గుచేతులను మాత్రము తెల్పుచున్నవి. పాశుపతమూర్తి భయంకరరూపమైయుండును. కాని యుపాసకులా సౌమ్యరూపమున రూపకల్పనజేసికొని యుపాసింతురు. ఆసౌమ్యరూపము మందస్మితవదనముగల చంద్రశేఖరుని బోలియుండును. ఇపుడీరూపము, చంద్రశేఖరుడైన గావలయును. లేకున్న సౌమ్యపాశుపతమూర్తియైన గావలయును. ఈపాశుపతమూర్తిప్రక్క భీమస్వరూపియైన నటరాజు గలడు. ఆతనికి నాల్గుచేతులు గలవు. త్రిభంగములతో, నూర్ధ్వరేతస్కుడై నర్తన సలుపుచున్నాడు. మీదికుడిచేతియందు అక్షమాల యున్నది. మీది యెడమచేయి, ఒకస్త్రీరూపముపై నుంచబడియున్నది. క్రిందదక్షిణహస్తము, వరదముద్రను సూచించుకమలమును బట్టుకొని

౧. సరస్వతి

౨. నటరాజస్వామి (ఊర్ధ్వతాండవము)

3. కుమారస్వామి (సోమేశ్వరాలయముయొక్క- విమానముపై నొకగూటియందున్నది)

౪. బుద్ధవిగ్రహము-భూమిస్పర్శముద్ర

యున్నది. ఎడమచేతియందు కపాలమున్నది. ఈమూర్తికి పడమటివైపున ఎడమకాలు వెనుకకరించి యొక స్త్రీ ప్రార్థించుచున్నది. ఎడమప్రక్కనుగూడ నొక స్త్రీవిగ్రహము నిలువబడియున్నది. దీనికావల, వరాహమూర్తివిగ్రహమున్నది. దానికి నాల్గుచేతులు,ఎడమచేతిపై భాగమున భూదేవి స్త్రీరూపిణియై అధిష్ఠించియున్నది. మరియొకచోయి, భిక్షుకవేషుడై నిలువబడియున్న యొకపురుషవ్యక్తిపై నుంచబడి యున్నది. దీనితరువాతిది డాకిని వరుణి యను పరిచారికలుగల దుర్గాశక్తివలె గానుపించుచున్నది. దాని కావల కుమారస్వామి విగ్రహముగలదు.

ఈరీతిగ, ముఖమంటపమునకు రెండువైపులను, పరశైవరూపము లయిన ఏకాదశరుద్రరూపములు అష్టమూర్తులు, లీలామూర్తు లగు పంచదేహమూర్తి, దక్షిణామూర్తి, లింగోద్భవుడు, ఏకపాదమూర్తి, భిక్షాటనమూర్తి, ఉమామహేశ్వరుడు, చంద్రశేఖరమూర్తి, అర్ధనారీశ్వరుడు, అఘోరమూర్తి, రక్షోఘ్నమూర్తి, భైరవుడు, కాలభైరవుడు, పాశుపతమూర్తి మున్నగునవెన్నియో కలవు. వాటినన్నింటిని మేము, పరిశీలించుట కవకాశము లేకపోయినది.

ఆస్థానమంటపమునుండి దక్షిణద్వారమున వెలికి వచ్చినపుడు, పైని, యొక్కశిల్ప ప్రదర్శనము, మాదృష్టి నాకర్షించెను. అందు పార్వతీపరమేశ్వరులు జూద మాడుచు వినోదముగా కాలము బుచ్చుదురు. పాచిక లాడుటలో పాటవము లెక్కువయైన, శివుడు పందె మోడి పోవుచుండెను. తుదకు తనకున్న దానినంతయు నోడుట యేకాక, తిరిప మెత్తుకొను నాభూతిఖర్పర, వాహనమయిన నందినిగూడ నొడ్డి యోడెను. అంత పార్వతి చెలికత్తెలు జయముగాంచిన సంతోషముతో, నొడలెఱుగనియానందముతో నందిని తోలుకొని పోవుచుందురు. పతియు, దీనవదనుడై చిన్నబాటుతో దిలకించుచుండును. ఈశిల్పము నెంతచూచినను, మాకు తనివితీరలేదు. వెలుతురు చాలనందున చిత్రపటము తీయజాలమైతిమి.

గుడికిచుట్టును ప్రాకారముగలదు. అందు అష్టదిక్పాలకుల దేవాలయములు గలవు. ఇంద్రుని దేవాలయపు గుమ్మముపై సారువబిళ్లమీద సూర్యభగవానుడు రథారూఢుడై వెడలుచున్నట్లును, అనూరుడు సప్తాశ్వములను హస్తములతో [illegible] నున్నట్లును, [illegible] తినను, అగ్నిస్వరూపు [illegible] యున్నది. ఈ గుడికి, [illegible] ప్రాచీనకాలపు [illegible] చేతియందు [illegible] [illegible] ప్రాచీనమైనది. [illegible] చిత్రించబడిన [illegible] మాకు సంశయము తోచుచున్నది. [illegible] ప్రాచీన [illegible] విగ్రహము, [illegible] రుడు గాలయము. [illegible] వలయును.

అష్టదిక్పాలకుల గుళ్లు, [illegible] లంబ లేక, అక్కడక్కడ చెడిపోయున్నవి. మధ్య నొక కోట దక్షిణపువైపున వినాయకుని గుడియు, పడమటను గర్భగుడికి వెనుకప్రక్కన కుమారస్వామి గుడియు గలవు. అష్టదిక్పాలకలింగములలో, ఇంద్రుని దేవాలయముపై కొన్ని ప్రాచీనశాసనములు, వేంగి, పల్లవ, తెలుగు, గన్నడ లిపియందు గానవచ్చుచున్నవి. అవి ధంసోబస్థములయి యుండినట్లు సంశయము దోచెడిని. వాటిలో "నృపతుంగ నరసింహణ్ణు" అనువాక్యము కాన్పించబడి యున్నది. అప్పుడు మాకద్ది పరికరములేనియము జేని కలిన శాసనములను ప్రతులెత్తించి సావకాశముగా చదువుటకు వీలు లేక పోయెను. ఎండకు ఎండి, వానకు తడిసి అక్షరములు అరిగిపోయి, స్పష్టముగా గానరానందున శాసనమును స్పష్టముగా జదువలేమైతిమి. ఈశు జేరంగ మున్న గుడి కెదురుగా నుత్తర దక్కున స్వామికల్యాణమంటపము గలదు. దానిపై నిప్పటికిని ఉత్సవవేళలందు, పర్వవేళలందు స్వామికి సేవలు జరుపుచుందురు.

గుడి దక్షిణపుప్రాకారములోనుండి, యొక గుమ్మము గలదు. అందుండి, చెంతనేయున్న ఆంజనే

యాలయమును, దానికాపల కొంచెముదూరములో నున్న మఠమునుజూడబోయితిమి. ఆంజనేయాలయమును, మఠమును నవీనముగా గట్టబడినవే యయినను, వాటిని కట్టుటకు, ప్రాచీనకట్టడములలోని శిథిలభాగము లుపయోగింపబడినట్లుగానవచ్చును. ఆంజనేయాలయమునందు ఒకఱాతిపై యుద్ధరంగమునందు ఏనుగును డీకొనుట చిత్రింపబడియున్నది. బాణములు పరంపరగ వచ్చి గ్రుచ్చుకొనుచున్నను ఆమత్తేభము ఒకనిని తనకాలిక్రింద పెట్టియణచివేయుచు, తొండముతో యుద్ధము సేయుచున్నది. దానిపై మావటీ డొక డాసీనుడై యున్నాడు. ఇదిగాక గర్భాలయపు వెలుపలిగోడమీద నుత్తరదిక్కు మొగమైయున్న చిత్తరువొకటి మాదృష్టి నాకర్షించెను. అందు మనుష్యుని మొగముగల మకరముపై కొందరు యోగులు, ప్రయాణము సేయుచున్నట్లును, మట్టి సంతయు జలమున్నట్లును చిత్రింపబడియున్నది. ఇందలి యైతిహ్య మేదియో గుర్తింపజాలకపోతిమి గాని దీనికి బౌద్ధులజాతకకథలతో సంబంధముకలదనిమాత్రము మాకు బొడగట్టెను. చిత్రమును చాలపురాణమైనది. కావున ఈవిషయ మింకను విమర్శింపవలసియున్నది.

ఇక నాసమీపముననున్న మఠములో మాదృష్టి నాకర్షించిన విశేషములు పెక్కులు లేవుగాని యున్నవి మాత్రము చాలప్రాచీనశిల్పము లయియున్నవి. మఠమునం దొకచోట నొక మంటపముయొక్క సోపానముల పార్శ్వమునగల పిట్టగోడపై నొకశిల్పప్రదర్శన మున్నది. అందు లంబినీవనమును, మాయాదేవిప్రసవమును, బుద్ధుని జననమును గలవు. సిద్ధార్థుని యవతారమునకై వేచి యున్న దేవతలు సాష్టాంగనమస్కారము లాచరించుచున్నారు. దేవతలను నిరూపించుటకు శిల్పివారిని ఆకాశమునందు అడ్డముగా పరుండబెట్టినాడు. ఈశైలి కడుంగడు పురాణమైనది. బుద్ధుని జన్మప్రకారమును పరిచారకులవలన శుద్ధోదనుడు గాబోలు దూరముననుండి వినుచున్నాడు. అతనిచెంత నొకస్త్రీవిగ్రహము ఆసీనురాలై, పెక్కుమంది పరిచారకులచేతను, ప్రతీహారులచేతను పరివృతయై దానములు చేయుచున్నది. మాయాదేవి, శిశువునకు, ప్రక్కలో పరుండబెట్టుకొని పాలిచ్చుచున్నట్టు లొకచిత్తరువును, ప్రసవవేదనపడుచున్నట్లొక ప్రదర్శనమును, బిడ్డనెత్తుకొని మాయందునున్నట్లును, దేవతలు పుష్పవర్షము గురిపించుచున్నట్లుమాయాదేవియొక ప్రయోగమును గూడనందుదేకలవు. ఈప్రదర్శనమంతయును వేనకు సంబంధించియుండునా యని చాలసేపు చింతించి తుదకది బుద్ధ జన్మకథగా నిర్ణయించితిమి. మఠమునను నొక చిన్న పువ్వులతోటగలదు. అందు గోడలో నతికింపబడి యొకఱాతిపలకపై పల్లవాక్షర శిలాశాసనయింగనున్నట్లున్నది. ఇదియు మిక్కిలి మనోహరమైనదియగును. పరిచయము ప్రాచీనము.

ఇంతటితో ముఖలింగేశ్వరాలయమును జూచుట ముగించి, ప్రక్కనున్న భీమేశ్వరాలయమును సందర్శింపబోయితిమి. భీమేశ్వరాలయము, ముఖలింగేశ్వరాలయమునకు నాలుగుజాములదూరమున నున్నది. అందొకటి శిథిలావస్థయందున్నది. గోపురమును, ప్రాకారమును దప్ప మిగిలినదంతయు కూలిపోయినది. దేవాలయమునం దొకత్రాచుపాము నివాసముగా నున్నదని పూజారి పెట్టిరియువారెవ్వరును, మాతోచెప్పిరి. కాని, మేము నిర్భయముగా నందు ప్రవేశించితిమి. భీమేశ్వరాలయము నకును, మధుకేశ్వరాలయమునకును ఏమియు భేదము లేదు. ఈగుడియు, ముఖలింగేశ్వరాలయమువలె పూర్వదిశాభిముఖమై యున్నది. ముఖమంటపములోని గోడలమీదను, కంబములమీదను, ద్వారములమీదను, రాజేంద్రచోడుని నాటివి, అనంతవర్మచోడగాంగదేవుని నాటివి శాసనములు పెక్కులు గలవు. అవిఅన్నియు నాంధ్రభాషయందే కలవు. సింహద్వారముమీదనున్న శాసనములలో నొకదానియందు:

"ప్రోలినాయకు ఎఱమనాయకుం(డ)లి
కొడుకు శ్రీకరణగంగవిద్యాధర
దేవరాశ్వరుండైన సామ్నులరేవల
సంధివిగ్రహారేచన పెట్టిన అఖండదీప
దీప ౧. నే మాడా ౫"

అనియున్నది. ఇందలి సంధివిగ్రహారేచన కవిజనాశ్రయ కృతిపతి యేమో యని మాకు సంశయముతోచెను. దాని క్రిందనే "తిరువాండి" యను ఒకని శాసనము, రాజరాజదేవరపూంతుఋది యొక శాసనమును పెక్కులు గలవు, మంటపమునందు కుడివైపున రెండు విగ్రహా

గానవచ్చుచున్నవి. అంగోకటి తారాశక్తి గూ యూహించితిమి. ...ంపంగ కుమారస్వామియని ...ంపగలిగితిమి. గర్భాలయమునందు శివలింగ ...వి. నల్లసానరాయితో నున్నగా చేయబడి నిగనిగ ...న్న లింగరూపమైన శివుడు ఇక్కడ అణ్యాంక ...గుడని వ్యవహరింపబడుచున్నాడు. ఇంద్ర నీల ...రె చీకటియందు కాంతు లీనుచు ప్రకాశించు ...డు. మంటపమునకు ముఖలింగేశ్వరాలయము ...లె దక్షిణమున ప్రాకారములోనికి గుమ్మము అన్నిటను నానాశాసనములున్నవి. ఈశాసనములం ...మాచిన జయంతపురమందు వేంచేసియున్న ...భీమేశ్వరమహాదేవరయని ప్రస్తుతింప బడుటచే అణియంకభీమేశ్వరుడనుపే రున్నట్లూహించి అణియంక' అనుపదమున కర్థమేదియో, మాకు లేదు. ఇది నిగుడముగా మే మూహింతుము. ...సంపుటమునకు "అనియంకభీమ" యనునది గుపపదముగా గోచెను. నాదింప్లపురనరాధీశ్వ ...కొండపడువటిసంశపుహా మండలేశ్వరులు, ...భీము' లని చెప్పుకొనుచుండుట ప్రసిద్ధము. ఈదేవాలయమునందలి శాసనములు మేము తొం ...రీక్షించినపుడు గాని వింతవిశేషమును జూడగం భీమేశ్వరదేవరకు అఖండవర్తి దీపములను, ...డులను, మొదాలను, గొఱియలను మేకలను ...సిన దాతలు. తండ్రి పేరు చెప్పుకొనక, తల్లిపేరు ...మంఛిరి. దీనినిబట్టి మేము రెండుస్థితు లూహిం ఇందేవియును యథార్థములు గాకపోవచ్చును. తుగ్గపులజా లాకాలమున మాతృసంతతినే యుగ్గ ...చుండవలయును. లేదా వారితల్లులు దేవ నేడు సానులన బరగుచున్నవారల పూర్వ ...స్వాములనులుఅని పిలువుకొనుచు అవివాహిత తాసనును బడయుచుండువారుగా నుండవల ...విషయ మింకను పరిశోధింపవలసి యున్నది.

...రికివెలుపల పెద్దదిబ్బ యొకటి కలదు. దాని ...సోమేశ్వరాలయము గలదు. దూరమునుండి ...కిసయుత మీ దేవాలయము, భువనేశ్వర దేవాల నిర్మింపబడినట్లు గోచరించును. ఏబదిసంవత్సర మలక్రింద పిడుగుపడి, దేవాలయమంతయు, పునాదుల లోనికి కదలిపోయినది. అప్పుడే శిఖరముమీదనున్న 'ఆమలకము' విరిగి నూరుగజములదూరమున నెగసిపడెను. ఏబదిమందిపైన ఎత్తజాలని ఆయామలకమును, శిల్పి, దేవాలయశిఖరముపై నెట్లమర్చినాడోకాని యూహకు మీఱినవిషయముగా గన్పట్టుచున్నది. దేవాలయము చుట్టును ప్రాకారముగాని చిల్లరగోపురములుగాని యితరములుగాని యిప్పుడేమియు గానరావు. చుట్టుప్రక్కల ప్రదేశమంతయు నేడు సేద్యమగుచున్నది. ఈగుడి మిగిలిన రెండింటివలెగాక, పశ్చిమముఖముగా నున్నది. దేవాలయమున నందిగాని, మరియొకటి గాని యిపుడు లేవు. కాని గర్భాలయమునకు నలుబదియేబది అడుగుల దూరమున, పైనాలుగుముఖములును, ఉదరబంధనమును యోగపట్టమును గల యొకఱాతివిగ్రహముగలదు. ఆఱాతి పైప్రదర్శింపబడిన దేవుడు విష్వగ్దేవుడని శ్రీరామమూర్తి పంతులుగా రూహించుచున్నారు. నేనును వారియభిప్రాయమునే యనుసరింతును. విష్వగ్దేవుడు, వైష్ణవాంశముగల దేవుడుగాన, శైవక్షేత్రమగు సోమేశ్వరాలయమునకు క్షేత్రపాలకుడని యోచింపవలసియున్నది.

ఇపుడున్న దేవాలయమంతయు గలపి, యొక్క విమానము. అందు నల్లనిఱాతితో జేయబడి, నిగనిగలాడుచు, సాయంకాలపు టెండ దానిపై బడినపుడు, మిక్కిలి మనోహరముగ కాంతు లీనుచుండు శివలింగమొకటి గలదు. ఈదేవరకు పూజాపునస్కారములు జరుగుట లేదు. దారినిపోవుచుండు భక్తు డెవడైన నొకపాత్రతో జల మభిషేకించి యొకపత్రమునో పుష్పమునో లింగముపై నుంచుచుండుట తక్క మరేమియు లేవు. దేవాలయనిర్మాణమునందు, విశేష మొకటిగలదు. అది మితిలేనియచ్చెరువు గలిగించును. గుడియంతయు వెదకినను గుప్పిడిసున్న మెచ్చటను గానరాదు. ఎత్తి ఱాళ్లు చెక్కబడి అత్యద్భుతముగ గుడిగా నమర్పబడినది. ఆఱాళ్లనమర్చుటలో నాదేవాలయపురీఠము, వేదిక, విమానములయందంతటను, చుట్టును చక్కని, మనోహరములయిన, శిల్పప్రదర్శనములను, చెక్కడపుపనులను, శిల్పి గొనివచ్చినాడు. సింహద్వారమున కిరుకెలంకులను ద్వారపాలకుల నమర్చినాడు. మీదిమూర్పులో నడుమ గజలక్ష్మియు, నుభయపార్శ్వములందు నవగ్రహములును

చిత్రింపబడియున్నవి. వీటిపై ఊర్ధ్వభాగమునందొక్క పెద్ద రాజవిగ్రహ మున్నది. గుడికి, ఉత్తరపు వెలిగోడమీద జ్ఞాళపార్శ్వములో నేక పాదకాలభైరవ విగ్రహ మున్నది. అతినిమ్నముగను, భీకరముగా లేక, మందస్మితముతో,తోలు కాడుచు మోహనముగానున్నది. ఇట్లెందుకుండు గారో మాకు తెలియదు. ఈభైరవునికి నాలుగుచేతు లున్నవి. వానిలో యందు వరుసగా త్రిశూలము, రుద్రాక్షమాల, పిడుగు కత్తియు, పాశము గలవు. భైరవుని పార్శ్వమునందు మహిషాసురమర్దని ప్రదర్శింపబడి యున్నది. ఆమె పార్శ్వమున నొక పురుషవిగ్రహ మున్నది. దానిని మేము పోల్చుకొనలేక పోతిమి. ఆవిగ్రహమునకు నాల్గుచేతులు గలవు. వానిలో కుడిచేతియందు త్రిశూలమును, డమరుకమును, ఎడమచేతులలో పరశువును, రుద్రాక్షమాలయు గలవు. గుడికి పూర్వపుదెశ వైపు వెలిగోడమీద నడుమ సూర్యనారాయణస్వామి విగ్రహమును, ఇరుపార్శ్వములందు శ్రీనారాయణుని విగ్రహమును, అర్ధనారీశ్వరుని విగ్రహమును చెక్కబడి యున్నవి. చదువరి వీటిలో కుమారస్వామి విగ్రహమును చిత్రమున జూడగలరు. గుడికి దక్షిణపు వైపు వెలిగోడమీద నొక పురుషవిగ్రహమును విఘ్నేశ్వరుడును,వ్యాసుడును చిత్రింపబడియున్నారు. వీటిలో పురుషవిగ్రహమును చేతులలోని త్రిశూలమును, రుద్రాక్షమాలను, నాల్గుచేతులను జూచి భైరవ స్వరూపముగా భావించితిమి.

ఈసోమేశ్వరాలయశిల్పశైలి భువనేశ్వరాలయమును బోలియున్నది. గర్భాలయమని మనము పిలుచు భాగము లేక "ప్రాసాదము" చతురాకారమున నున్నది. ఈదేవాలయమును నిర్మించినవిధానము,గోదావరిజిల్లాలో పూర్వము బిరుదాంకరాయపుర మని పిలువబడుచుండిన బిక్కవోలుగ్రామమునందలి ప్రాచీన శివాలయములను బోలియున్నది. ఈదేవాలయము మధుకేశ్వర, భీమేశ్వరాలయములకంటె నవీనమయినదని మా విశ్వాసము.

ముఖలింగమున నీ మూడుదేవాలయములు గాక చూడదగినవి ప్రాచీనవస్తుసమూహములో జేర్పదగినవి పురాణదుర్గము బురుజులు, కోట దిబ్బలు, పద్మనాభుని కొండ మున్నగునవి యున్నవి. పూర్వకాలపుకోటలో నున్నది, [illegible] చేయబడియున్నవి. [illegible] పంచశధార [illegible] ప్రతిష్ఠింపబడిం [illegible]! [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] విగ్రహ [illegible] నాలుగు చేతులు గలవు. [illegible] త్రిశూల [illegible] నున్నది. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] త్రివిక్రమ [illegible] విశ్వాసము. పద్మనాభునికొండమీది ప్రాచీన బౌద్ధస్థూప మొకటి దేవాలయమో యుండవచ్చును. ఈ శిథిలము చిహ్నములు గాన్పించును. కొండపైనున్న దేవస్థానము సోపానసంపత్తి, లీనముగ గాన్పించును. దానినిబట్టియే మేము కొండశిఖరమున కెక్కితిమి.

ముఖలింగమునకు క్రోశదూరమున నగరకటక మను కుగ్రామ మొకటిగలదు. పూర్వమది మహానగరమై యుండెననుట నిస్సంశయము. ఇప్పు డాపేరు గ్రామపు నామమాత్రావశిష్టము. ఎచ్చటయినను గుళ్లు, కట్టడములు, మండపములు మొదలగునవి నానారూపములు లేక ముఖలింగము మొదలుకొని క్రోశదూరమునను నగరకటకమువరకును గాన్పించుచుండును. పొందుగా నుండెడి ముఖలింగమునుండి నగరకటకము వైపు నడచిపోవునపుడు ప్రాచీనకట్టడముల చిహ్నములు జూడ గలము. పూర్వము నగరకటకమును, ముఖలింగమును గలసి యొక మహానగరముగా నుండెననియు, నది కళింగనగర మని పిలువబడుచుండెననియు, నదియే కళింగరాజధాని యనియు నూహించుట కనేకములు అవకాశములు

౫. ముఖలింగేశ్వరాలయము-విమానము

౬. సోమేశ్వరాలయము-విమానము

నయగారా మహాజలపాతము

శీతకాలమగుటచే మంచు పేరుకొని జలపాతము సన్నగా నడుచుచున్నది

కనిపట్టుచున్నవి. ఆంధ్రభాషయందు 'నగరు' శబ్దమును రాజు నివసించు నగరమునకే వాడుట ప్రసిద్ధమై యున్నది. కటకమనగా రాజధాని పట్టణము వలెనే కటకముగూడ నొకకాలమున సర్వనామమై యుండెనని తోచుచున్నది. రేవులు పట్టణములనియు, రాజధానులు కటకములనియు వాడబడుట చరిత్ర ప్రసిద్ధము. ఇట్టివి విజయకటకము, ధాన్యకటకము, కటకము, వైజయంతికటకము మున్నగునవి యెన్నోకలవు. నగర కటకము గాంగవంశపురాజుల శాసనములందు పలుపార్లు పేర్కొనబడియున్నది. విజయకళింగనగరము ముఖలింగము నంటియున్న నగరకటకమే కావలయును. ఇందుకు రెండు ప్రబలప్రమాణములున్నవి. గాంగవంశకర్త యని చెప్పబడు మొదటికామార్ణవునకు రాజధాని జయంతపురమని చెప్పబడినది. జయంతపురమను పేరు ముఖలింగమునకు బరగుచుండినట్లు క్షేత్రమాహాత్మ్యము వక్కాణించుచున్నది. మఱియు ముఖలింగేశ్వర, అణ్యాంకభీమేశ్వరాలయములందలి శాసనములును జాటుచున్నది. రెండవ కామార్ణవుడు[1] – మొదటి కామార్ణవుని సోదరుని కుమారుడు–మధువృక్షమున నావిర్భవించిన ఈశానునికి తన నగరమున మధుకేశ్వరుడను పేరనొక లింగమును ప్రతిష్ఠించి గొప్పదేవాలయమును గట్టించినట్లు తెలియుచున్నది.[2] మధుకేశ్వరుడను పేరుతో, నీనాడు ఈముఖలింగమున దప్ప వేరొకచోట లేదు. మధుకేశ్వరుడను పేరున ఈశ్వరునికి వేరొకచోట దేవళము లేదు. మధుకేశ్వరుడే, శబ్దోచ్చారణవైరుధ్యము కలన, ముఖలింగేశ్వరుడైనట్లు తోచెడిని. శైవాగమములందు శివునికి ముఖలింగరూపముగూడ గలదు కాని, యారూపకల్పనయందలి లక్షణము లేవియు నీముఖలింగేశ్వరునియందు గానరావు.[3] ఒకవేళ యెట్లో నీలింగమునకు ముఖముగలదని సరిపెట్టుకొనినప్పటికిని ముఖలింగశబ్దము, మధుకేశ్వరశబ్దమునుండి వచ్చినట్లు స్ఫురించుచున్నది. ఈవిషయమును శ్రీ రామమూర్తిపంతులుగారే మొదట ప్రతిపాదించినారు. ఓఢ్రదేశమునందు మాట్లాడబడుచుండిన ప్రాకృతభాషయందు "మధుకలింగ" శబ్దము, "మొహాలింగ"మని యుచ్చరింపబడుచున్నది. ఆంధ్రులీమొహాలింగమును, సంస్కృతముగాభావించి, ముఖలింగము జేసియుందురు. అప్పటినుండియు, మధుకలింగము, ముఖలింగమయ్యెను. ఈమార్పు ప్రాయశః, పదునాల్గు, పదునైదుశతాబ్దములందు జరిగియుండును. ఏలనన అప్పటికప్పుడే, మధుకేశ్వరునికి గుడికట్టించినాడని చెప్పెడు మధుకర్ణగజపతిదేవుడు రాజ్యముచేసినాడు. కళింగరాజ్యము చీకటి, చిల్కాసముద్రము వరకును వ్యాపించినతరువాత నీమార్పు వచ్చియుండవలయును. ఒకవేళ మధుకలింగశబ్దము ముఖలింగముగా మారెనని యొప్పుకొనకుండినను, కళింగనగరము మధుకేశ్వరుడున్న నగరమేయనియు, నదియే రాజధానియనియు ననుట కొకబలవత్తరమైన సాక్ష్యమున్నది. ముఖలింగమునందున్న దేవాలయమునందు, ముఖలింగేశ్వరుడు శాసనములందు మధుకేశ్వరుడనియే పేర్కొనబడి యున్నాడు. అదిగాక ప్రాచీనశాసనములందుగాని, మఱియెచ్చటగాని, ముఖలింగేశ్వరశబ్దము గానరాదు. ఒక క్షేత్రమాహాత్మ్యమే యీపేరును వాకొనుచున్నది. మధుకేశ్వరుడు శాసనములందు "కళింగావని నగరే శ్రీమాన్ మధుకేశ్వరాయ, శర్వాయ" కళింగదేశ నగరే శ్రీమాన్ మధుకేశ్వరాయ దేవాయ", అని సంస్కృతమునందును, "నగరమున శ్రీమధుకేశ్వరదేవరకు", "నగరమున వీటి శ్రీమధుకేశ్వరదేవరకు" అని తెలుగునందును వ్యవహరింపబడియున్నాడు. కావున పైనిచెప్పినరీతి రెండవకామార్ణవుడు, తన రాజధానియందు మధుకేశ్వరుడను పేరట ఈశానునికి ఆలయము కట్టించినాడని యుండుటయు, నగరమున "వీటిమధుకేశ్వరు"డని శాసనములందుండుటయుజూడ, కళింగరాజధానియైన నగరము, ఈ ముఖలింగనగర కటకములై యుండునని స్పష్టపడుచున్నది. అంతేయు శిథిలమయిపోయిన యీ కాలమున పూర్వము జయంతపురమని పిలువబడుచుండెడి నగరమంతయు నిపుడు రెండుభాగములయి, ఒకటినగరకటకమనియు, రెండవది, ముఖలింగమనియు రెండు కుగ్రామములక్రింద చేర్పడి, ప్రాచీనతనుమాత్రము ప్రకటించుచు పేరు నిల్పుకొనియున్నవి. పూర్వము, ఈనగరమునకు జయంతపురమను నామాంతర ముండినప్పటికిని, నగర

1. Ind. Ant. Vol XVIII, P. 170 ff.
2. Ind. Ant, Vol. XVIII, Page 170 ff
3. Elements of Hindu Iconography, T. A. Gopinatha Rao, M.A. Vol. II.

...గానే, వ్యవహరింపబడుచుండెనని తోచుచున్నది. ఈ దినము నకాలమున ముఖలింగమని పిలువబడుచున్న భాగమునకు పూర్వము, "నగరము" అను భాగమనియు స్పష్టపడుచున్నది. అందువలననే "నగరమున వీటివమధుకేశ్వరుడు" అని శాసనములందు జోడగానవచ్చెడిని. రాజాంతఃపురము కోటలోపలినగరు, కొలువుకూటమును, రాజకార్యాలయములు మున్నగునవి నేటికిని నగరకటకమని పిలువబడుచుండెడు భాగమున నుండి యుండవలయును. కావుననే కటకశబ్ద మింకను, 'నగర'మునకు జేర్చి వాడబడుచున్నది రాజధానియంతయు, "నగరము," అందులోని పూర్వభాగము కటకము అనియు, పశ్చిమభాగము మధుకేలింగము, లేక, మధుకేశ్వరమనియు, "కళింగ" అనియు వ్యవహరింపబడుచుండవలయును. ఆన్యాన చూడ మొదలుపెట్టనే, అట్లే నేటికి నిలిచిపోయినది. కావున నీకాలపు ముఖలింగనగర కటకములే పూర్వపు కళింగరాజధానియై యుండెనని నిస్సంశయముగా నుడువ వచ్చును.

ముఖలింగసీమ కడు ప్రాచీనమైనదనియు, నెప్పుడును ఏదోయొక మతమువారికి పుణ్యక్షేత్రమైయుండెననియు, నిచ్చట గన్పట్టువింతవిషయములు చాటుచున్నవి. ఒకప్పు డీప్రాంతము, కిరాతజనులకు నివాసముగా నుండెను. రాజధాని యైనతరువాత, ముఖలింగప్రాంతము కిరాతులకు ఆటపట్టుగా నుండుట మానియుండనోపు. మేము ముఖలింగమున నడుగుపెట్టినదిమొదలు మాకు గనబడిన ప్రతివస్తువునుగూడ నీక్షేత్రము శైవక్షేత్రముగా మారుటకు బూర్వము, బౌద్ధమతమునకు, జైనమతమునకును ఆలవాలమైయుండినట్లు తోపింపజేసినవి. అన్నిటికంటె నీవిషయము మాచదువరికిని ప్రీతికరముగానుండునని తలంచెదము. మేము బసచేసిన సత్రవునందు తొలుదొలుత మాకు గనబడిన కొంత ప్రాచీనవస్తు సామగ్రి, ఈయూహకు కారణ మయ్యెను. అచ్చట నొకగదిలో బుద్ధదేవుని విగ్రహ మొకటి యెచ్చటనుండియో కొనిరాబడి యుంచబడినది. దానితోపాటు చక్కని ప్రదర్శనములు చెక్కబడియున్న నలుపలకల రాతి స్తంభములు రెండు మాదృష్టి నాకర్షించెను. ఈరెండును గాక మరియొకగదిలో శక్తివిగ్రహమొకటి రాతిమీద చెక్కబడి నడిమికి రెండుగా విరుగగొట్టబడియుండి కానుపించెను. స్థలజ్ఞు లెవ్వరునుగూడ నివియన్నియు నెక్కడివో, యెట్లు సత్రవులోనికి కొనిరాబడినవో తెలుపజాలక పోయిరి. అందువలన నవి యెప్పుడో యేపురానాదులు త్రవ్వుచుండగనో బయల్పడియుండుననియు, ముఖలింగపు సీమలలో నివేయనియు నిశ్చయించుకొంటిమి. భూమిస్పర్శముద్ర దాల్చియున్న బుద్ధభగవానునివిగ్రహము గానబడుటయు, ఊరిలో మసములోపలగల కొన్ని చిత్రఫలకములు బుద్ధదేవునిజీవితములోని ప్రథమభాగమున జరిగిన వృత్తాంతములు—లంబినీవనమున మాయాదేవిప్రసవించుట, సిద్ధార్థునిజన్మము, దేవతల పుష్పవృష్టి మున్నగునవి—మాకీ నొకప్పు డీస్థలమున మహాయాన సంప్రదాయమునకుచెందిన బౌద్ధులసంఘారామ మొకటి యుండెనని నిస్సంశయముగదోచెను.

చిత్రపటమునందు బుద్ధభగవానుని కిరుప్రక్కలయందు నిలువబెట్టిన రాతికంబములపై చెక్కబడిన చిత్తరువులు ఇచ్చట జైనమతమును, తాంత్రికోపాసనయు వర్ధిల్లినట్లు నిరూపించుచున్నవి. ఇచ్చటి కంబములపై మూడుముఖములందు ప్రదర్శనము లున్నవి. ప్రతిముఖమునందు రెండుచిత్రములు ఒకదానిక్రింద నొకటిచొప్పున గలవు. మొదటికంబముపై మొదటిపైపున బుద్ధదేవుని నిర్యాణముగాబోలు సూచింపబడి యున్నది. పురుషవిగ్రహమొకటి పరుండినట్లును, పాదములపైపున నొక వృషభమును, ఆపురుషవిగ్రహముపైన నొక ఛత్రమును చిత్రితములై యున్నవి. దీనిక్రిందచిత్రమున పరివేషము గల పురుషవిగ్రహము నాలుగు బాహువులతో నిలువబడియున్నట్టున్నది. ఒకచేతిలో నొక కలశ మున్నది. ఉభయకక్ష్యములందు రెండు చిన్న పురుషవిగ్రహములు గలవు. రెండవపైపున పై చిత్తరువునందు ఒక మనుష్యుడు, ఎడమచేతితో నొకవ్రూనును కౌగలించుకొనిన ట్టున్నది. ఆచెట్టుమీద నొకమనుష్యుడు నొకపక్షియు, కొన్నిఫలములు గలవు. దీనియర్థము మాకు గోచరింపలేదు. దీనిక్రింద నొకస్త్రీవిగ్రహము నాలుగు బాహువులు గలది చిత్రింపబడియున్నది. ఆమెహస్తములలో నొకదానియందు త్రిశూలము, నింకొకదానియందు విల్లును, మిగిలినవాటియందు స్పష్టముగా గానరాని యేవియో కలవు. ఈవిగ్రహ మొకశక్తివిగ్రహ

ముగా చేయుచున్నది. రెండవ స్తంభముపై మొదటివైపున పైన పార్వతీపరమేశ్వరులు సింహాసనమున గూర్చుండి యున్నట్లున్నది. వారిపైన నొక యోగీశ్వరుడు గలడు. ఆతని కొకప్రక్క కోతిమొగముగల నరు డొకడును మరియొక పార్శ్వమున స్త్రీయొకతెయు నున్నారు. ఈచిత్తరువుక్రింద అర్ధనారీశ్వరవిగ్రహ మున్నది. ఈ స్తంభపు రెండవముఖమున మీదచిత్తరువులో రెండు శిరములు గలవు. దానిక్రింద ఒక స్త్రీ కలదు. ఆమె చెంత నొక పెద్దపాత్రయున్నది. అందొకవైపున కాళ్లును, తలయును వ్రేలాడుచున్న మనుష్యు డొకడు నున్నాడు. రెండవవైపున నొక మనుష్యుడు తలలేనిమొండెము చేతిలో నొక పెద్దకత్తిని బట్టుకొని పడియున్నాడు. క్రింద కొందరు స్త్రీలున్నారు. ఇందలి ప్రయోగము శాక్తేయసంబంధమైన నరబలిని సూచించుచున్నట్లున్నది.

మూడవప్రసర్పనముక్రింద నొక శక్తివిగ్రహ మున్నది. ఆశక్తి కారుచేతు లున్నవి. నిలుచబడి యున్నది. ఆమె కుడిచేతులలో త్రిశూలము, మారణకత్తి, డమరుకము కలవు. ఎడమచేతులలో నొక దానితో దేనినో బట్టుకొని యున్నది. స్పష్టముగా గానవచ్చుట లేదు. మిగిలినవి రెండు నొక పురుషునిబట్టుకొని యున్నవి. ఈశక్తిని మేము నిరూపింపలేక పోతిమి. ఈ రెండు స్తంభములుగాక నాలుగమూలలు కోణమువుగల యొకతాయి గలదు. దానిపై నాలుగు ప్రసర్పనములు గలవు. అవి అడ్డముగా జెక్కబడియున్నవి. అతాతికి చివరభాగములు రెండువైపులను విరిగిపోయెను. అందువలన చిత్తరువులు స్పష్టముగా గానవచ్చుట లేదు. ఆ చిత్తరువులు నాల్గింటిలో మొదటివైపునుండి వరుసగా మొదటిదానిపై భజనసంకీర్తనము చేయు జనసమూహమును, మద్దెలలు, తాళములు బట్టుకొని బయలుదేరుచున్నారు. రెండవదానిలో నొక లింగము గలదు. దానికావల నొక పురుషు డొక స్త్రీని పాదముల బట్టుకొని తలక్రిందుగా వ్రేలాడజేయుచున్నాడు. వారి నెత్తిపైన నొక దేవతావిగ్రహ మున్నది. ఆమెకు ఇరుపార్శ్వములందును, పరిచారికలిరువురు వింజామరల వీచుచున్నారు. కుడివైపుననున్న పరిచారిక కావల నొక పురుషుడు యోగబంధమున నాసీనుడై యున్నాడు. ఈచిత్తరువునందలి యైతిహ్యమును మేము గుర్తింపజాలమైతిమి. మూడవదానియందు ఒక పురుషు డొక శిశువును బట్టుకొని యున్నాడు. ఆతడు జలాశయము చెంత నిలువబడియున్నాడు. నాలవదానియందు నాలుగైదు ఆబోతులుగలవు. మనుష్యు డొకడు చేతిలో కత్తిని బట్టుకొని యున్నాడు. రెండవచేతిలో కలశ మొకటి గలదు. సమీపమున నావులును, పాలుద్రావుచున్న లేగదూడలును గలవు.

ఈచిత్తరువులందు గానవచ్చు వృత్తాంతములు, నరబలి, పశుబలి, శక్తిపూజలు మున్నగునవి జైన, బౌద్ధ, శైవ, తాంత్రిక, మతసంప్రదాయములు, ఈ ప్రాంతమున ప్రబలియుండినట్లు సాక్ష్యమిచ్చుచున్నవి. ముఖలింగేశ్వరాలయములోని లోపలద్వారబంధముపై, సొరుగుబల్లమీద మధుకేశ్వరుని యావిర్భావకథను సూచించు చిత్తరువుపైని గానవచ్చు చక్రేశ్వరియను జైనశక్తివిగ్రహమును, అచ్చటచ్చట చెదరియున్న జైన చిహ్నములు నీప్రాంతమునం దొకకాలమున జైనమతము వ్యాపించియున్నట్లును, జైనదేవాలయ మొకటి ముఖలింగనగరమున నుండినట్లును, నిరూపించుచున్నవి. అంతియేకాదు. ఈక్షేత్రము జైనక్షేత్రమేకాక యొకకాలమున బౌద్ధక్షేత్రముగూడ నైయుండెననిగూడ కొన్ని చిహ్నములు సాక్ష్యమిచ్చుచున్నవని మునుపే చెప్పియుంటిమి.

ఇక, నేడు ముఖలింగమున నిలచియున్న దేవాలయము లేకాలమునాటివో యించుక విమర్శింపవలసి యున్నది. క్షేత్రమాహాత్మ్యమునందు ముఖలింగము ప్రాచీనకాలమునుండి, వరుసగా, గోవిందకాననమనియు జయంతపురమనియు, మధుకేశ్వరమనియు, ముఖలింగమనియు, నొక్కొక్క కాలమున వరుసగా వ్యవహరింపబడినట్లు తెలుపబడియున్నది. గోవిందకాననమని యెప్పుడు పిలువబడెనో, తెలిసికొనుట కాధారములేవియు గానరావు. జయంతపురమని నామాంతరము మొదటి కామార్ణవుని కాలమునాటినుండియు నున్నట్లు అనంతవర్మ చోడగంగదేవుని శాసనములు వాకొనుచున్నవి. అంతియేకాదు. మధుకేశ్వరునికి ఉత్సవసేవలందు నితరసేవలందును, పూజారులు కొన్ని పాటలు పాడుదురు. మేము ముఖలింగమున నున్నరాత్రి స్థానికులు, స్వామి

కా[ర్తి]కమాసపుణ్యకాలపు ఉత్సవము జరుగునని చూపెడురాత బయలు. సంపాదింపబడియుండెను. ఆనాడు వారువాడిన నాణెములపై ముద్రితమైయుండు "శ్రీజయంతిపురనివాస" "మధుకేశ్వర" "మధుకేశ్వర" అనుపదములు వినబడు చుండెను. తూర్పుగాంగరాజులు రెండువంశములవారు గన్పట్టుచున్నారు. మొదటివంశమువారికి నీ మధుకేశ్వరునకు సంబంధము గన్పట్టుటలేదు. రెండవవంశములోనివాడైన రెండవ కామార్ణవుడే యీదేవాలయమును గట్టించినాడని చెప్పబడెడు జయంతిపురనామము నెట్లు అతడు తన నగరమునకు బెట్టెనాయని విచారింపవలసి యున్నది. పశ్చిమగాంగులును, తూర్పుగాంగులును నేకైక సంతతి యగుటచేతనో, జయంతిపురమను నామము నెట్లు బెట్టి కొనిరనుట కారణ మూహింప నగును. పశ్చిమ గాంగులకు జనస్థానమైన వైజయంతి నగరము రాజధానిగా నుండెనని మనకు తెలియుచున్నది. ఈతూర్పు గాంగులు జనస్థానమైన వైజయంతీ నగర వాస్తవ్యు లయి నట్లును, ఈ ప్రాంతమునకు వలస వచ్చినట్లును, నమ్ముటకు సమ్మతించితిమేని, వారీప్రాంతమున వైజయంతీపురమును నిర్మించుకొని దానిని రాజధానిగా జేసి కొనియుండిరని నిర్ణయింపవలయును. కాలక్రమమున "వైజయంతీ" యనుపదములోని, 'వై' యనునది వేయబడి యుండక జయంతిపురమనియే మిగిలియుండుట యనుకొని చెప్పుటలో నసంభవమేమియు గాన్పింపదు. పశ్చిమగాంగులకు తూర్పుగాంగులకు గోత్రక్షేత్రము నొక్కటియే గాన్పింపదు. మూలపురుషులనామము, నొక్కటే యైనదిగా నున్నది. లోహెర్ శాసనపట్టికలో, వైజయంతీ పురమునకూడ నొకమధుకేశ్వరాలయ మున్నట్లు తెలుపబడియున్నదని వింటిని. అయ్యది నేను స్వయముగా జూచిలేదు. అట్లు వైజయంతీపురమునకూడ నొకమధుకేశ్వరాలయ ముండెనేని, యీజయంతిపురని వాసులైన మధుకేశ్వరునకు గాంగులను యిష్టకులదైవమనియు, వారెక్కడెక్కడకు బోయిన నక్కడక్కడ మధుకేశ్వరుని గొంపోవుచుండిరనియు నూహింపవలసి యున్నది. ఇక మధుకేశ్వరునకే గోకర్ణేశ్వరు డని నామాంతరమున్నట్లు గూడ తెలియుచున్నది. జయంతిపురమను గ్రామము నేటికి కృష్ణాజిల్లాలో నందిగామతాలూకాలో నున్నది. అచ్చట నేమయిన గాంగులరాజ్యచిహ్నములుగాని, మధుకేశ్వరాలయముగాని యున్నవేమో ఆరయవలసియున్నది. ఆజయంతిపురమును కృష్ణానది కుపనదియైన పాలేరుపొడ్డుననున్నది. అచ్చటను కొన్ని ప్రాచీనదేవాలయముల చిహ్నములు లున్నవి.

పైనజెప్పినవిషయముల నాలోచించితిమేని తూర్పుగాంగరాజుల రెండవవంశమువారికి జయంతపురమని పిలువబడుచుండిన నగరమొకటి రాజధానిగా నుండెనని విశ్వసింపవలసినదగును. ఈరెండవ తూర్పుగాంగవంశము వారు క్రీ. శ. ఎనిమిదవ శతాబ్దాదినుండి రాజ్యము సేయ నారంభించిరి. వారిలో నగరనిర్మాతయని చెప్పబడు రెండవ కామార్ణవుడు క్రీ. శ. ౮౦౪ మొదలు కొని ౧౫౮ వరకును పరిపాలించి యుండెను. కావున ఇంచుమించుగా నేడవశతాబ్దము మొదలుకొని తొమ్మిదవ శతాబ్దాంతమువరకు ఈనగరమునకు జయంతపురమను పేరు వ్యవహారములో నుండియుండవచ్చును.

ఇక, ముఖలింగమునగల దేవాలయములు మూడు నేకాలమున నిర్మింపబడియుండెనోపునో యింకను విమర్శించి యీవ్యాసమును ముగింతును. మధుకేశ్వరాలయము ను రెండవకామార్ణవుడుగట్టించెనని యీనరకే పలుసార్లు చెప్పియుంటిమిగావున, మొదటిదేవాలయప్రతిష్ఠ క్రీ.శ. తొమ్మిదవ శతాబ్దానని జరిగియుండవలయును. పిమ్మట వరికొంతకాలమునకు రెండవ కామార్ణవుని మనుమడు రెండవవజ్రహస్తదేవుడు (క్రీ.శ. ౧౦౩౮—౧౦౭౦)రాజ్యమునకు వచ్చెను. ఈతడు అనియంకభీముడని బిరుదము ధరించియుండినట్లిరని శాసనములు చాటుచున్నవి. ఈతడు తా నేపేరు బిరుదముగ ధరించెనో, యాదేవునికి దేవాలయమును పునర్నిర్మాణము గావించియుండుననని మావిశ్వాసము. అంతకుపూర్వ మచ్చటభీమేశ్వరాలయము ఉండియుండలేదని నక్కాణింపజాలము గాని యున్న దానికి క్రొత్తప్రాసాదము నిర్మించెనని యూహింపవచ్చును. ఇంతకు రెండవవజ్రహస్తుని పూర్వుల కనరికని అనియంకభీమబిరుద మున్నట్లు మనకు దెలియనందున నీ యూహకు బాల్పడవలసివచ్చెను. ఇయ్యది నిజమయినను గాకున్నను, మధుకేశ్వర, భీమేశ్వరాలయములు ఒకే కాలమునగాని, యించుమించుగా యేబది సంవత్సరముల లోపుకాలమునగానినిర్మింపబడెననుట నిర్వివాదాంశము.

అందులకు ప్రబలప్రమాణము లనేకములు గలవు. ఈ రెండుదేవాలయములును, తూర్పుచాళుక్య వాస్తు శిల్పశాస్త్రము ననుసరించి నిర్మింపబడినట్లు సామాన్యముగ జూచువారికైన దోచును. మధుకేశ్వరాలయమున లోపలి పెద్దసింహద్వారముపై చిత్రింపబడిన పుష్పములు లతలు మున్నగునవి చాళుక్యశిల్పమును జాటుచున్నవి. స్తంభములకీరు, మంటపముల నిర్మాణము, మున్నగునవిగూడ చాళుక్య సంప్రదాయమును నిరూపించుచున్నవి. ఇంతకు చాళుక్యులకును గాంగులకును గల సంబంధము జగత్ప్రసిద్ధము. మరియు యీ రెండు దేవాలయములును అనంతవర్మ చోడగంగదేవుని కాలమున శిథిలములైపోయెనో, మరి యేమగుచుండెనో, పునర్నిర్మాణము గావింపబడుచు ప్రతిష్ఠించియుండునని నాయూహ. దేవాలయపుగోడలమీద నసంఖ్యాకములుగ గన్పడు అనంతవర్మచోడుని శాసనములు, అతని సేవకులవి, సామంతులవి, బంధువులవి, అన్నియును నీయూహకు బలమైన కారణములగుచున్నవి.

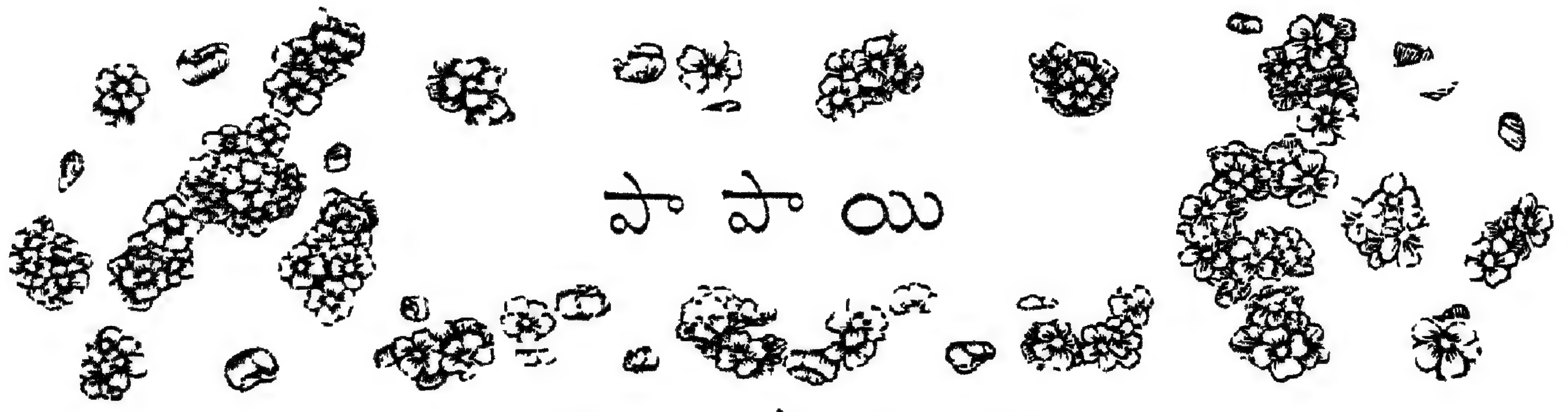
ఇవి రెండుసారియో, మూడుసారియో, దేవాలయములు పునరుద్ధారణములు గావింపబడుటచే, అనంతవర్మచోడుని కాలమున చాళుక్య, చోడ, గాంగ సంబంధములు స్పష్టముగా ప్రవేశించియున్నవి. కావుననే అప్పటికాలము నాటి శిల్పమునందును, చాళుక్యసంప్రదాయము స్పష్టముగ గోచరమగుచున్నది. అనంతవర్మచోడగంగదేవుడు క్రీ. శ. ౧౦౭౭ మొదలుకొని ౧౧౪౯ వరకు సింహాసనము నలంకరించి డెబ్బదిరెండు సంవత్సరములు పరిపాలించినాడు. ఆతని వెనుక రెండు శతాబ్దముల నాటికి గాంగరాజ్యప్రతిష్ఠ సన్నగిల్లియుండెను. అంత దేవాలయములును కొంత శైథిల్యమును బొందియుండును. పిమ్మట మధుకర్ణగజపతి క్షేత్రమాహాత్మ్యమునందు చెప్పినట్లు తిరిగి యీ దేవాలయములను బాగుచేయించి పూజాపునస్కారములు సాగునట్లు చేసియుండును. మధుకర్ణగజపతి, గుడికి ప్రాకారమును గట్టించినట్లును, దేవాలయప్రాసాదమును బాగు చేయించినట్లును, గర్భాలయమునం దొకశాసన మున్నట్లు స్థలజ్ఞులు చెప్పుదురు. ఈమధుకర్ణగజపతి పదునాల్గవశతాబ్దమువాడని ఓఢ్రదేశచరిత్ర నుడువుచున్నది. క్షేత్రమాహాత్మ్యమును బట్టి చూడ, మధుకర్ణగజపతికాలము నాటికి, ముఖలింగ-నగర-కటకము గాంగరాజుల రాజధానిగా నుండుట మానెననియు, నాప్రాంతమంతయు, కొంచె మించుమించుగా నిర్జన మగుచుండెననియుగూడ విదిత మగును.

ఇట్లు మూడు నాలుగు పర్యాయములు కట్టబడి యుండుటచేతనే, మధుకేశ్వరాలయమునందు ఓఢ్రశిల్పము చాళుక్యశిల్పమును, ఒకదానిమీద నొకటి గానవచ్చుచున్నవి. దేవాలయ శిఖరములు నిస్సంశయముగా మధుకర్ణగజపతి కట్టించినవే యైయుండుననుటకు సందియ మావంతయు లేదు. అందుచేతనే వాటియందు ఓఢ్రశిల్పము గానబడియెను.

ఇక సోమేశ్వరాలయ మేకాలమునాటిదో తెలిసికొనుట కాధారములు లేవు. నాయూహ ననుసరించి, ఓఢ్రదేశమునుసయితము జయించిన అనంతవర్మచోడుడే యీయాలయమును గట్టించినాడని తలంతును. అయినను ఈవిషయ మింకను పరిశోధింపవలయును.

ఇంతటితో, మావ్యాసము పూర్తియైనది. మేము జూచినదానిని, చరిత్రజ్ఞుని కుపయుక్తముగా నుండుటకును, పరిశోధనకు బురికొల్పుటకు నుద్దేశించి వ్రాసితిని గాని, మరియొండు గాదు. ఈవ్యాసమును జదివినపిమ్మట చారిత్రకపండితులు ముఖలింగమును సందర్శించి విశేషముగ కళింగదేశచారిత్రమును బయట పెట్టుదురను నాశతో విరమించుచున్నాను. ఈవ్యాసమునందు, నేను చెప్పవలచిన దానినంతయు, నాకుగల స్వల్పజ్ఞానముతో వ్రాసితిని. చదువరులు నన్ను బెద్దసేయక యాదరింతురుగాక.

పాపాయి

నాళము కృష్ణారావుగారు

చిత్రపటము

కన్నులారంగఁ బ్రతిమను గాంచి యైన
కొంతపేసియు నూరటగాంతు నంచు
నీడుపటమును నాచెంత నిలిపికొనఁగ
నూఱలకు మాఱు జనియించె నారటంబు.

చిత్తమాలికఁ జేరి నీచిత్రపటము
ముద్దుగొందును; కన్నుల కద్దుకొందు.
అకట! నను బాసిపోయితే యనుచు జాలిఁ
బలుకరింతును; పలవింతు; బలవరింతు.

అక్షి కాంతును ఱెప్ప లల్లార్పకుండ
అనుదినంబును నీదుఛాయాపటంబు
గ్రమ్ముకొనుచున్న బాష్పముల్ కన్నుదోయి
నిండి చూపున కడ్డమై నిలుచుదాఁక.

చెంత నిడుకొని యెపుడు నీచిత్రపటముఁ
గనులు చిల్లులు వోవఁగఁ గాంచి కాంచి
అగ్గలం బగుకోర్కుల కగ్గ మగుచు
ఉలికిపడి కన్నుమూయుదు నుస్సు రంచు.

చెప్ప సిగ్గగు నొకసారి చిత్రపటము
గాంచి సంభ్రమ మొంది నిక్కముగ నీవె
యనుచు నేమేమొ చేసితి! నకట! నాదు
చిత్తవిభ్రాంతి యే మని చెప్పవాఁడ?

బాళి నొకసారి నీచిత్రపటముఁ గాంచి
ఔర! యిటువంటి మోహనాకారు నాదు
పట్టిగాఁ గొన్నినాళ్లైనఁ బడయుభాగ్య
మబ్బెఁ గా యని యానంద మనుభవింతు.

చిత్ర మది యేమొ కాని నీచిత్రపటము
నాస దీఱఁగఁ గాంచినయప్పు డెల్ల
పూజ్యభావంబు నామదిఁ బొంగిపొరల
పాళి యొక్కింత వంచి నమస్కరింతు.

ప్రేక్షకచకోరములకోర్కి క్రేళ్లువాఱ
కన్నుదోన్నెల జిగినవ్వు వెన్నెలలను
కొసరివడ్డించుగతి, నీదుకులుకుచూపు
డంబు మీఱెడు ఛాయాపటంబునందు.

వాలుఁగన్నులఁ గూరిమి జాలువాఱ
గొనబుమాటలఁ జూపఱఁ గుస్తరించి
పలుకరించెడిరీతి నీకులుకుచూపు
డంబు మీఱెడు ఛాయాపటంబునందు

ఇహసుఖంబులపైఁ గడు నేవపుట్ట
మోక్ష మర్థించి తపమును బూని నేయ
యోగముద్రను గొననున్న యోగిలీల
చిత్రపటమున నీమూర్తి చెన్ను మీఱు.

ఎట్టయెదుటను శ్రీహరి నట్టె కాంచి
పరవశంబున సకలంబు మఱచియున్న
ధ్రువుఁడో ప్రహ్లాదుఁడో యని తోఁచులీల
చిత్రపటమున నీమూర్తి చెన్ను మీఱు.

మానవాళికి దుర్లభ మైనయట్టి
దేదియో వింతవస్తువు నెదుటఁ గాంచి
దానిఁ జేకొన తహతహఁ పూనినట్లు
చిత్రపటమున నీమూర్తి చెన్ను మీఱు.

బిడ్డఁడు

చిన్నబిడ్డలమృతి కింతచింత యేల?
అంచు మిత్రులు సన్నా రడించుచుండు
రెన్నివిధముల వారించుకొన్నఁ గాని
అలవి గా దయ్యె నాదుఃఖ మపనయింప.

పెద్దవారలు మరణింప తద్దినములఁ
బెట్టుచుందురు శ్రద్ధతో, పిన్నవారి
మరణమును గూర్చి చేయరు స్మరణమేని
ఇట్టిభేదంబు గలుగుట కేమికతమొ ?

వయసునం బెన్నఁ దక్కువ యయిన నేమి?
ముద్దుముచ్చటలందును మురిపమందు
అలఁతి యగునొక్కొ? అధికంబ యగును గాక
పెద్దవారలకంటెను పిన్నవాఁడు.

ప్రియము గూర్తురు కూర్పరప్రియము నెపుడు
మోదమే కాని ఖేదంబుఁ బొరయనీరు;
పెద్దవారలకంటెను పిన్నవారె
కొల్లగొందురు పితరులయుల్లములను.

తల్లిదండ్రులు కినుకచేఁ దన్ను గొట్టఁ
దనశిరంబును వారియక్కున గదించి
జాలి పుట్టంగ నేడుచు బాలుఁ జూడ
ఉల్ల మెవ్వారికైన రంజిల్లకున్నె?

ఇంతలో నవ్వు, నేడుచు నంతలోనె,
ఇంతలో వేఁడు, బెదరించు నంతలోనె,
ఇంతలో నల్గు, మనసిచ్చు నంతలోనె;
చిత్రములు గావె పసిపాపచేష్టలౌర.

వింతవస్తువు తాయమో చెంత నిడిన
యంత కనకాభిషేకంబు నందినట్లు
పొంగి గంతులు వైచుచు నింగి ముట్టు
అల్పసంతోషి కాఁడటే యర్భకుండు?

పువ్వుఁదేనెయు తావియుఁ బుప్పొడియును
చిందకున్నను జెడకున్నఁ జెదరకున్న
ముద్దుబిడ్డలనవ్వుతోఁ బోల్పవచ్చు
క్రొత్తగా విచ్చు పున్నాగగుచ్ఛకంబు.

కన్నెవెన్నెలకన్నను, వెన్నకన్న,
మంచుబిందులకన్న, క్రొమ్మించుకన్న,
కుసుమమకరందమునకన్న కోమలంబు
చిఱుతపాపల చిన్నారిచిన్నినగవు.

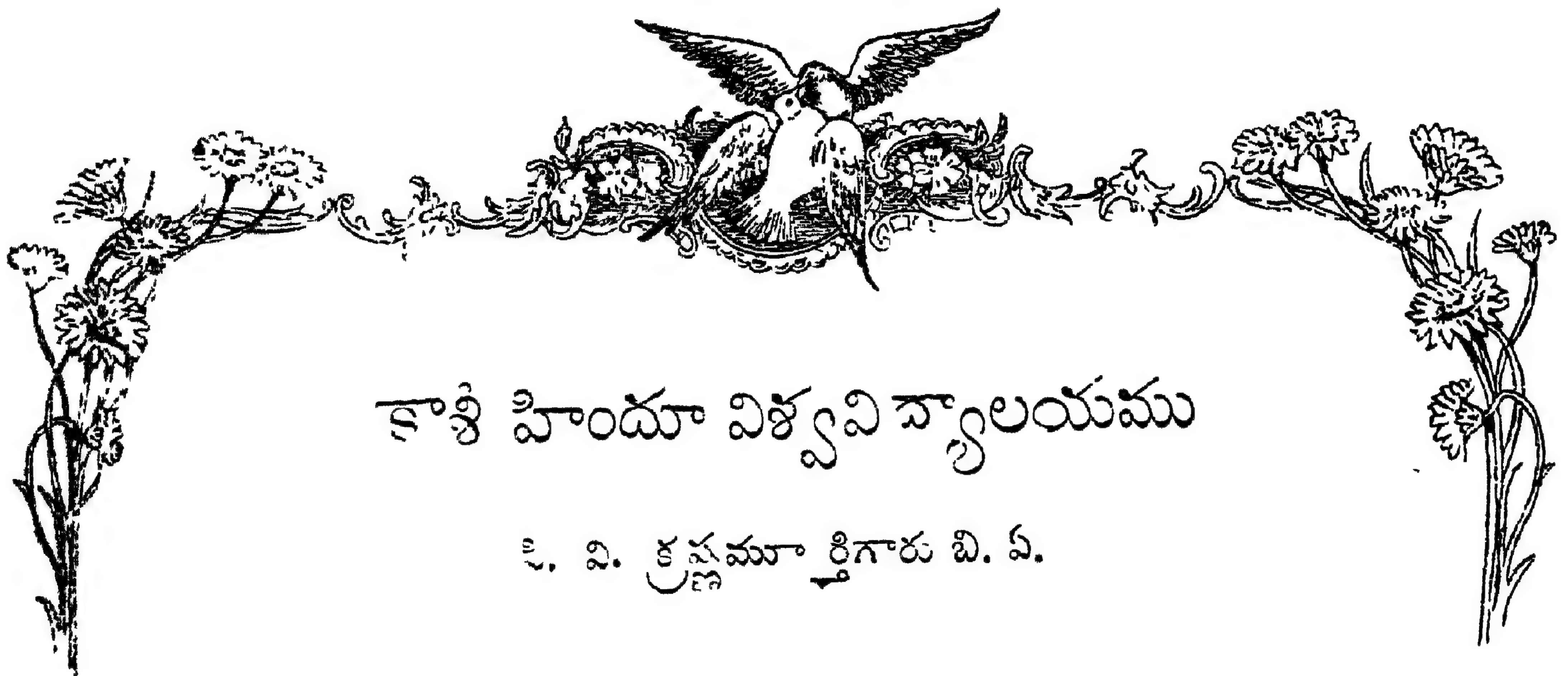
నల్లనివి యెల్ల నీళ్లును తెల్లవెల్ల
పాలు నంచును సూటిగాఁ బలుకుచుండు,
కల్లకపటంబు లెఱుఁగఁడు పిల్లవాఁడు;
బిడ్డఁడన దేవుఁడన వేఱె భేద మున్నె?

ఆడు, నేడుచు, పలవించు, పాడు, సోలు,
తేఱిపాఱఁగఁ దిలకించు, కేరి నవ్వు,
గోణుఁగుఁ దనలోన, వేదురు గొన్నభంగి
నుండు; పసిపాప కేవలయోగి కాఁడె?

తీవి బొటవ్రేలె పిల్లనగ్రోవి గాఁగ
మోవిఁ గీలించి యెల్లరు మోహజలధి
నోలలాడఁగ గానంబు నాలపించు
ముద్దుబిడ్డఁడు గోపాలమూర్తి కాఁడె?

తనదు నవ్యక్త మధుర గీతంబులకును
కాలుసేతులయల్లార్పు తాళములుగ
వెలికిల పరుండి క్రీడించు బిడ్డఁ డెన్న
లోకకల్యాణమునకు మాఱాకు గాఁడె?

వెండిపళ్లెరమందున వెలుఁగుచున్న
కప్పురపుదీపమో యన నొప్పు మీఱు,
జిలుఁగువెల్లనిదుప్పటి సెజ్జమీఁద
తీవిఁ గూర్చుండి క్రీడించు డింభకుండు.

కాశీ హిందూ విశ్వవిద్యాలయము

కె. వి. కృష్ణమూర్తిగారు బి. ఏ.

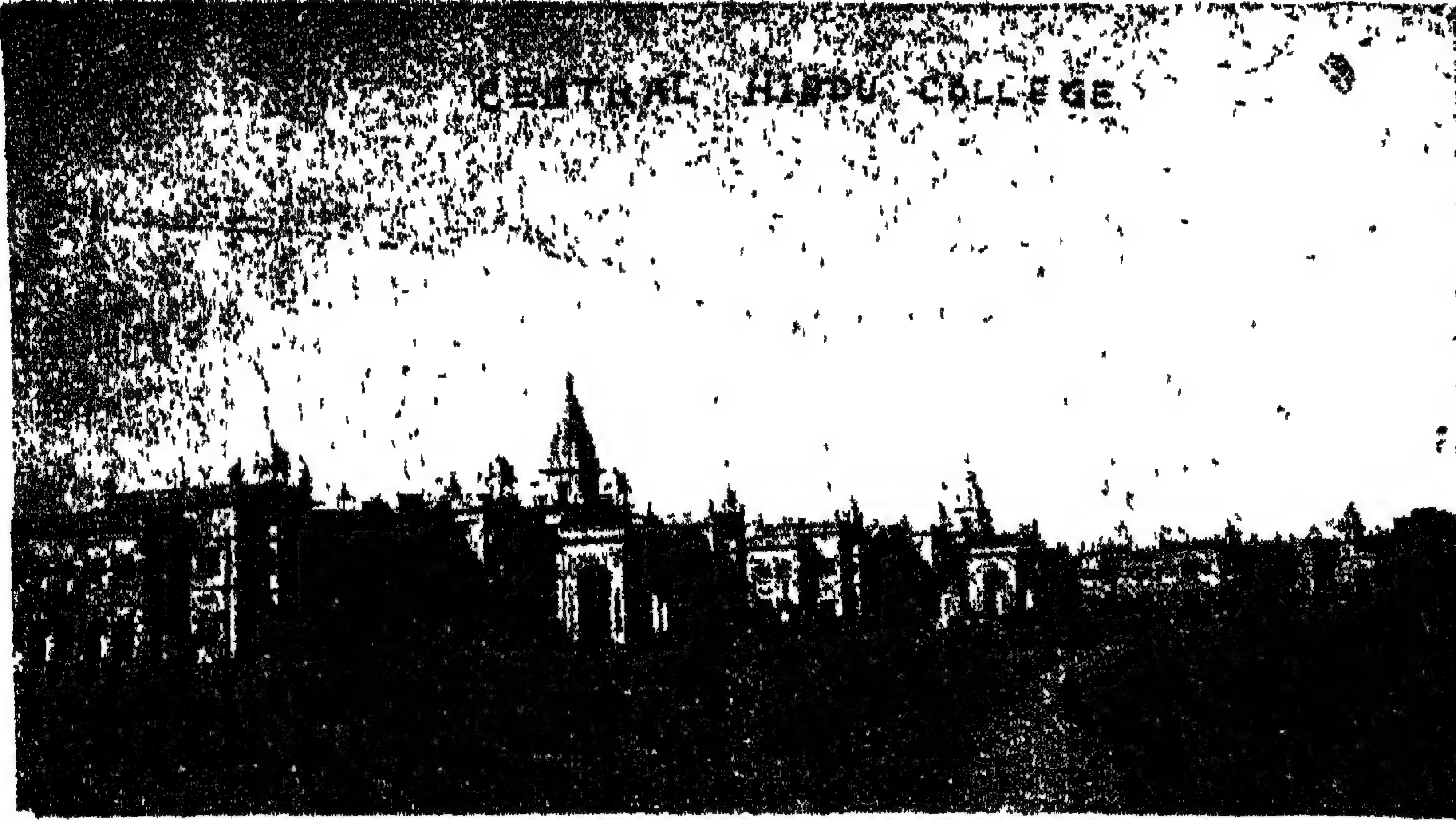
మన హిందూదేశములో ఉన్న విశ్వవిద్యాలయము లన్నిటిలోను, క్రొత్తగా స్థాపింపబడినదయ్యును మిగిలినవాటికి మార్గదర్శకముగా నున్నది హిందూవిశ్వవిద్యాలయము. యిది, యితర విశ్వవిద్యాలయముల మాదిరి విద్యాప్రచారము కేకాక, భారతీయునకుండవలసిన ఐహిక, నైతిక, మానసిక పరిపక్వమునకు నిర్మింపబడినది. దీని నిర్మాణచారిత్రమును విచారించుటకుముందు, యిది నిర్మింపబడిన ప్రదేశమునుగూర్చి కొంత తెలుసుకొనుట మంచిది.

విశ్వవిద్యాలయ నిర్మాణప్రదేశము

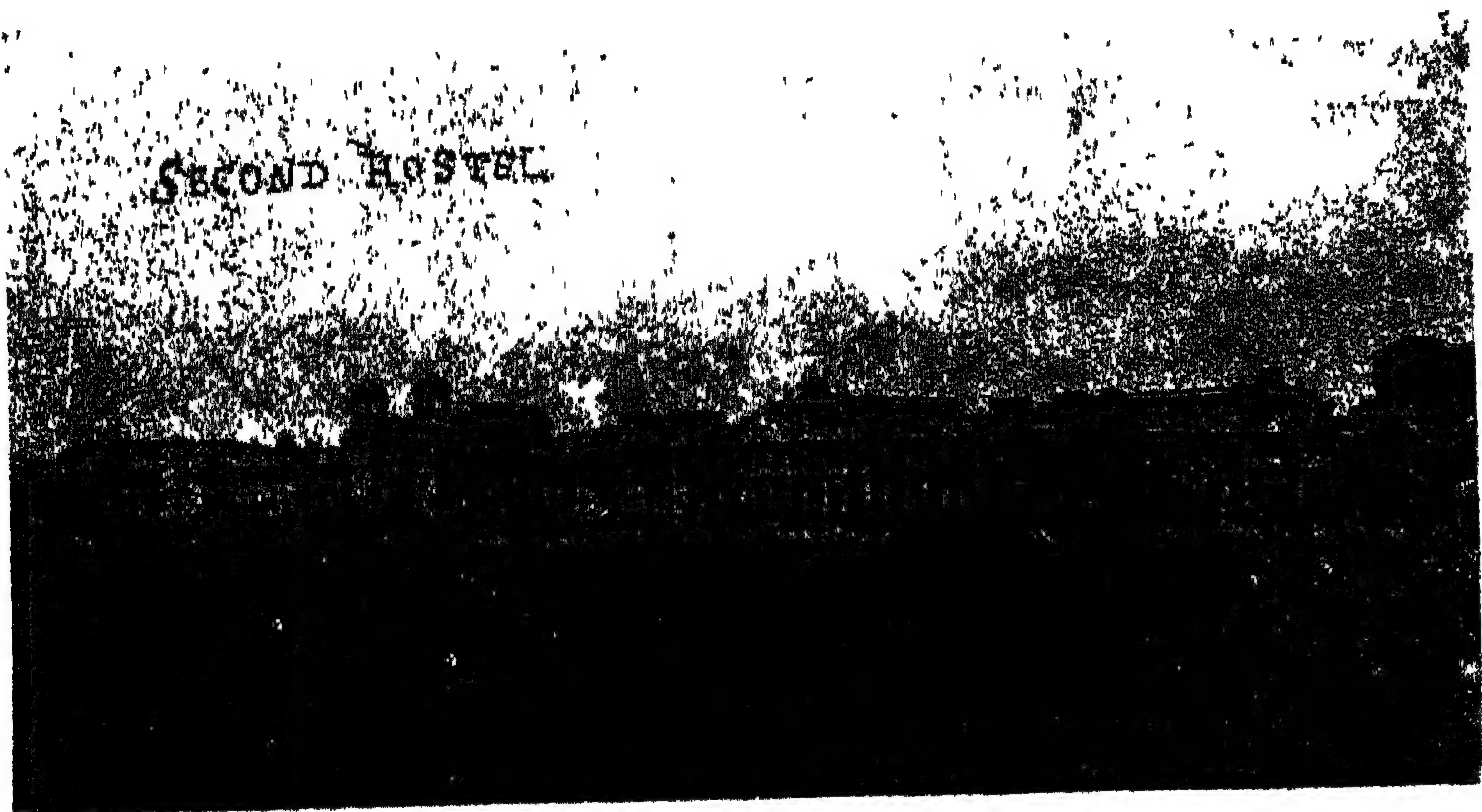
హిందువులకు అనాదికాలము నుండియు, పుణ్యక్షేత్రముగను, విద్యలకునికి పట్టుగను, కళలకు కేంద్రముగను ఉండినది కాశీపట్టణము. పుణ్యనదియగు గంగయొడ్డున నుండుటచే నీపట్టణము గొప్ప పుణ్యక్షేత్రముగ పరిగణింపబడుచున్నది. కనుకనే అన్ని ప్రాంతముల నుండియు, ఏటేట వేలకువేలు యాత్రికులు గంగాస్నానమును విశ్వేశ్వరుని దర్శనమును గావించుటకు పట్టణమునకు వచ్చుచుందురు. ఇట్టి పవిత్రస్థానమైన కాశీలో ఈ విశ్వవిద్యాలయము నెలకొల్పబడుట సగము నశించిన హిందూదేశౌన్నత్యమును పునరుద్ధారణచేయుటకే.

విశ్వవిద్యాలయము పట్టణమునందు కాక, దానికి నానుకొని రెండుమైళ్లదూరమున నున్న నగవా (Nagwa) ప్రదేశమునందు నిర్మింపబడినది. నగవా ప్రదేశము పంచక్రోశమునకు ఆనుకొని, పూర్వమునుండియు కాశీరాజులకు నివాసస్థానమయిన రామనగరునకు ఎదురుగట్టున, గంగానదికి అరమైలు దూరమున ఉన్నది. ప్రస్తుతము విశ్వవిద్యాలయపు భూములన్నియు రెండుచదరపుమైళ్ల విస్తీర్ణము గలిగియున్నవి. ముందుముందు యీవిస్తీర్ణము ఎక్కువకావచ్చును. ఈనగవా ప్రదేశమునకు తూర్పుదెసనున్న గంగాప్రవాహమువలనను, ఉత్తరముననున్న అస్సీనదీసంగమమువలనను, కొంత సహజసౌందర్య మలవడి యున్నది. దీనికితోడు ప్రాచీన, నవీన భారతసహజ కళాసౌందర్యముతో నిర్మింపబడిన విశ్వవిద్యాలయ భవనములు, వేయిమడుంగులు సౌందర్యము నిచ్చుచున్నవి.

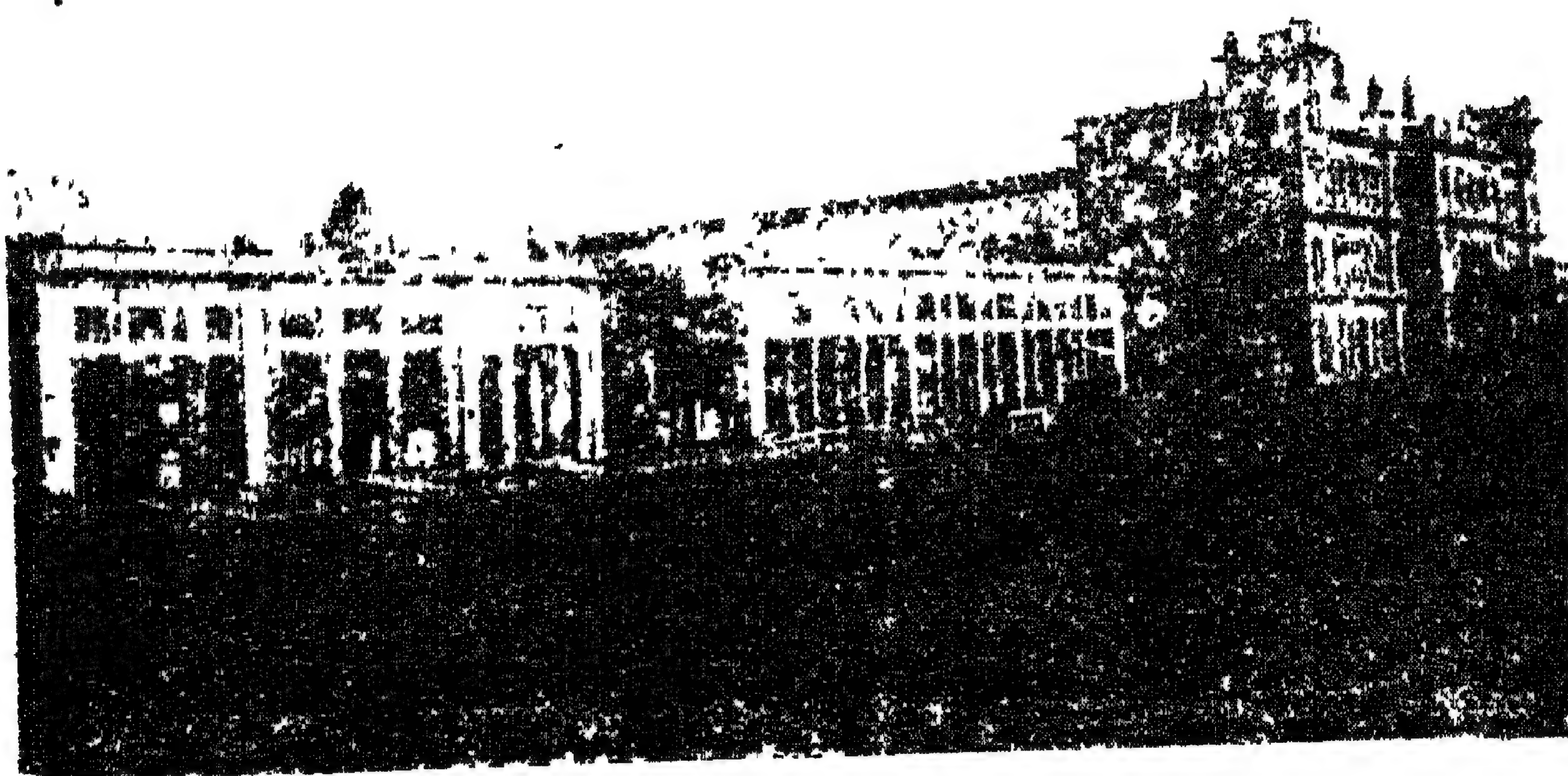

౧. కాశీ హిందూ విశ్వవిద్యాలయ భవనములు

౨. రెండవ వసతిగృహము-కాశీ హిందూ విశ్వవిద్యాలయము

3. ఎంజనీరింగు కర్మాగారము, ప్రక్కవైపు-కాశీ హిందూ విశ్వవిద్యాలయము

४. ఎంజనీరింగు కర్మాగారము, ముందువైపు-కాశీ హిందూ విశ్వవిద్యాలయము

విశ్వవిద్యాలయ నిర్మాణ చారిత్రము

విశ్వవిద్యాలయము కొలది వత్సరముల క్రిందనే స్థాపింపబడినను, దీనియొక్క వైఖరిని చూచిన, అట్లు కన్పడదు. 1916వ సంవత్సరములో హార్డింజిప్రభువు శంకుస్థాపన చేసినప్పుడు, నగరప్రదేశము ఏమియులేక చేలచే నిండి, అక్కడక్కడ చిన్నచిన్న పల్లెటూళ్లతో నుండెను. శంకుస్థాపనమైన సంవత్సరముననే నిర్మాణపుపనులు మొదలుపెట్టబడినవి. 1921 సంవత్సరమునకు భవనములన్నియు తయారైనవి. జూలై నెలలో విశ్వవిద్యాలయము గృహప్రవేశమైనది. దీనిని చూచిన ఒకవింతగా తోచును. ఇంత కొలది కాలములో ఇన్ని గొప్పభవనములు సుమారు 50 లక్షలు ఖరీదుచేయునవి నిర్మింపబడినవి. అవి భవనములైనను సాధారణమైనవిగా కన్పట్టవు. అవి ఇసుకరాతితోను, గట్టియిటుక, సున్నముతోను, అతివిశాలముగను, శాశ్వతముగ నిలుచునట్లుగను కట్టబడినవి. కనుకనే ఈ విద్యాలయముయొక్క ఔన్నత్యమును చూచి కర్నలు వెడ్జివుడ్డు (Wedgewood) "యిది హిందువులు ఈశతకములో చేసినపనులన్నిటిలోను గొప్పది" ("It is the greatest thing Indians have done in this Century") అని ఆశ్చర్యపడెను. ఈవిధమయిన గొప్ప భవనములకును, అసలు విశ్వవిద్యాలయమునకును, మూలకారకుడు పండిత మదనమోహనమాలవ్యాగారు. వారే హిందూదేశములో కాశీపట్టణమున ఇంత సుప్రసిద్ధవసతి విశ్వవిద్యాలయమును (Residential University) స్థాపించి హిందువులకు పేరుతెప్పించుటకు కారకుడు. మరియు భవన నిర్మాణమునకును, ఇతరకార్యములకును, తోడ్పడిన దుర్భాంగ మహారాజుగారును, కాశీమహారాజుగారును, సుందరలాలుగారును వందనీయులు. మరియు ఈవిశ్వవిద్యాలయమునకుమూలమైన సెంట్రల్ హిందూకళాశాలను (Central Hindu College) స్థాపించిన ఆనిబిసెంటు (Mrs. Annie Besant) గారును, దీని నిర్మాణార్థము సహాయముచేసిన ప్రతిహైందవుడును గడుంగడు వందనీయుడు.

విశ్వవిద్యాలయపు నిర్మాణ పద్ధతి

ఇక విశ్వవిద్యాలయ నిర్మాణమును గురించి తెలిసికొందము. భవనములన్నియు తూర్పుదెసనున్న గంగానదిని, మరియు కాశీరాజుల నివాసస్థానమైన రామనగరును చూచునట్లు కనుపడును. గంగానదినుండిచూచిన వివిధకళాశాలా భవనములన్నియు అర్ధచంద్రాకారముగా నుండునట్లు కట్టబడినవిగా కన్పడును. వీనివెనుక అర్ధచంద్రాకారముగనే విద్యార్థివసతి గృహములు కట్టబడినవి. కళాశాలలకును వసతిగృహములకును మధ్యనుండు రెండుఫర్లాంగుల మేరప్రదేశము, విద్యార్థులకు విశాలమైన ఆట ప్రదేశములుగా (Play grounds) అమర్పబడినవి. ఈవసతిగృహములకు వెనుకవైపున ఒక ఫర్లాంగుదూరములో విశ్వవిద్యాలయా ఆచార్యులకు (Professors) వసతిగృహములు నిర్మింపబడినవి. భవనములను బట్టి రోడ్లన్నియు కూడ అర్ధచంద్రాకారమున అతి విశాలముగా వేయబడినవి. ప్రతి రోడ్డునకును ఇరుప్రక్కల, దగ్గరదగ్గరగా

పెరుగుచున్న రెండురెండు వరుసలలో చెట్లు నాటబడియున్నవి. ఒక్కొక్క కళాశాలా భవనమునకును, ఒక్కొక్క అడ్డరోడ్డు [illegible] రోడ్డువరకును వేయబడినవి. [illegible] యిరుప్రక్కలను పైపైకి [illegible] చెట్లు వేయబడినవి.

[illegible] భవనములు

ఇక ఇతర భవనములనుగురించి ముచ్చటింతము. గంగానదినుండి విశ్వవిద్యాలయము నైపునకు వచ్చుచో, ముందర మన కగుపడునది, ఒక విస్తృతమైన ప్రేక్షకభవనము (Amphitheatre). ఇది వేల్సుయువరాజుగారు వచ్చిన సందర్భమున కట్టబడినది. సుమారు రెండువేల మంది ప్రేక్షకులకు తావునిచ్చును. ప్రస్తుతము యిదిఆటపందెములను(Matches)చూచుప్రేక్షకులు కూర్చుండుట కుపయోగపడుచున్నది. దీనిముందర అతి సుందరమైన ఆటపట్టులు అమర్చబడియున్నవి.

ఈ ప్రేక్షకభవనమును దాటి, ముందరకు నడచిన కళాశాలాభవనములు తగులును. భవనము లన్నియు అతిసుందరముగాను విశాలముగాను కట్టబడినవి. దేవాలయపు గోపురములమాదిరి గోపురములతోడను, వానిమీద శిఖరములతోడను, నిర్మింపబడిన యీ భవనములను చూచిన యెడల, అచ్చపు హిందూపద్ధతిని కట్టబడిన వని ప్రతిప్రేక్షకునకును తట్టును. హిందూ దేవాలయమువలె నిర్మింపబడిన ఈభవనములే విశ్వ విద్యాలయముయొక్క నామమును, చాటుచున్నవా యనిపించును. అన్ని భవనములు యింకను కట్టబడలేదు. ప్రస్తుతము ఉన్నవానినిగుఱించి తెలిసికొందము. ఈభవనములలో శాస్త్రములను కళలను నేర్పు సెంట్రల్ హిందూకళాశాల(Central Hindu College)యును, ప్రస్తుతము భవనము నిర్మింపబడక పోవుటచేత, కళాశాలగా వాడబడుచున్న ఎంజినీరింగు కర్మాగారములును (Engineering Work Shops) కలవు. సెంట్రల్ హిందూకళాశాలాభవనములు ప్రస్తుతము మూడుమాత్రమే. (చిత్రముచూడుడు). అన్నిటికిని కుడివైపున నున్నది కళలనునేర్పు కళాశాల (Arts College). మధ్యది పదార్థవిజ్ఞాన శాస్త్రభవనము (Physical Laboratory). ఎడమచివర నున్నభవనము రసాయనశాస్త్రభవనము (Chemical Laboratory). కావలసిన భవనములన్నియు యింక నిర్మింపబడక పోవుటచేత, ప్రస్తుతము మిగిలిన అన్ని శాఖలును (Departments) యీ మూడుభవనములలో నిమిడియున్నవి.

ఆర్ట్సుకళాశాలాభవనములో ఆంగ్లభాష (English),సంస్కృతము(Sanskrit), వేదాంతశాస్త్రము (philosophy), హిందూదేశపు భాషలు (Indian Languages), గణితశాస్త్రము (Mathematics), చరిత్ర, అర్థశాస్త్రము (History & economics), మొదలయినవాని శాఖలు గలవు. మరియు గ్రంథాలయము (Library), విశ్వవిద్యాలయపు కార్యస్థానము (University Office)న్యాయశాస్త్రకళాశాల (Law College) లకు వేర్వేరు భవనములు యింకను ఏర్పడలేదు. కనుక ప్రస్తుతము

వానికి ఇందులోనే తావు ఈయబడినది. పదార్థవిజ్ఞానశాస్త్ర భవనము (Physical Laboratory)లో, కూడ వృక్షశాస్త్ర(Botany) జంతుశాస్త్ర (Zoology) శాఖలకు వాటిభవనములు తయారగుపరకు చోటు యీయబడినది. రసాయనశాస్త్రభవనములో(Chemical Laboratory)రసాయనశాస్త్రశాఖ,అప్లైడుకెమిస్ట్రీ(Applied chemistry) శాఖకలవు. ఇవికాక, మైనింగు అండు మెటలర్జీ (Mining and Metallurgy) శాఖకును, భూగర్భశాస్త్ర (Geology) శాఖకును,వాటిభవనములు కట్టువరకు తావీయబడినది.

తర్వాత ఉన్నభవనము యింజనీరింగు కర్మాగారములు(Engineering Workshops) ఇంకను కళాశాల కట్టికానందున, యిదికూడ, కర్మాగారభవనములందే ప్రస్తుతముంచబడినది. ఇందులో ఎలెక్ట్రికల్ (Electrical), మెకానికల్ (Mechanical), సివిల్ (civil) ఎంజినీరింగుశాఖలు కలవు. (పటముచూడుడు) పెద్దదిగాను, ఎత్తైనదిగాను ఉండి, కుడివైపున నున్నభవనము మెకానికలు కర్మాగారము (Mechanical Work shop). దానికి కుడి ప్రక్కన నొకచిన్నభవనము కలదు. అది బాయిలరుహావుసు (Boiler House). ఇది చిత్రమునందు కన్పడదు. కర్మాగారమునకు ఎడమప్రక్కన రెండుచిన్నభవనము లున్నవి. అందులో మొదటిది వడ్రంగపుకర్మాగారము (CarpentryWork shshop) రెండవది విద్యుచ్ఛక్తికర్మాగారము(Electrical Workshop) ఈమూడింటిని కలిసి 'కర్మాగారములు' అని పిలుతురు. వీనినిగురించి విపులముగా ముందు తెల్పబడును.

కళాశాలా భవనములను దాటిపోయిన తర్వాత కన్పించునది వసతిగృహములు (Hostels).ఇందు మొదటపట్టణమునుంచివచ్చు రోడ్డు కలియుచోట క్రొత్తగా ముగింపబడిన విద్యార్థినీ వసతిగృహము గలదు (Women Students Hostel) అయితే విద్యార్థినులు ఎక్కువమంది లేకపోవుటచేత అది విద్యార్థులకు నీయబడినది.తర్వాత వసతిగృహములలో మొదటిభవనము, విశ్వవిద్యాలయపు వైద్యశాల (University Hospital). దీనిముందరిభాగము కొద్దిదినములక్రిందనే తయారయినది. వెనుకభాగము తయారగుచున్నది. ప్రస్తుతము ఆయుర్వేదవిద్యాలయము, దీనిలోనే ఉంచబడినది.

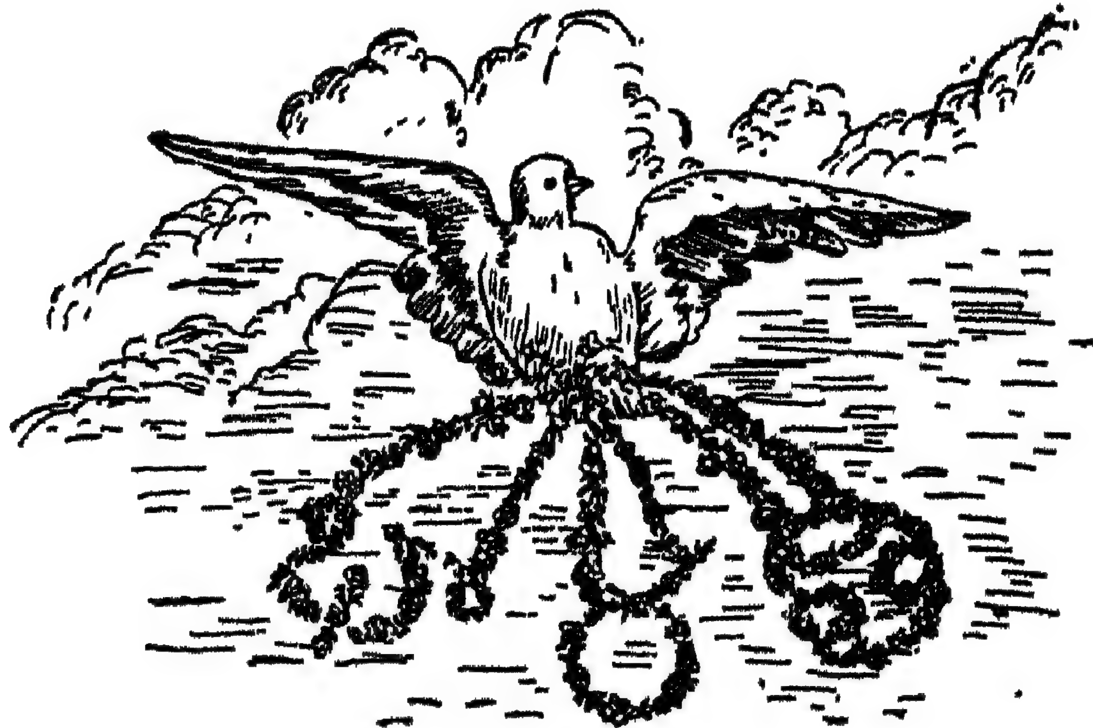
యీభవనము దాటినతర్వాత వచ్చునది, విశ్వవిద్యాలయపు వైసుచాంసలరు (Vice chancellor) గారగు పండిత మదనమోహన మాలవ్యగారి వసతిగృహము. దీనిని దాటిన తర్వాత వచ్చునది నాలుగవ వసతిగృహము (IV Hostel). దీనిలో సగభాగము సెంట్రల్ హిందూ కళాశాలావిద్యార్థులచే నాక్రమించుకొనబడినది. మిగిలిన సగము లో, ఓరియంటలు లెర్నింగు థియాలజీకళాశాలలున్న (Colleges of Oriental Learning and Theology), సంగీత కళాశాలయును (Music College) గలవు. ఈకళాశాలల విద్యార్థులకు తరగతులును వసతియు యీభవనములోనే అమర్చబడినది.

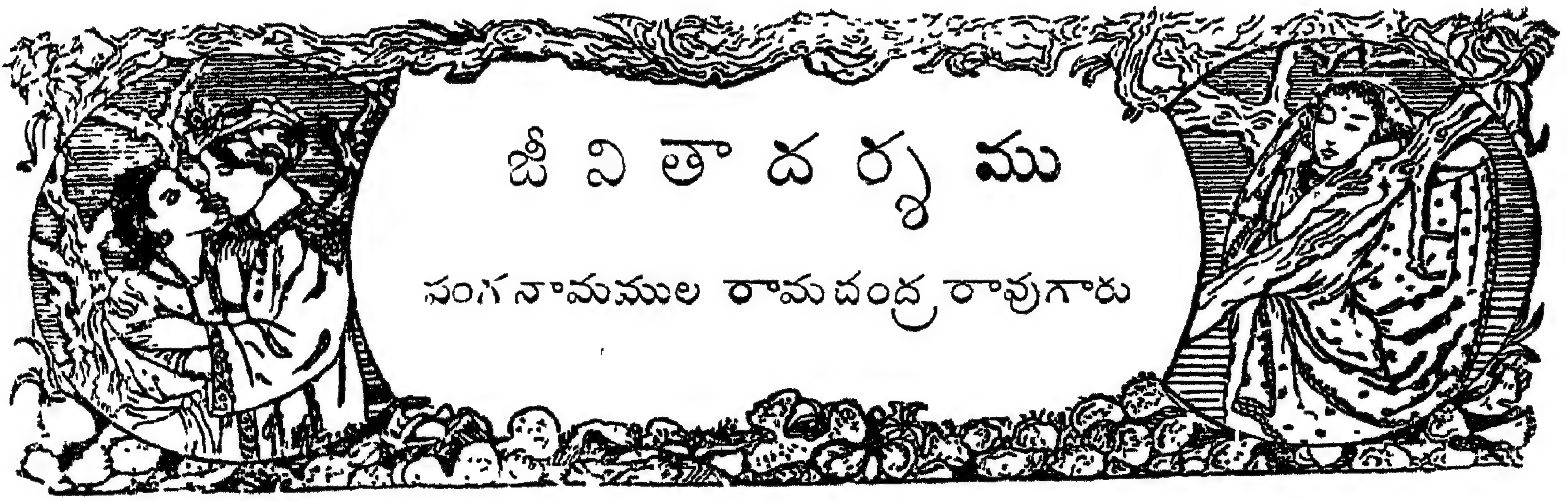
ఈభవనమునకు ఎడమప్రక్కన ఒకదాని తర్వాత నొకటిగా రెండుపెద్దవసతిగృహములు కలవు. రెండును ఒకేమాదిరిగా కట్టబడినవి. ఈ రెండును సెంట్రల్‌హిందూకళాశాలకు సరిగా వెనుకభాగమున నున్నవి. ఇందులో మొదటిదానిని ఒకటవవసతిగృహము(First Hostel) అని పిలుతురు. ఇది హిందూకళాశాలావిద్యార్థులకు వసతినిచ్చును. రెండవదానిని రెండవవసతిగృహము(Second-Hostel)అందురు.(చిత్రముచూడుడు). ఇంకను ఇంజనీరింగు కళాశాలా విద్యార్థివసతిగృహము (Engineering College Hostel) కట్టకపోవుటచేత దీనిలో ప్రస్తుతము, యింజనీరింగు విద్యార్థులు వసించుచున్నారు.

దీనికి వెనుక నుండు రెండు వరుసలలో ఆ చా ర్యు ల (Professors) గృహములు ఉన్నవి. రెండవచంద్రికలో యూనివర్సిటిక్లబ్బును, ఒకపోస్టు - టెలిగ్రాఫు ఆఫీసును కలవు. ఆచార్యుల గృహములన్నియు ఒకే మాదిరిగా అతిరమ్యముగా నిర్మింపబడినవి.

ఇవియే ప్రస్తుతము విశ్వవిద్యాలయమునకు నున్నభవనములు. వలసినసొమ్ము చేకూరినతర్వాత యింక అనేకములు కట్టవలసియుండును.

ఈ పై తెలుపబడినవిషయమునుబట్టి చూచిన కాశీ హిందూవిశ్వవిద్యాలయముయొక్క గొప్పతనము తెలియకపోదు. యింక, యితర విద్యాలయములకును దానికిని ఉండుభేదము స్ఫురింపకపోదు. ఇప్పుడే యింత ఔన్నత్యమున నున్న యీవిద్యాలయము సరియైన ధనసహాయము కూడినతర్వాత ఎట్లుండునో మనము చెప్పుటకు చాలకష్టము. సర్వేశ్వరుడు యీవిద్యాలయమునకు సర్వవిధములయిన ధనసహాయమును చేకూర్చి, దీనిని హిందూదేశములలో నున్నవానిలో ముఖ్యమైనదానినిగా జేయుటకును, యీవిద్యాలయము మూలస్థాపకుడును దేశభక్తాగ్రేసరుడును, అగు పండితమదనమోహన మాలవ్యగారికి ఆయురారోగ్యైశ్వర్యములు యిచ్చుటకు లందులకును వేడుచు, యీ వ్యాసమును ముగించుచున్నాను.

(వెనుకటి సంచిక తరవాయి)

సగుణంబే సముపాస్యమా విషయభూమస్వాదుతాభోగికిన్
జగదుద్ధారకశంకరాదు లది వర్జ్యంబంచుఁ బోనాడిరే ?
భగవంతుండు గుణైకయుక్తుఁడయి యాపాషాణరూపంబుగా
నగుపించెన్ శిలగా నెఱింగిన జనుం డారాధనల్ సేయునే ?

శా. ఎందో బ్రహ్మపదార్థ ముండ దది నీవేయంచు బోధించినన్
మందాత్ముండగు మానవుం డది గ్రహింపంజాలఁ డిట్టుల్ శిలా
సందేహంబు వెలార్చి హస్తచరణాంచద్దివ్యతేజోమయా
నందస్ఫూర్జితుఁ డీశుఁ డన్న నవధానం బింత చేకూరదే ?

క. ఈచందంబు గ్రహింపక, వాచాలతఁ దల్లితోడ వదరితిఁ గని యా
పూచిననాపల్కు వినీ, తాచిత్తము చెడదుపో యథాపూర్వముగన్.

వ. ఇటు లెడ తెఱపిలేని యవివేకమార్గంబులం జిక్కి పలుపాట్లంబడి నవయుచుంటి; నింకఁ గొంతపట్టు పరమేశా ! పాఠశాలావిద్యావిధానంబు విన్పించెద; నింతసావధాన చిత్తుండవు కమ్ము.

చ. తెలుఁగుకవుల్ మహాశయులు దీర్ఘయశస్కు లమర్త్యకావ్యకో
టు లనెడి పూవుఁబాన్పున నెటుల్ కవితాయువతీసమేతులై
చెలఁగిరొ పూర్తిగా నెఱుక సేయకపోయెను పాఠశాల నా
వలె నింక నెందఱుందురొ యభాగ్యులు తల్లికిఁగాని పుత్రకుల్.

శా. నోరా ఆంధ్రము; నేవసించునది గుంటూ; రందుఁ బల్నాటిలో;
వీరుల్ చూపిన శౌర్య మెఱుఁగఁబో విద్యాపురీ కృష్ణరా
ట్చారిత్రం బితరాంధ్రదేశజకథాసందర్భముల్ రావు వి
స్తారం బేగ ధనప్రవాహము పరీక్షాపుస్తకాపేక్షలన్.

శా. కాలక్షేపముఁగొంటి రోగభరశుష్కస్తన్యపానక్రియా
లోలద్బాలుని మాడ్కి నాఁబడిన; నాలో నాకె సిగ్గయ్యెఁ ద
చ్ఛాలన్ వర్షపరంపరల్ గడపినన్ సామ్రాజ్యపుంబాలసుం
బెల్లన్ సవరింతురో యెఱుఁగ నిస్సీ! బోధనప్రక్రియల్.

గీ. దశశరత్కాలమందు విద్యార్థినయ్యు, వయసువచ్చుచునున్న నానిఱకుఁ గూడ
భరతమాతృయోగక్షేమభంగి యేమొ, జాడ తెలియదు నాతెల్వి పాడుగాను.

వ. ఆయుపాధ్యాయునిబడియందుఁ గొన్నివర్షంబులుండి పదియనపొరగతిక నొక్కప్రభుత్వ
పాఠశాలం బ్రవేశించి విద్యార్జనంబుఁ గావించుచుంటిని. అయినను;

మ. అరయన్ సంస్కరణంబు లెన్నియొ యవశ్యాపేక్ష్యముల్ నేఁటిబా
లురకై పుట్టినపాఠశాలలకుఁ జాలున్ మూలలే కట్టులో
కలఁపంగూడదు సుమ్మి; యీతరముమొల్కల్ గావె ప్రూనేసి చే
ల్వీరులంబూచి ఫలింపఁబోవు భరతోర్విన్ భావి కాలంబునన్.

వ. ఈపాఠశాలలందుఁ గొలఁదిగొప్ప నైతికవిద్య గఱపుచుండినను దగినంత లేకుండుట
శోచనీయంబు. మఱియును;

గీ. మొకయే కాని మ్రాను వంపులను గొనదు, ఎండుతడిసేల చరణాంక మొనయఁగలఁడ
నవపటం బద్దకంపుటందంబుఁ జిలుకు, నీతిబీజంబు మొలచుఁ జిన్నితనమందె.

సీ. కరుణావివర్జితక్ష్మామండలేశ్వరు, పసుపున సాగు పాలసముఁబోలె
రసముత్పాదకరసికత్వ మెపమైన, కుసుమకోమలవధూగోష్ఠికరణి
భ్రూభంగసంగత ముగ్ధత్వ మెఱుఁగని, తరుణసుందరిప్రేక్షితములమాడ్కి
ఖద్దరువస్త్రదీక్షా భ్రష్టకంకణ, కలితహైందవపునిదుస్తులవితాను
ఆత్మ జిజ్ఞాస లేని వేదాంతమట్లు, కొడుకుఁగుఱ్ఱఁడు వెలియైన కొంపమాడ్కి
సకలశాస్త్రంబులందు శిక్షలను నిడిన, నీతివిరహితమగు బోధ నిష్ఫలంబు.

గీ. పూర్వబుధసంప్రదాయముల్ ముద్దుపెట్టు, నీతివిభవంబు గఱపమి నేఁటిబాలుఁ
డాత్మగురుదండనాదికాభ్యాసములకుఁ, బాలువడుచుండె లేదింత పాపభీతి.

గీ. మొదటిచదువుతోడ మేళవింపఁగ వలె, హృదయవిద్య; లోకమెల్ల నపుడు
తానుగాఁగ నెంచుఁ దత్త్వంబు గ్రహియించుఁ, 'జదువరి'యను బిరుదు సాధ్యపడును

శా. విద్యావంతుఁడె వాఁడు వేశ్యకరణిన్ బ్రధ్విన్ ధనావాప్తికై
యుద్యోగించి విలాసభాసురవచోయుక్తిన్ సమాకర్షణో
ద్యోద్యద్బాహ్యపటాదిధారణమునన్ బ్రోద్దాముఁడై దేశసం
పద్యాగాగ్ని గొనంగకుండిన సనల్పత్యాగసేవాహుతుల్.

గీ. భరతమాతను జేరి సపర్యసేయ, నాంగ్లవిద్యార్జనంబు ననాదిసిద్ధ
కర్మయోగస్థ నీతితోఁ గడగవలయు, వెనుకఁ దెలియు ననుభవైకవేద్యమగుచు.

మ. ప్రతిపారంబు స్వదేశమాతృగుణసంపత్ప్రోతమై యామె సం
గతిగాఁ జెప్ప యుతఃపరం బిడనిలక్ష్యం బీవలెంగాని యే
కతలో కూటికి గుడ్డ కందనివి యుద్ఘాటింప లాభంబు లే
దతులానందము దేశభక్తికిఁ ద దేవా! వేంకటేశప్రభూ!

ఉ. భారతమాతృభక్తి పసిబాలునికిం దగ నుగ్గుఁబాలతోఁ
జేరిచి యూపలేన్ వయసు చేరినచో నదె మేదుతిండిగా
నారయు చుంటయో శుభ మహర్నిశ మీమతిలేనివాని క
వ్వారిగఁ గాచికొన్న వనివారిత నారకలోకదుర్వ్యథల్.

శా. పారిశ్రామికశిక్షచే సలనపన్ వ్యక్తిస్వతంత్రత్వ మా
గారంబైటను నింబవృత్తములచాయం బాఠముల్ సెప్పఁచో
నారోగ్యప్రద—మం చెఱుంగుచు నుపాధ్యాయుల్ గళాభిజ్ఞు లీ
దారుల్ గొన్నిఁటి సంస్కరించిన మనోదారిద్ర్య మూటాడదే?

శా. దీనిం జెప్పితి నింతసేపు విసుగెత్తెన్ నీకుఁ గాఁబోలిఁకన్
నానిర్భాగ్యచరిత్రసూత్రములవంకం జూడు మాభంగి వి
ద్యానైపుణ్యము సంగ్రహించుకుతిచేతన్—బోయె దుస్స్నేహముల్
నానాఁటం గవితావిలాసరచనాజ్ఞానంబులుం బాటిలెన్.

గీ. పారశీలానుభవము పై పాటుచేత, హైందవవ్యక్తిధర్మంబు బొంద వెట్టి,
యాదరించితి సస్యదేశానుభూత, నాగరకతావిశేషసాంగత్యబుద్ధి.

శా. నా దేశంబున నేరుపాతుకొనె సంఘప్రస్ఫుటాచారర
తాదీక్షాపరతంత్రబుద్ధిలత పాశ్చాత్యస్వరూపానుకా

రాదల్ దానిని దుంపనాశనము చేయంబూని నాబోటిదు
ర్మేదస్సారుల లేకిసాయముల కల్మిన్ నిర్విశంకంబుగన్.

గీ. శిష్టపరిపాలితాచార సీమకొకటఁ, బాదు దప్పించి వెనుకకుఁ బట్టిత్రోవ,
ముందుగాఁ బెట్టి కొంటెని ముందుజుట్టు, గోష్పదీకృత కైశికకుట్టనమున.

గీ. పదులఁ జలినీటి తేటస్నానం బొనర్ప, శౌచ మాకృతిఁ గొను నగ్రజాతికెపుడో
పెట్టియుండిరి నియమంబుఁ బిలకజుట్టు, దాని రూపార్చి కొంటెఁ దొల్తన తలంచి.

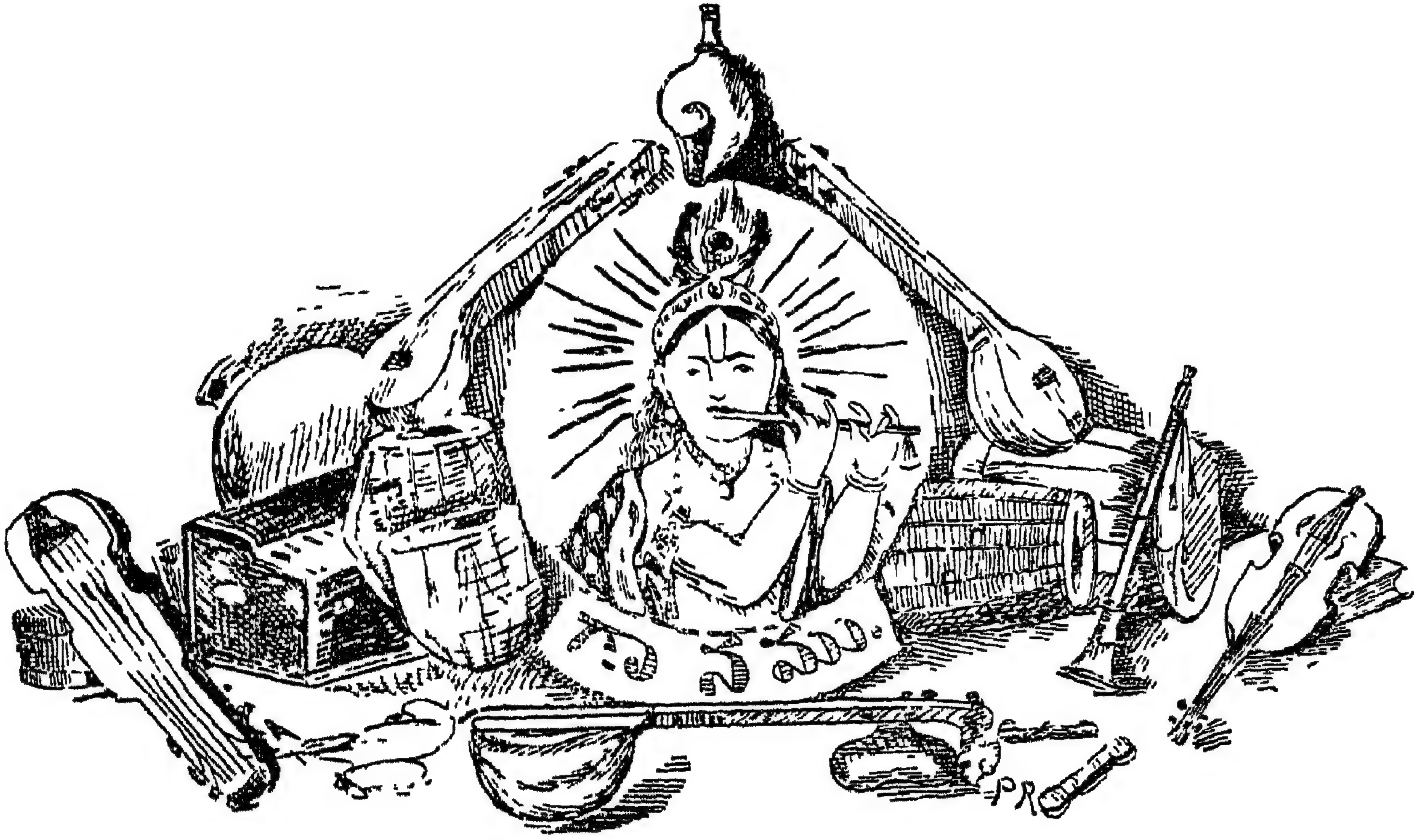
గీ. సాత్త్వికాశ్రయమైన యుషస్సునందు, నీట మునుఁగుట లేక పెన్నిదుర మునిఁగి
ఆవల లేచుచు ముందు సోయగపుఁజుట్టు, పాపటను దిద్దియుంటి సంపంగినూనె.

ఉ. భూసురజాతి యందు స్మృతిశాసనబద్ధము ప్రత్యహంబు సం
ధ్యాసమయక్రియాపరిచయంబులు లేమియెకాక కర్మస
న్న్యాసులుగాని పెద్దల ననాహృతధర్మపరైకబుద్ధులన్
దోసమటం చెఱింగియును నోటికి వచ్చినరీతి నాడిరిన్.

ఉ. పాపటఁ దీర్చి దిద్ది ముఖపట్టమునం గయిసేసి వాసనల్
జేపెడిచిత్రకంబుఁ బరసీమలఁ గొన్న జలుఁగు వల్వలన్
వాపిరి దీఱఁగాఁ దొడిగి వచ్చుచుఁ బోవు మిటారికత్తెలన్
బాపపుఁ గంటఁజూచి పలుపాట్లకు లోనయితిం గ్రమంబునన్.

మ. చదువున్ నేరుచుచుంట చాలదొకొ? పాశ్చాత్యస్వరూపంబుకై
మొదలంటన్ భరతావనీశ్వరి ప్రజల్ పూజించునాచారముల్,
చెదరంగొట్టుట యీడు గాదనుచు యోచింపంగఁబో రెంతపై
న్యదశాఘోరపిశాచబాధలకు లోనై నార లీహైందవుల్.

కాశీనాథుని భైరవమూర్తి గారు

శ్లో॥ వీణాగానవినోదినీం విజయినీం వేతండకుంభస్తనీం
విద్వద్వందిత పాదపద్మయుగళాం విద్యాప్రదాం శాంకరీమ్;
విద్వేషిణ్యరిభంజనీం స్తుతిభవాం వేదాంతవేద్యాం శివాం
ధ్యాయే చేతసి కాళహస్తినిలయాం జ్ఞానప్రసూనాంబికామ్.

ఇంతవరకును గానవిషయమై ప్రచురితములగు వ్యాసములు సారాంశము ఇందుదాహరింపబడినది. ప్రథమమున సృష్టికి బూర్వము పరాకాశమున నాద ముద్భవిల్లెననియు దానివలన పరమస్వరాట్టును, శక్తి సమాగమమువలన త్రిమూర్తులును, ఆకాశాది పంచభూతములును గల్గినవనియు నిరూపింపబడినవి. ఈ నాదము వర్ణాత్మకమనియు, ధ్వన్యాత్మకమనియు రెండువిధములు. వర్ణాత్మకము అనగ అచ్చులు హల్లులు మొదలగునవి సర్వ మాత్రాధారములగుచున్నవి. రెండవది ధ్వన్యాత్మకము. దీని, నాహతము, అనాహతము అని మరిరెండు భేదములు. అనాహతము-అనగ మన చెవుల కగోచరమగునది. యోగాభ్యాసమువలన చిత్తమును నిర్వికల్పకసమాధియందునిచి పరబ్రహ్మైక్యానుసంధి నొనరించి ప్రణవనాదశ్రవణమున యానందింపగల్గుట మహాయోగీశ్వరులకు మాత్రము వేద్యము. రెండవది ఆహతము-అనగ మనము వినగల్గిననాదము. ఇందు వీనుల కింపు జనింపజేయునది గానము. దీనిని మరల గాత్రజము, యంత్రజము అని విభాగింపవచ్చును. యంత్రగానము ఛాయాచిత్రము వంటి దనదగును. జీవస్వరూపమును జ్ఞాపకము చేయును. ఒకప్పుడు చిత్రకారుడు తెలివిగలవాడైనచో చిత్రమును అసలువానికంటె ఎక్కువ చక్కగ లిఖింపగల్గునట్లే గాత్రముకంటెగూడ యంత్రమున మిగుల సున్నితముగగాని మిగుల విజృంభింప (Develope) చేయుటయు గాని గల్గింపనగును. ఈగానము

ధి ర్మార్థకామమోక్షముల మనియు, నీని రసాను భవము లేనివాని పుచ్ఛవిషాణహీనులగు పశుతుల్యులనియు పెద్దలు నుడివియున్నటులు వ్రాయబడినది. యీగానమునందలి స్వరముల కు రూపములు, వర్ణములు, వాసస్థలంబులు మొదలగునవియును, గానివలన వస్తు, శారీరక, ఆధ్యాత్మిక (Material, Physical and Spiritual) లాభములు గలవనుటకు ననేక పూర్వోదాహరణములు నిరూపింపబడినవి. 'వైదిక వ్యాఖ్యా లౌకిక గానప్రభేదము'లు చర్చింపబడినవి. రెండవ సంచికయందు గాన ము: గల్గు స్వరములు, స్వరములం గలుగు శ్రుతులు వాటినిగురించి వ్రాయబడినది. శ్రుతులు ఇరువదిరెండని కొందఱు, ఇరువదినాల్గని మఱి కొందఱు; దీనివిషయమై తీవ్రమగుచర్చ వేంక టేశ్వరదీక్షితులను వేంకటమఖి యనువారి నూతనపద్ధతి అనగ 12 స్వరముల మధ్య 22 శ్రుతుల నిముడ్చుట ప్రాచీనపద్ధతికి విరో ధముగ నుండుట, దీనికి చక్రనిరూపణము, ఈ శ్రుతులకు ఇటలీ, ఫ్రెంచి, జర్మను, ఇంగ్లీషు, హైందవ, యీజిప్టు మొదలగుదేశ ములందు వీటికి పర్యాయనామములు, అందరి కిని యీశ్రుతు లిరువదిరెండేయగుట, వీటిలో (Relative vibration, Ratio), నాదతరంగ పరస్పర సంబంధాదికములు లిఖింపబడినవి. పిమ్మటమూడవదానియందునొక్కొకస్వరము నకు నాదతరంగబలము, పరస్పరసంబంధ పరి మాణము కనుగొనుటకు సాధనములు,మాను ష్యశారీరమున నెన్ని స్వరస్థాయులు పల్కు నదియు, నిత్యాదికములు చర్చితములు; అనగ ఎద్దులంకె, ఉరుము, మొదలగు వాటికి గూడ స్వరనిరూపణము. వీనికి నాదతరంగబల నిరూపణము లుదాహృతములు.పిమ్మట పంచ మసంచికను, స్వరములలో వాది, సంవాది, అనువాది, వివాది భేదములు, ఎయ్యవి వీనుల కింపగును, ఎయ్యవి కటువుగ నుండును అను విషయమును విపులముగ వ్రాయబడినది. పా శ్చాత్యగానమునకు మనగానమునకు గల సంబంధములు భేదములుగూడ వ్రాయబడినవి. అనంతరము నారవదానియందు గానము భక్తిరహిత మగుటవలన ప్రయోజనము లేదనియు, గానము భక్తిరసయుక్త మగు నప్పుడే దానికి "మణినా వలయం వలయేన మణిః" అనునట్లు సార్థక్యమనియు నిరూపింప బడినది. దీనికి వాగ్గేయకారకు లగు వారి స్వానుభవ పూరితములగు కీర్తనము లనే కము లుదాహరింపబడినవి. తరువాత నేనిమి దవసంచికయందు అట్టి భక్తియుతగానము ధాతలిఖితమగుచో మాత్రము అరుదుగ నరు నకు లభించుననినిరూపింపబడినది.శృంగారరస యుతగానము, దానిముఖ్యోద్దేశము, తద్వ్యతి రేకపరిణామము వేదాంతమువలెనే అసి ధారావ్రతముబోలినదనియు,గనుక దీనినవలం బించుట కంటె భక్తిరసయుతగాన మోక్షమే సులభైక సాధనమనియు బెక్కు లుదాహరణ ములతో నిరూపింపబడినది. తరువాత దశమ మున గ్రామములవిషయమై విపులముగవ్రాయ బడినది. షడ్జమధ్యమగ్రామములు మాత్రమే అవలంబితములగుటకు కారణములు, గాంధార గ్రామము స్వర్గమునమాత్రము అవలంబితమను

టకు గారణములు, వీటికి నేక్త్వేలుచక్రములు, వ్రాయబడినవి. వీటిలో పూర్వశాస్త్రవిరోధములు, ఆధునిక నిరూపితములు, పాశ్చాత్యగానమునగానసగు (Major, Semi, Minor-tones) అనగ పెద్దస్వరము, అరస్వరము, చిన్నస్వరములకు సమన్వయము, వ్రాయబడినది. షడ్జమధ్యమగ్రామములుదక్క శేషించిన ఋషభ, గాంధార, పంచమ, ధైవత, నిషాద గ్రామముల స్వీకరింపకుండుటకు కారణములుదాహరింపబడినవి.

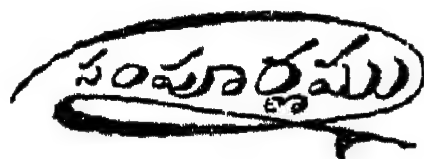
పిమ్మట పదునొకండవసంచికయందు పై గ్రామములందు నేర్పడు మూర్ఛనలు, వాటి నామములు, వాటి కధిదేవతలు, సంగీతరత్నాకరమున నిరూపింపబడినవి, క్లిష్టముగ వ్రాయబడినవి. ఇయ్యవి మొదటిసంపుటములోని వ్యాసములు. ఇక రెండవసంపుటమందు ప్రథమసంచికలో నిదివర కుదాహరింపబడిన మూర్ఛనలందున గల్గు తానభేదములు వివరింపబడినవి. "తస్యతే విస్తార్యతే (విస్తారముగ చేయబడినదాటచే) తానమనియు, శుద్ధతానము, కూటతానమనియు, భేదములు, తానము, తన్నాకరము, వీటిసంఖ్యాదికములందు భరతాదులభేదాభిప్రాయములు; ఇందు నెయ్యవి వర్జ్యములు, ఎయ్యవి గ్రాహ్యములు, పునరుక్తములు, వీటి సంఖ్యాదివివరములు; ఏకాది సప్తస్వరతానములు, వీటినామములు, ఉపయోగములు, ప్రస్తారాదిక్రమము, పౌనరుక్తకూటతానసంఖ్యానిరూపకచక్రము నిందు వ్రాయబడినవి.

పిమ్మట మూడవసంచికయందు ప్రస్తారము చేయుక్రమము దీనియందు పాఠాంతరములు, ఖండమేరుప్రస్తారక్రమము, చక్రము, నష్టోద్దిష్టతానచక్రము, దానివివరము, అనగ, సంఖ్యదొరికినదానిప్రస్తారముకనుగొనుటయు, ప్రస్తారముదొరికినదానిసంఖ్యకనుగొనుటయు, వీటికిచక్రములు మార్గములు వ్రాయబడినవి. షడ్జాదిసప్తస్వరహీనతానములు వాటినామములు, అధిదేవతలు ఉపయోగములు, ఏయవి గానముచేసిన నైహికాముష్మికాదిసుఖములందగునని గలదో వాటివివరములు లిఖింపబడినవి.

తరువాత నాలవసంచికయందు, గానక్రియాప్రభేదములగు వర్ణము, అలంకారము, చౌకవర్ణము, తానవర్ణము, స్వరజతి, జతిస్వరము, కానళి, తిల్లాన, శబ్దము స్వరజతి వీటి ముఖ్యోద్దేశములు, వీని పూర్వలక్షణమునకును ప్రస్తుతమున వాడుకలోనుండువానికినిగల ప్రభేదములు, విపులముగ వ్రాయబడినవి. ఇక పదియ వదానియందు గమకప్రభేదములగూర్చి వ్రాయబడినది. ప్రస్తుతమున వాడుకలోనుండు దశవిధ గమకములకై యుదాహరింపబడిన "స్ఫురిత" ఇత్యాదిశ్లోకమున గమకనామము లెనిమిదే కానవచ్చుచున్నవి. మఱియొక శ్లోకమున "ఆరోహ మవరోహంచ" యని యారంభించి ఆరోహణావరోహణములను గూడ గమకప్రభేదముక్రింద బ్రస్తుతము వాడుచున్నారు. దీనికర్థము నంతగ గానము. ఆరోహణము అవరోహణముగూడ గమకములే యనుట బొత్తుగ హాస్యముగ నున్నది. రత్నాకరాది

పూర్వగ్రంథములందునను ఇటీవలి గ్రంథమగు చతుర్దండిప్రకాశికయందును గమకలక్షణమున శ్రోతృచిత్త సుఖావహముగ నుండునట్లు లోక శ్రుతినాదఛాయను మఱియొక శ్రుతినాద ఛాయను బొందునట్లు చేయుటయని తేలు చున్నది. అట్టి గమకప్రభేదములు తిరుపము మొదలగునవి పదునైదు పేర్కొనబడినవి. వీటికి ప్రత్యేకముగ లక్షణములు, వీణయందు నను గాత్రముననను ఎట్లు పల్కింపవలసిన దియు సప్రమాణముగ ప్రత్యేకముగ స్పష్ట ముగ నిరూపింపబడినవి. యీ పదునైదింటిలో ఆరోహణము, అవరోహణము చేర్చబడి యుండలేదు.

ఇదిగాక యొక్కొక్క దానియందునను పూర్వికులచే పూర్వశాస్త్రానుగుణముగ లక్షణ యుక్తముగ నేర్పరుపబడిన రాగములకు లక్షణా దికములు, వాటివాటి ధ్యానాదిశ్లోకములు, అనంతరము ధీమంతులగువారిచే లిఖింపబడిన వాటిచిత్రలేఖనములు ముద్రితములైనవి. అందు ఆరుపురుషరాగములు, ఒక్కొక్క పురు షరాగమునకు నైదుభార్యలగు రాగిణులు వీని యొక్క విగ్రహములు, వానిక్రింద ధ్యానశ్లో కాదికములు, తద్ధ్యానములు, లక్షణములు గేయకాలాదినిర్ణయము,నామపారాంతరములు పూర్వమేర్పరుపబడిన స్వరములు, గ్రహ అం శములు ఏమూర్ఛనకు జెందినదియు మొద లగునంశములు విరళముగ వ్రాయబడినవి. వీటిని వివరముగ దెలియవలెననినవారాయాసంచి కలందున జూచుకొనవచ్చును.

మనవియోగంబు కాదు

అధికార్ల సూర్యనారాయణరావు గారు, బి. ఏ., బి. యల్.,

ఆర్యముని కాంతులే కిరీటాలు కాగ
పొదుపువెదచల్లు జానకీ! పూవులిచట
అర్యమునికాంతులను కిరీటాలుకల్గు
పూలతావులు నీప్రేమ బోలలేవు.

ఆకు లనిలమ్ము చే నాడ నాడుచుండు
నీడలనుబోసె జానకీ నిమ్మ లిచట!
ఆకు లనిలమ్ము చేనాడనాడుచుండు
నీడ లతివ! నీబాహుల కీడురావు.

విసువు గనకుండ జానకీ! యిసుకలోన
నాడుచున్నారు పసివారు హాయిగాను;
యిసుకలందున పసివారి విసుగు లేని
యాటపాటలు నీనవ్వు సాటిరావు.

ప్రణయరాగము పురికొల్పబతులతోడ
పలుకుచున్నారు జానకీ! వనిత లిచట;
పతులతోడుత హాయిగా పలుకుచున్న
వనితలెవ్వరు నీసాటివారు కారు!

కనుల దుఃఖాశ్రువులు రాల మనుజుడొక్క
డేకతమ జానకీ! విచారించు నిచట!
కనుల దుఃఖాశ్రువులు రాల్చు మనుజు నాత్మ
గాల్చు వేదన మనవియోగంబు కాదు!

శ్రీ గోటేటి జోగిరాజు గారు

వెనుకటి వ్యాసమున నేలగుల్లబారుటయన నేమియో అనియు, నెట్లు గుల్లబారుననో, గుల్లబారుటవలన చెరుకుతోటకెట్టి సహాయము గలుగునో తెలుపబడెను. ఇందు నేలగుల్లబారుటవలన వరి మొదలగు నితరసస్యములకు గలుగు మేలుకీడులను గూర్చియు, నేల గుల్లబారకుండ కాపాడుటకును, గుల్లబారిన నేలను బాగుపరచుటకును సాధనములను గూర్చియు చర్చింపబడును.

వరికిగూడ నేలయొక్క గుల్లదనము కొంత మేలు చేయుననియే చెప్పవచ్చును. మెట్టదుక్కి దున్నిన నేలలలో(ముఖ్యముగ గుల్ల నేలలలో) వరిపంట అనుకూలముగ నుండునని రైతుల అనుభవము.

సామర్లకోట వ్యవసాయక్షేత్రమున జరిగిన కొన్ని ప్రయోగముల వలన నీవిషయము ఋజువపడెను. ఒక ప్రయోగమున నొక మడిలో నేలను దమ్ముచేసి వరి నాటబడెను. రెండవదానిలో ముందు మెట్టదుక్కిదున్ని నీరుపెట్టి వరి నాటబడెను. నాల్గు సంవత్సరముల సగటు పైదమ్ముచేసినదానికన్న ఎకరమునకు 355 పౌనుల ధాన్యమును, 543 పౌనుల గడ్డిని హెచ్చుగ నిచ్చెను. మరియొక ప్రయోగమున నొక మడి కేవలము మెట్టదుక్కిదున్నబడి నాటుటకు ముందు దమ్ము చేయబడెను. రెండవదాని నిట్లు దున్నక కొన్నిరోజు లుంచబడి నాటుటకు ముందు దమ్ముచేయబడెను. ఇందును దమ్ముచేసినమడి నాల్గుసంవత్సరముల పైనను సగటున ఎకరమున 689 పౌనులధాన్యము నెక్కువ యిచ్చెను.

మెట్టదుక్కి దున్నుటవలన నేల వెనుకటివ్యాసమున వ్రాసినట్లు గుల్లబారుటయే యిందుకు గారణమని చెప్పవచ్చును. కాని మెట్టదుక్కి దున్నుటవలన నేల బెల్లు విరచినంతలోతుగగాని అంత మిక్కిలిగగాని గుల్లబారదు. దున్నినపుడు మన్ను మృదువుగనయి, తడిసినపుడు పరల రేణువులు దగ్గరగ జేరుటచే బెల్లువిరచిన నేలయంటె గుల్లబారదు. నేలను దమ్ముచేసినపుడు మంటిరేణువులు మరింతదగ్గరగ జేరి నేల యారినపుడు గట్టి పడిపోవును.

చెరుకువంటి తోట సస్యమునకు గుల్ల నేలలో తేమ హెచ్చయి చెడుననుటకు వీలున్నను, ఎల్లపుడు నీటితో నుండు వరిమళ్లలో గట్టినేలకును గుల్ల నేలకు ఏలవ్యత్యాసముండవలెనని ప్రశ్న బయలుదేరును. వరిమళ్లలో నెపుడును నీరున్నను ఆనీరు మురుగుట చేనికి మంచిది కాదు. కొంతవరకు నీరు క్రిందికిని ప్రక్కలకును జరుగుచుండుట చేనికి మంచిది. గుల్ల నేలకు నీటిని పట్టియుంచు శక్తి హెచ్చుగ నుండుటచేనందు నీరు పెట్టినపుడును తీసివేసినపుడునే లప్ప నిలవగట్టినపుడు క్రిందికిగాని ప్రక్కలకుగాని చలన మంలిగా నుండునని తోచును. ఈయూహను ఈక్రిందయాచారము ఋజువపరచుచున్నది. ఏలేటి పారుదలక్రింద కొన్ని వరి నేలలను మెట్టదుక్కి దున్ను ఆచారము గలదు. సామాన్యముగ మెట్టదుక్కి దున్నిన నేలలను నీరు తెరువు కట్టి తీసివేసి నేలను మధ్యమధ్య ఆరనిచ్చుచుందురు. దమ్ముచేసిన నేలలో నిట్లుకాక నీరు నిలువగా నుండనిత్తురు. మరియు చాలచోట్ల మెట్టదుక్కి దున్ని వరిపైరు పెట్టిన మళ్లలో తరువాత తొణుకు (మాగు) చల్లిన పయరచేలు బాగుగ పెరుగునని రైతుల యనుభవము. మెట్టదుక్కి దున్ని నాటిన నేలను శీతకాలమున నెక్కువ తేమను కట్టియుంచుటయే యిందుకు గారణము. కొన్నిచోట్ల నట్లు మెట్టదుక్కి దున్నగా దున్నగా నేల 'ఉబ్బ' చేసి ఆరక, పయరచేలు పెల్లుటకైనను వీలుగాని స్థితిలోనికి వచ్చుచుండుట గలదు. ఈయుదాహరణలు మెట్టదుక్కి నేలయందు నీటియొక్క సంచలనము

నరికట్టుటను సూచనను బలపరచుచున్నవి. కాని యీవిషయమయి తగినపరిశోధనలు జరుగవలసి యున్నది.

గుల్లనేలలలో సామాన్యముగ చేనిపెరుగుటకు దగినంత గాలి యుండవలెనని చాలమంది యభిప్రాయము. చామర్లకోట వ్యవసాయస్థానమునందలి యొక ప్రయోగమున నాల్గుసంవత్సరములపై సగటున మెట్టదుక్కి దున్నిన నేలలో ధాన్యమునకును గడ్డికిని ప్రమాణము (ratio) 636–1000 ను, దమ్ముచేసిన నేలలో 813–1000 ను ఉండెను. మరియు, గుల్లనేలలోని ధాన్యము గట్టినేలలోని ధాన్యముకంటె తేలికగా నుండునని కొందరందురు. కాని యీ విషయమును సక్రమముగ నిర్ధారణ చేయవలసి యున్నది.

మెట్టదుక్కి దున్నిన నేలలలో, దమ్ముచేసిన వానిలో కంటె ఎఱ్ఱతెగులు హెచ్చుగా పట్టును. *

మెట్టసస్యము లన్నిటికిని సామాన్యముగ గుల్లదనము మంచిది. ఇవి వర్షాధారమున పెరుగుటచే నేల తేమను పట్టియుంచుట యవసరమే. ముఖ్యముగ వర్షకాలమునకు పిమ్మట పెరుగు పెసర, మినుము, పయర, నూవు మొదలగుసస్యములకు గుల్లదనము కొంతే ఆవశ్యకము. దుంపపంటలకును నేల గుల్లగనుండుట ఆవశ్యకము. వర్షకాలమున పైరుచేయబడు సస్యములకుమాత్రము అతివర్షముగురిసినపుడు ఒక్కొకప్పుడు గుల్లదనమువలన చెఱుపు గలుగవచ్చును. క్రొత్తగా నాటు ఫలవృక్షములు మొదలవానికిని గుల్లదనము హెచ్చుగ నుండుట మంచిది కాదు.

సామాన్యముగ నిసుకకొండినేలలకంటె బంకనేలలు త్వరలో గుల్లబారును. బంకనేలలు తడిసియారగనే గడ్డకట్టుటయు యెండినపుడు పగులుటయు నిందులకు కారణములు. ఇసుకకొండినేలలు పగులకపోవుటచే బెల్లు విరచుటకు వీలుపడదు. దున్నినపుడు గడ్డలుగ రాక మన్ను విడిపోవును. మరల వర్షము గురిసినపుడుగాని నీరు పెట్టినపుడుగాని మరల దగ్గరగ సర్దుకొనును.

చెఱకుతోట వేయునేలను గుల్లవిరుగగొట్టు జేయుటకు ఒకసారివేసిన నేలలో చాలసంవత్సరములవరకు చెఱకుతోట మరలవేయుటగాని, మెట్టదుక్కి దున్నవలసిన పయర, నూవు మొదలగు సస్యములు గాని పెట్టక యేటేట నేలను దమ్ముచేసి వరిపైరును నాటుదురు, నీ పైరును కోసికొనుటకు ముందు పెసర, మినుము, జనుము మొదలగు పయిరసస్యములను తొలకరి (పాకు) చల్లుచుండవలెను. మెట్టసస్యములతోగాని, తోటసస్యములతోగాని పరివర్తనము పనికిరాదు. ఒకసారి చెఱకువేయు నిమిత్తము బెల్లువిరగగొట్టబడిన గుల్లబడినభూమి త్రిగిపోవుటకు నేలనేటేట దమ్ముచేసి వరి నాటుచు వచ్చిన యెడల సుమారు 10 సంవత్సరములు పట్టునని చెప్పవచ్చును. కావున చెఱకుతోటను వరినేలలలో 10 సంవత్సరములకొకసారికంటె యెక్కువగ నొకేతోటవేయుట మంచిదికాదు. అయినను 5, 6 సంవత్సరము లయినను వ్యవధి యుండవలెను

చెఱకుతోట వేయునేలను సామాన్యముగ బెల్లు విరువరాదు. ఇందుకు బదులు లోతుగదున్ని మెత్తనమట్టిని సరియైనపదును కనిపెట్టి దున్నవలెను. మన్ను మెత్తనిమృదువుగ నుండునట్లు దున్నిన నది మంచిది. బాగుగ దున్నిన పనుపు పశువులనుగాని గొఱ్ఱెలను గాని మందగట్టుట మరింత మంచిది. ఇట్లు చేయుటచే మొదట బాగుగ దున్నుటవలన నేల గుల్లబారినను మరల మన్ను అణగిపోయి గుల్లదనము తగ్గును. నేల సత్తువయు నగును. క్రొత్తగా తోటలు వేయునేలలలో దుక్కికంటె బెల్లువిరుగుటయే మొదట శ్రేష్ఠముగ గనుపడినను ఒకటిరెండుసార్లు ఇట్లు బెల్లువిరచి తోట వేయునప్పటికి నేల గుల్లబారి, బెల్లువిరచిన నష్టము కనబడును. దున్ని మందగట్టు నాచారము గల గోదావరికి ఆనకట్ట కట్టినప్పటినుండియు తోటలు వేయుచుండిన ప్రదేశములందువుడుచూడ తోటబాగుగ నెదుగుచుండ నిటీవలనే తోటలు బెల్లువిరచివేయ నారంభించిన ప్రదేశములందలి తోటలు క్షీణదశలో నున్నవి.

* ఎఱ్ఱతెగులనగా నేమియో యింకను నిర్ధారణ గావింపబడలేదు. నేలయొక్కయు, శీతోష్ణాదిస్థితిగతుల యొక్కయు ప్రతికూలతచే వరివేళ్లు తమ పనిని తాముసరిగా నిర్వహింపజాలకపోవుటచే నాకులచివర లెఱ్ఱబారునని యొకరియభిప్రాయము.

చెరకుతోటలు వేసినచేనిన [illegible] నదిచేనికి పోతున వస్తు తోటల నేల గట్టిపడునని అనుభవజ్ఞుల యభిప్రాయము. తోట తీసినచేను [illegible] కాగాని తీగ పెసర గాని పచ్చిరొట్టల పెరిగిన పిదప మెరుగుగా దున్ని పరువు [illegible]. కాని కొందరు విస్తారము పల్లపుతోటలు చేసినందున గుల్లబారుచున్న వందురు. ఈవిషయము పరీక్షింపబడుచున్నది.

ఎర్రజొన్న (J 247) తెల్లజొన్న (J 33 A) మొదలగు కొన్నిరకములు చెరకులు గుల్లనేలలో పైరగు [illegible] (బంగాళాదుంపలు, గుల్లమొక్కలు [illegible]) [illegible]. ఎర్రజొన్న మొదలగువానికన్నా బంగాళాదుంపలు [illegible] ఎక్కువ [illegible] యింకను [illegible] కావున గుల్లనేలలో [illegible] పైరుచేయ వలెను.

గుల్లనేలలోని చెరకునీళ్లు [illegible] మొదటి నుండియు [illegible] గాయుండి, [illegible] పెంపయి, ఉష్ణము [illegible] నాశనమగును. క్రిందనుండి వచ్చిన కాలువల నేల పైభాగముకు క్రొత్తనీళ్లను పెట్టుటచే దుబ్బు బాగుపడును. ఎక్కువగ కాలువలు తీసిన తోటలలో క్రిందనున్న [illegible] నీళ్లు బాగుపడుటకు [illegible] కాలువలలో [illegible] చుండును. ఇట్టిచో నీళ్లు నిస్సారముగ నుండుటచే నీ తోటలలో [illegible] పైనీళ్లకు [illegible] క్రిందనీళ్లు [illegible] యిచటకే వచ్చి యుండుటచే నీపైనీళ్లు [illegible] కాదు. కావున తోటలకు [illegible] తోను [illegible] యందైనను తోటలకు నీరు పెట్టుచుండు [illegible] మగును.

19వ శతాబ్దాంతమున గోదావరిజిల్లాలోని చెరకు తోటలు 'Colletotricum falcatum' అను నొక శిలీంధ్రమువలని తెగులు(ఎఱ్ఱతెగులు)చే నాశనమగుచుండెను. అప్పటినుండియు చెరకుతోటలకావు తెగులు సోకిన ముచ్చెలను నాటుటవలన గలుగుచున్నదనియు ముచ్చెల నేరుటయందు శ్రద్ధవహింపవలె ననియు హెచ్చరింప బడుచుండెను. తెగులున్న ముచ్చెలను నాటుట మంచిది కాదనువిషయము నిశ్చయమే కాని యీచేనల వచ్చిన దుబ్బులన్నిటిలో తెగులుచిహ్నములు కానరాక పోవుట చేతను, శ్రద్ధగా నేరిన ముచ్చెలను నాటినతోటలలో గూడ నేల గుల్లగానుండు తోట తోట నష్టపడుచుండెను, కొన్ని తోటల్లో తెగులున్న గుబ్బలుకూడ చావకుండుట చేతను, యీతెగులునకు నేల గుల్లబారుటయే ప్రధానకారణమని యొకరి యభిప్రాయము. జావాద్వీపమున గూడ నిట్టి యభిప్రాయమే ప్రబలుచున్నది.

వరినేలలు మెట్టదుక్కి దున్నుటచే గుల్లబారినపుడు కొన్ని సంవత్సరములవరకు మెట్టదుక్కిగాని దమ్ముచేయుట గాని మానవలెను. మెట్టదుక్కి దున్నవలసివచ్చినపుడైనను నాటుటకు ముందొకసారియైనను దమ్ముచేయుట మంచిది.

నాటివంటివి తోటలు గుల్లదనమును తగ్గించుటకు పనికిరావు. కొందరు గుల్లబారిన మళ్లలో జనుమువేసి పశువులను మేపుదురు. జనప ఆకు కొంత రాలి నేలకు సత్తువచేయుటయే కాక పశువుల త్రొక్కుడువలన గుల్లదనము తగ్గునందురు.

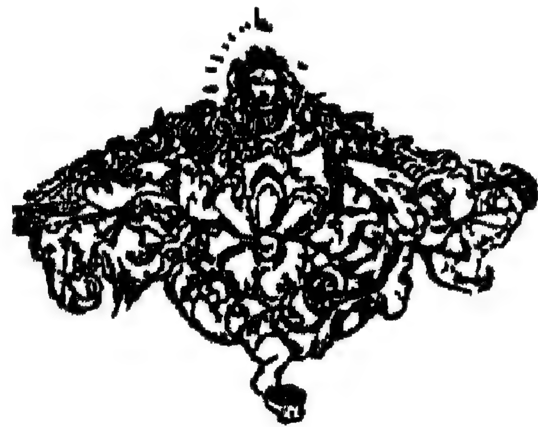
మెట్టదుక్కి దున్నుటకు తప్పనియెడల నీరుపెట్టుటకు కొంచెముముందుగా దున్నుట మంచిదా? లేక, నీరు పెట్టినగాని పిమ్మట నెప్పుడైన వర్షముగురిసినపుడుగాని దున్నుట మంచిదా? యనుప్రశ్న బయలుదేరును. ఈవిషయమాయి భేదాభిప్రాయములు గలవు. రామచంద్రపురం తాలూకా రైతులు కొందరు నీరుపెట్టుటకుముందే దున్నుటయే మంచిదందురు. పెద్దాపురంతాలూకారైతులు నీరుకట్టనుండియు దున్నుట మంచిదందురు. పెద్దాపురంతాలూకాలోని నేలలు రామచంద్రపురంతాలూకాలోని నేలలకంటె తేలికనేలలగుటచే నచట ముందుగ దున్నినదుక్కి బాగుగనారి తొలకరినాటికి గడ్డలులేక మన్ను మృదువుగనగుటచే గుల్లతన మంతగా కనుపించదని అచటిరైతుల సమాధానము. రామచంద్రపురము తాలూకాలోని నేల లిట్లు ముందుగ దున్నినయెడల నేల గడ్డలు గడ్డలుగలేచి యవి ఆరి బీటలుదీయుటచే నేలగుల్ల బారును. గుల్లబారినవరిమళ్లలో నిదివరలో సూచింపబడినట్లు అప్పుడప్పుడు నీరు తీసివేసి ఆగనిచ్చుట మంచిది.

వరులలోఁగూడ కొన్ని గల్లనేలలో మెరుగు బాగుగ పెరుగునని యుండవచ్చును. కాని యీవిషయమై పరిశోధనలు జరుగవలసియున్నవి. లేకరి యనుభవమును బట్టి పునాస, అన్కల్లు కొంతవరకు గల్లను సహించునని తోఁచును.

మెట్టసస్యములకు కొంతవరకు గల్లదనము మంచి జేయనని యిదివరలోఁ వ్రాయబడెను. గడ్డలుగడ్డలుగ నున్న నేల, మెత్తగ నున్ననేలకంటె నెక్కువ గల్లగా నుండును. కావున మెట్టసస్యములకు నేలను మృదువుగ నుండునట్లు చున్నయెడల నేలయందు సిద్ధాహారము వృద్ధినొందుటయేకాక, అనుకూలమైనంత గుల్లదనముగూడ క్రమేణ కలుగును. పశువులనుగాని, గొఱ్ఱెలను, మేకలనుగాని మందగట్టుట గల్లదనమును తగ్గించుటకు మిక్కిలి యనుకూలమయిన పద్ధతి. ఇందువలన నేలకు సత్తువచేరుటయు గల్లదనము కొంతవరకు తగ్గుటయు రెండుమేళ్లను చేకూరును. మిరపమొదలగు సస్యములకు లోతుదుక్కి ప్రశస్తము. కాని ఒక్కొకప్పుడీలోతుదుక్కి దున్నిన నేలలందు అధికవర్షము గురియుటచే మొక్కలు చెడును. ఇట్లు చెడకుండుటకుగాను కొందరు తెలివిగల రైతులు మొదట లోతుగదున్ని మొక్కలను నాటుటకుముందు నేలకు మందగట్టి అటుపిమ్మట నాగటిని తేల్చి పైపైని దున్నుదురు. ఇందువలన మందగట్టుటచే కొంతవరకు గట్టిపడిన యడుగునేల మరల గల్లబారక, వర్షము వలని నష్టము తగ్గును. ఈపనినే అమెరికాలోను యితర నాగరిక దేశములలోను 'Subsoil Packing' అందురు. ఆ దేశములలో ఇందుకు తగినసాధనములు గూడ నిర్మింపబడియున్నవి. కాని మనదేశమున నీపని అట్టి పనిముట్లు లేకయే మందగట్టుట వలననే నెరవేర గలదు. విశాఖపట్టణపు జిల్లాలో మెట్టనేలలో మిరపనారు, పొగనారు మొదలగునవి నాటుటకుముందు నేలపై పట్టెలు ఆచారము గలదు. ఇందువలన నేల వదునగుట యేకాక మందగట్టినప్పటివలెనే కొంతవరకు కుదుపబడును.

మామిడిమొదలగు ఫలవృక్షములను నాటుటకు, సామాన్యముగ పెద్దపెద్దగోతులుతీసి యందు సంతరించిన పోయుదురు. బత్తాయి నారింజ నిమ్మతోటలను వేయుట కొక్కొకప్పుడు ఎత్తయినపంటమంటిదిమ్మలను పోయుదురు. గోతులలో మంటిని పోసిన వెంటనే కాని, దిమ్మలను వేసినవెంటనేకాని మొక్కలను నాటుట మంచిది కాదు. ఒకవర్షకాలమయినను గడచి గల్లదనము కొంత తగ్గినపిమ్మటనే వీనిని నాటవలెను. తొలకరిలో దిమ్మలనువేసిన వర్షకాలాంతమున నాటవచ్చును. మరియొకవర్షకాలముగూడ పోనిచ్చుట మరింత మంచిది. సామాన్యముగ దిమ్మలిట్లు వరటితోటవేయ నెంచువారు సంవత్సరము ముందుగనే దిమ్మలు వేసి సిద్ధముచేసి యుంతురు. మద్రాసు బత్తాయి మొదలగు జాతులను నాటుట ఆచారమయి యున్నది. ఇది మంచిపద్ధతి.

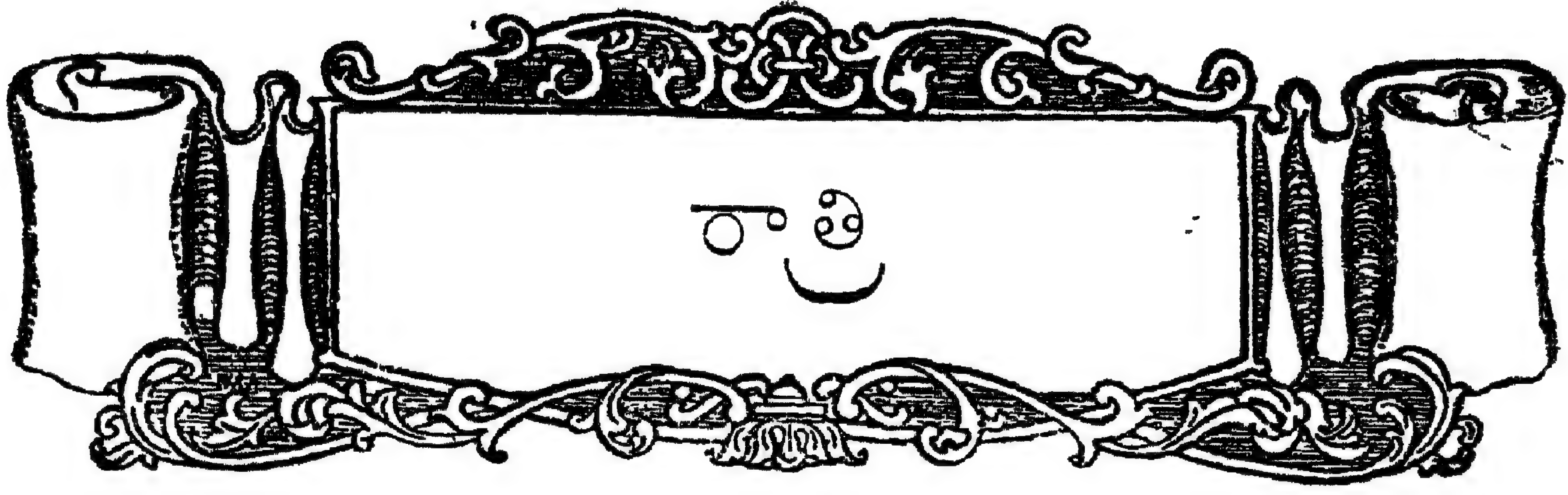
అదివరకు వ్యవసాయవాసన లేక క్రొత్తగా వ్యవసాయ మారంభించువారికిని కొందరు సామాన్య వ్యవసాయదారులకునుగూడ వ్యవసాయమన నేలను దున్నుట, యెరువువేయుట, విత్తుట, కలుపుతీయుట, కోతకోసి కైలు చేసికొనుట మొదలగు పనులను జేయుటయనియే కాని, ఆయాపనులను జేయుటలో నీవ్యాసమున వివరింపబడినవానివంటి సూక్ష్మవిషయములలో రమ బుద్ధి నుపయోగింపవలసియుండునని తెలియదు. వ్యవసాయమున గూడ తక్కిన కళలందువలెనే బుద్ధి నెంత యుపయోగించిన నంతలాభకరముగ నుండుననుటకు సందేహము లేదు.

వర్షర్తువు

Lakshmi Art, Bombay, 8

గరిగిపాటి రామమూర్తిగారు

చండభానుఁడు సూపు నుష్ణంబువలనఁ
గరము వేదనఁ బడి, తమ కడకు వచ్చు
పాంథులకు సాదరంబుగఁ బర్ణఛత్ర
మొసఁగి, నూత్న ఫలాహార మొగినిగూర్చి
అహము సర్వమ్ము శ్రమఁజెంది యలసిపోయి
వృక్షరాజము లల్లవె విశ్రమించె !

* * * *

"అకట! సృష్టికి నెల్ల మీ రాదియయ్యు
ధీమహామహిమం గల్గి దీప్తులయ్యు
రసపరిప్లుత హృదయ సామ్రాట్టులయ్యుఁ
గరుణఁ ద్యజియించి ధర్మమ్ముఁ గట్టిపెట్టి
తప్పుదారులఁ జరియింపఁ దలఁచినారు
హింస యేముఖ్యమనుచు యోజించినారు--"
అనుచు నొకకొంత విసువుతో నహరహమ్ము
కలుష మతులకు నీతులఁ గఱపు విహగ
వితతి వేసరి యిటనుండి వెడలిపోయె—

* * * *

అంబరమ్మను నాట్యరంగంబునందు
తనదు కౌశల్యముం జూపఁ దలఁచిరా జు
విరహిణీప్రేక్షకులు తన్ను వెలితిసేయ
ఖిన్నుఁడై యిప్పుడిప్పుడే మిన్నువీడి—

* * * *

సర్వ మత్యంత భయద నిశ్శబ్ద తమస
పూరితమ్మై సమాధియుఁ బోలెఁ జెలఁగ
అఖిల జీవులు విశ్రాంతి నందియుండె—

* * * *

దూరముననున్న మల్లియ తోపులెల్ల
మేలుకొనియుండెఁ గాఁబోలు! మెల్ల మెల్ల
గంధవాహునిఁ బిల్చి సుగంధవార్త
లల్లనల్లనఁ బుత్తెంచి యమరలోక
సుఖము మానవులకుఁ జవిచూపుచుండె.

* * * *

మినుకు మినుకని నభమందు మెఱయుచుక్క-
లంతియే!—
సకలమ్ము గాఢాంధకార
మగ్న;—
మఖిలమ్ము నిశ్శబ్ద మాంద్యయుతము!

సూర్యోపాసన: దాని మహిమ

ఆకొండి వేంకటశాస్త్రిగారు

సూర్యోపాసన ప్రాచీనార్య సంప్రదాయ సిద్ధము. ఆర్యులు ప్రకృతి మాత్రారాధకులు. ప్రకృతియంతయు దైవస్వభావభాసితము. ఈ ప్రపంచములో సృష్టివిలాసములను పరికింతుమేని, నిర్మలముగ మనము పాగస్పర్శ ములచే సంశోభితయగుచున్న యుదుపుగంబకు చిన్న పుష్పములను ఘ్రాయుచున్న ప్రప లోని యొక తెలక మొదలు మహామహిమాన్వితములైన సూర్యచంద్రాది గ్రహముల వరకును మనకు మానసికానందమును చేకూర్చునవియే యైయున్నవి.

మధ్యాసియాలో నివసించుచుండిన యార్యులకు తమ భౌతికనేత్రములయెదుట పొడకట్టు, సకలసస్య ఫలపుష్ప వృక్షాదులను, నదీ పర్వతాదులను, వివిధపశుపక్ష్యాది ప్రాణితతిచే శోభించుచున్న భూదేవిని కనుగొని మహదానందమునొంది, కృషిని గావించి తమయైహికవ్రతమగు పాడిపంటల సంపదను పొంది ధన్యులైరి. అటుపిమ్మట తమదృష్టులను సూర్యచంద్రాది మహాగ్రహ విరాజితమగు వినీలాకాశమువంక త్రిప్ప నదియు దేవతామహిమాస్ఫురణమును వారికి కలుగజేయగల్గెను. వారి చర్మచక్షువుల కిట్టి దేవతామహిమ మెట్లు పొడకట్టినదన, వారి కాధ్యాత్మిక మగు దృష్టిగూడ నున్నదను ప్రమాణముగ వేదములలో ప్రకాశించుచున్నది. ఋగ్వేదమునందలి సూర్యసూక్తములు, మహేంద్రాదిదేవతలను గూర్చిన స్తోత్రములు, సూర్యుని యుపాస్యదేవతగా యగ్నిని గూర్చిన స్తోత్రములతో విరాజిల్లుచున్నవి. ఆర్యులు మధ్యాసియాను విడిచి గుంపులు గుంపులుగా పలుదేశములకు పోయిరని మనకు హిందూదేశచరిత్రవలన తెలియ వచ్చుచున్నది. ఒకశాఖ యూరపుఖండమునకును ఒకశాఖ, ఈజిప్టు దేశమునకును, ఒక శాఖ ఆసియాఖండముయొక్క యీశాన్యమూలకు—యిప్పటి జపాను, చైనా దేశముల వైపునకును—వెళ్లి, యచ్చట స్థిరనివాసము నేర్పరచుకొని యొకవిధమైన నాగరకతా పరిణామమునకు తావొసంగినవి. ఆర్యులలో నొకశాఖ గ్రీసుదేశమున స్థిరనివాసమేర్పరచుకొని యొకవిధమైన నాగరకత నభివృద్ధి చేసినది. హైందవార్యులసంప్రదాయములే గ్రీసుదేశస్థులగు ఆర్యులయొక్క దేవతారాధనలందును, ఈజిప్టు దేశస్థులగు ఆర్యుల నాగరికత యందును పరిస్ఫుట మగుచున్నవి. గ్రీకులును, ఈజిప్టుదేశస్థులును కూడ సూర్యాది గ్రహములను నివ్వెరతో గని,

వానిని దేవతామహిమ కలవిగనే సంభావించి యారాధించిరి. సూర్యుని విషయమై గ్రీకుల కెట్టియభిప్రాయము లుండెడివో కనుగొందము. మానవ శరీరములో రుగ్మతలను పోగొట్టుగల సామర్థ్యము గల దైవమని "అపాలో" అను పేరుతో గ్రీకులు సూర్యు నారాధించు చుండిరి. ఇట్టి యభిప్రాయమే హిందువులకు మనకును గలదు. మన దేశమున మయూరుడను నొక కవి కుష్ఠరోగ బాధితుడై సూర్యు నుపాసించి తద్రోగ విముక్తు డయ్యెను. సూర్యు నుద్దేశించి నూరు శ్లోకములను రచించి స్తోత్రము చేయుసరికి తద్భయంకర రోగ వినిర్ముక్తు డయ్యెను. ఆమయూరకవి సూర్యశతకములోని శ్లోకములన్నియు జటిలములు, క్లిష్టములు నైన స్రగ్ధరా వృత్తములు. [illegible] యుక్తమై యుచట నొక శ్లోక మును వ్రాయుదును.

స్రగ్ధరావృత్తము--

భూత్వా జంభస్య భేత్తుః కకుభి పరిభవా
　రంభభూః శుభ్రభానో
ర్బిభ్రాణా బభ్రుభావం ప్రసభ మభినవాం
　భోజ జృంభా ప్రగల్భా;
భూషా భూమేర్విభూతి స్త్రిభువనభవన
　స్యాస్య వైభాకరీ వః;
విభ్రాంతిభ్రాజమానా విభవతు విభవో
　ద్భూతయే సా విభాతః.

—సంస్కృత మయూరసూర్యశతకమునుండి.

ఉ. ప్రాచిని దోఁచి శుభ్రరుచి
　ప్రాభవమాఁచి కుసుంభదంభముం
ద్రోచుచు నేచి, పూచుచు స
　రోజిని మించఁగ, లోకలోచనా
సేచనక త్రిలోకగృహ
　చిత్రవిభూషణమై, సువిభ్రమ
శ్రీచయరాజితం బినుమ
　రీచి యసీచత దాచ నేచెడుఁగా.

—కీ. శే. అకొండి వ్యాసమూర్తి శాస్త్రిగారి తెలుఁగుసేఁత.

గ్రీకులు 'అపోలో' అనుపేరుగల సూర్య భగవానుని వలన నెట్టిరోగమునుండియైన విముక్తి కాదలంతుచేని సూర్యప్రీతికై ధనము సర్పింపవలెనని విశ్వాసముకలవారై యున్నారు. వారు రోగగ్రస్తులై నప్పుడు 'అపోలో' నుద్దేశించి తాము రోగమునుండి విముక్తులగు నెడల ఇండ్లు, భూములు, చిత్రప్రతిమలు సమర్పింతుమని మ్రొక్కుచుండిరి. ధనికులు చాల ధనరాసులను సమర్పింతుమని మ్రొక్కుచుండిరి. కొందఱు చక్కని శిల్పకళను ప్రకటించు విగ్రహములను, ఓడలను, గ్రంథములను, సూర్యునికి సమర్పింతుమని వాగ్దానము చేయుచుండిరి. వాగ్దానములు చేసిన పిమ్మట నొక ఫలకముపై మైనము పూసి దానిపై "నా కీరోగము కుదిరిన దో నాయోడలలో నాలుగు సూర్యునికి సమర్పింతును" అని దానిపై వ్రాయుచుండిరి. అట్లు వ్రాసిన వాగ్దాన ఫలకములను సూర్యుని దేవళములలో సూర్యుని విగ్రహమునకు సమీపమున వ్రేలాడగట్టుచుండిరి. రోగి రోగవిముక్తుడై తన వాగ్దానము ప్రకారము తాను ఫలకముపై వ్రాసినట్లు వాగ్దానము నెరవేర్చుచో, దేవాలయములోని పూజారి ఆఫలకముపై

“కానుకలు అప్పోలోచే నంగీకరింపబడినవి. రోగి ప్రార్థనలు సిద్ధించె”నని వ్రాయుచుండెడి వాఁడు. అట్టి ఫలకములలో కొన్ని అప్పోలో దేవళములో ఇప్పటికిని భద్రముగ జాగ్రత్తపెట్టబడియున్నవి. ఒకబాలుఁడు చిన్న తనముననే, కుంటివాఁడై, తనతోడి బాలురు సుఖమనుభవించుట చూచి తన స్థితికి నగచి సూర్యుని ప్రార్థించి తన వాగ్దానము నొకఫలకముపై వ్రాసి యా ఫలకమును ‘అప్పోలో’ దేవళములో దేవుని సన్నిధిని వ్రేలాడఁగట్టెను. ఆ ఫలకముపై “నాకు సూర్యునిదయవలన కాలు వచ్చునెడల నేను పండ్రెండు గోళీకాయలను కానుకగా సమర్పింతును” అని వ్రాసెను. కొంతకాలమున కతని కాలు ఆరోగ్యస్థితికి వచ్చెను. కాన దీనినిబట్టి చూడ శరీర మారోగ్యస్థితియం దుండుటకు సూర్యకాంతి యత్యావశ్యకమైన దని తెలియుచున్నది.

సూర్యకాంతి తీక్ష్ణమైనచో మనుజుల శరీరచ్ఛాయ నల్లనై మృదువుతప్పియుండును. ఆఫ్రికా ఖండములో భూమధ్యరేఖ మీఁదనుండు స్థలములలోని జనులు నల్లని దేహచ్ఛాయగలవారై నీగ్రోలని పిలువఁబడు చున్నారు. సమశీతోష్ణమండలములలోని వారును, అతి శీతలమండలములలోనివారును, శ్వేతవర్ణముగల దేహచ్ఛాయ గలవారై యున్నారు. చైనా, జపాను దేశములవారును, హిందువులును,కొందరు శ్వేత,సువర్ణ దేహచ్ఛాయలుగలవారై యున్నారు. శీతలదేశములలోని జంతువులు చలినుండి రక్షణమునకై శరీరమునిండ ఉన్ని గలిగియుండునట్లు దైవముచే సృజింపబడియున్నవి.

సూర్యకాంతిని పుష్కలముగ పొందని వృక్షములు, ఆకులలో ఆకుపచ్చనిరంగును గోల్పోయి పాలిపోయియుండును. సూర్యకాంతియే వృక్షముల కట్టిరంగుల నీయగల్గు చున్నది. సూర్యుని శ్వేతకిరణములలో సప్త వర్ణము లిమిడియున్నవి.

(మనపూర్వులు సూర్యుని మహిమ నెఱింగిన వారగుటచేతనే ప్రతి దినమును ప్రాతఃకాలమున దేహపరిశ్రమ చేయుటలో ‘సూర్య నమస్కారము’లను సాధకములుగా నియమించుకొన్నారు. సంధ్యోపాసన,సూర్యున కర్ఘ్యములు మొదలైనవి మన సంధ్యావందనములలో నిమిడియున్నవి.కొందఱరుణోదయ కాలముననే లేచి సూర్యశతక శ్లోకములను చదువు చుందురు. వర్షకాలమున కొన్ని సమయములయందు సూర్యుఁడు మేఘములచే మఱుగుపడినప్పుడు జీవతతి యెంతయు గ్లానునగు!! సూర్యుఁడు కనుపడనిచో కొందరట్టి దినమును దుర్దినముగనే యెంతురు. కొందరు హిందూసాధ్వులు, తమ బిడ్డల కెప్పుడేని యొకప్పుడు ప్రాణాపాయమగు రుగ్మతలుకలిగి, యట్టిరుగ్మతల నుండి విముక్తినొంది యారోగ్యభాగ్యము వారికి కలుగునెడల తాము యావజ్జీవము తమ పుత్రుని యారోగ్యమునకై సూర్యదర్శనము చేసి, నమస్కరింపనిదే భుజింప మని ప్రతినచేసి యట్టి ప్రతిజ్ఞను నెరవేర్చుకొందురు. ఇటీవల వైద్యులు కొందఱు సూర్యాతపస్నానమువలన మంచి శరీ

రారోగ్యముకలుగునని కదళీపత్రములపైమను జులు పరుండి సూర్యుని తీక్ష్ణమైన కిరణములు శరీరములో సర్వావయవములకును తాకునట్లు చేసినచో చర్మరోగములను నశింపజేయు టయే కాక కొన్ని రుగ్మతలను (శరీరములో నున్నవానిని) నిర్మూలింప గలవని వక్కాణించు చున్నారు.

అమెరికాలో కాలిఫోర్నియా రాష్ట్రమునందును, అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములందును, అమెరికను శాస్త్రజ్ఞులు సూర్యకిరణముల నొకచోజేర్చి కిరణములనుండి గ్రహించి దానిని నిలుపుకొని యుంచుకొన గలవియు గొప్పప్రతిఫలన శక్తికలవియునగుఅద్దములతో నమర్చబడినలోహైన తొట్టెలనమర్చి యటులు జాగ్రత్త పెట్టుకొనిన వేడితో యంత్రములను కూడ నడుప గలుగుచున్నారు. ఇంటికప్పుల మీాద నడుం సూర్యకిరణములనుండి వేడిని గ్రహించి యావేడిని పొయ్యిలలోనికి జేరు నట్లు చేసి, ఆవేడివలన దుంపల నుడుకపెట్టుట, రొట్టెలను కాల్చుట మొదలైన పనులు చేయగలుగుచున్నారు. సూర్యుడే ప్రతియింటికిని పొయ్యిలోని వంట చెరుకువలె నుపయోగపడుచు వంటలవాడగుచున్నాడు. ఫ్రాన్సులో 'పైఫర్' అను ఫ్రెంచిశాస్త్రజ్ఞుడొక సూర్యకిరణోష్ణ గ్రాహి యంత్రమును వేడి నాకర్షించుకొను నద్దములతో తొట్టె నిర్మించి దానివలన సంగ్రహించిన వేడితో అచ్చు వేయు యంత్రమును నడుపగలుగుచున్నాడు. సూర్యబింబమును మేఘములు కొంచమునేపైనను మరుగుపరచకుండునెడల అతి శీఘ్రముగ సూర్యునుండి యుష్ణమును నిలువచేయ వచ్చును. ఇట్లు గ్రహించినవేడితోబాయిలర్ల (Boilers) లోని నీటిని కాచగా కలిగినయావిరి 30కిలోమీాటరులశక్తిగలిగిన యింజనును నడపగలిగియుండెను. మధ్యాహ్నముమొదలు 5 గంటలకాలములో జాగ్రత్తచేయబడిన వేడితో "సూర్యపత్రిక" యను పేరుగల యొకపత్రికను ముద్రించిరి. అమెరికాలో మార్సు అను శాస్త్రజ్ఞుడు సూర్యునివేడితో ఇంటిలోపల నంతయు వెచ్చగ నుండునట్లేర్పాటుచేయగలిగెను. సూర్యునివేడితో, నీటినితోడుటకుకూడ నొకశాస్త్రజ్ఞు డొకయంత్రమును నిర్మించెను.

ఇవ్విధమున నొక్క యమెరికాలోనే కాక, ఫ్రాన్సులోను, యూరపుఖండములో కొన్ని దేశములలోను సూర్యునికిరణముల తీక్ష్ణత ననుభవింపని దేశములలో సూర్యుని వేడి నివ్విధమున మనుజుని యుపయోగమునకు గొనివచ్చుటకు ప్రయత్నించుచుండ, సూర్యునివేడిని పొందు భాగ్యముగల హిందూ దేశములోను, ఆఫ్రికాలో కొన్నిభాగముల లోను సూర్యుని యుష్ణమును గ్రహించుటకు ప్రయత్నములు చేయుశాస్త్రజ్ఞులు లేక పోవుట కడుశోచనీయము. ఇటీవల బొంబాయిలో నొక శాస్త్రజ్ఞుడు సూర్యకిరణముల నుండి వేడిని సంగ్రహించి దానితో యంత్రములను నడిపించుటకు ప్రయత్నములు చేయుచున్నట్లు తెలియుచున్నది. "Solar Heat; Its Practical Applications by Charles H. Pope' అను

గ్రంథమువలన అమెరికాలో ఎంతమంది నని ఉపాసించి మన మారోగ్యభాగ్యము యెన్నివిధముల సూర్యునికిరణముల నుండి బడసి సుఖంతిముగాక. వేడిమిని గ్రహింప జూచుచున్నారో తెలియ వచ్చెడిని. దీనినిబట్టి సనాతనుడుగను, ఆర్యు లచే ప్రత్యక్ష దైవముగను, ఆదిదైవముగను నుపాసింప బడుచు నచ్చిన సూర్యభగవా

శ్లో. ఆరోగ్యం భాస్కరా దిచ్ఛేత్
శ్రియమిచ్ఛే ద్ధుతాశనాత్,
ఐశ్వర్య మీశ్వరా దిచ్ఛేత్
మోక్ష మిచ్ఛే జ్జనార్దనాత్.

సంపూర్ణము

వ ల పు

పండితారాధ్యుల నాగభూషణం గారు

౧

శ్వాన పుచ్ఛంబు సవరణ సల్పవచ్చు
పాదరసమును నొకచోటఁబట్టవచ్చు
కట్టతెగి వచ్చు సెలయేరు నెట్టవచ్చు
వలపుబలుపు నడంపగా వలనుపడదు.

౨

ఉప్పరంబునఁ జుక్కలఁ జెప్పవచ్చు
ఇన్నియని సాగరోర్ముల నెన్నవచ్చు
విరహిచిత్తంబు మాటికి వెలువరించు
విషయచింతల లెక్కింప వీలులేదు.

౩

విత్తమెల్లను బరజనాయత్తమైన
మిత్రులెల్లరు నొకసారి శత్రులైన
కష్టమైనను, మనుగడ భ్రష్టమైన
వలపు సంకెల నెవ్వాఁడు వదలలేఁడు.

౪

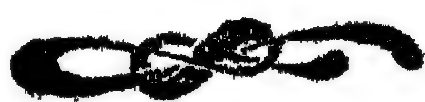
న్యాయ మన్యాయ మంచును నరయనీదు
మంచిచెడ్డల నుంచి యోచింపనీదు
లాఘనష్టంబులైనఁ దలంపనీదు
వలపు వాల్లభ్యమెట్టిదో తెలుప రాదు.

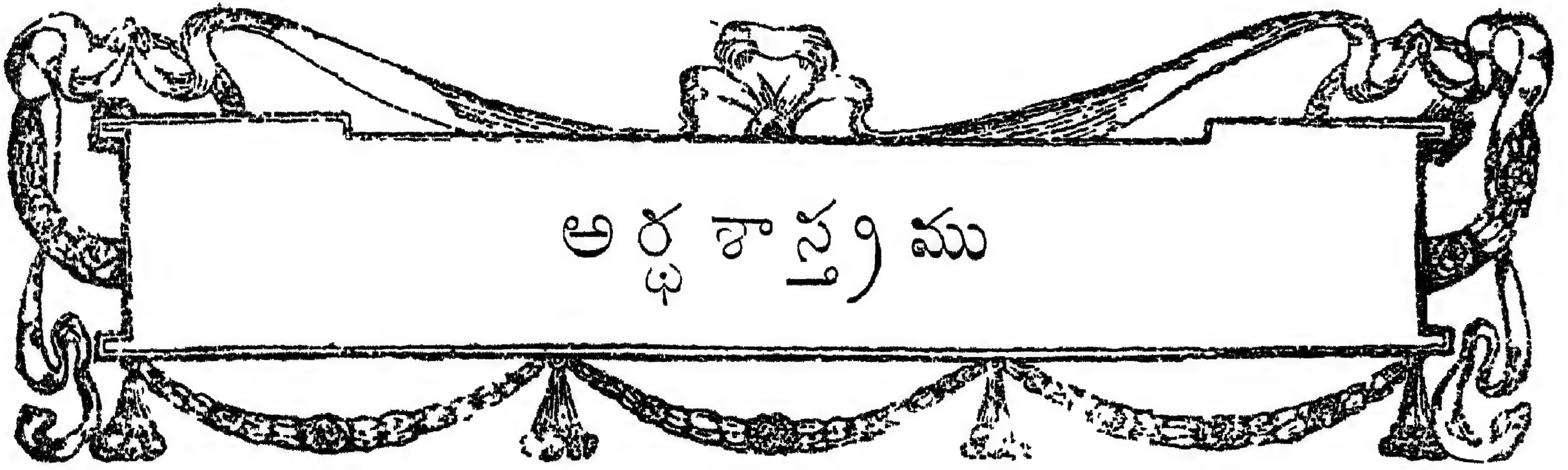
౫

భూతిగీతలఁ గస్తూరి పూఁతఁ జేయు
అరుత రుద్రాక్ష నాణె ముత్యంబు సేయు,
నరగఁ బెనులోభి నొకదానశౌండి సేయు
వలపునకుఁ గలబలము నెవల చెలుంగు.

౬

యోగి భోగి నొనర్చెడు యోగ మెఱుఁగు
ముక్తు, సక్తునిగాఁజేయు యుక్తి యెఱుఁగు
ధీరు, భీరునిగాఁ జేయు తెరవెఱుంగు
వలపునంగల్గు మహిమ లెవండెఱుంగు?

అర్థశాస్త్రము

గండికోట సత్యనారాయణమూర్తి గారు, యమ్. ఏ.

[వెనుకటి సంచిక తరువాయి]

3 వ ప్రకరణము

ఆర్థికన్యాయములు – వినియోగము

౧. ఆర్థికన్యాయముల స్వభావము

తక్కిన శాస్త్రములందువలె అర్థశాస్త్రమునందు కూడ కొన్ని న్యాయములు లేక ముఖ్యసూత్రములు వర్తించుచున్నవి. అయితే గణితాదియగు శాస్త్రములందువలె అర్థశాస్త్రమునందలి సూత్రములు నిశ్చితమైనవి కావు; సర్వకాలములందు సర్వదేశములయందును నిరాటంకముగా వర్తింపవు. అర్థశాస్త్రము సంఘశాస్త్రము; సంఘశాస్త్ర సమితిలో చేరినది. దేశకాల పాత్రభేదములంజేసి రాజనీతిశాస్త్రమునందలి న్యాయములెట్లు మారుచుండునో అట్లే విశేషముగ ఆర్థికసూత్రములునుగూడ పరిణామమొందుచుండును. దేశపు శీతోష్ణస్థితి, భూసారము, కార్మికుల నిపుణత, విద్యాసంపత్తి, మానవ సౌకర్యములు మొదలగు కారణములంజేసి అర్థశాస్త్రసూత్రము లెప్పుడును ఒకేవిధముగ వర్తింపవు. ప్రత్యేకస్థితిగతు లలవడినచో ఆర్థికన్యాయ ప్రవర్తనము ప్రచ్ఛన్నముగా నుండును. ఇట్టి సూత్ర స్వభావము ఒక్క అర్థశాస్త్రమునకే కాదు, అన్ని శాస్త్రములందును కానవచ్చుచున్నది. గణితశాస్త్రసూత్రముల వలె ఆర్థికసూత్రములు నిశ్చయముగా నుండకపోవుట అర్థశాస్త్రమున కొక పెద్దలోపమని భావింపగూడదు. మనుజుని వాంఛలు, యత్నములు, చర్యలు, ఆశయములు ఎల్లప్పుడు నొకేతీరున నుండవు; మారుపుల నొందుట వాటికి స్వభావసిద్ధమైనగుణము. అర్థశాస్త్ర మిట్టిమనుజులతోను మనుష్యసంఘములతోను సంబంధించి యుండును గాన ఇది వాస్తవముగా శాస్త్రమాయని సందేహింపగూడదు. సాంఘిక దేశీయవ్యవస్థలయందు ప్రతి దినమును దేనిముఖ్యసూత్రముల సాహాయ్య మావశ్యకమగు చున్నదో అట్టిది శాస్త్రమనుట నిస్సందేహము. ఈ శాస్త్రమునందలి నియమములు దేశపుస్థితిగతుల ననుసరించి యుండును. ఆర్థికన్యాయములను శాస్త్రకారులు అనుభవవేద్యము సంగతులం బరిశీలించియే సిద్ధాంతీకరించిరి.

వినియోగఖాండమునకు సంబంధించిన మూడు ముఖ్యసూత్రములంగూర్చియే ఈ ప్రకరణమునందు విచారించెదము; తక్కిన ఆర్థికన్యాయములను రాబోవు ప్రకరణములలో సందర్భానుసారముగ విశదపరచెదము.

౨. వాంఛాతృప్తిన్యాయము (అంత్యోపయుక్తి న్యాయము.)

మనుజుల కోరికలు లెక్కపెట్టనలవికానివి. ఆ కోరికలమొత్త మెప్పుడును తృప్తినొందదు; నాగరకత, విజ్ఞానము ఇవి అభివృద్ధి యగుచున్నకొలది క్రొత్తక్రొత్త వస్తువులయం దభిలాషలు కలిగి మనవాంఛలు వృద్ధినొందుచునే యుండును. కాని మనుజుడు సాధారణముగా వాంఛించు ప్రయోజనకరమగు వస్తువును వినియోగించెడువానికి కలుగు తృప్తియొక్క ఆద్యంతముల తత్త్వమును జాగ్రత్తగా పరిశీలించినచో, ఆవస్తువునందు వానికిగల అభిలాష ఒకసరిహద్దు చేరువఱకుమాత్రమే సుఖదాయకముగ నుండుననియు ఆసరిహద్దు దాటిన

పిదప కష్టదాయకముగనుండుననియు తేటపడుచున్నది. మనము వినియోగించువస్తువులసంఖ్య అతిశయించిన కొలది ఆయావస్తువినియోగములవలన కలిగెడుతృప్తి క్రమక్రమముగా తగ్గుచుండును. ఒకసరిహద్దు చేరినపిదప తృప్తిసుఖము సున్న; మీదుమిక్కిలి కష్టము సంభవించును. కొన్నివస్తువులయం దీన్యాయము వర్తించి యుండుట సులభముగా గ్రహించవచ్చును; మరికొన్ని వస్తువులయం దీన్యాయము వర్తించ లేదనే భ్రమ కలుగును గాని స్థితిగతులప్రభావము జాగ్రతగా శోధించినచో న్యాయము వర్తించుచునే యుండును. ఇదియే వాంఛా తృప్తిన్యాయము; దీనినే అంత్యోపయుక్తిన్యాయమని కూడ చెప్పెదరు. ఒకటిరెండు ఉదాహరణములను గమనించినచో ఈన్యాయము స్పష్టముగా బోధపడును. ఒకబాటసారి పిపాసాపీడితుడై "దాహం దాహం! గొంతుక ఆరిపోవుచున్న"దని చెప్పుచు ఒకధర్మాత్ముని ఇంటికి వెళ్లెననుకొందము; ఆయన యీదాహపీడితుడగు పాంథుని కొకపెద్దచెంబెడుమంచినీళ్లున్ను అవి పోసుకొని త్రాగుట కొక చిన్నగ్లాసున్ను ఇచ్చెనను కొందము. మొదట ఒకగ్లాసునీరు త్రాగి ప్రాణమును నిలబెట్టుకొనుటచేత దానిఉపయుక్తి ఇంతింతయని చెప్పుటకు వీలులేనంతదిగా నుండుటవలన ఆద్యోపయుక్తి గణనాతీతముగా నుండును. రెండవగ్లాసునిండ నీరు త్రాగుట కిష్టముగా నుండునుగాని ఉపయుక్తి మొదటి దానికన్న తగ్గియుండును. ఇట్లు 3-వ గ్లాసునీరు మన పాంథుడు త్రాగినను దానిఉపయోగము రెండవ దానికన్న తగ్గియేయుండును. ఈవిధముగ 5 లేక 6 గ్లాసులనీరు త్రాగేసరికి సంపూర్ణమైన తృప్తికలుగును. ఇకమీదట మరికొన్నిగ్లాసులనీళ్లు త్రాగమని బాటసారిని నిర్బంధించినచో వాని కతికష్టముగాను అసహ్యముగాను ఉండును. ఈఉదాహరణమందు సూచించిన విధమే ఇంచుమించుగ మనవాంఛల దీర్చుకొనుటకై మనము వినియోగించుపదార్థముల కెల్లను వర్తించును. ఉపయుక్తిని మనమంకెలసహాయమున కొలతచేయగలుగుదు మనుకొందము;ఒకానొకసరిహద్దువరకు మన మే వస్తువునైనజాస్తీగా వినియోగించుచూవచ్చినచో ఉపయుక్తి క్రమక్రమముగా క్షీణించుననియు (10,9,7,5,2,1,0,2, 3,5,8. ఈవిధముగా ఉపయుక్తి తగ్గుచుండును), ఆసరిహద్దుకు వచ్చేసరికి ఉపయుక్తి సున్న అగుచుండుననియు, ఇంకను వినియోగించుట మాననియెడల సుఖదాయకంబగు ఉపయుక్తికి బదులుగ కష్టదాయకంబగు అసహ్యత, నిరుపయోగము ఘటిల్లించుచున్నదనియు మనము తెలుసుకొనుచున్నాము. "తినగాతినగా గారెలు చేదెక్కు" ననే లోకోక్తి ఈన్యాయము ననుసరించినదియే.

వినియోగ్యపదార్థమంతటి అన్ని భాగములయొక్కయు సుఖమును మొత్తము చేయుటవలన లభించెడు ఉపయుక్తికి పూర్ణోపయుక్తి లేక సమాసోపయుక్తి అని పేరు; ప్రతిగ్లాసునీరు త్రాగుటవలన కలుగుసుఖమును మొత్తముచేసినచో నీటియొక్క పూర్ణోపయుక్తి వచ్చును. వినియోగింపబడు రాశి మిగుల కొంచెముగా నున్నపుడు కలుగు పెద్దసుఖము ఆద్యోపయుక్తి. మీది ఉదాహరణమునందు మొదట ఒకగ్లాసునీరు త్రాగగా గలిగిన ఉపయుక్తియే ఆద్యోపయుక్తి. రాశినిబట్టి ఆరాశిలోన అంత్యభాగమై తత్పూర్వభాగములకన్న తక్కువయగు సుఖము నిచ్చునదియైన దానివలన లభించు ప్రయోజనము అంత్యోపయుక్తి. వినియోగించురాశి అతిశయించినచో దాని అంత్యభాగమువలన కలుగుసుఖము తగ్గుచుండుననియే ఈసూత్రముయొక్క ముఖ్యాభిప్రాయము.

ఇతరవాంఛల సమ్మేళనము కలిగినప్పుడు ఈ సూత్రము వర్తించదని మనకు తోచవచ్చును. ఒకతీపి పదార్థమగు మిఠాయినే తినమనినచో ఎవ్వడైనను కొంతవరకే తినునుగాని అందుతో కారపువస్తువులుకూడ అప్పుడప్పుడు తినవచ్చునని పకోడీలు కారంబూందీ మొదలగు వాటి నిచ్చినట్లయిన జాస్తీమిఠాయి తినగలడు.

ఈసూత్రప్రవర్తనము గమనించుటలో కాలభేద ప్రభావముకూడ మనము మరువకూడదు. పగటిపూట ఆకలితీరునట్లున్ను తృప్తికరముగను మనము భోజనముచేసినను, రాత్రిపూట యథాప్రకారము భోజనమునకు సంసిద్ధులమై యుండుట అనుభవసిద్ధమే. ఇచ్చట ఈన్యాయము వర్తించ లేదని వాదించకూడదు; కాలభేద ప్రభావమును గమనించినగాని ఈ న్యాయముయొక్క ప్రవర్తనము మనము సరిగా కనుగొనలేము.

కొన్నివాంఛలను మనుజుడు సులభముగా తృప్తినొందింపగలడు; అంత్యోపయుక్తి నతిశీఘ్రముగా

పొందగలడు. నిద్రాహారవాంఛల నెవడైనను సులువుగా తృప్తినొందింపగలడు; కాని సాధారణముగ విద్య, నాగరికత, ధనము మొదలగువాటియందలి వాంఛలను తీర్చుట సులభసాధ్యము కాదు. వాస్తవమైన విద్యావంతుడింక ఎక్కువ విద్యాసంపాదనమునకే పాటుపడుచుండును; లోకమందలి జను లెప్పుడు వారి బ్రాహ్మీకులకన్న ఎక్కువనాగరికతయు, విజ్ఞానమును కలవారైనను ప్రజ్ఞానంతు లింక ఉన్నతమగు అభివృద్ధి నపేక్షింతురు; ధనవంతు డింక ఎక్కువధనమును సంపాదింప యత్నించును. ఈవిషయములలో మాత్ర మీసూత్రము వర్తింపదని తీర్మానించగూడదు. ఆన్యోన్యయుక్తికన్న అంత్యోపయుక్తి హెచ్చుగనే యుండును. ధనవిషయములో మనము ముఖ్యముగా గమనింపవలసిన దేదియన భాగ్యవంతున కొకదమ్మిడీయందు సాధారణముగా అంతలక్ష్య ముండదు; బీదవాడు దానినే పెద్దసొమ్ముమొత్తముగ పరిగణించుచున్నాడు; ధనవంతునికన్న బీదవానికి ధనమందలి అంత్యప్రయోజనము ఎక్కువగా నుండును.

అంత్యోపయుక్తియొక్క ప్రాముఖ్యము భాగ్యరాశిలో చేరిన అన్నివస్తువులందును వర్తించుచున్నది. దీనిని అనుసరించియే వస్తువులవిలువ ఏర్పడుచున్నది. వర్షకాలమందు చెరువులలోను నూతులలోను నీరు సమృద్ధిగ నుండును; ఆకాలమందు మనము నీటిని ఇష్టానుసారముగ వాడుకొందుము. ఎండకాలములో నూతులలోను, చెరువులలోను కల నీరెండిపోయి ఎక్కడనో కొన్నిస్థలములందుమాత్రము కష్టముమీద కొంచెమునీరు లభించినప్పుడు మన మజాగ్రతగాను ఇష్టానుసారముగను ఆనీటిని ఉపయోగించగల్గుదుమా! ఎంతో జాగ్రతగా నీటిని వాడెదము. కారణమేమన అప్పుడు నీటియొక్క అంత్యప్రయోజనము అతిశయించియుండును. ఎండకాలములో ఇంటింటికి దూరముగానున్న తటాకపునీటిని అమ్మెడువారు ప్రతిబిందెడు నీటికి ఎక్కువవెల నిమ్మనెదరు.

అంత్యప్రయోజనముయొక్క ప్రాముఖ్యము తెలిసికొందుమేని, దానినిబట్టి విలువ, విలువనుబట్టి వెల, వెలలవలన క్రయవిక్రయములు, క్రయవిక్రయములంజేసి వ్యవహారములు ఏర్పడుచున్నవని తేటపడును. ఈవాంఛాతృప్తి న్యాయము, లేక అంత్యోపయుక్తిసూత్రము ఒక్క వినియోగకాండమునకే కాదు అర్థశాస్త్రమంతటికిని ముఖ్యమని చదువరులు గ్రహింతురుగాక.

3. మూల్యమునకున్ను మనముకొనెడు వస్తురాశికిన్ని కలసంబంధమును తెలిపెడు సూత్రములు: (డిమాండుసూత్రములు)

అర్థమనిపించుకొను ప్రతివస్తువునకు మూల్యము, ప్రయోజనము అనే రెండుగుణము లుండును. కోరికలం దీర్చి తృప్తినొసగుగుణమే ఉపయోగము లేక ప్రయోజనము. ఇతరులవద్దనుండువస్తువులను కొనుట కనుకూలించుటయే మూల్యము లేక విలువ అగుచున్నది. ప్రతిదేశమందును సర్కారువారి అధికారముచే అప్పులను దీర్చుట మొదలగు ఒడంబడికలను నెరవేర్చుటకై నాణెములు నిర్ణయింపబడినవి. ఆనాణెముల సహాయముతో మూల్యము లేక విలువయొక్క పరిమాణము వెలగా నిర్ణీతమగుచున్నది; దీనికే ధర, క్రయము, ఖరీదు మొదలగు పదములు నామాంతరములు. మనకు వస్తువులందుకల అభిరుచివలన గిరాకి యేర్పడుచున్నది. వస్తువుల ధరలకున్ను కొనబడు వస్తురాశికిన్ని కలసంబంధ మిక వ్యక్తపరచెదము. సాధారణముగా ఏవస్తువుయొక్క అయినను వెల జాస్తిగా నుండినప్పుడు కొనబడువస్తురాశి తగ్గుచుండుటయున్ను, వస్తువులవెలలు తగ్గినప్పుడు కొనబడు వస్తురాశి హెచ్చగుటయున్ను అనుభవవిదితము. ప్రియముగానున్నపుడు తక్కువవస్తువులును చౌకగానున్నపుడు ఎక్కువ వస్తువులును చెల్లుచున్నవి. ఈసూత్రమును మనము అనుభవవేద్యములగు ఈక్రిందివిధమున నుండు బజారుధరలను బట్టియే నిర్ణయించుచున్నాము.

మంచినెయ్యి వీశె ౧-కి రూ. 6 అయిన సాధారణపు కుటుంబీకుడు నెయ్యికొనడు.

రు	4	అయిన	1 వీశెడు	నెయ్యి కొనును.
,,	2	,,	3 వీశెలు	,,
,,	1	,,	5	,,
,,	½	,,	8	,,
,,	¼	,,	10	,,

ఇట్టి 'డిమాండు' పట్టీలను అనుసరించియే పైన చెప్పినసూత్రము లేర్పడుచున్నవి. ఈసందర్భమున మనము గమనింపవలసిన సూక్ష్మాంశము లెన్నియో కలవు. వాటిలో ముఖ్యములగు కొన్నిటినిమాత్రము సూచించెదము. వీశె 1-కి రూ 4 యిచ్చిన అందరు నెయ్యి కొనగలరా? పేదవాండ్రయిన్ను కొందరు సామాన్యపు కుటుంబములును నెయ్యి కొననే కొనరు; కారణమేమన అంత్యోపయుక్తి యెక్కువ; ఆనెయ్యిని కొనగలిగినను సొమ్ముతో ఇంకా ముఖ్యములగునట్టియు, ఎక్కువ అంత్యోపయుక్తి కల్గినట్టియు ఇతరపదార్థములను కొనుట మంచిదని తలంతురు. ఎవడో భాగ్యవంతుడు రూ. 4 గాదు 1 వీశెకు నెయ్యి కొనవచ్చును. కొందరు వారికిగల ఆవశ్యకతను బట్టి ఎంతధరయయినను సరి ఆవస్తువును కొనితీరుదురు. మన హిందూకుటుంబీకుడు తన ఇంటిలో శుభకార్యదినమున బ్రాహ్మణసంతర్పణచేయదలపెట్టినపుడు నెయ్యి ఆవశ్యకమగుటంజేసి వీశె 1 కి ధర 4 లేక 5 రూపాయలైనను నెయ్యి తప్పక కొనుచున్నాడు. ఇంకొక సంగతి. తేయాకుడబ్బా వెల రూ. $1\frac{1}{2}$ అనుకొందము. ఆవెల తగ్గినపుడు మీది సూత్రానుసారము ఎక్కువ టీడబ్బాలు చెల్లుబడి కావలసియుండును. అయితే ఒకవేళ తేయాకు నీరుత్రాగే సాంప్రదాయము వైద్యులారోపించెడు దోషములు ప్రజలకు నచ్చుటచేతనో, కాఫీగాని కోకోగాని త్రాగుట రుచికరముగా నుండునని ప్రజలకు తోచుటచేతనో టీడబ్బాలకు ఉండు 'డిమాండు' తగ్గిపోవచ్చును. ఇందులకు వ్యాఖ్యానము తేయాకుడబ్బాల అంత్యోపయుక్తిసన్నగిల్లుననియే.టీడబ్బాలంతగాచెల్లుబడికావు. అంత్యోపయుక్తి ననుసరించి కొనబడురాశి ఏర్పడునని మనము జ్ఞప్తియందుంచుకొనవలెను.మరియొక సంగతి: కొన్నివస్తువులధరలు హెచ్చినను మనము మామూలుగాకొనేరాశిని తగ్గించకయేకొనుచున్నాము;మరికొన్ని వస్తువులవిషయములో ధర తగ్గినచో వస్తువుల యందలి అభిరుచి అధికరించి ఎక్కువరాసులను కొనుచున్నాము; ధరలు హెచ్చినచో కొనబడురాశి తగ్గుచుండును. ఈ సూత్రములు వస్తువుల ముఖ్యాముఖ్యత్వమును బట్టియు వస్తువులను కొనువారి అంతస్తులు, స్థితిగతులు, అభిరుచులు వీటిని బట్టియు మారుచుండును. మన దేశములో సాధారణముగా బియ్యము వెల హెచ్చిన మాత్రమున కొనబడు రాశి తగ్గదు; బియ్యము ముఖ్య పదార్థము కావున దానివెల అధికరించినను ప్రజలు తమకు కావలసినన్ని బియ్యమును కొనియే తీరుదురు; ఇతరకర్చులలో తగ్గించుకొందురుగాని వెలయు జాస్తిఅని బియ్యముకొనుట తగ్గించి ఒకపూట తిండితో సరిపెట్టుకొందురు. మిక్కిలి పేదలగువారిలో కొందరు కాటకపు దినములలో బియ్యము ప్రియముగా నున్నందున కొనలేక ఉపవాసము చేయవలసివచ్చును. ఉపవాసవిషయములో సహితము అంతే. ఏమన ఇదికూడ ముఖ్యపదార్థసమితిలో చేరినవస్తువే.మోటారుకార్లవెలలు పూర్వముకన్న 100రూ తగ్గినను బీదవారు, మధ్యతరగతి భాగ్యము కలవారు జాస్తి మోటారుకార్లను కొందురా? వారు అసలే కొనరు; ఏమన వారిఅంతస్తునకు తగనికర్చు మోటారుకార్లను కొనుట.కొందరు భాగ్యవంతులకు మాత్రము మోటారుకార్లవిషయములో 'డిమాండు' సూత్రము వర్తించును. కావున కొన్నిసమయములందును కొందరివిషయమునను, కొన్నివస్తువులవిషయమునను వెలలహెచ్చుతగ్గుల ననుసరించి కొనబడు వస్తురాసులమొత్తము భేదించుచుండును; మరికొన్ని అవస్థలలో ఆసూత్రము తిన్నగా వర్తింపదు. చాలవెలగలదియు మేలిమిరకములలో చేరినట్టియు అయినబట్టలవెలలు తగ్గినయెడల భాగ్యవంతులాబట్టలను జాస్తిగాకొందురు. అట్టి బట్టలవెలలు(అసలు జల్తారుజరీగల మొదటిరకము పట్టుచీరలు కండువాలనుకొనుము)తగ్గినను హెచ్చినను బీదవారికొకటియే. వారు మేలిమిబట్టలను అసలే కొనలేరు; కొంచెము ముతకనేతవైనను ఖద్దరు కండువాలతోనే సంతృప్తి నొందెదరు; వారి కాఖద్దరు కండువాల ఖరీదుకూడ జాస్తిఅయినయెడల ఇంకా తక్కువధరలకు మిల్లులో నేయబడిన చౌకరకముగుడ్డలనే కొందురు. ఇంకొకసంగతి: బీదకుటుంబమువారుకూడ వారలవాటుపడిన వస్తువులవెలలు అధికముగా నున్నను ఎక్కువవెలల నిచ్చి ఆవస్తువులను కొనుచున్నారు. ఈదేశములో తయారగు ఖద్దరుబట్టల వెలలకన్న యంత్రసాధనములద్వారా మాంచెస్టరుఫ్యాక్టరీలలో నేయబడు తాను గుడ్డలధరలు తక్కువగా నున్నను ఖద్దరుధారణమున కలవాటుపడినవారు ఖద్దరువస్త్రములనే కొనుచున్నారు; ఈదేశపుకాపులనేకులు పొగాకు నములేఅభ్యాసము కలవారు కావున పొగాకుధర హెచ్చినను వారికి కావలసిన

పొగాకును కొనుట మానరు. కల్లు, గంజాయి, నల్లమందు మొదలగు నిషావస్తువులను సేవించుటయే భూలోకస్వర్గమని భావించెడువారు వాటి వెలలు హెచ్చిన మాత్రమున అభ్యాసమును విడనాడుదురా? గుత్తదార్లు జాక్కాసములకు పాడిరి ఎక్కువసొక్కము సమర్పింతురు. మనము ఏ వస్తువునకైన ధరలకును గలసంబంధమును స్పష్టపరచుటకు అనేకవిషయములను గమనింపవలసియుండుననుమాట పాఠకులు గ్రహింపవలెను.

౪. సమానాంత్యోపయుక్తిన్యాయము (ప్రత్యామ్నాయన్యాయము)

ఏవస్తువునైన మనము దాని అంత్యోపయుక్తి ననుసరించి కోరుచుండుటయు కొనుచుండుటయు జరుగుచుండును. ఇతరవస్తువుల ముఖ్యావసరములకు వ్యయము జేసియుకొను వానికి ఎచ్చట ధనము వెచ్చించెదనో యని కుటుంబమునకు ఎట్టి కర్చులయందు మొనర్చుచున్నారు. కుటుంబస్థుడేయే వస్తువులంగూర్చి తనసంపాదించిన సొమ్మును వెచ్చించినను ఆవస్తువులకు సమానమైన అంత్యోపయుక్తులున్నట్లు విచారించును. ఒకడు తన కుటుంబపోషణము నిమిత్తము (భార్యాభర్తలిద్దరు, ఇద్దరాడపిల్లలు, అయిదేండ్లకుమారుడు ఆ కుటుంబమందున్నారనుకొందము.)

అతనికి లభించెడు నెలకు రూ. 50 ల మాసపుజీతము (సంబళము)ను వెచ్చించుచున్నాడనుకొందము:—

భోజనపదార్థములు	రూ	16½
బట్టలకును, చాకలి మంగలి కర్చులకును	రూ	4½
ఇంటిబాడుగ (అద్దె)	రూ	6
వంటచెరుకు (కర్రలు, కట్టెలు)	రూ	2
దీపములకర్చు వగైరాలు	రూ	3
కాఫీకర్చువగైరాలు	రూ	7
వార్తాపత్రికలనుకొనుటకును సాయంకాలము స్నేహితులతో విశ్రాంతినొందుటకును క్రీడింగురూముచందా	రూ	1
తమలపాకులువగైరాలు	రూ	2
పిల్లలబడిజీతములు	రూ	2
సేవింగ్సుబ్యాంకులోడిపాజిటు (ఆదాయము)	రూ	6

ఈవిధముగా కర్చుచేసినగాని ప్రతివిషయమందును వానికి సమానతృప్తిసుఖము ముండదు కాని తెలివితేటలుగల ఇంటిఇల్లాలు మాత్రము ఈజమాకర్చుజాబితా కిష్టపడక వానిస్థితికి తగని అనవసరపుకర్చులను కట్టిపెట్టుడని ప్రత్యక్షముగనో పరోక్షముగనో పెనిమిటికి సార్థకవినియోగమార్గములజూపి 18 రూపాయలైన సేవింగ్సుబ్యాంకులో డిపాజిటు అయేటట్లు విశ్వప్రయత్నము చేయుచుండును; 5 లేక 6 సంవత్సరములలో కూతురిపెండ్లికర్చు తటస్థించుననియో, రానురాను కుమారుని విద్యావిషయమున ఎక్కువసొమ్ము వెచ్చింపవలసియుండుననియో, కొంతద్రవ్యము కూడబెట్టినయెడల నాలుగైదుసంవత్సరముల తరువాతనైన నివాసయోగ్యమగు చిన్నఇల్లుకొనవలెనను అభిలాషచేతనో, ఈఉద్యోగము శాశ్వతమైనదికాదు కనుక ఉద్యోగము లేనప్పుడు కుటుంబపోషణమునకు సొమ్ము ఆవశ్యకమగునను ఉద్దేశముచేతనో ఇంకే నిట్టికారణముపట్టియో కుటుంబాధికారి భార్యసలహాల నంగీకరించి కర్చులను తగ్గించి ఆదాయమును హెచ్చించుటకే ఎన్నియో విధముల యత్నించుచుండును. ఎట్టిమార్పులం జేసినట్లయిన సమానమగు అంత్యోపయుక్తి అన్నివిషయములందును చేకూరునో గమనించిరేని వాడు తనకనుకూలిన వ్యయపట్టిక నిర్ణయించుకొనును. భోజనపదార్థములలో ఎక్కువవెలగల వాటిని విడువవలసివచ్చును. రూ 6ల అద్దె నివ్వక తక్కువ అద్దెకు లభించెడు ఇంటిలో నివసింపవలసివచ్చును; క్రీడింగురూముచందా, కాఫీకర్చు, కిల్లీలకర్చు, ఎక్కువ చమురు తీసెడులాంతరుదీపములు పూర్తిగా మానివేయును. ఇట్టినూతనసంస్కారములను చేయనియెడల ఆకుటుంబీకుడు తనజీత పథకముగా అదేస్థితిలో నున్నచో అప్పులపాలగుట నిస్సంశయము. నిర్ణీతమగు నెలజీతము గైకొనువారున్ను, దినకూలితో కాలక్షేపము చేయువారున్ను ఈన్యాయానుసారముగ తామార్జించినసొమ్ము కర్చుపెట్టుకొనుచుందురు. సమానాంత్యోపయుక్తిన్యాయము విశదపడుటకింకొక ఉదాహరణము గమనించెదము. పాలున్ను పంచదారయున్ను కొనుటకొకడు వారమునకు 9 అణాలు కర్చుచేయుననుకొందము. పాలున్ను పంచదారయున్ను కొనుటవలన, ఈ దిగువపట్టీలో చేర్కొనినవిధముగ పూర్ణోపయుక్తి

యున్ను అంత్యోపయుక్తియున్ను లభించుచున్నదని భావించెదము. (విషయవైశద్యమునకే ఈఅంకెలు వేయ

ఖర్చగుసొమ్ము	పాలయొక్క పూర్ణోపయుక్తి	పాలయొక్క అంత్యోపయుక్తి	పంచదారయొక్క పూర్ణోపయుక్తి	పంచదారయొక్క అంత్యోపయుక్తి
1 అణా	10 భాగములు	10 భాగములు	9 భాగములు	9 భాగములు
2 ,,	18 ,,	8 ,,	16 ,,	7 ,,
3 ,,	24 ,,	6 ,,	20 ,,	4 ,,
4 ,,	29 ,,	5 ,,	23 ,,	3 ,,
5 ,,	32 ,,	3 ,,	25 ,,	2 ,,
6 ,,	34 ,,	2 ,,	26 ,,	1 ,,

బడినవిగాని పూర్ణాంత్యోపయుక్తులను కొలచేయు శాస్త్రీయసాధనములు కావు) —

9 అణాలపాలును, పంచదారయును అనేక విధములకొనవచ్చును. వాటిలో కొన్నివిధముల కష్టసుఖములనే ఇచ్చట పైపట్టీ సహాయమున విచారించెదము. 6అణాలపాలును,3అణాలపంచదారయునుకొనినట్లయిన, మీదపట్టీ ప్రకారము వాటి అంత్యోపయుక్తులు 2, 4; మొత్తపుపూర్ణోపయుక్తి(34 + 20) లేక 54భాగములు. 5అణాలపాలున్ను 4అణాలపంచదారయునుకొన్నట్లయిన అంత్యోపయుక్తి రెండింటికి సమానముగా నుండును. అనగా 3 భాగములు, మొత్తపు పూర్ణోపయుక్తి (32 + 23) లేక 55 భాగములు, 4 అణాలపాలును, 5 అణాల పంచదారయును కొనినట్లయిన అంత్యోపయుక్తులు 5, 2; మొత్తపు పూర్ణోపయుక్తి (29 + 25) లేక 54 భాగములు. ఇట్లు విమర్శించిచూడగా, 5 అణాల పాలున్ను, 4అణాలపంచదారయున్ను కొనుటయేబాగ నున్నటులు కానవచ్చుచున్నది. ఏమన, మొత్తపుపూర్ణోపయుక్తి జాస్తిగా నుండుటయేకాక అంత్యోపయుక్తి పాలవిషయమందును పంచదార విషయమందును సమానముగా నున్నది. ఇంకొకవిధమున 9 అణాలు ఖర్చుచేసి నచో పాలకు తగినపంచదార లేకపోవుటయో పంచదారకు తగినపాలు లేకపోవుటయో తటస్థించును. సాధారణపు బుద్ధిగలవాడుకూడ కష్టదాయకంబగు వ్యవహారమునకు బనులు సుఖదాయకంబగు వ్యవహారమునే చేయును. కుటుంబనిర్వాహకత్వము, వ్యవహారనిపుణత, ఈన్యాయమునే అనుసరించుచున్నవి. ఒక్క వినియోగ విషయమునసే కాదు అర్థోత్పత్తియందు కూడ (వస్తురచన మొదలగునవి) ఈ సమానాంత్యోపయుక్తి న్యాయము వర్తించుచున్నది. ఎక్కువవెలగల వస్తువునకుబదులుగ తక్కువవెలగలవస్తువు భర్తీచేసి ప్రజలు లాభము నొందుచుందురు. ఒకశేరు ఆవుపాలవెల 4 అణా లయినప్పుడు 5 శేర్ల పాలను అమ్మి రూ. 1-4-0 పొందుటలుగ 2 శేర్ల నీటికొలిపి రూ. 1-12-0 సొమ్మును గొల్లవాళ్లు మనపద్ద సంపాదించుచుండుటలేదా. అనేకవ్యాధులవ దివ్యౌషధమగునట్టియు, బుడ్డి 1-కి 8 అణాల వెలకలదియు అయిన ఒకమందుగాకకు బదులుగ ఎవడైన తక్కువవెలగల ఔషధముల సహాయమున అట్టిమందునే తయారుచేయగల్గినచో పైమందు నీసాపురసన్న గిల్లదా! క్రొత్తమందు తయారుచేయు ఉత్పాదకునకు చాల లాభము వచ్చును. మనదేశమున కొన్నిభాగములందు మిక్కుటముగా పైరగు నీలిమందునకు బదులుగ జర్మనీ రసాయన శాస్త్రజ్ఞులు వారిప్రజ్ఞాబలమున కనిపెట్టి తయారుచేసిన కృత్రిమపు నీలిమందు ప్రాబల్యము నగదా మన నీలిమందుపంట కెంతయో నష్టమువచ్చినది. కృత్రిమమును నల్లమందును కనిపెట్టుటకు అమెరికాదేశీయులు యత్నించుచున్నటులు తెలియుచున్నది. ఇట్టి విషయము లన్నిటియందు వర్తించు సమానాంత్యోపయుక్తి న్యాయమునకే "ప్రత్యామ్నాయ న్యాయము" లేక, (Law of Substitution) అని నామాంతరము.

౫. వినియోగకశేషము

ఏ వస్తువునైన కొనుటకు ఖరీదు నివ్వవలెను. ఖరీదునిచ్చుట కష్టమే. ఈకష్టముకన్న వస్తు లాభము వలనకలుగు సుఖము ఎక్కువగా నుండునని తోచి

నప్పుడే ఖరీదు నిచ్చి వస్తువును కొందుము. ఆ సుఖము నుండి యీ కష్టము మినహాయించగా మిగిలిన సుఖమే వినియోజకశేషము. వినియోజకుడన వస్తువు నుపయోగించి అనుభవించువాడు. వాడుకొనిన వస్తువు నుండి కలిగెడుసుఖము తానిచ్చు ధనరూపకమగు వెల వలన సంభవించెడు కష్టముకన్న అధికరించియుండును. ఇందుల కుదాహరణంబులు అరణాపోస్టుకార్డు ఉప్పు. పోస్టుకార్డునకై ఒక అరణా ఇచ్చుట కష్టముగా నుండవచ్చునుగాని అందువలన కలిగెడు లాభము ఇంతింతన రానిదిగా నున్నది. ఆకార్డుమీద ఒక జాబువ్రాసి దానిని టపాలపెట్టెలో వేసినయెడల మనఉత్తరము దేశములో నున్న ఎట్టిస్థలమునకైనను, ఎట్టి పైవిలాసమునకైనను రవాణా చేయబడును. ఈ సౌకర్యమువలన కలిగెడు లాభము ముందర అరణాకర్చు కష్టమేపాటది! అరఅణాకు లోభించి ఉత్తరము వ్రాయుటయే మానివేయువారు బహుస్వల్పముగా నుందురు. వినియోజకశేషము పోస్టుకార్డునందెంతయో అధికముగా నుండుటంజేసియే ఈ మధ్య మనగవర్నమెంటువారు రెవిన్యూ అధికరించుటకొరకు పూర్వము ¼ అణాకు అమ్మబడెడు పోస్టుకార్డువెలను రెట్టించిరి. ఇప్పటివెలను ద్విగుణించినను పోస్టుకార్డువలన లభించెడు వినియోజకశేషము హెచ్చుగానే యుండును. అయితే పోస్టుకార్డులవెలలను జాస్తీ చేయుటకు దొరతనమువారిని ప్రోత్సహించుట మామతముకాదు; ఏమన వినియోజకశేష మెట్లున్నను కారణాంతరములవలన మనదేశము మొత్తముమీద బీద దేశము కావున పోస్టుకార్డులను వినియోగించువారి సంఖ్య తగ్గిపోయి గవర్నమెంటువారి రెవిన్యూ తగ్గుటయేకాక కొందరు వినియోజకుల కెంతయో కష్టముగా నుండును. ఉప్పువిషయములోకూడ వినియోజకశేషము ఎక్కువగా నున్నది. ఈకారణముంజేసియు ఉప్పు జనసామాన్యమంతయు వినియోగించే పదార్థమగుటంజేసియును మన దొరతనమువారు ఉప్పుపన్నును బిగించుటచే ఉప్పువెల జాస్తీఅయినను మనము కొనడుఉప్పును తగ్గించుచుండ లేదు. ఉప్పువిషయములో వినియోజకశేషము ఎక్కువగా నున్నదని మనదొరతనమువారు ఉప్పుపన్నును ఇంక అధికము చేయరనియే మానమ్మకము; కారణమేమన ఉప్పు ఆవశ్యకపదార్థసమితిలో చేరినది కావున ఎక్కువ ఉప్పుపన్ను విధించినయెడల ఈదేశపుబీదల కెంతయో కష్టముగా నుండును.

౬. మూల్యప్రయోజనములకుగలసంబంధము.

ఈవిషయము వినిమయకాండములోని ప్రధానాంశమైనను వినియోగకాండమునకు కూడ సంబంధించినది కావున ముఖ్యమగు సంగతుల గొన్నిటి నిదిగువ వివరించెదము. ఏవస్తువునకైన విలువ లేక మూల్యము ఎందువలన నేర్పడుచున్నది? ఆవస్తువు హెచ్చుగా దొరకక సరఫరా తగ్గియుండుటవలనను, ఆవస్తువు ప్రయోజనసహితంబగుటజేసియు. ఒక్క ప్రయోజన మున్నమాత్రమున వస్తువునకు విలువ లేక మూల్యము ఉండదు. గాలి నిష్ప్రయోజనమైనదని ఎవరు వాదించగలరు? అయినను అది ఎచ్చటనైనను విస్తారముగా నుండునుగాన దానికి విలువలేదు. పూర్ణోపయుక్తికిని అంత్యోపయుక్తికిని కలభేదమును బాగుగ గ్రహించినచో మూల్యమెట్టి ఉపయుక్తి వలన సంభవించునో మనకు తేటపడును. గాలికి పూర్ణోపయుక్తి విస్తారమని ఎల్లరకును తెలిసిన సంగతియే. అయితే గాలికి అంత్యోపయుక్తి అంతగా లేదు. కావుననే గాలికి విలువ లేదు. గాలిబజారులో వెలకు కొనబడుపదార్థము కాదు. మూల్యము దానింజేసి వెలలేకపోవుట గాలియొక్క గౌరవమున కొకకొరత కాదు. సర్వవ్యాపియగు భగవంతుని అపరావతారమో యనునటుల ఎల్లెడలను వ్యాపించి ప్రాణికోటిని రక్షించునది గాలియే. ఒకానొకప్పుడు గాలికికూడ అంత్యోపయుక్తి ఏర్పడుచున్నది. లోతుగా నుండుగనులలో పనిచేయుకార్మికులకు గాలి అత్యంతావశ్యకము; ఆసురంగాంతర్భాగములలో గాలి దుర్లభముగా నుండుటంజేసి యంత్రములద్వారా పరిశుభ్రమైన గాలి అప్పుడప్పుడు సరఫరా చేయబడుచుండును. అట్టి గాలికి అంత్యోపయుక్తి మిక్కుటముగా నుండును. ఇంకొకసంగతి. వజ్రవైడూర్యములకన్న జలాహారాగులకు పూర్ణోపయుక్తి అధికమనుటకు జనుల అభిప్రాయమే సాక్షి. వజ్రవైడూర్యములు లేకపోయినను ప్రజలు హాయిగా జీవించవచ్చును గాని జలాహారములు లేనిబ్రతుకసంభవము. బంగారము, ఇనుము—ఈరెండు లోహములలో ఇనుమే ఎక్కువప్రయోజనకారియని అందరకు తెలిసినదే! పెదదినములకు ఫలముజలాహారా

దుల నిచ్చినను ఎవ్వడైన ఒక తులమెత్తు వజ్రము నిచ్చునా? నాలుగుతులముల ఇనుము నిచ్చినను చిన్న మెత్తు బంగారమెవడిచ్చును! వజ్రవైడూర్యములు, బంగారము— వీటి సరఫరా తక్కువ. వస్తువుల సరఫరా తగ్గుటవలన వాటి అంత్యోపయుక్తి అధికరించి వెలలు హెచ్చును గాని పూర్ణోపయుక్తి తగ్గిపోవును. కరువు కాలములో ధాన్యాదుల సరఫరా తగ్గియుండును కదా! కొద్దిగా లభించెడు ధాన్యాదుల అంత్యప్రయోజనమున్ను దానిం జేసి వాటి వెలలున్ను అధికరించినను పూర్ణోపయుక్తిమాత్రము తగ్గిపోవును. ఈ విశేషాంశములను గుర్తెరిగియుండుటకు మూల్యప్రయోజనముల అన్యోన్యాశ్రయతయును అంత్యప్రయోజనమువలన గాని పూర్ణోపయుక్తివలన గాని వెలలేర్పడవనియును పాఠకులు జ్ఞాపకముంచుకొనవలెను.

4-వ ప్రకరణము

ఆర్థిక విమర్శనోపయుక్త వివరములు, వినియోగమార్గములు

౧. విమర్శనావశ్యకత

ఆర్థికవిషయముల దెలిపెడుశాస్త్రమే అర్థశాస్త్రము కావున ఆర్థికవిషయవిమర్శన మీ శాస్త్రజ్ఞానాపాదనమునకు అవశ్యము. శాస్త్రకారులు చెప్పియున్న కొన్ని ఆర్థికసూత్రములను మనసున నిడుకొని తర్కించిన మాత్రమున ఈ శాస్త్రజ్ఞానము లెస్సగా నలవడదు. ఈ శాస్త్రము సంఘశాస్త్రసమితిలో చేరినదగుటం జేసియు, మనుజుల ఆర్థికస్థితిగతు లెప్పుడును ఒకేవిధమున నుండక దేశకాలపాత్రానుసారముగ మారుచుండుటం జేసియు, ఆపరిణామకారణములు చరిత్రాత్మక విషయములగుటం జేసియు, ఆవిషయములను, తత్సంబంధమైన వేర్వేరు వివరాంశములను ఓపికతో సేకరించి, యుక్తియుక్తముగ విభజించి, పట్టీలరూపకముగా వ్రాసి, ఇతర విషయములతో సరిపోల్చి, తారతమ్యములను విచారించి, ఇంక నెన్నియో విధముల శ్రమపడినగాని ఆర్థికవిషయతత్వము సరిగా బోధపడదు. ఇదియే ఆర్థిక విమర్శనస్వభావము. కుటుంబాదాయవ్యయపట్టికలు, గ్రామనగర సంబంధములగు ఆర్థికవివరములు, జనాభా లెక్కలు, వృత్తి వివరములు, జననమరణజాబితాలు, దేశపుభాగ్య మింత యని అజ్మా (అంచనా) వేయుటకు వలయు వివరములు, వస్తువుల బజారుధరలు, నాణెముల మొత్తము, ప్రశస్తలోహముల (బంగారము, వెండి) ఉత్పత్తివివరములు, ఆలోహముల బజారుధరలు, అంతర్దేశీయవర్తకమం దొక దేశపు నాణెము ఇంకొక దేశపు నాణెముల కెన్నిటికి సమానముగ నెంచబడుచున్నదో విశదపరచు జాబితాలు, ఎగుమతి దిగుమతుల పరిమాణము, యానసౌకర్యముల వివరములు, వ్యవసాయాది పరిశ్రమక్రియల వివరములు, పరిశ్రమల (హస్తకళలు, యంత్రకళలు) వివరములు, దేశమందలి బ్యాంకులయొక్కయు నిధులయొక్కయు పరస్పరసహాయ సంఘములయొక్కయు వివరములు, పన్నుల వివరములు, దొరతనము వారి ఆదాయవ్యయపట్టికలు మొదలగునవి ఎన్నియో ఆర్థికవిమర్శనమునకు అవశ్యములై యున్నవి. ఇట్టి విమర్శనలవలననే పెక్కుఆర్థికనియమములు శాస్త్రకారులు సూత్రరూపకముగ నిర్ణయించిరి. ఆర్థికసూత్రముల ప్రవర్తన మిట్టివిధమున నుండునని నిర్ణయించుటకు సాంఘిక రాజకీయపరిస్థితులను, కాలప్రభావమును మొదలగు వాటిని గమనింపవలసియున్నది. ఏ దేశముయొక్క గాని ఆర్థికస్థితిని విమర్శింపవలసివచ్చినప్పుడు పైన చెప్పబడిన విషయములను సేకరించి, ఆ వివరములను జాగ్రతగా పరిశీలించవలెను. ప్రతిదేశపు ఆర్థికవిషయములు ప్రత్యేకపరిశీలనార్హములు. విమర్శనోపయుక్తంబగు వివరముల నెన్నిటిని దేశము నేలెడి దొరతనమువారే ఉద్యోగస్థుల నియమించి వారిద్వారా సేకరించి ప్రకటించుచున్నారు. అర్థశాస్త్రజ్ఞులు, ఆర్థికవిమర్శకులు వాటిని సముచితముగ నుపయోగించియు, ఇంక కావలయు వివరములను వారే సేకరించియు ఆర్థికసిద్ధాంతముల జేయుచుందురు.

౨. కుటుంబాదాయవ్యయపట్టికలు

ఏకుటుంబముయొక్క గాని ఆదాయ వ్యయముల దెలుపు జాబితాలను సూక్ష్మబుద్ధితో పరిశీలించినచో మీది ప్రకరణములలో వివరింపబడిన ఆర్థికన్యాయముల యాథార్థ్యము స్ఫుటముగా తెలియుటయే కాక కుటుంబపురాబడి ఏయే సామాన్య న్యాయముల ప్రకారము వెచ్చింపబడుచున్నదో కూడ విశదమగును. అట్టి ఆర్థిక విమర్శనచేయుట సులభసాధ్యము కాదు. ఏలనన కుటుంబములగూర్చి సరియగు ఆర్థికవిమర్శన చేయబూనినపుడు

కుటుంబాధికారులు వారివారి రాబళ్లు వాస్తవముగ నెంతయో, ఆరాబడి (వస్తురూపకముగ నున్ననుసరి, నగదురూపకముగ నున్ననుసరి) ఏయేవిషయములకై వెచ్చింపబడుచున్నదో, ఆదాయము వ్యయముకంటె హెచ్చో, వ్యయములు ఆదాయముకన్న జాస్తిగా నున్నవో, ఖర్చుకన్న రాబడి ఎక్కువగానున్నప్పుడా మిగులుదాయ మెట్లుపయోగింపబడుచున్నదో, రాబడికన్న ఖర్చులు జాస్తి అయినప్పుడు కావలసిన జాస్తిసొమ్ము మొత్తమునకు కుటుంబస్థు లెంతవడ్డీకి అప్పుచేయుచున్నారో మొదలగు అంశము లన్నిటినిగూర్చి వాస్తవమైన భోగట్టా ఆర్థికవిమర్శకుల కిచ్చినగదా, వారు సమబుద్ధిని శేషములంజూపి మొత్తముమీద కుటుంబాదాయవ్యయము లేయేసూత్రముల ననుసరించి యుండునని తర్కించి సిద్ధాంతీకరింతురు. ఇట్టి ఆర్థికవిమర్శనలు అమెరికా జర్మనీమొదలగు దేశములలో జయప్రదముగా జరిగెనవి. మనదేశములో నంతబాగుగ జరుగలేదనియే చెప్పవచ్చును. ఇప్పుడిప్పు డట్టి విమర్శనము లారంభమైనవి. పైనజెప్పిన సంగతులగురించి ఏ ఆర్థికవిమర్శకుడైన ఒక కుటుంబీకుని ప్రశ్నించినచో “ఈగోల నీకెందుకయ్యా! మారాబడి ఇంత జాస్తిగా నున్నదని సర్కారువారికి తెలియజేసి రాబడిపన్ను బిగిసేటట్లు చేయుటకా నీవు నియమింపబడితివ”ని హేళనసేయవచ్చునుగాని విమర్శకులు వేయుప్రశ్నలకు సదుత్తరముల నిచ్చి ఆర్థికవిమర్శన జయప్రదముగ కొనసాగించుటకు సాధారణముగా అనేక కుటుంబస్థులు సహాయపడరు. కొద్దిగనో, గొప్పగనో ఇట్టికష్టము ప్రతిదేశమందును ఉన్నది. ఇంకొక కష్టము. ఏఆర్థిక విషయము గురించి అయినను అనుభవవిదితములగు కుటుంబాదాయవ్యయముల తత్త్వమును పరిశోధించి కనుగొనుటకొకటి రెండుకుటుంబముల వివరాంశముల జేపట్టిన మాత్రమున కార్యసిద్ధి కలుగదు. వందలకొలది వేలకొలది కుటుంబముల ఆర్థికస్థితులను గమనించినగాని సిద్ధాంతము సేయగూడదు. ఇట్టిశ్రమమునకోర్చి కొన్ని దేశములలో తరహాతరహా అంతస్తులుకల అనేక కుటుంబముల జమాఖర్చు లెక్కలను శోధించిన విమర్శకుల సిద్ధాంతములు కొన్ని కలవు; వాటి నీదిగువ పొందుపరచుటయేకాక ఆసిద్ధాంతములు మనదేశమున కెంతమట్టుకు వర్తించునన్నవో మనదేశీయు లవలంబించెడు అర్థవినియోగ మార్గములున్ను, అవిభక్తపు కుటుంబపద్ధతి, ఉంఛవృత్తి, అతిబాల్యవివాహములు మొదలగు సాంఘికాచారములు అర్థవినియోగమునకెట్లు సంబంధించియున్నవో తెలిసికొనుటకు దగినవిమర్శనము లత్యంతావశ్యకమని కూడ హెచ్చరిక సేయుచున్నాము. మనదేశములో కూడ కొందరార్థికవిమర్శకులు అన్యదేశీయుల సిద్ధాంతముల గొన్నిటిని స్థిరీకరించియున్నారు; కుటుంబాదాయవ్యయపట్టికలవలనను వాటిని సంబంధించెడు సాంఘికాచారములవలనను కలుగులాభనష్టములను అభిప్రాయములను సందర్భాంతరములలో స్పష్టీకరించియున్నారు.

3. అర్థవినియోగవిషయిక విమర్శనవలన లభించెడు అభిప్రాయములు

కుటుంబపురాబడి జాస్తిఅయినకొలది భోజనపదార్థముల విషయమున మొత్తముమీద తక్కువఖర్చే అగుచుండును. ఈఅభిప్రాయముయొక్క అంతరార్థము రాబడి ఎక్కువగుకొలది తనివిచేతను కుటుంబస్థులు తిండి తగ్గించుకొనుట కాదు. రాబడి అతిశయించినపుడు ఎక్కువ వెలగలవస్తువులను మేలిమిపదార్థములను భోజనాదులకై ఉపయోగించుట సహజమైనను, జాస్తిరాబడి ఇతరఖర్చుల కెక్కువగా వినియోగింపబడును. రూ. 1000 సంవత్సరపు రాబడికల సామాన్యకుటుంబము భోజనపదార్థములకై రూ. 420 సెలవు చేయుచున్నదనుకొందము. 50 వేలరూప్యముల సంవత్సరపు రాబడికల కుటుంబము రూ. (420 × 50) లేక రూ. 21,000 ఒక్కభోజన విషయముననే వెచ్చించుచుండుట లేదు. రూ. 420కన్న జాస్తిసొమ్ము వ్యయము కావచ్చునుగాని రూ. 21,000భోజనపుఖర్చు ఉండదు. వెయ్యిరూపాయలే రాబడిగలకుటుంబమునకు లేనిభోజనేతరవ్యయము 50వేల రూపాయలరాబడికలకుటుంబమున కెన్నియో కలవు. మేలిమిరకముల దుస్తుల ధరించుట, గుర్రముబండ్లు, మోటారుకార్లు మొదలగువాహనముల నుపయోగించుట, వివాహములు, శ్రాద్ధములు మొదలగుకార్యములకు విశేషముగ ఖర్చుసేయుట, స్థిరచరాస్థుల నధికముగసంపాదించుట–ఇట్టి ఇతరవిషయములనుగురించివెచ్చింపబడుసొమ్ముమొత్తములో భోజనపుఖర్చు ఒకచిన్నభాగము. తరహాతరహా అంతస్తులు కలిగిన ట్టియు, 100 రూ. మొదలు ఒక్క లక్షరూప్యముల

వరకు సంవత్సరపు టాదాయములు గల వేర్వేరు కుటుంబముల రాబళ్లనుకర్చులను జాగ్రతగా పరిశోధించి సరాసరి లెక్కలు వేసినయెడల ఈవిషయము విశదపడును.

ఒకకుటుంబపురాబడి హెచ్చినకొలది ధరించుట కుపయుక్తములగు బట్టల కొనుకర్చు విస్తారము జాస్తిగా నుండును. ఇంటిఅద్దె, వంటచెరుకుకర్చు, దీపములనిమిత్తమైకర్చు— ఇవికూడ అట్టిసూత్రము ననుసరించియే యుండును. విద్య, ఆరోగ్యము, విశ్రాంతి, ఉత్తము మీఁద సుఖము నొసగుసాధనములు— వీటినిగురించి అనుకర్చు రాబడి హెచ్చిన కొలది హెచ్చుచునే యుండును. "లక్షాధికారి దగ్గఱ భిక్షాధికారికుండు" ననే లోకోక్తి ఈఅభిప్రాయము ననుసరించినదియే. తక్కువ రాబడికలవా రిట్టివిషయముల గూర్చి ఎక్కువకర్చు సేయ లేరనుసంగతిమనకందరకు తెలిసినదియే. జాస్తిరాబడి కలవారికి వాంఛలనేకము లుండుటయేకాక ఆవాంఛలం దీర్చుకొనుటకు వలయుద్రవ్యసాధనముకూడ ఉండుట వలన జాస్తికర్చు చేయుచుందురు.

ఎవడైన తానార్జించిన విత్తముతో ప్రాణసంరక్షణమున కత్యవసరమగు ఆవశ్యకపదార్థములనే మొదట సేకరించుకొనును; తినుట కన్నము, కట్టుటకు బట్ట, నివసించుటకు వసతి—ఇవి ఆవశ్యకములు. ఇవి సమకూడినపిమ్మట మనుజునిదృష్టి సాధారణముగా అలంకారపదార్థములపైపు పోవును. "మ్రింగ మెతుకు లేనివాని మీసములకు సంపెంగతైల మెందు"కనియెడి లోకోక్తి ఈసామాన్యవిషయము ననుసరించినదియే. ప్రజలరాబడి హెచ్చినకొలది మీఁదజెప్పినవిధమున అలంకారపదార్థ వినియోగమునకై ద్రవ్యము వెచ్చింపబడుచుండును. కూలిపనిచేసి జీవించువాడుసైతము వానిరాబడి కొంచె మతిశయించినచో మేలిమిదుస్తుల ధరించును; చుక్కా పీల్చును; కల్లుత్రాగును; విలువైనపాదరక్షలు తొడుగును; చక్కనిగొడుగుల నుపయోగించును; కాఫీ, టీ, కోకో మొదలగువాటిని సేవించును; వివాహాది కార్యము లతిఆడంబరముతో జేయును; ఇంక నెన్నెన్నియో విధముల తనజీవనావస్థను ఉన్నతదశకు తెచ్చుట కుద్యుక్తుడగును. నాగరికత, విజ్ఞానము, భాగ్యము ఇవి అభివృద్ధియగుచున్న కొలది ఆవశ్యకములు, అలంకారములు వీటియందలి అనేకతరహాలవాంఛలు ప్రబలి ప్రజలజీవనావస్థ ఉన్నతదశకు వచ్చుచుండుట ఏదేశమునకైన సైజముగా నున్నది. మనహిందూదేశమందుకూడ జనుల జీవనావస్థలు నానాటికి ఔన్నత్యము నహించుచున్న వనుటకు కొన్ని సాక్ష్యములు లున్నవి. ఆవశ్యకములు వస్తువులతో తృప్తినొందక నాగరికతాచిహ్నంబులగు అలంకారపదార్థము లెన్నిటినో మనవా రన్యదేశములనుండి తెప్పించుకొనుచున్నారు. పూర్వీకు లెరుగని సదుపాయముల నెన్నిటినో మనవా రనుభవించుచున్నారు. అలంకారయుక్తములును, సదుపాయకరములును అయిన యీదిగువజెప్పిన వస్తువులను లక్షలకొలది ద్రవ్యము వెచ్చించి ఒక 1914–వ సంవత్సరముననే హిందూదేశీయులు కొనుగోలుచేసి నట్లు తెలియవచ్చుచున్నది:—

దిగుమతికాబడు వస్తువులు.	వాటిఖరీదు.	
అన్యదేశపు మేలిమిచక్కెర	1447	లక్షలరూ,
కిరసనాయిలు	286	,,
యంత్రములలోతయారగునూలుబట్టలు	6054	,,
పట్టుబట్టలు	252	,,
ఉన్ని (ఉలెన్) బట్టలు	306	,,
ఇతరచిత్రమగుదుస్తులు	306	,,
పాదరక్షలు	74	,,
నానావిధములగు లోహనిర్మిత పదార్థములు	789	,,
అగ్గిపుల్లలు	90	,,
సబ్బుబిళ్లలు	74	,,
చెక్కలు	123	,,

హిందువులజీవనావస్థలు ఉన్నతదశ నొందుచున్నవనుటకు మీఁదజెప్పినవస్తుజాలము నుపయోగించుట, అన్యదేశీయుల సంపర్కమున లభించెడు సుగుణము లలవడుట ఒకవిధమగుమంచిసాక్ష్యమే కాని అన్యదేశీయుల సుగుణములతోపాటువారిదుర్గుణములనుగూడమనవారనుకరించితమద్రవ్యమును త్రాగుడుమొదలగు దుర్వ్యసనములందునిరర్థకముగావినియోగించుచున్నారనియు, వివాహశ్రాద్ధాదుల విషయమున అంతస్తునకు మించిన జాస్తికర్చులు చేయుటవలన అనేకకుటుంబములు కూలిపోవుచున్నవనియు, తమరాబడికి మించినకర్చుల నొకవేళ చేయవలసివచ్చినపుడు తక్కువవడ్డీల కప్పులు లభింపక

సాలుకొకసారో, వందకు 15 లేక 20 రూ. చొప్పున వడ్డీ నిచ్చుటకొప్పుకొనినగాని అప్పులు దొరకక ప్రజలు కష్టపడు చున్నారనియు మనము మరువరాదు. ఇంతేకాదు. ఇతరదేశములందువలె యీదేశములో తక్కువవడ్డీల కప్పి చ్చు బ్యాంకులు, నిధులు మొదలగునవి అంతగా లేవు. తాము వాంఛించు పదార్థములను బాకీగా కొనుటకు వీలు కలుగజేయు వినిమోజకసంఘము లీదేశములో తక్కువగా నున్నవి. ఒకొకప్పుడు తనకు కావలసిన వస్తువును పిల్లకు ఋణగ్రస్తునియొద్దనుండి కొన్నవిన రొక్కమిచ్చి కొనుటకు బదులుగ వినిమోజకు లనేకులుచేరి మొత్తముమీద ఎక్కువ సరుకులను ఉత్పాదకులవద్దనే కొనిన నెంత లాభముగా నుం డును! ఈసదుపాయమును కలుగజేయునవియే వినిమోజ కసంఘములు. అమెరికా జర్మనీదేశములం దిట్టిసంఘము లెన్నియో కలవు. మనదేశమందలి గ్రామములలో ముఖ్యముగా అవి ప్రబలియుండకపోవుటకు కారణములు వారిఅజ్ఞానము, ఐకమత్యము లేకపోవుట అని ఒక విమర్శకుడు వ్రాసెను.

హిందువులు మొత్తముమీద సుప్రసిద్ధమగు ధర్మ చింత కలవారేకాని కష్టపడి అర్థమార్జింప నొల్లనిస్పృహ కాయులకు సైతము దానధర్మములు చేయుట ఒక పెద్ద శిష్టాచారమై యున్నందున యాచకవృత్తి పురాతన కాలమునుండి ప్రబలియున్నది. ప్రజలను పీడించి బ్రతు కుట సగౌరవజీవనోపాయములలో నొకటిగా పరిగణిం పబడుచున్నది. భిక్షావృత్తి నీచమనెడు బుద్ధి మనదేశీయు లకు తోచి ఇతరదేశములందువలె యాచకవృత్తి నవలం బించువారి విషయమున తగినసంస్కారము లీదేశమందు కూడ జరిగినగాని ప్రజల జీవనావస్థలు పెంపొందవు.

మన అవిభక్తపు కుటుంబములవలన కొన్ని ఇక్క ట్లు వాటిల్లుచున్నవి. కుటుంబములో ఎవడైన ఒకడు సంపాదనపరుడుండిన వానినే నమ్మి అనేకులు ఎదిగిన పెద్దవారుకూడ ఊరక కూర్చుండి తినుచున్నారు. ఇయ్యది సోమరితనమునకు బహుమాన మిచ్చినట్లుకాదా! వృద్ధులు శిశువులు మొదలగువారు ద్రవ్యార్జనము చేయకున్నను అవిభక్తపు కుటుంబకర్త వారిని పోషించుట శ్లాఘనీయ ముగాని ఊరక కూర్చొనినవారు ఒకరిద్దరు కుటుంబీకు లార్జించిదాని నంతయు వినియోగించుచు వచ్చినచో ఆర్జనపరుల ఉత్సాహము తగ్గిపోవును. ఆర్జింపబడిన విత్తమునకు సద్వినియోగ మెల్లప్పుడు ఉండదు; గృహక లహములు మెండుగా నుండును. కుటుంబకర్త అప్పుల పాలగును. ఇవిఅన్నియును అనుభవవేద్యములని అవి భక్తపు కుటుంబముల స్థితిగతులను జాగ్రతగా విమర్శించు పాఠకులకు తెలియవచ్చును. సద్గుణముల కాలవాలంబు లగు కొన్ని అవిభక్తపు కుటుంబములుకూడ దేశమందు లేవనిచెప్పుట మాయాశయము కాదు. ఆర్థికదృక్పథంబున శోధించినచో ఈఅవిభక్త కుటుంబపద్ధతివలన కలిగెడు నష్టములే యెక్కువగా నున్నట్లు తోచకమానదు.

మనహిందువులు మతాచారములంజేసి సంతానా పేక్షాపరులగుటవలనను అతిబాల్యవివాహముల కీదేశము ఆటపట్టగుటవలనను, ఇంక అనేకకారణముల బట్టియు జనసంఖ్య నానాటికి పెరుగుచునేయున్నది. జనసంఖ్యా ధిక్యములకు తగిన ఆహారపదార్థాధిక్యము ఈ దేశమందు లేదని కొందరు విమర్శకులు చెప్పుచున్నారు. కుటుంబ మునుపోషించు శక్తిలేనివారుసైతము బాల్యమందే పెండ్లి చేసుకొని పిల్లలను కనుట దేశపుటార్థిక పురోవృద్ధి కొక పెద్ద అభ్యంతరము. ఈవిషయముల నింకొకసందర్భమున రాబోవుప్రకరణములలో విపులముగా చర్చించెదము. జనసంఖ్య అభివృద్ధి అగునప్పుడు కుటుంబ భాగ్యము గాని దేశభాగ్యముగాని వృద్ధినొందక అదే స్థితిలో నున్నచో తప్పక ముప్పు వాటిల్లునని చెప్పకతీరదు.

౮. ఆదాయవ్యయ పట్టికలవలన కలుగు లాభములు

ఆర్థికన్యాయనైశద్యమే కాక కుటుంబాధికారి కర్చు వెచ్చములను సరిచూచుకొనుట కట్టిపట్టీ లెంతయో సహాయపడును. రాబడిని మించిన కర్చు చేయవలసినప్పుడు కుటుంబ మప్పులపాలు కాకుండ ఆదాయ వ్యయముల నేయేవిధముల సంస్కరించిన బాగుగనుండునో తెలిసి కొనుట కాపట్టీలు మార్గదర్శకములుగా నుండును. ముఖ్య పదార్థవిషయిక వ్యయమునకు భంగము రాకుండ అము ఖ్యవిషయములకర్చు సెటులు తగ్గించినచో సమానాం తోపయుక్తి న్యాయము వర్తించునో స్పష్టపడును.

ఒక్క రాజ్యాంగ విషయమునందే కాదు; మునిసిపాలిటీ, తాలూకాబోర్డు, డిస్ట్రిక్టుబోర్డు, పరగణా దొరతనము వారు, దేశమునేలెడి సర్కారువారున్నూ జమాకర్చుల నెప్పటికప్పుడు జాగ్రతగా తయారుచేసుకొని కాలోచితములగు సంస్కారములఁజేయుచున్నారు. అప్పటికి [illegible] యవ్యయపట్టీలను [illegible] పరిశీలించినగాని ఒక్కొక్క [illegible] విషయమునందే కాదు. చరిత్రాత్మకవిషయముల [illegible] తెలిసికొనుచున్నాము.

వినియోగకాంశము - సమాప్తము

ఆత్మార్పణము

భమిడి ఉమామహేశ్వరావధాని గారు

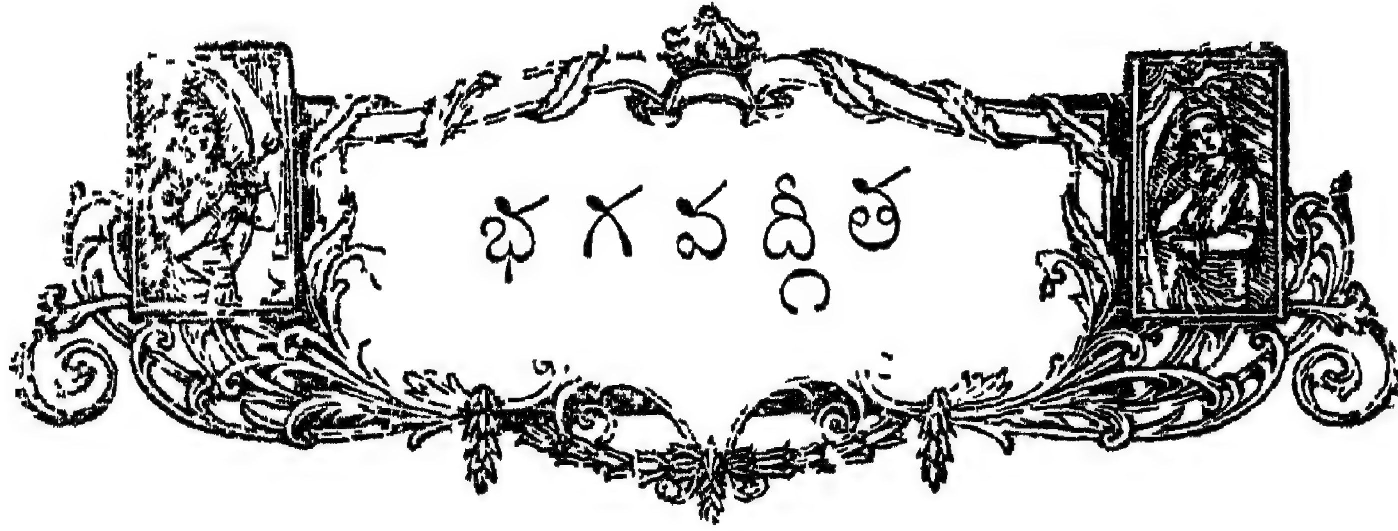
నాథ! నీసుందరాకృతి నయనములకు
బ్రీతిగావింపకుండ నేర్చెదవుగాని
హృదయదర్పణ మందున నింపుగుల్కు-
నట్టి ప్రతిబింబమును జూడ నడ్డగలవె?

నీసుధామధురోక్తులు నెమ్మిమీర
నానుభాగ్యంబు లేదయ్యె గాని నాకు
జగదతీతంబు నీదైన సచ్చరితము
వీనులారంగ వినగనే విఘ్నమొలయు?

ఎదుట జరిగించుచుండి నిన్నెలమిఁగోడ
'నాథ' అనిపిల్చుకొనెడు పుణ్యంబులేదు
కాని నీదు నామంబు హెచ్చైన భక్తి
నెల్లకాలంబు జపియింప నేమియడ్డు?

ఒకట నతిభక్తి పాదంబు లొత్తి కనుల
కద్దుకొనజాలినట్టి భాగ్యంబులేదు
పూర్వ సంచిత పాపంబు పొసగినట్టు
లైన గావింపలేనె యాత్మార్పణంబు

భాగవతుల దక్షిణామూర్తి శాస్త్రి గారు

సం. నమోస్త్వనంతాయ సహస్రమూర్తయే, సహస్రపాదాక్షిశిరోరుబాహవే,
సహస్రనామ్నే పురుషాయ శాశ్వతే, సహస్రకోటి యుగధారిణే నమః.

కర్మకాండ యనియు, జ్ఞానకాండ యనియు, వేదము ద్విధా విభాగించబడినది. అందు ప్రథమకాండము ప్రవృత్తి నివృత్తి ఉభయ రూపమైనది. అజ్ఞులచే కర్తృత్వాభినివేశముచే ఫలము నభిసంధించి యాచరింపబడి స్వర్గపశు విత్త పుత్రాదిఫలకమైనది ప్రవృత్తిరూపమైనది. ముముక్షువులచే సత్వశుద్ధికొరకు కర్తృతా బుద్ధిని ఫలాభిసంధిని వదలి పరమేశ్వరారాధన బుద్ధిచే యనుష్ఠానము ననుష్ఠింపబడు కాయిక వాచిక మానసిక రూపమైనది నివృత్తి రూపమైనది.

ప్రకృతమందు కృష్ణభగవాను డర్జునుని నిమిత్తముగా చేసుకొని కర్మ నిరపేక్షమైన జ్ఞానము సనకాద్యసాధారణమనియు, బ్రహ్మ మానసపుత్రులగు సనకాదు లీశ్వరవచ్ఛుద్ధ సత్వోపాధికులు, మహావైరాగ్య సంపన్నులు అతివాహిత దేహధారులు గనుక నాత్మ యందు భ్రాంతికృతమగు కర్తృత్వ భోక్తృత్వరూపమగు నజ్ఞానము నారోపించుకొను స్వభావమున కాస్పదులు కానేరరనియు నుడివెను. వాసిష్ఠమందు,

"శ్లో. ఉభాభ్యామేవ పక్షాభ్యాం యథాఖే పక్షిణాంగతిః,
తథైవ జ్ఞానకర్మభ్యాం జాయతే పరమం పదమ్."

అని యున్నది. అనగా రెండుపక్షముల చేత విహంగ మాకసమునందు సమముగా నెట్లు సంచరించునో, అట్లు జ్ఞానకర్మలచే మోక్షము ప్రాప్తించును. ఇచ్చో జ్ఞానకర్మలకు సముచ్చయము సంభవించెనని బుధులు భ్రమించకుందురు గాక! జ్ఞానముచేతనే కైవల్యమని సిద్ధాంతము; కాని కర్మ జ్ఞానమున కుపస్కారభూతము.

భగవద్గీతాతృతీయాధ్యాయమందు జ్ఞానయోగము కర్మయోగము అనునవి ముముక్షువులకు ప్రత్యేకమైన రెండు స్వతంత్రమార్గములని చెప్పబడియుండెను. అందు "కర్మయోగము" అనుదానికి "యోగః కర్మసు కౌశలమ్" అనునట్లు 'కర్మలను చేయుటలో కుశలత్వబుద్ధి లేక నేర్పరితనము'యనియర్థము. అనగా కర్మ చేయుచుండినను చేయనట్లు "నేను సాక్షిస్వరూపుడను నిష్క్రియుడను" అను బుద్ధిచే వర్తించుట.

భగవద్గీతయందు——

"శ్లో. యత్కరోషి యదశ్నాసి యజ్జుహోషి దదాసి యత్, యత్తపస్యసి కౌంతేయ! తత్కురుష్వ మదర్పణమ్. శుభాశుభఫలై రేవం మోక్ష్యసే కర్మబంధనైః".

అనియున్నది. అనగా "నీ వేపనిని చేయుదువో, యే హోమమును చేయుదువో, దేని భక్షింతువో, దేనిని దానముచేతువో, దానిని నా యర్పణముగా చేసితివేని నీపుణ్యాపాప రూపమగు కర్మబంధమును విడగొట్టి నాలో నైక్యము చేసుకొనుభారము నాది" యని.

మరియు నైదవ యధ్యాయమున కర్మ సన్న్యాస, కర్మయోగములలో నేది శ్రేష్ఠతర మైనది యని యర్జునుడు ప్రశ్నింపగా, కృష్ణ భగవానుడు, "తయోస్తు కర్మ సన్న్యాసాత్ కర్మయోగో విశిష్యతే" అని కర్మలను పూర్తిగా వదలివేయుటకంటె ఫలాభిసంధి లేకుండ అభిమానరహితముగా సుఖదుఃఖోత్పాదక మైనట్టి కర్మఫలమును సమశీతోష్ణ బుద్ధితో సహించియుండు కర్మయోగియే శ్రేష్ఠతరు డని నుడివెను. అటులే పదునెనిమిదవ యధ్యాయ మందు సన్న్యాసముయొక్కయు, త్యాగము యొక్కయు తత్త్వమును బోధించుమని యడిగిన నర్జునునకు,

"కామ్యానాం కర్మణాం న్యాసం సన్న్యాసం కవయోవిదుః, సర్వకర్మ ఫలత్యాగం ప్రాహు స్త్యాగం విచక్షణాః."

యని కామ్యకర్మ నిషిద్ధమైనది; కాని ఆశ్రమ విహితమైన కర్మ యత్యాజ్యమనియు, త్యాగ మనగా కర్మఫలత్యాగముగాని కర్మత్యాగము గాదనియు నిష్కృష్టముగా ప్రకటించెను. ఇట్లుండగా భగవద్గీతలు సనకాద్యసాధారణ మగు నివృత్తిజ్ఞాన రూపబోధక మెట్లగును? అందుచేతనే

"[illegible] క్తః సతతమ్ కార్యం, కర్మ సమాచర."

యనియు,

"స్వల్పమ ప్యస్య ధర్మస్య త్రాయతే మహతో భయాత్."

అనియు, జ్ఞానియైనను కర్మ చేయుచునే యుండుట శ్రేయస్కరమనియు, కొంచెమైనను కర్మ యోగము నాచరించినవా డధికమగు జనన మరణ దుఃఖప్రవాహరూపమగు సంసారము నుండి యీవల పడుచున్నాడనియు కర్మయోగమునందు తనకుండు నధిక విశ్వాసమును వ్యక్తపరచెను.

మరియు భక్తియోగమందు

"ఏవం సతతయుక్తా యే భక్తా స్త్వాం పర్యుపాసతే,
యేచా ప్యక్షర మవ్యక్తం తేషాం కే యోగవిత్తమాః"

యను ప్రశ్నయున్నది. ఇందు "యేచాపి" అనుపదముచే పూర్వవ్యావర్తకము స్పష్టమగుచున్నది. అనగా పూర్వాధ్యాయాంత్య శ్లోకప్రకారముగా భగవత్కర్మయందు ప్రవృత్తులైనట్టియు, సర్వాత్మకము, సర్వైశ్వర్య యుతము, సవిశేషము, విశ్వరూపము నైన ఏకపాద్విభూతి రూపమును ధ్యానించువారల లోను, మరియు బాదర్యాదులో మ్యాది మతానుసారముగ బాల్యాదేవసన్న్యస్త సర్వకర్ములై పూర్వోపదిష్టమగు సవిశేషరూపము మాయికమనియు అందుచే నది యుపాస్యాయోగ్యమనియు, "యత్త దద్రేశ్య మగ్రాహ్య మస్థూల మనణ్వ"త్యాది శ్రుత్యుపదిష్ట మగు నిర్గుణము, నిర్విశేషమునగు కూటస్థత్రిపాద్విభూతిరూపమును ధ్యానించువారలలోను నెవ్వరు శ్రేష్ఠతములని యడుగ నాప్రశ్నకు

"మ య్యావేశ్య మనో యే మాం
నిత్యయుక్తా ఉపాస్యతే,

శ్రద్ధయా పరయోపేతా
స్తే మే యుక్తతమా మతాః."

అనగా, యేసాధకులు సర్వజ్ఞుడ నైనట్టియు సవిశేషుడ నైనట్టియు నన్ను పాసించెదరో వా రిరువురిలో శ్రేష్ఠతరులని సమాధానమునిచ్చెను.

"శ్లో. యే త్వక్షర మనిర్దేశ్య మవ్యక్తం పర్యుపాసతే,
సర్వత్రగ మచింత్యంచ కూటస్థ మచలం ధ్రువమ్.
తే ప్రాప్నువంతి మామేవ సర్వభూతహితే రతాః,
క్లేశోఽధికతర స్తేషా మవ్యక్తాసక్తచేతసామ్.

అనగా నవ్యక్తమగు నిర్విశేషనిష్ఠుల కధికతర మైనక్లేశము సంభవించును. సనకాదులకు నిర్గుణ నిష్ఠ సుకరమైనను, రాజసప్రకృతులగు నస్మదా ద్యశేషజీవులకును సర్వత్ర సమబుద్ధియు, సర్వ భూతహితాచరణోద్యుక్త మగు చేతస్సును, సార్వకాలికనిర్వికల్పసమాధియును, దుష్కర మగుటచే "క్లేశోధికతరః" అని చెప్పబడి యున్నది. కనుక నే రాగద్వేషమత్తులచే బాల్యప్రభృతి సన్న్యాసాది సాధనపూర్వక మైన నిర్విశేషాక్షరోపాసన మతికష్టమని భగవాను డుత్తరమిచ్చెను.

ఈవిషయమం దొకసందేహము వొడ మినది. సవిశేషనిష్ఠులకు విశ్వరూపప్రాప్తి యుక్త మేకాని నిర్గుణాక్షరోపాసకులకు గూడ సగుణ ప్రాప్తియందు వేయదిమొట్లనిన, అక్షరతత్త్వగత మగు చిచ్ఛక్తియొక్క సంకోచ వికాస ములచే సవిశేషనిర్విశేషభేదము గల్గును. ఆచిచ్ఛక్తి (అనగా విమర్శకరూపమగు తెలివి యొక్క) సంకోచసమయమందు సుషుప్తి యందువోలె పరమాత్మయందు లీనమైనప్ప టికి తిరిగి (యెండవలె) వికాససమయమందు నిఖిల విద్యాప్రపంచరూపముచే విలసన స్వభా వము గలిగియుండును. కనుక నిర్విశేష నిష్ఠుల కును పునః సవిశేషరూపాపన్నత్వ మపరి హార్యమనియే పల్కుచున్నాడు కృష్ణుడు.

శ్లో. "యేతు సర్వాణి కర్మాణి, మయి సన్న్యస్య మత్పరాః,
అనన్యేనైవ యోగేన మాం ధ్యాయన్త ఉపాసతే,
తేషా మహం సముద్ధర్తా మృత్యుసంసారసాగరాత్.

ఈమొదటిశ్లోకమునందు 'తు' అనుశబ్ద ముచేత బాదర్యాదులలోవ్యాది మతావలంబు లగు సగుణమిథ్యాత్వవాదులును, నిర్గుణోపాస కులును అట్లుందురుగాక. కాని, యెవరు సర్వ కర్మలను సర్వాత్మకుండనగు నాయందు సన్న్య సించి (ఇచ్చట సర్వకర్మ సన్న్యాస మాత్ర మరూపమైనదిగాదు. అదియశక్యము గనుక పూర్వమే నిరాకృతము) అనగా "కర్మ ణ్యకర్మ యఃపశ్యేత్" అనురీతిగా సర్వక ర్మలును సర్వాత్మకమైన బ్రహ్మయే యను దృష్టిచే కర్మను నిర్బాధకముగా చేసుకొని అన న్యయోగముచేత, అనగా అహంగ్రహోపా సనముచే నాభక్తులగుదురో వారవిద్యాని వృత్తి కాగానే జీవద్దశయందే నన్నుపొందు చున్నారు. కనుక నిర్గుణనిష్ఠకన్న సగుణ నిష్ఠయే అస్మదాదులకందరకు స్వీకారయో గ్యమనియు, సగుణము చిచ్ఛక్తివికాసముచే నిర్గుణముకన్న భిన్నమగునట్లుతోచుచున్నది; కాని పరమార్థతః రెంటికి నభేదమని తేలు చున్నది.

కర్మయోగము - జ్ఞానయోగము

"శ్లో. లోకేఽస్మిన్ ద్వివిధా నిష్ఠా
పురా ప్రోక్తా మయాఽనఘ!

జ్ఞానయోగేన సాంఖ్యానాం
కర్మయోగేన యోగినామ్."

అను భగవద్గీతాశ్లోకమును బట్టి కర్మయోగమార్గముజ్ఞానయోగమార్గము రెండును స్వతంత్రములైనవే యనియు, మరియు సందు ముముక్షువైనవాఁ డన్యతరము నధిష్ఠించి మోక్షమును జేరుచున్నాఁడనియు తెలుచున్నది. ఈయభిప్రాయమే ఐదవ అధ్యాయమందు,

"శ్లో. సాంఖ్యయోగౌ పృథక్ బాలాః ప్రవదంతి న పండితాః,
ఏకమప్యాస్థితస్సమ్యగుభయోర్విందతే ఫలమ్."

అనగా జ్ఞానయోగము కర్మయోగము రెంటికిని భేదమును పండితులు కల్పించరు. ఈ రెంటిలో నేదైన నొకమార్గము నాజన్మాంతము తీవ్రముగా ననుష్ఠించిన బ్రహ్మప్రాప్తి యగుననియు రెంటికిని వేర్వేరు స్వతంత్రత్వమును భగవంతుఁడుపపాదించెను.

పై నుదహరించబడినదాని యుత్తరశ్లోకమునం దేబ్రహ్మస్థానము కర్మసన్న్యాసులగు సాంఖ్యులచే పొందబడుచున్నదో అదియే కర్మయోగుల చేతను పొందబడుచున్నదని స్పష్టముగా విశదీకరింపబడెను. కాని సంప్రదాయప్రవర్తకులు కర్మయోగము జ్ఞానయోగమునకు పూర్వాంగమైనదని సిద్ధాంతీకరించుటలో నభిప్రాయము తెలియదు.

జ్ఞాని కర్మచేయుటకు వీలున్నదా, చేయవచ్చునా యనువిషయ మొక్కింత నాలోచింతము. తృతీయాధ్యాయమందు

"తత్త్వవిత్తు మహాబాహో! గుణకర్మ విభాగయోః,
గుణాగుణేషు వర్తంత ఇతి మత్వా న సజ్జతే."

అనియున్నది. తత్త్వవేత్తయగువాఁడు కర్మచేయుచున్నను తనస్వరూపమును సర్వవిలక్షణముగా చూచుకొనుచు కర్మ చేయనివాఁడే యగునని యర్థము. మరియు,

"ఇంద్రియాణీంద్రియార్థేషు వర్తంత ఇతి ధారయన్,
బ్రహ్మణ్యాధాయ కర్మాణి సంగం త్యక్త్వా కరోతి యః;
లిప్యతే న స పాపేన పద్మపత్రమివాంభసా".

అనియు,

"నైవ కించిత్కరోమీతి యుక్తో మన్యేత తత్త్వవిత్"

అనియు జ్ఞానియగువాఁడు యోగయుక్తుఁడై (సమత్వబుద్ధిగలవాఁడై) కర్మచేసినను దానిచే సంటబడఁడని స్పష్టముగానున్నది. కనుక జ్ఞాని కర్మచేయుటకు వీలున్నది.

తరువాత జ్ఞాని కర్మచేయవచ్చునాయను విషయ మాలోచింతము.

"లోకసంగ్రహమేవాపి సంపశ్యన్ కర్తుమర్హసి,
యద్యదాచరతి శ్రేష్ఠః లోకస్తదనువర్తతే." అని

తృతీయాధ్యాయ మందు నుడువబడెను. అనగా జ్ఞానియైనవాఁడు కర్మనుచేయుట మూఢమైన లోకమునయొక్క నగ్రహార్థమనియు, అట్టిశ్రేష్ఠుఁడగువాఁ డేదిప్రమాణముగాచేయునో లోకము దానిననువర్తించుననియు కనుక జ్ఞాని కర్మను వదలినచో మూఢమైన లోకము త్వరితముగా కర్మసన్న్యాసమొనర్చి యధఃపతిత మొందకుండ సహాయకారియగుననియు తేలుచున్నది. ఈ విషయమున సాక్షాత్ సర్వశక్తియుతుఁడైనట్టి భగవంతుఁడు తన కెట్టికర్మతో నావశ్యకము లేక పోయినను లోకము నుద్ధరించు నిమిత్తమై కర్మచేయుచుండెననియు

"నానవాప్త మవాప్తవ్యం వర్త ఏవ చ కర్మణి,
నమే పార్థాస్తి కర్తవ్యం త్రిషు లోకేషు కించన."

యనియు జ్ఞానియైనవాడు కర్మ చేయుటలో బాధకము లేదనియు, చేసినచో లోకోద్ధరణ కారకమగుననియు స్వయముగా నందులకు తన్నే తార్కాణముగా నుదాహరించుకొనెను.

ఇక త్యాగస్వరూపమునుగూర్చి కొద్ది విచారింతము.

“శ్లో. శ్రేయోహి జ్ఞానమభ్యాసాత్
జ్ఞానాద్ధ్యానం విశిష్యతే,
ధ్యానాత్ కర్మఫలత్యాగః
త్యాగాచ్ఛాంతి రనంతరమ్.”

అనగా అవివేకపూర్వముగా నొకవిషయమందే పునఃపునః చిత్తస్థాపనముకంటె సర్వప్రపంచము బ్రహ్మాభిన్నమను బుద్ధి గొప్పది. దీనికన్నను జ్ఞానపూర్వకమైన ధ్యానము గొప్పది. దీనికంటెను కర్మఫలత్యాగ శ్రేష్ఠమైనదని సాక్షాదీశ్వరుడు కర్మఫలత్యాగమును శిరోభూషణముగా జేసి యగ్రతాంబూలము నిచ్చె. ఆహా! కర్మఫలత్యాగమహిమ!! దీనివలన ప్రధానశత్రువైనట్టియు, దురాసదమైనట్టియు కామము యొక్క యుపశమనము సంభవించును. ఐహికాముష్మికములు రెంటియందును,

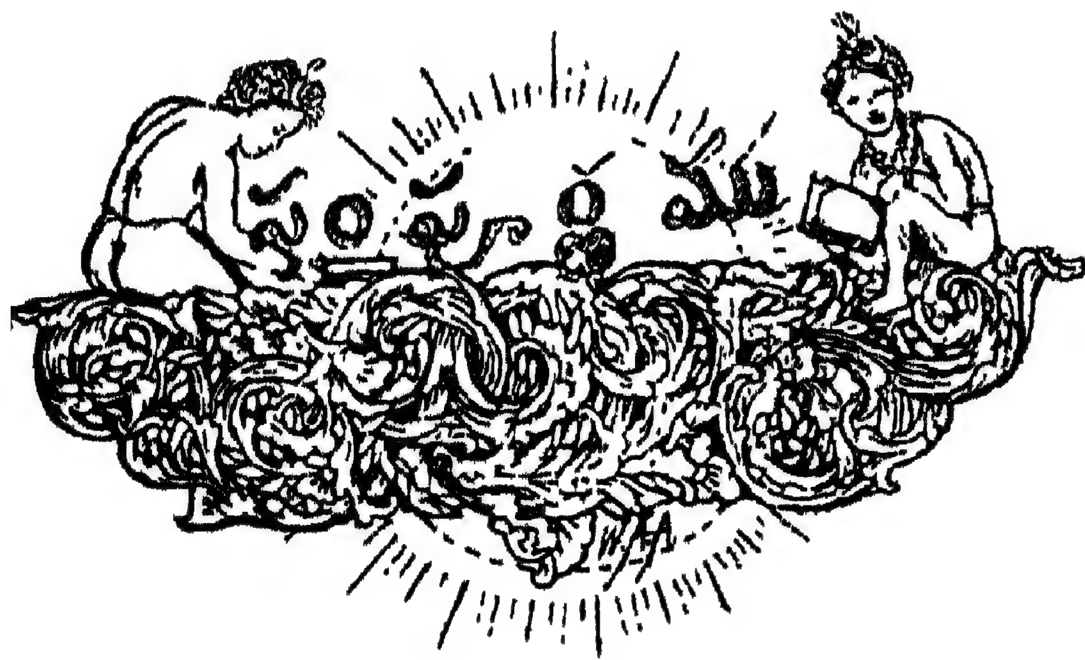
“జహి శత్రుం మహాబాహో! కామరూపం దురాసదమ్.”

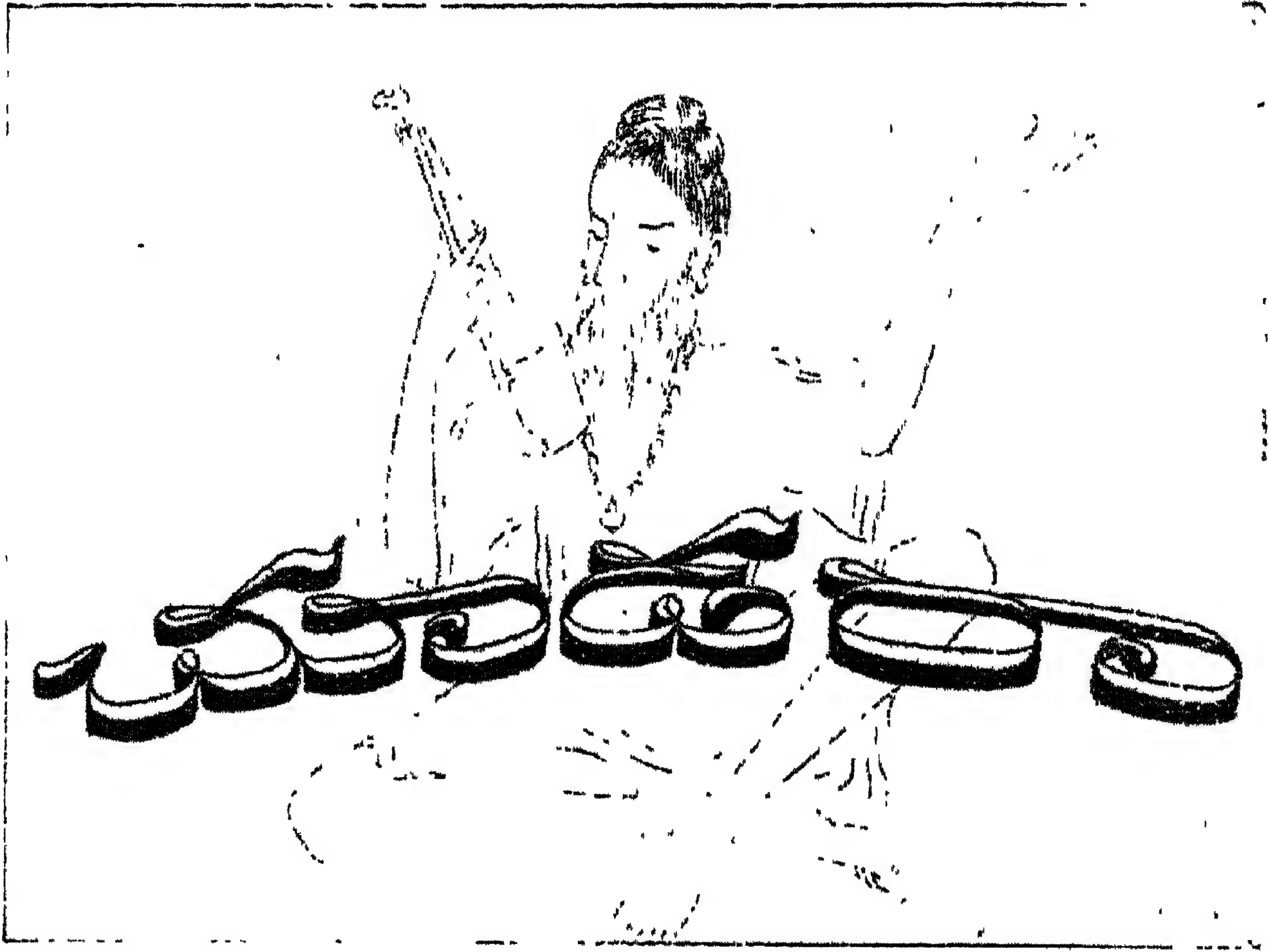
అనునట్లు కామమే సర్వానర్థమూలము. దానిని జయించిననేకాని మోక్షప్రాప్తికి ద్వారము తెరువబడదు. అట్టిది సమత్వబుద్ధి (అనగా సుఖమువచ్చిన హర్షింపకుండుట, దుఃఖమువచ్చిన నుద్వేగమునొందకుండుట) చే కర్మఫలసన్న్యాసము చేసిననేకాని సిద్ధింపదు.

కాని యీత్యాగ మెప్పుడును సాత్త్విక రూపముగా నుండునట్లును, రాజస తామస ములలోనికి పోకుండునట్లును చూడవలయు. ఈవిషయమున భగవానుడు:—

“శ్లో. నద్వేష్ట్యకుశలం కర్మ కుశలే నానుషజ్జతే,
త్యాగసత్త్వసమావిష్టో మేధావీ ఛిన్నసంశయః.”

అని ఏత్యాగియైనసాధకుడు కర్మఫల త్యాగియగునో వాడు క్రమముగా సత్త్వసమావిష్టుడై, తద్వశముచే మేధావియు ఛిన్నసంశయుడునునై అకుశలమైన కర్మను ద్వేషింపడు; కుశలమైనకర్మయందు సక్తుడునుగాడు అనగా సమత్వమును బొంది యోగారూఢుడగుననియర్థము. ఆహో, త్యాగమెంతగొప్పది!

గేయము

[హారితకృతము]

౧

చూడరా కనువిచ్చి లోకముఁ
గూడరామనసిచ్చినాకము-చూడరా
దొడ్డతనమునఁ జెడ్డవెదకే
తులువతనమే కాని, చెడ్డను
దొడ్డతనమును జూచి మురిసే
త్రోవలోనే దేవుఁ డెదురగు - చూ.

౨

మంచిచెడ్డల నేర్పఱించే
మలఁకబుద్ధి నశింపవలెరా!
మంచిచెడ్డలవివరములు నీ
మనసులోని వికారములురా - చూ.

౩

మనసు వికృతిని గడచి నడచిన
మంచిచెడ్డలు లేవురా!
మంచిచెడ్డలు లేని-చోటను
మదికి నిలుకడ గుదురురా చూ.

౪

మదికి నిలుకడ కుదిరినంతనె
మాయతెఱ విడు; మనికి కన్పడు;
మాయకానలి మహిమఁ గనరా
మతములన్నిఁటి సారమదిరా - చూ.

౫

కలఁగు నొక్కఁడు కలిమిలేమికిఁ;
జెలఁగు నొక్కఁడు కలిమికలిమికి;
అలరునొక్కఁడు లేమికలిమికిఁ
గలిమిలేముల మెలికలేవో - చూ.

౬.

కలిమిఁగులుకకు లేమికులుకకు
కలిమిలేముల కలఁత నలుగకు
కలిమిలేములు కలలు దళుకులు
తెలివికళిక వెలుంగు నీలో - చూ.

ప్రథమ ఆర్యవైశ్యయువజనమహాసభ, చెన్నపురి (2-1-26)

శ్రీ తుంపూడి వేంకటానంద భగవత్ గారు, బి. ఏ.

ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షుడు

ఆర్యవైశ్య యువజనమహాసభ—చెన్నపురి

శ్రీ దర్శి చెంచయ్య బి. యస్. సి.

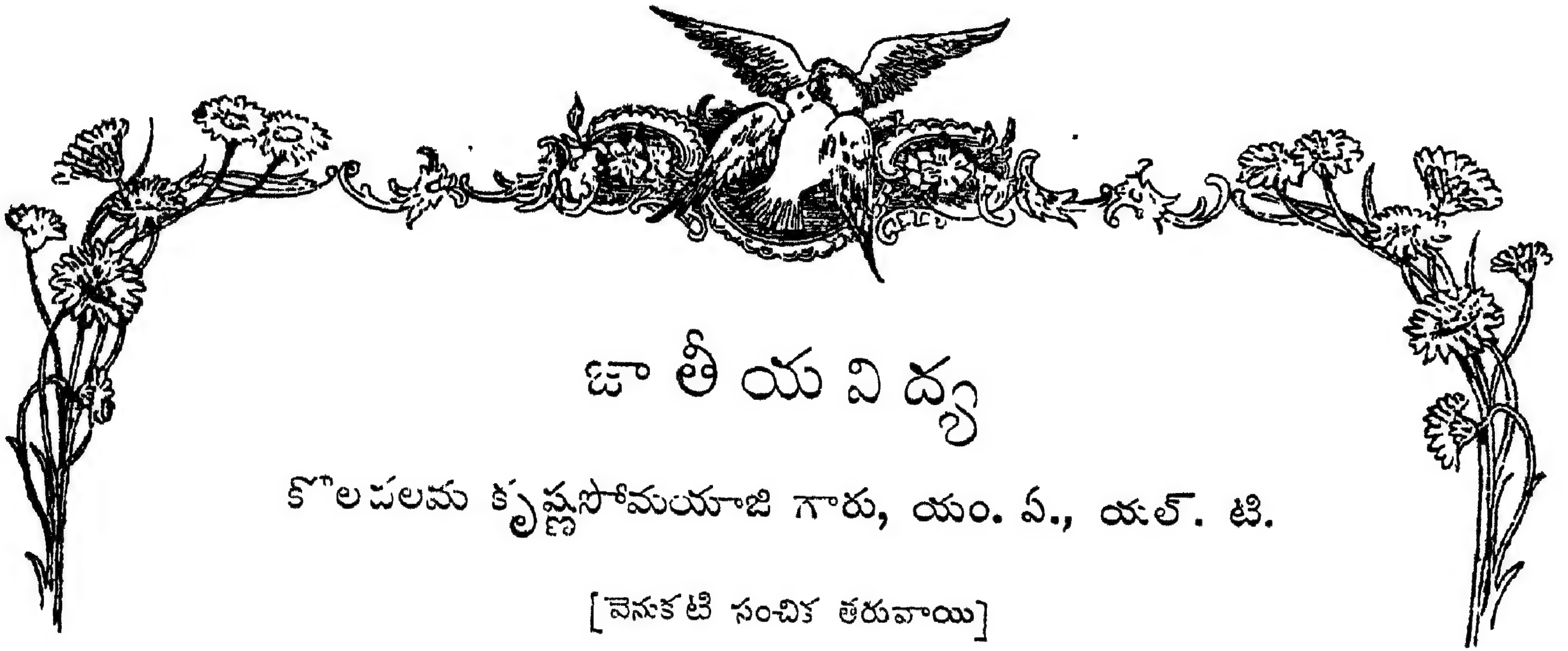
అధ్యక్షుడు

ఆర్యవైశ్య యువజనమహాసభ—చెన్నపురి

శ్రీమతి వేముగంటి పాపాయమ్మగారు

1926 జనవరి 11 వ తేదినాడు కాకినాడయందు జరిగిన నూలువడకు పోటీపరీక్షయం దీమె మొదటిబహుమానము బడసినది. ఈమె కాకినాడకాంగ్రెసు జనరల్ సెక్రెటరిగా రగు శ్రీనేత్రకంటి శ్రీనివాసరావుగారి సోదరి

జాతీయ విద్య

కొలపలమ కృష్ణసోమయాజి గారు, యం. ఏ., యల్. టి.

[వెనుకటి సంచిక తరువాయి]

3

గురుకులోద్యమము

జాతీయవిద్యా విషయ ప్రశంసలో గురుకులోద్యమము మున్ముందు చెప్పఁడగినది. కాని జాతీయవిద్య యనుపేరు ప్రచురమైనట్లు గురుకులము గామిచే దెలిసినదానితో మొదట నారంభించుటయ్యెను. స్వదేశీ' యుద్యమమననీ, యసహాయోగమననీ దేశము నంతను కలవరిపైచినది. అవి యంతరించినను వాని కంగములుగ బయలుదేరిన జాతీయవిద్యాగంథములు ప్రజల మనస్సుల నిలిచియున్నవి. గురుకులోద్యమ మట్లు లేదు. గురుకులోద్యమ మార్యసమాజమున కంగము. ఆర్యసమాజము దాదాపుగ ౫౦ సంవత్సరములనుండి పనిచేయుచున్నను, తత్ప్రచార మెక్కువ యుత్తరదేశమునందే యుంటచేతను; ఆర్యసమాజసిద్ధాంతములు గొన్ని ప్రస్తుతాచారవ్యవహారములకు భిన్నములుగనుండి ఆర్యసమాజము చెప్పున దంతయు విపరీతార్థమని జనుల కొక దురూహ పడియుండుటచేతను, తదంగ మగు గురుకుల వృత్తాంతముగూడ యీదేశమున కభిమతము, ప్రచురము గాలేదు.

ఆర్యసమాజముం బ్రశంసించుట కిది తావుగాదు గాని యిటీవల ననగా నాంగ్లరాజ్యముక్రింద భారతోద్ధరణమునకై చేసిన మహోద్యమములలో నెల్ల నదిమిన్న యనిమాత్రము చెప్పవలసియున్నది. రాజ్యకాంక్షలందేమియునగుపడకుండవచ్చును. ధర్మమే లక్ష్యముగ నుండవచ్చును. ప్రజలు స్వధర్మము నెఱిఁగి దాని నాచరించుటకు వలయు శిక్షనొందినచో రాజ్యము దనంతట దానే వచ్చునను తృణీకారమే యందుండవచ్చును. కాని రాజ్యమునకేమి, ధర్మమునకేమి ప్రజలకువలయు సంభార మంతయు దానగలదు. భారతజాతీయసంప్రదాయముల కనువగు ధర్మశిక్ష యందు గలదు. సిద్ధాంతమైనంతవరకు నేడు మాత్రమే కాక యిక నూరుసంవత్సరములకును బయలుదేరుచుండు దేశసమస్యల కన్నింటికి సమాధానము లందు సూత్రీకరింపబడియున్నది. లోపము లుండుగాక. సవరింపవగు. గుణవిశేషముల జూపుటె యిచట లక్ష్యము. శ్రీస్వామీదయానందు లింతకాలమునకు వచ్చి మరల నా వేదధ్వజమెత్తిన దదియే చాలును. అపార్థముల దిద్దికొందము. అపవాదముల సమర్థింతము. మూలము చెడకుండ నీరువోసిన మహనీయు డతనికి వేయివందనములు. శ్రీ స్వామీదయానందులు కేవలము పరలోకసాధకములగు వైదిక ధర్మసూత్రముల బోధించు నతడే కాక భారతీయుల లౌకికపార లౌకికధర్మసమన్వయాత్మకము లగు వేదరహస్యముల దెలుప సమకట్టిన యాచార్య పరంపరలోనివాడు.

ఆర్యమతమున భారతీయులందరు నార్యులు. ఆర్యావర్తమే యార్యులజన్మభూమి. ఆర్యులకు వేదమే ధర్మగ్రంథము. వేద మపౌరుషేయము; దివ్యము. వేదము సకలజ్ఞానసారము. వేదధర్మ మైహికాముష్మిక ఫలప్రదము. తద్ధర్మసాధనము సామాన్యతః వర్ణాశ్రమ పరిపాలనము. వర్ణము జాతిగతముగాక గుణకర్మానురూపము. బ్రాహ్మణులు జ్ఞానస్వరూపులై ధర్మప్రవృత్తికి దోడ్పడవలసినవారు. వారికి విద్యార్జన విద్యాదానములు ముఖ్యకర్మలు. వేదము ధర్మబోధకమగుట భాషాధికార ముండిన సరి సర్వగమ్యము. ఆర్యభాష సంస్కృతము. ఆర్యవిద్యా

స్థానములు గురుకులములు. విద్యకు గురుశుశ్రూషయే మార్గము. బ్రహ్మచర్యమే మహావ్రతము. ఇవి ముఖ్యసూత్రములనిన చదువరులకు చూచాయగ దెలియగలదు. ఇట్లు లక్షణసమన్వితమై పూర్వము భారతవర్షము నస్నెకెక్కెననియు భారతవర్షము పునః ఉచ్ఛ్రస్థితికి రావలయుననిన యటులే లక్షణోపేతము గావలయు ననియు తదాశయము.

మనముగూడ నేడార్యులమని యనుకొనుచున్నాము గద! భారతదేశము పూర్వమునందువలె సుసంపన్నమై తత్ప్రజ సుఖభాక్కులు గావలయు ననుచున్నాముగద! ఇప్పుడు మనము పడుచున్నకష్టములకు మనయజ్ఞానము, మనయవినీతి మనధర్మ నిరసనము మన నైకమత్యాభావమె కారణమనిగూడ ననుకొనుచున్నాముగద! మన యజ్ఞానము మున్ముందు దొలగె ప్రజాసామాన్యమునకు దేశభాషా ధర్మములం దభిమానము గలుగు టెట్లని విచారించుచున్నాముగద! ఇందుకు పరులభాష, విద్య, బాధకములనియు, స్వభాష, స్వవిద్య సాధకములనియు, వానినెటులైన నెలకొలుపవలయుననియు బరితపించుచున్నాముగద! ఇక నాదయానందులకు బ్రత్యక్షమైన భారతస్వరూపము, భారతభారతీస్వరూపము మన కేలగాలేదు? మనజాతీయవిద్యాపరిషత్తువారికి దయానందులపేరైన జ్ఞప్తికి రాలేదా? ఆర్యసమాజమువారు పాంచాలమున కళాశాలలు, కన్యావిద్యాలయములు, గురుకులము స్థాపించి వేలకొలది విద్యార్థుల కాశ్రయమొసంగుట వీరికి తత్కాలమునకు స్ఫురింపకుండెనా? ఎంతయు నాశ్చర్యము!

కాని యట్లు స్ఫురింపకుండుటకు, స్ఫురించినను దానిని తలపెట్టకుండుటకు గారణములున్నవి. శ్రీదయానందులకు స్ఫురించిన జాతీయవిద్యాస్వరూపము వీరికి స్ఫురింపకుండుటకు వీరికి పూర్వభారతజ్ఞానము లేకుండుటయే కారణము. దయానందు లెల్లని వేదశాస్త్రముల పారము నధిగమించిన యార్యపండితుడు. ప్రాతయిల్లు పడిపోయినప్పుడు క్రొత్తయింటిని గట్టువాడు ప్రాతసామానుల నన్నింటిని దీసి జాగ్రతచేసి కావలసినవానికై యత్నించుచు గార్యము సాగించును. అట్లేదయానందులకు జాతీయవిద్య గావలసినపట్ల పూర్వస్థితి నరసి తత్సామగ్రి వీలయినంతవఱకు గ్రహించి నూత్నసంస్కారము జేయవలసినంతవఱకు జేసి గురుకులసూత్రముల బన్నగల్గెను. కాని మననాయకు లీవిద్యాపరిషత్తులో పైజెప్పినట్లు వీరికి పూర్వవాసన లేమియు లేవు; పూర్వమునందు వీరికి విశ్వాస మభావము. పూర్వ మొక పెద్దగొయ్యి. ముందు ప్రభువులు త్రవ్వినదే పెద్దనుయ్యి. దీనిం బడక దానిం బడక తప్పించుకొనుమార్గ మగుపడదు. ఆర్యసామాజికులకే యున్న పూర్వస్మృతివిశ్వాసములు వీరికి గలవో నింక కొన్నివిభేదములు గల్పించియైన జాతీయవిద్యాప్రణాళిక యొకటి పన్నియుందురు. ఇదియొకటి.

రెండవది దయానందులకు నార్యసమాజమునకు లేని బాధ వీరికొకటి దాపురించినది. వారికిని లేదనరాదు గాని యీవిషయమున వారికిని మనకును లక్ష్యభేదముండుటచే మనకు నేడు బాధకమైనట్లు వారికి గాలేదు. అది యేమనగా ఆర్యమహమ్మదీయ సమస్య. దయానందుని జాతీయత ధర్మమూలమంటిమి. అనగా భారతధర్మము వైదికధర్మమే యనియు నన్యధర్మముల కిచట తావు లేదనియు నుండినట్లే యెంచవచ్చును. కాని యంతమాత్రమున కతడు సహిష్ణుడు కాడనుట సాహసమగును. ఆయన ధర్మప్రతిపాదనమునకు గారణము లేకుండలేదు. భారతమునందలి యన్యధర్మము లనగా మతములు, సమాజస్థితుల నెరగ్రహింపగా యసాధారణములు, నాక్షేపణీయములు నగుస్థితుల బ్రబలినవని దయానందుల యభిప్రాయము. చరిత్రకారులందఱి యభిప్రాయము గూడ నదేయున్నది. మహమ్మదీయులు ప్రభువులై ప్రజలను చాలమందిని మహమ్మదీయులజేసి నైచిరి. నేడు నట్లే ప్రభువులు క్రైస్తవులగుట బ్రజలెట్లు క్రైస్తవమతావలంబకు లగుచున్నారో యందఱకు దెలిసినసంగతియే. నేడు మన మశక్తసుజనత్వమున గతంగత మనుటయే కాక గతప్రత్తు సనగా గంటియెదుట జరుగుచున్న దానిని సైతము గతముగ భావించి యూరకుండునంతటి యౌదార్యము, క్షమ గలిగియున్నాముగాని దయానందు లట్లు భావింప లేదయ్యె. కాలాంతరముల గారణాంతరముల బరవశులై యన్యధర్మములబడినవారి నెట్లయిన స్వధర్మమునకు దేవలయుననియు, నట్లుతెచ్చుట సాధ్యమె యగుననియు, నట్లు దెచ్చినగాని భారతీయులు నిరాతంకముగ భారతధర్మసముద్ధరణ మొనర్ప నధికారులుగా

జాల రనియు, పిచ్చినమ్మకము గలవాడు కనుకనే ఆర్య సామాజికుల నిర్మితవీరుల జేయసమకట్టెను. "కృణ్వంతో విశ్వమార్య" మ్మనగా (నీ భారతమునేకాదు) విశ్వమునంత ను ఆర్యమయముగ జేయుదు ననుప్రతిజ్ఞ వీరిచే బట్టించె ను. ఇక దాను దలచినది కాలపరిపాకమున సిద్ధించినట్లే భావించెనో లేక యిచటివారలకుటయాలుంచి జనసమాజము నకే చేతనైన పని చేయునెంచెనో నైనను విద్యావిధాన మునే యవలంబించెను. భారతదేశమునందుండు విభిన్న మతములవారి సిద్ధ పరిపక్వపడియుంచెనను, భారతీయుల కార్య ములనుకొనువారికైన పూర్వసత్యము, ప్రస్తుతానుభవము, భాషాపరిణామావిర్భావము ననుసరించు సమగ్ర విద్యావిధాన మొకటి సిద్ధించినది. ఇది ఆర్యసమాజ మార్యలోకము నకై యుపకరించి యిచ్చిన జాతీయవిద్య.

౪

ఆర్యమహమ్మదీయ సమస్య

ఇది యెట్లుండినను, ఆర్యులను భారతీయుల కిది సర్వశ్రేయమే యనుటను భావించినను, అనుమానమొంగ నూనిన మననాయకులు గాని, యిన్నియు బట్టలను జాతీయ విద్యాపరిషత్తువారుగాని, దీని నవలంబింపజాలరైరి. ఏమ నగా నమనమోగనుచు ఆర్యమహమ్మదీయసమస్య యొక ముఖ్యాంగము. అట్లనియే వారిభాషాభిమానము వారియన్న నెక్కుడుత్సాహము, ఉద్రేకము జూపెదిమి. వారికి విరుద్ధమైనదిగాని వారిని నొచ్చుకొనిపించునటు వంటిదిగాని మనకు ప్రాణప్రదమైనను త్యజించుటే మని నిశ్చయమొనర్చుకొని యుంటిమి. ఇట్టి మననాయ కుల జాతీయవిద్య యుభయులను తృప్తిపరచునట్టిది గావలసి వచ్చె. ఇది సులభమా? సాధ్యమా? నాయకులు వికావిక లైరి; పరచిరి. ఇచ్చట బాధకములు రెండు: భాష, మతము. మహమ్మదీయులు కొందఱు ఉర్దూమాటాడు దురు. ఇది ప్రత్యేకము వారిభాషయైన ట్లూహింతురు. ఈభాష కొసంగిన గౌరవము దమకొసంగినట్లే భావింతు రు. జాతీయవిద్యావిధానమున ఉర్దూ భాష సాధనమైనచో వీరి కభిమతముగ నుండును. ఇతరభాష లను వీరి నభిముఖుల జేయుట కష్టము. కాని యీవిష యమై విద్యాపరిషత్తువారు [illegible] మొనర్చిన చో నీబాధకములు దొలగకుండ వనిపించెడిని. ఏమనగా ఉర్దూభాషావిషయమున మహమ్మదీయులలో సామా న్యముగనున్న దురభిప్రాయములు దీర్చి వారల సంతుష్టి పఱుపవలసియున్నది. ఉర్దూభాష మహమ్మదీయులను కొనునట్లు వారికి స్వకీయమై భారతీయులలో గొంద ఱనుకొనునట్లు వీరికి విజాతీయముగాదు. ఇతరదేశభాష లనలెనే ఉర్దూ యిచటబుట్టి యిచటనే పెఱిగినది. మఱి యు నితరభాష లన్నిటివలెనే సంస్కృతమునుండి పుట్టినది. హిందీభాష యెంతసాంస్కృతికమో ఉర్దూ గూడ నంతియ. హిందీభాషలో వాడు తద్భవక్రియలే మొత్తముగ నుర్దూభాషలో వాడుదురు. నిత్యవ్యవ హారములో వచ్చు నామములు, సర్వనామములు, విశేషణము లన్నియు రెండిట సమములు. లింగ భేదము రెండిట నొక్కటి. వ్యాఖ్యానము రెండిట నొక్కటి. కాని మహమ్మదీయులు మతరీత్యా అరబీ పారశీకభాషలతో నెక్కుడుసంబంధము గలవారగుటచే నాభాషాపదములు విరివిగ దెచ్చి వాడుదురు. వాడి దాని నన్యభాషగ దలంతురు. ఇది భాషల నేర్చినమౌ ల్వీలు, విద్యావంతులకేకాని జనసామాన్యమునకు గాదు. కనుక స్వచ్ఛనుగు నుర్దూ యనదగినభాష సాంస్కృతిక ము. భారతీయమగుటచే మహమ్మదీయుల వాంఛలు దీర్చి మనమది దేశమునకంతకు సామాన్యభాషగజేసి జాతీయ విద్యావిధానముగూడ నందే సాగించవచ్చును గాని యీ భాష యితరభాషలవలె వ్యాప్తిగలది గాదు. అధిక సంస్కారము నొందియున్నదిగాదు.

మహమ్మదీయు లీదేశపు 33 కోట్ల జనులలో దాదాపుగ ౭ కోట్లుందు రనుచున్నారు. కాని వీరంద ఱు నుర్దూమాటలాడువా రనరాదు. వంగదేశమునే గనూరమి 2½ కోట్లజను లున్నారు. వీరందఱు వస్తుతః దేశీయులై యన్యమతస్వీకార మొందినవా రగుటచే వీ రింకను దేశభాషయగు వంగభాషనే మాట్లాడుదురు గాని ఉర్దూభాష నేర్చినవా రత్యల్పముగ నున్నారు. ఇట్లే సింధుదేశములోనివారు సింధీభాషనే మాటాడు చున్నారు. మలయాళమున మలయాళము, ద్రావిడమున ద్రావిడము దప్ప మహమ్మదీయు లన్యభాష లెవ్వియు నెఱుంగకుండుట యందఱకు దెలిసిన సంగతియే. ఆంధ్ర దేశమున మహమ్మదీయులు బస్తీలలో నుండునంత వఱ

కైన నుర్దూ మాటాడుదురు. గాని యిది చాల నీరసమైన దని యితరమహమ్మదీయుల యభిప్రాయము. కాశ్మీరదేశమునందుగూడ మహమ్మదీయులధికాధికముగ నుండియు బూర్వము దమతాతలు దండ్రులు నార్యులై మాటాడిన కాశ్మీరమునే మాటాడుచున్నారు. ఇక పోగా నీభాష పాంచాలదేశమున గొంత తత్పశ్చిమ ప్రాంతముల నయోధ్యాభాగమున నొక్క మహమ్మదీయులకే కాక యచటి యార్యులకు నైతము దేశభాషయై యొప్పుచున్నది. ఇదంతయు జిక్కుదీసి చూచిననో ప్రాధమము నుర్దూ భాష మాటాడువారు గడుంగడు నల్పసంఖ్యగలవా రగుచున్నారు. ఇట్టియెడ నుర్దూభాషను 33 కోట్ల భారతీయులపై నదుముట యసాధ్యము. ఇది గణితమే కాని కనుకట్టు గాదు గనుక నీవిషయమున మహమ్మదీయులకు గల యపోహల దొలగించి ధర్మభేదము లున్నను మనకు భాషావిషయిక దుర్భావము లుండకుండ జేయు టెల్లరకు విధియగుచున్నది. నేడు హిందీభాష నొకదానిని నెలకొల్పితి మనుకొనుచున్నాముగాని మొదటినుండియు మహమ్మదీయులు దీనికిని విముఖులే యైరి. లేకున్న గాంధీమహాత్ముడు భారతమునం దేకభాషా విచారము చేయుపట్ల నొకటి రెండుసారులు భాష హిందీయుయ్యు లిపి ద్వివిధముగ నుండవలె నని వారి నోదార్చుటకు జెప్ప నవసరముండదు. ఉర్దూభాష భారతేతరలిపిని వ్రాయుదు వారిభాషతో పాటుగ వారిలిపియే యుండవలయునని వారు గోరుట సహజమే. కాని ఉర్దూభాష మహమ్మదీయమనియు, మహమ్మదీయులందరు మాటాడుదురనియు, సర్వసర్వత్ర దీనిని వ్యాపింప జేయవలయుననియు నిర్ణయించియు చేసిన మట్టాన ప్రేరిరి మనుటకు సాధ్యమైనంతవరకు దీనియాధార్థ్యమును వారికి దెలుపుచుండుట, వారిని సన్మార్గమునకు దెచ్చుచుండుట యావశ్యకము కావున మన మూహించినటుల జాతీయ విద్యారంభమునకు భాషావిషయ మొకబాధకమై యుండినగో విద్యాపరిషత్తువారు దానిం దొలగించుటకు నాటినుండి నేటివఱకు గూడ నిరంతరకృషి సలుపుచుండుట, దానిందొలగించి జాతీయ విద్యాపతాక మెత్తకుండుట శోచనీయముగ నున్నది.

ధర్మభేదము రెండవబాధ; కాని ధర్మములే నీరసములై నిర్జీవములగుచున్న యిక్కాలమున నిహపరవ్యవహారముల కది యడ్డుపడెనని యనుట మహాసాహసము. ఎవరి ధర్మములు వారింట దాచిపెట్టికొనుచు సంఘీభావమున వారును వీరును గలిసి పనిచేయుచుండుట లేదా. జాతీయవిద్యాలయములను మతప్రముఖులవో రందు? పూర్వమువలె నేడు లౌకికవిద్య, ధర్మవిద్య గలసి యుండుట లేదు. ఈవిద్యాలయముల ధర్మవిద్య యనగా నెవరిమతసిద్ధాంతముల వారికి బోధించుచు నుండినను లేకుండినను నొక్కటియకాని భేదమేమియు నగపడదు. ధర్మవిద్య గూర్చ [illegible] సలుపవలసినదగాని పాశ్చాత్యప్రపంచములందు ప్రత్యేకకళాశాలలు [illegible] కాలేజీలలో మతబోధ చేయుటలేదా? కాశీకళాశాలలో సనాతనధర్మసూత్రములు జరుగుచుండుటలేదా? వీనితో నయ్యది చెడిపోవుటలేదు. [illegible] ప్రత్యేకపు [illegible] లేదా, ధర్మబోధల దీసివైచిన దీసివేయవచ్చును.

ఇవి మనకుగనబడు బాధకములు, సన్నివారణోపాయములు. కాని విద్యాపరిషత్తువారి [illegible] కయి లభించెనో, వారేల [illegible] రాష్ట్రమందు [illegible] జాతీయవిద్యాప్రణాళిక [illegible] గుదురలేదు. ఎప్పుడు [illegible], ఎప్పుడు [illegible] ఎవ్వరు చెప్పగలరు?

दक्षिण-भारत में 'हिन्दी' ने क्या किया?

आजसे कोई ७ वर्ष, ११ महीने और २८ (अट्ठाइस) दिनके पहले मद्रास राजधानीके आन्ध्र, तमिल, केरल और कर्नाटक प्रान्तोंमें प्रातःस्मरणीय महात्मा गांधीने अपने सुपुत्र श्री देवदास गांधी और भारतवर्षके एक सच्चे राष्ट्रीय सन्यासी श्री स्वामी सत्यदेवजीके हाथों राष्ट्रभाषा हिन्दीका प्रचार शुरू कराया था। इसके पहले दक्षिण भारतकी क्या हालत थी, आप लोग जानते हैं।

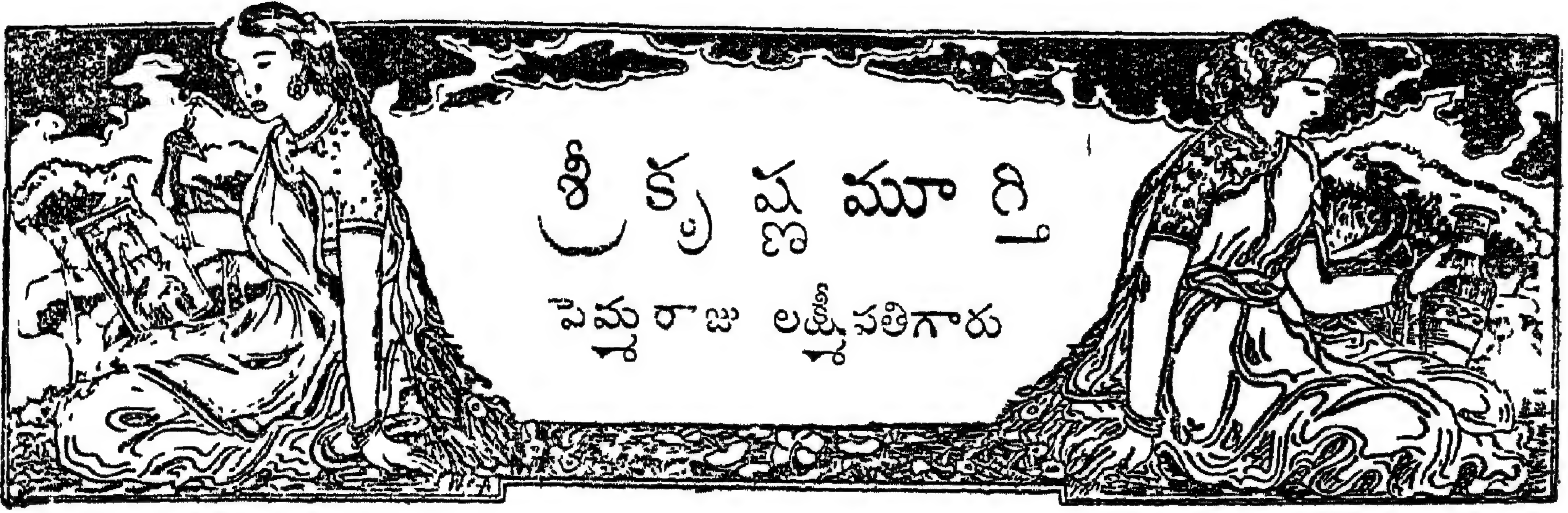
अपनी धुनके पक्के कुछ वीर युवक अपने हाथोंमें हिन्दीका झंडा थाम कर बाहर निकल पड़े। उनमें कुछ न कुछ कर डालनेका जोश भरा हुआ था, देशमाताकी सेवामें अपने तईं न्यौछावर कर देनेकी उनके हृदयोंमें उमंग भरी हुई थी। अपने देशबन्धुओंका स्नेहालिंगन करनेके लिये उन्होंने अपनी दोनों भुजाएँ फैलायीं, कोसों पैदल चलकर धूम-धाम मचानेकी बिजलीकी ताकत उनके पैरों में उमड़ पड़ी, भूखे-प्यासे, सुबह-शाम, रातों रात जागकर, धूप-बरसातमें चलकर जब, जहाँ कहींसे, अपने सेना-नायकका हुक्म हुआ अपने कार्य-क्षेत्र पर जा डटे। घर-द्वार, मा-बापका प्यार-दुलार, भाई-बहिनोंका स्नेह, अपनी प्रियतमा पत्नीका प्रेम और जीवनकी सब महत्वाकांक्षाएँ ठुकराकर राष्ट्रभाषा प्रचारके लिये वे चले थे। नम्रता और प्रेमसे अपना मस्तक झुकाकर सबसे पहले उन्होंने गाँवोंमें अपने देशके अन्नदाता किसानोंकी झोंपडियोंमें प्रवेश किया। उन्हें हिन्दीका राष्ट्रीय सन्देश सुनाया। नाकोंमें, खेतोंकी मेंड़ोंपर उनके बाल-बच्चोंके साथ बैठकर "भारत हमारा देश है", "अयि मातृभि तेरे", "वैष्णव जनतो तेने कहिये" और "मोहन मंत्र सिखादे मैय्या" के गीत गाये। उन्हें हिन्दी भाषा सिखायी। बडे बडे शहरोंमें, जहाँ तिजारत, धंधा, लेन-देन, और धूम-धडक्केकी चहल-पहल मची रहती है, जहांके सभ्य, शिक्षित पुरुष और महिलायें ऐशो-इशरत, आमोद प्रमोद और विलासिता में मशगूल रहते हैं, वहाँ भी प्रचारकने अपनी सेवा का-क्षेत्र तैयार किया। अपने विरोधी वातावरणमें भी उसे काम करना पडा और उसे विजय मिली। बडे बडे लायर, वकील, न्यायाधिकारी, व्यापारी, रईस, साहूकारों और स्कूल कालेजोंके प्रोफ़ेसरों तथा विद्यार्थियोंमें अपने विनय और विश्वाससे राष्ट्रभाषा—हिन्दी का प्रेम उत्पन्न किया। इसके पहले जहाँ यह हालत थी कि मुश्किल ही से कोई दक्षिण—भारतीय हिन्दी और देवनागरीका नाम जानता था, मुसलमान भाइयोंकी—सोहबतमें आये हुए कुछ पढ़े लिखे लोग शुद्ध हिन्दी—हिन्दुस्थानीके बदले टूटीफूटी हिन्दुस्थानीको "तुरक-भाषा" कहा करते थे वहां अब, सैकडोंकी बात नहीं, हजारों दक्षिण—भारतीय देशबंधु राष्ट्र-भाषाके प्रेमी बने हैं। अन्तःपुरों में रहनेवाली आन्ध्र, तमिल, केरल और कर्नाटककी कुललक्ष्मियों ने भी भारतमाताकी सबसे बडी लाडली बेटी राष्ट्र—भारती हिन्दीकी आरती उतारनेके लिये प्रेमपूर्वक अपने मंगल—मन्दिरके द्वार खोलकर हृदयसे उसका स्वागत किया। श्रीतुलसी रामायण, सूरदास, तुलसी, मीरा, कबीरके अनेकों कीर्तन तथा राष्ट्रीय—गायन उनके कण्ठके हार बनकर शोभा पाने लगे।

मातृभूमिका कोई सच्चा सपूत आकर देखे, कि गुंटूरके श्रीशारदानिकेतन, बंदरकी जातीय-कला-शाला, काकिनाडा के विद्यार्थिनी-समाजका महिला-विद्यापीठ, श्रीमती दुर्गाकी बालिका-हिन्दी पाठशाला और कई हिन्दीप्रचार आश्रमों में क्या हो रहा है? प्रोफेसर श्री. अ. रामय्यर एम ए., श्री. वी. रामनाथय्यर बी. ए. बी. एल., श्री. पं. जन्ध्याल शिवन्न शास्त्री आदि २ विद्वानों की रोशन कलम से हिन्दी की कैसी मुहावरेदार, चित्ताकर्षक सरल सुन्दर धारा निकलती है जिसमें जिज्ञासा की गरिमा और भावोंकी गंभीरता भरी रहती है । श्री उमाबाई, सौ. विमला देवी बी. ए., सौ. राधाबाइ, सौ. रमणम्मा, कमला देवी आदि २ देवियां भी हिन्दीमें स्त्रीशिक्षा, मातृकर्तव्य आदि विषयोंपर अपने हृदयके कैसे मधुर,कोमल, सरल भाव प्रकट करतीं हैं। इधर आन्ध्र, तमिल, केरल और कर्नाटकके दृढव्रती कुछ वीर युवकों ने हिन्दी-साहित्य-सम्मेलनकी 'विशारद' परीक्षाके मलिक मुहम्मद जायसी कृत पद्मावत, तुलसी-कवितावली, विहारीकी सतसई, केशवकी रामचन्द्रिका जैसे उच्च कोटिके साहित्यिक ग्रंथोंका रस, अलंकार और छंद सहित मंथन कर डाला है। और, आज भी सैकडों हिन्दी प्रेमी वीर युवक सूरदास, तुलसी, केशव, मतिराम, पद्माकर, कबीर और भारतेन्दु हरिश्चन्द्रके ग्रंथोंका अध्ययन करने लालायित हैं । ५ वर्ष के बच्चेसे लेकर ७० वर्षके बूढों तकने हिन्दी भाषा का अभ्यास किया है। हमारे द. भा. पूज्य नेता लोगोंने-हिन्दीका सम्मान कुछ कम नहीं किया। उसका जन्म-सिद्ध अधिकार कबूल किया। श्रद्धास्पद श्री. नागेश्वर राव पन्तुलुजीकी सुप्रसिद्ध दैनिक आन्ध्र-पत्रिका और मासिक 'भारती' में हिन्दी के लेख निकले हैं। श्रीमती एनी बिसेण्ट के 'न्यू-इंडिया' में पहले हिन्दीके कालम निकला करते थे और अब अडयार से थियोसफीके पवित्र शान्त सिद्धान्तोंका प्रचार करनेके लिये, श्रीमतीजीकी संरक्षकतामें, हिन्दीमें एक सर्वांग सुंदर सचित्र मासिक पत्र का (मद्रास- हिन्दीप्रचार प्रेस में छपकर) इसी मास में अवतार हो चुका है। उसका शुभ नाम है 'युग-प्रवेश'।

यह सब जोकुछ हो रहा है, हिन्दी-प्रचारकोंकी निःस्वार्थ अकिंचिन तपस्या, सम्मेलन का नाम और पूज्य बूढे बापू जी की वरद हस्त कमलकी छत्र छाया का फल है । अभी इस राष्ट्रीय महायज्ञकी पूर्णाहुति नहीं हुई है । हमारे सामने बहुत भारी काम पडा है। उत्तर और दक्षिण भारतको मिलाकर एक विशाल संयुक्त स्वतन्त्र भारतवर्षका स्वराज्य-मन्दिर निर्माण करना है जिसके पुजारी एक जातीय धर्म, एक जातीय भाव, एक जातीय वेश और एक जातीय (सामान्य) राष्ट्रभाषाके उपासक होंगे । चलिये, इस आगे होनेवाली तैयारी के लिये अब सन्नद्ध हो जायं। राष्ट्रभाषा हिन्दी प्रचारका उद्देश्य आन्ध्रदेशकी मातृभाषा आन्ध्र वाणीकी पवित्र महत्ता न्यून या नष्ट करना कदापि नहीं है। मातृभाषाका स्थान सर्व प्रथम है उसके उपरान्त राष्ट्रके हितके लिये राष्ट्रीय भाषा हिन्दीका स्थान है। भारत माता की जय!

"हिन्दी प्रचारक"

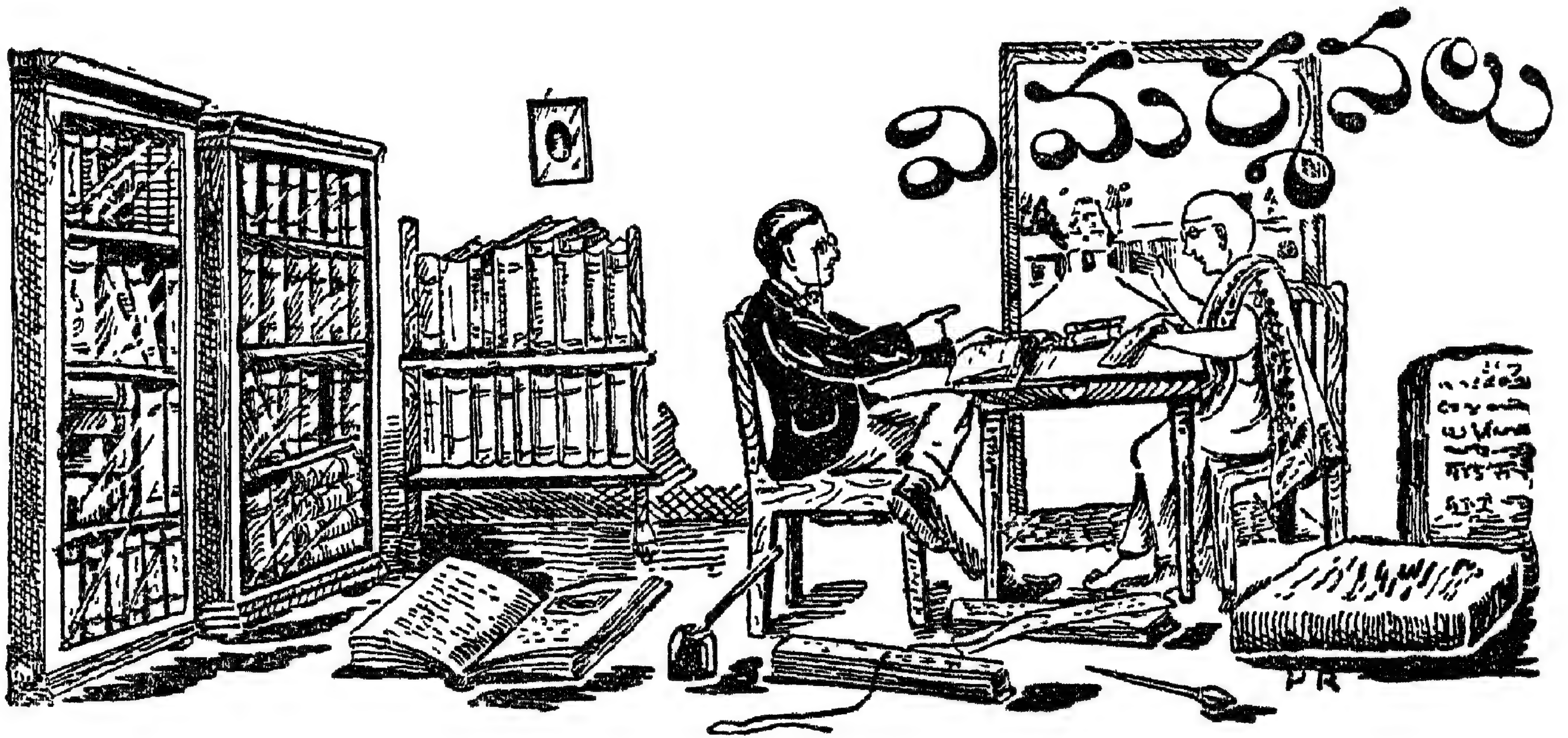
ఆయత నీలమేఘగణమట్టివయై విలసిల్లు నీతను
చ్ఛాయలు భూనభోంతర విశాల దిశావలయంబు నిండ నే
చాయల నుంటివో యనుచు ఛాందసునట్టులు రోయనేల? కృ
ష్ణా! యిదె నీశుభోజ్వలిత శ్యామలకాంతుల లీనమయ్యెదన్.

సీ. చూపులు మెరపులంచును సాటి తేనేల? మెరపులై చూపులే మెరయుచుండ
నురుముతో నీరావ ముపమింపగా నేల? నీరావ మురుముగా నెగడుచుండ
కృప వర్ష సమమని కీర్తింపగానేల? వర్షమై కృపయె పెంపారుచుండ
మాయచే నను గప్పి మసలినావననేల? మాయయు నీవయై మలయుచుండ
సస్యశ్యామలమైన యీ శ్రావణోర్వి, బోలె దీవంచు వెదకుచు బోవనేల?
వెదుకబో నొక యడుగిట్లు పెట్టినపుడె, కదియు నీచూపు తమిదీర గాగిలింతు.

సీ. మెరపు మెరయు నప్డె మెరపులో గలియక, కనుమూసికొనునాడు కర్మ మేమొ!
చినుకులు వడునప్డు చినుకుల గలియక, వలువముసుంగిడు వ్రాతయేమొ!
ఉరుము లురుముచునప్డు నురుములం గలియక, వెలవెలబోవు దుర్విధి యదేమొ?
మాయ గప్పిన యప్డు మాయలో కలియక, మాయకై వెతజెందు మతక మేమొ?
ఏమొ? యీ శ్రావణాంబుదశ్యామ లాంక, మైన నీతనుకాంతి నైక్యంబు గాక
నెచట నుంటివిరా! కృష్ణ! కృష్ణ! యనుచు, మాయగప్పిపోయితివంచు మరగుచుండె?

సీ. పలికించుకొనరాదొ? పలుకులం బలుకుగా, నీమేఘగంభీర నిస్వనముల
చిలికించుకొనరాదొ? చినుకులం జినుకుగా, వర్షించునీకృపా వర్షమందు
మెరయించుకొనరాదొ మెరపుల మెరపుగా, మెరయించునీచూపు మెరపులందు
మరలించుకొనరాదొ మాయలమాయగా, మహిగప్పు నీమేటి మాయలందు
నాపలుకు నాదుకులుకును, నాదుమెరపు, నాతనువుకూడ నీవు విన్నాణ మమర
అవల శ్రీకృష్ణ భగవాను డగుచు నీవు, శ్రావణంబగుచు నేను దోచంగరాదొ?

స్త్రీరత్నములు (వచనము)

గ్రంథకర్త: కోన వేంకటరాయ శర్మ గారు

సుబోధినీ గ్రంథనిలయము, తెనాలి.

క్రౌను ౧౮౪ పేజీలు, వెల ౦-౧౨-౦.

ఆంధ్రదేశమున నిటీవల గ్రంథమాలలు, గ్రంథనిలయములు క్రమక్రమముగ హెచ్చు పెరుగుచున్నవి. అవి యేవేని గ్రంథములను బ్రకటించి యథోచితముగ నాంధ్రభారతీసేవను జేయుచున్నవి. ఆసేవ నానాముఖముల భాషాభివృద్ధితోపాటు దేశాభివృద్ధికి సైతముఁ దోడ్పడుచున్నది. ఈ సుబోధనీగ్రంథనిలయము ఈ పుస్తకముతోఁ బండ్రెండు పుస్తకములను బ్రచురించినది. ఈ నిలయ మిట్లే యింకను బెక్కుగ్రంథములఁ బ్రచురించుచుఁ జిరస్థాయియై వెలయుఁగాక!

ఈ గ్రంథమునఁ దొమ్మిది కథ లున్నవి. స్త్రీల యొక్క పాతివ్రత్యము, సౌశీల్యము, ధైర్యము, శౌర్యము, సాహసము, వివేకము, విజ్ఞానము, నీతికౌశల్యము మొదలగు సుగుణముల నవి చాటుచున్నవి. వానిలో సావిత్రీసుకన్యల కథలు పురాణప్రసిద్ధములు. తక్కినవి చారిత్రకములు.

'అసామాన్య' కరుణాతిశయము మెచ్చఁదగినది. 'అహల్యాబాయి, దుర్గావతుల' యొక్క సాహసౌదార్యములు, నీతిజ్ఞత, రాజ్యపరిపాలన సామర్థ్యము కొనియాడఁదగినవి. 'పరందేవి' ప్రేమ, ధైర్యము, త్యాగము వాకొనఁదగినవి. 'రత్నావతి'యం దామె ప్రార్థనము నంగీకరించి ఉదయసింగు పూర్వవైరమును బాటింపక ఆపత్సమయమున మానసింగునకుఁ దోడుపడుటయు, మానసింగును గృతజ్ఞతతో ఉదయసింగునకుఁ దనకూఁతు రగు రత్నావతి నిచ్చి పెండ్లిసేయుటయు ఉదారగుణమునకు మంచి నిదర్శనములు. 'జేబున్నీసా' కథ చరిత్రప్రసిద్ధమైనను నీతిదాయకముగాఁ జూపట్టదు కాన దాని కిందు స్థాన మొసఁగకుండిన బాగుండెడిది.

కథలన్నియు మొత్తమున నాంధ్రపాఠకీమణుల హృదయముల నూత్నభావములఁ దావోసంగి యథారుచిగ వారి పురోభివృద్ధికిఁ దోడ్పడఁగలవు. కథలశైలి యింకను సరళముగా నుండిన బాగుండును.

ప్రాచీన భారతదేశ ముత్తమనారీరత్నములఁ జేపడినది కాదు. ఎందఱో యుందురు. వారిచరిత్రలు సువర్ణాక్షరముల నెందో ముద్రితములై గుప్తములుగ నుండును. అవి లోకమునకు వెల్లడికావలసియున్నవి. ఆభారము చారిత్రపరిశోధకులపై నున్నది. శ్రీశర్మ గారును ఆభారమును గొంత వహించి యింకను ఇట్టి కథలను సేకరించి యాంధ్రనారీలోకమున కొసంగి తత్కృతజ్ఞతకుఁ బాత్రులగుదురు గాక!

* * *

శ్రీకృష్ణావతార తత్త్వము-భాగము ౧.

గ్రంథకర్త: జనమంచి శేషాద్రిశర్మ గారు, కావ్యతీర్థ, ప్రధానాంధ్రోపాధ్యాయులు, మునిసిపలు హైస్కూలు, కడప.

శ్రీశర్మగారి ప్రాజ్ఞత, వైదుష్యము, పరిశీలనము, పరిశ్రమ వీరురచియించిన యాంధ్ర బ్రహ్మాండపురాణ శ్రీమదాంధ్ర రామాయణాది గ్రంథములవలన నాంధ్రలోకమునకు సువిదితములే. అట్టిశర్మగారే యీ కృష్ణావతారతత్త్వమును రచియించి రనుటకన్న దీనిప్రాశస్త్య

మును వేఱుగఁ జెప్పనక్కఱలేదు. కాని యాంధ్రలోకమున కీపుస్తకపరిచయమును గలిగించుటకై యొకటి రెండుమాటలు చెప్పుట యనావశ్యకము కాదు.

ఈనాఁడు భరతఖండమున సనాతనార్యధర్మములు సన్నగిల్లుచున్నవి. ఆధ్యాత్మికచింత యడఁగారుచున్నది. దైవభక్తికిఁ దావు లేకున్నది. వీనినన్నిటిని బునరుద్ధరింపఁజాలినంత గ్రంథసామగ్రి యున్నను, ప్రస్తుతవిద్యావిధానమున జనించిన దృష్టికి నవి మరలుటకు వలనుపడకున్నది. తరువాతఁగూడ ఉదరపోషణార్థము లౌకికవ్యాపారాదుల నవలంబింపవలసి యుండుటచే వానిని బరిశీలించుటకు వలసినంత యవకాశము లభింపకున్నది. ఇందువలనఁ, యిట్టి యధోగతికి నైసర్గిక సూత్రావలంబనాభావమే కారణమగుచున్నది. ఇట్టి దుస్థితిని దొలఁగించి భారతదేశమునకుఁ బ్రాచీనౌన్నత్యమును గల్గించు భారము ప్రాజ్ఞులపై నున్నది. వారు దేశసంస్థాపనాయకులై సామాన్యజనదురవగాహములైన గ్రంథములను బరిశీలించి యందలి యుత్తమవిషయముల నేర్చి కూర్చి తదితరుల కుపకృతి గావింపవలయును. మన శేషాద్రిశర్మగారు ఈ గ్రంథమును రచియించి అట్టి కృత్యమును గొంత కట్టుకొనిరి. ఈ గ్రంథప్రయోజన మిట్టి సన్మార్గమునుగూర్చుటయే.

శ్రీకృష్ణపరమాత్మ చారిత్రకపురుషుఁడని కొందఱు చరిత్రకారులనుచున్నారు. నిర్గుణుఁడు, నిరాకారుఁడు, స్వయంప్రకాశుఁడు నగు పరబ్రహ్మమని వేదములు, వేదాంతములు, శాస్త్రములు పురాణములు ఘంటాపథముగఁ జాటుచున్నవి. శ్రీకృష్ణపరమాత్మయే గీతలయం దీయర్థమును స్వయముగ నర్జునునకు బోధించెను. హరిహరాది నామరూపభేదముల విలసిల్లునది యీ పరబ్రహ్మమే. "యదా యదా హి ధర్మస్య గ్లానిర్భవతి భారత! అభ్యుత్థాన మధర్మస్య తదాఽఽత్మానం సృజామ్యహమ్" — అను గీతావాక్యమున ననుసరించి యుత్పన్నధర్మములను ఖండింప బహురూపముల నవతరించునది ఆ పరబ్రహ్మమే. శ్రీకృష్ణపరమాత్మ యట్టి యవతారములలో నొక్క యవతారము. ఏతద్విషయకము లగు పురాణగాథలొకదాని నొకటి విసంవాదము లుండుటచే నిజమిథ్యమని తత్త్వము దెలియరాక కుతర్కముల కవకాశము నిచ్చుచున్నవి.

ఈ గ్రంథరచనమున శ్రీ శర్మగారు కావించిన పరిశ్రమ మత్యధికము. విష్ణు, బ్రహ్మ, బ్రహ్మాండ, బ్రహ్మవైవర్తాది పురాణములను, భారత భాగవత దేవీభాగవతాది గ్రంథములను ఆమూలాగ్రము పరిశీలించి శ్రీకృష్ణ విషయికములగు గాథల నన్నిటిని ఏర్చిరి. వాని నొకతీరున సమన్వయించి, క్రమముగ నిందు వచనముగఁ గూర్చిరి. బహుగ్రంథస్థములు, పరస్పర విసంవాదములు నగు నీగాథల నాధారముగాఁ గొని సిద్ధాంతము గావింపఁగుదురకున్నను ఆయాగాథల సారాంశములను గరతలామలకముగా వివరించిరి. లోకముయొక్క వర్తమానస్థితికిఁ బరితపించుచు నుపదేశవాక్యములఁ బలుమ నుడివిరి. ఏయే గ్రంథములనుండి యేయేగాథలను గైకొనిరో యాయా గ్రంథములపేరులను, వానిప్రసంఖ్యను దెలిపిరి. పారాయణమున కెంతయు యుక్తములైన స్తోత్రములయొక్క సంస్కృతమూలమునుగూడ సన్నిపట్టుటఁ జేర్చిరి. శైలి కుంటువడక ధారాళమై నాతిలలితమై స్త్రీలకు సైతము సుగ్రాహముగ నున్నది.

ఏతద్గ్రంథపఠనము శ్రీకృష్ణపారమ్యమును భారతీయ హృదయమున నెలకొల్పుననుట సాహసము గాదు. కాన ఆంధ్రలోకమున నెల్లరును దీనిని బఠించి కృతార్థులగుదురుగాక! ఆంధ్రలోక మీగ్రంథము నెట్లు జూచు సమాదరణమే గ్రంథకర్త పరిశ్రమ కుచితమైన ఫలము. దీనితోపాటు అచిరకాలమున వెలువడనున్నది రెండవ భాగమును. ఆంధ్రలోక మద్దానికిని సుస్వాగత మొసఁగునుగాక!

ఇదివఱకే కృష్ణలీలామృత మను పేర నిట్టి విషయమునే వివరించు నొక గ్రంథమును శ్రీ వావిలికొలను సుబ్బారావుగారు రచియించియున్నారు. మరల శ్రీ శర్మగారట్టి యీ గ్రంథమునే రచియించినారు. పలుమారొక్క విషయమును గూర్చియే పరిశ్రమించుటవలన లాభమేమి? వేఱువేఱు విషయములఁ గూర్చి పరిశ్రమించిన ననేకవిషయములు లోకమున వెల్లడియగును కదా!

ఇంకను ఇతరావతారములయొక్క తత్త్వమును గూర్చియు నిట్టి గ్రంథములను రచియించి యాంధ్రలోకమున కొసంగి శ్రీ శేషాద్రిశర్మగారు లోకకృతజ్ఞతకుఁ బాత్రులగుదురుగాక!

ఉత్తమగ్రంథరచయిత లగు శ్రీ శర్మగారు ధన్యులు.

క్రౌను పుటలు-౩౬౦.
వెల రూ ౧-౮-౦.

గ్రంథస్వీకారము

౧. శ్రీ శృంగారకాదంబరి.

గ్రంథకర్త: చింతలపల్లి నరసింహశాస్త్రి గారు. ప్రథానాంధ్రోపాధ్యాయులు, మునిసిపలు హైస్కూలు, బళ్లారి.

భట్టబాణుఁడు రచియించిన సంస్కృతకాదంబరి కిది తెలుఁగుసేఁత. పద్యకావ్యము. పూర్వభాగము ఆఱాశ్వాసములు, ఉత్తరభాగము నాలుగాశ్వాసములు. రాయలు ౪౪౦ పేజీలు.

అట్టపైండు రూ ౨. కాలికోపైండు రూ ౩.

* * *

౨. రక్షాబంధనము—నవల.

గ్రంథకర్త: పండిత శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు డిమ్మీ ౩౬౨ పేజీలు.

వెల చందాదారులకు రూ. ౧-౪-౦.

ఇతరులకు రూ ౧-౮-౦.

ప్రొప్రయిటరు: కలాభివర్ధనీపరిషత్తు, రాజమహేంద్రవరము.

* * *

3. శ్రీ ప్రసన్న కృష్ణదేవరాయవిజయము. (ఐదంకముల చారిత్రాత్మక నాటకము.)

గ్రంథకర్త (కన్నడము): రాయబహద్దర్ సి. హెచ్. గాదుగారు, బళ్లారిసరసవినోదినీసభాధ్యక్షులు. అనువాదకర్త (ఆంధ్రము): బి. మాధవరావుగారు, జనరల్ మేనేజరు, బళ్లారి సరసవినోదినీసభ.

శైలి

౬౦. కనకమ్మ గారు

దానము సూతపుత్రునకు, ధర్మము ధర్మసుపాలు పూరుకిన్
మానము రాజరాజునకు, మంత్రము తంత్రము కృష్ణమూర్తికిన్
గానము నారదాఖ్యునకు, జ్ఞానము నాసహదేవసూరికిన్
స్థానము యోగిచంద్రునకు, మానవభక్తి కిరీటి కౌంతేయున్.

ధ్యానము గోపకాంతలకి, హాస్యమదల్లి తెనాలివానికిన్
కానలు తాపసావళికి గాథలు బోధలు పెద్దమాంబకున్
గోనలు దుష్టజంతులకు, గూరిమి బేదల కెందునే దసః
ప్రాణము తీయుటన్న నది రంభకు మేనకకున్, సదా హరీ

జానులు కొంత్ర్యవైఖరిని గాంచి, తదీయగతిన్ జరింపగా
బూనుదు రజ్ఞు లయ్యె! యటుపూనిన వారిని బోలవచ్చునే
కానగ వారి గాథలకు గారణ మజ్ఞుల బోధచేయుటే
కాని వృథాభిమానమును గాదది యీర్ష్యయుగాదు కాదుసూ
మానము బూనలేమి, ఖలమానవకోటికథాళికిన్ బలెన్
మానుపు మిట్టిపోకడలు మాధవ! వ్యాధు లుపాధివాసనల్
దీనులు జీవులన్న, భవతీరము జేర్చగదన్న, యెన్న నే
నెన్నియుఁ బ్రార్థ భాగ్యములన నవ్వ రాసర్చెద రీవాకంబకే!

సాభిప్రాయ విశేషములు

లోకర్నొ యొడంబడిక

ప్రపంచ పరిస్థితులు శ్వేతజాతులకు గల సంబంధబాంధవ్యముల నొకదరిని నక్షయ సంవత్సరాంతమునకు జేర్చవచ్చునని విశదము చేయుచున్నవి. సర్ ఆస్టెను చేంబర్లిను బ్రిటీషు రాజ్యనీతిని నానాజాతిసమితి నిర్ణయములతో ననుసంధానము చేయుటకు జేసిన ప్రయత్నములు శ్లాఘ్యములు. చేంబర్లినుగారు ఫ్రాన్సు దేశనాయకుడైన బ్రియండుగారిని నీమార్గానుయాయినిగను జేయుటయును శ్లాఘ్యముగ నున్నది. ఈమార్గావలంబనము సకలవిధములను బ్రిటీషు సామ్రాజ్యప్రయోజనములకును ఫ్రాన్సు ప్రయోజనములకును ననుకూలముగ నున్నది. ప్రపంచమునందు వర్తమాన బ్రిటీషు సామ్రాజ్యస్థితి ఉచ్చదశ యందున్నది. ఫ్రాన్సు సామ్రాజ్యస్థితియును నున్నత దశయందున్నది. ఈరెండు సామ్రాజ్యములును ఆసియా ఆఫ్రికాఖండములందు విశేషభాగముల నాక్రమించుకొని సామ్రాజ్య సంజాతములైన భాగ్యభోగముల ననుభవించుచున్నవి. ప్రపంచమునందు గల ప్రధాన రాజ్యముల మహాసభయైన నానాజాతిసమితి ఈయుభయ సామ్రాజ్యముల యుచ్చదశను నంగీకరించిన యెడల రెండుజాతులకును పరమ ప్రయోజనము గలుగుచున్నది. సంగ్రామసమయమునందు మిత్రమండలితో జేరిన ఇటలీ బెల్జియము ... ప్రభుత్వములు లోకర్నొ యొడంబడికల నామోదించుట సహజము. జర్మనీ రుష్యా రాజ్యములు నానాజాతి సమితియందు జేరి లోకర్నొ యొడంబడికల నామోదించనంత వరకును యూరపు రాజ్యములకు శాంతిదుర్లభము. యూరపురాజ్యముల యశాంతస్థితి బ్రిటీషుసామ్రాజ్య క్షేమమునకు ప్రతికూలముగాని యనుకూలముగాదు. బ్రిటీషు రాజ్యము ప్రపంచమునందు పొందవలసిన లాభముల నన్నిటిని పొందినది. బ్రిటీషుసామ్రాజ్యమున కన్ని ప్రాంతములందును ఛిద్రములేర్పడుట కవకాశములు గలవు. ఇరాకు, పరిషియా, ఆఫ్గనిస్థానము, ఇండియా, ఈజిప్టు మొదలగు ప్రదేశములు ఛిద్రప్రదేశములు. ఈ ఛిద్రప్రదేశముల సంరక్షణమునకు నానాజాతిసమితి ప్రతిష్ఠను వినియోగించుట రాజ్యనీతి. ఛిద్రస్థానములకు పరరాజ్యభయము గలుగనపుడు సామ్రాజ్యాంతర్భాగములన్నియును స్వాధీనములై యుండగలవు. సర్. ఆస్టెను చేంబర్లిను బాల్డువినుగారలీ మార్గము నవలంబించుట ప్రపంచశాంతికి ప్రయోజనకరము గాకపోయినను బ్రిటీషుసామ్రాజ్యస్థితికి ప్రయోజనకరము. మోసులువిషయమై నానాజాతిసమితి చేసినతీర్మానము సమితి బ్రిటీషు ప్రయోజనముల కుపయోగపడగల విధమునకు నిదర్శనముగ నున్నది. జర్మని నానాజాతిసమితియందు జేరుటకంగీకరించినది. డాక్టరు స్ట్రెస్మనును . . [illegible].

బర్కస్టాఫుడును ప్రతినిధులనుగ బంపుటకు జర్మను ప్రభుత్వము నిర్ణయించినది. రుష్యా ప్రవేశమున కవకాశములను గల్పించుటకు సమితిసమావేశము మార్చిమాసాంతమున కాఁబడినది. అమెరికాయును తుదకు సమితి సమావేశమునకు వచ్చుట కంగీకరించినది. సమితియందు యోచింపబడనున్న ముఖ్యాంశము భిన్నరాజ్యములందును యుద్ధాంగమును నియమించుటమైయున్నది. ఈపనికి కొంతవరకీసమావేశమునం దేర్పాటులు జరుగునని నమ్మవలసియున్నది. జినీవాసమావేశము స్వరాష్ట్రరాజ్యములకు ప్రయోజనములు కుపయుక్తమైనను పరాధీనజాతులు ప్రయోజనములు కుపయుక్తముగాదని భారతసామ్రాజ్య శాసనసభయందు గతవారమునందు జరిగిన చర్చ విశదము చేయుచున్నది. భారతదేశమునకు లోకర్నో ఒడంబడికయందు చేరుట వలనను గలుగగల సాధకబాధకములను దెలుపుటకుగాని చర్చించుటకుగాని ప్రభుత్వము నిరాకరించినది. భారతీయులు వ్యయభారమును వహింపవలసియున్నను ప్రయోజనములను గనుగొనుటకైనను నోచుకొనలేదు. లోకర్నో సమావేశము పరాధీనజాతుల కెట్టి ప్రతిబంధకమైనను, శ్వేతజాతులకైనను [illegible]సాధనమైన లోకమునకు కొంత యుపశాంతి గలుగగలదు. లోకర్నో సమావేశము యుద్ధాంగనియమమును సకలదేశములకును జేయగలిగినపుడు భరతవర్షమునందు యుద్ధాంగవ్యయభారమైనను తగ్గి దేశమునకు కొంత ప్రయోజన మేర్పడగలదు. రాజ్యాంగనిర్ణయములందు నోరులేని భరతవర్షమున కీప్రయోజనమైనను గలుగునని యూహించుట కవకాశములు లేవు.

*   *   *   *

సామ్రాజ్య శాసనసభ

శ్రీ రీడింగుప్రభువు సామ్రాజ్యశాసనసభారంభ సమయమునందుఁ జేసిన ప్రసంగము దేశమునందు వ్యాప్తమైన నిరుత్సాహము నభివృద్ధిచేయుటకు వినియోగపడినది. రీడింగుప్రభు వధికారాహంకారభరితుడై సభ్యులను బడిపంతులువలె బెదరించి మందలించెను. బర్కెను హెడ్డుప్రభువు కోరిన యభినయమును సంపూర్ణముగను పండిత మోతిలాలు నెహ్రూగారు ప్రదర్శింపలేదని యాక్షేపించి యధికారాహంకారమును లోకమునకు వ్యక్తముచేసిరి. త్యాగమూర్తులును త్యాగధురంధరులు నైన లాలాలజపతిరాయి మదనమోహనమాలవ్య మోతిలాలు నెహ్రూగారులు మొదలగు ప్రముఖులు ప్రాతినిధిచేసిన యనేకప్రసంగములను నాశించియును చేయగలది గనుపడకున్నది. రాజ్యాంగసంస్కరణము విషయమై రీడింగుప్రభువును, సర్ ముడ్డిమానుగారును జేసిన ప్రసంగములు నిరాశను గలుగజేసినవిధమును వివిధపత్రికల యభిప్రాయములును విశదము చేయుచున్నది. ఉభయులును మోతిలాలుగారు పాదాక్రాంతులగుటకు నింకను తరుణము మించిపోలేదని చెప్పుటమాత్రము విశదము గనుచున్నది. బ్రిటీషు ప్రభుత్వము రీడింగుప్రభువు ముఖమునను ప్రసాదించిన వరములందు వ్యవసాయ విమర్శన పంచాయతి యొక్క వరముగ

నున్నది. ఈపంచాయతియును ఇర్వినుప్రభువుని రాకయును సువర్ణశృంఖల బంధములను శిథిలముచేయుటకు బదులు దృఢతరముచేయుట సహజమని రాయలుకమిషనుల యనుభవము విశదము చేయుచున్నది. ప్రజల దృష్టియును నాయకుల దృష్టియును ప్రభుత్వదృష్టియును రయితులమీాదను గ్రామసీమలమీాదను లగ్నమగుచున్న సమయమునందు వ్యవసాయపంచాయతి సంఘమును జేయగల నిర్ణయము లనేకములు గలవు. పంచాయతిసభ బ్రిటీషుప్రయోజనముల దృష్టిని విసర్జించి భారతీయప్రయోజనముల లక్ష్యమును బూనుట వర్తమాన పరిస్థితులందసంభవమైనపుడు రాయలుకమిషనులు బంధకమునకు వినియోగపడునటులు విమోచనమునకు వినియోగపడజాలవు. రీడింగు ప్రభువు దైవదత్తమైన యైదేండ్లకాలము నిరర్థకము చేసిన విధమును వారి పరిపాలనాకాలము విశదము చేయుచున్నది.

శాసనసభయందు రెండువారములు నడచిన యుదంతము ప్రభుత్వమునకును ప్రతినిధులకును గుణపాఠమును నేర్పదగియున్నది. ప్రభుత్వ నిర్ణయములు కనేకసారులు పరాజయము గలిగినను నిరంకుశాధికారాభిమానమునకు బుద్ధిగలుగలేదు. స్వరాజ్యపక్ష మవలంబించుచున్న ప్రతిఘటనతంత్రము ప్రబలుచున్నను వ్యవహారములందు ప్రయోజనము గలుగుటలేదు. రాజకీయ నిర్బంధితుల విషయమునను ప్రభుత్వమునకు పరాజయమును అనధికార సభ్యులకు విజయమునుగలిగినది. ప్రివికౌన్సిలు సభ్యులజీతముల విషయమునను కార్మికసంఘముల శాసన నియమములందును న్యాయస్థానములనిరాదరణ శాసనమునందును నిరుద్యోగసమస్యయందును నితర సందర్భములందును ప్రభుత్వమునకు పరాజయము గలిగినను ప్రభుత్వ లక్ష్యముమాత్రము మారలేదు. శాసనసభ్యులు ప్రభుత్వవిధానమునందు ప్రతిష్టంభనమును గలుగజేయు గలవిధమును సభా వ్యవహారములు విశదముచేసినవి. ప్రమేయమునుపేక్షించి రాజ్యాంగరథమును నిరంకుశప్రభుత్వము నడుపగల విధమును వ్యవహారములు విశదముచేసినవి. ప్రభుత్వాధికారులకు గల చాకచక్యములు సర్ డెనిసుబ్రై, సర్ అలెగ్జాండరు మడ్డిమనుగారల వ్యవహార విధానము విశదముచేసినది. లోకార్నో నిర్ణయములకు సంబంధించిన ప్రశ్నను రాజప్రతినిధి ప్రతిషేధించినను, సభాధ్యక్షుడు విట్టలభాయి పటేలామోదించి స్వాతంత్ర్యమును ప్రదర్శించినను బ్రైగారి చాకచక్యము నిరుపయోగమును జేసినది. పటేలుగారి యధ్యక్షత స్వాతంత్ర్య ప్రదర్శనమున కవకాశమును గలుగజేసినను ప్రయోజనము మాత్రము గలుగకున్నది.

* * * *

దక్షిణాఫ్రికా నిర్బంధములు

దక్షిణాఫ్రికా నిర్బంధములు శ్వేతజాతుల నావహించిన స్వార్థపరత్వమును దురహంకారమును విశదము చేయుచున్నవి. భారతీయుల నేయుపాయముచేతనైనను దేశాంతర్గతుల జేయుటకు దక్షిణాఫ్రికాప్రభుత్వము

నిశ్చయించినది. భారతీయుల నివాసస్థలములకును వ్యాపారసాధనములకును వసతులకును ప్రతిబంధకములను గల్పించుటకు నిశ్చయించినది. గాంధి స్మట్సుయొడంబడిక నతిక్రమించి భారతీయుల హక్కులను ప్రతిషేధించుటకు శాసనసభయందు శాసనమును మంత్రి ప్రవేశపెట్టి దుస్తంత్రమును వ్యక్తము చేసెను. భారతీయ రాయబారులు భరతవర్షమునందంతటను సంచారముచేసి ఆఫ్రికా భారతీయుల దుర్దశను విశదము చేయుచున్నారు. అబ్దురరహీము గోడ్ఫ్రేగారలు మొదలగు వారి ప్రసంగములను వినినవారలకు భారతీయులదుర్దశ విశదమగుచున్నది. ఆండ్రూసుగారు దక్షిణాఫ్రికాయందు వారి యావచ్ఛక్తిని వినియోగించుచున్నను ప్రయోజనము గనుపడకున్నది. మొదటనుద్దేశించిన శాసనమటులుండగను నల్లజాతి ప్రతిషేధశాసనము శాసనసభయందామోదింపబడినది. ఇదివరలో సుప్రీము కోర్టుచేసిన తీర్మానమును నిరుపయోగము చేయుటకు క్రొత్తశాసనమును శాసనసభ నిర్మించుచున్నది. స్మట్సుగారి హితోపదేశము మంత్రికి తలకెక్కలేదు. అధికసంఖ్యాకుల ప్రయోజనముల నడుగంటింప జేయదలచిన శాసనము దక్షిణాఫ్రికాక్షేమమునకు ప్రయోజనకరముగాదు. స్మట్సుగారు తెలిపినటులు పశ్చాత్తాప కారణము ముందురానున్నను ప్రస్తుతము భారతీయుల స్థితియును స్వదేశస్థుల స్థితియును దుర్భరముగ నున్నది. రాష్ట్రప్రభుత్వములును కేంద్రప్రభుత్వములునుగూడి చేయుచున్న శాసనములు ప్రస్తుతము తెల్లవారికానందప్రదములైనను దేశక్షేమమునకు వేరుపురుగులని భావికాలము విశదముచేయగలదు. ఈవిషమస్థితియందు రీడింగుప్రభువు హార్డింజి ప్రభువువలె ధైర్యస్థైర్యములను బూనకుండుటయును వారి యుదాసీనతను విశదము చేయుచున్నది. స్వదేశమునందును విదేశములందును భారతీయులమోక్షము వారిహస్తములందేకలదు. స్వదేశమునందులేని ప్రతిపత్తి విదేశములందు సాధ్యముగాదు. ఆఫ్రికా సమస్యయందు భారతీయులందరును నేకాభిప్రాయమును ప్రకటించుచున్నను ప్రయోజనములేదని భారతీయుల నిస్సహాయస్థితి విశదము చేయుచున్నది. వర్తమాన పరిస్థితులందు కర్తవ్యము దుర్గ్రాహ్యమై దేశ మయోమయస్థితియందున్నది. దక్షిణాఫ్రికా భారతీయులు గాంధిమహాత్ముడు సరోజిని దేవి మౌలానా మహమ్మదాలిగారలాఫ్రికాకు వెళ్లి రక్షింపవలయునని కోరుచున్నారు. మహాత్ముడారోగ్యము చెడి యస్వస్థస్థితియందున్నారు. సరోజినీదేవి మహమ్మదాలిగారులైననుపోయి చేయగలది కనుపడదు. ఆండ్రూసుగారు పెడసను కమిషనును చేయలేని పనిని వీరుచేయుట దుర్లభము. దక్షిణాఫ్రికాయందు తిరిగి సత్యాగ్రహాచరణము శరణ్యమని వ్యవహారములు విశదము చేయుచున్నను వర్తమాన పరిస్థితులందదియును సాధ్యమగునటులు కనుపడదు. పరిణామ మెటులున్నను భారతీయులందరును దక్షిణాఫ్రికా యవమానములను దలపోసి యేకాభిప్రాయులై స్వధర్మనిర్వాహణమునకు బూనుకొని స్వదేశమునందును విదేశములందును భారతీయ గౌరవమును గాపాడుకొనుటకు భగవంతుడు శక్తిననుగ్రహించుగాత !

Edited and Published by K. NAGESWARA RAO, at the Andhra Patrika Press, No. 7, Thambu Chetty Street, G.T. Madras.

విషయానుక్రమణిక

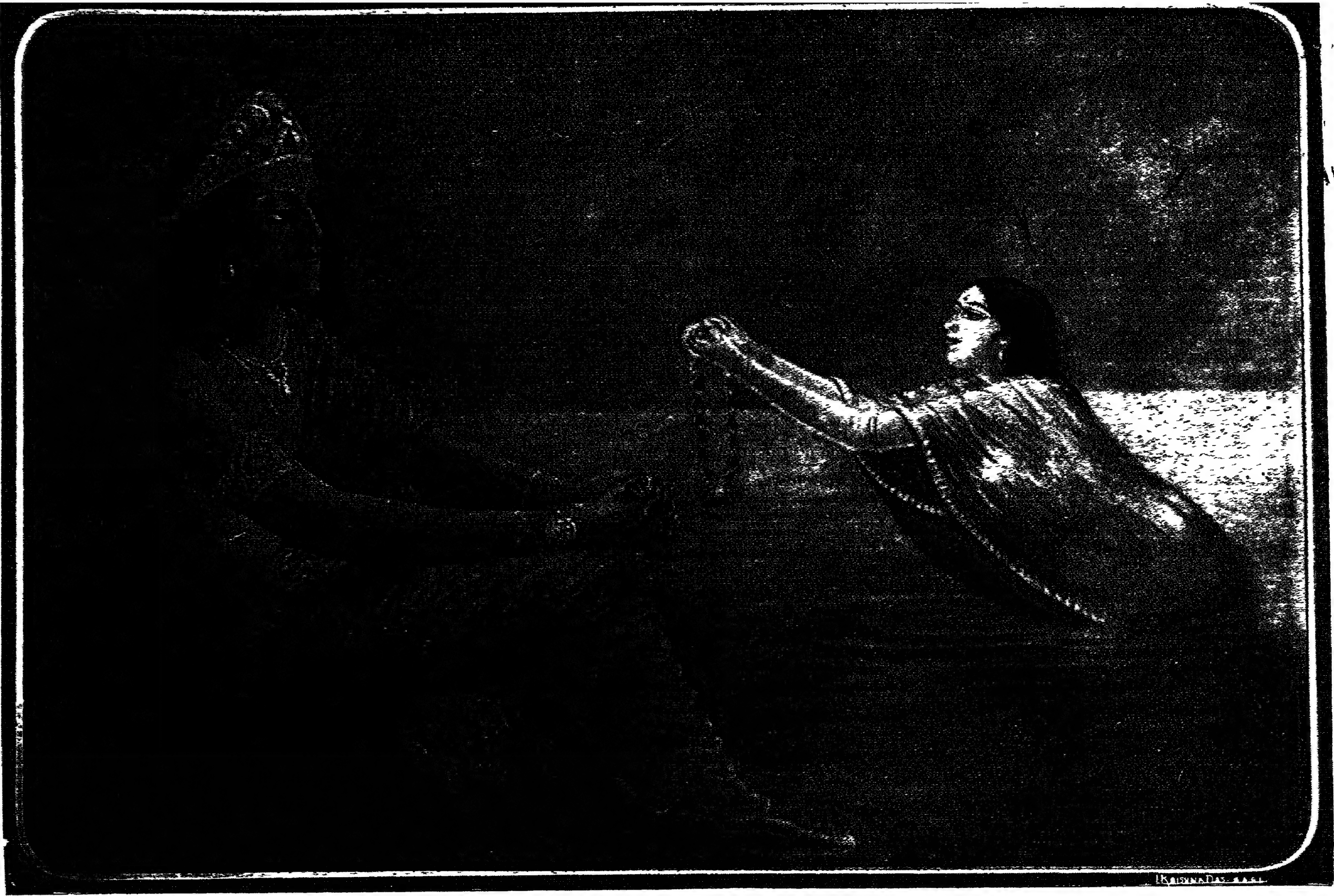

చిత్రములు

త్రివర్ణ చిత్రములు:—శ్రీ కృష్ణమూర్తి - యమున; బిళ్లగన్నేరు.

సాధారణ చిత్రములు:—శ్రావస్తి చిత్రములు; చింపంజి తల, మామత్ కొమ్మలు; అభినవాంధ్ర నటశేఖరులు—శ్రీ కొంగర కోటయ్యనాయుడు, భోగరాజు కృష్ణమూర్తి పంతులుగార్ల అభినయచిత్రములు; ఇతరచిత్రములును.

శ్రీ కృష్ణమూర్తి - యమున
చిత్రకారుఁడు: శ్రీ యల్. కృష్ణదాసుగారు, బి. ఏ., బి. యల్.

చెన్నపట్టణము మార్చి ౧౯౨౬

సంపుటము 3 | క్రోధన సంవత్సరము ఫాల్గుణమాసము | సంఖ్య 3

శ్రీ కృష్ణ దేవ రాయలు

జి. జాషువ కవి గారు

ఆంధ్రీలభావనాట్యస్థానములలోన, నాడు నీకావ్యకన్యకలఁ గాంచి
అనిఁ గన్నుమాయ కింకను దోఁచు నీసమి, త్కాంఖాణఖురళికాంకములఁ జూచి
కలితశౌర్యజ్వాలఁ గరఁగించి పోసిన, జయశాసనస్థిరాక్షరము లరసి
పెద్దనార్యునిమనోవీథి కందక దాటి, దిశలఁ దాండవమాడు తేజమెంచి
గీ. చిరము నీరాజ్యలక్ష్మి వర్షించు బాష్ప, పూర మదె తుంగభద్రాఖ్యఁ బూని పారు
చుండు నెప్పుడు బళ్లారిమండలమున, ఆంధ్రకవిచంద్ర ! కృష్ణరాయక్షితీంద్ర !!

సీ. మహితాంధ్రభోజనామకరత్నము వహించి, క్రాలు విశాలవక్షస్స్థలంబు
పరభీకరప్రభావమ్ము బయల్పిమ్ము, సరిలేని కోరమీసములజంట
చతురబ్ధివలయితక్ష్మాభారమునకుఁ బెంపున నిక్కి కనుచుండు భుజయుగంబు

దురమున నిప్పుక ల్గురిసి దీనులయందు, దయలు వర్షించు నేత్రద్వయంబు
అష్టదిగ్గజవాగమృతార్ద్రి మగుచుఁ, బావనంబైన నీసభాభవనవిభవ
మక్కటా! జీర్ణనగరకుడ్యాంతరములఁ, బండి నిద్రించెనే కృష్ణపార్థివేంద్ర!

సీ. భాషాసముద్రకుంభజుఁడ వీవయ్యును, విద్వత్కవుల గౌరవించినావు
ప్రతిపక్షరాజభార్గవరాముఁడవ యయ్యు, వెన్నిచ్చువో విడిపించినావు
వైరికిరీటశుంభత్పదాబ్జుఁడ వయ్యుఁ, బెద్దలపదము సేవించినావు
అర్థార్థిజనకల్పకానోకహుఁడవయ్యు, సత్కృతులకుఁ జేయి సాచినావు
ఔర! శ్రీకృష్ణరాయ నీయాతివాని, దివికి నర్పించుకొన్న మా దేశజనుల
భాగ్యహీనత నొక్కి చెప్పంగలేక, చిలువరాయఁడు వేయినాల్కలు సహించె.

ఉ. ఆయతవర్ణనావిభవ మచ్చుపడం బనిఁబూని విష్ణుచి
త్తీయము వ్రాసినావు కవిధీరులగుండెలు తత్తరిల్ల నేఁ
డీ? యొకఁడేని మీసమునయిఁ జెయివైచి రచించు సత్కవి
ధ్యేయుఁడు? క్లిష్టకావ్యమున కేమి? యశస్తులు కృష్ణభూపా!

సీ. కవిసింహములు నీకుఁగా సృష్టిగావించు, కృతిపుత్రికలను దుఃఖితలఁ జేసి
ఆవాడసింధురాజాగ్రణు ల్పుత్తెంచు, కానుకబండ్లు వెన్కకు మరల్చి!
ముగురు వెన్నెలఁ జిందు ముత్యాలగద్దియ, పరరాజధూర్తుల పాలు సేసి
నిరతంబు పగర నెత్తురుటేరుల మునుంగు, కత్తి కాఁకటిచిచ్చుఁ గలుగఁ జేసి
కుడియెడమలను నీతోడఁ గూడి తిరుగు, సుకవికులకోకిలమ్ముల శోకజలధి
ముంచి యలబృహస్పతివ్రాత మంచి దగుట, దివికిఁ బోయితె శ్రీకృష్ణదేవరాయ!

సీ. ఆశీర్వదించినారా వ్యాసవాల్మీకి, బృందారకమునీంద్రు లెదురువచ్చి?
కన్నావె కవిభయంకరుఁ గాళిదాసు భోజుండున్న వాఁడె విశ్రుతగుణుఁడు?
రంభ నీతోడఁ గేరడ మాడునే దాన, గోపించునే నలకూబరుండు?
బలభేది వేయుఁ గన్నులఁ జూచి నిను గౌరవించుచున్నాఁడె కోవిదులలోన?
గీ. తిరిగి నీనెయ్యపుం గవీశ్వరులగోష్ఠి, జరుగుచున్నదె దేవేంద్రపురమునందు?
యెచట నుండిననేమి శ్రీకృష్ణరాయ! భరతపుత్రుల నొకకంట నరయుమయ్య!

పాండురంగ మాహాత్మ్యము—తెనాలి రామకృష్ణ కవి

విద్వాన్ డి. రామమూర్తి శాస్త్రిగారు

కీ. శే. కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులుగారు 'వెలయుమంగియగురవభూవిభుని పెద్దసంగిభూపాలమణి ప్రాయసప్రవర్తి......... రామానుజయ్యసుతుండు......విరూరివేదాద్రి శౌరి,......... మంగయగురవరాజ పుత్త్రుఁ పెదసంగిభూపాల శత్త్రుక్షేత్త్రుఁ.........గొల్చి వేదాద్రి నిత్యిలక్ష్ములందలిర్చు' "అను గ్రంథస్థములగు తేటగీతల నాధారముగాఁ గొని (1 ఆ. 20-80) యీసంగిరాజు తండ్రి గురవరాజు క్రీ. శ. 1545 వ సంవత్సరమున సదాశివదేవరాయనికాలములో దేవుని నిమిత్తము నాలుగు గ్రామములు సంపాదించినట్లు చెన్నపురిలోఁ బ్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారమునందు మెకంజీదొరగారు వ్రాయించినస్థానిక చరిత్రమువలన విశదమగుచుండుటంజేసి యీతని కొడుకైన సంగరాజును, నాతని ప్రాయసప్రవర్తియగు విరూరివేదాద్రియు, నాతనికిఁ గృతియిచ్చిన రామకృష్ణకవియు, క్రీ. శ. 1560-70 ప్రాంతమున నుండనోపుదురనియు, తే. గీ. "పట్టమేనుంగు శ్రీరంగపతికి...కందాళయప్పగారు;

శా. తత్త్వాదృగ్విభవప్రభావనిధిఁ గందాళప్పగారిన్.........గొల్చుచుఁ దదాశీర్వాదలభోన్నతిన్, హాత్తిన్ దాను విరూరమంత్రిమణి వేదాద్రీశుఁడు" — (ఆ. 77-78) అనుపద్యముల నాధారముగాఁగొని, యీవిరూరివేదాద్రిగురువగు కందాళప్పలాచార్యులే విష్ణునారాయణచరిత్ర వైజయంతివిలాసకర్తయగు సారంగుతమ్మయ్యకును గురువగుటంజేసియు, సారంగుతమ్మయ్య వైజయంతీవిలాసమును క్రీ. శ. 1581-1612 ప్రాంతమున నున్న మహమ్మద్ శాహికిఁ గృతియిచ్చియుండుటంజేసియుఁ గందాళప్పలాచార్యులు క్రీ.శ. 1581-1612 కాలపువాఁడనియు, నాతఁడు గురువుగాఁగల విరూరివేదాద్రియు నాకాలపువాఁడేయనియు, నాతనికిఁ గృతియిచ్చిన రామకృష్ణకవియు నాకాలపువాఁడేయనియు, క్రీ.శ. 1585-1614 వఱకుఁ జంద్రగిరిలో రాజ్యము చేసిన వేంకటపతిరాయలకాలములో నున్నట్లు నిదర్శనములు గలవనియు వ్రాసి గ్రంథకాలమును గ్రంథకర్తకాలమును దేటపఱచిరి; కాని వేంకటపతిరాయలకాలములో నీకవి యుండుటకుఁ దగిన నిదర్శనములమాత్రము చూపియుండలేదు.

కాని వీరు ప్రథమమునఁ బ్రమాణముగాఁ బరిగ్రహించిన 'పట్టమేనుంగుశ్రీరంగపతికి' అనుపద్యమే కృతిభర్తగురువగు కందాళప్పలాచార్యులు క్రీ. శ. 1574-1585 వఱకుఁ జంద్రగిరిలో రాజ్యముచేసిన శ్రీరంగరాయలకుఁ బ్రధానుఁడు లేక ముఖ్యుఁడు, లేక గురువు నైయుండెడివాఁడని విశదీకరించుచున్నది. కాన నాతనిశిష్యుఁడైన వేదాద్రియు, నాతనికిఁ గృతియిచ్చిన రామకృష్ణకవియు నాకాలపు

వాఁడే యనఁదగును. మఱియు వైష్ణవు లక్కా లమున రాజగురువులుగా నుండుట సుప్రసిద్ధ మగుటచేతను, పైని నిరూపించినకాలమున కి య్యది బాధకముగా నుండుటచేతను నీగ్రంథము వసుచరిత్ర కృతిభర్తయగు తిరుమలదేవరా యలకుఁ గుమారుఁడగు శ్రీరంగరాయల కాలములో రచింపఁబడినదనుటకుఁగాని, రామ కృష్ణకవి యక్కాలమున నుండెననుటకుఁగాని సందేహము లేదని తోఁచుచున్నది.

మఱియు,

"కం. శ్రీరంగరాజసేవా
పారంగతహృదయకమలభవవంశపయః
పారావార సుధాకరమార
సమానావతార మాదయపెద్దా!

శా. కందాళప్పగురుల్ వివేకనిధిలో
క ఖ్యాతు వర్ణించుచున్

కం. ఆదేశికపదకమలము
లాదరమున హృదయవీధి ననవరతంబున్
మోదమున నిలిపి శ్రీలల [యున్.
నాథువుని గొలుతురు నారనయు మాదన

అను చిత్రభారతపద్యములవలన, చిత్ర భారతకృతిభర్తయగు నిమ్మలపల్లి పెద్దనామా త్యుఁడు శ్రీరంగరాయలకాలములో నున్న ట్లును నాతనితండ్రియుఁ బెదతండ్రియుఁ గం దాళప్పయ గురువునే కొల్చుచున్నట్లును విశద మగుచుండుటంజేసి కందాళప్పలాచార్యులు శ్రీరంగరాయలకాలములో నున్నట్లు దృఢ ముగాఁ జెప్పనోపును. కాన నాయప్పలాచా ర్యులే పాండురంగమాహాత్మ్యకృతిభర్తయగు విరూరివేదాద్రికిని గురువగుటంజేసి యీగ్రం థము శ్రీరంగరాయలకాలములో రచింపఁ బడినదనుటకును వసుచరిత్రమునకుఁ దరువాత రచింపఁబడినదనుటకును సందేహము లేదు.

((ఈకృతికర్తయగు రామకృష్ణకవి మొద ట శైవుఁడైయు విద్యానగరరాజానుగ్రహసం పాదనార్థము పిదప వైష్ణవమతమునుబరిగ్రహిం చెననియుఁ జెప్పుదురు. తదనుగుణముగాఁ గూర్మపురాణకర్తయగు రాజలింగకవి సుక విస్తుతి సందర్భమున 'రామలింగని' యని యీ కవిని స్తుతించియున్నాఁడు. ఈతనింగూర్చి య సభ్యములగు కొన్ని పుక్కిటిపురాణములు ప్రసిద్ధములైయున్నవి మఱియు నీకవి కృష్ణ రాయసభాలంకారులైన యష్ట దిగ్గజములలో నొకఁడని ప్రసిద్ధిగలదు. ఈయంశము లెంత వఱకు సత్యములో నిర్ణయించుటకుఁ దగిన యాధారములు గానరావు.

కాని యిష్టదేవతాస్తుతిసందర్భమునఁ బార్వతీపరమేశ్వరులను గూడ స్తుతించుటం బట్టియుఁ గాశీవర్ణనాసందర్భమున శివుని వర్ణించుటంబట్టియు 'దక్షజిద్వైభవా'యనికృతి భర్తను సంబోధించుటంబట్టియు, 'చేసాఁచఁగా వచ్చు శివుమీఁదనేనియుఁ, బూనికతోఁబల్కి బొంకఁడనుచు' (ఆ. 1-63) అని శివునిమీఁదఁ జేయివైచి ప్రమాణము చేయవచ్చునని చెప్పు టంబట్టియు "పూర్వవాసన తలఁకుచుట్టు" అని తాను వాక్రుచ్చినట్లే పూర్వపు శివభక్తి తన్ను విడువలేదని నిశ్చయింపనగును. కాని యీతని ప్రబంధము నామూలాగ్రముగాఁ బరిశీలింప నీతఁడు గృహస్థోచిత మార్గగామి

యగు విష్ణుభక్తాగ్రేసరుండని యే నొక్కి వక్కాణింప నవకాశము గలదు.))

మనుజుఁడు సుమారెనుబది తొంబది సంవత్సరములు జీవించుట కవకాశము గలదు గాని కృష్ణరాయలయంతిమదినములలో నీతఁ డిరువదియేండ్లవాఁడై రాయలయాస్థానమున నుండనోపును.

'శీలేన శోభతే విద్యా' అనున ట్లెట్టి విద్వాంసుఁడైనను శీలము మంచిది గాకున్న నాతనివిద్య వన్నె కెక్కకుండుటయు, నాతఁడు ప్రసిద్ధుఁడు గాకుండుటయుఁ బ్రసిద్ధము. కావున నీకృతికర్తయగు తెనాలి రామకృష్ణకవి యెట్టి ప్రతిభావంతుఁడయ్యును, ఎట్టి విద్వాంసుఁడయ్యును, నంతర మెఱుంగక పెద్దలను, బండితులను, రాజకీయోద్యోగులను సదా పరిహాసమాడుచు నవమానించుచుండుటం జేసి కావలయు నీతనివిద్య యక్కాలమునఁ బ్రసిద్ధిలోనికి రాకుండఁ బండితులు, రాజమంత్రులు, మున్నగువారు చేసియుందురు. తన్మూలమున నక్కాలపురాజులకు సైతమీతనిపై నసూయ యుదయించియుండును. అక్కారణమున నీతనికి రాజులయొద్ద గౌరవము లేకపోయియుండును. మఱియు నీతఁడు తన ప్రతిభను బరులఁ బరాభవించుటయందే చాల కాలము వినియోగముచేసి యవసానకాలమున రాజానుగ్రహ సంపాదనార్థము వైష్ణవమతప్రవిష్టుండయ్యును మొదటివాఁడు కననుసరించి రాజానుగ్రహముఁ బొందఁజాలక యొక వ్రాయస ప్రవర్తికిఁ గృతియిచ్చి తన్మూలమున రాజానుగ్రహముఁబొంది వేంకటపతిరాయల యాస్థానములోఁ బ్రవేశించి యుండు నేమోయని తోఁచుచున్నది. నిరాధారములగు నీవిషయముల నూహలచేతనే యెల్లపను సమర్థించియున్నారు. కవి స్వానుభవసిద్ధవిషయములనే స్వగ్రంథమునఁ బ్రతిఫలింపఁ జేయఁ గల్గునుగాని తదితరాపూర్వవిషయములఁ బ్రతిఫలింపఁ జేయఁజాలఁడు. ఆతఁ డట్లు తలఁచుకొనకున్నను అయత్నసిద్ధముగా నాతనిలేఖిని యావిషయముల నాతనిగ్రంథమునఁ బ్రతిఫలింపఁజేయక మానదు.

చ. పరిఘనిజాశ్రయంబు పరి
    పాటిఁదలిర్పఁ బదాఱువన్నెబం
గరువునసైన రాజగృహ
    కల్పనకర్ణిక గాఁగ గంధసిం
ధురములు తేటులై మెఱయ
    దోరపుఁగొమ్మలు తేకులట్లుగా
ధరయను కొల్నిలో మొలచుఁ
    దామరపూవనఁ గోట మీటగున్.

ఆ. 1, 106

సీ. సమ్మర్దగళితభూషారత్నమంజరీ
    యోజితరథ్యాప్రపూజనంబు
విస్తీర్ణవిపణీ విన్యస్తవస్తుప్రజ
    ప్రకటితరత్నగర్భాజఠరము
కైలాసశైలసంకాశసౌధనివేశ
    కౌముదీకవచిత గగనతలము
విపులపవమాన తాండవ వేషమాన,
లాంఛనధ్వజ పట్టపల్లవలామ
    హూళిరచితకళాకృత్యహేళిహయము
దీపితంబగు శ్రీకాళికాపురంబు.

ఆ. 103

కం. పురికోట యొప్పు కనకమయంబై.

ఆ. 105

ఇంక వర్ణింపఁబడినరీతిగా మహోన్నతదశలోఁ గృష్ణరాయల కాలమునందే విద్యానగర మున్నట్లనేకులు చరిత్ర గ్రంథకర్తలు వ్రాసియుండుటచేతను రామకృష్ణకవి విద్యానగర రాజాస్థానములఁ గృష్ణరాయల కాలమున సైతము నుండనోపును. మఱియు

సీ. పీడియం బెడలించి విధురత్నకనకాలు
కాంచితాంబువు పుక్కిలించి యుమిసి
యుదిరిబంగరువ్రాఁత పోంబట్టువలెవాటు
సడలించి వెసఁ గటిస్థలిసిజుట్టి
యనుమాయిపృథుకహస్తాంతరన్యస్తోప
దోచితార్థము తాన యుద్వహించి
యంగుళీసంజ్ఞ సంయములఁ బ్రత్యేకంబు
మును మున్న లోనికిఁ జన నొసర్చి
గీ. ద్వారపార్శ్వస్థవేదికావలుల జరఠ
రక్షివర్గంబు టంక్రియారభటివఱలు
వలయమకుటాదికంబుగ నిలిచిమ్రొక్క
నగవుచూపులఁ జూచుచునగరుసొచ్చి."

అని కుమారుఁడు తండ్రిదరి కేగు సందర్భమునఁ గలవర్ణనయే యీ రామకృష్ణకవికిఁ గల విద్యానగర రాజాస్థానమర్యాదాభిజ్ఞతను వెల్లడిచేయఁ జాలియున్నది. మీఁది పద్యమున నిరూపింపఁబడిన కృత్యములు తండ్రి యొద్దకుఁ బోవు కుమారుఁ డాచరించునవి కాకుండుటచేతను రాజసమీపమునకుఁ బోవు రాజకీయోద్యోగి యాచరింపవలసిన వగుటచేతను, నడుమునకు వస్త్రముచుట్టుట విద్యానగర రాజాస్థానమర్యాద యగుటచేతను స్వానుభవసిద్ధవిజయనగ రాస్థానమర్యాదలనే కవి యిట్లు నిరూపించె నని చెప్పుటకు సందియము లేదు.

మఱియుఁ గవి "లోపాముద్రాగస్త్యులు తుంగభద్రలో స్నానమాచరించి తత్తటమునఁ బంచవారంబు లుండి యవ్వారిపూరంబు విసర్గమించి విరూపాక్షుని సేవించి స్వామిశైలమునకుఁ జని"రని లోపాముద్రాగస్త్యులయాత్రను వర్ణించియున్నాఁడు. (చూ. పాం. 1. ఆ.)

విజయనగరము తుంగభద్రా తటినీ తటమున నున్నట్లును, విరూపాక్షదేవాలయ మచ్చోటనే యున్నట్లును జరిత్రగ్రంథప్రసిద్ధమైన విషయమై యున్నది. కావున నట్లే వర్ణించిన రామకృష్ణకవి విద్యానగరము నెఱుంగునని చెప్ప నవసరము లేదుగదా!

ఇంతియకాక యీ సందర్భమును బట్టి విద్యానగరము రామాయణీయ కిష్కింధకనతిదూరములో నున్నదని విశద మగుచున్నది. పంపాతరంగ శీకరవాహియగు శీతలవాతపోతములచే సంసేవ్యమానుండై యగస్త్యుఁ డెండవేఁడిమిని సహింపఁజాలక శిథిలవసనుఁడై, యలసమృదులావయవయై యొగుడెంచు నిజదారకు "వనితా! యిది మాల్యవంతము. ఇయ్యది మతంగాశ్రమము. ఈశైలమున వాలి సంహారవిహారకారణుం డగు శ్రీరాముఁడు విహరించెను." అని తత్తత్ప్రదేశముల నగుపఱచుచు నిగిడి చని తుంగభద్రను జేరి స్నానమాడి విరూపాక్షు నర్చించెనని క్రమముగాఁ బంపాసరోవరమును, మాల్యవంతమును, మతంగాశ్రమమును ఋశ్యమూకమును వర్ణించుటం

బట్టియు, నీ పర్వతమందే శ్రీరాముఁడు వాలిని జంపి విహరించె'నని విశేషించి వర్ణించుటం బట్టియుఁ బిదప మఱియొకప్రదేశమును వర్ణింపక నిగిడి చని తుంగభద్ర నే కాంచిరని వర్ణించుటం బట్టియు నట్లే యనుపదమందే యవ్వారిపూరంబు వినిర్గమించి విరూపాక్షు నర్చించిరని వర్ణించుటం బట్టియు విద్యానగరమును,విరూపాక్ష దేవాలయమును దుంగభద్రా తటినీతటంబున నొక్కచో నుండుట సుప్రసిద్ధ మగుటంబట్టియు, విద్యానగరము రామాయణీయకిష్కింధాప్రాంతమున నిర్మింపఁబడె ననికాని, విద్యానగరమునకనతిదూరములో రామాయణీయ కిష్కింధ యున్నదని గాని చెప్పుట కవకాశము గలదు. "దండకాటవి మొదలు పంప దుదిగాఁ గల తీర్థపటలమెల్ల" అని కవి దండకాటవికూడఁ గొలఁదిదూరములోఁ గలదని వాక్రుచ్చియున్నాఁడు.

శ్రీ. శే. కే. వి. లక్ష్మణరావు గారును, "రామాయణీయకాలములోఁ గిష్కింధయనఁ బడు పర్వతప్రదేశమందుఁ దుంగభద్రా దక్షిణ తీరమందు విద్యానగరము కట్టఁబడినది. ఆ ప్రదేశమునందుఁ దుంగభద్ర రామాయణము లో వర్ణింపఁబడిన 'అంజనపర్వతము, మాల్యవంతము, మతంగపర్వతము, ఋశ్యమూకము,' అను పర్వతముల నంటుకొని ప్రవహించుచుండెను" అని హిందూదేశకథాసంగ్రహము, మహమ్మదీయమహాయుగము, 299 పుటలో వ్రాసియున్నారు. కాని యట్లనుటకుఁ బ్రమాణములమాత్రము వారు చూపలేదు.

కావుననే మద్గురువర్యు లగు బ్రహ్మశ్రీ వఝుల చినసీతారామస్వామిశాస్త్రిగారు తమ వసుచరిత్రవిమర్శనమున 111పుటలో "విజయనగరము రామాయణీయకాలపుఁ గిష్కింధ యను స్థలముననే కట్టఁబడినదను నిరాధార విషయమును నిస్సందేహముగాఁ జెప్పుట సాహసము" అని కే. వి. లక్ష్మణరావుగారి వాక్యముల నిరాకరించిరి.

లక్ష్మణరావుగారు, 'ప్రదేశ'పదప్రయోగముచేఁ దత్ప్రాంతమనియే భావించియుందురు గాని యాకిష్కింధాస్థలముననే యని భావించి యుండరని నాకుఁ దోఁచుచున్నది. కాన నీ పాండురంగమాహాత్మ్యవిషయమునుబట్టి వారి వాక్యములు సార్థకములే, సాధారములే, నిస్సందేహములే యని చెప్పుట కవకాశము గలదని తోఁచుచున్నది.

ఉపరినిరూపితాంశములనుబట్టి రామకృష్ణకవి విజయనగరము మహోన్నతదశలో నున్న కాలమునుండి యుండెననియు, విజయనగర రాజాస్థానమర్యాదాభిజ్ఞుఁ డనియుఁ జెప్ప నొప్పును.

ఇంతియ కాక లోపాముద్రాగస్త్యులు విరూపాక్షదేవుని సేవించిరని వర్ణించియు నచ్చోనుండు సుప్రసిద్ధపట్టణరాజమగు విద్యానగరమును వర్ణింపకుండుటంబట్టిచూడ నీ ప్రబంధము క్రీ. శ. 1565 తాళికోట యుద్ధానంతరము రచింపఁబడియుండునని తోఁచుచున్నది. లేనిచో నచ్చోనుండు ననేకస్థలముల వర్ణించిన యామహాకవి సుప్రసిద్ధమహాపట్టణముండెనని యొక్కవాక్యముతోనైనఁ జెప్పి

యుండెడా? కాన నీ గ్రంధనిర్మాణకాలము నకు విజయనగరము తురుష్కులచే విధ్వస్త మయ్యెనని యూహింపవలసియున్నది. మీఁద నిరూపింపఁబడిన రామకృష్ణ కవికాలమున కియ్యది బాధకము గాకుండుటచే నట్లూహిం చుట యుచితమేయని తోఁచుచున్నది.

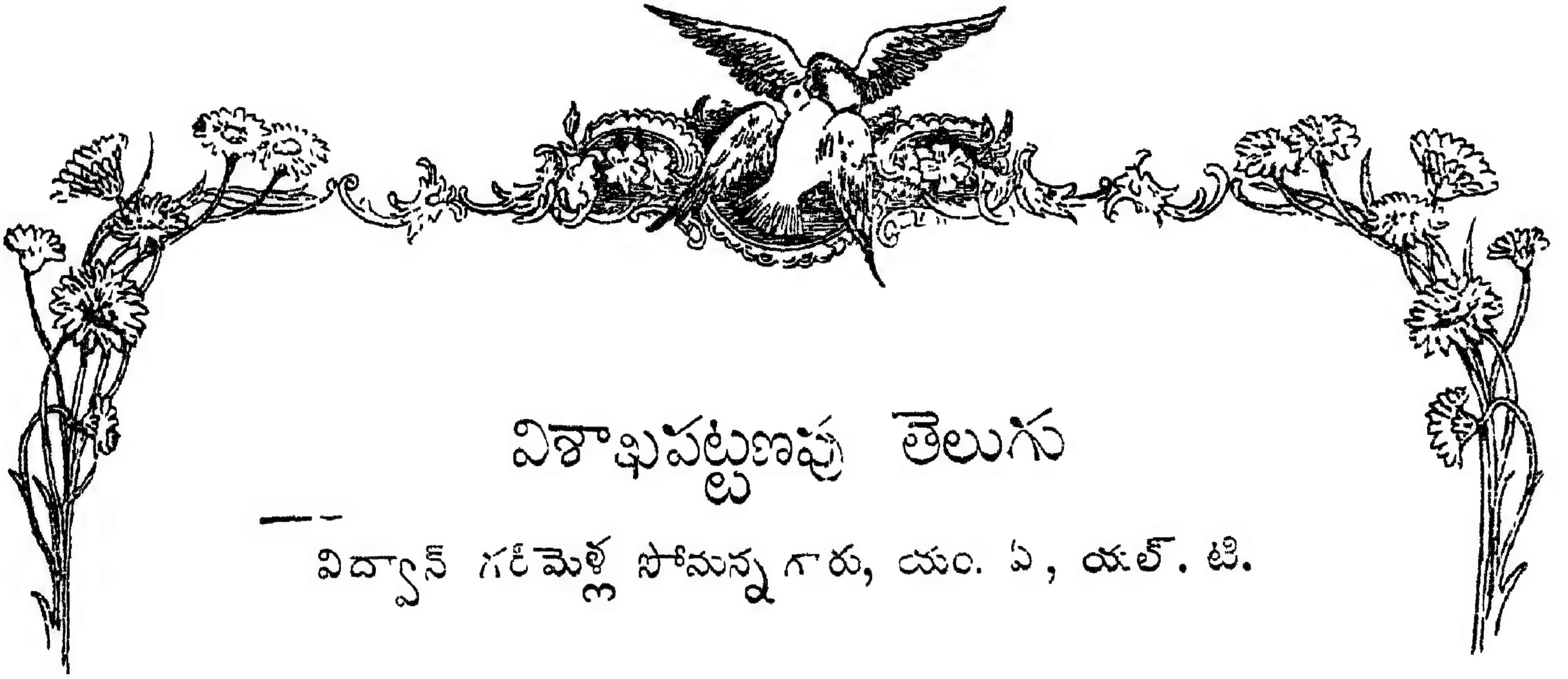
ఈగ్రంథమునకు 'పౌండరీకమాహాత్మ్య ము, పాండురంగమాహాత్మ్యము, పాండురంగ విజయము.' అను మూఁడునామములు గలవు. ఇందు మొదటి రెండునామములును గవికల్పి తములే? తుదినామముమాత్రము కవి మెచ్చ టను వాడియుండలేదు. ఇందు మొదటినామ ము స్థలనామము ననుసరించి పెట్టఁబడినది. రెండవది యం దావిర్భవించిన దేవుని నామ మునుబట్టి యుంచఁబడినది. మూఁడవదికూడ దేవనామమును బట్టి కల్పింపఁబడినదే. కాని యానామము లీగ్రంధవిషయమును వెల్లడించు నట్లియ్యది వెల్లడిచేయఁజాలకుండుటచేతను, దద్వయము చు గపు్యక్త వగుటచేతను నియ్యది కృత్రిమమని చెప్పవలసివచ్చినది. పుండరీకుఁడను భూసురపుంగవుని తపస్సునకు మెచ్చి శ్రీమన్నారాయణుండు ప్రత్యక్షమై భక్తవాంఛితము నీడేర్ప నెచ్చోఁ బుండరీకుఁ డు తపమాచరించె నచ్చోఁ బాండురంగఁ డను పేరుతో నవతరించెనఁట. పుండరీకుఁడు తప మాచరించుట నప్పు దేశము పౌండరీక మనఁబడుచున్నది. అట్టి పౌండరీకస్థల మాహా త్మ్య మీగ్రంధమున వర్ణింపఁబడెను గాన నీ పుస్తకమునకు పౌండరీకమాహాత్మ్య మను పేరు మిగుల యుక్తముగా నున్నదనఁదగును. అట్టి పౌండరీకమున నవతరించిన దేవుఁడు పాండురంగఁడు. ఆపాండురంగదేవుని మాహా త్మ్య మీగ్రంధమున వర్ణింపఁబడెను గాన నీ గ్రంధమునకుఁ బాండురంగమాహాత్మ్య మను నామమును సముచితముగానే యున్నదనఁ దగును. సశేషము.

దేవకీపరిదేవనము

భోగరాజు నారాయణమూర్తి గారు

గంటగుటఁ జనుబాలుగ్రోలి పూతనఁబట్టి, చంపువింతను చూడఁజాలనైతి
విశ్వమంతయు నోటవెలయింప నాపాడు, కనులతో వీక్షించి తనియనైతి
ఎన్నిత్రాళ్లను గట్టనెంచినన్ జాలని, నీబొజ్జ ముద్దాడ నేరనైతి
కాళీయపన్నగాగ్రమున నీనాట్యంబు, చూచునంతటి నోమునోచనైతి
ప్రసవవేదన నాపాలఁ బడినవంతు, నీదుముచ్చటల్ గనుట యశోదవంతు;
బిడ్డఁడుండియు దేవకి గొడ్డురాలు, సుతునిఁ గనకుండినను బుత్రవతి యశోద.

విశాఖపట్టణపు తెలుగు

విద్వాన్ గరిమెళ్ల సోమన్నగారు, యం. ఏ., యల్. టి.

విశాఖట్టణ ప్రాంతములలోని తెలుగునందు పెక్కువిచిత్రపదములు = ఇతరాంధ్రమండలములలో తెలియరానివి- వాడుకలో నున్నవి. ఈజిల్లా ఓఢ్రదేశమునకు చేరువ నుండుటచే ఓఢ్రమునుండి కొన్నిమాటలు తెలుగులో చేరియున్నవి. కోదులు, గదపలు, సవరలు మున్నగువారిమాటలు కొన్ని తెలుగున జేరినవి. మహమ్మదీయులు చాలకాలము ఈజిల్లాను పాలించియుండుటచే హిందూస్థాని పదములు ఈప్రాంతపు తెలుగున ఎక్కువగ జేరియున్నవి. మిగత తెలుగుజిల్లాలలో హిందూస్థాని పదములు స్వల్పముగ నుండును. గ్రంథస్థముగాని ఇట్టిపదముల స్వరూపము నెఱుంగుట అవసరము. ఈపదములవ్యుత్పత్తి నిర్ణయింపవలసియున్నది. దిగువ వాక్యములలో ఈ అసాధారణపదములు చేర్పబడినవి.

“నీకు బెత్తాయించినపని సార్లాచేసేవు గదా. నాకు ఎంతకిచ్చాటుగ ఉన్నదో నీకు తెలియదు. నీకుచోద్యంవల్ల నేను చాలా అఘోరించవలసి వచ్చింది. మీఅన్నకులికిద్రంచేత నావాటాపోయింది. భూములశిస్తులు చెడావులుకాలేదు. ఉభాలలో నీరు లేకపోయింది. తర్వాత పరుజాలు ఈయకుండ వానలు బజాయించినవి. ఒకప్రూరు బోగట్టా మరొకప్రూరికి అందలేదు. వానవెలియగానె ఫర్వాలేదనుకున్నాము. అప్పుడు నావంట్లో కులాసాగా లేకుండెను. ఉష్ణం వస్తూఉండెను. ఆ రోజులలోనేమా మేనల్లుడిపెళ్లి రహితమయింది. వాడితండ్రికిమాత్రం మామూలుగ కోపంగానే ఉండెను. హాత్తేరి, ఇప్పుడు పెళ్లిఏమిటి అని పెళ్లికిరాకుండ చెపాయించినాడు. నాకు ఆకించ పోలేదు. దాన్ని మభ్యపఱచలేను. మొన్నజరిగిన చోరీకి ఆచోకిదొరకలేదు. చెప్పిన చహారా గలవాళ్లు కనబడలేదు. పోలీసువాళ్లు బందోబస్తుచేసి గస్తు తిరుగుచున్నారు. గోల్మాలు జరుగకుండ చూడవలెను. బద్ధకపడరాదు. మనము సబోరీగాఉంటే ఫసందు కాని కావేషీలు పెంచుకుంటే ఫాయిదాలేదు.

మనం పరాయివాళ్లము కాము. తంటాలు పేచీలు మనకు లాయికుకావు. మనలను గురించి లోకంలో షోరు ఎక్కువగా ఉన్నది. రివాజులేని పని చేయుటకు కుమ్మక్కు ఎవరు చేస్తారు?

తశిమ్మా కబుర్లు అటుంచు. దర్జా చెడ కూడదు. టప్పాలుచెప్పరాదు. డచ్చీలుకొట్ట రాదు. డాబుచేయరాదు. షోకు చేయరాదు. వ్యవహారం సాబీగ ఉండవలెను. లోసుగుఉండకూడదు. సజావుగపోవలెను. మా నౌకరు ఫికరులేకుండ పోయినాఁడు. వాడు పరారిఅయినట్టు మొన్ననే వాకబయినది. ఇవాళ ఎంత ఘుమాయిస్తోందో చూడు. ఒక్కరినటవేస్తే బాగుండును. మా నౌకరు పత్తాలేకుండ చెలాయించినాడు కాని వాఁడుఉంటే చాలామద్దత్తుగఉండును. కాచంపోనియడు. బహుఉషారుగ ఉంటాఁడు.

బడాయికోరుగాడు. లాలోచిపడడు. పురమాయించినపని అంతలో సర్పరాచేస్తాడు. పండుగబరాతంమాత్రంతీసుకుంటాఁడు. డావులు అంటె వాడికిప్రియం. వాడికి దేనిపైని మోజు ఉంటే దాన్ని కొనితీరుతాడు. పస్తాయించడు. వీడిమాటంటే తక్కిన నౌకర్లకు ఖరోడా ఉంటుంది. వీళ్లని ఇచ్చటచ్చట మావలత్తులు చేయనీయడు. వీడు చూడడానికి వట్టిబైతులాగుంటాఁడు. వాడికి కోపం వస్తే వాడితడాకా చూపిస్తాడు. వీడుమినహా తక్కినవాళ్లు దగా ఖోరులు. వస్తువులు పలామలుచేస్తారు. వీరిలో అప్పన్న మరీ కొంకారి. వీడికి ఎంతవయసువచ్చినా శకాళితనం పోలేదు. అందఱిని కొంకులుపెడతాడు. డబ్బుఅంటె గోటాపన ఎక్కువ. వీడి ఆస్కారము మాకులేదు. వీడిచేతికి డబ్బు ఇస్తే తిరకాసులేకుండా అప్పచెప్పడు. ఎన్నో దభాలు తేడావచ్చింది. మన తెలుగును నెల్లూరి తెలుగును తైఫారువేసిచూస్తే ఫరకులు ఎక్కువగ తేలును."

విశాఖపట్టణపు తెలుఁగులో పైని చూపినరీతిని పెక్కు అసాధరణశబ్దములు కానవచ్చును. వీని వ్యుత్పత్తులను విజ్ఞులు కనుగొందురుగాక!

ఆ రా ధ న ము

దుర్గుమహంతి సీతారామశర్మ గారు

కలఁగన్నయపుడైన మేలుకువయందైనఁ, బొడఁగాంచుచుందు నీముద్దుమోము
మౌనంబునందైన మాటలయందైనఁ, దలపోయుచుందు నీచెలిమితీరుఁ
గష్టంబునందైనఁ గల్యాణమందైనఁ, గాంక్షించుచుందు నీకరుణఁ బడయ
విలయాగ్నియందైన మలయాద్రియందైన, విహరింతు నీచాయ వెంబడించి
తే. గీ. నాదుప్రేమరాశి ! నాపాలిదైవమా ! నాదువ్రతఫలంబ ! నాధనంబ !
నిన్ను విడువ వీవు నన్నెడబాయవు, కాలమెల్ల నిటులఁ గడచుఁగాత.

పరశురామకవిగారి పద్యోపన్యాసము

౨

ఓలేటి వేంకటరామశాస్త్రి గారు

శ్రీనడుచు—ఇంచుమించుగా నెలదినముల క్రిందట— నేను—నాయంతట నేనే—వినోదార్థముగాఁ ద్రిలింగదేశాభివర్ధనీసభ కరిగి—అక్కడ—పరశురామ కవి గారు చెప్పుచున్న పద్యోపన్యాసమును, సభ్యులు సలిపిన సంభాషణావిశేషములను సంక్షిప్తలేఖనమునఁ జక్కఁగాఁ జరచర వ్రాసికొంటిని. క్రొత్తగా నే నాంధ్ర సంక్షిప్త లేఖన (Telugu Short-hand Writing) పరీక్షోత్తీర్ణుఁ డనై యుండుటచే, నాత్మశక్తి విశ్వాసపరీక్షణాభిలాషమున నూరకయే యప్పుడాపద్యోపన్యాసమునట్లు వ్రాసితినిగాని, యావ్రాఁతవిషయమై యన్య ప్రేరణాదిక మావంతయు లేదనుట యసత్యవిషయము గాదు. అదృష్టముపట్టుకాలము వచ్చినప్పుడు—అట్టిబుద్ధులు—అప్రయత్నపూర్వకముగనే పుట్టుచుండునుగాఁబోలును! ఆయనంతరమున నట్లు నే నాయుపన్యాసము వ్రాసిన సంగతి—ఆనోటను నానోటను, గ్రమక్రమముగా నాగ్రామమంతటను వ్యాపించుటయు, నాంధ్రదేశాభివృద్ధికై యహర్నిశము నత్యధికశ్రద్ధతోఁ బాటుపడుచున్న యాత్రిలింగ దేశాభివర్ధనీసభానాయకు లా సమాచారము నాలకించి యత్యంతాదరాతిశయముతో నన్నుఁ బిలిపించి, యామూలాగ్రముగా— తూ,చా, యైనను దప్పకుండ నేను వ్రాసిన యాపద్యోపన్యాసమును జిత్తగించి, నా సంక్షిప్తలేఖన సామర్థ్యమున కానందించి, క్రొత్తగాఁ బ్రతిష్ఠింపఁబడిన యాసభపక్షమున నాసభాకార్యాలయమున నెల కిరువదియైదురూప్యములవేతన మేర్పఱిచి యాంధ్ర సంక్షిప్తలేఖకోద్యోగము ననుగ్రహించిరి. నేను—బ్రాహ్మణుఁడ నగుటచే నీదినములలో నుద్యోగము దొరకక జీవయాత్రకై యల్లాడుచున్న నేను—"బ్రతుకుముజీవుడా" యని మొన్న పంచమీసోమవారము నాఁడు పరమమిత్ర తారయగుటచే బాగుగా నున్నదని భావించుకొని భగవదనుగ్రహమునఁ బ్రస్తుతోద్యోగమునందుఁ బ్రవేశించితిని.

పాఠకమహాశయులారా! ప్రఖ్యాత పురుషకోటి లోనివాఁడను గాకుండుటచే—మీకు—అశ్రుతపూర్వుఁడ నగు నేను—నన్ను—మీకుఁ బరిచితునిఁ జేయవలసిన భారము నామీఁదఁగలదేమోయని తలంచుకొని పైనఁజెప్పిన నా చరిత్రకు సంబంధించిన యీనాల్గుమాటలును—అప్రస్తుతప్రాయములే—అయినను జెప్పినందులకు నన్ను మన్నించి క్షమింపఁగోరుచున్నాను.

నిన్న సాయంకాలము 3 గంటల 30 నిమిషములకుఁ ద్రిలింగదేశాభివర్ధనీసభా ప్రథమమాసిక సమావేశ మహోత్సవము తత్సభాకార్యాలయమున మహావైభవముతో జయప్రదముగానే జరిగినది. ఆయుత్సవసందర్భముననే సభాస్థాపకుల యభ్యర్థనమునఁ బరశురామకవి గారు మఱియొక పద్యోపన్యాసము నిచ్చుటకు విచ్చేసిరి. వెనుకటి యుపన్యాసమును విని విసుగుకొన్నవారుగూడఁ బద్యోపన్యాసశ్రవణాసక్తిచేఁ గాకున్నను—బహువిధాలంకృత నూతనసభాభవనావలోకన కుతూహలముననేమి, ఫలాహార స్వీకారాభిలాషాతిశయముననేమి, పలువురు స్త్రీపురుషులు రాక మానలేదు. కావున సభారంగమంతయు యథాపూర్వముగ సభ్యమహాశయాలంకృతమై కిటకిటలాడుచుండెను. ఈసారి యీసభకు వీరభట్ల విశ్వపతిశాస్త్రులవారు అధ్యక్షులుగా వరింపఁబడి యగ్రాసన స్వీకార మొనర్చిరి. పరశురామకవిగారును—ఉపన్యాస పీఠము నలంకరించి యొకసారి యగ్రాసనాధిపతివంకఁ జూచి నమస్కరించి సభవైపు తిరిగి సభక్తికముగాఁ జేతులుమోడ్చి కన్నులుమూసికొని పరమశాంతస్వరముతోఁ బ్రతివిశేషణాంతమున నొక్కించుక నిలుపుచుఁ బ్రకాశముగాఁ బద్యోపన్యాసము నిట్లు ప్రారంభించిరి.

పరశురామకవి:—

శా. శ్రీమద్విశ్వపతీ!

ఒకయువకుఁడు— (మెల్లఁగా) ప్రెసిడెంటు (Presi-

dent) శాస్త్రులుగారిని ప్రైజు (praise) చేయుటకుఁ ప్రారంభోత్సవమైనదా? శుభమస్తు, అవిఘ్నమస్తు, నూతోవాన్య, కానీ! మఱి, కానీ!

పరశురామకవి—

సమస్తజగతీ క్షేమక్రియోద్యన్మతీ!

పై యువకుఁడు—(మెల్లఁగా) ఈ విశ్వపతిశాస్త్రులు గారు దేశభక్తులలోఁ జేరినవాఁడా యేమి? (అగ్రాసనాధిపతివైపు చూచి) అట్లయినయెడల—ఆకొత్తిమీఁద ఆవుఁబ్బడ్డ సెందులకుఁ బుట్టినాఁడో?

—పరశురామకవి

స్వామీ! సర్వదయాపరా! సకలర
క్షాదక్షుదీక్షా! మహో
ద్దామా! భార్గవరామ! సద్గుణగణా
ధారా! మహోదార! ని
త్యామేయాత్మక! నిర్మలా! నిభృత! ని
త్యానందరూపోజ్జ్వలా!

(అని నమస్కరించుచుఁ గనులు మూసికొని యుండెను)

మఱియొక యువకుఁడు—(పై యువకునితో సహేళనముగా) అయినదా? పరాభవనామసంవత్సరమైనదా? ప్రెసిడెంటును—ప్రైజుచేయుటగాదది! భగవంతుని ప్రయర్ (prayer) చేయుటగాని—తెలిసినదా?

మొదటియువకుఁడు— (వెలవెల వోవుచు) ఔనురా! పప్పులో నడుగువేసినాను.

పరశురామకవి—(అట్లే నమస్కరించుచుఁ దలఁగొంచెము వెనుకకును ముందునకు నూఁచుచు)

శా. దేవా! దేవమునీంద్ర సంతతసము
ద్గీతాధికాశ్చర్యకృ
ద్భావా! భావభవాతిరేకి నిజరూ
పద్రష్ట్రుభక్తవ్రజా
జీవా! జీవదయాపరా! శుభకరా!
చిత్రప్రభావాకరా!
నీవాఁడన్ దయఁజూచి కావఁగదె తం
డ్రీ! భార్గవా! భార్గవా!!

(అని కొంచె మూరకుండెను)

ఒక సభ్యుఁడు— భేష్! పద్యములు మహాభక్తిపూరితములుగా నున్నవి. మా చక్కఁగాఁ జదివినాఁడు బ్రాహ్మణుఁడు!

మఱియొకఁడు—(తన ప్రక్కవానితో) ఈయన—"భార్గవా, భార్గవా"—యని పరశురామప్రార్థన మారంభించినాఁడేమిది? బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరులు, గారు—సరస్వతీ లక్ష్మీ పార్వతులు, గారు—సీతారాములు, గారు—రుక్మిణీవాసుదేవులు, గారు— గజాననుఁడు, గాఁడు—కార్తికేయుఁడు, గాఁడు—విభావసుఁడు, గాఁడు—విష్వక్సేనుఁడు, గాఁడు— కవి సమయవిరుద్ధముగా—ఎక్కడనో పరశురామునిఁదీసికొనివచ్చి పెట్టినాఁ డేమిది? తన పేరు పరశురామకవి యనియా యేమి?

ప్రక్కవాఁడు—ఒకవేళ—ఈయన — ఓఢ్రుఁ డేమో? పేరునుబట్టి చూచినను బ్రార్థనను బట్టి చూచినను నా కాలాగునఁ దోఁచుచున్నది. ఓఢ్రులకుఁ బరశురాముఁ డిష్టదైవమని విన్నాఁడను. కాని—ఓఢ్రుఁడే యైనయెడల — ఆంధ్రకవిత్వ మింత నిశితముగా — ఎట్లు చెప్పఁగలఁడని సందే—

పైసభ్యుఁడు—(అర్ధోక్తియందే) సరి! మీ కాసందేహ మక్కఱలేదు; అఱవవారిలో—ఆంధ్రభాషా పండిత శిరోమణులు లేరా? కర్ణాటులలో— కావ్యకర్తలైన కవిరాజశిఖామణులు లేరా? మహమ్మదీయులలో మంచి యాంధ్రకవీశ్వరులు లేరా? ఇంత యెందులకు? ప్రస్తుతాంగ్లేయులలో నిస్తులాంధ్రభాషాభినివేశము గలవారు లేరా? దానికేమిలెండు:—

పరశురామకవి—(భక్త్యతిశయముతోఁ గొంచెము బిగ్గరగా)

ఉ. తారకమూర్తి! భక్తజన
తాపరిపోషణలబ్ధకీర్తి! ని

ష్కారణభూతదర్ప మదగర్విత
శాత్రవభూమిపాల సం
సారసమూలసంహారణ
సాధనవిత్సమవర్తి! యోగని
ద్రారసవర్తి! మాపరశు
రామ!కృపాపరిపూర్తి! మ్రొక్కెదన్.

(అశ్లోకినులుపూసికొని నమస్కరించుచుండెను.)

ఒకసభ్యుఁడు—(మొగము చిట్లించి, ఏమి దీర్ఘసమాసములు? ఏమి యంత్యప్రాసములు? ప్రాసముల వలెఁ జెవులు మూసికొనిపోవుచున్నవి.

మఱియొకఁడు— అబ్బా! నీగొంతుఁగొయ్య! ఎంతపెద్ద కంఠమయ్యా! ఏమీ? అంత చించుకొనవలసిన యవసరమేమివచ్చిన దిప్పుడు?

వేఱొకఁడు—హియర్ ! హియర్ ! (Hear, hear) పోతన్న! అభినవపోతన్న!!

పరశురామకవి—(భక్త్యుద్రేకముతో మఱియుఁ గొంచెము బిగ్గరగా)

ఉ. మ్రొక్కెద; నీపదాబ్జముల
ముంగల నెల్లపు; డిట్లుచాఁగిలన్
మ్రొక్కెద;—
(అని సాష్టాంగముగా బల్లపై బోరగిల్లఁబడి చేతులు మోడ్చి)
నార్తరక్షక! న
మోనమయంచు నిరంతరంబునే
మ్రొక్కెద; నిత్యసౌఖ్యపద
ముం గరుణింపుమటంచు నిన్ను నే
మ్రొక్కెదఁ; గావవే! సతత
ముం గృపఁజూడవె! నన్ను భార్గవా!

(సభలో "అర్డర్!అర్డర్!" యని కొందఱు చప్పట్లు కొట్టిరి, కొంద ఱీలలు వైచిరి.

ఒకసభ్యుఁడు—(మహోత్సాహముతో) ఆహా! ఏమి కవితాప్రవాహము! ఏమి రసోద్రేకము! ఏమి యావేశము! ఏమి తన్మయత్వము! ఏమి భక్తి! ఏమిరక్తి! నేఁడు—జన్మము సార్థకమైపోవుచున్నదే!

పరశురామకవి—(అదరిపాటుగా లేచి యాశ్చర్యసూచకమైనదృష్టితో నటునిటుచూచి కుడిచేతితో నిర్దేశించి మాపుచు)

మ. అదె! ఋష్యాశ్రమ; మల్లవే! ఋషుల పు
ణ్యావాసభాగమ్ము; ల
య్యదె! భృగ్వాశ్రమ; మాతఁడే; భృగుఁడు;వ
హ్వా! యామెయే ! రేణుకా
సుదతీరత్నము ! చెంతనున్న యతనిం
జూడుండు తత్పుత్త్రకుం
డదిగో! దివ్యమనోహరాకృతికిఁ దా
వై యాడుచున్నాఁడదే!

ఒకయువకుఁడు—ఆడుట లేదు, పాడుట లేదు; మతిపోయి నీవుమాత్రము తెయితక్కలాడుచున్నావు.

మఱియొకఁడు— అదేమి? ఆయన—అలాగున—పట్టిచూపు చూచుచున్నాఁడేమి?

పరశురామకవి—(మహానందముతో నెదుటనున్న పిల్లవానినెత్తుకొనఁ బోవునప్పుడు వంగునట్లు కొంచెము ముందునకు వంగి చేతులు సాచి)

ఆ. రార! ముద్దులయ్య! రారా! మనోహరా
కార! రార! నన్నుఁ గన్నతండ్రి!
రార! భక్తలోకరాజీవహిమధామ!
రార! పరశురామ! రంగధామ!

ఒకసభ్యుఁడు— (స్నేహితునితో వ్హాటీజ్ దిస్! హి సీమ్సు లైక్ ఎ మ్యాడ్ ఫెల్లో.. (What is thı ? He seems like a mad fellow)

స్నేహితుఁడు—(పైవానితో) నో, నో, హి ఈజ్ ఎ రోగ్, అర్ ఎ క్రాక్.(No,no;He is oa rogue, a crack).

ఒకవిశ్వస్త—పాపము! భక్తునికి—భగవంతుఁడు—పసిపిల్ల వానివలెఁ బ్రత్యక్షమైనాఁడుగాఁబోలు నమ్మా!

పరశురామకవి—(ఆనందాతిశయమునఁ జేతితోఁ దాళము వేయుచు వెనుకకును ముందునకును జిందులు ద్రొక్కుచు)

జయ! పరశురామా! జయ! భవ్యధామా!
జయ! భక్తకామా! జయ! సార్వభౌమా!
జయ! విశ్వశిల్పా! జయ! శేషతల్పా!
జయ! మంజుజల్పా! జయ నిర్వికల్పా!
జయ! సర్వశక్తీ! జయ! దీనరక్తీ!
జయ! సదాశక్తీ! జయ! దివ్యభుక్తీ!
జయ! భానుతేజా! జయ! జగద్బీజా!
జయ! కల్పభూజా! జయ! రాజరాజా!

(చిఱునవ్వుతోఁ దలయూఁపుచు)

ఆ. లేఁడిపిల్లనోట లేతదర్భలు పెట్టి
యాడుకొనుచు నుంటివా? కుమార!

(అర్థానుగుణమైన యభినయముతో)

రాకయుంటి వేమి? రాజీవదళనేత్ర!
నాదుపిలుపు చెవుల నాటలేదె?

ఆ.వె. ఆటదృష్టి మఱచి యట్లుంటివా? క్రొత్త
వాఁడ ననుచు నాదువంకరాక
యూరకున్నవాఁడవా? రమ్ము! నేను నీ
వాఁడనే సుమయ్య! వనజనాభ!

ఒకసభ్యుఁడు—(ప్రక్కవానితో) ఈయన కేదియో భక్త్యావేశము గలిగినట్లున్నది.

ప్రక్కవాఁడు—(పైసభ్యునితో) లేనియెడల—పాపము! పట్టియమాయికుఁడు—పరమశాంతుఁడు—మేఁకవంటి వాఁడు—భాగవతపుటంగు సేయువానివలెఁ బరవళ్లు ద్రొక్కునా యిట్లు?

పరశురామకవి—(వేడుకతో)

సీ. ఈచిన్నిబొజ్జలో నెటుపట్టెఁ బదునాల్గు
భువనమ్ములును? మహాద్భుతచరిత్ర!
యీముద్దుకనులలో నెటులున్నవారు మి
త్రక్షపాకరులు? చిత్రప్రభావ!
యీచిట్టిబొడ్డులో నెటుపుట్టె నిఖిలవి
శ్వవిధాత? నిరుపమాశ్చర్యనిలయ!
యీబుచ్చినెమ్మేన నెటులాక్రమించి తీ
యఖిలప్రపంచమ్ము? నప్రమేయ!
గీ. యిట్టి యీపొట్టివడుగ వీ వెట్లుసకల
భువనరక్షణ మొనరింపఁ బ్రోడ వైతి?
నీమహత్త్వంబు లన్నియు నీక తెలియ
వలయుఁ గా కన్యు లెఱుఁగంగ వలఁతు [లొక్కొ.

ఒకవిశ్వస్త—ఆహా! మహాత్మా! నీకన్నుల కగపడుచున్న యాపొట్టిపిల్లవాఁడు—మా కన్నుల కేల కనఁబడకున్నాఁడు నాయనా! మాకన్నులంత పాపపుఁగన్నులా?

ఒకసభ్యుఁడు—(స్నేహితునితో) ఏదో కన్‌ఫ్యూజన్ ఆఫ్ మైండు (Confusion of mind) వచ్చినఁగాని ఆలాగున నుండఁడు.

స్నేహితుఁడు—(పైవానితో) అదికాదు! ఇమోషన్ ఆఫ్ డివోషను (Emotion of devotion) ఎక్స్‌ట్రీమ్ (extreme) అయినప్పుడు—భక్తుఁ డున్నాఁడే—నిజమైనభక్తుఁడు—వాఁడు—అచ్చముగా—పిచ్చివాని వలెఁ గనఁబడును. చూడలేదా? ప్రహ్లాద అండ్ అదర్స్ (Prahlada and o hers)

పరశురామకవి—(సాభినయముగ)

క. ఏమీ? నీయాటలు! వ
హ్వా! మీయమ్మనోము లవియెట్టివియో!
యీముద్దుటాటలంగని [నహో.
యీమెయి సంతోషమగ్న యగుచుండె

ఒకసభ్యుఁడు—(సమీపస్థునితో) ఈకలియుగములో—ఈకవిగారి కన్నులకు భగవంతుఁడు కనఁబడవచ్చినాఁడా (పెదవివిఱచి) ఇదంతయు వట్టినటన.

సమీపస్థుఁడు—(పైసభ్యునితో) అయ్యా! అవధానులుగారూ! అట్లనరాదు. ఏపుట్టలో — ఏపామున్నదో యెవ్వరికిఁ దెలియును? ఆయన పరమశాంతుఁడు; చూచుచుంటిమిగాదా—వారి వీరివలె—అల్లరి చిల్లరవాఁడుగాఁడు—మనస్సు పరిపక్వమైనవాఁడుగాని,

పైసభ్యుఁడు—చాలులెండయ్యా? మీవెఱ్ఱి. ఇవి యన్నియు వట్టితెమాషాలు. మీరెఱుఁగరు! పాపము! మీకేమి తెలియును?

సమీపస్థుడు—అయ్యా! అవధానులుగారూ! మీకుఁ గోపమువచ్చినఁ జెప్పఁజాలను గాని—వేదజడులగు మీకునూత్ర మేమి తెలియును? (తీవ్రముగా) అట్టివంటి మహానుభావుఁ డూరకే తమాషా లెందులకుఁ జేయును? కొంటెవాఁడా? తుంటరివాఁడా?

పైసభ్యుఁడు—(కోపముతో) ఆ. అందఱును మహానుభావులే. తమాషా లెందులకా? చెప్పుదునా? కోటి విద్యలును—కూటికొఱకు; తెలిసినదా?

పరశురామకవి—(సానునయముగా)

గీ. నాయనా! చేయి తెగునేమొ! నాదుమాట
వినుము! గొడ్డలిజోలికి వెళ్లబోకు [లుపు
మదిగొ! మీతండ్రి యగ్నికార్యంబు స
చున్నవాఁ డచ్చటికిఁబొమ్ము కన్నతండ్రి!

ఒకసభ్యుఁడు—పాపము కాలరిక్ టెంపర్డ్ మ్యాన్; కొంచెము శాంతించినయెడల బాగుగ నుండును.

పరశురామకవి—(సాభినయముగ)

గీ. వేదమా? శాస్త్రమా యది? నీదుతండ్రి
చెప్ప నేర్చుచునున్నాఁడవో ప్పాగులుక
(చిఱునవ్వుతో)
వేదపాఠంబుఁ జేసెడు వేళఁగూడఁ
బరశువేటికిఁ జేతిలో భవ్యచరిత!

ఒకపెద్దమనుష్యుఁడు—(లేచి కార్యదర్శితో) అయ్యా! కార్యదర్శిగారూ! ప్లీజ్ (p ease) మీరు గాని యగ్రాసనాధిపతిగారు గాని— ఆయనతో— "ఇఁక నుపన్యాసవిషయము నందుకొనుఁ" డని చెప్పుటమంచిది. లేకున్నచో నాఁటావేళ మత్యధికముగా బాధింపవచ్చును.కనుక—ఆదృష్టిమరల్చుట యుక్తమని నాకుఁ దోఁచుచున్నది. యస్! సర్టెన్లీ!! అనికూర్చుండెను.

కార్యదర్శి—(లేచి) అయ్యా! కవిగారూ! తమ యుపన్యాసవిషయమును విననలయునని సభ్యులు చాలఁ గుతూహలపడుచున్నారు. కావునదయచేసి ప్రస్తుత—

పరశురామకవి—(అర్ధోక్తియందే చేయెత్తి ససంభ్రమముగా)

గీ. వలదు! తల్లిని జంపఁగావలదు ! పరశు
వెత్తకుము! తల్లి !—నినుఁబెంచియెత్తుకొన్న
తల్లి!!-యుత్తమకాంతామతల్లి!!-యామె !
భార్గవా! భార్గవా!! వీడు, పరశువింక !

ఒకసభ్యుఁడు—లాభము లేదింక, ఈవేళ నీయనకేదియో మతిభ్రమణము గలిగినది.

మఱియొకఁడు—మాదుము మ్రింగ లేదుగదా?

పరశురామకవి—(భయవిషాదస్వరముతో)

గీ. గొంతుతెగిపోయి చిమ్మనగ్రోవినుండి
వెడలెడువసంతమట్టులు వెడలుచుండె
నెత్తు; రమ్మయ్యో!-రేణుకా! నీసుతుండె
నీదుతలఁగొట్టె! నక్కటా ! నీల్గిపోతె?
(వెక్కి-వెక్కి- యేడ్చెను)

కార్యదర్శి—(లేచి) అయ్యా! అదియేమి? అదియేమి? విచారింపకుఁడు!మీకేదియో చిత్తవిభ్రమము కలిగినట్లున్నది. అంతియే కాని-ఇక్కడ-మీభావమునందలి ప్రమాదమేమియు జరిగియుండలేదు. ఇంక మీరా విషయమును విరమించి మీరు చెప్పఁదలఁచికొన్న యుపన్యాసమును జెప్పుఁడు. లేదా? ఆమనోవికారము తగ్గువఱకును గొంచెము సే పూరక కూరుచుండి స్థిమితపడుఁడు.

పరశురామకవి—(కార్యదర్శిమాటలు వినిపించుకొనక)

శా. ఖ్యాతంబైన పవిత్రవంశమునఁ గ
  ట్టా! నీవుజన్మించి, స
త్పాతివ్రత్యధురీణవై బహుతపః
  పాకంబునం బొల్చి, త
ల్లీ! తత్త్వార్థవిచక్షణుం డయిన మా
  నీశానుఁ జేపట్టి యీ
మాతృద్రోహినిగంటివేమి యిటుల
  మ్మా! రేణుకా! పల్కవా?

(ఏడ్చుచు)

గీ. పల్కవా? యింక నెక్కడిపలుకు లపుడె
  పాంచభౌతిక దేహంబుఁ బాసి—

(ఆనం దాశ్చర్యములతో)

వచ్చి

  పరశురామునిలో నేకభావమంది
  కొడుకుచెక్కులుముద్దిడుకొనుచు నుంటె!

(అట్టిచూచి మరల విషాదముతో)

గీ. అక్కటా! సోదరులు జ్యేష్ఠు లక్కటకట!
  యరఁటిదవ్వల నఱకినయట్లె నఱకి
  వైచినాఁడవె? చే యెట్లు వచ్చె నీకు?

(తలయూఁచుచు)

  నౌనులే! తల్లికంటె వా రధికు లౌకొ—?

(సప్రశంసముగా)

క. జనకాజ్ఞఁ దలను దాల్చి
  ఘనపరశువుఁ జేతఁ బట్టి ఖండించితివా?
  జననీసోదరులను? నో
  యనఘా! నీకింతభక్తి యా జనకునెడన్?

(పరశురామకవిగారి పద్ధతిఁజూచి, వింతచేతఁ గొందఱును, విశ్వాసముచేతఁ గొందఱును, వినోదముచేతఁ గొందఱును, భక్తిచేతఁ గొందఱును భయముచేతఁ గొందఱును—మొత్తముమీఁద సభలోనున్న స్త్రీపురుషులందఱును—నిశ్శబ్దముగా నిశ్చేష్టులైచిత్తరువులోనిబొమ్మలవలెఁ జూచుచుండిరి.)

పరశురామకవి—(సప్రశంసాశ్చర్యముగా)

గీ. అద్దిరా! యేమిశాంత మాయాననమున
  నెట్లు విలసిల్లుచున్నదో? యేది!—యేది!—
  పరశు వచ్చోట నొకసారి పాఱవైచి
  రమ్మ; నాతండ్రి! నన్నుఁ జేరంగరమ్ము!

(సానునయముగా నానందభైరవిరాగముతో)

సీ. రాఁగదే! నాకోర్కెఁ దీఁగదే! యిటువచ్చి
    పోఁగదే! యొకమాఱు; పుణ్యపురుష!

(సగంతుష్టిగా)

  నచ్చితే! నాకోర్కెలిచ్చితే!—

(ససంప్రశ్నముగా)

యిటుచేర

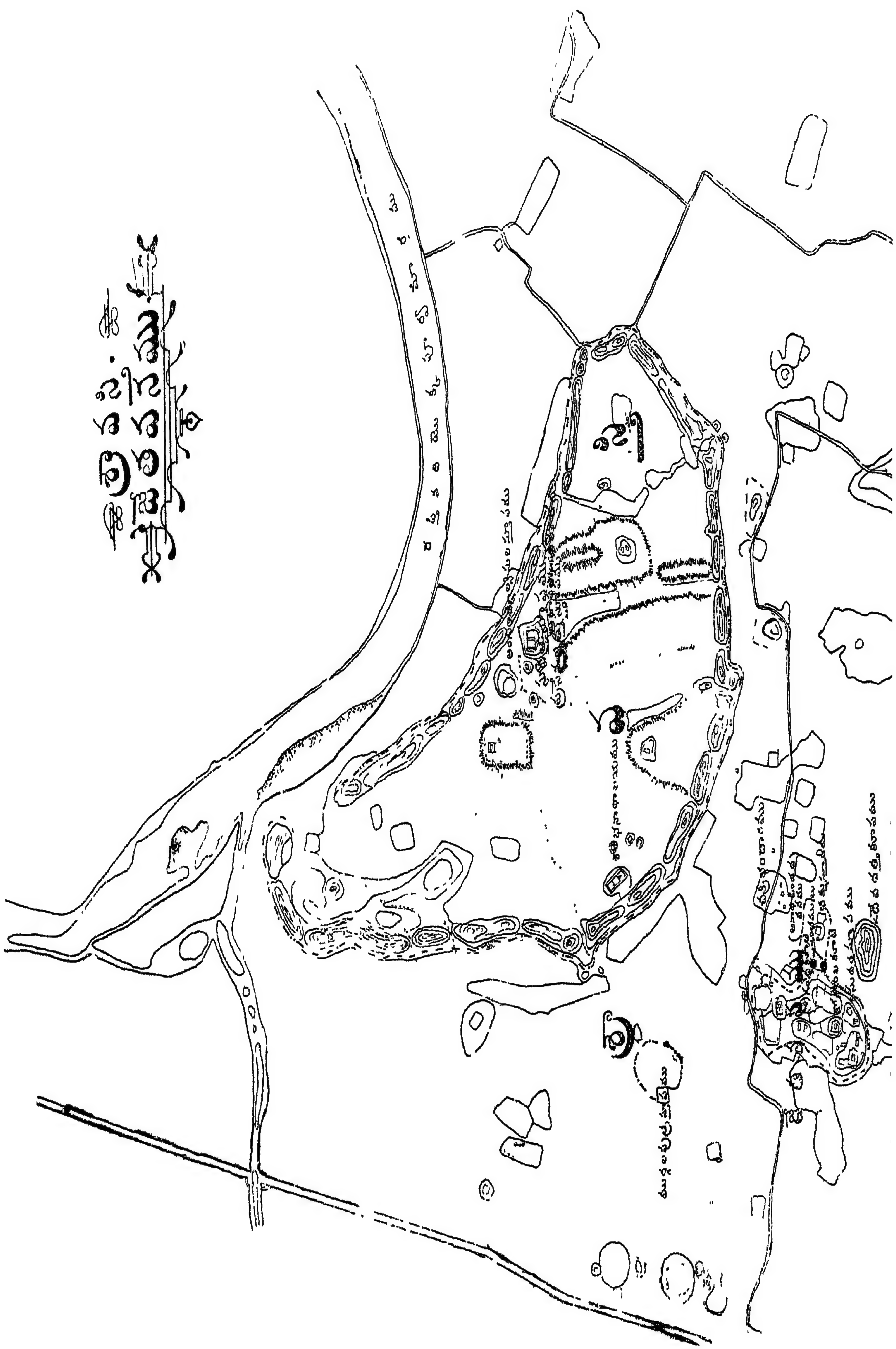
  వచ్చి, తేరగఁబోతె వనజనాభ?

(సప్రణయముగా)

  పోకురా! ననువిడిపోకురా! నీకెంత
    షోకురా! నాముద్దుసుందరాంగ

సభలోని యొక పెద్దమనుష్యుఁడు—లేచి—అయ్యా! కార్యదర్శిగారు! ఆయనకు నెదుటనున్నవస్తువులు సైతము గనఁబడుచున్నట్లు లేదు; ఈప్రపంచజ్ఞాన మున్నట్లంతకంటెను గనఁబడుటలేదు. కావున నా మహావేశములో—అట్లు నలుప్రక్కలఁ దిరుగునవుడు— ఆబల్లగాని కుర్చీలుగాని యాయనకుఁ దగులవచ్చును. లేదా ఆయన యాబల్లపైనుండి క్రిందఁబడినను బడవచ్చును; కనుక దయచేసి యాయన నెట్లయినఁ గ్రిందికి దింపుట యుక్తమని తోఁచుచున్నది. (అని చెప్పి కూరుచుండెను.)

మఱియొకరెవ్వరో—ఔను! అట్లుచేయుట యుక్తమే కాక యత్యావశ్యకముగూడను. (అని పలికిరి.)

కార్యదర్శి—(లేచి పరశురామకవిగారి సమీపమునకుఁ బోయి రెండు ప్రక్కల రెండుచేతులతోను మెల్లఁగాఁ బట్టుకొని దింపఁబోయెను)

పరశురామకవి—(సానందాతిశయముతో,

వచ్చితే! ననుఁజేర వచ్చితే కౌఁగింట
గ్రుచ్చితే! నన్నేలు కూర్మికాఁడ!
(కార్యదర్శిని గట్టిగాఁ గౌఁగిలించుకొని)
గీ. విడకు, మీపట్టు! ప్రేమంపువీడుపట్టు
పట్టు వదలైన నాలోనిగుట్టువదలు

(కార్యదర్శి విడిపించుకొను చుండెను; సభ్యులు నవ్విరి.)

పరశురామ—(సానునయముగా)

కదలుచున్నాఁడవా? నీవు కదలవలదు
భవ్యరూపాభిరామ! నాపరశురామ!

కార్యదర్శి—(ఎట్టకేలకుఁ గవిగారి పట్టు విడిపించుకొని వచ్చుచుండెను.)

పరశురామ—(నృత్యము సేయుచు)

రామా! పరశు, రామా! భక్త,
కామా! భవ్య,ధామా!
(నిలిచి)
దేవా! మృదుళ, భావా! శత్రు,
దావా! దేవ, దేవా!
(నిలిచి)
వీరా! ప్రకృతి, శూరా! నిర్వి,
చారా! ప్రేమసారా!
(నిలిచి)
స్వామీ! విమల,గామీ! రావ,
దేమీ! కావ,వేమీ!
(అట్టె నిలువఁబడెను)

అగ్రాసనాధిపతి—(లేచి) అయ్యా! సభ్యమహాశయులారా! కవిగారి కిప్పు డేకారణముననో యేదియో మనోవికారము గలిగి యొకవిధమైనయావేశమువచ్చిన దన్నమాట వాస్తవమైనట్లు స్పష్టమగుచున్నది. అది యిప్పుడు మనము మరలించుటకు శక్యముకానిదియుఁ గాఁదుచున్నది. కానిండు! లేకపోయిన భగవద్భక్తుఁడు గనుక భక్తిరసముతో చెప్పుచున్నాఁడు గాని పనికి మాలినమాటలు చెప్పుటలేదుగదా? మనకు కొంచె మోపిక పట్టిన యెడల నీధోరణి మఱికొంతసేపటికి మాఱిపోయినను మాఱిపోవచ్చును. శాంతించినను శాంతింపవచ్చును; కావునఁ గొంతసేపు కాయన యిష్ట ప్రకారము కానిచ్చుట యుక్తమని నా యభిప్రాయము. అయ్యా! మీరందఱును దయచేసి యిఁకఁ గొంతసేపు చిత్తగింపఁగోరుచున్నాను. (అని కూరుచుండెను. అంతకుఁ బూర్వమే యచ్చెరువుపాటుతో నన్యాయత్తచిత్తులై చూచుచున్న సభ్యులందఱును "ఆఁ, ఊఁ" అనకుండ నట్లే చూచుచుండిరి).

పరశురామకవి—(సావహేళనముగా)

క. వారా? సహస్రబాహుఁడు
గారా? రారేమి? రండు!—
(దృష్టి మరలించి)
ఖండింపఁగదే
భూరుహశాఖలు త్రుంచిన
తీరునఁ దద్బాహుచయము దేవా! వేగ౯.
(దృష్టిమరల్చి సక్రోధముగా)
శా. జిహ్మత్వుండవుగాక, నీవతనితోఁ
జేఁగల్పఁగా నేర్తువే?
బ్రహ్మాదుల్ దాఁ క్రిందువడ్డ నెదిరిం
ప న్నేర్తురే యాపర
బ్రహ్మం,బవ్యయ,మాద్య,మచ్యుత మహం
భావాభిభూతాత్మకా!
బ్రహ్మద్వేషము కీడురా! చెడెదుసూ!
పాపాశయోజ్జృంభితా!
(ఇటునటుఁ జూచి)
మ. ఎవరో తుచ్ఛులు తండ్రిఁ జంపిరని నీ
విట్లగ్గి యీసర్వభూ

క్షన సంహారము సేయఁబూనుటిది స
ధర్మంబె? నీపంత మిం
త విరుద్ధంబు కో? బ్రాహ్మణుండవుగదా?
ధర్మాత్మ! నీకిట్టిదీ
ర్ఘ విరోధంబులు కూడునే? భృగుకుమా
రా! నీతిఁ బాటింపుమీ!

(సాభినయముగ)

గీ. అక్షమాలికఁ ద్రిప్పెడు హస్తయుగము
పరశువుం ద్రిప్ప నది యెట్లు పాలుపడును?
నవ్యనవనీతమైనమనంబు సర్వ
రాజసంహారమున కెట్లు రక్తిఁ జెందు?

ఉ. రాజులు లోకరక్షణ ప
రాయణచిత్తులు; వారి కల్గినన్
భూజనసౌఖ్యసంస్థితికిఁ
బోకడ పెట్టుటగాదె? నీమహా
తేజము, తెంపు, తేఁకువయు
దేవత లేని భరింప లేరు; ని
ర్వ్యాజ కృపాకటాక్షమున
రాజులజోలికిఁ బోకు భార్గవా!

ఉ. వీణియగాదు వీనులకు
విందుగ మీటుకొనంగ; శాత్రవ
ప్రాణసమీరణాపహృతి
పన్నగరాజు! విరోధివహ్నిని
ర్వాణమహాబలాహకము!
పట్టినవాఁడవు గండగొడ్డలిన్
బాణితలంబునం, దదిగో!
భార్గవరామ! భయంకరంబుగన్.

(సప్రశంసాభినయముతో)

గీ. బ్రాహ్మణుఁడవయి పుట్టి, తపంబు సలిపి
బ్రహ్మతేజంబు దిక్కులఁ బ్రజ్వరిల్లఁ
గీర్తిఁ గైకొన్న యవతారమూర్తివార!
బళిరె! నీవెంతవాఁడ, వోపరశురామ!

(భయసంభ్రమాశ్చర్యములతో)

మ. అదిగో! నెత్తురు! నెత్తురే యది? ప్రవా
హాకారముల్ దాల్చి, పె
న్నదులై పాఱుచునున్న దల్లదె! జగ
న్నాథా! కసంజాల! నె
మ్మది నాకేవయుఁ, గక్కసంబు జనియిం
పం జొచ్చె; నేనింక న
య్యది వీక్షింపఁగఁ జాల; జాలమిఁక నే
లా? వేగఁ జాలింపవే!

(శాంతించి)

చ. పరశువుఁ జేతఁబట్టుకొని
పార్థివలోక శిరోధినాళముల్
నఱకుచునుంటివా? యిపుడు;
నాయన! బ్రాహ్మణజాతివాఁడవై
కఱకుఁదనంబుఁ దాల్చితివి
గా? యిపుడిట్టులు తాల్పకున్న నే
తెఱఁగున భూభరం బడఁగుఁ
దెల్పు,మటంచు వచించుచుంటివా?

(నమ్రభావముతో)

గీ. ఏమితెల్పుదు? తెలుప నే నెంతవాఁడ?
నన్ను నీ విట్లు ప్రశ్నింప న్యాయమగునె?
తండ్రి! సర్వజ్ఞ! విష్ణ్వవతారమూర్తి
యేమి తెలుపుదు! తెలుప నే నెంతవాఁడ?

గీ. అఖిలవేత్తవు, సర్వభూతాంతరాత్మ
వఖిలసాక్షివి, నీవు న న్నడుగుచుంటి
వపును! నీవట్టులడుగవా? యజ్ఞుఁడైన
యేను నిన్నట్టు లడిగిన నేమనెదవు?

(తలయూఁచి, కనులుమూసికొని, ముఖమును పైకెత్తి)

మ. అకటా! తల్లి శిరంబుఁ ద్రుంచితివి బా
ల్యంబందు; రాజన్యమా
రక దుష్కీర్తి గడించుకొంటివి కుమా
రత్వంబునన్; నీకు వా
ర్ధకమందేనియు శాంతి చేకుఱదు; వి
ప్రత్వంబుతో ఘోరపా
తికకృత్యంబులు సేయుచుంటి; విదియా
ధర్మంబు? బ్రహ్మన్వయా!

(అవిచారముగాఁ దలయూఁచును)

మ. మెడలోనున్నదిజందెమా? భుజముపై
మృత్యూగ్రదంష్ట్రాకృతిన్
బెడిదంబైన పరశ్వధంబ? ఔరా!
విప్రత్వవిఖ్యాతి కె
క్కుడ నేనాఁడును లేని దుర్భర కలం
కం బిట్లుగావింపఁ బా
ల్పడితున్నాఁడితి జాతిదోషమున భూ
పశ్రేణి; నయ్యయ్యయో!

(పశ్చాత్తాపముతోఁ దొట్రుపడును)

శా. ఏమంటిన్? నినునేమియంటి? నకటా!
యేమంటి? నాదేవ! నా
స్వామీ! నాభగవంతుఁడా! పరమ తు
చ్ఛస్వాంతయుక్తుండనై
నీమీఁదం గలుషంబుమోపితినె? నిన్
నిందించుచున్నాఁడనే?

(రెండుచేతుల వక్షము నడఁచికొని)

హా! మూఢాత్ముఁడ,దుర్మదాంధుఁడ వృథా
హంభావ నిర్దగ్ధుఁడన్.

(సవిషాదాభినయముతో)

శా. అయ్యో! నామొఱఁగోపగించితివొకో?
యేమో మదట్లున్న; దే
మయ్యా! చెప్పవు? చెప్పవా? యలుగ నే
లా? నీదుభక్తుండఁ! నీ
నెయ్యంబున్ మదిఁగోరి యెయ్యెడలఁగా
నీ నిన్నె నమ్మి, ని
చ్చెయ్యందింపఁగఁ గోరుభక్తుఁడఁగదా!
చీ! యట్లు కోపింతురే?

(కోపముతో)

ఆ. పాపబుద్ధి, నిన్నుఁ బరిపరివిధముల
నిందఁ జేసినట్టి నీచుఁ బట్టి
పరశుధార శిరముఁ బగులఁగొట్టవదేమి?
పరమశాంత! ఫణిపతికృతాంత!

(తలయూఁచును, సాభినయముగా)

గీ. దేవపతిచెంతఁగొన్న ప్రతిజ్ఞఁదలఁచి
వెఱచుచుంటివి కాఁబోలు వెఱ్ఱితండ్రి!
రమ్ము! గొడ్డలితోడ శిరమ్ముఁద్రుంచి
పొమ్ము! నిను నిందచేసిన పొగరుబోతుఁ!

శా. ఔలే! నీహృదయంబు ప్రేమ పరిపా
కార్ద్రంబు; నీవిష్ణు నా
కేలా యెగ్గొనరింపఁ జూచెదవు? తం
డ్రీ! భక్తకల్పద్రుమా!
పాలింపం దగునాఁడ; నీకరుణకుం
బాత్రంబ; నాదోషపూ
ర్ణాలాపంబుల నీమహత్త్వమున కే
లా నేగి వాటిల్లెడున్?

కం. రాజులు బహుధనసైన్యవి
రాజులు నీకొక్కనికె పరాజితులై ని
స్తేజులయి ప్రాణభయమున
గాజులు దొడిగించుకొనిరిగాదే? తండ్రీ!

ఉ. ప్రాణిఁ బరశ్వధం బొకఁడ
పట్టి విసర్గమదాంధభూపతి
శ్రేణిమహోగ్ర కాననముఁ
జేరి సమూలము వెల్లగించి, త
త్క్షోణి సమస్తముం గొనిన
శూరుఁడ; వద్దిర! వీరమాతమా
రేణుక యేమిపుణ్యమొన
రించెనో యిట్టికుమారు నిట్లు గనన్

(యోచించి సంశయముతో సానునయముగ)

గీ. సాధుసద్బ్రాహ్మణుండవా? క్షత్రియుఁడవ!
తాపసాగ్రేసరుండవా? తామసుఁడవ?
రాగివా? యోగివా? లోకరక్షకుఁడవ?
లోకశిక్షకుఁడవ? దయాళూ! వచింపు!

(దృష్టి మరల్చి)

గీ. పాఱిపోకుఁడు భూపాలపశువులార!
పందలా? వచ్చుచున్నాఁడు భార్గవుండు
పరశుధారాభిహతిఁ జచ్చి పడినవారు
చూఱఁగొందురు వైకుంఠసుఖసమృద్ధి

(ఇటునటుఁ జూచి)

గీ. అకట! నీమన సెట్టిదో యంబుజాక్షు!
దారుణము! రక్తమునఁ బితృతర్పణములు
సలుపుచున్నాఁడ వదియేమి? చాలుఁ జాలు
రక్కసియుఁ జేయనట్టి కార్య మదిగాదె?

(ఏవగించుకొనుచుఁ గోపముతో)

కం. నెత్తుటఁ దడిసిన చేతుల
నెత్తెదవా నన్ను? రాకు; మెత్తకు! మిట కీ
వొత్తిగిలి పొమ్ము! పొమ్ము!! వి [మా!
యత్తలమున; కపరిశుద్ధుఁడా! నను ముట్టకు

(విషాద పశ్చాత్తాపములతో)

గీ. అయ్యయో! పోవుచుంటివా? యాకసమున
కేల? నామొఱ నాలింపవోయీ, కృపాళు!
పలుకవా? నాకుఁ గల్గులోపంబు లెఱిఁగి
తెలుపవా? వాని నెఱిఁగి నే దిద్దుకొందు!

(సానునయముగా నభినయించుచు నానందభైరవి రాగముతో)

సీ. పలుకవా? బంగారు చిలుకవా? నామీఁదఁ
జిలుకవా? నీకృపాశీకరములు?
చూడవా? నీవింతవాఁడవా? నన్నుఁ గా
పాడవా? "నీవు నావాఁడ" వనుచు?
కానవా? గారాలకూనవా? నా వంక
నూనవా నీ సజానూన్యాసకరుణ?
వింటివా? నీ వింతకొంటివా? నన్నుఁ జే
కొంటివా? రేణుకచంటివాఁడ!

గీ. లేదె? నను నీవు చేకొనలేదె? విడిచి
పోదువా? యెచ్చటికిఁ బోదు? పొమ్ము!
[పొమ్ము!!
వలదులే-యిందు-నీవు-రావలదులే-మ
నమ్మలో మాత్ర మిది నిల్చుకొమ్ము!
[పొమ్ము!

(దృష్టి మరలించి సభయముగా)

గీ. ధారుణీధవ కంఠకర్తన నిశాత
పరశుధారాకరాళ దుర్భర మహోగ్ర
కాంతిగాఁబోలు నాకన్నుఁగవ నడంచి
యడలు గొలిపెడు! రక్షింపుమయ్య! తండ్రి!

(సవిమర్శగాఁ బరికించి)

సీ. అదియేమి? యాచేత? నవి దర్భసమిధలా?
యాచేత నదియేమి? యంపగుదియ?
యాప్రక్క నదియేమి? యది ధనుర్వల్లియా?
యాప్రక్క?-సాంగకృష్ణాజినంబ?

యదియేమిభుజముపై? నది బ్రహ్మసూత్రమా?
యాతలనదియేమి? యల్లిత్రాడ?
యావంకనదియేమి? యది గండగొడ్డలా?
యదియేమి? కకపాల గోరా యవలను?

గీ. ఆవెలుఁగు బ్రహ్మతేజమా? యామహోగ్ర
తీక్ష్ణదీధితి క్షాత్రమా? దేవదేవ!
దివ్య తేజోమయాకార దీనరక్ష!
కంటి! నీదివ్యరూపంబుఁ గంటి!! నదిగో!

(మహానందముతో)

కం. ధాత్రి "నిదం బ్రాహ్మ్య మిదం
క్షాత్ర" మ్మనుపలుకు నిలిపి సార్థకముగ; నీ
శత్రువులఁ గెడపి తపమతి
చిత్రంబుగ నిచట నిలిచి చేయుచునుంటే?

(దృష్టి మరల్చి)

ఉ. అన్యనృపాలబుద్ధినటు
లాతనిఁ దాఁకెదవేల? రాజసా
మాన్యుఁడుగాఁడు! భూభరము
మాన్పఁగఁ బుట్టినవిష్ణుమూర్తి! రా
జన్యతనొంది, యాజనక
జాతను జేకొని మిత్రబంధుతా
సైన్యసమేతుఁడై పురికిఁ
జయ్యన నేగెడు నేగ నీఁగదే!

గీ. అతఁడు నీవును నొకటె కాదా తలంప?
విష్ణునవతార మూర్తులు మీరవయులు!
మీకు మీలోన భేదమేమి గలదయ్య!
యెఱుఁగనట్టులె యెదిరించె దేల యతని?

గీ. ముసలితనమున నెచటనో ముక్కుమూసి
తపముఁ జేసికొనుచునున్నఁ దప్పదొక్క-
తామసము నీకు? నిట్టివార్ధకము వేళఁ
దగదు తగదిది; మర్యాద దక్క దింక

(దృష్టిమరల్చి సాభ్యర్థనముగా)

కం. రామా! సద్గుణ మణిగణ
ధామా! లోకాభిరామ! దశరథ రామా!
యీ మహితుని మా భార్గవ
రాముని రక్షింపుమయ్య! రఘుకులసోమా!

గీ. పేరుగలవాఁడు, విప్రుండు, పెద్దవాఁడు
తాను నీవలె నవతారమైనవాఁడు
వైష్ణవ శరాసమున నున్నవాఁడియమ్ము
విడువకుముసుమ్ము! దశరథ విభుకుమార!

(సంతోషముతో)

కం. సాహంకారులు మీరిపు
డాహా! యన్యోన్యభేద మడఁగించి మహా
స్నేహార్ద్ర హృదయులయినా
రోహో! మీ మైక్యమెంత యొప్పియుండెన్

(దృష్టిమరలించి సప్రశంసముగా నానందభైరవి రాగముతో)

సీ. చేతిలోచక్రంబు ఛేదించె నక్రంబు
గజరాజు మొఱవిన్న గడియలోన
వ్రేలిసన్ననిగోరు వ్రీల్చె రాక్షసవీరు
నగతికుండై బాలుఁ డార్చినపుడు
మనసులోపలి చెల్మి మలపించెఁ గడుఁగల్మిఁ
జినుఁగుప్రాఁతల విప్రుగనినతోన
పొదిలోని బాణమ్ము పోయించెఁ బ్రాణమ్ము
ద్విజరాజు, సుతుచావు దెలిపినంత

గీ. ఏమి సామర్థ్యమో? యదియేమి తెఱఁగొ?
యేమికరుణాస్వభావమో! యేమిదయయొ!
యేమివాత్సల్యమో? యదియేమికృపయొ!
యేమిజాలియొ భక్తులయెడలఁదండ్రి!

(ఇటునటుఁజూచి బల్లపై నగ్రాసనాధిపతిగారికి గౌరవార్థముగాను నలంకారార్థముగాను నుంచిన పుష్పహారములను జేతితోఁ జూపుచు)

మ. ఇదిగో! స్నానజలంబు; కైకొనుము నీ
వీవస్త్రయుగ్మమ్ము; ర
మ్మిదిగో! గంధము నక్షతల్ గొనుము; ని
న్నీ పుష్పజాలంబుతో
నిదె! పూజింతు నివేదనం బిడుదు నీ
కీపండ్లు; తాంబూల, మి
య్యదె! చేకొమ్ము ననుం గృతార్థునిగఁ జే
యంజూడవే భార్గవా!

(ప్రశ్నముగా నానందభైరవిరాగమున)

సీ. ననుఁగంటఁజూడవా? నాయింటఁగుడువవా?
నాపూలుముడువవా? నాదుతండ్రి!
ననుఁగటాక్షింపవా? నా మొరాలింపవా?
ననుఁగౌఁగిలింపవా? నాదుతండ్రి!
ననుఁబ్రీతిఁగూర్చవా? నాముద్దుఁదీర్చవా?
నాసద్దులార్చవా నాదుతండ్రి!
నను వీటఁబుత్తువా? నాభక్తి మెత్తువా?
నావెంట వత్తువా? నాదు తండ్రి!

గీ. తండ్రులకుఁ దండ్రి వైన మాతండ్రి! రమ్ము!
తల్లులకుఁ దండ్రి వైన మాతండ్రి! రమ్ము!
తాతలకుఁ దండ్రి వైన మాతండ్రి! రమ్ము!
తాతతాతల తండ్రి! మాతండ్రి! రమ్ము!

ఉ. ఏటికి రావయా? శబరి
యెంగిలిపండులె తిన్న వాఁడ; వా
పాటియుఁ జేయవా పరమ
భక్తినొసంగిన నాదుపండ్లు? నా
మాటల కుత్తరం బిడుము!
మంచితనంబుగవచ్చి పుచ్చుకో!
మ్మేటికి నామొడం బరుస;
మేటికిఁ బంతము దంతిరక్షకా!

ఆ. ఇష్టులైనవార లిచ్చిన వన్నియుఁ
దిన్న వాఁడ వేక దే? కుచేలు
ముణికిప్రాంతకొనను ముడిచిన చప్పని
యటుకుగింజ లడిగి యట్టితినవె?

(మహావిచారముతో)

శా. అయ్యో! నన్నిటు వేఱుసేయఁ దగు
నయ్యా! యిప్పు డీపండ్లు నేఁ
దయ్యంబొప్ప నొసంగిఁ జేకొనవు గా
దే? నీప్రసాదంబు నా
కియ్యంజూడవుగాదె? నే నిచట నిం
కెం తేడ్చినంగాని నా
కు నయ్యాలింపవుగాదె? యింకె కనె? హా!
గోవింద హా! శ్రీహరీ!

అని పరశురామకవిగారు, నిట్టసలుపునఁ జాప చుట్టుగా సభాలుమని క్రింపఁబడిపోయిరి. సభ్యు లంద ఱును గలఁతపడి హాయయనగుట్టును మూగఁ దొడఁగిరి. భయంతియు గగ్గోలయ్యెను. సభలోఁ గొందఱు పెద్ద మనుష్యులు "లేవకుడు! లేవకుడు! సద్దు చేయకుఁడు!" అని నివారింపఁ గడఁగిరి. మఱికొందఱు "సివమెత్తినది! సివమెత్తినది! సాంబ్రాణి! సాంబ్రాణి! కాదు! నిగ్గి లను! నిగ్గిలను!" అని అఱచిరి. అగ్రాసనాధపతిగారు లేచివచ్చి కవిగారి చెవులుమూసి, "మంచితీర్థము! మంచి తీర్థము! నీళ్లు తెండు! నీళ్లు తెండు!" అనిబిగ్గరగాఁ గేకలు వేసిరి. అంతట, నాసభ్యులలో నొక్కరుఁ గానున్న, యాయుర్వేదభూషణ, వైద్యశిరోమణి,నవీనకవ్యంతరీత్యాది బిరుదాంకితులగు శ్రీయుత పండిత నీలకంఠశాస్త్రిగారు ముందునకువచ్చి కవిగారి కుడిచేయిపట్టుకొని కొంతసేపు ను, వామహస్తమును బట్టుకొని మఱికొంతసేవును ధాతు పరీక్షచేసి, రోగస్వభావమంతయు, నవగతమైనట్లు తల యూఁచి, యగ్రాసనాధిపునితోడను, మఱికొందఱు పెద్దమనుష్యులతోడను, "అయ్యా! ఈయన కిప్పుడు చేతిలో మహాపైత్యముదాజై యున్నది. నాతోఁగూడ వేగముగా నెవ్వరినైనఁ బంపినయెడల మా యింటియొద్ద

క్రొత్తగా ఒకమారు చేసిన ప్రశస్తమైన మహాపైత్యాంతక రసమున్నది. అదియును, మేహగజాంకుశమును రెండును గలిపి మూడుమోతాదులుగా మూడుపొట్లములుగట్టి పంపించెదను. మొదటిపొట్లము నిమ్మకాయ రసముతోను, రెండవపొట్లము, జీలకఱ్ఱరసముతోను, మూడవపొట్లము అల్లపురసముతోను, జామున కొక్కొక్కటి చొప్పున నిచ్చినయెడలందత్క్షణమే యిదితగ్గిపోవునని చెప్పి యొక పిల్లవానిని దీసికొని వెడలిపోయిరి. అంతలో దైవవశమున నావీథినిబోవుచున్న డాక్టర్ డి. కృష్ణమోహన మొదలియారు (యమ్. బి. సి. యమ్) గారి నెవ్వరో లోపలికిఁ దీసికొనివచ్చి కవిగారినిజూపి సంగతులన్నియు జెప్పిరి. ఆయన జేబులోనుండి (stethoscope) దీసి చెవులకుఁ దగిలించుకొని కవిగారి హృదయప్రదేశమునను, పార్శ్వములయందును, బెట్టి పరీక్షించి, కడుపునంతయు ఒసికిచూచి తన యెడమచేతి వ్రేళ్లను కవిగారి కడుపు మీఁదనుంచి వానిపైఁ గుడిచేతివ్రేళ్లతో వాయించి నాడీస్థానము నొకచేతఁబట్టుకొని మఱియొకచేతనున్న ముంజేతి గడియారము (wrist watch) వంకఁ జూచుచుఁ గొంతసేపుండి చొంగ "సెలైవా ఫ్రం దిమౌత్"(saliva from the mouth) వచ్చినదాయని ప్రశ్నించిరి. అక్కడనున్న పెక్కండ్ర కాప్రశ్నమున కర్థము తెలియకున్నను అగ్రాసనాధిపతికొంచె మాంగ్లభాషాగంధము నాఘ్రాణించిన శాస్త్రిగారే యగుటచే "నో,నో"(no no) యని ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. డాక్టరుగారు కొంచెము మాలోచించి "ఐ థింక్ హి ఇజ్ ఎఫెక్టెడ్ విత్ ఎపిలెప్సి(I think he is affected with epilepsy) ఆల్ రైట్ (All right) ఫరవాలేదు—కొంచెము—ఐస్ అనఁగా మంచుగడ్డముక్క—హెడ్డు (head) కిఁ గట్టి ఫ్రెష్ ఎయిర్ (fresh air) లోపలకు పాస్ (pass) అగునట్లు డోర్సు (doors) ఓపెన్ (open) చేసి—ఒకరూమ్ (room) లో వెల్లకిలఁ బరుండఁ బెట్టుఁడు. నేను టూపౌడర్సు (two powders) పంపించెదను; గంటకొకటిగా లోపలికిండు. విత్ వాటర్ (with water). నేను—సెవెన్—ఆర్—హాఫ్ ప్యాస్టు సెవెను(seven or half-past seven)కు వచ్చి మరలఁజూచెదను. అప్పటికి కాన్షస్ నెస్ (Consciousness) రావచ్చును. వుయ్ షల్ సీ ఆఫ్టర్ వర్డ్ సు, ఐ షల్ గో (We shall see afterwards I shall go)."అని వెడలిపోయిరి. అప్పు డచ్చటి పెద్దమనుష్యులలో నొకరెవ్వరో కవిగారిని మెల్లఁగాఁ బడకకుర్చీపైఁ బరుండఁ బెట్టించి తమ యింటికిఁ దీసికొనివెళ్లిరి. సభ్యులలోఁ జాలమంది కవిగారి భక్తిపరత్వమునకును, భావపరిపాకమునకును. గవితాసామర్థ్యమునకును మెచ్చుకొనుచు, నప్పు డాయన యట్లు పడిపోయినందులకు నొచ్చుకొనుచు నుండఁగా, సభానాయకులు తరువాత జరపవలసిన సభాకార్యముల నెట్లో జరపి, నాఁటిసభ ముగించివైచిరి.

ఇట్లు

త్రిలింగ దేశాభివర్ధనీసభాంధ్రసంక్షిప్తలేఖకుఁడు.

సందేశము

శ్రీ శివశంకరశాస్త్రి గారు [సాహితీసమితి]

ఆవగితం బయ్యె నారహస్యమ్ము నీకు
చెల్లెలా, యెన్నినాళ్ళ దాచిన యుదంత
మిట్టె నానోట నిపుడు పల్కించినావు
అవుర నీ బుద్ధి విభవ మే మనగ వచ్చు

నాకు తోబుట్టు వట్టిదానవు, గభీర
హృదయ, వుపకార పారీణ వీ వటంచు
సిగ్గు విడనాడి యిపుడు వచించినాను
మదనురాగవిధానపు మర్మ మెల్ల.

సంశయము లేని గాటంపుచనవుతోడ
నడుగుచున్నాను వరము ని న్నాపుత్తురాల,
ఆమెయంతికమునకు నీ వరుగవలయు
నీదినంబున శ్రమ మని యెంచకుండ

తెల్ల మాయెను గాదె మదీయచరిత
మెల్ల, గత్యంతరంబు కాన్పించ దామె
నిపుణముగ నాయవస్థ వర్ణిచి యచట
ప్రాణముల్ నిల్పు కార్య సాఫల్యయుక్తి.

సేతుపార్శ్వమునందు విస్తీర్ణకాయ
మాన రమ్యశాఖావలీ మహిత మగుచు
ఉన్నతం బైన వటవృక్ష మొకటి కలదు
ప్రాఙ్ముఖంబుగ జూడు మప్పట్టునుండి

వివిధ భూమిజమండలావృతమనోజ్ఞ
సౌధశిఖరంబు లోచనసరణి దోచు,
శ్యామలోజ్జ్వల పర్ణసంఛన్న మైన
వికసిత సితాంబు జాతంబు విలసనమున.

కొంతదూరంబు నీ దృష్టి గోచరించు
వామభాగమ్మునందు నావరణరూప
వితతభిత్తిక యిష్టికా విరచితంబు
శోణకౌశేయమేఖలా సుషమతోడ.

అవల దక్షిణముఖముగా నక్షియుగ్మ
రోచనం బను చంద్రకరూపమునను
నీల పాషాణ ఫలక వినిర్మితోరు
పట్టభంగపరంపరాప్రభలు నీకు

ఆతతం బైనతోరణ మధిగమించి
అజిర భాగంబువెంట నీ వరుగునపుడు
సంభ్రమంబున పుష్పవర్షంబు గురియు
పవన కంపిత పున్నాగ పాదపంబు.

సవ్యముగ నాలుగడుగులు చనిన వెనుక
తావకాగమనోదితా దరముతోడ
చామరము వేయు సహకార భూమిజంబు
సాంధ్యపవమాన సంచలచ్ఛాఖికలను

ఉన్నతం బైన మొగసాల యొప్పు నచట
వేత్రదారు పటాసన వితతితోడ
లంబమాన ప్రదీపగోళములతోడ
ఆవృతిస్తబ్ధ చిత్రపటాలి తోడ.

పురుషు లెల్ల వాహ్యాళికి బోయి యుంద్రు
ఎదురు పడిరేని పనికత్తె లెవ్వరేని
ఓసరిల్లుదు రాదరయుక్తితోడ
శాంతగతి నంగణముపెంట జనగవచ్చు.

అంత ప్రాచీముఖమ్ముగా నరుగు మన్మ
ప్రణయిసేకరకోమల స్పర్శచేత
పులకితం బయి యహరహాపుష్టి గాంచు
వకుళభూమీరుహాము కానవచ్చు నీకు.

అపుడు స్వాగత మను మదీయానురాగ
భాజనం బైనవకుళభూమీజశాఖ
లలితముగ గుల్కు మత్తకలాపికాంత
శ్రవణసుభగమ్ముగా వల్గు షడ్జమునను.

కడచి యంగణరమ్యభాగమ్ము కొనను
చెల్లెలా, జామిచెట్టు కాంచెదవు సుమ్మ,
తరువుపై నున్న శుకము నీదర్శనమున
రక్తకంఠమ్ముతో త్రివారమ్ము పలుకు.

పార్శ్వమందు నారోహణపంక్తి యమరు
భామినీభ్రూమనోజ్ఞ రూపమ్ముతోడ
స్నిగ్ధ చంద్రాశ్మఫలక వినిర్మితంబు
సప్తపరిమిత సోపాన సంయుతంబు.

అచటిరమణీయకక్ష్యయం దామె యుండు,
సంశయము లేదు. నీచనుసమయమునకు!
కోయుచుండును ప్రియజపాకుసుమములను
విస్తృత విపులవాతాయన వీధినుండి.

అట్లుకాదేని మృదులపటాసనమున
వాలియుండి మదీయకావ్యమ్ము కేల
బట్టుకొని యామె యుద్రిక్తభావయగుచు
చదువుచుండును కాకలీస్వరముతోడ.

కానిచో నామె తోరణగండ్లదరిని
ధవళిమోజ్జ్వల పర్యంకతలముమీద
బండుకొనియుండి నాచిత్రపటమువంక
జూచుచుండును నిష్పందలోచనముల.

ఆమె యొకవేళ రమ్యవేత్రాసనమున
గూరుచుండి సూచికలతో గూర్మిమీర
నాగరాక్షరముల నను మన్నామధేయ
మల్లుచుండును కౌశేయకాంచలమున.

ఇట్లు కాకున్న వీణ వాయించుచుండు
కంకణరవమ్ము గీతిలో గలసిపోవ
కర్బుర మనోజ్ఞ మసురత్న కంబళమున
స్నిగ్ధహృదయాంబుజాతయాసీనయగుచు.

కరతలాబ్జ సమర్పిత గండభాగ
అర్ధమీలితనయనయు నై యనేక
విధముల న్నన్నుగూర్చి భావించుచుండ
బోలు జాలనిషణ్ణమై పూర్ణహృదయ.

మందయానముతోడ తన్మందిరమ్ము
జేరి సోపానపాళికాశ్రేణివెంట
నరుగులోనికి నిను గాంచినంత నామె
పల్కరించు పురాతనపరిచయమున.

జీవితేశ్వరి నిను సుఖాసీన జేసి
ఆదరముతోడ భాషించునవసరమున
నాయుదంతంబు మిగుల విన్నాణముగను
ప్రియమధురరీతితో దలపెట్టు మమ్మ!

ప్రీతితోడ దరత్రప పెనగొనంగ
ఆమె నీభాషణంబుల నాలకించు
నీసుధారసనిష్యంది నిస్స్వనమున
తెలుపుమామెకు ప్రణయసందేశమిట్లు:—

జీవితేశ్వరి, యేల జాలము
చేయుచుంటివొ తెలియ దయ్యో!
వివిధచింతలతోడ నామతి
వికలమై పోయెన్!

ఈర్ష్యచే, నీతోడ నాపై
నెవ్వరేని నిరాపనిందలు
సృష్టిచేసి యనేకభంగుల
చెప్పలేదుగదా ?

హేయభావము నీకు నాపై
నెట్టులేని జనింపజేయగ
ఖలులు నీతో నెన్నియేనియు
కల్లలాడరుగా ?

మధురవాక్యము లెన్నియేనియు
మత్సమీపమునందు బల్కుచు
చాటుగా నపకృతియె సల్పెడి
జనము కలదుసుమీ !

నిష్కలంకవు సరలహృదయవు
నీవు లక్ష్మి, నిక్కవంబుగ :
ఎల్లరును నీలాటివా రని
యెంచబోకు సుమీ !

అన్యవాక్యము లెంతమాత్రం
బాలకింపక ధీరవృత్తిని
నన్ను బ్రేమను జూతు వనియే
నమ్మియున్నాడన్ !

ఎల్లవేళల నీవు లక్ష్మి,
హృదయనాథునిగా దలంతువు
నన్ను నిశ్చలబుద్ధితో నని
నమ్మియున్నాడన్ !

కొంతకాలమునుండి లోచన
కువలయమ్ములు లక్ష్మి, తావక
వదనరోచిర్విరహితము లై
వాడిపోయినవి !

ఐన నేటికి చూపు లిక ప్రియు
రాల, హృదయము లమలశాగ్ర

ప్రబలసూత్రముతోడ దృఢముగ
బద్ధమై యుండన్ ?

కాలమాహన మగుటచే ని
ష్కారణమ్ముగ, గుండె తరిగెడి
భూరిఘోర నిరాశ యెడ నెడ
బొడమచుండు జుమీ !

నీస్వరూపము నాయెడందను
నిండియుండుట జేసి లక్ష్మి,
అన్యవనితకు తావు లే దీ
యంతరంగమునన్ !

ప్రియతమా, నే నిరుపమాన
ప్రేమపూర్ణ విలోచనమ్ముల
నెదురుచూచుచునుందు నీకై
యెల్లవేళలను !

సాహసమ్మును మామకీన
స్థైర్యగుణము గ్రహించియును నీ
వింక నేటికి జంకుచుంటివొ
యెరుగకున్నాడన్ !

విమలహృదయం బాదరంబును
విశదముగ గ్రహియించియును నీ
వింక నేటికి జంకుచుంటివొ
యెరుగకున్నాడన్ !

పారదోలు మధైర్యవృత్తిని
ప్రాణకాంతా, ధైర్య మూనుము :
వీరసతి వయ్యెదవు గేహము
వెడలి యరుదేరన్ !

కదలి రా ప్రియురాల, నీయా
గమనకాలమునందు యుష్మ
త్సరణి కవరోధంబు చేయగ
జాల రెవ్వారల్ !

రమ్మ మాణిక్యంపుబొమ్మా
రమ్మ నాబంగారుచిలుకా
రమ్మ ర మ్మో రాజహంసీ
రమ్మ శీఘ్రముగన్ !

పరిణయోత్తర కాలమందున
పయన మగుదము ప్రాణకాంతా
భరతవర్ష విలోకనోత్సుక
భావభరితులమై.

దంపతులమై వివిధరమ్య
స్థలములందు విహారలీలలు
సలుపగల్గుదు మంతరంగము
శాంతి నొందంగన్.

కూర్మితో సౌఖ్యమ్మ నిక్కొన
గూర్చ నేను మెలంగుచుండగ
ఏవిధంబున నుందువో నీ
వెంచి చూడగదే !

ప్రణయినీ, నీ కమర నన్మ
ద్భాహు వృష ధాసంబుగా సి
వెట్టిస్వప్నము లపుడు కాంతువొ
యెంచి చూడగదే !

మ్లాన మెరుగని కుసుమగుచ్ఛము
మాడ్కి నిరతము నాథుమస్తక
మండనంబై వెలయుదువు సుకు
మార భావమునన్.

సాహచర్యముచేత ప్రతిభా
శాలినీ, కవితామృతము నీ
విమలవాక్కున లీలమై నా
విర్భవించు జుమీ !

గానకవితా శిల్ప సులలిత
కళలతో నొప్పారి యస్మ
న్నవ్యగేహము కేవలం బా
నందధామ మగున్ !

విశ్వగాయకమౌళి కృష్ణుని
వేణువటు మనజీవనమ్ములు
దివ్యగాన తరంగములలో
తేలియాడు జుమీ !

అన్ని వేళల నాదరించుచు
సకలవిధముల మేలు చేయుచు
మిగుల నను ప్రేమించుచుండెడి
మిత్రు లున్నారు.

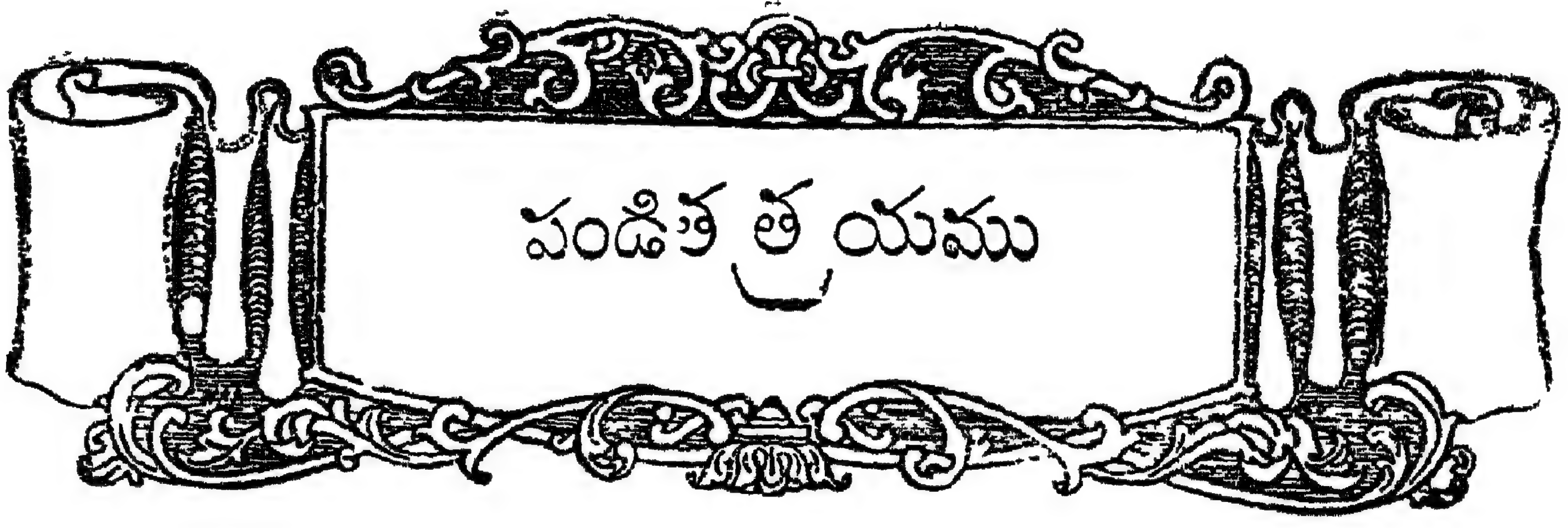
అందు నస్మత్ప్రాణసము లగు
నాప్తు లెందరొ కలరు: వారలు
కవులు, నీ కంకితము లిత్తురు
కావ్యబంధములన్.

అమలహృదయముతోడ నాసుఖ
మభిలషించెడి స్నిగ్ధశిల్పులు
మధురముగ జిత్రింత్రు నీముఖ
మంజురూపంబున్.

సరససారస్వతము లక్ష్మి,
సఖులచే ననివారితంబుగ
నిన్ను గూర్చి యనేకరీతుల
నివ్వటిల్లు జుమీ !

రమ్మ ర మ్మో కమలనయనా
రమ్మ ర మ్మో చంద్రవదనా
రమ్మ ర మ్మో ముద్దుగుమ్మా
రమ్మ శీఘ్రముగన్ !

ఎల్లవేళల నీదురాకకు
నెదురుచూచుచు యుగములట్టులు
కఠినవైఖరి వాసరంబులు
గడపుచున్నాడన్ !

పండితత్రయము

నిడుదవోలు వేంకటరమణ గారు, బి. ఏ.

ఆంధ్ర వాఙ్మయమునఁ బ్రామాణికాగ్రగణ్యులుగ నెన్నఁదగిన కవిత్రయముఁబోలె, శైవమత వాఙ్మయమునఁ బండితత్రయమను పేర ముప్పురు మహనీయులు గలరు. వారిలోఁ బ్రథముఁడు శ్రీపతిపండితుఁడు; రెండవవాఁడు శివలెంక మంచనపండితుఁడు; మూఁడవవాఁడు మల్లికార్జున పండితారాధ్యులు. వీరు ముప్పురును సృష్టిస్థితిలయకారణభూతులును, పురాణదైవతములును నగు త్రిమూర్తుల సాధిక్యముఁబోఁద్రోసి, శివుఁడే పరదైవమనియు, జగత్పరిణామమునకు శివుఁడే హేతుభూతుఁడనియు, సిద్ధాంతముఁ జేసి వీరశైవమతము నాంధ్రదేశమున సుస్థిరముగ నెలకొల్పిన మహానుభావులు. ఈవిషయముఁ గూర్చి పాల్కురికి సోమనాథకవి తనపండితారాధ్యచరిత్రమునం దిట్లు చెప్పియున్నాఁడు:

"ద్వి. కడునర్థి నుత్పత్తి కర్తనా బ్రహ్మ
వడి బ్రహ్మమను బ్రహ్మవాదులఁ ద్రుంచి
హరు భక్తియుత్పత్తి కధిపతి నాఁగ
బరగెఁ దాఁ దొల్లి శ్రీపతిపండితయ్య
స్థితికర్త హరి నుమాపతికి మ్రొక్కించి
క్షితి విష్ణువాదులఁ గీటణఁగించి
చెనసి భక్తిక్రియాస్థితి కర్త యనఁగఁ
జనియెను లెంక మంచనపండితయ్య
గాఢమై సంహారకర్తయ యనుచు
సాధారణముగ నీశ్వరుఁ బల్కుభక్తి
దూరాన్యసమయసంహారుఁడై చనియె
నూరుండు మల్లికార్జునపండితయ్య
ఖ్యాపితభక్తికిఁ గారణపురుషుఁ
డై 'పండితత్రయం'బన భువిఁ జనియె
తనరు నీపండితత్రయములో మాన్యుఁ
డననొప్పు మల్లికార్జునపండితయ్య"

పండితా. దీక్షాప్రకరణము.

ఇట్లు సోమనాథుని కాలమునను నపుడుగా క్రీ. శ. 12వ శతాబ్దముననే పండితత్రయమును వాసికెక్కియున్నట్లు పై వ్రాఁతవలన స్పష్టమగుచున్నది.

శ్రీపతిపండితుఁడు

ఈతని నివాసస్థలము తెలుఁగుదేశమునందలి ప్రాచీనప్రసిద్ధపట్టణములలో నొకటియగు విజయవాటిక (బెజవాడ). ఈతఁడు పండితత్రయములోఁ బ్రథముఁడు. ఈతఁడు శివుఁ డొక్కఁడే దైవమనియు, నొక శివభక్తునితోఁ గోటిబ్రాహ్మణులైనను సరిగారనియు, నిప్పులు కొంగున మూటఁగట్టి శివభక్తిమాహాత్మ్యముఁ జూపించిన మహనీయుఁడు. ఈవిషయమే పండితారాధ్యుల శివతత్త్వసారమునందును, శివభక్తివిజయమునందును నిట్లు ప్రశంసింపఁబడినది.

క. ఒక్కఁడె దైవము శివుఁ డని
నిక్కము సేయుటకు ముడిచె నిప్పులు చీరన్
స్రుక్కక శ్రీపతిపండితుఁ
డక్కజముగ విజయవాడ నల జమ్మిశివా!

క. అతులిత శివభక్తునితోఁ
బ్రతిసేయఁగ రారు కోటిబ్రాహ్మణు లని శ్రీ
పతి పండితయ్య నిప్పుఁ
గుతుకమతి మూటఁగట్టెఁ గొంగున శివా!"

ఈతనికాల మిదమిత్థమని నిర్ణయింప వలనుగాకున్నది. క్రీ. శ. 1168లో లింగైక్యమునుఁ జెందిన బసవనకన్న నీతఁడు ముందువాఁడని నిశ్చయింపవచ్చును. ఈతఁడు క్రీ. శ. 9వ శతాబ్దమున నుండెనని కొందఱు పండితుల యభిప్రాయము. 1915వ సంవత్సరమునఁ బ్రభుత్వమువారు ప్రకటించిన ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండార పుస్తకావళిలో నొకచోట 'శ్రీపతిపండితులు గురువులుగా చాళుక్యరాజగు విష్ణువర్ధనుఁడు రాజ్యమేలుచుండెను' అని చెప్పఁబడియున్నది. చాళుక్యులలో ననేక విష్ణువర్ధనులు గలరు. పైని చెప్పఁబడిన విష్ణువర్ధనుఁడు క్రీ. శ. 918 మొదలు క్రీ. శ. 925 వఱకును బాలించిన యేడవ విష్ణువర్ధనుఁడైనయెడల నీతనికాలము 9వ శతాబ్దమని చెప్పవచ్చును. భావిపరిశోధనమునఁగాని సత్యము బయలుపడదు.

ఈతఁడు శైవుఁడగుటచేతను, శైవమతవ్యాపనమునకు శివకవులు దేశభాషలలోఁ గవనము సెప్పుట యాచారమగుటచేతను నీతఁడు తెలుఁగున నేమేని గ్రంథములు వ్రాసెనో తెలియరాదు. ఈతఁడు బసవపురాణమునఁ గవిగాఁ బేర్కొనఁబడియున్నాఁడు. సంగమేశ్వరుఁడు జంగమరూపంబున బసవనయొద్దకు వచ్చి మూఁడవ కన్నడుగ సంపర్కమున నిట్లు చెప్పఁబడియున్నది.

"ది. కోరిమీ పరిహాసకులు కళియంబ
గారు వాగీశనైనారు పాఠకుఁడు
శ్రీపతిపండితుల్ శివుఁడ! మీకవులు
నాపండితయ్యగా రనుఁగుఁబండితులు"

ఈతఁడు బ్రహ్మసూత్రములకు శివపరముగ వ్యాఖ్యను 'శివదీపిక' అను పేర రచించినట్లు శివకవులయందిట్లున్నది.

"కం. శ్రీపతిపండితకవి శివ
దీపిక విరచించి శైవదీక్షాగురుఁడై
చేపట్టె ముక్తిపేరిటి
రాపట్టిని విజయనగరరామయలింగా!"

ఈతఁడు రచించిన భాష్యము శ్రీకంఠశివాచార్యులు వ్రాసిన శివాద్వైతపరమగు భాష్యమునకు ముందు రచింపఁబడినదో వెనుక రచింపఁబడినదో తెలియరాదు. వెనుకనే రచించిన నీతఁడు తెలుఁగుననే రచించెనని యూహింపవచ్చును. ఈతఁడు విజయవాడ (బెజవాడ) లో నుండినవాఁ డగుటచేతను, శైవుఁ డగుటచేతను యుద్ధమల్లుని బెజవాడ శిలాశాసనమునందలి మధ్యాక్కరలీతఁడు రచించినవేమోయను సందేహముపొడముచున్నది. క్రీ. శ. 927 మొదలు 934 వఱకు రాజ్యమేలిన యుద్ధమల్లునికాలమునం, దీతఁ డొంటేవేళ తొమ్మిదవశతాబ్దపువాఁడైన పక్షమున, శాసనము వ్రాయుట యసంగతము కానేరదు. ఆశాసనకర్తయే యీతఁడైనయెడలఁ దెలుఁగు కవులలో నీతఁడు తొలివాఁడగును. ఈవిషయమై శివకవులయం దీవిధముగఁ గలదు:

"కం. అలయుద్ధమల్లుపనుపునఁ
దెలుఁగున మధ్యాక్కరలను దెలిపెను దో
నిల శ్రీపతిపండితకవి [లిఁ దా
లలితగతి న్విజయనగరరామయలింగా!

శివలెంక మంచనపండితుఁడు[1]

ఈతనిచరిత్ర సోమనాథుని బసవపురాణమున షష్ఠాశ్వాసమున వర్ణింపఁబడియున్నది. ఈతఁడు శ్రీకాశీక్షేత్రమునందువిశ్వేశ్వరస్థానమునందుండెడివాఁడు. అచ్చట ముప్పూటలను దనపదివేళ్లను శివున కర్పించుచు మగుడఁబడయుచు వర్తించుచుండెను. ఇంతియకాక, యన్యదర్శనులముక్కుపై 'గత్తి' యనియొక టెక్కెమువ్వురి నెత్తించి తనతో వాదింపఁ దివురువారలతో వాదించి వారి నోడించి పంపుచుండెను. అంప నచటిపండితులం

---

౧. ఈ 'మంచన' అనుశబ్దము 'మంచెన' అనికూడ వాడుకలోనున్నట్లు తెలియుచున్నది. బసవపురాణమున రెండుచోట్ల 'శివయుఁడు లెంకమంచెన పండితులకు' అనియును, వేఱొకచో 'శ్రీరమణుండు మంచెన పండితయ్య' అనియును ఇట్లు మార్చరాని ప్రాసాదిస్థలములయం దుండుటచే నీ రూపముఁగూడ గ్రాహ్యమే. కేయూరబాహుచరిత్రమున 'మంచన నామధేయునన్నుం' అని పాఠము మొదల నుండుటచే నీవిషయము తెలియఁబడ దయ్యె.

దఱు నొక్కుమ్మొగి నాతనిపైకిఁబోయి వాదించిరట! మంచనపండితుఁడు శ్రుతి స్మృతి పురాణశాస్త్రార్థ సహితముగ వారితో వాదించి అసమానప్రతిభఁగాన్పించి వారి నోడించుటయేకాక శివమాహాత్మ్యముఁ జూపింతునని అచ్చట విష్ణుదేవుని శివునకు మ్రొక్కుమని పిలిచి వారందఱుఁ జూచుచుండఁగ శివునకు మ్రొక్కించెనట. అప్పటివారందఱు నాశ్చర్యపడి మంచనగారి భక్తి మహత్త్వమును బొగడుచుఁ దమయిండ్లకు నేగిరఁట!

బసవపురాణమున మంచనపండితునిఁ గూర్చినకథ యింతియ. ఈతని గ్రంథరచనఁగూర్చికాని తదితర విశేషములఁగూర్చిగాని తెలియరాదు. ఈతఁడు శ్రీపతిపండితునితరువాతను, పండితారాధ్యునికిఁ బూర్వమును వర్ణింపఁబడియుండుటచే నీతఁడు బసవనకంటెఁ గొంచెము పూర్వుఁడుగ నుండవచ్చును. శివతత్త్వసారమునం దీతనిప్రశంస కానరాదు.

మల్లికార్జున పండితారాధ్యులు

"కం. శివకవిపండితుఁ డన నీ
యవనిం బేరందు పండితారాధ్యుని, దు
ర్భవభవ కుధరవిదారణ
పవినిం భవదూరు నెంతు భక్తిమెయి శివా!"

"మ. అవనిన్ శ్రీ శివతత్త్వసారమును బ్ర
ఖ్యాతంబుఁ గావించి, సం
స్తవముల్ పెక్కొనర్చి యాంధ్రధరణిన్
సత్కీర్తి గన్నట్టి, స
త్కవినిన్ బండిత మల్లికార్జునుని హృ
త్పద్మమ్మున న్నిల్పి, పా
ర్థివలింగాకృతి నొప్ప నిన్గొలిచెదన్
శ్రీవిశ్వనాథప్రభో!"

శ్రీమల్లికార్జున పండితారాధ్యుఁడు పండితత్రయములోఁ దృతీయుఁడు. కర్ణాటదేశమున బసవనస్థాపించినవీరశైవమతమును సంస్కరించి తెలుఁగుదేశమున శైవమతమును జిరస్థాయిగ నెలకొల్పిన మతసంస్కర్త. ప్రస్తుతమాంధ్రదేశమున నారాధ్యులమని చెప్పుకొను లింగధారుల మతసంప్రదాయముల కితఁడే మూలపురుషుఁడు. ఈతనిచరిత్రను నీతనివెనుక మఱి నలుబదేండ్లకు శ్రీపాల్కురికి సోమనాథుఁడు పండితారాధ్య చరిత్రమనుపేర నైదుప్రకరణములుగల ద్విపద మహాకావ్యముగ రచించియున్నాఁడు. ఈతనిచరిత్రమున కిదియే మూలము.

పాల్కురికి సోమనరచించిన తెలుఁగుకావ్యమునకు నాతని బసవపురాణమునకుఁబోలె గురురాజనుకవి సంస్కృత భాషాంతరీకరణమును, నీలకంఠుఁ డనుకవి క్రీ.శ. 15 శతాబ్దమున కన్నడ భాషాంతరీకరణమును గన్నడదేశమునఁ గావించిరి. మఱియుఁ బదునాల్గవ శతాబ్దమున శ్రీనాథుఁ డీద్విపద యారాధ్యచరిత్రమునే పద్యకావ్యముగా రచించినట్లు తెలియుచున్నది. కాని యది యిప్పుడుగానరాదు. కావున కాలమందును, ప్రమాణమునందును సోమనాథుని గ్రంథమే గ్రాహ్యమనుట నిర్వివాదాంశము. వెండియు 1921 సంవత్సరమున నాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తువారు పండితారాధ్యుని శివతత్త్వసారమును శ్రీలక్ష్మణరావుగారి పీఠికతోఁ బ్రకటించిరి. దానివలనఁగూడఁ బండితుని వృత్తాంత మెంతయో తెలియనగును.

ఈతఁడు గోదావరీమండలమున భీమేశ్వరమున భీమేశ్వరలింగమునకుఁ బురోహితుఁడగు భీమనపండితునకును గౌరాంబకును బుత్త్రుఁడు. ఈతఁడే సుప్రసిద్ధుఁడగు వేములవాడ భీమన యగునేమో యను సందేహము పొడముచున్నది. భీమకవియు దాక్షారామ నివాసి. దాక్షారామభీమేశనందనుఁడని చెప్పుకొనియున్నాఁడు. మఱియుఁ బండితునివంటి యనూనీయుఁడు జన్మించుట కేవల మీశ్వరప్రసాదియగు భీమనకుఁ గాక మఱియొకనికిఁ జెల్లదు. అయినను భీమనచరిత్రమున నాతఁడు పురోహితుఁడుగా నున్నట్లుగాని యతనికి భార్యాపుత్త్రాదులున్నట్లుగాని తెలియుటలేదు. ఏది యెట్లున్నను నూహ కభ్యంతర ముండఁగూడదుగదా!

ఈతఁడు ఋగ్వేదియనియు, గౌతమ గోత్రజుఁడనియు చతుర్థనిర్ణయమను నొక సంస్కృతపుస్తకమునందుఁ జెప్పఁబడినది. ఆరాధ్యచరిత్రమున నీవిషయమై యేమియుఁ జెప్పఁబడలేదు. శ్రీలక్ష్మణరావుగారు పై పుస్తకమెంతవఱకుఁ బ్రమాణమో చింత్యమనిరి. కాని

రమారమి నూటయిరువదియేండ్లక్రిందటనుండిన ములుగు మృత్యుంజయారాధ్య కవి తన గౌరీపరిణయ కావ్యము నందిట్లు చెప్పియున్నాడు:

శా. శ్రీమద్గౌతమ గోత్రజుం
గురువరున్ శిష్యప్రశిష్యాన్వితున్
శ్రీ సూది...రు బుజ్జిగ మహా
భాష్యజ్ఞునిం బండిత
స్వామిం వంశగురుండుగాఁ బడసె శై
వజ్ఞానసంసిద్ధిచే
భూమిం బావనసాంప్రదాయ మగుచున్
బొల్పొందె విఖ్యాతితోన్.
—ప. ఆ.

కావున నిది వంశపరంపరాగతమైన వృత్తాంతముగానఁ బ్రమాణముగాఁ గొనవచ్చును.

భీమేశ్వరమునొద్దనున్న కోటిపల్లి నివాసుఁడైన ఆరాధ్యదేవర యాతని గురువు. ఆరాధ్యదేవర గురువు అవాంతరయ్య. పండితయ్య ఆరాధ్యదేవరయొద్ద శైవదీక్షనొంది శైవమతరహస్యములఁ జక్కగాఁ దెలిసికొని, శైవాచారపరాయణుఁడై నిలిచియుండ నచటి బ్రాహ్మణులువచ్చి యాతని శైవాచారములను నిందించిరి. అంత పండితుఁడు వారికి విభూతిమహిమ, రుద్రాక్షమహిమ, గురుపాదోదకమహిమ, లింగార్చనమహిమ, ప్రసాదస్వీకారమహిమ, శ్రుతిస్మృతిపురాణోక్తి సహితముగ బోధించి, ఘంటాకర్ణాదిపురాతనభక్తచరిత్రములఁ జెప్పి వారిని మెప్పించెను. అటుపైని శివతత్త్వసారమను కృతి రచించి, దాని ననుసరించి నడచుచుండెను.

అంత పోరండ్ల సూరసానమ్మయను భక్తురాలును, బెలిదేవి వేమనారాధ్యుఁడును మఱికొందఱు జంగములునుఁ బండితుఁ జూడవచ్చిరి. అప్పుడు పండితుఁడు శివపూజాసమయమున నున్నను జంగములు లింగరూపులు గాన వారినిఁ బూజించెను. వారు పండితునకు బసవేశుమహిమలఁ దెలిపిరి.

అంత సనదవోలు (చందవోలు) రాజగువెల నాఁటి చోడనిగురువు బౌద్ధపదాచార్యుఁడను బౌద్ధుఁడు, పండితుని శైవమతబోధన సహింపఁజాలక రాజును సభఁ జేయఁ బ్రోత్సహించి పండితు నచటకు రప్పించెను. అంత పండితు లక్కడకు వచ్చిన సర్వమతములవారి మతములను ఖండించి శైవమతము నెలకొల్పెను. పండితుఁ డనేకప్రతిజ్ఞలఁ గావించి, 'రుద్రమహిమ' అనుకృతి నచట రచించెను. తరువాత బౌద్ధుఁడు పండితుని నిందించినందులకై యాతనిఁ బండితుని శిష్యు లిరువురు చంపిరి. రాజది తెలిసికొని పండితుని విచారింప నాతఁడు నేనే చేసితినని నేరమంతయుఁ దనమీఁద వేసుకొనెను. అంత రాజు పండితునికన్నులు తీయించెను. పండితుఁడు రాజునకు శాపమునెట్టి శిష్యసహితముగ నమరావతికిఁ బోయెను. చందవోలులో నున్నప్పుడు లింగోద్భవదేవుపై 'లింగోద్భవదేవగద్య' యను కావ్యమును బండితయ్య రచించెను.

అమరావతిఁ జేరఁగనే పండితుఁడు శివనింద విన్న పాపమును, చోడునితో సంభాషించినపాపమును పోవుటకు సహస్రగణనామములఁ బఠించెను. అంత పండితుని కన్నులు తిరిగివచ్చెను. అచ్చటనే 'అమరేశ్వరాష్టకముఁ' జెప్పెను.

పండితుఁ డమరావతిలో నుండగాఁ బసవేశ్వరుఁ డతనికి భస్మము-పంపెను. అచ్చటనే యాతఁడు కర్ణాటకవిత్వముఁ జెప్ప మొదలిడెను. తరువాతఁ బండితుఁడు బసవేశ్వరునిఁ జూడవలయునని కల్యాణపురమునకు బయలుదేరెను. దారిలో నిడుముగులనుచోటఁ దనశిష్యుఁడైన దోనయ్యగారికి అన్నయైన వీరచాకిరాజయ్యగారిచే గౌరవింపఁబడి పానుగంటికిఁ బోయెను. ఇచ్చట యుదయనుఁడను రాజు పాలించుచుండెను. పింగళి గోవింద ప్రధాని యాతనిమంత్రి. ఆతఁడు పండితభక్తుఁ డగుటచేఁ బండితుని గౌరవించెను. ఇచ్చట ధవళేశునామయ్య యను భక్తుఁడు, పండితసేవలో మైమఱచి రాజుసేవ సేయకుండెను. రాజుకోపమున నాతనిఁ బిలిపించి యడుగ 'దేహము మీదిగాని ఆత్మమీది కా' దని చెప్పి గుడిశిఖరముపైనుఁ యురిపెట్టుకొనెను. పండితుఁ డారాజునకు శాపమిడి పయనము సాగించెను.

వనిపురమున శంకరయ్యయనుభక్తునిచేఁ బూజలఁ గొని కల్యాణకటమునకు బయలుదేరఁగానంతటఁ బూర్వ

పాదమునిడినయంతనే బసవన లింగైక్యముఁ జెందెనట్లు తెలియఁ బండితుఁ డమితఖేదము నంది మిక్కిలి ప్రలాపించెను. అంతఁ బండితుఁడు శ్రీశైలమునకుఁ బోవ దలఁచి వెల్లటూరియొద్దకు వచ్చి తన ప్రియశిష్యుఁ డగు గోదయ్యకు శ్రీగిరిప్రదక్షిణముఁ జేసి తన ప్రదక్షిణమును పొందుమని చెప్పి యతనికి 'పర్వతవర్తనము' నుడివెను. గోదయ్య గిరిప్రదక్షిణముగావించి వచ్చినతోడనే పండితయ్య భార్యాపుత్రాదులతో వెల్లటూరిలో లింగైక్యముఁ జెందెను.

పండితునికాలము శ్రీ లక్ష్మణరావుగారే నిర్ణయించిరి. ఆరాధ్యునితో సమకాలికులగు (1) వెలనాటి చోడుఁడు—(1163–1180), (2) ఉడిగానవనీకుఁడు—(1162), (3) బుద్ధరాజు (1171), మొదలగువారికాలములఁ బట్టి ఆరాధ్యుఁడు (1120–1190) ప్రాంతముల నుండెనని తేటపడుచున్నది.

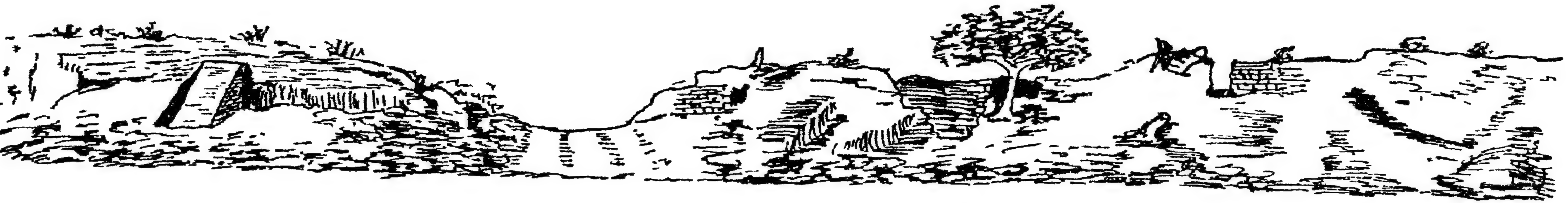
ఆరాధ్యుఁడు వ్రాసిన పైగ్రంథములలో శివతత్త్వసార మొక్కటియే చిక్కుచున్నది. కన్నడభాషలోని తన 'గణసహస్రనామ' అనుకావ్యముగలదని కన్నడకవిచరిత్రమందున్నది. శివతత్త్వసారములో నేఁడు ప్రకటింపబడినదానిలో 489 కందపద్యములున్నయవి. ఇవియొక సహస్రముగా నుండియుండవలెనని కొందఱు పండితుల యభిప్రాయము. ఇదియే పండితారాధ్య చరిత్రమునకు మూలము. ఇందులోని విషయములును, సంక్షేపముగాఁ జెప్పఁబడినభక్తుల చరిత్రములును పండితారాధ్యచరిత్రములో విపులముగా వర్ణింపఁబడినవి. ఇందలికందపద్యములనే సోమనాథుఁడు ద్విపదలలో మార్పుచేయక వాడియున్నాఁడు. ఇందు మకుటనియమముగాని, సంఖ్యానియమముగాని లేకపోయినను, నాకాలమున నిది శతకముగా వ్యవహరింపఁబడుటచే నిది యాంధ్రశతక వాఙ్మయమునకుఁ బునాది యని చెప్పవలెను. మఱియు నన్నయ తిక్కనల నడిమికాలమునఁ బుట్టినగ్రంథములలో నొకటి యని స్పష్టముగఁ జెప్పఁదగినదియై, సలక్షణశైలిని వ్రాయఁబడి శతక రాజములలో నద్వితీయమై యలరారుచున్నది. ఇయ్యది బసవని లింగైక్యమునకు, నఁగా, క్రీ. శ. 1167 తరువాత రచింపఁబడినది.

పండితుఁడు భగవదంశసంభూతుఁడు. 'శివభక్తి, నందిసర్వజ్ఞత, భృంగినిష్ఠ, దూర్వాసాదులశాపశక్తి, అక్షపాదాదుల యతులితవాగ్విలక్షత, ఉపమన్యుసద్గురుత్వంబు, రుద్రప్రమథగణాధిపుల సహజస్వకీయ ప్రసాదైకనిరతి, ప్రాక్తన నూతనభక్తగణముల స్తోత్రపుష్టప్రత్యయారూఢమహిమ, వీరభద్రుని శౌర్యము' నను నీ గుణము లేకమూర్తిగా నీశ్వరాజ్ఞవలన జన్మించినాఁడు. బసవన, జందెముతీసి లింగపూజలలోఁ గలియు మనఁగా 'శక్తిమీఁద నలపు బ్రాహ్మణ్యంబులోఁ గొత్తు బాయలేదు నేను బసవలింగ' అని ప్రత్యుత్తర మిచ్చెనఁట. దీని వలన నితనిస్వమతాభిమానము, బ్రాహ్మణ్యాభిమానముఁ గూడ స్పష్టపడుచున్నవి.

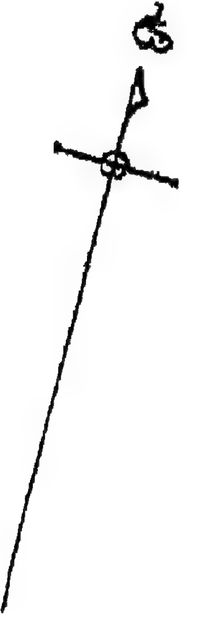
ఈతఁడు వానసవంశ బ్రాహ్మణుఁ డైనట్లుచంపకోలు కైఫీయతులవలనఁ దెలియుచున్నది.

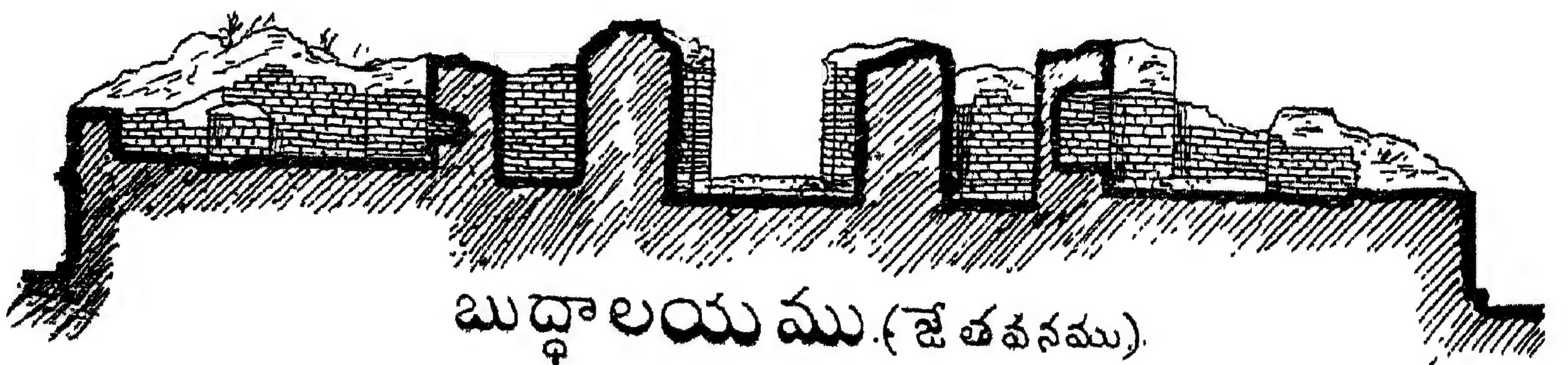
కవులలోఁ గవియై, పండితులలోఁ బండితుఁడై అపారమహిమాన్వితుఁడై, యత్యద్భుతశక్తులఁ జూపి, యాంధ్రదేశమున శైవమతమును జిరస్థాయిగ నుండునట్లు చేసిన శ్రీమల్లికార్జున పండితారాధ్యుఁడు, సర్వాంధ్రదేశీయులకు పరమపూజ్యుఁడు. ప్రాతస్సంస్మరణీయుఁడు. ఆంధ్రదేశీయు లీతనిచరిత్రము శ్రద్ధతోఁ బఠింతురుగాత! సోమనాథుఁడు వ్రాసిన యీతనివర్ణనతో నీచరిత్ర ముగించెదను.

"ద్వి. శ్రీశైవసమయదేశికచక్రవర్తి
పాశవిమోచన పటుకళామూర్తి
శుంభద్దిగంత విస్తృతసితకీర్తి
శాంభవదీక్షాభి జాతానురక్తి
ఉత్తమోత్తముఁడు, సంయుతవీరభక్తి
వృత్తచిత్తుఁడు చతుర్వేదార్థవేత్త
గహనసంసృతి శిరఃఖండనహేతు
మహితపంచాక్షరమంత్రసిద్ధుండు
వేదాగమపురాణ విహితశాస్త్రోప
పాదితరుద్రాక్షభసితభూషణుఁడు
యమనియమాది వ్రతాచారసార

శ్రావస్తియొక్క సింహద్వారము

బుద్ధాలయము.(జేతవనము).

శమదమోత్కృష్ట నిష్ఠాగరిష్ఠుండు,
అంతర్బహిర్ధ్యాన యజనవంతుం డ
వాంతరయ్యయనంగ హరగణాధ్యుండు,
వారిశిష్యుండు దుర్వారసంసార
దూరవీరవ్రతోద్ధర వర్తనుండు,
శైవధర్మోత్తమాచార్యుండు సతత
దైవంబు నద్వైత తత్త్వతత్పరుఁడు
న్యాయవైశేషికోదాత్త శాస్త్రను
పాయదర్శన పరిపాలనక్షముఁడు,
స్వకులావలోకనో త్సారితశిష్య
నికరమలత్రయనిరసితేంద్రియుఁడు,
తంత్రాధిగతవీరతంత్రసుతంత్ర
మంత్రాధిగత రాజమంత్రసిద్ధుండు
వేదవేదాంత వివిధపురాణోప
పాదిత కేవలభక్తివర్ధనుఁడు
పండితనతపాదపద్ముండు, సుకవి
మండలివిబుధ సమాజపూజితుఁడు
ఆరూఢిఁ గీర్తిశుఁడగు కోటిపల్లి
ఆరాధ్యులనఁగ లోకారాధ్యమూర్తి
అసమతదీయలోకారాధ్యశిష్య
విసరాగ్రగణ్యుండు వీరవ్రతుండు
చను 'సరుద్రో నాత్ర సంశయో' యనఁగ
జనియించినట్టి సాక్షాద్రుద్రమూర్తి
పశుయోగవాదాది పరవాది విసర
విశసనప్రత్యక్ష వీరభద్రుండు
దండితాఘుఁడు, జగత్పావనకార
ణుండు విశ్రుత జగన్నుతసితకీర్తి
అధికశాపానుగ్రహసమగ్రబలస
మధిగత దివ్యపంచాక్షరీవేత్త
వావదూకానీకవాగ్బంధనక్రి
యావిశారదుఁడు, లోకారాధ్యమూర్తి
పరగి 'శైవే దశ ప్రత్యయా' యనగ
పరువడిఁ జను దశప్రత్యయాన్వితుఁడు
ధన్యుండు, దేశికోత్తముఁడు, లోకైక
మాన్యుండు, పండిత మల్లికార్జునుఁడు"

(పండితారాధ్యచరిత్రావతారిక)

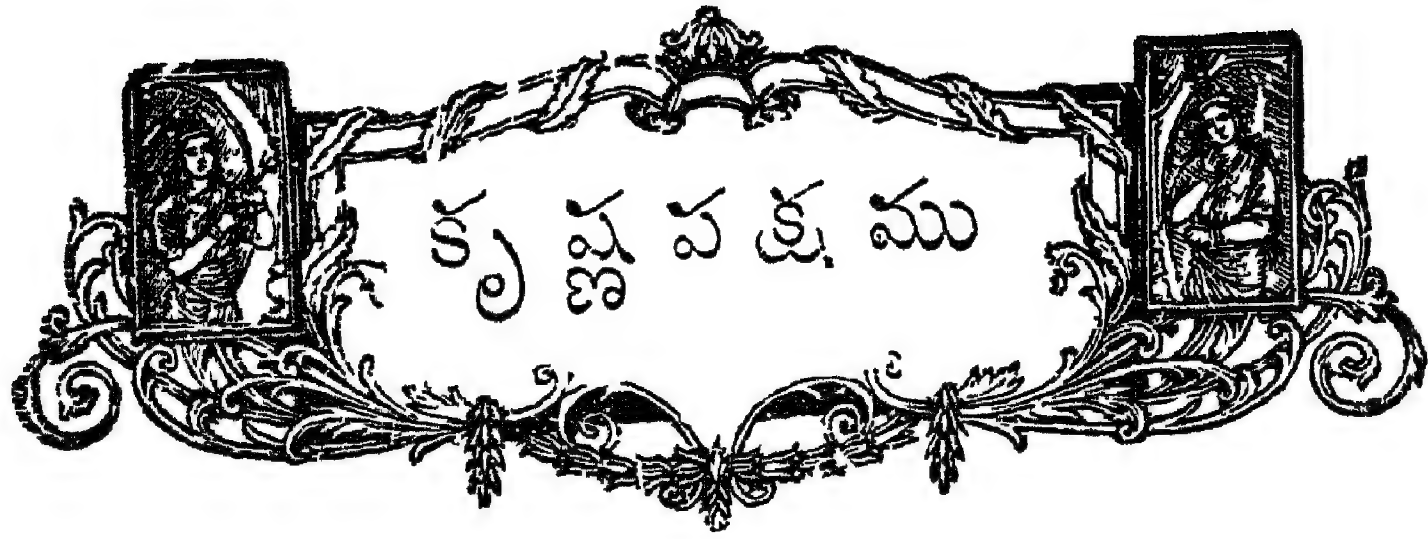

ప్రేమ

('స్కాట్' మహాశయుని పద్యఖండమున కనువాదము)

బాలాంత్రపు సత్యనారాయణరావు గారు

విమలమగుప్రేమము ప్రశాంతిసమయ మం
గొల్లబోయని పిల్లనగ్రోవి నూఁదు [దు
రౌద్రభూయిష్ఠ ఘోరసంగ్రామ మందు
ధీరుఁడై పోరు యోధుని తేజి నెక్కు
లచ్చి నృత్యంబుఁ గావించు రచ్చలందు,
కమ్రవననాదిభూమలఁ గానవచ్చు
పామరజనంబు నివసించు పల్లెలందు
నవ్యశాద్వలభూముల నాట్యమాడు
ప్రేమయే శిబి రాస్థాన సీమ లేలు!
ప్రేమయే భువి మానవధామ మేలు!
ప్రేమయే దివి దేవతాధామ మేలు!
ప్రేమస్వర్గంబు, స్వర్గమే ప్రేమ మరయ!

కృష్ణపక్షము

నిడుమర్తి సత్యనారాయణమూర్తి గారు, బి. ఏ. [సారస్వత సమాజము]

శ్లో. సర్వథా వ్యవహర్తవ్యం కుతో హ్యవచనీయతా,
యథా స్త్రీణాం తథా వాచాం సాధుత్వే దుర్జనో జనః.

—భవభూతి.

ఆంధ్రభాషా చరిత్రమున నేఁటికనూతనాధ్యాయ మారంభమగుచున్నది. మార్పు లనన్నటి గలుగునవై పరీక్ష్యము లెల్లను నేఁడును గోచరించుచున్నవి. ఇంతవరకును మనకవులు సంస్కృతమునందు వివరింపబడిన సాంప్రదాయములను శిరసావహించి పనిచేసిరి. కాలము గతించినకొలదిని మార్పులు రాకతప్పదు. మూడు శతాబ్దములు నిరాఘాటముగ సాగిన ప్రబంధముల పలుకుబడి సన్నగిల్లినది. స్వేచ్ఛయెడ అభిమానము హెచ్చుటయేకాక ప్రాచీనసాంప్రదాయములయెడ గౌరవము తగ్గెను. అందుచే ప్రాచీనసాంప్రదాయానురక్తులకును స్వేచ్ఛానురాగులకును సంఘర్షణము సంభవించినది. ఇట్టిసమయమున జిందిపడిన నెరుసులలో నీకృష్ణపక్షమొకటి.

ఇది భావకవితాలతపై పూచినపువ్వు. దీనినే యాంగ్లమున 'లిరిక్కు' అనియందురు. ఆంగ్లమునందలి భావకవులలో నలుగురు ముఖ్యులు గలరు. వారు బైరను, షెల్లీ, కీట్సు, వర్డ్సువర్తుఅనువారు. బైరనువాణియుద్దృప్త శక్తి సమన్వితమైనది. సంఘముచేసెడి దురంతకార్యముల వలదు ప్రళయఝంఝూనిల ప్రేరితోత్తుంగ తరంగగంభీర భీషణములైన భావములలో వెలువరించి ఆంగ్లభాషను, తనభావములను అమృతములుగా నొనర్చెను. షెల్లీ కూడ బైరనువలె సంఘమునయొక్క నికృష్టకార్యముల నేవగించి కష్టపరంపరలకు లోనయ్యెను. ఈతనిభావములు ఆకాశమధ్యమున కెగిరిపోయి పంచభూతములందును లీనమై మధురగానముగా ప్రసవించినవి. కీట్సు ప్రకృతియొక్క సౌందర్యభావము నుపాసించి పురాణముల గొప్పతనము నాశించి యమరుడయ్యెను. వర్డ్సువర్తు సామాన్యులసుఖదుఃఖములనుండి తన యితివృత్తముల నేరి తీసికొని వానికి విలువయు నందచందముల గల్పించి నిత్యజీవనమునందు నిరుపధిక సౌఖ్యమును జూపెను. ఈనలువురును జీవితమును నాలుగు దిక్కులనుండి చూచి జనుల కుపకారముచేసిరి. ఆంధ్రమునందు వారిని బోలువారు నేఁడుదయించలేదు. ఇప్పటివారు అట్టి మహాపురుషుల యాగమనమునకై నలయు స్వాగతోపచారములను సలుపుచున్నవారు మాత్రమే.

భావగీతములందలి వస్తువొక్కయభిప్రాయముపై నాధారపడియుండును. పురాణములందును, ప్రబంధములందును కవికిని పాఠకునకునుమధ్య పాత్రములు కొన్ని నిలచి కవియొక్క భావములను పాఠకునకుఁ దెలియజేయును. అందుచే నాగ్రంథములందున్న యభిప్రాయములలోనేవి కవియభిప్రాయములో యేవిపాత్రలయభిప్రాయములో మనము సులభముగ గ్రహింపలేము. వానియందు కవి ప్రచ్ఛన్నుఁడై యుండును. భావకవిత్వమునందు కవి పాఠకునితో ప్రత్యక్షమైకవచనమున బ్రసంగించును. మనల నాతడు తనయాంతరంగిక వర్గములో జేర్చికొని తనసుఖదుఃఖములను మనకు జెప్పుటయేకాక తన జీవితమునందలి సూక్ష్మవిషయముల నన్నిటిని మనకు జెప్పుచుండును. అందుచే నీతని కవిత మనకు బూర్తిగ నర్థము కావలెనన్నచో కవియొక్క జీవితము మనకు తెలియవలెను.

ఈగ్రంథమును రచించిన కృష్ణశాస్త్రిని నేను స్వయముగ నెరుగుదును. సంఘమునందున్న ప్రఁడాతనిచ రుకు

దనము, చిరునగవుచే మండితములగు విశాలనయనములు, బద్ధసూత్కృత్తనెరింగించు చిహ్నములచే నొప్పుఅతనిఫాలతలమును ప్రేక్షకుల నాకర్షించుటయేకాక అతడొకయానంద పురుషుడను భావమును గలుగజేయును. అతడు మాట్లాడ దొరకొనగనే యీ భావము ప్రేక్షకునందు దృఢపడును. అంగుచేసని డతని భావగీతముల నన్వయముచేసికొను నభిలాషగలవాడై కృష్ణపక్షమును గరమునగీలించి తెరచి పఠింప నుద్యుక్తుడగుచున్నాడు. కాని వినరకు బోయినతరువాత—అవసరము లేదు సగమునరకుం జూచిన తరువాతనే—సాహితీసమితిసభాపతి యన్నట్లు 'దీర్ఘనిశ్వాసము' వెడలును. కారణమేమి! శాస్త్రి చదివినప్పుడు వినిన తలలూపితిమే? యని చదువరి ప్రశ్నించును. అంతకులాసాగాతిరుగాడు శాస్త్రి కిదుఃఖపూర్ణమగుహృదయ మెక్కడిది? కవియగు శాస్త్రికిని, గాయకుడును మిత్రుడునగు శాస్త్రికిని భేద మున్నదాయేమి? యను సంశయముతో నుండును చదువరి.

ఆకులో ఆకునై పూవులో పూవునై
కొమ్మలోఁ కొమ్మనై నునులేత రెమ్మనై
* * * *
ఆకలా దాహమా చింతలా వంతలా
ఈకరణివెఱ్ఱినై యేకతమదిరుగాడ
ఈయడవి దాగిపోనా —యెట్లైన
నిచటనే యాగిపోనా?

(పుట 10)

అని యడుగు సుకుమారకవికి

క్రౌర్య కౌటిల్యకల్పిత కఠినదాస్య
శృంఖలములు తమంతనె చెదరిపోవ
గగనతలము మాఱ్మ్రోగగ గంతమెత్తి
* * * *
చిత్తమానందమయమరీచికల సోల
హృదయ మానందభంగమాలికల దేల(?)
కనుల నానందజనితాశ్రుకణము లూర
జగిమునిండి స్వేచ్ఛాగాన ఝరుల నింతు.

(పుట 11)

* * * *
కలవిహంగమపక్షముల దేలియాడి
తారకామణులలోఁ దారనై మెరసి
మాయమయ్యెదను నామధురగానమున
నవ్విపోదురుగాక నా కేటిసిగ్గు?
నాయిచ్ఛయేకాక నా కేటివెఱపు?

పుట 18

అని యెలుగెత్తిచాటు కార్యనిశ్చయునకు ఈ జడత్వ మెక్కడిది? మానవుని సుఖదుఃఖములను, ఆశానిరాశలను తన హృదయక్షేత్రమున ఓలలాడించుకొని విశ్వము యొక్క యాక్రోశమును గరుణరసమై ప్రవహింపజేయ వలసినవాని కేవలము జడత్వమునకును నిర్వేదమునకును స్థానమిచ్చి దుఃఖించుట అసమంజసము.

మీరలు మనసారగా నేడ్వ నును నన్ను
నన్ను విడువుడు..........................
* * * *
ఈమహానందవీచికాస్తోమపాళి
కాగ్రముల నింక నే నాట్యమాడలేను,
నేను చిరునవ్వు పెదవుల నిలుపలేను.

(పుట 74)

అని విచారించుచున్నాడు. ఒక మానవుని విచారమును జూచి మరియొకడు విచారించుట సహజము. కాని ఆ విచారమునకు హేతువగు కార్య మాతని శక్తికిని యిచ్ఛకును మించినదై నింద నాతనిపై మోపకున్నచో మన సానుభూతి నాతడు పూర్తిగా చూరగొనును. అటుగాక నిర్హేతుకముగ దుఃఖించుచు వెఱ్ఱివానివలె సంచరించు నాతనితో మనకు సానుభూతియుండదు. అపుడు:

నన్నుగని యేరు జాలిచెందంగ వలదు

(పుట 71)

అని మనల నాతడడుగ నవసరముండదు. పైపాదముతో నారంభమగు దుఃఖమున కర్థము నాకు దెలియుటలేదు. అతడు 'శోకభీకరతిమిర లోకైకపతి' యట; 'కంటక కిరీటధారి' యట; 'శాంగె యుశ్వాంగి యు

ష్పాంగి' విలపింపువాడటు; 'కన్నీటి సరులదొంతరలు'ను, 'నిరుపమనితాంత దుఃఖంపునిధులు'ను గలవాడట. అయిననేమి? అతని కంటెకన్న నింకను ఎక్కువయుండవచ్చును. అవిచెప్పినంగుణలవ నోలికిన కవిత్వమేమి? భావమేమి? అట్లు తమ దుఃఖమే ఆనందమని యెంచువారుందురనియా కవి యుద్దేశము? అవు నట్టివారున్నారు. గ్రీసుపురాణములందున్న హెకేబు దీనికి ప్రమాణము. ఆమె నిరంతరచింతాక్రాంతచిత్త. చీకటిగుహలందు నివసించుచు విచారమునగాలము నామె వెళ్లబుచ్చును. అట్టివారి జీవితమునందును దుఃఖమునందునుకవితాయోగ్యమగు వస్తు వుండదు. వారిదుఃఖాంధకారమున భవిష్యత్తు శూన్యమైనది. అట్టివారిని జూచి మనమేల జాలిచెందవలెను? కృష్ణశాస్త్రిదుఃఖము నిట్టిదే. లీలామాత్రమగు నీజగత్ క్లేశము అకారణముగ నపుడపుడు బాధించి నొంచు సంగతులవలన నాతనిదుఃఖము జనించుటలేదు. విపర్రీతమన్యాయముగ నాదుఃఖ మాతనికి సుఖప్రదమగుచున్నది. అది మానవజాతి కారోగ్యము నిచ్చువిషయమునుగాదు; ఆత్మను ఫలవంతముగజేసి ఆనందము నిచ్చు విషయమునుగాదు. ఈసమితి సభ్యుడేయగు సత్యనారాయణశాస్త్రి కూడ తనకవితలో దుఃఖమునకు దావు నిచ్చియున్నాడు. దుఃఖపరంపరలతో నవసిపోయిన యాతని సుకుమారహృదయము

ఈనవవేణుదండ మిటు
లేటికి చెక్కెదవేల చిల్లులై
పోనొగిలించెదం చడలి
పోయితి; వ్యర్థపు టూర్పుగాడ్పులన్
గానముగాగ మార్చుటకె
కాయని యిప్పుడు నేగ్రహించితిన్;
కాని విశీర్ణ మీహృదయ
నాళ మిటు ల్పలికింతువో? ప్రభూ!

అని యాక్రోశించినది. ఇది యీహాప్రపంచమున సంభవించిన కష్టములకై విలపించుటగాదు. ఈదుఃఖతిమిరము ఆశాకిరణప్రసారము లేక యమలోకవాసనలతో నిండియున్నదికావు. హృత్పిండమును చిదిపివేయు దురంతదుఃఖపరంపరలచే విసిగి వేసరినకవి ధీరుడై యోధుడై వానినెల్ల నోర్పుతో సాధించుచు "వ్యర్థపు టూర్పుగాడ్పులన్ గానముగాగ మార్చుటకెగా" యని ధన్యవాక్యములను బలికి విజయోల్లాసియై, వినమ్రుడై మనమ్రోల నిలచినాడు. ఇతనికష్టములను గనము సానుభూతిచిత్తులమై వినవలతుము. ఇతని ధైర్యమును నిశ్చయమును ప్రశంసింపవలతుము. కాని అన్యము లెట్లు మన మనము నాహరింపగలుగును?

ఏకవిజీవితచరిత్రమును త్రిప్పిచూచినను అందలి యొక్కొక యధ్యాయమున నొక్కొకభావము తీవరించియుండును. ఆతని రచనలం దదియే స్థాయీభావము. మిగిలిన భావములు దానిముందు ఛాయామాత్రములు. ఈకవియం దట్టిభావముయొక్క నిలకడ కనిపించుటలేదు. ఒకమారు

ఏవిరామ మేనిలేని యీశుభోత్సవప్రణయకేళికామోద భార మింక
నేను వహియింపలేను; జీవింపలేను.

(పుట 74.

అనియు, మరొకమారు

స్వాదుసంగీతకలనాలసద్విపంచి
గరమునం దుంచి జీవితభరము వాయ
బాడుకొమ్మంటి తియ్యనిప్రణయగీతి.

(పుట 75)

అనియు గానముచేయు నీకవికి జీవితము కష్టముగ నున్నదియో, ఆనందకరముగ నున్నదియో యెరుంగుట కష్టము. పోనీ సంశయోపేతుడా యని చూచినచో నాతనికున్నతము సుకుమారమునగు హృదయమును గలంచుచున్న తలపులైనను మనకు ఎరుకలేదు. (కన్నీటినుండి పునరుద్రితము లగు రెండుమూడు కావ్యములు మాత్రమే యీభావమును వెల్లడించుచున్నవి.) దీనిని బట్టిచూడ నితనివిషయము దుర్గ్రాహ్యమగుచున్నది. అట్లుగాదేని యీపుస్తకమునందు బింబితములగు భావము లేమియు నాతని విచారము నరికట్టకపోవుటయేకాక ఆతని యనుభవమునగూడ లేనట్లగపడును. ఇట్లు పరస్పరసామ్యము

నందజాలని భావప్రకటనము విశ్వాసార్హము (sincere) కాకపోవుటచే ఉత్తమకవితాలక్షణము కాజాలదు. ఒకయూర్పునసే రెండుపుటలమూరమైనను లేకుండగనే

రాజరాజేశ్వరులకు నలభ్యమైన
సదమలామూల్య తారకాసదృశదివ్య
మణివిరాజిత కల్యాణమకుటరాజ
మిడెతి నామస్తకాన;

అనియు (పుట 75)

కంటకకిరీటధారినై, కాళరాత్రి
మధ్యవేళల, జీమూతమందిరంపు
గొలుపుకూటాల, నేకాంతగోష్ఠిదీర్చి.

(పుట 71)

యుండుననియు వ్రాయ దటస్థించు టెట్లు? పైన చెప్పినట్లు ఏదో యొకభావప్రాబల్యము లేకపోవుటే దీనికి గారణము.

దీనిని బట్టిచూచినచో నీకవికిగల స్వేచ్ఛాభిలాష యెంతవరకు నిజమని యాలోచింపవలసివచ్చును. నేటి కవులందరును స్వాతంత్ర్యాభిలాషుల మని కంఠఘోషతో జాటువారే. కాని వీరు చేసిన సాహసకృత్యము లేమి? తరతరములనుండి మనసంఘమునందు వేరులు నాటుకొని ప్రబలుచున్న దురాచారములను, అనర్థకభావ సముదాయమును, బ్రతిఘటించి వీరులై నిలిచినవారు చాల అరుదుగా నున్నారు. బైరను షెల్లీలవలె తమ యభిప్రాయ ప్రకటనము కొరకు భౌతికసుఖములను, సర్వసంపదలను త్యజించి మాతృదేశముకొరకును మానవకోటికొరకును ప్రాణసమర్పణముచేసిన కవులును మనయందు ఒకరిద్దరి కంటె లేరు. మరి వీరిస్వాతంత్ర్య మెట్టిది? తెలియుట లేదు. తొంబదిమూరు పుటలుగల యీగ్రంథమునందు వీరరసప్రధానమగునట్టిదిగాని, అణచివేయుటకువలనుగాని వీరునియాత్మ కష్టపరంపరా భారమును ఓర్పుతోను, క్షమతోను సహించి తనయందలి దివ్యగుణమును బ్రకటింప విజయముతో బయికివచ్చు సునమగు విషయముగాని లేదు. మరి యీస్వేచ్ఛాభిలాష యెట్టిది?

కవిత స్త్రీవంటిది. రెండును కోమలములు, పవిత్రవంతములు. స్త్రీకి సౌందర్యము భగవత్ప్రసాదితము. అతని దయవలనవచ్చిన యాసౌందర్య మలంకారాదుల వలన నెక్కువ చేయవచ్చును. ఈ రెండవది మానవునకు ప్రయత్నసాధ్యము. అటులే కవితకు భావము ముఖ్యము. అది తెచ్చుకొనుటకు కష్టమైనది. పవిత్రమగు జీవనము వలనను, తపస్సువలనను వీనిరెంటిని మించి భగవంతుని దయవలనను సాధ్యమగునది. ఆభావమునకు మనోహరమగు రూపమునిచ్చునది భాష. ఇయ్యది సాధనచేసాధ్యమగునది. కొందరు తలచినటుల భావమునుబట్టి భాష వచ్చుననుట పొరపాటు. భాష సాధనచే సాధ్యమగును. మహాకవి తిక్కన భాషయందులేని మృదుత్వమతిమ్మన యొద్ద చేరినది. రామరాజభూషణునిభాషలో మోహనకరమగుధ్వనియున్నది. వారిభావములు మాత్రము సామాన్యములు. తన్మయత్వము జెంది స్వప్నవీక్షుల దిరుగాడి యానందముతో వారు మాటాడలేదు. మాటలాడ లేక పోయిరి.

కృష్ణశాస్త్రి వాడిన భాషయందు కొంచెము సాధన గోచరించుచున్నది. మన భావకవులలో జాలమంది రెంటికిని జెడిన రేవళ్లగుచున్నారు. చదువరుల మనస్సు రంజిల్లజేయగల భావములను వారికి భగవంతుడు ప్రసాదింపలేదు. కాని లోపల యుబలాటము లావగుటచే వారు ముద్రణాలయమును ప్రవేశించవలసిన దురవస్థ ప్రాపించుచున్నది. అట్లని వారు భాషానైపుణ్యమునైన జూపగలరా? లేదు. ఆ విషయమున దగు సాధన యుండదు. వారి చేతకానితనమునకును, సోమరితనమునకును మాత్రము మనము బాధపడుచున్నాము. శాస్త్రి యీతెగకు జెందడు. ధ్వనిగల కవిత యితనిది. కాని యిందుభావస్ఫురణము తక్కువ. రాయప్రోలు సుబ్బారావు వలె

ఎండినబీళ్లయందు నుద
యించిన పచ్చిక కండ్ల పండువై
యుండగ జూడియాలు తల
లూపుచుబోయెడి; క్రొత్తనీటిచే
నిండె తటాకగర్భములు
నిష్కుటము ల్గడుశ్యామలంబులై

మెండుకొను స్వర్ణ మొగిలు
మేసె ప్రభాతములందు కొండలల్.

అనువట్లు 'చూడిగాలు' 'క్రొన్నురుగు మీగడ తెప్పలు' మొదలగు పదముల ప్రయోగమున్నే పదునారియందు వివిధములగు భావముల నుదయింపజేసి యానందము పుట్టించు శక్తి యితనియందు దక్కువ. కాని యితని పదముల పొందిక గంభీరమైనస్వనితో నిండి చదువరి నీచివరనుండి యాచివరకొక్కయూపున గొంపోవును. చూడుడు.

అమృతగాన
మధురమందాకినీభంగ మాలికాంబు
శీకరవితానమోహన చిత్రనటన
మెన్ని యెన్ని రీతుల జూపుచున్న వారొ?

* * * *

ప్రాజ్యపీఠపురీ మహారాజ్య భాగ్య
లక్ష్మి కొలువుదీర్చు చిరత్నరత్నఖచిత
భాసమానకల్యాణ సింహాసనమ్ము;
అది వెలమ శౌర్యమూర్తి రణావనీవి
హారవిక్రమ కేళికానంతరమ్ము
శాంతినుండు విలాసవిశ్రామవేది;
అది సభాసీనసకలబుధావతంస
ఘనకవీశాన విజ్ఞానకాంతి మత్ప్రి
సన్న వీక్షణస్నాపిత స్వర్ణపీఠి;
అది మహీపతి రామరాయావనీంద్ర
కరకమలవీజ్యమాన చామరసమీర
పులకిత భవన్మృదుశరీరభూషితంబు.

(పుట 90)

వికృతక్రూరక్షుభిత మృత్యుకఠోర
వికటపాండురశుష్క వదనదంష్ట్రాగ్నిలో
నవ్వేలా?

(పుట 64)

కాని దీనియర్థ మేమి?

అవసరమైనవు డెక్కడికక్కడ విరిగిపోయి అర్థమును సులభగ్రాహ్యముగను హృదయమునకు దట్టినట్టులును జేయగల చిన్నిమాటల నుపయోగించుటకూడ నితనియందుకలదు.

కరము కరమున గీలించి కలసిమెలసి
మన్న సహధర్మచారిణి, మధురమధుర
మూర్తి, ప్రియురాలు, సఖురాలు, పూర్ణ [రాగ
కలిత, నాదుఃఖ మసువులే తొలగిపోవ
వీడిపోవునేమోయను వెరపువలన
నాకు మరణమ్ము వలదనినాను;—

(పుట 91)

చూచితిరొ లేదొ చిన్నికృష్ణునిసొబంగు(?)
పెదవి చివురుసంజల నరవిచ్చునవ్వు
వెన్నెల, చలించు తుమ్మెదబెళుకుచూపు,
లోలపవనచాలిత కుటిలాలకమ్ము.

(పుట 30)

ఈనడక సరళముగను ముదావహముగనున్నది. ఇట్టిసారళ్యము నేమరి యొరుచితులియగు యొ కొన్ని తావులందు లక్కువరకపు శయ్యనువాడి రసభంగము చేయుట కూడ నీతనియందుగలదు.

ప్రావృడంభోధరస్వామి, జీవనంపు
భారము తొలంగిపోవ నెవ్వారికేని
కోరి నీసొదలను జెప్పికొందువేమొ [వేళ.
గొణుగుకొనుచుందువయ్య యొక్కొక్క

(పుట 65)

ఎదకరగునట్లు సన్ననిమెలుగుతోడ
నట్టె తలలెత్తి పాటకూ కొట్టు చేద్దు
గాతమీవీచికాళి నగంబు నిదుర;

(పుట 96)

ఈపైపంక్తులందుగల 'ప్రావృడంభోధరస్వామి', 'తలలెత్తి పాటపూకొట్టుచేద్బు' అనుపదములను 'ప్రాజ్యపీఠపురీ మహారాజ్య' అనుపదములతోఁ బోల్చినపుడు

'నక్కయేడ దివిజాధ్యతాలయంబేడ'

యను తిరుపతివేంకటకవుల వాక్యము స్మరణకు వచ్చును. సహజసుందరమగు పదగుంభన మీతనికెరుక యే. కాని నోపికతో సాధనచేసి రాణింపునట్లు చేయవలెను. ఛందోవిషయమున పూర్వకవుల యాచారానుసారముగ యతిప్రాసములను వాడుచుండును.

సకల గోపాలగోపికాగణముతోడ

(పుట 28)

ఆయగమ్య తమస్సాంద్ర యవనికాంత

రంపు టేకాంతమునఁ బడి యాక్రమక్ర

మాస్తమిత నూపురారవాహ్వానములను

(పుట 93)

అను చోటులందు యతిచెదరినది. బుద్ధిపూర్వకమో? ప్రమాదమో!

అర్థము పూర్తియైనచో పాదపూరణముకొఱకు వ్యర్థపదములనువాడక ఆపాదము నచటనే సమాప్తముగావించి యితడు క్రొత్తమార్గము నవలంబించెను. కొన్నికొన్ని తావులందు సంగీతప్రధానముగ గీతములనువ్రాసెను. అవి బాగున్నవి.

చిన్నిపూవే వాడెనా

తన

కన్నెవలపుల వీడెనా

తన

చిన్నెలన్నియు వన్నెలన్నియు

మన్నులో గోల్పోయెనా?

(పుట 56)

కాని చెప్పినభావమునే మరల చెప్పుచుండుటచే నిందలి సొగసు చెడుచుండును. పైపద్యముక్రింద

కాంతు నెఱుగని కన్నె గాదా

సిగ్గువీడని మొగ్గగాదా

మొన్న మొన్ననె ముద్దువల్లిని

మొనలు దీరెనుగా!

యన్న దెందుకు?

ఇకజూడవలసిన దీతని ప్రేమవిషయము. ఇతని హృదయక్షేత్రమున ప్రేమోదయమైనది.

ఏల నాహృదయంబు ప్రేమించు నిన్ను?

మావిగున్నకొమ్మను మధుమాసవేళ

బల్లవము మెక్కి కోయిల పాడుటేల?

పరుల దనియించుటకొ తన బాగుకొరకొ?

గానమొనరింపక బ్రదుకుగడవబోకొ

(పుట 38)

అని యడుగుటవలన అది నిర్హేతుకమును అవ్యాజమునని తేలుచున్నది. అది యుత్తమమైనది. కాని

క్రౌర్యకౌటిల్య కలుషపంకంబువలన [య్యో

మలినమౌనా హృదయముధామమెటు ల

నతివిశుద్ధము మధురము నఘరహితము

ప్రణయమునకంచు సందియపడుదువేమొ?

ప్రేయసీ! శర్వరీతమోవీథుల బడి

చందురుడు రాడె పూర్ణతేజస్వియగుచు;

అఘవిదూషిత మీహృదయంబునందె

ప్రేమకోమలతమము పవిత్రమయ్యె.

(పుట 40)

అని ప్రశ్నించుకొని సమాధానపడుటజూడ నీతని ప్రేమవిషయ మారంభమున కాఠిన్యముతో గూడినదా యను సందియము వొడమును. అదియునుగాక యీ ప్రేమకు నిధానము భగవంతుడా లేక స్త్రీయా యనుసంశయము కూడ కలుగుచున్నది. ఈగ్రంథమునందలి కొన్ని ప్రేమ గీతములను భగవంతునిపరముగ నన్వయముచేయవచ్చును. కాని

ఇదెవచ్చుచున్నాను ప్రియురాలా

ఇకనిలువలేను నాప్రియురాలా!

(పుట 94)

ప్రేయసీ ప్రేయసీ
ప్రియుడనే ప్రేయసీ
వేయికన్నులుదాల్చి
వెదకుచున్నానే!

(46 పుట)

ప్రణయమలయానిలోర్మి కాపటలినూగు
సౌరభమ, గానమా, నిండుశాంతి నిండు!
ప్రాణమునకును బ్రాణమా ప్రాణకాంత
యూర్పుతరగల నోలాడియున్న వారె?

(పుట 42)

మొదలుగాగల పద్యముల కర్థము తేలదు. పై పద్యముల వలన ఆ ప్రేమనిధానము విచ్ఛిన్నమగుటచే నాతనికి దీరని దుఃఖ ముద్భవించి యాతని హృదయతటమును గలచివేయ

......దుఃఖాశ్రు సలిలమౌక్తి
కంబొకటి నాదుప్రణయపీఠమును గప్ప
ఏనాదీనుడ నేనీకనైన నోదిగి
మ్రోడునై రాయినై నిల్చిపోదు నకట!

(పుట 49)

అని వాపోవుచున్నాడు. ఈ ప్రేమమూలమున నతడందిన సుఖము మనకు తెలియుటలేదు. సుఖింపనే లేదేమో?

భావభరమైన హృదయబింబంబునందు
రక్తి లిఖియించుకొంటి నే రమణిరూపు
అదియె ముదమిూక యలతకాస్పదమ య
గ్రహణగతమైన చంద్రునికళవిధాన. [య్యె

(రాయప్రోలు సుబ్బారావు)

అని వాపోవువారిలో నితడొకడు.

ఈదుఃఖాంధకారమునుండి వెలువడి వచ్చినచో నితనియూహ కొంతవరకు విశాలముగ గాన్పించును.

అట్టి తరుణములం దొక్కొకప్పుడు తన్మయుడై యాలపించును.

మలయపవను కౌగిలిలోన పులకరించి
హాయిగా కంఠమెత్తు ప్రాయంపువంశి
విశ్వమోహాను జలిబిలిపెదవులంటి
యవశమైపోయి యేమిచేయంగలేదు.
బాలగోపాలుపోలెడు పాటగాని
గనివినిమెరుంగ మెన్నండు; కరములోని
మురళినే కాదు, నాలోనిమోడు టెడద,
సీశిథిలజీవనమ్ము మ్రోయింపగలదు.
నందగోపకుమారు నానందమురళి
కామనోహర సుషిరాపగాతరంగ
జాలముల దారకా రవిచంద్రతతులు
కరగిచినిచిన్ని గీతులై కలిసిపోవు.

(పుట 30)

స్వాదుసంగీతకలనా లసద్విపంచి
గరమునందుంచి జీవితభరమువాయ
బాడుకొమ్మంటి తియ్యనిప్రణయగీతి
తంతులనుద్రెంచి మెట్లు విదల్చి స్వామి!
ఎటుల బాడుదు నీబ్రదుకెట్లువుత్తు.

(పుట 75)

ఇట్టి తరుణములం దాతని హృదయవేదన మార్దవ మండితము.

....................ఆపుకోలేనిపాట
యెడద రొదసేయునో లేదో యింకిపోవు
నంతలోననే కటకటా! యంతులేని
దారిలేని శోకంపు టెడారులందు.
అంతలజ్జావిషాద దురంతభార
వహనమున కోర్వలేని యీపాడుబ్రతుకు
వంగిపోవును మరిమరి క్రుంగిపోవు
లోతెఱుంగని పాతాళ లోకములకు.
మూగవోయిన నాగళమ్ము ననుగూడ
నిదురవోయిన సెలయేటి రొదలు గలవు
ఐన నేమాయె——

(పుట 78)

మధురమగు నీవిచారసమయమునం దతఁడు

(పుట 77)

ఏనుగాటంపు నిర్దురలోన మేను
మఱచువేళల భవదీయ మధురవేణు
మృదుల గానపక్షములపై మెల్ల మెల్ల
నేగుదెంచి మామకశుష్కహృదయపాత్ర
నింపివైతువు ప్రణయార్ద్రనిస్వనముల.
అంత మేల్కాంచి యెంతోదాహమ్ముగొన్న
శ్రవణముల విచ్చి నీగీతరవముకొఱకు
కడల బరికించి శూన్యలోకమ్ము గాంచి
హాహారుహాహారుమటం చేడ్తు నోయిస్వామి!

(పుట 77.)

అనుచు భక్తిమార్గము ననలంబించుచున్నారు. కాని యీ భావ మాతనియందు నిలుకడగాంచుట లేదు. శ్రావణమాసపు టెండవలె అరుదుగను, క్షణభంగురముగను ఉన్నది. ఈచాంచల్యము ననలకుఁ బారద్రోలుటకు దీక్షాసాధనములు కవి కలవడవలెను. అపుడు మాత్రమే

యుగయుగంబులనుండి మ్రోగెడు
విశ్వగాన వియత్తరంగిణి
భంగముల నుప్పొంగునాతని
గీతశీకరముల్.

(పుట 35)

అంతవరకును

ఏవిధినైన పాడుమని
యే వచియింతువ యేని ప్రేమమై
నీవె రచించి నాకుఁ గరు
ణించిన వీ ప్రణయార్ద్రగీతికల్
గావున నావిశుష్కిత
గళంబును నీకరుణారసామృత
శ్రీవిభవంబు నింపి మధు
రింపుము నేశ్రుతి గల్పి పాడెదన్.

—వేదుల సత్యనారాయణశాస్త్రి

అని ధైర్యముతో ననలేడు. ఇది

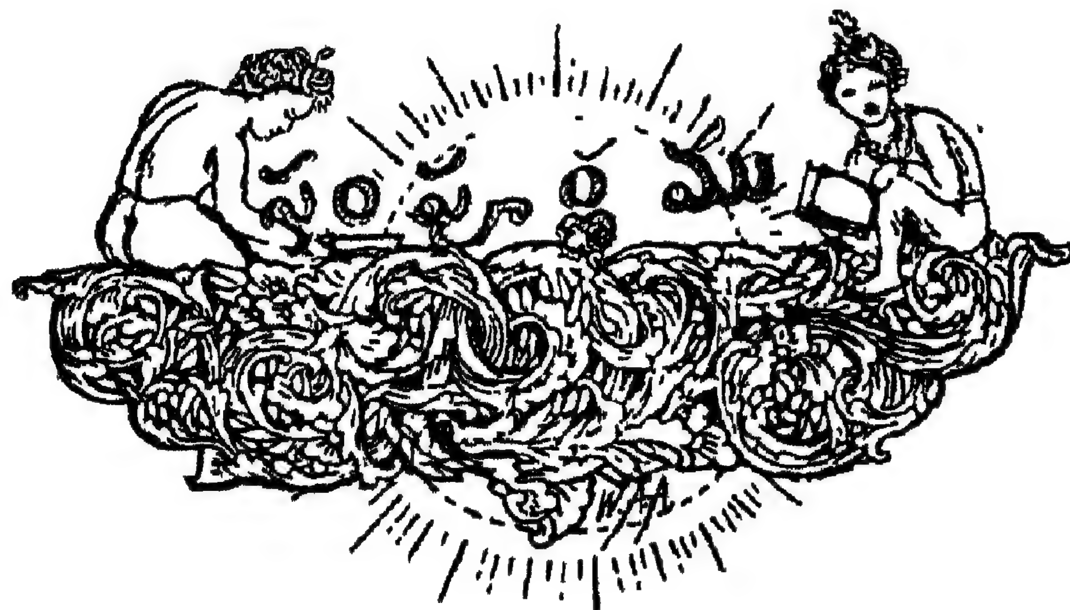
తుది మొదలుకాని కానరానిది మహాంధ
కార కలుషిత కృష్ణపక్షంపువీధి.

(పుట 91)

ఇతడు

స్వచ్ఛమైనట్టి ప్రణయంపు సలిలధార
బోసిపెంచిన స్నేహంపు బూలతీవ
తొవులనుజిమ్ము నలరుల దాల్పకుండ
గాలితాకున నేలపై వ్రాలె నకట!

(పుట 51)

అనార్కలి

రెండంకముల నాటిక.

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారు

(నాంది)

నాసాంతే కృతదృష్టి రవ్యవహితభ్రూః వ్యాఘ్రచర్మాసనే
నిష్ఠామర్దితబాహ్యవస్తువిషయా యా బ్రహ్మరంధ్రోద్గతైః,
తేజోభి ర్భృశ మైందవైః ప్రచలితై ర్మూర్ధ్న్యావృతే వాంశుభి
స్సర్గస్థిత్యపహారహేతు రవతాత్ శైవార్ధసీమంతినీ.

తేపకుఁ దేపకున్ మొలకతేరిన బత్తిని మత్పితృప్రతి
ష్ఠాపితశైవలింగము గడంక భజించెద నాత్మ; వారణా
సీపురినేత భృంగిరిటశిష్యుని దిగ్వసనున్ త్రిలోక ర
క్షాపతి నందమూరుపురసక్తు మదశ్రుకణాళిహేతువున్.

అమృతపదార్థమున్ తెలిసినట్టిరు యోగులు తన్మనోఽంబుజ
భ్రమరము నున్మనీచరమభాగవిరాజిత బిందుశేఖర
స్థము పరతత్త్వ మం చెఱుక చాలియు చాలక, చాలకే రఘూ
త్తమునిగ నెంతు మంత్రమహితాక్షరబద్ధసుమూర్తి నిత్యమున్.

శైవాంశం బని చెప్పనా! దశశిరస్సంత్రాసచండాకృతిన్
శ్రీవాయూద్భవు డందునా! అనిలు వంచించెన్ మహాయోగియై
పోవో! కేసరికోతికూన యననా! ముక్తేంద్రియభ్రాంతు న
న్నావేశించిన రామచంద్రపదపద్మాధీనచేతస్కునిన్.

ఝుణఝుంఝుణఝుంఝుణఝుణ
ఝుణాఝుణాఝుణమనోజ్ఞసంరావితకిం
కిణీపద సుమరద తాండవ
చణశారద మన్మనోఽచ్ఛజలధి మథించున్.

పూర్వాంకము

రంగము. ౧

ప్రదేశము - వసంతోద్యానము

ప్రవేశము - సలీము

ఆకన్నుదోయిలో స్వర్గజ్యోతిస్సులు వెలుగుచున్నవి.

ఏ మాసౌందర్యము!

ఈమావిగున్న యింత విరియపూయవలెనా!

నామనస్సీచివురాకుమీదనే నిలుచుచున్నది.

[నిష్క్రమణ]

ప్రవేశము - అనార్కాళి

నెమ్మదినెమ్మదిగవిచ్చు మల్లికాకుసుమము వలె ముహుర్ముహుర్నవీకృత శోభాయమానముగ నున్నది!

శరత్పూర్ణిమా యామినివలె స్వచ్ఛముగా నున్నది!

మక్కానగరగోపురముపోలిక స్వర్గశిఖరము తలపించుచున్నది!

అతని సౌందర్యమేమి!

[నిష్క్రమణ]

చివురుకన్నె

మసృణ సంధ్యాకాల మధురకాంతులలోన
ఘుసృణమందార సంకుమదరోచులలోన
దాచుకున్నాను నాతరుణారుణచ్ఛాయ
వేచుకున్నాను నావిభునిరాకలదాక.

ముసలి సంజలతమ్మిమొగ్గమూతలలోన
కసటుప్రొద్దుటి లేతకలువవేపులలోన
నాకన్నెసిగ్గుటందము దాచుకున్నాను
నాకంఠమాల ప్రాణపతివచ్చెడుదాక

పసిలేడిచొక్కుంపు పాలబుగ్గలలోన
నుసలనిసెలయేటి నురుసునవ్వులలోన
పదిలించుకొంటి నాప్రాయంపుమిసిమెల్ల
మదనమోహనుడు నామధువురాకలదాక

రేపు వచ్చును సామి మాపు వచ్చును సామి
యీపూట తప్ప దం చిన్నాళ్లు వేగగా
సౌందర్యమునకన్న సౌందర్యపుంగుప్ప
యిందు రానేవచ్చె నీమనోహరమూర్తి

రావమ్మ నవమల్లె రావమ్మ మాగధి
రావమ్మ మాధవి రావె శేఫాలికా
రావమ్మ పున్నాగ రావమ్మ మాకంద
రావమ్మ యిందీవరంబ ముద్దులగుమ్మ

రండు రండమ్మ పేరంటాండ్రు మీరెల్ల
దండలై మదనసుందరుడు రానే వచ్చె
స్వామి నీకొరకు పూజాద్రవ్యములు తెచ్చి
యేము కాచెదము రావే మోహనాకార.

వసంతుడు

ఇది యుషస్సతిమోము నదిమి కొన్నపరాగ
మిది సంజలేగట్టు బొదుగుశోభారాశి
యిది పూపకన్నెలో పొదలు తేనెలవాక
యిది రసాంభోరాశి పదునుగొన్నకణంబు.

పుష్పకన్యకలు

ఇతడు మావిచివుళ్ళ నెగచి వేసినజోదు
ఇతడె యందపుకోన లెల్ల మ్రుచ్చిలురాతు
సెలయేళ్ళయిసుకతిన్నెల నేలురా జితడె
ఇతడె ప్రాతఃకాల నతిమేన సితరోచి.

మాధవి

చేరిరారే ప్రదక్షిణముగా స్వామికి
మీరు కేల్కేలువ్వాని మేలికన్నియలార

మొన్నాళులకు వచ్చె నీదయావనరాశి
కన్నులవత్తులై కాగిపోతిఁగదమ్మ

మాగధి

పూవసంతాలమ్మ పూవసంతాలు
మావనాంతములందు మధులతాంతాలు
తల్లి క్రొంబొదుగువద్దకుఁ బోవు వసిలేడి
మెల్లగా చెండు స్వామికి నాడుకొనుటకు

శేఫాలిక

కస్తూరికొనిరంచు కైవసంబయినాడు
శిస్తుపూయుదమ యీచిత్తేశు డీనాడు.

అందఱు

చిలుపవానలకు పరువులు పెట్టిన
సెలల యిసుకపొరలో
మొగలితావి పస బుగులుకొన్న పు
ప్పొడులమేలితెరలో
కలసియాడుదము పాటలుపాడుచు
మలగిపోవుదము వనిలో
జిలుగుపూ లెసగుపచ్చనిబయలులఁ
గలసిపోద మా మనిలో.

పుష్పకన్యకలు

బాలమృణాలీలీలకరా-మ
త్తాళిమనోహరనీలకచా!-స
మ్మోదవనీపులకీకృతదేహా!
(నృత్యము)
చిలుపవానలకు పరువులు పెట్టిన
సెలల యిసుక పొరలో
కలసి పోవుదము పాటలుపాడుచు
మలగిపోవుదము వనిలో.
(నృత్యము)

కవి

శ్రీఖండానిలగంధసంకలితమై
శేఫాలికామాధవీ
రేఖామంజులవాసనాలహరి ప
ర్వేఁ బ్రాతరానీతశో
భాఖద్యోత విలాసరాగలలిత
ప్రాంశుప్రభన్మాతస
చ్ఛాఖాపల్లవరాజి కెంతయుఁ బరి
ష్వంగమ్ములై వొల్చెడిన్.
ఈమలయానిలయంబులు వ
హించిన శైత్యము లెంతధూర్తముల్
లేమలతాపమెల్లఁ బది
లించుకొనెన్ దమలోనమందమం
దామలయానవైఖరుల
కబ్బిన పాంథవిలాసినీమనః
కోమలతాపదంబు లుడు
కున్ నడివేసగి పల్లవంబులై.
ఊరక నాహృదంతరము
నూచెడుఁగోరిక లేకరక్తపుం
నీరజపత్త్రకాంతులకు
నెయ్యములై తగుఫాల్గుణాంతవే
ళారుచిరంబులై యుదయ
లాలితనవ్యవనీవసంతశో
భారమణీయమైన నవ
పల్లవరక్తిమ మెంతక్రమమో.

రంగము. ౨

మిత్రుడు

ప్రభూ! ఏమి విచారించుచున్నారు.

సలీము

మిత్రమా! అనార్కాళి యనగా నేమి?

మిత్రుడు

దానిమ్మపూవు.

సలీము

అది గులాబికన్న మల్లెకన్న రమ్యమైనదా?

మిత్రుడు

ఏపూవున కాపూవే. ఏపూవురమ్యత దానిదే.

సలీము

గులాబి మల్లెలలో వాని సౌందర్యమునకు వానివాసన సహాయకారి యగుచున్నది.

మిత్రుడు

వాసన లేకున్నను గులాబి మనోహరమైనదే.

సలీము

దాని వాసనచేత నిదివరకే సమాకృష్టమైన నీ హృదయము దాని యందలి పక్షపాతమును వీడ జాలదు. జన్మతఃగల వాసనచేత గులాబిని మల్లెను మనము మిక్కిలి గౌరవించుచున్నాము. వానిని వాని వాసనకు గౌరవించుచున్నామేకాని వాని సౌందర్యమునకుగాదు. సౌందర్యముకూడ నున్నదా యుండనిమ్ము. వాసనా విరహితములైన ప్రసవములలోనున్న సౌందర్యము పక్షపాతముచేత మన మెప్పుకొనునది కాదు. అనర్కాళి చూడుము. దాని రక్తిమ,దానిసౌందర్యము! నా మనస్సు నంతకంతకు వశపఱచుకొన్నది.

మిత్రుడు

అవును ప్రభూ! తాము మునుపటివలె మావితోటలకు బోయి క్రొత్త యంట్లు కట్టుటను గూర్చి విచారించుట లేదు. శిల్పులను పిలిచి వారితో శిల్పప్రసంగములు చేయుటలేదు.

సలీము

నా మనస్సు ననార్కాళి యాక్రమించుకొన్నది.

మిత్రుడు

సరే! ఇంక దానిమ్మ తోటలు వేయించి యందు గూడ నొకక్రొత్తవిధమైన ఫలములు గనుగొనుడు.

సలీము

(హాసము)

మిత్రుడు

ప్రభువు లన్యాయత్తచిత్తులై యున్నారు.

సలీము

ఆమె యన్యకాదు. అవివాహిత.

మిత్రుడు

ఆమె యెవరు?

సలీము

అనార్కాళీ.

మిత్రుడు

స్వర్గవాహిని చవిటి పఱ్ఱల మీద బ్రవహించుచున్నది.

సలీము

ప్రేమ వాహిని వంటిది. దానికి నిమ్నోన్నతత్వములు సమానము.

మిత్రుడు

(హాసము)

రంగము. 3

అనార్కాళి

అజీజ్! ఇప్పు డెంత ప్రొద్దు పోయినది?

అ జీ జ్

రెండు ఝాము లైంది.

అ నా ర్కా ళి

నాకు నిద్ర వచ్చుట లేదు.

అ జీ జ్

ఎంచేత?

అ నా ర్కా ళి

మనస్సున నేదియో యావేదనగా నున్నది.

అ జీ జ్

దీనికోమందుంది చెప్పనా?

అ నా ర్కా ళి

ఊఁ.

అ జీ జ్

భరతపక్షి వుందే. అది గుడ్లుపెట్టి మేత కెళ్లినపుడు నెమ్మదిగా చెట్టుమీది కెక్కి, అందులో ఒకగుడ్డుకే చిన్న బెజ్జం చేసి, అందులో రసంఅంతా ఓడ్చేసి దాన్నిండా పాదరసం పోసి యేం యెరగనట్టుగా దిగిరావాలి. తల్లి వచ్చి తనగుడ్లు సరిగానే వున్నవని సంతోషిస్తుంది. మనం పాదరసం పోశామని తెలియదుగా! అది తనగుడ్లను పొదుగుతుందా! మన పాదరసం గుడ్డునుగూడా పొదుగుతుంది. మన పాదరసంగుడ్డు తెల్లనిపిట్టవుతుంది. ఆపిట్ట యీకలుతెచ్చి అవికాల్చి బూడిదచేసి తేనెలోకలిపి పొద్దునా సాయంత్రం ఒకమండలం రోజులు సేవిస్తే యెటువంటిరోగం నిమిషంలో కుదురుతుంద.

అనార్కాళి

ఈమందు నీకెవరు చెప్పినారు?

అ జీ జ్

సారాదుకాణంవాడు.

అనార్కాళి

మరల నక్కడకు వెళ్లుచుంటివా? నేను వెళ్లివద్దని చెప్పితిని గదా!

అ జీ జ్

ఊరికే వెళుతున్నాను. తాగడం లేదు. కాని తాగితేయేం? ఎంతోవుత్సాహంగా వుంటుందే.

అనార్కాళి

లోపల నరములును మాంసమును చెడిపోయి మృత్యువు శీఘ్రముగా తటస్థించును.

అ జీ జ్

ఇంతేగదా?

అనార్కాళి

ఏమట్లంటివి?

అ జీ జ్

చచ్చిపోతే బతికించడానికి నాదగ్గిర మందుందిగా.

అనార్కాళి

అదేమిటి?

అజీజ్

జెముడు కాకి వుందా, అది మేతకెళ్లినప్పుడు దాని గూడెత్తుకొచ్చి గంగలో పారేస్తే అందులో సంజీవిపుల్లని ఒకటుంటుంది. అది ప్రవాహాని కెదు రీదు తుంటుంది. అది తీసుకువచ్చి చచ్చిపోయినవాళ్లకి ముట్టిస్తే అందరూ లేచి కూర్చుంటారు!

అ నా ర్కా ళి

నీకు చదువు చెప్పెదను. నేర్చుకొందువా?

అ జీ జ్

నాకు చదువుకోవాల్నే వుంది.

రంగము. ౪

రు సీ

అనార్కా_ళీ! నీవు చాల యందెకత్తె వు.

అ నా ర్కా_ ళి

రుసీ! నీవు చాల తీయని దానవు.

రు సీ

నీ యంత ప్రశస్తమైనదానను కాదుగా!

అ నా ర్కా_ ళి

అనార్కా_ళి పసందు అనార్కా_ళిది. రుసీపసందు రుసీది. ఇది పూవు. అది పండు.

రుసీ

పూవును కాయ కాచి పండు గాక యెప్పుడును పూవుగానే యుండునా ?

అనార్కా_ళి

పూవు పూవు గానే మాడి పోవచ్చును.

అజీజ్

మాడి పోయినా పువ్వు పువ్వే. దాని వాసనతో నాలుగు దిక్కు_లూ గుబులాడి పోతై.

రంగము ౫

అనార్కా_ళి

మిత్రమా ! మరల వచ్చితివి.

రుసీ

ఉస్తాదు మరల పంపెంచినారు.

అనార్కా_ళి

అయ్యో నాకేమియు నోపికగాలేదు.

రుసీ

పాఠశాల చూచుటకు వచ్చునది యువరాజు సలీము గారట.

అ నా ర్కా_ ళి

(మౌనము)

రు సీ

ఏ మందువు?

అ నా ర్కా_ ళి

నీ యిష్టము.

రు సీ

తప్పక రమ్మని.

అ నా ర్కా_ ళి

అంత వరకు వచ్చినను నృత్యము చేయలేనేమొ!

రు సీ

నీవు వచ్చిన చాలునన్నారు ఉస్తాదుగారు.

అనార్కా_ళి

గుర్వాజ్ఞ బలవత్తరముగా నున్నది.

(కొంచె మెడము)

రుసీ

స్నానమైనదా?

అ నా ర్కా_ ళి

ఆ.

రుసీ

దుస్తులను వైచుకొని కన్నులకు గాటుక దిద్దుము. ఇదుగో నృత్యశాల.

అనార్కా_ళి

ఓపిక లేని నేను నృత్యము చేయుచున్నప్పుడు కాలుజారి పడెదనేమొ!

రుసీ

భయము లేదు.

అనార్కాళి

నా హృదయము కొట్టుకొనుచున్నది.

రుసీ

భయము లేదు.

అనార్కాళి

నా కంఠము వణకి పోవునేమొ!

రుసీ

మాటలాడకుండ గూర్చుండుము. ఇంతలో కబురు వచ్చును.

ఉస్తాదు

జహాపనాహ్! క్షమించుము.

సలీము

చెలికాడా! ఫర్మానా చూపించుము.

(ఫర్మానాకళ్లకద్దుకుని) ఉస్తాదు

జహాపనాహ్! బిడ్డకు జ్వరముగా నున్నది. తమ యాజ్ఞాబలమే యామెను రప్పించినది. తప్పులు క్షమించవలయును.

మిత్రుడు

ఫరవాలేదు. కానిండు.

ఉస్తాదు

బిడ్డా, అనార్కాళి!

అనర్కాళి

నీ పదమ్ముల యంద నిలచి యున్నది మనసు
ఆపదుద్ధారకా ఆనందమయ నాథ!
ఈ మహాఝురి యందు నీదు లాడగనైన
కాలు నేతులు రావు కరుణించవే నాథ!
హేనాథ! నీపాద మీా దాసి కన్నీట
కలుషితం బైనచో క్షమియింపవే నాథ!
ఈ తుమ్మి పువు కన్నె యెంత బేలయొ కాని
భృంగరాజును జూచి బెంగ కొన్నది చూడు.
హేనాథ! హేనాథ! హేదయావనరాశి
కలుషాత్మ యగు దీని గాల్చివేయుమునాథ!

(మూర్ఛ)

ఉస్తాదు

రుసీ! రుసీ!

మిత్రుడు

అయ్యో!

ఉస్తాదు

ప్రభువుగూడ మూర్ఛ పోవుచున్నాడు. దయావనరాశి యీామహారాజు.

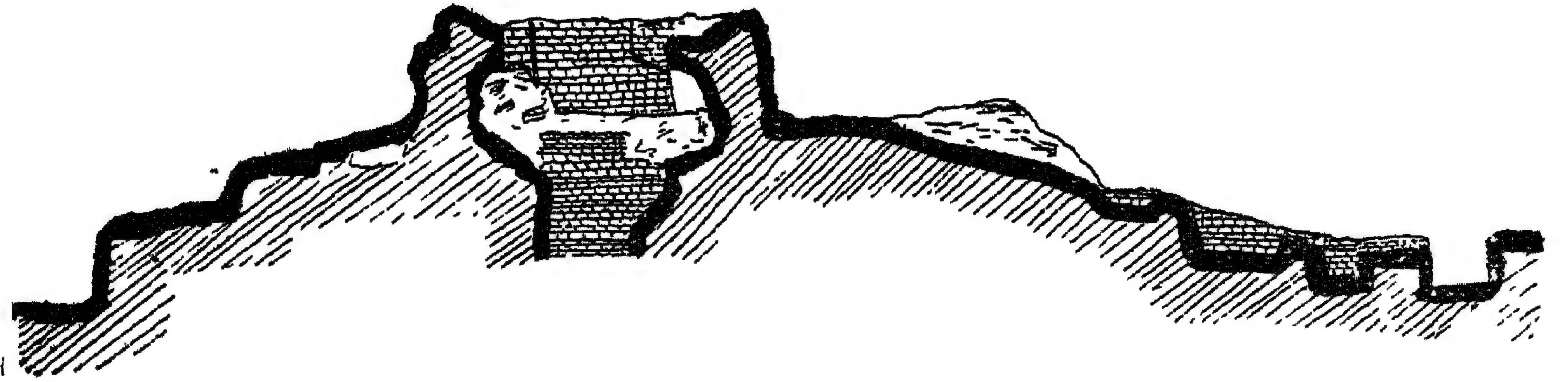
రంగము ౬

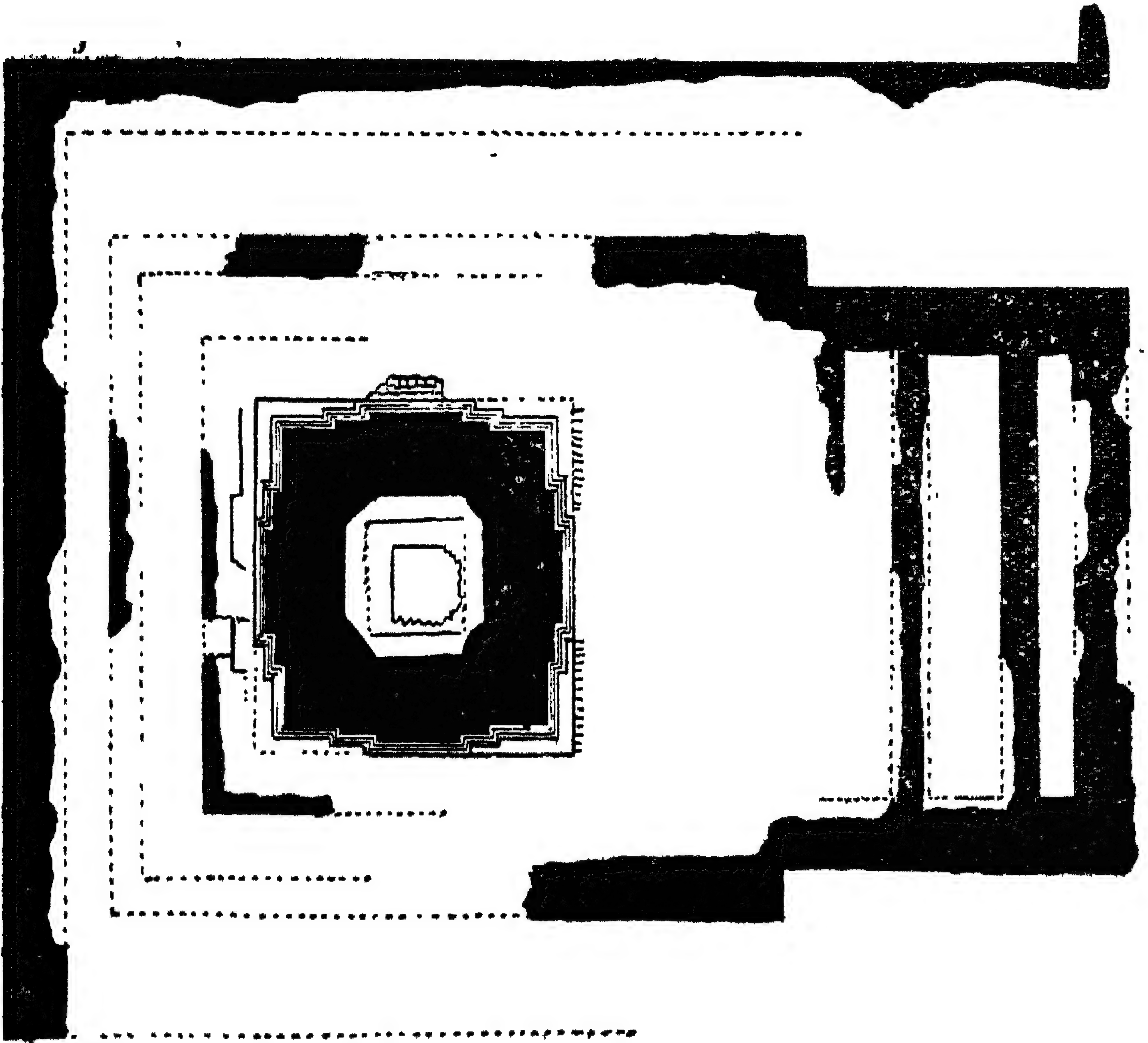
సలీము

నీ పదమ్ముల యంద నిలచియున్నది మనసు
ఆపదుద్ధారకా ఆనందమయ నాథ!

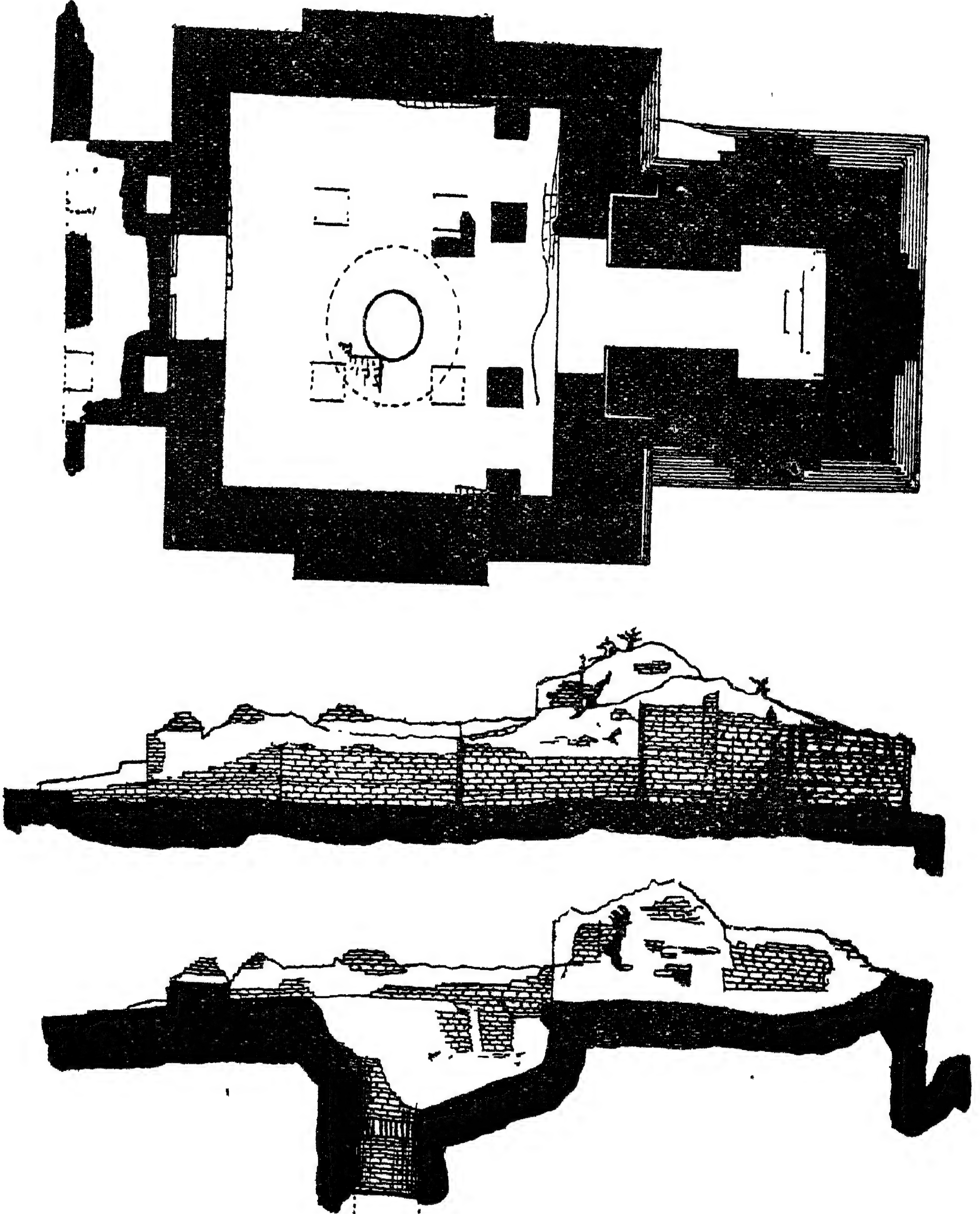
ప్రాణప్రియా! నాహృదయమును నీయందే నిలచియున్నది. మాతండ్రిచే కఠినముగా విధింపబడిన నాప్రవర్తనము నిన్ను నేనుదర్శించుటకుగూడ వీలులేకుండ జేయుచున్నది. అప్పటికిని నృత్యమును చూడవలెనను మిష చేత నిన్ను దర్శించుటకు వచ్చితిని. అపుడు నాదురదృష్టముచేత నీవు జ్వరార్తవైయుంటివి. అప్పటి నీజీర్ణశృంగారము నాకనుల కంట గట్టినట్లున్నది. మనోహారిణీ!

దేవీ! ఇదిగో! ఈప్రకృతి వికసించినది. నీహృదయము నాయెడల వికసించలేదేమి? నీవు నాయెడల నెట్టిభావములు గలదానవో తెలిసికొనకుండ నిన్ను దేవీయని సంబోధించుచుంటిని క్షమింపుము.

జేతవన స్తూపము - 1.

జేతవనస్తూపము. 2.

నీ కీ బానిసవృత్తి లభింపజేసిన దైవ మెంత యనుల్లంఘనీయముగ నున్నది. నీవు బానిసవు గాకపోయిన దో నీవిషయము నాతండ్రితో జెప్పి మనయిర్వురము నాయన యనుమతిమీాదనే వివాహము చేసికొనెడివారము. ఇప్పుడు వారి యనుమతి లేదుగాన మనసమాగమము దూర మగుచున్నది.

నిన్ను చిన్నతనములో తెచ్చి బానిసగా నమ్మినవాడెవ్వడు? నీ వేయింట నుద్భవించితివో తెలియదే! ఏ సత్కులమునందైన నే సంపన్నగృహస్థు నింటనైన నీవు పుట్టినచో నా దుర్మార్గుడు నీకెంత మహాపకారము చేసినవాడగుచున్నాడు.

ఆహా! ఈ బానిసవృత్తి యెంత చెడ్డది! చక్రవర్తులుగూడ భోగలాలసులై యిదియే పనిచేయుట యెంత దేశారిష్టదాయకము! ఈవృత్తికి రాజులు సానుకూల పడుచున్నారు. చక్రవర్తులు ప్రోత్సహించుచున్నారు.

కానిమ్ము! బానిస మనుష్య కాకపోయిన దా? భగవంతునియొక్క చిద్విలాస మామెలో లేకపోయినదా? ప్రేమయను నమృతపదార్థ మామెలో దొరకదా?

ప్రియా! నీకు దత్తమైన నాహృదయము మరల నేను లాగుకొనలేకున్నాను.

అనార్కాళి బానిసకూతురు. నేను చక్రవర్తికుమారుడను. మాయిరువురి వివాహము రాష్ట్రమునకు గాని రాజునకుగాని యనుమతి యెట్లు? ఇట్టి సంబంధము గలిపించుకొని నా తండ్రికిని రాష్ట్రప్రజలకును నిష్టములేని పని యేల చేయవలయును? మానుకొందునా?

పుష్పకన్యకలు

ప్రాతర్వికసిత పంకజనిర్గత
బంధుర రమణీయామోదంబులు
నీలో దాగెనులే

వసంతుడు

ప్రాలేయాంచిత శాఖోబిందులు
మీాలో దాగెనులే.

పుష్పకన్యకలు

బాలమృణాలీ లీలకరామ
త్తాళి మనోహర నీలకచాన
మ్మోదవనీ పులకీకృత దేహా
(నృత్యము)

పుష్పకన్యకలు

కైదండలుగొని కమలపరాగము
లాదట విసరెడు సరసులలో
పోదము మలయసమీారము సారము
పొల్చుకొన్న దారులలో.

వసంతుడు

సిగ్గేటికి వాసంతిక రావే
చేబూనవె నా ప్రాణసఖి
ముగ్గులు పెట్టితిపరాగ సంతతి
పూలువిరియు నీవనిలో.

అందరు

చిలుప వానలకు పరువులు పెట్టిన
సెలల యిసుకపొరలలో.
కలసిపోవుదము పాటలు పాడుచు
మలగిపోవుదము వీనిలో.

సలీము

ఆహా! ఏమాసౌందర్యము! తలంచు కొన్నిన కొలది నాయీా యూహాలువమ్మై పోవునట్లు

శోధించుచున్నాను. ఇంకను నేమిచేయుదును. నామనస్సెంత చెలయుగునేమి! ప్రియా! అనార్కలీ, మనోహారిణీ!

కోకిల

వికసించిన వసంత సుకుమారకుసుమముల్
ప్రకృతియందున నూత్న పరిణామమునుపొందె
నామనోహర గీతికా మరందము గ్రోలి
యేమందు పులకితంబే యమ్మో విశ్వంబు
కామినీ కంఠసంగతమైన బాహువు
రామణీయకత మెల్లరాణించుకొన్నది
ప్రకృతిలో తనయాత్మ ప్రతిఫలించుట చూచి
భగవంతుడును గూడ పులకితుండైనాడు!
సకలస్వరమ్ములాశానినాదము మాని
పంచమ స్వరములోపల నైక్యముం బొందె.

సలీము

ప్రణయినీ! నీవే నేను; నేనే నీవు. మన యిర్వురకును భేదము లేదు. నీ లతాకుసుమబాహువులు నాకంఠము చుట్టును పెనవేయుము మనోహారిణీ! ఈ కృత్రిమమైన యారామము నందే వసంతు డిట్లు విజృంభించినాడు. ఇంక ప్రకృతి రమణీయములగు మహారణ్యము లెట్లున్నవో. వసంతుడా! నీవు నన్ను లొంగించుకొన్నావు. నీకు జోహారు! జోహారు!!

మాయిరువురి యాత్మలు నొకటియై మ్రోగినవి కాని బాహిరమైన యీభేదము దృశ్యమగుచునే యున్నది. ఏమిచేయుదును?

కవి

శ్రీమతంబగు నీవసంతము వికా
సించెగా నవ్యోద్యానపుగా
సీమాంతంబుల మావిపూవులివినా
సించెగా, పువుల్ వాసనా
ప్రామాణ్యంబుగ చాల్గ కట్టుటను నా
రామేందిరా ప్రోల్లస
త్సీమంతంబన నీ తమాల కుటజ
శ్రేణుల్ ప్రకాశించెడిగా.

ఈ మధువాసనా లహరి
యీ మధుమాస పికారవంబు నీ
కోమల మల్లికా మసృణ
కుట్మల నిర్గత వాసనాపగల్
మా మనసుల్ దహించెడు కు
మార సమీర తరంగ పాళి మా
కేమొ విరోధి వర్గమున
నే సమకూడె నిదేమి చిత్రమో!

ఎంత విరోధ భావము వ
హించిన నేమి మదంతరంబునగా
వింతలు పుట్టెబో ప్రకృతి
భేదము లేక సమాన భావపుగా
శాంతి ఘటిల్లె నా హృదయ
సారసముద్ధత భావవీచికా
క్రాంతమ సర్వవస్తు బహి
రంతరనవ్యసదైకముందెదుగా

సలీము

నేను గూడ బానిస జన్మమైన నెత్తితిని కాదు. నేను చక్రవర్తి కుమారుడనై యేలపుట్టవలె! నేను చక్రవర్తి కుమారుడనై పుట్టి యీ స్వాతంత్ర్యము లేక బ్రతుకుట కంటె బానిసనై పుట్టిన బాగుండెడిది. ఇప్పుడు నాకు బానిస యన నేమొ, చక్రవర్తి యన నేమొ

తెలిసినది. ఇరువురును బానిసలే. బానిస నని చక్రవర్తికి తెలియదు. బానిసనని బానిసకు తెలియును.

ఇంతగా సంస్కారము కల్గినను నా మనస్సున కింకను శంకారహితత్వము గలుగలేదు. ఉన్న యీచక్రవర్తిత్వము తప్పుట యెట్లు? మనస్సు సమాధాన పఱచుకొన్న యీ సమానత్వ మాచరణకు దెచ్చుకొనుట యెట్లు?

కవి

భ్రూపుటంబున దృష్టి నిల్పుకొని యోగి
ప్రకృతి బహిరంత రంబుల పరిధవిల్లు
నాత్మ తత్త్వంబు చూచి యూహా ప్రపంచ
మందగా రాని యానంద మనుభవించె.

ప్రకృతి భేదమ్ముచే కట్టుబడిన నాస్తి
తన మహావస్థగని తన్ను దానె చూచి
నవ్వుకొని మున్గిపోయె నానంద వార్ధి
సర్వవస్తు సమత్వంబు సంఘటిల్లె.

మధుర మధుమాస మరుదెంచి మధుకరీవి
లాసరాగంబు లాశావికాసమయ్యె
దృష్టియెచ్చట బఱపిన చింతయనుచు
చెప్పగా రాని యానంద సిద్ధి కలిగె.

సలీము

మధుమాస వశమున బులకితమైన యీ ప్రపంచ మింత యానందదాయకముగా నుండి నాలో నున్న యీ శంకామాలిన్యమును క్షాళితము జేసినది. ఇంతవఱకు సందేహ వార్ధిలో నేనేల మహావాయుధూత నౌక వలె నల్లలాడుచుంటిని? దేవీ! అనార్కలీ! నీవే నా మనస్సున కధినేత్రివైతివి. భావిభారత చక్రవర్తిని నీవే. కాదా, నీకొఱకు నేను బానిస నయ్యెదను. నీవు లేని నా కీరాజ్యమెం దులకు? భోగము లెందులకు? దేవీ! సర్వము నీకర్పించితిని. నాజన్మలో ప్రప్రథమమున నాదృష్టి నీ మీదనే తగిలినది. నీవు మహారాజపుత్రివి కానిమ్ము, బానిసవు కానిమ్ము! నాజీవితాంతమ్మును నీవే యధినాయకు రాలవు. దేవీ! కటాక్షింపుము. ప్రియా! అనుగ్రహింపుము!

కోర్కె

పెనుమర్తి వెంకటరత్నము గారు [యువకవిమండలి]

దేవుడు

ఏమి కావలె వరము కోరుడు
మీమహాతపములకు మెచ్చితి
భూమిలోపల నైంద్రలక్ష్మీ
భోగమడిగెదరా ?

భక్తుడు

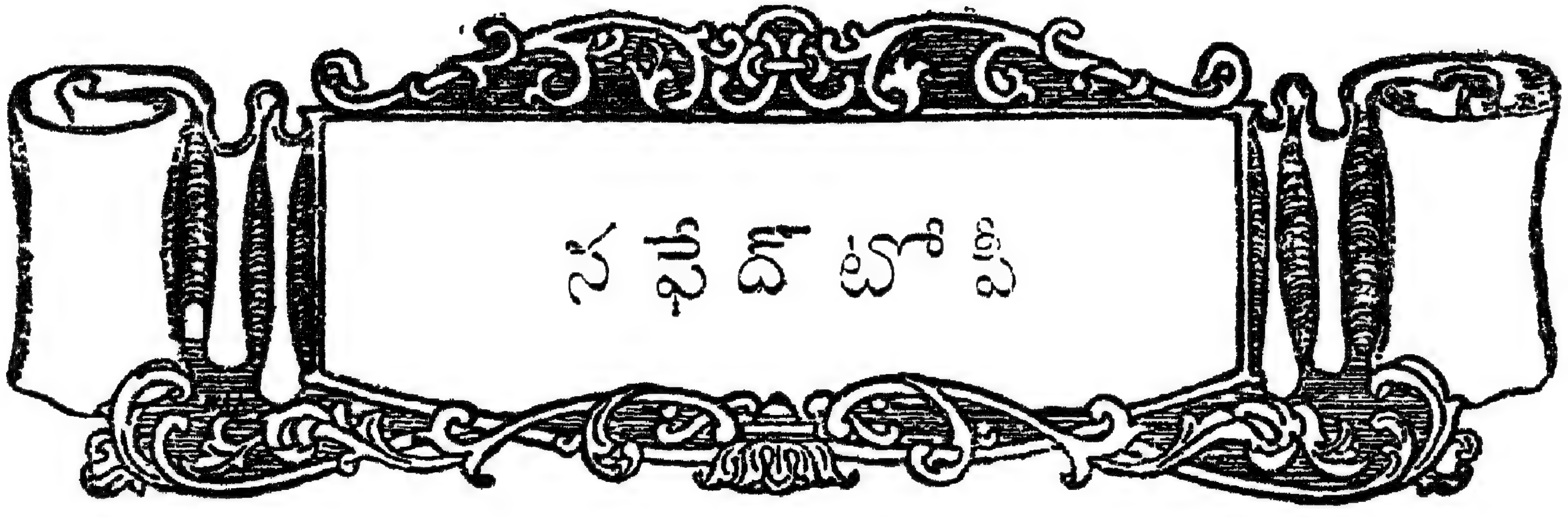
విసిగిపోయితి నైహికంబుల
ముసుగు వెట్టితి జ్ఞానదీపము
రక్తి లేదిక భోగములలో
ముక్తినిమ్ము గురూ !

యోగి

లోకమంతా మిథ్యకాదా !
శోకమొకటే ప్రాకిరాదా!
నాకొసగు సాయుజ్యపదవిని
నాయనుగు తండ్రీ !

కవి

తనివి తీరదు ! యెంత పాడిన
తనివి తీర దికెంత ఆడిన
ప్రకృతిలోపల నిన్ను చూస్తూ
పాడుకొందు గురూ !

సఫేద్ టోపీ

శ్రీమతి రాజ్యలక్ష్మీదేవి
[హిందీభాషనుంచి అనువదించినది]

౧

సాయంకాలము వకీలు బజారునుంచి ఇంటికి రాగానే ఆయన భార్య మోహిని ఉత్కంఠతో చూచి "ఈవాళకూడా మరిచిపోలేదుకద?" అన్నది.

వకీలు మందహాసము చేసినాడు. మోహిని వికాసముతో ఆయనచేతిలోనుంచి "లెవెండరు" సీసా అందుకొన్నది.

సరిగా ఆవేళకే ఆయనపరిచారికకొడుకు కేశవుడు అక్కడికి పరుగెత్తుకు వచ్చాడు. సంతానము లేని ఆదంపతులహృదయాలు శిశుప్రేమతో నిండిఉన్నవి. కేశవుడు వారిప్రేమకు పాత్రుడు కావడానికి గుణముతో పని లేకపోయింది. బాలకులకు సహజమైన సారళ్యముతో కూడిన వానిచిరునవ్వు మోహిని చీరెకొంగునుంచి అనురాగమునూ ఆనందమునూ ఆకర్షించగలిగింది.

కేశవుడు వకీలు చెయ్యిపట్టుకొని "బాబుజీ, 'టోపీ తెచ్చారా?" అన్నాడు.

"తేలేదు కేశూ. ఈవేళకూడా మరిచిపోయాను" అన్నాడు వకీలు.

నిరాశవల్ల కేశవుని కళ్లనిండా నీళ్లు తిరిగినవి. మోహిని చూడలేకపోయింది. ఆమె కోపము తెచ్చుకొని "అయితే దీనికి శిక్ష యేమిటి?" అన్నది.

"సర్కారువారి చిత్తం!" అన్నాడు భర్త.

భర్తకొత్తటోపీ—క్రిస్టీకంపెనీవారు తయారుచేసింది—వంకెమీదినుంచి తీసి మోహిని కేశవునికి ఇస్తూ "తీసుకో కేశూ, ఇది తీసుకుపో" అన్నది.

కేశవుడు టోపీ తీసుకొని సంతోషముతో తల్లిదగ్గరకు పరుగెత్తుకొనిపోయినాడు. మోహిని చూస్తూ ఉన్నది. భార్యవిధించినశిక్షను అపరాధి అయినభర్త నిశ్శబ్దముగా స్వీకరించి నవ్వినాడు.

౨

"ఊఁ, నేను తప్పకుండా ఉత్సవానికి వెళ్లుతాను" అన్నాడు కేశవుడు.

"ఎవ రన్నారు? అంతా వృత్తది! ఈవాళ ఏమీఉత్సవంలేదు కేశూ!" అన్నది తల్లి.

కేశవుడు తల్లిచెయ్యి పట్టుకొని వసారాలోకి తీసుకుపోయి "చూడు, ఎంతమంది గుంపుగా వెళ్లుతున్నారో? ఇంకా ఉత్సవం లేదంటున్నావు!" అన్నాడు.

"కాని నిన్ను వెళ్లనివ్వను" అని తల్లి బెదిరించింది.

కేశవుడు కళ్ళ నీళ్లుపెట్టుకుని "ఇవాళకు మాత్రం వెళ్ళనీ. ఇంక మళ్ళీ యెన్నటికీ వెళ్ళనమ్మా!" అన్నాడు.

తల్లి కేశవునితల నిమురుతూ "కేశవా, చిన్నవాడవు. ఒంటరిగా జనసంఘంలోకి ఎలా వెడతావు? బళ్ళకింద పడిపోతావేమో నాయనా!" అన్నది ప్రేమతో.

ఏమీ తోచక పిల్లవాడు గుంపుకేసి చూపుతూ "ఎంతెంతమంది చిన్నపిల్లవాళ్లు వెళుతున్నారో. నేనొక్కణ్ణే చిన్నవాడనా? కాస్తదూరం వెళ్లివస్తాను. నిజంగా, అమ్మా!" అన్నాడు.

ఎన్నివిధాల చెప్పినా కేశవుడు వినకపోవడము చేత చివరకు తల్లి "సరే, వెళ్లు. అయితే సూర్యాస్తమానం కాకముందే ఇంటికి రాకపోతే ఎరుగుదువుగా!" అన్నది.

కోరిక నెరవేరడమువల్ల బాలకుని ముఖము శోభాయమాన మయింది. వాడు ఉప్పొంగుతూ "తప్పకుండా వస్తా అమ్మా" అని పరుగెత్తబోయినాడు. తల్లి వానిచెయ్యిపట్టుకుని "ఈమురికిగుడ్డతో వెడతావా? పద, మంచి చొక్కా తొడుక్కుందువుగాని" అన్నది.

కేశవుడు పెట్టెలోనుంచి కొత్తచొక్కా తీసుకుని తొడుక్కున్నాడు. "టోపీకూడా పెట్టుకో" అన్నది తల్లి.

కేశవుడు వెంటనే "అమ్మా! ఆరోజు బాబుగా రిచ్చారే, ఆటోపా?" అన్నాడు. టోపీ శిరస్సుమీద ఉంచి "జాగ్రత్త, పారేసేవు!" అన్నది తల్లి.

క్రొత్తటోపీ పెట్టుకుని కేశవుడు ఉత్సవము చూడడానికి బయలుదేరినాడు. సంతోషముతో తల్లి పిల్లవానికేసి చూచింది.

విదేశవస్త్రదహనం జరుగుతుందని కేశవునికి తోవలో తెలిసింది. ఒకాయన విదేశవస్త్రాలు పోగు వేస్తున్నాడు. ఆయన కేశవునివద్దకు వచ్చి "తే, నీటోపీకూడా" అన్నాడు.

"ఎందుకూ?"

"కొంచెం సేపటిలో ఈవిదేశవస్త్రాలపోగు తగలబడిపోతుంది"

"అయితే, ఈటోపీకూడా తగలేస్తారా యేమిటి?"

"భారతవర్షపు ఉన్నతికోసం యజ్ఞం జరుగుతుంది. దాంట్లో విదేశవ్యాపారం ఆహుతి అవుతుంది."

బాలుడేమీ గ్రహించలేక "ఊహూ, నా టోపీ ఇవ్వను. టోపీ పోగొట్టుకోవద్దని మా అమ్మ చెప్పినది" అన్నాడు.

"చూడు. అందరూ తమబట్టలు ఇచ్చేశారు. నీవుకూడా తే" అని ఆయన బోధించాడు.

"నే నెలా ఇస్తాను? మాఅమ్మకు ఏం చెప్పను. అమ్మ నడిగివచ్చి యిస్తాను" అన్నాడు కేశవుడు.

ఆయన నవ్వి "సరే" అని వెళ్లిపోయినాడు.

తన ముద్దులటోపీని భద్రముగా చంకలో పెట్టుకొని కేశవుడు ఉత్సవము జరిగేచోటికి వెళ్లినాడు. అక్కడి విదేశవస్త్రాల రాశి ఆకాశము అంటుతున్నది. రకరకాల పట్టుబట్టలూ,

చిన్న బట్టలు రంగులబట్టలూ, చాలాచాలా ఖరీదు కలవి పడవేసి వున్నవి. ఇంకా జనులు టోపీలూ, బట్టలూ పడవేస్తున్నారు. అంత కంతకు గుట్ట పెద్ద దవుతున్నది. ఆదృశ్యము చూచి కేశవుడు దగ్గరవున్న మనిషితో "ఈ బట్ట లెందుకు తగలేస్తున్నారు?" అని అడిగాడు.

"విదేశవ్యాపారం మనదేశాన్ని నాశంచేసింది. ఇప్పు డదేనాశనం అవుతున్నది" అని చెప్పినాడు.

"నాటోపీకూడా విదేశంలో చేసిందేనా?"

"అవును"

"నేను దీన్ని తగలబెడితే ఏమైనా లాభ ముంటుందా?"

"తప్పకుండా"

బట్టలూ టోపీలవర్షమూ వెలిసింది. మహాత్మాజీ వస్త్రాలకుప్పకు అగ్నిసంస్కారము చేయడానికి ముందరికి వచ్చారు. కేశవుడు వెనకనుంచి చప్పున ఆయనచెయ్యి పట్టుకుని ఆపినారు.

మహాత్మాజీ వెనకకు తిరిగిచూచారు. చక్కనిపిల్లవాడు చేతులో ఫెల్టుటోపీ పట్టుకుని "అప్పుడే కుప్పకు నిప్పంటించకండి. కాస్తసేపాగండి. నా బట్టలుకూడా పడేస్తాను" అన్నాడు.

అప్పుడు కేశవుడు ప్రపంచమే మరిచిపోయినాడు; తన కిష్టమైన టోపీ, తల్లిమాటలూ మరిచిపోయినాడు. తక్షణము తన ముద్దుల టోపీని కుప్పమీదికి విసిరివేసినాడు. చొక్కా పడవేయడానికి విప్పుతున్నాడు.

మహాత్మాజీ వాత్సల్యముతో కుర్రవాడికంఠము కౌగిలించుకుని "రా, వత్సా! సత్పుత్రులు లేకపోతే యజ్ఞము పూర్తికాలేదు. భారతపుత్రుడూ సరసహృదయుడూ అయిన చిన్న పిల్లవానిత్యాగము వల్లనే ఈసాధన సఫలమవుతుంది" అని చెప్పినారు.

కేశవుడు చొక్కావిప్పి విసిరివేశాడు. మహాత్మాజీ ఆనందముతో తన తెల్లటోపీ బాలుని శిరస్సున ఉంచారు.

బాలుడు పులకితుడైపోయి "భారతవర్షకీజై" అని కేకవేసినాడు. విదేశీనిప్పుపెట్టె విదేశవ్యాపారాన్ని భస్మీభూతము చేసింది.

అగ్నిజ్వాలలు సప్తసముద్రాలూ దాటి ఈ వృత్తాంతము ప్రకటించినవి. స్వర్గానవున్న స్వదేశవ్యాపారము ఆకాశమునుంచి పుష్పవర్షము కురిపించింది.

3

పొద్దు కూకింది. నిశాసుందరి పృథివిమీద మొదటిఅడుగుపెట్టింది. కేశవుడు ఎంతసేపటికీ ఇంటికి రాకపోవడముచేత తల్లి వ్యాకులముతో వానిరాకకు ఎదురుచూస్తున్నది. కాస్త చప్పుడయితే కేశవుడు వస్తున్నాడనే భ్రమతో దారివైపు చూస్తూఉన్నది. నిరాశ కలిగినప్పుడల్లా కళ్ల నీళ్లుపెట్టుకొని తనకుమారుని భద్రముగా ఇల్లుచేర్చమనిభగవంతుణ్ణి ప్రార్థిస్తున్నది. పొద్దు పోయినప్పటికీ కేశవుడు ఇంటికి రాకపోవడముచేత తల్లి మోహిని దగ్గరకువెళ్లి

ఏమి చెయ్యమంటారని అడిగింది. మోహిని బనారసుచీరెమీద లెవెండర్ చిలుకుతున్నది. ఆమె సీసా బిరడా బిగిస్తూ "ఇప్పు డట్టే పొద్దు పోలేదు. వస్తూనే వుంటాడు, ఎందుకు వృథాగా దిగులుపడతావు?" అన్నది.

సమీపములో ఉన్న తలుపు చప్పున తెరుచు కున్నది. స్వదేశవస్త్రాలు ధరించిన కేశవుడు తల్లిదగ్గరకు పరిగెత్తుకొని వచ్చి "అమ్మా, ఇక్కడ వున్నావా? నిన్ను వెతికి వెతికి ఇక్కడికి వచ్చాను" అన్నాడు.

కేశవుడు రాగానే తల్లి కోపముతో చెయ్యి పట్టుకొని "వచ్చావు మలపా! ఇంత పొద్దుపోయినచ్చినందుకు శాస్తి జరుగుతుంది, పద! ఇంటికి వచ్చావేమి ? ఇంత సేపూ ఎక్కడున్నావో అక్కడికే వడు. నీయిల్లు ఇక్కడ లేదు? సరేకాని, నీకొత్తబట్ట లేవి ? టోపీ యెక్కడ పారేశావు?" అని కూక లేసింది. బాలుడు సానుభూతికోసము మోహినికేసి జాలిగా చూచి తల్లితో "అమ్మా, ఉండు, శాస్త అలుపు తీర్చుకోనియ్యి. అంతా చెబుతాను. నేను చెప్పేదివింటే నన్ను కొట్టవు" అన్నాడు.

తల్లి కోపముతో "సీటోపీ యే మయింది" అని అడిగింది,

"అమ్మా, నాదగ్గిరనుంచి టోపీ ఎవరూ లాక్కోలేదు. స్వయంగా నిప్పులో పడేశాను"

"టోపీ తగలేశావా? ఎందుకూ?"

ఎందుకా,? అది విదేశీది. అది పెట్టుకుంటే పాపమని విన్నానమ్మా! ఎందుకో తెలియదు కాని టోపీ నెత్తినివున్నంతసేపు కొంచెంతపాపం వున్నట్టు తోచింది. ఈతెల్ల టోపీ మహాత్మాజీ తమచేత్తో నాశిరస్సున వుంచారు. నేను రాజకుమారుణ్ణి అయినట్టూ నాశిరస్సుమీద కిరీటంపెట్టినట్టూ అప్పుడు తోచింది. విదేశీ బట్టలు విప్పి నిప్పులోవేసి స్వదేశీబట్టలు ధరించివచ్చాను. అమ్మా, ఈ సఫేద్ టోపీ నాకు ఎంతో బాగాలేదా చెప్పు నిజంగా!"

తల్లి ఆశ్చర్యముతో స్తంభించి ఏమీ బదులు చెప్పలేదు. మోహిని ముద్దరాలై ముందుకు వచ్చి "నేను చెప్పనా కేశవా! ఎంత శోభ తెచ్చిందో? భారతవర్షానికి తెల్లటి హిమాలయకిరీటము ఎంత శోభతెచ్చిందో ఈతెల్ల టోపీ నీకు అంత శోభ తెచ్చింది" అని చెప్పింది.

బాలుడు ఆనందముతో తల్లివైపు తిరిగి "అమ్మా, ఈవాళనుంచీ విదేశీవస్తువు యేదీ ముట్టుకోనని ప్రతిజ్ఞచేశాను; పద అమ్మా, ఏవి విదేశీవో నేను గుర్తించలేను. పెట్టెలో నుంచి విదేశీవస్తువు లన్నీతీసి తగలవెయ్యి" అన్నాడు.

తల్లి కేమీ తెలియలేదు. అయితే గ్రహణశక్తిగల ఆమె అక్కడ లేకపోలేదు. కేశవుని మాటలన్నీ ఆమె చాలా శ్రద్ధతో విన్నది. అప్పుడామె చేతిలో లెవెండరుసీసా చప్పున కిందపడిపోయింది. నిస్పృహచెందిన కాముకుని హృదయమువలె ఆసీసాబద్దలయి పోయింది.

కేశవుడదిచూచి మోహినితో "అయ్యయ్యో, చిన్నమ్మగారూ, ఎంత చక్కటి సీసా పగిలి పోయింది" అన్నాడు.

"మంచిపని జరిగింది కేశవా! దీనిగతి యింతే కావలె!"

"ఏమిటి! ఇదికూడా విదేశీదేనా!"

"అవును"

"అయితే సరిగ్గానే జరిగింది!"

తల్లి కేశవుని చెయ్యిపట్టుకుని "పద, నాయనా, అన్నం తిందువుగాని, ముఖమంతా వాడి పోయింది" అన్నది.

కేశవుడు చెయ్యి వదలించుకొని "అమ్మా, ఉండు. ఈవిదేశీసీసా పగిలిపోయికూడా భార తీయులమీద కసితీర్చుకోడానికి కాళ్ళల్లో గుచ్చుకుంటుంది. పెంకులేరి మహాసముద్రం లో విసిరిపారేస్తాను" అన్నాడు.

పగిలిపోయిన సీసాపెంకులు ఏరివేసి కేశవుడు తల్లివెంట వెళ్లినాడు.

మోహిని ఇంట్లో మూలమూలలూ వెతికి విదేశీవస్తువులు పోగుచేస్తున్నది. వకీలు అక స్మాత్తుగా ఇంట్లోకి వచ్చినాడు! వచ్చి అదం తాచూచి ఉలిక్కిపడి "ఏమిటి చేస్తున్నావు" అని భార్య నడిగినాడు.

"ఏమిలేదు, విదేశీవస్తువు లన్నింటికీ స్వస్తి చెపుతున్నా; తెల్లవారే టప్పటికి మనయిం ట్లో పరదేశపువస్తువు ఒక్కటీవుండగూడదు" అని భార్య చెప్పింది.

వకీలుతల గిర్రున తిరిగింది. నక్షత్రాలు ఒక్కొ క్కటే కళ్ళముందరిగా వెళ్ళిపో తున్నట్టు అయింది. ఆయన మోహినితో "సిగ్గు కాపా డుకోటానికైనా బట్టవుండనీ" అన్నాడు.

"ఇప్పుడు మనదేశంలో సిగ్గుకూడానా? విదేశీ వస్త్రాలుకొని సిగ్గువదిలే శానక ఇంకా రక్షణ యెందుకు? సీతాసావిత్రులమానము కాపా డిన దేశీయవల్కలాలను దయాస్వరూపిణి అయిన ప్రకృతి మన కివ్వదా? బట్టలుకోసం భరతఖండం చింతిస్తుందా? ద్రౌపదికి అనంత వస్త్రరాశి యిచ్చిన భగవంతుండు మనకు వస్త్రాలు లేకుండా చేస్తాడా?"

ఈమాటలంటూ ఆవిడ వంకెమీదఉన్న చీరె తీసి కిందబట్టల కుప్పలో పడవెయ్యబోతూ ఉంటే భర్త అడ్డమువచ్చి "అయ్యో, అది విదేశీది కాదు, స్వదేశీ బనారసు చీరె" అన్నాడు.

"కాని విదేశీదుర్గంధం వస్తున్నది దాంట్లో నుంచి"

"ఏం దుర్గంధం?"

"వాసన చూడండి"

ఆయన చీరె వాసనచూచినాడు. లెవెండరు పరిమళము ఘుమఘుమలాడింది. ఆయనఏమీ మాట్లాడలేదు.

విదేశీబట్టలన్నీ అంగణములో పోగుచేసి మో హిని కొరివి అంటించబోతున్నది. బయటి నుంచి బిచ్చగత్తె యిలా ప్రార్థించింది. "అమ్మా! రెండుమూడుబట్టలు ఇందులోనుంచి నాకు దయచెయ్యండి, తగలబెట్టకండి. మీ పేరు చెప్పుకుంటూ శీతాకాలంలో నేను, నాపిల్లలూ వెచ్చగా కప్పుకుంటాం అమ్మా!"

దాని మాటలు లెక్కచెయ్యక మోహిని "ఈవిదేశీవస్త్రాలలో ఒక్కొక్కపోగు వేల

కొన్ని సూదులై నీశరీరాన్ని గుచ్చుకుంటవి" అని చెప్పింది.

భిక్షుకురాలు అంతటితో ఊరుకోక మళ్లీ "దీనురాలను, బికారిని! అమ్మా, కట్టుకోటానికి ఒక్కబట్టయినా లేదు. ఒక్కటైనా ఇవ్వాడమ్మా!" అని వేడుకున్నది.

"మనదేశంలో జనమంతా వస్త్రవిహీనంగానే ఉంది. అంతాదరిద్రులే సుఖంగా వున్నవెవరు? పో, వెళ్లిపో, మనదేశానికి స్వరాజ్యం వచ్చేవరకూ శీతకాలం ఇలాగే గడుపు. పో" అని మోహిని చెప్పింది.

అగ్ని తగలగానే విదేశీవస్త్రాల పోగు భస్మమవుతున్నది. ఆనందముతో చేతులుతట్టుతూ గంతులు వేస్తున్న చిన్న వేళవ్రులు అగ్నికాంతిలో మోహినికి కనుపించినాడు.

డా॥ గురుమూర్తులు

సాహిత్యసరస్వతి సీరిపి ఆంజనేయులు గారు

గమనవేగభరమ్మునఁ గలఁగి, మిత్ర!
బహుళదుర్దమాయాస సంభ్రమసమ
తాంతరంగుఁడ వగుచు, దినాంతసమయ [న్ని
మున నరుణకాంతు లాననమునఁ జెలంగ
సరసులఁ బసిండిపడుగులు చాఁపినట్లు
కదిసి తరగల మిడుఁగుఱుల్ చెదరినట్లు
వలితెరల జాళువావన్నె యలఁదినట్లు
ముదిరమోములఁ గెంపులు వొదిగినట్లు
తోఁచి తోఁపనిజాడలఁ దోఁచుచుండి
సౌమ్యసంసక్తమైన కెంజాయ దనరు
పశ్చిమాశాంతరాంబరపటలిఁ జొచ్చి,
నవ్యతేజంబు నందు లీనం బొనర్చి,
కడఁగి వెన్నాడుచెలికిఁ గన్పడని మాడ్కి
నాఁగి, మబ్బుల నందందు డాఁగిడాఁగి,
యెడనెడను నీవు పొడమి పర్విడుచు నుండఁ
గాంచి, పూర్వాద్రి ధవళమేఘములు వడుమఁ
జనుచు, నల్లన నెందొ డాఁకొనుచు, వగలఁ
గనుచుఁ, జలివెలుంగుల నెల్లకడలఁ జిందఁ
గోరి, పదునాఱుకళలు నిండారఁ బొలిచి,
సుప్రసన్నముఖుండయి సుస్వభావ
గరిమ విలసిల్ల, నెంతయు మురువుహెచ్చఁ,
బరువెసంగఁ, దీప్రోత్సాహపటిమ వెలయఁ,
బ్రీతి నిన్నుఁ వెన్నంటుజాబిల్లి నెఱిఁగి—
మీరు డాఁగురుమూఁతల మెలఁగ నిట్లు
దవ్వుదవ్వుల నుండి మీతంతు దెలిసి
పలుదెఱంగుల మురియు రిక్కలఁ దలంచి—
ఈవినోదంపుఁ గలిమి హెచ్చించు వేడ్కఁ
దఱుచు మీకడ్డవడు జలదముఁ జూచి—
పెరిమఁ గనుమూసి గంతలువెట్టి సమత
నెల్లజగముల—'మిమ్ము'—క్రీడింపఁజేసి
యుల్లమున సంతసిల్లెడు తల్లి నెంచి—
చిన్నిబుడుతలు— కవులు హర్షింతురుగాదె?

పండిత పురాణం సూర్యనారాయణతీర్థులుగారు

౨

మహాబలదేవుఁడు—మిత్రమా కండరీకా! ఇంక మీరు చూచినదిగాని, విన్నది గాని, అనుభవించినదిగాని యేదియో ఒకఘటన వర్ణింపుఁడు.

కండరీకుఁడు—అటులేని వినుఁడు. నేను విన్నదియు, కన్నదియుఁ గాక అనుభవించినఘటనయే చెప్పెదను. నేను బాల్యావస్థలో వినయవిధేయతలు లేక అల్లరిపిల్లకాయలతో చేరుకొని యిచ్చకు వచ్చినమచ్చున విచ్చలవిడిగా పెచ్చుపెరిఁగి చాల అల్లరిచేయుచుండెడివాఁడను. నాప్రవర్తనవలన చాల కష్టములకు పాలయి దుఃఖపడి యెట్టులయిననేమి తుట్టతుదకు నాతల్లిదండ్రులు నన్నింటినుండి గెంటివైచినారు. "పీడ వదలినది. నిత్యము పీండ్లపోరే తప్పిపోయినది బ్రదుకు జీవుఁడా! అని సంతోషించుచు నే ననేకములగు దేశములు, పట్టనములు, పల్లెలు, తిరుగుచు—తిరుగుచు తుద కొకానొక గ్రామమునకు చేరుకొన్నాను. ఆగ్రామములో లెక్కకు మిక్కిలిగా గోవులు, బఱ్ఱెలు (గేదెలు), మేకలు గొఱ్ఱెలు, ఏనుఁగులు, గుఱ్ఱములు మొదలయిన గ్రామ్యపశువు లుండెడివి. మఱియు, నానావిధములైన పుష్పఫలాదులతో నిండినతోఁట లెన్నియేని ఆయూరి చుట్టును ఉన్నవి. ఆయూరివారందఱును సమృద్ధిగాపాడిపంటలతోను, ధనధాన్యసంపదలతోను తులతూఁగుచుండెడివారు. ఆగ్రామమునకుబయటను గొప్పమఱ్ఱిచెట్టొకటి ఉన్నది. ఆచెట్టుక్రిందనో, మీదనోకాని కమలనామము గల యక్షుఁ డొకఁ డుండెడివాఁడు. ఆతనిప్రభావ మిట్టిదని చెప్ప నలవికాదు. ఆతనిని పూజించి నమస్కరించి తమతమకార్యములు నెఱవేర్చుకొనుటకై చాలమంది మహాజనులు భక్తిశ్రద్ధాతాత్పర్యముతో శుద్ధనిర్మలవస్త్రములు కట్టుకొని పుష్పఫలధూపదీపనైవేద్యాదులగు వస్తువులు పట్టుకొని, ఆయూరివారును, చుట్టుపట్టులనున్న గ్రామములవారును వచ్చుచుండెడివారు. అట్లు వచ్చి వచ్చి అతనిని పూజించి నమస్కరించి వారువారు తెచ్చిన ఉపాహారములు సమర్పించి వాంఛితములయిన వరములను పొంది యిండ్లకు పోవుచుండెడివారు. అది యంతయు చూచి నేనుకూడ ఆయక్షునికి నమస్కరించుటకై పోయినాను. నే నచటకు పోవునప్పటికి గ్రామస్థులు చాల మంది అచ్చట ఇచ్చకు వచ్చినమచ్చున ఆట లాడుకొనుచున్నారు. మఱికొంచెముసేపటికే అస్త్రశస్త్రములతో సజ్జితులయిన గొప్పదొంగలగుం పొకటి 'పట్టండి, కట్టండి, కొట్టండి, లాగికొండి, చంపండి' మొదలయిన కఠోరధ్వనులు చేయుచు అచ్చటికి వచ్చినది. ఆగుంపును చూడఁగానే ఆటలాడుకొనువా రందఱకును చాల భయము కలిగినది. అందఱును అటు ఇటు తమరక్షణోపాయమును వెదక మొదలిడినారు. అపు డకస్మాత్తుగా వా రచటనే పడియున్నయొక కరుబూజాకాయ చూచినారు. సరి. దానిని చూడఁగానే జనులందఱకును కంఠగతములయినప్రాణములు నిలిచినవి. నేను వారును అందఱ మందఱము ఆకర్బూజాకాయలోఁ దూఱినాము. ఎట్టులయిననేమి? మేమందఱమును అందులో ప్రవేశించి, ఆనందముగా క్రీడించుచుంటిమి. అవతల ఎవుడు చోరులు మ మ్మచట చూడక ఎనటికో పాఱిపోయినా మని తెలిసికొన్నారో అపుడే వారును నిరాశులయి వచ్చిన దారినే పోయినారు. దొంగలు పాఱిపోయినా రని ఆలోచించుకొని మేమును అందుండి బయటికి రావలయు

ననియే ఆలోచించుచున్నాము. ఇంతలో ఒక మేఁక యెక్కడనుండియో మేయుచు మేయుచు అక్కడకు వచ్చి మే మంతఃమును దాఁగుకొనియున్న ఆకర్బూజా కాయ మ్రింగివైచినది. అంతతోనే క్షేమము కలుగ లేదు. అట్లాకాయను మ్రింగి మేఁక తనదారిని పోవు చుండఁగా దాని నొక కొండచిలువ మ్రింగివైచినది. ఆ కొండచిలువ నొకగృధ్రపక్షి మ్రింగినది. వెంటనే అది ఆసమీపములో ఉన్న పెద్దమఱ్ఱిచెట్టుకొమ్మమీఁది కెగిరి కూర్చున్నది. ఏసమయమున ఆపక్షి కొమ్మపైని వ్రాలి కూర్చున్నదో అపుడే ఒకరాజు సైన్యముతో ఎక్కడకో పోవుచు ఆమఱ్ఱిచెట్టుక్రిందను బసచేసినాఁడు. అతనికి మహోన్నతమైన యేనుఁ గొకటి ఉన్నది. దాని మావటి వాఁడు క్రిందికి వ్రేలాడుచున్న పక్షి తాలూకు ఒక కాలు చంద్రుక మఱ్ఱియూడ అనుకొని దానికి తన యేనుఁగును కట్టినాఁడు. కొంచెమునే పటికి అనఁగా, ఎంతలో ఆపక్షి తనకాలు మీఁది కెత్తి నదో అంతలో ఏనుఁగు మీఁది కీడ్వఁబడినది. దానికి కష్టము కలిగినందున ఘీంకారము ప్రారంభించినది. అం తలో మావటివాఁడు 'ఎవ్వరోకాని యేనుఁగును మీఁది కెత్తుకొనిపోవుచున్నారు' అని కేకలువేయుచు, అటు ఇటు పరుగులెత్తుటకు ప్రారంభించినాఁడు. ఆ సంగతి వెంటనే రాజుగారికి తెలియవచ్చినది. ఆయనయు తన యోధులను పిలిపించి 'యేనుఁగు నెట్టులయినను విడిపించి తోడుకొని రండు' అని ఆజ్ఞాపించినాఁడు. రాజాజ్ఞ అగు టయే తడవుగా భటులుపరుగెత్తినారు. వారు తమశస్త్ర ములతో ఆపక్షి కాళ్ళు నఱికినారు. ఒక కాలు తెగిపో వుటచేత నాపక్షి క్రిందను పడిపోయినది. వెంటనే రాజు దానికడుపు చీరుమని ఆజ్ఞాపించినాఁడు. కొందఱు నౌకరులాయుధములతో దానికడుపు చీరినారు. అం దులోనుండి కొండచిలువ బయలుదేఱినది. దానిని మాచి కొందఱు భయపడినారు. రాజుగారు 'దానికడుపుకూడ చీరుఁ'డని యాజ్ఞాపించినారు. కొందఱు భటులు సాహ సించి దానికడుపును చీరినారు. అట్లు చీరఁగానే అందు మేఁక కనుపడినది. ఈయాశ్చర్యమును మాచి రాజుగారు 'మాతము, దీనికడుపులో నేమున్నదో దీనినికూడ చీరు' డన్నారు. ఒకఁడు దానిని, పట్టి చట్టున కడుపు చీరి నాఁడు. అందులో కరుబూజా కనుపడినది. అప్పటి వారికి కలిగిన యాశ్చర్యమునకు హద్దు మిత్తి లేకపోయి నది. రాజుగారు నిశ్చేష్టితులే అయిపోయినారు. కొంత సేపటికి తెలివితెచ్చుకొని 'ఇంకను ఏమి యాశ్చర్యము బయలుపడునో, ఇది పగులఁగొట్టుఁడు' అన్నారు. ఆ కాయ పగులఁగొట్టినప్పటికి దానిలోనుండి నేనును, గ్రామస్థులును చేతులతో పట్టుకొన్న కఱ్ఱలతోకూడ ఆడుచు, గంతులువేయుచు బయటికి వచ్చినాము. ఇ ట్లొకదానిని మించి యింకొక ఆశ్చర్యమును కలిగించు దృశ్యమునకు రాజుగారికిని, తత్సేనకులకును కలిగిన యాశ్చర్యపరంపరకు మేర లేకపోయినది. గ్రామస్థు లంద ఱును తమకుఁ జేసిన ఉపకారమునకు తమ కృతజ్ఞతను సూచించు వందనమాలికలు సమర్పించి యెవరి యిండ్లకు వారు వెళ్ళిపోయినారు. రాజుగారుతమ సేవకులను వెంటఁ బెట్టుకొని పట్టణమునకు వెళ్ళిపోయినారు. నేను వారి యొద్దను సెలవుపుచ్చుకొని బయలుదేఱి తిన్నగా ఈ యుజ్జయినీపట్టణమునకు చేరుకొని మీతో కలిసికొన్నా ను. ఇదియే నా కనుభూతమైనకథ.

ఏలాషాఢుఁడు—అన్నా! ఇప్పుడుమీరు చెప్పిన సంగతులన్నియు నాకేమో ప్రత్యక్షరమును సత్యమే అని తోఁచుచున్నది.

కంఠకీకుఁడు—అన్నా! మీ రసత్యమనితోఁచిన పక్షమున, ఒక కర్బూజాలో ఒక గ్రామములోనివా రందఱును ఎట్లిముడఁ గలిగినారో సెల వీయవలయును.

ఏలాషాఢుఁడు—అన్నా! మీరు విష్ణుపురాణములోని కథ వినియుండలేదా యేమి? ఇదివఱకు వినియుండని పక్షమున నే నిపుడు చెప్పెదను వినుఁడు. అం దిట్లు న్నది: మొట్టమొదట నీలోకములో జలములప్పు మేమి యును లేదు. అప్పటికి భూమి, తేజస్సు, వాయువు అనుపదార్థములు లేవు. వానితోపాటుగా ఆకాశమునకు సైతమును అభావ మేర్పడియున్నది. ఆయేకార్ణవ జల ములో పెద్దగ్రుడ్డొకటి యెప్పటినుండియో తేలుచు తిరు గుచున్నది. ఇట్లది జలతరంగములలో మునుఁగుచు, తేలు చు, క్రీడించుచు నాకస్మికముగాపగిలిపోయినది. తునకలు రెండుగా విడిపోయినది. అది యట్లుకాఁగానే దానిలో నుండి దేవతలు, మనుష్యులు, పసువులు, పక్షులు మొద లుగాఁగల జీవరాసు లన్నియు, బయటికి వచ్చినవి. ఆ

గ్రుడ్డుతాలూకు అడుగుభాగము భూమియు, పైభాగ మాకాశముగాను మాఱిపోయినవి. ఆపురాణములో వ్రాసినసంగతులు—అనఁగా, ఒకగ్రుడ్డులో ఇంతపెద్దది యగు భూమి, ఇన్ని జీవరాసులును ఇముడఁజాలుట నిజమయి నప్పుడు కరుబూజాకాయలో ఒకచిన్నగ్రామములో నివసింపఁజాలినవా రిముడుట ఏమంత గొప్పసంగతి? ఇది గాక, భారతారణ్యపర్వములో మార్కండేయఋషి ధర్మరాజుతో తా ననుభవించిన యొక సంగతి చెప్పియున్నాఁడు. అది కూడ వినుఁడు: ఆమహానుభావుఁ డిట్లు చెప్పియున్నాఁడు. "ధర్మరాజా! యుగాంతమం దీభూమి యంతయు జలమయ మైపోయినది. అప్పు డీసంపూర్ణజగత్తుతో పాటు నేనును తరంగములలో మునుఁగుచు, తేలుచు నుంటిని. అట్టిసమయమున నే నొకప్పుడు కన్నులు విప్పి చూచునప్పటికి మేరుపర్వతమునంటి పెద్దమఱ్ఱిచెట్టొకటి యెదుటను కనుపడినది. సరి, దానిని చూచి బ్రతుకుజీవుఁడా! అనుకొని నే నానీటినుండి బయలుదేఱి యెట్టకేల కామఱ్ఱిచెట్టెక్కి, ఒకకొమ్మమీఁదను కూర్చున్నాను. నాతోపాటుగానే సముద్రతరంగములలో మునుఁగుచు, తేలుచు ఉన్న మిగిలిన దేవతలు, మనుష్యులు మొదలయినవారి నందఱను సముద్రములోనే విడిచిపెట్టినాను. నేను కూర్చుండియున్న మఱ్ఱికొమ్మతాలూకు ఒక ఆకుమీఁదను నిరుపమానము లయిన రూపలావణ్యములుగల పసిబాలుఁ డొకఁడు వెల్లకిలఁ బరుండి యున్నాఁడు. నా కాబాలుని చూడఁగానే జాలి కలిగినది. "ఇట్టిసమయమున, ఇటువంటిపసిబాలుఁ డెక్కడనుండి వచ్చి యీమఱ్ఱియాకుపైని పరుండి యున్నాఁడు? ఇదేటిసంగతి యయియుండునో కదా" అని నే నాశ్చర్యభరితుఁడ నయిపోయినాను. అపుడు నే నిట్లన్నాను. "వత్సా! నీ వీలోఁతునీటను పడిపోయి నచో ప్రాణములు దక్కవు. కావున నాబుజము పట్టుకొనుము. అప్పుడు నీ కేవిధమయిన భయమును ఉండదు" ఇట్లని నేను నాబుజము నాబాలునివయిపు చాఁపితిని. వెంటనే నాబుజము పట్టుకొని, ఆబాలుఁడు నేను తనవిషయమున చూపినదయకు ప్రతిఫలముగా నన్నాబాలుఁడు మ్రింగివేసినాఁడు. నేను వానికడుపులోనికి పోయి చూచునప్పటికి గొప్పగొప్పపర్వతములును, దట్టములయిన– అడవులును విశాలమయిన భూమియు నాకు దృష్టిగోచరమయినది. నేను తిరుగుటకు ప్రారంభించినాను. దేవమానమున వేయిసంవత్సరముల కాలము విశ్రాంతిని పొందకుండ నే తిరిగినాను. కాని యచ్చటిభూమి కంతము కనుపడలేదు. తుట్టతుదకు నే నలసిపోయి యెట్టులో బయటను పడినాఁడను." అని చెప్పినమార్కండేయమహర్షి కథవలన దేవతలు, మనుష్యులు మొదలగు సమస్తజీవరాసులతో నిండియున్న భూమి పసిబాలునికడుపులో ఇమిడియున్నప్పుడు, కర్బూజాకాయలోపలను ఒకచిన్నగ్రామములో ఉండెడువా రిమిడియుండుట అసంభవముగా దని స్పష్ట మగుచున్నది గాదా?

కండరీకుఁడు—సరియే కానిండు, ఇదియేమో నాబుద్ధికి వచ్చినది. కాని, ఒకపక్షికడుపులో అజగరము, దానికడుపులో మేఁక, దానికడుపులో కరుబూజాకాయ, దానిలోపల గ్రామస్థులు, ఈప్రకారముగా ఈపరంపర ఒకదానిలో ఒకటి యేప్రకారముగా ఇమిడి యున్నది? అని నాకు సందేహము కలుగుచున్నది. తగినసమాధాన మేమయినను ఉన్నపక్షమున, చెప్పి నాసందేహమును తీర్పవలయును.

ఏలాపాషుఁడు—అన్నా! చిత్తగింపవలసినది. దీనికి సైతము తగుసమాధానము చెప్పెదను. శ్రీవిష్ణుభగవానుఁడు—అనఁగా శ్రీకృష్ణమూర్తి దేవకీదేవితాలూకు చిన్నకడుపులో ఉన్నాఁడు. అతనికడుపులో అనేకములయిన వనములు, పర్వతములు మొదలగువారితో నిండినభూభాగ మంతయు ఉన్నది. ఈసంగతి పలుపురాణములలో వ్రాయఁబడియే యున్నది. కావున, ఇది సత్యమనక తప్పదుగదా! ఇది నిజమని అంగీకరించినప్పుడు పక్షికడుపులో అజగరము, దానికడుపులో మేక మొదలయినవి యిమిడి యున్న వనుటలో అసత్య మేమున్నది గనుకను.

కండరీకుఁడు—అన్నా! మీరు చెప్పినయీసంగతియు నే నంగీకరించుచున్నాను. కాని, కర్బూజాకాయలోపల నేను, గ్రామస్థు లందఱును ఎట్లు బ్రదికియుండఁగలిగినామో, మఱియు నందులో ఆడుచు

గంతులు వేయుచు నెట్లు మసలఁగలిగినాఁడో అదిమాత్రము చెప్పవలసియున్నది.

ఏలాషాఢుఁడు—అన్నా! దీనికిని సమాధానము కావలసి యున్నదా? అటు లేని చిత్తగింపుఁడు. ఏప్రకారముగా భూమిమీఁదను ఋషులు మొదలగువారి వేదాధ్యయనాదులును, వీరపురుషులయుద్ధాదిక్రియలును గృహస్థులయిండ్లలో వివాహోద్యుత్సవాదులును జరుగుచునుండెడివో, మఱి, దానిపయిని ఉండెడివారు బ్రదికియుండిరో, ఆభూమి శ్రీకృష్ణుని ఉదరములో ఉండఁగలిగినదో అదేప్రకారముగా కరుబూజాకాయలోపల మీరందఱును ఆడుచు, గంతులువేయుచు జీవించి యుండవచ్చును. ఇందులో అసంభవ మేమున్నది?

కండరీకుఁడు—అన్నా! మీ రిపుడు సెలవిచ్చిన దానిలో నా కొక్కసంశయ మేర్పడినది. శ్రీకృష్ణుఁడు తనకడుపులో జగమంతయు నెట్లుంచుకోఁగలిగినాఁడో, అతనికడుపులో అ దెట్లిముడఁగలిగినదో నాకు బోధపఱుప వేఁడెదను.

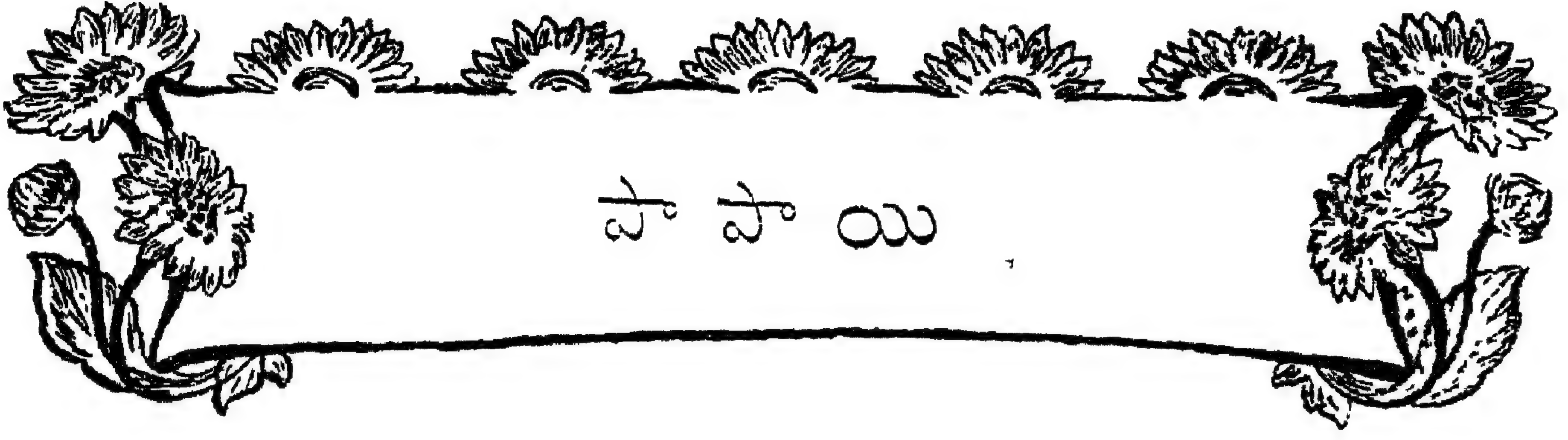
ఏలాషాఢుఁడు—వినుం డన్నా! వినుఁడు. వెనుక నొకప్పుడు బ్రహ్మకును, విష్ణువునకును వివాదము తటస్థించినది. "నాముఖమునుండి బ్రాహ్మణులు, బాహువులనుండి క్షత్రియులు, ఊరువులనుండి వైశ్యులు, పాదములనుండి శూద్రులు, ఈప్రకారముగా నాలుగువర్ణముల వారును పుట్టియున్నారు. కాఁబట్టి, నేనే జగత్తులకు కర్తను" అని బ్రహ్మదేవుఁ డన్నాఁడు. అతఁ డన్న మాటలు వినఁగానే కోపించి శ్రీవిష్ణుఁడు "ఓరీ మూర్ఖుఁడా! నీ వనఁగా నేపాటివాఁడవురా! నీవు నా సేవకుఁడవు కావా? నీ కి ట్లహంకరించి మాటలాడుటకు సిగ్గయినను లేకపోయిన దేమిరా? భూమ్యాకాశములు దవుడలు, పర్వతములు గడ్డము, సముద్రములు జిహ్వయును గాఁగల నాముఖమునం దొక్కసారి తూఁటి చూచినపక్షమున నీ కీజగత్తంతయు కనుపడునే! నీపుట్టుపూర్వోత్తరములే నీకు తెలియనియట్టు లున్నవి. నీవు నానాభికమలమునుండి పుట్టినవాఁడవే కావఁటరా? అట్టు లుండినప్పటికిని నిన్ను నీ వెఱుఁగఁజాలక నాయెదుట నే యెంతో గొప్పవాఁడ వయినట్టుగా నోటికి వచ్చినట్లెల్ల మాటలాడుచున్నావుగా! చంద్రునిప్రభావానుగ్రహములవలన వికసించిన కలువపువ్వు చంద్రునే వెక్కిరించుటయా? వాహె వాహ్వా! ఏమి నియనాత్మజ్ఞత? చాలు, నీపాటికి నోరు మూయుము" అన్నాఁడు.

కండ—పోనిందుకాని, అన్నా! అంతటపెద్దపక్షి—అనఁగా, తనకడుపులో అజగరాదులను ఇముడ్చుకోఁదగినంతటిపక్షి యెక్కడనయినను ఉండెఁజాలునా? అది యెట్లు సిద్ధమగునో సరిగా సమాధానము చెప్పుదురుగాక!

ఏలాషాఢుఁడు—అన్నా! మీరు ద్రౌపదీదేవి స్వయంవరమునాఁటి ధనుస్సంగతి యెఱుఁగనియట్లు లే మాటలాడుచున్నారే! దానిమీఁదను పర్వతములు మొదలగునవి స్థాపింపఁబడినవి గావా? ఒకవేళ, మీ రాకథ వినియుండని పక్షమున నే నిప్పుడు చెప్పెదను. చిత్తగింపుఁడు. ద్రుపదమహారాజు తనకుమారికయగు ద్రౌపది వివాహమువిషయమున "ఏపురుషుఁడు దేవతాధిష్ఠితమయిన మాయాధనుస్సు నెక్కుపెట్టి లక్ష్యమును తప్పక కొట్టఁగలుగునో, ఆతనికి నాకూఁతు నిచ్చి పెండ్లి చేయుదును" అని చాటింపించినాఁడు. ఆ చాటింపు విని ధనుర్ధరులగు రాజు లెంపతో వచ్చినారు. గొప్పగొప్పబలవంతులని పేరుపడిన వీరులుసైతము ధను వెక్కుపెట్టఁజాలకపోయినారు. తుదకు శిశుపాలుఁ డెక్కుపెట్టుటకు బయలుదేఱినాఁడు. అప్పుడు శ్రీకృష్ణుఁడు వెంటనే ఆధనుస్సుపయిని మేరుపర్వతము, గరుత్మంతుఁడు, హలముసలములు, సర్పము, శంఖము, చక్రము, గద మొదలగు నిన్నివస్తువులు భార మెక్కువయగుటకై ఉంచినాఁడు. కాని, అంతమాత్రమున శిశుపాలుఁడు చలింపనేలేదు. అతఁడు సులభముగానే ఆధనుస్సు నెత్తి నారి తగిలించుటకు ప్రారంభించినాఁడు. అది చూచి కృష్ణుఁడు, చంద్రుని, సూర్యుని, అగ్నిని, సముద్రములను, పర్వతములను, భూమిని మఱింత బరువుకోసము దానిపై నుంచినాఁడు. ఎన్నివస్తువులు జోడించినప్పటికిని శిశుపాలుఁ డెక్కుపెట్టఁగలిగినాఁడు. ఒక్క అర్ధాంగుళముమాత్రమే అంతర మున్నది. ఆసమయమున కృష్ణుఁడు ధనుస్సును తనకాలితో తన్నినాఁడు. అందువలన ధనుస్సమేతముగా శిశుపాలుఁడు క్రిందను పడిపోయినాఁడు. అటు

త్రిపురారి సర్వముఁ గాండీవమున్నను తనచేత నందుకొన్నాఁడు. కాని దానిభారమును భూమి సహింపలేకపోయినది. కావున, అర్జునుఁడు ధనుర్భారమును భీముని చేతుల యందుంచి దాని నెక్కుపెట్టుట కుద్యుక్తుఁడయినాఁడు. తరువాత నెక్కుపెట్టి క్రిందు చూచుచు ధనుస్సును చెవిదాకను లాగి మత్స్యయంత్రమునకు తగులునట్లు బాణమును విడిచినాఁడు. వెంటనే పెండ్లికూఁతురు పూలమాల పెండ్లికొడుకు మెడలో వేసినది. ఇంక నాలోచింపుఁడు. చంద్రుఁడు, సూర్యుఁడు, భూమి మొదలగు పదార్థములు పెట్టుటకు చాలనంత ధనుస్సు ఉండుట సంభవించినప్పుడు ఒకపక్షి అంత విశాలముగా నుండుటలో కాని, దానికడుపులో సర్వాదిక మిమిడిపోవుటలో కాని, దానికాలిలో వ్రేలాడి యేనుఁగు మీఁది కీడ్వఁబడుటలోఁగాని సందేహ మేముండును? ఇదిగాక, ఇట్టిదే యింకొకదృష్టాంతము రామాయణములోనయితము లభించును. అదిగూడ విన్నచో మీమనస్సు నిస్సంశయ మగును. అది యెట్లుండురేని వినుఁడు:—

రావణుఁడు దండకారణ్యమునుండి సీతను హరించుకొనిపోవుచుండఁగా జటాయు వనుపక్షి వానితో పోరాడి సీతను విడిపించు నుద్దేశముతో ఎదురుగా వచ్చినది. కొంతకాలము వానితో యుద్ధముచేసినది. తుట్టతుదకు రావణుఁడు తనచంద్రహాసముతో దానిరెక్కలు నఱికివైచినాఁడు. అంతతో అది నేలపైని పడిపోయినది. తనకు సాయపడ వచ్చినజటాయు వనుపక్షికి లెటస్థించినదురవస్థ చూచి సీతాదేవి "ఓపరోపకారీ! పక్షిరాజా! ప్రస్తుతము దుర్దైవవశమున నీరెక్కలు తెగిపోయినవి. కాని నేను చెప్పుచున్నాను వినుము. నాశీలవ్రతప్రభావమువలన నీరెక్కలు మరల రాఁగలవు. ఎప్పుడు నీకు శ్రీరామచంద్రుని పూతల సంపర్శనమగునో అప్పుడు తప్పక వచ్చును" అని వర మిచ్చినది. తుదకట్లులే జరిగినదిచూడుఁడు. మఱికొన్నాళ్లకు శ్రీరామచంద్రుని ఆజ్ఞవలన సీతామహాదేవిజాడ తెలిసికొనుటకై తిరుగుచు తిరుగుచు హనుమంతుఁడు రెక్కలు తెగిపడియున్న జటాయుపక్షియొద్దకు చేరినాఁడు. ఇదేదో ఒకగొప్పపర్వతము అని యతఁ డాలోచించుకొన్నాఁడు. దీనిపై నెక్కి నలుదిక్కులును చూచెదననుకున్నాఁడు. దీనిశిఖరముపై నెక్కి చూచినపక్షమున చాలదూరమువఱకును ఉన్నభూప్రదేశము దృష్టిగోచరమగు ననుకొన్నాఁడు. అట్లఁ డిట్లాలోచించుకొని సమీపించునప్పటి కది తా ననుకొన్నట్లు పర్వతము కాదనియును, ఏదో గొప్పపక్షి యనియును నిశ్చయించుకొన్నాఁడు. అంతట 'నీవెవరు? ఎక్కడినుండి వచ్చియున్నావు'? అని జటాయు వడిగినాఁడు. నేను శ్రీరామచంద్రునిదూతను. సీతామహాదేవిజాడ తెలిసికొనుటకై బయలుదేఱి తిరుగుచున్నాను. అని హనుమంతుఁడు బదులు చెప్పినాఁడు. అతనిమాటలు విని జటాయువు "నాయనా! సీతాదేవిని రావణుఁడు లంకలోనికి తీసికొనిపోయినాఁడు. నీ విట్లు నిష్కారణముగా నీయడవులలోను, కొండలపైని ఏల తిరిగెదవు? ఇంక నీవు వేగముగా వెళ్లి సీతసమాచారము శ్రీరామునితో చెప్పుము. నేను సీతను కాపాడుటకై చాలవఱకు ప్రయత్నించినాను కాని, కృతఘ్నునికి చేసిన ఉపకారమువలె నా ప్రయత్న మంతయు వ్యర్థమే అయిపోయినది! తుట్టతుదకు రావణుఁడు నారెక్కలు తెగఁగొట్టినాఁడు. అంతట నే నిచ్చట పడిపోయినాను. ఇట్టులే ఉండిపోయినాను" అన్నాఁడు. ఇట్లు చెప్పినజటాయుపలుకులు విని హనుమంతుఁడు "పుణ్యమూర్తీ! నీవల్ల నయినంతవఱకు రావణునితో యుద్ధము చేసితివి. నా కిప్పుడు సీతాదేవిజాడ చెప్పితివి. కాఁబట్టి నీకు మేలు కలుగును గావుత మని నే నాశీర్వచించుచున్నాను." అన్నాఁడు. ఇంక నేమున్నది? హనుమంతుఁ డట్లాశీర్వచించిన దే తడవుగా తెగిపోయినజటాయుపక్షి రెక్కలు మొలచినవి. అది ఆకాశమార్గమున ఎగిరి స్వర్గమునకు పోయి చేరుకొన్నది. కాఁబట్టి, జటాయుపక్షి కొండంతదియై యున్నప్పు డీగృధ్ర పక్షి అంతపెద్దదిగా నుండుటలో నేమి యాశ్చర్యమున్నది? అన్నా! ఇంతతో మీస్వాంతములోని సందియము లన్నియు తీఱియుండును గదా?

నాళము కృష్ణారావు గారు

కాలయాపనము

పొద్దుపుచ్చఁగ నొకసారి పూలతోఁట
కేఁగియుంటిని-అక్కటా! ఏమి చెపుదు!
బూచులో యనఁ గనుపట్టె పూలచెట్లు,
గాలి సోఁకినగతి చల్లగాలి సోఁకె.

ఉబుసుపోకకు వెడలితి నొక్కనాఁడు
నాదుమిత్రులతోఁ గూడి నావపైని,
పయిరగాలికి నల్లాడుపడవవోలె
ఉల్ల మెంతయుఁ జింతచే నూఁగులాడె.

ఎట్టులెట్టులొ కాలంబు నెట్టిపుచ్చ
అనుఁగుమిత్రునిఁ గూడి వయాళి వెడల,
అనునయింపఁగ నతఁడు మాటాడినట్టి
పలుకు లన్నియు నక్కటా! ములుకు లయ్యె.

నాటకముఁ జూడ నే నొక్కనాటిరాత్రి
అనుఁగు నెచ్చెలికానితో నరిగియుంటి,
ఏమి చెప్పుదు— నాతోడ నీవు లేమి
నాటకం బెల్లఁ గనుపట్టె బూటకముగ.

అక్కటా! ఏమి చెప్పుదు — నొక్కరేయి
నీవు తలఁపునఁ బొఱంగ నిదుర రాక
దిగ్గు రని పాన్పుపైనుండి డిగ్గనుఱికి
క్రుమ్మరిల్లితి కొఱవిదయ్యమ్మురీతి.

నిన్నుఁ గన్నట్లు ముద్దిడుకొన్నయట్లు,
కౌఁగిలించినయట్టులు కలలు గాంచి
ఉలికిపాటున లేచి నే నొక్కరేయి
పడినదురవస్థ యెల్ల దైవంబె యెఱుఁగు.

ఏను పురవీధిఁ జనుచుండ, హితుఁ డొకండు
'కొడుకు లెందఱు నీ' కని యడిగె నన్ను;
పిడుగుఁ బోలినయామాట వినినయంత
చిత్తరువురీతి నిలిచితి చేష్ట లుడిగి.

నేఁడు నడువీథిఁ జనుచుండ నిన్నుఁ బోలు
బూరిబుగ్గలబుడుతండు తారసిల్ల,
కాంక్ష దీఱ నెగాదిగఁ గాంచుచుంటి
వ్రీడచే వాఁడు నెమ్మోము ద్రిప్పుకొనియె.

బుడుతఁ డెవ్వఁడొ చావ, నాపొంతఁ జనుచు
కంటఁ దడివెట్టితిని నీవు జ్ఞప్తి రాఁగ,
చుట్ట మని యెంచి వారు నాచుట్టుఁ జేరి
గొల్లు మని యేడ్వ, సురిగితిఁ దెల్లవోయి.

చుట్టములు నన్నుఁ బిలువంగఁ జూడ నేగి
నేఁడు చూచితి నీయీడుజోడువాని
పాప నొక్కని— ఏమిపాపంబొ కాని—
గుండె జల్లన నేలపైఁ గూలినాఁడ.

అకట! నీతోనె నాయాస లంతరించె,
వాంఛ లడుగంటె, తలఁపులు వ్యర్థ మయ్యె,
చిత్త ముడివోయె, పొల్లయ్యె జీవితంబు;
ఎట్లు గడపుదు కాలంబు నింకమీఁద?

కేలఁ జిక్కినరత్నంబు గోలుపోయి
గాజుపూసను గని తృప్తిగాంచినట్లు,
విమలగుణనిధివగు నిన్ను వీడనాడి
కడపుచుంటిని రిక్తసౌఖ్యములఁ దవిలి.

శత్రువులు

కొడుకు చావఁగ నే మూలఁ గూలియుండ,
ఇదియె యదన నని నాశత్రు లదయు లగుచు
నొక్కపెట్టనఁ జెలరేఁగుచున్న వారు;
తాళ నేర్తునె వారియౌద్ధత్యమునకు?

పిడుగు మొత్తఁగఁ గూలినబడుగువాని
గొఱవిచేఁ బట్టి కాల్చినకరణి నకట!
కొడుకుచావునకై వంది కుందుచున్న
నన్ను శత్రులు వెతబెట్టు చున్నవారు.

ఒక్కయెడ నాత్మజవియోగ, మొక్కచోట
భీషణం బగు శాత్రవదూషణంబు
తట్టుముట్టాడ, రెంటిమధ్యమునఁ జిక్కి,
యుంటి నడకొత్తులో వక్కగొంటు రీతి.

ఇంతకాలమునుండి న న్నెంతొ ప్రీతిఁ
నాదరించుచునున్నటి యనుఁగుసఖులె
శత్రులుగ మాఱి రిపు డేమి చిత్ర మొక్కొ?
కటకటా! ఏమి సేయుదుఁ గాలమహిమ!

నాదుపుత్త్రుఁడె శత్రుఁడై నన్ను వీడ,
అనుఁగుమిత్త్రులు శత్రువు లగుట యరుదె?
అకట! దైవోపహతుఁ డైనయట్టివాని
కఖిలజగమును బ్రతికూల మగును గాదె?

పుత్త్రుఁ డైనను గావలె, మిత్త్రుఁ డైనఁ
గావలయు నంత్ర మనజుని గాసివెట్ట;
అకట! పుత్త్రుఁడు మిత్త్రులు నొకట నన్ను
వెతలుబెట్టఁగ నేరీతి వేగువాఁడ?

శత్రువులు నన్నుఁ దిట్టిన నాత్రపడక
మంచిమాటలచే బతిమాలియుంటి,
ఎంత వేఁడిన నించుక శాంతి గొనక
దాడివెడలుచు నున్నారు వాడి సూపి.

అనునయోక్తులఁ బ్రతిపక్షజనుల వేఁడి
కొనుటయెల్లను బేరి జోకొట్టు టయ్యె;
వారి శాంతింపఁ జేయ నావశము గాదు,
సుప్రసన్నులఁ జేయవే! అప్రమేయ!

తన్ను పగతురు నొంచిరి, తాను పగఱ
నొంచితి నటంచు కించిజ్జ్ఞుఁ డెంచుచుండు;
అరయ దేహంబునకె కాని యాత్మ కెందు
చెలిమికారంబు వైరంబు కలుగఁ బోవు.

చెవికి నింపగుపలుకులచే హితుండు
పరుషనిష్ఠురవాక్యలాపముల వైరి
తనదుచేతల నారసి తప్పు దిద్దు;
శత్రుమిత్త్రవిభేదంబు ధాత్త్రిఁ గలదె?

ఎక్కసక్కెపుమాటల నెత్తిపొడిచి
తాను చేసినదుష్టకృత్యములఁ దెలుపు;
శత్రుఁ డెన్నంగ శత్రువేషమున నున్న
మిత్త్రుఁడే కాని కేవలశత్రు వగునె?

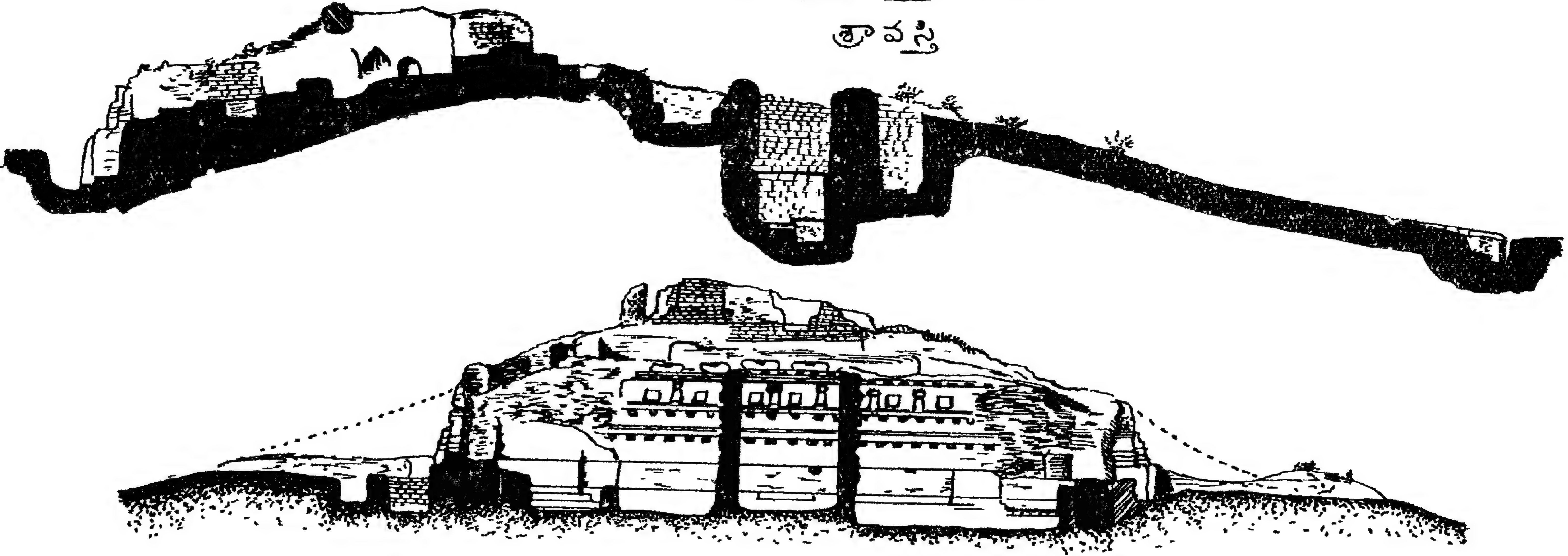
తనదుదోషంబు లారయు, తప్పులెన్ను,
ఎగ్గులను జాటు, పాపంబు లుగ్గడించు,
దుర్నయంబులు వెలిపుచ్చు, దోసఁగు లెంచు;
శాత్రవునికంటె నాప్తుఁడు జగతిఁ గలఁడె?

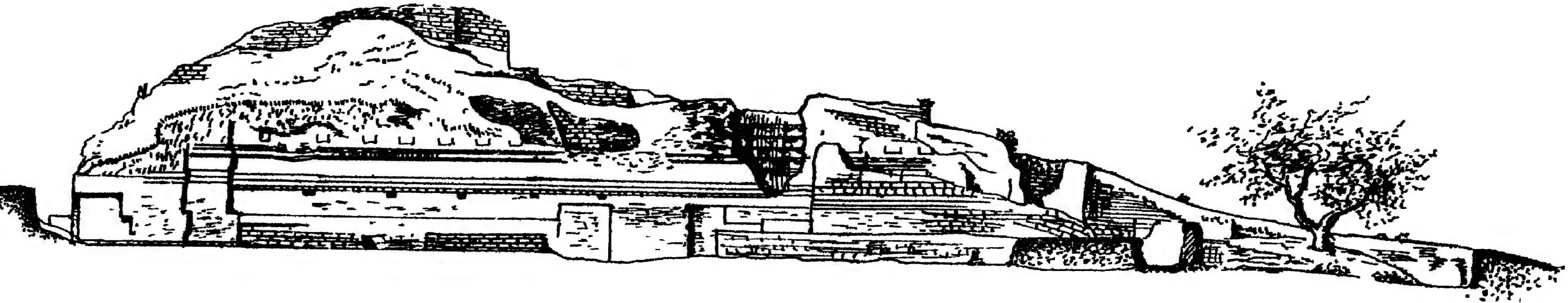
చండకరుఁ డయి తమ మెప్పుఁ జెందు నొకఁడు
శీతకరుఁ డయి మనసు రంజించు నొకఁడు
శత్రుమిత్త్రులు భాస్కరచంద్రులట్లు
వారు పరమోపకారులు కారె జగతి?

మువ్వురే నాకు శత్రులు పుడమియందు
'కొడుకు లెందఱు నీ' కని యడుగువాఁడు,
'పాప' యనుపేరు నే వినఁ బలుకువాఁడు,
చిన్నిపాయంపుమురిపంపుపిన్నవాఁడు.

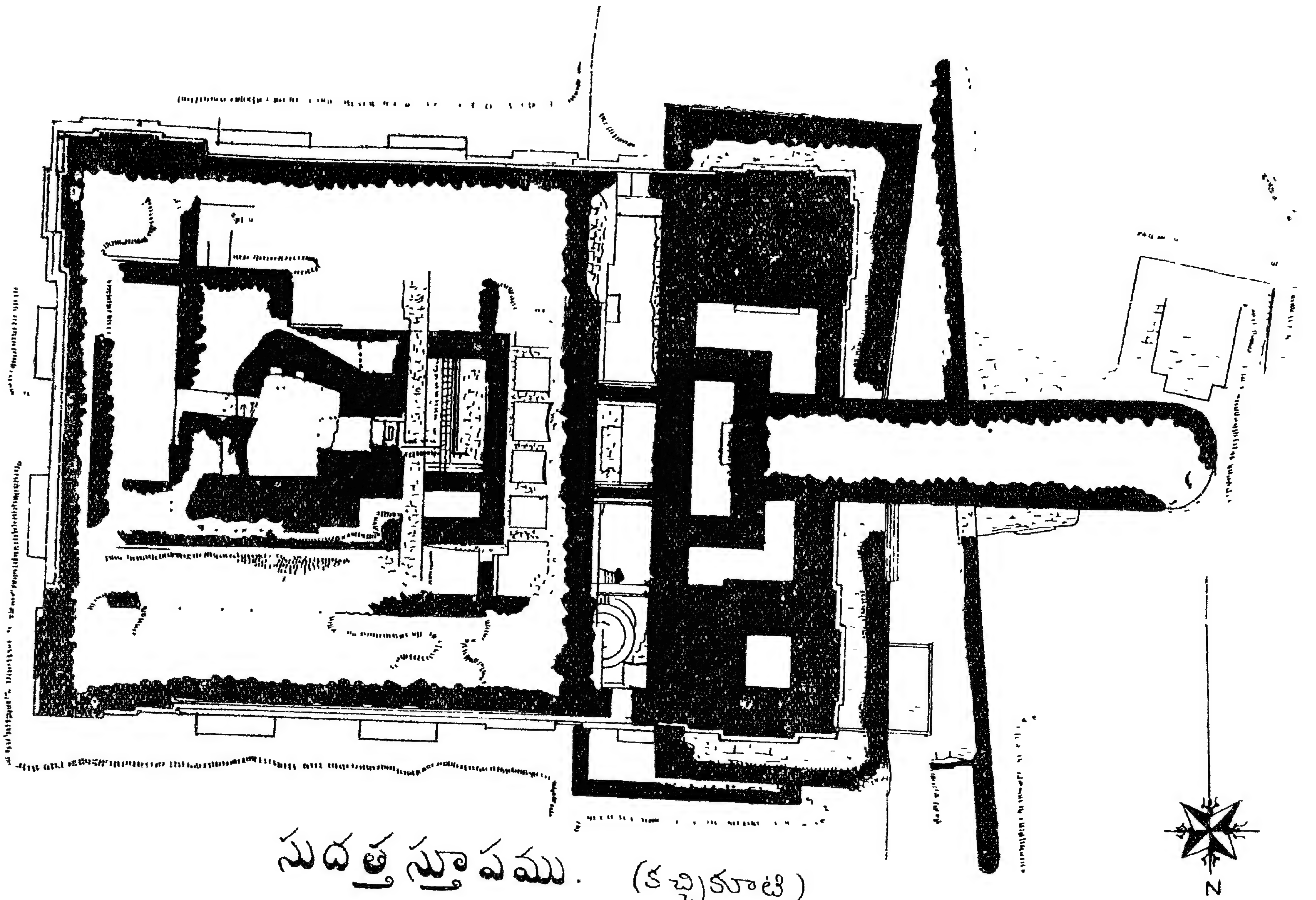
సుదత్త స్తూపము

శ్రావస్తి

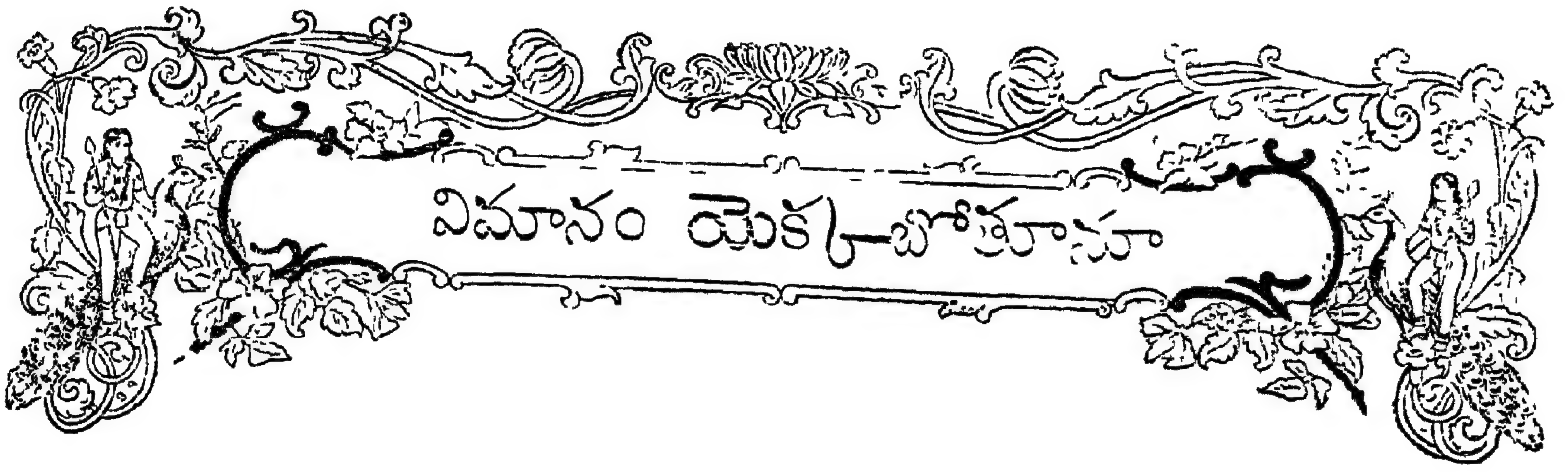

(కచ్చికూటి ప్రస్తుత నామము)

సుదత్త స్తూపము. (కచ్చికూటి)
శ్రావస్తి

పండిత శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి గారు

" వెంకయ్యా!"

" ఏమి తల్లీ? "

" ఏమని సెలవు? "

" ఇదిగో కైజారు "

"ఇదుగో కైజారు"

" రాజుగుండెలు తీయడానికేనా? "

" అదెలాగ మాతల్లీ."

"ఏమిా? వెలమబిడ్డను గాదుటోయీా? "

" అది పురుషుల పని తల్లీ!"

" వెలమల ఆడవాళ్లు చేతగానివాళ్లా? "

" స్త్రీలు అసూర్యంపశ్యలు కాదుటమ్మా?

" అంటే ?"

" మీారు బైటికి రాకూడదు. "

" వస్తే? "

"వెలమస్త్రీ పురుషుని కంట పడ్డాక ఇక మాకు మర్యాదయెక్కడిదమ్మా?"

"ఎంత పాపిష్ఠి బ్రతుకోయీా మాదీ? మాలమాదిగల దగ్గరనుంచి బ్రాహ్మలదాకా అన్నిజాతుల స్త్రీలూ అవసరమైనప్పుడు వీథిలోకివస్తూన్నంటే వారికి లేని మానభంగం మా కెలా వస్తుందోయీా? "

" మొదటినుంచీ అది మనఆచారం కాదా అమ్మా! "

" స్థితి విషమించినప్పుడు కూడా అంతేనా?"

" తెగించినవాళ్లకి విషమించడం యేమిటి తల్లీ? "

" అదీ మాట, మరి మేము తెగించ కూడదూ? "

" అవశ్యమూనూ."

" ఎందుకూ? "

" ప్రభువు ఆజ్ఞ నెరవేర్చడానికి "

"గొంతుకు పసుకోడానిగ్గాదూ?"

" ... ... "

"మాట్లాడ వేమోయీ?"

"ఏమి చెప్పను తల్లీ?"

"ఏమి చెబుతావో? ఎంతకర్మమోయీ మాకూ? శత్రువు వచ్చి గొంతుకుమీద కూచున్నప్పుడేనా—మగవాళ్లకి తలదాటి వచ్చినప్పుడేనా—"

"వెలమబిడ్డలికి తలదాటిరావడం యేమిటి తల్లీ?

"అయితే యిప్పుడు నీరాకకిఅర్థంయేమిటీ?

"అది ప్రభువు ఆజ్ఞ."

"అదే నోయీ! ప్రభువు యెందు కిలా ఆజ్ఞాపించవలసివచ్చిందీ?"

"మానభంగం కాకుండా వుండడానికి"

"మానభంగమా? ఎవరికీ? వెలమస్త్రీలకే? ఎంత మాటా? బొబ్బిలి వెలమస్త్రీలకే! మేము యుద్ధంలోకి వెడితే పగవాడు యింతకంటే కఠినంగా మాట్లాడతాడా?"

"తర్కానికిదా సమయం తల్లీ?"

"అది నేనడుగుతూవున్న మాట. వెలమ స్త్రీలు బైటికి రాకూడ దన్నది సామాన్య ధర్మం. స్థితి విషమించినప్పుడు యెందుకు రాకూడదూ?"

"వెలమలు ఇదివరకు చేసిన యుద్ధాల్లో ఎప్పుడేనా స్త్రీలు కత్తిపట్టడం—"

"శత్రువుమాట విని పైవారు కోట విడిచి పొమ్మనడమూ- శత్రువు దుష్ప్రయత్నాలు ఫలించడానికి సిద్ధంగా వుండడమూ—"

"ఒకదాని కొకటి యెప్పుడేనా పోలికి వుంటుందిటమ్మా?"

"మరి ఆమాట యెందుకూ యింకా? అప్పటప్పటి వెలమస్త్రీలు యుద్ధాల్లోకి యెందుకు వెళ్లేరుకాదో మన కేమి తెలుసునూ? కాకపోయినా యిప్పుడు మనకి వచ్చిన అవస్థ వంటి అవస్థలు వారికి వచ్చా యనీ, అయినా అప్పటి వెలమస్త్రీలు యుద్ధంలోకి వెళ్లక అంతఃపురాల్లో పొడుచుకు చచ్చిపోయారనీ నిదర్శనా లేవీ? అవీగాక వారు వీరమాత లైనా వీరాంగన లనిపించుకోవా లని ముచ్చట పడక పోవచ్చు. ఇప్పుడు మేము—నేనలా కాదు. నాశౌర్య మంతా యేమి కానూ? కత్తిపట్టా లని నాకు సరదా పుట్టింది. నేను వీరమాత నగుదునో కాదో తెలవడానికి నా కొడుకు పాలబుగ్గలవా డాయె. నేనువీరవనిత ననిపించుకోవాలి. చిన్నతనములోనే "మల్లమ్మ విచక్షణాత కల స్త్రీ" అని పేరు తెచ్చుకున్నాను. నీప్రభువికి తగినస్త్రీ ననిపించుకున్నాను. మరి యింక పూసపాటి విజయరామ రాజుకి కాళికాశక్తి ననిపించుకోవద్దుటోయీ?"

"........"

"ఏమంటావు వెంకయ్యా? వెలమల ప్రయత్నాలు—అంటే పురుషుల శౌర్యం నిస్తేజం—"

"ఏమన్నావు తల్లీ?"

"ఉలికిపడకు. నువ్విప్పు డేమి చెయ్యడానికి వచ్చావో తెలుసుకుని మాట్లాడు. చూడూ. బొబ్బిలివెలమవీరుల శౌర్యం నిస్తేజం అయినప్పుడు—"

"విసలేను. అమ్మా! నారక్తాన్ని వేడెక్కనివ్వవద్దు."

వేడెక్కితే విక్రమిస్తావు. స్త్రీలమీద. కదూ వెంకయ్యా? నిజంగా నేడు వెలమ వీరుల రక్తంలో ఉష్ణగుణమే వుంటే యింకా శత్రు వలా కులుకుతూ వుంటాడా? ఏమి దుష్కాలం?

కాలం దుష్టమైపోయింది కనకనే ప్రభువు ఆజ్ఞ యిలా వుంది."

"అలా కాదు. కాలం దుష్టమైపోయింది కనకనే స్త్రీలుకూడా కత్తిపట్టాలి. తెలిసిందా? శ్రీరాజా రావు రంగారావుదొరవారికి నేను ధర్మపత్నినే. నేను వారికి సహధర్మచారిణ్ణనిపించుకోవద్దుటోయీ?"

"కాక యిప్పు డేం లోటువచ్చింది తల్లీ?"

మళ్లీ మొదలూ. ఏమి మిగిలింది నాయనా, బొబ్బిలిరాణీకి మూడువ్రాళ్లు ముండభరణం యిస్తా నన్న రాజు బ్రతికి వుండగా? బొబ్బిలిరాణి—నాకింతకంటె మాన భంగం యేమిటోయీ?"

"..........."

మీ ప్రభు వెక్కడ?"

హాజారంలో—వెలమవీరుల మధ్య—సర్వ సన్నద్ధుడై—అంటే అటోయిటో తేల్చివెయ్యడానికి సిద్ధంగా—"

"పోయి యీసంగతి చెప్పిరా."

"ఆజ్ఞ లేదు తల్లీ!"

"పోనీ నేనే వెడతాను. నా కడ్డేమిటీ?"

"నీకడ్డేమిటి తల్లీ? అయితే ముందు—ఈకైజారు పుచ్చుకుని—యిక్కడ పొడిచి—"

"అది మల్లమ్మ చేసే పని గాదు. నేను కైజారు దూయడమే వస్తే అది రాజు పేగులు బైటికి తియ్యాలి. స్వజనంమీదటోయీ నా ప్రతాపమూ? వెంకయ్యా! నాకింక నాదేవుని దర్శనం లేదూ!"

"ఈక్షుద్రమానవకళేబరం విడిచిపోయిన తరవాత. అది శాశ్వతమే కాదుటమ్మా?"

"ఈకళేబరం వున్నంతసేపే యీపగా, యీకసీసీ"

"వాగ్వాదం చాలించవు తల్లీ?"

"బొబ్బిల్లోని జేరిస్త్రీలు పగవాళ్లని తూనికరాళ్లతో చీకాకుపరిచారుట. వెలమస్త్రీలు ఆమాత్రమేనా కారుటోయీ?"

"..........."

"ఏమంటావు?"

"ప్రభువు వార్తకోసం కనిపెట్టుకొని వుంటాడు"

"చెలికాని వెంకయ్య జనానాని నరికేశాడన్న వార్త వినడానిక్కాదూ? ఏమి కర్మం వచ్చిందోయీ మాకూ? సత్యభామ కాసె బిగించి విల్లు వంచి నరకాసురుణ్ణి గజగజలాడించింది. రాజపుతానాలో క్షత్రియస్త్రీలు ఒక్కొక్కప్పుడు కత్తిదుయ్యగా తురకసేనలు బేజారైపోయావి. ఓరుగంటిలో రుద్రమా, పల్నాటిసీమలో నాయకురాలూ కత్తిపట్టగా పరసేనలు చెల్లాచెదరై పోయాయి. మరి బొబ్బిల్లో మల్లమ్మ కైజారుదూస్తే రాజేమయి పోతాడో లోకానికి తెలవనివ్వవుటోయీ?"

"సాహసాలు చేసేమి లాభం తల్లీ?"

"ఏమిటీ? సాహసాలా? ఆడ వెలమల— అంటే వెలమస్త్రీల శక్తి తెలిసినమాటే?"

"..............."

"అయ్యో! ఈ సమయంలో మీ అన్నయ్య లేకపోయాడుగదా? ఆంధ్ర పాపారాయడే వుంటే కార్యం యిలా మించ నిచ్చునా?"

"పాపయ్య కీవార్త తెలిసిందో లేదో?"

"అవును. పాపయ్య కీవార్త తెలిసిందో లేదో? పాపయ్య లేడు. తక్కినవా రంతా? బీరాలు పలికిన వెంగళరావేడీ? చెలి కాని వెంకయ్య సంగతి తెలుస్తూనే వుంది. లావు చిన్నయ్య, దామెరదమ్మన్న, పంతెన బుచ్చన్న, ఇనగంటి నరసన్న, కాకర్లపూడి వేంకటరామరాజు ఏరోయీ వీరంతాను? ఏంచేస్తున్నారోయి? రాజు దుర్మరణవార్తనినా చెవిని వెయ్యగల మగవాడు బొబ్బిలికోటలో లేడుటోయీ?"

"..............."

"మాట్లాడకు, కాకపోయినా యేమని మాట్లాడతావ్ గా? కత్తిదూసి జనానామీదకి వచ్చావు. మంచిపని పెట్టేడు ప్రభువు నీకు. నాయనా! వెలమస్త్రీలకు పగవాళ్లని పొడ వడానికి వీల్లేకపోయినా సొంతంగా పొడుచు కోడానికేనా అవకాశం వుండనియ్యి. నూరు కుటుంబాల వెలమస్త్రీలు! మంచి సమ యంలో యెంతశక్తి వ్యర్థం అయిపోతూవు న్నదీ! ఇష్టం లేకపోతే జయించినా మేం బతకం. చచ్చిపోడానికేనా యుద్ధంలోకి వెళ్ల నీవ్వ మనవోయీ మీ ప్రభువుతోటీ."

"ప్రత్యుత్తరం యెందుకు తల్లీ సెలవా? అక్కడ రంగారావు మాట యెంతో యిక్కడ మల్లమ్మమాట అంతే మాకు."

"అయితే యుద్ధంలోకి వెళదాంపద."

"అది రాజాజ్ఞకి వ్యతిరేకం తల్లీ!"

"సరే. ఇంకెందుకూ మరి పొగడ డమూ?"

"నేను రావువారి సేవకుణ్ణి కాదు టమ్మా? దొరవారి ఆజ్ఞ అలా వుంది."

"దొరగారి ఆజ్ఞ యేమిటి? ఇది దొర సానిగారి ఆజ్ఞ. వెళ్లి మీదొరని తీసుకురా యిలాగ."

"వచ్చిన పని కాకుండా కళ్లపడ్డానికి ఆజ్ఞ లేదుతల్లీ!"

"అంతే? ఎంత చెప్పినా యేమీ ప్రయోజనం లేదూ? మనం పోయినా లోకం వుంటుంది. తెలుసునా? బొబ్బిలివెల మలు అమానుషచర్య నడిపిన విజయరాముణ్ణి పొడిచేయ్య లేకపోయా రనీ, ఆపని చెయ్య డానికి స్త్రీలు సిద్ధపడంగా అడ్డువచ్చా రనీ— తెలుస్తోందా?"

"..........."

"వెంకయ్యా!"

"ఏమి తల్లీ?"

"ఏమంటావు?"

"ఆలస్యం అవుతోంది."

"అలా అన్నావా? అనవూ మరీ? దొరకి తగిన జెట్టివోయి నువ్వూ. ఆలస్యం

అయిందికదూ? ఏమంటే నేను చెబుతావు దొరికి? మగవాణ్ణి పొడిచెయ్యవలసిన కైజారుని పెళ్ళాంమీదకి తిప్పించాడా అని అడిగిందని చెప్పేం. పట్టుమంటే గుప్పెడుండదు ప్రాణం. దానికోసం కాదుసుమా యీరాద్ధాంత సిద్ధాంతాలూ. మగవాడు కాని మాటలనడమూ మగవాడుకానిచేత చెయ్యడమూనూ. ఒళ్లు మండిపోత్తోందోయీ! చిత్రవధ మేలుసుమా యింతకంటే! ఆత్మహత్య మహాపాతకం అన్నారు పెద్దలు. బొబ్బిలిరాణి కదే సంభవించింది. పొడిచి .పొడిచేసుకుంటే యీదుఃఖమూ, యీతహతహా లేకపోను. ఇప్పుడే మనుకుంటే యేంవుందీ! రంగారావంతటి వీరుడి పెళ్ళానికి యిలాంటిగతి తప్పనప్పుడింక యేంవుందీ? బొబ్బిలికోట మీద యిక విజయనగరం జెండా యెగురుతుందా? బతికివుంటే బొబ్బిలి రాణికి భరణమేయిస్తాడు రాజు——"

"అమ్మా!

"ఏమి నాయనా? ఆలస్యం అయిందా? వెలమలకి శత్రుసంహారానికి మల్లమ్మ అడ్డు వచ్చిందికదూ? ఏదీ కైజారిలా తే. పదునుగావుందా? మీప్రతాపంలాగ మొక్కపోయిందా?"

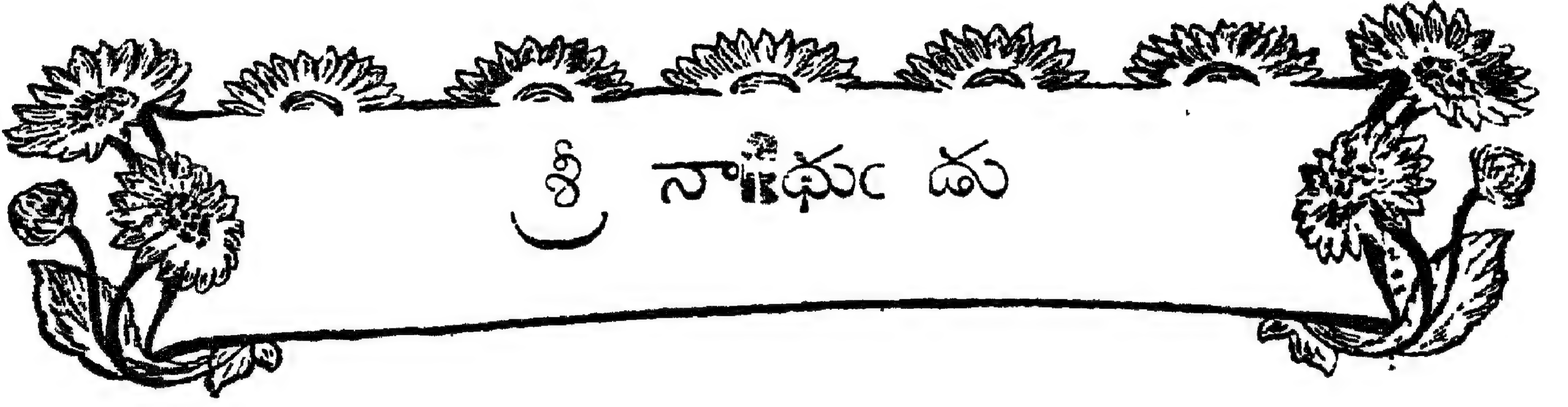
వెంకయ్యా! ఇంత సేపట్నుంచీ వాగేను. ఏంవచ్చిందీ? అయితేలే. పగతీరకుండా చచ్చిపోయేటప్పుడు ఇక యేది యెలా అవుతేనేమీ? ఇదుగో నిన్ను పంపేస్తున్నాను.

నారాయణమూర్తీ! సూర్యచంద్రుల్లారా! బొబ్బిలిదుర్గాధిదేవతా! నాభర్త చెయ్యవలసిన పనిని నాబిడ్డచేత చేయించండి. అంతే చాలు నాకు. అప్పుడేనా నామాతన పోతుంది.

"కైజారు పదునుగానేవుంది.........శ్రీహరీ!"

వెంకయ్యా! నాదేవుడికి నానమస్కారాలు చెప్పవోయి! మంచీచెడ్డా చెప్పేదే కాని చివరికి మల్లమ్మా ఆజ్ఞని జవదాటేది కాదని చెప్పు. కైజారు పదునుగానే వుంది. లేకపోయినా సాహసం వుంటే తడిపాతే చాలుతుంది యెంతకేనా. శ్రీహరీ!"

(నైషధరచన ననుసరించి)

శ్రీమాన్ కో. వేం. కృష్ణమాచార్యులయ్యవారులు గారు

వామిడిసింగమంత్రితపమా యిది? యాంధ్రజనోత్కరమ్ముపై
నామురవైరి సేయు కృపయా యిది? నీకనుమ్రోలఁదోఁచి పే
రామెతలిచ్చు వాణియిడునాన యిదో? యిది భట్టహీరుచి
న్తామణిచిన్తనాఫలమొ? నైషధకావ్యము నీవొనర్చుటల్.

ఉ. సారవచఃప్రబంధమును సత్కవి నైషధమంచు నాడ శృం
గారమునా విశేషపదకల్పన మేటికిఁ జేసితీవు? సిం
గార మొకింత పూర్వకవికావ్యమునందున లేనిచోట నీ
వా రచియించినావొ? పునరాలపనమ్ముల రూపుమాపితో?

చ. మునుపటి నన్నపాదికవిముఖ్యులు సంస్కృతకోశజాతముం
దెనుఁ గొనరింపలేదె? భవదీయసుకావ్యమునందుఁ బోలె నం
దునఁ గల యెల్లవాకులఁ దెనుంగొనరించిరె? నూతనంబుగాఁ
దెనుఁగొనరించుఫక్కికను దెచ్చితి వీవ యటంచు నెంచెదన్.

ఉ. శ్లోకము శ్లోక మాంధ్రముగఁ జొప్పడకుండిన నుండనీ? కథా
లోకము వృద్ధినాశములలోఁ బడి మ్రగ్గిన మ్రగ్గనీ? ప్రథా
నాకలనీయవృత్త మొక హ్రస్వతఁ గాంచినఁ గాంచనీ? య
థాం ద్రీకరణ మ్మటంచనెడురీతిని మార్చితి వీవు చాతురిన్

ఉ. ఆద్యవచఃప్రబంధములయందు విమర్శ మొనర్చి చూచుచోఁ
బద్యముగాక గద్య మనుబాసనుఁ గానము గాన నీకృతిం
బద్యము గద్యరూపపరివర్తనమందుట హృద్యరీతియే
గద్యములందు నేమిటికిఁ గల్పనఁ జేసితి? శ్లేషభావలన్

ఉ. శ్లేషవచస్తతిం దెనుఁగుసేయక మానితి? వాంధ్రశబ్దవి
శ్లేష మొనర్చి యేకపదలీననిజాంఘ్రిచతుష్టయాబుధా
తోషవిధాయిసూక్తులను దూర్చితి కారణమేమి తెల్పుమా
ఘోషములం భుజింపు మనుమాటను సింగన విస్మరించెనే?

శా. అంతం దెల్పితి వాద్యకోశగతపాదానీకముం జొన్పి ర
వ్వంతే స్తేయభయంబు లోకభయ మీస్వాంతమ్మునం జేరదే?
యాంతర్యమ్మగు భావముం దెలుపుమయ్యా! వ్యాఖ్య కాంధ్రక్రియా
సంతానమ్మునకుఁ విభేదము సతీసాదృశ్యసంభూతమే?

చ. అమృతముఁబోలు శ్లోకముల నాపొసనం బొనరించితేల? ర
మ్యముల విశేషణంబులను మాయఁగఁ జేసితివేల? పాద సం
ఘములను బూర్తిసేయు పెనుకాంక్షను నీస్వకపోలకల్పితా
ర్థముల వచించితేల? విబుధప్రకరం బిపు డిచ్చగించునే?

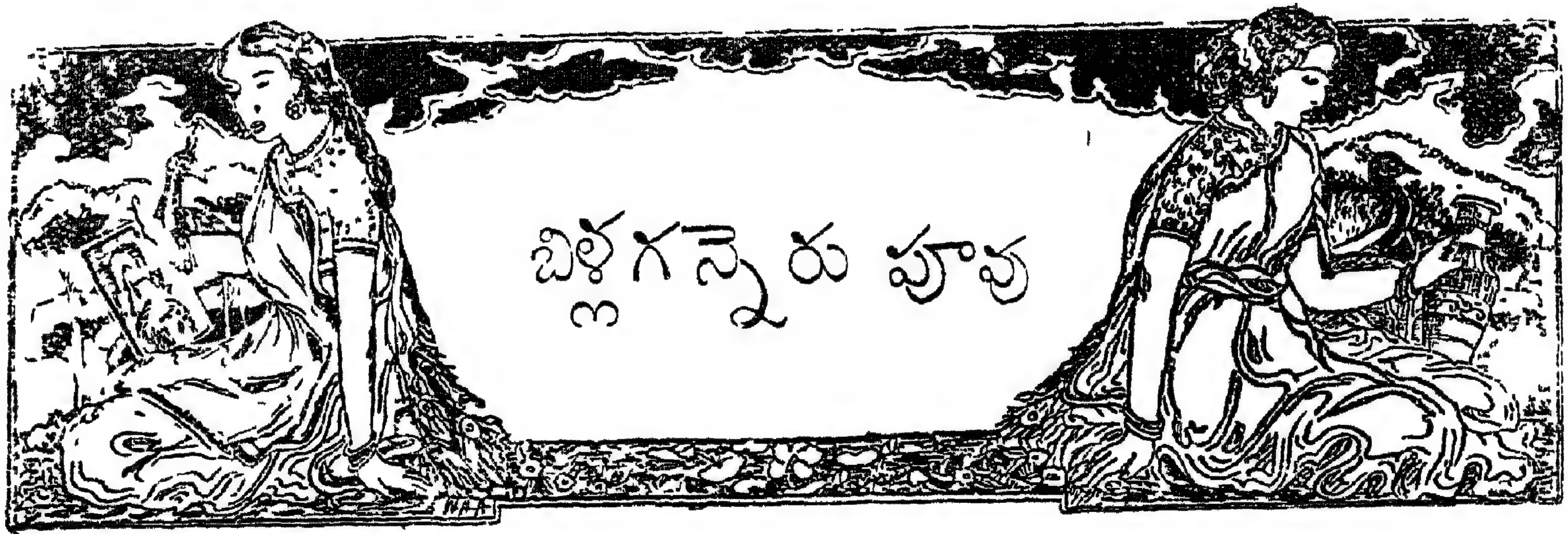
ఆ. వె. శబ్ద మనుసరించి స్వాంతమ్ము నీక్షించి, రస మలంకృతులఁ గరంబుఁ బెంచి,
అనుచితమును డించి యౌచిత్యము గడించి, నైషధమ్ముఁ జేసినావ నీవు?

మ. 'యజమానప్రమదావికస్వరభగన్యస్తాశ్వదీర్ఘస్మర
ధ్వజదండం' బనఁ 'బిప్పలచ్ఛదముఁ గెల్వంగాఁ దలంచెజుమీ
రజనీశామలవక్త్ర' నానుడివినఁ రంజిల్లునే హేయబు
ద్ధి జనింపందగదో? ప్రజాపతికి నెంతే నీవుయోజింపుమా?

సీ. శృంగార మనునుడి చెవి సోఁకినంతనే, వ్యభిచారి కవియంచుఁ బలుకునాఁడు
స్తనము లున్నతములఁ సల్లపనము విన్న, బూతుకూఁత లటంచుఁ బొంకునాఁడు,
'మక్షీకిమక్షీని' మదిపినాఁ డితఁడంచు, సారస్య మెఱుఁగక చాటునాఁడు,
అయర్థమిడుపదం బదికాఁదు నిజమని, చేయెత్తి పెద్దలు చెప్పునాఁడు
తే. గీ. పాదపూరణమయమంచు వదరునాఁడు, ప్రతిపదము నాస్తి యనునుడి ప్రబలునాఁడు
తావకీనోక్తిచాతురిఁ దలఁచి తలఁచి, యాత్మ నతివేలహర్షము నందువాఁడ.

సీ. కనకాభిషేకంబుకత నిరామయమయి, యాంధ్రలోకమ్మున నలరుఁగాత!
బూతుల దిద్దెడుబొంకు నాశము గాంచి, ప్రాచీనపాఠముల్ ప్రబలుఁగాత
ఒకనుడి దూష్య మంచకట! ప్రబంధమ్ము నశియింప కవనిలోనాటుఁ గాత!
దోషమ్ములందైన దొఱకుగుణమ్ములఁ, దలపోసి విబుధాళి తనరుఁగాత!
తే. గీ. నైషధాంతోక్తముల లక్షణములనరసి, కృతులు గృతులనురహిఁ జెనఁగింత్రుగాత!
శాశ్వతంబుగ శ్రీనాథసత్కవీంద్రుఁ, డమరలోకానఁ గీర్తిచే నలరుఁగాత!

రాయసం వేంకటశివుడు గారు, యం. ఏ., యల్. టి.

సీతాకాంతుని శోకము

"దుఃఖితే మనసి సర్వమసహ్యమ్." మనసు విచారములో మునిఁగియుండునపుడు లోకమంతయు నసహ్యముగఁ దోఁచును. దుఃఖమును, అకాలవైరాగ్యమును హృదయము నలముకొనుటచేత, మన ప్రేమకుఁ దావలమగు మనుజులును, మనము కొనసాగింపఁగల యుద్యమములును ప్రపంచమున లేనట్టు గానవచ్చును. ఒకటేల? భూమియే గొడ్డుపోయినటు లుండును. కన్నుల కీధరణీతలమున నొక పచ్చని మొక్కయైనఁ గానరాక, అంతయు దరిలేని యిసుకయెడారివలె నుండును.

సీతాకాంత మిప్పుడట్టి దుఃఖమున కగ్గమయ్యెను. కొన్ని సంవత్సరముల క్రిందట నతనికిఁ గలిగిన నష్టమపారమైనదే. అది యెంతవంత గలిగించినను, వ్యాపార సంబంధమగు నష్టమే. కావున శీఘ్రముననె యతఁడు తెప్పిరిల్లెను. కాని దానికిని, ఇపుడాతని కాపాదిల్లిన యిక్కట్టునకును బోలికయే లేదు. చేతికెదిగిన చెట్టంత కొడుకు కూలిపోవుటకన్న దురదృష్ట మీలోకమునఁ గలదా? వేఱుసంతతి లేకపోవుటయు, తానును, భార్యయు నడివయస్సు దాఁటియుండుటయు వాని దుఃఖమును ద్విగుణీకరించెను. అతఁ డెన్నియో మంచికార్యములు చేసియుండెను. కాని యవియేవియుఁ గుమారుని గండమునుండి కావవయ్యెను! సీతాకాంత మీలోకమున నింకఁ జేయవలసినకార్యము లేవి? లోకమునకు వానికి నింక సంబంధ మేమి? "విఫల మనోరథుఁడనైన నే నేల కష్టపడవలయును? ఎవరికొఱకు? భోగములేల? వినోదములు వ్యాపారములు నేల?" అని యతఁడు వైరాగ్యముపూని తన యుద్యోగమును, ఇతరులతోడి సంబంధమును విడిచిపెట్టెను. ఇపు డతనివ్యాపారమంతయు పగలెల్ల వాకిట పచారుచేయుటయు, రాత్రులు మంచము గఱచి పట్టుకొని పండుకొని యుండుటయును.

మనుష్య ముఖావలోకనమే సీతాకాంతమునకు దుస్సహమగుటవలన ఎల్లపుడు వారి వీధితలుపు వేసియుండును. కుమారుని మొదటిమాసికమునాఁటి మధ్యాహ్నము పుత్త్రశోకము విచారమును నాతని మనస్సు నావహించెను. గొడ్డలితీసికొని, దొడ్డిలోనున్న చెట్లన్నియు నతఁడు గొట్టివైచెను. దీర్ఘవిచారముతో ముసుఁగుపెట్టుకొని యరుఁగుమీఁదఁ

బిళ్లగన్నేరు

బండుకొనియుండె జానకమ్మ భర్తచేయుచుండి గనులారఁ జూచుచుండెను. మగవారికంటె

'గొడ్డలి తీసికొని, దొడ్డిలోనున్న చెట్లనియు నతఁడు గొట్టివైచెను.'

నాఁడువారికిఁ జెట్లయం దెక్కువప్రీతి. ఐనను, చేతులారఁబెంచిన తనయుఁడే సమసినప్పుడు, ఈపాడుచెట్లు ప్రగ్గుట కావనిత వనటఁజెందునా? ఇదిగాక తా నెంతటి దుఃఖమున నున్నను, ఒకకంటఁ బతిసేమ మాసాధ్వి గనిపెట్టుచునే యుండును. తనకడుపుచిచ్చు తుది లేనిదయ్యెను, మీఁదుమిక్కిలి నడివయస్సు దాఁటిన తనభర్త కీవిపత్తుగలుగుట కాయింతి యెంతయు వగచెను. ఆసలన్నియు సుతుని మీఁదఁబెట్టుకొనిన ముసలివానిసంగతి యిటు

లయ్యెనని తలపోయునపుడు, జానకమ్మయమ్మ లిక మధికమగుచుండును. కావున నీవిధమున నైన నాథుని మనమునకు వ్యావర్తనము గలిగి యతఁడు దుఃఖోపశాంతి గనుచున్నాఁడని యామె మనస్సును సమాధాన పఱుచుకొనెను. వృక్షచ్ఛేదనము నెఱపి గొడ్డలి నొకమూలవైచి, సీతాకాంతము కూర్చుండి "అమ్మయ్యా! ఇప్పటికైనది! చనిపోయిన తనయునికంటె నీచెట్లెక్కువా? ఇవి యెప్పుడు తమ్మునాటిన వానినే జ్ఞప్తిచేయుచు, మనస్సును బాధించుచుండును. మొక్కలు మొదలంటఁగోసివైచినమనమిఁక పుత్త్రకునిమీఁది మోహమును మునుముట్ట గోసివేయఁగలము సుమీ!"యని వెఱ్ఱినవ్వు నవ్వి యతఁడు సతి నూరడించెను.

బిళ్లగన్నెరు మొక్క

తనహృదయ సీమవలెనే పెరడంతయు నెడారియగుటవలన సీతాకాంతమునకు వెఱ్ఱి సంతసము గలిగెను. ప్రేమ మిత్రత్వముల కీ ప్రపంచ మనువగు ప్రదేశముగానట్టి పచ్చని యాకుగాని, ఎఱ్ఱనిపూవుగాని తలచూపుటకు తమదొడ్డి యుచితప్రదేశము గారాదని యతఁడు నిర్ధారణము చేసికొనెను. ఏమూలనో గడ్డిమొలక యొకటి గానవచ్చెనా యచటికిఁ బోయి దానినిఁ బెఱికివైచినఁగాని సీతాకాంతముమనసు కుదుటఁబడదు! ఒకనాఁ డితఁడు వాకిటఁ దిరుగుచు దూరమున నొక పచ్చని మొలకఁజూచి, యాగ్రహావేశ పరవశుఁడై, యింటిలోనికిఁజని కత్తితీసికొని, వేవేగమే యాతావునకుఁ బోయెను. దైవ వైపరీత్యమునఁ బతికిఁ గలిగిన తాత్కాలికమగు నీమతిభ్రమణమున కచ్చెరువందుచు జానకమ్మ భర్త

జాడెలు పెట్టుచుండెను. సీతాకాంత మం తెనాఁటి చ్ఛవిపోటికి కరగి, "భయములేక నీవు చిగిరించుచున్నావా? ఉండుము, నిన్నుఁ బెట్టెదను" అని యామొక్క వేరుఁబట్టి లాగి, అది తెగక పోవుటచేత కత్తితో చుట్టును ద్రవ్వసాగెను. చెట్టిదివఱకే చచ్చిపోయినను, వేరు నాశ్రయించుకొని చిన్నకొమ్మయొకటి పైకిలేచెను. వేరు కదలుటచేత నిపుడాకొమ్మ భయముచే వణఁకుచున్న దాయనునట్టు సంచలింపసాగెను. కొమ్మనిండ చిన్నయాకులు మొగ్గలును గాన వచ్చెను. ఇదిచూచి సీతాకాంతముక న్నొకింత చెమ్మగిల్లెను. కత్తితాఁకుడుచేఁ గదలుచుండు బిల్లగన్నేరు మొక్కను జూచునపుడు మృత్యువాసన్నమగునప్పటి తనతనయుఁ డతని జ్ఞప్తికి

"అతనికన్నులనుండి యశ్రువు లొడికలుగట్టెను"

వచ్చెను! వెంటనే కత్తినేలవైచి యొకమూల కొఱగిన యతనికన్నులనుండి యశ్రువు లొడికలుగట్టెను. ఇది యంతయుఁ గనిపెట్టుచుండిన జానకమ్మ భర్తనుజేరవచ్చి చేతనున్న చెంబులోని యుదకముతో సొమ్మసిల్లిన పతి ముఖమును జెట్టు మొదటఁ గడిగి చేయిపట్టుకొని యతనిని "ఎండ తీక్ష్ణముగనున్నది; లోనికి రండు!" అని గృహములోనికిఁ గొనిపోయెను.

అప్పటినుండియు సీతాకాంతముని మనోరంగమున ఆకులు మొగ్గలతోఁ గూడియున్న యాచిన్న మొక్క నాట్య మాడుచుండెను. "ఈపాటి కాకొమ్మయాకులు వాడిపోవును! మొగ్గలు మాఁడిపోవును" అని పాప మాపురుషుఁడారాత్రి తీవ్రజ్వరమునఁ బలుమాఱుఁ బలవరించెను. దేహస్వాస్థ్యము కలిగిన యొకటి రెండుదినములకొకనాఁ డాతఁడు వాకిట బచారుచేయుచుండెను. దూరమునఁ బచ్చఁగఁ గానఁబడ అదియేమగునా యని యచటికిఁ బోయి; చూచునంతకు తానుగొన్నిదినముల క్రిందటఁ బెకిలివేయఁబూనిన బిల్లగన్నేరు మొలక యాతనికిఁ గానిపించెను. ఆమొక్క యపుడె చచ్చిపోయెనని యాతఁ డెంచెను. దానివిషయమే యతఁడు మఱచిపోయెను. అదియిపుడు క్రొత్త కొమ్మలు పెట్టి పూవులు పూచుచుండుటవలన నతని కెంతో సంతోషముగలిగెను. ఆచెట్టుచుట్టును పాదుచేసి జానకమ్మ యనుదినము నీరుపోయుచుండుటచేత నదియింత త్వరితముగ నెదిగెను. పుత్త్రనిస్మృతి తొలఁగిపోవలయునని చెట్టు చెండాడినసీతాకాంత మిపుడు పుత్త్రునిస్మృతికొఱకే వానిఁబోలిన యాచిన్నిమొలకను గాపాడఁ బూనెను! ఆపూవులచెట్టుచుట్టును నేలచదును చేసి, నీరుప్రవహించుటకై యతఁడు బోదెలు

కట్టెను. త్వరితకాలములోనే యామొక్క బాగుగఁ బెరిగి దర్శనీయ మయ్యెను.

వేకువ నిద్ర లేవఁగనే సీతాకాంత మా మొక్క దగ్గఱకుఁ బోయి లెక్కలేని యెఱ్ఱని పూలనుబెట్టి కనుల పండువుచేయు దాన్ని దర్శించి ముదమందుచుండును. ఆచెట్టును దనసుతునికి మాఱుగాఁ జూచుకొని, దానిపో షణముననే యతఁడు కాలము గడుపును. చీడవట్టినయాకులు త్రుంపివేయును. చుట్టు నుండు రాలఁదొలఁగించి, మెత్తనిమట్టిచేర్చును. కలకల నవ్వునటులుండు దానిపూవులను దన పుత్త్రుని మందహాసములని భ్రమించును! మల యమారుతమున కించుక చలించు దానికొమ్మ లను దననుజేరఁబిలుచు సుతుని మృదుకరము లని తలపోయును! వేకువనె రాలు మంచుబిం దువులు, రాత్రియంతయుఁ దనవియోగము నకు వగచి, కొమరుఁడు రాల్చు కన్నీరని యతఁడు భావించి కంటనీరు వెట్టుకొనెను.

ఒకనాఁటియుదయమున సీతాకాంతము పూవులమొక్కవైపునకునడచిపోయెను. చెట్టు నిండ పుష్పములు వికసించియుండెను. కోమల ములగు నాయరుణకుసుమము లవలోకించిన కొలఁది వానిమనసు గంభీర భావపూరిత మ య్యెను. పగ లెపుడుచూచినను ఆమొక్క క్రొత్తపూవులతోనె చెన్నొందుచుండును. ఎపుడు వీక్షించినను గిలకల నవ్వుచుండును. దీనిభావమేమి? మల్లె మొదలుగాఁగల కుసుమ ములకుఁగల సువాసనలు దనకులేవని తల వ్రాల్చి పరిమితముగాఁబుష్పించుటకు మాఱుగ నీచెట్టు లోకులుకోరని యీకోరకముల నిట్లు కుప్పలుకుప్పలుగఁ దొడగనేల? నోరులేని యీచిన్నిమొలకవలనఁ దాను నేర్చుకొనఁ దగుధర్మము లేదా? చెట్టుసకంటె నెన్నియో మడుఁగుల లధికజ్ఞాన ప్రజ్ఞాదులచే భాసిల్లు మనుష్యజన్మమెత్తిన సీతాకాంతము, ఇహ లోకమునఁ బ్రాపించిన కష్టములకేల యింతగ వెతనొంది, ధైర్యవిహీనుఁడై యసమయవై రాగ్య మూనవలయును? దుఃఖమున కింతగఁ గ్రుంగి తనకు దైవమిడిన శక్తుల నడవిగాచి వెన్నెలవలెఁ జేసి ఆతఁడు నియతకార్యముల నేల విడిచిపెట్టవలయును? "లేలెమ్ము, సీతా కాంతమూ! ఇంక నీవిచారమును ద్యజించి కర్తవ్యమునకుఁ గడఁగుము" అను సుమన స్సందేశ మాతని వీనులకు వినవచ్చినటు లుండెను!

చెట్లు తన బంధుగణములోనివే యని భావించి సీతాకాంత మిపుడు తనపెరటిలోనిం కను మొక్కలు నాటఁజొచ్చెను. అచిరకాల ముననె వారిదొడ్డి మొక్కలతోను తీగెల తోను సొబగొందుచుండెను. వట్టివ్యసనమున వెతనొందు పతి కిట్టి వ్యావృత్తి గలుగుటకుఁ గొంతసేదదేరి, జానకమ్మ, తోఁట పనియందు దోడ్పడి వానికి నిక్కంపు సహధర్మచారిణి యయ్యెను. కొలఁదికాలములోనె తాముగల్పిం చుకొనిన యీక్రొత్తపనియందు, పుత్త్రుని మఱ చిరని చెప్ప వలను పడదుగాని, పుత్త్రశోక మొకింత యాదంపతులు మఱచిపోయిరి. వారి పుడు పెరటిలో నాటు చెట్లన్నియు దమ కొ మరుని స్మృతి కొఱకు వేసినవే. ప్రియపుత్త్రు ని గూర్చియె వారాచెట్లకు సంరక్షణ చేయు

చుండిరి. తమ తోటకుఁ గోమరుని నామమే యొసంగిరి.

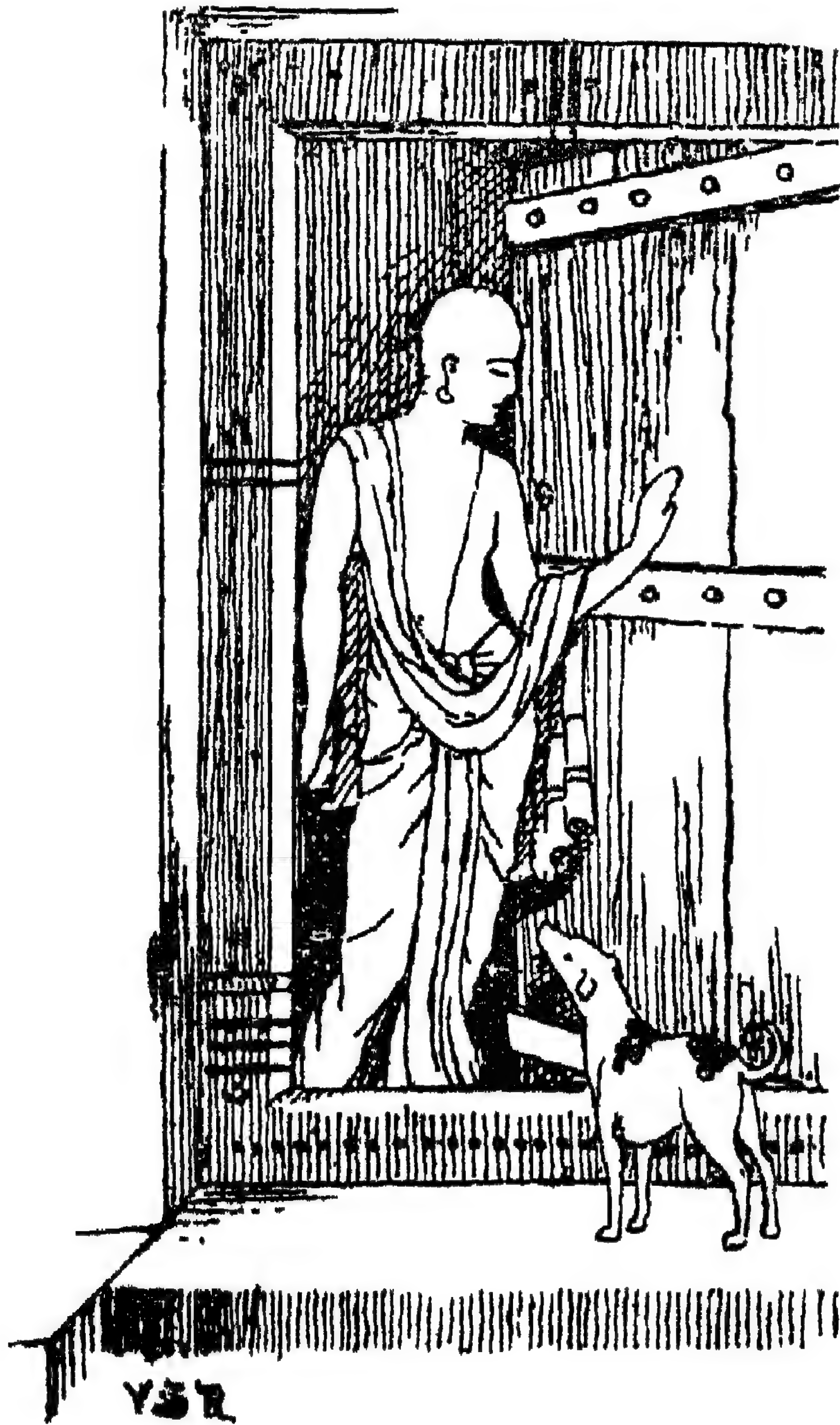
కుక్కపిల్ల

ఈవ్యావృత్తివలన నాదంపతులు కొంత దుఃఖోపశాంతి గాంచియున్నను, ఇంకను వారు వీధి ముఖము చూచుటకు సాహసింపరైరి. ఇటీవల వారు పూనిన వైరాగ్యమే దీనికిఁ గారణము. మనస్సంకల్పితములగు సంకెలలు వీడుట కష్టము. ఒకనాఁడు, సీతాకాంతము వాకిటఁదిరుగుచు నొక కుక్క యేడుపువినెను. ఆయార్తనాదమే రాత్రియంతయు ఆదంపతుల వీనులకుఁ దగులుచుండి వారినిద్దురఁ బాపెను. ఇంతవఱకుఁ దా మాకుక్కసంగతి కనిపెట్టకుండుటకు వారంత వెతఁజెందిరి. వేకువనె సీతాకాంతము వీధితలుపు తెఱచి, గాయముచే మూలుగుచున్న యొకకుక్కపిల్లను జూచెను. గోతిలోనుండి యాకుక్కపిల్ల నీతఁడు వెలికిఁదీసి బురద గడిగివైచి, గాయము పరీక్షించుచుండగా చుట్టుపట్టులవారు వచ్చిరి. రెండుదినముల క్రిందట బండిచక్రము దానిమీదుగాఁ బోవుటచేత కుక్కపిల్లకా లిపుడు వాచియుండెనని వారు చెప్పిరి. మనుష్యుల బాధలే లెక్కచేయని లోకులు కుక్కలబాధలు పాటింతురా? కావున నేయీ రెండుదినములనుండి యాకుక్కపిల్ల బాధతోఁ గొట్టుకొనుచుండెను. సీతాకాంతమపుడు దానినిఁ బశుచికిత్సాశాలకుఁ గొనిపోయి, యచట దానికిఁ గట్టు కట్టించెను. ఆతఁడిట్లు వెంటనె యానోరెఱుఁగని జంతువును గొనిరానిచో బాధ మితిమీఱి, చికిత్స యసాధ్యమై యది చనిపోయి యుండెడిదని వైద్యుఁడు చెప్పి, వాని భూతదయ నభినందించెను. కొన్నిదినము లిట్లు కుక్కనిమిత్తమై తిరుగుచు సీతాకాంతము లోకవ్యవహారములఁ బాల్గొన నారంభించెను. అంత నొకనాఁడు మధ్యాహ్నము వీధితలుపునొద్ద శబ్దము విని తలుపుతీయగా స్వస్థపడి వచ్చిన కుక్కపిల్ల సీతాకాంతమునకుఁ గనఁబడెను. అది తనదారిని దానుబోక, తోఁకయాడించుచు రక్షకునియెడ ప్రేమ కృతజ్ఞతలు దెలుపుచు వానితో లోనికి వచ్చెను. మృత్యువునోటినుండి తప్పించుకొనినయాకుక్కమీఁద నాగృహస్థులకు జాలిపుట్టి వారు దానినిఁ బోషింపఁదొడంగిరి. క్రమక్రమముగ వారికి శునకము మీఁదఁబ్రేమ పెరిగెను. సంసారమునందలి తగులాటము లిటుల

"సీతాకాంతము కుక్కపిల్లను......వెలికిదీసి...... గాయము పరీక్షించుచుండగా...చుట్టుపట్టులవారువచ్చిరి"

నానాఁట విజృంభించి, తమ వైరాగ్యమును బారఁ ద్రోలుచుండుట కాదంపతు లాశ్చర్య

"తలుపుతీయగా...కుక్కపిల్ల సీతాకాంతమునకుఁ గనఁబడెను"

పడియు, చేయున దేమియు లేక, నియతకార్యములే చేయుచుండిరి!

శాంతమ్మ

చేతులకుఁ దగినంత పనియున్నను, ఆదంపతుల మనస్సు మాత్ర మొక్కతఱి పూర్వపుదుఃఖవిషయమునకు మఱలుచుండెను. కాని వారి హృదయక్షేత్ర మిపుడు నిర్జలప్రదేశమగునెడారి కాక, ప్రేమనదీ జలార్ద్రిమయ్యెను. ఆదయాంబువులఁ గ్రోలి జీవించున విపుడు కొన్నిచలన మెఱుఁగని చెట్లును, నోరులేనిజంతువులును! మనుజుల కాదయామృత మింకను లభ్యముకాకుండెను. నరుల కృపాకృతజ్ఞతలయం దాదంపతులకు నమ్మకము సడలిపోయి, వారు తమదయకు యోగ్యులుకారని భావించిరా యనునట్లు లింకను వారి వీథి తలుపు నిరంతరము మూయఁబడియే యుండును! ఒకనాఁడెవరో వచ్చి పిలుచుటచేత వారు తలుపు తీసిరి. వచ్చినవారు శాంతమ్మయు కుమారుఁడును. చిన్ననాఁడు బీదస్థితియం దుండునపుడు శాంతమ్మ కాదంపతులు మిక్కిలి సహాయము చేసిరి. వారివలననే తన విద్యాపరిపోషణ మయ్యెనని గుర్తెఱిఁగి తాను జేయఁగల సహాయమీకష్టసమయమున వారికిఁ జేయుటకే, భర్త యనుమతిఁగైకొని యిపుడాకాంత కొంతకాలము వీరిని గనిపెట్టుట కిచటికిఁ బిల్లవానితో వచ్చెను. పరామర్శమను పేరుతో విందులారగింప శాంతమ్మ వచ్చియుండలేదు. వాఙ్మాత్రమునఁగాక, క్రియారూపమునఁ దనభక్తిప్రేమలచే నాదంపతులను బూజింపవలయుననియే యాకోమలి యిపుడు వారియిలు ద్రొక్కుకొనివచ్చెను!

వారువచ్చిన కొంతతడవునకు శాంతమ్మయు జానకమ్మయుఁ గలసి ముచ్చటలాడుచుండిరి. నాలుగైదేండ్లు వయసుగల శాంతమ్మ చిన్నికుమారుఁడు వాకిటనున్న బిళ్లగన్నేరుపూవులఁ గోసి, తప్పటడుగులతో నడచివచ్చి, "తాతా! ఇదుగో!" నని సీతాకాంతమున కొక పూవిచ్చి, అమ్మమ్మచేత నొకటి యుంచెను. ఇది యుపేక్ష్యమగు సంగతియే. కాని, మనజీవితమునందలి పరిస్థితుల ననుసరించి, స్వల్పవిషయములె ఘనమైన విగఁ బరిణమిల్లుచుండును. వైనోపహతులగు నాదంపతుల కీబాలకుఁ డిచ్చు రెండుచిన్నపూ

వులును, ఉదరవిరిసియున్న తమహృదయము లకుఁ బరిపూర్ణోన్మీలనము వెలయింపఁ బర మేశ్వరుఁ పనిచిన రెండుదివ్యసాధనములాయ నునట్టు తోఁచెను! పిల్లవానిని వారిరువురు ముద్దుపెట్టుకొనిరి. చిరకాలశోకనిమగ్నులైన

"తాతా ఇదుగో"

యాదంపతులు క్షణకాలము తమచింతమఱచి యెదుటనున్న బాలకుని ముద్దాడిరనిన,మాన వహృదయము,దుఃఖాంధకారముచే నెంతయా వరింపఁబడినను, మిన్కుమిన్కుమను నానంద జ్యోతి దానియం దింకను వెలుంగుచుండున నియే మనము గ్రహింపవలయును! ప్రేమా మృతమింకను, ఆహృదయముల నిగిరిపోలే దనియే మనము భావింపవలయును. ఇట్టిసంగ తులు పరికించి సంతసించిన శాంతమ్మ, తన యుపచారమువలన నింకను వీరిని నేదదేర్చి, వారిహృదయములందు ప్రేమాదిసద్గుణములు పల్లవింపఁజేయఁ బ్రయత్నించుచుండెను.

కొలఁదిదినములలోనే తాతమనుమలకు, ఏసామెతలోను గనుపట్టనంతటి మిత్రత్వము వాటిల్లెను! అనుభవజ్ఞుఁడగు తాత నిపుడు చిన్నమనుమఁడు, గ్రుక్కత్రిప్ప కుండ ప్రశ్నములు వేయుచుం డును. చిన్నచిన్న పనులందుఁ దాతకు మనుమఁడు కుడిభుజ మయ్యెను చిన్నమనుమని కెట్టి కథలు చెప్పి యెట్టి వినోదములు గల్పింతమా యని తాత యహ ర్నిశ మాలోచించుచుండును. ఇట్టి నూత్నప్రేమకుఁ దావల మైనదిగావుననే, సీతాకాంతిము మనోగగన మిపుడు దుఃఖమేఘ విముక్తమై, సంతోషదీప్తుల తోఁ దేజరిల్లుచున్నది. బాలకుని జూచుకొనుచున్న యానంద మున సీతాకాంతమిపుడు తన దుఃఖమును మఱచిపోయెను.

క్రమముగనతఁడు సాంఘికజీవనమునఁదిరిగిపా ల్గొనుచు, పరోపకారకార్యనిమగ్నుఁడై యుం డెను. విపద్దశయందుఁ దాఁజిక్కుకొని యుండు నపుడు తనకన్నులు విప్పి చరణములను దిన్న నిత్రోవఁ ద్రొక్కించి, చేయూఁతనొసంగిన వారి నందఱిని దనకుఁ దరణోపాయమునుఁ జూపెనవా రని యతఁడు భావించును. ఆలంటివిషయ ములే తనకన్నుల పొరలూడ్చెనని యతఁడు చెప్పుకొనుచుండును. కావుననే బిల్లిగన్నెరు

మొలక వానికిఁ దులసియుఁ గల్పవృక్షము గ య్యెను!

ఇప్పుడు శాంతమ్మయే యాదంపతులకు గూఁతురు, కొడుకును! ఆపడఁతి ప్రోత్సాహము వనే జానకమ్మ దుఃఖము నణఁచుకొని, క్రమముగ దేశహితైకకార్యములలో నభిరుచి గలది యయ్యెను. నగరమండలి నారీమణు లిపుడు నడుపుచున్న సేవాసదనమునకు జానకమ్మయే కార్యదర్శిని. పట్టణమున జరిగెడి సకల సత్కార్య సమావేశములకును వారియిల్లే యిపుడు కేంద్రస్థానము!

యమునాప్రాభవస్మృతి

పండిత పెనుమచ్చ సత్యనారాయణరాజు గారు

అమలాత్ముండును యోధుఁడున్ బృథుజగ ద్వ్యాపారమర్మజ్ఞుఁడౌ
కమలానాథుఁడు బాల్యచేష్ట లెచటం గావించె సానందుఁడై
ప్రమదానం గని తత్స్థలంబులు జలప్రక్షాళితాఘౌఘ యో
యమునా! నీవగుసైకతస్థలు లటం చశ్రుల్ ధరన్ రాల్చెదన్

గీ. పెరిఁగి పెద్దయై యేతీర పరిసరమున, నస్త్రశస్త్రాదివిద్యల నభ్యసించె
నందనందనుఁ డాతీరమంది తీవె, యంచుఁ గన మేను బులకించు నమ్మ, యమున!

గీ. భవ్యభవదీయనీలాంబుపటలితోడఁ, దనదుమేచాయ లెంతయు మొనసి యాండ
జాములకొలంది యేనీట స్నానమాడు, బాలకృష్ణుండు తజ్జలమాల నీవె.

గీ. దేని పావనోదకములచే ననాథు, లైన పాండవుల ప్రతప్తమానసములు
శాంతి పొందింపఁబడియెనో వంత లుడుగ, నామహానది వగుదమ్మ, యమున! నీవె?

గీ యమునరో! దేవకీదేవి యఖిలవేది, నిఖిలజగదంతరవ్యాపి నీరజాక్షుఁ
డైన శ్రీకృష్ణు నుదరమ్ములోన నెమ్మి, నిడికొని యెటకుఁ గ్రుంకిడ నేఁగుదెంచు
నామహాపవిత్రాపగ వగుదు వీవ.

. ఆనందాస్రులు గన్నులన్ వెడల రోమాంచంబుతో నీశ్వర
ధ్యానాహూఢహృదంతరాళ యగుచుం దా దేవకీదేవి లో
నే నీతీరమునందు గర్భగతుఁడౌ నిందీవరశ్యాముకున్
నానార్థంబుల నృద్ధి గోరునపుడై నం బుట్టనై తిన్ నదీ!

సీ. ప్రాకారసంశోభి తాకాశవాహినీ, నీకాశ శ్రీధ్వజానీకములును
కాంతాజనస్వాంతకాంతలతాక్రాంత, ప్రమదావనానూన సముదయంబు
నైజకాంతిచ్ఛటా నైగనిగ్యవిజిత, చంద్రమండలమహా సౌధములును
పరిపంథిఘనకంధి వరమందరాచల, రంగద్వితతచతురంగబలము

గీ. కలిగి యొప్పారు కోటలఁ గట్టి రెచటఁ, గోర్కి వ్యయపెట్టి కోటాన కోట్లు ధనము
పాండవులు దండకాటవీ పటలి నఱకి, యామహానదీరత్నమ వమ్మ నీవె!

*   *   *   *   *   *

అట్టి నీస్వరూపముఁ గాల మట్టిమార్చె, నాపదల కోర్చి నీకడు పగిలిపోయె
గమ్రముఖబింబ మెంతయుఁ గమలిపోయె, రమ్యభ్రూయుగ్మరోమముల్ రాలిపోయెఁ
బద్మసన్నిభనేత్రముల్ వాడిపోయెఁ, జారుఫాలస్థతిలకమ్ము జాఱిపోయె
నవశిరీషకోమలదేహ మవసి పోయె, నేమిచిత్రంబొ యమునరో యెఱుఁగలేము
నీదు తీరమ్మునందున నేఁడు చూడ, నట్టిపట్టన మొక్కటి యైన లేదు
అట్టి యావాస మొక్కటి యైన లేదు, అట్టివైభవ మిసుమంత యైన లేదు
అట్టి సత్ప్రతాపటిమ మసలులేదు, అట్టియోధకదంబమ్ము కట్ట! లేదు
అట్టి త్రిజగదారాధ్యరాజ్యంబు లేదు, అట్టి భక్తచాతకకంద మయ్యో! లేదు

*   *   *   *   *   *

కర్కశాత్మకులు తురుష్కముష్కరులును, తార్తరీయులు నిఖిలజనార్తికరులు
ఆగమధ్వంసకులగు నామొగలువారు, దోసకారులు ఘనులు పరాసువారు
పరుషకరవాలధారల నఱికినట్టి, నీదుకాయంబు గాయముల్ బాధపెట్ట
నదరుగుండె బెదరుగుండె యగుట నయ్యో, చెదరిపోయినముంగురుల్ చెదరియుండ
బెదరుచూపులు చూచుచుఁ బెదవు లెండ, స్వస్థతం జెంద లే కిటు శ్వాసములను
దల్లి! యమునరో! విడువంగఁ జెల్లు నమ్మ!!

మల్లంపల్లి సోమశేఖర శర్మ గారు

పూర్వము వేదములు, శాస్త్రములు మొదలగు వైదిక విద్యలన్నియు బ్రాహ్మణుల యధీనమున నుండెను. మిగిలిన విద్యలు అనగా కమ్మరము, కుమ్మరము, కంచరము, నగలు నాణెములుచేయుట, ఇండ్లు మిద్దెలు మేడలు కట్టుట, వంతెనలు కట్టుట, చెరువులు త్రవ్వుట, దేవాలయములు గోపురములు నిర్మించుట, రథములు బండ్లు చేయుట ఈ మొదలగునవన్నియు ద్విజేతరుల యధీనమున నుండెను. బ్రాహ్మణ,క్షత్త్రియ,వైశ్యులు ద్విజులు. ద్విజులుగ పరిగణింపబడని చతుర్థవర్ణమున జేరువారు పైనుడివిన యట్టి పారిశ్రామికవిద్యలకు అధికారులుగ నుండిరి.

వృత్తివిద్య, కులములు

ఒక్కొక్కవృత్తి న వల ంబించువారు ఒక్కొక్కసంఘముగా నేర్పడిరి. ఇట్టిసంఘములకే కులములనిపేరు. ఇప్పటి కులములన్నియు వృత్తుల ననుసరించి యేర్పడినవే. ఒక్కొక్క కులమువారు ఒక్కొక్కవిద్యను కాపాడి పోషించుచువచ్చిరి. అందువలన నట్టి కులములవారు రక్షించి పోషించినవగుటచేత అట్టివిద్యలకు కులవిద్యలనియు, వేఱువేఱు వృత్తులకు సంబంధించిన వగుటచేత వృత్తి విద్యలనియుపేరు. ఈవిధమైన విద్యనే ఇప్పుడు సాంకేతికవిద్య (Technical Education) అందురు.

ఇట్టి వృత్తివిద్యను నేర్పుటకు పూర్వము మనదేశమున నిప్పటివలె కళాశాలలుకాని, విద్యాలయములుకాని ఉండెడివికావు. ఆయా కులములలో వృద్ధులైన వారు- నిపుణులైన వారు తమతమ కర్మశాల (Workshop)లందే తమతమకులములలోని బాలురకు విద్యాప్రదానము గావించువారు. అందువలన నట్టి బాలురు పొందువిద్య స్వానుభవముతో కూడి ప్రపంచమునకు ఉపయోగపడునట్టిదిగ నుండును. చాలకాలము ఇట్టివృత్తివిద్య నేర్చుకొనువిద్యార్థి వినయవిధేయతలవలనను, ఆవృత్తియందలిభక్తి శ్రద్ధలవలనను తనయజమానియైనగురువు యొక్క మనస్సు రంజించి ఆతనిని మెప్పించినచో ఆతనివివేకమును, శ్రద్ధను, ఆసక్తిని కనిపెట్టి ఆత డావిద్యార్థికి వృత్తిరహస్యములను, ఆవృత్తిలోని విజ్ఞానరహస్యములను ఉపదేశము చేయువాడు. అందువలన తన వృత్తియం దేమాత్రమభిమానమున్నవాడైనను, ఆవిద్యను నేర్చుకొనవలెనని ఏమాత్రము దీక్షపట్టినవాడైనను ఒడలు వంచి వినయ విధేయతలతో పనిచేసి తనగురువును మెప్పింప జూచువాడు. విద్యార్థి ఏమాత్రము విద్యనేర్చుకొనినను స్వానుభవ పూర్వకముగ పడసినవిద్య యగుటచేత నాతడు తన జీవయాత్ర సుఖముగ గడుపుకొనుట కది

తోడ్పడుచుండెను. ఏయేవృత్తిలోనైనను నిపుణులైనవారుఎచ్చటనున్ననుఅచ్చటికేగి విద్యార్థులు విద్య నేర్చుకొనుచుండువారు. తండ్రియొద్ద కొడుకువిద్య నేర్చుకొనినను, అన్నయొద్ద తమ్ముడు నేర్చుకొనినను నేర్చుకొనునంత కాలము బంధుభావముతో గాక గురుశిష్యభావముతోనే వారుకాలము గడపువారు. అందువలన కర్మశాలలో పనిచేసినందుకు తండ్రి కొడుకునకుగాని, అన్నతమ్మునికిగాని జీత మొసంగువాడు; కాని శాల వీడి యింటికివచ్చినవో ఇంక వారు గురుశిష్యులు గారు—తండ్రి కొడుకులే; అన్నతమ్ములే. సాధారణముగ హిందువులది సమష్టికుటుంబము గనుక కర్మశాలలో తండ్రియిచ్చిన జీతమును కొడుకును, అన్నయిచ్చిన వేతనమును తమ్ముడును ఇంటికివచ్చినపిదప మరల బంధుభావమున వరుసగాతండ్రికిని, అన్నకు నిచ్చివేయువారు: ఇంటియొద్ద బంధుభావసరళి; కర్మశాలలో గురుశిష్య సంబంధము. అందువలన నీవృత్తివిద్యలన్నియు పూర్వము తండ్రినుండి కొడుకునకు, అన్ననుండి తమ్మునకు ఈవిధమున వంశపారంపర్యముగ వచ్చుచుండెడివి. ఒక్కొక్కవృత్తిలో పనిచేయు కులమువారు ఆవృత్తినేకాని, అనగా ఆకులముయొక్క విద్యనే కాని యితరవృత్తులనుగాని, యితరకులవిద్యలనుగాని నేర్చుకొనగూడదు. తనకులవిద్యనువిడిచి ఇతరకులవిద్యను చేపట్టుట కులద్రోహముగ పరిగణింపబడుచు వచ్చెను. స్వధర్మమే శ్రేయోదాయకము; పరధర్మము భయావహము; కావుననే పరధర్మ మాచరణయోగ్యము కాదు. ఇట్టి అభిప్రాయమును నమ్మకమును ప్రబలముగ వ్యాపించి యుండుటయే

వెలివిద్య లెన్నియైనను
గలవిద్యకు సాటిరావు కుంభినిలోనన్
వెలకాంత లెందఱున్నను
గులకాంతకు సాటిరారు గువ్వలచెన్నా!

మున్నగు పద్యములు పుట్టుటకు కారణమయ్యెను. ఈవిధమునఆయాకులములవారుతమతమ కులముల కేర్పడిన విద్యలను ప్రాణతుల్యముగ నెంచి పోషించుచు వచ్చిరి. ఆయాకులములకు సంబంధించిన కర్మశాలలే వృత్తివిద్యాలయములుగ నేర్పడెను. అట్టి విద్యాలయములే గొప్ప పారిశ్రామికనిలయములై పేరుగాంచి దేశైశ్వర్యమును పెంపొందించెను. నేటివలె భౌతికశాస్త్ర విజ్ఞానము వికసింపని ఆ 'మోటు' దినములలోనే ప్రపంచ మంతటిలో పేరుపడిన వస్తుజాలమును తయారుచేసి హిందూదేశపారిశ్రామికుడు ఖండాంతరులచేతగూడ సంస్తుతులను బొంది, పల్లెటూరిలోని తనచిన్న కుటీరముముందు తనవృత్తివిద్యానైపుణ్యమునకు గర్వసూచకముగ విజయస్తంభమును పాతి దానికి కీర్తిపతాక వ్రేలగట్టియున్నాడు.

ఎన్నెన్నివృత్తులు కలవో మన దేశమున అన్నన్ని పరిశ్రమలుకలవు. వీటిని నడపునది జీవములేని యంత్రములుగాక బుద్ధివైభవమును, ప్రతిభాసంపదయుగల దివ్యచైతన్యాంశాసంభవుడగు మానవుడగుటచేత అవి పారిశ్రామికకళలై పరిఢవిల్లెను. హిందూదేశ పరిశ్రమలను గుఱించి యిచట వ్రాయుట అనవసరము.

కులసభలు, నిధులు

స్వధర్మసంరక్షణమునకై ఈకులములకు కులసభలు, పంచాయతులు నుండెడివి. హిందూ ధర్మశాస్త్రములు కూడ ఈకులసభలను గౌరవించి, ఆయా కులములకు సంబంధించిన వివాదములను పరిష్కరించుపద్ధతి వాటికేవదలి పెట్టెను. పూర్వము ధర్మశాస్త్రకారులకు ఈవృత్తులయం దెంతటిగౌరవము కలదో ఈవిధమైన ధర్మశాస్త్రనిబంధనలను గాంచిన తెలియగలదు. ఈకులములవారికి సభలుమాత్రమేకాక ప్రత్యేకము నిధులుకూడనుండెడివి. ఈనిధులు ఇప్పటి బ్యాంకులవంటివి. రాజులు మొదలగువారు ఎవరికైన ఒక్కకులమువారు లేక ఒక్కవృత్తివారు తయారుచేసిన పారిశ్రామిక సంపదను దానముచేయ దలచినను, ఆదానము ఆచంద్రార్కముగ సాగుచు, శాశ్వతముగనుండవలెనన్నను ఎంతో కొంతమూలధనము-అనగా తాము దానము చేయదలచిన దానివిలువకు సరిపోయినవడ్డీ నొసంగు మూలధనమును—ఆకులమువారినిధిలో వేయువారు. అట్లుచేసిన ఆమూలధనముమీదవచ్చువడ్డీతో నాధర్మము ఆచంద్రార్కస్థాయిగ నడచుచుండెడిది. ఈవిధమైన పద్ధతి మూలమున రెండు లాభములు కలుగుచుండెను. (౧) ధర్మము ఆచంద్రార్కస్థాయిగ సాగుట, (౨) ఆమూలధనమువలన నాపరిశ్రమ అభివృద్ధి గాంచుట. ఈవిధమైన నిధులు, నిబంధనలు క్రీస్తుశకారంభమునకే, అనగా- ఆంధ్రరాజులు పాలించు నాటికే కలవు. క్రీస్తుశకారంభ కాలమునాటికే ఆయావృత్తి సంఘములు, అనగా కులములు చక్కని వికాసముకలిగి అభివృద్ధి గాంచినవి.

ఏవృత్తి కావృత్తియే చాలగౌరవప్రదమైనదిగ నెన్నబడుచుండెను. హిందూసంఘమున పూర్వ మిట్టివృత్తులవారికి గౌరవస్థానముండెను. ఈవిషయము ప్రాచీన హిందూగ్రామవ్యవస్థను పరికించినచో సువ్యక్తమగును. వ్యవసాయకప్రజాతియగుటచేత హిందువులు ముఖ్యముగ నూటికి తొంబదితొమ్మిదివంతున గ్రామములలోనే నివసించువారు. హిందూసంఘ పరిపాలనమునకేమి, మఱియితర విషయములకేమి పూర్వము - పూర్వమేయననేల ఇప్పటికి-గ్రామమే ప్రాతిపదిక. హిందూదేశమునంతను కంపింపజాలు ఏవిద్యుత్సంచలనము కలిగినను అది గ్రామమునుండియే ప్రాదుర్భవించు చుండెను. ఏసంస్కర్తకాని, ఏరాజకీయ తంత్రజ్ఞుడుకాని పూర్వము ప్రకృతియొక్క పాలబుగ్గలపల్లెటూరిని లాలింపగలిగెనా, ఆతడు హిందూదేశమునంతను పరిపాలింపగలబలము సంపాదించినాడన్నమాటయే. పూర్వము, మనస్సు నుల్లాసపరజేయునట్టి హిందూసంఘమహాదుర్గమును,మహాసంస్థయునైన గ్రామమున'కులపతి'యైన పారిశ్రామికుడు ప్రధానస్థానమును సంపాదించెను. పారిశ్రామికుడు లేక ఏసంఘమును ఏకాలమునను అభివృద్ధి చెందలేదు.

బ్రాహ్మణవిద్య, వృత్తివిద్య

బ్రాహ్మణుడు తనవశముననున్న వైదిక విజ్ఞానము ప్రజలకొసంగినను పారిశ్రామికుడు మలేనిచో నీటులవనీడయుండునా? భోజనాదిః ము

లమున్చుకొనుటకు ఉపకరణములును సాధనములు నుండునా? పారిశ్రామిక విజ్ఞానము లేనిచో ఆధ్యాత్మికజ్ఞాన ముండియు సంఘము అభివృద్ధి నొందజాలదు. ఆధ్యాత్మికవిజ్ఞానము లేని పారిశ్రామికజ్ఞానము అపాయకరము. ఆధ్యాత్మిక, పారిశ్రామిక విజ్ఞానములు రెండును ఒక దానిలో నొకటి అంతర్భాగములు. వీటిలో ఏది గొప్పవదనను రెండవదానికి ప్రశక్తిలేదు. పారిశ్రామికవిజ్ఞానము సుందరమైన, హృదయాకర్షకమైన నాగరకతను సృష్టించుచుండ ఆధ్యాత్మికవిజ్ఞానము దానికి తేజస్సునొసగి ప్రాణము పోయుచున్నది. హైందవ నాగరకతయంతయు పల్లెటూరి పారిశ్రామికుని చిన్నికుటీరమునుండియు, నిరాడంబరజీవియు ఆధ్యాత్మిక విద్యాసంపన్నుడునైన అగ్రహారికునినుండియు పెరిగి పెంపుగాంచినది. ఈ రెండువిధములైన జ్ఞానవిభాగములకుగల అన్యోన్యసంబంధమును గుర్తెరింగినది కనుకనే మనప్రాచీనగ్రామమీ రెంటికి ప్రధానస్థానమొసంగి సఖ్యత సమకూర్చినది. కావుననే మన ప్రాచీన గ్రామవ్యవస్థలో వైదిక విద్యాసంపన్నుడైన బ్రాహ్మణుని కెట్టిస్థానము గలదో అట్టిస్థానమే వృత్తి విద్యానిపుణుడైన పారిశ్రామికునికి నుండెను. ఈవిధమున ప్రాచీనగ్రామము ఈ రెండువిధములైన విజ్ఞానమును సమన్వయముచేసి నేటిపారిశ్రామికసమస్యను, దానికి సంబంధించిన యితరములైన చిక్కులను 'ఆధునికనాగరకత' కన్నులు తెరవకమునుపే చక్కగ పరిష్కరించెను. పారిశ్రామికునికి గ్రామవ్యవస్థలో 'వృత్తి' రూపమున స్థానముండుటచే వృత్తివిద్య కెట్టిగౌరవముండెడిదో తెలియగలదు. పూర్వము బ్రాహ్మణుడు, పారిశ్రామికుడు—ఇరువురును హిందూసంఘమునకు రెండు కండ్లవలెనుండి పరస్పరము సహానుభూతిని కలిగియుండుట నేర్చుకొని, ఆధ్యాత్మికవిద్య కధికారులై ఉన్నతాదర్శములనుజూపి మానవునియందలి ఆధ్యాత్మిక సంపదను దోహదముచేసి యొక్కరును, ఆధిభౌతికవిద్యకు ఆచార్యులై సౌందర్యరస పరిప్లుతములగు కళారచనలను గావించి జీవితమును సౌఖ్యానంద ప్రదముచేసి మరియొక్కరును సంఘమును నడిపించి దేశమును పరిపాలించువారు.

'భటవృత్తి' మాన్యములు, గ్రామవ్యవస్థ

ఈ పైకారణములమూలమున ప్రతిగ్రామమునను కమ్మరి, కుమ్మరి, వడ్రంగి, కంసాలి ఈ మొదలగు వారికందఱికి వృత్తి లుండెడివి: అనగా వారికి మాన్యము లుండెడివి. గ్రామము ఏర్పాటగునప్పుడే ఈవృత్తు లేర్పడుచుండెడివి. ఇట్టివృత్తులవా రుండుటవలననే పూర్వము ఒక గ్రామము ఇంకొకగ్రామముమీద నాధారపడవలసిన అవసరము లేకపోయెను. గ్రామసంఘమున కాయావృత్తులవారు భటులుగ నుండి సంఘశరీరమును కాపాడువారు. కావుననే ఆయావృత్తులవారి కేర్పడిన మాన్యములకు 'భటవృత్తి మాన్యము' లనియు, 'జాతికట్టు మాన్యము' లనియు పేరు. పూర్వము గ్రామమే కాక గ్రామమునందలి దేవస్థానముకూడ ఆయావృత్తులవారికి మాన్యము లిచ్చి గౌరవించి పోషించుచుండెడిది. దక్షిణదేశమున నేమాత్రము ప్రసిద్ధికెక్కిన దేవాలయమున నైనను

కమ్మరి, కుమ్మరి, కాసె (తాపీపని) వాడు, వడ్రంగి, స్వర్ణకారుడు వీరలెల్లరుకూడ నుండు వారు.[1] ఇట్లు మహాసంస్థయైన గ్రామమును, అందలి ఉపసంస్థయైన దేవస్థానమునుకూడ ఆ యావృత్తులవారికి తమతమ విద్యలలో గడి తేరుటకును, చేయితిరుగుటకును ప్రాథమికా భ్యాసశాలలుగ నుండెడివి.

గ్రామవ్యవస్థ ఆయా వృత్తులవారు వారివారి విద్యలలో నిపుణు లగుటకు ఈవిధ మున అవకాశమిచ్చుచుండ ధనికులు, సామం తమండలేశ్వరులు, మండలేశ్వరులు, రాజులు మొదలగువారు నూతులు త్రవ్వించియు, చెఱు వులుకట్టించియు,గుళ్లుగోపురములు నిర్మించియు ఈవిధమున పనివాండ్రకు తమ పనితనము చూపుటకు అవకాశ మిచ్చి ఆదరించువారు. పనివాడు తనపనితనమును జూపి తనకృతిపతిని మెప్పించినచో ఆతడు ఆవృత్తివిద్యావిశారదు నకు కొంత భూమిదాన మొసంగువాడు. ఇట్లు పూర్వము పారిశ్రామికులైన విద్యావంతు లకు కళాభిరుచిగలవారు భూమి రూపమున నొసంగిన బహుమానదానశాసనము లనే కము కాన్పించుచున్నవి.[2] ఇట్లు భూరూపబహు మానముల నొసంగుటయే కాక వారిపనితన మును మెచ్చుకొని విద్యాప్రియులైన ప్రభు వులు సాంఘికముగ వెనుకబడియుండువారికి కొన్ని కొన్ని స్వాతంత్ర్యమర్యాదలను కూడ నొసంగి సంఘమున వారికి గౌరవోన్నతస్థాన ముల నొసంగి, క్రమక్రమముగ సంఘమున వారిమర్యాద హెచ్చునట్లు చేయువారు. ప్రాచీ నశాసనావళిని గాంచినచో మనకిట్టి శాసనము లును గానబడును:[3] అనగా నాయావృత్తు లలో విద్యావంతులైనపారిమూలమున ఆయా కులములకు హిందూసంఘమున గౌరవము హెచ్చుచు వచ్చెను. విద్యావంతులు ఆయా కులములకు జీవగఱ్ఱవలెనుండి దేశమును సౌభాగ్యవంతముగ దిద్దుటకై తమ మేధాశక్తి ని, ప్రతిభాసంపదను వినియోగించువారు.

పంచాణంవారు, వారిపనితనము

లలితములైన పారిశ్రామికకళలను పోషిం చి, కాపాడి దేశమునకు సౌభాగ్య సౌందర్య ములను ఒనగూర్చినవారు ఈ పారిశ్రామిక జాతులవారే. వీరిలో 'పంచాణం' వారు అన బడు విశ్వకర్మవంశజులు ముఖ్యులు. బ్రహ్మ కుమారుడైన విశ్వకర్మకు అయిదుగురు కొడు కులుకలరు. వారైదుగురు అయిదువృత్తులకు కారకులైరి. ఆవృత్తులేవన (౧) కమ్మరము,(౨) వడ్రము, (3)కంచరము, (౪)శిల్పము,(౫)స్వర్ణ కారకము(కుందనపుపని). ఈయైదువృత్తులవారి కి ఐద్దాయులనియు పేరు. శాసనములలో వీరు 'పంచాణం' వారనుపేర బరగుచున్నారు. వీరు తమపేళ్ల చివర 'ఆచారి' పదము చేర్చుకొందు రు. పూర్వపు శాసనములలో వీరిపేళ్ల చివర 'ఆచారి'పదముకంటెను 'ఓజు' పదము ఎక్కు వగ గన్పట్టును. వల్లభోజు, బసవోజు, వేమోజు,

1. Ep Coll. No. 729-1920; Ep. Coll. No. 674-1920; Ep. Ind. Vol. V. P. 142; S. I. I. Vol II. Part III. No 66; Ep. Coll. No. 157-1913. Etc.

2. Ep Coll. No 436-1920; Ep Coll 683-1917 Etc.

3. S. I. I iii, i, 47, 1899; Ep. Rep. 1911 p 75 Etc.

లమసృ్ష్ఙకొనుటకు ఉపకరణములును సాధనములు నుండునా? పారిశ్రామిక విజ్ఞానము లేనిచో ఆధ్యాత్మికజ్ఞాన ముండియు సంఘము అభివృద్ధి నొందజాలదు. ఆధ్యాత్మికవిజ్ఞానము లేని పారిశ్రామికజ్ఞానము అపాయకరము. ఆధ్యాత్మిక, పారిశ్రామిక విజ్ఞానములు రెండును ఒకదానిలో నొకటి అంతర్భాగములు. వీటిలో ఏది గొప్పవడినను రెండవదానికి ప్రశస్తిలేదు. పారిశ్రామికవిజ్ఞానము సుందరమైన, హృదయాకర్షకమైన నాగరకతను సృష్టించుచుండ ఆధ్యాత్మికవిజ్ఞానము దానికి తేజస్సునొసగి ప్రాణము పోయుచున్నది. హైందవ నాగరకతయంతయు పల్లెటూరి పారిశ్రామికుని చిన్నికుటీరమునుండియు, నిరాడంబరజీవియు ఆధ్యాత్మికవిద్యాసంపన్నుడునైన అగ్రహారికునినుండియు పెరిగి పెంపుగాంచినది. ఈ రెండువిధములైన జ్ఞానవిభాగములకుగల అన్యోన్యసంబంధమును గుర్తెరింగినది కనుకనే మనప్రాచీనగ్రామమీరెంటికి ప్రధానస్థానమొసంగి సఖ్యత సమకూర్చినది. కావుననే మన ప్రాచీన గ్రామవ్యవస్థలో వైదిక విద్యాసంపన్నుడైన బ్రాహ్మణుని కెట్టిస్థానము గలదో అట్టిస్థానమే వృత్తివిద్యానిపుణుడైన పారిశ్రామికునికి నుండెను. ఈవిధమున ప్రాచీనగ్రామము ఈ రెండువిధములైన విజ్ఞానమును సమన్వయముచేసి నేటిపారిశ్రామికసమస్యను, దానికి సంబంధించిన యితరములైన చిక్కులను'ఆధునికనాగరకత'కన్నులు తెరవకమునుపే చక్కగ పరిష్కరించెను. పారిశ్రామికునికి గ్రామవ్యవస్థలో 'వృత్తి'రూపమున స్థానముండుటచే వృత్తివిద్య కెట్టిగౌరవముండెడిదో తెలియగలదు. పూర్వము బ్రాహ్మణుడు, పారిశ్రామికుడు—ఇరువురును హిందూసంఘమునకు రెండు కండ్లవలెనుండి పరస్పరము సహానుభూతిని కలిగియుండుట నేర్చుకొని, ఆధ్యాత్మికవిద్య కధికారులై ఉన్న తాదర్శములనుజూపి మానవునియందలి ఆధ్యాత్మికసంపదను దోహదముచేసి యొక్కరును, ఆధిభౌతికవిద్యకు ఆచార్యులై సౌందర్యరస పరిప్లుతములగు కళారచనలను గావించి జీవితమును సౌఖ్యానంద ప్రదముచేసి మరియొక్కరును సంఘమును నడిపించి దేశమును పరిపాలించువారు.

'భటవృత్తి' మాన్యములు, గ్రామవ్యవస్థ

ఈ పైకారణములమూలమున ప్రతిగ్రామమునను కమ్మరి, కుమ్మరి, వడ్రంగి, కంసాలి ఈ మొదలగు వారికందఱికి వృత్తు లుండెడివి: అనగా వారికి మాన్యము లుండెడివి. గ్రామము ఏర్పాటగునప్పుడే ఈవృత్తు లేర్పడుచుండెడివి. ఇట్టివృత్తులవా రుండుటవలననే పూర్వము ఒక గ్రామము ఇంకొకగ్రామముమీద నాధారపడవలసిన అవసరము లేకపోయెను. గ్రామసంఘమున కాయావృత్తులవారు భటులుగ నుండి సంఘశరీరమును కాపాడువారు. కావుననే ఆయావృత్తులవారి కేర్పడిన మాన్యములకు 'భటవృత్తి మాన్యము' లనియు, 'జాతికట్టు మాన్యము'లనియు పేరు. పూర్వము గ్రామమే కాక గ్రామమునందలి దేవస్థానముకూడ ఆయా వృత్తులవారికి మాన్యము లిచ్చి గౌరవించి పోషించుచుండెడిది. దక్షిణదేశమున నేమాత్రము ప్రసిద్ధికెక్కిన దేవాలయమున నైనను

అంతేకాదు; మఱల తిరిగి రెండువందల సంవత్సరములలోనైనను ఇట్టినగరమును నిర్మించుటకు కాదు." అని సుల్తాన్ మహమ్మదువ్రాసెనట.[1] ఈసుల్తాను ఘజ్నీకి తిరిగివెళ్లినప్పుడు ౫౩,౦౦౦ మంది హిందువులను ఖైదీలుగ గొనిపోయెను. వీరిలో చాలమంది శిల్పులు, వృత్తి విద్యా నిపుణులు నుండియుందురనుటకు సందియములేదు. ఏలయన గాంధార దేశములో నీసుల్తాన్ మహమ్మదు రాజధానియైన ఘజ్నీలోనున్నన్ని ప్రాసాదములు, దివ్యభవనములు, జలాశయములు, కేళీగృహములు, మంటపములు- ఈ మొదలగునవి ప్రాగ్దేశనగరములలోనేని లోను గాన రావనియు, వీటినన్నిటిని నిర్మించినవారు హైందవ శిల్పులే యనియు తెలియుచున్నది. తైమూరు క్రీస్తుశకము పదునాలుగవ శతాబ్దము కడపట హిందూ దేశముపైదండెత్తివచ్చి డిల్లీనగరమున లక్షలకొలది జనులను దారుణవధపాలుచేసి, పిదప చాలమందిని ఖైదీలుగపట్టుకొనెను. వారిలో శిల్పులు మొదలగు కళాకుశలు రెందఱుండిరో లెక్కవేయించి, వారిని తనరాజధానియైన సమర్ఖండునకు గొనిపోయి, వారిలో చాల గొప్పవారిని కొందఱిని అచ్చట నొకమసీదు కట్టుటకు తన యాస్థానముననుంచుకొని, మిగిలిన వారినందఱిని తనక్రిందిసామంత రాజులకు, అమీరులకు నొప్పగించి, వారిపోషణభారము వారిపై మోపెను. ఈవిధమున నెన్నియుదాహరణములనైన నొసంగవచ్చును. మహమ్మదీయులు హిందువులకపుడు శత్రువులయ్యు మతవిషయకదృష్టిని పగబూని హిందూవిగ్రహములను, హిందూదేవాలయములను భగ్నముచేయుచు వచ్చినను కళాకుశలుర కౌశల్యమును మెచ్చకపోలేదు; మెచ్చి వారి నాదరింపకపోలేదు. ఇంతయేల, శత్రురాజులుహిందూదేశముపైదండెత్తివచ్చినపుడువారిశిల్పకళారచనలనుజూచి ముగ్ధులై అట్టి శిల్పవిద్యా వాచస్పతులను తమతమ దేశములకుగొనిపోయి గౌరవసమ్మానము లొసంగి వారి శిల్పకళారచనలకు ప్రోత్సాహ మిచ్చియున్నారు. అందువలన హైందవశిల్పకళ దేశదేశములకు ప్రాకి అచ్చటచ్చటవలసలను ఏర్పాటుచేసికొనెను. తుదకు బాగ్దాదునగరమును కట్టినదికూడ హైందవ శిల్పులేయని తెలియుచున్నది.

స్వదేశప్రభువుల కళాభిమానము

శత్రురాజుల మాటయటుండ దేశీయులైన రాజాధిరాజులు కూడ కళలనాదరించియుండిరనుటకు పెక్కునిదర్శనములు కలవు. అట్టివొకటిరెండు నుడివిన జాలును.[2] "అశోకవర్ధనుని కాలమున శిల్పులొకవిధముగ రాజుకొలువులోనివారుగనే పరిగణింపబడుచుండిరి. చేతులుపోగొట్టికాని, కళ్లుపోగొట్టికాని,...... వృత్తివిద్యావిశారదుని శక్తి సామర్థ్యములను కుంటుపఱిచినవారికి శిక్షశిరఃఖండనమే. నౌకానిర్మాతలు, కవచ (armour) నిర్మాతలు వేతనములనుబడయురాజసేవకులుగనుండిరి. వారు రాజుకేకాని యితరులకు పనిచేయగూడదను నిర్బంధ ముండినట్లు చెప్పుదురు. వడ్రంగులు, కమ్మరులు మొదలగువారిని రాజుప్రత్యేకము

1. Ferishta, Brigg's Translation, Vol 1. p 59.
2. V. A. Smithi's Early History of India, p.

కనుగొనుచు తణిఖీచేయుచుండువాడు." డిల్లీ ఫాదుషాయైన అక్బరుకాలువులో పెక్కురు కళాకుశలురు, వృత్తివిద్యానిపుణులు నుండు వారనియు, వారివారి రచనలలో అత్యుత్తమ ములైన వాటికి ప్రత్యేక బహుమానముల నొసంగి ఫాదుషా వారిని గౌరవించుచుండు వాడనియు ఆతని మంత్రియైన 'ఆబుల్ఫాజల్' 'అయిని అక్బరీ' అనుగ్రంథమున వ్రాయుచు న్నాడు.

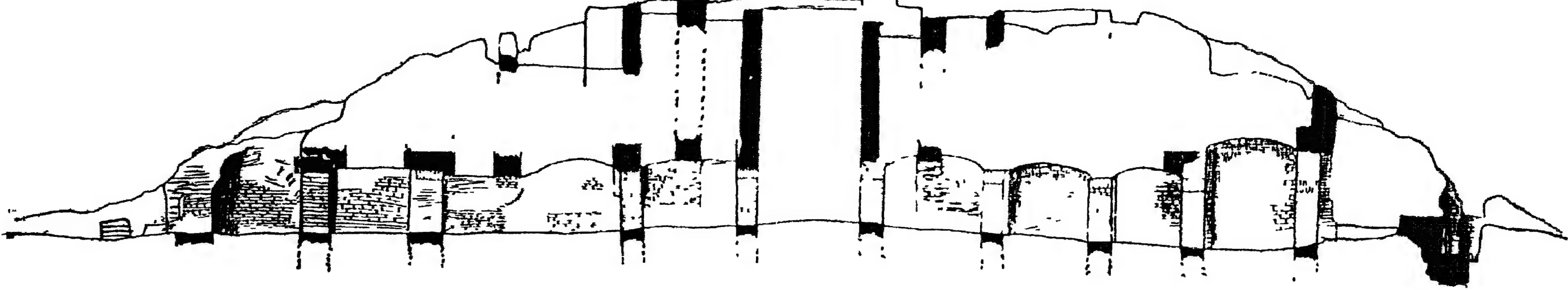
ఈపైనొసంగిన యుదాహరణములనుపరి శీలించినచో దేశీయులైననేమి, విదేశీయులైన నేమి ప్రభువులగువారు ఇట్టి విద్యావంతులను ఆదరించి గౌరవించి, వృత్తివిద్యలను కళలను పోషించువారనియు, పరరాజులు దేశమును జయించినప్పుడు చతురులైన శిల్పాచార్యులను, శిల్పాచార్య విరచితములైన కళాకావ్యరచన లను తమదేశమునకు గొనిపోయి తాము జయించిన రాజులను పరాభవించువా రనియు తెలియుచున్నది.

ఇట్లే కర్ణాటసార్వభౌముడైన కృష్ణదేవరా యలుకూడ ఉదయగిరిదుర్గముపైకెత్తివెళ్లి దా నినిపరిపాలించుచుండిన గజపతిరాజులనుజయిం చి యాకోటలోనియొక దేవాలయమునవున్న యత్యంత సుందరమైన బాలకృష్ణమూర్తివిగ్ర హమును పెల్లగించి తనరాజధానియైన విజయ నగరమునకు గొనిపోయెను.

ఉపసంహారము

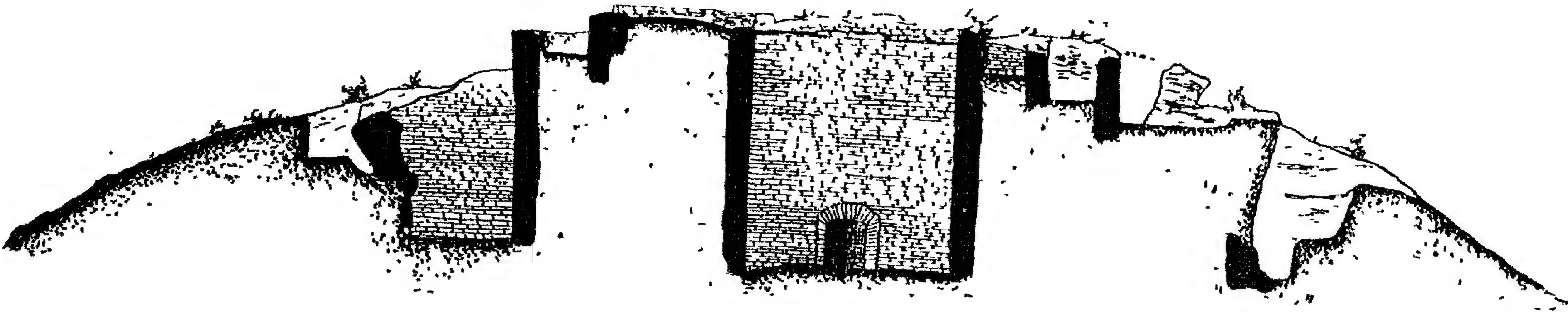
ఈపై విషయములన్నియు హైందవులై ననేమి, హైందవేతరులైననేమి, మనపూర్వుల కుగల కళాభినిరతిని సహస్రకంఠముల నుచ్చై స్స్వనమున నుద్ఘోషించుచున్నవి. ఆరితేరి, సిద్ధ హస్తులైనశిల్పులు, స్థపతులు మొదలగు కళా కుశలురు దేశమునకు కీర్తితెచ్చు నలంకార ములనియు, వారే దేశముయొక్కసంపదయని యు, వారులేనిదేశము—అనగా లలితకళాభి వృద్ధి- శిల్పకళావిజ్ఞానము- వర్ధిల్లనిదేశము దేశ మేకాదనియు వారు భావించియుండిరని పైవి షయములవలన విశదమగుచున్నది. తుదకు తంజావూరు, మధురానగరములు రాజధాను లుగ పరిపాలించిన నాయకరాజులు కూడసుప్ర సిద్ధులైన శిల్పాచార్యులను పోషించి, కళలను వృత్తివిద్యలను ఆదరించిరనుటకు వారికాల ముననిర్మింపబడిన గొప్పగొప్పదేవాలయాది నిర్మాణములే తార్కాణము.

ఈసంగతులన్నిటినిబట్టిచూడగా పూర్వ ముప్రభువరేణ్యులు అగ్రహారముల నొసంగి బ్రాహ్మణవిద్య నెట్లాదరించిరో, బహుకళాకా వ్యరచనలు చేయించి వృత్తివిద్యా విశారదుల నుకూడ నట్లేసమానముగనే బహూకరించిరని స్పష్టపడగలదు. బ్రాహ్మణునిచేతిలో మతవిద్య యెట్టియాధ్యాత్మికపుఔన్నత్యమున నందెనో అట్లే పారిశ్రామికునిచేతిలో వృత్తివిద్యయు కళాభిధానమును పొంది మహోత్కృష్టదశ నందివిరాజిల్లెను. ఈ రెండువిధములైనవిజ్ఞానము నెంతటి యౌన్నత్యదశ నందినను దానికి గ్రామ మే ప్రాథమికక్రీడారంగము. పల్లెటూరిపారిశ్రామి కుడు తనకర్మశాలలో వెలిగించిన యీ విజ్ఞాన జ్యోతి దేశాంతరములను కూడ ప్రకాశవంతము చేసి, సౌందర్యరససృష్టికి పరమావధి యయ్యెను. అట్టిది మనపూర్వపు వృత్తివిద్య, అంతటి నిరాడంబరమైనది తద్ విద్యా విధానము; అంతటి ఉత్కృష్టమైనది దాని ఫలితము.

అంగుళిమాలాస్తూపము

శ్రావస్తి

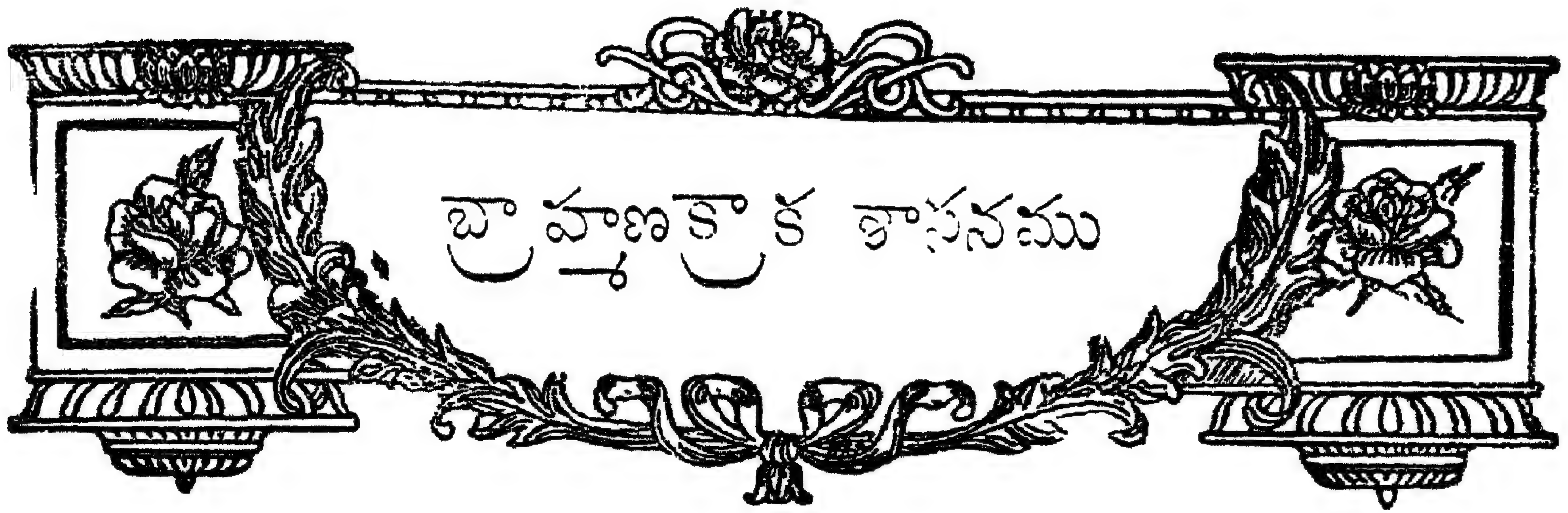

(పక్కిమాటి ప్రస్తుత నామము)

అంగుళిమాలాస్తూపము.

శ్రావస్తి

(పక్కీకూటి ప్రస్తుతనామము)

వంగోలు వెంకటరంగయ్య గారు, బి. ఏ., బి. యల్.

నెల్లూరుజిల్లా కావలి తాలూకా కావలి గ్రామమునకు నైరృతిభాగమున బ్రాహ్మణక్రాక యను నొక యగ్రహారము గలదు. చినచంద్రికి ముక్తిగలుప సుదేశముతో హరిహరరాయలు దీనిని కొందఱు బ్రాహ్మణులకు దానము జేసినట్లు శాసనములోని యీ క్రింది శ్లోకమువలన తెలియుచున్నది. నసిండీకర కాలమున నిచ్చిన ట్లచటివారు చెప్పెదరు.

శ్లో. శాకే ఽష్టే సంపదినప్తగణితే నళేఽబ్దే
పారే తిథౌ ప్రథమకే బహులే తపస్యే;
క్రాకం ఫలంచిత ముదంచిత మగ్రహారం
ముక్త్యై పితు ర్హరిహరో ఽయముదా ద్ద్విజైః.

దీనివలన ఈ యగ్రహారదానము శకాబ్దంబులు ౧౨౯౮ కి సరియగు నళనామసంవత్సర ఫాల్గునబహుళ ప్రథమా భానువారమున జరిగినట్లు కన్పడుచున్నది. ఇది క్రీస్తుశకమున 1376 యగునట్లు ఉన్నది.

శాసనములోని ౮-౧౩-౧౪ శ్లోకములవలన హరిహరుని వంశావళి యిట్లు యేర్పడుచున్నది.

ఇందువంశమున యదువు గలిగెను. ఆతనిపరంపరయందు సంగమమహీపతి, ఆతనికి బుక్కనృపతి, బుక్కరాజునకు హరిహరుడు. ఈతడే యగ్రహారదాత.

గ్రంథాంతరములందు సంగమునికి హరిహరుడు, బుక్కరాజు, ఇత్యాదులు కలిగినట్లును, ఈ బుక్కరాజునకు హరిహరుడు పుట్టినట్లును ఉన్నది. ఇందువలన ఈశాసనకర్త రెండవహరిహరుడుగ (Hari Hara II) గణింపబడవలయును.

శాసనాంతమున "శ్రీ విరూపాక్ష" యను నక్షరములు తెలుగున నున్నవి. ఈవిధమగు సమాప్తి ఈ వంశపువారి దానశాసనములం దొకసంప్రదాయముగ నున్నట్లు తోచుచున్నది. ఇది శ్రీ పంపాక్షేత్రమున నెలకొన్న శ్రీ విరూపాక్షేశ్వరునిపై భక్తిసూచకమై యుండును.

శాసనభాగమంతయు ఆకాలపు నాగరాక్షరములతో అయిదు రాగిరేకులపై ఇరుప్రక్కల నిండియున్నది. కొన్ని కొన్ని యక్షరముల స్వరూపము యిప్పటి నాగరాక్షరములపోలిక నుండవు. ఈ యైదు రాగిరేకులను పాత్రస్వరూపచిహ్నితమగు ముద్రగల రాగియుంగరమున గూర్పబడియున్నవి.

శాసనమున కొంతవరకు మాత్రమే శ్లోకసంఖ్య గలదు. ఆద్యంతములు నూటపదునొకండు శ్లోకము లున్నట్లు తోచుచున్నది.

దాన మియ్యబడిన గ్రామమునకు తొలిపేరు క్రాకు అయినట్లు ౨౦-వ శ్లోకములోని "క్రాకం" అను ప్రయోగమువలనను, ౨౧-వ శ్లోకములోని "క్రాకు ర్విభాతి" యనుటవలనను తెలియుచున్నది. దీనికి బుక్కరాయపుర మను పేరుబెట్టి దానము చేసినట్లు ౨౧-వ శ్లోకమున గలదు:—

యః పాకనాటివిషయే సవిధే పయోధేః
క్రాకు ర్విభాతి ఫలితో జలవంకి రామ్యే
శ్రీబుక్కరాయపుర మాహ్వయతో విధాయ
సద్విప్రసాత్సకలతతిం సహ సర్వభోగైః.

క్రాక లేక క్రాకు యన నేమియర్థమో తెలియలేదు. కొండ తిప్పలోనగు ఉన్నత ప్రదేశముల క్రింది యూరికి క్రాకుఅను పేరుగలదని యొకరు చెప్పిరిగాని దీనికాధారము మృగ్యముగ నున్నది.

ఈ శేరువనులు గ్రామనామము చేరెను గొన్ని గలవు. ఈ బ్రాహ్మణక్రాక సమీపమున చినక్రాక, క్రాకటూరు, తిరువళ్ళూరి సమీపమున "క్రాకవాక" ఇత్యాదులు. బహుశః కాకనాడ "క్రాకనాడ" యొక్క వికారమైయుండునా? ఔపాసనాగ్ని ధూమముచే నల్ల బడిన యిండ్లకప్పులు కలిగి యుంటచే నగ్రహారమునకు "నల్లిండ్లు" అను పేరు వచ్చినట్లు శబ్దరత్నాకరమునగలదు. అగ్రహారమును "నల్లిండ్లు" అనుటకు యఱ్ఱాప్రగ్గడ హరివంశపూర్వభాగమున ప్రథమాశ్వాసమున నొక ప్రయోగము గలదు. మైరావణచరిత్రమునందుండి యొక యుదాహరణము శబ్దరత్నాకరమున జూపబడియున్నది. ఈవిధముననె శ్రోత్రియాగారములయందలి త్రేతాగ్నులచే క్రాగుచుండు నిండ్లు గలిగియుండుటచే క్రాక యని పేరు గలిగి యుండునా? "క్రాగు" ధాతువు ననుసరించి "క్రాక" యేర్పడినటులు శబ్దరత్నాకరము దెలుపుచున్నది.

ఈశాసనములో ఈగ్రామము హద్దులచే నిర్దేశింపబడియున్నది. ఆహద్దులు యిప్పటికిని గొన్ని కలవని యచటివారు చెప్పుదురు. ఈహద్దులకు వాడుకలోనుండు పేళ్లే చెప్పబడినవి. ఇటు లనేకశాసనములందు గలదు. ఈ గ్రామనిర్దేశముచేయుటలో "జలదంకియామ్యే" యని యొకస్థళి నిరూపణము చేయబడియున్నది. అప్రాతకాలమున "జలదంకి" యొక గొప్పగ్రామముగనుండి యందొక పాళెగాడు "సామంతుడు యుండినటు లున్నది. ఈ జిల్లాలోని కోవూరుతాలూకా వెల్లిచర్ల శాసనమునను "జలదంకిస్థళే పాంకనాండి సీమ్ని" యని యున్నది.

"ప్రోక్తాః పంచ యుతా షష్టి బుక్కరాయ పురాధిపాః" యని శాసనాంతిమభాగమున నుండుటచే ఈ యగ్రహారము అరువదియైదుభాగములు జేయబడి దానమియ్యబడినటులు స్ఫురించుచున్నవి. ప్రతిగ్రహీతృనామములు అరువదినాలుగగపడుచున్నవి. ౫౯-వ శ్లోకమునను అరువదినాలుగు చెప్పబడినవి:—

"అంశా స్తత్రచతుష్షష్టి" శాసనపు కడభాగమునను "భాగా ఋగ్వేదినాం సార్థ త్రయోవింశతి రీరితాః "యజుర్వేదాం పునస్సార్థ షట్త్రింశ త్పరికీర్తితాః "శ్వ సామవేదినో ర్భాగా నవ్యభాగా కేశవేశయోః "ఏవంభాగా శ్చతుష్షష్టిరేవ" యనియే యున్నది. ఈ అరుగణి యైదవభాగ మెవరికో స్పష్టపడలేదు. బహుశః గ్రామాధికారులకగ నుండును

ఈ శాసనమందలి విశేష మేమనగ:—ఋగ్యజుస్సామవేదులు మువ్వురికి అంశముల నిచ్చుటయే కాక, దానముగొనిన ఒక్కొకరియందొక్కొక యాధిక్యముగూడజెప్పబడియున్నది. వేదశాస్త్రపారగులుగను శ్రౌతస్మార్తనిధులుగ నుండువారుగాక ఆయుర్వేదవిదులకును, జ్యోతిశ్శాస్త్రవేత్తలకును కళానిధులకును ద్వైతాద్వైత తత్త్వజ్ఞులకును వారివారి యధికారములనుబట్టి దానము లీబడినవి. నృహరియను నొకరు అద్వైతద్వైతసదనమని ప్రశంసింపబడియున్నారు. నాగదేవపుత్రులు రామాచార్యులవారు "ద్వైతభూః యజుషాం గృహం." వీరుమాధ్వసంప్రదాయములోచేరినవారుగనుందురు. ఇంతియకాక "ప్రభూతాచారభూషణు" డొకడు "ధైర్య భూమి" యొక్కడు "మంత్రవేది" యొక్కడు "కవీశ్వరు" డొక్కడుగూడ ఈ యంశభాక్కులలో గలరు. ఇట్లు వేదశాస్త్ర మంత్ర తంత్ర కళా వైద్య జ్యోతిష కవిత్వాభిమానముల యోగపద్యముగ జూపిన శాసనము లితరములు గలవా యని సందియముగ నున్నది.

ఈ యన్నిటికంటెను గొప్పవిశేష మేమనగ: వేదభాష్యమును రచించిన సాయణాచార్యులవారు ఈ బ్రాహ్మణక్రాకలోని యొక అగ్రహారికుడని తెలియుచున్నది.

"యోభాష్యకల్ధీమాన్ మాయణాచార్య నందనః,
అసౌ శ్రీసాయణాచార్యో భారద్వాజో యజుర్నిధిః;
పదవాక్యప్రమాణానాం ప్రధానం యజుషాం పదమ్."

అని శ్రీసాయణాచార్యులవారి ప్రస్తావ మిందు గలిగి యున్నది. దీనినిబట్టి సాయణమాధవుల కాలనిర్ణయము మొదలగునంశముల కాధారము గలుగవచ్చును. వీరి కాంధ్రదేశ సంబంధ మేర్పడుచున్నది.

అసర్వణశాఖవా రాకాలమునకే లోపించిరి కాబోలు! అట్లుకాకున్న ఆ శాఖవా రొక్కరైన యిందు చేర్కొనబడియుందురు. ఆ వేదమునకును సాయనభాష్యము గలదు.

ఈ ప్రతిగ్రహీతలలో నొక్కొక్కరును రమ
ని యభిమానవిద్యయందు సంపూర్ణ వాంఛిత్వము గల
వారుగ నున్నారు. సాయణాచార్యులవారు చెప్ప మిగి
లినవారు వ్రాసిన గ్రంథము లెవ్వియైన గలవో లేవో
విచారింపవలసియున్నది.

దానముల నొందినవారందరును కరణకమ్మలుట.
ఇప్పటికిని శేషించియుండు అగ్రహారికులు కరణకమ్మ
లుగనేయున్నారు. దానశాసనములోని ౩౬-వ శ్లోకము
నందుండు కురవివారిప్పటికిని ఉన్నారు. మిగిలిన
యింట్లపేరటి వారెందుగలరో విచారింపవలయు.

కరణకమ్మలు విశేషముగ కన్నడదేశమునగలరు.
విజయనగరరాజ్యస్థాన మాదేశమున నుండుటచే రాజా
భిమానమును పొందిన విప్రులకీ యగ్రహార మీబడుట
యుక్తముగనే యున్నది.

మూలశాసనము నాకు లభించలేదు. దానినే
జూడలేదు. ప్రతిబింబము నొకదాని యగ్రహారికులలో
నొకరియ్యగ దానిబట్టి ఈప్రచారము జరిగింపబడు
చున్నది. నెల్లూరుజిల్లాలోని శాసనముల శోధించిన
బట్టగవర్తు వేణుగోపాలశెట్టిగార్ల దీని జూచినట్లు వారి
గ్రంథమున లేదు. ఏకారణమునవో మూలప్రతి యెవ్వ
రికిని జూపబడినట్లులేదు. పురాతన విషయశోధన
శాఖవారికి తామ్రతాంశములకు దీనియందేమయిన విశేష
మున్నట్లు తోచినవారు యత్నింపవలయును. నాకు
లభించిన బింబమును పంపితిని. దానియందు లేఖక
దోషములు మెండుగ లేవుగాని మాల్రైలో వ్యక్రమ
భంగోవ్యాకరణాది భంగములు కొన్ని యున్నటుల
తోచుచున్నవి. మూలశాసనము లభించినంతట వీని
నన్నిటిని శుద్ధులు జేయదగును.

ప్రాచీనశాసనవిమర్శలయందు నేననుభవము గల
వాడను గాను. ఈశాసన మపరీక్షితపూర్వమని తలచి
శాసనశోధకుల కిందేమయిన విశేషముల కనుగొనుదురను
ఉద్దేశముతో దీని ప్రకటించితిని. సాయనాచార్యుల
వే రిం దుండుట ఆంధ్రుల నుత్కర్ష హేతువు
కాగలదు.

శాసనము - మూలము

శ్రీమహాగణాధిపతయేనమః, శ్రీ సరస్వత్యైనమః

శ్లో. యా సాహిత్యలీలారంగం యా సంగీతసుధాస్పదం।
యా పదం సంవిహారం నిత్యం సా మాంపాతు సరస్వతీ॥

యద్దంతకాంతి రవనీ మవలంబమానా
కాదంబినీ మిహ తటిల్లతికా విభాతి।
యాయా ద్విరాహవపుషా పరిదీప్యమానం
పద్మాపతేస్తదిద మచ్యుతరం స్వరూపం॥

యస్యాచ్ఛదంతముకుళ ప్రతిబింబితాని
శంభో ర్ముఖాని సముదీక్ష్య గిరీంద్రపుత్ర్యా।
భాతీతి పంచకమిళీశరదిందుగర్భే
సమ్మోదతే ప్రతికళం సగజాననోఽవ్యాత్॥

లక్ష్మీ సుధాసురభికౌస్తుభకల్పభూజ
భ్రాంత స్సుధాకర కరస్ఫురణాభిరామ।
చంద్ర స్త్వదీయవపు లేఖితసర్వలోక
శ్చూడామణిః పశుపతేరవతా న్నితాంతం॥

యా శాలిమంజరిక యాంచితపాణిపద్మా
యా జీవజీవనకళా సకలాత్మికా యా।
యాంతస్స్ఫురత్తటిదితి ప్రవిభావ్యమానా
సాన్నిధ్య మావహతు సా సరసానుబంధం॥

ఆధారకంద మఖిలాగమవల్లరీణా
మాక్రీడభూమి రమితార్థప్రదద్రుమాణాం।
ఆరక్తకాంతి రగజాపతి రబ్జహాళి
రాకల్ప మాకలయతా దవనీ మనంతాం॥

అస్తి ప్రశస్తచరితా యదు రిందువంశే
వంశేఽస్య సంగమమహీపతి రావిరాసీత్।
తస్మా దశేషధరణీధరణార్క బాహు
శ్రీవీరబుక్కనృపతి ర్నృపతీందు రాసీత్॥

యస్యాసిధేను రసితా నిశితాగ్రధారా
సంగ్రామసీమ్ని రిపుజీవతృణాంకురాణి।
ఆఘ్రాయ సర్వభువనేషు ముహు ర్దుహానా
క్షీరం యశాం స్యహహ సంచరతే వ్యపేతం॥

కాంతారసీమని దవానల మధ్యదేశే
మార్తాండకాంతి దహనం లవణాంబురాశౌ।

ఔర్వానలం న రిపవః పరివీక్ష్య తత్ర
తత్రే భ్రమం త్యహహ శంకితయత్ప్రతాపాః॥

తస్య ప్రభూతమహిమా నృపనీతిమూర్తిః
కీర్తిప్రతాపపరిపూరితభూనభోఽన్తః।
సర్వోపధా స్వతిశుద్ధ మతిప్రసార
శ్రీమా ననంతరస ఆవిరభూ త్ప్రధానః॥

యన్నీతివాగురికయాఽరిమృగా గృహీతా
స్స్వాంస్వాం మహీమభినవా మభిత స్త్యజంతి।
యత్పాదపేర గరుడోపలకాంతిజాల
దూర్వాంకురా ననుతఏవ పునశ్చరంతి॥

తస్మిన్ ప్రధానతిలకే ఽఖిలసిద్ధతంత్రే
భారం భువః పరినిధాయ స బుక్కభూపః।
అధ్యాస్య హస్తినగరం నగరావతంసం
వీర శ్రియా సహ సమస్తసుఖా న్యభుక్త॥

వీరారిహా హరిహరో ధరణీశ్వరో భూ
త్తస్మాత్కుమార ఇవ తారకజిన్మహేశాత్।
యో దానవారిరివ రాజిత శంఖచక్ర
పాణి ర్మహేంద్ర ఇవ సాంకుశవజ్రపాణిః॥

కిం చంద్రమాః స్ఫురితకౌముదికా విభాతి
కిం జాహ్నవీ విలయతే విమలాం సహస్రాం।
కిం క్షీరవారినిధి రాతను తే ప్రమోదం
లక్ష్మీపతే రితి యదీయయశ స్తువంతి॥

దావానలః కిముత వా బడబానలో వా
కల్పానలోఽయమితి సార్తవభూమిపాలైః।
దందహ్యమానహృదయైః ప్రతితర్క్యమాణో
యస్య ప్రతాపదహనః పరితో విభాతి॥

యస్యాపి రుద్రమహిమా బహుశో రణేషు
హత్వా సపత్ననికరా నన నందకోఽభూత్।
పాణిస్థదైవతతరు స్సహ కామధేనుం
జిత్వా ముకుందచరితం నితరా మయాసీత్॥

యద్దానవారి పృషతా విదుషాం కరేషు
ముక్తా ఫలంతి రసహస్తితురంగమంతి।
రత్నంతి భూమి నకాంబరభూరుహంతి
ధేన్వాదిదానమణిమందిర విభ్రమంతి॥

తం హిందురాయసురతాణమఖండ శౌర్య
మాత్మోత్థనం హరిహరం ధరణీశతార్హం।
విజ్ఞాయ బుక్కధరణీపతి రాత్మనైవ
స్వం ధర్మసంపదయమహీమనుబోద్ధుమైచ్ఛత్॥
తేన క్షితీంద్రతిలకేన కృతాభిషేకః
సింహాసనం జయరమాజనన ప్రధానం।
ఆరుహ్య రోహణగిరిం ద్యుమణి ర్యథాఽసౌ
భూరంజనం హరిహరో విజయంచ ధత్తే॥

శాకేఽష్టనందదినగ్గణితే వశేఽబ్దే
సారే తిథౌ ప్రథమకే బహుళే తపస్యే।
క్రాకుం ఫలంచితి ముపంచిత మగ్రహారం
ముక్త్యై పితుర్వారివారోయ మదా ద్విజైః॥
యః పాకనాటివిషయే సవిధే పయోధేః
క్రాకు ర్విభాతి ఫలితో జలపంకిజమ్యే।
శ్రీబుక్కరాయపుర మాహ్వయతో విధాయ
సద్విప్రసానకతతిం సహ సర్వభోగైః॥
అస్య సీమాః ప్రవక్ష్యంతే గ్రామస్యాస్య చిరంభవాః।
పాతురాయీ జమ్మిగడ్డం పుట్ట శ్చిప్పిల దాన్వితః॥
కనుమర్లకాలునప్రాచ్యామాగ్నేయ్యాం విడ్వలిప్రహాదః।
దక్ష్యే వాచ్యాం నిల్వరాయి ర్దిన్నో దోవలసంజ్ఞకః॥
నక్కలోవపదో గట్టు ర్నిల్వారాయిశ్చ కీర్తితః।
నైఋత్యాం కుడుమురాలగట్టు స్థిరతరో మతః॥
ప్రతీచ్యాం విడ్వ వేంచః కుంటః కలవలాహ్వయః।
చీకురేటలకుంటశ్చ కుంటః కెద్దుల్లసంజ్ఞకః॥
తథా మోదుగమద్దుశ్చ వాయవ్యాం కామసాగరః।
కట్టః కామసముద్రస్య విస్తృతో రెంటకుంటలుః॥
ఆరికుండం బొద్దినుద్దు రుదీచ్యాం మురగీ స్మృతః।
ఈశాన్యాం బొల్లపాతాయకుంటః ప్రోక్తనసమ్మతః।
గజేంద్రై రష్టభి రివ ధ్రియమాణ వసుంధరా।
సహసీమాభి రష్టాభి ర్దిగ్భి గ్రామాః ప్రకాశతే॥
అంశా స్తత్ర చతుష్షష్టి స్తేనాంశ్ఛత్ర భూభుజా
అంశాధీశాః ప్రవక్ష్యంతే శాఖాగోత్రాహ్వయాన్వితం॥
మహీజా మేరుపద్ధిరో మానీ బొమ్మరసాత్మజః।
ఋగ్వేదీ రాయవామాత్యో భారద్వాజాన్వయాగ్ర
వేదాంతవ్యాకృతిస్థాన మప్పణార్యతనూభవః। [ణీః॥

ఋగ్వేద మాయ సుధీ ర్విశ్వామిత్రస్య గోత్రజః।
ప్రసమామ్నాయపారీణః ప్రశమాభరణాన్వితః॥
భారద్వాజో దేవణార్య సుతో మాయన కోవిదః
య శ్శాబ్దికాగ్రణీ స్తర్కవిద్యామూలమృచాంపదం॥
కాశ్యపః పెద్దిభట్టోఽసౌ చాంజిభట్టతనూభవః।
ఋగ్వేదీ తద్విధానజ్ఞో తల్లక్షణవిహారభూః॥
గామయార్యసుతో రామో భరద్వాజోఽన్వయో
దయః।
ఋగ్వేదజన్మభవనం భవనం స్మార్తసంపదాం॥
భరద్వాజ శ్చెంచయార్య స్సోమసూరివరాత్మజః।
ఋగ్వేదనిధి రాత్రేయ స్సచ్చరిత్రవిభూషణః॥
కేశవః కరుణాభూమిః కురవప్పయ్యనందనః।
ఆహు ర్యదన్వయం తజ్జ్ఞా ఋచా ముత్పత్తికారణం॥
మాధవార్యసుతః సోఽయం గౌతమ స్తిప్పయ్యాభిధః।
ఋగ్వేదవేదినా మాద్యః కేశవార్యతనూభవః॥
ఆంగీరసగార్గ్యతగోత్ర స్సింగయ్య కోవిదః।
ఋచాం ప్రధానపదవీ విష్ణుభట్టు స్వనందనః॥
విశ్వామిత్రః కల్లిదేవ సుధీ స్సుకృతినాం వరః।
సుధీ రధీతవేదాంత స్సోఽప్పార్య తనూభవః॥
శ్రీవత్సగోత్రసంభూతో హోన్నప్పార్యఋచాంపదం।
విజ్ఞాతప్రసమామ్నాయో విద్యాభరబుధాత్మజః॥
కృపానిధి శ్చంద్రసూరిః కాశ్యపాన్వయసంభవః।
శింగయార్యసుతో ధీమాన్ భారద్వాజాన్వయోద్భవః॥
ఋగ్వేదీ కరుణాసింధుః పోచనార్యో మహాయశాః।
వాసిష్ఠః పిన్నయార్యాత్మజాతో జాతకృపాంతరః॥
అంతరాసక్త నృహరీ నృహరి ర్మూర్తిమా న్నృచాం।
యజుర్విదా మగ్రసరః తద్విధానవిధా మపి॥
గౌతమో భైరవ స్సోఽయం పెద్దిసూరితనూభవః।
అధీతి ప్రసమామ్నాయ శ్శ్రౌతస్మార్తకళానిధిః॥
కౌండిన్య స్సింగయసుధీః భైరవార్యతనూభవః।
విధిజ్ఞో పద్మనందో విశ్వామిత్రకులోద్భవః॥
చాంజిభట్టుసుతో విద్వాన్ ఋగ్వేదీఅన్నపాభిధః।
ప్రధాన మృగ్విదాంపాత్రం పరం సుకృతిసంహతేః।
కాశ్యప శ్శింగయ శ్శ్రీమా న్నృప్పవిశల నందనః॥

విశ్వామిత్రః పవిత్రాంతః పుత్రోఽన్నయమనీషిణః।
ఆధార స్సంవిధానానా మృచా మన్నయకోవిదః॥
ఆత్రేయగోత్ర స్సన్నైత్రిపాత్ర మృగ్వేదపారగః।
నరసింహో మహాప్రాజ్ఞో నారాయణబుధాత్మజః॥
భారద్వాజాన్వయజని పాపనార్యతనూభవః।
ప్రథమామ్నాయపదవీ శ్రీమా నప్పయకోవిదః॥
ఋగ్విదా మగ్రణీ రగ్రగామీ స్మార్తకలావిదాం।
శ్రేయోనిధి ర్దేవణార్య శ్రీనతో న్నాడపార్యజః॥
యదీయమానసే సాంగ మృగ్వేదం పరిజృంభతే।
సహాయసం పెద్దిసూరిః కాశ్యప శ్చెంచవార్యభూః॥
ఏ తే ప్రత్యేకమంశేశాః అధార్థాంశాధినాయకాః।
గోపాలసూరితనయ శ్శ్రీమా నృగ్వేద పారగః॥
మౌద్గల్యగోత్రజో విద్వాన్నారిమణోఽర్థాంశకాధిపః।
ఏవం సమ్మిశ్రితా స్సార్థత్రయోవింశతి రంశకాః॥
యో వేదభాష్యకృద్ధీమాన్ మాయణాచార్యనందనః
అసౌ శ్రీసాయణాచార్యో భారద్వాజో యజుర్నిధిః॥
పదవాక్యప్రమాణానాం ప్రధానంయజుషాంపదాం।
ఆత్రేయసూరి స్సోమేంద్రసూను ర్విశ్వేశ్వరో బుధః॥
త్రికాండపూచిభట్టార్య తనూజ స్తర్కతంత్రభూః।
కాశ్యపో యజుషాం శ్రీమాన్ రామచంద్రో బుధాగ్ర
అద్వైతద్వైతసదనం సదనం యజుషా మపి। [ణీః॥
నందిసూరిసుతో విద్వా న్నృహరిః కౌశికాగ్రణీః॥
యజుర్విదా మగ్రసరః శ్రౌతస్మార్తవిదా మపి।
హారీత స్సూరిభట్టస్య సూను ర్మల్లయకోవిదః॥
నందనో నాగదేవార్య స్యాచలానందవత్సలః।
రామాచార్యో భరద్వాజో ద్వైతభూ ర్యజుషాం
గృహం॥
ఆయుర్వేదవిదాం శ్రీమాన్ యజుర్వేదవిదాగ్రణీః।
శ్రీవత్స శ్శ్రీగిరి ర్విద్వాన్ శ్రీవల్లభబుధాత్మజః॥
అధీతియజురామ్నాయో బోధాయనమతే స్థితః।
విద్వా న్నరహరి ర్జామదగ్న్య వత్సాన్వయోద్భవః॥
జ్యోతిశ్శాస్త్రంయజుర్వేదో యదన్వయవిభూషణం।
సవిశ్వనాథతనయో గార్గ్యో మల్లయ కోవిదః॥
అన్నయార్యసుతో విద్వా ననంత శ్శాంతిమానసః।
కళానిధి ర్యజుర్వేదీ కౌశికాన్వయసంభవః॥

తాలంకాయనవంశో యో శ్రౌతస్మార్తవిహారభూః।
సోఽయం యజుర్విత్సూరార్య స్తిప్పనార్యతనూభవః॥

భారద్వాజో యజుర్వేదీ దైవజ్ఞశరణాగ్రణీః।
భారద్వాజోఽన్వయోయస్య ప్రభూతాచారభూషణః॥

విఖ్యాతనయోవిద్వాన్నృలంఖప్పో యజుషాంమహీం।
హారీత శ్రౌతసదనం స్మార్తమూర్తి రుదారధీః॥

అన్నయార్యాత్మజోఽధీతయజు ర్మాత్రనవదీక్షితః।
యజుస్సాంగం సవేదాంతం సమంత్రం యత్ర ఖేలతి॥

కాశ్యపోఽసౌ నృసింహార్య శ్రీకేసరిబుధాత్మజః।
యత్కూలంకలయం త్వార్యా స్తర్కతంత్ర యజు-
ర్గృహం॥

కౌశికోఽప్పయభట్టాత్మజాతోఽసౌ భాస్కరో బుధః।
మంత్రాచార్యతనూజాతో హారీతో యజుషాం నిధిః॥

సిద్ధాన్తసంహితా హోరా వేదిపోచన దైవవిత్।
యజుర్వేదవిదా మగ్రసర శ్రౌతవిదా మపి॥

శ్రీవత్సవంశో నంతార్యః పెరమాడి బుధాత్మజః।
కలావాన్ శాబ్దికాగ్రేయో అక్కయార్యతనూభవః॥

పోతిసూరి ర్యజుర్వేద శ్రీవత్స శ్రీవిలాసభూః।
అప్పయార్యాత్మజో విద్వాన్ యజుర్వేదవిదాంవరః॥

హారీతః కామదేవార్య సూర్యానంద గుణోదయః।
యస్మిన్సాంగంయజుర్భాతిహారీతాన్వయమండనే॥

పోచనార్యసుతస్సోఽయం నిట్టశింగయకోవిదః।
ఏతే ప్రత్యేక మంశేశాః అర్ధార్ధాంశాధినాయకాః॥

గుణాధారో యజుర్వేదీ గోవిందార్యతనూభవః।
హారీతాన్వయభూః పెద్దసూరి రర్ధాంశకాధిపః॥

అథా విశిష్టభాగేశాః కథ్యంతేయాజుషాం క్రమాత్।
లక్కయార్యస్య తనయో లీలాశాలా యజుశ్శ్రియః॥

కౌశికాన్వయ సంజాతః కృపావాన్ మల్లికార్జునః।
భూమిర్గయాంపపుణ్యానాం భారద్వాజాన్వయో-
ద్భవః॥

కామయార్యోయజుర్వేదీకాంతిమాన్ శింగయాత్మజః।
యస్మిమ్మమ్మడిభట్టస్యసూనౌసాంగంయజుః కలాః॥

ప్రకాశంతే స్వతస్సోఽయమాత్రేయో యెల్లుకోవిదః।
జ్యోతిర్విద్యానిధి ర్జ్యోతి గంగాధరబుధాత్మజః॥

కాశ్యపోయజ రామ్నాయ వేత్తా మల్లయ దైవవిత్।
యద్వంశో యజుషాంమూలంద్వైతాద్వైతవిదామపి॥

కేదారార్యసుతస్సోఽయం శ్రీవత్సో నృహరిర్బుధః।
భర్గసేవాసమాసక్తో భార్గవాన్వయ సంభవః॥

శింగయార్యో యజుర్వేదీ విశ్వనాథ బుధాత్మజః।
పరాశరాన్వయో ఖ్యాతో దేవరార్యస్య నందనః॥

అన్నయార్యో ధైర్యభూమి రధీతయజురాగమః।
శాలావంత శ్శమాధారః శాలా శేషయజు శ్శ్రియః॥

అహోబలార్యశ్చ ధాన్ధ్యో రామసూరి తనూభవః।
భీమార్యతనయో ధైర్యధరణీ గౌతమాన్వయః॥

మంత్రవేదీ యజుర్వేదీ మానీ భైరవకోవిదః।
శ్రౌతమూలంస్మార్తమూలంయజుర్మూలంయదన్వయః॥

సింగయోఽసౌ భరద్వాజో కుంకుటప్పయ్యనందనః।
పెమ్మయార్యాత్మజ శ్శబ్దశాస్త్రాలంకృతిపారగః॥

అప్పాయభట్టరో యజుషాం సూతి శ్రీవత్సవంశజః।
అప్పయార్యాత్మజోఽధీత యజురాత్రేయగోత్రజః॥

విద్వాన్నరహరి శ్రీమాన్ విజ్ఞాతవివిధాగమః।
సీమా జ్యోతిర్విదాం శ్రీమాన్ యజుషాం పిల్ల
యార్యజః॥

శ్రీమా నన్నయ సజ్ఞః శాండిల్యాన్వయసంభవః।
అధీతయజు రాదిత్యసూరిసూనుః కవీశ్వరః॥

జ్యోతిఃకలాకులగృహం శ్రీవత్సః పోచనో బుధః।
తాంత్రిక స్తార్కిక శ్రీమాన్ నాగదేవబుధాత్మజః॥

హారీతో యజురాకారో బొమ్మకంద్యోభల స్సుధీః।
ఏతే ప్రత్యేక మంశేశా ఏతదంశాస్తు సంఖ్యయా॥

సార్ధషట్సం యుతా త్రింశ దేవం సమ్యగుదీరితాః।
శెల్లారురాయతనయో శాలా వ్యాకృతితర్కయోః॥

గౌతమ స్సామవేదాఢ్యో వాసుదేవః కలానిధిః।
పుత్ర శ్శెల్లారురాయస్య విదుషో విదుషాంవరః॥

అధీతసామవేద శ్రీ విఠలో గౌతమాన్వయః।
ఏతే ప్రత్యేకమంశేశా ద్వావుక్తౌ సామవేదినౌ॥

శ్రీపాదకమలోద్భూతా విభాతి విబుధాపగా।
యస్యాసౌ కేశవః శ్రీమాన్ ఏతద్గ్రామాధిదైవతః॥
రామేశ్వరో రాజమౌళిః రామచంద్రప్రతిష్ఠితః।
సోఽసౌ విభాతి గౌరీశో ఏతద్గ్రామాధిదైవతః॥
ఏతౌ ప్రత్యేకమంశేశౌ ద్వావుక్తౌ కేశవేశ్వరౌ।
భాగా ఋగ్వేదినాం సార్ధత్రయోవింశతి కీర్తితాః॥
యజుర్వేదాం పునస్సార్ధ షట్త్రింశత్పరికీర్తితాః।
ద్వౌ సామవేదినో ర్భాగౌ ద్వౌ భాగౌ కేశవేశయోః॥
ఏవం భాగాశ్చతుష్షష్టి రేవ తద్భాగభోగినః।
ప్రోక్తాః పంచయుతాష్షష్టి బుక్కరాయపురాధిపాః॥
సాష్టైశ్వర్యాస్సాష్టభోగాః సానందౌదార్యమాసతే।
సర్వమాన్యం హరిహరస్యాజ్ఞోఽయం పరిపాలితం।
త మంగళ్యాపి నిర్దేష్టుం శంకతే రాజపూరుషః॥
సర్వే తే శంకరాస్సర్వమంగళాసక్తమందిరః।
విజయంతేతరా విప్రా బుక్కరాయపురేఽనిశం॥

పాథోధర శ్శిఖివరానివ సాభిలాషా
న్పద్మాకరః కవివరానివ సానుబంధాన్।
శ్రీబుక్కరాయపుర మేత దమూన్ద్విజేంద్రా
నానందయత్వనుకులం సరసాభిరామం॥

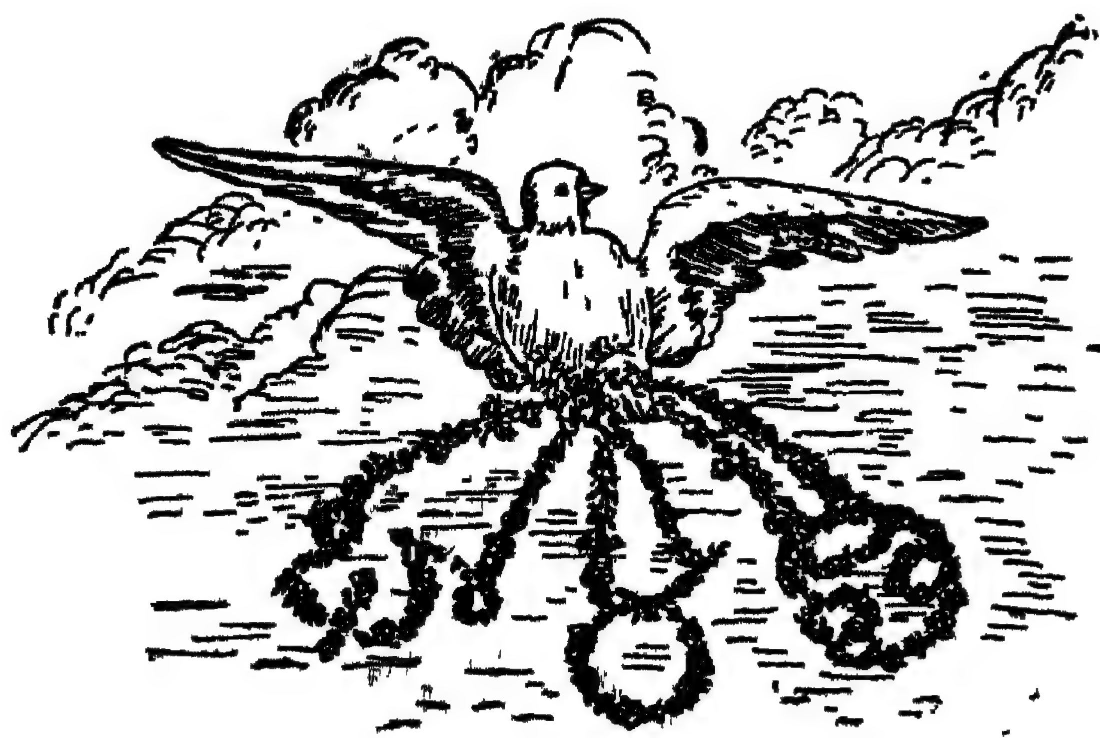
సామాన్యోఽయం ధర్మసేతు ర్నృపాణాం
కాలేకాలే పాలనీయో భవద్భిః।
సర్వానేతాన్ భావినః పార్థివేంద్రాన్
భూయోభూయో యాచతే రామచంద్రః॥

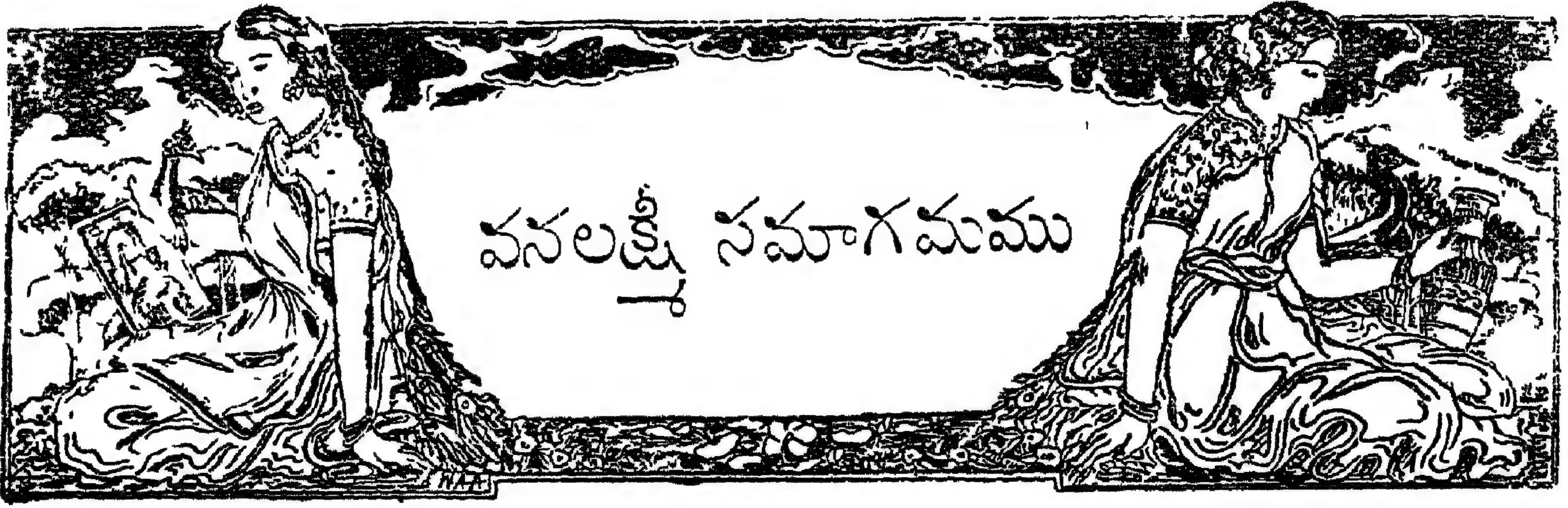
బహుభి ర్వసుధా దత్తా రాజభి స్సగరాదిభిః।
యస్యయస్య యదా భూమి స్తస్య తస్య తదా ఫలం॥

దానపాలనయో ర్మధ్యే దానాచ్ఛ్రేయోఽనుపాలనం।
దానా త్స్వర్గ మవాప్నోతి పాలనా దచ్యుతం పదం॥
శత్రుణాపి కృతో ధర్మః పాలనీయః ప్రయత్నతః।
శత్రురేవ హి శత్రుస్స్యాత్ ధర్మశ్శత్రు ర్న కస్యచిత్॥
స్వదత్తాం పరదత్తాం వా యో హరేత వసుంధరాం।
షష్టిర్వర్ష సహస్రాణి విష్ఠాయాం జాయతే క్రిమిః॥
సహస్రేణ తటాకానా మశ్వమేధశతేన చ।
గవాం కోటిప్రదానేన భూమిహర్తా విశుధ్యతి॥
ఏకైవ భగినీ లోకే సర్వేషాం భూభుజాం మహీ।
న భోగ్యా నకరగ్రాహ్యా విప్రదత్తా వసుంధరా॥

శ్రీమద్రామకథాప్రధానవిబుధా
శ్రీపాదపద్మాళినా।
శ్రీమద్రామకృపావిలాసవిలస
ద్విద్యానవద్యాత్మనా॥
శ్రీమత్స్వోచనసూరిణా విరచితం
సత్యోక్తి ముక్తాన్వితం।
శ్రీమచ్ఛాసనమేతదత్ర జయతా
దాచంద్రమాతారకం॥

ఏతస్మిన్నగ్రహారే హరిహర ధరణీ
పాల దానాంబురాశే
రుత్పన్నేఽతీవరమ్యే స్ఫురదురు మహిమో
దారసీమాభిరామే।
సద్వృత్తైస్సత్ప్రకాశైస్సతతగుణయుతే
సత్పదంసంశ్రితానా
మంజానాం నాయకాయావనిసురనికరా
యాస్తు రాజ్ఞాం ప్రశస్తం॥
శ్రీ విరూపాక్ష

గుళ్లపల్లి నారాయణమూర్తి గారు

ఎన్ని భవములగల్గు వనేందిరాస
మాగమసుఖం బనంతనిర్మలసుధాభి
షేచనముకాదె? ఈశుష్కజీవి కద్ది!
వేకువనె నిద్రమేల్కాంచి వెడలి చేసి
నాడ నొక రసాలవనసందర్శనంబు.

తొలికృశించియు, సన్నమై, మెలికలఁబడి,
రానురాను విస్తరిలి, భూరమణి వేయు
కీలుజడభంగి, పూర్ణవినీలనీర
ములనొసంగుచు నాచూతఫలతరులకు,
నవ్యభావ ప్రబోధనానైపుణీవి
లాసముల నొప్పు బాలతరంగమధుర
నిస్వనాలాపముల స్వాగతస్వరాళి
బాడె, సెలయేటికన్నె, ప్రాపంచికవ్య
థాదవానలతప్త చిత్తంబునకును,
నవరసాలపల్లవ భోజనం బొనర్చి,
అభ్రచుంబిత శాఖాగ్ర మధివసించి,
ధాతృవదన విముక్త వేదములనెల్ల
మంజుల సుధారవంబున మార్చివైచి,
చిలికి, కల్పించె, పికమౌని జీవితాశ;
ఫుల్లవికసిత కుసుమ సంపూర్ణగుచ్ఛ
తాళవృతంబులను దమతావులెల్ల
నాపయికె వీచె లేగులాబీపడఁతు
లట్టె యిరుదెసల న్నిల్చి, అలఁదె మేన
చందన ద్రుమాంగన నిజసౌరభములఁ,
తుమ్మపూగొమ్మ మేనపుష్పమ్ములెల్ల
రాల్చియొనరించె పీతాంబర ప్రదాన;
మంతమందార కుసుమాంగి యాననమున
రేకొకటియుంచి కల్యాణరేఖగూర్చె;
అలుముకొనె శిరీషసుమపంకిలమునాద
ములకు లత్తుకపూఁతమై, మ్రొక్కె వృద్ధ
నారికేళాంగనకు; శోభనప్రధాన
శయ్యకై యూడకంబముల్ సాచి పాతి,
పందిరిని వైచి, పచ్చికపరుపు సిద్ధ
పరచిన వటవృక్ష చ్ఛాయ కరుగుచుండ
దర్శనమొసంగెను రసాలతరునవోఢ
మాధవీలతాంబరము రమ్యముగ దాల్చి
గంధవాహుని కొకవంక గన్నుగొట్ట
స్కంధమున ఫలగుచ్ఛకుచంబు లడర
సిగ్గుచే సగ్ర శాఖాంక శిరము వంచి
ప్రమద మొనగూర్చె; నెన్ని భవములఁకల్గు
నవయుషఃకాలశోభ బ్రాణప్రతిష్ఠ
కల్గువనలక్ష్మితో సమాగమసుఖంబు

రామాయణమునందు వానరు లెవరు?

గో. రామదాసు గారు, బి. ఏ., యమ్. ఆర్. ఏ. యస్.

ఈ శీర్షికతో నొకవ్యాసము 'భారతి' క్రోధన సంవత్సర చైత్రమాసపు సంచిక పు.105_108లో బ్రచురింపబడియుండె. మ.రా.రా. చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారు వ్రాసిన వ్యాసమునకు ఖండనగా బ్ర. కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు వ్రాసినది:

'శారద' 1924 సం. జూలైమాససంచిక పు. 567_573లలో 'రామాయణమునందలి వానరులు' అను శీర్షికతో నొకవ్యాసమును బ్రచురించినారు. ఈ రెండింటియందును శ్రీ శాస్త్రిగారు ఇట్లు స్పష్టముగ వానరులవిషయమై వ్రాసినారు.

"ఇట్టివా రిప్పటి క్రోతులవంటి శాఖామృగములు కానేరరు; కాని వాలములు గలిగి హీననాగరికత గలిగియుండు నొకతెగమానవులుగా గన్పించుచున్నారు." మరియు,

"రామాయణ కాలమందలి రామసేన యగు వానరులు మానవత్వమునందు, దేహనిర్మాణమునందును, మెదడుయొక్క ప్రమాణమునందును, కొంతకొంతను కొంతపశుత్వమును, కలవా రగుటచే వారిని హీనమానవు లంటినేకాని యపవిత్రు లనుతలంపున నే నట్లనలేదని లోకము తలంచుగాక! శ్రీమద్రామాయణమునందలి వానరులు పల్లెకాపులు మున్నగువారివలె దేహాదిధర్మములచే నరత్వపరిపూర్తి నందనివారు కారనియు, స్వల్పముగ పశుత్వమును, నధికముగ మానవత్వమునుగల యొక మిశ్రజాతివారని లోకము గ్రహించుకొనునుగాక."

వానరులకు మేధాశక్తి అల్పమైనయెడల రామాయణమునందలి వానరుల కట్లు చెప్పలేదే! అందరికంటె పెద్దతోకగల హనుమంతునికే బుద్ధితక్కువైతే అంతపని నెటుల చేయగలుగును? ఒక్కొక్కసమయములో వీరు చెప్పునీతులు ఎంతమేధాశక్తి వీరికిగలదో యని సూచించుచున్నది. ఆలోచనలో నైతేనేమి, ధైర్యస్థైర్యముల నైతేనేమి, పరాక్రమమునం దైతేనేమి వీరు ఏమానవునకు తీసిపోదురు? అటువలెనే సుగ్రీవుడు, జాంబవంతుడు మొదలైనవా రంత విస్తారమేధాప్రమాణము గలవారనియే తోచుచున్నది. వానరస్త్రీయైన తార యెంతబుద్ధిశాలియో, యెంత ఆలోచనపరురాలో చూడుడీ!

స్వల్పముగా పశుత్వము ఈవానరులయందున్నదట. మానవులయందుమాత్రము పశుత్వము లేదా! "ఆహారనిద్రా భయమైథునాది సామాన్య మేత త్పశుభి ర్నరాణామ్" అని ఇవి నరులకు పశువులకు సామాన్యగుణములే కదా? ఇట్టి పశుత్వమే ఆ వానరులయందు

గూడ నున్నది. ఇంతకంటె వీరియందు అధిక పశుత్వ మేమున్నది? తోకలా?

ఈ వానరులకు తోక లున్నవని స్థాపించుటకు శ్రీశాస్త్రిగారికి ఆధారము ఆఫ్రికా, బెషూనాల్యాండులో దొరికిన పుత్రియొకటి న్ని, బార్నియో అడవిలో నున్న ఒకజాతి మనుష్యులు నట! అట్టి పుట్టెలుగల మానవ జంతు వొకటి యుండియుండవచ్చును. చిన్న చిటికెన వ్రేలంత తోక గలిగిన మానవజంతువులు ఉండవచ్చును. కాని ఆయాధారముపైన రామాయణమునందు వర్ణింపబడిన వానరులకు నిజమైన వాలము లున్నవని స్థాపించు టెట్లు? వారు మనుష్యులకును, కోతులకును మధ్యనుండి ఇప్పుడంతరించిపోయిన సృష్టియని చెప్పుటెట్లు? వీటికి అసలు గ్రంథమం దేమైన నాధారము లున్నవా?

వానరస్త్రీలకు తోక లెచ్చటనైనా వర్ణింపబడియున్నవా? యను ప్రశ్నకు ఉత్తరముగా వీరు ఉత్తరకాండలో వాలి సుగ్రీవుల యుత్పత్తి ఘట్టము వీరికి ప్రమాణము. ఉత్తరకాండ వాల్మీకి వ్రాసినది అవునా కాదాయని విద్వాంసులందరు సంశయించుచున్నదే. అట్టి సంశయాస్పదమైనది ప్రమాణ మెట్లగును? అదిగాక మరి యేకాండయందైనను వానరస్త్రీలకు వాలము లున్నట్లు చెప్పబడియున్నదా? ఇంతే కాదు ఉత్తరకాండలో వ్రాసియున్న కొన్ని యంశములు శాస్త్రపరిశీలనకు తాళవనిగూడ ముందుచూపబడును.

నిజముగా లేనితోక లున్నవని సమర్థించుటకు పుట్టెలు తోకలు వెతుకుటకన్న ఈ వానరుల భాషను, ఆచారములను వెతకి కనుగొని వాటివల్ల వీరిజాతినిష్కర్ష చేసిన బాగుండును. ఈ విషయమై శ్రీశాస్త్రిగారు కొంత చర్చ చేసినారు గాని పూర్తిగా చేయలేదని నాతాత్పర్యము. భూగర్భమునుండి బైలువెడలు ఎముకలు మొదలైనవస్తువులు సృష్టిచరిత్రము నెట్లు వెల్లడిచేయునో భాషలలో పాతుకుబడిన పదములుగూడ నట్లే మానవజ్ఞానాభివృద్ధిచారిత్రమును తేటపరుచును. కాన వానరభాషాన్వేషణము ఈ జాతి మానవులవిషయమై ఉన్న సంశయములను పోగొట్టగలదు.

కాని వానరభాష ఏదో కనుగొనుట కవకాశము లేదని శ్రీశాస్త్రిగారి నమ్మకము. శ్రీ మద్రామాయణము సంస్కృతములో వ్రాయబడియున్నది. అందులోనే వానరభాష వేరేయున్నదని చెప్పియున్నది. శ్రీఆంజనేయులవారు సీతతో మొట్టమొదట మాట్లాడ నుద్యుక్తులై యి ట్లాలోచించును:

వాచం చోదాహరిష్యామి
మానుషీ మిహ సంస్కృతామ్,
యది వాచం ప్రదాస్యామి
ద్విజాతి రివ సంస్కృతామ్;
వానరస్య విశేషేణ
కథం స్యా దిహ భాషణమ్.

సుందర. ౩౦,౧౭-౧౯

దీనివలన వానరభాష యొకటి వేరే యున్నదని స్పష్టమగుచున్నది. అది ఏది? దానిని యెట్లు రామాయణము నుండి తెలిసికొననగును.?

గ్రంథము సంస్కృతమునం దున్నప్పటికి ఏప్రదేశమందున్న స్థలములు ఆప్రదేశ భాషానామములతోనే చెప్పబడును. ఊరు, పల్లె మొదలైన ద్రవిడపదములు సంస్కృతములో వ్రాయబడిన అలహాబాద్ శాసనమునందు మార్పుచెందకయే, కొత్తూరు, ఏరండపల్లి అను నామములం దున్నవి. ఏభాషయందు మన దేశచరిత్రమును వ్రాసినను అలహాబాద్, ఆగ్రా,డిల్లీ మొదలైననామములు మారవుగదా! అటువలెనే గంగానదీ ప్రాంతమునుండి లంకవరకునున్న ప్రదేశములో చెప్పబడిన స్థలముల యొక్కయు మనుష్యులయొక్కయు పేరులు అచ్చట నివసించియుండు జనులభాషయందే యున్నవి. వాటియర్థమును, ఉత్పత్తిని బరిశీలించినవారు ఉంటే భాషయేదో తేలును.

ప్రతివస్తువుకున్ను ఉండేపేరు ఆవస్తువులో వ్యక్తమయ్యేగుణమును దెలుపునదే. ఇట్టివాటికే సార్థకనామములు. కావుననే ప్రతి నామమునకును పూర్వ వ్యాఖ్యాతలైతేనేమి కవులైతేనేమి అర్థముసాధించుటకుయత్నించిరి. దశగ్రీవుడంటే పదిమెడలవాడని, త్రిశిరుడంటే మూడుతలలవాడని, శూర్పణఖయంటే చేటలవంటి గోళ్లుగలదని, సీతయంటే నాగలని మొదలైన యర్థము చెప్పిరి. ఈయుద్దేశముతోనే 'వాలి' యను పేరునకు తోకలోనుండి పుట్టినవాడని యర్థము చేసి దానిని స్థిరపరచుట కొకకథకూడ జెప్పినారు. కావున పేర్లవలన ఆపేరుగలవస్తువుకు ఆపేరువలన తెలియబడు గుణము ఆవస్తువందు బహుళముగా నుండునని మనపూర్వులు సహితము ఒప్పుకొన్నదే. మనముగూడ ఆధర్మము ననుసరించియే పరిశీలన చేసిన తప్పేమున్నది? దీనిని మనస్సునం దిడుకొని రామాయణమునందు చెప్పబడిన స్థలములయొక్కయు జనులయొక్కయు నామములను బరిశీలింతము.

అన్నిటికంటెను ముందు రావణుని ముఖ్యస్థానమైన 'లంక'యొక్క నామమును పరీక్షింతము.

'లంకా'యను పదముయొక్క అర్థమును నిఘంటువులలో జూచిన 'రావణుని ముఖ్యపట్టణము'నియే యున్నదిగాని మరి యేమియు లేదు. మన దేశమందున్న భాషలన్నిటిలోను ఇదియే యర్థము. ఒక్క తెనుగులోమాత్రము 'లంక' అంటే చుట్టు నీటిచే చుట్టబడియుండు భూప్రదేశము. ఈయర్థమెట్లువచ్చెనో ముందు విచారింతము.

రావణుని పట్టణమునకు 'లంకా' యని పేరు బెట్టుటకు కారణమేమో? ముందుచెప్పినట్లు ఈనామము ఆస్థానమునందున్న బహిరంగగుణమును తెలియజేయవలెను. అట్టిగుణము రావణునిపట్టణమున కేదియున్నది? దానిని జూచినవారు దానిని వర్ణించుచు జెప్పినమాటలను బరిశీలించిన ఆగుణము వ్యక్తమగును. రావణుని పట్టణమును జూచిన విదేశీయులు ఇద్దరు దానిని జూచినతోడనే వీరికి తట్టినగుణమేమియో చూతము.

హనుమంతుడు దానిని జూచినవారిలలో మొదటివాడు. ఆయన తిరిగివచ్చి రామునితో దానినిట్లువర్ణించెను. "శైలాగ్రే రచితా దుర్గా సా పూ ర్దేవపురోపమా"(యుద్ధ.3,3) పర్వత

శిఖరమందున్న దట ఆ రాక్షసనగరము. అనగా చాలా ఉన్నతప్రదేశమందున్న దని యర్థము.

కొండపవాడు రాముడు. సముద్రమును దాటినవెంటనే రావణుని పట్టణమునుజూచి లక్ష్మణునితో నిట్లు సెలవిచ్చినారు.

"ఆలిఖంతీ మి వాకాశ
మదితామ్.........
మన సేవ కృతాం లంకాం
నగాగ్రే విశ్వకర్మణా."

యుద్ధ. ౨౪-౯

అటు తర్వాత బాగా పరిశీలించుటకు సువేలాచలము నెక్కి యిట్లు చెప్పిరి.

"శిఖరం తత్త్రికూటస్య
ప్రాంశు చైకం దివిస్పృశమ్,
సమంతా త్పుష్ప సంఛన్నం
మహారజతసన్నిభమ్;
శతయోజన విస్తీర్ణం
విమలం చారుదర్శనమ్,
శ్లక్ష్ణం శ్రీమన్మహచ్చైవ
దుష్ప్రాపం శకునైరపి;
మనసాఽపి దురారోహం
కింపునః కర్మణా జనైః,
నివిష్టా తత్ర శిఖరే
లంకా రావణపాలితా."

యుద్ధ ౩౯-౧౮, ౨౦

త్రికూటముయొక్క శిఖరమునకు పక్షులుకూడ వెళ్లలేవట. మనస్సే వెళ్ళలేదట. అలాటిది పైకెక్కవలెనంటే ఏదైనా ఆధారము లేనిది యెక్కలేని మనుజునిమాట చెప్పనవసరమే లేదు. అంతయెత్తున నున్న శిఖరముపైని రావణునిపట్టణమైన లంకా యున్నదట. వీరిద్దరకుగూడ దాని ఉన్నతస్థితియే బాగా తట్టినగుణము.

'అతివేగముగా యెక్కి వెళ్లుదు' నని సుగ్రీవుడు రాముని తో చెప్పను.

యుద్ధ. ౨-౫

ఎన్నడూ 'లంకా' నెరుగనివారికి చూచే సరికి తట్టిన గుణము ఔన్నత్యము.

దానిరాజైన రావణుడు సీతతో తనస్థానమువిషయమై చెప్పినప్పుడు గూడ తనపట్టణము పర్వతశిఖరముపై నున్నదనే చెప్పెను.

అర. ౪౭-౨౯

కాన 'లంకా' యను పదము వ్యక్తపరుచుగుణము ఔన్నత్యమయ్యే యుండవలెను. ఈయర్థమున సంస్కృత భాషయందు ఈపదమునకు వాడుక లేదు. మరి యేభాషలోనిదై యుండునో?

పంపాతీరమునందున్న 'శబరి' యను ముదుసలిదానికి రామకథలో నేమియుసందర్భమున్నట్లు గన్పించదు. సీత పోయినదని వెదకుచు దుఃఖించుచున్న రామునికి సీతజాడలు చెప్పువారు ముఖ్యముగాని గురుశుశ్రూషమొదలైన కబురులు అంత సందర్భముగా గన్పించవు. అయితే వాల్మీకివంటికవి ఈవ్యక్తిని యేల యిచ్చట జెప్పవలెను. అనగా ఈప్రాంతపుజనులజాతిని వెల్లడి చేయునిమిత్తమే ఈమె నిచ్చట చెప్పినట్లు గన్పించుచున్నది.

శబర భాషయందు 'లంకా' అంటే 'ఎత్తు, మీద, పైన'యని అర్థము. పొడవాటి

మనుష్యుని 'లంకా మంత్రి' యందురు. మిరప కాయలు పొడవుగానున్న మిరియముగాన 'లంకా మిర్చ్చి' యందురు. ఎత్తైన చాపాటి కట్టి 'లంకా డాంగ్.'

'లంకాణ్' శబ్దములో తుది నకారపొల్లు పోయిన'లంకా'యని ఆకారాంతశబ్ద మగును. కాన నిది స్త్రీలింగ శబ్దముగా సంస్కృతమున వాడబడును. ఇది నామలింగాను శాసనము 3 వ కాండ 5 వ సర్గ 5 వ శ్లోకములో చెప్ప బడినది.

"స్త్రీ స్యా త్కాచి న్మృణాళ్యాది
ర్వివక్షాపచయే యది
లంకా శేఫాలికా టీకా
ధాతకీ పంచికాఢకీ."

వివక్షకొఱకు చెప్పినప్పుడు మృణాల్యాది శబ్దములున్ను అంత్యలోపము గలిగినప్పుడు కొన్ని శబ్దములు స్త్రీలింగము లగుచున్నవి. 'లంకా' అను శబ్దము వివక్షకొఱకైనదిగాదు. కాని అపచయమును బొందిన పదముగాన స్త్రీలింగమైనది. కాన ఈశబ్దమున కేదోలోప ము గలిగినదని స్పష్టపడుచున్నది. ఏమిలోపిం చినదో పైనజూచితిమిగదా! ఇందువలన నవర నామము సంస్కృతమునందుకొంతలోపమును బొంది 'లంకా' అయినదని స్పష్టమైనది.

రాక్షసులు కొండపై నున్నయెడల సమ తలప్రదేశమైన దండకారణ్యప్రాంత వాసులను హింసించుటెట్లు? ఆర్యులను బాధపెట్టి దాగొ నుటకుగాని, ఆత్మరక్షణ చేసుకొనుటకుగాని కొండదిగువ నొకస్థానము వీరి కుండవలె. అ ట్టిదే జనస్థానము. ఇచ్చట రావణుడు పదునా లుగువేల రాక్షసుల నుంచినట్లు చెప్పినాడు. (అర. ౩౬-౧౫)వీరలను రాముడు నాశనము చేసెనని తెలిసి బలశాలులైన రాక్షసులను ఎనమండుగురిని తిరుగా పంపించినాడు. (అర. ౩౮-౧౮, ౨౦) గాన జనస్థానము ఆర్యులతో దగ్గరగానుండి పోరాడుటకు రాక్షసులచే ఏర్ప రుపబడిన వలసయని స్పష్టమగుచున్నది.

జనస్థానమను పదమునకు జను లుండే స్థలమని యర్థము. ఆ జను లెవరంటే రాక్షస జనులు. ఇట్లుచూచిననూ కొండపైనున్న రాక్ష సులకు వలసఅయిన స్థాన మని కన్పించు చున్నది.

కొండలపైనున్న వారు పల్లపుప్రాంతముల కు దిగువ యని చెప్పుట సహజమే. విశాఖప ట్టణపు ఏజన్సీప్రాంతములయం దున్నవారు. విశాఖపట్టణము మొదలైన పల్లపుగ్రామాల కు వెళ్లునప్పుడు దిగువకు వెళ్లుదుమని చెప్పు దురు. తిరుపతికి వెళ్లువారు కొండదిగువనున్న పట్ణములో బసచేసి మఱి కొండయెక్కవలెను. ఈ కొండదిగువ నున్న పట్ణమును దిగువ తిరుపతి యని పిలుతురు. కాన లంకలోనున్న వారికిది దిగువ. 'లంకా'యను పదము వచ్చిన భాషలో 'జైతాణ్' అనగా 'దిగువ' సంస్కృ తములో 'జనస్థాణ్' అని సులభముగా నగును.

ఈజనస్థానసామీప్యములోనే'జటాయు' వనే యొకవ్యక్తి యుండెను. ఇతను'పితృసఖా ఽహం' అని రామునితో జెప్పెను.

'ఉవాచ వత్స! మాం విద్ధి
వయస్యం పితు రాత్మనః.'
అర. ౧౪-౩

గాని రామునితండ్రికి తానెట్లు స్నేహితుఁడా యెనో ఎచ్చటనూ చెప్పబడలేదు. సీతాన్వేషణముకొఱకై వెళ్లిన వానరులు సీతను గానలేక సముద్రపుతీరమున గూర్చొని దుఃఖించుచుండగా, సంపాతి విని, "నాయనా! జటాయువు దశరథున కెట్లు స్నేహితుఁడాయెను?" అని ప్రశ్నించెను.

తస్యైవచ మమ భ్రాతు స్సఖా దశరథః కథమ్.
అర. ౫౬-౨౪

వానరులు దానికి జబాబు చెప్పక తిరిగి అలాగునసే చెప్పుదురు.

"రామస్య తు పితు ర్మిత్రం
జటాయు ర్నామ గృధ్రరాట్."
అర. ౫౭-౯

దశరథునికి జటాయువునకు స్నేహము జరిగిన ట్లెచ్చటనూ చెప్పలేదు. రామునికే ఇతను విశేషస్నేహితుడు. సీతను రావణునినుండి తప్పించుటకుతనప్రాణమునుగూడనిచ్చివేసెను. కాన 'పితృసఖా' అనుదానికి ఏమిసందర్భము గానరాదు. 'జటాయు' అనుపదమున కిది అర్థమేమో.?

సవరభాషలో 'యువ' అంటే తండ్రి; 'జటా'అంటే జట్టు. 'జటాలే' అంటే'జట్టుగా' యని యర్థము. సవరఃలభాషలో 'ఆ' షష్ఠీవిభక్తి ప్రత్యయము. ఇదిచేర్చిననూ 'యువా' యనుపదముమారదు. కాన'జటా + యువా' అనగా తండ్రికిజట్టు (వాడు); ఇది 'జటాయు' అయినది.

ఆర్యులకు రాక్షసులకు కలహకారణమైన దండకారణ్యమువిషయమైచర్చచేతము. దండకారణ్య మనగా దండునియొక్క అరణ్యమని అర్థముదీసి దీని కీపేరు వచ్చుట కొకగాథ ఉత్తరకాండలో జెప్పియున్నది. దండుడనే రాజుదట పూర్వ మీప్రదేశము. శుక్రకూతు నితడు చెరబట్టెనట. అదితెలిసి రాక్షసగురువు దండుని శపించగా వానిరాజ్యమెల్ల జంతుజాల రహితమై భస్మమయ మైనదట.

"సప్తరాత్రేణ రాజా ఽసౌ
సభృత్య బలవాహనః,
పాప కర్మ సమాచారో
వధం ప్రాప్స్యత దుర్మతిః.
సర్వసత్త్వాని యానీహ
జంగమ స్థావరాణిచ,
సర్వేషాం పాంసు వర్షేణ
క్షయః క్షిప్రం భవిష్యతి.
దండస్య విషయో యావత్
తావద్వ నసమాశ్రమమ్;
పాంసు భూత మివాకస్మాత్
సప్తరాత్రా ద్భవిష్యతి.
... ...
తదా ప్రభృతికాకుత్స్థ
దండకారణ్య ముచ్యతే."

జంతువులు, స్థావరములు లేవట; భస్మమయమైనదట. శ్రీమద్రామాయణమందు అరణ్యకాండలో దండకారణ్య మెట్లు వర్ణింపబడి యున్నదో పరిశీలించిచూతము. మొదట ఈయరణ్య మెచ్చటనుండి ఎంతవర కున్నదో తెలిసికొనవలెను.

అత్రిమహాముని యాశ్రమమును వదలి కొంతదూరము వెళ్లుసరికి దండకారణ్యా మారంభమాయెను.

"ప్రవిశ్యతు మహారణ్యం
　　దండకారణ్యా మాత్మవాౣ."
　　　　అర. ౧-౧

ఇచ్చటనుండిప్రయాణము చేసిచేసి ఆశ్రమమునుండి యాశ్రమమునకు వెళ్లివెళ్లి తుదకు పంచవటిలో బసచేసియుండిరి. అచ్చట సీతను రావణుడు యెత్తుకొనిపోగా, సీతను వెదకికొనుచూవెళ్లి చావసిద్ధమైన జటాయువును జూచి అతనిని దహనము చేసి కొంతదూరము వెళ్లుసరికి దండకారణ్యము వదలి క్రౌంచారణ్యము ప్రవేశించినారట.

తతః పరం జనస్థానా త్త్రిక్రోశం
　　గమ్య రాఘవౌ;
క్రౌంచారణ్యం వివిశతు
　　ర్గహనం తౌ మహౌజసౌ."
　　　　అర. 3-౫

గాన అత్రి ఆశ్రమమునకు సమీపమునుండి జనస్థానము దాటి మూడుక్రోశములు దూరమువరకూ ఈదండకారణ్యము వ్యాప్తమైనది. ఈప్రదేశము యెన్నియోభాగములుగా ఋష్యాశ్రమములనుబట్టి విభజింపబడినది.ఒక్కొకభాగముయొక్క నైసర్గికరూపములను బరిశీలించిన మొత్తముపైన యావత్తు ప్రదేశము యొక్క నిజస్వరూపము తేలును.

మొట్టమొదటే యొక తాపసాశ్రమమున్నది. ఇదిట

"శరణ్యం సర్వభూతానాం
　　సుసమృష్టాజిరం తదా,
మృగై ర్బహుభి రాకీర్ణం
　　పక్షిసంఘై స్సమావృతమ్."
　　　　అర. ౧-3

మృగగణములు, పక్షిసంఘములు ఫలవంతమైన ప్రదేశము గాకపోతే యెట్లుండగలవు? దీని నతిక్రమించి వెళ్లగా విరాధుని కునికిపట్టైన యడవి యున్నది. ఇది.

"నానామృగ గణాకీర్ణం
　　శార్దూల వృకసేవితమ్.
ధ్వస్తవృక్షలతాగుల్మం
　　దుర్దర్శ సలిలాశయమ్."
నిష్కూజనానాశకుని
　　ఝిల్లికాగణనాదితమ్."
　　　　అర. ౨-౨,3

ఈవర్ణన జూచిన వర్షాధికముగల ఉష్ణప్రదేశములయందుండే కీకారణ్యముగా దోచుచున్నది. ఇచ్చట విరాధుని చంపి శరభంగాశ్రమమునకు వెళ్లిరి. ఇచ్చటనుండి వెడలిపోవుచుండెను. ఆవెళ్లుచున్న ప్రదేశములో పెక్కుయేళ్లను దాటెనట."

"స గత్వాదూర మధ్వానం నదీ స్తీర్త్వా బహూదకాః."

తరువాత ఒక పెద్దకొండ యున్నదట. దీనిని దాటి వెళ్లగా వివిధములగు వృక్షములు గల అరణ్యమును ప్రవేశించిరట ఇచ్చట సుతీక్ష్ణాశ్రమమున్నది. ఈప్రదేశములో అనేకులు

ఋషులున్నారట. మూలములకు ఫలములకు లోపము లేదట.

"అయమే వాశ్రమో రామ
గుణవా న్రమ్యతా మిహ,
ఋషిసంఘానుచరిత స్సదా
మూలఫలాన్వితః."
అర. ౭-౧౮

గనుక రామలక్ష్మణులు సీతతోగూడ నిచ్చట నే నివాసముండిరి. ఈచుట్టుపట్ల అనేకాశ్రమము లున్నవట. వాటిని జూచుటకు రామలక్ష్మణులు సీతతోగూడ వెళ్లిరి. ఈప్రదేశ మెటులున్నదంటే:

"ఫుల్లపంకజషండాని ప్రసన్నసలిలాని చ,
కారండవవికీర్ణాని మయూరాభిరుతాని చ;
సప్రాజ్యఫలమూలాని పుష్పితాని వనానిచ,
ప్రశస్త మృగయూథాని శాంతపక్షిగణానిచ."
అర. ౮-౧౩,౧౪

జలాశయములతో నిండి ఫలవంతమైన ఈప్రదేశములో పదివత్సరములు గడపెను.

"తదా సంవసత స్తస్య
మునీనా మాశ్రమేషు వై
రమత శ్చానుకూల్యేన
యయు స్సంవత్సరా దశ."
అర. ౧౧-౨౭

తిరిగి సుతీక్ష్ణాశ్రమమునకు వచ్చిరి. ఇంతకాలమూ వీరు తిరుగుచున్న నిర్మలోదకజలాశయములు నదులుసరస్సులు,కొండలపైనుండి కుప్పిగంతులు వేయుచు వచ్చుచున్న సెలయేళ్లతో నిండి ఫలవంతమై వాసయోగ్యమై యుండెనట

సుతీక్ష్ణునియొద్ద సెలవు పుచ్చుకొని అగస్త్యమహర్షి దర్శనము కొరకై దక్షిణముగా వెళ్లిరి. ఈమధ్యప్రదేశ మిట్లు వర్ణింపబడినది:

"స్థలీప్రాయే వనోద్దేశే పిప్పలీవనశోభితే;
బహుపుష్పఫలే రమ్యే నానాశకుని నాదితే;
పద్మిన్యో వివిధా స్తత్ర ప్రసన్నసలిలా శ్శివాః,
హంసకారండవాకీర్ణాశ్చచక్రవాకోపశోభితాః
అర. ౧౧-౪౦,౪౧

అగస్త్యాశ్రమము 'రమణీయే వనోద్దేశే బహుపాదపసంవృతే' యందున్నది. అగస్త్యుని సెలవుపడసి పంచవటికి వెళ్లి అచ్చట పర్ణశాల గట్టుకొనినారు. ఈస్థలమునకు సమీపముననే గోదావరి యనునది యున్నది. దీనికి సమీపములో ఖరుడు మొదలైనరాక్షసులు నివసించి యున్నస్థలము.

ఈప్రాంతమంతయు దండకారణ్యమని ఇదవరకే తెలిసికొంటిమి. ఈపైన ఉదహరించిన వర్ణనలవల్ల ఇది పశుపక్షిమృగాదులు లేని భస్మభూయిష్ఠమైన ప్రదేశము గాదనియు జలసమృద్ధిగలిగి ఫలవంతమైన గుల్మలతావృక్షాదులచేతను, పశుపక్షులచేతను నిండి జనులకు వాసయోగ్యమైన దేశమనియు తేలుచున్నది. 'ఉత్తరకాండలోని గాథకును దీనికిని ఎంతభేదమున్నది? ఈరెండు ఒక్కవాల్మీకియే వ్రాసియున్న ఇట్టిభేద ముండునా? కాన అరణ్యకాండలోని వర్ణన వాల్మీకి వ్రాసినది.

ఉత్తర కాండలో జెప్పిన కారణము తప్పైతే ఈప్రదేశమున కీపే రెట్లు వచ్చి యుండును?

1, బంగారు పూసలు. 2, రాతి పూసలు.
(ప్రక్కనుండు సంపుటమున దొరికినవి)

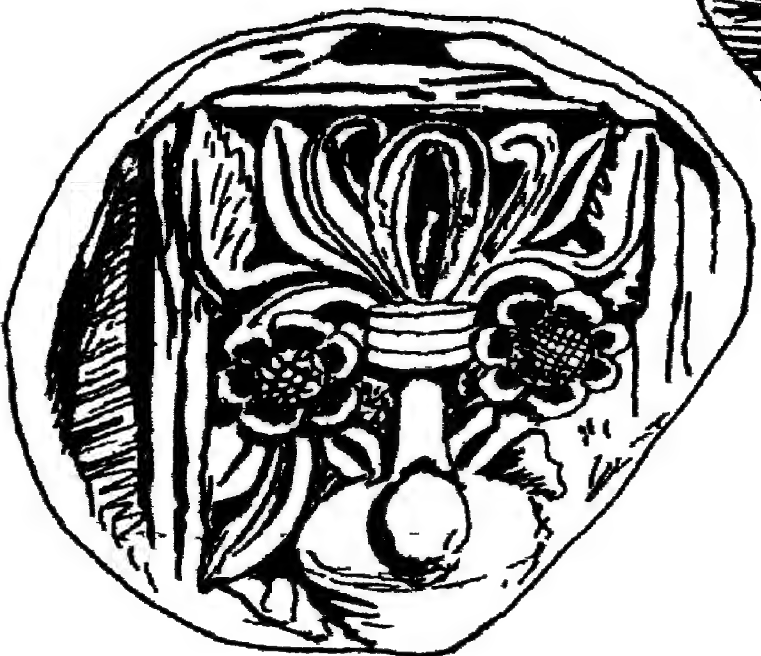

3. జేతవనమున నొక స్తూపమున దొరికిన శిల్పసంపుటము (Reliquary)

4 బోధిసత్వ విగ్రహముయొక్క పీఠము. జేతవనమున నొక స్తూపమున దొరికినది

ప్లేటు ౧౭

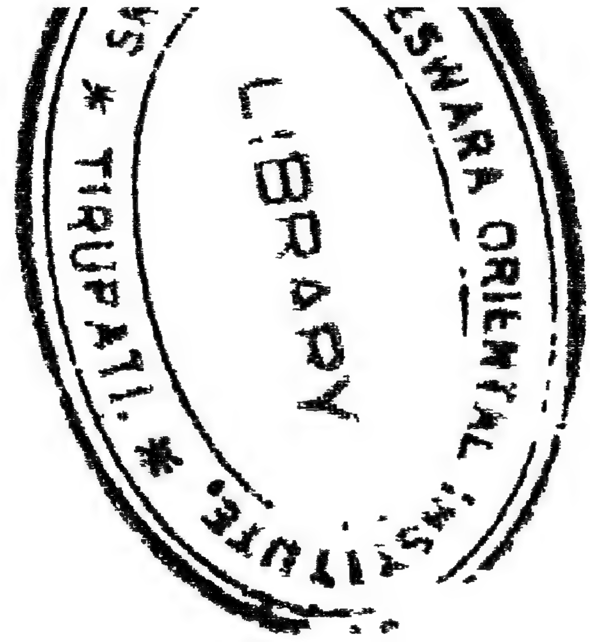
1 జేతవనములోని
యొక పతకము మట్టిలోఁజేయఁబడినది.

2
శాలవస్తికుత్తరమున కశ్యపగ్రామమున
దొరకిన శల్యనిధానము.

3 జలపాత్రము జేతవనమున
దొరకినది

పైనజూపిన వర్ణనలవల్ల దండకారణ్య ప్రదేశములో జలసమృద్ధి గలిగినట్టు స్పష్టముగా నగుపించుచున్నది. కాన దీనిపేరు ఈస్వభావమును దెలుపునదై యుండవలెను.

సవరభాషలో "దాక్" అనగా నీరు; 'డాక్' అనిగూడ నందురు. సవరభాషా సంబంధములైన మూండారీ మొదలైనఅన్ని భాషలలోనూ నీటికి 'డాక్' అనియే అందురు. విశేషము నీరు అని చెప్పుటకు దాక్-డాక్. విశేషపలచన యనిచెప్పుటకు 'పలపలాచన' అనిచెప్పినట్లుగానే 'దక్-డాక్' అగును. దీనికి షష్ఠీవిభక్తి ప్రత్యయమైన 'ఆ' చేర్చిన 'దండకా' అగును. ఇది 'విశేషనీటియొక్క' యని అర్థమగును. దండకా + అరణ్యముఅంటే విస్తారము నీరుగలిగిన అరణ్యమని యర్థము. ఈయర్థము పైవర్ణలకుసరిపోవుచున్నది. కాన 'దండకా' అనేది సవరభాషనుండిఉత్పన్నమైన పదము.

క్రౌంచారణ్యము దాటి వెళ్లగా 'కబంధుడ'ను రాక్షసుడు గనిపించెను. వీనికి సహజమైన గుణము లేమీ కనపడవు. కాని ఈ పేరు 'బండ' అనుపదముతో సంబంధించినట్లు కనబడుచున్నది. తెనుగులో 'బండ' అంటె పెద్దరాయి. తెలివిలేని మనుజునకు 'బండముండాకొడు'కని అనుట వాడుకైయున్నది. సవరభాషలోగూడ ఈపదము ఉన్నట్టు ప్రస్తుతము దొరకు వాక్యావళీలు (Vocabularies) లో నగుపడకపోయినప్పటికి కొన్ని స్థలనామములలో ఈమాట కనిపించుటవల్ల సవరలు గూడ నీపదమును ఈయర్థముతో వాడినట్లు కనిపించుచున్నది. కావున దారిలో వడ్డముగా పడుండుటవల్లనూ, ఆత్రోవను బోవువారికి కష్టము గలుగజేయువాడగుటవల్లనూ, తుదను గోయి త్రవ్వి తిరుగ త్రోయబడినవా డగుట చేతను వీనినామము 'బండ' యనుదానితో సంబంధించినట్లు కనబడుచున్నది.

వీనివద్దనుండి రామలక్ష్మణులు పంపాతీరమునకు వెళ్లిరి. పంపాసరస్సులో వెన్నముద్దనంటిపక్షు లున్నవని కబంధుడు చెప్పినాడు.

"ఘృతపిండోపమాన్ స్థూలాం
స్తాన్ ద్విజాన్ భక్షయిష్యథః."
అర. ౭౩-౧౪.

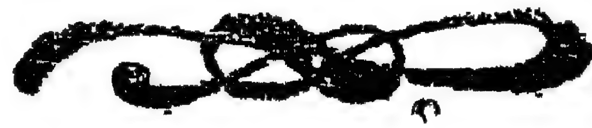
ఇవి భయము నెరుగవు గాన మనుష్యులను జూచి యెగిరిపోవట.

"నోద్విజంతే నరా న్దృష్ట్వా
వధస్యాకోవిదా శ్శుభాః."
అర. ౧౩-౧౪.

ఇవి ఎన్నడూ కొట్టబడుట నెరుగకపోతే 'మీరు తినెద'రని కబంధు డెట్లు చెప్పగలుగును? అచ్చటివారు వాటిని చంపి తినకపోతే వాటిని తింటారని యెట్లు చెప్పెను. కాన మనుష్యులను జూచి భయపడి యెగిరిపోలేవంటే యెగురశక్తిలేదని మృదువుగా చెప్పుటయే. ఇట్టిపక్షులు మరెచ్చటనూ ఉండినట్లు చెప్పలేదు. గాన ఈపంపాసరోవరము ఈపక్షులకే యునికిపట్టు. కాన ఈపక్షులనుండి ఈసరస్సునకు పేరొచ్చి యుండవలెను.

పక్షుల వర్ణమునుబట్టి చూడగా నివి బాతులవలె దోచుచున్నది. వెన్నముద్దలవలె

స్థూలముగా నుండి యెగురలేని పక్షులు బాతులే. సవరభాషలో బాతును 'పపారా' అందురు. ఇతర మూండారీభాషలలో హంస యను సంస్కృతపదమునే యవలంబించినారు. కాని ఒక్క సవరభాషలోమాత్ర మీమాట ఇంకనూ నిల్చియున్నది. ఈ 'పపారా'యే 'పంపా' అయినట్లు తోచుచున్నది. ఏమనగా సంస్కృతపదము 'హంస' ఈ 'పంపా' పదము. 'హంస' ఈ 'పంపా' పదమునుండి ఉద్భవించినది. కొన్ని భాషలలో 'ప' అనుశబ్దమునకు బదులు 'హ' వాడుట గలదు. విశాఖపట్టణపు కొండలలోని దేశీయులు 'పాణి'-తెనుగు నీరుకి 'హాణీ' అందురు. కన్నడములో 'ప'కుబదులు 'హ' ఉపయోగించుట అందరికీ తెలిసినదే. కాన 'పంపా', 'హంపా' అయినది. దీని వికల్పమే. 'హంపి' కన్నడదేశములోని ఒకస్థలమునకు పేరు. ఈ పేరుండుట బట్టియే 'పంపా' అక్కడనే యుండెనని జనవాడుక. 'హంప' పలుకుటకు కష్టమని 'హంస' అయినది. చూడగా 'పపారా' లోనుండి 'హంస' ఉద్భవించినట్లు తోచుచున్నది. (సంశేషము)

పం డ్ల బే ర ము

[లో హి త శ ర్మ]

వాడు కాలకించి, వారడి కనిపెట్టి, విత్తనాలు, విలువ, వినికిచూచి
వాలువీలుగలుగు, వర్తకమనిసేతు, నమ్మకాలు, మాటనమ్మకాలు.

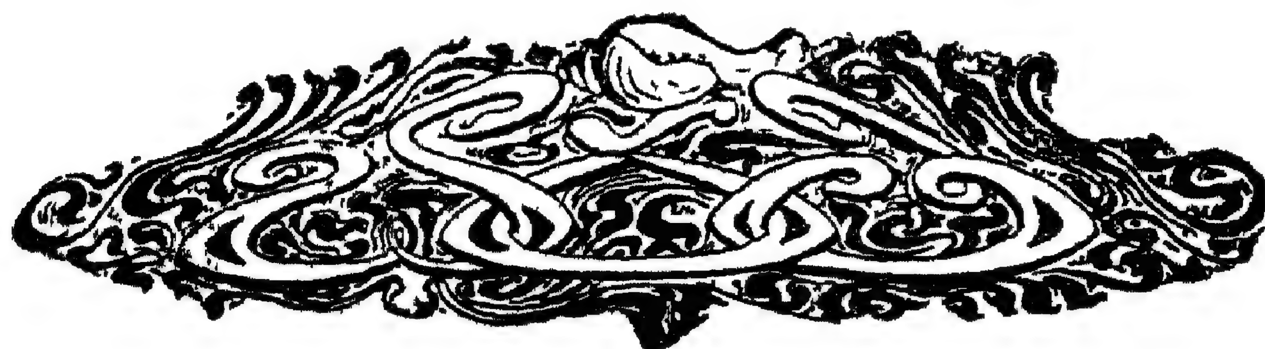
ఉ. బోజనసేతురా ? రుచికిపూచిది సీమపసందు, పాదిరీ
"రాజు"కు టోపిమేసి, మనరావుదొరో ర్లొకయంటు దెచ్చి మా
మోజుగ పెంచిరండి, నలుమూలల బాకినదండి, నేనురి
వ్వాజుగ నేట గుత్తగొని, వందలు మేలును దెచ్చి గొప్పమా
రాజులకమ్మి నాలుగువరాలు గణించి బరింతు పొట్ట, ఆ
వాజిబినాశమై పలుకబారని బెట్టలు తట్టకెత్తి, యే
నాజుకు పేరొ పెట్టుకొని నాసి రకాలను సొమ్ముచేసి, ఆ
రోజుకురోజు కాయికము రోతనిపించిరి బేరగాళ్లిలె
క్కా జమ లేదు, గొప్పయదికారులముందట, " డచ్చికోరురీ
వాజలు, మాట లమ్మెదురు వట్టిదగా " యనిపించి, రాళ్లతో
యేజత సెయ్యకండి, సిసలే, యసలే నసలేని జాతులే.

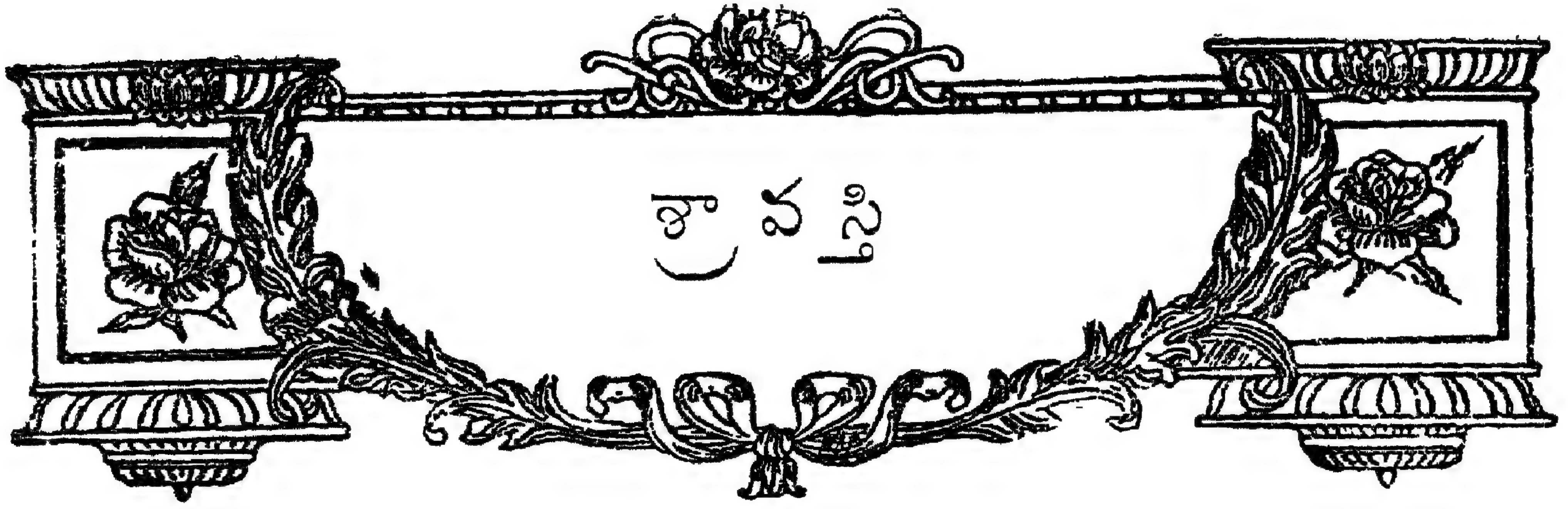
సీ. కుళ్లుమాటనరాదు కొమ్మంటుమచ్చండి, పట్టితే రసముట్టి పడునుమండి
మూసూసి మొగమిట్టె ముడుచుతారేమండి, కడిగితే సొనకంపు కానమండి
జిమ్మపైకాసింత చిలికితే తేలదండి, కొసముట్ట దినకుండ కసరకండి
పింపుట ససిలేక పిసరంతజీడండి, పట్టిమెంచిన మాకు కట్టదండి
ఆ. అది తయారుకాని యాకుచాటుది కొద్ది, గొప్పటెంక పుల్సు తప్పదండి
కొసరకండి మీరుకొనని తిననిబేర, మొసకండి, గంపయెత్తిపొండి.

సీ. సీమపసందంట్లు చెమటూడిచి గణించి, నదరైన చోటుల కుదురుసేసి
యేజాతి కాజాతి యేరి సూటిగ నాటి, మఱచిపోకుండగా గుఱుతు లుంచి
పరగదపసినోళ్లబడకుండ కట్టుబా, టులుసేసి దిష్టిబొమ్మలు తగిల్చి
వాడి నీరసమైన జాడ తోచినతోనె, సరసపుష్టిగ పోటిజంటచేసి
ఆ. పెంచినోరు జాతి మంచిచెడ్డలుచెప్ప, గలరుగాని గుత్తగాళ్లకాడ
తెచ్చిమారుధరకు తెగనమ్ముమాకేల, చెప్పరేల, ఆటి పుట్టకేల?

సీ. ఇసలాముతోటలో నిమ ముద్దినుపసందు, జట్టిచేసిన సుబ్బిశెట్టిగనుడె
బంగాళసరుకని బంగిని పిల్లితో, ముంచెత్తు సత్తెయ్య మంచివాడె
కలకటేరంటులు కలగల్పుతో డబ్బు, దోచెడి రెడ్డియ్య దొడ్డవాడె
పెదరసాలనిపేరు పెట్టి గడించునా, రాయడు శానగరానమనిసె
ఆ. అయినసరుకుతెచ్చి, అసలు దరలకిచ్చి, పలుకుబడినిగన్న పాతకాపు
పిలిచియివ్వగానె పలచనై పోనాడు, మాయకాలమహార మాయపజలు!

సీ. సీమంటు లనగానె మామిళ్లపిల్లి వో, రిరుచుకుపడి బుట్టవిప్పసిరు
నాటురకాలంటె నోటబెట్టరు రావు, వోరు సీమరకాల కూరుతారు
చచ్చోపువచ్చె సీమసరుకంటె తమకచ్చు, పాటని కొంటారు కూటమోరు
సీమపళ్లెప్పుడు చీకుతోనుంటారు, అంతగొప్పో రుపాద్యాయులోరు
ఆ దేశవాళి శాన తీపంట, గొప్పంట, సీమజాతి వట్టిజీడిదంట
మీరు తెలిసినోరు, ఆరుపుల్లాయలా, శానబేర, మింక సాగిపొండి.

(ఒకప్రసిద్ధపురాతన బౌద్ధనగరమును తత్సంబంధ మగు కొన్ని కథలును)

కే. నరసింహాచార్యులు గారు

శ్రావస్తి బౌద్ధులచరిత్రయందు సుప్రసిద్ధనగరములలో నొకటి. ఇది యుత్తరకోసలదేశములో అయోధ్యానగరమునకు ఉత్తరమున సుమారు 56 మైళ్లదూరమున నున్నది. దీనికి ఉత్తరపుటెల్లయై ప్రవహించుచుండిన 'రప్తి' నది, శిథిలావస్థ నొందిన తర్వాత నీనగరమునంటి ప్రవహింపనొల్లక కాబోలు తనమార్గమును మరింత యుత్తరమునకు ద్రిప్పుకొని ప్రవహించుచున్నది. ఆకారమున శుక్లపక్షసప్తమినాటిచంద్రునిబోలిన యీనగరమునకు, వ్యాసము కొంచెము లోతుగలిగి, 11/3 మైళ్లపొడవై, 'రప్తి' నదియొక్క పూర్వమార్గమునకు సమాంతర (Parallel) మై యొప్పుచున్నది. నగరముయొక్క చుట్టుకొలత సుమారు $3\frac{1}{4}$ మైళ్లు. నగరముయొక్క యావరణము ప్రస్తుతము 25 అ. మొదలు 50 అ. వరకు భేదించుచుండు ఎత్తు కలదై కానుపించుచున్నది. ఈశాన్యమున 'రప్తి' నదియు, తక్కినభాగముల కొకయగడ్తయు రక్షకములై యుండియుండవలెను. ఆవరణము పొడవునను ననేకద్వారములును, బురుజులును యుండినట్లు చిహ్నములు కలవు. బుద్ధునికాలమున నత్యున్నతస్థితియందుండి ఆయనపాదధూళివల్ల పవిత్రమయిన శ్రావస్తినగరము బుద్ధునియనంతరము 11వ శతాబ్దమునాటికి మిక్కిలి క్షీణించి శిథిలమై వైశాల్యమునందు చిన్నదై యుండినందున ఉత్తరహిందూస్థానమున క్రీ. శ. 637 సం॥న యాత్రసల్పిన చీనాదేశయాత్రికుడగు హిఎన్‌త్సాంగ్ ఈప్రదేశమును దర్శించి అప్పుడు దీనిని నగరమని చెప్పుటకు దోచక శిథిలావస్థయందుండు 'అంతఃపురమని' లేక 'రాజభవన' మని వర్ణించెను.

2. శ్రావస్తి పురాణప్రసిద్ధి జెందిన నగరముగూడ నైయున్నది. సూర్యవంశమున జన్మించిన పదియవరాజగు యువనాశ్వునిపుత్రుడు శ్రావస్తుడు దీనిని నిర్మించెను. వాయుపురాణమున నీనగరమును శ్రీరాముని పుత్రుడగు లవుడు పాలించెనని చెప్పబడియున్నందున నిది ఆయుగమునందుగూడ అయోధ్యారాజ్యములో జేరినదై యుండెనని తెలియుచున్నది. మరల నీనగరము భారతవర్ష రంగస్థలమున పునర్నిర్మితమై ప్రవేశించినపుడు మహాకోసలుడను రాజుయొక్క కుమారుడు ప్రసేనజిత్తుని ముఖ్యపట్టణమై యుండెను. ప్రసేనజిత్తు బౌద్ధమత మవలంబించి బుద్ధుని కాప్తమిత్రుడును ఆసరువునై యుండెను. కాని ప్రసేనుని కుమారుడు విరూఢకు డనువాడు శాక్యవంశద్వేషియై వారి రాజ్యనాశనము కావింప బద్ధకంకణుడై తన్మూలమున తానుగూడ నశించెను.

3. మరలకాలయవనికాభ్యంతరితమై శ్రావస్తి కనిపించనియనంతరము ఒకశతాబ్దము తర్వాత ననగా బుద్ధునికి 5 శతాబ్దములు వెనుక విక్రమాదిత్య పాలితమగుచు ప్రపంచనాటకమున గనబడుచున్నది. విక్రమాదిత్యుడు బౌద్ధమతద్వేషి. ఇతనికాలమున బౌద్ధగ్రంథమగు విభాషశాస్త్రకర్తయగు మనోర్హితుడు మతవాదమున బ్రాహ్మణులచే పరాజితుడై యాత్మహత్య కావించుకొనెను. విక్రముని యనంతరము మరల మనోర్హితుని శిష్యుడు వసుబంధునిచే బ్రాహ్మణు లోడింపబడిరి. తదనంతరము అనగా క్రీ. శ. 275–319వరకు శ్రావస్తి మగధలోని గుప్తవంశపురాజులకు లోబడియుండెను. గుప్తుల క్షీణ

పిశతో శ్రావస్తియు క్రీ. శ. 4000 మొదలు క్షీణదశను పొంద నారంభించెను.

4. శ్రావస్తి యుండినప్రదేశమునకు ప్రస్తుతము సాహెత్ మాహెత్ అని పేరు. ఇందు మాహెత్ శ్రావస్తినగరావరణములోని భాగమును, సాహెత్ నగర బహిఃప్రదేశమున జేతవనమను భాగమును నైయున్నది. జేతవనమునకు రావలెనన్న శ్రావస్తియొక్క నైరృతి మూలనున్న ద్వారమునుండి సుమారు ½ మైలు రావలెను. నగరమున నంతటను ననేకస్తూపములును ఆలయములును, కూపములును ఉండినట్లు వాటిశిథిలీభూతభాగములు కలవు. ఇందు ముఖ్యమైనవి రాజగు ప్రసేనజిత్తుని భవనము, మంత్రియు, జేతవననిర్మాతయు, అనాథపిండదుడను సార్థకనామాంతరముగల సుదత్తుని గృహస్తూపములు, అంగుళీమాల్యుల స్తూపము జేతవనము, గంధకుటి, కోసాంబకుటి, శోభనాథా(జైనా)లయము, ఇంకకొన్ని కూపములును నైయున్నవి.

5. జేతవనము హిందూదేశమున మిగుల ప్రసిద్ధిచెందిన అష్టబౌద్ధవనముల (ఆలయములు)లో నొకటియై యుండెను. దీనినిగురించి చిన్నకథ సింహళచరిత్రలలో నీరీతి వ్రాయబడియున్నది.

బుద్ధుని జీవితకాలమున శ్రావస్తికి ప్రసేనజిత్తుడు రాజైయుండెను. ఆయన బౌద్ధుడు. మీదు బుద్ధునికాప్తమిత్రుడును శిష్యుడునైయుండెను. అట్టిరాజునకు సుదత్తుడను మంత్రి యుండెను. సుదత్తుడు దయార్ద్రహృదయుడు, గొప్ప దానశీలుడు. అనాథజనుల కెంతయు పోషకుడునై యుండినందున నితనికి అనాథపిండదుడను సార్థకనామము కలదు. ఇతడుకూడ బుద్ధశిష్యుడు. శ్రావస్తియందు జేతుడను రాకొమరునికి ప్రీతిపాత్రమగు వన మొకటియుండెను. ఆవనము 1000 మూరలు పొడవును అంతియ వెడల్పును గలది. బౌద్ధుని గౌరవార్థముగా నొకగొప్పమఠమును కట్టించవలయునని సంకల్పించుకొని సుదత్తుడు దాని కనువగు ప్రదేశము నరసి మరియెందునుకానక తుదకీజేతునివనమును తనకియ్యమని కోరెను. ప్రాణసమానమగు వనమును ఇతరుల కిచ్చుట కిచ్చగించనివాడై దుస్సాధ్యమగు మూల్యమును గోరిన వాడెల వనమును కొనునాశను వదలుకొందురను నూహచే తోటయంతటను నేలనుమూయుటకు కావలసినన్ని 'మసురాను' (బంగారునాణెము) లను మూల్యముగా కోరెను.

అంతగొప్పమొత్తమునైన నిచ్చుటకు సిద్ధముగా నుండిన సుదత్తుడు మూల్యమునకు వనమును ఇచ్చెదనని జేతుడుచెప్పగానే ధనమును తెచ్చి తోటలోనియున్ని చెట్లను పెకలించినాణెములను నేలపైపరపించెను. (మామిడి, చందనముచెట్లనుమాత్రము పెకలింపక విడిచెను.) అట్లు పరచిన నాణెములు సుదత్తు (అనాథపిండదు)ని కోశాగారము లేడింటినుండియు దీయబడె 18 కోట్లు కెక్కువయ్యెను. ఇంతతో వెనుదీయక పెల్లగింపక విడచిన వృక్షముల స్థలమునుకూడ లెక్కకు దీసికొని యాస్థలమునకు కావలసిన ధనమునుకూడ కోశాగారమునుండి దీయ నాజ్ఞాపింపగా జేతు డానందాతిశయమున మేను మరచి బుద్ధునియందొక నూతనగౌరవ మంకురింప సుదత్తునితో ధనకాధన మక్కరలేదనియు తనవనమును ఉచితముగా నిచ్చెదననియు జెప్పెను. కాని మొదట చెప్పిన ప్రకారము మాట చెల్లించుకొనక తీరదని సుదత్తుడు ధనము నిచ్చి వనమును దిసికొని యందొక విహారమును మఠములను గట్టించెను. విహారమును జుట్టి గురువులకు నివేశనములును పుష్పఫలయుతములగు వనములును కలవు. జేతవనమునుచుట్టి 18 అ. ఎత్తుగల ప్రాకారము కలదు. ఈ ప్రాకారమునకు చేరి వెలుపలకూడ ననేకవిహారములు, వనములు, తటాకములు వేర్వేరు ప్రాకారములతో గూడుకొనినవి కలవు. సుదత్త నిర్మితమగు నీవనమునకు మరింత శోభ నిచ్చుటకు జేతుడు తనవనమును విక్రయించిన ధనమంతయు వెచ్చించి జేతవనమునకు నలుపైపులను ఏడంతస్తుల మేడలను కట్టించెను. ఈ మేడల యందన్నింటిలోను అహోరాత్రములు తెరపిలేక ధూపదీపములు శోభిల్లు చుండెడివి. జేతవనమున (అనాథపిండదవనమున)కు తూర్పునను ఉత్తరమునను రెండు ద్వారములు కలవు. ఇందు తూర్పుద్వారమునకు రెండు ప్రక్కలను * 70 అ. ఎత్తు స్తంభము లుండినవట. ప్రస్తుతము వీటిపటములుమాత్రము నిలిచియున్నవి.

* హిఎన్‌త్సాంగు లిఖితమగు గ్రంథమున నిట్లు వర్ణింపబడియున్నది.

జేతవనవిహారమున నొకచోట బుద్ధుని గొప్ప విగ్రహము (చందనపుగ్రానితో జేయబడినది) ఒకటి గోరబడెను. ఈవిగ్రహము బోధిసత్వునిదనియు, పుష్ప న., స్వామిహితుడను, బలత్రిపిటకుడు అను మువ్వురు శాసనాచ్చకులచేసమర్పింపబడినదనియుప్రదేశనామము శ్రావస్తియనియు విగ్రహపీఠముపై లిఖితమైయున్నది.

5. అనాథపిండదవనమునకు ఈశాన్యముగా పై జెప్పబడిన స్తంభములకు ఉత్తరమున మరియొకస్తూపము కలదు. దీనికి సంబంధించిన శిథిలములు 24½ అ. ఎత్తు కలవియై యున్నవి. ఇటుకలు పూర్వకాలపు పద్ధతి ననుసరించి యొక్కొక్కటి 24 × 10 × 3½ పరిమాణము కలవిగా నున్నవి. (ప్రస్తుతకాలపు ఇటుకకన్న 13 రెట్లు పెద్దవి.) బుద్ధుడు ఒకానొకవ్యాధిపీడితుడగు భిక్షుని శరీరమును సమ్మార్జించి వ్యాధి నివారణ కావించెను. భిక్షుండు వ్యాధిబాధితుడగుటను చూచి బుద్ధుడు అతనికి గల బాధ యేమని యడిగెను. భిక్షుండు తాను పూర్వము వ్యాధిగ్రస్తుల జూచి వారి కేవిధమగు సహాయమును జేయక కఠినహృదయుడై యుండినదానిఫలిత మిపుడు తానే రోగపీడితుడైన కాలమున పరిచరించువా రొక్కరైన లేక బాధపడుచున్నట్లు దీనముగా దెలుపుకొనెను. బుద్ధుడు భిక్షునిపై గనికరించి వాని శరీరమును పవిత్రకరములచే స్పృశించిన మాత్రమున వాడు రోగ నివారితుడయ్యెను. పిదప భిక్షుని నొకక్రొత్త చాపపై గూర్చుండ నియమించి స్నాతుని గావించి నూతనవస్త్రముల నొసగి యాదరించెను. ఈయుదార కృత్యముయొక్క జ్ఞాపకార్థ మీస్తూపము కట్టింపబడెను.

6. బుద్ధుడు శ్రావస్తికి విచ్చేసినపుడు అచటశారిపుత్రుడను న్యాయాధికారి యొకడు మహాజ్ఞానియు దైవజ్ఞుడును ఉండెను. బుద్ధుడు శ్రావస్తివెలుపల 'అనవతప్త' సరపరిసరమున దేవమానుషగణపరివేష్టితుడై సభ గూడి యుండెను. ఆసభకు శారిపుత్రుడుమాత్రము గురువుల సభకు పోవునపుడు ధరింపదగిన వస్త్రములను సవరించుకొనుచుండినందున వ్యవధి చాలమి సకాలమునకు రాజాలడయ్యెను. బుద్ధుడు శారిపుత్రుని దోడ్కొనిరమ్మని తన శిష్యుడు ముద్గలపుత్రుని పంపెను. శారిపుత్రుడు తాను గురువులగోష్ఠిని పర్యించుటకు యోగ్యమగు వస్త్రాదుల ధరించుకొనుచున్నాను కొంచెము తాళుమని చెప్పినను వినక ముద్గలపుత్రుడు వానిని యవసరపఱచుచు శీఘ్రముగా రానియెడల శారిపుత్రుని వానిగృహముగూడ తనయోగబలమువల్ల గొంపోవువాడ నని గర్వముతో బలికెను. అంతట శారిపుత్రుడు తననడుముపట్టను క్రిందబడవైచి 'నీవు దీనిని కదలింపగలిగినయెడల నన్నును కదలింపగలవు' అని ధైర్యముగా బదులుచెప్పెను. ముద్గలపుత్రుడును తన మానసమంత్రబలమును వినియోగించి యీపట్టను కదలింపజూచెను. కాని యతనివలన కాలేదు. ఇట్లువ్యర్థప్రయత్నుడై నిట్టూర్పులు నిగుడించుచు బుద్ధునిసన్నిధికి వచ్చునప్పటికి అంతకుపూర్వమే శారిపుత్రుడు సభ నలంకరించియుండెను. అప్పుడు ముద్గలపుత్రుడు మంత్రబలముకన్న జ్ఞానబల మెక్కుడయని చెప్పుకొనెను. ముద్గలపుత్రుడు శారిపుత్రునినడుముపట్టని కదలింపజాలక భగ్నప్రయత్నుడైన స్థలమున నొకస్తూపము కలదు. ఇది అనాథపిండదవనమునకు వాయవ్యమున నున్నది.

7. ద్రోణోదను డను రాజునకు దేవదత్తుడను పుత్రు డుండెను బుద్ధునిసమకాలికుడు, మిక్కిలిగర్వి, అసూయాపరుడు నగు నీదేవదత్తుడు 12 సంవత్సరములు ప్రయాసపడి న్యాయశాస్త్రములోని80,000శ్లోకములను కంఠస్థములుగా జేసికొనెను. తర్వాత బుద్ధునికి గలగౌరవమును ప్రాముఖ్యమునుచూచి సౌర్వలేక బుద్ధునికిగల యోగ్యతయు, విద్యాబుద్ధులును శిష్యగణమును తనకు గూడ నున్నందున తానును బుద్ధునియంతవాడ ననియు, బుద్ధునిబోధలన్నియు నబద్ధము లనియు,అనాదరణీయము లనియు బోధింపనారంభించెను. ఇందులకు ప్రతిగా బుద్ధుని శిష్యులగు శారిపుత్ర, ముద్గలపుత్రులు లోకమందంతయు బుద్ధునియోగ్యతల గురించియు న్యాయమును ధర్మమును గురించియు బోధించుచుండిరి. దేవదత్తుడును తననునోరగ మీడేరమి నీర్ష్యగలవాడై బుద్ధుని చంపుటకై తన నఖములందున విషము నిడికొని చాలదూరమునుండి శ్రావస్తికి బుద్ధునికి సానుభూతి యొసగు నెపమున కపటముగా వచ్చెను. కాని మార్గమున భూమియందు గహ్వరమొకటియేర్పడి దేవదత్తు డాకూపమున బడిపోయెను. ఈకూపము జేతవనమునకు తూర్పున 250 అ. దూర

మున కలదు. దీని పొడవు 600 అ. వెడల్పు 250 అడుగులు. 1 వ పటము చూడుము.

8 సంఘారామమునకు పశ్చిమముగా 200 అ. దూరమునను తామరపూల కొలను కలదు. ఇచ్చట కుకాలీయను దేవదత్తుని శిష్యురాలు బుద్ధుని అపకీర్తిపాలుగావింప దలచినందున నరకకూపమున బడెను. ఈకూపమునకు దక్షిణమున 2000 అ. దూరమున 600 అ. పొడవును, 400 అ. వెడల్పునుగల చాంచారూపముగలదు. బుద్ధుని యపవాదపరుచుటకై యతనివిరోధులు చించాయను స్త్రీని పంపిరి. చించా తనకడుపునకు కొయ్యనొకదానిని కట్టుకొని గర్భిణీ వేషము దాల్చి బుద్ధుని పరివేష్టించియుండు జనమును సమీపించి "నీకింతగొప్పగా నెంచిపూజింపు బుద్ధుడు నాతో రమించెను. అతనిబీజమునే యీనాగర్భమున ధరించియున్నాను"అని కేకలువేసెను. పామరులీవార్త సులభముగా నమ్మిరి. జ్ఞానులుమాత్రము నమ్మరైరి.

ఇట్టిసమయమున పామరుల మౌఢ్యమును దొలగించి నిజమును వెల్లడిచేయనెంచి శక్రుడు తానొక శ్వేత మూషకాకృతిదాల్చి యాబ్రాహ్మణ స్త్రీ గర్భమున గట్టుకొనియుండిన కొయ్యకట్లను త్రెంచి క్రిందబడ జేసెను. అంతట జనులంత కీయపవాదు మబద్ధమని తెలిసినందున మిగుల నానందించి బుద్ధుని మరింతకొనియాడిరి. తత్క్షణమే యచ్చట నేర్పడిన భూగహ్వరమున బడి చించా, "అవీచీ" నరకకూపమున బడెను.

వర్షఋతువునందు తక్కిన కూపతటాకాదులు నిండి పొరలి పారుచుండినను, పైన పేర్కొనబడిన దేవదత్త, కుకాలీ, చంచాకూపములు మాత్ర మొక్క వర్ష బిందువైన నిలువక యింకిపోవుటవల్ల నివి మిక్కిలి యగాధములని తెలియుచున్నవి.

9. జేతవనమునకు తూర్పున నంతి దూరమున రెండు ఆలయములు కలవు. ఇందొకటి బౌద్ధాలయము. * దీనియున్నతి 60 అడుగులు. దీనియందు బుద్ధుని విగ్రహ మున్నది. ఈవిహారమునందు ప్రాతఃకాలమున సూర్యకిరణములతో ప్రకాశించుచుండెడు రెండవది బ్రాహ్మణుల ఆలయము. ఈ దేవాలయము బౌద్ధవిహారమునకు తూర్పున నున్నది. సూర్యుడు ఉదయించినపుడు బ్రాహ్మణుల దేవళీడ నీడ బౌద్ధ విహారముపై పడదు. సూర్యు డస్తమించునపుడు బౌద్ధుల నీడ బ్రాహ్మణుల దేవళముపై పడును.

10. బ్రాహ్మణాలయమునకు 3200 అ. తూర్పున విశాఖాస్తూపము కలదు. విశాఖాదేవి శ్రావస్తిలోని యొక ధనవంతునికుమార్తె, ధనంజయనాముని పుత్రిక. 15 సం. ప్రాయమున నదేశవాసియైన మిగారుడను మరియొక ధనవంతుని పుత్రుడగు పూర్ణవర్ధనుని విశాఖాదేవి వివాహమాడెను. ఆదాది నామె బౌద్ధమతమునే యవలంబించియుండెను. ఆమె తనశ్వశురుడగు మిగారుని బౌద్ధుని గావించెను; కాన 'మిగారమాతా' యను నన్వర్థనామమున నొప్పుచుండెను. నూతనబౌద్ధమతావలంబినులగు స్త్రీలకు బోధకురాలై యుండెను. తనయంత్యకాలమున బుద్ధునిగౌరవార్థము ఒకవిహారమును గట్టింపదలచి తనయాభరణముల నమ్మజూచెను; కాని వాటిని కొనదగు ధనవంతు లెవ్వరును లేనందున నగరమునకు తూర్పున గల వనము నొకదాని ప్రతిగా దీసికొని యచ్చట నొక గొప్పదియు ప్రసిద్ధమునగు విహారమును కట్టించెను. దీనికి పూర్వారామమని పేరు.

11. పూర్వారామమునకు సమీపమున నొకస్తూపము కలదు. ఇట విరూఢకుడు 500 శాక్యకన్యలను చంపించెను. ప్రసేనజితుడను శ్రావస్త్యధీశుడు శాక్యల పుట్టరిక మభిలషించి తనకొకకన్య నిమ్మని వారినికోరెను. శాక్యులు తమకులగోత్రములను దక్కనవాడని ప్రసేనజితునికి ఒకహీనకులజయగు కన్యను మోసవిధమున పరిణయము కావించిరి. ప్రసేనజితుడును ఆస్త్రీని దనపట్టమహిషిగా నేలుకొనుచుండెను. కాలక్రమమున నామె విరూఢకుడను కుమారుని గనెను. విరూఢకుడు తనమాతులులగు శాక్యులనగరమునకుపోయి విద్యనభ్యసించగో క్క-

* ఈవ్యాసమున పేర్కొనబడిన ఆలయములు ప్రస్తుతమున నామమాత్రావశిష్టములై వాటి పునాదులును కొన్నికొన్నిచోటుల వాటి కుడ్యములు మాత్రము నున్నవి. వర్ణనలును, కథలును చీనాదేశయాత్రికుడగు హ్యుయెన్‌త్సాంగ్ చే చూడబడి, వర్ణింపబడినరీతి, ననుసరించి వ్రాయబడినవి.

గలవాడై బయలుదేరెను. శాక్యులు తమనగరమునకు కపిలవస్తు బహిర్భాగమున బుద్ధదేవుని యాదరణార్థమొక గొప్పభవనమును గట్టించి యుండిరి. విరూఢకుడు కపిలవస్తు నగరమును సమీపించి యాభవనమునందు తన పరివారముతో విడియగా లోకోత్కృష్టుడగు బుద్ధుని కొరకు గట్టింపబడిన యాభవనమునందు హీనకులజసంజాతుడగు విరూఢకుడు విడియ నర్హుండు కాడని వానిని త్రోసివేసిరి. ఈయవమానమును సహింపక మనసుననే యుంచుకొని తాను రాజ్యాధికారమును బొందగనే తన పూర్వవైరమును దీర్చుకొనదలంచి గొప్పసైన్యముతో కపిలవస్తుపై దండెత్తెను. అప్పుడచ్చటపొలముల యందు కృషికకృత్యములయందు తత్పరులైయుండిన 4గురు శాక్య వీరులు విరూఢకుని సేనల నెదిర్చి మహాపరాక్రమమున బోరి వారిని బారదోలి జయజయ ధ్వనులతో నగరమును బ్రవేశించిరి. శాక్యుల సత్యాగ్రహ దీక్షకు విరుద్ధముగ దురాగ్రహ దీక్షను వహించి విరూఢకుని సైన్యముల చెండాడిరని యా నలుగురు శాక్యవీరుల నభినందించుటకు మారుగ పురమునుండి వెడలనడచిరి. ఇట్లు పురమునుండి వెడలగొట్టబడిన నలుగురు శాక్యవీరులును క్రమముగా ఉత్తరాభిముఖులైపోయి 'బన్యాను' 'ఉద్యాన' 'హిమతల' 'శాంబి' యను 4 దేశములకు రాజులై పరిపాలించుకొనుచుండిరి.

విరూఢకుడు మరల నొకసారి కపిలవస్తుపై దండెత్తెను. ఈమారు సత్యాగ్రహ దీక్షవహించిన శాక్యులు ఎవరును తన్నెదుర్చుటకు రామి నిరాటంకముగ వారినందర జంపి తనజయచిహ్నముగా 500 శాక్యకన్యలను రావణుడు దేవకన్యలనువలె చెఱబట్టి తననగరమునకు గొంపోయెను. ఈకన్యలను తనమహిషుల గమ్మని నిర్బంధించగా మానమే ప్రాణముగా దలంచు నాధీరలు విరూఢకుని యాజ్ఞోల్లంఘన మొనర్చిరి.

భగ్నాశుడైన విరూఢకుడు కామాంధకారమగ్న మానసుడై నిష్కరుణుడై వారినందరిఁ జంప నుత్తరువు చేసెను. అదేవిధముగ రాజసేవకులు 500 శాక్యకన్యలకును కరపాద ఖండనమొనర్చి వారినొక యగాధకూపమునందు బడద్రోసిరి. ఇచ్చటనే యొకస్తూపము వెలయుచున్నది. ఈదారుణ కృత్యము నెఱింగి బుద్ధుడాకన్యల దర్శించి వారికి సదుపదేశము నొనర్చి దుఃఖదూరులను మోక్షగాములను జేసెను. తర్వాత తన దుష్కృత్యఫలముగా విరూఢకుడు సప్తరాత్రములకు దగ్ధుడగునని యనాగతము నెఱింగించెను. అదేవిధముగ నేడవనాటికి తనసకల బంధువులతోగూడ విరూఢకుడు దగ్ధుడయ్యెను. ఈప్రదేశము విరూఢకకూపమని ప్రసిద్ధికాంచి వెలయుచున్నది.

అంగులిమాలాస్తూపము

అంగులిమాల్యులు శ్రావస్తిలోని యొక చోర సంఘమువారు. జనులఁబీడించియు చంపియు వారి ధనాపహరణమువల్ల జీవయాత్ర సలుపు కఠినహృదయులు. వారికి మానవభీతియు, అంతకుముందే దైవభీతియు లేదు. వారు చంపినమనుజుల యంగుళులను మాలగా తలలయందు ధరించు నియమముగలవారు కాన వారికి అంగుళీమాల్యులను సార్థకనామము కలదు.

ఒకసమయమున వారి నాయకుడు తన యంగుళీమాలకు వ్రేళ్లు కొన్ని కొరతపడినందున తనతల్లినిచంపి యామె వ్రేళ్లను ధరింపసంకల్పించుకొనగా బుద్ధుడిదియెఱింగి యానిర్భాగ్యుని దుర్ణయమునుండి మాన్పదలంచెను. బుద్ధునిచూడగనే అంగుళీమాల్యుడు వీరావేశము పెరుగ బుద్ధుని చంపిన తనకు స్వర్గప్రాప్తి కలుగునని యెంచి తల్లినిచంపుట తర్వాత చూచుకొనవచ్చునని యొక కత్తితో బుద్ధునిపై కురికెను. ఇట్లు తనపైకి వేగముగా వచ్చుచుండిన యా కిరాతునిజూచి బుద్ధుడు మందగమనమున వానికెదురవచ్చుచుండెను. కిరాతుడు సమీపించగనే కరుణామయుడగు బుద్ధుడు "కిరాతా నీవేల యిట్టి దారుణకృత్యములకు గడంగెదవు? నీమనసు కరుణ నెరుగదా? నీవలెనే జనులందరు దారుణకృత్యముల జేయుచున్నారా? వారికి లేనిస్వర్గము దారుణకృత్యముల జేయు నీకుమాత్రము లభించునని ఎట్లు నమ్మెదవు?" అని గంభీరముగను మృదుమధురముగను కిరాతుని మనసు కరగునట్లు పలికెను. చోరుడును తత్క్షణమే చలితమనస్కుడై తన పూర్వకృత్యముల దలచుకొని సిగ్గుపడి బుద్ధుని శరణుచొచ్చి తన్ను ధర్మమార్గమున ప్రవేశపెట్టునట్లువేడుకొనెను. బుద్ధుడును వానికి సద్బోధగావించెను.

కాలక్రమమున తన భక్త్యతిశయమున గొప్పవాడై అంగుళీమాల్యుడు (వీరి తెగకే అంగుళీమాల్య నామము నిలిచినది) 'అర్హాల్' అను సంఘపదవిని పొందెను.

అప్తనేత్రవనము

జేతవనమునకు వాయవ్యమున నొకయడవి కలదు. ఇందు బుద్ధుడు వ్యాఘ్రమార్గ (నడచుట) మేతెంచుట కలదు. ఈప్రదేశముననే ఋషులు తపమొనరించుచుండిరి. ఈదేశభాగమున 500 చోరులుండి చుట్టుపట్లనుండు జనుల బాధించుచుండిరి. శ్రావస్తిరాజగు ప్రసేనజిత్తుడు వారినందరినిబట్టి వారి నేత్రముల నూడబెరికించి యొక మహారణ్యమున విడిపించి దండించెను. పిమ్మట నాచోరులందరు కన్నుగానక మహారణ్యమునబడి తపించుచు బుద్ధునిగూర్చి పలవింపసాగిరి. బుద్ధుడపుడు జేతవనమున నుండినవాడై తన జ్ఞానదృష్టిచే వారి దీనస్థితి నెఱింగి యొక మందమారుతము వీచునట్లు చేసెను. ఆ మారుతవశమున పరిసరపర్వతములనుండిన యోషధులు కొన్ని చోరులనేత్రములపై బడగా వారందఱు పునర్లబ్ధనేత్రులై బుద్ధుని మహిమను వేనోళ్లబొగడి పూజించిరి. ఈవనమునకును తత్కారణమున అప్తనేత్రవనమని పేరు గలిగెను.

గంధకూటి

జేతవనప్రాకారములోని యనేకబౌద్ధాలయములలో నిదియొకటి. దీనియందు ఒకగొప్ప సభామంటపము కలదు. జేతవనమునందు దొరకినదని వ్రాయబడిన బుద్ధుని చందనవిగ్రహ మీగంధకూటియందే యుండినది. గంధకూటియొక్క కుడ్యములు 6 అ. మందముగలవిగా నున్నందున నిదియొక గొప్పభవనముగానుండియుండవలెను. దీని కేడంతస్తు లుండినవట. అహోరాత్రములు ఈభవనమందు దీపధూపము లొప్పుచుండినవట. ఒకనాడు మూషకమొకటి గ్రహచారవశముననీదీపములందు వెలుగుచుండిన వత్తి నొకదాని నోటగరచుకొని గృహమున నితర భాగములయందు పరుగెడునప్పుడు నిప్పంటుకొని సర్వమును దగ్ధమయ్యెను. జేతవనమున కోశాంబకూటియను మరియొక ఆలయము ముఖ్యమయినది.

చూతవృక్షము (బర్మాదేశ బుద్ధకథలలోనిది)

బుద్ధుడొకమారు తా నొకమామిడిచెట్టుక్రింద తన మహిమలను చూపుటకు ఒప్పుకొనెను. ఆయనవిరోధులగు తీర్థికులనువారీసంగతివిని శ్రావస్తికి బహిరంతరములనుండిన చూతవృక్షములనన్నింటిని నాశనముచేయుతలంపున నాటినన్నింటిని క్రయమునకు తీసికొనిరి. కాని నిర్ణీతదినమున బుద్ధుడు తన భిక్షాపాత్రము నాచుక్రప్రకారము గాగైకొని తనశిష్యబృందములతో పురద్వారమునుసమీపించి వచ్చుచుండెను. అదేదినమున రాజుయొక్క తోటమాలి గండంబుడనువాడు తోటలో పోవుచుండగా నొకమామిడిపండ్లగుత్తిని చూచెను. అది మామిడిపండ్లకు కాలము కానందున ఆపండ్లను రాజునకు అరుదగుకానుకగా సమర్పించినరాజు సంతసించునని యెంచి తోటమాలి యాపండ్లగైకొని నగరమునకు పోవుచుండెను. మార్గమున బుద్ధుడగుపడగా వాడు "నేనీఫలములను రాజునకొసగిన నాకు గొప్పబహుమానము లభింపగలదు కాని అది ధనమో ధాన్యమో కాగలదు. బుద్ధదేవునికీఫలముల సమర్పించిన యెడల నాకీదుఃఖభాజనమగు జన్మమునుండి విముక్తికలిగి మోక్షమే లభించగలదు" అని యెంచియాపండ్లను భక్తిపూర్వకముగ బుద్ధునికి నివేదించుకొనెను. బుద్ధుని శిష్యుడగు ఆనందుడు దాని గైకొని, బుద్ధుని కాప్రదేశమున నొకయాసనము నేర్పరచి విశ్రమింపజేసి యాఫలమును తిన నొసగెను. బుద్ధుడాఫలమును భుజించి విత్తనమును మరల తోటమాలి కిచ్చి దాని నచ్చటనే నాటుమని చెప్పెను. ఆసమయమున దేవతలచ్చటికి వచ్చియుండి గండంబునికిమాత్రము గోచరించుచుండిరి. బుద్ధుడు తనచేతిని కడుగుకొని యానీటిని మామిడిటెంకపై చల్లుమని ఆనందునికాజ్ఞాపించెను. నీరు చల్లగనే సద్యఃఫలితముగా నొకమామిడిచెట్టు 5 పెద్దకొమ్మలతోను వేలకొలది చిన్నచిన్నకొమ్మలతోను నగరమునకంతయు నీడనొసగుచు 300 మూరల చుట్టుకొలతకలిగి మొలచెను. దానియందుపుష్పములును,ఫలములును సమృద్ధిగనుండెను. బౌద్ధేతరులు (ప్రక్షిప్తవాదులు), ఆచెట్టులోనిపండ్లను భుజించగనే మతిభ్రమకలిగి ఇటునటు పరుగులిడ నారంభించిరి. కోసలరాజు తానాచిత్రమును చూడనోచుకొనమందులకు చింతించెను. వృక్షమునకు పామండులన్ల

శేషాంశము లేశమంతయైన గన్పట్టకుండ లుంపబడెను. ఈవృ క్షము ప్రాచీనపటమునఁ జేర్పఁబడుటకు ఈశాన్యమున నుండు చక్రభండారము అనుచోట నుండినది. ఇప్పటి కిని ఇచ్చట నొకమామిడిచెట్టు కలదు.

బుద్ధునికాలమున ఆయనపాదధూళిచే పవిత్రమై బౌద్ధులకు పుణ్యభూమియై వెలయుచుండిన శ్రావస్తి బుద్ధునియనంతరము 5 లేక 6 శతాబ్దములకు జైనమత ద్వేషులు, అయోధ్యరాజులను సప్తసంఖ్యలచే నన్నిదిశముల నవస్థలఁ బడి నాశమునొంద నారంభించెను. అందువల్లనే ఒకానొకప్పుడు సకలైశ్వర్యసంపన్నమై యుండిన యీనగరము $1\frac{1}{2}$ మైలు పొడవై యుండియు ఫాహియాన్, హియన్త్సాంగ్ యాత్రికులనాటికి క్రమముగా క్షీణదశనొంది 200 కుటుంబములుమాత్రము కలిగియుండినది. హియన్త్సాంగ్ తర్వాత మరల క్రీ. శ. 607–648 సం. పర్యంతముండిన కనోజ్ దేశపాలకుడగు హర్షవర్ధనుని సుపరిపాలనక్రింద బౌద్ధమతము వృద్ధినొంద నారంభించి 2 శతాబ్దములు మంచిస్థితియం దుండెను.

నమ్మకము

మిన్నికంటి గురునాథ కవిగారు

ఉ. నేత్రయుగంబు దేనిఁ గననేర్చినచో సఫలత్వ మొందునో?
గాత్ర మొకింత బవిత్రమయి క్రాలునొ యేపురి నున్కి? నట్టిసు
క్షేత్రము కాశికాపురము సేరి త్రిశంకుతనూజుఘట్టముం
జిత్రములం గనుంగొనుచుఁ జేరితిఁ గార్తిక పూర్ణిమాతిథిన్.

ఉ. నేనటఁ జేరునంతకు జనించెనొ? లేదొ? విభానుబింబ మా
శానిచయంబులం దలమి సాంద్ర తుషారపటావకుంఠముం
బూని ధరాపురంధ్రి కను పోడిమి మాఁపుటఁ జూడఁ జాలఁగా
లేనయితిన్, దరుల్ పృషతలేఖల నెల్లెడ రాల్చుచుండెడిన్.

ఉ. గట్టున నెవ్వరేఁ జిదుగుఁగట్టియల౯ రగిలించి మంటకుం
జుట్టును గూరుచుండిరొకొ? చుక్కతెఱంగున మిణ్కుమిణ్కుమం
చెట్టులొ తాను వారిచలి నించుక వాపుచుఁ గూర్కుచుండె న
ప్పట్టున, దివ్వెయుం జమురు వాసిన మల్గెడిరీతి దోఁపఁగన్.

ఉ. తెల్లని చీరడాలు వలితేజున డాఁగురుమూఁత లాడఁగా
ఝల్లున మ్రోఁగుచుండ నిరుకాళ్లఁ బెనంగొనుసొమ్ము, జాళువా
పళ్లెరముం బయంటకొన వాలిచి సందిట నిల్పి యంచనా
నల్లన రేవుసేరె నరయం దనభావిశుభోదయంబుల౯.

వ. ఆలతాంగి యయ్యెడం గంగం గనుంగొని యుప్పొంగుచుం గైమోడ్పులర్పించి.

గీ. ఒకపవిత్రస్థలమ్మున నుంచి పళ్లెరమ్ము భద్రముగాఁగ, స్నానమ్ము సలిపి
గౌరిఁ బూజింపుచుం దాళిఁ గన్నుఁ గవకు, నద్దుకొనె భక్తితో నోట ననుచునేమొ.

చ. కలుముల నీను ముద్దియ నిగారపుటిల్లగు మేలుతామరా
కుల బెడఁగారుదొప్ప నెలకొల్పి సుమంబులఁ బూజ సల్పి, పూ
వుల చవినేతి నిల్పి, మది వొంగఁగ వత్తిని నల్పి, నల్వుగా
వెలుఁగఁగ జేసి జోతికిని వేయు తెఱంగుల జోత లిచ్చుచున్.

కం. అమ్మా! జ్యోతీ! సాభా, గ్యమ్మిమ్మా ప్రియునిప్రేమఁ గాపాడుము నా
కిమ్మా కడిపెడుబిడ్డల, నమ్మా! పదివేలు మ్రొక్కు లర్పన సేతున్.

కం. కరుణింపు మంచు, నన్నున్, మఱువ కనుచు జయరమారమణ గోవిందా
హరియంచుఁ బదిలముగ నా,దరి కేగి జలంబుల న్వదలె నాజ్యోతిన్.

గీ. అతులకవితా ప్రవాహంబునందుఁ దవిలి, సరసుచిత్తమువ్వెత్తుగఁ బరువులెత్తు
నట్లు గంగా ప్రవాహంబునందు నదియు, నాగరిత భావము హరించి యరుగఁదొడఁగె.

సీ. ఉరణించు తరఁగల యుయ్యెలలకు నల్ల, న డయాడు నామెడెందమ్ముతోడ
తెలి నీటిపుల్గులయులివుఁ బెన్బుజ్జగిం, తలనూఁగు నాగరితతలతోడ
ఎడనెడఁ బఱతెంచు బుడిబుడి పరకల, నాఁగు నాప్రోయాలి యాసతోడ
నడిపాయఁ గడలేని సుడిగుండములవడిఁ, జొచ్చి తిరుగు నామెచూపుతోడ
మలుగఁబోయి మంచు మండి మలుగఁబోవు, సిమసిమమను మఱలఁ జిటపటమను
కనుల నీరు గ్రమ్మి కడసేరఁ బొడవాఱు, పడఁతి కపుడు గుండె దడదడమున.

ఉ. ఇక్కరణిన్ లతాంగి హృదయేక్షణ చేష్టల నాఁచికొంచు నా
చక్కని గొంతదూర ముపచారము సేసి యదేమి మాయయో?
గ్రక్కున నాఱిపోయెఁ బొడ గన్పడదాయెను జోతి కావల
న్నెక్కను వింత యేమనుచు నెల్తను నిశ్చల దృష్టిఁ జూచిరిన్.

ఉ. అక్కట! జోతిమగ్గఁ గనులందలి సోయగ మూఱె నింతికిన్
జెక్కులు వాడె, మోముపస చెల్వఱె, దీర్ఘములయ్యె నూర్పులున్,
గ్రక్కునఁ బాఱె బాష్పములు గంటికి మంటికి నేకధారగా,
ఫక్కున గుండెయుం బగిలె, వ్రాలెను నేలకుఁ దీవ పోలికన్.

కం. తననిక్షేప మెదో పో, యిన యట్టులఁ దలఁచుఁగాని యేకతమునఁ బో
యెనో? యుంచుకయుం దలఁపద, మనమున నమ్ముద్దరాలు మఱి యేమందున్.

కం. చల్లనిగాడ్పులు వీచుట, వల్లనో? జలకణము పైనిబడుటవలననో?
చల్లాఱె జోతి యని యపు, డుల్లంబున నాకుమాత్ర మూహాజనించెన్.

వ. మఱియు భారత నారీమణుల విశ్వాసంబును స్మృతిపథంబునంబడియె.

మ. అరరే! దీపము చూపుమేరవఱ కావంతైన నైజప్రభా
స్ఫురణం బాయక యున్న దంపతులకుం బూర్ణానురాగంబు లొం
డొరులం బాయక యుండునంట సత మేయోజ న్వియోగవ్యథా
భరమే కల్గదఁటంట యెంతదొకా? విశ్వాసంబు కా తాళికిన్.

వేదాంత విమర్శాఖండన నిరాసనము

యస్. కామశాస్త్రి గారు

(1) బ్రహ్మశ్రీ సునర్ల కామశాస్త్రిగారు 'శంకరాది ప్రతిపాదిత భాష్యత్రయ ప్రతిపాదితార్థము కంటె వ్యాసతాత్పర్యము భిన్నముగ నుండవచ్చును' అని వ్రాసెరి.

బ్ర-శ్రీ. వేమూరి నృసింహశాస్త్రిగారు దీనిజూచి 'కామశాస్త్రిగారికి వ్యాసాభిప్రాయము నూతనముగ పొడగట్టినదని తోచెడిని' అని యాక్షేపించిరి.

సమాధానము

పరమ ప్రమాణమగు వ్యాససూత్రములకు మూడభిప్రాయము లుండవచ్చును. అవి ప్రమాణములు కావచ్చును; కాని కామశాస్త్రిగారి చతుర్థాభిప్రాయ ముండకూడదు; ప్రమాణమును కాకూడదు, అనెడు ఈనృసింహశాస్త్రిగారిపంచమాభిప్రాయముమాత్ర మెట్లు ప్రమాణమగునో?

(2) 'ఉపాస్యోపాసక భావము కుదురదు, అద్వైతులు నాస్తికసము'లని కామశాస్త్రిగారు వ్రాసిరి.

నృసింహశాస్త్రిగారు దీనిజూచి, 'బ్రహ్మమైన విదేహముక్తునకు ఉపాస్యోపాసక భావము నంగీకరింపకున్నను, సాధకులకు దాని నంగీకరించియేయున్న అద్వైతులు నాస్తికసములనుట కామశాస్త్రిగారికి సాహసముకాదా?' అని పూర్వపక్షమును వ్రాసిరి.

సిద్ధాంతము

నృసింహశాస్త్రిగారి వాక్యమును బట్టి విచారింపగా అద్వైత విదేహముక్తులు నాస్తికసములు కావచ్చునుగాని, ఉపాసకులయిన సాధకులనుగూడ నాస్తికసములలో గలుపుట కామశాస్త్రిగారి పొరపాటే.

(3) 'అద్వైతులు ప్రచ్ఛన్నబౌద్ధు'లని కామశాస్త్రిగారు వ్రాసినారు.

నృసింహశాస్త్రిగారు దీనిజూచి

శ్లో 'ఐక్యశ్రుతీనాంసర్వాసా
మప్రామాణ్య ప్రకల్పనాత్,
బౌద్ధానాం ద్వైతినాం చైవ
భేదం నోపలభామహే.'

అను నొక శ్లోకమును వ్రాసి ఐక్యశ్రుతులకు అప్రామాణ్యముం జెప్పుట ద్వైతులే బౌద్ధసము'లని పూర్వపక్షము వ్రాసిరి.

సమాధానము

వారు ప్రమాణముగజూపిన 'యీశ్లోక మెందులోనిదో శాస్త్రిగారు తెలుపలేదు. పూర్వ మీమాంసమునందున్న

శ్రు. 'ఆదిత్యోయూపః'
'యజమానః ప్రస్తరః'

ఇత్యాద్యభేదశ్రుతులకు సూర్యుడే యూపము, యజమానియేరాయి, అని యర్థమును

చెప్పిన బాధించుననియే సాదృశ్యవివక్ష నంగీకరించి, యూపము సూర్యునివంటిది, యజమాని ప్రస్తరసముడు అని యర్థమును చెప్పినారు.

అట్లనే 'తత్త్వమసి' అను శ్రుతికిగూడ కనబడుచున్న అర్థమును చెప్పినచో సంసార మహాదుఃఖసముద్రములో మునిగి తేలుచున్న జీవుడు నిత్యశుద్ధబుద్ధముక్తస్వభావము గల పరమాత్మయే కాడు కనుకనే సాదృశ్యవివక్షచే నర్థము చెప్పవలయును అని ద్వైతులు సమన్వయము చేసినారుగాని ఆశ్రుతులప్రమాణ మనుటలేదు.

కాని (1-1-11) 'శ్రుతత్వాచ్చ' అను సూత్రభాష్యములో 'పరాపర విషయత్వేన సందిహ్యమాన వాక్యగతిపర్యాలోచనయా నిర్ణేతవ్యం భవతి' అని వ్రాయబడి యున్నది ఈవాక్యముచే బ్రహ్మద్విత్వము కల్పింపబడినది. కామశాస్త్రిగారికి భాష్య వాక్యాభిప్రాయము తెలియలేదను సంశయమును నివారణచేయుటకు, శాంకరభాష్యటీకయగు రత్నప్రభయందు 'విద్యావిషయో జ్ఞేయం నిర్గుణత్వం సత్యం' 'అవిద్యావిషయ ఉపాస్యం సగుణత్వం కల్పితం' అనివ్రాసి యున్నది. ఇట్లు బ్రహ్మమునందు ద్విత్వమును గల్పించి, 'ద్వాసుపర్ణా' ఇత్యాది ద్వైతశ్రుతులలో:—వ్యావహారికః, అవిద్యా, నిర్గుణః, మిథ్యా, ఉపాధిః,సగుణముక్తిః, నిర్గుణముక్తిః, మాయయా, ఔపాధికః, అనిర్వచనీయః, భేదో భ్రమః' ఇత్యాదివాక్యములదూర్చి వాటి పవిత్రార్థమును పాడుచేయుటయుచితమో, సగుణ నిర్గుణ శ్రుతులను బ్రహ్మమునందు సమన్వయించుట యుచితమో నృసింహశాస్త్రిగారు నిష్పక్షపాతముగ నాలోచించిన బాగు.

మరియు—"భేదవ్యపదేశాచ్చ; భేదవ్యపదేశాచ్చాన్యః; భేదశ్రుతేః; అధికంతు భేదనిర్దేశాత్; జగద్వ్యాపారవర్జం;" ఇత్యాదిసూత్రములకు పూర్వముచూపిన 'అవిద్యా' 'భేదో భ్రమః' ఇత్యాది కల్పితవాక్యములను విడిచి నృసింహశాస్త్రిగారు మరల భాష్యమువ్రాసిన బాగుగనుండును.

నృసింహశాస్త్రిగారు స్కాందపురాణాంతర్గత సూతసంహితలో యజ్ఞవైభవఖండపూర్వభాగమున 37-వఅధ్యాయములోనున్న 'అథాతస్సంప్రవక్ష్యామి ...... అద్వైతం సర్వదా సత్యం భేదాభావాత్కథంచన' అను శ్లోకము వరకువ్రాసి, బ్రహ్మద్వైతము సత్యము,ద్వైతమసత్యము అని మహాశ్లోకము లుపదేశించుచున్నవని వ్రాసినారు.

సమాధానము

కామశాస్త్రిగారు జీవబ్రహ్మభేదమున్నదని వ్రాసినారు. ఇందుచే బ్రహ్మైకత్వమునకు భంగమేమి?

నిత్యశుద్ధ, నిత్యబుద్ధ, నిత్యముక్త, సర్వజ్ఞ, సర్వశక్తికబ్రహ్మము, అవిద్యకు స్వాధీనమయి కర్మబద్ధుడయి కించిజ్జ్ఞుడయి నరకాదులలోబడి దుఃఖము ననుభవించుచు నున్నాడని అననిమొదల బ్రహ్మద్వైతము సిద్ధింపదా? పోతేపోనీగాని బ్రహ్మము నరకాది దుఃఖముల ననుభవించుచున్నదని యనెడువాడు లోకమునం దెవ్వడేని యుండునా?

మరియును నృసింహశాస్త్రిగారు, 'తత్త్వమసి' అనుశ్రుత్యర్థమును ప్రతిపాదించెడు బ్రహ్మగీతలలోని 'త్వంశబ్దార్థో...... త్వమర్థైక్యం ప్రవీతిచ' అనువరకు శ్లోకములను వ్రాసి యీశ్లోకములు జీవబ్రహ్మైక్యమును బోధించుచున్నవని వ్రాసినారుగాని ఆశ్లోకములు చైతన్యధర్మపురస్కారమున జీవబ్రహ్మైక్యమును, స్వరూపముచే జీవబ్రహ్మభేదమును చెప్పుచున్నవి. దీనికే సాదృశ్యవివక్ష యని యర్థము. కనుకనే శ్రీ శంకరులు:—

'అంశో నానావ్యపదేశాత్'

(2-3-43)

ఇత్యాది. సూత్రభాష్యాంతమున

'చైతన్యం చావిశిష్టం జీవేశ్వరయోః,
యథాగ్నివిస్ఫులింగయోరౌష్ణ్యం అతో
భేదాభేదాభ్యామంశత్వాధిగమః'
'ప్రకాశాది వన్నైవంపరః.'

(2-3-46)

ఈసూత్ర భాష్యాంతమున' అవిద్యానిమిత్త జీవభావవ్యుదాసేన బ్రహ్మభావ మేవ జీవస్య ప్రతిపాదయంతి వేదాంతాః, 'తత్త్వమసి' ఇత్యాదయః. ఇట్లనిరి. కావున సర్వదా జీవబ్రహ్మభావ మసంగతము.

ఇందు విషయము శ్రీమహాభారత, వాసిష్ఠ, లైంగ, సూతసంహితలలోనున్న శ్లోకములు వ్యాసప్రోక్తములుగాని బృహన్నారదీయములో నున్నవని రామశాస్త్రిగారు వ్రాసిన 'తత్త్వమస్యాది వాక్యార్థం' అనుశ్లోకమును, బ్రహ్మాండపురాణములోని 'ప్రసిద్ధ స్థూలసూక్ష్మాది' అను శ్లోకమును మాత్రము కావు కాబోలు.?

మరియును

'అసత్యమప్రతిష్ఠంతే జగదాహురనీశ్వరమ్'

(గీత. 16-8)

'సర్వ బ్రహ్మత్వవేత్తారో జీవబ్రహ్మత్వవేదినః, సర్వేయాంతితమో ఘోరం.........'

(స్కాందపురాణమ్)

'అధికంతు భేదనిర్దేశాత్'

(బ్ర. 2-1-22)

'జీవేశ్వరభిదాం భ్రాంతిం కే చిదాహు రపండితాః.........'

(మహాసంహిత)

'చేతనస్తు ద్విధా ప్రోక్తో జీవ ఆత్మేతి చ ప్రభో, జీవా బ్రహ్మదయః ప్రోక్తాః.........'

(పద్మపురాణం)

'ద్వేవావ బ్రహ్మణో రూపే ఆత్మాచైవానాత్మా చైవ, తత్ర య ఆత్మా స నిత్యః ...అథహాయోఽనీశః.........'

(తలవకార బ్రాహ్మణమ్)

'సఆత్మా పూర్ణగుణకః
సనూక్ష్మ స్సర్వగస్సదా,
సర్వోత్తమత్వా త్సత్యంత
జీవాభిన్నం తథాసురాః.
విదు ర్నత్వం తథా విద్ధి
శ్వేతకేతో! కదాచన,
కింతు బ్రహ్మైష్వథ కస్సర్వ
దేవదేవేశ్వరః ప్రభుః.

పృథగే వాహ మత్యల్పశక్తిజ్ఞాన సు-దికం
ఇత్యేవవిద్ధిసతతమతో మోక్షమవాప్స్యసి.
ఏష తత్వమసీత్యాదిశ్రుతేరర్థోఽస్తిసువ్రత'

(బ్రహ్మాండపురాణమ్)

'అస్య ఈశ స్తథాన్యోఽహ
మితిజ్ఞానం విశశ్చితామ్'

(మహాభారతమోక్షధర్మమ్)

'జుష్టం యదాపశ్య త్యన్యమీశ మస్య
మహిమాన మితి వీతశోకః'

(ముండకోపనిషత్)

'అభేద మీశరూపాణాం
భేదం జీవేశయో రపి
యః పశ్యేత్ స్థిరయా బుద్ధ్యా
భక్తిమా న్సవిముచ్యతే'

(భవిష్యత్పురాణమ్)

'ఏత మేవ బ్రహ్మే త్యాచ చక్షతే,
నహి జీవమేవ బ్రహ్మేత్యాచచక్షతే (ఇంద్రద్యుమ్న శాఖ)

(స. ఆ. 3-2-3)

ఇవి అన్నియును నృసింహశాస్త్రిగారి మతమున వ్యాసప్రోక్తములు కావు కాబోలు.

ఋ తు మా ల

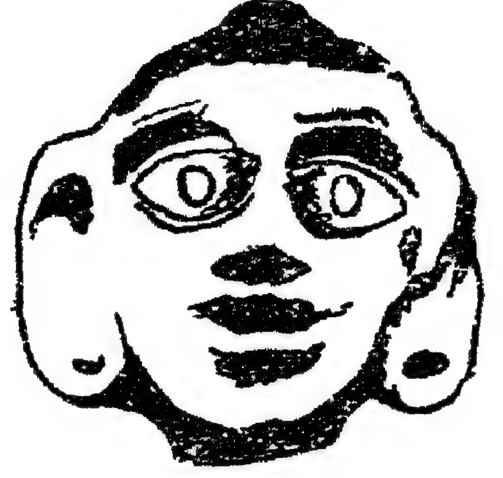
శ్రీమతి జూలూరి తులశమ్మ గారు

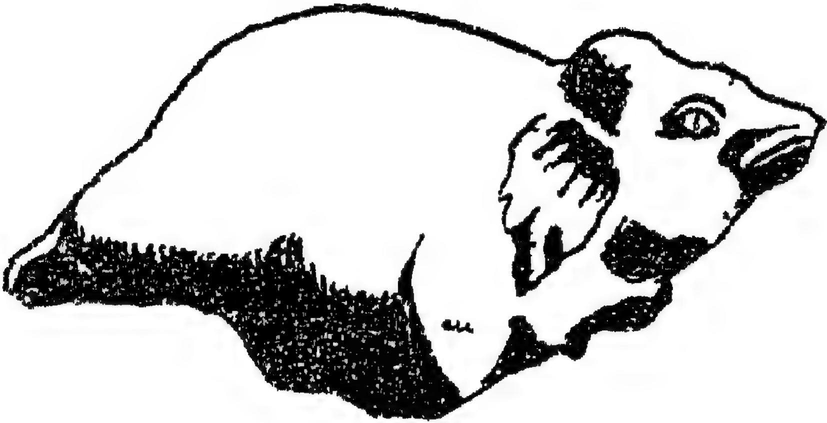
చైత్రరం జింక రామినిఁ జింతతోడ
నున్న వనకాంత కొకవార్త విన్నవింప
వచ్చి కోయిలయెంతయో మచ్చికలర
కొలఁదిధ్వనితోడఁ గూసెను గూయటంచు
అట్టి యవ్యక్తమధురిమ నాలకించి
యెంతో రహించి పులకించి సంతసించి
వింత తళుకొత్త ననలెత్తి వేడ్క హత్తి
పోవ నున్నట్టిప్రాణముల్ పొందుపఱచు
గతిని జివురుల నలనల్లఁ గండ్లు దెరిచి
ప్రాంత వస్త్రంబు లూడిచి నూతనంపుఁ
బట్టుపుట్టంబులనుగట్టుపగది మెఱసి
తనదు చెలులకు వేవేగ ధవుని రాక
దెల్పెనోయన వనపంక్తి తేట గలిగి
చివురుచేతుల నలదూతఁ జేరఁ బిల్చు
దారి ముత్యాల కెంపుల తోరణాలు
లీల వనవాటికల సొంపు గ్రాలుచుండె
లతలఁ దరువుల నరవిరి ప్రతతికొంత
మొగ్గదొడిగిన తీవల మొత్త మొకట
నిండఁబూచిన పందిళ్ల నెలవులొకట
పూంతలో నుండి తలసూపు లేఁతపించె
తార వేయేల లేమావితరువుపైన
నుండి చివురుల మేయుచు నొక్కపికము
పాడఁ దొడఁగెను మిత్రమా పాటయొకటి
యెంత మృదుతరగానమో యెఱుకపడదు
యెంత చక్కనిహాయియో యెఱుకపడదు
యెంత రుచిగలవస్తువో యెరుకపడదు
యెంతవిలువగలయదియొ యెఱుకపడదు
యెంతయాలింపఁ దృప్తియో యెఱుకపడదు
యెందు నేర్చెనో యప్పిక యెఱుకపడదు
యెందుఁ బుట్టెనో తన్నాద మెఱుకపడదు
శిశువు లెఱుఁగును దద్రుచి పశుగణమ్ము
ఫణులెఱుంగును స్థిరముగా మణుల కెఱుక
యెందు మ్రోడులు ననలెత్తి నిండఁబూచె
మలయపవనుండు వీచెను మందగతిని
కొదమతుమ్మెదకదుపులు కోరిపాడు
ఎట్టిదొసఁగులనైనను ఏసఁగు హాయి
యెట్టిమూఢులమనసైన నింపుచెందు
అట్టిసంగీతలహరిచే నవనియెల్ల

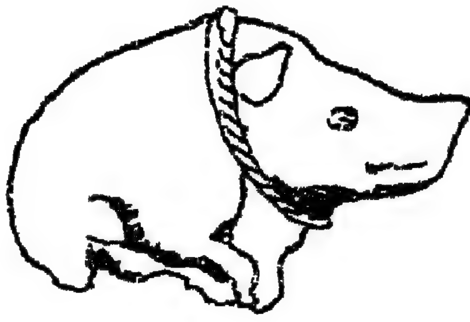
హర్షపులకల నొందించె నారసికము
యాదినంబునఁ దాలేచి యింపుమీఱ
పాడఁదొడఁగెను దనచేర్పు ప్రచురపడఁగ
పాటలో పాట యింకొక్క పాటగలదు
మాటలోమాట యింకొక్క మాట గలదు
మందపవనుండు చోరుని మాదిరిగను
కుసుమవాసనలెల్లను గూర్చి తెచ్చి
యిచ్చి హాయిని గలిగించు నెవరికైన
తేటికదుపులు గుమిగూడి పాటపాడె
మాసముల మంచి దీమధుమాస మొకటె
ఋతువులను హృద్యమగున దీఋతువొకండె
అంతకంతకు ద్విజసేన లతిశయిల్ల
మంత్రి సామంతవరులతో మాధవుండు
విడిసె నెలమావితిన్నెల వేడ్కమీఱ
పాటలను హాయి కోకిలపాట యొకటి
పల్కులను హాయి చిల్కల పలుకొకండు
నడకలను హాయి రాయంచనడక యొండె
తోఁటలన్నియు లేతలై తోఁచె పూఁచె
తీవలన్నియుఁ గాచెను మావులన్ని
వెండిగరగించి పోసినవిధము తోఁప
వస్తుజాలంబు చూడఁ బ్రశస్తమగుచు
నుండ నాచందురుం డపు డుదయ మయ్యె
తాటియాకులపందిళ్లు తరుచులయ్యె
వట్టివేళ్లచాపలు వఱలెనెయ్యె
డలను వీవనల్ చాపలుఁగనఁగనయ్యె
గదులు మంచాలు పరుపులు కానివయ్యె
పండువెన్నెలబయళులఁ బడకలయ్యె
అగరుధూపంబు లంతట నధికమయ్యె
చందనంబును బూవులుఁ జేకయయ్యె
అందరకు నిట్టిరోజులే హాయియయ్యె
పాపలెల్లను దమతల్లిదాపు కరిగి
అన్నమిడఁగదె వెన్నెలలందు మాకు
వెండిగిన్నెను పెరుగునఁ బండు వేసి
యనుచు వేడంగ దల్లిదా నట్లునేయు
తల్లి యెఱుఁగనుపిల్లల తలఁపులెల్ల
బూటపూట వసంతంబు పోడవడంగఁ
నాటనాటను గ్రీష్మమే యలవరించె
యిచ్చిపుచ్చుకొనుటయును వచ్చిపోవు
టనెడి లోకోక్తి తిరమయ్యె నౌర యిందు
తానొసంగిన రసరూప ధనము మరల
గైకొనుట కేమి కమలను గనుట కేమి
చండతరవర్తి ప్రచుర మార్తాండమూర్తి
తనకుగల వేయికరములఁ దరిమి సాచి
గైకొనంబూనెఁ దనసొమ్ము కరుణమాలి
నదులు లోగుండె నదములు నల్లవారె
సరసులును దీర్ఘికలుగూడ సన్నమయ్యె
నోషధులు పల్కనయ్యె సంతోషముగను
తరువులెల్లను ఋణమునే మరచిపోయె
లతలు తలవాల్చె కిసలయప్రతతినంత
భానుఁడును రోషవిస్ఫురద్భానుఁడగుచు
మండి తనచండకిరణముల్ మహిమమొప్ప
వేఁడినిట్టూర్పు గాలిచే విసరి విసరి.
మున్ను తా నిడ్డ రసమెల్లఁ బుచ్చికొనియె
ఆతపముగాదు నిప్పిదియ యనెడువారు
అగ్గికిని గాలి తోడయ్యె ననెడువారు
పేర్చి సుడిగాలివీచెను భీకరగతి
వచ్చె నెద్దడి త్రాగగా వారిలేదు
తానమాడుట కటమున్నె కానఁబడదు
లోకమంతయువేఁడి నాకులతఁ జెందె
భూతములు తాపములచేతఁ బొక్కుచుండె
కాల మొకరీతి నేరికిఁ గడువఁబోవ
దార మారుట నైజంబెయగునుగాన
మెరుము లురుములు మబ్బులు మింటవెడలె
గాలియెంతయుఁ జల్లనై క్రాలఁజొచ్చె
బాటపాటగఁ జినుకులు పడఁగఁజొచ్చె
అంతలోనన వడగండ్లు బంతులగతిఁ
బడఁగ నచ్చెరువందుచు పడఁతులెల్ల
నేరఁజొచ్చిరి కరకల నేమొకాని (సశేషము)

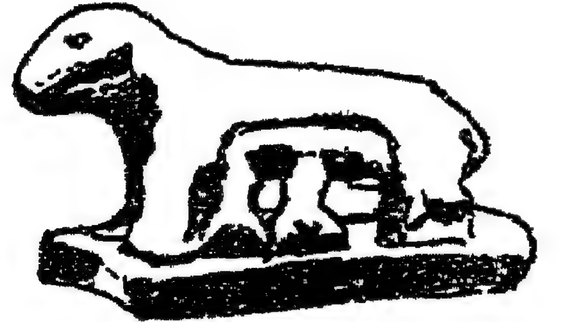

1

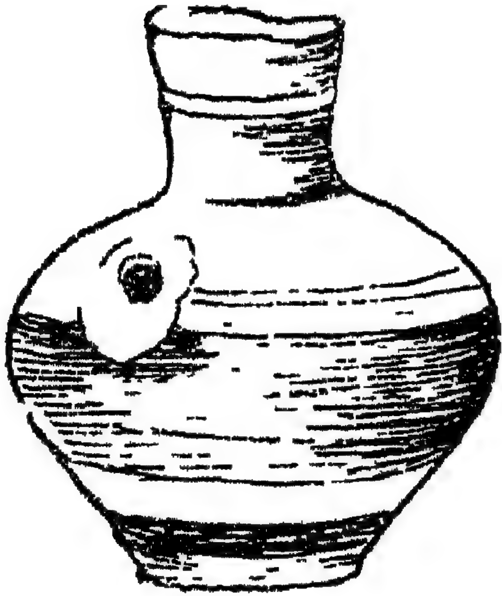

2

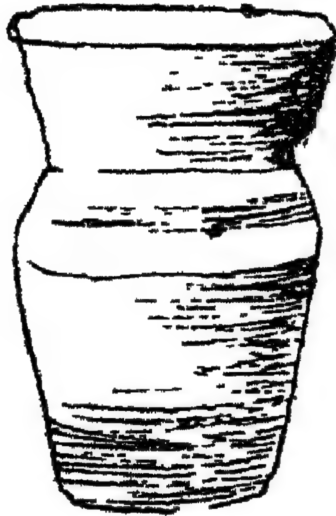

3

4

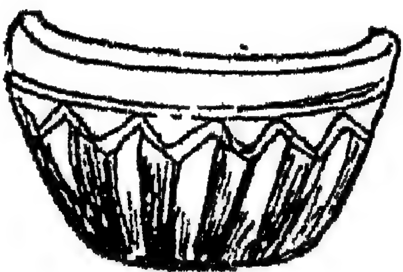

5

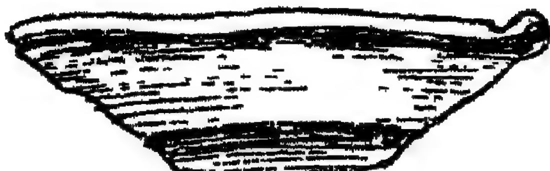

6

7

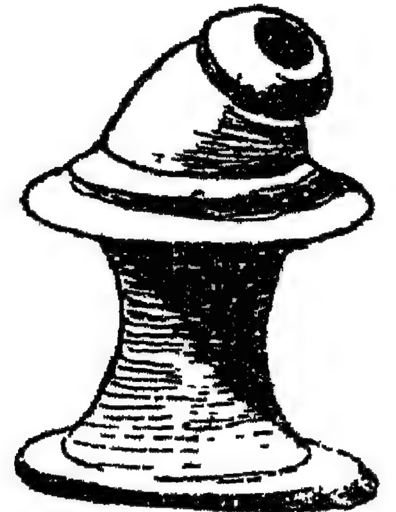

8

9

10

11

12

13

1. ఒక స్త్రీయొక్క తల. 2. బుద్ధుడు. 3. ఒకతల (బంకమట్టితో జేయబడినది.) 4. తొండమును కాళ్లునువిరిగిన ఏనుగు. 5. వరాహము. 6. ఒకకుక్క; రెండుపిల్లలు పాలు ద్రాగుచున్నవి. 7. కూజా (మట్టిది). 8. మట్టికూజా. 9. లోహములుకరగించు మట్టిచిప్ప. 10. పగిలినగిన్నె. 11. దీపపు ప్రమిదె. 12. ఒక మట్టి పాత్రము. 13. ఒక కూజా మెడ.

1 లోకనాథుడు (బుద్ధుడు)

2 త్రైలోక్యవిజయుడు.

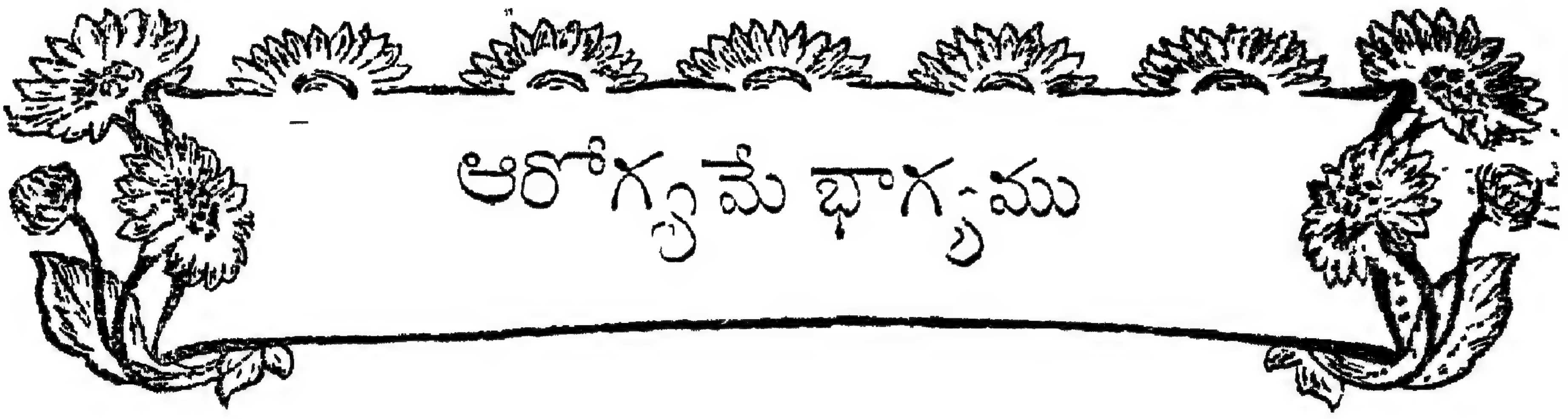

3. గణేశుడు.

4 ఒక స్త్రీ విగ్రహము.

1. లోకనాథుడు, జేతవనములో తూర్పున నొక మఠమునందు దొరకిన శిలావిగ్రహము. 6½ అంగుళములెత్తు. ఎడమచేతియందు కమలమున్నది. 2. త్రైలోక్యవిజయుడు, బౌద్ధుల దేవతలలో నొకడు. నాలుగు ముఖములయందు ఒకటి వెనుకప్రక్కనున్నది. కిరీటమునందు ధ్యాన బుద్ధవిగ్రహము కలదు. పైమఠమునందు దొరకినది. 3. గణేశుడు. బ్రాహ్మణుల విగ్రహము. 2'–1½" ఎత్తు. నాలుగు చేతులయందును మూడు విరిగిపోయినవి. నాలుగవ చేతియందుండునది వేత్రము. పైమూలలందు గంధర్వులు పుష్పమాలికలను తెచ్చియున్నారు. పైమఠమునకు వాయవ్యమున నొక దేవాలమునందు దొరకినది. 4. ఒక స్త్రీవిగ్రహము; 9 అంగుళములెత్తు, ఆభరణాలంకృతము పై దేవాలయమునందు దొరకినది.

ఆరోగ్యమే భాగ్యము

డాక్టరు ముత్తు గారు

క్షయరోగమున సాంఘికాచారము

క్షయరోగ కారణ పరిశీలనార్థమై క్రిందటి వత్సరమునుండి నేను భారతదేశమునందు సంచారముచేయునపుడు నామనస్సునకు నాటిన కొన్నిసంగతులను నాదేశజనుల కెఱుకపరుపఁ గుతూహలాయత్త చిత్తుండ నౌట నందులకుఁ గడంగితిని. నేనే రాజకీయ వ్యావహారికసంబంధిని గాకుండుటచే, నాయుద్దేశముల నిష్పక్షపాతబుద్ధితో నుడువఁగలను. భారతీయులందఱును వివిధాభిప్రాయులయ్యు, స్వరాజ్య మెన్నఁడో యొకనాఁడు తప్పకవచ్చునని యేకభావము కలిగియున్నారు. కాని దానిఁగైకొనుటకు సర్వతస్సిద్ధులమై యుంటిమా; అది రానున్నప్పుడు దాని స్వీకరింపఁదగుదుమా; లేకున్నఁ దగియుండుటకుఁగాను ప్రయత్నము చేయుచుంటిమా; అనునీముఖ్య ప్రశ్నలు భారతదేశములోని ప్రతిసాంఘికుని యొక్కమనంబును వేధించుచున్నవి.

పరిశుభ్రమగు గృహములలోను ఆరోగ్యకరంబగు ప్రదేశములలోను నివసించుచు ననుపమానసౌఖ్యారోగ్య జీవనంబుల గడుపు ప్రజలచేతనే యేదేని రాజ్యరక్షణంబు కలుగ గలదనుట స్వతస్సిద్ధమగు సత్యము. ఏజాతి నైన బలమైనదై దేహసామర్థ్యము గలదైన నాగరకత, స్వాతంత్ర్యసౌఖ్యామృతబిందువులఁ గ్రోలఁగలదనియు, దానిచే, తాముఁ, వంశపారంపర్యముగాఁ దమసంతతి వారి కొప్పఁజెప్పుదురనియు విని సంతృప్తుఁడనైతి. ఈయార్థికపుటొత్తిడి దినంబులలో, నీభయంకర పారిశ్రామికపుఁ బోటీరోజులలో, నేరాజ్యమునందెక్కు డారోగ్యవంతులు, నెక్కుడు సామర్థ్యవంతులు నగుపనివాండ్రు గలరో యట్టిరాజ్యమే తలయెత్తును. అట్టిరాజ్యమే తదితర దేశవ్యవహారములపై నధికారము కలిగియుండును. వేయేల నట్టిరాజ్యమే ప్రపంచ మంతటిలో ననంత జయప్రదాయియై చెలంగును.

వ్యాధుల కానుగుణ్యమగు నేల.

ఈనాటి మనయాధిక్యత యేమి? పైసంగతులన్నియు నాలోచించిచూడ నేటిమన భారతీయుల దశయేమి? ఒకదేశాభివృద్ధికై పాటుపడు ప్రతివర్ణమువారును ప్రతిపర్యాయమును నిష్ఫలమనోరథు లగుచుండిరి. కనుక మనస్థితిగతుల నాలోచించిచూతము. లోకములో, భారతదేశములోనున్న దారిద్ర్యము, అశుభ్రత, యనారోగ్యము నితరదేశములలో వేటియందైన నేటిదినమున గలవే? మహామారి, విషూచి, మశూచి తాపజ్వరాదులు మన భారతదేశములోఁ బ్రబలినటుల నేదేశములలోనైనఁ బ్రబలుచున్నవే? ఇవి చాలవా

యట్లు వీనికిఁదోడుగా క్షయరోగ మేభాగమం దుఁజూచినను ముఖ్యముగా యౌవనవంతు లగు స్త్రీపురుషులయందుఁ బ్రబలుచుఁ జెప్ప శక్యముగానిబాధను నుడువవలనుగాని నష్ట మును గలుగఁజేయుచున్నది. మనచంటిబిడ్డ లనేకులు చనిపోవుచున్నారు. ప్రపంచము లోని యేయితరదేశమందు నింత బిడ్డల నష్ట ముండుటలేదు. వేలకువేలు యువకులు, పురుషు లనక స్త్రీలనక జీవనరంగమునందుఁ జోర నసమర్థులై, వీతబలులై జీవితకుసుమం బునందే, క్షయరోగ పీడావృతులౌటచే, వాడి, పటుత్వము తరిగి నశించుచుండిరి. యౌవన దశ యందలి జను లనేకులు దేశోపకారంబునకుఁ బనికివచ్చుసమయంబున హేమంతఋతువునం దలి మలయమారుతంబుల వలన నేలకురాలు పండ్లవిధాన నీక్షయరోగబాధచే పుడమికి వ్రాలుచుండిరి. వీనియన్నిటికిని గారణం బేమై యుండును? పునాదిగట్టిలేమియని తేలకమా నదు. తల్లి నీరసపుఁదల్లి; పిల్లమాత్రము నీరస ముగానుండక గట్టిగా బలముకలిగి యెటులుం డఁగలదు? ఆ నీరసత్వం బాబిడ్డరక్తనాళంబు లలో దాని జీవితకాలమంతయు నల్లే ప్రవ హించుచుండును. ఇటీవల వైద్యశిఖామణు లనేకులు క్షయరోగాగమాభివృద్ధులకు సాం ఘిక పారిశ్రామి కార్థికపరిస్థితులు చాలఁ గార ణభూతంబులని గ్రహింపగలిగిరి.

విత్తనముకన్న నది నాటఁబడునేల ము ఖ్యము. భూమి మిక్కిలి సారవంతంబైనచో నే క్రిమికీటకాదులవలనిభయం బనావశ్యకంబు ఈసంగతినే నే ననేకవత్సరములకుఁ బూర్వ ము తెలియఁబరచి యుంటిని. దీనినే యిప్పు డిప్పు డనేకులువైద్యులు తప్పక గ్రహించు చుండిరి. మానవుడే తన దేహములో నస్వస్థత ప్రవేశింప నట్లు చేయువాడు. అటులు స్థాపిత మైన యస్వస్థతయే రోగంబుగా పరిణమిం చును. దారిద్ర్యము, నశుభ్రత నొకవంకయు, వేఱొకప్రక్క తరుగనితంపిగా బహువత్సర ములనుండి పెరుగుచున్న సాంఘికాచారం బులు నలవాటులును భారతదేశములో క్షయ వ్యాధిప్రబలఁ గారణభూతములుగా నొప్పు చున్నవి. కానఁ దమబిడ్డలు దృఢకాయులై యుండునటుల ప్రతిజననీ జనకులును చూచు కొనుట వారి ముఖ్యవిధియైయున్నది. వారు తమబిడ్డలకు పిత్రార్జితముగా ధనమీయకున్న మానె; ఆరోగ్యభాగ్యమునైన నీయవలదా?

౭. పెద్దనష్టము

అతినీచము నతిస్వల్పము నగు తిండి; మురికి కాలువలచేతఁ జుట్టఁబడి పాడువీధు లలో దుర్గంధకూపముల దరినుండు జీమూత సంభూతగృహంబులు; ఈపాడు పరిస్థితులలో నారోగ్యవంతులగు స్త్రీపురుషుల యభివృద్ధి అత్యంతకష్టము. పదమూఁడు, పదునాల్గువ త్సరముల పిల్లతల్లుల గర్భమున జన్మించిన బాల లెట్లు ప్రపూర్ణారోగ్య యౌవన తేజ శ్శాలులై యుండగలరు? తల్లులే పిల్లలు. అట్టి చోనది యసంభవంబేకదా? ఈబాల్య వివా హములే, మనజాతియొక్క క్షీణదశకుఁ గారణ భూతములు. బాలికలుగానుండుకన్యకల వివా హము చేసికొనుటగాని వారికి వివాహము

చేసి సంసారభారంబు వారి భుజంబుల మోపు టగాని మానవిక దైవిక విరుద్ధముగాఁ జేయు నొక గొప్పతప్పిదము. నవనాగరక దేశమం దెచ్చటను నీదురాచారము కనఁబడదుగాని, మన దేశమందుమాత్రము బహుప్రబలముగా నున్నది. వేలకు మిక్కుటముగా బాలమాత లుబ్బసముచే మరణించుట గాని, జన్మించుట తడవుగాఁ గాలధర్మమొందు చిన్నశిశువులఁ గనుచుండుటగాని,తటస్థించుచున్నదన నబ్బుర పడవలసిన యవసరము లేదు. ఈపిల్లతల్లులు బలవంతులు,ఆరోగ్యవంతులునగుబిడ్డలఁగనుట కుఁగాను శక్తిబలంబులు లేకుండుటచే నతిసీరసు లు బలహీనులునగు బిడ్డలఁ గాంచుచుండిరి.వీరు తమకన్న బలహీనులగు బిడ్డలజన్మమునకుఁ గారణభూతు లగుచుండిరి. ఇటులనే యొక తరమునుండి యింకొకతరము క్షీణించు చున్నది.

మనజాతియంతయు నొక పర్యాయము కండ్లను విప్పి యొడలు తెలిసి ధైర్యసాహసం బులఁబూని, యీ పెద్దనష్టమును దొలఁగింపఁ బూనకున్న నీలోకములోన మనపే రుండకుం డునటుల రూపుమాసి పోవలసివచ్చుదినములు రానున్నవి. నాయనుభవమునుబట్టి చూడ నాకు గోషాపద్ధతియు బాల్యవివాహములును క్షయరోగమున కెక్కుడు కారణభూతము లుగాఁ గన్పట్టుచున్నవి. ఈక్షయరోగము పురుషులలోనికన్న స్త్రీలలో మూఁడురెట్లు ధికనష్టమును గలుగజేయుచున్నది. ఈసాం ఘిక దురాచారవిరోధమునకు శాస్త్రనిర్మాణ చట్టములపై నాధారపడుట మననైతిక నీరస త్వంబును వెలిపుచ్చక మానదు. రాజకీయ సాహాయ్యమును గోరకయే యీ చెడుగుల స్వదేశాభిమాన విశ్వాసముగల ప్రతియొక్క రును సాహసించి సవరింప సమకట్టవలెను. ప్రతిజననియు జనకుండును తమకుమారికలకుఁ బదునెనిమిది వత్సరములలోను, కుమారుల కిరువది వత్సరములలోను వివాహములు జరుపమని దైవముముందరఁ బ్రతినసల్పి యటు లునడచుకొనినఁ జాలవఱకు సవరణయగును.

దైవము, భారత దేశమున కసమాన తేజ స్స్ఫూర్తి బహుమానముల మరియేజాతియైన గలిగియుండిన, గర్వించునట్టివాని నిచ్చియు న్నాఁడు. కనుక మన సాంఘికాచారములచే తను స్వకపోలకల్పితము లగు చెడుగులచేతను మనసంతతిని బాడుచేయకుఁడు; లోకము నందలి మనహక్కులను గోల్పోకుఁడు.

[ఆర్. కృష్ణశాస్త్రి—అనువాదకుఁడు]

కలియుగధర్మములు

మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి గారు

(ఆంధ్రభవిష్యపర్వములోని కొన్ని పద్యములు)

కలియుగపూర్వసంధి యిది కావున నింతకు ధర్మకర్మముల్
దలఁగకయుండె నింతట నధర్మము జాతుల నాశ్రమంబులన్
గలఁచుట, యల్పకర్మ మధికంబగు ధర్మము గూర్చుటన్న నీ
పలుకుల విస్మయంబగుఁ గృపన్ వినిపింపు కవిప్రభావమున్.

క. అని యడిగిన నాద్వైపా, యనముని నిజయోగదృష్టి నరసి కలియుగం
బున నయ్యెడు పలువింతల, జనమేజయనృపున కిట్లు చక్కఁగఁ దెలిపెన్.

సీ. నరులకష్టసుఖంబు లరయక నరపతుల్, బలిమిమై నదిమి కప్పములుగొందు
రక్షత్రియులు భూమి కధ్యక్షు లగుచాత్మ, భోగ్యభాగ్యంబులఁ బొందుచుందు
రవనిదేవతలు శూద్రాశ్రయంబునఁ జిక్కి, కష్టజీవనమును గడపుచుందు
రాశూద్రు లవనీసురాచారు లగుదురు, బ్రాహ్మణు లాయుధపాణు లగుదు
రఖిలవేదోక్తకర్మంబు లంతరించు, నెల్లజాతులవారలు నేకపంక్తి
నారగింతురు పానమాంసాశనములఁ, గాంక్ష హెచ్చును బ్రజలకుఁ గలియుగమున.

గీ. తస్కరాచారు లగుదురు ధరణిపతులు, ధరణిపాలకు లగుదురు తస్కరులును
విధి నిషేధంబు లెంతయు వీటఁ బుచ్చి, యెల్లవారును విహరింతు రిష్టమతిని.

క. ధనమునకుం గలగౌరవ, మున నొకవీసంబు సుగుణముల కబ్బదు నీ
చున కయ్యెడి తెఱఁగున స, జ్జనునకు నొకచిన్నపనియు సాగదు కలిలో.

గీ. అన్న మమ్ముదు రూరూర నఖిలజనులు, వీధివీధిని విప్రులు వేదములను
వెల కొసంగెద, రందఱుఁ గులముకులము, కాంత లమ్ముదు రంగముల్ కలియుగమున

గీ. కపటసన్న్యాసులు వితంతుకామినులును, పుత్రముఖవీక్షణసుఖంబు పొందఁగలరు.
పదియునాఱేండ్లు నిండని బాలకులును, కలినిబిడ్డల తండ్రులై వెలయఁగలరు.

క. తెలుపగు పండ్లను నున్నని, తలలును లాతాఱు కోర్కి తలఁగిన పలుచి
న్నెలు కావిరంగుబట్టలు, నలవడఁ గలివేళ బోడ లగుదురు కాఁపుల్.

గీ. ఉచితకర్మంబు లెల్లరు నుజ్జగింప, బ్రహ్మవాదంబు నూఁతగాఁ బడయఁగలరు
కులమతభ్రష్టు లనియెడి కొంతలేక, పతితులటంచుఁ మన్నన పడయఁగలరు.

గీ. ఏమి యేమోయి యేమండి యేమిర! యని, యెచ్చుతగ్గులఁ గనిపెట్టి యెచ్చరించు
నట్టిపిలుపులు తాఱుమాఱు అగుచునుండుఁ, దలఁగు నుత్తమమధ్యమాధమవివక్ష.

చ. ఋతువులు తల్లక్రిందగును, వృష్టియుఁ జిత్రవిచిత్రఖండ ప
ద్ధతిఁ గురియంగఁజొచ్చు గడితప్పనిదూడలు దుక్కిటెద్దులౌఁ
గుతలము చౌడువాఱి జిగిఁగోల్పడుఁ గోడులు మెట్ట చేలగున్
హితరుచిఁ బాయు ధాన్యములు నెల్లఫలంబులు కూరగాయలున్.

క. పుడమికడ నున్న మ్లేచ్ఛులు, నడుభూమికి వత్తురల్ల నడిచోటి జనుల్
కడఁజొత్తు రిందు నందును, కుడియెడములు లేక వారికోర్కులు తీరున్.

క. కొని యమ్ముట మోసంబున, ధన మార్జించుటయు దొంగతనమును గలిమిం
గని త్రుళ్లిపడుట వదరుట, యనునివి సామాన్యగుణము లగు నందఱకున్.

క. చెడునడవడిఁ బూర్వార్జిత, మెడలించి సమస్తభోగహీనుం డగుచున్
గడియింప నేర కుండిన, జడమతిఁ బెండ్లాము ద్రోచుసమయము వచ్చున్.

క. విడనాడి సిగ్గు శీలము, తొడవులు, జడముడియె తమకుఁ దొడవుగఁ బడఁతుల్
చెడుతెరువంటుట పడుచుల, గడితము మగవారి కొఱఁత కలిలక్షణముల్.

గీ. వయసుమీఱక వచ్చెడి వార్ధకంబు, హద్దుమీఱిన కోర్కెలు వ్యసనములును,
తరుణజనము నణంచు నందఱను నణఁచుఁ, దస్కరాగ్ని నృపత్రయోత్పాతభీతి.

క. వికలాంగు లగుచు నాఁకట, నకనకఁబడువారి యార్తనాదము వెలిగా
నొకనిముస ముండ దట్టులె, యొక కబళము పెట్టు నిల్లు నుండదు కలిలో.

క. ఈసును ద్రోహంబును బే, రాసయుఁ బరదూషణంబు నాత్మస్తవమున్
రోసము బ్రహ్మద్వేషము, దోసపుఁజేఁతలును జనులతోడన పుట్టున్.

క. వడగండ్లవాన వేండ్రము, వడగాలియు గాలివాన వనపావకమునే
పిడుగులు నుల్కాపాతముఁ, గడునడిఁ దలచూపుచుండుఁ గలియుగమందున్.

సీ. వేదాంతవిద్యావివేకంబు సంసార, పోషణ సాధనంబుగ ఫలించు
ధర్మశాస్త్రపురాణదక్షత్వ మభినవా,చారముల్ సాధింప సందడించుఁ
జదివినకొంచెంబు సాధుసమ్మతిఁ బాసి, సర్వజ్ఞభావంబు సంతరించు
శబ్దార్థభావ స్వాస్థ్యవదూర నిస్సార, నవనవకావ్యసంతతి జనించు
నఖిలవర్ణంబులు ద్విజత్వ మధిగమించు, నగ్రవర్ణంబుల మహత్త్వ మంతరించు
దయయు సత్యంబు శౌచంబుఁ దత్తరించుఁ, గనఁ దరంబౌకొ కలికాలజనము సంచు.

గీ. సమయములఁ బత్త్రముల సాక్షిశపథములను, స్వీయకరలేఖనంబుల వేల్పుచేసి.
యుత్తమర్ణాధమర్ణుల యోగ్యవిఘ్నులఁ, బాడి తప్పెదు రన్యాయవాదు లగుచు.

క. పరలోకంబును బూర్వో, త్తరజన్మంబులును బండితమ్మన్యులచే
నరమరఁబడు శాస్త్రంబుల, పరమార్థం బప్రమాణపద్ధతి నరుగున్.

క. కులమత వర్జితకృత్యం, బులు చేసెడివాఁడు సంఘమునఁ బెద్ద యగున్
కులటాపుత్రు లపాం క్తే, యులు క్రతువులు చేయఁ గడఁగుచుందురు కలిలో.

గీ. తల్లిదండ్రుల నియమించుఁ దనయుఁ డెందు, న త్తమామలఁ గోడలు నాడిపోయు
నాలు మగని మగండును నాలి మొఱఁగి, తిరుగుదురు శిష్యుఁ డెదిరించు గురువరేణ్యు.

క. ఉపకారము శూన్యంబగు, నపకారము హెచ్చు నతిథి నభ్యాగతునిం
గృపఁ జూచు గృహస్థుండఁడు, జపహోమ సురార్చనాదిసత్క్రియ లణఁగున్.

క. అందఱు కవనము చెప్పుదు, రందఱు నీతులు వచింతు రందఱు పరకాం
తం దడవుదు రొరులధనం, బందఱు చవిగొందు రంద అధికులు కలిలో.

క. లోకం బివ్విధి బహురో, గాకీర్ణము నీచగుణము నల్పాయుష్కం
బై కాఱియపడియెడు హా, హాకారం బెసఁగఁ గలియుగాంతమునందున్.

చ. ఎవనికి వాఁడె యెల్లజగ మేలఁగఁ బూనిన లోభవృత్తిచే
నవనితలంబు నల్గడల సాహసమేర్పడి కీడు మూడు భూ
ధవులు విధించుపన్ను లమితంబగు భూము లొకింత యేని పం
డవు కఱ వెంతయుం బాఢనడంచును లోకుల దాన వారలున్.

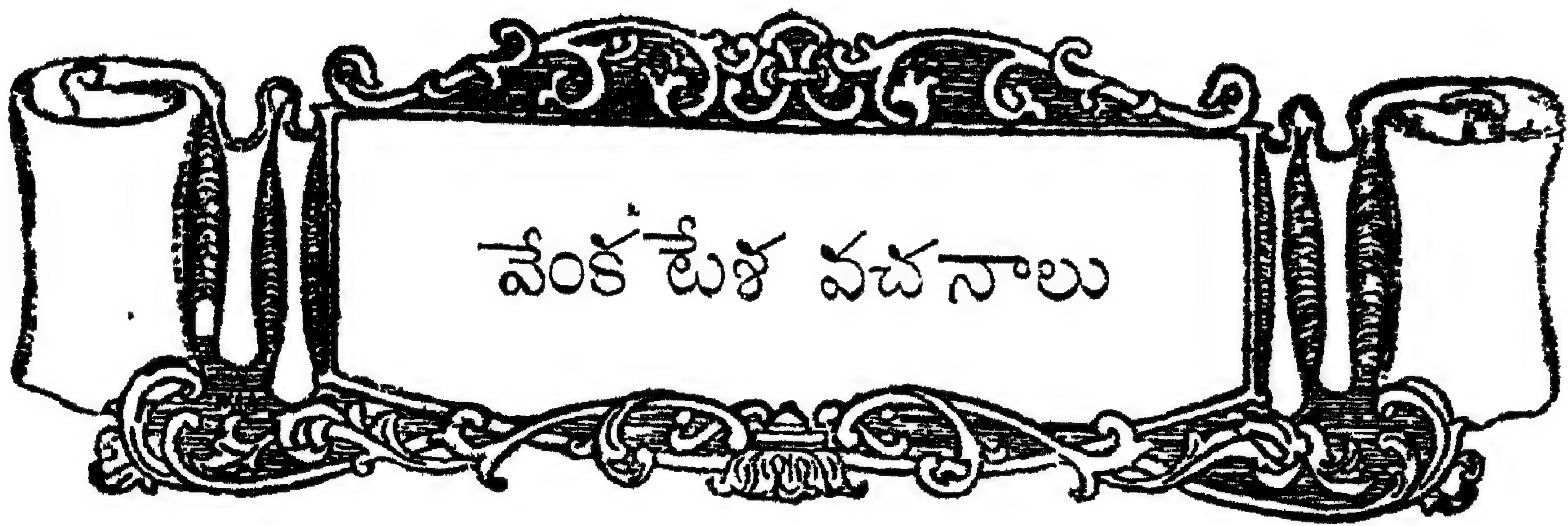
చ. దారుణమైన యాఁకటికిఁ దాళక యిం డ్లెడఁబాసి దేశసం
చారము చేసి చేసి యొకచక్కని గూడును గుడ్డలేక కాం
తారసముద్రతీర వసుధాధరభూములఁ జొచ్చి లోకులున్.
నారలు చీర లాకు లశనంబుగ బొందెల నుందు రెట్టులో.

గీ. అట్లు లోకంబు కుతకుతలాడునపుడు, పుడమి నిస్సారమై గొడ్డుపోవు నపుడు
తారకంబులు తమగతుల్ తప్పునపుడు, మొదలులేకుండ ధర్మంబు పోవునపుడు.

వ. ......ప్రచ్ఛన్న వేషులై వనాంతరంబుల నందందు నివసింతు మహాత్ములగు తపోధనుల యనుగ్రహంబున.

చ. అమితవిపత్పరంపరల నవ్విధిఁ జేప్పడియున్న వారి కా
హిమరుచి రాహునోట వెలుఁగేది పదంపడి తోఁచినట్లుగాఁ
గ్రమముగఁ హీనమై కలియుగంబు తుదకు మొదలూడియట్టి యూ
యమితలిన ధర్మపథం గృతయుగాదిని గన్నులపండు వయ్యెడున్.

[సంపుటము ౫. సంచిక ౧౨ లిఖితాయి]

వ. పీతాంబరధరా! మీసాలోక్యంబు నాకు నీభూలోకంబుననే సిద్ధించియున్నది; మీసామీప్యంబు హృదయకమలంబున లభియించె; సారూప్యంబు మీధ్యానంబున నిలిచినది; సాయుజ్యంబు నిద్రాసమయంబునం గలదు; నీకు శరణుసొచ్చినం బాపవిముక్తి సేతునంటివిగావున జీవన్ముక్తి సమకూడె. నీవు నన్నెడబాయకుండుటం జేసి సదానందానుభవంబు గలిగె. నీపై భక్తియొసంగినందువలన జన్మశుద్ధి యయ్యె. నాలుకకు మీనామామృతంబొసంగినకతన నమృతపానంబుదొరకె. మఱియు మీదాసులసంగతిని యోగము నలవడె. ఇంక ని న్నడిగెడిదేమి? నన్నిటం గృతార్థుల మైతిమి. నమో నమ శ్రీవేంకటేశ్వరా!

వ. శార్‌ఙ్గాయుధధరా! నిన్ను భజియించి యేమియైనను గోరి యడిగెదనంటినేని నీకంటె నుత్తమవస్తువు లెక్కడ నున్నవి? నీయందే మూర్తిత్రయంబును, ద్వాదశాదిత్యులును, నేకాదశరుద్రులును, నవబ్రహ్మలును, పంచ శరన్మరుత్తులును, వసువులును, దిక్పాలకులును, మునులును, సిద్ధగంధర్వపదంబులును, అణిమాద్యష్టైశ్వర్యంబులును, చతుర్దశభువనంబులును, కులాచలదిగ్గజమహానాగసింధుగంగానదీముఖ్యతీర్థసకలసామ్రాజ్యంబులును నున్నవి; పరమపదం బున్నది. మీరు గలచోట నన్నియుం గలవు; మిమ్ముల నాత్మ దలంచిన మాకు సకలసౌఖ్యంబులుం గలవు. నమోనమ శ్రీవేంకటేశ్వరా!

వ. నీలమేఘశ్యామలా! అణువులకు నణువవు; మహాత్ములకు మహనీయుండవు; ప్రకృతిపురుషులకుం బరమాత్మవు; మూఁడుమూర్తులకు మూలమవు; చరాచరంబులకు సాక్షివి; ఊహించిచూచిన నొక్కండవే దేవుండవు; ఏర్పరచిచూచిన ననంతుండవు; తలఁచిన నభేద్యతత్పరుఁడవు? విచారించిన నిర్గుణుండవు; వినంగణంగినఁ గల్యాణగుణుండవు; కన్నులం జూచిన సాకారమవు; స్వరూపవ్యాప్తిని నిరవద్యుండవు; స్వాతంత్ర్యంబున జీవచైతన్యమవు; భక్తిపరులకుఁ బ్రసన్నుండవు; తుది విచారించిన జగత్కర్తవు; యిట్టి నీగురుతు తెలియంగవచ్చు నయ్యా, పెక్కురూపంబులు గలవాఁడవు; పెక్కునామంబులు గలవాఁడవు; వేదవాదులకునునగోచరుండవు. నిన్నుం జేపట్టి కొలువనేరము, నీవే కరుణించి కావవే నమో నమ శ్రీవేంకటేశ్వరా!

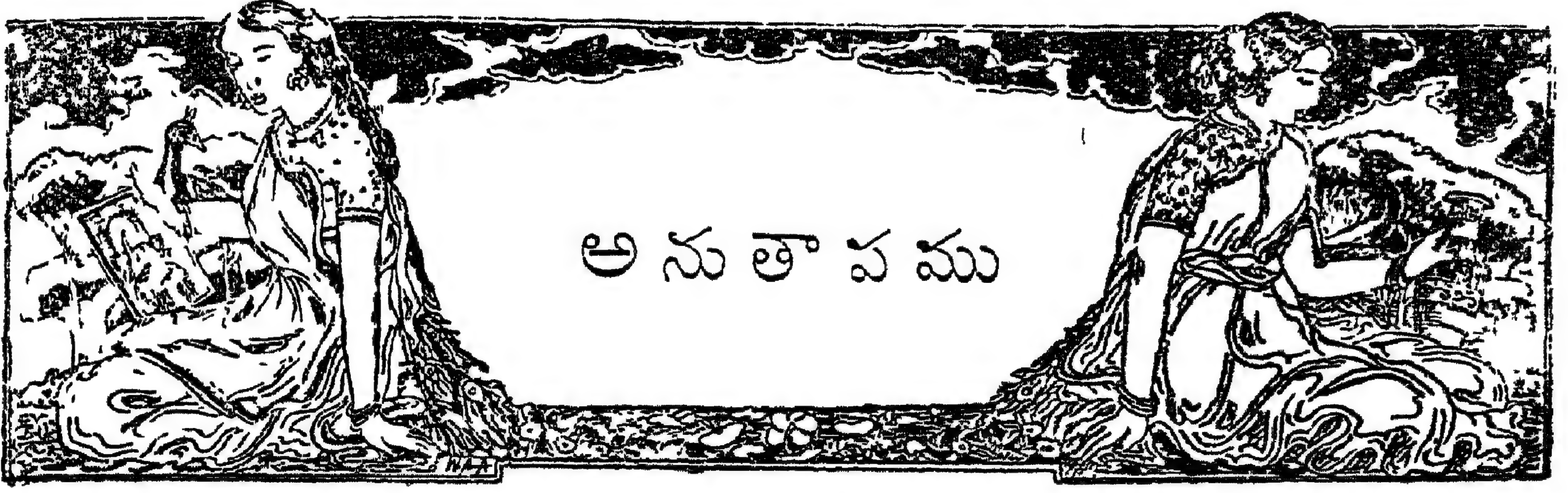
కోనేటినిలయా! విరజానదిపర్యంతంబును విడువని ప్రాకృతదేహంబులు మొలచిన జీవులు

తమతమసామర్థ్యంబుల జీవన్ముక్తుల మయ్యెదమన నెట్లువచ్చు? ఇట్టి ప్రకృతిసంబంధంబున వచ్చినయింద్రియంబు లేల జయింపనిచ్చు? అందులకుఁ గారణంబైన మనస్సు నేరీతి నిర్మలంబగును? తన్మూలంబునం జేసినకర్మంబు లేల శాంతింబొందు ? అయిన నాఁగాకేమి! ఇందులకు నేల భయంబునొంద? అందులకుఁ గారణం బిన్నివిధంబులం బ్రవర్తిల్లెడు నీమాయ. నిన్నుం గొల్చినవారికి నీమాయ నుపసంహరింపనేర్తువు. తాళముచే యొకవంక నుండగాఁ దలుపుతెఱచునట్టికథ గా నేల ? ఇది యెఱింగికదా మున్నిట్టివారలు కొందఱు మీదాసులయి మిమ్ముం బొగడి మీకు శరణుసొచ్చియును మహాత్ములయిరి. ఏము నిదియె యుపాయంబని యెఱుంగుకొంటిమి. నమోనమ శ్రీవేంకటేశ్వరా!

వ. అప్రమేయా ! భువి నెన్ని మాయోపాయంబులు గలిగిన మీదాస్యమునకు నీడురావు. సేయవచ్చుబహువిధపుణ్యంబులు; నీవు దేవుండవని తెలియు విజ్ఞానమునకు సరిగావు. నేరందగుయోగాభ్యాసంబులు; ఇవి నీభక్తితో సరిగావు. ఉండుఁగాకేమి పెద్దతనంబులు కొందఱికిని; మీశరణాగత ధర్మంబుతోఁ బురుణింపరావు. వెలయుచున్నవి పెక్కుశబ్దంబులు; మీతిరుమంత్రస్తోత్రంబువలెఫలంబు లొసంగవు ఇదియెఱుంగుదు. ఇంక నానావిద్యలు; మీసంకీర్తనవిద్యం బోలవు. నిగుడెడిదరుముప్పదిమూఁడు కోట్ల దేవతలు; మీవంటి బలవంతులు గారు. మీ రిచ్చువరంబులకు హానిలేదు. మిమ్ముం గొలిచినవారి పదవులు ధ్రువపట్టములు. యిది లోకదృష్టాంతము. మీచరిత్రలు గణుతింపనలవిగావు. మరియు నితరమార్గంబులు యెండమావుల నీళ్లవంటివి; మిఱుంగురుఁబురువుల ప్రకాశమువంటివి; కాకిపగడలసొమ్మువంటివి; కప్పచిప్పల వెండివంటివి. ఇట్టి భ్రమలంబొరలకమీశ్రీపాదంబు గతి యని యున్నవారలు ధన్యులు. నమోనమ శ్రీవేంకటేశ్వరా!

వ. నారాయణా! పుట్టువులు హేయమూలమనంగా నూరక రోయుటేకాని అవి యెవ్వరికి నపకారంబులని తెలియంబడవు. కర్మంబు ఫలంబులొసంగునని చేయుటకాని యవి మాతో నోడంబడుటలేదు. సంసారభారంబున నూఱక జడియుటకాని యది యెవ్వరికి నసహ్యంబని తోఁపదు. మోక్షంబు మంచిదనంగా నాసపడి వెదుకుటకాని అది తొల్లి యనుభవించి చూచినదిగాదు. నీవు సర్వేశ్వరుండనంగా విని మ్రొక్కుటగాని నిన్ను నింతటివాఁడవని తెలియనలవిగాదు. ఏమని విన్నవించెద? నాజ్ఞానంబనగా నెట్టిది? తొలిజన్మంబున నామీఁద మీకటాక్షం జేపాటిపెట్టితిరో యీజన్మంబున మీదాసుండం గాఁ గలిగె. నమోనమ శ్రీవేంకటేశ్వరా! (సశేషము)

అనుతాపము

చింతలపాటి వెంకట శ్రీరాములు, బి. ఏ., యల్. టి.,

తాప మడరించుచుండు నిదాఘవేళ
స్నిగ్ధనింబతరుచ్ఛాయ శీతవాత
పోతముల సోఁకుసక మేను పొంగుచుండ
పూపపేఁపశలాటువు పాపయిఁ బడ
మోము పైకెత్తి కాంచితి వేముమీఁద
దట్టమగు నాకుజొంపముల్ తనువు నాఁచ
శోణకాంతుల వెదచల్లు శుకముఖంబు.

*   *   *   *

పరిణతరసాలఫలములఁ జెఱకుగడల
మెసవి కేరెడి కీరంబు నసి దొఱంగి
క్షుద్రపిచుమందవృక్షానఁ జొక్కుచుంట
కానఁగానయ్యెఁ బాపిష్ఠికాలమహిమ.

*   *   *   *

అనుచు నటనుండి కదలెడునంతలోన
కంటకావృతమై కుఱుంగటఁ జెలంగు
బర్బురానోకహంబుపై బాలపికము [అని
కూయఁగాఁజొచ్చె నెలుఁగెత్తి 'కుహూకుహూ'

*   *   *   *

ప్రకృతి నీతిదొఱంగినపగిదిఁ దోచెఁ
జంగమస్థావరంబులభంగి మాఱె.

*   *   *

ధర్మహానికి నోడక తగవుమాలి
ఆశ్రయనికృష్టతను నెంచ కక్కటకట
కుక్షి నింపుచునున్నారు కూళజనులు

*   *   *   *

పక్వఫలములు మంజులపల్లవములు
దుష్టమానవతృష్ణచే దూరమైన
సద్ద్విజాళికి సత్పథసంచరులకు
మరణమె తెఱంగు కాదుసూ మార్గమొండు.

*   *   *   *

జలదముల జారు నీరాను చాతకంబు
చౌటిపడె నాశ్రయించునె చావనున్న ?
కొదమసింగంబు లేనుంగుమెదడులేమిఁ
బూరిఁ గఱచునె జీవంబు పోవనున్న ?

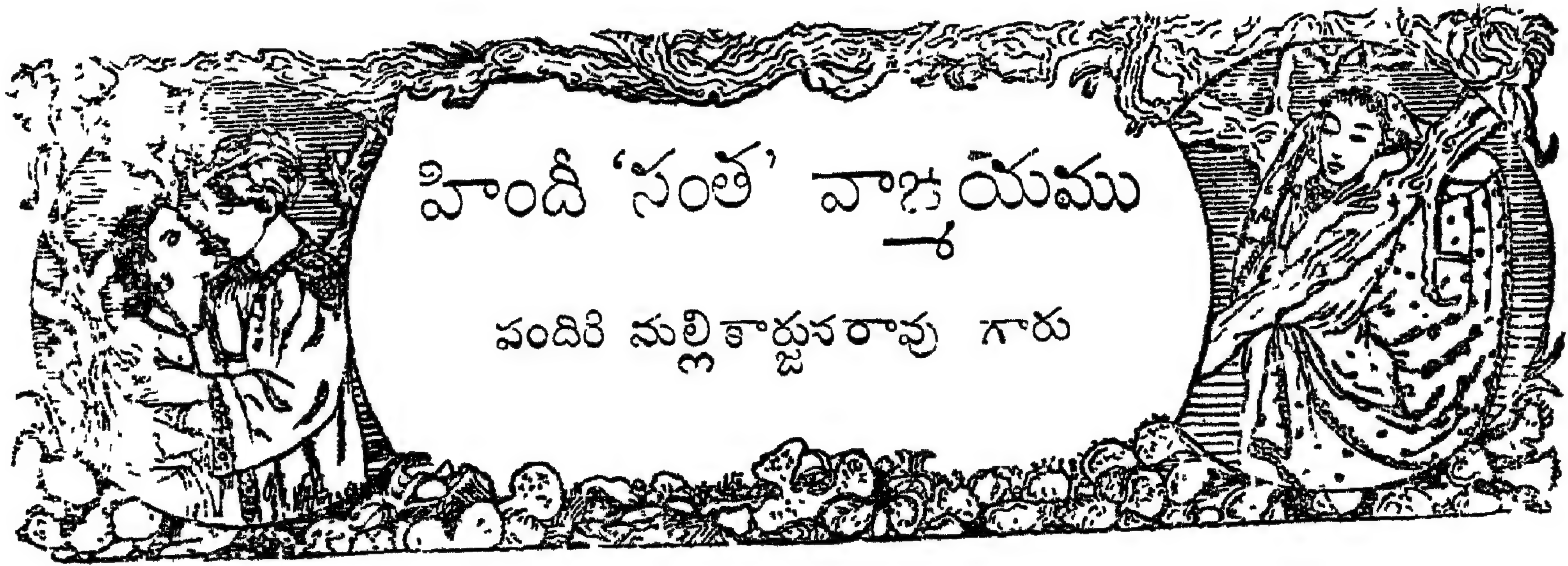
*   *   *   *

హెచ్చుపదవుల బిరుదుల నిచ్ఛగించి
స్వీయదేశంబు, స్వప్రజ, స్వేచ్ఛ నాక
త్యాగశీలురు, ధీరు, లుదారమతులు
నీతిపథమును వీడఁగా నేర్తురెట్లు ?

*   *   *   *

ప్రాజ్యమౌ స్వరాజ్యమునకై పాటుపడిన
దాసు, నిజదేశదాసు, నాత్మార్పణంబు
కొలఁది గ్రహియింప నల్పులు వలఁతులెట్లు ?

హిందీ 'సంత' వాఙ్మయము

పందిరి మల్లికార్జునరావు గారు

పదమూడవ శతాబ్దారంభమునుండి హిందీ వాఙ్మయోత్పత్తికాదికాలమని చెప్పనచ్చును. విక్రమ శకము* 700 నుండి 1200వరకు పుష్పకవి మొదలయినవారు జన్మించి తమ రచనలనుగావించియుండిరి. కాని, యప్పటి గ్రంథములు కాలగర్భమున లీనమైపోయియుండుటచేతను, ఆకాలము నాటిభాష అపభ్రంశభాషా స్వరూపమును సంపూర్ణముగ వీడక, హిందీభాష యొక్క ప్రత్యేక స్వరూపమును దాల్పకపోవుటచేతను విక్రమ శకము పదిరెండవశతాబ్దాంతిమచరణమందు జన్మించిన 'చందబరదాయీ'నే ఆదికవిగ నెంచుట సమంజసము.

'రాసో' యుగము

వి. శ. 1200 నుండి వి.శ. 1500 వఱకును'రాసో యుగ' మని చెప్పనచ్చును. 'రాసో' లనగా రాజపుత్రుల వంశావళులను తెలియజేయు గ్రంథములు. రాజపుత్రుల యొద్దనుండు వందిమాగధులవంటి చారణులచేతను, భాటులచేతను వ్రాయబడిన వర్ణనలు. ఈచారణులు, భాటులు తమరాజు లొనరించినయుద్ధములు,వారిశౌర్య ప్రతాపములు, కీర్తి మొదలగువానిని ఆసువుగను, గ్రంథరూపముగను వర్ణించుచుండిరి.అట్టివానినే నేడు'రాసో' లనెదరు.

మహమ్మదీయు లాకాలమున భారతవర్షముపై దాడివెడలి, హిందూరాజ్యములను ధ్వంసము చేయుచు, తమరాజ్యములను స్థాపించుచుండిరి. కావున ఆకాలమంతయు యుద్ధములయందు గడచెను. రాజపుత్రులు తమరాజ్యములను సంరక్షించుకొనవలసిన యావశ్యకత కూడ కలిగెను. అందుచేతనే మనము 'రాసో' లయందు యుద్ధవర్ణనలు, రాజుల శౌర్యప్రతాపముల నుద్దీపింపజేయు వీరరసవర్ణనలను చదువగలుగుదుము. సారాంశమేమన, ఆయుగమును మనము సంగ్రామయుగమనికాని 'రాసో'యుగమనికాని చెప్పుట అనుచితము కానేరదు. అందు 'చందబరదాయీ' కవిచే నారంభింపబడి ఆతని కొడుకగు జల్హణకవిచే పూర్తి గావింపబడిన 'పృథ్వీరాజు రాసో' జగనికకవిచే రచియింపబడిన 'ఆల్హాఖండము' శారంగధరునిచే రచింపబడిన 'హమ్మీర్ రాసో' మొదలైనవియును 'విజయపాలరాసో' 'బీసలదేవరాసో' లును ముఖ్యములైనవి.

సంఘసంస్కరణము: దేశభాషావిజృంభణము

'రాసో' యుగమునకు పిమ్మట దేశము మహమ్మదీయాధిపత్యమునకులోబడిస్వాతంత్ర్యమును గోల్పోయెను. మహమ్మదీయ సంపర్కముచే దేశముయొక్క పరిస్థితులు కొంతవఱకును మార్పుచెందినవి. సంఘమునందదివఱకే కొన్నిదురాచారములు వ్యాపించినవి. జాతిభేదము సంకీర్ణ మయ్యెను. అది మహమ్మదీయ సంసర్గమున మరియు దృఢముగ పాదుకొనెను. ఉచ్చనీచభావము పెంపొందెను. మతాధిపతులందరును సంస్కృతపండితులైయుండుటచేత మతగ్రంథము లన్నియు సంస్కృతమునందే యుండెను. జనులు మతవిషయకజ్ఞానమును పొందుటకుగాని, జటిలసమస్యలను బరిష్కరింపవలసివచ్చినప్పుడుగాని పండితుల నాశ్రయింపవలసివచ్చుచుండెడిది. అందుచే సామాన్యజనులకు పండితుల సంస్కృత పాండిత్యము తృప్తికరముగ నుండకపోవుటయే కాక, అట్టిజ్ఞానము సులభముగ నందుబాటులో కూడ లేకపోయెను. కావున, వారి వాంఛలను నెరవేర్చుటకును, సంఘమునందు వ్యాపించిన దురాచారములను నిర్మూలము గావించుటకును ఒకమహావిప్లవము జరిగెను.'యదా యదా హి ధర్మస్య గ్లాని ర్భవతి భారత,అభ్యుత్థాన

* ఈవిక్రమశక సంవత్సర సంఖ్యనుండి 57 తీసివేసిన క్రీస్తుశకసంవత్సర మగును.

మధర్మస్య తదా౽౽త్మానం సృజామ్యహం' అను సూక్తి కనుగుణముగ సమస్తజాతులందును మహాపురుషు లావిర్భవించి దేశభాషలలో పద్యములు, గీతములు, పాటలు, పదములు, మొదలయినవి రచించి తద్ద్వారమున తమభావములను సర్వతోముఖముగ వ్యాపింపజేసిరి. వారు నిర్మలభావములను మధురముగ గానముచేసియుండిరి. ఉపదేశములనొసంగిరి. 'దేశికవిత'లో వాఙ్మయమునుసృష్టించిరి. అట్టిదియే నేడు హిందీభాషయందున్నతస్థానమునధిష్ఠించి 'సంతవాఙ్మయ' మను పేరిట విరాజిల్లుచున్నది. ఈవాఙ్మయ ముదారభావపరిపూరితము ఇందు సంకీర్ణత కొంతమాత్రమును తావులేదు. ఇందు దాంభికముగాని, ఆడంబరముగాని మందుకైనలేదు. భక్తి చిప్పిలుచుండును. ఇది సరళహృదయుడగు పసిశిశువు లేతనవ్వువలె తేటయైనది.

సంస్కృతము పండితులభాష. సామాన్య జనుల భాష హిందీ. సంస్కృతమునుచదివి, సంస్కృతములోనికి తమభావముల ననువదింపగలవాడు పండితుడని యాకాలపుపండితులు తలచుచుండెడివారు. జనసామాన్యము వాడు దేశభాషలయందు కవిత్వము చెప్పుట నీచముగ నెంచుచుండిరి. అంతియకాక పూర్వాచారశృంఖలాబద్ధులును, దంభాచార పరాయణులును, శుష్కతర్కప్రియులు నగు పండితోత్తము లిట్టివాఙ్మయము నెడ తిరస్కారభావమును కలిగియుండుటయం దాశ్చర్య మిసుమంతయు లేదు. ఆనాటి ఇట్టి వాఙ్మయమును పండితులు నిరసించుచుండి రనుసంగతి కబీరుయొక్క ఈక్రింది పద్యమువలన విదితమగును.

संस्कृतहिं पंडित कहै, बहुत करै अभिमान ।
भाषा जानि तरक करे, ते नर मूढ अजान ॥
संस्किरत ससार में पंडित करे बखान ।
भाषा भक्ति दृढ़ावही न्यारा पद निरवान ॥

(పండితులు సంస్కృతములో మాటలాడుటకు చాల గర్వపడెదరు. హిందీభాష నేర్చి దానిలోనే తర్కము కావించినచో మూఢత్వము, అజ్ఞానము నను కొందురు. పండితుడు ప్రపంచమున సంస్కృతమునే మాటలాడనిమ్ము. కాని హిందీభాషయే భక్తిని దృఢపఱచును అని తాత్పర్యము.)

గోరఖనాథుడు

ఇట్టి 'దేశికవిత' రచనకు మొట్టమొదట ప్రయత్నించినవాడు బాబాగోరఖనాథుడు. ఇతడు హఠయోగ గ్రంథముల వ్రాసిన మత్స్యేంద్రనాథు డను పేర బరగుచున్న 'మచ్ఛందరనాథు'ని శిష్యుడు. గోరఖనాథుడు హఠయోగమునందు పరిపక్వతను గాంచినవాడు. కావున, నితడనేక చమత్కారములనుకూడ చేయుచుండెడివాడు. ఇతడు శైవమతము నుద్ధరించెను. అది యిప్పుడు 'గోరఖపంథ' అనునామముతో వ్యవహరింపబడుచున్నది. ఇతడు సంస్కృతమున గొప్పవిద్వాంసు డయ్యు హిందీభాషాన్యూనత తొలగించుటకై హిందీభాషలోకూడ గ్రంథరచన చేసెను. హిందీలో గ్రంథరచనచేయబూనిన సంస్కృతపండితులలో నితడే మొదటివాడు. ఇతడు సంస్కృతమునందును హిందీలోను సుమారేబది గ్రంథములను రచియించెను. ఇతనికిని, సంతమతమునకు నెట్టిప్రత్యక్ష సంబంధమును లేకపోయినను, ఇతని రచనాప్రభావము 'సంతమతము'పై స్పష్టముగ కాన్పించుచున్నది.

రామానందుడు

అటుతరువాత రామానందుడు వైష్ణవమతమును వ్యాపింపజేసెను. అతడు హిందీలోకూడ పద్యములను రచించెను. అనేక హీనజాతులలోనివారిని తనశిష్యులుగ జేర్చుకొనెను. రామానందునికాలమునుండి భక్తిమతము చాలబాగుగ విజృంభించెను. కబీరు, మంగలిజాతియందు పుట్టిన 'సేనా' అనువాడు, తనరాజ్యమును విడచి సన్న్యాసమును గ్రహించిన 'పీపాజీ', 'జాట్' కులములోని 'ధనా', మాదిగజాతియం దుద్భవించిన 'రైదాసు' మొదలయినవా రంద రితని శిష్యులే.

'సంతవాఙ్మయము' విశేషముగ గేయరూపమున వర్ధిల్లినది. ఈవాఙ్మయమును పోషించినవారిలో చాలమంది అక్షరపరిజ్ఞానము లేనివారే. కావున ఈ వాఙ్మయము మొట్టమొదట పుస్తకరూపమున వ్రాయబడక, ముఖతః పాటలు, పద్యములు, గేయములు ఇత్యాది రూపముల వెలువడి ప్రజలలో వ్యాపించెను. అటుతరువాత నా రచనలన్నియు సంపుటీకరణము చేయబడినవి. 'సిక్కుల'వేదముగ పరిగణింపబడు 'గ్రంథసాహెబ్' అనునదిట్లు సంపుటీకరణము చేయబడినదే.

కబీరు

రామానందుని శిష్యులలో సగ్రస్థానమును వహించినవాడు కబీరు. ఇతడు జన్మచే హిందువైనను హిందూమతదౌర్భాగ్యముచే బట్టలు నేయు మహమ్మదీయునింట పెరుగవలసివచ్చెను. ఇతడు బ్రాహ్మణ వితంతువునకు జన్మించెను. పాప మాసుకృష్టసంతురాలయిన వితంతువు తన ముద్దుబిడ్డని గారాబముగ లాలించుటకు నోచుకొనని పాపురాలు కటికి గుండె జేసికొని కాశీలో నొక చోట విడువవలసివచ్చెను. అపుడు తరువాత మహమ్మదీయుని యింట పెరిగెను. బట్టలనేత అతనివృత్తియయినట్లు అతని రచనవలన స్పష్టముగ తెలియుచున్నది.

ఇతనిపేరిట సుమారు డెబ్బదియైదు గ్రంథములు కానవచ్చుచున్నవి; కాని అందులో నివి కొన్ని కబీరు రచించినవి కావు. కబీరునకు చదువురాదు. అతనిసూక్తులన్నియు ముఖతః వచ్చినవే.అటుపిమ్మట నాతనిశిష్యులు మొదలైనవారువానినిగ్రంథరూపమునసమకూర్చిరి. అతని గ్రంథములలో 'బీజక్' 'ఆదిగ్రంథము'లు ముఖ్యములైనవి. కబీరుయొక్క గ్రంథము లితరులచే సంపుటీకరణము చేయబడినవి గనుక అందు పెక్కుమార్పులుకూడజరిగెను. అప్పుడప్పుడు కబీరు చాటువులుగ జెప్పినవకటే నొక పుస్తకమందు చూచినను కొన్నివిషయములు మరలమరల నితరపుస్తకములయందుగూడ కన్పట్టును. ఇతని గ్రంథములయం దన్నిటను మతసిద్ధాంతములు మాత్రమే గోచరమగును. కావున, సాహిత్యజనితానందమును గోలునతె ననువారికిం దాశాభంగమగును.

కబీరును హిందువులును మహమ్మదీయులును సమానముగ నాదరించెదరు. హిందువులు 'భక్తకబీ'రనియు, మహమ్మదీయులు 'పీర్ కబీ'రనియు పిలుచుచుండెడివారట.

రామానంద ఉగ్రానపండితుడు. ఇతడు పరుమ 'సూఫీ' (Sufi) సంప్రదాయకులతో వాద ప్రతివాదములను జరుపుచుండెడివాడు; కావున కబీరునకుగూడ సూఫీ (Sufi) సిద్ధాంతములను తెలిసికొనుట కనకాశ మేర్పడియుండెను. ఇందువలననే కబీరురచనలయం దాసిద్ధాంతములుకూడ కనబడును. ఇంతేకాకుండ కబీరు రచనలయందు హిందూమత ప్రాబల్యము స్పష్టముగ పొడగట్టును. ఉపనిషత్తులలోని భావములకు సరిపోలుఅనేక ఘట్టము లిందు కలవు. ఇతనిది సఖీసంప్రదాయమైన భక్తి. గురువునుగూడ నితడు చాల పూజ్యభావముతో జూచుచుండెను. ఈశ్వరునితరువాత గురువునే గౌరవముగ జూచుచుండెను. ఈతని రచనలయందు ప్రేమ, భక్తి, నీతి, అహింస మొదలగువిషయములను గురించినవి కూడ చాల కలవు. ఆచారవ్యవహారములయందు కృత్రిమత్వమును పూజాడంబరమును సర్వదా త్యాజ్యమని ఇతడు నమ్మెను. సర్వసుటవ్యాపకుడగు బ్రహ్మను విగ్రహరూపమున పూజించుట మూర్ఖమని తలచెను కావుననే ఇట్లు వచించెను.

दुनिया ऐसी बावरी, पत्थर पूजन जाय।
घर की चकिया काहे न पूजै, जिसका पीसा खाय॥

(ప్రపంచము పిచ్చిది, ఏలయన రాతిని పూజ చేయును. ఇంటిలోని తిరుగలినేల పూజచేయరాదు? అది విసరినపిండిని మనము తినుచున్నాము.)

ఇస్లాముమతమునందుగూడ నాతడు దాంభికమును కనుగొనెను. కావున దాని నిట్లు తీవ్రముగ నిరసించెను.

काँकर पाथर जोरिकै, मसजिद लई चुनाय;
ता चढ़ि मुल्ला बाँग दे, क्या बहिरा हुआ खुदाय?

(రాళ్లు, కంకర ప్రోగుచేసి మసీదును కట్టెదరు. ముల్లా దానిమీదనెక్కి గొంతుకచించుకొని యరచును. భగవంతునికి చెవుడు వచ్చినదా?)

మతము పేరిట వ్యాపించిన అశాంతినిగూడ నాతడు సరమయినదిగ తలంచెను.

स.धो देखो जग बौराना,
साँचि कहौ तो मारन धावै झूठे जग पतियाना।
हिन्दू कहत है राम हमारा मुसलमान रहमाना।
आपसमें दोऊ लड़े. मरत हैं मरम कोई नहीं जाना।

(మూఢము ప్రపంచము పిచ్చది. నిజముచెప్పినచో కొట్ట వచ్చును. అబద్ధమును నమ్మును. రాముడు మా వాడని హిందువులు చెప్పెదరు. రహీమ్ మావాడని ముసల్మాను లనెదరు. ఇద్దఱునుకూడ తమలో తాము కొట్టుకొనెదరు. కాని, రహస్యము నెవరునుగూడ కనుగొనలేరు)

కబీరు హిందూమహమ్మదీయ మతముల యందుగు కన్పట్టు భేదములను తొలగించి రెండుమతములను ఏకీకరణము చేయవలెనని ప్రయత్నించెను. ఇతని యనంతర మీతని శిష్యులు కబీరుమతమును వ్యాపింపజేసిరి. హిందూ మహమ్మదీయ జాతుల రెంటియందును నేడు కబీరుపంథ నవలంబించినవారు కలరు. కాని, వీరిలో చాలమంది 'నీచ జాతు' లనబడువారియందే విశేషముగ గలరు. వారిగురువులుకూడ నాజాతులందు పుట్టినవారే. కబీరు మొదలగు సంత వాఙ్మయకర్తలు ఎవరికివారే ఒకపంథ నిర్మించుకొని దానిని జనులలో ప్రవర్తింపజేసిరి. ఒక్కొక్క పంథ వారి కొక్కొక్కవిధమైన వేషాచారములు కలవు.

రైదాసు

ఇతడుకూడ కబీరుకాలమునందు జన్మించినవాడే మాదిగకులమునందు దుద్భవించెను. ఇతని తండ్రిపేరు 'రఘూ', తల్లిపేరు 'ఘురబినియా' రైదాసు కాశీలో జన్మించెను. ఇతడుకూడ రామానందుని శిష్యుడే.

రైదాసునకు జ్ఞానమువచ్చినదాదిగ సాధువుల యొక్కయు, సత్పురుషుల యొక్కయు సేవయందు కాలముగడుపుచు, సంపాదించినధనము నంతయు వారికొరకు వెచ్చించుచుండువాడు. అందుచేత ఇతడనిన తండ్రికి గిట్టదాయెను. అతడు చిల్లిగవ్వైననీయక భార్యా సహితముగ నీతనినింటినుండి వెడలగొట్టెను. అయినను రైదాసు ఎంతమాత్రమును ధైర్యమునుగోల్పోక చెప్పులు కుట్టుకొనుచు, జీవయాత్రను గడుపుచు రేయింబవళ్లు భగవదారాధన చేయుచు సద్గోష్ఠియందు కాలము గడుపుచుండెను. మాంసమునుగాని, కల్లుసారాయములను గాని ఇతడు ముట్టినవాడు కాడు.

గుజరాతుప్రాంతమునందితని మతము నవలంబించిన జనులు లక్షలకొలదిగలరు. వారిని 'రవిదాసీయు' లందురు. 'మీరాబాయి' కితడు గురువు. ఇతని కవిత్వమున భక్తిరసము చిప్పిలుచుండును.

हरि सा हीरा छाँडि कै करै आन की आस ।
ते नर जमपुर जाहिंगे सत भाषै रैदास ॥
रैदास राति न सोइये दिवस न करिये स्वाद ।
अहनिसि हरिजी सुमिरिये छाडि सकल प्रति-
बाद ॥

(హరియంటి రత్నమును విడిచి, ఇంకొకదాని కాశించువాడు యమలోకమునకేగునని రైదాసునిశ్చయముగ నక్కాణించుచున్నాడు. రేయింబవళ్లు నిద్రాహారములను విడిచి, తర్కములనుమాని, ఎల్లప్పుడును హరినే స్మరింపుము.)

ధర్మదాసు

ఇతడు వైశ్యకులమునందు పుట్టెను. 'బాంధవగఢనగరము'నందు మంచి ప్రతిష్ఠగలిగిన వర్తకుడు. ఇతడుకూడ కబీరునకు సమకాలికుడు.

ధర్మదాసు చిన్ననాటనుండియు భక్తికలిగి, సాధువులను సత్పురుషులను పండితులను ఎక్కువగ నాదరించుచుండెను. అనేకపుణ్యక్షేత్రములను గూడ దర్శించెను.

మథురానగరమునుండి వచ్చునపు డితడు కబీరును కలిసికొనెను. విగ్రహారాధనను, యాత్రలను, వ్రతములను మాన్పించి, కబీరితనిని 'సంతమతము'లో జేర్చుకొనెను. అటుపిమ్మట ధర్మదాసు కబీరువలన తన సంశయములను నివారించుకొనుచుండెను. కబీరునకును ఇతనికిని జరిగిన సంభాషణ 'అమరసుఖనిధాన' మను గ్రంథమందు విపులముగ వర్ణింపబడెను. అందు జ్ఞానసంబంధమైన విషయములు చాలకలవు.

కబీరుమతములోనికి వచ్చినపిమ్మట ధర్మదాసు తనధనము నంతయు త్యజించెను. కబీరు పీఠమున కాతని యనంతరము ధర్మదాసే అధిపతి యయ్యెను.

దాదూదయాల్

ఇతడు వి.శ. 1601 జన్మించెను. ఇతని జన్మస్థానమును గురించికాని, జాతినిగురించి కాని బాగుగ

తెలియదు. ఇతని జన్మస్థానము అహమ్మదాబా దని కొందరి మతానుసారముగా చెప్పెదరు. ఇతడు గుజరాతీ బ్రాహ్మణుడని కొంతమందియు, మాదిగవా డని మరి కొందరును, దూదేకులవాడని యింకకొందరును జెప్పె దరు. కాని ఈవిషయము ఇదమిత్థమని నిర్ణయించుట కవ కాశము లేదు. సామాన్యజనులలో నీతడు దూదేకులవా డని వాడుక.

దాదూదయాలుని గురువునుగూర్చి కూడ మనకు తెలియదు. కబీరనికొందరును, కబీరుకొడుకైన "కమాల్" అని కొంతమందియు చెప్పెదరు, కాని ఇతడు గురువు నెడ చాల పూజ్యభావమును కలవాడని ఇతని రచనల వలన తెలియును.

ఇతడు చాల దయార్ద్రహృదయుడు కావున నిత నిని 'దయాళు'డని పిలుచుచుండెడివారు. దాదూ అంద రిని 'దాదా'అనిసంబోధించుచుండుటచే నీతనికి'దాదూ' అను నామము కలిగెను.

దాదూదయాలుడు 'ఆమేర్', 'జయపురము' 'మార్వాడము', 'బికనీరు' మొదలైనప్రదేశములయందు సంచరించి జయపురమున కిరువది క్రోసులదూరమున నుండు 'నరానా'అనుప్రదేశమందుకొంతకాల మాగిపిదప అక్కడకు మూడునాలుగుక్రోసులదూరమున నుండు 'భరానా' కొండదగ్గరకూడ కొంతకాలముండి, తుద కచ్చట వి. శ. 1660 లో శరీరమును విడచెను. కావు ననే ఆస్థలమును చాలపవిత్రమైనదిగ నెంచి 'దాదూ' పంథావలంబకులుగౌరవింతురు.'దాదూపంథీ'రాధికారి' ఆప్రదేశముననే యుండును. అక్కడ దాదూదయాలుని మందిరముకూడ కలదు. ఇప్పటికిని, ఆతనిపుస్తకములును బట్టలును అక్కడ ఉన్నవి. ఫాల్గుణశుద్ధ చతుర్థినుండి ద్వాదశివరకును అక్కడ గొప్పయుత్సవము జరుగును.

'భేసధారీవిరక్తు(వేషధారణవిరక్తు)'లనియు'నాగా' లనియు రెండుతెగల సన్న్యాసు లీమతమునందు కలరు. 'భేసధారీవిరక్తులు కాషాయవస్త్రములను ధరించి' భగ వత్సంకీర్తననుండు తమకాలమును గడపెదరు. 'నాగాలు' తెల్లనివస్త్రములను కట్టుకొనెదరు. వీరు సేన్యము, వైద్య మునందుగాని సేనలోజేరిగాని తమ జీవితమును గడపె దరు. జయపురరాజ్యమునవలి నాగాలసైన్యము చాలప్ర ఖ్యాతిగన్నది. ఈరెండురకములసాధువులును బ్రహ్మచర్య వ్రతము పాటించి పెండ్లి చేసికొనరు. గృహస్థుల బాలు రను తమమతమునందు జేర్చికొనుచు, మతమును రక్షింపు చుండెదరు. వీరు బొట్టుపెట్టుకొనరు. కంఠమాలనుగూడ వేసికొనరు. తరుచు చేతిలో జపమాలను పట్టుకొనెదరు. తలపై టోపినిగాని, తలపాగానుగాని ధరించెదరు. వారు ఒకరినొకరు కలసికొనినపుడు 'సత్త్' (సత్యం) అని పర స్పరము అభివందనములు చేసికొందురు.

ప్రపంచమం దనంతకాలమునుండియు విశ్వరహ స్యమును తెలిసికొనుటకు ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. భగవానుని లీలలను పృథ్విపైచూచి ఆనందరసమును పా నముచేయవలెనని దీక్షవహించు సాధకులు సరళ ప్రయ త్నములచేతనే కృతార్థులు కాగలరు. కఠినమైన నియమ నిష్ఠలచేత నారహస్యముగోచరింపదు. కావుననే దాదూ దయాళు డిట్లు నుడివెను.

ना घर तजा न बन गया ना कुछ किया कलेश।
दादू ज्योंही त्यों मिला सहज सुरत उपदेश ॥

(నే నింటిని వీడలేదు; అరణ్యమునకును వెళ్ల లేదు; క్లేశమునుకూడ పడియుండలేదు. సరళమగుప్రేమ చేరనే నేను పృథ్విని, వాని (భగవానుని) రూపమందు జూచితిని.)

దాదూదయాళుడు నిరంజనము నిరాకారమునగు పరబ్రహ్మము నుపాసించెను. ఆ పరబ్రహ్మమునే ఆతడు సమస్తమందును రమించు రాము డని ధ్యానించువాడు.

హిందీ, పార్సీ, గుజరాతీ, మార్వాడీ, మహా రాష్ట్రము మొదలగుననేకభాష లీతనికి నచ్చును.హిందీ గుజరాతీభాషలలోని ఇతని కవిత్వము రసపరిప్లుతమై హృదయమునకు బాగుగ హత్తుచుండును. దాదూ దయా ళుని పాటలందు ప్రేమభావముబాగుగ పరిస్ఫుటమగును. కబీరువలె నీతడుకూడహిందూమహమ్మదీయ భేదము నంగీ కరింపనట్లు ఇతని రచనలవలన కన్పట్టును.

ఈసంతమతమును వ్యాపింపజేసినవారిలో నామ దేవు, చరణదాసు, భీగోదాసు మొదలైనవా రనేకులు కలరు. 'సంత' వాఙ్మయము హిందీభాషయం దొక ప్రత్యేకరూపమును వహించి యలరారుచున్నది.

ఈవాఙ్మయమందలి భక్తివిషయకప్రభావము, తరువాత వచ్చినకవుల రచనలయందును గూడ జూడ నగును. ఒకహస్తమందు ఖడ్గమును, రెండవ హస్తమందు 'కురాన్‌షరీఫ్'ను ధరించి ఇస్లాము మతస్థులు హిందూమతము నెదుర్కొనినపుడు. దానిని చాలవరకు కాపాడినది 'సంతవాఙ్మయమే'. ఈవాఙ్మయము హిందూ మహమ్మదీయైకమత్యమునకును, సమ్మేళనమునకు నెక్కువపనిచేసి, హిందువులకును, హిందూమతమునకును ఒనగించినలాభ మపారము.

గురునానకు

ఈవిషమైన ప్రయత్నమునకు తోడ్పడిన మహామహు డింకొకడు కలడు. ఆతనిపేరు గురునానకు. అతడు రెండుమతములను సమన్వయముచేసి నూతన సిద్ధాంతములను ప్రతిపాదించి తన నూతన మతమును వ్యాపింపజేసెను. దానినే నేడు 'సిక్కు'మత మందురు. ఇతడు హిందువుల పుణ్యక్షేత్రములతోపాటు మహమ్మదీయుల పుణ్యక్షేత్రమగు మక్కాపట్టణమును గూడ సేవించెను. ఇతని రచనలు 'గ్రంథసాహెబ్' నందు గాననగును. 'గ్రంథసాహెబ్' అందు నానకుని రచనలు కాక అనేక 'సంతమత' ప్రవర్తకుల రచనలుకూడ నున్నవి.

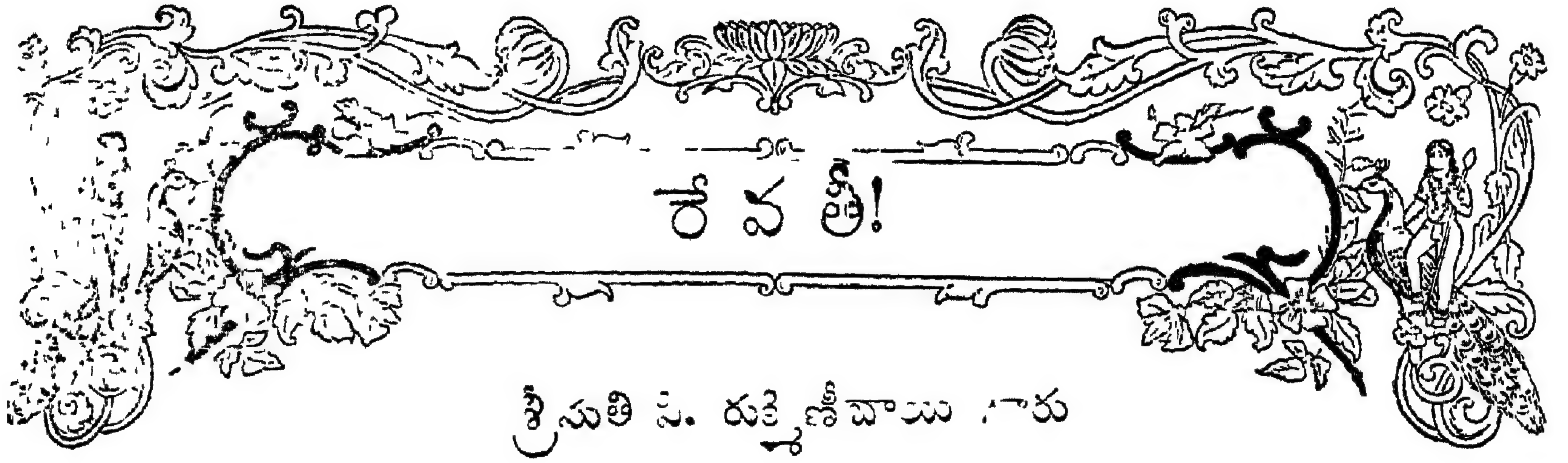
సంతవాఙ్మయము చదువుటకు హృద్యముగను లలితముగను సరళముగను ఉత్తమభావపూరితముగను నుండును. కావుననే నేటికిని ఉత్తరహిందూదేశమునందు పండితులును, పామరులునుకూడ సమానముగ దీని నాదరించుచున్నారు. ఈగేయములుకాని, కీర్తనలుగాని ఒకటి రెండైన నెరుంగని హిందీభాషీయు డుండ డనిన నతిశయోక్తి కానేరదు: ఈవాఙ్మయమందలి సూక్తులు ఇప్పటికి హిందీసాహిత్యమునం దంతటను ఉదాహరణరూపమునను, లోకోక్తులుగను వ్యాపించినవి.

పట్టుగొమ్మ

పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్య గారు

తాంతునిర్మాణమును స్వాతంత్ర్యముగఁ జేయు
సాలిపురుగట్లు పంచభూతాలఁ జేసి
యొకటొకటినేసి రెండేసి యొనరఁ గూర్చి
మూఁడిటిం జేర్చి నాల్గింటిఁ గూడఁ బెట్టి
యైదు నైక్యమ్ము నేసి యిట్టటులు మార్చి
పట్టి గారడివాఁ డాడుబంతులట్లు
తూల్చి యాడించి క్రిందుమీఁదుగ నొనర్చి
విధివిరామము లేకయ విసువు లేక
అలసతయు లేక తగునాశయమ్ము లేక
కావ్యనాయికఁ జిత్రించు కవియుఁబోలె
వన్నియల నెన్నియో చూసి ప్రకృతిఁ జేసి
చూచి యానంద మొంది లోఁజొచ్చి తిరిగి
త్రిప్పి సర్వమ్ము నంతలోఁ దృప్తి లేక
చెఱపి యన్నియు నిర్మలక్షీరజలధి
నలల మెలిలోనఁ దూగుటుయ్యాల నూఁగు
సచ్చిదానందమూర్తి యాసత్త్వపుంజ
మమలవిజ్ఞానదీప మనంతరసము
నైన చిరునవ్వుమొలక నే నాశ్రయింతు.

రేవతీ!

శ్రీమతి పి. రుక్మిణీబాయి గారు

సంతసించితి నీదుగుణముకు
రేవతీ ! యొక్కింతనిలువుము
నీదుసొగసును గోరినట్టి సుహాస
పూరుషు డెంతయుఁ

నిన్ననుసరించుచునుండెనూ—వెను
దిరిగిచూడక పోకుమూ—ఆతనింగడు
వంతబెట్టగలే దెదీ మరిలాభమూ—
మదితలచిచూడంగఁ

కటకటా! ఏమాయె ప్రేమలు
కనులలోపల కారముంచవె
బ్రతుకుటాశల భగ్నపరచవె
ఒక్కపరిగా రేవతీ !

యేమిటిది మతి పోయనా నీ
కేమిటికి సిగ్గూ మరిఎందు కీబెదురూ
వెనుదిరిగిచూడక చెరచెరఁబో
ఎక్కడే నీవు దాగుదూ—

ఆతడెరుగని చోటెదీ—నీకునిల్వగ
తావెదీ—దాగిపోవగ దారెదీ—తప్పి
పోవగపథమెదీ—యిష్టపడి యాతడే
కరుణ నీకున్నఁ

ఆతడెంతో పొంగుచూ—పొర్లివచ్చె
ఆసలన్నియు లోప లణచుక నిను
పలుకరించు నెపమ్ముజూపుచు
నిలిచె బాట దరిఁ

కన్నెవలపుల కన్నుసైగల
జేసి నిన్నత డపహరింపడు
వశముచేసుకు చిక్కబట్టడు
ఒక్కపరిచూడఁ

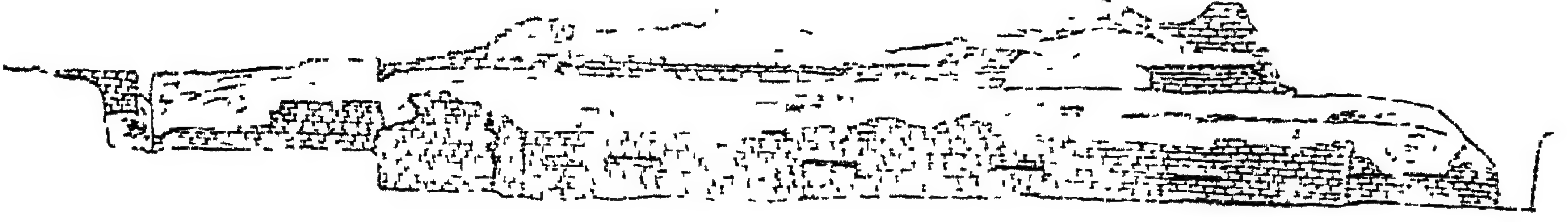
తేనె చిలికేమాటలందును- సుధలు
విరిసే నవ్వులందును- మనసునందూ
చేతలందూ- యెన్నడే నొక్కింతపల్కెనె
మనసు నొప్పింపఁ

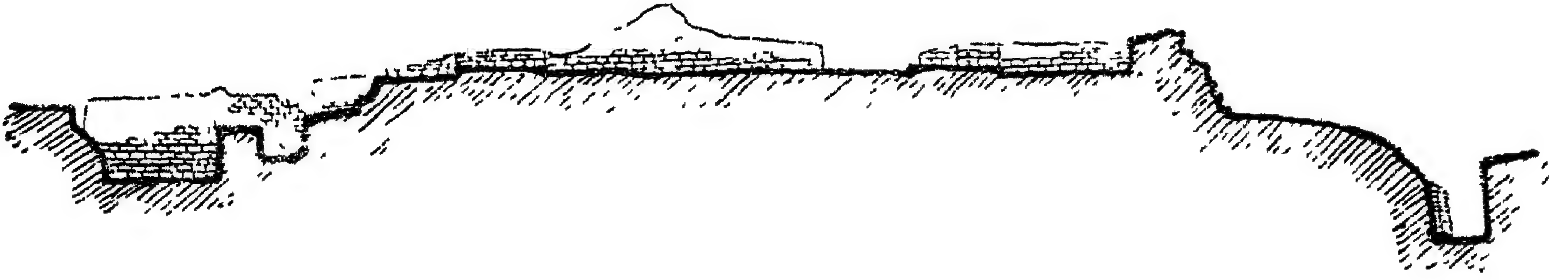
చూచు కొండంతాశతో నిను- పల్కరింపగ
మారుభావము- నీదుముఖమున జూచిఏమో
నించిపోయెను వెనుదిరిగిచూచియె
పల్కరించవె యాతనిఁ

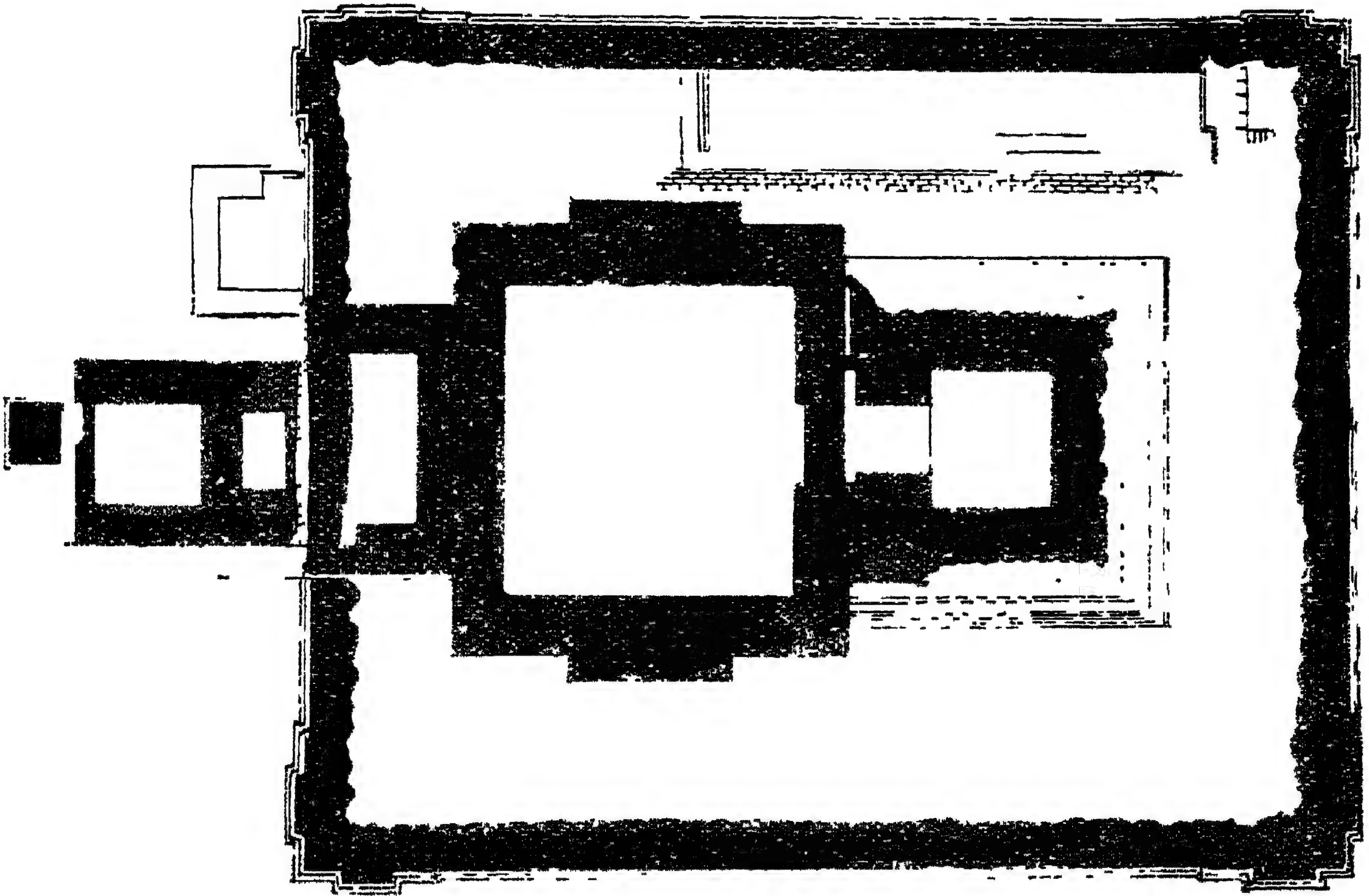
"ప్రేమపథమును మరచి పడతీ నా
ప్రేమపటమును తూలగొట్టెదె"
అనుచు కన్నుల నీరునించెడి
యాతనింగను రేవతీ !

పాపహేతువు సుమ్మి చెల్లీ !
పల్కరింపకే పారిపోవుట
పెంచుకొన్నా చిన్ని మొగ్గను
చిదిమివేయుట రేవతీ !

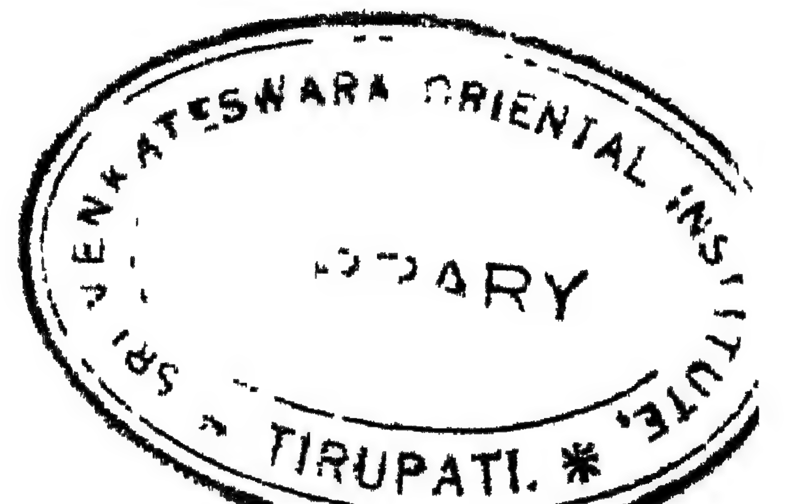
సరసిజాతము శిరమువంచిన
చాడ్పున నీవు పలుకరింపక
యుంటచే నతడెంత యేనియు వీరి
డింబలె చూచుగా.

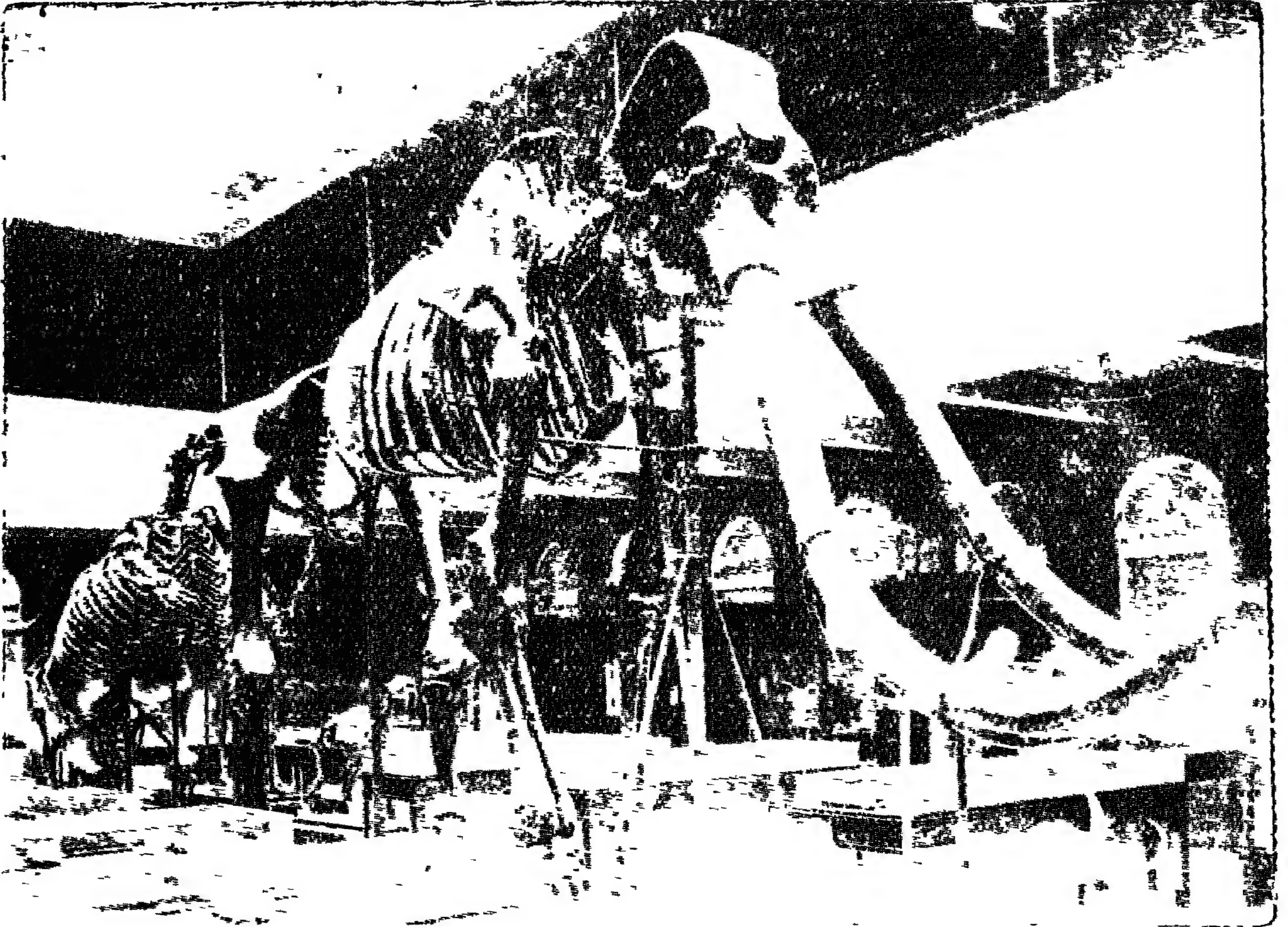

గంధకూటి.
జేతవనము.

'చింపంజి' అను నొకజాతికోతిపిల్ల. ఇటీవల 'కాంగో' లో ఇది చిక్కినది. దీతల యించుమించుగా మనుష్యుని తలను బోలి యుండు టాశ్చర్యమును గొలుపుచున్నది.

'మామత్' అను ఒకజంతువుయొక్క అస్థిపంజరము. పైచిత్రమున గనుపడుచున్న దంతము ఇప్పుడున్న పెద్దఏనుగుల యున్నవానికంటె చాల పెద్దవి. 'బ్రిటిషు కొలంబియా' లో 'డాసను' సమీపమున నున్న 'సిల్వరు క్రీకు' నందు అలాస్కా సరిహద్దులలో భూమిని త్రవ్వగా నిది దొరకిన

గండికోట సత్యనారాయణమూర్తి గారు, యం. ఏ.

[వెనుకటి సంచిక తరువాయి]

ఉత్పత్తి కాండము

5-వ ప్రకరణము

అర్థోత్పత్తికి ఆధారములు: ప్రకృతి

౧. ఉత్పత్తి

అర్థశాస్త్రమునందు ఉత్పత్తి అన దేవునివలె వస్తువులను సృష్టించుట కాదు. మనుజున కట్టి ప్రభావము లేదు. అర్థోత్పత్తివిషయమున మనుష్యునకు సాధ్యమైన దెద్దియన వస్తువులకుండు నైసర్గిక శక్తుల నుచితరీతిని స్వాధీనపరచుకొని అందలి ప్రయోజనముల వినియోగమునకు తగినటుల జేయుటయే. వస్తువులకు స్థల రూపాదిభేదంబుల గలుగజేసి వాంఛాతృప్తికి వలయు ప్రయోజనములను గలిగించుటయే ఉత్పత్తి. ముత్యములు కావలసినచో ముత్యపుచిప్పలు దొరకెడుస్థలము కనిపెట్టవలెను; వాటిని తీసుకరాగలిగిన పనివాండ్రుండవలెను; తదుపరి అనేక యంత్రోపకరణసాహాయ్యముచేతను మానవ ప్రయత్నమువలనను ఆముత్తెపుచిప్పలపైని ఎంతయో పనిచేసినగాని ముత్యములు లభించవు. కఱ్ఱతో చేయబడు కుర్చీకావలెనన్న గట్టిమూలముల నివ్వగల చెట్టునుకొట్టి, దూలమును రంపముతో కోసి, చిన్న చిన్న ముక్కలుగా నరికి, వాటిని కుర్చీకివలయు రూపాదిభేదములు కలుగజేసి, వాటినన్నిటిని పనిముట్లతో సరిగా అమర్చి ఇంక ఎంతయో పనిచేసిన కుర్చీ లభించును. భూమికి వసుమతి అని నామాంతరమున్నది గాని తనంతట వలయుధాన్యాదులను మన కివ్వదు. నీటిసదుపాయముగల తగిన క్షేత్ర ముండవలెను; అటుపిమ్మట దున్నుట, ఎరువువేయుట, విత్తనములజల్లుట మొలకలను తావుమార్చుట మొదలగుపనులన్నియుకాలోచితముగనుయుక్తియుక్తముగను వ్యవసాయదారులుజరిగించినగాని ధాన్యాదులు సమకూడవు. వస్తువులకు స్థలరూపకాలభేదములం జేసియే ప్రయోజనములు కలుగుచుండును; సాధనసహాయమున అట్టి ప్రయోజనముల గలిగించుటయే ఉత్పత్తి.

౨. ఉత్పత్తికి ఆధారములు:

ప్రకృతిలోనుండు నైసర్గిక వస్తుశక్తి సముదాయము, మానవశ్రమ (పురుషకారము), మూలధనము (పెట్టుబడిసామానులు) ఈ మూడున్ను అర్థోత్పత్తికి ముఖ్యాధారములు. ఈమూడింటినిన్ని ఉచితరీతినిసమ్మేళనము చేయు నిర్వాహకశక్తి, దేశమునేలెడిదొరతనము వీటినిగూడ భాగ్యోత్పాదక సాధనములుగా గ్రహింపవచ్చును. భూమి (క్షేత్రము, స్థానము), శీతోష్ణస్థితి మొదలగు నైసర్గికస్వభావములు, గనులు, అడవులు, నదులు, పర్వతములు, సముద్రములు మొదలగున వన్నియును ప్రకృతిజాలములోనివే: ఎట్టి భాగ్యోత్పత్తికైన శ్రమ ఆవశ్యకము; శ్రమ రెండువిధములు: దేహశ్రమ, మనశ్శ్రమ. అర్థబాహుళ్యమునకు మూలధనము ముఖ్యమగు కారణము! వినియోగ్యమగు వస్తురూపము నింకపొందని అపక్వపదార్థములు (బట్టలు నేయుటకు వలయుప్రత్తి, పనిముట్లను, ఇతరవస్తువులను చేయుటకు వలయు ఇనుము, రాతిసిబొగ్గు మొదలగునవి), యంత్రములు, ఉపకరణములు, ఆయుధములు, పనిముట్లు, ధనము మొదలగు

పెట్టుబడి సామానులన్నియు మూలధనములో చేరినవే, ఇవియన్నియును స్వయముగా యంత్రముల ఫలములను గడించు టకే, అనగా అర్థోత్పత్తికొరకే ప్రయోగింపబడుచు న్నవి. పెట్టుబడిసామానులు మనుష్యుని శ్రమవలనను ఉత్సాహమువలనను జాతమగుచున్నవి. ఏకార్యము నైనను సుళువుగాను వేగముగాను చేయుటకు కొన్ని యంత్రోపకరణసాధనములను సేకరించుకొనుచున్నాము. ఒక గుంట పల్లపుస్థలమునుండి మెరకప్రదేశమునకు నీరు పారునట్లు చేయుటకు పట్టిచేతులసహాయముతో ఎంతవరకు పనిచేయగలము? ఒక మట్టికుండ లేక బిందెసహాయమున కార్యము సులభమగును; ఏతము సహాయమున పని మరింతశీఘ్రముగ నగును; యంత్రసాధనము నుపయోగించినచో ఒక సెలయేటిజలమునుగూడ మెరకప్రదేశము నకు సుళువుగాను వేగముగాను తోడవచ్చును. దేవునిచే సృజింపబడిన ఈభూమిఫలసాయము మన మనుభవించునట్టుల పూర్వుల శక్తిసామర్థ్యములచే తయారుకాబడిన పెట్టుబడి సామానులు లేక మూలధనమును మనభాగ్యాభివృద్ధికి సాధనముగా జేసుకొనుచున్నాము. రస్తాలు, వంతెనలు, ఆనకట్లు, వాహనములు, బండ్లు, ఇనుపదారులు, కర్మసామానులు, పొగయోడలు, విద్యుచ్ఛక్తి సాధనములు మొదలగు ననేకములు ఇప్పుడు తయారు చేయబడినవికావు; చాలకాలము క్రిందటినుండియు ఏర్పరుపబడినవి. ప్రతి పురుషాంతరమందును వీటిలో కొన్ని మారుదల నొందుచున్నవి; క్రొత్తవి తయారగుచున్నవి. శాస్త్రవిజ్ఞానము, నాగరికత వృద్ధి అయినకొలది పంచభూతములన్నియును మూలధనసంపత్తిచే మనకు స్వాధీన పడి సేవకావృత్తి చేయుచున్నవి. గాలి,ఆవిరి,విద్యుచ్ఛక్తి మొదలగునవి మనకెన్నియో అద్భుతకార్యములం జేయుచున్నవి. మైసూరురాజ్యములోను నీలగిరిజిల్లాలోను నిర్ఝరములబలముచే విద్యుచ్ఛక్తి ఉద్భవించి పట్టణములకు దీపపువెలుతురు కలిగించుటలోను, గనులలో పని చేయుటకు వలయుకార్యములకును సహకారిగానున్నది గదా! ఇటులనే విద్యుచ్ఛక్తిప్రభావము ప్రతినాగరికపుదేశమందును భాగ్యోత్పత్తి కెన్నియోవిధముల ననుకూలించుచున్నది. సముద్రతరంగములును, సూర్యరశ్మియున్ను విద్యుచ్ఛక్తివలె అర్థోత్పత్తికి ప్రశస్త సాధనములుగా నుండెడి వృథాయగుచున్నవని పలువురుశాస్త్రజ్ఞులు విచారించుచున్నారు. ఆధునిక శాస్త్రవిజ్ఞానప్రాబల్యమునుగూర్చియు, పదార్థ విజ్ఞాన రసాయన శాస్త్రములలో నిపుణు జరుగుచున్న అద్భుతపరిశోధనలగూర్చియు మన మాలోచించినచో శీఘ్రకాలములో అవికూడ మన భావిభాగ్యోత్పత్తికి తోడ్పడవచ్చునని తోచక మానదు. ప్రకృతి, శ్రమ, మూలధనము వీటిని అర్థోత్పత్తికొరకు బాగుగ సంయోగించెడు వ్యవహార నిర్వాహకశక్తికూడ ఒకదివ్యమగు అర్థసాధనము. ఇంతేకాదు. దేశమందంతటను కలహములున్ను పరదేశీయుల దండయాత్రలున్ను నివారించి ప్రజలభాగ్యసంపత్తిని కాపాడివారి హక్కులను బాధ్యతలను నెలకొలిపి సాగాశయములు, కాలువలు, ఇనుపదారులు మొదలగు సాధనముల నేర్పరిచి, హస్తకళలకున్ను యంత్రకళలకున్ను వాణిజ్యవ్యాపారాదులకున్ను ఎన్నియోవిధముల నుపకారములజేసి దేశము నుద్ధరించునని ఆదేశపుదొరతనమువారి పరిపాలనక్రమమే కావున అదికూడ అర్థోత్పత్తికి ఒకముఖ్యమగు ఆధారముగ పరిగణింప బడుచున్నది.

3. ప్రకృతి (భూమ్యాదులు)

ప్రకృతులలో గాలివలె అనంతములు కానివి అర్థోత్పత్తికి మిగులముఖ్యము. మిశ్రప్రకృతులలో ఎన్న దగినవి పంటలు పండించుటకు, పరిశ్రమల నెలకొలుపుటకు అనుగుణములైన స్థలములు, క్షేత్రములు, గనులు, అడవులు, నదులు, కొండలు, సముద్రము మొదలగునవి. ఈప్రపంచమందున్న భూభాగమును హెచ్చించుటకు గాని తగ్గించుటకుగాని మనకు వలనుపడదు. ఆభూమిమీదనే వ్యవసాయాది కృషులను సలుపవచ్చును. జాగ్రతగా గమనించినయెడల ఏవస్తువైనను భూమినుండియే ఉత్పన్న మగుచున్నటుల తెలిసికొనుచున్నాము! ధాన్యాదులు భూమినుండియే పుట్టుచున్నవిగద! మన ముపయోగించెడు కంబళము గొర్రెవెంట్రుకలతో తయారుచేయబడుచున్నది; గొర్రెలదేహమునుండి వెంట్రుకలు లభించుచున్నవి; ఆగొర్రెల కాహారము గడ్డి మొదలగునవి; అవి అన్నియును భూమిమీదనే పెరుగుచున్నవి. ఇదేవిధముగ మన మేవస్తువును విమర్శించి చూచినను భూమి ప్రత్యక్షముగనో పరోక్షముగనో ఉత్పత్తి

స్థానమని గ్రహింతుము. భూమి మన కనేకవిధముల ఉపకరించుచున్నది. భూమి విరివిగా నున్నందుననే ఉండుటకు చోటుదొరకుచున్నది. చాలచోట్ల భూమి యొక్క విస్తీర్ణతయే భాగ్యకారణము. ఇంక భూమి యొక్క స్థానమాహాత్మ్య మెంతయో ఐశ్వర్యమునకు హేతువగుచున్నది. పట్టణములందుండుభూమి పల్లెటూరి భూమికన్న ఎంతయో ఎక్కువ విలువగలది; రైలుస్టేషన్కు దగ్గరగానున్న భూమి దూరముగానున్నభూమి కన్న కొన్నిసమయములందు జాస్తీఖరీదు చేయుచున్నది. బజారువీథులలోనుండు కాళీస్థలము ఒకమారు మూల నుండు కాళీస్థలముకంటె ఎక్కువగునుకదా. ఇందులకు కారణములు చదువరులే సులభముగా గ్రహింపగలరు. భోజనపదార్థములన్నిటికిని భూమియే ఉత్పత్తి స్థానము. సమస్తజీవకోటికి భూమియే ప్రియమైన తల్లి యని చెప్పవచ్చును. ధాన్యాదులకున్ను వృక్షజాతులకున్ను వలయు ఆహారపదార్థములన్నియు భూమియందే లీనమై యున్నవి. అంతేకాదు. నేలబొగ్గు కిరసనూనె, పాదరసము, అభ్రకము, బంగారము, వెండి, ఇనుము మొదలగు లోహములన్నియును గనులలో నుద్భవించును. ఇనుము నేలబొగ్గు అన్యోన్యసమీపస్థములుగా నుండుట వలననే ఇంగ్లాండు మొదలగుదేశములు భాగ్యవంతము లైనవి. సేలముజిల్లా మొదలగుస్థలములలో ఇనుపగనులు న్నవిగాని సమీపమందు రాక్షసిబొగ్గు లేనందున అవి యింకను విశేషప్రయోజనమునకు రాలేదు. ఇనుము కరుగుటకు ఈనేలబొగ్గే మిగుల ఉపయోగించుచుండును. లోకమునందలి ఖనిజసంపదయంతటను హిందూదేశమే అగ్రస్థానము వహించుచున్నదని ప్రసిద్ధి. అడవులుకూడ అర్థోత్పత్తికి మిగుల తోడ్పడి దేశమునకు శుభదాయకములుగా నున్నవి. ఉష్ణదేశములలో అడవులు ప్రాణసమానముగా పరిగణింపబడవలెను. వర్షపునీరంతయునిరర్థకముగ కొండప్రక్కల ప్రవహింపకుండునటుల చేసి ఎల్లకాలములందును నదుల నేకరీతిని మందముగ ప్రవహించునట్లు చేయుచున్నవి. అడవులందలి చెట్లక్రింద రాలు ఆకులు భూమిలోను ఊరి మంచిఎరువుగ నేర్పడుచున్నది. చెట్ల ఆకులవలన నీటిఆవిరి నాలుగు ప్రక్కల వ్యాపించి గాలియొక్క వేడిమితగ్గి దేశముశాంతమొందుచున్నది. వంటచెరుకునకును ఇండ్లుకట్టుటకును వలయు కలప అడవులనుండిగదా మనకు విశేషము లభించును. అడవులు జంతుసమూహమునకు మేతకై కసవు నొసగుచున్నవి. అడవులలోనుండు వృక్షరాజి మేఘముల నాకర్షించి వర్షము నొసగును. ఇంతేకాదు; వాణిజ్యోపయుక్తములగు వస్తువులెన్నియో మనహిందూదేశపు టడవులలో దొరకుచున్నవి. కర్పూరతైలము, మైనము రబ్బరు, లక్క, వెదురు, వార్నిషులు, మంచి గంధపు, తిరువులు, కరక్కాయలు, నుగ్గిలము మొదలగునవి ఎన్నియో మన యడవులనుండియే సంపాదించు చున్నాము. పూర్వకాలమందు కామ్యక ద్వైత దండకారణ్య వనము లెన్నియో మనదేశమందుండినవని పురాణప్రసిద్ధి. బుద్ధిహీనుల ప్రభావముంజేసి ఆ యడవులన్నియు నాశనమొంది మన దేశమిప్పుడు షూనుదేవత పాలబడినది. ఇప్పుడు అస్సాము, మైసూరు, తిరువాంకూరు మొదలగు కొన్ని ప్రదేశములలోమాత్రము అడవు లున్నవి. మన ఇంగ్లీషుప్రభుత్వమువారు అటవీప్రదేశముల లాభములను గుర్తెరిగినవారు కావున ఈదేశమున మిగిలియుండు అడవులను రక్షించుటకును లేనిచోట ఉత్పత్తి చేయుటకును శాసనముల నేర్పరిచినారు. గవర్నమెంటు లెక్కల ప్రకారము 24,9000 చదరపుమైళ్ల వైశాల్యముగల అడవు లీదేశమం దున్నట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. 1915–1916 లో సుమారు 116 లక్షల రూపాయల రాబడి అడవులనుండి వచ్చెను. కొండలుకూడ దేశమున కెంతయో ఉపకరించుచున్నవి. నీళ్లక్కడక్కడ నిలిచి చెరువులుగా నేర్పడుటకును, నదులుపుట్టుటకును, మేఘనిరోధ మొనర్చి వానలుగురిపించుటకును, రాళ్లు దొరకుటకును, చల్లగా నుండుటవలన దేహారోగ్యార్థము ఎండకాలమందు నివాసస్థానములుగా నుండుటకును కొండ లెంతయో అనుకూలించుచున్నవి. ఇక నదులు, నిర్ఝరములు, సెలయేళ్లుకూడ దేశమున కుపకారము చేయుచున్నసంగతి అందరకు తెలిసినదే. మన దేశమందు భూముల నెన్నిటినో సారవంతముగా నుండునటు లొనర్చినవి నదులే. నదులు ప్రజల కనుకూలించునట్లు దొరతనమువారు వంతెనలను, ఆనకట్లను నిర్మించి, కాలువలుత్రవ్వించి, పడవయోడలను నడిపించి ఇంక నెన్నియోవిధముల పాటుపడుచున్నారు. శాఖోపశాఖలుగ భూమిలో ప్రవేశించి వంకరటొంకర్ల

గా నుండు తీరములుగల సముద్రములు ఓడ ప్రయాణము లకును, చేపలుపట్టుటకును అనుకూలములై యున్నవి ఐరోపాఖండమందలి దేశములకు సముద్రతీరములే వాణి జ్యమున కెంతయో సహాయపడుచున్నవి. మన హిందూ దేశమందు బొంబాయితప్ప మరెక్కడను స్వభావసిద్ధ ముగ నౌకాశ్రయములుండుటకు వీలు గాకున్నది. చెన్న పట్టణము, కలకత్తా మొదలగు స్థలములందు నౌకాశ్రయ ములున్నను బొంబాయి నౌకాశ్రయమునకు సరిరావు. నౌకాయాత్రలవలనగదా ఈకాలములో ఎంతయో దిగు మతివర్తకములు జరిగి నానాదేశముల అర్థసంపత్తిసమ కూడుచున్నది! దేశపు శీతోష్ణస్థితికూడ జనులస్వభావ ములకు దేశమందుత్పన్నముకాబడువస్తుసముదయమునకు హేతుభూతంబై ఉన్నది. ఉష్ణప్రదేశములుకొన్ని పంట లకును సమశీతోష్ణప్రదేశములు మరికొన్ని పంటలకును, ప్రత్యేకముగా అనుకూలించియుండును. శీతోష్ణస్థితిం జేసియే మొత్తముమీద మనదేశీయులు విశేషముగ శ్రమపడి పనిచేయక చురుకుతక్కువవారుగను, ఆంగ్లే యులు వారిదేశములో చలి మిక్కుటముగా నున్నందున ఉత్సాహముతో ప్రయాసపడి తెలివితేటలు గలవారు గను ఉన్నారు. ప్రకృతిజాలమును శీర్షికక్రింద మనము ముచ్చటించిన విషయములన్నియును భాగ్యోత్పత్తికి మూలాధారములై యున్నవి.

౪. అధికహీన సమవృద్ధిన్యాయములు

మనము భూమిని సాగుచేసి అనేకఉపకరణముల యొక్కయు మూలధనముయొక్కయు సహాయముతో శ్రమపడి రాబడిని పొందుచున్నాము. క్రొత్తగా సాగు చేయబడిన పొలములు అధికముగ ఫలసాయము నిచ్చును; అట్టిభూములలో ఎరువుమొదలగువాటిని వేసి సత్తువచేసిన యెడల రెండింతలుకన్న ఎక్కువ ఫలసాయము వచ్చును; రెండింతలువేసిన నాలుగింతలుకన్న ఎక్కువరాబడి వచ్చును. దీనినే అధికవృద్ధిన్యాయమనెదరు. ఎట్టిసార వంతమైన భూమి అయినను కొంతకాలమునకు సారహీ నతనొందును. భూమిలో స్వభావసిద్ధముగనున్నట్టియు పంటలుపండించు శక్తికలవియు అయిన సారవంతము నిచ్చు పదార్థములు కొన్నిపంటలతో అంతమొందును. అప్పుడు ఎరువు మొదలగువాటివిషయమున ఎక్కువ పెట్టుబడిచేయగా పూర్వమువలెకాక యథాక్రమమున మాత్రము ఫలసాయము నిచ్చును. ఇందులకే సమవృద్ధి న్యాయమని పేరు మనము వినియోగించెడు శ్రమయున్ను ఉపయోగించెడు మూలధనమున్ను హెచ్చించినకొలది భూమినుండి సాధారణముగ హెచ్చులాభమునే పొంద వచ్చునుగాని ఎప్పుడును ఒకేవిధముగా కర్చునకుతగిన అధికరాబడిని పొందలేము. జాస్తిరాబడి ఒక సరిహద్దు చేరువరకు మాత్రము వచ్చుచుండును; తదుపరి పెట్టుబ డికి తగినరాబడి రాదు. ఇదియే హీనవృద్ధిన్యాయము. ఈదిగువనుదాహరించిన పట్టీవివరములను గమనించిన ఈ న్యాయము విశదపడును.

శ్రమ, మూలధనము నీటిమదింపు	భూమినుండి రాబడి	ఒక్కొక్కరూపా యికిరాబడి
రూ 10	50 పుట్లు	5 పుట్లు
,, 20	120 ,,	6 ,,
,, 30	210 ,,	7 ,,
,, 40	240 ,,	6 ,,
,, 50	250 ,,	5 ,,
,, 60	255 ,,	4½ ,,

రూ 30 కర్చుచేసేవరకు రూ 1కి రాబడి హెచ్చుగానే యున్నది; తదుపరి మొత్తముమీద రాబడి జాస్తిఅగుచున్నను మనము కర్చుచేసెడు ప్రతిరూపా యికివచ్చే రాబడితరుగుచున్నది. కావున ఆభూమి మీద రూ. 50 కు మించిన పెట్టుబడి పెట్టుటకన్న ఆ ద్రవ్యము నింకొక భూమినిగూర్చి కర్చుచేసిన లాభకర ముగా నుండవచ్చును.

హీనవృద్ధిన్యాయము ఒక్కవ్యవసాయ వృత్తి యందేకాదు గనులు, అడవులు, మత్స్యశయములు, వీటియందును గూడ వర్తించునని తెలుసుకొనవలెను. గనులయొక్కలోతు హెచ్చగుకొలది లోహాదులను త్రవ్వితీయుట కష్టమగుచున్నది. లోహశోధనశాస్త్ర జ్ఞులను, యంత్రముల నడిపించువారిని, పందలకొలది నిపుణులగు కర్మకరులను నియమించి ఎన్నియోసాధన ముల నుపయోగించి ఎంతయోద్రవ్యమును మూలధన ముగా వినియోగించినగాని సురంగాంతర్భాగములలో

నుండు లోహాదులు లభింపవున్నవి. ఖనిజపరికర్షణ పరిశ్రమలలోకూడ ఒక సరిహద్దుచేరినపిదప పెట్టుబడికి తగినరాబడి ఉండదు. కొంతకాలము పరికర్షణ పరిశ్రమ జరిగినపిదప ఎంత పెట్టుబడిపెట్టినను లాభముండదు; కారణమేమన గనులలోనుండు ఖనిజసంపత్తియే అంతమొందును. చేపలవిషయమందుకూడ అట్లే. మొదట సులభముగా ఒడ్డుననే విశేషముగ లభించెడు చేపలు రానురాను సముద్రము మొదలగు జలాశయములలో ఎంతయోదూరము పడవలలోబోయి మంచిమంచి వలలు మొదలగుసాధనముల నుపయోగించినగాని దొరకవు; రానురాను పెట్టుబడిసొమ్ము అధికరించును; శ్రమహెచ్చును; గాని ఇందులకు తగినఫలితము మాత్రము ఒక సరిహద్దునకు పిదప ఉండదు. అడవులవిషయములోకూడ హీనవృద్ధిన్యాయము వర్తింపకమానదు. అడవులలో సమీపస్థములు చెట్లను నరుకుట సులభముగను తక్కువఖర్చునకును కావచ్చును. అయితే సమీపమందున్న చెట్లు నరుకబడినపిదప, ఇంకను నరుకబడగుచెట్లు దూరస్థమై రాకపోకలు కష్టతరములుగా నుండును; కష్టమునకు తగిన ఎక్కువ ఫలితము ఉండకపోవచ్చును. అడవులలో వేటాడి మృగములనుజంపి మాంసము గైకొనువారి విషయమునగాని కేవలము మృగ వినోదమునే అపేక్షించు వేటకాండ్ర విషయమునగాని ఈన్యాయము వర్తింపనునేయున్నది; మొదట అడవిలో ప్రవేశించి ఆయుధప్రయోగము మొదలగు క్రియలను నిర్వర్తించిన వెంటనే కొన్ని మృగము లగుపడవచ్చును; కష్టమునకుమించిన సౌఖ్యము సమకూడవచ్చును. అయితే ఒకప్పుడు వేటకాడు అటవీప్రదేశముల లోభాగములో ప్రవేశించి తిరిగితిరిగి వేసారినను ఒకమృగమైన లభించక ఎన్నియోకష్టములకుపాలుకావచ్చును. ఈవిషయము మన హిందూపురాణేతిహాసములలో తరుచుగావినుచుందుము.

౫. హీనవృద్ధి న్యాయము-యంత్రకళలు

ఈహీనవృద్ధి న్యాయమువ్యవసాయాది పరికర్షణ క్రియలకే చెల్లునా? లేక, హస్తకళల విషయమందును యంత్రకళల విషయమందునుగూడ వర్తించునా అనే సమస్య విచారణీయము. ఏవృత్తికైనను ఏపరిశ్రమకైనను కావలసిన నైసర్గికవస్తువులన్నియును భూమి నుండియే సంపాదింపవలసియుండుటచేతను ఆయావస్తువులను హీనవృద్ధిన్యాయానుసారముగ మితిలేని రాబడి పదార్థములుగ పరిగణించుటకు వీలులేని కారణమునను తుదకు హస్తకళలనుండియు యంత్రకళల నుండియు గ్రహింపబడు లాభముకూడ హీనవృద్ధిసూత్రమునే అనుసరించునని ఒప్పుకొనక తీరదు. హస్తకళలకు యంత్రకళలకు వలయు అపక్వపదార్థసంచయమంతయు భూమ్యాదులనుండియే గ్రహింపబడుచున్నదనుసంగతి మనము మరువకూడదు. కేవలము వ్యవసాయాదివృత్తుల నవలంబించినవారికన్న యంత్రకళలే జీవనాధారముగా నుండుకొనినవారు భాగ్యవంతులుగ నున్నారుగదా! కావున యంత్రకళలందు హీనవృద్ధిన్యాయము వర్తించనేవర్తించదని వాదించుట తప్పు. కొంతవరకు యంత్రకళల విషయమున అధికవృద్ధిన్యాయము చెల్లుననుట వాస్తవమే. అందువలననే యిరోపాఖండమువారు కోట్లకొలది మూలధనము ఫ్యాక్టరీలలో వెలపుచేసి యంత్రకళలను నడిపించుచున్నారు. ఏసరిహద్దు దాటినపిదప రాబడి తగ్గుచున్నదనుమన్నామో ఆసరిహద్దు చేరేసరికి యంత్రకళల విషయములో చాలకాలము పట్టును. కాని సర్వకాల సర్వావస్థలయందును పెట్టుబడికి తగిన ఎక్కువ రాబడి యంత్ర కళలందుండునని తీర్మానించి చెప్పలేము. యంత్రోపకరణముల ఉత్కృష్టతవలనను వ్యవహారనాయకుల బుద్ధిసూక్ష్మతవలనను యంత్రకళలలో ఆసరిహద్దు శీఘ్రకాలములో చేరకుండయుండునట్లున్ను పెట్టుబడికనుగుణ్యముగ ఎక్కువరాబడి వచ్చేటట్లున్ను ఫ్రాన్సు జెర్మనీ, ఇంగ్లాండు, జపాన్ మొదలగుదేశములందుండు పారిశ్రామిక నాయకులు విశ్వప్రయత్నములు సలిపి కృతకృత్యులై విశేషముగ భాగ్యసంపాదనము చేయుచున్నారు. యంత్రకళల విషయమునగూడ అమితముగపెట్టుబడివలన అమితముగరాబడి రాదు. అందువలననే ఎంత మూలధనము వెచ్చించినను ఎన్ని నూతనవిధానముల నవలంబించినను, లోకమందుండు జనుల కందరికి వలయు బట్టలు, ఒక్క ప్రత్తిఫ్యాక్టరీనుండి తయారుచేయుటకు వీలుకాదు. యంత్రకళలందును హస్తకళలందును, అధికవృద్ధిన్యాయము ననుసరించి చాల కాలమువరకు ఎక్కువ రాబడి వచ్చుచున్నట్లు మన

మెన్ని నిషేధనములను జ్ఞాపకగ్గినను వాటియందు గూడ ఒక పరిహద్దు చేరిపిపప హీనవృద్ధిన్యాయము వర్తించుచున్నదని మనము మరువరాదు.

౬. భూమివలన లభించుపంటలు

భూమినుండి మనము గ్రహించు ఉపయుక్తము లైనపంట లెయ్యవి? భూమిని భాగ్యవృద్ధికి హితవగు నట్లు చేయు టెట్లు? హీనవృద్ధిన్యాయమునకు ప్రతి కూలముగు కారణము లెవ్వి? ప్రజాభివృద్ధికి తగినఆహార పదార్థాభివృద్ధి అగుచున్నదా? ఈసమస్యలు దేశపుఆర్థిక పురోభివృద్ధిని సంబంధించిన చాటలవలన చర్చనీయములు.

ఈప్రపంచమందుండు భూభాగములు గణుతింప నలవికానిపరిమితి కలవని చెప్పుటకు వీలు లేదు. వాటిలో కొన్ని భాగములే వ్యవసాయవృత్తికి ఉపకరించుచున్నవి; అందులో కొన్ని భాగములు సారవంతములుగను మరికొన్ని భాగములు నిస్సారరహితములుగను ఉన్నవి. ప్రతిభూమి మీదను అన్నిపంటలు పండవు. ఏపంటనైనను చాల భూములమీద పండించుటకు వీలైనను భూసారము క్షీణించియుండుటవలన ఒకేవిధమగు పరిమితిగలపంట ఆభూములన్నిటినుండియు లభింపకున్నది. ఇట్టి అవస్థలు మన హిందూదేశమందుకూడ వర్తించుచున్నవి. ఈదేశములో వ్యవసాయవృత్తి కుపకరించుచున్న సాగుబడి భూములపరిమితి 2230 లక్షల ఎకరములు; ఇంకసాగుబడికి రానట్టియు, సేద్యపడుటకష్టము నున్నట్టియు భూములవిస్తీర్ణము 1650 లక్షల ఎకరములు. హిందూదేశపు ఉత్తర దక్షిణభాగములందు సింధు, గంగ, బ్రహ్మపుత్ర, మహానది, వంశధార, గోదావరి, కృష్ణ, పెన్నారు, కావేరి, నైను మొదలగు గొప్పనదులు శాఖోపశాఖలుగ ప్రవహించుచుండుటవలన ఆనదులేయేప్రదేశములగుండ పారుచున్నవో అవి బహు సారవంతములుగానుండును. సింధు, గుజరాతు, రాజపుటానా, పంజాబు, సంయుక్త పరగణాలు, బంగాళము, అస్సాము, చెన్నపురి రాజధానియందలి ముఖ్యముగా గోదావరి, కృష్ణా తంజావూరుజిల్లాలు—ఈ ప్రదేశములందుండు భూమి నదీప్రవాహములగుండ వచ్చెడు బురదవలన సారవంతమై వ్యవసాయవృత్తి కెంతయో అనుకూలించియున్నది. వీటిలో కొన్ని భాగములందు వరిపంటఅధికము. సుమారు 1,90,000 చదరపుమైళ్ల వైశాల్యము గల ప్రదేశములలో మనదేశమందలి జనులకు ముఖ్యాధారమైన వరిధాన్యము పండుచున్నది. వక్కాను, మధ్య పరగణాలలో చాలభాగము, హైదరాబాదు, కత్తైవాడు మొదలగుప్రదేశములభూమి వరిపంటల కంతసారమైనది కాదు. వీటభూసారము ప్రత్తికి, జొన్నలకు, గోధుమలకు, పప్పుదినుసులకు (అనగా ఉలవలు, పెసలు, కందులు, పటాణీలు మొదలగునవి) తగియున్నది. వరి, గోధుమలు, ప్రత్తి, పప్పుదినుసులు ఈపంటలలో కొంత భాగము ఈదేశీయులు విదేశములకు ఎగుమతి చేయుచున్నారు; 1922వ సంవత్సరములోనే మనవారు ఎగుమతి చేసిన ఈసరకులవెల 8396 లక్షల రూపాయలు. ఉష్ణప్రదేశములందును అందులో విశేషించి రేగటినేలలందును ప్రత్తివిశేషము పెరుగును. సుమారు 1,58,44,000 ఎకరముల భూమిలో ఇది పైరగుచున్నది. విదేశపుఫ్యాక్టరీలలో వస్త్రరచన కుపకరించునదియు, 5,865 లక్షల రూప్యముల వెలగలదియు అగు ప్రత్తి 1919వ సంవత్సరములో మనదేశమువారు ఎగుమతిచేసిరి. ఈదేశపు ఇతర పంటలలో పేర్కొనదగిన వనేకములున్నవి. నూనెగింజలు (అనగా సెనగలు, నువ్వులు, ఆముదములు, ఆవాలు వేసు, ఇప్ప మొ.) బంగాళము, బొంబాయిరాష్ట్రము, చెన్నరాజధాని, మధ్యపరగణాలు ఈ ప్రదేశములలో జాస్తీగా పండుచున్నవి; అందులో బంగాళములో పంట ఎక్కువ. ఈపంటలో కొంతభాగముకూడ విదేశయాత్ర చేయుచున్నది. 1920లో 2627 లక్షల రూపాయల నూనెగింజ లెగుమతి కాబడినవి. చెరకు, అల్లము, ఉగలగడ్డ మిరపకాయలు, ఉల్లి మొదలగు తోటజాతిపంటలలో ముఖ్యమైనట్టియు, పంచదారతయారుచేయుట కుపయుక్తమైనట్టియు చెరకు మనదేశమందల్లెడల 21 లక్షల ఎకరముల విస్తీర్ణముగల భూములలో పైరగు చున్నది; సంయుక్త రాష్ట్రములు, పంజాబు, బంగాళము, బీహారు, ఈప్రదేశములలో చెరకుపంట జాస్తి. పీచుజాతుల పంటలలో పేర్కొనదగినవి గోగునార, కొబ్బరినార, కిత్తనార, అనాసనార, అరటినార మొదలగునవి. వీటిలో ముఖ్యమగునట్టియు, మనదేశపు గుత్తపంటగానున్నట్టియు ఇతరదేశీయులీదేశమునుండి అవశ్యముగా దిగుమతిచేయ వలసినట్టియు పంటగోగునార; ఈపంట బంగాళమునం

ధికము. 1917 వ సంవత్సరపు లెక్కలప్రకారము మన దేశమందు 27,29,700 ఎకరముల విస్తీర్ణముగల ప్రదేశము లలో గోగునార పైరవుచున్నది. ఇతరపంటలలో ముఖ్య మైనవి పొగాకు, గంజా, గసగసాలు, పోక, రకముల పోకలు, మిరియాలు, జాజికాయ, తేయాకు, కాఫీ, నీలి మందు నానావిధముల పండ్లును, కాయలును వీటిలో గంజా మొదలైనవి విషావస్తువులలో చేరినవి. పొగాకు ఈదేశమందెల్లెడల సుమారు 10 లక్షల ఎకరములభూమి యందు సేద్యము చేయబడుచున్నది. తేయాకుపంట ఉత్తరహిందూస్థానమున విశేషము; సుమారు 6,50,823 ఎకరములప్రదేశములలో ఇదిపైరవుచున్నది. నూటికి 92 వంతులపంట ఉత్తరహిందూస్థానములోనే. 1916వ సంవత్సరములో 33,84,70,262 పౌన్లతూనికి గల తేయాకు దేశమునుండి ఎగుమతికాబడినది. తేయాకుపంటకన్న కాఫీ పంట తక్కువ; మైసూరు, కొచ్చిన్, తిరువాంకూరు, వైనాడు, నీలగిరి ఈప్రదేశములలో కాఫీపంట ఎక్కువ. నీలిమందు రంగుపదార్థములలో ముఖ్యమైనది; ఇది చాల కాలమువరకు మనదేశమున విశేషముగ పైరుచేయబడి అన్యదేశముల కెగుమతి చేయబడుచు వచ్చినను జర్మనీ దేశపు రసాయనశాస్త్రజ్ఞులు వారి బుద్ధిసామర్థ్యముల వలన నీలిమందునుకృత్రిమముగతయారుచేయగలిగినపిదప నీలిమందీదేశములో విశేషము సేద్యము కాలేదు. మన మిచ్చట సంక్షేపముగా వివరించిన పంటలన్నియును కొద్దిగనో గొప్పగనో హిందువుల కుపకరించుచున్నవని ఒప్పుకొనక తీరదు; ఈపంటలలో కొన్ని మనదేశమువారే వినియోగించుచున్నారు; కొంతభాగము ముడిపదార్థరూపమునసే అన్యదేశముల కెగుమతి చేయబడుచున్నది.

7. వ్యవసాయమందలి హీనవృద్ధి సూత్రము నడ్డగించుట కుపాయములు:—

ఈపంటల పరిమితిని మనయిష్టానుసారముగ అధికముచేయలేము; ఇవి అన్నియును వ్యవసాయకృషిని సంబంధించినవే. ఈపంటలు పైరుకాబడు ప్రదేశములు కూడ హీనవృద్ధి సూత్రమునుంజేసి కర్చుకాబడు మూలధనమునకును, వినియోగింపబడు శ్రమకును తగిన ఎక్కువ రాబడి నివ్వకున్నవి. కావున జనసంఖ్య హెచ్చినకొలది ఆహారపదార్థములు కరువు కావలసియుండును. ప్రజాభివృద్ధి ఎంతవేగముగ వచ్చుచున్నదో అంతకన్న వేగముగ ఆహారపదార్థము లభివృద్ధియైనగాని ఏదేశమందైనను సుఖక్షేమ కలుగదు. ఈసమస్య ప్రతిదేశము యొక్క ఆర్థికసమస్యలలో ముఖ్యతమమైనదని చదువరులు గ్రహించవలెను. ఆహారాదుల కాకరంబగు వ్యవసాయాదికృషులలో హీనవృద్ధిన్యాయము మితిమీఱి ప్రముఖముగ వర్తించకుండునట్లు చేయుమార్గములెవ్వి? జనసంఖ్య విశేషము విస్తరించకుండునట్లు ఉపకరించు సాధనము లెవ్వి? వాటిని సంగ్రహించుటెట్లు? జనసంఖ్యతోపాటు ఆహారపదార్థాభివృద్ధి అగుచున్నదా?

ఈ రెండువిషయముల నిందుక జాగ్రతగా పరిశీలించవలసి యున్నది.

మన హిందూదేశములో వ్యవసాయమునే జీవనోపాయముగ జేసుకొనువా రెక్కువగా నున్నారు. వెనుకటినాలుగుజనాభా లెక్కలప్రకారము ఈదేశములో నూటికి ఎంతమంది వ్యవసాయవృత్తిని ఆశ్రయించియున్నారో ఈక్రింది పట్టినుండి తెలిసికొనవచ్చును.—

జనాభా సంవత్సరము	నూటికెంతమంది వ్యవసాయదారులు?
1891	62
1901	68
1911	72
1921	72

అన్నివిధములగు సేద్యపునేలల వైశాల్య మీదేశములో సుమారు 2470 లక్షల ఎకరములు; వ్యవసాయమునే నమ్మినవారు 1780 లక్షలప్రజలు. ఇంగ్లాండు మొదలగు పాశ్చాత్యదేశములలో వ్యవసాయవృత్తి నాశ్రయించినవారు చాలతక్కువ; వారులాభకరములగుయంత్రకళలపైననే ఆధారపడియున్నారు. అయినను వ్యవసాయమందలి ప్రశస్తమార్గముల నవలంబించుటవలన ఆంగ్లేయులు ఎకరము 1–కి సుమారు 1919–పౌన్లు తూనికగల గోధుమలు పండించుచున్నారట; మన హిందువులో ఎకరము1–కి 814 పౌన్లే. ఒక్క ఇంగ్లాండేకాదు;ఐరోపాఖండమందలి దేశములు, ఉత్తర అమెరికా, ఆస్ట్రేలియా, న్యూజిలాండు, చీనా, జపాన్ మొదలగు దేశములందలి వ్యవసాయవృత్తిమనదేశపువ్యవసాయ పువృత్తికన్న ఎంతో

ప్రశస్తముగనున్నదని విమర్శకులు నిదర్శనముల జూపుచున్నారు. ఈవ్యవసాయకృషిలో నిత్తింకను హీనస్థితి సూత్రము నర్థగించు ఉపాయములు నాలుగు కానవచ్చుచున్నవి:—(1) లాభకరములైనట్టియు ఎక్కువకాలమధికవృద్ధిన్యాయ మనుసరించునట్టియు హస్తకళలు, యంత్రకళలు మొదలగువాటి నాశ్రయించుట. ఈప్రకరణములో కాదు; ఇంకొక సందర్భమున ఈ విషయము గూర్చి ముచ్చటించెదము. (2) ఇంకను సాగుబడిక్రిందికి రాని భూములను సాగుబడికి దెచ్చుట లేక పాశ్చాత్త్యులవలె ఇతరదేశములకు వలసలుపోయి అచ్చట సుఖజీవనోపాయములను గల్పించుకొనుట. ఈదేశమందెన్నియోభూములింక సేద్యము కాలేదు. బర్మా, అస్సాము, మధ్యపరగణాలు, మధ్యఇండియా, చెన్నరాజధాని—ఈప్రదేశములలో క్రొత్తభూములను కష్టమనకున్ను కర్చనకున్ను వెనుదీయనియెడల సాగుచేయవచ్చును; లేదా పాశ్చాత్త్యులవలె విదేశములకు వలసపోవచ్చును. ఐరోపా ఖండమువారనేకులు ఆఫ్రికా, ఆస్ట్రేలియా, న్యూగినీ, అమెరికా మొదలగు ప్రదేశములకు వలసపోయి సుఖముగా జీవించుచున్నారు. కాని బలపరాక్రమశూన్యులైనట్టియు,ఐకమత్యమంతగా లేనట్టియుమన హిందువులు ఇతరరాజ్యముల నాక్రమించి ఐరోపాదేశస్థులవలె భాగ్యవంతులగుటకుయత్నించుటహాస్యాస్పదము. కొండప్రదేశములను అడవిప్రదేశములను కష్టపడిసాగు చేసి లాభదాయకంబగు పంటలను పండించవచ్చును. (3) వ్యవసాయవిధానముల నభివృద్ధిచేయుట, జపాన్, అమెరికా మొదలగుదేశములలో భూమినిదున్నుట, విత్తనములుచల్లుట, కలుపుదీయుట, కోయుట, పంటలనమార్చుట మొదలైనపనులలో మిగుల అనుకూలించెడు నూతనవిధానములను ప్రజ లవలంబించి భూఫలసాయమధికముగజేయుచున్నారు. మనవ్యవసాయదార్లు పూర్వాచారములను కట్టిపెట్టి లాభకరములగు క్రొత్తపద్ధతుల ప్రకారము పేడ, గత్తము,బోన్‌మీలు,సూపర్‌ఫాస్ఫేట్లు మొదలగు ఎరువులను వేసినయెడల భూసారము పోరరించి భూమినుండివచ్చెడురాబడి అతిశయించును. వ్యవసాయవృత్తిలో కూడ ఇప్పుడు పాశ్చాత్త్యులు యంత్రసాధనములను ఉపయోగించుచున్నారు. తాతముత్తాతల సాంప్రదాయములను కట్టిపెట్టి నూతన మార్గములను త్రొక్కినచో వ్యవసాయముకూడ లాభకరమైన వృత్తి అగును. భూమి సారవంతముగా నుండుటకు జలాధారము ముఖ్యము. పెద్దచెరువులు, నూతులు, కాలువలు త్రవ్వించినచో పంటలు పండుట కెంతయో అనుకూలముగా నుండును. కాలువనీటి సౌకర్యము మనదేశములో సుమారు 48 మిలియన్ల ఎకరముల భూములకే కలదు;ఇంకసుమారు 200 మిలియన్ల ఎకరములభూముల కట్టిసౌకర్యము లేదు; కాని క్రొత్తకాలువలను త్రవ్వించి అట్టిసౌకర్యమును కలుగజేయుట కవకాశము లేక పోలేదు. పయిరులకున్ను ఫలవృక్షములకున్ను తరుచుగా సంభవించెడు వ్యాధులను నివారించుటకు వ్యవసాయ శాస్త్రజ్ఞులేకనిపెట్టబడిన పద్ధతులననుసరించినచో రాబడి అధికముకాగలదనుట నిస్సంశయము. నదీప్రవాహము లుప్పొంగి పంటభూములను పాడుచేయకుండ తగినయేర్పాట్లు జరిగించినచో ముఖ్యముగా నీదేశములో పంటల కెంతయో అనుకూలముగానుండును. మీద పేర్కొనినట్లు వ్యవసాయశాస్త్ర సమ్మతమైన మంచియెరువును ఉపయోగించినచో ఎకరా 1కి పండెడు ధాన్యాదులగాశి వృద్ధి నొందుననుటకు పరిశోధనచేసిన పండితోత్తము లీక్రిందివ పట్టీలో వివరింపబడిన సంగతులను కనిపెట్టినారు.

ధాన్యాదులపేరు	ఎరువు వివరము	నూటికి ఎంతెజాస్తీపంట లభించును?
వరి మొదలగునవి	పేడ, గుత్తము, బోన్‌మీలు, పెట్లుప్పు పదార్థములు, కైనిట్	159,219,220,227
ప్రత్తి	సోడానైట్రేటు, సూపర్‌ఫాస్ఫేటు, కైనిట్,	200,300
గోధుమలు	సురేకారపువస్తువులు, గత్తము	48,90,120
ఉరలగడ్డలు	సూపర్‌ఫాస్ఫేటు, పొటాషుసల్ఫేటు	140,150
జొన్నలు	ఆకులఎరువు, సూపర్‌ఫాస్ఫేట్లు	140,225

మూడవకాలములో వేయబడినఅంకెల అర్థమే పసు ఎరువులు ఏమియు వేయనియెడల ఎకరా 1కి పంట 100 మణుగులైతే, రెండవకాలములో చెప్పబడిన ఎరువులను శాస్త్రోక్తముగా ప్రయోగించినట్లయిన (100 + 159) (100 + 219), (100 + 220) లేక 259, 319, 320 మణుగుల పంటపండునని తెలుసుకొనవలెను. ఒక్కొక్కపంట విషయముననే వేర్వేరు ఎక్కువలాభము లుండుటకు కారణము తక్కిన విధానములు భేదించి యుండుట.

(4) వ్యవసాయకళ నుద్ధరించు మార్గముల నవలంబించుట. అప్పులవారి పాలబడి కఠినవడ్డీలను సమర్పించి వ్యవసాయదార్లు చెడిపోకుండ "సహకారపరపతి సంఘములను"(కోఆపరేటివ్ క్రెడిట్ సొసైటీస్) స్థాపించినచో సులభమైన వడ్డీలకు అప్పులు దొరకును. వీటి క్రమమును గూర్చి ఇంకొకసందర్భమున వివరించెదము. జర్మనీదేశములో ఇట్టిసంఘములు వ్యవసాయమునకేకాక ఇతర పరిశ్రమలకుకూడ సహాయపడుచున్నవి. మనదేశములోకూడ ఇట్టిసంఘములు కొన్నికలవు; ఇంకా అట్టివి అధికముగా వలెనని విమర్శకుల అభిప్రాయము. నూతనవిధానములను వ్యవసాయ శాస్త్రోక్తముగ గరపు పాఠశాలలు ఈదేశమం దధికముగనున్న వ్యవసాయకళ వృద్ధినొందదని పలువురి అభిప్రాయము. కోయంబత్తూరు పూనామొదలగు స్థలములలో అట్టి కళాశాల లున్నవిగాని ఈదేశమందలి కాపులను నేలను దున్ని జీవించెడువారికి అవి అనుకూలించియుండలేదని కొందరి అభిప్రాయము. గ్రామపాఠశాలలోను ఉన్నతవిద్యగరపు కాలేజీలలోను వ్యవసాయముకూడ పఠనీయశాస్త్రముగ ఏర్పడినచో కొంతవరకు లాభముగా నుండును. ఈకళవిషయమున క్రొత్తక్రొత్త విధానములను దొరతనమువారే అధికద్రవ్యమును సెలవుచేసి అవలంబించి ప్రజలకు మార్గదర్శకులైనచో వ్యవసాయవిషయమున క్రొత్తసంస్కారములుకలుగుననియు, ఇప్పుడు సర్కారువారీవిషయమందు చేయుచున్నపరిశ్రమ ఇంక నధికముగావలెననియును చాలమంది ప్రజలభిప్రాయపడుచున్నట్లు కానవచ్చుచున్నది.

ప్రణయసౌధము

మామునూరు నాగభూషణరావు గారు

లలితసంతోషమలయానిలంబు లేని
ప్రణయకారాగృహంబులో పట్టువడితి
కాంత నీకంటిరెప్ప లొక్కింత విచ్చి
ప్రేమగంధవాహము నన్ను బీల్వనిచ్చి
నీపవిత్రనామంబు ధ్యానింపనిమ్ము.

* * * *

అమలజలమాధురీశూన్యమగు భవద్వి
యోగపుటెడారుల తపించుచున్నవాడ,
అతివ నీదుకటాక్షవీక్షామృతముల
రాలుచిన్కుల నను తప్పద్రావనిచ్చి
నీపవిత్రనామంబు ధ్యానింపనిమ్ము.

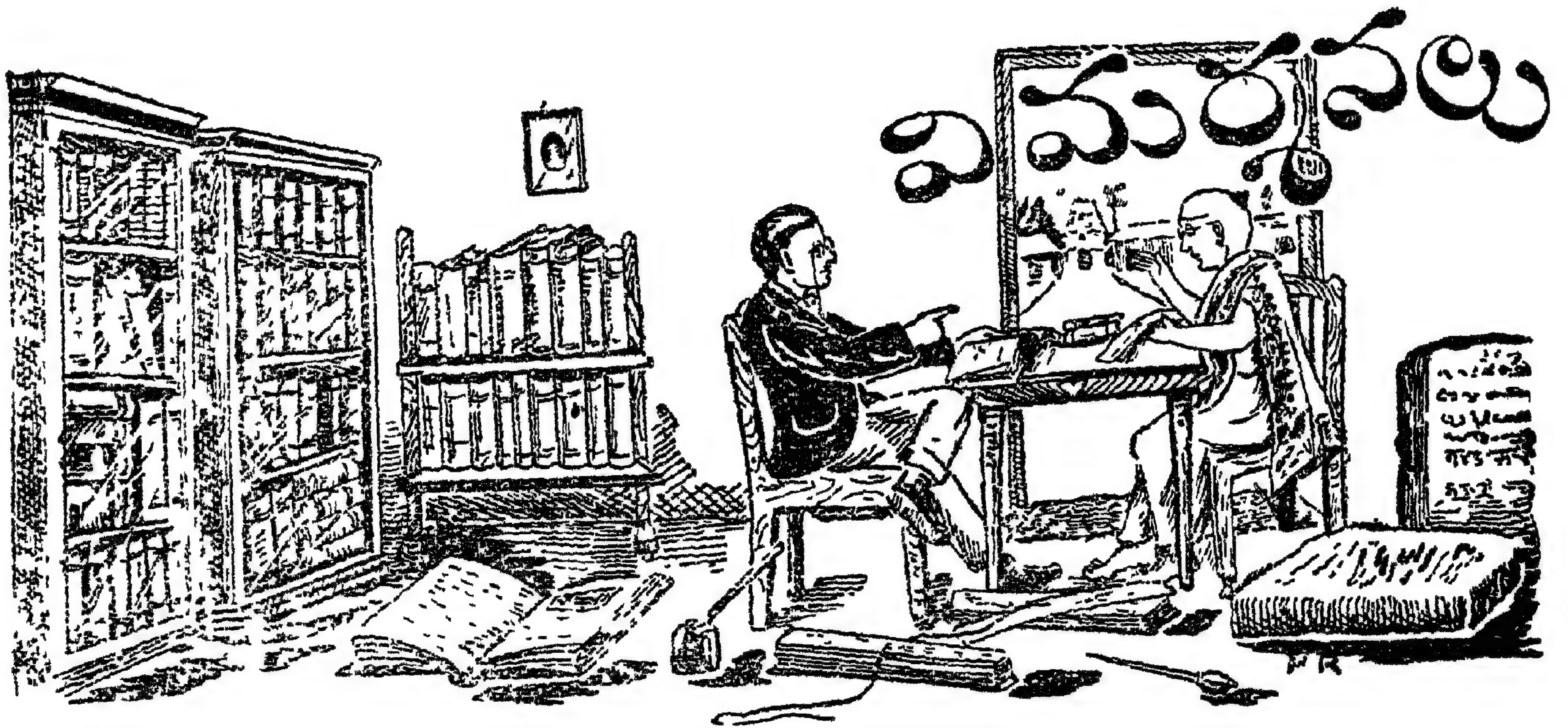
* * * *

చిరవియోగాబ్ధి మున్గుచు దరికి జేర
లేక వెత జెందు నామనోనౌక నేడు
కాంత నీచిరునగవు చుక్కాని జేసి
చారుతరప్రేమతీరంబు జేరనిచ్చి
నీపవిత్రనామంబు ధ్యానింపనిమ్ము.

* * * *

ఈవు నను గావ వత్తువో రావో కాని
నేను నీప్రేమసౌధసోపానసవిధ
భూతలము గాచియుంటి నోపొలతి నీదు
సరసవీక్షాప్రసాదభిక్షం బొసంగి
నీపవిత్రనామంబు ధ్యానింపనిమ్ము.

* * * *

శ్రీ భద్రాచల రామదాసు చరిత్రము

ప్రకాశకులు: శ్రీయుతులు ఆర్. వేంకటేశ్వర్ అండు కంపెనీవారు, చెన్నపురి.

రామదాసు పవిత్రనామమును, రామదాసు కీర్తనలను, ఎఱుఁగనివారాంధ్రులుండరు; కాన గ్రంథమునుగూర్చి యిటనేమియుఁ జెప్పనక్కఱలేదు.

ఇటఁ జెప్పవలసినవి ప్రకాశకులు, పరిష్కర్తలు (బ్రహ్మశ్రీ. పంచాగ్నుల ఆదినారాయణ శాస్త్రిగారు) కావించిన పరిశ్రమనుగూర్చియే.

ప్రకృతముద్రణమున 'కథానాయకుని చరిత్రాదిక ప్రశంస' గలదు. ఇది మిగుల విలువగలది. ఏతద్రచయిత లింపుఁ గంచర్ల గోపన్నయను నిజనామముగల రామదాసుని వంశాదికచరిత్రము, ఆ భక్త శిఖామణికిని అక్కన్న మాదన్నలకును గలసంబంధము, వారి చరిత్రము, ఈ రామదాసు చరిత్రకారులగు వరదరామదాసు, సింగరిదాసుల చరిత్రము, ప్రకృత గ్రంథమా యుభయుల కృతులను, రామదాసుగారి కీర్తనలనుగలిపి యుద్ధరించిన విధము, సప్రమాణముగ విరివిగఁ జర్చించినారు. ఈ రామదాసు చరిత్రయందుఁ గల గేయములు కొన్ని భిన్నభిన్నాంధ్ర పద్యగేయముల ఛందః పరిణామములని చెప్పమొదలిడి తోహరానుగూర్చి మాత్రము సోదాహరణముగఁ జెప్పి విరమించినారు.

"ఈచరిత్రలో దాదాపు ఏఁబదిరకముల దరువులు మన ప్రాచీన గేయములగు ద్విపదలనుండియు, రగడల నుండియు, చూర్ణికలనుండియును గ్రహింపఁబడి విచిత్ర సంస్కారముతోఁ గ్రొత్తరూపమునఁ జెలఁగుచు మన కానందమును గూర్చుచున్నవి. ఈవిషయమును మఱొకమాఱు విస్తారముగాఁ జర్చించెదము" అని గ్రంథ విస్తరభీతిని సూచించినారు. సూచియు నిందుఁ బెక్కితరశతకముల నుండియు, గేయగ్రంథములనుండియు గేయములు, పద్యములుఁ జేర్పబడినవని చెప్పిరి; కాని, అవి యేయే గ్రంథములనుండి కైకొనఁబడెనో చెప్పక మిన్నక విడిచి స్థలాభావమును శంకించినారు. అమూల్యములును, అత్యావశ్యకములును, నగు నిట్టియంశముల నుజ్జగించుటచే ఆస్తికాగ్రణులగు ప్రకాశకులు తమధర్మమును బూర్తిగా నిర్వహింపమిపొడకట్టుచున్నది. ఇంతియకాక, ఇట్టి యఱగొఱ చర్చలు విజ్ఞులగు పాఠకుల కాశాభంగమును సైతముఁ గలిగింపవచ్చును. ఒక్కచో సూచించినట్లు ప్రకాశకులు మున్ముందు గల్గింపనున్న సౌకర్యములలో నీలోపమును దీర్చుట మొట్టమొదటిది.

ఇందొక్కొక్క కీర్తనయును, పల్లవి, అనుపల్లవి, నడుగులు వేఱువేఱుగా నుండునట్లు ముద్రించినారు. గ్రంథాంతమునఁ గీర్తనలయు, పద్యములయు నకారాద్యనుక్రమణికలను జేర్పించినారు. ప్రకాశకులు విశ్వసించిన ట్లీవిధముగ ముద్రించుటవలన సంగీతధోరణి చాలినంత లేని వారలకు సైతము పాడుకొనుటకు ననుకూలముగ నుండుననుట నిశ్చయము.

అక్కన్న మాదన్నల చిత్రములు, ఇతి వృత్తమునకు సంబంధించిన ఇతర చిత్రములును ఇందుఁగలవు.

బ్రహ్మశ్రీ పంచాగ్నుల దక్షిణామూర్తి శాస్త్రిగారు రచియించిన అధ్యాత్మ విజ్ఞానపరిపూర్ణమగు పీఠిక గలదు. సప్రౌఢముగ నుండుటచే నాపీఠికవలనఁ బ్రయోజన మంతగా గలుగకపోవునేమో!

తప్పులు కుప్పలుగఁ బనికిమాలిన కాగితములపైఁ ముద్రితమై జదువరులకుఁజీకాకును గల్గించుచుండిన యీ రామదాసుచరిత్రము నిట్లు సర్వాంగ సుందరముగ సిద్ధముచేయించిముద్రించి యాంధ్రలోకమున కర్పించిన శ్రీ వేంకటేశ్వరకంపెనివా రభినందనార్హులు.

* * *

చెన్నపట్టణములో

గ్రంథకర్త: శ్రీయుత. వేమూరి శ్రీనివాసరావుగారు, బి.ఏ., బి. యల్.

అచ్చుముచ్చటలు గూర్చుమున్నది. డిమ్మిసైజున ౨౭౦ పుటలుగల యీనవలవెల రు. ౧-౪-౦ మాత్రమే.

ఇటీవల సెన్నియో నవల లాంధ్రవాఙ్మయ ప్రపంచమున సృష్టింపఁబడుచున్నవి. వానిలో ననేకము లన్యభాషా పరివర్తనములు. ఈనవల యట్టిదికాదు. స్వతంత్రముగఁ గల్పింపఁబడినది. కథానాయకుఁడు మణిపుర సంస్థాన నివాసుఁడగు సోమేశ్వరుఁడు. అతఁడు బాల్యము నుండి జరిగిన తనవిచిత్రజీవితమును ముప్పదిప్రకరణములఁ జెప్పినాఁడు. ఇదియొక క్రొత్తతీ రనవచ్చును

కథాలేశము: సోమేశ్వరుఁడు రాజమహేంద్రవరము కళాశాలలో వేదాంతశాస్త్రమున బి.ఏ. ప్యాసయి, సంస్థానమునను, చెంతనున్న తక్షశిల యందును ఉద్యోగమునకుఁ బ్రయత్నించి విఫలమనోరథుఁడయ్యెను. తక్షశిలకుఁ బోయినపు డచట మిత్రుఁడగు విశ్వసుందరుని చెల్లెలు శశిరేఖనుజూచెను. ఆమె లేఁబ్రాయమున నున్న సుందరి; వితంతువు; నవనాగరకురాలు. అమె చెన్నపురియందుఁ గళాశాలలో నున్నతాంగ్లవిద్యాభ్యాసము గావింపఁబోయెను. ఆమెయందమును గాంచి సోమసుందరము ముగ్ధుఁడై, యుద్యోగవిషయమునే కాక తల్లిదండ్రులను, ప్రియపత్నిని, ప్రపంచమునుమఱచి యూరుఁ జేరెను. అతని మనస్సుమాత్రము శశిరేఖతోఁ జెన్నపురిఁజేరెను. పిదపనతఁడు శరీరమునుగూడఁ జెన్నపురిం జేర్చుట కెత్తులెత్తెను. "ఇతర శాస్త్రములను జెన్నపురికి వెళ్లి చదివినఁ గాని తన కుద్యోగము దొరక"దని యతఁడు తండ్రికి నచ్చఁజెప్పి వెంటనే బయలుదేరి చెన్నపురిఁజేరెను. తిరువల్లిక్కేణి నల్లతంబివీథిలో బసచేసెను. శశిరేఖప్రవేశించిన కళాశాలలోనే సోమేశ్వరుఁడును ప్రవేశించెను. అది మొదలు నవకాశములను గలిగించుకొని నామెతోఁ బరిచయము గలుగునట్లు పలుతెఱఁగులఁ బ్రయత్నించెను. తుద కామె తన్నుఁ బ్రేమించునట్లు చేసికొనెను. వా రిరువురు నొండొరులఁ బెండ్లాడఁదలంచిరి. వీరి యిక్కడి సంగతు లుభయుల తలిదండ్రులకుఁ దెలిసెను. పరమ సాధ్వియు, నమాయకురాలునగు సోమేశ్వరుని భార్య ప్రియంవద దీనముగ నీవిషయమును గూర్చి యుత్తరమువ్రాసి తనమనోదుఃఖమును భర్తకు వెల్లడించెను. ఈయుత్తరము సోమేశ్వరుని మనమున సంక్షోభ పూర్వకమగు గొప్పమార్పును గలిగించెను. ఆహా! పతివ్రత లెట్టి మహిమగలవారలు! వారి కసాధ్యమేదిగలదు? వెంటనే తనకడ కేతెంచిన శశిరేఖ కాయుత్తరమును జూపెను. ఆ యువతి ఆశ్చర్యచకితయై "సోమేశ్వరా! మీకు వివాహమయ్యెనా" అనెను. వాపము ఆయువతి యింతవఱకు నాతఁడవివాహితుఁడనియే తలఁచుచుండెను. అతఁడు తన్ను వంచించు టెఱుఁగదు కాన నీయుదంతము దానామెకుఁ దలపైఁ బిడుగుపడినట్లయ్యెను. ఆమె మనోవృత్తియు మాఱెను. తన్ను గాఢముగఁ బ్రేమించి, అట్లే తన ప్రేమను గాంక్షించి సుశీలయై, పతివ్రతనియై మెలఁగుచు సంతతము సంసారమును గూర్చు కులకాంతను వీడి, పరకాంతను గోరెడు నవినీతవర్తనుఁ డెట్టిపాపకృత్యములనైనఁ జేయ నించుకయు శంకింపఁడన్న నిం నసత్యమాడ వెనుదీయునా?

ఈ యిరువురు నిట్లు పవిత్రప్రవర్తనములను సంపాదించి తమపూర్వభావములను వీడి యదిమొదలు సోదరులవలె నొండొరులఁ బ్రేమించుచుండిరి. సోమసుందరునకుఁ బ్రియురాలవు ప్రియంవదయై ముదమునుగూర్చుచు నాతనిని సుఖమయజీవితునిఁజేసెను.

ఈగ్రంథమున శ్రీనివాసరావుగారు సముచితరీతిని పాత్రపోషణము గావించిరి. ఇందలి శశిరేఖా సోమేశ్వరుల సారస్వత చర్చలు, స్త్రీ పునర్వివాహాది సాంఘిక చర్చలు, సంభాషణములు, ఉత్తర ప్రత్యుత్తరములు, మొదలయినవి వీరి నవనాగరకతను, సంఘసంస్కరణాభిలాషను నుత్కృష్ట నిదర్శనములు. గ్రంథనామమును సార్థకముఁ జేయుటకై యిందుఁ జెన్న

పురిలో నున్నతకళాశాలాంధ్రవిద్యార్థుల జీవితము చక్కఁగాఁ జిత్రింపఁబడినది. మఱియు, కాఫీహోటలులు, హోటలులు, బీచిషికారులు, సినీమాలు మొదలగు పెక్కువిషయములనుగూర్చి జమత్కారముగఁ జర్చింపఁబడినది. స్వానుభవము లేనివారల కీవిధముగ వర్ణింప శక్యము గాదనిన సత్యదూరముగాదు. శ్రీరావుగారు చెన్నపట్టణమున నున్నత కళాశాలలయందు విద్యాభ్యాసము గావించెడు నవనాగరకయువకుల వింతవింతపోకడలను దెలుపుటకై దీనిని రచించినట్లు చూపట్టుచున్నది. వారి యుద్దేశ్య మట్టిదే యగునేని దాని నిందు సముచితముగ నిర్వహించి రనఁదగును. అంతియేకాక దీనివలనఁ గొంత సాంఘికాభివృద్ధియుఁ గలుగవచ్చును. మొదటినుండి తుదివఱకుఁ గథ పొందికగాఁ గూర్పఁబడినది. శైలియు సరళముగనున్నది. ఇతరోపయోగములతోపాటు వినోదముగ నుబుసుపుచ్చుకొనుటకై ఆంధ్రుల కీగ్రంథపఠన ముపకరింపఁగలదు.

జెండాపాట

పెమ్మరాజు లక్ష్మీపతి గారు

పల్లవి

ఎగురుచుండె జండా - నిగ నిగలు జగతి నిండా

అనుపల్లవి

భారతీయ నవభావపథంబున, భాసిలుచున్న మనోరథంబుపై —నెగురు.

౧. అచ్చపుచీకటు లంతరింపగా, హెచ్చిన వైరములెల్ల ద్రెళ్లగా
పచ్చని యెర్రని కాంతులతోడ, వియచ్చరపథమున నాట్యముసేయుచు—ఎగురు.

౨. జనని దాస్యమును దలగుతలంపున, ననిమిషనాథుని యమృతపుభాండము
గొనిరా నరిగెడు వైనతేయుడో, యననాకసమున రెపరెపలాడుచు —ఎగురు.

౩. పుట్టితి గాంధిమహాత్ముహృదయమున, కట్టితి తురకల హిందువులను, చే
పట్టితిరాటము ధర్మచక్రమని, మిట్టిపడుచు మిరుమిట్లు గొలుపుచును —ఎగురు.

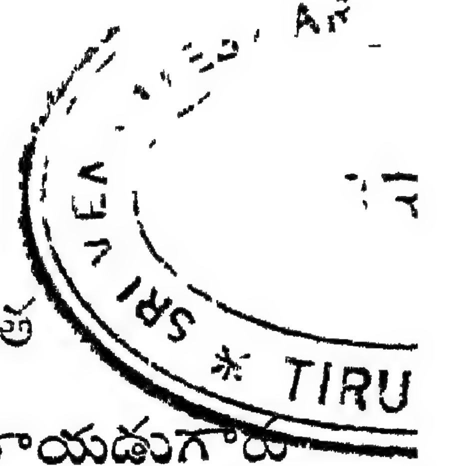
౪. హైందవ క్రీస్తుమహమ్మదీయజన, బృందంబులు దన క్రింద మహాత్మా
గాంధికి 'జే'యను సంగావము మి,న్నందజేయు కోలాహలంబుతో —ఎగురు.

౫. నాగపురములో తనుగట్టిన నవ,నాగరికుల కళ్లెల్ల ద్రెంచుకొని
సాగరములపై నగములపై నూ,రేగుచు ధర్మోజయయని చాటుచు —ఎగురు.

౬. మాటవలదు పోరాటమువల దా, రాటమువల దీరాటముచేత నె
మేటిజయము సేకొనెదను నేనని, చాటుచు తనపటు ధాటిచూపుచును—ఎగురు.

౭. తెల్లజాతులను నల్లజాతులను, ఎల్లజాతులను నేకముసేయుచు
ముల్లోకంబుల నొకచోజేరిచి, చల్లనిరాజ్యము స్థాపించెదనని —ఎగురు.

అభినవాంధ్ర నటశేఖరులు

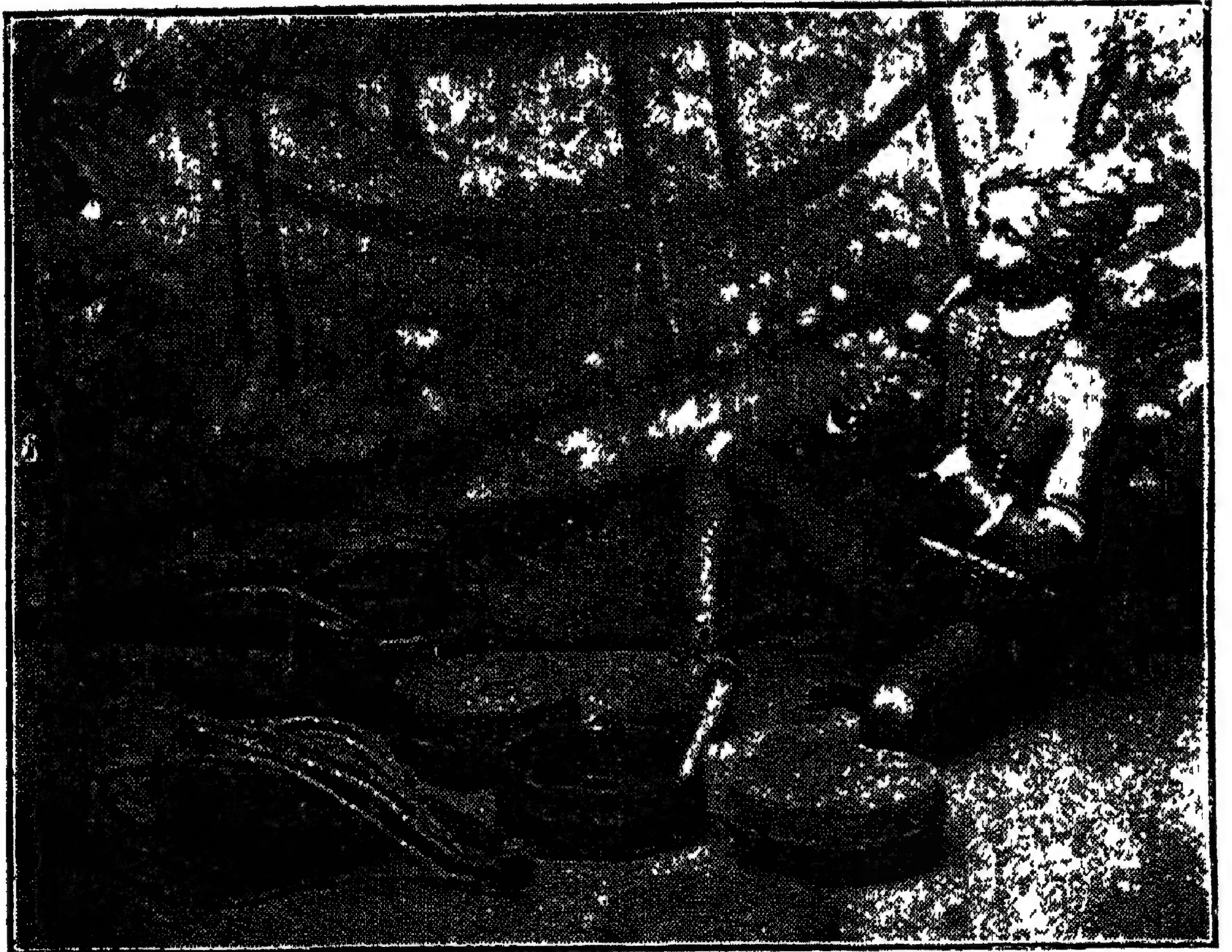

పోలిపల్లి ఫార్సు

శ్రీయుత కొంగర కోటయ్య నాయుడుగారు

వీరిది విజయనగరము. వీరు విజయనగరము వాణీవిలాస సభయొక్క ముఖ్య నటకులలో నొకరు. హాస్యరసప్రధానము లగు పాత్రములను ధరించి చక్కగా నటించి పెక్కురచేత బహుమానముల బొందినారు. విజయనగరమునందలి 'ఆంధ్ర భారతీ తీర్థ' వారివలన ప్రథమతరగతి డిప్లొమాను పొందియున్నారు. వీరు ఇంకను రసపుత్ర విజయమునందు "గులాం" "ఫకీర్" "దొంగల" పాత్రలను ధరింతురు. ప్రహ్లాదలో పాములవాని (snake charmer) పాత్రను ధరింతురు. వీరు పాత్రధారులై రంగమున నున్నవు డధిక పరిచయముగలవా రయినను వీరిని గుర్తింప జాలరు. అభినయము నద్భుతముగా నుండును.

విజయనగరమునకు 10 మైళ్ళ దూరమున పోలిపల్లి యను గ్రామము కలదు. అక్కడ ఏటేట అమ్మవారి పండువును, ఉత్సవము జరుగును. వేలకొలది జనులు ఆ యుత్సవసమయమున నక్కడకు వత్తురు. అక్కడ జరిగే విలాసవతీ విలాసవంతుల చర్యలను వర్ణించుగాథ పోలిపల్లి ప్రహసన మనబడును. అందు వీరు ప్రధానపురుష పాత్రమును ధరించి కడు రసవంతముగ నభినయింతురు.

పాములవాడు

గులామ్

శ్రీయుత భోగరాజు కృష్ణమూర్తి పంతులు గారు

వీరును విజయనగరమువారే. 'విజయరామ డ్రమాటిక్ ఎకాడమీ' నటులలో నొకరు. వీరు పోలిపల్లి ప్రహసనములో ప్రధాన స్త్రీపాత్రమును ధరించి తమ నటనాకౌశల్యమును ప్రదర్శించి ప్రేక్షకులకు సంతోషమును గూర్తురు. మఱియు, భారతి, మంజరి, చిత్రాంగి మొదలగు పాత్రములను ధరించి మెప్పును గాంచినారు. వీరికిని 'ఆంధ్ర భారతీ తీర్థ' వారు మొదటి తరగతి డిప్లోమా నొసగియున్నారు. —ఒక నాట్యకళాభిమాని

సాభిప్రాయ విశేషములు

ప్రపంచ వ్యవహారము లధ్వాన్నముగ నున్నవి. మాటలయందు శాంతి, చేతలయందు కలహము ప్రపంచస్థితిగను బరిణమించుచున్నది. బాల్డువినుగారి ధర్మోపదేశములు, సర్ ఆస్టిను ఛేంబర్లినుగారి స్వస్తి వాచకములు మంచిమాటలుగ నున్నవి. మాటల కనురూపమైన కార్యము కొంచెమైనను కార్యములందు గనుపడదు. లోకర్నొ యొడంబడికను సఫలము చేయుటకైనను ప్రబలరాజ్యములు పూనుకొనకున్నవి. ఆంగ్లసైన్యములు కొలోనుప్రాంతమును విసర్జించినవి. ఫ్రాన్సునుబట్టినజర్మను బ్రహ్మరాక్షసి భయము మాత్రము విడువలేదు. జర్మనుబంధనమున కేర్పడిన నిర్బంధములను శిథిలము చేయుటకు ఫ్రాన్సు అంగీకరించుటలేదు. జర్మను ప్రభుత్వము నానారాజ్యసమితియందు చేర్చుకొనుటకు విన్నపమును జేసినది. జర్మను దేశము నానారాజ్యసమితియందు జేరుట ఫ్రాన్సునకు సంతాపకరముగ నున్నది. జర్మను లధోగతిపాలైనను ఫ్రాన్సునకు మనశ్శాంతి గలుగలేదు. ద్వేషపూరితమైన చిత్తమునకు శాంతిగలుగుట యసంభవము. ఫ్రాన్సును విజయోన్మాద మావహించినది. జర్మనులను పీల్చి పిప్పిచేయుటకు ఫ్రాన్సు నిశ్చయించినది. జర్మనురాజ్యము నన్నివైపులను పాశబంధములచే బంధించినది. జర్మను దేశమధ్యమునను హృదయకీలకమైదుర్భరమైనదుఃఖవేదనను గలుగజేయుచున్నది. జర్మను దేశాక్రమణముచేసిన పరదేశ సైన్యములు ధర్మనాశనమును చేయుచున్నవి. జర్మనులమానాభిమానములు మంటగలిసినవి. జర్మనులు క్రోధావేశపరాయణులైనను నిస్సహాయులై పరాజితజాతుల కలంపునీయమగుదుఃఖవేదననను భవించుచున్నారు. జర్మనులు స్వయంకృతాపరాధమునకు తగినఫలము ననుభవించుచున్న విధమునను ఫ్రాన్సును, కాలాంతరమునను స్వయంకృతాపరాధమున కనురూపమైన ఫలము ననుభవించుట సహజము. బలాంధకారము వివేకమును పాడుచేయగలవిధమును ఫ్రాన్సు ఉదంతము విశదము చేయుచున్నది.

ఆల్సేసులోరేనులు గలుగజేసిన సంగ్రామ దావానలమునకు నూరురెట్లు సంగ్రామదావానలమును వర్తమాన పరిస్థితులు సిద్ధము చేయుచున్నవి. ఫ్రాన్సు దేశ మపారమైన సైన్యమును గూర్చి యున్మాదప్రస్థానమునకు బూనినది. సిరియా మొరాకో ప్రస్థానము లింకను సాగుచున్నవి. మంత్రాంగములు, రహస్యాలోచనలు, గూఢవ్యవహారములు, యథాప్రకారము నడచుచున్నవి. సంగ్రామబీజములకు సంగ్రామఫలముసహజముగను గలుగ నున్నది. పరాసు లదురాగ్రహము జర్మనుల దురహంకారము మహాప్రళయరూపమును దాల్చుటకు నిమిత్తకారణము లేమాత్రమును నేవేళను బుట్టినను పుట్టవచ్చును. పూర్వమువలెనే వైరబీజములు రాజ్యముల నడుమను పెరుగుచున్నవి.

రష్యా రుమేనియాలు, తుర్కి-గ్రీసులు, సర్వియా బల్గేరియాలు, జగోస్లావియా పోలాండులు, ఫ్రాన్సు ఇంగ్లాండులు, తుర్కి-పరిష్యాలు, గ్రేటు బ్రిటను, ఫ్రాన్సు మొదలగు రాజ్యములకు నడుమను వైరబీజములువర్ధిలుచున్నవి. ఇటలీమహాసామ్రాజ్యప్రస్థానమున కుపక్రమించినది. ముస్సోలినిగారు ప్రజాస్వాతంత్ర్యములను ప్రతిఘటించుచు నిరంకుశరాజ్యమును జేయుచున్నారు. స్వాతంత్ర్యనామస్మరణమును జేసెడి జాతులను ధిక్కరించుచున్నారు. జర్మనులకు ఇటలి దేశస్థులకు వాక్కలహములు పెరుగుచున్నవి. గ్రేటుబ్రిటనుసామ్రాజ్యప్రస్థానము నఖండముగనుజేయుచున్నది. ఇండియా, ఈజిప్టు, ఇరాకు, అరాబియా మొదలగుప్రాంతములందు సామ్రాజ్య దురభిమాన మశాంతిని పెంపొందించుచున్నది.

అమెరికా ఆఫ్రికా రాజ్యములందు శ్వేతజాతులకును శ్వేతేతరజాతులకును వైరము ప్రబలుచున్నది. శ్వేతజాతుల దురహంకారము శ్వేతజాతులందును శ్వేతేతర జాతులందును ప్రబలద్వేషమును ప్రజ్వరిల్లజేయుచున్నది. విల్సనుమహాశయుని ధర్మసూత్రములు, వర్సేలు సంధినియమములు, నానారాజ్య సమితి నిర్ణయములు సామ్రాజ్యాభిమానమున కెగరగొట్టుకొనిపోయి ధర్మాభిమాన మంతర్ధాన మగుచున్నది. ఈ మహావిలయావస్థయందు రుష్యాయం దుద్భవించిన సాంఘికవిప్లవము జర్మను దేశమునకును చీనా మొదలగు దేశములకును వ్యాపించు నపుడు ప్రపంచమునకు సంప్రాప్తముగానున్న మహోపద్రవము దురవగాహము. భారత దేశస్థితి ప్రపంచస్థితి కనురూపముగను దుర్భరముగను నున్నది. నిరంకుశత్వము వ్యయభారము నిస్సహాయత్వము విభేదములు సర్వసంహారమును జేయుచున్నవి. మతము, ధనము, బలము, ధర్మము, సాహిత్యము చైతన్యము శిథిలములగుచున్నవి. సర్వావృతమైనపరావలంబనస్థితి యందు కర్తవ్యము దురవగాహముగనున్నది.

* * * *

భారత ప్రభుత్వ విధానము

భారత ప్రభుత్వవిధానమునందు సంస్కారణము గలుగకపోయినను ప్రభుత్వహృదయము నందైనను మార్పు గలుగలేదు. శ్రీ రీడింగు ప్రభువు సామ్రాజ్యశాసనసభాసభ్యులకు జెప్పిన గుణపాఠమునె రాజ్యసభాసభ్యులకును జెప్పి నిరంకుశాహంకారమును సువ్యక్తముచేసెను. రాజ్యసభాసభ్యుల తోడ్పాటున కభినందించుచు క్రొత్త సభాసభ్యులకు ప్రభుత్వారాధనధర్మము నుపదేశించి నిరంకుశలక్ష్యమును విశదముచేసెను. శిష్టుల కీ యుపదేశ విధాన మనవసరమని రీడింగుప్రభువునకు దెలిసియున్నను పునరుక్తిదోష మీసందర్భమునందు ప్రభుత్వమునకు లాభదాయకముగాని నష్టదాయకము గాదుగదా? శిష్టసభయం దెందరో మహానుభావులు గవర్నరుజనరలుయొక్కయాజ్ఞను శిరసావహించుటకు సిద్ధముగ నుందురుగదా? ఆజోహుకుం మహానుభావుల కీ యధికారోపదేశములే వేదవాక్యములు. రాజప్రతినిధి యుపదేశవాక్యములకు దలల నూగించుచు తోకలాడించెడివారలకు ప్రభుత్వ

సత్కారము సిద్ధముగదా? సామాన్యదృష్టిని ఉద్యోగములును, బిరుదములును, పదవులును నాకర్షించిన విధమునను నిష్కామమైన దేశభక్తి యాకర్షింపజాలదు. నిష్కామమైన దేశభక్తి గాంధిమహాత్మునివంటి మహాత్ములకు సాధ్యము. సేవాఫలము త్యాగమునందువలె లాభమునందు సాధ్యముగాదు. ప్రజలు ప్రతినిధులు త్యాగదీక్షను బూనినగాని దేశవిమోచనమునకు సాధనము గనుపడదు.

దేశభక్తిపరాయణులు వాచాలుకపర్దులు శిష్టసభయందు ప్రభుభక్తిపరాయణులగునపుడు శిష్టసభాప్రభావము సర్వత్ర విదితమగుచున్నది. శిష్టసభయందు స్వరాజ్యవాదులవాదము లరణ్యరోదనములుగ నున్నవి. రాయలుకమిషను నియామకము విషయమై సేత్నాగారితీర్మానయుదంతము శిష్టసభాప్రభావమును విశదము చేయుచున్నది. రాయలు కమిషనువలనను దేశమునకు ప్రయోజనము గలుగదని తెలిసి యున్నది. సామ్రాజ్య శాసనసభ రాజ్యాంగసంస్కరణములను విమర్శించుటకు రౌండుటేబిలు సమావేశ మవసరమని నిర్ణయించినది. శిష్టసభ రాయలు కమిషనుతో సంతృప్తిని బొందగోరినది. సర్ మూడిమనుగారి ప్రసంగము ప్రభుత్వ హృదయమును విశదముచేసినది. దేశహితపరాయణులు పాదాక్రాంతులై సంపూర్ణసహకారమును బ్రకటింపనంతవరకును బ్రభుత్వ హృదయము మారుట కవకాశములు లేవని మూడిమనుగారు విస్పష్టము చేసిరి.

కాన్పూరుకాంగ్రెసు తీర్మానము నిస్సారమైనను ప్రభుత్వాధికారమునకుసాకుగనేర్పడినది. అసహాయోద్యమమును కాంగ్రెసుసంఘపించినది. కాంగ్రెసుపక్షమునను సభ్యులకు శాసనసభాప్రవేశమునంగీకరించినది. స్వరాజ్యపక్షప్రతినిధు లుపసంఘములందు సభ్యత్వము నంగీకరించి పనిచేయుచున్నారు. సామ్రాజ్యశాసనసభ ప్రభుత్వాభిప్రాయముల కనుకూలముగనుబ్రవర్తించుచున్నది. అన్యాయమైనన్యాయస్థాన తిరస్కారశాసనము నామోదించినది. అమరనాథదత్తుగారు బెంగాలు నిర్బంధ శాసనముల నుపసంహరించుటకు జేసిన ప్రతిపాదన మోడిపోయినది. ప్రభుత్వము కోరినమొత్తములు చాలవర కంగీకరింప బడినవి. శాసనసభ నిరాకరించిన మొత్తములను రాజప్రతినిధిపునరుద్ధారణ చేసెను. ప్రభుత్వ వ్యవహారములు సభ్యుల తోడ్పాటుతోను తోడ్పాటు లేకను యథాప్రకారముగను సాగుచున్నవి. ఇంకను నెవరు పాదాక్రాంతులు గావలయునో తెలియకున్నది. కాన్పూరు కాంగ్రెసు తీర్మానమునందుగల "అసహాయయోగసిద్ధాంతము"ను కాంగ్రెసురంగమునుండి తొలగించినగాని ప్రభుత్వమునకు బెంగ తీరదు. స్వరాజ్యసంపాదనమునకు శాసనతిరస్కారము శరణ్యమని కాంగ్రెసునం దన్ని పక్షములవారును నంగీకరించుచున్నారు. శాసనోల్లంఘనసిద్ధాంతమును సయితముపసంహృతము గానంతవరకును భారతీయులయపరాధమును ప్రభుత్వము మన్నింప జాలదు. ఈ యుద్దేశమును సఫలముచేయుటకు సమయోచిత సహకారపక్షము స్వరాజ్య పక్షమునుండి బయలు దేరి

నది. పౌరులు జన్మసుఖములు సమయోచిత సహాకారమును జేసి యనుభవించినభాగ్యము తెలిసియున్నది. ఆట్టిభాగ్యమే ముందును సహకారమునకు గలుగగలదు. మంత్రులపదవులు గొప్పయుద్యోగములు బిరుదములు లభించినను నిరంకుశప్రభుత్వము మాత్రము నిర్విఘ్నముగనుసాగగలదినమును సామ్రాజ్యశాసనసభల వ్యవహారములు తిరిగి విశదముచేసినవి.

రెండవ్యయములను స్వరాజ్యపక్షము నిరాకరించినపుడు సర్ ఛార్లెసుఇన్నిసు చేసిన హెచ్చరికయె ప్రభుత్వవిధానమునకు కొంతయును నన్వయించుచున్నది. శాసనసభ నిరాకరించిన విషయముల నన్నిటిని సమర్థించుటకు ప్రభుత్వమున కధికారముగలదని ఇన్నిసుగారు బెదరించిరి. ఆబెదరింపులు రంగాచార్యులు శివస్వామయ్యరుగార్ల హృదయములనుకరిగింపజాలకపోయినను జిన్నాగారు ప్రతిఘటించి వారి యాత్మగౌరవమును విశదముచేసిరి. సభ్యులు ప్రతిఘటించినను రాజ్యాంగరథము నిరభ్యంతరముగను నడుచుచున్నది. ప్రభుత్వవిధానమును నియమించుటకు సామ్రాజ్య శాసనసభకును రాష్ట్రీయ శాసనసభలకును శక్తిలేదని తెలిసియును నాయకులు మామూలుమార్గముననె నడుచుచున్నారు. దేశావృత్తమాంద్యమును శాసనసభావ్యవహారములు విశదము చేయుచున్నవి. బడ్జెటు ప్రవేశానంతరము స్వరాజ్యపక్షసభ్యులు శాసనసభను విడిచిపోయినను రాజ్యాంగ రథము నడుచుట కభ్యంతరములు గలుగజాలవు.

ఈనెల ఆరవతేదిని ఢిల్లీనగరమునందు గూడనున్న అఖిలభారత జాతీయోపసంఘము కాంగ్రెసు రాజ్యాంగ ప్రస్థానమును నిర్ణయింప నున్నది. ఈ సమావేశము కాన్పూరు కాంగ్రెసు తీర్మానమును పునః ప్రతిపాదనమును జేయగూడదు. ఆ ప్రతిపాదనముందయినను క్రొత్తయేర్పాటులు చేయుట కవకాశములు గనుపడవు. సామ్రాజ్య శాసన సభాసభ్యులు వారి స్థానములనువిసర్జించి ఎన్నిక సంరంభము నారంభించుట సహజము. ఎన్ని కలహములెట్లున్నను స్వరాజ్యసందర్శనము మాత్రము స్వప్నసందర్శనముగ నుండగలదు.

* * * *

నౌకాదళ నిర్మాణము

రాజ్యసభయందు రీడింగుప్రభువు ప్రకటించిన వరములందు భారతనౌకాదళ నిర్మాణము సంభ్రమమును గలుగజేసినది. ప్రపంచ రాజ్యములందు నామరూపములులేని భరతవర్షమునకు నౌకాదళధ్వనిమాత్రాంకురములను గలుగజేయుట సహజము. సత్త్వము లేనిబీజములంకురించుట యసంభవము. సైనికదళమునందు ప్రతిపత్తిలేని భారతీయులకు నౌకాదళమునందు ప్రతిపత్తి గలుగుట యసంభవము. నౌకానిర్మాణాశ్రయములులేని దేశమునందు నౌకాదళనిర్మాణ మసంభవము. యుద్ధసాధనములను నియమించుటకు యత్నములు జరుగుచున్న సమయమునందు బ్రిటీషు రాజ్యాధికారులు సంగ్రామసాధనములను విస్తరింపజేయుటకు బూనుకొనుట యసంగతముగ నుండగలదు. సింగపూరు నౌకాశ్రయనిర్మా

ణము, భారతనౌకాదళనిర్మాణము, బ్రిటీషు సంగ్రామతంత్ర ఫలము గ నుండ గలదు. ఆకాశయానములనిర్మాణానంతరము యుద్ధనౌకల ప్రయోజనము తగ్గినది. భారత ప్రభుత్వము నౌకాదళమునకుబదులు వాయుదళనిర్మాణమునకు బూనుకొంటమైనను కొంత ప్రయోజనకరము. ప్రయోజనము లేనిపనుల నుపక్రమించుటయును ప్రయోజనముగలపనుల నుపసంహరించుటయునుభారత ప్రభుత్వమునకుపరిపాటిగనున్నది. సైన్యవ్యయభారము క్రిందను క్రుంగుచున్న దేశముమీదను నౌకాదళవ్యయభారమునుసయితము మోపుట శాంతికిని సౌఖ్యమునకును సాధనముగాదు. భారతీయుల పారతంత్ర్యము దారిద్ర్యము నౌకాదళనిర్మాణమును నిరర్థకము చేయుచున్నవి.

* * * *

ఆర్థికస్థితి

సామ్రాజ్యశాసనసభయందును నితరశాసనసభలయందును నాదాయవ్యయముల యంచనాలను ఆర్థికమంత్రులు వ్యక్తము చేసిరి. ఆర్థికవ్యవస్థలందు గణనీయమైన విషయము గనుపడదు. పన్నులను హెచ్చించుటకుగాని తగ్గించుటకుగాని క్రొత్త ఏర్పాటులు లేవు. నూలు సుంకమును తీసివేయుట గణనీయాంశము. చిరకాలమునుండియును దూదిపరిశ్రమకు ప్రతిబంధకముగనున్న సుంకమును తీసివేయుటవలనను దూదియంత్రములకు కొంత ప్రయోజనము గలుగగలదు. సైన్యవ్యయము నందుజూపిన తగ్గుదల యతిస్వల్పము. సైన్యవ్యయము 50 కోట్లకు నియమించవలయునని నిర్ణయమైనను వ్యయముతగ్గుటలేదు. దేశాదాయమునందు సగముభాగము సైన్యపోషణమునకు వినియోగపడుచున్నపుడు దేశక్షేమము దుస్తరము. రాగలసంవత్సరమందు 55 కోట్లు సైన్యవ్యయము గతసంవత్సరము కంటెను రాగలసంవత్సరమునందు 50 లక్ష లధికముగానున్నది. గతసంవత్సరమునందు రైలుశాఖవలన ను ప్రభుత్వాదాయమువృద్ధి బొందినది. రైలుశాఖయందు నూతనకార్యములకు వ్యయమధికముగను జేయబడుచున్నది. రైలుసామానులకధికముగ వ్యయముచేయుటవలన సొమ్ము బ్రిటీషుద్వీపములకు జేరగలదు. గతసంవత్సరమునందంచనాకంటెను 1, 06, 00, 000 నిలువ ఏర్పడినది. రాగలసంవత్సరమునం దాదాయము రూ.133,43,00,000లు, వ్యయము రూ. 130,38,00,000లు నిలువ రూ. 3,05,00,000లు. గారడివాని హస్తలాఘవమువలెను బ్లాకెటుగా రార్థికపత్రమును జూపగలిగిరి. రాగలసంవత్సరము మూడుకోట్లు నిలువ యేర్పడునపుడు దానిని సద్వినియోగము చేయుట యవసరము. చెన్నరాష్ట్రపుకప్పమును పూర్తిగను దీసివేసినగాని రాష్ట్రమునకు విమోచన సాధనములేదు. రాజ్యాంగసంస్కరణములకును ఆర్థికసమస్యలకును సంబంధమును గల్పింపజనదని బ్లాకెటుగారు కోరుట విచిత్రము. భారతీయులు కోరునది నిర్ణయాధికారముగాని లెక్కలుగాదు. సొమ్మునిలువయున్నను నిర్ణయాధికారము నిరంకుశప్రభుత్వమునందున్నంతవరకును దేశక్షేమమునకు సాధనముగనుపడదు.

చెన్నరాష్ట్రాదాయ వ్యయములను దేశావృత్తమైన దుర్దశను విశదముచేయుచున్నవి. గతసంవత్సరాదాయము రూ. 16,41 96,000, వ్యయము రూ. 16,35,77,000 లు. గతసంవత్సరపునిలువ 61,91,000. రాగలసంవత్సరమునందాదాయము రూ. 16,34,20,000 వ్యయము 17,10,66,000, లోటు 76,46,000. రాగల సంవత్సరమునందు క్రొత్తపనులకు వ్యయము రూ. 62,50,000లు. ఇందువిద్యాభివృద్ధికి రూ. 15,59,000 వినియోగపడగలదు. గతసంవత్సరమునందు వరదలవలనను రాబడితగ్గినది. స్టాంపుల ఆదాయము 5½ లక్షలు పెరిగినది. జలాశయములకుదక్షిణదేశమునందు ద్రవ్యము వ్యయపడుచున్నటు లుత్తరప్రాంతములకు వ్యయపడుటలేదు. మొత్తముగా నార్థికస్థితి చక్కగలేదని యంగీకరించిరి. చెన్నరాష్ట్రము సామ్రాజ్యప్రభుత్వమునకు సమర్పింపవలసిన కప్పము తగ్గినంతవరకును నార్థికవిషయములందు చెన్నరాష్ట్రమునకు మోక్షసాధనము గనుపడదు. పరావలంబనము గలుగజేయుచున్న యనర్థపరంపరలను సామ్రాజ్యప్రభుత్వార్థికస్థితియును రాష్ట్రప్రభుత్వముల యార్థికస్థితియును విశదము చేయుచున్నవి. నిరంకుశప్రభుత్వము ప్రాతపద్ధతులనే యవలంబించునని యధికారుల ప్రసంగములు విశదముచేసినవి. బడ్జెటునంతయును నిరాకరించి స్థానములను ఖాళీచేయుటకు స్వరాజ్యపక్షము సంకల్పించినది. స్వతంత్రపక్ష సహాయములేక యిదిసాధ్యముగాదు. స్వరాజ్యపక్షము స్థానములను వెంటనే ఖాళీచేయుటవలనను ఎన్నికలయందు కొంతలాభము స్వరాజ్యపక్షమునకుగలిగినను రాజ్యాంగరంగమునందు భేదము విశేషము గలుగజాలదు. హిందూమహమ్మదీయవిభేదములు, బ్రాహ్మణ, కమ్మ, కాపు, వెలమ కులభేదములు, స్థానిక ప్రయోజనములు, రాజకీయపక్షభేదములు రాజ్యాంగరంగమును బీభత్సముచేయుచున్నవి. ప్రజలు స్వకులలాభములను స్వపక్షలాభములను పరిత్యజించి దేశప్రయోజనముల నారాధించుటకు గాంధిమహాత్ముని నిర్మాణ విధానము సాధనముగాని శాసనసభలు సాధనభూతములు గాజాలవు. శాసనసభల యనుభవము సమ్మోహమును పోగొట్టినగాని నాయకుల చిత్తవృత్తి మారజాలదు. స్వరాజ్యపక్షమునకు శాసనసభలయనుభవము గలుగుటకుగాను ప్రజలు రాగలయెన్నికలయందు స్వరాజ్యపక్షాభ్యర్థులకు సమ్మతులనిచ్చి కాంగ్రెసు ప్రతిభను గాపాడుటకు పాటుపడుటధర్మము. దేశము సందిగ్ధస్థితియందున్న సమయమునందు ప్రజలు కాంగ్రెసుప్రతిష్ఠను గాపాడుటకు యావచ్ఛక్తిని వినియోగించెదరని నమ్ముచున్నాము.

Edited and Published by K. NAGESWARA RAO, at the Andhra Patrika Press, No. 7, Thambu Chetty Street, G.T. Madras

విషయానుక్రమణిక

చిత్రములు

త్రివర్ణచిత్రములు:—శ్రీలక్ష్మీదేవి; పండ్లపడుచు.

సాధారణచిత్రములు:—మహాత్మ కబీరు; రీడింగుప్రభువు, ఇర్విను ప్రభుదంపతులు, మంతాజుబేగము ఆమెనూతనవరుడు, భూపాలుబీగము, ఆమెముగ్గురుమనుమరాండ్రు; వరశుల్క మహిమ, మనోవ్యాధి, మైసూరు క్రొత్తదివాను, 'సైకికా' అనుపత్రిక సంపాదకురాలు, ఆమెకుక్క; సాహితీసమితిద్వితీయవార్షికసమావేశము, మదరాసు శాసనసభనుండి వెడలివచ్చిన స్వరాజ్యపక్షసభ్యులు; ఇతర చిత్రములును.

శ్రీ లక్ష్మీదేవి

శ్లో. కింజల్క-రాజిరివ నీలసరోజలగ్నా, లేఖేవ కాఞ్చనమయీ నికషోపలస్థా;
సౌదామినీ జలదమండలగామినీవ, పాయాదురస్స్థలగతా కమలా మురారేః.

చెన్నపట్టణము ఏప్రిల్ ౧౯౨౬

సంపుటము 3 అక్షయ సంవత్సరము చైత్రమాసము సంఖ్య ౪

అక్షయసంవత్సర ప్రార్థన

నెట్టి లక్ష్మీనరసింహము గారు

శ్రీక్షమతోఁ గమలోఁడం, బక్షివరతురంగమంబుపై నున్న జగ
ద్రక్షకుఁ డొసఁగుఁగాత మన, కక్షయసంవత్సరమున నక్షయసుఖముల్.

ఉ. అక్షయభక్త్యుపాళి ద్రుపదాత్మజభాండమునన్, తదంగమం
దక్షయచేలముల్ కలుగున ట్లొనరించిన నందనందనుం
డీక్షితి కన్న వస్త్రముల నెట్టి కొఱంతయుఁ గల్గనీయ కీ
యక్షయవత్సరంబు మన కక్షయసౌఖ్యకరంబుఁ జేయుతన్.

తే. ఏడు కొండల శ్రీవేంకటేశు కరుణ, దాఁటితిమి యేడు గుడులు క్రోధనయుఁ గూడ;
అక్షయంబగు తత్కృప నక్షయసుఖ,దాయకంబయి యక్షయ తనరుఁ గాక!

తే. తెలివిమీఱిన యుత్తరాహులును దాక్షి,ణాత్యులును, "క్షయ, క్షయ యే" యనంగఁ, దెలిసి,
తెలియ, "కక్షయ" యందురు తెలుఁగువారు; అక్షయత వారి సుఖముల కబ్బుఁ గాక!

పాండురంగ మాహాత్మ్యము—తెనాలి రామకృష్ణ కవి

విద్వాన్ డి. రామమూర్తి శాస్త్రి గారు

[వెనుకటి సంచిక తరువాయి]

మఱియు శ్రీనాథకవి విరచిత కాశీఖండమందును, నగస్త్యుని యాత్రాక్రమము వర్ణింపఁబడినది. కాని యీవిషయమునఁ బాండురంగమాహాత్మ్య కాశీఖండములు విభిన్నమార్గములఁ ద్రొక్కియున్నవి.

లోపాముద్రాగస్త్యులు కాశినుండి వెడలి వింధ్యగర్వ మడంచి పంపాశీతల వాతపోతములచే సంసేవ్యమానులై పోయి విరూపాక్షు నర్చించి యాంధ్రదేశము నంటిపోవుచు సప్తగోదావరమున మునిఁగి, భీమేశ్వరు సేవించి, కొల్లాపురీలక్ష్మిని నుతించి శ్రీశైలమున కేగిరని కాశీఖండమున వర్ణింపఁబడినది. ఈపాండురంగ మాహాత్మ్యమున నట్లుగాక లోపాముద్రాగస్త్యులు కాశినివిడచి వింధ్యగర్వము నణఁచి కొల్లాపురలక్ష్మిని సేవించి, పంపాశీతల మారుత సేవ్యమానులై కుంతలదేశము నంటిపోవుచుఁ దత్ప్రాంతస్థ మాల్యవంతమును మతంగాశ్రమమును ఋశ్యమూకమును సందర్శించుచు నట్ట మధ్యాహ్నమునకుఁ దుంగభద్రం జేరి స్నానమాడి యచ్చోఁ బంచ వారంబు లుండి తద్వారిపూరంబు వినిర్గమించి విరూపాక్షు సేవించి స్వామిశైలమునకుఁ జనిరని వర్ణింపఁబడినది. 'లోపాముద్రాగస్త్యులను పంపావాయువు సేవించెను, లోపాముద్రాగస్త్యులు విరూపాక్షు నర్చించిరి, లోపాముద్రాగస్త్యులు కొల్లాపురీలక్ష్మిని సేవించిరి' అనునంశములు తప్పఁదక్కినతద్యాత్రావర్ణన మంతయు గ్రంథద్వయము నందు విభిన్నమే యైయున్నది.

ఈపాండురంగ మాహాత్మ్యకథయుఁ గాశీఖండ కథయు స్కాందపురాణాంతర్గతములే యైనను నొకేయంశమున నిట్టిభేదమగపడుటకుఁ గారణ మూహింపవలసియున్నది. ఈభేద మీకవిద్వయము గల్పించుకొనినదో లేక స్కాంద పురాణ నిరూపితమో స్కాందపురాణము నాకు దొఱకమి నిశ్చయింపఁజాలనైతిని.

కాని స్కాందపురాణమున నొకచో నగస్త్యుఁడు వింధ్యాహార్యగర్వాపనోదార్థ మొకత్రోవఁ బోయెననియు మఱియొకచో మఱియొకత్రోవఁ బోయెననియు విభిన్నముగా నగస్త్యునియాత్రాక్రమము వర్ణింపఁబడియుండ దనియుఁ గవులు తా మెఱింగిన దేశములు నేకాక స్వాభిమానపాత్రములగు దేశముల వర్ణించుటకై యీకథాసందర్భమును దమ యిష్టానుసారముమార్చిరనియుఁ దత్తత్సందర్భ పరిశీలనమువలన నూహించుచున్నాను. శ్రీనాథున కాంధ్రదేశము, సప్తగోదావరము, ద్రాక్షారామము మున్నగుస్థలము లభిమానపా

త్రములు లేక పరిచితములగుటచే వానినివర్ణింప నాతఁడు లోపాముద్రాగస్త్యుల యాత్రాక్రమమునట్లు మార్చియుండును. అట్లే రామకృష్ణకవియు తుంగభద్రాదులు స్వాభిమానపాత్రములు లేక స్వపరిచితము లగుటం జేసి యగస్త్యయాత్రాక్రమ మిట్లు మార్చియుండును. మఱియు నగస్త్యుఁడు తుంగభద్రలో స్నానమాచరించి, గంగాయమునాది నదులకంటె నుత్తమనదియని యన్నదిం బొగడి కాశికావిరహమును బోఁగొట్టుకొనె నని తుంగభద్రను సర్వనదులలో మేటిగా నిరూపించుటంబట్టి కవి కానదియందుఁగల యధికాభిమానము వెల్లడి యగుచున్నది.

మఱియుఁ గుమారస్వామి యగస్త్యునకు వినిపించిన నదీమాహాత్మ్యవర్ణనాసందర్భమున నిరూపించిన నదులలోఁ జాలనదులు పశ్చిమదేశములోనివే యైయున్నవి. అందుఁ దుంగభద్రంగూడఁ జేర్చియున్నాఁడు. శ్రీనాథకవి వర్ణించిన గోదావరీనది నీతఁడెచ్చటను మాటవరుసకైన నెత్తుకొనలేదు. ఈసందర్భమంతయుఁ బరిశీలింప నీతనికి గోదావర్యనంతరప్రదేశమే పరిచితమైన దనియుఁ దత్పూర్వదేశ మీతని కపరిచిత మనియు నాకుఁ దోఁచుచున్నది.

ఈగ్రంథమునకుఁగల నామత్రయమును గూర్చియు వానియౌచిత్యమును గూర్చియు నిదివఱకే వ్రాసియున్నాను. ఇఁక నీగ్రంథము నందలి కథాసందర్భాదుల నొక్కింత విమర్శింతును.

ఈగ్రంథమున సర్వోత్కృష్టములగు తీర్థక్షేత్రదైవములుగల పౌండరీకస్థలము వర్ణింపఁబడినది. కావున నిందుఁ గొన్ని యితిహాసములు తీర్థమాహాత్మ్యమును, గొన్ని క్షేత్రమాహాత్మ్యమును, గొన్ని దైవతమాహాత్మ్యమును నిరూపింప నిల్పఁబడినవి.

ఇయ్యది యైదాశ్వాసముల మహాప్రబంధము. అందుఁ బ్రథమాశ్వాసము సర్వోత్కృష్టములగుతీర్థక్షేత్రదైవతములు మేళవించియుండు నెలవెద్దియను ప్రశ్నతోడనే పరిసమాప్తమైనది. పుండరీక వృత్తాంత వర్ణనముతోడను, బాండురంగదేవుని వర్ణనముతోడను, తీర్థక్షేత్రదైవతముల పట్టికావర్ణనముతోడను ద్వితీయాశ్వాస మంతమొందెను. నృసింహతీర్థ మాహాత్మ్యద్యోతనార్థము వర్ణింపఁబడిన నిగమశర్మోపాఖ్యానముతోడను, శ్రీమన్నారాయణుండు కృష్ణావతారమును స్వీకరించుటకు బీజభూతమగు రాధావర్ణనముతోడను దృతీయాశ్వాసము ముగిసెను. షడృతువర్ణనము, రాధాతపోవర్ణనము, బాలకృష్ణవర్ణనము, సుశీలాజంపతీ చరిత్రవర్ణనము గాక హంస శుకనాగసరఘాధేనుకథావర్ణనము, మున్నగువానితోఁ జతుర్థాశ్వాసము క్రమాప్తమయ్యెను. సంగమతీర్థప్రభావప్రకాశమగు వేడికథతోడను, పౌండరీకమాహాత్మ్యద్యోతకమగు ధర్మజకథతోడను, గుండలపద్మతీర్థమాహాత్మ్యద్యోతకమగు సుశర్మోపాఖ్యానముతోడను, బాండురంగదేవమాహాత్మ్యప్రకాశకము లగు పార్ష్ణిగ్రాహముక్తకేశికథలతోడను బంచమాశ్వాసము పరిసమాప్తమయ్యెను.

"ఇఁక నీతఁ డీకథ నెట్లు పెంచెను? అపెంచుటలో నౌచిత్యము నెంతవఱకుఁ

బాటించెను?" అను సంశములు విమర్శింపవలసి యున్నవి.

((మహాప్రబంధ మనిపించుకొనుటకై "శ్లో. సంధ్యా సూర్యేందురజనీప్రదోషధ్వాంతవాస రాః,ప్రాతర్మధ్యాహ్నమృగయాశైలర్తువనసాగరాః;సంభోగవిప్రలంభౌచ మునిస్వర్గపురాధ్వరాః, రణప్రయాణోపయమ మంత్రిపుత్రోదయాదయః; వర్ణనీయా యథాయోగం సాంగోపాంగా అమీ ఇహ" అను నాలంకారిక మహాకావ్యలక్షణము నూఁతగాఁగొని ప్రసక్తి యున్నను లేకున్నను దత్తత్సందర్భములఁ దత్తద్వర్ణనములఁ జేయుచుఁ బ్రబంధమును బెంచుట ప్రబంధకర్తల యాచారమైయున్నది. అట్లే రామకృష్ణకవియుఁ గాశీపురవర్ణనము, కుమార ప్రయాణవర్ణనము, షడ్ఋతుసమాగమవర్ణనము, పార్వతీ పరమేశ్వరుల యుద్యానవనవిహారసంభోగవర్ణనము మున్నగు వానిం జేర్చి ప్రథమాశ్వాసమునంత మొందించెను. మూఁడువంతుల ముప్పాతిక మహాకావ్యలక్షణ మీప్రథమాశ్వాసముననే యిముడ్పఁబడినది(చూ. ప్రథమాశ్వాసము;119-137, 130,135,181 మొ. 186-190,99-118, 158-170) పద్యములలోఁ గ్రమముగాఁ బ్రాతర్మధ్యాహ్నశైలర్తుసంభోగపుర ప్రయాణ వర్ణనములు నిల్పబడినవి.

తీర్థక్షేత్ర దైవతములు తుల్యప్రాధాన్యములై యుండు నెలవెద్దియనుప్రశ్నతోఁ బరిసమాప్తమైన ప్రథమాశ్వాసమునందలిప్రశ్నకు నీశ్వరుఁడు ద్వితీయాశ్వాసాది నొక్కపద్యముతో నుత్తర మిచ్చియున్నాఁడు. ఇఁకఁ గథ నడచు టెట్లనితలంచిపుండరీకకథావర్ణనపూర్వకముగాను తీర్థక్షేత్రదైవతముల పట్టికనుదాహరించి, ద్వితీయాశ్వాసమును గొంతవఱకుఁబోషించెను. దానఁ బ్రథమమున శౌనకాదులు సూతు నడిగినట్టియు,ననంతరమున నగస్త్యుఁడు కుమారస్వామి నడిగినట్టియు, పిదపఁ బార్వతి పరమేశ్వరు నడిగినట్టియు ప్రశ్నమునకు సంపూర్ణముగాఁ బ్రత్యుత్తరము దేలిపోయెను. ఇకఁగథ పెంచు టెట్లని యాలోచించి నారదు నీశ్వరుని కడకుఁ దెప్పించి తిరుగ నాతనిచే నాప్రశ్నమే యడిగించి మున్ను నిరూపించిన తీర్థక్షేత్రదైవతములలో నొక్కొక్కదానిమహిమను, దద్భేదములను వేర్వేఱ నిరూపించుచు ద్వితీయాశ్వాసమేకాక తృతీయ చతుర్థపంచమాశ్వాసములను సైతము తుదిముట్టించెను. కావున నీగ్రంథమున నితరగ్రంథములందువలెఁ గథకైక్య మగుపడకున్నది. కానఁ బ్రథమమునఁ దీర్థక్షేత్రదైవతములు మూఁడును, "తుల్యప్రాధాన్యములై మేళవించియుండు నెలవెట్టిది" అనుప్రశ్నకుఁ మాఱుగా దీర్థక్షేత్రదైవతములు మూఁడును, తుల్యప్రాధాన్యములై మేళవించియుండు నెల వెద్దియో తత్తన్మాహాత్మ్యవర్ణనాపురస్సరముగా విశదపఱచుము' అని ప్రశ్నించెనని చెప్పియుండిన నాప్రశ్న కీపుస్తకవిషయ మంతయు నుత్తరమై యుండునేమోయని తోఁచెడిని. మఱియుఁ గథకుఁగూడ నైక్యము సంభవించునేమో?

ఇఁకఁ గుమారప్రయాణవర్ణనము, పార్వతీ పరమేశ్వరుల సంభోగవర్ణనము,ఋతువర్ణనము

మున్నగుసందర్భములఁ గవి యౌచిత్యము నంతగాఁ బాటించిన ట్లగపడదు. సర్వోత్కృష్టతీర్థక్షేత్రదైవత సమ్మేళనముగల స్థలమెయ్యదియో తెలిసికొనఁ దండ్రిదరికిఁ బోవుకుమారుఁడు త్రిదశసేనతోడను, ప్రమథగణములతోడను, నప్సరోగణముతోడను, యుద్ధమునకుఁ బోవువిధమునఁ బోయెననివర్ణించుటలో నౌచిత్య మేమున్నది?

మఱియుఁ గాళిదాసాదిమహాకవులు కథా సందర్భమునఁగల్గిన ప్రసక్తినిబట్టి పార్వతీపరమేశుల సంభోగము వర్ణించినను నాలంకారికులద్దానిని దోషముగఁ బరిగణించి యున్నారు. ప్రకృతమునఁ బ్రథమాశ్వాసమునఁ గల యుమామహేశ సంభోగ వర్ణనమున కట్టిప్రసక్తి లేకపోవుటయేకాక యం దౌచిత్యమును గానరాకున్నది. జగత్పితరులగు నాది దంపతుల సంభోగవర్ణనమే యనుచిత మనఁదగియుండగా నెండలో వారిని విహరింపఁజేయుట యనౌచిత్యకారణమని వేఱుగఁజెప్పనేల? (చూ.పాం. 1ఆ. 188 మొ.ప.)భుక్తిముక్తికరులగు నాజంపతులకు నిష్కుటమున సౌధములు లేవే! చల్లని పూఁబొదలు లేవే! మఱియొక విధముగాఁ బార్వతీపరమేశ్వరులు సంతోషమనుభవించి రనరాదా? అట్టిసంతోష సమయమునఁ బార్వతి యాప్రశ్న యడిగె ననరాదా! ఈశ్వరుఁడు సంతుష్టుఁడై యున్నపుడు పార్వతి యాప్రశ్నయడిగెననుటకై సంభోగవర్ణనమే యావశ్యకమా! లేకున్న నీశ్వరుఁడు మఱియొకవిధముగా సంతుష్టుఁడుగాఁడా! కవి పాత్రనెట్లుచిత్రించిన నడ్డము చెప్పవా రెవరు లేరుగదా! కాన గవికాంతాసమ్మితములగు మహాకావ్యములలోఁ బాత్రల నౌచిత్యము నాలోచించి చిత్రించుట యుచితము. కావున నీవర్ణనము మిగుల నౌచితీవిరహమై యున్నదని చెప్పనగును. అట్టి సంభోగవర్ణనమును జేయఁదలంచియే కవి యద్దాని కుద్దీపనముగా షడృతు సమాగమవర్ణనమును ముందుఁగా నిల్పియున్నాఁడు. కావున నీవర్ణనలకు నీప్రబంధ మాలంకారిక లక్షణలక్షిత మహాప్రబంధమని వ్రాసికెక్కుటయే ప్రయోజనమని యూహింపనగును. ఇట్లే కొన్నివర్ణనలం దౌచిత్యము నంతగాఁ గవి పాటింపలేదు.

కాని నన్నయాది ప్రాచీనకవులవలె రామకృష్ణకవియు సంస్కృతపురాణముల నాంధ్రీకరింపఁ బూనినందున నట్టియాంధ్రీకరణనియమములేని రసాత్మక ప్రబంధమునందువలె నష్టాదశవర్ణనలయుఁ, బాత్రములయు, నౌచిత్యమును విచారించుట యనావశ్యకమని తలంచి కావలయుఁ గవియెట్లెటో యవకాశమును గల్పించుకొని యచ్చటచట నట్టివర్ణనములఁ జేయుచు వచ్చెను. మూలగ్రంథము లభింపమి నట్టివిషయముల నిర్ణయింప లేకపోయితినని మున్నే వ్రాసియున్నాను.

మఱియు.—

"మ. కని యేకారణ మేగుదెంచితొకో యీ
కామాధరుం డీమునుల్
కన జిత్రంబగుఁ గంటిఁగంటి స్వకృత
స్కాందోక్తియం దావహి

ల్లిన సందేహముఁ దండ్రిచేఁ దెలియుహా
శ్రీస్వామి [illegible] గ్రాం
చనగోద్భేదియు వచ్చె నిట్లగుటకుఁ
శంకింప నింకేటికిఁ."

(చూ. పాం. 2 ఆ. 180) అని కుమారాగమనమునకుఁ గారణమును దన దివ్యదృష్టిచే గ్రహించిననారదుఁ డీశ్వరుఁ డేమియుత్తరమిచ్చెనో తెలిసి కొనఁజాలకుండెననుట యనుచితముగదా! ఇచ్చో నారదునకు దివ్యజ్ఞానమున్న కథనడవదుగదా! కావునఁ గవికథావిస్తృతికై యిచ్చో నౌచిత్యమును బాటింపలేదనఁ దగునుగదా!

మఱియుఁ గవి స్వపాండిత్య స్వజ్ఞాత విశేష విషయప్రకటనార్థము గొన్నిస్థలములఁ నౌచిత్యమును బాటింపలేదు. కుమారస్వామి తమ్ములము నుమిసి పుక్కిలించి వలెవాటువేసి కొనిన పట్టుపుట్టమును నడుమునకుఁ గట్టి యుపాయన పదార్థమును దానె యుద్వహించి మునుమున్న యంగుళీ సంజ్ఞచే మునులలో నికి బొమ్మని ద్వారపాలకులు నమస్కరింప నగవు చూపులచేతనే వారలగౌరవించి నగరు సొచ్చెనని వర్ణింపఁబడినది. తండ్రిదరికేగు కుమారున కింతవినయ మనావశ్యము. లోకములో నిట్లుచటఁజేయుట యప్రసిద్ధము. ఇట్లే కుమారస్వామియెక్కిన నెమిలి కొంతదూర మరుగునప్పటికిఁ దెల్లనిగుఱ్ఱ మయ్యెననియు, నద్దానిని చతుర్విధ గతులచేతను భంజళ్యాదిగతి విశేషములచేతను బరుగెత్తించె ననియు వర్ణింపఁబడినది. నెమిలి గుఱ్ఱమగునా? లోకములో నిట్లగుట కలదా! కావునఁగవిస్వరాజ్యస్థానమర్యాదాభిజ్ఞతను, స్వజ్ఞాతాశ్వగతివిశేషములను గ్రమముగాఁ బ్రకటింప నిట్లు వర్ణించియుండు నేమో యని తోఁచుచున్నది.

పూర్వాపరసందర్భ విరుద్ధములగు స్థలములును గొన్ని యీయాశ్వాసమున నగపడుచున్నవి.

"చ. వినుమునినాథ నన్ ఋషులు
వేఁడినయర్థముబోధ తీర్థము.........
......దీనిపెంపుఁ గనఁ
జాలరు తక్కినవార లెవ్వరుం
దనుజరిపుప్రసాదజని
తప్రతిభానిధి నేనుదక్కఁగన్."

అని తనకుఁదప్పఁ దక్కినవార లీక్షేత్రదైవత తీర్థము లొకచో మేళవించియుండు నెలవెఱుంగరని (పాం. 2 ఆ. 207 పద్యమున) నీశ్వరుండపన్నట్లు వర్ణించెను. ఆపద్యమున కున్ను (పాం. 2 ఆ. 161) పద్యమున బ్రహ్మాదులకును నీస్థలము తెలియదని వర్ణించియున్నాఁడు. (పాం. 2ఆ. 220 వపద్యమున)

ఉ. ఈసముద్రగిరి తత్త్వపద
మేనొకరుండ నెఱుంగుదున్, సరో
జాసనుఁడొక్కరుండెఱుగు
నబ్ధితనూజ యొకర్తెఱుంగు న
వ్వాసవుఁ డొక్కరుండెఱుఁగు
వాఙ్మనుభోగిప తాపస వ్యాలంత్యాఁ బ్ర
గ్వాసనమైనెఱుంగుదురు
గాని తదన్యు లెఱుంగ రెవ్వరున్."

అని బ్రహ్మాదులందఱు నెఱుంగుదురని వర్ణించి యున్నాఁడు. ఈసందర్భమునుబట్టి కవియాయా

స్థలములఁ దనకుఁదోఁచినట్లు తత్స్థలమాహాత్మ్యవర్ణనావేశముతో ముందువెనుక లరయక ప్రసంగించెనని చెప్పకతీరదు.

మఱియుఁ బుట్టినది మొదలు గిట్టుదనుకఁ బాపకర్ముండైన నిగమశర్మ సంగమతీర్థతీరమునఁ జచ్చి నంతమాత్రమున శాశ్వత పద మొందెనని వర్ణింపఁబడినది.

ఇట్లే పంచమాశ్వాసమున నిగమశర్మం బోలు సుశర్మయుఁ బద్మతీర్థజలముఁద్రావి యచ్చోనున్న రావినీడఁ గూర్చుండినంత మాత్రమున వానికిఁ శాశ్వతవైకుంఠవాస సుఖముగల్గెనని వర్ణింపఁబడినది. ఇట్లేచతుర్థాశ్వాసమున ధేను వొకటి పాండురంగవిభుని గానము నాలకించి హర్షముచే మేనుమఱచి క్షీరములఁ గురిసెననియు నందొకబిందువు గాలివశమున నెగిరి పాండురంగని పూజారిపైఁబడెననియు నక్కారణమున నాధేనువొక వైష్ణవునకుఁ బుత్రికయై జన్మించెననియుఁ బిదప ముక్తినొందెననియు వర్ణింపఁబడినది. కాని నిగమశర్మ సుశర్మాదులవలె మోక్షము నొందెనని వర్ణింపక వైష్ణవవరునకుఁ బుత్రికయై పుట్టి పాతివ్రత్యాభిరామయై యొప్పుచు వటురూపధారియై యేతెంచిన విష్ణునకు నన్నము పెట్టినకతమున ముక్తినొందెనని వర్ణింపఁబడినది. తన్మూలమునఁ గవి కావ్యపాఠకులకు నన్నదాన మాపాండురంగక్షేత్రమునఁ జేసినవారికిఁ గల్గుఫలమును నిరూపించుటకును, పాతివ్రత్యమువలనఁ గల్గులాభముల నిరూపించుటకును, భార్య దుర్మార్గుఁడైనను భర్త ననవమానింపరాదని బోధించుటకును, నట్లౌచిత్యమును విడిచి యాయా విషయముల వర్ణించెనని తోఁచుచున్నది. వస్త్వతిశయప్రకటనార్థ మనౌచిత్యమును విచారింపకుండుట సాధారణముగా గ్రంథకర్త లందఱకు నలవాటైయున్నది. కావునఁ జతుర్థపంచమాశ్వాసములందలియుపాఖ్యానములన్నియుఁ దత్తన్మాహాత్మ్యాతిశయప్రకటనార్థమే నిల్పఁబడినవగుటచేత వాని యనౌచిత్యమును బ్రసక్తిని విచారించుట యనుచితము. మఱియు మూలగ్రంథములోని విషయము లాంధ్రీకరింపక తీరనందున నిట్టిదోషము లీగ్రంథమున నుండుట తటస్థించెనేమో యని మున్నె వ్రాసితిని.

మఱియు నీగ్రంథమున సంస్కర్తల ప్రమాదవశమునఁ బండితంమన్యుల సంస్కరణవశమునఁ బెక్కుచోటులఁ దప్పుపాఠములుఁ, దప్పుయతులు, దప్పురూపములు నుండుట తటస్థించినది. గ్రంథవిస్తరభీతిచే రెండు మూఁ డుదాహరణముల మాత్రమే చూపెదను.

"తే. తప్పుగల్గినచోటనే యొప్పుగల్గు
నరసికావలికవితల యవగుణముల
సరసకవితావచోక్తుల సరణియందు
నమృత ధారాప్రవాహంబు లడరుఁగాదె"
అని ప్రాచీనపాఠము.

"తే. తప్పుగల్గినచోటనే యొప్పుగల్గు
సరసకవితావచోక్తుల సరణియందు
గప్పుగల్గిన నీహారకరునియందు
నమృతధారాప్రవాహంబు లడరుఁగాదె."
అని నవీనపాఠము.

ఇయ్యది పాండురంగ మాహాత్మ్యములోని కుకవినిందా సందర్భము. సంస్కర్తలు 'అరసికావలి కవితల యవగుణములచే సుకవుల వాక్యముల నమృతధారాప్రవాహ మెట్లడరును? 'తప్పుగల్గినచోటనే యొప్పుగల్గు' అను వాక్యమున కియ్యది సమర్థకవాక్య మెట్లగును? అని యనుమానించి కావలయుఁ బ్రాచీన పాఠమునందలి రెండవ పాదమును దీసివేసి తత్స్థానమున నందలి మూఁడవపాదమునే నిల్పి 'కప్పుగల్గిన నీహారకరునియందు' అని మూఁడవపాదమును గ్రొత్తగాఁ గల్పించి 'చంద్రునియం దెట్లు మచ్చయు నమృతధారాప్రవాహంబును సమానాధికరణములై యుండునో యట్లే తప్పుగల్గినచోటనే యొప్పును నుండును' అని సరిపెట్టిరి. కాని

"కాన దోషాత్ములైన దుష్కవులకతన
గరిమవహియించు కవిరాజ కావ్యమహిమ
బహుళపక్షంబు చీకటి బహుళమగుటఁ
జాయవెన్నెల తటుకీపుఁ జేయుకరణి"

అనుపద్యములోని 'కాన'అనుపదమున కర్థమేమో, హేతుహేతు మద్భావము సరిపడెనో లేదో యాలోచింపరైరి. ఇట్లు దిద్దుటవలన మహాకవుల కావ్యములఁ దప్పొప్పులు సమానాధికరణములై యుండునను విపరీతార్థము గూడ స్ఫురించునని తలంపరైరి.

తప్పనినదే లేకున్న నియ్యది యొప్పని చెప్పు టెట్లు? కావునఁ దప్పుండు స్థలమున నొప్పున్నా నాతప్పునుబట్టి యియ్యది యొప్పని యెన్నఁబడును.

అట్లే తప్పులకుప్పలగు కుకవుల గ్రంథములవలన సుకవులపుస్తకము లొప్పులని యెన్నఁబడును. కావున "సరసికావలికవితలయవగుణములే సుకవుల రసకవితావచోక్తుల సరణియందు నమృతధారాప్రవాహ మడరజేయుటకుఁ బ్రధానకారణములు." అనునది కవ్యభిప్రాయము. అమృతధారా ప్రవాహ మడరు ననఁగా సరసుల కాహ్లాదాతిశయమును బుట్టించునని యభిప్రాయముగాని సంస్కర్తలనుకొనినట్లు నిజమైనయమృతధారగాదు. ఇట్లర్థముఁ జేయునపుడే 'అరసికావలి కవితల' అను పాఠముండునపుడే 'కాన'అను క్రియాదిపద్యము నకును దీనికిని హేతుహేతుమద్భావము సరిపడును. కావున నీదిద్దుబాటు సరికాదని యనఁదగును. ఇట్లే సంస్కర్తలు వారలకు సంశయమును బుట్టించుచోటుల నెల్లఁ దమయిచ్ఛానుసారముగా దిద్ది వాఙ్మయమునఁ గవిప్రయుక్తమెయ్యదియో తెలియనగతటి యవస్థను గల్పించుచున్నారు.

"చ. ...ని, ర్భయభవ సాగరోత్తరణ
నావికులాదిమ వైష్ణవాత్రితుల్."

ఇందు భకారమునకు లేక రేఫమునకు నకారము యతి నిల్పఁబడినది.

"లైనదినముల సాపత్న్యమెంతకీడు"

ఇందు'ఎ'అనునచ్చునకును నైకారమునకును యతి యగుపడుచున్నది.

''విరితలిరాకు బోడియును
లీకవిశిష్టుఁడు దుష్టచేష్టలక్."

ఇందువకారమునకు ళకారముతోయతి యగుపడుచున్నది. ఇట్టియుద్గ్రంథమును రచించిన

మహాకవికి యతిజ్ఞానములేదనుట పొసగదు గదా! కాన నిట్టిస్థలములు సంస్కరింపవలసి యున్నవి.

సామాన్యముగా నాంధ్రవ్యాకరణములన్ని యునాంధ్రవాఙ్మయోదయానంతరమందే రచింపఁబడిన వగుటంజేసి యాంధ్రవ్యాకరణరచన కాంధ్రవాఙ్మయమే ముఖ్యాధార మయ్యెను. కావున సంస్కృతవైయాకరణులవలె వ్యాకరణమునకే ప్రామాణ్యమొసంగి మహాకవి ప్రయోగములుదప్పులనియొప్పుట యసంగతము. వ్యాకరణము లన్నియు మహాకవిప్రయోగ శరణములేయైనను దివ్యదృష్టి పాణిన్యాదుల కుండుటంజేసి వారు సాధింపని పదము లేదని సంస్కృత వైయాకరణుల యాశయము. అట్టిసిద్ధాంత మాంధ్రవైయాకరణులకుఁ బనికిరాదు సుమా రెనుబదితొంబది సంవత్సరముల క్రిందట రచింపఁబడిన బాలవ్యాకరణ ప్రౌఢవ్యాకరణాదులను బట్టి నాలుగైదువందల వత్సరముల క్రిందట రచింపఁబడిన మహాకవిగ్రంథములందలి ప్రయోగము లసాధువులని యనఁజనదు. సంస్కృత వ్యాకరణ వాసనావాసితులై యేరైన నట్లనిన నయ్యది యయుక్త మని గ్రహింపవలసి యుండును. కావున నసమగ్రములగు నాంధ్రవ్యాకరణములను బట్టి మహాకవి ప్రయోగము లసాధువు లనుటకంటెఁ మఱికొన్ని సూత్రములఁ గ్రొత్తగాఁజేర్చి వానికిసాధుత్వ మొసంగుట యుచితమును యుక్తిసిద్ధమును నై యుండును. బాలవ్యాకరణకర్త విడిచిన మహాకవి ప్రయోగములఁ బ్రౌఢవ్యాకరణకర్త యసంతరమున సాధించి యుండెనుగదా! కావున నీప్రబంధమునఁ దప్పురూపము లున్నవని కొంద ఱుదాహరించిన ప్రస్తుతవ్యాకరణ విరుద్ధరూపములు సాధువులేయనఁ జనును. బాల ప్రౌఢ వ్యాకరణములు సాధింప నంతమాత్రమున రామకృష్ణ ప్రయుక్తపదము లసాధువు లగునా? ఇఁకనీగ్రంథమునకుఁగల టీకనుగూర్చి కొంచెము వ్రాసెదను. ఛందస్సునకు భంగము వాటిల్లినను యతిప్రాసములు భ్రష్టములైనను నాయాస్థలములందలి పదముల కట్లే యర్థమును వ్రాయునుగాని యవ్వానిని నిరూపింపదు. వలసినస్థలములఁ బదార్థములను సైతము నిరూపింపదు. కొన్నిస్థలములఁ బదార్థమును గూడ విరుద్ధముగా నుపపాదించును. క్లిష్టము లగు పద్యములందు రెండుమూఁడు పదము లకుమాత్రమే యర్థమునువ్రాసి యావలి పద్యమునకుఁ బోవును. సంస్కృతాంధ్ర లక్షణ విరుద్ధప్రయోగముల నిరూపించుటయు, నేకదేశాన్వయాది యర్థగతదోషముల నుపపాదించుటయుఁ, గ్లిష్టకల్పనముగల స్థలములందైన నభిప్రాయమును బ్రకాశముచేయుటయుఁ, బాఠభేదాదుల నుపన్యసించుటయుఁ, బాత్రౌచిత్యాదులఁ జర్చించుటయు నీటీక ముఖ్యోద్దేశమే కాదు. టీక సందేహమునుబుట్టించు స్థలములకు స్పష్టార్థమును నిరూపింపఁజాలియుండ నలెను. కాని యియ్యది సందేహము నినుమడింపఁజేయఁ జాలియున్నది. కాన నీగ్రంథమును జదువువార లీలఘుటీకార్థము నపేక్షింపక స్వానుభవస్వజ్ఞానములచేఁ దత్తత్స్థలముల యర్థమును గ్రహింపవలసి యుండునని చెప్పుట సాహసముగాదని తోఁచుచున్నది.

చతుర్థాశ్వాసమునందలి రాధాతపోవర్ణనము కుమారసంభవములోని పార్వతీ తపోవర్ణనమును బోలియుండుటచేతను "పశ్యంత్యసంఖ్యాపథ గాం త్వద్దాన జలవాహినీస్, దేవత్రిపథగాత్మానంగోపయత్యుగ్రమూర్ధని" అను కుమారసంభవ శ్లోకముంబోలి దానధారార్థి మకలప్రధాననదుల, వెచ్చబెట్టుటఁదలఁకియో విబుధతటినిఁదరుణశశిపరాళిజడలోన దాఁగియుండె.(పాం.1.ఆ.72) అనుపద్యముండుటచేతను కాదంబరియందువలెనే యిందును "స్మరశశి తటిదజపవమా, నరవిసుధాసలిలమునిఘనఘన్మారిష్టా, సురమృత్యుజ్వలనజలగు, సురవేశ్యలు గొలిచిరపుడు సుబ్రహ్మణ్యున్" అని యప్సరసోత్పత్తిని వర్ణించుటచేతను గొన్ని యెడలగద్యలు కాదంబరీగద్యలనే పోలియుండుటచేతను ప్రథమాశ్వాసమున వర్ణింపఁబడిన షడృతు సమాగమ వర్ణనము మేఘసందేశములోని 'హస్తేలీలాకమలం' అను వర్ణనమును బోలియుండుటచేతను, శాకుంతలమునందలి కణ్వాశ్రమ వర్ణనముంబోలి మతంగాశ్రమవర్ణన ముండుటచేతను కాశీపట్టణ రాజప్రాసాద కేతువర్ణనము "ప్రజతే దివియద్గృహావళీ చలచేలాంచల చండతాడనాః, వ్యతరన్నరుణాయ విశ్రమం సృజతే, హేళి హయాళికాలనాం" అను నొకపదమును బోలియుండుటచేతను "కిమివహిమధురాణాం మండనం నాకృతీనాం" అను శాకుంతల శ్లోకపాదము 'ప్రకృతి మధురజులకు వేషరచననేల' అని యాంధ్రీకృతమగుటచేతను సంస్కృత కావ్యానుసరణమే యెక్కువగాఁ గానవచ్చుచున్నదని చెప్పవచ్చును. దీనివలనఁ గవికి సంస్కృత భాషాభిమానము హెచ్చని నిశ్చితమగుచున్నది అచటచట నరసభూపాలీయ వసుచరిత్ర పద్యములను బోలిన పద్యములును గలవు. (చూ. పాం.3.ఆ.183;వసు.2-37;పాం.ఆ.41;నరస;ఆ.1.97;పా.ఆ.1.63;నర. 5ఆ.22 పా. 2ఆ.178;నర. 5ఆ. 44) కాని పద్యపాద చౌర్యముమాత్రము గానరాదు. మఱియు నాంధ్ర ప్రబంధము లన్నియు నొకేపద్ధతిగా రచింపఁబడిన వగుటచేతఁ దత్తత్సమాన సందర్భములనభిప్రాయైక్య మగుపడుట సహజము. ఇంతియకాక రామరాజ భూషణునికిఁ దరువాతివాఁ డీకవి యగుటంజేసి యట్లగుపడుటయు నవిరుద్ధము.

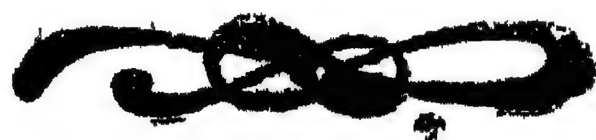
((విరోధాభాసాద్యలంకార భూషితములును దీర్ఘసంస్కృత సమాస బంధురములును నగు కాదంబరీగద్యలంబోలు వచనములు పెక్కుగలవు. ఇట్టివచనములు తృతీయచతుర్థపంచమాశ్వాసములందే యగపడుచున్నవి. నారికేళపాకముగల పద్యములు పెక్కుచోట్లులం దగపడుచున్నవి. ఒకచో సంస్కృత దీర్ఘసమాసములతోడను నొకచోఁ గేవ లాంధ్రపదములతోడను, నొకచో నుభయమిశ్రముగను బద్యములను జిత్రించియున్నాఁడు.

ఈతనికి గోరంతది కొండంతయుఁ గొండంతది గోరంతయుఁ జేయు నద్భుత శక్తి గలదు. పదిపద్యములతో వర్ణించిన దశావతారధర్మముల నొక్కపద్యముతో నోడధర్మములనుసైత మందే సమకూర్చి వర్ణించి

యున్నాఁడు. మఱియు నిట్లే రెండుమూఁడు చోటుల నొక్కపద్యముతో దశావతారముల వర్ణించియున్నాఁడు. ఇంతియేకాక 'శక్తిజాతర, గార్హస్థ్యము'మున్నగు సందర్భములను లోక స్వభావసిద్ధముగా నతి మనోహరముగా వర్ణించియున్నాఁడు. ఈతని వర్ణనలు నిరుప మానములు. చదివిన కొలఁది చదువవలెనను నాసక్తిని బుట్టించును. విష్ణుభక్తి పూరితము లగు నాబాలకృష్ణుని వర్ణనములు రాయినిఁ గూడ విష్ణుభక్తి పాల్పేయఁ జాలియున్నవి. మధ్యాహ్నవర్ణనము మున్నగుస్థలము లతిమ నోహరములుగా నున్నవి. తత్తత్స్థలములఁ బరిశీలింప నన్నివిషయముల నాంధ్రవాఙ్మయ మున వసుచరిత్రమునకు నీప్రబంధము తర్వా తిదనిచెప్పుటకు సందియములేదు. అర్థపుష్టిని గలిగింపని వ్యర్థపదము లంతగా నీతని కవిత్వ మునఁ గానరావు. మహాకవు లనిపించుకొని పండిత జనజేగీయ మానులును కీర్తిశేషులు నగు మహాకవుల పద్యములందు సైతము యతి ప్రాసస్థలముల నిరర్థకపదము లుండక మానవు. కాన నద్దాని నొకదోషముగఁ బరిగణింపఁ జనదు. 'పాండురంగ విభుని పదగుంఫనం బును' అనునార్యోక్తి నన్వర్థము చేయుచుఁ బదముల పొందిక లలితమై యర్థగాంభీర్యము గలిగి ప్రౌఢమై యొప్పారుచున్నది. కేవల శబ్ద చిత్రముగల రచన లంతగాఁ గానరావు. చక్కని లోకోక్తులతో విలసిల్లుచు రసవంతమై

శైలి యెంతయు మనోహరమై పరమాహ్లాద మును గలిగించుచున్నది. కావున నీకవి పం డిత వరేణ్యుఁడని చెప్పుట కాటంకము లేదు. పుండరీక వృత్తాంతమువలన మాతాపితల యందు భక్తిగలిగి యుండవలెననియు నిగమ శర్మవృత్తాంతమువలన దుర్వృత్తిగలవాఁ డధిక దుఃఖములపాలగును గానఁ గేవలకామ పరవశుఁడు గారాదనియుఁ, దాతముత్తాతలు సంపాదించినసొత్తును వ్యయముచేసి ఋణముల పాలు గారాదనియు, వేశ్యాలంపటుఁడు గారా దనియు, నుపకారము చేసినవారి కపకార మొనర్పరాదనియు, రాధాతత్పతి చరిత్రము వలన నెట్టి దుశ్చర్యకలవాఁడైనను బతిని భార్య యవమానింపక తదాజ్ఞా వశవర్తినియై సేవింపవలెననియు, భూతతృప్తి చేయుచుండ వలెననియు వైవభక్తి గలవానికి దేవుఁ డధిక సుఖములఁ బ్రసాదించుననియు నీతులు విశద ము లగుచున్నవి.

సర్వ జగద్రక్షకుండగు భక్త పక్షపాతి యునగు పరమపదనాథుండు శ్రీకుండీ గ్రం థమునకునాయకుండై విరాజిల్లుచున్నవాఁడు. కావున నుత్తమ నాయకోపేత మగుటం జేసి యు మహాకావ్యలక్షణలక్షితంబగుటంజేసియు గాంతాసమ్మితమై ప్రవృత్తినివృత్త్యుపదేశ క్షమ మగుటంజేసియు నియ్యది మహాప్రబంధ మనుటకు సందేహము లేదని యింతటితో విర మించెదను.))

ఆదిహిందూవిలాపము

సన్నిధానము సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు

మ. అరయం బోరు త్రయీయథార్థములు ధర్మాలాపముల్ సేయుచుం
దురు చేయెత్తి ధనాశపెట్టినయెడన్ నూత్నార్థముల్ సృష్టిచే
తురు శాస్త్రాలకుఁ బంచమోద్ధరణమున్ దూషింతు రీ ఛాందసుల్
గుఱిగింజల్ తమక్రిందనున్న నలుపున్ గుర్తింపఁగాఁ జాలునే?

శా. మాతో విందుల నారగింపుఁ డనుచున్ మాతోడ వియ్యంబులం
బ్రీతిం బొందుఁ డటంచుఁ గాని మిము స్వామీ! మేము ప్రార్థింప నే
రీతిన్, మిమ్మును మమ్ము మానవులుగా సృష్టించె నా బ్రహ్మ క
ట్టా! తప్పింపకుఁడయ్య మా దగు మనుష్యత్వంబు మీ ప్రజ్ఞచేన్.

మ. పరమేశుం దరిసింపఁగా గుడికిఁ బోవంగూడదం టట్లు పో
యిరి పో దైవము మైలఁ బొందునఁట యీ దృఙ్మోహముం గొన్న పా
మరులౌ ఛాందసు లీశు శుద్ధుగఁ ద్రయీమంత్రంబులం జేతురం
టరరే! దేవుఁ డిఁకేల? దేవుపయి వారై యుండ నీఛాందసుల్.

మ. మనహిందూమత మే విశాలమగుధర్మంబుం బ్రసాదింపఁ జా
లె నిటుండన్ బహుమంది హైందవజనుల్ క్రైస్తీయులై పోయి రే
లని ప్రశ్నించికొనుండు మీదయిన స్పృశ్యాస్పృశ్యతాభేదబు
ద్ధినిగాదే మనదేశ మింతటి విపత్తిన్ మున్గెనో ఛాందసుల్!

శా. హిందూమాత యఖండభాగ్యము త్రయీబృందంబు మీరొక్కరే
పొందంజూతురె ఛాందసాగ్రణులు! మేముం బొందఁగా రాదే? యీ
చందం బెచ్చటనుండె మీరె చెప్పుఁడీ చర్చింపుఁడీ! బాగుగా
గ్రంథంబుల్ సవిమర్శదృష్టిఁ గని రాగద్వేష శూన్యాత్ములై.

మ. మనదేశంబునఁ గాదె గౌతముఁడు జన్మంబొంది బోధించె నె
ట్టన సౌభ్రాత్రము నాదిశంకరుఁడు చండాలున్ గురుంగాఁ దలం
చెను శూద్రుం డయినట్టిసూతుఁడు రచించెం బెక్కుధర్మంబు లీ
జనముల్ మూర్ఖమతుల్ తలంచినటులన్ సామాన్యులే చెప్పుఁడీ?

గీ. 'స్వర్గకామోయజేత' యను వాక్యమునకు, నెచ్చట నిషేధవిధి లేమి నెల్లవర్ణ
జాతులును యజ్ఞకర్మముల్ సలుపవచ్చు, ననుచు దృఢముగా బాదరిముని వచించె.

ఉ. వైదికకర్మలందు మనవారలు బ్రాహ్మణునట్లు శూద్రునిం
గాదనకుండ భాగరినిగా గ్రహియించి రటంచుఁ దెల్పఁగా
వైదికమంత్రముల్ కల వపారముగా ననుచున్ వచింపఁడే
బాదరి రీతిగా శబరపండితుఁ డాతనిభాష్యమందునన్.

గీ. వైదికములందు శూద్రుల భాగరులుగ, సమ్మతింపని జైమిని సంయమియును,
శూద్రులగు రథకారనిషాదులకును, వైదికక్రతువులయందు భాగ మిచ్చె.

గీ. శ్రుతికి భిన్నార్థముగఁ దోఁచుస్మృతులు ద్రోసి, రాజనుమటంచు జైమిని వ్రాసినాఁడు
అల్లమాలలఁ గూర్చిచి యాడుచున్న,స్మృతులు శ్రుతిహితములు గామియెఱుఁగవలయు.

శా. విద్యారణ్యయతీశ్వరుండు మొదటన్ వేదం బపార్థంబుగా
హృద్వ్యాకారుఁ బరాత్పరుం గుఱిచి స్తోత్రింపం బ్రవర్తిల్లు బు
క్షద్వ్యాలం బశుహింస సేయు మనుచున్ వ్యాఖ్యానముం జేసె సం
పాద్యంబౌనె? తదర్థ మందమగునే? ప్రౌఢోక్తి కాకారయన్.

మ. పరమాత్మం గని ద్వేషరాగములనున్ వర్జించి దీవ్యత్తపో
నిరతిం బొందిన సంయమీంద్రులె శ్రుతుల్ నిక్కంబుగా వ్రాసి రా
కరణిం గాక యహంక్రియామతులు రాగద్వేషయుక్తుల్ మునుల్
విరచింపంగఁ దగున్ స్మృతుల్ కనుక భావింపుండు భేదంబులన్.

కం. శ్రుతియర్థం బొకవిధమగు, స్మృతి ఫక్కికదోఁచు భిన్నరీతిగ శ్రుతికిన్
సుతరాం ప్రతికూలములయి, శ్రుతిస్మృతుల కాపురాణసూక్తులు దోఁచున్.

ఉ. వేదములందుఁ బేర్కొనిన వేలుపు లావరుణాగ్నిశక్రు లే
కాదె! తదన్యదేవతలు కల్పితమాత్రుల యట్టి వేల్పులన్
ఆఁదటఁ బాదుకొల్పి గుడియందునఁ గల్పితశాస్త్రఫక్కిఁ బూ
జాదులుచేత కెట్టిశ్రుతు లాజ్ఞనొసంగెను మమ్ము వద్దనెన్.

మ. పరమాత్మం గని ద్వేషరాగములనున్ వర్జించి దీవ్యత్తపో
నిరతిం బొందినసంయమీంద్రులె శ్రుతుల్ నిక్కంబుగా వ్రాసి రా
పరమశ్రేష్ఠులు ముట్టరానితనమున్ వర్ణించి వేదంబులం
జెలుపం బాపము కట్టుకొందురె? మదిం జింతింపుఁడీ లెస్సగాన్.

గీ. బ్రాహ్మణస్త్రీకి శూద్రునివలనఁ బుట్టినట్టివారలు చండాలు రనఁబడుదురు
పతితవృత్తులువారలు వారలకును, స్మృతివిధించెఁ బ్రాయశ్చిత్త మెల్లభంగి.

ఉ. నూటికొ! కోటికో! యొకత నూల్కొనఁగాఁ జెడిపోవునేమొ! యీ
చేటులు గన్నసంతతి యశేషము బ్రాహ్మణసంఖ్య మీరునే?
గాటముగా మదిం దలఁపఁగా మనపూర్వమతంగజాతులున్
నేటిమతంగజాతులు గణింపఁగ భిన్నలుగాఁగఁ దోఁచెదున్.

శా. పందుల్ కుక్కలు గాడిదల్ నడుచుత్రోవన్ సాటిమర్త్యుండు పో
వం దత్పాపము చింది రౌరవము సంప్రాప్తించునే? దేవుఁ డీ
చందంబైన వ్యవస్థ సేయునటు? విజ్ఞానంబు కుంఠించునే?
సందర్భములు లేని ధోరణులనుం జర్చింపఁగా నేటికిన్?

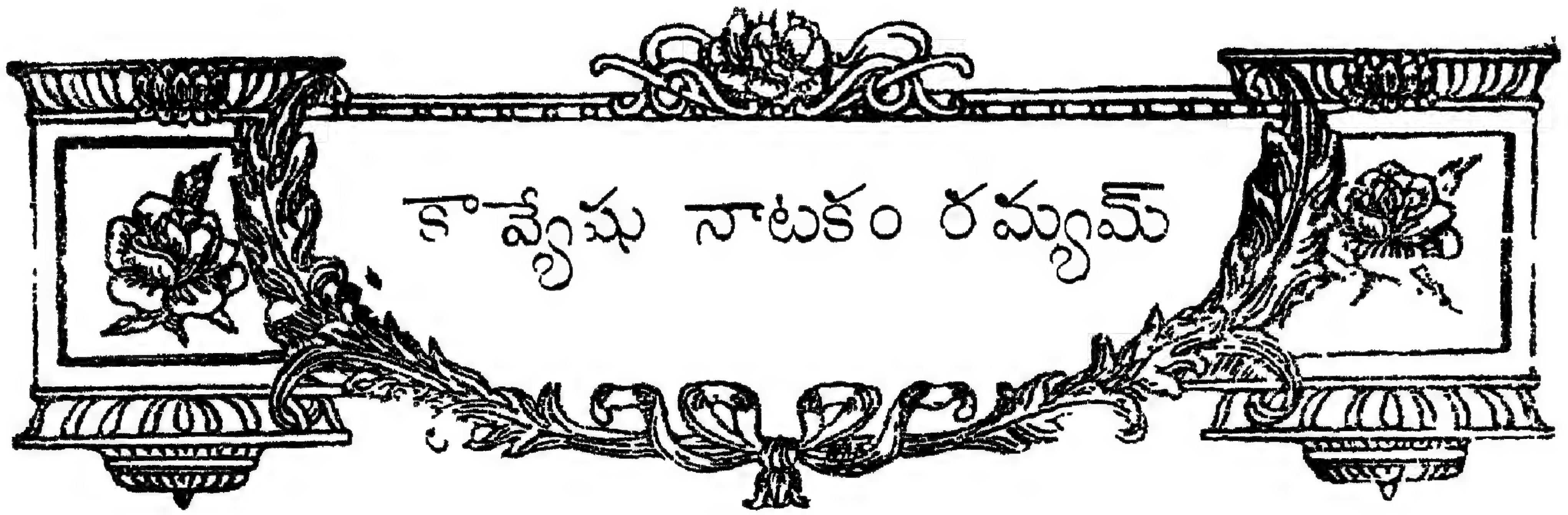
చ. ప్రతిదినమందుఁ గోర్టులకు వచ్చి యబద్ధములాడుచున్న దు
ర్మతులయి నీతి జాతులను మాలి పరాంగనఁ గూడుచున్న స్వా
ర్థతతికి నెంత నైచ్యమును దారువ కాంచుచు నున్న మేడిపం
డ్లతెఱఁగునన్ వచింతురు జనప్రవరుల్ సిరిరంగనీతులన్.

ఉ. చెమ్మట లూర్చి కష్టములు సేయుచు దేహము దాఁచుకోక ధా
న్యమ్ములు పండఁజేయుచు జనాళికి నన్నము పెట్టుమాలవాం
డ్రమ్మహితోపకారమున కాఁదట నేసెడుమేలు దవ్వుగాఁ
బొమ్మని రాజమార్గమునఁ బోవుట వద్దనియున్ విధించుటల్.

గీ. ఈశ్వరుఁడు సృష్టిచేసిన యీవిశాల, విశ్వగృహము విభాగించి వివిధభంగి
గదులుకల్పించుకొని యిఱుకటము నేసి, కొనిరి సోదరమానవకోటి యెల్ల.

సీ. కడుపుఁ గక్కుఱితికై పడపువృత్తి వహించి, మనెడు వేశ్యాంగనాజనము లొకట
విధవలై............సగముచచ్చిన మనసోదరీ జనములొకట
గాలి నైనను దాఁకఁగా రాక వెలినిఁ బోం, దిన యాదిహైందవజనము లొకట
గతిలేక పరదేశగతులయి కష్టముల్, గనుచున్న కార్మికజనము లొకట
గీ. మాకు ముక్తి నొసంగుండు మాకు మాకటంచు మొఱపెట్టుచుండిరో యయ్యలార!
అంపపుంగోఁత వారి దుర్గతిదలంపఁ, గనికరింపుండు వారలఁగట్టుచేర్ప

సంపూర్ణము

గొల్లపూడి శ్రీరామశాస్త్రి గారు

‘కవృ వర్ణే’ అను ధాతువునుబట్టి రసభావాదికమును వర్ణించువాఁడు కవి యనఁబడును. ‘కవిః క్రాంతదర్శీ’ అనియు గోవిందరాజీయ వ్యాఖ్య. అతీతమును దర్శించువాఁడనియర్థము. దర్శించువాఁడుగాన ఋషియనియుఁ జెప్పబడును. దర్శనశబ్దమునకు ‘విచిత్రభావధర్మాంశతత్త్వ ప్రఖ్య’ యని యాలంకారికుల నిర్వచనము. అంతరింద్రియమునకును బాహ్యేంద్రియమునకును గోచరమగుతత్త్వమును వర్ణించువాఁడు కవియనఁబడునని తెల్లమగుచున్నది. కనుకనే “నానృషిః కురుతే కావ్య”మనుట. అట్టి కవియొక్క వ్యాపారమే కావ్యమనఁబడును.

కావ్యస్వరూపము

కావ్య స్వరూప నిర్ణయములో నెన్నిమతభేదములున్నను ‘రసాత్మకం వాక్యం కావ్య’ మను నిర్వచనమునకన్నియు, ‘దాసోఽహ’మ్మని చెప్పవలసినవే యైయున్నయవి. ‘అదోషౌ’ ఇత్యాది కావ్యనిర్వచనములఁ గావించిన సాహిత్యవేత్తలు కవియొక్క స్వాతంత్ర్య మరికట్టి, వారిని లక్షణపాశబద్ధులఁ గావించియున్నారనియు, ‘రసాత్మకం వాక్యం కావ్య’మని నిర్వచించిన విశ్వనాథాదులు విశాలహృదయులై కవి కెక్కుడు స్వాతంత్ర్య మొసంగి యున్నారనియు మనపండితవర్యులలో, కొందఱి యభిప్రాయమైయున్నట్లు స్పష్టము. ఆలోచింప నాలంకారికు లెల్లరును నీవిషయమునఁ, దుల్యాభిప్రాయముగలవారనియే చెప్పనగును. మొదటితరగతికిఁ జేరిన మమ్మటభట్టాదులు వీరిలోనుండగనే కట్టెవిరచినట్లు చెప్పవలసిన మాటలఁ జెప్పియున్నారు. రెండవతరగతికిఁ జేరినవారు నడవలోనికివచ్చిన పిమ్మట నానాలుగుమాటల నేకరువు పెట్టినారు. కొంత తిరుగుళ్లుతప్ప నెవరుచెప్పినను కావ్యమునందు దోషము లుండగూడదు. గుణము లుండవలయును. అలంకారములును నుండవలయు. దోషములున్నను, గుణములు లేకపోయినను కావ్యము రసహీనముగ నుండుననియే. విశాలహృదయులని పేర్కొనఁబడుచున్న లాక్షణికులును దమ గ్రంథముల దోషప్రకరణమునందు ‘దోషా రసాపకర్షకాః, రసాపకర్షకా దోషాః’ అని త్రిప్పించి మళ్లించి చెప్పియే యున్నారు. కనుక ‘కావ్యము రసాత్మకముగ నుండవలయు’ ననుట నిర్వివాదాంశముగాన మన కితరచర్చలతోఁ బనిలేదు.

కావ్యవిభాగము

ఇట్టికావ్యము దృశ్యమనియు శ్రవ్యమనియు, రెండువిధములుగఁ బఱగుచున్నది. ఈరెండువిధములయందును కావ్యత్వముండునపుడు ఈవిభాగము వలని ప్రయోజనమేమని సంశయము గలుగవచ్చును. శ్రవణేంద్రియ గ్రాహకమగు శ్రవ్యమునందు (రామాయణాదులు) దృశ్యత్వము లేకపోవుటచేతను, దృశ్యమునందు శ్రవ్యత్వ దృశ్యత్వములు రెండు నుండుటచేతను విభాగ మావశ్యకమేయగును. కనుకనే ‘దృశ్య శ్రవ్యత్వ భేదేన పునః కావ్యం ద్విధామతమ్’ అని సాహిత్యదర్పణకారుఁడు వచించియుండుట.

దృశ్యకావ్యభేదములు

దృశ్యమునకు * రూపకమనియు నామాంతరము గలదు. రామాది నాయకుల రూపమును నటుఁడు దనయం దారోపించుకొనుటచే నిద్దానికి రూపకమని పేరు

---

* రూపకభేదములలో నన్యతమమునకే నాటకశబ్దవ్యవహారము శాస్త్రప్రసిద్ధమైనను, రూపకసామాన్యమునకు నాటకశబ్దమాదినుండి వ్యవహరింపఁబడుచున్నట్లు పెక్కునిదర్శనములు గలవు.

వచ్చినది. దృశ్యశ్రవ్యకావ్యము పాఠ్యము, గేయము, అని రెండువిధములు గలది. అందు పాఠ్యము:

నాటక, ప్రకరణ, నాటికా, సమవాకార, ఈహామృగ, డిమ, వ్యాయోగ, ఉత్సృష్టిక, అంక, ప్రహసన, భాణ, వీథీ, సట్టకములు మున్నగు భేదములతో నొప్పుచుండును. ఇందు నాటకము మొదలు వీథ్యంతము పదికుండు రూపక భేదములు వాక్యాభినయస్వభావముగలవియు, భరతముని ప్రతిపాదితములునై యున్నవి. సట్టకముగూడ నట్టిదేయని కొందఱి యభిప్రాయము.

గేయము

డోంబికా, భాణ, ప్రస్థాన, శింగక, భాణికా, ప్రేరణ, రామక్రీడ, హల్లీసక, రాసక, గోష్ఠీ, శ్రీగదిత, రాగ, కావ్యము అను నీ మొదలగు భేదములుగలది. ఈడోంబికాది గేయములు పదార్థాభినయ ప్రధానములైనవి.

ఆచార్యహేమచంద్రుఁడు తనకావ్యానుశాసనమున పై రూపక భేదములగుఱించి ముచ్చటించుచు "ప్రపంచస్తు బ్రహ్మభారత, కోలాహలాది శాస్త్రేభ్యోఽవగంతవ్యః" అని వ్రాసియున్నాఁడు. దీనింబట్టి సంస్కృతభాషలో రూపకములును, దద్విమర్శనములును నెంత విరివిగనుండినవో తెలిసికొనవచ్చును.

సాహిత్య దర్పణకారుఁడు 'రూపకములు, ఉపరూపకములు' అనిదృశ్యమును రెండువిధములుగవిభజించి, యందు రూపకములు పది యనియు, నుపరూపకములు పదునెనిమిదియనియు, విభాగించుచు, భాణ్యభేదములగు 'ఉత్సృష్టిక, సమవాకార, సట్టక' ముల నుపరూపకములలోనే చేర్చి, యన్నిభేదములకు లక్షణోదాహరణంబుల నొసంగియున్నాఁడు. ధనంజయ మహాకవి దశవిధరూపకముల గుఱించి 'దశరూపక' మను పేరుతోఁ బ్రత్యేకముగ నొక గ్రంథమును వ్రాసియున్నాఁడు.

అనుకరణాత్మకమైనను రూపకము నస్తునేర్పరసములచేఁ బెక్కుభేదములతో వ్యవహరింపఁబడుచున్నది. కనుక నిట్టిరూపక భేదములకు విషయభూతములగు నితివృత్తాదుల గుఱించి సంగ్రహముగ ముచ్చటించుటతో నీవ్యాసోద్దేశమును గొంతవఱకైన నెరవేర్చు కొందము గాక.

ఇతివృత్తము

ఇతివృత్తమనఁ గథ. దీనికే వస్తువనియు నామాంతరము. ఇయ్యది నాట్యమునకు శరీరము వంటిదగుటచే నేతత్సంవిధానచాతుర్యమునందే నాటకకళ యాధారపడియున్నదని యేర్పడుచున్నది. నాటకమునందుఁగల్పనాస్థానిత్యమెంచనేనిఁ దక్కిన గుణములెన్ని యున్నను వ్యర్థములే యగును. కథాసంవిధాన విశేషమును బట్టియే కావ్యమునుండి నాటకము వేఱైనది. శ్రవ్యము వర్ణనాప్రధానమనియు, దృశ్యము కథాప్రధానమనియును దలంపఁజనును. అట్లని తక్కిన యంశములకు నాటకమునం దవకాశము లేదని యూహింపనలదు. కథాప్రవాహము నిరర్గళముగఁ బ్రవహించుటయ యిందు ముఖ్యగుణము. నాటకమునం దనవసర ప్రసంగముల కేమాత్రమేని నవకాశ ముండదు. కవీశ్వరుని యాశయము సయితము పాత్రముఖముగానే యథోచితముగ నిందు నెల్లడింపవలసి యుండును. పాత్ర స్వభావము ననుసరించియే కథయు నడువవలయును.

నాటకాంగములు

ఈకథా సంవిధానమునందు స్థాలిత్యము లేకుండుటకై ప్రాచీన సాహిత్యవేత్త లుద్గ్రంథముల బరిశీలించి కొన్నిపద్ధతుల వ్రాసియున్నారు. అవియ యర్థప్రకృతులనియు, నారంభాద్యవస్థలనియు, ముఖాది సంధులనియు, బేర్కొనఁ బడుచున్నవి.

స్వాయత్తసిద్ధుఁడగు నాయకునకు సంపాద్యమగు నర్థమునందు 'బీజ, బిందు, కార్యము లను ప్రకృతులు (స్వభావవిశేషములు) మూఁడువిధములు. అందు మొదటిది సర్వవ్యాపారహేతువు. విత్తనమొల్కతొలుత స్వల్పముగనుండి యావల శాఖోపశాఖలుగ విస్తరిల్లునో యట్లు కథయు మొదలు చిన్నదిగనుండి యావల నాయక, ప్రతినాయకాది భేదములచే ననేకవిధములుగ విస్తృతమై కార్యరూపమునఁ బరిణమించుచున్నది. ఆకార్య సాధకంబగునట్టి కారణవిశేషమే బీజము నాఁబడు. అనుసంధానాత్మకము బిందువు. కథాభాగము వీడిపోక యుండునట్లనంతరకార్యమునుగూర్చుటకు హేతువగునది బిందువనఁబడును. కథాభాగములోఁ బ్రధానఫలము

నిర్వహించునని కార్యమనఁబడు. ఇవిగాక పతాక ప్రకరులని యర్థప్రకృతు లింకను రెండుగలవు. అవి సచివాయత్తసిద్ధుఁడగు నాయకుని విషయమున నుపయోగపడును.

ఆరంభ, ప్రయత్న, ప్రాప్తిసంభవ, నియత ప్రాప్తి, ఫలయోగములను నవస్థలును నితివృత్తమునకు సంబంధించినవై నాయకుఁడు ఫలసిద్ధికై గ్రహించిన వ్యాపారరూపమైన యుపాయమునకుఁ గలుగు నవస్థలేయని యెఱుఁగునది. అర్థప్రకృతు లారంభాద్యవస్థలతోఁ గూడినవుడు కలుగునవియే ముఖాదిసంధులు. సంధియన నొక ప్రయోజనముతోఁగూడిన కథాంశమునకు నవాంతరమైన మఱొక ప్రయోజనముతో సంబంధము గలుగుటయే. ఈముఖ, ప్రతిముఖ, గర్భ, అవమర్శ, నిర్వహణములను సార్థకనామములతో నొప్పు పంచ సంధులు ఇతివృత్తభాగములు. ఈసంధులకు నుపక్షేపాదులగు నఱువదినాలు గంగములు గలవు. ఇవియు నితివృత్తముయొక్క యవాంతరభాగములుగనే యెఱుఁగునది. ఈసంధి సంధ్యంగప్రయోజనమే మన—వివక్షితమైన ప్రయోజనమును జెప్పుట, గోప్యమైనదాని మఱుగుపరచుట, ప్రకటింపఁదగిన దానిఁబ్రకటించుట, అభినయ ప్రదర్శనముచే సామాజికులకు సంతోషానురాగముల గలిగించుట, కథను జమత్కరించుట, కథనువిస్తరింప జేయుట, యనునవి. రసాంగభూతమగు కథాభాగముయొక్క ప్రశస్తినిసంపాదించుటయే యీసంధ్యంగప్రయోజనమని భరతాచార్యులు నుడువుచు, తత్ప్రయోజనము నిట్లు వాక్రుచ్చియున్నాఁడు.

"శ్లో. ఇష్టస్యార్థస్యరచనా వృత్తాంతస్యానపక్షయః,
రాగః ప్రీతిః ప్రయోగస్య గుహ్యానాం చైవ గూహనమ్.
ఆశ్చర్యవ దభిఖ్యానం ప్రకాశ్యానాం ప్రకాశనమ్,
అంగానాం షడ్విధం హ్యేతత్ దృష్టంశాస్త్రే ప్రయో
[జనమ్."

ఆనందవర్ధనాచార్య లీసంధిప్రయోజనమును గుఱించి చర్చించుచు, నీసంధ్యంగములు రసాభివ్యక్త్యపేక్షచేఁ గావ్యమునందుఁ గూర్పవలయుఁగాని కేవలశాస్త్రస్థితి సంపాదనేచ్ఛచే ననవసరముగ వానినాటకమునం జొటిఁయఁదగదు అనినుడువుచు, వేణీసంహారములో ద్వితీయాంకములో ప్రతిముఖసంధ్యంగమైన విలాసమనునది ప్రకృతమగు వీరరసమునకుననుగుణమైనను భరతమతము ననుసరింపనుద్దేశించికాఁబోలునాకవి నెలకొల్పియున్నాఁడని యాక్షేపించియున్నాఁడు. కావ్యము రసాత్మకము గ నుండవలయునన్న విభావాద్యౌచిత్య సుందరమగు కథాశరీర మత్యావశ్యకమని యాపండితవర్యు నియాశయమై యున్నది. అందు భావౌచిత్యమును గుఱించి యామహాశయుఁడు చర్చించిన విషయములో దిఙ్మాత్రముగనైన నిచట ప్రదర్శించుట యావశ్యకము గాకపోదు.

భావౌచిత్యము.

భావౌచిత్యమన, ప్రకృత్యౌచిత్యము. ప్రకృతి యుత్తమ మధ్యమాధమభావములచేతను, దివ్యమానుషాది భావములచేతను బెక్కువిధములుగ నుండును. కావున నాయకప్రకృతి ననుసరించి యౌచిత్యమును బోషింపవలయును. దివ్యాశ్రయములైన యుత్సాహాదులకును, మానుషాశ్రయములైన యుత్సాహాదులకును నెంతయో తారతమ్యముగలదు. కనుకఁ దద్విశేష మెఱుంగక కావ్యరచన యొనర్పఁబడునేని యయ్యది యనౌచిత్యభాజన మగును.

మఱియు కేవలమనుష్యులైన రాజాదుల విషయమున వర్ణింపఁబడిన సప్తార్ణవలంఘనాదివ్యాపారము సౌష్ఠవభృతమైనను నీరసముగానే చూపట్టును. అద్దాని కిగారణ మనౌచిత్యమే. ఈసందర్భమున లోచనకారుని యభిప్రాయమును గనుఁడు.

"యత్ర వినేయానాం ప్రతీతిఖండనా నజాయతే తాదృగ్వర్ణనీయం తత్ర కేవలమానుషః ఏకపదే సప్తార్ణవలంఘన మసంభావ్యతయా అనృతమితి హృదయే స్ఫురదుపదేశ్యస్య.........సోప్యలీకతాం బుద్ధౌ నివేశయతి."　　　(ధ్వన్యాలోకము)

(గ్రంథమునందు వర్ణింపఁబడినవిషయముసామాజికులకు విశ్వాసపాత్రముగ నుండవలయు. కేవలమనుష్యుఁడు. సప్త సముద్రముల దాటినాడనుట యసంభావ్యము కావున ప్రేక్షకుల కనృతమను బుద్ధి జనింపవచ్చును. కనుక నట్టివర్ణన మసంగతము) ఆదికవియగు వాల్మీకిమునిచంద్రుఁడు లీలామానుష విగ్రహుఁడగు తనకావ్యనాయకుని యర్ణవలంఘన వ్యాపారమును మా

ను షా శ్రీ ౨ ముగ వర్ణింపకుండుటకు హేతువు లేమియుండును? అట్లయిన రాజలవిషయమున, ప్రభావాతిశయ వర్ణనము నిషిద్ధమేనా? యని సంశయము గలుగవచ్చును. కేవలమానుషాశ్రయమైన యుత్పాద్య కథయందు దివ్యమగు నౌచిత్యనిబంధనమసంగతము. దివ్యమానుషాశ్రయమైన కథయందైనవో నుభయమునున విరుద్ధమేయగు. తారతమ్యముగఁ బాండ్వాదిచరితమును గైకొనవచ్చును. కనుకనే నాటకమున కితివృత్తము ప్రసిద్ధమైనదిగను, నాయకుఁడు ప్రఖ్యాతుఁడుగను నుండవలయునని భరతాద్యాలంకారికులు వచించియుండుట. ప్రఖ్యాత వస్తువర్ణనాసందర్భమున కవి యౌచిత్యమును బోషించుటయందు సామాన్యముగ విమోహితుఁడుగాఁజాలఁడు. అప్రసిద్ధ నాయకుని వర్ణించుచో నెట్టికవికిఁ గాని ప్రమాదము సంభవింపవచ్చును. కనుక కవియైనవాఁడు శాస్త్రలోకాద్యనుభవములఁ బురస్కరించుకొని విభావాద్యౌచిత్యమును యథార్థముగఁ బోషించుటలోఁ దగిన ప్రయత్నము మొనరింపవలసియుండు. ఔచిత్యమును గుఱించి చర్చించుచు క్షేమేంద్రమహాకవి 'ఔచిత్యం రససిద్ధస్య స్థిరం కావ్యస్య జీవితం' (రససిద్ధమైన కావ్యమునకు జీవితమౌచిత్య)మని వచించియున్నాఁడు. ఆనందవర్ధనాచార్యులీ సందర్భమునఁ జెప్పినమాటలు సదాస్మరణీయములై యొప్పెడివి.

"అనౌచిత్యమునకంటె రసభంగకరము మఱొకటి లేదు. ఔచిత్యమే రసనిబంధనము."

మఱియుఁ బ్రఖ్యాతములగు రామచరితాదుల నాటకముగ రచించుచో రసానురూపములగు నంశముల యథౌచిత్యముగ మార్చుకొనవచ్చును. ఇందులకుఁ బ్రమాణము శాకుంతలాది నాటకములే. అట్లని ప్రఖ్యాత చరితమును సామాజికవిశ్వాసానర్థముగ మాత్రము మార్చుట తగదు. పైయభిప్రాయమునే యీక్రిందివిధమున నానందవర్ధనాచార్యులు వచించియుండుటఁ గనుఁడు.

"శ్లో. సంతి సిద్ధరసప్రఖ్యా యే చ రామాయణాదయః,
కథాశ్రయా న తైర్యోజ్యా స్వేచ్ఛా రసవిరోధినీ."

ఆలోచింప రసాభివ్యక్త్యపేక్షం బురస్కరించుకొని గ్రంథరచన యొనర్చునపుడు కవినిరంకుశుఁడు కావచ్చునను భావమే ప్రాచీన లాక్షణికాగ్రగణ్యుల కును గలదని స్పష్టమగుచున్నది కదా. కనుకఁ బ్రాచీన లక్షణములనినతోడనే భీతినొందక యవ్వాని పరిచయమును గావించుకొనుట నేఁటి నాటకకవులకుఁ బరమోపకారమనుట నిస్సంశయము. ప్రకృతమునకు గించుక దూరములైనను గొన్ని యంశముల నిటఁ జర్చింపఁబూనినందులకు క్షమింపఁ బ్రార్థితులు.

కావ్యహేతువులు

లక్షణ పరిచయ మింతమంతయైనలేక నేఁటి నాటకకవులలోఁ గొందఱు తమకృతులయం దొనరించు నవలక్షణము లసంఖ్యాకము లనుట సహృదయగోచరంబ. దివ్యమానాంధ్రకవులలోఁ గవిత్వశక్తిగలవారు పెక్కండ్రు గలరు. ఈశక్తివలన కవిత్వధాటి నిరాఘాటముగఁ బ్రసరించుటయు నిక్కము. కనుకనే 'కావ్యమునకు నీశక్తికారణమనియు, నిది ప్రాక్తనవాసనాలభ్యమనియు, నిదిలేనిది కవిత ప్రసరింప నేరదనియు, బ్రసరించినను బరిహాసభాజన మగుననియు కావ్యప్రకాశకారుఁ డిట్లు వచించియున్నాఁడు.

"శక్తిః కవిత్వబీజభూతసంస్కారవిశేషః యాం వినా కావ్యం న ప్రసరేత్; ప్రసృతం వా అపహసనీయం స్యాత్."

ఇట్టి శక్తిమాత్రమున్నంతనే ప్రయోజనము లేదు. ఇయ్యది యొకవేళఁ బ్రతికావ్యాసములకుఁ గొంతవఱకు నుపయోగించిన నుపయోగించుఁగాక. రసవత్కావ్యరచనకు నిష్ప్రయోజనమను తలంపుతోఁ గానోపు!

"సా చ వ్యుత్పత్త్యభ్యాసాభ్యాం సంస్కార్యా"
(ఆశక్తి వ్యుత్పత్త్యభ్యాసములచే సంస్కరింపఁదగినది)
అని ఆచార్యహేమచంద్రుఁడును,

"శక్తిర్నిపుణతా లోకశాస్త్రకావ్యాద్యవేక్షణాత్,
కావ్యజ్ఞశిక్షయాభ్యాస ఇతి హేతుస్తదుద్భవే."

(శక్తి, వ్యుత్పత్తి, అభ్యాసములు మిళితములై యొకటిగనే కావ్యనిర్మాణసామగ్రి యగుచున్నయది) అని మమ్మటభట్టును నుడివియున్నారు.

కావ్యాలంకారకర్తయగు రుద్రటుఁడు కావ్యప్రయోజనమును గుఱించి ముచ్చటించుచు "అనంతరత్న

నిలయమగు సాగరంబుమాడ్కి, ననంతగుణాకరంబగు కావ్యమును నెవ్వాడు సమగ్రముగ నిర్వర్తింపఁజాలు? అయినను బురుషార్థసిద్ధిప్రదంబును, నిర్మలయశోదాయకంబునునగు కావ్యనిర్మాణమునకు నధిగతసకలజ్ఞేయులగు కవులు తే సర్వవిధములఁబూనవలయు. రమ్యకావ్యనిర్మాణమునకు శక్తి, వ్యుత్పత్తి, అభ్యాసము లనునవి యత్యంతావశ్యకములు" అని నుడువుచు నాసాధనత్రయమును గూర్చి వివరించియున్నాఁడు.

> "శ్లో. తస్యాసారనిరాసాత్సారగ్రహణాచ్చచారుణః; కరణే త్రితయమిదం వ్యాప్రియతే శక్తిర్వ్యుత్పత్తిరభ్యాసః."

రాజశేఖరుఁడు 'కవికి కావ్యనిర్మాణకార్యమందు శక్తిలోపమువలనఁ గలుగు దోషమును వ్యుత్పత్తి కొంతవఱకుఁ గప్పిపుచ్చగల'దని కావ్యరచనయందు వ్యుత్పత్తికి ప్రాశస్త్యమొసగియున్నాఁడు. ఈవ్యుత్పత్త్యభ్యాసములు అనుపదములు నిత్యవ్యవహారసిద్ధములగుటచే సర్వసామాన్యములుగ భావింపఁబడుననుతలంపుతో వాని నిర్వచనము లిట్లు వివరింపఁబడినవి.

> "లోకశాస్త్రకావ్యేషు నిపుణతా వ్యుత్పత్తిః.
>
> లోకే స్థావరజంగమాత్మకే లోకవృత్తేచ, శాస్త్రేషు శబ్దచ్ఛందోఽనుశాసనాభిధానకోశ శ్రుతిస్మృతిపురాణేతిహాసాగమ తర్కనాట్యార్థకామ యోగాది గ్రంథేషు, కావ్యేషు మహాకవిప్రణీతేషు, నిపుణత్వం పరిత్వవేదితత్వం వ్యుత్పత్తిః."

> "కావ్యావచ్ఛిన్నలయా పునః పునఃప్రవృత్తి రభ్యాసః, కావ్యంకర్తుం జానంతి విచారయంతివా యేతే కావ్యవిదః కవిసహృదయాః......అభ్యాససంస్కృతాహి ప్రతిభా కావ్యామృత కామధేను ర్భవతి."
>
> (కావ్యానుశాసనము)

చూచితిరా, వ్యుత్పత్త్యభ్యాసములచే సంస్కరింపఁబడిన ప్రతిభయే కావ్యామృతకామధేనువట. కనుకనే "విద్వత్కవయః కవయః కేవల కవయస్తు కేవలంకపయః" అను చాటూక్తి పెద్దలచే నాదరింపఁబడినది.

ఆంధ్రకవితావిజృంభణము

ప్రకృతములో నాంధ్రదేశములోఁగవితాశక్తి యథేచ్ఛముగవిహారము సలుపుచున్నయది. 'ఇద్దరాంధ్రులొక చోటనుండిన నందొకరు కవిత్వము చెప్పువాఁడుగనే యుండు'నని యిటీవలనొకరు పత్రికలోఁ బ్రకటించినది సత్యదూరమన వీలులేదు. ప్రతిదిన మాంధ్రదేశము నుండివచ్చు గద్య పద్యాత్మకములైన వ్యాసముల సమగ్రముగఁ బ్రకటింపవలయుననిన నాంధ్రపత్రికవంటి దైనికపత్రిక లైదున్నను కొఱఁతగనే యుండుననుట యతిశయోక్తి కానేరదు. కాలచక్రభ్రమణములో నీశతాబ్ద్యంతము ఆంధ్రదేశములో వాసికెక్కినదని చెప్పనగును.

కాని యిదంతయు స్థూలదృష్టికిమాత్రమేమో యని సంశయమయ్యెడి. ఏమన ఒకచరిత్రకారుఁడీకాలపు టాంధ్రదేశసారస్వతవిజృంభణమును గుఱించి వ్రాయమొదలిడినచో నెట్లారంభించి యెట్లుముగించునో మహాశయులే యించుక యాలోచింపఁ బ్రార్థితులు. ఇద్దానికి హేతువు మఱిమియుఁ గాదు. లభ్యమైన శక్తిసంపద సంస్కారరహితమై యొప్పుటయే యని నా యాశయము.

ప్రాచీనలక్షణ గ్రంథనిరసనము

మఱియు నిక్కాలమున, గవితాశక్తికల వారందఱును, గావ్యనాటకముల రచించు వారేయని యెల్లరెఱింగినదేకదా! వీరిలో నేకొలఁదిమందియో ప్రాచీన లక్షణగ్రంథములఁ గాంచియుందురనితలఁచెదను. ఈవిషయమైయేగ్రంథమందుఁజర్చింపఁబడియున్నదో తెలియని వారికంటెఁ బ్రాచీన మనినతోడనే నిరసించువా రధికసంఖ్యాకులుగలరని చెప్పనగును. ప్రాచీనులొనర్చిన మహోపకారము నేఁటికాలమున మనకిట్లు విషమముగఁ బరిణమించుటకు హేతువు వారి దురదృష్టమో మనదురదృష్టమో నిలకడమీఁదఁగాని బోధపడనేరదు.

నేనిట్లు పలుమారు చెప్పుచుండుటనే, ప్రాచీన లక్షణ మంతయు మనకవశ్య గ్రాహ్యమనియు, నయ్యది నిర్దుష్టమనియు నాయుద్దేశముగఁ గొందఱకుఁ దోఁచవచ్చునేమో! మఱచితి. ఇటీవల నొకమిత్రుఁడు పత్రికాముఖముగ నన్నిట్లు హెచ్చరించికూడ నున్నాఁడు. "ప్రాచీనాలంకారముల నాదర్శముగఁగొని కవులను నెప్పటికిని లేవలేనిగోతిలోపడునట్లు శ్రీశాస్త్రిగా రుపదేశించుట సరికాదు" అని. పాపమెవరో గిట్టనివా రట్లు వారికి భీతిఁగలి

గించిరి కాబోలు! అట్టియుద్దేశ మా కాలపు కవులకుఁ గాని లాక్షణికులకుగాని లేనట్లు వారిగ్రంథములఁబట్టియే సులభముగఁ దెలిసికొనవచ్చును. లక్షణ గ్రంథములన్నియుఁ బ్రాచీన లక్ష్య గ్రంథములఁ బట్టియే వ్రాయఁబడినవి కదా! లక్ష్యగ్రంథములన్నియు నిర్దుష్టములని యెవ్వరైనఁ జెప్ప సాహసింతురా? అట్లే యున్న యెడల నొక్కొక్క లక్షణగ్రంథమందును గొంత భాగము దోషవిమర్శన మందు పెందులకు? మఱియుఁ బ్రాచీన కవులలోనే లక్షణోల్లంఘన మొనరించిన వారు పెక్కండ్రు గలరు. తరువాతి వారు వారియాశయములఁ బ్రమాణముగఁ గైకొని యుండలేదా? కనుక నట్టి యభిప్రాయము సర్వవిధముల నసంగతమేయగు. "పురాణమిత్యేవ నసాధుసర్వంనచాపి కావ్యం నవమిత్యవద్యమ్" అని మహాకవియగు కాళిదాసు ఘంటాపథముగఁ జెప్పియే యున్నాఁడు కనుక ప్రాచీనసాహిత్యవేత్తలు నిర్ణయించిన విషయ మిట్టిదనియైనఁ దెలిసికొనక 'ప్రాచీనుల పిచ్చికూతలని' నిశ్శంకముగఁ బత్రికలలోను, గ్రంథములలోను బ్రకటించు మిత్రులసాహసమును గొంతెయు విచారింప వలసి యున్నది.

మఱియుఁ బ్రస్తుతములో మన దేశములో సద్గ్రంథములు వెలువడకుండుటకు మహారాజ వైముఖ్యమును హేతువని చెప్పవలసి యుండు.

మహారాజవైముఖ్యము

అవుగాక! లక్షణగ్రంథ పరిశ్రమ మొనరించిన వారు కలరుగదా! వారేల మంచిగ్రంథముల వ్రాయఁ గూడదు; అని యడుగుదురేమో! ప్రాచీన సారస్వతమును జక్కఁగఁ బరిశోధించినవారు కలరు. ఉత్తమగ్రంథము లున్నవి. కాని లెక్కపెట్టఁదగినవన్నియున్నవా యని యు సంశయము. వానినిఁగాని, వారినిఁగాని యాదరించు వారును బ్రకృతములో లేరనియే చెప్పనగు. వారైనఁ దొలుత నాగ్రంథములఁ బొరపాటున వ్రాసిరనియే తోఁచెడి. తరువాత వారును దమతప్పెఱింగి పశ్చాత్తాపతప్తులై రైలులో నమ్మఁదగినపుస్తకములనే యనాయాసముగ వ్రాయుచున్నారు.

"శ్లో. కస్త్వంభోః! కవిరస్మి, కాప్యభినవా సూక్తిస్సఖే పఠ్యతాం
త్యక్తా కావ్యకథైవ సంప్రతి మయా
కస్మాదిదం! శ్రూయతామ్,
య స్సమ్యగ్వివినక్తి దోషగుణయో
స్సారం స్వయం సత్కవిః
సోఽస్మిన్ భావుక ఏవనా స్త్యథ భవే,
ద్దైవాన నిర్మత్సరః."

(నీవెవ్వరవు? నేకవిని. అట్లయినమిత్రమా! యొక నూతనపద్యమును బఠింపుము. నేనిప్పుడా కావ్యప్రస్తావనను గూడఁ దలపెట్టుటలేదు. ఎందులకు? వినుము. తాను కవియై గుణదోషపరిజ్ఞానముగలిగి విమర్శింపఁ గల సరసుఁడిపుడు కానరాఁడు. ఎచటనైన నదృష్టవశమున నుండెను బో నాతఁడు మత్సరుండై యుండు. కనుక కావ్యరచనవదలితి.) రాజశేఖరుఁడు తన కావ్యమీమాంసలో నుదాహరించిన యీశ్లోకమునబట్టి యిట్టి కాలమును నొకప్పు డుండెడిదనియే తోఁచెడి.

మఱియు విచారింప, మనకవులు త్యాగభోగములకు దూరులగుటయు, వాఙ్మయమున కిట్టిహైన్యము గలుగుటకు కారణము గాకపోదు. త్యాగమునకును కవీంద్రులకును నేకాలమందైన చాలదూరమనియే చెప్పనగును. ఎంతిమూరము విచారించినను పోతనామాత్యు డొక్కరుఁడు దక్క నన్యుడు మందునకైనఁ గానరాఁడు. కనుక దండ దశదానింగూర్చియే విచారింపవలసి యున్నది. అయ్యది మనకవులకుఁ బుస్తకపాఠముదప్ప ననుభవములో లేదనుట ముమ్మాటికిని సత్యబద్ధమే యగును. కవి యైనవాఁడు కుటుంబయాత్రకై పడవలసిన కష్టములన్నియుఁ బడి, యెట్టకేల కించుకయవకాశమును గల్పించుకొని యాతలో చింప మొదలిడినచో నింతలో పోలిశెట్టిగారి గుమాస్తా వేసిన కేక, కేకికివ్యాధునిననుష్టంకారమువంటిదై వినంబడ, దనభావనాశక్తి నాగుమాస్తాగారి ననునయించి పంపుటలో నుపయోగించిననేకదా వారునాఁడాతఁడు తలయెత్తుకొని తిరుగఁగలుగుట! ఇన్నియవస్థలనుదాఁటి కవి గారుగ్రంథమును బరిసమాప్తినొందించిరనుకొనుఁడు. అయ్యది యెన్ని యనస్థలతోనుండునో యోజించితిరా?.

"వ. నిరుపహతిస్థలంబురమణీప్రియదూతికతెచ్చియిచ్చు కప్పురవిడె మాత్మ కింపయినభోజన మూయ్యెల"

అని పెద్దనగారనినట్లు విందుముకదా! ఆలోచింప నిం దొక్కొక్కటియు కవికి ముఖ్యమనఁదగియున్నది. రాజశేఖరుఁడును దనకావ్య మీమాంసలోఁ గవిచర్యనుగుఱించి ముచ్చటించుచు, "కవికి శుచిత్రియమావశ్యకము. అందు వాక్ శౌచ మనశ్శౌచములు శాస్త్రములవలనఁ బడయనగును. మూడవదియగు కాయశౌచము, తాంబూల సేవనము, చందన లేపనము, పుష్పధారణము, లోనగు వానివలన సిద్ధించు. చిత్రకారుని యాకారము ననుసరించి చిత్రముండువిధమున కవిస్వభావము ననుసరించి కావ్యమునునుండును. కనుక నాతనికి స్మితపూర్వాభి భాషణము, గంభీరవాక్కు లోనగునవి ముఖ్యములు. అతని గృహము లక్ష్మీనివాసమై వృక్షవాటికలతో నిండి యుయ్యెలలోనగు వానిచే విరాజిల్లుచుండవలయు." అని వచించి యున్నాఁడు

రెండుమూఁడు శతాబ్దములనుండి మన యాంధ్రకవులస్థితిగతులు మనకుఁ గరతలామలకమే కదా. పెద్దమ్మ కునికి పట్టులై పెంటకుప్పలతో నొప్పు గృహములలో వసించుచుఁ గొంచెమ్మకోరికలఁ గోరుచుండు కవు లుత్తమ గ్రంథములనెట్లు వ్రాయఁ గలుగుదురు?

"ఎంత రైనచోఁ దన మదకరీంద్రము నిల్పి
 కేలూఁతగొసఁగె యెక్కించుకొనియె,
వసుచరిత్రం బందుకొనువేళఁ బరమేగ,
 బల్లకి తనకేలఁ బట్టియెత్తె,"

ఇట్లు పూర్వపు కవిసింహములకు జరిగినయుపచారములు-కాదంతెకంటె నూరుమడుంగు లధికములగు నుపచారము-లిక్కాలమున గ్రామసింహములకు జరుగుచుండుటచేతనే వారి ప్రభతగ్గి వీని ప్రభ హెచ్చినది. మనయిప్పటి శ్రీమంతులలోఁ బెక్కండ్రకు పండితుల సన్మానించుట కాదట్లనుటయే యెంతయో గౌరవహాని యని యెల్లరకుఁ దెలిసినవిషయమే.

కావ్యమీమాంసకారుఁడు రాజచర్యను గుఱించి చర్చించుచు "రాజులు భాషాభిమానులై పండితసభలఁ గావించి, వారికి బహుమతులను బట్టములను నొసంగుచుండవలయు. పూర్వముజ్జయిని పాటలీపుత్రము మున్నగు మహానగరములలోఁ బండితసభలు గావింపఁబడుచుండెడివి." అని నివర్శన పూర్వకముగ నుడివియున్నాఁడు.

అట్లయిననే యేవాఙ్మయమైన నుచ్ఛస్థితి నందఁగలుగును. నేఁ జెప్పవచ్చిన దేమన! ప్రకృతములోఁ బ్రతిభావిశారదు లుండియు నపూర్వగ్రంథరచన లేక పోవుటకు కవీంద్రుల దారిద్ర్యమును మహారాజనై ముఖ్యమును హేతువులు గాకపోవని.

మహోత్కృష్టములైన భారత రామాయణముల రచించి, యీ యిరువదవ శతాబ్దిని జిరస్మరణీయముగ నొనరించిన 'శ్రీయుత కవిరాజు కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారిని, శ్రీ శేషాద్రి శర్మగారిని నాదరించు ప్రభువులుగలరే యని స్మరింపుఁడు. ఇటీవల శ్రీయుత శర్మగారితో సంభాషించునప్పుడు 'తాము ధన్యులరు. ఉద్గ్రంథ మొకదాని నాంధ్రలోకమునకు సమర్పించితిరి" అనవారు చెప్పినమాటలను వినుఁడు. "ఏమోనండి! గ్రంథరచన ఆత్మహత్యయనితోఁచెడి. కారాగృహమున కెప్పుడు పోవలసివచ్చునో యని భయపడుచున్నాను." ఆ గ్రంథరత్నము మాడిక్కి నీమాటలును భాషాభిమానులమనుకొను మనశ్రీమంతుల మానసములఁ జిత్రితములై యిప్పటి కాలస్వభావమును భవిష్యచ్చరిత్ర కారులకుఁ దెలుపునదిగనుండుఁగాక యను తలంపుతో నెల్లడించి నందులకు శర్మగారును మన్నింపఁ బ్రార్థితులు.

ఇతరగ్రంథములమాట యటుండనిండు. ప్రకృతములో నాటకముల నందఱును గౌరవించుచున్నారు. నాటకసమాజములవలన నెంతయో ద్రవ్యమును వచ్చుచున్నది గొప్ప శ్రీమంతులును సొంతముగ నాటకసమాజముల స్థాపించి నాటకములఁగూడ సొంతముగనే వ్రాయించి తత్ప్రదర్శనములవలనను ద్రవ్యమును నేకరించుచుఁ బ్రసిద్ధిఁ గాంచియున్నారుకదా. కాని యాలాభగౌరవములలోఁ దత్కర్తల కొక్కఱికైనఁ జెందినదేమో విచారింపుఁడు. అకవు లానాటకములం దుపయోగించినది స్వప్రతిభావిశేషము గాదు. ఇఁకేమన, ఆసమాజపునటుల యోగ్యత. ఇంతయేల కొన్ని నాటకము లాకవుల నెత్తురుకండ్లఁ జూచినవనియే భావింపుఁడు. మహాప్రయత్నముతో రాజపాత్రమునకుఁ గొన్ని పద్యముల వ్రాసి, రసవంతములుగ నున్నవని తానెంతయో సంతసించి, మఱునాఁడు తనసంతోషములో మేనేజరుగారికిని భాగమియ్యవలయునని తలంపుతో వారిదివ్యసన్నిధికే తెచ్చి వారి తొందర

పనులు ముగియువఱకును, వాకిటనున్న మీరాసాహేబుతో మాటలాడుచుండి, యుత్తరువైనపిమ్మట లోనికేగి యాపద్యముల వినిపింపగనే, "యెంకయ్యపద్యాలు పాడగలఁడటయ్యాపిచ్చిబ్రాహ్మణుఁడా! ఇందుకోసరమే స్టేజీసంగతి మీకేమియుఁ దెలియదని చెప్పినాను. ఇంతటనైన ఆపద్యాలుపెకిపారవేసి వానికిబదులు నాలుగు పాటలఁ దగిలించండి" అని యుత్తరువిచ్చెను. ఇట్లే యొక్కొక్క పాత్ర విషయమునను రాద్ధాంత సిద్ధాంతములు జరుగుచు నాటకము ముగియునప్పటికి కనీస మాఱుమాసములకాలమైనఁ బట్టును. అట్లు పూర్తి చేసి యానాటకమును వారికి సమర్పించిన వారు బహుమతిక్రింద 50–100 రూప్యముల నిచ్చెదరు. ఇంతిస్వల్ప ముగనిచ్చుటకుఁ గారణము వారియ్యలేనివారగుటయని భ్రమింపవలదు. కవిగారు నాటకరచనాప్రయత్నమునమగ్నులైనవయుచుండుటచే కుటుంబవ్యయమాకాలమున నంతకంటె నధికముకాదని వారికిఁదెలియును. సమాజాధ్యక్షు లెన్నికష్టములనైన నోర్చుకొందురుగాని యిట్టియనవసరకార్యముల నధికముగ ద్రవ్యవ్యయ మొనర్చి సమాజమునకు నష్టముఁదెచ్చుటకుఁ బాల్పడరు. మొట్టమొదటనే తిమశక్తి వంచనలేక ప్రయత్నించి తక్కువమొత్తము నంగీకరించుకవులకే యాహ్వాన మంపెదరు. మఱిచితి; అట్లు పూర్తియైన యానాటకమును కవిగారచ్ఛిత్తింపఁగూడదు. మఱొకరు ప్రదర్శింపఁగూడదనియు తప్పక నియమముండును. ఎప్పుడైన నెవరైనఁ బ్రదర్శనమునుగాంచి, నాటకము చాలబాగుగనున్నదని నచో వెంటనే మేనేజరుగారు 'శాస్త్రుల్ల చేత మేము దగ్గరనుండి వ్రాయించినాము' అనిచెప్పును, 'కాబట్టే' అని యాతఁడనును. ఇఁక కవిగారి కంతకాలముచేసిన పరిశ్రమమునకు నబ్బినఫలము చిల్లరంగడిలో బాకీపడిన రూపాయలుమాత్రమే. నేనీవిషయ మింతదూరము ముచ్చటింపఁబూనుటకు హేతువు ఇక్కాలపు కవులజీవయాత్రను మహాశయుల స్మృతిపథమునకుఁ దెచ్చుటకేకాన క్షమింపఁ బ్రార్థితులు.

ఆంధ్రభారతిని ఔన్నత్యమును జూపి లోకోత్తరవిఖ్యాతిఁ గాంచవలయునన్న నాలోచింప మహితగతులు రెండే కాన్పించుచున్నవి. ఐహికమును దుష్ఛముగఁదలంచు పోతనామాత్యులైన మరలఁ గొంద అవతరింపవలయు. లేదా, యీకాలపు శ్రీమంతులలోఁ గొందఱైన భాషాభిమానముగలవారైన కవిరాజులకుఁ జేయూఁతయైన నొసఁగవలయు. ఇంతకంటె మార్గాంతరము మృగ్యము.

ఇక నాయక భేదములగుఱించి విచారింతము.

నాయకుఁడు

"నయతి ప్రాప్నోతి ఇతివృత్తం ఫలంచేతి=నాయకః" కథను వ్యాపించి తత్ఫలమును నొందువాఁడు నాయకుఁడనఁబడు. ఈనాయకుఁడు ధీరోదాత్త, ధీరోద్ధత, ధీరశాంత, ధీరలలితులని నాలుగు విధములుగఁ బఱగుచుండు. గాంభీర్యాదిగుణములుకలవాఁడు ధీరోదాత్తుఁడనియు, మాత్సర్యాది గుణములుకలవాఁడు ధీరోద్ధతుఁడనియు, వినయాదిగుణసమన్వితుఁడు ధీరశాంతుడనియు, సౌందర్యాదిగుణసముపేతుఁడు ధీరలలితుఁడనియు, నుడువుదు సాహిత్యవేత్తలు ఈ నాయకులకు దక్షిణాదిశృంగార నాయకుల యవస్థలఁ గల్పించినపుడు పదునాఱువిధము లనియు, నా పదునాఱు నాయక భేదములకు మరల జ్యేష్ఠత్వాది కల్పనచే (16 × 3=48) నలువది యెనిమిది నాయక భేదము లుత్పన్నములగు ననియుఁ జెప్పియున్నారు. ఇట్లే స్వీయ, పరకీయ, సామాన్య, అని నాయికను మూఁడువిధములుగ విభజించి, పిదప ప్రోషిత భర్తృకాద్యష్టవిధ నాయికలగుఱించి వివరించుచుఁ బెక్కునాయకా భేదములఁ బేర్కొనియున్నారు. ఈ నాయికానాయకని రూపణ మలంకార శాస్త్రముల యందేకాక, ప్రత్యేకముగ రతి మంజర్యాది గ్రంథముల యందేకాక, విశేషముగఁ జర్చింపఁబడియున్నది. అందైన నన్నిభేదముల వివరించుటకు సాధ్యపడక (1152) నాయికాభేదము లేర్పడునని స్థూలముగ గణనవేయఁ బడియున్నది.

నాయికా నాయక విభాగము వలని ప్రయోజనము

ప్రాచీనులీ విషయమున నింతదూరము చర్చించుటవలనఁ బ్రయోజన మేమియుండునని సంశయము గలుగవచ్చును. కావ్యభేదమునకుఁ దగిననాయకుఁడు,

నాయకభేదమునకుఁ దగిన నాయిక, వీని కనువగురసము, ఇట్లన్నియు సమకూడినపుడే కావ్యము హృదయంగమముగనుండుననిస్థూలదృష్టినివిచారించినను దోఁపకమానదు. కనుక లక్షణవేత్తలు తాము సంపాదించిన లోకశాస్త్రాద్యనుభవజన్య జ్ఞానము బురస్కరించుకొని పైవిధమున విభాగమొనరించి యర్వాచీనులకు మార్గదర్శకులైనట్లు తెల్లమగుచున్నది.

మఱియు నాటకమునకు ధీరోదాత్తుఁడు నాయకుఁడుగ నుండవలయుననిన తు చ తప్పకుండ నాలక్షణగ్రథితగుణములతో నా నాయకుఁడు వర్ణింపఁబడవలయునని వారియాశయమై యుండునా? పాంచభౌతికమగు మానవప్రకృతి నిర్వికారముగనుండునని యెవరైనఁ జెప్పఁగలరా? కేవలగుణవిశిష్టముకాని, కేవల నిర్గుణము గాని ప్రపంచములో నేవస్తువైన నున్నదేమో యోచింపుఁడు. కనుక నొక్కొక్కవస్తువును దోషగుణమిళితమై కానవచ్చెడి. అట్లయ్యు మనము కొన్నిటిని మంచివానిఁగను, గొన్నిటినిఁ జెడ్డవానిఁగను విభాగించుచున్నాము. అట్లు విభాగింపఁగలుగుట యాగుణముల యాధిక్యమును బట్టియే. అట్లే ప్రాచీనులును నాయక విభాగ మొనరించి యున్నారని యవగతమయ్యెడి. కనుక నే కావ్యనాయకులలోఁగూడ ధీరోదాత్తుఁడు క్వాచిత్కముగ ధీరోద్ధతాది గుణముల నవలంబించుటయుఁగలదు. ఇట్లే తక్కిన నాయకులును.

విచారింప నీధీరోద్ధతాది విభాగము అవస్థా భేదమునుబట్టి చేయబడినది కాని జాతినిబట్టి కాదు. అట్లే యైనచో జాతి యనపాయియగుట వలన మహాప్రబంధములయందు విరుద్ధానేకరూపాభిధాన మసంగతమగు. దృష్టాంతముగ భవభూతి విరచిత మహావీరచరితము నే కైకొనవచ్చును. ఒక జామదగ్న్యుఁడే యొకచోట ధీరోద్ధతుఁడుగను, మఱియొకచోట ధీరోదాత్తుఁడుగను, నింకొకసందర్భమున ధీరప్రశాంతుఁడుగను వర్ణింపఁబడి యున్నాఁడు. ఇట్లే ప్రాచీనకావ్యనాయకు లందఱును నవస్థాభేదములచే నాయకాంతరగుణముల నవలంబించినట్లు స్పష్టమగుచున్నది.

ఈ యంశమును శాంతముతోఁ బరిశీలింపక "ప్రాచీన కావ్యనాయకులందఱును నిర్జీవప్రతిమలు, లక్షణపాశబద్ధులు, విఱచినవిఱుగరు, పాయిలో బెట్టిద మన్న 'గాలరు'" అని కావ్యనాయకులపై ధ్వజ మెత్తునేఁటి కొందఱు పండితప్రకాండులకౌశలము వర్ణనాతీతము. అధ్యయనములో లోకజ్ఞాన మొకభాగముగఁ దలంచి, మీఁదుమిక్కిలి కవియగువానికి ప్రాపంచకజ్ఞాన ముచ్ఛ్వసితమని విశ్వసించి, శాస్త్రాద్యధ్యయనాదులచేతనే గాక కృచ్ఛ్రమగు దేశాటనముచేతను లోకజ్ఞానమలవఱచుకొని యాయనుభవమును గ్రంథరూపమునఁ బ్రకటించిన ప్రాచీనపండితులవచనములు నేఁటికాలమున 'పిచ్చికూత' లుగ మాఱుటలో నాశ్చర్యమేమి? ఇక ప్రకృతము ననుసరింతము. రూపకభేదోత్పత్తికిఁ దృతీయకారణంబగు రసమునుగూర్చి యీసందర్భమున విచారింపవలసి యున్నను, నావిషయము నిదివరలో విపులముగఁ బత్రికాముఖమున వెల్లడించియున్నవాఁడ నగుటచేతను, విస్తరభీతిచేతను ప్రకృతములో విరమించుచు నాటకప్రయోజనమును గుఱించి కొంతవఱకు విచారించి యీవ్యాసమును ముగించెదఁగాక! ప్రాచీనసాహిత్యవేత్తలయాశయముల వెలిపుచ్చుటయు నీవ్యాసోద్దేశము గాన, ప్రాచీనమతానుసారముగఁ గావ్యసామాన్య ప్రయోజనమును దిఙ్మాత్రముగనైనఁ దొలుతఁ జర్చించుట యావశ్యక మనియే తలఁచెదను.

కావ్యప్రయోజనము

భరతముని కావ్య మైహికాముష్మికసుఖసాధనంబని వచించియున్నాఁడు. అద్దానిఁ బురస్కరించుకొని తరువాతి యాలంకారికులు కొన్ని యంశములఁ జేర్చుచుఁ గావ్యప్రయోజనముల నసంఖ్యాకములఁ గావించియున్నారు. అందుఁ గావ్యప్రకాశకారుఁడు:

"కావ్యం యశసేఽర్థకృతే
వ్యవహారవిదే శివేతరక్షతయే,
సద్యఃపరనిర్వృతయే
కాంతాసమ్మితతయోపదేశయుజే."

(కావ్యము కీర్తి, ధనము, వ్యవహారజ్ఞానము, అమంగళనివారణము, సద్యః పరనిర్వృతి గలుగఁజేయుటయే కాక, కాంతవలె హితోపదేశమునకు హేతువగును) అని వచించుచు, గావ్యనిర్మాణమువలన నెవ రెవ రేయేలాభముల నొందినదియు దృష్టాంతీకరించి

యున్నాఁడు. దీనిం బ్రమాణముగఁ గైకొని రుద్రటుఁడు మొదలగు నాలంకారికులు ఇంకను గొన్ని ప్రయోజనములఁ జేర్చియున్నారు.

ధనార్జనము, వ్యవహారజ్ఞానము, అనర్థనివారణము మున్నగునవియు, గావ్యప్రయోజనములుగ నిర్ణయించుట లో గొంతయాక్షేపము లేకపోలేదు. ఇట్టి యాదృచ్ఛికములు కావ్యప్రయోజనముగ నంగీకరించుచోఁ దక్కిన వానికంటెఁ గావ్యనిర్మాణమం దాధిక్య మేమియుండును? సామాన్యవిషయములలోనె యిదియు నొకటిగఁ బరిగణింపఁ బడవలసివచ్చునుగదా! అనితరసాధ్యములు కావ్యప్రయోజనముగనంగీకరించుచో 'శతేపంచాశ' న్న్యాయమునఁ దక్కినవియు నద్దాన సిద్ధించునని సహజముగనే యేర్పడును. అనైకాంతికత్వమగు ధనార్జనమును గావ్యప్రయోజనముగఁ దలంచుటకు మొదలిడుటయే సంస్కృత వాఙ్మయమునకేమి, యాంధ్రవాఙ్మయమునకేమి కళంకమాపాదిల్లుటకు హేతు వనవచ్చును. ఆలంకారికాగ్రగణ్యుఁడగుమమ్మటభట్టంతటివాఁడు ధనార్జనమునుగూడఁ గావ్య ప్రయోజనముగ నంగీకరించుచు 'శ్రీహర్షాదేః ధావుకాదీనామివధనం' అని యుదాహరించుట శోచనీయము. ఏకాలమందును కడుపు కక్కురితిగలవా రుండుట యనివార్యము. కవులందఱును పోతనామాత్యునివంటి మహనీయులే యై యుండినచోఁ గావ్యప్రపంచమేకాక లౌకికప్రపంచమును మఱొకవిధముగ మాఱియుండదా? అయిన నట్టిదాని విజ్ఞులగువారు నిరసించుట భావ్యము గాని, ప్రమాణముగఁ గైకొనుట యసమంజసమనక తప్పినదికాదు. తరువాత నుండిన యాలంకారికులలో మమ్మటభట్టుమతమును నిరసించిన యాతఁడు కావ్యానుశాసనకర్తయగు ఆచార్య హేమచంద్రుఁడు ఒక్కఁడే యనితోఁచెడి. ఆపండితవర్యుని కావ్యప్రయోజనచర్చ కడుంగడు హృద్యము.

"కావ్య మానందాయ యశసే కాంతా తుల్యతయోపదేశాయచ" ఆనందము, కీర్తి సత్కళత్రమువలె హిత ముపదేశించుట అనునవియే కావ్యప్రయోజనము లని యాతని యభిమతము. ఈ ప్రయోజనత్రయమును ననితరసాధ్యమని వేఱచెప్పఁ బనిలేదు.

"సద్యోరసాస్వాదన జన్మా, నిరస్తవేద్యాంతరా
బ్రహ్మాస్వాదనసదృశీ ప్రీతి రానందః
ఇదం సర్వప్రయోజనోపనిషద్భూతం
కవిసహృదయయోః కావ్యప్రయోజనమ్."

(వెంటనే రసాస్వాదన జనకమును, నిరస్తవేద్యాంతరమును, బ్రహ్మాస్వాద సహోదరమును, నైనప్రీతియే యానందము. ఈయది కవిసహృదయులకు సకలార్థదాయకము) అని వివరించుచు మమ్మటాదిమతమును ఖండించియుండుట నరయుఁడు.

"ధనమనైకాంతికం
వ్యవహారకౌశలం శాస్త్రేభ్యోఽపి,
అనర్థనివారణం ప్రకారాంతరేణాపి
ఇతి న కావ్యప్రయోజనతయాఽస్మాభిరుక్తమ్."

(ధనము కారణాంతరములవలనను సాధ్యము. చాణక్యాది ప్రణీతములగు శాస్త్రములవలన వ్యవహారకౌశల మేర్పడును. అనర్థనివారణము వేఱువిధముగఁ గూడఁ గావచ్చును. కనుక వీనిఁ గావ్యప్రయోజనములుగ మే మంగీకరింపము. ఈసందర్భమునఁ దద్వ్యాఖ్యాత యుదాహరించిన శ్లోకము సంస్మరణీయము.

"శ్లో. ఉపశమ ఫలాద్విద్యాబీజాత్ఫలం ధనమిచ్ఛతో
భవతి విఫలో యద్యాయాస స్తదత్ర కిమద్భుతమ్;
ననియతఫలాః కర్తు ర్భావాః ఫలాంతర మీశతే
జనయతిఖలు వ్రీహే ర్బీజం నజాతు యవాంకురమ్."

(ఉపశమ ప్రయోజనమగు విద్యవలన ధనమును గాంక్షించువాని యాయాసము విఫలమగునేని నందచ్చెరువందఁ బనియేమి! నియతఫలములగు కర్తయొక్క భావములు ఫలాంతర మియ్యఁజాలునా? వడ్లగింజ యెప్పుడును యవాంకురము (ధాన్యవిశేషము) పుట్టింపఁజాలదు.)

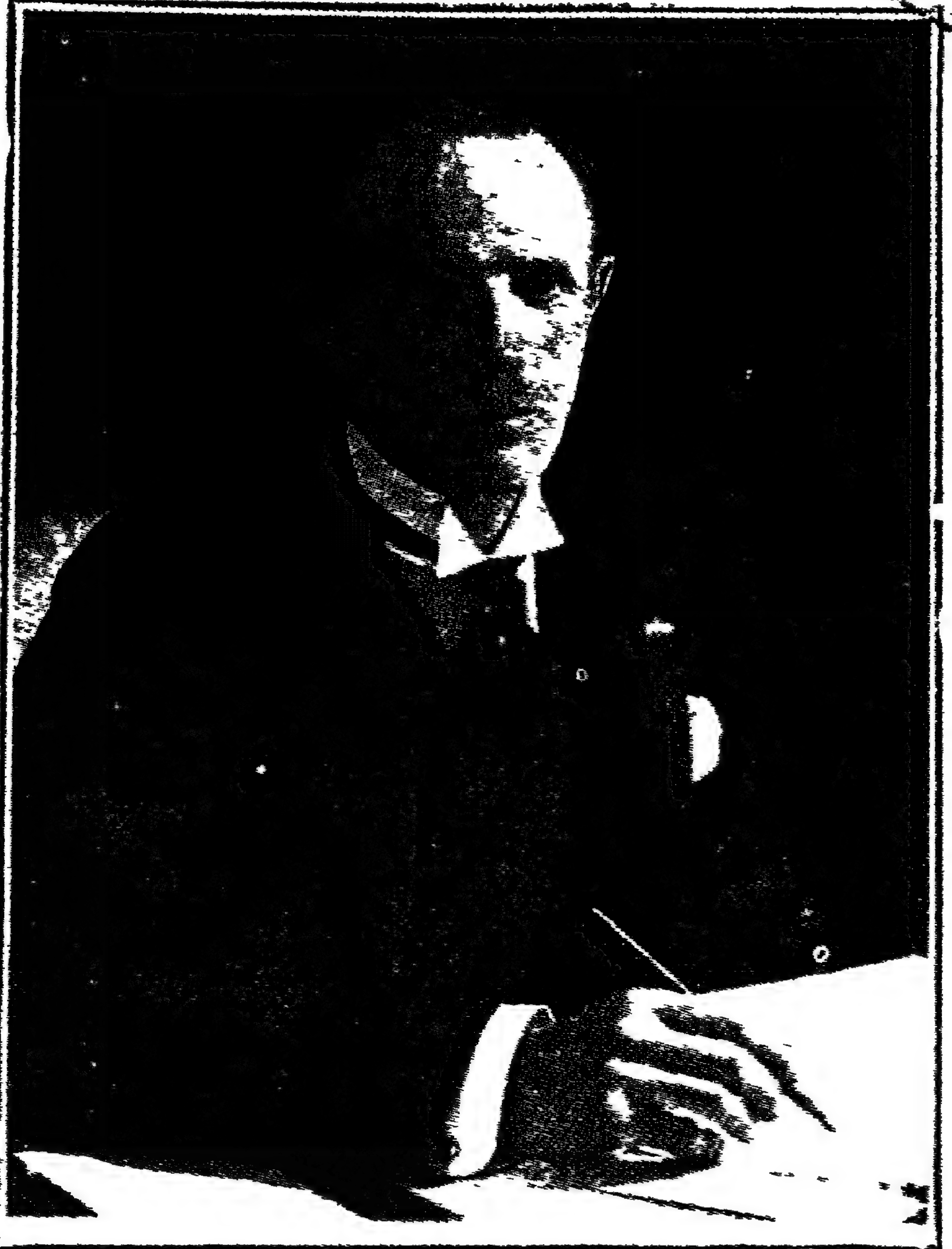
నాటక ప్రయోజనము

ఇక నాటక ప్రయోజనమును విచారింతము. ప్రభు సమ్మితములై శబ్దప్రధానములైన వేదములకంటెను, మిత్రసమ్మితములై యర్థప్రధానములైన పురాణములకంటెను, రసోత్పాదకములగు కావ్యములయందు కాంతాసమ్మితోపదేశత్వము విలక్షణమనుట సర్వపండి

రీడింగు ప్రభువు
వెనుకటి రాజప్రతినిధి

ఇర్విను ప్రభువు
నూతన రాజప్రతినిధి

ఇర్విను ప్రభ్వి
నూతన రాజప్రతినిధి గారి సతి

కాలములోఁగూడఁ గావ్యప్రయోజనములలో నన్యములు పౌరాణికగాథలలోఁ బరిగతములై యనుభవదూరములైనను కాంతాసమ్మితతత్త్వముమాత్రము కావ్యమును విడిచినదికాదు. శుల్కరూపమునఁ గాంతవలె విక్రయరూపమునఁ గావ్యమును ధనాగమైక ప్రయోజనముగఁ గదాయుండుట! కాలధర్మమునుబట్టి యిప్పుడిట్లు పరిణమించినను కావ్యప్రయోజనము లోకోత్తరమైనదనుట నిస్సంశయము. శ్రవ్యకావ్యము వలననే యిట్టి యద్భుత ప్రయోజనమున్నట్లు విదితమగుచుండ, శ్రవ్యత్వ దృశ్యత్వములుగల నాటకప్రయోజనమును గుఱించి చెప్పవలయునా ?

ఇంద్రియములలో నెల్లఁ జక్షురింద్రియము పరమోత్కృష్ట మైనది. ఏవిషయమునైనఁ బెక్కుసారులు వినుట కంటె, నోట నుచ్చరించుట కంటె, నొక్కమాఱు కన్నులారఁ గనినంతనే యెంతయేని యానందమనుభవింతుము. మీఁదు మిక్కిలి యావిషయము మానసమున దృఢముగ నాటుకొని సామాన్యముగ విస్మృతి పాలుగానేరదు. ఇంతయేల? ప్రశ్నోత్తర రూపకముగ నెట్టిక్లిష్టవిషయమును సుబోధ మగుచుండ నావిషయమట్లే పాత్రముఖముగఁ జక్షురింద్రియగోచర మగునట్లు ప్రదర్శించిన నయ్యది యెట్లుకరతలామలక మగునో యోజింపుఁడు. కనుక, నాటకశాలలు విద్యాపీఠములుగ నెన్నుటకుఁ దగిన వనవచ్చును. పండితులు, పామరులు, రసికులు, అరసికులు, అనుభేదములేక యందఱ నానందాబ్ధి నోలలాడించుచు సదుపదేశమును గఱపు నాటకరంగములకంటె సన్యములు వ్యర్థ్యము లనియే తోఁచెడి. దేశాభిమానము, మతాభిమానము, లోనగువాని జనసామాన్యమునకుఁ గలుగఁజేయఁగలయుననిన నాటకరంగములు పరమోపకారకములు. చెన్నపురిలో నొకప్పుడు శివాజీ చరిత్రమును రసవంతముగ ప్రదర్శించుచుండ సామాజికులకు వీరావేశ మద్భవించినదని యొకమిత్రుని వలన నాకర్ణించితి. అట్లే నివృత్తిమార్గము నుపదేశించుటకును నియ్యదిసద్గురు తుల్యమనవచ్చును. ప్రబోధచంద్రోదయ నాటకములో సూత్రధారుని సంభాషణము.

"తేన శాంతపథప్రస్థితేన ఆత్మవినోదార్థం ప్రబోధచంద్రోదయాభిధానం నాటక మభినేతుమాదిష్టోఽస్మి త దాదిశ్యతా భరతావర్ణికా పరిగ్రహణాయ."

(వీరరసోజ్జృంభణకర్తయగు కీర్తివర్మమహారాజుగారుశాంతమార్గమునఁ బ్రవర్తింపఁదలఁచినవారై. యాత్మవినోదార్థము ప్రబోధచంద్రోదయ మను నాటకమును బ్రదర్శింప నాజ్ఞాపించిరి. కనుక నటుల వేషములదాల్చుట కాజ్ఞాపింపవలసినది) ఇట్లు ప్రవృత్తినివృత్తులకాస్పదంబగుటచేతనే భరతాచార్యులవారు ఈనాట్యప్రయోజనము నిట్లు వ్రాక్రుచ్చియున్నారు.

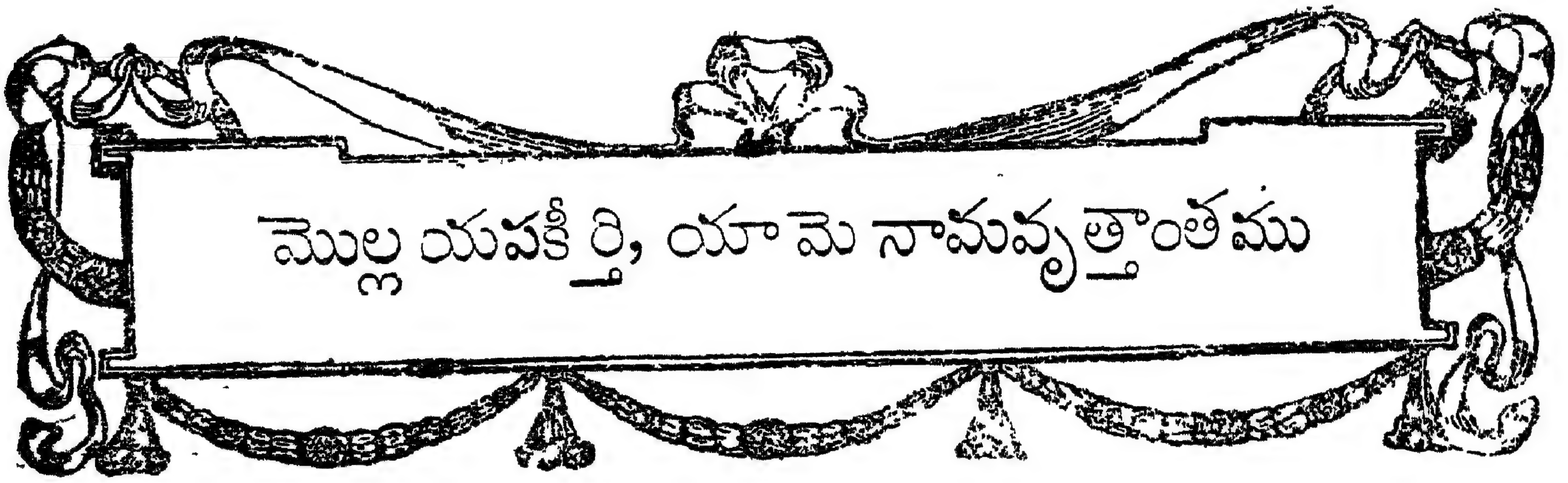
శ్లో. ధర్మ్యం యశస్యమాయుష్యం హితంబుద్ధి వివర్ధనమ్,
లోకోపదేశజననం నాట్య మేత ద్భవిష్యతి.

ఇట్టినాట్యమునకు హేతుభూతమైన దగుటచేతనే నాటకము సర్వోత్కృష్టమై 'కావ్యేషునాటకంరమ్యం' అని పండిత ప్రకాండులచేఁ గొనియాడఁబడినది.

సేవాంజలి

శ్రీ వేంకట పార్వతీశ్వర కవులు

వినవచ్చు నీపల్కు లని యూరితిని దేరి, శ్రుతులనింప విదేమి చోద్యమయ్యా !
　కనవచ్చు నీ రూప మని పొంగితిని దేవ, కనులఁదేర్ప విదేమి కర్మమయ్యా !
చనవచ్చు నీత్రోవ నని నమ్మితిని దేవ, పదమునిల్ప విదేమి పంతమయ్యా!
మనవచ్చు నీచెంత నని యుబ్బితిని దేవ, తలఁపు గొల్ప విదేమి ధర్మమయ్యా !
అల్పుఁడగు నేను పరమాణువైన నేను, ఘనతరుని నిన్నుఁ ద్రిభువనగర్భు నిన్నుఁ
దగుదునని కొల్వఁ దలఁచుటే తప్పటయ్య, సత్కృపాధామ ! దేవతాసార్వభౌమ!

మొల్ల యపకీర్తి, యామె నామవృత్తాంతము

శ్రీమతి కనుపర్తి వరలక్ష్మమ్మ గారు

శ్రీమహిమాభిరాముఁడు వసిష్ఠమహామునిపూజితుండు సు
త్రామవధూ కళాభరణ రక్షకుఁ డాశ్రితపోషకుండు దూ
ర్వామలసన్నిభాంగుఁడు మహాగుణశాలి దయాపరుండు శ్రీ
రాముఁడు ప్రోచు భక్తతతి రంజిలునట్లుగ నెల్లకాలముఁ.

— మొల్లరామాయణము

సుమధురమై, మృదులమై, మనోజ్ఞమై, కవిపండిత జనస్తుత్యమై, సకలజనసుబోధ్యమై యలరారు రామాయణములు రచించి మహావిదుషీమణియు, ఆసు కవయిత్రియు నగు మొల్ల యమరకీర్తిని వహించినది. స్త్రీలలోఁ జదువుకొనినవారు తక్కువ. చదువుటయే కొంచె నేర్చినవారున్నను వ్రాయఁగలవారు కొలఁది. వచనరచన కొంత చేయ నేర్చినవారున్నను పద్యము లల్ల నేర్చినవారు మొదలే పూజ్యము. విశేషనాగరికతయందున్న యిక్కాలమునఁగూడ స్త్రీలస్థితి ఇట్లున్నది. అట్టిచో నాల్గుశతాబ్దములకుఁ బూర్వము స్త్రీవిద్యావ్యాప్తి కెట్టియవకాశము లేనియుగమున, పురుషులకే విద్యాగంధము లేని కుమ్మరకులమున జనియించి, యిట్టి యపూర్వరామాయణమును రచియించిన మొల్ల యాంధ్రమహిళామండలమును పావనముచేయ నుదయించిన యపరభారతిగాని లాఁతి స్త్రీకాదని తోఁచెడిని.

భారత భాగవతోపాఖ్యానములతోపాటు, దాశరథీ భాస్కరాదిశతకములతోపాటు, మొల్లరామాయణముగూడ పూర్వపు వీథిబడులయందును, నిప్పటి యున్నత పాఠశాలలయందును ముఖ్యపఠనీయగ్రంథమై యొప్పుచు, మొల్ల యశశ్చంద్రికలను దిగంతములకు వ్యాపింపఁజేయుచున్నది. కాని పరమ పావనులగు సీతారాముల దివ్యచారిత్రమునే భక్తిగర్భితముగను, మృదుమధురపదసంయుతముగను రచియించి తన నిరుపమాన కవితాపటిమచే, పాండిత్యప్రకర్షచే నాంధ్రకవయిత్రీమణులలో నగ్రస్థానము వహించిన మొల్ల జన్మాదిక వృత్తాంతములు మాత్ర మామె యశస్సునకుఁ దగినట్లుగ లేవు. ఆంధ్రజననీగాత్ర సంశోభితవిదుషీ సూక్తికహారమున మించు మణిపతకమున నొప్పు మొల్లకవయిత్రీమణి యొక్క కీర్తిచంద్రికల మాలిన్యపఱచుచున్న విషయము సామాన్యమైనది కాదు. ఏది స్త్రీలనిసాపదమాగలనుగాఁ జేయునో, ఏది శీలసంపదకు భంగకరమైనదో, ఏది చిరకాలమునుండి ప్రవృద్ధమగుచున్న యశోలతను పుటుక్కున త్రుంచివేయునదో, ఏది మహావమానకరమైన మాటయో, అట్టి కులటాపదము మొల్లజీవితమునకుఁ గుడువరానిమచ్చయై కళంకపఱచుచున్నది. అకటా! ఆఁడుదాని కింతకన్న నపకీర్తి యేమి కావలెను? నిప్పులం బొరలినను, నీళ్లం బడినను, శిరశ్ఛేదము గావించుకొనినను, మఱి దేనిచేనైనను నీయపయశము మాయునే? ఏకవిత్వము, ఏపాండిత్యము, ఏరామాయణము ఈదుష్కీర్తిని బాపఁగలదు! లేదని మాకెఱుకయే! అయినను నొకవిదుషీమణి యహేతుకముగ నపయశమునకుఁ బాల్పడి యధఃపతిత యగుటను గన్నులారఁ జూచుచు నూరకొనుట

కంటె నామెను కులటామండలమున కీడ్వఁబడినకారణములను బరికించి సహేతుకములు కానిచో మొల్లమంచుట తోడినారీమణులధర్మ మగుట యాధర్మనిర్వహణనిమిత్తమీవ్యాసము వ్రాయఁబడినది. విజ్ఞులగు చదువరు లిందలిలోపముల సైరింతురుగాక యని నాతలంపు. మొల్ల కులటయనుటకు నాల్గుకారణములు సాధారణముగాఁ జూపఁబడుచున్నవి. (౧) మొల్ల తన రామాయణమునం దసభ్యములగు స్త్రీవర్ణనముల జంకుకొంకులు లేక పురుషకవులవలెనే కావించియుండుట; (౨) తన రామాయణమునందు తనయత్తింటివారి ప్రశంసగాని భర్తప్రశంసగాని చేయకుండుట, (౩) మన ఆంధ్రదేశమున పూర్వము పుష్పనామములను కులటాంగనలుమాత్రమే పెట్టుకొనుచుండుట; మఱియు (౪) ఆమె కృష్ణదేవరాయల యుంపుడుకత్తెయని లోకప్రవాద ముండుట. ఆలోచించి చూడ పైనాల్గుకారణములును మొల్లను కులటనుగా జేయునంతటి బలవత్తరములు గావని నాతలఁపు. చూడుఁడు! మొల్ల తనరామాయణమునందలి సుకవిస్తుతియందు శ్రీనాథునితరువాతికవులను బేర్కొనలేదు. కాన యామె పదునాఱవశతాబ్దమునం దుండి యుండవచ్చునని యనేకుల యభిప్రాయము. అటులయినచో కృష్ణదేవరాయలు రాజ్యముచేసినకాలమును మొల్లకాలమును నొక్కటియే యగుచున్నది. రాయలకాలము వంటివలె మఱియేకాలమునందును మన యాంధ్రభాషయట్టిరాజసత్కారములు మంత్రులమన్ననలు,పండితప్రజలు, కవిగౌరవములు, నందియుండలేదు. మఱియు నది శృంగారమునకుఁగూడ మంచిప్రాభవకాలము. పదునేనవశతాబ్దమున శ్రీనాథాది కవీంద్రులచే నాటఁబడిన శృంగార రసాంకురము పదునాఱవశతాబ్దమున పెరిగి పెద్దదై యేచి పేచి కృష్ణదేవరాయల యాస్థానకవులపోషణలో ఫలవృక్షమైనది. ఇఁక నక్కాలపుకవులస్థితి యెట్లున్నది? ప్రతికవికి శృంగారరసముపై మోహమే. అందుచే నాకాలపుకవులు తమకవితాలత నాశృంగార వృక్షమునకుఁ బ్రాకించినఁగాని మనోజ్ఞముగ నుండదని, రాజాదరముఁ బడయదని,ప్రజాగౌరవ మందదని భ్రమించి శృంగారరసమున కాలవాలమగు ప్రబంధములను రచించి వేర్గాంచిరి. కవులహృదయము లిట్లు శృంగారరస మోహముచే నిండి నిబిడీకృతమై,స్త్రీలసిగ్గును బుగ్గిచేసెడి యసభ్యవర్ణనములుగల గ్రంథములను వెలువరించెడి యక్కాలముననే మొల్లగూడ యున్నదనువిషయ మొకింత జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొనుఁడు; మొల్ల తనస్త్రీత్వము నెంతచక్కఁగా నిలుపుకొనెనో విశదమగును. శృంగారమునకుఁ దావులేని,భక్తికి దావలమైన సీతారాములకథ నామె వ్రాసినదికాని,శృంగారరసాత్మకమగు కావ్యము వ్రాసెనా? "స్తనభరంబున నీపోల్కి దనరిసట్టి" ఇట్టి పద్యపాదములునాకీరచితగ్రంథమునందుండుట యసభ్యమేయనియు, కులకాంత లిట్టిపదములుగల పద్యములు వ్రాయఁజాలరుగాన నామె కులటయనియు కొంద ఱందురు. ఇట్టి యసభ్యపదములు ఆధునిక కవయిత్రీమణుల పాటలలోను,పద్యములలోను గూడఁగలవు. ఆధునిక కవయిత్రీమణిచే వ్రాయఁబడిన లక్షణాపరిణయమను పద్యకావ్యమునందును నిట్టిపదములు గలపద్యము గలదు. పుస్తకము ముద్రణమగువఱకు నాపదమును జూడనైతినని యాకవయిత్రీమణియే మాతో స్వయముగఁ జెప్పెను. అంతమాత్రముచేతనే యాసాధ్వీమణి నెవరు కాదందురు? దుష్కరయతిప్రాసనియమముచేతనో,వ్యాకారప్రకారమో లేక,ప్రమాదవశమునో, ఇదియొక దోషముగాపాటింపని తత్త్వజ్ఞురాలగుటనో, లేక యప్పటి కాలపరిస్థితులనుబట్టియో, లజ్జాకరము లేయగుఁగాక నాలుగైదుపదములట్టివి పడినంతమాత్రమున నామె కులటయనుట యక్రమమును, అతి సాహసమునుగదా!

తండ్రిప్రశంసతోపాటు అత్తవారి ప్రశంసచేయకుండుట మొల్లపై మోపఁబడిన రెండవనేరము. స్త్రీలకు బిడియము సైజగుణము. కాన పతిప్రశంసచేయుటకు నెంతవయసు చెల్లినపడఁతులుగూడ లజ్జింతురు. అందును తల్లిదండ్రులు గురువులు మున్నగు పెద్దలసమక్షమున బాహాటముగ గ్రంథములయందు భర్తనుగూర్చి వివరించుటకు లజ్జించుట స్త్రీస్వభావమునకు విరుద్ధమైన విషయము గాదు. అదియట్లుండ మొల్ల బాలవితంతువని ప్రసిద్ధమైన వాడుక గలదు. తన గ్రంథమునఁ జూపిన యసమానమైదుష్యమువల్ల నేమి, తనభర్తనుగూర్చిగాని యత్తవారిని గూర్చిగాని రామాయణమునందు ప్రశంసింపకుండుటచేనేమి మొల్ల బాలవితంతువై యుండుటయే నిజమైయుండునని తోఁచుచున్నది. మొల్ల తనయాత్మీయులలో తండ్రినితప్ప వేరెవరిని బ్రశంసింపలేదు. తన

విద్యాప్రదాతయెవరో యాతనినైనఁ దెలుప లేదు. 'గురు డాతుకూరి కేసయవర పుత్త్రి'నని చెప్పినది. గురుఁడన తండ్రియు విద్యాప్రదాతయుఁగూడఁ గావచ్చును. వేఱుగురుని చెప్పమిచే బహుశః తండ్రియే యామెకుఁ జదువుచెప్పిన గురుఁడైయుండును. కావుననే యతనిని ఘనముగాఁ గీర్తించినది.

గణిత శాస్త్రజ్ఞురాలగు లీలావతి తండ్రి బాలవితంతువగు తనపుత్త్రికి గణితశాస్త్రమును నేర్పి విద్వాంసురాలినిగాఁ జేసెను. అట్లే కేసయగూడ బాలవితంతువగు తనకొమార్తెకు విద్య నేర్పియుండును. బాలవితంతువు కావుననే మొల్ల తనయత్తింటిపేరునుగాని భర్తపేరునుగాని చెప్పియుండ లేదు. ఆమెయే యననేల? ఆధునిక కవయిత్రీమణుల గ్రంథములను జూడుఁడు. ఒక్కరైనను దమ భర్తపేరును వ్రాయుచుండిరేమో? ఆధునిక విదుషీమణులలో నొక్కరగు శ్రీమతి కంచనపల్లి కనకమ్మగారు తమయత్తింటిపేరగు ద్రోణంరాజువారి నామమును వ్యవహారమునందువాడుటయే యుజ్జగించిరి. లక్షణాపరిణయ గ్రంథకర్త్రియగు సౌభాగ్యవతి గుడిపూడి యిందుమతీదేవిగారు తమ కావ్యమునందు పతిపేరెత్తుకొనలేదు, ఈవిధముగ మనకన్నుల ముందఱ ననేకులు, పతిప్రశంసచేయని, యత్తింటి ప్రశంసచేయని విద్యావతులు మాంగల్యవతులలోను, వితంతువులలోను గూడ గానవచ్చుచుండ నన్నూఱేండ్లక్రిందటి మొల్ల తనగ్రంథమున భర్తపేరు చెప్పలేదని, యతని యింటిపేరు తెలుపలేదని యామె కులటయని నిర్ధారించుట ఎంత యహేతుకమో చూడుఁడు.

ఇఁక మొల్ల మూఁడవ నేరము: పుష్పనామములను మన దేశమునఁ బూర్వము కులటాంగనలుమాత్రమే పెట్టుకొనుచుండుట. కులటయన వ్యభిచారిణి యనియర్థము. కాన వారాంగన కావచ్చును. లేక, నీతిచెడిన మఱేజాతి స్త్రీయైన కావచ్చును. వేశ్యలు తమతండ్రియింటిపేరును తమయింటిపేరుగాఁ జెప్పుకొనుటగాని తమతండ్రిపేరును బ్రతిష్ఠగాఁ జెప్పుకొనుటగాని లోకవిరుద్ధమైన విషయము. వెలయాండ్రకు తమతల్లికిఁగాని, తమకుఁగాని శాస్త్రోక్తముగా వివాహమాడిన యొకభర్త లేమిచే వారికి తమతల్లి యింటిపేరే వరుసగావచ్చుచుండును. వివాహితలైన స్త్రీలకు వారిలోగూడ భర్తృగృహనామమే వారికిఁ గూడ జెందును. మొల్ల తన రామాయణపీఠికయందు

"క. వారాంగన శ్రీరాముని
పేరిడి రాచిలుకఁ బిలిచి పెంపు వహించెన్
నేరుపుగల చందమ్మున
నారాముని వినుతిసేయ హర్షము రాదే."

వారవనితయే చిలుకను 'రామా'యని పిలిచి మోక్షము నందినది. ఇఁకఁ దాను సద్గతినందుట కేమి సందియమని గదా పై పద్యభావము! ఇట్లు వారవనిత యల్పత్వము చెప్పుకొనుటచే మొల్ల వేశ్య కాదనుట స్పష్టము. మనుజులకు నామకరణము పుట్టిన కొలఁదిదినములలో తల్లిదండ్రులో, యితర పెద్దలో చేయుదురు. కాని యెవరికి వారు పెట్టుకొనరు. కులటాత్వము వయసు వచ్చినవారైనవెనుక యేర్పడు దుర్గుణముకాని శైశవముననే సహజముగాకాదు ఇక కులటాంగనలు మాత్రమే పెట్టుకొనెడి పుష్పనామము మొల్లకెట్లువచ్చినది? తల్లిదండ్రులు నీతిచెడినవారై యుండవలెను. లేక మొల్ల పెద్దదైనవెనుక తననామమును మార్చుకొని యుండవలెను. భర్తను వలెనే తల్లినిగూడ నామె తన గ్రంథమున బ్రశంసింపక విడిచినది. తండ్రినిగూర్చి

"క. గురులింగ జంగమార్చన
పరుఁడును శివభక్తిరతుఁడు బాంధవహితుఁడున్
గురుఁ డాతుకూరి కేసయ
వరపుత్త్రిని మొల్లయనఁగ వఱలినదానన్."

అని యెంతో ఘనముగఁ జెప్పుకొనినది. ఇట్టి దైవభక్తుఁడగు నామె జనకుఁడు నీతిమాలినవాఁ డనుట దోషము గదా! ఇఁక నామెయే పేరు మార్చుకొనినదనుకొందమనిన నెక్కుడైన బుద్ధులకు మాఱుకమున్నది కాని పేరులకు మార్పుండునా? కాన పేరుచేత నామెకు కులటాదోష మాపాదించుట న్యాయముకాదు.

ఇఁక నాల్గవది మొల్ల కృష్ణదేవరాయల యుంపుడుగత్తెలలో నొకతె యనుట. ఎక్కడ నెల్లూరు మండల గోపవరము! ఎక్కడ కృష్ణదేవరాయల విద్యానగరము! కానిండు రాయలు దిగ్విజయార్థియై యాంధ్రదేశమెల్ల పర్యటనముచేసెను గాన మొల్లనుబట్టి

తెప్పించి తన యంతఃపురమునకుఁ జేర్పించెనే యను కొందము. రాయల యుంపుడుగత్తెయే యైనచో మొల్ల, కవియు, కవిపోషకుఁడును, కవితా ప్రియుఁడును, విశేషించి మహారాజును నైన రాయలనుగూర్చి తన రామాయణమున నొక్కింతయైన ప్రస్తావింపకుండునా, అంతియే కాక మొల్ల

"ఉ. సల్లలితప్రతాపగుణ
సాగరుఁడై విలసిల్లి ధాత్రిపై
బల్లిదుఁడైన రామ నర
పాలకునిన్ స్తుతిసేయు జిహ్వకున్
జిల్లర రాజలోకమును
జేకొని మెచ్చఁగ నిచ్చపుట్టునే
అల్లము బెల్లముం దినుచు నప్పటికప్పటి
కానసేయునే."

అని రాజలోకమునెల్లఁ దృణీకరించినది. మొల్ల కృష్ణదేవరాయల యధీనమునను స్త్రీయైనచో నితరులెల్లవచ్చి గ్రంథములను వ్రాసి తనప్రభువునకుఁ గృతి యిచ్చుచుండెఁ దాను తనరామాయణ మాతనికంకితము సేయకుండుటయే కాక "చిల్లరరాజలోకమును జేకొని మెచ్చఁగ నెవ్వరికిచ్చపుట్టు"నని తిరస్కారబుద్ధితో వ్రాసియుండునా? అట్లు నిరసించిన యుంపుడుగత్తెను రాయలు హర్షించి యుండునా? మఱియు పెద్దన రామరాజభూషణుఁడాదియగు మహాకవులఁ దన సుకవిస్తుతియందుఁ జేర్కొనక యేల విడుచును? కాన మొల్లకును రాయలకును నెట్టి సంబంధమును లేదు. బహుశః యేరాజైన రామాయణమును గృతినందఁగోరి మొల్లచేఁ దిరస్కృతుఁ డయ్యెనేమోయని మాడఁ బైపద్య మూహింపుటకు తావొసఁగుచున్నది; కాని యింతమాత్రముననే నిర్ధరింప వలనుగాదు.

మొల్లపైఁ గులటాత్వమును మోపుచున్న కారణములు సహేతుకములు గావని పైవిషయములు తేటపఱచినవి. ఇఁక మొల్ల పేరునుగూర్చి నాకుఁగల సంశయములను విన్నవించుకొందును.

మొల్లతనరామాయణమునందుఁ దనతండ్రి శివభక్తిరతుఁడనిస్పష్టముగాఁ దెలిపినది. మఱియు తాను "విఖ్యాత గోపవరపు శ్రీకంఠ మల్లేశువరముచేత, నెతిఁ గవిత్వంబుఁ జెప్పఁగా నేర్చికొంటి"నని యుఁ దెలిపినది. కాన పైరెండు కారణములచేతను నామె నామము మొల్ల గాక మల్లియై యుండునని యు, శివభక్తుఁడగు నామె జనకుఁడు తన యిష్టదైవమగు మల్లేశ్వరుని పేర తన కొమార్తెకు మల్లి యని పేరిడియుండె ననియుఁ మల్లీ నామము మొల్లగా జనవాడుకమీఁద మాఱియుండుననియుఁదోఁచుచున్నది. మల్లమ్మ, మల్లయ్య, మల్లీ యను పేరు శూద్రులలో(తెలుఁగుదేశపు అన్నితెగలలో) సాధారణముగాఁ బెట్టుకొనఁడిపేరే కావున నాదికవయిత్రి నామము మొల్లయనుటకంటె మల్లియనుటయే సమంజసముగను సహేతుకముగను నున్నది. మఱి యొక యుదాహరణము: నే నీ మధ్య 'కృష్ణకుమారి' యను విదుషీమణిచే వ్రాయఁబడిన 'భారత విదుషీమణులు,' అను చిన్ని హిందీపుస్తకమును జదివితిని. దానియం దనేకవిదుషీమణుల చరిత్రములు గలవు. వారిలో ముక్కాలు మువ్వీసమమంది యుత్తర భారతమువారే. ఇట్లు గ్రంథము చాలవఱకుఁ జదివినను నస్మద్దక్షిణభారతదేశమునందలి విదుషీమణి చారిత్ర మొక్కటియుఁ గానరామి నామనంబు చిన్నవోయెను. ఏమి? దక్షిణభారతదేశమున విదుషీమణులే లేరా? ఉండినను నుత్తరాహులు మనలను జిన్నచూపుచూచి మనదేశపు విదుషీమణుల సచ్చరిత్రములను దమగ్రంథముల వ్రాయమానిరా! అను కుశంకలు నామానసమున నుదయించి యాగ్రహమును నుదయింపఁజేసెను. కాని ఏదేశమువారైనను విదుషీమణులు పూజనీయులే యను భావమునఁజాలవఱకు జదువఁ జొచ్చిన మధురవాణి, మోహనాంగి, మల్లీ, అభయా, నాచీ, యను నేవురు దక్షిణ భారతదేశపు విదుషీమణుల చరిత్రములు నేత్రపర్వముగ హృదయాహ్లాదకరముగఁ గాన్పించెను. అందు మల్లీయను నామెచరిత్ర మీవిధముగా వ్రాయఁబడియుండెను. "ఈమె దక్షిణ భారతదేశమున జన్మించియుండెను. రాజా కృష్ణదేవుని కాలమున నీ యశస్విని సాహిత్యక్షేత్రమున నుండి యుండెను. ఈమె యొక కుంభకార పుత్రి. విద్యాభ్యాసమునం దీమెకు మిక్కిలి యనురాగము. ఈమె కవిత చెప్పగలిగియుండెను. ఈమె కవిత్వమునం దీమెయొక్క పూర్ణవికాసము గాన్పింపుచుండెను. ఈమె స్నానముచేసి నెంద్రుకల నారఁబెట్టుకొను సమయమున

కవిత నల్లునుండెననియు, ఈవిధముగా నీమె యొక రామాయణమును రచియించి యుండెననియు తెలియుచున్నది. ఈమె రామాయణమును విద్యాలయముల యందు పాఠ్యపుస్తకముగా పండితులు నిర్ణయించి యున్నారు." ఈపై చరిత్రాంశములనుబట్టి ఈమల్లి మనము మొల్లగా వాడుచున్న యామెయేయని తేటపడుచున్నది. ఈచరిత్రమును జదివిన తరువాత నాకపరిమితానందము గలిగెను. ఆ యానందము రెండువిధములుగా నుండెను. దక్షిణ భారతదేశమున విదుషీమణులే లేరని వాపోవు సమయమున మొల్ల మనపరువు నిలిపినదిగదా యను సంతోష మొకటియు, చిరకాలమునుండి మొల్లపేరు మల్లిగాని మొల్లగాదను నాయూహ యుత్తరదేశమందైనఁ బ్రచారమున గలదుగదా యను నానంద మొక్కటియు నా సంతసము నినుమడింపఁజేసెను.

మన ఆదికవయిత్రియగు మల్లిచరిత్రమును ముఖింపఁగాఁదేలిన యంశముల సంగ్రహముగా నీవిధమున నిర్ణయింపవచ్చును. ఈమె కుమ్మరకులమున జన్మించినది. ఆమె తండ్రి శివభక్తిపరుఁడు గావున తన కొమార్తెకు మల్లియని పేర్పెట్టి యుండును. మల్లి వితంతువు. కాన లీలావతికి తండ్రి గణితశాస్త్రమును నేర్పి విద్వాంసురాలినిగాఁ జేసినట్లు మొల్లతండ్రిగూడ తన కొమార్తెకు విద్యనేర్పినాఁడు. మొల్ల వితంతువగుటయేకాక బాలవితంతువుగూడనై యున్నది. కాన నత్తింటి ప్రశంసగాని భర్తప్రశంసగాని చేయలేదు. తన విద్యాభివృద్ధికి జనకుఁడే కారణమగుట నామె యాతనిమాత్రమే తన గ్రంథమునఁ జేర్కొనినది. మల్లి యాత్మగౌరము గల విదుషి. ఐహిక సంపదలఁ జీరికిఁగొనని విరాగి. కాన రాజమాత్రులఁ దృణీకరించినది. మల్లి భక్తురాలు. కాన రామకథనే వ్రాసి రామునకే కృతియిచ్చి కృతకృత్యురా లయినది. మఱియు, మల్లి వినయ సంపదగల సతీమణి కాన తనచరిత్రమును డంబముగా వ్రాసికొనుట గాని, కుకవి నిందసేయుటగాని సేయలేదు. మల్లి తత్త్వజ్ఞురాలు. కాన పదములయౌచిత్యానౌచిత్యములలెక్క సేయలేదు. మల్లి

"నిమునపెన్నెఱివేణిజడలుగా నవరించి
మలినజీర్ణాంబరం బొలియఁగట్టి
భూమిరజంబు విభూతి పూఁతగఁబూసి
తన దివ్యమూర్తిఁ జిత్తమున నిల్పి
నిరశనస్థితిఁ గ్రీడ నిలిచి భూశయ్యను
బవళించి నిదుర యేర్పడఁగ విడిచి
తారకబ్రహ్మ మంత్రంబుఁ బఠింపుచు"

దపము సేయుచుండెడి మహాతపస్విని గాని సామాన్య స్త్రీ గాదు. రసగ్రంథమును రామాంకితము సేయుటలోఁగాని రాజమాత్రులఁదృణీకరించుటలోఁగాని మల్లి భాగవత గ్రంథకర్తయు, మహాభక్తుఁడును నగు పోతన యడుగు జాడలలో నడిచినది. అంతియేకాదు. పద్య రచనలోఁగూడ నామె పోతననే యనుకరించినది. చూడుఁడు. మచ్చునకు రెండుపద్యములు

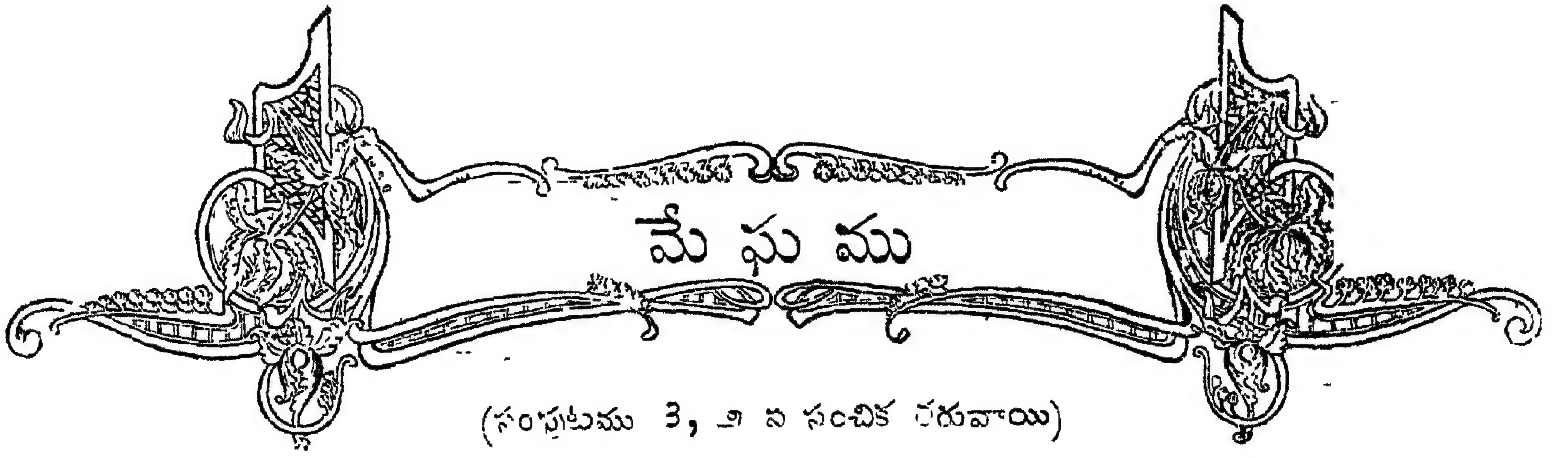
"క. పావని కనుఁగొనె నప్పుడు
పావన విఖ్యాతసుగుణ భాగ్యోపేతన్
సేవిత దనుజవ్రాతన్
భూవనితాజాత నిత్యపూతన్ సీతన్.

మొల్ల రామాయణము.

క. భూతలనాథుఁడు రాముఁడు
ప్రీతుండై పెండ్లియాడె పృథుగుణమణిసం
ఘాతన్ భాగ్యోపేతన్
సీతన్ ముఖకాంతి విజిత సితఖద్యోతన్.

భాగవతము.

పై విషయములనల్ల నిష్పాక్షికబుద్ధితోఁ బరికించువారికి ఆదికవయిత్రి నామము మల్లిగాని మొల్లగాదనియు, నామె యుత్తమ స్త్రీగాని కులటగాదనియు నగుపడకపోదు. పండితులును, కవులును, చారిత్రక పరిశోధకులును, మొల్లయొక్కచరిత్రమును సాధించి మొల్ల మల్లి యనుట సహేతుక మగునో, కాదో శోధించి, నెల్లూరు మండల గోపవరమున మల్లికేశ్వ రాలయముగలదా, లేక మఱియే గోపవరముననైన నున్నదేమో విచారించి నిర్ధారింతురు గాక యని వేఁడుచున్నాను. మొల్లనామము మొల్లయే యైన నాకీతిని రూపించియు, కాక మల్లియైనచో నాకీతి సంస్కరించియు మొల్ల యపయశమును బాప బ్రయత్నించెదరు గాక యని ప్రార్థించుచున్నాను. నైవాను గ్రహమువలన మొల్ల మల్లిగా యెల్లర యంగీకారమును బడసెనేని మొల్ల కాపాదింపఁబడిన కలంకాదోషము కొంతవఱకు బాయునని నామనవి.

(సంపుటము 3, ౨ వ సంచిక తరువాయి)

అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు, శతావధాని

అమృతాసార మనోహరంబులగు వర్షాంబుప్రసారంబులన్
గమనీయంబగు కాల మేర్పఱుచు నీ గర్జోన్న చేతోవికా
సము నైసర్గికతావకీనసుషమాసౌభాగ్యసంభారసా
రము నేత్రద్వయపర్వ పూటఁ దెలుపున్ బ్రావృట్పయోవాహమా!

మ. రమణీయేందుమరీచిశోభితము తారాస్ఫార మాశావలం
బమునౌ వ్యోమవితాన మూడ్చి చపలామాలావిలాసంబు మి
శ్రమశీరోచిరుదారవాసవధనూరమ్యంబు నీభవ్యరూ
పము మేల్కట్టుగఁ దీర్చెఁ గాల మవురా! ప్రావృట్పయోవాహమా!

చ. రతనములట్లు చుక్కలు గరంబు హొరంగుల రంగు లీనుచున్
వితతమరీచికానిచయవీథులలో దయివార రాత్రులం
దతులితచిత్రశోభిత మహాద్భుతరీతుల రత్నకంబళా
కృతిఁ దనరారుమింటిపయికిన్ దగియుండెదు ప్రావృడభ్రమా!

చ. విలసితకాంతిపూరముల వెల్లువలౌ హరినీలకుట్టిమ
స్థలుల మెఱుంగువన్నియల జానగు చక్కఁదనాల మల్లెపూ
వులు విలసిల్లురీతులను బోలి నఖద్యుతితారకావళుల్
వెలఁగు వినీలవిష్ణుపదసీమ మెలంగెదు ప్రావృడభ్రమా!

మ. పొగగుంపుల్ కలభంబులట్లు మహిషంబుల్ పోల్చు చందంబునన్
బొగరొప్పంజనుసూకరావళివలెన్ బొంకంబుగా భంగికా
స్థగితాకారవిశేషరేఖల సమంచద్వైఖరిం గ్రాల సొం
పగుసంచారము సల్పుచుం బోలుతు వౌరా! ప్రావృషేణ్యాభ్రమా.

శా. మేలౌనీరజబాంధవోజ్జ్వలరుచుల్ మీసాలలో నవ్వులై
చాల న్నీలిమఁ బొల్పు నీజిలుగుసంచారంబులం దోఁచఁగా

కేళీలోలవిలోలమానసగతిన్ ఖేదాపనోదక్రియల్
గ్రాలంగాఁ జెరలాడుచుండుఁ జదలన్ బ్రావృట్పయోవాహమా!

ఉ. ఒక్కనిమేషమం దోఁయు నుజ్జ్వలతల్ మఱియొక్క రెప్పపా
టొక్కినఁగానరావు వహియింతువు పుష్కరరంగ భూమిపైఁ
జెక్కగువేసముల్ స్తిమితవీక్షణులై రసికుల్ గనుంగొనన్
జక్కఁదనంబు నీకడనె జాల్కొనుచుండెడి వర్షకాభ్రమా!

ఉ. కుంకుమచల్లినట్లు కడుఁ గ్రొత్తగఁ గ్రాలెడు కెంపుసొంపులన్
బొంకముఁ బాయనట్టి వయి పొల్చెడు తారక లుల్లసద్విలా
సాంకములై చెలంగఁ జెలువారునభోమయవేదియందుఁ బ
ల్వంకలరంగవల్లికల బాగుగఁ దీర్చెదు ప్రావృడబ్దమా!

ఉ. వెచ్చగ నూర్చుచుం దలయు వెన్ను గనంబడ నీట మున్గి యం
దిచ్చకువచ్చుదాఁకఁ బరితృప్తి మెలంగి యుపాంతభూములన్
బచ్చికఁజూచుచున్ జలముఁబాసి కొలంకున నుండి మేపునన్
వచ్చెదు సైరిభంబనగ వర్త్రిలు దొక్కెడ వర్షకాభ్రమా!

చ. నిచయముగాఁ దలిర్చికమనీయతఁ జూపుట మాని నల్పు సం
కుచితముగాఁగ ధూమ్రరుచిఁ గొంచుఁ గ్రమంబుగ నింతలింత లే
సి చిదురులేర్పడన్ కళలు చిందెడి యందము లొప్ప నిష్టకా
రచనలు సేయుచుందు బళిరా! నభమందునఁ బ్రావృడబ్దమా!

మ. అనపాయా వరణాతిగూఢవరశుద్ధాంత ప్రచారార్హాది
గ్వనితావశ్యరహస్య రక్షణము నిర్వర్తించు వ్యోమావలం
బన లోలాంచల మాలికల్ యవనికల్ ప్రాలేయ సందోహశో
భనసామ్యావహతావకావరణముల్ ప్రావృట్పయోవాహమా!

చ. పలుచని నల్పులన్ దెలుపుఁబాయని ధూసరకాంతిరేఖలన్
బొలిచి వినోదభూమికల పొందిక లందముగాఁ దగిల్చి పాం
థుల హృదయంబులందు బరితోషముఁ బ్రోది యొనర్చుచుండుసీ
పొలుపగు రామణీయకము బుద్ధిఁదలంచెద వర్షకాభ్రమా!

ఉ. పొల్పగు గాంచనప్రసవభూషిత మేచకహంసతూలికా
తల్పమనంగ నీలమయితారలఁ గ్రాలునభంబునన్ సదా
కల్పము మాయకుండుటకుఁ గప్పిన గాసెన నాఁగ మోదమున్
గొల్పుచునుండు ధూసరతనుద్యుతిఁ బొల్చుచు వర్షకాభ్రమా!

ఉ. వెన్నెలతేని మచ్చవలె వింతగఁ గొమ్మలు రెమ్మ లేర్పడన్
జెన్నెసలారుచుండి కడుశీఘ్రముగా గుమిగూడి మేచకా
భ్యున్నతకాంతిదంతురత నొందుచుఁ గస్తురిచేతలిప్తమై
యున్న విశాలవేదియన నొప్పెదు నప్పుడె వర్షకాభ్రమా!

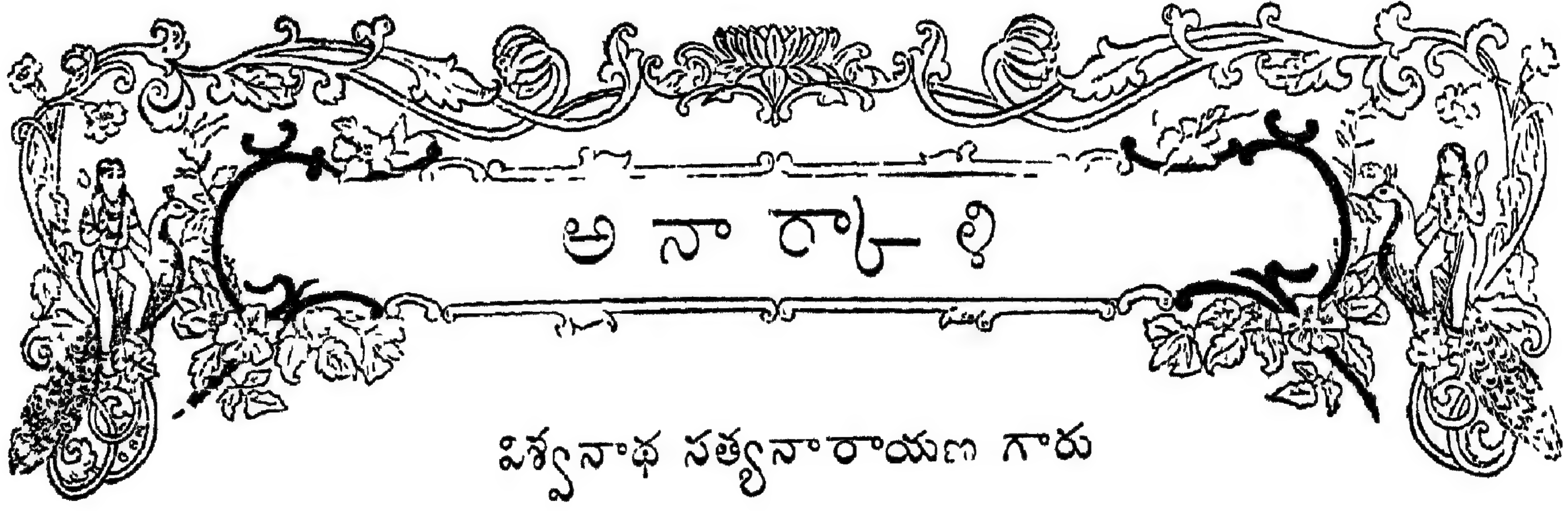
ఉ. చిన్నెలవన్నెలన్ జలువఁజిమ్ముచు శాంతిమరందబిందు సం
పన్నతఁ గూర్చుచున్ భువికి వర్షజలోపజనిష్యమాణహా
ర్షోన్నతికిన్ మనుష్యహృదయోజ్జ్వల సౌధములం దుపశ్రుతిన్
బన్నుచుఁ బుష్కరాంగణమునం జరియించెదు ప్రావృడభ్రమా!

చ. ఇలకు నభస్తలంబునకు నెంతయు భూషణమై కరంబురా
జిలు రవిదీధితిన్ జిలుగుచేవ మెఱుంగుల కప్పడాలు రే
ఖల బల మొప్పఁగప్పుచు నఖండిత తత్కరదీప్తి దివ్యమం
గళమగు నీదువిగ్రహముఁ గాంచి చెలంగెదఁ బ్రావృడభ్రమా!　　[సశేషము]

దేవదేవప్రశంస

శంకరనారాయణులు

విరియు వినఁగలేని విశ్వమోహనగీతి, కలకంఠి కులికించు గళములోన
తెలిసి తెలియలేని వలపులవెన్నెలల్, పువ్వులు విరజిమ్ము నవ్వులోన
అరసి యారయలేని యామోదసౌఖ్యంబు, తెమ్మెర ల్వేదచల్లు తెఱపిలోన
చూచి చూడఁగలేని చోద్యంపుఁ దళతళల్, మెఱుపులుదులకించు నొఱపులోన
గీ. దాన దీన ననఁగనేల తావకీన, భవ్యవిజ్ఞానతేజంబు ప్రకృతిలోన
నిత్యసంజీవన మెసంగ నెగడుఁగాదె! దివ్యమంగళవిగ్రహా! దేవదేవ!

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారు

[వెనుకటి సంచిక తరువాయి]

రంగము ౭

అనార్కలి

అజీజ్!

అజీజ్

అక్కా! నన్ను తమ్ముడా యని పిలువరాదా!

అనార్కలి

తమ్ముడా!

అజీజ్

ఊఁ!

అనార్కలి

నాకేమియు దోచుటలేదు.

అజీజ్

ఏంచేత?

అనార్కలి

బానిసలమైనమన కేకోరికయు సిద్ధించదుగదా!

అజీజ్

ఏ కోరికో నాతో చెప్పు.

అనార్కలి

ఇప్పుడు మన మెచ్చటికైనపోవలెనన్న నెట్లు పోగలము?

అజీజ్

ఎక్కడికైనా సరే కష్టంలేకుండా వెళ్లటానికి ఒకవుపాయం వుంది. అదినాకు తెలుసు.

అనార్కలి

ఏమిటది?

అజీజ్

పాము యెన్నేళ్లుబతుకుతుంది? వెయ్యేళ్లు! తొమ్మిదివందల తొంభైతొమ్మిదేళ్లు వచ్చిం తరువాత దానికి రెక్కలువస్తయి; అప్పుడదియెగిరిపోతూంటుంది. ఆవేళకి సరిగ్గాచూచి అది ఒకగజమెత్తు యెగిరిన వెంటనే దాని తోకపట్టుకొని గుంజితే అది నీచెప్పినమాటవింటుంది. దాన్ని కాల్చి భస్మంచేసి కాళ్లకు బూసుకుని యెక్కడకెళ్లాలని తల్చుకుంటే అక్కడ కెడతాం.

అనార్కలి

ఆ పామెక్కడ కనంబడును?

అజీజ్

అడవుల్లోకెళ్లి వుండాలి మరి.

అనార్కలి

ఈ వసంతకాలములో నడవులెట్లుండును?

అజీజ్

ఆకూత దేంది?

అనార్కలి

కోకిలది.

అజీజ్

బుల్ బుల్ పాట బాగుంటుందా! దీని పాట బాగుంటుందా?

అనార్కాళి

రెండును బాగుండును.

అజీజ్

నాకు బుల్‌బుల్ పాటే బాగుంటుంది.

అనార్కాళి

నీవు నీమనస్సులో నున్నది చెప్పుటలేదు.

అజీజ్

నేను చెప్పేంది నీవు నమ్మకుండా నన్నుమాటి మాటి కెత్తిపొడిస్తే నేనేమి చెయ్యగల్గును. నిజంగా నన్ను యువరాజు సలీంగారు పిలిపించి కొన్నాళ్లనుండి యీగౌరవం చేస్తున్నారు. లేకపోతే నాకు యీఅత్తర్లూ దివ్యవస్త్రాలూ యెక్కణ్ణుంచి వస్తై. మళ్లీ రేపురమ్మన్నారు సలీంగారు.

అనార్కాళి

ఎందుకు నిన్నాయన యిట్లు గౌరవించుట?

అజీజ్

నాకేం తెలుసు?

అనార్కాళి

నేడు వెళ్లెదవా?

అజీజ్

నీయిష్టం, నువ్వు వెళ్లమంటే వెళతా!

అనార్కాళి

ఇదివరకు నన్నడిగి వెళ్లితివా ?

అజీజ్

అక్కా! నావద్ద నెన్నియైన దుర్గుణములుండ వచ్చును. కాని రెండుమాత్రము లేవు. వ్యభిచారము; నీయెడలద్రోహము. నాతల్లిదండ్రు లెవరో నాకు తెలియదు. నీతల్లిదండ్రు లెవరో నీకును తెలియదు. మన మిర్వురమును చిత్రమైన యీరాజాంతఃపురములో పెరిగినాము. నీకునాకు రక్తసంబంధము లేకపోయినను నీ వక్కవు, నేను తమ్ముడను ఐనాము. అందరు బానిసలకు తలొకయిల్లువలెనే మన యిరువురకు నీయిల్లు ప్రసాదింపబడినది. నిన్ను నే నెట్లు ప్రేమించుచుంటినో నీవెఱుగక పోలేదు. నీయందు నాకు గల గౌరవము నాలో నాకే తెలియును. నా యనుకో దగిన వారెవరైన నున్నచో నాకీలోకములో నీవుదప్ప నెవరును లేరు.

అనార్కాళి

తమ్ముడా! క్షమింపుము: యథార్థము తెలిసికొనుటకు గ్రుచ్చిగ్రుచ్చి యడిగితిని.

అజీజ్

వెళ్లుమనెదవా?

అనార్కాళి

వెళ్లుము. ఎందుకో నిన్నిట్లు గౌరవించుట కనుగొని రమ్ము.

అజీజ్

నాకేమియు తెలియుటలేదు.

అనార్కాళి

క్రమముగా నదియే తెలియగలదు. నిదుర పొమ్ము.

(అజీజ్ నిద్ర)

అనార్కాళీ

అజీజ్ నిదురపోవుచున్నాడు. నేనేమో యీ వనములో వచ్చి ప్రవేశించితిని.

బానిసకూతునైన నేనెక్కడ! సకల భారత సామ్రాజ్యమునకు గాబోవు చక్రవర్తి యతడెక్కడ? ఏమి యూహాసౌధము! ఆకాశ పుష్పము! గొంతుకయెండి యెండమావులలో నీరు గల్పించుకొనుచున్నాను.

ఈ వెన్నెలలు నన్నీచోటికిదఱుముకొని వచ్చి నవి. కాని మీ మామిచెట్టునీడ నిలచెదను. ఈ చంద్రుడు చుట్టచుట్టుకొని పండుకొన్న గోదుమ వన్నె త్రాచువలె నున్నాడు.

ఆజీజ్ లేచి నాకై వెదకునేమో! పోయెదను. పోయి పరున్నచో నిదురపట్టదు గదా! ఈ తాప మెట్లోర్చుకొందును? ప్రథమదర్శనము ననే నాహృదయప్రవేశ మొనర్చితివి ప్రియా! అది స్వప్నవృత్తాంతమని యెంచుకొనుచుండ నృత్యశాలకు వచ్చి దానికి దోహదము చేసితివి. నాప్రాణములు నీవేల హరించుకొని పోవుచుంటివి? ఈ దీనురాలిని రక్షింపుము!

నీవు నాయందు కోరికచేతనే నర్తనశాలకు వచ్చితివని సమన్వయము చేసికొను చుంటిని. అది తప్పేమో జగత్ప్రభూ! ఈ నీచురాలిని క్షమింపుము. బానిసనై తలకుమించిన యూహలు చేయు నీతుచ్ఛురాలి నేమి చేసెదవు? ఉరితీయింపుము. బ్రతికియుండగనే యొడలి చర్మ మొలిపింపుము! బానిసలకు విధింపబడు శిక్షలివియే నటగదా!

వసంతుడు

మీ తావులలో మునిగిపోయితిని
మీ తారుణ్యములందు జిక్కితిని
లేత వెన్నెలలు గ్రమ్ముకొన్న యవి
స్ఫీత మరంధము లుద్భవించినవి.

పూలకన్నెలు

నీకంఠంబును కౌగిలించితిమి
నీకై దండలుపూని నారమును
నీకే యర్పణమైతిమి దేవా!
శ్రీకర! మోహన! ఆనందమయా!

వసంతుడు

చిలుపవానలకు పరువులుపెట్టిన
సెలలయిసుకపారలో
కలిసి పోవుదము పాటలు పాడుచు
మలగిపోవుదము వనిలో.

అనార్కాలి

ఈవసంత రామణీయకము నన్నెంత యూహరించుకొన్నది! ఈవనమ్మున నెచ్చట చూచినను పూవులు వికసించినవి. ఈపుష్పకన్యకల యౌవనమందు వసంతుడు మూర్తీభవించినాడు. ఈవెన్నెలలో ఈ మధుమాసరాత్రుల యందు ఈ వసంతకాలమున ఈపూవుల సత్తావులు గుబులుకొన్నప్పుడు మనోహరా! నేను నీవశనైనాను.

ఆహా! ఆసౌందర్య మేమని చెప్పెదను!

స్థలకమల గంజనమ్ములగు నాపాద తలమ్ములు నా స్తనాగ్రములపై మోపుదు నెప్పుడు!

నవశిరీషకుసుమ సుకుమారములైన యా జగత్ప్రభువు పాదములు నా చేతులయందు నొత్తుదు నెప్పుడు!

కమలినీ సబ్రహ్మచారులగు నా మనోనాయకుని చరణతలంబుల నాభావకుసుమంబులసమర్పించుదు నెప్పుడు!

రమ్యమోహనములగు నాకుమార చక్రవర్తి యడుగుజాడలు నే ననుసరింతు నెప్పుడు!

ఆమహేశ్వరుని సుకుమార వక్షస్స్థలమ్ము నా యెదురుటురొమ్ము నానుకొను నెప్పుడు!

రమ్యమందార కుసుమకేసరసహోదరమ్ములైన యానాథునిభాగ్యబంధురసహజారుణలోచనాంతములు నేను ముద్దిడుకొనుదు నెప్పుడు!

నాయీ ప్రాణము లాతని పాదముల నర్పింతు నెప్పుడు!

భ్రమరి

అరుణ జలజాతరమ్య కేసరములంటి
నవవిలాసర క్తచ్ఛాయతవులుకొన్న
నామనోనాథు చెక్కులు నాకుచూచు
చుండనే దూరమైపోయె

ఇటుల చనినాడు తేనియ లిటుల తెచ్చి
నాకు నందిచ్చినాడు నానాథు డకట
మరల చనినాడు తమ్మిపూవరయ మాత
వడి వియోగమ్మునాకు సంప్రాప్తమయ్యె.

అంతటి మనోహ రాకారు నంతటి సుకు
మారగాత్రుని నంతటి మాన్మథాత్రి
మధురసౌందర్య వార్నిధి విధివశాన
నెడము పొంది నాప్రాణమ్ము లెట్లు నిలుచు!

ఈవిలాస చంద్రికలు తామేమొ శిశిర
రమ్యములువోలె వచ్చి నాప్రాణములకు
తెగబడెడు నీవియోగ మేతెంచునంత
తిరుగబడిరి స్నిగ్ధులు గూడ రిపు లట్లు.

నాపతి హరించుకొన్న యీ నలినపత్ర
శేఖరంబులు విడలేక ఛిన్నమైన
యాశపైనాశ వదలక యకట యిట్టు
లీ పొలమ్ముల బడి భ్రమరించుచుంటి.

అనార్కాళి

నాపన్నియు వృథా వాంఛలేమొ! మధురస్థల
ముల నుండుటచేత మధురభావము లుత్పన్న
ము లగుచున్నవి. జగత్ప్రభువు సలీము యువ
రాజెక్కడ? బానిసను నేనెక్కడ?

కోకిల

ఈరసాలకిసాల మేత రాహారంబు
తా రుచించదు మాకు తరుణకంఠములకు
గొంతుకోయగ నిమ్ముకూహూస్వనానంద
రావమ్ము మధునిర్ఝరమువోలె పాడదా!

ఈనాల్క తెగిపోవ నీ పంచమము గాక
మానోటనింకొక్కస్వరముపుట్టదుసుమ్ము
అతిసుకుమార మోహనుడు మాధవుడిదే
విహరించుచున్నాడు విపినవీథుల యందు.

అనార్కాళి

నామనస్సు ప్రభూ! నీపాదారవిందములయందే
చిక్కినది. తీసికొందమన్నను వచ్చుటలేదు.
పెకలించినచో నెత్తురులు వచ్చునేమొ! ఈ
దాసిని క్షమింపుము. ప్రభూ! నెత్తురులే ప్రవ
హించనిమ్ము!

నీపదమ్ములయంద నిలచియున్నది మనసు
ఆపదుద్ధారకా ఆనందమయ నాథ,
నిన్ను మన్నించు చున్నాను రా ఓనాథ,
నిన్ను ప్రేమించుచున్నానురా ఓనాథ!
మరల ప్రేమింతువో మరల ప్రేమించవో
ఎంచి నేనది విచారించనురా నాథ!
నిజముగా నిన్ను భావించుటకైనను
తగనురా నాథ నీదాసికి దాసిని
ప్రాచుర్యమైన యత్యాచార మిదియెట్లు
నిచిత్తమునయందు నిలిపి మన్నింతువో!
ఈపాదుపుర్వు వాంఛించుచున్నది చూడు
గగనస్రవంతికా కమలినీ మధురుచుల్.

ఉషారమణి

ప్రాభాతవేళా శుభానిలమ్ములువీచ
శిశిరసౌందర్యలక్ష్మి మోహనమ్ములు
ఈశుక్లపక్ష శర్వర్యంత చంద్రికల్
క్రమముగా నశియింపగాజొచ్చె నింతలో
ప్రాచీదిగంగనా బంధుర హాసంబు
లీయుషఃకాలరోచిస్సు లావృతమయ్యె

అనార్కాళి

అహో! తెల్లవారవచ్చినది. అజీజ్ లేచెనేమో;
పోవలయును.

రంగము. ౮

అజీజ్

ఏమమ్మా! ఎట్లావుంది? జరమేమన్నా తగ్గిందా

అనార్కాళి

తగ్గలేదు. ఎచ్చటికో వెళ్లి వచ్చితివి.

అజీజ్

ఎక్కడకీ వెళ్ళలా.

అనార్కాళి

బజారునకు పోయి రెండు మామిడిపండ్లు తెచ్చి పెట్టెదవా?

అజీజ్

నే వెళ్లి లేనిప్పుడు.

అనార్కాళి

నోరరుచిగానున్నది. మామిడిపండ్లు తినవలె ననిపించుచున్నది.

అజీజ్

కోరికలకేం చాలా వుంటై; అవి అణుచుకోన టమే ప్రజ్ఞంటే.

అనార్కాళి

నా కేమియు కోరికలు లేవు.

అజీజ్

ఇదేమిటి మఱి.

అనార్కాళి

జ్వరమువచ్చుటచేత నోటికి రుచి పోయినది.

అజీజ్

మఱి యిదేమిటి?

అనార్కాళి

ఏమిటది?

అజీజ్

సలీముగారు నన్నిన్నాళ్లటినుంచీ గారవిస్తున్నారే దానికి ఫలితం.

అనార్కాళి

అదియేమిటో చెప్పుము.

అజీజ్

కనపట్టంలేదా? ప్రణయప్రత్యుత్తరం.

అనార్కాళి

అయినుగాని నేడేమిటి అట్లు మాటలాడు చుంటివి?

అజీజ్

ఎట్లు మాటాడుతున్నా?

అనార్కాళి

ఏటికంత కాఠిన్యము? నాయెడల నేమైన దోష మున్న నది యిదని చెప్పుము.

అజీజ్

నీవల్ల తప్పంటే నేనెవ్వర్ని చెప్పేందుకు? నీఅంతదానవు నీవు. నాఅంతవాణ్ణి నేను.

అనార్కాళి

నాయనా! అట్లు మాటాడెదవేమి? నీ వను కొన్నదోషము నావద్ద లేకపోవచ్చును. మన మిద్దరము నేకగర్భజనితులము గాకపోవచ్చును. మనపుట్టుకలుగూడ మన కొకరికొకరికి దెలియకపోవచ్చును. కాని నాకు తల్లి లేదు; తండ్రి లేదు; బంధువులు నెవ్వరును లేరు. చక్రవర్తి నాయీశరీరమున కధిపతి గానిమ్ము కాని నాయభిమానాదికములు నా యధీనమున నే యున్నవి. అవి నాతమ్ముడవగుటచేత నాకన్న చిన్నవాడవైనను మగవాడవుకాన నాతండ్రివంటి వాడ వనుకొని నీ యనుజ్ఞ లేనిది యెవరియధీనములును కావు. నాయందు నీవృథానుమానమునకు గారణము నీవనుకొన్నట్లు మాత్రము కాదని గట్టిగా చెప్పుచున్నాను.

అజీజ్

ఈ యుత్తరము యువరాజు గారు నీకిమ్మని యిచ్చినారు.

అనార్కాళి

ఇదిగోనా నీకు కోపకారణము ?

అజీజ్

అవును.

అనార్కాళి

అందులో నేమున్నది ?

అజీజ్

నేను చదువలేదు.

అనార్కాళి

ఎందుచేత ?

అజీజ్

ఆయనవద్ద నేనిది విప్పి చదువనని యొట్టుపెట్టుకొన్నాను.

అనార్కాళి

భగవంతుని మీదనా?

అజీజ్

కాదు.

అనార్కాళి

ఎవరి మీద మఱి ?

అజీజ్

నే నెక్కువ గౌరవించు నొక ప్రాణిమీద.

అనార్కాళి

ఎవరా ప్రాణి చెప్పరాదా ?

అజీజ్

ఎవరా! అనార్కాళి.

అనార్కాళి

మఱి అంతప్రేమగల నామీద నీకీ కోపమెందులకు ?

అజీజ్

అక్కా! మనము బానిసలమే కానిమ్ము! యువరాజు మనకేల యుత్తరమువ్రాయ సాహసింపవలెను ?

అనార్కాళి

అదియెట్టి యుత్తరమోచూచి తరువాత నాక్షేపింపుదము.

అజీజ్

చదువుము.

అనార్కాళి

నీవే చదువుము.

అజీజ్

నీకే వ్రాయబడినది.

అనార్కాళి

అదుగో మరల నామాటయేమి?

అజీజ్

కాదులే చదువ వమ్మా!

అనార్కాళి

నేను చదువను; నీవే చదువవలయును.

అజీజ్

[చదువును ఉత్తరము]

ప్రియురాలా !

నా యీసంబోధనమున నీకు కోపము వచ్చునేని నన్ను మన్నింపుము. నిన్ను ప్రథమమున నంతఃపురమున చూచిననాటగోలె నా హృదయము నీయెడ బద్ధప్రేమమైనది. నాట నుండియు నిన్ను మరల నెప్పుడు చూతునా యెప్పుడు చూతునా యని దుఃఖించి మా తండ్రి వద్ద నృత్యము పరీక్షించుట కనుమిష మీద మరల నీదర్శనము చేసికొంటిని. నాడు నా యభాగ్యమువలన నీవు జ్వరపడియుండుట

రంగము. ౮

అజీజ్

ఏమమ్మా! ఎట్లాన్నుంది? జరమేమన్నా తగ్గిందా

అనార్కాలి

తగ్గలేదు. ఎచ్చటికో వెళ్లి వచ్చితివి.

అజీజ్

ఎక్కడకే వెళ్ళలా.

అనార్కాలి

బజారునకు పోయి రెండు మామిడిపండ్లు తెచ్చి పెట్టెదవా?

అజీజ్

నే నెళ్లి తేనివ్వను.

అనార్కాలి

నో రరుచిగానున్నది. మామిడిపండ్లు తినవలె ననిపించుచున్నది.

అజీజ్

కోరికలకేం చాలా వుంటై; అవి అనుచుకోవటమే ప్రజ్ఞంటే.

అనార్కాలి

నా కేమియు కోరికలు లేవు.

అజీజ్

ఇదేమిటి మఱి.

అనార్కాలి

జ్వరమువచ్చుటచేత నోటికి రుచి పోయినది.

అజీజ్

మఱి యిదేమిటి?

అనార్కాలి

ఏమిటది?

అజీజ్

సలీముగారిని నన్నినాళ్లటినుంచీ గౌరవిస్తున్నారే దానికి ఫలితం.

అనార్కాలి

అదియేమిటో చెప్పుము.

అజీజ్

కనపట్టంలేదా? ప్రణయప్రత్యుత్తరం.

అనార్కాలి

అప్పుడుగాని నేడేమిటి అట్లు మాటలాడుచుంటివి?

అజీజ్

ఎట్లా మాటాడుతున్నా?

అనార్కాలి

ఏటికంత కాఠిన్యము? నావలన నేదైన దోషమున్న నది యిదని చెప్పుము.

అజీజ్

నీవల్ల తప్పంటె నేనెవ్వర్ని చెప్పేందుకు? నీఅంతదానవు నీవు. నాఅంతవాణ్ణి నేను.

అనార్కాలి

నాయనా! అట్లు మాటలాడెదవేమి? నీ వను కొన్నదోషము నావద్ద లేకపోవచ్చును. మన మిద్దరము నేకగర్భజనితులము గాకపోవచ్చును. మనపుట్టుకలుగూడ మన కొకరికొకరికి తెలియకపోవచ్చును. కాని నాకు తల్లి లేదు; తండ్రి లేదు; బంధువులు నెవ్వరును లేరు. చక్రవర్తి నాయీశరీరమున కధిపతి గనుమా కాని నాయభిమానాదికములు నా యధీనమున నే యున్నవి. అవి నాతమ్ముడ వగుటచేత నాకన్న చిన్నవాడవైనను మగవాడవుకాన నాతండ్రివంటి వాడ వనుకొని నీ యనుజ్ఞ లేనిది యెవరియధీనములును కావు. నాయందు నీవృథానుమానమునకు గారణము నీవనుకొన్నట్లు మాత్రము కాదని గట్టిగా చెప్పుచున్నాను.

అజీజ్

ఈ యుత్తరము యువరాజు గారు నీకిమ్మని యిచ్చినారు.

అనార్కాళి

ఇదిగానా నీకు కోపకారణము?

అజీజ్

అవును.

అనార్కాళి

అందులో నేమున్నది?

అజీజ్

నేను చదువలేదు.

అనార్కాళి

ఎందుచేత?

అజీజ్

ఆయనవద్ద నేనిది విప్పి చదువనని యొట్టుపెట్టుకొన్నాను.

అనార్కాళి

భగవంతుని మీదనా?

అజీజ్

కాదు.

అనార్కాళి

ఎవరి మీద మఱి?

అజీజ్

నే నెక్కువ గౌరవించు నొక ప్రాణిమీద.

అనార్కాళి

ఎవరా ప్రాణి చెప్పరాదా?

అజీజ్

ఎవరా! అనార్కాళి.

అనార్కాళి

మఱి అంతప్రేమగల నామీద నీకీ కోపమెందులకు?

అజీజ్

అక్కా! మనము బానిసలమే కానిమ్ము! యువరాజు మనకేల యుత్తరమువ్రాయ సాహసింపవలెను?

అనార్కాళి

అదియెట్టి యుత్తరమో చూచి తరువాత నాక్షేపింతుదము.

అజీజ్

చదువుము.

అనార్కాళి

నీవే చదువుము.

అజీజ్

నీకే వ్రాయబడినది.

అనార్కాళి

అదుగో మరల నామాటయేమి?

అజీజ్

కాదులే చదువ వమ్మా!

అనార్కాళి

నేను చదువను; నీవే చదువవలయును.

అజీజ్

[చదువును ఉత్తరము]

ప్రియురాలా!

నా యీసంబోధనమున నీకు కోపము వచ్చునేని నన్ను మన్నింపుము. నిన్ను ప్రథమమున నంతఃపురమున చూచిననాటగోలె నా హృదయము నీయెడ బద్ధప్రేమమైనది. నాటనుండియు నిన్ను మరల నెప్పుడు చూతునా యెప్పుడు చూతునా యని దుఃఖించి మా తండ్రి వద్ద నృత్యము పరీక్షించుట కనుమిష మీద మరల నీదర్శనము చేసికొంటిని. నాడు నా యభాగ్యమువలన నీవు జ్వరపడియుండుట

తటస్థించినది. నీవటిస్థితిలో నుండియు నాడు వచ్చుటచేత నామీాద నీకుగూడ ప్రేమయున్న దనుకొంటిని. నేను కామాంధుడ నగుటచేత నే యట్లనుకొంటినేని నన్ను క్షమింపుము.

మనోహారిణీ! జీర్ణ సుందరమైన యానాటి నీ వదన మండలమిప్పటికిని నాకన్నుల కంటగట్టి నట్లున్నది.ఇంతవరకు నాదేహములో ప్రాణము లున్నవన్నచో కారణ మానాటి నీమనోహర ప్రణయరూపము నాకు నిత్యసన్నిధాన వర్తిని కనుకనే.

ఈదినమ్ములెల్ల నేను మన్మథాగ్నిలో వేగింప బడుచున్నాను. నీకొఱకు నేనొక్క మాట చెప్పవలసియున్నది. ఈమహాగ్ని దేవీ, మహా పవిత్రమైనది. నాహృదయ మిదివరకెవ్వరికిని దత్తము కాలేదు. నీవే దానిని హరించితివి. నీవు నన్ను మరల ప్రేమించుము. ప్రేమించ కుము. నాజీవితాంతము నీయెడల తప్ప నా మనస్సన్యథా చరించదు.

నీవు బానిసవు. నేను చక్రవర్తి కుమారుడను. మన వివాహము బహిర్గతమైన ముప్పవాటిల్లు నందువా? అది నేను రాజ్యాధికారి నగువఱకు రహస్యముగా నుంచబడును. అప్పుడు దేవి! మన మిర్వుర మొక్కసారిగా నేను కుడిపాద మును నీ వెడమపాదమును భారతరాజ్యసిం హాసనమున నుంచుదము. కాదీ లోపుననే మనసంగతి తెలిసి చక్రవర్తి నన్ను నిన్ను దూరముచేయఁబ్రయత్నించునాభగవత్సాక్షి గా చెప్పుచున్నాను; నన్నును భారతరాజ్య లక్ష్మిని నెడబాపగలడు గాని నిన్నును నన్ను మాత్ర మెడబాపజాలఁడు.

ఈయుత్తరము ముగించుచుంటిని. దీని వలన నీకు కోపమువచ్చెనా తెలియజేయుము. ఇతడు జీవితాంతము మరల నిన్ను పలుక రించడు. జీవితాంతము బ్రహ్మచర్యమో లేక యేమగునో గతి. దయగలిగెనా సశాస్త్రీయ ముగ నిన్ను వివాహమాడగలడు.

(సలీము)

అనార్కాలి

అయినదా!

అజీజ్

అయినది.

అనార్కాలి

ఇందు నా తప్పేమియు లేదుకద.

అజీజ్

అక్కా క్షమింపుము! నేనేపొరపాటుపడితిని.

అనార్కాలి

నాయనా! ఫరవాలేదు. నీకింత యభిమాన గౌరవము లుండుట నాకు సంతోషముకాదా.

అజీజ్

అక్కా! నీవేదో దేవతామూర్తివి.

అనార్కాలి

ఈయుత్తరమునకు సమాధాన మేమందువు?

అజీజ్

ఆమహారాజు వివాహవిషయము ప్రస్తావించి నాడుగాన నాకిష్టము. ఆయనయెడల నీవు సానురాగవైతివేని, బానిసలము నిఱుపేదల యింట పెన్నిధి వచ్చి కూర్చున్నట్లు; కాని,ఆక్బ రుచక్రవర్తి జీవించి యున్నంతకాలము మన బ్రతుకు త్రాచుకోరలమీాది చెరలాట.

అనార్కాలి

నాకీజ్వరము తగ్గినట్లున్నది చూడుము.

అజీజ్

తగ్గినది.

అనార్కలి

నేను స్నానము చేసెదను. నీవు మామిడిపండ్లు తెచ్చిపెట్టెదవా?

అజీజ్

డబ్బులిమ్ము.

రంగము. ౯

రసీ

మీ అక్కగారున్నదా!

అజీజ్

ఉన్నది.

రసీ

(లోనికి పోబోవును.)

అజీజ్

(నవ్వుచు) లేదు.

రసీ

ఎక్కడకు వెళ్లినది.

అజీజ్

స్నానముచేసి వచ్చుటకు చక్రవర్తితోటలోని చెరువువద్దకు వెళ్ళినది. దేనికి?

రసీ

ఉస్తాదు పిలుచుకొని రమ్మన్నాడు.

అజీజ్

దేనికి.

రసీ

ఏమో! వెళ్లెదను.

అజీజ్

కొంచెమాగుము.

రసీ

దేనికో చెప్పుము.

అజీజ్

మీ రింకెన్నాళ్లు నేర్చుకొనవలయును?

రసీ

అయిపోవచ్చినది. ఇంక నాలుగైదురోజులేనట.

అజీజ్

తరువాత నీ వేమి చేసెదవు?

రసీ

నృత్యము చేసుకొని జీవించెదను.

అజీజ్

వివాహము చేసుకోవా?

రసీ

ఉస్తాదు నాకై యెదురు చూచుచుండును. పోవలెను.

అజీజ్

సౌందర్య మన్న పదార్థము చాలయుత్కృష్టమైనది. దానిని వృథాచేయరాదు. నీచముగా నుపయోగించను రాదు.

రసీ

బానిసలకు పెండ్లి యెందుకు?

అజీజ్

బానిసలు మనుష్యులు కారా?

రసీ

పెండ్లి చేసికోవలయునన్న చక్రవర్తి యనుమతి పొందవలెను.

అజీజ్

పొందవచ్చును.

రసీ

మాకు నృత్యము నేర్పించు చక్రవర్తి యుద్దేశ మదికాదు. ఆయన రాజసభలో మేము నృత్యము సేయవలెనని. మేము వివాహము చేసికొన్నచో నది తటస్థించదు గదా!

అజీజ్

వివాహము చేసికొందుమన్న చక్రవర్తి యొప్పుకొనునని నాయుద్దేశము.

రసీ

నేను పోవలయును.

అజీజ్

ఒప్పుకొన్నచో వివాహము చేసికొందువా?

రసీ

ఈ నీచపుబ్రతుకు కన్న వివాహము చేసికోవలయుననియే యున్నది.

అజీజ్

చేసికొన్నచో నెవరిని చేసికొందువు?

రసీ

ఉస్తాదునాకై యెదురుచూచుచుండును. పోవుచున్నాను.

అజీజ్

మాఅక్కయిప్పుడే వచ్చును. అదుగో వచ్చుచున్నది.

రసీ

ఏది? వచ్చుటలేదే.

అజీజ్

ఇప్పుడే వచ్చును. నీవివాహమునకు నీయిష్టమేనా?

రసీ

అనార్కలీ నాకు బ్రియతమురాలు. ఆమె యిష్టము.

అజీజ్

నీవు ఒక్క అందకత్తెవే కాదు. మంచిదానవు కూడను.

రసీ

నేను మీ అక్కకన్న నందకత్తెనా?

అజీజ్

మాఅక్కయేమంత అందకత్తె? ఆమె సద్గుణశాలి పేత.

రసీ

మీఅక్క యంత యందకత్తె యీపట్టణమున లేదట.

అజీజ్

మీఅక్కగారికన్న నీవే యంకదత్తెవు.

రసీ

సరేలే; నేను వెళ్లవలయును.

అజీజ్

(చేయిపట్టుకొని) రసీ! మాఅక్కగారు వచ్చువరకు నిందుండుము.

రసీ

వదలిపెట్టుము.

అజీజ్

ప్రియా!

రంగము ౧౦

వసంతుడు

ఇసుకతిన్నెలమీద నింపారు పుప్పొళ్ల
పసమీరు చివురుదొప్పల మీద విహరింతు
అంభోజకుసుమకన్యకల యౌవనముల
రంభావిలాస పత్రముల నానందింతు
మాకందకుసుమకన్యాకపోలములందు
శేకెత్తు మల్లెల శేలందు నిద్రింతు
పరువు లెత్తుచునుంటి ప్రాకులాడుచునుంటి
తరుణసాయంసుసంధ్యారాగములయందు
చివురుశేఫాలికా సీమంతమునయందు
తవిలి క్రొమ్మించు ముక్తాహారములు గూర్తు
సాయంసమయమందచారు మాగుతములు
కోయిల నును తేనె కొసరించుపాటలు

పుష్పంధయానంద మోహాన రావముల్
గీష్పతుల్ గూడ రాగిలు శుకాలాపముల్
నాకు పుల్కలు కూర్చునన్ను మోహింపించు
నాకు నానందసంధానంబు గావించు
ఈమహాభోగమ్ము లెన్నాళ్లనుభవించి
ఏమితృప్తియులేదు నింతయూ యని లేదు
ఈ మహానందవాహినులందు నీదాడి
యేమియు శ్రమలేదు నికజాలునని లేదు.

పుష్పకన్యకలు

మమ్ము కన్నోరగించి మూగవా వచ్చితే
సమ్ము నిన్నెడబాసి సను జీవములు లేవు
నీవె లోకమ్మని నీవె ప్రాణమ్మని
నీవెంటవచ్చు మమ్మే వెంట తతెపెుడు
రావయ్య మా వెంట రమ్యమోహాన మూర్తి
ఈ వనాంతములందు నెడమేది విహరింప

వసంతుడు

మీకునాకు సభేదమే లతాంతములార
నాకున్న యందమంతయు మీరయనుకొంటప
ఇట సెంపి కాసెడు నిట నాన కురిసెడు
చిటిపాటి సొగయెల్లు చిందులాడ దొడంగు
రమణీయ పుష్పితారామ సీమలయందు
సమ్మోహకన్యకలార యనుపదము మనమెల్ల
రావె శేఫాలికా రావె యోమాగధి
రావె యూథికంద రావ యోమాంగవి
ఓనవమల్లె రావే నీవు నిఖిలవకు
రానేరవటు నీవు రమణీయ కురవకీ
ఒక్కరొక్కరి చేతు లూని నేవే రంపు
తక్క వెన్నెలలె సౌందర్యంబు లందున
నేను పోవుచునుంటి పూని నావెనువెంట
రం డాడు కొందాము రండు భోగింతాము.

అనార్కలి

ఆహా! ఈవనమ్మున వసంత మెంత శోభాయ
మానముగ నున్నది! ఈస్థలమ్ము నిర్జనముగా
నున్నది. ఉత్తరమునుతీసి చదువుకొనెదను.
"అప్పుడు దేవి! మన మిర్వుర మొక్కసారిగా
నేను కుడిపాదమును నీ వెడమ పాదమును
భారత రాజ్యసింహాసనమున నుంచుదము."
ఈప్రేమకు నేనేమి బదులీయ గల్గుదును.
ప్రభూ! ప్రభూ! ఈదాసిమీద నీకెందు కింత
కృప? ఇంత ప్రేమ కీదాసి యనర్హ.

చిలుక

ఈవసంతమునందు నేపింపచూచిన
ఏమి చెప్పుదు తీపియేకాని మరికాదు
నీవు చాటుగజేసి నేబాగు కొన్నాను
నీవు చెప్పకు మేరిజాను మోకందంబు!
ఇన్ని పండ్లు తెచ్చి యేభుజించుదుకూర్మి
కోరిక వేసెద నేను కోరనిపండ్లెల్ల
ఈకు గ్రినాంద్రెల్ల నేనికొంచున్నాను
పోకుండ నేనేమొ కోరికవేసిన పండ్లు
నానోటి కెంగెలన్నది లేదు కాబోలు
నానుడుల్ సవమదందమ్ములు కాబోలు
నామాట లానంద నవ్య గీతమ్ములో
నామేను సొగసు నన్నని పట్టు కాబోలు
నేను పల్కినయంత నిజముగా వనమెల్ల
పూని సమ్మోదాంబు పూరంబునన్ దేలె.

అనార్కలి

ఈచిలుక ఏమేమి ముద్దుగా పలుకు చున్నది.
దీనిమాటలు వినినకొలంది నా కేమొ క్రొత్త
భావములు పుట్టుచున్నవి. ఈయుత్తరము నం
దిచ్చుట నేమో వ్రాయబడియున్నది. ఇదియిది
వరకు చూడలేదు.

"ఆనాడు నీవు పాడిన గీతమే నాకు జపము చేసికొను మంత్రమైనది." ప్రభూ! ఇన్నాళ్ళ దనుక తూష్ణీంభావము వహించిన యీ బానిస దండనార్హ. ప్రభూ! అప్పటి కిప్పటికి నీపాదమున యందె నిలిచియున్నది మనసు ఆపదుద్ధారకా ఆనందమయ నాథ!

కోకిల

ఈవసంతమ్ము చిన్నెలు తోచెనల్లెడ
యేవంక చూచిన నెంతో మోహనమయ్యె
బంతులుగట్టి యీభ్రమర సంతానంబు
పరుగులువెట్టు పుష్పమరందముల కోర్కె
ఈలేడి ప్రాయమ్ము నెనసి రెణ్ణెలయ్యె
ప్రాలేయ బిందు చుంబనము గావించెడు,
ఇంతవాయువు వీచెనో లేదో యీలత
కౌగిలించినది శాఖాగ్ర భాగమ్మును
ఈరసాలకిసాలయేత రాహారమ్ము
తా రుచించదు మాకు తరుణ కంఠములకు.

అనార్కాళి

అక్కటా! ఈవిరహబాధ నేనెట్లపనయింప గల్గుదును. మనోహరా! దయజూడు! దయ జూడు!

కోకిల

ప్రకృతిలో పురుషుండు ప్రతిఫలించిన నాడె
సకలప్రపంచంబు సామరస్యం బందె
తావి పుష్పంబులో తన్మయత్వంబందె
తేనెలోపల తీపి ద్రిమ్మరించుకుపోయె
చివురులో శ్యామలచ్ఛవి యంటుకొనిపోయె
ప్రవిమలచ్ఛాయలోపల శైత్యమేపారె
కవితలో శబ్ద మైక్యంబంది పొలుపెత్తె
పంచమస్వరములో భాసిల్లె రసధుని.

అనార్కాళి

మనోహరా! నీ స్వహస్త లిఖితములైనయీప విత్రాక్షరములుగల యీలేఖ నాకుచాగ్రము లపై నుంచుకొని యీతాప మపనయించు కొందును.

కవి

ఈమధుమాస కోకిల లి
వేమిటి కోమల మాకరంద కూ
హూమధురారవంబుల న
హో! పులకింపగ జేయు నల్దెసల్
నామన సంత కంతకు ఘృ
ణాకలితంబయి యీవసంత శో
భామహనీయతా జలధి
భంగములందున నూగులాడెడిన్.

ఈమందానిల మెంత మంజులమొ తా
నీ పుష్పవాటీ సుమ
శ్రీమాహాత్మ్యము లెల్ల గొల్లగొనితా
రెంబో సుధాభంగ భం
గీమంధానవికస్వరస్వర భవ
క్రీడానవా నీత భృం
గీమంజీర నినాదకంఠలహరీ
గీతంబు లూగించుచున్.

అరయ దరప్రఫుల్లకుసు
మాంతరలగ్నహిమాంబు పూరముల్
వరలు కవోష్ణహా జలజ
బంధుకరమ్ముల నాహృతంబులై
పొరవిరజిమ్మె నూత్న వధు
వుల్ వలె సిగ్గరి చానలై ప్రసూ
సరమణు లందపున్ విలస
నమ్ముల వొల్చెడు లేతయెండలో.

అనార్కాళి

ఈ ప్రకృతికి గూడ నామీద నింత వైరస్య మెందులకో! మనోహరా! నీప్రాణ నాయికను

వచ్చి రక్షించుకొనుము. నీవె జాగు చేసితివా దుర్మార్గుడైన యీమన్మథుడు నీమనోహారిణిని నీకు దక్కనీయడు.

మన్మథుడు

నన్నెందుల కుపాలంభించెదవు?

అనార్కాళీ

నీవెవ్వరవు?

మన్మథుడు

నీవు నన్నెందులకు దూషించెదవు?

అనార్కాళీ

నీవెవ్వరవో నిన్ను నేనెఱుగను. నిన్ను నేను పిలువలేదు. పాదుషాహి యీసనోద్యాన మితరులకు జేరరాదు. నీవెవ్వర, విచ్చటకెట్లు వచ్చితివి?

మన్మథుడు

నన్ను నీవెఱుంగవా? నేను నీలోననే చిన్ని యగ్నికకలవలెనె యున్నాను. నీవు బాల్యము వీడి యౌవనావతరణము చేసినది మొదలు నీతోనే యున్నాను. నాకును యౌవనమున కును భేదములేదు. నేను నేడు నీకు ప్రత్యక్ష మైతిని.

అనార్కాళీ

నేడు నాకేల నీవు ప్రత్యక్షము గావలెను. ఇన్నాళ్ళనుండి నీవు నాలోనుంటివా? నిన్ను నే నెఱుంగకుండుట యెట్లు?

మన్మథుడు

నీవు యువరాజు సలీమునుగూర్చి నలపుగొని విరహమనుభవించుచున్నావు.

అనార్కాళీ

ఛీ, ఛీ, పిచ్చిమాటలు మాటలాడకుము. లేని పోనినిందలు మోపకుము.

మన్మథుడు

ఏటికిట్లు మృషాపూర్తి చేసెదవు. వెన్నెలలో నుండి కాంతిని పూవులోనుండి తావిని నీటిలో నుండి రసత్వమును నెట్లువేఱుచేయ జాలవో యట్లే భావములోనుండి నన్ను వేఱు చేయ జాలవు. నిరంతరము నీమనస్సులో నివాసించు చున్న నేను నీమనస్సులోని భావము లెఱుంగ కుండుట యెట్లు? నేను నీమనోభావము లెఱు గ ననుట నేను రసమునుగానని జలమే జల ముతో వాదంచు కొన్నట్లు.

అనార్కాళీ

స్వామీ! నీవెవ్వరవు?

మన్మథుడు

నేను నీమనస్సులో బుట్టినాను. నేనెవ్వరనో నీకే తెలియదు. నాకెట్లు తెలియును?

అనార్కాళీ

ఇప్పుడు దేనికి వచ్చితివి?

మన్మథుడు

నీవు ప్రేమించుచున్న యీసలీము మనుష్యుడు అతనికి జరామరణము లున్నవి. నామాటవిని యతనిమీది యాస వదలుము.

అనార్కాళీ

ఇది నాకిష్టములేదు. నామనస్సిదివరకే యామ హాభాగునికి దత్తమైనది. నేను మరల దానిని గ్రహించ జాలను.

మన్మథుడు

అట్లైనచో నింకొకమాట చెప్పెదను. అతని యౌవనము శాశ్వతము కాదు. శాశ్వతయౌ వను మరవ్వరినైన వరించుము.

అనార్కాళి

ప్రభూ! నేనును మనుష్యునే. శాశ్వత యౌవనను కాదు. అతనినే వరించెదను.

మన్మథుడు

అతనికన్న సుందరమైనవానిని చూపెదను. అతనినివరింపుము.

అనార్కాళి

అతనికన్న సుందరగాడు పథ్విమీద లేడు.

మన్మథుడు

అన్నిటికన్న సుందరమైన దేమిటి?

అనార్కాళి

మనస్సు.

మన్మథుడు

నేను మనస్సునుండి పుట్టితిని. అందుచేత నాకన్న సుందముకలవాడు లేడు.

అనార్కాళి

మనస్సునకు రూపము లేదు. నీకు రూపమెట్లున్నదో నాకు తెలియదు.

(వెనుకనుండి సలీమువచ్చి కనులు మూయును)

అనార్కాళి

నాకనులు మూయకుము.

సలీము

నాపేరు చెప్పుము.

అనార్కాళి

నీపేరు నీకే తెలియదాయెను. నా కెట్లు తెలియును.

సలీము

నాపేరు నాకు తెలియ లేదు? నాపే రనార్కాళీమనోహారుడు.

అనార్కాళి

అనార్కాళీ మనోహారుడవు నీవుకాదు.

సలీము

మరెవ్వరు?

అనార్కాళి

నీవే యెరుంగుదువు.

సలీము

తెలియదు చెప్పుము.

అనార్కాళి

నేను చెప్పను. నాకు సిగ్గుగానున్నది.

సలీము

నీవు చెప్పకుండ నుండలేవు.

అనార్కాళి

అవును. సకలభారత సామ్రాజ్యభావి చక్రవర్తి సలీము

[సలీము మహానందమున చేతులు తీయును. అనార్కాళి నివ్వెఱ]

మన్మథుడు

మాకందబాల పల్లవము సందఱి భ్రాంతి
కోకిలాకన్యక కూహూస్వనము జేసె
మల్లికాసుమ మాకరంద ధునీభ్రాంతి
చెల్ల రేతుమ్మెద శ్రీగీతములు పాడ
అరుణ కేసరరమ్యమైన తమ్ములమీద
పవనకుమారుండు పఱవళ్లు వెనద్రొక్కె
నిత్యకళ్యాణంబు పచ్చతోరణమునై
యత్యంతసౌభాగ్య మండె నీవనసీమ.
పళ్లెమ్ములోపెట్టి ఫలరసంబుల నెల్ల
కళ్యాణమంజురాగము దీసె కోకిల.
ఇంపు గుల్కెడు వనమ్మిది పెండ్లిపీటలై
చాంపేయమంటప చారుతల్ ప్రకటించె.

ఇది పూర్వాంకము

నాళము కృష్ణరావు గారు

పండుగలు

ఏడవు నాచెంత నుండిన నేని నాకు
పండుగులమీఁద పండుగుల్ వచ్చినట్లు
ఈవు నన్నుఁ బాసి పోయితివేని నాకు
ప్రళయములమీఁద ప్రళయంబు నడచినట్లు.

నిరుడు కృష్ణాష్టమికి నీవు నిండువేడ్క—
ఉట్టి కొట్టఁగ నెగురుచు నుర్విఁ బడితి;
వకట! యుట్టికై యెగుర లేనట్టివాఁడ
వెళ్లు స్వర్గంబునకు నిచ్చ నేగితయ్య?

అన్ని పండుగలను వినాయకచతుర్థి
మఱతు నన్నను నాకెప్డు మఱపు రాదు;
నాఁడు మాపాలిగణపతి నాఁగ నీవు
కానవత్తువు కన్నులకింపుగాఁగ.

వేడుకలు మీఱ నిదె వచ్చె విజయదశమి;
చిన్నిగిలకలబద్దను చేతఁబూని
'ఏమిరా కృష్ణ గుంగిడంగ రేల' యనుచు
పదము పాడుచు నాచెంతఁ గదియ వేమి?

ప్రొద్దునన లేచి నేఁ దట్లతద్ది యనుచు
తోడి బాలురు వీథుల నాడుచుండ,
నిన్ను లేపఁ దటాలున నిదుర లేచి
వద్దఱిల్లితి నా ప్రమాదంబు నరసి.

వచ్చె దీపాలపండుగ వైభవమున
దీపకాంతులఁ బురమెల్లఁ దేజరిల్లె!
నేఁడు నాగృహదీపంబు నీవు లేమి
శూన్యమై తోఁచె నాయిల్లు శోభఁగక్కి—.

'పుట్టలోఁ బోయుదువ పాలు, పొట్టలోన?'
అనుచు నే నన, 'నీపొట్టయందె' యంచు
పలికితివి కాదె నిరుడు నాగులచవితికి;
నేఁడు నాపొట్టఁ జిచ్చిడినాఁడ వేమి?

మున్ను ముక్కోటి శ్రీరంగమునకు నేగి
దాటినాఁడవు వైకుంఠద్వార మీవు;
ఇప్పుడు ముక్కోటి వచ్చెనో యింక లేదొ
ప్రాంతకాఁపైతి వైకుంఠపట్టణమున.

నిండువేడుక సంక్రాంతిపండు గంచు
ఎల్లజనములు సత్త్వారిండ్ల కేగి
హర్షవారాశిలో నోలలాడుచుండ,
అకట; పడియుంటి నింట దివాంధమట్లు.

ఉత్సవంబులలోన సంవత్సరాది
సకలజనులకు సంతోషజనక మయ్యు,
అధికసంతాపకారణ మయ్యె నాకు
స్మృతికిఁ దెచ్చుటఁ జేసి నీమృతిని గూర్చి

విపర్యయము

సకలజనులును దమదినచర్యలెల్ల
నగని శోధించెదరు వత్సరాదినాఁడు,
నాదుదినచర్య పరిశోధనంబు సేయ
అన్ని పుటలను శోకంబె యాక్రమించె.

అకట! యెంతటి తారతమ్యంబు గలదొ
నాదు బ్రదుకున నొక్కయేఁడాదిలోనె?
నాఁడు నావంటిధన్యమానసుఁడు లేఁడు
నేఁడు నావంటిదీనుండు లేఁడు జగతి.

నిరుడు నామానసంబున నిశ్చలతయు
నిర్విచారత నిశ్చింత నిండియుండ,
నేఁడు నిర్వేదము నిరాశ నిస్పృహతయు
రాజ్య మేలుచు నుండె నిరంకుశముగ.

తావకవియోగ శస్త్రఘాతంబుచేత
గంటువడియున్న నాగుండెగాయ మింక
కుదురువోవక లోలోన కుళ్లి కుళ్లి
అలముచున్నది నానాట సెలలు నాటి.

నీవు మరణించి పదిరెండునెలలు గడచె;
కాలము గతించుకొలఁది శోకంబు గూడ
అంతకంతకు నగ్గల మయ్యెఁ గాని,
ఇంచుకంతయు శాంతి వహింప దయ్యె.

ఇంతకాలమునుండియు నీవు నాకు
నందనుఁడ వయి కూర్చునానందమునకు
పెక్కుమడుగుల నెక్కుడై పిక్కటిల్లె
నీదుమరణంబుచేఁ గల్గు ఖేదభరము.

సుఖము లబ్బినయప్పుడు శోక మడఁగు
నంచు నందురు; సౌఖ్యంబు లబ్బినపుడె
ఎక్కు డయ్యెను సంతాప, మీవు లేని
లోప మధికతరం బయి తోఁప నాకు.

గాఢ మగు నీదుప్రేమశ్శృంఖలముచేత
మున్ను లొంగని మదగజంబు నగు నన్ను
శిక్ష యొనరించి లొంగఁదీసితివి యిట్టె
చటుల తీవ్రవియోగాంకుశమున నేఁడు

శోకమా! నిన్ను నాకూర్మిసుతుఁడు చనుచు
దనకు మాఱుగఁ జూచికొ మ్మనుచు నాకు
అప్పగించెను గావున నందికొంటి
ప్రేమ మీఱఁగ నినుఁ బెంచి పెద్ద సేయ.

చైత్రసఖుఁ డంచు మాధవపుత్త్రుఁ డంచు
కవులు కీర్తించుచుందురు కాముఁ గూర్చి
చైత్రఋతువున మాధవోత్సవమువేళ
కాముఁ డీల్గెను కటకటా! కాలమహిమ.

నాదు సంసారవనమున బ్రోదిగాంచు
బాల సహకారవృక్షంబు నేలఁగూలె;
విమలమగు నాదుమానసకమలమందు
నిచ్చఁ గ్రీడించు రాయంచ యెగిరిపోయె.

నాతలంపుల మొలక, వాచేతి చిలుక
కొంగుబంగర, మరచేతి బొంగరంబు,
దొడ్డిలోపలి వేలుపుగిడ్డి, నాదు
పున్నెములమూట అక్కటా! నన్ను వీడె

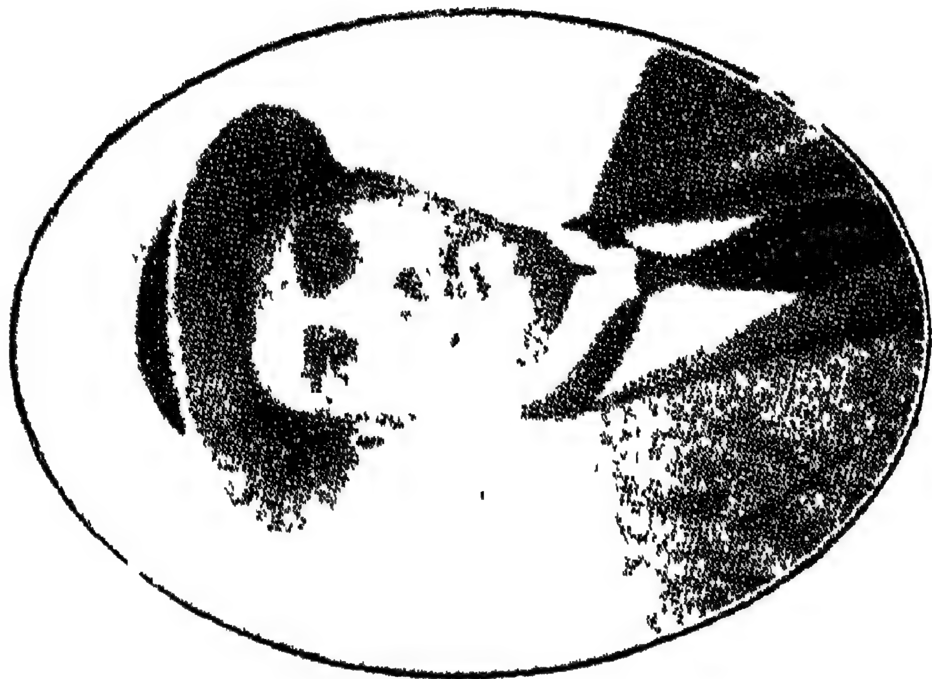
ఎవఁడు నాసౌఖ్యముల కెల్ల నవధి యంచు
నమ్మియుంటినొ యాతండు నన్నువీడె;
ప్రణయమా! నీవు నన్నింకఁ బాసిపొమ్ము
మరణమా! నీవె నాపాలి శరణ మగుము.

కృతిప్రశంస

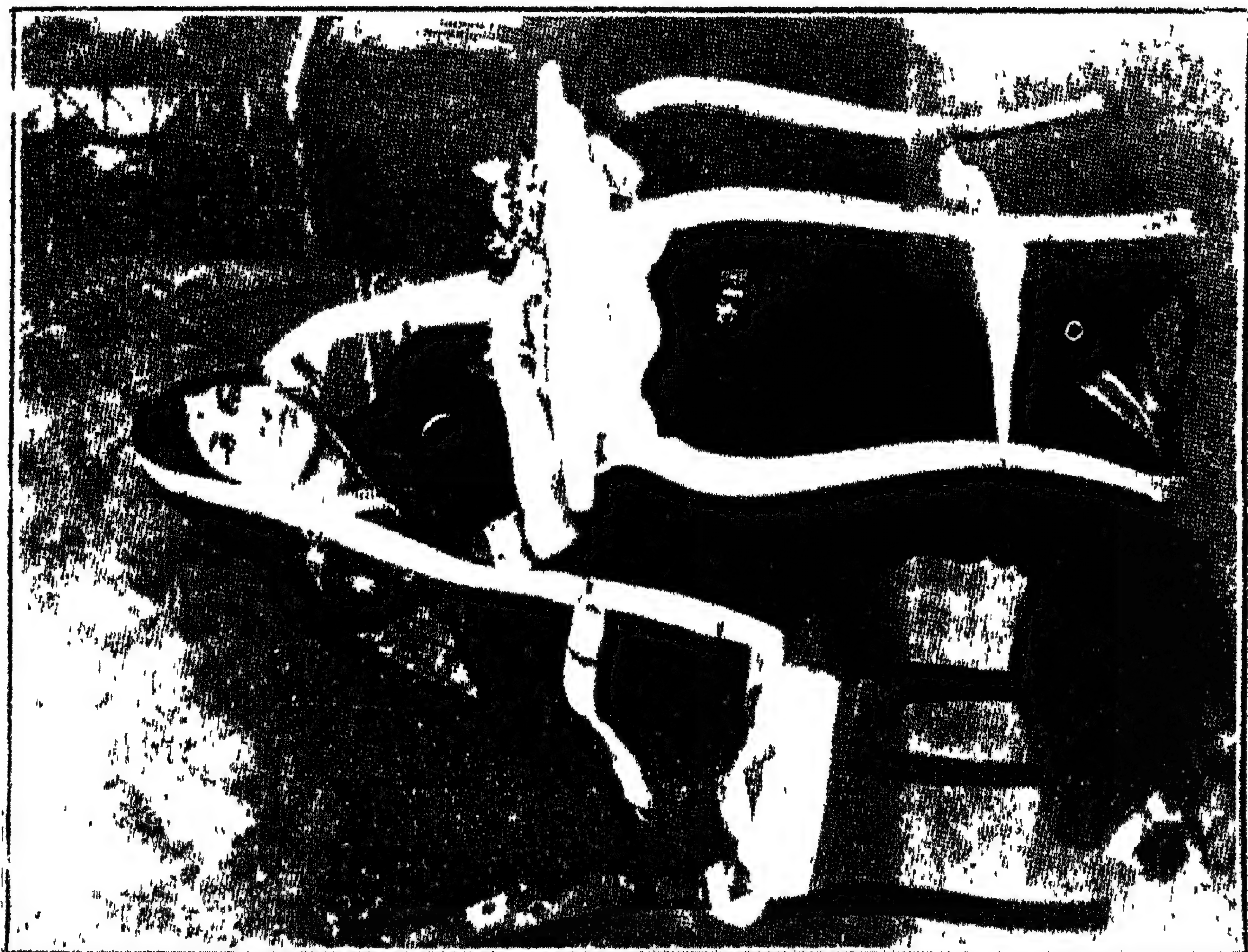
నీయెడల నాకుఁ గలిగిన నిండుప్రేమ
వెల్లడింపఁగఁ బదములు వెలితివడును
కుంటువడు ధార పద్యముల్ కూర్చునెడల;
ఎట్లు వర్ణింతునో నాకె యెఱుక లేదు.

గాఢశోకానలంబునఁ గ్రాఁగి క్రాఁగి
హృదయ మను కుప్పెలోపల నివిరియున్న
భావరసమును గన్నీటఁ బదనుకొలిపి
వ్రాయుచుంటిని నీపేర పద్దియములు:

అబ్దుల్ రహమాను గారు
ముంతాజు బేగముయొక్క నూతనవరుడు

ముంతాజు బేగము
నూతనవధువు

బొంబాయి గిరాసియా, కోటీశ్వరుడను నగు బావలాగారు తనప్రాణములను, ఇందూరు మహారాజుగారు తన రాజ్యమును త్యజించిన దీమెకొఱకే. ప్రకృత మీమెను అమృతసరమునందలి సంపన్నవర్తకులు అబ్దుల్ రహమానుగారు వరించి పెండ్లాడినారు.

భూపాలు బేగముగారు
చాన్సలరు దుస్తులతో నున్నారు!

భూపాలు బేగముగారి ముగ్గురు మనుమరాండ్రు

[illegible]లు నిప్పు డింగ్లాండున నున్నారు

అక్కరము కొక్కకన్నీటిచుక్క గాఁగ
వ్రాయుచుంటివి నీపేర పద్యములు;
ఎంతవ్రాసిన పద్యంబు లంత మొంద,
విపురఁబొఱదు కన్నీటియేటిజాలు.

నీవియోగవ్యథాంబుధి నిస్తరింపఁ
గడఁగి, పద్యంబు తెప్పగాఁ గైకొనంగ,
పైని తేలించుటకు మాఱు లోని కీడ్చి
ముఖ్యతిప్పలఁ బెట్టె నన్ ముంచుచుండె.

హస్తమునఁ బొల్చి యపుడు నీపుస్తకంబు
నారెనారెకు నాసక్తిఁ జదువుచుందు;
ఎన్నిసారులు చదివిన నేని కూడ
మరల నొకసారి చదువంగ మనసు పుట్టు.

ఇంతను పుట్టినదాదిగా నింతవనుక
లేఁదు నేనియుఁ బ్రఖ్యాతి లేనినాకు
కలిగె 'పాపాయితండ్రి' యన్ గౌరవంబు
పద్యములు నీపేర వ్రాయుకతన.

ఎన్నఁడును నన్నుఁ గని విని యెఱుఁగనట్టి
వారు ప్రేమము గాఁ జాబులు వ్రాసినారు
పుస్తకంబును నన్నును బ్రస్తుతించి;
అహహా! యెంతటిధన్యుండ వయ్య నీవు?

"సుతులు చావరె? వారలస్మృతులపేర
కరుణరస ముట్టిపడునట్లు కావ్యములను
వ్రాయరే నేఁడు సుకవుల్? వాని నెల్ల
నీదుకృతితోడ సరిపోల్పరాదు కాక!"

"రాణ నొప్పారె నాంధ్రసారస్వతాబ్ధి
కావ్యమణు లెన్నియో నేటికాలమందు;
వాని నెల్లను సరిపోల్పవచ్చు నొక్క
తావకానూన కావ్యరత్నంబు తోడ.

మేలు మే లని 'శారద' చాల మెచ్చె
ఔర యని 'ఆంధ్రపత్రిక' యభినుతించె,
బళిబళీ యని 'భారతి' తలను దాల్చె;
అహహా! ఎంతటిధన్యుండ వయ్య నీవు?

పుస్తకంబును వీ.పీ.గ పుచ్చుఁ డంచు
పలువు రెన్నెని జాబులు వ్రాసినారు;
సుతునిమృతిఁ గూర్చి వ్రాసినకృతిని గూడ
భృతికి నమ్మెడు కష్టంపుమతులు గలరె?

సుతులు మృతి నొందు వారల స్మృతులపేర
కృతుల రచియించి యమ్మ నికృష్టజీవి
కడఁగి పీనుంగుమీఁదను గంచ ముంచి
కడుపు నిండించు కక్కుర్తికాఁడు గాఁడె?

మృతుని బ్రతికించు సత్తంబుఁ గృతి యటంచు
చెప్పుదురు గాన నీకృతి చేసినాఁడ;
ధరణి నీకృతి వెలయునందాఁక నీవు
బ్రతికియున్నట్లె భావింతు భావమందు
తండ్రిబిడ్డల యన్యోన్యతత్పరత్వ
మవని నెందాఁక నుండునో, అంతదాఁక
వెలయుఁ గావుత 'పాపాయి' విమలకీర్తి
విబుధమానసరాజీవవీథులందు.

సంపూర్ణము

సి. హెచ్. సత్యనారాయణరావు గారు

[సచిత్రము: చిత్రకారుడు: శ్రీ వై. సుబ్బారావుగారు, రాజమండ్రి]

౧

నారాయణరావుది అమలాపురం తాలూకాలోని ఒక కుగ్రామము. నియోగులపిల్లవాడు. పాపం, చాలాచిన్నప్పుడే తండ్రి కాలంచేయడంవల్ల, స్థిరచరాస్తు లంతగా లేకపోవడంవల్ల మారేదిక్కెవ్వరు లేకపోవడంవల్ల తల్లితోపాటు మేనమామ ప్రకాశరావుగారి ఊరు రాజమండ్రీ రావలసివచ్చింది. వారి పెట్టుపోతలలోనే చెప్పుచేతల్లోనే ఉండవలసివచ్చింది. ఏవిధమైన ఆధారం లేకపోవడంవల్ల నారాయణరావు చదువువిషయమై చాలా ఆదుర్దాపడేదితల్లి. పరమేశ్వరుడు నారాయణరావుకు ధనధాన్యంబు లివ్వకపోయినా తెలివి తేటలుమాత్రం పూర్తిగా అనుగ్రహించాడు. చిన్నప్పటినుంచీ ప్రతీపరీక్షలోనూ మొదటివాడుగానే ఉండేవాడు. పదిహేనుసంవత్సరములు పూర్తికాకుండానే స్కూలుఫయినలు ప్యాసుచేసినాడు. తల్లికి కొంచెం ధైర్యం కలిగింది. సంతోషం, శాంతికూడా, కలిగాయి. ఇంటర్ మీడియటు చదువుటకు గవర్నమెంటు ఆర్ట్సు కాలేజీలో ప్రవేశించాడు.

౨

ప్రకాశరావుగారు రాజమండ్రీలో పేరుగాంచిన వకీలు. మ్యునిసిపలు కౌన్సిలరుకూడాను. ఇంతేకాదు. రాజకీయ (అసహాయనిరాకరణోద్యమము) సాంఘిక మత సంస్కారములందుకూడా పాల్గొనెడువారు. అందులో ముఖ్యంగా సంఘసంస్కారమంటే ప్రకాశరావుగారు ఎక్కువగా పనిచేసేవారు. చిన్నప్పటినుండీ వీరేశలింగంపంతులుగారు పెదబాబయ్యగారు అంటే అభిమానం గౌరవం. అందుచేతనే సంఘసంస్కారమంటే కొంచెం ఎక్కువప్రీతి. కులభేదములు పాటించరు ప్రకాశరావుగారు. అందుచేతనే తరుచు ప్రతి భోజనము (Cosmopolitan Dinners)లకు వెళ్లెడువారు. నిమ్నజాత్యుద్ధరణమునకై ధనసాహాయ్యముచేసెడువారు. రజస్వలానంతరవివాహములు మంచివని బహిరంగముగా ఉపన్యాసము లిచ్చెడువారు. గౌరుగారి వివాహపుచట్టమును పూర్తిగఆమోదించారు. ప్రకాశరావుగారికి ఒకకుమార్తె. ఆయన పిల్లవిషయంలో ఏంచేస్తారో చూద్దాం అని మాత్రం ప్రజలు అనుకొనేవారు.

౩

నారాయణరావు కేవలము చదువుటయందేకాక ఆటలందు, అందులో ముఖ్యంగా టెన్నిసునందు, ప్రావీణ్యం చూపించేవాడు. ఈఆటయందు రెండుమూడుసార్లు బహుమానములుకూడా పొందెను. అందుచే నారాయణరావుఅంటే కాలేజి ప్రిన్సిపాలుగారికి, ప్రొఫెసర్లకు, చాలాయిష్టం, అభిమానము. ఇతడంతగౌరవము సంపాదించుటచే తోడిసహాధ్యాయులకు ద్వేషం. అందుచే నారాయణరావుకు స్నేహితులు బహుతక్కువ. ఇతనికి ముఖ్యస్నేహితుడు ఒక్కడే. అతడు మహమ్మదీయబాలకుడు. పేరు అబ్దుల్ రజకు. వీరిరువురు ప్రాణస్నేహితులు. ఇద్దరు అద్భుతమగు తెలివిగలవారు. ఎక్కడికివెళ్లినా వీరిద్దరు వెళ్లేవారు. టెన్నిసులోకూడా కలిసే ఆడేవారు. క్లాసులో ఒక్కచోటనే కూర్చుండేవారు. నారాయణరావో లేక రజకో క్లాసులో మొదటివారుగ నుండెడువారు.

౪

రజక్ గౌరవముగల కుటుంబమునకు చెందినవాడు. అతనితండ్రి హుస్సేనుగారు యింగ్లండువెళ్లి బారిష్టరుపరీక్షప్యాసై మద్రాసుహైకోర్టులో వకీలుగా ప్రవే

శించినారు. వకీలుపని మొదలుపెట్టినపదేళ్లలోనే సబుజడ్జీ; అదయిన కొద్దికాలంలోనే జిల్లాజడ్జీకూడాఅయినారు. ప్రస్తుతం రాజమండ్రీలో ఉన్నారు. వీరింట్లో పద్ధతులన్నీ నవీనం; ఘోషా ఎంతమాత్రం లేదు. హుస్సేనుగారి భార్య కూడా బియ్యే ప్యాసయింది. ఆయనకు ప్రస్తుతం ఒక కుమారుడు, ఒక కుమార్తె. కుమారుని పేరు రజక్; నారాయణరావుతోటివాడు. కుమార్తెకు పండ్రెండు సంవత్సరములు. 7వ క్లాసులో చదువుచున్నది. చాలా తెలివైంది. చురుకైంది. మంచిరూపసి.

౫

ప్రకాశరావుగారు సంఘసంస్కార ప్రియులు గనుక నారాయణరావు మనస్సుకూడా ఆధోరణిలోనే పడింది. అదిగాక నారాయణరావు చాలా యోచనా శక్తి, సత్యాసత్యవిచారణాసక్తి గలవాడు. సంఘంలో ఉండే దురాచారములు గాని వాటికి విరుద్ధంగాను కూడా సలిపే దాస్యంబూని, చాలా విచారించేవాడు. ఇదిగాక గాంధిమహాత్ముని జాతీయసందేశము, అందులో ముఖ్యంగా సాంఘికవిషయము నారాయణరావులలో నెక్కింది. నిమ్నజాత్యుద్ధరణము, హిందూ మహమ్మదీయ సమ్మేళనము, గౌరుగారి వివాహచట్టం మొదలగు సమస్యలగురించి తీవ్రంగా ఆలోచించేవాడు. అప్పుడప్పుడు రజక్‌తో చర్చించేవాడు. హిందూసంఘంలో ఉండే దురాచారాలన్నీ పోయి, ఒకమతంకలిగి సోదరభావం జనించి, సంఘంలో నిరంకుశాధికారం సల్పుచు, హిందువులను శృంఖలాబద్ధులనుచేసిన పురాణ వ్యవహారపరాయణత పూర్తిగా పోతేనేకాని స్వరాజ్యం రావడం కష్టమని నారాయణరావు అభిప్రాయము.

౬

రజకు తరుచు నారాయణరావును తనయింటికి తీసికొనివెళ్లి టీ కాఫీ ఫలహారాలు యిచ్చుచుండెను. నారాయణరావు ఎంతమాత్రం సంశయం పెట్టక పుచ్చుకొనుచుండెడివాడు. వీరిద్దరేకాక హుస్సేనుగారితోను వారి భార్యాబిడ్డలతోను కలిసి ఒకబల్లకడనే వాటిని పుచ్చుకొనుచుండెను. నారాయణరావు సంగతి అంతకుపూర్వమే రజకువల్ల హుస్సేనుగారికి తెలిసినది. నారాయణరావు అంటే ఆకుటుంబానికంతా ఎంతో గౌరవము; ప్రేమ. అట్లే వారియెడల నారాయణరావుకు. వారితో కలిసి తరుచు షికారుకూడా వెళ్లుచుండెడువాడు. ఇదంతా చూస్తే చాలామందికి నారాయణరావుయెడల ద్వేషం, కోపం. తనసహాధ్యాయులు అప్పుడప్పుడు పరిహాసం చేసేవారు కాని వాటిని నారాయణరావు లెక్కపెట్టడు. మౌనమంత్రం ఉపయోగించేవాడు. ఈసంగతులన్నీ కిట్టనివారెవరో మెల్లగా ప్రకాశరావుగారి చెవులో ఊదారు. పైగా నారాయణరావు హుస్సేనుగారియింట్లో భోజనాలు కూడా చేస్తున్నాడని కల్పించారు. కాని ప్రకాశరావుగారు దీన్నిగురించి ఏమీ నారాయణరావును అడగలేదు. ఎందుచేతననగా ఆయనకూడా అందరితో కలిసి భోజనము చేసినవాడే.

౭

నారాయణరావు రజకు లిద్దరు బి. ఏ. పరీక్షయందు రాజధానిలో మొదటియిరువురుగా ప్యాసయినారు. ముందుచేయవలసిన విషయం ఇద్దరూ బాగుగ ఆలోచించుకొని లాకాలేజీలో ప్రవేశించుటకే నిశ్చయించుకొన్నారు. ఇంతలో హుస్సేనుగారికి హైకోర్టు జడ్జీ అయినట్టు సంతోషవార్త వచ్చింది. ఇంతకంటే వేరేమికావాలనుకొన్నారు స్నేహితులిద్దరూ. నారాయణరావు తన మనోభీష్టమును మేనమామతో చెప్పాడు. ఆయన ఏమియు అభ్యంతరపెట్టలేదు.

౮

ప్రకాశరావుగారికి కుమారుళ్ళు లేరు. యిద్దరుకుమార్తెలు. మొదటిపిల్ల మాణిక్యాంబకు పండ్రెండు సంవత్సరములు నిండాయి. అందమైనదే. థర్డుఫారం ప్యాసు అవడంతోనే ప్రకాశరావుగారికి యిష్టంలేక పోయినా యింట్లో ఆడవాళ్ళు పోరుపడలేక చదువుమాన్పించారు. ఇంకాపెళ్లి చేయలేదని యిరుగుపొరుగువారల ఆక్షేపణలపోరేకాక ఇంట్లోవాళ్లవికూడా రోజురోజూ ఎక్కువయినాయి. ప్రకాశరావుగారి అవస్థ ఏమని చెప్పడం! ఆయనహృదయ రంగమందు ఘోరయుద్ధం ప్రారంభమయింది. పెళ్లిచేయడమా లేకమానివేయడమా? షేక్‌స్పియరుపడ్డ అవస్థలోపడ్డారు. పెండ్లిచేస్తే వీధిలో తలెత్తుకొని తిరగడానికివీలుండదు. చెయ్యకపోతే యింట్లో పోరుపడ

లేరు. శాంతి అనేది లేనేలేదు. నిర్బంధ గార్హ్యములు, ఏమ్పలు ఉంటాయి. ఆసంవత్సరం పెళ్లిచెయ్యక తప్పద న్నారుఆడవాళ్లు. మేనల్లుడుయిల్లోనే ఉండగా ఎందు కాలోచన; త్వరలో ముహూర్తం పెట్టించి వివాహం చెయ్యమని బలవంతం పెట్టారు. ప్రకాశరావు గారికి ఏమిచేయుటకు తోచడం లేదు.

౯

ఒక నాటిఉదయం నారాయణరావు తనగదిలో కూర్చుండి కాఫీతాగుచుండగా అతనితల్లివచ్చి మెల్లగా పెళ్లిసంగతి ఎత్తింది. నారాయణరావు ఇంతవరకు పెళ్లి గురించి అంత దీక్షగా ఆలోచించియుండలేదు. యింత చిన్నతనంలోనే, ఒకరి ఆధీనంలో ఉండగానే, పెండ్లి చేసికోవడమంత విచారకరమైన సంగతి ఇంకొకటి లేదన్నాడు. చదువుపూర్తి అవుతేనేకాని పెండ్లిసంగతి ఎత్తుటకు వీల్లేదన్నాడు. అదీగాక చిన్నప్పటినుండి తన చెల్లెల్లా చూచుకొనుచున్న మాణిక్యాంబను పెండ్లిచేసికోవడం అసందర్భంపని అన్నాడు. తల్లి ఏమేమో అనేక విధాల చెప్పింది పెండ్లిచేసికోమని; కాని నారాయణరావు ప్రస్తుతం ఏమిమాట్లాడవద్దని స్పష్టంగా చెప్పివేశాడు. ఈసంగతులన్నీ ఇంట్లోవాళ్ళకు తెలిసాయి. ఆసాయంత్రమే ప్రకాశరావుగారు మేనల్లునితో తిరిగి వివాహ విషయం ప్రసంగించారు. ఉదయం తనతల్లితో ఏవిధంగా చెప్పాడో ఇప్పుడుకూడా అదేవిధంగా మేనమామతో చెప్పెను. పైగా "ఏం మామా, చాలాకాలమునుండి రజస్వలానంతరవివాహములను గురించి తీవ్రంగా ఉపన్యాసాల నిస్తూ, వ్యాసములవ్రాస్తూ నీవే స్వవిషయంలో పప్పులో అడుగువేస్తే ఏలా" అనిపరిహాసంగా అన్నాడు. ఈమాటలు బల్లెపుపోట్లవలె నున్నాయి ప్రకాశరావు గారికి

౧౦

"చదువు పూర్తిఅయ్యేవరకూ ఏలాగో యింట్లో వాళ్లపోరుపడదాం. రెండేళ్లు కళ్లుమూసుకొంటే గడిచిపోతాయి. ఈకాలంలో పెళ్లిచేయుట ప్రాణసంకటంగా ఉంది. చిన్నప్పటినుండి చదువుచెప్పించి పెద్దవాణ్ణి చేసిన మన యెడల కృతఘ్నుడుగా ఉండజాలడు. రెండేళ్లు అయ్యేసరికి నారాయణరావు భావాలు మారిపోకూడదా. బి. యల్. అవడంతోనే తిరిగివచ్చి చెప్పుదాం. తప్పక పెండ్లిచేసికొంటాడు. సందేహంయం లేదు" అని ప్రకాశరావుగారు ఆడవాళ్లను సముదాయించి ప్రస్తుతం పెండ్లి ఆపుచేసినారు.

౧౧

వేసవిసెలవులు పూర్తిఅవడంతోనే నారాయణరావు చెన్నపట్టణంకు బయలుదేరి వెళ్లి కాలేజీలో ప్రవేశించాడు. అతని ప్రాణస్నేహితుడు సోదరతుల్యుడునగు రజక్ కూడా ప్రవేశించాడు. వీరి స్నేహము అద్వితీయము. నారాయణరావుకు హుస్సేనుగారి కుటుంబముఅంటే చాలాగౌరవము, భక్తి, ప్రేమ. అందుచేతనే వారియింటికి వెలుచుచుండును. హుస్సేనుగారి కుమార్తె జిజియా స్కూలు ఫైనలుప్యాసయి గవర్నమెంటు క్వీనుమేరీ కాలేజీలో యింటర్మీడియటు చదువుటకు ప్రవేశించింది. నారాయణరావంటే జిజియాకు అదొకవిధమైన గౌరవము, ప్రేమ. అట్లే నారాయణరావు కూడా జిజియాయెడల.

౧౨

హుస్సేనుగారు విశాలహృదయులు; భక్తిపరాయణులు; సత్యాన్వేషులు. వారికి అన్నిమత గ్రంథములయెడల సమానభక్తి గౌరవము. స్వమతమే గొప్పదనేవారుకారు. అన్నిమతగ్రంథములు ఈశ్వరప్రేరితములే. ప్రతిదానియందు వేర్వేరులక్షణములుకలవు; ఈశ్వరుడు ఏ గుడియందోకాక ఏ మసీదునందోకాక ఏ చర్చియందోకాక విశ్వమంతా వ్యాపించియున్నాడు. అతడు సర్వాంతర్యామి; సర్వవ్యాపి; అని నమ్మినవారలలో నొకరు హుస్సేనుగారు. వీరియింట్లో నిత్యం ఉదయం, సాయంత్రం కుటుంబప్రార్థనలు సలుపుదురు. నారాయణరావుకూడా వీటియందు పాల్గొనుచుండెడివాడు. అప్పుడప్పుడు ప్రార్థనగూడా చేసేవాడు నారాయణరావు. హుస్సేనుగారి కుటుంబములోని వాడుగనే మెలగేవాడు. శనివారం, ఆదివారాలు వారి యింటివద్దనే గడిపేవాడు; భోజనంకూడా అక్కడే.

౧౩

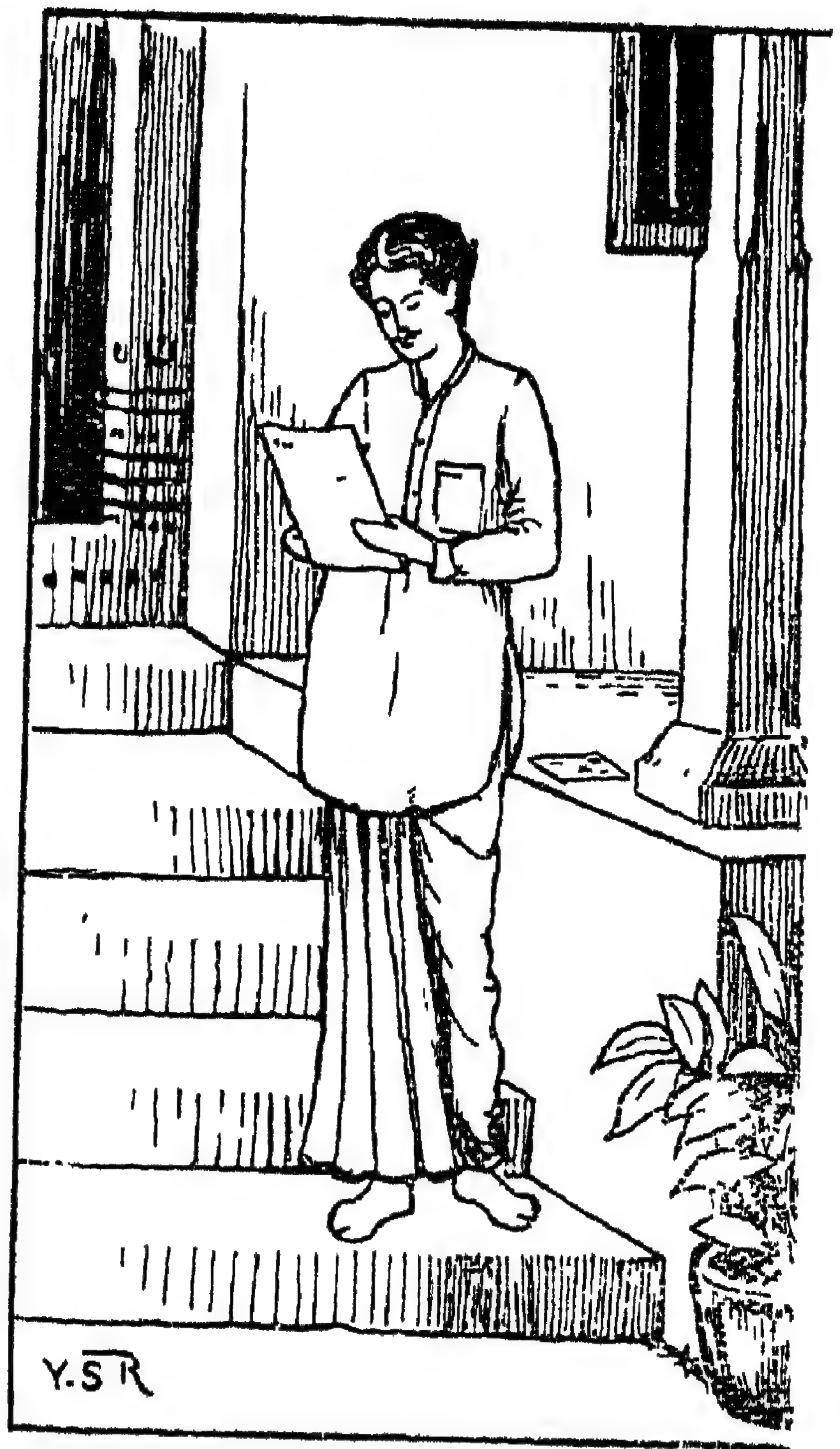
ప్రకాశరావుగారికి పైసంగతులన్నీ తెలిసాయి. తెలియకపోవడం ఆశ్చర్యంకాని తెలియడం ఎంతమాత్ర

నూశ్చర్యంకాదు. నారాయణరావుఅంటే కిట్టనివాళ్లెవరో ప్రకాశరావుగారికి తెలియనివిధంగా కల్పించి వ్రాసియుందురు. నారాయణరావుఅంటే కాలేజీ ప్రిన్సిపాలుగారికీ, ప్రొఫెసర్లకు చాలయిష్టం. వారితో నిత్యంచనువుగా ఉంటాడు. ఇదిగాక హుస్సేనుగారి కుటుంబముతో కలిసిమెలసి తిరగడం, వారిమోటారు బండిమీదను నారాయణరావుకొరకు లాకాలేజీకి రావడం చూచి సహించలేనివారు అనేకమందిఉన్నారు. ఈసంగతులు విన్నప్పటినుంచి ప్రకాశరావుగారికి ఏమీ తోచడం లేదు. అసలు నిద్రయే పట్టడంలేదు. నారాయణరావు కల్లిదుఃఖసముద్రంలో మునిగిపోయింది. అందుచేత ఆలోచించి త్వరలో వివాహం చేస్తే నారాయణరావుకు అన్నీ చక్కబడుతాయి అని నిశ్చయించి ముహూర్తంపెట్టించి వైశాఖం 20వ తేదీలోగా సెలవు తీసుకొనిరమ్మని నారాయణరావుకు వ్రాసినారు. ఆఉత్తరం చూచుకొని నారాయణరావు ఆశ్చర్యపడ్డాడు. ఎందుకింత తొందరగా పెండ్లిచేయ దలుచుకొన్నారో అర్థంకాలేదు. తిరిగి ఈక్రిందివిధంగా బదులువ్రాసాడు.

"ప్రకాశరావుమామయ్యగారికి మేనల్లుడు నారాయణరావు అనేక నమస్కారములు. నీవు వ్రాసిన ఉత్తరం చూచుకొని చాలా ఆశ్చర్యపడ్డాను. ఇంత అవసరంగా ఎందుకు పెళ్లిచేయదలచుకొన్నారో నా కింతమాత్రము అర్థంకావడంలేదు. చదువు పూర్తి అయితేనేకాని పెళ్లిచేసికోనని యిదివరకే చెప్పియుంటిని. పెళ్లిచేసికొన్నతరువాత ఒకరి ఆధీనం ఉండడం నాకేమీ యిష్టం లేదు. అదిగాక మాణిక్యాంబను నేను స్వంత చెల్లెలువలె ఇంతవరకు భావించుచున్నాను. అట్టిసమయంలో నేను ఆమెను పెళ్లిచేసికోలేను. నామనస్సాక్షి ఎంతమాత్రము ఒప్పుకొనుటలేదు. మనస్సాక్షికి వ్యతిరేకంగా నడచుట నాకు యిష్టములేదు. అట్లు వ్యతిరేకంగా ఎన్నటికి వర్తించను. పెండ్లివిషయంలో నాకు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము యిప్పించగలందులకు వేడుచున్నాను. ఇట్లువ్రాసినందుకు క్షమింపవేడెదను.

ఇట్లు నీప్రియమైన మేనల్లుడు,

నారాయణరావు."

"ఈ ఉత్తరం చూచుకొని ప్రకాశరావుగారు నిలువునా నీరైనారు."

౧౪

ఈఉత్తరం చూచుకొని ప్రకాశరావుగారు నిలువునా నీరైనారు. ఇంట్లోవాళ్ళతో ఆలోచించి చెన్నపట్నంవెళ్లి స్వయంగా నారాయణరావును తీసికొని రావడమే మంచిదని నిశ్చయించి ఆరాత్రే బయలుదేరి వెళ్లినారు. రైలుదిగడంతోనే తిన్నగా లాకాలేజీకివెళ్లి నారాయణరావును కలుసుకొని రాజమండ్రీకి ప్రయాణం అగునన్నారు. కాని నారాయణరావుది మునుపటి ధోరణే. నయాన్న, భయాన్న, అనేకవిధాల ప్రకాశరావుగారు చెప్పినను లాభంలేకపోయింది. ఇటుపైన చదువు చెప్పించననికూడా బెదరించారు. నారాయణరావు బదులుచెప్పలేదు. ప్రకాశరావుగారికి ప్రాణం విసిగింది. హుస్సేనుగారితో సంగతిసందర్భములన్నీ చెప్పి నారాయణరావుకు బుద్ధిచెప్పించ దలచుకొని ఆసాయంకాలము వారియింటికి వెళ్లి హుస్సేనుగారితో అన్నీవిన్నవించుకొన్నారు ప్రకాశరావుగారు. వినగానేకూడా అక్కడే

ప్రండి. "నాతో చెప్పడంలో మీఅభిప్రాయ మేమో నాకు తెలియ లేదు. అయినను ఒక్కసంగతి చెప్ప దలుచుకొన్నాను. నారాయణరావు చిన్నవాడుకాడు. తెలివి తేటలుగలవాడు. యోచించగలశక్తి బాగుగ ఉంది; అతనికి ఈవివాహం చేసికోవడాని కిష్టం లేనప్పుడు బలవంతపెట్టడం కేవల మన్యాయము. ఏవిషయంలో నైనా బలవంతపెట్టవచ్చునుగాని పెళ్లి విషయంలో బలవంతపెట్టకూడదనియే నానిశ్చితాభిప్రాయం. పెండ్లిఅంటే ఆజన్మాంతముండే పవిత్రసంబంధంకానిమరొకటికాదు. యిష్టంలేకుండా పెళ్లిచేసికోవడంకంటె మహాపాతకం యింకొకటి లేదు." అని మెల్లగా మృదువుగా హుస్సేనుగారు బయలుచెప్పిరి. ప్రకాశరావుగారు మరిమాట్లాడ లేదు; తలవంచుకొనేయున్నారు హుస్సేనుగారు మాట్లాడినంతసేపు. కొంతసేపైనతరువాత సెలవుతీసికొనివెళ్లి పోయినారు. నారాయణరావుతో యింకొకసారిచెప్పి చూచారు. లాభంలేకపోయింది. తిరిగి రాజమండ్రీబయలుదేరివచ్చేశారు. నారాయణరావు విషయంలో నిరాశచేసికొని డబ్బుపంపించడం ఆపుచేసినారు.

"నారాయణరావుకు ఒకకవరువచ్చింది. అందులో ఒక ఉత్తరం, ఒక నూరురూపాయలనోటు వున్నవి."

౧౫

యింటివద్దగనుండి డబ్బురాక పోవడంవల్ల పాపం నారాయణరావుకు కష్టంగానుంది. అందుచేత ఇంక చదువుచాలించి ఉద్యోగముకొరకు ప్రయత్నాలు మొదలుపెట్టాడు. ఈసంగతి రజక్‌తో చెప్పాడు. రజక్ తండ్రితో సంగతి అంతా చెప్పాడు. రెండురోజులుపోయిన వాత నారాయణరావుకు ఒక కవరువచ్చింది. అందులో ఒక ఉత్తరం, ఒక నూరురూపాయలనోటు ఉన్నవి. ఉత్తరంలో యిట్లు వ్రాసియున్నది.

"ప్రియమైన నారాయణరావుకు:— ఇందుతో పంపిన నూరురూపాయలను దయతో సంగ్రహింపుము. ఈశ్వరునియందు పూర్ణవిశ్వాసముంచుము. మనస్సాక్షి చెప్పినరీతి ఎన్నికష్టములువచ్చినా నడచుకొనుము. ఈశ్వరుడు నీకుధైర్యము, శక్తి, శాంతి యిచ్చునుగాక!

ఇట్లు,

ఈశ్వరపుత్రుడు."

ఈ ఉత్తరం ఎవరువ్రాసింది, ఎక్కడనుంచివచ్చినది నారాయణరావుకు తెలియలేదు. కవరుమీదముద్ర చాలా అలుక్కొనిపోవుటచే ఏవూరినుంచివచ్చింది చెప్పుటకు వీలులేకుండా ఉంది. అతడు మహదు ఈశ్వరప్రేమ మహిమనుగ్రహించాడు నారాయణరావు. ధన్యవాదం బులుఅర్పించాడు. ప్రతినెల యిట్లే నారాయణరావుకు డబ్బు వచ్చుచుండెను; అతనికి ఈశ్వరునియెడల విశ్వాసము ప్రేమ ఎక్కువగుచుండెను.

౧౬

రజక్ నారాయణరావులు బి.యల్.ప్యాసు అగుసరికి జిజియాయింటర్‌మీడియట్ పూర్తిచేసింది. అయిదేండ్లక్రిందట బయలుదేరిన స్నేహభావము దినదినం వృద్ధిఅగుచు వివిధరూపములు దాల్చింది. జిజియా అంటే నారాయణరావుకు అత్యంత గౌరవము, ప్రేమ. అట్లే జిజియాకు నారాయణరావు యెడల. ఒకరి నొకరు నిత్యం చూచుకోకపోతే తోచదు. ఆరోజు వృథాపోయినట్లుండెడిది. తనపెండ్లివిషయమై అనేకదృక్పథముల

నుండి తీవ్రంగా ఆలోచించారు. ఎన్నటికైనా ఎన్ని కష్టాలుసంభవించినా,ఎంతమందిబంధువులు, స్నేహితులు విడనాడినా, కులములోనుంచి వెలివేసినా విజయానే పెండ్లి చేసికొనుటకు నిశ్చయించాడు. కాని యింకా ఎవ్వరితోనూ చెప్పలేదు నారాయణరావు యొక్క తెలివి తేటలు చూచి, మనోనిశ్చలతను జూచి, హృదయ నైర్మల్యమును గాంచి, ఆత్మశక్తిని పరికించి విజయా కూడా నారాయణరావునే ఎన్ని అడ్డంకులు వచ్చినా పెండ్లాడుటకు నిశ్చయించుకొన్నది. ఈమె కూడా యింకా ఎవ్వరితోనూ చెప్పలేదు.

౧౭

నారాయణరావు యం. యస్. చదువుతూ (apprentice course) కూడా పూర్తిచేసినాడు. విజయా ఓ. యే. రాజధానిలో మూడవతరగతిగా ప్యాసయింది. నారాయణరావు యం. యస్. ప్యాసయి హైకోర్టువకీలుగా చేరినాడు. బి.యస్.క్లాసులోనుండిగా ఎక్కడినుంచి డబ్బువస్తోందో ఇప్పుడుకూడా అర్థంకాకుండావుంది. హుస్సేనుగారు పంపుచున్నట్లు అనుమానంతోచింది. ధైర్యంచేసికొని హుస్సేనుగారిని అడిగినాడు. ఆయన అప్పుడు"నాయనా, నీయందు ఈశ్వరునికి పూర్ణప్రేమ గలదు. తన్ను నమ్మినవారికి ఈశ్వరుడు ఎల్లప్పుడు సహాయము చేయుచునే యుండును. నాకుగు పంపునదేమి నీవు మాత్రం ఈశ్వరునియందు విశ్వాసము వీడక, ఆయన యిచ్చునదే సెగవేర్చుచుండుము. నీ కట్టియిట్టులు రాలేవు." అని బదులు చెప్పినారు.

౧౮

విజయానూ చూచినప్పుడెల్ల నారాయణరావుకు అనేకవిధమైన వికాసం కలుగుతుంది. అతని హృదయంలోకి అనేకవిధమైన తేజస్సు ప్రవేశించి నిల్లుతుంది. వినయవిధేయతలు గొప్పయింటివారి పిల్లలందుండుట అరుదు; కాని ఎక్కడైనా ఉన్నవంటే, విజయా యందుఉన్నవి. ఆమెమాట్లాడుతూఉంటే తేనెలొలుకు తూఉండును. ఆమె జ్ఞానం ఎక్కువగుచున్నకొలది వినయం ఎక్కువగుచున్నది; మనస్సు వికాసము చెందినకొలది హృదయమందు ప్రేమ అభివృద్ధి, పవిత్రత గాంచు చున్నది. ఒక విధమైన చిఱునవ్వు- హృదయ పవిత్రతను వెలిపుచ్చు చిఱునవ్వు- చుట్టుప్రక్కల ఉండు చీకట్లనే దుఃఖాన్ని పటాపంచలుచేసి వెలుతురనే ప్రేమను వెదజల్లే చిఱునవ్వు- ఆమె పెదవులమీద నిత్యం నాట్యంచేస్తూఉంటుంది ఆమె ఈశ్వరభక్తివిశ్వాసములు అపారములు.

౧౯

ఒకనాడు మూడునాలుగు గంటలకు విజయా తనగదిలో కిటికీ దగ్గర ఏదోపుస్తకం చూస్తూ కూర్చుండెను. నారాయణరావు ఆమె గదివద్దకువచ్చి తలుపు దగ్గరగావేసి ఉండుటచే మెల్లగా తట్టాడు. 'ఎవరో రావచ్చును' అని మృదుమధుర కంఠస్వరంతో జవాబు

"లోపలికివెళ్లి విజయాతోపాటు ఫలహారము తీ పుచ్చుకొన్నాడు."

వచ్చింది. లోపలికివెళ్లి విజయాతోపాటు ఫలహారం తీ పుచ్చుకొన్నాడు. ఏదైన ప్రశాంతస్థలానికి ఒంటరిగ షికారు వెళ్లవలెనని ఉంది. 'నీవుకూడా వచ్చెదవా' అని నారాయణరావును అడిగింది. నారాయణరావు అక్కడికివెళ్లడం ఉద్దేశంకూడా విజయాతో మాత్రం కలిసి షికారు వెళ్లవలెననియే. అట్లు అడుగకయే తన కోరికలన్నిటిని ఈశ్వరుడు తీర్చుచున్నందులకు మన

స్సులో కృతజ్ఞతాపూర్వక వందనము లర్పించి 'సరే వస్తా'నని బదులుచెప్పినాడు. ఇద్దరూ కలసి మోటారులో యిక్కియాట్ బీచికిపోయి ఒక ఏకాంతస్థలమును చూచుకొని సముద్రపు ఒడ్డుననే కూర్చొని కొంతసేపు ఏవేవో మాట్లాడిన పిమ్మట నారాయణరావును ప్రార్థనచేయమని జిజియా కోరింది. ఆమె అడగడం, నారాయణరావు చెయ్యక పోవడమునా? అందులో, అట్టి ప్రశాంత స్థలమందు, పవిత్ర సమయమందు విశ్వగానంతో వన గానం ఐక్యంచేసి, మనస్సును పవిత్రపరిచి, హృదయమును పవిత్రంచేసి, కరములు జోడించి,తలవంచి, ఈశ్వరుని ధన్యవాదములు సల్పుటకంటె వేరొక మన కార్య మేముంది. కాని "నీవుమాత్రము ముందుగా భక్తి రసపూరితములగు హిందూస్థానీకీర్తనలు పాడినచో ప్రార్థనచేసినచో మరింత ఉత్సాహము, ఉద్రేకం కలుగు"నని నారాయణరావు చెప్పినపిమ్మట రెండుకీర్తనలనుత నసహజ మృదుమధురకంఠము నెత్తిపాడింది.నారాయణరావు ప్రార్థనచేసినాడు. ఆసమయమందు వీరి హృదయ కవాటముల తెరువబడి అదొకవిధమైన వెలుతురు ప్రవేశించింది. వీ రిరువురు తమతమ హృద్భావములను గ్రహించారు. జిజియాకు నారాయణరావు పవిత్రస్వరూపుడువలె కనబడితే జిజియా నారాయణరావుకు ప్రేమస్వరూపంగా కనపడింది."హృదయసామ్రాజ్యపట్టభద్ర" వన్నాడు జిజియాతో నారాయణరావు. "నాసర్వస్వం–నాదేహం – మనస్సు – హృదయం, నీదే" అంది జిజియా. ఒక్కక్షణం వారిదేహాలు తోపాటు ఆత్మలుకూడా ఆలింగనంచేసికొన్నాయి. ఇరువురు ఆనంద బాష్పాల్ని రాల్చారు. 'ఈశ్వరుడు ధన్యుడు, మనము ధన్యులమైతి' మనుకొన్నారు. తిరిగి యింటికి బయలుదేరి మోటారులో కూర్చున్నంతసేపు మాట్లాడుకో లేదు; కాని ఆనిశ్శబ్దం (silence) లో మాట్లాడుకొనుచునే యున్నారు– నోటితో కాదు, ఆత్మలతో.

"ఒకక్షణం వారిదేహాలుతోపాటు ఆత్మలుకూడా ఆలింగనం చేసికొన్నాయి."

౨౦

హుస్సేనగారు జిజియాకు పెండ్లిచేసిన బాగుండునని తలంచి ఆమె అభిప్రాయమును తెలిసికొనుటకుగాను ఒకనాటిసాయంకాలము జిజియాతో మాట్లాడుటకు మొదలిడినారు. 'వివాహం విషయంలో నీయిష్టమెట్లో అట్లేజరుగనుగాని మరియొకలాగున జరుగనేర' దని మాత్ర మభయమిచ్చినారు. కొన్నిసంబంధముల గురించి హుస్సేనుగారు చెప్పినారు. ఆయన చెప్పినదంతయువిని 'నేను నెలరోజులక్రిందటనే ఈశ్వరునియెదుట నారాయణరావును పెండ్లిచేసికొన్నాను.'అని మెల్లగా తలవంచుకొని బదులుచెప్పింది. హుస్సేనుగారికి ఆశ్చర్య సంతోషాలు ఒక్కసారి బయలుదేరినవి. నారాయణరావువంటి అల్లుని సంపాదించుటకంటె తనకు నేరుసంతోషమయింది లేదన్నారు. తమకుమాత్ర అభీష్టమును మరునాడు నారాయణరావుతో చెప్పినారు. తమపిల్లను పెండ్లిచేసికోవడంవల్ల కలిగే సాధకబాధకములన్నీ విపులంగా చెప్పినారు. "పరమేశ్వరు డున్నప్పుడు దుఃఖములన్నీ సంతోషంగా మారును. ఈశ్వరునిమీదనే భారము నిడితిని.జిజియాను పవిత్రప్రేమతో ప్రేమించాను; ప్రేమించుచున్నాను;ఇటుపైన ప్రేమించెదను.జిజియానుతప్ప ఇతరులను పెండ్లిచేసికొననని ఈశ్వరునియెదుటనిశ్చయించుకొన్నాను." అని నారాయణరావు జవాబుచెప్పాడు.

౨౧

ఏదోఒక సెలవుదినమున వివాహమును రిజిష్టరు చేయించిన బాగుండునేమోయని జిజియాతో హుస్సేను గారు చెప్పినారు. "రిజిష్టరు చేయుట మనవసరము. ఈశ్వరునియెదుట హృదయపూర్వకంగా హృదయఫలక మందు బంగారుఅక్షరములతో రిజిష్టరు చేసికొన్నప్పుడు వేరే ఆచార్యుణ్ణి తీసికొనివచ్చి రిజిష్టరుచేయడం నాకెంతమాత్రము యిష్టంలేదు. అట్లుచేసినచో నారాయణరావును నొప్పించినదాన నగుదును. ఈశ్వరునియెడల, నారాయణరావునెడల అవిశ్వాసకురాల నగుదును." అని జిజియా బదులుచెప్పగానే హుస్సేనుగారు మరి మాట్లాడలేదు. వీరిరువురి ప్రేమనుచూచి లోపల అమితానంద పడి ఈశ్వరునికి ధన్యవాదములు సల్పి వారిని చిరాయువులుగను ఈశ్వరప్రేమయందు దినదినాభివృద్ధి గాంచునట్టుల ఆశీర్వదించి వెడలిపోయెను. మరునాడు వివాహ సందర్భమున తమస్నేహితులకు ఒక విందొనర్చినారు. ఆసందర్భమున అనేకులు పెద్దలు గవర్నమెంటు ఉద్యోగులు బ్రాహ్మణులు, బ్రాహ్మణేతరులు కూడావచ్చి వధూవరుల నాశీర్వదించిరి.

౨౨

తానిట్లు హుస్సేనుగారి కుమార్తెను పెండ్లిచేసికొన్నట్లుగా ప్రకాశరావుగారికి నారాయణరావు జాబు వ్రాసినాడు. అందరూ నిశ్చేష్టితులైనారు. తనకొడుకు వల్లకదా అన్నగారి కుటుంబానికి గౌరవహాని కలిగిందని విచారించి కొడుకుచేసిన పనిచూచి, సహించలేక నారాయణరావుతల్లి ఆత్మహత్య చేసికొంది. ఈసంగతి తెలుపుతూ నారాయణరావుకు ఒకజాబు వ్రాసినారు. తమ యింటికిమాత్రము రావద్దని స్పష్టంగా తెలియపరిచినారు. నారాయణరావు జిజియాలు చాల విచారించారు. ఎంత రావద్దనివ్రాసినా రాజమండ్రీవెళ్లి చూడవలెనని నిశ్చయించి ఆరాత్రియే బయలుదేరి వెళ్లినాడు. మేనమామ యింటికివెళ్లగా ఎవ్వరూ సలుకరించినా మాట్లాడలేదు. లోపలికి రావద్దన్నారు. పాపం నారాయణరావు చాలా దుఃఖించాడు. 'ఈశ్వరేచ్ఛ నెరవేరునుగాని మానవేచ్ఛ ఎన్నటికి నెరవేరదు' అనుకొని విచారగ్రస్తుడై ఆరాత్రే తిరిగిచెన్నపట్నంబయలుదేరివెళ్లిపోయినాడు.

౨౩

ప్లీడరుపని మొదలుపెట్టిన అయిదారుసంవత్సరముల లోపుగనే నారాయణరావు మేధాశక్తిని, వినయవిధేయతలను, న్యాయబుద్ధిని, విశాల హృదయమును, మనోధైర్యస్థైర్యములను హైకోర్టు జడ్జీలు పూర్తిగ గ్రహించి మొదటనే జిల్లాజడ్జీపని యిచ్చినారు.

౨౪

జీవితకాలమంతయు ఈశ్వరపుత్రు డనిపించుకొన్నాడు నారాయణరావు.

తాత్త్వికాహంకారము

కే. బి. కోటిలింగం దేవర గారు

ఐంద్రజాలికు కరజనితామ్రభూజ
మట్లుసంకల్పమున భువనాళి సతముఁ
దోపఁగాఁజేసి క్షణములో మాపుచుండు
ప్రకటితాద్భుతమూల మాంత్రికుడ నేనె?

బంతు లొండొంటి సంటక పట్టివిసరు
నాటలో మేటియైన కన్యకవిధాన
సర్వగోళంబులం ద్రిప్పిసాకుచుండు
నఖిలద్రుహిణాండకోటి నాయకుఁడ నేనె?

తారహారంబులోని సూత్రంబు పగిది
సకలవేధోఽండగత చరాచరసమూహ
మెడపకయ ధరియించి వెల్గించుచుండు
సప్రతర్క్యుండనైన సూత్రాత్మ నేనె?

సంద్రమున నీటిబుగ్గల చందమునను
దేనిలోన బ్రహ్మాండాళి దేహమూని
పెరిగి, తరిగి విలీనమై పేరు మాయు
లీలతో నట్టి చిన్మయలింగ మేనె?

చిత్తరువునొం డొనర్పంగఁ జిత్రకార
వర్ణవస్తువుల్ వేర్వేర వలసినట్టు
చిత్రతమమైన నిమ్మహాసృష్టి సలుప
కర్తృ కారణ కార్యోపకరణ మేనె?

శీతలామోదయుత వాతపోతమందు
చందనతుషార శీకరాసారమందు
శారదాపూర్ణిమా చంద్రచంద్రికలను
గలుగు శీతలసుఖభావ కలన నేనె?

నే నఖిలజీవజంతు సంతాన ముఖ్య
ప్రాణకారణమైన సూత్రాత్మనగుట
క్రియహీనజగత్ప్రాణవాయుకంబె
ప్రబలతరమైన దృష్టాంతరంబు గాదె?

నే ననంత కోట్యర్కవితాన కలిత
మహిత విద్యుత్ప్రభాభాసమానుఁడగుట
కీవికర్తన తారకాగ్నీందుమండ
లాది విద్యోతపటలి సాక్ష్యములుగావె?

కండ్లుచెదరిన వేళ నాకాశవీథి
పింఛములు, ముత్యములును గాన్పించురీతి
చిత్తచలనంబుచే, లేని చిత్రజగము,
లున్నటులఁ దోఁపఁగాఁ జేయు చుందు నేనె?

గాలిచే వర్ధిలిన పావక ప్రహేతి
గాలిచేతనె నాశంబు గాంచునట్లు
కల్పితజగంబు సత్యసంకల్పమున నె
నాశ మొనరించు చుండుట నాగుణంబు.

నాపవిత్ర సంకల్ప చిన్మాత్రమందె
సర్వవేధోఽండజాల సంసర్గమగును
నాయచలపూర్ణభావ శూన్యత్వమందు?
సర్వసంవర్త కార్యముల్ జఱుగుచుండు.

లేనిజగముల రూపంబు నూని చూపు
నాత్మగతమూల మాయామయాంధకార
పటలిగాల్పఁగ విద్యుత్ప్రభాభ మైన
జ్ఞానమే బ్రహ్మ; మద్ధియే నేను సుమ్ము!

మానసాదీంద్రియంబులు లేని నిలకు
నిశ్చలసచేతసత్త్వంబు నిలుచునెట్లు
నేఁ బ్రశాంతనై జస్థితి నెసఁగుచుండు
నట్టి పరిశుద్ధచైతన్య మరయ నేనె?

కల్లుద్రావిన బాల మర్కటము రీతి
నొక్క విషయంబు వదలి వేరొక్క దాని
మనసు పొందెడు వేళ నమ్మధ్య గల్గు
సూక్ష్మతర నిర్మలావస్థఁ జూడ నేనె?

చలన మొందని నిర్మలజలమునందు
నడుగుభాగంబు విస్పష్టమైనయట్లు
వృత్తిరహితమౌ సన్మన స్సత్త్వమునందు
శుద్ధ నిర్గుణుఁ డగు నన్ను? చూడవచ్చు

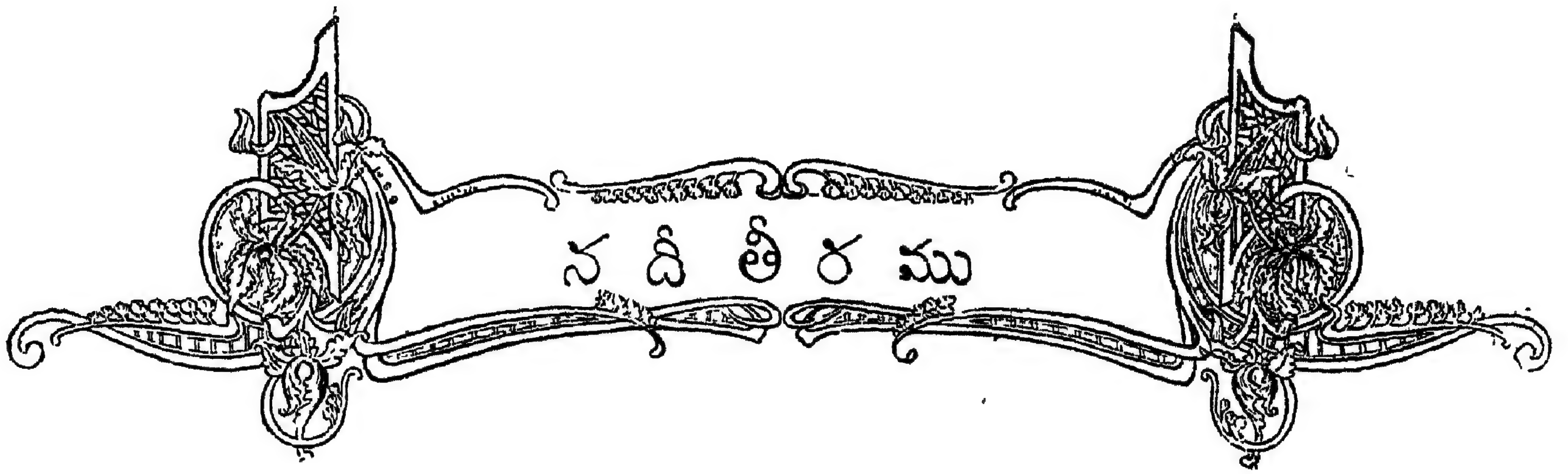
గాఢనిద్రావశస్థితిం గాంచునపుడు
గలుగు; వచియింపరాని యఖర్వసుఖము
జాగ్రదావస్థనో! జ్ఞానసహితముగనో! (?)
గాంచువారలు నాస్థితిం గాంచుచుంద్రు.

అలలు, బుద్బుదఫేన హిమాశ్మచయము
లుదకమునకంటె వేరయియుండనట్లు
చేతనాచేతనాత్మక మిజ్జగంబు
నాకు వేరయియుండు టెన్నఁడును గాదు.

ఉండియును సర్వశూన్యమై యున్నవాఁడ
నేకమయ్యు ననేకత నెసఁగువాఁడ
పోవకయ యన్నిచోట్లకుఁ బోవువాఁడ.
చేతనంబయ్యు జడమయి చెలఁగువాఁడ!

బయలులో వెలిఁగల బట్టబయలు నేనె?
తెలుకమఱపుల నెఱిఁగెడు తెలుక నేనె?
నేను నేననుభావంబు నేనుగాను
నే ననెడువృత్తిశూన్యమే నేను సుమ్ము!

ఇట్టినన్నుఁ గాంచుకొఱకు యత్నింప, కాత్మ
నేనె, నీవని నెఱినమ్మి నిశ్చయముగ
ప్రతిఫలాపేక్ష శూన్యసద్భావమంది
ధర్మ మొనరింపు లోకహితంబుపొంగ?

నదీతీరము

కృ. రఘునాథరావు గారు

ప్రశాంతనీలాకాశమున నసంఖ్యాకములగు తారలు లజ్జతో నవ్వుచుండినవి. చంద్రుఁడు నిజశీతలకిరణములతో వసుధాతలమున నమృత తుషారములఁ గుఱియించుచుండెను. స్నిగ్ధశ్యామలవృక్షములు శాంతముగ నక్షత్రముల నృత్యమును విలోకించుచుండెను. ప్రేమోన్మత్తలగులతలు వృక్షభుజములఁ గౌఁగిలించుకొని చంద్రునివంకఁ గాంచుచుండెను. తన చంచలకల్లోలములపైఁ జంద్రప్రకాశముపడఁ దళతళమని మెఱయుచు, శ్రవణసుఖదాయకనినాద మొనర్చుచు నది ప్రవహించుచుండెను. ప్రవాహము శాంతముగనుండుట చోటనక్షత్రములు కుతూహలముతో జలవిహారము సల్పుచుండెను. మొత్తము మీఁద నాదృశ్య మెట్టి యుదాసీనచిత్తునైనను సంతోషస్వాంతునిగఁ జేయకమానదు.

నదీతీరమున నొక ఱాతిపైఁ గూరుచుండి బాలికయొకతె నీటిలోని నక్షత్ర ప్రతి బింబములను జూచుచుండెను. ఆమెచేత నసంఘ్రాణ్ణ పుష్పహార మొకటి యుండెను. ప్రక్కనింకను బువ్వులు పడియుండినవి. నదీగానముతోపాటు నడుమనడుమ నామెయుఁ దనమధురస్వరము గలుపుచుండెను. కొంత సేపు హార మల్లును; మఱికొంత సేపుచంద్రునేకాగ్రదృష్టిఁజూచును. ఇంకఁ గొంత సేపునక్షత్రములగణింపసాగును. ఈయన్నిటిలోను జుక్కల లెక్కపెట్టుటే యామెకు సంతోషదాయకముగఁ గాన్పించెను. కాని యామె కది యలవియగునా?తుదకు విసిగి మరల మాల నల్లసాగెను. ఇట్లెంతయు సేపు శ్రమపడి యామాలను ముగించెను. తన కుసుమకోమలహస్తమున దానిఁ బైకెత్తి దాని రామణీయకమును విలోకించెను. ఒక్కచిఱు నవ్వునవ్వి యామె దానిఁ దనప్రక్క నుంచుకొనియెను. మరలఁ జంచలచిత్తయై యాఱాతిపై నిలిచి యామె మార్గము వంకఁ జూడఁ దొడంగెను. కాని యామె విషణ్ణముఖమును జూడ నామె యాప్సితము నెఱవేరలేదని తోఁచుచుండెను. ఇంతలోదూరమున గుఱ్ఱపు డెక్కల చప్పుడులు వినవచ్చినతోడనే యామె యధరములపై మధురహాసము గాన్పించెను. తనప్రేమోజ్జ్వలదృష్టిఁ జంద్రునివంకఁ బఱపి యామె మధురముగఁ బాడఁజొచ్చెను.

వీణానాదమునుగూడ ధిక్కరించు నామధురగానరవ మెల్లెడలను బ్రసరించిపోయెను. ఆశ్చర్యచకితుఁడైన చంద్రుఁడు మంత్రముగ్ధుని రీతి నామెవంకఁ దదేకదృష్టి నవలోకించుచుండెను. ఆమెగానము నభినందించుచు, గానమహిమను వర్ణించుచు గాలివీవసాఁగెను. సుధా

కరుఁడు, నక్షత్రమాల, వృక్షసమూహము, నది మున్నగునవి యామెపాటనువిని ముక్కుపై వ్రేలిడుకొనియెను. అంతకంతకు నామె గానావేశ మధికమయ్యెను. కన్నులనుండి యానందబాష్పములు వెలువడినవి. ఆనందమున నామె శరీరము రోమాంచమయ్యెను. క్షణకాల మామె యున్మత్తరీతి నయ్యెను.

అశ్వఖురఘాతములు దగ్గరదగ్గర వినఁబబడుచుండెను. ఆమె యానందభరమున నిమీలితనేత్రయై కరములు చాచెను. తన సమీపమున కరుదెంచిన యువకుని నామె గాఢాలింగన మొనర్చుకొని, కన్నీటితో నతని వక్షస్థలమునంతయుఁ దడిపివైచెను.

దాపుననుండు వృక్షసమూహమునుండి దీర్ఘకాయుఁడగు మఱియొకయువకుఁ డాస్థలమున కరుదెంచెను. గాఢప్రేమసాగరమగ్నయై యుండిన తరుణిగాని యామె భుజపాశబద్ధుఁడై యుండిన యువకుఁడుగాని యా నూతనపురుషుఁ జూడనేలేదు. అతఁ డాయిరువురఁదిలకించి స్తంభితుఁడైపోయెను. ముఖము వివర్ణమయ్యెను. అత్యంతక్రోధావేశమున శరీరముకంపింపసాగెను పెదవినిగొఱికికొనుటచే నందుండి రక్తము ప్రవహింపఁజొచ్చెను. కన్నులనిప్పులు రాలుచుండెను.తటాలున నొఱనుండి ఖడ్గమును సగము బయటకులాగి మరలనందే దానినుంచివైచెను. కఠోరస్వరమున నతఁడు "శభాస్! కమలాకుమారీ! శభాస్! అంబేరాధిపుని కోడలగుటకు నీవెంతయు యోగ్యురాలవు" అని కేకవైచెను.

తలపైఁ బిడుగు పడియుండినను గమల యంత యులికిపడియుండదు! ఆమె తటాలున వెనుక కొదిగెను. భయభ్రాంతితోఁ గన్నులు దెఱచెను. అయ్యో! ఎట్టి భయంకరస్థితి! ఆమె హృదయేశుఁడును, రాకుమారుఁడును నగు మానసింహుఁ డామెవంకఁ గఠోరదృష్టి నవలోకించుచుండుటయుఁ, దా నెవ్వని మానసింహుఁడని తలంచి గాఢాలింగన మొనర్చుకొనియెనో యతఁ డెవ్వఁడో యొక మహమ్మదీయవీరుఁ డగుటయుఁ దెలిసికొనియెను. కెవ్వున కేకవైచి యామె మూర్ఛపోయెను.

ఆమెస్థితిని గాంచినంతనే యామహమ్మదీయ వీరున కెంతయుఁ జింతగలిగి కోపము వచ్చెను. కాని యామెకు శైత్యోపచారము లొనర్చుటకు వానికి ధైర్యము రాదయ్యె. మానసింహుని క్రోధమునుగాంచి వానికి భయము కలుగకపోలేదు. కాని వాఁడపరిచ్ఛిన్నుఁడై యుండెను. ప్రస్తుతస్థితి యొకక్షణములోసంభవించుటంజేసి, వానికిఁ దన చిత్తవృత్తినిమరలఁ గూర్చుకొనుట కెంతయు నేపుపట్టెను. మానసింహుఁడును నిశ్చేష్టుఁడై నిలిచియుండెను. ఏయమ నతఁడు తన జీవనసర్వస్వమని తలఁచుచుండెనో, యేయమ ప్రేమాంగణమున నతని యాశావృక్షము పరిపూర్ణాభివృద్ధి యగుచుండెనో, యట్టి కమలాకుమారి -తన జీవితేశ్వరి- నాఁడు పరపురుషుని-మహమ్మదీయుని- హృదయముపై నశ్రువర్షమును గుఱిపించుటఁ జూచి యతని కెంతయాశ్చర్యమై యుండునో, యెంత క్రోధము కలిగియుండునో, యెంతదుఃఖముకలిగి

యుండునో, హృదయమెంత విదీర్ణమైయుండు నో యూహింపనలవియే!

అక్కడకుఁ గొంతిదూరమున నొక ప్రచండ వృక్షచ్ఛాయను నిలిచి యుండిన నలువు రాశ్వికు లీస్థితినిజూచి పరుగున నరు దెంచిరి. తన సేవకులఁగాంచినంతనే యాయ వనవీరునకు ధైర్యమువచ్చెను. మానసింహుని ముఖవైఖరి మాత్రము మార్పుఁ జెందలేదు. అతఁ డట్టులే తీవ్రదృష్టిని వారిఁ జూచుచుం డెను.

క్షణములో మానసింహుని తేజోమయ ఖడ్గము చంద్రప్రకాశమున మెఱుపుఁదీగెల వలె మెఱసెను. ఈసూచనమున నా యేవు రును దమతమకత్తులను దూసిరి. యవనయువ కుఁడు క్షణములోఁ దన యశ్వము నెక్కెను. ఇట్లొకపక్షమున ననేకశస్త్రాస్త్ర సమేతులగు నేవు రాశ్వికులకును, మఱియొకపక్షమున నేక ఖడ్గపాణియై నేలపై నిలిచియుండినవీరునకొక్క నికిని ఘోరయుద్ధము ప్రారంభమయ్యెను.

తమప్రతిస్పర్ధి యొక్కరుఁడేయగుటఁ దమకుమిగుల నష్టము కలుగకయే శత్రునాశ నమొనర్పవచ్చునని యా యవనులు తలఁచి యుండిరి. కాని తనగుఱ్ఱ మెవ్వఁడాశనంతయు నాశ నము గావించిన శత్రువుతన మ్రోల నుండుటఁ గాంచి మొదటనే నిప్పులు గ్రాల్చు చుండిన మానసింహుఁడు తన ప్రాణము నైన లక్ష్యముసేయక పోరుచుండెను. ఎంతసే పైన నెవ్వరు నోడరైరి. కాని యా యేవు రప్పుడ్గఁ బోరుచుండుటచేఁ దన బలముమాత్ర మించుకించుక తగ్గుచుండెనని మానసింహు నకుఁ దోఁచుచుండెను. తుదకతఁ డేమోతల పోసి, ప్రాణమును దెగించి పోరుటగాంచి శత్రువు లొండొరుల ముఖములు చూచుకొనుచు మిన్నక నిలిచిరి. ఈసమయముగని పెట్టి మాన సింహుఁ డొక్కయెగురున దన దగ్గరనున్న యాశ్వికు నశ్వ సహితముగఁ గూలనేసెను. వెంటనే మఱియొకనిపైఁబడ వాఁడును గ్రిందఁ బడిపోయెను. తత్క్షణము మానసింహుఁ డా యశ్వము నారోహించెను. అతనిబలము ద్విగు ణితమయ్యెను. ఆవేశమునఁ దక్కినవారిపైకురి కెను. అతనిప్రచండఖడ్గమెంతయు వేగముగఁ దిరుగుచుండెను. ఖడ్గములొండొంటికిఁ దగిలి యగ్నికణము లెగురఁజొచ్చెను. తనప్రతిస్పర్ధి యసామాన్యుఁడనియు, నతని యెదుటఁ దమ యాటలేమియు సాగవనియు యవన వీరుల కప్పుడు తెలిసి కడసారి ప్రయత్నింపవలయునని వారందఱు నొక్కమారుగనే ఖడ్గము లెత్తిరి. కాని యాకత్తులు క్రిందికి వచ్చునంతలోనే యొక్కనిశిర మెగిరిపోయెను. మఱొక్కని ఖడ్గహస్త మెగిరిపడియెను. యవన వీరుఁడు క్రోధావేశుఁడై మానసింహునిపైఁబడెను. కాని మానసింహుఁడు మూర్ఖుఁడు కాఁడు. అతఁడు తన శక్తినంతయు నుపయోగించుచుఁ బ్రచండ ఖడ్గముతో యవన యువకుని హస్తముపై వ్రేటువేసెను. వెంటనే వానిఖడ్గము చేతినుండి యూడి యాకాశమున గిరగిరఁ దిరుగుచుఁ బోయి నదిలోఁ బడిపోయెను. యవనవీరుఁడు శస్త్రహీనుఁడై మానసింహు నెదుటఁ దల వంచి నిలిచెను.

"పొమ్ము! ఇఁక నీవు నాయెదుటఁ నిలువకుము. పొమ్ము. శస్త్రహీనుఁడైన శత్రువును రాజపుత్రుఁ డెన్నఁడును జంపఁడు" అనిమానసింహుఁడు కఠోరస్వరమునఁ బలికెను.

ఇంతలో నేడ్పువినవచ్చెను. పాపము! కమలాకుమారిని శీతల వాయువే స్మృతికిఁ దెచ్చెను. ఆమె కన్నియు నప్పుడు జ్ఞప్తికిరాఁ దొడంగెను. "చిత్తవిభ్రమమున నే నెట్టి భయంకరపాతకము నొనర్చితిని! పరపురుషు నాలింగనమా! అక్కటా! ఆతలంపును వలదు! మానసింహుని దోషమేమి? అది నా మూర్ఖ్యమే! జీవతేశ్వరుని చిత్తమున జనించిన భయంకరసంశయ మెన్నఁటికైనఁ బోవునా? అతఁడు మరల నెప్పటివలెనే నన్నుఁ బ్రేమించునా? నన్నింకఁ జేరఁదీయునా" అని యామె తీవ్రవేదన పడసాగెను. జగమంతయు నామె కనుల కంధకారబంధుర మైనట్లుండెను. ఆమె వెక్కి వెక్కి యేడ్వఁజొచ్చెను.

మానసింహుఁడు గుబ్బుముదిగి యామె కడకేఁగి "రసపుత్రకన్యా!" అని పిలిచెను.

కమలాకుమారి యులికిపడి కన్నులు తెఱచెను; ఎదుటఁ దనప్రాణవల్లభుఁడు నిలిచి యుండెను. దాపున నేనల్వురురాశ్వికుల మృతకళేబరములు పడియుండుట కనఁబడెను. రక్తముతో నిసుకతిన్నె లెఱ్ఱనైయుండెను. యవనవీరుఁ డవనతవదనుఁడై నిలిచియుండెను. తన ప్రాణప్రియుని యతుల పరాక్రమమునకుఁ గుమారి పరమానందభరితయై యతనిఁ గౌఁగిలించుకొనఁ గరములు చాచి ముందఱకు వచ్చెను. కాని మానసింహుఁడు తన కఠోర హస్తములతో నామెను వెనుకకుఁ ద్రోసి "ఛీ! తుచ్ఛరసపుత్రకన్యా! ఆవలనుండుము. శాంతముతో నా పల్కులువినుము" అనెను.

కుమారి దీనవదనయై యున్మత్తురీతినతని వంకఁ జూడసాగెను. అతనికోపోద్దీపితముఖమునుజూడఁ జాలకపోయెను. అతఁడు కఠోరస్వరమునఁ బల్కఁ దొడంగెను. "అంబేరాధిపతియగు నాజనకుఁడు, నీతండ్రిని నగరమునుండి వెడలఁదఱిమి, యతనితో మైత్రి యొనర్చువారలకుఁ బ్రాణాంతకశిక్షనిత్తునని యాజ్ఞాపించెను. కాని, నేను నాజనకుని నాకన్నతండ్రి యాజ్ఞ నిసుమంతయు లక్ష్యము సేయక, నీకై - కేవలము నీకై -యిచ్చటవచ్చుటకు సాహసించితిని. అంతియేకాదు; ఎన్నియేనికష్టములైనఁబడి నా శక్తినంతయు ధారపోసి, నీ తండ్రిని మరల రాజ్యమునకు రప్పించుటకు నేఁడు నాజనకుని యాజ్ఞాపత్రికను బ్రకటింపించి యా యానందదాయక వృత్తాంతమును నీకుఁ దెలుప నత్యుత్కంఠితుఁడనై యానందావేశమున శరీరము సహితము నెఱుఁగక యిక్కడకు వచ్చుచుంటిని! కాని యెప్పటిచొప్పున నీయొద్దకే రాక మొదట మీగృహమునకుఁజని యాసంతోష వృత్తాంతమందఱకుఁ దెలిపి యిటకరుదెంచితి. నేఁడు నీతో నెవ్విధమున మెలఁగ వలయును, ఎట్లు పలుకవలయు, ననువిషయమును నిశ్చయించుకొనుచు నెంతో సంతోషముతో వచ్చితిని. కాని-దైవమా! వలదు! వలదాతలంపు తలంపు! తలఁచినంతనే యసహ్యావేదనమగుచున్నది. శిరము తుత్తునియలై పోవుచున్నది. ఇఁకఁబొమ్ము! ఇచ్చట నేడ్వకుము! దేవుఁడు నిన్ను రక్షించునుగాక!"

కమలాకుమారి గజగజ వణఁకుచుండెను. ఆమె నయనయుగళిమునుండి యొక్క మొగిఁ గన్నీరు పొర్లి పొర్లి వచ్చుచుండెను. నోట నొక్కమాటయు రాదయ్యె. మానసింహుఁడు మఱలినంతనే యామె, యస్ఫుటకంపితస్వరమున "నాథా! నేను బూర్ణముగ నిరపరాధిని! వలయు నేని మీకై యల్లినయీ పుష్పహారము నందుఁడు" అనెను.

యుద్ధమునందైనను హతవీర్యుఁడైయుండె నెంతయు నౌదార్యమున మానసింహుఁడు, తనకుఁ బ్రాణదాన మొనర్పఁటఁగాంచి మొదటనే యాశ్చర్యచకితుఁడైయుండిన యవనయువకుఁడా భయంకరదృశ్యమునుగాంచి నిశ్చేష్టుఁడయ్యెను. నిక్కఁపువీరుని హృదయము వజ్రముకన్నఁ గఠోరముగను, సుకుమార పుష్పముకన్న మృదువుగను నుండును. వాఁడు గద్గద స్వరమున నిట్లనియెను. "యువరాజా! పాప మీమె నిక్కముగ నిరపరాధియే. దోషమంతయు నాయది. కొన్నాళ్లి క్రిందట నేనామెనుగని మోహితుఁడనైతిని. కోపగింపకుము! నాకీమె సందర్శన మెపుడబ్బునా యని యెడరాని శ్రమ పడుచుంటిని. ఈమె నిన్నుఁ బ్రేమించుట నే నెఱిఁగియేయుంటిని. కాని మోహాంధుఁడను. తుదకీమె నీకై ప్రతిరాత్రియు నిచ్చటవచ్చుటనెఱింగి, నేఁడామె సందర్శనసుఖముగోన నిశ్చయించుకొంటిని. నేనువచ్చునప్పటికామె నీ నామస్మరణమునే సేయుచు,నీపైని ప్రేమయొక్కరసమునే కోలుచునుండుటచేత బ్రాపునకువచ్చినది నీవే యనితలఁచి నన్నాలింగన మొనర్చుకొనియెను. నిక్కమరయ నీమె యింతకుమున్నెన్నఁడును నన్నుఁ జూచియే యుండలేదు. అట్టిభ్రాంతితోనైన లభించిన యాలింగనసుఖమును నవమానపఱచి దూరమొనర్చ నాకు ధైర్యము కలుగదయ్యెను. ఈదోషము నాయదియే. కావున నీయిష్టప్రకారము నన్నుశిక్షింపుము. కాని యీామెను గోపగింపకుము. ఈమె పరిపూర్ణముగ నిర్దోషి, నిర్దోషి,నిర్దోషి. ఈమెనుక్షమించితిననుము. నేను వెడలిపోయెదను."

మానసింహుని హృదయమున నాందోళనము కానాఁగెను. ఆతని కామెపైఁ బ్రేమగాఢముగానుండుటచేనావృత్తాంతము నాకర్ణించినపిదప నామెపైని సంశయముదూరమయ్యెను. అతఁడాయవనయువకు నంపివైచి కమలా కుమారికడకేతెంచెను."ఏమియాశ్చర్యము!ఆమె యా త్రాతిపైఁ గూరుచుండి పాడుచుఁ, దానల్లినహారములోని పుష్పమునొక్కొక్కదానినిదీసి నదిలోనేయుచుఁ బ్రవాహముతోఁబోవు పూలనుగాంచి నవ్వుచుండెను. మానసింహుడు తనదగ్గరకువచ్చుటయు నామె చూడలేదు. ఆమె కృత్యమున కతఁ డాశ్చర్య మందెను.

మాన—"కమలా! ఏమిచేయుచున్నావు? నీకేమి కావలయును?"

కమలా—"ఈపుష్పములవలె నేనును నదిలో నొంటరిగఁ దిరుగుచుండవలెనని నాకాశగలిగినది. నాదేహమంతయు మండుచున్నది."

మానసిం గులికి పడియెను. "రమ్ము! కమలా! ఇఁక మన యింటికిఁబోవుదము రమ్ము" అనెను.

కమలా—"నేనిప్పుడు రాను. వలయునేని మీరు పోవచ్చును. ఇచ్చటనే యుండవలయునని నాకాశగనున్నది.అదిగో-అదిగో-ఆప్రవాహమునఁ గూర్చుండవలెను. మీరును నాతో వచ్చెదరా? నేనొక్కతెనే పోయిన నాకు భయమగునా యేమి; చెప్పుఁడు!"అని యామె ప్రవాహమువంకఁ గాంచి యనెను.

ఆమెయొక్క యీాయసంబద్ధ భాషణము విని మానసింహుఁడు దిగులొందెను. అతఁడు భయముతో "కమలా! ఇఁక లెమ్ము. తండ్రిగారు నీకై యెదురుచూచుచుందురు" అనెను.

కమలా—"నాకు అదిగో ఆతీగెలోనిపువ్వులు కావలయును. మొదట వానిని దెచ్చి యిండు. హారమల్లెదను. పిమ్మట నింటికి వచ్చెదను."

ఆమె యెన్నఁడును నాఁటి వలెఁ బట్టుపట్టి యుండలేదు. నిరుపాయుఁడై యతఁడు తీగెలయొద్దకుఁ జనెను; పువ్వులు గోయుచు నామెనే చూచుచుండెను. తత్క్షణమామెలేచినిలిచి నదీప్రవాహమున దుమికెను. మొదట నీరు కొంచెమేయుండెను. ఆమె నీళ్లలో నడుచుటగాంచిమానసింహుఁడుభీతిఁజెంది"కమలా కమలా! మఱలుము! వెనుకకు మఱలుము!" అని కేకలిడుచుఁ బరుగున వచ్చెను.

కమలాకుమారినేత్రము లప్పుడు తేజోమయములై ప్రకాశించుచుండెను. ఆమె స్థిర స్వరమున "వలదు, వలదు ముందునకు రావలదు. అచ్చటనే యుండుఁడు. నా కాపువ్వులు వలదు. నాకీప్రవాహమునఁ గాన్పించు నక్షత్రములు కావలయును. వానితో మాలనల్లి మీాకంఠమున వేయుదును" అనెను.

మానసింహుఁడు కంపిత హృదయుఁడై "కమలా! కమలా! నా కానక్షత్రములువలదు; నీవే నా నక్షత్రమవు." అని కేక వేసెను.

కమలా కుమారీ మృదులాధరముపైమధురహాసము శోభిల్లుచుండెను. ఆమె "నేను నక్షత్రమునా?అట్లయిననిప్పుడు నేనునక్షత్రమునై యదిగో,అక్కడ-అక్కడ-ఆకాశమునఁబోయి కూర్చుందును. మీారును నాతో వచ్చెదరా? మన మిద్దఱము నెంతో సంతోషముగా మాటాడుకొనుచుఁ గూరుచుందము" అనెను.

ముఖము తేజస్వంతమై ప్రకాశింప నీట నుండు కమలసుందరియొక్కయు,హతాశుఁడై యామెముఖచంద్రునే చూచుచుండిన మానసింహుని యొక్కయుఁ జిత్రముల నెవ్వఁడేని నిపుణచిత్రకారుఁడు చిత్రించునేని యయ్యది యెంతయు హృదయద్రావకమైయుండునుకాని మాలేఖిని మాత్ర మద్దానిని జిత్రింప సమర్థమైనది కాదు.

కమల పాడసాఁగెను:—

"అక్కట! యిట నీటఁ
జుక్క లవిగో రాలెఁ
జక్క వెదకి చూడఁ
జిక్కనె యిఁక నాకుఁ."

ఆమె పాడుచునేయుండెను. పాపము! మానసింహుఁడు భ్రాంతచిత్తుఁడై నిలిచియుండెను. ఆకస్మికముగ నీటఁ జప్పుడయ్యెను.

అక్కటా! మానసింహుని హృదయేశ్వరి ప్రవాహములోని పుష్పముల నేరఁబోయెను! ఆమె వెన్వెంటనే మానసింహుఁడును నీట దుమికెను. అంతటను గలయవెదకెను. కమల కాన్పింపదయ్యెను. ఒకమాఱు మానసింహుఁడుపైకివచ్చెను; నలువంకల నొకమాఱుచూచెను. మరల నీటఁ జప్పడయ్యెను. అతఁడు మరల బయటకురాలేదు.

ముగిసెను! మనకథ. నదీతీరమునఁ బ్రారంభమై నదీతీరముననే ముగిసిపోయెను.

[మహారాష్ట్రీయము నుండి]

శ్రీ కృ ష్ణ స్త వ ము

గర్భాం అప్పారావు గారు, బి. ఏ.,

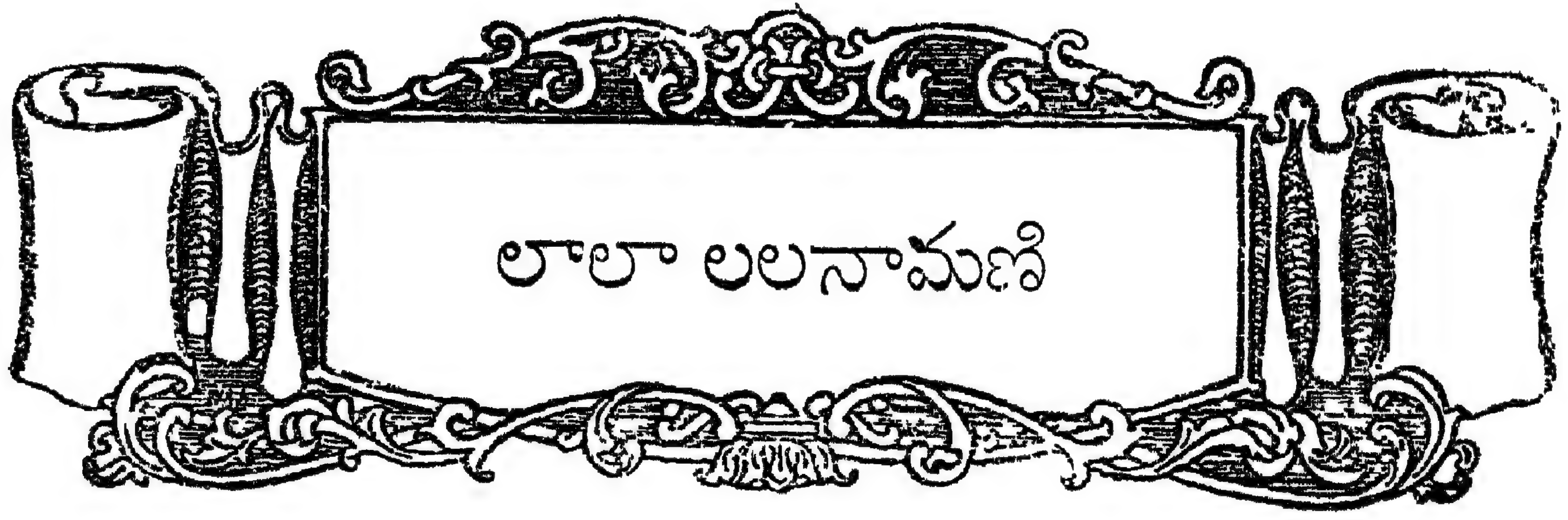
మునికోటి తనుఁ గానఁగను మాటికిని గోపి, కలయిండ్ల మూలలు కలయవెదుకఁ
హల్లీసన్మణితల్లజోల్లసద్వల్లవీ, పల్లవాధరకోటి ప్రణుతిసేయఁ
మలయాగమములచెంతఁ గలవాసనలదొంత, రలుమోసి పవనుండు వెలసివీవ
కనుపూరి తలవంచి తినులేళ్లి మరలించు, మురళీనినాదంబు మ్రోయుచుండ

గీ. చలితపికమృదునినదసం కలితమధుర, మధురవనముల గోవుల మరలఁగొట్టి
పఱుపునేలలఁ జివురుజొంపముల నీడఁ, జెలఁగుగోపాలబాలు భజింతు నెదను.

శా. నారీరత్నము లక్ష్మిగాఁట గృహముల్ నాకాదిలోకంబులున్
నీరేజాసన శంబరారులు సుతుల్ నీకేమి ప్రేపల్లెలోఁ
జీరల్ వెన్నలు దొంగిలించుటలు, యాచింపంగఁ బాంచాలికిన్
ఘోరారణ్యముఁ బట్టుపాండవులకై కొంపోవఁగాఁగాక, యా
రారా! చేష్టలు మాయలై వెలయుఁ గృష్ణా! నిన్నుఁబూజించెదన్.

శా. కారాగారమునన్ జనించి ఖలులన్ గంసాదులన్ ద్రుంచి, మ
త్తారాతిప్రభు ధార్తరాష్ట్రహిత సైన్యశ్రేణితోఁ గూల్చి, గీ
తారూపంబునఁ గ్రీడికిన్ దెలిపి తద్భాషారహస్యంబునా
కారాగారనివాసికే తెలుప శక్యం బౌనటంచెంచి స
ద్ధీరోదారుఁడు లోకమాన్యువలనన్ దెల్పింపవే కేశవా!

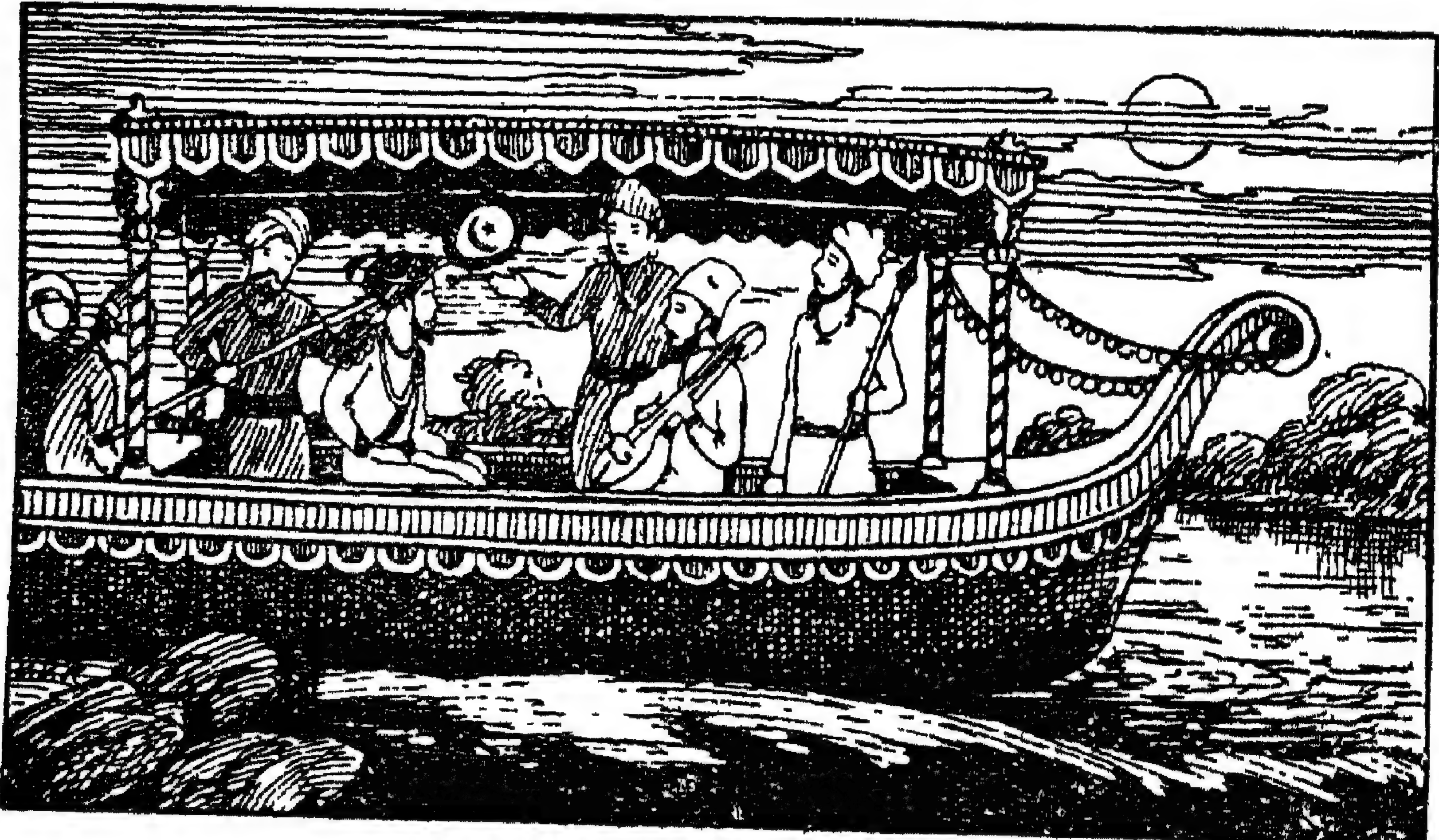

లాలా లలనామణి

శ్రీమతి ఆదిపూడి వసుంధరాదేవి గారు, బి. ఏ.

[సచిత్రము: చిత్రకారుడు:—శ్రీ వరదా వెంకటరత్నం గారు]

సింధుదేశపు పాదుషాయైన అహమ్మదుషా గ్రీష్మభానుని ప్రతాపమున కోర్వలేక రజతకాసార తీరముననున్న తనశీతభవనమునకువచ్చి వింగు లారగించుచు విశ్రాంతిని బడయుచుండెను. అతఁడు యువకుఁడును, మహాబలశాలియు, శౌర్యవంతుఁడును నైయుండుటయేకాక, రణరంగమునఁజూపిన శౌర్యప్రతాపములకును, కవనమునకును, విద్వత్కళాపోషణమునకును, గూడ మిగుల ప్రఖ్యాతి గాంచియుండెను. అతఁడొక వెన్నెలనాఁటిరాత్రి తనమిత్రబృందముతోఁగూడి వివిధాలంకృతమైన తెప్పలోఁగూర్చుండి యారజతకాసారమునందలివృక్షద్వీపముల చుట్టును దిరుగుచుఁ దనవందిమాగధులుపాడు పాటలను, ఆలపించు రాగములను విని యానందించుచుండెను. అప్పుడాపాదుషా ఇహలోక సౌఖ్యశిఖరమున నాసీనుఁడైనట్లు దలఁచుచుండెను. మహా వ్యాఢీయగాయకులు అతని విజయములను గురించియు, అతనికై స్వర్గమున వేచియున్న యప్సరసాంగనల గురించియు, భరతపక్షికిని గులాబిపువ్వునకునుగల ప్రేమానుబంధమును గురించియు, వివిధగతులగాన మొనర్చుచుండిరి. ఆతరుణమం దొక హిందూస్త్రీప్రశంసఁడు ఆఁడు లేడికన్నులను మించు నేత్రములు కలదియు, రాముని సహధర్మచారిణియగు సీతాదేవి కనయగు నెమ్మదిని, తెలివిని, సౌందర్యమును కలదియునగు నొక రాజపుత్రిని వర్ణించుచు వెలుగెత్తి పాడమొదలిడెను. ఇంద్రజాలము వంటి యాపద్యధారను హిందూదేశపు శిల్పకళల క్రిందవిన్నప్పుడు ఆపద్యరత్నములలో వర్ణింపఁబడిన ఘనసౌందర్యవతియందు ఆపాదుషా హృదయమున అనురాగాంకురములు మొలకలెత్తెను. "ఈ స్త్రీశిరోమణి ఈవనితాగ్రగణ్యము, ఎప్పుడీభూమిని అలంకరించి పావనము చేసెను? ఏ హిందువు, ఏ గ్రహరాశి సుముహూర్తమున చేపట్టెను?" అని ఆతురతతో పాదుషా యాగాయక శిరోమణి నడిగెను. "ఆమె యిప్పుడు జీవించియున్నది. ఆమెకింకను వివాహము కాలేదు. ఈ సౌందర్యవతి రాజపుత్రప్రముఖుఁడైన పర్వతసింగుని పుత్రికామణి యగు 'లాలా' లలనాతిలకమని గాయకుఁడు మనవి చేసెను. ఆమె నీవు వర్ణించినంత సుందరియే యైన నాభార్యకాక తప్పదు. లేనియెడల నీ యతిశయోక్తులకు నీశిరమును బలి పోయవలసియుండును."

అప్పుడాపాదుషా ఇహలోకసౌఖ్యశిఖరమున నాసీనుఁడైనట్లు దలఁచుచుండెను.

అని చెప్పి పాదుషా కొంచెము దీర్ఘాలోచన చేసి, తనపక్ష మను వలునరాతిరేవునకుఁ దీసికొనిపోయిదింపుఁడని భటుల కాజ్ఞాపించెను. మరునాఁడు అహమ్మదుషా తనబ్రాహ్మణ సచివునకు కబురుపంపి, రప్పించి పర్వతసింగు కుమార్తెను గురించి ప్రస్తావించెను. అప్పుడా బ్రాహ్మణుఁడు పద్యముల మించిన యనర్గళ వచనరచనలోనే గాక యువతీమణి గుణగణములనుగ్గడించి, రాకా ప్రకాశితమైన రజత కాసారముమీఁద బరిపిములైన పద్యములు నిజములని రుజువుపఱచెను. రాగరసపూరితమైన తనమనస్సున కీ వర్ణన సోఁకినతోడనే పాదుషా ఆయువతీమణిని పాణిగ్రహణము చేసికొనుట తనయత్నమని పర్వతసింగునకుఁ దెలియఁజేయ నాబ్రాహ్మణుని కాజ్ఞాపించెను. కాని ఆనిర్దేశప్రసంగము నిష్ఫలముగా, నిరర్థకముగాఁ బరిణమించుటకు కాలము పట్టలేదు. ఎందఱో రాజపుత్రులు తమపుత్రికలను మహమ్మదీయులకిచ్చి వారిని సంబంధమునఁ జేర్చుచుండిరి. పర్వతసింగన్ననో రాజపుత్రుల రాజపుత్రుఁడు. తన అకలంకజీవనమును దానివలనఁగలుగు గౌరవమును జూచి గర్వించుచుండెను. రాజాజ్ఞతో రాజ్యము ననుభవించుటను తిరస్కరించెను. స్వకొమార్తె మహమ్మదీయునిఁ బెండ్లిచేసికొని కులమును పాడుచేసికొనుట యనుచితమని తలంచెను. అట్టివలన నేఁడు ఘోషించును, పర్వతసింగ గర్వముతో తిరస్కరించు చుండెను. అయినను తనప్రయత్నములు నిరర్థకములు గాను పరిసమాప్తి గాకుండ బాధపడుచున్నట్లు నటించుచుండెను. ఈసంబంధమునకు సమ్మతింపని కొమార్తెను అగౌరవమునుండి కాపాడవలెనని అత్యుత్సుకతగాను బంధువులను సాయమునకు రాజులను బిలువనంపి ఆలోచనలు జరుపుచుండెను.

అహమ్మదుషా తనవద్దకు రాజపుత్రుల ప్రయాణవార్తలు సోఁకినవెంటనే, సమాయత్తమై మార్గమున ముట్టడించుటకో, లేక రాజపుత్రులు సహాయభటసైన్యముగా నుండుటకో, అనుమానించుచు తాను బంగాళ సైన్యమును ప్రోగుచేసెను. గజవాహనముపై నలంకరింపబడిన పట్టపుటేనుఁగునెక్కి లాలాదేవిని గొనిపోవుటకుఁగాను వివిధభూషణాలంకృతంబగు మరియొక గంధసింధురమును వెంటనిడుకొని అహమ్మదుషా సైన్యమును సొంతముగా నడుపుచు అహారోరుపుర మార్గమునుబట్టి బయలుదేరెను.

ఈరీతి నహమ్మదుషా తన బలముల వెంటనిడికొని అహారోరు పురద్వారమును సమీపించి 'కవాటములఁ దెరువు'డని బెదరించెను. ఆబెదరింపులకును, ఆజ్ఞలకును రాజపుత్రులా బెదరువారు? ఘోరనారాచములఁ బ్రత్యుత్తరముగా నపుడు తత్తరపడక ప్రయోగింపనారంభించిరి. ఆబాణములు వాయువేగమున నచ్చి అంబారీశిఖరమును దాఁకఁ గొచ్చెను "పర్వతసింగుపుత్రికను వివాహమాడఁదలఁచికొనిన యో మ్లేచ్ఛరాజా, ఇదే నా చేతి శరము నీకిటు సేకొని నీశిరమునే ఛేదించును. కీడుమూఁడకముందే ఈ తావును విడిచి ప్రాణములఁ గాచికొమ్ము, పొమ్ము" అను నీవాక్యములుగల ఒకయుత్తరముతోఁ గూడిన వాడి బాణమొకటి ఆపాదుషా కెదుట నచ్చిపడెను. అహమ్మదుషా పెండ్లికొమార్తెకుఁ బంపినదుస్తులను మూటగట్టి గోడమీఁదనుండి క్రిందికిఁ బడవేయఁబడెను. అవియు సూటిగా వొర్లి వొర్లి ఆపాదుషా గూర్చుండియున్న హస్తిహస్తమునందు వచ్చిపడెను. ఈవిధముగా రాజపుత్రులు శస్త్రప్రయోగము చేసినను, అగౌరవము చేసినను, యుద్ధమును బ్రకటించిరి. మహమ్మదీయులు గోరుముట్టుమీఁద రోఁకటిపోటువలె అగౌరవముతో పాటు ప్రాణాపాయముగూడఁ గలుగ ననుభయముచే రాజపుత్రుల శరవర్షమునకోర్వఁజాలక వెనుకకు పరువెత్తఁజొచ్చిరి. అహమ్మదుషా నలసంపదయు నిప్పుడు అఖండమైన ముట్టడి యోచనను చాల్పెను. అహారోరుదుర్గమును మూఁడువేల రక్షకభటులు కాపాడుచుండిరి. పెండ్లికొమార్తెను ఆమె తండ్రిని వలలో వేసికొనుటకై పాదుషా పంపిన అమూల్యములైన కానుకలను ధనమును రాజపుత్రులు దుర్గరక్షణమునకును, మంచి ఆయుధములు గొనుటకును వినియోగించిరి. శత్రువులు ప్రాకారమును సమీపించుటయే తడవుగా రాజపుత్రులు వారిని శరపరంపర కెఱచేయు చుండిరి. బురుజులమీఁద ప్రోగుచేసిన పెద్దపెద్దరాళ్లను వారిమీఁద నగ్నముగాఁ గురిపించుచుండిరి. తురుష్కులు కోటమీఁది కెక్కుచుండఁగా నిప్పులవలె లానుకొని వారిని బదేషమునుంచిరి. ఇవ్విధముగా రాజపుత్రులు శత్రుసైన్యమును యమసదనమునకనుపుచుండిరి. కోటను స్వాధీనము చేసికొనుటకుఁ దురుష్కులు చేసిన ప్రయత్నములన్నియును విఫలములయ్యెను. అప్పుడా శత్రువులు కోట

యభేద్యమని యెంచి ఆప్రయత్నమును విడలి పురమును జుట్టు ముట్టడించిరి.

రెండుమూఁడు మాసములు గడచెను. నగరులోని వస్తువులన్నియు ముగియఁజొచ్చెను. వెలుపలనుండి సహాయమునచ్చునన్నమాట కలలోని వార్త అయ్యెను. పురమిప్పుడో యప్పుడో శత్రువులకు లోఁబడునట్లు తోఁచుచుండెను. పర్వతసింగు తనకొమార్తెను పాదుషాకిచ్చుటకు నప్పుడైన నొడంబడి సంధిచేసికొని యుండినయెడల సంధినియమములు అనుకూలముగానే యుండియుండును. పర్వతసింగు తన పుత్త్రికారత్నము నిచ్చుటకుమాత్ర మొప్పుకొనలేదు. అదిలేనిది సంధియే ఘటసంగనేరదు.

రాజపుత్త్రులు మానమును గాపాడుకొనుటకై ప్రాణములనైన నర్పింప సంసిద్ధులైయుండిరి. వారు రణరంగమున హతులైనయెడల వారిభార్యలును పుత్త్రికలును మహమ్మదీయుల రాణివాసము చాలసదురు. ఈకళంకమునుండి తప్పించుకొనుటకు జోహారను ఘోరకార్యమును జేయుటతప్ప మరేయుపాయమును వారికి కానరాదయ్యెను. జోహారొనర్చుట యనఁగా స్త్రీలును పిల్లలును నిప్పులో దుముకవలెను. తరువాత వీరులు చావునకు వెరువక శత్రుసైన్యముపైఁబడి ప్రాణములకుఁ దెగించి పోరవలయును.

రాజపుత్రవనిత లందరును ఉత్సాహపూర్వకముగా నీవిషాదకార్యము నెరవేర్పఁ దమయిష్టమును బ్రకటించిరి. కొందరు ప్రాణప్రీతిచే నవమానమును సహింపనుండినను దమ నీచపుఁదలంపును బయట పెట్టినయెడల నందఱు నిందింతురనుతలంపుతో నూరకుండిరి. మరికొందఱు తమ భర్తలతోను భ్రాతలతోను గలసి సంగరరంగమునఁ బోరాడ సమకట్టి పెద్దలయనుమతినిబడసి యుద్ధసన్నద్ధులై యుండిరి.

పర్వతసింగుభార్య మాత్రము కొంచెమైనను వెనుదీయక, భయమును, విచారమును నొక్కిపెట్టి "తానును తనతోడి స్త్రీలును గలిసి చిచ్చులోనుజొచ్చి తమబంధువులను బ్రియులును స్వర్గమునందుఁ గలుసుకోఁగల"మని ధైర్యముతోను,నిశ్చలభావముతోను భర్తతో విన్నవించెను. ఆరాత్రియే పెద్దచితిని బేర్చి రగులఁబెట్టిరి. అందు మొట్టమొదట వీతిహోత్రునకుఁ బ్రీతిగాఁ దమాతమసగలవన్నిటిని బాఱవైచిరి. తరువాత స్త్రీలందఱును పెద్దయనక, చిన్నయనక, బిడ్డలను జంకఁబెట్టుకొని కోటయందు ఆఁడుపురుగుగూడ లేకుండునట్లు మంటలలోఁబడి అగ్నిదేవుని కాహుతి యైరి.

ఇప్పటి కాఁడువారిపని తీరిపోయినది. ఇఁకఁ జేయవలసినపనియంతయు మగవారిదే. వారికిని శత్రుఖడ్గధారకెఱయై ప్రాణములనుగోల్పోవుసమయము వచ్చినది. తమప్రార్థనలను, పూజలను విధ్యుక్తముగాజరిపి తమతలపాగలలోఁ దులసికొమ్మలనుదోఁపి, సాలగ్రామములను మెడలోఁగట్టికొని, స్వర్గనివాసులకునప్సరసల చిత్రములను జెక్కినకిరీటములఁ ధరించి యుద్ధసన్నద్ధులై నిలువఁబడిరి. ప్రాతఃకాలమున మూఁడువేల రాజపుత్రవీరులు పీతాంబరముల ధరించి, మరలకలసికొనుట కల్లయనితలంచి విచారముతో అన్యోన్యాలింగన మొనర్చుకొనిరి. అప్పుడే దినకరుఁడు తనసహస్ర కిరణములచే నిశనిజెండాడి ఉదయగిరిపైఁ బొడగట్టుచుండెను. హిందూవీరులును కోటద్వారములను దెఱచి ముట్టడించిన శత్రుసైన్యముపై నొక్కుమ్మడిని బడిరి.

మహమ్మదీయుల సుదారమువైఁ బచ్చని జెండా మెఱయుచుండెను. పర్వతసింగును, ఆతనికుమారరత్నమగు రామసింగును సేనాధిపతులుగా నుండి హిందూసైన్యమును శత్రుమధ్యమునకున్న పాదుషా పట్టపుటేనుగుపైఁ బరికొల్పిరి. మరణసమయమున దుఃఖము ననుభవించుటకునందఱు సమానులేయని తెలుపుటకుఁ బర్వతసింగును, రామసింగునుగూడ సైనికులతోఁ గలసి నడచుచుండిరి. కాని పర్వతసింగు రాజనితోయుటకు రాజచిహ్నమగు ఛత్త్రము నాతని శిరముపైఁ బట్టియుండిరి. ఛత్త్రముమీఁద రాజపుత్రచిహ్నములును, వంశపారంపర్యమును దెలుపు సూర్యచంద్రబింబములును జిత్రముగాఁ జిత్రింపఁబడి యుండినవి. ఛత్త్రము శత్రువులకంతును రాజునైపున కాకర్షించుటచే గొడుగుపట్టుట కూడఁ బ్రమాదకరముగ నుండెను. కాని దీనికై చింతయేల? అందఱును జావునకు దృఢనిశ్చయులైనవారే. స్వర్గము నలంకరించుట కొంతగడియవెనుకైననేమి; ముందైననేమి?

అడ్డుగవేసిన పెద్దగట్టొకటి మహమ్మదీయ సైన్యమును గాపాడుచుండెను. కాని ఈకట్టదిబ్బ రాజపుత్రు

ల క్షేమిలక్ష్యము. ఈగట్టును నిరాయాసముగా తెగగొట్టి రాజపుత్రులు శత్రుసైన్యములోఁబడి పాదుషాయొక్క నుత్తారముపైపు చొరబడేసికొని పోవుచుండిరి. అహమ్మదుషా ఐడివడిగాఁ దనపట్టపుటేనుఁగునెక్కి యుద్ధమునకు సన్నద్ధుఁడయ్యెను. రాజపుత్రుల దెబ్బల కోడి తురుష్క సైన్యము పాదుషా మట్టును చేరి యుద్ధముచేయుచుండెను. సైన్యము రణరంగమునకుఁ జేరుటకాలస్యమగుటచేఁ గాపులచేతను, సింహగర్జనముల చేతను దనవారిని బ్రోత్సాహపరముచు తాను రాజపుత్రులపైఁ గురుపటమ్ముల నేయుచు సాహసముతోఁ బోరాడుచున్న పాదుషాగారికిఁ బ్రాణాపాయసమయము ఏటస్థించెను. అతని రక్షకభట సైన్యముముందువైపు అత్యంతసాహసముతోఁబోరాడి నిహతమగుచుండెను. మరలఁ గొత్తసంఘములవచ్చి యారిస్థలము నాక్రమించుచుండెను. అయినను రాజపుత్రులు తుష్టి మనుల క్ష్యపెట్టక చొరబాటుచేసికొని ముందుకునడుచుచునే యుండిరి. తుట్టతుదకు వారు పాదుషా యొక్కయున్న యేనుఁగును సమీపించిరి. అపుడు అంబారీ అంతయు వీరు ప్రయోగించిన బాణములతోను కత్తులతోను నిండి యుండెను.

అప్పుడు రాణాసంగు సాహసధైర్యము రాజపుత్రులకు మరింత ప్రోత్సాహమును గల్గించెను. అతఁడు ఆ యేనుఁగుదుపు క్రిందకనుగి దానికిఁ గట్టిన త్రాళ్లను దన నిశితకరవాలముచేఁ ద్రుంచెను. అంబారీదొర్లి క్రిందఁ బడెను. దానితోపాటు అందున్న గర్వియగు పాదుషా సూడ గుమ్మరింపఁబడెను. చుంపరమున్న బిరిదగు రాజపుత్రులును, రాణాసంగును సింహమువలెఁబడినుంకిందు పుగి పిల్లలవలె పాదుషామీఁదఁ బడఁబోవుచుండిరి. పాదుషా తొత్తడపడుచుండఁగా తనమీఁదఁబడు సైన్యమునెన్నఁగాను దమ్ముతును సభువతితోఁ నున్నఁ దాను రక్షించుకొనుచుండెను.

జయలక్ష్మి మొదట నిశ్చలయై యుండెను. కాని మహమ్మదీయ సైనికులు నానాదిక్కులనుండి పరువెత్తుకొనివచ్చి రంగరంగమున నిలుచుటచే జయలక్ష్మికిఁ బక్షపాతము జనించెను. తమ మన్న్యనుండుటచే మహమ్మదీయ సైన్యములు రాజపుత్రులను నలువైపుల ముట్టడింప సాగిరి. ఆసమయమున రాజపుత్రులు వలయాకారమున నిలఁబడి మీఁదమీఁదవచ్చు శత్రుసైన్యములఁ బరిమార్చుచుఁ దమ్ముఁదాము రక్షించుకొనుచుండిరి. ఇట్లుండఁ గొంతసేపటికి హతులైనవారి శరీరముల గుట్టలు తప్ప రాజపుత్రుల రక్షింపమరేమియుఁ గానరాదయ్యెను. రాజపుత్రులు శత్రువుల నెదురించుటకు మారు తమ్ముఁదాముకాచుకొనినఁజాలునను దుస్స్థితికి వచ్చిరి. తమసంఖ్య తగ్గిన కొలఁదిని వలయము చిన్నదగుచుండెను. వారి నిశితకృపాణములు కొన్ని మొద్దువారి పోయెను. కొన్ని విరిగిపోయెను. విరామములేక సంగ్రామ మొనర్చుటచే వారి అవయవపటుత్వము సూడఁ దగ్గిపోవుచుండెను. అయినను, అప్పటప్పటికి రాజపుత్రులు ప్రాణమునకుఁ దెంచి పట్టముగానున్న తురుష్కసైన్యమువైఁబడి తమచేతి కందినంతమంది శత్రువులను యమలోకమునకు సాగనంపి తాముకు మృత్యుదేవత వాతఁ బడుచుండిరి.

అప్పటికిని బర్వతిసింగు రాజచిహ్నములును, శ్వేతచ్ఛత్రమును, ఎగసిన ధూళిలోనుండియు, సైనికుల గుంపులోనుండియు మెఱయుచునే యుండెను. దానిని బడఁద్రోయుటకుఁ జేసిన మహమ్మదీయుల ప్రయత్నములన్నియు నిష్ఫలములయ్యెను. ఆ భీకరసంగ్రామమునందుఁ బర్వతిసింగు మహా నతిధైర్యసాహసములతోఁ దన ప్రాణములను మించి పోరాడి పోరాడి తుద కొకవాడితూపునకుఁ బాలై అత్యంతశక్తితో యుద్ధ మొనర్చి పడిన సామంతరాజులతోఁ దానుగూడ నిహతుఁడై భూమిపైఁ బడెను. వంటనే రాణాసంగు ఛత్రము క్రిందఁ దనస్థానమును గైకొని తనవారిని బ్రోత్సాహపరచుచు స్వాతంత్ర్యమునకై యుద్ధముచేయ సంసిద్ధుఁడయ్యెను. ఆబాల రాణాకుమారరత్నము సంనద్ధుడు మొక్కలగుటచే అప్పుడే యుద్ధరంగమునఁ బ్రవేశించిన యొకతురుష్కుని చేతనున్న కత్తిని లాగుకొని దానిచే ముగ్గురు శత్రువీరుల యసువుల హరించుకొని రాజచిహ్నములతోఁ గూడ దానును ధరణిపైఁ గూలెను. ఆమహాసంగ్రామ మంతటితో ముగిసిపోయెను. అయిదువేల వీరులు నేలపాలైరి. ఇంక "దీన్ దీన్" అను తురుష్కనినాదములు రాజపుత్రుల "నారసింహమహాదేవ్" అనుశబ్దములచే ప్రతిధ్వనించుటలేదు. అహో! రాజపుత్ర సౌభాగ్యమంతయు సంప

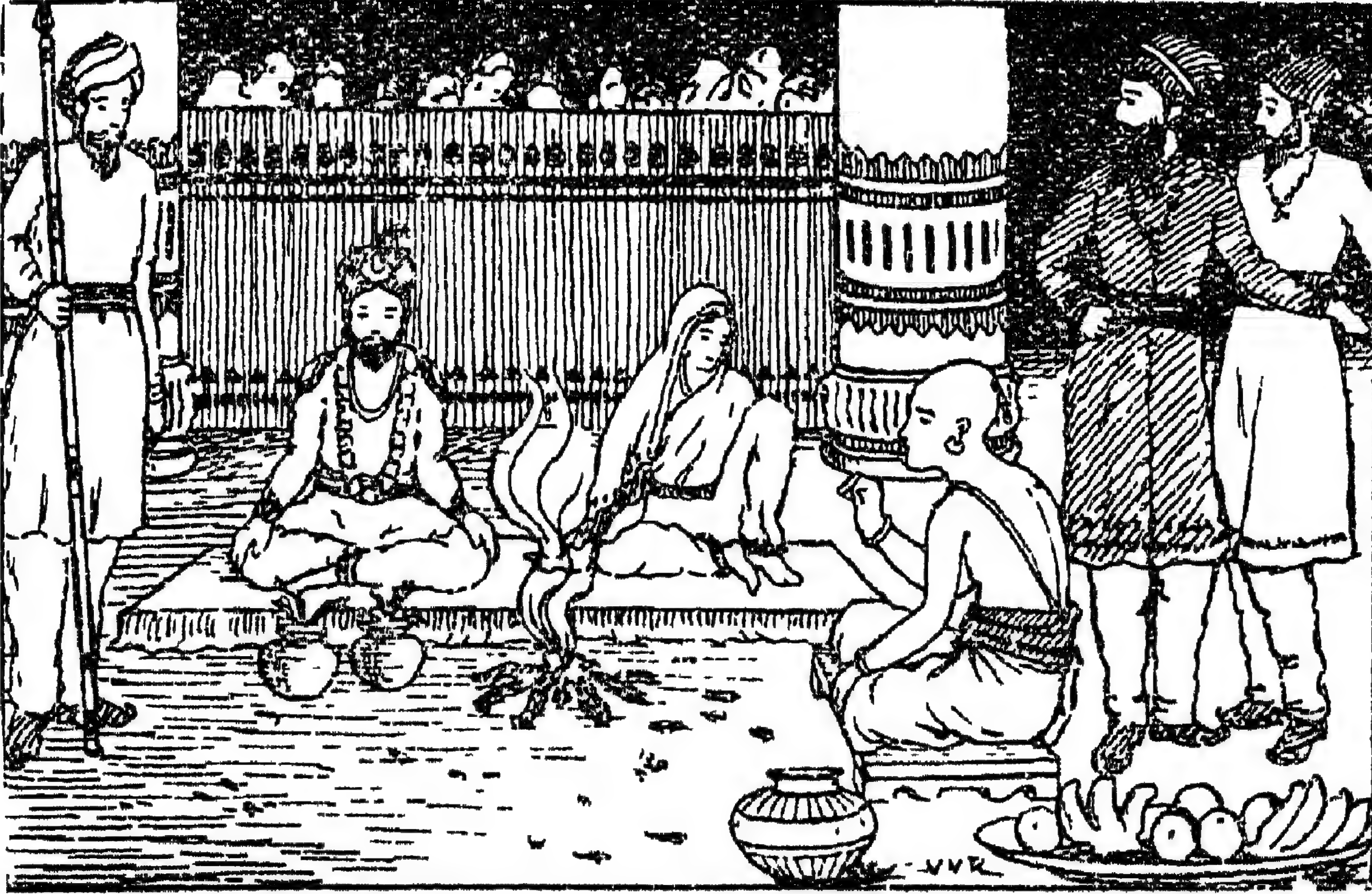
మొండెను. కాని తనకన్న నెక్కుడుమంది శత్రువులను హతమార్చిన పిమ్మటనే రాజపుత్రులు తమప్రాణములను గోల్పోయిరి.

తాను కష్టపడి సంపాదించికొనిన తన పెండ్లికొమార్తెను ఆనిరాధారమైన దుర్గమునుండి తీసికొనిపోవుటకు అహమ్మదుషా లోపలికిఁ బ్రవేశించెను. కాని యచట పీనుఁగుల ప్రోవులుతప్ప మరేమియుఁ గానరావయ్యెను. ఆపట్టణమంతయు నిర్జనమైయుండెను. కోటకు లోపలనేమి, బైటనేమి, యెటు చూచినను బీనుఁగులకుప్పలే. ఇంతవఱకును జేసినట్లే ఇప్పుడును రాజపుత్రులు తమధైర్యమును, సాహసమును బ్రకటించిరి. చచ్చినను రాజపుత్రులు మానము పోఁగొట్టుకొనువారు కారని ప్రపంచమునకు వెల్లడిచేసిరి. మగవారును, ఆఁడువారునుగూడ శౌర్యముతో పనుకముందు వోడక వీరస్వర్గము నలంకరించిరి. మేచ్ఛులకులోఁబడక స్వాతంత్ర్యమును సంపాదించుకొనుఁడని తమతరువాత వారినిగూడ హెచ్చరించి కీర్తిశేషులైరి.

ఇట్లు తనవలపువలన గలిగిన దుఃఖఫలమునుజూచి కొంతసేపేమియుఁదోఁచక బాదుషా విచారసముద్రమున మునిఁగి యుండెను. కానికొంతసేపటి కొక గూఢచారుఁడువచ్చి లాలాలలన ఆ అహోరుమంటలో దగ్ధము కాలేదని చెప్పగానే అహమ్మదుషాకు విచారము పోయి ఆశాంకురములు జనించెను. శత్రువులు తనపట్టణమును ముట్టడివేయక ముందే పర్వతసింగు తనకు మిక్కిలి నమ్మకముగల ఒకసామంతరాజు నొద్దకు తనపుత్రికారత్నమును లాలానుబంపి యుండెను. ఈ సంగతిని వినగానే అహమ్మదుషా తానువలచినయువతిని తనకొప్పగించవలసినదని ఆ సామంతరాజున కాజ్ఞాపించెను. పర్వతసింగునకుఁ బ్రాణమిత్రుఁడైన ఆ సామంతరాజు ఆపిల్లను బాదుషా సాహసమునుండి కాపాడుటకుఁ బ్రాణములనైన నీయనిశ్చయించుకొనియుండెను. కాని ఆలాలాలలనామణి తనదేశీయుల రక్తముచే భూమిని మరలఁ దడుపుట కియ్యకొనలేదు. "బాదుషా నన్ను వివాహమాడఁ గంకణము కట్టుకొని యున్నాఁడు. కనుక అతని కోరికయే నెఱవేరనిండు." అని ఆమె తన జాతివారితోఁ జెప్పెను. ఆమె బాదుషాను వివాహమాడుట కొప్పుకొనుటయే కాక పెండ్లికొడుకునకుఁ బాణిగ్రహణ సమయమున ధరించుటకై గొప్పగొప్ప జరీబట్టలను, నగలను బంపుటకుఁగూడఁ గృతనిశ్చయురాలైయుండెను. ఎవఁడు తనవంశమును, జాతిని నాశనముచేసెనో, ఎవనిచేతులు తనతండ్రియొక్కయు నన్నయొక్కయు రక్తముచే నెఱ్ఱవారెనో, అట్టివానిని ఆలాలాలలన వివాహమాడ నొప్పికొనినందులకై, ఆ నీచురాలిని రాజపుత్రులందఱును దూషింపసాగిరి.

రజత కాసారపు మధ్యమందున్న బాదుషాగారి స్ఫటిక శిలాభవనమునందుఁ బెండ్లిజరుగుటకు నిశ్చయింపఁబడెను. ఇది రాజవివాహమగుటచేతను, మతాంతర వివాహమగుటచేతను మిక్కిలి వైభవముతోఁ జరుపుటకుఁ దగిన ప్రయత్నములు గావింపఁబడుచుండెను. ఆ అహమ్మదుషాకుఁ [illegible] వేలుపనియు, హిందువులును మహమ్మదీయులును ఐకమత్యముతో మెలఁగఁగలరనియుఁ దానే [illegible] ధిపతియై దేశమునంతయుఁ బరిపాలింపఁగలననియుఁ గొండంత యాశతోనుండెను. తనఆశ [illegible] విఘ్నములుగానున్న రాజపుత్రులసంపదలును [illegible] క్షమార్పణాపత్రముఁగూడఁ బంపెను. [illegible] ప్రకారము పెండ్లి జరుగుటకు నిశ్చయింపఁబడెను. వేనవేలు బ్రాహ్మణుల కాశుభదినమున సంతర్పణ సేయుటకుఁ దగిన ప్రయత్నములు జరుగుచుండెను. [illegible] నుండియు, ఇతర దేశములనుండియు గుంపులు గుంపులుగా జనులు వచ్చుచుండిరి. అంతయు [illegible] జాతిస్వైర మిచ్చుచుండెను.

ఇట్లు కోరికలన్నియును నెరవేర, అత్యంత సంతోష దశయందున్న అహమ్మదు బాదుషాకు నాఁటి ప్రొద్దు తెలవారెను. ఇది ఆయన పెండ్లిదినము. అందఱును, లాలాలలనామణి యునొక్కచోట ఆసనము నలంకరించియుండిరి. వారి మెడలయందుఁ గస్తూరీ హారములు ప్రకాశించుచుండెను. లావణ్యవతియగు నా పెండ్లికూఁతురు దివ్యాంబరాభరణభూషితయైయుండెను. బాదుషాయును తనభార్య [illegible] ప్రాతఃకాలమునఁబంపబడిన మేలిదుస్తులను ధరించియుండెను. వానియందుఁ గూర్పఁబడిన రత్నములు ధగధగ మెఱయుచుండెను. పురోహితాచారసంప్రదాయములను మహమ్మదీ

అహమ్మదుషా లాలా లలనామణినిఁ బాణిగ్రహణమునఁ బరిగ్రహించెను.

యులు తీకాపు సాహసముంచెరి. హిందువిధ్యుక్త ప్రకారముఅహమ్మదుషా లాలాలలనామణిని బాణిగ్రహణమునఁ బరిగ్రహించెను.

ఈరీతిని పెండ్లితంతంతయు ముగిసినపిమ్మట లాలాలలన వనస్థలమునుండి మెల్లమెల్లగా లేచి తనభర్త చేయిపట్టుకొని అతనిని సూర్యకాంతిలోనికిఁ దీసికొనివచ్చి "నాథా! మీరు కొంచెము వెలుపలికి దయచేసి మీ యాజ్ఞాధారకులగు మీ ప్రజలకు దర్శనమిచ్చి వారిని సంతోషపెట్టుఁడు" అని పలికెను.

పాదుషా వెలుపలికివచ్చి చూచునప్పటికి ప్రజలు చుట్టుప్రక్కలనంతను గుంపులుగుంపులుగాఁ గ్రిక్కిరిసియుండిరి. వారును అందమైన దుస్తులను ధరించియుండిరి. అతనిని జూచినతోడనే సంతోషముచే నుప్పొంగి చప్పటలుగొట్టి నారంభించిరి. వీనినన్నిటిని జూచినప్పుడు పాదుషాయొక్క మనస్సులో సంతోషమువెల్లివిరిసినదన్న నేమియాశ్చర్యము? ఆరజత కాసారము చుట్టును మనుష్యులే. ఎంతదూరము చూచినను తనదేశమే. ప్రతిపర్వతమును, ప్రతిమైదానమును తనదే. తనదికాని ప్రదేశమే లేకుండెను. శత్రువుల నందఱను జంపి జయించితెచ్చిన తనరూపవతియగు భార్యనుజూచి పాదుషా మరింత యుప్పొంగుచుండెను.

కాని ఆలాలాలలనామణి ఇప్పుడు తనభర్తనుఒక వింతచూపుతోఁ జూడఁగోడంగెను ఆమెచూపు లజ్జతోఁ గూడినయువతీచక్షుణిచూపు కాదు. ఇట్లు గంభీరముగా నాతని మొగముచూచి "నాథా! గమనింపుము. చాల గొప్పస్థితియందున్న మనుష్యులఁజూచి దేవతలోర్వఁ జాలరు. మనమున్నవో మంచి ఆరోగ్యస్థితియం దున్నారము. నిండు జవ్వనమునందున్నారము. అనురాగపూరితులమై యున్నారము. గనుక ఇన్నియు, ఏదినములో ఏగడియలో సంచరించునో మనకుఁ దెలియదు" అని పలికెను. అహమ్మదుషా చిఱునగవుతోను, వినయముతోను బ్రత్యుత్తరమిచ్చుచుండెను. అతఁడు తనభార్యయం దత్యంత ప్రేమగలవాఁడగుటచే, ఆసుందరీ రత్నముయొక్క మాటలును, క్రియలునుగూడ నతనికి మరింతసంతోషము నిచ్చుచుండెను. అతనికన్నులకు ఆలలనామణి లావణ్యపుగనిగాఁ గనఁబడుచుండెను. ఆభవనములోని వందిమాగధులును, చెఱువుచుట్టును గుంపులుగుంపులుగాగూడిన ప్రజలును, పాదుషాబట్టలమీఁద నున్నలవంటి వజ్రపు కాంతులను జూచి ఆశ్చర్యపడుచుండిరి. సూర్యకిరణములచే నాకాంతులును మంటలవలెనే తోఁచుచుండెను. ఇట్లుండ నకస్మాత్తుగా నొకజ్వాల అతని కుడిభుజముపైఁ గనఁబడ జొచ్చెను. అందఱు నాశ్చర్యముతోఁ జూడఁజొచ్చిరి. వారు తమకన్నులను దామే నమ్మలేకుండిరి. ఆలాలా లలనామణిఆపాదుషాదుస్తులపైఁ బూసినవిషద్రవము పై సూర్యకిరణములు పనిచేయ మొదలిడెను. అహమ్మదుషా యుద్ధమున వీరుఁడేకాని తాను వలచినవనితచే భయంకర మృత్యుముఖమునఁ ద్రోయఁబడినప్పుడు, అతఁడు సాధారణ మానవులతో సమానుఁడయ్యెను. శరీరమునుండి మండుచున్న విషపుబట్టలను తీసివేయుటకుఁ బ్రయత్నించుచు, అటునిటు పరుగెత్తుచు, బాధ నోర్వలేక కేకలు వేయసాగెను. అతనిని బాధ చాలకాలము పీడించలేదు. వెంట లతనిశరీరమంతయును భీకరముగా నలముకొనెను,

నిముసములో గర్విష్ఠుఁడగు పాదుషాయును, అతని దివ్యాంబరాభరణములును భయంకరమైన భస్మరాశి యయ్యెను. ఇంతలో ఆలాఁలాలలనామణి కోటగోడపై కెక్కి దుఃఖముతోను, సంతోషముతోను, పెండ్లికుమారునిఁజూచుచు, తనభ్రాతృపితృమరణమునకు, దనవంశనాశనమునకు దగినట్లు కసిదీర్చుకొంటినను సంతృప్తితో

ఆ రజతకాసారపు లోఁతునీళ్లలోఁ దల్లక్రిందుగాఁబడి కీర్తిశేషురాలయ్యెను.

రాగతనము

సండూరి వెంకట సుబ్బారావు గారు, బి. ఏ.

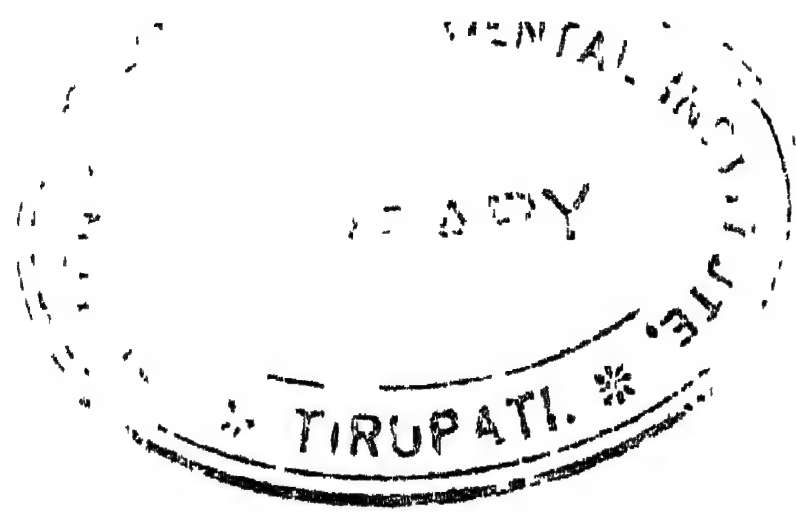
కొమ్మలో కోకిల 'కో' యంటదే
రాగతనమోయేమొ బాగువోగెరుగదే!

యెంకి దూరానుండ,
యేటి దరి నేనుంటి,
"సావాస మింకెవరో
సందడెవరో" నంటి
కొమ్మలో కోకిల 'కో'యంటదే.

పూలెరుగు నాకోడ!
నీలెరుగు నామోడ!
"మనుగడల కెవరిత్రో
మనుసు కలిపే" నంటి
కొమ్మలో కోకిల 'కో'యంటదే.

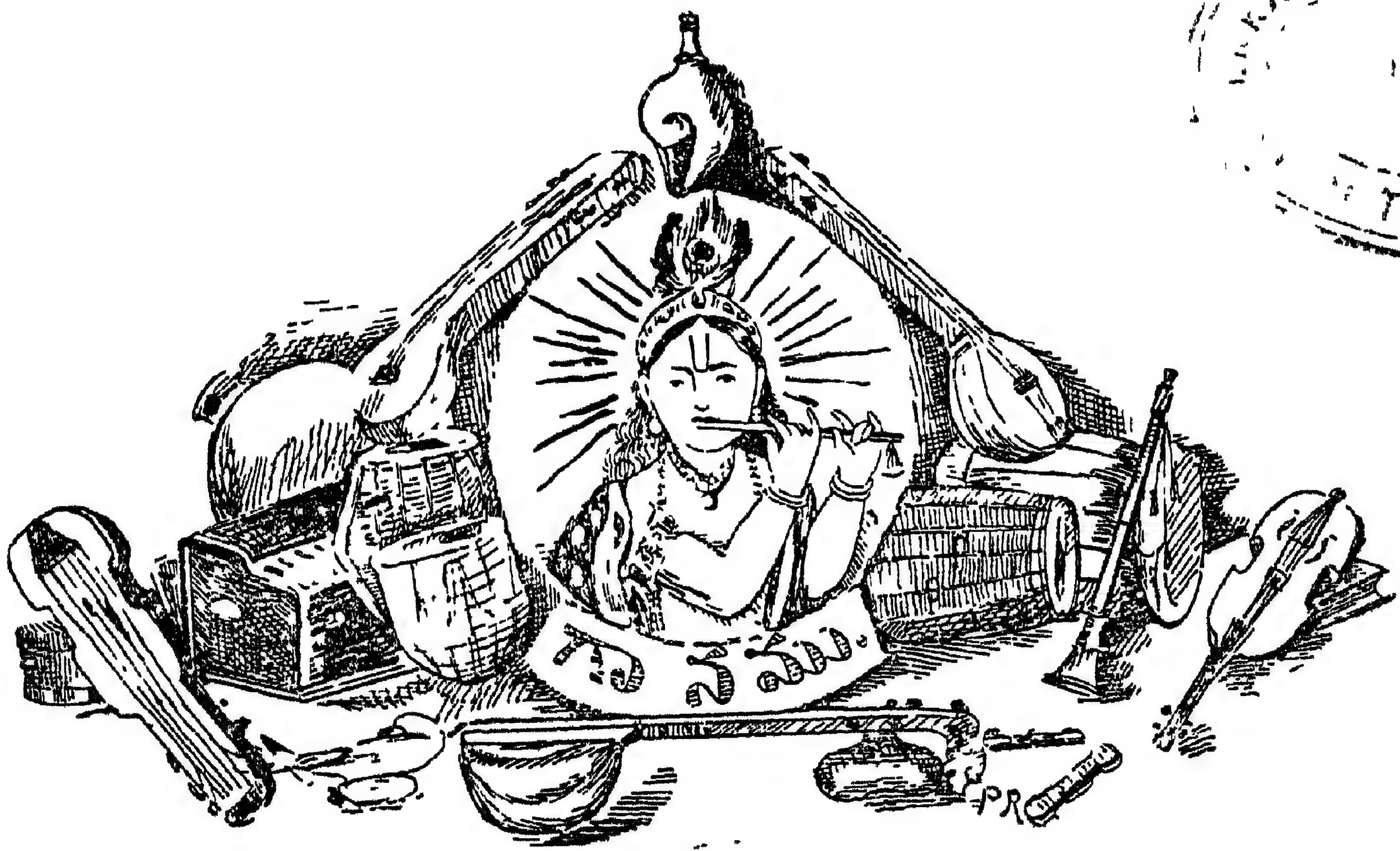
నేటికడుపున దాగి
తోట నిదరోయింది
"ఆలనా నాసొదకు
పాలనా" యనుకొంటి
కొమ్మలో కోకిల 'కో'యంటదే.

తరిమి తరిమేశాను
తిరిగి "కో" "కో" యంది
ఆడించె ఆటగా,
పాడించె పాటగా!
కొమ్మలో కోకిల "కో"యంటదే
రాగతనమోయేమొ బాగువోగెరుగదే.

పండ్లపడుచు

చిత్రకారిణి:—శ్రీ దామెర్ల సత్యవాణిగారు, రాజమండ్రి.

కాశీనాధుని భైరవమూర్తి గారు

శ్లో. చతుర్ణాం పురుషార్థానాం త్యాగం యస్మాత్ కరోత్యతః,
త్యాగరాజ ఇతి ఖ్యాతం సోమాస్కంద ముపాస్మహే. (చతుర్దండి ప్రకాశిక)

ఇట్టుపైనరాగములవివరము, వాటిప్రస్తారము మొదలగువాటినిగూర్చి వ్రాయకపూర్వము రాగమనగ నెట్టిదని మన పూర్వగ్రంధాదులం దుదాహరించి యుండిరో, ప్రాచీన గాన పద్ధతియందు రాగాదికముల నెట్లు గానము చేసియుండిరో, దానిని గురించియు జాతుల గురించియు మున్ముం దుదాహరింతము.

శ్లో. యోఽసౌ ధ్వనివిశేషస్తు
స్వరవర్ణ విభూషితః
రంజకో జనచిత్తానాం
స రాగః కథితో బుధైః.
"యోగరూఢశ్చవా రాగో
జ్ఞేయః పంకజశబ్దవత్.
(సంగీత రత్నాకరము, సంగీతదర్పణము)

శ్లో. రంజకః స్వరసందర్భో
రాగ ఇత్యభిధీయతే.
(సంగీత పారిజాతము)

శ్లో. రంజయతి మనాంసీతి
రాగాస్తే దశ లక్షణాః.
(చతుర్దండి ప్రకాశిక)

రాగము అనగననురాగము, ప్రేమము, ఆశ అని తాత్పర్యము. వినువారి కానందము ను బుట్టించునది అని యర్థము. ఈరాగభేద ములందు

శ్లో. గ్రహాంశ తారమంద్రాశ్చ
న్యాసాపన్యాసకే తథా,
అపి సన్యాస విన్యాసౌ
బహుత్వం చాల్పతా తథా;
ఏతా న్యన్తరమార్గేణ
సహాలక్ష్మాణి జాతిషు;
షాడవౌడ వితేక్వాపి
త్యేవమాహుస్త్రయోదశ.
గ్రహాంశ మంద్ర తారాణాం
న్యాసాపన్యాసయో స్తథా

అల్పత్వస్య బహుత్వస్య
షాడవౌడవయో రపి
అభివ్యక్తి ర్యత్ర దృష్టా
సరాగాలాప ఉచ్యతే
(సంగీతరత్నాకరము, చతుర్దండి ప్రకాశిక)

ఇట్లు సంగీతరత్నాకర గ్రంథకర్త లగు శార్ఙ్గదేవులనువారు (1) గ్రహ, (2) అంశ (3) తార, (4) మంద్ర, (5) న్యాస, (6) అపన్యాస, (7) సన్యాస, (8)విన్యాస, (9) బహుత్వ, (10) అల్పత్వములని దశవిధ లక్షణముల బేర్కొని యున్నారు. "సప్తగీతి రాచష్ట"అని రత్నాకరమున మతంగముని మతమున రాగలక్షణము లేదని వ్రాసియున్నారు. భరతులు "చతస్ర ఏవగీతీ రుక్తవాన్" నాల్గని చెప్పినట్లును వ్రాసియున్నారు.

(1) గ్రహము

శ్లో. ప్రారభ్యతే యేనగీతం
సస్వరో గ్రహకో మతః.
(చతుర్దండి ప్రకాశిక)

శ్లో. లక్షణాని దశైతాని
రాగాణాం మునయో బ్రువన్
......యేనాదాగీయతేగీతే
స్వరేణ స భవేత్ గ్రహః.
(సంగీత సారామృతము)

ఏ రాగమునుగాని గానముచేయప్రారంభించునపుడు ప్రథమమున నేస్వరమున నారంభింపవలసినదిగా పూర్వసాంప్రదాయమో ఆస్వరమును ఆరాగమునకు గ్రహస్వరమనిగలదు.

(2) అంశము.

శ్లో. బహుశో గీయతే యేన
స్వరే ణాంశః స కథ్యతే,
అంశస్వరోఽప్యసావేవ
జీవస్వరఇతి స్మృతః.
(సంగీత సారామృతము)

ఏదేనియొక రాగమునుపాడునపుడు ఆ రాగమునకు జీవకళ బోలిన స్వరము మిగుల తరుచుగ వాడుక నుండునట్టిది అంశస్వర మని కలదు. పంచాక్షరిమంత్రమున "మ" యును, అష్టాక్షరిమంత్రమున "రా" యను అనునట్లు ఏస్వరమును వర్జింపుదో నారాగముయొక్క కళ, జీవము పోవునో అట్టి స్వరమును అంశస్వరమనిరి.

(3) మంద్రము.

శ్లో. నీచైః స్వరేణ యద్గానం,
స మంద్రస్వర ఉచ్యతే.
(సంగీతసారామృతము.)

ప్రస్తుతగానమున నియ్యది మిగుల యాగుదుగ గాన నగును. ఇప్పటిశ్రోతలు ఎంతవరకును గాయకుడు మిగుల హెచ్చుస్థాయిన బాడుటయు, గిట్టుమని అకారాదుల గాత్రమున బల్కించుటచే నానంద నిమగ్నులగుచున్నారు. ఇయ్యవి రెండునులేనిదే ఆధునిక గానసభాపూజ్యత పూజ్యమనియే చెప్పనొప్పు గాని పూర్వగానసంప్రదాయమున నొక్కొక్క రాగమును బాడునపుడును మంద్రమున ననగ మిగుల తగ్గుస్థాయిలో చాల కృషిసల్పి కష్టసాధకముల గనపఱచుచుండెడివారు. అప్పటికయ్యది మిగుల మెప్పు వడయుచుండెడిది.

ఇప్పటిగాయకుల కిది యరుదు. అట్లు మిగుల తగ్గుస్థాయిస్వరములలో బాడుటయే మంద్ర మనబడును.

(4) తారము

"శ్లో. ఉచ్చైస్స్వరేణయద్గానం
సతారస్వరఉచ్యతే.
(సంగీత సారామృతం.)

మంద్రమున బాడిన మంద్రమగునట్లే తారయనగ నక్షత్రముచుక్కలలో పాట యనియు వాడుక కలదు. ఇయ్యది విశేషముగ నుత్తరమున హిందూస్థానమున ఔత్తరగానమున గానమగును. మిగుల శీతలప్రదేశమున నుండువారీరీతినే పాడుదురు. వారి గాత్రమట్లే యలవడియుండును. మిగుల నుష్ణప్రదేశమున నివసించువారికి మిగుల మంద్రస్థాయి యలవడును. దీనికి తార్కాణముగ పాశ్చాత్యుల స్త్రీలు గానముచేయునపుడు వారికంఠము కీచుగనుండుటయు మన దేశపువారికంఠము మిగుల మంద్రమున నుండుటయు సాధారణముగ గనుచున్నాము. అట్లే మిగుల హెచ్చుస్థాయిస్వరముల బాడుటయే తారమని కలదు.

(5) న్యాసము

శ్లో. గీతసమాప్తికృన్న్యాసో
వర్ణ్యతే చాంశకః పునః.
(చతుర్దండిప్రకాశిక.)

శ్లో. న్యాసస్వరః సకథితో
యేన గీతం సమాప్యతే.
(సంగీత సారామృతము.)

ఏదేనిరాగము నొకదానిని గానముచేసి తుట్టతుదకు ఏస్వరమందు సాంప్రదాయానుసారము నిలుపవలెననికలదో దానినే న్యాసస్వరమని యందురు. న్యాసమనగ నుంచుట యని తాత్పర్యము.

(6) అపన్యాసము

శ్లో. అవాంతరసమాప్తింయో
రాగస్య వితనోతి సః,
అపన్యాస సస్సస్మృతోఽన్య
స్త్వాత్యంతికసమాప్తికృత్.
(సంగీత సారామృతము)

రాగమును బాడునపుడు మధ్యమధ్యను ముగించుస్వరము ను అపన్యాసస్వర మనిరి.

(7) సన్యాసము

శ్లో. ఇతిభేదో భవేన్న్యాసా
పన్యాసస్వరయోఃద్వయోః,
సన్యాసో నామగీతాద్య
ఖండస్యైవ సమాప్తికమ్.

ఏదేనియొక రాగమును ఖండములుగ బాడునపుడు ఆయాఖండమును ముగించు స్వరము సన్యాసస్వర మని యుదాహరించి యున్నారు.

(8) విన్యాసము

శ్లో. గీతఖండాద్యవయవ
స్యాంతేతిష్ఠతి సస్వరః,
విన్యాస ఏతే సన్యాస
విన్యాసా భరతాదిభిః,
అంతర్భూతావపన్యాస
స్వరఏవేతి కీర్తితమ్.
(సంగీతసారామృతము)

పైన నుదహరింపబడినటుల రాగమును ఖండములుగ బాడునపుడు,ఒక్కొక్క-ఖండాంతమునందునను పలుమారు గానముచేయబడు స్వరము విన్యాసస్వరమని నుడివియున్నారు.

మఱియు నీ సన్యాస విన్యాసములు అపన్యాసమందలి యంతర్భాగములే యని భరతాదుల యభిప్రాయమని కలదు.

(9) బహుత్వము

శ్లో. అలంఘనం తదభ్యాసో
బహుత్వం ద్వివిధం మతమ్,
స్వరస్యాఽస్పర్శనంయత్త
ల్లంఘనం పరికీర్తితమ్,
సాకల్యేన స్వరస్పర్శ
స్త్వలంఘన మితి స్మృతమ్.
యదేకస్య స్వరస్యైవ
నైరంతర్యేణ వాఽథవా.
వ్యవధానేన స్యాద్భూయో
భూయోఽప్యుచ్చారణంహి తత్,
అభ్యాస ఇతిశంసతి
బహుత్వం ద్వివిధం తతః.

(సంగీతసారామృతము)

అనగ నేదేని యొకరాగమును బాడునపుడు ఎడతెగక కాని లేక మిగుల తరుచుగ గాని వచ్చు స్వరమును బహుత్వ మనిరి.

దీన రెండు అంతర్భాగముల భేదొక్కనిరి: ప్రథమము-అలంఘనము; అనగ నేదేనియొక స్వరమును రాగాలాపమున వర్జింపక సాకల్యముగ నే స్వరస్పర్శము రాగమున గలుగునో అది అలంఘనస్వరమని కలదు.

ద్వితీయము-అభ్యాసము; అనగ వ్యవధానముగ తరుచుగనారాగాలాపమున నుచ్చరింపబడునట్టిదియుగాని నిరంతరము నుచ్చరింపబడినట్టియు అభ్యాసమని నుడివియున్నారు. ఎట్లయిన బహుత్వమే ప్రధానము.

(10) అల్పత్వము

శ్లో. అల్పత్వంచ ద్విధాప్రోక్తం
అనభ్యాసాచ్చ లంఘనాత్,
పూర్వోక్తాభ్యాస రాహిత్య
మనభ్యాసః ప్రకీర్తితః;
పూర్వోక్తాలంఘనాభావో
లంఘనం పరికీర్తితమ్.

(సంగీతసారామృతము)

ఇయ్యది పై జెప్పబడిన బహుత్వమునకు వ్యతిరేకముగ నుండునది. అనగ నొక రాగాలాపనమందు బొత్తిగ నుచ్చరింపబడక కాని, బహుస్వల్పముగ నుచ్చరింపబడికాని యుండు స్వరమును అల్పస్వరమనిరి. దీనను రెండువిధములు: బొత్తిగ నొకరాగమున వర్జ్యమగుస్వరము లంఘనమనియు (ఉపవాసదినము వలె), ఎపుడేని స్వల్పముగ ప్రయోగింపబడుస్వరము అనభ్యాసమనియు జెప్పియున్నారు.

శ్లో. ఉక్తదశలక్షణానాం
న్యూనం స్యాత్ గౌరవం పురా,
దేశ్యామిహి పునస్తేషాం
సమ్మతం పరివర్తనమ్.
వ్యవహారే లక్షణానాం
త్రయాణా మేవ వర్ణనమ్
దృశ్యతే కృతమూర్చారైః
శ్వేః
వయం లక్ష్యాఽనువర్తినః.

గ్రహన్యాసాపన్యాసానాం
　నియమా స్సాంప్రతం హితే.
యథాయోగ్యం నైవలక్ష్యే
　దృశ్యంతమితి సమ్మతమ్.

(చతుర్దండి ప్రకాశిక)

అనగ నీ దశ విధ రాగ లక్షణములును పూర్వకాలమున గౌరవింప బడుచుండెననియు, తన కాలమునకు గ్రహాంశన్యాసములుమూడు మాత్రమే శేషించిననియు, వాటి లక్షణము మాత్రము తానుదాహరించిన రాగములకు నిరూపించియుండెననియు, వేంకటమఖి యను వారు తమ చతుర్దండి ప్రకాశికలో వ్రాసి యున్నారు. ఈ దశ లక్షణ శ్లోకములకు రత్నాకరాది గ్రంథములు కొంచెము పాఠ భేదములున్నను గ్రంథవిస్తరభీతిని వివరింప లేదు.

ఇక కొన్ని రాగములకు-యీలక్షణాదిక ములే లేనివాటికిగతియేమి యనిన

శ్లో. గ్రహాంశౌ యత్ర నోచ్యేతే
　తత్ర షడ్జం విదుర్బుధాః

(సంగీతరత్నాకరము)

గ్రహాంశాదికముల చెప్పనిరాగము లకు షడ్జస్వరమే యని గ్రహించునదిగా శార్ఙ్గదేవులు వ్రాసియున్నారు. మఱియురత్నా కరవ్యాఖ్యానకర్తలగు కల్లినాథులు:

శ్లో. యేషాం శ్రుతిస్వరగ్రామ
　జాత్యాదినియమో నహి;
నానాదేశగతిచ్ఛాయా
　దేశీరాగాస్తు తేమతాః.

కామచారప్రవర్తిత్వం
　దేశీరాగత్వ లక్షణమ్
నియమేతు సతి తత్ర
　మార్గత్వ మనులక్షితమ్

(సంగీతరత్నాకరము)

రాగములను విభాగించునపుడు మార్గ రాగములనియు దేశీరాగము లనియు నుడి విరి.

శ్లో. మార్గో దేశీతి తద్ద్వేధా
　తత్రమార్గస్స ఉచ్యతే,
యోమార్గితో విరించాద్యైః
　ప్రయుక్తో భరతాదిభిః.
దేవస్య పురతః శంభోః
　నియతాభ్యుదయప్రదః,
దేశేదేశేజనానాం యత్
　రుచ్యాహృదయరంజకమ్,
గానంచ వాదనం నృత్యం
　తద్దేశీత్యభిధియతే.

(సంగీతరత్నాకరము)

"మార్గిత ఇతి" మార్గ్యం=అన్వేషింప బడినదనియర్థము. "సామవేదా దిదం గీతంసంజ గ్రాహ పితామహః" (రత్నాకరము) అనునట్లు వేదములందు వెదకి ఏరుకొనబడిన దాటచే మార్గరాగములనియు ఆయాదేశస్థులచే వారి వారిఇష్టానుసారముపాడుటచే వారికిహృదయ రంజకములగు రాగములు దేశీయదేశ్య రాగ ములనియు చెప్పనవని రత్నాకరమందు గలదు.

ఘీరాగములలో ముఖ్యములగునవి 264 సంఖ్య రత్నాకరమం దుదాహరించి

యున్నారు. ఆ రాగము లిపుడు వాడుకలో లేవనియు దేవలోకమునమాత్రము గాంధార గ్రామమువలె, వాడబడుచున్నవనియు గలదు. వీటివిషయమై ప్రత్యేకముగ వ్రాయవలసియున్నది. ఇందునను (1) గ్రామరాగము, (2) ఉపరాగము, (3) రాగము, (4) భాష, (5) విభాష, (6) అంతరభాషయని యారువిధముల నిరూపించి యుదాహరణముల నిచ్చియున్నారు.

ఇక రెండవది : దేశీయ=దేశ్యరాగము లందును, రాగాంగోపాంగ భాషాంగ క్రియాంగములు నాలుగువిధములని కలదు.

శ్లో. రంజనాద్రాగతాభాషా
రాగాంగాదే రపీష్యతే,
దేశీరాగతయాప్రోక్తం
రాగాంగాది చతుష్టయమ్.

(1) రాగాంగము

శ్లో. రాగచ్ఛాయానుకారిత్వాత్
రాగాంగ మితి కథ్యతే.
(సంగీతదర్పణము)

ఈ రాగాంగ మనునది విశేషముగ పూర్వపు సరపూర్ణ మేళములుగానున్నది. అన గామేళరాగములు=జనకరాగములు; వీనినుండి జన్యరాగములు జనించునట్టివి. ఈ మేళముల విషయము ముందు వివరముగ నాదినుండి ప్రకృతపుస్థితి వరకును వ్రాయబడును.

(2) ఉపాంగము

శ్లో. కించిత్ ఛాయానుకారిత్వాత్
ఉపాంగమితి కథ్యతే.
(సంగీతదర్పణము)

ఇయ్యది రాగాంగరాగమున జన్యమై ఆరాగమునకున్న పోలికలన్నియు గలిగి జనకరాగస్వరములనే కల్గి ఔరస పుత్రునివలె నుండున దనదగును.

(3) భాషాంగము

శ్లో. భాషా ఛాయాశ్రితా యేన
భాషాంగం తేన హేతునా.
(సంగీతదర్పణము)

ఈరాగము తన జనకరాగమగు రాగాంగరాగముయొక్క పోలిక లనగ శుద్ధ వికృతి స్వరములం గల్గియు, అన్యరాగాంగ రాగముయొక్క స్వరఛాయను కొంచెముగ గల్గియున్న దనికలదు. పరకీయా పుత్రుని బోలినదన దగును.

(4) క్రియాంగము

శ్లో. కారణోత్సాహసంయుక్తం
క్రియాంగం తేన హేతునా.
(సంగీతదర్పణము)

అనగ కార్యసక్తులుగ జేయుటయం దమితోత్సాహమును బుట్టించురాగములని తాత్పర్యము. "కరణ సంబంధం కారణం" ఇంద్రియములను ప్రవేశింపజేయునట్టి రాగము లని తాత్పర్యము.

ఇదిగాక మతంగులు

శ్లో. శుద్ధఛాయా లగాంప్రోక్తాం
స్సంకీర్ణాశ్చ తథైవచ.

అనియున్నారు.

"తత్ర, శుద్ధరాగత్వం నామ శాస్త్రోక్త నియమాత్ రంజకత్వం భవతి; ఛాయాలగత్వం

నామ అన్యఛాయాలగత్వేన రక్తిహేతుత్వం భవతి; సంకీర్ణరాగత్వం నామ శుద్ధఛాయాలగముఖ్యత్వేన రక్తిహేతుత్వం భవతి; ఇతి కల్లినాథేనోక్తమ్."

అర్థము స్పష్టము. అనగ రంజకత్వము శాస్త్రోక్తగానమున జనించునది శుద్ధమనియు, మఱియొకరాగఛాయను తగిలించి గానము చేయుచుమాత్రము జనించిన రంజకత్వము ఛాయాలగమనియు, ఈ రెండు కలసిననే రక్తి జనించురాగములు సంకీర్ణ ము లనియు గలదు.

శ్లో. కాండరణాతుకథితా
　తారస్థానేషు శీఘ్రగా;
గమకై ర్వివిధై ర్యుక్తా
　కౌశలేన విభూషితా.

(సంగీతదర్పణము)

అనగ వేగముగ హెచ్చుస్థాయిన బాడిననే రక్తిజనియించురాగములు కాండరణమనియు గలదు. ఇదియుగాక:

శ్లో. పంచధా గ్రామరాగా స్స్యుః
　పంచగీతి సమాశ్రయాత్,
గీతయః పంచ శుద్ధాద్యా
　భిన్నా గౌడీచ వేసరా.
సాధారణేతి శుద్ధాస్యాత్
　అవక్రై ర్లలితై స్స్వరైః,
భిన్నా సూక్ష్మైః స్వరై ర్వక్రై
　ర్మధురై ర్గమకై ర్యుతా.
గాఢైః త్రిస్థానగమకై
　(?)హాటిలలితైః స్వరైః,
అఖండితస్థితిస్థాన
　త్రయే గౌడీమతా సతామ్.
ఓహాటీకంపితై ర్మంద్రైః
　ద్రుతద్రుతతరైః స్వరైః,
హాకారోకార యోగేన
　హృన్మస్తే చిబుకే భవేత్.
వేగవద్భిః స్వరై ర్వర్ణ
　చతుష్కే వ్యతిరక్తితః,
వేగస్వరా రాగగీతిః
　వేసరాచోచ్యతే బుధైః;
చతుర్గతిగతం లక్ష్మ
　శ్రితా సాధారణీ మతా.

(సంగీతరత్నాకరము

రత్నాకరకర్తరాగములు శుద్ధము, భిన్నము, గౌడీ, వేసర, సాధారణము లని ఐదు విధములఁ జెప్పిరి. అర్థము స్పష్టము.

1. శుద్ధము: అవక్రములు లలితములగు స్వరములు గలదనియు; 2. భిన్నము; ఈ షద్వక్రముగల్గియు మధురగమకయుత స్వరముల గల్గినదనియు, 3. గౌడీయనునది త్రిస్థానగమకయుక్తహాటీలలితము లగు స్వరములు గలదనియు;—హాటీ యనుదానికి వేగయుక్తకంపితగమయుక్తస్వరములనికలదు.స్థానత్రయమందునను అఖండితస్థితి గల్గిన దనిరి.— 4. వేగవంతము లగు స్వరములచే రక్తిగల్గురాగములు వేగస్వరములు=వేసరము లనియు, నీపై నాల్గు లక్షణములు నాశ్రయించిననే రక్తిజనించురాగములు సాధారణరాగములనియు జెప్పియున్నారు.

ఇదిగాక వేంకటమఖియనువారికి బూర్వులగు రామామాత్యులనువారు తమచే రచింపబడిన స్వరమేళకళానిధి యనుగ్రంథమునందు యీరాగములందు

శ్లో. ఏతేషు వా మతాః రాగాః
ఉత్తమా మధ్యమా అపి
అధమా శ్చాపి సకలాః
కథ్యంతే తే వివేకతః.

ఉత్తమమధ్యమాధమము లని మూడు విధములరాగములను విభజించి యున్నారు. అందున నుత్తమోత్తమరాగము లిరువది యని యు అవి అసంకీర్ణము లగుటచే గీతిప్రబంధ కాలాపయోగ్యములని నిరూపించియున్నాను. ఇట్లే మధ్యమరాగములుపదునైదనియు లోక వ్యవహారమున విశేష ముపయోగింపనివనియు నుడివియున్నారు. మఱియు నధమ రాగముల కొన్నిటిని వ్రాసి వీటి విషయమున నిట్లు వ్రాసి యున్నారు.

శ్లో. సర్వేష్వేవ పురోక్తేషు
మధ్యమే షూత్తమేషు చ,
అంతర్భూతాశ్చ సంకీర్ణాః
పామరభ్రామకాశ్చ తే.
రాగా స్తావత్ ప్రబంధానాం
అయోగ్యాః బహుళాశ్చ తే,
తస్మా న్నతే పరిగ్రాహ్యా
రాగాః సంగీతకోవిదైః.

(స్వరమేళ కళానిధి)
(సంగీతరత్నాకరము)

కనుక నధమరాగముల గానకోవిదు లగు వారు ప్రబంధాలాపాదికముల కుపయోగింప రనియు, కూడదనియు, వ్రాసియున్నారు.

ఇటీవల వేంకటమఖి యను వారు పూర్వపుసంప్రదాయములనుసాధ్యమగునంత వరకు ననుసరించి స్వాయముగ కొన్నిటి పై రించి సంపూర్ణ షాడవ, ఔడవ, భేదములుగ నేర్పఱచియున్నారు. వీటివిషయము ముందు వ్రాయబడును. వీరు,రామామాత్యులు స్వర మేళ కళానిధిలో వ్రాసియున్న రాగమేళముల యొక్క అసందర్భములను తన గ్రంథమున క్రోడీకరించియున్నారు.దానికి మఱియు బూర్వ మున నున్న రత్నాకరమందలిజాతులవివరము:

శ్లో. శుద్ధాస్స్యుర్జాతయస్సప్త
తా షడ్జాదస్వరాభిధాః
....
....
వికృతా న్యాసవర్జ్యైతత్
లక్ష్మహీనాః భవన్త్యమూః.

శుద్ధజాతులు ఏడనియు శేషించిన జాతు లు పదునొకండనియు అష్టాదశజాతు లనియు, వీటికి అంశలు ముప్పదియారనియు గలదు.

ఇకను వీటియందు గ్రామవిభాగమున నిట్లుగలదు.

శ్లో. చతస్రః షడ్జశబ్దిన్యో
నైషాదీ ధైవతీ తథా;
ఆర్షభీచేతి స ప్తైతాః
షడ్జగ్రామస్య జాతయః.
శేషాః స్యు ర్మధ్యమగ్రామే
పూర్ణత్వా ద్యథు నోచ్యతే.

జాతులు: 1. షాడ్జీ, 2. ఆర్షభీ, 3. గాంధారీ, 4. మధ్యమా, 5. పంచమీ, 6. ధరతీ, 7. నైషాదీ, 8. షడ్జకైశికీ, 9 షడ్జోదీచ్యవా 10. షడ్జమధ్యమా, 11. గాంధారోదీచ్యవా 12. రక్తగాంధారీ, 13. కైశికీ, 14. మధ్య

మోదీచ్యవా, 15. కార్మారవి, 16. గాంధార పంచమి, 17, ఆస్థ్రి, 18. నందయన్తి. వీటి యందున గొన్నిటికి, ఆంధ్రులలో గ్రామనామ ములు కొన్ని సామాన్యముగ నింటిపేళ్లైనట్లు, దేశములబట్టినామములున్నట్లు తెలియనగును గాంధారీ,మధ్యమ, నైషాదీ,ఆన్ధ్రిఇయ్యవిస్పష్ట ముగ దేశీయనామములని కన్పడుచున్నది. ఆయాదేశములం బాడురాగములజాతి ననుస రించి యాయాజాతినామములు వచ్చినట్లు కన్పడుచున్నది.

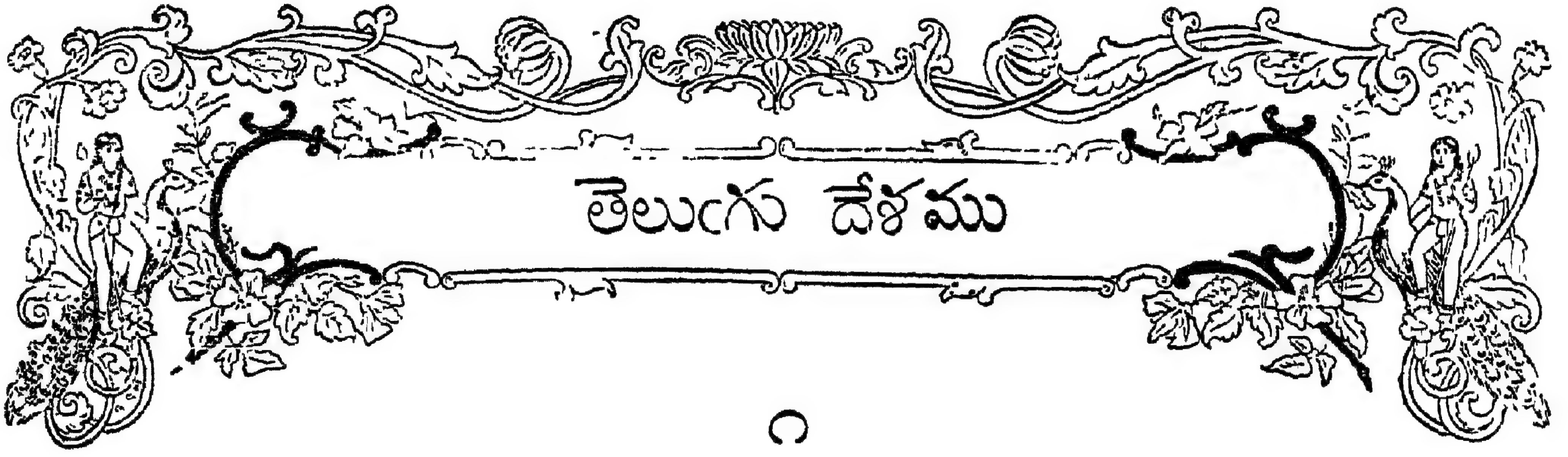
ఇవిగాక సంగీతదర్పణమున నిట్లు రాగ ములగూర్చి వ్రాసియున్నారు.

శ్లో. శివశక్తిసమాయోగాత్
రాగాణాం సంభవో భవేత్,
పంచాస్యాత్పంచరాగాః స్యుః
షష్టస్తు గిరిజాముఖాత్.
సద్యోవక్త్రాత్తు శ్రీరాగో
వామదేవా ద్వసంతకః,
అఘోరాత్ భైరవోఽభూ త్త
త్పురుషాత్పంచమోభవత్.
ఈశానాఖ్యా న్మేఘరాగో
నాట్యారంభే శివా దభూత్,
గిరిజాయాః ముఖా ల్లాస్యే
నట్టనారాయణోఽ భవత్.

ఇట్లు రాగములు పురుష స్త్రీ జాతులు గను, అవి యీశ్వరుని పంచవక్త్రములనుండి జనించెననియు 1. సద్యోజాత ముఖమునుండి శ్రీరాగమును, 2. వామదేవ ముఖమునుండి వసంతరాగమును, 3. అఘోరముఖమునుండి భైరవిరాగమును, 4. తత్పురుషముఖమునుండి పంచమరాగమును, 5. ఈశానముఖమునుండి మేఘరాగము ఆనంద నాట్యారంభమునందు సను, 6. పార్వతీముఖమునుండి నట్టనారా యణియు బుట్టెననియు, శివశక్తి సమాగమము వలన నితరరాగము లుద్భవించెననియు, వీటి కధిదేవతలు, కులములు, వేదములు, గుణ ములు, గానకాలములు మొదలగు అంశములు పెక్కుగ నిచ్చియున్నారు. స్త్రీరాగములు= రాగిణులు, దూతరాగములు, సంకరరాగ ములు, పుత్త్రరాగములు, మిత్రరాగములు శత్రురాగములు. వీటికి ధ్యానశ్లోకములుగలవు. వీటినిగురించియే, లోగడ సంచికలందున క్రమ ముగ విగ్రహాయుక్తముగవ్రాయబడుచుండెనది.

వీటియందునను హనుమన్మతము,నారద మతము, మతంగమతము, మొదలగు పాఠభే ములుగలవు. వీటిని ఆయారాగముల విగ్రహా దులు, రాగముల వివరములు అందందు నిరూ పింపబడియున్నవి కానవగును. ఇంకను వివర ములుముందు రాగాధ్యాయమున నొక్కొక రాగవిషయము చర్చింపుచో దానిచారిత్రము పూర్వపురీతి ప్రస్తుతపు పరిణామములు మొద లగునవి మిగుల విపులముగ వ్రాయబడును. గమనింతురుగాక! (సశేషము)

తెలుఁగు దేశము

౧

మున్నంగి లక్ష్మీనరసింహశర్మగారు

సీమ-నాడు

సీమ, నాడు వ్యవహారమును గురించి నా కుపలబ్ధములైనట్టియు నాబుద్ధికి గోచరించినట్టి యంశములను శక్తికొలఁది నిట సమన్వయింతును.

సీమ, నాడు, ఆణెము-అనునవి దేశవిభాగములు. వీనిలో నంతస్సీమావిభాగములుం గలవు. ప్రపంచమున సూర్యప్రమాణముంబట్టి దిక్కు లేర్పడినవి. భారత ఖండమున మేరుపర్వతమును బురస్కరించుకొని దేశ భాగములు నిర్ణీతములైనవి. మేరువునకు దక్షిణదిక్కున నున్న భాగము దక్షిణదేశము. దాక్షిణాత్యులకు అందు ముఖ్యముగ ఆంధ్ర, ద్రవిడ, కన్నడులకు— శ్రీశైలము దిక్సూచిక యైనది. శ్రీశైలమునకుఁ బడమటి దిక్కున నున్న ఆంధ్ర మండలము లన్నియుఁ గలసినభాగము పడమటి సీమ— ఇదియే పశ్చిమాంధ్రరాష్ట్రము. శ్రీశైలమునకుఁ బూర్వభాగమున నున్న గుంటూరు మండలము తూర్పు సరిహద్దుమొదలు గంజాము మండలము చివరవఱకుఁ దూర్పునా డనఁబడుచున్నది.

శ్రీశైలమునకుదక్షిణముననున్న భాగముతమిళనాడు. ఇదియే ద్రవిడరాష్ట్రము. పడమటి సీమకుఁ దూర్పునాడైనభాగము దక్షిణమునకు ఉత్తరాదియగును. పడమటిసీమ పూర్వదక్షిణములకుఁ బశ్చిమముననే యున్నది. వంగరాష్ట్రము తూర్పునాటి కుత్తరము. వంగమునకుఁ దూర్పునాడు దక్షిణము. పడమటి సీమకు నిజామ్ రాష్ట్రముత్తరము: ఇవి దిగ్భాగములు

ప్రకృత మాంధ్రదేశమందలి యంతస్సీమావిభజనములును, వానినిర్మాణనియతులును, వాని స్వరూప స్వభావాదులను ఇంత తెలిసికొందము.

భరతఖండములోని మధ్యదేశమందలి దిగ్విభాగమునకు శ్రీశైలము దిక్సూచిక యని ముందుఁజెప్పియుంటిని కదా! ఖండమున కంతకు మేరుగిరియు, మధ్యదేశమునకు శ్రీశైలము దిక్సూచికలని మన సంకల్పవిధానమే తెలుపుచున్నది.

"శుభతిథౌ శోభనే ముహూర్తే అద్య బ్రహ్మణః ద్వితీయపరార్ధే శ్వేతవరాహకల్పే వైవస్వత మన్వంతరే కలియుగే ప్రథమపాదే, జంబూద్వీపే, భరతవర్షే భరత ఖండే మేరోర్దక్షిణదిగ్భాగే శ్రీశైలస్య... ప్రదేశే" అనునంతవఱకు నందఱకు సమానము.

ఆంధ్రరాష్ట్రమందు, గుంటూరు, కర్నూలు, కడప, బళ్ళారి, అనంతపురము, చిత్తూరు, నెల్లూరు, చెంగల్పట్టు మండలముల వారు— "కృష్ణా కావేర్యోర్మధ్యదేశే..." అని సంకల్పింతురు. గంజాము విశాఖపట్టన మాండలికులు "గంగా గౌతమ్యోర్మధ్య దేశే" యందురు. తరువాత "......అస్మిన్ వర్తమానేన......" ఇత్యాదితో సంకల్పవిధానము పూర్తి. ఈసంకల్పవిధానమునే నైజాముమండలములవారు, వారివారియునికినిబట్టి యనుకరించుచుందురు.

పడమటిసీమలోని విభాగములు

బళ్ళారిమండలమందలి పంపా (హంపి) ప్రాంతి ముగట్టుసీమ యనఁబడును. అనంతపురము, కడప, మండలములమధ్య గతభూమి రేనాడు—రేనాటిసీమ—యనఁబడును. కడప మండలములోని ప్రొద్దుటూరు, జమ్మలమడుగు, కర్నూలు మండలములోని, నొసము. ఉయ్యాలవాడవఱకు వ్యాపించిన భూభాగమును రేనాడందురని గ్రామ్యము తెలుపుచున్నది. కాని అనంతపురము మండలములోని రాయల్ చెఱువుగ్రామము మొదలు అటుపై

మిడే, యావత్కి గ్రామములవఱకును ఇటు చీపలవాగుపల్లి తాటిపర్తి తాలూకాలోని పెక్కు గ్రామములవఱకు అనఁగా కడపమండలమునందలి ప్రొద్దుటూరు తాలూకా సరిహద్దువఱకు రేనాడనియే వ్యవహరింతురు.

కృష్ణా తుంగభద్రా నదీతటము నైజామురాష్ట్రభాగము మొలకసీమ యనఁబడును. చిత్తూరు మండలమునందలి చంద్రగిరి తాలూకా సరిహద్దు మొదలు కడపమండలములోని పుల్లంపేట తాలూకా సరిహద్దువఱకు రాచవారి సీమయనఁబడును. నెల్లూరి మండలములోని యాగ్నేయభాగము మారేళ్ళసీమ ఉత్తరభాగము కమ్మసీమ, గుంటూరుమండలములోని తూర్పునందలి తాలూకాలు కొన్ని చేరి కొండవీటిసీమయైనది. పశ్చిమదక్కున నున్న నరసారావుపేట, వినుకొండ మున్నగు తాలూకాల ప్రాంతము పలనాటిసీమ. పలనాటిసీమకుఁ బడమట దొనకొండసీమ కలదు. కొండవీటిసీమమొదలు నెల్లూరిమండలములోని గుడ్లూరు గ్రామమువఱకుఁ బాకనాటిసీమ, తూర్పు నాడునందలి కృష్ణా గోదావరీ మండలములలో వేగినాటిసీమ, జల్లిసీమ, రెడ్డిసీమ, కోనసీమ మొదలగునవి కలవు. ఈసీమావిభాగము లేనియతుల ననుసరించెనో విచారింపము. ఇట్టివానికిఁ గావలసి నన్ని యాకరములు లభింపవు. దొరకిన కొన్ని యాకరముల నాధారము చేసికొని ఊహలతో సమన్వయించుకొనవలసినపని ఇతిహాస పరిశోధకులకు విదితము.

౧. గట్టుమసీమ.*

దీని స్థానము పైనఁజెప్పఁబడెను. పూర్వము, కర్ణాట ప్రభువులయేల్బడినిఁ దద్వంశమునకు జెందిన కట్టమ్మపేరి స్త్రీ యొకర్తుండెననియు, ఆమె దానగుణఖనియనియు ఆయమపేర నీప్రస్తావనలోని యంతర్భాగము గట్టుమసీమగా వాడఁబడుచున్నదనియుఁ కొంతకాలముక్రింద నాప్రాంతమునఁ బర్యటనము సేయుచు వింటిని. ఇందు నిజ మెంతకలదో పరిశీలింప సాధనములు లేవు. నావిన్న యీవృత్తము ఐతిహ్యము—ఆభాణకము—అనియే నా నమ్మకము. ఈ భూభాగమున కనువుగఁ గలిగిన నాయూహల ననుసంధింతును.

గట్టుమసీమ ప్రాంతమున బసవమతి మెక్కుడు వ్యాప్తియందున్నది. అచటివారి పేర్లు సాధారణముగ వీరశైవ వైష్ణవుల పేర్లుకొప్ప లింగాయతి మతానుగుణముగ నుండును. మాదుఁడు గుండప్ప గుండురాయఁడు, గుండమ్మ, పుట్టప్ప, పుట్టణ్ణ, పుట్టమ్మ, తాయప్ప, తాయిమ్మ, గట్టప్ప, గట్టమ్మ పేర్లుపరిపాటికావున నావినిన గట్టుమసీమకు నాయూహ పుష్టి నియ్యదా ?.

౨ కర్నాడు.

పైగట్టుమసీమ, ఈ కర్నాడులోని యంతర్భాగము. కర్నాడు, కర్ణాట సామ్రాజ్యములోని యంతస్సీమ. నాడు, నాడికి దేశపర్యాయపదములు. కర్నాడు యొక్క వ్యుత్పత్తి కరిణి + నాడు, లేక కరటినాడుగ నుండ నని యూహింపము. కరటిక, కరిణి శబ్దములకు ఏనుగు అర్థము. కర్నాడు—కన్నడ—సీమా ప్రారంభమునఁ బంపాతటమున, 'ఆనెగొంది' యని చిన్న సంస్థాన మొండుగలదు. ఇది రాయల వంశ్యుల పాలనమునసే నేటికి వర్తిల్లుచున్నది. 'ఆనె" అనఁగా అరవమునను, కన్నడమునను ఏనుగు అని యర్థము. ఈ 'ఆనె' గొందినిఁబట్టి కరిణినాడు-కర్నాడుగ వ్యవహృతమగుచుండునా? కాదేని కటి + నాడు" కర్నాడైయుండునాయని శంకింపఁదగును. 'కటి' యనిన నలుపు ఈ కర్నాడు ప్రాంతమంతయు నల్లరేగడభూమి. మఱియు బళ్ళారి మండలమున నెక్కుడుగ మానిసి పేరికి ముందు 'కటి' చేర్చుకొనుచుందురు ఇట్లు కటిచేర్చఁబడిన పేర్లవారు బ్రాహ్మణేతరవర్ణములలోఁ బెక్కురుందురు. ఉదా; కటిబసప్ప, కటినాగప్ప, కటిలింగప్ప— మొదలగునవి. స్త్రీలపేర్లకుఁగూడ ముందు ఈ కటిశబ్దము గూర్పఁబడియుండును. కరిణినాడు కర్నాడయ్యెనో, కటినాడు కర్నాడయ్యెనో కనుఁగొనుభారము ఇతిహాస పరిశోధకులపై నుంతుము! వారేసమర్థులు.

మఱియొక్కవిషయము: కర్ణాటకమునకు కర్నాడు తద్భవమను భ్రమ మనవారలలోఁ బెక్కురనింకను బూర్తిగ వదలలేదు. కర్నాడు కన్నడమయ్యెననియు కర్నాడునకుఁ గర్ణాటకము సాంస్కృతిక మనియు నానమ్మకము.

* పోకచెక్కలకును నల్లజీబపప్పునకుఁ బ్రసిద్ధము.

నాయీనమ్మకమును బలపఱచు నీయభిప్రాయ్తముంగ నుండు.

"తెలుఁగు అనునది త్రిలింగభవముకాని యట్లే కన్నడశబ్దము కర్ణాటశబ్దభవము కానేరదు. సంస్కృతీకరణమునఁ గర్ణాటమైనదని తోఁచుచున్నది, 'కన్నడ' అనునది దేశ్యపదము. అద్భుతమని యర్థముగలది. అర్థముచలె స్వచ్ఛమైనదని తాత్పర్యము స్ఫురించుచున్నది.... ... ... "*

అని బ్రహ్మశ్రీ ఆచంటవేంకట సాంఖ్యాయన శర్మగారు, ఆంధ్రభాషా స్వరూపనిర్ణయము సేయుపట్టున వివరించిరి

మఱియుఁ గీ. శే. కొ. వేం. లక్ష్మణరావుగారు "త్రిలింగము' నుండి 'తెలుఁగు' పుట్టెనా? లేక, 'తెలుఁగు' నుండి 'త్రిలింగము' పుట్టెనా?" అను మకుటముతో నొక వ్యాసమువ్రాసిరి,§ అందుఁ జక్కఁగఁగఁ జర్చించి తెలుఁగునుండియే త్రిలింగముపుట్టెనని, తెలుఁగు సంస్కృతీ కరణమగుట సిద్ధాంతమని నిరూపించిరి. ప్రతి విషయమును సప్రమాణముగఁ జూపిరి.

పైయాకరములన్నియు నాయూహలను బలపఱచి, కర్నాడు సంస్కృతీకరణమున కర్ణాటమై సామ్రాజ్యమున కంతకు రాష్ట్రనామమై వర్తిల్లెనని సూచింపఁబడుచున్నవి.

3. రేనాడు

ఈరేనాడు కడప కర్నూలు అనంతపురమండలములమధ్య గతప్రదేశమని జ్ఞాపకముచేసెదను. రేడు + నాడు రేనాడయ్యెనని కొందఱు, రెడ్డి + నాడు రేనాడయ్యెనని మఱికొందఱు చెప్పుదురు. రేగడి + నాడు రేనాడయ్యెనని ఇంకఁగొందఱనుచున్నారు. 'రే' (రేయి) నలుపునకర్థము. ఈరేనాటి సీమయందుఁ జాలవఱకు నల్లరేగడిభూమిగా నుండును. కావునఁ గడపటి 'రే' నాడే సమంజసమని నాయభిప్రాయము. అయిన నీవిషయము విచార్యమాణము.

౪. పాకనాడు

దీనియావరణమును పైనవివరించితిని. "శ్రీశైలము తూర్పుటంచు నంటుకొని గుండ్లకమ్మనదికి నుత్తరదక్షిణ పార్శ్వములందు సముద్రమువఱకు వ్యాపించిన దేశము పూంగినాఁడని ప్రోలయవేముని శాసనమందున్నది. పూగి, పూంగి, పోఁక, పాక, పదములకు శబ్దార్థసంగతి కలదు. పూంగినాఁడే పాకనాఁడు కావచ్చును. అట్లే యసనేని నేఁడిది కర్నూలు, గుంటూరు, నెల్లూరు, కృష్ణామండలములలో సంక్రమించినదగును. †" అని వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు చెప్పిరి. శ్రీశైలమునకుఁ బ్రాగ్భాగమున నుండుటచేఁ 'బ్రాక్' శబ్దము 'పాక'యై, నాఁడునుగూడి పాకనాడయ్యెనను వారుగలరు. ఇదియు నాలోచింపఁదగినదే. ఇట నింకొకయంశము విచారింపవలసియున్నది. 'పూగి' తద్భవము 'పోఁక' యయ్యెననుటకంటెఁ 'బోఁక'యే సంస్కృతీకరింపఁబడి 'పూగి' యయ్యెనని చెప్పుటయే సమంజసము. ఇందు మఱియొక విశేషముకూడఁ గలదు. తెలుఁగు త్రిలింగమైనట్లు, కర్నాడు కర్ణాటకమైనట్లు, పోకనాడు పూగినాడయినది. నాడులపేళ్లు తొలుత రాష్ట్రభాషలో నెలునడి సాంస్కృతికములకు సంప్రదాయము పరిరక్షితమగును. ఇదియే విశేషము.

౫. పల్నాడు

దీనితొంటిపేరు పల్లెనాడు. ఇది కొండవీటి సీమకుఁ బడమటియెల్ల; పాకనాటిసీమలోని యంతస్సీమ. ఈయంతస్సీమ కేలికయొకఁ డుండెననియు, ఆతనిపేరు పల్లె- పల్ల- పోల- నాయఁడనియు, ఆతని పేర నసీమ వ్యవహరింపఁ బడుచున్నదనియు బ్రాహ్మణ్యాదులు తెలుపుచున్నవి. ౫ శతాబ్దములకుఁ బూర్వము జరిగిన యుద్ధములకు రంగముగానుండిన ఈసీమ 'పాలినాడు' అనిపేర్కొనఁబడెనని కొందఱందురు. అంతకుఁ బూర్వమీ భాగమంతయుఁ బాకనాటిలోనిదేయగుట పాకనాడనియే వాడఁబడుచుండెననియు నందురు.

---

* 1923-వ సం. మున గుంటూరిమండలములోని నంబూరుగ్రామమున జరిగిన 6-వ ప్రాంతీయసభ కధ్యక్షులై వహించి ప్రారంభోపన్యాసమునఁ జెప్పిరి.

§ 'ఆంధ్రపత్రిక-' మొదటి ఉగాది సంచిక 1910 సం. 81-వ పుట.

† 'శృంగార శ్రీనాథము' ప్రకరణము. ౧, పుట ౫.

౧౮-౧౫ శతాబ్దములనాటి గ్రంథములలోఁగూడ 'పల్లెనా' డగపడుచున్నది. దీనికి సమాధానము?

౬. వేఁగినాడు

ప్రకృతము కృష్ణామండల విభజనమునఁ బశ్చిమ గోదావరీ మండలమునఁ జేర్పబడిన ఏలూరుపురమునకు సమీపమున నున్న పెదవేఁగిపేరే యీ సీమకంతకు వర్తించుచున్న దందురు. ఈ వేఁగి, "ఆంధ్ర మహా భారత" కృతిపతియగు విష్ణువర్ధన పాలితమనుట ప్రసిద్ధము; కావుననే ప్రశస్తము.

'వేఁగి' యనిన 'పులి' యనియర్థము. ఇది 'వ్యాఘ్ర' శబ్దభవము. వ్యాఘ్రసీమ వేఁగినాడయ్యె నని కొందఱందురు. పూర్వప్రభువంశములు నిజరాజధానీ నగరములకు— రాష్ట్రములకుఁగూడ— స్వీయ పరాక్రమ లాంఛనములఁ బేర్లిడుకొనుచుండెడివారు. ఉదా. జయపురము, విజయనగరము, మహీశూర, సింహపురి, బొబ్బిలి— బెబ్బులి, వెలిగోడు— వెలిగొడుగు (శ్వేతచ్ఛత్రము)— మున్నగునవి. వేఁగి వ్యాఘ్రమయ్యెనా? లేక, వ్యాఘ్రము వేఁగియయ్యెనా?

౭. కమ్మనాడు-తెలుగునాడు

కమ్మనాడు సంస్కృతీకరణమునఁ గర్మనాడు అని వ్యవహృతము. ఈకమ్మనాడు, నెల్లూరు-గుంటూరు మండలముల సరిహద్దులను సంగమోలు-కొనిడెని సీమ యని వినఁబడెను. దీనిసమీపమునఁగల కొంతభాగము తెలుఁగునాడని వాడఁబడుననియు, బూర్వమీప్రాంతము తెలికనాడనివ్యవహరింపఁబడుచుండెననియు, ఈనాడులో దెలిక (తెలగ—గాండ్ల) కుటుంబములు చాలఁగ నుండెననియు, ఇచటినుండి శుద్ధముగ నువ్వులనూనె దేశాంతరముల కెగుమతి యగుచుండెననియు ఐతిహాసికాకరము లగపడుచున్నవి.

ఈనాడులను, ముఖ్యముగఁ దెలుఁగునాడును గూర్చి కీ. శే. కో. నం. లక్ష్మణరావుగారు సవిమర్శముగఁ జర్చించిరి. * అందుండి నాడులకు సంబంధించిన భాగము నిట నుద్ధరింతును.

"నైజాము రాజ్యమును రెండుచీలికలుగ విభాగింపవచ్చును. తూర్పుభాగమునకు 'తెలంగాణ' అనియు, పశ్చిమభాగమునకు 'మరాఠవాడి' అనియు పేరు. ఈతెలంగానులోఁ బెద్దవియగు 8జిల్లాలుకలవు. అత్రాఫ్ బల్దా, వరంగల్, నల్లగొండ, మెతుకు, కరీంనగర్, మహబూబ్ నగర్, నిజామాబాద్, అదిలాబాద్—అను జిల్లాలు శుద్ధాంధ్రమని చెప్పవచ్చును. ఇంతవైశాల్యమును జనసంఖ్యయుఁగల తెలుఁగుదేశమును గురించి మనమేమియుఁ దెలిసికొనకుండుట న్యాయమా? ఈతెలుఁగు భాగము మనకంటె నూఱేండ్లువెనుక నున్నందున, పూర్వకాలపు గ్రామ సంఘములయొక్కయు, ఆచార వ్యవహారముల యొక్కయుఁ జరిత్ర కనుఁగొన వలయునన్న నీప్రాంతమునందుఁదప్ప మఱియెచ్చటను మీకుఁ గానరాదు.

తెలంగాణము

ఇదియే అసలు తెలుఁగుదేశ మనియుఁ జెప్పవచ్చును. తురకలుదీనికిచ్చిన తెలంగాన్ అనుపేరు 'తెలంగాణము' అను మనమాటయే. 'ఆణ' శబ్దము దేశపరము. మహారాష్ట్రదేశమునకును, కన్నడ దేశమునకును దగిలియున్న దేశమునకు తెలంగాణమను పేరుండెను. ఇచ్చటి బ్రాహ్మణులే తెలంగాణ్యులు, ఇచటవ్యవసాయముచేయు కాఁపులే తెలఁగాలు. మొదటిది 'తెలంగ' రూపము; 'తెలుంగు' తరువాతి రూపము. ఈతెలఁగాణము మొదట నితర నాడులవలె నొక నాడి. వెలనాడు, కమ్మనాడు, పాకనాడు వంటిదే యిదియొకటి వెలనాటిలోని బ్రాహ్మణులు వెలనాటి వారు; కాఁపువారు వెలమవారు. కమ్మనాటిలోని బ్రాహ్మణులు కమ్మ బ్రాహ్మణులు; కాఁపులు కమ్మవారు. కమ్మ బ్రాహ్మణులనే మనమిపుడు కరణకమ్మలనియెదము.

పాకనాటిలోని బ్రాహ్మణులు పాకనాటివారు; కాఁపులు పాకనాటి రెడ్లు. కరణకమ్మలను వారిని పూర్వము 'కరణ' శబ్దము లేకయే 'కమ్మ బ్రాహ్మణు' లనుచుండిరనుటకు శాసనప్రమాణము లున్నవి చాళుక్య రాజులలో అమ్మరాజు నామముగల రెండవ రాజు యొక్క యొక శాసనమునం దిట్లున్నది:—

"ఆసవిముఖవాస్తవ్యో దేవార్యో దేవసన్నిభః,
భారద్వాజాన్వయః కమ్మకులజః కులవర్ధనః."

---

* ఆంధ్రపరిశోధక మహామండలి—(చిత్రాడ) యొక్క మూడవవార్షికోత్సవమునకధ్యక్షులవహించియొసఁగినయుపన్యాసము.

......ఇట్లు మిక్కిలి పురాణ కాలమునఁ దెలుంగుదేశము చిన్నచిన్న నాఁడులుగా విభాగింపఁబడి యుండెను. కొంతకాలము పోఁగా నానాఁడులలో తెలగాణమను దానికిఁ బ్రముఖత సంభవించి, యదియే దేశమంతటకును, అన్ని నాఁడులకును తననామమే యొసంగెను. అదియే యీనాఁడులలోని భాషకుఁగూడ నామమయ్యెను. ఇందు నాశ్చర్యమేమియు లేదు.

ఇట్లు నైజాము రాజ్యమందలి తెలంగాణము తెలుగు దేశచరిత్రమునకు విత్తనమువంటిది"

తెలుఁగునాఁడు—తెలఁగాణెమును గురించి నేను పైని దెలిపినదానికిని, కొ. వేం. ల. రావు గారు వ్రాసినదానికిని సంబంధమే లేదు. రెంటికిని ఆధారము లున్నవి తెలికనాఁడు తెలుఁగునాఁడయ్యెనో తెలంగాణమే తెలుఁగునాఁడయ్యెనో లేక దానివాటకది, దీనిపాటకిది వర్తిలుచుండెనో పరిశోధకులు నిర్ణయింపఁ గలరు.

౮. వెలినాఁడు

వెలినాఁడు దీవిసీమలోనిదని, పొన్నుపల్లి గ్రామము వెలినాటిలోనిదని, శ్రీనాథకృత పొన్నుపల్లి తామ్రశాసనము తెలుపుచున్నది. చూడుఁడు:

౧. శాసనము

"శ్రీకొండవీటిసీమాయాం వెలనాటిస్థలేశుభే,
కృష్ణవేణ్ణా మహానద్యాఃదక్షిణేరోధసిస్థితం.
పొన్నుపల్ల్యాహ్వయంగ్రామంసర్వసస్యసమన్వితం"

౨. శాసనము

"ప్రాదాత్త్రిలింగ విషయే వెల్నాండ్వోర్ద్వీప సీమని,
కృష్ణవేణ్ణాత్తరంగిణ్యాః ప్రతీరేపర్యవస్థితం."

"పొన్నుపల్ల్యాహ్వయం గ్రామంనిధీనం సస్య సంప [దాం."

శ్రీనాథకృత కసువుకుఱ్ఱు తామ్రశాసనమున—

"ప్రాదాత్త్రిలింగవిషయే వెల్నాండౌపుప్యాసీమని,
తుంగభద్రాతరంగిణ్యాః ప్రతీరే పర్యవస్థితం."
"గ్రామం కసువుకుఱ్ఱాఖ్యం"

కొండవీటిసీమలోను, దీవిసీమలోను వెలనాఁడు గలదనియు, పొన్నుపల్లి యీ వెలనాటిలోనిదనియు, నిది కృష్ణవేణీమహానదియొక్క దక్షిణతీరమున నున్నదనియు పొన్నుపల్లిశాసనమునఁ గానవచ్చుచున్నది. వెలనాటిసీమలోని కసువుకుఱ్ఱు తుంగభద్రాతీరస్థమని కసుకుఱ్ఱుశాసనమునఁ గలదు. పై యాకరములనుబట్టి వెలనాఁడు కృష్ణాతుంగభద్రల మధ్య వ్యాపించినదని తెలియుచున్నది. అనఁగా కృష్ణకు దక్షిణమునను, తుంగభద్రకుత్తరమున నీ వెలనాఁడున్నదన్నమాట. ఉనికి తెలిసినది. వెలనాఁడను పే రెట్లువచ్చెనను ప్రశ్న మమిగిలినది. నాయూహ ననుసరించి రెండుసమాధానములు తోఁచుచున్నవి.

ప్రస్తావనలోని వెలనాటిసీమ చౌటినేల యగుట మొదటికారణము. కొన్ని నాఁడులు భూవర్ణమునుబట్టి పేర్కొనఁబడుటను గురించి పైనఁ దెలిపితిని. వెలినాఁడు వెలనాఁడు వెల్ల నాఁడు— వల్నాఁడు—వీనికన్నిటికి శ్వేతసీమయనునర్థ మొప్పియున్నది. కటినాఁడువలెనే యీ వెలినాఁడు భూవర్ణముం దెలుపుచున్నది. ఇట్లేకానిండు; దక్షిణమున ఎఱునాఁడు—ఎర్నాఁడు, కురునాఁడు—కుర్నాఁడు, కొర్నాఁడు మలెనాఁడు—మల్నాఁడు గలవు. ఎర్నాఁడురంగు ననుసరించినది. అచటనేల యెఱ్ఱచెక్కనేల కొర్నాఁడునకు మొదటిరూపము కురునాఁడు; ఇది మాయనరం తాలూకాలోనిది. కురువంశరాజులచేఁ బాలింపఁబడుటచే నీప్రాంతమునకు కురునాఁడు— కొర్నాఁడుఅని పేరువచ్చినదని ఇచట ఏలూరి హైస్కూలులోఁ జదువుచుండు నొక దాక్షిణాత్యమిత్రుఁడు దెలిపెను. భూవర్ణమును ఆకృతినిఁబట్టి సీమలకు నాడులకుఁ బేర్లు వ్యవహృతము లగుచుండుట క్రొత్తగాదు.

౯. ములికినాఁడు

ఇదియుఁ బ్రాకృతనిజాము సర్కారులోనిదే. దీనిరూపాంతరము ములికినాఁడు. ఏశబ్దమూనిర్దేశమునెడఁ గొంత భిన్నాభిప్రాయమున్న ట్లగపడుచున్నది. వివాదాంశము సటుంతము. నామకరణముం గూర్చి విచారింతము. నా కీవిషయమునఁ దోఁచిన యూహలు రెండు ములికినాఁడు, తొలుతముల్కి—నాఁడుగనుండి క్రమాగతమున, ములికి (మురికి) నాఁడైయుండునాయనియొకఁయూహ. ముల్కి అనునది ఉరుదుభాషాశబ్దము. దేశము, రాష్ట్రము అనునర్థము ముల్కి, ములికి, మురికిగమా

టుట వింతకాదుగదా! ముల్క్‌నాడు—ములికినాడు అనిన రాష్ట్రీయాంతర్గతసీమ అని యర్థము. సామ్యము ఇందునకు దార్కాణగా నొకటి వివరింతును.

నిజాము రాజ్యమున కృష్ణా—తుంగభద్రా నదుల మధ్యను, కృష్ణాతీరమునను గల ఒకభాగము ములకిసీమ యనఁబడుచున్నదని యున్న తెలిపితిని. జటప్రోలు సంస్థానమునకుఁ జేరియున్న గోపాలపేట అనుచిన్న సంస్థానము కూడ మొలకసీమలోనిదే. పైముల్క్ (ములికి)నాడు వలెనే ఈమొలకసీమ, తెలుగు ముల్క్‌సీమయని వ్యవహరింపఁబడుచుండియుండునా? అట్లుకాదేని, ఆములికినాడు, ఈమొలకసీమ రెండును పూర్వము 'ములక' సీమ యని పేర్వడియుండునా? అనునది మఱియొక యూహ. 'ములక' శబ్దమునకు ఒరక అర్థము ప్రసిద్ధము. విచారణానంతరము మొదటిదో లేక ఒకవేళ సరిపడకపోయినను రెండవదో యూహమాత్రము సరిపడవచ్చునని నమ్మెదను. మొలకసీమ, ములికినాడు రెండునొకటిగా లేక వేఱా? విమర్శింపఁ దగును.

కర్ణాట రాజధానిలోని యంతర్భాగములలో 'ములక' అను నంతర్భాగ మొకండు గలదనియు, అది నర్మదానదికి నుత్తరమున నున్నదనియు, కర్ణాటకమునకు 'ములక' ఉత్తరపు టెల్లయనియు నొకరు ధ్రువపఱచిరి * ఈములక యే 'ములక'యో!

సీమలు

మొలకసీమనుగుఱించి పైని దెలిపికొంటిని. మఱి కొన్ని సీమలఁగూర్చి దిఙ్మాత్రముగ సూచింతును. గట్టమసీమనుగూర్చి మనవి చేసితిని. రాచవారి సీమయొక్క యునికిని మాత్ర మెఱింగించితిని. దానిస్వభావమునింత వివరింతును. ప్రసిద్ధమగు ఐతిహాసిక కాలమున నీరాచవారిసీమ అత్యంతవైభవము ననుభవించినది. ఈసీమయందు 'రాచవా'రను పెద్దతెగయొకటియుండెడిదట. ఈతెగ, నాడుమిగుల ప్రశస్తిఁ గాంచినదట. ఇప్పటికి నీసీమలోఁ బలుచోట్ల రాచవారికుటుంబములు గానవగును. కాని యీకుటుంబములవారు లేమిడి జీవనముగాఁగలిగి కర్షకాదికార్మికవృత్తులతోఁ గడుపునింపు కొనుచున్నారు. కడపమండలములోని నంద- (నందు)-లూరు మొదలు కోడూరువఱకుఁ జేరి మొదటనో చివరనో 'రాజ' శబ్దముతోఁగూడిన గ్రామములు గలవు, తక్కినమండలములందలి తాలూకాలలో రాజశబ్దసహితమగు గ్రామనామములు లేనే లేవని కాదు. పుల్లంపేట తాలూకాలో నుండు నన్ని రాజశబ్దసహిత గ్రామములుండవని చెప్పవచ్చును.

ఉదా: రాజంపేట; వెంకటరాజంపేట; నాగరాజుపేట; పోట్లరాజుకాల్వ—మొదలగునవి. వీనిలో నెక్కుడు స్త్రీలపేర్లకు సంబంధించినవనియు నెఱుఁగఁ దగును. ప్రస్తాపనములోని రాచవారు నాలవవర్ణమునకుఁ జెందినవారుగనున్నారు. వీరిలోఁ బురుషులకు జందెము కూడనున్నది. కాని ఉత్తరసర్కారులలోని రాజులతో వీరికిఁ గలయిక యుండదు.

కృష్ణామండలలో జల్లిసీమ, రెడ్డిసీమ ఉదాహరణమునకుఁ గొనవచ్చును. జల్లిసీమలో రెండంతస్సీమా విభాగము లున్నవి. మొదటిది బహర్జల్లి; రెండవది భిత్తర్జల్లి. ఈసీమ మహమ్మదీయ విజృంభణమున నేర్పడినట్లు చెప్పుదురు. ఇది కొల్లేటిప్రాంతము నున్నది.

ఇందుఁ దఱచు అగ్నిభయములుగలిగి గూడెములు గూడెములు మాడిపోవుచుండుటచే నీదహనభాగమునకు 'జలీ' అని తురకసర్కారు వ్యవహించెనట. శిస్తుదస్తులు వసూలు చేయుట కనుకూలముగ నీప్రాంతము రెండుచీలికలుగ విభాదీయఁబడెననియు, కొల్లేటిప్రాంతము తఱచు అగ్నిభయములు గలుగుచుండినభాగము— 'భీతర్ జలి' అనిరనియు, దీనికి వెలుపలిభాగము 'బహిర్ జలి' అనిరనియు బహుకాలప్రవృత్తియు, ఇతిహాస పరిశోధనదృష్టిగల అనుభవజ్ఞుఁడగు శ్రీ. శే. శ్రీకొమ్మకూరి నరసింహముగారొకప్పుడు తెలిపిరి.

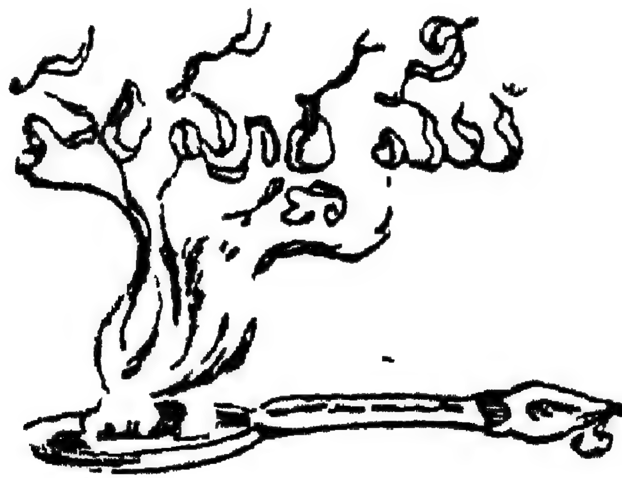
ప్రకృతము పశ్చిమగోదావరి మండలమునందలి ఎఱ్ఱగూడెము—ఎర్రనగూడెము—తాలూకా రెడ్డిసీమలోనిదనియు, జంగారెడ్డిగూడెము, లక్కవరము మొదలగు ఏజన్సీ భాగములుగూడ నీరెడ్డిసీమలోనివే యనియు, రెడ్లప్రభుత్వమున నీసీమ రెడ్డిసీమ పేరొందుననియు,

* The Karnataka Hand book, Introduction, Pages 11&12.

రెడ్డిగూడెము, రెడ్డిపోలవరము జంగారెడ్డిగూడెము - లోనగు 'రెడ్డి' శబ్దసహిత గ్రామములు సీమయందెక్కుడుగనున్నవనియుఁగూడ శ్రీ నరసింహముగారు సెలవిచ్చియుండిరి.

గోదావరీ మండలమునఁ గోన సీమాదులుగలవు. వానికిని నిర్మాతృలైకాదిమ కథనమున్నది. మఱియొకప్పుడీకథ సాగింతును. విషయ మిప్పటికే దీర్ఘమైనది. పత్రికాధిపతులకేకాక పఠితలకుఁగూడ విసుగొదవింపను. విసుగుగలిగిన నా విషయము చెఁగటగును. కావున నీవిషయమునకుఁ బ్రస్తుత మింతటి స్వస్తిచెప్పెదను.

పైవిషయములు చాలవఱకు ఊహా జనితములే కాని సిద్ధాంతములుగావు. వీనిని బాగుగఁ బరిశీలించి నా యూహలయందలి తప్పులు మాపెదరేని ఒప్పికొందును. మఱియు నాతప్పులు తెలిపినప్పుడే నేను కృతార్థుఁడ నయ్యెదననిసంతసింతును.

అమృత ప్రేమ

మునిమాణిక్యం నరసింహారావు గారు, బి.ఏ., (సాహితీసమితి)

కటిక చీకట్ల గన్నీరుగార్చి కార్చి
సూర్యకాంతిరవంత పైసోకినంత
ప్రణయహృదయకవాటముఁ బారఁదెఱచి
నళిని యేటికి పకపక నవ్విపోవు?

ఘోరనైదాఘతీక్ష్ణతఁ గుమిలికుమిలి
పొగలుగ్రమ్మెడు నిట్టూరుపులను విడచి
తొలకరించినయంత నెందులకుపుడమి
కట్టునోయాకుపచ్చనిపట్టువలువ?

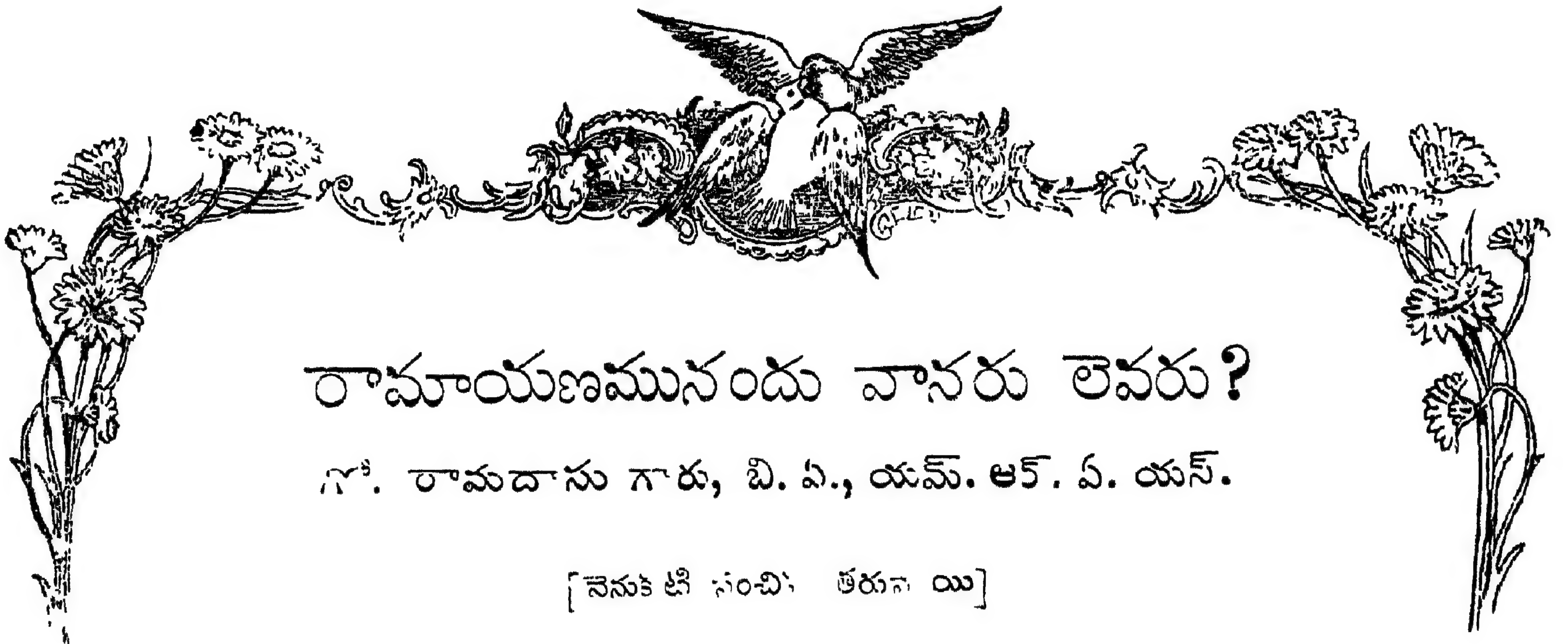
పగలుపగలెల్లఁదీరని వగలఁబొగిలి
కూయనేకూయబోని చకోరకంబు
పండువెన్నెలవెల్లి చూపట్టినంత
యేల యుప్పొంగి పాడుచు నీదులాడు?

ఒంటినెచటనెయున్న మయూరమేల
యానవాషాఢలక్ష్మి నీలాంబుదాల
ముసుగుకైసేసినంతనే మురిసిపోయి
యవశయైపురివిప్పి నాట్యంబు సలుపు?

మబ్బుపట్టినయంత సంబరముఁజెంది
యేల చాతకి మినుముట్ట యెగురులాడు
అటులె నీమనోహర వదనాంబుజాత
మధురదరహాస మృదుపరిమళమునచ్చి

సోలిపడియున్న నాయెదసోకినంత
విరియు నవ్యక్తమధుర ప్రవృత్తులెన్నొ
. . . .
భూరిసంతృప్తియపుడు కన్మూసివేయు
నేను నాచిరునవ్వులో నిన్నెచూతు.

సంపూర్ణము

రామాయణమునందు వానరు లెవరు?

గో. రామదాసు గారు, బి. ఏ., యమ్. ఆర్. ఏ. యస్.

[వెనుకటి సంచిక తరువాయి]

ఈసరస్సునకుతూర్పుగా 'ఋశ్యమూక' పర్వతమున్నది. ఇది పిల్లఏనుగుల కాన్థానమట. (అర. 31, శిశునాగాభిరక్షితః — ఈ) కొండపేరు 'ఏనుగులుగలదని' యర్థమీయ వలెను. 'ఏనుగులకొండ' (ఆనై + మలై = ఆనమలై) అనుకొండలు దక్షిణ దేశమందు లేవా? 'శిశునాగా'అనగా,పిల్ల ఏనుగులని అర్థముచేసినారు గాని అట్లుగాదు 'శిశునాగుల'ని యొక జాతివా రుండేవారని వా రీకొండవద్ద ఉండేవారని యొక రర్థముచేసినారు. కాని అదిసమర్థించుట కేమీఆధారములుగాన రావు.

ఇంతస్పష్టముగా (పేరునకును) అచ్చట ఉండేవాటికిని సంబంధము కనబడుచున్నను జటాధరుడనువ్యాఖ్యాత 'ఋశ్యో మృగో మూకో యత్ర' యనియర్థము జెప్పినాడు. ఈకొండవద్ద మృగము-లనగా లేళ్లు ఉన్నట్టె యెచ్చటను చెప్పబడలేదు. కాన ఈయర్థము సరిపడలేదు.

'మూక' అనునది ద్రవిడపదము. సముదాయమని యర్థము. సవరలు ఏనుగకు 'రా' అందురు. దీనికి బహువచనము 'రాజి' దీనికి షష్ఠీప్రత్యయమైన 'ఆ' చేర్చిన రాజ్య + మూక, (ఏనుగులగుంపు) అని అగును. ఇదియే ఋశ్యమూక అయినదని తోచును.

ఈ పర్వతమెక్కుట చాలాకష్టమట. (అర. 31. సుదుఃఖారోహణమ్.) ఈకొండకవతల అనగా సంపావైపునుండి వెళ్లిన కొండకు వెనుకప్రక్కను 'కిష్కింధ' యున్నది. 'కిండాఙ' అనగా సవరభాషలో 'వెనుక' 'కిష్ + కిండాఙ' అనగా'కిష్'కు వెనుకప్రక్క. అతికష్టసాధ్యమైనది గాన 'కిష్' అని చెప్పియుండవచ్చును. సవరభాషలో 'కియాస్' అనగా 'చావు'-యెక్కుటకు దుర్లభమైనది. ఒక్కరాత్రి దానిపైన బరుండిన జనులు చచ్చిపోవుదురు (అర. 73. 36.) కావున ఇట్టికష్టసాధ్యమైనదానిని 'చావును గలుగజేసేది' అనిన తప్పేమున్నది? కియాస్ + కిండాఙ (కష్టసాధ్యమైనదాని + వెనుకనున్నది) అనునది ఆర్యులవాక్కులో 'కిష్ + కింధ = కిష్కింధ'అని అయినది.

ఈ సవరనామములు చిత్రకూటమునకు దక్షిణమునందున్న స్థలములకు, జనులకేకాదు, చిత్రకూటమున కుత్తరమందుగూడ, గన్పించుచున్నవి. కాని, ఈ ప్రాంతమందు ఆర్యప్ర

చారము అధికముగా నుండుటవలనను ఆ యనార్యరూపము విస్తారముగా మారిపోయి సంస్కృతస్వరూపమునుదాల్చినవి. అయినను కొన్ని కొన్ని చోట్ల అనార్యులు నివసించియుండి పోయియుండుటచే ఆస్థలములకు ఆర్యనామములుగూడ అనార్యనామములతో జేర్చబడి యున్నవి. అట్టినామములలో 'శృంగిబేరము' ఒక్కటే మనరామాయణమునందు జెప్పబడి యున్నది.

'శృంగిబేరము' నిషాదులస్థానమని, ఇది కోసలరాజ్యముకు వెలుపల గంగఒడ్డున ఉన్నదని రామాయణము చెప్పుచున్నది. ఇందు 'శృంగి'—'బేరము'అని రెండుపదము లున్నవి. 'శృంగి','శింగి' అనుమాటలు కొండయొడ్డున యున్న గ్రామముల కుండును. 'శింగిపురం' 'రామ్‌శింగి' మొదలైనవి కొండతలములందున్నవి. అలాగున 'శృంగిబేరము' గూడ కొండయొద్ద యుండవలెను. 'బేర' అనగా 'కొండ' సవరభాషలో. కాన 'శృంగి' అనునది 'బేర' అనుపదమునకు సంస్కృతము. ఆర్యులకూ అనార్యులకూగూడ దీనినైసర్గికము దెలియుటకై 'శృంగిబేర'మని పిలువబడియె. ఇది అనార్యులు ఆర్యులలోఁ గలియుటను సూచించుచున్నది.

ఇది యొక్కటే కాదు 'గంగా' యమునా మొదలైననామములుగూడ అనార్యులభాషలలోనివనే తోచుచున్నవి, కాని వాటివిషయమై స్థిరముగా సప్రమాణముగా జెప్పుటకింకనూ ఆధారములు దొరకక పోవుటచే వాటివిషయమైన చర్చ వదలితిని.

కొన్ని రాక్షసనామములుగూడ అనార్యజన్మమును సూచించుచున్నవి. రాక్షసులు వానరులకు తుల్యజాతివారే. హనుమంతుడు మొట్టమొదట రావణునితో మాట్లాడినప్పుడు 'నీఅన్నదమ్ముడైన సుగ్రీవుడ'ని రావణునితో జెప్పెను.

"అహం సుగ్రీవసందేశా
దిహప్రాప్త స్తవాలయమ్;
రాక్షసేశ! హరీశ స్త్వాం
భ్రాతా కుశల మబ్రవీత్.

(సుందర. ౫౧-౨)

సుగ్రీవాదులు వానరులు, వారిభాష సవరభాషయని ఇదివరకే చూస్తిమికదా; కాన రాక్షసభాషగూడ ఈ సవరభాషాసంబంధమైనదే. సవరలు, గదబలు, అసురులు, మూండారీలు, మొదలైనవారందరూ ఒక్కజాతిలోనివారే యని శ్రీగ్రియర్‌సన్ దొరగారు నిర్ధారణచేసిరి. రాక్షసరాజైనరావణుని సాధారణముగా 'రావణాసురు' డని చెప్పుట అందరికిని తెలిసినదే. కాన రాక్షసులు'అసుర' జాతివారని స్పష్టము. ఈజాతివారు ఇప్పటికిని స్వల్పముగా మధ్యహిందూస్థానమందున్నారు; క్రమేణక్షీణించిపోవుచున్నారు. వీరిమొదటిభాషఅంతా నశించిపోయినది. అసలుభాషలోని పదములు కొద్దిగామాత్రమే ప్రచురింపబడియెను. అయినను వీరిభాష ఇతరమూండారీ భాషలతో సంబంధించియుండుటచే రాక్షసనామములవ్యుత్పత్తి తెలియనగుచున్నది.

రావణునివంశోత్పత్తి ఉత్తరాకాండలో ఉన్నది. 'సంధ్య' కూతురైన 'సాలకటంకటా'

యనునామె సంతతిలో బుట్టినవాడట రావణాసురుడు. 'సాలకటంకటా' అను పదోచ్చారణమే అనార్యధ్వని నిచ్చుచున్నది. 'సాలోం-అక్' అం కుసవరభాషలో 'కూతురు'. 'కటిక-చీకటి' అన గా తెలుగులో 'విస్తారముచీకటి' యని. విస్తారార్థమందు ఆపదమునే రెండుసారు లుచ్చరించుట కూడ గలదు. కాన 'కటిక' అన్న 'చీకటి' యన్న ఒక్కే అర్థము తోచుచున్నది. లేకున్న 'కటికవాడు' అనుపదములో 'కటిక'కు యేమియర్థము? విస్తారమైనవాడని చెప్ప వీలులేదు. జంతువులను జంపి వాటిమాంసమునమ్ముట దుర్మార్గపుపని. దుర్మార్గమును, చీకటితో పోల్చుట గలదు. కావున కటికవాడైనాడు. ఈ 'కటిక' యనుపదము 'కటంకట' శబ్దమునుండి వచ్చినదానివలె గన్పించుచున్నది. గాన 'కటంకట' అనగా 'చీకటి' అని అర్థమై యుండును. ఈమె 'సంధ్య' యొక్క కూతురుగాన 'సోలాం + అక్ + ఆ + కటంకట.' ఇదిఆర్యులనోట్లో సాలకటంకట అయినది. రావణుని వ్యుత్పత్తినిజముగానీ మానసీగాని దీనివలన రాక్షసజాతి తెలియనగుచున్నది.

రావణుడు రాక్షసుడుగాన అనార్యుడే. అయినను వానినామము అనార్యభాషోత్పన్నమైనదని సూచించు వాక్యములేవి రామాయణమునందు గానరాకున్నవి. అయినప్పటికి 'రావణ' అనుపదము 'రామేక్' యొక్క సంస్కృతస్వరూపమేమో ? సవరలు పిల్లికి 'రామేక్' అందురు. ఈ యర్థమును కొంచెముగా సూచించు వాక్యములు ఒకటి రెండు మాత్ర మున్నవి.

"కామరూప మహాం భద్రే
పశ్యమాం కామదం పతిమ్"
ఆరణ్య—౪౯, ౮.

అని రావణుడు సీతతో చెప్పినట్లున్నది. ఇచ్చట 'కామరూపిణం' అనుపదము 'కామరూపీ' కి ద్వితీయా ఏకవచనముగా వచ్చును. అట్లైనట్టయితే 'కామరూపీ' అంటే 'అడవిపిల్లి' అని యర్థమగుచున్నది. ఈయర్థమే తీసుకొనినయెడల 'నేను అడవిపిల్లిని నన్ను నీభర్తగా వరించుము' ని పైవాక్యమున కర్థమగుచున్నది.

పిల్లి మామూలుగా అరచినప్పుడు గాక కోపముతో అరచిన నెంత భయంకరముగా నుండునో అందరకూ తెలిసినదే. తన అరుపులచే లోకములను భయపెట్టుదునని రావణుడు సీతతో జెప్పెను. (నాహై ర్ఖ్యాతవిరావిణమ్). కాన ఈ రెండింటినిబట్టి 'రావణ' అను నామముయొక్క అర్థము సూచితమగుచున్న దని భావింపనగును. అందుచే 'రామేక్' (పిల్లి) అనుశబ్దమునుండియే 'రావణ' అయి యుండునని తలపవలసి వచ్చెను.

ఇంతియ కాక హిందువులలో గోత్రములవలెనే ఈ మొదటిజాతులలో కూడ గోత్రము(Totem) లున్నవి. ఒకగోత్రములోనివారు వివాహములు చేసుకొనటులే, ఈజాతులలో గూడ ఒక్కే గోత్రమువారు వివాహ మాడరు. వీరిగోత్రములు మృగములు, చెట్లు పేర్లుగలిగి యుండును. అసురజాతిలో అనేకగోత్రము లున్నవి. అడవిపంది గోత్రమని, తాబేలుగోత్రమని ఇట్లున్నవి. పిల్లిగోత్రమని యుండియుండును. అం

దులో పెద్దకు ఆగోత్రనామమున జెప్పియుండ వచ్చును. అట్టివాడే రావణుడు.

రామలక్ష్మణులు వానరులతోగూడ లంకాపట్నమును ముట్టడించియుండగా రామలక్ష్మణులవని మాయతలలు దెచ్చి సీతకు జూపగా ఆమె విశేషముగా దుఃఖించుచుండెను. అట్టిసమయములో ఆమెకు ధైర్యము చెప్పి ఓదార్చినది విభీషణుని భార్యయైన సరమా. ఈమె ఈ ఒక్కచోటనే చెప్పబడియున్నది. ఈమె 'వల్గుభాషిణీ' అనియు 'మృదుభాషిణీ' అనియు జెప్పబడినది. మృదుమనోహరముగా మాట్లాడునదే 'నోరు'. అట్టిపదముల నుచ్చరించునదే 'నోరు', గాని ఇతరములైనవి నోళ్లుగావని పండితులుచెప్పుదురు. శబరజాతులందరుగూడ, ఒక్కగదబజాతితప్ప, నోరని చెప్పుటకు సంస్కృత పదములైన 'ముఖం' గాని 'తుండం' గాని వాడుదురు. గదబలుమాత్రము 'సార్మో' అని అందురు. ఈపదము పూర్వము అందరూ వాడేవారుగాని ఆర్యసంబంధముచే నామాట మరచిపోయిరి. వీరొక్కరే ఇంకనూ ఆపదమును వాడుచున్నారు. ఈ 'సార్మో' సంస్కృతములో, సరమా, అయినట్టు తోచుచున్నది.

'త్రిశిరు'డను రాక్షసుడు రెండుచోట్ల చెప్పబడియున్నాడు. మొదటివాడు ఖరుని సైన్యమునకు మొనగాడు. వీడు రామునిపైకి వెళ్లగా, సారథినిన్ని, గుఱ్ఱములనున్ను గొట్టివేసెనట. అందుపైన వాడు ఖడ్గము తీసుకొని ఎగిరివెళ్లుచుండగా రాముడు కొట్టిన బాణము రొమ్ములో తగిలి నేలబడిపోయినాడట.

'తతో హతరథా త్తస్మా
దుత్పతంతం నిశాచరమ్,
బిభేద రామ స్తం బాణై
హృదయే సోఽభవ జ్జడః.'

అరణ్య—౨౭,౧౭

అప్పుడు రాముడు మూడు బాణములచే వానిమూడుతలలను నరికినాడట.

సాయకై శ్చాప్రమేయాత్మా
సామర్ష స్తస్య రక్షసః.
శిరాం స్యపాతయ ద్రామో
వేగవద్భి స్త్రిభి శ్శరైః.

తెలివితప్పి పడిపోయిన వాని తలలు నరకుట యోధునికి ఖ్యాతియా? ఇట్లు చెప్పుట రామునిపరాక్రమమునకు లోపముగాదా? ఇట్లు వాల్మీకి వ్రాయునా? ఈసర్గలో ౧౮, ౧౯ సంఖ్యగల శ్లోకములు వదలివేసిననూ కథాసందర్భము చెడదు. కాన 'త్రిశిర'అను నామమునకు 'మూడుతలలు' అను అర్థము స్థాపించుటకు ఎవరో, ఈశ్లోకములను మధ్య దూర్చినట్లు కనబడుచున్నది.

ఈపేరున్న రెండవవాడు రావణునికుమారుడు. వీడుయుద్ధమువిషయమై తండ్రికిసలహా ఇచ్చునప్పుడుగాని, లేదా వాడు స్వంతముగా యుద్ధమునకు వెళ్లినప్పుడుగాని మూడుతలలు వానికున్నట్లు వర్ణించలేదు. వీడు హనుమంతునితో యుద్ధము చేసెను. ఆంజనేయులు కొట్టినదెబ్బతగిలి సొమ్మసిలి పడిపోయినాడట. అప్పుడు వీనిచేతిలోని కత్తినిలాగుకొని హనుమంతుడు గర్జించగా ఆశబ్దమువలన వీనికి తెలివి వచ్చినదట. అదిజూచి ఆకత్తితో వానిమూడు

తలలను వాయుపుత్రుడు నరికినాడట. బాగా సూక్ష్మదృష్టిని జూచిన ఇదంతయు 'త్రిశిర' అంటే మూడుతలలనే యర్థమును ప్రచురము చేయుట కెవరో దూర్చినట్లు కనిపించుచునుగాని వానిని మూడుతలలున్న వానివలె వర్ణించుట వాల్మీకి యుద్దేశమున్నట్లు తోచదు. 'దశశిరః'అంటే పదితలలని యర్థముచేసి రావణునకుపదితలలుండేవనిలోకప్రఖ్యాతియెట్లుగావించిరో'త్రిశిరస' అంటేమూడుతలలవాడని యర్థముచేసిరి. వాల్మీకియెచ్చటనుకూడ రావణునికిపదితలలు, యిరువది బాహువులు ఉన్నట్లు చెప్పలేదని లోగడ 'శారదలో' సప్రమాణముగా వ్రాసియుంటిని. అలాగుననే త్రిశిరుడు గూడ మూడుతలలుగలవాడు గాడు. కాని వీని కీపే రెందుకువచ్చెనో చెప్పసూచన లేమీ గ్రంథమందు లేవు. అయినను పైనచేసిన చర్చవలన అన్ని నామములు శాబర భాషోత్పన్నములని తేలినదికదా! అందువలన ఈ పేరుగూడ అభాషదై ఉండును. గదబ భాషలో 'తీర్' అంటే పొడవని న్ని 'సిరాఇ' అనగా 'దయ్యము'— 'తీర్ + సిరాఇ' అనగా పొడగైనదయ్యము. క్రూరునకు తగిననామమేకదా యిది. 'తీర్—సిరాఇ' యే'త్రిశిర' అయియుండును. ఈ'తీర్'యొక్క రూపమే 'తిరు'లో గన్పించుచున్నది. ఎత్తైనది అనగా పొడవైనదే గౌరవయోగ్యమైనది. ఎత్తైనస్థలములయందున్న స్థానముల నామములలో ఈ'తిరు' అనేమాట కనిపించుచున్నది. దీనిచర్చ వేరేచేయబడును.(తిరుపతి, తిరు + శిరపల్లి)

ఇతరరాక్షస, వానరనామములుకూడ వాటిపూర్వోత్తరములను చెప్పగలుగునేమో కాని వాటిరూపు చాలామట్టుకు మారిపోయినది. కొన్నిటికి బహుశః అర్థమైన సంస్కృతపదములనే ఉపయోగించియుండును. అవి ప్రస్తుతము కనుగొనుట, కవకాశ మేమీ లేదు. వాలి, సుగ్రీవ, అంగద, జాంబవంత, శూర్పణఖాదులైననామములు యెట్లుకలిగెనో కనుగొనుటకే మీ యవకాశము లేదు. ఇవి బహుశః మొదటినవరనామములకు సమానమైన సంస్కృతపదములేమో?

పైన చేసినచర్చవల్ల వానరులు, రాక్షసులు గూడ శాబరజాతులలో చేరినవారని తెలియనైనది. అయితే వీరితోకలు మొదలైన అమానుషాంగములు వీరికుండుట యెట్లు కలిగెనను ప్రశ్న కుత్తరువు గ్రహించుటకు రామాయణమునందు వర్ణించబడిన వీరిఆచారవ్యవహారములను పరిశీలించవలెను.

రామాయణమునందు జెప్పిన రాక్షసాచారములను లోగడ, శారదలో నొకవ్యాసము ప్రచురించితిని. కానవారి యాచారముల నిచ్చట తిరుగ చర్చించుట యవసరములేదు. వానరాచారములనుమాత్రమే పరిశీలింతము,

కిష్కింధా వాస్తవ్యుల గుణములను, ఆచారములను బరిశీలించిన అంవరి వానరుల యొక్క సామాన్య వ్యవహారములు బోధయగును.

పంపాతీరమును వదలి కిష్కింధవైపున వచ్చుచున్న యన్నదమ్ములను జూచి ఋశ్య

మూకముపైనున్న సుగ్రీవుఁడు భయపడి పారి పోయినాడట.

"తతో దృష్ట్వా మహాత్మానౌ
భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ,
వీరాయుధధరౌ వీరౌ
సుగ్రీవశ్శంకితోఽభవత్.
ఉద్విగ్నహృదయ స్సర్వా
దిశ స్త మవలోకయన్,
నవ్యతిష్ఠతి కస్మింశ్చి
ద్దేశే వానరపుంగవః."

ఇప్పుడు సమేతము విశాఖపట్టణము, గంజాం జిల్లాలకొండల ప్రాంతమందున్నవారు నాగరిక జనులను జూచినతోడనే పారిపోయి దాగికొనెదరు. కాని వారలలో ఒకరిద్దరు మాత్రము పట్టణవాసుల సాంగత్యముచే ధైర్యమును, మర్యాదలను నేర్చుకొని యుందురు. ఎవరైనా ఈదేశీయుల గ్రామములకు వెళ్ళినచో ఈనాగరికత నేర్చినవారేవచ్చి ఆహ్వానము చేయుట, మాటలాడుట మొదలైనవి చేతురు. రామలక్ష్మణుల యొద్దకు ధైర్యముగా వచ్చి మాట్లాడిన హనుమంతుడు పట్టనవాసులతో కలసి మెలసి తిరిగి ప్రాపంచికజ్ఞానము నేర్చిన దేశీయుని వంటివాడు.

ఇప్పటికొండజనులవలెనే కిష్కింధావాసులుగూడ తంబురా, తముకు, మొదలైన వాద్యములతో పాటలు పాడుకుంటూ ఉత్సవములు చేసేవారు.

"గీతవాదిత్రనిర్ఘోష
శ్శ్రూయతే జయతాంవర!
నర్దతాం వానరాణాంచ
మృదంగాడంబరై స్సహ.
లబ్ధ్వా భార్యాం కపివరః
ప్రాప్య రాజ్యం సుహృద్వృతః,
ధ్రువం నందతి సుగ్రీవ
స్సంప్రాప్య మహతీం శ్రియమ్."

కిష్కిం-౨౯

తమ్ముడు అన్నచచ్చినతర్వాత అతనిభార్యను పెండ్లిచేసుకొనును. వాలిభార్యయైనతారను సుగ్రీవుడు పెండ్లియాడెను.

"స్వాంచ పత్నీ మభిప్రేతాం
తారాం చాపి సమీప్సితామ్,
విహరంత మహోరాత్రం
కృతార్థం విగతజ్వరమ్."

కిష్కిం-౩౭,౪

చిన్నవాడు పెద్దవానిభార్యను పెండ్లియాడవచ్చును గాని పెద్దవాడు చిన్నవానిభార్యను ముట్టగూడదు. అందుచేతనే వాలిని వధించుటకు రామునికి నేరము దొరకినది.

"అస్య త్వం ధరమాణస్య
సుగ్రీవస్య మహాత్మనః,
రుమాయాం వర్తసే కామాత్"
స్నుషాయాం పాపకర్మకృత్.

కిష్కిం-౧౮,౧౯

ఈపైనజెప్పిన ఆచారములన్నీ ఇప్పటి సవరజాతిలో నున్నవి. పైగ్రామాలకు వెళ్లినప్పుడు పగలల్లా యెవరిపనిమీద వారుపోయి రాత్రికి అందరూ ఒక్కచోటనే చేరియుందురు. ఈ యలవాటు వానరులకుగూడ నుండెను.

"విచిత్య దివసం సర్వే
సీతాధిగమనే ధృతాః
సమాయాంతిస్మ మేదిన్యాం
నిశాకాలేషు వానరాః."

కిష్కిం-౪౭,౪

సారా, కల్లు, మొదలైన నిషాద్రవము లు త్రాగునపుడు ఆకులతో చేసిన దొన్నె లలో ఆద్రవమును బోసికొని రెండుచేతులతో నెత్తి త్రాగుదురు. వానరులుగూడ నిట్లుత్రాగి నట్లు చెప్పబడియున్నది.

"మధూని ద్రోణ మాత్రాణి
...హుభిః పరిగృహ్యతే,
పిబంతి కపయః కేచి త్సం
ఘశ స్తత్రహృష్టవత్."

సుందర-౬.

సవరలకు ధాన్యము మొదలైన భోజన పదార్థములు నిలవలై యున్నను అడవిలో దొరకు కందమూలాదులు తినెదరు. వానరులు సహిత మట్లే చేసేవారు.

వీటిఅన్నిటికంటెను వానరులకును సవరల కును జాతివిభజనయందెక్కువ సామాన్యతగ న్పించుచున్నది. కోతియనియర్థమిచ్చే పదము లో కొన్నిమాత్రమే రామాయణమున ఉప యోగింపబడియున్నవి. 'వానర' అనుపదము ౧౦౫౦సార్లున్ను, 'హరి' ౫౩౫సార్లు, 'కపి' ౪౧౧సార్లు, 'ప్లవంగ' ౨౩౭మార్లు, 'శాఖామృగ' ౨౨సార్లు, 'వనచారః' ౯పర్యాయములు, 'వనకోవిద'౧మారు, 'వనౌకస'౪౪సార్లు, 'కాననౌకస' ౭ సార్లు వాడబడి యున్నవి. 'మర్కట' అనుపదము ఒక్కసారి యైననూ ఉపయోగించలేదు. కాన స్వల్పముగావాడిన పదములు ప్రాసకొరకు, ఛందస్సుకొరకు ఉప యోగించినట్లు అగుపడుచున్నవి.

విశేషపర్యాయములు ఉపయోగించబ డినపదముల నెట్లు సమర్థించనగును? వనము నం దుండేవారు గానవానరులైరి. కొన్నిచోట్ల కవియే 'వానర' అనుపదమును 'వనచారీ' అను పదముచే వారినిజస్వభావమును దెలియ జేసెను. వేగముగా పరుగెత్తేవారుగాన 'ప్లవంగము' పదము సార్థకమైనది. ఇట్లు అన్ని పదములు సార్థకములే యని చూపవచ్చును గాని 'కపి' అనుపద మెట్లు సార్థకమగును?

సవరవారలలో నొకజాతికి 'కోతు' లని వారిభాషానామ మొకటి యున్నది. 'అర్సి' లేక 'అరిశి' అనగా సవరభాషలో 'కోతి' య ని యర్థము. వీరికి సామీప్యములో నుండు ఓఢ్రులు ఈ 'అర్సి' జాతివారిని 'లంబోలంజి యా' (పెద్దతోక గలవారు) అని పిలుతురు.

"A tribe of savaras is called Arsi or a risi which means a monkey in the language of the Savaras. By their Oriya neighbours they are called 'Lambo Lanjia' (Long tailed) which is the Oriya equivalent to Arsi. they got the name from a long piece of cloth which the males allow to hang down." (Castes and tribes of S. India, Thurston)

ఈ 'అర్సి' అనునామము మొగవారి బట్టకట్టువలన ఆజాతికి వచ్చినది. అందుచేతనే రామాయణమునందు గూడ మొగవారికే

తోకలున్నట్లు చెప్పియున్నది. కాని ఆడువారికి తోకలున్నట్లు చెప్పలేదు. ఉత్తరకాండలో నెచ్చటనో ఒకదగ్గర యున్నదంటే అది తగిన ప్రమాణముగాదు. ఉత్తరకాండలోని హాంశములకును, కడమకాండలలోని హాంశములకును సరిపోదని ఇదివర కొకనిదర్శనము చూపించబడియె.

'అర్శి' అనుపేరును 'లంబోలంజియా' యని ఓఢ్రులు వారిభాషలోనికి తర్జుమా చేసి యెట్లు ఇప్పుడు చెప్పుచున్నారో, పూర్వము వాల్మీకికాలములో వానరులకు సమీపమునందు నివసించియుండు ఆర్యులు వారిభాషలో 'కపి'యని మార్చి చెప్పియుండిరి. కవిత్వము చెప్పవలసివచ్చినప్పుడు ఛందస్సుకొరకు 'కపి'కి ఉన్న యావత్తుపర్యాయపదములు వాడుటకు అవసరముండును. అయినప్పటికి కేవలము కోతిమృగమునకే అర్థమిచ్చే 'మర్కటము'మాత్ర ముపయోగించలేదు.

ఈజాతివారు కట్టుబట్ట తోకలాగు వ్రేలాడగట్టుదురు గాన వీరికి 'అర్శి' అనగా 'కపి' అనునామము వచ్చినది. ఈతోకను ఆదరువుగా దీసికొని వాల్మీకివీరిని 'ఋక్షాః', 'వానరాః', 'గోలాంగూలాః' అని మూడు జాతుల నేర్పరచినాడు.

'ఋక్షః' అంటే ఎలుగుబంట్లు అని అందరూ అర్థము చేసియున్నారు. అదేనిజమైతే ఎలుగుబంట్లు కోతు లెట్లగును? ఋక్షజాతివారికి పెద్దయైన జాంబవంతు నెన్నిచోట్లనో 'మహాకపిః' అని చెప్పియున్నది ఋక్షరజస్సు కొమారుణ్ణి 'కపి' అని చెప్పియున్నది. గాన 'ఋక్షః' అనగా ఈసవరలలో ఒకజాతికి పేరైన సవరపదముయొక్క సంస్కృతతర్జుమా అయి యుండవలెను.

'వానరాః' అనుపదముఅడవియందుండే అన్ని జాతుల సవరలకూ చెందును.

'గోలాంగూలాః' అనగా కొండముచ్చులని యర్థముచేయుచున్నారు. 'గోలాంగూలాః' అనుపదమునకు 'గోవుపుచ్ఛము వంటి పుచ్ఛముగలవారని' యర్థము. గోవుతోకకు కొసను చామరమువంటి కుచ్చుండును. ఇట్టి కుచ్చు కొండముచ్చులతోకలకి ఉండదే! కాన ఈయర్థము సరిపోలేదు.

సవరలు బహుచిత్రముగా నలంకరించుకొందురు. తలజుత్తు నడినెత్తికి యెత్తి ముడి వేతురు. అందులో పొడవాటి పిట్టపెంప్రుకలు పెట్టి కట్టుదురు. అవి లేకుంటే జుత్తు మొదట మాత్రమే ముడివైచి మిగిలినజుత్తును కుచ్చువలె వ్రేలవేతురు.

'Usually a Saora's dress (his full dress) consists of a large bunch of feathers (Generally white) stuck in his hair on the crown of his head, a coloured cloth round his head as a turban, and worn much on the back of the head, and folded tightly, so as to form a good protection to the head, when feathers are not worn, the hair is tied up on the top of the head or a little at the side of it, (Castes and Tribes of Southern India, by Thurston)

నడినెత్తిని ఒక్కచుట్టచుట్టి మిగిలిన జుత్తును వ్రేలాడించిన 'గోపుచ్ఛాకారము' స్ఫురించును. కావున 'గోలాంగూలు' లంటే ఇవ్విధముగా జుత్తును వ్రేలాడవేశే సవరవాండ్రని యర్థము.

ఈకాలపు సవరలకు వారి యలంకారములవలన జాతిభేదము గలిగినటులే పూర్వమందుగూడ వారికి జాతిభేదము బట్టకట్లవల్ల, అలంకారములవల్ల గలిగియుండెను.

ఈ పైచర్చవలన వానరుల భాష సవరభాష, వారిజాతి సవరజాతి అని తేలినది. వీరికి నిజముగా దేహమందు ఒక అవయవముగా నుండే తోకలేదు. కాని మొగవాండ్రు పొడవుగా ముందువెనుక తోకవదలి బట్టకట్టుటచేవారికి వారిభాషలోనే కోతియను అర్థము నిచ్చుపదము నామమై యున్నది. అందుచే వీరిని కోతులనిచెప్పినారే కాని నిజమైన కోతులని కాదు.

రామాయణకాలమందు ఈ సవరలు మూడుజాతులుగా భాగింపబడినట్లువారిభాషా పరిశీలనవల్ల తేలుచున్నది.

కోసలదేశపు దక్షిణసరిహద్దైన 'స్యందికా'నదినుండి చిత్రకూటమువరకు నున్న సవరవారు ఆర్యులతో విశేషసాంగత్యము గలిగి వారితో కలసిమెలసి తిరిగేవారు. రామలక్ష్మణులు సీతతోగూడ వచ్చినారని వినినతోడనే అచ్చటిసవరరాజైన గుహుడు ఎదురువచ్చినాడు. రాముడు వాని నాలింగనము చేసికొనినాడు. రామునికి భోజనపదార్థములను గుహుడు తీసుకువచ్చినాడు. కాని రాముడు 'ఫలమూలాశన' వ్రతధర్ముడగుటచే వాటిని పుచ్చుకోలేదు.

అయోధ్యా—౫౦, ౪౪.

తరువాత భరతుడు వచ్చినప్పుడు ఈలాగే గుహుడు సామగ్రులను దెచ్చి భరతునికే కాదు. అతనితో వచ్చినవారి కందరకూ భోజనము పెట్టెను.

అయోధ్యా—౮౪, ౧౭; ౮౫, ౭.

'శృంగిబేర'మనునామము నగము ఆర్యనగము అనార్యపద మెటులయ్యెనో అటులే, ఈజాతిసవరలు గూడ కొన్ని ఆర్యాచారములను, గొన్ని అనార్యాచారములను అవలంబించియుండేవారు. వీరిని 'నిషాదుల'ని చెప్పియున్నది.

వీరివృత్తులు ఓడలుగిట్టుట, గంగపై ఓడలు నడపుట, ధనుర్బాణములు ధరించి అడవులలో నేటాడుట మాత్రమే చెప్పయున్నవి. వీరు ఆర్యులతో గలసిమెలసి యుండుటచే ఆర్యసంఘమర్యాదలు వీరి కబ్బినవి. రామలక్ష్మణులు వచ్చియున్నప్పుడు వారి నెదుర్కొని వారికి తగినమర్యాదలను జేసినారు.

"తతో గుణవ దన్నాద్య
ముపాదాయ పృథగ్విధమ్,
అర్ఘ్యం చోపానయ త్క్షిప్రం
వాక్యం చేద ముపాచహ."

అయోధ్యా—౫౧, ౩౭.

భరతుడు సైన్యముతో వచ్చుచుంటే రాముని పైకి దాడివెడలుచున్నాడేమో అనుకొని భరతుని నెదుర్కొనుటకు యత్నముచేసెను.

"రక్షిష్యామి ధనుష్పాణి
స్సర్వతో జ్ఞాతిభి స్సహా"
అయోధ్యా—౫౦, ౭౮

రెండవ జాతివారు 'శబరి'వలన తెలియ పరుపబడినారు. పల్లవప్రదేశములయందు నివసించి ఆర్యులతో గలసి తిరిగివారియాచారములను బూర్తిగానవలంబించినజాతి ఇది. ఈజాతి వారికి పంపామొదలు చిత్రకూటమువరకున్న ప్రదేశములో ప్రచారముండెను. అందుచేతనే 'మీరు చిత్రకూటమునకు వచ్చినదిమొదలు మీసంగతి వింటున్నానని' శబరి రామునితో జెప్పినది. "చిత్రకూటం త్వయిప్రాప్తే విమానై రతులప్రభైః"(అర. ౭౪-౧౪). గురుశుశ్రూష, ఆతిథ్యము మొదలైన ఆర్యాచారములను బాగుగా నవలంబించినజాతి యిది. ఈజాతి మూలపురుషుడు 'మతంగుడు.' (అర—౭౪, ౨౧—౨౩) మతంగజాతివా రిప్పటికిని ఉన్నారు. వీరు సవరలలోనివారే......

మూడవజాతివారు కిష్కింధావాసులు. వీరి యాచారములను ఇదివరకే పరిశీలించి చూచినాము. అడవులలో తిరిగి కందమూలాదులను దినుచు, వ్యవసాయముచేసి పాడిపంట గలిగి యుండేవారు. వీరినివాసము కొండలపైనే యుండుటచే కొండలపైన వేగముగా తిరుగగలరు. వీరికి ధనుర్బాణములున్నట్లు రామాయణములో చెప్పియుండలేదు. ఇప్పటి సవరలకుగూడ ధనుర్బాణములు అంత ముఖ్యాయుధములు గావు. 'సవర' యనునొకవిధమైన గొడ్డలి ప్రతివానిచేతిలోనూ ఎల్లకాలములయందు నుండును. దీని నుండియే వారి కాపేరు వచ్చెనని యొకవిద్వాంసుడు చెప్పియున్నాడు. రామాయణకాలములో వీరు రాళ్లతోను, చెట్ల కొమ్మలతోను యుద్ధము చేసినట్లు కనబడుచున్నది. రాముడు లంకనుండి తిరుగా అయోధ్యకు వెళ్లినప్పుడు వానరస్త్రీలనుగూడ తీసుకువెళ్లి అయోధ్యాపట్టణమును జూపెంచెనట. ఈతెగవారిని 'వానరుల'ని రామాయణమునందు జెప్పియున్నది. వీరే 'అర్శి' జాతివారు.

రామాయణమునందు చెప్పియున్న వానరులు వీరు—కొండలపైనుండు సవరలు. వీరలలో మొగవారు బట్టకట్టునప్పుడు తోకవదులుదురు గాన వీరికి 'అర్శి' (కోతి) జాతి యని పేరు వారివారే చెప్పుదురు. నేటికిగూడ ఈ జాతివా రట్లే తోకవదలి బట్టగట్టుదురు. గవర్నమెంటులెక్కలలో సహిత మీజాతివారికి 'లంబోలంజియా'జాతియని ఓఢ్రపు నామము వ్రాసియున్నది. ఆకాలములోగూడ నిటువలెనే 'అర్శి' అనుసవరనామములకు 'కపి' అని సంస్కృతములోనికి మార్చి చెప్పిరే కాని వారు నిజముగా తోకలుగల కోతులు గారు.

కవి జిజ్ఞాస

శ్రీ శేషాద్రి రమణ కవులు, శతావధానులు

హరియే దైవమటంచు నొక్కరుఁడు, పుణ్యస్థానసందర్శన
స్మరణంబే యపవర్గమంచు నొకఁ, డీ సంసారమే మోక్షము
స్థిరకల్యాణమయంబటంచు వచియించెన్ వేఱొకం, డీపర
స్పరవైరుద్ధ్యము దిద్దు టెట్టులగు దేవా, సర్వలోకేశ్వరా!

శా. కాలక్రూర దురంతకాసర మహాఘంటారవంబుల్ శ్రవః
పాళిన్ భిన్నము చేయుచో నినుస్మరింపన్ నేర్తునో నేరనో
కాలాసన్నము గాకముందు మదిలోఁ గాంక్షింతు విజ్ఞానల
క్ష్మీలాభం బొనగూర్పుమయ్య, గుణరాశీ, సర్వలోకేశ్వరా!

మ. పరసేవాకరణశ్లథంబయిన భావం బెట్లు నీనామసం
స్మరణానందము నొందనేర్చు? కలుషాచార ప్రచారంబులం
బరుగుల్ పెట్టుచునున్న జీవితము నీపాదాంబుజాతద్వయీ
పరిచర్యావిధి నెట్లు ధన్యమగు దేవా? సర్వలోకేశ్వరా!

మ. కవితాకాంతకు బుద్ధి, భాషకు సమగ్రంబైన యూహాదివై
భవముల్ కావ్యరసప్రపంచమునకుం బ్రాణంబు, సంసారసం
భవకష్టార్థము మే నొసంగిన కళాపారంగతుం డెట్లు నీ
స్తవముం జేయఁగలాఁడు తీఱికగ నీశా, సర్వలోకేశ్వరా!

శా. ఏరూపంబున నున్నవాఁడవని యూహింపంగ నేర్తున్ మఱే
పేరం బిల్చెద నెందు నుండువనుచుం బేర్కొందు నెం దేఁగుదున్
దారాపుత్త్ర దురీషణావృత దురంతక్రూర సంసార చిం
తారంగస్థలి దాటు టెట్లు పరమాత్మా, సర్వలోకేశ్వరా!

మ. మునుముం దెప్పుడొ భక్తియోగకలనంబుం బూన నౌనంచు నా
మనమం దెంచితిఁగాని, యప్పటికి నేమార్పునో యీనాఁడె నీ
యనుఁగుం బిడ్డను నన్నుఁ గావుమనుచుం బ్రార్థింపఁ బ్రాల్మాలితిన్
చనె నజ్ఞానము ప్రోవరావె పరమేశా, సర్వలోకేశ్వరా!

మ. తనువో చంచలమం చెఱుంగుదును గాంతావ్రాత సంపర్కముల్
ఘనవిజ్ఞానహరంబుగాఁ దెలియుదున్, గర్మానుబంధంబులే

జననప్రాప్తికి మూలకారణముగాఁ జర్చింతునే కాని నా
మనముం నీపయి నిల్పనేరఁ గనుఁగొమ్మా సర్వలోకేశ్వరా!

మ. కవితాకల్పనముం, ఘనప్రచురశృంగార ప్రబంధంబులుం
నవభావాకరనాటకాదికములుం నాదృక్పథంబందు ను
త్సవముంగూర్చును గాని; మోక్షమహితార్థగ్రంథసంబంధముం
చవి గా నెట్లు తరింపఁగాఁ గలనో యీశా, సర్వలోకేశ్వరా!

శా. ఈదేహంబది పంచభూతమయ, మెం దేవేళనో తూలు మ
ర్యాదాలేశమె నిల్చు శాశ్వతముగా, నర్థంబులుం జుట్టముల్
పాదుం జీవముఁ బాసినట్టియెడఁ దోడ్పా టెంచఁ గాఁ బోరు తృ
ష్ణాదైన్యం బెటు వీడఁజాలుదు ననన్యా, సర్వలోకేశ్వరా!

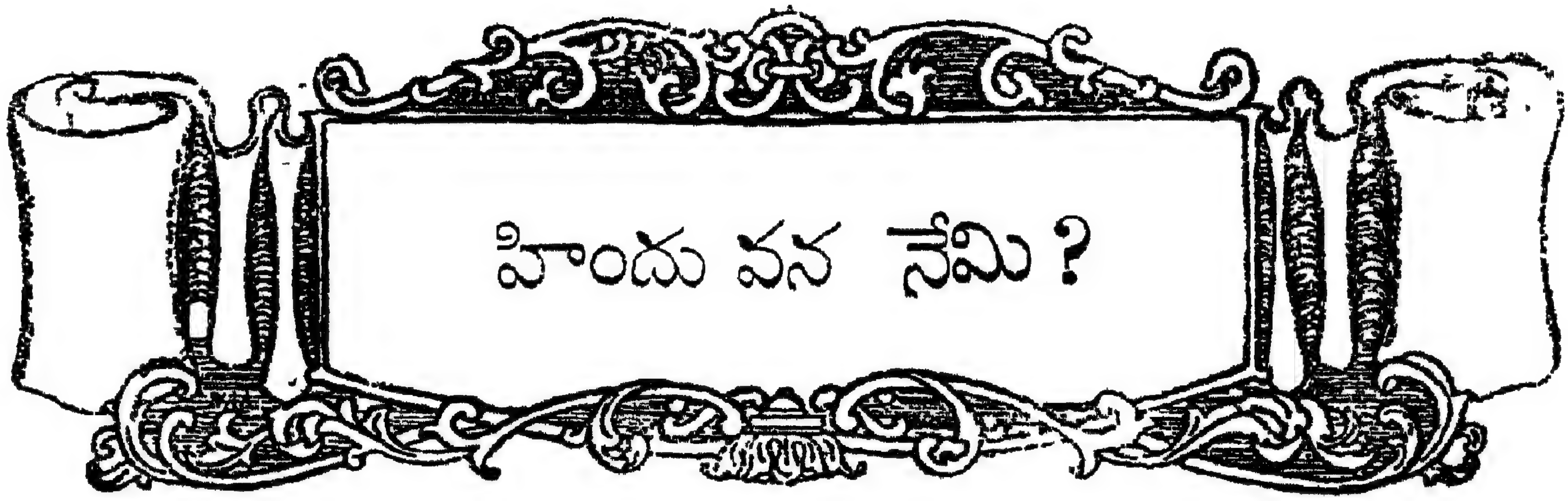
మ. బ్రతుకా? యన్యజనావలంబము, శరీరంబా రుజాభూమి, స్వా
ర్జితమా నాస్తి, సహాయబంధుజనులా సర్వత్ర పూజ్యంబు, నా
గతి ముం దెట్టులుమాఱునో యనుచు శోకం బందునే కాని పం
డితుఁడైనన్ విడలేఁడు సంసృతిని దండ్రీ, సర్వలోకేశ్వరా!

శా. క్రీడారంగము నీకు లోకము, మహాకీలాలవారాశి నీ
రాడంగూర్చు సరోవరంబు, పటుసత్త్వాకీర్ణ ఘోరాటవుల్
వీడంజాలని నిష్కుటంబులు నభోవీథీ స్పృశచ్ఛైలముల్
మేడల్ నీ కగు నెందు నిన్గనెద స్వామీ, సర్వలోకేశ్వరా!

మ. మతముల్ సర్వము నీమహత్త్వమును సంభావించి బోధించు, స
ద్గతి కీవొక్కఁడవే ప్రదాతవని లోకంబెల్ల వాక్రుచ్చు, శా
స్త్రతతుల్ నిన్ దెలుపం బరస్పరవిభేదం బూని వర్తించు నే
వితముం గైకొనఁ జాలుదున్ విగతగర్వీ, సర్వలోకేశ్వరా.

మ. తినుబండారముఁ దెమ్మటంచు నిసువుల్, దివ్యాంబరశ్రేణికై
వనితారత్నము, గ్రంథసంతతి కభిప్రాయార్థమై స్నేహితుల్,
ధనసంపాదనకై దురాశయును, సంతాపజ్వరజ్వాలలం
దనిశంబుం దహియింత్రు సత్కవుల నీశా, సర్వలోకేశ్వరా!

శా. ఆండ్రం బిడ్డల నెంతదన్నినను మేలా లేదు సుంతేని, ప్రా
యాంత్ర న్నిత్యముఁ గూడినన్ దలపు నిష్ప్రాపంతయే నార దై
వ్యాండ్రం గొల్చినఁగాని సంసరణ దుర్భారంబు పోకార్ర దో
తండ్రీ, నీవొకరుండె దిక్కు దయరాదా సర్వలోకేశ్వరా!

కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్య శాస్త్రి గారు

మనదేశమునకు హిందూదేశమనియు మనమతమునకు హిందూమతమనియు మనకు హిందువులనియు వాడుక చిరకాలమునుండి వచ్చుచున్నది. ఈయది పరదేశములందును మనదేశమునందును గూడ విశేష వ్యాప్తి నందియున్నది. ఇట్టి లోకప్రసిద్ధిగల యీపదము మంచిదికాదనియు పరులచే నిందాద్యోతకముగా నీయఁబడినదనియుఁ గొందఱు వాదించుచున్నారు. ఈ వాదము నతి నవీనముకాదు. కొంతకాలమునుండి సాగుచున్నది. ఔననియు కాదనియు వాద ప్రతివాదములు నడచినవి. నిందా ద్యోతకము కాదని నే నిదివఱకే రుజువుచేసి యుంటిని. ఇట్లుండ నీనడుమ నొక కీసంజ్ఞ పారస్యాది భాషలలో 'బానిసీడు' 'దొంగ' అను నర్థము నిచ్చునదియనియు, పరులు తమ్ము నిందించుటకై వాడిన యీపదమును భారతీయులెల్లరు వాడుకొనుట శోచనీయమనియు, నీ నింద్యపదము మనవారు వాడుకొనునంతకాలమును బరులకు దాసులైయుండుట తప్పదనియుఁ గాన దీనిని వ్యవహారమునుండియు సారస్వతమునుండియు తొలగివేయవలెననియు, దీని నుచ్చరించువారినోరు నొక్కవలెననియు, నట్లుచేసినంగాని భారతీయులకు గతులు లేవనియుఁ బ్రబమరింపఁజొచ్చిరి. కాన దీని యాథార్థ్యముం గూర్చి నేను మఱల కొంత ముచ్చటించుకొన వలసి వచ్చినది.

హిందూశబ్దమును మనము తప్పక వాడుకొని తీరవలసినంత యవసరము లేదు. అది వ్యవహారమునుండి తొలఁగిపోయినంతన హానిలేదు. కాని యయ్యది వాడుకలో నుండినను నే విషమును చిక్కును లేదు. పైఁగా నిది వ్యవహారములో నుండుటయే లాభకరమని కొందఱు భాషావేదులు తలఁచుచున్నారు. అది యటుండ నిది విశేషవ్యాప్తి నందియున్నదని ప్రతివాదులే యంగీకరించి యున్నారు. ఇంత వ్యాప్తిగల యీపదముపై దాడిసడలి దీనిని దుడిచివేయఁ బ్రయత్నమేల చేయవలెను? ఈ యది సులభముగాఁ దొలగిపోవునా? బహుకాలమునుండి సార్వత్రిక వ్యవహారములోనున్నది యింతలో మాసిపోవునా! భారతీయులెల్లరు బహుకాలము వఱకు విశ్వప్రయత్నము చేసినంగాని యిది వ్యవహారమునుండియూడిపోదు. అంతశ్రమ తీసికొన నవసర మింతయుఁ గాన్పించుటలేదు.

భారతీయు లన్యదేశీయుల మ్లేచ్ఛులని నిందించినట్లే యన్యదేశీయులు భారతీయుల హిందువులని నిందించిరనియు నట్టి నిందా వాచకమును భారతీయులు తామే నిశ్శంకముగా వాడుకొనుట యనుచితము కాదాయనియు భారతీయులు నిందాద్యోతకముగా నన్యదేశీయులపట్ల వాడిన మ్లేచ్ఛశబ్దమును నన్యదేశీయులు వాడుకొనుచున్నారా యనియుఁ బ్రతివాదులు శంకింతురేని హిందూశబ్దము నిందాద్యోతకముగుచో నాశంక తగియే యుండును. కాని పరికించిచూడ వారివాదము సత్యదూరముగాఁ గాన్పించుచున్నది.

హిందూశబ్దము నిందాద్యోతకమా ?

మనము వాడుకొనుచున్న హిందూశబ్దము నిందాద్యోతక మెంతమాత్రమును కాదు. "ఇది యేదోయొక పామరజన వ్యవహారమేకాక ప్రాజ్ఞులు, కళాకోవిదులు, బుధులు, విద్యాసంపత్తి గలిగిన పండితవరేణ్యులు సహితము మేము హిందువులమని చెప్పుకొందురు" అని ప్రతిపత్తులే లిఖించిరి. పరులు తిట్టుతిట్లను వివేకనిధు లెవరైనఁ దమపట్ల వాడుకొందురా? ఇది నిందా ద్యోతకము కాదు కావుననే వివేకులగు భారతీయులెల్లరుఁ దాము హిందువులమని చెప్పుకొనుచున్నారు.

ఎట్టివారు దీనిని వాడుకలోఁ బెట్టిరి?

పండితకవిశేఖరుండగు నాంధ్రకవితా పితామహుండగు పెద్దనకాశ్రయుండగు శ్రీకృష్ణదేవరాయలవారిని “.........హిందూరాజ్య రమాధురంధర” అని సంబోధించి యున్నాడు. ముసల్మానులతో సదా పోరాటము సలిపి విజయమునందుచు వచ్చిన వీరాగ్రేసరుఁడు కృష్ణదేవరాయఁడు. నిజముగ నాతని కాలమునఁ దురుష్కులు నిందార్థ ద్యోతకముగా భారతీయుల హిందువులని బిలుచుచు వచ్చినయెడల వివేకులు సహింపనొల్లని యట్టి తిట్టును పెద్దనార్యుఁడు పెద్దగాఁ దీసికొని సమస్త భారతీయులచే గౌరవింపఁబడుచున్న వీరపుంగవుండగు తన కృతిపతిని ‘హిందూరాజ్య రమాధురంధరా’ యని పిలుచునా? తురుష్కులు వాడు నిందావాక్యములఁ బెద్దనార్యుడును రాయలవారును గ్రహించు కొనఁజాలక సద్భావ ద్యోతక వాక్యములనుగాఁ దీసికొనిరనుట తగునా? వారట్టి యల్పులు కారనుసంగతి మన మెఱుంగుదుము. కాన హిందూశబ్దము నిందాద్యోతకమనియు, నయ్యది విగ్రహారాధనమును నిందించు మహమ్మదీయులనుండి మనకు వచ్చినదనియుఁ దలంపరాదు. అది ఘనతను సూచించుపదము కావుననే పెద్దనాది మహాకవులు గౌరవార్థ ద్యోతకముగా వాడియుండిరి.

ఎప్పటినుండి యీశబ్దము వాడుకలో నున్నది?

ఈ విషయమై ప్రతిస్పర్థి లిట్లువ్రాసిరి:

“అన్యదేశీయు లీదేశమునకు వచ్చినప్పు డందు ముఖ్యముగా క్రీస్తుశకము 711 వ సంవత్సరప్రాంతమున మహమ్మద్ బిన్ ఖాసిం అరబ్బీదేశమునుండియు, వాని తరువాత 994 సంవత్సరప్రాంతమున గజ్నీ మహమూద్ తండ్రి సిబక్తజీను పారసీక దేశము నుండియు, ఈదేశమునకు వచ్చి ముసల్మానులుగఁ దిరుగుట కభ్యంతరములు సమకూడగాఁ బ్రచ్ఛన్న వేషములఁ దాల్చి ఆసేతు శీతాచల మధ్య దేశమంతయు మెట్టివెడలి ఇక్కడి ప్రజలను నిందించు సందర్భమున “వారి స్వభాషలో “హిందు–బానిసీడు–చండాలుఁడు అని పేరిడినారు.” ఇది సత్యమగు వ్రాతకాదు. హిందూశబ్దము సంస్కృతపదమేయని కొందఱు వాదించుచున్నారు. తారానాథ తర్కవాచ స్పత్యము, శబ్దకల్పద్రుమము మున్నగు ఘనకోశములందు నియ్యది సంస్కృత పదముగానే యీఁబడి వ్యుత్పత్తి యొసంగబడి యున్నది. మేరు తంత్రాది ప్రాచీన సంస్కృత గ్రంథములందు నీపదము కాన్పించుచున్నది. బహు సంస్కృత శాసనములలోనిది కలదు. కాని వేదాదులందుఁ గానరాదు. అయినను వేదమువలెనే ప్రాచీనమగు జందవేస్తా యందు మనదేశపరముగా నిది వాడబడి యున్నది. అందు “హింపన” అని కలదు.

హీబ్రూ భాషయందుకూడ మనదేశమునకు ‘హండ్’ అను పదము వాడబడియున్నది. యహూదియానుల (యూదుల) మతగ్రంథమగు బైబిలు పూర్వభాగములో (Olotas a meni) 17 వ పుస్తకమగు (The Book of Esthar) ప్రథమాధ్యాయములో “హిందూ” దేశ ప్రశంసకలదు. ఈపూర్వ నిబంధనము క్రీస్తు పుట్టుటకుఁ బూర్వము 500 సంవత్సరములనాటిది. దీనిలో ఆహాసురస్సు అనురాజు “హండ్ మొదలు ఈథియోపియా వఱకును రాజ్యముచేసెను” అని హీబ్రూ భాషలో వ్రాయఁబడియున్నది. ఈ “హండ్” మన హిందూదేశము కాననే యింగ్లీషు బైబిలులో నీవాక్యమిట్లు భాషాంతరీకరింపఁబడి యున్నది.

“Now it come to pass in the days of Ahasuerus, this is Ahasuerus which reigned from India even unto Ethropia, over an hundred and seven & twenty provinces”

కావున హీబ్రూ బైబిలులోని “హండ్” మన హిందూదేశమనుట కెంతయును సందేహము లేదు. ‘హింద్’ అను సంజ్ఞ లేక ‘హండ్’ అని యుండుటకు కారణ మేమందురేని దానికి మంచి కారణముకలదు. యహూదియా యనులచే నీపదము “పారశ్య” (పార్సీ) భాషలోనుండి గ్రహింపఁబడినది. పారశ్యులు చిరకాలముక్రిందనే యహూదియానులను జయించి యాదేశమునఁ బరిపాలనము గావించిరి. ఆ హేతువుచే హీబ్రూభాషలో పారశ్యభాషాపదములు చాలకలిసినవి. జందవేస్తాలోని “హిందవ” శబ్దము నుండియే హీబ్రూభాషలోని ‘హండ్’ అను పదము పుట్టినది. జందోభాషలో ఇకారముతో ప్రారంభమైనపదములు

చాలవఱకు హీబ్రూభాషలోనికి వచ్చినప్పుడు అకారముతోఁ గూడియుండుట కలదు. ఎట్లన:

జందోభాష	హీబ్రూభాష
కిరియాన్	కరయాయన్
శకినా	సకనా
హిసియా	అశయ
హిజరన్	యజానున్
బిరజోన్	బర్జాన్

కాన జందోభాషలోని 'హిందవ' శబ్దము హీబ్రూ భాషలో "హంద్" అగుట యుచితముగానే యున్నది. 'హిందవ'లోని తుది న యెట్లు లోపించె నందురేని హీబ్రూ భాషలో స, గ, ఘ, న, చ, ఝ, డ మొదలయిన యక్షరముల యుచ్చారణము కలిగినపుడు వానికిఁ దుది నుండు ఐ, స, జ యలు లోపించుట కలదు. ఎట్లన

సద్దప	సద్ద (లేక) సన్ద్
గడవ్	గద్
దాడవల్	దాడన్

ఇత్యాదులు చూచుకొనునది.

కాన సర్వనిఘముల'హిందవ'శబ్దము హీబ్రూ భాషలో 'హంద్' (హన్ద్) అయినదనిన సమ్మతిగిరామే యున్నది.

పైకారణములచే మన దేశమునకుఁగల "హిందు" సంజ్ఞ మిక్కిలి పురాతనమైనదని నిస్సంశయముగాఁ జెప్పవచ్చును.

ప్రతివాదులు తలంచినట్లుగా క్రీస్తు పుట్టిన పిదవాత మహమ్మదీయు లీదేశమునకువచ్చి యిచ్చటి విగ్రహారాధనాదనము గని యసహ్యించుకొని నిందార్థమై భారతీయుల హిందువులని పిలుచుటచే వచ్చినదికాదు.

ఈ హిందూశబ్దార్థ మేమి?

పారాష్ట్రీయులు, హీబ్రూలు భారతీయుల నిందించుటకై హిందువులని పలికి యుండలేదు. గౌరవార్థ మయ్యేయట్లు పిలిచియుండిరి. హన్ద్ శబ్దము విక్రమ, గౌరవ, విభవ ప్రజాశక్తి ప్రభావాదులను బోధించు చక్కనిశబ్దమై యున్నదిగాని నిందాద్యోతకమైన యర్థము కలదికాదు. డాక్టరు హేగ్ దొరవారి హీబ్రూ వ్యాకరణము (ఇంగ్లీషుభాషలోనున్నది) చూచిన నీ విషయము తెలియఁగలుగు. ఘరాఘాస్ నామకుఁ డొకగ్రీకు గ్రంథకర్త "భారతవర్షీయవిక్రమమును గౌరవమును గనిపెట్టియే యహూదియాను లాదేశమును "హన్ద్" అని పిలుచుచుండిరి"యని వ్రాసియున్నాడు. బైబిలు (ప్రాచీనబంధనము) లో జెప్పబడినదావీదు కుమారుడైన సాలోమాన్ కాలములో మన యీభరతవర్షము విద్యాధనములకు మిక్కిలి ప్రసిద్ధికెక్కి యుండెడిది. ఆకాలమున నితర దేశములన్నియు హీనస్థితి నుండగా మన దేశము సమస్త నాగరికతలచేతను ప్రసిద్ధికెక్కి లోకమునకు మార్గదర్శకమై యుండెడిదని యందఱును నంగీకరించి యున్నారుగదా! సాలోమాన్‌యొక్క విశ్వవిఖ్యాతమైన గృహము నిమిత్తమై కఱ్ఱలు, సున్నము, జాలు మొదలగు వస్తువులు మన హిందూస్థానము నుండియే వెళ్లినవి. అంతియకాక మోక్సుమూలరు దొరవారు వ్రాసిన "ఇండియా వాటిట్టుకన్‌టీచస్సు"(India, What it Can teach us) అను గ్రంథమును బట్టి చూడఁగా సాలోమాన్ జ్ఞానమునకుగూడ మన హిందూస్థానమే మూలమైనట్లు కాన్పించుచున్నది. మఱియును మెగాస్తనజ్ అనునతఁ డొకచోట "యహూదియనులు పారశీలవలన జ్ఞానమును శిక్షయును,భరతఖండవాసులవలన నైశ్వర్యమును రాజకీయధర్మములను సంపాదించుకొనిరి." అని వ్రాసియున్నాఁడు. ఇట్టి "యహూదియనులు" భరతఖండ వాసులను "దొంగలు; దాసులు" మొదలగు నీచోక్తుల బాలుచేయుగురనిన సమ్మతపగినది కాదుకదా? ఘరాఘాసు నామకగ్రీకు గ్రంథకర్త వ్రాసినట్లు భారతవర్షీయు విక్రమమును గౌరవమును జూచియే యహూదియనులు "హన్ద్" (హందు) అనుసంజ్ఞ నిచ్చియున్నారనుట నిర్వివాదాంశము.

చీనాదేశస్థులు మన దేశమును పశ్చిమస్వర్గమని పిలుచు నారని చూ దేశమందలి బౌద్ధమత గ్రంథములు నుడువుచున్నవని (క్రోధన) పుష్యమాసపు భారతి (పుట 111) వలన దెలియవచ్చుచున్నది.

ఇంకను హిందూకుష్ పర్వతము మొదలుకొని ఆటక్ సమీపమువఱకు నుండుజనులు పుష్టూభాష మాట్లు

లాడెదరు. వీరు పారశీలలో నొకశాఖవారని చెప్ప వచ్చును. పారసీభాషతో వీరి పుష్తూభాష చాల సంబంధము కలదైయున్నది. వీరును మొదట అగ్నిపూజ చేయువారే. వీరి పుష్తూభాషలో హన్‌ద్ శబ్దము 'హన్దు' అని యుకారాంతముగా వాడబడియున్నది. పుష్తూ వ్యాకరణ నియమానుసారముగా 'ఉ' ప్రత్యయము యుక్తార్థము నిచ్చుచున్నది. దీనినిబట్టి శక్తి, గౌరవ, విభవ ప్రభావాదులు కలవారు హిన్‌దుజాతివారని తేలుచున్నది. ప్రాచీనార్య హిందూజాతియొక్క గౌరవ పవిత్రత్వ విభవాదులను జూచియే పుష్తూభాష మాటలాడువారు 'ఉ' ప్రత్యయముయొక్క ప్రయోగమును గావించియుండిరి. ఈ పుష్తూభాషలో హన్దు (హన్‌ద్) శబ్దము గౌరవవాచకము. ఈవిషయమై ప్రమాణముగా నీ క్రింది పుష్తూభాషాపద్యములను జూపుకొనుడు.

(1) "పుర్ రోలబోడె జంగీర్ ఫేజోయాన్
ఉరోఉరో నన్‌లాఖి కూల్ లదేజంగేరే
హన్దుజేల్ ఫాల్ గో."

(2) "దేవాట్ దేర్ జుజరర్ ఉహేరమ్
కత్ లేచే పత్వేదేశ్ లర్ గో
హన్‌దుఏక్ సాజేరో."

ఇక పారశీమాట నాలోచింతము. పారశ్య లేఖకుడు జాకోలియెత్ (Joquo'ieth) తన గ్రంథములలో "అసాధారణబల, అసాధారణ విద్వత్తల కారణమున పూర్వకాలమున భారతవర్షము భూమిలోని సమస్త జాతులవారి యాదరణమునకు పాత్రమైయుండె" అని వ్రాసియున్నాడు. పారశీల జందో మన ఛందస్సుయొక్క వికారమే. ప్రాచీన పారశ్యులు మనదేశ విషయమై చాల గౌరవము కలవారే. ఇట్టివారు హిందువులను దొంగలనియు దాసులనియు నెంచిరనుట యుచితమా? ఎంతమాత్రమును గాదు. ఇదె నేనునిదివరకె పైనుదహరింపఁబడిన గ్రీకుగ్రంథకర్త చెప్పినట్లుగా భారతవర్షీయుల విక్రమ విభవాది యుత్తమ లక్షణములు బట్టియే వీరికి హిందుసంజ్ఞ కలిగినదనుట నిర్వివాదాంశమగుచున్నది తొల్లి యన్యదేశీయులు యాత్రార్థమయియును, దండయాత్రార్థమయియును యీదేశమునకు వచ్చి వని దీనిగూర్చి కొంత ముచ్చటించియుండిరి. వారి ముచ్చటలన్నియు భారతీయులు, జ్ఞానులు, సత్యవాదులు, మాయ లేనివారు, దొంగతనమెట్టిదో యెఱుంగనివారు, వ్యవహారమునపట్ల ఋజుమార్గము కలవారు ఋణదాతలకును, ఋణస్థులకును సాక్ష్య పత్రములు లేకయే వ్యవహారము సాగింపుకొనెడివారనియు లిఖించియున్నారు. అట్టివారిని పూర్వులగు నన్యదేశీయులు మరల దొంగలని పిలిచిరని తలంపవచ్చునా? అదిగాక పూర్వభారతీయులన్యులచే జితులై వారికి దాస్యముచేసినవారు కారు. సత్యరతియే యున్నయెడల పరులు వారిని దాసులనుట కెట్లు సాహసింపగలరు? ఈదేశ మాసేతు హిమాచలము ప్రచ్ఛన్నవేషముతో జూచినట్లైన సిబర్టిజేను మున్నగు వారి దేశస్థుల దాసులని పిలిచిరనిగదా ప్రతివాదులు చెప్పుచున్నారు. ఆకాలమునాఁడు భారతీయు లెవరికిని లొంగియున్నవారు కారే. అట్టివారిని దాసులని వారెట్లు భావించిరి? సత్యరతి యున్న నెట్లు భావింపఁజాలరు.

ఈవిధముగా నితరదేశస్థుల ప్రాచీన గ్రంథముల వలన విక్రమ విభవాదులనుబట్టి మనకును మనదేశమునకును హిందుసంజ్ఞ కలిగినట్లుగా దెలియవచ్చుచుండగా ప్రతివాదులు దీనిని నిందాద్యోతక మనుట యెందులకో?

మనప్రాచీనగ్రంథములంబట్టి

మన నిఘంటువు లాజములంబట్టిచూచినను నీయది ఘనతనుసూచించు పదరాజమైయున్నదని యిదివరకే వ్రాసినాను. ఇందునుగూర్చి వాచస్పత్యములో నిట్లున్నది "హిందు, పుం."హీనం దూషయతీతి దుష్ + డుః (పృషోదరాదిత్వాత్సాధుః) జాతిభేదే"శబ్దకల్ప ద్రుమములో నిట్లున్నది. "హిందుః,పుం. హీనం దూషయతీతి దుష్ + డుః పృషోదరాదిత్వాత్సాధుః-జాతివిశేషః." మన ప్రాచీన సంస్కృత గ్రంథములను బట్టిచూచినను నీయది ఘనతను సూచించు సంజ్ఞగనే కన్పడుచున్నది. ఈవిషయమై వేరు తంత్రములలో నిట్లు వ్రాయఁబడి యున్నది. "హీనంచ దూషయత్యేవ హిందురిత్యుచ్యతేప్రియే 'హీనందూషయతీతి హిందుః' అను నుత్పత్తి దీనివలనఁ దేలుచున్నది. ఈయుత్పత్తి నిప్పటి పండితులు కల్పించినట్లుగా ప్రతివాదులు తలంచు

నరశుల్క మహిమ

విద్యావతియు బుద్ధిమతియు నగు కన్య!

"అయ్యయ్యో! నరశుల్క-పిశాచమా! ఎందఱు తలిదండ్రులను నీపొట్టను బెట్టికొంటివో కదా! నా తలిదండ్రుల పైని జేయివై - కేం! వలదు, వలదు! నన్నే మ్రింగివేయుము."

మనోవ్యాధి

చితాచింతా ద్వయోర్మధ్యే, చింతానాను గరీయసీ;
చితా దహతి నిర్జీవం, చింతా ప్రాణయుతం వపుః.

వైద్యుడు:—"నీవు దేనినిగూర్చియు దీర్ఘముగా యోచింపకూడదు. నీ యారోగ్య మింకను చెడుచునుసుమా!"

రోగి:—అబ్బ! "నా కేవిచారమును లేదుసుమండీ! కాని తమ కీయవలసిన సొమ్ము విషయము మాత్రము..............."

మీర్జా ఇస్మాయిల్
మైసూరు క్రొత్తదివాను గారు

'సైకికా' అనుపత్రిక సంపాదకురాలు,
అద్భుతమగు మేధాశక్తిగల ఆమె కుక్క

ఈ పత్రిక 'పారిసు' నగరమున ప్రకటింపబడునది. చిత్రమునందలికుక్క తన కుడికాలితో దశస్థానములను, ఎడమకాలితో ఏకస్థానములను లెక్కించి, తన వయస్సు, తన యింటినెంబరు మొదలయినవి చెప్పగలదు. మఱియు, సంకలన, వ్యవకలన, గుణకార, భాగహారముల లెక్కలను లెక్కించి ఫలితములను సరిగా చెప్పగలదు. తన్నడిగిన యెల్ల ప్రశ్నములకు 'అవును, కాదు' అను ఉత్తరము నీయగలదు.

చున్నారు. అది సరికాదు. అది ప్రాచీన తంత్రాదులందే కాన్పించుచున్నది.

ఈవిధముగా నన్యదేశస్థుల ప్రాచీన గ్రంథములును మనపురాతన గ్రంథములనుగూడ నీపదమును ఘనపదమును సూచించు దానినిగాఁ దెలుపుచుండఁగా నియ్యది నిందను బోధించు పదమను వాదంబు టసమంజస మని సర్వ్యేరతులు సమ్మతింపక పోరని నిలంబెపను. ఇది సౌభాగ్యమును దెలుపునది గావుననే ప్రాజ్ఞులగు పెద్దనాదులు దీనిని దమగ్రంథములందు నిను యూత్రేయుల గౌరవాతిశయమును వ్యక్తీకరించుటకై వాడియున్నారు. నీతియందుఁ గాని జాతియందుఁగాని రాజ్యాదివిభవ విఖ్యాతియందుఁ గాని, ప్రాచీన హైందవులు, పారశీలు మున్నగువారికి నెంతమాత్రమును దీసిపోవువారుగారు. విశేషించి వారిని మించినవారై యున్నారు. అట్టిస్థితిలో నన్యదేశస్థులు భారతీయులను నీచులనియు దొంగలనియు దాసులనియు బిలుచుట కవకాశ మింతయును గాన్పించుటలేదు.

హిందూశబ్దము నిందార్థద్యోతకమని కొందఱెంచుటకు కారణ మేమి ?

ఇప్పటివారు హిందూశబ్దము నిందార్థద్యోతక మని తలంచుట కొక కారణముగలదు. ఇప్పటి తురుష్క భాషలలో నీ హిందూ శబ్దమునకు దొంగ, దాసుడు మొదలగు నర్థములుగూడ గలవు. ఇప్పటి భారతీయు లందు దాస్యముకలదు. ఆ పై తువ్వుగొంచెము భ్రమ పడి మనకుగల హిందూశబ్దము దొంగ, దాసుఁడను నీచార్థము నిచ్చుదానినిగాఁ దలంచుచున్నారు. ఇది వట్టిభ్రమ. అరబ్బీ భాషయందును పారశ్య భాషయందును గూడ దొంగ దాసుఁడు ననునర్థములున్నట్లుగాఁ గాన్పింపదు. ఏమన నాయా భాషల దరచిచూచి విపుల నిఘంటు రాజమును వ్రాసిన యేట్సు దొరవారు తను నిఘంటువులో నీ హిందూశబ్దమునకీ క్రిందియర్థములను మాత్ర మిచ్చిరి.

Hindu—A. P. 1. A negro, a black, Arabian, Indian or Ethiopian.
2. A Gentoo
3. A mole or lock (of a mistress)
3 4 14

జాన్ షేక్స్పియరు దొరవారు వ్రాసిన బృహన్నిఘంటువునందుగూడ నిట్లేయున్నది. వీనింబట్టిచూచిన యీ శబ్దమున కంతగా నిందార్థమున్నట్లు గాన్పింపదు ఆయా భాషలం బట్టి యర్థములు కలవన్నను వానియందైనను దొంగ, నీచుఁడు దాసుఁడను నర్థములు మాత్రమే యీశబ్దమున కీయబడి యుండలేదు. వారి నిఘంటువు లందు హిందూశబ్దమునకు హిందూదేశము, తద్దేశస్థుఁడు, దొంగ, దాసుఁడను వివిధార్థము లీయఁబడి యున్నవని కొందఱనుచున్నారు. అందుచే పారశ్యభాషయందును అరబ్బీభాషయందును హిందూశబ్ద మేసందర్భమున నున్నను నిందాద్యోతకమే యనవచ్చునా ? తుదకు పై నిఘంటువులనుబట్టి యరబ్బీదేశస్థుఁడను నర్థముగూడ కలదుగదా ! మన భాషయందుగల శ్రీ శబ్దమునకు లక్ష్మి యనియే కాక విషమను నర్థముగూడ నుండినంత మాత్రమున నాపదము లోకములో నిందార్థమున నిలిచినదై పోయినదా ? పోలేదుకదా ? అట్లే హిందూ శబ్దమునకు పాశ్చాత్య భాషలలో దొంగ దాసుడను నర్థము లుండినను హిందూదేశస్థుఁడను నర్థముగూడ కలదు. కావున నీ యర్థమున దానిని నిందాద్యోతకముగా తీసికొన రాదు. హిందుశబ్దము పారస్యాది భాషలలో దాస్యము బోధించునది యని వాదము నిమిత్త మంగీకరించినను దానిని నామముగా దాల్చిన భారతీయులు దాసులై పోలేదు. స్వాతంత్ర్య విరాజితులై పరాక్రమ ధురీణులై వీరాగ్రేసరులై తొల్లి ప్రకాశించిన హిందువులిక్కాలమున క్రమక్రమముగా యోగ్యతా విహీనులై దాసులై పడియుండుటచే వీరిమూలముగా నుత్తమభాషముగల హిందూశబ్దము న్యూనత కాస్పద మగుచున్నది. ఇక్కాలమున హిందువులననే దాసులను నర్థము కలుగుటలేదు. భారతీయులన్నను నాయర్థమే కలుగుచున్నది. ఆర్యావర్త దేశస్థులన్నను నాభావమే కలుగుచున్నది. కారణమేమి? ఈదేశస్థు లిక్కాలమున దాస్యము పాలగుట చేతనే. కాన ప్రాజ్ఞులగువారు వ్యర్థ వాదములను బెట్టుకొని హిందూ శబ్దోచ్చారణము చేసిన వారినొక్కొ సాహసింపకుందురు గాక! తమ దౌర్భాగ్యస్థితికి తమయుత్తమ పురుషలక్షణహీనత్వమే కారణముగాని తాము దాల్చిన హిందూశబ్దము కారణము కాదని తెలిసికొందురు గాక !

వ్యుత్పత్త్యంతరము

శబ్దశాస్త్రచరిత్రమును, భారతదేశీయ చారిత్రమును నెఱింగియున్న పండితవర్యులు శబ్దశాస్త్రమును బట్టి మన హిందూశబ్దమునకు వ్యుత్పత్త్యంతరము నిచ్చుచున్నారు. మన సంస్కృతభాషలో సకారముతో ప్రారంభమగు పదము లనేకములు మనభారతవర్ష ప్రాంతములనున్న పారశ్యులభాషలో హకారముతో ప్రారంభించుట తెలియుచుగ గలదు.

సంస్కృతభాష	పారశ్యభాష
సప్త	హప్త
సింధు	హిందు
సప్తసింధు	హప్తహిందు

మున్నగు నుదాహరణములు చూపుకొనునది. ఈ పారశ్యులు మన సింధుశబ్దమును హిందుశబ్దముగా వాడుటచే క్రమక్రమముగా మనదేశమునకు హిందూదేశమను పేరు వచ్చినదని కొందఱు పండితులు చెప్పుచున్నారు. ఈ విషయమై కీ॥ శే॥ కొ॥ వెం॥ లక్ష్మణరావుగారు తమ హిందుదేశ కథాసంగ్రహములో నిట్లు వ్రాసిరి.

"హిందూస్థానమను పేరు మన పురాతనగ్రంథములలో చెప్పటను గానరాదు. ఇది పారసీకులు, గ్రీకులు, హూణులు మొదలయిన పరదేశీయులచే మనదేశమునకు బెట్టబడిన పేరు. ఈనామముయొక్క వ్యుత్పత్తిని గురించి యనేకు లనేక యూహలుపన్నిరి. వాని యన్నిటిలో నీక్రింది యుత్పత్తి నమ్మదగినదిగా నున్నది. ఈ దేశములోని మిక్కిలి గొప్పదియగు సింధూనదమును జూచి పరదేశీయులు దీనిని సింధూదేశ మనవచ్చిరి. 'సింధూ' శబ్దమే 'హిందూ' శబ్దముగా బారసీకభాషన నూరెను. పారశీకుల వేదమగు 'జెందవేస్తా' లో సింధూనదిని దానిలో గలసిన యుపనదులను నుద్దేశించి 'హాప్త హెందు' అని చెప్పబడియున్నది. ఈశబ్దము 'సప్తసింధూ' శబ్ద భవము గాన ఈ వ్యుత్పత్తియే నమ్మదగిన దని చెప్పనచ్చును."

బహుదేశములందలి భాషావేదులు నమ్మదగిన యీ వ్యుత్పత్తిని బట్టిచూచినను హిందూశబ్దమునకు దొంగ, నీచుడు లోనగు నింద్యార్థము లున్నట్లుతలచుట కవకాశ మింతయు కాన్పించుటలేదు. ఎదుటి పక్షము వారు కారణమును జూపకయే యీ వ్యుత్పత్తిని త్రోసి రాజనజూచిరి. అట్లుచేయుట యుచితముగాదు. హిందీ భాషలోని సరస్వతీ పత్రికలో పండితులచే హిందూ శబ్దార్థ విచారము కూలంకషముగా గావింపబడి యీ యది సునకెను సూచింపు సుస్పష్టము కలదిగా లిఖింపబడియున్నది. చదువరుల యుపయోగార్థమై యా వాక్యరత్నముల నీ క్రింద నిచ్చుచున్నాను.

"హిందూశబ్ద కదర్థబోధకనహీం. హిందూశబ్ద గౌరవ గరిమా విక్రమ ఔర్ వీరత్వకా వ్యంజక హై. తోక హీఁ క్యా ఆప్ అబ్ హిందూనామ ఛోడ్‌నా చాహతే హైఁ? జో ప్రాణశీతలకారీ బ్రహ్మవిద్యాకా ఆకార హై; జో విక్రమ ఔర్ విభవకీ ఖనీ హై; వహీ పవిత్ర ఔర్ ప్రశస్తహిందూనామ హమారే మస్తకకీ మణి హై; హమారే దేశకా గౌరవ హై, హమారీ జాతికే మహత్వకా వ్యంజక హై; ఔర్ వహీ ఇస్ అధః పతిత అర్ధ మృతపదానత భారతీయజాతికే జాతీయజీవనకా పునరుద్దీపక హై; హిందూ ఏక్ ఐసా శబ్ద హై; ఏక్ ఐసా నామ హై; జిస్‌కే ఉచ్చారణసే భగ్నహృదయమే సహసా ఆశాకా సంచార హో జాతా హై; శీతలసే హమమే బలస్రోత ఫిర్ వేగసే బహనే లగతా హై; అంతఃకరణమే జాతీయ గౌరవకా ఫిర్ అభ్యుదయ హోనా హై; ఔర్ మనమే బ్రహ్మానందకా అతిరిక్త అనుభవ హోనే లగతా హై; తబ్ హిందూనామ హమ ఛోడేఁ క్యోం!"

ఈ హిందూశబ్దము నింద్యార్థబోధకము కాదు. ఈ శబ్దము గౌరవ,గరిమా,విక్రమ,వీరత్వాది వ్యంజకమైనది. కావున దానిని మనమిపుడేల విడుచుటకు యత్నింపవలెను. అది జ్ఞానవిజ్ఞానాది సర్వశాస్త్రీయ తత్త్వములకు నద్దమువంటిది. అది ప్రాణశీతలకారియగు బ్రహ్మవిద్యయొక్క రూపము. అది విక్రమ విభవములకు గని. పవిత్రమును ప్రశస్తమునైన హిందూనామము మనకు శిరోమణి. మన దేశమునకు గౌరవదాయకము. మన జాతి మహత్త్వమును దెలుపునది. ఱిచియు నగు యీ యడుగున బడియున్న, సగము చచ్చియున్న, పదానతులై యున్న భరతవర్షములోని ఆర్యజాతికి స్వజీవనమును మరల నుద్దీపింప జేయునది. హిందూ అనునది యెట్టిశబ్ద

(నామ) మనగా దాని యుచ్చారణవలన— భగ్నహృదయములలో మరల నాశా సంచారము గలుగను. క్షీణించిన దేహములలో బలప్రవాహము వేగముగ ప్రవహింపజేయును. అంతఃకరణములలో నున్నతజాతీయ గౌరవాభ్యుదయమగును. మనస్సులో అతర్కిత బ్రహ్మానంద భవనమగుచున్నది. అట్టి సంగతిలో మనము హిందూ నామము నేల విడుతుము?

కాబట్టి మనజాతి హిందూజాతి యనుకొనుటకును మనమతము హిందూమత మనుకొనుటకును మనవారెవరును సందేహింపఁ బనిలేదు. ఇది మంచిపేరు. ఈ పేరును దీసివేసికొనుటకు నవసర మింతయు గాన్పింపదు. ప్రతివాదము సల్పు పండితవరులు బాగుగ విమర్శ పరిశోధనమును జేసి సత్యమును గనుగొందురు గాక.

గంగాస్తవము

నేరెళ్ల వెంకటసుబ్బారావు గారు

శ్రీమద్వ్యోమ తరంగిణీ! ప్రథిత కాశీ క్షేత్రసంస్థాయినీ!
నామోచ్చారణమాత్రపంకదమనీ! నాకేశముఖ్యామర
స్తోమస్తుత్యపదారవిందయుగళీ! తుభ్యంనమో యంచు నిన్
నేమంబొప్ప మదిన్ దలంతుఁ గరుణ న్వీక్షింపు భాగీరథీ!

కం. సురగరుడోరగ విద్యా, ధర ఖేచరముఖ్యదేవతాతతిచేతన్
బరిచర్యలొందు దేవుని, శిరమున గాఁపుంటివేమి చెప్పదుఁ దల్లీ!

మ. జననం బచ్యుతపాదయుగ్మము నివాసంబీశు మూర్ధంబు, శాం
తనపుం డాత్మజుఁ డిద్ధతేజుఁడు, మనోనాథుండు రత్నాకరుం
డనయంబున్ విహరించు మార్గములు నార్యావర్తమధ్యస్థపా
వనభూముల్, జగదేకపావనివి నీభాగ్యంబు సామాన్యమే!

మ. అమితోద్రేకమనస్కులై సతత మన్యోన్యంబుఁ బోరాడుచున్
తమసామ్రాజ్యముఁ గోడ హైందవులు స్వాతంత్ర్యంబుఁ గోల్పోయి య
న్యమహీనాథులదాసులైరనెడు చింతావ్యాప్తి శోకించెదో
విమలోత్తుంగతరంగఘట్టనసమావిర్భూత రావంబునన్.

శా. “(శ్రీ)వైకుంఠపురాధినాథపదరాజీవోద్భవన్ గాన, నా
ప్లావంబొందు సమస్తమానవులు దుర్వారోగ్రపంకంబు లీ
తేవన్ ద్రిప్పి రసాతలైకపురవాటిన్ ద్రోతు” నన్నట్లుగాఁ
బ్రావిర్భూతములై చెలంగు భవదీయావర్త సందోహముల్.

భాగవతుల దక్షిణామూర్తిశాస్త్రి గారు

ఓం పూర్ణమదః పూర్ణమిదం పూర్ణాత్పూర్ణ ముదచ్యతే।
పూర్ణస్య పూర్ణమాదాయ పూర్ణ మేవావశిష్యతే॥ ఓం శాంతి శ్శాంతిశ్శాంతిః.

'శాస్తీతి శాస్త్ర'మను వ్యుత్పత్తిచే శాస్త్ర మెప్పుడును మాతృవద్ధిత శాసకమై అజ్ఞుడును అవివేకియు నగుపురుషుని స్వభావ ప్రవృత్తియైన యనర్థమునుండి నివారించి తత్తద్వర్ణాశ్రమోచిత కర్మలను ఉపాసనలను విధానించి తదనుష్ఠాన చిత్తశుద్ధిక్రమవైరాగ్యముచే ముముక్షుత్వదశయందు "ఈశావాస్యమి" త్యాదివాక్యముచే తత్తత్సాధనమగు ఆత్మైకత్వజ్ఞానము నుపదేశించుచున్నది.

మూలమ్ ౧. ఓం ఈశావాస్య మిదగ్ం సర్వంయత్కించిజ్జగత్యాంజగత్; తేనత్యక్తేన భుంజీథాః మాగృధః కస్యస్విద్ధనమ్.

ఈజగత్తునందు మహదాది భూతభౌతికాత్మకమగు కార్యరూప మెంతగలదో అందొక్క పరమాణువునుగూడ త్యజింపక సచ్చిదానంద కూటస్థరూపమగు, విశ్వరూపుడగు పరమేశ్వరునిచే నాచ్ఛాదనీయము. (ఈట్ శబ్ద సారస్యముచే) సర్వైశ్వర్యయుత పరమేశ్వరాభిన్న మను దృష్టిచే ద్రష్టవ్యమనియర్థము. పరమార్థతః ఆత్మయొక్కటేయైనను అవిద్యాదోషముచేత ఉపాధులుగను, ఘటపటాదులుగను (ఆకాశమువలె భిన్నముగా భాసమగుట వలన) అనర్థభాక్కులగు పామరులకు కన్పట్టుచున్నది.

"ఏకఏవహి భూతాత్మా భూతే భూతే వ్యవస్థితః;
ఏకధా బహుధాచైవ దృశ్యతే జలచంద్రవత్".

'జలచంద్రవత్'అనుశ్రుతిసంశయచ్ఛేదకముగా ఆత్మైకత్వమును ఘోషించుచున్నది. ఈపాడగట్టు జగత్తు భూతభౌతికాత్మకముగాదు. అను జగద్దృష్టి త్యాగముచేత నీయాత్మను పాలించుకొనుము. జీవు డజ్ఞానముచేత నే నీశరీరమును, నేనుమనస్సును యనునట్టి సంకోచస్వభావముగల మనస్సును పరమార్థతః భూర్భువస్సువర్లోకములను వ్యాపించినవాడైనను అణుస్వరూపు డగుచున్నాడు. ఆకారణమున ఆత్మోద్ధరణహేతువగు నాత్మ పరిపాలనము అనగా 'ఈమూడులోకములనిండ నేను వ్యాపించియుంటిని. ఈలోకములు నాకంటె భిన్నములు గావు' అనుజ్ఞాన ముపదేశింపబడినది. ఇట్లాత్మైకత్వదర్శియగు నీవు పూర్వసంస్కారము ననుసరించి ఒకానొకని ధనమందును కాంక్షనొందకుము. ఇట్లు సర్వత్యాగముచేత దేహయాత్ర, విహితకర్మపాలనము సిద్ధించక పోవ్యోవి యనుశంక విషయమై,

మూ. ౨. కుర్వన్నేవేహ కర్మాణి జిజీవిషేచ్ఛతగ్ంసమాః; ఏవం త్వయి నాన్యథేతోఽస్తి నకర్మ లిప్యతే నరే.

ఇచ్చట క్రియారూపత్వత్యాగమును స్వీకరించినచో దేహయాత్రాదికముసిద్ధించదు. కనుక నిది యశక్యమగుటచే సర్వత్యాగము క్రియారూపము గాదు. కింతు; ఈశావాస్య మను దృష్టిని మాత్ర ముపదేశించుచున్నది.

"మనసై వేదమాప్తవ్యం నేహ నానాస్తికించిన్"

యను శ్రుతిగూడ పైయభిప్రాయమునే వ్యక్త పరుచుచున్నది. ఇహలోకమందు తత్తద్వర్ణాశ్రమోచితకర్మల నాచరించుచునే శతసంవత్సరములు 'జిజీవిషేత్' గడుపవలయు. ఇచ్చట 'జిజీవిషేత్'అను పదము జీవితేచ్ఛను వ్యక్తపరుచునదిగాదని బుధులు గ్రహింతురుగాక! జీవితమందును, మరణమునందును గృధిని చేయ కూడదు, కర్మకరణమందును, కర్మాకరణ మందును విద్వాంసునకు ప్రయోజనాభావము సమానమే యైనను లోక సంగ్రహార్థము కర్మ నాచరించుటయే శ్రేయస్కరమని తాత్పర్యము. "ఆస్థైకత్వ దర్శికినైనను" నహి దేహభృతా శక్యం త్యక్తుం కర్మాణ్యశేషతః" అనుగీతావాక్య ప్రమాణముచే జీవద్దశయందక్రియత్వ సంభావాపత్తి దుష్కరము. కర్మచేసిన పక్షమందు కారణకార్యన్యాయముద్వారా కర్మఫల మనుభవింపవలసివచ్చునేమో యనుశంకనుపోగొట్టుటకు'నకర్మలిప్యతేనరే'యని యాత్మజ్ఞాని కర్మత్వదర్శి గాక పోవుటచేతను,కర్తృత్వము, ఫలాభిసంధియుజ్ఞానముచేత నివృత్తమునగుటంజేసి కించిత్తైనను కర్మలేపమున కాస్పదుడు కానేరడు. ఇట్లుపదేశించి సర్వత్యాగాభావమందు సంసారము దుర్వారమని,

"మూ. ౩. అసూర్యానామతే లోకాః అంధేన తమసాఽఽవృతాః, తాంస్తే ప్రేత్యాభిగచ్ఛంతి యేకే చాత్మహనోజనాః"

ఏఆత్మహనులగు జను లాత్మ యద్వితీయానందరూపముగ గుర్తెరుగజాలరో, యెవ రాత్మ స్వయంప్రకాశ జ్యోతీరూపముగా పరిపాలించుకొనలేరో ఆయసమర్థులు బ్రహ్మలోక పర్యంతము లబ్ధజన్మలు, ఆసుర ప్రకృతికములు పరిచ్ఛిన్న దేహాభిమాన లక్షణయుక్తములు నగులోకములఁ జేరుచున్నారు.

మూ. ౪. అనేజ దేకం మనసో జవీయో నైనందేవా ఆప్నువన్ పూర్వమర్షత్; తద్ధావతోఽన్యాన త్యేతి తిష్ఠ త్తస్మిన్నపో మాతరిశ్వా దధాతి.

బ్రహ్మ తత్త్వతః ఆకాశవన్నిశ్చలము; ఏకము;కాని నిద్రావశము చేస్వప్నమునందువలె జాగ్రద్దశయందవిద్యావశముచే నధ్యస్త పరిచ్ఛిన్న దేహాత్మభావము గలదై మనోనిమిత్తముచే వేగము గలదివలె గన్పట్టుచున్నది. రూపహీనమగుటచే నాత్మతత్త్వమును చక్షురాదిదేవతలు పూర్వమే యది సర్వత్రసిద్ధమగుటవలన గోచరింప చేసుకొనలేవు. ఆత్మతత్త్వము విశ్వరూపముచే మృత్యువాయుగరుడములను జవముచే నతిక్రమించి పోవున ట్లగపడును. మరియు ఆకాశవన్నిశ్చలమై సర్వాధిష్ఠానమై యస్మదీయస్వప్నదశయందువలె నధ్యస్తసర్పరజత జలస్థానీయములగు సూక్ష్మస్థూలభూత పంచకమును, వ్యష్టిజీవ సంఘములనుధరించుదానివలె గన్పట్టుచున్నది.

మూ. ౫. తదేజతి తన్నైజతి తద్దూరే తద్వంతికే; తదంతర స్యసర్వస్య తదు సర్వస్యాస్య బాహ్యతః.

ఆబ్రహ్మ మాయచే విశ్వరూపమునందు చలించున ట్లగపడును. సత్యత్వేన స్థిరమగు భేదభ్రమచే దూరమునం దున్నట్లును అంతిక మునందున్నట్లును పొడగట్టును. ఈపరిదృశ్య మానమగు సర్వమునకును, జంగ మస్థావరా త్మగను, కార్య కారణాత్మగను; మూర్తామూ ర్తముగను, స్థూల సూక్ష్మాత్మగను, అభ్యంత రమునందును బాహ్యమునందును వ్యాపించి యున్నది. అనగా నిరంతరమైనదని నిష్కృష్టార్థము.

మూ. ౬. యస్తు సర్వాణి భూతాని ఆత్మన్యేవా నుపశ్యతి;సర్వభూతేషు చాత్మానం తతోనవిజుగుప్సతే.

ఆత్మైకత్వదర్శి బ్రహ్మాది పిపీలికాంతము లగు ప్రకృతి మహదాదులను అధిష్ఠానమగు నాత్మయందు మరుజలవత్, ద్విచంద్రవత్ అధ్యస్తములైనవని చూచునో, అటులనే పూర్వోక్తములగు సర్వభూతములందును తన యాత్మ నఖండరూపముచేత నధిష్ఠానతయా యనువర్తించునో అజ్ఞాని సర్వత్యాగ సహిత మగు నాజ్ఞానముచే నేను మరణించుచున్నాను నరకమునకు పోవు చున్నాననియు, జీవద్దశ యందు తదితరుల దృష్ట్యా తాను రిక్తుడనయు భ్రమించడు; కళాహీనుడుగాడు.

మూ. ౭. యస్మిం త్సర్వాణి భూతాని ఆత్మైవాభూద్విజానతః;తత్ర కోమోహః కశ్శోకః ఏకత్వ మను పశ్యతః.

ఎవ డీభూతభౌతికమంతయు తనయాత్మ విభూతినాచ్ఛాదించి ప్రపంచత్వేన భాసించు చున్నవోయవి యసత్యములనియు, తనకంటె భిన్నమగు వస్తువేలేదనిగురూపదేశ మనుస రించునో అట్టి విద్వాంసుడు శోకమునకుగాని, మోహమునకుగాని యాస్పదు డెట్లగును? ఇచ్చో 'అభయంవై జనక ప్రాప్తోసి; అభయప్ర తిష్ఠాం విందత్' ఇత్యాది శ్రుత్యంతరములచే నభయప్రతిష్ఠ విహితము. అజ్ఞానదశయందును ద్వితీయవస్తువు లేనప్పటికి తనయాత్మయందే భేదకల్పన చేయుటచే భయప్రసక్తి గలదు. కాని విద్వాంసున కది దూరము.

ఇక బ్రహ్మస్వరూప నిరూపణము.

మూ. ౮. సపర్యగాచ్ఛుక్ర మకాయ మవ్రణ మస్నావిరగ్ం శుద్ధ మపాపవిద్ధమ్, కవి ర్మనీషీ పరిభూ స్స్వయం భూర్యథాతథ్యతో ౽ర్థాన్ వ్యదధాచ్ఛాశ్వత భ్యస్సమాభ్యః.

ఆత్మస్వరూపము సర్వగతము, అద్వితీ యము,శుద్ధముస్వయంప్రకాశమునైయున్నది. శరీరత్రయ మవిద్యాకల్పిత మగుటచే అవిద్యా నివృత్తికాగనే రజ్జుసర్పన్యాయముగనే తుచ్ఛ మగు స్థూలసూక్ష్మకారణత్రయరహితమైనది. నిత్యాసంగుడగుటజేసి పుణ్య పాపరూపకర్మ బాధారహితుడును, సర్వసాక్షియు, మనోని యంతయు స్వతస్సిద్ధుడునైయున్నాడు. సంవ త్సరాఖ్యులగు ప్రాజాపత్యులకును స్వస్వసుకృ తానుసారముగా అవిద్యమూసములైనను స్వ మాయాశక్తిచే భోగ్య పదార్థములను సృజించి ఇచ్చుచున్నాడు.

"మూ. ౯. అంధం తమః ప్రవిశంతియే ౽విద్యా ముపాసతే; తతో భూయ ఇవ తేతమోయ ఉవిద్యా యాగ్ం రతాః.

ఇచ్చట అవిద్య కార్యకర్తృత్వాద్యభి మానము గలదగుటచే విహితాగ్ని హోత్రాది శ్రౌతస్మార్త కర్మయర్థము. ఎవరు కేవలకర్మ నధిష్ఠింతురో వా రజ్ఞానరూపపతితు లగు

దురు. ఎవరువిద్యయందు అనగా గౌణవృత్తిచే కేవలోపాసన తత్పరులో వారు కర్మఫలమున కన్న నెక్కుడు తమమున కాస్పదులు. విద్యాదాది దేవలోకములు కేవలోపాసనాఫలములు వానిని పొందినను కర్మసహకారాభావముచే సుఖస్వల్పత్వము, పునరావృత్తియు, క్రమముగా దురభిమానాతిశయమునుగల్గును. కనుక నుభయ సముచ్చయము శాస్త్రవిహితమగుటచే స్వీకరణీయము.

మూ. ౯. అన్యదేవాహుర్విద్యయా, అన్యదాహురవిద్యయా; ఇతి శుశ్రుమ ధీరాణాం యేన స్తద్విచచక్షిరే.

కేవల కర్మచేతను, కేవలవిద్యచేతను, కర్మసముచ్చితోపాసనచేతను, విలక్షణఫలమగు అర్వాచీనమగు పునరావృత్తి సహిత దేవలోకప్రాప్తి విద్వాంసులు చెప్పుచున్నారు. కేవలకర్మచే పితృలోకమును జెప్పియున్నారు. ఏఆచార్యులవారు మాకు కర్మఫలమును, ఉపాసనఫలమును అసంకీర్ణముగా చెప్పిరో వారియుపదేశ వాక్యములే ఈక్రిందవిధమున చెప్పబడినవి.

మూ. ౧౦. విద్యాం చావిద్యాంచ యస్తద్వేదోభయగ్ంసహ; అవిద్యయా మృత్యుం తీర్త్వా విద్యయా అమృతమశ్నుతే.

ఇట్లు కేవలకర్మకును కేవలోపాసనకును స్వల్పఫలతాదర్శనముచే ఉభయ సముచ్చయమును చెప్పుచున్నారు. ఏయధికారి ఉపాసనను, కర్మను, ఏకకాలమునం దనుష్ఠించునో వాడవిద్యచే స్వభావప్రవృత్తిరూపమగు మృత్యువును అనగా చిత్తమును జయించి విద్యచే స్థిరమైనదియు సమృద్ధసుఖమునునై దేవతాసాయుజ్యమును పొందుచున్నాడు.

మూ. ౧౧. అంధంతమః ప్రవిశంతి యేఽసంభూతి ముపాసతే; తతో భూయ ఇవ తే తమో య ఉ సంభూత్యాగ్ంరతాః

బ్రహ్మ కార్యకారణోభయ విషయత్వముచే ద్వైవిధ్యము, అసంభవము గలదగుటచే నెవ రసంభూతి ననగా ఉత్పత్తిరహితమగు కారణరూపమును కేవలము వ్యాకృతమగు కార్యమాత్రవైరాగ్యముచే నుపాసించెదరో వారు తమమున కాస్పదులు. యెవరు కేవల సంభూతియు కార్య బ్రహ్మరూపమునం దాసక్తులో వారుగూడ నజ్ఞానబోధితులు.

మూ. ౧౨. అన్యదేవాహు స్సంభవా దన్యదాహు రసంభవాత్ ఇతి శుశ్రుమ ధీరాణాం యేన స్తద్వ్యాచచక్షిరే.

(మూ. ౯. అర్థము—సంభవాసంభవ పద ప్రయోగ యుక్తము)

మూ. ౧౩. సంభూతించ వినాశంచ యస్తద్వేదోభయగ్ంసహ; వినాశేన మృత్యుం తీర్త్వా ఽసంభూత్యాఽమృత మశ్నుతే.

అసంభూతి యనగా ఉత్పత్తిరహితమైన యవ్యాకృతమును సంభూతిని (కార్యబ్రహ్మము) ఒక్కమారుగా నెవరు ఉపాసింతురో వారు వినాశేన (కార్యోపాసనచే) అనైశ్వర్య లక్షణమగు మృత్యువును నతిక్రమించి అసంభూత్యా (కారణోపాస్తిచే) ఆపేక్షమైన ప్రకృతిలయ ప్రసిద్ధమగు అమృతము నస్వాస్థ్యము ననుభవించుచున్నారు.

మూ. ౧౪. హిరణ్మయేన పాత్రేణ సత్యస్యాపిహితంముఖమ్, తత్త్వంపూషన్నపావృణు సత్యధర్మాయ దృష్టయే.

ఓ సూర్యమండలాభిమాని బ్రహ్మస్వరూపా! నీమండలముఖము స్వర్ణవికారమగు జ్యోతిచే సముపక్రాంతమైనది. యథోక్తలక్షణయుతమగు ధర్మోపాసన చేసిన నాకు నీది వ్యదర్శన మొసంగుము.

మూ. ౧౫. పూషన్నేకర్షేయ మసూర్యప్రాజాపత్య వ్యూహరశ్మీం త్సమూహ తేజః, యత్తేరూపం కల్యాణతమం తత్తే పశ్యామి యోసా వసౌ పురుషస్సోఽహమస్మి.

ఓపోషకుడా! (హేకర్షే, ఏకఏవఋషతి గచ్ఛతీతి) ఓ సర్వసంయమనకర్తా! తావకీన కిరణములను కొంచెము సంకోచపరచుకొనుము. తీక్ష్ణాంశువులకు తాళజాలకున్నాను. అట్లొనర్చినచో పారమేశ్వరమగు కళ్యాణతమమగు బంగారువికారమగు నీజ్యోతిస్స్వరూపమును సాక్షాత్కరించుకొని ధన్యుడనయ్యెదను. నన్నన్యథాతలంపవద్దు. నాశరీరమునందుండువాఁడవు నీవే; నీకు నాకు నభేదము.

మూ. ౧౬. వాయురనిలమమృతమథేదం భస్మాంతగ్ంశరీరం, ఓంక్రతో స్మరకృతగ్ంస్మరక్రతో స్మరకృతగ్ం స్మర.

నాప్రాణలింగమగు వాయువు సూత్రాత్మయగు అనిలమును పొందుగాక!

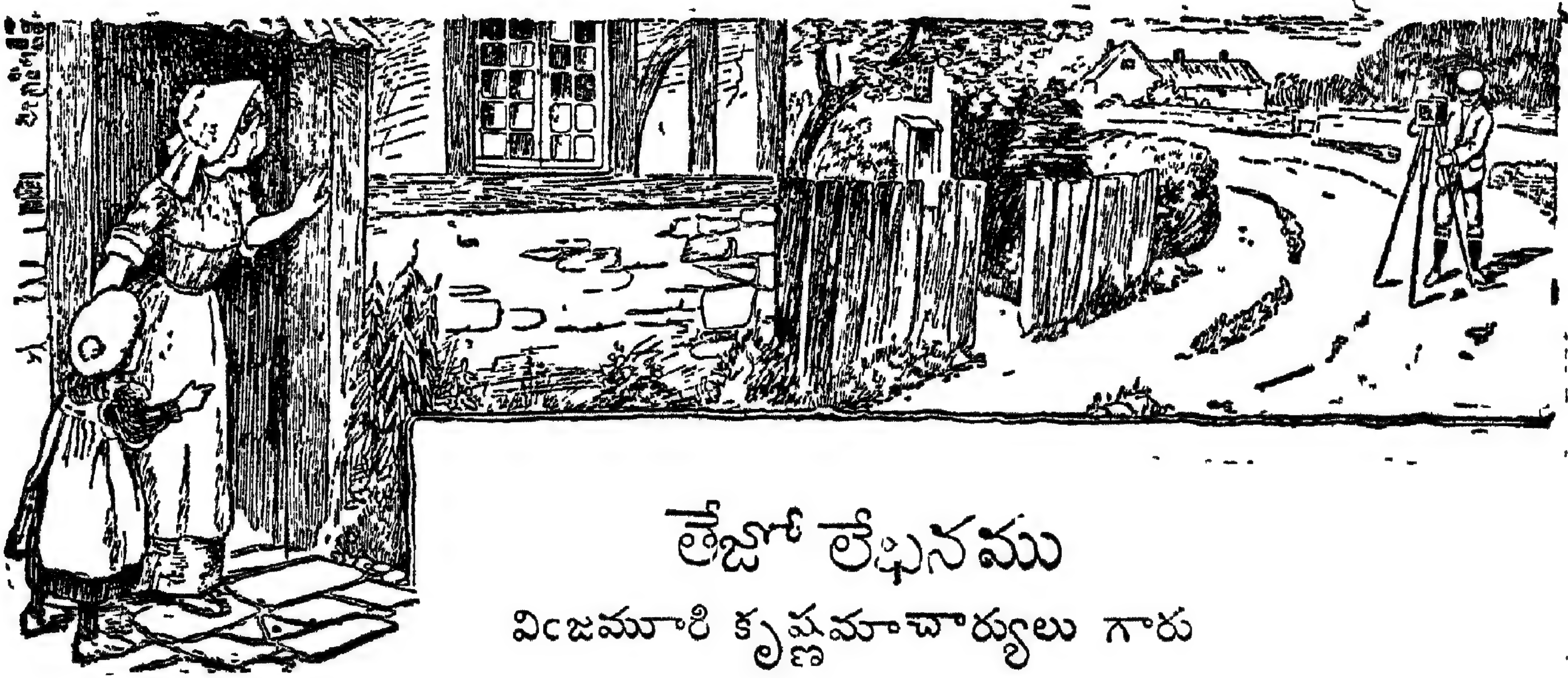
నాస్వరూపము జ్యోతిర్మండలాంతర్గతుడవగు నీయందైక్యమైన పిమ్మట నాశరీరము భస్మావశేషమగుగాక!! సంకల్పాత్మయగు నోమనస్సా!! ఓంకారవాచ్యుడగు పరమేశ్వరుని స్మరింపుము!!! ప్రమాదము నొందకుము. (అంతేమతి స్సాగతిః) నీచేసినసర్వకర్మయు ఉపాసనయు మాటిమాటికి నను సంధించుకొనుము.

మూ. ౧౭. అగ్నే నయ సుపథా రాయే అస్మాన్ విశ్వాని దేవవయునాని విద్వాన్, యుయోధ్యస్మ జ్జుహురాణ మేనో భూయిష్ఠాం తే నమఉక్తిం విధేమ.

కృష్ణతారాభిమాన, ఓఅగ్నిదేవా! ఉపాసకుడనగు నాకు సర్వకర్మఫలములను చేకూర్చి ప్రాయోపాస్యదేవతాసాయుజ్యమగు పునరావృత్తిరహితమగు ఉత్తరమార్గమును చేకూర్పుము. నాజన్మమందు ప్రమాదవశమున సంభవించిన కుటిలవచనరూపాఘవిఘటన మొనర్పుము. శరీరత్యాగ సమయమున నీసేవను నమస్కారమాత్రము చేయుచున్నాను. (ఆకారణముననే అగ్నిహోత్రకర్మ నిత్యవిధియందుండుటకు కారణమని తెలియునది.)

ఓం పూర్ణమదః పూర్ణమిదం పూర్ణాత్పూర్ణ ముదచ్యతే
పూర్ణస్య పూర్ణమాదాయ పూర్ణ మేవావశిష్యతే॥
ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః

సంపూర్ణము

తేజో లేఖనము

విజయమూరి కృష్ణమాచార్యులు గారు

[2 వ సంపుటము 11 వ సంచిక తరువాయి]

ఎనిమిదవ ప్రకరణము
నెగెటివులందలి లోపములు, వాటిని నివారించు మార్గములు

దోషరహితమగు నెగెటివునందు హెచ్చు వెలుతురు గలభాగములు వెలుతురు చొరకుండునంత దట్టముగను, (Opaque) హెచ్చునీడగల భాగములు ఒకప్రక్కనుండి వరియొకప్రక్కకు వెలుతురు బాగుగా పోవునంత స్వచ్ఛముగను (Transparent) ఉండి మిగిలినభాగములన్నియు వెలుతురు నీడలయొక్క మేళనమును సూచించుచుండవలయును. ప్రవీణుడగు తేజోలేఖకునిచే దీయబడినట్టి మంచి నెగెటివు నొకదానిని బరీక్షించిననో దోషరహితమగు నెగెటివు నెట్లుండవలయునో సులభముగా బోధపడగలదు. ఏవిధమగు లోపములును లేనట్టి అత్యుత్తమమగు నెగెటివు మనకెల్లప్పుడును లభ్యమగుట యసంభవము. అందుచే ఈప్రకరణమునందు నెగెటివులను తయారుచేయుటలో నూతనాభ్యాసకు లొనరించు లోపములను వీలగునంతవరకు వాటిని నివారించు మార్గములును దెలుపబడినవి. కాని సాధ్యమగునంతవరకు అసంతృప్తికరమగు నెగెటివులను సరిచేయ బూనుకొనుట కంటె తిరిగి క్రొత్తవాటిని తయారు చేసుకొనుట మంచిపని.

1. వెలుతురు నీడలయొక్క మేళనము సరిగానుండియు నెగెటివునం దెచ్చటనుగూడ వెలుగు చొరనీయని (Opaque) భాగములు లేకుండుట కారణము—(1) డెవలప్‌మెంటు చాలకపోవుటవలన; (2) డెవలపర్ ద్రావకము ప్రాతదై శక్తి తగ్గుటవలన; (3) డెవలపర్ ద్రావకము మిక్కిలి పల్లగా నుండుటవలన. నివారణము—రససంబంధమగు ద్రావకమునందు యీక్రిందివిధముగా నెగెటివును బలపరచుటవలన. ఈపనికి ఇన్‌టెన్‌సిఫికేషన్ (Intensification) అని పేరు. ఫిక్సు చేయబడి బాగుగా కడిగినపిమ్మట నెగెటివునందు పైలోపము లగుపడినచో దానినొకతొట్టియందుంచి యీక్రింది ద్రావకము నందుపోసి, నెగెటివునందలి హెచ్చువెలుతురు గలభాగములు బలపడి వెలుతురు చొరనంతదట్టముగా మార్పుచెందుటతోడనే ద్రావకమునుండి నెగెటివును పైకిదీసి బాగుగా కడిగి ఆరబెట్టవలయును.

మెర్క్యురిక్ అయొడైడ్ (Mercuriciodide)	45 గ్రెయిన్లు
సోడియం సల్ఫైట్ (Sodium sulphlite)	2 అవున్సులు
మంచినీరు	10 అవున్సులు

తేజోలేఖన పరికరముల సరుకుషాపులలో సిద్ధముగా తయారుచేయబడినట్టి పేటెంటు ఇన్‌టెన్‌సిఫికేషన్ ద్రావకములు విక్రయింపబడును. వాటినుపయోగించువిధము బుడ్లపై దెలుపబడియుండును.

నోటు—ఇన్‌టెన్‌సిఫికేషన్ చేయవలసిన నెగెటివు కొంతకాలముక్రిందట డెవలప్‌మెంటుగావింపబడినదైనచో, దానిని ప్రథమమున సుమారొక గంటకాలము మంచి

నీటియందు నానబెట్టి పిమ్మట పై ద్రావకమునం దుంచవలయును.

ఈ క్రింద ఒకే నెగెటివునుండి ఇన్ టెన్ సిఫికేషన్ చేయక పూర్వమును పిమ్మటయును దీయబడినట్టి చిత్రములు చూపబడియున్నవి.

చిత్రము ౧

ఇన్ టెన్ సిఫికేషన్ చేయక పూర్వము — ఇన్ టెన్ సిఫికేషన్ చేసిన పిమ్మట

2. వెలుతురు నీడలమీ్క మేళన ముండియు నెగెటివునం దంతటనుకూడ వెలుతురు చొరకుండునంత దట్టముగా (Dense) నుండుట; కారణము—హెచ్చుకాలము డెవలప్ మెంటు చేయుటవలన నివారణము—నెగెటివు యొక్క సాంద్రత (Density) నీ క్రిందివిధముగా తగ్గించుటవలన. ఈపనికి రెడక్ షన్ (Reduction) అని పేరు. ప్రథమమున ఈ క్రింది నిలవ ద్రావకమును తయారుచేసుకొనవలయును.

సెరిక్ సల్ ఫేట్ (Ceric sulphate) 1 అవున్సు
గంధకధృతి (Sulphuric acid strong) ½ అవున్సు
మంచినీరు 10 అవున్సులు.

ఈ ద్రావకమును స్వయముగా తయారు చేసుకొనుటకంటె తయారైనదానినే రప్పించుకొనుట మంచిది. 1 భాగము ద్రావకమునందు 5 మొదలు 10 భాగములవరకు నీరుకలిపి, తొట్టిలో పోసి, అందు నెగెటివు నుంచవలెను. ద్రావకములో నెగెటివు నుంచుటకు పూర్వమును పిమ్మటయుకూడ దానిని బాగుగానుంచి నీటితో కడుగవలయును. ద్రావకమునందు నెగెటివు నుంచునపుడును పైకి దీయునపుడును వేళ్లకు ద్రావకము తగులకుండులాగున జాగ్రతపడుట మంచిది. ద్రావకమునందు నెగెటివు నుంచవలసినకాలపరిమితి, తగ్గవలసిన దట్టము (Density)ను బట్టియుండును. కాని ద్రావకమునందు నెగెటివు నుంచుటతోడనే దానిదట్టము చురుకుగా తగ్గుటకు మొదలిడును; కాన వలయుదానికంటె హెచ్చుగా తగ్గకుండునటుల జాగ్రత్తగా చూచుకొనుచుండవలయును. నెగెటివులను ఇన్ టెన్ సిఫికేషన్ చేయుటకును, రెడక్ షన్ చేయుటకును డెవలప్ మెంటునకువలె చీకటిగది యగత్యములేదు. వెలుతురునందు జేయనచ్చును.

హెచ్చరిక:—పైన దెలుపబడినట్టి ద్రావకములు రెండును ప్రమాదకర మగు విషపదార్థములగుట, నోటికిని కండ్లకును తగులనీయరాదు. ఈ ద్రావకములు చేతికి తగిలిన ప్రతిపర్యాయమును తప్పక చేతులు పరిశుభ్రముగా కడుగుకొనుట ముఖ్యము.

3. వెలుతురు నీడలయొక్క మేళనము చాలినంత యుండక మొత్తముమీద నెగెటివంతయు నొక్కటిగానుండుట. కారణము—(1) ఎక్సుపోజరు హెచ్చగుటవలన; (2) డెవలపర్ ద్రావకమునందు నీళ్లు హెచ్చుగా కలియుటవలన; (3) డెవలపర్ ద్రావకము మిక్కిలి చల్లగా నుండుటవలన. నివారణము—పై లోపములుగల నెగెటివును (ముఖ్యముగా, ఆలోపములు ఎక్సుపోజరు తేడావలన గలిగినవైనచో) సరిచేయుట కంతె అవకాశములేదు. తిరిగి మరియొకదానిని తయారుచేసుకొనుట మంచిపని.

4. హెచ్చువెలుతురుగల భాగములుమాత్రము మిక్కిలిదట్టముగానుండి మిగిలిన భాగములన్నియు వెలుతురు బాగుగా చొచ్చునంత పల్చగానుండుట. కారణము—(1) ఎక్సుపోజరు చాలకుండుటవలన డెవలప్ మెంటుచేయునపుడీలోపము దిద్దుకొనకుండుటవలన. నివారణము—ఈ లోపమునుకూడ నివారించుట కంత యవకాశము లేదు. తిరిగి మరియొక నెగెటివును తయారు చేసుకొనవలసినదే.

ప్రక్కపుటయందు గొప్పగాఎక్సుపోజ రీయబడినట్టి నెగెటివునుండియు, సరియగు ఎక్సుపోజ రీయబడినట్టియు, హెచ్చుఎక్సుపోజరీయబడినట్టియును నెగెటివుల నుండియు దీయబడినట్టి చిత్రములు చూపబడియున్నవి.

5. సూదిబెజ్జములవంటి చిన్నచిన్న మచ్చలు (Pinholes). కారణము—(1) ప్లేట్లనుతయారుచేయునపుడు వాటిపై దుమ్ము, నలుసులు అంటుకొనుటవలన;

(2) ఎక్స్పోజు చేయునపుడు కెమెరా తిత్తులయొక్క లోపలిభాగమునుండిగాని, ఆడార్కు స్లయిడులోనుండి గాని, దుమ్మునలుసులు ప్లేటుపై పడుటవలన; (3) డెవలపు మెంటు చేయునపుడు యింటిపైకప్పునుండి దుమ్మునలుసులు ప్లేటుపై పడుటవలన. నివారణము—ప్లేట్లను తయారు చేయునపుడు వాటిపై దుమ్ముపడకుండునట్టి ఏర్పాటులు

చిత్రము ౨

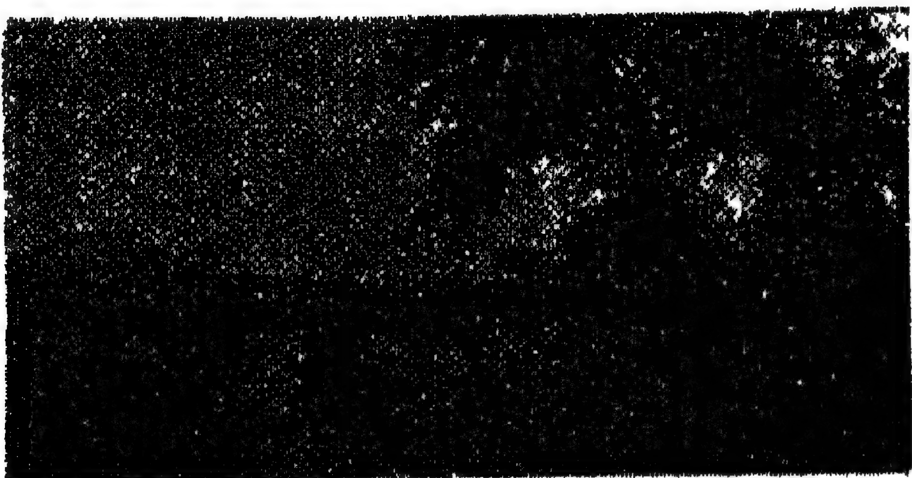
తక్కువ ఎక్స్పోజ రీయబడినట్టి నెగెటివునుండి తీయబడినది.

చిత్రము 3

సరియగు ఎక్స్పోజ రీయబడినట్టి నెగెటివునుండి తీయబడినది.

చిత్రము ౪

హెచ్చు ఎక్స్పోజ రీయబడినట్టి నెగెటివునుండి తీయబడినది.

తప్పక గావింపబడును గాన, యీకారణమును మనము నిరూపించుకొనరాదు. కెమెరా తోలు తిత్తులయొక్క లోపలిభాగము, డార్కుస్లయిడుయొక్క లోపలిభాగము పరిశుభ్రముగా దుమ్ములేకుండునటుల తుడిచి, పిమ్మట ప్లేటును మెత్తని పట్టుగుడ్డతో గాని, కుంచెతో గాని, (యీపనికై ప్రత్యేకింపబడినట్టిది) తేలికగాతుడిచి డార్కు స్లయిడునం దుంచుటవలన సూదిబెజ్జముల వంటి చుక్కలు రానేరవు.

6. డెవలపర్ ద్రావకము ప్లేటుపై సరిగా ప్రవహించనందువలన ఏర్పడుమరకలు. కారణము (1)—ప్లేటు పూర్తిగా మునుగుటకు చాలినంత ద్రావకము లేకుండుట వలన; (2) ద్రావకమును ప్లేటుపై అంతట ప్రవహించునటుల పోయకుండుటవలన. నివారణము—ప్లేటు పూర్తిగా మునుగుటకు చాలినంత ద్రావకము నుపయోగించవలయును. ప్రథమమున ప్లేటును మంచినీటియందు 2, 3 నిమిషములు నాననిచ్చి పిమ్మట నీళ్లుపారబోసి, ప్లేటంతయు నొకేపర్యాయము కప్పునటుల ఒకచేతితో తొట్టె నాడించుచు, రెండవచేతితో డెవలపర్ ద్రావకమును ప్లేటుపై పోయవలయును. ఇట్లు చేయుటవలన యీ మరక లేర్పడనేరవు.

7. డెవలప్‌మెంటు చేయునపుడు ప్లేటుపై వస్తురూప మగపడుటకు మారుగా పొగకప్పినటు లుండుట. కారణము—ప్లేట్ల పెట్టె తెరచి యుంచబడిన సమయమందు ప్రమాదవశమున చీకటిగదిలోనికి బైటి తెల్ల వెలుతురు వచ్చుటవలన. నివారణము—ప్లేట్లను, ఎఱ్ఱని దీపపు వెలుతురునందు తప్ప మరి యేవిధమగు యితరదీపపు వెలుతురునందును, వాటిపెట్టెనుండి బైటికి తీయరాదు. ఎఱ్ఱదీపపు వెలుతురైనను, అనవసరముగా హెచ్చుకాలము డెవలప్‌మెంటు చేయుటకు పూర్వము ప్లేట్లకు తగలరాదు.

8. నెగెటివున కడ్డముగా నల్లనిగీత లేర్పడుట. కారణము—(1) డార్కుస్లయిడుయొక్క తలుపునంపలి మడతలో సన్ననిరంధ్రములుపడి వానిగుండా వెలుతురు లోనికి జని ప్లేటుపై పడుటవలన. నివారణము—డార్కుస్లైడును బాగుచేయించుకొనవలయును.

9. నెగెటివుపై చెట్లు,వేళ్లవంటి గీతలేర్పడుట. కారణము—(1) ప్లేట్లపెట్టెలనుగాని, ప్లేట్లుగలడార్కు స్లైడులను గాని, చెమ్మగా నుండు ప్రదేశమునం దుంచుటవలన; (2) ప్లేట్లను విశేషకాలము నిల్వయుంచుటవలన. నివారణము—ప్లేట్లపెట్టెలను, ప్లేట్లుగలడార్కుస్లైడులను, చెమ్మతగులనట్టి చోట జాగ్రత పెట్టుకొనవలయును.

10. డెవలపరుద్రావకమునం దుంచుటతోడనే ప్లేటుయొక్క ఫిలిమ్ మెత్తబడి, చివరలందు అద్దమును విడిచి ఊడివచ్చుట, లేక కరగిపోవుట. కారణము—(1) డెవలపర్ద్రావకము, నీరు మొదలగునవి వెచ్చగానుండుటవలన; (2) వేసవికాలమునందు ఎండవేడిమి హెచ్చుగా నున్నపుడు డెవలప్‌మెంటుచేయుటవలన; (3) డెవలపర్ ద్రావకము యొక్కయు, నీటియొక్కయు, శీతోష్ణస్థితియందువిశేష తారతమ్య ముండుటవలన.

నివారణము—వేసవికాలమునందు, ఎండవేడిమి హెచ్చుగానున్నపుడుగాక, ప్రాతఃకాలమునమాత్రము డెవలప్‌మెంటు చేయవలయును. వాడుకచేయునీరు చల్లగానుండులాగున చూచుకొనవలయును. మరియు, డెవలప్‌చేయునపుడు ప్లేటుయొక్క ఫిలిమ్ మెత్తబడుచున్నటు లగుపడినచో, మామూలు హైపోద్రావకమునకు మారుగా యీక్రింది ఆసిడ్ హైపోద్రావకమునందు ఫిక్సుచేయవలయును. ఈ ఆసిడ్‌ఫిక్సింగ్ ద్రావకను మెత్తబడుచున్నట్టి ప్లేటుయొక్క ఫిలిమునువెంటనే గట్టిపడునట్లుచేసి తృప్తికరముగా ఫిక్సుచేయ గలదు.

పొటాసియం మెటాబైసల్‌ఫయిట్. (Potassium Meta-bisulphite).	2 అవున్సులు
క్రోమ్‌పటిక (Chrome alem)	10 గ్రెయినులు
హైపో	1 పౌను
మంచినీరు	40 అవున్సులు

ఈద్రావక మెంతకాలమైనను చెడిపోకుండ నిల్వయుండును.

ఫోటోకాగితములపై నచ్చువేయుటకు నెగెటివులను సిద్ధముచేయుట.

డెవలప్‌మెంటు పూర్తిగావింపబడినపిమ్మట బాగుగా కడిగి ఆరబెట్టబడినట్టి నెగెటివులనుండి, చిత్రముయొక్కనకలుప్రతులు నెన్నిటినైనను, ప్రత్యేకపుఫోటో కాగితములపై నచ్చువేయవచ్చును. కాని, నెగెటివునుండి చిత్రపుప్రతుల నచ్చువేయుటకుపూర్వము, దానియందలి లోపములను సరిచేసుకొనుట మంచిది. ప్రతినెగెటివునకును ఇన్‌టెన్‌సిఫికేషన్, రెడ్యూసింగ్ మొదలగు పనులు చేయవలసినంతటిలోపము లుండకుండినను, వెలుతురున కెదురుగా పట్టుకొని పరీక్షించితిమేని, సన్ననిసూదిబెజ్జములవంటిచుక్కలు, గీరలు మొదలగునవి మన కగుపడగలవు. వాటినన్నిటిని, సన్ననిమొనగల నెం. 1 కుంచెతో. (No. 1. Spolling Brush), ప్లానులు వ్రాయునట్టి ఇండియన్‌ఇన్‌కు (Indian Ink) సహాయమున, కనబడకుండు లాగున దిద్దవలయును.

వెలుతురునీడలయొక్క మేళనమందలి భేదాలు, మనుష్యముఖములందలి ముడతలు, మొటిమలు, కండ క్రిందనుండునీడలు, ముక్కునకుమాయముగా చారికసలెనుండువెలుతురు మొదలగువాటిని పెన్సిలులతోను రంగులతోను దిద్ది సరిపెట్టి, ముఖమునకు సౌందర్యమును తెచ్చుట కనకాశముకలదు; కాని, యీపనియంతయు చిత్రలేఖనమువంటిది. దీనికి రిటచింగ్ (Retouching అనిపేరు. ఈరిటచ్చింగ్‌పనియందు ప్రవీణతగల పనివానియొద్ద కొంతకాలము అభ్యాసపూర్వకముగా నేర్చుకొనినపిమ్మటగాని నెగెటివులను రిటచ్చింగ్ చేయుటకు బూనుకొనరాదు. కట్టడములు, రాజబాటలు, వనములు, జలాశయములు, జనసమూహములు మొదలగు దృశ్యములకు జెందిన నెగెటివుల కిరిటచ్చింగుతో నెంతమాత్రమును పనియుండనేరదు. వాటిని రిటచ్చింగ్ జేయబూనుట కూడనిపని. చుక్కలు, గీరలు మొదలగు వాటిని దిద్ది సరిపెట్టుకొనిన చాలును. ఒక్కమనుష్యరూపములకు జెందిన నెగెటివులనుమాత్రమే తప్పక రిటచ్చింగ్ చేయవలసియుండును. వాటినైనను విధాయకముగా రిటచ్చింగు చేసి తీరవలయునను నియమము లేదు. సరిగా రిటచ్చింగ్‌చేయుటవలన ముఖమునకు చాలవరకందమేర్పడును గాని, హెచ్చుగా చేయబడినను, సరియగువిధముగా చేయబడకుండినను రూపము మార్చిపోవుట తటస్థించును. ఈపని నభ్యసించుటకు వీలగునట్టికొన్నివివరములు "మనుష్యరూప పటములనుదీ

యుట" (Portraiture) యను వేరొక ప్రకరణమందు దెలుపబడును.

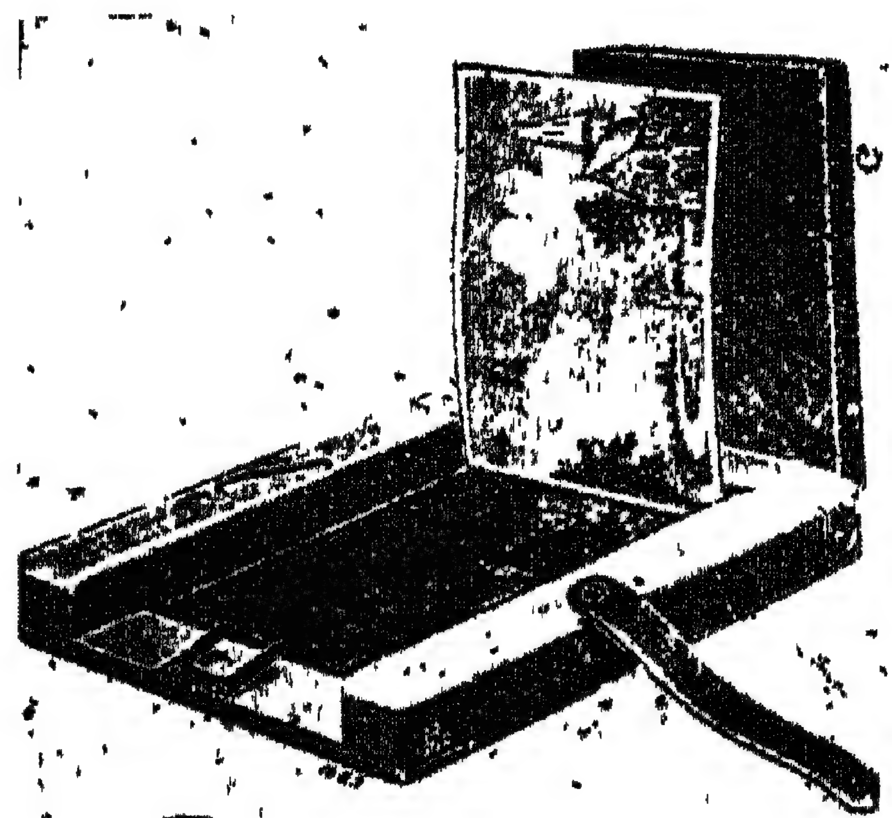
9-వ ప్రకరణము

నెగెటివులనుండి ఫోటోకాగితములపై నచ్చువేయుట

నెగెటివులనుండి చిత్రపునకలుల నచ్చువేయు ఫోటోకాగితములం దనేకములున్నను, వాటినన్నిటిని పగటివెలుతురునం దచ్చువేయుటకు తగినవనియు (day light printing paper)దీపపువెలుతురునం దచ్చువేయుటకుతగినవనియు(Artificial light printing papers), రెండుముఖ్యతరగతులుగా విభజింపవచ్చును. పి ఒ. పి. (P O P),సెల్ఫ్ టోనింగ్ పేపర్ (self toning paper) మొదలగునవి మొదటితరగతికిని బ్రోమైడ్ పేపర్, గ్యాస్‌లైట్ పేపర్ (Bromide paper, Gas-light) మొదలగునవి రెండవతరగతికిని జెందగలవు. ఈ ఫోటోకాగితములు కొంచెమెచ్చుతగ్గుగా మనదేశమునందు తప్ప పాశ్చాత్యదేశములన్నిటియందును తయారు చేయబడుచున్నవి. కాని, ఇంగ్లాడునందలి ఇల్‌ఫర్డు కంపెనీవారిచే (I ford Ltd.) తయారుచేయబడినట్టి కాగితములు మనదేశమునం దెచ్చుమందిచే వాడబడుచుండుటచేతను, మనదేశపుశీతోష్ణస్థితికి తగినటుల ప్రత్యేకముగా జేయబడిన వగుటచేతను, వీటినుపయోగించుమార్గములుమాత్ర మీ క్రింద దెలుపబడియున్నవి. ఇతర కంపెనీలచే తయారుచేయబడినట్టి కాగితముల నుపయోగించువిధము వాటినుంచబడినట్టి ప్యాకెటులపై దెలుపబడియుండును; ద్రావకములు మొదలగువాటియొక్క సాంద్రయందలి కొద్దిమార్పులుతప్ప, మిగిలినపనులన్నిటికిని యీ క్రిందిమార్గములు సరిపడగలవు.

ఫోటోకాగితములందు పలురకము లుండినను, అచ్చువేయువిధముమాత్ర మన్నింటికిని కొంచెమెచ్చుతగ్గుగా సమానమే. ప్రింటింగ్ ఫ్రేము అనబడు అచ్చువేయుచట్టమునందు (Printing frame) నెగెటివును ఫిల్ము గలవైపు పైకుండులాగున నుంచి, దానిపై సరిపడు కొలతగల ఫోటోకాగితపుముక్క నొకదానిని పెట్టి (మందు పూతగలవైపు క్రిందికుండులాగున) ఫ్రేముయొక్క తలుపును బిగించి, ప్రకాశమానమగు వెలుతురులో నుంచి,కొంతసేపైనవెనుక ఫ్రేమునునీడలోనికి దెచ్చి,తలుపుతెరచి,తరుచుకాగితముపైనెగెటివునుండిఅచ్చుపడుచుండుచిత్రమునుపరీక్షించుచు,తయారైనచిత్రముకొంచెము హెచ్చుపట్టుముగా(Deep)నచ్చుపడుటతో డనే ఆకాగితమును బైటికిదీసి, వెలుతురు తగలకుండునటుల భద్రపరచి, మరియొకకాగితము నిదే విధముగా నచ్చువేయవలయును. పై విధముగా నచ్చువేయుటకు పీ. ఓ. పీ. సెల్ఫ్‌టోనింగ్ పేపరు, మొదలగు మొదటి తరగతికి జెందిన కాగితములు మాత్రము పనికివచ్చును. రెండవతరగతికి జెందిన బ్రోమైడ్, గ్యాస్‌లైట్ మొదలగు కాగితములైనచో ప్రింటింగ్ ఫ్రేములో నెగెటివు నుంచి దానిపై చీకటిగదిలో ఎఱ్ఱగాజుపు వెలుతురునందు కాగితమునుపెట్టి తలుపుమూసి, తెల్లని దీపపువెలుతురున కెదురుగా 2, 3 నిమిషములుంచి, దీపమునార్పి మళ్ళిట ఎఱ్ఱని దీపపువెలుతురులో యీకాగితమును బైటికి దీసి వెలుతురు తగలకుండులాగున జాగ్రత్తపెట్టి, యిదే విధముగా మరియొకకాగితము నచ్చువేయవలయును.

చిత్రము ౫

Printing Frame
ప్రింటింగు ఫ్రేము
A. నెగెటివ్, B ఫోటోకాగితము C. తలుపు

Printing on P O. P.

పీ. ఓ. పీ. కాగితముపైనచ్చువేయుట

పగటి వెలుతురులో నచ్చువేయుటకు వీలగునట్టి ఫోటోకాగితములలో పీ.ఓ.పీ. ప్రధానమైనదిగా నెంచ

బడుచున్నది. ఈ సీ. ఓ. పీ. కాగితములందు నున్నని మందుపూతయు (Glossy surface), నునుపు లేనట్టి మందుపూతయు (Mitty surface) గల రెండు రకము లుండును. నున్ననిమందుపూతగల గ్లాసీ కాగితములపై నచ్చువేయబడినట్టి చిత్రములయొక్క పై భాగములను తళతళలాడునట్లు మెరుగుపెట్టవచ్చును. రెండవ రకపు కాగితమున కీవీలు లేదు కొన్ని చిత్రములు నునుపుకాగితముపై నచ్చువేయబడినపుడును, వరికొన్ని నునుపులేనట్టి కాగితములపై నచ్చువేయబడినప్పుడును హెచ్చు అందముగా నుండును.

జీవితాదర్శము

పంగనామముల రామచంద్ర రావు గారు

వెనుకటి సంచిక తరువాయి

ఒకరన కెందటో యిటులెయుండ జితేంద్రియ శక్తిలేమి మా
మకచలచిత్త మాసఁగొని మక్షిక పుంజము జూచుమాడ్కి నా
శకరవిదేశ పద్ధతులు జాతికిఁ గీడని యెంచకుండ వే
డుకపడఁ, గొల్చియుంటి నెపుడున్ బెఱవారల సంప్రదాయముల్.

సీ. పింజెలారెడి కావి పెంపెక్కు దోవతి, చీలమండకుఁ బైన జీరువాఱఁ
జలిగాలి తాకిడి నలికిన చొక్కాయ, తాల్చునాలోచన తట్టకుండ
నత్యుష్ణ సూర్యచండాతపా నిలధాటి, లక్ష్యపెట్టనిమేనిలావు గలిగి
నీర్కావిబలిసి కంటికి నింపు నించెడి, ముతకనూలుపటంబుఁ బూన్చిపైన
హైందవాచారసంప్రదాయములఁ జూచి, దేశభూగోళశాస్త్రరీతిని గ్రహించి
వస్త్రధారణ మిట్లుండవలె నటంచుఁ, జెప్పిపోయిరి మనకుఁ బ్రాచీనబుధులు.

మ. అకటా! వీనిని గంగలోఁ గలిపి మోహభ్రాంతిచే నవ్యవ
ర్తకు లంపించు నిసర్గసుందరపటీ రాజిన్ మెయిం దాల్చుటే
యొకలోపం బనకున్న వారివలెనే యున్మాదునిం బోలి యం
శుకముల్ గట్టితిఁ జిత్రమార్గరచనా మోదంబు మల్లాడఁగన్.

గీ. బదులు తోరంపుఁ బరిధాన బంధములను, నీసడించుచుఁ బశ్చిమవాసులకును
దవిలి కాణాచి యగు 'లాగు' తగునటంచు, సవదరించితి మోహానిస్తంద్రుఁడ నయి.

గీ. ఆయధోంశుక మిట్లుండ వాయువునకుఁ, జొరుటకును సందు లేకుంట క్షోభపడితిఁ
జెమట పిరిగొన్న దాని వర్జింపలేదు, నేఁటి చదువరి సేవ నిందింప నట్లు.

క. మన దేశం బూష్మంబున, కును బెట్టిన పేరు; చెమట కోలుమసఁగుటఁ
గని యూర్ధ్వాంగం బేయను, వున నేమూసితినో మందపుం గోటు లచేఁ.

శా. వాతాంకూర మనోహరాగమనముల్ పాటింప కొక్కింత దీ
క్షాతాత్పర్యముతోడ నూపిరిని బిగ్గంబట్టునట్టుల్ మనః
ప్రీతిం గంఠము గుడ్డపేలికలతో (Neck tics)బిడించి బంధించి యీ
రీతిం జక్కఁదనంబునన్ మురిసితిన్ బ్రీడాపరిత్యాగినై.

ఉ. వేసినకోటు వేయక వివేకముఁ బోవఁగఁ ద్రోచి సంతతా
భ్యాసముగాఁగఁ బశ్చిమ నివాసులతో నుపమింపఁ గోరి యా
వేసముఁ గన్నుపండువుగ వేసితి నాచిబుకాస్తచర్మవి
న్యాస కఠోర 'షూర్పు' పరిణాహసమాన్విత మస్తకుండనై.

ఆచిబుకాస్త— మస్తకుండనై గడ్డముదాఁక త్రోయబడిన చర్మము గలిగి గట్టిగానుండు చేట (Hat) యొక్క వైశాల్యముతో బాగుగా నావరింపఁబడిన శిరోభాగము గలవాఁడనై.

క. ఇన్నిటి కీరుటన్ ధనమా, సన్నగిలం జొచ్చెఁగాని జన్మశ్యామం
బున్నలువగు నా దేహం, బున్నది యున్నట్లె యుండె నుత్తలపడినన్.

ఉ. తెల్లమొగంబు లేదనుచుఁ దేపకు నద్దము వంకఁజూచుచున్
దెల్లమొగంబు వేసితి విధిన్ బడఁ దిట్టితి నిద్యదుర్వచో
భల్లచయప్రసారమునఁ బాపను జానపదుల్ మితంబుగా
నుల్లసమాడఁ గా మొఱకు లోపరటంచును దూలనాడితిన్

చ. నడుమునఁ గాసెకోక, వదనంబునఁ బుప్పొడి దుమ్ముపూఁత క
న్పడియు సులోచనా లెనయు భాగ్యము మైమఱువుల్ విలాసపుం
గొడుగులు 'లాగు బూట్లు' లలకుత్తుకకట్లు శిరాన బుట్ట యిం
కడిగెడిదేమి నేను 'దొర' నైతిని పల్లెజనంబు నవ్వఁగన్.

వ. ఇవి యెల్ల నిట్లుండ నాంధ్రకవితారచనాభ్యాసంబు కొంత కొంత యలవడఁగాఁ జైత్ర కన్నియను శృంగార రస సముద్రంబున ముంచి తేలించుకోరిక లీరికలెత్తు నప్పుడు.

మ. రసవత్పద్యపదౌచితుల్ నిపుణతన్ వ్రాయంగఁ జేఁగాక పా
పసమగ్రంబయి మార్గయాయియువతీ భాస్వద్వపుర్వర్ణనో
ల్లసితంబైనకవిత్వ మేడ్చితి ననల్పస్వల్ప భేదోప ప
త్తిసమేతుండవు కావుగాన విను నాతిక్తాంధ్ర పద్యంబులన్.

* * * * * * * * * * *

మ. ఋతురాజంబని యీవసంతమును గీర్తింపన్ ఫలంబేమి శ్రే
ష్ఠతమోద్యాననికుంజపుంజములసీడన్ మల్లెపూఁబాన్పుసం
గతిఁ గ్రీడించెడి రాచవారిలకు సౌఖ్యం బిచ్చునే కానినా
స్థితిలోవారికి నెత్తిపైఁగొఱవి సందేహంబులే దారయన్.

* * * * * * * * * * *

సీ. జారచోరనిసర్గ సంచార రోగంబు, సమయఁ జేయించునౌషధరజంబు
జలజబాంధవ పీడఁగలఁగి పోవుచకోరి, ప్రాణంబు నిడు మకరధ్వజంబు
మలయ వాయున్నపైని జెలికాఁడు చంద్రుండు, చిలకరించిన మహాస్నేహభరము
పొలయల్కలనువీడు ముగ్ధాంగనామణుల్, పతులపైనించు నిబ్బరపుఁ బ్రేమ
యనఁదగిన శరత్కాల చంద్రాతపంబు, దీర్ఘరోగులకు సుఖశాంతిని నొసంగి
జీవులకునెల్ల హాయిని నావటించి, నిండియున్నది బ్రహ్మాండభాండమందు.

* * * * * * * * * * *

గీ. అనుచు నేమేమొ సందర్భమనుసరించి, కొన్నిఁటెందక్కఁ గీకితిఁ గొమ్మకతల
ప్రకృతిసుభగను గూఁతు రోఁపడఁతికొఱకు, సాఁక నిచ్చితి ఛాందసజనకుఁడనయి.

కర్ణాటకము

హిందూదేశమందలి బ్రిటిషుసామ్రాజ్యమునుగూర్చి మేజరు యివాన్సుబెల్లుగారి 3 వ లేఖ

వేలూరి రామమూర్తిగారు

ఎక్కువగ మనకృతజ్ఞతకు పాత్రమైనట్టియు, ఆంగ్లరాజు స్వయముగ వ్రాసిన లేఖలలో నిచ్చినవాగ్దానములచే మనము బద్ధులమగునట్టియు రాజవంశము, హిందూదేశములో నెల్ల కర్ణాటక నబాబువంశము తప్ప మరియొకటి లేదు. ఫోర్టుసెంటుజార్జి అధ్యక్షుడు ౧౭౭౫ ఫిబ్రవరి ౪ వ తేదీని వ్రాసిన మినిటులో నొక భాగమున నిటులున్నది. “మనతో నన్ని విషయములను సంబంధము గలిగియున్నట్టియు, మన ఆపదలను అవశ్యముగా కోరుచున్నట్టియు, విశ్వాసవంతుడును, చిరమిత్రుడును అగు నవాబునకు మనము అన్ని విషయములను గౌరవరక్షణలను చూపవలసియున్నాము” అని, “ఆతడును; ఆతని వంశమును, మన సత్యసంధతకు నిదర్శనములై చిరకాలముండురుగాక” అను ముఖ్యములగు వచనములతో ఆమినిటు ముగిసెను.

మహమ్మదాలీ వాలాజా నబాబునకు పరిచయుడగు నొక సమకాలిక చరిత్రకారుడీ దిగువ విధముగ వ్రాయుచున్నాడు. ‘మనకును, ఫరాసువారికిని జరిగిన గొప్ప యుద్ధాంతమున ఆతని యోగ్యతను గూర్చియు, ఆతడు మనకు ఇతఃపూర్వము కావించిన ఉపకారమును గూర్చియు, ఎల్లప్పుడు ఆతడు చూపగలమైత్రిని గూర్చియు, దక్షిణదేశస్థులగు ఆంగ్లేయుల కట్టిగౌరవమున్నా గణ్యతయు గలదో యీవ్రాతనుబట్టి మనకు బాగుగ తెలియగలదు. “ఇంచుమించుగ బెంగాలులోవలెనే ఆంగ్లేయులు, దక్కనులోను, బలవంతులైయున్నారు. మహమ్మదాలీని కర్ణాటకనబాబుగా మనము సంరక్షించుచున్నాము. ఆతడు తనరాజ్యరక్షణమునకై మనసైన్యమునకగు వ్యయములను భరించుచున్నాడు. ఒకమాదిరిగా మనకును ఆతనికిని పరస్పరశ్రేయోవిరుద్ధములగు కోరికలు లేవు. అతనివలన మనము కర్ణాటకమున ప్రముఖత వహించుచున్నాము. మన బలముచేతనే ఆతడు ప్రభుత్వము చేయగల్గుచున్నాడు.”’

“మహమ్మదాలీ యొక్క వైఖరి చూచినంతనే అపరిచయుడతనిని ప్రేమించును. స్నేహితుడాతనికి వశంవదుడగును. క్రొత్తవాడాతని కనినంతనే ఆతని క్షేమమభిలషించును. మిత్రుడాతని విడువజాలడు. శాంతుడై దయారసమొలికించుచు, పరిపూర్ణదర్పవంతుడై యుండుటలో ఆసియాఖండస్థునియందలి ఉన్నతగుణములతో ఐరోపీయునియందలి సరళతను మేళవించి మెరుగునిచ్చెను. మహమ్మదాలీయందు ప్రాచ్యులలో సహజముగు కుటిలత కానరాదు. ఆతనికి ఆశయున్నను, దానితో సహజముగ కన్పట్టుదుర్గుణములు లేవు. ప్రభువున కర్హమగు నట్టిదియే ఆతనిరాజనీతి. “గొప్పవాడు తనభావములను గూఢముగ నుంచవచ్చునుగాని పరులను మోసగింపరాదు. నా యౌవనకాలమున నాకు ఋజువర్తనమే ఆదర్శమైయుంచుకొను భాగ్యము గల్గెను. అట్టిఋజువర్తననుండి భ్రష్టుండనై దుర్మార్గవర్తనయందెన్నడును నేను చరింపలేదు. వారికి ప్రియమగు సరళతతో నేను బ్రిటిషువారితో సంచరించితిని. ఉదారహృదయులగు ఆంగ్లేయులతో సహచరించుటవలన నాకు గౌరవమును, క్షేమమును చేకూరినవి.” అని అతడు గడచినయుద్ధాంతమున కర్ణాటకరాజ్యమును నిరభ్యంతరముగా స్వాధీనపరచుకొను సందర్భమున పలికెను. ఆతని తండ్రియొక్క సైన్యమున కధిపతియై ఫరాసువారు కలుగజేసెదమన్న లాభములను నిరాకరించి, ఫోర్టుసెంటుడేవిడునందలి ముట్టడిని నివారించినప్పుడుగూడ నాతడిట్టిఅభిప్రాయములనే కల్గియుండెను.

మదరాసు గవర్నరు థామస్ రంబోల్డుగారు ౧౭౮౦ సం. జనవరిలో నబాబుయొక్క మైత్రివలన

కలిగినలాభములను గూర్చి యిటుల వ్రాసినాడు—"మన యొక్క ఐశ్వర్యమునకును, గడచినయుద్ధమందు పరాసు వారిపై మనకుగల్గిన జయమునకున్ను, ప్రస్తుతయుద్ధ మందు పరాసువారికి గల్గిన అపయజమునకును యీ నబాబుగారి బలమే కారణము. ఈప్రస్తుత యుద్ధమున పరాసువారికి గల్గినఅపజయమే చూడగా, ప్రాచ్య ఖండమందలి మనఅసలు ఉనికికే ఆధారమైనది. అందుల కెంతేయును మన మాతనికి కృతజ్ఞత చూపవలసి యున్నాము."

మనలోడిమైత్రివలన నబాబు గొప్పలాభములను పొందెననియు, మనయొక్కబలమువలననే ఆతడు స్వతంత్రప్రభువు కాగల్గెననియు, కొందఱు చెప్పవచ్చును. అందులకు సమాధానములు రెండు. మొదటిది, ఆనవాబులలో నెవ్వరును వారుపొందినమేలును ఒప్పుకొనక పోలేదు. అందులకు బదులుగ మనమున్ను వారియెడల కృతజ్ఞత జూపవలయుననియే అనుచున్నారు. రెండవది, పరాసువారు, చందాసాహేబును, కర్ణాటకమునకు ప్రతి కక్షునబాబుగా నుంచుటకు మహమ్మదాలీయందలి విరోధము కారణముకాదు. అసలు, అతనితో మైత్రిచేయుటకై పరాసువారు ఎంతేయో యత్నించిరి. అందుచే వారతనియందువిరోధమునగాక ఆతనిసాయమునే ముఖ్యముగా పొందియున్న మనలను చికాకుపరచి ఎదుర్కొనుటకే వారట్టిపనిని గావించిరి.

౧౭౬౪ జూన్ ౧-వ తేదీని (కంపెనీయొక్క) కోర్టుఆఫ్‌డైరక్టర్లు ఆతనికి వ్రాసినజాబునందు, ఆతడు కావించినసాయములకు కృతజ్ఞతను యిటులతెల్పిరి:— "తామెప్పటికిని మాయెడల స్నేహభావముతో నుందు" రని, మదరాసుగవర్నరు పిగట్‌గారు ఎక్కువయూథిగా చెప్పినారు. మరియు, మదరాసు, పుదుచ్చేరి ముట్టడీలకు ర్చులనుమీరేభరించుటవల్లను,మదరాసుప్రాంతముననున్న కొన్నిభూములనుమాకంపెనీకియీనాముగాయిచ్చుటవల్లను మాయందు మీకుగల ఆదరణ, ప్రేమలను దృఢముగ వెల్లడించినారు. అందులకు మా కెంతేయు సంతసమగుచున్నది. ఇంతవరకును మీయందు మాకుగల సద్భావమునుగూర్చియు, ప్రస్తుతము మీయెడల మాకున్న గౌరవాతిశయములను గూర్చియు మీ కెంతేయు నమ్మకము కల్గింప నెంచుచున్నాము. తమయొక్క పాలనమునకై మీకెంతేయు తోడ్పడెదము. ఆప్రభుత్వము మీవంశమునకు శాశ్వతముగ పరంపరానుగతమై యుండునట్లు, మాశక్తివంచన లేకుండునట్లు యత్నించెదము. ఇంత కన్నను మీయెడల మాకు గల కృతజ్ఞతను ఎట్లు తెలుపగలమో తెలియజాలము." అజీముజా, సరాసరి, వాలాజానబాబుగారియొక్క పురుషసంతతిలోనివాడే.

ఈవాగ్దత్తము యింతేకంటెను ఉన్నతిమసస్థానమునుండి పునరుద్ఘాటితమయినది. ౧౭౭౧ మార్చి ౧౯-వ తేదీని 3 వజార్జి ప్రభువు వాలాజానబాబుగారికి స్వయముగా నిటుల వ్రాసెను. "కడచిన జులై నెలలో మా యీస్టిండియాకంపెనీవారిద్వారా మీరుపంపిన లేఖయు కానుకలున్ను మాకు అందినవి. అందు మీరంపిన తమ కుటుంబపు చిత్తరువును ఎంతేయో హర్షముతో దర్శించుచుండెదము. ఏలన, తాము ఎల్లప్పుడును మా యెడల జూపు ప్రేమ, మే మాపటమును గాంచినంతనే జ్ఞప్తికి వచ్చును. మరియు ఆప్రేమను తమ సంతతిగూడ మా యెడల జూపగలవని తలంచెదము. అంతియకాక మా స్నేహరక్షణలను మీకును మీసంతతికిని, మాఉత్తరాధికారులు తరతరముల వెంబడిని చూపగలరనియు నమ్ముచున్నాను. మిమ్ములను, కంపెనీవారిని అనుల్లంఘనీయమగు ఒక సంబంధముచే నైక్య మొనరింప నెంచుచున్నాము. అట్టి అవిచ్ఛిన్నపరస్పర సంబంధములు గల మీయిరువురకును ఏపరిస్థితులయందైనను, మాస్నేహము రక్షణలు అవసరమగునని తలచి మాయొక్క గొప్పనౌకాదళభాగము నొకదానిని హిందూదేశమునకు పంపుట ఉచితమని తలంచినారము. కొంతకాలము సైన్యాధిపతియు, రాయబారియు నైయున్న సర్ జాన్‌లిండ్‌సేగారిని మాయొద్దనుంచుకొని మా నౌకాదళాధికారులలో నొకరగు సర్‌రాబర్టు హార్లాండుగారిని మీయొద్దకు రాయబారిగా పంపుచున్నాము. మీకిచ్చుటకై యీ యుత్తరమునున్ను కానుకలుగా మాస్వంత ఆయుధాగారమునుండి రెండుపిస్తోలులను, మా దేశవస్త్రములను కొన్నిటిని ఆతనికిచ్చి పంపుచున్నాము. మాకు మీయెడల నిరంతరముండగల గౌరవసూచకముగ వీనిగ్రహింప

గోరెదము. మీయెడల మాకున్న గౌరవమును గూర్చి మా రాయబారిగారే నచ్చజెప్పగలడు. మా పక్షమున ఆతడు పల్కినవన్నియును మామాటలుగనే నమ్మగోరెదము. తమ భావిఐశ్వర్యమును ఎంతయును అభిలషించుచు మీ సెలవు పుచ్చుకొనుచున్నాము. [ఈ యుత్తరము, పదిహేడువందల డెబ్బది ఒకటవ సంవత్సరము మార్చి పందొమ్మిదవ తేదీని, అనగా మాపాలనమున పదునొకండవ సంవత్సరమున మారాజమందిరమగు సైంటు జేమ్సుభవనమున యీాయబడినది.]

తమ ప్రియపుత్రుడు,

'జార్జి రాజు.'

ముప్పదిమూడేండ్లు గడచినతరువాత అనగా, లార్డు హారిసుగారిమాట నమ్మవగుచో, వారివంశపుహక్కులన్నియును త్యజించినట్లు ఎంచదగిన క్రొత్తసంధి అయినతరువాత, అజీముద్దౌలా, తాను సింహాసనమునకు వచ్చితినని తెల్పిన జాబునకు జబాబుగా, జార్జిప్రభువే యీవిధముగ వ్రాసెను. "తమ పూర్వుల సింహాసనమును తా మధిష్ఠించినందులకు మే మెంతయు అభినందించుచున్నాము. తత్సింహాసనమున గౌరవ, సౌఖ్యములతో చిరకాలము పాలన మొనరింతురు గాక! తమ యెడలను, తమ సంతతి యెడలను, మే మెల్లపుడును విశేషమగు మైత్రిరక్షణలను చూపగలమని నమ్ముడు" యీజాబునకు "పదునెనిమిదినంవల నాల్గవసంవత్సరము జనవరి యిరువదియేడవ తేదీని మాపాలనమున నలుబదినాలుగవసంవత్సరమున మారాజమందిరమగు సైంటుజేమ్సు భవనమున" అని తేదీ, స్థలములనిర్ణయ మున్నది. ఈ రాజలేఖ వ్రాయబడిన అజీముద్దౌలాగారి కుమారుడును, ప్రతినిధియును అయి, రాజమన్నన, రక్షణలను వాగ్దానమిచ్చిన యీజాబు వచ్చినప్పటికే ఉండియున్న అజీముజా, మూడవజార్జిగారి ఉత్తరాధికారియు, ప్రతినిధియు అయిన ప్రభువునుండి "ఆమన్నన రక్షణలను" కోరుచున్నాడు. ఆతనికోరిక నిరాకరింపబడునని నమ్మజాలను. ఈయుత్తరము వచ్చినయనంతరము, వారి కీయబడిన యీ రాజరక్షణలను కోల్పోవదగిన క్లేమియు ఆవాలాజానవాబువంశస్థులు కావించియుండలేదు.

అజీముజాయొక్క పూర్వులు, తమగౌరవము, హోదా, ఆదాయములు తమవారసులకు శాశ్వతముగ నుండవలెనను నుద్దేశముతో బ్రిటిషుప్రభుత్వమునకు తమ రాజ్యమును అధికారమును అప్పగించిరి. అట్టిహామీనుంచి భద్రపరచికొనిన ఆగౌరవము, హోదా, ఆదాయములకు, అజీముజా, ఉత్తరాధికారికాడని త్రోసివేయుటకై యత్నించుచు, లార్డు హారిసుగారు ౧౮౫౫ అక్టోబరు ౨౫-వ తేదీని[1] తమమినిటులో చూపినవిధములగు వాదనలను ఖండించుటకు నెట్లు ఎక్కడనుండి ప్రారంభింపవలెనో తెలిసికొనుటకష్టము. లార్డుహారిసుగారు చెప్పినప్రతివిషయమును ఖండించుచు, ఆదేపనిగ ఎన్నియోసంగతులు చెప్పి చదువరులను విసిగించుటకంటె ఆయనను సమర్థించుటకు ఏమాత్రమైనను అవకాశమున్నదా యని అన్వేషించుటయే యిష్టముగా నున్నది. పార్లమెంటరీ దస్తావేజులను చదివిచూచినమీదట, మదరాసుగవర్నరుగారి నిజరూపము బయలుపడును. ఆతడు తననాయకుడైన డాల్హౌసీప్రభువు చెప్పిన ప్రతివిషయమును నియమముతప్పక ఆచరించుచుండెను. బలవంతుల చాంచల్యము, రాజనీతులబారినుండి బలహీనులను రక్షించుటకై ఏర్పడినసంధిషరతులన్నింటిని పటాపంచలు చేయుటలో డాల్హౌసీప్రభువు మహాదక్షుడు. ఈయన ఆయనవష్ట గుణపాఠమును నేర్చుకొనిన అనుచరుడు.

కర్ణాటకనబాబు ౧౮౫౫ అక్టోబరు ౭ వ తేదీని పరలోకగతుడాయెను. ఆతనిని డాల్హౌసీప్రభువు ఉదకమండలమున నివసించుచుండెను. తన యుద్దేశములను తలపులను మదరాసుప్రభుత్వమువారికి వెనువెంటనే తెలిపెను. అక్టోబరు ౨౩ వ తేదీని కార్యదర్శి ఎడ్మండ్‌సన్ గారు "౧౮౦౧ సం.రం సంధికి తరువాత అయిన పట్టాభిషేకసమయములందు ఏమేమి జరిగెనో" యని ప్రశ్నించుటతోనే యీక్రిందివిషయములను గూడ వివరించెను.

"3. కీర్తిశేషులగు నబాబుగారికి కుమారు లెవ్వరును లేరనియు, అందుచే సింహాసనము నధిష్ఠింపదగిన వారసుడు లేడనియు గవర్నర్ జనరల్ గారు తెలుపుచున్నారు.

1 Papers relating to the Nawab of Karnatic, 1860, P. 12.

౮. ఈపరిస్థితులయందు యికముందు కర్ణాటక నబాబు బిరుదును ఏమిచేయవలయునో అవసరముగా ఆలోచింపవలెనని వా రూహించుచున్నారు.

౯. ఇంతలో, అనగా అనధిష్ఠిత సింహాసనమును గూర్చి ఆలోచనజరిగి నిశ్చయించువరకు కర్ణాటక నబాబుయొక్క ఉత్తరాధికారిగగాని ప్రతినిధిగాగాని, ఎవరిని మదరాసుప్రభుత్వమువారు ఒప్పుకొనరాదనితలంచుచున్నారు."

అట్టి ఆలోచనలకు ముందుగనే ఒక నిశ్చయమునకు వచ్చినటుల యిందు సూచన స్పష్టముగ కానవచ్చుచున్నది. ఆయభిప్రాయములే గవర్నరు జనరల్ గారి యుత్తరువులట్లు అంగీకరింపబడియెను. ఆ యుదకమండలమునుండి చలాయింపబడెడు ఆప్రభుత్వాధికారమును మదరాసుప్రభుత్వమువారు ధిక్కరింపజాలక పోయిరి. లార్డు డాల్హౌసీయే, అంత ఆసక్తితో, అంత సులభముగ, జాలోను, సతారా, జాన్సీ, నాగపూరువంటి మహాజంతువులను దిగమ్రింగి, అయోధ్యరాజ్యమును కూడ కబళింప నిశ్చయించినపుడు లార్డుహారిసు, ఆతడు వర్ణించినటుల 'వట్టి ఆడంబరమైన యీనామమాత్రపు' కర్ణాటకనబాబు హోదావంటి ఒకమశకమును రక్షించుటకై అంత శ్రమపడుట ఎందులకు? ఇట్టిసందర్భములో అసలు దిగమ్రింగనా వద్దా యని అనుమానించుటే అసంభవము. అక్టోబరు ౨౫ వ తేదీని లార్డుహారిసుగారు మినిటును వ్రాసియుంచెను. నవంబరు ఆరంభముననే ఉదకమండలమునుండి లార్డుడాల్హౌసీ మదరాసుకువచ్చి కార్యనిర్వాహకసభయందు పాల్గొని "ఆవిపులమును, సమర్థమును పూర్తిపరిష్కారమును అగు" ఆపత్రికనుగూర్చి తాను సంపూర్ణామోదమును తెలిపెను.

లార్డుహారిసు యీ విధముగ నిర్ధారింప నెంచెను. ఒకటి: ౧౮౦౧ సం.రం సంధిలోపాల్గొనిన అజీముద్దౌలా యునుఆతనికుమారుడగు అజీముజాయునుఆతనిమనుమడు, గతనబాబున్ను అయిన మహమ్మదుగౌసున్ను వంశపారంపర్యపుప్రభువులుకాక, (౮౬-వ శీర్షికలో) ఏసమయమునందైనను "తాను రద్దుపరుపగల్గెడు కొన్నిహక్కు అధికారము, పింఛనులను" సార్వభౌమప్రభుత్వము యీయనెంచినసామంతులు మాత్రమేయని. రెండు: ౧౮౦౧ లోనిసంధి అజీముద్దౌలాతోనే ప్రత్యేకముగా కావింపబడినదనియు అందు 'వారసులు, ఉత్తరాధికారులు' అనుమాటయే లేదు. ఆతనిఅనంతరము, కుమారుని, మనుమని, కేవలమును అనుగ్రహించి, రాజ్యము చేయనిచ్చినను ఆతనిమరణానంతరము ఆసంధి బ్రిటిషుప్రభుత్వమును బంధింప నేరదు.

ఇట్టియుద్దేశము సమంజసమా యని నిర్ణయించుటకు ౧౮౦౧ సం.రం సంధిషరతులను గమనింపవలెను. ఆసంధియొక్క అవతారికయందు "అజీముద్దౌలా, యింతవరకును కర్ణాటకనబాబులైయున్న ఆతనిపూర్వులహోదా, ఆస్తి, రాజ్యములయందు, ఈష్టుయిండియా కంపెనీవారిచే ప్రతిష్ఠాపింపబడియెను' అనియున్నది. కావున తరువాత చర్చనీయాంశము, 'యింతవరకును, కర్ణాటనబాబులైన, ఆతనిపూర్వులహోదాఏది?' అని. ఏలన, అసంధిప్రకారము, ఆతనిపూర్వులహోదాయందు, అజీముద్దౌలా ప్రతిష్ఠాపింపబడియెను. అంతియకాక, తరువాత నున్న "ఇరుపక్షులయొక్క సంబంధమును ఎల్లకాలము ఉండదగిన స్థిరపద్ధతిమీద ఏర్పరుచును." అనుమాటలు యీపైమాటయొక్క బలమును తగ్గించలేదు. ఈ పైమాటలు ఒకనిజీవితాంతమువరకే ప్రత్యేకముగా కావింపబడిన ఏర్పాటునందుండవలసినట్టివి కావు.

(౬౯-వ శీర్షికలో) లార్డుహారిసు యిట్లు వ్రాసెను. "కర్ణాటక రాజ్యమందలి వారివంశపారంపర్యపు హక్కును, అధికారమును, రాజబిరుదమున్ను వారిచే వహింపబడి మనవల్ల నంగీకరింపబడినవి. కాని అవి మొగలుప్రభువుపాలనలోని ఒకముసల్మానుపౌరునకు యీదగునట్టివి కావు అని తలచెదను" నేను యింతటితో ఆగి, లార్డుహారిసు యీవిషయమునంతను ఒప్పుకొనినట్లు రూపింపవచ్చును. ఏలన, 'వంశానుగతపుహక్కు రాజాధికారములు, నబాబులస్వాధీనమైయుండి మావలన అంగీకరింపబడిన' వని చెప్పుటనే అవియే, ఆతని పూర్వుల 'హోదా ఆస్తి, రాజ్యములయందు' ౧౮౦౧ సంవత్సరపు సంధిచే నియమింపబడిన అజీముద్దౌలాకును చెంది యుండవలెను.

కాని యీవిషయమై తొందరపడ నక్కరలేదు. చారిత్రకములగు యథార్థ విషయములను జాగ్రతగ

ష్టిప్తికి తెచ్చుకొందము. ఢిల్లీపాదుషాచే, నైజాము, దక్కనుసుబేదారుగానియమింపబడగా,అతనిచే,యీవంశపు మూలపురుషుడగు అన్వరుద్దీనుఖాను కర్ణాటకపాలకుడుగా నియమింపబడెను. మొదటపుట్టిన దానపట్టాలననుసరించి యీరెం డుద్యోగములు వంశపారంపర్యములు కావు. కాని యీదేశమున, పూర్వాచారముల బట్టి యిట్టి ఉద్యోగములు వంశపారంపర్యము లగుట కామామూలు. అదియుగాక, మొగలు సామ్రాజ్య క్షీణదశయందు గొప్పసుబేదారీలగు, దక్కను, అయోధ్య, వంగదేశములకు, నానాటికి ఆక్రమణలవల్లను, సమయానుకూలమునుబట్టి చక్రవర్తులనుండి బలవంతముగ పొందిన హక్కులవల్లను యిట్టి వంశపారంపర్యపు హక్కులు, స్వాతంత్ర్యమున్ను కలిగెను. ఇట్టిహక్కులు ఆక్రమణలకు ప్రభువులుయిక్కట్టుసమయములందు అంగీకరించు చుండిరి. వారికిప్పటికిని ఆచారానుసారముగా మర్యాద, రాజభక్తి చూపుట, కొన్ని సందర్భములయందు కప్పములను చెల్లించుటయు కలదు. అట్టులే మహారాష్ట్రరాజులున్ను, మొదటపేష్వాక్రింద సుబేదారులై సామంతులైయుండి, క్రమశః తమ రాజ్యములందు సర్వస్వతంత్రులై తమపై మొదట సర్వాధికారియైయున్న పీష్వాకు తమపై వట్టి సంయుక్త ప్రభువు హోదానునిచ్చి వంశపారంపర్యపు రాజులైరి.

ఈరాజవంశపు మూలపురుషుడు అన్వరుద్దీనుఖాను నడతయందు పరిశుద్ధుడుకాకున్నను, ఆంగ్లేయులతో నెల్లపుడును మైత్రినవహించియేయుండెను. ౧౭౪౬ లో సైన్యనౌకాబలములయందు పరాసువారు తాత్కాలికాధిక్యము చూపగల్గినపుడు ఆతడు మదరాసు, కడలూరునందలి మన సెటిల్మెంటులను సంరక్షించెను. అన్వరుద్దీనుఖాను ముదుసలియై అంబూరునందు ఫ్రెంచివారితోడను, వారు బ్రిటిషువారియధికారమును నాశమొనరింపనెంచి పోటీకి కర్ణాటకనవాబుగా నిలువబెట్టిన చందాసాహెబుతోడను పోరి ౧౭౪౯.- ఆగష్టు ౩ వ తేదీని రణరంగముననే చనిపోయెను. ఫ్రెంచివారిఅత్యాశను, డూప్లేగారు బాహాటముగా తెల్పు పన్నుగడలను చూచి మూడు రాజధానులగవర్నర్లును పూర్తిగా యిప్పటి వెరగందిరి. ఒకదేశీయప్రభువునకు సాయమొనర్చు చున్న మిషతో పరాసులునత్యధికరాజ్యాభివృద్ధికై పెద్ద ఎత్తుగడను చేయుచున్నట్లు విశదమయియుండెను. ఈప్రబలశత్రువులతో వారి యుపాయముతోనే అనగా కర్ణాటకరాజ్యమునకు ప్రతినవాబు నొకనిని నిలువబెట్టి పోరాడుటకంటె మనకు వేరుమార్గము లేకుండెను. ఇట్టి యుద్దేశముతో మహమ్మదాలీ తెలిపిన పద్ధతుల కంగీకరించి బహిరంగముగ నాతనికైనను యధార్థముగ మనకొరకే రణమునకుపూనుకొంటిమి. మన యత్నము సఫలమాయెను. మనచేదోడైన నవాబుయొక్క హోదాను, ౧౭౬౩ లో పారిసునగరమున పరిష్కరించబడిన సంధిలోని ౧౧ వ షరతులో ఫ్రెంచిప్రభువు పూర్ణముగా అంగీకరించెను.

ఈ రాజనీతిననుసరించియే చాలా రాయబారములు జరిపి, నైజాముక్రింద సామంతస్థితినుండి మహమ్మదాలీని సంపూర్ణముగా విముక్తునిజేసి, ఢిల్లీప్రభువుచే, ఒక ఫర్మానావల్ల, 'వాలాజాఅమీరూల్ హింద్, (హిందూదేశమందలి గొప్పప్రభువు) అనుబిరుదముతో నాతనిని వంశపారంపర్యనవాబుపదవికి తెచ్చితిమి. వారు అనుమతించు సెలవు, లార్డుహారీసుగారిమాటలనే స్వల్పభేదముతో మారుపలికెదను. "మొగలాయిలపాలనైన మునసబునకంటెకంటె, ఏఅధికారమున్ను, శాస్త్రీయముగ పరిగణింపబడజాలదని తలంచెదను."

౧౭౭౪ అక్టోబరులో వాలాజానవాబు, కంపెనీయొక్క కోర్టుఆఫ్ డైరక్టర్లకు ఇటులవ్రాసెను. "దైవకృపవలన నేను ఒకవంశపారంపర్యపు ప్రభువను. మరియు గ్రేటుబ్రిటనుప్రభువుయొక్క స్థిరమిత్రుడనై, హిందూదేశపుప్రభువులలో నెల్ల, ఆంగ్లేయులతో నత్యంతమైత్రిని కలిగియున్నాను." తరువాత చాలాకాలమునకు (౧౮౦౧ మార్చి ౧౮ తేదీని) ఉమ్దత్ ఉల్ ఉమ్రాగారికాలమున న్యాయశాస్త్రరీత్యా యొకయిబ్బంది పరిష్కరింపబడవలసివచ్చినప్పుడు మదరాసుప్రభుత్వాధికారులు కోర్టుఆఫ్ డైరక్టర్లకు యిటులువ్రాసిరి. "యీవిషయమునుగూర్చి అటార్నీ జనరల్ (ప్రభుత్వపక్షన్యాయవాది)తో సంప్రదించి లేటరుగారికి, కర్ణాటకనవాబు స్వతంత్రప్రభువని మేమంగీకరించినట్లు తెలిపినాము"

కావున మహమ్మదాలీ వాలాజానవాబు స్పష్టముగా, ఒకవంశపారంపర్య స్వాతంత్ర ప్రభువు, కాని,

కంపెనీవారిసామంతుడు కాడు. ఆతని కుమారుడు అగు ఉమ్దత్ ఉల్ ఉమ్రా ఆతని తరువాత రాజ్యము నేలెను. కాని అతని పరిపాలనకాలమున ఆతనికిని, కంపెనీవారికిని ఎట్టినూతనపుఏర్పాట్లున్నూ జరుగలేదు. ఆతనితమ్మునికుమారుడగు అజీముద్దౌలా ఆతనితరువాత రాజ్యమునకు వచ్చి ౧౮౦౧ లోని సంధిచే యింతవరకును కర్ణాటక నబాబులుగానున్న ఆతనిపూర్వులహోదా ఆస్తి రాజ్యములయందు ప్రతిష్ఠాపింపబడియెను. ఆతడెట్లుతనవంశపారంపర్యపుహోదాను కోల్పోయి, కంపెనీయిష్టమువచ్చినపుడు రద్దుచేయదగ్గిన హోదా అధికారము, అంగీకారములతో కంపెనీయొక్క సామంతుని స్థితికి ఎట్లు, ఎప్పుడు అధఃపతితుడాయెనో తెల్పుడని లార్డు హారిసుగారిని, లార్డుడాల్ హౌసీగారిని మనము అడుగవచ్చును.

అజీముద్దౌలాయొక్క పట్టాభిషేకసమయమునందును, ఆతనిపాలనము దితరసమయములందునుగూడ స్వతంత్రప్రభువని ఆతనిహోదా అధికారములు బ్రిటిషు అధికారులచే సంపూర్ణముగా అంగీకరింపబడియెను. వీటిలో యిచట రెంటిని ఉదాహరణములుగా చూపెదను.

౧౮౦౧ సం.రం సంధికి మూడుసంవత్సరములు తరువాత మదరాసు గవర్నరుగారు అజీముద్దౌలానబాబుగారికి ఇటుల వ్రాసెను.

"రాజ్యమందలి ద్రవ్యవివాద సంబంధమైనట్టియు (Civil), సేనాసంబంధమైనట్టియు వ్యవహారముల యందు నిర్వహణము మాయందే యుంచుకొని ప్రభుత్వమువారు మిమ్ములను కర్ణాటకరాజ్యసింహాసనస్థుల చేసిరి. తమ స్వాతంత్ర్యప్రభువుహోదా, గౌరవదర్పముల సంరక్షించుటకున్నూ రాజోచితములగు అత్యుదార దానధర్మముల కొరకున్నూ ప్రభుత్వాదాయమునుండి తగినంతమొత్తము ప్రత్యేకింపబడినది.[1]"

తరువాత తొమ్మిదేండ్లకు కోర్టుఆఫ్ డైరక్టర్లు యీవిధముగ వ్రాసిరి: "కర్ణాటకనబాబుయొక్క స్వతంత్రప్రభుత్వపుహక్కులు ప్రధాన న్యాయసభాపతులచే అంగీకరింపబడి రూఢికావింపబడి స్థానిక న్యాయస్థానముయొక్క అధికారమునుండి తప్పింపబడియెనని ప్రభుత్వపక్షన్యాయవాది ౧౮౧౦ సం.రం సెప్టెంబరు ౨౨న వ్రాసిన నివేదికనుబట్టి తెలియుచున్నది."[2]

వాలాజానబాబునకున్నూ యీస్టుయిండియా కంపెనీకిన్ని ఏనిర్ణయముగాని, సంధిగాని, ఏర్పాటుగాని, లేకయే 30 సంవత్సరముల కెక్కుడుగగూడ అత్యంతమగు స్నేహసంబంధ ముండెను. మదరాసు ప్రభుత్వమువారు బ్రతిమాలగా బ్రతిమాలగా సైన్యనిర్వహణము కొరకై అత నీయవలసిన ధనమును నిర్ణయించుటయే ముఖ్యోద్దేశ్యముగా నొకసంధిని ౧౭౮౭ లో కంపెనీవారు వాలాజాగారితో చేసుకొనిరి. ౧౭౯౨లో వార్షికముగ నాతడు సైన్యనిర్వహణము కొరకై యియ్యవలసిన ధనము ఆతనిశక్తిని మించుటచే ౧౭౯౨ లో లార్డు కారన్ వాలిస్ వాలాజాగారికనుకూలమగు సంధియొకటి చేసి అందువలన నబాబుగారిభారమును కొంతతగ్గించెను. ఈ సంధులలో రెంటియందును కొంత దేశభాగమును కంపెనీకి యిచ్చుటను

1. ౧౮౦౮ మే ౨౨ వ తేదీని లార్డు విలియం బెంటిక్ గారు అజీముద్దౌలా నబాబుగారికి వ్రాసినజాబు. Papers relating to Carnatic Stipendaries, Madras, 1858, p. 97-98

2. ౧౮౧౩ సం.రం ఫిబ్రవరి ౨౩ వ తేదీని కోర్టుఆఫ్ డైరక్టర్లు మదరాసుగవర్నరుగారికి పంపినలేఖనుండి. Carnatic Stipendaries, Madras. 1858;p 138)

మిల్ గారి హిందూదేశ చరిత్రనుండి తీయబడిన యీదిగువభాగము తగినంత చేటపల్లపై యున్నది.

"ఫ్రెంచివారితోటి పోరాటమున కర్ణాటకమునందు మహమ్మదాలీకి ఆంగ్లేయులు సాయ మొనర్చిరి. ఆయుద్ధాంతమున ఆతనిని తద్దేశపు స్వతంత్రప్రభువుగా నంగీకరించిరి. కావున సైన్యాధికారము, ఆర్థికాధికారములను, రాజ్యాధికారముఖ్యాంగములను ఆతని యధీనమున నుంచిరి. ఆతని యనుమతివలన కొన్ని అధికారములను సంపాదించి ఆతనియందు భక్తివిశ్వాసములుకలిగియుండి ఆతనిక్రింద సామంతముగ కంపెనీయుండెను".

గూర్చి ఏమియును లేదు. ఆతనితరువాత ఉమ్దత్ ఉల్ ఉమ్రా ౧౭౯౫లో రాజ్యమునకు వచ్చెను. ఆతనిపాలన కాలమున అతనికి బ్రిటిషుగవర్న మెంటుతోడిసంబంధమే మాత్రమునుమార్పు చెందలేదు. కాని ఆతడు చనిపోగానె గొప్పమార్పును కలుగచేయవలయునని (కంపెనీవారు) ఎంచుచునేయుండిరి. నబాబుగారిమరణమునకుపూర్వము చాల సం.నుండియే-ముఖ్యముగా౧౭౯౯లో తాముగావించిన యుద్ధములవల్ల లార్డుకారన్‌వాలిసు టిప్పుసుల్తానుయొక్క బలవిచ్ఛేదముగావించిననాటినుండియు-కర్ణాటకమందలి సామాన్యసైన్యపరిపాలనమంతయు సంపాదించుటకున్నూ, అటులసామాన్యపాలనము మూలముగ నాతని ప్రభుత్వాదాయములో నెక్కువభాగమును కాజేసి, నబాబును నామమాత్రుని గావించి పింఛనునిచ్చుట వారి యొక్క ముఖ్యోద్దేశమై యున్నది. ఈనీచస్థితికి వచ్చుటకు వాలాజానబాబుకే కాక ఉమ్దత్ ఉల్ ఉమ్రాకును ఒకేమాదిరిగా యిష్టములేదు. అయ్యది కంపెనీ వారి కెక్కుడు ఆశాభంగము కలిగించెను. ఈమూర్ఖపు పట్టుదలకు 'స్వార్థపరులగు కుట్రకారుల దుస్సలహాలే' కారణములని కంపెనీవారు అనిరి.

ఉమ్దత్ ఉల్ ఉమ్రా యొక్క కాలములో యీవలసిన సైన్యనిర్వహణార్థపుధనము వాయిదాతప్పక యీయబడుచుండెను. కాని రాజ్యపాలనము మిగుల జనకంటకముగను దుబారాగను జరిగెనని కంపెనీవారనిరి. యిది నిజమయిన కావచ్చును. బంగారపు గుడ్లతోపాటు కోడినిగూడ నబాబు నాశమొనరించుచుండెను.(అనగా యికముందు క్రమముగ ధనమువచ్చుటకు వీలులేకుండ దేశమును పాడుచేయుచుండెనని అభిప్రాయము). క్రమము తప్పకుండ బంగారుగుడ్లను రాబట్టగలశక్తి కంపెనీ వారికే యుండెను. ౧౭౯౫ లో ఉమ్దత్ ఉల్ ఉమ్రా రాజ్యాధిష్ఠితు డయినంతనే మదరాసు గవర్నరు లార్డు హోబార్టుగారు కర్ణాటకరాజ్య ప్రభుత్వమును కంపెనీ పరము చేయుమని ఎక్కువ పట్టుదలతో తిరిగి ప్రయత్నింపజొచ్చెను. అట్టిమార్పుదల ముఖ్యావసరమని తా నెంచినట్లు అనేకమగు మినిటులను నాతడు వ్రాసెను. ౧౭౯౧ ఆగష్టు ౩౧ వ తేదీని కోర్టు ఆఫ్ డైరక్టర్లు మదరాసుప్రభుత్వకార్యనిర్వాహక వర్గాధ్యక్షునికి ఇటుల వ్రాసిరి. "మీరు కోరిన ఆ సవరణను అంగీకరించుటకు నబాబు ఒప్పింపబడలేనందుకు మేమెంతయు చింతించుచున్నాము. ఈసవరణ (అనిన వారుకోరెడిఆప్రభుత్వపు మార్పుదల) మూపేర తిరిగి వారిని గోరుటకై మీ కధికార మిచ్చుచున్నాము. మఱియు, హెచ్చరించుట,సమాధానము బోధనము మూలముగ ఆ నబాబుగారి యొక్క సమ్మతిని పొందగల్గుదురేని కంపెనీవారికి సమ్మతమగు సేవగావించినవా రగుదురు. ఎన్నిప్రయత్నములచేతను, నబాబుగారి సమ్మతిని పొందలేకపోయిరి. కంపెనీవారు హఠాత్తుగా జోక్యము కలుగజేసికొనుటకు తా వీయకుండునట్లుగ నిర్ణయకాలములోననే సైన్యనిర్వహణపు ధనము చెల్లింపబడుచుండెను. ౧౭౯౮ లో లార్డు మార్నింగ్‌టన్‌గారు (తరువాత మార్క్విస్ వెల్లస్లీ అయిరి.) గవర్నరుజనరల్‌గా వచ్చిరి. వారు మదరాసుకు చేరినంతనే క్రొత్తసంధిచేయు నుద్దేశముతో నబాబుతో రాయబారములు సలిపెను. కాని (అతడు కోర్టుఆఫ్ డైరక్టర్లకు తెల్పినటుల) నబాబుగారు ఈక్రొత్త ఏర్పాటునకు పూర్ణముగా విముఖుడై యుండెను ౧౭౯౯ ఏప్రిల్ నెలలో గవర్నరు జనరల్‌గారు కలకత్తానుండి ఆవిషయమునుగూర్చియే వాదయుక్తముగ అరువది శీర్షి కలుగల యొక దీర్ఘలేఖను నబాబునకు వ్రాసెను. కాని నబాబు ౧౭౯౨ సంధియొక్క సవరణనుగూర్చి (కంపెనీవారు చేసికొనిన) ఆ నిశ్చయాభిప్రాయమును ప్రతిఘటించెను.

కాని, ౧౭౯౯ వత్సరాంతమున ఉమ్దత్ ఉల్ ఉమ్రాగారి ఆరోగ్యము చెడుచున్నదనికలకత్తాకువార్త వచ్చెను. అంతట లార్డు మార్నింగ్‌టన్‌గారికొక యుక్తి తోచెను. మనము గమనించేయెడల అందు తుదకు తాము కోరిన ఏర్పాటును కావించుకొరకై యోచించినయుపాయము యొక్క బీజము యిచ్చుట గాననగును. కలకత్తానుండి ౧౮౦౦ మార్చి ౨౬ వ తేదీని మదరాసు గవర్నరుగారికివ్రాయబడినబాబు ఉమ్దత్ ఉల్ ఉమ్రాగారి మరణము సందర్భమున గవర్నరుగారి ప్రవర్తన సూచన చేసెడి సలహాలున్నట్టి ఉత్తరమునుండి ఒక దీర్ఘభాగమును యీక్రింద జూపవలయును.

"౧౭౯౨ లోని సంధి, వాలాజా నబాబుగారి యొక్కయు, వారి యుత్తరాధికారుల యొక్కయు

తేరను, లరఫ్రునను కాపింపబడినప్పటికిని ఆవంశములోని వారై ప్రస్తుత నబాబుచే నియమింపబడినవా రెవ్వరైననున్నయెడల వారి అర్హ్వాతవివాహవస్థమై సందేహాస్పదమై యున్నయెడలఅట్టివారిని సింహాసనాధిష్ఠితుల చేయుటకు గాని సహాయమొనర్చుటకు గాని, ఆసంధిలోని ఏ షరతులవల్లను మనము బాధ్యులము గాము."

తన కుమారుడని ఉమ్దత్ ఉల్ ఉమ్రా చెప్పుచున్న ఆతని జననమునుగూర్చి అనేక వదంతు లున్నవి. ఏమయినను యీ యువకునితల్లి తక్కువజాతి దని, నబాబు ఎన్నడును ఆమెను వివాహముచేసుకొన లేదనుట స్పష్టము. యీతడు రాజ్యమునకు వచ్చినచో[1] (నబాబు తమ్ముడగు) అమీరుల్ ఉమ్రాగారి కుమారునికి యింతకంటె నెక్కువహక్కుగలవని తలంచువారు అందుకై శక్తినంచనలేక ప్రతిఘటింతురనుట నిస్సంశయము."

"ప్రస్తుత స్థితిగతులయందు యిరుకక్షులలో నెవ్వరికిని యిప్పటికున్న సంధులనుబట్టి సాయ మొనర్పజాలము. అందులో నెవ్వరికి మనము సాయము యిచ్చెదమో నిశ్చయించునపుడు కర్ణాటక రాజ్యములో ఆంగ్లేయుల లాభములను మొత్తమురాజ్యముయొక్క ఐశ్వర్యమున్ను, ప్రజాసౌఖ్యమున్ను మనహక్కు బాధ్యతలను నెక్కువ ముఖ్యములుగా నెంచవలయును."

"యీపద్ధతి ననుసరించి మనము సింహాసనాధిష్ఠితులచేయు వాతినినుండి ప్రస్తుతము కర్ణాటకమునకు కలిగిన యిక్కట్టులను సక్రమముగ నివారించుటకై తగిన షరతులను విధించవలయును."

"ఇందుకొరకు, ఉమ్దత్ ఉల్ ఉమ్రాయొక్క ఉత్తరాధికారి సామాన్యసైనిక పరిపాలనమునంతయు సంపూర్ణముగ కంపెనీవారిపరముగావించి ఒక కోటను గాని, ఒక సేననుగాని, ఏ సిపముమీాస సైనను ఉంచుకొనరాదు."

మొదటగా నీషరతులను ఉమ్దత్ ఉల్ ఉమ్రా కుమారుడగు ఆలీ హుసేనునకు అంగీకారమునకై ఎదుటబెట్టవలయును.

"నబాబుయొక్క కుమారుడని చెప్పబడునాతడు యీనబాబు మరణానంతరము ౨౪ గంటల లోపుగా యీషరతులను తిరస్కరించినగాని లేక ఒప్పుకొనుటకు ఆలసించినగాని అమీరుకుమారునికి ఆషరతులను ఒప్పుకొనినమీాదట సింహాసనము నెక్కుటకు అధికారము నొసంగుడు." (సశేషము)

1. ఇతడు అజీముద్దౌలా. తుద కీతడే సింహాసనము నెక్కెను.

ద్వితీయ వార్షిక సమావేశము, సాహితీసమితి, రాజమహేంద్రవరము

అక్షయ సం. చైత్రము

మదరాసు శాసనసభనుండి వెడలివచ్చిన స్వరాజ్యపక్షసభ్యులు (16-3-26)

గంటికోట సత్యనారాయణ మూర్తి గారు, ఎం. ఏ.

[వెనుకటి సంచిక తరువాయి]

౮. ప్రజావృద్ధిసమస్య

ఇక జనసంఖ్యాభివృద్ధిగూర్చియు అందులకుతగిన ఆహార పదార్థాభివృద్ధి యగుచున్నదా అనే సమస్యను గూర్చియు విచారించవలసి యున్నది. పదు నెనిమిదవ శతాబ్దాంతమం దొకపాశ్చాత్యుడగు అర్థశాస్త్రజ్ఞుడు (మాల్థూసీ) ఏ దేశమందైనను జనసంఖ్య ఆహారాదులకన్న ఎక్కువగా వృద్ధినొందుచున్నదనియు, యుద్ధము, జాడ్యములు, స్వాభావిక మరణములు మొదలగు కారణముల వలన ప్రజానాశన మగుచున్నను, స్త్రీ పురుష సంగమ సంజనిత సంతానాభివృద్ధికి ఇంద్రియ నిగ్రహము మొదలగు కొన్ని అభ్యంతరములు ప్రజలు కల్పించుకొనని యెడల జనసంఖ్యాభివృద్ధికి తగిన ఆహారపదార్థాభివృద్ధి కలిగి దేశము సుభిక్షముగా నుండదని సిద్ధాంతీకరించెను ; 3,6,12,24,48,96,192—— ఈ విధమున దేశమందలి జనసంఖ్య విస్తరించుచుండుననియును, 3,5,7, 9,11,13,15——ఈవిధమున వ్యవసాయాది వృత్తులవలన లభించెడు ఆహారాదులు అతిశయించుచుండుననియును వాని అభిప్రాయము. ఈ సిద్ధాంతము దేశపుటార్థిక విషయములలో వర్తించుచున్నదా అని ప్రతిదేశపువారున్ను వాద ప్రతివాదము లొనర్చిరి. కొందరీసిద్ధాంతము మాల్థూసుగారియొక్కయు వారి శిష్యులయొక్కయు ఊహా ప్రపంచమందు మాత్రము కల్పింపబడినది గాని వాస్తవ ప్రపంచమం దిదివర్తించుటయే లేదనిన్ని, వరికొందరు సత్య మించుక కలదనియున్ను మాల్థూసుగారి అంతరార్థము గ్రహించవలెను గాని ప్రతిపదార్థశోధన మొనరించి తప్పులెంచుట హేత్వాభాసమనియున్ను అభిప్రాయపడిరి. గ్రంథవిస్తరభీతిం జేసి ఈవాద ప్రతివాదములతో సంబంధించిన సూక్ష్మాంశము లన్నిటిని చర్చింపలేను గాని మొత్తముమీద తెల్లమగుచున్న విషయములను వాటికి గల ప్రాముఖ్యమును ఇందుకు గనుపించెదము. యుద్ధములు, ప్లేగు, కలరా, ఇన్‌ఫ్లుయంజా, క్షామములు మొదలగువాటివలన సంభవించెడు మరణములు కొంతవరకు జన నాశన మొనర్చుచున్నను, జననముల సంఖ్య తగ్గినట్టుల అతిబాల్యవివాహములు, వితంతూద్వాహములు, తినుటకన్నము సరిగా లేనివారుకూడ పెండ్లిచేసుకొని పిల్లలను కనుట మొదలగు సాంఘికాచారములు కట్టిపెట్టిననో ఇదివరకే జనసంఖ్య జాస్తిగా నున్నట్టియు, భాగ్యోత్పత్తి విశేష మతిశయించుటకు వలయు సాధన సామగ్రి లేనట్టియు దేశములు బాగుపడును. ఇంకొక సంగతి. ఒక్క జనసంఖ్య అధికరించినచో దేశమున కనర్థములు వాటిల్లునని చెప్పలేము ; ఏమన దేశపు భాగ్యమును వృద్ధిచేయగలవా రెందరో అవతరించవచ్చును ; నాగరికత ప్రబలి జనుల జీవనావస్థలు ఉన్నతదశ నొందవచ్చును. ఈ అభిప్రాయము లన్ని దేశములకును అన్ని కాలములకును వర్తింపవు. లోకమందలి దేశముల ఆర్థికావస్థలు వేర్వేరు యుగములలోను, శతాబ్దములలోను భేదించియున్నట్లు దేశచరిత్రలు ఘోషించుచున్నవి. కొన్ని దేశములవారు జనసంఖ్య కొలదికాలములో అధికరించని యెడల దేశపుటార్థిక రాజకీయ వ్యవస్థలు విపరీత పరిణామ మొందునని విచారించి ఇతర దేశములవారి కసంబద్ధమని తోచెడు ప్రజాభివృద్ధిమార్గముల నవలంబింతురు ; స్త్రీ పునర్వివాహము లనుచితములని వాదింపక ఆ మూలమున సంతానవంతులగుదురు ; ఇతరులకు వ్యభిచారమని తోచెడుఅభ్యాసములు వారికిసదాచారములు. కొన్ని దేశములవారు జనసంఖ్య విస్తరించినచో కష్టమని స్త్రీ పురుషులు 25, 30 ఏండ్లకు పెండ్లిచేసుకొందురు ; కొన్ని దేశములలో 40 ఏండ్ల కన్యలున్నారు. మరికొందరు పెండ్లికూతురికన్న పెండ్లికుమారుడు చిన్నవాడైనను

తప్పులేదని అట్టివారికి పెండ్లిళ్లు జరుపుచుందురు. మరి కొన్ని దేశములలో స్త్రీలు సంతానవతులైనచో కుటుంబ పోషణము కష్టమౌనని గొడ్డుమందులను తినెదరు; లేదా నవనాగరికులలో "మాల్థూసియన్సు" నాబరగు కృత్రిమ నూతన విధానములను స్వీకరించెదరు. మరికొన్ని దేశములలో బొమ్మలపెండ్లిండ్లో యనునటుల ఆరేడేండ్ల ఆడుపిల్లల కును ఏడెనిమిదేండ్ల మగవారికిన్ని వివాహములు జరుగును; 14 ఏండ్లు దాటకుండగనే వారు సంతాన ప్రాప్తులగుదురు. ప్రజాభివృద్ధి అయిన కానిండు; అందులవలనగిన భాగ్యోత్పత్తి చేయవలెను గాని ప్రజావృద్ధి కభ్యంతరములు కల్పించుట పౌరుష హీనమని కొందరు వాదించెదరు. లోకములో నిట్టి వేర్వేరు స్థితిగతు లుండుట వలన ప్రజావృద్ధి సమస్య పలువురకు పలువిధములుగా గోచరించుచుండును.

ఈ సందర్భమున హిందూదేశపు స్థితిగతుల నించుక విచారించెదము. జనాభా లెక్కల ప్రకారము ఈదేశపు జనసంఖ్య నానాటికి పెరుగుచున్నట్లే కానవచ్చుచున్నది. బ్రిటిషిండియా జనసంఖ్య (స్వతంత్రరాష్ట్రము లిందులో చేరవు) 1891 లో 221. 2 మిలియన్లు; 1901 లో 231. 6; 1911 లో 244. 3; 1921 లో 247. కొన్ని నిర్ణీతకాలములలో నూటికి జననముల రేటెంతయో మరణముల రేటెంతయో తెలిపెడు ఈదిగువ పట్టీ గమనించ దగినది.

సంవత్సరములు	నూటి 1కి జననములరేటు	నూటి 1కి మరణములరేటు	వృద్ధిరేటు
1894–1898	34.77	31.10	3.67
1899–1903	38.33	32.99	4.34
1909–1908	38.55	35.86	2.69
1909–1913	38.62	30.91	7.71

కాటకములు, ప్లేగు, మలేరియా మొదలగు కారణములవలన అనేకులు మరణించుచున్నను, జనసంఖ్య వృద్ధి నొందుచునే యున్నది. బ్రిటిషుపరిపాలనమునకు పూర్వము మాదేశపు జనాభాలెక్క లెట్లుండెనో మనకంతగా తెలియవుగాని రామాయణ భారతాది యుగములలోను ఆంగ్లేయులకు మున్ను దీదేశము నేలెడి ప్రభువులకాలములోను యుద్ధములు తరుచుగా జరుగుచుండెడు కారణముచేతను, దేశమం దన్ని భాగములు నివాసయోగ్యముగా నుండని కారణముచేతను జనసంఖ్య అప్పుడు తగ్గియేయుండునని ఊహించవచ్చును. ఇప్పు డీదేశములో యుద్ధములవలన ప్రజానాశన మతి స్వల్పము. మరణ కారణంబులగు వ్యాధులను నివారించుటకును నిర్మూలించుటకును అనేక విధముల ఆరోగ్యము నెలకొల్పుటకును సౌకర్యము లేర్పడినవి. శిశుహత్య, నరహత్య, సహగమనము మొదలగు దురాచారములు కఠిన శాసనములంజేసి నిషేధింపబడినవి. అయితే ప్రజావృద్ధికరంబులగు పెండ్లిళ్లు జరుగుచునే యున్నవి. జరుగుటయే కాదు; అధికరించుచున్నవి. వితంతూ ద్వాహము శాస్త్రీయమని వాదించు పూర్వాచార పరాయణు లీదేశమం దెంతమంది యున్నను వన గవర్నమెంటువారు స్త్రీ పునర్వివాహము హిందూలా (ధర్మశాస్త్రము) వలె ఉచిత ధర్మమని ప్రత్యేక శాసన మేర్పరుచుటంజేసియు సంఘ సంస్కర్తల ఆందోళనము పలువురకు రుచించుటవలనను ఇప్పుడు నూటికి 60 మంది స్త్రీ లీదేశములో నిరాటంకముగా వితంతూద్వాహ మొనర్చుకొని సంతానవతు లగుచున్నారు. విరుద్ధ సంబంధములు విసర్జనీయము లని హిందూలా ఘోషించుచున్నను విరుద్ధసంబంధము లనేకములు సంఘాచార ప్రాబల్యమునంజేసి న్యాయ సమ్మతములని తీర్మానించెడు హైకోర్టుతీర్పులున్నవి. కొందరు ఇద్దరు ముగ్గురు స్త్రీలను పెండ్లియాడుచున్నారు. మన దేశమందలి కొన్ని భాగములలో 1921 న సంవత్సరము లెక్కల ప్రకారము వివాహము చేసుకొనిన పురుషులు స్త్రీలు వెయ్యిటికి ఎంతమంది యున్నారో తెలియజేయు ఈదిగువ పట్టీ గమనించతగినది:— మూ. పట్టీ 1.

పైపట్టీ నాల్గవకాలములో "పెండ్లిచేసుకొనినవా"రనగా పుష్పవతులుకాని కన్యలనికాదు; పెనిమిటితో కాపురము చేయువారనియే. కొన్ని ప్రాంతములలో 15 ఏండ్లు రాకుండగనే పురుషులు, స్త్రీలు సంతానవతు లగుచున్నారు. 1921 లో వెయ్యిటికి వివాహ మింక చేసుకొనని పురుషులు, స్త్రీలు, బంగాళములోను ఇంగ్లాండు-

పట్టి 1.

రాష్ట్రము	ఏయేవయస్సులకు మధ్యస్థము	వెయ్యిటికి ఎంతమంది పురుషులు పెళ్లిచేసుకొనినవారు	వెయ్యిటికి ఎంతమంది స్త్రీలు పెళ్లిచేసుకొనినవారు
బెంగాల్	15—19	228	881
	20—39	795	784
బీహారు ఒరిస్సాలు	15—19	450	792
	20—39	807	824
పంజాబు	15—19	263	753
	20—39	660	890
సంయుక్తరాష్ట్రములు	15—19	459	870
	20—39	743	862
బొంబాయి రాజధాని	15—19	328	831
	20—39	746	840

వేల్సులలోను (1911) ఎంతమందియున్నారో ఈ దిగువ పట్టి వివరించుచున్నది:—

ఏయేవయస్సులకు మధ్యస్థము	బంగాళము		ఇంగ్లాండు-వేల్సు	
	పురుషులు	స్త్రీలు	పురుషులు	స్త్రీలు
15—20	766	55	998	988
20—25	410	20	857	757

25 ఏండ్ల వయస్సుకు ఆంగ్లేయస్త్రీలలో నూటికి 75 గురు వివాహము చేసుకొనరు. కావుననే 30 లేక 40 ఏండ్ల వయస్సు ఉన్నను కొందరు ఆంగ్లేయ స్త్రీలు అవివాహితలగు కన్యలే. అట్టివారు బంగాళములో నూటికి ఇద్దరు స్త్రీలుండుట అరుదు. తక్కిన ప్రాంతములందు కూడ ఈదేశమం దించుమించుగ ఇదేరేటు వర్తించునని ఊహించవచ్చును.

చెన్నపురి రాజధానిలో 1871 మొదలు 1921 వరకు క్రింద వివరింపబడిన జనాభా లెక్కలను గమనించినచో ప్రజాభివృద్ధి అగుచున్నదని తెల్లమగును:—

సంవత్సరము	జనసంఖ్య
1871	31636276
1881	31181940
1891	36064408
1901	38653558
1911	41870160
1921	42794155

1881 లో జనసంఖ్య తగ్గుటకు కారణము 1877-1878 మహాకాటకము.

పైన పేర్కొనబడిన వివరాంశములంజేసియు, కారణములంజేసియు ఈ దేశమందలి జనసంఖ్య నానాటికి హెచ్చుచున్నదనుట నిర్వివాదాంశము.

ఆహార పదార్థములు జనసంఖ్యతోపాటు వృద్ధి నొందుచున్నవా అను అంశ మిక విచారించెదము. ఆహార పదార్థోత్పత్తి కృషి వాణిజ్యాదు లెంత వికసించినను హీనవృద్ధిసూత్రము ననుసరించి యుండునను సంగతి మరువరాదు. రానురాను జనుల జీవనావస్థలు, వాంఛలు, యత్నములు, చర్యలు పెంపొందు చుండుటంజేసి ప్రతి మనుజునకును ఆహారపదార్థముల విషయమై భూమినుండి గ్రహింపబడు పంటలలో ఇన్ని మణుగులు లేక ఇన్ని టన్నులు ప్రతిసంవత్సరము కావలసియుండునని నిష్కర్షగా అంచనావేయుట కెన్నియో విమర్శనోపయోగ సాధనము లుండవలెను. ఎదిగినపురుషులయొక్కయు, స్త్రీలయొక్కయు, వేర్వేరువయస్సులుగల బాలురయొక్కయు, బాలికలయొక్కయు ఆహారపదార్థ పరిమాణము భేదించుచుండును. మొదటితరగతి భాగ్యవంతులు షడ్రసోపేత మగునట్టియు విలువగల పదార్థములతో కలిసినట్టియు ఆహారమును భుజింతురు. సామాన్యపు కుటుంబస్థులు తినుచున్న ఆహారపదార్థము లంత విలువగలవి గాక సామాన్యముగా నుండును. బీదలు ఎట్టితిండి తినినను ఆకలితీరి మనుజుల కుండవలసిన సాధారణపు

బలముకూడ ఉండదో అట్టి తినుబడి వస్తువులనే తినుచుందురు. ఈ తుదిని చేర్కొనిన జాతివారికి (వారిలో వేర్వేరు వయస్సులు గమనింపవలెను) మొత్తము మీద సంవత్సరమునకు ఆహారవిషయమై ఇన్నిటన్నుల తూనికగల ధాన్యాదు లవశ్యమని మనము నిర్ణయించి అట్టివారే దేశమందున్న ప్రజలందరున్ను అని భావించి లెక్కలు వేసినచో మన అంచనా సర్వ సామాన్యముగా నుండును గాని అతిశయోక్తికాదు. ప్రతిసంవత్సరము వాస్తవముగా దేశములో పండుచున్న ధాన్యాదులు ఇన్నిటన్నులనియును ఆహారార్థముపయోగించున విన్నిటన్నులనియును లెక్కవేయుట మీద అంచనాకన్న సులభతరము; ఏమన దొరతనమువారు సేకరించిన వివరాంశములనే ముఖ్యముగా ఆధారము చేసుకొనవచ్చును. జనాభా లెక్కల ననుసరించి ఆహారార్థము ప్రజలకీయా సంవత్సరములలో ఇన్నిటన్నుల ధాన్యాదు లవశ్యమనిన్ని, ఆయా సంవత్సరములలో దేశములో పండిన ధాన్యాదులలో ఆహారార్థమిన్నిటన్నులు వినియోగించుచున్న వనిన్ని వినయుకును గొని వివరముల సంకేలతో ఒక పట్టీలో ప్రదర్శించినట్లయిన జనసంఖ్య వృద్ధితోపాటు జనులకుతిప్పక కావలసియుండు ఆహారపదార్థముల ఉత్పత్తి వృద్ధినొందుచున్నదో లేదో నిర్ణయించవచ్చును. ఇదియే ఈసమస్యకు వలయు ఆర్థిక విమర్శనా పద్ధతి సంక్షేపముగా మీద వర్ణింపబడిన పద్ధతి ననుసరించుటకు కావలసిన విపుర్శనోప యుక్త వివరములను ఓపికతో సేకరించి వాటిని యుక్తి యుక్తిముగా నుపయోగించి ఇట్టి సమస్యలను 5 లేక 10 ఏండ్ల కొకసారి విచారించుచుండుడని పాఠక మహాశయులను ప్రార్థించుచున్నాము.

మన హిందూదేశములో ఒక ఏడాది వయస్సు నుండి ఏబది ఏండ్లకు మించిన వయస్సువరకు ఎందరుమంది ప్రజలున్నారో 1911 మొదలు 1918 వరకు ప్రతి సంవత్సరము వారికి సాధారణపు బలము కలిగి యుండుటకు కావలసిన ఆహారపదార్థము లెన్నిటన్నులని అర్థ, ఆరోగ్య గణితశాస్త్రముల ప్రకారము సేకరింపబడిన విమర్శనోపయుక్త సాధనముల సహాయమున నిర్ణయించి ఆయా సంవత్సరములలో నుండెడు జనసంఖ్యలను, ఉత్పాదింపబడిన ధాన్యాదులను గమనించి సారాంశములను "షా" అను అర్థశాస్త్ర పండితుడు సుబోధకముగా తెలియజేసెను. (ఇక నామిక్ జర్నల్ ఆఫ్ ఇండియా, మూడవ సంపుటము, పేజీలు 84-111, 167-183). ఆయన అవలంబించిన విమర్శనాపద్ధతి నంతయు ఇచ్చట నిరూపింపలేము గాని సారాంశములను మాత్రము పట్టీలరూపకముగా ప్రదర్శించుచున్నాము. 1911 వ సంవత్సరము బ్రిటిషిండియా జనాభా లెక్కలప్రకారము ప్రజావిభాగమును, వేర్వేరు వయస్సులుగల జనులాహార విషయమున వినియోగింపవలసియున్న ధాన్యాదుల పరిమాణమును ఈదిగువ 'ఏ' షెడ్యూలులో వివరించుచున్నాము. 'ఏ' షెడ్యూలు యూడవకాలములో వేయబడిన ఔన్సుల అజ్ఞాలెక్క నిర్ణయించుటకు మన గవర్నమెంటువారు ప్రమాణించినట్టి జెయిల్ మ్యాన్యుయల్సు, క్షామనివారణ కోడున్ను (ఖైదీలకున్ను, కరువుపనులు చేసెడువారికిన్ని ఇవ్వబడు ఆహార పదార్థముల వివరము లీగ్రంథములలో వివరింపబడియుండును) – ఆధారము; జనాభాలెక్కలప "సెన్సస్ రిపోర్ట్సు" ఆధారము.

ఏ–షెడ్యూలు

వయస్సు ఏ యే సంవత్సరములకు మధ్యస్థము	1911 జనసంఖ్య (మిలియన్లలో)	ఒక్కొక్కని కొక్కొక్క దినమునకు వలయు ధాన్యాదులు ఔన్సులు	జనసంఖ్య కంతటికి దినమునకు వలయు ధాన్యాదులు టన్నులు
0—1	8	...	...
1—2	4	5	558.0
2—5	21.2	8	4732.1
5—10	34.5	12	11551.3
10—15	27.0	16	12053.6
15—50 (పురుషులు)	61.0	28	47656.3
15—50 (స్త్రీలు)	60.6	24	40580.4
50 ఏండ్లకు మించిన వారు	28.0	22	15625.0
		దినమునకు వలయు మొత్తము ...	132756.7 టన్నులు
		సం॥నకు వలయు మొత్తము	...48.46 మిలియన్ల టన్నులు

1912వ సంవత్సరమునుండి 1918వ సంవత్సరమువరకు వెయ్యి 1కి 5 గురు జనుల లెక్కను జనసంఖ్య వృద్ధియగు చున్నదనుకొనినచో (ఈ అజ్ఞా అని లెక్కగానున్నది) మీగడ పట్టే విధానము ననుసరించినచో 1911-1918 సంవత్సరములలో ప్రజలకు కావలసియుండే ధాన్యాదుల అంచనా లెక్క ఈదిగువ 'బి' షెడ్యూలులో నున్నవి:—

బి-షెడ్యూలు

సంవత్సరము	కావలసినధాన్యాదులు (టన్నులలో)
1911—1912	48.46 మిలియన్లు
1912—1913	48.70
1913—1914	48.94
1914—1915	49.18
1915—1916	49.43
1916—1917	49.68
1917—1918	49.93

వ్యవసాయపు డిపార్టుమెంటువారి లెక్కల ప్రకారము (అగ్రికల్చరల్ స్టాటిస్టిక్సు) పశువులు మొదలగువానికిన్ని విత్తనములకున్ను కావలసిన ధాన్యాదుల సరిమొత్తము 'బి' షెడ్యూలు మొత్తములతో కలుపగా లభించు మొత్తములు ఆయా సంవత్సరములలో ప్రజలకు కావలసియుండు ఆహారాదుల మొత్తములు; ఆవివరము దిగువను 'సి' షెడ్యూలులో నున్నవి:—

1911—1918 లో ప్రతి సంవత్సరము బ్రిటిషు ఇండియాలో వ్యవసాయవృత్తివలన పండుచున్న ధాన్యాదుల లెక్కలలోనుండి విదేశములకు ఎగుమతి అగుచున్నట్టియు అనేక కారణములంజేసి కలుగుచున్న తరుగులున్ను వీరు గలున్ను (అనగా పంటలు చెడిపోవుట, తూనికతగ్గుట, ఎలుకలు, ఉడుతలు, పిట్టలు, పందులు, కుక్కలు, నక్కలు మొదలగునవి తినుట, వండుట, చెరుగుట మొదలగు క్రియలవలన తరుగులు, వివాహ శ్రాద్ధాది కార్యములకగు అసాధారణపు ఖర్చులు, వరదలవలన నష్టము, మరుసటి సంవత్సరము పంటలు పండేవరకు కావలసిన ధాన్యాదులు నుంచవలసి బాపతులు) మినహాయించగా శేషించిన ధాన్యాదుల రాబడి జాబితా ఈదిగువ 'డి' షెడ్యూలులో ఉన్నది.

డి-షెడ్యూలు

సంవత్సరము	సి-షెడ్యూలు మొత్తములు	వినియోగార్హమగు ధాన్యాదుల రాబడి	లోటును	
1911-1912	64.33	54.80	9.53	(మిలియను టన్నులు)
1912- 13	63.60	52.95	10.65	
1913- 14	63.03	48.46	14.57	
1914- 15	65.16	54.04	11.12	
1915- 16	65.83	56.32	9.51	
1916- 17	66.19	57.90	8 29	
1917- 18	66.40	58 06	8.34	

ఇంతవరకు మన మొనర్చిన చర్చవలన లభించెడు ఫలిత మేమి?

మన హిందూదేశములో జనసంఖ్యావృద్ధికి తగిన ఆహార పదార్థవృద్ధి లేదు; అభివృద్ధియంగతి

సి-షెడ్యూలు

సంవత్సరము	ప్రజలకు కావలసిన ధాన్యాదులు	పశువులకు కావలసిన ధాన్యాదులు	విత్తనములకు కావలసిన ధాన్యాదులు	మొత్తముమీద ఆహారాదులకు కావలసిన ధాన్యాదులు	
1911—12	48.46 టన్నులు	13.73 టన్ను	2.14 ట	64.33 టన్నులు	(మిలియను టన్నులు)
1912—13	48.70	12.77	2.13	63.60	
1913—14	48.94	12.07	2.02	63.03	
1914—15	49.18	13.80	2.18	65.16	
1915—16	49.43	14.23	2.17	65.83	
1916—17	49.68	14.27	2.24	66.19	
1917—18	49.93	14.19	2.28	66.40	

యటుంపెనింతు; 'క్షామ్యాలు మూడవకాలములో విన రింపబడిన ధాన్యాదులరాబడి దేశమందలి జనులందరు క్షైదీలు, కిరువుబత్తెములు పుచ్చుకొనువారు భుజించునట్లు భుజించెప మన్నను చాలదు. ఆ కారణముచనే మన దేశము బీద దేశము. వ్యవసాయ మగ్రవృత్తిగా గలదియు లక్షలకొలది అపక్వపదార్థములను విదేశముల కెగుమతి చేయునదియు అగు హిందుదేశములో ఎంతమందియో జనులు తినుటకు సరిగా తిండిలేక మలమల మాడుచుం డుట శోచనీయము. ఏతద్విషయమై ఇంకను ఈ ప్రక రణమందే చర్చించుట అధికప్రసంగమగును గాన ప్రజా వృద్ధిసమస్యను తీర్మానించుట కెయ్యవి కర్తవ్యములో వాటినిగూర్చి కొంచెము చెప్పి విరమించెదము.

ప్రజావృద్ధికి తగిన ఆహారవృద్ధి దేశమందు లేన ప్పుడు ప్రజావృద్ధి తగ్గించుటకు యత్నించవలెను; లేదా ఆహారపదార్థోత్పత్తి ఇంక విస్తరించుటకు వలయు సదు పాయములను కలిగించవలెను. ప్రజావృద్ధి తగ్గించుట అనగా రోగుల కౌషధముల నివ్వక వారిని చంపుట కాదు; కలరా, మరిడి, ప్లేగు, కాటకము, జ్వరము ఇత్యాది మరణదేవతల నారాధించి మీసన్నిధికి మమ్ము లను గొనిపొండని వేడుకొనుటకాదు; కొంతవరకు దేశ మందలి జననములసంఖ్య తగ్గునటుల యత్నించవలెను; వివాహ విషయములలో ఈ దేశమువారు చేయవలసిన సంస్కారము లెన్నియో ఈపేరా ఆరంభమందు మనము ముచ్చటించిన విషయములలో లీనమైయున్నవి. వాటి లో ఎయ్యవి అవలంబనీయములో సంఘసంస్కార సం ఘములవారు జాగ్రతగా గమనించి అనుసరణీయము లగు సంస్కారములను సంఘమం దొనర్చుటకు ఉచిత ప్రయ త్నములను చేయవలెను. ఆహార పదార్థాభి వృద్ధికై 7 వ పేరాలో వివరించిన మార్గముల నవలంబించి వ్యవసాయ వృత్తియందలి హీనవృద్ధి న్యాయము నడ్డగించుటకు తగిన ప్రయత్నము లింకను చేయవలెను. ఇంతే కాదు. హీన వృద్ధి సూత్ర మతిశీఘ్రముగా వర్తించని హస్తకళలను, యంత్రకళలను పెంపొందించి అందువలన దేశమందలి ఆర్థోత్పత్తిని అధికరించవలెను. ఈవిషయములో ప్రజలు న్ను దేశమునేలెడి దొరతనమువారున్ను ఏకీభవించి ఉచిత ప్రయత్నము లొనర్చినచో ప్రజావృద్ధిసమస్య యే కాదు, ఇతర ఆర్థిక సమస్యలుకూడ చక్కగ తీర్మా నింప బడునని మా నమ్మకము.

6 వ ప్రకరణము

1. శ్రమ:—

శ్రమపడకుండ భూమి మొదలగు నైసర్గిక సాధన ములు మనకు ఫలించవు. శ్రమ ప్రయాసతో గూడినది. ఈ ప్రపంచమందుండు వస్తువులను మన కనుభవయోగ్య ముగునటుల జేయుటకై మనము దేహబలమునగాని బుద్ధి బలమున గాని పాటుపడుటయే శ్రమ అనబడును. కష్టి పడనియెడల ఫలముండదు. "కష్టేఫలే" అను లోకోక్తి అందరకును తెలిసినదే. మన్నుత్రవ్వుట, రాళ్లను మో యుట మొదలగుపనులలో దేహపరిశ్రమయే అధికముగా కానవచ్చుచున్నది. చిత్తరువుపని, నగిషీపని మొదలగు ప్రశస్త వృత్తులలో మనశ్శ్రమయే విశేషముగా కనబడు చున్నది. అయితే ఎట్టిపని చేయుటకైనను కొంచెము గనో హెచ్చుగనో బుద్ధిసూక్ష్మత దేహదార్ఢ్యము ఈ రెండును అవశ్యకము లగుచున్నవి.

2. శ్రమ అర్థోత్పత్తి నెట్లుచేయుచున్నది?

వ్యవసాయము, మత్స్యగ్రహణము, లోహ పరి కర్షణము మొదలగు పరిగ్రహణ క్రియలచే ప్రకృతిలో నుండి భాగ్యము లభించుట శ్రమ సహాయముననే కదా! శ్రమ వినా ధాన్యలోహ మీన మాంసాది పరిగ్రహణ మ సంభవము. వస్తువులకు కష్టపడి పనిచేసి రూపభేదముల గలిగించియే వినియోగార్హమగు పదార్థములను సంపా దించు చున్నాము. ధాన్యము, ప్రత్తి ఈ అపక్వ పదార్థ ముల బుచ్చుకొని ఎందరో శ్రమపడి పనిచేసినగాని అన్నవస్త్రాది రూపములబొంది ఉపయోగమునకురావు. బెంగుళూరిలో దొరకు పట్టుచీరలు కలకత్తాయందలి స్త్రీలు ధరింపవలెననిన మొదట ఆ చీరలు యానసౌకర్య ముల సహాయమున తేబడనిది నాగరక ఉపకరింపవు. ఉత్పాదకులును, వినియోజకులును, ఎప్పుడును ఒకే చోటను ఉండరు. ఉత్పాదింపబడిన వస్తుజాలమును వినియోజకులకడకు తీసుకవెళ్లినగాని ప్రయోజన ముండదు. ఇంతేకాదు సంపాదింపబడినభాగ్యమును భద్రపరచుట కెన్నియో పాత్రములు, పెట్టెలు, ఇండ్లు,

గోడౌన్లు మొదలగునవి కావలసియుండును. వీటిని నిర్మించుటకు కూడ శ్రమ యావశ్యకము. ఉలి, రంపము, బాడిస, కత్తి, గొడ్డలి, కొడవలి, నీటి ఆవిరియంత్రము, సాగయోడ, సాగబండి మొదలగు ఉపకరణములు లేనిచో ఎట్టి దేహపరిశ్రమవలన అనేక కార్యములు నెరవేరవు; వీటిని నిర్మించుటకుకూడ శ్రమ అవసరము. క్రయ విక్రయములవలన అర్థోత్పత్తి చేయుటలో ఎవరికి ఎంతమట్టుకు కావలెనో మొదట అంచనా వేసి అందులకు తగిన వస్తువులనే తయారుచేయుట సులభమైనపనియని మనకు తోచవచ్చునేమో కాని వాస్తవముగా అట్టి అజ్జాలువేసి అజ్జాలకు మించనటువంటి వస్తునిర్మాణ మొనర్చుట శ్రమతో కూడినదే. హిందూదేశమందలి వినియోగదారులకు ఒకానొకసరకు ఎంతమట్టుకు కావలెనని అజ్జాలువేయించుటకే ఇంగ్లాండు మొదలగుదేశముల పారిశ్రామిక నాయకు లెంతయో ద్రవ్యము వెచ్చించి ఉద్యోగస్థుల నియమించుచుందురు. గొప్ప ఫ్యాక్టరీలలో కార్మికులు యథావిధిగ వారిపనులను చేయుచున్నారా లేదా అని విచారించుట కొరకే కొన్ని ప్రత్యేక ఉద్యోగశాఖ లేర్పడుచున్నవి. ఆధునిక వాణిజ్య విస్తరణంతయు యంత్రోపకరణములవలననే జరుగుచున్నది; వీటిని నిర్మించుటకున్ను సరిగా నడిపించుటకున్ను కేవల దేహబలము పనికిరాదు; బుద్ధిబలము తోడ్పడిన గాని కార్యసిద్ధి ఉండదు. ఇదే విధముగ మానవశ్రమ లేక పురుషకారము అర్థప్రాప్తికి సాధనముగుచున్నదని చదువరులు గ్రహించవలెను.

3. శ్రమయొక్క ఉత్కృష్టత:—

ఏదేశమందైనను శ్రమ అనెడు అర్థసాధనము ఉత్కృష్టదశయందుండవలెనన్న కార్మికులకు శక్తియుక్తు లుండవలెను; తక్కువవేతనములు లభించుచున్న స్వంతప్రదేశమే స్వర్గమని భావించక కార్మికు లెక్కువ జీతములుదొరకు స్థలములకుపోయి తమ తెలివితేటల నుపయోగించవలెననెడు సాహసము చలనశక్తి కల్గియుండవలెను. కార్మికుల సుఖక్షేమములవలనను వారిని నియమించి పనిచేయించుకొనువారి పాలనాక్రమములవలనను శ్రమకరుల నిపుణత ఏర్పడుచున్నది. వినయము, విధేయత, బుద్ధిసూక్ష్మత, పట్టుదల, నేర్పు, చురుకుతనము మొదలగు సుగుణములే శ్రమకు వికాసము కలిగించును.

ఈకాలములో కర్మకరులకుకూడ అనేకతరగతుల పారిశ్రామిక విద్య ఆవశ్యకము. అట్టి విద్యలనుగరపు పారిశ్రామిక పాఠశాల లుండవలెను. ఏపనికైన వలయు శ్రమయొక్క పరిమాణము నేర్పరుచుటకు కార్మికుల సంఖ్య, వారు దినమున కెన్నిగంటలు పనిచేయుదురో ఆగంటల సంఖ్య ఇవిరెండున్ను ముఖ్యమగువిషయములు. ఉష్ణప్రదేశము లందుకన్న సమశీతోష్ణప్రదేశములలో ఎవరైన ఎక్కువకాలము పనిచేయగలరు; ఆపనికూడ చురుకుగా చేయబడును. ఇప్పుడు నాగరికదేశము లన్నిటిలోను దినమునకు 8 లేక 10 గంటలకన్న కర్మకరులు ఫ్యాక్టరీలలో పనిచేయగూడదని చట్టనిబంధన లున్నవి. ఈహిందుదేశములో కార్మికుల స్థితిగతు లంత బాగుగ లేవనియే చెప్పవచ్చును. విద్యావ్యాప్తిలేదు; చలనశక్తి తక్కువ; నిపుణతకూడ కొరతపడియున్నది. జాతి మతభేదములం జేసియు, చేతిపనులయందు అసహ్యాతి, నిర్లక్ష్యము కలిగియుండుటచేతను, చాలమంది విద్యావంతులు చేతిపనుల కర్మాగారములందలి బుద్ధినేర్పులతో చేయవలసినపనులు వీటి ప్రాంతమునకేపోక వాటిని విద్యావిహీనులకు కుంతలపాలు చేసినారు. మనదేశపు కర్మకరులకు పూర్వాచార పరాయణత్వ మింకను బాధించుచున్నది. వారింకను మానగాళ్లకు, పూర్వాచారములకు దాసులైయున్నారు. కొందరి కింకను సముద్రయానమన్న పీడకల. పారిశ్రామిక విద్య అతితక్కువ. అట్టి విద్యనుగరపు పాఠశాలలే కరువీదేశములో. పూర్వ మీదేశము బట్టలనేత కెంతయో ప్రసిద్ధి. యంత్రసహాయమున తయారుకాబడు విదేశపుబట్టల పోటీవలన మనదేశపు సాలెవాండ్రెంతమందియో వారివృత్తిని వదలుకొని ఇతరములగు బ్రతుకుతెరువులు వెదుకవలసినవారైరి. యంత్రముల పోటీవలన వస్తువులవెలలు సన్నగిల్లుటవలనను చేతిపనులు చేసెడువారు తక్కువ వెలలకు తమవస్తువుల నమ్మిన కిట్టకపోవుటచేతను సాలెవృత్తి మొదలగునవి ఈదేశములో నానాటికి క్షీణించినవి. వంశపారంపర్యముగ వచ్చెడి చేతిపని నేర్పుకూడ చాలమట్టుకు అంతరించినది. స్వదేశములో తయారగుబట్టలనే ధరించెదమను ప్రతిజ్ఞ లిప్పుడిప్పుడు అనేకులకు కలుగుట ఎన్నియో విధముల శుభదాయకము. ముఖ్యముగా మనదేశపు సాలీలు వారిశ్రమయొక్క ఉత్కృష్టతను జూపుట కదను కలిగినది. ఇతరదేశము

లందువలె హస్తకళలు గల కీదేశములో అనేకవిషయములను పారిశ్రామిక విద్యను గరపినచో వీరుకూడ శక్తియుక్తులుగల నిపుణు లగుదురు; కార్యదక్షులగుదురు. ఇయ్యది నిస్సందేహము.

ఇంతవఱకు నేనను చెప్పినది కర్మకరుల కుండవలసిన గుణవిశేషములంగూర్చి. శ్రమయొక్క ఉత్కృష్టతకు గుణవిశేషములేకావు; పరిమాణముకూడ ఒక కారణము.

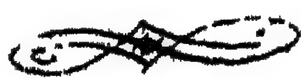
శ్రమయొక్క పరిమాణము జనసంఖ్య హెచ్చిన కొలది హెచ్చుచున్నది. జనసంఖ్య విస్తరించుటకు కారణములును అది ఒకప్పుడు తగ్గుటకు హేతువులును, వెనుకటి ప్రకరణములోనే కొంతవరకు ముచ్చటించితిమి. జనసంఖ్య అధికరించుటవలన నష్టములు కొన్ని సంభవించుచున్నను లాభము లేదని నొక్కిచెప్పలేము. ఏమన జనసంఖ్య హెచ్చినకొలది భాగ్యోత్పత్తికినలయు కార్మికుల సంఖ్య అధికరించుచున్నది. మనదేశీయులుకూడ కొంతమంది అన్యదేశములకు వలసలుపోయి అచ్చట భాగ్యాభివృద్ధికి సహాయకులగునట్లు శ్రమపడి జీవించుచున్నారు. ఈ దేశమందుకూడ ప్రజానాశన కారణములు ప్రబలి జనసంఖ్య క్షీణించిపోయినచో శ్రమకరులు తక్కువై పరిశ్రమ లెన్నియో చెడిపోవలసివచ్చును. అయితే మేరలేని ప్రజాభివృద్ధివలన ఏదేశపు క్షేమమునకైన భంగము కొంతవరకు ఉన్నదని ఒప్పుకొనకతీరదు. వెనుకటి ప్రకరణములో చెప్పినట్లు ప్రజావృద్ధి కనుగుణ్యమగు ఆహారాదుల వృద్ధి లేనియెడల అనిష్టము లెన్నియో వాటిల్లును. ఇంగ్లాండుదేశమువలె జనసంఖ్య మిక్కుటముగాగల చిన్న దేశములవారు ప్రజావృద్ధియన్న కొంచెము భయపడుచుందురు. ఇటీవలజరిగిన మహాసంగ్రామములో ఐరోపియనులు లక్షలకొలది మరణించినందున కార్మికులసంఖ్య మొత్తమునతగ్గిపోయినది. యూరపుఖండములో ముఖ్యమున్న దేశముల కీవిషయమున కష్టముసంభవించినది; ప్రజాభివృద్ధి శీఘ్రముగాగాకున్నచో గొప్ప శ్రమకరుల సంఖ్య నానాటికి సన్నగిల్లి దేశపు టార్థికసమస్యలు విపరీతస్థితినొందునని సంతానాభివృద్ధికై కొన్ని దేశములవారు విశ్వప్రయత్నములు చేయుచున్నారు. ఒక్క జనసంఖ్య హెచ్చుగానున్న ఏదేశముయొక్కగాని ఆర్థికస్థితి బాగుగనున్నదనుట తప్పు. గుర్రమువారు, పంటివారు వేలకొలదియున్నను భాగ్యాభివృద్ధి ఏర్పడునా? శిక్షితులు కాని కార్మికులనేకులున్న మాత్రమున దేశమం దుత్పత్తి అతిశయించునా? ఎంతమట్టుకు జనులు బుద్ధిశాలురుగను, నేర్పరులగను, దేహబలము గలవారుగను ఉందురో అంతమట్టుకే జనసంఖ్య వృద్ధివలన భాగ్యాభివృద్ధి ఏర్పడునని చెప్పవచ్చును. ఇంకొకసంగతి. జనులే దేశమందైనను మొత్తముమీద విస్తారముగానున్నను అన్ని ప్రదేశములందును జనుల విస్తారము ఒకేవిధముగ ఉండదు. సారవంతములైన ప్రదేశములలో జనులు మిక్కుటముగానుందురు; ఆకారణమునలననే మన దేశములో గంగాతీరప్రాంతములందు జనసంఖ్య మిక్కుటము; హిమవత్పర్వత ప్రాంతములందును మరియు ఇంకను కొన్ని ప్రదేశములలోను జనసంఖ్య తక్కువ. ఏప్రదేశములనైన జనసంఖ్యయొక్క హెచ్చు తక్కువలకు కారణములు ఆ ప్రదేశముయొక్క భూసారము, వర్షవిస్తారము, పరిశ్రమల ప్రాబల్యము, నాగరికతయును. ఈదేశములో పల్లెటూళ్లలో పరిశ్రమ లెక్కువకావున పల్లెటూళ్ల జనసంఖ్య తక్కువ. పట్టణములలో జను లెక్కువగానుందురు; 100,000 కు మించిన ప్రజలున్న పట్టణము లీదేశములో చాలతక్కువ; కారణమేమన ఈదేశపు అగ్రవృత్తివ్యవసాయము. ఈదేశములో నగరవాసులు నూటికి 9.5; ఇంగ్లాండులో 78.1; జర్మనీలో 45. 6; బొంబాయి, కలకత్తా, కానుపూరు, ఢిల్లీ, చెన్నపురి, మధుర, కుంభకోణము, నాగపూరు, కరాచీ, అహమదాబాదు, రంగూను మొదలగు స్థలములలో అనేకవిధములగు పరిశ్రమ లుండుటచేసి ఆస్థలముల జనసంఖ్య హెచ్చుగానుండును; కర్మకరులసంఖ్యకూడ విస్తరించియుండును; ఈక్రింది పట్టికగమనించినచో అనేక దేశముల జనసంఖ్య, ఆయాదేశములందు ఒక్కొక చదరపుమైలు వైశాల్యముగల ప్రదేశములో ఎంతమంది జనులున్నారో స్పష్టపడును:—

దేశము	జనసంఖ్య (కోట్లలెక్క)	ఒక్కొక్క చదరపు మైలునందుండు మొత్తపు జనసంఖ్య
ఇంగ్లాండు	$4\frac{1}{2}$	500
రష్యా	15	54
ఫ్రాన్సు	4	186
జర్మనీ	6	250
యునైటెడ్ స్టేట్సు	$8\frac{1}{2}$	20
ఇండియా	30	184
చీనా	30	270
జపాన్	5	284

ఈ సందర్భమున నింకొక సంగతి మనముముఖ్యముగా తెలిసికొనదగినది. ఇప్పటి యిరోపియన్లు తమపూర్వులకన్న బుద్ధిబలము, దేహబలము, కలవారని చెప్పుటకు ప్రశస్త నిదర్శనములున్నవి; బహుశతాబ్దములకు పూర్వము యిరోపాదేశములందుండిన యుద్ధభటుల కవచము లిప్పటి సంతతివారికి సరిపోక యుండుటయే యిప్పటివారు పృథగాత్రులనుటకు సాక్ష్యము; బుద్ధివిశేషములలో ఇప్పటివారిఘనత పూర్వపు యిరోపియన్ల ఘనతను మించినదనుటను దేశచరిత్రలే వేయినోళ్ల చాటుచున్నవి. మనదేశమందో ఇందులకు విరోధముగ సాక్ష్యము లున్నవి. మనపూర్వీకులు ధరించెడు బట్టలు ఉపయోగించెడు పాత్రములు మన కెంతయో పెద్దవిగా నున్నవి. ఇక బుద్ధివిశేషములలో ఈకాలపు హిందువులు పాశ్చాత్యదేశీయుల సంపర్కముచేసి తామెంతేనియు నాగరికతకలవారమైతిమని గర్వించినను మనపూర్వీకులకున్న చేతిపనుల నేర్పరితనము, కౌశలము, మనవార కిప్పుడనేకులకు లేకపోవుట సరికదా నూలినోజీనుల కాధారములైన యంత్రకౌశలపక్షతకలదా అనివిచారించి చూచినను మన మెంతయో వెనుకపడియున్నామని తోచకమానదు. అన్నింటికిని మూలమైన దేహబలము మనవారికనేక కారణములంజేసి నానాటికి క్షీణించుచున్నది. దేహపరిశ్రమ విషయమై సరియైన జాగ్రతపుచ్చుకొనకుండుట, అతిబాల్యవివాహములు, కల్లు గంజాయిమొదలగు నిషావస్తువులను సేవించుట అనారోగ్యముగానుండు ప్రదేశములలో నివసించుట, విద్యాబుద్ధు లంతగాలేక అజ్ఞానమందుండుట, పాశ్చాత్యులసదాచారముల నంతగా ననుసరింపక దురాచారములనే విశేషముగా స్వీకరించికథలలో చెప్పబడు తెల్లకాకుల వలెనుండుట, మొదలగునవి మనబలహీనతకు కారణములని తెలియవచ్చుచున్నది. ఇది మనకర్మఫలమనియును, యీకారణములను పారదోలుట దేవుని పనిఅనియును కూరకొనక దొరతనమువా రిప్పుడిప్పుడొనర్చు సదుపాయములతో తృప్తినొందక, ఇంకను దేహబలాభివృద్ధికి వలయు సంస్కారములు శ్రద్ధతో ప్రజలున్ను గవర్నమెంటువారున్ను గమనింపవలసియున్నదని మాచదువరులు గ్రహింతురుగాక. మీదచెప్పిన కారణములవలననే హిందువులకు ఆయుఃపరిమాణమున్ను శ్రమయొక్క ఉత్కృష్టతయున్ను నానాటికి తగ్గుచున్నది. నానాదేశములందుండు ప్రజలు మొత్తముమీద జీవించియుండే ఆయుఃపరిమాణ సూచక సంవత్సరముల సంఖ్య యీ దిగువపట్టిలో ప్రదర్శింపబడినవి.

దేశము	ఆదేశీయుని మొత్తపు ఆయుఃపరిమాణము
స్వీడన్	$50\frac{3}{4}$
డెన్మార్కు	$50\frac{1}{4}$
ఫ్రాన్సు	$45\frac{1}{2}$
ఇంగ్లాండు	44
యునైటెడ్ స్టేట్సు	44
ఇటలీ	$42\frac{3}{4}$
రష్యా	41
ఇండియా	23

మనదేశము పట్టిలో అడుగుపడియుండుట ఎంత అనర్థదాయకమో బుద్ధిమంతులగు మాచదువరులు తప్పక గ్రహింతురని మానమ్మకము.

పొన్నలూరి నరసింహము గారు

కరిఁ గాపాడిన మేటివంచు నెదలోఁ గాంక్షించియున్నాఁడ సు
స్థిరభక్తిం; "గలుషాత్ముఁడుం జడుఁడు దుశ్శీలుండు వీఁ" డంచు శ్రీ
వర! నీ మానసమందు నెంచక ననుకంపావారిధీ! నన్ను నీ
దరిఁ జేర్పంగదవయ్య మ్రొక్కెద; ననంతా!, సత్యనారాయణా!

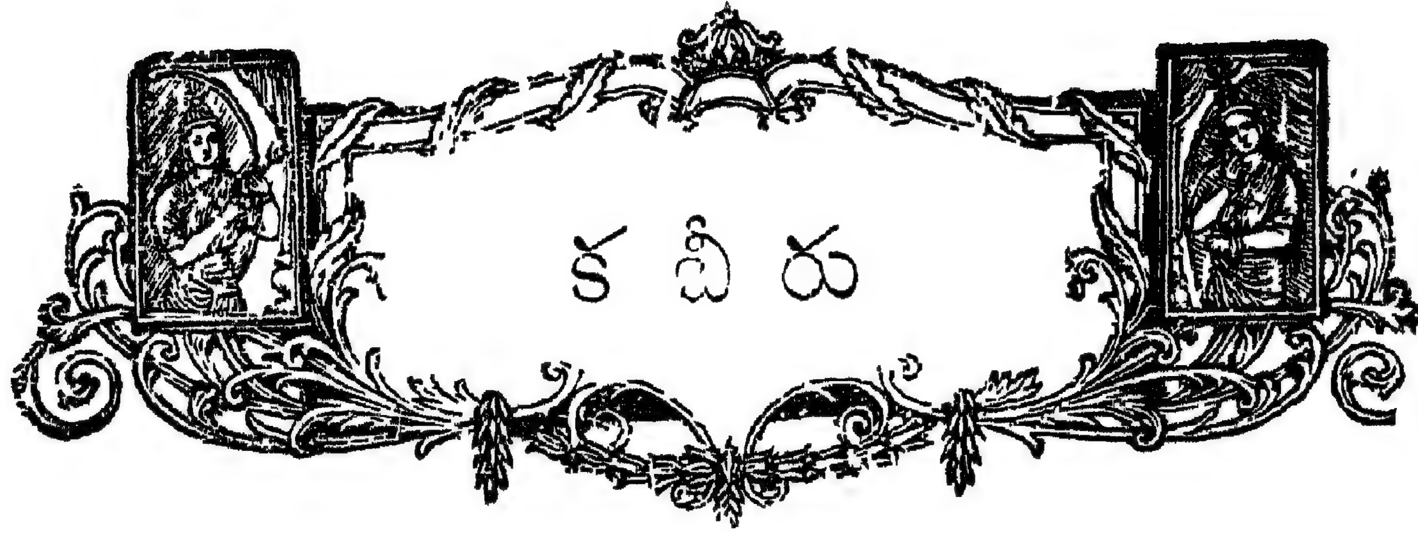
మ. వరహాలున్ మొహరీలు మాడలును దేవా! కోరఁగాఁబోను; ని
ర్జరలోకంబుల సౌఖ్యముల్ వలదు; కోరం బుత్రకాళిన్; భవ
చ్చరణాబ్జద్వయ సేవకుండ నయి నిచ్చల్ మిమ్ము దర్శింపఁగా
వరమీవే స్థిరభక్తి వేఁడెదను. దేవా, సత్యనారాయణా!

మ ధనకాంతాదులయందు భ్రాంతివిడి, యెద్దానిన్ విలోకింప, కా
ర్తిని. నీదివ్యకథల్ పఠింప, వినఁ గోర్కిం గల్గి, యట్లాచరిం
చిన సత్పూరుషు జన్మ ధన్యమయి వాసింగాంచు లోకంబునం
దున, లేనట్టి నరుండు దుఃఖములఁ బొందున్ సత్యనారాయణా!

మ. నినుఁగా కన్యుల వేఁడ నంటి, నెపుడున్ నీపజ్జకే వేచికొం
టి, ననుంబ్రోవఁగ నీదె భారమనియంటి న్నోర్వలేనంటి ని
ప్పెను బాధల్; తొలగింపు నాదొసఁగులం బ్రేమంబునన్; నీదుచెం
తను నేనుండ ననుజ్ఞ నా కిడు మనంతా, సత్యనారాయణా!

మ. నిను ధ్యానించెడు వారి కేకొఱఁత రానీకుండఁ గాపాడి, ము
క్తిని వేయిత్తువటంచుఁ బెద్ద లతిభక్తిన్ దెల్పఁగా నిన్నుఁ జిం
తనముం జేయుచునుంటి నిత్యము మహాత్మా, ప్రోచినన్ బ్రోవకు
న్నను నాభారము నీదె నమ్మి మిఁక నన్నా, సత్యనారాయణా!

సంపూర్ణము

కబీరు

పందిరి మల్లికార్జునరావు గారు

ఆంధ్రదేశమునందు కబీరునామ మెఱుంగనివా రరుదుగ నుందురు. కబీరు ఒక సుప్రసిద్ధభాగవతుడనియు, అలౌకిక శక్తిసంపన్నుడనియు పలువు రెఱుగుదురు. కబీరుదాసు కీర్తనలు విశేషముగ నేటికి ప్రజలచే సమాదృతములై యలరారుచున్నవి.

జన్మము: బాల్యావస్థ

విక్రమశకము 1455 సంవత్సరమున జ్యేష్ఠశుద్ధ పౌర్ణమినా డితడు జన్మించెనని కబీరు పంథావలంబకులు నుడివెదరు. ఇది చాలవరకు సమంజసముగ నుండుటచే పండితు లనేకులు దీని నొప్పుకొనుచున్నారు.

కబీరుయొక్క జన్మవృత్తాంతమునుగూర్చి పలువురు పలువిధములుగ వచించెదరు. మహాపురుషుల జీవిత చరిత్రలయందు విచిత్రవిషయములను జొప్పించుట చాల కాలమునుండియు జరుగుచున్న దే. అట్లనే కబీరునుగూర్చికూడ అనేక కల్పితకథలు గలవు. కబీరుపంథావలంబకు లీతనిపుట్టుకనుగురించి యొక అద్భుతకథా కల్పనమును గావించియుండిరి. పైనుదహరింపబడిన పూర్ణిమనాడు గగనతలము మేఘమాలాచ్ఛన్నమై యుండెను; విద్యుల్లతలు మెఱయుచుండినవి; కమలములు వికసించియుండెను; పుష్పగుచ్ఛములపై భ్రమరములు ఝంకారముచేయుచు దిరుగుచుండెను; మనోహరముగా చకోరములు కలకలము చేయుచు స్వాగతగానము నాలాపించుచుండెను; అట్టితరి పునీతంబగు కాశీనగరమందలి 'లహరతారా' అనుసరోవరమునొద్ద నొకానొక యలౌకిక కార్యము జరిగెను. అదియేమన, ఆసరోవరమధ్యభాగ స్థితమైయున్న యొక వికసితసుందర కమలదళముపై నాకాశమండలమునుండి యొక మహాపురుషుడు దిగెను. అతడే కబీరు. పిదప నతడు పుణ్యవతియగు 'నీమా' అనునామె యంకస్థలమును, 'నీరూ' అనువానిగృహమును సమలంకృతము గావించెను. ఇది కబీరు పంథావలంబకులగు భావుకులు చెప్పు వృత్తాంతము.

కాని, కబీరుపంథావలంబకేతరులగు వా రిట్టికథలను విశ్వసనీయముగ దలంపరు. వారు నిజమైనచరిత్రను దెలిసికొనినగాని సంతృప్తినొందజాలరు. కబీరు కాశీలో జన్మించెననుట ఈక్రిందిపద్యములవలన దెలియుచున్నది.

'तू बाम्हन मैं काशी का जुलहा बूझहु मोर गियाना।'
(ఆదిగ్రంథము)

'सकल जनम शिवपुरी गँवाया,
मरति बार मगहर उठि धाया'
(ఆదిగ్రంథము)

'काशीमें हम प्रगट भये हैं रामानन्द चेताये।'
(కబీరశబ్దావలీ)

కబీరుతల్లిపేరు 'నీమా', తండ్రి 'నీరూ'. వీరికి కబీరు ఔరసపుత్రుడు గాడనియు పోష్యపుత్రుడు మాత్రమేయనియు చెప్పెదరు. కబీరుయొక్క తలిదండ్రులు మహమ్మదీయమతానుచరులు. వీరివృత్తి బట్టలనేత. 'నీరూ' అత్తవారియింటనుండి తనభార్యను వెంటబెట్టుకొని వచ్చుచుండగా కాశీకగ్గఱనున్న 'లహరతారా' అను చెఱువునొద్ద నొకానొక శిశువు పడియుండుటను గాంచెను. 'నీమా' కళంకభయముచే భర్తను వారించినను 'నీరూ' ఆశిశువును తీసికొనివచ్చి పోషించెను. ఆశిశువే పిదప కబీరనునామమున ప్రపంచమున ప్రఖ్యాతి కెక్కెను.

ఆశిశువు ఒకబ్రాహ్మణవితంతువునకు జనించెననియు, ఆమె లోకభయముచే తనగారాబుపట్టిని కటికగుండెచేసికొని 'లహరతారా' చెఱువునొద్ద విడచిపెట్టెననియు లోకమునందొకప్రవాదము కలదు. ఇది సత్యమని యంగీకరించుటకు సందేహమనావశ్యకము. ఏల

యన, కబీరుపంథానలంబకులుకూడ నతనిని 'నీమా' 'నీరూ' ల నౌరసపుత్రుడుగాడని ఒప్పుకొనుచున్నారు. కాని, కబీరుయొక్క ఉత్కృష్టతను వ్యాపింప జేయుటకై గగన మండలమునుండి దిగివచ్చెననుకథను కల్పించియుందురు.

కబీరు బాల్యావస్థనుగూర్చి బాగుగ తెలియదు. కాని, అతడు చిన్ననాటనుండియే సాధుస్వభావముగలవాడనియు ధర్మపరాయణుడనియు మాత్రము తెలియుచున్నది. ఇతనికి జ్ఞానము వచ్చినదాదిగ నిర్గుణభక్తియందు నిరతుడగుటనుగాంచి గురూపదేశమును పొందుమని ప్రజలు సలహానిచ్చుచుండిరి. అందుచే కబీరునకు గురువును వెదకవలసిన యవసరము కలిగెను. ఇప్పటికి కబీరునకు బాగుగ జ్ఞానముకలిగి బాల్యావస్థ నతిక్రమించినవాడై యుండెనోపు.

మంత్ర గ్రహణము

కబీరు హిందువని కొందరుమందియు, మహమ్మదీయమతావలంబకుడని మరికొంతమందియు జెప్పెదరు. కాని, ఇతని రచనల నవలోకించినచో రామానందుని శిష్యుడని ప్రత్యక్షముగ తెలియనగును.

రామానందుడు మాదిగకులమునం దుద్భవించిన 'రైదాసు' మొదలగువారికిదీక్షనొసగినను, మహమ్మదీయునింట పెరిగినవాడగుటచే కబీరునకు మంత్రోపదేశము నొసంగలేదట! కబీరు ఎంతవేడినను ప్రయోజనము లేకపోవుటచే నొకయుక్తిని పన్నెను. రామానందుడు ప్రతిదినము వేకువజామున గంగాస్నానమును జేయుటకు వెళ్లుచుండెడివాడు. అట్టిసమయమున నొకనాడు కబీరు 'మణికర్ణికా' ఘట్టమునొద్ద మెట్లమీద చీకటిలో పండుకొనెను. పాపము రామానందుడు చూడక కబీరుపై కాలువేసెను. వెంటనే "రామ, రామ" అని అనుకొనెను. దానినే కబీరు మంత్రోపదేశముగ నంగీకరించి రామానందుని గురువుగ భావించుచుండెను. తుదకీసంగతి రామానందునకు తెలిసి కబీరుభక్తికిని, అతని పవిత్రహృదయమునకు మెచ్చుకొని మరల నతనికి సక్రమముగ దీక్ష నొసగెను. రామానందుడు గురువనువిషయము కబీరు రచనలయందు పెక్కుచోటులగానవగును.

కబీరు చిన్ననాటనుండియును మహమ్మదీయునియింట పెరిగియుండుటచే స్వాభావికముగ నితనియందు కొన్ని మహమ్మదీయాచారములును, భావములును సంక్రమించియుండెను. కావున అతనిరచనలయందు నక్కడక్కడ మహమ్మదీయభావములు కనపడుటయం దాశ్చర్యమునవసరము. ఇంతమాత్రముచేత నతనిని మహమ్మదీయుడని చెప్పుట కవకాశము లేదు.

కబీరునకు గురువు నడునత్యంతిన్ పై కలసిన అతనిరచనలవలన స్పష్టముగ తెలియుచున్నది. రామానందుడు వైష్ణవసాంప్రదాయకుడు. కావున, నతనిశిష్యుడగు, కబీరు భావములు హిందూమతమునకు జెందినవిగాక నన్యము లెట్లగును?

ఇంకొక విషయమేమన — రామానందునకును, మహమ్మదీయమతస్థులగు 'సూఫీ' (Sufi) సంప్రదాయకులకును చాలవాద ప్రతివాదములు జరిగియుండెను. కాబట్టి కబీరున కెల్లప్పుడు ఆ 'సూఫీ' సంప్రదాయకుల భావములను వినుట కవకాశ మేర్పడియుండుటచే నతని రచనలయందుకూడ మహమ్మదీయభావములు వ్యాపించియుండుటకు సందియ ముండనేరదు.

సారాంశమేమన, కబీరు రచనలయందు మహమ్మదీయ మతవిషయాచారములు కొన్ని కన్పట్టుచున్నను అతనిభావ వాహినియంతయు హిందూమత ప్రవాహ పరిపూరితమే. కావున కబీరుహృదయమునే హిందువుడే అనుట సమంజసము.

జీవయాత్ర

కబీరు బట్టలునేసి, తనజీవితమును గడుపుచుండెడివాడని

'हम घर सूत तनहिं नित ताना'

అను నిత్యాగివాక్యములనే తెలియుచున్నది. ఇతడు బట్టలునేయువాడని ప్రబల ప్రమాణములు గలవు.

కబీరు వివాహము చేసికొనలేదని కొంతమంది చెప్పెదరు. కాని యది సముచితముగ కనుపించదు. ఏలయన,

नारी तो हम भी करी, जाना नाहिं बिचार ।
जब जाना तब परिहरी, नारी बड़ा बिकार ॥

(చౌరాసీ అంగకీ సాఖీ)

అనుసద్యమునుబట్టి చూచిన అతను వివాహము చేసికొనినట్లు తెలియుచున్నది. ఇతని భార్య పేరు(లోకీ). కబీరునకు 'కమాల్' అను కొడుకును, 'కమాలీ' అను కూతురును గలరు.

స్వభావము

కబీరుస్వభావమును తెలియజేయు కథలుకూడ చాలకలవు. కాని వానినన్నిటిని ఇక్కడ వ్రాయుట కవకాశము లేదు. వానివలన నితడు దానపరాయణు డనియు, పరోపకారచింతగలవాడనియు తెలియనగను. ఇతడు చాలనిర్భీకుడైన ట్లితనిరచనలయందు గాంచ నగును. తాను చెప్పబోవు విషయములను ప్రజల వసో భావములకై వెఱువక స్పష్టముగను, ఖండితముగను జాటు వాడు.

మతప్రచారము

పాటలు, పదములు, గేయములరూపమున కబీరు తనమతము నుపదేశించెను. ప్రజలు వాడుకొను సామాన్యభాషలోనే పాటలు మొదలైనవానిని రచియించి, వానినిపాడి తనమతసిద్ధాంతములను వ్యాపింప జేయుచుం డెడివాడు.

ప్రపంచమునందు మహత్కార్యము లొనరించు మహాపురుషులయం దొకానొక ఆకర్షణశక్తియుండును. అట్టిశక్తియే కబీరునందు గూడ కలదు. భావగర్భితము లగు నితని పాటలచేతను పవిత్రస్వభావముచేతను, ప్రజ లాకర్షింపబడి చాలమంది ఇతనిమతములోనికి చేరుచుం డెడివారు. ఇతని మతమును అవలంబించినవారిలో మహమ్మదీయులకన్న హిందువులే మెండుగ గలరు.

ప్రతికూలురు

కబీరునకు హిందూమహమ్మదీయ నాయకు లుభయులునుకూడ ప్రతికూలురైరి. మహమ్మదీయుడగు వానినోట నుండి హిందూమతసిద్ధాంతములు ప్రతిపాదింప బడుచుండుటచే హిందువులును; మహమ్మదీయుడై హిందూమతము నవలంబించి, వ్యాపింప జేయుచుండుటచే మహమ్మదీయులును ప్రతికూలురైరి. అందుచే కబీరు హిందూమహమ్మదీయమతముల రెంటిని తీవ్రముగ విమర్శింప నారంభించెను. ఆప్రతికూలభావము మఱియుమఱియు నెక్కువ కాదొడంగెను. తుద కితడనేకకష్టములనుగూడ పొంద వలసి వచ్చెను. ఈకాలమున ఉత్తర హిందూదేశము నందు సికందరలోదీ పరిపాలించుచుండెను. 'శేఖ్ తకీ' అనువాడును, ఇంకను కొంతమంది మహమ్మదీయులును కలసి కబీరునెడ లోదీకి క్రోధాగ్నిని ప్రజ్వలింపజేసిరి. సికందరలోదీ కబీరునకు కొన్ని కష్టములను కలిగించెను. కాని కబీరు ఫకీరగుటచే నాతనికి విముక్తి కలిగెను.

అంతిమకాలము

కబీరు అవసాన దశయందు కాశీక్షేత్రమును విడచి 'బస్తీ' జిల్లాలోని 'మగహర' అనుగ్రామమునకు వచ్చెను. వి.శ.1549లో మగహరకువెళ్లెననియు, వి. శ. 1552లో ఆశ్వీయుజశుద్ధఏకాదశినాడుపరమపదమును జేరెననియు 'భక్తిసుధాబిందుస్వాద'ను గ్రంథమువలన తెలియుచున్నది. అతడు 'మగహర' గ్రామమునందే చనిపోయెను. అక్కడ నిప్పుడుకూడ కబీరుయొక్క సమాధి కలదు. ప్రతిసంవత్సరము నక్కడ నొక ఉత్సవముకూడ జరుగుచుండును. కబీరుపంథావలంబకులగు మహమ్మదీయు లక్కడ కనిపించెదరు.

కబీరు మహమ్మదీయునియింట పెరిగి, మహమ్మదీయులగు ఫకీర్లతో సంబంధము కలిగియుండుటచేత మహమ్మదీయులకుగూడ స్వాభావికముగ ప్రేమ ఉండెను. అతడు హిందూగురువునకు శిష్యుడగుటచే హిందువులుకూడ నాదరించుచుండిరి. కావుననే కబీరు చనిపోయినప్పుడు అతనిశవమును దహనము చేయవలయునని కాశీరాజగు వీరసింహుడును, సమాధిచేయవలయునని 'బిజిలీఖాన్'అను నొక పఠానును కత్తులతో పోరాడుకొనిరి. దీనిని గమనించి కొంతమంది ఈపోరాటమును మాన్పించుటకై కబీరు శవమునుకప్పిన గుడ్డక్రింద కొన్ని పూవులను వేసిరి. ఆ పువ్వులలో సగమును హిందువులు దహనముచేసి, ఆభస్మముపై సమాధిని నిర్మించిరి. ఇదియే కాశీలోని కబీరుపంథావలంబకుల పవిత్ర స్థానము. మిగత సగమును మహమ్మదీయులు 'మగహర' గ్రామమునకు తీసికొనివెళ్లి సమాధిస్థముజేసిరి. నేడున్న సమాధి అదియే. ఈరెండుకబీరుపంథావలంబకుల పవిత్రస్థానములు. గురునానక్ శవమును గూర్చి కూడ నిట్టివిషయమునే చెప్పెదరు.

గ్రంథములు

కబీరునకు అక్షరపరిజ్ఞానములేదను విషయము ఈ క్రిందిపద్యమునలన తెలియుచున్నది.

'मसि कागद तो छुयो नहिं कलम गही नहिं हाथ।
चारिहुँ युग माहात्म्य तेहि कहिकै जनायो नाथ॥'

(బీజక్)

కావున, కబీరు పుస్తకములనుగాని, మతగ్రంథములనుగాని రచియింపలేదని తేటపడుచున్నది. కబీరు సంప్రదాయమునకు జెందిన గ్రంథములు, అతనియనంతరము శిష్యులచే సంపుటీకరణము చేయబడినవి. కబీరుభావములు శిష్యులచే పద్యములు పాటలు మొదలైనవిగ రచియింపబడి కబీరుయొక్క గ్రంథములని చెప్పబడుచున్నవి. కాని, కబీరు నామముగల పాటలు కబీరు రచియించినవేయని తెలియుచున్నది. కబీరు ప్రతిపాదించినభావములు స్పష్టముగను, నిర్భయముగను గన్పట్టుచుండును. కావున, కబీరు స్వయముగ రచియించినపాటలు మొదలైనవానిని మనము కొంతవఱకును తెలిసికొనవచ్చును.

కబీరుగ్రంథములు అతని తదనంతరము ఏబదిసంవత్సరములలోపుగ సంపుటీకరణము చేయబడినవని శిష్యులచే ఊహింపబడుచున్నది. ఈగేయములు మొదలైనవి ఇతరులచేసంకలితముచేయబడినవిగనుక కబీరుయొక్క సిద్ధాంతములను తెలిసికొనుట కొంచెము కష్టము. ఏలయన సంపుటీకరణము చేసినవారు తమభావములనుగూడ నందుజొప్పించిరి. భగ్గూదాసు అనుకబీరశిష్యుడు కబీరుయొక్క 'బీజక'మను పుస్తకమును దొంగిలించెనని రీవా రాజగు విశ్వనాథసింహుడు వ్రాయుచున్నాడు. పూర్ణదాసనుమతియొకసన్న్యాసి కబీరుయొక్క బీజకగ్రంథమునకు టీకవ్రాసి అపార్థములను గల్పించి కబీరుభావములను తారుమారుచేసెను. వీనినిబట్టి జూచిన కబీరుచే రచియింపబడిన గ్రంథములను తెలిసికొనుటకు సరియైన అవకాశము లేదు.

కబీరుశిష్యులచే సంపుటీకరణము చేయబడిన గ్రంథములన్నియు కాశీలో 'కబీరుచౌరా' అను ప్రదేశమునందు గలవు. ఆగ్రంథసముదాయము నాతని పంథావలంబకులు 'ఖాస్‌గ్రంథ'మని పిలిచెదరు. 'ఈఖాస్‌గ్రంథ'ము నందు 21 రచనములు గలవు. ఇందు కబీరుసిద్ధాంతములు విపులముగ వర్ణింపబడినవి. కబీరు గ్రంథములలో 'బీజక్'ఆదిగ్రంథములు ముఖ్యములైనవి. కబీరుపేరున ఇప్పటివరకును సుమారు డెబ్బదియైదు గ్రంథములు కానవచ్చుచున్నవి. కాని యిం దెన్ని కబీరు రచియించినదో తెలిసికొనుట కష్టము.

ఈగ్రంథములయందలి కవిత్వము చాలభాగము సాధారణశ్రేణికి జెందినది. కాని కబీరుచే పూర్వప్రాంతపు భాషయందు రచియింపబడిన గీతములు మొదలైనవి చాల నుత్కృష్టములై రసపరిపూరితములుగ నుండును. ఛందోభంగదోషము చాలవఱకు కానవచ్చును. అక్కడక్కడ అశ్లీలతగూడ కలదు. కబీరు ఇతరమతముల నెదుర్కొనునపుడు తన్నుదాను మఱచి వానిని తీవ్రముగ ఖండించును. అట్టిచోట్లయందే అశ్లీలకవిత్వము తఱచుగ దృష్టిగోచరమగును. ఇవనిగ్రంథములు అంతకవిత్వపుష్టికలవి కాకున్నను, సిద్ధాంతములను తెలిసికొనుట కెక్కున యుపయుక్తములుగ నుండును. కబీరు తనభావములను మిగుల స్వతంత్రముగను, దృఢముగను నెల్లడించెను. ఇంతనిర్భయముగ జాతుకవు లుండుటరుదు. ఇతడు సూక్ష్మదృష్టిగలవాడు; ఇతని రూపకములు, ఉపమానములు, ఉత్ప్రేక్షలు మున్నగు నలంకారముల మూలమున దన యున్నత భావములను స్పష్టముగను సులభముగను వ్యక్తపరచెను.

కబీరుపంథ

కబీరు పంథావలంబకులు సంయుక్తరాష్ట్రములమలంగను, మధ్యరాష్ట్రమందును విశేషముగగలరు. పంజాబు, బీహారులయందును, దక్షిణహిందూదేశమునందునుకూడ కొలదిగకలరు, కబీరు పంథయందు పదిరెండుశాఖలు గలవు.

క్రీ. శ. 1901 సంవత్సరపు జనసంఖ్య ననుసరించి 843171 కబీరు పంథావలంబకులు కలగని తెలియుచున్నది. ఇందు చాలమంది నీచజాతు లనబడువారే కలరు. 'ఉచ్చజాతు'లవారు నామమాత్రముగ నున్నారు. వీరిగురువులుకూడ చాలవఱకు 'నీచజాతు'లవారే. ఈపంథయందు సన్న్యాసులు, గృహస్థులుకూడ కలరు,

వీరెక్కువగ హిందూ మతాచారములనే యవలంబించెదరు. కాని మతసిద్ధాంతములయందు మాత్రము కబీరు మతమునే యనుసరించెదిరు. వీరు చాలమంది హిందువుల దేవుళ్లను, అమ్మవార్లను పూజించెదరు. సన్న్యాసులు పూర్వము హిందూ మతాచారములకు చాలవఱకు దూరముగ నుందురు. కాని, వారుకూడ నప్పుడప్పుడు హిందువుల యాచారముల నవలంబించెదరు. మొత్తముమీద వీరు హిందూమతమునకు దూరముగ నుందురనుమాట సత్యము.

సిద్ధాంతములు

కబీరు ఏకేశ్వరవాదమును, సామ్యవాదమును, భక్తివాదమును, జన్మాంతరవాదమును, అహింసావాదమును, ప్రపంచ నిస్సారత్వమును ప్రతిపాదించెను, మాయావాదము, అవతారవాదము, హింసావాదము, విగ్రహారాధన, కర్మకాండ, వ్రతాదికములు, తీర్థయాత్రలు, వర్ణాశ్రమధర్మములు మొదలయినవానికి ఇతడు ప్రతికూలవాది.

కబీరు భావములు చాలవరకు హిందూమతమునకు జెందినవే. రామానందుని శిష్యుడగుటంజేసి యాతని గ్రంథములయందు విశేషముగ వైష్ణవమతప్రాబల్యమే దృష్టిగోచరమగును

ఇతని ఏకేశ్వరవాదము కొంచెము భిన్నమైనది. ఇతని ప్రభువు విలక్షణమైనవాడు. ఈశ్వరుడు, బ్రహ్మ, పరబ్రహ్మలకంటెను, సగుణ నిర్గుణములకు సమస్తమైన వానికంటెను పరమైనవాడు. వైష్ణవ గ్రంథములయందు సగుణబ్రహ్మను గురించి చెప్పునట్లే కబీరుకూడ తనప్రభువు 'సత్యలోకవాసి' యని చెప్పును. ఆసత్యము గురుప్రసాదమునలన, భక్తివలన లభ్యమగునని కబీరనును. ఆ సత్యలోకమునే కబీరు ఒకసారి 'సాకేత'మనికూడ నీ క్రింది పద్యమందు చెప్పెను.

"जाय जाहृत में खुद खाविंद जहँ वहीं मकान
'साकेत' साजी ।
कहै कबीर ह्वाँ भिश्त दोज़ख थके वेद कीताब
काहृत.काजी ॥"
(బీజక్)

వైష్ణవసంప్రదాయకులు శ్రీరామచంద్రుని సాకేతలోకనివాసియని వర్ణించెదరు. కబీరుకూడ నట్లేరచియించియుండుటచే నతని రచనలయందు గన్పట్టు వైష్ణవమత ప్రాబల్యము తెలియనగును.

కబీరు తనప్రభువును తరుచు 'రామ' నామముచే సూచించుచుండును. కాని, తన రచనలయందు హరి, నారాయణ, సారంగపాణి, సమర్థ, కర్త, కరతార, బ్రహ్మ, పారబ్రహ్మ, నిరక్షర, సత్యనామి, మురారి ఇత్యాది నామములనుగూడ నాతనికొనియాడియుండెను. తన ప్రభువును 'సాహెబ్' అను పేరున పిలుచుట యతనికి చాల ప్రియమనియతని రచనలవలన విదితమగుచున్నది.

వైష్ణవసంప్రదాయమునందువలె భక్తికి కబీరుకూడ ప్రధానస్థానము నిచ్చెను. వైష్ణవగ్రంథములలోని భావములకు సరిపోలు ననేక రచనలు కన్పట్టుచున్నవి. కావున కబీరుయొక్క భావస్రోతస్సునకు ఉత్పత్తిస్థానము హిందూమతమే.

కబీరు రచనలయందు వైష్ణవమతమునకు ప్రతికూలముగ నుండునవి రెండుకలవు. అందొకటి అవతారవాదము; రెండవది విగ్రహారాధన. కబీరీరెంటిని అంగీకరింపలేదు. ఈ రెండుభావములు కబీరు మహమ్మదీయ మతమునుండి గ్రహించి యుండవచ్చును. అవతారవాదమును గూర్చి అప్పుడప్పుడు అంగీకరించెను. కాని, అంగీకరించుటకంటె ఖండించుటయందే విశేషముగ ప్రాధాన్యము నిచ్చెను. అత్యంతము ఉత్సాహపూరితుడై, తన్ను దాను మరచిపోయి పరవశుడైయుండు సమయములయందుకబీరావాదము నంగీకరించును. కావున, నితనికి అవతారములయందు నమ్మకమింతగాలేదని చెప్పవచ్చును.

విగ్రహారాధనమును కబీరు తీవ్రముగనిరసించెను. విగ్రహారాధనానిరసన పెక్కుతావులయందు కనిపించును. సర్వఘటవ్యాపకుడగు బ్రహ్మను విగ్రహరూపమున పూజించుట మూర్ఖమని తలచెను. కావుననే, ఇట్లు వచించెను—

'दुनिया ऐसी बावरी, पत्थर पूजन जाय ।
घर की चाकिया काहे न पूजै, जिसका पीसा खाय॥'

(ప్రపంచము పిచ్చిది. ఏలయన, రాతిని పూజ చేయును. ఇంటిలోని తిరుగలినేల పూజింపరాదు? అది విసరినపిండిని మనము తినుచున్నాము.)

మరియొకటిచూడుము.

'पाहन पुजे हरि मिलैं तो मैं पुजूँ पहार ।'

(రాతిని పూజించిన భగవంతుడు కనిపించినచో నేను పర్వతమునే పూజచేయుదును!)

ఆచార వ్యవహారములయందు కృత్రిమత్వమును, పూజాడంబరమును సర్వథా త్యాజ్యమని నమ్మెను. ఈ క్రింది పద్యమున భేషజమును ఖండించెను.

ఇస్లాము మతమునందుకూడ నతడు డాంభికమును కనుగొనెను కావుననే, నిట్లు తీవ్రముగ నిరసించెను—

' काँकर पाथर जोरिकै, मसजिद लई चुनाय:
ता चढ़ि मुल्ला बाँग दे, क्या बहिरा हुआ खुदाय?'

(రాళ్లు, కంకరప్రోగుజేసి మసీదును కట్టెదరు; ముల్లా(పూజారి) దానిమీదనెక్కి గొంతుక చించుకొని యరచును. భగవంతునకు చెవుడు వచ్చినదా?)

'मन न रँगाए रँगाए जोगी कपरा'
आसन मारि मँदिर में बैठे
नाम छाँड़ि पूजन लगे पथरा ।
कनवा फड़ाय जोगी जटवा बढ़ौलैं
दाढ़ी बढ़ाय जोगी होइ गैलैं बकरा ।
जंगल जाय जोगी धुनिया रमौलैं
काल जराय जोगी बनि गैलैं हिजरा ।
मथवा मुँड़ाय जोगी कपड़ा रंगौलैं
गीता बाँच के होइ गैलैं लबरा ।
कहत कबीर सुनो भाई
साधो जम दरवजवाँ बाँधल जैबे पकरा।।'

తీర్థయాత్రలను గురించి యిట్లు నుడివెను—

'तीरथ गये ते बहि मुये जूड़े पानी न्हाय ।
कह कबीर संतो सुनो राक्षस ह्वै पछिताय ॥
तीरथ भइ विख बेलरी रही युगन युग छाय ।
कबिरन मूल निकंदिया कौन हलाहल खाय ॥'

(బీజక్)

దీనిని బట్టిచూచిన కబీరు తీర్థయాత్రల నెంత మాత్రము నంగీకరింపడని విశదమగుచున్నది.

కబీరు హిందూ మహమ్మదీయ మతముల నేకీకరణముచేసి, మతముపేరిట వ్యాపించిన యశాంతిని పారద్రోలుటకు ప్రయత్నించెను

ఆ అశాంతిని అనవసరమైనదిగ తలచి యిట్లు చెప్పెను—

'साधो देखो जग बौराना '
साँचि कहौ तो मारन धावै झूठे जग पतियाना।
हिन्दू कहत है राम हमारा मुसलमान रहमाना।
आपसमें दोऊ लड़े मरतहैं मरम कोई नहीं जाना।।

(చూడుము. ప్రపంచము పిచ్చిది. నిజముచెప్పిన చో కొట్టవచ్చును. అబద్ధమును నమ్మును. రాముడు మావాడని హిందువులనెదరు. రహీమ్ మావాడని ముసల్మానులు చెప్పెదరు. ఇద్దరునుకూడ తమలో తాము కొట్టుకొనెదరు ; కాని, రహస్యము నెవరునుగూడ కనుగొనలేదు.)

రెండు మతములవారును నిస్సంశయముగ నవలంబింపదగిన మతము నొకదాని నీతడు నెలకొల్పెను. ఇట్లు చేయుటకై యితడు రెండుపనులను జేసెను.

అందు మొదటిదేదన; కబీరు అవతారము లనంగీకరింపక పోయినను తాను ప్రజల నుద్ధరించుటకై పంపబడిన దేవదూతనని సామాన్య జనులను నమ్మించి, తన పక్షమున జేర్చికొనుటకు ప్రయత్నించెను.

'काशीमें हम प्रगट भये हैं रामानंद चेताये ।
समरथ का परवाना लाये हंस उबारन आये ॥'

(కబీర శబ్దావళీ)

అని తన్ను దాను దేవదూతగ జెప్పుకొనెను.

రెండవది హిందూ మహమ్మదీయ మతాధిపతులను, వారి పవిత్రములగు మతగ్రంథములను నిరసించుట. అట్లు నిరసించి తన మతసిద్ధాంతములు సత్యములని చెప్పుకొనెను.

'चार वेद ब्रह्मा निज ठाना ।
मुक्ति का मर्म उनहुँ नहि जाना ॥
हबीबी और नबीबी के कामा ।
जितने अमल सो सबै हरामा ॥'

(బీజక్)

ఈ విధముగ పరమతములను ఖండించి స్వమత ప్రతిపాదన గావించుకొనుట చాలకాలమునుండి వచ్చుచున్న యాచారమే.

ఉపసంహారము

కబీరు మహాపురుషుడు. తన జీవితమును సార్థకము జేసికొనినవాడు. అసాధారణ శక్తిసంపన్నుడు. సంఘసంస్కారమునకై పూనికొని సఫల మనోరథుడయినవాఁడు. సర్ విలియమ్ హంటర్‌గారు కబీరు పదునైదవ శతాబ్దమందలి 'హిందూదేశపులూథర్' అని చెప్పినది చాల సుచితముగ నున్నది. కబీరు భావములన్నియు సమ్మతములుగాఁ బోయినను, అతను చెప్పినవన్నియు పరిశుద్ధ హృదయమునుండి వెలువడినవనుటయందు సందియ మిసుమంతయు నుండజాలదు. సంఘసంస్కార దృష్టిని బరికించిన నితని రచనలు అమూల్యములనవచ్చును. సర్వప్రపంచమునకు జ్ఞానప్రదాయిని యగు భారతమాతృ గర్భమున నిట్టి మహాత్ముడు జనించుట భారతీయులు గర్వింపదగిన విషయము.

ఒకనాటి రేయి

సహదేవ సూర్యప్రకాశ రావుగారు

ఆత్మనాథునిచెంతకే నరుగఁదలఁచి
వల్గుగమనమ్ముతో సౌధవాటి దాటి
బయలుదేరితి నొంటిగా బరిమళప్ర
సన్నమధు మాసరజనీ ప్రశాంతవేళ.

ప్రణయగీతాలఁ బాడెడు పక్షిరాజి
ముగ్ధకాంతలవలె మౌనముద్రఁ దాల్చె
అలరుఁదీవలతోడ సయ్యాట మాని
బాలపవనుండు స్తబ్ధభావము వహించె.

కాళ్లయందెలు కడియాలు గల్లురనుచు
అడుగడుగునకు పెద్దసందడు లొనర్ప
క్రమ్ముకొనివచ్చు లజ్జాభరమ్మువలన
నదరిపడిపోయి విసవిసయగుచునుంటి.

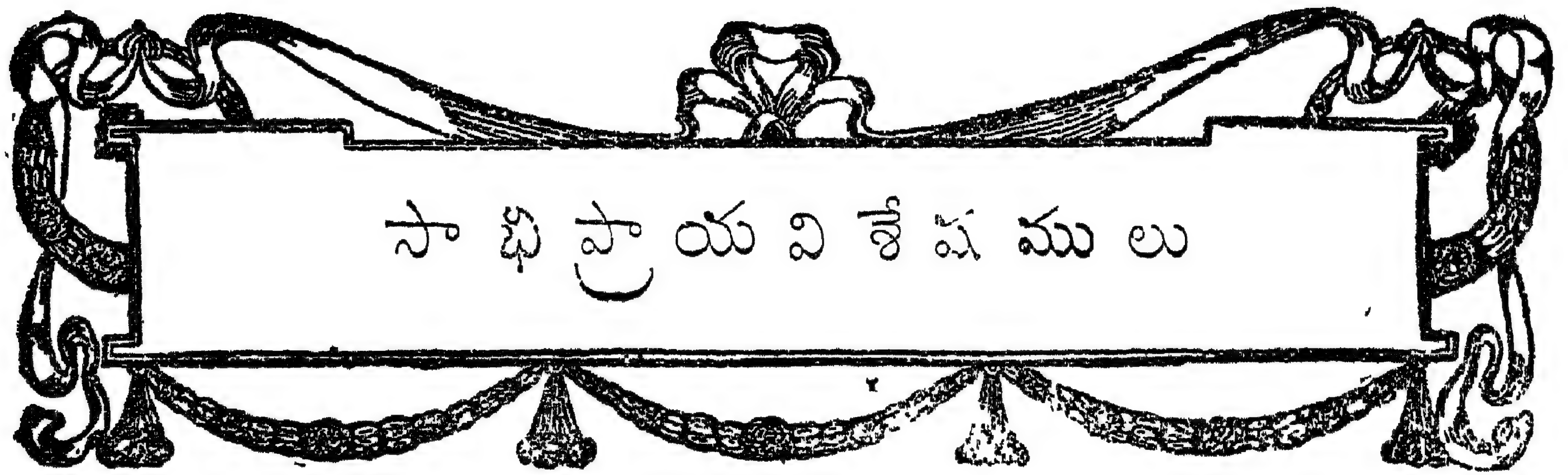
కోమలలతానిగూఢ నికుంజమందు
వెడలి యూపిరిఁ బిగఁబట్టి వీనులొగ్గి
దెసల నాలించుచుంటి నాదేవదేవు
నడుగుచప్పుడు వినవచ్చుననెడియాస.

ఆకు జొంపాలు గుసగుసలాడ మానె
పండుకొని నిద్రవోయెడుపాలెగాని
సరసఁబడియున్న చంద్రహాసంబు రీతి
నిశ్చలత నుండెను స్రవంతీమతల్లి.

ఆత్మనాథుండువచ్చి నాయంతికమునఁ
గూరుచుండినతఱి నా శరీరమెల్ల
వడవడవడంకిపోయె నాయెడఁదకలఁగె
మూఁతవడిపోయె నానేత్రములు తమంత.

రాత్రిగాఢాంధకార నీరంధ్రమయ్యె
మబ్బుతెర గ్రమ్మె తారకామండలమున
అనిలుఁ డేతెంచి దీపంబు నార్పివైచె
నాయెద వెలుంగు నాభరణంబు దివ్య

కాంతులను గ్రక్కుచున్న దేకరణి దీని
దాఁచుటో నేనెఱుంగ. ....

రాజప్రతినిధులు

బ్రిటీషు రాజప్రతినిధుల యుదంతములు భోజరాజు సింహాసనారోహణ కథలను స్మరింపజేయు చుండును. భోజరాజు దానకర్ణుడు, పండితుడు; పండిత పోషకుడు. అయినను విక్రమార్కుని సింహాసనము నెక్కుట కర్హుడుగాకుండెను. విక్రమార్కుని నిర్యాణానంతరము మహారాజెక్కిన సింహాసనమును మంత్రులు భూస్థాపితము చేసిరి. కాలాంతరమునను సింహాసనముగల పొలమొక బ్రాహ్మణునకు సంక్రమించినది. బ్రాహ్మణు డాపొలమునందు మొక్కజొన్న చేనును వేసి చేనును గాచుటకు సింహాసనము గల స్థలప్రదేశమున నొకమంచెను నిర్మించెను. పిట్టలను తోలుటకు మంచెమీద నెక్కినపుడు దారిని పోయెడివారలనుజూచి"అయ్యలారా! పండియున్న జొన్న కండెలను కోసికొనిపొండు"అని సవినయముగ ప్రార్థించెడివాడు. మంచె దిగి రాగానె "పరుల ధనమి ట్లేలయపహరించుచున్నారు" అని కలహామునకు బూనుకొనుచుండెడివాడు. బ్రాహ్మణుడొకక్షణమున నయాచితముగను దానకర్ణునివలె ప్రవర్తించుటయును, రెండవక్షణమునను పరమలోభియై తిట్టుటయును జనుల కాశ్చర్యమును గలుగజేయుచుండెను. భోజరాజీయుదంతమును విని పండితులతో సంప్రతించెను.

పండితులు బ్రాహ్మణుని కీదాన ప్రధానము స్థలమాహాత్మ్యమువలనను గలిగినదని గ్రహించిరి. మంచవేసిన స్థలమును పరిశోధించి నపుడు విక్రమార్కుని సింహాసనము బయటపడినది భోజరాజు దివ్యాంబరాభరణ భూషితుడై పరమోత్సాహముతో సింహాసనము నెక్కబోవునపుడు సింహాసనమునందుగల సాలభంజికలు విక్రమార్కుని విక్రమదానధర్మ సాహసాది గుణముల నభివర్ణించుచు "భోజమహారాజా! నీకిట్టి గుణగణంబు లుండెనేని సింహాసనము నెక్కుము" అని నివారించుచుండెడివి. విక్రమార్కుని కథను వినినతరువాత సుముహూర్తము దాటి పోగానె భోజుడు లజ్జితుడై మరలి పోవుచుండెను. రీడింగు ప్రభువైదేండ్ల పరిపాలనానంతరము డిల్లీయందు శాసన సభ్యులకుజేసిన కడపటి ప్రసంగము భోజరాజు సింహాసన కథలను సంస్మరింపజేయుచున్నది. ఈకథ రీడింగుప్రభువునకు మాత్రముగాకను రాజప్రతినిధులకు సామాన్యముగ నన్వయించుచున్నది. ఆంగ్లరాజ్యతంత్రజ్ఞులు బ్రిటీషు సామ్రాజ్యాధిపత్యాహంకారములో స్వీయశక్తిసామర్థ్యములను, భారతసింహాసన ప్రభావమును గ్రహింపకను నధికారకాలాంతమునందు హతాశులై

యవ్యక్త ప్రలాపములను జేయుచుందురు. ఆరంభ శూరత్వము, కార్యాంతవిషాదము రాజప్రతినిధుల క్లైబ్యమును దెలుపుచున్నవి బొంబయినగరమునందు స్వాగతపత్రములను స్వీకరించునపుడు చేసెడి ప్రసంగములకును, డిల్లీనగరమునందు వీడుకోలుపు సమయము నందు జేసెడిప్రసంగములకును, రాజ్యధర్మ నిరీక్షణమునందు గలభేద మాంగ్లేయరాజ్యాధి కారుల సంకుచితహృదయమును వ్యక్తము చేయుచున్నవి. భరతఖండమునందు న్యాయ నిర్వహణమును జేయుటకు ప్రతిజ్ఞను జేసినరీడిం గుప్రభువు రాజ్యాధికారమును సన్యాయాచ రణములతో నంతము నొందించెను. రీడింగు ప్రభువు చిత్తప్రవృత్తియందు సత్సంకల్పము లను గలిగియున్నను కార్యమునందు ప్రయో జనము గలుగలేదు. ప్రయోజనము లేకపోవు టయేకాకను దేశమున కపారమైన నష్టము సంయుతము గలిగినది. ఈపరిణామము బ్రిటీషు సామ్రాజ్య విధానమునందె కలదు. భారతప్రజా హృదయమున కపరిచితులైన, బ్రిటీషు రాజ్య తంత్రజ్ఞులును మేధావంతులైనను సదయహృ దయులైనను సత్సంకల్పమును గలవారైనను బాహాటముగను భారత స్వాతంత్ర్యసిద్ధికి దోడ్పడజాలరు. బ్రిటీషుసామ్రాజ్యప్రయోజన ములను, స్వీయప్రయోజనములను నారాధిం చుటకువచ్చిన రాజ్యాధికారులు విశాలహృద యముతో భారతసామ్రాజ్య ప్రయోజనము లను నిరీక్షింపజాలరని చిరకాలానుభవము విశదముచేయుచున్నది. పాలకజాతికిని పాలిత జాతులకును సామ్రాజ్యపాశబంధమునకు సాధ నభూతములైన భాషయందును, భావములం దును,మతాచారసాంప్రదాయములందును ప్ర యోజనములందును సామ్యత్వములేదు. భాష లువేరు; భావములువేరు; ప్రయోజనములువే రు; మతములువేరు; సంస్కారమువేరు. భారతీ యులను బ్రిటిషుసామ్రాజ్యమునందు లీనముచే యుట దుర్లభము. బ్రిటిషురాజ్యమునకును, భరతఖండమునకును సంయోగపాశమునుకాల ము శిథిలము చేయుచున్నది. కాని బలతరము చేయుటలేదు. రాజప్రతినిధు లధికారస్వీకార కాలమునందు సదభిప్రాయములనుగలిగియున్న ను రాజ్యాధికారస్వీకారానంతరమువారిచిత్త ప్రవృత్తిమారుచుండును. రాజ్యాధికారము బ్రిటీ షుప్రయోజనములను బ్రిటీషుప్రతిభను,బ్రిటీ షుజాతిని,బ్రిటీషుసంస్కారమునుగాపాడుటకు వినియోగపడుచుండును. భారతీయ ప్రయోజ నములకును, బ్రిటీషు ప్రయోజనములకును సంఘర్షణము లేనంతవరకునుసకాలవ్యవహార ములును ధర్మయుక్తముగ నుండును. సంఘర్ష ణము గోచరమగునపుడు సకలమును విపరీతా కారమునుదాల్చును.రాజప్రతినిధుల ధర్మప్రతి జ్ఞ లంతరించును. బ్రిటీషుసామ్రాజ్యప్రయో జనములు స్ఫురించుచుండును. సామ్రాజ్యనిర్వ హణమున కిదిసహజఫలము. రీడింగులు, కర్జ నులు, హార్డింజిలు, ఇర్విన్లులు చేసిన ధర్మ ప్రతిజ్ఞలకును, రాజ్యవ్యవహారములకును గలి గిన భేదముల కిదియె మూలకారణము.

* * * *

భారతసామ్రాజ్యము

భారతసామ్రాజ్య సంస్కార మతి ప్రాచీ నము. ప్రాచీన మతములకు, ధర్మములకు,

వేదాంతములకు, విజ్ఞానమునకు జన్మస్థానము. వీర్యవంతులైన ముప్పదికోట్ల ప్రజలు గలరు. పరరాజ్య పరిపాలనములెన్ని యోవచ్చి భారత సంస్కారమునందు లీనములైనవి. యవన హూణమహమ్మదీయ సంస్కారములు భారతీయసంస్కార మహాప్రవాహమునందు మేళగించినవి. నేటి ఆంగ్లోహైందవ సంస్కారమును ఈ పూర్వచరిత్రమును తిరిగి స్మరింప జేయుచున్నది. ఆంగ్ల సంస్కార మాంగ్లో హైందవ సంస్కారముగను మారుచున్నది. భారతీయసంస్కార మవిచ్ఛిన్నముగను ప్రవహించుచున్నది. భారతీయసంస్కారమునందు బాహ్యబలముక్షీణించినను ఆత్మబలము తేజోవంతమై విలసిల్లుచున్నది. అసహాయోద్యమము భారతీయాత్మబలప్రభావమునువిశదము చేసినది. భారతీయుల కాత్మసంస్మరణము గలిగినది. భారతీయాత్మబలప్రభావ మాంగ్లేయులను నిర్విణ్ణులను జేసినది. ఆంగ్లప్రాబల్యము నిరర్థకమని గ్రాహ్యమైనది. దేశమునందసహాయయోగముసాధ్యమైనపుడు బ్రిటీషు బలములు, బ్రిటీషు తంత్రము నిరుపయోగమని యధికారవర్గమునకు విశదమైనది. రీడింగుప్రభువు తనశక్తిసామర్థ్యములను అసహాయయోగమును ధ్వంసముచేయుటకు వినియోగించి బ్రిటీషు రాజ్యతంత్రజ్ఞుల కృతజ్ఞతకును భారతీయుల నిరాదరణమునకును పాత్రుడయ్యెను. రీడింగుప్రభువర్యుని పరిపాలనకాలమునందు స్వరాజ్యరథ మొకయడుగైనను ముందునకుబోలేదని భారతీయులకు దెలిసినది. రీడింగుప్రభువర్యుని పరిపాలనాకాలము నీదృష్టితో నవలోకించినపుడు లోకాభిప్రాయము ప్రతికూలముగ నుండునుగాని యనుకూలముగ నుండజాలదు.

*　*　*　*

రీడింగుప్రభువుయొక్క ప్రగల్భనులు

రీడింగుప్రభువు వారి పరిపాలనాకాలమునందు కమిషనులను నియమించి న్యాయవాది విశారదత్వమును వ్యక్తముచేసినను, స్వరాజ్యవికాసమునకుమాత్రముతోడ్పడియుండలేదు. రీడింగుప్రభువు వారి తెలివితేటలను ప్రజలను నిర్బంధించుటకు వినియోగించినవిధమును శరపరంపరలుగను శిక్షాస్మృతిని వారికాలమునందు వినియోగించినవిధము విశదముచేయుచున్నది. ఏ రాజప్రతినిధి కాలమునందును నింతమంది దేశారాధకులు నిర్బంధములననుభవించియుండరు. ముప్పదివేల దేశారాధకులను కారాగృహవాసులను జేయగలిగిన రాజప్రతినిధి వేరొకడు గనుపడడు. లోకోత్తరుడైన గాంధిమహాత్ముని నిర్బంధించినరీడింగుప్రభువు, వంగదేశ నిర్బంధముల నామోదించిన రీడింగు ప్రభువు బాధ్యతాయుత స్వరాజ్యస్థాపనమునకు వారి శక్తిసామర్థ్యములను వినియోగించి నటులు ప్రగల్భములనుగొట్టుట పరిహాసాస్పదముగను గనుపడును. రీడింగు ప్రభువు వారి చివర ప్రసంగమునందు వారి పరిపాలనాకాలమును స్వరాజ్యస్థాపనమునకు వినియోగించినటులు సమర్థించుట న్యాయవాది హృదయమును విశదము చేయుచున్నదిగాని ధర్మహృదయమును విశదముచేయుటలేదు. స్వాతంత్ర్య సమస్య

వలెను ఆర్థికసమస్యలును భారతీయాశయము లకు ప్రతికూలముగను నిర్ణయింపబడినవి. వీరికాలమునందు కోట్లరూప్యముల పన్నులు పెరిగినవి. పన్నులతో నాదాయమును పెరిగినది. ఆదాయముతో లీకమీషను దండుగ వ్యయమును నేర్పడినది. భారతీయుల నుక్కు-పంజరమునందు స్థిరముగ బంధించుటకు యూరపియను ఉద్యోగస్థులకు సంవత్సరమునకు రెండుకోట్లరూప్యము లధికముగను వేతనాదుల యభివృద్ధి గలిగినది. నూలుమీద సుంకమును తీసివేయుట యొక ఘనకార్యమైనను, నిర్బంధములతోను నధిక వ్యయముతోను పోల్చినపుడు నీఘనకార్యమునకు పేరుప్రతిష్ఠలుండజాలవు. ఏవిధమున జూచినను రీడింగు ప్రభువర్యుని పరిపాలనాకాలము భరతవర్ష బంధనమునకును బ్రిటీషుప్రభుత్వ ప్రయోజనములకును వినియోగపడిన దని అన్నిపక్షముల భారతీయులును నంగీకరించుచున్నారు. రాజప్రతినిధి రీడింగుప్రభువైనను, ఇర్విన్‌ప్రభువైనను స్వాతంత్ర్యస్థితి మాత్రము సాధ్యము గాదని భారతరాజ్యాంగ విధానము విశదము చేయుచున్నను భారతీయుల దృష్టిమాత్రము మారకుండుట బ్రిటీషు పరిపాలనము గలుగజేసిన సమ్మోహమును విశదము చేయుచున్నది. ఈ సమ్మోహము భారతీయులను నిర్వీర్యులను జేసి బ్రిటీషుప్రభుత్వ మప్రతిహతముగను సాగుటకు వినియోగపడుచున్నది. వర్తమాన కాలమునందు దేశమునందు ప్రబలుచున్న రాజకీయ పక్షములు దేశమునకు సంప్రాప్తమైన యధోగతిని విశదము చేయుచున్నవి.

రాజకీయపక్షములు

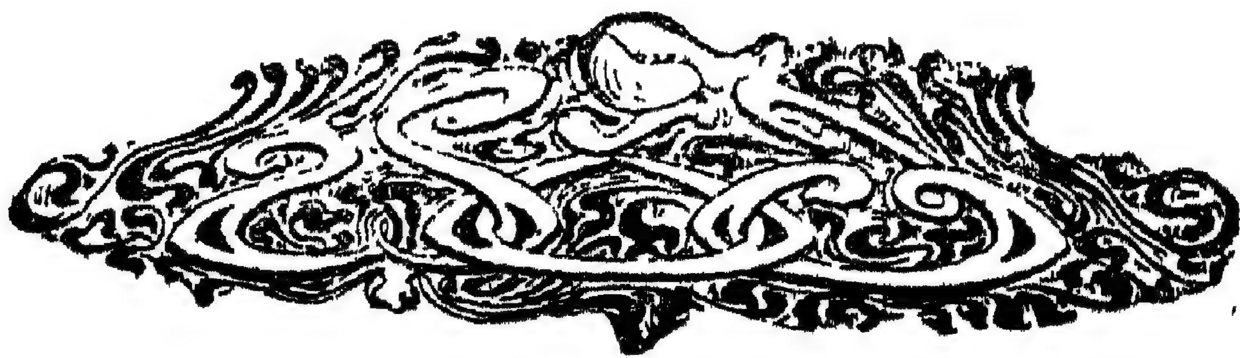
పరాధీనపాశబద్ధమైన దేశమునందు స్వాధీనదేశములందువలె రాజకీయపక్షములస్థితి కవకాశము లుండజాలవు. విదేశీయ నిరంకుశ ప్రభుత్వమును ప్రతిఘటించుట యన్ని పక్షముల కార్యమును నై యున్నపుడు భిన్నపక్షములకును నంతఃకలహములకును నవకాశములు లేవు. భారతీయులదురదృష్టమువలనను దేశమున కిట్టి దుర్దశ సంప్రాప్తమైనది. చింతామణిగారు చచ్చిన లిబరలుపక్షమును పునరుద్ధారణచేయుటకు శంఖమును పూరించుచున్నారు. స్వపక్షదౌర్బల్యమును గ్రహించి యితరపక్షములసంయోగమున భిలషించుచున్నారు. వీరి ద్వేషమంతయును నిరంకుశప్రభుత్వము మీదను ప్రసరింపక స్వదేశీయులైన స్వరాజ్యమువారిమీదను ప్రసరించుచున్నది. స్వరాజ్యపక్షమున కిచ్చిన సమ్మతులు నిరంకుశపక్షమున కిచ్చిన సమ్మతు లని చింతామణిగారు చెప్పుట క్షంతవ్యముగాదు. రాగల యెన్నికలయందు, గతించినయెన్నికలయందు సంప్రాప్తమైన పరాజయమే యిట్టిపక్షమునకు సంప్రాప్తముగాగలదు. శ్రీమతి బెజంటమ్మగారు కన్వెన్షనుపక్షమునకు ప్రాణముపోయుటకు యావచ్ఛక్తిని వినియోగించుచున్నారు. జిన్నాగారు స్వతంత్రపక్షమున కూపిరిపోయుటకు యత్నించుచున్నారు. మాలవ్యగారు నూతనముగను జాతీయపక్షమును నిర్మించుటకు బూనుకొనుచున్నారు. సమయోచిత సహకారపక్ష మితరపక్షములతో సంయోగమును బొందుటకు బూనుకొనుచున్నది. ఈ కల్లోలస్థితియందు

ప్రజాసామాన్యమునకువారికర్తవ్యము దుర్గ్రాహ్యముగ నుండగలదు. ప్రజాభీష్టమును సఫలముచేయుట కేర్పడిన కాంగ్రెసుకులదేవతనే ప్రజలు కొలువవలసిన యవసరమును దేశపరిస్థితులు వేయిముఖములను విశదముచేయుచున్నవి. రాగలయెన్నికలయందు ప్రజలు వారివోట్లను స్వరాజ్యపక్షమున కిచ్చి వారి స్వరాజ్యకాంక్ష నేకగ్రీవముగను వ్యక్తము చేయవలసిన శుభసమయ మాసన్నమైనది. ఆశుభసమయమునందు ప్రజలు కులదేవతయైన కాంగ్రెసును గొలిచి కామితార్థములను బడయుదురు గాత!

* * * *

కాంగ్రెసు అభ్యర్థులు

కాంగ్రెసు అభ్యర్థులను నిర్ణయించి ఎన్నికలయందు విజయప్రస్థానమును చేయుటకు దేశమునందంతటను ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. గతవారమునందు మద్రాసు శాసనసభకు కాంగ్రెసు అభ్యర్థులను నిర్ణయించుట కాంధ్రరాష్ట్రీయ జాతీయోద్యమసంఘము బెజవాడయందు గూడినది. ఆసభయందు ప్రజలుచూపిన యుత్సాహము ప్రశంసనీయమైనను గనుపరచిన భేదములు శోచనీయములు. కులభేదములు, భావభేదములు, స్థలభేదములు, మతభేదములు, పక్షభేదములు దేశమును చీల్చివేయుచున్న విధమును సంప్రతింపులు, ప్రసంగములు విశదము చేయుచున్నవి. కాంగ్రెసుపక్షమును ప్రతిఘటించుటకు జస్టిసుపక్షము విశ్వప్రయత్నములను చేయుచున్నది ఇట్టి కల్లోలస్థితియందు స్వరాజ్య సంపాదనమునకు సాధనమును గట్టికొనిన కాంగ్రెసుసంస్థను బలపరచి దాని ప్రతిభను గాపాడుటయె ప్రజల కర్తవ్యమై యున్నది. అన్నిమతములవారును అన్నిప్రదేశములవారును అన్ని విభేదములను విడనాడి ఏకగ్రీవముగను కాంగ్రెసు సేవాపరాయణులను జాతి, మత, కుల, దేశములను పాటింపకను అభ్యర్థులనుగను నిర్ణయించి వారివిజయమునకు పాటుపడి స్వాతంత్ర్య సంపాదనమును సాధ్యము చేయుదురుగాత! రాజప్రతినిధులువచ్చినను పోయినను స్వరాజ్యస్థాపనమునకు ముఖ్యమైన ప్రజాశక్తియే సాధనముగ నున్నది. వర్తమానపరిస్థితులందు ప్రజాశక్తిని వ్యక్తముచేయుటకు కాంగ్రెసు ప్రతినిధులకు ఎన్నికలయందు విజయమును సమకూర్చుట ప్రజాధర్మమై యున్నది.

Edited and Published by K. NAGESWARA RAO, at the Andhra Patrika Press, No. 7, Thambu Chetty Street, G. T. Madras

AMRUTANJ

గమనింపుడు! స్త్రీలయొక్క వరప్రసాది!! పరీక్షింపుడు!!!

అనేకులు ఉపయోగించి యోగ్యతాపత్రము వ్రాసిన

పుత్రసంతాన సంజీవినూనె

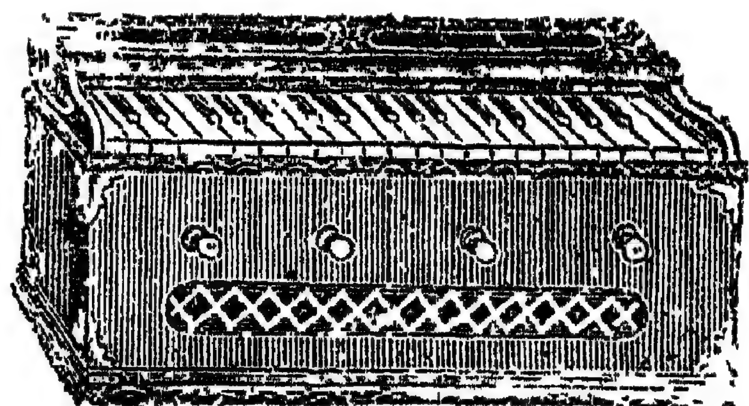
స్త్రీలయొక్క గర్భమున పురుగులు చేరి ఇంద్రియమును నాశపరచుటచేతను, పదేపదే సంసారసుఖమును భరించుటచేతను గర్భగోళమునందు కండ పెఱిగి రక్తగడ్డయున్నను, వాయువు పైత్యము చేరినను స్త్రీలకు గర్భము నిలువదు. అట్టివారు ఈనూనెను ఉదయం సాయంకాలములందు 1 టి లేక 2 దమ్మిడీల తూనికచొప్పున 15 రోజులు సేవించినచో గర్భగోళమునందు అరువిధములగు రోగములను నివర్తించి ఆ వరు నెలలోనే గర్భము నిలుచును. కొందరికి 2-3-4 నెలల వరకు నిలిచి పిమ్మట బోవుట గలదు. అట్టివారికికూడా ఈఔషధము పరమశ్రేష్ఠమైనది. సీసా 1-కి రు.2-0-0

యస్.వి.గోపాల్ మెడికల్‌హాల్,

27, వెంకటేశమేస్త్రీవీధి, సాహుకారుపేట, మద్రాసు.

ALWAYS SEE
THAT YOUR HARMONIUM
BEARS THE NAME

PAUL & SONS

IN BRIGHT GOLD ON THE BACK OF THE BELLOWS AND THE LABEL.

MOHON FLUTE

ON THE TOP OF THE HARMONIUM.

Paris Reed Harmonium —
Single set reed Rs. 40/- 45/- 48/-
Double set reed Rs. 60/- 65/- 70/-

Organ Reed Harmonium —
Single set Reed Rs 25/- 30/-
Double Set Reed 40/- 45/

PAUL & SONS

2, LOWER CHITPORE ROAD, (BH) CALCUTTA.

మిస్ కమలాబాయిగారి

అబలా సంజీవని స్త్రీలకు మాత్రలు

స్త్రీలకుగల ముట్టుసంబంధమైన వ్యాధులకు మిక్కిలి ఉపయోగకరమైన హిందూదేశీయ ఔషధమని రూపించబడినది. ముట్టుకాకున్నను, అందులో లోపమున్నను, బాధగాయున్నను, అకాలముగానున్నను ఇదిబాగుచేసి సకాలమున మామూలు ప్రకారము బహిష్టులగునట్లు చేయును. గర్భాశయ సంబంధమైన వ్యాధులకు ఉపయోగించిన తృప్తికరమైన గుణమునిచ్చును. శరీరమునందు ఈవ్యాధి కనిపించినతక్షణమే ఒకమోతాదు పుచ్చుకొనుటకై ప్రతిస్త్రీయు తనగృహమునందు కమలాబాయిగారి మాత్రలపెట్టె నొకటి ఉంచుకొనియుండవలెను. దీనిని ఉపయోగించినవారందరును యితరులకు సిఫార్సు చేయుటవలన ఇది విరివిగా అమ్మకమగుచున్నది. వ్రాసినవారికి పూర్తివివరములు గల క్యాటలాగు ఉచితముగా పంపబడును.

బుడ్డి 1-కి ధర రూ. 1-8-0.

తపాల్ వి. పి. ఖర్చులకు 0-6-0 అగును.

Mrs. KAMLABAI, G. M. C.

Markar's House, Khetwadi
Main Road, Bombay, No 4.

విషయానుక్రమణిక

చిత్రములు

☞ 'రాజగృహము' అనువ్యాసమునకు సంబంధించిన చిత్రములు జ్యేష్ఠమాస సంచికయందు ముద్రింపబడును.

శూలపాణి

ఏకవర్ణచిత్రమునుండి చేసిన దీ త్రివర్ణచిత్రము

చెన్నపట్టణము మే ౧౯౨౬

సంపుటము 3 | అక్షయ సంవత్సరము వైశాఖమాసము | సంఖ్య ౫

ప్రణయ రాధిక

శ్రీ శేషాద్రి రమణ కవులు

రాఁగదవోయి యాదవవరా! వసుదేవకుమార! మాధురీ
స్వాగతగీతి నాదుహృదయం బిదె మెల్లఁగ నాలపించె నీ
వాగమృత ప్రసిక్తమగు వంశరవంబును దానఁగూర్చి బృం
దాగహనస్థ గోపి సముదాయ మెలర్పఁ గదోయి మాధవా!

చ. తరళలతాంత మియ్యది కదంబము నవ్యశరన్మనోజ్ఞ సుం
దర సువిశాల మిద్ది యమునాపులినంబు ప్రసన్న దిగ్దిగం
తరమిది చంద్రికానిశ మనం బలరించినచోటఁ జేరి క్రొ
వ్విరుల మరంద మూరుగతి వేణువు నూదఁగదోయి యాదవా!

ఉ. అదెయదె విశ్వమోహనసుధాంశు నిసర్గమనోజ్ఞ చంద్రికా
స్పదమగు సైకతంబుపయిఁ బాడెడిఁ గృష్ణుఁడు వేణువంచు ని
న్నెదఁ గదియించు కొన్నసతులెల్లరుఁ బోవుచు నున్నవారు నీ
వదనసుధాంశు దర్శనము వారికిఁ గూర్పవె నందనందనా!

ఉ. రావిదియేల కృష్ణ! మధురాపురమెల్ల శరత్ప్రశాంత బృం
దావన సన్నివేశ పులినంబులఁ జేరఁ దరంగమాధురీ
రావముపేర నిట్టె యమున రమ్మనుచున్నది ఒక్కమాఱు రా
వా! వినిపింపవా! పలుకవా! రసభావములొల్క యాదవా!

చ. ఇది తుదియా శరన్నిశసుమీ? జలజాప్తుఁడు క్రుంకుచుండె ది
గ్వదనములందుఁ బ్రాగరుణవైభవచంద్రిక సాంద్రమయ్యె మా
యెదలను దొందరించె శ్రవణేచ్ఛ యిఁకన్ దృటి సైతువేని మా
బ్రదుకు లసాధ్యముల్ ప్రణయవార్ధి నిమగ్నము లౌట యాదవా!

స్మృతికణము

దువ్వూరి రామిరెడ్డిగారు

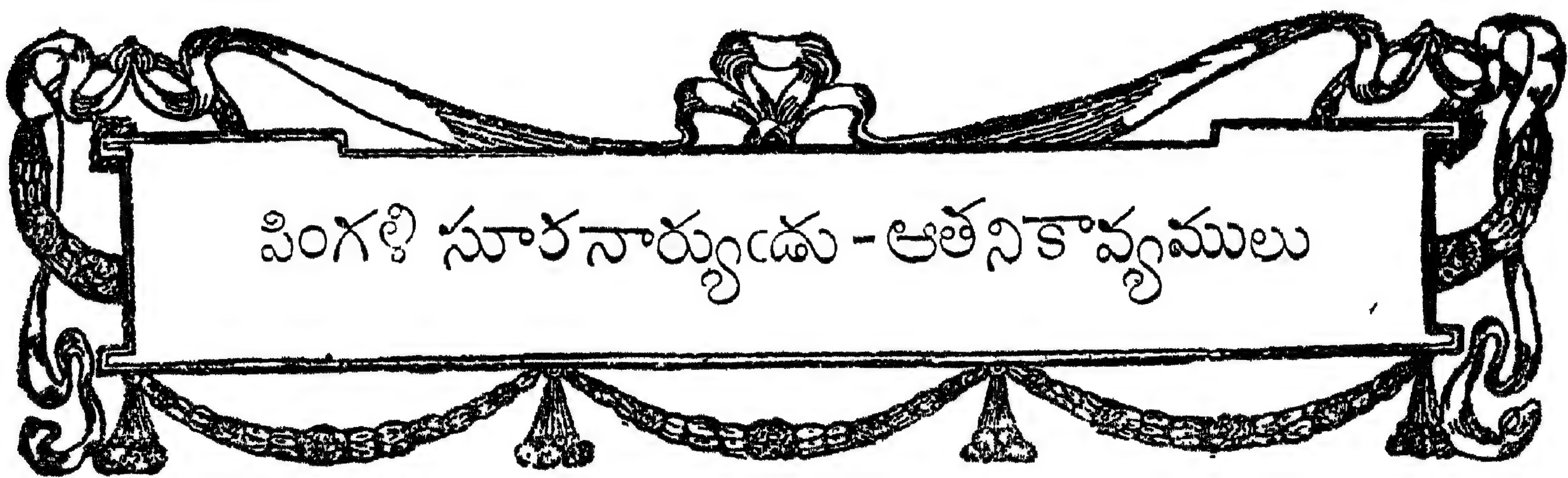
కనులు మూసినఁ దెఱచినఁ గానుపింతు, వింట నడయాడినట్టులె యిందువదన!
సంతతధ్యానలీనమౌ స్వాంతమునకు, వెలుఁగు జీఁకట్లభేదంబు దోఁగునేమొ!

గీ. తెల్లవాఱినఁ, బూదండ దీసివైవఁ, దరుణి వేణిక నిల్చు నెత్తావి పోల్కి,
మర్త్యమౌ నీస్వరూపము మాటువడియు, సారవర్ణాంకితస్మృతి సమసిపోదు!

గీ. చావుబ్రదుకులమధ్య విశాలమైన, కలలవంతెన గట్టితిఁ దలిరుఁబోఁడి;
కార్యలంపట దినమున కన్నఁ, బ్రకృతి, ముసుఁగుఁదీసెడిరాత్రి నా కొసఁగుఁ బ్రియము.

గీ. పవలు రేయికిఁ గల భేదబాంధవములె, యిహపరంబులయందు నూహింపఁగలము!
రెంటికూడలిఁ యగు సంజ, మింటికొనల, విమలరాగంబు వెదచల్లు; వెఱపు నిడదు.

కోటమర్తి చినరఘుపతిరావు గారు

ఆంధ్ర ప్రబంధకవులలోఁ బింగలి సూరనార్యుఁ డొక్క మహాకవిగా వన్నెకెక్కెను. ఈతఁడాంధ్రమునఁ బెక్కుగ్రంథములను రచించినట్లు చెప్పుకొనియున్నాఁడు. గారుడమును, రాఘవపాండవీయమును, కళాపూర్ణోదయమును, ప్రభావతీప్రద్యుమ్నమును, నీతఁడు రచించెను. గారుడమను గ్రంథ మిప్పు డెచ్చటను గానరాదు. తనభాషాపాండిత్యమును జూపుటకై రాఘవపాండవీయమును, గాఢావిధానమును, గనపర్చుటకుఁ గళాపూర్ణోదయమును, రసపోషణమును బ్రకటించుటకుఁ బ్రభావతీప్రద్యుమ్నమును నీతఁడు రచించినట్లు ద్యోతక మగుచున్నది. ఇట్లు వ్రాయుటచే గళాపూర్ణోదయమున రసపోషణము లేదని కాని, ప్రభావతీప్రద్యుమ్నమునం దితివృత్తనైపుణ్యము కానరాదనికాని, రాఘవపాండవీయమునం దీరెండును లేవనికాని, నాయభిప్రాయము కాదు. ఆయాగ్రంథములయం దాయావిషయములకుఁ బ్రాధాన్యమిచ్చి కవి యాయాగ్రంథముల విరచించెను. ఈతనికి సమకాలికుఁడైన రామరాజభూషణుఁడు వసుచరిత్రమును జాలవఱకు శ్లేషతో నింపి యున్నాఁడు. అందుచే నీతఁడుగూడఁ దనభాషా పాండిత్యమును జూపఁదలంచి రామాయణభారతకథలను గలిపి యొక్క ప్రబంధములోనే ప్రతిపద్యమును ద్వంద్వార్థమునిచ్చునట్లు వ్రాసినాఁడు. దీనింబట్టిచూడఁగా నీగ్రంథమును మొదట కవి రచించునప్పటికి నీతనికిఁ బ్రబంధము శ్లేషకావ్యముగా నుండవలెనను భ్రాంతి కలిగియుండవచ్చును. ఈభ్రాంతియే యీతని మొట్టమొదటి కావ్యమును శ్లేషకావ్యముగా రచించునట్లొనర్చినది. కాని రానురాను భ్రాంతి మారినది. ఈతని కవిత్వదృక్పథము మారుటఁబట్టియే రెండవగ్రంథమైన కళాపూర్ణోదయము నీతఁడు రచించెను. ఈ రెండవగ్రంథమును వ్రాయునప్పటి కీతనికిఁ గల్గిన యభిప్రాయములఁ గవి తనగ్రంథాదినే చెప్పుకొనియున్నాఁడు.

"సీ. పొసఁగ ముత్తెపుసరుల్ పోహళించిన లీల
పదములోన దొరయు శబ్దములుగూర్చి
యర్థంబు వాచ్యలక్ష్య వ్యంగ్యభేదంబు
లెఱిఁగి నిర్దోషత నెసఁగఁ జేసి
రసభావములకు సర్వంబుగ వైదర్భి
మొదలైనరీతు లిమ్ముగ నమర్చి
రీతుల కుచితంబులై తనరారెడు
ప్రాణంబు లింపుగాఁ బాదుకొలిపి

గీ. యమరనుపమాదులును యమకాదులునగు
నట్టియర్థశబ్దాలంక్రియలు ఘటించి
కవితచెప్పంగనేర్చు సత్కవివరునకు
వాంఛితార్థంబు లొసఁగనివారు గలరె.

(కళా. ప్రథ. 81)

కళా పూర్ణోదయమును రచించునప్పటి కీతనికిఁగలిగిన కవిత్వ లక్షణమును పైరీతిని బేర్కొనియున్నాఁడు. కాని యిదికూడ నాత నికి సరిపడలేదు. కాలము గడచినకొలందిని ఈతనికిఁ గవిత్వలక్ష్యము మాఱినది. ఈమా ర్పునుబట్టియే యీతఁడు మూఁడవగ్రంథమైన ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నమును రచించెను.

ఈతఁడు ప్రభావతీప్రద్యుమ్నమును రచించు టకుఁ గారణము:

మ. జనము ల్మెచ్చఁగ మున్రచించితి నుదం
చద్వైఖరిం గారుడం
బును శ్రీరాఘవపాండవీయముఁ గళా
పూర్ణోదయంబు న్మఱిన్
దెనుగుం గబ్బము లెన్నియేనియును మ
త్పిత్రాదివంశాభివ
ర్ణన లేమిం బరితుష్టి నా కవి యొ
నర్పంజాల వత్యంతముల్"

"మ. * * * *
దర్పణ
క్రియచే నాపినతమ్ముఁ జెట్టిన యొన
ర్చెందంద్రి కాహ్లాదముల్.

కం. ఏనుం బితృపూజన నా
చే నైన ల్లెద్దియైనఁ జేయఁగ వలయున్
గాన గృతియిచ్చి మేదిని
పై నిలుపుదు నతనికీర్తిఁ బరమేశుకృపన్."

(ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము)

అని చెప్పెను కాని యిందులకుఁ గార ణము వేఱొకటికూడఁ గలదు. అది యీతని కావ్యలక్ష్యము. వయస్సుతోపాటీతనికిఁ గావ్య లక్ష్యముగూడ మారుచు వచ్చుటచేతనే యీప్రభావతీప్రద్యుమ్నమును రచించెను. ఈతని కప్పటికిఁ గల్గినకవితాశయము యీ క్రిందరీతిని వ్రాసుకొని యున్నాఁడు:

సీ. శబ్దసంస్కార మెచ్చటను జాఱగనీక
పదమైత్రి యర్థసంపదలఁ బాదల.

* * * *

నొకట బూర్వోత్తరవిరోధ మొందకుండ
దత్తదవయవ వాక్యతాత్పర్యభేద
ములుమహాకావ్యతాత్పర్యమునకునొనరఁ
బలుకనేర్చుట బహుతపః ఫలముగాదె!!

(ప్రభా: ద్వితీ: ౩-౨ ప)

సరియైనపద్ధతి నీతని కీయభిప్రాయాన్న త్యముల కతిశయము గలిగించినవయోవిశే షమే యీకవిని ప్రభావతీప్రద్యుమ్నమును రచించునట్లు చేసినది. అందుచే నీతనిత్రివిధ కావ్యములలోఁ దుదిగ్రంథమయిన ప్రభావ తీప్రద్యుమ్నము మిన్నయై యున్నది.

కళాపూర్ణోదయముతోఁ గవి సంతృ ప్తుఁడు గాలే దనుటకు వేఱొక కారణముఁ గూడఁ జెప్పవచ్చును. ఈకావ్యమునం దితి వృత్త మెక్కుడుగను రసము కొంచెముగను నుంచి కవి యీగ్రంథమును రచించెను.

ఇందులకు నిదర్శనముగాఁ గళాపూర్ణోదయములో నెక్కడనైన వరుసను రెండుపద్యముల దీసివైచిన నీకథ యదుకు కొనదు. అందుచేఁ గళాపూర్ణోదయమునం దితివృత్తమే ప్రధానము. కావునఁ గవి యీగ్రంథమునం దితివృత్తమునకుఁ బ్రాధాన్య మిచ్చి యీకావ్యనిర్మాణమును జేయుటచే నిందు రసమున కప్రాధాన్య మిచ్చెనని వ్రాయవలసివచ్చినది. మరియు దీనిని సర్వలక్షణ సమన్వితముగఁ జేయవలెనని కవి కథను సహజముగా రచింపక నక్కడక్కడ కథ నపక్వపరిస్థితులలోనికిఁ దెచ్చి కళాపూర్ణోదయమును రచించెను. "సర్వలక్షణములును బలాత్కారముననైనఁ దెచ్చి రాసి వేయవలయుననీ సందేశము చేసికొన్నవాఁడగుటచేఁగథను సహజముగఁ బక్వతకు రాని య్యక యచ్చటచ్చట నూదరవేసియుండుట" కళాపూర్ణోదయమందలి యొక లోపముగాఁ గవిత్వతత్త్వవిచారమున శ్రీయుత కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారు రచించిరి. ఇదెంతయు సమంజసముగా నున్నది. ఇందుఁ బ్రబంధలక్షణములను సర్వమును నిమిడ్చి వ్రాయవలెనని యభిప్రాయమున్నట్లు కవి తనకళాపూర్ణోదయాంతగద్యమం దిట్లు వ్రాసుకొనియున్నాఁడు.

"ఇది నిఖిలసూరిలోకాంగీకార తరంగిత కవిత్వవైభవ పింగళియమర నార్యతనూభవ సౌజన్యజేయ సూరయనామధేయ ప్రణీతంబయిన కళాపూర్ణోదయంబను మహాకావ్యంబునందుఁ బ్రబంధపూర్తి శోభనంబైన యష్టమాశ్వాసము సర్వంబును సమాప్తము."

లక్షణ సమన్వితముగా రచించినంత మాత్రమునఁ గళాపూర్ణోదయము పరిపూర్ణ భావములతో నిండియుండలేదని తలంచియో ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నమును గవి రచించెను. రసైకజీవికుఁడగు కవి తనగ్రంథమునందురసము చిప్పిలునట్లును పరిపూర్ణభావములు భాసురంబగునట్లును రచింపవలెనుగదా! ఇందుచేతనే సూరనార్యుఁడు తనప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నాంత గద్యమునం దీక్రిందిరీతిని వ్రాసియున్నాఁడు.

"ఇది నిఖిలసూరిలోకాంగీకారతరంగిత కవిత్వవైభవ పింగళి యమరనార్యతనూభవ సౌజన్యజేయ సూరయనామధేయ ప్రణీతంబైన ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నంబను మహాప్రబంధంబునందుఁ బరిపూర్ణభావభాసురంబైన పంచమాశ్వాసము."

ఇంకుచే వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్సువారు కళా పూర్ణోదయమునందలి భూమికలో 'నీతఁడు (పింగళి సూరనార్యుఁడు) రచించిన గ్రంథములలోనెల్ల నిదియే ముఖ్యమైనది' అని వ్రాసినవ్రాఁత సమంజసముగాదు. ఈతని గ్రంథములలోనెల్లఁ బ్రభావతీప్రద్యుమ్నమే మిన్నయైయున్నది. ఈయుత్కృష్ట గ్రంథమును రచించుటలో కవికి వేఱొక్కయభిప్రాయముకూడ నుండి యుండవచ్చును. ఈకావ్యము కేవలము ప్రబంధమే యైనను దృశ్యకావ్య లక్షణములతోఁగూడ దీనిని రచించెను. దృశ్యకావ్యమునందలి ప్రధాన విషయము సంభాషణము. ఈగ్రంథమునందున్నది పాత్రల సంభాషణ వైచిత్ర్యమే. ఈగ్రంథములోని కథను వర్ణనలనుగూడ సంభాషణ

పూర్వకముగానే తెలియఁబఱచి యున్నాఁడు. కొంచెము మార్పులతో నిది యొక చక్కని దృశ్యకావ్యముగా • మారఁగలదనుట నిర్వివాదాంశము.

ఇట్టి యుత్తమకావ్యములో కవి హంసిని రాయబారినిగ నియోగించుట సమంజసముగ లేదని కొందఱును, పంచాశ్వాసములుగల గ్రంథములోఁ గవి ప్రధానపాత్రయైన నాయికను దృతీయాశ్వాసాంతమందుఁ బ్రవేశపెట్టుట కథారచనమునకు బాగుండదని కొందఱును ఆక్షేపణచేయుచున్నారు. మొదటి ఆక్షేపణమునకు సమాధానము——

హంసీరాయబారము నీకవియే వాడియున్నాఁడా? వేఱొక్కఁ డెవ్వఁడైనఁగూడ వాడియున్నాఁడా యనువిషయమును దీసికొందము. శృంగారనైషధములో శ్రీహర్షమహాకవి హంసనురాయబారిగ నియోగించినాఁడు. నిషధదేశపురాజై చక్రవర్తియైన నలునిగుణములను దమయంతికి వర్ణించుటకును, దమయంతివలపుపలుకులు నలుని కెఱింగించుటకును గవి హంసరాయబారమును గల్పించినాఁడు. విదర్భరాజు సామంతరాజు- దమయంతితండ్రి. నలచక్రవర్తి సామంతరాజకన్య- నందు సాటి రాజకన్యను- వివాహమాడఁదలచుకొనినప్పుడుగాని, ముందొకరినొక రెఱుంగుటకుఁగాని- కవిహంసరాయబారమునేల పెట్టవలెను? దూతికలులేరో! వార్తాహరులుగ మానవులే పనికిరారో!!

"కావునం దీరంబులేని విరహభారంబను పారావారంబున మునుంగం బాఱుచున్న నాకుఁ దెప్పగా విరించి నిన్నుఁగల్పించినాఁడు. ....పొమ్ము. కార్యము సాధింపుము!"

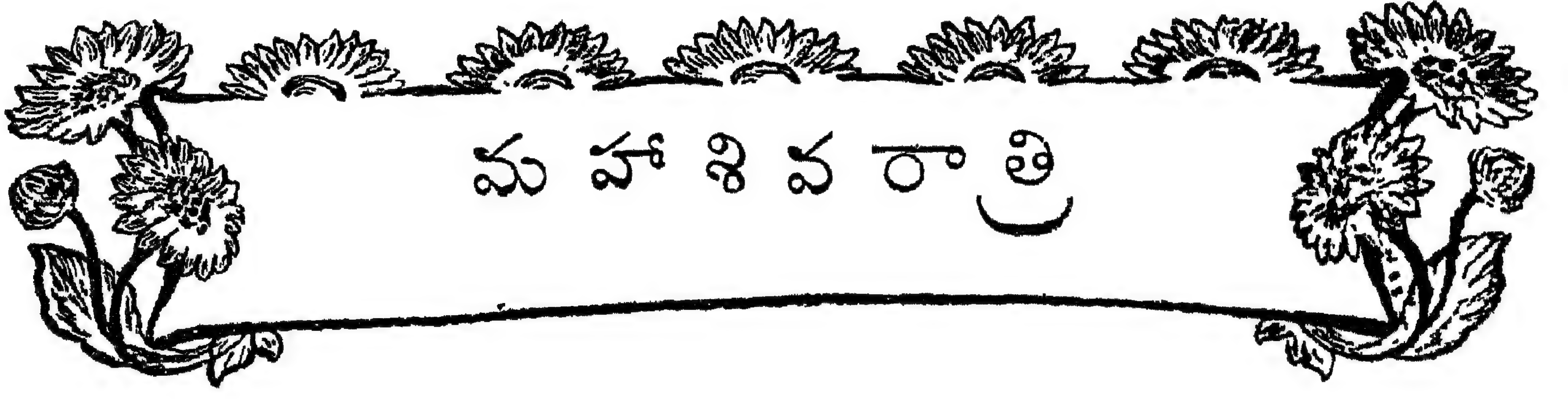
అని నలచక్రవర్తి భీమరాజకన్యను వివాహము చేసుకొనుటకై హంసను రాయబారిగఁ బంపుట సమంజసము గాదు. కాని కవి చమత్కారముగ పలుకులపులుగును రాయబారిగాఁ బెట్టియున్నాఁడు. కాని ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నమునందు మాత్రము సమంజసమౌనో కాదో కొంత తర్కించిచూతము.

ఇందలిపాత్రలస్థితిగతులను బట్టి కొంచె మాలోచించెదము. ఇందు నాయికానాయకులు ప్రభావతీప్రద్యుమ్నులు. ప్రభావతి దానవబాలిక. వజ్రనాభునికూఁతురు. వజ్రనాభుఁడు చండశాసనుఁడు. దేవమానవవిరోధి. ఇట్టి దానవబాలిక ప్రద్యుమ్నుని వరించినది. ప్రద్యుమ్నుఁడు మర్త్యుఁడు. శ్రీకృష్ణుని పుత్త్రుఁడు. శ్రీకృష్ణుఁడు రాక్షసాంతకుఁడు. అన్యోన్యవైరములును, సహజవిరోధములును గల్గిన యీ రెండుకుటుంబముల బాలబాలికల కుద్వాహమొనర్చుట కెట్టినేర్పరులు సంధానకర్తలుగా నుండవలెను? ఇట్టి కార్యముల నొనర్ప సమర్థులైనవారిని నియోగించుటలోనే కవి సామర్థ్యము గన్పడవలెను. నాయికానాయకులు దానవమర్త్యజాతివార లౌట సంధానకర్త సహజముగ నీరెండుజాతులవారిలో నొకజాతికిఁ జెందియుండవలెను. మానవ రాయబారము వలనుపడదు. మారుతాతపములకు న్నిజానుమతిఁదక్క బ్రవేశ మొనర్ప రానియట్టి వజ్రపురిలోనికి, అందంతఃపురము లోనికి మర్త్యుఁ డెట్లు పోఁగలఁడు? పోనిందు.

కవి దానవరాయశారమును నిర్మించెననుకొంచము. నాయకున కారాయబారియెడ నెట్లు విశ్వాసము గలిగియుండును. ఆ రాయబార మంతయు రాక్షసుల మాయాకృత్యములుగా నాయకుఁడు గ్రహించుకొనవలసినవాఁడౌనే. కావున దానవరాయబారము సమంజసము గాదు. సర్వసాధారణముగా రాయబారులు, సంధానకర్తలు, నుభయపక్షములకు జెందని వారుగా నుండవలెను. అట్లయిన నిందలి రాయబారి యెట్టివాఁడుగా నుండవలెనో నిర్ధారణ చేయవలసియున్నది. దేవపక్షపాతులుగను, వజ్రపురప్రవేశానుమతి గలిగినవారుగను అం దంతఃపురములఁ జొర వీలైన వారుగను, యి ది వ ఱ లో నిట్టిసంధానకర్తలుగా ను ౦ డి న వా రు గ ను, సకలవిద్యల నెఱింగినవారుగను నున్నవారినిగదా కవి సంధానకర్తగ నియోగించవలెను. అందులకయి యే కవి మొదటినుండియు దేవేంద్రునిపక్షమున నుండినట్టియు, వజ్రపురిలోనియంతఃపురపరిసరసరస్సులలో విహరింప ననుమతి గల్గినట్టియు, నిదివఱలో నాదిదేవులై ప్రణయకలహకారణమున నెడబాటుగలిగిన బ్రహ్మసరస్వతులకే సంధానకర్తయైనట్టియు,సరస్వతీదేవి తనయంత దానిగ దిద్దుకొనినట్టియు, శుచిముఖియను హంసీమతల్లిని కవి రాయబారిగ నియోగించెను. అందుచే నిందలి హంసీరాయబారము న్యాయ సమ్మతము. ఇంతియేకాక యీహంసీరాయబారమును గల్పించియే కవి తనకావ్యమునకు వన్నె తెచ్చినాఁడని నాయభిప్రాయము.

రెండవశంకకు సమాధానము

ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నమునందు నాయిక తృతీయాశ్వాసమునందు రంగస్థలమునకుఁదీసుకొని రాఁబడెను. కాని మనుచరిత్రమునందు వోలె నిందు కవి నాయికానాయకులను మూఁడాశ్వాసములవఱకును మఱచిపోలేదు. ప్రభావతి జన్మాదికము స్వప్నవృత్తాంతము శుచిముఖివలన నిందునకుఁ జదువరులకుఁ దెలియఁజేయఁబడినది. ద్వితీయాశ్వాసమునందు నాయకున కీ నాయిక గుణరూపాదులు శుచిముఖివలనఁ దెలుపఁబడినవి. కాఁబట్టి సరియైన ప్రభావతీపాత్రమును రంగస్థలముపైకిఁ బ్రవేశపెట్టకపోయినను బ్రభావతీ విషయమునంతను చదువరులకుఁ బూర్తిగఁ దెల్పియున్నాఁడు. శ్రవ్యదృశ్యకావ్యములలోఁ గవి నాయికానాయకులనుఁ బ్రథమాశ్వాసములోనే తీసికొనివచ్చి గ్రంథాంతము వఱకును వారిని నిలువఁబెట్టనక్కఱలేదు. షేక్స్పియర్ వ్రాసిన (Julius Ceaser) జ్యూలియస్ సీజర్ నాటకములో 'సీజర్' తృతీయాంకప్రారంభమున నే ఘోరహత్య గావింపఁబడినాఁడు. అంతమాత్రమున మిగిలినకథకు లోపమురాలేదు. 'Julius Ceaser' యొక్క ఆత్మశక్తియే మిగిలిన నాటక మాడించినది. ఇందుచేతనే Shakespeare నాటకమునకు 'Julius Ceaser' అని పేరుపెట్టియున్నాడు. ప్రభావతీప్రద్యుమ్నకారుఁడు పూర్వభాగములోఁ బ్రభావతీ కథ నన్యపాత్రలచే వినిపించి యుత్తరభాగమునందుఁ బ్రభావతిని బ్రవేశపెట్టి కావ్యమును బూరించినాఁడు. కాన దీనియందు మనుచరిత్రమున కున్నదోషము నారోపించుటకు వీలులేదు.

మహాశివరాత్రి

శ్రీ శివశంకర శాస్త్రి గారు (సాహితీసమితి సభాపతి)

విమల దీధితుల దిశాముఖంబులు వెల్గుచున్న వోహో
కమలభవాండము చూచుచుండగనె కలకదేరె నెంతో.

నీలగళుం డీపూతదివసమున నిఖిలలోక శశ్వ
త్పాలనకొరకై హాలాహలమును భక్షణచేసెను గాదే!

ఎంతకృపానిధి సర్వవంద్యుడో యీశ్వరుండు భళిరా!
సంతోషమ్మున విషమ్ము గళమున స్తంభీభూతము చేసె.

ఏ నీదినమున నగణితపుణ్యం బేమి చేసినానో
దీనుని శీతలదృష్టి గాంచితివి దేవదేవ శంభో!

క్షాలిత మయ్యెను మాలిన్యం బీక్షణములోన భవదీ
యాలోకామృతవృష్టివశమ్మున నార్తజనుని మీదన్!

ఈ మహిమోజ్జ్వల పుణ్యదినమునం దీశ కృప న్నను నీ
ధామంబునకే చేర్చుకొన్న-చో ధన్యుడ నౌదును నాథా!

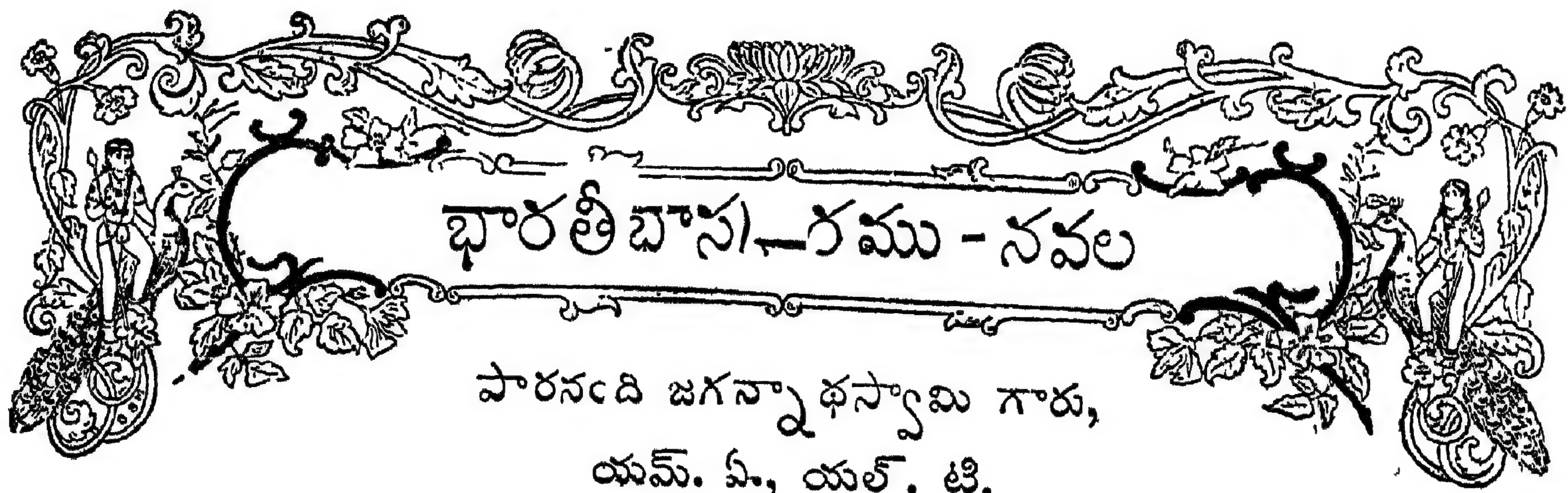
సకలలోకముల శైవమహత్త్వము జయము గాంచు బహుధా
సుకృతమునం గైవల్య మెల్లరును చూరగొంద్రు గాతన్!

ఎంతయుదాత్తం బెంతమనోజ్ఞం బీశ్వరరూపం బోహో
ఎంత మనోహర మెంతయఘహరం బీశ్వరనామం బాహా!

జయ మృత్యుంజయ జయమదనాంతక జయజయ త్రిపురహరా!
జయ గంగాధర జయ గౌరీప్రియ జయ ఖండేందుధరా.

జయజయ హరహర జయజయ శివశివ జయజయజయజయ యీశా
జయజయజయజయ శంభో శంకర జయజయజయజయ సాంబా!

భారతీభాస్కరము - నవల

పారనంది జగన్నాథస్వామి గారు,
యమ్. ఏ., యల్. టి.

ఆంధ్రప్రచారిణీగ్రంథమాలలోని నవలలు సాధారణముగా అనువాదములనిన్నీ లేక పరిశోధకకథలనిన్నీ నాకొక అభిప్రాయ ముండుటచేత ఈ క్రొత్తనవల చదనడము ఆలస్యమైంది. ఇది స్వతంత్రమైన సాంఘికకథఅనిన్నీ, చదవతగినదనిన్నీ నా గురువులు శ్రీ రావుసాహేబు గిడుగు రామమూర్తి పంతులు గారివలన తెలుసుకొంటిని. ఇది బాఙ్గాళ నవలలను పోలియున్నదనే వారిఅభిప్రాయమును సమర్థించుటకు నాకు గల బాఙ్గాళ పరిచయము చాలకపోయింది. కాని దీని కథ నేనొకస్నేహితునితో ముచ్చటించగా వారికి బంగాళీగ్రంథములలోని కొన్నికొన్నిస్థలములు స్ఫురణకు వస్తున్నట్లు వారు చెప్పేరు. నేను మాత్రము ఈ గ్రంథమునూ, దానిరచననూ, దానికథనూ స్వతంత్రములుగానే తలుస్తూ ఈవ్యాసమును వ్రాస్తున్నాను.

నవలవిషయములన్నిటిలోనూ కథాకల్పన చాలా క్రొత్తగాను, చమత్కారముగాను ఉన్నాదని చదువరులందరూ అంగీకరించకతీరదు. "ఇప్పటినవలలో ఇది యొక నూతనపద్ధతి" అనే సంపాదకీయవాక్యముప్రకారము, ఈపద్ధతి మునుపులేనిదికావడముచేతనే క్రొత్తది కాకుండా, నూతనమైన ప్రతీది కనబరచవలసిన స్వతంత్రత, ధైర్యసాహసములు, ఉత్సాహగాంభీర్యములు, దీనిలో కనబడతవి.

ఈలక్షణములు కథాకథనమువిషయమై వర్తిస్తవి. ఈనవలవ్రాయుటలో కవి కథాసందర్భమునందెక్కడు శ్రద్ధతీసికొనలేదని విన్నపములో గ్రంథమాలా సంపాదకులు వ్రాశారు. అది నిజమ్మే! కథనము వింతగా ఉంటుంది. జరుగుతూ ఉన్నకథను జరుగుతూఉన్నట్లు కాకుండాను, జరిగిపోయినదానిని జరిగిపోయినట్లు కాకుండాను, జరిగిపోయినదానిని కథకుడు జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొంటున్నట్లు కథనము నడిపించుట దీనియందొక విశేషము. కథావసానముతో పుస్తకము ప్రారంభమవుతుంది. కథ మధ్యనుప్రారంభించి కొంతభాగమైన తరువాత గతించినదానిని చెప్పడములో కొంతసొగసూ, కొంత చిక్కూ రెండూ ఉంటవి. అప్పుడైనా కథనము సులువుగా ఉండాలంటే అదే ముఖ్యప్రయోజనమై యుండాలి. అలాగుగాక భావములు, ఊహలు, వాంఛలు, ఆలోచనలు, ఆదర్శములు ఈమొదలైన మనోవృత్తుల వర్ణనాపరంపరలతో కథనమును నింపివేస్తే కథ వీటిమధ్య మునిగిపోయి పాఠకులకు ఇబ్బంది కలుగజేస్తుంది. దీనికి తోడుకథలోనిపాత్రలే కథకులుకావడము ఒకటి సంభవించింది. అలాగని అందరు గ్రంథకర్తలు చేసేటట్లు ఒక్క యేపాత్రనో వక్తగాచేయక, ఈకవి ముఖ్యులైన ముగ్గురిచేత మూడుభాగాలుగా కథను చెప్పించడముచేత, కథంతా ముక్కలుముక్కలుగా విడిపోయింది. ఒకొక్క పాత్ర తనకథను తనమాటలలో చెప్పేటప్పుడు, తనకెంతవరకు జోక్యమో అంతవరకే చెప్పి ఊరుకోవడము సంభవిస్తుంది. భాస్కరుడు, భారతి, సీతారాముడు, వీళ్లు కథకు ఎంతముఖ్యులైనా ఈముగ్గురుచేసినపనులే కథ కాదు. దుర్గ, శ్యామల, కృష్ణమూర్తి, వెంకట్రావు, రంగమ్మ, మానవరావు – వీరికందరికీ కథతో చక్కని సంబంధ మున్నపుడున్నూ, వీరివీరిచర్యలు ముగ్గురికథనములలో ముక్కలుగావస్తూఉండడము తప్పకపోయినప్పుడున్నూ, వాటినన్నిటినీ కలుపుకొంటేనేకాని కథ పూర్తికానప్పుడున్నూ కథనము ఈఏర్పాటువల్ల చిక్కుపడక ఏమవుతుంది? ఇట్టిచిక్కువల్ల కథయందు చదువరులకు ఆసక్తి ఎక్కువవుతుందని చెప్పవచ్చును; కథకు ఒకఅపూర్వమైన సొగసు వస్తుందనికూడా చెప్పవచ్చును. కావచ్చు, కాకపోవచ్చు. కాని కథ క్లిష్టమైనంతమాత్రాన లాభ ముండదు.

జరిగినకథను జ్ఞాపకము తెచ్చుకొంటూ ఉన్నట్లు కథనము ఉన్న అన్ని చోట్లా ఉండేలోపమొకటి ఇక్కడా తప్పిందికాదు. ముందు రాబోయేసంగతులను చేసే సూచనలు ఆచెప్పేవానికి పూర్వానుభూతములైనట్లు చదువరులకు తెలియడముచేత అవి సూచనలు కాక పోవును. "ఇకముందు మనసమావేశముల కంతరాయము కలుగునట్లు తోచుచున్నది" అని చేసినసూచన ఆఅంతరాయములను అనుభవించినతరువాత జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొంటూ భారతి చెప్పిందని చదివేవారికి తెలిస్తే, ఆమాట సూచనగా నెరవేరదుగదా. సరే, పాత్రకు తెలిసినా చదివేవారికి తెలియదు. కాబట్టి సూచనే అని ఒక సమాధానము చెప్పవచ్చును. అది సమాధానమే.

పాత్రలూ, కథకులూ ఒక్కరేకావడముచేత, తమలో తాము అనుకొన్నమాటలకున్నూ, కథకులుగా చెప్పేమాటలకున్నూ స్పష్టమైన భేదము చేయవలసి ఉన్నది. అందుకొరకు " " అనే గురుతులు ఉపయోగిస్తారు. ఈగురుతును వాడుటలో సాంకర్యముంటే భేదము అస్పష్టమై కథనము చెడుతుంది. అంతే కాకుండా " " అన్నగురుతుకున్నూ ' ' అన్నగురుతుకున్నూ భేదముచేయుట సంప్రదాయము; ఆలాగు కాకుండా ఇదీ అదీ వాడితేకూడా సాంకర్యము కలుగుతుంది. ఇందుకు నిదర్శనముగా 74-వ పుటలో "భారతీ! ఇకముందు........." అన్నమాటలనుండి ప్రకరణము తుదివరకు పరీక్షించవలెను.

ఈకారణములవల్ల గ్రంథకర్త కథనమునకై శ్రద్ధ తీసుకొనలేదని చెప్పిన విన్నపవాక్యములో ధ్వని ఉన్నదా అని స్ఫురించింది. ఏది ఏలాగైనా కథాకథనమునకు చూపినశ్రద్ధకంటె భావములవర్ణనలకు ఎక్కువశ్రద్ధ చూపెనని మనము భావించవచ్చును. ఒకొక్కచోట భావములఉద్రేకము తీవ్రమై ఆమధ్య కథాంశము ఒకొక్కటిచెప్పుట తటస్థించింది. ఇందుకు నిదర్శనముగా పదోప్రకరణము చదువవచ్చును. సాధారణముగా ప్రతీప్రకరణము ప్రారంభాన రెండుమూడుపత్రములలో ఏమేమో భావములు, ఊహలు, కల్పనలు, భావనలు కుప్పలు కుప్పలుగా చేర్చి, తరువాత కథనుచెప్పుట కవియొక్కపద్ధతి. ఆలాగు ఒకఘట్టమునుండి మరొకఘట్టముకు తంతులువేస్తూ భావముల వర్ణనలమధ్య, సంభాషణలమధ్య కథ నడుస్తూఉంటుంది. కాబట్టి కథకు శ్రద్ధ తక్కువైందని చెప్పవచ్చును. ఆలాగని కథలేదనికాని, కథ ఒకమిషఅనికాని నేను చెప్పను. కథ చెప్పుటకు అవలంబించిన పద్ధతిలో కొంతలోపము, కొంతఅసాధారణతకూడా ఉండుట సంభవించింది.

ఏలాగైనా పాత్రలశీలము పాత్రలహృదయము విప్పినర్తించుటకు కవి ప్రయత్నించుట నిజము. పాత్రల ఆలోచనలు, ఆదర్శములు, ఊహలు, కల్పనలు, తెలియజేసి వీటిద్వారా సంఘముయొక్క దుస్థితిని ప్రకటించుటకు కూడా కవి ప్రయత్నించినటులు కనబడుతుంది. బాల్యవివాహములపైని వ్యక్తి స్వాతంత్ర్య నిరోధముపైని ప్రేమరహితవివాహసంప్రదాయముపైని గ్రంథకర్త చేయింపించిన గంభీరోపన్యాసములు చూస్తే గ్రంథమునకు ముఖ్యప్రయోజనము సాంఘికాదర్శము నొకదానిని నిరూపించుట అని చెప్ప సాహసిస్తాము. మంచిజ్ఞానము సంపాదించి, మంచిచెడ్డలభేదము తెలుసుకొని, ప్రేమయొక్క ఆవిర్భావము అనుభవించి, గాంధర్వమున వివాహమాడుట ఒకఆదర్శముగా కవిచూపించెనా అని తోస్తుంది. ఇందుకు భారతి దుర్గాంబల నిదర్శనీ అన్వయవ్యతిరేకోదాహరణములుగా కవి పొందుపరచెననిన్నీ చెప్పవచ్చును. ఈరెండింటిలో భారతి వివాహమే ఆదర్శముగా చెప్పుట నాకూ ఇష్టము. కాని ఈలాగు చెప్పకుండా ఇందుకు ప్రతిపక్షముగా దుర్గ వివాహమే ఆదర్శమనిన్నీ, సంఘసంప్రదాయములు ఉల్లంఘించి ప్రవర్తిస్తే విఘాతము సంభవిస్తుందనిన్నీ సంఘశక్తికి విరోధముగా వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యమును ఉపయోగించకూడదనిన్నీ చూపించుటకై కథ ఉపదేశిస్తుందని ఏలచెప్పకూడదో! ఏకారణమువల్లనైతే ఏమి ఒక కన్యను పెండ్లాడి దానిని ఏలుకోకుండా ఎదిగిన ఒకపిల్లను చూచి మోహపడ్డపడుచువాళ్లందరూ భాస్కరుడుమాదిరిగానే భ్రష్టులవుదురనిన్నీ సంప్రదాయములను పడగొట్టుటకు భీష్మించేవారందరూ మాధవరావువలె మోసపోదురనిన్నీ ఈకథ బోధపరుస్తుందని చెప్పే ప్రతిపక్ష సమన్వయమును ఖండించుటెట్లు అని నాకూ తోస్తున్నది. కథచూస్తే ఈలాగున్నది. పోనీ గ్రంథములో

ఉన్న ఉపన్యాసాలనుపట్టి తర్కింతామంటే ఉపన్యాసాలన్నీ ఒక్కవిధముగానే లేవు. పాత్రలందరూ సంస్కారప్రియులే కారు. వారందరిశీలమూ ఒక్కరీతిదే కాదు. మాధవుడు సంస్కారములగురించి ఉపన్యసిస్తే, భాస్కరుడు వ్యక్తిత్వముగురించి ఉపన్యసిస్తే, సీతారాముడు సంప్రదాయములగురించిన్నీ, సంఘశక్తినిగురించిన్నీ ఉపన్యసిస్తాడు. ఇందులో వేటిని మనము ఆదరించాలి అని అడగవచ్చునుకదా! అందుచేత ఈ ప్రతిపక్షసమన్వయము పద్ధతేప్పు అని నిర్లక్ష్యముగా అనలేమని నామనవి.

సంఘమునకు ఒక ఆదర్శమును బోధపరుచుటకే గ్రంథము వ్రాశారని చెప్తే కుదరదు కాని మానవహృదయమును విశదీకరించుటకు అని చెప్పేటప్పుడు ఈ ఇబ్బంది ఉండదు. మానవహృదయమున కొక ఆదర్శము గా గాక మానవహృదయస్థితినే వర్ణిస్తే నానాత్వము సంభవ మవుతుంది. అలాగు సాంఘికాదర్శము చెప్పకుండా సంఘస్థితివర్ణనే చెప్తే నానాత్వము సంభవమే అవుతుంది కాని నవలలో సంఘస్థితివర్ణన ఉన్నదని చెప్పుటకంటె మానవహృదయవర్ణన ఉన్నదని చెప్పుట ఎక్కువ సమంజసము. భాస్కరు డెట్లు భావించేవాడో, ఎట్లు పరితపించేవాడో చక్కగా వ్యక్తమవుతుంది. ఒకప్పుడు మహాశక్తిసంపన్నుడువలె విజృంభిస్తూ విర్రవీగుతాడు; ఒకప్పుడు చాలా చిన్నవిషయములకు లొంగిపోయిన పిరికివలె కుంగిపోతూ ఉంటాడు; ఒకప్పుడు తనగుణములచే చదువరుల నాకర్షిస్తాడు; ఒకప్పుడు తనహృదయమును ఆవరించుకొనియున్న పశుగుణములచే చదువరులకు శోకము కలుగజేస్తాడు. ఇట్లు విరుద్ధమార్గముల పరుగెత్తేహృదయమును వ్యక్తపరుచుటకే భాస్కరుడు నిర్మింపబడ్డాడు. అలాగే పాత్రలందరూ వారివారి హృదయమును వ్యక్తపరుస్తారు. ఉన్నవాళ్లు భాస్కరుడంత సమ్మిశ్రితస్వభావముకలవారు కాకపోవుటచేత, భాస్కరునిభాగములో ఉన్నంతస్వభావవ్యక్తీకరణము భారతిసీతారాముల భాగములలో కానరాకపోవచ్చును. శీలవిషయములో ప్రవర్తనసూత్రములు ఎక్కువస్పష్టముగా కనిపిస్తవి. భారతి చరిత్రలో స్వయంవరణాచారము సీతారామునిచరిత్రలో భాస్కరునిఎదుటకుట వారి ప్రవర్తనలకు ప్రయోజనములుగా కనిపించును. కాని ఆప్రకరణాలలోకూడా మధ్యమధ్య వారివారిఅభిప్రాయాలు పొంగుతూ ఉంటవి. సీతారాముడు కేవలము భాస్కరునిఎదుకుటకే ఉపదరించలేదని తెలియజేయుటకు కాబోలు శ్యామలావృత్తాంతమును కవి కల్పించెనని నేను ఊహిస్తాను. నవల కథతో సాక్షాత్తుగ సంబంధములేని ఈఅనుబంధికథను కల్పించుటకు ప్రయోజనమే మైయుండునంటే సీతారాముని హృదయనిరూపణకు అవకాశము కల్పించుకొనుటకేమో అని నేను ఊహిస్తాను.

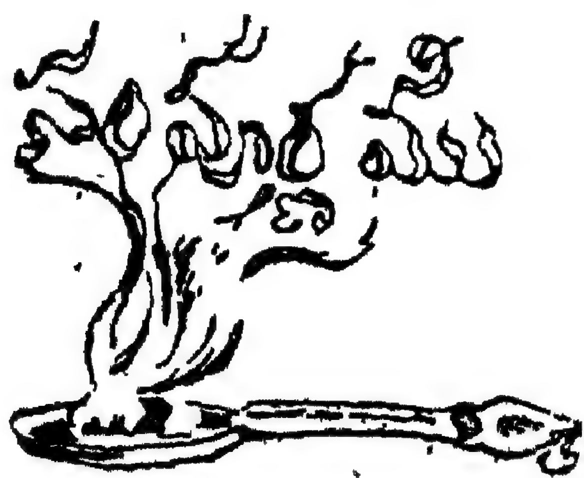
పాత్రలభావము లన్నిటిలోను ఎక్కువవ్యాపకమైనది ప్రేమగానేను అభిప్రాయపడుతున్నాను. ప్రేమతత్త్వమును నిరూపించుటకు నవల ఉపయోగిస్తుందని కూడా చెప్పగలము. భారతి దుర్గాంబ శ్యామలలు ముగ్గురియెడల భాస్కరుడు చూపిన ప్రేమమోహముల నూ, అలాగే ఆముగ్గరూ భాస్కరునియెడల చూపిన భావములను కవి వర్ణించియున్నాడు. కేవల ప్రాకృత మోహము ఒకరిలోను ధర్మప్రబోధకమైన నిర్మలప్రేమ ఒకరిలోను స్వచ్ఛమైన సాంసారికప్రేమ ఒకరిలోను, పశుతుల్యమైన బంధకరూపప్రేమ ఒకరిలోను, నియమరహితమై వర్తిల్లినప్రేమ ఒకరిలోను, ఇట్లు నానావిధ ప్రేమమార్గములను కవి వర్ణించియుండుటచేత ప్రేమతత్త్వనిరూపణ గ్రంథప్రయోజనముగా కవి భావించినాడా అని తోచింది. ఈఈసందర్భములలో ప్రేమ అనగా ఎట్టిదో కవి వ్యాఖ్యానముకూడా చేసియుండెను. (మా. పుట 177.)

నిర్మలప్రేమ సంబద్ధవివాహము, వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యము, సాంఘికనిరోధము, దేశాభిమానము, ఆంధ్రత్వాభినివేశము ఈమొదలైన కొన్ని సమస్యలచర్చలు కవి కల్పించుకొనెను. పాశ్చాత్యులఆచారములు మనకు సరిపడునా, వర్ణాంతరవివాహములు అంగీకార్యమా, పాశ్చాత్యులవిజ్ఞానము సంపాదించవలెనా అనే కొన్ని కొన్నిప్రశ్నలకు జవాబులుకూడా ఉన్నవి. ఇవి కథకు గాని పాత్రలశీలమునకుగాని ఆవశ్యకములు కానందున వాటిచర్చ అప్రస్తుతము. ఇట్టిసమస్యలుగాకాకున్నా, చిన్న చిన్న తునకలుగా కొన్ని అంశములు మధ్యమధ్య

వస్తూఉంటవి. కాఫీహోటేలు వర్ణన, పిస్తోలీలతో పోట్లాట, గోదావరీప్రవాహప్రళయము ఈమొదలైనవి కథకు అవసరములు కావు. ఇవి చదువరులలో నవ్వు పుట్టించుటకుగాని చదివేటప్పుడు ఇంపుగాఉండుటకు గాని, చదువరుల నాకర్షించుటకుగాని ఉపచరించవచ్చును. కాని ఇవి సంభవములుకానివి కాబట్టి, సాంఘిక నవలలో అత్తియుండవు. సంభవములుగా తోచనివి ఇంకా ఎన్నో చిన్నచిన్నవి కొన్నిసంగతు లున్నవి. మాధవునిఇంట్లో ఎవరికీ భాస్కరునిచర్య వింతగా ఎందుకు తోచలేదు? భారతికూడా ఎందుకు ఈవిషయమై ఎవరితోనూ ముచ్చటించలేదు! భాస్కరునిపూర్వపు చరిత్ర తెలుసుకొనుటకు ఏమాత్రమూ ఎవరూ ఎందుకు ప్రయత్నించలేదు? రంగమ్మకు తెలిసినతరువాత ఎవరితోనూ ఎందుకుచెప్పలేదు? వెంకట్రావు మాధవరావు గారిఇంట్లో అతిథిగా ఉండిన్నీ దుర్గవిషయమై మాధవరావుగారితో ఏలసంప్రతించలేదు. కృష్ణమూర్తి గారి ఉత్తరము వచ్చినతరువాత మాధవరావుచేసినపని ఏమిటి? ఇట్టివి ఇంకా కొన్నిఉన్నవి. వీటినిగురించి చర్చించుటవలన గ్రంథము పెరుగునని విరమిస్తున్నాను. సమాధానము వీటికి చెప్పరని నాఅభిప్రాయము కాదు; కాని అవన్నీ సమాధానములే అవుతవి.

గ్రంథమంతటిలోను భాస్కరుడు నన్నుచాలా ఆకర్షించాడు. ఉన్నపాత్రలవలె భాస్కరుడు ఒక నియమమునకు తనజీవితమును అర్పించుకొనలేదు. నిర్మలమైన మాధవరావుగారి గౌరవాతిథ్యమునకున్నూ, స్వచ్ఛమైన సీతారాముని స్నేహమునకున్నూ, దివ్యమైన భారతిప్రేమకున్నూ పాత్రుడైన భాస్కరుడు ఏఒక నియమమునూ ఆదర్శమునూ కల్పించుకొని తనజీవితమును నిర్బంధించుకొలేదని చెప్పితే వింతగా తోచవచ్చును. ఈస్వభావములోనే వానిఆకర్షణశక్తి యున్నది. భాస్కరుని ప్రవర్తనఅంతా నీతియుక్తము కాకపోవచ్చు. విమర్శకుల నిందలకు పాత్రుడు కావచ్చు. కాని గాతిపట్టుదాటి పొంగిపైబడుతూ ఉండే నిర్మలనిర్ఝరవారిని భూమిలోనికి ఇంకింప ప్రయత్నించేనియమము లేవీ భాస్కరుడు ఎరుగడు. తనహృదయమందు నిష్కపటముగా ఉద్భవించే వాంఛలకు నియమ మని నిరోధము కల్పించక జీవితము నడిపే స్వభావముకలవాడు. భాస్కరునికి ప్రకృతియే ప్రమాణము. మంచిచెడ్డలు ఎరుగనివాడు కాడు; ఎరిగిన్నీ వాటిభేదమును ప్రవర్తనయందు చూపనందుకు మనకు ఆగ్రహము కలుగవచ్చు. కాని కపటీ, దొంగాకాడు. స్వతంత్రుడూ అస్వతంత్రుడూ కూడా. ఇట్టివ్యక్తిని సృజించి ధైర్యముగా నవలలో వర్ణించిన కవిని మనము మెచ్చుకొనవచ్చును.

భాస్కరుని హృదయమువలెనే కవిభాషకూడా ఉందని చెప్పితే క్షమించవలెను. కొండఎక్కేవాడు అనుభవించే ఎత్తుపల్లములవలె ఈనవలలోని శైలి చదివే వారికి కనబడుతుంది. పెద్దపెద్ద సంస్కృతసమాసములనే అత్యున్నత శిఖరములు ఎక్కి అక్కడనుండి సామాన్యమైన గ్రామ్యమనే అగాధనిమ్నదేశములకు దిగే వాని అనుభవము నవలచదువుతూఉంటే కలుగుతూ ఉంటుంది. తీవ్రమైన సంస్కృతము, ప్రబంధముల శైలి, గంభీరోపన్యాసములఫక్కి, పచ్చిగ్రామ్యము చక్కని కవితాధార-వీటివల్లకలిగే భాషాసంక్షోభము భాస్కరునిహృదయసంక్షోభమునకు బాహ్యచిహ్నలని నాకు తోచింది.

హనుమంతుఁడు—మైనాకుఁడు

మండలేముల వేంకట శాస్త్రి గారు

సీతాన్వేషణపరుఁడై, వాతాత్మజుఁ డాకసమున బరతెంచునెడన్
బ్రీతిమెయిన్ మైనాకుం, డాతనిఁగని యిట్లువలికె నతికుతుకమునన్.

చ. వనచరలోకనాయక! యవార్యపరాక్రమశాలి వౌట ని
వ్వనధి నతిక్రమింప నిటువచ్చితిగాక మహాత్ము లెవ్వ రీ
పని నొనరింపఁజాలరు కృపామతి నా శిఖరమ్ములందు నొ
క్కనిమున మాగి యేగుము సుఖమ్మునఁ గార్యము సిద్ధిబొందెడిన్.

చ. అగణిత బాహువిక్రమ సమగ్రయశోనుతవైభవుం డనన్
జగతిఁ బ్రసిద్ధినొంది దివిజస్తుతలీలఁ దనర్చె నెవ్వఁ డా
సగరునిపేర నొప్పినది సాగర మాతని వంశదీపకుం
డగు రఘుపుంగవుం డనిచినట్టి మహాత్ముఁడ వీవుగావునన్.

క. కృతమునకు మారుగా నుపకృతి సలుపుట యార్యజనవిహితధర్మము నేఁ
డతిభక్తి సాగరుఁడు ని, న్నతిథిన్ శ్రీరాము దూత నర్చించు నిటన్.

క. శరణార్థినైన నాయెడఁ, గరుణాపరుఁ డగుచు మున్ను గాపాడిన సా
గరు మేలుఁ దలఁచి నేఁ, డిత్తెఱఁగున నినుఁ గొల్వ నరుగుదెంచితి ననఘా!

ఉ. పావనమూర్తియైన రఘువల్లభుఁ డంపఁగ బ్రహ్మచర్య దీ
క్షావిభవమ్మునన్ వినుతిఁ గాంచిననీ విటులేగుచుండ నేఁ
డీవనరాశి నిన్ను భజియించుట చోద్యమె? పావనీ! సుహృ
ద్భావము మీఱ మత్కృతసపర్యలఁ గైకొని విశ్రమింపుమీ.

గీ. "చంద్రునికి నూలుపోగ"న్న సామెతగను, పరువమును మధురిమయును పరిమళమును
మించు ఫలమూలతతుల నర్పించి నిన్ను, నాకొలందిని బూజించు నోకపీంద్ర!

ఉ. అంతియకాక సద్గుణగణాఢ్యు బలాఢ్యు నితాంత నిర్మల
స్వాంతుఁ బ్రశాంతుఁ దాంతు విలసన్మతిమంతు మహాత్ము నిన్ను న
ర్చింతునటంచు నెమ్మదిఁ బొరింబొరి నున్నది గావునన్ హనూ
మంత! ప్రభుత్వవంత! నను మన్ననచేసి యనుగ్రహింపవే!

క. నినుఁ బూజించినచో న,య్యనఘుఁడు మీ జనకుఁ డనిలుఁ డర్చితుఁ డగుఁ గా
వున నాయర్చనములఁ గొను, మనఘా! వివరింతు దీన నగుగారణమున్.

క. కృతయుగిమునఁ బూర్వము ప,ర్వతరాజము లెల్లఁ బక్షవంతములై ది
క్తతులెల్లన్ వాయుమనో,గతులం గ్రుమ్మరుచునుండె గపికులతిలకా!

చ. గరుడసమీరవేగమున క్ష్మాధరవర్గము లాకసమ్మునం
దరుదుగ సంచరించుచు భయంకరలీలఁ దనర్చుచుండ భూ
ధరములు నేలరాలు నని తాపసకోటియు దేవబృందముల్
ధరఁగల భూతజాలమును దైన్యమునన్ భయమొందె నెంతయున్.

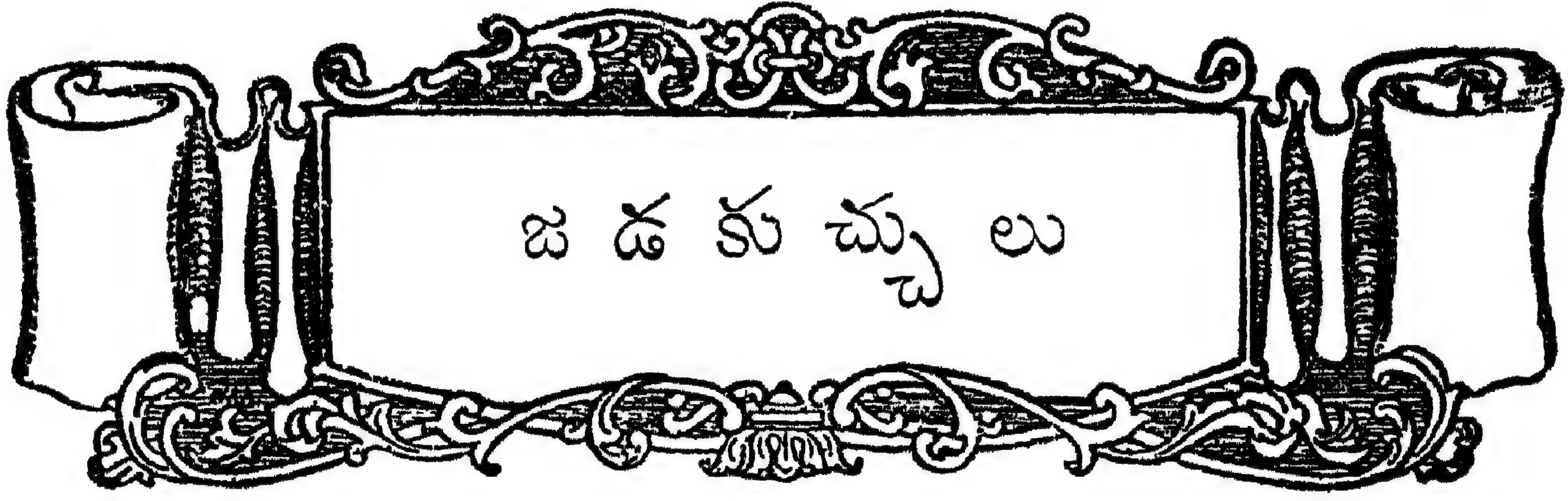
ఉ. ఆవిధమున్ గనుంగొని భయాకులమానసులైన ప్రాణులున్
దేవతలున్ దపోధనులు దీనతవాసి ముదమ్ము నొంది సం
భావన సేయుచుండ సురవల్లభుఁ డంతట వజ్రమూని శై
లావళి పక్షయుగ్మముల నచ్చటనచ్చటఁ ద్రుంచె నుగ్రతన్.

క. ననుఁ గని క్రోధోద్దీపితుఁ, డనిమిషపతి వజ్రమూని యదలింప భవ
జ్జనకుఁడు గరుణాపరుఁడై, నను వననిధిఁ జేర్చి రక్షణ మ్మొనరించెన్.

ఉ. ఆయెడ నన్నుఁగాచిన మహాత్ముని పుత్త్రుఁడవౌటఁ జేసి ని
న్నీయెడ నేను గొల్చు టిది యెంతయు యుక్తముకాదె? సాగరుం
డా యినవంశసంభవున కట్లు కృతజ్ఞుఁడు గాఁడె? కావునన్
మా యొనరించు నీ యతిథి మన్నన లంది యనుగ్రహింపవే?

చ. అన విని వాయుసూనుఁడు "మహాత్ములు మీ రొనరించునట్టి య
ర్చనములకేఁ గృతజ్ఞుఁడ గరమ్ము ముదమ్మును బొందె నెమ్మన"
మ్మని తపనీయశైలశిఖరాగ్రము నల్లనఁ గేల నంటి రి
వ్వున గగనంబునం దెగసిపోయె నిశాచరువీటిదిక్కునన్.

సంపూర్ణము

నిడమర్తి సత్యనారాయణమూర్తి గారు, బి. ఏ., [సారస్వతసమాజము]

జడకుచ్చులను రచించినది రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు. వీరి నామ మాంధ్రులకు చిరపరిచిత మైనది. ప్రబంధములపలుకుబడి పూర్తిగా సన్నగిల్లక పూర్వము, అష్టావధానశతావధానములపై సభిలాష మెండుగా నున్నకాలమున నవుశ్రుతముగ వచ్చుచున్న తెనుగుకవిత్వముయొక్క గీతులను విసర్జించి, ఆంగ్లకవుల భావోద్రేకమును, పోతినాదుల భాషామాధుర్యమును, వంగీయుల మర్మమును, మిళితముచేసి రసికులకు హృదయానందము నొడగూర్చిన భావకవులలో సుబ్బారావు ముఖ్యుడు. ఇతని పూర్వకృతులను తెనుఁగుతోఁట, కష్టకమల, స్నేహలత మొదలగు చిన్నకావ్యములు. ఇతని రచనాసామర్థ్యమును, భావోద్రేకమును, భాషామాధుర్యమును బూర్ణముగఁ జాటుచున్నవి.

రచనావిధానమున జూపిన స్వాతంత్ర్యమునే సుబ్బారావు గ్రంథమునకు బేరిడుటయందును జూపెను. ఆయన అప్పుడప్పుడు రచించి ప్రచురించిన భావగీతముల నేరి యీగ్రంథమునందు జేర్చెను. అట్టి దీనికి జడకుచ్చులని పేరిడెను. ఆశబ్దమునకును పుస్తకమునందలి వస్తువులకు నెట్టిసంబంధమును లేదు. గ్రంథమునందలి విషయమును గొంతవరకు దెలియఁబరచునామమును బుస్తకమున కిడుట మనయాచారము. కాని యిది యట్టిదికాదు. దానియర్థము చదువరికి వ్యక్తమగుటకుగాను

కం. పాయలుపాయలుగా విడి
పోయిననా తెనుగుకన్నెముంగురులకు నే
డీమోహ్యాభరణముగా
నీయెడ జడకుచ్చు లల్లి యిచ్చితి ప్రీతిన్"

అని ప్రథమముననే చెప్పెను. పద్యము సరసముగ నున్నది. కాని ముంగురులకు వేణి యేమియని కొందరు నన్ను ప్రశ్నించినారు. ఈయాచారము మనయం దింక నక్కడక్కడ నున్నది. చిన్నపిల్లలకు ముందు జడకుచ్చులు పెట్టి జడవేసి పూవులుంచుదురు. భారతయుద్ధమునకు సన్నద్ధులగుచున్న వీరవ్రాతమును జూడ వచ్చిన దేవాంగనలు అలకలవిరులతో నొప్పుచుండిరని తిక్కన నుడువుట చూడ మనదేశమున పెద్దవారుకూడ ముంగురులలో కుచ్చులను, బుష్పములను నుంచుచుండెడి వారని తేలును.

"తురగఖురోద్ధూత ధూళియప్సరసల
యలకపువ్వులతోడఁ జెలిమిసేయ"
(భారతము)

వర్షర్తువను శీర్షికక్రింద వ్రాసిన పద్యమునందు మేఘములగూర్చి

"ఆకాశంబున జీరుకాడెసాగసై
ఆషాఢయోషానితం
బాకీర్ణాలక జాలకంబులన..............."

అనివ్రాసెను. 'అలకజాలకము'లు 'నితంబాకీర్ణము'లగుట సంభవమా? కనుక అలకశబ్దమును కేశవాచకముగా వాడెనా యనుసందేహము పొడమును. అట్లయినచో శబ్దార్థము పొరబాటయినను పైప్రశ్నకు తావుండదు.

పాశ్చాత్యకళాభ్యాసమునకు ఫలితముగ ప్రాచ్యకళానిరసనమునకు బాల్పడి 'రెంటికిని జెడిన రేవడ' కాదు సుబ్బారావు. ప్రాచీనులకార్యము లన్నను, ఆచారములన్నను, ఇతనికి బ్రీతి మెండు. అట్టియుదారహృదయ ముండుటచేతనే నేటివిద్యార్థులకు గోచరింపని యందములు కొన్ని తెనుగువారి నిత్యజీవనవిధానమునందు అతనికి గోచరించుచున్నవి. వానిని మనహృదయమునకు దట్టునట్టులు చెప్పుటలో నితనికున్న ప్రజ్ఞ చూడవలెను.

ఏపూర్వపుణ్యమో యేయోగబలమొ
జన్మించినాడ వీస్వర్గలోకమున
ఏమంచిపూవుల ప్రేమించినావో
నినుమోచె నీతల్లి కనకగర్భమున.

అని తాను భరతదేశమునందు జన్మించినందుకు దన్ను దా నభినందించుకొని

"శ్రీలుపొంగిన జీవగడ్డయి
పాలుపారిన భాగ్యసీమయి
వ్రాలినది యీభరతవర్షము
భక్తి పాడర తమ్ముడా!"

అనుచు మాతృసంకీర్తనము చేసినాడు. మాతృదేశాన్నత్య మీతనికట్టెదుట నంతయున్నతముగ నిలుచుట చేతనే

"అనమాన మేలరా అనుమానమేల
భరతపుత్రుడనంచు భక్తితో బలుక?"

అని యెలుగెత్తి పలికినాడు. ఈగౌరవభక్తి విశ్వాసములే 'ఆచారత్రయ' మను పద్యచతుష్టయమునందును గోచరించును.

సుబ్బారావు 'భావకవు'లని నుడివితిని. భావకవి, భావకవిత్వము ననుపదము లపార్థమునకును దూషణమునకును గురియగుటచే నాపదముల నుపయోగించుటకు బూర్వము వానియర్థమును సూక్ష్మముగ జెప్పెదను. భావకవిత్వమన నిదియొకటి మాత్రమే భావముగల కవితయనియు, నందుమూలమున దదితరములు భావశూన్యములని ధ్వనించుచున్నదనియు జెప్పుచు కొందఱు పండితు లభిప్రాయపడినారు. అది నాయుద్దేశము కాదు. ఇది ఇంగ్లీషునందలి 'లిరిక్కు' అనుదానికి పర్యాయపదము. ఈలిరిక్కులు ఖండకావ్యములు. ఇందు కవి తనమనస్సునందు తాత్కాలికముగ నుదయించిన యొకభావమును మాత్రము తనచుట్టుపట్లనున్న ప్రకృతితో సమన్వయపరచి పలుకును. అట్లు ఏకభావప్రకటనము మాత్రమే ఈఖండకావ్యముయొక్క యుద్దేశము. కావ్యమునందువలె పాత్రపోషణ మొదలగు వివిధాశయము లిందు మరుగుపడియున్నవి. ఇట్లు ఒకేభావమునకు ప్రాముఖ్య మీయంబడుటచే నీతరగతి కవిత్వమునకు భావకవిత్వమనియు, నీకవులకు భావకవులనియు వ్యవహారమునందు వచ్చినది. ఈపదములయర్థ మసమగ్రమైనచో సమగ్రపదనిర్మాణమును బుధులు చేయుదురు గాక!

భావకవిత్వమునకు పరవశత ముఖ్యలక్షణము. ఈయన భావకవి. కాని ఇతనిది 'ఒళ్లుతెలియనిశివ'కాదు. పరవశమున మొలకలెత్తిన భావాంకురములను మనసులో బ్రోదిచేసి పెంచి ననకమొలుకునట్లు చేసి సరసరచనలలో వెలిపుచ్చువానివలె కనుపించును. ఇతని కవి కవిత్వమునం దక్కడ మర్మకవితాచ్ఛాయలు కన్పించుచున్నను ఇందలికుచ్ఛలు చాలవరకు దేటగానున్నవి. 'ప్రవాసరాధిక' ఇట్టివానికి ప్రశస్తమగు ఉదాహరణము. అందుగల ఆరుపద్యములును ఆరుస్రజముల వంటివి. వానియందలి భావములును, భావమయును పుష్పముదానియొక్క సౌందర్యమువలె నద్వైతభావమున విలసిల్లుచున్నవి. ఒకదానినుండి రెండవదానిని విడదీసి యిది యిట్టిది యది యట్టిదని చెప్పుటకు నలవుపడకయున్నది. చూడుడు:

"కడలగాల్నడచేస్రోవరుల సై
గ గ్లానగా రావు, చే
పెడుపాలింద్లరుచు ల్మరు గ్గొలుప గో
బృందమ్ము పోలేదు, పెం
పుడు లేళ్లైన కదంబకుంజముల దా
పుండేర వీసంజరా
యిడి వీథీముఖమందు నెం దలసితో
యీ, ముగ్ధగోపాలకా!"

ఇటులే మేఘమునందలి

"ఎండినబీళ్లయందు నుద
యించిన పచ్చిక కండ్లపండువై
యుండగ మూడిపూలు తల
లూపుచు బోరెడి క్రొత్తనీటచే
నిండె దటాకగర్భములు,
నిష్కుటముల్ కడుశ్యామలంబులై
మెండుకొనె న్వనిక, మొగిలు
మేసె ప్రభాతములందు గొండల."

అనుపద్యము నింపుగ నున్నది.

'కోయిల' కూడ నీటుసలె నగుప సొంపయి యున్నది.

"సారలుపగలని బిసవుల్లావిరులసరణి
బాలభావల పగిది నవ్వ్యక్తనూపు
రీధుకీ ఆసారళ్యసంక్రాంణభగము
గ్రుమ్మరించెడు............"

కోయిలయొక్క గీతి విని

"పవనమును దియ్యగించి మార్దవము పెంచి
ననవంబను గనమును మొలవరించి
చిత్రకులకును కవులకుజ్జీవమును ల
గించ................"

సప్రయత్నముగ గవి దీనిని పాడినట్లు కాన్పించును.

'ప్రాణంపుసుధాకాణంబగు నాపాట వినినపుడు కవిహృదయమున ననేకములగు తలపు లుద్భవించెను.

"తగులపుందీపియును, బిడ్డమొగము కెడల
తెగనికాంక్షయు స్వార్థవృత్తినిరతియు, త్య
జించి తనదేశమాత సేవింపవీరు
నెవని మరచితివో నచింతువు పికంబ!"

అనియు

"ముత్తెపుటత్రుపుల్ నయన
ముద్దిగజాఱగ మాటరాని డ
గ్గుత్తికతోడ నంపకపు
గూతుగవుంగిటఁ బాయలేని యే
మెత్తనితల్లికన్న చెలి
మిక్కొమసురంబుగఁ గిరిలింతువో"

అనియు

"సెలవినురువులతోడ పచ్చికలు రాల్చి
నిలువఁబడుమోములను సాచి సెమలుమాని
పాడియావులు నీముద్దు పాటవినుచు
నెదియొ పరమార్థ మంగుల నోదవుననుచు"

తనభావములను కవి మనోహరముగ వెలిపుచ్చెను.

పైనుదహరించినపద్యములను జదివినవెనుక నితని పద్యముల కింతప్రచార ముండుటకు గలకారణమును మన మరయవచ్చును. ఇందు భావమధురిమయేకాక భాషామాధుర్యముకూడ లెస్సగా గలదు. భావభరితు లై భాషాసారళ్యమున గొరవడినవారు మనలో చాలమంది కలరు. కవితకు భావము ప్రాణము. అది రాణించుటకు నలయుభూషణములలో భాష ముఖ్యమైనది. భావమున కు దగినభాష యలవడినపుడే కవిత రాణించును. ఇతని భాష యట్టిది. మనకవులు కవితలో నుపయోగింపవల సినమాటలకును వచనమునం దుపయోగించవలసిన మాట లకును భేదము నంతగా నేర్పరచియుండలేరు. కవిత యం దున్నభావములకును, గాంభీర్యమునకును, నడక కును తగినమాటలుమాత్రమే యుపయోగించవలెనను నియమము కూడలేదు. ఆధునికులకైలిని దీక్షతో బరిశీలించినచో వారియందు బ్రయత్నముగనో అప్రయ త్నముగనో యీవిషయము నెల్లడియగును. అటులు 'కవితాశయ్య' నుపయోగించినవారికి దారిచూపినది సుబ్బారావు. అందుచేతనే ఇతనికవిత్వమున నవత్వము మొలకలెత్తుచుండును. 'ఉరుమురుమునకు నంకురమగు వేణువు మొలకలవలె' ప్రతిపదమునందు నానందము చిప్పిలుచుండును. చూడుడు—

"హేమపాత్రల చందన మెండిపోయె
ద్వారములు క్రేలాయుచున్నవి హారములను
సానలం దింకె స్నానకషాయగంధ
మబల ఎవనికోసము నగ మయి కృశింతు.

చెక్కుచెదరని పాపట చిక్కువడియె
వేణిబంధంబు శిశిలమై పిరుదులంటె
కరగిచెరగిన తిలకరేఖలను దుడువ
వతివ ! యెవ డాహరించె నీయార్ద్రహృదిని.

పాలుపొంగినగతి పొంగు ప్రణయరక్తి
నాపుకొనలేని పడుచు ప్రాయంబుతోడ
నమ్మి యౌవనికి నీమన మమ్మికొంటి
వువిద ! యీ మేఘమాస నవోదయముల."

సుబ్బారావు వ్యక్తిత్వము కవితాశయ్యయందు మాత్రమే కాక భావమును స్ఫురింపజేయునట్టి పద ప్రయోగమునందు గూడ కన్పించుచున్నది. ఒక మాటను ప్రయోగించి దానిమూలమున ననేకభావముల సమ్మేళన మొనర్చి తా నేమిచెప్పదలచెనో యేమిచెప్పు చుండెనో మనకు దెలియనీయక యొకయనిర్వాచ్యా నందప్రపంచమున విడజూచుకవులలో నితడొకడు.

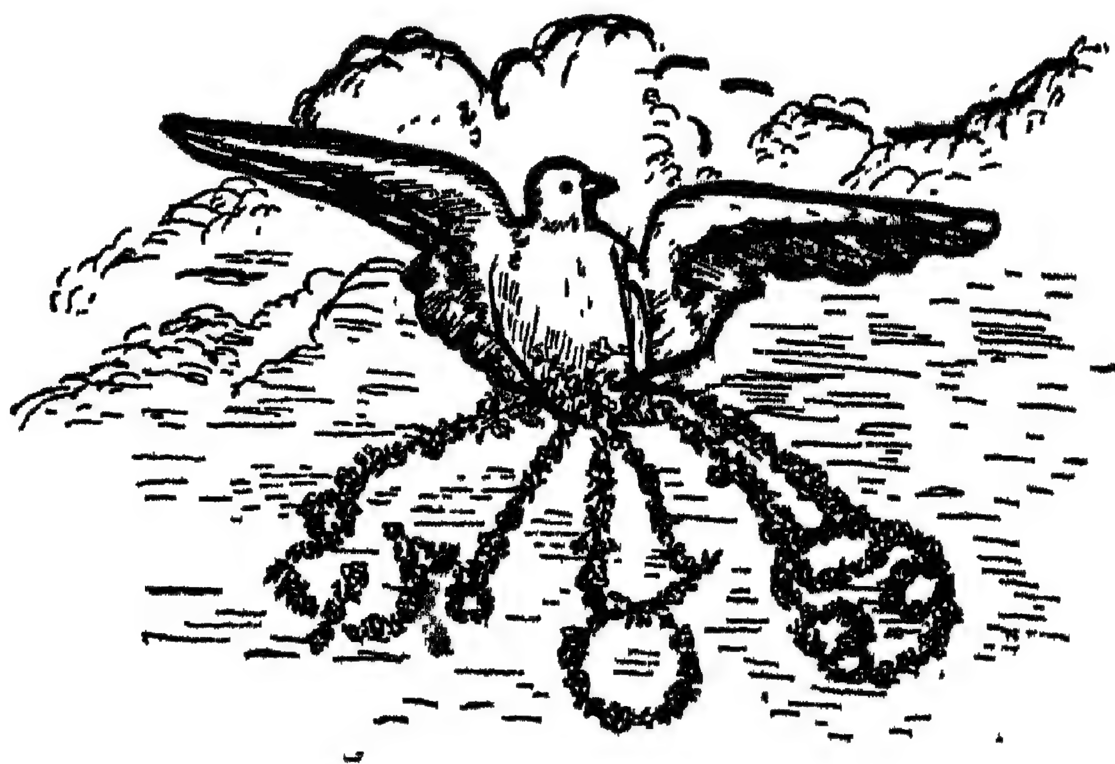
'ఎండినబీళ్లయందని పైనుదహరించిన పద్యమునందలి 'చూడియాలు' అనుపదమును

"నింగి బాలెంతనడికట్టు కొంగు లనగ
జారు నతసీపయోదప్రసన్నరేఖ
* * * *
పత్రవస్త్రాపహరణ పాపంబు కతన
చిన్నపోయిన కొమ్మల సిగలమీద
* * * *
మినమినలాడుక్రొన్నురుగు మీగడ తెప్పలు
తేలుచుండ
* * * *
పాడేటిరాటాల పాలుతీసిన రీతి
సన్నదారముదీయు జాతనము"

అనువానియందలి పదములు నట్టివి.

ఆంధ్రసారస్వతమున ప్రబంధయుగము స్వతంత్రతతో గూడిన యాంధ్రీకరణము అనగా ఆకాలపు కవుల గ్రంథములకు మాతృకలు సంస్కృతమునం దుండెను. కాని వారు మూలమునం దున్నదున్నటుల వ్రాయక స్వతంత్రించి కొన్నిమార్పులు తెచ్చిరి. రెండవది ప్రబంధయుగము. ఈరెంటియందును గూడ కవులేరిన యితివృత్తములు సామాన్యుల జీవితమునుండి గ్రహింపబడినవి కావు. తెనుగువారి అనుదినజీవితమునందు గవిత నుత్తేజింపజేయగల యంశము లున్నవి. పూర్వులది గ్రహించలేదు. [రుద్రకవియొక్క నిరంకుశోపాఖ్యానము మాత్రమిందు మినహా.] తిరుపతి వేంకట కవుల 'శ్రవణానంద' రచనాకాలము నుండియు పూర్వ పుటభిప్రాయములు మారినవి. ఇటీవలికిప్పటులయం దది పుష్పించినది. ఉదకుచ్ఛలంపన 'నగనము', 'ఎనరు' మొదలైనవి అట్టివే. ఆంగ్లకవియగు వర్డ్స్‌వర్త్ రచించి నటుల సామాన్యుల జీవితమునందలి సుఖదుఃఖములు కవులు గ్రహింప నగునై యున్నవి. అవి శ్రుతికి సమ్మేళనము చేయబడిన వీణయొక్క తంత్రుల వంటివి. కవి దానిని మేళగించి మీటినచో ఆనందామృత మొలుకును. దానియథార్థమును మన తెలుగు పగచినవారిలో నితఁడొకడు.

ఈతనిగుణవర్ణనము నింతయు చేసిన నేను చెప్పవలసినసంగతి యొకటిమాత్రము మిగిలియున్నది. ఇతను పదునైదువత్సరములకు పైబడి రచించుచున్నను కవనల సంఖ్యయును, బరిమితియును జాలఁ దక్కువగ నున్నవి. వీనినిబట్టి చూచినచో నితనికవితాసృష్టి మిక్కిలి విశాలముగ గన్పట్టదు. వర్తమానకాలము కవితారచనకు మిక్కిలి అనువైనది. ప్రాచీనాధునికనాగరికతలకు మహాసంఘర్షణ మేర్పడినది. మానవజాతియొక్క భావము నందు పరివర్తన మేర్పడి భావుకులహృదయసాగరము నల్లకల్లోలము చేయుచున్నది. మానవకోటియొక్క ఆశా దుఃఖముల భయంకరదీనారావములు గగనవిహారమున మారుమ్రోగుచున్నవి. ఈతరుణమున గవులవేణువు లూరకయుండనేరవు. కాని యితని కవి యేమియు వినిపించినటుల కనుపించదు. మిల్టనుమహాకవియొక్క గభీరవాణివలె సుబ్బారావువాణి నిద్రనుండి మేల్కాంచి పలుకునో లేక యూకీభావము నహించునో చూడ వలసియున్నది.

భార్గవ ప్రతివచనము

అష్టావధాని బొమ్మరాజు జానకిరామ శర్మ గారు

పరమ పతివ్రతామణికి భర్తయనుజ్ఞను మించి సుంతయున్
జరుగఁగరాదు, పుత్రునకు సద్గుణరాశికిఁ దండ్రియాజ్ఞనున్
నెఱపఁగ ఘోరవహ్నియగునేన్ బడిపోవుట తప్పగాదు నీ
వెఱుఁగక యిట్టి యర్థము పచింతువె! నన్ జననీ నిహంతగన్.

చ. తలఁపున నన్యచింతనము దాటిచనో తనయాజ్ఞ సేయకే
నిలిచెనో యేమిచేసెనో మునిప్రవరుండు సదేకదృష్టి సం
లలితుఁడు-తండ్రి-యోగికవిలాసుఁడు తల్లిని జంపుమన్న ను
జ్జ్వలిత తదీయవాక్య పరిపాలన శౌండత నుజ్జగింతునే!

చ. వనమున ముక్కు-మూసికొని వార్చు తపోధను శుష్క-కంఠమున్
వనతరుజీర్ణ కుట్మలనిభంబుగఁ ద్రుంచినఁ గేల విల్లుఁ బూ
నిన యెవఁడే సహించునె పునీతుని దుర్మరణంబుగూర్చు పా
పిని మఱి వాని వారలను బృథ్విని నిల్పిన ధర్మముండునే?

చ. అవనిని బ్రహ్మవిత్తమున హాలహలం బది తిన్నవానిఁ గా
క వినయతద్ధితాత్మతనుజాదిసమేతముగా హరించు ధే
నువునకు నాసఁజేసి యదనుంగని మౌనిని జంపినట్టి భూ
ధవు జననమ్ముచేఁ గలుషితమ్మగు వంశము భూమినిల్చునే?

చ. సముచితవాజపేయమగు ఛత్రమునీడ ముబంగినట్టి మ
స్తము నొకక్షత్రబంధుఁ డడిదంబునఁ గోయ నదల్చువేళ "హా
కొమరుఁడురాఁడె?" యంచు జడి గొన్నకను ల్దిశలందుఁ జేర్చుచున్
శమమును గన్నతండ్రిఁ గని క్షత్రియుఁడోర్చునొ నేమొ! నెమ్మదిన్.

ఉ. రావణుఁ గాఱుఁద్రోచిన పరాక్రమధన్యుఁడు ధర్మమూర్తి నా
గ్నేవలకీర్తిఁ గన్న శ్రుతినిష్ఠుఁడు ధీరుఁడు శాస్త్రవీర్యుఁడే

భూవిబుధస్వసంగ్రహణ పూర్ణమనోరథుఁడైన ముష్కరుల్
త్రోవయు డొంకలేని నృపతుల్గణనార్హులె? ధర్మపద్ధతిన్.

ఉ. ఏలిక దిగ్వరాంశభవుఁడే యని పూజ లొనర్ప నర్ఘ్యపా
ద్యాలు గ్రహించి కమ్మగ నవామరధేను ఘృతాక్తశాక భ
క్ష్యాల భుజించి వేచనక కావలులై యట తిన్నయింటి వా
సాలను లెక్కపెట్టిన నిషాదులు రాజులె? గోద్విజాపహుల్.

ఉ. శాపము చాప మొక్కమొగి సాధనఁజేసితిఁ దుల్యపద్ధతిన్
మూపునను న్బలాశమును భూరినిషంగమును న్భరించితిన్
చూపును బ్రహ్మమందున ననూనశరాగ్రమునందు నిల్పితిన్
పాపమొ! పుణ్యమో! యెఱుఁగఁ బోసెను చీకటి లోన వెల్వలన్.

చ. కఱచితి విద్యలన్ బ్రళయకారుని సన్నిధిఁ గ్రౌంచభేదితో
నొఱయికగల్గ సర్వభువనోత్కర మాతృకరంబునన్ మధూ
కరమును దింటి విద్యల నఖండముగాఁ గయికొంటి నిట్టి దె
ప్పరమును జూచిసూచి సయిపంగలయోరిమి నాకుఁ గల్గునే?

ఉ. "హీనులఁ జంపు రామ" యని యిర్వదియొక్కటఁ జీరె తల్లి య
ద్దానిఁ దదాజ్ఞఁగాఁ దలను దాల్చి హరించితి గండ్రగొడ్డటన్
మానవనాథకంటకసమగ్రమహాతరుబాలవృక్ష దు
ష్కాననవాటిక న్బడి యఖండవిషాదము నన్నిమార్లుగన్.

చ. కలుగునుగాదె? చెట్టు చెడుకాలమునందునఁ గుక్కమూతి పిం
దెలటు కృతావసానమున నీచులు రాజులు గుక్కగొడ్గుల
ట్లలమికొనంగ ధాత్రి విమలావనినాథకులాంకురంబులన్
కలుపునుఁదీసి కాచితి సుఖంపడ గోద్విజసత్పతివ్రతల్.

చ. కొఱపడి యెట్టిప్రాణియును గొబ్బునఁ బ్రాణము వీడనేని యా
పురుషుఁడు కాక గృధ్రముఖముంగని పిండము ముట్టరాఁడు త
ద్గురుతర కాంక్షితమ్ము నొడగూర్చుట ధర్మముగాదె? తండ్రికిన్
బరగతిఁగూర్పఁగాదె జననమ్ము తనూజున? కీ వెఱుంగవే!

మ. తనగోవు న్గొనినట్టి రాజు మృతి వృత్తంబెంచి తా వెచ్చ నూ
ర్చినను న్మెచ్చని శాంతిమందిరుని దుశ్శీలత్వ మొప్పంగఁ ద

ద్వనితాబాహులతావితాన పథమధ్యంబందె చెండాడిన
ట్టి నరేట్కీటకకోటిని న్బరశుత్రోటిఁ గీటడం జేయనే? (?)

ఉ. భాసురయోగమార్గమునఁ బ్రాణము వీడక యొక్కదుష్టు ఘో
రాసినిఁ జచ్చి శస్త్రమరణాఘమున న్బడి పోవు తండ్రి పెన్
గాసినిఁ జూచుటో కరుదుగడ్డలనిల్చి నృపాస్రవాహినిన్
వాసిఁబితౄణము న్దొలఁగఁ బాచుటో మే లెఱుఁగంగఁ దెల్పుఁడీ!

చ. మునులని బ్రహ్మతేజులని భూరిశమాంచితులం చెఱుంగకే
కనులకుఁదట్టి రాజ్యబలగర్వము వారలసొత్తు వారికే
పనుపడకుండఁ జేయు నృపవర్గము నూడ్చితి నాతపంబొ? యొ
క్కని తపమేమి లెక్క? చెడుగాక! మదన్యులు మేలుఁ బొందరే!

సీ. పుట్టినాఁడను జగత్పూతాద్యయుగ శక్త్య,లఘురేణుకాగర్భ రత్నపేటిఁ
బట్టినాఁడను లోకపాలనదీక్షౌఢ్య, కమలలోచనధృత కార్ముకంబు
కట్టినాఁడను ధరా ఘనభారవారణ, కారణదారుణ కంకణమ్ము
ముట్టినాఁడను లయాద్భుతవీరరుద్రహ,స్తాగ్రకుఠారసాధ్యాయపరశు(?)
గీ. కొట్టినాఁడను రాజన్య ఘోరవనము, నిగురుపెట్టకయుండగ నిఱువదొంట
సర్వమస్థులకు నొసంగి చన్నవాఁడ, చెడ్డదో, మంచిదో నాదుజీవిత మిది.

సీ. అల శమంతక పంచకాస్రవాహినిలోనఁ, దడిపి కాషాయము దాల్చినాఁడ
అధికార సంగ్రహణార్థమైవచ్చిన, విలు దాశరథిచేతఁ బెట్టినాఁడ
అంబుదమాలికా చుంబిదక్షిణవార్ధి, వీచి గొడ్డలి పాఱవైచినాఁడ
శాంతమహేంద్రాద్రి సాన్వాశ్రమాగమ,చ్ఛాయల విశ్రాంతి సల్పువాఁడ
గీ. కదలక మెదలకయె యెట్లొ కాలమింక, గడుపనెంచిన నాప్రాంత కథలు చెప్పి
పొడువఁబనియేమి?యింక మీ ముందుగల్గు, దెప్పరముదాటఁగలయట్టి తెఱువుఁగనుఁడు.

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారు

[వెనుకటి సంచిక తరువాయి]

ఉత్తరాంకము

రంగము ౧

ప్రవేశము-సలీము (ఆసీనుఁడై)

ప్రొద్దెక్కిన కొలంది నెండలు మండిపోవు చున్నవి. వసంతకాలము వెనుకబట్టినది.

సేవకుడు (ప్రవేశించి)

జహాపనాహ్! తోటమాలీలు వచ్చిరి.

సలీము

రమ్మను.

(సేవకుడు నిష్క్రమించును. తోటమాలీలు ప్రవేశింతురు.)

సలీము

ఏమి విశేషము?

తోటమాలి

ప్రభూ! తమరు చెప్పినట్లుగా నా రెండు మామిడికొమ్మలను గలిపి అంటు కట్టినాము. కాని తక్కువజాతిమొక్క మాడిపోయినది.

సలీము

అయ్యో! బ్రదికినచో నింకొక క్రొత్తజాతి మామిడిపండు బయలుదేరెడిదే. కానిమ్ము! యథాశక్తికముగ బ్రయత్నించుదము. ఇంకొకసారిచూడుము. బ్రదుకనిచో నాకె వదలు కొందము.

తోటమాలి

చిత్తము.

(నిష్క్రమింతురు.)

సలీము

వృక్షశాస్త్రము నాకు బాగుగా తెలియును. మామిడియంట్లవిషయము సమగ్రము. ఇది యేల మాడిపోవలె?

సేవకుడు (ప్రవేశించి)

జహాపనాహ్! శిల్పులు వచ్చిరి.

సలీము

రమ్మను.

(సేవకుడు నిష్క్రమించును. శిల్పులు ప్రవేశము)

సలీము

ఏమి విశేషములు, కూర్చుండుడు.

౧ శిల్పి

ఖుదావంద్! అనేకములైన పాకములు చేసితిని. గిలాబు చేసితిని. సూర్యరశ్మి కెండ నిచ్చితిని. గోడ్డలితాకునకు గిలా బాగుటలేదు.

౨ శిల్పి

ప్రభూ! రంగులు కల్పితిని. చిత్రించితిని. ఎండనిచ్చితిని. ధారగా నీళ్లు పట్టగా రెండు గడియ లాగినది. తరువాత నిలువలేదు.

3 శిల్పి

పాలగచ్చునకు బ్రయత్నించి మెఱుపు తళతళలు తెచ్చితిని. ప్రభూ! అగ్నిచూపించితిని. అది పోయినది.

సలీము

ఏమిచేయుదుము? మరల మరల నదే ప్రయత్నించుడు. 'యత్నే కృతే యది న సిధ్యతి కోఽత్ర దోషః.'

శిల్పులు

చిత్తము.

(నిష్క్రమింతురు)

సలీము

ఈ విషాదమేఘములు నన్నేల ముసగు?

సేవకుడు (ప్రవేశించి)

జహాపనాహ్! ఎవరో కవియట!
తమ దర్శనార్థము వచ్చినాడు.

(కవిప్రవేశించును. సేవకుడునిష్క్రమించును.)

కవి

జహాపనాహ్! క్షమించుము. రాజులయొద్దకు వచ్చినపు డాశీర్వదించవలయును. కాని యాశీర్వదించుశక్తి నాకు లేదు.

సలీము

ఎందుచేత?

కవి

ప్రభూ! నేను కవినయినగో పుట్టరాదు.

సలీము

కూర్చుండుము!

కవి (కూర్చుండి)

నా పూర్వజన్మసంస్కారముచేత ఛందోదేవి నా జిహ్వాగ్రమున తాండవించుచున్నది. శబ్దబ్రహ్మసాక్షాత్కారము గూడనైనది. నిత్యపరిచయము వలన ధారకూడకుంటుపడదు.

సలీము

మఱి లోపమేమియును లేదే!

కవి

నే నానందదేవత నుపాసించలేదు.

సలీము

మరి విషాదదేవతనా యుపాసించితిరి?

కవి

ఆమెకును నాకే జన్మనా ఆరభ్యస్నేహము.

సలీము

మఱి యేగీతమైన పాడుము.

కవి

నాకు వచ్చినవే విషాదగీతములు.

సలీము

అదియే యొకడు పాడుము.

కవి

అతిమనోహర మీ సుసాయంతనమున
నా హృదంతరముననుండి బాహిరిలెడు
నీమనోహరభావమ్ము లెల్ల చెదర
నీవిషాదమేఘములు నన్నేలముసరు?
మలయగిరి కందరోపాంత మసృణగంధ
సార తరు పత్రములలోన సాగులాడి

కదలి చనుదెంచు నీచల్లగాలివేళ
హా విషాదభావములు నన్నావరించు.

ఇదిగో పశ్చిమదిక్కున కృష్ణపక్ష
శాంబరీరమ్య చంద్రఖండంబు పొడిచె
అగ్నిశిఖవోని దందశూకాస్యవిషము
లూరయుచున్నవి హృదయకోటరమునందు.

సలీము

మధుర తరముగానున్నది. స్వామీ! విషాద గీతమైననేమి? మీపుల బాగున్నది. విషములో కూడ నమృతమున్నది కావలయును!.

కవి

అగు; విషాంభోధిలోగూడ నమృతమున్న
దాయమృత వాంఛచేసి దేవాసురులు మ
థించి చివరకు భాగముల్ తెగక తారు
తారె పోరాడుకొని శాంతిదూరులైరి.

ఈ మహాతృష్ణ కంతులే దెంతపొంది
పొందనట్టులుగా వగ పందుచుండు
ఈదురాశా మహాంభోధి నీదులాడు
మానిసియు తుష్టితీరమ్ము కానలేడు.

అమృతగాంగధునీ శీకరములచేత
సంభ్రమించుచు నున్న దీ షట్పదంబు
కొనలను పసిండిమెఱుగు గ్రక్కినదళాల
హైమ జలజాత మధులుబ్ధమై భ్రమించు.

సలీము

స్వామీ! ఏమికావలయునో కోరుకొనుడు.

కవి

నేను ధనాశచే రాలేదు. యువరాజు సలీము మహారసికుడని జనప్రతీతివిని నాగీతములు రెండు నీచెవినివేసి పోదమని వచ్చితిని.

సలీము

అనుగ్రహింప బడితిని.

కవి

ఇంకొక్కడు:
కనులుమూసి హైమలతేజము ఖండకోటి
బద్ధమధుకరీజ్యాశరభ్రమణ మెంతు
కనులుతెరచి హోమాగ్ని శిఖాప్రచుంబి
గగన తరుశేఖరమ్ములు గాలజూతు.
నిత్యకుండోత్థ తారాధ్వ నికషసహోమ
వహ్నికాజ్వాలికాప్రతప్తమ్ము గాగ ప
రస్పర విఘట్టితాస్మదుద్భ్రాంతహృదయ
చేతములు పండ కాలి రంజిల్లి పోయె.
ఈమహోగ్రశిఖామండలీమహాగ్నిఁ
గాలుచున్న నాహృదయము కానిపించు
నిప్పు డిందీవరమ్ముగా నిపుడు పుండ
రీకముగను కోకనదమ్మురీతి నిపుడు.

సెలవు తీసికొందును. మరల దర్శించెదను.

(నిష్క్రమించును)

సలీము

అతిమనోహర మీసుసాయంసమున
నాహృదంతరమునయందు బాహిరిలేదు
నీమనోహరభావమ్ములెల్ల చెదర
నీవిషాదమేఘములు నన్నెల ముసరు.

(తెరలో)

ఖుదావంద్! సాయంకాలమైనది.

[తెర]

రంగము ౨

(ప్రవేశము-రుసీ, అజీజ్.)

రుసీ

మనోహరా!

అజీజ్

ప్రాణప్రియా !

రనీ

నేను నిన్ను వివాహము చేసికొన్నాను. మఱి సభలలో నృత్యము సేయవచ్చునా ?

అజీజ్

చేయరాదు.

రనీ

చక్రవర్తికి చెప్పకుండ నీవసలు వివాహము చేసికొనవచ్చునా ?

అజీజ్

చేసికొనరాదు.

రనీ

ఈచేయరాని పనులను నేను చేయవలసి వచ్చినది.

అజీజ్

ఎందుచేత ?

రనీ

చేయరాని పనులు చేయుటవలన గలుగు శిక్ష యనుభవించుటకే నొసగమున వ్రాయబడి యుండుటచేత.

అజీజ్

ప్రియా ! ఊరడిల్లుము. అంత శిక్షయే కలుగు నేని నాకు లేని శిక్ష నీకు లేదుగదా! సుఖములో మనయిర్వురిజీవితము లెట్లు ముడిబడినవో దుఃఖములోగూడ నట్లే ముడిబడనిమ్ము.

రనీ

నాథా !

అజీజ్

ఏమి ?

రనీ

తనకు గలిగిన బాధ నోర్చుకొనవచ్చును గాని ప్రియతములైనవారి బాధ యోర్చుకొనరానిది.

అజీజ్

నాబాధ నేనే యోర్చుకొందును.

రనీ

ప్రియా ! నీవు నేను నొకటియే. కాని యనార్కలికి గలిగిన బాధ నేనోర్వజాలను.

అజీజ్

భావిభారతసామ్రాజ్యచక్రవర్తిని. మా అనార్కలి కేమిబాధ యున్నది ?

రనీ

అట్లుగాదు. పాదుషాహా నాల్గు రోజులలో లాహోరునకు దేనికో ప్రయాణము గట్టుచున్నాడు. సకల పరివారముతో బోవునట యచ్చటకు. మావిద్య పూర్తియైనదని తెలిసి నన్నును ననార్కలిని ప్రయాణము గమ్మని కబురంపినాడు.

అజీజ్

మీచేత నక్కడ నృత్యము చేయించుటకా ?

రనీ

కాకపోయిన మేమెందులకు?

అజీజ్

భావిభారత సామ్రాజ్య చక్రవర్తిని సభలో నిలిచి నృత్యముచేయునా? చేయదు.

రనీ

కాని నేమిచేయవలయునో తెలియుటలేదు. ఈవివాహవిషయము చక్రవర్తికి తెలియనైన

తెలియనలెను. లేదా నృత్యము చేయుట కను
మతించనైన ననుమతించవలెను.

అజీజ్

తెలియజేసినచో నేమగును ?

రుసీ

మొదల నీకు నాకు ప్రాణదండన తప్పదు. అనార్కాలికిగూడ తప్పదేమొ! సలీము రాజ్యభ్రష్టుడుగూడ నగునేమొ!

అజీజ్

ఆ !

రుసీ

అవును మఱి! అక్బరుచక్రవర్తి చండశాసనుడు

అజీజ్

కానిమ్ము. మాల్వీయును సలీము యువరాజును నీ విషయములు నిర్ణయించగలరు. మన మేమి చేయగలుగుదుము ?

రుసీ

మాల్వీవద్దకు పోదము.

[తెర]

రంగము 3

(ప్రవేశము అనార్కాలి, సలీము)

అనార్కాలి

జహాపనాహ్ ! నమస్కారము.

సలీము

దేవీ! నమాజు చేసితివా?

అనార్కాలి

చిత్తము.

సలీము

అజీజ్ను అతనిభార్యయు క్షేమముగనుండిరా?

అనార్కాలి

తమరిదయవలన క్షేమముగనే యున్నారు.

సలీము

మాల్వీగారు ఖుషీగానున్నారా ?

అనార్కాలి

చిత్తము.

సలీము

కార్యాంతరములచేత నాకు వచ్చుటకు వీలు లేక పోయినది. మనోహారిణీ! క్షమింపుము.

అనార్కాలి

జహాపనాహ్ ! అంతమాటయా యీ బానిస యెడల?

సలీము

దేవీ ! నీవు యువరాజు సలీము భార్యవు. బానిసవు గావు.

అనార్కాలి

అనుగ్రహింపబడితిని.

సలీము

ఏమి విశేషములు ?

అనార్కాలి

ఏమున్నవి ప్రభూ ! పదిదినములైనది తమ దర్శనమై.

సలీము

దేవీ ! నన్ను గవుంగలించుకొమ్ము.

(ఇరువురును కౌగిలించుకొందురు)

సలీము

దేవీ ! ఏమో విషాదముగ నున్నది నీవదన చంద్రబింబము.

అనార్కాలి

ఏమియును లేదు. తమకోస మెదురుచూచు

చుంటిని. మీరెన్నాళ్లకును రాలేదు. ఈ వ్యాజమున నేనే వచ్చితిని.

సలీము

నజరానాలతోమేనా, యనగనే తెలిసినది. అందుకనియే నాయీగదిలోనికి బట్టించితిని. అనివార్యము లయిన కార్యములవలన రాలే దు. ఏమియు ననుకొనకు.

అనార్కాళి

ఈదాసి కంతగా చెప్పవలసినపని లేదు.

సలీము

దేవీ! మాటిమాటికి 'దాసి', 'దాసిని' యనకుము. నాకు మనస్సునకు కష్టముగా నుండును.

అనార్కాళి

ప్రభూ! ఈదాసినిమీద నీ కెందుకంత ప్రేమ?

(సలీము తామ్ముపైనాని చేయును)

సలీము

(ఊరడించి) ఇదియేమి? వృథాగా నేడ్చెదవు.

అనార్కాళి

నాకేలనో భయముగా నున్నది.

సలీము

అయ్యో! ఎందుచేత! దేవీ! నాకు దూర ముగా నుంటివనిగూ! కొద్దిరోజులలో మన మిర్వుర మొకచోటనుండుటకే యేర్పాటు చేయుచున్నాను.

అనార్కాళి

ప్రభూ! నిన్నొక టడిగెదను.

సలీము

మహాప్రసాదము.

అనార్కాళి

(సిగ్గుపడును)

సలీము

దేవీ! సిగ్గెందుకు? నీదాసుడు సిద్ధముగా నున్నాడు నీయడిగినకోర్కె తీర్చుటకు.

అనార్కాళి

(సిగ్గుపడును)

సలీము

(గడ్డముపట్టి) నామీద నొట్టు. నీ వడుగదల చిన దేమో చెప్పుము.

అనార్కాళి

స్త్రీ సహజమైనలజ్జమాని యడుగుచున్నాను.

సలీము

కానిమ్ము! అయ్యో! మరల మానివేసితివి. ఇదియేమి సిగ్గు?

అనార్కాళి

(ఏడ్చును).

సలీము

(ఓదార్చి) దేవి! ఏల వృథాదుఃఖించెదవు! అడుగుము.

అనార్కాళి

ప్రభూ! నన్ను వివాహమాడితివి. నేను నీక ర్ధాంగినిగదా!

సలీము

అదియునూ! దేవీ! నిన్ను నేను వివాహమాడినది దివ్యమైన నీ ప్రేమ నభిలషించిగాని తుచ్ఛమైన యీశరీరసౌఖ్య మభిలషించి కాదు. నేను యువరాజును. భావిభారతమునకు చక్రవర్తిని కావచ్చును. అప్పుడు నీవు చక్రవర్తిని వగు దువు. అంతవరకు నీకాస్థితిరాదు. నేనుభారత

రాజ్య సింహాసనమున నున్నప్పుడు నీవు చక్రవర్తిని వైనప్పుడే నిన్ను నే ననుభవించెదను. అటుల గాకపోయిన నీకేదో నేనొక యపకారము చేసినవాడ నగుదునని నాకు తోచుచున్నది.

అనార్కాళి

ఏమి టాయపకారము ప్రభూ!

సలీము

నేను చెప్పలేకున్నాను.

అనార్కాళి

మఱి నన్ను వివాహమే యపుడు చేసికొనక పోయిరా!

సలీము

నీకు నాయందు సంపూర్ణవిశ్వాసము గలుగుట కట్లు చేసితిని. ఈ మనవివాహము రహస్యము జనులెఱుంగరు. ఇప్పటి యీ వివాహము నీ వెఱుంగుటకును భగవంతు డెఱుంగుటకును చేసితిని. జనులెఱుంగకుండ నీయావనము హరింతునా, నేను జారుడ నగుదును.

అనార్కాళి

ప్రభూ! నీరహస్యము తెలిసినది.

సలీము

ఏమిటది?

అనార్కాళి

నీకు నాయందుకన్న ధర్మమునందే యెక్కువ ప్రేమ.

సలీము

నీకన్న నాకుఎక్కువ ప్రియమైన వస్తువు, నీ యీాయలినీల మనోహరములైన కనులు సాక్షిగాచెప్పుచున్నాను, లేదు. ధర్మముచేత నిన్ను నాయందు మరింత దృఢబద్ధనుగా చేసికొనుచున్నాను.

అనార్కాళి

ఇక నే నీరాత్రివచ్చిన పని చెప్పుటకు సెలవిండు.

సలీము

పూర్ణిమాచంద్రబింబ సమానమైన నీవదనము నేనుచూచి సంతోషించుటకు.

అనార్కాళి

చిత్తము. ఇంకొకపనికూడ నున్నది.

సలీము

చెప్పుము.

అనార్కాళి

రేపు చక్రవర్తి లాహోరునకు ప్రయాణమట గదా!

సలీము

అవును!

అనార్కాళి

రునీయు నేనును నృత్యముచేయుటకు రావలెనట.

సలీము

(మౌనము.)

అనార్కాళి

మీారువచ్చిన చెప్పెద మనుకొంటిని. రేపేకాన నీరాత్రి మీాతో తప్పక చెప్పవలెనని యీ వ్యాజమున వచ్చితిని.

సలీము

నీకు జబ్బుగా నున్నదని తప్పించుకొనరాదా?

అనార్కలి

రుసీ ?

సలీము

(మౌనము)

అనార్కలి

భావిభారత సామ్రాజ్య చక్రవర్తిని నృత్యము చేయునా అని యభ్యంతరము పెట్టుచున్నాడు మా అజీజ్.

సలీము

రుసీమాత్ర మెట్లు చేయును ?

అనార్కలి

తమరే విచారించుడు.

సలీము

మనసంగతి యేను తెలియగపుగదా !

అనార్కలి

మనకు తెలియదా ?

సలీము

మాల్వీగారిని సంప్రశించవలెను.

అనార్కలి

వారు మీతో మాట్లాడవలె నన్నారు.

సలీము

రేపుమధ్యాహ్నమా ప్రయాణము ?

అనార్కలి

అవును.

సలీము

రేపుప్రొద్దున మాట్లాడెదను. నేనే మాల్వీ వద్దకు వచ్చెదను. నీవీరాత్రి యిందే పరుండుము. తెల్లవారుకడ వెళ్లవచ్చును. నీ వాశయ్యపైన పరుండుము. నేనిందు పరుండెదను.

అనార్కలి

చిత్తము.

[నిద్రింతురు]

రంగము ౮

(ప్రవేశము - సలీము. అజీజ్.)

సలీము

భాఈ ! లాహో రిదియేనా ?

అజీజ్

జహాపనాహ్ ! ఇదియే. తమ రిదివరకు చూడ లేదా ?

సలీము

చూచితినిగాని జ్ఞాపకము లేదు. ఇప్పుడు పొద్దు గ్రుంకవచ్చినదివలె నున్నదే !

అజీజ్

చిత్తము.

సలీము

నసీగూష వచ్చినదా ?

అజీజ్

రాక యెట్లుండగలదు ?

సలీము

నీ వనార్కలిని చూచితివా ?

అజీజ్

చూచితిని.

సలీము

ఎట్లున్నది ?

అజీజ్

చాలసంతోషముగ నున్నది.

సలీము

మొన్న రాతిరి చాల ఖిన్నయై యున్నది.

అజీజ్

రేపురాత్రి కేనట నృత్యము.

సలీము

చక్రవర్తివచ్చినపని యైనదా?

అజీజ్

ఏమియును పనిలేదు. విహారార్థమే వచ్చినది.

సలీము

అది యెవరిగుడారము?

అజీజ్

రాజా మానసింగుగారిది.

సలీము

(ఆవైపునే చూచును.)

అజీజ్

జహాపనాహ్!

సలీము

(మౌనము)

అజీజ్

చక్రవర్తిమీద మానసింగునకు కడువిశ్వాసము.

సలీము

నేను రాత్రికి మాల్వీగారి గుడారమునకు వచ్చెదను.

అజీజ్

అనార్కాళియు, రుసీయు, రావలెనా?

సలీము

తీసికొనిరమ్ము.

(తెర)

రంగము ౫

(ప్రవేశము. అనార్కాళి, రుసీ)

అనార్కాళి

నేను తప్పకుండ నృత్యము చేసెదను.

రుసీ

యువరాజుగారును మాల్వీగారును ఒప్పుకొనక పోయినచో?

అనార్కాళి

చెప్పి యొప్పించెదను.

రుసీ

ఏల యింతలో నిట్లు తిరిగిపోయితివి?

అనార్కాళి

ఏలనో నాకే తెలియదు.

రుసీ

చెలీ! నీవు నృత్యముచేసిన బాగుండదు.

అనార్కాళి

నేను తప్పకుండ నృత్యము చేసెదను.

రుసీ

నాకేమియు నిష్టము లేదు.

అనార్కాళి

నాకు చాల ఉత్సాహముగా నున్నది.

రుసీ

ఎందుకీ యుత్సాహము?

అనార్కాళి

వీణతంత్రులను నావిఖ్యాతమౌ గాన
మేలాగుపుట్టెనో యెవడు చెప్పగలండు?
వాసాలలోగాలి పోసుకొని రొదచేయు
నాధ్వని యేలాగొ యెవడుచెప్పగలండు?
చివురాకులోనున్న శ్యామల చ్ఛవియెట్లు
చొచ్చెనో యెవ్వండు చూచి చెప్పగలండు?

రుసీ

ఏమిటిది?

అనార్కాళి

సంగీతము.

రుసీ

ఎందుకు?

అనార్కళి

నాకుత్సాహముగా నున్నది.

రుసీ

ఎందులకిట్టి యుత్సాహము

అనార్కళి

నాలో నేలనో సంతోషము విశ్వాసమగుచున్నది. ఎందుకు నీ కింత సంతోషమనున్న నేనేమి చెప్పగలను?

జలజల ప్రవహించు సెలయేటికడ కేగి
సెలయేఱ! నీ టికే చేసెదు గానమ్ము
తెలుపవే యని నీవు పలుకరింపుము కాని
సెలయేఱు నీకేమి సెలవిచ్చునో రుసీ!

జామపండులు తిని చక్కగా పలికెడు
నామనోహర శుకం బద్దాని కడ కేగి
ఏమె యో చిలుక నీ కేల కూసెదవని
యేమైన నడుగనే యేమనునో రుసీ!

అదుగో బుల్బుల్ వినోదమున నృత్యము సేయు
కదిసి నీ వేటికే కడగి నృత్యము చేతు
వదలవే యని నీవు పలుకరింపుము దాని
అదియేమి నీతోడ ననగలదో రుసీ!

రుసీ

ఇంత విచారకరమైన వేళ నీ కేటికో యింత సంతోషము?

అనార్కళి

అగు మేను శాశ్వతమ్ము కాదు సుఖమ్మొ దుఃఖ
మగుదుఃఖమే సుఖమ్మగు నేది యెట్లౌనో
తెగులు మాని నీకేమి తెలియునే యద్దాని
సాగనెల్లకాలమ్మొ చూపగల్గును రుసీ!

రుసీ

ఈసంగీత మిప్పటిలో నాకు వారేమని ?

అనార్కళి

నగుచుండిన సెలయేటినద్దకుపోయి
ఇంకిపొమ్మని యెవ్వ డాన వెట్టెను చెప్పు
పలుకుచుండినయట్టి చిలుకనద్దకు పోయి
పలుకవద్దని యానపెట్టె నెవ్వడు చెప్పు
నటియించు బుల్బుల్ను నటియించ వలదని
నటియించు నాజ్ఞ నిక్కడ నెవ్వడో చెప్పు
కాలక్రమేణ లోకమున సర్వమ్మును
కాలపాశ నిబద్ధగతి పోవు నాగును.

రుసీ

నేను పోవుచుంటిని.

అనార్కళి

పోయెదవా! పొమ్ము! ఒక్కటి చెలికత్తెవు; సహాధ్యాయినివి. రెండు నా తమ్ముని పెండ్లమవు. మన యిర్వురి బంధమును పెద్దదే) పోయెదనందువా! పొమ్ము!

పోనిచ్చగలిగెనా పొమ్ముపొమ్ము బిరాన
రానిచ్చ గలిగెనా రమ్మురమ్ము బిరాన
పోనో రానో నీకు బుద్ధిపుట్టినయట్లు
గాని నాచెప్పినకరణి చేతువె నీవు
నీవె పోదువో లేక నేనె పోదునో రుసీ!
నీవు నేనును గూడ నిలువజాలమొ రుసీ!

రుసీ

నేను వెళ్లుచుంటిని.

[నిష్క్రమణ.]

అనార్కళి

రుసీ వెళ్లినది. కానిమ్ము
ఈవీణతంత్రిలో నేలాగయినగాని
నేనైక్యమగు గీత నాకు వ్రాసెనో లేదో

కీచకమ్మునఁ దూరి కెరలిగానము సేయు
నాగాలినేనైన నెంత బాగుండును!
ఈచివురాకులో నెనయు నీలిమ యెల్ల
నేనౌదునా యేని యెంత బాగుండును!
తోఁచితోఁచని మహాదోషమ్ము నాయందు
దాచుకొన్నాను నిత్యము దేహమను మిష
మట్టిలోపలనుండి మట్టి యుద్భూతమై
మట్టిలోపల జేరి మలగిపోవును తుద.

అజీజ్ (ప్రవేశించి)

ఏమి టీపాటలు?

అనార్కాళి

సంగీతము!

అజీజ్

ఇవి యెవరు వ్రాసిరి?

అనార్కాళి

నేనే చెప్పుచుంటిని.

అజీజ్

నీకు కవిత్వము వచ్చునా?

అనార్కాళి

రాదు.

అజీజ్

ఛందస్సు నేర్చుకొంటివా?

అనార్కాళి

లేదు.

అజీజ్

అట్లైనచో కవిత్వము వ్రాయరాదు. తప్పులు పడినచో నాపదలువచ్చును.

అనార్కాళి

పరవాలేదు.

అజీజ్

ఈపద్యములనిండ తప్పులే.

అనార్కాళి

అయిననేమి?

అజీజ్

అందుచేత నీవుపాడనద్దు.

అనార్కాళి

నానోటివెంట వచ్చుచుండగానే నె ట్లాపగలుగుదును?

అజీజ్

మౌనవృత్తి నవలంబించుము.

అనార్కాళి

నాచేతగాదు.

అజీజ్

నేను వెళ్లిపోవుచున్నాను.

అనార్కాళి

వెళ్లిపొమ్ము.
ఈనదీజలము సంద్రాన కూడెనుగాని
నంబుజాప్తాగ్నిచే నావిరియై పోయె
కలసికొన్నామన్న ఘనమోదమే కాని
యల విడిపోవుశోకాగ్ని నెవ్వడు చూచె
కలసినప్పటిమోద జలధివియోగాగ్ని
దహియించుకొని పోవు తరుణమం దేమయ్యె?

(అజీజ్ నిష్క్రమించును)

అనార్కాళి

మా అజీజ్ వెళ్లినాడు. సరే! వెనుక మా గురువుగారు నేర్పిన గీత మొకటు జ్ఞాపకము వచ్చుచున్నది.

ఈనౌక యెచ్చోటికేగుచున్నదో కాని
యానందధామమై యతిశయించెను చూడు
ఏరేవునుండి తానేగుతెంచునో కాని
మా రేవు సకలసంపదల కాకరమయ్యె

ఈమహావార్ధిలో నీదులాడెడు నౌక
ఏ మహావాయువు నేసయ కెట్లుండునో
ఈనౌక సౌందర్య మింతింత యనరాక
నానేత్రయుగము నానందంబునకు ముంచె.

మౌల్వీ (ప్రవేశించి)

బిడ్డా! ఏమిచేయుచుంటివి?

అనార్కలి

చిన్నప్పుడు తమరునేర్పినగీతము నొక దానిని పాడుకొనుచుంటిని.

మౌల్వీ

ఇప్పు డెందుకు?

అనార్కలి

రాత్రికి పాడవలయునుగదా!

మౌల్వీ

ఏమి టాగీతము.

అనార్కలి

(పాడును)

మౌల్వీ

అకాలమున నీ కీసంగీత మెందుకు?

అనార్కలి

నేను నేడేలనో సంగీతము పాడకుండ నూరకుండ లేకున్నాను.

మౌల్వీ

బిడ్డా! దయ యుంచి మానివేయుము.

అనార్కలి

స్వామీ! నాచేత కాదు.

మౌల్వీ

నేను వెళ్లుచున్నాను.

అనార్కలి

గురూ! నాకు చదువుచెప్పిన ఉస్తాదువు. పెండ్లి చేసినమౌల్వీవి. నన్ను వదలిపెట్టి వెళ్లెదవా?

ఈ మహానౌక ఝంఝామారుతముచేసి
ఈ మహాంబుధిలోన నెచటమున్గునొకదా
అరయ రమ్యంబు లీసారచాప లే గాలి
చిటిగిపోవునో నాదుచిత్తమ్ము తపియించు
జౌను చూచుచుటకు మహారమ్యమైనట్టి
ఈనౌక సైతమ్ము లానెట్లు మునుగునో?
ఆరంభ మేవస్తువైనపొందెన గోని
గూరసినట్ల దాని కంతమ్ము నున్నది.

[మౌల్వీ నిష్క్రమణము]

అనార్కలి

మాగురువుగారు వెళ్లినారు.

దాసిన నగునేను భారత సామ్రాట్టు
రాణివాసమున కైనాను చోద్యము చూడు
ఉప్పనసంద్రంబున నుద్భవించినముత్య
మప్పార్థివుని కిరీటాంచలంబున నుండె.

సలీము

(ప్రవేశించును)

అనార్కలి

(చూడక)

లేగదూడలుగూడ తూగి వాంఛించని
యాగడ్డిపోచ వాహినిలోన బడిపోయి
ముఖరించు నీమహాంభోరాశి తరగలు
శిఖరడిండీరలక్ష్మిమనోజ్ఞతదాల్చె.

సలీము

ఏమిటిపాడుచుంటివి?

అనార్కాలి

(లేచి) జహాపనాహ్ ! దయచేయుడు.

సలీము

(కూర్చుండును)

అనార్కాలి

జహాపనాహ్ ! ఇప్పుడెట్లు వచ్చితిరి ?

సలీము

మహాల్వీగారితో పనియున్నట్లునటించివచ్చితిని.

అనార్కాలి

దేనికి?

సలీము

మహానందమున నున్నావట. నిన్నుచూచి పోవుటకు.

అనార్కాలి

ఎవరుచెప్పిరి?

సలీము

అజీజ్ !

అనార్కాలి

సాయంతనమున నృత్యముచేయుటా, చేయ కుండుటా?

సలీము

నీవు చేయుటకే నిశ్చయించితి వటగదా!

అనార్కాలి

చిత్తము.

సలీము

ఎందుచేత?

అనార్కాలి

మహాల్వీగా రెంతవారో నృత్యవిద్యలో నేనంత దాన నైనాను. నాయానృత్యకౌశలము తమరు చూడలేదు.

సలీము

ఆరోజున చూచితిని గదా!

అనార్కాలి

ఆనాడు నాకు జబ్బుగా నున్నది. ఆనాడు నే నసలు నృత్యమే చేయలేదు. నేడు నానృత్యము జగన్మోహనముగా నుండును.

సలీము

నీకెట్లు తెలియును?

అనార్కాలి

నా యిప్పటి యీ యుత్సాహమే నన్నట్లని పించుచున్నది. ఇక నేను మరల నృత్యము చేయుటకు వీలుండదు. ఈనాడు నాప్రజ్ఞ యంతయు సంపూర్ణముగా చూపించి విర మించెదను.

సలీము

అట్లయిన నేటిరాత్రి తప్పకుండ నృత్యము చేసెదవన్నమాటయే.

అనార్కాలి

చిత్తము. తమరు మాత్రము విషణ్ణులై కూర్చుండకుడు.

సలీము

కూర్చుంటినా, నీమందహాస మొక్కడునన్ను మహానందాబ్ధిమగ్నుని గావించదా?

అనార్కాలి

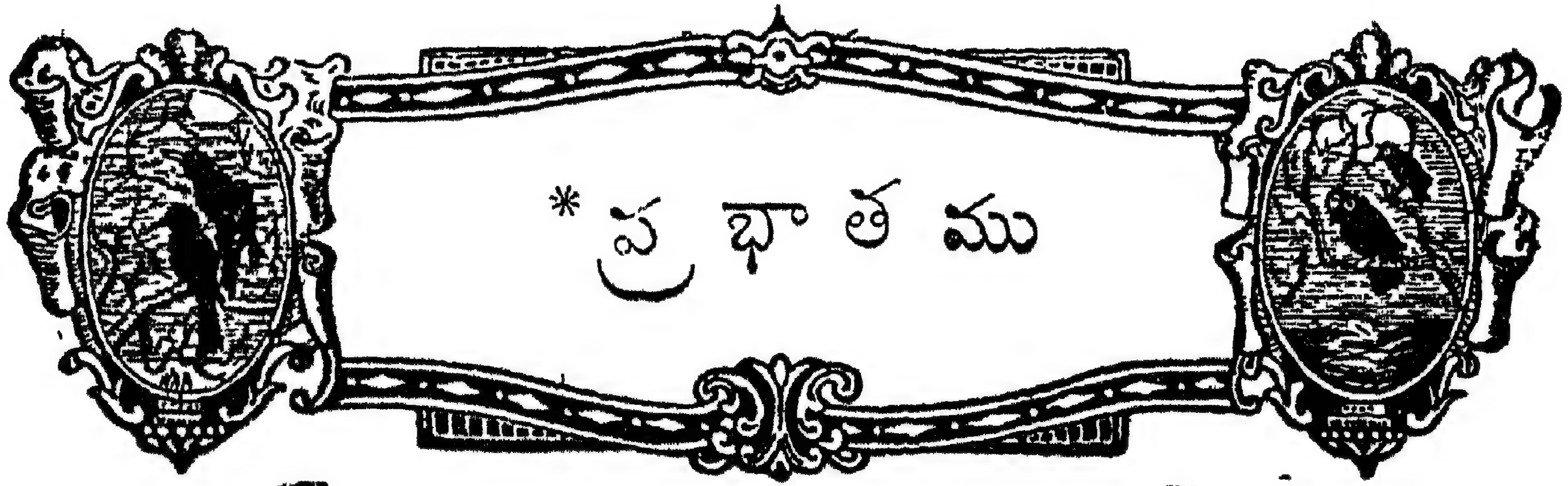
అనుగ్రహింపబడితిని.

సలీము

(కౌగలించుకొనును)

[తెర]

(సశేషము)

*ప్రభాతము

ఉలుసు వేంకటరమణయ్య గారు

"అకటా! రాత్రిరిఁ గన్నుమూసి మది బాహ్యజ్ఞానము న్వీడఁ జీ
వకపుంజంబు ప్రభాతకాంతు లవిగో! ప్రాచీదిశం బొల్చె నే
కృకవాకంబులు మేలుకొల్పి విధిసత్కృత్యంబు లీడేర్పఁగ" నం
చకలంకాత్ముఁడు తోఁచె[1] భార్గవుఁడు పూర్వాశావకాశంబునన్.

ఉ. కుక్కుటము ముందుగ లేచి నిజకూజిత పాటవ ముప్పతిల్ల వేఁ
"కొక్కొరొకో" యటంచు జను కోటిని నిద్దుర మేలుకొల్పఁగాఁ
దక్కిన కుక్కుటంబులు నిరంతరానుగతిత్వము లోకధర్మమున్
నొక్కుచుఁ బక్కటిల్లఁ సుమనోహరభావ లసద్రవంబునన్.

గీ. ఒక్కదిక్కున నవతరించు కుక్కుటరవ, మల్పకాలాన దిఙ్మధ్య మాసరించె
నొక్కదనుకఁ గాఁతినిండు విద్యుత్ప్రసరణ, మఖిలదిగ్వ్యాప్తరూపమై యలరునట్లు.

మ. రజనీముందరదర్శనీయ జగదృశ్యాకారముం జూడ తే
యజనాకారకరుండు శీతకిరణుం డాదిత్య మార్గాంతమం
కజమిత్రుం డెలకొల్పి లోకజనరక్షార్థంబు విశ్రాంతికై
నిజవాసంబున కేఁగుచుండె ననఁగా నిస్తేజుఁడై యొప్పెడిన్.

క. కుక్కుటరవ మప్పటికిన్, ముక్కవకాదంచు గున్నమామిడి చివరన్
వక్కాణించు మనుండెను, గుక్కారావంబు భరతకూజిత మెలమిన్.

మ. అలసగ్లానజను నశ్వహాజము నియంత్రాఘాత సంసర్గ ని
శ్చలవేగత్వము నూని మాంద్యగుణమున్ సాంతంబుగా నీడురీ

---

* ఈవర్ణన ముహూర్తకాలమునుండి క్రమక్రమముగఁ దోఁచు స్వాభావికములచేఁ వ్రాయఁబడినది. ఒక్కొక్క విషయమునే కొన్నిచోట్ల రెండుపద్యములచే వర్ణించిన నందలి చమత్కృతిభిన్నముగను సమంజసముగను జూపట్టి కొన్ని పద్యములలో సమానార్థకములగు ననేకపదములు వ్యస్తముగను సమస్తముగను జూపట్టుచున్నను నిరర్థకములని భ్రమింపక పదప్రయోజనము నాలోచించి గ్రహింపఁదగు. వర్ణనము సూర్యకాంతులు జగమునఁ గ్లైడలనల్లుకొనువఱకు తోఁచుటచేఁ బరభృతభృంగ వృత్తాంతములు వర్ణింపఁబడె. బు. వేం. రమణయ్య.

1. భార్గవుండు=శుక్రుఁడు, వేగుచుక్క యని యర్థము.

తి లసచ్ఛక్రుఁడుఁ గుక్కుటారవములన్ దిండ్రించి మేల్కొల్పఁగా
నలుదిక్కుల్ దెలివొందెఁ దోఁచెఁ దమముల్ నామావశిష్టంబులై.

మ. తొలుతన్ దిగ్విజయార్థియై యహితసందోహమ్ముఁ గారాగృహ
స్థలికిం బంచి తదీయసూతుఁడు హరిత్ స్థానంబుఁ జూపించుచున్
నలుపన్ సత్క్రియఁదూర్పుకొండ చివరన్ సాంద్రప్రభాభాస్వరుం
డలరెన్ భానుఁడు తప్తహేమమయ బింబాకారముం బొల్చుచున్.

క. బలముగల రిపుబలంబులఁ, దలపడ సారంబులేక తద్దయుఁ గుహర
స్థలిఁ జేరువారి చందము, నలరెన్ గాఢాంధకార మవనీస్థలిపై.

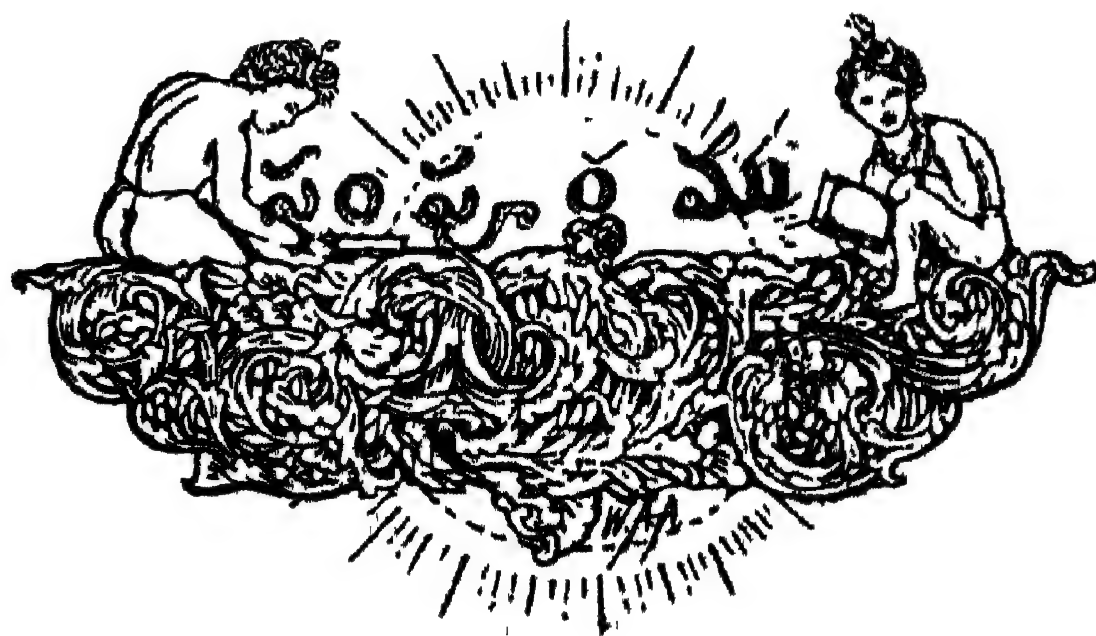
క. కమలాకరకమలంబులు, కమలాప్తుని రాకఁ జూచి కడు హర్షమునన్
గమలాకమలాలయలో, కమలాపహ కాంతిఁ గ్రిగ్గి కలకల నవ్వెన్.

ఉ. చుక్కలతేఁడు గ్రుంకెనని చూడ్కులు మాంద్యము నొంద దీధితుల్
దక్కఁగ నైల్యమబ్బఁగు ముదంబులు వెల్వెలఁబాఱెఁ గాని యా
జక్కవ సంతసించె జలజంబులు జొక్కె సుమిత్రుఁజూచి హా!
ఒక్కరి సంతసంబులు మఱొక్కరి దుఃస్థితి కాకరంబులౌ.

గీ. భాస్కరుని దీధితులు మేఘపంక్తులకును, రంగుఁబూయంగఁ గెంజాయ నింగినంటె
నదియు సురలోకజనగణం బాఱఁబోయు, పసుపు కుంకుమరీతిఁ జూపట్టుచుండె.

చ. అరుణగభస్తిమాలికలు హాటకకాంతిఁ జెలంగి కాంతిచేఁ
దరువిటపంబులన్ సురభితంబులఁజేసి బహూకరింపఁగాఁ
బరభృతముల్ సువర్ణమయ పల్లవజాలము లన్న భ్రాంతిచేఁ
బరవశతం జెలంగి కడుపారఁగ మెక్కి సుఖించె నెంతయున్.

గీ. పర్ణగతసర్వ సుమములు స్వర్ణకాంతిఁ, జెలఁగి యన్నియుఁ జంపకములను బోల
నన్నియుం జంపకంబులే యనుచు భ్రమసి, అళికదంబము పుష్పవాంఛలను వీడె.

జైనుల మతకథలు

2. పురోహిత శ్రీభూతి కథ

పంచాగ్నుల ఆదినారాయణ శాస్త్రి గారు

శ్లో. యా సన్నిహిత్య సుబోధానాం వ్యాప్తం సర్వప్రకాశినామ్,
విద్యాజ్యోతిం పరం జ్యోతి ర్వందే విశ్వవిభూషణమ్. —ఆచార్యపద్మనంది.

పూర్వం మన యీ భారతవర్షంలో సింహపుర మనే పట్నం ఒకటి వుండేది. దాన్ని ఏలేటి వాళ్లంతా చాలా అంగబలసంపన్నులు అనేవారట! మన కథాకాలానికి దాని ప్రభువు సింహసేనుడు. సింహసేనుడు ప్రజానురంజకుడైన ప్రభువు. ఆయన భార్య రామదత్తాదేవి. ఆమె కూడా అనేక ప్రజాహితకార్యాలలోను సహధర్మచారిణే అయ్యేది. ఆమె రాజకార్యాలలో మంత్రిగాను; గార్హస్థ్యంలో గృహిణిగల దాసిగాను; వుంటుండేది. కాబట్టి సింహసేనుడి పాలనకాలము మూడుపువ్వులూ ఆరుకాయలుగా, గర్వించుతూ వుంటుందని పెద్దలు ప్రశంసిస్తూ వుంటారు.

శ్రీభూతిఅనే బ్రాహ్మణుడు అతనికి పురోహితుడు. పురోహితుడంటే ఆషామాషీ బ్రాహ్మణులబాపు గాదు. ఆ కాలంలో రాజ్యాంగమునకు ఆయన ఒకస్తంభంగా వుంటూ వుండేవాడు. శాస్త్రాలలో పెద్దలు చెప్పినట్లే ఆయన పురోహితత్వం వున్నది కూడాను. పెద్దలు అన్నదేమంటే—

రాజ్ఞా పురోహితః కార్యః యస్తు విద్వాన్బహుశ్రుతః,
ఉక్తో సమీక్ష్య శాస్త్రజ్ఞః సత్ప్రవృత్తో వనంతరమ్;
ధర్మాత్మా మంత్రవిద్యేషాం రాష్ట్రం రాజన్పురోహితః,
రాజా దైవంచ నస్యేషాం కుశలం తేషు సర్వతః.

[విద్వాంసుడై యుండి - వృద్ధులను సేవించుట మూలాన బహుశ్రుతుడై- శాస్త్రగతతత్త్వములను చక్కగా ఎరిగివున్న-బ్రాహ్మణ్ణి- రాజులు పురోహితులుగా ఎన్నుకోవలెను. ఈలాంటి లక్షణాలుగల పురోహితుని ఏరాజు చేర్చి పెట్టుకొనునో; అట్టిరాజు పాలనమునందే ప్రజ లుందురో; వారికి అన్నివిధాలా- అంతటా- కుశలమే అవుతుంది—అని భావం.]

మన శ్రీభూతికూడా పదవినిబట్టి ఇల్లాంటివాడే అనవలసి వచ్చినా, గుణాలనుబట్టి అల్లా చెప్పుటకు వీలు లేదు. కావడమున కితనికన్ని సంహితలన్నీ కలసినవి. మానవధర్మమును సమగ్రంగా చదివాడు. ఊహాపోహాలలో నేర్పు అబ్బింది. అథర్వణతంత్రం అనర్గళంగా పరిపాటి యున్నది. ఎంతెంత అవగ్రహాదోషాలు వచ్చినా, త్రుటిలో- శాంతికపౌష్టికాలు జరిపి- వారించే శక్తి కూడా అలవడ్డది. అయితేమాత్రం ఏం? దిక్కుమాలిన లోభితనమున్నూ- కానికి గడ్డితినే స్వభావమున్నూ మాత్రం-మారలేదు. అయినా డొక్కశుద్ధి అయినమం డావాడు కాబట్టి, డంభంతో తనలోని లోపాలు కనబడనీయకుండా సవరించుకొంటూ- అమిత ధర్మశ్రేష్ఠ గల వానికిమల్లే- నటించేవాడు.

ఇక్కడ ఇల్లా వుండగా, ఆవూరికి సముద్రదత్తు డనే కోమటి వర్తకుడు వచ్చినాడు. ఇతని వాసస్థానము పద్మఖండపురము. మంచి ప్రతిభాప్రాభవములు గల స్నేహపాత్రుడగు మిత్రుడున్నూ - ఓర్పు నేర్పున్నూ గలవాడైనందున, సముద్రదత్తుడు చక్కగా శ్రీభూతి యింటికే వచ్చి బస చేసినాడు. తనంత తానై ఇంటికి వచ్చిన అతిథి కావడంచేతనున్నూ, తన యతిశయభాగ్యగతుల నాడంబరమహిమను లోకానికి ప్రదర్శించుకోదలచడంచేతనున్నూ, శ్రీభూతి యతనికి గొప్పగా స్వాగత వచనములు పల్కి- గౌరవించాడు. పిమ్మట సముద్రదత్తుడుకూడా ఆకృతజ్ఞతను ప్రసన్నవదనములో వెలి పుచ్చినాడు.

తర్వాత వాళ్లిద్దరున్నూ పరస్పరం యోగక్షేమాలు విచారించుకోవడంలో చాలాకాలము గడచింది. సముద్రదత్తుడు తాను వ్యాపారంకోసం ద్వీపాంతరం

వెళ్లడాన్ని సహించి చెబుతూ; శ్రీభూతిని అతనిస్థితిగతులను చెప్పమని కోరాడు. శ్రీభూతి మహోత్సాహంతో, తనప్రతాపప్రభావాల నన్నింటినీ ఏకరువుపెట్టడమే కాకుండా, తనయాజ్ఞఅంటే అడ్డు లే దనిన్నీ, రాజు తానెంతచెబితే అంతా అనిన్నీ, ఒక్క ఆవూళ్లోమాత్రమే కాక ఆచుట్టుప్రక్కలంతా-తన్ను మహాగౌరవంతో చూస్తారనిన్నీ, ఇంతకూ కారణం- తన పరోపకార శీలమూ భూతదయా సర్వసమత్వం తప్ప- మరేమీ లేదనిన్నీ, ఏమేమో ప్రగల్భంగా చెప్పాడు. ఇదంతా చాలా శ్రద్ధతో విని, తర్వాత సముద్రదత్తుడుకూడా, మళ్ళాడు వూరువాడడమనే మిష పెట్టుకొని, తిరిగి విచారణచేసి "శ్రీభూతి అంటే- కొంత గాకున్నా కొంతైనా పేరూ ప్రతిష్ఠా కలవాడే"—అని విశ్వసించాడు.

కాబట్టే ఆయన అనుర్నాడు రత్నద్వీపానికి ప్రయాణమై పోతూ, తనను ఊరిచివర ఏటిదాకా సాగనంపవచ్చిన శ్రీభూతితో—"మిత్రమా శ్రీభూతీ! ఇవిగో ఇవి ఏడు రత్నాలు. ఒక్కొక్కటి కోటిరూపాయలవిలువ. నేను పరదేశం వెళ్లుతున్నాను. గనుక ఎల్లావచ్చి ఎల్లావచ్చునో! వీనిని నాకు మాఱుగా దాచిపెట్టి నేను మళ్లా రాగానే నాకిచ్చివేయుము"—అని చెప్పి యిచ్చెను. ధగధగ వెలుగుతూవున్న ఆరత్నాలు చూడగానే శ్రీభూతికి మతి చలించింది. అయినా ఒక్కత్రుటికాలంలో ఆతందరనంతా అణుచుకొని,—"ఆహా! ప్రియమిత్రమా! ఇంతబరువు నాపై మోపుట న్యాయ్యమా? 'భారం విన్యాసరక్షణమ్'—అన్న పెద్దలమాట నీవు వినలేదా"—అని అంటూ "అయినా మిత్రవాక్యం గనుక విధిలేక ఒప్పుకొంటున్నాను"— అనిపలికి వాటిని తీసికొన్నాడు. సముద్రదత్తుడు తన భారం వదలిపోయిం దని మహానందపడ్డాడే గాని, ఉత్తరత్రా రాబొయ్యే సంగతిని ఆలోచించాడు కాడు. ఎందుకు ఆలోచిస్తాడూ? "యాదృశీ కర్మణో వృత్తి స్తాదృశీ మతిః"—అని కదా పెద్దలు చెప్పారు. తర్వాత ఎవరిదారిని వారు వెళ్లారు. కాని, నిజానికి సముద్రదత్తుడికంటె శ్రీభూతిఆనందమే గొప్పది. అప్రయత్నంగా అమూల్యరత్నాలు హస్తగతమైనవాడికి గాకపోతే తక్కినవాడికి ఆనందం వస్తుందా? అందులో మహానందం?—చెప్పండీ మరి! న్యాసవస్తువును ప్రత్యర్పణ చేసే దాకా పరితపించే పరస్వాత్వీకారగ్రస్తులకు ఈ ఉభయకాల మనకూ చాలా అంతరం వున్నది గదా!

రత్నద్వీపం చేరడంతోటే సముద్రదత్తుడు నానా విధాలా కష్టపడి ఆర్జించడం ఆరంభించాడు. ఇది కృత్యమని కానీ, ఇది అకృత్యమని కాని, చూడక, ఎన్నెన్ని తరహాల వ్యాపారాలు వున్నవో అన్నీ చేసి నాలుగేండ్లలో దాదాపు ముప్పదికోట్లకు సంపాదించాడు. అతని ఆర్జనలోభం అంతటితో సంతృప్తి చెందలేదు. పిమ్మట సముద్రదత్తుడు ఆర్జించిన ధనమంతా తీసికొని, తత్కాలంలో బయలుదేరుతున్న 'అలోల్లిప్త' అనే నావలో (అయిఓట్ట అని ప్రా. సిం.) స్వదేశానికి బయలుదేరాడు. పాపమైనాసరే పుణ్యమైనాసరే ఉత్కటమైపోతే ఇక్కడే ఫలం కనిపిస్తుందంటారు పెద్దలు. ఈ మాటలు సముద్రదత్తుని విషయంలో ముమ్మాటికీ యథార్థాలే అయినవి. కొంతదూరం వెళ్ళేసరికి అలోల్లిప్త విఫలం చేరింది. ఓడమీద వుండే లక్షసహస్రధనాలన్నీ లంతా ముప్పాతికవంతు కొట్టుకుపోయాయి. ఒక్క వీసంపాలు మిగిలింది. మిగిలినవారిలో సముద్రదత్తుడు నకడు. "దానం భోగో నాశ స్తిస్రో గతయో భవంతి విత్తస్య, యో న దదాతి న భుంక్తే తస్య సా మమ గతి ర్భవతి*" అని పశ్చాత్తాపపడుతూ, ఎల్లాగో ప్రాణాలు అరచేతిలో పెట్టుకొని ఆసముద్రంలోనే నాల్గు రోజులు గడపినా పదెడు. అయినాగాని ఆదోవనే సింహపురికి వచ్చే ఓడరాగా, దానిలో ఎక్కి ఎల్లాగో గట్టున బడ్డాడు సముద్రదత్తుడు.

ఇక కొంచెము శ్రీభూతిసంగతి చెప్తాము. శ్రీభూతి మునుపటిశ్రీభూతి కాడు. మహైశ్వర్యసంపన్ను డైనాడు. కావలసినంత పెద్దరికం వచ్చిపడ్డది. దానికి దంభముకూడా తోడైంది. ఎప్పుడూ ఇంటిసందులనిండా మూగి అతన్ని స్తుతించడానికి పెద్ద పరివారం ఏర్పడ్డది. రాజుకుకూడా అతనియెడల మంచిగౌరవం; ఇనుమడించింది దానితో ఆయనప్రభావం.

* తస్య తృతీయా గతి ర్భవతి—అని భర్తృహరి పాఠము.

ఒకనాడు శ్రేష్ఠి శ్రీభూతి [illegible] అనుచరులతో, పరివారంతో [illegible] చేయుచున్నాడు. [illegible] నుండి చింకి పేలికలతో [illegible] వస్తున్న సముద్రదత్తుణ్ణి [illegible]. [illegible] నున్నది. అయినా ధైర్యం అవలంబించి—"మిత్రమా ! [illegible] చెడ్డకాలం వస్తున్నది! [illegible] ప్రజల్లో [illegible] చింతా [illegible] పోతున్నవి. [illegible] ప్రజలే అనేకులు అపహరిస్తున్నారు. [illegible] రిలో పరీక్షిస్తున్నారు గదా! [illegible] ణాలూ [illegible]. అయ్యో [illegible] ! కాలం ఎంతలో మారిందీ!!......"

శ్రీభూతిమాటలు [illegible] ఇంతలో సముద్రదత్తు[illegible]. కాని శ్రీభూతి అవన్నీ [illegible]. సగం చచ్చిన మానప్రాణాలతో [illegible] సముద్రదత్తు [illegible] ఎగుడుగా [illegible]. అప్పటికీ అతను పలకరించలేదు. సముద్రదత్తుడు [illegible] న్నాడు. విసుగు పుట్టింది. [illegible] ప్రయోజనం లేదని స్థిరం చేసికొన్నాడు. [illegible] సంభాషణ ఆరంభించాడు.

సము :—మిత్రమా! శ్రీభూతీ, నన్ను [illegible]! నేను నీమిత్రుడను సముద్రదత్తుడను గానా ?

శ్రీభూ :—(ప్రక్కనున్న వారితో నవ్వుతూ కనుగీటి) వినండి పుర[illegible]! ఎం[illegible] అందంగా వుం[illegible] చూడండి.

సము :—పురజనులా ? నన్ను నీవు పోల్చుకొన లేనట్టున్నావు నిజమే. ఇప్పటి నాస్థితి ఇది. నీదగ్గర యేడురత్నాలు దాచుట కిచ్చి రత్నద్వీపం వెళ్లాను. వెళ్లినందుకు బాగానే ఆర్జించాను. అయితే నేం? నా ఖర్మ మిట్లయి సముద్రముపాల బడి తప్పరిల్లి వచ్చాను. ఈస్థితిలో నారత్నాలు నాకిస్తే నన్ను ఉద్ధరించినవాడ వౌతావు.

శ్రీభూ :—(ప్రక్కవారితో) విన్నారా ! నేనిప్పుడే గదా చెప్పినాను. ఇంతలోనే ఉదాహరణం చూడండి. ఇల్లాంటి ధూర్తులుంటే 'న్యాయ్యం న్యాయ్యం' అంటే. ఏం న్యాయ్య మయ్యా? అన్యాయం గానీ!!

శ్రీభూతిమాటలకు అక్కడివా రందఱూ గొల్లుమనిరి. తల కొంత నాటవోప్పున సముద్రదత్తుడిని చీవాట్లు పెట్టిరి. కాని వాతాడు దైన యతని కిక దిక్కేమీ తోచ లేదు. అయినా అక్కడినుండి వెళ్లి పోక పదేపదే నన్కటిమాటలనే మాట్లాడుతూ ప్రాధేయపడటం ఆరంభించాడు. శ్రీభూతి ఎన్ని చెప్పినా వినిపించుకోకుండా కేకలువేస్తూ—'ఆహా! ధూర్త ప్రపంచం! ఎంతనక్కగా వుందీ'—అంటూ, నౌకరులను పిలిచి మెడబట్టి సముద్రదత్తుణ్ణి ఆవలికి గెంటించి వేశాడు. దానితో శేనమైన కళాకాంతులు లేకుండా—పెనవు లెండిపోయ్యేట్టు—గోజుతూ — సముద్రదత్తుడు వీధిలో నిలబడ్డాడు.

సుఖాన వున్న ప్రాణాన్ని దుఃఖపెట్టుకొన్నట్లయింది అతనిపని. "ఏదో వున్నదానితో తృప్తిపడకుండా ఆరత్నద్వీపం వూసు కేల పోవాలె? పోయినా నేపో, ఏదో మితంగా ఎందుకు రాకూడదు? పోనీ అమితాశకే పోయినా ఆసముద్రంలో కూలిపోయినవాళ్లలో తన్నుగూడా ఒకణ్ణిగా చేయకుండా దేవుడు తన్నేల మిగల్చవలెను? మిగిల్చినాడే పో, శ్రీభూతికి ఈబుద్ధి ఏల పుట్టాలె? పుట్టెనో పో మెల్లగా సమాధానం చెప్పి పంపరాదా? అట్లాకాక మెడబట్టి గెంటించనేల? అయ్యయ్యో! దైవమా!"— అని రాత్రిందివాలూ ఆలోచిస్తూ మూడుగోజులు శ్రీభూతి ఇంటిఎదుటే ఒక్క చేతబట్టుకొని నిలవబడ్డాడు సముద్రదత్తుడు. అయినా ఆలనాపాలనా లేదు. జాలీ గీలీ కలుగలేదు. క్రమంగా సముద్రదత్తుడిపని ఉన్మాదావస్థలోకి వచ్చింది. తల విరియబోసికొని ఊరంతా తిరగడం మొదలుపెట్టినా డతడు. కేవలం తిరగడమే కాకుండా—"నాయనలారా! ఒక్క ధర్మప్రభువైనా ఈపట్నంలో లేడా? శ్రీభూతి నా రత్నాలు ఏడింటిని—ఏడూ ఏడుకోట్ల విలువజేసేవి హరించాడు. విచారించరా? న్యాయదేవత సహించిందా? అయ్యయ్యో!"—అంటూ అవిరతంగా కేకలుపెడుతూ ఊరంతా గగ్గోలుపెడుతున్నాడు.

తర్వాత, ఇది విని కొందఱు నవ్వారు. కొందఱు తుళ్లారు. మఱికొందరు అయ్యో! పాపం పిచ్చివా డన్నారు. ఇంక కొందఱు శ్రీభూతిని నిజస్థితే మని అడిగారు. ఏమడిగినా ఏమీ ప్రయోజనం కనపడలేదు రాజుగారిదాకా కూడా ప్రాకింది. కాని ఫలితం తేలలేదు. చివఱకు అందరూ "మతిపోయింది గాబోలు. ఉన్మత్తుడికి యుక్తాయుక్తవిచక్షణతా - వాచ్యావాచ్య జ్ఞానమూ ఉంటుందా? ఏదో నోటికి వచ్చింది ప్రేలుతుంటాడు. కాబట్టి ఇంతమాత్రంచేత మనం శ్రీభూతిని నొప్పించడం బాగుండదు" అనుకొన్నారు. కాబట్టి రానురాను సముద్రదత్తుడిఘోష లక్ష్యపెట్టేవారే లేకపోయినారు. ఏంచేతాం? లోకం స్థితే యింతా.

కాని దాదాపు ఇట్లా ఆరునెలలు గడుస్తున్నా సముద్రదత్తుడిలో మార్పు కనబడలేదు. ఎప్పుడూ ఒకటే మాట. ఒకటేపాట. జానెడులోతుకు పీకుకొనిపోయిన పొట్టతో కండ్లు గుంటలుబడి మూర్తీభవించిన దీనంలాగా "అహోరాత్రాలూ శ్రీభూతీ- రత్నాలూ- ఏడు కోట్లూ" అనే అరపుతో సముద్రదత్తుడు తిరుగుతూనే వున్నాడు. రాత్రిపూట ఏఅరక్షణమైనా కన్నుమూస్తాడో లేడో చెప్పలేము. ఇట్లాంటి స్థితిలో రాజుగారి అంతఃపురప్రాసాదంక్రింద వీథిలో రాత్రిభాగంలో అప్పుడప్పుడూ అరవడంకూడా ఆరంభం చేశాడు. అక్కడమాత్రం ఇతని అదృష్టం తిరుగుతుం దని నిశ్చయమా? కాని అత డిది తప్పడం లేదు.

ఇంతలో తక్కిన ఆరుమాసాలుగూడా గడచిపోవచ్చినవి. ఒకనాడు తెల్లవారకట్ల పట్టపురాణి సింహసేనుణ్ణి అడిగింది—'ప్రభూ! మీరు పరమధార్మికులున్నూ దీనరక్షణచింత గలవారున్నూ గదా! అదిగో ఆపిచ్చివాడిగ తేమనుకొన్నారు?—'అని అందుకు ప్రభువు చెప్పాడు—"ఏంచెయ్యనూ? వాడు పిచ్చివాడు మాత్రమే కాకుండా గ్రహావేశం అయినవాడుగా గూడ వున్నట్టున్నడి. నిజ మేమిటో చూతా మని ఎన్నెన్నో ప్రయత్నాలు చేశాను. ఈపిచ్చివాడిమాట తప్ప శ్రీభూతి మీద నేరం మోపడానికి నాకు ఇతరఆధారం ఏమీ సాధ్యపడలేదు. నీకు చేతనైతే ఏమైనా వీలు కలిగేట్టయితే యత్నించి చూడు—" అని.

రామదత్త:—(కొంచెంసే పాలోచించి) సరే. నేను యత్నిస్తాను. నా కవసరమైన సహాయాలన్నీ మీరు చెయ్యాలె.

సింహ:—అభ్యంతర మే ముందీ! అట్లాగే చేస్తాను.

రామ:—అయితే శ్రీభూతికి ఆజ్ఞ పంపండి. నేడు మొదలు తొమ్మిదిరోజులు రాణి ఉపవాసం చేస్తుందనిన్నీ, ఈతొమ్మిదిరోజులూ నగరిలో హాజరుండి వ్రతానికి కావలసిన ఏర్పాట్లు చెయ్యవలసినదనిన్నీ.

సింహ:—సరే! ఇదుగో పంపుతున్నాను.

అని వెంటనే శ్రీభూతికి ఆజ్ఞ పంపినాడు. రాజాజ్ఞననుసరించి శ్రీభూతి నగరిలోకి వచ్చి రాణీగారి హాలులో ఆదిపురాణం వినిపిస్తూవున్నాడు. రాణీగారు అనేకవిధాల ఈ తొమ్మిదిరోజులూ అతన్ని పరీక్షించింది. కాని సందు దొరకలేదు. చివఱకు తొమ్మిదోనాడు అతనికి బహుమానం చేసి వ్రతసమాప్తిగా సుఖలం తీసికొన్నది. శ్రీభూతికి వలసినన్ని గత్న్యాభరణాలూ వస్తువాహనాలూ దొరకినవి. మహాసంతోషపడ్డాడు. చివఱకు సెలవుతీసికొని ఇంటికి వెళ్లబోగా రాణీగారి దగ్గఱకు వచ్చాడు. రాణీగారన్నది—"శ్రీభూతిగారూ! మీదయవల్ల వ్రతం పూర్తిఅయింది. కాని ఈరాత్రి జాగరణచేయవలసే వుంటుంది. కాబట్టి దొరవారు ఇక్కడికి ఇప్పుడు దయచేస్తారు. నారిదియేదుకు ప్రొద్దుపోకకై మీతో కాస్తసేపు చతురంగము ఆడవలె నని యున్నది. దాన్ని పూర్తిచేయరా?—"అని.

శ్రీభూతి కొంచెం తటాపటాయించడం ఆరంభించాడు. ఇంతలో రాజుగారు కూడా అక్కడికి వచ్చి ఏమి సమాచార మని అడిగాడు. రామదత్త తన కోర్కె చెప్పింది. రాజుగారు "ఫరవాలేదు ఆడండి" యన్నాడు. శ్రీభూతి విధిలేక రాజునాటకు కట్టుబడ్డాడు.

ఆట ఆరంభమైంది. మొదటిఆటలో శ్రీభూతే గెల్చాడు. పందెం పెట్టుకొన్నప్రకారం రాణి అతనికి చెల్లించింది. రెండో ఆటలో రాణి గెల్చింది. ఆమె పందేనికిగాను శ్రీభూతి చిటికెనవ్రేలి మొహరుంగరం అడిగింది. అనుమానపడుతూ పడుతూ శ్రీభూతి ఉంగరం

ఇచ్చివేశాడు. రాణి మూడోఆట సగంఆడి-క్రిందికి వెళ్ళివస్తానని చెప్పి-లేచి పోయింది. పిమ్మట నిపుణిక అనే దాసీని పిలిచి ఏమేమో బోధించి ఒకక్షణంలో మళ్ళావచ్చి ఆట పూర్తిచేసింది. ఈసారి ఆటలో మళ్ళా శ్రీభూతే గెల్చాడు; కాని శ్రీభూతి తనఉంగరము పందెంగెల్పుక్రింద ఇవ్వమని కోరాడు. రాణి సరేనంటూ ఇంకోఆట ఎత్తింది. ఈఆటలో ఎంతసేపు ఆడినా గెలుపువోటములు రాకుండా మొండిపట్టుతో ఆడడం ఆరంభించింది. ఎంతసేపటికీ తెమలలేదు.

ఇంతలో నిపుణిక శ్రీభూతిఇంటికి వెళ్ళింది. ఆయనభార్యతో—'అమ్మా! బాబయ్యగారు దొరగారి దగ్గఱ వున్నారు. ఎవరో గొప్పవర్తకులు వచ్చారు. ఆ రత్నాలబేరంలో మీయింట్లో ఏయేరత్నాలు ఉన్న వనిన్నీ- వాటిని మార్చి రాజుగారు ఆమాదిరిరత్నాలు కొనవలసిందనీ బాబయ్యగారు చెప్పారు. రాజుగారు సరేనన్నారు. బాబయ్యగారు నన్ను మీయింటికి వెళ్ళి రత్నాలు పట్టుకొని రమ్మన్నారు ఇవ్వండి' అని అడిగింది. శ్రీభూతిభార్య—మాయింట్లో రత్నాలూ గిత్నాలూ లేవు. పొమ్మని కసిరింది. నిపుణిక కొంచెం దూరం వచ్చి, కాస్త ఆలస్యం చేసి మళ్ళావెళ్ళి అడిగింది. ఇదిగో బాబయ్యగారు శ్రీముద్ర యిచ్చి పంపారు. తీసికొని ఇకనైనా విశ్వాసంతో ఇచ్చి పంపమన్నారు—అని ఉంగరం ఇచ్చింది. శ్రీభూతిభార్య కాస్తసేపు అనుమానించి "ఆడదాన్ని నాకేంతెలుస్తయి? అవి ఎక్కడున్నవో ఏమో? ఆయననే వచ్చి తీసికొని పొ"మ్మన్నది. నిపుణిక కాస్త సందుదొరికిందని సంతోషపడుతూ వచ్చి రాణీతో సూచించింది. ఇంతలో ఆటముగిసి శ్రీభూతి ఓడిపోయినాడు. రాణి పందెంసొమ్ముకు బదులుగా ఆతనిమెడలోని యజ్ఞోపవీతాన్ని ఒకదాన్ని కోరింది. శ్రీభూతి ఉంగరమిస్తే ఇస్తానన్నాడు. రాణి సరే యని ఇచ్చింది. శ్రీభూతి మళ్ళా ఆట ఆరంభించాడు. ఇంతలో నిపుణికకు రాణి సైగచేసింది. అది మెల్లగా ఆ యజ్ఞోపవీతం పట్టుకొపోయి శ్రీభూతిభార్యకు ఇచ్చి—అమ్మా! బాబయ్యగారూ చాలా ఆపదలో నున్నారండీ! రాజుగారికి కోపం వచ్చేట్టున్నదట. మీకు దీన్ని చూపి—ఎట్లైనా ఆరత్నాల్ని తెచ్చి తనఆబూరు దక్కించమంటున్నారు—" అన్నది. శ్రీభూతిభార్య గడగడ లాడుతూ ఆరత్నాలను తెచ్చి యిచ్చింది. నిపుణిక వాటిని పట్టుకొని వచ్చి రాణిగారిచేతికి ఇచ్చింది. రాణిగారి ముఖం కళకళలాడింది. శ్రీభూతి ఎందుకో వెలవెల బోతున్నాడు. ఈసంగతిని కనిపెట్టి రాజుగారు అన్నారు—'ఏం అయిందా?' అని.

రాణి:—సగం గెల్చాను. ఆపిచ్చివాణ్ని పిలిపిస్తే తక్కిన సగంగూడా గెలుస్తా.

రాజు:—సరే అన్నాడు.

ఇంతలో నిపుణిక వెళ్ళి ఆపిచ్చివాణ్ణి తీసికొ వచ్చింది. వాడు వెనుకటి మల్లేనే—"శ్రీభూతీ-రత్నాలూ! ఏడుకోట్లూ—" అంటూ వచ్చి కూలబడ్డాడు. శ్రీభూతికి ధక్కు మన్నది. "చిత్రార్పితారంభ ఇవ ప్రశాన్తః" అన్నట్లు కూచున్నవాడు కూచున్నపాళాన కొయ్యబారి పోయినాడు. ఇంతలో రామదత్తాదేవి తన స్వంతరత్నాలను మరికొన్నింటిని వాటితో కలిపి పళ్ళెంలో పోసుకొని వచ్చి రాజుచేతికి ఇచ్చింది. రాజు సంగతిని కనిపెట్టి ముందు శ్రీభూతిని పిల్చి—"మీ యింట్లోనుండి రత్నాలను రాణిగారు తెప్పించి ఇందులో కలిపింది. ఈపళ్ళెంలో మారత్నములున్నూ మీ రత్నములున్నూ వున్నవి. వీటిలో మీరత్నాలు మీరు ఏరి తీసికొనవలెను. పొరపాటుననైనా మారత్నాలను ముట్టుకొంటిరా? తలతీయిస్తాను. జాగ్రత్త. నీరత్నాలను నీవు ఏరి బయటపెట్టూ—"అన్నాడు. శ్రీభూతి గంట సేపు తంటాలుపడ్డా రత్నాలను గుర్తుపట్టుకొనలేక పోయి నాడు. తర్వాత రాజుగారు పిచ్చివాడితోగూడా అట్లాగే చెప్పి రత్నాలపళ్ళాన్ని ముందు పెట్టాడు. సముద్రదత్తుడు ఒకనిమిషంలో తనరత్నాలను ఏరి బయటపెట్టి నాడు. రామదత్త నవ్వుతూ 'నేనే గెల్చా' నన్నది. రాజు చాల కోపంతో శ్రీభూతివైపు తిరిగి "ఛీఛీ! ధూర్తుడా! ధర్మధ్వజా! నిన్ను వురిదీయిస్తా" నని గద్దించి పరిక్కి ఖైదుచేయించాడు. ఆరాత్రి ఎట్లాగో గడచి పోయింది.

తెల్లవారేసరికి ఈసంగతంతా వూళ్ళో పొక్కిం ది. ఏడుప్రహర లయినా కాకముందే రాజు అధికరణ స్థానానికి వచ్చాడు. జనులు మూగిపోయినారు. అధికరణి

కులతో రాజు జరిగినదంతా చెప్పి దండన ఏమిచేయ వలెనో చెప్పుమన్నాడు. వారు చాలాసేపు ఆలోచించి ఆలోచించి ఈక్రిందివిధంగా తీర్పు చెప్పారు.

సర్వస్వహరణం మల్లత్రింశత్సుముష్టయోఽథవా
కాంస్యపాత్రత్రయాపూర్ణ నవగోమయభక్షణమ్—
[అని.

[అనగా అపరాధి బ్రాహ్మణుకాబట్టి అతని సర్వ ద్రవ్యాన్నీ రాజు తీసికొని అతన్ని కట్టుబట్టలతో వెళ్లగొట్టించడం మొదటిశిక్ష. ఇది ముఖ్యము. ఈ శిక్షను అపరాధి అంగీకరించకపోతే—ఇందులకు బదులుగా మాంచి బలవంతులయిన జెట్టీలను పిలిపించి వారిచేత ముప్పయిగ్రుద్దులు గ్రుద్దించి పంపడమనేది రెండోశిక్ష. అథవా దీనికిన్నీ ఇష్టము కాకపోతే మూడుగిన్నెల- గోమయాన్ని- అనగా ఆవుపేడను తినిపించడం. ఇది మూడోది. ఇందులో అపరాధికి ఏది ఇష్టమైతే దాన్ని విధించి వదలివెయ్యడం న్యాయంగా వుంటుంది—అని తాత్పర్యము.]

రాజుగారు సరే నని శ్రీభూతివైపునకు తిరిగి.— 'అయ్యా మీరు బ్రాహ్మణోత్తములు. అందులో దోషా దోషాలనూ కార్యాకార్యాలనూ ఎరిగిన అధర్వణులు. (అంటే పురోహితు లన్నమాట.) కాబట్టి ఇంకోవిధంగా మిమ్మ దండించడం నా కెంతమాత్రం ఇష్టం లేదు. ఈమూడురకాల శిక్షలలో ఏదో ఒకదాన్ని మీరే నిర్ణయం చేసికోనండి. మీయిష్టప్రకారం జరిగిస్తాను. బాగా ఆలోచించుకొని ఒకగడియలో చెప్పండి— అన్నాడు.

శ్రీభూతి ఆఒక్కగడియలోనే చాలా బాగా ఆలోచించుకొన్నాడు. ఇన్ని కష్టాలు పడీ చివరకు తాను ఆర్జించిన ఆరత్నాలు రాళ్లైనవి గదా! ఇటుపైని సర్వస్వమూ (ఉన్నఆస్తిఅంతా) గూడా పోయ్యేస్థితి అతనికి చాలా దుర్భర మనిపించింది. కాని రాజుగారు చెప్పిన మూడురకాల శిక్షల్లో ఏదైనా ఒకటి తప్పని మాట కూడా స్థిరమైన సంగతే. కాబట్టి సర్వస్వం పోగొట్టుకోనేదానికంటే, తక్కిన రెండింటిలో ఏదో ఒకటి అనుభవించడం మంచిదని తోచింది. వాటిలో గూడా మూడుగిన్నెల గోమయం తినడమంటే నావమూషీగా (అమర్యాదగా) తోచింది. కాబట్టి దెబ్బలే తనకు సమ్మత మన్నాడు.

సింహసేనుడు సరే నన్నాడు. వస్తాదులు తొడిగిన జెట్టీలు ఇద్దరు వచ్చారు. రాజు వారిలో ఒకరిని శ్రీభూతినే కొట్టుకొమ్మన్నాడు. శ్రీభూతి సన్ననిజెట్టీని చూపినాడు. కాని వాడు ఉక్కుముక్క. దెబ్బలు కొట్టించేప్పుడు శ్రీభూతిని ఇద్దరికీ కనుపడేటట్టు ఒక ఎత్తైన స్థలమున నిలవబెట్టించాడు రాజుగారు. పిమ్మట రాజాజ్ఞ కాగానే జెట్టీ శ్రీభూతిని వంగబెట్టి నడుముమీద ఒకటి - రెండూ- మూడూ- అంటూ గుద్దులుగాని గ్రుద్ద సాగినాడు. సరిగా పదిదెబ్బ లయ్యేదాకా శ్రీభూతి ఓర్చుకోగలిగినాడు. కాని తర్వాత నిలవజాలక పోయెను. పదుకొండో గ్రుద్దు తినడంతోటే—నాస్తిని దేవుడా అంటూ క్రిందికి చూసినాడు. సభ అంతా ఘొల్లు మన్నది. రాజు ఆగొల్లును వారించి మ ళ్లీ మన్నాడు. శ్రీభూతి 'తాను దెబ్బలు తినలేననీ, సెలవైతే మూడు గిన్నెల గోమయం తింటాననీ అన్నాడు. రాజు సరేనన్నాడు. వెంటనే గోమయం(ఆవుపేడను)తెచ్చి ముందు పెట్టినారు. శ్రీభూతి ఒకగిన్నెలోని సగమైనా మింగగలిగాడో లేదో అప్పుడే డోకులు ఆరంభమైనవి. ఉక్కిరిబిక్కిరవుతున్నది ఈతనిపని. రాజుగారు కీసంగతికని పెట్టి ఏ మన్నారు. "బాబూ! ఇంకోక్షణం కంటె జీవించను. నాసర్వస్వాన్నే తీసికోండి. నాకు మాంచి ప్రాయశ్చిత్తమైంది చాలు." అంటూ శ్రీభూతి గోలుగోలుమన్నాడు. రాజుగారు సముద్రదత్తుడివైపు చూశాడు. ఆయన రామదత్తవైపు చూచి మరల రాజువైపు తిరిగి- ఈవిధంగా- బ్రతిమాలుకొన్నాడు.

"మహాప్రభూ! ధర్మాపేతులకు తగినట్లు దండన ఇచ్చి ధర్మాన్ని నిలిపిన ప్రభువులు మీరు. కాబట్టి సెలవైతే ఇంతతో శ్రీభూతిని వదలిపెట్ట వేడెదను" అన్నాడు. రాజుగారు సముద్రదత్తుడి బుద్ధికి మెచ్చుకొని, శ్రీభూతికి పురోహితపదవిని రద్దుచేసి, అతనిధనమతనికే యిచ్చినట్లు ప్రకటించి సభాప్రదక్షిణముచేసి పొమ్మని కోరాడు. శ్రీభూతికి కొనఊపిరి నిల్చింది.

అతఁడు మెల్లగా లేచి చేతులు నలిగింపుగాని సహిమట్టూ తిరుగుతూ—

శ్లో. జ్ఞాత్వా ...

... ...

... ప్రజ్ఞ నేంద్రో ...

... ...

అని ప్రార్థించి నమస్కారం. ... విచ్చిపోయింది. శ్రీభూతి విగతప్రాణుడై వ్రాలిపోయినాడు.

శ్లో. అసురసురనరేంద్రైః ఖేచరేంద్రైః ప్రపూజ్యో
జినపతి రిహ భక్త్యా సర్వసందేహహర్తా,
గుణనిధి ... సారసౌఖ్యస్య ఖాని,
దిశతు మమ శివాని శ్రీప్రభాచంద్రదేవః.

ఇట్లు జైనులమతకథలయందలి ౨౦వ కథయగు పురోహితశ్రీభూతికథ ముగిసినది.

సంపూర్ణము

పొన్న

పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్య గారు

చిగురుఁగొమ్మలఁ బొదలెడు చిన్నిగాలి
అతులితమ్మైన మలయమారుతము విసరి
మేలుకొలిపెను! నా ప్రేమ కీ లెఱింగి
నిర్మలంబైన యీ పొన్ననీడ యహహా!
మోహనాలాపగీతిఁ జూపి మోహలతిక
నల్లనల్లన నాహృదయమునఁ బెంచు!
ముదురుటాకుల సందులఁ బొదలుచున్న
శ్యామకళి లొక్కొక్కటి చక్కఁజెలికి
కమలలోచనుఁ బ్రేమాస్పదముగ నిల్పు!
లలిత లావణ్యరూప విలాసములను
నవ్యకోరకములు ప్రేమ నాటఁజూడ
మాధవుని మందహాస సామ్యమునుబొందు!
పూవు, రేకులు నొండొంటఁ బొందుపఱచి
తనివి తీరఁగ నిడు నేకతాళ గతికి
విడిన యీ పొన్నపూవుల వింతశోభ
ముద్దుటలుగులు నాడె యీ పొద్దుపొడుపు
ప్రణయగీతిని స్వచ్ఛమౌ రాగమాల.

* * * *

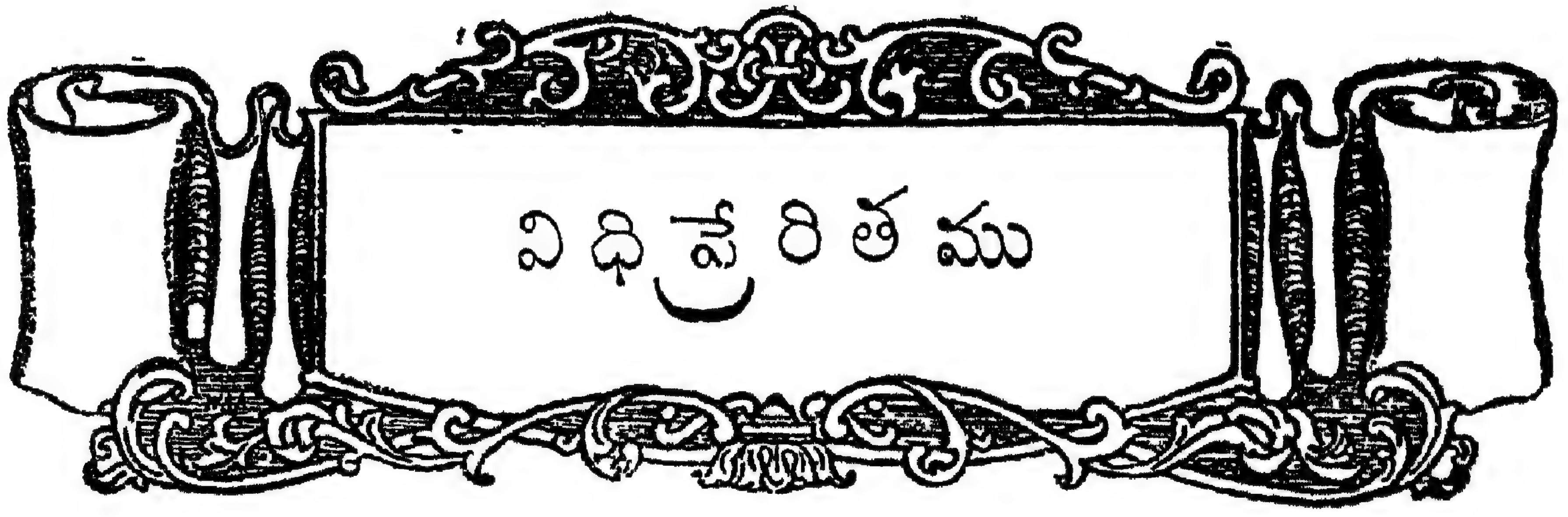
ఈ సమయమందు గోపాలకృష్ణుఁ డెలమి
మున్ను తన గానపీయూషమును రవంత
చల్లెఁ గాఁబోలు దీన నా పాట లమరు

* * * *

అట్టి గానామృత ప్రవాహమును దరిసి
ఇదియ చేతనమౌట దా నిట్టు నిలిచె,
నేనుగుడు నేని నిలువెల్ల నీరమగుచు
కరగి యమునావాహినీ వీచికలను గలసి
పోవకుందునె? నాకంత పుణ్యమున్నె!

—గోపిక.

సంపూర్ణము

విధిప్రేరితము

ఒక హైందవ యువతీమణి

(టాల్‌స్టాయి గారి కథ)

వ్లాడిమరు అను నొక పట్టణమున అయివను డెమిట్రిచ్చిఅక్సనాఫ్ అను నొక వర్తకు డుండెను. అతనికి రెండు దుకాణములు నొకయిల్లు నుండెను.

అక్సనాఫు ధనికుడై యుండుటచే త్రాగుటకును, నిర్లక్ష్యముగ ద్రవ్యము వెచ్చించుటకును అలవాటుపడియుండెను. ఈ విధమున కొంతధనము నష్టపరచియుండెను గాని వివాహమైన తరువాత త్రాగుట మానివేసెను. ఎప్పుడైన త్రాగుచుండెడివాడు.

వేసవికాలములో నొకదినమున అక్సనాఫు సమీప గ్రామమున జరుగు సంతకు బోవుచు భార్యయొద్ద సెలవుపుచ్చుకొనుటకు వచ్చెను. భార్య "నాథా! యీదినము మీరు పోవలదు. రాత్రి నాకొక పీడ కల గలిగెను" అని చెప్పెను.

అక్సనాఫు నవ్వుచు 'నేను మరల త్రాగుడులో ప్రవేశించుతానని యా నీ భయము?' అనెను. భార్యమాత్ర మతి దీనముగ "భయమెందులకో నాకే తెలియదు. నాకు రాత్రి వచ్చిన స్వప్నముమాత్రము దురదృష్టచిహ్నమే. మీరు తిరిగి యింటికివచ్చుసరికి మీ జుట్టంతయు నెరసియున్నట్లు కలగంటిని. గనుక పోవలదు" అని ప్రార్థించెను.

"అయిన నది యదృష్టమే. నేను మన సరుకంతయు విక్రయించి నీకు బహుమతులు గూడ తెచ్చెదను. భయపడకుము" అని ధైర్యము చెప్పి వెడలి పోయెను. మార్గ మధ్యమున చిరపరిచితుడైన యొక వర్తకు డగుపడియెను. ఇరువురును నొకపూట కూటింటియందు బస చేసి తేనీరు త్రాగి చెరియొక గదిలోను పరుండిరి.

అక్సనాఫు తెల్లవారుజామున లేచి గుఱ్ఱమును సిద్ధముగ నుంచుమని తన పరిచారకునకుత్తరవుచేసి తాను పైకము చెల్లించుటకు వెనుకవైపుననున్న యజమానియొద్దకు బోయి రాత్రి భోజనముచేసినపైకము నిచ్చివేసి తన దారిని బోయెను.

సుమా రిరువదియైదు మైళ్ల దూరము పోయినతరువాత గుఱ్ఱమునకు మేతవేయించుటకు మరియొక సత్రమునొద్ద నాగెను. అచ్చట స్నానమునకు వేడినీటిని కాచుమని తనయొద్దనున్న ఫిడేలును తీసి వాయించుకొనుచు ఆనందమున మునిగి తేలుచుండెను.

అప్పుడు సర్కారు ఉద్యోగి యొకడు యిరువురు రక్షకభటులతో సచ్చటికి వచ్చెను. అతడు అస్కనాఫు నొద్దకు వచ్చి "రాత్రి నీ వెక్కడ బస చేసితివి?" అని యడిగెను అందుకతడు సరియైన సమాధాన మిచ్చి "నాతో తేనీటిని పుచ్చుకొని మరి వెళ్ళరా?" అనెను. ఆయుద్యోగి దానికి ప్రత్యుత్తర మీయకయే "రాత్రి నీవెక్కడ నుంటివి? యెచ్చటనుండి వచ్చుచుంటివి? నీతో నెవ్వడైన వర్తకుడుండెనా? ఉన్నచో నీయుదయమున నతనిని చూచితివా?" యని యొక్కుమ్మడిగ ప్రశ్నలన్నియు వేసెను.

అస్కనాఫునకు ఈప్రశ్నలన్నియు వింతగ దోచెను. ఏమి చెప్పుటకును తోచలేదు. అతి ప్రయత్నమున ఆదినమున జరిగినదంతయు చెప్పుచు "ఏల యిట్లడిగెదరు? నే నేమైన దొంగతనముగాని హత్యగాని చేసితినా? నా సొంతపనిమీద నేను బోవుచున్నాను. వర్తక పుసరుకులు కొనుటకు ఎనిమిదినందల రూపాయలు తీసుకుపోవుచున్నాను."

"రాత్రి నీతో బసచేసిన వర్తకుడు ప్రక్కలోనే చంపబడియున్నాడు. పెట్టెలుపు లోనగొళ్ళెము వేయబడియే యున్నది. గనుక నీబట్టలమూట చూడవలసియున్నది." అని యాయుద్యోగి భటులకు సంజ్ఞచేసెను. నారతని మూట విప్పగానిలో రక్తమయమైన కత్తి యగుపడెను. అస్కనాఫునకు ఆదుర్దా హెచ్చెను. "కత్తి నీదేనా?" యని యుద్యోగి యడిగెను.

అస్కనాఫు తత్తరపడుచు తనకు తెలియదని చెప్పెను. "ఆవర్తకుని చంపినది నీవే యని తోచుచున్నది. ఎంతధనము తస్కరించితివి?" అని యుద్యోగి యాతని తొందర చేసెను. అస్కనాఫుమాత్రము తేనీరు త్రాగిన తరువాత నావర్తకుని చూచియుండలేదు.

అంత నారక్షకభటులు అస్కనాఫును కాళ్ళుచేతులు కట్టి బండిలో పడవేసి సమీపముననున్న ఠాణాకు తీసుకొని పోయిరి. అతని ప్రమాణములన్నియు బూటకము లయ్యెను. రోదన మరణ్యరోదన మయ్యెను. అతనిప్రవర్తనకుగాను వ్లాడిమరుకు వ్రాసిరి. పూర్వము విస్తారము త్రాగి ధనము వెచ్చించెననియు నిప్పుడు మాత్రము సన్మార్గముననే యున్నాడనియు నచ్చటి వర్తకులు చెప్పిరి. విచారణ జరిగెను. ఆవర్తకునియొద్దనున్న యిరువదివేల రూప్యముల నపహరించి యతనిని చంపినట్లు స్థిరపడెను.

భార్య యీసంగతి విని పిల్లలను తీసికొని కారాగృహమునందున్న భర్తను చూచుటకు బోయెను. లోనికి బోవుటకు సెలవు దొరకలేదు. నాలుగైదుసారులు బ్రతిమాలుటచే సెలవు దొరకెను. సంకెళ్ళు వేయబడి అతిదీనముగ నున్నభర్తను చూచియామె మూర్ఛిల్లెను. స్మృతిగలిగినతరువాత నామె యింటియొద్దసంగతులన్నియు చెప్పి "ముందేమిచేయవలయు"నని యడిగెను. "ఏపాప మెరుగని వానిని రక్షించుమని రాజును కోరవలసి యుంపు"మని భర్త చెప్పెను. "వ్రాసిన నిష్ప్రయోజనమయ్యె" నని భార్య చెప్పెను.

అస్కనాఫు యేమియు ననలేక తలవంచి యూరకుండెను. భార్య, "ప్రియా! నిజముగ

నేరము చేసినది నీవుగాదా? అర్ధాంగినైన నాతోనైన చెప్పరాదా?" యనెను.

అస్కనాఫు ఆశ్చర్యపడెను. "నీవుగూడ నన్ను సందేహించెదవా?" అని రెండుచేతులతో కండ్లుమూసికొని యేడ్చెను. ఇంతలో నొకరక్షకభటుడు వచ్చి వారిని వెడలిపోవలసినదని యుత్తరవు చేసెను. పిల్లలను తీసికొని యామె యతికష్టమున భర్తయొద్ద సెలవు పుచ్చుకొని వెడలిపోయెను.

వాండ్రు వెళ్లినతరువాత భార్యనుగూడ తన్ను సందేహించినవిధము తలచికొని అస్కనాఫు విచారించెను. "భగవంతునికి మాత్రమే నానిర్దోషత్వము తెలియును; కావున, రక్షించుభార మతనిదైయున్నది. ఇంక మనుష్యమాత్రుల తలవరాదు."అని మనస్సుదృఢపరచికొనెను.

ఆ దినమునుండియు సర్జీలనువ్రాయుట మానివేసెను. దినమెల్లయు భగవన్నామస్మరణతో కాలక్షేపము చేయుచుండెను. అస్కనాఫును గనులవద్దకు బంపి శరీరమంతయు గాయములు పడునట్లు కఱ్ఱలతో మోదిరి. అవి మానినతరువాత సైబీరియా జైలుకు బంపిరి. అచ్చట నిరువది ఆరు సంవత్సరములు ఖైదుగ నుండెను. తలయు గడ్డము తెల్లగ నెరిసియుండెను. మితభాషి. ఎప్పుడును నవ్వునది యతనిముఖమున లేకుండెను కాని యెక్కువగ ప్రార్థించెడివాడు.

అస్కనాఫు బందిఖానాలోనుండగ చెప్పులుకుట్టుట నేర్చుకొనెను. ఆవచ్చిన పైకముతో సత్పురుషులజీవితములు కొని ప్రతిదినము చదువుచుండెడివాడు.

కంఠము బాగుగనుండి ప్రతిఆదివారము పాడెడివాడు. ఖైదీలందరును తాతా యని పిలిచి గౌరవించెడివారు. ఇతర ఖైదీలు వాద మాడుకొన్నచో తీర్పునకు అస్కనాఫు వద్దకు వచ్చి యతనుచెప్పు సమాధానమునకు సంతృప్తులయ్యెడివారు.

అస్కనాఫునకు యింటియొద్దనుండి క్షేమసమాచారము లేవియు వచ్చుటలేదు. భార్యాపుత్రులక్షేమము తెలియలేదు.

ఒకదినమున కొందఱు క్రొత్తనేరస్థులు శిక్ష ననుభవించుటకు వచ్చియుండిరి. ప్రాతవారందరును వారివద్దకుపోయి యేగ్రామము నుండి వచ్చినదియు యెందులకు వచ్చినదియు నడుగుచుండిరి. అస్కనాఫు తలవంచుకొని యాలకించుచుండెను.

వచ్చినవారిలో నరువదయేండ్ల దృఢశరీరముగల యొక పొడగరి యిట్లని తన వృత్తాంతము చెప్పెను.

"నేనేమియు దొంగతనము చేయలేదు. నామిత్రుడైన యొకని గుఱ్ఱమును నా యవసరమునకై తీసికొంటిని. అతని బండికి కట్టబడియుండ విప్పితిని. నాయవసరము తీరినతరువాత నిచ్చివేయవలెనని తలచితినిగాని దుర్మార్గుడైన యా యశ్వాధికారి నన్ను దొంగ యని పట్టియిచ్చెను. మిత్రద్రోహమనియైన నెరనిక నతడు రక్షకభటులకు అప్పగింప వివేకశూన్యుడైన యధికారి నాకు శిక్ష విధించెను. నే నది

వరకు చేసిన నేరములకు శిక్ష ననుభవింపవలసి యుండెను కాని యస్కానాకు శిక్షపడలేదు."

"ఎచ్చటినుండి వచ్చితి"వని యొక రడుగ 'వ్లాడిమ' రని యతడు చెప్పెను. అస్కనాఫు తలయెత్తి "నీవు వ్లాడిమరులో అస్కనాఫు వర్తకుల నెరుగుదువా?" అనెను.

"నేను యెరుగుదును. ఆయన కొమారులు క్షేమముగనే యున్నారు. ఆండ్రీసు సాంప్రము వారి వలెనే యొక నేరస్థుడుగ నిచ్చట నున్నాడట. తాతా! నీవెచ్చటినుండి వచ్చితివి?"

అస్కనాఫు ఆమాట చెప్పదలచలేదు గాని యచ్చటివారందరును చెప్పిరి. ఆతడు వచ్చి యిరువది యాఱు సంవత్సరము లైనదని వారు చెప్పిరి. "ఎంతో ఆశ్చర్యము! అప్పుడే ముసలివాడవైతివే!" అని యొక్క గ్రొత్తదొంగ యైన మాకరనెను.

"మీకిదివరకే పరిచయము గలదా?" యని యొకడడిగెను. అస్కనాఫు తనిని చవడికి వింతపడి "నీవు నన్నెప్పుడు చూచితివి? లేక నాసంగతి వినియుంటివా?"

"వినుటకేమి? అందరును వినుచున్నారు; కాని చాలాకాలమగుటచే జ్ఞాపకము లేదు."

"ఎవరు చంపినదియు నీకు తెలిసియుండ వచ్చును. చెప్పగలవా?" అని అస్కనాఫడిగెను.

అంత మాకరు నవ్వుచు "కత్తి యెవరి మూటలో నగుపడియెనో యతడే దొంగ. ఎవరైన చంపి కత్తి నీ మూటలో దాచినను అతను పట్టుపడువరకు నీవే దొంగవు. ఐనను ఒకరు చంపి కత్తిని నీమూటలో యెట్లుపెట్టగలుగుదురు?" అని ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. తనకు బదులు శిక్ష యనుభవించ వలసిన వాండితడు డితడే యని అస్కనాఫు మనసుకు దృఢ మాయెను. లేచి యక్కడనుండి వెడలి పోయెను. పరుండెనుగాని మనస్సు కలతనొందియుండెను. తనశిశువు లిరువురు నగుపడిరి. తాను సంతకు బోవు దినమున నగుపడినట్లుగ భార్య కనిపించెను. ఎదురుగనుండి మాట్లాడుచున్నట్లు తోచెను. అప్పటి సంతోషదాయకమగు తన యౌవనపుదినములు ఎదుట ప్రతిబింబించెను. సత్రమునొద్ద నిద్దేలువాయించుచున్నవాడు గట్టిక భటులు తీసుకు పోయి ఖైదులో పెట్టినసంగతి జ్ఞాపకమువచ్చెను. తాను యిరువదియాఱు సంవత్సరములు శిక్ష ననుభవించి రక్షకభటులవద్ద పడినపాట్లన్నియు జ్ఞాపకము వచ్చెను గతము తలచికొనిన ఆత్మహత్య చేసికొనవలె నన్నంత విరక్తి గలిగెను.

మాకరునందు కోపము వచ్చెను. అతనిమీద కసిదీర్చుకొనవలెనని మనస్సున సంకల్పించుకొనెను. అస్కనాఫు ఆరాత్రియంతయు ప్రార్థనతో కాలక్షేపము చేసెను. మరునాడంతయు మాకరుతో మాట్లాడలేదు. అతనికి రాత్రులయందు నిద్రయు మనశ్శాంతియు నశించెను.

ఒకదినమున రాత్రి అతడు నిద్రాశూన్యుడై పచారు చేయుచుండెను. కాలిక్రింద మట్టి కదలుచుండెను. ఏమైనదియు పరీక్ష చేయ నెంచి నంగెను. మన్ను త్రవ్వుచున్న

మాకరగుపడెను. చూచియు చూడకుండ పోదలచెను గాని మాకరతనితో "మనము పారిపోవుట కొకమార్గము చేయుచున్నాను. నీవిష్ట ముగలవాడ నేనువున్నచో నీవుకూడ తప్పించుకొన వచ్చును. అల్లరిచేసినచో నిన్ను చంపెదను." అనిచెప్పెను.

"నాకు తప్పించుకొను నుద్దేశము లేదు. నీవు నన్ను చంప నవసరములేదు. నన్నిదివరకే చంపితివి. అప్పటికి భగవంతుని యుద్దేశమెట్లో యట్లు చెప్పెదను." అని అస్కనాఫు బదులు చెప్పెను.

మరునాడు ఖైదీలందరును పనిలోనికి బోవునప్పు డొకఖైదీ కాలిజోటిలోని మట్టిని గూడ తీసికొనిపోయి యచ్చట ప్రతిదినము గుమ్మరించు చున్నట్లు యొక రక్షకభటుడు గ్రహించెను. అంతట కారాగృహమును బరిక్షసేయ రహస్యద్వారము బయటపడెను. పెద్దయధికారి వచ్చి యీపని చేసినది యెవరని యడిగెను. అందరును తమకు దెలియదని చెప్పిరి. తెలిసినను మాకరు మరల దండనకర్హునిగ జేయ నిష్టపడలేదు. గవర్నరు విసిగి అస్కనాఫువైపునకు దిరిగి "నీవు సత్యముగలవాడవు. దైవసాక్షిగ నిప్పుడు నిజము తెల్పుము." అని యడిగెను.

మాకరు నిర్లక్ష్యముగ నధికారివంక చూచుచుండెను. అస్కనాఫు ముఖమువైపుకు చూచుటలేదు. అస్కనాఫు మనస్సులో నిట్లు తర్కించుకొనెను "అతనికి శిక్షవేయించిన నేమిప్రయోజనము? మరల నిర్జీవునిగా జేయుదురు. వెనుకటి నేరమునకు నేను యిరువదియారుసంవత్సరములు శిక్షననుభవించి యుంటిని. ఇంక నాకాలము తీరినది. మృత్యువున కెదురుచూచు నాకేల యింకను నతనిమీద కోపము. శిక్షించినను రక్షించినను పరమేశ్వరుడే కాని నావలన నేమియగును?"

అధికారి మరల "గోడక్రింద కన్నము నెవరు త్రవ్వినదియు నిజము చెప్పుము."

అస్కనాఫు మాకరువైపునకు జూచి "స్వామీ! నేను చెప్పజాలను. చెప్పవలదని భగవంతునియాజ్ఞయై యున్నది. నన్ను యేమి చేసినను సరే! మీస్వాధీనుడను."

నిజము చెప్పించుటకు బ్రయత్నించియు ప్రయోజనము లేకపోవుటచే నాయధికారి వెడలిపోయెను.

ఆరాత్రి అస్కనాఫు నిద్రతో జోగుచున్న సమయమున మాకరు నిశ్శబ్దముగవచ్చి ప్రక్కను గూర్చుండెను. అస్కనాఫు చూచి "ఏమికావలయును? ఎందుకు వచ్చితివి?" అని యడిగెను.

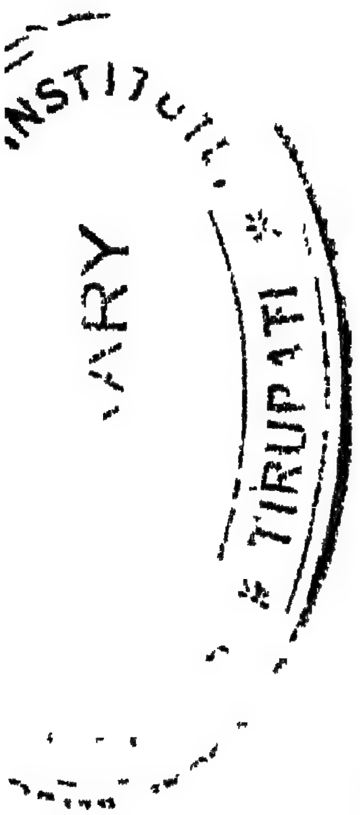
మాకరు మాట్లాడ లేదు. అస్కనాఫు లేచి కూర్చుండెను. "నీకేమి కావలయును? వెంటనే లేచిపొమ్ము. లేవ ననినచో నిచ్చటి రక్షకభటుని పిలిచెదను" అని గద్దరించెను. మాకరు "ఇరువదియారు సంవత్సరములకు పూర్వము వర్తకుని జంపి కత్తి నీమూటలో పడవేసినది నేనే. నిన్నుగూడ జంపు నుద్దేశముతో నచ్చితిని గాని గుమ్మము నొద్ద మనుష్యులయలికిడియగుటచే కత్తిని నీమూటలో దాచి పారిపోయితిని."

కొత్తా సుబ్బారావు పంతులు గారు (శ్రీ. శే. పూర్ణానందము పంతులుగారి కుమారుడు)

శ్రీ. శే. కొత్తా పూర్ణానందము పంతులుగారు (బెజవాడలో పూర్ణానందవిలాసము అను సత్రమును కట్టించిన వారు

పూర్ణానందవిలాసము-బెజవాడ

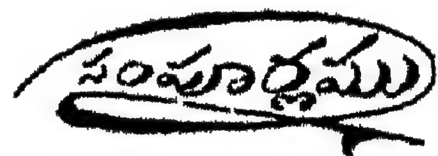
అన్క-నాష్ఫు యేమియు తోఁచక యూర కుండెను. మాకరు మంచమునుండి దిగి క్రింద మోకరించి కూర్చుండి "నన్ను క్షమింపుము. వర్తకుని చంపిన నేరమును నేను చేసేయొప్పు కొందును. వెంటనే నీకు విడుదలయ్యి నీభార్య వద్దకు నీవు పోవచ్చును."

"చెప్పుట తేలికగాని నేను నీకొరకు ఇరువది యారుసంవత్సరములు శిక్ష ననుభవించితిని. ఇప్పు డెక్కడికి పోవుదును? నాభార్య చని పోయి యుండును. పుత్రులు నన్ను మరచి యుందురు. నేను పెళ్లుట కవకాశము లేదు"

మాకరు నెత్తి బాదుకొనుచు, "నన్ను క్షమింపుము; నన్నుకొట్టినప్పుడైన వి... గాని లజ్జగాని లేకుండెను గాని నిన్ను ... సిగ్గగుచున్నది నీకు నామీదనుండు ప్రేమచే నీవీదినమున నిజము చెప్పియుండలేదు. నన్ను క్షమింపుము. నేను దుర్మార్గుడను" అనిరోదనముచేసెను.

"భగవంతుడే నిన్ను క్షమించును! నీకంటె నేను దుర్మార్గుడ నేమో!" అని యనుచుండ నతని హృదయభారముతగ్గి యింటికి బోవు నాశ నశించెను. ఇంక చావునకు నిరీక్షించుచుండెను.

అన్క-నాష్ఫువలదని బ్రతిమాలుచున్నను మరునాడు మాకరు తాను చేసిన నేరమును తానే చెప్పెను. వెంటనే విడుదలకు పత్రిక వచ్చెను. కాని పైన మాతని నీప్రపంచ దుఃఖమునుండి విముక్తుని జేసెను.

నీ ఋణం బెట్లు తీర్తునో నీరజాక్షి!

[ఎవరో?]

మండు టెండలు లోకంబు మాడ్చునంత
తీవ్రముగఁ గాయు నీ చైత్ర దినములందు
దీక్షతో దుత నేను పరీక్షకొఱకుఁ
బాఠములు వల్లెవేయుచు బడలియుండి,
మెదడు బరువెక్కి సాయంసమీర సేవ
నొదవు విశ్రాంతి యనుచును మదిని దలఁచి
గదిని వెలువడి సౌధప్రఘాణరచిత
కుట్టిమస్థలిఁ గూర్చుండఁ గొంత సేపు;
ఎదుటి సౌధాన నీవప్పు డెదురుపడుచుఁ
గనుల పండువొనర్తు వకారణముగఁ
భ్రాత కరుణార్ద్రుఁ జూచు నబ్జాతమటులు
నూతనోత్సాహ మొందు మచ్చేత మపుడు!
దర్శనీయ ముదావహ తావకీన
దివ్యమంగళ విగ్రహదీప్త లస్మ
దంగముల సోకి, దక్షిణాశానిలప్ర
సార ఘనసార నీహారవారిపూర
నీరజారాతు లొసఁగఁగా నేరనట్టి
చల్లఁదనమిచ్చి బడలికనెల్లఁ దీర్చు;
నపరిచితవయ్యు నింతసాయంబుఁ జేయు
నీఋణంబెట్లు తీర్తునో నీరజాక్షి!

జానకి

(ఒక చిన్నకథ)

భమిడిపాటి రామసోమయాజులుగారు, బి. ఏ.

"చూసేవా, యీ గోదావరీ ప్రవాహంతో కొట్టుకొనిపోకుండా, ఆనక్షత్ర ప్రతిబింబాలు నీటిపైతేలి తమస్థానాలు వదలకుండాయే తీరుననిలచి వున్నవో?—అదుగో, అట్లాగే కాలంతో అంతరించి పోకుండా, నా చిన్ననాటనుండిన్నీ జరిగిన సంగతులన్నీ నామనస్సులో పైకి తేలినిలచి వుంటవి." అన్నాడు సుదర్శనం మెల్లని గొంతుకతో.

"నిజమే, యెన్నాళ్లుగడచినా మరపుండదు కొందరికి- నాకు మాత్రం నిన్నటిసంగతు లీరోజునే జ్ఞాపకముండవ" న్నా డప్పారావు కొంచెం బిగ్గరగా.

సుదర్శనం పెద్దనిటూర్పు విడచేడు. తరువాత కొంతసే పూరకున్నాడు. ఏమిచెప్తాడా సుదర్శనం యీపైనని ఆత్రంతో, తొడమీద చేతిముడుకు నానుకొని, చేతిపై గడ్డమునానుకొని ఆ చీకట్లో కొంచెం కొంచెం కానవస్తూన్న సుదర్శనం ముఖంలోకి చూస్తూన్నాడు అప్పారావు. రెండునిముషా లట్లేవుండి, మరొకనిట్టూర్పు విడచినాడు సుదర్శనం. సుదర్శనం కళ్లంట నీళ్లు కారుతున్నవని అప్పారా వనుకున్నాడు. కొంచెం భయపడుతూనే అతడి కన్నులు తన వ్రేళ్లతో నంటి నీళ్లు రాలేదుకదా అని సంతుష్టిపడి ఆ సంతోషంవల్లనే కాబోలు మరం కొంచెం కదల్చే డప్పారావు, 'సుదర్శనాని కంతసులువుగా కన్నీళ్లు వస్తాయా?' అనుకున్నాడు మనస్సులో.

వా రిద్దరూ కూర్చున్న పడవ చల్లగాలికి కొంచె మూగుతున్నది. గోదావరిలోని పిల్లతరగలు ఆ పడవకు తగిలి "కళకళ" మని చిన్నచప్పుడు కలిగిస్తున్నవి. అంధకారము ప్రపంచము నంతనూ తనచల్లని కడుపులో పెట్టుకొన్నది. ఆ ప్రదేశమంతా కేవలమూ నిర్మానుష్యం కాకపోయినా, నిర్మానుష్యమేమో అన్నట్టున్నది.—పడవల మీద నక్కడక్కడ కొందరు గాఢనిద్రాపరవశులై యున్నారు.

"అయితే, తరువాత నేమి జరిగింద" న్నాడు అప్పారావు, గడ్డంకింది చేయి మార్చుకుని.

"ఇటువంటి విషయాలు జ్ఞాపకం వచ్చినప్పుడు, నాకు మనస్సులో అనేకములైన ఆలోచనలు పరుగులెత్తి పోతవి—దానితో ప్రపంచమే మరచిపోతాను—అని మరొక పెద్ద నిట్టూర్పువిడిచి, అంధకారంలో లీనమై పోయిన పవిత్ర గోదావరీ జలమునైపు జాలితో నిండి పోయిన చూపులు నిలిపేడు, సుదర్శనం.

"అయితే. చివరకు, పురుషోత్తం జానకిని వదలి పెట్టివేసేడాయేమిటి?"

"వదలి పెట్టడమునగా, విశాఖపట్టణంలో పుట్టి నింటికి పంపించేశాడు తాను. జానకిమాత్రం పురుషో త్తం మనస్సు సంపూర్ణంగా మారి పోయిందనీ, తనమీద అతడికి ప్రేమలేశమున్నూ లేదు సరికదా, తాను అతడి తో బ్రతుకుతే ఆతడికి అసహ్యమనీ తెలుసుకున్నది.— జానకికి, పెద్ద తెలివి తేటలుండేనా అంటే నే చెప్పలేను కాని, సామాన్యమైన తెలివి లేకపోలేదు. పురుషోత్తం ఆఖరుదినాల్లో అనుకున్నట్లు ముగ్ధమాత్రం కాదు. అందుచేత భర్తయొక్క మనస్సు ఆమాటి కనిపెట్టలేక పోతుందా? అందులోనూ పురుషోత్తం మనమనస్సు భార్యకి తెలియకుండా దాచ గలడా?—

"కొన్నాళ్లపాటు, పుట్టింటికి వెళతానని జానకి అన్నప్పుడు, యెన్నోవిధాల బ్రతిమాలి, 'నీవు దగ్గర లే కుంటే నా బ్రదుకంతా అంధకారంగా వుంటుం'దనీ, 'నిన్ను విడచి నేను చెన్నపట్నంలో వుంటే, చనుపే తోచ దనీ' చెప్పి పంపించకుండా వుండే, పురుషోత్తమ శర్మ,— యిప్పుడు జానకి నేవెళ్లను వెళ్లనంటూంటే బలవంత పెట్టి విశాఖపట్టణం దిగబెట్టి పోయేడంటే,—యెంతబుద్ధి తక్కు వపిల్లయినా జానకి ఆమాత్రంపోల్చుకో లేకుండావుంటుం దా? ఇదొక్క విషయమేనా? పుట్టింటికి పంపే ముందైనా ఒక నెలదినాలు తనతో భర్త సరిగా మాటే ఆడకపోవడమూ, తానేదైనా పొరపాటు పనిచేస్తే విప రీతంగా మండిపడి పోవడమూ, వంట యెంత బాగాచేసి నా, బాగులేదని తిట్టడమూ మొదలుగాగల మార్పులు అనేకం కనిపెట్టింది జానకి—

"విశాలాక్షిని చూచి పురుషోత్తం మోహించి నాడని కూడా, జానకికి తెలిసింది. తానంటే యెంత అసహ్యానికదే హేతువని ఆమె బాగా యెరుగును. విశాలాక్షిని చాలాసార్లు జానకి చూచినది. మైలాపూ రులో వారింటికి అనేక సార్లు జానకి వెళ్లినది కూడాను. మొట్టమొదట కొన్నాళ్లు విశాలక్షి అంటే జానకికి చాలా ప్రీతిగానే వుండేది; ఆవిడ మాటంటే చాలా యిష్టంగానే వుండేది; కాని, క్రమ క్రమంగా, జానకి హృదయంలో విశాలాక్షిని తల్చుకునే సరికి మంటలు మండడము ప్రారంభించినవి. కలలలోకూడ విశాలాక్షి తనకు శత్రువుగా కానవస్తూండేది. మొట్టమొదట విశా లాక్షిని చూచినప్పుడు, ఆమె యెంత అందంగా వున్న దని అనుకున్నదో చివరకంత అసహ్యాకరమైన దృశ్యం గా మారిపోయిందాపె ముఖం. ఆ సోగకన్నులూ, ఆ నిడుపైన ముక్కు, ఆ పగబట్టిన పాముమూతివంటి మూతిన్నీ—నిత్యం జానకి హృదయంలో తహతహ కలి గించేవి. కట్టకడపటికి అందంగావున్న స్త్రీలను యెవ రిని చూచినా ఆవేదనపుట్టడం ప్రారంభించింది జానకి మనస్సులో—"

"విశాఖపట్టణం తీసుకొనువెళ్లి తన్ను పుట్టినింట విడచి పెట్టడము, తిరుగా చెన్నపట్టణానికి తీసుకొని వెళ్లే అభిప్రాయంతో కాదని జానకి తెలుసుకున్నాది. అయినా చూతామని రెండు ఉత్తరాలు వ్రాసింది జానకి పురుషోత్తానికి - వచ్చి తన్ను తీసుకుపొమ్మని. ఆరెండు ఉత్త రాలకీ జబాబు యివ్వడమే మానివేసేడు పురుషోత్తం. జబాబులు రాక పోవడము చూచి మరింత ఆందోళన యెక్కువై జానకి చెన్నపట్టణం ప్రయాణ మౌదామని నిశ్చయించుకొన్నది. తల్లితోగాని, తండ్రితోగాని, ఒక్క నాతో తప్ప, మరెవ్వరితోనూ కూడా చెప్పలేదు. జానకి పురుషోత్తం చేసినమోసం— ఏసంగతైనా నాతో మాత్రంచెప్పేది. నేనంటే ఆమెకు విపరీతమైన నమ్మ కం. జానకిఅంటే నాకు కేవలం ప్రాణమే అని నీ వెరుగుదువుకదా!

"చెన్నపట్టణం తాను వెళ్లినట్లు, తనయింటివద్ద పురుషోత్తం లేకుంటే, మైలాపూరులో విశాలాక్షి బసకు తానువెళ్లి పురుషోత్తాన్ని పిలచినట్లు, 'నా ప్రాణేశ్వరుని నీవు పిలుస్తావా? గెంటించి వేస్తాను చూ'డని గద్దెర చేసి, విశాలాక్షి తన్ను వీధిలోనికి గెంటి తలుపు వేస

నట్లు, ఒకనాటి రాత్రి జానకికి కలవచ్చింది. ఆ రాత్రి యంతా, నిద్రపట్టక ఆకల తలచుకొని దుఃఖపడుతూ, యేవిధంగానైనాసరే చెన్నపట్టణం వెళ్లి పురుషోత్తాన్ని కలుసుకొని, విశాలాక్షి వలలోనుండి ఆతడిని తప్పించి తిరుగా తన వాడినిగా చేసుకుందామని సర్వనిశ్చయం చేసుకున్న దాపతివ్రత. ఈ కాలంలో నిజమైన పతివ్రతలు లేరంటారు కొందరు. నాకుమాత్రం ఆనమ్మకం లేదు. కాలంతో సంబంధం లేకుండానే మహాత్ములు పుట్టుతూంటారు. జానకి మహాపతివ్రత. పురుషోత్తాన్ని నిజంగా దేవుడని నమ్మివుండేది. ఆపె ప్రేమ, అదొక మహాసముద్రం. నిముషం ఆతని విడచివుంటే యెంతో బాధ అనిపించేది, ఆతల్లికి. అదుగో! నాకుకళ్లకు కట్టినట్లు కానవస్తున్నాది జానకిఇప్పుడు! ఆవాలుజడ;ఆ తేటకన్నులు; ఆ అమాయికపు పెదవులు; ఆ నిలుచుంట; పాపం! అప్పారావు! యీ తరువాత జానకి నామనస్సుకి యెన్నోసార్లు కానవచ్చిందికదా; యెప్పుడైనా కంటనీటితోనే కానవచ్చిందోయి—అట్లా మారిపోయిందా తల్లిజీవితం! యీ భర్త మోసంచేసేవరకూ ఆపె కంటనీరు పెట్టియెరుగదు. ఒక్కసారి మహాసంతోషంలో నుండి మహాదుఃఖం లోనికి దిగి పోయిందా విడబ్రతుకు.

"అట్లా నిశ్చయించుకొని, మరునాడు తల్లితో 'చెన్నపట్టణం బయలు దేరుతున్నా'నని చెప్పింది. తల్లికి చాలావింతగా తోచింది.— జానకి చాలా అమాయకురాలు; గడుసుదనమెరుగని ముద్దరాలు; మితభాషి— పొరుగింటికైనాసరే యెన్నడూ తానొక్కతే పోనేరనిది— తల్లికి చాలావింతగా తోచింది. 'పురుషోత్తం రాకుండానే, తానే తనంతట చెన్నపట్టణం బయలు దేరుతున్నదే— ఆహా! భర్తంటే అంతప్రేమ ఉంటుంది కదా!' అనుకున్నది మనస్సులో. అయితే, జానకి యెవ్వరి సహాయమూ లేకుండా చెన్నపట్టణం వెళ్లజాలదని తల్లి బాగా యెరుగును.

"సరే! నీకంతగా వెళ్లాలని ఉంటే వెళ్లు. మీ నాన్నగారూళ్లో లేరు: పోనీ! నే వస్తానూ?"

"అక్కరలేదు; సుదర్శనం వస్తాడు."

"ఆతడు వస్తానన్నాడా?"

"అనలేదు గాని రమ్మంటే వస్తాడు. ఈ దినమే బయలుదేరుతాను. మీయల్లుడు యేమికారణమునల్లరా లేదో,— అక్కడ ఆయన కెవ్వరూ లేరు"—

అని చెప్పి జానకి నన్ను పిలిచినది. నాతో తన దురవస్థంతా కన్నీరుతో చెప్పినది. "ఈ యాపదసమయంలో నాకు సహాయంచేసేవాడవు నీవేసుమా!" అని చెప్పి ముఖ మెర్రబారేలాగు యేడిచినది. నేను చెన్నపట్టణం తీసుకొనివెళ్లి భర్తదగ్గర విడచిపెట్టుతానని చెప్పితే,— "ఆలాగున కాదు, కొన్నిదినాలు నీవక్కడుండి, నా ఆపద తొలగిపోయాక తిరిగి వళ్లుదువుగాని లే!" అన్నది నేను 'సరే' అన్నాను. అంతటిముందు యీప్రపంచంలో నేనొక్కడనే కష్టజీవితం గడుపుతున్నాననుకున్నాను. జానకివంటి పుణ్యాత్మురాలికి భగవంతుడిట్లు ఆపద తీయజాలడనుకున్నాను —— పోనీ జానికి నన్ను పెండ్లియాడకున్నా, సుగుణవంతుడు, ప్రేమమూర్తియైన పురుషోత్తాన్ని పెండ్లియాడినది. ఆతడు బాగా చదువుకున్నవాడు, జానకికి ఆతనికి సముద్రానికి వెన్నలకు, ఉన్నంతటి ప్రేమ.—— బాగానే ఉన్నది. జానకి సంతోషమేనా సంతోషము: జానకిసౌఖ్యమే నా సౌఖ్యము— అనుకొని కాలముగడపేవాడను. జానకి నన్ను పెండ్లియాడనప్పుడు నాకు పెండ్లి వరి వద్దని మానివేసినాను— సరే. ఆగొడవ యెందుకులే.—— ఈదురవస్థంతా చెప్పినతరువాతసరే, జానకివిచారము నావిచారము జానకికష్టము నాకష్టము,—— అందువలన యీ యాపదలనుండి జానకిని తప్పించే భాగ్యమంతా, నాదేకదా అని, "ఈ యాపదసమయంలో నాకు సహాయంచేసేవాడవు నీవే సుమా!" అని జానకి యేయుద్దేశం మనసులో పెట్టుకొని అన్నదో తెలుసుకుని - తప్పకుండా జానకిదేవిని, యీవిపత్తునుండి రక్షించాలని మనోనిశ్చయం చేసుకున్నాను. చెన్నపట్టణానికి ప్రయాణం ఆరోజునే యేర్పరచినాము. నేను తనతోవస్తున్నాను కదా, తనకింక ఫరవాలేదని చాలా ధైర్యంతో బయలుదేరినది జానకి."——

ఇంతసేపటికి మళ్లీ పెద్ద నిట్టూర్పొకటి విడిచినాడు సుదర్శనం. అంత చీకటిలోనూ, ఆతడికన్నులు

మెరసినవి. గోదావరీప్రవాహం ఎడతెరిపిలేకుండా సాగిపోతున్నది. ఆ అంతులేని ఆకాశంలో నక్షత్రాలు మెరసిపోతున్నవి. ఆవేసవి రాత్రిలో సగముపైగా గతించినది. మందమారుతము నిద్రపోయే పక్షులను తట్టి లేపుతున్నది. పగలు విసిగిపోయిన గోలతో నిండిన పల్లెలో తనకే తెలియకుండా పున్నమి రాజులా ప్రశాంతంగా నిద్రలోనున్న పల్లెపురాల శాంతిని వహించినది.—అప్పారావు మనం కదిల్చి, సగంక్రిందికి వంగి సిగరెట్టుపెట్టి, తానుకూడా ఒకసిగరెట్టు వెలిగించి, సూర్యనారాయణవైపు చూచి పోతూన్న ఆత్రంతో గొంతు సవరిస్తున్నాడు. అప్పటి కొంతసేపూరకుని, సిగ్గు నవ్వటం మొదలుపెట్టాడు సుదర్శనం. కథ యెంతసేపైనా రాసాగుతున్నదిగానూ ముగ్గగానూ చెప్పుతున్నాడు సుదర్శనం. 'ఛీ!' అని విసుక్కొట్టడం కూడామరచిపోయి శ్రద్ధగా వింటున్నాడు అప్పారావు. 'పాపం! జానకి అంటే సుదర్శనానికి ఎంత ప్రేముండేదో, అదిచూచి చిత్రాన్నే తనవద్దనుంచుకొని యీ మహాప్రపంచంలో యెవరూ చెప్పని నేనింత ప్రేమించడంమాని కాలం గడుపుతున్నాడు! ఓహో! యేమి ఔదార్యంకదా! సూర్యనారాయణ యీతడిగింతగొప్పవాడయ్యం లోకం తొంగిచూచినా కనబడడు; యితని మచ్చిన వాడు లేడు; పిచ్చివాడని కొందరూ, దొంగఅని మరికొందరూ - ఆహాహా! యీమానవప్రపంచం గుడ్డిదికదా!' అనుకుంటున్నాడు మనస్సులో అప్పారావు. అప్పారావు యేస్వర్ణనా మెచ్చాడుకాని అనుజన్మమాత్రనింటమడం రుమగడు. సుదర్శనం, సిగరెట్టుపొగతో గొంతుచేసుకొని, తనవిషాదకావ్యం గానం చేయడం ప్రారంభించాడు ఈతీరున—

"ఆదినం మెయిలులో బయలుదేరినాము చెన్నపట్టణానికి, జానకి నేను— మర్నాటి ఉదయం తొమ్మిదిగంటలకు చెన్నపట్టణంలో ట్రిప్లికేనులో పురుషోత్తంయింటికి చేరాముజట్కామీద. బండిదిగి లోపలకు వెళ్ళినది జానకి. పెట్టె పరుపు తీస్తూబండివద్ద నిలువబడ్డాను నేను. లోపలకు వెళ్ళి తిరుగావచ్చి సామానుతీసుకు నన్నులోపలకు రమ్మన్నది జానకి. సామానుపట్టించుకొని లోపలకు వెళ్ళినాను నేను. పురుషోత్తం లోపల చావడిలో క్రాపుదువ్వుకుంటున్నాడద్దంచూచుకొని. అప్పుడే స్నానంచేసివచ్చిన ట్లున్నాడు. దువ్వుకుంటూనే ఒకసారి నన్ను చూచాడు పురుషోత్తం. ఆచూపులో నారాక తనకిష్టంగాలేదని నేగ్రహించాను. అతడియిష్టం కొరకు రాలేదు కదా అని మనస్సులో సంతుష్టిపడ్డాను. అతడేమైనా పేమాడుతూ నిలువబడ్డా నాచావడిలో నేను. చావడి పక్కసావిడితోనే కలసివున్న వసారాలో కూరుచున్నది జానకి. పాపం ఆమెకు రైలుబండిలో రాత్రిఅంతా నిద్దురలేదు — అంతకుముందే లేదు చాలరోజులనుండి. రెండుమూడు దినములనుండి భోజనంకూడా సరిగా లేదు- క్రాపు దువ్వుకొని బనియను పర్టుతొడుక్కొని, ఒకతువాలు పైనవేసుకుని, నాతోగాని జానకితోగాని మాట్లాడకుండా జోడుతొడుక్కొని తానొక్కడే యింట్లో నున్నట్లు సంచరిస్తూ వీథిలోకి నడచేడు పురుషోత్తం. జానకి నావైపు జాలిగా చూచింది. ఆమెవైపు నేను చూచాను. అచ్చటనే చతికిలబడ్డాను నేను. ఒక అరగంట అల్లాగునే కూర్చున్నామిద్దరమూ సంభాషణ లేకుండానే. అంతలో తిరిగివచ్చాడు పురుషోత్తం. వచ్చి కోటువేసుకుని, బీరువాలోని పుస్తకములు తీసుకుని, జానకివద్దకు వచ్చాడు. జానకి లేచినిలువబడి తలవంచుకున్నది. అయి

"జానకి లేచి నిలువబడి తలవంచుకున్నది."

దునిముషాలు పురుషోత్తం ఆమె ముఖపద్మంమీదకు యీటెలవంటి చూపులు పంపేడు. అంతవరకూ జానకి తలవంచుకునే నిలచింది. తరువాత—

"యేం? వంటైనా చేయకుండా అలాగు కూర్చున్నావు? నాభోజనమైంది. నేను కాలేజీకివెళ్తాను. తేబిలుమీదనున్నవి తాళాలు"

అని పురుషోత్తం వెళ్లిపోతూ నావైపు మరమర చూశాడు. అతడి మాపులనూ అతడినీ ఒకగడ్డిపరకకంటెనూ చులకనగా చూసి మాటలాడకుండానే కూర్చున్నాను నేను. 'యెంత మారిపోయాడు పురుషోత్తం' అనుకున్నాను. మేమిద్దరమూ చిరపరిచయులము. అయినా పలుకరింపలేదు నన్ను. 'సరే యితడిపలుకరింపునాకెందుకు? పోమ్మన్నా నే పోయేబాపతుకాద'ని మనస్సులో అనుకున్నాను నేను. పురుషోత్తం కాలేజీకి వెళ్లిపోయినాడు. జానకివెళ్లి వీధితలుపు మూసింది. తిన్నగా నావద్దకువచ్చింది. ఆమెముఖం విశాఖపట్టణంలోకంటె రైలులోను, రైలులోకంటె, యిప్పుడు మారింది. జానకిముఖం అంతనీరసంగా కానరావడ మంతకుముందెన్నడూ నేచూడలేదు. కన్నులలోతునకు పోయినవి: కాని అందులో తీక్ష్ణమెక్కువైంది.—తిన్నగా నావద్దకువచ్చింది జానకి—

"చూశావా సుదర్శనం?"

"అయ్యో చూశాను – సరేలే. యింతమాత్రానికి నీవు భయపడ నక్కరలేదు. యింకా చూడవలసినవి చాలాఉన్నట్టు కానవస్తున్నాది."

"తగుమనిషివస్తే పలకరించకుండానే వెళ్లిపోయారే– యెన్నడైనా యీమనిషివద్ద యిట్టిప్రవర్తన యిదివరకు చూశావా?"

"అతడి పలుకరింపుకోసం నేను లేదులే."

"ఆమడతకుర్చీలో కూర్చోనీవు. వంటచేస్తాను నేను. నాకోసంనీవు శ్రమపడుతున్నావు: పాపం!"

"నాకు శ్రమన్నదిలేదు. అందులో నీకోసం యేమిచేసినా నా కదియంతా సంతోషాన్నే యిస్తుంది. నీకొరకై పొందిన అవమానంకూడా నాకు యిష్టంగానే వుంటుంది. వెళ్లిత్వరగా వంటప్రయత్నంచేయి."

జానకిలోపలకువెళ్లినది. నేను ఆసావడీ, దానిప్రక్కనున్నగది పరిశీలిస్తూ ఒకగంటకడపేను.

"పురుషోత్తమశర్మయొక్క అద్భుతచరిత్రంలో, జానకి నాకుచెప్పిన తరువాతిది కొంత సంగ్రహించాను. ఆగంటలో– సావడి, గది, పరీక్షిస్తే నాకు యీదువస్తువులు దొరికినవి. ఇరువది సంవత్సరములు వయస్సుగల ఒక అందమైనస్త్రీయొక్క ఛాయాపటము నకటి– విశాలాక్షి వ్రాసిన జాబు నకటి– ఒకదినంక్రిందట కూర్చబడి తేమాచినప్పటికి బాగానలిగిపోయియున్న మల్లెపూలదండ నకటి. గదిలో పుస్తకములమధ్య దొరకినది ఛాయాపటము. అతడి కోటుజేబులో దొరకినదిజాబు. గదిలో నొకమూలను పడియున్నది పూదండ. ఆ జాబుచదివాను. అది యీతీరుగావున్నది.

'My dearest Purushottam,

మాయింటి పక్కయింట్లోకి నేనూ మాఅమ్మకూడా రేపు వచ్చివేస్తాము. నీవిద్దనుండి యింతదూరంగా నేనుండజాలను. కాలేజీకి వస్తున్నాను కాని నామనస్సంతా నీపైనేవున్నది. యీసాయంకాలం అయిదుగంటలకు మాయింటికి నీవువస్తే చాలాసంతోషిస్తాను. యీదినం పౌర్ణిమ. నీవు నావద్దలేకుంటే నాకిది అమావాస్య అయిపోతుంది. తప్పకవస్తావని నమ్ముతున్నాను. మేడపైనుండి నీకొరకు గోష్ఠునపు చూస్తూంటాను. అయిదుగంటలకు నీవు కానరాకుంటే నే జీవించలేను. యీకాగితం నీవుచదివినవెంటనే చింపి పారవేయి.

మైలాపూరు నీప్రియురాలు.
...-3-1920 (Visalakshi) విశాలాక్షి.'

ఆవుత్తరం పదిరోజులక్రిందట వ్రాయబడినది నేవచ్చిననాటికి. ఈపాటికి విశాలాక్షి పక్కయింట్లో దిగివుంటారు అనుకున్నాను. పూలదండ నాకిప్పుడు బాగాఅర్థమైంది. ఆఛాయాపటంకూడా విశాలాక్షిదే కదా అనుకున్నాను. ఛాయాపటంలో నేచూసిన విశాలాక్షి నిలుబడియున్నది. కుర్చీపై చేతినానుకొని వెనుకుల గావేసుకున్న వాలుజడ తెలుస్తున్నది. తెల్లనిజాకెట్టు, తెల్లని, అంచులేనిచీర, మేజోడు, జోడు, చాలా అందంగామాత్రం వున్నది. మెడలో నగలులేవు. సన్నని బంగారు గొలుసుమాత్రం పైటపైనుండే మెడలో వ్రేలాడుతున్నది. సోగకళ్లు, నిడుపైనముక్కు, చిన్న పెదవులు చక్కనిగడ్డమూ, అంతపలుచగా కాకుండా, లావుగా కాకుండావున్నశరీరం.

"అక్కడనుంచి నాలుగుసార్లు నాకూ [illegible] ప్రతివాదాలు జరిగాయి. నేను యిప్పుడు ఆలోచిస్తుంటే [illegible] యం జానకితో చెప్పడమా మానడమా? చెప్పితే నా, జానకి మహాదుఃఖంలో మునిగిపోతుంది. నే చెప్పకపోయినా జానకి కేం తెలుస్తుంది అనుకొన్నాను. చివరకు చెప్పకుండా దాచాలని నిశ్చయించుకొన్నాను. ఆ [illegible] పండమాత్రం తీసి నా పెట్టెలో పెట్టి [illegible] దాచాను. [illegible] అంతలో జానకి వచ్చింది.

'[illegible] స్నానం చేయమని [illegible] జానకి స్నానం చేశాను. భోజనం చేశాను. [illegible] భోజనం చేసి, యిల్లంతా సవరించుకొని 'నాకు [illegible] పండు కుంటా'నని చెప్పి పండుకున్నది [illegible] కొంతసేపు పడుకొని [illegible] వెళ్లినాను. నేను తిరుగా సాయంకాలం అయిదుగంటలకు [illegible] వెళ్లినాను. నేను యిల్లువిడిచి వెళ్లినతరువాత [illegible] గంటల కింద వచ్చినాడు పురుషోత్తం. జానకి నాకు అన్నీ తర్వాత చెప్పినది.

"పురుషోత్తం యింటికి వచ్చేసరికి జానకిగదిలో మంచంమీదనే పండుకొనియున్నది. నిద్రమాత్రం లేదు. పక్కపైనక్కడక్కడ వాడిపోయిన మల్లెపువ్వు రేకులు చూచి, చాలా త్రొక్కిపాటు చెందిన మనస్సుతో నున్నది జానకి. పురుషోత్తం వచ్చి, జానకి తాను విశాఖపట్నం వచ్చి తీసుకొనిరాకుండా, యెందుకువచ్చిందని చాలా కోపంతో మాటలాడాడు. నాతో కలసివచ్చినందుకు మరింత మండిపడ్డాడు. నేను తన యింటివద్ద నుండకూడదని గట్టిగా శాసించాడు. అతడికోపం తగ్గినతరువాత అమాయకురాలైనజానకి యీతీరున పురుషోత్తంతో పలికింది.

"నేను రెండుత్తరాలు వ్రాస్తే నాకు జవాబైనా వ్రాయడం మానివేస్తారా? యిదిమీకు న్యాయమేనా? నామీద నింతకోపం మీకు కలగేటంతటి అపరాధం నేను యేమిచేశాను? నామీద కొండంత ప్రేమవుండేది మీకుకొన్నాళ్లు. యిప్పుడు ప్రేమరవంతైనా లేదుసరికదా; నాపేరంటే అసహ్యంగా కానవస్తున్నాను. విశాలాక్షితో పరిచయమెక్కువైన కొద్దీ నామీద నయిష్టమెక్కువైందిమీకు. అదినేనెరుగుదును. నేను మీపాదాలే నాకు దేవుడని నమ్ముకున్నాను. నన్ను యింత అన్యాయంచేసి త్రోసివేయడం మీకు ధర్మమా? యీమంచంమీద నీమల్లె పురేకు లెట్లావచ్చాయి? మీకిదియేమైనా బాగున్నదా? విశాలాక్షిపాటి చేశాను కానా నేను? ఇకనైనా మీరు ధర్మం విచారించండి. నన్ను చంపివేయకండి. నాప్రార్థన మన్నించండి" అని కాళ్లపైబడి, "మిమ్ము వదలలేక అతడి సహాయంతో వచ్చాను; పంపివేయమంటే అతడిని పంపివేస్తాను; మీరు యేమిచేయమంటే అదిచేస్తాను; యెట్లావుండమంటే అట్లా వుంటాను; విశాలాక్షితో స్నేహంమాత్రం" అనేసరికి కాలితోతన్నాడు పురుషోత్తం. "నోటికివచ్చినట్లల్లా పేలుతావేం?" అన్నాడట. "విశాలాక్షి పేరెత్తితే నోరు నొక్కేస్తా"నన్నాడట. నోరు మూసుకొని వూరుకున్నది జానకి. సాయంకాలం నాలుగుగంటలకు, వంటచేయుమని చెప్పి సముద్రపుఒడ్డుకి షికారువెళ్లాడు దురాత్ముడు. నేను వెళ్లేసరికి వంటచేసుకుంటున్నది జానకి. నన్ను వెళ్లిపొమ్మన్నది జానకి. ఈవూరినుంచివెళ్లను; మీయింటినుండి వెళ్లిపోతానని చెప్పి నా పెట్టె పరుపుతీసుకుని బయలుదేరి వెళ్లిపోతూ అప్పటప్పట వచ్చి నీక్షేమం కనుక్కుంటానులే, అన్నాను నేను. జానకి కన్నీరు విడిచినది. మాటాడలేదు. నాగుండె నీరైపోయినది. విచారిస్తూనే వచ్చాను నేను. వెళ్లి త్రిప్లికేనులోనే మరొక స్నేహితుడి బసలోవుండి నాప్రయత్నాలేవో చేయడం మొదలుపెట్టాను."

మరొక పెద్దనిట్టూర్పు విడిచాడు సుదర్శనం. యిప్పుడా చీకటిలో సుదర్శనంకళ్లు నిప్పులవలె మెరుస్తున్నవి. పైన యెంత చల్లగా హాయిగానున్నా, సుదర్శనంలోమాత్రం చాలా వేడిగా బాధగానున్నది. తాను యెంతసేపు మాట్లాడుతున్నా ముఖం కదల్పలేదు. మనిషి రవంత చలించలేదు. మెల్లగా, చెపుతున్నాడు కథ. అప్పారావుమాత్రం కథసాగినకొలదీ, అనేక రకాలుగా కూర్చుంటూ అనేకభావాలతో మునిగిపోతూ, కన్నీళ్లు తుడుచుకుంటూ విపరీతమైన ఆర్తంతో వింటున్నాడు. 'యెన్నికథలువిన్నా ఈప్రపంచంలో దుఃఖంతో నిండిపోయినకథలే వింటున్నానుకదా' అనుకుంటున్నాడు మనస్సులో. 'జానకిని పురుషోత్తం కాలితోతన్నినప్పుడు తానైనా, సుదర్శనమైనా అక్కడనుంటే, పురుషోత్తే

పని యేమానా' అనుకున్నాడు మనస్సులో. 'బహుశా యీ పురుషోత్తం జానకిని తిరుగా విశాఖపట్టణం పంపించి వేసివుంటాడు; తప్ప'దనికూడా అనుకున్నాడు అప్పారావు. ఆలాగున అనుకొని "ఆతరువాత నేమిజరిగింద"న్నాడు. అప్పారావునకు కథవింటూన్నప్పుడు అనేకసార్లు కన్నీళ్లు వచ్చేయి. సుదర్శనం మాత్రం ఒకసారైనా కంట లడి పెట్టుకోలేదు. మళ్లీ ప్రారంభించాడు సుదర్శనం.

"నేను కనుక్కుంటే, విశాలాక్షి జాబులో వ్రాసిన ప్రకారం వచ్చిమరునాడే పురుషోత్తం యింటిపక్క యింట్లో బసచేసినట్టులు స్పష్టమైనది. తరువాత విశాలాక్షిని నేను చూచాను. విశాలాక్షిమాత్రం అందకత్తె అగును. పురుషోత్తంకంటె గట్టిగుండెవున్నవాడైనా మోహిస్తాడేమో ఆమె గాలిసోకితే. కాని జానకి భార్యయై యుండగా యెంత మూర్ఖుడైనా, ఆపె యెంతఅందంగా వున్నా యెట్లామోహించాడా అనుకుంటా! అయితే జానకిలోవున్న ఘనతయేమో పురుషోత్తం గ్రహించుకోలేకపోయాడు. వేయిపుటములు పెట్టినా విశాలాక్షి జానకికి సాటివస్తుందా అనేసంగతి తెలుసుకోలేక పోయాడు. కొంచెం చామనచాయగానుండి చూచేసరికి అందంగా చురుకుగా కానవచ్చే స్త్రీ కాకపోగానే మోహం తగ్గింది పురుషోత్తానికి. విశాలాక్షితో స్నేహం వృద్ధికాగానే జానకిపై అనురాగమే నశించింది పురుషోత్తానికి. నాకు మాత్రం విశాలాక్షిని చూచేసరికి వళ్లుమండింది. జానకికి కాదు: నాకు సవతివలె కానవచ్చింది విశాలాక్షి."—

కంటినీటితోనే పకపకనవ్వాడు అప్పారావు. సుదర్శనం విశాలాక్షిని యిప్పటికిన్ని తనసవతిగా భావిస్తూన్నట్లు చిరునవ్వైనా నవ్వలేదు.

"యేవిధంగా, పురుషోత్తాన్ని జానకిని యెప్పటి భార్యాభర్తలుగా చేయడమా అనే ఆలోచనతో నాకు రాత్రి నిద్దురపట్టలేదు: భోజనముపై మనసుపోలేదు. ఒకసారి పురుషోత్తాన్ని కలుసుకుని అతడికి ధర్మోపదేశంచేతామా అనుకున్నాను. మరొకసారి మరియేదైనామోసం చేసైనా విశాలాక్షికిన్ని పురుషోత్తానికిన్నీ కలసంబంధం తెగగొడదామా అనుకున్నాను. మరొకసారి జానకిచేతనే నెమ్మదిగా బ్రతిమాలించి, చాకచక్యంగా కథనడపి పురుషోత్తం బుద్ధిమార్చుదామా అనుకున్నాను. ఇంకొకసారి విశాలాక్షితో స్నేహంచేసి ఆమెకు యెవరినైనా భర్తనుకుదిర్చి వారికి వివాహముచేయించి తద్వారా విశాలాక్షికి పురుషోత్తంపైనున్న వ్యామోహం పోగొడదామా అనుకున్నాను. ఏమియుతోచక వెర్రివానివలె కొంత కాలం రాత్రులుకూడా ఆలోచిస్తూనేను నిద్రలేనితిరిగాను. కట్టకడపటకు యెందుకైనా మంచిదని విశాలాక్షితో పరిచయంగలిగించుకుందామని నిశ్చయించుకున్నాను. విశాలాక్షి తల్లితో వకనాడు వెళ్లి మాట్లాడాను. ఆమెకు విపరీతమైన స్వాతిశయమున్నట్లు గ్రహించాను. కూతురు బి. యే. పరీక్షకు చదువుతున్నాదనే గర్వం, తాను యమ్ ఏ. పాస్ అయినంతటిగొప్పదనం గణించిందావిడ హృదయంలో.—తనకూతురు చాలా తెలివితేటలు కలదనీ, క్లాసులో అందరికంటెను బాగా చదువుతుంటున్నాదనీ చెప్పినదామె. తెలుగులో కొంచెం కవిత్వంకూడా చెప్పుతుందని చెప్పింది. ప్రసంగవశంగా చెప్పినట్లుగా ఆవిడతోనే కవినని పొంగానిచ్చాను. బి. యే. పాసయినానని చెప్పినాను. కొన్నిగ్రంథాలు నావి అచ్చుపడినవనిచెప్పినాను. "ప్రేమగీతావళి" ఒక కాపీ ఆవిడకు యిచ్చినాను. ఉదయంగాని, సాయంకాలంగానివస్తే విశాలాక్షి యింటివద్ద నుంటుందనిచెప్పి, ఆమె విశాలాక్షిని చూచి మరీ నేను చెన్నపట్టంనుండి వచ్చానలనీ, కవులంటే విశాలాక్షికి మరిభోజనముకూడా అక్కరలేదనీచెప్పినది. ఈరూపంగా విశాలాక్షితో మైత్రికలగడానికవకాశం దొరకినందుకు చాలాసంతోషిస్తూ నాబసకువచ్చాను.

"క్రమక్రమంగా విశాలాక్షికీ పురుషోత్తానికీ ప్రేమ హెచ్చిపోయింది. కాలేజీ చదువూ అనకాళం వుంటే చూచుకునే వ్యాపారంగా కానవస్తున్నది వారికి. జానకిఉనికి వారికిచాలా కష్టంగా కానవస్తున్నది. పురుషోత్తం జానకితో మాటలే చాలావరకూ కట్టిపెట్టాడు. ఆయింట్లోజానకి బ్రదుకుచాలా హీనంగా వున్నది. పురుషోత్తంయింట్లోకి విశాలాక్షి జానకి ఉన్నప్పుడే రెండు మూడుసార్లువచ్చినది. జానకి వంటచేసుకుంటూన్నప్పుడు వారిద్దరూ గదిలో కుర్చీలపైకూర్చుని మాటలాడుకోవడమూ, నవ్వుకోవడమూకూడా ప్రారంభించినారు. వారికంతధైర్య మెట్లాకలుగుతున్నదా అని అనుకోనేది

జానకి. తానాసమయంలో నేమిచేయగలనాఅనుకొనేది జానకి. ఏమిచేయుటకునూ పోక, భయపడి గుబులుపడుతూ చేతగానిదై తానుండబట్టే వారి కంటకప్రాయ మనుకుంటున్నది జానకి. ఆమె కేమియు పాలుపోలేదు నాతో నీ సంగతులు చెప్పినప్పటి, నాకెంతకైనా పాలు పోలేదు. ఒకనాడు నాకలహా లేకపంగా నే జానకి, పురుషోత్తం, విశాలాక్షి మాట్లాడుకుంటూవుంటే ఆగది ప్రక్కకు మెల్లగా వచ్చి వారిసంభాషణ ఆలకించుటకు ప్రయత్నించినది. అతి నెమ్మదిగా వారు మాటలాడుకొనుటచే ఆసంభాషణ అంతయు ఆమెకు వినబడలేదు కాని, కొన్నిమాటలు వినబడినవి. విశాలాక్షి "యీజానకిని మనం వదల్చుకోవాలి" అన్నది. పురుషోత్తం, "దీని వదల్చుకోనిదీ మనకు వివాహం మెట్లౌ జరుగుతుం"దన్నాడు. "అంతసులువుగా వదలేలాగు కానరాదే"దంది విశాలాక్షి. "నేనుచేస్తాగా జానికి" అన్నాడు పురుషోత్తం. ఆమాటలు విని జానకి నిలువున నీరైనది. ఆమెకు కన్ను లగపడలేదు. ప్రపంచమంతా గిర్రునతిరిగినట్టి. ఆమెకు కోపము, దుఃఖమూ, అసూయా, ఒక్కసారి మనసునిండి యుక్కిరిబిక్కిరైపోయినవి. ఒక్కనిముష మాగింది జానకి తలుపులున గదిలో కొరబడినది.

"దేనికు తిక్కపడి వస్తున్నావు"న్నాడు పురుషోత్తం గంభీరంగా. "వంటైంది పాడిగట్టుకొమ్మని చెప్పదాని"కన్నది గట్టిగానే జానకి. "వంటైతే, నే వచ్చి కనుక్కుంటానులే పో" అన్నాడు పురుషోత్తం. "నా పనియైనది. నేపోవడ మెందుకు. నేనూ యిక్కడనే వుంటాన"న్నాది జానకి.

"నీవిక్క డుండవద్దు. చెప్పగానే వెళ్ళ"న్నాడు పురుషోత్త. "నేవెళ్లను. ఆవిశాలాక్షిని వెళ్ళమనండి. ఆవిడ యిక్కడకు రావలసినపని యేమున్నది. మీ రిద్దరూ రోజూ యింతగా మాటాడవలసినపని యేమున్నద"న్నాది జానకి గద్గదికతో. ధైర్యంతో, పురుషోత్తం లేచి జానకిని చేయిపట్టుకుని వంటయింటివద్ద కీడ్చి కూర్చుండబెట్టి, "విశాలాక్షి ప్రాసెత్తితే చంపేస్తాను జాగ్రత్త" అన్నాడు.

"చంపేస్తే చంపేయండికాని విశాలాక్షి మన యింటికి రా కూడదు. మీరు వారింటికి వెళ్లకూడద"న్నది జానకి.

పాపం. పురుషోత్తం జానకిని కొట్టాడు. జానకి గుబులుపడుతూ వంటయింటిలో నేలబట్టిపోయినది.

"అనాటినుండి, విశాలాక్షి పురుషోత్తం యింటికి రానన్నది కాబోలు. పురుషోత్తం విశాలాక్షి యింటికి వెళ్లడ మేజరుగుతూవచ్చింది. అట్లా కొంతకాలం గడచింది. నిద్రాహారములు లేక జానకి మహాదుఃఖంతో నీరసిస్తున్నది. ఆభగవానుడికైనా ఆపతివ్రతాశిరోమణిపై జాలి లేకపోయింది. ఆమెదుఃఖంచూచి ఆయింటిగోడలుకూడా కన్నీళ్లుగార్చేయేమో!"

మరొకసారి నిట్టూర్పువిడచి ఊరుకున్నాడు సుదర్శనం. అప్పారావు కన్నీ ళ్లక్కునైనాయి. పురుషోత్తంవంటివాళ్లని భూమిమీదకెందుకు పుట్టించాడా భగవంతు డనుకుంటున్నాడు. మనసంఘంలో చిన్నతనంలో నే పెళ్లిళ్లుచేయడంవల్ల నష్టకష్టాలుకదా యివన్నీ ననుకుంటున్నాడు. ఇంగ్లీషువారిపద్ధతిని, స్త్రీపురుషులు జ్ఞానవంతులైన పిమ్మటనే తమకిష్టమైనవారి నెంచుకొనే వివాహం చేసుకుంటూవుంటే యిటువంటి మహాఘోరాలు జరగవుకదా అనుకుంటున్నాడు. జానకి సుదర్శనాన్ని విశాలాక్షి మరి అంత విపరీతమైన ప్రేమానుబంధం వున్నకారణంచాత పురుషోత్తాన్ని పెళ్లియాడివుంటే, యింతఘోరంగా వుండకపోండా, యెంతోహాయిగా బ్రతికివుండురుకదా అనుకున్నాడు. 'పోనీ పురుషోత్తానికీ జానకీకీ పెళ్లిఅప్పుడే అయిపోయినది కాబట్టి విశాలాక్షి సుదర్శనాన్ని పెళ్లిచూడివేసినా చాలా అందంగావుండేదే' అనుకున్నాడు. మధ్యని, "నేనెందు కీఅనవసరము, నేననుకుని యీ భూతలంలో యేమిచేయగల"ననుకుంటున్నాడు. ఆసమయంలో తనకు తెలిస్తే యేమయివుండేదో అనుకుంటున్నాడు. అప్పారావునకు తలపోస్తూవుండా ప్రపంచంలో అందరూ సుఖంగా ఉండవలెనని కోరిక. యెవరైనే యీజగత్తులో శ్రమపడి పోతారేమోఅని నిత్యమూ అతడు బెంగపెట్టుకుంటాడు.—అప్పటికి రాత్రి మూడుగంటలైనది. తెల్లవారుజాము వరకు అప్పారావునకు కొంచెంకొంచెం

తెలుస్తున్నది. సుదర్శనమాత్రం కాలం నడచిపోతూం డడము పరికించనేలేదు. జానకిని మనసులో తలుచు కుంటూ, యీ ప్రపంచమంతా 'అనిత్య'మని 'రసహీన' మని అనుకుంటున్నాడు. కొంతసే పట్లాగేఉండి తిరుగా ప్రారంభించాడు చెప్పడం సుదర్శనం "అయితే, జానకిని మళ్లా విశాఖపట్నాం పంపించివేశావా యేమిటి" అన్నాడు అప్పారావు.

"ఒక ఉదయపువేళ విశాలాక్షిని దర్శించాను నేను. ఆపెతల్లి అంతకుముందే ఆపెతో చెప్పడంవల్ల, "ప్రేమగీతావళి" అప్పటికే చదవడంవల్ల నేనంటే కొంత గౌరవంకుదిరింది విశాలాక్షిమనస్సులో నేవెళ్లి నప్పుడు నాతో చాలామర్యాదగా మాట్లాడింది విశాలాక్షి. విశాలాక్షితో మాట్లాడుతూంటే అదొకతమాషాగా వుంటుంది. మాటలాడేటప్పుడు చేతులు, పెదవులు, కనుబొమలు, కన్నులుకూడా అభినయంచేస్తవి. ఒకొక్కవిషయంఒకొక్క క్రొత్తఉత్సాహంతో చెప్తుతూంటుందివిశాలాక్షి. మంచిచురుకున్న దిబుద్ధిలో. ఆదినంమాసంభాషణం తాకవిత్వమూ ఆగోలతో నిండిపోయినది. తరువాతనొకటి రెండుసార్లా పెతో మాట్లాడడముతో బాగాపరిచయం కలిగింది. ఈసంపాదించిన పరిచయాన్ని జానకి విపత్తు తొలగించే మహాకార్యంలో ఉపయోగపరచడాని కవకాశం లేకుండానే కొన్ని ఆటంకములు వచ్చేయి. అది దైవకృతం: నేనేంచేస్తాను ?

"క్రమంగా జానకిని యింటిదగ్గవిడచి, రాత్రి వేళకూడా, విశాలాక్షియింట్లోనె గడుపడము ప్రారంభించాడు పురుషోత్తం. జానకి ఆపదలు హెచ్చైపోతున్నవి. నా కేమిచేయడానికీ అవకాశం కానరాలేదు. ప్రతిదినమూ జానకిచెప్పే విషయాలువింటే శరీరం కంపించిపోతూంది. జానకి చాలానీరసపడిపోయి విశ్రాంతాకారం దాల్చింది. పురుషోత్తానికి జానకిచేసే ప్రతి పనీ అసహ్యంగానే కానరావడం ప్రారంభించింది జానకిని చూస్తేనే వళ్లుమండుతూంది అతడికి.

"ఒంటరిగా రెండుమూడురాత్రులు యింటిలో పరుండి, నిద్రలేక, మహాఆవేదనతో బాధపడి, బాధపడి, జానకి, ఒక నాటిరాత్రి తలుపులు తెరచుకొని వీధిలోనికివచ్చి విశాలాక్షి యింటితలుపు కొట్టింది. కొంచెమునేపటివరకున్నూ యెవ్వరును తలుపుతీయలేదు తరువాత విశాలాక్షితల్లివచ్చి తలుపుతీసి "యెవరువార"న్నది. జానకి ప్రత్యుత్తర మీయకుండానే లోపలకు ప్రవేశించి తొందరతొందరగా అప్రక్కనున్న గదిదగ్గరకు నడచినది. ఆగదిలో పెద్ద కాంతితో దీపము వెలుగుచున్నది. ఒక మంచముపై విశాలాక్షిన్ని, పురుషోత్తం దగ్గరగా ఒకరిచేయి నొకరు పట్టుకొని కూర్చున్నారు. జానకిలోనికి పరుగెత్తి విశాలాక్షిని చేయి పట్టుకొని పైకీడ్చి తా నా మంచముపై కూర్చుకొన్నది. పురుషోత్తానికి ధైర్యం యావత్తు పోయి, ఒకనిముషం అక్కడనే స్తంభమువలె నిలచిపోయి తరువాత పైకివెడలిపోయినాడు. విశాలాక్షికూడా

"జానకి......తా నామంచముపై కూర్చున్నది,"

భయపడి ఆవలకుపోయినది. రెండునిముషములు లాప్రక్కపైన నేకూర్చుండి తిరువాత లేచినది జానకి. జానకికిభయం పోయినది. దుఃఖంవిపరీతమైపోయి మొండిదైపోయినది. అంతలో విశాలాక్షితల్లి పెద్దగుద్దుగేసుకునినచ్చి జానకిని మెడపట్టి వీధిలోనికి గెంటి తలుపు బిగించినది. నాలు గైదుసారులు చేతులు రక్తముచిమ్మేటట్లు తలుపుబ్రద్దలు గొట్టి దుఃఖములో గోడ్డుమీదకువచ్చి నిలువబడి పెద్ద రోదనముచేసినది జానకి. ఈబ్రహ్మాండమంతా తనపై నలిగినట్లు కానవచ్చింది జానకికి. మహాప్రళయమధ్యం లో తానునిలచినట్లు తోచింది జానకికి. భగవంతుడు ఆనాడే చచ్చిపోయాడనుకున్నది జానకి. ఆతలుపునేసి తలపగలగొట్టుకొని ఆత్మహత్య చేసుకుందా మనుకున్నది జానకి. కొంతసేపటికి కాగోడ్డుమధ్య కూలబడినదిజానకి. లోలోనకుళ్లి కృశించిపోయినదిజానకి. ఆహాహా! ఈ విశాలమైన బ్రహ్మాండంలో దిక్కూదిశా లేకపోయింది మహాపతివ్రతైన జానకికి! కొంతసేపట్నుండి తిరుగా యింటి లోనికివెళ్లి చావడిలోపడి కళ్లు తెరుసైపోయేలాగు రోదనం చేసింది జానకి."

ప్రారంభించినప్పటి శాంతంతో చెప్పలేకుండా వున్నాడు సుదర్శనం. ఆతడిమనస్సు పెద్ద కారుచిచ్చై పోతున్నది. కొలిమిలో యినుమువలె అతడి హృదయం పైకితెలియకుండానే కాలిపోవుచున్నది. నిట్టూర్పులు క్రమంగా దగ్గర పడుతున్నవి. అప్పారావు అప్పటప్పట ఊపిరి తీసుకోడంకూడా మరచిపోయి వింటు న్నాడు యీదుఃఖచరిత్రం. వారికి బైటనుమాత్రం ప్రపంచం చాలాచల్లగా, శాంతంగా, హాయిగా వున్నది. ఆపవిత్రగోదావరి, వారిపడవక్రిందుగానే నిశ్శబ్దంగా, మందగమనంలో అతిగంభీరమైన హృదయంతో సాగి పోతున్నది.

మరునాడు జానకితో చెప్పకుండా, పురుషోత్తం విశాలాక్షిని ఆపెతల్లినితీసుకొని రత్నగిరికి బయలు దేరాడు. రత్నగిరి వకపల్లెటూరు. విశాలాక్షి తండ్రికట్టించినయింట్లో బసచేశారు. సెలవుదినాల్లో విశాలాక్షి, తల్లి, అక్కడనేవుండడము మామూలు. వారికక్కడ భూములున్నవి. మంచి పలుకుబడికూడా వున్నది. జానకితో చెప్పకుండా ఆడువారిసలహాప్రధానంచేసుకుని పురుషోత్తంరత్నగిరియెట్లాపోయాడాఅనుకుంటూ. జానకనివదల్చుకోవడాని కదేమార్గమని తోచింది కాబోలు! యెట్లా తెలిసినదో జానకకి. మరుచటిరైలులో బయలుదేరినది జానకి, రత్నగిరికి జానకికి. భయం, సిగ్గు, బెలదనంవదలిపోయి, ఆకుపులివలె సాహసం యెక్కువైనది. అవకాశంలేక, జానకి నాతోగూడా చెప్పలేదు రత్నగిరి వెళ్లుతానని. రత్నగిరినుండి నాకొక ఉత్తరముమాత్రం వచ్చినది జానకివద్దనుండి. అది యిట్లాఉన్నది.

"సుదర్శనానికి నమస్కారాలు!"

"నాతో చెప్పకుండా, విశాలాక్షిని దానితల్లిని తీసుకుని, నాభర్తగారు రత్నగిరి వెళ్లడంచాత, ఆసంగతి అదృష్టవశాత్తు నాకు తెలియడంచాత నాకు నిన్ను కలసికొనుటకు అవకాశం లేకపోవడంచాత నీకు చెప్పకుండా యిక్కడకు ఒంటరిగా వచ్చాను.

"యిక్కడకువచ్చి తిన్నగా విశాలాక్షి యింటికి వెళ్లాను. నాభర్తను కలసికొన్నాను 'నాకు తెలియకుండా అట్లా నన్ను చెన్నపట్నంలో వదలిపెట్టి వెళ్లిపోవడము న్యాయమా అని అడిగాను. అందుకు నాకు సమాధానం చెప్పలేదు. నాతో ఆయనమాటలాడలేదు. నాకువారింటభోజనమైనా పెట్టలేదు. పెట్టినా నాకు భోజనాపేక్ష లేదులే. నాబ్రదుకు చాలా హేయంగావున్నది. నేనీ తీరుగా యిన్నొన్నిదినాలు జీవించలేను. ఈఆకాశంక్రింద నాకు నిలవడానికి నీడ కానరాకుండావున్నది. నీవొక్కడవుతప్ప నాహృదయ మెరిగినవా రింకొక రెవ్వరూ లేరు. నన్ను చూచి జాలిపడేవారు లేరు. నాచావున కేడ్చేవారు లేరు. నేను చావడం విశాలాక్షికేకాదు నాభర్తకుకూడా చాలా ప్రీతిగావుంటుంది. విశాలాక్షితల్లి చాలా దురాత్మురాలు; సాహసురాలు. నేను చచ్చిపోవడానికి సిద్ధంగానేవున్నాను. ఈస్థితిలో బ్రతకడము కంటె చావే చాలాసుఖం. నీవిచ్చటకు వెంటనేవస్తే నిన్నుచూచి మరీచేస్తా నాపని. ఈజాబందగానే యిచ్చటికి వస్తావని నమ్ముతున్నాను.

రత్నగిరి.　　　నీసోదరి, జానకి"

ఇంకొకసారి నిట్టూర్పులోమునిగాడు సుదర్శనం. ఈసారి సుదర్శనం కన్నులు మూసికొనిపోయినాయి. ప్రపంచమంతా భూకంపంవచ్చి కదలినట్లు కదలుతూం

దా అనిపిస్తున్నా దతడికి. అప్పారావునకు మతిపోయినది. ఈసారి మాటామంతీ మానివేసేడు అప్పారావు. తొడుక్కొన్న షర్టు ముందునైపంతా తడిముద్దైపోయింది అప్పారావుకి. 'కొంపదీసి జానకి ఆత్మహత్య చేసుకోదుకదా!' అనుకొని బిగిసిపోతున్నాడు అప్పారావు. అంతలో ఒక పెద్దగొలుసు తెచ్చి పడేశాడు పడవవాడు అప్పారావు వెనక. త్రుళ్లిపడి ఆ చప్పుడికి సుదర్శనంమీద పడిపోయాడు అప్పారావు. దానితో యిద్దరకూ కళ్లు బాగా విచ్చుకొని. తెల్లవారుతున్నాదని తెలిసినది. "అప్పుడే తెల్లవారిపోతూందోయి" అన్నాడు అప్పారావు. సుదర్శనాని కదొక వింతగా కనిపించలేదు కాబోలు 'ఔను' నేనా అనలేదు. సుదర్శనం చెప్పడం అందుకున్నాడు.

"వెంటనే రత్నగిరికి వెళ్లాను నేను. విశాలాక్షి యింటికి వెళ్ళగానే జానకి నూతిలోపడి ప్రాణములు విడిచిందని తెలిసినది. ఊరిలో కొందరు నాతో రహస్యంగా 'విషంపెట్టిచంపి నూతిలోపడవేసి తెల్లవారకముందే దహనంచేశారు. ఆవిడంతట ఆవిడ నూతిలో పడలేదన్నారు.' కారణమేదైనా, జానకి యీలోకం విడచి, నన్ను కడలేని దుఃఖంలో విడచి వెళ్లిపోయింది."

సుదర్శనం చెప్పడం ముగించాడు. కన్నులు మూశాడు. ఆ కన్నులంట కొంచమునీరు కారుతున్నది.

[చిత్రకారుడు: భ. రా. సో.]

రహస్య ప్రణయము

సముద్రాల వెంకటరాఘవాచార్యులు గారు

సఖియ! భవదీయమగు కటాక్షమ్మునందడి
పరువులిడువాగతీత లావణ్యలహరి
బ్రదుకు కడు స్వల్పమయ్యెను ప్రతి నమస్క-
రించి యర్పింప నీదు దాతృత్వమునకు.

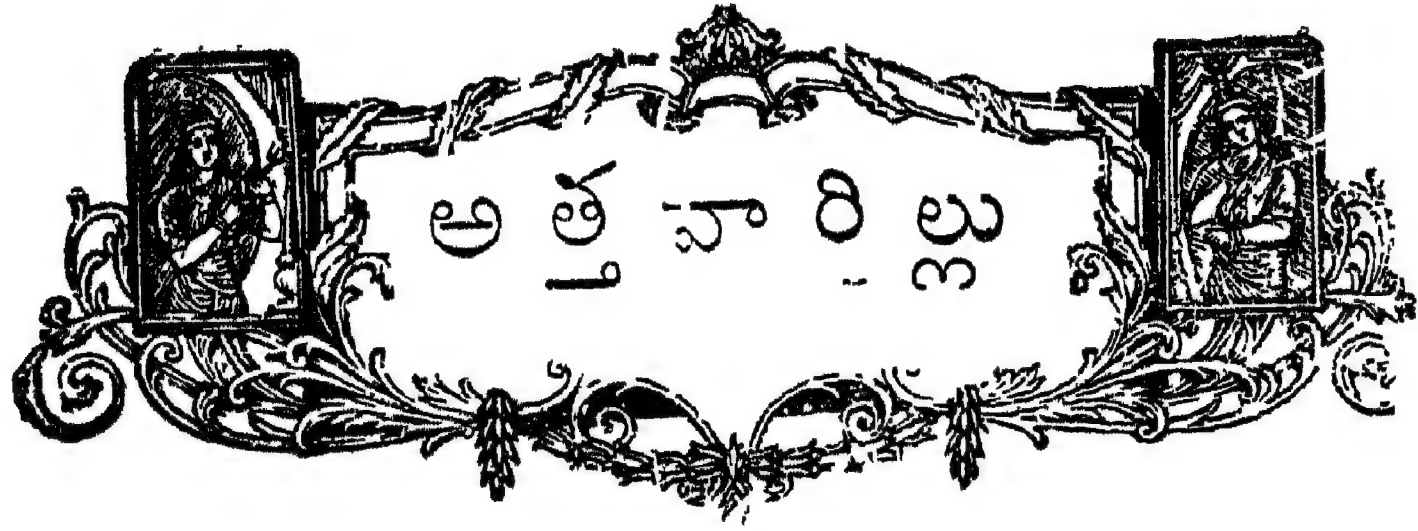
ఎంతహరిభక్తిపరులు లజ్జించినారు
కోమలశ్యామలా రాళకుంతలముల
ప్రేమ గొప్పవారలె సంచరించిరనుచు
వినుట వారెంత మది విలాపించినారు.

దుఃఖబాష్పోపహతము నాదు హృదయంబు
త్రుంపబడియెనుగద తునాతునకలట్లు
కాని నీవేత్రహతికి సగ్గమగువారి
కెన్నడునుగాని శాంతి లభింపఁబోదు.

నీపదములందు గర్వము న్విడచి ఫాల
తలము సోక మ్రొక్కెద విశుద్ధప్రియమున
నీహృదయసన్నిధిని వస్త్రనియతి నున్న
నీవపరిచితుఁడ వటందు నేల నన్ను?

ఓరహస్యప్రణయినీ! మహోగ్రదుఃఖ
కాననముల నిర్భీతి మజ్జానుపగిది
ప్రేమవాగ్దాన నూత్న నివేదనమ్ము
దాల్చి భవదుపలబ్ధికై తిరలువాఁడ.

అత్తవారిల్లు

అప్పిరిట్ల సూర్యనారాయణమూర్తి గారు

చేతిలో కాగ్ధపట్టుకొని రామరాజు లోనికి వచ్చెను. అప్పుడే సీతమ్మ కాఫీతయారుచేసి 'రండి అయింది' అని ముందటింటి వైపునకు వచ్చుచుండెను.

"ఉత్తరం వచ్చింది" అని రామరాజు మెల్లగా ననెను.

సీత—ఎవరిదగ్గరనుంచి?

రాజు—చెప్పుకో చూతాం;

సీత—బహుశా మానాన్నగారి దగ్గరనుండి అయివుంటుంది.

రాజు—లేదు. గోవిందరావుదగ్గర నుంచి

సీతమ్మ ఆమాట వినడంతోనే కొంచెం నివ్వెరపడ్డాది. "ఏమీ! యెందుకు రాలేదూ. ఇంక నాలుగురోజులే కదా ఉంది పండుగ?" అని అనుకుంటూ రామరాజుతో లోనికి పోయింది. తరువాత వీరిరువురు కాఫీ పుచ్చుకొనేగదిలో కూర్చొని కాఫీ తాగుచున్నారు. కాని సీతమ్మకు మట్టుకు యేమీ తోచనట్లు తడబడుచున్నది. రామరాజుకికూడా కొంచెం మనసులో అదేదో ఒకలాగ ఉంది.

సీత—ఏమిటండీ యిలా చేశారు; మావాళ్లు యీ మాటు?

రాజు—అయితే నేమిలే; పండుగ యిక్కడ కూడ దా నేమిటి?

సీత—ఎక్కడఅయితే ఏమని మీ కుంటుంది. వచ్చి యెన్నాళ్లయిందో తెలుసునా? ఇన్నాళ్లిదాకా మావాళ్లు ఊరుకోడం చూస్తే...

అని కొంచెము మొఖం వేలవేసుకొని బొటనవ్రేలు క్రింది రాస్తూ చూస్తున్నాది. ఇంతలో రామరాజు ఆమెవైపు చూచుసరికి ఆమెకంటినుండి చిన్నకాలువ కూడా ప్రవహించ నారంభించినది. నిజం చెప్పకపోవడం తప్పుచేసినానని రామరాజు సీతను దగ్గరకు

తెచ్చుకొని "లేదులే, మామయ్యగారు రాశారు. యిదిగో రేపు యిలాంటప్పటికి మీ అమ్మ చల్ల చేస్తూ ఉంటే, గోకురు కోసానికి నువ్వు, రత్నం—

సీత—పోనీలెండి, మీ మాట లెప్పుడు యిలాగే. 'నాయనా అన్నానికి రా' అనిమీఅమ్మ పిలిచినప్పుడో?

* *

రాత్రి యేడుఘంటలయింది. రామరాజు అప్పుడే వీథులోనుండి వచ్చి, గదిలోనికి వెళ్లేసరికి, సీత పెట్టెలో తనబట్టలన్నియు సర్దుకొనుచుండెను.

రాజు—హార్మోని మరిచిపోకు.

సీత—హార్మోని యెందుకు? అక్కడ నేను పాడాలా యేమిటి?

రాజు—మీనాన్నకి పాటఅంటే సరదా. తీసుకెళ్లు. ఇక్కడ నేనేమిటిచేస్తాను, నువ్వు లేనిదే? అదెందుకు తీస్తున్నావు?.

సీత—ఏది ?

రాజు—మరేది. నువ్వు యిప్పుడు బట్టమడతలో పెడుతున్నది.

సీత—అది లేకపోతే యేలాగు? నారాజు నాదగ్గర ఉండొద్దూ!

రాజు—సరేలే—నీవస్తువులన్నీ పెట్టుకో, ఏదీ మరచిపోవద్దు. మళ్లీ యెన్నాళ్లకువస్తావో!

ఈమాట అనేసరికి ఆమెభావంలో మార్పు కలిగింది. మరియేమీ మాటాడలేదు.

పెట్టె తాళం వేసేసింది. రామరాజు కూర్చొన్న సోఫాదగ్గరకు వచ్చి అతనికాళ్లదగ్గర కూర్చోని, అట్టే అతనిమొగంవేపు చూస్తూన్నది.

రాజు—ఏం? అలాగ చూస్తున్నావు. రేపు యిలాంటప్పటికి మీరత్నం అక్కయ్య ఒచ్చిందని అతిసంతోషంతో గెంతుతాడు. నువ్వు పాడుతూఉంటే—

సీత మాట్లాడలేదు. అట్లే చూస్తున్నాది.

రాజు—మీఅన్నయ్య సేషనుకు వస్తాడేమో. క్రిందటిమాటు మీ నాన్న ఒచ్చారు కదూ!

సీత యింకను అట్లే చూచుచున్నది. మాట్లాడలేదు.

రాజు—జట్కా దిగేసరికి—నాకట్లానే ఉంటుంది మీ అమ్మ; రెండుచేతుల్తో కౌగలించుకుంటుంది.

అప్పటికి యేమీ మాట్లాడలేదు. ముఖవైఖరిచూస్తే యేడ్పువచ్చేటట్లు ఉంది. అది చూచి రామరాజునకు యేమియు తోచక—"సీతా! యెందుకే అలాగున్నావు" అనేటప్పటికి ఆమె రెండుచేతులూ మెడచుట్టూ వేసి "రాజ్యం" అని వెక్కి వెక్కి యేడ్చుచున్నది. కాని అతను ధైర్యవంతుడు. మనసులో ఆమెను విడుచుటకు విచారముగలవాడయినా, పైకి "అలా, యేడవకూడదు—తప్పు. పుట్టింటికి వెళ్లేటప్పుడు యెవరైనా యేడుస్తారా తప్పుకదూ!"

తప్పో, ఒప్పో ఆమెకు తెలియదు. కంటికి వెంటమట్టుకు నీళ్లువస్తున్నాయి.

రాజు—అలా యేడవకు. ఇన్నాళ్లు నాదగ్గర ఉన్నావుకదా! మరికొన్నాళ్లు అక్కడ ఉండవాలా లేదా? కని పెంచారువాళ్లు.

ఇట్లిరువురు భావసముద్రంలో మునిగేటప్పటికి, వేళ యెంతయిందో వాళ్లకి తెలియలేదు.

ఇంతట్లో "భోజనానికి వేళయింది రండి" అని క్రిందనుండి కేక రావడంతోనే వదలలేక వదలుతూ, రామరాజు, సీతమ్మ క్రిందికి దిగివచ్చినారు.

* * * *

రయిలువేళ అయింది. బండీ వాకట్లో నిలబడ్డాది. సామాన్లన్ని దానిలో పెట్టడం కూడా అయినది. కాని రామరాజు, సీతమ్మ యింకా మేడ దిగలేదు. "వేళ అయింది" అని కేక క్రిందినుండి వచ్చింది. ఒకఅడుగు ముందుకు, ఒకఅడుగు వెనకకు వేస్తూ సీతమ్మ దిగుచున్నది. "ఉత్తరాలు రాస్తారు కదూ" అని మరీమరీ చెప్పి, "అత్తమ్మగారూ వెళ్తా" నని, తనఅత్తగారివద్ద సెలవుపుచ్చుకొని, సీత బండియెక్కినది. రామరాజు స్టేషనువద్దకు వెళ్లి టిక్కెట్టుకొని, వెంటవెళ్లు మనిషితో 'జాగ్రత్త' అని హెచ్చరించి, రయిలుపోయిందాకా అక్కడే ఉండెను. ఇంతలో రయిలు వచ్చింది. అంతలో రయిలు పోయింది. రామరాజు ఒక్కడూ అక్కడ నిలబడి, కొంతసేపయ్యేటప్పటికి, ఇంటికివచ్చి, తనమంచంమీద వెల్లకిల పడుకున్నాడు.

* * * *

రెండునెలలు అయింది. సీతమ్మ పోస్టుజవానుకొరకు యెదురుచూస్తూ వీధి అరుగుమీద కూర్చుంది. అనుకున్నట్లే ఒక కవరు వచ్చింది. కాని యీమాటు తనపేర లేదు. వాళ్లనాన్నగారికి వచ్చింది. వెంకటచలంగారు కాలేజినుండి అప్పుడే యింటికి వచ్చిరి. బల్లమీద పెట్టబడిన ఉత్తరంతీసి చదువుకొని యేమియు ననక జేబులోనుంచుకొని వీధిలోనికి వెళ్లిరి. సీతమ్మకుమాత్రం మనసు ఆందోళనగా ఉంది. తనరాజ్యం రమ్మని రాసినారని మాత్రం ఊహచేసుకుంది. రాత్రి భోజనాల దగ్గర వేంకటచలంగారు "అమ్మన్నను త్వరలో పంపమని అల్లుడు రాశినాడు."

కనకమ్మగారు మాత్రం అప్పుడే కూతురిని పంపివేయవలెనని విచారిస్తున్నాది. భోజ

నాలు అయినతర్వాత తల్లీ పిల్లా ఒకచోట కూర్చుండిరి.

కనకమ్మ—ఇవ్వాళ త్రయోదశికాదూ; అయితే నవమివెళ్లిన దశమినాడు వెళ్ల వచ్చును.

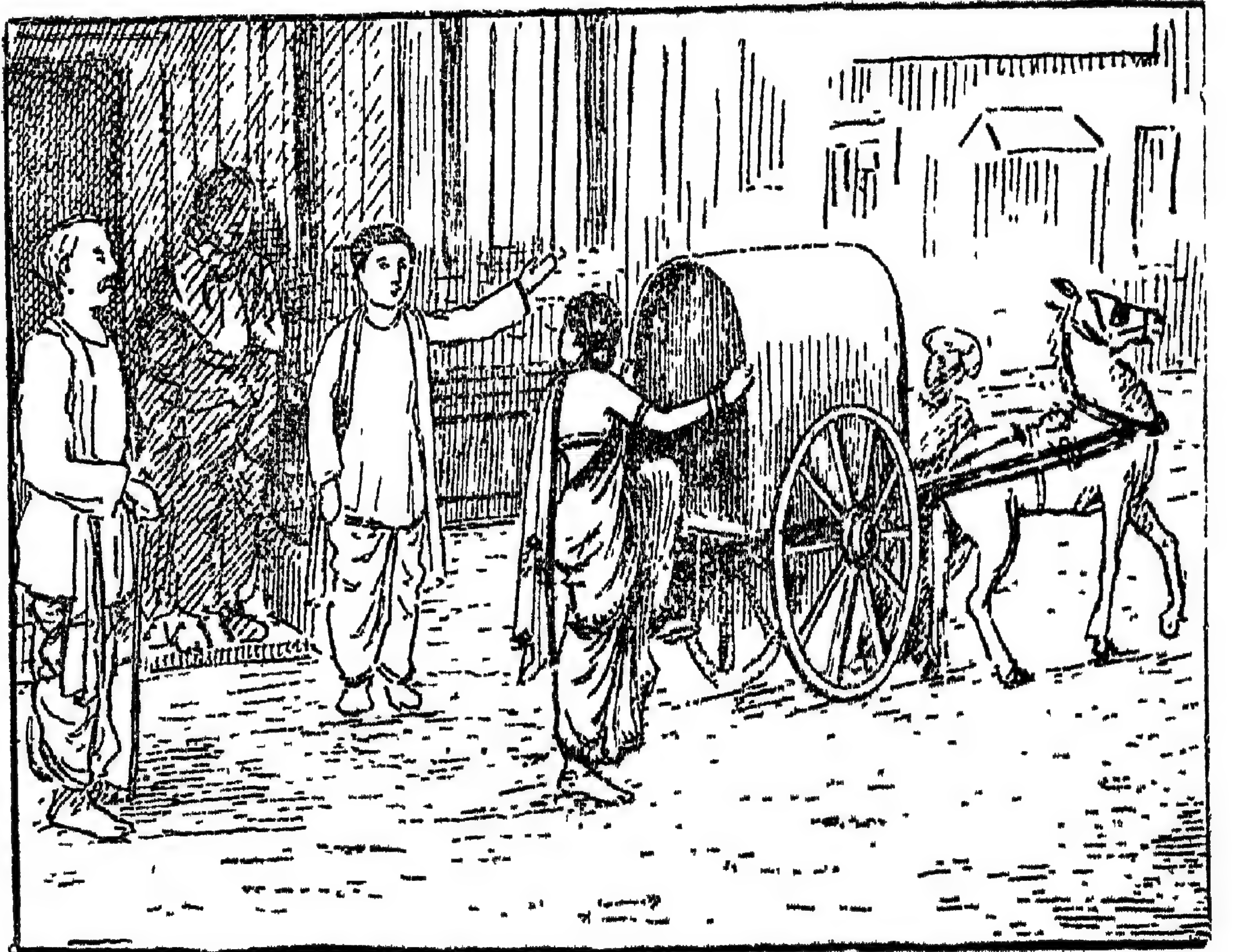
సీత—నువ్వు యీమాటు నాతో రావాలి.

కనకమ్మ—నే నెందుకే మీవాళ్ల యింటికి?

"మీవాళ్లు" అనేసరికి సీతమ్మ కొంచెం కొత్త చూపు చూసింది. కాని ఏమీ అన లేదు. ఎంత కనిపెంచినా యింతేకదా అని అనుకుంటూ కనకమ్మ కంట నీరు పెట్టుకుంది. అది చూచి సీతమ్మకుకూడా యేడుపువచ్చింది. ఇక ఎవరిబాధ వారి కన్నీట్లో ప్రవహించిన తర్వాత రోజులు లెక్కపెడుతూ యిద్దరూ గడిపినారు.

* *

నవమి వెళ్లింది. దశమి వచ్చింది. సీతమ్మ ఆవేళ మెయిల్లో అత్తవారింటికి వెళ్లడానికి ఉంది. బట్టలన్నీ పెట్టెలో పెట్టుకొని పసుపుకొమ్ములు, కుంకుం మూటలోకట్టి యిచ్చినజరీ చీరకట్టుకొని నిలబడ్డాది. వాళ్ల నాన్నగారు వీధిలో బెంచీమీద కూర్చున్నారు. "చెల్లెమ్మా వేళయింది రా" అని వెంటగానున్న సీతమ్మ అన్న తొందరపెడుతున్నాడు. రత్నం అక్కడ నిలబడి చూస్తున్నాడు. ఏమి తెలియదు. చిన్న పిల్లడు. కనకమ్మ కంటివెంట నీటి చుక్కలు రాలుతున్నాయి. కూతురు చూడకుండా ఉండవాలని, యెంత ప్రయత్నం చేసినా అవి రావడం మానలేదు. సీతమ్మమాట చెప్పనే అక్కరలేదు. ఇంట్లో పెద్దది ముసలమ్మ "అలా యేడవకూడదు. తప్పు. యెవరింటికివాళ్లు వెళ్తారు" అని యెంతచెప్పినా వారిదుఃఖమునకు మేర లేదు. "అమ్మా వెళ్తాను" అనేమాట నోటినుండి వచ్చుచూ వచ్చుచూ గద్గదికంలో ఉండిపోయింది. "పదే చెల్లెమ్మా" అని

అన్నయ్య తొందర చేయుచున్నాడు. ఇంక సీతమ్మ బండి యెక్కింది. బండి నడవసాగింది. కనకమ్మ కళ్లు మూతవెయ్యకుండా తూము దగ్గర బండీ మళ్లినంతవరకు చూస్తూ వీధి అరుగుమీద నిలబడియుండెను. రాధారిమనుష్యులు యెవరు వెళుతారో ఆమెకు తెలియదు. ఎదురుగుండా ఉన్నవారు అరుగులమీద నిలబడ్డారు. ఎవరున్నారో తెలియదు. సీతమ్మ బండీలో అట్లే యుండెను. కొంతసే పయ్యే

టప్పటికి, బండీ నిల్చిపోయింది. సీతమ్మ పైటచెరగంతా తడిసేను. సీతమ్మ కట్టిన అంతా చీరకొంగుకే.

* * * *

రాత్రి యెనిమిదిఘంట లయింది ఊరికి వచ్చేసరికి. బండిలో సామానంతా లోపలికి వచ్చేసింది. భోజనాలు అయినాయి. తరువాత మేడమెట్లొక్కొక్కటి యెక్కి సీతమ్మ గదిలోకి వచ్చింది. వచ్చేసరికి—ముహూర్తమాత్రంలో రామరాజు, సీతమ్మ ఒకరిలో ఒకరున్నారు. సీతమ్మ సంతోషానికి మేరలేదు. రామరాజు ఆనందానికి అడ్డులేదు.

రాజు—అయితే నాకోసానికి యేమిటి తెచ్చావు?

సీత—మీ కేమిటి కావాలో అదే.

రాజు—ఏమిటిగదా!

సీత—'నేనే' అనేసరికి రామరాజు సీతనుమరీ దగ్గరకు తీసుకున్నాడు.

రాజు—అయితే యీనాటికి మరక లేమిటీ. చీరకొంగుకి?

సీతమ్మ జవాబుచెప్పలేదు. పేరు విశంగా ప్రత్యుత్తరం ఇచ్చుచున్నది.

సంపూర్ణము

పలుకరాదమ్మా!

గేయము (హాసిత కృతము)

శకుంతల—

చెలువుగని తొలివలపుఁ గొంటినో!
వలచిచెలువము కలిమిఁగంటినో!
చెలువువలపుల చెలిమినేమో
తలఁపుఁ దలఁపునఁ బులకరింతలు
పలుకరాదమ్మా! నావలపుదలఁపు.

ప్రియంవద—

తలఁపులేని పలుకువెలయదు
పలుకులేని తలఁపు దెలియదు
తలఁపుఁబలుకులు దొరసిల్లినఁ
దోలకరించును బులకరింతలు
పలుకవేమమ్మా! నీవలపు సొలపు.

హిందువుల సృష్టిపరిశీలన

[విద్యావిషయికము]

నేపూరి లక్ష్మీ నరసయ్యాగారు, యం. ఎ., యల్. టి.

ఉ. "పూచిన పూలలోని వలపుల్ నన లెత్తు చివుళ్ల నిగ్గు కా
ణాచితనంబు లేదలిరునల్ జెలువం దెడి మంచుచిన్కులం
దోచు నిసర్గకాంతియుఁ గనుంగొనినంతన నీదురూపముల్
జూచిన యట్టులుండెఁ బాడసూపవదేటికి భక్తవత్సలా!"

[శ్రీ శేషాద్రి రమణకవులు]

దాదాపు 25 సంవత్సరములకు బూర్వము సృష్టిపరిశీలనావిషయములు ప్రాథమికపాఠశాలలందే కాక యితరపాఠశాలలందు గూడ వాడుకకు వచ్చియుండలేదు. ఇది విద్యాక్రమమునందు నూతనముగా జేర్పబడినది. నూతనముగా జేర్పబడినదని చెప్పుటచేత దీనిని నూతముగా గనిపెట్టిరనిగాని ఇదివరలో దీని విషయ మెవరికి దెలియదని కాని తలంపవీలు లేదు. సృష్టితోడనే సృష్టిపరిశీలన పుట్టినది. మనుజుడు కొంతజ్ఞానవికాసము గలిగినప్పటినుండియు సృష్టిమహిమను జూచి యద్భుతపడుచుండును. మన మేవిధముగా తెలిసినవాని ద్వారా తెలియని విషయములను గురించి నేర్చుకొనుచున్నామో అదేవిధమున సృష్టిపరిశీలనమందు విషయసృష్టినుండి నిర్విషయ సృష్టిజ్ఞానమును, తద్వారా దైవజ్ఞానమును, కలుగునని శాస్త్రవేత్తలు చెప్పుచున్నారు. ఈ విషయమునుమనస్వానుభవమునుండి గ్రహింపవచ్చును. కావున సృష్టిపరిశీలన గొప్పయొక నూతనాంశము కాదు. ఇది మిక్కిలి పురాతనమైనది.

పూర్వమునుండియు మనవారీ సృష్టిపరిశీలనమందు పేరువడసినవారు. కొందరు శాస్త్రజ్ఞులు సృష్టిపరిశీలన జ్ఞానమును దేహసౌఖ్యము నిచ్చు మార్గములయందు వినియోగించుచున్నారు. మనపూర్వులన్ననో, వారు సృష్టిపరిశీలనమునుండి తత్త్వసారము గ్రహింపగలిగిరి. "యోగాభ్యాసము ప్రప్రథమమున సృష్టిపరిశీలనతో గలిగినది. కప్పలయొక్కయు, పాములయొక్కయు, తాబేళ్లయొక్కయు అలవాట్లను గమనించుటయందు యోగాభ్యాసపు రహస్యములు తెలిసినవి" అని శ్రీయుత, నాగేంద్రనాథ మజుందారుగారు తమ "పురాతన హిందూదేశవిద్యాచారిత్రము"నందు వ్రాసియున్నారు. రాతినడుమ జీవింపగలిగిన కప్పకేయభ్యాసము స్వాభావికముగ గలిగినదో, ఆయభ్యాసమును మనుష్యుడు సాధించిన

యొడల, యోగాభ్యాసమును సాధించిన వా డగును. మనపూర్వుల సృష్టిపరిశీలనజ్ఞానముం డినదో కాని ప్రతి వస్తువునందును దైవమహి మను గాంచుచుండెడివారు. అందుచేతనే ప్రహ్లాదునిచే సవిస్తరముగ బలికించిరి.

"క. ఇందుగల డందు లేడని
సందేహము వలదు, చక్రి సర్వోపగతుం
డెందెందు వెదకి చూచిన,
నందందే కలడు, దానవాగ్రణి! వింటే."

వారిసృష్టి పరిశీలనజ్ఞానము సాహిత్యాదికళలయందుగూడ గాననగును. "ఎవరు హిందువుల యొక్క గాఢమైన సృష్టి ప్రేమ నంగీకరింపరో, వారు వాల్మీకి కాళిదాస కవుల యొక్కయు, హైందవకళానైపుణ్యము యొక్కయు, అంశమును గ్రహింపనేరని తలంచుచున్నాను" అని హ్యావెల్ (Havell) దొరగారభిప్రాయ పడియున్నారు.

సంస్కృతపండితుల యభిప్రాయములే కాక మనకు మన యాంధ్రవాఙ్మయమున గొన్ని నిదర్శనములుగూడ నున్నవి.

"భాగవతము"నందు

"అందు గుళింగ నురిం దగిలి యొక్క చిక్కంబులో నైచినంజూచి దుఃఖించి కుళింగ పక్షి యిట్లనియె.

చ. అడవుల మేంతమేసి మన
మన్యుల కెన్నడు నెగ్గుసేయ కి
క్కడ విహరింప నేడకట,
కట్టడి బ్రహ్మ కిరాతుచేతులోఁ
బడుమనివ్రాసెనే నుదుటఁ
బాపపుదైవము కంటికింత యె
క్కుడు బరువయ్యెనే బ్రదుకు
గోమలి యేమననేర్తుఁ జెల్లరే.

క. ఒకమాటు మసల నందఱఁ
బ్రకటించి కిరాతువలలఁ బడఁజేయక ని
న్నొకతెఱ వలఁబడఁ జేసిన
వికటీకృతదక్షమైన విధి నేమందున్.

ఉ. ఱెక్కలురావు పిల్లలకు
తేపటనుండియు మేతగానమిం
బొక్కెడు గూటిలో నెగసి
పోవగనేరవు మున్ను తల్లి యీ
దిక్కుననుండి వచ్చునని
త్రిప్పనిచూడ్కుల నిక్కినిక్కి న
ల్దిక్కులు చూచుచున్న వతి
దీనత నెట్లు భరింతు నక్కటా"

అనుభాగమును జదివినవారి కందరికిని మన పూర్వుల సృష్టిపరిశీలనజ్ఞానము భూతదయ యుద్యోతకమగును.

మరియు "భారతమున" మహాప్రస్థానక పర్వమున—

"చ.జనులు నుతింపగా సుకృత
సంపదఁ జేసియు మర్త్యభావముం
గనియును జెంద కిట్లునికి
కార్యమె ద్రౌపది భీమసేను స
ర్జునుఁ గవలం ద్యజించుటకు
సువ్రత చాలితి చాలవయ్యెదీ
శునకము విడ్వ నిత్తెఱంగు
సూరిసుతుండగు నీకు సర్వమే?"

అని శోధింపబడినప్పుడు ధర్మరాజు తన వెంట వచ్చిన శునకమును విడువనొల్లక

సీ. "..........జేసెద నేను విన్న

గీ. ఎంబు భీమముఖ్యులును బ్రాణదియుఁ జచ్చి
రేను వారల విడువక యేడ్చుచున్న
వత్తురే తోడవచ్చి చావని శునకము
విడవకుండుట తప్పుగా నుడువఁ దగునె.

అని ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. వెంటవచ్చినశునక మెంతటి కృతజ్ఞతకు కారణమైనదో దీనివలన దెలిసికొనవచ్చును.

శకుంతలను బెంచినశకుంతములు, సీతకై పోరాడిన జటాయువు "పంచతంత్ర" నీతిచంద్రిక"లయందు వచ్చుపశుపక్ష్యాదులు జంతువర్గము నుండి గ్రహింపబడిన పాత్రలే యని వేరుగ జెప్పవలసిన యవసరము లేదు. "రంగయ్య అను సోమరి బాలుఁడు" పశుపక్ష్యాదుల నుండియే నీతి గ్రహించి యెట్టివాడాయెనో మనము విని యున్నాము. "అహింసా పరమో ధర్మః" అనునీతివాక్యము సృష్టి పరిశీలనమునుండి గలిగినదని చెప్పవచ్చును.

మరియు "భాగవతము" నందలి ఈ క్రింది పద్యమును జూడుడు.

ఉ. అన్నము లేదు కొన్ని మధు
రాంబువులున్నవి త్రావుమన్న, రా
వన్న, శరీరధారులకు
నాపదవచ్చిన వారియాపదల్
గ్రన్నన మాన్పి, వారికి సు
ఖంబులు సేయుటకన్న నొండుమే
లున్నదె, నాకుదిక్కు పురు
షోత్తముఁడొక్కఁడె సుమ్ము, పుల్కసా!"

"నృసింహశతక" కర్త యేవిధముగా భగవంతుని గొలిచెనో చూడుఁడు:

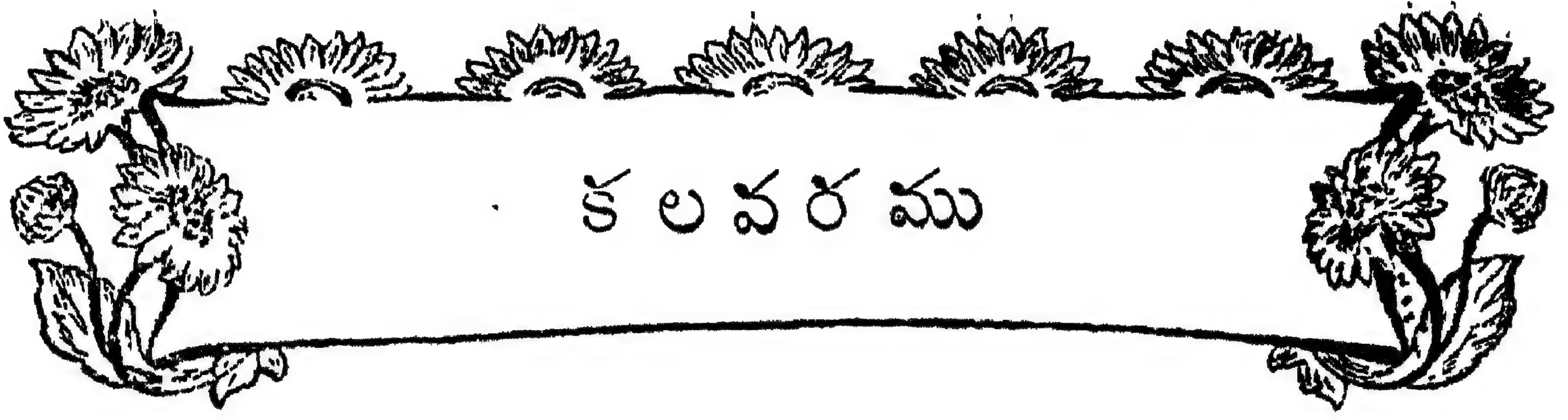
"సీ. అడవిపక్షుల కెవ్వఁ డాహార మిచ్చెను,
మృగజాతి కెవ్వఁడు మేఁతఁబెట్టె
వనచరాదులకు భోజన మెవ్వఁ డిప్పించెఁ,
జెట్ల కెవ్వఁడు నీళ్లు చేదిపోసె
స్త్రీలగర్భములందు శిశువు నెవ్వఁడు పెంచె,
ఫణుల కెవ్వఁడు పోసెఁ బరగ విషము
మధుపాళి కెవ్వఁడు మకరంద మొనరించెఁ
బసుల కెవ్వఁ డొసంగెఁ బచ్చిపూరి;
గీ. జీవకోట్లను బోషింప నీవె కాని
వేరె యొకదాత లేఁడయ్య వెదకి చూడ
భూషణవికాస, శ్రీ ధర్మపురనివాస,
దుష్టసంహార, నరసింహ, దురితదూర."

"భక్తచింతామణి" యందలి ఈ పద్యమును దిలకింపుఁడు:

"శా. ఏయీశుం డెఱిగన్న బాలకులను వె
న్నన్ మహాప్రేమలున్
జీవాల్ లేని మహాంగిగుడ్లను క్రిమి
చేఁ జీమంచి యందుండి యం
త్రో యందంబగు నాకుఁజిల్కలను ప్రా
దుర్భావ మొందించునో
సాయత్యద్భుతకర్త వీవకద దే
వా! భక్తచింతామణీ!"

శ్రీ శేషాద్రిరమణకవు లేవిధముగా సంస్మరించుచున్నారో కనుఁడు:

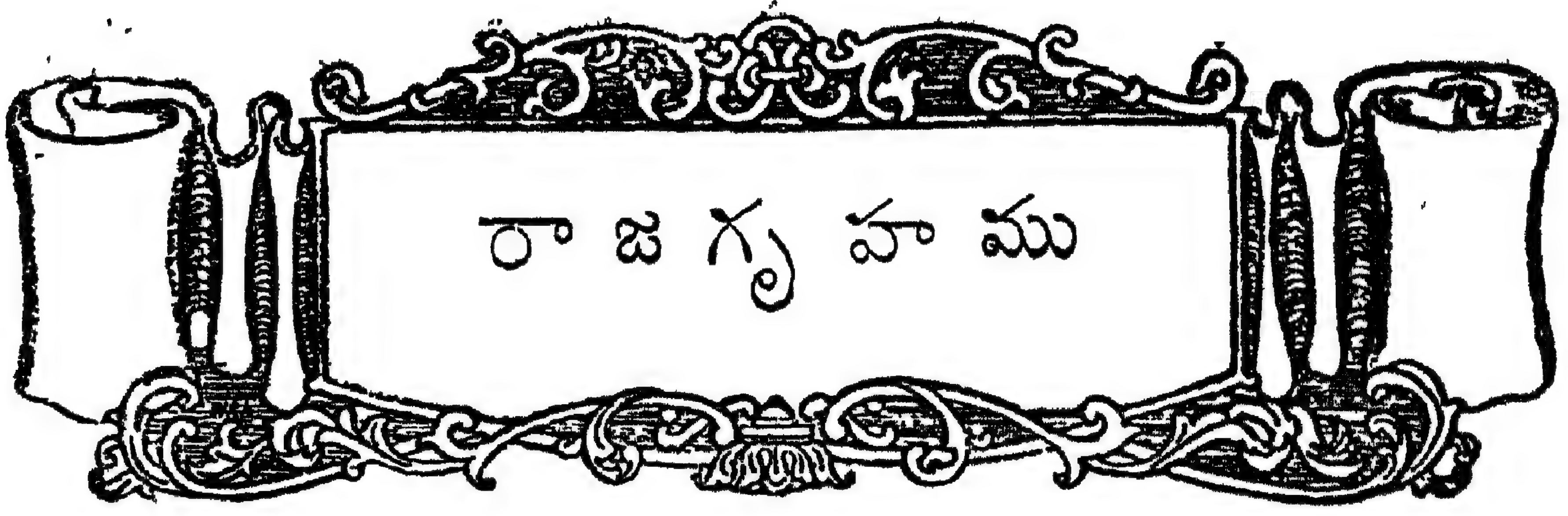
"చ. కలువలఁ తేని వెన్నెల ని
గారము తమ్ముల తావిప్రోవులన్,
కలకలలాడు బాలుర మొ
గమ్ములు, లేఁదలిరాకు జొంపపుం
దళతళలన్ దలంచుకొని
నన్ భవదీయ మనోజ్ఞకల్పనా
కలనము గొంత దేటపడుఁ
గాదె బుధాళికి భక్తవత్సలా!"

కలవరము

పి. వి. రఘునాయ్య గారు

తెలుఁగు పువ్వుల పైఁడి తేనెపైనెక్కి
సలువరాణికి మ్రొక్కి - నాపైని గృపను
సారథ్య మొనరింప సమ్మతింపఁగను
మంజరీ మాణిక్యమయమగు ప్రోవఁ
బయనమైతిని భావవీథికిని
దినరాజు లేవెల్గు దివ్యకాంతులను
దేదీప్యమానమై దిక్కులునింప
చూపుదాపనిలేక చూడఁగల్గితిని
భూమి నాకసముసఁ బాల్పొందుకళలఁ
పచ్చపచ్చని గయాల్ పైముత్యములును
చిగురుమామిళ్లపైఁ జేరి గేఁగి పాడు
గండుఁగోయిలలపలుకు గానరసంబు
సెలయేళ్లఁగలిసుతి చెలఁగు సవ్విధము
ఘల్లుఘల్లనుకాలి గజ్జెలునాఁగ
ప్రకృతికాంతను జూచు భాగ్యంబుగలిగెఁ
గొంతదూరముపోవ కోనసీమలను
వనవిహారముసల్పి బడలికఁ బడియు
శౌర్యసంపద వాని జన్మహక్కుగను
ఆకుకదలుమాత్ర సతిభీకరముగ
తలయెత్తి చెవియొగ్గి ధ్వనినాలకించి
తోకకుచ్చును మెల్లఁ దూగాడఁజేసి
కోరచూపులుచూచు కొదమ సింగముల
నాసాత్త్వంబని దేవి నవ్వుచుఁ బలుక
నాశ్చర్యమగ్నుఁడ నై పోతినపుడు
అంతట రివ్వున నంతరిక్షమునఁ
గనుమూసి తెఱచిన కాలంబులోన
నెట్లుపోయెనో యేమొ యెఱుఁగ నారథము!
బ్రహ్మవర్చస్సునఁ బ్రబలినకాంతి
విస్తరించిననుదుర్ వెడఁదయురంబు
పసిఁడి నిగ్గులుదేలు బాహు యుగంబు
ఉరువునైకన్పట్టు నుదరభాగమున
యజ్ఞోపవీతంబు లందంబు నొసగ
గోష్పదమంతటి కొద్దిజుట్టలర
నెఱసిన వెండ్రుకల్ నిగనిగలాడ
నన్నుఁజూచుచుఁ జిఱునవ్వునవ్వుచును
నన్నయ తాతయ్య నాకుఁ గన్పింప!
నానందబాష్పంబు లపుడు రాలగను
ఒడలెల్ల గగురుపాటుదయించె నాకు
ఏదియో మనమున నిచ్చ జనించి
సెలవుగైకొననెంచఁ జిత్రమాభూమిఁ
జామనచాయయుఁ జలువదోవతియు
కర్ణకుండలకాంతి గప్పికొనంగ
ద్విగుణీకృతంబైన దివ్యకాంతియును
మొగమునఁ జిఱునవ్వు మొలక లెత్తగను
అతితీవ్రమైనట్టి యావిలోకనము
భారతార్థముఁ దేటపఱచుచునుండ
మాతండ్రి తిక్కన! మన్నింపుమనుచు
కండ్లారఁ జూచి నేఁ గాళ్లపైఁబడితి!
మెలకువ వచ్చె నేమియు లేదు! నేను
బోరగిలంబడి మ్రొక్కుచునుంటి.

రాజగృహము

కె. నరసింహాచార్యులు గారు

భారతయుగమున ప్రసిద్ధివహించిన రాజ్యములలో మగధరాజ్యము ఒకటి. ఆకాలమున బృహద్రథుండనురాజు గిరివ్రజము రనముఖ్యపట్టణముగా మగధ నేలెను. వానియనంతరము కడుబలిష్ఠుడగు జరాసంధుడు రాజై, దుష్టుడై జనకంటకుడైనందున కృష్ణార్జునులసహాయమున భీమునిచే మల్లయుద్ధమున మృతినొందెను. పిదప జరాసంధతనయుడగు సహదేవుడు కొంతకాలమురాజ్యమేలెను; కాని వానితర్వాతవంశానుక్రమము మన కంతచక్కగా తెలియకపోయెను.

క్రీ. పూ. 500 మొదలు క్రీ. శ. 1200 వరకు బింబిసారాదిశైశునాగవంశస్థులును,చంద్రగుప్తాది మౌర్యవంశస్థులును, పుష్పమిత్రాదిసంగవంశస్థులును, శంకరాదిత్యాది బ్రాహ్మణవంశస్థులును, శ్రీగుప్తాదిగుప్తులును,గోపాలాదిపాలవంశమువారును మగధరాజ్యమును పాలించిరి. తర్వాత ఈరాజ్యము క్రమముగా మహమ్మదీయులయధీనమయ్యెను.

ఇందు క్రీ.పూ. 500 సం.మున ఆమగధ నేలుచుండిన బింబిసారుడు బుద్ధుని సమకాలికుడు. జరాసంధాదులకు ముఖ్యపట్టణముగా నుండిన గిరివ్రజమే బింబిసారునికి రాజధానియై యుండెను. ఇతనికాలమున గిరివ్రజము కుశాగారపురము, రాజగృహమను పేరుల బిలువబడుచుండినది. గోరథము, ఋషభము, వైహారము, ఋషిగిరి, చైత్యకాద్రియను 5 పర్వతముల మధ్యనుండునది కాన దీనికి గిరివ్రజ మనునది సార్థకనామము. ఈపర్వతములకు ప్రస్తుతము వైభారగిరి (వ్యవహారగిరి), విపులగిరి, రత్నగిరి, ఉదయగిరి, శోణగిరి అని పేర్లు. ఇవి కాకయష్టివనగిరి, గృధ్రకూటగిరి, శైలగిరియను శిఖరములుగూడ నగరమును చుట్టియున్నవి. (1 పటముచూడుడు) కుశాగారపురమున యష్టివనము, కరండవేణువనము, అను ప్రఖ్యాతివహించిన వనములు కలవు. నగరమునగల మరియొకవిశేషాంశమెద్దియనిన నింపన్నటిచ్చట గలవేడినీటియూటలే. ఈయూటలు సరస్వతీనదియొక్క తూర్పునను, వైభారగిరియొక్క తూర్పుసానువునను, విపులగిరియొక్క పడమటిసానువునను కలవు. (1)గంగాయమునా, (2) అనంతఋషి, (3) సప్తఋషి, (4) బ్రహ్మకుండము, (5) కశ్యపఋషి (6) వ్యాసకుండము, (7) మార్కండేయకుండము అనునవి వైభారగిరియందున్నవి. ఇందు సప్తఋషియూటలు చాలవేడియైనవి. విపులగిరియందుగల యూటలు (1) సీతాకుండము, (2) సూర్యకుండము, (3) గణేశకుండము, (4) చంద్రమాకుండము, (5) రామకుండము,(6) శృంగిఋషికుండము అనునవి విపులగిరిలోనివి. హూయనత్సాంగ్ (చీనాదేశయాత్రికుడు) క్రీ. శ. 650 సంవత్సరమున నీనగరమును చూచినప్పుడు ఈయూటల నుండి నీరు ప్రవహించుటకు మార్గములను కట్టినందముగా సింహ, గజరూపములుగా కట్టియుండినట్లు చూచితినని వ్రాసియున్నాడు.

పంచపర్వతపరివేష్టితమగు రాజగృహము శత్రుదుర్భేద్యమైనది. దీనిపర్వతావరణము సుమారు 25 మైళ్లు పొడవైనది. దీనిలోపల 4½ మైళ్ల పొడవుగల మరియొక ప్రాకారావరణము గలదు. ఈ ద్వయములు హిందూదేశమునగల పురాతనకట్టడములలో కెల్ల పురాతనమైనవిగా నున్నవి. గోడలలోనిశిలలు 3 మొదలు 5 అడుగులనిడివికలిగి చక్కగా సమర్చబడి వాటిమధ్యసందులయందు చిన్నరాలు నిండియున్నవి. మట్టికాని, గారకాని ఇందు కానరాదు. ఉత్తరదక్షిణములయందు గల పర్వతములవరుసలమధ్య బాణగంగాలోయ కలదు. ఈలోయకు పూర్వపశ్చిమములయందు గలగోడలు మాత్రము వాటిపూర్ణోన్నతియగు 12 అడుగులఎత్తుగలిగి

యున్నవి. కాని ఛిన్నశోణ, వ్యవహార, విపుల, రత్న గిరులపైగలపుష్యములు నేలముపై 7 లేక 8 అడుగుల ఎత్తునకు మించక యున్నవి. గోడలమందము ఒక్కొక్క పర్వతముపైనను ఏకరీతిగా నుండక వ్యత్యాసపడియున్నవి. ఈవెడల్పు సరాసరి 17½ అడుగులైయున్నవి. కోటలనుగురించిన విశేషమేదియనగా ఎచ్చటగోడలు బలహీనముగా నున్నవో యచ్చట గోడలవలుపల బురుజులను ఆధారకుడ్యములనుకట్టబడియున్నవి. ఒక్కొక్క బురుజును పాదమున 47 నుండి 60 అడుగులవెడల్పును, 34 నుండి 40 అడుగుల వెడల్పును కలిగియున్నది. ఇట్టి బురుజులు ఏకా బాణగంగాలోయకు సమీపమునను, నాలుగు * పురాతనరాజగృహముయొక్క ఉత్తరద్వారసమీపమునను, అయిదు వ్యవహారగిరిపైనను కలవు. మరియు గోడలలోపల ప్రక్క కుడ్యోపరిభాగములకు ఎక్కుటకనుకూలముగా గోడమందములోనే మెట్లుగాని ఏటవాలుమార్గములుగాని కట్టియున్నారు. ఇట్టిఏటవాలుమార్గములు (Ramps) సోపానమార్గములును శోణగిరి యుత్తరభాగ్యమున గానవచ్చుచున్నవి. ఒక్కొక్క సోపానము 5½ అ. వెడల్పును 15 అ. పొడవును కలిగి యున్నది. కోటకు ఇట్టిసంరక్షణలేకాక అచ్చటచ్చట భటులుండుటకు గుహలును మండపములును గూడ కలవు. వ్యవహారగిరియందు నివాసయోగ్యగుహలు రెండు కలవు. ఒకటి శోణగిరియందుగల వేడినీటి బుగ్గలకు పైన కలదు. దీనినే చరిత్రకారులు, ఫాహియాన్, హ్యుయన్ ట్సాన్‌గులు వర్ణించిన ప్రసిద్ధిచెందిన పిప్పలశిలాగృహమని పోల్చుకొనియున్నారు. (4 పటము చూడుడు.)

పిప్పలశిలాగృహము భూమట్టమునుండి 26 అ. ఎత్తునుండి, శిఖరమున 81½ అ. పొడవును, 78 అ. వెడల్పును నైయున్నది. ఈగృహమున క్రిందిప్రక్క 6½′ × 3½′ అడుగులు వైశాల్యముగలగదులు తూర్పున రెండును, ఉత్తరమున అయిదును, పశ్చిమమున ఒకటియు, దక్షిణమున ఒకటియు నున్నవి. వీటిద్వారముల ఎత్తు 3 అడుగులు. తొలుదొలుత నీగదులను కోటను సంరక్షించు భటుల విశ్రమార్థము కట్టియుందురు కాని, కాలక్రమమున నివి సన్యాసుల తపఃప్రదేశములయ్యెను.

ఇంకను ఇట్టిబురుజులు రత్నగిరియందు తూర్పుశిఖరమున నొకటియు, విపులగిరియందు నాలుగును ఉన్నవి.

గృధ్రకూటగిరి

ఈపర్వతము కిరీటాకృతి కలిగి రత్న, శైలగిరుల మధ్య నిరించియున్నది. శిఖరోపరిభాగమున శృంగారముగ పచ్చిక బయళ్లావరించి, గంభీరమై రాజగృహమును చుట్టియుండు పంచపర్వతములలో నెత్తయి సదా గృధ్రావాసమగుటంబట్టి సార్థకనామమై యున్నదని ఫాహియాన్ వర్ణించియుండెను. పర్వతశిఖరము తూర్పు పడమరలుగా పొడవై ఉత్తర దక్షిణములుగా వెడల్పు తక్కువయైయున్నది. (3, 4 పటముల చూడుడు.)

పర్వత పశ్చిమావధియందు అగాధమగు పల్లము కలదు. ఈపల్లమునకు తూర్పున నొకరాతియందు ఊటయొకటి కలదు. బుద్ధుడు రాజగృహమున నుండినకాలమున నీయూటనీటియందే తన కాషాయాంబరము నుదికి యారవేసికొనుచుండెను. బింబిసార చక్రవర్తి బుద్ధుని సందర్శనార్థమై విశేషపరివారసమేతుడై పోవునప్పుడేర్పరచుకొనిన సోపానమార్గ మింకను గృధ్రకూటగిరి యందు కానవచ్చుచున్నది. ఈమార్గము కోటగోడలపై గట్టబడినందున నగరసంరక్షణ విషయమునగూడ మిగుల నుపయోగకారియై యుండెను. మరియు నీమార్గము ఉదయగిరి శిఖరమునుండి గృధ్రకూట శిఖరమువరకు మధ్యగల లోయకడ్డముగా గట్టబడి నగరమున కుత్తరదక్షిణముల గల కోటగోడలను జేర్చుచున్నవి. మోటురాలచే గట్టిన యీమార్గము 20 మొదలు 24 అడుగులవెడల్పు గలిగియున్నది. మార్గమధ్యమున బింబిసారుడు రథావతరణమొనర్చి పాదచారియైన ప్రదేశమునను, బుద్ధ సందర్శనార్థమేగునప్పుడు తనవెంట వచ్చుచుండిన పరివారమును వెనుక నిలిపినస్థలమునను స్తూపములు కలవు.

తథాగతుడు (బుద్ధుడు) ఈప్రపంచమున నవతరించి తన యహింసాధర్మమును లోకమునకు బోధించు కాలమున చాలవరకు గృధ్రకూటముననే వసించియుండెను. ఇచ్చట బుద్ధుడు శరీరవ్యాయామార్థము చరించుచుండిన శిలయొక్కటి గొప్పది కలదు.

---

* నూతనరాజగృహము మరియొకటి కలదు. దీనినిగురించి వెనుకవ్రాయుచున్నాను.

దానిప్రక్కనే 60 అ. చుట్టుకొలతయు, 15 అ. ఎత్తును కల మరియొకశిల కలదు. బుద్ధునిమాతులుడగు ద్రోణోదనుని కుమారుడు, బుద్ధునిభార్యయగు యశోధరకు సోదరుడునగు దేవదత్తుడు బుద్ధునియౌన్నత్యమునుజూచి యసూయాపరుడై తత్పదవికి తాను రాజూచుచుండెను. కాని విఫలమనోరథుడైనందున బుద్ధుని చంపినయెడల తన కాయున్నతపదవి లభింపగలదను దురాశతో ప్రవర్తించుచుండెను. గృధ్రకూటమున బుద్ధు డుండిన కాలమున దేవదత్తు డాయనపై నొకగొప్పశిలను వైచెను. బుద్ధుని కందువలన నేబాధయు రాదయ్యెన. ఈ రాయివైచినప్రదేశమున కనతిదూరమున కొండచరియలో నొకస్తూపము కలదు. ఇందే బుద్ధుడు, సద్ధర్మపుండరీక, సురంగమాది సూత్రముల నుపదేశించెను. ఇచ్చట మరియొకబ్రహ్మాండమగుశిల కలదు. ఆనందుడను బుద్ధశిష్యుడు ఇచట సమాధిగతుడై యుండగా మారుడు* గృధ్రరూపము దాల్చి ఆనందుని సమాధిభ్రష్టుని గావింపనెంచి కృష్ణపక్షనిశీథములయందు వికృతధ్వనుల జేయుచు భయపరచుచుండెను. భయభ్రాంతుడై ఆనందుడేమిచేయుటకును తోచక నిర్విణ్ణుడై యుండగా బుద్ధుడు దివ్యదృష్టిని ఆనందుని దీనావస్థను కనుగొని "ఇవి యన్నియు మారుని దుశ్చరితములే కాన నీవు భయపడవలద"ని అభయ మొసగెను.

పిప్పలశిలాగృహము,(6 పటముచూడుడు.)

వ్యవహారగిరియందలి వేడినీటియూటలసమీపమున పిప్పలశిలాగృహము కలదు. బుద్ధుడు ఈగృహమున నివసించుచుండెను. గృహమునకు వెనుక నొకఅగాధమగు కనుమ యందు అసురగృహము కలదు. సమాధినభ్యసించు సిద్ధు లనేకులు పిప్పలగృహమున నుండిరి కాని సింహ, వ్యాఘ్ర, సర్పాదిక్రూరసత్వస్వరూపములు కానవచ్చుచుండుటవలన అచ్చట తప మాచరింపవచ్చువారికి చిత్తభ్రమయు, భయమునుకలిగి పెక్కు రాస్థలమును చేగ నెరచుచుందురు. జితేంద్రియులగువారి కట్టివి ప్రతిబంధములు కానేరవుకదా! ఒకానొకకాలమున ఋజువర్తనుడును, పరిశుద్ధాత్ముడు నగువాడు భిక్షుడు ఏకాంగియై సమాధియందుండుటకు పిప్పలశిలాగృహమునకు వచ్చెను. అచ్చట నుండినవారిలో నొకడు ఆప్రదేశము పిశాచగ్రస్తమనియు,అందు ప్రవేశించినవారు యమలోకప్రవేశ మొసరించుచున్నారనియు చెప్పి భిక్షుని వారింపజూచెను. భిక్షుడు కొంచెమేనియు చలింపక తానట్టిప్రదేశమునందే సమాధినుండి యచ్చటగల భయకారణమును తొలగించుట ధర్మమని బుద్ధునిధ్యానించుచు ఆగృహమున ప్రవేశించి తనయోగదండమునందు ప్రతిష్ఠించి పిశాచధ్వంసక మంత్రములనుపఠింప మొదలిడెను. 10దినములీరీతిగా మంత్రపఠనము జరుగునప్పటికి ఆలయగర్భమున నొకగుహనుండి యొకస్త్రీవ్యక్తి భిక్షుని కెదురసాక్షాత్కరించి "భిక్షువరా! నీ వెంతయు అహింసావ్రతుడవనియు,బుద్ధుని శిష్యుడవనియు లోకక్షేమం కరుడవనియు చెప్పుకొనుచుండి నన్నును నాయనుచరులను నిట్లు బాధించుచు నీవ్రతభంగము కావించుకొనుచున్నావు. నీవుని ధర్మమునకు వ్యతిరేకముగావర్తించుట నీకు న్యాయమా?" యని అతి కరుణకముగా నడిగెను. భిక్షువు "నీవన్నట్లుగా నేను బుద్ధునిశిష్యుడనే యగుదును. నాయని అహింసాధర్మమనునదియు నిశ్చయము. నేనొనర్చుకార్యముల యందహింసాదీక్షకు వ్యతిరేకమగువిషయ మెద్దియు లేదే; ఏల నాపై జీవహింసాపరాధమును మోపెదవ"నెను. స్త్రీయును "అయ్యా నీయుచ్చరించుమంత్రప్రభావమున నాగృహమంతయును నగ్నికాహుతియగుచున్నది. నేను నాయనుచరులును దగులగుట కికనెక్కడు కాలము పట్టదు కాన మాయందు కరుణించి నీమంత్రపఠనమును చాలించి మమ్ములకాపాడు"మనెను. పరివ్రాజకుడు "నేనొనర్చుమంత్రపఠనమే దారుణమైనయెడల నిచ్చట నాపూర్వము సమాధినిష్ఠయందుండిన బౌద్ధుల నిరపరాధి ప్రాణముల గోల్పోవుట నీయొక్క

* మారుడు కలిపురుషునివంటివాడు. ఇతనికి కామక్రోధాదులు పరిచారకులు. పిశాచములు పరివేష్టించియుందురు. సజ్జనహంతకుడు, సద్గుణవైరియు, మూర్తీభవించిన కామమును అగు మారుని నివాసస్థానము కామధాతుశిఖరమున 'పరనిర్మితవశవర్తినీ' నామలోకము, దేవదత్తాదినాస్తికులును, దుష్టులును, మారప్రేరితులు. చిత్రములయందు నూరుచేతులతోను, గజారూఢుడుగను చూడనగును.

దుండగమువల్లనే గదా! నీవిన్నట జేరి వికృతాకారములదాల్చి వికృతతరస్వనముల నొనర్చి భక్తుల ప్రాణముల గొనుచుండుటకు ప్రతిఫలము నీవనుభవించితి విప్పుడు" అనెను. అంతట నా స్త్రీయు తనవల్ల నిక నెవరికిని ఏలాటిహానియు కలుగకుండునట్లు వాగ్దానముచేసి భిక్షువుని ప్రసన్నునిజేసికొని అతనినల్లరినకేయుము సద్వసనమును లేసింపునట్లు వరముగొని నడచి పోయెను.

కరండ వేణువనము, లేక వేణువనవిహారము

గిరివ్రజ పురోత్తరద్వారమునకు సుమారు 700 అడుగులయుత్తరమున వేణువన మొకటి యుండెను. అందొక శిథిలమైనవిహారమున్నది. గిరివ్రజమునప్రాంతమున కరండుడను గృహస్థు డుండెను. ఇతడు నాస్తిక పక్షవాదియై యుండినందున నాస్తికుల విశ్రమార్థ మొక వేణువనము నొసగియుండెను. ఇట్లుండగా నొకనాడుయమున కరండుడు బుద్ధునిదర్శించి ఆయన బోధ వినుట తటస్థించెను. బౌద్ధధర్మముల వినినవాడై నాస్తిక మతద్వేషము జనించినందున తత్క్షణమే తనవేణువనమునగల నాస్తికుల వెడల దరిమెను. తదనంతరము కరండుడు ఆవనమున నొక విహారమును గట్టించి బుద్ధునికి సమర్పించెను. వనమధ్యమున నొక చిన్నయేరు పాఱుచున్నది. నదియొక్కయు పర్వతముపైగల యూటల యొక్కయు జలమే వనమునకుగల జలాధారము. వేణువనవిహారమునకు సుమారు 500 అ. ఉత్తరమున నొకతటాకము కరండ హ్రదమనునది యున్నది. వనమునకు తూర్పునగూడ నొకవిహార మున్నది. ఈస్తూపమున బుద్ధునియస్థులు కలవు. బుద్ధనిర్వాణానంతరము ఆయనయస్థులను అష్టదిగ్రాజులును విభాగించుకొనిరి. అందుమగధరాజ్యమునకు తాత్కాలికాధిపతియైన బింబిసారునిపుత్రుడు అజాతశత్రుడు తనభాగమును పైజెప్పిన స్తూపమును గట్టి అందుంచెను.

క్రీ. పూర్వము 500–వ సంవత్సరమునందు బింబిసారుడు మగధకధిపతియై యుండెను. ఇతడు బుద్ధునికి సమకాలికుడు. క్రీ. పూ. 484–న బింబిసారునిపుత్రు డజాతశత్రుడు రాజ్యమునకు వచ్చెను. తర్వాత ఆరేండ్లకు బుద్ధుడు నిర్వాణముచెందెను.

సప్తపర్ణిశాల లేక శతపర్ణశాల

(1 పటముచూడుము)

వేణువనమునకు నైరృతిమూల నొకగొప్పయరణ్యము కలదు. తన్మధ్యమున గొప్పశిలాగృహ మొకటి కలదు. బుద్ధనిర్వాణానంతరము జరిగినప్రథమబౌద్ధమహాసభకొరకై అజాతశత్రుడు దీనిని కట్టించెను. మహాకశ్యపునియాధిపత్యమున 999 అర్హతులు (బౌద్ధగురువులు) సమావేశమయిరి. ఈసభయందు బౌద్ధధర్మసూత్రోద్ధారణ మొనర్చి 3 పిటకములను భాగములుగా సేకరించిరి.

మహాకశ్యపుడు అరణ్యమధ్యమున తపోనిష్ఠయందుండగా అతని కొకదివ్యజ్యోతి కానబడెను. భూమి కంపించెను. వెంటనే కుశినగరమున రెండుసాలవృక్షముల మధ్య బుద్ధుడు నిర్వాణము చెందుచున్నట్లు తన దివ్యదృష్టి నెరింగెను. తత్క్షణమే కశ్యపుడు శిష్యజనములతోగూడి కుశినగరమునకు పయనమయ్యెను. వానికి మార్గమధ్యమున దివ్యకుసుమమును చేగొని వచ్చుచుండిన బ్రాహ్మణు డెదురయ్యెను. అతనిని "బుద్ధుడుండు ప్రదేశమును గురించి నీకేమయిన దెలియునా" యని కశ్యపుడడిగెను. బ్రాహ్మణుడు "నేనిప్పుడే కుశినగరమునుండి వచ్చుచున్నాను. మీయాచార్యుడు నిర్వాణముచెందుటయును, దేవగణములాయనకు దివ్యకుసుమాదిపదార్థముల సర్పించుటయును జూచితిని. నాచేతి యీకుసుమము అచ్చట లభించినదియే" యనెను. మహాకశ్యపుడు దుఃఖితుడై "జ్ఞానసూర్యు డస్తమించెను. ప్రపంచ మజ్ఞానాంధకార మగ్నమయ్యెను. మానవలోకమునకు మార్గదర్శియు ఉద్ధారకుడు నగు బుద్ధుడు, లేనందున నీశ్వాత్మిక శరీరములకు నరకప్రాప్తి యయ్యెను." అని తనలో చింతింప దొడగెను. కాని తదితరభిక్షులు బుద్ధుని నిర్వాణమునకు ఖేదమును బొందుటకుమారుగా ముదితులై "న్యాయధర్మశాస్త్రపాశబద్ధులము; ఇకమీద స్వేచ్ఛగా నుండవచ్చునుగదా; బుద్ధునియనంతరము మనల నడంచియుంచువారు లేరుకదా" అని తలంచుచుండిరి. మహాకశ్యపునకు ఇట్టి వేషధారులగు భిక్షుకవర్గమును జూడగనే దుఃఖము మరింత హెచ్చెను. బౌద్ధులు ధర్మేతరమార్గమును ద్రొక్కకుండుటకై ధర్మసూత్రముల నన్నిటిని సేకరించి దుష్టశిక్షణకై పాటుపడ గృతనిశ్చయుడై కశ్యపుడు

3 5 10

కుశనగరమున బుద్ధుడు నిర్వాణము చెందిన సాలవృక్షములజేరి బుద్ధునిగురించి ధ్యానించెను. అప్పటికి నానాదిశలనుండియు బౌద్ధులు నాలుగు తరగతులవారును వచ్చియుండిరి. బౌద్ధులు వారివారి బౌద్ధమతాచారానుష్ఠాన యోగ్యతలను బట్టియు, శాస్త్రపాండిత్యములను బట్టియు నాలుగుతరగతులుగా విభజింప బడియుండిరి. ప్రాథమిక స్థితియందుండువారు స్రోతాపన్నులు. ఇట్లే కొంతకొంతయోగ్యత లతిశయిల్లు కొలదిని, సకృదాగామినులనియు, అనాగామినులనియు, అర్హతులనియు కలరు. అర్హతులకు తపోబలమును దివ్యదృష్టియు గూడ గలదు. కశ్యపుడు బౌద్ధధర్మములు వీటిబుచ్ఛక జను లాచరించునట్లు చేయుటకు ఇచ్ఛకలవాడై సుమేరుపర్వతము నెక్కి యచ్చటగల యొక గొప్పగంటను వాయించుచు "రాజగృహనగరమున నొక గొప్పయాచార్యసమావేశము జరుగనున్నది. అందులకు అర్హతులందరు రావలసినది" అని చాటించెను. ఈఘంటానాదమును అనేకులు భౌతిక కర్ణములచే వినియు, అనేకులు మహాత్ములు తమ దివ్యజ్ఞానముచే నెరింగియు సభ నలకరింప నేగిరి. వేనవేలు జనులు రాజగృహనగరమున నీ బౌద్ధమహాజన సభకు వచ్చియుండిరి. కశ్యపుడు వారినిజూచి "బుద్ధుడు నిర్వాణము చెందినందున లోకము నాథరహితమయ్యెను. ఆయనయందుగల గౌరవమును సూచించుటకై యాయన మతము నుద్ధరించుటకై ధర్మపిటకమును సేకరించవలసినది మనవిధియై యున్నది. సామాన్యజను లీమహాకార్యమును సాధించుటకు తోడ్పడజాలరు కాన త్రివిద్యలయం దారితేరి షడభిజ్ఞులై (6 విధములగు అమానుషశక్తులు గలిగి) బౌద్ధధర్మపరాయణులై, యుక్తాయుక్తనివేచనా శక్తికలవారలే యీసభయం దుండవలసినద"ని కోరెను. లక్షణసమన్వితులగు నిట్టివారీ మహాసమావేశమున 999 మంది మిగిలిరి. మహాసభయందు మూడుఅగ్రస్థానము లుంచబడినవి. కుడిప్రక్కపీఠమును మౌద్గలాయనుడును, ఎడమప్రక్కపీఠమును శారిపుత్రుడును, మధ్యపీఠమును మహాకశ్యపుడును అలంకరించిరి. బుద్ధునిసహచరుడగు ఆనందుడుమాత్రము అర్హతుడుకాడని బహిష్కరింపబడెను. ఆనందుడు చింతాక్రాంతుడై యొకయడవికిపోయి అర్హతపదవి నొందుటకై తప మొనరించెను. దీర్ఘకాలమయ్యెను ఫలము లేనందున నిస్పృహజనింప నొకచోట విశ్రమింప బోయెను. ఆతని శిరము నేలదాకినంతనే దివ్యజ్ఞానోదయమయి అర్హతుడయ్యెను. అంతనతడు సంతసించి మహాసభకు రాగా సప్తపర్ణిగుహా (సభాస్థానము) ద్వారము మూసియుండెను. వెలుపలనుండియే ఆనందుడు ప్రవేశమును కోరగా కశ్యపుడు "నీవర్హతుడ వయినయెడల ద్వారమును తెరువకయే లోనికి రాగలిగిన గమ్ము" అనెను. ఆనందుడును మహా సంతోషముతో తాళపుగంధ్రము మూలమున లోనికివెళ్లి సభకు వందనమొనరించి యాసీనుడయ్యెను. సభకూడి ఇప్పటికి వర్షావసానము(ఋతువు)నందు పదునైదుదివసములు కడచెను. కార్యతత్పరుడగు కశ్యపుడు సభ నవలోకించి యనవరతము బుద్ధుని ఎడబాయకుండి ఆయనసూత్రముల నన్నిటి నెరింగిన ఆనందుడు సూత్రపిటకమును, లోకమునం దప్పుడు ఖ్యాతివహించి బుద్ధుని వినయసృష్టి నెరింగిన ఉపాలియనువాడు వినయపిటకమును, కశ్యపుడను నేను అభిధర్మపిటకమును సేకరింపవలసినదని ప్రకటించెను. వర్షఋతుమాసములు మూడును కడచునప్పటికి పిటకములు మూడును పూర్తియయ్యెను. కశ్యపుడు స్థవిరు (అగ్రాసనాధిపతి)డయిన కారణమున నీసభకు స్థవిరమహాసభ యని పేరు.

స్థవిరమహాసభనుండి బహిష్కరింపబడిన బౌద్ధులు బుద్ధనిర్వాణమునకు పూర్వము తమకుండిన గౌరవమును బుద్ధునియనంతరము తమకుగల గౌరవార్థము కూడుసభకు పోవుయోగ్యతగూడ లేకపోవుటను తలచుకొని దుఃఖితులై తమకు గల గురుభక్తిని వెల్లడింప గుతూహలురై లక్షజనము మరియొకప్రదేశమున సభగూడిరి. ఇందు సూత్ర పిటకము, వినయపిటకము, అభిధర్మపిటకము, సన్నిపాతనికాయపిటకము, ధారణీపిటకము, అను అయిదుపిటకముల సేకరించిరి. పండితపామరభేదము లేక సర్వసమత్వముతో గూడినసభకాన నిది మహాసంఘాఖ్యను బరగుచున్నది. ఇచ్చట అశోకచక్రవర్తి యొక స్తూపమును గట్టించెను.

నూతన రాజగృహము

కుశాగారపురము(రాజగృహము)నకు ఉత్తరమున నూతనరాజగృహము కలదు. బింబిసారుడు కుశాగార

పతియై యుండగా ననేకపర్యాయములు జనులగృహములు దగ్ధములగుటయు, నిలువనీడలేక వారు తపించుటయు తటస్థించుచుండెను. చక్రవర్తి లిచ్ఛప్రజల కిట్టి యాతిబాధలు కలుగుట తనపుణ్యాలోపమువల్ల నేమో యని పరితపించుచుండెను. మంత్రులు రాజును జేరి "రాజా మీయొక్క ప్రభుత్వమున నేలోపములును లేవు. దేశము సుభిక్షమై జనులు యశస్సంపదలతో సుఖ మున్నారు. కాని అప్పుడప్పుడు కలుగు నీయగ్ని బాధకుమాత్రము జనులయజాగ్రత్తయే కారణమయి యుండును. మనపురమునకు ఉత్తరమున శీతవనమను అడవిని జనులు శ్మశానముగా నుపయోగించుచున్నారు. ఏవైనగృహములు దగ్ధము లయ్యేనేని తత్కారకుడగు మనుజుని బట్టి శీతవనమునకు దరుమగొట్టినయెడల అగ్ని బాధ లుండవ"నిరి. రాజును అదేవిధముగా నూరజాటింపించెను. ఒకనాడు గ్రహచారవశమున రాజాంతఃపురమే దగ్ధము కాజొచ్చెను. ధర్మశీలుడగు రాజు కాన నిన ప్రకటనకు తానే ఇప్పుడు బద్ధుడై బింబిసారుడు కుమారుడగు అజాతశత్రునికి పట్టముకట్టి శీతవనమునకు పోయెను. పెద్దరాజు ఆర లేడని యెరింగి వైశాలి(పాటలీపుత్రము లేక పాట్నాకు ఈశాన్యమున 27 మైళ్ల దూరమున నున్నది.)రాజు కుశాగారముపై దండెత్తివచ్చెను. అదివిని మంత్రిసామంతులందరును రాజసంరక్షణార్థము శీతవనమునకు పోయి యచ్చట నొకనగరమును గట్టిరి. ఇదియే నూతనరాజగృహము. అజాతశత్రుడును నూతనరాజగృహమునుండియే రాజ్యమేలెను. అజాతశత్రునియనంతరము చంద్రగుప్త, బింబిసారులనువారును ఇచ్చటనే యుండిరాజ్యమేలిరి. కాని, ఆ రాజ్యాల రాజైనఅశోకుడు తనరాజధానిని పాటలీపుత్రమునకు మార్చుకొనెను.

ఇంద్రశిలాగుహ

రాజగృహమునకు కొంచెము పూర్వోత్తరముగా గిర్యేకమను పర్వతము కలదు. దీనిశిఖరముపై నొకగుహలో ఇంద్రుడు తనకు 42 సందేహములుకలవని వాటిని తీర్చుటకు బుద్ధుని కోరెను. ఒక్కొక్కప్రశ్నను రాతిపై ఇంద్రుడు వ్రాయుడు బుద్ధు డాసందేహములదీర్చుచువచ్చెను. ఇంద్రశిలాగుహాగలపర్వతమునకుప్రక్కన మరియొకపర్వతశిఖరము కలదు. దానిపై హంససంఘారామమను మఠము కలదు. దానినిగురించి ఈక్రిందికథ యొకటి కలదు. కొందరు సన్యాసులు మఠమున నుండగా వారిలో కడుప్రధానుడు వ్యాయామము (యోగాభ్యాసము) కొరకు తిరుగుచుండినవాడు ఆకాశమున బోవుచుండి అంచపిండును చూచెను. తనసంఘమున గల యతులు ఆహారార్థము పడుబాధల జూడజాలక మాంసమును వర్జించినవాడయ్యును వేడుకగా హంసల జూచి,"పక్షులారా! మహాసత్త్వులారా! మే మాకట తపించుచున్నాము. మాయం దింపుక కరుణించక పోవుట మీకుతగునా" యని యడిగెను. తత్క్షణమే యొకహంస చచ్చి వానికట్టెదుట పడెను. యతి యా ఘోరకృత్యమునకు తాను కారణమగుటకు చింతించి తనసహచరుల కీవృత్తాంతమును తెలిపెను. వారును దుఃఖాక్రాంతులై బుద్ధుడు తెలిపిన 'మహాయాన' పద్ధతి ననలంబింపజాలక 'హీనయాన' పద్ధతి ననలంబించి పాపుల మైతిమిగదా యని పశ్చాత్తప్తులై యాహంస శరీరముపై నొకస్తూపమునుగట్టి దాని యౌదార్యమును స్తూపముపై లిఖించియుంచిరి. ప్రస్తుతము జరాసంధ సింహాసన బరగు కట్టడమొకటి ఈగిరిశిఖరముపై గలదు. తత్సమీపమున హంసచిత్రములును ముద్రికలును దొరకినందున నదియే హంసయొక్క కళేబరముపై గట్టిన స్తూపముగా నుండునని తోచుచున్నది.(13పటము మా.)

మణియార్ మఠము(7-10 పటములు)

పురాతనరాజగృహమధ్యమున నిదియొక ఆధునిక దేవాలయము. ఆధునికమనగా క్రీ. శ. 18-వ శతాబ్దము లోనిది. ఆలయమునందు ముఖ్యముగా నాగలవిగ్రహములును, గణేశ, శివవిగ్రహములును కలవు. (8 పటము చూడుడు.)

నాగులలో నొకరు మణికారనాగులు. ఈ దేవత యొక్కనామమువల్లనే కాబోలు దేవాలయమునకు మణియార్ మఠమని పేరు.

మణియార్ మఠమును ప్రదక్షిణముగా చుట్టివచ్చిన యెడల దేవాలయభూమిక (పీఠము; Base) యందు (1) లింగము, (2) బాణాసురుడు, (3) నాగుడు, (4) నాగుడు, (5) నాగి, (6) గణేశుడు, (7) నాగుడు,

(8) నాగుడు, (9) నాగుడు, (10) శివుడు, వీరవిగ్రహములు గూండ్లయందు అమర్చబడియున్నవి. ఈఆలయము పురాతనమగు నొకబౌద్ధస్తూపముపై నున్నది. స్తూపము శిథిలమై అడుగుభాగముమాత్రము దిబ్బగా నేర్పడియున్నది. ఎవరో యొకరాజు తనధనమును ఒకకూపమున దాచియుంచి దానిపై నొకగృహమును కట్టి మణికార నాగుని, కోశాధిపతిగా నియమించినట్లును తర్వాతి హిందువులు మణికారుని పూజించుచు వచ్చినట్లును నొకకథ కలదు. జైనులును శాలిభద్రుడను నాయన ఒక కూపమునందు తనధనమును దాచినట్లును ఆకూపముపై నుండు ఆలయము శాలిభద్రునిదైనట్లును చెప్పుకొనెదరు.

ఇట్లు రాజగృహము క్రీ. పూ. 500 నుండి క్రీ. పూ. 263 వరకు మగధరాజ్యమునకు ముఖ్యపట్టణమై యుండి మహోన్నతదశ ననుభవించి బుద్ధులపుణ్యక్షేత్రములలో నొకటియై దాని పూర్వవైభవమును ఇంకనుగట్టియుంచినట్లువలె నీప్రస్తుతశిథిలస్తూపములవల్లను, దుర్గప్రాకారపుగోడలవల్లను, వనములవల్లను కేశాకూళులవల్లను గుహలవల్లను తెలియజేయుచున్నది.

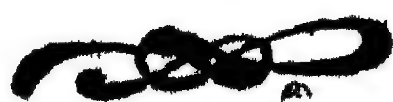

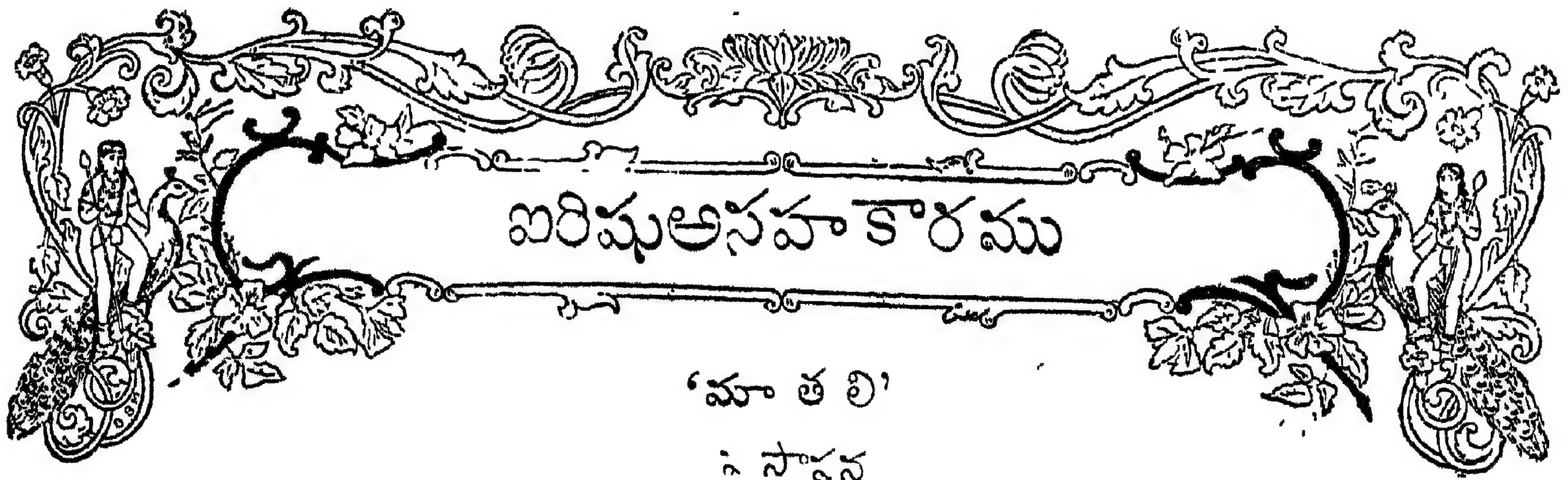
కాలము

పానుగంటి విజయరాఘవరావు గారు

తనువుఁ బాసినజనుల కందమును గూర్చి
గోపురములన్ని శిథిలమై గోడలూడి
పాడువడుచున్న పూర్వపు పట్టనముకు
నూతనపుశోభ నొసఁగుచు ఖ్యాతినిచ్చు
నద్ది కాలమే కాదొకో అహహ భువిని!
కర్మవశమున హృదయంబు కమలిపోయి
గాయములుపడి రక్తంబు కాల్వలీల
పాఱునప్పుడు దిట్టమౌ పట్టువైచి
ఒప్పుగా గాయమందుండు నొప్పిఁ దీసి
వైద్యుఁబోలెను, సుఖమిచ్చువానిలీల
కాలమేకాదె నటియించు కరుణతోడ!
తప్పటూహల మదిలోనఁ దాల్చియుండు
మనలఁ దిద్దుచు న్యాయపు మార్గమందు
గాలు నిడఁజేయుఁగాదొకో కాల మహహా!

సత్వమును బ్రేమ నిల్చెడు స్థానములను
తగుపరీక్షను గావించి తగినతావు
కనుల ముంగిట నిడఁగాదె కాలమహహా!
ఎందఱెందఱో వేదాంతు లిలను గలరు
కాని నిజమగు వేదాంతి కాలమొకఁడు!
ఇపుడు కాకున్న మఱియు నింకెపుడొ కాని
కసినిదీర్చెడు నద్ది యీ కాలమొకఁడు!
కాలమా! నాదుకరములు కనులు, హృదయ
మెన్నియును వందనము లిచ్చు నందుకొనుము!

ఐరిషుఅసహకారము

'మాతలి'

ప్రస్తావన

ఇటీవల నూతనముగ ప్రాపంచికస్థితిలో ఇంగ్లండు కలిగించినమార్పు లనేకములు. దానియొక్క వ్యాప్తి యెల్లెడలను గోచరమగుచున్నది. అమెరికాఖండము లోని స్వతంత్ర దేశమయిన సంయుక్తరాష్ట్రములు కేవలము ఆంగ్లప్రాయములై యున్నవి. వీనికి నుత్తరమున నానుకొనియుండు కెనడారాష్ట్రము ఇంగ్లండున కనువర్తియై సహాయవాదియును, సహాయకారియును నైయున్నది. జపానుకును మనదేశమునకును సమీపముననున్న ఆస్ట్రేలియా దీపఖండమున్ను ఇంగ్లండు కనుసారియై యున్నది. ఆఫ్రికాలోని దక్షిణభాగమున నింగ్లీషువారి రాజ్యమున్నది. ఇవియన్నియును స్వతంత్రరాజ్యములే; కానితమస్వలాభము నపేక్షించియే ఇంగ్లండుపక్షమునను న్నవి. ఇవ్విధముగ ప్రపంచమున నలుదెసలను నింగ్లీషువారిబలము సుస్థాపితమై లోకమును పాశమున బిగబట్టుకొని యున్నది. ఇట్టిబలీయమైనస్థితికి ముఖ్యమైన కారణము ఇంగ్లండునకు భాగ్యదేశము లభించి యుండుటయే తక్క వేఱుకాదు. ఇంతటి ప్రాబల్యముగల ఇంగ్లండిటీవల ముగిసిన గొప్పజర్మనీయుద్ధమున నీప్రదేశముల ప్రభుత్వములన్నియును దోడ్పడుటయును తుదకమెరికాలోని సంయుక్తరాష్ట్రదేశాధ్యక్షుడైన విల్సనుయొక్క మిత్రభేదపుమధ్యస్థతీర్మానము తోడ్పడుటయును కారణములయి యింగ్లండునకును తత్పక్షీయులకును జయమును దెచ్చినవి. ఇపుడన్ననో ప్రపంచమున నింగ్లీషువారి కన్నుపొడనిప్రదేశము లేదని చెప్పవచ్చును.

యుద్ధమున జయమునుగాంచిన యింగ్లండిపుడైరోపాఖండమున ముఖ్యదేశమై యున్నయది. దీనిహస్త మాఖండమున కాజ్ఞయై యున్నయది. దీనియిష్టము లాఖండములోని యితరదేశములన్నింటికిని శాసనకల్పము లయియున్నయవి. ఇంతకును మూలకారణము మనహిందూదేశము ఇంగ్లీషువారికి లోబడియుండుట. ఇట్లుండుటలోనను మనదేశముయొక్క వ్యాపారము వీరి స్వాధీనముననుండుట వారికి విశేషబలము. హిందూదేశముయొక్క వ్యాపారము యూరపుఖండములో నెవరిచేత జిక్కియుండునో వారాఖండమునకు నాయకులగుదురని యాఖండస్థుల చిరకాలపురూఢియైన నమ్మకము. అది యిపు డింగ్లండువిషయమున ననుభవమునకు వచ్చియున్నది. ఈవ్యాపారమును దానిమూలమున లబ్ధములైన యైశ్వర్యాధికారములను శాశ్వతముగా దక్కించుకొనుట కింగ్లీషువారెన్నియేని ప్రయత్నముల గావించుచున్నారు. జర్మనీతోటి మహాసంగ్రామము ముగిసినయప్పటినుంచి యూరపుఖండముయొక్క పశ్చిమభాగమున నున్నదేశము లన్నియు నింగ్లండునకు భృత్యభావ మవలంబించియున్నవి. ఈదురవస్థను జర్మనీదేశముకూడ దప్పించుకొన జాలియుండలేదు. కనుక నిటీవల నూఱుసంవత్సరముల చరిత్రముయొక్క సారాంశమేమన ప్రపంచముయొక్క అయిదుఖండములలోనను ఇంగ్లీషువారివ్యాప్తియును, వ్యాపారమును, నధికారమును, దర్పమును సుస్థాపితములై యుండుటయే.

ఒకవైపున నింగ్లండుయొక్క యభివృద్ధి హెచ్చుచుండ మఱియొకవైపున దీనికి విఘ్నములు పుట్టుచునే యుండినవి. వాస్తుప్రదేశమును లెస్సగ పరిశీలించకయు, సంస్కరింపకయు నెత్తయినగోడలనుకట్టి మేడలను లేపు వానియింట పందికొక్కులు సురంగముల ద్రవ్వుపగిది ప్రపంచమునంతటను తనవ్యాపారవర్షమును కురిపించి యైశ్వర్యసస్యములను పెంచుకొనుచున్న యింగ్లండునకు ననతిదూరముననే ఐర్లండులో దాని యైశ్వర్యమునకు విఘ్నములు పొడముచుండినవి. సుమారు ఎనిమిదివందల సంవత్సరములుగ జరిగియుండిన ఐర్లండుమీది పారపత్యము యింగ్లండు చేతినుంచి మొన్ననే (అనగా 1921 సంవత్సరం డిసెంబరు నెల తే 6దిన) తొల

గిపోయినది. ఐరిషువారికి స్వరాజ్య సూర్యోదయమై నది. సిన్ ఫెయిన్ సంకల్ప పూర్తిచంద్రికలా దేశము నంతటను ప్రకాశింపుచున్నయవి. దూర దేశముల స్థితిగతులను తనహస్తగతములుగ జేసికొనినట్టిదియు, గొన్ని స్వతంత్ర దేశములను భృత్యపదవికి దెచ్చినట్టిదియు, నగు నింగ్లండు శతాబ్దముల పర్యంతము తనచేత జిక్కియుండిన ఐర్లండును కోలుపోవు టాశ్చర్యముకదా? ఈచరిత్రాంశము మన దేశమున కీతరుణమున నెంతయు మార్గదాయిగ నున్నది. అనేకసందర్భముల నైర్లెండు యొక్క పారతంత్ర్యమునకును మన దేశముయొక్క పారతంత్ర్యమునకును సామ్యమును గనవచ్చును. ఆపారతంత్ర్యమను పెను చీకటి యా దేశమున కట్లెటుబాసిపోయినదో తెలిసినయెడల మనపారతంత్ర్యమును వెలువరించుట మనకు సుసాధ్యమగును.

అయిన నీవిషయమున నొకగొప్ప భేద మున్నది. దానిని మనము గమనించవలెను. అది యెద్దియనిన నైర్లండు వారికి యాయుధసహాయ ముండినందున వారిప్రయత్నములు కేవల సాత్త్వికములు గాక కొంత వఱకు రాజసతామసములై జననాశమునకును మనోవ్యథకును గారణము లయియుండినవి. ఎవ్విధముననో మన దేశమున నాయుధ దుస్సంపర్కము లేనందున మనప్రయత్నములు రాజసతామసములు గాక కేవల సాత్త్వికములుగానే యుండును. ఇది గొప్పవిషయము. మన స్వాతంత్ర్యము కేవలము సద్ధర్మమార్గములనే సాధింపబడును. ఐరిషువారి స్వరాజ్యప్రాప్తి చరిత్రను చిత్రరూపముగ వ్రాసినచో నదిరక్తసంపర్కమువలన నెఱ్ఱనై రౌద్రముగ దోచును. మన స్వరాజ్యప్రాప్తి చరిత్ర చిత్రమున వ్రాయునపు డదిస్వచ్ఛమైన తెల్లనిపటము మీద వ్రాయబడి కంటికి ఆనందము నిచ్చును. ఇది సత్త్వగుణాదర్శమై మనసునకు శాంతిదాయియై యాత్మశక్తికి ఉద్ధారకమై వెలయును. మన కనాదిగ మూలాధారమైయున్న సత్యపరత్వమునకును ధర్మానురక్తికిని యాత్మచేతనే యాత్మోద్ధారణము చేసికొనుశక్తికిని నూతన తేజమును దెచ్చును. అపుడు మన దేశము సమస్త ప్రపంచమునకు నిదర్శనమును నాదర్శమునునై భౌతికస్వర్గమునకు దారిచూపును. కాన నైరిషువారు తమయిక్కట్టుల నెట్టిధైర్యస్థైర్యములతో బాపుకొనిరో యాచరిత్రను మన మెఱుంగుట యావశ్యకము. ఈచరిత్రమునకు కొన్ని విషయములలో హెచ్చరికల నిచ్చి మఱికొన్ని విషయముల మార్గము చూపును.

సిన్ ఫెయినుయొక్క యుద్భవము

ఐర్లండునకును ఇంగ్లండునకును చాలకాలము వైరము పొడమియుండినది. ఇక్కాలమునంతటను నింగ్లండు ఐర్లండును స్వాధీనపఱచుకొని యా దేశస్థుల నణగ ద్రొక్కుచుండినది. పెక్కుమాఱు లైర్లండు తనపారతంత్ర్యమును తప్పించుకొన బ్రయత్నించెను. ఆప్రయత్నములను గుఱించినచరిత్ర చాల దీర్ఘమైనది. దానినంతటిని నిచట వ్రాయుట యనవసరము. కాని యైర్లండున కిటీవల స్వాతంత్ర్యమును సంపాదించిన సిన్ ఫెయినుల యుద్యమముయొక్క చరిత్రను మాత్ర మిచట వ్రాయ నెంచితిమి. ఈయుద్యమము నెఱవేఱినది. కావున దీని చరితమే మనకు ప్రస్తుతమున ముఖ్యము.

ఈయుద్యమముయొక్క మూలభావము అసహాప్రవృత్తి. దీనినే యింగ్లీషుభాషలో 'నాన్ కోఆపరేషన్' అనెదరు. ఈపద్ధతిని అవలంబించి కొనసాగించి ఫలముగనిన దేశములలో నైర్లండ మగ్రగణ్యమైయున్నది. దీనికి కలిగిన రాజకీయాటంకములు లెక్కకు మించినవి. అయినను వాటి నన్నింటిని దప్పించుకొని దరిజేరినందున నైర్లండుయొక్క యసహాప్రవృత్తిచరిత్ర మన దేశస్థుల కనుసరణీయమై యున్నది.

ఐర్లండులోని యసహాప్రవృత్తికిని స్వయంవ్యక్తికిని నాదిగురువు, ఆర్థర్ గ్రిఫిత్తు అనువాడు. ఇతడు యూరపుఖండములోని హంగేరి దేశముయొక్క స్వాతంత్ర్యార్జనచరితను వ్రాసి ఐరిషువారి కీయుద్యమమునం గావలసిన నీతిని విశదముగ దెలిపి మార్గమును జూపినవాడు. ఇతడు హంగేరి దేశమున ఫ్రాన్సిస్ డీక్ అను స్వరాజ్యవాది యవలంబించిన యసహాప్రవృత్తిని స్వయంవ్యక్తిమార్గములను వర్ణించిఐర్లండులోనను నట్టిమార్గములను నవలంబించ ప్రయత్నపడెను. నీప్రయత్నముతోలుత1904 సం॥మున నంకురించెను. ఆసం॥న సిన్ ఫెయినను నైరిషు

స్వరాజ్యసంఘమొకటి యేర్పరుపబడి 1905-వ సంవత్సరపు నవంబరునెలలో జాతీయప్రతినిధిసభ గూడెను. ఈసభలో ఆర్థర్ గ్రిఫిత్తు గారి కార్యక్రమమును విశదముగ సభకు దెలియజెప్పెను. ఇతను కోరినమార్గములను లెస్సగా పరిశీలించి సూచిన సిన్ ఫెయినునీతి యెంత కార్యసాధకమైనదియును తెలియును. ఇంగ్లీషువార్తాపత్రికలు దీనినిగురించి లోకమునకెంతయు నసహ్యాకరమైనవార్తల జెప్పి దానిపై నింద్యచర్యల మోపి వ్రాయుచుండినవి. అది కేవలము దౌర్జన్యభూయిష్ఠమనియు జననాశనమునకు వెనుదీయని రౌద్రస్వభావము కలదనియును నింగ్లీషువారు దూషించుచుండిరి. ఈ సాకున దానిని అణగద్రొక్కుటకు ఇంగ్లీషువారు చాల క్రూరకృత్యములను గావించి వానినన్నింటిని రాజ్యావసరమని రాజనీతిగా సమర్థించి లోకమును గేలుపుచ్చుచుండిరి. కాని కడకు సత్యము వెలువడెను. సిన్ ఫెయినులయుద్యమము ఇంగ్లీషువారు చెప్పినంత హేయముగ నుండలేదు. సిన్ ఫెయినురాజనీతి యైరిషువారిజీర్ణోద్ధారణకై పుట్టి నెఱవేరిన మహాధగ్నము.

సిన్ ఫెయినుల మొదటిప్రయత్నము స్థానికసభలకు తమపక్షమువారిని బంపుట. జిల్లాసభలు, గ్రామసభలు, దీనరక్షణసభలు, ఓడరేవుల పారపత్యపుసభలు మున్నగువానిలో నట్టివారినే నింపుట. ఇందుమూలమున స్థానికప్రభుత్వములలో సిన్ ఫెయిన్ అభిప్రాయములను నెలకొలిపి వారినీతికి ప్రాముఖ్యము నిచ్చుట, వారియుద్దేశమై యుండెను.

ఇవ్విధముగ తొలుత స్థానికప్రభుత్వము సభలలో సిన్ ఫెయిను నీతిని స్థాపించి తరువాత వీనిచేత నెన్నుకొనబడు ఐరిష్ దేశీయసభను సిన్ ఫెయిను ప్రాయముగజేయ నుద్దేశించిరి. ఈదేశీయసభలో మూడువందల సభ్యులుండవలెను. ఈసభ యింగ్లండుయొక్క పార్లమెంటువలె సర్వాధికారి యగును. ఈసభగాని దీనికి చేరినవారుగాని ఐర్లండుకు సంబంధించిన రాజ్యవిషయములను గురించి యన్యదేశీయులతో వారిపట్టణమున కలిసి వ్యవహరించకూడదని తీర్మానించుకొనిరి. అనగా నీసిన్ ఫెయిన్ దేశీయసభ యింగ్లండుకు వెళ్లి దానిముఖ్యపట్టణమైన లండనున దానిపార్లమెంటులో చేరి తమదేశీయవిషయములను గురించి వ్యవహరించుట పారతంత్ర్యసూచకమని యెంచి దానిని నిషేధించిరి. సిన్ ఫెయిన్ దేశీయసభ ఐర్లండునకు ముఖ్యపట్టణమైన డబ్లినులోననే కలియవలసినదిగాను ఐర్లెండున కది సర్వాధికారముగల దేశీయప్రభుత్వసభగా నుండవలెననియు వీరి యుద్దేశము. ఈసిన్ ఫెయిన్ దేశీయసభయొక్క తీర్మానములను దేశమున నందరును నామోదించి యనుసరించునటుల దేశము వారినందరిని ధర్మపూర్వకముగా నొప్పించుటకు వారు ప్రయత్నించిరి. తొలుత తొలుత వీరుచేసినతీర్మానము లింగ్లీషుప్రభుత్వమువారిచట్టములకు విరుద్ధములుగ నుండలేదు.

స్థానికప్రభుత్వములమూలమున కొన్ని క్రొత్త పన్నులను విధించి ధనము జేర్చి దేశమందల్లెడలను గరిడీస్థానములను స్థాపించుటకున్ను, ఐరిషు దేశీయచరిత్రను చదివించుటకు కావలసిన వసతులను స్థాపించుటకున్ను వినియోగపఱచుటకు సిన్ ఫెయినులు తీర్మానించిరి. ఇది స్వయంవ్యక్తికి ప్రథమప్రయత్నము. ఇట్టి యితరమార్గములవలన నైర్లండు దేశమునకంతకును స్వతంత్రోద్యమములను స్వాతంత్ర్య నిర్వాహమును నలవరించి యైరిషువారికి స్వశక్తిని నిరూపించి దేశముయొక్క యోగక్షేమములను సాధించ సిన్ ఫెయినుల యుద్దేశము. ఇదియే గ్రిఫిత్తు కోరినమార్గమున్ను. కాలక్రమేణ నతని యాదర్శములు దేశమునందంతటను మెప్పువడసెను.

సిన్ ఫెయినుల విద్యావితరణ

ఐర్లండులో నింగ్లీషువారు స్థాపించియుండిన విద్యాశాలలు ఐరిషువారికి అననుకూలములై యున్నసంగతి గ్రిఫిత్తు తొలుత నే రూఢిపఱచి యుండెను. ఐరిషువారి యాత్మగౌరవమున్ను దేశాభిమానమున్ను నీచదువు మూలమున నడుగంటి పోవుచుండినవి. ఐరిషువారి దేశభక్తిని వారినాగరికతను దూరుటయు దూషించుటయు నింగ్లీషువారి సామ్రాజ్యతేజముల నుద్ఘోషించి స్తుతించుటయు నీవిద్యాదానముయొక్క నీచమైన దురుద్దేశమైయుండెను.* మనోహారకమైన నీవిద్యాభ్యాసమునకు ప్రతిగా

* మన దేశములోని రాజకీయ విద్యాశాలలుకూడ నీయుద్దేశమును నెఱవేర్చుచున్నవి.

ఐరిషువారు తమ కనుకూలముగ నుండునట్లు బాలురకు పాఠశాలలను స్థాపించుకొనిరి. వీనికిఖర్చులకుగా నంపిలి చదువు బాలురపోషకులున్ను ప్రపంచమునందచటచట నున్న ఐరిషువారందఱును చందాలనిచ్చి యీపాఠశాలలను నిర్వహించుచుండువారు. ఈచందాఅంతయు కూడి దేశీయవిద్యానిధియను పేరంబరగెను. అంతకుపూర్వమింగ్లీషుప్రభుత్వమువారి పాఠశాలలో చదువుచుండినబాలురందఱును నొక్కమాఱేకముఖముగ వెలువడివచ్చుటకు గ్రిఫిత్తుఒప్పుకొనలేదు. ధనము చాలకుండినందున వీరికెల్లరకును దేశీయపాఠశాలలను స్థాపించుట యసాధ్యము. ఆకారణమున క్రమేణ దేశమునందెల్లెడలను దేశీయపాఠశాలలను స్థాపించినతరువాత! బాలురనందఱిని రాజకీయపాఠశాలలనుండి విడదీయవలెనని గ్రిఫిత్తుయొక్కయుద్దేశము. ఆత్మనాశకమైన యింగ్లీషువిద్యాభ్యాసము నణగద్రొక్కి యాత్మభావకమయిన దేశీయపద్ధతులను స్థాపింప నుద్దేశమున సిన్‌ఫెయినులున్ను వారిపక్షమువారున్ను యింగ్లీషువారితోటియేలాటి సంబంధమును పెట్టుకొననొల్లనివారై దేశీయపక్షపాతియై యున్న గ్యాలికుసంఘమువారితో మైత్రిగావించుకొని తమయుద్యమమున్ను కొనసాగించుటకు ప్రయత్నపడిరి. తమబాలురవిద్యకు మార్గదర్శకులు తాముగాని యింగ్లీషురాజ్యసభయైనపార్లమెంటు కాదని సిన్‌ఫెయినులు ఘోషించితమదేశస్థులకుబోధింప దొడంగిరి. ఈదేశీయపాఠశాలలను స్థాపించుటకు కావలసిన ధనమునకై గ్రిఫిత్తు వార్త ననుసరించి సవర కొక పెన్ని (యనగా 240-వ) వంతున పన్నులను మండలసభలు వసూలుచేసి సిన్‌ఫెయినుదేశీయరాజ్యసభయొక్క తీర్మానముల ననుసరించి దేశమందంతటను దేశీయవిద్యాశాలలను స్థాపింపసాగిరి. ఇద్ధనసహాయముననే యెల్లెడలను జనసామాన్యమునకుపయోగపడునట్లు సరస్వతీభండారములను (లైబ్రరీలను)న్ను, విచిత్రవస్తుభవనము (మ్యూజియము)లనను గరిడీస్థానములను స్థాపించిరి.

ఇంగ్లీషువారిపరిపాలనకాలమున నైర్లండులోని దీనరక్షణాధికారులు గావించుచుండిన యన్యాయములు పెక్కులుండినవి. ఈయధికారులు పేదలయిన యైరిషువారికి వారిదేశముననే వృత్తివ్యాపారములను కలిపించి జీవనోపాయమును గలిగించుటకు మారుగ వారిని యితరదేశములకు కూలీలుగ బంపుచుండిరి. దేశములో వృద్ధికాతగినవ్యవసాయమును వ్యాపారమును చేతిపనులను వదలిపెట్టి బీదలకుగాను పరదేశములనుంచి యెక్కువధరలకు బట్టలను గొనియు వారికాహారమునకుగా నితరదేశములనుంచి ధాన్యాదులను గొనియు నైరిషువారికలసి వసూలయిన పన్నులద్రవ్యము నితరదేశములకు పంపి యైరిషువారిని దారిద్ర్యమునకును నష్టమునకును పాత్రముగా జేసి పరదేశములకు లాభమును కలిగించుచుండిరి. ఈదుర్వ్యయమును దారిద్ర్యమును తొలగించుటకు బీదలకొఱకు తనదేశములో నుత్పత్తియైన వస్తువులనే కొనవలయుననియు నైరిషువారికి వృత్తులను వ్యాపారములను కలిపింపవలెననియు సిన్‌ఫెయినులు దీనరక్షణాధికారులకునొక్కి చెప్పుచుండువారు. దేశమున నాలవభాగము వ్యవసాయార్హముగానో లేక వనార్హముగానో యుండగా పనిచేయగలిగియుండిన లెక్కలేని బీదవారిని త్రుప్పుపట్టిపోవునట్లుగ నిరుద్యోగులుగ జేసి కారాలయములనియెడి కారాగృహములలో నుంచియుంచుటకు సిన్‌ఫెయిను లెంతయు నాక్షేపించుచుండిరి. ఈనిరుద్యోగదుఃఖమును బాపుటకున్ను దేశమున వ్యాపారవృద్ధియగుటకును మార్గములను నిర్మించుటకు మండలసభలు తమతమ ప్రాంత్యములలో కూడ కాలువలను త్రవ్వించవలెనని సిన్‌ఫెయినులు ప్రోత్సాహపఱచుచుండిరి. దీనరక్షణసభలలోను మండలసభలలోను నున్న 6000 మంది యుద్యోగస్థులు ఐరిషుదేశీయనియోగమునకు మూలబీజముగావలెననియు వీరుగాని యితరఐరిషువారలుగాని యింగ్లీషువారిక్రింద నుద్యోగము నంగీకరింపరాదనియు సిన్‌ఫెయిను లభిప్రాయపడి యీలాగు నడుపుకొనసాగిరి.

ఐరిషువృత్తిప్రవృద్ధి

ఆర్థర్‌గ్రిఫిత్తుయొక్క మూలమంత్రములలో ఐరిషువారివ్యాపారమున్ను వృత్తులున్ను వృద్ధికావలెననుట యొకటి. వీని నణగద్రొక్కుటవలననే ఇంగ్లీషుప్రభుత్వము ఐరిషువారిని బానిసలుగ జేసి వర్తకసంపత్తునకును నార్థికస్వాతంత్ర్యమునకును దూరులుగ జేసి దారిద్ర్యమునకు నిలుపట్టుగా గావించియుండిరి. ఈలోపములనన్నిం

టిని తొలగించుటకు గ్రిఫిత్తుబోధించిన యీవృత్తివర్ధన సూత్రమును ఐరిషువారు తత్క్షణమే యామోదించి యందుకొని స్మరణచేయసాగిరి. ఏలనన నిందువలనమున తమకు సిరిసంపత్తులు చేకూరునని వారు నమ్మిరి. తొలుతనే ఈప్రయత్నమును కొనసాగించుటకు ఐరిషు వ్యాపారసంఘములకు ధనాదిసహాయము నిచ్చుట యావశ్యకమని సిన్‌ఫెయినులును వారిపక్షమువారును గ్రహించిరి. ఈసహాయము నెట్లియ్యనగును? ఇంగ్లీషువృత్తినాయకులచే ప్రేరేపింపబడిన ప్రభుత్వము వీనికెంతయు నెగ్గు చేయుచుండెను. కావున దేశస్థులే యీక్రిందియేర్పాటులను జేసికొని దాని ననుసరించి తమయుద్యమమును నెఱవేర్చుకొనిరి.

(౧) జనులెల్లరును ఐర్లండులో నుత్పత్తియైన వస్తువులనే యుపయోగించవలయును.

(౨) స్థానికాధికారసంఘములు తమకు కావలసిన వస్తుభండారములను ఐరిషువ్యాపారసంఘముల ద్వారా ఐరిషువస్తువులనుగాజూచి తీయవలసినది.

(౩) ఓడరేవులఅధికారసభలు అన్యదేశములనుండి దిగుమతియగు వస్తువులమీద నెక్కుడు సుంకములను విధియించవలయును. అట్టివస్తువు లెవరి పేరటికి దిగుమతియైనదియు వివరముగ వ్రాయించి వానిజాబితాలను ఆసభలు ప్రకటించవలెను.

(౪) ఐరిషువారు తమవ్యాపారధనమునంతయును ఐరిషువారివృత్తులవృద్ధికొఱకే వినియోగపెట్టవలయును. ఐరిషువారిచేతిపనులు వృద్ధియగుటకు కావలసిన సమస్త సహాయమును దేశప్రజలు లొనర్పవలయును.

ఈయేర్పాటుల ననుసరించి యింగ్లండులోని వ్యాపారనిధులలో జిక్కియుండిన తమ ఐదుకోట్లసవరల ధనమును ఐరిషువారు తత్క్షణమే వెలిదీసి ఐరిషువ్యాపారపోషణమున కుపయోగపఱుప సాగిరి. ఇంతియే కాక యింగ్లీషువారినిధులలో నుండినతమధనమును ఐరిషుస్థానికప్రభుత్వసంఘములుకూడ విడదీసి యైరిషుదేశీయనిధి నొకదానిని స్థాపించిరి. తమదేశములో వర్తకప్రచారము హెచ్చుటకుగాను ఐరిషువా రొకభండారమారాటము(Stock Exchange)నుకూడ నిర్మించుకొనిరి. డబ్లీ (బ్రోకరు) లందరును నీ యుద్యమమునకు చాల దోడ్పడిరి.

ఐరిషువారు స్వదేశములోని వృత్తులను వృద్ధిపఱచి వ్యాపారములకు వ్యాప్తి నిచ్చుటకు తోడుగ పరదేశములతో తమవ్యాపారములను ప్రాబల్యమునకు దెచ్చుటకు గావలసినయుద్యమముల గావింపదొడగిరి. గ్రిఫిత్తు సలహాను క్షణమున గైకొని వ్యాపారనావికముల స్థాపింపసాగిరి. ఐర్లండునకు గావలసిన నావికసన్నివేశములు చాలనున్నవి. దానిరేవులు యూరపుఖండమునకంతకు నుత్కృష్టములు. కావున నార్వేదేశములోని జనులందఱు నెవ్విధముగ నావికవ్యాపారమువలన ధనవంతు లయిరో యట్లే ఐరిషువారును నావికవ్యాపారమున నుత్సహించిరి. నార్వేదేశములోని జనులలో నోడవ్యాపారసంఘములలో భాగస్థుడు కానివా డరుదు. అచ్చటికూలివాండ్రును వర్తకులును తమధనమును నిధులలో నిడురపుచ్చక నోడవ్యాపారమున కుపయోగపఱచి లాభమును మెండుగా బొందుచుందురట. వారినిజూచి ఐరిషువారును వారివలెనే చేయబూనిరి.

ఇతరదేశములలో తమవర్తకము వృద్ధిచెందుటకు తగినప్రయత్నములను చేయుటకుగా నైరిషువా రాయాదేశములలో ప్రశంసకు (కాన్సెలు)లను నియమింపసాగిరి. ఆర్థర్‌గ్రిఫిత్తు యీపనిచాల ముఖ్యమని యెంచెను. ప్రతిసంవత్సరమునకు నిరువదియయిదువేలసవరలను ఖర్చుపెట్టి యెనుబదిమంది యైరిషువారిని పార్లమెంటు సభ్యులుగ లండనులో భరించుటకన్న నిందులో సగము మందిని ఇతరదేశములలో వర్తకప్రచారమునకై ప్రశంసకులుగ నునిచి వారిని భరించుట దేశమున కెంతయు లాభకారియని గ్రిఫిత్తు చెప్పియుండెను. ఈప్రశంసకులను నియమించునధికారము ఐరిషుదేశీయరాజ్యసభదిగా నుండెను.

సిన్‌ఫెయిన్‌ధర్మాసనములు

ఐరిషువా రితరవిషయముల నన్నిటను స్వాతంత్ర్యమును స్థాపించుకొనినమీదట ధర్మపాలనవిషయమున నింగ్లీషుప్రభుత్వము వారిప్రతినిధులతో గాని వారి ధర్మాసనము(కోర్టు)లతో గాని యేలాటి సంబంధమును

నుండవలెనని వారు తమస్వకీయశాసనములను నేర్ప రచుకొన నిశ్చయించుకొనిరి. ఇంగ్లీషుప్రభుత్వ మేర్ప రచియుండిన శాసనములు జనులకు కేవలము ధనవ్య యమునకుమాత్రము కారణమయి న్యాయవిరోధములును సార్జవరహితములును నయియుండెను. వీనినాశ్రయించి ధనమును వ్యయపఱచుకొని న్యాయమును కోలుపోయి నష్టమునకు పాలుపడుచున్న ఐరిషువారు విశేషధనవ్య యము లేకనే తమదేశీయపంచాయతి సభలతీర్మానముల ననుసరించినవారయి యింగ్లీషుప్రభుత్వమువారిబలమును నాదాయమును గౌరవమును తగ్గించి తుడ కడుగంటిం చిరి.

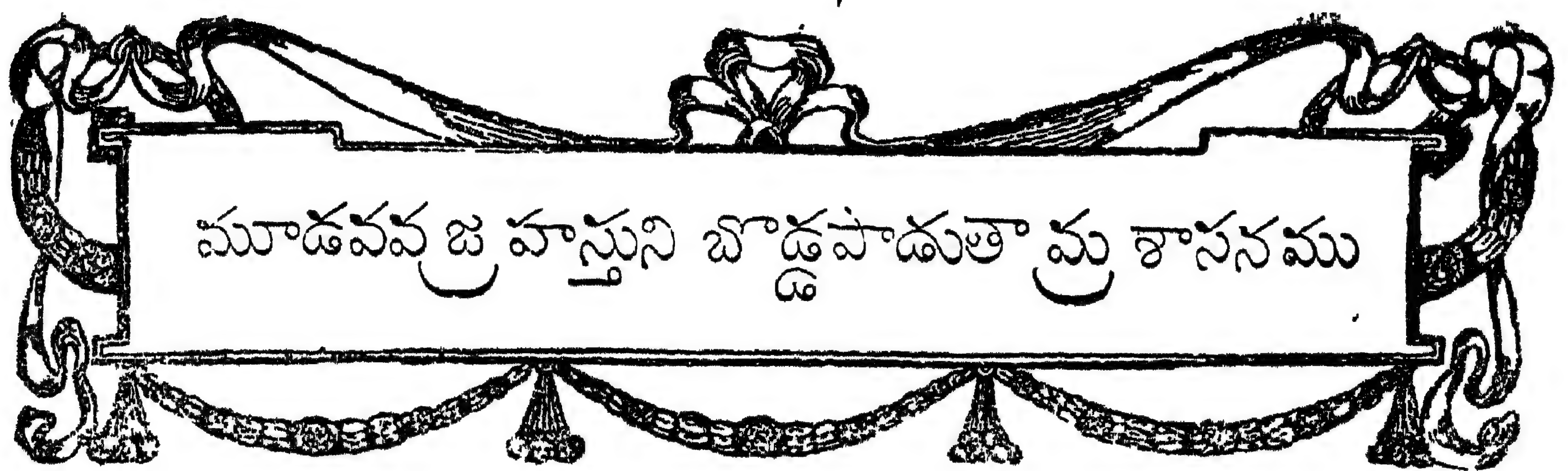
తనపారతంత్ర్యమును పారదోలి ప్రపంచమున నలుదిశలను తనప్రతిభను వెలయజేయగలిగినస్థితికి ఐర్లం డును తేవలెనని సిన్ ఫెయినులయాదర్శము. అనగా ఐర్లండును జీర్ణోద్ధారము చేయుటయే. దీనికి మూలాధా రము ఐరిషువారికి స్వశక్తియందు దృఢమైన నమ్మక మును ధైర్యమును కలుగుటయే. మనయిల్లు బాగుచేయు టకు తగినవారు మనముగాక ఇతరు లెట్లగుదురని వారి వాదము. అన్యాధీనతయును, నన్యదేశీయులచేత నిర్మి తములయిన శాసనములును తమదేశమున కొకనాటికిని దారి జూప జాలవని వీరి యనుభవమును నభిప్రాయ మును నైయుండినవి. తమ్ముతాము నమ్మి గౌరవించు కొనలేనట్టి జనుల కితరదేశమువా రెన్ని బండ్లచట్టములను చేసినను అవి సంపత్ప్రదములు కాజాలవు మనకడుపు లోనినొప్పి యితరుల కెట్లుతెలియ నగును? ఒకరిస్వా తంత్ర్యప్రాప్తికి [illegible] మూలాధారము. స్వయంశక్తికి స్వాధీనమును కారణముగాని, పరుల ప్రశంసగాని పరులసేవగాని కారణము కానేరదు. మన పురోవృద్ధికి మనముతప్ప నితరులు కారకులు కాజాలము; కాగూడదు. అట్లనాగనుదుమని యితరులు తమయధి కారపర్వమున [illegible] యిదెట్లు. ఇంగ్లీషు వారి పార్లమెంటులోని ఉదారులు (లిబరల్), ఉదాసీను (టోరీ లేకకన్సర్వేటివు)లను రెండుతెగలున్నయవి. ఉదా రులు తమదేశవిషయముల నుదారబుద్ధితో వర్తింతురే కాని యన్యదేశములవిషయముల సామ్రాజ్యకబుద్ధితో నౌదార్యము మానినడచుకొనుచున్నారు. అన్యదేశములయెడ నుదారులును నుదాసీనులును సమానమైన యశ్రద్ధనే వహించియున్నారు. వారిరువురును బ్రిటిషుసామ్రా జ్యమునందు దురభిమానులు మెండు. కావున పరతంత్ర ములయియున్న యితరదేశములయెడ [illegible] నుదా సీనులే. [illegible] నట్టియన్యదేశముల స్వాతంత్ర్యము నకు విరోధులే. ఐర్లండునను ఐరిషువారిచెల్ల [illegible] మటియొక్కరివలన సత్ఫలితములను యబ్బనేరదు. సిన్ ఫె యినుల యాదర్శ మింగ్లీషువారిదుష్పాలనము [illegible] లను మాన్పుకొనుటమాత్రమే కాదు. [illegible] రింపబడినను నింగ్లీషుప్రభుత్వము [illegible] శ్రేయ స్కరము కాజాలదని [illegible] వారిసిద్ధాంతము. ఇంగ్లీషువారిదుష్పాలనము నెదిరించుటకు దేశాభిమానులెల్లరును [illegible] యేకము ఖమై యేకమనస్కులయి యుద్యమించిరి. [సశేషము.]

కొనకుండీ మాత్ర మీకు వైకుంఠయాత్ర

పురాణం సూర్యనారాయణ తీర్థులు గారు

జ్వరమువచ్చినదంచు స్వప్నమ్ము రాఁగానె, ధనమబ్బినట్లు సంతసము నొందు
చెయిచూడుఁడని యెవ్వరయినఁ బిల్చినతోనె, వడివడిగా ముందె సర్వోత్త
మం బిమ్మనెడివారి మాట విన్పడఁగానె, రొక్కమిమ్మని ముందె నొక్కి యడుగు
పథ్యమేమని రోగి ప్రార్థింప నీకిష్టమైన వస్తువులె తిన్మనుచుఁ జెప్పు

గీ. చేయిచూచుట మందులు చేయుటయును, నాడిపోల్చుట మొదలుగుణాలు సున్న
వహ్వారే? వైద్యులఁట! ఇట్టివారిచేత, కొనకుండీ మాత్ర మీకు వైకుంఠయాత్ర!

మూడవవజ్రహస్తుని బొడ్డపాడుతామ్రశాసనము

శ. ౯౮౨

మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ గారు

సుమారు ఇరువదేండ్లక్రిందట బొడ్డపాడు నివాసులైన వెలమనక్క అప్పల నాయుడుగారు తమ యూరికి తూర్పుదిక్కున ఏబదిగజముల దూరమున నున్న తమ పొలమును సరిసాగుకు అనుకూలమగు పల్లము చేయించుటకై త్రవ్వించుచుండగా ఈ తామ్రశాసన మందు దొరకినది. ఈశాసనము దొరకినస్థలమునకు ౧౦ గజముల దూరమున స్థాపితమైన యొక లింగము కూడ కానవచ్చినది. దానికి పూర్వమున్న పేరు తెలియదు కాని యిటీవల బొడ్డపాడుగ్రామనివాసులు మల్లికేశ్వరుడని పేరిడిరి. ఈలింగమున కుత్తరదిశను ఇరువదిగజములదూరములో 'లింగాలబంద' అను నొక చిన్న కోనేరు కలదు. ఈ విషయములన్నియు ఆంధ్రదేశచరిత్రమున విశేషాభిమానముగల కంబకాయ నివాసులైన శ్రీ ఖైరి అప్పలస్వామినాయడుగారివలన నాకు తెలియవచ్చినవి. వారే ఈశాసనము బొడ్డపాడు గ్రామమున గలదని తెలిసికొని వారి సోదరులైన శ్రీ కొర్ని వెంకట్రావు నాయడుగారి ద్వారా దానిని సంపాదించి ప్రకటనార్థము నాకు బంపిరి. ఇందులకు వారికి నే నెంతయు కృతజ్ఞుడను.

ఆకారాదికములు

శాసనమునందుగల రాగిరేకులు అయిదు. ఒక్కొకరేకుపొడవు ౮.౪ అంగుళములు; వెడల్పు 3.3 అంగుళములు. రేకులు కుడి, యెడమవైపుల కొంచెము వెడల్పుగను, నడిమిభాగమున కొంచెమును సన్నముగను ఉన్నవి. రేకుల యెడమభాగమున అంచులకు .౮ అంగుళము దూరమునగల రంధ్రములగుండ నొక రాగికడియమును పోనిచ్చి, తద్ద్వారమున ఈ రేకులను బంధించియున్నారు. కడియము యొక్క వ్యాసము 3.౫ అంగుళములు; ఈకడియ మొకరాజముద్రికలో సతికింపబడియున్నది. రాజముద్రికమీద స్ఫుటముగ నొకనంది చెక్కబడియున్నది. ఆనంది కిరుప్రక్కల చంద్రుడు, అంకుశము, నాగలి, శంఖము, మత్స్యము, స్పష్టముగ ఇదియని తెలియరాని దేదో మరియొకచిహ్నము—ఇవి కలవు. మొదటిరేకు మొదటిపెడమీదను, అయిదవరేకు రెండవపెడమీదను వ్రాత యేదియు లేదు. పుస్తకమునకు అట్టలవిధమున ఈశాసనమునకు ఈ రెండుపెడలును ఉపకరించుచున్నవి.

లిపి—భాష

శాసనలిపి నాగరి. ఇది మూడవ వజ్రహస్తుని చిక్కాలవలసశాసనము[1]నందలి లిపిని బోలియున్నది. అందువలన అక్షరముల విషయమున జెప్పవలసిన విశేషములు చిక్కాలవలసశాసనమునందలి వాటికంటె నేవియు కనబడవు. ఆశాసనమునందువలెనే ఇందును తరచు బకారమునకు వకారమే వ్రాయబడినది. (పం. ౬, ౮, ౧౧, ౧౬, ౧౮, ౨౪, ౨౮, ౪౨, ౪౬); శవర్ణమునకు మాఱుగ సవర్ణము వ్రాయబడినది. (పం. ౧౨,౨౧,౨౨,౩౨,౩౬, ౪౦,౪౩); ఇట్లే సవర్ణ ముండవలసినచోట్ల శవర్ణమును గలదు. (పం.౩, ౩౨, ౩౬, ౪౦); రేఫమునకు వెనుకవచ్చు క,గ,చ జ,త,ద,న, భ,య,వ లు ద్విత్వయుక్తము లైనవి; అట్లు ద్విత్వమును పొందనివి ష, థలు మాత్రమే. 'ర్భ' అను అక్షరము 'ర్ఞ' వలె వ్రాయబడినది (పం. ౪౭). మిగిలిన విశేషములకు చిక్కాలవలసశాసనము చూచునది.

భాష సంస్కృతము: శాసనము వ్రాసినవాడు చాల అశ్రద్ధతో వ్రాసి యున్నాడు; కొన్నిచోట్ల దిద్దుబాటులు కలవు; కొన్నిచోట్ల సవరణలు కలవు; మరికొన్నిచోట్ల తప్పులుకలవు. 'ప్రక్షాలిత' అనుటకు 'ప్రక్ష్యాలిత' అనియు (పం.౩), 'పృథ్వీమ్' అనుటకు 'ప్రిథ్వీమ్' అనియు (పం. ౧౯), 'విషయే' అనుటకు 'విషయో' అనియు (పం. ౪౦), లోహకారిణే అనుటకు 'లోహకారీ' అనియు (పం. ౫౨) అపప్రయోగములు కొన్ని కానవచ్చుచున్నవి. మొట్టమొదటినుండి ౩౯ పంక్తులవఱకు ఈ శాసనము వజ్రహస్తుని చిక్కాలవలస శాసనమునకు నకలు. దానముచేయబడు గ్రామమును గుఱించిన ప్రస్తావము వచ్చినప్పటినుండి ఈ శాసనమును, ఆ శాసనమును భేదించుచున్నవి.

శాసనవృత్తాంతము

ఈ శాసనము కళింగ గంగవంశజు డైన అనంతవర్మాభిధానుం డగు మూడవ వజ్రహస్తదేవునిది. ఈ రాజు కళింగదేశమును శాలి వాహనశకము ౯౬౦ మొదలు ౯౯౨ వఱకు, అనగా క్రీ. శ. ౧౦౩౮ మొదలు ౧౦౭౦ వఱకు పాలించినవాడు.

శాసనమున మొదట ఆత్రేయ గోత్రులైన త్రికళింగాధిపతు లగు గంగవంశజుల ప్రశస్తికలదు(పం. ౧-౧౦). పిదప గుణమహార్ణవ మహారాజుకొడుకు లైన మొదటి వజ్రహస్తునినుండి కామార్ణవభూపతికిని, వైదుంబ వంశమను పాలసముద్రమం దుద్భవమందిన వినయమహాదేవికిని జన్మించిన మూడవవజ్రహస్తుని వఱకుగల గంగవంశపు రాజుల వర్ణనాదికములు కలవు (పం. ౧౧-౨౭). ఈ మూడవ వజ్రహస్తుడే మనశాసనము నందలి దాత. ఈతని యితర శాసనములలోవలెనే ఇందును ఆరాజు శకాబ్దములు ౯౬౦ లో పట్టాభిషిక్తు డయ్యెనని తెలుపబడినది (పం ౨౮-౩౧). పిదప న్యాయ్యమును, ప్రజారంజకమును నైన యతని పరిపాలనము వర్ణింపబడినది(పం. ౩౦-౩౬). అటుతరువాతపర

1. భారతి, సం. ౨, సంచిక ౨, పుట ౧౩౮.

మమాహేశ్వరుడును; పరమ భట్టారకుడును, మహారాజాధిరాజును, త్రికళింగాధిపతియును నైన (శ్రీ) మదనంతవర్మ-యను వజ్రహస్త దేవుడు కళింగనగరమునుండి తన తల్లిదండ్రుల యొక్కయు, తనయొక్కయు పుణ్య యశోభి వృద్ధికొఱకు సమస్తామాత్య ప్రముఖజనపదు లను పిలిచి వారి సమక్షమున శకాబ్దములు కరములు (౨), వసువులు (౮), నిధులు (౯) అనుసంఖ్యలచేత అంకితమైన సంవత్సరమున అనగా ౯౮౨ వ శకవర్షమున ఉత్తరాయణ సంక్రాంతినాడు కోలువర్తని విషయములోని అవరెంగ అనుపేరుగల గ్రామమును చతుస్సీ మావచ్ఛిన్నముగను, సజలస్థలముగను, సర్వ పీడావివర్జితముగను అనగా జలసహితముగను స్థలసహితముగను ఏవిధమైనపన్ను పర్యాయ ములబాధలు లేకుండజేసి ఆగ్రామమున విజ యంచేసియున్న జలేశ్వరస్వామి అనుపేరుగల దేవునికి భోగముచేసి అనగా దేవునికి చెల్లే గ్రామముగ ఏర్పాటుచేసి దాన మొసంగబడి నది (పం. ౩౬-౪౩). జలేశ్వరదేవునికి చేసిన యీదానమును తెలుపుటకే ఈశాసనము పుట్టినది. ఈగ్రామమును జలేశ్వర స్వామికి దానమునొసంగు సందర్భముననే మరి యిరు వురు గ్రామస్థులకు (౧) ఎరయముడు అను వానికిని (౨) మహాక్షుశాలి[1]యు, స్వర్ణలోహ కారకుడు అయిన వల్లేమోజుకును వృత్తులొ సంగబడినవి (పం. ౪౩-౪౫; ౫౨-౫౩). పం క్తులు ౪౫ మొదలు ౫౨ వఱకు దానము చేయబడిన గ్రామముయొక్క సరిహద్దులు తెలుపబడినవి. చిట్టచివర దానశాసనములకు వ్రాయబడు మామూలు శ్లోకములు కలవు. (పం. ౫౩-౫౫). కడపటి రెండుపంక్తులలోను శాసనమును వ్రాసిన వానిపేరు, శాసనమును చెక్కినవానిపేరు తెలుపబడినవి. శాసనమును వ్రాసిన యతడు మావురయకుమారు డైన దామోదరుడు. ఇతడు మహాకాయస్థుడనియు, సంధివిగ్రహి అనియు తెలుపబడినాడు. సంధి విగ్రహి అనగా యుద్ధము ప్రకటించుట, సంధి సేయుట అను కార్యములను బరిశీలించు మంత్రి. శాసనమును చెక్కినవాడు నూంక మోజు కొడుకైన వల్లేమోజు. శ. ౧౦౦౩ నాటి అనంతవర్మ చోడగంగదేవుని కొర్ని శాసనమును వ్రాసిన వారును, చెక్కిన వారలునుకూడ వీరలే.[2] ఇది శాసనమునందలి వృత్తాంతము.

'మాదరమానవర్తికము'

ఎరయముడు అనువాని కిచ్చిన వృత్తి 'మాందరమనవర్తికము'అనిశాసనమున చెప్ప బడినది. ఇప్పుడు మనము 'మనోవర్తి' అను నదియే ఈ 'మనవర్తికము' అని నా యభిప్రా యము. తెలుగు, సంస్కృతము కలిసిన యీ విచిత్రసమాసపదము ఇప్పటి యర్థమున క్రీ. శ. పదవ శతాబ్దినాటికే రూఢమై యుం డుట ఆశ్చర్యకరము. అసలు, మనుట అనగా బ్రదుకుట; మనువృత్తి అనగా జీవనాధార ముగ నేర్పడిన వృత్తి: అదియే 'మనవర్తిక కము' (పం. ౪౫) అనియు, 'మనవర్తిక' (పం. ౫౨) అనియు శాసనమున వ్రాయబడినది.

1. భారతి, సం. ౨, సంచిక ౮, ౭౭ వ పుట.

2. భారతి, సం. ౨, సంచిక ౮, పుట ౮౭.

ఈవృత్తి 'మాదరమనవర్తికము' అని తెలుపబడుటవలన ఈవృత్తిమంతుడైన ఎరయముడు మాదరవంశజు డని యూహింపనగును. ఇప్పుడు మేదరలు అనబడువారలను పూర్వము మాదర లనుటయు కలదని మన్మిత్రులైన బ్రహ్మశ్రీ పంచాగ్నుల ఆదినారాయణ శాస్త్రిగారు తెలిపియున్నారు. ప్రాచీనవాఙ్మయము చూచినను అట్లే కానవచ్చుచున్నది. పాల్కురికి సోమనాథప్రణీత మైన తెలుగు బసవపురాణమున నీక్రిందిపంక్తులలో మాదర పదము కన్పట్టుచున్నది. అది యిప్పటి మేదర యనుట స్పష్టము.

"నంబకళము గ్రోలు నప్పుడు శివుడు
మాదర చెన్నయ్య మహిమ యెఱింగి
మాదేవు భక్తుల మాలరనాగ
గూడునె బ్రాహ్మణ కూళిర్పులకును.

—బసవపురాణము1.

కర్ణాటభాషలో కూడ మాదర, మేదర అను రెండురూపములును కానవచ్చుచున్నవి.[2] కాల క్రమమున మాదరపదము మేదరగా మారినట్లు ఊహింపనగును. వెదురుతో బుట్టలు తట్టలు అల్లువారు మేదరులు. జలేశ్వరస్వామికి మేదరులు చేయవలసిన పనులు చేయుచుండుటకై ఈ 'మాదరవృత్తి' యొసంగబడినట్లు నే నూహించెదను. ఈ యెరయముడు వేస్య (శ్య ?) గోత్రోద్భవుడు. మేదరులు, దొమ్మరులు మొదలగు వారికి గోత్రములు కలవనుటకు ప్రాచీన శాసనములే ప్రమాణము. ఎరయముని యొక్క తండ్రి పేరు మాచయ; తల్లి పేరు కంచమ. తాతపేరు ఎరయముడు.

కాలనిర్ణయము

గ్రామము దాన మొసంగినది శకవర్షము ౯౮౨ లో ఉత్తరాయణ సంక్రాంతినాడు; అనగా ఈశాసనము క్రీ.శ. ౧౦౫౯-౬౦ వ సంవత్సరమునాటిది యగును. తిథి వారములు పేర్కొనబడకపోవుటచేత క్రీ. శ. సంవత్సరమును గురించిన వివరములు సరియైనవి తెలిసికొనుటకు వీలు లేదు.

స్థలనిర్దేశము

దానము చేయబడిన గ్రామము అవరెంగ. ఇది కోలునవ్రిషయములోనిదని చెప్పబడినది. ఈవిషయమే చిక్కాకోలశాసనమునను పేర్కొనబడినది.[3] జల్మూరు, కుద్దము మొదలగు గ్రామములు యిప్పటి శ్రీకాకుళము తాలూకా (గంజాం జిల్లా) పూర్తిగనో, లేక కొంతభాగమో కోలువర్తనీ విషయమని ప్రాచీనకాలమున పేరొందియుండినట్లు చిక్కాకోలశాసనమువలన దెలిసికొని యున్నాము. ఆనిర్ణయమునే యీశాసనము బలపఱుచుచున్నది. దానముచేయబడిన అవరెంగ అనుగ్రామ మిప్పుడు అవలింగి అను

1. ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారములోని తాళపత్ర గ్రంథప్రతి నెం. ౧౭-౬-౮-పుట ౧౫౩; లిఖితప్రతి, నెం. ౧౩-౪-౧౩, అ. ౫, పుట ౭౬౪.

2. Kittell's Ganarese—English Dictionary.

3. భారతి, సం. ౨, సంచిక ౨, పుట ౧౩౮.

పేర బరగుచున్నది. ఇది శాసనములు దొరకిన శ్రీకాకుళము తాలూకాలోని బొడ్డపాడు గ్రామమునకు తూర్పు దిక్కున సుమారు ఒక మైలు దూరమున, పర్లాకిమిడి ఎస్టేటు శ్రీకాకుళము తాలూకాలు రెంటికి సరిహద్దున పర్లాకిమిడి తాలూకా గ్రామముగ నున్నది.[1] ఈ గ్రామమునకు సరిహద్దులుగ నన్నియు పుట్టలు, చెట్లులు గుట్టలే చెప్పబడినవి కాని ఒక్క గ్రామమైన పేర్కొనంబడ లేదు.

గాంగ, గంగ వంశములు

గాంగ, గంగ వంశములను గుఱించిన చిన్న విమర్శనముతో నీశాసన చర్చను ముగించెదను. అనంతవర్మ చోడగంగదేవుని కొర్ని శాసనములను ప్రకటించిన నామిత్రులైన శ్రీయుత గిడుగు వేంకట సీతాపతి (బి. యే. యల్. టి.) గారు కళింగదేశము నేలిన రాజులు ఒక్క సంతతివారు కారనియు, మొదట పరిపాలించినవారు గాంగవంశపు రాజులనియు, వారి తరువాత పరిపాలించినవారు గంగవంశపు రాజులనియు, రెండవ వంశమునకు గాంగ వంశమని పేరుపెట్టుటకు ఆధారము కనబడదనియు వ్రాసియున్నారు.[2] వంశనామములు ఆమాత్ర పుభేదముండుటచే నది యొకవంశము కాదనియు, రెండువంశము లనియు చెప్పుట అంత యుక్తియుక్తముగ దోచదు. అదియును గాక శాసన ప్రమాణముకూడ నందులకు విరుద్ధముగనే యున్నది.

కళింగదేశమును పరిపాలించిన 'మొదటి రాజు' లనబడువారు తమ శాసనములలో తాము గాంగవంశజుల మనియే కాక 'గంగ' వంశజుల మనియు (గంగామలకులతిలకులు) చెప్పుకొనియున్నారు. చూడుడు :

(౧) రాజేంద్రవర్మ కొడుకైన అనంతవర్మదేవుని అలమండశాసనము.[3]

(౨) వజ్రహస్తుని పర్లాకిమిడిశాసనము.

(౩) అనంతవర్మదేవుని కొడుకైన దేవేంద్రవర్మ శ్రీకాకుళము శాసనము.[5]

(౪) ఇంద్రవర్మ శ్రీకాకుళము శాసనము.[6]

(౫) మహేంద్రవర్మదేవుని కుమారుడైన పృథ్వీవర్మదేవుని గంజాముశాసనము.[7]

(౬) దేవేంద్ర వర్మదేవుని కుమారుడగు సత్యవర్మదేవుని శ్రీకాకుళము శాసనము.

---

1. అచలింగిగ్రామమునకు సంబంధించినవివరములు శ్రీభైరి అప్పలస్వామి నాయుడుగారే తెలిపియున్నారు. మూడవవజ్రహస్తుని నడగాం శాసనము (Ep. Ind. IV. 183)న కోలువర్తని విషయములోనిదిగ తెలుపబడిన నుగిలగ్రామము అప్పలస్వామినాయుడుగారు తెలిపినట్లు శ్రీకాకుళముతాలూకాలోని గుగ్గిల అయియుండవచ్చునని యే నమ్మెదను.

2. భారతి, సం. ౨, సంచిక ౮, పుటలు ౭౬-౭౯.

3. Ep. Ind. Vol. III, P. 17.
4. Ep. Ind. Vol. III, P. 220.
5. Ind. Ant. Vol. XIII, P. 275.
6. Ind. Ant. Vol. XIII, P. 120.
7. Ep. Ind. Vol. IV, P. 198.
8. Ind. Ant. Vol. XIV, P. 10.

మొదట పరిపాలించి రనబడు రాజులు తామిట్లు గంగామలకులతిలకులమనికూడ చెప్పుకొనియుండ, వారి తరువాత పాలించి రనబడు రాజులు అనగా మనవజ్రహస్తుడు మొదలగు వారు తాము గాంగవంశజుల మైనట్లును చెప్పుకొనియున్నారు. చూడుడు :

(౧) మూడవ వజ్రహస్తుని నదగాం శాసనము.[1] (గాంగానామలంకరిష్ణోః)

ఈ కారణములవలన కళింగదేశము నేలిన రాజులెల్లరు ఒక్కవంశమునకే—అది గాంగవంశమైన నేమి, గంగవంశమైన నేమి—చెందినవారని చెప్పవలసి వచ్చుచున్నది.

మూ ల ము[2]

మొదటిరేకు : రెండవపెడ

1. ఓం[3] స్వస్తిశ్రీమతామఖిలభువన వినుతనయవినయదయాదాన[4] దాక్షిణ్యసత్యశౌ
2. చ[5] శౌర్య్య ధైర్య్యాది గుణరత్న పవిత్రకాణా[6] మాత్రేయ గోత్రాణామ్[7] విమలవిచారాచార[8]
3. పుణ్యశలిల[9] ప్రక్ష్యాలిత[10] కలికాలకల్మష మషీణాం మహామహేన్ద్రాచల[11]
4. శిఖరప్రతిష్ఠితస్య సచరాచరగురోః[12] సకలభువన నిర్మ్మాణైక సూ
5. త్రధారస్య శశాఙ్కచూడామణే[13] ర్భగవతో గోకర్ణ్ణ స్వామినః[14] ప్రసా
6. దానేమాసాదితైక[15] శఙ్ఖభేరీపఞ్చమహాశబ్ద[16] ధవళచ్ఛత్ర హేమ
7. చామరవరవృషభలాఞ్ఛన సముజ్జ్వల సమస్తసామ్రాజ్య మహిమ్నా[17] మనేక

---

1. Ep. Ind. Vol. IV, P. 183. నదగాంశాసనమున 'గాంగానామన్వయ' మని కలదు. కాని రేకులు మూలములో చూడగా 'గా' అని దీర్ఘము కనబడలేదు. వజ్రహస్తుడు మొదలగువారు గంగవంశజులే యైనను, వర్మాభిధానము కల కళింగాధిపతులుకూడ తాము గంగవంశజులమనియు చెప్పుకొనియుండుటచే ఈ రెండువంశములకు భేదము పాటింపదగదు.

2. నాదగ్గరనున్న రేకుల ననుసరించి. 3. ఇదియొక గుర్తువలన చూపబడినది. 4. లేఖకుడు మొదట 'హన' వ్రాసి దానిని 'దాన'గా దిద్దెను. 5. లేఖకుడు మొదట 'శౌయ' అని వ్రాసి పిదప దానిని 'శౌచ'గా దిద్దెను. 6. 'పవిత్ర కాణా' మన్నమాటలో లేఖకుడు కాకు దీర్ఘమును మొదట నిచ్చుట మఱచి పిదప నిచ్చెను. 7. లేఖకుడు మొదట 'మాత్రి గోత్రాణామ్' అని వ్రాసి పిదప 'మాత్రేయ గోత్రాణామ్' గా దిద్దెను. 8. లేఖకుడు మొదట 'విచారోధావ' అని కాబోలు వ్రాసి దానిని 'విచారాచార' అని దిద్దినాడు. 9. 'సలిల' అని చదువవలెను. 10. 'ప్రక్షాలిత' అని చదువవలెను. 11. లేఖకుడు ముందు 'మహీన్ద్రాచల' అని వ్రాసి దానిని 'మహేన్ద్రాచల'గా దిద్దెను. 12. లేఖకుడు ముందు 'చరాచారగురోః' అని వ్రాసి పిదప దానిని 'చరాచర గురోః' అని దిద్దెను. 13. 'శశాఙ్కచూడా' అన్నచోట నేవియో దిద్దుబాటులు కలవు. 14. లేఖకుడు ముందు 'స్వమినః' వ్రాసి పిదప 'స్వ'కు దీర్ఘమిచ్చినాడు. 15. 'దసమాసాదితైకం' అని చదువవలెను. 16. 'మహాశబ్దం' అని 17. లేఖకుడు 'మ్నా' అను నక్షరమును వ్రాయుట మరచిపోయి పిదప దానిని 'హిం'కు 'మ'కు మధ్య క్రింద వ్రాసెను.

నిరీక్షణము

చిత్రకారుడు : శ్రీయుత వీరభద్రరావు, శాంతినికేతనము

రెండవ రేకు : మొదటి పెడ

8. సమరసఙ్ఘట్టసముపలబ్ధ[18] విజయలక్ష్మీ సమాలిఙ్గిత్తోతు[19]ఙ్గభుజదణ్డామ
9. ణ్డితానాం త్రికలిఙ్గమహీభుజా[20] గఙ్గానా మన్వయమలంకరిష్ణో ర్విష్ణో రివ
10. విక్రమాక్రాన్తధరామణ్డలస్య గు[ణ] [మ*]హార్ణవ మహారాజస్య పుత్రః ॥ పూ
ర్వాంభూపతి
11. భి ర్విభజ్య వసుధా యా పఞ్చభిః పఞ్చధాభుక్త్వా భూరిపరాక్రమో భుజవలా[21]
12. త్తామేక ఏవస్వయమ్ ఏకీకృత్యవిజిత్య సత్రునివహాన్[22] శ్రీవజ్రహస్తశ్చతుశ్చ
13. త్వారిమ్[23]శతమత్యుదార చరితః సర్వామరక్షీసేమాః[24]॥ తస్యతనయో [గు]ణ్డ
మరాజా[25]వ
14. ర్షత్రయమపాలయత్ మహీమ్॥ తనుజః[26] కామార్ణవదేవఃపఞ్చత్రింశత మబ్ద
కాన్॥[27]

రెండవ రేకు : రెండవ పెడ

15. తస్యానుజో వినయాదిత్య [ః*] సమాస్తిస్ర [ః*]॥ తతః కామార్ణవాజ్జా(ఁ)త్తో
జగతీకల్పభూ
16. రుహః। యో రాజద్రాజత(ః)చ్ఛాయోవజ్రహస్తావనీపతిః॥ ప్రశ్చోత్యేదన్మదగన్ధలుబ్ధ[28]
17. మధుపవ్యాలీఢగణ్డాగ్గజాన(౨)ర్థిభ్యఃసమదా[త్*]సేహస్ర[29]మతులో యస్త్యాగి
నా మగ్రణీ [ః*]
18. స(ః) శ్రీమానసనియఙ్క-భీమ నృపతి గ్గఙ్గాన్వయో తంసకః[30]పఞ్చత్రింశతమద్వా[31]
19. కాన్సమభునక్ పృథ్వీమ్[32] స్తుతః పార్థివైః॥ తదగ్రసూనుః సూరరాజ[33]సూను
20. నాసమస్సమస్తాం సమితారి[34]మణ్డలః స్మపాతికామార్ణవభూపతిర్భువం
21. సమృద్ధిమానర్ధసమా[ం*]సముజ్వలః॥[35][త]దనుతదనుజన్మా[36]చిత్తజన్మాప

18. ంసముపలబ్ధం అని చదువవలెను.
19. ంసమాశ్లిఙ్గితోత్తుఙ్గం అని.
20. ంమహీభుజాం అని.
21. ం భుజబలాం అని.
22. ంశత్రునివహాన్ అని.
23. ంచత్వారింశతం అని.
24. ంమరక్షీత్సమాః అని.
25. రాజో అని.
26. తదనుజః అని.
27. ంమబ్దకాన్ అని.
28. ంలుబ్ధం అని.
29. సహస్రం అని.
30. ంగంగాన్వయోత్తంసకః అని.
31. ంమబ్దాం అని
32. పృథ్వీమ్ అని.
33. సురరాజం అని.
34. శమితారిం అని.
35. సముజ్జ్వలః అని.
36. ంజన్మాం అని.

మూడవరేకు : మొదటిపెడ

22. మానో గుణనిధిరనవద్వ్యో[37]గుణ్డమాఖ్యో మహీసః[38]సకలమిదమరక్షత్త్రీణి

23. వర్షాణిధాత్రీవలయమలఘుతేజో[39]నిర్జ్జితారాతిచక్రః॥తస్యోద్వైమాతురస్తస్య

24. మధుకామార్ణ్ణవో[40]నృపః । అవతిస్మావనీమేతామబ్దా[41]నేకాన్నవింశతిమ్[42]॥౦॥

అథవ

25. జ్రహస్తనృపతే[43]రగ్రసుతాదఖిలగుణిజనాగ్ర[గ*]ణ్యాః కామార్ణ్ణవాత్కవీన్ద్రప్ర

26. గీయమానావదాత శుభకీర్త్తేః[44]॥ శ్రియఇవై[45]వైదుమ్బాన్వయ[46]పయః పయో

27. నిధిసముద్భవాయాశ్చ యః సమజని వినయమహాదేవ్యాః[47]శ్రీవజ్రహస్తఇతి [సు

28. తనయః॥వ్రియదృతు[48]సంఖ్యాంయాతి[49]శాకాబ్దే[50]సష్ఠేదినకృతివృషభస్థే రోహిణీభే

29. లగ్నేధనుషిచసితపక్షేసూర్య్యవారేతృతీ(౦)యా(౦)యుజసకలధరిత్రీం

---

37. ºరనవద్యోం అని.

38. ºమహీశః అని.

39. ºతేజోº అనుదానిలో ముందు 'జ' వ్రాసి పిదప లేఖకుడు 'జో' వ్రాసెను.

40. ºకామార్ణ్ణవోº అన్నమాటలోని 'మా'ను లేఖకుడు ముందు మఱచిపోవుటచేత 'కా'కు, 'ర్ణ్ణ'కు మధ్యపైన × ఈగుర్తుపెట్టి క్రింద 'మా' వ్రాసెను.

41. ºమబ్దాం అని.

42. ºనేకాన్నవింశతిం అని.

43. లేఖకుడు ముందు 'నృపతి' వ్రాసి పిదప 'నృపతే' అనిదిద్దెను.

44. లేఖకుడు ముందు 'కీర్త్తిః' అనివ్రాసి పిదప 'కీర్త్తేః' అని దిద్దెను.

45. శ్రియఇవ అని.

46. వైదుమ్బాన్వయం అని.

47. 'ºమహాదివ్యాః' అని ముందువ్రాసి లేఖకుడుదానిని పిదప 'మహాదేవ్యాః'గా దిద్దెను.

48. వియదృతుం అని.

49. 'ఆతిం' అని ముందువ్రాసి లేఖకుడుపిదప దానిని 'యాతి'గా దిద్దెను.

50. ºశాకాబ్దం అని.

మూడవరేకు : రెండవపెడ

30. రక్షితుం యోభిషిక్తః॥ న్యాయ్యేన యత్ర సమ మాచరితుంత్రివర్గే మార్గేణనర

31. క్షితిమహీమ్మహిత ప్రతాపే నిర్వ్యాకులాధయశ్చ నిరఘాశ్చనిరాపదశ్చశశ్వత్ప్రజా

32. భువిభవన్తి విభూతిమర్త్యాః[51]॥వ్యాప్తే[52]గఙ్గ[53] కులోత్తిమస్య యశసా[54] దిక్చక్ర వాలేశ[శి]

33. ప్రద్యోతామలినేన[55]యస్యభువనః ప్రహ్లాదసమ్పాదినా సిన్దూరైం[56]రతిసా

34. న్ద్రిపఙ్క్తపటలై [ః*]కుమ్భస్థలీపట్టకే[57]ష్వాలిమ్పన్తి[58]పునఃపునశ్చ[హ]

35. రితామాధోరణావారణాన్॥ అనురాగేణగుణినో[59]యస్యవక్షో ము

36. ఖాబ్జయోః[60] ఆశీనే[61](శ్రీ)సరస్వత్యా వనుకూలే విరాజతః॥౦॥కలిఙ్గ

37. నగరాత్పరమమాహేశ్వర[62]పరమభట్టారక మహారాజాధిరాజత్రిక[63]

---

51. 'ం మర్త్యాః'—అని.

52. లేఖకుడు మొదట 'వ్యాప్తి' అని వ్రాసి పిదప దానిని 'వ్యాప్తే'గా దిద్దెను.

53. లేఖకుడు మొదట 'గఘ' వ్రాసి పిదప దానిని అవస్థపడి 'గఙ్గ'గా దిద్దెను.

54. 'యశసా' అని.

55. లేఖకుడు మొదట 'ద్యా'కు ఇత్వమిచ్చి పిదప దానిని కొట్టివేసి ఏత్వమిచ్చెను.

56. లేఖకుడు మొదట 'సిన్దూరో' వ్రాసి పిదప దానిని 'సిన్దూరైం' అని దిద్దెను.

57. లేఖకుడు మొదట 'పట్ట కి' వ్రాసి పిదప దానిని 'పట్టకే'గా దిద్దెను.

58. లేఖకుడు 'ష్వా' వ్రాసి, సాపొట్టలో అయిమూల గీటిచ్చుటవలన దానిని 'షా'గ మార్చెను.

59. లేఖకుడు 'అనురాగేణ' అనుపదములో మొదట 'గి' వ్రాసి పిదప దానిని 'గే'గ దిద్దెను: అట్లే 'గుణినో' అను పదములో మొదట 'నా'కు ఇత్వమిచ్చి పిదప దానినికొట్టివేసి ఏత్వమిచ్చెను.

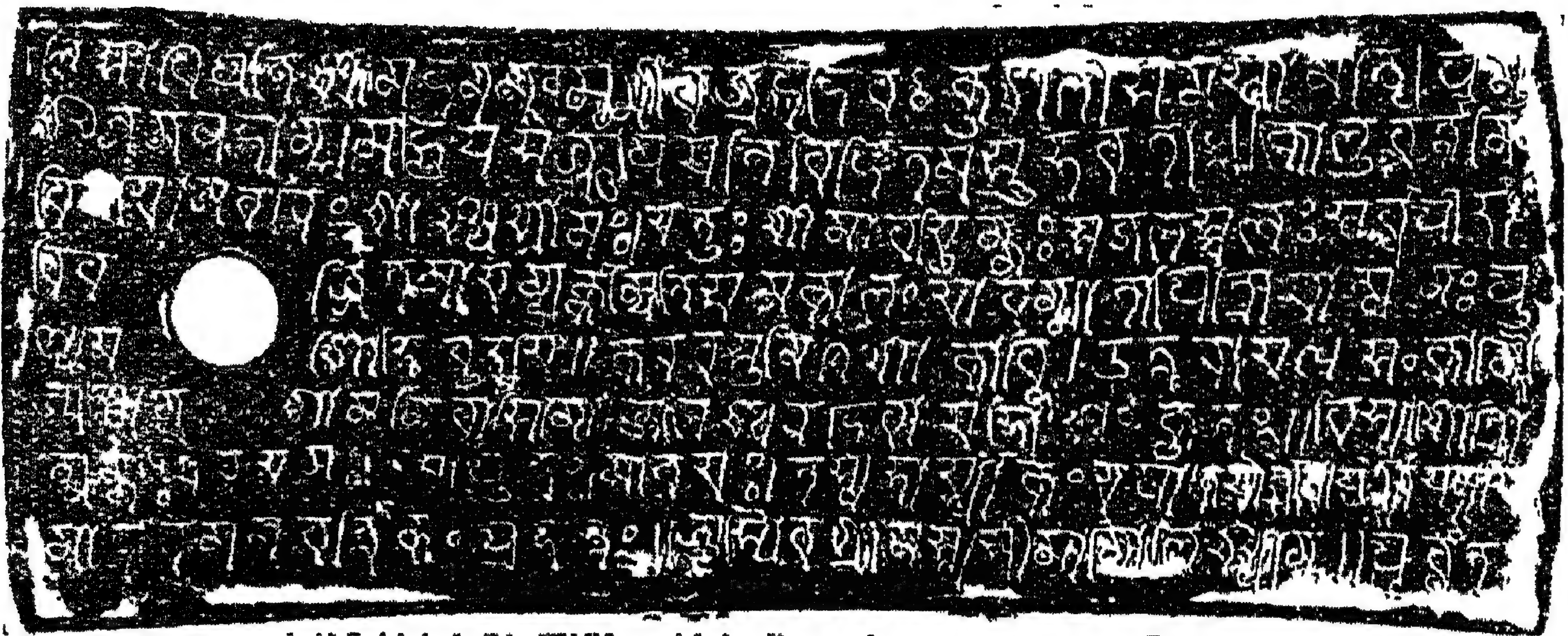
60. 'ంముఖాబ్జయోః' అని.

61. 'ఆసీనే' అని.

62. లేఖకుడు మొదట 'మహేశ్వర' వ్రాసి పిదప దానిని 'మాహేశ్వర'గా దిద్దెను.

63. లేఖకుడు మొదట 'త్రింయ' వ్రాసి దానిని పిదప 'త్రిక' గా దిద్దెను.

నాలుగవ రేకు : మొదటి పెడ

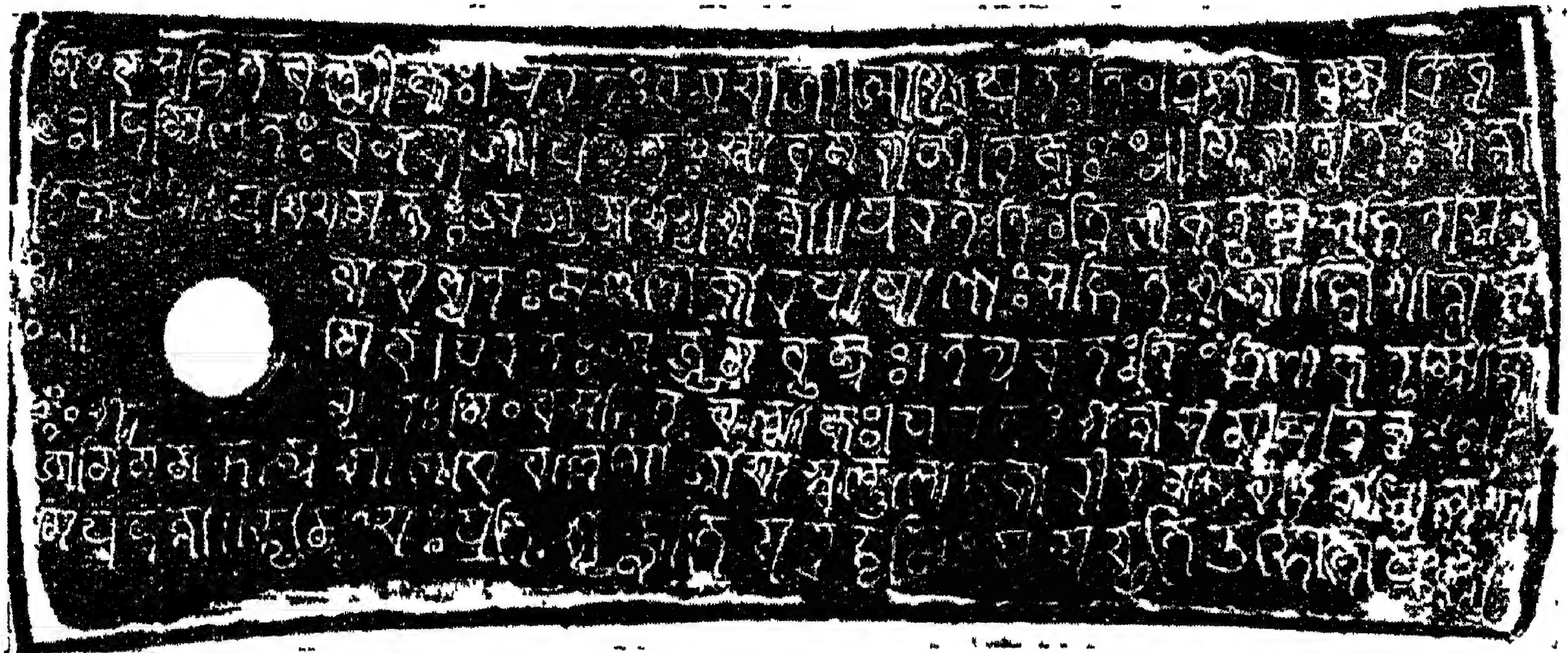

38. లిఙ్గాధిపతి (శ్రీ)మదన న్తవర్మ్మా[64]వజ్రహ స్తదేవః[65]కుశలీ సమస్తామాత్య ప్రము
39. ఖ జనపదాన్సమాహూయ సమాజ్ఞాపయతి[66]విదితమస్తుభవతామ్॥ కోలువర్తని
40. వి[ష*]యే[67]అవరెంగాఖ్య[68]గ్రామః। చతుఃశీమాసచ్ఛిన్నః[69]సజలస్థలఃసర్వ్వపీడా
41. వివర్జ్జిత మాచన్ద్రార్క్క క్షితి సమకాలం యావన్మాతాపిత్రో రాత్మనః [70]పు
42. ణ్యయశోభి వృద్ధయే[71]॥ కరవసు నిధిశాకాద్వే[72]। ఉత్తరాయణ సంక్రాన్త్యాం
43. అస్మిన్ గ్రామనివాసినే[73]॥ జలేశ్వరదేవాయ[74] భోగంకృతమ్[75]॥ విస్వా(?శ్వా)గోత్రో
44. త్పన్నః ఏరయమః। తస్యపుత్రః। మావయః। తస్యభార్యాకంచపా। తయోర్జ్జా
తాయ[76]ఏరయమాయ

45. మాదరమనవర్తికం ప్రదత్తమ్॥అస్యైవగ్రామస్యసీమా(ం)నో[77]లిఖ్యన్తే[78]॥పూర్వ్వతః

64. ఇచ్చట 'మ్మా' దగ్గఱ ఏవియో తుడుపులు కలవు.
65. లేఖకుడు మొదట 'స్త' వ్రాయుట మఱచిపోయి, పిదప దానిని 'దే' అను అక్షరముపైని వ్రాసెను.
66. లేఖకుడు మొదట 'సమాజ్ఞాపయతి'లోని 'మా' వ్రాయుట మఱచిపోవుటచేత దానిని 'స' 'జ్ఞా'లకుమధ్య [క్రింద వ్రాసెను.
67. 'విషయే' అని.
68. లేఖకుడు మొదట 'అవరింగాఖ్య' అని వ్రాసి పిదప దానిని 'అవరెంగాఖ్య'గా దిద్దెను.
69. 'చతుస్సీమావచ్ఛిన్నః' అని.
70. 'ం రాత్మనః' అని.
71. లేఖకుడు ముందు 'వృద్ధయో' అని వ్రాసి పిదప దానిని 'వృద్ధయే'గా దిద్దెను.
72. 'శాకాబ్దే' అని.
73. లేఖకుడు ముందు 'గ్రామనివాసినో' అని వ్రాసి పిదప దానిని 'నివాసినే'గా దిద్దెను.
74. లేఖకుడు ముందు 'దివాయ' అని వ్రాసి పిదప దానిని 'దేవాయ'గా దిద్దెను.
75. లేఖకుడు మొదట 'కృజమ్' అని వ్రాసి పిదప దానిని 'కృతమ్'గా దిద్దెను.
76. 'తయోర్జ్జాతాయ' అన్న పదములో 'యో' ఇప్పటి నాగరిలిపిలోవలె వ్రాయబడినది; 'ర్జ్జాతా య ఏరం' అన్నచోట ఏవియో వ్రాసి కొట్టివేసిన తుడుపులు కలవు.
77. లేఖకుడు మొదట 'సీమానో'లోని 'నా'కు ఇత్వమిచ్చి పిదప దానిని కొట్టివేసి ఏత్వమిచ్చెను.
78. లేఖకుడు మొదట 'లిఖ్యాన్తే' వ్రాసి దానిని 'లిఖ్యన్తే'గా దిద్దెను.

నాలుగవ రేకు : రెండవ పెడ

46. నింన[79]సహితః వల్మీకః। పరతః వనరాజీ।[80]ఆగ్నేయతః తింత్రిణీకవృక్షత్రికూ
47. టః॥ దక్షిణతః వనరాజీ। పరతః సావనరాజీత్రికూటః ॥ నైరఋత్యతః [81]గర్త్తా
48. త్రికూటః ॥ పశ్చిమతః అర్జునాఖ్యగర్త్తా ॥ పరతః తింత్రిణీకవృక్షసహితసేతు
49. ః॥ వాయవ్యతః మణ్డలాకార పాషాణాః సహితగర్త్తా[82]। ద్వాగర్త్తా స
50. ంగమేన[83]। పరతః అర్జునవృక్షః। తత్పరతః తింత్రిణీక వృక్షాద్వా [॥*]
51. ఐశాన్యతః నింవసహిత [84]వల్మీకః పరతః గర్త్తాస [మీపత్రికూటః॥]
52. అనేన [85]మహాక్షశాలయే [86] వల్లేమోజాయ[87]।స్వర్ణ్ణలోహకారీచ[88] [మనవర్తి కాస్మిన్]గ్రా
53. మే [89]ప్రదత్తా॥ భూమిం యః ప్రతిగృహ్ణా[90]తి యచ్చభూమిం ప్రయచ్ఛతి ఉభౌ తౌ పుణ్య

79. 'నింబం' అని.

80. లేఖకుడు మొదట 'ంయూజీ' అని వ్రాసి పిదప 'ంరాజీ'గా దిద్దెను.

81. 'నైరృత్యతః' అని.

82. 'ంపాషాణసహితగర్త్తా' అని.

83. 'ంమిన' 'ంమేన'గా దిద్దబడెను.

84. 'నింబం' అని.

85. 'అనిన' 'అనేన'గా దిద్దబడెను.

86. 'ంశాలయి' 'ంశాలయే'గా దిద్దబడెను.

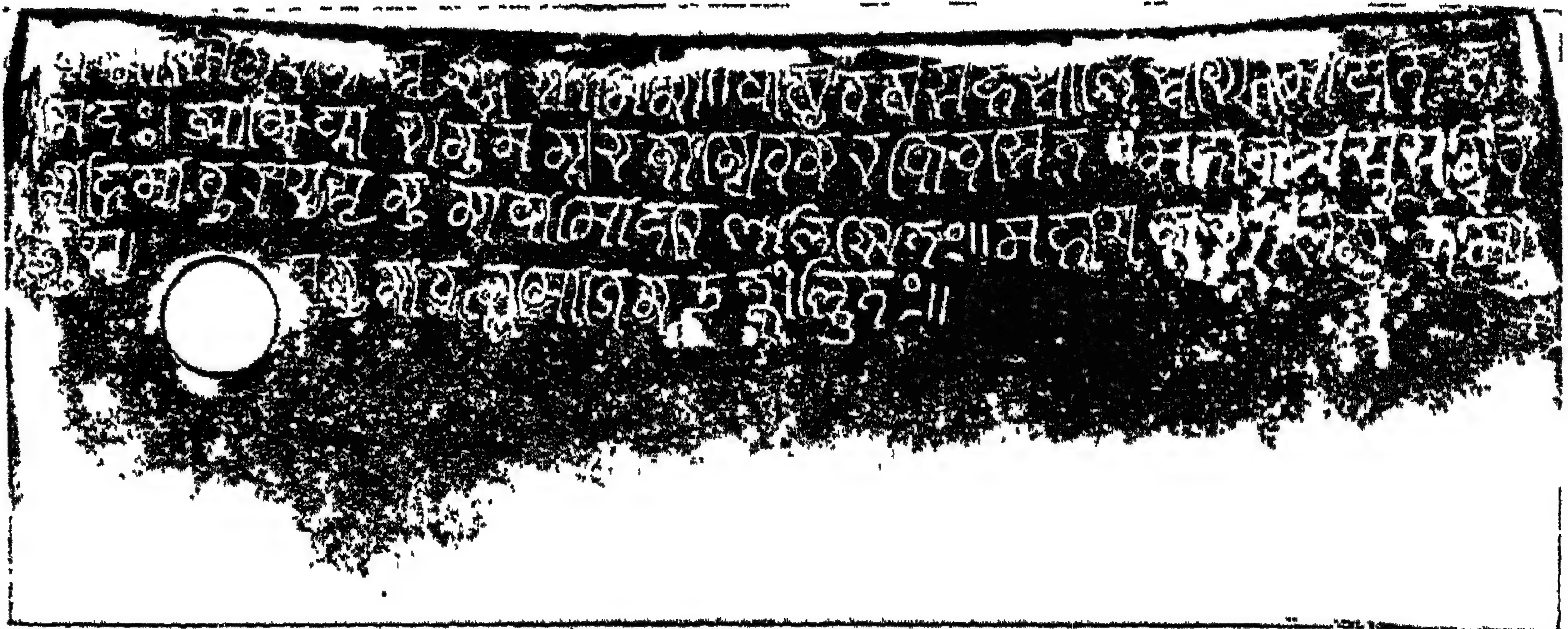
87. 'ంమోజాయా' అని మొదట వ్రాయబడిన పదము 'ంఘోజాయ'గా దిద్దబడెను.

88. 'ంలోహకారిణేన' అని.

89. 'గ్రామి' అని మొదట వ్రాయబడిన పదము 'గ్రామే'గా దిద్దబడెను.

90. 'ప్రతిగృహ్ణాతి' అని.

అయిదవరేకు : మొదటిపెడ

54. కర్మ్మాణో నియతౌ(ం)స్వర్గ్గగామినః॥ షష్ఠింవర్షః సహస్రాణి స్వర్గ్గే మో
దతి భూ

56. మిదః। ఆక్షేప్తా [91]చానుమన్తాచ తాన్యేవ నరకే వసేత్॥ మహా [కాయస్థ సన్ధి]వి

57. గ్రహిమాపురయస్య సూనునాదామోదరేణలిఖితమ్॥మహాయతశాలి[92]నుంకమో

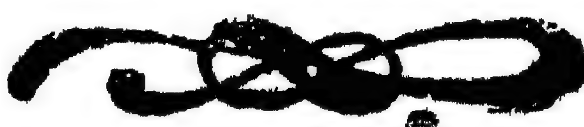
57. జస్య[93]సూనునా వల్లేమోజేన ఉత్కీర్ణ్ణితమ్॥

ఆవేదన

నరహరిసెట్టి వెంకటరత్నము గారు

దైవతమ్ముల కాది దైవంబవగునీమ
హానంద మయమూర్తి నరయలేక;
విశ్వవిశ్వమున నీవిమలతేజోమయా
కృతివెల్లివిరియుట నెఱుఁగలేక;
ఆఁతిఁగప్పకునైన మేఁతవెట్టెడునీకృ
పామహత్త్వము జూడఁబట్టలేక;
మఱపులో నొకింక నేర్పఱచు నీప్రేమము
గ్ధప్రభావ మెడందఁదలఁపలేక
ఆ సలకుఁజిక్కి యాత్మ జిజ్ఞాసఁదక్కి
యంతులేని యగాధభవాబ్ధి యందు
మునిఁగి తేలుచునుంటి, నన్ గనికరించి
ఓయమృతమూర్తి దరిజేర్పుమోయి స్వామి!

91. లేఖకుడు మొదట 'ఆక్షిప్త' వ్రాసి దానిని 'ఆక్షేప్తం'గా దిద్దెను. 92. 'మహాక్షశాలి'అని.
93, 'నుంకమోజస్య' అని.

డాక్టరు వెంకట్రామయ్యా గారు

వీరు, సుప్రసిద్ధాంధ్రులు, విజయనగర సంస్థానము దివానులునైన శ్రీయుత ఏచూరి నరసింహం పంతులు గారి కుమారులు. వీరు విజయనగర కళాశాల లోనే విద్య నభ్యసించి భౌతిక శాస్త్రమున నుత్తమజ్ఞానమును గడించి కొంతకాల మచ్చటనే భౌతికశాస్త్రపరిశోధనమును గావించిరి. తరువాత కలకత్తాకుబోయి యచ్చట ప్రొఫెసరు రామనుగారితోగూడ శాస్త్ర పరిశోధనమును గావించి వారి మెప్పువడసిరి. వీరు 'ఓజోను' అను వాయువును యుక్తపరిమాణముననుత్పత్తిచేయు యంత్రము నొకదానిని గనిపెట్టిరి. ఈ విషయము పత్రికల మూలమున ఖండాంతరములకును వ్యాపించి వీరికి బ్రఖ్యాతిని గడించినది. యూరపు దేశమునందలి భౌతికశాస్త్రవేత్తలందఱును వీరి పాండిత్యమును మెచ్చుకొనిరి. పట్టపరీక్షయం దుత్తీర్ణులు కాకపోయిరను కారణమున నమూల్యమగు వీరి విజ్ఞానసంపద నుచితరీతిని బహూకరించు భాగ్యము భారత దేశ విశ్వవిద్యాలయములకు లభింపకపోయినది. ఆ కారణమువలననే ఇంగ్లాండులోనను 'డాక్టరు' బిరుదమును వీరు పడయజాలకపోయిరి. ఆంగ్లదేశమువారు వీరి యుత్తమ భౌతిక విజ్ఞానమును మిగుల మెచ్చుకొని అభినందించినను వీరి నర్హావిధమున సత్కరింప సాహసింపరైరి. తరువాత వెంకటరామయ్యగారుఫ్రాన్సులోనిప్యారిసునగరమునకుబోయిరి. 'సైన్సు'నం దుత్తమత్వమును గడించిన యా పారిసువిశ్వవిద్యాలయమువారు వీరి పాండిత్యమునకు మెచ్చుకొని, కనీసము రెండు మూడేండ్లయినను శాస్త్రపరిశోధనమును, ప్రయోగపరిశీలనమునుగావించి గురువుల మెప్పును బడయనిదే పొందరాని "డాక్టరు" బిరుదము నొసగు పరీక్షకు, వీరిని ప్యారిసు చేరిన 17 దినములలోనే రానిచ్చిరి. వీరిని పరీక్షించుటకయి ఉర్బైయిను, పెర్రిను, ఆగరు, లను సుప్రసిద్ధులగు ఫ్రెంచి విజ్ఞానవేత్తలు ముగ్గురు 1925 సం. డిసెంబరునెల 22 వ తేదీని ఒక (పరీక్షక) సభ గూడిరి. ఈ సభవారు ఫ్రెంచి భాష సరిగ రాకున్నను వెంకట్రామయ్యగారు కావించిన శాస్త్రవిషయక పూర్వపక్షసిద్ధాంతముల కాశ్చర్యమును జెందిరి. మఱియు వారిని పరీక్షయందు గృతార్థులనుగ

నిశ్చయించి భౌతిక (ఫిజిక్సు) శాస్త్రమున సంపూర్ణపాండిత్యము గలవారల కా విశ్వవిద్యాలయ మొసంగు ఉత్తమ బిరుద మగు 'డాక్టరు' బిరుదమునొసంగి, గౌరవించిరి. ఆసమయమున నా పరీక్షక సభాధ్యక్షు లగు ఉర్బైయినుగారు వెంకట్రామయ్యగారి నిట్లు కొనియాడిరి. "మీశాస్త్రప్రయోగ పాండిత్య మపూర్వ మయినది. మీయట్టి సమర్థులు మాతో సమముగ బండితబదవి కర్హులుగాని మాకు శిష్యులుగ నుండదగినవారు కారు. మీ రీప్రాచీనవిశ్వవిద్యాలయమున మాచే బరీ తులు కాగోరుటచే మా గౌరవము మఱింత వన్నెకెక్కినది. మీరు శాస్త్రప్రయోగముల యందు కావించిన సిద్ధాంతములు ఎల్లవిధ ముల ఫ్రెంచిసిద్ధాంతములను బోలుచున్నవి. మీరు నూతనముగ గనిపెట్టిన విషయములు నట్టివే. ఇట్టి యమూల్యమగు తమవిజ్ఞానపాండి త్యమును కనులార గాంచి కొనియాడ సంభ వించుట ఫ్రెంచిపండితుల భాగ్యమే." మఱియు ఉర్బైయినుగారు భారతదేశమున నీనాడు వ్యాపించుచున్న విజ్ఞానాభివృద్ధిని మెచ్చుకొ నుచు "వెంకట్రామయ్యగారూ! భారతీయ విద్యార్థుల విజ్ఞానపాండిత్యము నా కాశ్చర్యము ను గలిగించుచున్నది. వారు 'కెమిస్ట్రీ'లోని సుగ్రహములు కానివిషయములనుగూడ సుల భముగా గ్రహించుకొనగల్గి యున్నారు. మా ఫ్రెంచివిద్యార్థులనుగూడ, మిమ్మును నిద ర్శనముగా గొని, విద్యావిషయమున దమ సంకుచితభావములను, విడిచి వివిధశాస్త్ర పరి జ్ఞానమును గడించి సాహసముతో పరిశోధన లనుచేయుచు ప్రఖ్యాతులుకండని యుద్బోధిం చుచున్నాను" అనిరి ఆసభయందునిండియున్న వా రందఱు (పండితులు, విద్యార్థులున్నగు వారు) వెంకట్రామయ్యగారి నభినందించిరి. ప్యారిసు నగరమువారు ఏ నిబంధనములకు లోనుగాక వెంకట్రామయ్యగారి నిట్లు గౌర వించుటచూడ వారికి విజ్ఞానవ్యాప్త్యభివృద్ధుల యెడ గల విశాలభావము పొడకట్టకపోదు. భారతీ యాంగ్ల విశ్వవిద్యాలయములవారును నట్టి విశాలభావముతో సమర్థులగువారికి దగి నంత ప్రోత్సాహమును గలిగింపనంతవఱకు భారతదేశమున నుత్తమ విజ్ఞానమువికాసము గాంచగల్గు ననుటసంశయింపవలసిన విష యమే. అచిర కాలమున రూపము దాల్పనున్న ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమైనను సుప్రసిద్ధాంధ్రు లగు వీరి విజ్ఞానసంపద నుప యోగించుకొన గంకణము గట్టుకొనును గాక యని యాశించుట సాహసముకాదు.

ఆయుర్వేదము-గృహిణీధర్మములు

వైద్యరాజ. దం. సు. అవధాని గారు, యల్. సి. పి. యస్.

విద్యలు వివేకప్రదములు. విద్యలెల్లవారికి నావశ్యకములు. కలవారికి లేనివారలకు గృహిణులందఱకు విద్యాగ్రహణము లేనిచో గృహమందు శాంతిపొసగదు. అట్టి విద్య గురుముఖమున నలవడును. పితరులు విద్యాప్రదు లగుదురు. పరంపరాగతమైన గృహసంప్రదాయములు విద్యాప్రదములు. జ్ఞానమునకు గ్రంథము లాధారములు. వృద్ధ సేవవలన వివేక ముదయించును. అక్షరాస్యులుకాని వారైనను కొందఱు గృహిణులు వివేకవతులై యుందురు. వీరికు గీతరూపమున గ్రంథస్థములన్నియు జిహ్వాగ్రమందుండును.

ఉ. "పాటలక్రిందఁ బాడుదురు
    భారత వర్షమునందు సంగనల్
  హాటకగర్భునోట నుద
    యంబగు వేదమునందు నర్థముల్
  తేటగ భారతాదుల సు
    ధీవరగాథలు నేటి కక్కటా
  "క్యాటును డాగు" విద్దె లొకో
    కాంతల కెల్లెడ వేంకటేశ్వరా!"

ధారణాబలంబున నెంతలేసి విషయంబులు బరంపరగా గృహిణులు నేర్చుకొని బిడ్డలకు నేర్పుచుందురు. పాఠశాలలయందు విద్యల నేర్చుటయు నొక పద్ధతియే. భారత సంప్రదాయానుసారమైన సంస్థలు నేటికి వెలువడకుండుటచే నీపద్ధతి ఫలప్రదము కాలేదు. అదియు నందఱి కందుబాటులో లేదు. గృహిణికక్షరపరిచయముతోపాటుగా "నిలుతీర్చుకొనుటకు" వలయు వివేక మెంతేని యావశ్యకము.

ప్రధానముగా నీవ్యాసమున వైద్యశాస్త్రసంబంధమగు విషయములు గృహిణికెంత యావశ్యకమో వ్రాయబడును. ఈవివేచనము స్వయముగా గృహకృత్యము నెరవేర్చుకొనువారి కవసరము. అంతకన్న సేవకులను నియమించుకొని వారివలన శాస్త్రీయమయిన కృత్యముల జేయించుటకు సంపన్నుల కత్యవసరము. నైపుణ్యములేని గృహిణికి నింటిదాసదాసీజనులు విధేయులై యుండరు.

(౧) "గృహమునకు శోధన సేచన క్షాళన ధూపనంబు లహరహంబుఁ గర్తవ్యంబులు."

ఈకర్మల కుపయోగించు ద్రవ్యములు, వానిగుణములు ఋతుభేదములం దాకర్మలనెట్లు నిర్వహించునది గృహభేదమునుబట్టి శోధనాదులెట్లు మారునదియు వాని వివరణములు గృహిణి యెఱింగి యుండవలయును.

(౨) "గృహారామంబున హితకరంబులగు శాకఫలమూలంబులును సుందరమైన పత్రపుష్పాదులను బెంచుచుండవలయును."

శాకఫలాదులకుఁ దగిన కాలములను దోహదములనునవి యేఋతువుల గ్రాహ్యములో యేఋతువుల నగ్రాహ్యములో యెఱింగి యుండవలయును. కోమల, మధ్య, పూర్ణ పక్వ ఫలభేదములచే వాని గుణాగుణంబు లారయందగును.

ఉ. వంకాయలు, బీరకాయలు మొదలగునవి లేతవి మంచివి. కూష్మాండంబు కోమలం బహితంబు.

గన్నేరు. సదాప, తులసి, మాచిపత్రి, మొదలగు నారాపద్రవ్యంబుల గుణంబులెఱింగి వానిని విశేషించి పెంచుకొనుచుండవలయును.

(3) "భాండార భాండపాత్ర వసనాదులప్పటికప్పుడు కాలోచితంబుగా బరిశోధనీయంబులు."

భాండారమునందు నిలువయున్న తండులాదులు కృమిదూషితంబులు గాకుండ గాపాడుకొను విధానంబును, నేఋతువున నేవి సంగ్రహింప దగియుండునదియును, నన్నాదులపచనంబునకు భాండభేదగుణంబులును, పిత్తళాది లోహపాత్రంబులందలి దోషంబులును, దత్పరిశోధన విధానంబులును సవిమర్శంబుగ నెఱుంగదగు.

ఉచ్ఛిష్టరేతోమూత్రాది దూషితంబులైన లోహదార్వాదిమయంబులగు పాత్రంబులకు వేర్వేరు శోధనవిధానంబు లారయందగు.

నూలు పట్టు మొదలగు వానితో జేయబడిన దిండ్లు పరుపులు, తివాసులు మొదలగు ద్రవ్యములలో తెలిసిన ధూపనాది కర్మలకు నేవి తగినవో, వానికి మలాదిస్పర్శ కలిగినప్పుడు గ్రహింపదగిన వేవియో, త్యజింపదగిన వేవియో ముఖ్యముగాఁ దెలియందగు.

(౪) "మధురాదిరసంబులు ద్రవ్యాశ్రితంబులై వాతాదిదోషత్రయంబునకు దద్వికారసరక్తాదిధాతువులకు వికారసామ్యంబుల గలిగించు గాన వానిభేదంబులెఱిగి పదార్థంబుల పాకంబున నుపయోగించునది."

ఆంగ్లేయ వైద్యశాస్త్రమునవలెగాక, ఆయుర్వేదమునందు భక్ష్యములగు ద్రవ్యములు, ధాన్యములు, మినుములు, పెసలు, మెంతులు,నానాలు కరివేపాకు, మేక, వాలుగ జింక మొదలగు సమస్తద్రవ్యములకు రసవీర్యాదులు స్పష్టముగ వ్రాయబడి యుండుటచే గృహిణులు వానినెల్ల నెఱింగి యింటిలోని వారి సత్వ సాత్మ్యములకనుగుణంబుగ నుపయోగించు కొనునది.

వరుగులు వడియంబులు మొదలగు శుష్కద్రవ్యంబుల గురుత్వ లఘుత్వంబులు నెఱింగి వాడుకొనదగును. వసంతాదిఋతువుల కనుకూలమగు నాహారరచనయు, పాన కల్పనము నెఱుంగునది.

(౫)"గృహధూమలూతాతంత్వాది విషదూషితపదార్థములు వివేచనము గృహిణి కత్యావశ్యకము"

విషస్పర్శ కలిగినప్పుడు ఆర్ద్రింబులగు దధిక్షీరంబులు, స్నిగ్ధింబులగు ఘృతాదు లెట్లు మాఱునో, మల్లె మొదలగు పుష్పములు తమలపాకు మొదలగు పత్రంబులు నన్నము, నపక్వఫలము లెట్లు మాఱునో యావస్తువులకు నప్రయత్నముగ గృహమందు లభించు నగ్న్యాద్యుపకరణములచే బరీక్ష యెటులో తెలియందగు.

ఇదికాక కృత్రిమవిషంబులును శత్రువులు గృహసేవకుల వలన నాహార పదార్థంబులయందు బ్రయోగింతురు గాన వాని పరీక్షల నెఱుంగునది. దీని నాయుర్వేదమున నన్న రక్షాజ్ఞాన మందురు. ఆంగ్లేయశాస్త్ర విధానములో రసాయనశాస్త్రపారంగతులు విష పరీక్షకు నియమింపబడినను వారు సర్వసులభులుకారుగావున సకాలమునవారిసహాయము తటస్థించదు కావునను, విషాన్నమును భుజించిన పిదప గాని వారి సహాయ మపేక్షించుటకు వీలులేకపోవుటచేతను నాయుర్వేదమున జెప్పబడినవియు, వెలలేనివియు, సర్వసులభములునువియు నగు పరీక్షావిధానము తెలియందగు.

(౬) "రజోదర్శన సమయమున నవలంబించవలసిన బ్రహ్మచర్యాది నియమంబులన్నియు దా నాచరించి దుహితృస్నుషాదులచే నాచరింపజేయునది"

శాస్త్రము తెలియంగకపోయినను సదాచారమునందు విశ్వాసముగల గృహిణులెల్లరీ దేశంబున రజస్వలావిధి నిషేధంబుల బాటించి యారోగ్యవతులై సౌందర్యవతులై సుఖప్రసవలై సత్సంతానవతులై పెంపొందెదరు.

పాశ్చాత్యు లీనియమంబు లెఱుంగరు. ప్రసిద్ధుడగు "కిస్కు" (henry Kisch) అను జర్మనీడాక్టరిప్పట్టున నీనియమంబులు పాశ్చాత్యు లెఱుంగకుండుట శోచనీయమని వ్రాయుచు వాత్స్యాయన సుశ్రుత మతములను దానామోదించితి నని తన 'Sexual life of woman, by' గ్రంథరాజమునందు లిఖించెను.

పాశ్చాత్యు లెఱుంగకుండుటంజేసి యీ నియమముల నవసరములను తలంపుచేతను, ప్రాచీనాచారమునందలి యవిశ్వాసముచేతను, నిప్పట్టున నాయుర్వేద మతాచార్యుల యభిప్రాయములు దేశభాషలందు జాలినంతగా బ్రకటింప బడకపోవుటచేతను, దేశమున ఋతుశూలలు ప్రదరములు కష్టప్రసవములు మెండై గృహిణులు దుర్దమమగు రోగముల పాలగుచున్నారు.

శాస్త్రము కష్టసాధ్యమగుట విధినిషేధములన్నియు నోకపాటగా దల్లులు బిడ్డలకు జెప్పుట మనదేశమున నాచారమై యున్నది. అదియు బరిశోధించి పొందదగినంతగా నదృశ్యమగుచున్నది.

(౭) "భర్తృసమాగమమునకు సత్సంతానమే పరమప్రయోజనముగాన దదానుకూల్యము నెఱింగి ప్రవర్తించునది."

ఋతువ్యతిరిక్తాది వర్జ్యదినంబులును, వంధ్యాత్వంబు నొనంగు నాహారవిహారంబులును విడచి, మహాపురుష చిత్రపటాది మనో

హార వస్తుసంపన్నంబులగు శయనాగారములందు బతుల సేవించునది.

విశేషము లిప్పట్టున "వాత్స్యాయన సూత్రము"లందును "రతిరహస్యము"నందును వివరముగ వ్రాయబడి యున్నవి.

(౮) "ఉచితాహార విహారములుగల గర్భవతి నవమాసాంతమున సుఖప్రసవము గాంచును."

రూక్షాహారసేవనము, బీభత్సరసప్రధానమగు నాటకదర్శనము, చింతాశోకములు విడువదగినవి. తల్లి యాహారములకు బిడ్డగుణములకు సంబంధముకలదని యాయుర్వేదాచార్యుల అభిప్రాయము. శ్రోత్రప్రియ మగు గానము, చిత్తశాంతికరమగు దేవతాదర్శనము, పాపమోచనకరంబగు పురాణశ్రవణంబును గర్భిణులకు హితకరంబు.

సుభద్ర భర్తవలన రణవ్యూహంబులను విని అభిమన్యుని గనియెను. లీలావతి నారదునివలన దత్త్వమును విని భక్తాగ్రేసరుండగు ప్రహ్లాదునిం గనియెను.'

అన్నపానాదులయందు బథ్యము నెఱుఁగకయు, బ్రసవానంతరమందు గటిబంధమును మఱచియు, మలమోచనకరంబులగు పిప్పలీమూలాదిలేహ్యంబుల సేవింపకయు, సూతికలింతంత యనరాని యిడుముల గుడుచుచు స్తన్యహీనలై శిశుపోషణమం దసమర్థలగుటచే జాతి నానాటికి నిర్వీర్యమగుచున్నది.

(౯) "శిశువునకు మాతృస్తన్య ముత్తమాహారము"

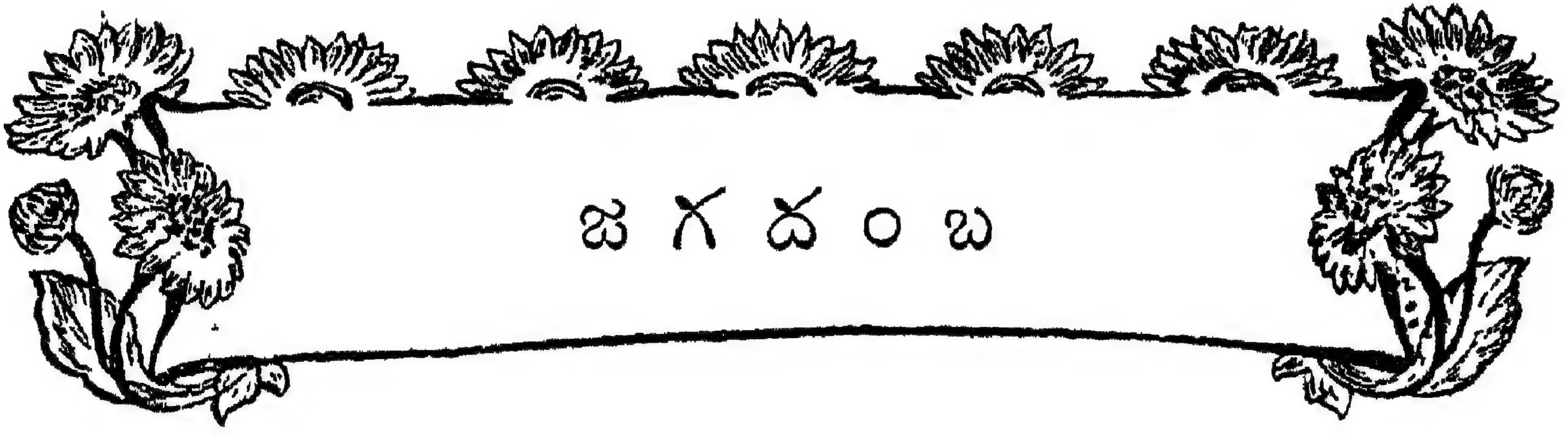
తదభావమం దుపమాతృకలు సవర్ణలు గ్రాహ్యులని యాయుర్వేదాచార్యులు వచింతురు.

అకటా! భరతసంతతికి మాతృస్తన్యము కరవై పాలసీసెలు చప్పరించు నభాగ్యము పట్టెగదా నేడు!

పిల్లలకు పాలీయరాదను నొక యపోహ కూడ దల్లులయందు స్తన్యరాహిత్యమునకు గారణము. మెలిన్సుఫుడ్డు పిల్లలు గోడలమీది ప్రకటనలలో ముద్దుగా నుందురుగాని వాస్తములో వాడివత్తలయిపొట్టలు పెరిగియుందురు.

గృహ సంప్రదాయములు నశించుటచే బురుషులకుగూడ నార్యవిద్య లబ్బకపోవుటచే సదాచారములయం దాస్తిక్యము తగ్గుటచే నారీరత్నములకు వలయు వైద్యవిజ్ఞానము కొఱత వడుచున్నది.

సంపూర్ణము

గున్నేపల్లి మృత్యుంజయ కవి గారు

ప్రకటంబౌ పరమాత్మయందలి గుణప్రాధాన్యపవ్యక్తనా
మకమూల ప్రకృతి స్వరూపిణివియామాయంబ! సర్వ ప్రపం
చకసృష్టిస్థితి సంతులయంబులు యథేచ్ఛన్ జేయుచున్ శుద్ధసా
త్వికచిచ్ఛక్తివహించియుండు నినుసంప్రీతిన్ బ్రశంసించెదన్.

మ. అరిషడ్వర్గము మున్ జయించి బుధు లార్యప్రోక్తలక్ష్యార్థ త
త్పరులై బ్రహ్మముఁగాంచఁ గన్బొమల మధ్యన్ వెల్గు తచ్చిత్కళా
గరిమంబున్ గనుచోఁ ఝణీ, చిణిచిణీ ఘంటాదినాదమ్ములన్
బరమానందము నొందుటెల్ల జగదంబా! నీప్రసాదంబెకా!

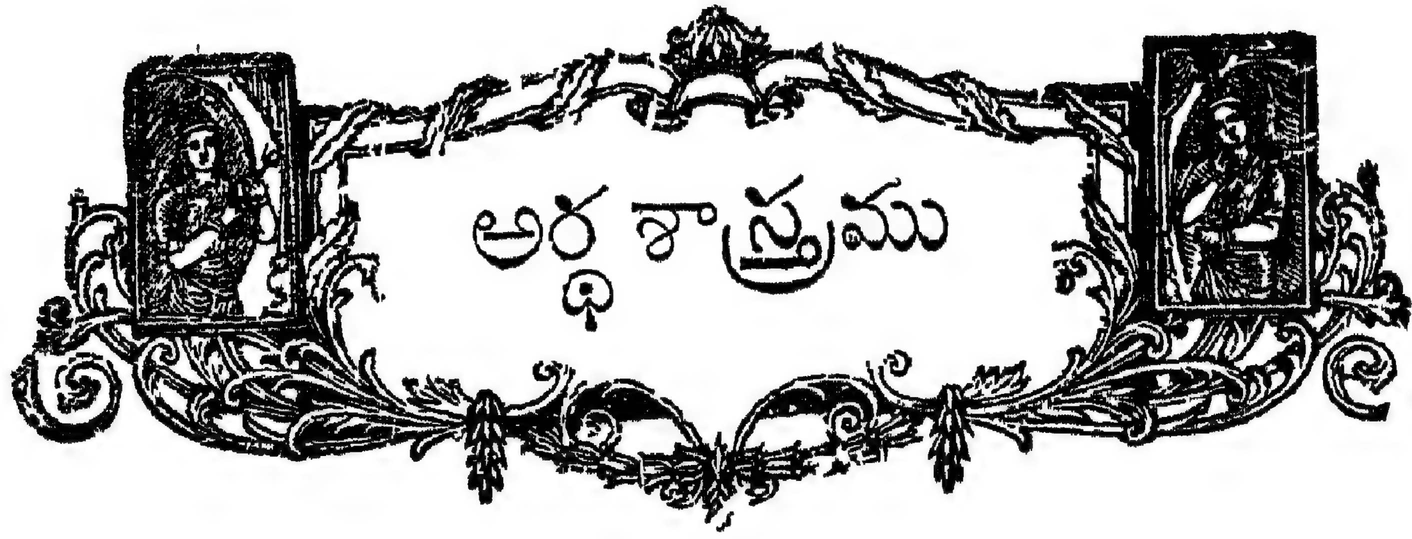
మ. పరమార్థమ్ము నెఱుంగు శ్రీహరిహర బ్రహ్మామరేంద్రాదు లీ
శ్వరునిట్టూరుపులైన సర్వనిగమస్వారస్యముల్ వించు నీ
కరుణన్ ద్ర్యక్షరరూపకంబయిన యోంకారమ్ము నెవ్వేళ హృ
త్సరసీజమ్మున నిల్పి తద్రవచమత్కారమ్ములన్ జొక్కరే?

మ. జననీ! డెబ్బదిరెండువేల నరముల్ షట్చక్రముల్ గల్గి దే
హానిగూఢంబగు బ్రహ్మదండి నిజమూలాధారకోణస్థలిన్
మనుచున్ గుండలినీ సమాఖ్యను సుషుమ్నానాళ మధ్యమ్మునన్
గననౌ నీవెకదా! బిసాంతరమునన్ గన్పట్టు తంతుక్రియన్.

శా. సోమార్కానల తప్తకాంచన తటిజ్జ్యోత్స్నా ప్రవాళాబ్జరా
గామూల్యద్యుతు లుట్టిపడ్డగతి భక్తాంతర్హృదాకాశమం
దేమూలంగనుఁగొన్నఁ గానఁబడు దీవే చిత్కళామూర్తివై
నీమాహాత్మ్య మనంత మెంతయని వర్ణింతున్ మతిన్ దల్లిరో!

(సావిత్రీచరిత్రము)

[వెనుకటి సంచిక తరువాయి

7–వ ప్రకరణము

మూలధనము

౧. మూలధన స్వభావము

అర్థోత్పత్తికి మూలధనము ముఖ్యాధారము. ప్రకృతిచేతను శ్రమవలనను ఇది పుట్టుచున్నది. భాగ్యవృద్ధికి సాధనమగు సామగ్రిఅంతయుమూలధనమే; హస్తకళలకు యంత్రకళలకున్ను ఉపయోగించు కట్టడములు, యంత్రములు, ఉపకరణములు, తోలు, ఇనుము, ప్రత్తి మొదలగు అపక్వపదార్థములు, శ్రమకరుల వేతనములకు వలయుధనము ఇవిఅన్నియును మూలధనములో చేరినవే. దేశమందు తయారుకాబడు అర్థమంతయు వెంటనే వినియోగింపబడి నశించదు; అందులో కొంతభాగము ఇతరఫలప్రాప్తికి ఉపకరించుచున్నది. ఇదియే మూలధనము. భావిభాగ్యాభివృద్ధి నుద్దేశించి ప్రజ్ఞావంతులు ఉత్పాదింపబడిన అర్థమునంతయు వెంటనే వినియోగించి నశింపజేయక కొంతభాగమును యంత్రోపకరణములు మొదలగు అర్థోత్పాదక కలాపమును సేకరించుట కుపయోగించుచున్నారు. నాగరికత పెరుగుచున్న కొలది మూలధన మనిపించుకొను వస్తుసముదయమే దేశమందైనను అతిశయించుచున్నది. ఏదేశమందైన మూలధన మధికరించుటకు ఆ దేశపు ప్రజలకు దీర్ఘదర్శిత్వమనే సుగుణ ముండవలెను. రాబోవు కాలమున కిప్పటినుండియు అర్థసాధన సంపత్తిని సేకరించవలెనన్న బుద్ధి ఆవశ్యకము. "యంత్రోపకరణముల కింతధనము వెచ్చించుటయా? తుదకది నిరర్థకమగునేమో" అని భయమొంది నిరుత్సాహులుకాక ప్రజలు సాహసముతో మూలధనమును సంపాదించవలెను. ఈవిషయమున మనకున్ను పాశ్చాత్యులకున్ను చాలభేద మున్నది. పాశ్చాత్యులవలె మనవారికి అర్థసాధక కలాపమును సేకరించెడి బుద్ధిగాని సాహసముగాని అంతగాలేదు. ఉపకరణములు, యంత్రములు, పనిముట్లు, పెట్టుబడి ద్రవ్యము మొదలగువాటి సహాయమే లేనిచో మనుజు డిప్పు డనుభవించుచున్న వస్తుజాల మసంభవము. యంత్రోపకరణ సహాయమునగదా ఆవిరిశక్తి, విద్యుత్కాంతి మొదలగునవి మనకు లొంగి ఎన్నియోవిధముల సేవకావృత్తి చేయుచున్నవి.

౨. అర్థమునకున్ను మూల ధనమునకున్ను గల వ్యత్యాసము

మూలధనమంతయు అర్థమని చెప్పవచ్చును గాని అర్థమంతయు మూలధనమనుటకు వీలులేదు. కారణమేమన అర్థములో కొంతభాగము తాత్కాలికానుభవమునకు వినియోగింపబడుచున్నది గాని ఇంక జాస్తిభాగ్యము నుత్పాదించుట కనుకూలించక యున్నది. అట్టిఅర్థము మూలధన మనిపించుకొనదు. ఉ. మనము తినెడు అన్నము. ఎట్టిఅర్థము ఇంకను అర్థమును సృష్టిచేయుట కుపకరించునో అది మూలధనము. ఉ. విత్తనములుగా నుపయోగింపబడు ధాన్యము. ఇంకొకవిషయము నీసందర్భమున గమనించవలసియున్నది. ఏఅర్థమైననుసరి అప్పటికిమాత్ర మనుభవనీయమైనదిగాని లేక భావిఫలమునిచ్చునదిగాని భావించవచ్చును. కావున ఉపయుక్తినిబట్టి ఏదిఅయిన మూలధన మావునో కాదో నిర్ణయించవచ్చును. "ఇది ఎప్పుడును మూలధనము; అది ఎప్పుడును మూలధనముకాదు" అనిచెప్పి వస్తువిభజన సేయలేము. కల్లు త్రాగెడువానికి కల్లు వినియోగ్యమగు సాధారణపుటర్థమే; అయితే ఆకల్లు విక్రయించేవాని కది మూలధనము కావచ్చును; ఏమన కల్లు

వెల లతిశయించినచో తానింక జాస్తీఅర్థమును సేకరింపును. ఉద్దేశ్యమాత్రమున ఏదైనను మూలధనమో కాదో చెప్పవచ్చును. వైద్యుడు గినవద్ద సుంమును సేవించెడు రోగులస్థితిగతుల నారయుటకై పోవునపుడు గుఱ్ఱపు బండీ ఉత్పత్త్యర్థముకావున అది మూలధనమే. తానును తనమిత్రులున్ను విలాసముగా షికారుపోవుటకే ఆబండిని ఉపయోగించినచో అప్పుడాబండి విని యోగార్థరాశిలో చేరుచున్నదిగాని మూలధన మనిపించుకొనదు.

3. స్థావరజంగమ మూలధనములు

కార్మికుల కిచ్చు వేతనము, చేతిపనులకువలయు విలువగలసామగ్రి, ఏపరిశ్రమకైన వలయు యంత్రోపకరణములు మొదలగునవన్నియును మూలధనమనిగదా చెప్పియుంటిమి. వీనిలో ధనము, విలువగలసామగ్రి, ఇవి అర్థోపాదనమార్గములలో రూపపరిణామమునొందుచున్నవి. ప్రత్తిఅనే అపక్వపదార్థము వస్త్రమనేవస్తువుగా రచింపబడుటలో రూపభేదము నొందుచున్నది. ఇట్లే ధాన్యము బియ్యముగుటలో ఇంకొకరూపము దాల్చుచున్నవి. వస్త్రమునుండి ప్రత్తినిగాని బియ్యమునుండి ధాన్యమునుగాని తిరిగీ గ్రహింపలేము. అయితే యంత్రోపకరణములుమాత్రము రూపభేదమొంది వెంటనే నశించక అర్థోత్పత్తికి అనేకపర్యాయములు ఉపయోగపడుచున్నవి. పుస్తకములను అచ్చువేసేయంత్రముతో ఎన్నియో పుస్తకములను అచ్చువేయవచ్చును; బట్టలనుకుట్టుట కుపయోగించెడు సూదితో ఎన్నియోబట్టలను కుట్టవచ్చును. యంత్రోపకరణములు మొదలగు పెట్టుబడిసామగ్రి స్థావరమూలధనమనియు, ప్రత్తిధాన్యము మొదలగునవి జంగమమూలధనమనియు అర్థశాస్త్రజ్ఞులు మూలధనమును రెండువిధములుగా విభజింతురు. అచిరములు చిరములు, అచలములు చలములు అని స్థావరజంగమములకు నామాంతరములు. స్థావరమూలధనము చిరకాల మేకరూపముతోనే యుండును; జంగమమూలధన మట్లుండదు. స్థావరమూలధన మనేకపర్యాయములు అర్థోత్పత్తికి ఉపకరించును. జంగమమూలధన మట్లుకాదు. ఈసందర్భమున మనము గ్రహింపవలసిన విశేషాంశములు కొన్ని కలవు. దృఢమైనట్టియు శాశ్వతమైనట్టియు స్థావరమూలధనమును నిర్మించుటకు కొంత కాలము పట్టును. భావిఫలాపేక్షవలన కాలవిలంబమునకున్ను పెట్టుబడిఖర్చునకున్ను ఓర్చియుండవలెను. ఐరోపా హిందూదేశములకు సుళువుగా నౌకాయాత్రలు జరుగుటకు "సూయజ్"అనుకోట సముద్రములకు సంధియేర్పడుటకున్ను, ఓడలు నిరాఘాటముగా నడుచుటకు వీలైనంతకాలువను త్రవ్వుటకున్ను ఎన్నియో సంవత్సరముల కాలము పట్టెను; లక్షలకొలది ద్రవ్యము ఖర్చు కావలసివచ్చెను. ఇట్టిపనికివలయు మూలధనము సేకరించుట ఒకనికి సాధ్యముకాదు. ఎంతమందియో చందాలువేసి ధనము ప్రోగుచేసి ఇట్టి సౌకర్యమును, కలుగజేసిరి; మిగుల విలువగల యంత్రసాధనములను గూర్చికూడ ఈసంగతులు వర్తించుచున్నవి. స్థావరమూలధన మనేకసంవత్సరములు స్థిరముగా నుండును. కాబట్టి భావివ్యవహారపుస్థితిగతు లెట్లుండునను దూరదృష్టియు, స్థితిగతు లెటులవిషమించినను సర్దుకొనగల మను ధైర్యమున్ను సాహసమున్ను లేనిది ఎవరైన విలువగల యంత్రోపకరణములను నిర్మించరు. కొంచెము కాలములో పెట్టుబడిగా వెచ్చింపబడిన మూలధనమునకు ప్రతిఫలము రాదు; ప్రతిఫలము చేరేవరకు ఓరిమితో నిరీక్షించవలెను. ఇంగ్లాండులో మొదట రైల్వేలువేసినప్పుడు ప్రజలనేకులు లాభార్థులై కంపెనీలలో షేర్లు (1) భాగములుకొనిరి; గాని రైల్వే శీఘ్రకాలములోతగిన ప్రతిఫలము నిచ్చునదికాదు. ఎన్నియో విషయములకై మొదట ద్రవ్యమును వెచ్చించవలెను. ఖర్చునకుమించిన ప్రతిఫలము చేకూరినప్పుడే షేర్ హోల్డర్లకు (భాగస్థులకు) "డివిడెండు" (లాభము) రూపకముగా ప్రతిఫలము వచ్చును. అప్పటి ఇంగ్లాండుదేశపు ప్రజలు ఈసంగతులను గమనింపనివారగుటవలనను, గమనించినను అంతదనుక కాచుకొనియుండే ఓర్పులేని వారగుటచేతను ఆ "షేర్ల"ను ఈలోననే అమ్ముటకు యత్నించి కొనువారలులేక ఎన్నియో కష్టములకు పాలైరి. ఈవిషయములు మూలధనసంశ్లేషమున కాస్పదములైన "జాయింటుస్టాకుకంపనీల"కు సంబంధించినవి; సందర్భాంతరమున ఈకంపెనీల క్రమమునుగూర్చియు గుణదోషములను గూర్చియు ముచ్చటించెదము.

భాగ్యమున కాస్పదమగు ఇంగ్లాండుమొదలగు దేశములలో స్థావరమూలధనమే అధికరించియున్నది.

మన దేశములో అది తక్కువ. ఆర్థికౌన్నత్యము కల పాశ్చాత్య దేశములలో యంత్రసహాయము లేకుండ ఏకళయందు గాని పరిశ్రమయందుగాని పనులు జరుగు చుండలేదు. మన దేశమందలి భాగ్య మున్నను కళాచక్రమున కుపకరించుధన మతిస్వల్పముగా నున్నది. లక్షలకొలది కోట్లకొలది ధన మీదేశములో నగలరూపముననో నాణెములరూపముననో పాతుడుపడియున్నదని ఒక పెద్దప్రతీతి కలదు. కూడబెట్టినధనమును లాభకరము లగు బ్యాంకులు మొదలగునిధులలో వేసిన సమంజసముగా నుండుననుబుద్ధి ప్రజలకు అంతగా లేకపోవుటచేతనో ఆంగ్లేయులకు పూర్వ మీదేశము నేలెడువారికాలములో దేశమందు శాంతిలేక దొంగతనములు మితిమీరియుండెడుకారణముచేతనో ఆప్రతీతి కొంతవరకు సత్యమే కావచ్చును గాని రూమర్లకనుగుణమైన ద్రవ్య మీబీద దేశములో లేదనియే మానమ్మకము. ఈసంగతి యెట్లున్నను, అర్థాభివృద్ధినపేక్షించి పాశ్చాత్యులవలె ఈదేశము వారుకూడ అర్థోత్పత్తి కవశ్యమగు యంత్రోపకరణములు మొదలగువాటిని తెలివితేటలతో సేకరించవలసి యున్నదనుట నిర్వివాదాంశము. నూతనాదర్శముల నిప్పుడిప్పుడే మనవారు గ్రహించి మూలధనాపాదనము చేయ దొడంగుట శుభసూచకమే.

8-వ ప్రకరణము

అర్థోత్పాదకసాధనసంయోగము

౧. ఆర్థికయుగములు

ప్రకృతి, శ్రమ, మూలధనము ఈమూడున్ను అర్థోత్పత్తికి అవశ్యకములు; వీటినిసరిగా సమ్మేళనముచేయుటయే పారిశ్రామిక నాయకులకు కర్తవ్యము. ఈసాధనములు మూడున్ను భాగ్యాభివృద్ధి నుద్దేశించు పలువురు వ్యవహారజ్ఞులకు తోడ్పడుచున్నవి. అందువలననే ఈనవనాగరిక కాలములో భూస్వాములు, కార్మికులు, ధనాఢ్యులు, పారిశ్రామిక నాయకులు అనే వేర్వేరు తెగలవారు ప్రతిదేశమందును ప్రబలియున్నారు. అయితే పూర్వకాలమం దీఆర్థికజాతులప్రాబల్యము లేదు. అప్పటిజనులు అనాగరికులు; దట్టముగ పెరిగిన అడవులలో వేటాడి మాంసభక్షణ మొనర్చియో ఫలమూలశాకాదుల దినియో కాలయాత్రచేయుచు వచ్చిరి. ఆకాలముననే మృగయాయుగమని చరిత్రకారులు నామకరణముచేసిరి. రాను రాను ప్రజలు ఆవులు, మేకలు మొదలగు మృగములను పెంచి వాటివలన లభించెడు పాలు పెరుగు మాంసము మొదలగువాటితో కాలక్షేపముచేయుచూ, పచ్చిక, కసవు, ఆకులు మెండుగ బలిసినచోటులకు మందలను నడిపించుకొనుచు, చర్మములతో బట్టలను కల్పించుకొని, పశువులనే ధనముగభావించి బేరసారములను నడిపించుకొనుచు వచ్చిరి. ఇదియే పశుపాల్యయుగము. తదుపరి జనులు చెట్లను చేవలను కొట్టి భూమిని చదునుచేసి కొన్ని ప్రదేశముల నాక్రమించి వ్యవసాయవృత్తి నవలంబించి, పంటలనుపండించుట కారంభించిరి. ఇదియే వ్యవసాయయుగము. ఈయుగమందుండెడు ప్రజలకు నాగరికత పెంపెక్కుటచే అందరు ఒకేవృత్తి ననుసరించక కమ్మరి, కుమ్మరి, వడ్రంగి, మంగలి, చాకలి మొదలగు బ్రతుకు తెరవు లేర్పరచుకొనిరి. పూర్వయుగములలో భూమికి స్వంతదార్లగు భూస్వాములు, మూలధనప్రాబల్యమునకు తోడ్పడు ధనాఢ్యులు, శ్రమపడి పనిచేయుకర్మకరులు, పారిశ్రామిక నాయకులు అనేఆర్థికజాతులవారు ఏర్పడలేదు. పశుపాల్యయుగమునకు తరువాత జనులు కలసి గ్రామములలో నివసించుట కారంభించి తామాక్రమించుకొనిన పొలములను దున్ని పంటలు పండించుకొనియో లేక స్వగ్రామవాసులగు ఇతరులపొలములను దున్ని వ్యవసాయముచేసి ఇందువలన లభించెడు పంటలో కొంత రాజభాగము పోగా శేషించిన పంటతో పొట్టలు పోషించుకొనుచూ వచ్చిరి. ఇట్టిస్థితిలో కొందరు భూములకు స్వంతదార్లును మరికొందరు శ్రమపడి పనిచేయు కర్మకరులున్ను అయిరి. ఈవిధముగా నాగరికతప్రబలి పట్టణముతేర్పడి, రానురాను చేతిపనులు, యానసౌకర్యములు, నాణెములు, వ్యాపారములు పెరిగి ప్రస్తుతము మనము కనుగొనుచున్న భూస్వాములు, కర్మకరులు, ధనాఢ్యులు పారిశ్రామిక నాయకులు అనే ఆర్థికతెగ లేర్పడినవి. ఈప్రస్తుతపు యుగమునకు పరివర్తన కళాయుగమని కొందరర్థశాస్త్రజ్ఞులు పేరు పెట్టిరి. మన హిందూ దేశములో వ్యవసాయవృత్తిని నమ్ముకొనియే జీవయాత్ర నడపువారు నూటికి 72కు పైగా నున్నారని జనాభా లెక్కలవలన తెలియుచున్నది. ఇతర పరి

శ్రమలు తక్కువ. ఇంగ్లాండుమొదలగు దేశములందువలె యంత్రకళ లంతగా లేవు. వ్యవసాయాది పరిగ్రహణ కళ లున్నవిగాని పరివర్తన కళప్రాబల్య మీదేశములో తక్కువ. పశ్చిమఖండనివాసులకు వ్యాపార వాణిజ్యాగులే జీవనాధారములు అయితే రానురాను ఇతర నాగరిక దేశములందువలె యీదేశములోకూడ మీదజెప్పిన ఆర్థిక తెగ లొకవిధముగా నేర్పడుటయేకాక ఆధునిక వ్యవహార లక్షణములుకూడా అలవడుచున్నవి. మన దేశమందు వేయబడిన ఇనుపదారులను గమనించినచో ఈ క్రిందిఆర్థిక విషయములను గ్రహింపవచ్చును; భూమి సర్కారువారిది. డ్రైవరు, గార్డు, స్టేషన్మాస్టర్, సిగ్నలర్, పోర్టర్ మొదలగుఉద్యోగస్థులలో అనేకులున్ను వేలకొలది దారిలో పనిచేయు కూలివాళ్లున్ను ఈదేశపువారే. ఆఇనుపదార్లను వేయించుటకున్ను నడిపించుటకున్ను ఖర్చుకాబడు మూలధనమం సధిక భాగము ఆంగ్లేయధనాఢ్యులభాగ్యము.

౨. వ్యాపార నాయకత్వము

గొప్ప ద్రవ్యవంతులనద్ద వ్యాపారమునకు వలయు మూలధనము గ్రహించి తగినస్థానమందొక కర్మాగారము నెలకొల్పి శక్తియుక్తులుగల కార్మికుల నియమించి అర్థాభివృద్ధిచేయు ప్రముఖులే పారిశ్రామిక నాయకులు. పైపేరాలో చెప్పిన మూడు జాతులవారుకాక వీరింకొక నాల్గవ జాతివారు. మన దేశమందున్న తేయాకు తోటలను కాఫీతోటలను గమనించినచో అర్థోత్పత్తికి ఈ నాలుగు తెగలవారు ముఖ్యులని తేటపడును. ఆతోటలలో పనిచేయుకూలివాండ్రు హిందూదేశీయులే; స్థానమో సర్కారువారికి చెందినది; ఖర్చుచేయబడుచున్న ద్రవ్యమైనా బ్యాంకులనుండి ఋణము తీసుకొనబడినది. ఈవిధముగా మూడుజాతులవారికి సంయోగము కలుగజేసినవాడే. "ప్లాంటర్" నాబడు అన్యదేశీయవ్యాపారనాయకుడు వీనివలె తెలివితేటలతోను ఉత్సాహముతోను వ్యవహారచక్రమును నడిపించెడువారే పాశ్చాత్యదేశములందు అర్థబాహుళ్యమునకున్ను నాగరితాభివృద్ధికిన్ని కారణభూతులగు చున్నారు. వ్యాపార నిర్వాహకుల బుద్ధిబలమువలననే, అర్థోత్పాదకములగు ప్రకృతిస్థానము మొదలగునవి శ్రమ, మూలధనము, సార్థకములగుచున్నవి; హెరాళముగాభాగ్యవృద్ధి యగుచున్నది. పాశ్చాత్యదేశములందునవలె వ్యవహారచక్రమును సమంజసముగా నడిపించు కుశాగ్రబుద్ధు లీదేశములో అతితక్కువ.

౩. శ్రమవిభాగము

శ్రమపడిపనిచేయు నానాజాతుల కర్మకరుల నొకస్థలమందుచేర్చి వారిచేత ఉచితకార్యముల జేయించుటవలన కలిగెడులాభ మధికము. అనేకులుకూడి సంఘీభావబలమున సాధించగలుగుపను లనేకములు. ఒక పెద్ద దూలమును రంపముతో బల్లలుగా కోయవలసియున్నచో మీద నొకడు రంపమునెత్తిపెట్టి కోయుటకును క్రింద నొక డారంపమును సరిగాలాగుటకును కావలసియుండురు. వీరిద్దరు అతిసుఖముగా చేయగల్గినపనిని ఒక్కొక్కడే చేయవలసివచ్చిన యెడల ఒక్కనిబలమున కెన్నియోరెట్లు బల మవసరమైయుండును. యంత్రోపకరణ సహాయము పెరిగినకొలది ఒక్కొకవృత్తి వ్యాపారము పెక్కుభాగములుగను చిన్నచిన్నవిభజింపబడి సుఖముగానుత్వరగాను చేయబడుచున్నది. పురాతనకాలములో మనుష్యు లరణ్యవాసులుగా నున్నస్థితిలో పురుషులు వేటాడి మృగములను జంపి మాంసమును తెచ్చుచుండిరి. స్త్రీలామాంసముతో ఇండ్లవద్ద వంటలు మొదలగు గృహకృత్యముల జేయుచు వచ్చిరి. రానురాను ప్రజ లవివేకము, నాగరికత హెచ్చినకొలది వారికి కర్తవ్యములగు వృత్తులు వేలకొలది ఏర్పడినవి; ఇట్టిస్థితిలో ప్రతివృత్తి వ్యాపారమునకువలయు శ్రమ అనేకచిన్నచిన్నవిభాగములుగవిభజింపబడి ఆయాభాగములపనులను తిన్నగా చేయుటకు తగినవారు నియమింపబడుచువచ్చిరి. మనమొకఫ్యాక్టరీకివెళ్ళినచో ప్రతివాడున్ను ఏదోయొక చిన్నసూక్ష్మభాగపు పనిమాత్రము చేయుచుండుట కనుగొందుము. ఆధునికమార్గముల ననుసరించి ఏదైన ఒకసామాను తయారుచేయుట కనేకులు కార్మికులు కావలసియుందురు. ఈకాలములో సుమారు 300 కార్మికులు కలిసి ఒక చిన్నగడియారమున్ను, సుమారు 100 మంది కలిసి మనము పాశ్చాత్యసీమనుండి దిగుమతిచేయుచున్న ఒకజత పాదరక్షలున్ను తయారుచేయుచున్నారు. మన ముసాధారణముగ ఒకదమ్మిడీవెలకు కొనుచున్న చిన్న

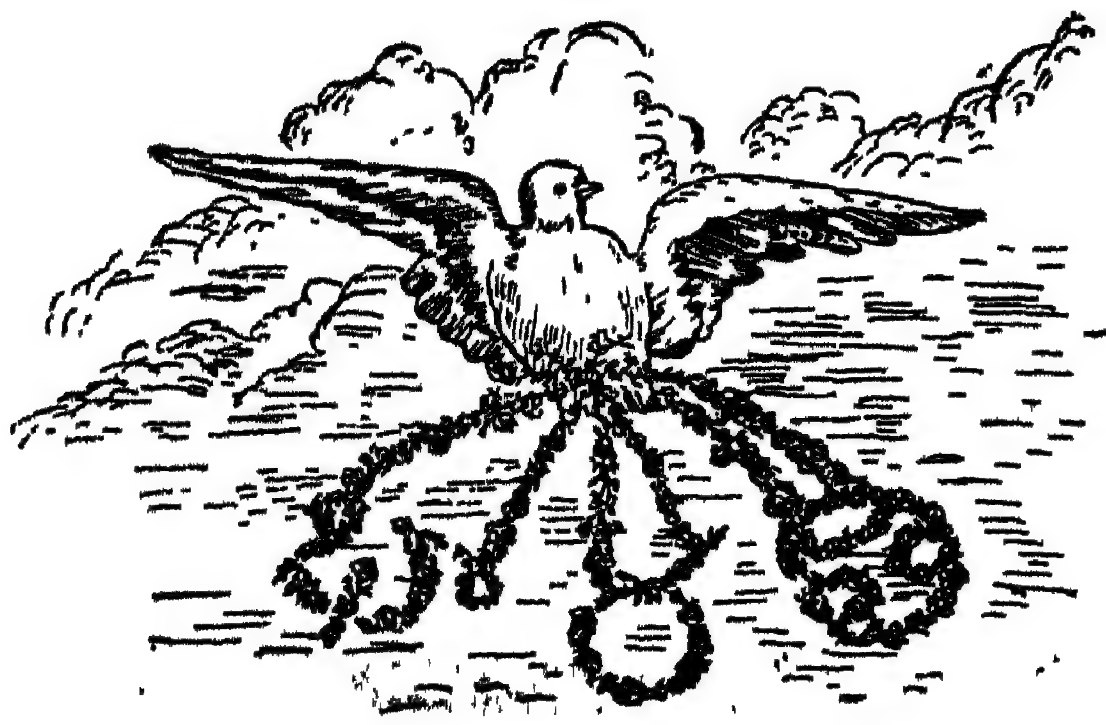
సూదినికూడ వందలకొలది శ్రమకరులు యంత్రసహాయమున కర్మాగారములలోనే తయారుచేయుచున్నారు. పాశ్చాత్య పారిశ్రామిక కర్మాగారములను బాగుగ పరిశీలించిన ఎంతో అద్భుతముగా నుండును. ఏసామాను తయారు చేయుటకైనను ఎన్నియో వందల కూలివాండ్రున్ను, ఎన్నియోవేలు లక్షలు మదింపుచేయు యంత్రశాలలు, నీటిఆవిరియంత్రములు విద్యుచ్ఛక్తి సాధనములు అతివిచిత్రముగా నుండు లోహనిర్మితోపకరణములు ఆఫీసుగదులు, మేజాబల్లలు,కుర్చీలు,ఘంటానినాదములు, గుప్పుగుప్పుమను శబ్దముతో యంత్రములనుండి పొగ బయలువెడలుట, స్పర్శమాత్రముననే యంత్రోపకరణములెన్నియో చిత్రములగు లగువులు వేసి తుదకొక మూలతొట్టిలోనో ఇంకొక ప్రదేశముననో తయారగుచున్న వస్త్రరాసులున్ను, ఇంకొకచోట ఆవస్తువులను పేకట్లుగా కట్టుటయున్ను, అందు పైవస్తువుల మహాత్మ్యమును దెలుపువ్రాత లచ్చుపడుటయున్ను మొదలగు అద్భుతకార్యముల నెన్నిటినో సునమొక ఆయిదునిముషముల కాలములోనే చూచుచున్నాము. ఇట్టియంత్రసహాయ మపేక్షించక వట్టిచేతులతో ఇట్టిపనులను చేయుటెంతయో కష్టముగా నుండుటయే కాక చాలకాలము గూడా పట్టును; ద్రవ్యవ్యయ మధికమగును లోహనిర్మిత వస్తురచన కెన్నియోతరహాల పను లావశ్యకములు. లోహమునుకరుగుట,కడ్డీలుకొట్టుట, చిన్న చిన్న ముక్కలుగా జేయుట, వాటిని సాపుచేయుట,రంధ్రములపొడుచుట మొదలగునవి. ఈపనులన్నియుఇప్పటిఫ్యాక్టరీలలో ఒక్కడు చేయడు; ఒక్కొక్కపనిచేయుట కెంతమందియో నిపుణులగు కర్మకరు లుందురు. వీరు తిన్నగా పనిపాటలు చేయుచున్నారో లేదో విచారించుటకుకూడా వేర్వేరు ఉద్యోగస్థు లుందురు. శ్రమవిభాగసూత్రము ననుసరించి యంత్రసహాయమున పరిశ్రమల నెరవేర్చుట నవనాగరిక ధర్మమై యున్నది.

4. శ్రమవిభాగమువలనకలుగు లాభనష్టములు

పైనజెప్పినవిధమున ఏపనియందైనను కార్యవిభాగము, వృత్తివిభాగము, శ్రమవిభాగము వృద్ధియయిన కొలది హస్తకళలు యంత్రకళలు, నానాటికి దిట్టపడి పోరాశముగా భాగ్య మధికరించును. వస్తురచనకు శ్రమవిభాగసూత్రమనుసరించినట్లయినకొన్ని లాభములుకొన్ని నష్టములు కలుగుచున్నవి. లాభము లనే మొదటవిచారించెదము. అనేకవిధములగు పనులను గమనించకుండ ఒకే పనిని చేయుచుండుటవలన కార్మికునకు నేర్పున్ను, ఉత్సాహమున్ను అలవడుచున్నవి; కొంచెముకాలములో ఎక్కువపని అగును. కార్మికు లెవరెవరి యోగ్యతలకున్ను నిపుణతకున్ను ఆసక్తికిన్ని తగినట్టుల పనులజేసి జీవింపవచ్చును. ఒకేపనిని చాలపర్యాయములు ప్రతిదినము చేయుచుండుటవలన ఆపనిని సులువుగాను శీఘ్రముగాను చేయుటకు వలయు క్రొత్తపద్ధతులు, యంత్రసాధనములు పనివారిబుద్ధికి తప్పక గోచరించును. ఇంగ్లాండు మొదలగు దేశములలో బహుఅల్పుల పనివాండ్రే అనేకప్రశస్తయంత్రసాధనములను కనిపెట్టియున్నారు. ప్రతిపనియున్ను ప్రత్యేకముగా కొంచెముసేపు కర్మకరులే చేయుచుండుటచేత యంత్రోపకరణములు మొదలగు పెట్టుబడి సామానులు కొంతకాలము ఖాళీగానుండక ఎప్పుడున్ను ఉపయోగపడి భాగ్యవృద్ధిఅతిశయించును. శ్రమవిభాగసూత్రమువలన నష్టములుకూడ కొన్ని కలవు. ఒకేవిధమగు పనిచేయుటవలన కర్మకరులప్రశస్తగుణములు నానాటికి క్షీణించి ఒకపనియందలి 50వ భాగమునో 60వ భాగమునో నిర్వర్తించుటకు మాత్రము వలయు నేర్పుగలవారై ఆపనియందే ఇతరభాగములపనులను చేయుటకుగాని ఇతరవృత్తుల నవలంబించుటకుగాని పనికిమాలిన వారగుచున్నారు. కాబట్టి ఏదేని ఒకవృత్తికిగాని, పనికిగాని ఆపద తటస్థించినయెడల ఆవృత్తిని ఆపనిని అనుసరించియుండెడు పారిశ్రామికనాయకులకు నష్టమగుటయేకాక అందులననుసరించు కొనియున్న ఇతరవృత్తులకును, వ్యాపారమునకును, కష్టనష్టములనేకము లేర్పడి వేలకొలది కార్మికులు కూలి లేక ఇంకొకవిధమున పొట్టపోషించుకొన నేరక మలమల మాడవలసి వచ్చును. కావుననే వస్తువులు విస్తరించుట వలన భాగ్యవృద్ధి అగుచున్నను అందులకు తగినట్టుల ఆనందము సుఖము ఏర్పడుచున్నదని చెప్పలేము. ఇంతేకాదు శ్రమవిభాగసూత్ర మవలంబించెడు ఆధునిక కర్మాగారములలో యంత్రములను ఉచితకాలములందు త్రిప్పుట, త్రోయుట, వాటిలో బొగ్గువేయుట మొదలగు సులువుపన్ను లెన్నియో యుండును. అవి కార్యవి

ధికముఖ్యమైన పనులైనను బలిష్ఠులగు పురుషులే వాటిని చేయవలయునన్న నిబంధన మనవసరము; కావున అట్టి పనులలో స్త్రీలను చిన్నపిల్లలను నియమించే ఆచారము ప్రబలుచున్నది; అందువలన చాలమంది మగవారికి పనులు దొరకకపోవుటయే కాక స్త్రీలయొక్కయు చిన్న వాండ్రయొక్కయు దేహారోగ్యముల కెంతయో ప్రతిబంధక మేర్పడి దేశాభ్యుదయమునకు నానాటికి కొరత కల్గుచున్నది. ఈనష్టములు కలుగుచున్నను యంత్రకళాపాల్యమునకు శ్రమవిభాగసూత్రావలంబన మెంతయో ముఖ్యము. కాని శ్రమవిశ్లేష సూత్రమున కనుకూలించెడు సమయములను మనము మరువకూడదు. వస్తురచన క్రియలు వేర్వేరుగా జేయుట కనువైనవిగా నుండవలెను; కర్మకరుల నిర్ణీతకాలమున కంతటికిని సరిగా పనులుండవలెను. ఈసూత్రావలంబనమున కర్మాగారములలో తయారగునవస్తురాసులను కొనగల్గువా రుండవలెను. ఈ కాలములో యంత్రసాధనములంజేసి విస్తారవ్యాపారములు ప్రబలుచుండుటవలన యీశ్రమవిభాగ సూత్రమునను సరించి కార్యములు నక్కబెట్టినచో మొత్తముమీద లాభమేకాని నష్టముండదు.

౫. స్థానమాహాత్మ్యమునంజేసి పరిశ్రమలేర్పడుట: ఏదేశమందైనను పరిశ్రమలు విస్తరించుకొలదిఆ దేశమందలి కొన్ని ప్రత్యేక భాగములలో కొన్ని పరిశ్రమలు, వృత్తులు ప్రబలియుండును. ఇట్టి పరిస్థితులకు కారణము లనేకములు. మనదేశమందు బొంబాయిరాజధానిలో దూదిపంటకుఅనువైననల్లరేగడభూమి విస్తారముగా నుండుటవలన ఆ వ్యాపారమున కాప్రదేశము ప్రసిద్ధి. బంగాళములో జనుపనారపంట విస్తరించియుండుటం బట్టి కలకత్తాలో జనుపనార విషయమగు పరిశ్రమలు బలిసియున్నవి; కోలారుగనులలో బంగారము దొరకుచుండుటవలన మైసూరురాష్ట్రములో బంగారపుగనుల పనులు నెలకొల్పబడియున్నవి. ఇంగ్లాండునందు లంకాషైర్‌లో ప్రత్తిపరిశ్రమలు, యార్కుషైర్‌లో ఉల్ సంబంధమగుపనులు, బర్మింగాములో ఇనుపపనులు మొదలైనవి విస్తరించియున్నవి. రేవు పట్టణము లెగుమతి దిగుమతి వ్యాపారములకు ముఖ్యము కావున బొంబాయి, కలకత్తా చెన్నపురి మొదలగు రేవుపట్టణములు విశేషముగా వర్తకము నాకర్షించుచున్నవి. ప్రవాహధారలచేతను జలపతనములచేతను లభించిన విద్యుచ్ఛక్తి సహాయముననుు, నీటిశక్తి సహాయముననుు యంత్రములు నడుపుచుండుట ఈకాలములో సర్వ సాధారణమైనదిగా నున్నందున అనేకవ్యాపారములు గొప్పగొప్ప నదులయొడ్డున స్థాపనకు వచ్చినవి. ఈదేశములో ముఖ్యముగా పుణ్యక్షేత్రములు రాజనివాసస్థానములు వర్తకమునకు శరణ్యములైయుండినవి. వీటినాశ్రయించుట కేతెంచు జనసమూహములే ఇందులకు కారణము. తగినశీతోష్ణస్థితి, జలాశయముల సౌకర్యములు. అపక్వపదార్థములు విస్తరించియుండుట, ఇనుము, రాతిబొగ్గున్ను, దొరకెడుగనులుసమీపమందుండుట, కర్మకరులు హెచ్చుగా లభ్యమగుట, యానసౌకర్యములు వస్తువుల నమ్మబడిచేయుటకు వలయు సాధనములున్ను కలిగియుండుట మొదలగు కారణములంజేసి కొన్ని ప్రత్యేకపరిశ్రమలు కొన్ని ప్రత్యేకప్రదేశములందే నెలకొల్పబడి వానికెక్కుచుండుట మనము కనుగొనుచున్నాము.

సూర్యనారాయణరాయాస్తమయము

శ్రీమాన్, కో. వేం. కృష్ణమాచార్యులయ్యవారులు గారు

ఆకసము పోలిక ననన్తమైన యవని
రేపవలు నొంటిపాటఁ జరించుచుండు,
శ్రమముఁ గొనుటయు, దాన విశ్రమముఁ [గొనుట,
నఱనిమేషము నందైన నరయ వకట!

* * * *

రేపవలు నొంటిపాట జరించు నపుడు
తనకు దైవాజ్ఞ యిది యంచుఁ దలఁతు, గాని
కొంచ వొక్కింతయును నహంకార మీవు.

* * * *

స్వార్థ గంధ విరహిత క్రియాకలాప
ములనుఁ బనిసేయు పట్టుల మొనసి 'ద్వ్యక్షి
రోభవేన్మృత్యు'వను నుడి రూఢి నెఱిఁగి,
మృత్యువునుఁ గాంచుచుండుదు మానసమున.

* * * *

బాహిరమ్మగు సాంధ్యమ్ముఁ బాప రవియు,
నాన్తరమ్మగు సాంధ్యమ్ము నడుప నీవు,
సత్క్రియాతతిఁ బోషించు నడి నిరువురు
లోకబాంధవ శబ్దమ్ము లోక మెఱుఁగఁ
గ్రమముగఁ ద్రిమూర్తి. మూర్తులై యమరు [చంద్రు

* * * *

భగవదేకాశ్రయమ్ము బింబమ్ము; గాన
సూర్యనారాయణుండన సూర్యుఁ డెసఁగె
భగవదేకాశ్రయమ్మగు భావ మూని
సూర్యనారాయణుండను సుకృతివైతి.

ఆంధ్ర గీర్వాణవిద్యల నధిగమింప
నాంధ్ర గీర్వాణవిద్యాలయమ్ము నిలిపి
యాంధ్ర దేశీయబాలుర యాస్య పద్మ
ములను పద్మమ్ము లెల్లెడ నలరుచుండ
గోష్పదక్షేత్ర మయ్యెఁ ద్వద్గోష్పదముగ.

* * * *

అఖిల జనములఁ దమిగమ్ము నందు ముంచి,
యబ్జభవు నాన నె[illegible] నుంచి,
యస్థిరమ్మగు సర్వమ్ము నవఘటించి,
యస్తమించితి వే! సంశ్రితాళి డించి.

* * * *

అబ్జహితుఁ డస్తమించెడు నవసరమున
నాగమోక్తినిఁ దలపోయ నాత్మతేజ
మగ్నియందును నోషధులందు నిలుపు
నీదు తేజమ్ము నేమెడ నిలిపితీవు,

* * * *

నమ్మ ముక్తుని 'నోపజనం స్మరన్ని
దం శరీ' మ్మటంచని తత్త్వవిద్య
వలుకుచుండగ ముక్తినిఁ బడసి నీవు
పాఠశాలనుఁ దలఁతువు భావమునను.

* * * *

ఛాత్రజన మనిశమ్మును సంతసింపఁ
బాఠశాలను బోషించు భార మెల్ల
నాంధ్ర దేశీయముఖ్యుల కప్పగించి,
సూర్యనారాయణా! నిత్యసుఖము గనుము!

* * * *

* అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములం దొకపల్లెటూరు

(చిత్రములలో)

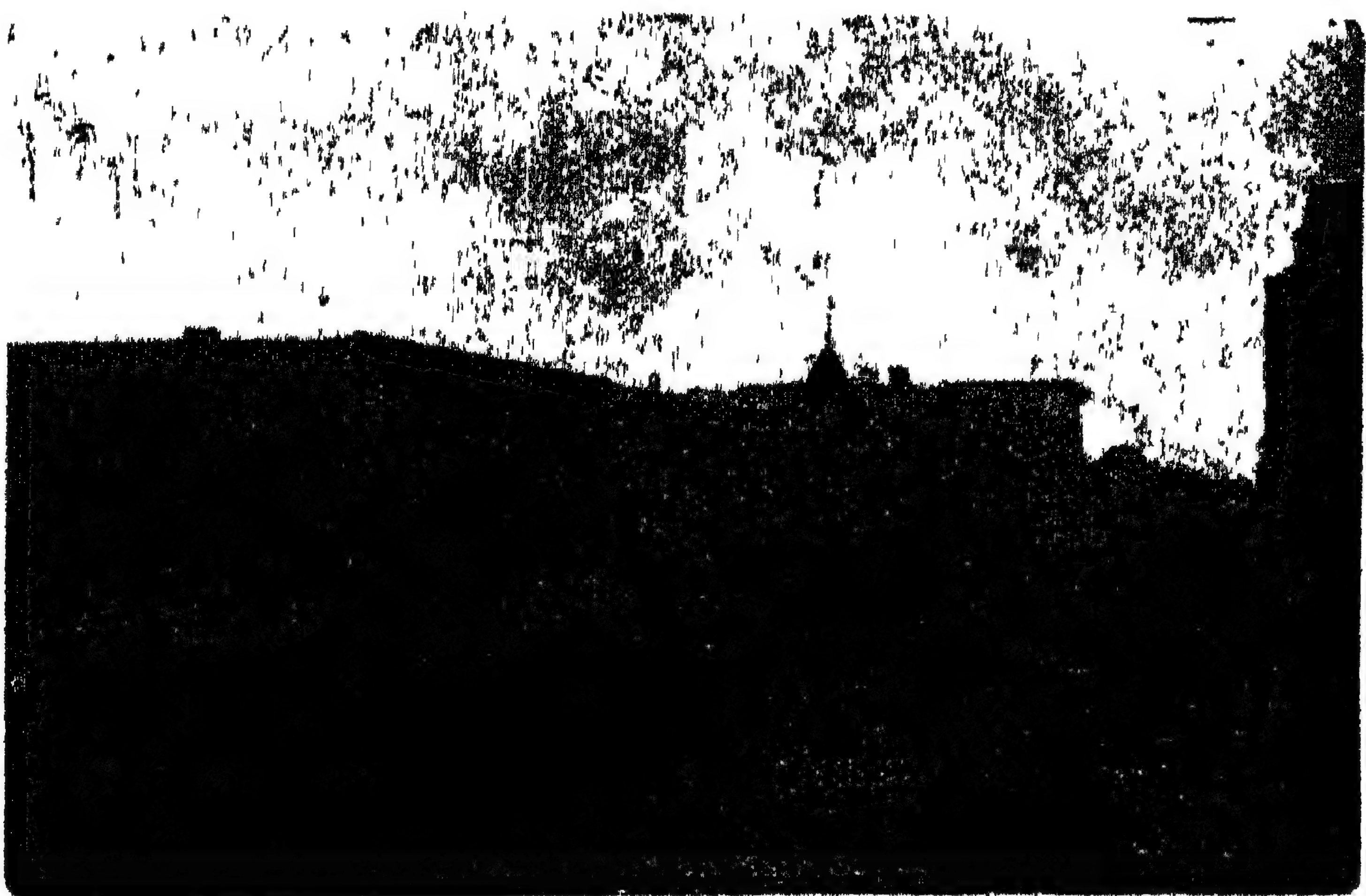
మాగంటి బాపినీడు, బి. యస్. (కార్నెలు), యస్. యస్. సి. (కాలిఫోర్నియా)

రైతు

1922-వ సం. సెప్టెంబరు మాసమున కార్నెలు విశ్వవిద్యాలయ (న్యూయార్కు రాష్ట్రమున) సమీపముననున్న ఇంటరులేకను అను పల్లెటూరు వెళ్లి ఫ్రీస్టోనురైతుతో కొన్ని దినములు గడిపి అచటి గ్రామజీవన పరిస్థితులతో పరిచయము చేసికొంటిని. నా కిరుప్రక్కల ఫ్రీస్టోనుదంపతు లున్నారు. నూరు ఎకరముల భూస్వామి. 60 యెకరముల ఆపిలు తోట. మిగిలినదానిలో గోధుమలు మొక్కజొన్నలు పశువులమేతకు గడ్డి పండించును. యంత్ర సహాయముచే పనియంతయు స్వయముగా చేసికొనును. మే మిద్దరము పనిచేయుచు మనదేశపు కబుర్లు చెప్పుకొనుచుండెడివారము.

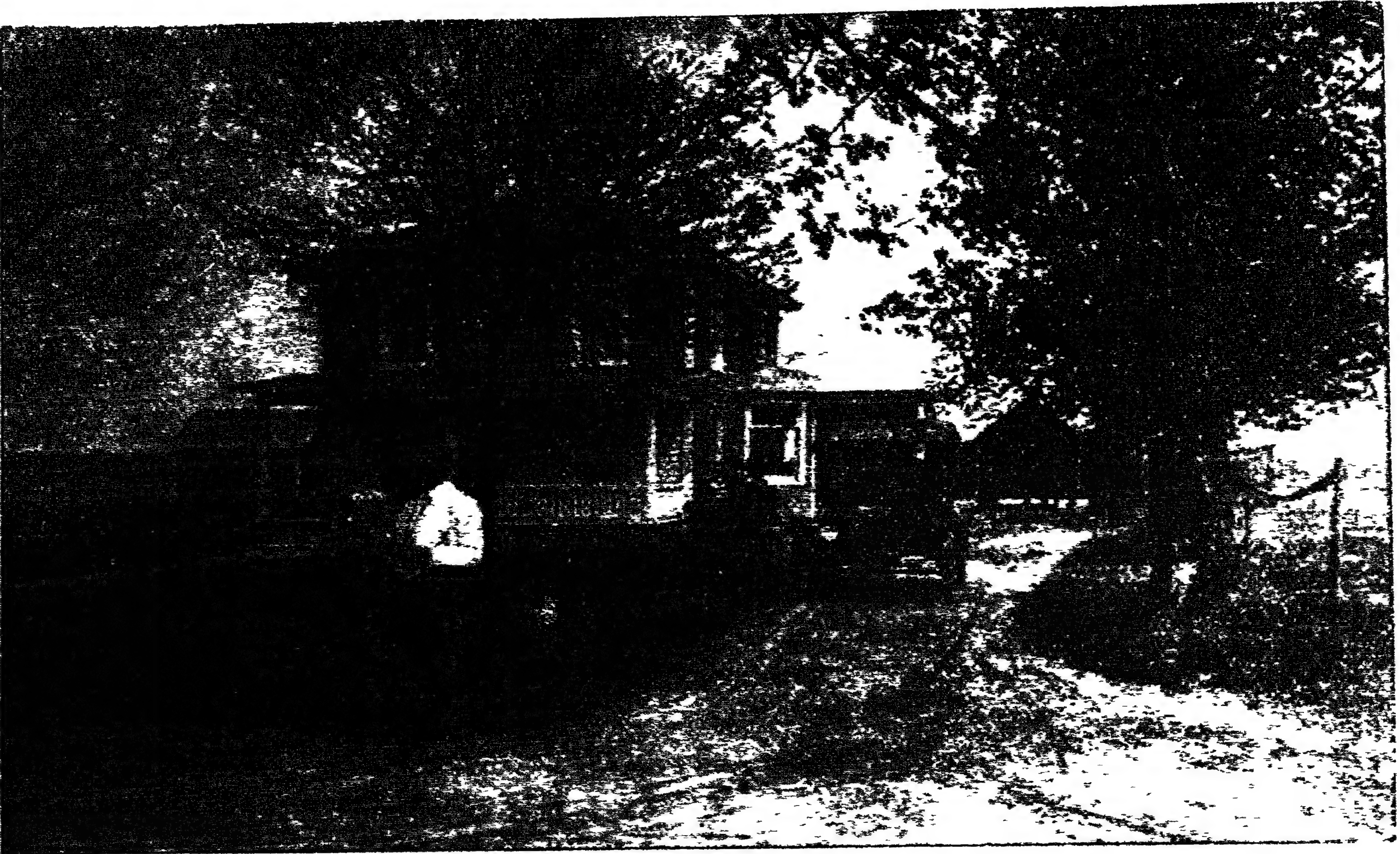
మన పల్లెటూళ్లు అతి పురాతనమైనవి. కేవలము రైతుల నిలయములై యుండును. అచట పైజెప్పినట్లు అయిదారుమైళ్ల చుట్టుపట్లనుండు రైతులకు క్రయవిక్రయములకు, వినోదములకు, దైవప్రార్థనమునకు, విద్యాసంస్థలకు కావలసిన కూడలియే పల్లెటూ రనబడును. రక్తనాళములు లేనిదే హృదయ మెట్లుండదో రైతులు లేనిదే ఇట్టి పల్లెటూళ్లుండవు. పైపటము ఒకపల్లెటూరి వీథి. ఇరుప్రక్కల మోటారుకారులు దీర్చి ఎట్లున్నవో చూడుడు.

పల్లెటూరు

* అక్షయ సంవత్సరాది సంచికయందలి నా వ్యాసము చూడుడు.

రైతుగృహము

ఆదేశమునమన దేశపు రైతులవలె నందరు ఒకచోట నివసించి ప్రాతఃకాలమున పొలమునకుపోయి సాయంకాలమున వచ్చుటగాక, ఎవరిపొలమున వారు స్థిరనివాస మేర్పరచుకొనియుందురు. గృహములు తోటలనంటియుండును. సాధారణముగ రైతు కొక మోటారుండును. పైపటమునందు రైతు తన తపాలాపెట్టె విప్పుచున్నాడు. గృహము పరిశుభ్రముగ గ్రంథములు, పత్రికలు, సంగీతపుపెట్టె, టెలిఫోను మున్నగు నాగరికతకు అవసరమగువాటితో నిండియుండును.

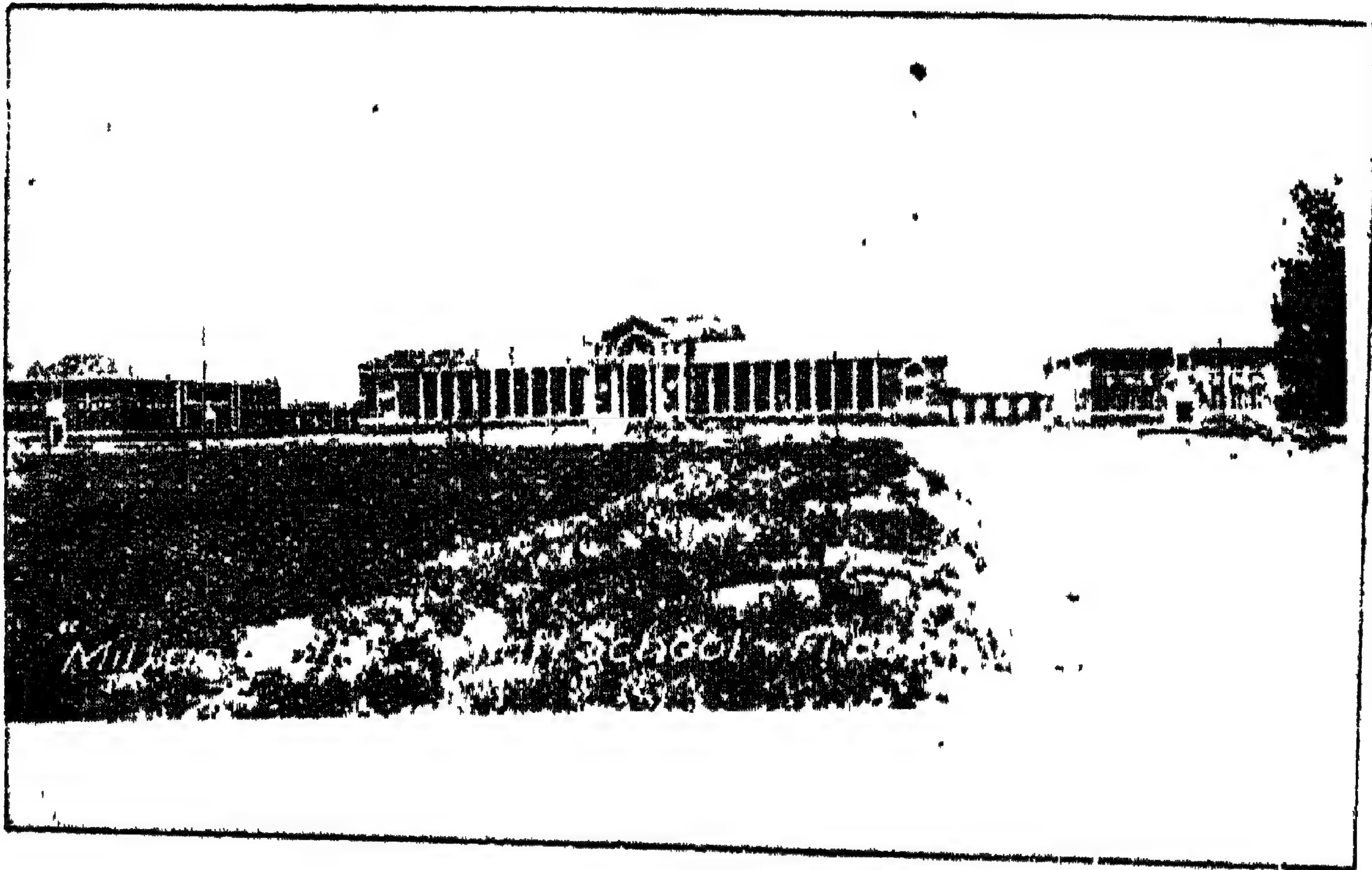
ప్రాథమిక పాఠశాలలు

దేశముయొక్క భవిష్యదభివృద్ధియంతయు బాలబాలికలపై నాధారపడియుండును. పిల్లలశ్రద్ధలోనే జాతి మోక్షముండును. అందులకే అమెరికాదేశమున రైతులు ఎంతదూరమునగనున్నను వారిపిల్లలవిద్య కేలోటు నుండదు. రోడ్లమీద ఎచట గృహములు లేకున్నను పాఠశాలలు దృష్టి నాకర్షించును. విద్య ఉచితము; నిర్బంధము. ఆదేశమున నూటికి 95 గురు చదువగలవారున్నను మనదేశమున నూటికి 15 గురే గలరు. ప్రారంభవిద్యకు ప్రతివిద్యార్థికి రు 6 లు ఖర్చుపెట్టుచున్న, మనదొరతనమువారు 0-2-0 మాత్రమే ఖర్చుపెట్టుచున్నారు. కాలిఫోర్నియాలోని ఒకపల్లెటూరియందలి ప్రాథమిక పాఠశాలలు.

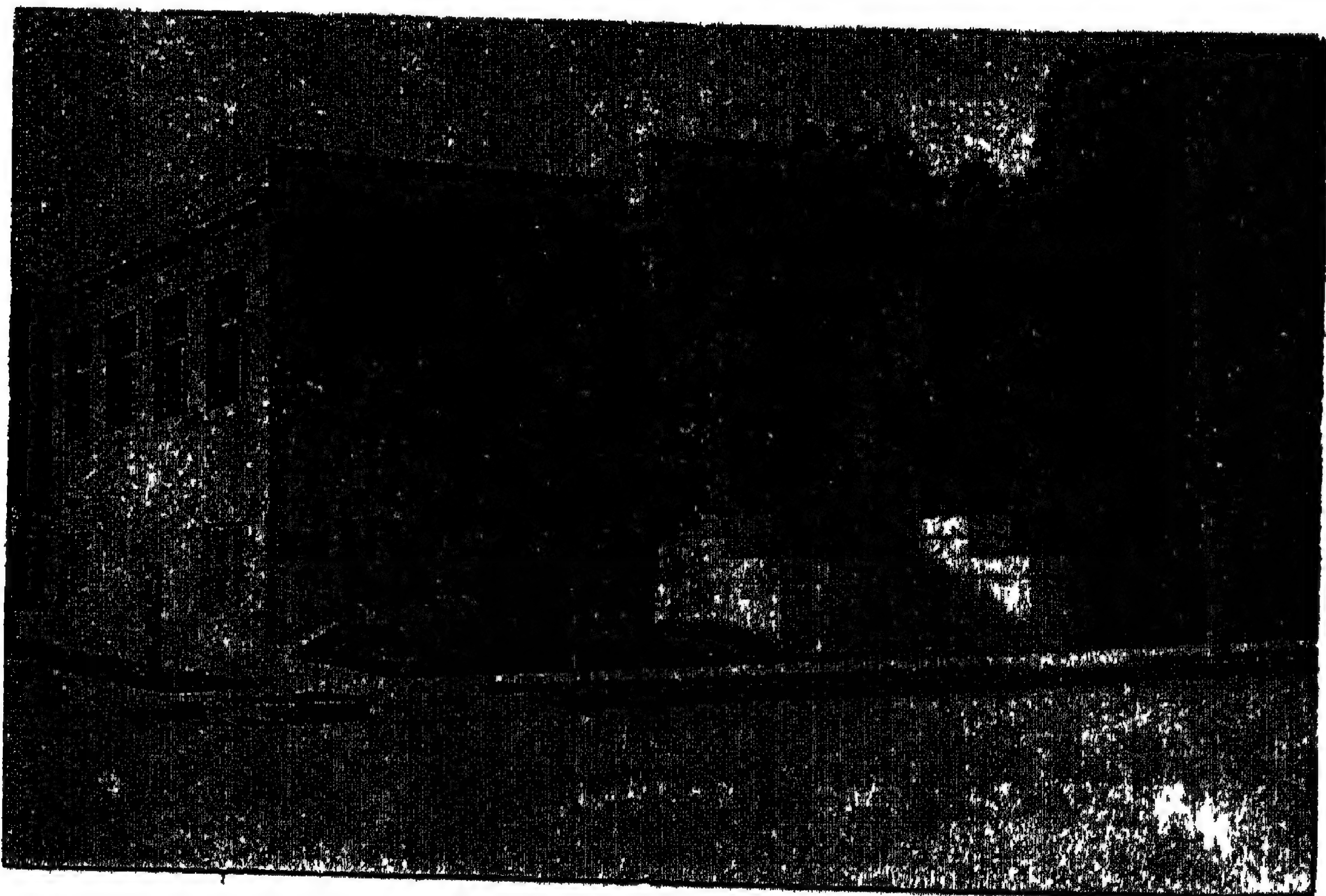
ఉన్నతపాఠశాల

ప్రతిపల్లెటూరియందు గాని పెండలి యగు బాటల యొద్దగాని ఒకటి లేక రెండు ఉన్నతపాఠశాల లుండును. ప్రభుత్వ సహాయముతో గాని లేకస్వయముగాకాని రైతులే నడపెదరు. తమ బాల బాలికలకు స్వయంశక్తి జ్ఞానము నిచ్చు Vocational & Cultural education) విద్య గరపెదరు. విద్యాలయము నంటియుండు పొలములో బాలురకు వ్యవసాయము, బాలికలకు గృహనిర్మాణము, కుట్టుపని నేర్పెదరు.

30 లక్షల విద్యాలయము

విద్యకై ధన మెంత వినియోగించెదరో ఈ పటమునందుండు ముస్పగలగల ఉన్నతవిద్యాలయమువల్ల దెలియగలదు. తమవిద్యాసంస్థలకు పన్ను వేసికొనెదరు. మనదేశమునకు అట్టియను రాగ మెప్పుడు వచ్చెండి.

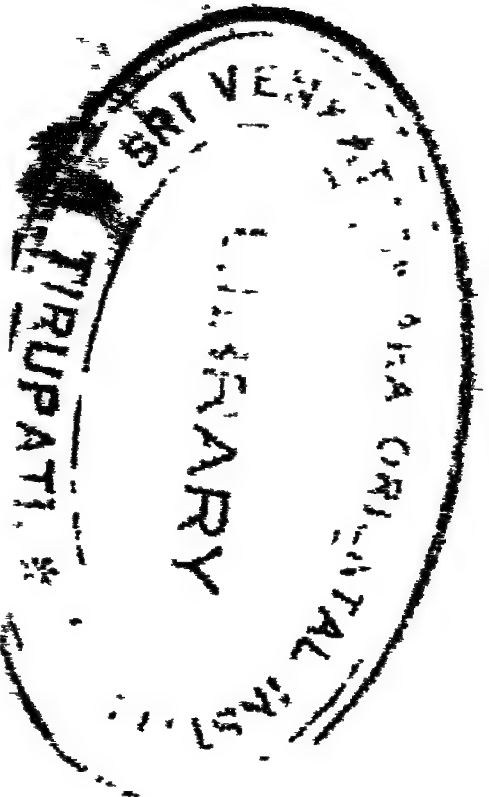
గ్రంథాలయము

నూటికి 95 గురు వ్రాయ చదువగలవా రున్నపుడు నిర్బంధవిద్య యున్నపుడు ప్రతిపల్లెటూరియందు గ్రంథాలయము లేక నాగరికతగల ప్రజలెట్లుండురు. గ్రంథాలయమేకాక పత్రికయుండును. పౌరజ్ఞానము గల వారు గాన అందరు పత్రికలు చదివెదరు. ఆంధ్రదేశమున గ్రంథాలయములు లేని గ్రామము లెన్నో కలవు. పత్రికలు మచ్చుచూడని ప్రజ లెందరో కలరు. ఇట్లున్న దేశ మె ట్లభివృద్ధికి వచ్చును. సంచార గ్రంథాలయముల ద్వారా రైతు ఏమారుమూలనున్నను, గ్రంథముల నందచేయుదురు.

వ న భో జ న ము

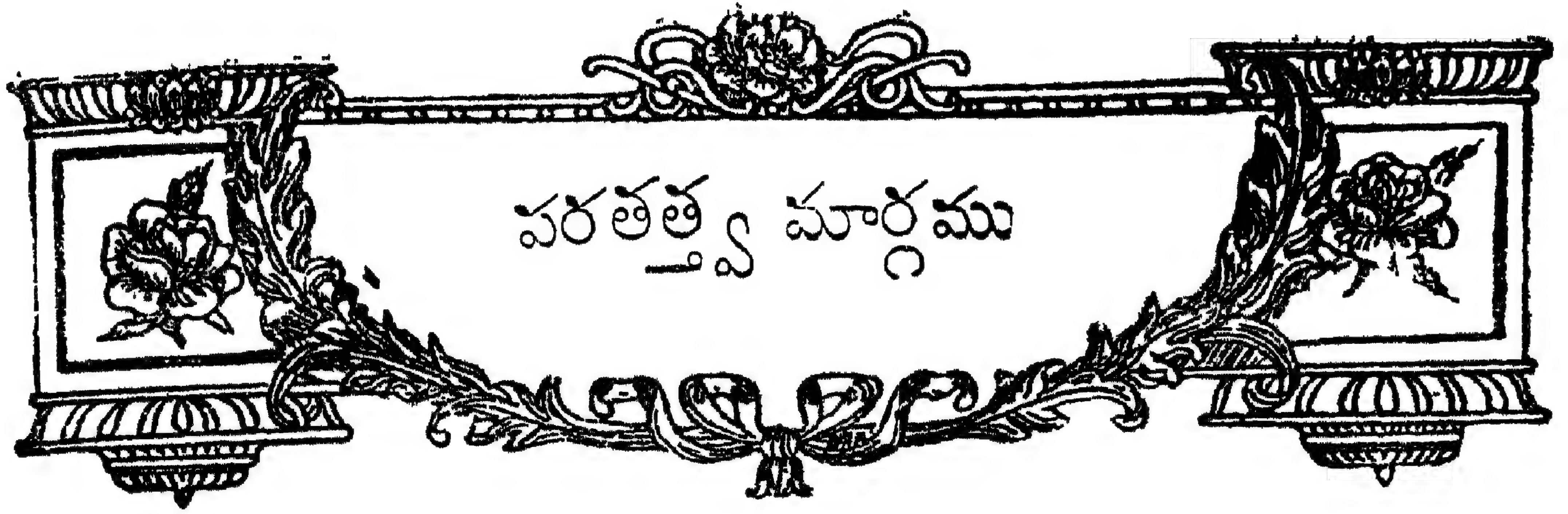
ఎంతదూరమననున్న సాంఘీక జీవన ముండును. అప్పుడప్పుడు చుట్టుప్రక్కలనున్నవారంద రొకచోట గుమిగూడి వనసంతర్పణ జరిపెదరు. పైపటమునందు చెట్లక్రింద గూడి కాలమెట్లు విశ్రాంతిగా గడుపుచున్నారో చూడదగును. ఇట్టి సంస్థలు మనకున్నవి. కాని శిథిలమయి పోవుచున్నవి.

రైతుసంఘములచే రైతులు తమహక్కులను కాపాడుకొందురు. క్రయవిక్రయములకు సహకారసంఘము లుండును. రైతుసంఘప్రతినిధులవల్ల ప్రభుత్వమునందు పలుకుబడి సంపాదించెదరు. వ్యవసాయసమస్యలు పరిశీలనముచే పరిష్కరింతురు. పైపటము నందు మోటారులపై వచ్చి ఇట్టిపరిశీలన చేయుచున్నారు.

పరతత్త్వ మార్గము

కోన వేంకటరాయశర్మ గారు, బి. టి. యస్. (వాఙ్మయ సమితి మంత్రి)

పాంలలోపల నూట రత్నాలమూట
నిధులలోపల నిగ్గు సన్నిధుల జగ్గు
కలలలోపలి కీలు దీప్తులకు జాలు
తెలివితో దానితత్త్వంబుఁ దెలిసికొనుమ.

తనువు చిల్లులు పడిపోయి తపముసేయు
చుండు జడదారి తా నొక్కరుండుగాక
అన్యులెవ్వరు దేని యథార్థ శక్తి
నెఱుఁగరో దాని నేనెట్టు లెఱుఁగనేర్తు.

సకలవర్ణాశ్రమాచార సమితికెల్ల
మూలమంత్రమ్ము నా నొప్పి పూజ్యులందు
సంచరించుచు నుండెడి శాస్త్ర మేది?
దాని వివరించి వచియింపఁ దరమె నాకు.

ఏదికాలంబులకు నెల్ల నాదికాల
మేది మోక్షంబులకునెల్ల నాదిమోక్ష
మేది శక్తులకును నెల్ల నాదిశక్తి
అట్టి యేకాంతవస్తు వేమందు సఖుఁడ!

అన్నితత్త్వమ్ములకుఁ గూడ నాదితత్త్వ
మైన యథ్యాత్మ. తత్త్వమ్ము దేనివలనఁ
బ్రకటితమ్మగుచుండు నాపరమధామ
మెవ్వనికి నబ్బు వాఁడెపో యీశ్వరుండు.

రాజ్యములలోన నుత్తమ రాజ్యమైన
మోక్షసామ్రాజ్యమునకయి దీక్షఁబూని
తపముఁ జేసెడి యాతపోధనులు గూడ
దేని నాశింతురో దాని నేను గంటి.

మహిని గ్రంథమ్ములకు నేది మార్గదర్శి
కవికులమ్మున కెయ్యది కల్పశాఖి
ముక్తికాముల కెయ్యది ముక్తిపదము
దాని నెఱిఁగిన వాఁడెపో జ్ఞానధనుఁడు!

జ్ఞానహీనులకేది యాకాశ సుమము
బోధయుండినవారికిఁ బూర్ణదృష్టి
యఖిల విజ్ఞాన సాధనమైన దానిఁ
దెలిసికొనుమయ్య సఖుఁడ!......

మన దేశములో పెన్సిలు పరిశ్రమ

'పరిశ్రమాభిలాషి'

మన దేశములో పెన్సిలుపరిశ్రమను ముఖ్యమైన పరిశ్రమలలో నొక్కటిగ, గణింపవచ్చును. అవమను చులకనగ చూడదగినది గాదని చెప్పవచ్చును ఏలయన 1923-24 సంవత్సరములో మన దేశములోనికి విదేశములనుండి 9,33,112 రూ. విలువగల 30,48,990 డజనుల పెన్సిళ్లును 1924-25లో 9,21,736 రూ.ల విలువగల 26,89,183 డజనులును దిగుమతియైనవి. ఇందులో 1,12,825 రూ. విలువగల 2,75,602 డజనులును, 1,38,305 రూ. విలువగల 382,927 డజనులును మన రాజధానిలోనికి దిగుమతి యైనవి. సంవత్సరమునకు లక్షలకొలది రూపాయల విదేశముల కంపించుకృషి అల్పమైన దెట్లగును.

పెన్సిలు తయారు చేయుటకు ముఖ్యమైన వస్తువులు గ్రాఫైటు, కర్ర లక్క, ఇవియిరివిగా మన దేశములో నున్నవి. వాని నుపయోగించి పని నడిపింపగల పనివేత్తయు మన దేశములో నున్నారు. ధనమూ పుష్కలముగాగలదు. తయారైన పెన్సిళ్ల నుపయోగించు ప్రజాసముదాయము అపారము. కాబట్టి మన దేశములో పెన్సిలుకృషి అభివృద్ధిలోనికి వచ్చుటకు సందియము లేదు.

చెన్నపురిలో మదరాసు పెన్సిలు ఫ్యాక్టొరి అను పేరుతో నొకగొప్పఫ్యాక్టొరీ ఉన్నది. దీనంతపెద్దది జపానులోకూడ లేదు. అది ప్రస్తుతము 50 గ్రోసులు (600 డజనులు) పెన్సిళ్లుమాత్రమే తయారు చేయుచున్నను దినమునకు 250 గ్రోసులు తయారుచేయ శక్తి గలఫ్యాక్టొరీ. అందిప్పుడు 100 మంది మాత్రమే పనివాండ్రు పనిచేయుచున్నారు. అనగా 100 కుటుంబములకు (500 మంది ప్రాణులకు) అది నిత్యము అన్నమునిచ్చుచున్నది. విరివిగా పనిచేసినప్పుడు దానివలన 2000 ప్రజలకు సుఖజీవనము కల్గును. మనము కొంచెము దీక్షగలవారమై మన కృషుల మనము రక్షించుకొని మన ప్రజలకు మనము జీవనోపాధుల గల్పించుకొనవలెననుసుజ్ఞానము కలిగినప్పుడు, మన దేశమునకు కావలసిన 30 లక్షల 50 వేల డజనుల పెన్సిళ్ళలో ముప్పాతిక వంతైనను మనము యింకను ఫ్యాక్టొరీలగట్టి అందు తయారుచేసుకొనునప్పుడు, యీకృషివలన 10 వేల మందికి తక్కువకాని పాటకపుజనమునకు బ్రతుకు గలుగును. అనుదినము 10 వేల మందికి అన్నము పెట్టగల కృషి అల్పకృషియా! ఇప్పుడు క్షణక్షణము మనకంటికి ఎదురై "నాయనా, అన్నము లేదు; అమ్మా, ఆకలి" అని

దీనత నొందు ప్రజలలో 10వేల మంది యీకృషివలన రక్షింపబడుదురు. అట్టిదీనులలో పదివేలమంది తగ్గిపోవుదురు. ఇంకను మనచదువుకొన్నవా రెందరో పనిలేక యున్నారు. వారిలో పెక్కుమందికి గూడ నిది పని కల్పించును.

మదరాసు పెన్సిలుఫ్యాక్టొరీలో స్టారు ఆఫ్ ఇండియా అను ముద్రతో అనేకరకముల పెన్సిళ్లు తయారగుచున్నవి. మామూలువ్రాతపెన్సిళ్లు, కాపీపెన్సిళ్లు, రంగుపెన్సిళ్లు, డ్రాయింగుపెన్సిళ్లు, లావువి, సన్నవి, పొట్టివి, పొడుగువి. ఇంతేల పెన్సిలు విషయములో ఎన్నెన్ని రకములుగలవో అన్నియు నిక్కడ మనోహరమైనవి తయారగుచున్నవి. రంగుకణికలుగూడ చేయుచున్నారు. ఈపెన్సిళ్లు అనేక ప్రదర్శనములకు పోయి మెడల్సు, సర్టిఫికేట్లు పొందియున్నవి. సీమలో జరిగిన వెంబ్లీ ఎగ్జిబిషనులో గొప్ప పతకమును సంపాదించియున్నవి. ఈపెన్సిళ్లు మనదేశములోనేకాక ఆస్ట్రేలియా, న్యూజిలాండు మున్నగు విదేశములలో గూడ అమ్మకమగుచున్నవని తెలిసి మనమందరము గర్వపడవలసినదే. మరియు ఇండియాలో బ్రిటిషు గవర్నమెంటున్ను, కాశ్మీరము, బరోడా, తిరువాన్కూరు మున్నగు సంస్థానపు గవర్నమెంటులును స్టారు ఆఫ్ ఇండియా పెన్సిళ్లనే ఉపయోగించుచున్నారు. బరోడా గవర్నమెంటువారు తమ ఆఫీసులలో స్టారు ఆఫ్ ఇండియా పెన్సిళ్లనే ఉపయోగింపవలసినదని గెజటులో ప్రచురించియున్నారు. ఇట్లు ప్రతిచోటను గౌరవము గావించుచున్న యీపెన్సిలును మనమందరము విరివిగా నుపయోగించుట న్యాయముగదా!.

ఇంతవరకు వీనినికొని ఉపయోగించుటవలన మనకు నష్టములేదే. రెండణాలు మూడణాలుఇచ్చి విదేశపుపెన్సిలుకొనేదానికి మారుగా అణన్నర ఇచ్చి అంతబాగున్న స్టారు ఆఫ్ ఇండియా కాపింగ్ పెన్సిలు కొనుట మనకు లాభమేకద "నిరుడు మాకు గవర్నమెంటు సప్లయిచేసిన విదేశ పెన్సిలుకంటె ఈసంవత్సర మిచ్చిన స్టారు ఆఫ్ కాపిఇంగ్ పెన్సిలే అనేకరెట్లు బాగున్నది" అని గొప్ప గవర్నమెంటు ఉద్యోగస్థులు సామాన్యముగ చెప్పుకొనుమాట. నల్ల పెన్సిళ్లుగూడ అట్లనేవిదేశవాటికంటె చాలా వానికంటె బాగున్నవి. రంగుపెన్సిళ్లు డ్రాయింగు పెన్సిళ్లునుగూడ అట్లనే యున్నవి. కనుక మనము పెన్సిలు కొనేటప్పుడు దానిమీద స్టార్ ఆఫ్ ఇండియా అని వున్నదే కొనుచుండవలెను. ఇట్లు కొనుచుండినచో మనకు విశేషలాభ ముండును. చూడుడు, రాజమహేంద్రవరములోని మనపేపరుమిల్లు ఏల పనిచేయడం లేదు? డబ్బులేక కృషులలో నమ్మికలేక, మనుష్యులలో నమ్మికలేక, కృషుల నడపించువారికి ఓరిమి, వివేకము, సహనము, సమర్థతలేక. ఇప్పుడు అది నడచునన ఆశ మనకేమియు లేదుగద. ఒకవేళ నడచినను ఏవిదేశీయుని చేతికో పోవును. ఇక నేచెప్పునది వినుడు. ఈస్టార్ ఆఫ్ ఇండియా పెన్సిళ్లు ఆరునెలలు ప్రతిఆంధ్రుడును పూనికతో ఉపయోగింపుడు. ఏడాదినాటికి పేపరుమిల్లుకు కావలసినడబ్బును సమకూర్చి దానిని సాగింపగల్గుదుము. ఈఒక్క బాణమువలన రెండుపక్షులు; చిక్కును. కావున ఆంధ్రులెల్లరును కొద్ది గొప్పచిన్న పెద్ద, ఆడుమగ అందరును, సర్వవిధముల లాభకరమైన స్టారుఆఫ్ ఇండియా పెన్సిలుతప్ప వేరేదీ ముట్టముఅని శపథముపట్టుడు.

మదరాసు పెన్సిలు ఫ్యాక్టొరీలో మరియొక విశేషము గూడ గలదు. సాధారణముగా మనదేశములోని కృషులు ఇంగ్లీషువారి యాజమాన్యముక్రిందనో, ఇంగ్లీషువారి పెట్టుబడివల్లనో ఇంగ్లీషు పరిశ్రమవేత్తచేతనో నడుపబడుచున్నవి. బకింగుహాము మిల్లు, చామర్లకోట పంచదారఫ్యాక్టొరీ మున్నగునవి చూడుడు. ఇది అట్లుకాదు. ఇందులో పనిచేయుపరిశ్రమవేత్త మల్లాది సుబ్బరావుగారు టి. ఇ. ఇ. (టొక్కియో). ఈయన తెలుగువారు. తెలుగుదేశమున పెన్సిలు కృషి పేరుచెప్పినప్పుడు ఈయనపేరు జ్ఞాపకమురానివారుండరు. ఈఫ్యాక్టొరికి యజమానులు సుప్రసిద్ధులైన పెరుమాల్సెట్టికంపెనీవారు; వీరు తెలుగువారు. వీరు ధనమును జలమువలె వాడుచు నీకృషిని స్థాపించుటకు పట్టుపట్టి యున్నారు. ఇది నెగ్గినచో ఇంకను ఎన్ని కృషులకైనను పట్టుబడి పెట్టుదురు. ఇట్టిస్థితిలో మనమందరము దీనికి తోడ్పడవలదా. ఈతోడ్పాటువలన మనకే లాభమున్నది. ఈఫ్యాక్టొరీకి సామానులుగూడ తెలుగుదేశమునుండియే వచ్చుచున్నవట. బకింగుహాము

మిల్లు మొదలైనవానివలె విదేశసంస్థకాక కేవలము తెలుగు సంస్థయై ఇన్ని విధముల తెలుగుదేశమున కుపకరించు చున్నప్పుడు దీనిని స్థిరముగా స్థాపించుటకు తోడ్పడుట తెలుగువారికి ధర్మముగదా!

ఆంధ్రమహాజనులారా, మీకొకవిన్నపము. మన దేశములోని దుర్భరమగు క్షామమును పారదోలుటకు పరిశ్రమాభివృద్ధితప్ప వేరుమార్గము లేదు. కాని భావిపరిశ్రమాభివృద్ధికి ఒక గొప్ప అడ్డంకి ఏమన మనకు పరిశ్రమల యందు నమ్మకము లేకుండుటయే. ప్యాక్టొరీలను గట్టి చక్కగ నడిపింపగలమను ఆత్మవిశ్వాసము మనకు లేదు. అట్లు నడిపించుచున్న ప్యాక్టొరీలును నిదర్శనములు లేవు. కనుక యీవిశ్వాసమును కలిగించుకొనుటకు ఇప్పుడు పనిచేయుచున్న ప్యాక్టొరీలతో తయారగుసామానుల విధాయకముగ నుపయోగించుచుండి వీనిని ప్రోత్సహించుచు సుస్థాపితముచేయవలెను. మనభరతఖండముయొక్క భావి శ్రేయోభిలాషియైన ప్రతివానికిని యిదియిప్పుడు పరమ ధర్మము. గడచిన దినములలో నెట్లున్నను ఇప్పుడు స్వదేశవస్తువుల గొనుటలో కష్ట నష్టము లెంతమాత్రమును లేవు. సరుకుగుణములో విదేశీవాని కెంతమాత్రమును తీసిపోవక వెలలో సరసముగ నున్నది. ఇక కావలసినది కొంచెము శ్రద్ధయు అభిమానమును బజారుకు పోయి నప్పుడు దుకాణదారుడు ఏదియిచ్చిన నది తీసుకొనుట కాక నాకు స్వదేశియె కావలెనని అడిగి పుచ్చుకొనుట యావశ్యకము. దుకాణము మీదఅనేకవస్తువులగుపడును, అందులో ఏది మనకు యిష్టమో అది అడిగి పుచ్చుకొనుట మనపనిగదా. మీరు యీసాటి అభిమానమును శ్రద్ధయు చూపినచో ఒకటిరెండు సంవత్సరములనాటికి ఇప్పుడున్న కృషులు సుస్థిరములై క్రొత్తవి తలచూపు చుండును. దానివలన నిప్పుడు పనిలేక అన్నవస్త్రము లకు కరవై బాధపడుచున్న లక్షలకొలది మనప్రజలు సుఖపడుదురు. నిరుద్యోగులై దారిగానక నిరుత్సాహులై తిరుగుచున్న మనవిద్యావంతులైన యువకులకు విరివిగా పనికలుగును. విదేశములకుబోయి అనేక శ్రమల కోర్చి ధనమును ఖర్చుపెట్టి మనవారు సంపాదించుకొని వచ్చిన పరిశ్రమవిద్య ఉపయోగములోనికి వచ్చును. దేశములోని ధనము, దేశములోని మేధాశక్తియు దేశము యొక్క సంపదభివృద్ధికై విరివిగా నుపయోగించును. ఇట్టి మహాకార్యము "నేను స్వదేశవస్తువునే ఉపయోగింతు" నను ఒకస్వల్పనిశ్చయము మీరు చేసికొనుట వలన చేకూడును. ఇట్లుచేయుట శ్రేయమో లేక ఉపేక్షచేసి ప్రజలను మన తోడబుట్టినవారిని, క్షామపిశాచమున కొప్పగించుట శ్రేయమో యోచించి పనిచేయుడు.

పుష్పసమయము

వెలగపూడి దానయ్యచౌదరిగారు

పసిడి రేకులఁగూర్చి వెస రచించినరీతి
మిసమిసలాడెడు కిసలయములు
రసపూరి తమ్ములై పసరు రంగు వహించి
మించుకోమల పత్ర సంచయంబు
మొనదేరి వికసింప మొదలుపెట్టిన యట్టి
గురుతరంబౌ పుష్ప కోరకములు
రమణీయరాగాభిరంజనం బింపాఱ
దెసలఁ దావులఁజిమ్ము కుసుమపాళి
కడుపాఱఁ బల్లవ ఖాదన మ్మొనరించి
కోయంచుఁ దిరుగాడు కోకిలములు
భ్రమణంబు చెలువొంద సుమసుమంబున కేగి
మకరందమును గ్రోలు మధుప చయము
గీ॥ త్రోటులఁ లేతపిందెలు ద్రుంచివిడుచు
క్రీడలం దేలు చక్కని కీరతతులు
గలిగి; నేత్రోత్సవంబయి వెలయుచుండుఁ
బుష్పసమయంబు సకలర్తుభూషణంబు.

ఆంధ్ర గ్రంథముల పట్టిక

పద్యకావ్యము-౧. ప్రబంధము

కన్యకావిజయము—భోగరాజు నారాయణమూర్తి

నిర్వచనకుశలవాభ్యుదయము—అనంతార్యరత్నాకరము

పద్యకావ్యము-౨. పురాణము

కుచేలోపాఖ్యానము

గజేంద్రమోక్షము

గరుడపురాణము

రుక్మిణీకల్యాణము

౩. ఇతిహాసము

అయోధ్యాకాండము—(రామాయణము) వాల్మీకి

ఆంధ్రమహాభాగతము—ఆదిపర్వము

" ఉద్యోగపర్వము

నిర్వచన సంగ్రహసంపూర్ణ రామాయణము—ఆకెల పూర్ణానందగుప్త

మహాసంకల్పము

వాసిష్ఠరామాయణము—వేరిగొండ వెంకమ్మ

౪. శతకము

కుమారశతకము—ద్రోణంరాజు సీతారామరావు

" మునగపాటి చినహనుమయ్య

" యం. వి. చెన్నకేశవులు

కుమారీశతకము

" వల్లూరి పద్మనాభరాజు

కొండకామేశ్వరశతకము—అల్లముశెట్టి అప్పయ్య

గురునాథేశ్వరశతకము—దోమా వెంకటస్వామిగుప్త

జానకీప్రియశతకము—ఆకుండి వెంకటశాస్త్రి

జానకీవరశతకము—జయంతి కామేశ్వరపంతులు

దీనరక్షానిధి—పాటిబండ్ల వెంకట్రామయ్యచౌదరి

నాగలింగేశ్వరశతకము—పింజల సుబ్రహ్మణ్యం

పన్నగాచలనాయకశతకము—పులహరి ఫిరోజి వేశిశేంద్రులు

మహాత్మగాంధిశతకము—వానమ్ శంకరశర్మ

మహాత్మశతకము—జీడిగుంట శ్రీరామమూర్తి

రామరాఘవశతకము—గుండాల వీరస్వామి

రామశతకము—పి. పాపిరెడ్డి

వేమనశతకము

శారదాంబాశతకము అను ప్రజాహృదయము-సత్తెనపల్లి హనుమంతరావు

శ్రీనివాసశతకము—కోరి శ్రీనివాసరావు

శ్రీరామచంద్రశతకము—డి. రామానుజాచార్యులు

శ్రీరామశతకము—యామర్తి వెంకటసుబ్బయ్య

సుప్రకాశశతకము—ఆర్. సుబ్బదాసు

౫. ఇతరములు

ఆశీర్వచన రత్నావళి

కర్ణామృతము అనుశృంగార పద్యావళి

కళావంతోద్ధరిణి—దాసరి వెంకటేశ్వర్లు

కీచకవధ—పి. సత్యనారాయణరాజు

గురుదక్షిణ—కరణము కృష్ణారావు

పరీక్షిత్తు—నూతలపాటి పేరరాజు

పాపాయి—నాళము కృష్ణారావు

శుద్ధాంధ్రనిర్వచన నిరోష్ఠ్యసుందరీ సుందరచరిత్ర—బుద్ధరాజు శేషగిరిరావు

శ్రీరామనక్షత్రమాల—డి. కొండమాచారి

సీతారామవిలాసము—యి. సూర్యనారాయణశర్మ

పద్యకావ్యము—నీతి

బాలనీతిప్రకాశిక—యస్. లక్ష్మీనారాయణరావు

వచనకావ్యము—౧. కథలు

ఇల్లాలు ప్రవర్తనము—శ్రీ రాజా చెలికాని జగన్నాథరావుబహద్దరు

కాళిదాసచరిత్రము—పులవర్తి అన్నపూర్ణయ్యశాస్త్రి

పూలదండ (ప్రథమభాగము)—శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

పోలిస్వర్గము—మూల సుబ్రహ్మణ్యం
బాలభక్తులు—యస్. యస్. రామయ్య
భగీరథచరిత్ర—శిష్టా పార్థసారధి
భారతకథావళి—కందుకూరి వీరబసవరాజు
భారతివీరపూజ—డి. యస్. రామారావు
విభీషణుడు—వెంకట నృసింహం
శ్రీరామచంద్రుడు—పి. సుబ్బరామయ్య
శ్రీవేంకటేశ్వర రథచక్రప్రార్థనచరిత్రము—యం. వి. రుద్రయ్యనాయుడు

౨. నవల

కమలాక్షి—రాయసం వెంకటశివుడు
కాంచనమాల
చంద్రగుప్త
చిన్నకోడలు
తానీషా—దూబగుంట వెంకటరమణయ్య
పచ్చపుదొంగ—అవసరాల శేషగిరిరావు
ప్రమద—కృష్ణరఘునాథరావు
భారతీభాస్కరము—పోలవరపు రామబ్రహ్మము
భీమణప్రతిహింస—కేతవరపు రామకృష్ణశాస్త్రి
రహస్యభేదనము— ,,
శోభావతి—ఏ. పి. పిగట్టమ్మ
సింహగడము
సీమంతిని—ములుకుట్ల వెంకటకృష్ణశాస్త్రి

3. చరిత్ర

ప్రశ్నోత్తర హిందూదేశచరిత్రము—యం. అబ్దుల్ కరీము
హైందవచక్రవర్తుల జీవితములు—కోమర్రాజు లక్ష్మణ
హైదర్ అన్డ్ టిప్పుసుల్తాన్—యం. సీతారామరావు

౪. జీవితము

పోకల దమ్మక్కగారిచరిత్రము—రామనరఘుల రామశాస్త్రి
అల్లూరి సీతారామరాజుప్రశంస—భమిడిపాటి సత్యనారాయణ
గౌరాంగస్వామి శ్రీ కృష్ణచైతన్య జీవితము—పి. సీతారామశాస్త్రి
పండిత మదనమోహన మాళవ్యా జీవితము—శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి
రామకృష్ణ పరమహంసజీవితము—ఓంకారస్వామి
రాక్షసలంకలు—యస్. యస్. మాన్లలర్
సాధుసుందరసింగు—సోలప్ప్రగ్గి నరసింహం

౫. ఇతరములు

అయిదవ గోదావరిమండల సహకారసంఘ ఆదుర్రు—ఉపాధ్యాయుల సీతారామచంద్రం
అక్షరశిక్ష—జోస్యుల నారాయణమూర్తి
ఆంధ్రపత్రిక పదునాలవ సంవత్సరాదిసంచిక
ఆచార్య ప్రఫుల్ల చంద్రరేగారి ఉపన్యాసములు
ఆత్మబలము
ఆరవవాచకము
ఇంగ్లీషువారి సంసారపద్ధతులు
ఉపాధ్యాయుని యోగ్యతలు—మునిగంటి పార్వతీశం
ఒంగోలు తాలూకాకోఆపరేటివ్ సభ అధ్యక్షోపన్యాసము
ఒకచిన్న కోడిపెట్ట మొదలైన కథలు I–వ తరగతి పుస్తకము—యస్. మాక్సు రేయి
కాశీమాహాత్మ్యము—గంగరాజు అన్నయ్యశాస్త్రి
గాంధీ సేవుసే
గ్రంథాలయసర్వస్వము
తెలుగు అనువాదము - ప్రచారగ్రంథము
తెలుగు ప్రారంభము చేయువారి కొరకైన ఉపాధ్యాయ బోధిని—గూథరీ స్పొర్ట్సు ఛార్లస్
దాదాభాయి నవరోజీ బాబాగారి 68-వ జన్మోత్సవము
ద్వితీయాంధ్రనటసభ—పెద్దిభట్ల నంకటనలపతిరావు
నరసారావుపేట తాలూకాకోఆపరేటివ్ సభ—చిలుకలూరిపేట
నాల్గవవాచకము—కె. వీరేశలింగం పంతులు
నీతికథామంజరి—డి. యస్. రావు
ప్రకృతిబోధకవాచకము అయిదవపుస్తకము—వి. కృష్ణమాచార్యులు
బాలనీతిచంద్రిక—డి. సీతారామరావు
భక్తకమాలుతీర్థయాత్ర—గుండాల వీరస్వామినాయుడు
భద్రగిరి సీతారామ కల్యాణము—పి. సీతారామానుజాచార్యులు
భద్రాచల రామదాసు కైంకర్యము

మొదటితరగతి క్రొత్త తెలుగువాచక పుస్తకము—
యస్. భూషణము
యథార్థ భారతి—మళయాళస్వామి
రామాయణకథా కంథార్థరత్నములు—తుర్లపాటి అన్న
పూర్ణమ్మ
రెండవవాచకపుస్తకము—యం. వెంకటరత్నం
,, క. వీరేశలింగంపంతులు
విద్యామాలిక మూడవ పుస్తకము
విద్యామాలిక రెండవ పుస్తకము
పులివెందుల యుపాధ్యాయసంఘపు వ్యాసములు
వేదోక్త మూలస్తంభనము
సన్మార్గసదోధిని—వి. రామరాజు
శ్రీసర్వరత్న భాండాగారము పాకశాస్త్రసహితము

నాటకములు

అర్జునప్రతిజ్ఞ—ప్రతాప వెంకటేశ్వరకవి
కాంతామతి—గూడూరి కోటేశ్వరరావు
కుశలవ పట్టాభిషేకము—రామనారాయణకవులు
గాలవబుషి నాటకము లేక చిత్రసేనోపాఖ్యానము—
డి. వెంకటరమణయ్య
చిత్రనళీయము—చక్రావధానుల మాణిక్యశర్మ
జయంతజయపాలము
జారవిలాపము—హనుమంతనరసుల జగన్నాథశర్మ
తులసీదేవి—ముత్తనేని వెంకటచెన్నకేశవులు
ద్రౌపదీవస్త్రాపహరణము—సోమరాజు రామానుజరావు
భక్తతుకారాము—త్యాడి వెంకటశాస్త్రి
మనోరమ అను జూమిలియానాటకము—పొన్నలూరి
సూర్యనారాయణశర్మ
మహానంద—బద్దిరెడ్డి కోటేశ్వరరావు
యమగర్వభంగము అను మార్కండేయనాటకము—కేతవ
రపు రామకృష్ణశాస్త్రి
రాజసూయము—సండేల్రాడి శ్రీహరిరావు
రాధాకృష్ణ—నాటకసరస్వతి సీతారామ
లలిత చంద్రహాస నాటకము — అప్పాల వీరవెంకట
జోగయ్యశాస్త్రి
వరవిక్రయము—కాళ్లకూరి నారాయణరావు
వీరప్రతాప్—ఆవటపల్లె హనుమయ్య
శకుంతల—సోమరాజు రామానుజరావు
శ్రీకృష్ణసంజయరాయబారము—పెనుమాక వీరప్ప
సంగీత పద్మవ్యూహము—తాటిపర్తి గోపాలదాసు
సంగీత సావిత్రీనాటకము—గరికిపాటి కామేశ్వరరావు
సత్యనారాయణ స్వామినాటకము—యస్. అప్పయ్య
సరస్వతి—పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావు [కవి
సరోజినీ—భట్టిప్రోలు నిత్యానందకవి
సావిత్రీనాటకము—శ్రీరామల సచ్చిదానందశాస్త్రి
సీతాకల్యాణము—రాజశేఖర శతావధాని
సునగ్నసాత్రి

ప్రహసనములు

తంపులమల్లయ్య—ఆతుకూరి కామేశ్వరరావు
మాయతిత్తి—ఏ. పాపారావు
రాజరంగేళి

నాట్యకళ

ఆంధ్రనాటక సంస్కరణము
నాట్యోత్పలము
విమర్శక పారిజాతము

వ్యాకరణము

కావ్యచంద్రిక—యం. డేవిడ్

జ్యోతిషము

కేరళప్రశ్నలు
క్రోధనజ్యోతిష మార్గదర్శిని—వి. సోమేశ్వరరావు
బృహజ్జాతకము—వరాహమిహిర
ముహూర్తదర్పణము

గణితము

గణితసంగ్రహము, రెండవభాగము—డి. రామమూర్తి

వైద్యము

అనుభవగృహవైద్యము—గంధి సుబ్బారాయగుప్త
బాహటము అను అష్టాంగహృదయము
బైరాగి చిటికీలు
మాతృబోధిని—లాసన్
మిశ్రసారరసము
వస్తుగుణదీపిక—యర్రా వెంకటస్వామి

విచిత్రగృహము
సర్వమూలికా యోగమంజరి—కందుల లక్ష్మీపతి

మతము

అప్పంకి తిరుమలవారి తనియనులు
ఆచార్య హృదయము
ఆశ్వలాయనోపనయనప్రయోగము
గురుపరంపర తనియనులు
బ్రాహ్మణుల మతగౌరవము
ముక్తకశ్లోక ముక్తావళిః
వింజమూరివారి గురుపరంపర తనియనులు
వీరశైవ వివాహవిధిః
వేదమతము—ఆత్మూరి లక్ష్మీనరసింహసోమయాజి
దైవావలోకనము
వేదపఠనప్రదర్శనము—హెచ్. యఫ్. షాఫర్

వేదాంతము

అచలగురుశిష్య సంవాదము—సరికర్ల హనుమయ్య
అనుష్ఠానవేదాంతము
ఆంధ్రభగవద్గీత
జీవబ్రహ్మైక్య వేదాంతరహస్యము
జ్ఞానప్రియ—కొండిపర్తి వీరభద్రాచార్యులు
పరతత్త్వబోధిని—వంగూరి వీరరాఘవకవి
ప్రకృతితత్త్వ ప్రకాశిక—వి.షణ్ముఖదాసు
మోక్షమార్గ ప్రదీపిక—గంగనపల్లె శంకరరావు

స్తోత్రము

అంబికాసహిత గురునాథేశ్వరస్తోత్రమాలా—పల్లె పూర్ణ
ప్రజ్ఞాచార్యులు
దండకరత్నావళి—సూర్యప్రకాశరావు
నారాయణానందలహరి—అల్లమరాజు రంగశాయికవి
భజగోవింద శ్లోకములు
భారతి—విక్రాల నరసింహాచార్య
మహాయోగము—పొత్తూరి రామరాజయోగి
మీనాక్షీదండకము—ములుగు చంద్రమౌళీశ్వరశాస్త్రి
ముత్యాలమ్మవారి దండకత్రయము
రామతారకస్తోత్రరాజము—హెచ్.మల్లికార్జునశాస్త్రి
వీరబ్రహ్మేంద్ర స్తోత్రమంజరి—కే. శరభాచార్యులు
వేంకటేశ్వర స్తోత్రపంచకము
వేదాద్రి పంచ నారసింహ దండకము—యల్. బుచ్చ
శివస్తోత్రములు [య్య
శ్రీ రాఘవతారావళి—దామరాజు రామచంద్రరావు
శ్రీరామమంత్రము
సత్యనారాయణ తారావళి—మహాశివభట్టు బుచ్చిరా
ట్కవి
సోమేశ్వర స్తవ నక్షత్రమాల—జి. సత్యనారాయణ
శాస్త్రి
స్తుతికదంబము—వాడ్రేవు రంగనాయకమ్మ

మాహాత్మ్యము

గయామాహాత్మ్యము—బావకొండ అన్నయ్యశాస్త్రి
ధనుర్మాసమాహాత్మ్యము
భద్రాచలక్షేత్రమాహాత్మ్యము
శ్రీకూర్మక్షేత్రమాహాత్మ్యము

సంగీతము-హరికథ

కుశలవవిజయము—బి. బాలాజీదాసు
యోగదేవుచర్య
లక్ష్మణమూర్ఛా విమోచనము—ఆవుల సుబ్బయ్యదాసు
సీతాకల్యాణము—పి. యస్. నాగర్వాంజి బాబు[ర్యులు
సురాభాండేశ్వరము హరికథ—అయ్యంకి వీరబ్రహ్మాచా

గేయము

అచలఅనుభవవేదాంత తత్త్వములు—సేఖ్ హుసేన్‌దాసు
కృష్ణలీలలు—మోగంటి నరసింహదాసు
దశావతారములపాట—బద్దిరెడ్డి కోటేశ్వరరావు
ద్రౌపదీవస్త్రాపహరణములోని కీర్తనలు—పోపట్ల లక్ష్మీ
కాంతకవి
పద్మావతి వేంకటేశ్వరుల భజనకీర్తనలు—యం. హరి
భూషణమునాయుడు
పారిజాతపల్లవి
పెండ్లి గోవిందనామములు
భక్తకర్ణామృతము—పెనుమర్తి సూర్యప్రకాశకవి
భగవన్నామావళిః
భద్రాచల రామనామామృతము

ప్రయాణము *

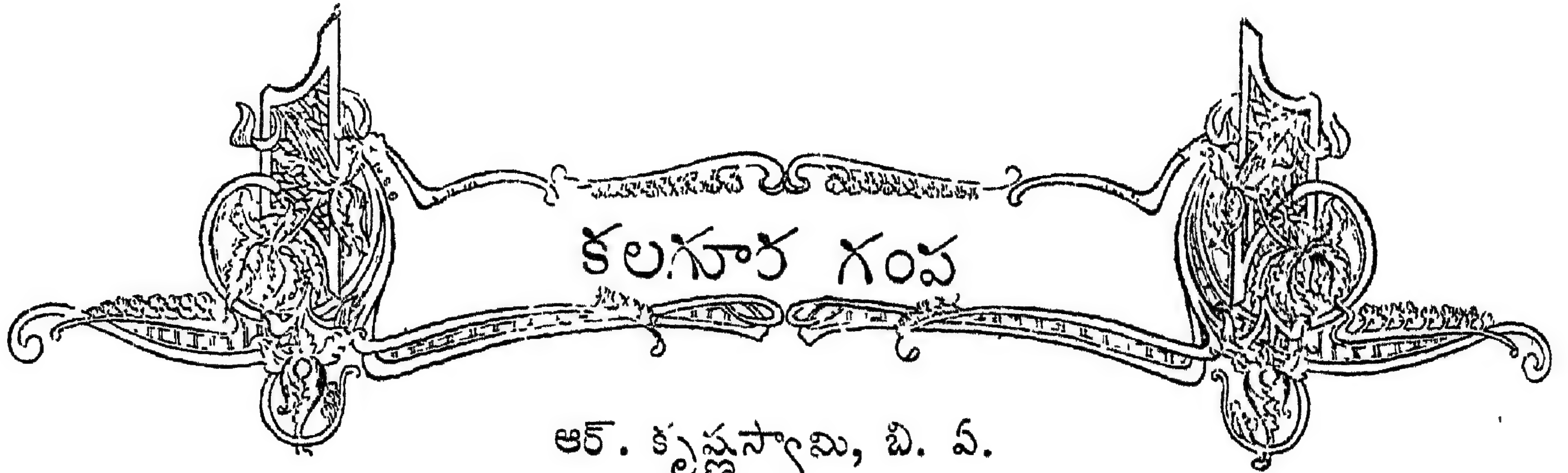
నిడుమోలు కనకసుందరం గారు

సుహృదులార నేవీడ్కొనుసుసమయమున
నాదుమేల్గోరుఁ డదె యరుణోదయాచ్ఛ
రాగభరితంబుగా నంబరంబు మెఱసె!
రామణీయకమయ్యె మార్గంబునాకు!
అడుగకుం "డటఁగొనిపోవ ముడుపులెవ్వి"
యనుచుఁ—గమనోన్ముఖుండ నైనట్టి నాకు
రిక్తములు కేలు, నాశాప్రయుక్తమెడఁద.

మేనఁ గీలింతుఁ గళ్యాణ సూనపంక్తి,
పాంథులపరాగ దూషి తాంబరము కాదు
నాధరించినయది. యాతనాధికంబ
యైనను బథంబు, వీతభయంబు మనము!
పొడుచునా సంజరిక్కయుఁ బొదలు సాంధ్య
సమయగేయ విషాదగీతములు, ప్రభుగృ
హాంగణమ్మున నాప్రయాణాంత మందు

---

* రవీంద్రుని గీతాంజలి 94వ పద్దెమున కనువాదము.

ఆర్. కృష్ణస్వామి, బి. ఏ.

"టిట్‌బిట్స్"(Titbits)పత్రిక యిట్లు వ్రాయుచున్నది:

1. "అమెరికా ఖండమునందలి మెక్సికో దేశమున 'మెగ్వీ' (Megwi) అను నొక వృక్ష మున్నది. ఆవృక్షపు పట్టనుండి ప్రత్తి నుండి వచ్చుదారమునకన్న మూడింతలు గట్టి యైనదారము దీయనగును."

2. "ఇంగ్లాండున 'క్లైడ్'బ్యాంకు ప్రాంతమున నొక గొప్ప గోపురము నిర్మింపబడుచున్నది. దానిపేరు 'సింగరు' గోపురము. ఆ గోపురముననాంగ్ల సామ్రాజ్యమునం దెచ్చటను గానరానంత గొప్ప గడియారము నిముడ్చుటకు బ్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. ఆగడియారముయొక్క నడిమికొలతమాత్రము 26 అడుగులు. ఇది 'గ్రీనిచి'నుండినడపింపబడును.

3. "నూతనముగా నొకరొట్టెలు చేయు యంత్రము బయలు వెడలినది. ఈయంత్ర సహాయమున7నిమిషములలో 470 రొట్టెలుతయారు చేయవచ్చును. ఈపనినే నూర్గురు-మనుష్యులు చేయుచుందురు."

4. "ఇంగ్లాండున కత్తులు చేయుటయందు ప్రసిద్ధికెక్కిన షెఫీల్డు (Sheffield)లో నొక పేనాకత్తి తయారుచేయబడి యున్నది. ఈ కత్తియందు 1151 అలుగులు ఇముడ్పబడి యున్నవి."

5. "సైబీరియాదేశమునందలి యతిశీతల ప్రదేశములందు మేఘశూన్యమైన యాకసమున నొక యింద్రధనస్సు పొడసూపెన నది మాయక పగలు సంగ్రంథుగంటల కాలము నిలిచియుండును."

"క్రైస్తవప్రపంచమున యువతీయువకులు తమ కొండొరులపై గలయనురాగమును బహిరంగముగ బహిరంగ స్థలములలో వెలిపుచ్చుట పురాతనకాలపు 'ఈస్టరు'ఉత్సవ పద్ధతి. ఈ పద్ధతి నేటికిని ఇంగ్లాండున చాలచోట్ల వాడుకలోనున్నది. ఈయుత్సవానంతరము మొదటిమంగళవారమునాడు వీథుల కోవు నేయువతినైనను యువకులు నిరాటంకముగ ముద్దిడనచ్చును."

* * * *

"టైమ్సు ఆఫ్ ఇండియా" (Times of India) పత్రిక యిట్లు వ్రాయుచున్నది:

1. "పున్నమనాటిచంద్రుని వేడిమి 250 గజములదూరమున వెలుగుచుండు మైనపు వత్తిదీపపు వేడిమికి సమానము."

"హాలెండు దేశమున మిస్ క్యాటీవాన్‌డైక్ అనునొకస్త్రీ కలదు; ఆమె కన్నియ. ఆమెవయసు 21 సంవత్సరములు; కాని యామె యాకారము రాక్షసాకృతియె. ఆమె 7 అడుగులు, 11 అంగుళములపొడవై 350 పౌనుల బరువుగలిగియుండును. ఈయువతికి యుక్తవర

నిశ్చయముకూడనైనది. తనకు ఈడుజోడయి 9 అడుగులు, 3½ అంగుళములపొడవైయుండు పురుషుని మోహించి పెండ్లియాడ నెంచి యున్నది."

3. 'కెంటుకీ'యందలి' నికోలసుకౌంటీ'లో మెరిడిత్ స్టాన్లి టేలర్ (Meredith Stanley Taylor) అను పెరుగలిగిన యొకబిడ్డ యున్నది. ఆబిడ్డవయసు 3సంవత్సరములు. ఆమెతూకము 110 పౌనులు.

* * * *

3. "మాడెరన్ రివ్యూ" (Modern Review) లో నిట్లున్నది:

"స్పెయిను దేశమున హిల్డిగార్డు ఫర్నాండెస్ కార్బలైరా (Hildeguard Fernandez Carbaleira) అను నొక బాలిక కలదు. ఆమెకిపుడు పదునొకండుసంవత్సరములు. ఏడుసంవత్సరముల బాలికయై యున్నపుడె విశ్వవిద్యాలయమున మెట్రికులేషను పరీక్షయందు కృతార్థురాలాయెను. ఇప్పుడు బి. ఏ. పట్టపరీక్షకు మూడు శాస్త్రములను పూర్తిచేసినది. ఇంకను చంటిబిడ్డయై యుండునపుడె, తన పదునొకండవ మాసమున నీమె స్వేచ్ఛగ చదువగలిగి యుండెను. ఆమె వివిధభాషలయందు కడునేర్పరి. పియానాను మిగుల నేర్పుతో వాయించును. ఇట్టి యపూర్వబుద్ధికౌశలమునకు ఆమె రాచమన్ననల బడయుచున్నది."

2. "హిందూదేశములందలి శాసనసభలింకను "వయోనిర్ణయ" శాసన విషయమున పురుషుని పొందుటకు చట్ట నిబంధనలకు తగునట్లు స్త్రీయొక్క యొప్పుదల వయసును పండ్రెండునుండి పదుమూటికి హెచ్చింతుమా, లేక పదుమూటినుండి పదునాలుగునకు హెచ్చింపనగునాయని సంశయించుచు వాదులాడుచుండ గుజరాతునందలిమౌర్వి (Mourvi) సంస్థానాధీశుడు, తన రాజ్యమున వయోనిర్ణయమును పదునారు సంవత్సరములుగ జేయుటకుసాహసించెను; అందు నిమిత్తమై యొక నూతన చట్టమును ప్రకటించెను. ప్రజాభిప్రాయము ప్రతికూలముగనుండినను కొంకక వీరు తమ యభీష్టమును నెరవేర్చి కొనిరి."

* * *

౪. "జాగ్రాఫికలు రివ్యూ" (Geographical Review) అను పత్రిక ఇట్లు వ్రాయుచున్నది:

ఉత్తరఅమెరికాఖండమున నుండు న్యూమెక్సికో రాజ్యము ప్రకృతి విచిత్రముల కునికిపట్టు. ఈరాజ్యమునకు సంబంధించి పడమరగ 50 మైళ్ల దూరమున కొంత కొండప్రదేశము కలదు. అచ్చట మానవప్రయత్నము లేకయే ప్రకృతినిర్మితమైన మంచుగుహయొకటికలదు. ఈగుహయొక్క పొడవు 50 అడుగులు ఎత్తు 14 అడుగులు. దీనిని నలుప్రక్కలను ఆవరించి యుండునది బలమైన మంచుగోడయే. ఈమంచుగోడ నీలవర్ణముగ నుండును; ఇది పొరలుపొరలుగ నున్నది. ఒక పొర యేర్పడుటకు ఒకసంవత్సరము పట్టును. కాన నీగుహకు, ఎన్నిమంచుపొర లున్నవో అన్ని యేండ్లవయస్సని శాస్త్రజ్ఞులు తలంచుచున్నారు.

* * * *

౫. "పబ్లిక్ ఒపినియన్" (Public Opinion) అను పత్రిక ఇట్లు వ్రాయుచున్నది:

"బ్రిటిషువారు అమెరికా దేశమునకు బాకీపడియుండు విషయమై కామన్సుసభలో

ప్రసంగించుచు నింగ్లాండువారు మూడు పుష్పాంతరములవఱకు (అనగా 60 సంవత్సరములు) దినమునకు ఒకలక్షసవరనుల చొప్పున అమెరికావారికి చెల్లించవలయు నని బ్రిటిషు మంత్రాంగసభ్యు లగు చర్చిల్ మహాశయులు నుడివిరి.

* * * *

౬. "కరెంట్ హిస్టరీ" (Current History) అను పత్రిక ఇట్లు వ్రాయుచున్నది:

"1925వ సంవత్సరమునకు లాయిడ్‌గారి రిజిస్టరు ప్రకారము, ప్రపంచమునందున్న ముఖ్య దేశము లన్నియు మొత్తముమీద 855 వ్యాపారపు ఓడలను తయారు చేసినవి. వీనియందు చాలభాగము ఇంగ్లాండుదేశమునకే సంబంధించి యున్నది!

సంపూర్ణము

శ్రీ రామనవమి

(కృష్ణభక్తుఁడు)

అమల సత్కవితా శాఖ నధివసించి,
గోము చెన్నారఁగా రామరామయనెడు
అమృత మధుర త్వదీయ నామాక్షరములఁ
గూజితము సేసి, వాల్మీకి కోకిలమ్ము
జన్మరహితమ్ముగాఁగ మోక్షమ్ము వడసె;
మఱియు నెందఱో సత్కవుల్ మహితమతులు
నిన్నె కీర్తించి, వాసియు వన్నెఁగనిరి;
ఇట్టి కరుణాబ్ధివౌట, లోకైకనాథ!
యుష్మదవతార దివ్యమహోత్సవమున,
భావ మానందరస వార్ధిఁ బారమెద్దు,
స్వామి! యొక కోర్కె నినువేఁడ సాహసింతు;
అడుగ సంపద; స్వర్గమ్ము నడుగఁ బోను;
ఆసపడ జన్మ ఘోరాబ్ధి నధిగమింప;
ఇచ్ఛ యొక్కటె; నను నీకు నిచ్చికొనెద;
చిన్ని యీ వంశనాళమ్ము చిత్తగించి,
దుష్టకలుషమ్ము లెల్లను దొలఁచివైచి,
హెచ్చు తేటని కాంతులఁ నెసక మెసఁగఁ,
గూర్మి నిద్దాని నీ పెదవిఁ గ్రోవిఁ జేసి,
హాయిమీఱంగ, నుబుసు పోనట్టివేళ,
నిచ్చ వచ్చినరీతి, వాయించుకొనుము;
అరిది నీమోవి తాఁకు మోహమున మునిఁగి,
కమ్మ లేయూర్పు వలపు నాళమ్ము నిండ,
గానపూరమ్ములోన లోకమ్ము గరఁగు
మురళి యానంద, మదియె నామోహవాంఛ!

గ్రంథస్వీకారము

ఈ క్రింద చేర్కొనిన గ్రంథములను వందనములతో నందుకొంటిమి:

౧. మంగతాయి— (ఏకాంక నాటకము) గ్రంథకర్త: శ్రీ కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు, జగన్నాథపురము, కాకినాడ. ఇందలి ఇతివృత్తము "మానవసంఘమునుబీడించుచున్న దుర్వ్యసనములలో నగ్రగణ్యమైన వేశ్యాటనమునలని నష్టములను సువ్యక్తము చేయును"దని శ్రీ శాస్త్రిగారి పీఠికయందు గలదు. వెల రు ౧-౦-౦. పుస్తకము గ్రంథకర్తగారియొద్దనే దొరకును.

౨. శివపురాణము (మూడవసంపుటము) వచనము—పురాణగ్రంథమాలికకు మూడవకుసుమము. ఇది పిఠాపురమున పురాణగ్రంథమాలికా సంపాదకులగు శ్రీ నడకుదుటి వీరరాజు పంతులుగారికడ దొరకును.

౩. (ఏ.) భారతీభాస్కరము—సాంఘికనవల—గ్రంథకర్త:—పోలవరపు రామబ్రహ్మము గారు, బి. ఏ, వెల రు ౧-౪-౦.

(బి.) భూతగృహము—(డిటెక్టివు నవల) భాగము ౧. గ్రంథకర్త: శ్రీ జి. సుబ్రహ్మణ్యశర్మగారు. [ప్రకాశకులు: శ్రీవేంకట పార్వతీశ్వరకవులు, ఆంధ్రప్రచారిణీగ్రంథనిలయము, కాకినాడ.

౪. ఉద్భటారాధ్యచరిత్రము, (ప్రబంధము)—గ్రంథకర్త: తెనాలి రామలింగకవి (పాండురంగమాహాత్మ్యకర్త). ప్రకాశకులు శ్రీమునిగొండ బసవయ్యశాస్త్రిగారు, ముక్త్యాల, కృష్ణాజిల్లా. వెల రు.౦-౧౨-౦.

౫. ఆంధ్ర గద్యవాఙ్మయచరిత్ర—గ్రంథకర్త: శ్రీయుత గొబ్బూరు వెంకటానందరాఘవరావుగారు, ప్లీడరు, యాలమంచిలి. వెల రు. ౧-౫-౦.

౬. భాషోత్పత్తిక్రమము — భాషాచరిత్రము—రచయిత: శ్రీ కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు, యమ్. ఏ., అధ్యాపకులు, మహారాజాకళాశాల, విజయనగరము. రచయితగారు ౧౯౨౫ సంవత్సరము తెణుకులో జరిగిన ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్సభలో చదివిన వ్యాస మిది. వెల రు. ౦-౪-౦.

౭. సంస్కరణకథావల్లరి (ప్రథమభాగము)—మరంగంటి పార్థసారథి, బి. ఏ., గారు దీనిని రచియించిరి. ప్రకాశకులు డాక్టరు మరంగంటి శేషాచార్యులుగారు, యల్. యమ్. యస్., మేనేజరు, ఆంధ్రభాషాసేవకసంఘము, గొడుగుపేట, మచిలీపట్టణము.

౮. కమలావతి—ఒక చిన్న సాంఘికనవల. దీనిని శ్రీమతి దేశిరాజు లక్ష్మీనరసమ్మగారు రచియించిరి. [ప్రకాశకులు శ్రీ రామవిలాసగ్రంథమాలవారు, చిత్రాడ, పిఠాపురముపోస్టు. వెల రు. ౦-౧౦-౦.

౯. శ్రీ కృష్ణదేవరాయ పూర్వదిగ్విజయము (అయిదంకముల నాటకము)—గ్రంథకర్త: శ్రీ మండ కృష్ణమూర్తిగారు. ప్రకాశకులు: దస్తాలి నారాయణరావుగారు, సెక్రెటెరి, ఆంధ్రసేవాసంఘము, నరిసిపట్ణము, విశాఖపట్టణముజిల్లా. వెల రు. ౧-౦-౦

౧౦. (ఎ) హిందీతెలుగు స్వబోధిని—గ్రంథకర్త: శ్రీ. హృషీకేశశర్మగారు (మూడవ ముద్రణము.) వెల రు. ౦-౧౨-౦

(బి) హిందీతెలుగు అనువాదమాల—కర్త: "హిందీప్రచారకబంధు"వటు. వెల రు. ౦-౬-౦

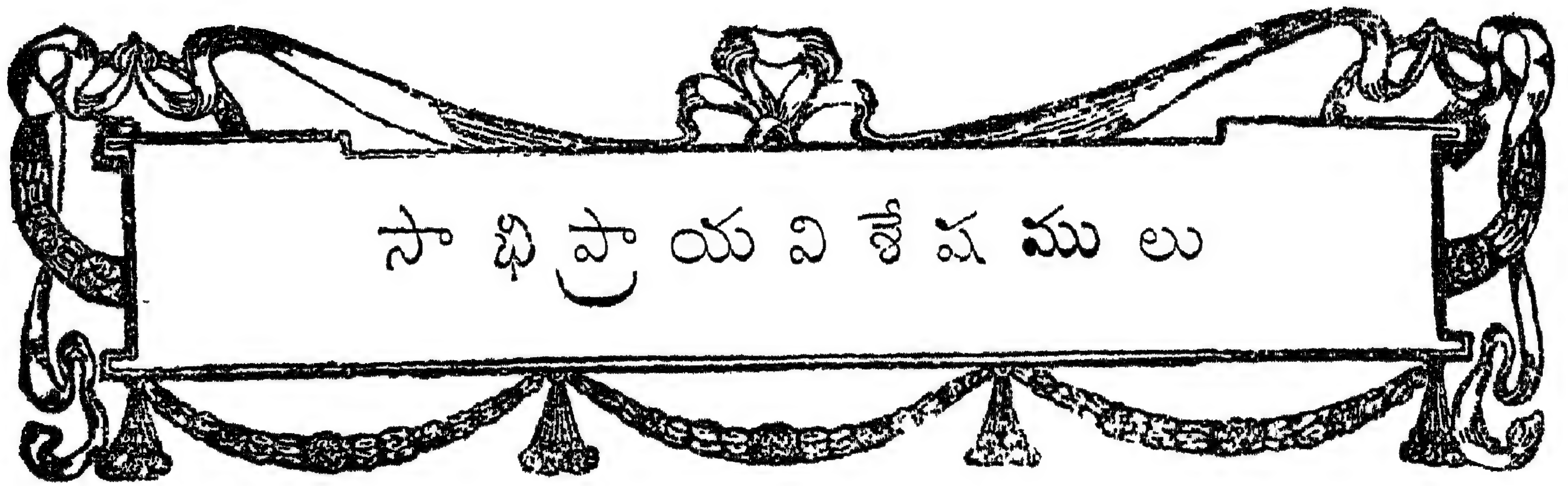
(సి) హిందీతెలుగు వ్యాకరణము—గ్రంథకర్త: శ్రీ జంధ్యాల శివన్నశాస్త్రిగారు. వెల రు. ౦-౧౪-౦

(డి) హిందీతెలుగుకోశము—గ్రంథకర్త: శ్రీ. జంధ్యాల శివన్నశాస్త్రిగారు. వెల రు. ౨-౪-౦

(ఇ) తెలుగు హిందీకోశము—గ్రంథకర్త: శ్రీ జంధ్యాల శివన్నశాస్త్రిగారు. వెల రు. ౧-౦-౦

ప్రకాశకులు: హిందీసాహిత్యసమ్మేళన ప్రచారకార్యాలయము, తిరువల్లికేణి, మద్రాసు.

౧౧. అన్నపూర్ణ (సాంఘికనవల)—గ్రంథకర్త: బ్రహ్మశ్రీ, పండిత పురాణం సూర్యనారాయణ తీర్థులుగారు. ప్రకాశకులు: కనుపర్తి మార్కండేయ శర్మగారు, "స్వధర్మప్రకాశిని" కీల్‌పాకు, మద్రాసు.

సాభిప్రాయ విశేషములు

భారతభూమి పరాధీనదేశములకు సహజమైన దుఃఖవేదన ననుభవించుచున్నది. స్వదేశపరిపాలనమునందు బాధ్యతలేని ప్రజలు దుఃఖవేదన ననుభవించుట సహజము. విదేశపరిపాలనము బాహ్యాడంబరములందు సంభ్రమమును గలుగజేయుచు నాత్మహత్యకు సాధనం బగుచున్నది. పరాధీనత ఆత్మవిశ్వాసమును నిర్మూలము చేసినది. స్వయంసహాయమును దుర్లభము చేసినది. ప్రభుత్వావలంబనము సకల వ్యవహారములందును నవసరమైనది. ప్రభుత్వావలంబన మంతఃకలహములను, నంతర్విభేదములను, నిర్లేపత్వమును వృద్ధిచేయుచున్నది. అధికార కటాక్ష మంతఃకలహములను వృద్ధిచేయు చున్నది. నాయకులు దేశప్రయోజనములను విస్మరించి సంఘప్రయోజనములను, పక్షప్రయోజనములనునారాధించుచుమహాసంక్షోభమునుగలుగ జేయుచున్నారు. ఉద్యోగములు, పదవులు, గౌరవములునాయకులను అనుచరులను ఆకర్షించిన విధమున నిరాడంబరమైన ప్రజాసేవ యాకర్షింప జాలకున్నది. ఉద్యోగ గౌరవాధికార లాభములు ప్రజలను పశువులనువలె కలహములకు బురికొల్పుచున్నవి. రాజ్యాంగసంస్కరణము లీ దుస్థితిని నూరురెట్లు వృద్ధిచేసినవి. నోరెంగిసి నాగరిక నెంపమొగ్గులువలె సంస్కరణములు ప్రజలకు సంతృప్తమును గలుగజేసినవి. స్థానికసంస్థలయందును శాసనసభలయందును నిత్యజీవనమునందును సహకార కాంక్ష విజృంభించి అంతఃకలహములుసహజావస్థగను బరిణమించినవి.

వివిధసంఘములందు సంఘారాధనము, దేశారాధనస్థానము నాక్రమించినది. హిందూ మహమ్మదీయ విభేదములు, బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతర విభేదములు దేశము నందంతటను వ్యాపించినవి. ప్రజాదృష్టి మహత్తరమైన దేశీయమహాసభనుండి మరలిసామాన్యములైన శాఖాసభలయందు లగ్నమగుచున్నది. హిందూమహమ్మదీయ మహాసభలు విజృంభించుచున్నవి. ఆమహాసభలకు దోడుగను బ్రాహ్మణ క్షత్త్రియ వైశ్య కాపు కమ్మ దేవాంగ నాయి పంచమాది కులసభలువిజృంభించుచున్నవి. కులసభలు, మతసభలు, పక్షసభలు దేశమునావరించినవి. ప్రజలదృష్టివిశాలమైన దేశప్రయోజనములనుండిమరలి సంకుచితములైన స్వప్రయోజనములందులగ్నమై దేశస్థితి దుర్భరమగుచున్నది. నిరంకుశ ప్రభుత్వమున కీదుర్దశ యాహ్లాదకరముగనున్నది. శాంతికి విదేశీయులును కల్లోలములకు స్వదేశీయు

లును కారణభూతులుగను నిర్ణయించుచు విభేదములకుమూలమైన విదేశప్రభుత్వమును శాశ్వతము చేయుచున్నారు. పరమానర్థములకు మూలమైన విభేదము లంతరించి దేశమునకు శాంతిసౌఖ్యములు గలుగగలసాధనము దుర్లభముగ గనుపడుచున్నది.

* * * *

కలకత్తా యల్లరులు

గతమాసమునందు కలకత్తాయందు సంప్రాప్తమైన ఘోరకార్యములు భారతీయులదుర్దశను విశదము చేయుచున్నవి. మహానగరమైన కలకత్తాయందు నిరపరాధులు నిర్హేతుకముగను ప్రాణములను గోల్పోయిరి. ప్రజలు హింసలకు పాలైరి. దోపిడీలుజరిగినవి. వ్యాపారము నిలిచినది. రాకపోక లాగినవి. నగరజీవితమంతయును స్తంభించినది. హిందూమహమ్మదీయ క్రూరకార్యములకు కారకులు హిందువులైనను, మహమ్మదీయులైనను మహాపరాధమును జేసి నిందార్హు లగుచున్నారు. దుర్మార్గులను రేగగొట్టుట సులభము, గాని శాంతింపజేయుట సులభము గాదు. కలహబీజములకు సంఘటననాయకులుగారకులైనను, మూర్ఖులు గారకులైనను దుష్ఫలమును దేశమంతయును ననుభవించుచున్నది. డిల్లీనగరమునందు జరిగిన బీభత్సము కలకత్తాయందు జరిగినది. కలకత్తానుండి యితర ప్రాంతములకు వ్యాపించుచున్నది. ఏమూల నేవేళ కలహ జ్వాలలు రగులునో తెలియకున్నది.

అల్లరులు నిరంకుశాధికారారాధకులకు నిర్బంధవిధానసమర్థనమున కాధారములను గలుగజేయుచున్నవి. సర్ మైకెలు ఓడ్వాయరు మామూలుపాటను పాడుచు నిరంకుశత్వమును సమర్థించుచున్నాడు. ఆంగ్ల-ఇండియను పత్రికలు ఓడ్వాయరు పల్లవినే పాడుచున్నవి. అల్లరులకు ప్రజలును, శాంతికి నిరంకుశాధికారులును బాధ్యు లనుట యాచారమైనది. ఈసిద్ధాంతమునంగీకరించినను కలకత్తాయం దల్లరుల నాపుటకు వంగప్రభుత్వము చూపిన నిర్లక్ష్యభావము ప్రభుత్వహృదయమును విశదము చేయుచున్నది. కలకత్తా రక్తపాతముచే పరితపించుచున్నను లిట్టనుప్రభువు డార్జీలింగు కొండలమీదను సంచలనములేకను చల్లగాలి ననుభవించుట ప్రభుత్వలక్ష్యమునకు నిదర్శనము. కలకత్తా రక్షకభటులును గవర్నరుమార్గము నవలంబించుట సహజము. ఇట్టి పరిస్థితులందు ప్రజలు లిట్టనుప్రభువు యొక్క నిర్గమనమును గోరుట సహజము. కార్యకారణసంబంధము లెట్లున్నను నధికారు లుదాసీనభావమును బూనినను సాంఘికకలహముల నంతరింపజేయవలసిన భారము ప్రజలమీదనె కలదు. వర్తమాన విషమదశయందు పరాధీనస్థితియందు వివిధ సంఘముల సంయోగమే స్వరాజ్య సంపాదనమునకును దేశకళ్యాణమునకును రాజమార్గము. ఈరాజమార్గమును సాధించుటకు త్యాగము వలె లాభము సాధనముగాదు. గాంధిమహాత్ముడనవరతము బోధించునటులు హిందువులు త్యాగ పరాయణులై సాంఘిక కలహముల నాపుటధర్మము. సాంఘికసంయోగము, పక్షముల సంయోగము రాజ్యాంగ బలమునకును

స్వరాజ్య సంపాదనమునకును ముఖ్య సాధనము.

* * * *

రాజ్యాంగపక్షములు

పరాధీనరాజ్యములందు రాజ్యాంగపక్షముల కవకాశము లేదని ప్రపంచచరిత్రమును నిత్యానుభవమును విశదము చేయుచున్నను మమకారాహంకారములు వివిధపక్షముల నిర్మాణమునకు గారణంబు లగుచున్నవి. పరాధీనదేశములందు ప్రభుత్వపక్షము, ప్రజాపక్షము రెండుపక్షములు మాత్ర ముండుట కవకాశములు గలవు. భరతవర్షమునందు ప్రజాపక్షమును భారత జాతీయమహాసభ వహించుచున్నది. ఇతరపక్షము లన్నియును మమకారాహంకారములకుగురియగుచున్నవి. జాతీయపక్షము, లిబరలుపక్షము, హోము రూలుపక్షము, జస్టిసుపక్షము, హిందూ పక్షము, మహమ్మదీయపక్షము,యూరపియను పక్షము మొదలగు పక్షములన్నియును దేశక్షేమమునకు ప్రతిబంధకములుగాని సాధకములు గావని గత కాలానుభవము విశదము చేయుచున్నను నాయకులందు జ్ఞానోదయము గలుగలేదు.ఈపక్షములకుదోడుగనుకాంగ్రెసు నందునుమూడుపక్షము లేర్పడినవి.బహిష్కార పక్షము, స్వరాజ్యపక్షము, సమయోచిత స్వరాజ్యపక్షము. బహిష్కార పక్షమునకును స్వరాజ్యపక్షమునకునుసంప్రాప్తమైన సంరంభ మిపుడుమూడుపక్షములకు వ్యాపించినది.

అసహాయయోగము నిర్ణయించిన బహిష్కారధర్మము నగాగ్రమునుండి దొరలునపు డెచటనిలువగలదో నిర్ణయించుట దుస్తరము. డిల్లీ కాంగ్రెసు యొడంబడికకును, సబర్మతి యొడంబడికకును గల యంతరము మహత్తరము. సహకారయోగము నారాధించుచు నసహాయయోగ గీతమును బాడుట యధర్మము. ఈయోగాభ్యాసము కేవల మాత్మవంచనముగ నున్నది. కేల్కారుగారు యథోచిత సహకారయోగమున నధికారస్వీకారము ఫలమని చాటుచున్నపుడు నెహ్రూగారి సమర్థనము నిరర్థకము. దేశబంధు చిత్తరంజనదాసు గారుద్వంద్వప్రభుత్వమును నాశనము చేయుట స్వరాజ్యపక్షాశయమునుగనుస్వీకరించిరి. వారి స్థానము నాక్రమించుచు స్వరాజ్యపక్షనాయకత్వము వహించుచున్న నెహ్రూగారును నీసిద్ధాంతము నారాధించుట ధర్మము. యథోచిత సహకారపక్షము, జాతీయపక్షము నెహ్రూగారికి భయభ్రాంతులను గలుగజేసి వారిని సబర్మతి యొడంబడికకును, ద్వంద్వప్రభుత్వారాధనమునకునుబురికొల్పినవి. అంగీకారము, ప్రవేశము, సహకారము, ఉద్యోగస్వీకారము స్వరాజ్యపక్షముస్థాపినకార్యవిధానమునకు క్రమఫలములు. నెహ్రూగారి సంకల్పమీయంతరములకు ప్రతికూలమైనను కేల్కారుగారి సంకల్పము ప్రతికూలముగాదు. అసహాయ యోగమునకును, సహాయయోగమునకును నంతరములు సాధ్యముగావు. కపటోపాయములను విరమించి పూర్వవిధానము నవలంబించుట యుచితము గాని చెప్పునది యొకటియును చేయునది మఱొకటియును యుక్తముగాదు. సహకార మార్గము నవలంబించుటకు ప్రభుత్వ విధాన

మునందు మార్పు గలుగలేదు. అసహాయ యోగారాధనమును జేయుటకు నాయకుల కును ప్రజలకును నలనటగలిగి శక్తి చాలకు న్నది. దీనిని గ్రహించి చేయుగలపనిని కాం గ్రెసు ముఖముననను చేయుట యుక్తముగాని పక్షములు వ్యక్తులు వారివారి యిష్టానుసార ముగను కాంగ్రెసు సిద్ధాంతములకు వ్యాఖ్యా నముచేసి కార్యవిధానమును నిర్ణయించుట సమంజసముగాదు.

సబర్మతి యందు గూడిన యన్ని పక్ష ముల వారును గలిసి అసహాయయోగ మునకు పదచ్యుతిని గలుగ జేయగలరు గాని స్వరాజ్యమున కవసరమైన సాధనవిధా నమును నిర్ణయింప జాలరు. రీడింగు బర్కేను హెడు ప్రభువులు కోరిన సహకారమును కాంగ్రెసు అంగీకరించినను రాజ్యాంగరథ మెప్పటివలెను నిరంకుశాధికారుల ప్రాజాప త్యముక్రింద సాగుచుండును గాని భారతీ యుల ప్రాజాపత్యముక్రిందను సాగజాలదు. కాంగ్రెసు విధానమును ప్రత్యేక కాంగ్రెసును జరిపిగాని అస్సాము కాంగ్రెసునందును గాని మార్చుట శ్రేయస్కరము గాని వ్యక్తుల యిచ్ఛాను సారముగను మార్చుట శ్రేయ స్కరము గాదు. కాంగ్రెసు విధానము నందు మార్పును గోరెడివారు కాంగ్రెసు నందు జేరి వారివారి బలానుసారముగను మార్పులనుజేయుట ధర్మముగాని వెలుపల నుండి మార్పులను జేయగోరుట ధర్మము గాదు. వివిధ పక్షములును వారిపక్షధర్మసూ త్రములను సంరక్షించుకొనుచు కాంగ్రెసు ధర్మసూత్రములనుమాత్రము నాశనముచేయ గోరుట భారత రాజ్యాంగపక్షముల దుస్థితిని విశదము చేయుచున్నది. సబర్మతిసమావేశపు ఫలము రాజ్యాంగపక్షములదుర్బలము విశదము చేయుచున్నది. వివిధపక్షముల సంయోగ సాధనములను నిర్ణయించుటకును, సబర్మతి యొడంబడికను సమర్థించుటకును, హిందూ మహమ్మదీయ సమస్యను నిర్ణయించుట కును ప్రత్యేక కాంగ్రెసును సమావేశము చేయుట యవసరమని తోచుచున్నది. సబర్మతి సమావేశము ప్రత్యేక కాంగ్రెసు సమావేశమును నిరాకరించినది. భావికర్త వ్యము సందిగ్ధస్థితియందున్నది. యథోచిత సహకారుల హృదయము వ్యక్తమైనది. పండిత మోతీలాలు నెహ్రూగారి సంభ్రమము తొలగి నది. కేల్కారు జయకరువర్గము కార్యనిర్వా హకసంఘమునందు పాల్గొనుటకు సయితము నిరాకరించినది. రెండుపక్షముల నాయకులును నొడంబడిక కొండొరు లపార్థము చేసినటులు నిర్ణయించిరి. కేల్కారు జయకరువర్గ మొడం బడికయందు స్వల్పములైన మార్పుల నైనను జేయుటకు నిరాకరించిరి. నెహ్రూగారు చేయు నదిలేకను వారి పొరబాటును నంగీకరించిరి. అఖిలభారత జాతీయోపసంఘ సమావేశము నెహ్రుగారికి వందనములతో నంతము నొంది నది. సభ్యులు సబర్మతియాత్రను సేవించి స్వస్థలములకు మరలిపోయిరి. నెహ్రూగారును సరోజినిదేవిగారును నీసమావేశమును జేయు టయందు విచక్షణను జూపకుండుట శోచ నీయము. మోతిలాలు నెహ్రూగారు దేశబంధు దాసుగారి మార్గము నవలంబించి కాంగ్రెసు

ప్రతిభను గాపాడినందులకు వంద్యులు. జయకరు కేల్కారువర్గపు బెదరింపులను లక్ష్యము చేయకను కాంగ్రెసునాయకులు స్వధర్మనిర్వహణమును జేసి ప్రజావిశ్వాసమును సంరక్షించుట వర్తమానపరిస్థితులందు శుభావహముగ నున్నది.

*   *   *   *

దక్షిణాఫ్రికాసమస్య

దక్షిణాఫ్రికా ప్రభుత్వము భారతీయుల స్థితిగతులను నిర్ణయించుట కుభయరాజ్యములును కలిసి సలహాసంఘమును నియమించుట కంగీకరించినది. ఈవార్త సంతృప్తికరమైనను ఫలము సంతృప్తిని గలుగజేయుట సులభము గాదు. యూరపియనుల జీవయాత్రకును భారతీయుల జీవయాత్రకును నేకమానమును నిర్ణయించుట సాధ్యముగాదు. రెండుజాతులకును సంఘజీవనమునందును భోజనపానీయ విహారములందును భేదము గలదు. రెండుజాతులకును నీవిషయములం దేకప్రమాణమును గల్పించుట సాధ్యముగాదు. సాధ్యమైనను ప్రయోజనకరముగాదు. ప్రవర్తనమునందును పారిశుద్ధ్యము నందును ప్రమాణమును గల్పించుట సాధ్యము. ప్రమాణనిర్ణయమును జేయుటకు గాంధిమహాత్ముడు, శ్రీనివాసశాస్త్రిగారు, ఆండ్రూసు మహాశయుడువంటి ధర్మాత్ములు సమర్థులు గాని రాజ్యాంగ ప్రవర్తకులు సమర్థులుగారు. దక్షిణాఫ్రికా సమస్యనీస్థితికి దెచ్చుటకు ముఖ్యుడైన ఆండ్రూసుమహాశయు డుభయరాజ్యముల కృతజ్ఞతకును పాత్రుడు. అత్యంతసహనముతో ప్రవర్తించిన పాడిసనుకమిషను సయితము ప్రశంసలకు పాత్రముగనున్నది. ఇంతటితో భారతీయసమస్య గట్టెక్కినదని యూహించుటకవకాశములేదని ఆండ్రూసుగారు తెలిపిన యభిప్రాయములు విశదము చేయుచున్నవి. దక్షిణాఫ్రికాప్రభుత్వమెవిధముననైనను భారతీయులను వెడలగొట్టుటకు సంకల్పించినది. భారతీయుల హక్కులను గాపాడుటకు ప్రజావిశ్వాసమునకు పాత్రులైన సమర్థులను నియమించుట భారతప్రభుత్వమునకు ధర్మమై యున్నది. గాంధిమహాత్ముడు, శ్రీనివాసశాస్త్రిగారువంటి ప్రతినిధులను నుభయసంఘసభ్యులనుగ నియమించి భారతప్రభుత్వము స్వధర్మనిర్వహణమును జేయునని నమ్ముచున్నాము.

*   *   *   *

ధనబల కార్మికబల సంరంభము

బొగ్గుగనుల పనివారలు గ్రేటుబ్రిటనునందు సోమవారమునాడు సమ్మెకట్టును ప్రారంభించుట శోచనీయవిషయముగ నున్నది. బొగ్గుగనులందు యజమానులకును పనివారలకును నాలుగేండ్లనుండియును రగులుచున్న సంరంభము సమ్మెయందు పరిణమించినది. గతించిన రెండేండ్లయందును ప్రభుత్వము యజమానులకు ముప్పదికోట్ల రూప్యముల ధనసహాయమును జేసి విషమ పరిస్థితుల సరికట్టినది. ప్రభుత్వమును, యజమానులును నుపసంఘము చేసిన నిర్ణయముల నాచరణమునందు బెట్టుటకు పూనుకొనలేదు. యజమానులు జీతములను తగ్గింపవలయుననియును పనిచేసెడి కాలమును ఎనిమిదిగంటలకు హెచ్చింప వల

యుననియును పట్టుపట్టిరి. పనివాండ్రు జీతమును తగ్గించుట కంగీకరించినను పనికాలమును హెచ్చించుటకు నిరాకరించిరి. ఉపసంఘ నివేదిక నాచరణమునందు బెట్టుట ప్రభుత్వ ధర్మము. అది సాధ్యముగానంతవరకును యథాప్రకారము వ్యవహారములను జరుపుట ధర్మము. బాల్డువినుప్రభుత్వ మిందులకు భిన్నముగను ప్రవర్తించి ప్రజా విశ్వాసమును గోల్పోయినది. కన్సర్వేటివు ప్రభుత్వమునకును గనులయజమానులకును గల సానుభూతియే ఈదుస్థితికి గారణము. పార్లమెంటునందు ప్రభుత్వాచరణమునకనుకూలురు 308, ప్రతికూలురు 108 తేలిరి. ఈబలాధారమునను బాల్డువినుప్రభుత్వ మీవింరీతాచరణమునకు బూనుకొనినది. బాల్డువినుప్రభుత్వము రాయబారమును నడుపుటకు బదులు యజమానులపక్షమును బూని ప్రభుత్వబలసంపదలను సమ్మెను విధ్వంసముచేయుటకు వినియోగించుచున్నది. దేశావసర శాసనమును ప్రకటించినది. ఈయాచరణము కార్మికులం దావేశమును పెంచినది. థామసు రామ్సే మేక్డొనాల్డుగారల ప్రసంగములు కార్మికుల నిశ్చయమును విశదము చేయుచున్నవి. బొగ్గుగనులపనివాండ్రు 10లక్షల మందియును, నితరపరిశ్రమలపనివాండ్రు 15లక్షలమందియును పనులనుచాలించికూర్చున్నారు. ఈసమ్మెవలన నుగ్రేటుబిటనుకర్చుదములనష్టముసంప్రాప్తముగానున్నది. ద్రవ్యనష్టముతోపాటు సాంఘిక విప్లవమును గలిగిన విచిత్రములేదు. ఇటలీయందలి ఫాసిటుతరంగము లింగ్లాండునకును వ్యాపించినవిధమును దేశపరిస్థితులు విశదము చేయుచున్నవి. కన్సర్వేటివుప్రభుత్వ మధికారబలమును ధనబలమునుజూచి మురియుట ప్రయోజనకరముగాదు. ప్రభుత్వము యజమానులకు పూర్వమువలెనే ధనసహాయమును జేసి వెంటనే పరిశ్రమ పునర్నిర్మాణమునకు బూనుకొని దేశమునకు సంప్రాప్తముగానున్న సంక్షోభమును వెంటనే యరికట్టుట వివేకము.

* * *

ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయము

ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయోపాధ్యక్షులు శ్రీయుతులు కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారు చైత్ర శుద్ధ చతుర్దశీ సోమవారము నాడు ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమున కారంభోత్సవమును జరిపి ఆంధ్రాభ్యుదయము నందు నూతనాధ్యాయము నారంభించిరి. రెడ్డిగారికి వివిధసంఘములుచేసిన సత్కారములునువారి గుణశీలసంకీర్తనములును నుపాధ్యక్ష పదవికి వారి యర్హతను విశదము చేయుచున్నవి. ఉపాధ్యక్షులు, ప్రాచ్యప్రతీచీ విద్యావిధానములందు విశేషానుభవముగల కార్యదక్షులు. వారి ప్రసంగములు వారి యుదార సంకల్పమును విశదము చేయుచున్నను దేశకాల పరిస్థితుల నతిక్రమించి నూతన విశ్వవిద్యాలయమును నిర్మించుటదుష్కరముగ నున్నది. వర్తమాన విద్యావిధానమునందు వృద్ధిపొందిన పాఠశాలలు కళాశాలలు ప్రత్యక్షముగ గనుపడుచున్నవి. వర్తమాన విద్యావిధానమునం దభిమానముగల విద్యాశాఖాధికారులు మం

త్రులు ప్రతిక్షణమునను ప్రత్యక్షమగుచుందురు. సంకల్పసిద్ధి కవసరమైన సాధనసంపత్తి దుర్లభముగనున్నది. విశ్వవిద్యాలయమునకవసరమైన ద్రవ్యము, విజ్ఞానము, కార్యపరత్వము దుర్లభముగ నున్నవి. కార్యాలయస్థాపనమున కనుకూలమైన భవనము లభించుటయును దుస్తరమైనది. ప్రభుత్వము నియమించిన యుపసంఘసభ్యులును వర్తమాన విద్యావిధానప్రియులు గను గనుపడుచున్నారు. ఈసందర్భములందు నూతన విశ్వవిద్యాలయనిర్మాణమునకు గల ప్రతికూల వాతావరణము సర్వత్ర ప్రత్యక్షమగుచున్నను శ్రీయుత రామలింగారెడ్డిగారి ప్రతిభయంతరాయముల నతిక్రమించి ఆంధ్రాభ్యుదయమున కనురూపమైన ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమును సార్థకముచేయుటకు దోడ్పడునని నమ్ముచున్నాము.

పారవశ్యము

సి. యస్. శ్యామారావు గారు

గున్న లేమావికొమ్మపై గూరుచుండి
కసరుకిసలయమ్ముల మెక్కి కమ్రఫణితిఁ
బంచమస్థాయి హాయిగాఁ బాటఁ బాడు
వరవసంతవాసరములఁ బరభృతంబు;

సొబగుబంగరుచాయల సోయగమునఁ
జిరముఁ దనియించు నొకమొక్కజీడిపండుఁ
జేరి, మెక్కుచుఁ గులుకుచుఁ జిత్స్వరమున
నల్లకీరంబు సంగీత మాలపించు;

ప్రకృతివైచిత్రి కుప్పొంగి పరవశుఁడయి
పూవు వికసించుతోడనే తావికూడ
బయలువెడలుట గనే లోకో పాలువోక
శుకపికాళిక వేడ్కగా సుకవి పాడు;

తారకను దానియుందలి తళుకునకును
నింగికిని దానిలోనున్న నీలిమకును
అక్షరంబునకును దాని యర్థమునకుఁ
బ్రకృతికిని బరమపురుషభావమునకుఁ;

గల పరస్పరసంబంధ కారణంబు
నరయఁజాలక వెఱ్ఱిగా నహరహంబుఁ
జిందుఁద్రొక్కుచునుండు నాచిత్త మరయ.

Edited and Published by K. NAGESWARA RAO, at the Andhra Patrika Press, No. 7. Thambu Chetty Street. G. T Madras

విషయానుక్రమణిక

చిత్రములు

త్రివర్ణ చిత్రములు:—వేణుగానవినోది.

సాధారణ చిత్రములు:—వెనుకటిసంచికలోని 'రాజగృహము' అను వ్యాసమునకు సంబంధించిన చిత్రములు ౧౩; ఫోటోబహుమానమునకు సంబంధించిన చిత్రములు ౩; ఆంధ్రపరిశోధక విశ్వవిద్యాలయ ప్రదర్శనము, ౧౯౨౬, విజయనగరము; స్వవృద్ధి విద్యార్థి సంఘము, కొజ్జిల్లిపేట, బందరు; ఇతర చిత్రములును.

చెన్నపట్టణము జూన్ ౧౯౨౬

సంపుటము 3 | అక్షయ సంవత్సరము జ్యేష్ఠమాసము | సంఖ్య ౬

దివ్యబోధ

[కేనోపనిషద్గీతము]

పెనుమర్తి వెంకటరత్నము గారు

౧

అప్పుడు జరిగిన దేవాసురాహవమున, బ్రహ్మకారుణ్యవారి ధారాసహస్ర
శీతలంబైన విజయలక్ష్మీవరణము, తమ స్వశక్తియే యని దేవతలు తలంచిరి.

తనతనయుల్ తమస్సముదితచ్ఛవిలోఁ బడి పోయిరంచు చిం
తనోగ్రయ భారతీహృదయ తాండవమూర్తి ముఖాంతవీథికాం
గణ దరహాస నిస్స్రితవికాసము, శారదకాశ మాధురీ
జనన ప్రత్యగ్రశిష్టల భృశింగ బాలయంగ నట్టె వెలింగెనన్.

ఆయొసలారు సర్వభువనాద్యజని ప్రభ దివ్యకాంతి మా
లాయతభూమి విస్మయ సమాహిత చిత్తులునై దివౌకసుల్
మాయురె యేమికాంతి, దినమండల మీయతిలోకదీప్తిలో
నే యిఁగురించెఁబోలును! క్రమించును సర్వదిగంత వీథికల్.

తొలుత నగ్నిని "తచ్ఛవీజ్వాలనమేమొ, చూచిరావోయి" యనినారు సురలు గర్వ
సంభృతజ్వాల లంబుద సదృశధూమ, పంక్తినభ్రతలంబునఁ బ్రబలితముగ.

ద్వి. అగ్నిదేవుఁడువచ్చి యట నిలంబడెను భగ్నరోచిస్సుల బలమడఁగిపోయి.

ఆపుకోలేని చిఱునవ్వుతో పితామహుండు పలికె "నెవండవోయి? నిండు మనము
తోడ నేదేని పూన్కి-వత్తువా? వచింపు" మన్న సద్యస్సముద్గమస్విన్నుఁ డగుచు.

"నేనా! లోకసమూహ భక్షణలయాంతేవాసి నస్మత్ప్రితా
పానానచ్ఛవిలోని మిన్గురు మహీయస్స్మారవారింధనం
బీ నాయాజ్ఞకు నామరుత్సఖుఁడు తోడేర్ప యుగాంతజ్వాల
న్నా నాజంతులయ ప్రవాహముల నానందమ్ముఁ జూరాడెదన్."

ద్వి. అటువచించిన యగ్ని నట్టె వీక్షించి, చటుల చాటూక్తి నీసరణి వచించె
పలికెడుపలుకు లోపల ననంతత్వ, వలమాన తేజ మిట్టలముగఁ గ్రమ్మ.

"అగ్నిభట్టారకా మేలు! అటులనోయి?, ఇదిగో తృణము దహింపు చూచెదముగాక!"
విశ్వవిభువాణి దిక్కుల విక్రమింప, క్రుంగె నగ్నిప్రభుండు దిక్కులను జూచి.

కనుఱెప్ప కాలమున భూమిని ననలజ్వాలలం గ్రమింపఁగ వెలిఁగే
అనుపమహోచిష్మంతుఁడు, పొనుఁగువడె విషాదధూమముల ఖిన్నుండై!

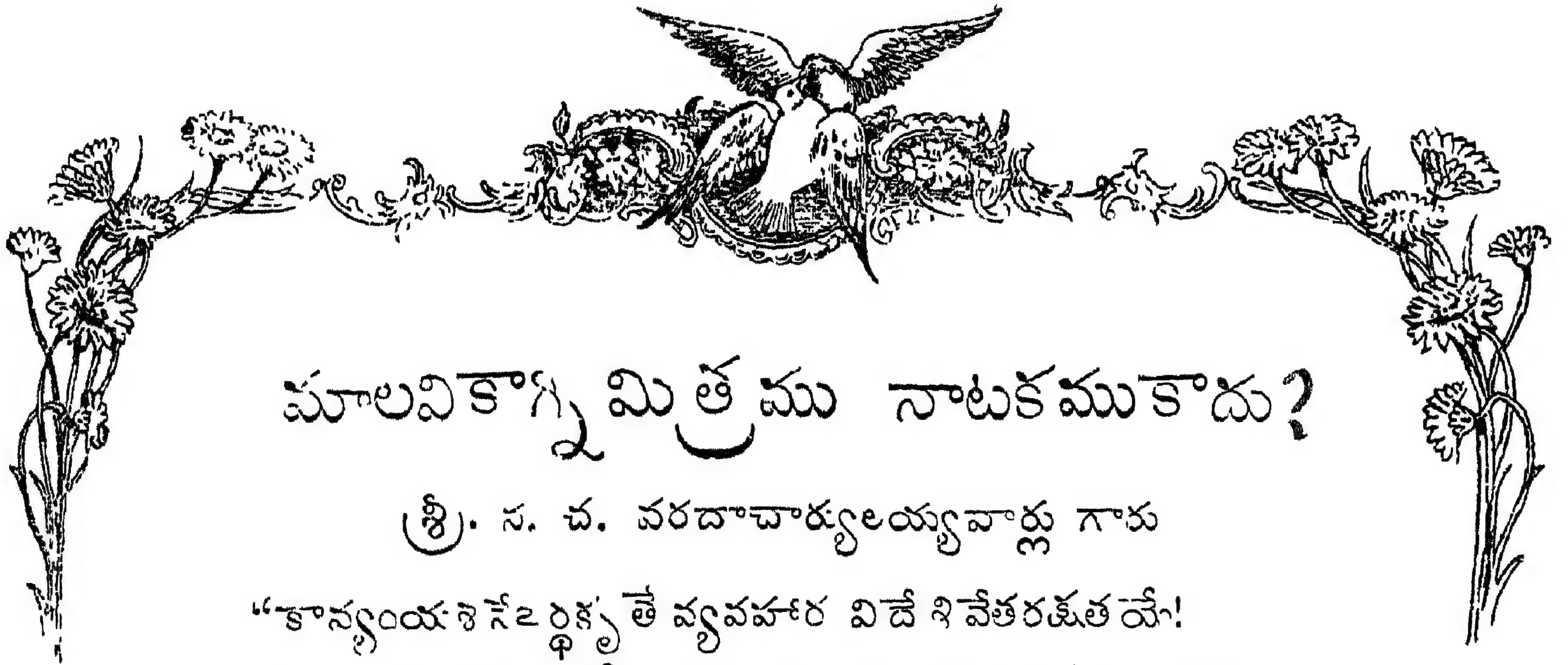
"ఓదివౌకసులార నాయూహకందఁ, జాలనే చాల దా సముజ్జ్వల మరీచి"
అనిన వాయువుఁబిలిచి "పోవయ్య! నీవు, కనుఁగొని వచింపు మతనివర్తనము" ననిరి.

౨

భీషణాయాతవాయు సంభిద్యమాన, వివిధపాదపలయకాలానేత్రఘోషు
మాతరిశ్వుఁడు లోకసామ్రాజ్యనేతఁ, జేరి నిలఁబడె స్నిగ్ధ గంభీరమూర్తి
ఎవరని సంశయింతు వెఱఁగింతున నేన, మదీయవిక్రమ
ప్రవణభుజాపదానము లపారము లాయురగాధిరాజు త్రా
నవశుఁ డెఱుంగనేరఁ డతఁ డాదట నాపొనరించువాయుదా
నవశగతాసుఁ డాపయి మనంబునతార మొఱింగి చూడుఁడా!
"వాయుభట్టారకా! తృణవల్లి దీని, కదపఁగలవోయి" యనె జగత్కారణుండు!
ఈష దుచ్ఛ్వాసకోష్ణుండై యెంతయేని, బెనఁగి లజ్జించిపోయి వచ్చెను దివంబు.
ఆపరాభూత మిత్రుల నరసి నేన, పోదునని పోయె శతమఖుఁ డా దవీయ
మైన తేజస్సుకడకు సద్యఃప్రకాశ, చంచలయువలె బ్రహ్మనిష్క్రమణచేసె.
అట దిగులువొందు మఘవునాస్యంబుఁజూచి, పలికె మాహేశ్వరీగళా పతితవాణి
"అతఁడు బ్రహ్మ, జగచ్ఛయ మతనిహాస, మందు వికసించు భ్రూకుటియందు సృష్టి."

"అతఁడ నిన్ను జయశ్రీకిఁ బతినిజేసె, అతఁడ నీకుఁ జరింప జీవితము నిచ్చె
అతఁడ నీలోని సూక్ష్మమై వితతినొందె, అతఁడ నీవును నేనును నఖిలమునను.

ఆమహేశ జాయామవినిర్యదవ్వ చోఽంత, రాళముల బ్రహ్మదీప్తి పూరములె సేఁగ
గాఢతమసంబు విఱిగి స్వర్గంబువారు, నిత్యనిర్నిద్రకాంతిలో నిలిచినారు.

మాలవికాగ్నిమిత్రము నాటకముకాదు?

శ్రీ. స. చ. వరదాచార్యులయ్యవార్లు గారు

"కావ్యం యశసేఽర్థకృతే వ్యవహారవిదే శివేతరక్షతయే!
సద్యః పరనిర్వృతయే కాన్తాసమ్మితతయోపదేశయుజే"

ఆనను స్వప్రయోజనములుకలిగిన కావ్యములు శ్రవ్యకావ్యములు దృశ్యకావ్యములు అని రెండువిధములుగా విభజింపబడియున్నవి. అందు శ్రవ్యకావ్యములు ఆఖ్యాయికా చంపూప్రబంధాది భేదములనొప్పారుచుండును. దృశ్యకావ్యములు దశవిధరూపకములు, ఉపరూపకములుఅని విలక్షణలక్షణానుసారముగ ననేకవిధములుగ విభజింపబడెను. శ్రవ్యకావ్యమనగా "శ్రోతుం యోగ్యం=శ్రవ్యం" అను వ్యుత్పత్తిచే శ్రవణమాత్రయోగ్యములుగ నుండునవి. కాని నటాభినయపురస్సరముగ చక్షురింద్రియగోచరములగుటకు వీలుండదు. అందుచే రసానుభవము శ్రోతకు శ్రవణమాత్రమున కలుగక కవి ప్రతిపాదనానుసారముగ మానసిక చిత్రఫలకమునందు రంగమును చిత్రించుకొని అస్పష్టమైన రసానుభూతిని చేయుచున్నాడు. అట్టి అస్పష్టతయును లేకుండుటకై "ద్రష్టుం యోగ్యం = దృశ్యం" అను వ్యుత్పత్తి నాశ్రయించి దృశ్యకావ్యములను రచియించి సహృదయులకు మిక్కిలి సాహాయ్యమును చేసిరి. కావుననే "కావ్యేషు నాటకం రమ్యం" అను లోకోక్తి కలిగినది. అట్టినాటకములే సర్వోత్కృష్టములైనవి. అందును కాళిదాసుని నాటకములే సర్వసహృదయ సమాదరణపాత్రములై విలసిల్లుచున్నవి. ఇమ్మహాకవి యొక్క సూక్తులయందు అనితరసాధారణమగు నర్థగౌరవమును, అభినందనీయమగు శబ్దప్రయోగచాతురియును సహృదయైకవేద్యమగు నాశయగాంభీర్యమును, రచనయందలి సౌకుమార్యమును, రీతియందలి మాధుర్యమును వస్తుఘటనయందలి యౌచిత్యమును సహృదయసందోహమానసములయందు ప్రతిఫలించుచున్నవి. ఈకవిచే రచియింపబడిన మాళవికాగ్నిమిత్రమును నేననేకపర్యాయములు చదివియుంటిని. దానిని కవియే

"మాలవికాగ్నిమిత్రం నామనాటకమ్ అస్మిన్వసన్తోత్సవే ప్రయోక్తవ్యమ్"

అని సూత్రధారముఖమున నాటకముగ నిర్దేశించియున్నాడు. కాని మిక్కిలి యాలోచించి చూచినను సాహిత్యదర్పణమందు చెప్పబడిన ఈక్రిందివిధమగు లక్షణమే సమన్వయించుచున్నది.

"నాటికా క్లృప్తవృత్తా స్యాత్
స్త్రీప్రాయా చతురఙ్కికా,
ప్రఖ్యాతో ధీరలలిత
స్తత్ర స్యాన్నాయకో నృపః.
స్యాదన్తఃపురసమ్బన్ధా
సఙ్గీతవ్యాపృతాథవా;
నవానురాగా కన్యాత్ర
నాయికా నృపవంశజా.
సంప్రవర్తేత నేతాస్యాం
దేవ్యాస్త్రాసేన శఙ్కితః;
దేవీ పునర్భవేజ్జ్యేష్ఠా
ప్రగల్భా నృపవంశజా.

ప దేప దే మానవతీ తద్వశ
స్సంగమో ద్వయోః;
వృత్తి స్స్యాత్ కైశికీ స్వల్ప
విమర్శా స్సన్ధయః పునః."

ఇందు 'క్లిప్తవృత్తా' అనగా 'అప్రసిద్ధచరితపూర్వా' అనివ్యాఖ్యానము చేసియున్నారు. ఇందలి అగ్నిమిత్రచరితమెందును ప్రసిద్ధముకాదు. ఇక 'స్త్రీప్రాయా'. ఈ రూపకమందుస్త్రీప్రవేశము లేని రంగమే లేదు. ఇక 'చతురఙ్కా.' నాలుగంకములు కలదై యుండెనలయును. ఈవిషయమునందుమాత్రము కొద్ది వ్యత్యాస మున్నది. కానిఇదియైనను సంపూర్ణవిరుద్ధముకాదు.ఏలననగా పైన

'స్వల్పవిమర్శాస్సన్ధ యః పునః'

అని చెప్పబోవుచున్నాడు. దాని యభిప్రాయమును వ్యాఖ్యాత ఇట్లువివరించి యున్నాడు.

"స్వల్పవిమర్శాః ప్రాయేణ విమర్శరహితాః స త్యావశ్యకే కించిద్విమర్శేనాపిసహితాః ఇతి భావః" అని.

కావున చతుర్థాఙ్కాదియందు "తామాశ్రిత్యశ్రుతి పథ గతాం" అను శ్లోకమునందు "ప్రాసఙ్గికం ప్రదేశస్థం చరితం ప్రకరీమతా" అను సాహిత్యదర్పణ లక్షణానుసారముగనుండు మనసిజతరూత్పత్తి వృద్ధిరూపచరితమును ప్రకరీస్థానమందు నిలిపిమరికొంతదూరమున

రాజా—

(నిశ్వస్య సపరామర్శమ్) సఖే! కి మత్ర కర్తవ్యమ్?

విదూ—

(విచిన్త్య) అత్థిఏత్థ ఉవాఓ

రాజా—

క ఇవ?

విదూ—

(సదృష్టిక్షేపమ్)కోవి అదిట్ఠోసుణోదికణ్ణేదే కహేమి (ఇత్యుపశ్లిష్య కర్ణే) ఏవ్వం విఅమ్. (ఇ త్యావేదయతి.)

అను విషయమునే

"అపాయా భావతః ప్రాప్తి ర్నియతాప్తిశ్చ నిశ్చితా"

అను లక్షణానిరుద్ధముగు నియతాప్తిగా నుదాహరించెన కావున

"యథా సంఖ్య మవస్థాభి
రాభి ర్యోగాత్తు పఞ్చభిః,
పఞ్చధైవేతి వృత్తస్య
భాగా స్స్యుః పఞ్చ సన్ధయః."

అను లక్షణమునుబట్టి యథాసంఖ్యముగ నీరెంటి సమవాయమును "ముఖం ప్రతిముఖం గర్భో విమర్శ ఉపసంహృతిః" అను ఐదింటియందును నాల్గవదియగు విమర్శసన్ధి యగుచున్నది. అద్దాని లక్షణము:

యత్ర ముఖ్య ఫలోపాయ
ఉద్భిన్నో గర్భతోఽధికః,
శాపాద్యై స్సాన్త రాయశ్చ
స విమర్శ ఇతి స్మృతః.

అని యున్నది. అట్లే ఇదియును గర్భసన్ధికంటె నధికముగ నుద్భిన్నమగు ముఖ్యఫలోపాయము గలదై ఇరావతీ దర్శనరూప అన్తరాయసహితఫలప్రాప్తి గలదై విమర్శసన్ధి అనిపించుకున్నది. అనగా ఇంతకును ముఖ్యాభిప్రాయము ఇందు విమర్శసన్ధి కన్పట్టుచున్నది అని. అందువలన నాలుగు సన్ధులు సామాన్యముగ నిందుదాహ్రియమాణము లగుచో నాల్గంకములు చాలుననియు, ఐదుసంధుల నుదాహరించినపుడు ఐదవ యంకము గూడ చేర్చవలసివచ్చు ననియు నౌచిత్యప్రాప్తమగు లక్షణ మేర్పడుచున్నది. కావున పంచమాంక మాకారణమున చేర్చబడిన ట్లగపడుటచే అదియును నాటి కాత్వ విరోధమును సంపూర్ణముగ కలిగింపదు.తర్వాతి లక్షణము

"ప్రఖ్యాతో ధీరలలిత
స్తత్ర స్యా న్నాయకో నృపః"

ఇందలి అగ్నిమిత్రుడు ప్రఖ్యాతుడని సిద్ధయింపుటకు విశేషముగ శ్రమపడ నవసరము లేదు. ఏలనన గా నాటకత్వస్థితియందైనను నాయకుడు ప్రఖ్యాతుడయియే యుండవలయును గదా కావున నప్పు డెట్టి ప్రఖ్యాతర్వము వానియందుండెనో అనియే ఇందును గ్రహింపబడును. మరియు నీకడయే చతుర్థాంకము నందు సముద్రగృహారంగమున మాలవికాబకులావళికల యెదుట ప్రతిజ్ఞ చేయుచుండు రాజుచే నిట్లు చెప్పించెను:

"దాక్షిణ్యం నామ బిమ్బోష్ఠి
బైమ్బికానాం కులవ్రతమ్,
తన్మే దీర్ఘాక్షి యే ప్రాణా
స్తే త్వదాశా నిబన్ధనాః."

అని. అందుచే నీరాజు ప్రఖ్యాతమైన బైమ్బికవంశపు వాడని తేలుచున్నది. ధీరలలితు డనుటకు వీని విలాసములే సాక్ష్యములు. కావున నీలక్షణముగూడ నప్రతిహతముగ నున్నది. మరియు,

"స్యాద న్తఃపురసమ్బన్ధా
సఙ్గీతవ్యాపృతాథవా;
నవానురాగా కన్యాత్ర
నాయికా నృపవంశజా"

నాటికయందుండు నాయిక కీలక్షణము లుండవలయును. ఆప్రకారమే ఈమాలవికయందన్ని విశేషణములును చరితార్థము లగుచున్నవి. మాలవిక ప్రథమమున నంతఃపురమున ప్రవేశించినట్లు ప్రథమాంకమున మిశ్రవిష్కంభమున బకులావళిక ఇట్లు చెప్పుచున్నది:

"తేణసిప్పాహి ఆగే జోగ్గా ఇ అందారి అత్తి
బణేలభ ఇణీఏ దేవీఏ ఉవాఅణం పేసిదా"

ఇదియే ఆరంభముగ నంతఃపురమున సంబంధించి యున్నది. సంగీతవ్యాపారమునందు ఆసక్తయై యున్న దనుటను బకులావలికాగణదాసుల సంభాషణమునందు మాలవిక ఎట్లు సంగీతము నేర్చుచున్న దను ప్రశ్నకు గణదాసు డిచ్చిన యుత్తరమే చెప్పుచున్నది. విదర్భరాజుని పితృవ్యపుత్రిక యనియు నగ్నిమిత్రునితో సంబంధము చేయుటకువచ్చుచు త్రోవలో నెవరిచేతనో పట్టుబడినారనియును ప్రథమాంకమునందు మంత్రి చదివిన లేఖయందే యున్నది. అదిగాక పంచమాంకాంతమున కవియే ధారిణీముఖమున స్పష్టముగా

"ఏదా ఏరా అదారిఆఏ అహిజణేణఏవ
దిణ్ణో దేవీ సద్దో కింపుణరుత్తేణ"

అని నృపవంశజ యను సంగతిని తెలియపరచియున్నాడు. సంబంధము చేయుటకు వచ్చుచుండినా రనుటచే కన్యయని తెలియుచున్నది. ఇక నవానురాగ యని రసజ్ఞులగు సహృదయులకు నేను వేర చెప్ప నక్కరయే లేదుగదా!

"సంప్రవర్తేత నేతాస్యాం
దేవ్యా స్త్రాసేన శఙ్కితః"

ఈలక్షణము నిరాఘాటముగ ప్రవర్తించుచున్నది. ఇందుకొక చిన్నయుదాహరణము.

రాజా—

(సాశఙ్కమ్)
"వయస్య! ఏషా కుసుమాపచయవ్యగ్రహస్తా
సఖ్యా స్తే పరిచారికా చంద్రికా సన్నికృష్టమాగచ్ఛతి. ఇత స్తావ దావాం భిత్తి
గూఢౌ భవావః."

అని చంద్రికను చూచి దేవితో చెప్పునేమోయని భయపడుచు చాటుచాటున దాగుచు నానావస్థలు పడుచు సంకేతస్థానమునకు వెడలుచున్నాడు. మరియొకచోట

"కిన్తు కేవలం ధారిణీ ఏ చిత్తం రక్ఖన్తో ప
హుత్తేణం దంసేది"

అని దేవివలన భయపడుచున్నా డను విషయమును స్పష్టముగా తెలియజేయుచున్నాడు.

"దేవీ పునర్భవే జ్యేష్ఠా
ప్రగల్భా నృపవంశజా"

ఇందు ధారిణీదేవినృపవంశజ యనియు ప్రగల్భయనియు జ్యేష్ఠయనియు నిర్ణయించుట యొక్క గొప్పవిషయము కాదు. ఐనను వినోదమున కొకచిన్నయంశము నుదాహరించెదను. హరదత్తగణదాసుల వివాదమునకు తీర్పు చెప్పుటకొరకు వారిశిష్యులచే ప్రదర్శనము జరుపుటకు నిశ్చయించినపుడు దేవిరాజునుగురించి చెప్పిన ప్రగల్భ వాక్యము,

"జఇ రాఅకజ్జేసు ఈరిసీ ఉవాఅణిఉణదా
అజ్జఉత్తస్సతదో సోహ్ణంభవే" ఇదిగాక
"తదో అవహీరిఅవఅణో భట్టా దేవీం పు
ణో అణుబంధిదుం సంకిదో"

అని ప్రథమాంకమునందే మిశ్రవిష్కంభమునకేటీముఖమున దేవియొక్క ప్రాగల్భ్యమును కవి చెప్పియున్నాడు. ఈలక్షణము దీనియందు దప్రతిహతముగనున్నది.

"పదేపదే మానవతీ
త ద్వశ స్సంగమో ద్వయోః"

దీనియర్థము "దేవి మాటిమాటికి కోపమును జూపుచుండవలయును. ఈనాయికానాయకులసంగమము చివరకు దేవికి హస్తగతమై యుండవలయునని. అట్లే ప్రథమాంకమున కొన్నియో యుపాయములచే మాలవికా నాట్యప్రదర్శనమును తప్పింపవలయునని చూచి అది సాధ్యము కాకపోవుటచే కోపముజూపుచు,

"మూఢే పరివ్వాజి ఏమం
జాగ్గంతిం పిసుత్తం అకరేసి"

అనుచు అసూయతో మారుమొగము పెట్టెను. అపుడు రాజు దేవిని పరివ్రాజికకు చూపెను. అంతట పరివ్రాజిక

"అనిమిత్తమిన్దువదనే
కి మత్ర భవతః పరాఙ్ముఖీ భవసి;
ప్రభవన్త్యోపిహి భర్తృషు
కారణకోపాః కుటుమ్బిన్యః"

అని ప్రసాదింపజేసెను. తర్వాత రెండవవిషయము ఈక్రింది దానివలన స్పష్టముగా దెలియును. పంచమాంకమున దేవి మాలవికయొక్క నిజస్వరూపము తెలిసిన తర్వాత తానుచేసినదానిపొరపాటుని తెలిసికొని మాలవికను రాజునకు స్వయముగా నిదలచి పరివ్రాజికయొక్క యనుమతిని కోరెను. ఆమె నీయిష్టమని చెప్పెను. ఆపైన మాలవికను స్వయముగాచేతతిగిచి

"ఇదం అజ్జఉత్తో పిఅణివేదణాణురూవం పారితోసి అం పడిచ్ఛదు"

అనియెను.

అంతట రాజు ఆమెను పరిగ్రహించెను.

"వృత్తిస్స్యాత్కైశికీ"

నాటికయందు కైశికీవృత్తి యుండవలయును. అద్దానిలక్షణము సాహిత్యదర్పణమునందీక్రిందివిధముగ నున్నది.

"యా శ్లక్ష్ణనేపథ్యవిశేషచిత్రా
స్త్రీసఙ్కులా పుష్కలనృత్యగీతా;
కామోపభోగ ప్రభవోపచారా
సా కైశికీ చారువిలాసయుక్తా."

ప్రథమమున వృత్తియనగా నేమో తెలిసికొనవలయును.

"తద్వ్యాపారాత్మికావృత్తిః"

అనగా నాయకాదివ్యాపారమే వృత్తియని చెప్పబడును. అందు శృంగార ప్రధానమైనన నాయకాదుల వ్యాపారము కైశికియని చెప్పబడును. దాని లక్షణము పైన చూపబడియే యున్నదిగదా. ఇంతవరకు

"వృత్తిస్స్యాత్కైశికీ"

అనుదానికి నాయకాదివ్యాపారము శృంగార ప్రధానమగునదిగా నుండవలయును అని విపులార్థము. ఈసామాన్య స్వరూపముగల కైశికీవృత్తిని

"నర్మచనర్మ స్ఫూర్జో
నర్మస్ఫోటోఽథ
నర్మగర్భశ్చ
చత్వార్యఙ్గాన్యస్యాః"

అని నాలుగంగములు కలదానినిగా విభజించి యున్నారు. అందు నర్మను మరల మూడు విధములుగ చెప్పినారు. దీని లక్షణములును ఇందలి యుదాహరణములును గ్రంథవిస్తరభీతిచే నిట వ్రాయుటకు జంకుచున్నాను. ఎట్లయిన నిది కైశికీవృత్తి యనుటకు మాత్రము సంశయమేమియు లేదు.

"స్వల్ప విమర్శో సన్ధయః పునః"

ఈ లక్షణము నిచట సోదాహరణముగ ప్రదర్శించుటకంటె గ్రంథమునకు వేరొక వ్యాఖ్య వ్రాయుట సులభము. దీని యభిప్రాయములు, ఉదాహరణములు అంక నిర్ణయావసరమునందే వివరించి యుంటిని. కావున మరల నిచట వ్రాయుట యనావశ్యకము.

ఇంతవరకును వ్రాసినదానివలన లక్షణములన్నియు నాటికాలక్షణములని స్పష్టముగా తెలియబడుచున్నవి. ఈపైన రసవంతములగు నాటికలని సర్వసహృదయ సముచయ సమాదరణీయములగు శ్రీహర్ష కృతములైన ప్రియదర్శికా, రత్నావళులకును దీనికిని గల కల్పనాసామ్యములను కొన్నిటి నుదాహరించెదను:

(1) విదూషకునినిదురమత్తుచే రహస్యోద్భేదమగుట.

మాలవికాగ్నిమిత్రమునందు నాల్గవయంకమున సముద్రగృహద్వారరంగమున విదూషకుడు కూర్చుండియే నిద్రించుచుండగా ఇరావతీ, నిపుణికలువచ్చి వానినిచూతురు. అంతటవిదూషకుడు నిదురమత్తుచేనోడలు తెలియక

"భోది మాలవిఏ"

అని కలవరించును. అపుడు నిపుణిక వానిని బెదరించుటకై పామువంటి వంకరకఱ్ఱను వానిపై విసరివేయగా వాడుబెదరి రాజు నాక్రోశించును. రాజుమాలవిక మొదలగువారు బయటకు పరుగెత్తుకొనివచ్చి ఇరావతికంటబడుదురు. దానివలనరహస్యమంతయు బయల్పడును. అట్లే ప్రియదర్శికయందు మూడవయంకమున కౌముదీమహోత్సవములలో వాసవదత్తాచరితమును ఆడుటకనిఆరణ్యకా, మనోరమాదులను ఆజ్ఞాపింపగా నందు వత్సరాజనేపథ్యధారిణి యగు మనోరమనాయకునకు నాయికాసమాగమమును గూర్చుటకై తనకు బదులుగా వత్సరాజునే నాట్యరంగమునకు పంపెను. విదూషకుడు కొంతసేపు నాటకముజూచి నిద్రవచ్చుచున్నదని చిత్రశాలాద్వారమునకు వెళ్లి నిద్రించెను. వాసవదత్త కొంతసేపు చూచి కల్పనయధికముగ నున్నదని చూచుట కిచ్చగింపక లేచి వెళ్లుచుండగా నిందీవరిక వసంతకుడు చిత్రశాలాద్వారమున నిద్రించుచున్నాడనిచెప్పెను. అంతట వాసవదత్త అట్లయినచో రాజుకూడ నిక్కడనేయుండునని యాలోచించి వానిని లేపుమండగా నిదురమత్తుచే,

"మణోరమే కింణచ్చిఅ ఆఅదో పిఅవఅస్సో ఆదుణచ్చది ఏవ్వ"

అని యడిగెను. ఆపైన రహస్యమంతయు బయల్పడెను.

(2) దేవిచే నాయిక బంధింపబడుట.

మాలవికాగ్నిమిత్రమున చతుర్థాంకమున రాజునకు విదూషకునకు జరిగిన ఈక్రింది సంభాషణవలన తెలియుచున్నది.

రాజా—

గౌతమ కో వృత్తాన్త స్తత్ర భవత్యా స్తే సఖ్యాః?

విదూ—

జో బిడాలగహిదా ఏపరహుది ఆఏ

రాజా— (సవిషాదమ్) కథమివ?

విదూ—

సాఖు తవస్సిణీ తాఏ పింగలచ్ఛీఏ సారభాండభూఘరఏ గుహా ఏవిఅ ణిక్ఖిత్తా

ఇక ప్రియదర్శికయందు చతుర్థాంకారంభమున ప్రవేశకమున మనోరమ ప్రవేశించి,

"అహాం దీహరో సదా దేవిప పత్తిఅం కాలం బద్ధావివి అరణ్ణేఅప ఉవరి అణుగ్గహం ణగేణ్హాది."

అను మ నాయిక బంధింపబడినదను విషయమును విశదీకరించుచున్నది. ఈ విషయము రెంటియందును సమముగ నున్నది.

(3) దేవికి గోష్ఠియందు పరివ్రాజిక యొక్క యుండుట.

మాలవికాగ్నిమిత్రమున మాధవసేనుని మంత్రి యగు సుమతియొక్క తోబుట్టువు కౌశికి యనునామె పరివ్రాజికావేషధారిణియై ధారిణీదేవికి గోష్ఠియందున్నది. అట్లే ప్రియదర్శికయందు సాంకృత్యాయని యను పరివ్రాజిక గోష్ఠియందు కలదు.

(4) నాయికను సంకేతమునకుజేర్చుటకు మాయోపాయములను ప్రదర్శించుట.

మాలవికాగ్నిమిత్రమున నాలుగవ యంకమున విదూషకుడు పాముకరచినదను మిషచే బాధను నటించుచుండగా విషవైద్యుడగు ధ్రువసిద్ధిచెంతకు పంపబడెను. అంతట విదూషకుడు వానిచే నాగముద్రితాంగుళీయకము కావలయుననిపించి దానిచేత తీసికొని బంధనస్థానమందలి ద్వారరక్షికలకుచూపి మాలవికను విడిపించి సంకేతమునకు చేర్చెను. ఆరీతిగనే రత్నావళీనాటికయందు తృతీయాంకమున సాగరికను వత్సరాజుకడకు జేర్చుటకు సుసంగతవిదూషకున కుపాయము ఈ క్రింది విధముగ చెప్పెను.

"అజ్జ క్ఖు దేవీపచిత్తఫలఅఉత్తం తసం కిదావసా అరిఅం మమ హత్థే సమప్ప అంతీఏజంత్తా ఏపిణత్థం ణేవత్థం పసాదీకిదం, తదో తేణ జేవ్వ విర ఇదబట్టిణీవేసం సాఅరిఅం గేహిఅ అహంపి కంచణమాళా వేసధారిణీ భవిఅ పదోసే భట్టిణో సఆసం ఆగమిస్సం తు మంవి ఇహ జవ్వాట్టిదో చిత్తసాలిఆదువారే పఢి ఆలఆస్ససి. తదో మాహవీలదామండపే తా ప సహ భట్టిణో సంగమో భవిస్సది."

అని. ఈవిషయమునందు నాటికాపద్యమునకు సహాయకారిగ నున్నది.

(5) నాయిక రాజానోద్దేశ సంబంధమునకై తీసుకుగాబడును మార్గమధ్యమున వికృతులనడి ఎట్టకేలకు రాజగృహముచేరి ప్రచ్ఛన్నవేషమున నన్నట నుండుట.

మాలవికను తీసుకొని వచ్చుచుండగా మాధవసేనుడు పట్టుబడుటయును మిగిలినవారు పారివచ్చుచుండగా నాటవికబలము వారినెదురుకొని గోముట కారంభించి మాలవికనుగూడ ఎత్తుకొనిపోయి వీరసేనుని కొప్పగించుట. వీరసేను డామెన్ రాజపురమునకు చేర్చుట. ఈవిషయము రత్నావళియందు రత్నావళిని తీసుకొని వచ్చుచుండగా తుపానుచే ఓడమునిగి ఆపైని వారు పడిన చిక్కులన్నిటికిని పోలికయగుచున్నది.

నాయిక పుట్టినింటినుండి వచ్చినవారు నాయికను గుర్తించుట. మాలవికాగ్నిమిత్రమున విదర్భదేశమునుండి వచ్చిన ఇద్దరు శిల్పకారికలు మాలవికను గుర్తించిరి. రత్నావళియందు రత్నావళిని వసుభూతియను సింహళాధిపామాత్యుడు గుర్తించును. ఇవ్విధముగ ప్రియదర్శికను రత్నావళికిని సామ్యము నొందుచున్నవి. ఇట్లుగాక నింకను స్వల్పవిషయములనేకములు సమానముగనున్నవి. ఈలక్షణములన్నియు సమన్వయించుచుండుటచే నియ్యది నాటికయే యగుచున్నది కాని నాటకమనుటకు హేతువేమియును కనుబడుటలేదు. ఈ మాలవికాగ్నిమిత్రమునే మాత్రముగా నుంచుకొని యొకరు కొంత యాథార్థీకరణముగను, కొంత స్వేచ్ఛగను మాలవికానాటకమని యొక గ్రంథమును రచియించి ప్రకటించి యున్నారు. ఈ మాలవికాగ్నిమిత్రము నాటకమా నాటికయా అను విషయ మిదివరకు సంశోధకు లెవరైనను చర్చించి సిద్ధాంతీకరించి యున్నారో లేదో తెలియుటలేదు. కాని సాహిత్య దర్పణమునకు నవీనవ్యాఖ్యయగు రుచిర వ్యాఖ్యాకారుడగు శివదత్తశర్మ మూలమునందు వీథి యను రూపకమున కుదాహరణముచూపుచోట "యథా

మాలవికా" అనియుండగా దాని వ్యాఖ్యానము చేయుచు మాలవికా-నతుమాలవికాగ్నిమిత్ర మితిశేష్యమ్, ఏతస్య నాటకతయైవ వ్యపదిష్టత్వాత్" అని వ్యాఖ్యానము చేసి యున్నాడు. (వీరి లక్షణము లేవియు దీనియందు లేవు లెండు) "ఇచట నాటకతయైవ వ్యపదిష్టత్వాత్" అను దాని యభిప్రాయము మాకెగా నిదియెప్పుడో వర్ణింపబడి నాటకమనియే గ్రుపపరుపబడియున్నట్లు తోచుచున్నది. కాని ఆవర్ణ ఎచటను కనుపడుట లేదు. ఆ హేతువుచే పండితులయెదుట నేనో యొకవిధముగ నారంభించినచో వారే నిర్ణయింతురను ముఖ్యాభిప్రాయముతో నొకపక్షము నవలంబించి ఇట్లు వ్రాయ సమకట్టితిని.

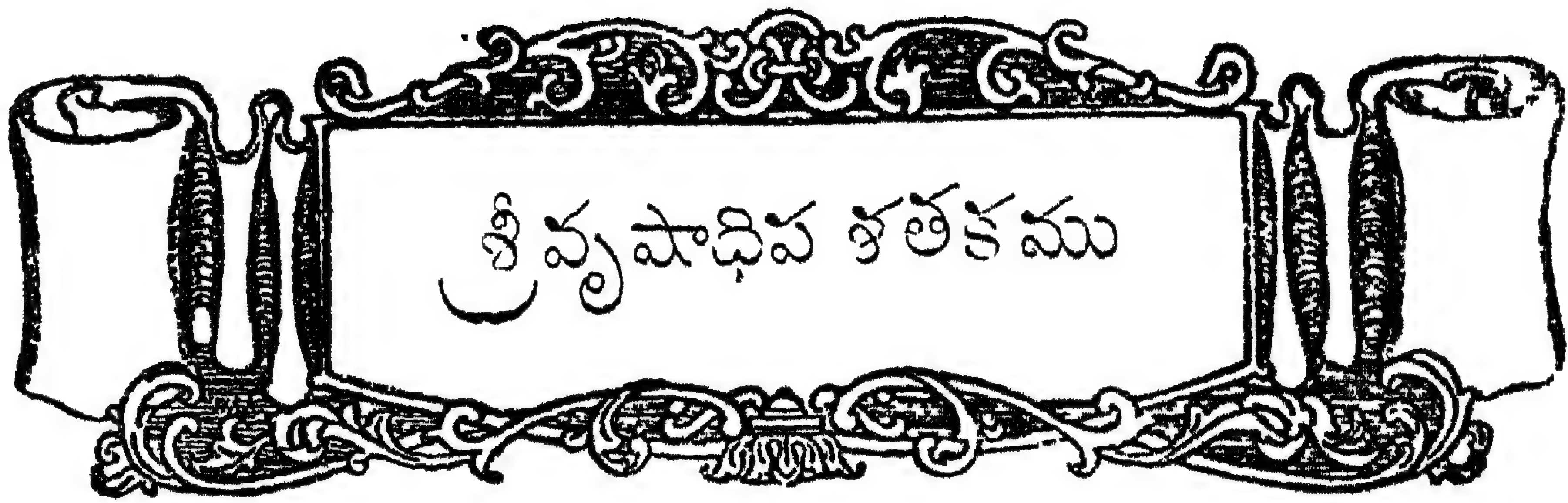
సంపూర్ణము

గీత మాల

(కవికాంతుఁడు)

సంజ కెంజిగి సరసవాసనల నొంది?
పుష్పరాగమ్ము లొందెనాఁ బొలుపు
యిప్పుడిప్పుడె తేకుల విప్పఁ జూపు [మీఱి
లలిత నవమోహనములు గులాబిపువులు;
పసిమివెలికాంతి కౌగిళ్ల పసఁ దనర్చి
నెఱివలపు లీను తెల్లగన్నేరి విరులు;
అచ్చ తెలివన్నె తళతళల్ పెచ్చువెలయు
రజతముగ్ధమ్ము నందివర్ధనసుమమ్ముఁ;
గలయఁగూరిచి యో ముద్దు వలపులాడి
యిచ్చెదే నాకుఁ బువుఁగాన్క నిచ్చ మెచ్చి!
పంచసుమమాత్రమగు నీ యుపాయనమును
బంచకోటుల ధనరాశి మించఁగలదె?
సంఖ్యయున్నదె యందంపు జగతియందు?
పరిమితం బెట్లు గణియింపఁ బరిమళమునఁ
గానియదికాదు సన్నుతి కారణమ్ము;
వలపు పొలుపు లగణ్యత వఱలుఁగాని
వీడిపోవె సుమమ్ములు వాడిపోవ?
వలపుగాదది హృదయంపు వలపుగాని;
వన్నెగాదది ప్రేమంపు చెన్నుగాని;
కాన్క ప్రియమయ్యెఁ జెలియ తార్కాణమాత్ర
మంత్యరహిత త్వదీయ రాగాబ్ధిఁ దెలుప;
హద్దులెఱుఁగ నీ ప్రేమరాజ్యమున కబల;
పట్ట మెటుగట్టితివో నన్నుఁ బ్రభు నొనర్చి!
ఏతదుపకృతి కేనేమి యిచ్చువాఁడఁ?
బ్రీతి నర్పింతుఁగాని యీ గీతమాల.

సంపూర్ణము

(క్రీ.శ. 1220)

నిడుదవోలు వేంకటరమణగారు, బి. యే.

శతక ప్రాశస్త్యము

నేఁడు మనకుఁ దొరికినంతవఱకుఁ దెలుఁగుభాషలోఁ బుట్టిన శతకములలో వృషాధిపశతకమే మొదటి శతకమని చెప్పనొప్పును. ఈశతకము సుప్రసిద్ధశైవకవి యగు పాల్కురికి సోమనారాధ్యునిచే క్రీ.శ. 1220 సంవత్సర ప్రాంతమున రచియింపఁబడినది. అయినను నింతకుమున్నె తెలుఁగుభాషలో నిప్పటిశతకములం బోలిన చిన్నచిన్నకావ్యములు బయలువెడలినవి. వానియందు సంఖ్యానియమముగాని, మకుటనియమముగాని, లేకుండుటచే నవి శతకరూపమునఁనున్నను వానిని శతకము లని చెప్పవలనుపడదు. కాని యాయాకవుల తరువాతివారు వానిని శతకములనియే వ్యవహరించుచు వచ్చిరి. ఇందుల కుదాహరణముగా క్రీ. శ. 1120 మొదలు క్రీ. శ. 1190 వరకు జీవించియున్న మల్లికార్జున పండితారాధ్యుని 'శివతత్త్వసారమును' గైకొనవచ్చును. ఇందు నేఁడు దొరకిన గ్రంథము ననుసరించి రమారమి యైదు వందలకందపద్యములున్నవి. అన్నియుఁ గందపద్యములే యైనను మకుటము మాత్రము వేఱువేఱుగ నున్నది. ఒకచోట 'శివా' యని, వేఱొకచో 'మహేశా' యని, మఱియొకచో 'నజా' యని యిట్లనేక విధములుగ సంబోధనలు గలవు. అయినను శైవులుదీనిని శతకముగనే వ్యవహరించుచున్నట్లు పాల్కురికి సోమన పండితారాధ్య చరిత్రమువలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది. చూడుఁడు:

"ద్వి. శ్రుతిపంచ గద్యలు రుద్రుని మహిమ
శతకంబు శివతత్త్వసార మాదిగను
గద్యపద్యంబు లాకాంక్షఁ జదువుచు
హృద్యంబుగా సత్కవీశ్వరుల్ వొగడ."

వా. ప్ర. 173-వ పుట.

అనియు,

వేఱొకచో

ద్వి. శ్రుతి సూక్తములు పురాణోక్త సూక్తములు
శతకము శివతత్త్వసారంబు, గీత
కళికల్, బహునామోకములు, నుదాహరణ
ములు, గద్య పద్యంబులు, ముక్తకావళులు.

స. ప్ర. 369-వ పుట.

అనియుఁ జెప్పఁబడియున్నది.

కావున నిది వృషాధిపశతకము కన్న ముందుఁ బుట్టినదైనను, శైవులనుసరించుటచే నిది యొక చిన్నకావ్యమే యనియు, మనకుఁ దొరికినవానిలో వృషాధిపశతకమే ప్రథమశతకమనియు మనము నిశ్చయింప నగును.

శతక కర్తృత్వము

ఈ శతకమునకుఁ గర్త పాల్కురికి సోమనారాధ్యుఁడని యీశతకమే చెప్పఁబడియున్నది. ఈతఁడు గోదావరీమండలమున జన్మించిన శైవకవులలో సుప్రసిద్ధుఁడు. సంస్కృతాంధ్రములనేకాక, తమిళము, కర్ణాటకము మొదలగు ననిమిది భాషలలోఁ గవిత్వము చెప్పిన మహాకవి. చతుర్వేదపారగుఁడై, సకల శ్రుతిస్మృతి పురాణేతిహాసముల సంపూర్ణముగ నాకళించిన నిరుపమానప్రతిభాశాలి. గాఢుఁడైన చార్వాకాది మతములకుఁ బ్రక్కలోబల్లెమైనలోకోత్తరగరువమ్మే విత్వముచేజనుల మనంబుల నుఱ్ఱూతలూఁగఁజేసి, కర్ణాటాంధ్రదేశముల వీరశైవమతవ్యాపనమునకుం దోడ్పడినమహానుభావుఁడు. నూతనకవితారీతులఁ గల్పించి తనతరువాతి తెలుఁగుకవులకు భిక్షముపెట్టిన లాక్షణికకవిసార్వభౌముఁడు. ప్రత్యక్ష భృంగీశావతారమనియు, నవ్యశైవకోలాహలుఁడనియు నభినవవ్యాసుఁడనియుఁ బొగడ్తకెక్కిన

వాఁడు. వేయేల వీరశైవులీతని ప్రసిద్ధముగనే భావింతురు.

ఈశతకము సతఁడే రచియించిన ట్లీక్రిందిపద్యమే తెలుపుచున్నది:

చ. అకుటిలలీల జంగమ సమగ్రదయాకరితప్రసాద పా లకురికిసోమనాథుఁడతిలౌల్యమునన్ బసవన్న దండనా యకునకు నొప్పనీశతకమర్పణచేసె నిలన్ బఠింపువా రికి విను వారికిం గలుగు శ్రీయును నాయువు భుక్తి [ముక్తియున్

మఱియు నీతఁడు రచించిన పండితారాధ్య చరిత్రమునఁగూడ నీతఁ డీశతకమును రచించినట్లు ధ్వనించు చున్నది.

ద్వి. బసవన్న మాహాత్మ్య మలఘుభక్తిమహత్త్వ బసరించితిని గద్యపద్యాదికృతుల

అనెతా రిక

పరమనాట్లుగ శతోద్ధమునమునుండి, సోమన ద్విపద బసవపురాణముఁ బద్యకావ్యముగ నొనరించి యాతని శేత స్థలింగముఁ గృతినొసఁగిన పిడుపర్తి సోమనాథకవిగూడ దీనిని సోమనకృతులలోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

సీ. బసవపురాణంబు, పండితారాధ్యుల చరితంబు ననుభవసారమును జ తుర్వేదసారసూక్తులు, సోమనాథభా ష్యమ్ము, శ్రీరుద్రభాష్యంబు, బసవ రగడ, గంగోత్పత్తిరగడ, శ్రీబసవాఢ్య రగడయు, సద్గురురగడ, చెన్న మల్లుసీసములు, నమస్కారగద్య, వృ షాధిపశతకంబు, నక్షరాంక గద్యపద్యములు"

కావున నిది సోమనాథకృతియని నిస్సంశయ ముగఁ జెప్పనొప్పును.

శతకరచనాకాలము

ఇంక నీశతక మెప్పుడు రచియించినదియుఁ దెలిసికొనవలెను. ఇతఁ డీశతకరచనాకాలముఁ జెప్పక పోయినను, మనము కొంతవఱకు నీకాలము నిర్ణయింప వచ్చును. సోమనాథకవి, క్రీ. శ. 1190 మొదలు 1260 వఱకు జీవించియున్నట్లు పెక్కుప్రమాణములచే నిశ్చ యింపవచ్చును. మఱియు శతకాంతమున సోమనాథుఁ డిట్లు చెప్పినాఁడు.

చ. బసవఁడు ప్రీతిఁ గైకొనియె,
　　భక్తిమెయిన్ రచియింపనాఁడు మున్
బసవపురాణమందు ననుఁ
　　బ్రస్తుతిసేయుదు రట్లుకాన నీ
యసమదయాధురీ ఇతకు
　　నంకిలిపాటునుటిల్లపంచ నన్
పసిగొని ప్రోవుమయ్య బస
　　వా! బసవా! బసవా! వృషాధిపా!

సోమన క్రీ. శ. 1190 సం. ప్రాంతముల జన్మిం చినయెడల నీశతకమును దనకు ముప్పది, ముప్పదిరెం డేండ్ల వయసున నఁగా క్రీ.శ. 1222 సం. ప్రాంతముల రచియించియుండును. ఇంతియే కాక 1222లో నున్నట్టి కావ్యమును వ్రాసిన కన్నడకవి యగు సోమరాజు తనకావ్యములో "సముదంచద్వృషభస్తవామరమహీజా రామనమ్ సోమనమ్" అని సోమనను స్తుతించియుండుట చేతను, నాతఁడు సోమనబసవపురాణాది కావ్యములు రచియించినకాలమునే పైస్తుతివలన సూచించుటచేతను నీశతకము క్రీ. శ. 1220 సం. ప్రాంతముల రచియింపఁ బడినదనుట సత్యదూరము కాదు.

శతక విషయము

ఈశతకమున పైని వివరించిన రెండుపద్యముల తోఁగలసి నూటతొమ్మిది పద్యములు గలవు. శతకమం తయుఁ జంపకోత్పలమాలికలతోఁ జెప్పఁబడినది. "బస వా! బసవా! బసవా! వృషాధిపా!" అను మకుటము గలది. మకుటము నీవిధముగ నుంచుటలోనే సోమన భక్తి తాత్పర్యములు విశదపడుచున్నవి. "కవితసేరుపు యతి పూర్వకైపుదెలుపు" అనునట్లిందలి యతి యెంతయుఁ గొనియాడఁదగియున్నది. బసవా! యను రెండవ సంబో ధనాంతమున యతినిల్చుచున్నది. అట్లుండుటవలన స్వర వ్యంజనయతులసమనుపూలతయేకాక కేవల విశ్రమస్థాన మై యీవిశ్రమము చెవుల కింపు నింపుచున్నది. బసవా యను నామమంతయింపు నింపదే! ఇంపేయనసేల?మహా త్త్వముఁగూడ గలిగియున్నది. చూడుఁడు:

ద్వి. బసవని శరణన్నఁ బాపక్షయంబు
బసవని శరణన్నఁ బరమపావనము
బసవని శరణన్నఁ బ్రత్యక్షసుఖము
బసవని శరణన్న భవరోగహరము
బసవని శరణన్న భక్తి చేకూరు
బసవని శరణన్న బంధము ల్వాయు
బసవని శరణన్న భాగ్యంబు వొందు
బసవని శరణన్న బాయు నాపదలు
బసవని శరణన్న నెసలారు కీర్తి
బసవని శరణన్న ఘటియించు గోర్కె
బసవని శరణన్న నెసఁగు వాక్సిద్ధి
బసవని శరణన్న బ్రాజిల్లు బుద్ధి
వేయేల మను బసవా యనఁ బరగు
నీయక్షరత్రయం బిట్లొక్కమాటు
చదువు నెవ్వండేని ముదముతో నతని
వదనంబు శివునకుఁ గుదురు తానగఁగ
పాయక బసవనిఁ బ్రస్తుతించినను
బాయుట చోద్యమే భవబంధనములు.

బసవపురాణాంతరికే.

ఇట్లక్షరత్రయము నొకసారి పఠించిన మాత్రమున నసే భక్తి యంకురించుచున్నపుడు బహుసారులు పఠించినయెడల మోక్షపదవి దొరకుటయం దాశ్చర్యమేమి గలదు? శతకమకుటమునందే యింతటి మాహాత్మ్యమున్నయెడల శతకమంతటియం దెంతటి మాహాత్మ్యమున్నదో కదా?

శతక విషయవిభాగము

ఈశతకమును మూఁడుభాగములుగ విభాగింపవచ్చును. మొదటిది శబ్దాలంకారస్తుతి. రెండవది సంస్కృతభాషాదిస్తుతి. మూఁడవది భక్తప్రశంస. ఇందలి ప్రతిభాగము నొక్కొక్కచిత్రముతోఁ గూడియుండుటచే శతకమంతయు నపూర్వమై యలరారుచున్నది.

శబ్దాలంకారస్తుతి

మొదటి యేఁబదియెనిమిది పద్యము లనుప్రాసాది శబ్దాలంకారములతో రచియింపఁబడినవి. ఈశబ్దాలంకారము లింత విరళముగ నుపయోగించుటలో నీ సోమనాథుఁడే మొదటివాఁడని తోఁచుచున్నది. ద్విపదలయం దంత్యప్రాసము నతిసులభముగ వాడిన సోమనాథకవికి వృత్తములలో వాడుట యంత గొప్ప కాదు. ఈ క్రింది యుదాహరణము గమనింపుఁడు.

ద్వి. లింగమూర్తుల ప్రోవు లీలల త్రోవు
మంగళంబుల నెల్ల మహిమల యిల్లు
సగుణార్థముల కొంగ ప్రమథుల చేగ
సుగుణరాసుల సొంపు సుగంధుల సొంపు
చింతామణులయిల్లు శ్రీపుట్టినిల్లు
సంతసంబుల తీపు సౌఖ్యంబు రూపు
సర్వవేదుల రాశి ప్రసన్నత రాశి
దర్శనంబుల ముక్తి స్పర్శన శక్తి
సమతేంద్రియుల సీమ దాసుల ప్రేమ
వినుతలింగముగువు భక్తిపట్టపుగువు
జంగమోత్సవము ప్రసాదంబు జాతము
సంగీతముల స్ఫూర్తి శరణుల వృత్తి
నిర్గతాఘుల సృష్టి నిత్యత పుష్టి
స్వర్గంబుగగను మోక్షంబుల తగను
శివయోగుల శరవు సిద్ధుల నగవు
ధ్రువకీర్తి పెంపు నిత్యుల నాయింపు
సదులు సొచ్చెడి యిల్లు సగుణుల కొల్లు
సదమలాత్ముల శర్మి శంకరు పదర్మి
తపసుల యొగ్గి తీర్థంబుల నగ్గి
జపసమాధుల ప్రోద్దు తపముల దుద్దు
భక్తుల చెలువు విరక్తుల నెలవు
ముక్తిమంతుల ప్రోవ మోక్షంబు త్రోవ
భవసాగరము నావ పదముల తావ
శివభక్తి శిఖరంబు శ్రీనగేంద్రంబు

పం. న—ప. ప్ర

ఇందు మొదటి యేఁబది యెనిమిది పద్యములలో మొదటి ముప్పదినాలుగు పద్యము లేకాను ప్రాసముతోఁ గూడియున్నవి. మచ్చునకు మొదటిపద్యమే చాలును.

ఉ. శ్రీగురులింగమూర్తి! భవ
శేషమహోజ్జ్వలకీర్తి సత్క్రియో
ద్యోగకళాప్రపూర్తి! యవ
ధూత పునర్భవజూర్తి! పాలితా

భ్యాగత సంశ్రితార్తి కవి
పండిత గాయక చక్రవర్తి! దే
వా! గతి నీవ మాకు బస
వా! బసవా! బసవా! వృషాధిపా!

ముప్పదినాలుగునుండి నలుబదివఱకును లాటాను ప్రాసముతోఁ జెప్పఁబడినవి.

చ. గురుపదపద్మషట్పద యవి
కుంఠిత జంగమశీలశీల సు
స్థిర మృదుపాదమోద సను
దీర్ఘ వివేకవార్తి వర వర్తిని
ర్భరభుజశౌర్యధుర్య పరి
రంజితభక్తిశక్రగోత్ర మ
హ్వరద శరణ్యమయ్య బస
వా! బసవా! బసవా! వృషాధిపా!

నలువదినుండి నలువదియైదువఱకును ప్రతిపాదాను ప్రాసముఁ జెప్పఁబడినది.

చ. సరసవచస్క నిర్మలయశ
స్క శివైక్యమనస్క భక్తహృ
త్సరసిజగేహ శస్త్రభవ
దాహ దయాసుగిరీశహా! చిత్సుఖో
త్తర నిజకల్ప భక్తపర
తల్ప మహావృషకల్ప మన్మనో
వరదశరణ్యమయ్య బస
వా! బసవా! బసవా! వృషాధిపా!

చ. ఉరుతరభాగ్య మన్మహిత
యోగ్యజగత్ప్రియ మృగ్య పాపసం
హరణ సమగ్ర నమ్రచరి
తార్థలసద్గుణసార్థ భావభా
స్వరనయసాంద్ర కీర్తిజిత
చంద్ర వివర్జితతంద్ర మన్మనో
వరద శరణ్యమయ్య బస
వా! బసవా! బసవా! వృషాధిపా!

నన్నెచోడుని కుమారసంభవమునఁ గూడ నిట్టి యను ప్రాసములు కలవు.

చ. కరముపిచారి తద్దయు వి
కారి మనం బది సారినోలె నే
తిరిగెడుగాని నిల్వ దిది
దీని వలత్వముమాని నీపదాం
బురుహములందె సంస్మరణఁ
బొందఁ దయన్ సురబృందవంద్య సు
స్థిరముగనిల్పు, తత్త్వవిధిఁ
దెల్పు, సమస్థితిఁ జల్పు శంకరా!
ఆ. ౬. 804 పద్యము

ఇట్లనేక స్థలములంగలవు.

నలువదినుండి మూఁడుపద్యములు ముక్తపదగ్రస్తాలంకారముతోఁ జెప్పఁబడినవి.

చ. ఇహపరసిద్ధ సిద్ధవృష
భేశ్వర యీశ్వరభక్త భక్తహృ
ద్గహనవిలోక లోకహిత
కారణ, కారణజన్మ, జన్మదో
షహరణదక్ష, దక్షరిపు
సన్నిభ, సన్నిభరూప రూప ని
ర్వహణ శరణ్యమయ్య బస
వా! బసవా! బసవా! వృషాధిపా!

నలువదిమూఁడునుండి నలుబది యెనిమిదివఱకును, సమాస ఘటితములు ప్రార్థన పద్యములు.

చ. ప్రమథగణాధినాథసము
పాసన భాసుర పార్వతీమనో
రమ రమణీయహృత్కమల
రాజిత నవ్యపతంగ సౌరభ
భ్రమరవిలోలతామధుక
రాయిత దివ్యశరీర సత్ప్రభా
వసుహితనీపదిక్కు బస
వా! బసవా! బసవా! వృషాధిపా!

ఉ. ఆప్తగణప్రవిష్ట సక
లార్తిహరాయ నమోనమో సుఖా
వాప్తికరస్మితాంచిత క
టాక్షదయాయ నమో నమో సము
ద్దీప్త గుణాయ తేయనుదు
దీనగతిం బ్రణుతింతు నిన్నుని

రావళి ప్రజగత్పిపంచ బస
వా! బసవా! బసవా! వృషాధిపా!

రెండవది సంస్కృతభాషాదిస్తుతి దాని నీక్రింద వివరించెదను.

సంస్కృతము

ఉ. హృన్నలినే స్మరామిభవ
దీయపదద్వితయంభవాటవి
స్విన్నతనుశ్రమాపహ మ
శేషజగత్ప్రిణుతిం మదీశ ని
ష్పన్నదయానిధే! యనుచు
సంస్కృతభాష నుతింతునిన్నువి
ద్వన్నుతనామధేయ బస
వా! బసవా! బసవా! వృషాధిపా!

ద్రావిడము (తమిళము)

చ. పరమనె యెన్నెయాండవనె,
పన్నగతానె యనాథనాథనే
పెరియవనే పుణిందవనె
పేరుడయానె పిరానెయప్పనే
తిరిమురియయ్యనే యనుచు
ద్రావిడభాషనుతింతు మన్మ
నోహర కరుణానిధేయ బస
వా! బసవా! బసవా! వృషాధిపా!

కన్నడము

చ. హసుశియయెన్న రక్షిసువు
దారయ దెన్నవనీతపెందు మ
న్నిసువుదు నిమ్మడింగెరగు
నిమ్మప్రసాదిరెు నిమ్మతొత్తనే
కసిగతియంచు భక్తినిను
గన్నడభాష నుతింతు వద్దుణ
శ్వసన శరణ్యమయ్య బస
వా! బసవా! బసవా! వృషాధిపా!

అవార్యభాష లేక ఆరెభాష (మహారాష్ట్రభాష)

ఉ. దేవవరాతుమ్హీచగురు
దేవమ్హణూనుతరీతుమ్హీచగో
సానతురం తుమ్హీచ తుసి
సానప్రసాదఅవిహాకృపాకరా
యీవగదాయటంచు నుతి
యించెదనిన్ను నార్యభాషనే
నావినుతార్యలీల బస
వా! బసవా! బసవా! వృషాధిపా!

మణిప్రవాళము

(కర్ణాటమున దేశభాషయు, సంస్కృతము కలిసిన మిశ్రభాషకు మణిప్రవాళము అని పేరు)

ఉ. హాదుననామహాగసన
సంభ్రమయుగభ్రమాగొంసుసద్గుణా
మాడునయర్చసంబిగె స
మగ్రనుతి త్వయి సత్క్రియాః దగః
గూఢమణిప్రవాళమునఁ
గోరి నుతింతును సంచితార్థముల్
పాడిగనివ్వటిల్ల బసవా!
బసవా! బసవా! వృషాధిపా!

పెక్కుభాషలు

చ. తిగుఘుడి నామనంగుసను
దే హృదయేశ్వర కింవిధీయతాం
పరతర త్వం పురాణ నను
పాహివిభో అమువాపితాఅమా
వరద ననుల్లెయంచు నినుఁ
బ్రస్తుతిసేయుదుఁ బెక్కుభాషలన్
వరద వివేకశీల బస
వా! బసవా! బసవా! వృషాధిపా!

ఇట్లీసోమనాథుఁడుపండితారాధ్యచరిత్రమునందుఁ బర్వతప్రకరణమున శ్రీశైలయాత్రను వర్ణించుసందర్భమున నేదేశప్రజను లేభాష మాట్లాడిరో యాభాషనే వ్రాసియున్నాఁడు. దీనివలననే సోమనాథ నియష్ట భాషాసుకవిత్వరచనా బిరుదాంకము సార్థకమగుచున్నది

మూఁడవభాగమున బసవనమహిమలును, మడివాలు మాచయ, కిన్నరబ్రహ్మదేవయ్య, కక్కయ్య, షోడ్డల దేవర బాచిరాజు, మోళిగమారయ్య, ముసిండి చౌడయ్య,

కవికేశి బ్రహ్మయ్య, తెలుఁగు జొమ్మయ్య, కన్నడ బ్రహ్మయ్య, శంకరదాసి దేవుఁడు, శివనాగమయ్య, అల్లమప్రభువు, చెన్నబసవన్న, సురియ చౌడయ్య, శృంగి బొప్పయ్య, మురటపంకయ్య, హాళినహళ్ళికల్లిదేవుడు, అరియమరాజు, మల్లికార్జునపండితుఁడు మొదలగు మహాభక్తవరుల మహిమలు పేర్కొనఁబడినవి. వీరలచరిత్రములన్నియుఁ బండితారాధ్యచరిత్రమునను, బసవపురాణమునను విపులముగా వర్ణింపఁబడియున్నవి. అయినను భక్తులచరిత్రము లెన్నిమాఱులు పఠించినను విసువు జనింపఁజేయవు. కానవానిలోఁ గొన్నిఁటి నుదాహరించుచున్నాఁడను.

ఉ. చిత్తజవైరి విక్రమము
చెప్పకుచెప్పకు త్రావనోడి దా
కుత్తుక నిల్పెనంచు కడు
క్రూరతరంబగు కాలకూటమున్
కుత్తుకఁ బంటఁ గ్రోలినయ
కుంఠిత విక్రమచక్రవర్తి భా
స్వత్తను నీపదిక్కు బసవా!
బసవా! బసవా! వృషాధిపా!

ఉ. దీప్రమునీ మహామహిమ,
దివ్యమునీ మహనీయవిక్రమం
బప్రతిమంబునీ చరిత
మాద్యము, నీనిజరూపమంచు న
ల్లప్రభుఁడర్థితోడ నుప
లాలనసేయఁగ నొప్పుచున్న దే
వాప్రణుతింతు నిన్ను బస
వా! బసవా! బసవా! వృషాధిపా!

ఉ. దండితవాత్తిమై శివుడ
దైవముగా గని గన్నులిచ్చి తా
నిండుమనంబుతో నిలువు
నిద్దపుగన్నులు దాల్చిపొల్చుమా
పండిత మల్లికార్జునుడు
ప్రస్తుతిసేయఁగ నేర్చు నిన్ను గై
వ్వంగ నుతింపనేర్చు బస
వా! బసవా! బసవా! వృషాధిపా!

ఈక్రిందిపద్యము చూచినతోడనే భాస్కర రామాయణమునందలి పద్యమొకటి జ్ఞాపకమువచ్చుచున్నది చూడుఁడు.

ఉ. స్వీకృత భక్తలోక యవ
శీకృతకర్కశపాపధూక, యూ
రీకృతసద్వివేక, యుర
రీకృతజంగమ భక్తశూక, దూ
రీకృత దుష్టపాక, యధ
రీకృతవేద విరుద్ధశాస్త్ర చా
ర్వాక శరణ్యమయ్య బస
వా! బసవా! బసవా! వృషాధిపా!

ఉ. స్వీకృత భక్తశీలుఁడు వ
శీకృత సర్వనిలింపనాథుఁడూ
రీకృత ధర్మమార్గ దుర
రీకృత నీతివిశారదుండు దూ
రీకృత దుష్టచేష్టుఁడు వ
రీకృత వానరవల్లభుండు మో
ఘీకృత వీరవైరి సుమ
శీకృతధీరుఁడు రాఘవుండిలన్
—భా. రా. 625 పుట 2622 పద్యము

ఈక్రింద రెండుపద్యములును సోమనారాధ్యుని భక్తిని వెల్లడించుచున్నవి.

ఉ. బసవనిధానమా బసవ
భవ్యనిధీ బసవామృతాంబుధీ
బసవమహానిధీ బసవ
ధర్మగిరీ బసవా మరుద్రుమా
బసవమహాబలీ బసవ
బండరువా బసవోల్లసన్మణీ
వసిగని బ్రోవుమయ్య బస
వా! బసవా! బసవా! వృషాధిపా!

ఉ. నాయొడయండ నావిభుఁడ
నాహృదయేశ్వర నామనోరమా
నాయిలువేల్ప నావరద
నాగురులింగమ నాదుజంగమా
నాయధినాథ నావరుడ
నన్ను గృపామతిఁ బ్రోవుమయ్య దే

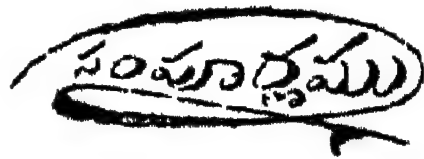
వా యమివంత్సగూప బస
నా! బసవా! బసవా! వృషాధిపా!

శతకమంతియు సలక్షణముగ వ్రాయఁబడినది.
ఈక్రిందిపద్యమున ధ, ఢ, ప్రాసమగు పడుచున్నది. *

ఉ. ఏడులు నూరటన్న శ్రుతు
లేకము శ్రీగిరిమీఁద నాలు నూ
ఱోడులు సంచరించి సక
లేశ్వరదేవర మాదిరాజు నా

ద్వేషములు నా యున్న విధ్వ
నిష్ఠురదృష్టి కాల మహోగ్రదృష్టి క్రో
ధ్యాగు లణఁ గినయ్య బస
వా! బసవా! బసవా! వృషాధిపా.

ఆంధ్రభాషలో బ్రహ్మశతకమును భక్తివిలసిత
మును నగు నీవృషాధిపశతకమును నాంధ్రసోదరులు భక్తిమై
బఠించెదరు గాక.

శ్రీ భీష్మశరణాగతి

మహాస్వామి శ్రీకుమార ఆదివరాహాచార్యులు గారు

హారి! హరి! శ్రీహరీ! నరసఖా! తమ దివ్యసుధాతరంగభా
స్వరమగు సూక్తిమాలయుఁ, బ్రసన్నకృపారసశీతలంబు ల
సరసదృగంతకోణములు, సౌమ్యమనోహరమైన మూర్తియున్
మెఱయఁగ నా హృదబ్జమున మేకొని దర్శనమీయు మచ్యుతా.

మ. నెనరుంజిల్కు ప్రశాంతశీతలమునౌ నీ క్రేగనుం జూపు పె
ల్లున నిచ్చాయతి నోలలాడుతడవా లుప్తశ్రమంబై క్షణం
బునకుం దీటుగ నేఁగె, నీక్షణము సంభూతశ్రమం బా యుగం
బునకుం దీటుగఁ దోరమయ్యెను భవన్మూర్తి న్విలోకింపమిన్.

శా. మేనంగాఁడిన యీశరాగ్రములు సంభేదింపఁగా సాగె, స
త్రాణం జిక్కిన యింద్రియంబులును మూర్ఛాధీనతం గాంచెఁ, బ్ర
జ్ఞానం బెంతయు డిల్లవోయె, మఱి నీ సందర్శనాపేక్ష ను
న్మానంబై యెసవోయియుండె నుచితంబా? ఇట్లు కన్మాయుటల్.

చ. ముదుకఁడ బాణవిద్ధుఁడను మూర్ఛితుఁడం దిట దప్పియుంటి నే
అది గతిలేనివాఁడ భవదీయపదంబులె నమ్మినాఁడ నీ
వెదుటనె యుండినం గని గ్రహింపఁగఁ జాలనివాఁడ వేఁడువాఁ
డ దయకుఁ బాత్రమాటకు నెడంబు నొసంగుము రుక్మిణీధవా!

---

* ఈ పద్యము ఈ క్రిందివిధముగగూడ పెక్కుమాతృకలలో గలదు. అందువలన పాలకురికి సోమనాథుడు ధ, ఢ ల ప్రాసమును ఉపయోగించెననుట సమంజసముగా జూపట్టదు. [భా. ప. సం.]

ఉ. ఏఁడులు నూఱటంచు శ్రుతులెన్నఁగ శ్రీగిరిమీఁద నాలు నూఱోఁడులు సంచరించు సకలేశ్వరదేవర మాదిరాజు నా, నేఁడల నూరుమన్న భువినిష్ఠురకాల మహోగ్రదృష్టి క్రోధ్యాఁడు లణంపుమయ్య బసవా! బసవా బసవా! వృషాధిపా!

...సంపుటము ...సంచికలోని 'రాజగృహము' అను వ్యాసమునకు సంబంధి

నూతన రాజగృహము

విపులగిరి

రత్నగిరి

కుశాగ్రపురము
(పురాతన రాజగృహము)
లేక
గిరివ్రజము

యష్టివనమార్గము

న ది

పం చా నె

చిత్రము ౧.

చ. విరివిగ సన్న్యులం బరిభవించితిఁ, గోమలిఁ గోలవెట్టితిన్,
గురునిఁ దిరస్కరించితిఁ, బ్రకోపవశంవదుఁ డైతిఁ, దల్లిప
న్నరయక మీఱితిం, దెలియనైతి హితం బహితంబు, నిన్ను నీ
నిరుపమభక్తునిన్ సిలుగు నించితి, ముంచితి వాడియంపలన్.

ఉ. ఇంకను నే నెఱింగినవి యేను నెఱుంగని వెన్ని యున్నవో
యంకెకు మీఱుసెట్టలవియన్నియు నీ కిటఁ దేటతెల్ల మో
శంకర! భక్తమానసవశంకర! వాని గణించితేని నా
కింకఁ బునర్భవంబు లభియించును నిష్కృతి సంభవించునే.

ఉ. నమ్మితినయ్య యెట్టి యపునర్భవమైన ప్రియంబె కాని నీ
వమ్మునికోలతో విమలహాసముతో నుపదేశముద్రతో
నెమ్మది దర్శనంబొసఁగి నిల్చితివే పదివేలు నాకు నీ
సొమ్మిది యెందుఁ జేర్చినను జూపిడియుండుట నీ భరంబె కా.

చ. ఇదియును నేను కోరఁ గత మేమియు లేదు స్వకీయమైన సొ
మ్మదెసఁ బ్రభుండు చూడ్కినిడి ప్రోచుటయేని స్వభావసిద్ధమే
కద యగుణుల్ గడంగుదురు గానక నాత్మభరార్పణంబునం
బదిలము లేని నాచపలభావము తాఁ బలికించు నిట్టులన్.

శా. ఐనం దీనశరణ్యా నీకరుణయే యాధారమై యున్నదం
చేనేమేమియు కోరుచుంటి నిటఁ దండ్రీ యాజగన్మాత యెం
తే నీవల్ల భయమ్మొటం, నాజనని నుద్వేక్షించియే కాని యీ
దీనుం బ్రేముడిఁ గాంచి నర్మిలిఁ బ్రసాదింపంగదే యీశ్వరా!

సీ. వెనుకాళ్ల సాని లేచినవారువంబుల, పగ్గము లొక కేలఁ బట్టి యాఁపి,
వెనుకకు మఱలి పార్థునిఁ జూచునెడ నిలు,కడ కొక కేల మోకాలు నాని,
వాఱుఁ జేరిచిపట్టి తేర్మిపై నూదిన, మునికోల నొక కేలఁ బొందుపఱచి
క్రీడి బ్రబోధించు ప్రీతిమై నొక కేలు, మునుసాచి యుపదేశముద్ర పట్టి
గీ. గరిమ నాలీఢపద్ధతిఁ గాలునిడి కి,రీటి తేరినొగల్ కృతార్థీకరించి
నట్టి నీదివ్యసుందరమయిన మూర్తి, నాదుచరమధారణమునఁ బాదుకొనుత.

మ. భగవద్భవ్యగుణాళి మాటి పరిదీవ్యత్కాలరుద్రాత్మకం
బగు భీమాకృతిఁ దేరిముంగలను సూతాకార లక్ష్మీధరం

బగు శాంతాకృతిఁ జేరియందును జగద్ధాసంబుగా నిల్చి చి
త్రగతిం గ్రాలిన యైంద్రజాలికుని పాదద్వంద్వముం గొల్చెదన్.

ఉ. చూపులలో సుధారసము జొబ్బిలఁ బాగ్ధనిమోముఁ గాంచి గీ
తోపనిషత్తుఁ జెప్పుచు సుఘోషముఁ జూడఁగ నేఁపు శ్రీమహా
రూపముఁ జూపుచున్ గలనఁ దూకొను నెల్లఱ కన్నుఁగట్టి సే
నాపదమందు గ్రాల్ కపట నాటక సూత్రధరుం భజించెదన్.

చ. చెనఁటితనాన నేను హరిచేత నె చక్రముఁ బట్టఁజేతు నం
చని వెడబింకముం బలికినందుకు భక్తుని మాట నిల్పఁగాఁ
దన ప్రతినం ద్యజించిన స్వతంత్ర చరిత్రుఁడు భక్తవత్సలుం
డనయము నాహృదంబుజమునందు వసించునుగాత ప్రీతిమై.

ఉ. తాతయటంచుఁ బ్రేమముకతంబునఁ గొట్టని క్రిడికిం బ్రకో
పాతిశయంబుఁ గూర్పఁ జరణాశ్రయు నిమ్ముదిభక్తునిన్ జగత్
ఖ్యాతయశస్కుఁ జేయ ననఘా యది కొండొకలీలగాక శ్రీ
నేతకు నిర్వికారునకు నీకు శరాహతిబాధ యున్నదే?

సీ. నొగలనుండియెదూకు నెగపునజారెడు, స్వర్ణచేలంపు పచ్చని వెలుంగు
కరమున దిర్దిరం దిరిగి తేజోమాల, వరగించు చక్రపు టపణాకృష్టి
చెలిమి నాతోడ డాఁగిలి మూఁతలాఁడుచు, విహరించు లేనవ్వు విశదకాంతి
గాలితాఁకిడిని మొక్కలముగాఁ జెఱలాడు, నిడుదముంగురుల వినీలరుచులు
గీ. చేరి శబలితమై మృదుశ్రీలు చెలఁగ, నడరు వాత్సల్యసూర్యుని పొడుపుమొయిల
వెడలు చిత్రవర్ణంబుల విభల నించి, నట్టిప్రోడఁడు నాయెడ నలరుఁగాఁత!

చ. విజయుఁడు కేలుదోయిఁ బెనవేసి దిటంబుగ లాగుచుండ గా
ఢజవముతోడ నాపయి వడిం గమకించి ప్రపాతపాతవే
గజుపదుపత్యాక్రమణ కాలవిఘూర్ణిత వాహినీ నికా
శజవనమూర్తియైయెడరు స్వామిపదంబుల నాశ్రయించెదన్.

శా. బావా! తొందరయేల? యీపరిజనున్ భావించుమా? యంచు నెం
తే విభ్రచ్చుఁడు వేఁడుచుండ వినకే దివ్యస్మహామేఘగ

ర్జావిస్ఫూర్జితధీరఘోషమున భీష్మా! కాచికొమ్మంచు నా
పై వేంచేసినభాగ్యమూర్తికృప నాభావంబునం బొల్చుతన్.

ఉ. కోపముపూఁతచే మురుపుఁ గుల్కుచు నిద్దమ్మైన క్రేఁగనుం
జూపువెలుంగులున్ సరససౌమ్యసుదర్శనచక్రదీధితుల్
నాపయిఁ బెల్లుఁగట్టి కరుణాసుధ నిమ్ముగఁ జిమ్ముచుండ 'నీ
యేపడఁగింతుఁ గాచుకొను మీ' యని వచ్చినధీరుఁ గొల్చెదన్.

ఉ. గాటఁపువెల్గులం దెసలఁ గ్రమ్ముచుఁ గేల రహించుఁ జక్రపుం
బోటరి యెండలం గలిసి ముగ్ధతరస్మితచంద్రికాఝరుల్
నేటున గోరువెచ్చనగు స్నిగ్ధతరప్రభ నింప నాపయిన్
దాటున వచ్చినట్టి శుభధామము నాయెదఁ బాదుఁగాంచుతన్.

శా. నీసంకల్పముచేఁ గుశాగ్రము కడుం దీండ్రంపుబ్రహ్మాస్త్రమై
గాసింబెట్టె జయంతుసంతతటి దోర్కన్ గాలాత్మ! యీవృద్ధుపై
నీసర్వంకషచక్రమే వలయుటల్ నీదివ్యకారుణ్యాల
క్ష్మీసామ్రాజ్యము వీనిభాగ్యమెకదా? కృష్ణా! జగన్నాయకా!

మ. పరుషజ్వాలము వైష్ణవాస్త్రము భవద్వక్షంబునం బూలదం
డ రహిం గాంచఁగ నాశరోత్కరమె తీండ్రంబయ్యెనే నీకుఁ గం
ఠరకాళీయ మహాహిదంష్ట్రములకన్నన్ నీప్రతిజ్ఞన్ త్యజిం
చి రథాంగంబు గ్రహించి నాపయికి రా శ్రీకృష్ణ! భక్తప్రియా!

చం. ప్రమ కరుణాప్రవాహమునఁ గ్రమ్ముకరుల్లగు శ్రీదృగంతవి
భ్రమముల కాన్తమిత్రము, ప్రసన్నమనః కుముదాళికిం బవి
త్రము నగు పండువెన్నెల, యధార్మికలోకము కన్నుఁగట్టు ది
వ్యము నగు నైంద్రజాలికము నచ్యుతు లేనగవుం భజించెదన్.

మ. ఇదియే చాల్ పదివేలు నాకు నిఁక వేఁడేలా? యదార్ద్రైన చూ
డ్కి దిటంబై మది నంటియుండెఁ గద క్రొంకేవన్ దదాసీతనం
బు దయారోపకరంభితంబు కరుణాముగ్ధంబు నీమూర్తి యే
విదశంగాని శుభాశ్రయంబిది మనోబింబంబునుం బాయునే.

చ. నిగనిగలాఁడు మించుల వినిర్మల చిత్రకలా కలాపముం
దెగడు చిరత్న రత్నరుచిదివ్యమునౌ మునికోల కౌరుమ
బ్బుగములఁ గేరుమేనఁ బొలుపుంగన సింహకిశోరమట్లు చి
త్రగతుల నాక్రమించిన చిరంతన తేజము నాశ్రయించెదన్.

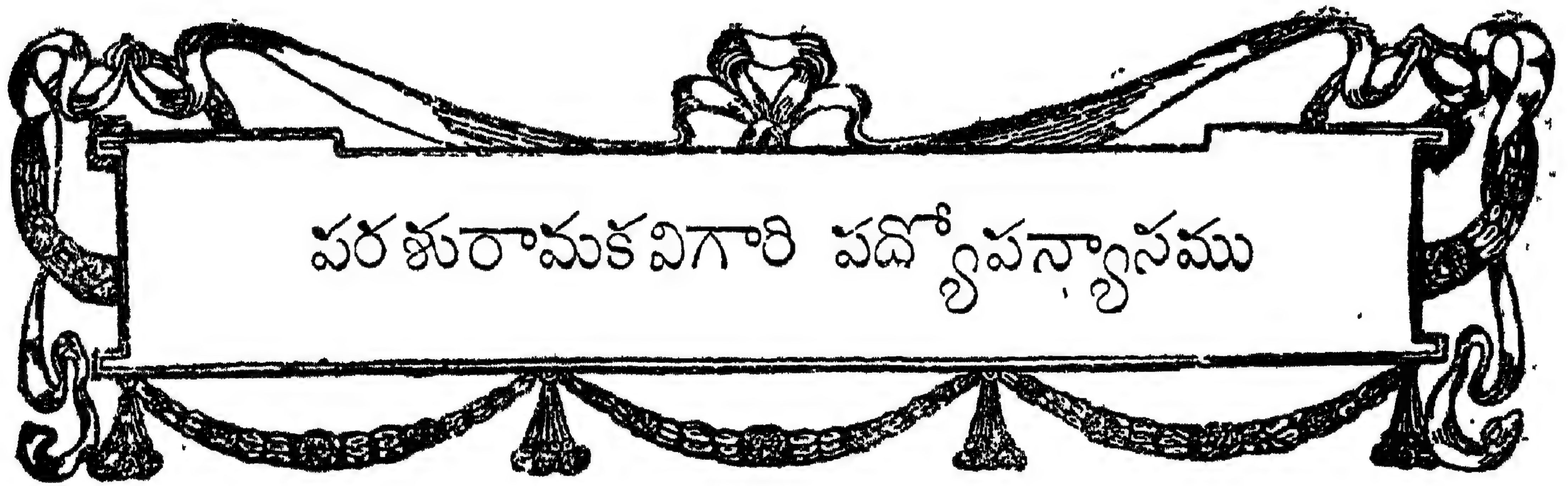
చ. అనుపమ శంఖచక్ర వరదాభయరాజిత పాణిపద్మ, పా
పనిపద, మర్కకోటి ప్రతిభంబగు నీదు పరస్వరూప ము
న్నను మునికోలతో మొలకనవ్వులతో నుపదేశముద్రతో
దనరెడు సూతవేషమునఁ దర్శన మీఁగదె పార్థసారథీ!

చ. కరుణ ననుగ్రహింపు మనఘా! కుహనామయ సారథీంద్ర! నీ
చరమ మహోపదేశము ప్రసన్నత వీనులఁదోఁచునట్లు నీ
సిరిఁ దగుసూతమూర్తి కృప చెన్నరఁ గన్గవ నుండునట్లు నీ
నిరుపమహాసచంద్రికలు నెమ్మది నిల్చెడునట్లు నెప్పుడున్.

క. కరుణింపుమయ్య తండ్రీ, శరణించితినయ్య నీదు చరణాబ్జములన్
కరుణావరుణాలయ యే, పరిణామము లేని నీదుపదవి నొసఁగుమా!

గీ. అలరఁ గాఁత నీదివ్యమంగళము మూర్తి, జయముఁ గాంచుత నీసుప్రసన్నకరుణ
పాదుకొనుఁగాత హితము నీపయిని భక్తి, వెలయుఁగాఁత నీయుప దేశవిధులు సతము.

పరశురామకవిగారి పద్యోపన్యాసము

ఓలేటి వేంకటరామశాస్త్రి గారు

3

నిన్నటిసభ ముగిసిన తరువాత నే నింటికిఁబోయి వెంటనే భోజనముచేసి పరశురామకవిగారి సంగతి పరామర్శింపఁ దలఁచి యాయనను దీసికొని వెళ్లిన పెద్దమనుష్యు లెవ్వరో, వారి యిల్లెక్కడనో, యని విచారింపఁగా బారువారివీధినున్న భాగవతుల పార్వతీశ్వరరావుగారని తెలియవచ్చినది. తత్క్షణమే నేనక్కడకుఁ బోతిని. నేను బోవునప్పటికిఁ బరశురామకవిగారు పడుకకుర్చీలోఁ గూరుచుండి ప్రక్కను వేఱొకకుర్చీలోఁ గూరుచున్న పార్వతీశ్వరరావు గారితో మాటలాడుచున్నారు. నన్నుఁ జూచినతోడనే వారుభయులును సగౌరవముగాఁ బలుకరించి నా కొక యుచితాసనము నొసఁగిరి. నేను బరశురామకవి గారిని వారియారోగ్యమును గుఱించి ప్రశ్నించుచుండఁగా నింతలోఁ గవిగారిని జూచుటకు డాక్టర్ కృష్ణమోహన మొదలియారుగారు విచ్చేసి పార్వతీశ్వరరావుగారితో 'ఏమండి సార్ (Sir) ఐ థింక్ హి ఈజ్ ఆల్‌రైట్ నౌ (I think he is all-right now) మెడిసన్ (medicine) బాగుగనే పనిచేసిన ట్లున్నది. నే నిచ్చిన యా పౌడర్సు (powders) ఉన్నవే—అవి—వండర్‌ఫుల్ వర్కు (wonderful work) చేయునవి' అని పలుకుచుఁ గవిగారి సమీపముననున్న కుర్చీలోఁగూరుచుండి కవిగారితో "ఏదీ! మీ హార్టు (heart) చూడవలెను; ఒకసారి తిన్నఁగాఁ గూర్చుండుఁడు" అనెను. అంతటఁ బార్వతీశ్వరరావుగారు సంశయముతో నెమ్మదిగా డాక్టరుగారి నుద్దేశించి చెప్పలేక చెప్పలేక "అయ్యా! నిన్నసాయంకాలము సభనుండి యిక్కడకుఁ దీసికొని వచ్చునప్పటికే కవిగారికిఁ దెలివివచ్చి యథాపూర్వముగా నారోగ్యము గలుగుటచేఁ దమరు దయచేసిన సోట్లము లీయలేదు; ఇప్పు డింక నీయవలసిన యవసర ముండదనుకొనెదను. ఎక్స్క్యూజ్ మి (Excuse me) తమరేమి సెలవిత్తురు? అవసర మున్నయెడల నిప్పు డిచ్చెదను. ఈజ్ ఇట్ నెససరీ నౌ? (Is it necessary now?) అని పలికెను. ఆమాటలు విని డాక్టరుగారు కనుబొమలు చిట్లించుకొని చటాలున లేచి "ఆల్‌రైట్" (All-right) తలయూఁచి, "నాట్ నెససరీ" (not necessary) అని క్రిందికిఁ జూచుచుఁ గొంచె మూరకుండి—"దెన్ ఐ షల్ గో" (Then I shall go) అని పలుకుచు వడివడిగా నడచుచుండఁగా మే మందఱము నాయనను వీథిగుమ్మము దాఁటువఱకు సగౌరవముగా సాగనంపి వచ్చితిమి. ఆరాత్రియంతయుఁ బరశురామకవిగారు సుఖముగా నిదురించిరి; ఏవిధమైన బాధయు లేకుండెను. సాయంకాలము సభలోఁ బడినప్పుడు తలమీఁదఁ దగిలిన దెబ్బమాత్రము నిమ్మకాయయంత బొప్పికట్టినది కాని, దానిపైని గొంచెము క్రొత్తసున్నము పట్టు వేయుటచే దానిబాధయుఁ దగ్గిపోయినది.

తెల్లవాఱినతోడనే పరశురామకవిగారు త్రిలింగదేశాభివర్ధనీసభాస్థాపకుల పేరఁ దాను నేఁటి సాయంకాలము మరల నుపన్యసింతుననియు, నిన్నటిసభలో నేదో యసందర్భముగాఁ బ్రవర్తించినందులకుఁ దనకు మిక్కిలి లజ్జగా నున్నదనియు, నీనాఁడు తప్పక యుపన్యాసము జరుపుటకుఁ దగినప్రయత్నము చేయింపవలయుననియు వర్తమానించిరి. దానిపై సభాస్థాపకులు నేఁటిసాయంకాలము $3\frac{1}{2}$ గంటలకు మరల నుపన్యాసము జరుగునని ప్రకటించిరి. సభాకాలమునకు మే

మచ్చటి కరిగితిమి. నిన్నఁ బరశురామకవిగారి భక్తిపార వశ్యము తమభావములకు నచ్చుటచేఁ గాఁబోలు ననేకులు పురజను లీయుపన్యాసమునకుఁగూడ దయచేసి కూర్చుండిరి. పరశురామకవిగా రుపన్యాసవేదికపై కెక్కునప్పటికి దిక్కులు వ్రక్కలగునటు లాక్కొట్టుగా సభాసదులందఱుఁ జప్పట్లు చఱచిరి. అప్పుడు పరశురామకవిగారు రెండుచేతులును జోడించి యిట్లుపన్యసింపఁ దొడఁగిరి.—

పరశురామకవి—

క. నాయనలారా ! నిన్నటి
సాయంకాలమున నిచటిసభలో నటునే
మీయుత్సాహం బాఱడి
నేయుటచే నిపుడు మిగుల సిగ్గిలుచుంటిన్.

ఒకయువకుఁడు—(తనమిత్రునితో మెల్లఁగా) దైవప్రార్థన చేసినయెడలఁ దలతిరుగునని కాఁబోలు నీసారి దానిని జల్లఁగా దాఁటవేసినాఁడు.

మిత్రుఁడు—కాదు! కాదు! ఇది అప్టు డేట్ ఫ్యాషన్ (up-to-date fashion)

ఇఁకనొకఁడు—సిగ్గిలుచున్నవాఁడవు మరల నెందులకు స్థిరము కావలయును?

మఱియొకఁడు—అందులకు సిగ్గుపడ నవసరము లేదు. మీరేమిచేసినారు? పాపము!—

పరశురామకవి—

చ. పలువురు పెద్దలుండిన స
భాస్థలిలోన నుపన్యసింపఁగా
నిలుచుట సాహసం; బటులు
నిల్చి సభాసదులెల్ల మెచ్చఁగాఁ
బలుకఁగలేక యందు నగు
బాటులు వాటిల సంచరించువా
రలకగు శృంగభంగము క
రంబు భరంబగుఁగాదె యారయన్.

ఒకసభ్యుఁడు—"తనకు శృంగ మున్న"దని యనుకొను వానికి భంగముకాని నిరహంకారులకు మీకేమిభంగము మహానుభావా?

ఒకయువకుఁడు—అనుభవజన్యజ్ఞానముగలవారు గనుకఁ దమరిట్లు మనవిచేయుచున్నారు. ఈసంగతి యందఱకును దెలియునదికాదు.

పరశురామకవి—

గీ. అప్పను! దలపోయ నదియటుల్లయున్నను!

పైయువకుఁడు—(తోడివానితో) విన్నావురా వీరభద్రరావు! నామాటలకు సమ్మతించి కవిగా రేమనుచున్నారో!

తోడివాఁడు—ఏఁడ్చినావులే. ఆయన చెప్పునది నీమాటలకు సమాధానము గాదు. విను! పై సంగతి విను!

పరశురామకవి—

కాని

(అనియేదో యోచించు చును)

పైయువకుఁడు—కానిగిని లేదు. ఏ గానియు లేదు; ఆ లాగున నొప్పుకొని తీరవలసినదే.

పరశురామకవి—

గీ. బుద్ధిపూర్వకముగ మిమ్ముఁగొంట్ల మెదుట
సిగ్గువిడనాడి యోసట్లు సేయ లేదు
చేయుచున్నట్టు లెంచుఁగ మచ్చిత్తమునను

తోడివాఁడు—(పై యువకునితో) సరిగాదా? తెల్లమొగము వేసినావా?

మఱియొకవిద్యార్థి—(మెల్లఁగా) నీవు బుద్ధిపూర్వకముగఁ జేసినావని యెవ్వరన్నారయ్యా! "గుమ్మడికాయలదొంగ" యనకుండఁగనే భుజములు తడుముకొనె దవేమి?

వేఱొకసభ్యుఁడు—పాపము! అమాయికబ్రాహ్మణుఁడు నిన్నటిసంగతిని గుఱించి చాలఁ బశ్చాత్తాపపడుచున్నాఁడు.

ఒకవిశ్వస్త—నీవేమి యెఱుఁగుదువు పెద్దిభట్టు! అప్పుడు నీమనస్సు నీకుస్వాధీనమైనదా? భక్తిలోమునిఁగి

పోయినది. కస్తిమాత్రము భూమిమీఁదఁ బడిపోయినది. నీ వేమిచేయఁగలవు?

పరశురామకవి—

క. ఎప్పటికెయ్యది వచ్చునో
చెప్పంగాలేము దైవచిత్తము నెఱుఁగన్
డెప్పరము! తద్విలాసము
చొప్పున సర్వంబు నడచుచుండెఁబోవుఁగదా!

విశ్వస్త—అవును! నాయనా! అవును? భగవద్విలాసము గాక మఱియేమున్నది.

ఒకసభ్యుఁడు— ఆహా! సాక్షాత్తు మహానుభావుఁడు! మాట్లాడుచున్నట్లే మహామధురముగా మంచిసమాసా గాఁ జెప్పఁగలఁడు పద్యము లీయన.

పరశురామకవి—(సంఖ్యావసానముల యందుఁ గొంచె మాపుచు)

ఉ. ప్రొద్దుట లేచినాఁడు—పరి
పూర్తిగఁ జల్దిభుజించినాఁడు

ఒకసభ్యుఁడు—(ప్రక్కవానితో) ఇది యేమియోకాని యీయన యుపన్యాసపద్ధతియంతయు బహువిచిత్రముగాఁ గనుపట్టుచున్నది. ఇంతవఱకు రెండుపన్యాసములు విన్నానా? ఏవిషయ మారంభించినాఁడో, యేమిచెప్పినాఁడో యేమిచెప్పఁబోవుచున్నాఁడో, యెందులకుఁ జెప్పుచున్నాఁడో, యెట్లు ముగించుచున్నాఁడో యేమియుఁ దెలియదు గదా? వట్టి యధ్వాన్నము.

ప్రక్కవాఁడు—అయ్యా? యీయనదంతయు నిదియొక తృతీయపంథ.

మఱియొకఁడు—అదికాదు! పాప మీయన కేవలము పూర్వాచార పరాయణుఁడు. ఇప్పటి స్పీచెస్ (speeches) సంగతు లంతగా నెఱుఁగఁడు.

సబ్జక్టు (subject) ఎట్లు ఏనలైజ్ (analyse) చేయవలెనో, యెట్లు బిగిన్ (begin) చేయవలెనో, ఎట్లు డెవలప్ (develop) చేయవలెనో ఏట్లు కంక్లూడ్ (conclude) చేయవలెనో తెలియదు. అదికొంత యింగ్లీష్ (English) స్టడీ (study) చేసినఁగాని పట్టుపడదు. దట్స్ ఏన్ ఆర్టు (That's an art).

అన్యుఁడు—అయ్యా! అట్లుకాదు; తమరన్యథా తలఁచుచున్నారని నాయభిప్రాయము. క్షమింపవలయును; ఆయన పైకట్లుశుద్ధవైదికబ్రాహ్మణునివలెఁ గనుపట్టినంతమాత్రమునఁ దెలియనివాఁడని నే ననుకొనను; తానుజెప్పఁదలఁచుకొన్న విషయము నేదో చమత్కారముగా మార్చి నవీనపద్ధతిగా శ్రోతల హృదయములందుఁ బ్రవేశపెట్టవలయునని యిట్లొకక్రొత్త ఫక్కి నవలంబించినాఁడని నేను నమ్ముచున్నాను. కొంచెముపరిశీలనపూర్వకముగఁ జిత్తగించినయెడలఁ దమకీసంగతి విశదము కాఁగలదు. చూఁడుఁడు! మొదటియుపన్యాసమంతయు జ్ఞానవిషయికమైనది. రెండవది భక్తికి సంబంధించినది. ఇది మూఁడవది గదా? ఒకవేళ వైరాగ్యమును గుఱించినదియైనఁగా వచ్చును. అంతయు విన్నతర్వాత విమర్శింతము.

పరశురామకవి—

...................................రెం
డెద్దుల మోటఁగట్టి పొల
మెల్లను నిండఁగ నీరుతోడి నాఁ
డెద్దియు బద్ధకంబెఱుఁగఁ
డించుక యేనియుఁబాప! మంతలో
నిద్దురవోయినట్లె మర
ణించినవాఁ డొకచేనికట్టపై.

ఒకకృషికుఁడు—ఔను! పాపము! దుక్కముక్కలాగున్న ధూళిపూడి బుచ్చెన్న కొడుకు దుక్కిచేను గట్టు మీఁదనే కాదు కిక్కురుమనకుండ గ్రుక్కడుప్రాణము నిట్టే విడిచివేసినాఁడు?

పరశురామకవి—

క. పామని విషమని యెదియో
గామని దయ్యమని వానిగ్రహగతియని యే
మేమో నొడివిన నెదియో	[య్యేన్.
యామరణమ్మునకు హేతు వవిదిత మ

ఒకఁడు—"శుభమస్తు" అని ముందుగా ఆసంగతి యేం
దుల కిప్పుడు? సుభము పలుకురా పెండ్లికొడుకా
యనఁగా అవిరేణికుండలదగ్గరఁ జచ్చినట్లే కూర్చుం
డెద నన్నాఁడఁట. ఆలాగున నున్నది యీయన
చెప్పునది.

పరశురామకవి—

శా. వార్చెన్ భోజన మాచరించెఁ
దొడిగెన్ వస్త్రంబు లేవేవియో
కూర్చెన్ భూషణముల్ సభాస్థలమునం
గూర్చుండి కార్యక్రియా
చర్చల్ గొన్నియొనర్చెఁ దక్కిన సభా
స్తారుల్ విలోకింపఁగాఁ
గుర్చిలోననె కూరుచుండి యసువుల్
గోల్పోయెఁ జిత్రంబుగన్.

ఒకఁడు—అవు నవును మొన్ననీనడుమనే— ఈసంగతి
జరిగి యెంతోకాలము కాలేదు.

పరశురామకవి—

క. హృద్రోగంబనుఁ డది శ్లే
ష్మోద్రేకంబనుఁడు! లేకయొండొక్కఁడనుం
డద్రివలెఁగూలె నపుడా
భద్రాకారుండు తత్సభామధ్యమునన్.

ఒకసభ్యుఁడు—రియల్లీ! ఇట్ మస్టు బి ఏ హార్టుడిజీజ్!
Really! it must be a heart disease.

పరశురామకవి—

ఉ. కూరిమిమీఱఁ దల్లి తన
కుంగల వస్త్రవిభూషణాది శృం
గారవిశేషయుక్తిఁ గడు
గారవమొప్ప నలంకరించి ము
ద్దారఁగఁ బాఠశాల కడ
కప్పుడ పంపిన చిన్నిబాలుడు
ర్వారవిధి ప్రభావమునఁ
బ్రాణముఁ గోల్పడెఁ బాఠశాలికన్.

ఒకసభ్యుఁడు—(విచారముతో) నారాయణ! నారా
యణా! యెంతపని జరిగినది?

పరశురామకవి—

క. బడినుండి మిగుల నాఁకటఁ
బడి తనగారాబుపట్టి వచ్చునటంచున్
వడివడి గిన్నియ నన్నము [గున్.
నిడి యెదురులుచూచు తల్లి యేమియెఱుం

(సభ్యులలోఁ బెక్కండ్రు వస్త్రాంచలములతోఁ గన్ను
లొత్తుకొనిరి.)

పరశురామకవి—

క. తన ప్రాణవల్లభుం డొక
యనికిం జని శత్రునిహతుఁడై మడసినవా
ర్తను విన్నవెలఁది తాని [గటా!
ల్వున నీరయి యట్టియసువులు దొఱంగెఁ

ఒకవిశ్వస్త—ఆహా! ఎంత పుణ్యాత్మురాలనమ్మ! తల్లీ!
విధవబ్రతుకు బ్రతుకకుండ వేగముగా వెళ్లిపోయి
నావు మా తల్లీ! పూర్వపుణ్యబలముగల యిల్లాలవు
గనుక పుణ్యస్త్రీమరణము తటస్థించినది. ఇదిగో!
మావంటి నిర్భాగ్యురాండ్రము! ఈలాగున బ్రతికి
యున్నాము; ఎందుకు పనికిరానిబ్రతుకు?

పరశురామకవి—

గీ. తనవిభుండు రణంబున ధైర్యశౌర్య
సాహసంబులఁ బగతుర సంహరించి
మెచ్చఁగన్నట్లు శుభవార్త వచ్చెనేమొ
యనుకొనినకాంత కావార్తయశనియయ్యె.

ఒకసభ్యుఁడు—అయ్యో! పాపము! ఎంత యాశాభంగ
మైనది!

పరశురామకవి—

మ. తన కేదోయొకదైవయోగమున వి
త్తం బెంతయో ప్రాప్తమ
య్యె నటం చిట్టె హఠంబుగా వినిముదం
బెంతేని యుప్పొంగ "ఆః"

యని యూఁకొట్టి యకింపనుం డోక డు
ప్రాణాపాయముం జెందెఁ బా
చినవార్తా నివేదించి స్ననిని
శ్చేష్టత్వముం జెందఁగన్.

ఒకఁడు—అవును! ఇది అవసరము సక్రుటస్లో జరిగినదని విన్నాను.

మఱియొకఁడు—కంసరాజు గ్రామములో—"కనకదండి కాంతయ్య" అనే పంటుగ్రామ స్తణుఁడు—కలకత్తా కంపెనీలో—లాటరీ టికెట్టువల్ల లాభము వచ్చినదని విని సంతోషముచేతనే కాదా ప్రాణాలను ప్రాణము విడిచిపెట్టినాఁడు?

పరశురామకవి—

క. సంతోషమె విషమించెనొ!
వింతయె యాతనికి నట్లు విషమయ్యెనొ! త
త్స్వాంతంబున నేమయ్యెనొ!
యంతంబు నరించెనపుడె యాక్షణమున నే.

ఒకసభ్యుఁడు—ఎక్సెస్ ఆఫ్ ఎనీ ఫీలింగ్ ఈజ్ వెరీ డేంజరస్ (Excess of any feeling is very dangerous).

పరశురామకవి—

మ. అనుఁగుంబ్రేయసిఁగూడి రాతిరి ముద్దై
కాయ త్తచిత్తంబుతోఁ
దనశయ్యంబవళించియుండి నిజకాంతా
బాహుబంధంబులో
ననె ప్రాణోత్క్రమణంబుఁగాంచెను గటా!
నాథుండు; తత్పత్ని హా
యని యల్లాడుచు శోకనిర్దళితచి
త్తాంభోజయై క్రుంగఁగన్.

ఒకఁడు—ఇది మఱియుఁ జోద్యముగా నున్నది.

పరశురామకవి—

ఆ.వె. ప్రాణకాంత బాహుబంధంబునందుండి
కాలపాశబంధకలితుఁడైన
మనుజుఁడేటికట్టి మరణంబుఁజెందెనో
మనకుఁదెలియఁదగిన మార్గమేది?

ఒక సభ్యుఁడు—విచిత్ర హేతుకల్పన మొక్కటియే దానికి మార్గము. వేఱొకమార్గ మేమున్నది?

పరశురామకవి—

ఉ. బాలికగాదు! కుందనపు
బంగరుబొమ్మ! సమస్తసద్గుణ
శ్రీలకుఁ బట్టుగొమ్మ! కడు
చిన్నతనంబున రోగబాధకుం
బాలయి "లేదు, లే" దనఁగఁ
బ్రాణభయంబున నుండి వెండియున్
గాలికి మళ్లినట్లు బ్రతుకం,
బదియేఁడులునిండె దానికిన్.

ఒకవనిత—ఇదియునుజావుకబురేనా యేమిటినాయనా?

పరశురామకవి—

చ. పరిణయయోగ్యమౌ వయసు
వచ్చుటఁ గన్గొని తల్లిదండ్రులా
తురపడిపెండ్లికై మిగులఁ
ద్రొక్కిసలాడుచు సత్కులీనుఁడౌ
వరునొకనిన్ వరించుకొని
వానికిఁ గన్యక నీయనెంచి యా
జరుగఁగఁబోవు పెండ్లికి
సన్నహనంబొనరించి రంతయున్.

ఒకవృద్ధస్త్రీ—(కన్ను లొత్తుకొనుచు)చాలు నాయనా! ఇఁక నెందుకుఁ జెప్పెదవు? మా వెంకమ్మతల్లి మాయకూఁతురిమాట జ్ఞాపకము వచ్చుచున్నది.

ఉ. వత్తురు పెండ్లివా రిఁక; వి
వాహము రేపగు; నంచు సర్వమా
యత్తము సేయఁగాఁబడియె
నేమనిచెప్పఁగవచ్చు నంత నా

పుత్త్రఁడిబొమ్మయట్టె చనిపోయెఁ
బురాకృతకర్మబద్ధులై
యుత్తలపాటుతోఁ జనకు
లొక్కమొగిఁ దురపిల్లుచుండఁగన్.

(సభలోఁ బెక్కండ్రు కనులనీరు దుడిచికొనుచు "హరి హరీ" యనిరి).

పరశురామకవి—

గీ. చిన్నతనమున జబ్బంత చేసినపుడు
బ్రదికి, తుదకిప్డు పదియేండ్లప్రాయమందుఁ
బెండ్లియత్నంబు జరిగినపిదప నేల
యెగిరిపోయెనో యాబాల? యేరికెఱుక?

ఒకఁడు—ఎవ్వరికెఱుక? నాయనా! అంతయు భగవన్మాయ!

పరశురామకవి—

మ. భగవంతుండగు రామభద్రుని
గృపాపారీణు భక్తిన్ భజిం
పఁగ భద్రాచలయాత్ర కేగుటకునై
భావించి సంతోషమొ
ప్పఁగఁ బెక్కండ్రొక నౌక నెక్కి
గృహిణీబంధ్వాప్తభృత్యాదియు
క్తిగ గోదావరి నావమున్గుటయు
వార్ధిం దేలి రయ్యయ్యయో!

ఒకసభ్యుఁడు—కటకటా! సంఘమరణము!

పరశురామకవి—

గీ. తప్పుపనికాదు! భగవంతుదరిసెనంబు
సేయఁబోవుచునున్న యాస్తికులు వారు!
కొండతేనియు దరిఁ జేరఁగూడదొక్కొ?
సంఘమరణం బదట్లేల సంభవించె?

(పరశురామకవిగారి యుపన్యాసమునందలి పరిశుద్ధ భావములు బాగుగా వినుటచేఁ బరమవైరాగ్యము నొంది కాఁబోలు సభాసదు లెవ్వరును సద్దుచేయక శాంతముగా వినఁదొడఁగిరి).

పరశురామకవి—

గీ. గట్టికుండయె; పదిలమ్ముగా బజానఁ
బెట్టుకొని నీళ్లకనియేగెఁ బేదరాలు
నీళ్లతో వచ్చునప్పు డానింపకుండ
వింతగా దారినడుమను విచ్చిపోయె!

క. మును పెన్నఁడుఁ దద్ఘటమునఁ
గొనితే లేదా! జలంబుఁ గ్రొత్తగ నేఁడే
కొనివచ్చెనె? యానాఁడది [చెపుఁడా!
తనయంతనె పగులుననుచుఁ దలఁచునె

ఉ. గట్టిగ నున్నయట్టులనె కన్పడెఁ
గన్పడి చూచుచుండఁగా
నిట్టె చితుక్కుమంచు నశియించెఁగదా
యపుడట్లు తద్ఘటం
బట్టిదె యీశరీరమును నంత
కు మిక్కిలి దీనికేమియున్
గట్టితనంబు నిత్యతయుఁ గానఁ
గరాదు తలంచి చూడఁగన్.

ఆ. వె. అట్లుకుండపోవునని యామెయెఱుఁగదు
తాను దానికెదియు హానిగలుగు
తప్పుసేయలేదు; తనయంత తద్భాండ
మవిసిపోయె; నేమి యనఁగ వచ్చు?

క. ఏరోగంబును లేకయె
యారోగ్యబలాతిశయ సమన్వితులై యొ
ప్పారెడువారలు నయితం
బీరీతి గతించుచుండ నిదియేటు సతహా?

ఉ. గాలికిఁ జాప యెత్తుకొని
గట్టును దెన్నును గానలేక యు

య్యాలలనూఁచు భంగనివహంబున
కల్కుచు ఘోరవార్ధిలోఁ
దూలెడునావ యెప్పుడెటు
త్రొట్రిలి మున్గిన మున్గిపోవు; నే
గాలియొ యేతరంగమొ విఘాత
మొనర్పక పోవ దెప్పుడో.

ఉ. వాయువశంబునన్ జ్వలితవర్తి
బలంబున నింటిమీఁదికిం
బోయిన యొక్క కాగితపుబుట్ట
వియత్స్థలి నెంతసేపు సా
పాయము గాకయుండు ననపా
యసుఖస్థితి నెంతకాలమా
వాయుపథంబునం దటులు వర్తి
లనేర్చు! వచింపుఁడీ బుధుల్.

గీ. గాజుబుడ్డికిఁ గలయంత గట్టితనము
గానరా దొక్కయప్పు డీ కాయమునకు
గాలిలోనున్న దీపంబుకరణి నిత్య
విప్లవాపహతంబు జీవితము తెలియ.

క. తములము సేయుచుఁ బానీ
యముఁ గ్రోలుచుఁ గూరుచుండి యన్నముఁ
దమయంతనె యిట్టే ప్రా [దినుచున్
ణములన్ విడనాడినట్టి నరులంగనమే?

గీ. సంతసంబునఁ జావు; విషాదమునను
జావు; తుమ్మిన దగ్గినఁ జక్కనగినఁ
దిన్నఁ దినకున్న నూరకేయున్నఁ జావు;
చావునకుఁ గారణం బేమి కావలయును?

ఆ. గీ. కాన మృత్యుదేవి కన్నుఁ బ్రామినవారి
గాన మెందు; ముందుగాని వెనుకఁ
గాని యెల్లవారు గతియించువారలే
పుట్టినట్టిదెల్ల గిట్టునదియె.

గీ. అరసి చూడఁగ సూక్ష్మతృణాగ్రమందు
వ్రేలుచుండెడు హిమబిందు విధము గలిగి
నిత్యపతనోన్ముఖం బయి నిలిచియున్న
దేహ మస్థిరమనఁగ సందేహ మేమి?

ఉ. ఇంత యశాశ్వతంబయిన
యీతనువున్ మదినమ్మి మానవుం
డెంతయు విఱ్ఱవీఁగుఁ దన
కింక నొకప్పుడుఁ జావులేని య
ట్లంతియెకాని మృత్యుముఖ
మందె వసించుటెఱుంగఁ డద్దిరా
వింతలలోన వింత యిది!
విశ్వమునం బరికించి చూడఁగన్.

చ. ఎఱుఁగుదు మెల్లవార మిది
యిట్టు లశాశ్వతమంచు నైన నే
మఱుదుము నిత్య; మద్దియొక
మాయ; తదీయ విచేష్టితంబులన్
మఱపు జనించుచుండు మన
మానసమం; దటుగాన మాయకుం
దెరవు నొసంగరాదెపుడు
ధీబల సంపద పెంపుమీఱఁగన్.

గీ. ఇంతకును జెప్పవలసిన దేమియనఁగ
నెప్పటికి నేదియెట్లానొ యెఱుకపడదు
నూనముగ నుత్తరక్షణమైన మనది
గాదు; దీనిని మఱవఁగారాదు మనము.

(తల క్రిందికివంచి)

మ. ఇదిగోఁ జూడుఁడు! బొప్పిగట్టెఁ దలపై;
నీదెబ్బ యేసుంత బె
ట్టిదమై తాఁకిన వెండి యీ మహితపీ
ఠిన్ నిల్చి మీసన్నిధిన్

బదిలంబొప్ప నుపన్యసించుట
కురాఁ బాటిల్లకేపోవు; ని
ట్టిదె—యీపాటిదె—యీశరీరమును బా
టింపంబనేముండెడిన్.

సభ్యులు—అయ్యో! పాపము! గట్టి దెబ్బయే తగిలినది.

పరశురామకవి—

క. తగిలిన దెబ్బకు నేమది
నొగులుట లే; దిపుడు దాన నొప్పియు లే;గ
తగువారలకు ననంతు [టిన్.
ష్టిగ మెలఁగితిఁ గాయటంచుఁ జింతిలుచుం

సభలో నుండి రెవ్వరో—(ప్రకాశముగా) అయ్యా! మీరేమిచేసినారయ్యా! జరిగినదేదో జరిగిపోయినది. మీరట్లు చింతింపవలసిన పని లేదు.

పరశురామకవి—

క. నిత్యము సన్నిహితంబై [డుక్
మృత్యువుమానవుని వెంట మెలఁగుచునుం
సత్య మిదియనుచు లోక [రొకో?
స్తుత్యులు మనపూర్వపండితులె నొడువ

క. తనువిది యశాశ్వతమెగా
యని రేపటిభుక్తిముక్తు లరసికొనకయుం
డనురాదు! శాశ్వతంబను
కొనినట్టులుగింజుకొననుగూడదుమనకున్.

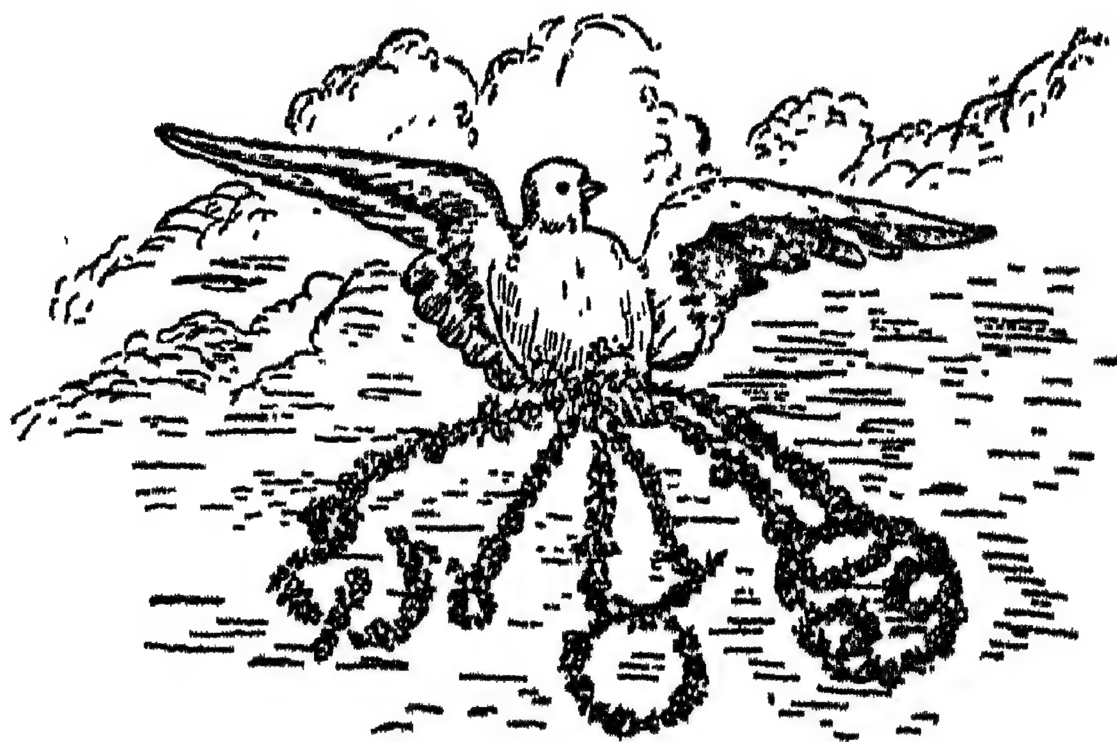
ఆ. అయ్యలార! మీరలందఱుఁ బరమాద
రమున నచ్చి, యెదియొరిమ్యవిషయ
మితఁ డుపన్యసించు నలమిమై వినవచ్చు
నని తలంచియుందు రాసఁజెంది.

ఉ. అంతటివాఁడఁగాను; వివి
ధార్థములన్ వివరించి మీ కునే
సంతసముం బొసఁగ్చుటకుఁ
దలిసవాఁడనుగాను! గాని, మీ
రింత దయాస్వభావమున
నిచ్చొటకుం జనుదెంచి యూబుజ
న్వాంతత వెల్లడించితిరి;
చాలముగింబు ఘుటిల్లె నామదిన్.

క. నిన్నటివిషయము మీతో
విన్నప మునరించి స్వేచ్ఛవేఁడుకొనఁగనే
నిన్నిపచించితి తప్పుగు [రా!
మన్నింపుఁడు సరసమ్యాదాళి మానసులా

అని పరశురామకవిగారు ఉపన్యాసవేదికనుండి దిగిరి. సభ్యు లందఱును గరతాళధ్వను లొనర్చిరి. సభ ముగింపఁబడెను.

ఇట్లు
త్రిలింగ దేశాభివర్ధనీ సభాంధ్ర
సంక్షిప్తలేఖకుఁడు.

వేసవి

చావలి సుబ్బారాయుడు గారు

వేసవి ఋగ్గేతానము నింక నేఁడిమికోర్చుట గష్టమాయె మా
కోసము తల్లిదండ్రు లటఁ గూరిమి గైకొనియుండుటాయె నీ
మాసపుభాగ్యమేమి! కడు మంచిదిగూడి సుఖంపుమంచు మా
ధ్యాసను బెంచుటాయె సుమహారము లెక్కువయాయె మాకు నా
వాసము దూరమాయెఁ బెను బాధలపా లగుటాయె నింక నా
యాసము నెక్కుడాయె మఱి హాయిని గాంచుట సున్నయాయె మా
గ్రాసము తక్కునాయె నిఁక ఘర్మకణంబులు జిమ్ముటాయె మా
టాసలు బంకగాయె నిఁక డప్పము వీడుట తప్పదాయె మా
హాసము వృద్ధియాయె మరియాదకుఁ బూర్తిగ భంగమాయె నీ
రాసము గష్టమాయె నిటు భేషజమంతయు వీడుటాయె మా
వేసినవస్త్రములన్నియును జెలతసంబు వహించుటాయె సం
త్రాసము దూఱ్చుచుట్టి పెనుధూళి కనుంగవ గప్పుటాయె చే
రాసగఁ జెప్పనేల గవిత హాస్యమునొందుట గల్గుటాయెఁ బైఁ
బూసిన పూఁతలన్నియును బూర్వపురీతిని బొందుటాయె మా
నాసికయందు నీరు కడు నాట్యముచేయుట గల్గుటాయెఁగా
మూసినకన్ను లెంతకును మూఁతలు వీడకయుండుటాయెఁ గ్రొ
న్నిశ్వాసము లంతకంత పొలిమేరలు మీఱుటయాయె నక్కటా
మాసిన దేహమున్ ఘనుల మార్దవహీనతయాయెఁ బక్వహా
ళోసిన సంజ్ఞలన్నిటికిఁ గూసలులేచుట గల్గుటాయె హా
వేసరి యుండ్లలోనఁ గడు వింతగ నుండుట గల్గుటాయెఁ గా
కేసరివంటి మానవులు కించనుబొందుట తప్పదాయె వే
కాసుననిచ్చినన్ మనకుఁ గాలముపుచ్చుట గష్టమాయె బెల్
మోసముచేయువారలును మూలలఁగూర్చుని కుందుటాయె నీ
వాసిని జెందుభోగులును భాగ్యము వీడి కృశించుటాయె సా
ధ్వ్యాసముపేతులై బయట గాటపునిద్రకులోను గాఁగ బల్
దోసపుఁ దన్కచొప్ప యిలుమాఱి హరించుట లెక్కువాయెఁ జో,
పోసిన చల్లనీరు మఱి భూమిని బూర్తిగ నింకుటాయె ము
వ్వాసపుగాలియైన నిటు వీచుట దుర్లభమాయె వేసవిం
గాసిలుచుంటఁ దక్క సుఖకారణమున్నదె? చూడగా సుఖా
భాసముగాక యింక భగవానుఁడు గూర్చిన సౌఖ్యమేదియో?

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారు

[వెనుకటి సంచిక తరువాయి]

రంగము ౬

(ప్రవేశము సలీము, వంది)

వంది

ఆది మిత్రోష్ణముల్ గడచి
నంతన మధ్యమునందు భీష్మముల్
మేదుర మల్లికా సుమనసమే
తములై యట స్వచ్ఛవాసనా
శ్రీదము లంతకంత శిశిరీ
భవదంగములైన గ్రీష్మవే
ళాదివసంబు లివ్వి సుఖ
లాలసదివ్యజనైక భోగ్యముల్.
విరచిత మల్లికా ప్రసవ
వీధి చరన్మధుకృత్కుమారికా
పరిణతగానరమ్యములు
భాసురముల్ శ్రమవారి దేహసం
చరదమృతానిలార్భక ప్ర
సాదితసౌఖ్యము లంగనా మనో
హర దృగనంతకాంతి మధు
రాకృతు లీదివసంబు లెంతయున్.
ఈనవమల్లికాకుసుమ
మెంతగ భృంగకుమారుచిత్తమున్
దీనతఁ బొందఁజేయు సమ
దీర్ఘనిజాంచిత పత్రనిర్గత
శ్రీనవమాధునిర్ఝర వశీ
కృతమున్ భానరించి దివ్యగం
గానళినోదరభ్రమిత
గానము భృంగ మిఁకెంత బేలయో!

సలీము

ఏమయ్యా! మీరు రాజపుత్ర దేశస్థులా?

వంది

చిత్తము ప్రభూ!

సలీము

మీ రెవ్వరికొలువులో నున్నారు?

వంది

రాజా మానసింగుగారి కొలువులో.

సలీము

నేడిట్లు వచ్చితి రేమి?

వంది

జహాపనాహ్! తమదయ సంపాదన కొఱకు

సలీము

మాదయ యెందుకు?

వంది

మహాప్రభువులు.

సలీము

(హాసము)

వంది

శ్రీమన్మంజులతాగ్రభాగముల వా

సించెఁ లతాంతానళుల్
ప్రేమోద్దీపితలైన కన్యకల శ్రీ
కృష్ణప్రభాకేశపా
ళీమధ్యంబుల నందమై తిరుగు నో
లేదీ వసంతాంత వే
ళామల్లీలతికావితాన సుమ
మాలావాసనానిర్ఝరుల్.

ఈభృంగమ్మిది యెంత జేలయొకదా
బృందారకాంభస్సర
శ్రీభంగంబుల నూగెడున్ కనక
నీరేజమ్ములో తేనియల్
క్షోభించున్ తనకోసమై యిటుల
నిల్చున్ తాను నైరంభసం
బాభూమీతటంబులందు తుమ్మిపువు
లం దన్నన్న! యీరీతిగా!

సలీము

ఇతడు మరలమరల నదేగీతము పాడుచున్నాడు. నారహస్యము వ్యక్తమైనదా?

వంది

ఈక్షోణీస్థలిఁ బాసి పద్మముల
కెంతేశోకమున్ గూర్చుచున్
లాతూరక్తిమపోవనల్ల నగుచున్
లాలిత్యమున్ వీడుచున్
ప్రక్షీణమ్మయి సాంధ్యరాగములు
దిక్పర్యంతమున్ బోయెడిన్
పక్షుల్ శ్రేణులుగట్టి యంబరమునన్
బాఱున్ చలత్పక్షముల్.

ఉత్తమజాతిభృంగమ వ
హో! నినుమెచ్చగవచ్చు లెమ్ము నీ
చిత్తము నీచభావముల
చెందదు చందిరులేత వెన్నెలల్
పొత్తులుగా వయఃపటిమ
పొందిన వెన్నెలపుల్గులింటిలో
జొత్తుల కాంతికిన్ సొగసి
సోలునె? అన్న? కుమారభృంగమా!

సలీము

ఏమయ్యా! వందీ! ఇంకచాలును పొమ్ము.

వంది

సెలవుతీసికొందును! [నిష్క్రమి]

సలీము

అనిర్భేద్యమైన యీరహస్య మెట్లు బయలు ప్రాకినది? ప్రియా! అనార్కాళీ! మనలో నీ రహస్యమును చెప్పువా రెవ్వరును లేరే. నా చహరా కనిపెట్టిన రాజభటులును, పురుషులును నీవిషయము కనిపెట్టిరా? నాప్రియురాలియెడ వైముఖ్యము గలిగించుట కిది పన్నబడి నట్లున్నది. దేవీ! నాహృదయము నీయెడలనే బద్ధమైనది. ప్రాణములు పోవలెను. నీయందు నేను చలించను. ప్రియా! నీవను మానించకుము.

ఈరహస్యమే వెలికి ప్రాకినచో దీనికి తగినట్లుగా చక్రవర్తి యేదైన విచారించడా! మాయనార్కాళియెడ ధూర్తముగఁ బ్రవర్తించెనా! ఏమి చేయవలయును? ఏమో! నామనస్సు నిలుకడ తప్పినది. ఏమిచేయుదును? అయ్యో!

సేవకుడు

[ప్రవేశించి] జహాపనాహ్!

సలీము

ఏమి!

సేవ

అనార్కాలీ నృత్యము చేయ బోవుచున్న దట, ప్రభువులను రమ్మనుచున్నారు.

సలీము

(కోపముమ్రింగి) అప్పుడేనా?

సేవ

చిత్తము!

సలీము

నేనింకను భోజనము సేయలేదు.

సేవ

దేవరవారి చిత్తము.

సలీము

కానిమ్ము! వచ్చియే భోజనము చేసెదను.

(తెర)

రంగము ౭

(ప్రవేశము. అనార్కాలీ, అజీజ్, రుసీ, మహాల్వి, సలీము, సేవకుడు.)

సలీము

ఏమిరా! మాతండ్రిగారు రాలేదేమి?

సేవ

సౌధగవాక్షము గుండ చూచుచుందురట. నృత్యము ప్రారంభింపు మన్నారు.

సలీము

మానసింగుగారైన రాలేదేమి?

సేవ

వారికి శిరోభారముగా నున్నదట.

సలీము

తక్కిన సరదార్లను రాలేదే యెవ్వరును!

సేవ

జహాంపనాహా! తెలియదు.

సలీము

ఈనృత్యము నేను చూచుటకేనా! అట్లైనచో నాగుండారము నద్దనే చేయించు కొనవచ్చును.

సేవ

ఖుదావంద్! సార్వభౌములు గుండారమునుండి చూచుచున్నారు.

సలీము

నేనును నాగుండారము నుండియే చూచెదను.

సేవ

ప్రభూ! తమరిందే యుండవలెను. వచ్చిన వారు వెళ్లగూడదని రాజాజ్ఞ!

సలీము

మేమేమి శత్రువులము! మాకు తాళిదుం చూచి మనుష్మ బంధించుటకు!

సేవ

సేవకుని క్షమింప నలయును.

సలీము

(కూర్చుండును)

సేవ

అనార్కాలీ! నృత్యము చేయుము.

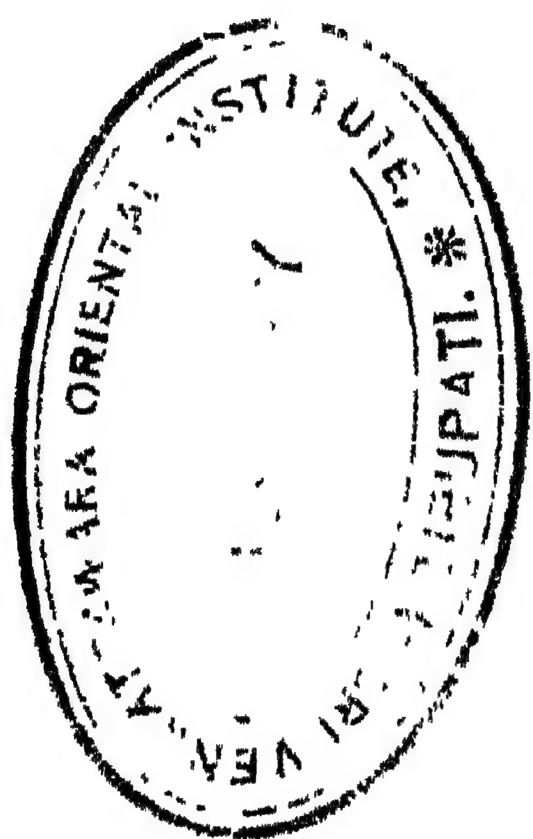
అనా

(తనలో) ఈ యవమాన మేమిటికి?

సలీము

నీవురా ఆజ్ఞ యిచ్చునది?

[భారతి మాసపసంపుటము పదవసంచికలోని 'రాజగృహము' అను వ్యాసమునకు సంబంధించిన చిత్రములు]

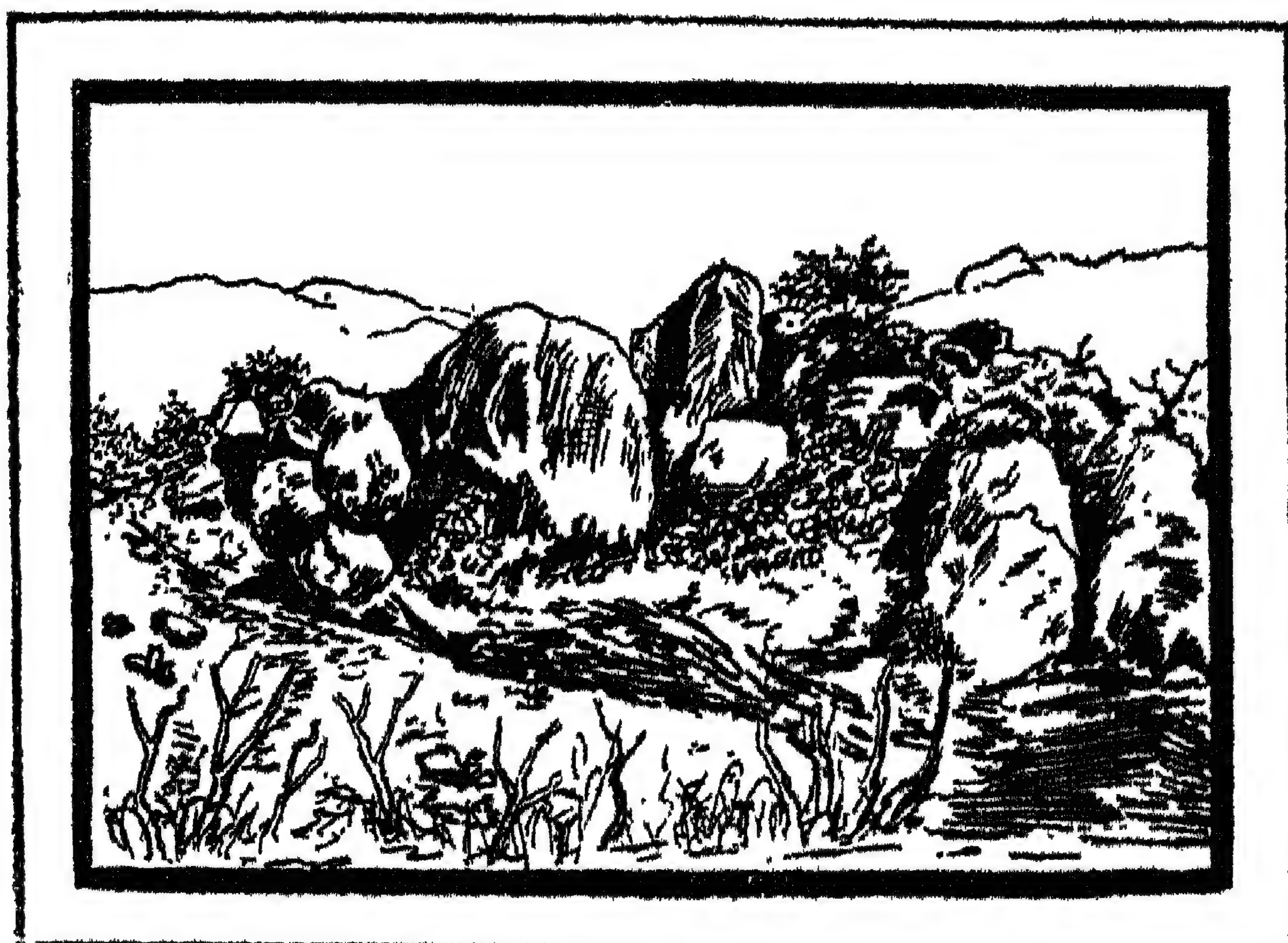

చిత్రము ౨. విపుల, వ్యవహారగిరుల మధ్యమార్గము

[భారతి [illegible] సంచికలోని ‘రాజగృహము’ అను వ్యాసమునకు సంబంధించిన చిత్రములు]

చిత్రము 3. గృధ్రకూట పర్వతము

చిత్రము ౪. గృధ్రకూటపర్వతముయొక్క పడమటికొన

సేన

చక్రవర్తిగారి యాజ్ఞ నిర్వర్తించుచున్నాను ప్రభూ!

అనా

(సలీము వంక దిరిగి) ప్రభూ! ఆజ్ఞయా!

సలీము

(తలవంచుకొనును).

అనా

(నృత్యము).
నేనెవ్వరను నాథ నీవెవ్వరవు నాథ
నేనె నీవును మఱి నీవ నేనును నాథ.
ఈదేహములు రెండు నింత భేదము చేయ
లేదు భేదము మహాలీల నీకును నాకు.
కడలి లోపల నీరు కదలి యావిరి రీతి
వడి వానయై నదీ వైఖరి కలయును.
నీ నాకు భేదమ్ము నిర్ణయించగలేరు
హేనాథ! దివ్య విద్యానాథులునుగూడ.
తెలిసి సుజ్ఞాన దీధితులు గాంచు నొకండు
తెలిసియు నజ్ఞాన తిమిర మొందు నొకండు.
ఒక్కకొమ్మన పూవు లుద్భవించును రెండు
ఒక్కగాలి చలించి యొక్కచోట లయించు
నీ వెవ్వరవు నాథ నే నెవ్వరను నాథ
నీవె నేనును మఱి నేనె నీవును నాథ
ఈ దేహములు రెండు నింత భేదముచేయ
లేదు భేదము కృపాలీల! నీకును నాకు.
(అనార్కాళి నవ్వును.) (సలీము నవ్వును.)

అనా

ఈదేహములు రెండు నింత భేదము చేయ
లేదు భేదము కృపాలీల నీకును నాకు.

సేవ

(ప్రవేశించి) జహాపనాహ్! చక్రవర్తిగారు రమ్మనుచున్నారు.

(సలీము నిష్క్రమించును.)

అనా

(ఆగును.)

సేవ

(ఆమెను బంధింతురు.)

(తెర.)

రంగము ౮

(ప్రవేశము సలీము, నిద్రపోవుచు)
(వృద్ధసేవకుడు ప్రవేశించును)

వృ. సే.

ప్రభూ! ప్రభూ!

సలీము

(లేచి) ఎవరు నీవు?

వృ. సే.

ప్రభూ! నెమ్మదిగా మాటాడుము!

సలీము

ఎవరు నీవు?

వృ. సే.

నేను.

సలీము

నీవా! తాతా! ఇప్పుడు వచ్చితివేమి?

వృ. సే.

నాయనా? ఏమిచేయుచుంటివి?

సలీము

నిద్రపోవుచుంటిని.

వృ. సే.

మనస్సున కంతసుఖముగా నున్నదా?

సలీము

కొంచె మాందోళనగానేయున్నది కాని, మా నాయనగారి సమాదరవచనములచేత కొంచె మోదారినది.

వృ. సే.

మీతండ్రి యేమన్నాడు?

సలీము

మిక్కిలి సమాదరించి పంపించినాఁడు.

వృ. సే.

నీవు ప్రమత్తత గలిగియుంటకా?

సలీము

విశేషములేమో చెప్పుము.

వృ. సే.

అనార్కాలికి రేపుప్రొద్దున నురిశిక్ష విధించినారు.

సలీము

(స్తబ్ధుడై పోవును.)

వృ. సే.

ప్రభూ! అనార్కాలి బ్రదుకగలదు.

సలీము

(నిశ్వసించును.)

వృ. సే.

అనార్కాలిని బ్రతికించుకొనుట నీచేతిలో నున్నది.

సలీము

(ఊరక చూచును)

వృ. సే.

ఇట్లయినచో లాభములేదు. ఈరాత్రియే నీవు తొందరపడవలయును.

సలీము

ఇప్పుడేమి చేయవలయును?

వృ. సే.

పోయి కారాగృహాధికారికి లంచమిచ్చి యామెను వదలించుకొని దాటిపోవలెను.

సలీము

ఆమె కురిశిక్ష యెందులకు?

వృ. సే.

నృత్యముచేయుచు నీవంకఁజూచి నవ్వినదట. రాజకుమారుని మోసము చేసి తనవలలో వేసికొన ప్రయత్నించుచున్నదట. అందుకని.

సలీము

ఆహా!

వృ. సే.

మీరిరువురును వివాహము చేసికొనిరని వదంతి ప్రబలినది. ఇదివరకే యేవిధముగానైన నామెను హరించఁగా ప్రయత్నములు చేయుచున్నారు. రాజధానిలో నీపని జరిగిన కల్లోలము గలుగునని యీ యాజ్ఞ నీయూరులో నిచ్చుట కిచ్చుటకు వచ్చిరి.

సలీము

ఈమాత్రము వార్త నాకిది వరకు చెప్పక పోతివా!

వృ. సే.

చక్రవర్తి నామీఁద కన్ను వైచియే యున్నాఁడు. నే నెప్పుడు బయలుదేరి వచ్చినను నా కురిశిక్షయే. ఇప్పుడు కన్నుమఱగించి యేమయినను సరే యని వచ్చితిని.

సలీము

ఇప్పుడేమి చేయవలయును?

స్వ. సే.

కారాగృహము వద్దనున్న వానికి లంచమిచ్చుట దక్క యింకొక వీలేలేదు.

(తెర)

రంగము ౯

[కారాగృహము.] ప్రవేశము. అనార్కాలి, (మూర్ఛిత సలీము.)

సలీము

అయ్యో! ప్రియురాల! (మూర్ఛపోవును.)

కావలివాడు

(ప్రవేశించి) ఆహా! ఇదియేమి? ఇరువురు నిట్లుండిరి; చక్రవర్తికి యుసురు తప్పక తగులును. (నీళ్లు తెచ్చి చల్లును.)

సలీము

(లేచి) దేవీ! (అనార్కాలిని కౌఁగిలించుకొనును.)

అనార్కాలి

(లేచి)మనోహరా! (ఇర్వురును కౌగిలించుకొని యేడ్తురు.)

కావలి

జహాపనాహ్! ఇట్లు మీరిర్వురును దుఃఖించుచుండ నెట్లు? ప్రభూ! కాలముగడచుచున్నది.

అనార్కాలి

జహాపనాహ్! మీ రిచ్చటి కెట్లు వచ్చిరి?

సలీము

ఈ మహానుభావుని దయవలన.

కావలి

జహాపనాహ్! మాట్లాడుట తొందరగా కానిండు. నే నిప్పుడే వచ్చెదను. కోడి కూయువేళ గూడ నైనది.

[నిష్క్రమించును.]

అనార్కాలి

అయ్యో! తెల్లవార వచ్చినదా! (ఇరువురును కౌఁగిలించుకొని యేడ్తురు.)

సలీము

ప్రియా! ఏడ్చి యేమిలాభము? మనము పారిపోవుదము రమ్ము!

అనార్కాలి

ఎచ్చటకు?

సలీము

ఏచ్చటకో!

అనార్కాలి

ప్రభూ! నామూలమున నీకు రాజ్య నాశన మేల?

సలీము

నీవు లేకున్న ప్రాణనాశమున కొప్పుకొందునా?

అనార్కాలి

అయ్యో! (ఏడ్తురు.)

కావలి

(ప్రవేశించి) జహాపనాహ్! ఇక దయచేయుడు

సలీము

నీకు రెండు లక్షలిచ్చెదను. మమ్ము పోనిమ్ము

కావలి

అమ్మో!

సలీము

నీకేమిభయము?

కావలి

ప్రభూ! రేపు నన్ను చర్మ మొలిపించరా?

సలీము

అట్లయినచో నీవుకూడ మాతోరమ్ము!

కావలి

కాదు! ప్రభూ! కాదు.

(నిష్క్రమించును.)

సలీము

ప్రియా! రమ్ముపోదము.

అనార్కాలి

వాడొప్పుకొనడు.

సలీము

నే నొప్పించెదను గదా!

అనార్కాలి

ప్రభూ! ఈదాసికై మీరింతత్యాగము చేయనేల? నేను నశించిపోయెదను.

(ఏడ్చును)

సలీము

ప్రియా! (ఏడ్చును)

కావలి

(ప్రవేశించి) ప్రభూ! చక్రవర్తివచ్చుచున్నాడు

సలీము

ఇప్పుడా!

కావలి

చిత్తము.

సలీము

ఎప్పుడైన నిట్లువచ్చునా?

కావలి

పెద్దపెద్ద ఖయిదీ లెవ్వరైన నున్నప్పు డిట్లే వచ్చుచుండును.

సలీము

నిజముగా వచ్చుచున్నాడా?

కావలి

నానాలుక కోయుడు!

అనార్కాలి

అయ్యో! హతవిధి! (మూర్ఛ)

సలీము

నాకు భయములేదు. నేను లేవను.

కావలి

ప్రభూ! ఈదీనునియందు దయయుంచుడు!

సలీము

(అనార్కాలిని చూచి) అయ్యో!

కావలి

ప్రభూ! ఇంతలో మరల రావచ్చును. చక్రవర్తిగారు వెళ్లిపోయిన వెంటనే మరల వత్తురుగాని ఇక్కడనే యొకరహస్యప్రదేశమున్నది అందుండి మరల రావచ్చును.

సలీము

నేను నడువలేకున్నాను. నన్ను తీసుకొని పొమ్ము!

కావలి

క్షమింపుడు.

సలీము

(అవ్యక్తముగ) పరవాలేదు. (తెర)

రంగము ౧౦

(ప్రవేశము సలీము, సేవకుడు)

సలీము

చక్రవర్తి వెళ్లెనా?

సేవకుడు

లేదు.

సలీము

నానాల్క తడియారుచున్నది.

సేవకుడు

దాహమిత్తునా?

సలీము

వలదు. చక్రవర్తి వెళ్లెనా?

సేవకుడు

జహాపనాహ్! వెళ్లలేదు. కొంచెము విశ్రమింపుడు.

సలీము

నాగొంతుక యెండిపోయినది.

సేవకుడు

ప్రభూ! కొంచెము దాహము పుచ్చుకొనుడు

సలీము

ఊ!

(సేవకుడు మత్తుమందుకలిపి సారాయిచ్చును. సలీము త్రాగి నిద్రపోవును)

[తెర]

రంగము ౧౧

(ఇద్దరు కటికవాండ్రు ప్రవేశము)

మొదటివాడు

ఓయ్యోయి పెజల్లార!

'ఎక్కువోళ్లతో పెళ్లిళ్లు తక్కువోళ్లు
శేశికోరాదు సూస్తిరా శిన్నపడుసు
కుయికుయిమనకుండ కత్తితో గొంతుకంట
కోశియేసినాము తెలిసికోండు మీరు!'

రెండవవాడు

ఓయ్యోయి పెజల్లార! మావోడు శెప్పిన మాట యినుకోండి.

'మేము యేమిపాపాలు శేశేమొ కాని
బాబుయిల్లాగ యెట్టాంటివాళ్లగొంతు
లేమి శేద్దుము నాయనా యిట్టకోత్తు
యెనక తీయము పాపాలకెన్ని అయిన!

మొదటివాడు

జనముల్లార! తెలిశిందా!

'మేలిపడుసుది సక్కదనాలసుక్క'
శింతశివురంటి దిట్లాగ గొంతుదాక
నులికియేశాము గొప్పయింటోళ్లతోడ
తక్కువోళ్లకు పెళ్లిళ్లు తగవు తగవు.

రెండవవాడు

నిజమైనమాటకి బాబో! ఆళ్లు ఈళ్లు ఒకెత్తు ఆళ్లు అయితేనేగాని పెళ్లిగాని తగవుకాని పెట్టుకోకూడదంటారు పెద్దోళ్లు.

"తేనె లాగుంది ఆ పసిదాని నెత్తు
రయ్యో నా శేతులంటె యోయమ్మ! తల్లి
మా అలచ్చిమి దయ సూడు మా యిలాంటి
వోణ్ణి యేమి నిలుత్తుంది బాంది నాది?."

నా వంటోడికి పెళ్లాం బిడ్డలు నిలవరు బాబో!

మొదటివాడు

ఏడిశేవు లేవోయి. పూరుకో! ఎవడి రుత్తి యెవడు మాడుతాడోశ్. ఎవడో యెదవ

నాయాలకాని. ఒయ్యోయి జనముల్లార! మీకు నిజముగా పేనాల మీద ఆస అంటు వున్నదా సరి నాయమైన బతుకు బతుకుడా నాది సురకత్తి వాడి మొనది మొనకలేదు రాజాగ్న శెల్లించి తీరు."

రెండవవాడు

ఓయబ్బ! కటిక తనమంత నీకాడె వుందిరా

సలీము

(ప్రవేశించి) ఎవరురా మీరు?

మొదటి

ఎవరో పెబువల్లె వున్నాడురా!

రెండవ

అవునురా!

మొదటి

మేము కటికోళ్లము సామీ!

సలీము

ఏమిటో కేకవేయుచున్నారు!

మొదటి

(1-వ పద్యము చదువును)

సలీము

ఎవరురా ఆచిన్నపిల్ల?

మొదటి

బానిసోళ్లట బాబూ మెవల్లో! ఆళ్లపిల్ల, రాజుగారికొడుకు గారిమీద కన్నేశిందట సామీ! రాజుగారి ఆగ్గెమీద సంపేశాం సామీ!

సలీము

(రుద్ధకంఠుడై) ఆమె పేరేమిరా?

మొదటి

మాకు తెల్దు పెబో!

సలీము

హా! హా! ప్రియా! (మూర్ఛపోవును.)

మొదటి

మన కెంగకరు పదరా పోదాము.

(కటికవాండ్రు నిష్క్రమింతురు.)

సలీము

(లేచి) ఈరాజపురుష వేషముతో నాకేందు లకు? (ఏడ్చుచు దుస్తులు తీసివేయును.) ఇట్ల గుసని కాలలో నైన తలంచ పోలినిగదా. (దుమ్ము కొట్టకొనును.) నాకేమి నిద్రపట్టి నది. ఆపాడునిద్ర నాకెక్కడనుండి వచ్చినది? అయ్యో! నాకు మెలంకువ యిప్పుడు రావల యునా? (ఏడ్చును.) నా ప్రియురాలిబదులు నేనైన యురి కొయ్యనెక్క యుందునే! అయ్యో? నా ప్రాణములు పోవుచున్నవి. (మూర్ఛపోవును.)

(ఇరువురు సేవకులు ప్రవేశింతురు.)

ఒకడు

ఓహో! చూచితిరా? యువరాజుగారు!

రెండవ వాడు

పోయి యంతఃపురమున చెప్పుదము పద!

సలీము

(లేచి) ఎవరుమీరు?

రెండవ వాడు

ప్రభూ!

సలీము

ఓరీ! రాత్రి మత్తుపదార్థముగలిపి మద్యమిచ్చి నది నీవు కాదుగా?

రెండవ వాడు

కాదు! కాదు.

సలీము

(వానిని పొడిచి చంపును.) (మొదటివాడుపారి పోవును.)

సలీము

ఓహో! ప్రియురాలు! పోకు పోకుము. నేను గూడ వచ్చుచున్నాను! (పొడుచుకొనబోవు చు) ఇదిగేమి? ఇది మృత్యుదేవత నాల్క వలె నున్నది. (అని కత్తి పారవేయును) ఇది భూమి! ఇది యాకాశము. అనార్కాలీ! నీవు భూమిలో దూరితివా? ఆకాశమున కెగిరి పోయితివా? నేను పలుగుల్తో ద్రవ్వి సాధిం చెదనని నీకు తెలియును. భూమిలో దూర లేదు. ఆకాశమున కెగిరిపోయినావు. నేను నీ వెంట నెగిరిపోయెదను. నన్ను ముద్దు పెట్టు కొమ్ము (నవ్వును) అనార్కాలీ! అనార్కాలీ (భజనచేయును) ఎవ్వరు నీవు నాకడ్డమువచ్చు చున్నావు? అక్బరువా! ఛీ! ఛీ! ఆకడకు పొమ్ము. నీవు నరమాంసభోక్తవు. నన్నుముట్టు కొనకుము. ఏమి, నీవు నాకు తండ్రివా? నమ స్కరించుచున్నాను! వీడెవ్వడు? రాజామాన్ సింగా? ఎందుకురా వికారముగ నవ్వెదవు? పో! పో! నీజాతిపౌరుషము ధ్వంసము కాను. నాజోలి నీకెందుకు?

మహాల్వీ

(ప్రవేశించి) ప్రభూ! నీ కీదీనావస్థ యేమి? (ఏడ్చును)

సలీము

ఎవరునీవు నన్నుచూచి యేడ్చెదవు. పో! పో! నన్నుచూచి నవ్వుము! నే నెవ్వరనో యెరుం గుదువా? నే నానందమూర్తిని. నేనును మా యనార్కాలియు తేజోరూపమగు నీయనంత పథమునఁ బ్రవర్తించుచున్నాము! నీకు కన బడుట లేదా?

మహాల్వీ

అజీజ్‌ను రనీని నురితీసినారు ప్రభూ! ప్రభూ! (ఏడ్చును.)

సలీము

ఉరి! ఛీ! ఉరిలేదు. ఏమియును లేదు. నేను పొడుచుకొని చచ్చినాను. నీవుకూడ చచ్చి పొమ్ము! లేదా! నిన్నుకూడ నురి తీసెదరు. అజీజ్ యెవరు? నీ వెవరు?

నీవెవ్వరవో నాకు తెలియునులే నీవు పరబ్ర హ్మవు ఇక్కడకేల వచ్చితివి. రమ్ము రమ్ము మనమిద్దర మానంద మనుభవింతము.

రాజభటులు

(ప్రవేశించి) ఇదుగో ఆమహాల్వీ; పట్టుకొనుము.

మహాల్వీ

ఆహా చచ్చితిని.

(రాజభటులు మహాల్వీని బంధింతురు.)

మహాల్వీ

న న్నెచటికి తీసికొనిపోదురు?

రాజభటులు

ఉరికొయ్యకడకు వారును నీవును వరుసగా ముగ్గురిని నిలుచుండఁబెట్టి యురితీతురు. అ

క్కడ వారిద్వరికి నీవు మరల వివాహము చేయుము సరిపోవును.

మహాల్వీ

(ఓదారి) అవును. అదియే శాశ్వతమైన వివాహము పదండుపోదము.

సలీము

మీరందరును పరబ్రహ్మా నాశ్రయించెదరు. దేనికి? నిత్యానందమైన పద మభిలషించియా? పొందుడు. ఆపదమునే నందితిని. నేనుకూడ వచ్చెదను తీసికొనిపోదురా? నేనును మా అనార్కాళియు వచ్చెదము

1. రా. భ

(నిదానించిచూచి) ఓరి యువరాజు

2. రా భ

అమ్మా నీవుపోయి చక్రవర్తి గారికి చెప్పుము.

1. రా భ

[సమ్మతిమించును.]

(మహాల్వీని లాగుకొనిపోదురు.)

సలీము

నేనుగూడ వచ్చెదను. నన్ను తీసికొనిపోరా? (నవ్వి) మీకర్మము నేనవ్యయానంతానంద పథమున తిరుగుచుండగా నన్నుమీరు తీసికొనిపోరా? సరే పొండు; నాసామ్మేమిపోయినది. అనార్కాళీ, రమ్ము; మనమిద్వరము చెట్టాపట్టాలు పట్టుకొని తిరుగుదము. ప్రియా! నీవెంతమోహానమూర్తివి? మోక్షలక్ష్మివి నీవేనా! రమ్ము రమ్ము. నన్ను దృఢపరిష్వంగమున దేల్చుము.

(రాజపురుషులిద్దరు ప్రవేశింతురు).

సలీము

ఎవరోయి మీరు దివ్యపురుషులా? దేనికో వచ్చిరి? నన్నును మాయనార్కాళిని దివ్యవిమానములమీద నెక్కించుకొని పోవుటకా?

1. రా. పు

ప్రభూ! మేము సేవకులము. చక్రవర్తి పాదుషాహా తమతండ్రిగారు తమ్ముతీసికొని రమ్మన్నారు.

సలీము

(నవ్వి) నాకు తండ్రియెవరు? ఛీ! ఛీ! పొండు; పోవద్దు పోవద్దు నాసెంటరండు. మన మందరమును గలసి యాకాశమున దివ్యవిమానముల మీద విహరింతుము. మా యనార్కాళిని మీరు చూడలేదు కాబోలును మోక్షలక్ష్మి. ఆమెనుచూచిన మీరెల్ల ముక్తు లగుదురు. కాదే! ప్రియురాలా! రమ్ము! రమ్ము! నేనా మోక్షలక్ష్మిని ప్రసన్నను జేసికొనెదను. ఇదుగో జపము చేసెదను. అనార్కాళీ, అనార్కాళీ, అనార్కాళీ. (అనుచుండును)

1. రా. పు.

ఈయన కీపిచ్చి యెట్లు పోవును?

2. రా. పు.

పిచ్చివలననే బ్రదుకు చున్నాడు. పిచ్చిపోయెనా! ప్రాణములుకూడ పోవును.

1. రా. పు.

ఎందుచేత?

2. రా. పు.

అట్టి మహాప్రేమ కదియే ఫలితము!

1. రా. పు.

అట్లుకాదు. పిచ్చి పోయెనా, సంపూర్ణముగా అనార్కాలిని విస్మరించు నట్లే చేయనచ్చును.

2. రా. పు.

అల్లా తరము గాదు.

1. రా. పు.

అటువంటి యౌషధము లున్నవి. అవి యన్నియు చక్రవర్తి యిదివరకే తయారు చేయించి యుంచినాడు!

2. రా. పు.

అట్టి యౌషధము లున్నవా?

1. రా. పు.

ఏల లేవు?

2. రా. పు.

ప్రకృతివంచనముగా నున్నది; మనుష్యుని దుష్ప్రజ్ఞ భగవంతునియెడ నెంత యపరాధిని యగుచున్నది! ప్రభూ! క్షమింపుము.

సలీము

క్షమించితిని. పో! నీపాపములు నశించినవి. మా అనార్కాలికిగూడ నీయం దనుగ్రహము గల్గినది.

1. రా. పు.

ఈయన యిపుడు మనవెంట నెట్లును రాడు. ఈయన ననుసరించుచు నెచ్చట నీయన సొలసి పడిపోవునో అచ్చట నుండి తీసికొని పోదము.

2. రా. పు.

బాగున్నదిలే పద.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

సలీము

ఇదుగో! నాకు భగవంతుడు సాక్షాత్కరించుచున్నాడు! భగవతీ! నమస్కారము. ప్రియా మనోహారిణీ! భారత సామ్రాజ్యభావిచక్రవర్తినీ! ప్రాణమా! దేవీ! అనార్కాలీ! రమ్ము నాకౌగింటిలో నొదుగుము.– అదుగో! నాప్రియురాలు! నా యొద్దకు వచ్చి నన్ను జూచి నవ్వి నన్ను కౌగిలించు కొనుచున్నది. ఆహా! ఆహా! సుఖము. ఆనందము. మాధుర్యము.

కవి

(ప్రవేశించి) నీవా! తెలిసినది. నీవు యువరాజు సలీము. నీకు పిచ్చియెత్తినదికాదూ! అవును! అంత రసతన్మయతగల నీకేల పిచ్చి యెత్తదు?

సలీము

నాకేమి పిచ్చి? నీకు పిచ్చి! నేను మహానంద మనుభవించు చున్నాను. నే నవ్యయానంద స్వరూపుడను.

కవి

" అగు శరీరమ్ముపైన వృథాభిమాన
మంతరించిన దుఃఖమ్ము నగును సుఖము
సుఖము దుఃఖమ్ము నగు మనస్సునకు నంతు
లేని యానంద మనుభూతమగును యోగి."

" మునువిషాదాబ్దములచేత ముఖరితమ్మ
యైన నాహృదయాకాశ మంతకంత
శాంతమై శరత్కాల స్వచ్ఛగగనంబు
పోలె హంసాభిరమ్యమై పొలుచుచుండె."

" ఈభవన్ముఖ దర్శనం బెంతవరకు
నాకు నానందదాయినైనది? వియోగ

మనుగు సంయోగ మని భేద మంతరించు
నెప్పు డద్దియశాంతిసూ హృదయమునకు.

సలీము

నీవెవ్వరవు? నిన్నెక్కడనో చూచినట్లున్నది!
ఇన్నాళ్లుగా నవ్యయానంద స్వరూపుడను నేనే
యనుకొనుచున్నాను.

కవి

ఆనాడు వచ్చి నావిషాద గీతములు వినిపించ
లేదా?

సలీము

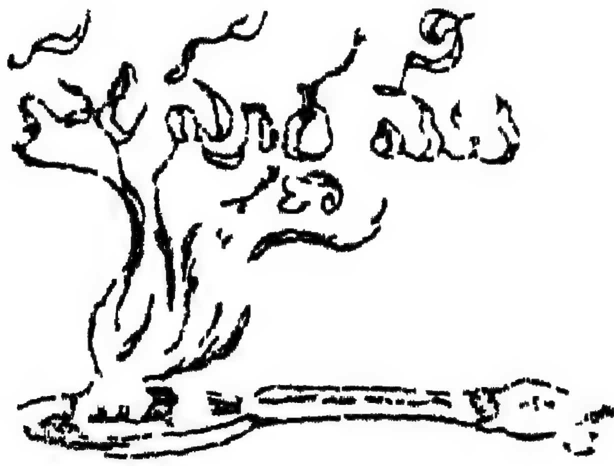
ఓహో! అవును.

నేనెవ్వరను. స్మరణకు వచ్చుచున్నది.
సలీమును.

(నివ్వెఱతో) కవీ! ఆనావిషాదనాటకమునకు
నాంది పాడి నేడు భరతవాక్యము పాడవచ్చి
తివా?

దేవీ! అనార్కా—ఁ! [మూర్ఛ]

(తెర)

తన్మయత

కొంపెల్ల జనార్దనరావు గారు

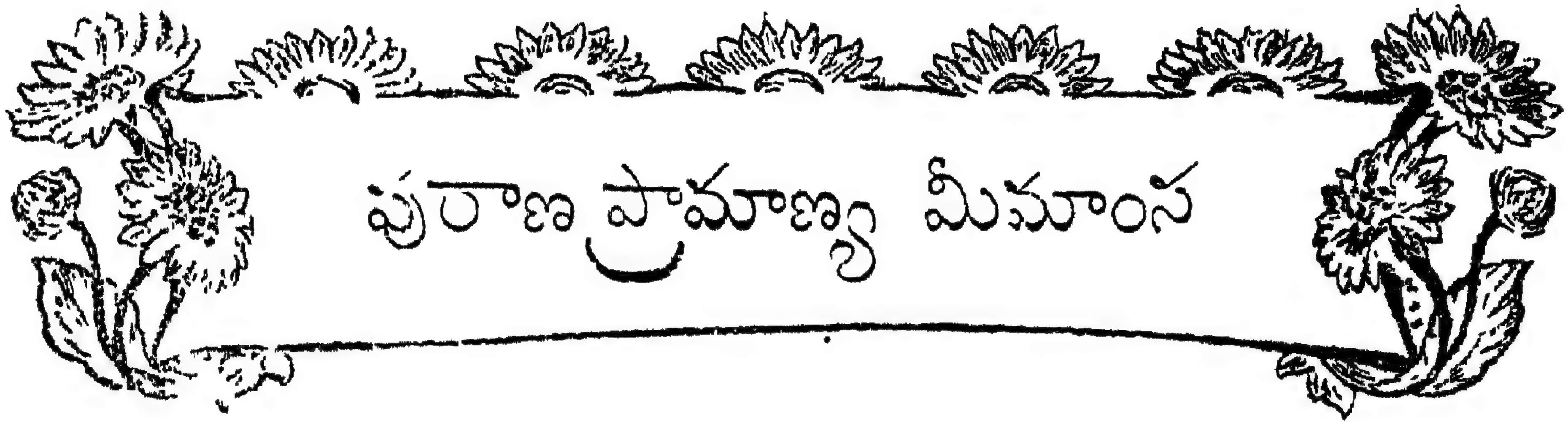
గానము విపంచికనుమీాఱెఁ, గమలసౌర
భంబు లుద్యానసుమసౌరభములఁ గలసె.
కలితవాహినీ జలతరంగస్వనంబు
మృదుల తరులతారవముతో మేళవించె.

అంబరాంగన ప్రకృతియద్దంబులందు
నందమును జూచుకొని ప్రీతినొందుచుండె
సుందర పయోజమందిరమందుఁ దేఁటి
మధురమధుపానమున మేను మఱచి యుండె.

క్షణము క్షణమును బెంపొందు కాలచరిత
గానముజ్జ్వలతారాని కాయమందు
నిర్మలతలో సకలము గన్పింపఁ దొడగె
నిశ్చలతలో నిఖిలము విన్పింపఁదొడఁగె.

అన్ని గానంబులైక్యమై యలరసాగె
నెల్ల భావాలు లీనమై యొసఁగఁ గడఁగె
విశ్వమంతయు నవశమై వెలయుచుండె
మానసంబున కాత్మసంధాన మొదవె.

వా. ఎ. సూర్యనారాయణశాస్త్రి గారు

జ్ఞానమయ శరీరుడున్ను నిత్యుడున్ను అయిన పరమేశ్వరునివలన ముందు ప్రణవము ఆవిర్భవించెను. దానివలన వర్ణసమామ్నాయ ముదయించెను. దానివలన అష్టాదశవిద్యలు విలసిల్లినవి. ఋక్కు, యజస్సు, సామము, అథర్వణము అనే వేదములు నాలుగున్ను, శిక్ష, వ్యాకరణము, ఛందస్సు, నిరుక్తము, జ్యోతిషము, కల్పము అనే వేదాంగములు ఆరున్ను, పురాణము, న్యాయవిస్తరము, మీమాంస, ధర్మశాస్త్రము అనే ఉపాంగములు నాలుగున్ను, ఆయుర్వేదము, ధనుర్వేదము, గాంధర్వము, అర్థశాస్త్రము అనే ఉపవేదములు నాలుగున్ను కలిసి అష్టాదశవిద్యలని ప్రఖ్యాతము లయినవి.

ఉపపురాణాదులు మహాపురాణముల యందే అంతర్భవించును. న్యాయమునందే వైశేషికమున కంతర్భావము. ధర్మశాస్త్రమునందే మహాభారత రామాయణాదులున్ను సాంఖ్యపాతంజల పాశుపత వైష్ణవాదులున్ను అంతర్భూతములయినవి. ఈఅష్టాదశవిద్యలున్ను భగవంతుని జ్ఞానమయ శరీరమనియును, నిత్యములనియును జెప్పుదురు. "కారణగుణాః కార్యే సంక్రామంతి," అనే న్యాయముప్రకారము నిత్యజ్ఞానస్వరూపుడయిన భగవంతునివలన నీవిద్య లుదయించుటచే నివి నిత్యములున్ను, జ్ఞానస్వరూపములున్ను అయి విరాజిల్లుచున్నవి. ఈఅష్టాదశవిద్యలయొక్క స్వరూప విశేషములున్ను, వాటి ప్రయోజనములున్ను, విస్తరించి యాయాగ్రంథములయందు జెప్పబడినవి. ఇట పురాణస్వరూపాదులను కొంత విస్తరించెదను.

పురాణము అనగా వేదార్థోపబృంహకమును, ప్రపంచముయొక్క పూర్వావస్థను వివరించునదియును, వ్యాసాదిమహర్షి ప్రణీతంబును, సర్గప్రతిసర్గాది లక్షణ లక్షితమునునగు శాస్త్రవిశేషము. పురాణములు భగవదవతారుడయిన వ్యాసునివలనను ప్రాయికముగా నావిర్భవించినవి. మహాపురాణములు, ఉపపురాణములు, ఉపోపపురాణములు అనే త్రివిధభేదములు కలిగి పురాణములు ఏబదినాలుగుసంఖ్యగలవియై యున్నవి. ఈపురాణములన్నియు సర్గప్రతిసర్గాదులను ప్రతిపాదించుచు ధర్మాచరణను ప్రోత్సహించును. అట్లు ప్రోత్సహించుటయే ఈపురాణముల యొక్క పరమప్రయోజనము. అందువలనే పురాణములు ధర్మప్రస్థానములుగా పరిగణింపబడినవి. వేదములయొక్క సత్యార్థజ్ఞానము పురాణములచేతనే కలుగును. "ఇతిహాసపురాణాభ్యాం, వేదం సముపబృంహయేత్" అని మనువుచెప్పినాడు. "పూరణాత్ పురాణం" వేదమును పూరించుటచే పురాణమని వ్యుత్పత్త్యర్థము. వేదముకాని దానిచే వేదమునకు పూరణము, లేక ఉపబృంహణముగాని సంభవింపదు. సువర్ణ కంకణమును సీసముచే నెవ్వరైనను పూరింతురా? కావున పురాణములు వేదైకదేశములని సిద్ధించును. ఋగాదివేదములలోను, పురాణాదులలోను ఉన్న పదకదంబము నిఖిలశక్తి విశిష్ట భగవద్రూపైకార్థప్రతిపాదకమును, అపౌరుషేయమునునగుటచే ఈయభేదమువలన పురాణములను వేదశబ్దముచే వ్యవహరింపవచ్చును. ఉదాత్తాదిస్వరక్రమము ఋగాదులలోనుండి పురాణాదులలో లేకపోవుటచేతను వేదములనుండి పురాణములను వేరుచేసి వ్యవహరించుటకూడా సోపపత్తికమే యగును. పురాణములకు అపౌరుషేయత్వ మెట్లందురేని చూడుడు!

మాధ్యందినశ్రుతియందు—

శ్రు. ఏవంవా అరేఽస్య మహతో భూతస్య నిశ్వసితమేతత్
యదృగ్వేదో యజుర్వేదస్సామవేదోఽథర్వాంగిరస
ఇతిహాసః పురాణం,"

బుగాదులున్ను, ఇతిహాసపురాణములున్ను భగవంతుని నిశ్వాసరూపములు. మన నిశ్వాసములవలెనే భగవంతుని నిశ్వాసరూపమైన వేదపురాణాదులు పురుషేచ్ఛ లేకుండ తమంతటతామే బయలువెడలినవని విశదమగును.

అథర్వశ్రుతియందు-

శ్రు. సబృహతీం దిశ మను వ్యచలత్ త మితిహాసశ్చపురాణంచగాథాశ్చ నారాశం సీశ్చానువ్యచలన్, ఇతిహాసస్యచవై సపురాణస్యచ గాథానాంచ నారాశంసీనాంచ ప్రియం ధామ భవతియ ఏవంవేద"

సామవేదీయగోపథబ్రాహ్మణమందు—

శ్రు. "ఏవమిమే సర్వే వేదా నిర్మితా స్సకల్పాస్సరహస్యా స్సబ్రాహ్మణా స్సోపనిషత్కా స్సేతిహాసాస్సాన్వ్యాఖ్యాతాస్సపురాణాస్సస్వరాః."

ఛాందోగ్యోపనిషత్తునందు—

శ్రు. "ఋగ్వేదంభగవోఽధ్యేమి యజుర్వేదంసామవేదమా థర్వణం చతుర్థ మితిహాస పురాణం పంచమం వేదానాం వేదం."

తైత్తిరీయ బ్రాహ్మణమునందు—

శ్రు. "యత్పురాణా నీతిహాసాన్ గాథానారాశగంసీర్మేదాహుతయః."

ఛాందోగ్యోపనిషత్తునందు—

శ్రు. "ఏవం విద్వాన్‌వాకో వాక్యం ఇతిహాసః పురాణమిత్యహరహ స్స్వాధ్యాయ మధీతే తఏవంతృప్తాస్తర్పయంతిసర్వైః కామైః స్సర్వై ర్భోగైః."

పై శ్రుతులు ఇతిహాసపురాణములను వేదసమ్మితములుగా పేర్కొనుటచే వాటికి అపౌరుషేయత్వము సర్వసమ్మాన్యత్వము నిర్వివాదముగా సిద్ధించును.

శ్లో. "పురాణం మానవో ధర్మ స్సాంగో వేదశ్చికిత్సకమ్ ఆజ్ఞాని సిద్ధాని చత్వారి నహంతవ్యాని హేతుభిః."

—విష్ణుస్మృతి.

పురాణము, మనుధర్మశాస్త్రము, షడంగములతో వేదమున్ను మీమాంసయున్ను భగవదాజ్ఞచే సిద్ధములయినవి. కుతర్కముచే వీటిని హింసింపకూడదు. ఆజ్ఞాసిద్ధము లనుటచే పురాణాదులకు నపౌరుషేయత్వము సిద్ధమయినది.

శ్లో. "వేదానధ్యాపయామాస మహాభారతపంచమాన్."

—స్మృతి.

ఈస్మృతి మహాభారతమునకు పంచమవేదత్వమును ప్రసాదించుచున్నది.

పై శ్రుతులలో పేర్కొనబడిన యితిహాసపురాణములు మహాభారతాదులు కావు. వేదములలోనే ఇతిహాసపురాణములను కొన్నిభాగములు గలవని కొందరందురు. అది యవిచారరమణీయము. వారి మతప్రకారము ఇతిహాసపురాణములు నాలుగువేదములలో నంతర్భవించినచో "ఇతిహాసపురాణంపంచమంవేదానాంవేదం" అనుశ్రుతి ఇతిహాసపురాణములకు పంచమవేదత్వము నెట్లుచెప్పును? కావున శ్రుతులచే పేర్కొనబడిన యితిహాసపురాణాదులు మహాభారతబ్రాహ్మణములే యని యంగీకరింపక తప్పదు. రామకృష్ణాద్యవతారప్రశంస వేదములలో నెచ్చటను కానరానందున్ను, అది వ్యాసకపోలకల్పితమై పురాణములయందు మాత్రమే కానవచ్చుచున్నదనిన్ని కొందరాక్షేపించుచున్నారు. ఇదియు నవిచారరమణీయమే.

తైత్తిరీయసంహిత:

"శ్రు. ఆపోవాఇద మగ్రే సలిల మాసీత్... సవరాహో యూపంకృత్వోపన్యమజ్జత్. సపృథివీమధ ఆర్ఛత్"

ఈశ్రుతి భగవంతుడు వరాహమై భూమి నుద్ధరించినాడని స్పష్టముగా చెప్పుచున్నది.

ఐతరేయబ్రాహ్మణము:

"శ్రు. ప్రోవాచ రామో భార్గవేయః విశ్వాంతరాయః"

ఈశ్రుతి పరశురామావతారమును ప్రతిపాదించును.

ఛాందోగ్యము:

"శ్రు. కృష్ణాయ వాసుదేవాయ"

తైత్తిరీయారణ్యకము:

"శ్రు. నారాయణాయ విద్మహే, వాసుదేవాయ ధీమహి తన్నోవిష్ణుః ప్రచోదయాత్"

ఈశ్రుతులు కృష్ణావతారమును ప్రశంసించుచున్నవి.

ఋగ్వేదము విష్ణుసూక్తము:

"శ్రు. ఇదం విష్ణు ర్విచక్రమే త్రేధా నిదధే పదం"

"త్రీణిపదా విచక్రమే విష్ణుర్గోపా అదాభ్యః"

శతపథబ్రాహ్మణము:

"శ్రు. దేవాశ్చవా అసురాశ్చోభయే ... వామనో హి
విష్ణురాస."

ఈశ్రుతులు వామనావతారమును బహుధా ప్రశంసించుచున్నవి. ఇట్లే వేదములయందు గణపతి మున్నగు దేవతలప్రశంసలు గలవు. ఆవిషయములే పురాణాదులయందు విస్తృతముగా కానవచ్చును.

ఈవిషయమును శ్రీశంకరాచార్యులవారు శారీరక మీమాంసాభాష్యమునందు అనేకవిధములుగానుండ కొట్టివ్రాసియున్నారు.

భా. తస్మాత్ ఋషీణామపి మంత్రబ్రాహ్మణదర్శినాం
సామర్థ్యం నాస్మదీయేన సామర్థ్యేన ఉపమాతుం
యుక్తం. తస్మాత్ సమూల మితిహాసపురాణం."

"మంత్రబ్రాహ్మణములను దర్శించినఋషుల సామర్థ్యము నిరుపమానమయినది. అట్టిఋషులచే ప్రోక్తములయిన యితిహాసపురాణములు ప్రమాణములయినవి" అని చెప్పియున్నారు. కావున పురాణాదులు వ్యాసాదిమునికపోలకల్పితములు కావు. వైదికదేశములున్నూ వేదమూలకములున్నూ అయియున్నవి. వేదవ్యాసులు వేదములను విభజించినట్లు శతకోటి ప్రవిస్తరమయిన పురాణరాశిని సంగ్రహించి ప్రతిద్వాపరయుగాదిని భూలోకమునందు నావిర్భవింపజేయుచున్నాడు. ఈకారణము చేతనే పురాణాదులు వ్యాసప్రోక్తము లని ప్రతీతిని గాంచినవి. ఈయర్థము పురాణాదులయందు విపులముగాగలదు.

"శ్లో. ఇతిహాసపురాణానాం వక్తారం సమ్యగేవహి;
మాం చైవ ప్రతిజగ్రాహ భగవా నీశ్వరః ప్రభుః.
ఏక ఆసీ ద్యజుర్వేద స్తం చతుర్ధా వ్యకల్పయత్;
చాతుర్హోత్ర మభూ త్తస్మిం స్తేన యజ్ఞమకల్పయత్.
ఆధ్వర్యవం యజుర్భిస్తు ఋగ్భిర్హోత్రం తథైవచ
ఔద్గాత్రం సామభిశ్చైవ బ్రహ్మత్వంచాప్యథర్వభిః
ఆఖ్యానైశ్చాప్యుపాఖ్యానై ర్గాథాభిర్ద్విజసత్తమాః.
పురాణసంహితా శ్చక్రే పురాణార్థవిశారదః;
య చ్ఛిష్టంతు యజుర్వేదే ఇతి శాస్త్రార్థనిర్ణయః."
—వాయుపురాణము.

మొదట యజుర్వేద మొక్కటిగానే యుండెను. దానిని నాలుగువిధములుగా విభజించి యజుస్సులచే ఆధ్వర్యవమున్నూ, ఋక్కులచే హౌత్రమున్నూ, సామలచే ఔద్గాత్రమున్నూ, అథర్వములచే బ్రహ్మత్వమున్నూ అనే చాతుర్హోత్రమును చేసి యజ్ఞమును కల్పించెను. యజుర్వేదమునందలి విశిష్టములయిన యాఖ్యానాదులచే పురాణ సంహితాదులను నిర్మించెను అని స్పష్టముగా నున్నది. యజ్ఞోపయోగులుగాని యజుర్వేదభాగములచే పురాణములను నిర్మించెనని చెప్పుటచే పురాణములకు వైదికదేశత్వము సహేతుకముగా నిరూపితమయినది.

శ్లో. పురాతపశ్చచారోగ్రమమరాణాం పితామహః;
ఆవిర్భూతా స్తతో వేదా స్సషడంగపదక్రమాః.
తతః పురాణ మఖిలం సర్వశాస్త్రమయం ధ్రువమ్;
నిత్యశబ్దమయం పుణ్యం శతకోటి ప్రవిస్తరమ్.
నిర్గతం బ్రహ్మణోవక్త్రాత్ తస్యభేదా న్నిబోధత.
"బ్రాహ్మం పురాణం ప్రథమం... ఇత్యాది—"
—స్కాంద-ప్రభాసఖండము.

బ్రహ్మ పూర్వమందు తపస్సుచేయగా వాని ముఖములనుండి నాలుగువేదములున్నూ, శతకోటి సంఖ్యగల పురాణములున్నూ బయలువెడలినవి. బ్రాహ్మము స్కాందము మున్నగునవి ఆపురాణప్రభేదములే.

శ్లో. ఇతిహాసపురాణాని పంచమం వేద మీశ్వరః;
సర్వేభ్య ఏవ వక్త్రేభ్య స్ససృజే సర్వదర్శనః.
—స్కాంద-తృతీయస్కంధము.

బ్రహ్మ పంచమవేదమయిన యితిహాస పురాణములను తనసర్వముఖములనుండి సృజించెను.

"శ్లో. కాలేనాగ్రహణంమత్వా పురాణస్యద్విజోత్తమాః;
వ్యాసరూప మహంకృత్వా సంహరామి యుగేయుగే.
....
చతుర్లక్ష ప్రమాణేన ద్వాపరే ద్వాపరే సదా;
తదష్టాదశధాకృత్వా భూలోకేఽస్మిన్ ప్రభాష్యతే.
అద్యాప్యమర్త్యలోకేతు శతకోటి ప్రవిస్తరమ్
తదర్థోఽత్రచతుర్లక్షస్సంక్షేపేణనివేశితః" ఇత్యాది—.
—మాత్స్యపురాణము

భగవంతుడు తాను వ్యాసరూపమును ధరించి ప్రతియుగము పురాణముల నుపసంహరించుచు తిరిగి ద్వాపరయుగమందు చతుర్లక్షసంఖ్యగల యష్టాదశపురాణములను భూలోకమునందు ప్రవర్తింపజేయుచున్న ట్టున్ను నేటికిన్ని దేవలోకమందు శతకోటిప్రవిస్తరమై పురాణము వ్యాపించినదనియును దానియర్థమే నాలుగులక్షలుగా సంక్షేపింపబడినదనియును చెప్పబడినది. దీనిచే వ్యాసులు పురాణములకు నిర్మాతగ ర్త కాడనియును పూర్వయుగసిద్ధము లయినవాటిని సంక్షేపించినాడనియును వ్యక్తమగును.

"శ్లో. సంక్షిప్యచతురో వేదాన్ చతుర్ధా వ్యభజ ద్విభుః,
....
పురాణ మపి సంక్షిప్తం చతుర్లక్షప్రమాణతః;
అద్యా ప్యమర్త్యలోకేతు శతకోటిప్రవిస్తరమ్."
—శివపురాణము

వ్యాసులు వేదములను సంక్షేపించి నాలుగు వేదములుగా విభజించెను. నాలుగులక్షలసంఖ్యగా పురాణమును సంక్షేపించెను. దీనిచేతను వ్యాసులు వేదములను పురాణమును సంక్షేపించినవాడుగాని నిర్మించినవాడు కాడని తెల్లమగును.

"శ్లో. కార్ష్ణం చ పంచమం వేదం యన్మహాభారతం
స్మృతం...పురాణం పంచమో వేదః
ఇతిహాసః పురాణంచ పంచమో వేద ఉచ్యతే."
—భవిష్యపురాణము.

ఈవచనములు ఇతిహాసపురాణములకు పంచమవేదత్వము ను ఘోషించుచున్నవి.

"శ్లో. భారతవ్యపదేశేన హ్యామ్నాయార్థః ప్రదర్శితః;
వేదాః ప్రతిష్ఠితా స్సర్వే పురాణే నాత్రసంశయః"
—వైష్ణవము.

భారతమనేమిషచే వేదార్థము ప్రకటితమయినది. వేదములన్నియు పురాణములయందే నిలిచి యున్నవి.

శ్లో. వేదార్థాదధికం మన్యే పురాణార్థం వరాననే
వేదాః ప్రతిష్ఠితా స్సర్వే పురాణే నాత్రసంశయః.
—నారదీయము.

వేదార్థముకన్న పురాణార్థమే అధికమయినది.

"శ్లో. వేదవన్నిశ్చలం మన్యే పురాణార్థం ద్విజోత్తమాః
వేదాః ప్రతిష్ఠితా స్సర్వే పురాణే నాత్రసంశయః.
బిభే త్యల్పశ్రుతా ద్వేదో మామయం చాలయిష్యతి."
—స్కా-౧౨-ప్రభాసఖండము.

పురాణార్థము వేదమువలె నిశ్చలమయినది. పురాణములయందే వేదములు నిలిచియున్నవి. వేదము తనను చాలనచేయునేమో యని యల్పవిద్యగలవానివలన భయపడుచుండెను.

శ్లో. ఇతిహాసపురాణేషు నిశ్చలోఽయం కృతః పురా;
యన్న దృష్టం హి వేదేషు తద్దృష్టం స్మృతిషు ద్విజాః
ఉభయోర్యన్న దృష్టం హి తత్పురాణైః ప్రగీయతే."
—స్కా-౧౨-ప్రభాసఖండము.

ఈవేదము ఇతిహాసపురాణములచే నిశ్చలముగా చేయబడినది. వేదములలో కానరానివిషయములు స్మృతులయందు కానబడెను. ఈరెంటియందును కానబడని విషయములు పురాణములచే చెప్పబడెను.

"శ్లో. శ్రుతిస్మృతి పురాణాని విదుషాం లోచనత్రయమ్;
య స్త్రిభి ర్నయనైః పశ్యేత్ సోఽంశో మాహేశ్వర
[స్స్మృతః.
ఆత్మనో వేదవిద్యాని ఈశ్వరేణ వినిర్మితా;
నానాకారాని హారాణికే గర్మశాస్త్రాణి మిత్రకాద యః.
తిస్రో విద్యా ఇమా ముఖ్యా స్సర్వశాస్త్రార్థనిర్ణయే;
పురాణం పంచమో వేద ఇతి బ్రహ్మానుశాసనమ్.
యో న వేద పురాణం హి న స వేదాత్ర కించన;
శిక్షా పురాణం వేదానాం పృథగంగాని తానిషట్.
—స్కాంద రేవాఖండము.

శ్రుతిస్మృతిపురాణములు సంహితులకు మూడు నేత్రములు. ఆమూడు నేత్రములచే చూచువాడు ఈశ్వరాంశసంభూతుడు. వేదవిద్య, పౌరాణికవిద్య, ధర్మశాస్త్రవిద్య, అనే మూడువిద్యలు ఈశ్వరునిచే నిర్మితము లయినవి. సర్వశాస్త్రముల యర్థనిర్ణయమును జేయుటకు నీమూడువిద్యలు ముఖ్యములయినవి. పురాణము పంచమ వేదమని బ్రహ్మ యనుశాసించెను. పురాణమును తెలియనివాడు అజ్ఞుడు. పురాణములే వేదమునకు శరీరము. శిక్షాదులు వేదాంగములు.

ఈప్రామాణ్యబలముచే పురాణేతిహాసాదులు ప్రతి ద్వాపరయుగమున భగవదవతారుడయిన వ్యాసుని మూల మున భూలోకమునం దవతరించుచున్నవని తెలియనగును. కొన్నియెడల పురాణములు అనిత్యములని చెప్పుట వాని యావిర్భావతిరోభావములచేతనే కాని యుత్పత్తి వినాశములచే కాదు. ఇట్లు వేదైకదేశమయిన పురాణాదులయందు సూత్రాదుల కధికారము విశేషవిధిచే కలిగినదని యంగీకరింపవచ్చును. కొన్ని వైదికకర్మవిశేషములందు రథకారాదులకు నధికారము విశేషవిధిచే సంభవించినది. అట్లే ఇదియును సమాధేయము. సర్వవేదసారము లయిన భగవన్నామమహామంత్రములయందు సర్వజనుల కధికారము ప్రసాదింపబడినట్లు పురాణముల యందు సూత్రాదుల కధికారము ప్రసాదింపబడిన దని యును సమాధేయము. ఇట్లు పౌరాణికమతసంప్రదాయ ప్రవర్తకులు పురాణాదులకు పంచమవేదత్వమును సప్ర మాణముగా నిరూపించిరి. పౌరాణికులు పురాణములను వైదికవిశేషములుగా నిరూపించినను మైమాంసకులు స్మృ త్యేకదేశములుగా భావించియున్నారు.

స్మృతిలక్షణము-బ్రహ్మసూత్రభాష్యము. ౨-౧-౧.
"శాం. భా. స్మృతిశ్చ తన్త్రాఖ్యా పరమర్షిప్రణీతా శిష్టపరిగృహీతా."

స్మృతియనగా పరమఋషులచే ప్రణీతమై శిష్టులచే గ్రహింపబడిన శాస్త్రము.

ఈస్మృతిలక్షణము మను యాజ్ఞవల్క్యాది స్మృతులయందును పురాణములయందునుశిక్షా వ్యాకరణాదుల యందును వ్యాపించియున్నది. పురాణాదులున్ను పర మర్షులయిన వ్యాసాదులచే ప్రణీతములయినవి; శిష్టులచే గ్రహింపబడినవి.

"సర్వసిద్ధాంతపదార్థలక్షణసంగ్రహము" అనే గ్రంథమందు స్మృతిలక్షణము ఇట్లునిర్వచింప బడినది. "స్మృతిః=ధర్మశాస్త్రం వేదార్థస్మరణపూర్వకం రచితం శాస్త్రమ్. ఋషిప్రణీతత్వేసతి వేదార్థానుభవ జన్యత్వే సతి వేదార్థానువాదకం వా". ఈరెండు లక్షణములున్ను పురాణములయందున్ను వ్యాపించియున్నవి. "స్మృతిః= స్మర్యతేఅనయాప్రత్యక్షస్యపరోక్షస్యవా వేదస్యార్థఇతి స్మృతిః."ప్రత్యక్షముగాని పరోక్షముగాని యయినవేద మునయొక్క యర్థము దీనిచే స్మరింపబడును గాన దీనికి స్మృతి యని నామమిడిరి. ఈవ్యుత్పత్తి పురాణములకు న్ని స్మృతిత్వమును సంపాదించుచున్నది. "అధ్వర మీమాంసాకుతూహలవృత్తి" అను మీమాంసాగ్రంథము లో స్మృతిప్రామాణ్యాధికరణములో అనుమానప్రయో గముచే అష్టకాదిస్మృతులకు ప్రామాణ్యమును జెప్పి

"ఏవ మితిహాసపురాణాద్యప్యుదాహార్యమ్."

"ఇతి స్మృత్యధికరణం" అని వ్రాసియున్నారు. ఈ మీమాంసా గ్రంథము పురాణములకు స్మృతి త్వమును ప్రామాణ్యమును నిరూపించినది. శ్రీ శంకరా చార్యులువారు సూత్రభాష్యములో నేడెనిమిది స్థల ములయందు విష్ణుపురాణ మహాభారత గీతావచనములను స్మృతులక్రిందను భావించి యుదాహరించి యు న్నారు.

"శ్లో. వేదోఽఖిలోధర్మమూలం స్మృతిశీలేచతద్విదామ్
ఆచారశ్చైవ సాధూనా మాత్మన స్తుష్టిరేవచ.
—మనుస్మృతి.

సర్వవేదమున్ను, స్మృతిన్నీ, వేదవేత్తల శీల మున్ను, సాధువుల యాచారమున్ను, ఆత్మతుష్టియు న్ను ధర్మమూలములు. ఈమనువచనమునకు వ్యాఖ్యాన మును జేసిన నందనపండితుడున్ను, వైద్యనాథ దీక్షితు లున్ను, "స్మృతిః=ధర్మశాస్త్రేతిహాసపురాణాని" అని వ్రాసి స్మృతిపదముచే నితిహాసపురాణములను గ్రహించినారు. అట్లు గ్రహింపనిచో మనువుకు శ్రుతి విరోధము దుర్నివారమగును.

"శ్రు. స్మృతిః ప్రత్యక్ష మైతిహ్యం. అనుమాన శ్చతు ష్టయమ్."

—తైత్తిరీయారణ్యకము.

"భా. స్మృతిః=మన్వాదిశాస్త్రం, ప్రత్యక్షం= వేదః; ఐతిహ్యం=ఇతిహాసః మహాభారతాది, అనుమానః= శిష్టాచారః."

ఈశ్రుతి మహాభారతాదులకు ప్రామాణ్యము నంగీకరించుచున్నది. పురాణాదులకు పంచమవేదత్వ మును ఘోషించు ననేక శ్రుతిస్మృతులను ఉదాహరిం చియే యున్నాను.

"శ్లో. పురాణన్యాయమీమాంసా ధర్మశాస్త్రాంగ మిశ్రి
తాః, వేదాః స్థానాని విద్యానాం ధర్మస్య చ చతుర్దశ.
—యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి

వ్యా. పురాణేతి, పురాణం=బ్రాహ్మాది, న్యాయః=తర్క విద్యా, మీమాంసా=వేదవాక్యవిచారః, ధర్మశాస్త్రం=మానవాది, అంగాని=వ్యాకరణాదీని షట్; ఏతైరు పేతాశ్చత్వారో వేదాః. విద్యాః=పురుషార్థసాధనాని. తాసాం స్థానాని చతుర్దశ. ధర్మస్య చ చతుర్దశ స్థానాని=హేతవః. ఏతాని త్రైవర్ణికైర భ్యసితవ్యాని. తదంతర్గతత్వా ద్ధర్మశాస్త్రమప్యధ్యేతవ్యమ్.

పురాణములు, న్యాయము, మీమాంస మున్నగు పదునాలుగున్నూ, పురుషార్థసాధనములును ధర్మ హేతువులనియును నీస్మృతి చెప్పుచున్నది. ఇట్లు శ్రుతి స్మృతులు పలుతావులయందు పురాణాదులకు ధర్మ మూలత్వము నంగీకరించుచుండి మనువు తద్విరుద్ధముగా పురాణములను ప్రమాణకోటినుండి దిగద్రోయునా? మనువు పేర్కొన్న శీల, ఆచార, తుష్టులలో పురాణాదుల కంతర్భావము పొసగదు. కావుననే నందనాదులు పురాణాదులకు స్మృతియందు నంతర్భావమును జెప్పియున్నారు.

సూ. ధర్మజ్ఞసమయః ప్రమాణం: వేదాశ్చ.
—ఆపస్తంబధర్మసూత్రము

దీనిలో ధర్మజ్ఞసమయమున్నూ వేదములుమాత్రమే ప్రమాణముగా పేర్కొనబడినవి. పూర్వోక్త శ్రుతిస్మృతులకు విరోధము లేకుండ ధర్మజ్ఞసమయమందే పురాణ న్యాయ మీమాంసాదులకు నంతర్భావమును జెప్పవలయును. శాస్త్రకారులు పలుతావులయందు "శిక్షా స్మృతి, వ్యాకరణస్మృతి యని స్మృతిపదసమభివ్యాహారముతో శిక్షాదులను గ్రహించియున్నారు. కుల్లూక భట్టు మున్నగు వ్యాఖ్యాతలు అట్లు వ్యాఖ్యానములను జేయకున్నను పురాణాదులకు స్మృత్యంతర్భావము వారికి సమ్మతమనుటకు వారి వ్యాఖ్యానములే పలుతావుల యందు పురాణవచనములను ప్రమాణముగా గ్రహించుచు సాక్ష్యము నిచ్చుచున్నవి.

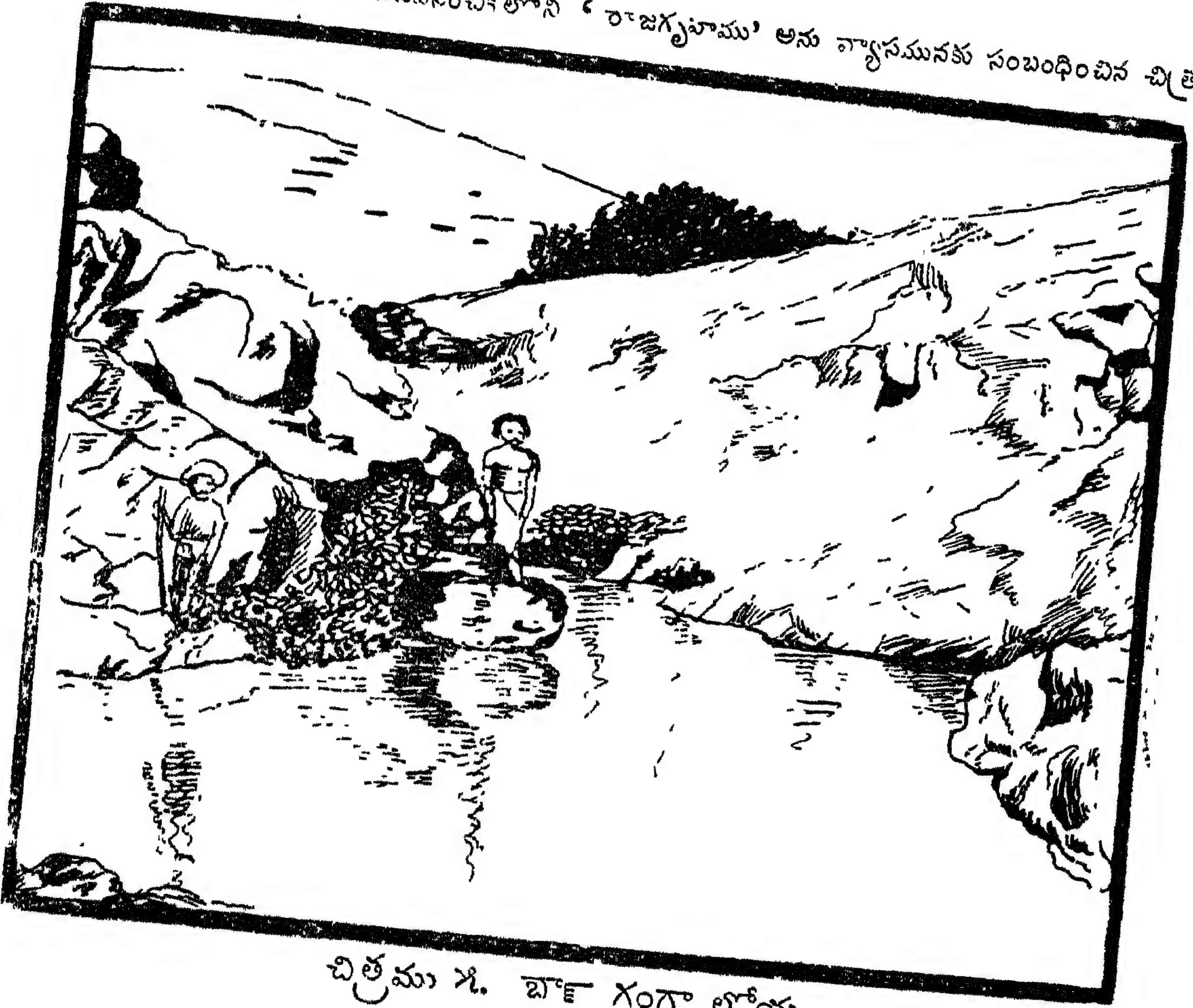
"ధర్మశాస్త్రంతు వై స్మృతిః" అను ప్రమాణముచే కేవల మన్వాదిశాస్త్రమే స్మృతియని కొంద రందురు. అది సమంజసము కాదు. ధర్మశాస్త్రమనగా ధర్మమును ప్రతిపాదించు శాస్త్రమని దానియర్థము. యాజ్ఞవల్క్యుడు పురాణాది చతుర్దశవిద్యలకున్నూ ధర్మస్థానత్వము నంగీకరించినందున పురాణాదులకున్నూ ధర్మశాస్త్రత్వము స్మృతిత్వము నిరపాయములే యగును. ఈకారణముననే "స్మృతిశీలేచ తద్విదాం" అను మనువచనమునకు కొందరు వ్యాఖ్యాతలు "స్మృతిః=మన్వాది ధర్మశాస్త్రం" అని వ్యాఖ్యానమును జేసి ధర్మశాస్త్ర పదము పురాణమీమాంసాదులను సంగ్రహించు నని భావించియుండిరి. స్మృతిపదమే పురాణమీమాంసాదుల కుపలక్షకమయినచో స్మృతి, ధర్మశాస్త్రము, మీమాంస, పురాణము అని పృథగ్వ్యవహారము శాస్త్రములయందు లోకమందు కానవచ్చుచున్నది. అది యెట్లు సమంజసమగునని ప్రశ్న యంకురించును. దాని కిట్లు సమాధాన మివ్వవచ్చును. లోకములో పృథగ్వ్యవహార ముండినను శాస్త్రములో గ్రహించి వ్యవహారము కానవచ్చుచున్నది. శ్రుతిపదముచే పలుతావులయందు స్మార్త శ్రుతినిమూడా గ్రహించినారు. "శాస్త్రయోనిత్వాత్" అను శారీరికసూత్రములో శాస్త్రపదముచే వేదములను గ్రహించినారు. ధర్మశాస్త్రపదముచే మహాభారత రామాయణసాంఖ్యపాతంజలాదులను గ్రహించినారు. కొన్నియెడల పురాణపదముచే నితిహాసమును ఇతిహాస పదముచే పురాణములను గ్రహించియున్నారు. స్మృతి పదముచే శిక్షాద్యంగములను పురాణములను గ్రహించినారని మున్నే నిరూపించియున్నాము. కావున పురాణములు స్మృత్యేకదేశ మనుటలో విప్రతిపత్తి లేదు.

"శ్లో. శ్రుతిస్మృతిపురాణేషు విరుద్ధేషు పరస్పరమ్;
పూర్వంపూర్వంబలీయస్స్యా దితి న్యాయవిదో విదుః.

పరస్పరవిరుద్ధము లయినప్పుడు స్మృతిపురాణములకన్న శ్రుతియును, పురాణములకన్న స్మృతియును బలవత్తరములు.

ఈప్రామాణ్యబలాబలనిర్ణయముచే ఆయాగ్రంథములకుగాని తత్కర్తలకుగాని అన్యశాస్త్రప్రామాణ్యమును గాని న్యూనతనుగాని అపాదింపవీలు లేదు. "యథోత్తరం మునీనాం ప్రామాణ్యం" అని చెప్పుటచే పాణినికిగాని పాణినీయమునకు గాని వరరుచి పతంజలుల కంటెను వార్తికమహాభాష్యములకంటెను న్యూనతాదులు వాటి

[భారతి మూడవసంపుటము పదవసంచికలోని 'రాజగృహము' అను వ్యాసమునకు సంబంధించిన చిత్రములు]

చిత్రము ౫. బాణ గంగా లోయ

చిత్రము ౬. పిప్పల శిలాగృహము దానిక్రింద నుండు జైన దేవాలయము

అతియ సం. [illegible]

[భారతి ... సంపుటము ... 'ఆ జగృహము' అను ... [illegible] ...]

చిత్రము ౧. మణియార్ మఠము-వలయాకారపీఠము

చిత్రము ౨. మణియార్ మఠము పైనిగల జైనదేవాలయము

ల్లునా? "పూర్వాపరనిత్యాంతరంగాపవాదానాం ఉత్తరోత్తరం బలీయః" అనుపరిభాషచే ఉత్తరోత్తర బలీయస్త్వము, పూర్వపూర్వ దౌర్బల్యము సంప్రాప్తమగుటచే ఇయ్యా శాస్త్రములకు సమానాంగ అప్రామాణ్యముగాని, న్యూనతనుగాని ఆపాదింపవీలగునా? శ్రుతులలో కూడా నిట్టి బలాబలవిచారము కలదు. "శ్రుతిలింగవాక్యప్రకరణస్థానసమాఖ్యానాం సమవాయే పారదౌర్బల్యమర్థవిప్రకర్షాత్" అను జైమినిసూత్రముచే పూర్వపూర్వప్రాబల్యము ఉత్తరోత్తర దౌర్బల్యము సిద్ధించుచున్నది.

మన్వర్థవిపరీతమైన యేస్మృతియైనను ప్రమాణము గాదు. కలియుగమునందు పరాశరస్మృతికే యెక్కుడు ప్రామాణ్యము. ఆంగీరసాదులయిన స్మృతులకు ప్రామాణ్యమును నిరాకరింపరి. మాతులకన్యాపరిణయమును బహుశ్రుతిస్మృతులు నిషేధించినను దాక్షిణాత్య శిష్టాచారమే ప్రబలప్రమాణమై దాని ననుగ్రహించినది. సన్యాసపలపైతృకాదులు శ్రుతిస్మృత్యనుగృహీతము లయినను కలియుగమున నాదిత్యాదిపురాణములు, ధర్మజ్ఞసమయము, వానిని నిషేధించినవి. మంత్రద్రష్టలయిన ఋషులవచనములలో నేకదేశమునకు ప్రామాణ్యమును నేకదేశమునకు అప్రామాణ్యమును కల్పించిన నాస్తికమతమే యస్తమించును. ఆక్షేపనను నొకటి యప్రమాణమనిన నానావచనముల నానాదేశకాలములయందు అను

ష్ఠాపకతాలక్షణప్రామాణ్యము లేదని చెప్పవలయును గాని యత్యంతాప్రామాణ్యమును చెప్ప ననువుగాదు. "కపిలో యది సర్వజ్ఞః కణాదో నేతి కా ప్రమా" ఈ న్యాయమునే పరవాదులు వారిశాస్త్రములను తుల్యప్రమాణములు. సాక్షాన్నారాయణావతారుడయిన వ్యాసునిచే ప్రణీతములయిన పురాణాదులు ప్రత్యేకదేశము లన్నను సర్వప్రత్యేకదేశములన్నను ఫలభేదము లేదు కావున రెండుమతములున్నూ సమరసభావముగలవియై యున్నవి. ఇట్లు శ్రుతిస్మృతి సమ్మితములయిన పురాణములే మన ప్రాచీన భారత జ్ఞాన విజ్ఞాన సర్వస్వములు. అరువదినాలుగుకళలు పురాణములయందే ప్రతిష్ఠితములయినవి. మన ప్రాచీన మహాపురుషాదులవంశచరిత్రాదులు, దివ్యక్షేత్రతీర్థమాహాత్మ్యములును దేవాలయాది ప్రతిష్ఠాతంత్రములును పురాణమాత్రశరణములు. పురాణజ్యోతి సెలుంగకున్న నీనాస్తికలోకము గాఢాంధకార నిమగ్నమే యగును. నేడు మనవారు శ్రుతిస్మృతుల నధ్యయనము చేయకున్నను పురాణములను పఠించుచు నాటియందు శ్రద్ధాసక్తులు గలవారైయున్నారు. బహుప్రయోజనమును ననంతసారమునునగు పురాణవారాశిని మథించి తత్సారమును లోకమునకు ప్రసాదించుట విబుధుల కర్తవ్యమని విన్నవించి విరమించుచున్నాను.

సంపూర్ణము

గంగాదృశ్యము

సరిపెల్ల విశ్వనాథశాస్త్రి గారు

శ్రీహరిద్వారమునుదాటి యావలఁ గల
నాటుదారినిజనుచు మిన్నేటితోడఁ
గొండలెక్కుచు దిగుచును గొంతదవ్వు
నరిగియుంటిని నచట ననంతవిభవ
యుతము గంగాలకానంగ మొప్పచుండు

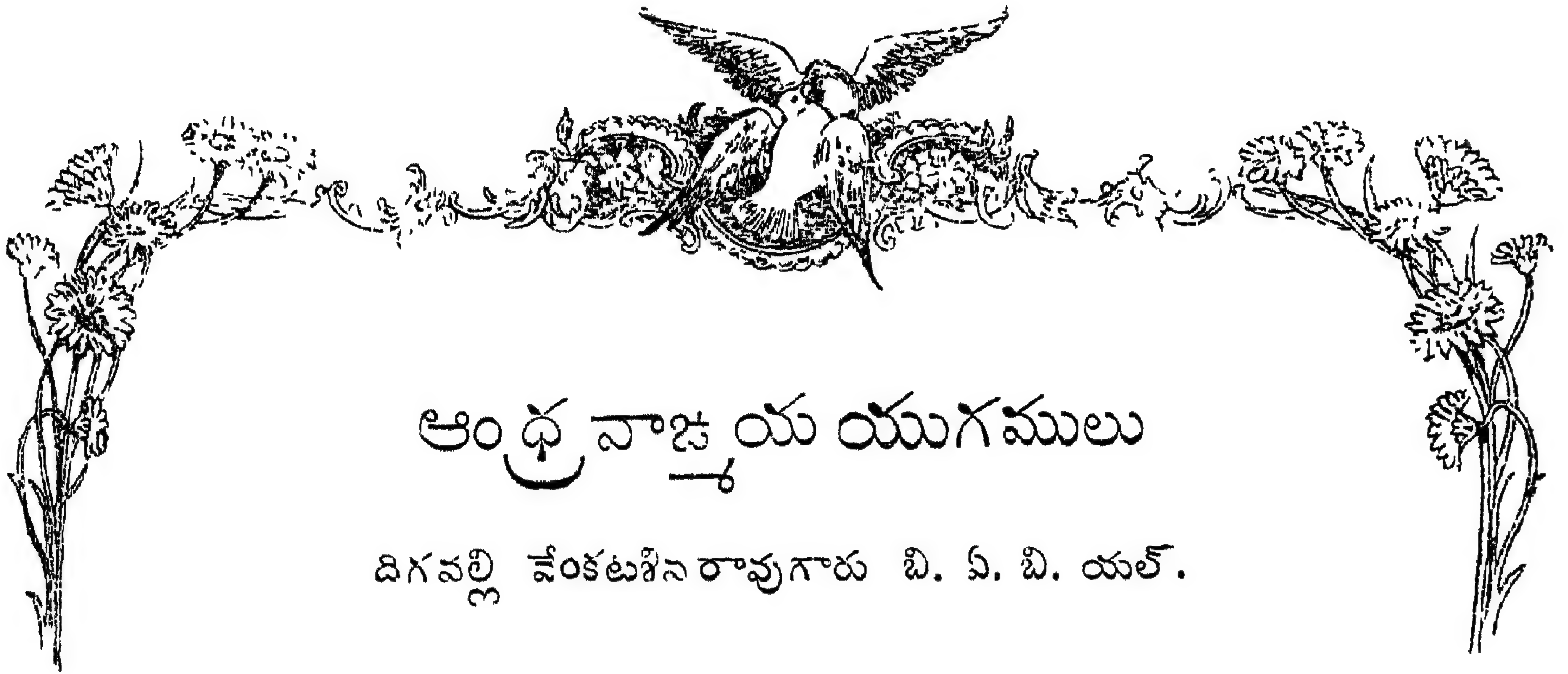
సంగసమతలంబుననుండి గంగఁగనఁగ
లోయలందలివనములలోన వెడలి
చుట్టియున్నట్టి హిమగిరిఁ జోద్యములను
బారలివచ్చుచు గంగలోఁ బొంగికలయు
చున్న సెలయేళ్ల సంపద నెన్నుకొనుచు

సానుతలమున నెల్లైనస్థలముఁ గాఁగ
నిలచికనిఁ నిసర్గశోభలనచింత్యు.

* * * *

వెల్లజగిపింపఁ జల్లుచు విరియనవ్వ
వనరమణ హసించుచునున్న దనఁగఁజాలి
నరభసంబుగఁ బరువిడు సరణిఁజూడఁ
బుట్టినింటికిఁబోవు పూఁబోఁడిపగిది
సూర్యసంతాపమున జేసి స్రుక్కు-భువిని
కుంభవృష్టిఁగఁ బాలు దా స్రుమ్మరింపఁ
గామధేనువు గురియు దుగ్ధంబులనఁగ
వెండికొండను రహిమించి వెలయు శివుని
భారమూనినశ్రాంతిచే బహులమగుచు
నందిముఖమునఁ వెడలు ఫేనంబునాఁగ
నాఁడు పాతాళమున బలి నయముగదుర
హరియె చెయిచాఁప ధీరతఁ గరమునందు
ధారలిడినయశః పూరధారలనఁగ
చంద్ర సూర్యులే, చొరరాని సాంద్రవనము
నందు వసియించు వనలక్ష్మి నరయఁగోరి
యామె కోపంబు రవ్వంత యపనయింప
జీవధారల రూపొందిచెలఁగు కరణి;
మంచుకొండల రాయని మించుదేహ
మందయిన నాడి కార్శ్రేణియనువు దోఁప.
నాథులసురులఁ జిక్కి యనాథులగుడు
వనములంగల ఋషిపుణ్యావాటి కలను
దాఁగియుంటకై బరువెత్తఁదలఁచి యేమొ
యమరకాంతలు దిగివచ్చిరంచుఁ దోఁప;
సజ్జనావళి సంకల్ప సముదయంబు
దుర్జనుల కెడఁగల్గఁగఁ దొలఁగిచనుచు
గలుగు సిద్ధాంతములను దెల్ల గెలువఁగొనుచు
కపటపు ఫలసిద్ధిఁ గాంచుచు గతిఁ దనర్చె;
దానవుల కోడి యుగ్రాంశు దీనుఁడగుచు
జలములను దాఁగ ధైర్యంబు చల్లఁబడుచు
నప్సరఃస్త్రీలు చాపిన హస్తములను
బట్టుకై పోసి డవినీడి బయలు వెడలి
గంగచల్లనిగర్భానఁ గలసిపోవ
సంభ్రమంబునఁ బరువిడు సమయమందు
జారిపోయెడు సంస్కృతి జాలుగాఁగ;
ఆర్యసంతతి విచ్ఛిన్నమగుటవల్ల
ఆర్యజీవన సంస్కార మహిమ మనుచు
నార్యభూమిని వేవేగ నలుగుకొనుచు
చాటి చెప్పుటకో యనుచాయ దోఁప
యజ్ఞభాగంబు లర్పించి యన్నమిడుచుఁ
దమ్మిఁబోషించు భారతభాగ్యశ్రీ సరసను
మనఁగ నమృతము గురిసి రసపుష్టినంగ
పాలవెల్లునపాయలై పారె ననఁగ
వేదసారంబు శాఖలై వివిధగతుల
నార్యభూమిని విరివిగా నలమె ననఁగ
తరులమూలలసందుల దాఁగిపోయి
మంచుగడ్డలయడుగున మణఁగిపోయి
భూరిపాతాళముదనుకఁ బోయి యుబికి
యందమగు మంచుబిందుల నందుకొనుచు
నొక్కచో మెల్లన డిగుచు నొక్కచోట
ఘనశిలావళిఁ ద్రోయుచు గంతులిడుచు
దూరమునఁ బారి పొరలుచుఁ దూలుకొనుచు
గణనమించిన ధార లక్కజము గూర్చె.

ఆంధ్ర వాఙ్మయ యుగములు

దిగవల్లి వేంకటశివరావుగారు బి. ఏ. బి. యల్.

ఆంధ్రము ఆర్యసాంప్రదాయము

ఆంధ్రు లార్యులు కారనువారు కొందరున్నను ఆంధ్ర వాఙ్మయము ద్రావిడమనువారు మాత్రము అరుదు. ఆంధ్రులార్యులు. వీరి నాగరికత, భాష ఆర్యములే. పెక్కువందలేండ్లక్రిందట ఆంధ్రపండితులు సంస్కృతమునే మాట్లాడుచు సంస్కృతమునందె తమ విద్యల వెదజల్లుచుండిరి. వేదోచ్చారణమున ఆంధ్రులను చెప్పి మఱియొకరిని చెప్పవలె. శాస్త్రమున, తర్కమున తక్షశిల కాశీవిద్యాలయములం దాంధ్రులు పేరువడసిరి. కాకరపర్తిలోని, కోనసీమలోని ఆంధ్రవిద్వద్వరేణ్యులలో చెన్నపురి విశ్వవిద్యాలయ పట్టపరీక్షలకన్న కఠినతరములగు విద్యాపరీక్షల దేరినవా రుండిరి. నలందా, ఉజ్జయిని, అమరావతి పట్టణములలో విద్యల నభ్యసించినవారు నానారాజసందర్శనముచేసి పండితసభలలో బిరుదుల నందిన వారు ఆంధ్రులలో పెక్కండ్రుండిరి.

ఆంధ్ర సంస్కృతకవులు

సంస్కృతవాఙ్మయములోని వ్యాఖ్యాతలలో కవులలో వైయాకరణులలో శాస్త్రజ్ఞులలో ఆంధ్రులనామములు సువర్ణాక్షరములతో లిఖియింపబడినవి. ఆంధ్ర గ్రంథకర్తలు వ్రాసిన గ్రంథము లిప్పటికిని పఠియింప బడుచున్నవి. మహానుభావుడగు కబీరునిగురువు రామానందు డాంధ్రుడు. పండితరాయ బిరుదాంకితుడగు జగన్నాథపండితుడు—డిల్లీసామ్రాజ్యాస్థానకవి—ఆంధ్రుడు. ఇతడరబ్బీభాషనుండి రేఖాగణితమును సంస్కృతమున వ్రాసెను. ఉత్తర రామచరిత్ర గ్రంథకర్త భవభూతి, కృష్ణ కర్ణామృత కర్తలీలాశుకుడు, నారాయణతీర్థులు ఆంధ్రులని ప్రతీతి. ఆంధ్రకవిత్వ విశారదుడగునన్నయ సంస్కృతమున వ్యాకరణము రచియించెననియు అది పండితులు చదువుచుండిరనియు మనము వినుచున్నాము. శ్రీనాథమహాకవి నైషధమునకు వ్యాఖ్యానము వ్రాసెను. సర్వజ్ఞసింగన రసార్ణవసుధను వ్రాయుటయు, విద్యానాథుడు ప్రతాపరుద్రీయమను అలంకారశాస్త్రమును వ్రాసియుండుటయు మన మెఱుగుదుము, ఆంధ్రులు రచియించిన గ్రంథముల నామములను వ్రాయదొడగినచో భారతిలో ప్రకటింపబడు ముద్రిత గ్రంథనామావళిగ పరిణమించును.

ఆంధ్రలిపి

ఆంధ్రవాఙ్మయము క్రీస్తుశకము పదవ శతాబ్దివరకును సంస్కృతముననే ఇమిడి యున్నదని, ఆంధ్రులు ఆర్యనాగరకతయందే పాల్గొనుచు తృప్తిజెందియుండిరని చెప్పుట చరిత్రకు విరుద్ధము కానేరదు. తెలుగులిపి సంస్కృత లిపినుండి జనించినది. బ్రాహ్మీలిపి నాగరలిపి వికృతమనియు దానినుండి ప్రాచీనాంధ్రలిపి యుద్భవించినదనియు మనము పురాతన శాసనములలోని నలుచతురపులిపిని చూచినచో గ్రహింపగలుగుదుము. చాళుక్య కాలమునాటి ఆరవశతాబ్దిలోని శాసనములలోని దానికన్నను, ఎనిమిదవశతాబ్దిలోని యుద్ధమల్లుని బెజవాడ శాసనములోని దానికన్నను పదునొకొండవ శతాబ్దిలోని నందంపూడి శాసనలిపి గుండ్రనగ నున్నది. చతురస్రములో నుండి త్రికోణాకారముగను, దానినుండి వలయాకారముగను మారినది. మన భాషాలిపులను సంస్కరించినది నన్నయ. అప్పటినుండి ఆంధ్రభాషయు, లిపియు వాఙ్మయమును ప్రత్యేకముగ, వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యముతో స్వేచ్ఛాజీవనముతో వర్ధిల్లినది.

ఆంధ్రవాఙ్మయయుగములు

ఆంధ్రవాఙ్మయచారిత్రము నైదుయుగములుగ విభజింపవచ్చును.

౧. పురాణయుగము:— ఇందార్యనాగరికతా విజ్ఞానముల వెదచల్లు పురాణములు సంస్కృతమునుండి భాషాంతరీకరింపబడినవి. అందచ్చటచ్చట సంస్కృత కావ్యధోరణియు కానసగును. ఇందు ప్రధానరసము భక్తి. మతము నీతియు సాహిత్యమున కనబడును. సంస్కృత పురాణములకన్న నాంధ్ర పురాణములు రమణీయములని ఉభయభాషావిదులు అనుచున్నారు.

౨. ప్రబంధకావ్యయుగము:— ఇందు సంస్కృత కావ్యములను తెలుగుచేయుట. మహాత్మ్యములు, ఉపాఖ్యానములు, ఖండకావ్యములు వ్రాయుట—ముఖ్యముగ ప్రబంధరచన, సంస్కృతభాషనే ఆదర్శముగ నుంచికొని అందలి విజ్ఞానమునే ప్రకటించుట ఆకాలమునాటి కవి ఆదర్శము. కావ్యముయొక్క [illegible] స్ఫూర్తి, భావము, రసము భగవంతుని సమక్షమునందో, దేవునిగుడిదగ్గరనో, దేవుని భక్తుల జీవితమునందో కనబడును.

౩. శృంగారప్రబంధయుగము:— ఇందు సంస్కృత విజ్ఞానము, లలితకళలు, శాస్త్రములు శృంగారమును మునిగినవి. నాయికానాయకుల జీవితమున ప్రేమ, శృంగారమును చూపగా మిగిలిన సందర్భములలో తక్కిన రసములు, భావములు, విజ్ఞానము చూపబడును. ఉద్యానవనపు టందము, చంద్రకాంతశిలాకుడ్యముయొక్క లలితసరణి, పండితుని శాస్త్రజ్ఞానము, రసికుని శృంగారమును మనోహరమూర్తియగు నాయికయే మనకు చూపవలెను!

౪. గద్యకావ్యయుగము:— ఇది వీరేశలింగయుగమని చెప్పవచ్చును. గద్యకావ్య మీయుగమున పరిపక్వమొందినది. సంస్కరణము, విమర్శ, పాశ్చాత్యభాషాంతరీకరణము, పాశ్చా

త్య విజ్ఞానప్రకటనము సేయుగమున వీరేశలింగముగారు చేసిరనిన నతిశయోక్తి కానేరదు. ఇందే నవల, నాటకము, చిన్నకథ, వ్యాసము, ఉపన్యాసము నుదయించినవి. తరువాత మొదటి వాఙ్మయయుగములలోని యుత్తమపద్ధతులను గ్రహించి భాషకు వన్నె పెట్టినకవులు నీయుగమున మనకుగలిగిరి. మఱియు నవయుగ రచనములకు దారిచూపిన కవిపుంగవు లీయుగమున జనించిరి.

౫. నవయుగము:— ఇందు పద్యము, గద్యము క్రొత్తరుచులు గలుపుచున్నది. వివిధకళాపరిజ్ఞానము, నానాదేశ నాగరకతా సమ్మేళనము, నవయుగ విజ్ఞాన ప్రద్యోతక భావములును గలసి ఉద్రేకము నొక్కచోటను, లాలిత్యము నింకొకచోటను, విజ్ఞానము నింకొకచోటను చూపి ఆనందమును కలిగించుచున్నవి. ఇందు వృద్ధులు బాలురుకూడ పాల్గొనుచున్నారు. సారస్వతము పరిపూర్ణతనొందుటకు ప్రయత్నించుచున్నది.

వాఙ్మయ రంగములు

ఆంధ్రవాఙ్మయచారిత్రమునవిజ్ఞానమునకు, పండితులకు నునికిపట్టులగు ప్రదేశములు కాలానుగుణ్యముగ మారినవి. రాజాశ్రయము గోరు కవిజనులు పలుచోటుల చేరిరి. పోతనామాత్యునివంటి తపోధనులు తప్ప తక్కిన వారు రాజులనె యాశ్రయించుచు వచ్చిరి. అందువలన నాంధ్రదేశమునందలి పండితులు, కవులు మహారాష్ట్రమున, తమిళదేశమున, నుత్తర హిందూస్థానమున గూడ కనబడుచున్నారు. చోళరాజులు, తొండమాన్ ప్రభువులు, తంజాపురీనాథులు, మాత్రమేకాక, బహామనీ సుల్తానులు ఢిల్లీచక్రవర్తులును మనకవుల నాదరించినట్లు మనగ్రంథములవలన, చాటూక్తుల వలన తెలిసికొనుచున్నాము. అయిన నాంధ్ర విజ్ఞానమును ముఖ్యముగ నాదరించి ప్రోచినది 11వ శతాబ్దిలో రాజరాజ నరేంద్రుడు; 13,14 శతాబ్దములలో రెడ్డిరాజులు; 14,16శతాబ్దములలో విజయనగరాధిపులు. రాజమహేంద్రవరమును, నెల్లూరును, ఏక శిలానగరమును, విజయనగరమును, మైసూరు, మధుర, పుదుక్కోట, తంజావూరు, కాళహస్తి, గద్వాలలు ఆంధ్రపండితుల కాశ్రయములుగ నుండెను. ఆధునికయుగమున పిఠాపురము, బొబ్బిలి, విజయనగరమును, కాకినాడయు, ఏలూరు, బందరు, చెన్నపురియు, రాజమహేంద్రము, నెల్లూరులతోపాటు ఆంధ్రవిజ్ఞానమున కాటపట్టులుగనున్నవి. అట్లని నితరములగునూళ్లు నిరక్షరులతో నిండియున్నవని నాతలంపు కాదు.

వాఙ్మయ స్వరూపము

మొదటి మూడుయుగములందును పద్యరచన మెక్కుడు ప్రాముఖ్యమునొందినది కాని వచనరచన యంతగ వాడుకలోనికి రాలేదు. ఆకాలమున మూడువందలమంది ముఖ్యకవులును వేయిమంది సాధారణకవులు నుండిరి. నాటకములుతప్ప తక్కిన వాఙ్మయాంగములు చక్కగ వృద్ధిజెందినవి. సంస్కృతము పండితభాషయై పోయినది. ఆంధ్రమే వాడుక భాషయైనది. ఈకాలమున రచియింపబడిన గ్రంథములలో చాలవరకు కాలవాహినిలో కలసిపోయినవి; శైవ వైష్ణవ జైన బౌద్ధ

మహమ్మదీయ మతకలహముల కాహుతియై పోయినవి; కృతులపేరు మాత్రమే నిలచినవి 82 కలవు. నశించిన వెన్నికలవో! శైవ గ్రంథములును వైష్ణవ గ్రంథములును మన భాషయం దాయామతములు విజృంభించిన రీతిని తెలుపుచున్నవి. కాని వీనియం దద్వైత సూత్రములే ప్రబలముగ నుండుటవలన ప్రజ లద్వైతప్రియులని స్పష్టపడుచున్నది.

పురాణయుగము

నన్నయకును నన్నెచోడునికిని పూర్వ ముండిన ఆంధ్రవాఙ్మయమునుగూర్చి మనము వినుచున్నను వాఙ్మయము మాత్రము కన బడుట లేదు. పురాణ యుగమునాటి ప్రథమగ్రంథము లీ యిరువురివే. శ్రీమ దాంధ్ర మహాభారతమును, కుమారసంభవ మును. 11-10శతాబ్దములలో పురాణములనే కవులు వ్రాయజొచ్చిరి. పదునెనిమిది పురాణ ములును తెలుగుచేసిరి భాగవత రామాయ ణముల నద్భుతముగ తెనుగున వ్రాసిరి. చక్కనిభాషలో కథాభాగము మనోహర ముగ వ్రాసిన ఆంధ్రకవులరచనలు నేటికి నప్రతిమానములుగ నిలిచియున్నవి. పురాణ ములలోని ఉపాఖ్యానములను దీసిచూచిన చో నొక్కొకటి యొక్కొక కావ్యమనలె నుం డును. ఆదికవులు నిర్భయముగ తమ యభి ప్రాయములను వెల్లడించిరి. వారి రచనలందలి ప్రకృతి సౌందర్యవర్ణనములు, స్వభావప్రద ర్శనము నప్రతిమానములు. నన్నయ తిక్కన ఎఱ్ఱాప్రగ్గడ పోతన శ్రీనాథులు కవనము సొంపు వర్ణనాతీతము. ఈకవులు శైవ వైష్ణవ పురాణములను తెనిగించుచున్నట్లు అద్వైతవేదాం తమునే బోధించుచు వచ్చిరి.

ఈకాలమునాటికవులకు రాజ సమ్మాన ముండెను. కవులు కుద్యోగమునిచ్చిన తెలుగు ప్రభువులు నుండిరి. ఆంధ్రదేశ మాతరుణ మున మొత్తమునిూద మంచిస్థితిలో నుం డెను. అశ్వములు, ఆభరణములు, పట్టువ్యా పారము సాగుచుండినట్లు శ్రీనాథుడే చెప్పు చున్నాడు. మోటుపల్లి గొప్ప సముద్రసర్థకస్థా నముగ నుండెను. అయినను తెలుగు నాయ కు లొండొరులతో పోరాడుకొనుచుండిరి. ఇం తలో మహమ్మదీయులును దండయాత్రలు స లుపజొచ్చిరి. ప్రజలు సుఖముల మరగిరి. రాజులు ధనమదాంధులైరి. వేమన, రామా నందుడు, మున్నగు సింధుసంస్కర్తలు వేదాం తము బోధించుచు దిరుగసాగిరి. త్యాగరాజు తన భక్తియోగమును సాధించెను. గోప న్నగారు సదుపాకుతత్త్వబోధ చేయసాగెను. కవులువ్రాసిన పురాణములు, స్థలపురాణములు, మాహాత్మ్యములు నీస్థితులను చక్కగ తెలు పుచున్నవి. ప్రబంధములనుకూడ కవులువ్రాయ జొచ్చిరి కాని యవి తరువాత కాలముననె విజృంభించినవి. శ్రీనాథుడీయుగమున నుండి ప్రబంధకావ్యయుగమునకు దారిదీసినాడు.

ప్రబంధకావ్య యుగము

ప్రబంధకావ్యయుగము ఆంధ్రుల చారి త్రమున మిగుల నుత్కృష్టమగు కాలము. పురాణయుగమునాటి కవులు ప్రబంధరాజము లను రచియింపసాగిరి. ప్రౌఢకావ్యములు మా

మాహాత్మ్యములు, ఉపాఖ్యానములు, నీయుగారంభమున కనబడును. ప్రబంధకావ్యములే యీకాలమున స్పష్టపడినవి. రామ ప్రభువుల వైభవమును కవులు వర్ణించిరి. ఆకాలమునాటి రాజకీయ సాంఘికములగు పరిస్థితులు, నాగరికత సారస్వతమున ప్రతిఫలించుచున్నవి. జగద్విఖ్యాత మాగు విజయనగర సామ్రాజ్య మీకాలముననే స్థాపింపబడినది. ఈసామ్రాజ్యవిభవమును చూచి ఖండాంతరములనుండి వచ్చిన రాయబారులును పాంథులును, వర్తకులును వారు ఆశ్చర్యపడిరి. పేయస్, నికెటిక్, న్యూనిజ్, అబ్దుల్ రజాకులు వ్రాసినవర్ణనలద్భుతములు. ఆకాలమున నవధాన్యములవలెనె రత్నరాసులు సంగళ్లలో పోసికొని యమ్మెడివారట! విజయనగరవిభవమును పాశ్చాత్యులు కూడ చూచి మెచ్చుకొనిరి. శ్రీకృష్ణదేవరాయ లీకాలమునకు శిఖామణి. ఈత డనేక ప్రబంధములకు కృతినాయకుడు. ఆయన ఆస్థానమున అష్టదిగ్గజములని పేరువడసిన కవిపుంగవులు రచియించిన ప్రబంధములాంధ్రభాషయందుత్తమగ్రంథములుగ పరిగణింపబడుచున్నవి. ఈప్రబంధలక్షణము లెల్ల సంస్కృతకావ్యములననుసరించియేయున్నవి. మనుచరిత్రయు, వసుచరిత్రయు, పాండురంగమాహాత్మ్యమునీకాలమునాటివే. తనకవులచేత నుద్గ్రంథములను వ్రాయించుటయేకాక కృష్ణరాయలుకూడ ఆముక్తమాల్యదనువ్రాసి యశమును గడించెను. ఇది పదునాఱవశతాబ్దినాటి సంగతి. పదునేడవశతాబ్దియందుకూడ ప్రబంధము లనేక కవులు రచియించిరి. అయిన నిపుడు వారు స్వకపోలకల్పనములను చేయజొచ్చిరి. వింతసంగతులు, కథాచమత్కృతి, పాత్రపోషణము కలిగి పద్యరూపమున వ్రాసిన ఆఖ్యాయికవంటి ప్రబంధమునువ్రాసి ఆంధ్రభాషకు వన్నెపెట్టినది పింగళి సూరన. ఈకవికళాపూర్ణోదయము ప్రబంధరాజమని చెప్పవచ్చును.

శృంగారప్రబంధయుగము

ప్రబంధయుగముననే చేర్పవలసియు వింకొకతెగయందు చేర్పవలసిన ప్రబంధములు 17,18 శతాబ్దములలో చాల విరివిగ వ్రాయబడినవి. ఇంతకు పూర్వముకూడ ఇట్టివానిని కవులు వ్రాసిరి కాని ఈకాలముననే ఇవి వృద్ధిజెందినవి. ఇది శృంగారప్రబంధము. ఇందు నాయికానాయకుల శృంగారకథనమే ఇతివృత్తము. తక్కిన యంశములు సందర్భోచితముగ వ్రాయబడునవి. అచ్చటచ్చట పచ్చిశృంగారము వర్ణింపబడినను దీనియందలి కథాకల్పనము పాత్రపోషణము బాగుగనే యున్నవి. ప్రకృతిసౌందర్యస్వభావసౌమ్యప్రదర్శనమున నివి నిరుపమానములగు గ్రంథములని చెప్పవచ్చును. వీరేశలింగము పంతులుగారు కఠినముగ విమర్శించిన తారాశశాంక మీయుగమునాటి గ్రంథము. వీరేశలింగము పంతులుగారే పరిశోధించి ప్రకటించిన విజయవిలాసము నీయుగమునాటిదే. సారంగధరచరిత్రము, బిల్హణీయము మున్నగు శృంగారప్రబంధము లీకాలమునాటి కృతులు. "ఈచేమకూర చక్కెర మడిలో అమృతముపాఱించి పెంచినదిగాని మట్టిలో నీరు పాఱించి పెంచినదికాదు" అని సారం

గధర చరిత్రనుగూర్చి ప్ర. శ్రీ. వేదము వెంకట్రాయశాస్త్రి గారు వ్రాసినారు. హంస వింశతిని విమర్శించువారందలి హంసనియతిని గమనింపరు. ముద్దుపళని వ్రాతలు రోతలుగాక పోయినను శ్రీమతి నాగరత్నమ్మ వీరేశలింగ ముగారివంటి సంస్కర్తచేసిన విమర్శనము నెగతాళి చేయకుండిన భాగుండెడిది.

కొన్ని వాఙ్మయభాగములు

ముఖ్యవాఙ్మయాంగములను పురస్కరించుకొని వాఙ్మయ యుగములను నిర్ణయించు సందర్భమున ఇతర వాఙ్మయభాగములను గమనింపమైతిమి. ఇందు ముఖ్యముగ ద్విపద కావ్యము పురాణయుగమునను ప్రబంధయుగమునను కూడ ప్రఖ్యాతి జెందినది. శ్రీనాథుని పలనాటివీరచరిత్రము, రంగనాథుని రామాయణమును సుప్రసిద్ధగ్రంథములు. శ్రీకృష్ణుని రాముని సంబోధించుచు వ్రాయబడు వీరగీతి, బొబ్బిలికథ, విజయనగర మహారాష్ట్ర కథలు నుండెను.

ఆంధ్రసాహిత్యమున కీర్తనలు, పలుపాటలు, తత్త్వములు, హరికథలు చిరకాలము నుండి ప్రసిద్ధి జెందినవి. వీనియందు భావ కవిత్వము, నీతి మతసాంఘికవిషయములు కన బడును.

ఆంధ్ర వాఙ్మయమున ప్రత్యేకముగ పేర్కొనవలసిన వాఙ్మయాంగము శతకము. 12, 13 శతాబ్దములనుండియు శతకములు కన బడుచున్నవి. ప్రథమమున భగవంతునిసంబోధించుచు శైవ, వైష్ణవ, అద్వైతసాంప్రదాయాను సారముగ కవి తన హృదయమును వెలిపుచ్చుచు, క్షితిపాలనమును. క్రమక్రమముగా తన స్వీయచరిత్రను చెప్పుకొనెను. పిదప తన కాలమునాటి రాజకీయ మత, సాంఘిక పరిస్థితులను వర్ణించసాగెను. పదునారు పదునేడవ శతాబ్దములనాటి శతకములు-కవిచౌడప్పశతకము, కుక్కుటేశ్వరశతకము, రామలింగేశ్వర శతకము, వేణుగోపాలశతకమును- సాంఘిక విమర్శనములు, పాశ్చాత్య వాఙ్మయముల యందలి విమర్శకకవిత్వము (Satire)ను పోలియున్నవి.

దండకమును సంస్కృతమునుండి మన కవులు గ్రహించి శతకములవలెనే ప్రత్యేక వాఙ్మయాంగముగ చేసిరి.

18 మొదలు 19 శతాబ్దమధ్యమువరకును మనకు కనబడువాఙ్మయము మంత సుప్రసిద్ధమైనదికాదు. చాలకృతులు వ్రాయబడెను. గాని ఉద్గ్రంథములు తక్కువ వ్రాయబడినవైనను పూర్వకవ్యనుకరణములే. ఈ కాలమున రాకపోకలు, దొమ్మియుద్ధములు, కలహములు వృద్ధియై వివిధభాషలు తారసిల్లుటవలన కన్నడము, మహారాష్ట్రము, ఉర్దూ, పారసీభాషల ప్రోద్బలమాంధ్రమున కలిగెను. చిత్ర కవిత్వము మాత్రము వృద్ధిజెందెను.

గద్యకావ్యయుగము

పాశ్చాత్య సామ్రాజ్యస్థాపన మీకాలమున జరిగెను. పండితులు మన సంగతులను వారికి చెప్పుటకు కావలసివచ్చిరి. (ద్విభాషి) "దుబాషు"లు బయలు దేరిరి. తూర్పుఇండియా సంఘ ప్రభుత్వమున ఇంగ్లీషు

చదువనేర్చిన యుద్యోగములునచ్చునను నాస కలిగినది. తెలుగుబదులుగ నాంగ్లాక్షరములు చెప్పసాగిరి. ప్రభవ విభవలు, బాలరామా యణమునకుబదులు ప్రైమరు, గార్డ్వైటు రీడరు వచ్చినవి. ఈకాలమున తెలుగును దేశీయులుపే క్షింపసి. పి. బ్రౌనుగారు చూచి, గ్రహించి, తెలుగునం దభిమానించి, పనిచేయసాగిరి. ఆంగ్లేయ రాజ్యాంగ విధానము గాటమైన విద్యావిధా నమునను భారతీయులకు నిజదేశ దేశభాషల యందలి యభిమానమును పోగొట్టి ఆంగ్లదేశ భాషలయం దభిరుచి పుట్టించుటకు ప్రయత్న ములు సలుపబడినవి. పాశ్చాత్య జీవితాదర్శ ములు, తుచ్ఛముగ మనవారి కలవడినవి. ఆంధ్రము, సర్వైటువారివారి పరదాసక్తిపైనను చెన్నపురి గుజిలీబజారులలోని పీచుకాగిత పుస్త కములపైనను ఆధారపడి జీవచ్ఛవమునలె కొన నూపిరితో నిలిచి యుండెను.

విద్యార్థులు కళాశాలలో చదువసాగిరి. వీరిలో ఆంగ్లసారస్వతములోని మంచిపుస్తక ములను చదివిన యువకులకు విశాలదృష్టి, ఔదార్యము, దేశభక్తియు, ఉద్రేకమును కలిగెను. మన యాచారములయందలి లోప ములను చూచి సంస్కరింప నూహ కలిగెను. అంత రాజారామమోహనరాయలు, వివేకా నందస్వామి బోధనములు ప్రజలయందు నూతన సంచలనము కలిగించెను. సంస్కార ణాభిలాష యొకవంక, సనాతనధర్మోద్ధర ణాభిలాష మింకొకవంక నుఱ్ఱూతలూగించెను.

ఈనూతనోద్యమముల సంపర్కము కలి గినవారు యోచనానిమగ్నులైరి. తమ నాగర కతను వాఙ్మయమును విమర్శకదృష్టితో చూచుకొనసాగిరి. సంఘసంస్కరణము, సార స్వతసంస్కరణము, సనాతన ధర్మోద్ధరణము, ప్రాచీన వాఙ్మయోద్ధరణము నొక్క తరుణ ముననే జరిగెను.

నవయుగారంభమునకు పునాదులువేయ ప్రయత్నించినవాడు, భావోద్రేకమున మునిగి తేలిన యుగపురుషుడు కీర్తిశేషుడగు కందు కూరి వీరేశలింగముగారు. ఈయన ఆంధ్ర సంస్కర్త, విద్యాధురీణుడు, కవి. ఈతనినామ మాధునికాంధ్ర వాఙ్మయచరిత్రమున సువర్ణా క్షరములతో లిఖియింప తగినది.

ఆయనకాలమును వీరేశలింగయుగమని చెప్పవచ్చును. ఈయన రచనలందు ఆంగ్ల సారస్వత ప్రాబల్యము కనబడును. భాష, సారస్వతము నీయన చేతులందు క్రొత్తయం దము దాల్చినవి. చక్కనివచనరచనము, సరస ములగు నభిప్రాయములు, విరసములు కాని విమర్శనములు నీయనకృతులకు వన్నెపెట్టి నవి. వచనమున కథ, ఆఖ్యాయిక, ప్రహస నము, వ్యాసము, ఉపన్యాసమును మనోహర ముగ రచించి దారిచూపినది వీరేశలింగము గారే. చిన్నయసూరి గారు వ్రాసిన నీతిచంద్రి కతప్ప ఆకాలమున చక్కని వచనగ్రంథ మే లేదనుట యతిశయోక్తి కాదు. నాటకమును కావ్యమును వీరేశలింగమువారు రచియింపక పోలేదు. వీరి శాకుంతలము నేటికిని మన్నన లందుచున్నది. వీరేశలింగముగారు తమ గ్రంథ ములందు సంఘసంస్కరణాభిలాషను పూర్తిగ నిర్భయముగ వెల్లడించిరి. తుదకు ఆంధ్రభా

షలో స్వీయచరిత్రమును వ్రాయు భాగ్యమును వీరికే కలిగినది. వీరేశలింగముగారి సమకాలికులగు కొక్కొండ వేంకటరత్నం పంతులుగారును, నడ్డాది సుబ్బారాయుడుగారును, ఆకుండి వ్యాసమూర్తి శాస్త్రిగారును తమకృతులతో ఆంధ్రభాషామతల్లికి వన్నె పెట్టినారు. ఈకాలముననె వేదము వేంకటరాయ శాస్త్రులుగారు తమ యద్భుతనాటకము ప్రతాపరుద్రీయమును వ్రాసినారు. వీరి సంస్కృతభాషాంతరీకరణము లప్రతిమానములు. తిరుపతివేంకటేశ్వరుల భారతనాటకములును, ధర్మవరం కృష్ణమాచార్యులు, కోలాచలం శ్రీనివాసరావుగార్ల నాటకములును మనభాషకు లభించినవి. వీనిని ప్రత్యేకముగ పేర్కొని వ్రాయవలెనన్న నొక గ్రంథమగును. తిరుపతికవులు ప్రాచీనాధునికకవనముల సమ్మేళనమున నిపుణులు. వీరికవిత్వ మాదికవులను అభినవకవులను కూడ జ్ఞాపకమునకు దెచ్చును. వీరి శ్రవణానందము సరసమగు శృంగారప్రబంధము. వీరి శతావధానములు భావకవిత్వముతో, విజ్ఞానముతో, రసముతో నిండియున్నవి. వావిలికొలను సుబ్బారావుగారు తిరుపతి కవులకు వలెనె ప్రాచీనాధునిక సమ్మేళనమును ప్రదర్శించుచున్నారు. వీరిసుభద్రావిజయము, రామాయణమును వీరిని ప్రాచీనకవిగ చేయుచున్నవి. వీరి కృష్ణలీలామృతహితచర్య,మాలికలు వీరిని గొప్ప విమర్శకునిగ వచనరచయితగ చేయుచున్నవి. వీరి శైలి మృదుమధురము. వీరి వ్యాసరచన మద్భుతము.

నవయుగము

ఇరువదవ శతాబ్ది శాస్త్రజ్ఞానమునకు, రాజనీతిజ్ఞులకు పాశ్చాత్య నాగరకతా విమర్శకులకు నునికిపట్టు. పాశ్చాత్యసారస్వతమున గొప్పగ్రంథకర్త లుద్భవించినకాలము. లలితకళాభిజ్ఞులు, నటకులు, గాయకులు నుద్భవించిన కాలము.విద్యుచ్ఛక్తియువిద్యుచ్ఛక్తినంటి తలంపులు వరలిన కాలము.పాశ్చాత్య నాగరకత మనదేశమునను ప్రసరించినది. రవీంద్రుడు, జగదీశచంద్రుడు, ప్రఫుల్లచంద్రరాయి, బాలగంగాధరతిలకు, అనీబిసెంటు, రామానుజం, కోడి రామమూర్తియు తమ యసమాన ప్రతిభల చూపిన కాలము. ఈశతాబ్ది పరోపాయుఖసంగ్రామమును గాంధిమహాత్ముని చూచినది. ఇట్టిశతాబ్దియందు లలితకళావిజ్ఞానమును సారస్వతమున నూతనకాంతు లుద్భవించుటలో నాశ్చర్యమేమున్నది? చరిత్రపరిశోధన, వాఙ్మయోద్ధరణము, స్వకపోల కల్పనాభిలాష, స్వేచ్ఛ, స్వాతంత్ర్యము, ఆనంద మనోహరత్వములు నీ యుగమువారి యాదర్శములు. వావిలికొలను సుబ్బారావు గారు తిరుపతి వెంకటేశ్వరులు నీయుగకార్యక్రమమును ప్రారంభించినారు. ఈ యుగము యొక్క ప్రథమ పుత్రులు చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహము, గురుజాడ అప్పారావు, పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావుగారలు. ఈయుగమున రెండవతరమువారు చిలుకూరి వీరభద్రరావు, కొమర్రాజు లక్ష్మణరావు, వంగూరి సుబ్బారావుగారలు. మూడవతరమువారు రాయప్రోలు సుబ్బారావు, అబ్బూరి రామకృష్ణారావు, సాహితీ సమితివారు, వేంకట పార్వతీశ్వరకవులు.

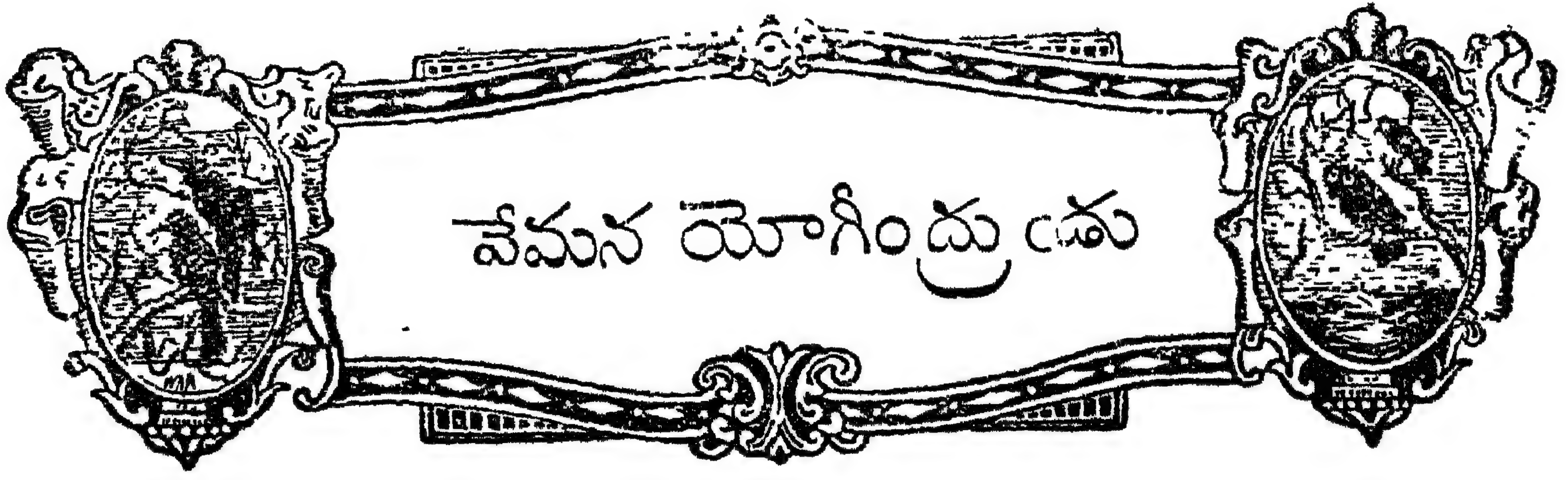
ఇందు మొదటి తరమువారు రచియించిన నవలలు నాటకములును చిన్నకథలును, రెండవ తరమువారి చరిత్రలును, మూడవ తరమువారి భావకవనములును ఆంధ్రమహాజనులు చదివిసాగాచుచు తల లూపుచున్నారు. పరిశోధనమున లక్ష్మణరావుగారును, మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారును, జయింతి రామయ్యగారును చాలపని చేసిరి.

నవల యీకాలమున పరిపక్వము చెందినది. ప్రత్యేకముగ బేర్కొ-సనలసినవి చాల కలవు. చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారి నవలలును విమలాదేవి రాణీసంయుక్తయు దుర్గేశనందని ప్రమదావనములుగాక వంగభాషనుండి పరివర్తింపబడు నపరాధపరిశోధక నవలలును మన భాషయం దనుదినము వెలువడుచున్నవి. చిన్నకథ ఆంధ్రవాఙ్మయమున నొక అంగిముగి నిలిచినది. పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావుగారి కథలు సాహితిసమితి వారికథలును ప్రథమ ప్రయత్నములైనను చక్కగ నున్నవి.

వ్యాసరచనము నొక కళగ వ్రాసి చూపించుచున్నది పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావుగారును, ముట్నూరి కృష్ణారావుగారును. సాక్షివ్యాసములు, కృష్ణాపత్రిక వ్యాసములు మనోహరములు. లలిత కళాభివృద్ధికి భాషాభివృద్ధికిని సంబంధము కలదు. ఆంధ్ర సారస్వతము నందువలె చిత్రకళయందు వింతరీతులనుచూపి ఆంధ్రుల నలరించిన కీర్తిశేషుడు దామెర్ల రామారావు. వాఙ్మయమునకు శోభగూర్చజాలిన చిత్రశిల్పి యకాలమృత్యువు వాతనుబడుటయు, కొమర్రాజు లక్ష్మణరావుగారును చనిపోవుటయు మన దురదృష్టము. ఈకొఱతదీర్చు ప్రతిభాశాలురు మఱల మనకు కలుగుదురుగాక.

నవయుగమున ముఖ్యముగ నాంధ్రవాఙ్మయాభివృద్ధికి తోడ్పడినవి మనపత్రికలు. ఆంధ్రపత్రిక, శారద, భారతియు విజ్ఞానమునకు వికాసము కలిగించినవి. ఆంధ్రపత్రిక సంవత్సరాది సంచికలు మనకుచేసిన మహోపకారము మనము మరువజాలము. ఇతర మాసపత్రికలు వారపత్రికలును భాషాసేవ బాగుగ చేయుచున్నవి.

జి. జాషువ కవి గారు

కనుఁగొన్నావుగదా? పరాత్పరుని శృంగారస్వరూపంబు ఛీ!
యనుకొన్నావుగదా? సమస్తమును దీవ్యత్స్వర్గసౌధంబులో
మనుచున్నావుగదా? సదా దివిజభామాచామరచ్ఛాయ నే
మనయోగీ! దయచేసి యందికొనుమయ్యా! గౌరవస్థానమున్.

మ. చనినా వెన్నఁడొ; కీర్తికాయము ధరాచక్రంబునన్ నిల్పి "వే
మన" యన్నామసదక్షరత్రయము నాట్యంబాడెడిన్ సర్వస
జ్జన జిహ్వాగ్రములన్ విమోహలతికాశాతాస్త్రవిఖ్యాతి వే,మనయోగీ!......

మ. మనుజాంతఃకరణంబునన్ గలుగు దంభంబెల్ల నిక్షించి చ
క్కని కావ్యామృతధారలోఁ గలిపి లోకశ్రేణికిన్ వెల్లడిం
చిన నీగంటము హస్తపద్మమున భాసిల్లన్ దివిన్ డిగ్గి వే,మనయోగీ!......

మ. నిను నాకంబున గౌరవించెడు సురానీకంబు మేమిచ్చు న
ర్చనము ల్చేకొనఁగోరి భూమి కరుదేరం బోవరా నీయ రై
నను మార్గంబు లభించు నీకు మనసున్నన్ సత్కృపాసాంద్ర వే,మనయోగీ!....

మ. ఘనయోగంబు వహించి మాకిపుడు సాక్షాత్కారమున్ బొందఁజా
లిన సామర్థ్యములేనివాఁడవె? నరాళిం గావఁగా నందనం
దనుఁడై పుట్టిన విష్ణుమూర్తి వనుకొన్నా మీవు కాదన్న వే,మనయోగీ!......

మ. వినవా? మాయభివాదము ల్సురవధూవీణారటద్గీతికా
ని నదస్యందిమరందబిందుబలమందీభూత. చిత్తుండవై
కొనవా? పద్యనవ్వారవిందములు నీకున్ గానుకల్సేయ వే,మనయోగీ!......

మ. నిను మన్నింపఁగ నీమహత్త్వమును వర్ణింపంగ దక్షుండు గ
ల్గునె? లోకంబునఁగాని నీమెడల మాకుం గల్గు సద్గౌరవం
బును బ్రత్యబ్దము వెల్లడించెద మిటుల్పుణ్యోత్సవం బొప్ప వే,మనయోగీ!......

మ. మునుమున్ నెల్ల శరీరభోగవిషయాంభోరాశిలో మున్గి యీ
దిన నీస్వానుభవంబె మానవుల నీతిప్రాప్తి కాధార మ
య్యెను నేయేల మహోపకారియన నీవే వేఱుగా లేరు వే,మనయోగీ!......

మ. అనుకూలింపని మాటలన్ గుజను లందందాడుచో నీకు వ
చ్చిన లోపం బదియేమి? శైనతతి లక్ష్మీనాథునిన్ గాదనన్
వినమో నీ కనుమాన మేమిటికి నీవే మాకు సర్వంబు, వే,మనయోగీ!......

మ. కనకంపుందునుకల్గదా? భవదభంగజ్ఞానసూత్రంబు లె
ల్లను, ద్రాక్షా మధుమాధురీ సహితము ల్గాదా? కవీ! నీదు జీ
వనగాథావివిధాంశము ల్కవితచెప్పన్ జొప్పడంబోవు, వే,మనయోగీ!......

మ. నిను గర్భంబునఁ గన్నకారణమునన్ నిక్కంబు మాభారతా
వనిపూతంబయి వెల్గుచున్నది, భవద్వాక్శ్రీయుపం బేమొకో
కన దాకాశతరంగిణీఘనతరాఖ్యంబూని పెంపారు, వే,మనయోగీ!......

మ. పునరాకారత జన్మమెత్తిన దయాబుద్ధుండవో లోకమో
హాస మర్త్యాకృతి సంచరించిన సముద్యద్భక్తి పుంజంబవో
యని నిర్ధారణ సేయనీయదు మహాత్మా! నీప్రభావంబు, వే,మనయోగీ!.. ...

మ. వసధిప్రాణము నీయనంతగుణము ల్వర్ణించెడిన్ వీచికా
ధ్వనులన్ బున్నమచందురుం డమలశీతజ్యోత్స్నలన్ నీయశో
ధనమున్ వెల్లడి సేయుచుండె నిదిగాదా? నీకు సాత్మ్యంబు, వే,మనయోగీ! ......

మ. అనయంబున్ గను రెప్పవేయక త్వదీయాకారము న్గాంచి కాం
చనగు న్నిక్కము దేవకోటు లనిమేషత్వంబు, మేమొక్క మా
రనిమేషస్థితిఁ దాల్పఁ గాంచనమణీయానం బధిష్ఠించి, వే,మనయోగీ! ......

మ. ఘనము న్గార్చినవానితో సదియు నంతంబందు నంతంబునం
దని మూల్యంబు యశంబుగా నెఱిఁగి యేతన్మూల్యమున్ వేగ నా
ర్జనము న్జేసిన బుద్ధిమంతుఁడవు మర్త్యవ్యక్తివే నీవు, వే,మనయోగీ! ......

మ. మునులన్ బిడ్డలుగా గనుంగొనిన బూవుంబోఁడులందెల్ల నీ
జననీగర్భము ధన్యమైనది, భవత్సాన్నిధ్యమం దిప్పుడా
వనితారత్నము సంతసించునుగదా? స్వర్గాంగనాకోటి, వే,మనయోగీ!......

మ. మనుచున్నార లజాగళస్తనములై మర్త్యుల్ ధరామండలిన్
జనుచున్నారలు నీటిబుగ్గలవలెన్ సర్వంబుఁబోనాడి, నీ
జననంబట్టిదియా నయాచరణ పూజ్యం బార్య వైద్యంబు, వే,మనయోగీ!......

మ. అనవేమన్నధనంబు సత్కవుల కీయంజొచ్చి యొక్కింత కీ
ర్తినిఁ గొన్నాఁడట వాని కాసుగుణవర్తిత్వంబు నీనామవా
సనచేఁ గల్గుటగాక దాని కొకవ్యాజం బున్నదా? లేదు, వే,మన యోగీ!......

మ. జనులానంద మనోరవిందులయి యశ్రాంతంబు నీపేరు బో
రనఁ గీర్తించుటకెల్లఁ గారణముగాదా నీప్రభావంబు, కా
దన నెయ్యంబున వియ్యమందికొనినావా? వారితో నీవు, వే,మన యోగీ!......

మ. ఘనమందారవనీ విహారమణి మార్గస్వర్ణ సౌధాంగనా
జనము ల్వాదము లొత్తలేఁ జిగురుమేల్మయ్యావళిం జేరి వ్రా
సిన నీనూతన దివ్యకావ్య మధురక్షీరంబు వర్షింప, వే,మన యోగీ!......

మ. కనుఁగో మన్నన గోరకున్న నరుఁ డొక్కండేనియున్ లేఁడు లే
డని ముమ్మారెలుఁగెత్తి పల్కుటకు సాధ్యంబేసిదా! భారతా
వని నీవే యుదయింపకున్న నిపుడా భావంబుఁ బోనాడి, వే, మన యోగీ!......

మ. మనుజుల్ దివ్యపయోముఖోగ్రవిషకుంభ ప్రాయు లవ్వార్త
వర్తను లిందుండంగరాదు గండమని స్వర్గంబెక్కి దీపించు వా
వనమూర్తి న్నినుఁ బిల్వ నిట్టులు వెగింపన్ బ్రేమ మన్నించి, వే, మన యోగీ!......

మ. ఇనబింబం బపరాంబుధిన్ బడకమున్నే మత్సభాకన్యకీ
వనజాస్యంబు కళావిహీనత వహింపంబోకమున్నే ద్విజ
స్వనము ల్చెందకమున్నె మాకనుల చాపల్యంబు లోపింప, వే, మన యోగీ!......

మ. అనుమానించితి మట్లు నీకచట సౌఖ్యం బిం దసౌఖ్యంబు నుం
డునె? పంచాగ్నుల మధ్యమందయిన నుండు న్నీకు సచ్చాంత జీ
వన మానందములో నశాంతము సృజింపన్ జాలవా నీవు, వే, మన యోగీ! ......

మ. అనయంబు న్ననుచూపులం దమల దైవాకారమున్నిల్పి బు
ద్ధిని బంధించి శరీరయాత్ర యొకరీతిన్ సాఁగిరాఁ గష్టభా
జనభూమీ నిలయంబు వాసి విబుధస్వర్గంబుఁ గొన్నావు, వే, మన యోగీ! ......

మ. అనఘా! నీకిడగా నిగారపు మణీహారంబులన్ దేము, భ
క్తినిబద్ధంబగు తారకాసరము నర్థిం దెచ్చియున్నాము, చే
కొని మందస్మిత మంకురింపఁగఁ గనుంగొ మ్మంతియేచాలు, వే
మన యోగీ! దయచేసి యందుకొనుమయ్యా గౌరవస్థానమున్.

పురాణం సూర్యనారాయణ తీర్థులు గారు

3

ఇద్దరిలో నప్పుడొకరయిన గురునాథుడు శంకరునితో చెప్పినాడు:—

శంకరుడు:—మిత్రమా! ఏలాగో! ఇంతవరకు వినగనుభవించినది కాని, ప్రత్యక్షముగా చూచినది గాని, మీ చెవులాగ విన్నదిగాని యేదియే నన్ను పకృతము సలకీయవలెను.

ఏలా—నేను నడుమువాడనై యుండినప్పుడు గృహస్థాశ్రమసర్వస్వముకొరకు ధనము సంపాదింపవలెనన్న ఉద్దేశముతో కొండలమీదను, కొండగుహాలలోపలను, నిర్జనములగు నడవులలోను తిరుగుచుండెడివాడను. మరియు నానావిధములయిన మంత్రతంత్రౌషధులను క్రియలను సిద్ధము చేయుచుండెడివాడను. ఇట్లు జరుగుచుండగా, ఒకప్పుడు నేనున్న స్థలమునకు నేయిమోజనముల దూరములో తూర్పున ఒక గొప్పపర్వతమున్నదనియును, ఆ కొండపయిని సహస్రనిధి యను నొక రసకుండమున్నదనియును, అది యొకయోజనము వెడల్పును, అంతియే పొడుగును గల రాతిపలకతో మూయబడి యున్నదనియును విన్నాను. ఆ సంగతి వినుటయే తడవుగా తూర్పువైపునకు బయలుదేరినాను. ఒక్కొక్క అడుగు తీసి అడుగు పెట్టునంతలో నూరుయోజనములదూరము చొప్పున పోవుచు మెల్లమెల్లగా పైని చెప్పబడిన పర్వతముదగ్గరకు పోయి చేరుకొంటిని. నేను పోయి చూచునప్పటికి నిజముగానే అక్కడ రసకుండమున్నది. దానిమీదను మూయబడియున్న రాతి నెత్తి నేనొక ఓరను ఉంచినాను. ఆ స్వర్ణకుండములోనుండి నాకు కావలసినంత రసము తీసికొన్నాను. ఎప్పటియట్లు రాతిని మూత పెట్టినాను. ఆ రసము పట్టుకొని బయలుదేరి యిల్లు చేరినాను. ఇంక నా కేవిషయమున లోపమున్నది? ఆ రసముసంయోగమువలన నేను బంగారమును తయారు చేయుట కుపక్రమించినాను. ఆకారణమున నేను కుబేరునివలె ధనవంతుడ నయిపోయినాను: అనగా, అంతబంగారము చేసినా నన్నమాట. ఆధనము కర్చుపెట్టి నానావిధములయిన భోగము లనుభవించుచు, యాచకులకు యథేష్టముగా ఇచ్చుచు, బంధువులను సుఖపెట్టుచు ఉండెడివాడను. ఒకనాడేమిజరిగినదనగా—నేను నాపడకయింటిలో సుఖముగా నిద్రపోవుచున్నాను. అర్థరాత్రసమయమున ఐదువందలమంది దొంగలు ప్రవేశించి మాయిల్లు దోచుటకు ప్రారంభించినారు. నేను బ్రతికియుండగానే నాధనమును దొంగలు పట్టుకొనిపోవుటయా? ఆ సంగతికి నేను సహింపలేకపోయినాను. వెంటనే సాహసించి దొంగలపైని పడినాను. నా ఒక్కొక్క బాణముచేతను పదుగురేసిదొంగలు భూమిమీదను పడిపోవమొదలిడినారు. అవతల చంపు, నఱుకు, కొట్టు అనుమాటలు విని యింటనున్న నౌకరులు మొదలగువారు ప్రోగయినారు. అప్పటికి దొంగ లిట్లాలోచించుకొన్నారు:—"ఇంక మనము వీరిని తప్పించుకొని పోజాలము" అని యాలోచించి వారందఱును ఒక్కటిగా చేరి యొక్కసారిగా నాపైని పడినారు. వారిలో ఒకడు నాతల నఱికివైచి నోడ్డిలో ఉన్న రేగుచెట్టుకొమ్మకు వ్రేలగట్టినాడు. మిగిలినమొండెము తుండ్లుతుండ్లుగా ఖండించి బయటను పాఱవైచినాడు. తరువాతను వారు

నిర్భయముగా మాయిల్లంటియు దోచుకొని వెళ్లి పోయినారు. పిదపనాతను జరిగిన నాతలతాలూకు కథ చిత్తగింపవలసినది. రేగుచెట్టున దట్టముగా పండ్లు పండియున్నవి. నా కాంక్షయు మిక్కిలిగా కలిగియున్నది. అందువలన కడుపునిండునట్లు రేగుపండ్లు తిన్నాను. ఇంతలో తెల్లవారినది. దారిని పోవువారు నాతల రేగుపండ్లు తినుచుండుట చూచినారు. అప్పుడది బ్రదికి యున్నదనియే భావించి చెట్టునుండి విప్పినారు. మొండెము తాలూకు ప్రతి-అవయవమును వెదకి తెచ్చి సరిగా అమర్చినారు. నాతల ఆ మొండెముతో జతపరచినారు. ఇంక నేమున్నది? ఒకటిగా చేర్చుటయే తడవుగా నే నెప్పటియట్లు రూపలావణ్యాదులు గలవాఁడనై బ్రదికినాను. ఇది నేను ప్రత్యక్షముగా అనుభవించిన ఘటన. ఒకవేళ మీ కెవరికైనను ఈ విషయమున నమ్మిక లేనిపక్షమున మోసగాం డ్రందరకును భోజనము చేయింపవలయును. నమ్మిక ముండినపక్షమున-అనఁగా దీనిని నిజమని నమ్మినచో ప్రాచీనగ్రంథములనుండి తగిన ఉదాహరణములు చూపింపవలసినది.

అని యీప్రకారముగా ఏలాషాఢుఁ డనువాఁడు తనకథ చెప్పఁగా విన్నవారిలో శంసుఁ డనువాఁ డిట్లన్నాఁడు.

శంసుఁడు—అన్నా ! ఏలాషాఢా ! ఇప్పుడు మీరు చెప్పినకథ ప్రత్యక్షరమును సత్యమే కాని కల్పన యేమియును లేదు. కడమవారిమాట నేను చెప్పఁజాలనుగాని యిందువిషయమున నా కెట్టిసందియమును లేదు. పురాణములలోను, స్మృతులలోను, భారతాదిగ్రంథములలోను ఇట్టిఘటనలు నందల కొలఁది వర్ణింపఁబడియున్నవి.

ఏలా—అటు లేని మంచిదన్నా! నిర్జీవమాయిన నాతల సజీవ మెట్లయినదో ముందుగా ఋజువుపఱిచెదరా?

శంసు—ఇదియు నొక గొప్పసంగతియా? చిత్తగింపుఁ డన్నా ! పూర్వకాలములో జమదగ్ని అనుఋషి యొకఁ డుండెడువాఁడు. ఆయనభార్యపేరు రేణుకాదేవి. ఆమె సచ్ఛీలమువలనను, పతివ్రతాత్వప్రభావమువలనను పువ్వులు ప్రాచిపచె స్త్రీ యామె కోయఁబోఁగానే పండి నీరు కుండలుగా యుండెడివి. ఒకానొక సమయమున ఎవఁడో గంధర్వుడు జమదగ్ని మహాముని యాశ్రమము దగ్గఱనుండి పోవుచు రేణుకను చూచి మోహితుఁ డయిపోయినాఁడు. మోహితుఁ డగుట లో నిట్లు-అట్లనా? ఇంక రేణుక లక్ష్యపెట్టనిచో తన జీవనము వ్యర్థ మనియు, తాను జీవించుటయే అసంభవము అనియు తలంచుకొనవలసినంతటి మోహమున నిగ్గలమయిపోయినాఁడు. ఇటువంటి సమయమున గడచిన దిగులును జమదగ్ని యోంగులకో చూచునప్పటికి కామోద్రేకమున లోనగానే వంగుచుండెడి పెట్టిపురెం దాకుటు సూచినవి. ఆకారణమువలన నీటిశీలము భంగము నొందినది. ఇందులో సందేహము లేదు అని ముని విశ్వాస నొక్కి చెప్పినది. వెంటనే పరశురాముఁడను కొడుకును పిలిచి "నాయనా! నీవిపుడు పరమ పాపాత్మురాలయిన నీతల్లితల తెగనఱుకుము" అని ఆజ్ఞాపించినాఁడు. కొడుకు తండ్రి చెప్పిన చొప్పుననే వెంటనే తల్లితల నఱికినాఁడు. మొండెమొకవైపునను, తల వేఱొకవైపునను భూమిమీఁదను పడి కొట్టుకొనచుండినవి. కొడుకు చెప్పఁగానే తన-ఆజ్ఞను నెఱవేర్చినందులకు తండ్రి మనములో సంతోషము కలిగినది. "వత్సా! చెప్పినమాట చెప్పక విన్నందులకు నాకనీయం దనుగ్రహము కలిగినది. ఇప్పుడు నీ వేవర మడిగినను నిరాటంకముగా ఇచ్చుటకు సంసిద్ధుఁడనై యున్నాను. అడుగుము" అన్నాఁడు. పరశురాముఁడు చేతులు జోడించుకొని "నాన్నగారూ! తమకు నాయందు నిజముగానే అనుగ్రహము కలిగినపక్షమున దయదలఁచి నాతల్లిని బ్రదికింపఁ గోరుచున్నాను" అని ప్రార్థించినాఁడు. "తథాస్తు" అని జమదగ్ని అన్నాఁడు. ఇంక నేమున్నది? ఆమునినోటినుండి ఆమాటవచ్చుటయే తడవుగా రేణుకశిరము మొండెములో చేరుకొని సజీవితమయిపోయినది. ఇంక మీరాలోచించుకొనుఁడు. ఆసంగతి నిజమయినపక్షమున తెగిపోయిన మీతల బ్రదికిపోవుటలో అసాధ్య మేమున్నది? ఇంకను ఇట్టి వనేకములుదాహరింపవచ్చును. జగత్ప్రసిద్ధమయిన యీ ముందు సంగతి మీరు వినకుండనుందురా? అదేమందురేని వినుఁడు. పూర్వము శ్రీకృష్ణునితో యుద్ధముచేయు సందర్భ

[భారతి మాఘమాససంపుటము పదవసంచికలోని 'రాజగృహము' అను వ్యాసమునకు సంబంధించిన చిత్రములు]

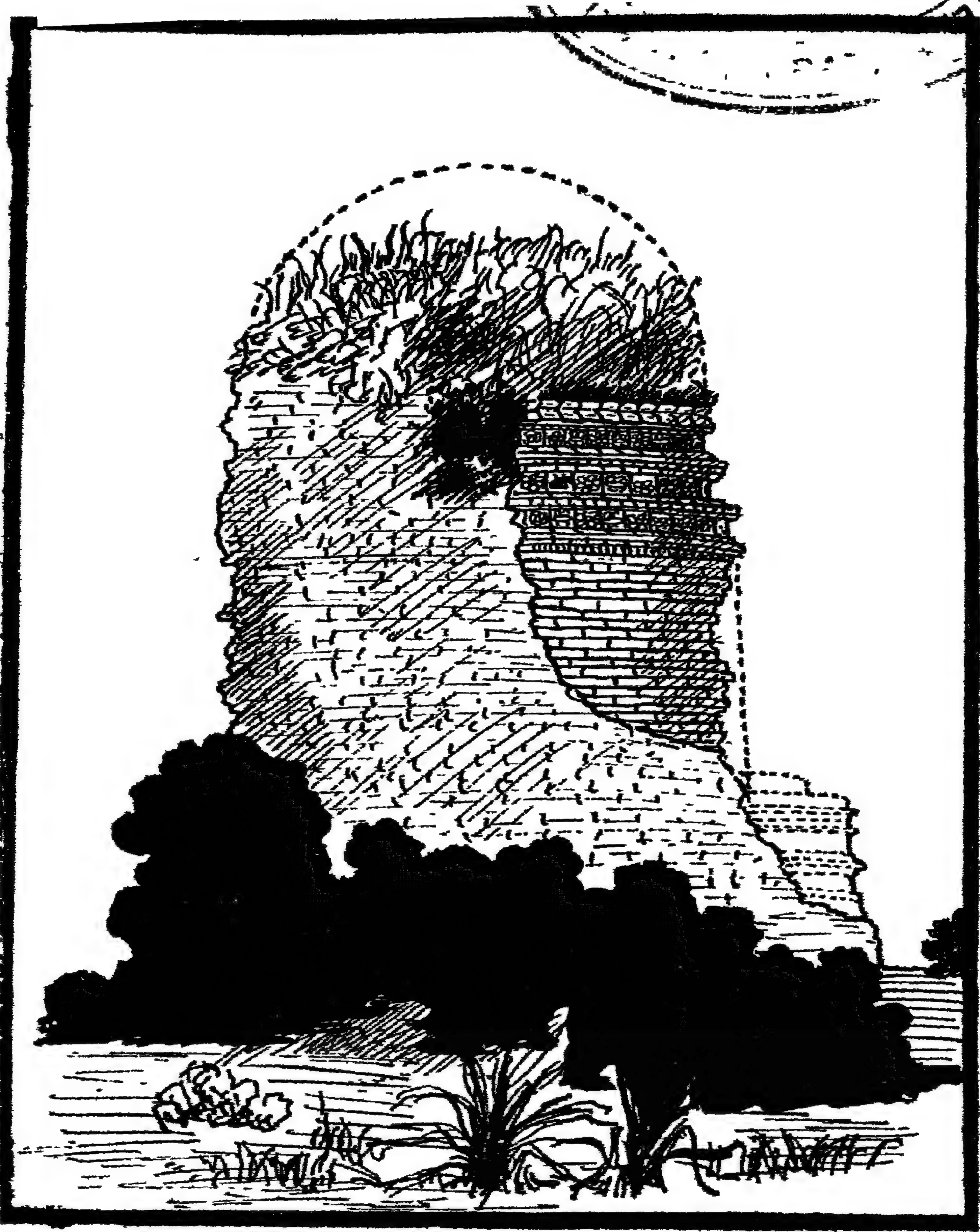

చిత్రము ౧౦. మణియార్ మఠము

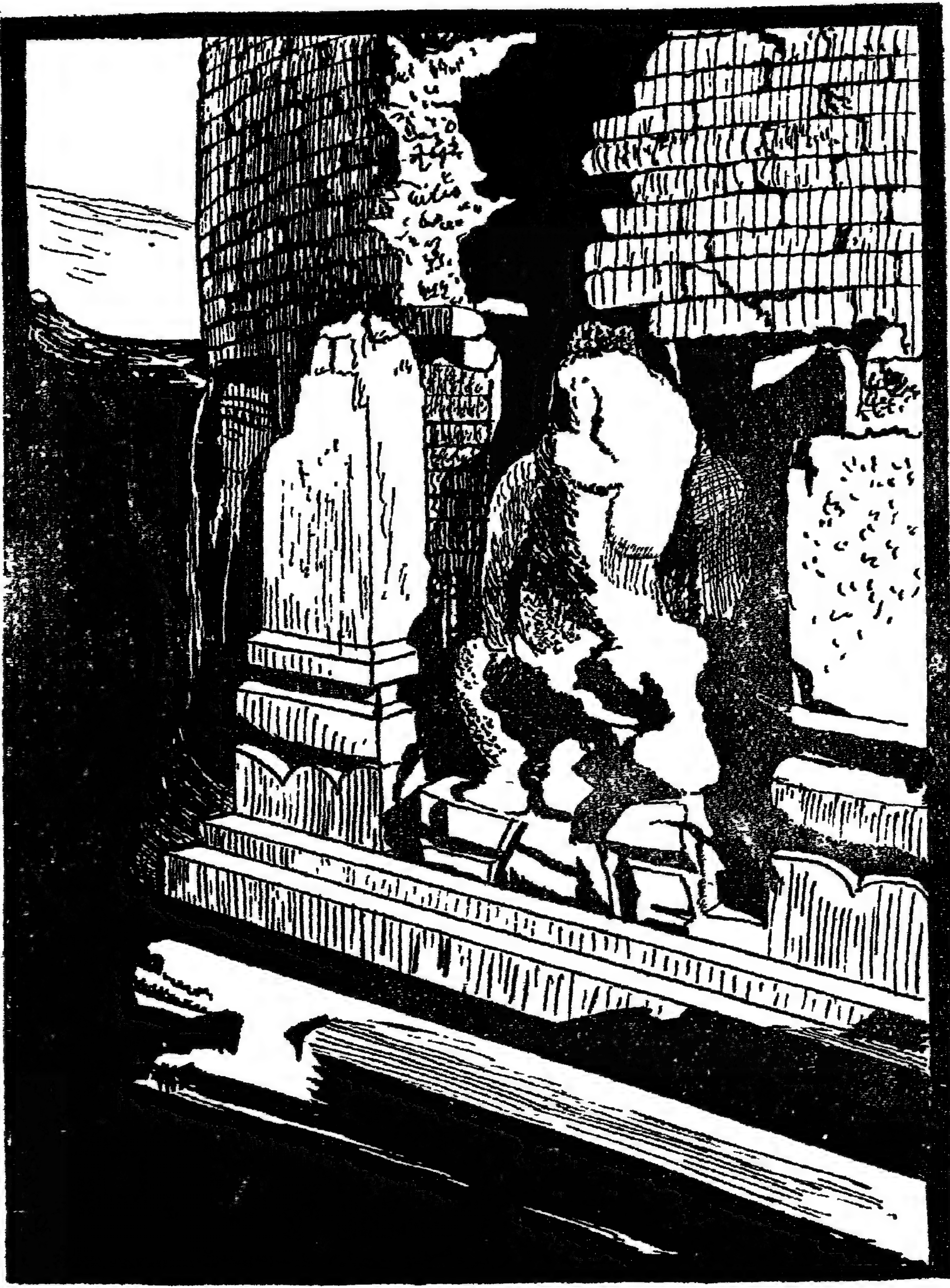

చిత్రము ౧౧. మణియార్ మఠము-నాగులవిగ్రహములు

[భారతి మూడవసంపుటము ఐదవసంచికలోని 'రాజగృహము' అను వ్యాసమునకు సంబంధించిన చిత్రములు]

చిత్రము ౧౩.
గిర్యేకముపైని జరాసంధపీఠమనబడు హంసస్తూపము

చిత్రము. మణియార్ (మణికారనాగ)పీఠమునందలి గణేశవిగ్రహము

మున జరాసంధుఁడను మగధదేశపురాజు శరీరము రెండు భాగము లయిపోయినది. తరువాత నారెండు ఖండము లును పరస్పరము కలిసికొని యేకమయి ప్రాణమువచ్చి లేచి యుద్ధముచేయ మొదలిడినది. ఒకవేళ, ఇది సత్య మయినపక్షమున అనఁగాశరీరము తాలూకు రెండువేఱయి పోయినఖండములును కలిసికొని బ్రదికియుండుట నిజ మయినపక్షమున, మీరల మొండెముకలిసికొని యెప్పటి యట్లు జీవించియుండుట యేమంత ఆశ్చర్యకరమయిన సంగతి?

ఇట్టిదే యీ విషయమున నింకొక దృష్టాంత మున్నది. కావలసినపక్షమున చెప్పెదను వినుఁడు. సుం దుఁడు, నిసుందుఁడు అను రాక్షసు లిద్ద ఱన్నదమ్ములు. సర్వలోకములవారిని నాశనము నొందించుటకై యము రాజుతో సమానముగ ఉద్యుక్తులై యుండిరి. అప్పుడు వారివలనిబాధలను సహింపఁజాలక దేవత లందఱును ఐక మత్యమును వహించి వారినిచంపునిమిత్తము తమతమ శరీర ములనుండి యొక్కొక్క తిలబీజము (నువుగింజ) అంతంత అంశమును తీసి యొకచోట నుంచినారు. విలక్షణమైన యాయంశముల సంయోగమువలన తిలోత్తమ అనుపేరుగల ఒక అప్సరమచ్చెకంటి పుట్టినది. అది అట్లుపుట్టి వెంటనే "నాకేమి ఆజ్ఞ?" అని వారినడిగినది. మీరేపనిచెప్పినను చేయుటకు సిద్ధముగాఉన్నానని అదిఅన్న వెంటనే దేవత లేకముఖముగాఁ అమ్మాయీ! సుందనిసుందులను రాక్ష సులవలన మే మందఱమే కాకుండ నెల్లలోకములవారును చాల భయపడిపోవుచున్నారు. కాబట్టి నీచేతనయినన్ని ప్రయత్నములు చేసి యేలాగుననయినను వారిని చంపి మమ్ములను మిగతలోకములను రక్షింపవలసినది" అని ప్రార్థించినారు. అది మంచిదే, ఇదెంత పని? అని వారి కభయమిచ్చి వారియొద్దను సెలవుపుచ్చుకొని తిన్నఁగా సుంద-నిసుందు లున్నచోటికివచ్చి వారిని తనహావభావ విభ్రమవిలాసములతోఁగూడిన నృత్యముచేతను మోహి తులనుగా జేసివైచినది. క్రమముగా వారిద్దఱును దాని రూపలావణ్యములును, హావభావ విలాసములును, ఆట పాటలయందలి నేర్పును చూచి మోహసముద్రములో మునుఁగుచు తేలుచు దరి దాపు గానక విషయాంధులై పోయినారు. తుదకు మత్సరగ్రస్తులై పరస్పరము యుద్ధ ముచేయుట కుపక్రమించినారు. ఆయుద్ధములో ఒకనిచేత నొకఁడుచచ్చి యిద్దఱన్నదమ్ములును యమలోకమునకు దయచేసినారు. అందులకే యేమహానుభావుఁడో కాని యీక్రిందిశ్లోకము చెప్పినాఁడు:—

"శ్లో. స్త్రీణాం కృతే భ్రాతృయుగస్య భేద
స్సంబంధభేదే స్త్రియ ఏవ మూలమ్,
అప్రాప్తకామా బహవో నరేంద్రా
నారీభి రుచ్ఛేదిత రాజవంశాః."

అనఁగా—స్త్రీలనిమిత్తమున సహోదరులలో నయితము భేదము కలుగుచున్నది. ఏమా? సంబంధములను భేదించు టకు స్త్రీలే మూలకారణము. అనఁగా ఆడుదానివలన ఎటువంటి తెగనిసంబంధమయినను పుటుక్కుమని తెగి పోవును. ఈలాగున మనస్సున కిష్టమయిన స్త్రీలు లభిం పని కారణమున జగడమాడుకొని యెందఱో రాజులు నిర్వంశు లయిపోయినారు.

అన్నా! పైకథ చిత్తగించినారు గదా! ఇంక నాలోచించుఁడు. దేవతల తిల-తిలప్రమాణాంశములొక టిగా కూడి తిలోత్తమ అను మత్తకాశిని తయారయి నప్పుడు ఖండఖండములయిన మీ అవయవము లేకమయి మీరు సజీవులయినారనుటలో ఏమంతాశ్చర్యమున్నది? ఇదియునుగాక నే నింకొక దృష్టాంతము మనవిచేసెదను. చిత్తగింపుఁడు. దానివలన మీ డెందమందు పొడుకొన్న సందేహము పూర్తిగా తొలఁగిపోఁగలదు. పూర్వకాల మున ఒకప్పుడు బాల్యావస్థలో పవనకుమారుఁ డయిన హనుమంతుఁడు తనతల్లియైన అంజనాదేవిని సమీపించి "అమ్మా! నాకెప్పుడయినను ఆఁకలి కలిగినప్పుడు నన్నేమి చేయుమన్నావు?" అని అడిగినాఁడు. నాయనా! ఎఱ్ఱని అడవిపండ్లు కోసికొని తినుచుండుము." అని తల్లి బదులు చెప్పినది. అతఁ డాకలిగొన్నప్పుడెల్ల నటులే చేయుచుం డెడివాఁడు. ఇట్లు కొంతకాలము గడచిన పిదప నొక మాఱు చాల ఆఁకలిగొనియుండఁగా ఎఱ్ఱనిపం డెక్కడ నయినను చిక్కునా అని నలువైపులను చూచుచుండఁ గా నింతలొ సూర్యుఁ డుదయించుచు నతని కగపడి నాఁడు. "ఇదియును ఒకవిధమయిన యెఱ్ఱనిపండే కాఁబో లును" అనుకొని దానిని పట్టుకొనుటకు ప్రయత్నించి నాఁడు. అందువలన సూర్యభగవానునికి చాల కోపము

కలిగినది. అప్పుడు హనుమంతుని పైన వజ్రప్రహారముల చేతను మూర్ఛాతిమూర్ఛముగా చేసివైచినాడు. అదిచూచి అంజనాదేవి యేడువమొదలిడినది. పవనునకు తనపుత్రుని వియోగమువలన చాల దుఃఖము కలిగినది. ఆదుఃఖము క్రమముగా సూర్యునిపైని కోపముక్రింద మారిపోయినది. వెంటనే అతఁడు పాతాళలోకములోనికి పోయినాడు. పవనుని అభావమువలన సర్వలోకములవారును వ్యాకులపడిపోవుచున్నారు. కొందఱు చచ్చిపోయినారు కూడాను. ఆదృశ్యమును చూచి దేవతలందఱును మిక్కిలిగా చింతించినారు. అప్పుడు చేయునదిలేక వారందఱును పాతాళలోకమునకు పోయి 'నాయనా! పవనదేవా! నీవే మా అందఱికంటెను గొప్పవాఁడవు నీసాయములేకుండ మేమేమియు చేయఁజాలము. కాఁబట్టి మా అపరాధమును మన్నింపుము. చచ్చిపోయిన నీకుమారుని మేము తప్పక బ్రదికింతుము. నీవిప్పటి యట్లే సంచరించుచు మాకు తోడుపడుచుండవలసినది" అని బ్రతిమాలుకొని అతనిని బయటికి తోడుకొనివచ్చినారు. వెంటనే హనుమంతుని మూర్ఛితాఁగము లన్నియు ప్రోగుచేసి బ్రదికించినారు. అప్రోగుచేయు సందర్భములో ఒక భాగము కనుపడినదేకాదు. కావుననే హనుమంతుఁడు ఏకహనువు, అనగా అంశరహితుఁడై ఉండిపోయినాడు. అతఁడు చచ్చిపోయి మరల బ్రదికినవాఁడు. కావుననే అతనికి హనుమానుఁడని పేరు వచ్చినది. (హనుశబ్దమున కర్థము మృత్యువు). ఇంకను చిత్తగింపుఁడన్నా! మూర్ఛితమూర్ఛ మయిపోయిన పవనుని కొడుకు మరల బ్రతికి యున్నప్పుడు మీరు సజీవులగుటలో నెవరికి సందేహ ముండును? నే నిన్ని దృష్టాంతములు చూపించినప్పటికిని మీసందేహము పూర్తిగా తొలఁగలేనట్లు మీ మొగము చూడఁగా స్పష్టమగుచున్నది. కాఁబట్టి యింకొక దృష్టాంతము చెప్పుచున్నాను. సావధానముగా చిత్తగింపుఁడన్నా! "రామరావణయోర్యుద్ధం రామరావణయోరివ" అన్నట్లు రామరావణులకు ఘోరాతిఘోరమయినపోరు జరుగుచుండు సందర్భములో రావణునియోధుల అస్త్రశస్త్రములవలన పెక్కండ్రు వానరుల కంఠములు తెగిపోయినవి. రావణుఁడు శక్తిని ప్రయోగించి లక్ష్మణుని భూమిపైని పండఁబెట్టినాడు. అప్పుడు శ్రీరామచంద్రుఁడు శోకగ్రస్తుఁడై యేడువమొదలిడినాఁడు. ఆసమయమున హనుమంతుఁడు ద్రోణపర్వతమునుండి విశల్య అను ఓషధిని తెచ్చి లక్ష్మణునిశరీరమునందున్న శక్తిబాణమును తొలఁగఁజేసినాఁడు. చచ్చిన వానరులను సయితము బ్రదికించినాఁడు. ఈకథ చెప్పఁబడిన రామాయణమునుసరించి ఆవానరులు చచ్చిపోయినవారలుగూడ బ్రదుకుట సత్యమయినప్పుడు మీరు బ్రదుకుట అత్యంత సులభసాధ్యమగు నన్నా! ఇంకను ముఖ్యమయిన దృష్టాంతము చెప్ప నేమఱచిపోయినాను. మీరు సర్వజ్ఞుని (శివునిస్వామి) తాలూకుపుట్టుపూర్వోత్తరములు వినియుండలేదా? ఏమి? వినని వారెవరు నిప్పుడు వినుఁడుగాక! పూర్వమొకప్పుడు మహాదేవుఁడును, పార్వతియును హిమాలయపర్వత గుహలో క్రీడించుచుండిరి. ఆకాలమున తారకుఁడను పేరుగల రాక్షసుఁడు స్వర్గములో చాల ఉపద్రవము చేయుట కుపక్రమించినాఁడు. వానిచేతల వలన దేవతల కెంతయో కష్టము కలుగ మొదలిడినది. మహాదేవునివలన పుట్టునట్టి కుమారుఁడు తప్ప మఱియెవ్వరు నాతని చంపఁజాలఁడను వాక్యము దేవతలకు తెలియును. కాని పాపము! వా రేమి చేయఁగలరు? మహాదేవుని కాఠిన్యమును ప్రసక్తియగు విపత్తియే కలుగకున్నది. ఈలాగున నాపురాణసంవత్సరములు గడచిపోయినవి. ఇంతలో రాక్షసుఁడు తట్టుకొనరాని బాధలు పెట్టుచు సహింప రానిబాధ యున్నది. అందుల నెవ్వఁడు బయటికి రాకుండెను. అట్టిసమయమున దేవతలందఱును ఒకచోట సభ గూడి "యెవరి నయినను అగ్నిదేవుని సన్నిధికి రాయబారము పంపుదము" అని తీరుమానించుకొన్నారు. ఎవరికి వెళ్లుటకును భయమే ఆయెను. మేము వెళ్లఁజాల మంటే, మేము వెళ్లఁజాల మని ప్రతివారును నిరాకరించినారు. తుద కగ్నిదేవుని వేడుకొని "అగ్నిభట్టారకా! నీవే మా అందఱికంటెను గొప్పవాఁడవు. నీవలననే మే మింత అన్నము తినుచున్నాము. నీవే మాయందు దయతలంపనిపక్షమున మా బ్రదుకు లిఁక నేమయియుండెడివో? నీవంటి పరోపకారపరాయణుఁడు మా దేవలోకములోనే కాక యే లోకములోను లేఁడను టతిశయోక్తి గాదు. ప్రకృతము తటస్థించిన యీయాపదగూడ నీవలననే తొలఁగవలసి యున్నది. నీ విప్పుడు మాయందు దయతలఁచుము. దేవత లంద

ఉను దుఃఖసముద్రములలో మునిఁగియున్నారు. తారకాసురుఁడు చెప్పినటుల నిలుకానిప్రకారముగా దేవతలందఱు బ్రాహ్మణులను నిందగలుగు లగునట్లు చేయుచున్నాఁడు. సర్వాంతర్యామి వయిన నీతో అవి యన్నియు వానిమాట నిష్ప్రయోజనము. ఇప్పట్టున నీవుఁ నొక్కఁ డక్కినవా రెవరికిని సుఖముగ రక్షించుటకు శక్తి లేదు. నీవు దయతోనే అనుగ్రహింపఁదలఁచినచో మా ప్రార్థనను మన్నించి కొండగుహాలోనికి వెళ్లి యీశ్వరుని కనఁబడితివేని, తప్పకుండ ఆయన క్రీడావిహారమునుండి విరామమును పొందఁగలఁడు. అదియే మాకిప్పుడు నీవలనఁ గావలసిన-ఉపకారము. అట్లు ఆయన విరమించిన పక్షమున మా కార్యము సానుకూల మగును. ఇది యెట్టులును నీవుఁ జేయవలసినపని. అట్లుపయిని నీవయ్య, దేవతల-అదృష్టము." అని యింద్రాదిదేవతలు కార్యార్థులగుటచే వినయముతో మాటుపింపచు వేఁడినవేఁడికోలు విని అగ్నిదేవుఁడు "దేవరాజా! దేవతలారా! ఖట్వాంగమును (మంచపుకోడు) ధరించువాఁడును, శూలపాణియు, నరకపాలధారియు, శ్మశానవాసియు అగు మహాదేవునిసన్నిధికి పోవు నన్నివిధములందు వెళ్లుటకుసయితము భయము కలుగు నన్న సంగతి మీ రెఱుఁగనిది కాదాయెను. అట్టిస్థితిలో నా యుత్సాహమును గాదు. ఇది యీయనకు పరమానందసంధాయక మయిన సమయమాయెను. ఇటువంటిసమయమున తనసుద్దికను తానుగా కల్పించుకొనుటకై అయనయొద్ద కెవరు వెళ్లఁబూనుదురు? ఇదిగాక ఆయన పలువురు భూతముండఁగాఁ గూడ ఒడలుపైఁ బడియాక లింగోత్తాలన జేసి తాండవ మాడుచుండు సందర్భమున, తక్కినవారిమాటకు లెక్క యేమి? ఇంద్రుని యంతటివని పాకశాసనునకే సూడ భయము కలుగక మానదన్నప్పుడింక నావంటివానిసంగతి చెప్పవలసిన దేమున్నది? ఒకవేళ మీమాటలు విని సాహసించి వెళ్లినతోడనే యీశ్వరుఁడు నాపైని కోపించినపక్షమున నాదశ యేమగును? కాఁబట్టి మహానుభావులారా! మీరు నన్నీ-ఆపదలోనికి దింపకుందురుగాక యని చేతులు జోడించుకొని మిమ్ముఁ బ్రతిమాలుకొనుచున్నాను" అని ప్రార్థించినాఁడు.

అతఁడు చెప్పిన-ఒప్పితమయినమాటలు విని యింద్రుఁడు "పావకభగవానుఁడా! నీ వీశ్వరునివలన నెందులకును భయపడవలసినది లేదు. ఏమందువా! ఇపుడాయన పార్వతికి స్వాధీనుఁడై యున్నాఁడు. ఎవ్వరికిని లొంగనిమహామహానుభావులనుసయితము నిస్సంశయముగా అంగన లొంగఁదీయఁగలదు. ఒకవేళను పార్వతి యిప్పట్టున అకార్యము చేయుమన్నను వెనుకముందు చూడక చేయుటకు సిద్ధపడక మానఁడు. సమయమట్టిదిగదా! అందును నిజముగానే యీశ్వరుఁడు పార్వతికి భయపడుచుండును. నీ వాయన పార్వతికి భయంపడుట యెప్పుడును చూచి యుండలేదా యేమి? మా మాటవిని సంశయింపక, భయపడక యీశ్వరునియొద్దకు వెళ్లుము. ఒకవేళను, ఆయన నీపైని కోపించునే అనుకొనుము. అది నిజమయిన కోపము గాదు. పార్వతిని సంతోషపెట్టుటకయి యుండును. అంతియేకాని నీకేవిధమయిన ఉపద్రవమును చేయఁడు" అని యనేకప్రకారములుగా బోధపఱిచినాఁడు. విధిలేక తుట్టతుదకంగీకరించి అగ్నిదేవుఁడు హిమాచలమునందలి గుహలోనికి ప్రవేశించినాఁడు. చాటుగా ఉండి చూచునప్పటికీశ్వరుఁడు తనపనిలో తానుజాగరూకుఁడైయున్నాడు. ఎట్టులో అగ్నిని చూచినాఁడు. తనసుఖమునకు విఘ్నముగా ఆలోచించినాఁడు. పట్టరానికోపము వచ్చినది. శివుఁడగ్నిని కొట్టుటకు పరుగెత్తినాఁడు. తుదకు పార్వతి ఆపినది. కొంచెముసేపటికి క్రోధవేగము తగ్గినది. ఇంచుక శాంతమును వహించి "ఎవఁడవునీవు?" అని అడిగినాఁడు. "నేనొక బ్రాహ్మణుఁడను. యాచకుఁడను. భిక్షు అడిగి కొందమని వచ్చియున్నాను." అని శివున కగ్ని బహులు చెప్పినాఁడు. అతనిమాటవిని శివుఁడు "అటులేని నీ విపుడు నా తేజస్సును త్రాగుము" అని అతనికది త్రాగనిచ్చినాఁడు. దానిని త్రాగినతోడనే అగ్ని దానివేడికి తాళఁజాలక కొట్టుకో మొదలిడినాఁడు. తుద కక్కడ ఉండఁజాలక పాఱిపోయినాఁడు. తుద కెట్టులో సముద్రములో దానిని వమనము చేసినాఁడు. ఆనాఁడుమొదలుకొని సంసారములో సముద్రములో దొరకురత్నములన్నియు ఈశ్వరవీర్యమువలనఁ బుట్టినవి అన్నవాడుక ప్రసిద్ధమయిపోయినది. అట్లు వమనము చేసినప్పటికిని ఇంకను కొంచెముభాగ మగ్నిభట్టారకుని కడుపులో శివుని తేజస్సుండిపోయినది. అద్దానిబాధను సయితము సహింపఁజాలక వారల పద్మసరోవరమునకుపోయి అందు

లో వసనము చేసినాఁడు. ఆదేసమయమున అందులో కృత్తికలనుపేరుగల అప్సర మచ్చెకంటులు స్నానము చేయుచున్నారు. దైవవశమున ఆ తేజస్సు వారి గర్భాశయములో ప్రవేశించినది. వారు గర్భవతు లయినారు. కాలాంతరమున ఆ ఆఱుగురు కృత్తికలును తల, బాహువులు, హృదయము, పృష్ఠభాగము, శరీరము, పాదములు అను ఆఱంగములను ప్రసవించినారు. అందువలన వారికి మిక్కిలి ఆశ్చర్యము కలిగినది. అందఱును కలిసి శరీర భాగము లన్నియు నెచ్చట నుండవలసినవాని నచ్చట ఉంచునప్పటికి పాదరసమునలె నేకలిసిపోయినవి. సాంగోపాంగముగా బాలకుఁడుగా మాఱినప్పటి వారిఆశ్చర్యమునకు మితిమేర లేకపోయినది ఆబాలకుఁడే స్కందుఁడు, కార్తికేయస్వామి మొదలగుపేళ్లచే వాడుకలోనికి వచ్చినాఁడు. అతఁడు దేవతలకు సేనానాయకుఁడై తారకుని యుద్ధములోచంపినాఁడు. ఈప్రకారముగా అగ్ని దేవుని ప్రయత్నమువలన దేవతలకష్టముతొలఁగినది. వేఱువేఱు గర్భములనుండి పుట్టిన ఆఱుభాగములు కలిసి జీవ మేర్పడి కుమారస్వామిగా తయారయినప్పుడు మీతల, మిగిలినమొండెమ్ము కలిసిన దనుటలో సందేహ మెందుల కుండును? కాఁబట్టి, అదేనిజమయినప్పు డిది మాత్రము నిజ మెందులకు కాదు?

వీలాపాథుఁడు—కానిం డన్నా! కానిండు. మీరిపుడు చెప్పిన యీఆఱుదృష్టాంతములవలనను తెగి వేఱయిపోయిన నాతల మొండెము ఏకమగుట సిద్ధమయినది కాని నా తెగిపోయినతల రేఁగుబండ్లెట్టులు తినినదో ఆ సంగతికూడ ఏదేని శాస్త్రమునుచే సాక్ష్య మిప్పించి నాకు నచ్చఁ జెప్పుదురుగాక!

శంకుఁడు—ఆలా గకుగుం డన్నా! దీనికికూడ తగినప్రమాణ మున్నది. చి త్తగింపుడు. ఒకప్పుడు విష్ణు భగవానుఁడు తనచేతి చక్రముచేతను రాహువుతల ఖండించినాఁడు. అది మొదలుకొని నేఁటివఱకును రెండు భాగములును ఆకాశముపైని తిరుగుచున్నవి. సూర్యుని చంద్రుని పట్టుకొని అప్పుడప్పుడు మ్రింగుచున్నవి. ఇది నిజమా? అసత్యమా? అసత్య మనుటకు వీలుగాదు గదా! అప్పుడు మీతలయు రేఁగుబండ్లు తినుట నిజమే. ఇందులో అసత్య మెంతమాత్రమును లేదు.

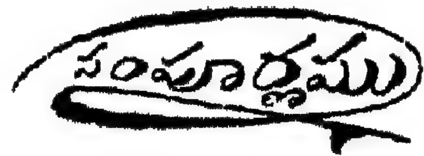
వీలాపాథుఁడు---అన్నా! ఇఁక నొకచిన్న సందియ ముండిపోయినది. నేనొక్కొక అడుగు దీసి అడుగు పెట్టునప్పటికి నూఱేసియోజనముల మార్గము నెట్లు దాఁటఁగలిగియుండునో సెలవిప్పించవలెను అన్నా!

శంకుఁడు—ఏమన్నా! తుచ్ఛ కిటువంటిప్రశ్నలడుగుచున్నారు? సరియే చెప్పెదను వినుఁడు. విష్ణుభగవానుఁడు వామనమూర్తియై బలిని యాచింప బయలుదేఱినాఁడు. యజ్ఞసమయమున బలిచక్రవర్తి మూఁడడుగులభూమి దాన మీయ నంగీకరించినాఁడు. అప్పుడు విష్ణుదేవుఁడు తనమూఁడేమూఁడుపాదములతో పర్వతాదులతో కూడియున్న సమస్తభూమిని అతిక్రమించినాఁడు. అది నిజ మయినప్పుడు మీ ఒక్కొక్క అడుగులో నూఱేసియోజనముల భూమి నతిక్రమించుటలోమాత్ర మసత్య మేమున్నది?

వీలాపాథుఁడు—మంచిది. కానిం డన్నా! ఇప్పుడే జ్ఞప్తికి వచ్చినది. దీనికికూడ సమాధానము చెప్పెదరా? నే నంతపెద్దతాటిని-అనఁగా యోజనమునైశాల్యము గలదానిని రసకుండముపైని మూఁత వేయఁబడినదానిని ఎత్తి మఱొకచోటున నెట్టులు పెట్టఁగలిగినాను? ఇది మనుష్యోచిత మగునా? ఈ-ఒక్క-దీనికిని సమాధానము చెప్పితిరేని ఇంక మిమ్మేదియు నడుగవలసినది లేదు. సెలవీయుఁడు.

శంకుఁడు—అన్నా! ఇదియే కాదు; ఇంకెన్నియడిగినను జరిగినవి చెప్పుటలో సంకోచపడవలసినవాఁడను కాను కాని, మీ రిట్టి-అనావశ్యకమయిన ప్రశ్నలు వేయుచున్నఁదులకు నాకు వింతగా ఉన్నది. అంతే మీరుమాత్రము రామాయణ మెన్నిమార్లు చదివియుండరు? ఎన్నిమార్లు వినియుండరు? మీకు తెలియక కాదు గాని నాచేతను చెప్పింపఁదలఁచి అడుగుచున్నారని నిశ్చయించుకొన్నాను. వినుఁడు. రామరావణయుద్ధములో రావణుఁడు ప్రయోగించినశక్తి లక్ష్మణునకు తగిలినది. అప్పు డాంజనేయుఁ డాతనిని బ్రతికించుటకై విశల్య అను-ఓషధి తెచ్చుటకు వెళ్లినాఁడు. చట్టున ఆ-ఓషధి కనుపట్టినదిగాదు. దానితోనే ద్రోణపర్వతము నూడఁదీసికొని వచ్చినాఁడు. ఋషిప్రోక్తమై వేదతుల్యమయిన రామాయణమువంటి గ్రంథము ప్రమా

ణముచలన నిది నిజ మయినప్పుడు—అనఁగా హనుమంతుఁ డొక్కఁడును అనేకశిలలతో కూడిన పర్వతమును ఊడఁదీసికొని వచ్చినప్పుడు, మీ రొక్కఁడు తాతి నెత్తి బయటను వేయుటలో ఏమంత ఆశ్చర్య మున్నదో అన్నా! తలపుఁడు. ఇంకొక్క దృష్టాంతము—ఒకసారి విష్ణుదేవుఁడు వరాహరూపమును ధరించి హిరణ్యాక్షుఁడు చాపచుట్టినట్లు చుట్టి సంకఁబెట్టుకొని పోయిన భూమిని తన ఒక్క దంష్ట్రితో నెత్తి దానిపైనే ఉంచి తెచ్చియున్నాఁడు. ఇది నిజ మనియెదరా అసత్య మనియెదరా? ఈసంగతి వ్యాసభగవానులు వ్రాసిన పలు పురాణములలో ఉన్నందున అసత్య మనుటకు వీలు గాదుగదా! కనుక మీరు తాతిపలక నెత్తుటయు అసత్య మనుమాత్రమును కాదు. ఇంతి యేల? మొన మొన్నను గోకులములో నందయశోదల నందనుఁడై పుట్టిన కృష్ణుఁడు—పదా ఱేండ్ల యీడున నుండఁగా దేవేంద్రుఁడు డెంగులతో కోపించి పుష్కలావర్తక మేఘములచేతను జాలవాన కురిపించుట కుపక్రమించినాఁడు. ఆసమయమున గోవులు, గోపకులు తల దాఁచుకొనుటకు చోటు లేక యేడున మొఱలిడినారు. ఆ బాలుఁడు వెంటనే గోవర్ధనపర్వతమును గొడుగుగా పట్టి ఒక నాఁడా రెన్నాళ్లా; ఏడుదినములు తనయెడమచేతి చిటికెనవ్రేలిపైని దాని నుంచి తనవారి నందఱను కొండ క్రిందను హాయిగా నుండునట్లు చేసి వర్షము నిలువఁగానే మరల వారి నందఱను బయటికి పొమ్మని ఆ కొండ నెప్పటియట్టులు నేలమీఁదను పెట్టినాఁడు. ఇది ఆబాలగోపాలము ఎఱిఁగినసంగతియే కదా! అంత చిన్నపిల్లవాఁ డంతగొప్పకొండ నేడుదినము లెత్తి పట్టుకొన్నప్పుడు అట్టిపిల్లవాండ్రకు తాతలుగా ఉండఁదగిన మీ రామాత్రపుతాతిపలక నెత్తి యపుడే వేఱొకచోటున నుంచుటలో ఆశ్చర్య మే మున్నదండీ! అన్నా?

కవీ!

పువ్వాడ శేషగిరిరావు, చోడవరపు జానకిరామయ్య గార్లు

"రేత్రలను పైకెత్తి పైనె చూపుల నిగుడ్చి
 చూచెదేమేని చోద్యంబుఁ జూచెదోటు?
కవివరా! పిచ్చివాడవుగాని నీవు
శూన్యతలముసఁ జోద్యంబుఁ జూడఁదలతె?"
యనుచు నాఁడెడివారల సరయకుండ
దృష్టులను వేరువంకకు త్రిప్పకుండ
విమల కవితాస్రవంతినివీచికలను
దేలియాడుచు భావసందీప్తి నొంది
తన్మయత నొందె దీవు మిత్రా! వహావ్వ!

కలము కాగితమును భావములనుబూని
ప్రచలితానందవార్ధితీరముల సౌధ
జాలముల గట్టెదీవు భావాలతాంగి
కాపురంబుండ శిల్ప మక్కజముగొల్ప.
శిల్పమున విశ్వకర్మ నీ చేతిక్రింద
రాదగును నీకు నిట్టికర్మం బదేమి?
తాటియాకులపాక నీ కాటపట్టు
కావు లేమి? చవిటిగోడ కర్మమేమి?

* * * *

వంటచెఱకయిపోయె నీ యింటివెనుక
దొడ్డిలోనున్న యా చిన్న తుమ్మక్రింద
నెండి రాలిన చిదుకుల నేరి తేర
నీతరుణి పోయె పుల్లక చేతగొంచు.
"అమ్మ! అమ్మ!" యటంచు "బాయిమ్మ" టంచు
గొంతుతెగమున నీ సుతుం డింట పోరు
పెట్టి యేడ్చెడు "రమ్మ"ని పిలువవేల?
కుఱ్ఱవానిని లాలించుకో వదేల?
"నాయనా! రార! ముద్దియరా!" యటంచు
నక్కునం జేర్చి ముద్దాడవా? యదేల?

*   *   *   *

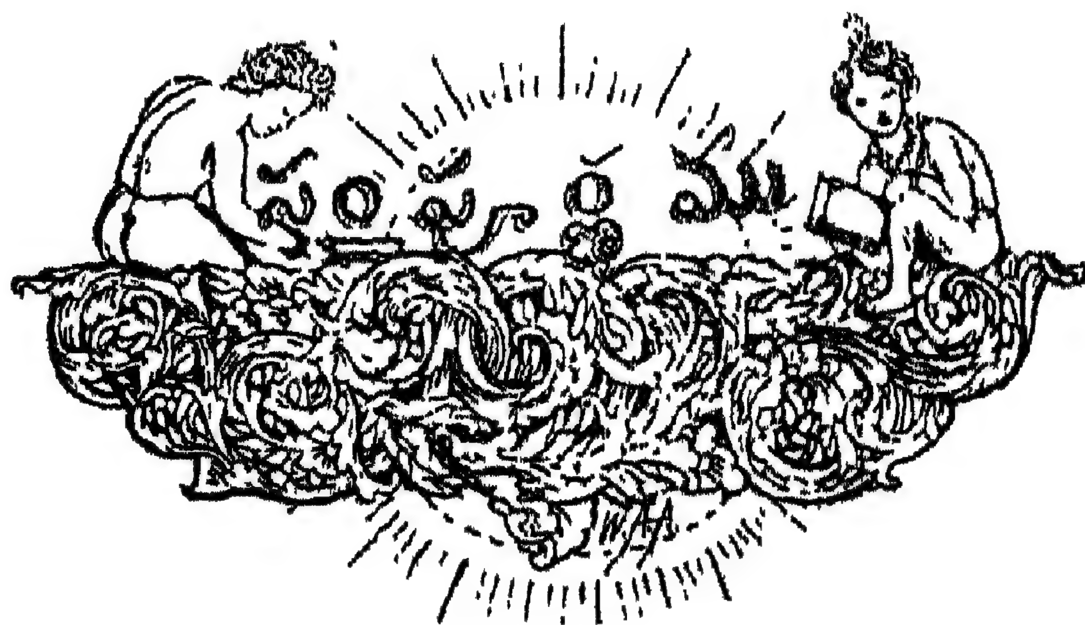
బావగారలను జూచిపోవ నదిగొ
యిరువురనుచరుల్ తోడరా నేగుదెంచు
చుండె వేగమె లెమ్ము కూర్చుంటివేమి?
"కాళ్లు చేతులు కడుగుకో నీళ్లు నిన్ని
తెచ్చి దూరాగమంబుచే నొచ్చినట్టి
బావగారికి తత్పరివారమునకు
నీయుమా వేగిరమ్ము యమ్మా!" యటంచు
భార్య నెలుగెత్తిపిల్చుకోవా? యదేమి?
యింత యేమరుపాటేమి? సుంత యేని
సహజమర్యాదవలవదా? మహిని జనులు
గర్వియని నిన్ను దూషింత్రు గాదె? చెపుమ.
బావగా రేమి యనుకొందురు? తావకీన
గృహకవాటము నాటునూపాని మఱల
త్రొక్కిచూచునె? యంతకు లెక్కగొనవె?

*   *   *   *

నేయియును కూర నేను లేనేయటంచు
పత్ని గొణగొణలాడు నా వంటయింట
పెట్టి యింటికి బోయి నే ద్రుట్టిపడగ
"నా ప్రాణపు నీవు నా ప్రాణ మీవటంచు
వగజి యుబ్బించి నన్ను నీ యాప్యాటకేని
సరిపడని నేయి పెట్టి నా సంతకేసున్న.
పుస్తకంబును కలము నా ముందు పెట్టి
కూర గొనబెట్ట నగుచు నేలనో! రమణి.

*   *   *   *

ప్రొద్దు నెత్తికివచ్చెను భోజనంబు
సంగతియె విస్మరింతువో కాసంత వినుము!
"కాగితంబును కలము చిక్కవలెగాని
తృప్తి నోయుండు దన్న మున్నెక్కడైన"
యంచు పలుకుదువు నీ యందమౌ యంత
నూరకుండక నీవంక నోరజూచు
కలికి మేలంబునకు మారు పలుక నేల
నాతి చిరునవ్వునకు మారు నగవ దేల
సుదతి వాల్చూపులకు మారు చూడవేల
వ్రాయు కవితను తన్మయత్వంబుగాంచు.

౧

వకుళ అయిన నాటిలో పుట్టిన బాలిక. వకుళా సరళ లిద్దరూ పరిమళకు అక్కలు. వారిలో ఒకరికొకరికున్న ప్రేమానురాగాలు చెప్పటమూ కష్టం ఊహించుకుంటే నేమంచిది. వారి ముగ్గురిలో సౌభ్రాత్రము మూర్తీభవించి ఉంది. వారు ఏకగర్భవాసులయినా ఆకృతిలో మాత్రం సమాత్రము పోలిక లేదు. అలాగ చెప్పటమువల్ల ఒకరికంటె ఒకరు సుందరముగా ఉన్నారని కాని అందవికారముగా ఉన్నారని కాని ఊహించవద్దు. ముగ్గురు మోహన సందర్శమూర్తులే! ముగ్గురు నవనవోన్మేష ప్రతిభలే! ముగ్గురు విద్యాధికలే!

వారి ముగ్గురికి ఒక్కొక్క సంవత్సరం తేడా వయస్సులో. పూలగుత్తుల్లోఉండే పూలన్నీ ఒక్కమోస్తరుగానే ఉంటవా? అలాగ ఉండకపోవటమువల్ల వాసనలో గాని మెత్తదనములోగాని అందములోగాని కొంచెమైనా తేడా ఉంటుందా? పరిమళే కడగొట్టు బాలిక.

వీరికి బుద్ధి తెలిసి జ్ఞానమువచ్చినప్పటినుండీ వీరు చాలా అన్యోన్యంగా ఉన్నారు. ఇరుగు పొరుగువారిచేత ఇంతటి మంచిపిల్లలు లేరని పించుకున్నారు. పాఠశాలల్లోకూడా మొదటి తరగతుల్లో పరీక్షలందుచూ మంచి మంచి బహుమతులు పుచ్చుకున్నారు.

ముగ్గురికి ఊహ తెలిశాకే ఒకరి తరువాత ఒకరికి వివాహాలయినవి. కాలక్రమంగా యౌవనం పొడసూపినది ముగ్గురికిని.

ప్రప్రథమం వకుళ అత్తవారింటి కివెళ్లింది. వీరి ప్రేమలతను ఎవ్వరో తెలియకుండా తెగకోసి నట్లయినది. ఒడ్డు ఒరసుకొని ప్రవహించే వీరి రసవాహినీ గర్భంలో ఎవరో చేయిపెట్టి కలచి నట్లయినది.

అత్తవారింటికి వెళ్లేటప్పుడు చిట్టి చెల్లెళ్లిద్దర్ని బిగ్గ కౌగిలించుకున్నది వకుళ. కనుగొలకులనుండి బాష్పమౌక్తికాలువకుళ కోమల కపోలభాగాలపై నుండి క్రిందికి జాలువారినవి ఆమె నిట్టూర్పులు వేసవిగాడ్పులయ్యాయి. వదనం చూస్తే వ్యక్తమవుతుంది ఎంత ఆరాటమూ ఎంత ఆవేదన అనుభవిస్తున్నదో వకుళ హృదయం. గాలికి ఊగులాడే తమలపాకు తీగలాగు ఆమె దేహం అంతా వణికింది ఒకసారి.

చెల్లెళ్లతో మాత్రం ఒక్కమాటైన ఆడలేదు. సరళా పరిమళ లిరువురు అనిమేషాంగనలయారు అక్కగారి బండి కనుచూపు దాటేవరకు. బండి కనుమరగింది. నిలువబడిన

చోటనే కుప్పగా నేలకూలిపోయారు ఇరువురు. అప్పటినుంచి పరిమళాసరళల హృదయాల్లో విషాదచ్ఛాయ లావరించాయి.

౨

ఆశకు వలెనే కాలానికీ రెక్కలున్నవి. అందులో కాలాని కొక్క మహత్తరమైన శక్తి ఉన్నది. సుఖాల్ని దుఃఖాల క్రింద దుఃఖాల్ని సుఖాల క్రిందమారుస్తుంది శరీరముమీద ఉండే గాయాల్ని ఎట్లు మాన్పుతుందో అట్లే హృదయంలో ఉండే గాయాల్నికూడా మాన్పుతుంది. సరళకూడా అత్తవారింటికి వెళ్లింది పరిమళను ఒంటరిగా విడిచిపెట్టి. అత్తవారిళ్లకు వెళ్లిన కొన్నిదినాల్లోనే పరిమళపై ఉన్న అనురాగ లతికను త్రెంపుకో కలిగినారు వకుళాసరళలు. చాలా కాలాన్నించి పాదుకొని పెరిగి పూవులుపూసి వాసనను అన్నిదిక్కులకు వ్యాపింపజేసిన ప్రేమలతికను ఒక్కసారిగా నేలమట్టము చేయటం కష్టముగదా! పరిమళపై ఉన్న అనురాగాన్ని కొంచెమయినా మరచి పోవటానికి కారణము లేకపోలేదు. ప్రేమవాహినిచేత వారి హృదయాల్లో ఉండే దుఃఖ పంకాన్ని తుడిచివేయ గలిగే ప్రణయమూర్తులువారివద్దఉన్నారు. పరిమళో ఏకాకి.

ప్రాణసమానలగు తన ఇరువురి అక్కల వియోగాన్ని భరించలేక పోయినది పరిమళ. ఆమె హృదయములో నుంచి పొంగి పొరలి వచ్చే దుఃఖప్రవాహాన్ని అరికట్టలేక పోయినది. పాపము పరిమళ కృశిస్తున్నది రోజు రోజుకి.

పరిమళ అన్నం తినడం మానివేసినది. మానివేయుటమంటేఆకలి వేయక్కాదు. నోటికి రుచింపకే! నిద్రకూడాసరిగాపోయి ఎరగదు పరిమళ. ఎప్పుడో నిద్రపోతుంది. ఆ నిద్రైనా గాఢనిద్ర కాదు. ఆకలతనిదురలో కలవరింపులూ, కలలూను. వారుముగ్వురు కలసి మాట్లాడుకునేమాటలు వారి పేర్లుపలికేది కలవరింపుల్లో.కలలు అక్కలంతో ఆడుకున్నట్టూ, పువ్వులుకోసి తలలో ముడుచుకొన్నట్టూ, క్రొత్తరకాలచెట్లు పాత్తున్నట్టూ, నీళ్లుతోడి చెట్లకి పోస్తున్నట్టూ,పాడుకుంటున్నట్టూ;చదువుకొంటున్నట్టూను. ఒక్కొక్కప్పుడునిద్రలో కెవ్వుమని కేకవేసేదికూడాను. పాపము! తలిదండ్రు లెంత ఆదరిస్తున్నా ఆఆదరణ మాత్రం పరిమళ హృదయాకాశాన్ని అలుముకొని ఉన్న దుఃఖ మేఘాల్ని చెదరగొట్టలేకపోయినది.

“ఈదుఃఖం శాశ్వతంగా ఉండదు. త్వరగా కార్యంచేసి అత్తవారింటికి పంపిస్తే పరిమళ దుఃఖమంతా మరచిపోతుంది” అని తలిదండ్రులు ధైర్యంతో ఉన్నారు. ఎవరు కష్టాల్లో మునిగి తేలుతూఉంటారో వాళ్లకే కష్టాలు దొంతర దొంతర్లుగా వస్తవి. సుఖాలువచ్చినా అలాగే వస్తవి.

ఒకరోజున పరిమళ చిలుక పంజరందగ్గర కూర్చుని చిలుకకు మాటలు చెపుతూ అదిపలికే మాటలువింటూ హృదయంలో ఉండే దుఃఖాన్ని మరచిపోయి ఆనందిస్తున్న సమయంలో తపాలవాడు వచ్చి తంతివార్త ఒక

టిచ్చి కాగితంమీద పరిమళచేత సంతకం చేయించుకొని వెళ్లిపోయినాడు.

పరిమళ తంతివార్త పట్టుకొని తల్లివద్దకు వెళ్లి "అమ్మా నాన్నగారికి తంతివార్త వచ్చింది ఇదిగో!"

"ఎక్కడనుంచి?"

"తెలియదు నాకు."

"మీనాన్నగారు ఇల్లు లేనట్టున్నారే."

"చాలాసేపయింది బజారుకి వెళ్లి. ఈపాటికి వస్తుంటారు."

"ఎప్పుడువస్తారో! ఎక్కడనుంచివచ్చిందో తెలిసికోవాలని నాకు చాలా ఆదుర్దాగా ఉన్నది. నువ్వుచదవగలవుకదూ, చదువు!"

"ఒకరికి వచ్చిన ఉత్తరాలు ఒకరు చదవకూడదు. నాన్నగారు ఏమంటారో"

"పరవాలేదు. నాన్నగారు ఏమంటారు?"

పరిమళ తంతి విప్పి ఇలాగ చదివింది.

"మా అబ్బాయి ముకుందరావు స్వర్గస్థుడయినాడు." అని చదివి తంతివార్త అక్కడ పారవేసి "అమ్మా" అని కేకతో తల్లి ఒడిలో పడిపోయింది. తల్లికూతుళ్ల హాహాకారాలతో ఇల్లంతా ప్రతిధ్వనించి పోయినది. ఎక్కడపని అక్కడ విడిచిపెట్టి గుండెలు చేతితో పట్టుకొని వారిదగ్గరకు పరుగెత్తుకొని వచ్చారు పరిచారకులంతా. కొంతసేపటికి పరిమళ తండ్రివచ్చినాడు. సంగతి విన్నాడు. "హా! పరిమళ శాశ్వతవైధవ్య మనుభవించ వలసినదేనా? ఉన్న దుఃఖముతోపాటు ఈకొత్తగా వచ్చిన దుఃఖంలో మునిగికొట్టుకొని పోవలసినదేనా? పరిమళ జీవితం వ్యర్థమేనా" అని చింతించినాడు

3

కొంచెము కొంచెము మానుకువస్తున్న పరిమళ హృదయములోనిగాయం మళ్లీ రేగింది. ఈసారి ఆగాయాన్ని మాన్పటము తల్లిదండ్రులకు కష్టమని తోచినది. ఏమిచేయగలరు? వారూ పరిమళతోపాటు దుఃఖించేవారు; దుఃఖించటంకంటే వారేమి చేయగలరు, పాపము! చేయవలసిన దేదో దేవుడే చేశాడుగదా. ప్రేమ పూర్ణులగు వరుశాసరళల వియోగానికే పరిమళ లేత హృదయము కుములికుములిపోతుంటే గోరుచుట్టుపై రోకటిపోటన్నట్టు మగనిచావు. చూడండి!ఆ ముగ్ధహృదయానికి చిన్నప్పుడే ఎన్నితూట్లు పడ్డాయో!

'మనస్సులో ఉండే దుఃఖాన్ని పోగొట్టి ఆనందమిచ్చే వింతవస్తువొకటి ఉంది. ఆ వస్తువుకి జీవనంకూడాఉంది. అది ఇప్పుడు కాకపోతే మరొకప్పుడైనా వచ్చి కల్లోలంగాఉన్న హృదయానికి ప్రశాంతం కలుగజేస్తుంది' అని పరిమళహృదయములో లీలగా తట్టేది.మగని చావు తెలిశాక ఆఊహ ఎలాగయితే పుట్టినదో అలాగే - అంతరించినది.

తన కిక ఆనందమన్న మాటే లేదనుకున్నది పరిమళ. పరిమళ కన్నుమూసినా తెరిచినా దుఃఖదేవత నృత్యంచేస్తున్నట్టూ, తన్ను చూచినవ్వుతున్నట్టూ,ఒక్కొక్కప్పుడు"నిన్ను

సంపూర్ణముగా ఆకర్షించాను చూచావా. దుఃఖములో ఎంతఆనంద మున్న దనుకున్నావు. నువ్వూ కొంత కాలము దుఃఖములో ఉండే ఆనందాన్ని మాధుర్యాన్ని అనుభవించ గలుగు తావు" అని హెచ్చరిస్తూ చెప్పినట్టు కనపడేది.

సకలభోగభాగ్యాలు అనుభవించే ఈ శూన్యలోకముతోటి తనకిక సంబంధములే దనుకున్నది పరిమళ. తనకుఆనందము ఇచ్చి ఆనందము పొందేవారు తనకిక నెవ్వరు లేదను కున్నది. ఆఉద్దేశముతోటే మంచము పట్టినది పరిమళ.

తల్లిదండ్రుల గుండెల్లో రాయిపడినది. తిండీ తిప్పలుమాని పరిమళకు పరిచర్యలు చేయటం మొదలుపెట్టారు. అపరధన్వంతరి లాంటి వైద్యుడినికూడా పెట్టినారు.

మనోవ్యాధికి మందులేదుకదా

అలాగే కొన్ని రోజులు నిశ్శబ్దముగా గడ చిపోయినవి. అది వర్షాకాలము. మబ్బులు ఆకాశాన్ని దట్టముగా కప్పినవి.హోరుమంటూ వీస్తున్నదిగాలి. వర్షముకురవటము ప్రారంభించి నది. కురిసిన కొస్తసేపూ భూమికి ఆకాశానికి ఏకధారగా కురిసినది వర్షము.మబ్బులకు బరు వుతగ్గినది. నల్లటి మబ్బులల్లా తెల్లటిమబ్బు లకింద మారిపోయినవి. గాలి విసురుకూడా కొంచెంతగ్గినది.

ఆ సమయములో వకుళాసరళలు ఒక్కసారే బండిదిగి లోపలికి వెళ్లినారు. గోడ నంటి పెట్టుకొని ఉన్న బల్లిలాగ మంచాన్ని అంటి పెట్టికొని ఉన్నపరిమళను చూచి వెల్లువలై వచ్చే దుఃఖాన్ని ఆపుకోలేక గోలు గోలున ఏడ్చారు. అక్కడ ఉన్నవారు "ఏడవ కండి, ఏడిస్తే రోగికి నిద్రాభంగమే కాకుండా బాధకూడా ఎక్కువవుతుంది." అని చెప్పి ఊరడించారు. ఏడ్వటం మాని పరిమళ మంచం దగ్గరకు వెళ్లి కూర్చున్నారు వకుళా సరళలు. అక్క లిద్దరూ వచ్చారని తెలియనే తెలియదు పరిమళకి. ఆమె కన్నులుమూసికొనే ఉన్నది. ఆమె వదనము పాలిపోయి ఉన్నది. జీవ కళ ఏమాత్రము లేదు. ఆమె శరీరము చిక్కి శల్యమైనది. అప్పుడప్పుడు నిట్టూర్పులు విడుస్తూ ఉన్నది. కొంత సేపటికి కన్నులు తెరచి ఏడుపు మొగాలతో తనపక్క కూ ర్చుని ఉన్న అక్కల నిద్దరిని చూచింది కాంతి విహీనాలయిన కళ్లతో. కొస్తసేపు రెప్పలు మూయకుండా చూచి కనులు మూసుకొ న్నది. తిరిగి కొంత సేపటికి కళ్లు తెరిచినది. తెరిచీ తెరవటముతోటే పరిమళ శుష్కనే త్రాలనుండి కన్నీళ్లు బొటబొట రాలాయి. అదిచూచి ఇదినఅకునుంచి దుఃఖాన్ని దిగ మింగి ఉన్నా వకుళా సరళ లిరువురు బావు మని ఏడ్చారు. అదిచూచి ఇంట్లో వాళ్లంతా గొల్లుమన్నారు ఒక్కసారి.

ఒక్క దీర్ఘనిశ్వాసం విడిచిపుచ్చి ఆపు కోలేకుండా వస్తూఉన్న నిద్రాభారానికి కళ్లు మూసుకొన్నది పరిమళ.

వర్షపు చినుకులకు తడిసి ఉన్న చెట్ల యాకులను గాలివచ్చి కదల్చటమువల్ల నీటి బొట్లు జలజలా నేల రాలాయి. పరిమళకు ఇష్టమైన గులాబిపూవుకూడా తల ఊపడము

వల్లపూగేకులమీదనుంజేసీటిచుక్కలుక్రిందికి రాలాయి. కిలకిలలాడేపక్షులు ఆనాడు కిక్కురుమనకుండా పిచ్చిచూపులతో నట్టి బయల్ని చూస్తున్నవి. హృదయములోని ఆవేదన భరించలేక ప్రకృతికాంత విడుస్తున్న ఊర్పుగా ప్పులో అన్నట్టు గాలికూడా వీస్తున్నది.

నెమ్మదినెమ్మదిగా వచ్చి చీకటి తెరలు విచారంగాఉన్న ప్రకృతికాంతవదనాన్నిమనుష్యమాత్రుల కెవ్వరికీ కనపడకుండా కప్పినవి.

ఫ ణి ఫ ణ న ట న ము

విద్వాన్ కట్టి కామేశము గారు

శ్రీమద్భోగీంద్ర భోగాంచిత సుమణిమయ శ్రేష్ఠపీఠస్థమై త
ద్ధామా కోష్ణాక్షిధారా పరికలిత సుఖాభ్యంజన స్నానమై భ
న్యామేయామోద గోపీవ్యతి కరతరళా పాంగనీరాజనశ్రీ
న్యామర్శశ్యామలంబౌ ఫణిఫణనటనప్రౌఢపాదంబుఁ గొల్తున్.

తనకుఁ భోగీంద్రుఁ డెంతేఁదవిలి కడియమై తద్దయుఁ జెల్వుమీఱఁ
గనుచానుఁ మించి యాపన్నగకులపతికిఁ మాన్యమౌ శేఖరంబై
కన నిట్లన్యోన్య శోభాకరణఘనవిధి ఖ్యాతమై సర్వలోకా
ననమై సంకీర్తితంబౌ ఫణిఫణనటనప్రౌఢపాదంబుఁ గొల్తున్.

నాగాధీశస్ఫుర ద్దంష్ట్రిలవిషమున నున్మగ్నమయ్యుఁ విభాస్వత్
శ్రీగంగాదివ్యధారఁ జెలఁగు నమృతమున్ జెచ్చెరఁ జూపుచుఁ ద
ద్భోగాంచ ద్రత్నదీప్తి స్ఫురణఁదవిలియుఁ భూరినైల్యంబునం దా
బాగొప్పం దీపితంబౌ ఫణిఫణనటన ప్రౌఢపాదంబుఁ గొల్తున్.

కాకుత్స్థుం డేనదీశీకరముల భువికిఁ ఖ్యాతసంజీవనంబున్
వీఁకఁ గల్పించెనో యావిమల సురనదీవీచికాశీకరోద్యత్
సేకంబుఁ గొల్పివే మూర్ఛితునిగ ఫణినిం జేసి చాతుర్యలక్ష్మీ
వ్యాకోచోద్దీపితంబౌ ఫణిఫణనటన ప్రౌఢపాదంబుఁ గొల్తున్.

భ్రమరీసందోహ శంకాస్పదతకబరీ భాసురామర్త్యనారీ
చమరీ జాంచత్కరాంభోజ కలితకుసుమ స్ఫార సౌరభ్యశుంభ
ద్భ్రమద భ్రభ్రాంతి బిభ్ర ద్భ్రమరకులకలధ్వాన సంతానతాన
ప్రమిళన్నాట్యోద్ధృతంబౌ ఫణిఫణనటన ప్రౌఢపాదంబుఁ గొల్తున్.

అలయాత్మచ్ఛాయ నైల్యం బలరి మిగుల నింపైన బంగారుపెన్ ము
వ్వలకున్ నీలాబ్జమిచ్చున్ వరసుధ ననుచున్ స్వచ్ఛ గంగాస్రవంతి
కళితంబై యొప్పఁ దన్నున్ గనియు నళులకున్ ఘుల్ ఘుఘుల్ ఝుంకృతుల్ చూ
ప లసద్భేదంబు నొప్పు ఫణిఫణనటన ప్రౌఢపాదంబుఁ గొల్తున్.

కాళీయస్వీయ నాగాగ్రము బహుళతరంగాభిషిక్తంబుగాఁ గ
ల్లోలాక్షీలోచనాళిం ద్రుతగతి జలముల్ పొంగి పొర్లాడు చేసన్
పోలన్ గాళీయశీర్షంబున నెది బలిమిన్ ముద్రితం బౌచు సర్వ
వ్యాళోచ్ఛ్రేతక్షమహానా ఫణిఫణనటనప్రౌఢపాదంబుఁ గొల్తున్.

యమునా గంభీరవారి హ్రదసుచిర నివాసాద్ధినాభోగి గర్వో పా
దమువల్లన్ తానెపో తత్ హ్రదము విడిచెనో, తాను నైల్యోద్ధతంబై
రమణీయ స్వచ్ఛగంగా ప్రజనక మగుచున్ గ్రాలునో యేది లోక
ప్రమదాత్యంత ప్రజాగ్రత్ ఫణిఫణనటన ప్రౌఢపాదంబుఁ గొల్తున్.

వినతా సూనుండు చూడన్ వెఱవఁగ భువి నిర్భీతి శీర్షంబు నెత్తన్
ఫణి తాఁ గోరంగఁ దద్భావము నిక నెఱవేర్పంగఁ దన్మూర్ధమందే
నణఁగంగాఁ ద్రొక్కి యాశ్చర్య జనకగతి వాంఛావళిం దీర్చుచున్ ప్ర
భనకీర్తి స్ఫూర్తి నొప్పు ఫణిఫణనటన ప్రౌఢపాదంబుఁ గొల్తున్.

ఫణమర్దక్రుద్ధ సర్పప్రభు సకృపణతా ప్రార్థనన్ రాహుదేహం
బున జాతిప్రీతి మించన్ భువిని గవిజనప్రోక్త తత్పాదలక్ష్మ
ఘనతన్నిల్లోత్పలేశున్ గడఁగుచు విధునిన్ గాంచి బాధింపఁబోవన్
పనితంబై మించు చంచత్ ఫణిఫణనటన ప్రౌఢపాదంబుఁ గొల్తున్.

బలికిన్ శీర్షంబుపై దుర్భరతరశిలమై భారగంభీరశుంభత్
శిలకున్ సంజీవనంబై చెలఁగు ఫణులకున్ శేఖరంబై మహాదు
ష్టుల శిక్షింపంగ నాశిష్టులను గరుణతోఁ జూచి మన్నించి ప్రోవన్
బలితంబై మించు చంచత్ ఫణిఫణనటన ప్రౌఢపాదంబుఁ గొల్తున్.

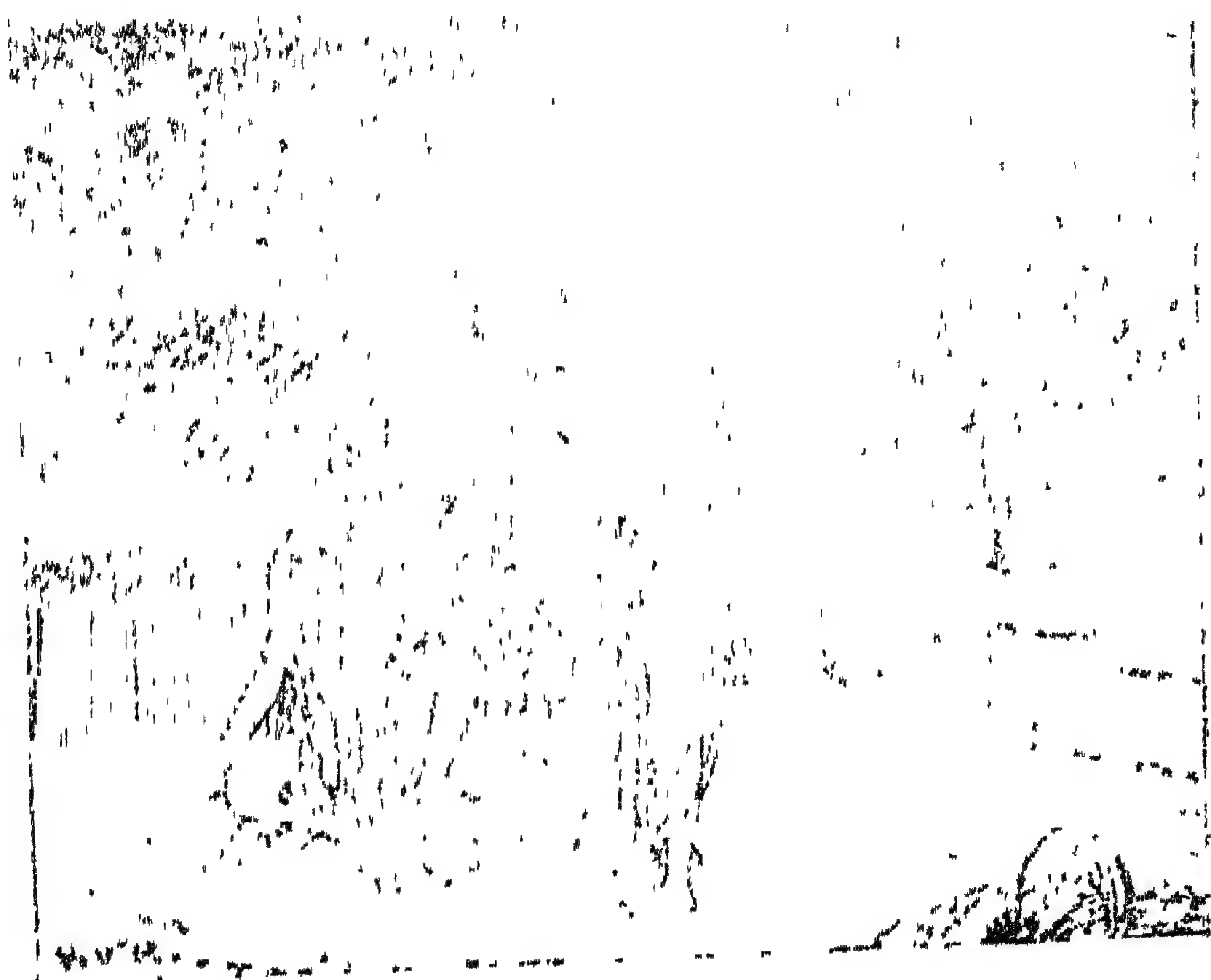
కవిరాజుల్ దివ్యకావ్యోత్కర లలితకళాగౌరవ శ్రీగనం భా
గవతుల్ మేల్ భళి సెభాష్ భళిరభళిరమేల్ భళియౌ నంచు మించన్
భువి లోకుల్ గాంచి మోదంబునఁ బరవశులై పొంగ సంసారసరో
ద్భవ పీడాభంజకంబౌ ఫణిఫణనటన ప్రౌఢపాదంబుఁ గొల్తున్.

పిట్టకథలు

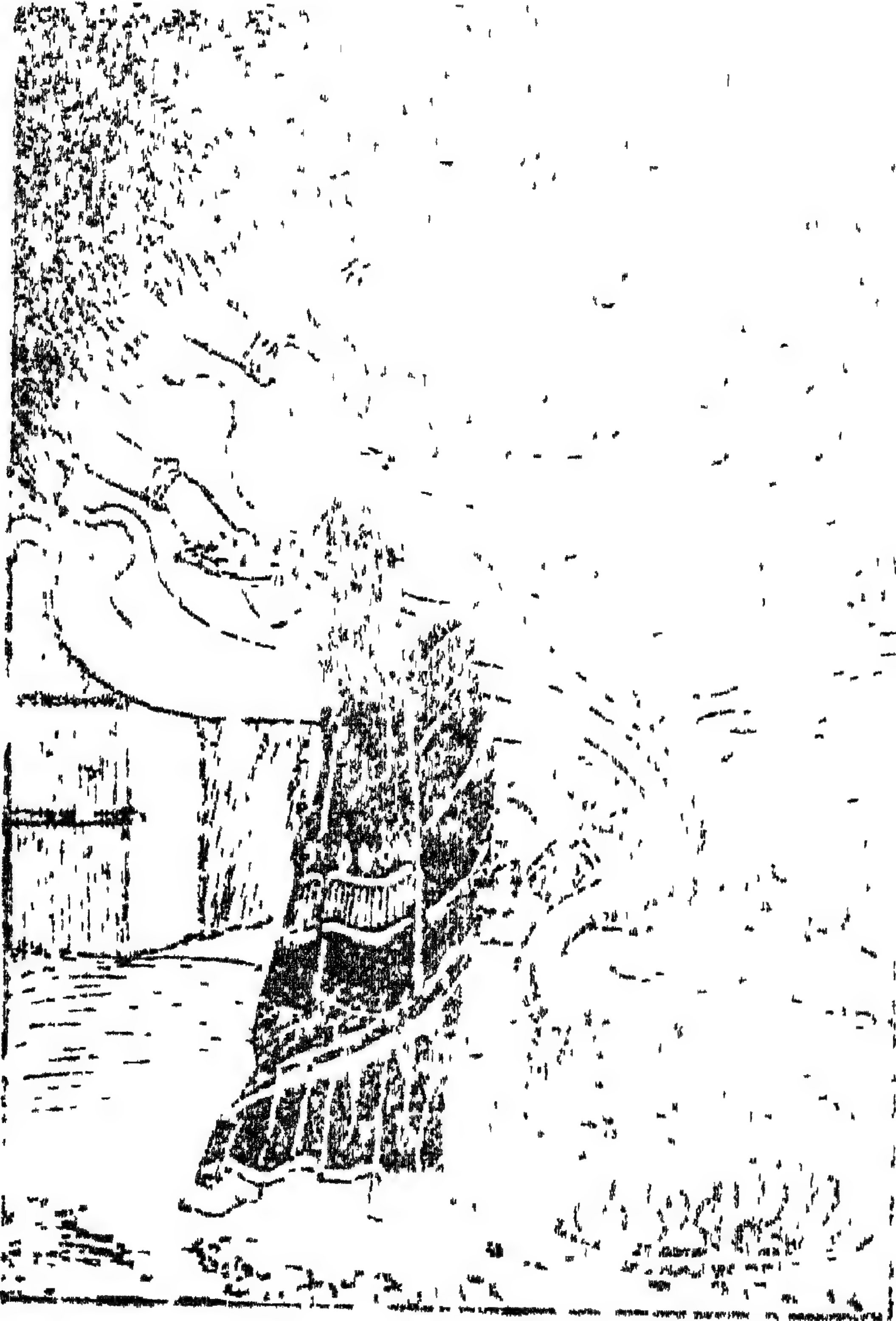
రాముడు, సీత, లక్ష్మణుడు అడవిలో పర్ణశాలలో కాపురం చేస్తున్నారు.

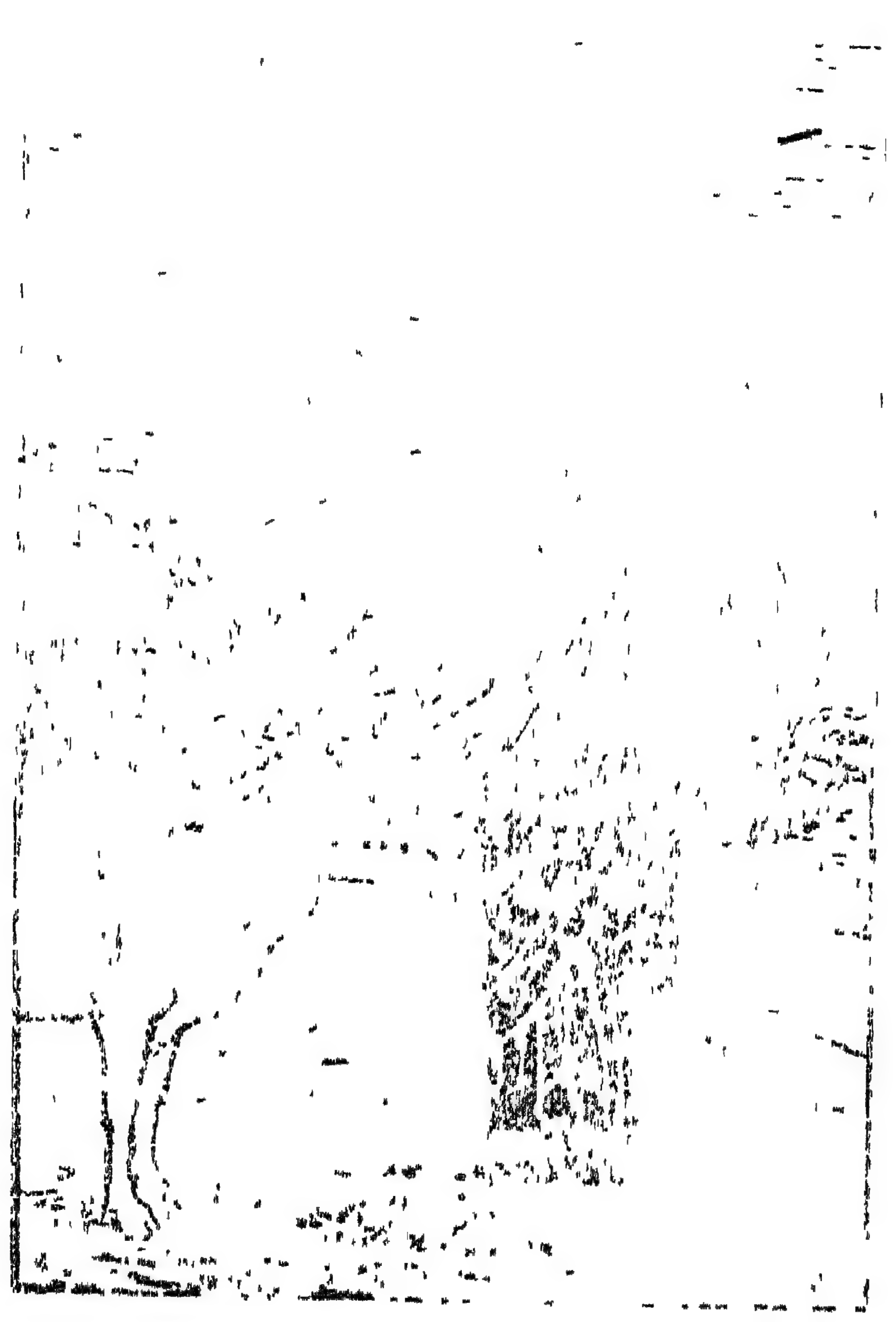

రామలక్ష్మణులు ఆహారానికి అడవిలోకి వేటకెళ్లారు. రెండుఝాములయింది; ఇంకా రాలేదు. పితృదేవతలకు పిండప్రదానం చెయ్యాలి. అన్నీ సిద్ధంగాఉన్నాయి. కాని వేళయిపోతోంది. సీత కేమీ తోచిందికాదు, పోనీ తానే చేతామని తలంచుకుంది.

అగ్ని వెలిగించి మంత్రాలతో పితృదేవతలనందరినీ ఆహ్వానంచేసింది. అంతా అదృశ్య

రూపంతో వచ్చారు. ఎన్నోరత్నాలంకా రాలతోనిండిన చాలాచేతులుపిండం అందుకో

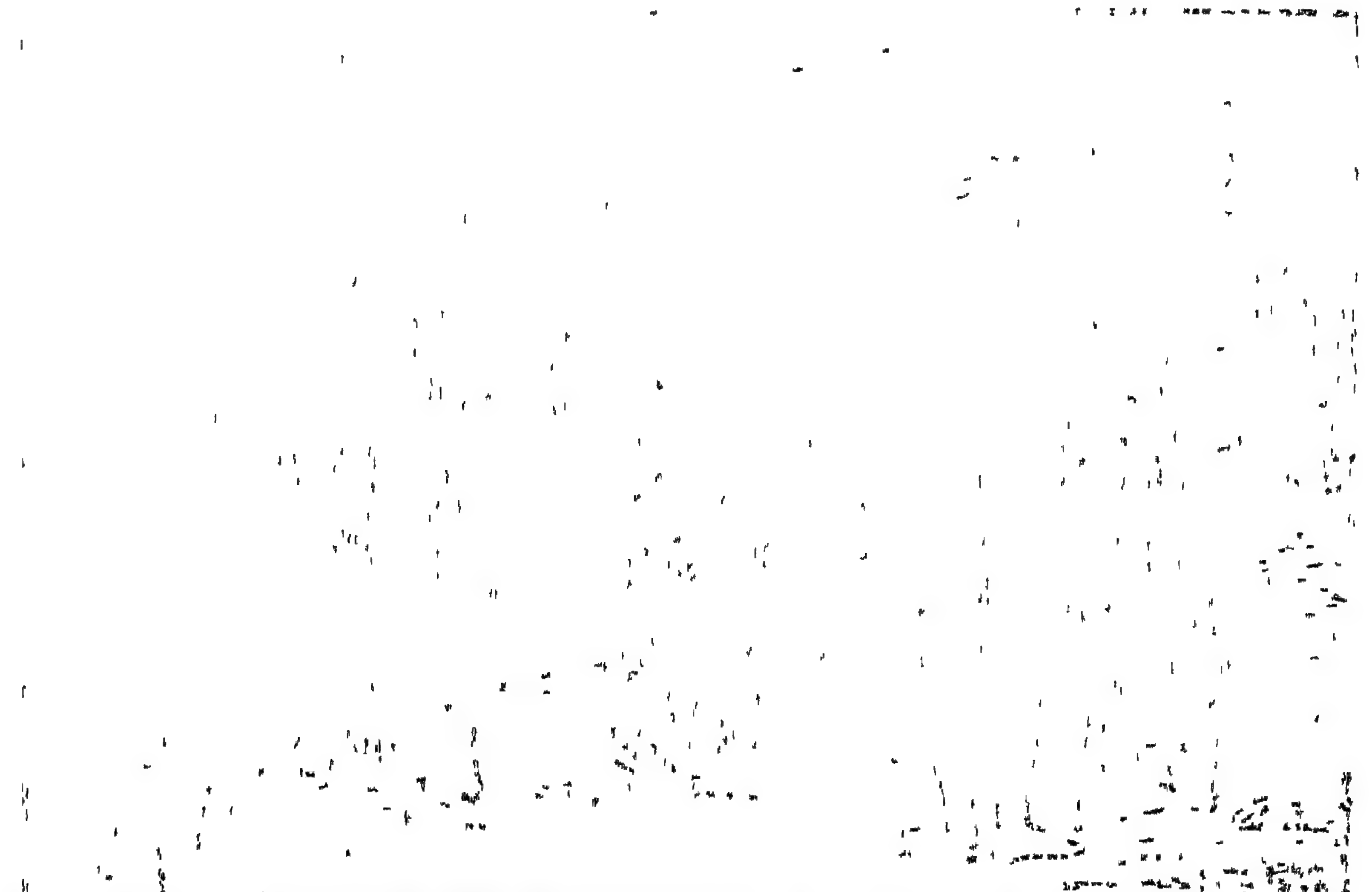

డానికి బైటికిజాపారు. అప్పుడు సీత "మీ రెవ రెవరో నాకు తెలియదు. పేరువరసల చెప్పాలి" అని అంది. అప్పుడు అదృశ్యరూపంతోనే దశ రథుడు తననీ తక్కినవాళ్లనీ చెప్పాడు. "నేను ధన్యురాలను సరే కాని మీరిల్లా వచ్చినారని నేచెప్పితే రాముడు నమ్మడు ఎల్లాగ"అని సీత అడిగింది. నిజమేను; సాక్షులెవ్వరినైనా పెట్టు కోమనివాళ్లన్నారు. అప్పుడుసీత తమపర్ణశాల ప్రక్కనుంచి పారుతూన్న ఫల్గుణీనదినీ, దాని యొడ్డున మేస్తూన్న గోవునీ, ప్రక్కనున్న డొంకలోంచి తొంగిచూస్తూన్న మొగలి పువ్వునీ సాక్ష్యం ఉండమంది. వాళ్లు "యింత కన్నానా; సరే నన్నారు" యథావిధిగా పిండ ప్రదానం అయిపోయింది. అప్పుడు దశరథుడు "ఈనాడు మేమంతా నీవలన చాల సంతృప్తుల మైనాము" అని, "సుశీల" యని సీతను మెచ్చాడు. వెళ్లిపోయారంతాను.

రాముడు, లక్ష్మణుడు, ఇద్దరూ అలిసి పోయి యింటికి వచ్చారు. బాగా పొద్దెక్కి పోయింది. అడావడిగా సీతని వంటచేయ మన్నాడు రాముడు. పితృదేవతల నాహ్వానిం చాలన్నాడు. సీత నవ్వింది అంతే. రాముడికి కోపంవచ్చింది. అదిచూచి సీత "అప్పుడే అంతా స్వయంగావచ్చి తృప్తులై వెళ్లారు" అని చెప్పింది. రామలక్ష్మణులు నవ్వి "వింత గానే ఉంది; ఇంతనిష్ఠ యున్నాళ్లనుండి మనం

చేస్తే యెవ్వరూ రాలేదే; సీత పిలుస్తే స్వయంగా వచ్చారట, ఇదేం చిత్రం" అని నవ్వా

రు. దానితో సీత సాక్ష్యంపెట్టుకున్న ముగ్గురినీ పిలిచి అడిగింది. కాని వాళ్లు భయంచేతనో, బెదురుచేతనో నిజంచెప్పక చల్లగా ఊరుకున్నారు. దానితో యింక లాభంలేదనుకొని మళ్లీ వంటచేసింది. రామలక్ష్మణులు మంత్రాలతో నిష్ఠగా పితృదేవతల నారాధించి పిలిచారు, అప్పుడు వాళ్లు "మేమిదివరకే వచ్చి పుచ్చుకొనివెళ్లాం, మళ్లీ యెందుకు పిలుస్తారు!" అని అడిగారు. ఆశ్చర్యపోయి రామలక్ష్మణులు ఇల్లాంటిస్త్రీ మాయింటికోడలవడం మా వంశానికంతా కీర్తివచ్చిందని మెచ్చారు.

అప్పుడు సీత సాక్షుల మోసానికి కోపం వచ్చి "మాటయిచ్చి ఇల్లాచేశారు; మీ కింతే శాస్తి" అల్లాగని ఫల్గుణీనదినిఎండిపోవాలనీ, కేతకిని శివపూజ కనర్హం రాలనీ, గోవుని ముఖం చూస్తే పాపంవస్తుందనీ శాపం పెట్టేసింది.

పాపం అల్లాంటి మంచియిల్లాలిని మోసం చేసినందుకు ఆపెద్దనది, ఆచక్కనిపువ్వు, మా లక్ష్మిలాంటి ఆవు ఎల్లా శాశ్వతంగా శాపదష్టులయ్యారో చూసారా!

'కమల'

(శ్రీ) [illegible] పురిని సాహిత్య [illegible] శంకరవిజయ [illegible] సంపర్కమున జరిగిన సభయందు [illegible] మల్లి [illegible] శాస్త్రిగారిచే రచియింపబడిన శంకరనవరత్నములు

యుతాత్ము మంజులవాగ్మియై త్రిజగదేకాచార్యుఁడై లోకస
న్నుతి పాత్రుండయి సత్కవీంద్రుఁడయి యెందున్ సాటిరా రీ మహా
మతి కంచుం బుధు లైకకంఠ్యముగ నేమాన్యుం బ్రశంసింత్రు ది
క్తతి మార్మ్రోఁగ నట్టి శంకరు గురున్ ధ్యానింతు నేప్రొద్దునున్.

ఉ. యోగులు పుణ్యభాగులు వియోగ సుయోగములందు ద్వేషమున్
రాగము నంటకుండెడు విరాగులు వేదవిశారదుల్ దమ
స్త్యాగుల నైన సజ్జనులు తత్త్వమెఱింగి భజింతురే మహా
యోగిపదమ్ము లాతని గుణోజ్జ్వలు నిన్నుఁ దలంతు శంకరా!

సీ. ఇల నుద్ధరించుట యెట్లని శంకరా, మించువేడ్క నవతరించినావు
నిగమముల్ మూర్తమై నినుఁ బరివేష్టించె, ననఁగ శిష్యచతుష్టయమ్ముఁ గొలువ
పాషండ కుటిలసంవాద వికర్తన, క్రమమున నెందు నుగ్రత వహించి
పక్షపాతగతికి వశ్యమొందక గీత, బహునరుల్ చెలియంగఁ బల్కినావు
గీ. కువలయానంద దాయకుండవు త్రయీమయుఁడవును శుచివి సర్వసముఁడవు నిన్నుఁ
బోలనేర్తురే యేమూలపూరుషులును, స్వార్థ సంత్యాగి శంకరాద్వైతయోగి.

ఉ. అంకురమెల్ల ఖేదముల కాధుల కుద్భవకారణమ్ము ని
శ్శంకిత పూర్వరంగక మసద్గతికిన్ మదదంతికి న్నిరా
తంకవిహారభూమి యనృతమ్మునకున్ నిలయమ్మనో మహా
హంకృతి పెంపడంచు భవదద్భుతవాగ్ఝరి గొల్తు శంకరా!

గీ. ద్వైతి దంతావళాంకుశా ద్వైతిలోక, గురుని నిర్మల భాష్యవాగ్విలాసములు
మసలు సకలేశు కైలాసమందిరమున, వెలయు సద్ధర్మబోధిసి విమలసభను.

లోలక్కులు

బావిలు సాధారణముగా ప్రతి స్త్రీ ధరించేది సామాన్యం. చెవులకు సొమ్ము లుండేవి. పోనుపోను బంగారపు పువ్వులుండేవి. ఇప్పుడు పోయినవి పోయినాయి. నాగరికత హెచ్చుతున్న [illegible]. చెవికి తొమ్మిది పోగులుండేవి. ముక్కుపుడకలు కొన్నాళ్లకు పాతపడి పోయినాయి. ఎర్రరాయిపోగులు లోవచ్చాయి. పోయినా 'లోలక్కులు' కాని యింకో విధమైన ఆభరణంగా వచ్చింది అమలులోకి.

'లోలక్కు' అనే పేరు వినగానే నాకాశ్చర్యం అనిపించింది. ఇదివరకు 'బోలక్కు' అనే శబ్దం నాకు బాగా పరిచయం అయింది. ఇది గ్రామ్యములలో వాడ్క శబ్దవిశేషం. అది నవనాగరికులయిన యిూస్త్రీలు కెందుకొచ్చిందా అని ఆలోచించినాను. ఇంకో ఆలోచనకూడా కలిగింది నాకు. ఇది 'నాసక్కు' లోనించిగాని వచ్చిందా అని. లోలక్కు కన్న 'నాసక్కు' అన్న ముక్క బాగా వినబడుతూంది కాదూ? 'నాసక్కు' అనే పదం 'వచ్చినాను' 'పోయినాను' లోంచి వచ్చింది అనుకుంటాను. పోనీ, 'లోలక్కు' కూడా అలాగ యెక్కడనుంచేనా వచ్చిందేమో అని 'భారతి' వెదకడం మొదలెట్టాను. భారతి చదవడం అంటే నాకు మహా యిష్టము. కాని కొనడం యిష్టం లేదు. ఎందుచేత నంటే నాకు యింగ్లీషు పేపర్లు చాలా వస్తాయి. భారతిలో యెక్కడైనా లోలక్కులనుగురించి వేస్తాడేమోనని చాలా వెతికాను. ఎక్కడా దొరకలేదు.

చివరకు నాకీవిధముగా తోచింది. లోలక్కు అనగా "లోల + లక్కు" అనే పదములకూడిక. 'లోల' అనగా 'చలించేది' అని కదండీఅర్థం. లక్కు అనేది కలిపారు. లోల, లక్కు క్రమముగా వ్యాకరణ సూత్రములను బట్టి 'లోలక్కు' అయింది. ఇంకో ఆలోచన కూడాపుట్టింది. లో + లక్కు (Low + luck) అని రెండు యింగ్లీషుమాటలు కలిపి యీవిధముగా మార్చి నారేమోయని అనుమానం కూడావుంది. ఇంకా యింగ్లీషులో వున్న లాక్కు (Lock) శబ్దమునకు దీనికి సంబంధముందేమోఅక్షరతత్వవేత్తలు(Philologists) చెప్పప్రార్థితులు.

లోలక్కులనేవి పందిరి బీరకాయలలాగు చెవినుండి క్రిందికి వేలాడుతూవుంటాయి. ఇది మనదేశానికి కొత్తగాదిగిన సౌందర్యం. ఇవి ధరిస్తే సౌందర్యంవస్తుందని మగవాళ్లు పేపర్లలో చదివారు. ఆడవాళ్లకు చేయిద్దామనుకున్నారు. కాని డబ్బో-భయపడి పోయారు. ఆడవాళ్లని చూచేసరికలాంటివిచేయిద్దామను

కొనేవారు. కాని పైకిమాత్రం చెప్పలేదు. చెపితే ప్రాణాలుకొరికేస్తారు చేయించే నరకూం.

దాగుతుంటే మగవాళ్లు చెప్పకపోతే? ఆడవాళ్లుమాత్రం చదూకోలేదు. వాళ్లుమాత్రం పేపర్లు చూడలేదు? కాని, మగవాళ్లు పేపరు చూడడానికి, ఆడవాళ్లు పేపరు చూడడానికి చాలా భేదముంది. మగవాళ్లు "వాంటెడు" (Wanted)లు చదువుతారు. ఆడవాళ్లు ఆర్నమెంటులు (Ornaments)ను గురించి చదువుతారు. "లోకోభిన్నరుచిః" కదండీ! ఆడవాళ్లకి సర్కసుయిష్టం; మగవాళ్లకి నాటకం యిష్టం. ఆఖరికి లోలక్కులు చూశారు. నాకు లోలక్కులు చేయిద్దామని బుద్ధి పుట్టింది. కాని మీదను చెప్పానుకాను! భయపడిపోతాను. కొసకు తప్పింది కాదులెండి. దేశమంతా పాకిపోయింది లోలక్కుల వెర్రి. ఎలాగ పాకిపోయిందో చెప్పనా?

౨

రుక్మిణీభర్త చిన్నప్పుడే మదరాసులో చదువుతూ చనిపోయినాడు. వెంటనే ఆమె తండ్రి మధుసూదనరావుగారామెను చెన్నపట్నం చదువుకొనడానికి పంపించేశారు. ఇప్పుడామె క్వీనుమేరీకళాశాలలో ఇంటర్మీడియేటు చదువుతూంది.

రుక్మిణి యింటర్మీడియేటు చదువుతున్నప్పుడు కొత్తగా ఒకఉపాధ్యాయిని (మిస్ట్రెసు) లండనునుంచి లోలక్కులు తెచ్చింది. అవిచూసింది రుక్మిణి; వెంటనే అలాంటివి చేయించుకోవాలని బుద్ధిపుట్టింది. అలాంటి విదివరకెప్పుడూ చూడలేదు రుక్మిణి. అవి పెట్టుకోడంవల్ల దొరసాని ముఖానికెంతో అందంవచ్చింది. రుక్మిణికూడా అలాంటివి చేయించుకుందామని బుద్ధిపుట్టింది. చక్కగా వుంటాయనికాదు సుమండీ.

అసలు రుక్మిణి అందకత్తె. లేడికన్నులు రెండు తామరపాకులాంటి శరీరము. నాగుపాములాగు నిడుదులైనరకు పొడవుజడ. జడకొసని గాలుముడి. అందమునకేమి లోపములేదు. ఆమె కంతకన్న అందమనవసరముకూడాను; కానిలోలక్కులు చేయించుకుందామనిసరదామాత్రంపుట్టింది. అవిచూచినను తనమనస్సు హాయిగా వుంటుంది. తన అందముచేత నొకరిని మెప్పిద్దామనికాదు. ఎలాగైనాలోలక్కులు చేయించుకుందామని బుద్ధిపుట్టింది.

వెంటనే రుక్మిణి దొరసానిదగ్గరకు వెళ్లింది. తనఉద్దేశ్యం చెప్పింది. దొరసాని తన లోలాకులుపైకితీసి రుక్మిణిచేతికిచ్చింది. ఒకజత లోలక్కులు చేయించమని దొరసానిని ప్రార్థించింది. ఈలోపున పరీక్ష లైపోయినందున రుక్మిణి లోలక్కులసొమ్ము దొరసానిచేతికిచ్చి తన తండ్రిదగ్గరకు విశాఖపట్నం వచ్చినది. దొరసాని లోలక్కులు తయారుకాగానే పంపిస్తానని చెప్పింది.

౩

రుక్మిణి యింటర్మీడియేటు పరీక్షపోయింది. అందుచేత నామె చెన్నపట్నంవెళ్ల నవసరములేదు. ఇంటివద్దనే యుండిపోయినది. ఒకనాటి యుదయమున పోస్టుబంట్రోతు పార్సెలు

తీసికొనివచ్చి రుక్మిణి కిచ్చేడు. రుక్మిణిపార్సెల్ విప్పి లోలక్కులు చూచినది. ఒకమారు చెవులకు తగిలించి అద్దంలో చూచుకొంది. మళ్లీ తీసేసింది. ఇంతలో గదితలుపు తోసిన చప్పుడయింది. వెంటనే రుక్మిణి లోలక్కులు దాచేసింది. కూర్మారావు ప్రవేశించాడు లోపట; కాని, రుక్మిణి దాచివేయుడం చూశాడు. లోపట—'ఏమిటి దాచేశావు' అని అడిగాడు— 'ఏమీ లేదండి'—అన్నది రుక్మిణి. వెంటనే అతనికి చూపుట కామె కిష్టము లేదు.

కూర్మారావు ప్రతిమాలడం మొదలెట్టేడు. లాభం లేకపోయింది. గడ్డం పట్టుకోపోయాడు. రుక్మిణికి కోపం వచ్చింది. కూర్మారావు మొహం మాడిపోయింది. మళ్లీ ప్రతిమాలడం మొదలెట్టాడు.

కూర్మా—ఒక్కసారి చూపెట్టవు?

రుక్మి—నాకు కావలసిన వస్తువే నీకూ కావాలంటావు.

కూర్మా—నీకు కావలసిందె నాకూ కావాలి. నీ కేవస్తువందు ప్రేమో నాకూ దానియందే ప్రేమ.

రుక్మి—ఏమన్నా సరే, నే నివ్వను.

కూర్మా—ఒక్కసారి చూడనీ. తిరిగి యిచ్చేస్తాలే.

కొంతవరకు లొంగుబాటుకు వచ్చిన రుక్మిణిని ప్రక్కకులాగి, ఆమెపెట్టె నెత్తి, అందున్న చిన్నడబ్బీని పైకి తీసింది. డబ్బీ మూతతీయగనే లోలాకులు కనబడెను.

కూర్మారావు వాటివంక రెప్పవాల్చక కొంతసేపు చూచి

"నాకు కావలసినవే నీకును కావలె. కాని, యిప్పుడివి నీకున్నవి. నాకులేవు" అనెను.

"నీకు లేని దేమిటి? కావలసినంత ధనమున్నది; చదువున్నది. బి.ఏ. ప్యాసయినావు. ఇంకా—"

"చెప్పు, ఇంకాచెప్పు—"

"ఊఁ—ఒక్కసారి మా పెట్టవు?"

రుక్మిణిమాటాడలేదు.

"ఇవి నీచెవులకు పెట్టకుంటే కొత్త అందం వస్తుంది"

కోపముతో రుక్మిణి మోమునుత్రిప్పివైచెను.

"లోలక్కులు నా కోమాటియ్యవు?"

"ఎందుకు?"

"చెప్తే యేమిస్తావు?"

"ఏంకావాలి?"

"నీకు తెలియదు?"

కోపంతో మొహంతిప్పేసింది రుక్మిణి.

"ఈలోలాకు లెవరిదగ్గరుంటే వాళ్ల మీద ప్రేమ హెచ్చవుతుంది."

"అది తప్పభిప్రాయం."

"నిజమే. వాటినిచూడగానే యేఆడదా నికైనా మతిపోతుంది."

ఇప్పు డియ్యను. తరవాత యిస్తాలే."

చాలారాత్రి యైనందున కూర్మారావు తనయింటికి వెళ్లెను.

౪

రుక్మిణి లోలాకులను చెవులకు తగిలించు కొంది. ఇరుగుపొరుగు స్త్రీలందరును వాటిని చూచి పోవుచుండిరి. ఒక్కొక్కరే వచ్చి మజూరీ మెంతైన దనుచుండిరి; బంగార మెంత పడినదనుచుండిరి. ఎక్కడ చేయించా వనుచుం డిరి. మునసబుగారి భార్య నేనూ చేయించు కుంటానంది. కలక్టరుగారిభార్య నేనూ చేయిం చుకుంటానంది. జడ్జీగారిభార్య "మాపిల్లలకో నాలుగుజతలు చేయించా"లంది. "మాఆయన కమానునుంచిరాగానే నాకోజత చేయించు కోవా"లని ఇనస్పెక్టరుగారి భార్య చెప్పింది.

నిజంగా నీమొహానికికో కొత్తకళవచ్చిం' దం మేష్టరుగారి పెళ్లాం చెప్పింది.

"నిజంగా నీమొహానికో కొత్తకళ వచ్చింది."

హైస్కూలులో చదువుచున్న కొందరు బాలికలు రుక్మిణిదగ్గరకొచ్చి లోలాకుల నొక సారి చూచిపోయిరి.

పదిహేనురోజులలో విశాఖపట్నమంతా లోలాకుల మయమై పోయింది. చెవులను లోలాకులు లేనిస్త్రీయే లేదు.

౫

కూర్మారావు రుక్మిణికి మేనత్తకొడుకు. తనకు అవివాహిత యగు తోబుట్టువుకూడ నున్నది. పెద్ద ఆస్తిపరుడు; విశాఖపట్నంలో పెద్దమేడకూడావుంది. తాను స్కూలుఫైనలు చదువుచున్నప్పుడు తండ్రి చనిపోయెను. కూర్మారావుకు స్వాతంత్ర్యము వచ్చెను. అతను యింటర్మీడియేటు, బి. ఏ. క్లాసులు చెన్న పట్నంలోనే చదివెను. చెన్నపట్నంలో నున్నప్పుడు ప్రతిరోజూ సాయంత్రం రుక్మిణి

నొకసారి చూచేవాడు. తాను బి. ఏ. పరీక్షకు వెళ్లినప్పుడే రుక్మిణి ఇంటర్మీడియేటు పరీక్షకు వెళ్లింది. చెన్నపట్టంనుంచి ఇద్దరూ కలిసే వచ్చారు. కూర్మారావు బి.ఏ.ప్యాసయినాడు. రుక్మిణి పరీక్ష పోయింది.

విశాఖపట్టం వచ్చిన తరువాత కూర్మారావు తరుచు మేనమామగారి యింటనే యుండి రుక్మిణితో చదువుతూ, పాఠం చెప్తూ వుండేవాడు. అకస్మాత్తుగా అతడు రుక్మిణిగదిలో ప్రవేశించాడు.

తన దగ్గిరకు అందరూ రావడము, తన లోలక్కులు చూడడము, అంతా చెప్పింది రుక్మిణి.

కూర్మారావుకూడా స్కూల్లో అందరూ యిదే చేయిస్తున్నారని చెప్పాడు.

"లోలాకులు నాకో మాటియ్యావుకదూ. నాకు నాలుగురోజులుమాత్రం మియ్యి. చాలా అవసరంగా వున్నాయి."

"ఎందుకు?"

"మా చెల్లెమ్మ కియ్యాలి, నన్ను చంపేస్తున్నాడట అమ్మ నన్ను"

"ఏమిటో వెర్రి!"

"వెర్రి కాదు—అవి కొత్త అందం తెస్తాయి మొహానికి"

"ఇంద తీసికొనివెళ్లి వేగం తీసికొనిరా?"

౬

కూర్మారావు లోలక్కులు తీసికొని పోయి రెండురోజు లైనది. ఇంకా రాలేదు. ఎప్పుడూ రుక్మిణిని చూడకుండా యిన్నాళ్లుండలేదు. రుక్మిణికి కారణం తెలియలేదు. ఎప్పుడూవచ్చి యేవో పనికిరాని మాటలాడుతూ వుండేవాడు. పనికిరాని మాటలు కాకపోవచ్చును. వాడు చేసే పనులుమాత్రమలాగుండేవి. సహజంగా స్త్రీలంటే కూర్మారావుకు యిష్టం. అందులో రుక్మిణి అంటే మరీయిష్టం. రుక్మిణికి యిష్టం లేకపోవచ్చును. ఇప్పుడుమాత్రం కూర్మారావు రాకపోతే రుక్మిణికి మన స్సేదోలాగుంది.

మనస్సు తిప్పుకుందా మని చాలా ప్రయత్నించింది. అది చాల తప్పని సమాధానపడింది. మనస్సు తిప్పుకుంది. తనపుస్తకం తీసికొని చదువ మొదలు పెట్టింది. కాని యామెలో మరోరుక్మిణి యున్నది. ఆమె మనోరుక్మిణి. ఆమెకు కూర్మారావు చేతలయందు తప్పు కనబడలేదు. బాహ్యారుక్మిణి మనోరుక్మిణినిఅణచివైచింది. బాహ్యారుక్మిణి చదువనారంభించును. మనోరుక్మిణి లోలక్కులకొరకాతురత పడజొచ్చును. రుక్మిణి మేనత్తగారింటికి వెళ్లమనును. బాహ్యారుక్మిణి వెనుకదీయుచుండును.

కూర్మారావు రెండు రోజులు కాగానే తిరిగి వచ్చెను. రుక్మిణికి ప్రాణం లేచివచ్చింది. మనోరుక్మిణి బాహ్యారుక్మిణిలో లీనమై పోయింది. ఇప్పు డున్న దొక్కతెయే రుక్మిణి. ఆమెను చూచి కూర్మారావు చిన్న నవ్వు నవ్వెను. మాట్లాడనైన లేదు.

రుక్మిణికి మాత్రము మనసుండబట్ట లేదు; కూర్మారావును లోలక్కులనుగూర్చి ప్రశ్నించ మొదలిడెను.

"ఏమోయి బావా! లోలక్కులేవీ? నిన్న మీచెల్లెలినిచూశాను.దాని చెవులను లేవే?"

కూర్మారావు నవ్వుతూ కూర్చున్నాడు. లోలక్కులమాట చెప్పడు. ఆమె మొహం వేపే చూస్తాడు. ఆచూపులలోనే తనయాలోచనలు వెలిపర్చడం మొదలెట్టాడు. ఆమె స్వభావ మాతనికి నచ్చినది. ఆమె గుణములతనికి సంతోష మిచ్చినవి. ఆమె సౌందర్యము మాత్ర మాతని మనస్సు కలంచినది. ఆచూపుల యర్థము రుక్మిణి గ్రహించినది కాబోలును? "రుక్మిణీ! రాత్రి మాయింట భోజనము చేయవలెను. అమ్మ మిమ్మల నందరిని తీసికొని రమ్మంది. మామయ్యా, అత్త వస్తానన్నారు."

రుక్మిణికి లోలక్కులయందు ఆతురత హెచ్చాయెను. ఆమె కూడ వెళ్లుటకు సమ్మతించెను.

రాత్రి నేడుగంటలుకాగానే మధుసూదనరావుగారు కుటుంబముతో తన చెల్లెలు యింటికి బయలుదేరి వెళ్లిరి. అందరునుకలిసి భోజనముచేసిరి. కూర్మారావును, రుక్మిణియును మాట్లాడుకొనుచు మధుసూదనరావుగారి కెదురుగ కూర్చొనిరి. కూర్మారావు, రుక్మిణితో షెల్లీకన్న (Shelly) బైరను(Byron) గొప్పవాడని వాదించుచుండెను. షెల్లీకన్న బైరనుకు ధారహెచ్చనిమాత్రము మధుసూదనరావుగారనిరి. రుక్మిణి లోలక్కులను గూర్చి యెవ్వరిని అడుగలేదు. ఎందుచేతనో?

మధుసూదనరావుగారికి రుక్మిణియును, కూర్మారావు నొక్కచో కూర్చొనుట చూడగనే మన స్సదోలా గయిపోయింది. రుక్మిణిని కూర్మారావు పెళ్లాడుతే బాగుండును ననుకొన్నారు. ఏమో? ఎవరు చెప్పగలరు? పాప మొక్కకూతురు. అందుచేత నే వారిద్ద రొక్కచోట కూర్చుంటే చూస్తూ ఊరుకొనేవారు. ఇప్పుడాయన కళ్లు చల్లగావున్నాయి.

భోజనాలు కాగానే అందరూ మధుసూదనరావుగారింటికి బయలుదేరి వెళ్లారు. కూర్మారావు వారిని దిగబెట్టడానికి వెళ్లినాడు. అత్తతోను, మామతోనుచెప్పి రుక్మిణిగదిలోనికి వెళ్లినాడు. ఒకరిపై పొకరు చూశారు. తటాలున కూర్మారావు రుక్మిణిని దగ్గరకులాగి చెప్పేడు :

"రుక్మిణీ! ఇవిగో నీలోలక్కులు. నీకొరకే తీసికొన్నాను. అవే నీప్రేమ నాప్రేమకూడా"
...... నిన్ను నేను ప్రేమించితిని."
"సర్వదత్త"

సంపూర్ణము

వందనములు

వెలగపూడి దాసయ్యచౌదరి గారు

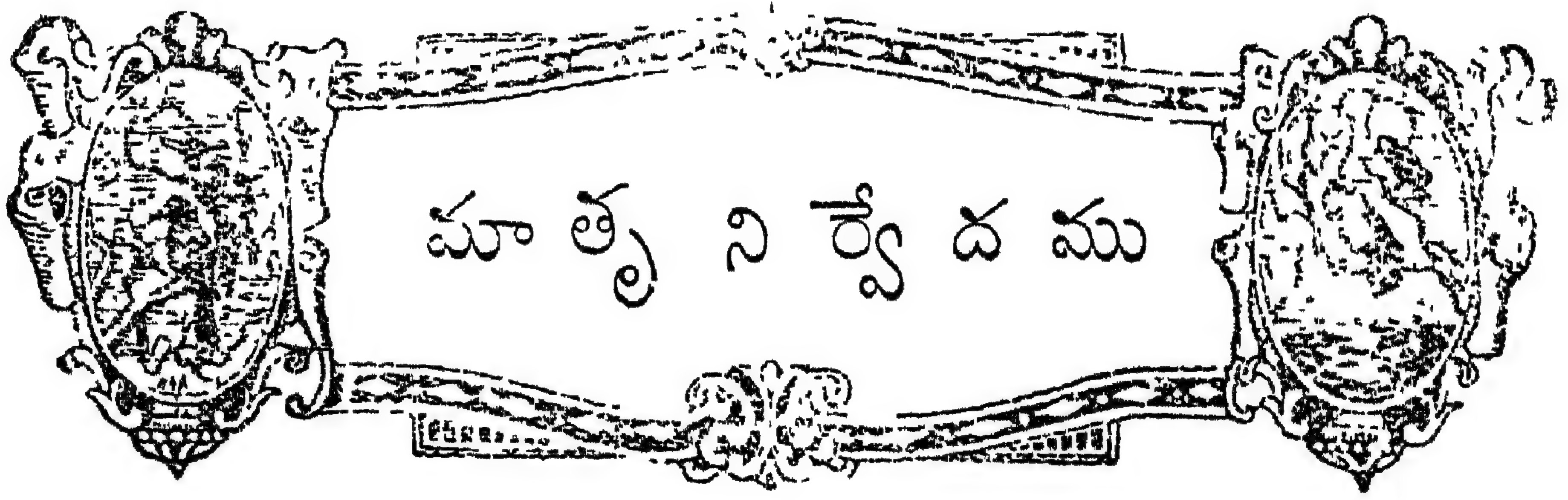
విశ్వమెల్లను బూర్తిగా విస్తరించి
యనునిమేషము మార్పుల నందుచుండి
యబ్బురముఁ గూర్చు ప్రకృతికి నధిపుఁడైన
వాని కొనరింతు నాదగు వందనములు.

అర్కకిరణంబులకు వేఁడి నమరఁగూర్చి
చంద్రకిరణంబులకు మంచి చలువనిచ్చి
క్షితికి సర్వంబు వహియించు గతినొసంగి
నట్టి చాతుర్యనిధికి నా వందనములు.

రాత్రి దివ మననొప్పు చక్రద్వయంబు
గలుగు కాలంపుబండిపైఁ గష్టసుఖము
లునిచి వేగంబుగాఁ దోలుచుండునట్టి
వాని కొనఁగూర్తు భక్తితో వందనములు.

ముందు రానున్న సుఖదుఃఖములనుగూర్చి
లేశమైనను దెలిసికోలేనియట్లు
సలిపి; జీవాళి నాడించు చతురమతికి
భక్తి మీఱఁగ నొనరింతు వందనములు.

గరళమును నమృతమును నొక్కకడలియందె
మేటిరత్నాలు రాలొక్కచోటునందె
సంభవింపఁగఁజేయు ధీశాలి కేను
భక్తిమీఱఁగఁ జల్పుదు వందనములు.

నీలంరాజు వేంకటశేషయ్య గారు

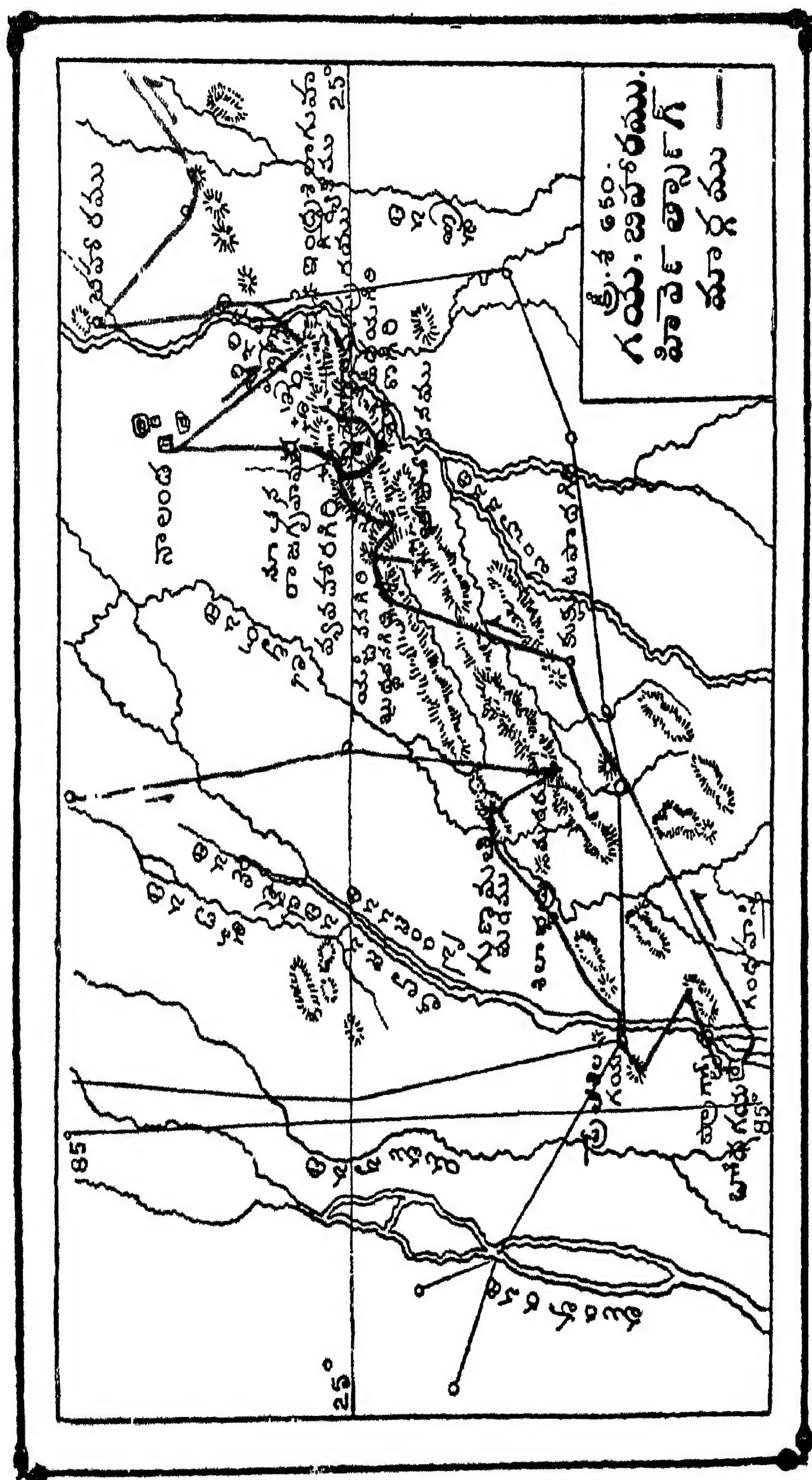
౧

తనయుడు రెండేండ్ల ప్రాయముననుండ భర్త గతించెను. "కష్టములెన్నడును ఒంటిగ రావు." భర్తృమరణముతో భాగ్యలక్ష్మియు తఱలెను. పతి బ్రతికియున్నంత కాలమును బంధువర్గ మెడబాయకుండిరి. సంపన్న గృహస్థులై యుండునంతవరకు సన్నిహితబంధువులని తలంచినవారెల్లరు భర్తృమరణానంతరము జలమింకిన తటాకమందలి కప్పలవలె కనుమరగువారైరి. కాలమా! కాటకముల కాలవాలము. ధనధాన్యములా! పూట కూటికిచేత చిల్లిగవ్వ యైనను లేనపుడు మాట యేల? ఒకటి రెండు జీవములు బ్రతుకవలెను జీవనమా! దుస్సహము. అటులని ఈదేహయాత్ర నింతటితో ముగించి ఆత్మత్యాగము గావింపనా? ఆ...ఆ ...ఎటులు! ఆ-త్మ-త్యా-గ-మా? సాధ్యమా? సాధ్యమే యైనను ధర్మమా?"

దరిదాపుగాని, నిలువనీడగాని 'నా'యను వారుగాని లేక తనమృదుబాహువుల దండను దినదినప్రవర్ధమానుడగు ఆ రెక్కలు రాని పక్షిని యనాథ నీ దిక్కుమాలిన ప్రపంచమున, ఈయగాధకూపమున, కఠినకర్కశశిలాహృదయయగు నీప్రకృతి గర్భమున విసరివేయుటయా! అట్లు చేసిన ధర్మచ్యుతి గలుగదా? గతులు తప్పవా? కాన బ్రతుకుట- ఎటులో- బ్రతుకుట కర్తవ్యము. మరల జీవనసమస్య. ఉన్నత కులశీలసంపదలు గలిగి గౌరవాధిక్యముగల కుటుంబమునకు చెందినదయ్యె సదాచారసంపత్తిచే వన్నెకెక్కిన ఆయమ్మ. కానికాలమునను పతరాని బహువిధముల గడుపుచుచున్నను పతి మృతినొందుటచే నిర్భాగ్యపాలై ననుఎటులో బ్రతుకుట నంగీకరించునా? బ్రతికిచెడగాని చెడిబ్రతుకరాదు. ఇక భావ్యర్థమేమి? మనస్సాక్షికి విరుద్ధముగా నట్టి ఆత్మగౌరవమునకు హానిగలుగనిపని నెద్దానినైన చేయక తప్పదు. కాయకష్టము చేసి జీవించుటకు కృతనిశ్చయురాలాయెను.

పతివియోగదుఃఖ మొకవంకను, పసిపాపనిపోషణభారము వేరొకవంకను క్రుంగదీయుచున్నను, ఆదీనురాలిజీవములు నిలుచుట కాపసికూనయే ఆధారమాయెను. వినిర్మలశాంత్యాకాశపథమున దాయమై కాచిన్ని కుఱ్ఱడే నక్షత్రకాంతి. గంభీరజలధిమధ్యమున ఆనిసువొక్కడే తన కాశ్రయ మగు నౌక. సర్వదా ఆతనిదివ్యసుందరమూర్తిని తనివిదీర వీక్షించుటచే కృశించిపోవుచున్న ఆయమమానసారామమందలి యాశాలతలు

[భారతి మూడవసంపుటము ఐదవసంచికలోని 'రాజగృహము' అను వ్యాసమునకు సంబంధించిన చిత్రములు]

చిత్రము ౧.

క్రమక్రమముగ బిగుసుకొని అనిర్వాచ్యస్వరా లెత్తుటలో కష్టములకు కనులు మూసి, ఆరు సంవత్సరములు కలిగియుండెను. దినమంతయు చెమట లార్చి, కొట్టుచు గృహమునకు కదు దేరగనే, మనోజ్ఞలక్షణముగు నిద్రలును ముద్రితమైయుండు జగన్మోహనలావణ్యస్వ రూపము, నేత్రానందకరముగ గోచరమగు నంతనే "అమ్మా!" యను అవ్యక్తమ్మధు మధురాలాపములు వినిని బలిసినంతనే సర్వకష్ట ములను మరచి అనిర్వచనీయమనుభవించు చుండెను. తాను నలుగురికొరకై తానుమేనప్రాణ ములు బిగబట్టి దుర్భరజీవితమును గడుప సంకల్పము గావించుకొనియెనో, ఆతనికోమల స్వరము వినుటకు గదా, తన్మనోహరమూర్తిని సర్వదా సందర్శించుటకు గాదను, తనివారనాతనికి పరిచర్య సల్పుటకు గాను, కోరదగినది మరేద్దియైన గలదా!

౨

ఆనాటి సాయంసమయమున గగనమండ లము నిర్మలమైపడుమర దెసయందుమాత్రము అగ్నిచంద్రాక్షిణిని తరుణారుణకాంతులావరించి యుండెను. మరీచిమాలిని యగు లోకబాంధ వుడు దినకృత్యములను నిర్వర్తించి తన నెల వున కరుగుచుండెను. తాము సేకరించిన ఆహా రమును ముక్కులం దిడుకొని విహంగపంక్తులు ఎడతెగక బారులుతీర్చి తమతమ కులాయము లకుజనుచుండెను. మన యునాథవనితయు తన జీర్ణపటకుటీరద్వారమును జేరెను. కాని అహే తుకముగ నాయుపు మానసమంతయు ఆనాడు కలచిన ట్లుండెను. హృదయము వృత్తి త్వరితగతిని కొట్టుకొనదొడంగెను. తనువేలకో కంపింప మొదలిడెను. ఆపాదమస్తకము ముచ్చెమటలు గ్రమ్మసాగెను. అప్రయత్నముగ నామె పెద వులనుండి యొక వేడినిట్టూర్పు బయల్వెడెను. కారణములేని యీచిహ్నము లేలనో ఎవని కెరుక? ముందు రానున్న సంఘటనముల కిది సూచనయా? చూతము.

మోహనచంద్రుడు చినిగియున్న చాప పై నిశ్శబ్దముగ బోరగిలిపరుండియుండెను. తల్లి ద్వారమునొద్దకువచ్చి నిలచెను. మోహనుడు వదనమునెత్తి తనదృష్టి నొకపరి తల్లివంకకు మరల్చెను. వెంటనే తిరిగి తనచూడ్కుల నుపసంహరించుకొనియెను. కాని ఎప్పటివలె తల్లిని కౌగిలించుకొనుటకై పరుగుపరుగున బోలేదు. "అమ్మా!" యని పిలువలేదు. మంద హాససుందరవదనమును జూపలేదు. పాప మా యువిద గుండియలు ఝల్లుమనియెను. అత్యా తురతతో "మోహనా! నాతండ్రీ!" యని ఎలుగెత్తి యామె పలుకరించెను. పిలుపుతో నైనను బాలుడు తనచెంతకువచ్చునని యూ హించెను. కాని భగ్నాశయయ్యెను. అడుగులు తడబడుచుండ ఆతనిదరిజేరెను. ఆత డేడ్చు చుండెను. బోరగిలబడియున్న తనయుని లేవ నెత్తి, తనచీరకొంగుచే కనులనుండిస్రవించు బాష్పధారల తుడిచి, చిందరవందర లైన ముంగురులను తనయంగుళులతో సరి చేసి, బుజ్జగించుచు "నాయనా! ఏడ్చెద వెందులకోయీ!" యని ప్రశ్నించెను. బాలు డు పలుకడాయెను. మరల "మోహనా! చెప్పుము. నిన్నెవరేమనిరి బాబూ! నీకేమి

కావలెను? ఎందులకీ రోదము?" అని ప్రశ్నించెను. బాలుఁడు దుఃఖము నాపుకొనజాలక ద్విగుణీకృతశోకపీడితుఁడై యెలుగెత్తి వెక్కి వెక్కి యేడువసాగెను. తల్లి భరింపలేక పోయెను. బాలుని తొడపై నిడుకొని శిరమును తన హృదయమునకు జేర్చుకొని ఓదార్చుచు ఒక క్షణ మాగి మరల మరల ప్రశ్నింపసాగెను. ఎట్టకేలకు, జనని ప్రేమమయమ్మగు మాటలచేతను, లలితకరపల్లవసంస్పర్శనాదిసత్కృత్యములచేతను దుఃఖమును కొంతవడి కుపశమిల్లి అవనమితవదనుఁడై "వారు నన్ను తమతో

నాడనీయక తఱిమివైచిరి. "ఛీ" యని కసరి కొట్టిరి. దిక్కుమాలినవాడా పో పొమ్మనిరి" అని గద్గదకంఠుఁడై పలికి యొకతూరి తనదృక్కుల తల్లి వదనముపై బరపి, తిరుగ తల క్రిందికి వంచుకొనెను. ఆ పృచ్ఛ యెంతటి భావగర్భితములో! పాపము ఆ యువిదహృదయము భేదింపబడియెను. నయనము లశ్రుపూరితము లాయెను. ఒకటి వెంట నొకటిగ బాష్పకణములు రాలసాగెను. హృదయమున గగ్గురు పొడిచినట్లుండెను. కొన్నినిమిషములు మౌనముగ నుండెను. ఉద్రేకమూనపెల్లుబికిపోగా సూచింపఁ గడఁగెను. "ఓ నాయనా! నా చిన్నారి కుమారా! దిక్కులేనిది బాలికయే! పతిని బాసి సంసారసాగరములో యుండుగులచే నుపేక్షింపబడి నివసింప నిల్లు లేక, ఎంతవారలు కోర్చి కుసుమ గూటికిని, కట్టుగుడ్డకును లేక దిక్కుమాలినదై క్షణము గడపుట దుస్సహముగ తోచు అతిప్రయాసతో జీవయాత్ర సలుపుచున్న నీ తల్లి మోహనుని గాంచినంతనే ఎట్టి కోరములైనను సహింపక ఆహ్లాదముప్పొంగ సుఖమనుకొనుచున్న యునీ సిందూర ఈ మాటలు ప్రసంగించుటకు వగటాయెనా? పితృవిహీనుఁడే కానిమ్ము; పేదవాఁడనైన నిరుపేదగానిమ్ము; పరిచారకులు చేరి సేవింపనైయుండక పోనిమ్ము; "కాకిపిల్ల కాకికి ముద్దుగాదా?" అందును శ్రీ జగన్మోహనాకారుఁడును సార్థకనామధేయుఁడును నగు తన మోహనుఁడు లోకములో సుందరబిడ్డలవలె తానుగని యుండలేదా? తనబిడ్డ మాన్యహానిఁ యగు నీచరణి దేవతకు వెక్కసమగునా? సూర్యచంద్రులు సంపన్నుల గృహములందే ప్రకాశించుచు నిర్ధనులకు తమ కాంతుల ప్రసరింపకుందురా? సర్వదయాపరుఁడగు ఈశ్వరుఁడు పసికందును రక్తనేత్రాంచలుఁడై వీక్షించునా? ఆహా! దిక్కుమాలిన వాఁడా? తన పెన్నిధి, తన ప్రేమంపు మొలక,

తనను [illegible] దక్కు[illegible] నను, తను
మేన [illegible] తానే
దక్కు; [illegible]!"

[illegible] యున్న [illegible]
[illegible] నిర్విణ్ణము, [illegible]
[illegible] నను. అని [illegible]
[illegible] నను.
[illegible] సార్వ [illegible]
[illegible]
[illegible] నేత్ర
[illegible]
[illegible] విన
[illegible] పు [illegible]
[illegible] కన్నీటి
ధార [illegible] ప్రవహించి అనంతామృత
[illegible] యున్నను.

3

ఆనాఁడు విజయదశమి. నగరలక్ష్మి సర్వా లంకార శోభితయై విలసిల్లుచుండెను. పట్టణమున దేవాలయములందును ఆసంగ దేవతకొలువు దీరియుండెను. విశాలములగు రాజబాటలన్ని యుచిత్రవిచిత్రగతులనలంకరింపబడెను. గృహ ప్రాంగణములందెల్ల రంగవల్లికలు ముగ్గులుకన్ను లపండువు సేయుచుండెను. సంపన్నులై [illegible] ప్రాప్తయల్లుండ్రను [illegible] గోరి కలవారు కలిగినటులు భక్ష్యభోజ్యము లతో విందులు చేయుచుండిరి. వీధిబడు లందు బడుగుబాలురు కోతులను విల్లంబులను జేబూని గుంపులుగుంపులుగ "అయ్యవారికి చాలు ఐదువరహాలు, పిల్లవాండ్రకు చాలు పప్పు బెల్లాలు" అని "జయవిజయీభవ" గీతములను పాడుచు వేగజొచ్చిరి. ఊరిలోనిపూజారులంద రకు నాఁడు తలమునుకలుగ పని. పురోహితు లకెల్ల మొలలలోతు సంతర్పణలు; తులలేని సంభావనలు; ఎచటజూచినను నూతన వస్త్ర ధారులే. ఎచ్చోట నాలకించినను మంగళ తూర్యనిస్వనంబులే. ఏవాడ జనినను సుమ సౌరభపరిమళమే! ఆనందము; ఎల్లెడల నానందమే.

ఈ యానందసరోవరమున కావలిదరి యందు మనశిథిలపటకుటీరము గలదు. విజయ దశమిహర్ష తరంగములు ఆకుటీరమును డాయ జాల వాయెను. మోహనచంద్రునకు నాటి కైదవలంకణము. శరీరము చాల కృశించియుం డెను. నేత్రములు పచ్చనై నిస్తేజము లాయెను. పెదవులు మధురిమను వీడెను. మొల నున్న గోగుమొలనూలు తుంటిక్రింది దిగ జారి పోసాగెను. అట్టి స్థితియందున్న ప్రియసూ నుని ఆయనాథవనిత కనురెప్పవలె గాపాడుచు పరిచర్య నలుపుచుండెను. ఐదుదినములనుండి యు ఇరుగుపొరుగువారు చెప్పిన కూరగాయ వైద్యము లన్నియు జేసెను. "కాని కాలమం దెట్టి ప్రయత్నములును సానుకూలములు గావు." ధనాశాపిశాచము లగు అభినవడాక్టరు లకు జూపుట కానిర్భాగ్యదేవతకు శక్తి లేదాయె. ఇక కర్తవ్యమేమి? వైద్యులలోకెల్ల వైద్యుడగు నా శ్రీహరియే పరమవైద్యుడు. ఔషధములలోనెల్ల సౌషధమగు ఆతని

పవిత్రనామస్మరణమే దివ్యౌషధము. ఏకాగ్ర చిత్తముతో శ్రీహరిని ధ్యానించెను. భజించెను. కీర్తించెను. కాని భగవానుడు ప్రసన్నుడాయెనా? ప్రపంచము నెటనైన సర్వసాక్షిభూతు డనబరగు ఈశ్వరుడున్నాడా? కలిగిననాతడు దీనదయాపరు డనియు, లోకబాంధవు డనియు, సుజనజీవను డనియు, నుడివెడి నుడువులందు సత్యముగలదా? ఆయమ కది యెల్ల సంశయమై కన్పట్టె. డోలాందోళిత మనస్సు సత్యాన్వేషణమునకై పరితపించుచుండెను.

ఉన్నటులుండి ఆమె కర్ణపుటములకు "ఆతడు జీవింపగలడు" అను ధ్వనియొకటి జీవనసుధవలె సోకినట్లుండెను. కంటికి కగుపడని, మనసునకందని, యొక్క మహాశక్తి పరోక్షమున బల్కిన ఆమాటను విశ్వసించి తనమనోవాంఛ ఈడేరెగదాయని, తన కష్టములు గట్టెక్కినవిగదాయని, తన తనయుని కిక భీతిజెంద నక్కరయే లేదని ముమ్మాటికి నమ్మెను.

కాని దుర్విధిని తప్పింప నెవరితరము. చిమ్మచీకటియందు తళుకున మెరసిన మెరపు గాంచి వెలుగుగలిగెగదా యని సంతసించెను. కాని యా ప్రకాశ మొకత్రుటికాలము మాత్రమే యని తెలియజాలక పోయెను. దారి డొంకలేక మలమలమాడు ఎడారియందు ఎండమావులను గాంచి నీరని యాశించెను. కేవల భ్రమయని యెరుగదాయెను.

"అమ్మా!" యనెను మోహనుడు. ఆతని ముద్దుపలుకులకు మంగళహారతి ముగిసెను; ఆతని చిన్నిపెదవులపై చిరునగవు సంచరించెను.

౪

సాయంసమయమున రెండుమూడు గడియలు గడచెను. గంగాతీరమునను శ్మశానవాటి కనతిదూరమున కనుచూపుమేరను కొందరొక శవమును మోసికొనివచ్చుచు ఏకాంతముగ బికారిణియై తిరుగుచున్న అనాథవనిత యొక్కతె పరుగున వారిని జేరెను.

"నాతనయుడు మోహనుడే వాడు. నా మోహనుని మీరేల మోయుచున్నారు? నాబాలుని నన్నెత్తికొననిండు! నాతనయుని స్పృశింపకుడు! మీస్పర్శచే నాతని కుసుమకోమల

గాత్రము నసినాడును. నా మోహనచంద్రుని కరుల చెందనుండుట నేజూచియోర్వలేను. చూడుడు. నన్నుగాంచి ఎంత వేసముగ విలపించుచున్నాడో! [illegible] నా తనయుని నా చంక [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] నా కన్నులు [illegible] [illegible] నా బాలుని నా [illegible]" అనిముద్దు [illegible] [illegible] "[illegible]! నా [illegible] నా [illegible]" యని విలపించుచునా [illegible]. [illegible] ఆ యున్నప్పుడు [illegible] [illegible]

"[illegible]! అహా హో! [illegible]! [illegible] భగవాను [illegible] లాడను; నా [illegible] నన్నుగాంచి చేయి [illegible] చున్నాడు! [illegible] నేని దే వచ్చుచున్నాను........."

బ్రహ్మాండమగు భాగీరథీ ప్రవంతియం దొక స్త్రీకళేబరము గాన్పించెను. ఇట్టివాని నెన్నిటినో అనంతకాలవాహిని తన పొట్ట బెట్టుకొనుట గాంచినవారెవరి!

సంపూర్ణము

సర్వజ్ఞమూర్తి

సీరిప ఆంజనేయులు గారు

పలుమాఱు మముఁ గష్టజలనిధిఁ ద్రోయుట, నీదయాగరిమ మన్నించుకొఱకె
ఏకాంతవాస మంతేని గల్పించుట, నీశీలమహిమ వర్ణించుకొఱకె
భవసంక సాంద్ర క్లేశముఁ జక్కఁటొలంచుట, నీశౌచవిధి గమనించుకొఱకె
ప్రళయకాలమున సర్వము దమియించుట, నీసత్య శిష్టి గణించుకొఱకె
ముక్తి జీవప్రపంచంబు ముదలఁగొనుచు, వలనెఱిఁగి దాని గ్రహించి వదలుటెల్ల
[illegible] నీ ధర్మనియతి భావించుకొఱకె, రమ్యసంశుద్ధకీర్తి సర్వజ్ఞమూర్తి!

కె. రంగాచారి గారు, యం. ఏ., బి. యల్.

౨

నడవడినిబట్టి జేమ్సు (King James) ప్రభువు శాసనసభ నత్యంతమనాదరణతోఁ జూచుచుండుట మనకుఁ దోఁచినను గొన్నివ్యవహారములం బట్టి గూఁడిన రాజున కట్టియనాదరణసభయం దున్నట్లు కాన్పింపదు. ప్రజల ప్రతినిధులగుటం జేసి శాసనసభ్యులకున్న యాధి కారమునకు రాజు వెఱచినట్లు మన మూహింపవచ్చును. ఇందులకుఁ దార్కాణముగఁ గొందఱు చరిత్రకారు లీది గువం జెప్పఁబడినకథలం జెప్పుచున్నారు. ఒకనాఁ డా విధ్యనుసారముగ రాజు కావించుచున్న కార్యములం గూర్చి దృఢోక్తిపూర్వకముగ నిషేధించుటకుఁ బండ్రెం డుగురుసభ్యులు శాసనసభచే నియమింపఁబడి న్యూమా ర్కెట్టు (New Market)లో నున్న రాజు సముఖము నకుఁ బోవుచుండ నరపాలుఁడు వారలం జూచి "కుర్చీలు తెండు; కుర్చీలు. ఇదుగో పండ్రెండుగురు రాజులు" అని చెప్పెనఁట. రెండవకథ యెట్టిదనిన: సామాన్యముగ నెమ్మదిగనుండు గుఱ్ఱము నొకనాఁ డతఁ డధిరోహింప నది యల్లరిచేయ నారంభించెనఁట. అది చూచి "నీవల్లరిలేక నెమ్మదిగ నుండకపోయిన నిన్ను శాసన సభయందుండు నేనూటుమంది రాజులకడకుం బంపె దను" అని ప్రభువు నుడివెనఁట. క్రైస్తవలోకమున 'విద్యావిశిష్ట మూర్ఖాగ్రేసరుండు' అని విఖ్యాతిఁ జెందిన యీప్రభువుయొక్క స్వాధికారాన్యాయప్రయోగ మును, నీయన తరువాత రాజ్యమునకు వచ్చిన యీతని పుత్రుండగు మొదటి చార్లసుప్రభువు (King Charles I) దుష్పరిపాలనయును దేశమున నుపప్లవములం బుట్టించి రుధిరప్రవాహములం బ్రసరింపఁ జేసినవి.

మొదటి చార్లసుప్రభువు [illegible] జనకునివలె [illegible] ప్రజాప్రతినిధులు గద్దెన [illegible] శాసనసభలోఁ [illegible] [illegible] విధయింపఁబడెను.

మొదటి చార్లసుప్రభువు పరిపాలన మారంభించిన కొలఁది కాలములోపలనే శాసనసభతో వివాద పడెను. ఆతని కిష్టులలో ముఖ్యుఁడగు బకింగ్‌హాము (Duke of Buckingham) అను నమాత్యుని కాడిజు సైన్యప్రస్థాన దుర్నిర్వహణమునకు (Failure of the Cadiz expedition) నభిశంసింప శాసనసభ్యు లుద్యుక్తులైరి. ఆట్లు తన యమాత్యుల కార్యముల నభి శంసించుటకు సభ్యుల కధికారము లేదని స్పష్టముగఁ బల్కి వారలను రాజు సౌజన్యహీనంబగు నిరసనపుజవాబు నుడివెను. రాజాక్షేపణల సభ్యులు సహింపక యభి శంసన విషయములఁ గూర్చి తీవ్రముగఁ జర్చఁ గావించి [illegible]. ఈ విషయమున విస్తారముగఁ బ్రసంగించిన వారలలో సర్ జాన్ ఇలియట్టు (Sir John Eliot) సర్ డడ్లీడిగ్సు (Sir Dudley Digges) అను నిద్దఱు సభ్యులను రాజు చెర సాలయం దుంచెను. [illegible] సభ్యులు చేయ వలసిన కార్యములఁ గూర్చి గట్టిగఁ జర్చఁ గావించు టకు సిద్ధమైరి. అప్పుడు [illegible] చేయవలసిన పనులను నిర్వర్తింపఁబడియుండు అని [illegible] సరోషముగ "[illegible]; మా స్వాతంత్ర్యములను దిరుగ మేము సంపాదించువఱకు నితర కార్యములఁ

చేయను" అని [illegible] నుడివెను. అప్పటినుండియు న
నొక రాజ్య[illegible] 'విలిప్పు' రాజాధ
కారమును [illegible] ప్రభువునకు సభ
పై [illegible] పోట్లాడిరి.
"సభ [illegible]" అని [illegible] రాజకార్యమును దీవ్ర
ముగ [illegible]
ను [illegible] ఇట్టి [illegible] విడిచి
పుచ్చెను. [illegible] కా
కాలేదు.

[illegible] సభ్యులతో [illegible] నిందలు [illegible]
మంచెను. అన్ని [illegible] సభ్యులతో [illegible]
గాంచెను. [illegible] రాజు [illegible]
త్వ, [illegible]
శాసనసభాంగీకారమును బడయకయే పన్నుల విధియింప
నారంభించెను. జేనమున [illegible]. హాంప్డెన్
(Hampden) మున్నగు దేశనాయకులు పన్నులం జెల్లింప
[illegible] ప్రభువు వారలను చెరసాలలోఁ బెట్టెను.

క్రీ. శ. 1628 సంవత్సరమునందు రాజు శాసన
సభ నాహ్వానించెను. [illegible] క్రొత్త
[illegible] బడియెను
[illegible] ప్రార్థన
[illegible]
[illegible]

"That no man hereafter be compelled to make or yield any gift, loan, benevolence, tax, or suchlike charge withou- common consent by Act of Parliament; that none be called to answer or take such oath, or to give attendance or be confined or otherwise molested or disquieted concerning the same or for refusal there of; that no freeman in any such manner as is before mentioned be imprisoned or detained: that your Majesty would be pleased to remove the said soldiers and mariners and that your people may not be so burthened in time to come that the aforesaid commissions for proceeding by martial law may be revoked and annulled; and that hereafter no commissions of the like nature may issue forth to any person or persons whatever, to be executed as aforesaid.

"ఇటుపిమ్మట శాసనసభానిర్మిత శాసనరూపసామాన్యసమ్మతిఁబడయకుండగనే రాజేమనుజునైననుదానము నుగాని, ఋణమునుగాని, శుల్కమునుగాని యిమ్మనిబలవంతపెట్టఁగూడదు. ఇట్టి దానాదుల విషయమైకాని తన్ని రాకరణ సమయమునఁగాని చేశవాసుం డెవ్వండైనను ప్రమాణము చేయుటకుఁగాని హాజరుగానుండుటకుఁగాని యాజ్ఞాపింపఁ బడకుండుటయేకాక కారాగార నివాస క్లేశముచెందునట్లుగాని మఱియేవిధమగు చిక్కులకుగాని లోనగునట్లు చేయఁకూడదు. ప్రభువులైన తాము ప్రజల పైకిఁబంపిననావికులను సైనికులనుబిలిపించి యికముందె వ్వరును నట్టివారిని ప్రజలపైకిఁ బంపఁగూడదు. మీఁదఁ జెప్పఁబడిన సాంగ్రామికధర్మానుసారముగ నమలుచేయుటకై తమచేఁజేయఁబడినట్టి దేశయులను దాముతిరుగ నిరర్థకములుగ నొనర్పవలయును. దేశధర్మ పౌరజనాధికారవ్యతిరిక్తముగ దేశస్థులు వధింపఁబడకుండుటకై యేసమయమందు సాంగ్రామికధర్మానుసారముగ న్యాయమును ప్రవర్తింపఁజేయుట కెవ్వారలకును నట్టి యాదేశముల నీయఁగూడదు"

కొంతవఱకుఁ బ్రభు వీప్రార్థన సంగీకరింపకుండుటకై ప్రయత్నించెను కాని శాసనసభలో శాసనరూపమున నగి సాధింపఁబడుటచే దానికిఁ దన యంగీకారము నొసంగెను. శాసనసభ యంగీకారమును బడయకుండఁ గనె విధియించిన నావికాసంబంధమగు పన్నుల విషయమై రాజు కనుపఱచిన విశేషాధికారముల సభ్యులు త్రెంపఁ బ్రయత్నింపనందులకుఁ గుపితుఁడై రాజు శాసనసభను వ్యత్క్షేపించెను.

తిరుగసభ సమావేశమైనపుడు రాజు సభ్యులను వశపఱచుకొనుటకుఁ గావించినయేర్పాటులు వ్యర్థమగుటచే నధ్యక్షుని లోఁబఱచుకొని సభ్యులకార్యముల వ్యర్థపఱుపఁ బ్రయత్నించెను. ఆకాలమున సర్ జాన్ ఫించ్ (Sir John Finch) అనునాతఁ డధ్యక్షపీఠము నలంకరించుచుండెను. క్రీ. శ. 1629 సంవత్సరమున

మార్చి రెండవ తేదీని నావికావిషయిక సుంకములు విధి యించుటలో రాజు కావించిన యవిహితకార్యములను లంగార్చి సర్ జాన్ ఇలియటుచే నిర్మాణము చేయింపఁ బడిన ప్రతిషేధపత్రిక నాయకునిచేఁ దానాని సభాసాధ ముగఁ జదువ నంగీకరింపఁ బడదాయెను. అంత ఇలియట్టుగారే యాపత్రికను జదివి యావిషయమును గూర్చి సభ్యు లయంగీకారానంగీకారమును నిర్ధరించుటకు విన్యా చారానుసారముగ సభ్యులను బ్రశ్నింపుమని యధ్యక్షుని వేఁడినాఁడు. రాజుచే నాజ్ఞాపితుఁడైనట్టే నాఁడధ్యక్షుఁడు రింపనని చెప్పెను. సెల్డన్ (Seldon) అనుసభ్యుఁడాతని విధులను నిర్వర్తింపకుండుటకధికారము లేదని స్థిరముగఁ బల్కి నాయక్యత్యర్థుఁడు రాజసందేశమును సభ్యులకుఁ దెలియఁజేసిన వెంటనే 'నా స్థానమునుండి లేచి పోవలయును' నని రాజాజ్ఞ సర్వ స్వాజ్ఞాపించినాఁ' డని పల్కుచు నాసనమునుండి లేచిపోయెను. ఇరువురు పంద్రెండుగురు సభ్యులాతని బట్టి యాసనమున బలాత్కారముగఁ గూర్చుండఁ బెట్టిరి. సభయందు సంక్షోభము పుట్టెను. అధ్యక్షుఁడు బ్రష్పాశ్రునే త్రుఁడై భయకంపితుఁడై విధుల నిర్వర్తింప మానెను. అంత సభ్యులధ్యక్షుఁడు లేకుండఁగనే కార్యములఁ జేయ నారంభించిరి. ఆసమయమున సామంత ప్రభువులసభలో నున్న రాజదివిని సభను వ్యత్యాసింపుమని యుద్యోగస్థుల నాజ్ఞాపించి పంపెను గాని యాయధికారులచ్చటికి చేరుక మున్నె సభనుజాలించి సభ్యులాచోటునువీడి స్వనివాసని వాసముల కేగిరి. ఇదియైన యొనిమిసుపుగో... శాసనసభ విసర్జింపబడెను. రాజువెంటనె ఇలియటు (Eliot) సెల్డ ను (Seldon) స్ట్రోడ్ (Strode) హోల్స్ (Holles) మున్నగు ప్రజానాయకులను కారాగృహమున నుంచెను. ఇలియట్టు కాలగతిఁ జెందునంతకును కారాగృహమున నుండెను. సెల్డనుమాత్రము నాల్గుసంవత్సరము లయినపిదప బంధనవిముక్తుఁ డాయెను.

తరువాత పదునొకండుసంవత్సరము లవరకు రాజు శాసనసభ లేకుండగనె పరిపాలన మొనర్చెను. అవిహిత వ్యాపారమువల్లను నన్యాయముగ సుంకములు విధియిం చుటవల్లను నాకాలములోఁ బ్రజలకు రాజునందు మాత్సర్యము మిక్కుటమాయెను. మరల రాజుచే నాహ్వానింపఁబడి సమావేశమైన నూతన శాసన సభ పదునొకండు సంవత్సరములనుండి జరిగినన్యాయము విమర్శింపఁ గాకేని స్వనిర్ణయములను గాలవించుటకు సమ్మతింపఁ జేయకున్న యాగ్రహించి రాజు తిరిగి సభను విసర్జింపఁ దలఁచెను. శాసనసభ్యుల కోరికనను రాజు స్వనిర్ణయములకు సమ్మతింపుమని ప్రభువు సామంతులైనసామాజికుల ప్రార్థనపై శాసనసభను విసర్జించెను. సుంకములు నన్యాయముగ విధించినను రాజ్యవ్యయము మాత్రము ధనవిహీనముగనే యుండెను. స్కాట్లాండు (Scotland) దేశప్రజలు గాన దేశము పైకి దండెత్తి వచ్చిరని భయముకలిగి యుండెను. ప్రజలయొక్క సహాయమునఁగాని ధనము గావించుట శాసనసభాసాహాయ్యము లేకుండఁ గాదని రాజు గ్రహించెను. కాన శాసనసభను సమావేశపరచ రాజు నిశ్చయించెను. క్రీ. శ. 1640 సం. నవంబరు మూఁడవ తేదీనాఁడు రాజుచే నాహ్వా నింపఁబడి సమావేశమైన సభ దీర్ఘశాసనసభ (Long Parliament) అను నామమును బడసెను. సమావేశ మగుచునే ప్రభుత్వమును విమర్శించి దుష్టాధికారులఁ యుండుటయని ప్రజలు తలంచిరి. సభ్యులు ధైర్యము కలిగియుండవలెనని నాయకులు చెప్పిరి. శాసనసభ సమావేశమైనప్పుడు అతిపుష్టము లేకుండఁ గార్యములెవ్వియు జరుగవని దైర్యమొసగి రని లెక్కయుండెను. సభ్యులు సమావేశమునకుఁ దప్పక రావలెనని వారు నిర్ణయించిరి. సభయు తమయభిప్రాయానుసారముగనే కార్యములు నిర్వహింపఁ బ్రారంభించెను. శాసనసభ సమావేశమైన నాలుగవ దినముల లోనే ప్రజాప్రతినిధులు సభావిరామకాలము మూఁడు సంవత్సరములకంటె నెక్కుడుగనుండఁగూడదను శాసన మును సాధించిరి. నౌకాసుంకము (Ship money) అన్యాయముగ విధియింపఁబడినదని ప్రకటించి శాసన సభావిరామకాలమును నేకాదశసంవత్సరములలో హా మ్డను పైని విధియింపబడిన దండనమును రద్దు పఱచిరి. ప్రజలస్వాతంత్ర్య నాశనకారకము లగు స్టారుచేంబరు (Star Chamber) మున్నగు న్యాయస్థానములు దేశ మున స్థాపింపఁబడకుండవని శాసించిరి. ఇంతకంటె విశిష్టముగ వారు దుష్టుఁడగు స్టాఫర్డు (Stafford) అను రాజామాత్యుఁడు తీవ్రప్రవృత్తిచేత ప్రజాపీడనముల

వల్లను బ్రవే[illegible]నిపక్షులను విసర్జింప బ్రయత్నించిరి. పిమ్ (Pym) అను దేశసేవకాగ్రగణ్యుఁడు [illegible] పతినవారిం డు కాల[illegible] విశిష్టమనయు [illegible] గూర్చి [illegible] సభ్యులు కా[illegible] వారల[illegible]నుండి పంపి[illegible]యఁబడవల యుండిన సభ్యుల[illegible] సభ్యులు [illegible] స్థానములనుండి [illegible]. [illegible] తాధనులను [illegible] నాతోడ్పాటుల నుంచిరి. [illegible] స్టాఫర్డుగారి [illegible] గారి యు [illegible] నిరూపింప గలదనుకొని [illegible] [illegible] గారికే [illegible] నిశ్చయమును [illegible] బంపిరి. [illegible] సభ్యుల [illegible] రాజసభను[illegible] యం దక్షి స్థానమున [illegible] "[illegible] సమావేశమైన సామాన్యప్రతినిధు[illegible] ఆంగ్లలోకసంఘమున [illegible] దేశమును రాజప్రతినిధిగఁ బరిపాలించుచున్న తామసు (Thomas, అను స్టాఫర్డు [illegible] నభిశంసించుచున్నారు. [illegible] నాతని సభ్యత్వమునుండి భ్రష్టునిఁ గావించి [illegible]యని [illegible] నివేదింపుమని నన్నాజ్ఞాపించిరి" అని యా[illegible] [illegible] సామంతరాజు లీసందేశమువిని [illegible] గావింపుచుండ, స్టాఫర్డు శాసనసభాగృహమునఁ బ్రవేశించి తన యుచితస్థానమునకుం బనుచుండెను. సామంతరాజు లాతని నాపి [illegible] [illegible] బయటికిఁ బంపిరి. కొంత సేపైనతరువాత [illegible] విధించి [illegible] 'కృష్ణదండధారుని' (Black Rod) [illegible] యాజ్ఞాపించిరి. స్టాఫర్డు మాటలాడ నారంభించెను గాని సామంతరాజులు మాత్ర మాతనిమాటల వినరైరి. ఆతఁడు తన ఖడ్గమును వారలకు సమర్పించి సభను విడిచి చనెను. చార్లెసుప్రభువుమాత్ర మాతని రక్షింపక యూరకుండెను: స్టాఫర్డు 1641 మెయి పండ్రెండవ తేదినాఁడు ఉరితీయఁబడెను.

ఈకార్యములన్నియు నిర్వర్తింపఁబడినపిదప సభ్యు లూరకొనక యనియంత్రణప్రవర్తన రాజునకు వీలులేకుండఁ జేయుటకుఁ దగిన యేర్పాటును జేయనారంభించెను. శాసనసభసభ్యుల యంగీకారము లేకుండఁ గనె విసర్జింపఁ బడఁగూడదని చట్టమును సాధింప నది రాజసమ్మతిని బొందెను. దీని వెనుకను వారలు తమఫిర్యాదనును నధికారములను దెలియఁజేయు "గురు ప్రత్యాదేశమును" (Grand Remonstrance) వ్రాయించుట కతి తీవ్రముగఁ బర్యాలోచించిరి. తుదకది యొకనాఁటిరాత్రి యొంటిగంటకు సభ్యుల యంగీకారమును బడసెను.

ఈ తీర్మానమునకుఁ దమసమ్మతి నొసంగినవారలు విరోధులకంటెఁ బదునొకండుగురుమాత్రమే హెచ్చుగ నుండిరి. జార్జిపామరు (George Palmer) అనున్యాయవాదిసభ్యులకు రాజు కార్యములను బ్రతిషేధించుట కధికారమున్నదో లేదో తెలిసికొనుటకుఁ బ్రతిషేధించిన వారల నామములు లిఖితములఁ జేర్పఁబడవలసిన దని కోరెను. ఇంత రాజపక్షమువహించినవారలనుండి "అన్యాయము, అన్యాయము" అను కేకలు వినఁబడ నా కేకలే సభామందిరమునం దెల్లెడల విననయ్యెను. ఈ గురు ప్రత్యాదేశను సభ్యులసమ్మతిపడసిన పిదప రాజునకును ప్రజలకును విరోధ మతితీవ్రమాయెను. రాజు విచారశూన్యుండై లోకప్రియులగువారిలో ముఖ్యులఁ గారాగారములందుంపఁ బ్రయత్నించెను. సామంతరాజ సభ్యులలో నొక్కరిని సామాన్యజనప్రతినిధి సంఘమునుండి యైదుగురను బట్టుకొనుటకుఁ బ్రయత్నించెను. గాని విఫలమనోరథుండయ్యెను. అంత రాజు ప్రోత్సాహమున మరునాఁడు రెండునూఱులనందలమంది సైనికులతో సభామందిరమును బ్రవేశించి యధ్యక్షునితో "ఆర్యా! అధ్యక్షా! తమ యాసనమునఁ గొంతసేపు నేను—కూర్చుండుటకుఁ బ్రార్థించుచున్నాను." అనుచు నీరీతిని నుడువఁ బ్రారంభించెను.

"ఆర్యులారా! నేను మీవద్దకు రానలసిన యవసరమునుగూర్చి విచారించుచున్నాను. నిన్నటిదినమున నా యాజ్ఞానుసారముగ రాజద్రోహమున క్షభియోగింపఁబడిన వారల నిద్దఱను బట్టుకొనుటకు నాయకుని బంపితిని. నాయాజ్ఞ కనువర్తనం బపేక్షించితిఁగాని తిరిగి

నిమయొద్దనుండి సందేశము నపేక్షింపలేదు. సాక్షేయు నీ యాంగ్లేయదేశముం బరిపాలించిన మాఱేయేని జూను శక్తి వంచనలేకుండఁగ మీవిశిష్టాధికారముల రక్షించుటయం దు నాకన్న నెక్కుడు జాగ్రత్తతోఁ బ్రవర్తింపకుండి నను రాజద్రోహి విషయములో నెవ్వానికిని విశిష్టాధికారములు లేవు. కాన నభియోగింపఁబడినవార లెవ్వరైన నిచట నున్నారో లేరో యను వృత్తాంతమును తెలిసికొనుటకై నే నిచటకువచ్చితిని" అని చెప్పెను.

అంతటను దృష్టిప్రసరింపఁజేసి వారిలెవ్వరి నచ్చట గన్గొనలేక రాజద్రోహుల రక్షింపఁబ్రయత్నించినిన యొడల సభ యన్యాయప్రవృత్తిగలదిగఁ బరిగణింపఁబడు ననియు, ధర్మానుసారముగ న్యాయస్థానము నారాజద్రోహుల వ్యవహారములు నిర్ణయింపఁబడుననియుఁజెప్పి లెంథల్ (Lenthall) అను సభాధ్యక్షునివైపు తిరిగి రాజద్రోహు లెక్కడకేగిరని ప్రశ్నించెను. మోకాళ్లపైబడి యాయధ్యక్షుఁ డీరీతిగ గంభీరవచనములఁ బల్కెను.

"ప్రభూ; ఈసభయొక్క భృత్యుండననుటంజేసి యీసభామందిరమున సభానియమితగతినిందక్క వేఱు మార్గమునఁ జూచుటకుఁ గన్నులుగాని చెప్పుటకు నాల్కగాని నాకు లేవు. కాన నేలినవారడిగిన ప్రశ్న కిజవాబిచ్చుట చేతఁగానందులకు నన్ను క్షమింపవేడుచున్నాను."

ం జాన్ పిమ్ (Pym) మొదలగు వారిని ఖైదులఁ బట్టుకొనుటకుఁ జేసిన ప్రయత్నములన్నియు నిష్ఫలములై లండనుపట్టణమున కలహము గావించినవి. పురవాసుల చేరకిద్దరైన నాగలను బట్టుకొనుచుఁ బట్టుకొనఁ బ్రయత్నించెను గాని రాజనగరిసైన్యము మానోద్యోగము కాలేకపోయెను. మాఱేయుఁ బురజనుల చాలని కినమూన నుండగాఁ గావించిరి. తానుగావించిన నిష్ఫల ప్రయత్నములన్నియు నెని చేయఁ జాలకపోయెనని యను భయము చే నాల్గస్సు ప్రభువు లండను వదలినాడు హేంటన్ కోర్టునకు చనెను.

అటుపిదప నచటను బ్రజలు తమ స్వాతంత్ర్యమును గాపాడుకొనుటకు స్వదేశమున సేనలను గావించుకొనుచుండిరి. రాజమిత్రులు కొందఱు ప్రజల మనో నిశ్చయములను వారిదేశాభిమానములను గుర్తించిన వార లగుటచే రాజునకును బ్రజలకును సంధిగావించెడి సామరస్యము గల్గునట్టుల బ్రయత్నముల సల్పి ప్రభువును గొంత నమ్మకైనను శాసనసభకు లోఁబడుమని ప్రార్థించిరిగాని యాతఁడట్టి సుబోధకుల నిరసించి తాను బట్టినపట్టును వదలక ప్రజలతో యుద్ధము గావించుటకు సగినరేర్పాటులం గావించెను.

ఉపాయము

పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్యగారు

ప్రణయభానూదయంబునఁ బద్మమట్లు
విరియునీముఖసీమ గన్పించునేని
నతులితానందమునఁ దన్మయత్వమంది
కరఁగి నిలువెల్ల నే నొకసరసినగుదు.

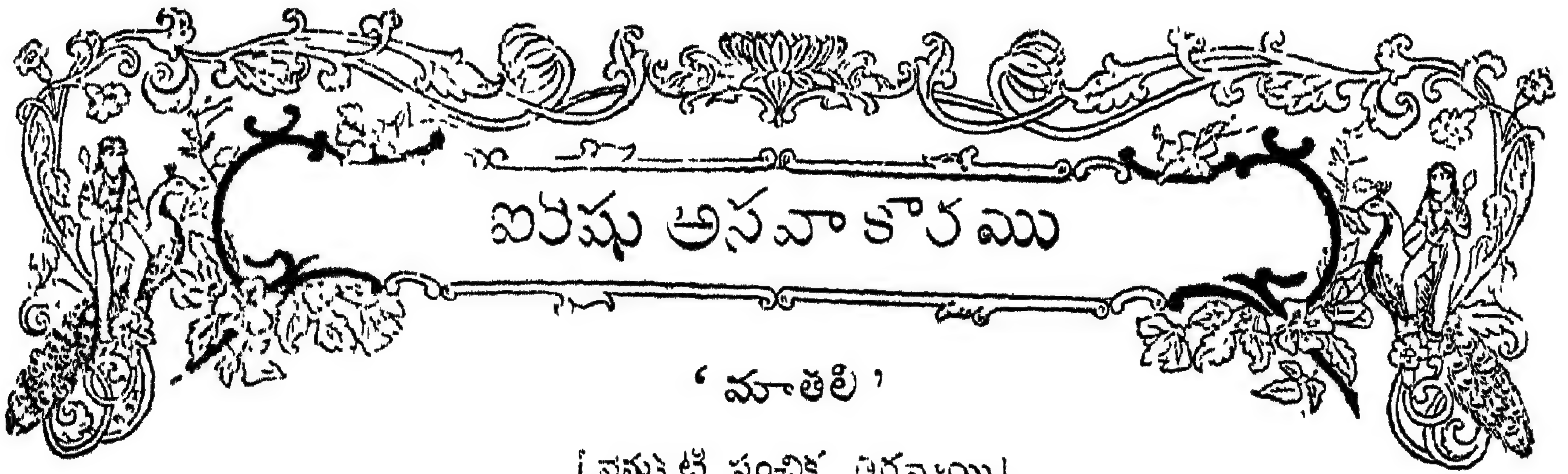
*   *   *   *

ప్రణయశారదచంద్ర బింబంబుపగిది
నవ్వు నీముద్దుమోము గన్పడినయంత
నెగసి మిన్నంది మబ్బుతో నేకమగుచుఁ
గరఁగిమెల్లన నిర్మలాకాశ మగుదు.

*   *   *   *

అందమొలికెడు నీదుమున్బాజుసీమ
వికచనీరజమో, లేక విమలచంద్ర
మండలమొ పోల్చ రాకున్నమదిఁ దలంచి
యాకసమ్మున వాహినినై చరింతు
ప్రవిమలాకాశమై నీటఁ బ్రతిఫలింతు
నంబుదశ్యామ! నా కుపాయంబులేదె!

(రాధిక)

'మాతలి'

[వెనుకటి సంచిక తరువాయి]

ఐరిషు స్వరాజ్యస్థాపనము

1904 వ సంవత్సరమున సిన్ ఫెయినులయుద్యమము ప్రారంభించునప్పటికి ఐరిషువారనేకులు మితవాదులు (నేషనలిస్టు)గ నుండిరి. దేశీయవాదుల ప్రతినిధి రెడ్మండుగారు ఇంగ్లీషు పార్లమెంటులో స్వపక్షమునకు ముఖ్యులుగ నుండిరి. వీరి కోరిక యేమి యనగా కెనడా, ఆస్ట్రేలియా, దక్షిణాఫ్రికా యున్నట్లుగనే ఐర్లండునకు బ్రిటిషుసామ్రాజ్యముక్రిందనే సామంతస్వాతంత్ర్యమును క్రమముగ స్థాపింపవలెనని. ఈ యభిప్రాయమునకు తొలుత దేశమున ననువాద మెక్కువ లేకుండినను తరువాత గొంతసహాయము లభింపసాగెను. కాని 1904 వ సంవత్సరము మొదలు 1914 వరకును ఇంగ్లండువారి ప్రభుత్వమునందున్న ఉదారవాదులు సామంతస్వాతంత్ర్యస్థాపన విషయమున జూపిన యశ్రద్ధలవలనను నాలస్యములవలనను నైరిషువారికి న్యాయా సహాయ మార్గముయొక్క విధమున తమస్వాతంత్ర్యమును సంపాదించుకొనవలెనని దృఢమతి పుట్టెను.

జర్మనీయ మహాయుద్ధము

ఇంతలో యూరపులో జరిగిన జర్మనీయ మహాయుద్ధమువలన సందర్భములు మారిపోయినవి. ఈయుద్ధమున నింగ్లండునకున్ను తత్పక్షమువారికిన్ని కావలసినంత సహాయము చేయవలయునని ఐరిషు దేశీయవాదు లభిప్రాయపడిరి. కాని యీయభిప్రాయ మైరిషు జనసామాన్యమునకు సమ్మతముగా నుండనందున దేశీయవాదులకు దేశమున ననువాదము తగ్గిపోసాగెను. జనులమార్గమొండును వీరిమార్గమొండును నాయెను. అట్టి తరుణమున సిన్ ఫెయినులకు బలము హెచ్చి యైరిషువారికి స్వాతంత్ర్యాపేక్ష యినుమడించెను.

1916-వ సంవత్సరమున ఏప్రెల్ నెలలో ఈస్టరు పండుగ కాలములో డబ్లినుపురమున నొక రాజవిరోధము సంభవించెను. దీనికి నాధులు సిన్ ఫెయిను నాయకులు. వీరికి ముఖ్యసహాయము కార్మికసంఘమువారు. ఈరాజవిరోధమున కప్పటిలో నపజయము కలిగెను. కాని తరువాత సిన్ ఫెయినునకు ప్రాబల్యము హెచ్చెను. ఎట్లన నీవిరోధము నణచుటకు నింగ్లీషుప్రభుత్వమువారు గావించిన క్రూరకృత్యములు వారి కెగ్గుదెచ్చెను. అపుడింగ్లండున ఆస్క్విత్తుశిరఃప్రధానిగ నుండెను. అనేకులు వలదన్నను నాప్రభుత్వముయొక్క యుత్తరువు చొప్పున నిరోధనాయకులలో పన్నిద్దఱు తుపాకులతో కాల్చబడిరి. వీరిలో కార్మిక నాయకుడైన జింకన్నల్లి యనువాడొకడుండెను. తరువాత మఱియొక జనానువాదిని విచారణలేకయే ప్రభుత్వమువారు కాల్పించినందున జనుల కింగ్లీషువారియెడ నసూయయు స్వరాజ్యమునెడ నాసక్తియు స్థైర్యమున్ను హెచ్చెను. ఈసమయమునకూడ నైరిషు దేశీయవాదు లింగ్లీషువారికి యుద్ధమునకై సహాయము చేయవలయునని యభిప్రాయపడినందున ననేకులకు వీరియందు నమ్మికతగ్గిపోయి వారు సిన్ ఫెయిను పక్షము నంగీకరించిరి. ఐరిషు స్వరాజ్యము ననువాదించిన పెద్దమనుష్యులను కొందఱిని యింగ్లీషు ప్రభుత్వమువారు శిరచ్ఛేదనకు విధించినందున నైరిషువారికి దినదినమునకును 'ఆత్మనాఽఽత్మాన ముద్ధరేత్' అను సనాతనధర్మము మనసున నంటసాగెను.

సిన్ ఫెయిను ప్రాబల్యము హెచ్చుటకు కారణము లింతటితో నిలిచినవి కావు. బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారైర్లండున నిర్బంధయోధత్వము (కాన్‌స్క్రిప్షన్) ను విధించ నెంచియుండిరి. అపుడు జరుగుచున్న జర్మనీయయుద్ధమునకై సైనికులను జేర్చుటకు ప్రతి యైరిషు

వాడును సైన్యమున జేరి రణరంగమునకుపోవ నిర్బంధముగా నుండవలెనని యొకశాసనమును ప్రచురించుటకు ప్రభుత్వమువారుద్యుక్తులయిరి. ఐర్లాండులో నొకప్రదేశమైన అల్‌స్టర్‌లో ప్రబలులుగానున్న రాజవాదులు తప్ప మిగిలిన యైరిషువారెల్లరును నీ నిర్బంధమును నిరాకరించ నిశ్చయించుకొనిరి. రోమనుకాథలిక్కులలో ప్రముఖులనేకులును నీశాసనమును నిరోధించుట కుద్యుక్తులయి సిన్‌ఫెయినులతో నేకీభవించిరి. తమ గౌరవమర్యాదను నిరూపించుటకు జనసామాన్యమందరును గూడ యొకసమ్మెట్టును విధించిరి. ఈసమ్మెట్టులో అల్‌స్టర్‌లోనివారు తప్ప తక్కిన యైరిషుజనులందరును కలసిరి. ప్రముఖులుకొందరింగ్లండునకువచ్చి యస్నీటి యనుసూప్రవృత్తి (నాన్‌కో ఆపరేషన్) సంఘముతో నాలోచించి యన్ని విషయములను నీ శాసనమును నిరోధించుటకు కావలసిన కార్యక్రమమును గూర్చి నిశ్చయించుకొని మరలిరి. ఈప్రవృత్తియత్నములజూచి తాము నిర్బంధయోధత్వమును విధించినయెడల తమకే గౌరవహాని సంభవించుననితెలిసికొని యింగ్లీషువారాశాసనమును వదలుకొనిరి. ఇట్టివి మఱికొన్ని సంఘర్షణములవలన నైరిషువారందఱును యుద్ధము ముగియునప్పటికి సిన్‌ఫెయినుపక్షమువారైరి తొలి దేశీయవాదమునకు బలము శూన్యమయి తుదకది మృతప్రాయమై పోయెను.

సిన్‌ఫెయినునియమములు

పార్లమెంటుల మూలమున రాజ్యకార్యములను జరుపుకొను పశ్చిమదేశములలో నా ప్రభుత్వసభలకు నియామకమును గోరువారు తమ రాజ్యనీతిని ముందుగ ప్రచురించి నివేదించుట వాడుక. 1918 సంవత్సరమున డిసెంబరు నెలలో నైర్లాండున రాజ్యసభకు సభ్యనియామకము జరిగెను. ఈనియామకమున సిన్‌ఫెయినులనేకులు సభ్యులయిరి. జర్మనీయ యుద్ధ మప్పుడే ముగిసియుండెను. ఈయుద్ధము విషయమున్న నైరిషు దేశీయవాదులు నడచుకొనిన విధమునుబట్టి యైరిషు జనసామాన్యము వారియందు నమ్మికలేనివారై సిన్‌ఫెయినులనే రాజ్యసభకు నియమించిరి. అంతకుపూర్వ మెనుబదిమంది దేశీయవాదిసభ్యులున్నచోట నిప్పుడెనిమిదిమంది కూడ తేరైరి. ఈనియామకమున డెబ్బదిమువ్వురు సిన్‌ఫెయినులు రాజ్యసభలో సభ్యులయిరి. ఇందుకు కారణము యీక్రింద వివరింపబడిన సిన్‌ఫెయిను రాజ్యనీతియే:—

(1) మేము బ్రిటిషుపార్లమెంటునకు నికవిూద నైర్లాండును ప్రతినిధులుగ గూర్చొనజాలము. ఐరిషువారికి గాక వన్యదేశీయులకు శాసననిర్మాణాధికారముండునని మేమెన్నటికిని యొప్పుకొనము.

(2) సర్వప్రయత్నములను ఉపయోగించి యింగ్లండునకుండు నధికారమును తొలగించెదము.

3. ఐర్లాండులోని సమస్త జనులచేతను నెన్నుకొనబడిన సభ్యులను నొక ప్రభుత్వసభగా గావించి యా సభ ఐరిషువారి యార్థిక సాంఘిక రాజకీయ విషయములలో పూర్ణస్వతంత్రముగా పరిపాలించుటకు సర్వాధికారమును నొసగెదము.

4. ప్యారిసులో (నప్పుడు జరుగుచుండిన) సంధిసభ నైర్లాండును స్వతంత్రదేశముగా భావింపవలెనని విజ్ఞప్తిని పంపుకొనెదము

ప్రజాతంత్ర (రిపబ్లిక్) సభకూటమి

పైని వివరింపబడిన నిబంధనలపైనే సిన్‌ఫెయిను నియామకములు జరుగునప్పటికి నియమింపబడిన సభ్యులనేకులు కారాగృహములలో నుండిరి. అయినను వీరియందుండిన నమ్మికచేతను గౌరవముచేతను జనులు రాజ్యసభకు వారి నెన్నుకొనిరి వీరిలో నిప్పు డైరిషు ప్రజాపక్షసభ కధ్యక్షుడుగ నున్న డివేలరాయను నతడొకడు. అట్లు కారాగృహస్థులుగానుండిన సిన్‌ఫెయిను సభ్యులందఱును నియామకము జరిగినతరువాత డబ్లినుపురవరమున సభచేరి 'డెయిల్ ఎయిరియాన్' అనుపేరిట నైర్లాండునకు స్వతంత్రప్రభుత్వసభ యయిరి. సిన్‌ఫెయినులు గాని యితరసభ్యులుగూడ నీ సభకు రమ్మని ప్రార్థింపబడిరి. కాని దేశీయవాదులును అల్‌స్టరులోని రాజకీయులును నాసభకు జేరరైరి.

అట్టిసమయమున డివేలెరా కారాగృహమునుంచి తప్పించుకొని బయటవచ్చెను. అంతకుపూర్వము జరిగిన

మొదటి సిన్ ఫెయినుసభవారు నడపిన నైరిషుప్రభుత్వమున కర్తవ్యునిగ నియమింపబడి యుండెనందున నిప్పుడాతనిగూర్చియు నీ 'డెయిల్ ఎయిరియన్' సభ స్పష్టపరచెను. ఐరిషుప్రభుత్వసభ స్వతంత్రమయిన తన రాజ్యనీతిని యీ క్రిందివిధమున తెలియపరచెను.

"ప్రజల కయిష్టముగ నీదేశమున రాజ్యముసల్పుచున్నవారిని మేము తొక్కిపెట్టెదము. వారి విషయమున మేము మీ సలహాలను స్వీకరింతుము. వారిప్రయత్నములు మాదేశమున స్వాతంత్ర్యమును పోకుండునంత వరకే వానిని మే ముపయోగింతుము." ఈయుద్దేశముల నాధారముగ డెయిల్ ఎయిరియను సభ ఐర్లండునకు స్వతంత్రప్రభుత్వసభయయి సర్వాధికారమును గ్రహించెను. ఇదియే తొలుత ఆర్తర్ గ్రిఫిత్తుకోరినదియును.

ఐర్లండునందు అనేక సంవత్సరములుగ భూమికి చాల గిరాకియుండెను. ఇంగ్లీషువారి ప్రభుత్వముక్రింద సామాన్యజనులకు భూమి దొరకనందున జీవనోపాయము లేక వేలకొలది జనులు దేశమును విడిచి అమెరికా మున్నగు పరదేశములకు వెళ్లి యచట నునికిపట్లు నేర్పరచుకొనియుండిరి. జను లిట్లు దేశమును వదలిపెట్టి పోవుటవలన 1846-వ సంవత్సరమాదిగ నైర్లండులోని జనసంఖ్య తగ్గుచు వచ్చెను. సిన్ ఫెయిను ప్రభుత్వముయొక్క భూవిభాగన్యాయముయొక్క ఫలముగ నైరిషువారికి భూమి సులభముగ దొరక నారంభించినందున వారి ప్రభుత్వపు తొలియేటనే దేశమున జనసంఖ్య హెచ్చెను. వ్యవసాయముచేయువారికి సహాయముగ నీ ప్రభుత్వమువారొక గొప్ప నిధిని యేర్పాటుచేసి వారికి భూములనుపంచి నిచ్చిరి. ఈప్రయత్నమున సిన్ ఫెయినువారికి బ్రిటిషుప్రభుత్వమువలన కొంత ప్రాతికూల్యము కలిగెను. అయినను సిన్ ఫెయినుల స్థైర్యమున నమ్మకము గలవారయి జనులు దేశముననే నిలిచి తమ స్థితిని బాగుపరచుకొన సిద్ధులయిరి.

గ్రిఫిత్తుయొక్క యభిప్రాయము చొప్పున డెయిల్ ఎయిరియను అన్యదేశములలో నైరిషు ప్రశంసకుల నేర్పరుప దొడగెనని యింతకు పూర్వమే చెప్పియున్నాము. ఈప్రశంసకుల పనియేమన నాయాదేశములలో తమదేశమునకు వ్యాపార సౌకర్యముల నేర్పరచుకొనుట. ప్రపంచమందు ప్రసిద్ధిచెందియున్న పారిశ్రామికపురవరములలో నెల్ల నైరిషు ప్రశంసకులు స్థాపింపబడిరి.

గ్రిఫితుయొక్క మఱియొక గొప్పయుద్దేశమేమన దేశములోని యడవులను బలపఱచవలెనని జర్మనీతో జరిగిన యుద్ధమునకై యోడలను కట్టుటకు బ్రిటిషుప్రభుత్వమువా రైర్లెండులోని యడవులనన్నిటిని నఱికించి కొయ్యయన్న మాటలేకుండఁ జేసియుండిరి. బోడిచేసిన యడవులకుమారుగ క్రొత్తయడవులను నిర్మించినవారు కారు. ఈపనినిన్ని డెయిల్ ఎయిరియను చేయ పూనుకొనెను. ఇంతియేకాక నైర్లెండు చుట్టునున్న సముద్రమున జిక్కుగాగిన మత్స్యాదులను నేకరించి వాని నుపయోగించుటకును డెయిల్ ఎయిరియను బూనుకొనియెను. దేశములోని వాసగృహములను బాగుపఱచుటకుగూడ నీ ప్రభుత్వసభ ప్రయత్నముల జేయసాగెను.

వృత్త్యాధారణ.

ఐర్లెండులో నేయేవృత్తులకు నేయే సౌకర్యము లుండెనో యెట్టివానికి సహాయము చేయనగునో దానిఁ దెలియుటకుగాను డెయిల్ ఎయిరియ నొక విచారణ సభను నిర్మించెను. ఈసభ దేశమునంతటను సంచరించి యాయాప్రదేశముల వృత్తిపరులను వృత్తినాయకులను గలసిమాటాడి యేయేవృత్తులకు నేయేసహాయసంపత్తులుండినవిన్ని వివరముగా తెలుసుకొనవలసియుండెను. ఈసభ చాల నుపయోగమైనపని గావించుచుండెను. అయిన బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారు దీని ప్రాబల్యమున కోర్వఁజాలక దానిసంచారప్రచారములకు సంకటములగావించుచుండిరి. తుదకు దీనిని నిర్మూలముచేయు నుద్దేశముతో నిదియొక కుట్రకూటమని చెప్పి యెల్లవిధములను దీనికి నిబ్బందుల గలిగింపసాగిరి.

స్థానికప్రభుత్వసభలును నితర సంఘములవారును దీనికి యేలాటిసహాయమునుగాని చేయరాదని ప్రభుత్వమువారు శాసించిరి. తుదకు 1920వ సంవత్సరము జనవరి 21 తేదీన కార్కుపురముయొక్క పురసౌధములో

జరుగుచుండిన నీసభను ప్రభుత్వమువారు సిపాయిలచేత తుపాకులతో బెదరింపించి బయట త్రోలించిరి.

ఈ బెదరింపులకుగాని విఘ్నములకుగాని డెయిల్ ఎయిరియను జంకినదికాదు. బ్రిటిషువారు పెట్టు యిబ్బందులు హెచ్చినకొలదియును దీని స్థైర్యము మఱియు హెచ్చసాగెను. సిన్ ఫెయినుద్యోగస్థుల నంపినను జేర్చి ఐరిషు నియోగముగా నేర్పరచిరి. ఈనియోగము (సర్విస్)నకధికారి డెయిల్ ఎయిరియనేకాని బ్రిటిషుప్రభుత్వముకాదు. అంతట బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారు డెయిల్ ఎయిరియనునుకూడ కూటసభయని చెప్పి యాగ్రహింపసాగిరి: కాని యీసభ విడువక రహస్యముగనే కూడియుచుండెను. డివలెరాను బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారు ఖైదీ పఱచియుండిరి. అతడోడ్లో తప్పించుకొని యమెరికాకు వెళ్లి యచటి బలవంతుల యభిమానమును సిన్ ఫెయిను వారికిగా సంపాదించి డెయిల్ ఎయిరియనుయొక్క కార్యభాగముల కాధారముగ అప్పు సంపాదించెను.

ఐర్లండులో నెవ్వరును నైరిషు సిన్ ఫెయిను పార్లమెంటయిన డెయిల్ ఎయిరియనుకు ధనసహాయముచేయ కూడదని బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారు నిషేధించి యుండిరి. డెయిల్ ఎయిరియనునకు దేశస్థు లిచ్చియుండిన యప్పు సంబంధమైన పత్రములు మున్నగువానిని రాజద్రోహ మని చెప్పి వానిని నాశనముచేయసాగిరి. డెయిల్ ఎయిరియనుపక్షమున నభ్యుపరతులను ప్రకటించిన కారణమున నిరువది వార్తాపత్రికలను నిలిపివేయించిరి.

ఈయప్పునకుగాను దేశమంతటను తిరిగి పైకము నువసూలుచేసినవారినిన్ని పైకమిచ్చినవారినిన్ని బ్రిటిషు వారు కారాగృహముల కనుపసాగిరి. ఇంతటిలో నిలువక సిన్ ఫెయినువారి ధనము లుండిన నిధులను (బాంకులను) దౌర్జన్యముతో పట్టుకొని యీధనము నపహరించుటకుకూడ నీ ప్రభుత్వమువారు పూనుకొనిరి. అయితే నిధులయధికారులు తమ ధర్మమును వదలక నీ దౌర్జన్యము నెదిరించి మెండొడ్డి యీధనమునియ్యజాల మని ప్రతిఘటించిరి.

ప్రజాపక్ష ధర్మాసనములు

న్యాయపాలనకై డెయిల్ ఎయిరియను ప్రజాపక్షధర్మాసనము (రిపబ్లికన్ కోర్టు)ల నున్న భూమిని గుత్తించిన తగాదాలనతీర్మానించుటకు పంచాయతిసభల నున్ను స్థాపించెను. ఈన్యాయాధికారుల తీర్మానములకు నిలువల జరుపుటకు స్వంత పోలీసువారినిన్ని స్థాపించెను. అంతకు పూర్వమే యస్వచ్ఛాసేన (వాలెంటియరు) యొకటి స్థాపితమయి యుండెను. ఐర్లండులోని సర్కారు పోలీసువారు 1920 వ సంవత్సరమునుండి వారివిధియైన కావలిపనిచేయక ప్రభుత్వపక్షమున సిన్ ఫెయినుల నణచుటయందే జనవిరోధులై యుండెను. ఈకారణమున దేశమున దొంగతనములు హెచ్చి జనులకు ప్రభుత్వమున్నదో లేదోయని సందేహమును బుట్టించెను. అట్టి దురవస్థలో నీయాస్వచ్ఛాసేనాదళములు దేశమునెల్లయందు జరుగుచుండు కావలిపనులను నేరస్థులనుపట్టి శిక్షించుటలలోను మిక్కిలి తోడు జనోపకారులయి జనులప్రేమ విశ్వాసములను సంపాదించియుండిరి. వీరి కార్యక్రమములున్ను చాల ప్రశస్తములుగా నుండెను. నేరస్థులను వీరు ప్రజాపక్షపు న్యాయస్థానములకు గొనిపోయి యచట విచారణయయినపిదప వారి నభ్యుదయమునకై యుపయోగకరమయిన పనిచేయుటకు నిర్బంధించువారు. ఆపనినిచేసి దానివలన సంపాదించిన ధనముతో తాము చేసినదొంగతనములకు నేరస్థులు ప్రతిఫలము లిచ్చినపిదప వారిని ఖైదీలనుండి విడుదల చేయువారు. గొప్పనేరములను చేసినవారిని విచారణయయి తీర్పు చెప్పినవెంటనే స్వాధీనపరచి నాసనమునకు గొనిపోవుచుండిరి. కాలక్రమమున నింగ్లీషుప్రభుత్వమువారు తమ క్రింద పోలీసువారికి విధులయుండిన పనులు మిక్కిలి హేయముగానుండిన కారణమున నాపోలీసువారు నేరస్థుల నూయాడెంగ రాజీనామా లియ్యసాగిరి. పోలీసువారు నదలిపోవనారంభించినంతటనే బ్రిటిషువారి ప్రభుత్వము యొక్క బలము రూపాయకు పదియే డణాలు తగ్గిపోయెను. వారిదర్ప మడుగంటెను. వారియెడ దేశస్థులకు విశ్వాసగౌరవములింతుకయయిన లేవయ్యెను. జనులకు స్వాభిమానము స్థైర్యము హెచ్చి స్వాతంత్ర్యము నడలను స్వరాజ్యమునందును నభిరుచి హెచ్చసాగెను.

సిన్ ఫెయినులు ప్రభుత్వము నాక్రమించుట

1920 సంవత్సరమున బ్రిటిషుపార్లమెంటుకుగా జరిగిన సభ్యనియామకములో సిన్ ఫెయినులే విశేష

ముగ [illegible] ముగా. [illegible] యనుమ[illegible] యముగ [illegible] యుద్ధ ముగా [illegible] జరి గిన [illegible] [illegible] యిలు [illegible] పనులకు [illegible] యయుండెను. [illegible] గ్రామసభలు [illegible] పనులు [illegible] యిలు ప్రము ఖులయి [illegible].

[illegible] యిలు ప్రబలు లుగ [illegible] బ్రిటిషువారి యధికార మును [illegible]. ఇంగ్లీషు [illegible] జనా[illegible] వారు [illegible] నంగీకరించిరి. [illegible] జరిగించిన [illegible] సనములు మున్న [illegible] యిలు [illegible] స్థానిక ప్రభుత్వ [illegible] పురుషుల [illegible] యములు జరుగుచుండెను. [illegible] బనులుగ బ్రిటిషు ప్రభుత్వము [illegible] మునుపటివలె ధనము నిచ్చుట [illegible]. కాని జను లాధనసహాయము లేనం దున [illegible] యిబ్బందుల నుత్సాహముతో నోర్చుకొని యుండెనేకాని బ్రిటిషువారి కనుకూలులు కాలేదు. కొంతకాలమునకైనను బ్రిటిషువారు ధనమునియ్యనిచో వారికి పన్నులను [illegible] జనులు నిశ్చయిం చుకొని యుండిరి.

పంచాయతిసభలు

[illegible] యిమువారు తమ ధర్మాసనముల వలనను పంచాయతి సభలవలనను కావించిన ధర్మపాలననుగుఱించి ఫిల్డగర్సు అనునొక ఐరిషు గ్రంథకర్త యీక్రింది యభి ప్రాయములను [illegible] సియున్నాడు.

"ఈప్రజాపక్షధర్మాసనములు జనులకు సమ్మతములయి యున్నయవి. వానియెడ జనులకుగౌరవము దినదినమునకు హెచ్చుచున్నది. కావున వాని ప్రాబల్యమున్ను హె చ్చుచున్నది. భూమితగాదాలను విచారించు ధర్మాసన ములున్ను పంచాయతి సభలున్ను నిష్పక్షపాతముగను ధైర్యముతోడను జరిగించు తీర్మానములు జనులకు గౌర వనీయములయి వారిచే శిరసావహింప బడుచున్నవి. భూ మితగాదాలు మునుపటివలె ఘోరములై యుంటలేదు. అన్యాయాక్రమములు చాల తగ్గిపోయినవి. భూమియో యను ప్రాగ్వృత్తాంతము యిప్పుడు చెవికి దూరమయిపోయి నది? సమిష్టికి [illegible] యినులు స్థాపించిన ధర్మాసనములు న్యాయపాలనకు చేరువడినవి యని వారికి ప్రతికూల ములయిన వార్తాపత్రికలుహూడ స్తోత్రము చేయసాగెను. ధర్మాసనములకు ముఖ్యసహాయకర్తలు ప్రజాపక్షము నకు చెందిన పోలీసువారును నభిమానభటులును. వీరు దినము జాగ్రతలగ నేరములను కనిపెట్టుచును యితరవిధ ముల జనులక్షేమమును కాపాడుచును [illegible] యిను ప్రభు త్వమునకు మంచిపేరు దెచ్చిరి.

ఇదిసూగ్రముగాగ [illegible] యినులు దేశములోని త్రాగుబోతుతనమును న[illegible]మదనచ్చిరి. బ్రిటిషుప్రభుత్వ మక్రింద జనులెంతత్రాగినను నాక్షేపణలేకయుండెను. ఏలయన దీనివలన వారికి సారాయి మున్నగువాని మీద వెక్కుడుపన్ను వసూలగుచుండినది. జనులకు సన్మార్గ ముల గఱపుటకున్ను దుర్మార్గముల ధనవ్యయమును మాన్పుటకున్ను జీవసాదలు దివాలెత్తక యుండుటకు న్ను [illegible] యినులు త్రాగుబోతుతనము నాప సకల ప్రయత్నములను జేయుచుండిరి. వారధికారపదవికి వచ్చినవెంటనే తొలుత దొంగతనముగ సారాయిని దింపుటను నిలిపించిరి. సారాయిగిడ్డంగులను కొద్దికా లమే తెఱచియుండవలెనని యుత్తరువు చేసిరి.

వీరిట్లు జనాభివృద్ధికై పనిచేయ సాగినంతటనే రాజకీయప్రభుత్వమున్ను ధర్మాసనములున్ను నిందకు పాత్రములు కాసాగును. ఆధర్మాసనములకు న్యాయము నపేక్షించి పోవువారే లేకపోయిరి. జనులచ్చటికి రానం దుల కచ్చటి న్యాయపతులు జనులనుతిట్టి వారిపై వృథా కోపములజేసి తమయెడ వారు చూపిన యశ్రద్ధకును నగౌరవమునకును కోపించుకొనసాగిరి. కాని దీని వలన నేమిఫలము? రాజకీయ ప్రభుత్వమున కంటియుం డిన నిప్పు బాగుగ నిపుడు రాజసాగెను. కొలది కాల ములోననే నది ప్రజ్వరించి రాజకీయ ప్రభుత్వమునంత టిని భస్మసాత్కరించుటకు సిద్ధమయియుండెను. ఎంతటి మూఢజనులయినను తమ సంకెళ్లను తామే తొడుగు

కొందురా? వారొప్పుకున్న వారి నిత్యరులు పరిపాలింప నలవియగునా? అది యంతయు కల్ల.

సమ్మెకట్టు

పాశ్చాత్యుల సాంఘిక ఆర్థిక వ్యవహారములలో సమ్మెకట్టుల యుపయోగము చాలగొప్పది. బలవంతులని యెంచిన ధనికులను వర్తకులను వారిలాభములనే యపేక్షించు ప్రభుత్వములను నుక్కుకుర్రాడునేసియెుంటేను వంచినట్లు వంచునది యీసమ్మెకట్టు. దీనికి ముఖ్య ప్రాణము ఐకమత్యము. ఐరిషువారికి బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారిపద్ధతు లేనాడు సహింపరాని నాటియో నాటి నుంచి యీసమ్మెకట్లు హెచ్చిపోయెను. సకల కిబ్బందుల దెచ్చినట్టియు, వారిని నిర్బంధించునట్టియు సట్టములను ప్రభుత్వమువారు నిర్మించిన పుడెల్లను జనులీవిధమున దాని యధికారనిరాకరణమును ధిక్కారమును జూపుచుండిరి. ఐర్లండులోని ప్రతినరుడును జర్మనీతోటి యుద్ధమున పోరుచున్న యోధులకు గాను తెలిసి ప్రభుత్వమువారు నిర్బంధపు సట్టమును ప్రకటింపనున్న పుడు [illegible] దేశమునం దంతటను పనులన్నియును స్త్రీబాలురు [illegible] విడిచి [illegible]. అన్ని స్థలములందున్ను [illegible] లలో [illegible] జరుగలేదు. ఇరువది నాలుగు గంటలకాలము [illegible] పనిసేయకుండెను. యంత్రశాలలు ప్రాణిశూన్యములయి [illegible] నుండెను. [illegible] ఓడ కట్టు స్థానములలో [illegible] కానరా దాయెను. [illegible] జరు. [illegible] బాలుర [illegible] [illegible]. [illegible] తెలియజేసిరి. అప్పుడు ప్రభుత్వమువారు [illegible] మును విప్పక [illegible] పెట్టిరి.

ప్రణయ చింత

మల్లాది సోమన్న గారు

శ్రావనము యీతోపు
అన్నిలోయలు గుహలు
వళ్లు పూపొదరిండ్లు
ఎన్నెన్ని తిరిగినా
ఈ భానమే వచ్చుగా,
దైవమా,
యిటులనే వేధింతువా!

చిగురుటాకులమోవి
చిన్నారి నా సాతి
మనసు వ్రక్కలు చేసె—
మది ధైర్యమును బాసె
దుఃఖానలము నార్పవా,
దైవమా,
దోసిలొగ్గుచు నుంటిరా!

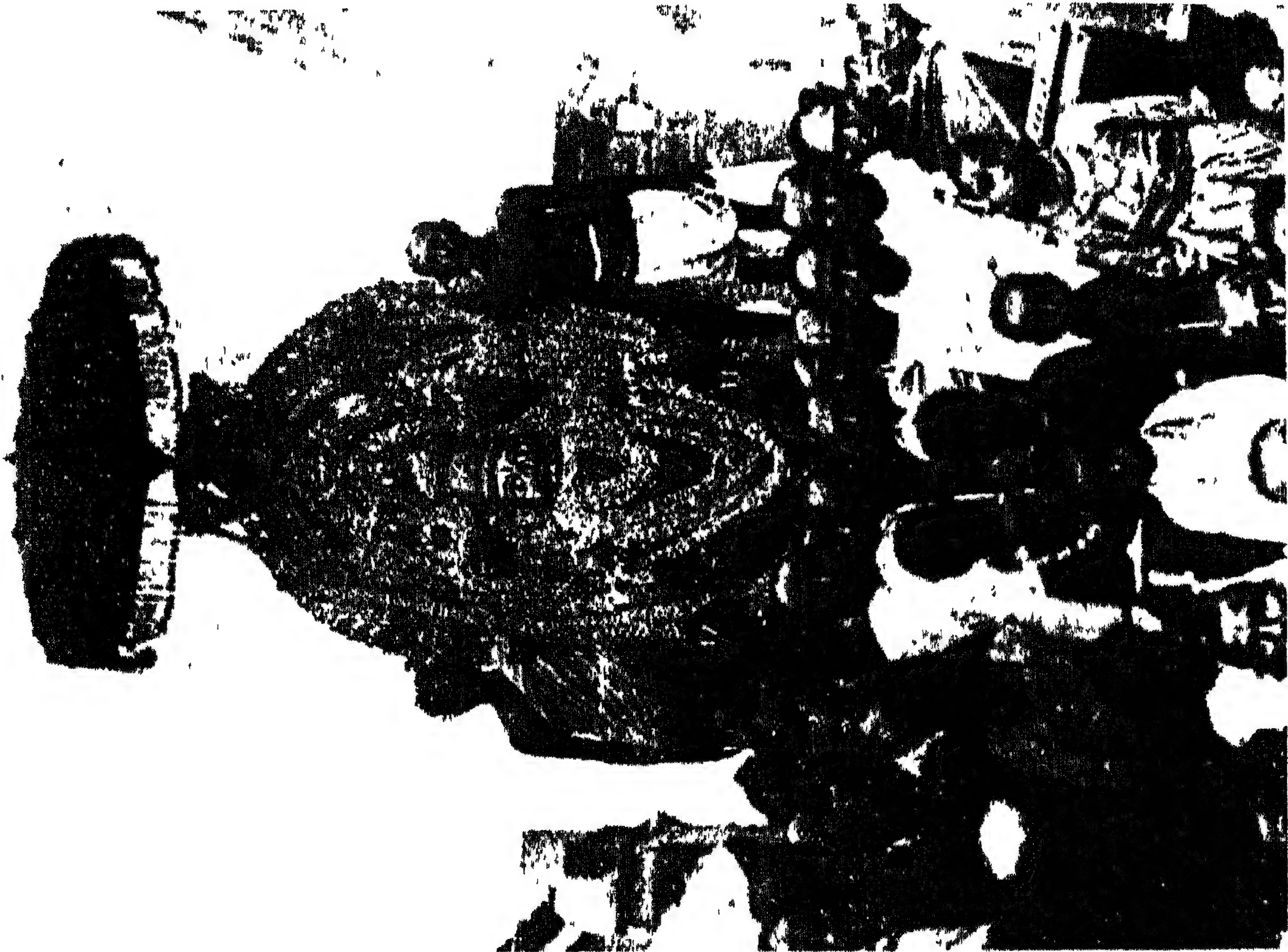
ప్రణయవీచికలన్ని
ప్రజ్వరిల్లుచు లేచు
ప్రతిఫలిత బింబ చుం
బనమునకు మదియెుగదు
తెరు విరిగెనో సెల్పవా,
దైవమా,
గీనుడను రక్షింపవా!

భావి కాముకభ్రమలు
భంగంబు లయిపోయె
ప్రవిమలాత్మయు ప్రళయ
పవనఘాతమునందె
తిమిరవాహినినుండి నే,
దైవమా,
తేలుమార్గము లెవ్వియో!

౩. ఏషియాటిక్ పెట్రోలియముకంపెనీ కిరసనాయిలుడిపో–కాకినాడ

సి. బసవరాజు అండు సన్సువారు తీసిన ఛాయాచిత్రము [రెండవబహుమానము]

౨. గరుడోత్సవము-శ్రీరంగము

శ్రీ యమ్. కే. కాశీంద్రవు తీసిన ఛాయాచిత్రము. [[illegible]]

౧. పగలంతయు పనిచేసినతర్వాత

[illegible]

[[illegible]]

కోతులభాష

శ్రీమతి గుడిసేవ నాగమణి దేవిగారు

ఈ విజ్ఞానయుగమున మన కెన్నియో అద్భుతవిషయములు అనుభవమునకు వచ్చుచున్నవి. ఆర్యనాగరకత ఉన్నతశిఖరమున నున్నప్పుడు ఆర్యులు తమబుద్ధిబలము చేతను, నిరంతర కర్మపరాయణత చేతను ప్రకృతిని తనకు దాసినిగా చేసికొని ఎన్నియో ప్రకృతి రహస్యములను వెల్లడిచేసినట్లు మనకు పూర్వగ్రంథములవలన తెలియుచున్నది. సింధు హైదరాబాదులో నొక మహమ్మదీయునివద్ద నొకగొప్పపురాతన పుస్తకాలయమున్నదనియు జర్మను మున్నగు దేశీయులు దానిని చాలధరపెట్టికొనగోరగా ఆయన అందు కియ్యకొనక సమర్థులెవ్వరేని లభించిన భారతీయులకే దానిని అమ్మెదననియు చెప్పినటుల 'కర్మవీర్', అనునొక హిందీపత్రికలో నొకరు వ్రాసిరి. ఆ గ్రంథాలయములో వాయువార్తలు, విమానములు మున్నగు అధునాతన అద్భుత విషయములను సూచించు గ్రంథము లెన్నియో కలవట. ఆహా! ప్రవృత్తినివృత్తి మార్గముల పారంగతులైన ఆర్యసంతతి వారు నేడు కట్టుకొను గుడ్డకూడ విదేశములనుండి తెప్పించుకొనవలసిన దుస్స్థితి వచ్చినది. మన పూర్వులలో పెక్కుమంది పశుపక్ష్యాదులతో స్వేచ్ఛగా మాటాడగలవారు ఉన్నటుల మనము మనపురాణాదులలో చదువుచున్నాము. కాని యిప్పు డెవ్వరును అట్టివారు ఉన్నటులు గను పట్టను. నిరంతర ప్రకృతిశోధనాపరులగు యూరోపువాసులు ఇప్పుడట్టి యద్భుత విషయములను క్రియారూపమున జూపుచున్నటులు మనకు ఆంగ్లేయపత్రికలవలన తెలియుచున్నది.

డాక్టరు గార్నరు ఆఫ్రికా అడవులయందు కోతులభాషను నేర్చుకొనెను. మిస్ సిమోల్టన్ పేరుగల ఒక అమెరికాస్త్రీ ఆఫ్రికావెళ్లి ఆయనను కలసికొనెను. అప్పటికి డాక్టరు మహాశయునకు తనకృషియందు అధిక సాఫల్యము గలిగెను. ఆయన స్వేచ్ఛగా కోతులతో సంభాషించుచుండెను. తరువాతఆయన కోతులభాషకు ఒక నిఘంటువునే తయారు చేసెను.

గార్నరు సంపూర్ణనామము డాక్టరు రిచర్డు ఎల్. గార్నరు. కోతులభాష నేర్చుకొనవలయునను సంకల్పము గలిగినదిమొదలు ఆయన తన అన్నిపనులు విడిచిపెట్టి ఆపనియందే మగ్నుడై ఆఫ్రికా అడవులలో సంవత్సరములకొలది తిరుగుచుండెను. మనుష్య సంపర్కము వదలి తాను కోతులకు సహవాసిఅయ్యెను. గోరిలా, చిమ్పంజీఅను పేరుగల కోతులు చాల భయంకరములైనవి. వానితో ఉండుట ప్రాణాపాయకరమైన పని అయినను ఆయన తనపనిని సాధించుచునేయుండెను. కృషిపరా

యణమనకును, ధ్రువనిశ్చయమునకును, నేవి అసాధ్యములు? తుదకు ఆయన మనోరథము నెరవేరెను. ఆయన కోతుల భాష నేర్చుకొనెను. తన పనియందు సఫలతను పొందిన తరువాతనే ఆయన మరణించెను.

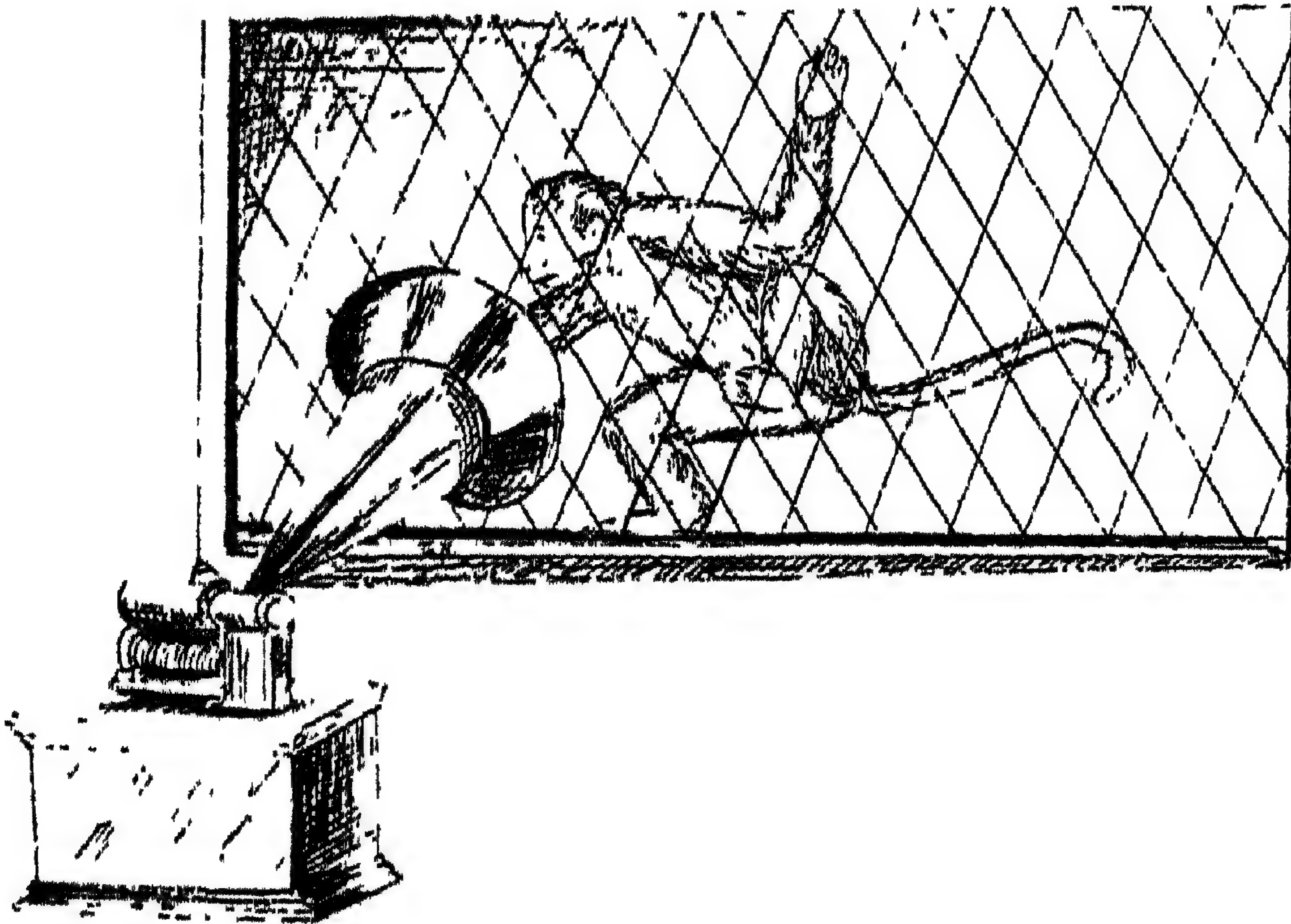
మనుష్యులవలె, పశుపక్షులుగూడ సంఘములుగానుండును. అవి ఒండొరులయందున్న ప్రేమ భావము గలిగియుండునని వాని ప్రవర్తన వలన తెలియుచున్నది. జంతువులలో కోతులుచాల బుద్ధిగలవై యున్నవి. వాని బుద్ధిచాతుర్యము చూచిన ఆశ్చర్యమగును. ఏదైన ఒకదానికి కష్టమురాగానే అవిఅన్నియు పోగయి దానిని రక్షింపబూనును. అవి దెబ్బతిన్నవారికి పరిచర్యగూడ చాలజాగ్రత్తతో చేయుచున్నవి. అవి ఒండొరులభావమును బాగుగ తెలిసికొన గలుగునపుడే ఇట్లు చేయుటకు వీలగును గాన కోతులకుగూడ ఏదేని భాష గలదా యని యిక్కడ ప్రశ్న గలుగుచున్నది.

డాక్టరు గార్నరు కోతులభాష నేర్చుకొనుటకు బాగుగ ప్రయత్నము చేసెను. తాను మొదట కోతులపనులన్నిటిని బాగుగ పరీక్షించెను. అందుపై తాను కోతులకుగూడ భాషగలదని నిశ్చయించుకొనెను. ఒకసారి తాను ఒకతోటకు వెళ్లెను. అక్కడ ఒక పంజరములో ఒకపెద్దకోతి బంధింపబడి యుండెను. దానికి రెండవభాగములో కొన్నిచిన్న కోతులు బంధింపబడియుండెను. అవి దానివలన భయపడుచుండెను. భయపడినపిమ్మట కోతులు ఒకవిశేషవిధమగు ధ్వనిచేయుటయు, దానిని విని తక్కిన కోతులుగూడ, భయపడుటయు గార్నరు గుర్తించెను. ఇదేవిధముగ ఈయన ఒకసారి ఆఫ్రికాలో నున్నపుడు ఈయనకు ఒకకోతి కనుపించెను. అది బంధింపబడి యుండెను. దాని సహచరులు తోటలోనుండి ఫలములు తినుటకు వచ్చునపుడు అచ్చట నేదేని భయపరిస్థితి వచ్చినచో అది ధ్వనిచేసి తన సహచరులను హెచ్చరికచేయుచుండెను. ఇట్టి మాటలచే గార్నరుకు కోతులు పరస్పర సంభాషణను చేయుచున్నవని విశ్వాసము కలిగెను.

ఇటలీలో మస్క్యుటుగా నెరింగిన మరియొక పండితుడుండెను. వానివలన గార్నరుకు ఎక్కువసహాయము లభించెను. వాని దగ్గరఒకకోతియుండెను. దానిపేరు 'జాక కేమో.' దాని యజమాని కేవలము 'జాక్' అని పిలుచుచుండెడివాడు. డాక్టరు గార్నరు ఆకోతిని కొనగోరెను. కాని వాడు ఒప్పుకొనలేదు. వాడు, జాక్‌ను కౌగలించుకొని, "లేదు, లేదు; నేను దానిని ఎన్నటికిని అమ్మజాలను" అని చెప్పెను. ఆకోతిగూడ వాని అభిప్రాయము తెలసికొనినట్లుండెను. కోతులభాషను నేర్చుకొను కోరిక గలిగినప్పటినుండి ఆయన వానియొక్క ధ్వనిపైననే ధ్యానముంచ సాగెను.

కోతులు ఒండొరులతో ఏవిధముగా ధ్వని చేయుచుండెడివో దానియొక్క సరియైన ఉచ్చారణను వ్రాసికొనుచుండెడివాడు తరువాత ఆయన వేఱు కోతులవద్దకు వెళ్లి వానిశబ్దముల ఉచ్చరించుచుండెడివాడు.

ఇట్టి దృష్టాంతము లెన్నటినో చూచిన పిమ్మట, ఆయన కోతులకుగూడ భాషగల దనియు అవి ఒకటొకటియొకటి మరియొకటి గ్రహించగలిగినవనియు నిశ్చయించుకొనెను. ఆయన చాలకోతులను వేర్వేరు గదు లయందు బంధించియుంచెను. ఆయన ఒక కోతియొక్క ధ్వనిని స్వరగ్రాహయంత్రము (గ్రామఫోను)లోనికి నింపెను. తర్వాత ఆయన దంపతికోతి యుద్దకుపెట్టి అక్కడ గ్రామఫోనుపై ఆరికార్డు పెట్టెను. దానిని ఆకోతి విని వ్యాకులపడి నలుప్రక్కలనున్న తన సహచరులను వెదుక సాగెను. మరల ఈ కోతియొక్క ధ్వనిని నింపి మొదటి కోతి దగ్గరకు తీసికొనిపెళ్లెను. దానిని విని అది కూడ అనేకముగా అరువసాగెను. గొట్టములో చేయిపెట్టి అట తన సహచరులను వెదుకసాగెను.

కోతులు మఱియొకకోతిని యుద్ధమునకు కవ్వించునపుడు ఒకవిధమైన ధ్వనిని చేయును. గార్నరు ఆధ్వనినికూడ నింపి మరియొక కోతికి వినిపించెను. కవ్వింపు వినగానే ఆకోతి కోపగించెను. మరియు అదికూడ అటులనే శబ్దముచేయుచు తన ప్రతిపక్షిని వెదుకసాగెను. ఈప్రకారము ఒక శబ్దముచే అన్నికోతులును ఒక విధమైన పనిచేయుటచూచి గార్నరు ఆశబ్దముల యొక్క అర్థములను గ్రహించెను. ఈప్రయత్నములో ఆయన కోతుల భాషయందు 'దప్పిక' అర్థముగల శబ్దమును తెలిసికొనెను. దానిని ఉపయోగించుటకు ఆయన ఒక కోతి పంజరము దగ్గరకు వెళ్లెను. ఆకోతి చాల బుద్ధిగలది. గార్నరు కోతులభాషతో దప్పికయను శబ్దము నుచ్చరింపగనే ఆకోతి పరుగెత్తుకొని తన గిన్నెను తీసికొనివచ్చెను. దానిలో పాలుపోయగా అది విశ్వాసముతో త్రాగెను. ఈఉపాయముతో ఆయన కోతుల భాషలోని వాక్యములు వాని అర్థములు తెలిసికొనెను. గార్నరు కోతులభాషను తాను నేర్చుకొనినటులనే కోతులకు మనుష్యభాషనుకూడ నేర్పుటకు ప్రయత్నము చేసెను.

ఆయనకు ఒకపెంపుడు కోతి యుండెను. దానిపేరు 'మోజేజ్'. అదిఇంగ్లీషులో 'మామ' జర్మనీలో, 'బీ' మరియు ఫ్రెంచిలో 'ఫ్య'అని ఉచ్చారణచేయుట నేర్చుకొనెను. ఫ్రెంచిభాషలో 'ఫ్య' అనగా నిప్పు. గర్నరు ఆకోతికి నిప్పుచూపి, మాటిమాటికి 'ఫ్య' అని చెప్పుచుండేవాడు. అందుచే

'మోజెజ్' నిష్క్రమించినప్పుడు 'శ్య' అని అఱచుచుండేది.

కోతులభాష నేర్చుకొనిన పిమ్మట గార్నరు వానిలో బాగుగ మాట్లాడుచుండెడివాడు. ఆయనదగ్గర ఒకఆడకోతి యుండెను. దానిపేరు. 'సూసీ' అది ఒకసారి ఫోటో తీయబడెను. రెండవసారి మరల ఫోటో తీయవలసియుండెను. అందుకది సమ్మతించలేదు. తరువాత గార్నరు దానిని దానిభాషలో తెలియజేసెను. అప్పుడు అది సంతోషముగా ఒప్పుకొనెను. ఈప్రకారము ఒకసారి ఆయన జంతుశాలయందు 'చింపాంజీ' అను పేరుగల కోతుల పంజరము నగ్గరకు వెళ్లెను. అన్నికోతులును నిద్రపోవుచుండెను. ఆయన వెళ్లి వానిభాషలో '[illegible]' అని శబ్దముచేసెను. అన్నికోతులు ఒక్కమారుగ మేలుకొనెను. మరియు గార్నరుకు జవాబులియ్యసాగెను. ఇతరజాతులవారు తమభాషను విని అవి చాల ఆశ్చర్యపడెను. ఇట్టివింతలు అనేకములు జరిగెను.

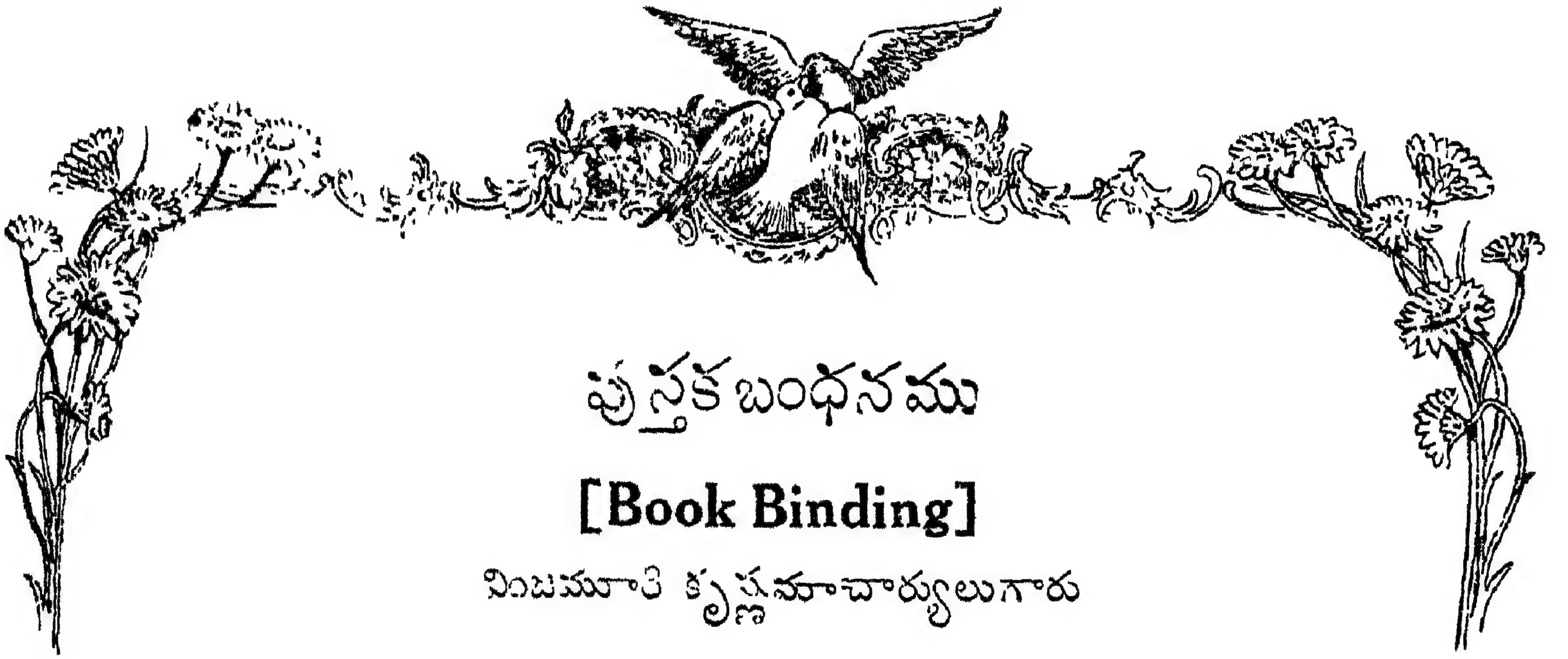
సంపూర్ణము

వేడికోలు

వెలగపూడి దానయ్యచౌదరి గారు

భవదీయమూర్తి నేపగిదిని గన్గొందు, నంచు మానసమందు నెంచుచుంటి
భవదీయపదములం బడి మ్రొక్కవలయు నన్వేడ్కతో నిరతంబు నేచియుంటి
భవదీయకరుణ కెట్లుగిం బాత్రుండ నౌదు, నను చింతమార్గంబు నరయుచుంటి
భవదీయనామ సత్కీర్తనంబు ననిశంబు, మించినభక్తిం గావించుచుంటిం
గాన నీ దివ్యమూర్తిని గనంగంజేసి, పదములకు మ్రొక్కంగా నిచ్చి భవ్యమైన
కరుణం దిలకించి సతతంబు గావుమయ్య, పరమకరుణాలవాల, శ్రీ భక్తపాల!

పుస్తకబంధనము

[Book Binding]

నింజమూరి కృష్ణమాచార్యులుగారు

ప్రాత గ్రంథములుగాని, ముద్రింపబడినట్టి గ్రంథములుగాని చదువనట్టించుటయైనను, పురుగులచే తినబడి పాడైపోయినను, వాటిని నుపయోగించు నప్పుడు చినిగిపోయినను, పుటలన్నియు చెల్లాచెదరైనను క్రమముగా నుండకపోయినను వాని పుస్తకబంధనము తో బైండు చేయుట యవసరము. తాటియాకు ప్రతులమీదగాని రాగిపలకలమీదగాని వ్రాయబడినట్టి పురాతన శాసనములను కాపాడుటకు ప్రత్యేక శ్రద్ధయు అవసరము లేకుండినను, క్రమముగా తాటియాకులు భూర్జపత్రములు మొదలగు వాటిపై గ్రంథములను వ్రాయుట ఆచరణలోనికి వచ్చుటతో వానిని కాపాడు మార్గములు నన్వేషింపబడి యుండవలెను. వ్రాతగ్రంథములను కాపాడుటకు వివిధ దేశములందు వేరువేరు మార్గము లవలంబింపబడుచుండెడివి. దేశాచారములను బట్టియు, ప్రజల యభిరుచులను బట్టియు, నాగరికతనుబట్టియు బంధపుపని చేయబడినట్టియు, నగిషీ చెక్కబడినట్టియు, కఱ్ఱబల్లలు రేకులు మొదలగువాటిని పుస్తకరక్షణమునకు వాడుచుండెడివారు. చిత్రవిచిత్రములగు నగిషీపని చేయబడిన కఱ్ఱ బల్లలతో బంధించి కాపాడబడినట్టి మనపూర్వుల తాటియాకు గ్రంథముల నిప్పటికిని మనము చూచుచునే యున్నాము. వారు లిఖితగ్రంథములను ప్రాణతుల్యముగా జూచుకొనెడివారు. ఇప్పటికిని పురాతనపు వ్రాత గ్రంథముల బాహుళ్యముగా కాంచబడుచున్నవి. అచ్చు యంత్రములును, కాగితములును కనుగొనబడినపిమ్మట ప్రపంచమునందంతటను గ్రంథరూప మొక్కమారు మార్పుచెందినది. లిపిభేదము తప్ప యిపు డన్నిభాషల లోని గ్రంథములును ఒకేరూపమును దాల్చియున్నవి. ఈవ్యాసమునందు పుస్తకములను బైండుచేయు నవీనపద్ధతులుమాత్రము తెలుపబడును.

బైండుపని నభ్యసించువారు కాగితములయొక్కయు పుస్తకములయొక్కయు కొలతలను తెలిసికొనుట మంచిది. పుస్తకముల నచ్చువేయుకాగితము క్రింది కొలతలు గలిగియుండును.

ఫుల్‌స్క్యాపు 17″ × 13½″; మీడియం 24″ × 19″; క్రవున్ 20″ × 15″; డిమ్మీ 22½″ × 17½″; రాయల్ 25″ × 20″; సూపర్ రాయల్ 27″ × 21″; ఇంపీరియల్ 30″ × 22″.

నిండుకాగితము నొకసారి మధ్యమునకు మడచినపుడు ఫోలియో అనియు, తిరిగి దానిని రెండవసారి మధ్యమునకు మడచినపుడు క్వార్టో అనియు, మూడు సార్లు మడచిన ఆక్టేవో అనియు, 4 సార్లు మడచిన 16 M. O. అనియు పుస్తకపు కొలతలకు పేర్లు గలవు. అచ్చు వేయబడినపిమ్మట మడతపెట్టినట్టి నిండుకాగితములకు "సెక్షనులు" లేక విభాగము లనిపేరు. ఈవిభాగములు సామాన్యముగా 8,16,32 పుటలు గలిగి యుండును. అచ్చువేయబడిన కాగితములను విభాగములుగా మడచు పని సాధారణముగా ముద్రాలయములయందు జరుగుచుండునుగాన ఆవివరముల నీవ్యాసమునందు దెలుప బూనుకొనలేదు.

పరికరములు

బైండుపని నభ్యసించుట కీక్రింది సాధన సామగ్రి కలిగి యుండవలయును.

1. మడతపెట్టిన పుస్తకవిభాగములను దగ్గరగా నొక్కు ప్రెస్సు. (ఉత్తరములకు కాపీలుగీయు ప్రెస్సు వంటిది.) Hot Press.

2. విభాగముల నన్నిటనిజేర్చి పొత్తిగా కుట్టు ప్రెస్సు. (Sewing Press.)

3. చేతిరంపము. (Hand Saw.)

4. పుస్తకపుచివరలనుకోయు కోతయంత్రము. (Cutting Press.)

5. వీపులనేర్పరచు ప్రెస్సు. (Backing Press.)

6. వీపులనేర్పరచుబల్లలు, (Backing Boards.)

7. కోతబల్లలు. (Cutting Boards)

8. సుత్తి, కత్తెర, కత్తి, సూదులు, దారము, ట్వాయిన్, జిగురు, అట్టలు, క్యాలికో, తోలు మొదలగు చిల్లరసామానులు.

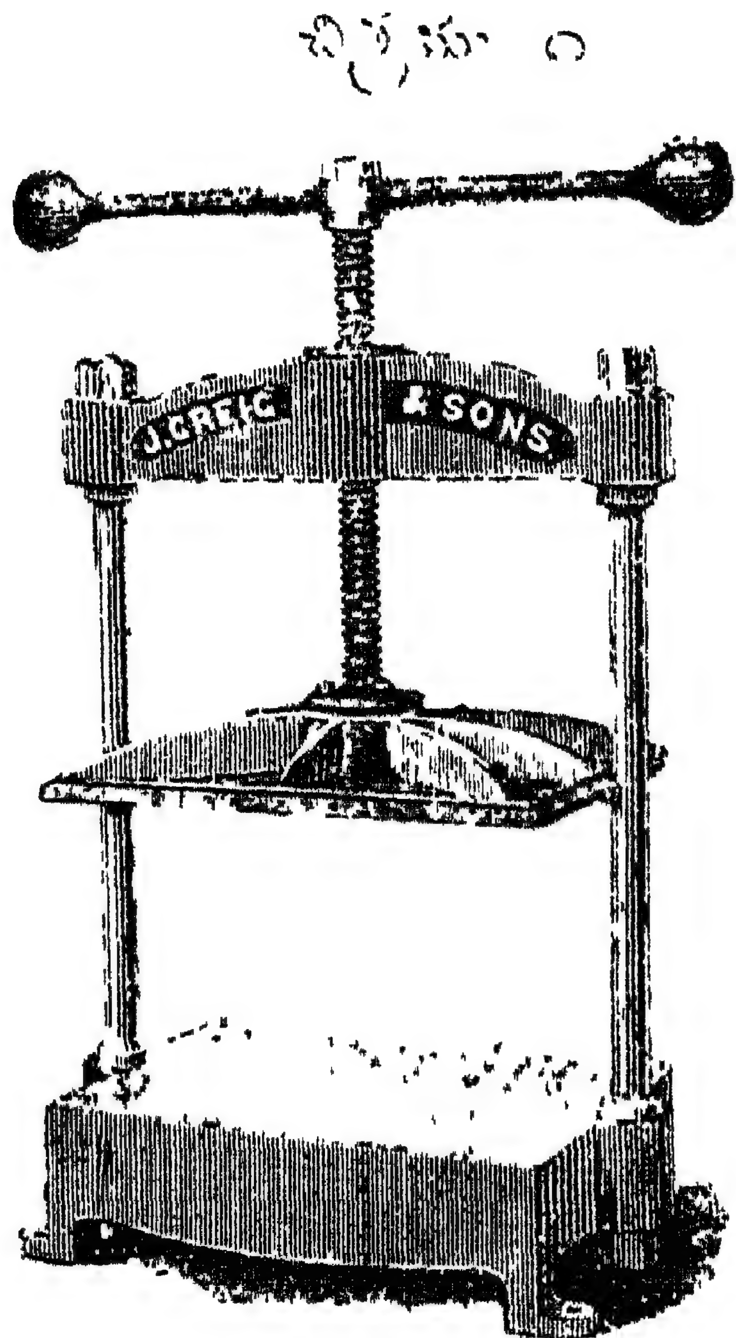
బైండుచేయు మార్గములు

బైండుపనిని, కుట్టుట, చివరలుకోయుట, వీపులు గుండ్రనచేయుట, అట్టలుకట్టుట, అట్టలను, పుస్తకపువీపు, లను చేర్చు లతలు మొదలగువానితో నలంకరించుట యను 5 శాఖలుగా విభజింపనగును. పెద్ద బైండుషాపులందును ముద్రాలయములందును ఈశాఖలకు జెందిన పనులను జేయుటకు ప్రత్యేకపు పనివాండ్రను నియమించెదరు.

1. పుస్తక విభాగములు కుట్టుట

ప్రథమమున పుస్తకముయొక్క మడత పెట్టబడినట్టి విభాగములన్నిటిని (Sections) పేజీనంబరు తప్ప కుండులాగున పొత్తిపెట్టి ప్రెస్సులోనుంచి గట్టిగా మరను బిగించవలయును. ఇట్లు ప్రెస్సులో నొత్తుటవలన విభాగములన్నియు నల్లగాను యెత్తుగాను ఉండక దగ్గరగా నణగియుండగలవు. (చిత్రము ౧.)

పిమ్మట ఆవిభాగముల పొత్తినంతను ప్రెస్సునుంచి వెలుపలకుతీసి మడతలుగల వెనుకభాగమును హెచ్చుతగ్గులు లేకుండులాగున నొక్కబల్లపైబెట్టి, సుమారొక ¼" మాత్రము పైకి మించుగా నుండునటుల

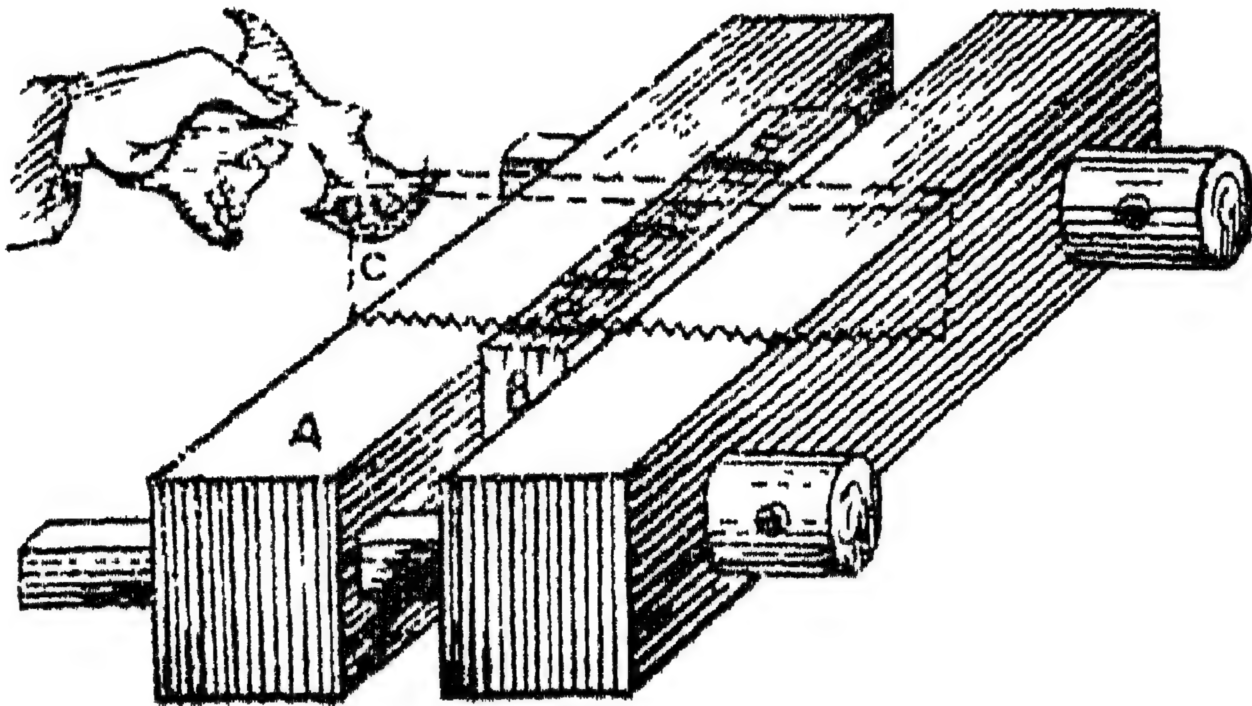

చిత్రము ౧

వీపుల నేర్పరిచి ప్రెస్సునందు నుంచవలయును. పిదప పైనుండి 1½ అంగుళమును క్రిందినుండి 1½ అంగుళమును భాగించి మిగిలియున్న ప్రదేశమును పుస్తకము పెద్దదైన యెడల 5 సమానభాగములుగను, చిన్నదైన యెడల 4 భాగములుగను విభజించి, పెన్సిలుతో అడ్డముగా గీతలు గీయవలెను. అట్లు 4 భాగములు చేసినపుడు 5 గీతలును, 5 భాగములు చేసినపుడు 6 గీతలును ఉండవలయును. పిమ్మట యీగీతలపై చేతిరంపముతో సుమారొక నూలులోతుగ గంటి మాత్రముగా కోయవలయును. ఇట్లు కోయబడినట్టి విభాగములలో నొకదాని పరీక్షించినను దానియందు దారమును గ్రుచ్చుటకు వీలగునట్టుల రంధ్రము లేర్పడియుండును. (చిత్రము ౨, 3)

పుస్తకములయొక్క విభాగములనన్నిటిని పైవిధముగా తయారుచేసినపిమ్మట కుట్టుటను ప్రారంభింపనగును. ఈపనికై ప్రత్యేకపు కుట్టుప్రెస్సు ఒకటియుండవలయును. దానియొక్క మాదిరి చూపబడియున్నది. ఈప్రెస్సుయొక్క మరస్తంభముల నడుమ నుండు అడ్డకొయ్యకును; పీటలోనిగాడికి క్రిందనుండు మేకులకును 20 లేక 25 నూలుపోగుల నొకదారముగా మెలిపెట్టి పుస్తకవిభాగములయొక్క వెనుకభాగమునందలి రంపపుకోత

లను సరిగా నుండునట్లు లంపవలెను. అట్లు చేసిన క్రిందనుండి పైవరకు గల ముక్కలు సరిగాను పైకి

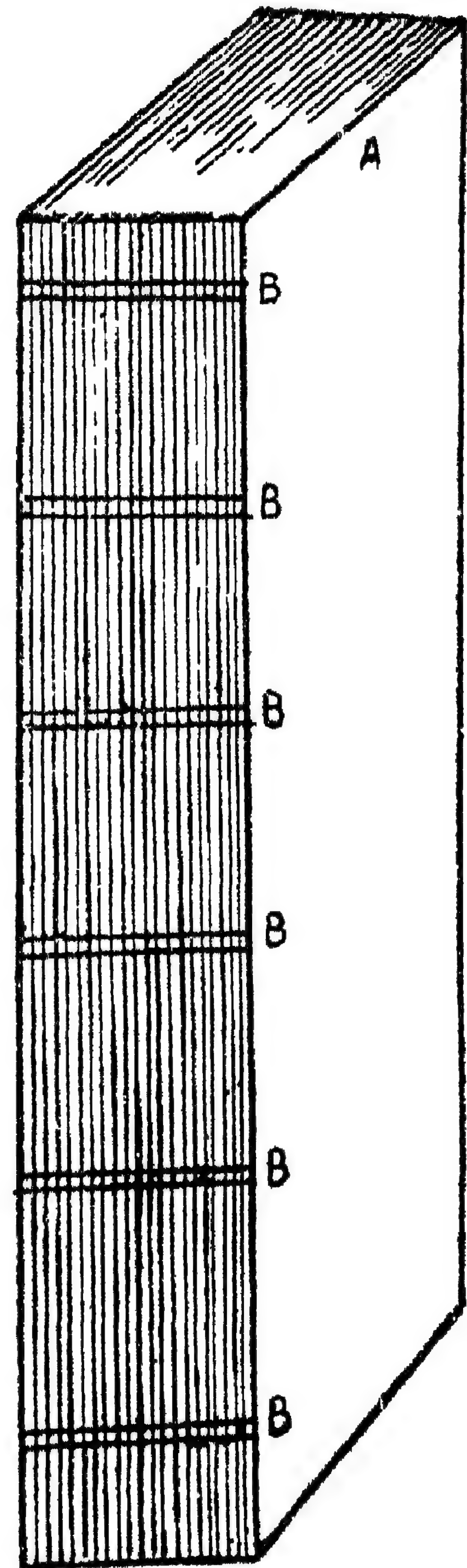
చిత్రము 2

పుస్తకవిభాగములను రంపపుగాళ్లు కోయుట
A. పుస్తకముల నొక్కు ప్రెస్సు; B. పుస్తక విభాగముల పొత్తి; C. రంపము D. రంపపుగాళ్లు.

త్రిప్పుటవలన యీభాగములు గట్టిగా బిగియును. విభాగములందలి పైగాని క్రిందగాని విడిచి, మాయముగా 8 గాళ్లున్నచో మూడుదారములును, 4 గాళ్లున్నచో నాలుగు దారములును కట్టవలయును. పిమ్మట విభాగముల పొత్తిలోని మొదటి విభాగముతో కుట్టు మొదలిడవలయును. విభాగముయొక్క మడతను మాయముగా విడదీసి దాని నడుమభాగమునందు రంపపుకోత రంధ్రములు ప్రెస్సునకు కట్టినదారముల నంటియుండునటుల ప్రెస్సుయొక్క పైపైనుంచి, సూదిలో దారముగుచ్చి తలపైపు మొదటి రంధ్రముగుండా లోపలకు పోనిచ్చి, రెండవ రంధ్రముగుండా వెలుపలకులాగి ప్రెస్సునకు కట్టిన మొదటి దారముచుట్టి, తిరిగి ఆరంధ్రముగుండానే లోపలకు గుచ్చవలయును. ఇదేవిధముగా మిగిలియున్న దారములనుచుట్టి ఆఖరు రంధ్రమునుండి వెలుపలకు దారమును రానిచ్చి, కుట్టు ప్రారభించిన మొదటి రంధ్రమునొద్ద 2,3 అంగుళములదారముమాత్రము మిగులునటులు దారమునంతను వెలుపలకు లాగివేయవలయును. ఇట్లు

చిత్రము 3

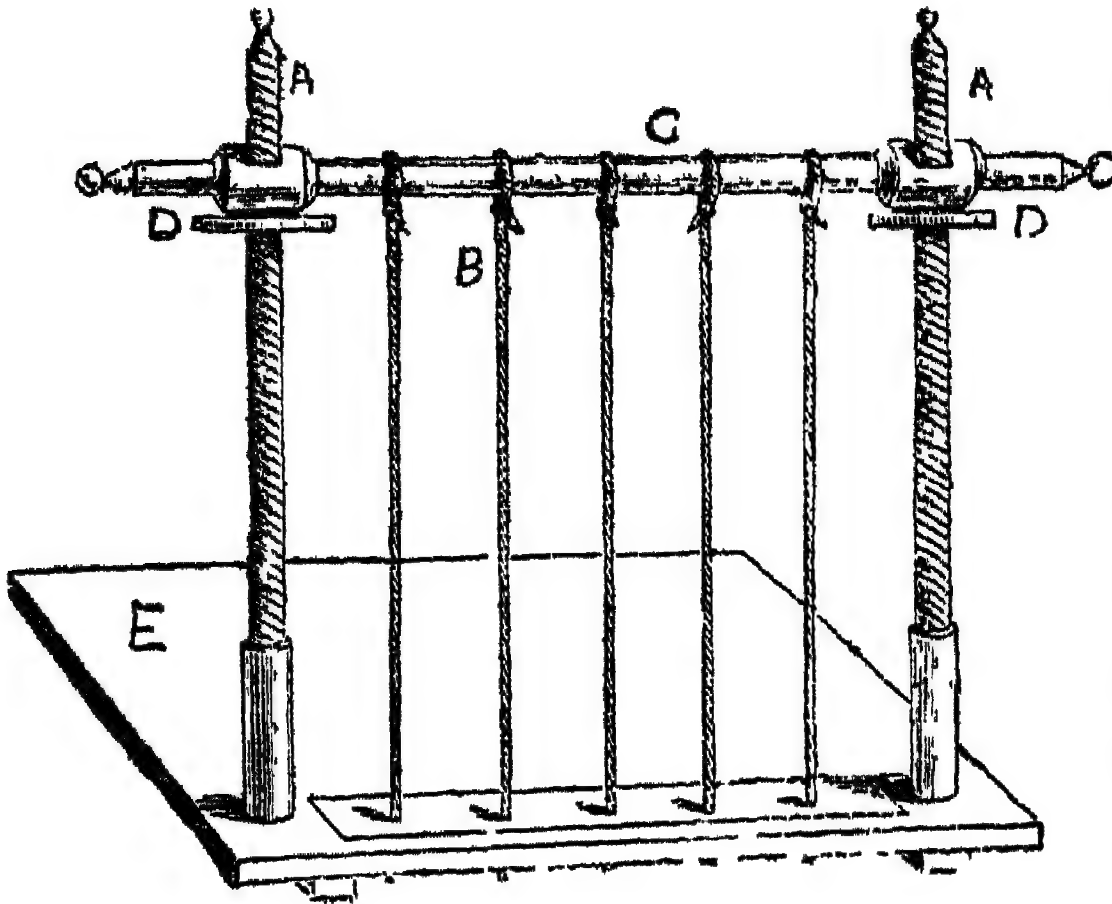

రంపపుకోతలు కోయబడినట్టి విభాగముల పొత్తి; A. విభాగములు; B. రంపపుకోతగాళ్లు.

చేయుటవలన ప్రెస్సునకు కట్టబడినదారములు కుట్టు దారమునే చుట్టబడి విభాగముయొక్క రంపపుగాళ్లలో సరిగా నిమిడియుండగలవు. పిమ్మట మరియొక విభాగమును తీసికొని మొదటిదానివలెనే కుట్టి, దారపుకొస గట్టిగా వెలుపలకు లాగి బిగించవలయును, కాని యీ రెండుభాగములకును చివరరంధ్రమునద్ద మాత్రము సంబంధ ముండనేరదు. గాన ప్రథమమున విడిచిపెట్టి యుంచిన దారపుకొసను కుట్టు దారముతో కలిపి ముడివేయవలయును. ఇదేవిధముగా మిగిలియున్న విభాగముల నన్నిటిని కుట్టవలయును. మూడవవిభాగమునుండి ప్రతిదానిని, కుట్టు చివరకు వచ్చినపిమ్మట దారమును బిగలాగి దాని క్రింది విభాగముతో సంబంధమేర్పడునటుల దారమును మెలికవైచి బిగించుచుండవలయును. ఈవిభాగములను

కుట్టుపని, కుట్టు మంచిగా చూపుటవలన గ్రంథములను చదువుటకంటె సులభముగా బోధపడగలదు. ౭, ౮, ౯. చిత్రములం దీకుట్టువిధము స్పష్టముగా జూపబడియున్నది.

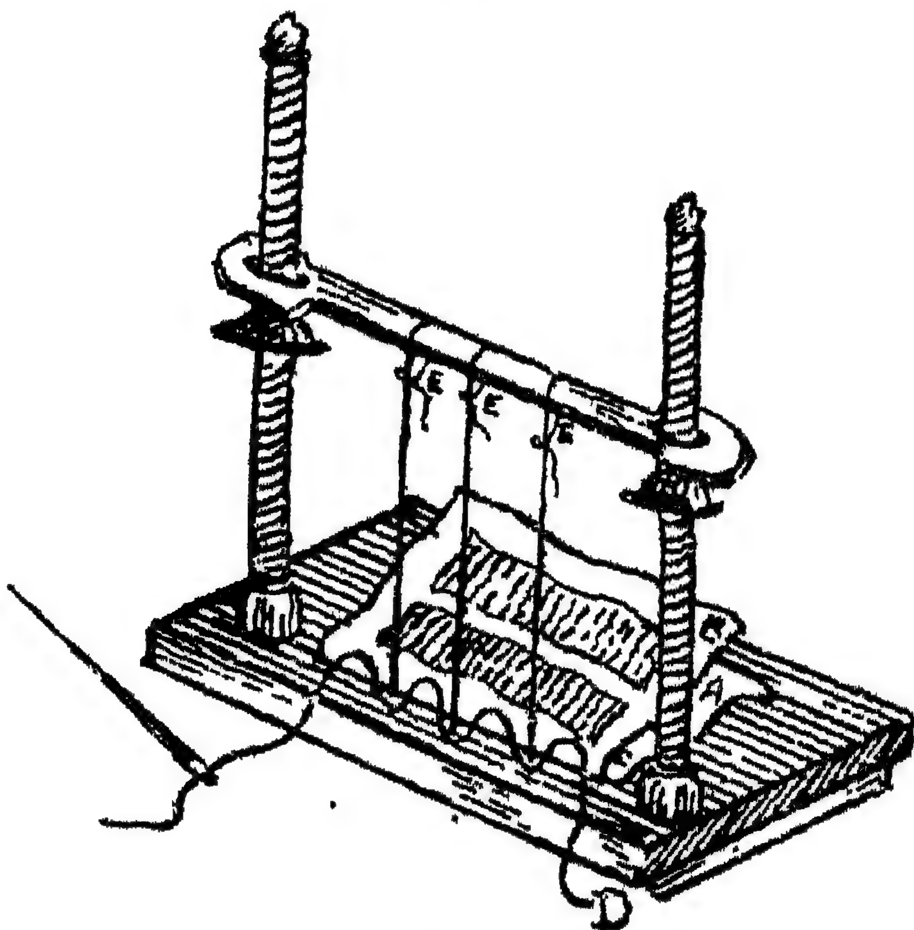
చిత్రము ౭

కుట్టుప్రెస్సు.

A. A. మర స్తంభములు; B. అడ్డుకమ్మికి కట్టినట్టి నూలుదారములు; C. అడ్డుకమ్మి; D. D. మరదిమ్మలు E. పీట.

చిత్రము ౮

విభాగములను కుట్టువిధము (a)

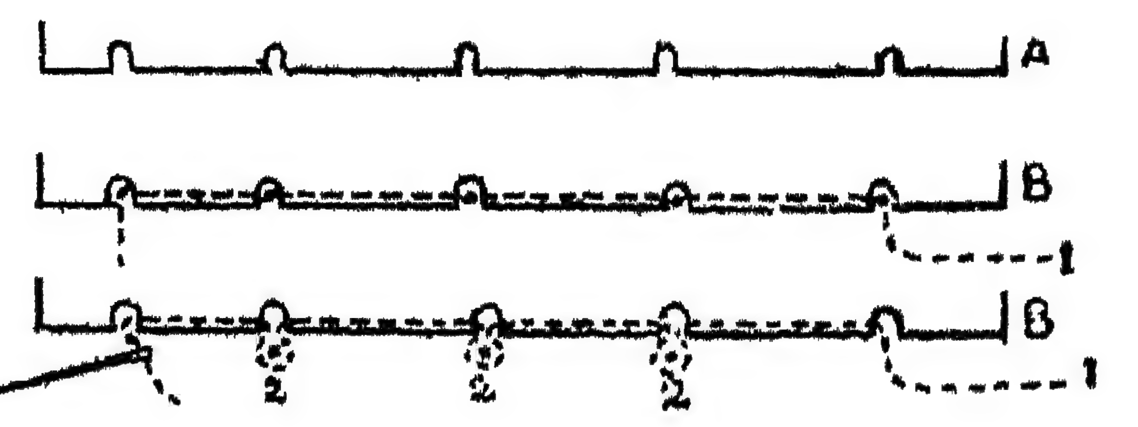
A. విభాగము; B. విభాగముయొక్క పైభాగము; C. విభాగపుమడత లోపలిభాగము; D. కుట్టుదారము; E.E. E. ప్రెస్సుయొక్క అడ్డుకమ్మికిని పీటక్రిందనుండు యొ... చకునకట్టి బిగించిన నూలుదారములు.

కుట్టు పూర్తిగా ముగిసినపిమ్మట విభాగములన్నియు సిద్ధముగానుండునటుల త్రాటితో గాటుగా అదిమి, వెనుకవైపు అంచుకు బాగుగాపట్టునట్లు జిగురు (Glue) పూసి ఆరనిచ్చిన పిమ్మట ప్రెస్సునను కట్టబడిన దారములను యిరువైపుల 1 అంగుళము పొడవు మిగులునట్లుగా కత్తిరించి పైకెత్తి తీసివేయవలయును. కుట్టుప్రెస్సు లేకుండగనే కుట్టుమార్గములు ... వలెనేగాని, ... చిన్న ... యనంగీకరింపను.

చివరింపుకోయుట

విభాగములన్నియు కుట్టుట ముగిసినపిమ్మట కొంచెముగాను పుస్తకముగాను చేయవలెను. ముఖ్యముగా చేయవలసిన పని చివరలుకోయుట. కుట్టుకోయుటకు ముందు పుస్తకము, పుస్తకారంభమునందు ముఖపత్రము (title page) నతికించి పటముతోనైనను ... అతికించవలసిన స్థలములం దంటించుకొనిన యిరుప్రక్కల ... కాగితములు (end papers) నతికించవలయును. ఈ రెండుకాగితములు సాదాగానైనను, నలుపురంగుల చిత్రములు లతలతోను యుండు మిశ్రమముగా ప్రత్యేకముగా తయారుచేయబడును. వానికి బదులుగా స్వదేశపు తెల్లకాగితము నైనను వాడవచ్చును.

చిత్రము ౯

విభాగములను కుట్టువిధము (b)

A. రంధ్రములు చేయబడిన విభాగము. B. ప్రెస్సుతాడులను చుట్టి విభాగములను కుట్టుదారముతో కుట్టువిధము. 1. కుట్టుదారము; 2.2.2. ప్రెస్సుతాడులు.

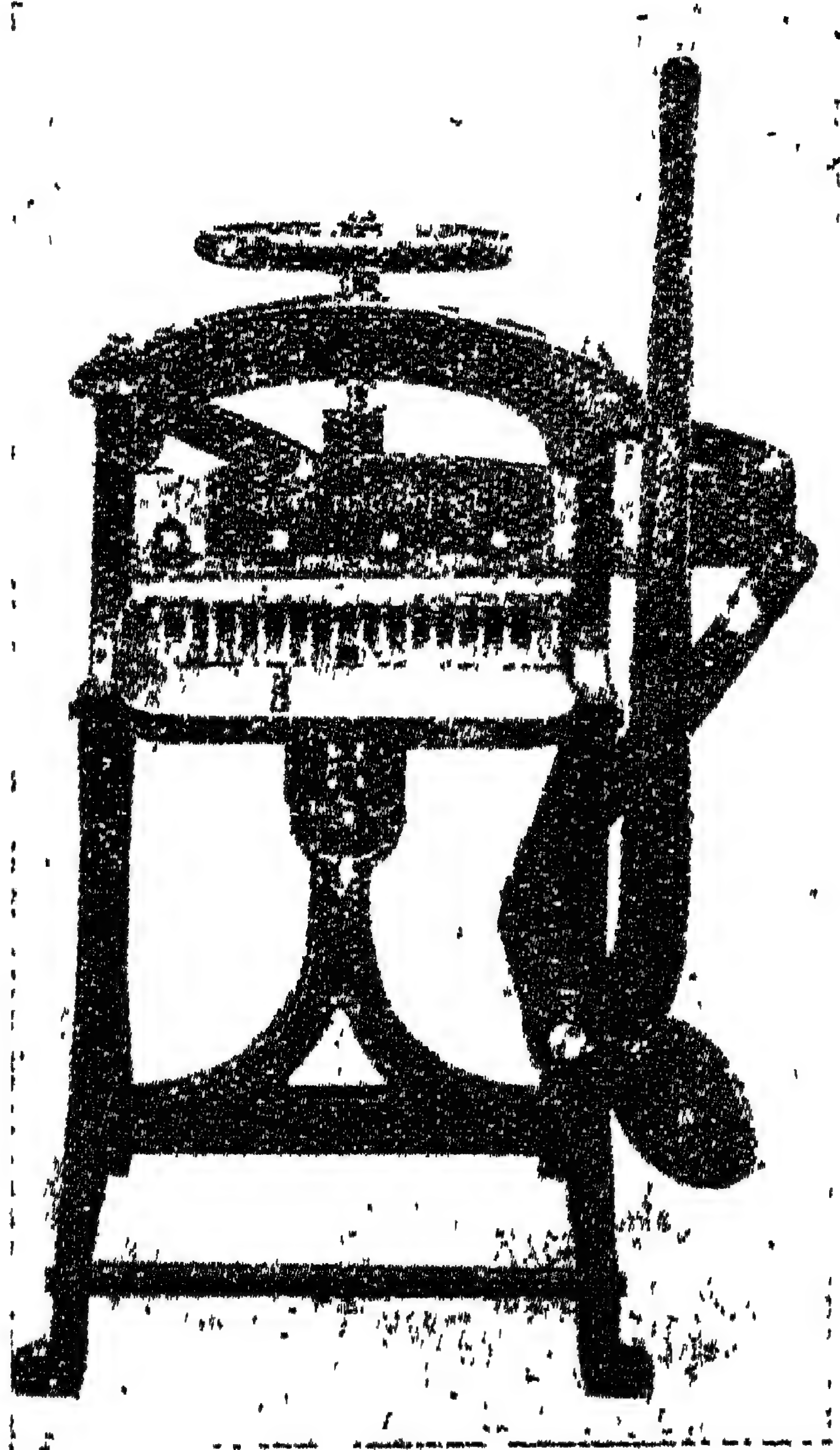
పిమ్మట పుస్తకముయొక్క వెనుకభాగము తప్ప మిగిలిన మూడువైపుల చివరలు తగుమాత్రము హెచ్చుతగ్గులు లేక చట్టముగా నుండునటుల చేతికోత ప్రెస్సులోగాని కోతయంత్రమునందుగాని కోసివేయవలయును. అట్లు చేయునపుడు పుస్తకవిభాగముల కన్నిటికిని, ముద్రిత

భాగమునను పలువైపుల కొంత అంచు ఖాళీగా వదలి వేయుబడును. ఈ ఖాళీ భాగమే పుస్తకపు చివరలుగా చేర్చబడును. కోయునపుడు వంకరగాని తేడాగాని వచ్చినచో, ముద్రితభాగమునకు చుట్టునుండు ఖాళీసమముగా నుండక చూచుటకు అసహ్యముగ నుండును.

యంత్రశాలలయందును, పెద్దబైండుషాపులందును, పుస్తకపు చివరలను కోయుటకు కోతయంత్రములుండును. వీనియందు గంటకు వందలకొలది పుస్తకములను కోయవచ్చును. పెద్దషాపులో బైండుపని చేయువారును, దానిని వృత్తిగా పెట్టుకొనక విలాసార్థముగ నిజపుస్తకములను తామే బైండుచేసికొనువారును, కోతయంత్రములు హెచ్చువెల గలిగియుండుటచేత కత్తిరకోతప్రెస్సులను వాడుక చేయుచుందురు. కోతయంత్రము యొక్కయు యీ కత్తిరకోతప్రెస్సుయొక్కయు రూపము లీక్రిందిచిత్రములందు చూపబడియున్నవి.

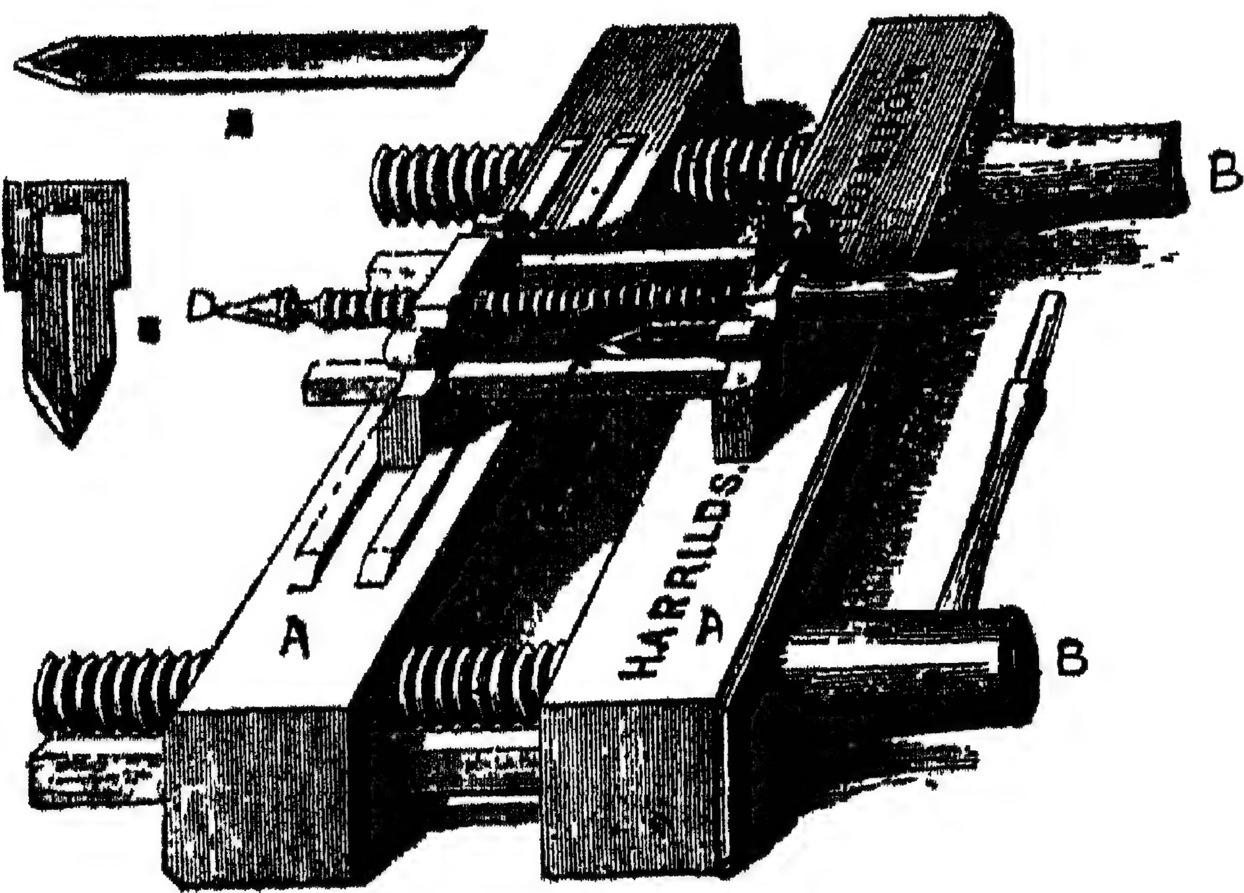
కత్తిరకోతప్రెస్సునందు పుస్తకపు చివరల నీక్రింది విధముగా కోయవలయును. పుస్తకముయొక్క వెనుకభాగముదప్ప మిగిలిన మూడువైపుల ఖాళీప్రదేశము (margin)నం దెంతవరకు కోసివేయుట అవసరమో నిర్ణయించుకొని, అచ్చట పెన్సిలుతో ఆనవాలుకొరకు

చిత్రము ౮

కోతయంత్రము.

చిత్రము ౭

కత్తిరకోతప్రెస్సు.

A. A. ప్రెస్సుదిమ్మలు; B. B. దిమ్మలను బిగించు మరలు; C. కోతకోయుచిత్రిక. D. చిత్రికనుముందువెనుకలకు నడుపుమర.

పట్టముగా గీతలు గీయవలయును. పిమ్మట పుస్తకములయొక్క ముందుచివరనుండి ఎంత వరకు కోసివేయవలయునో సూచించు గీతకు సమముగా నొక కోత బల్లను (Cutting Board) పుస్తకముతో సమముగా వెనుకభాగమున మరియొక్క బల్లను పెట్టి కోతప్రెస్సు దిమ్మలను విడదీసి వాటి మయమముగా కదిలిపోకుండ పెట్టి, గట్టిగా మరలను త్రిప్పి బిగించవలయును. చివర నుండి కోసివేయు భాగమును సూచించు గీతయు దానితో సరిగా పెట్టినట్టి కోత బల్లయొక్క పైభాగమును, ప్రెస్సుదిమ్మల యొక్క పైభాగములతో సరిపోవలయును.

చివ్వట వెనుక నిమ్మయుండవలెగాదిగ్ కత్తిని త్రిప్పుచుండ

కోత సాధనమునకు మాయముగానుండు

మరను రెండుచేతులతో పట్టుకొని కొం

చెము కొంచెముగా దగ్గరకు త్రిప్పుచు,

ముందునకును వెనుకకును చిత్రిక తోయు

నటుల తోయుచు నమ్మటవలన, పుస్తక

పు చివర సరిగా గీతవద్దకు తెగగలదు. ఇదే

విధముగా మిగిలిన రెండుచివరలునుకూడ

కోసివేయవలయును. కుట్టుటవలెనే యీ

కోతయు, పనిచేయునపుడు చూచుట

వలన సులభముగా బోధపడగలదు.

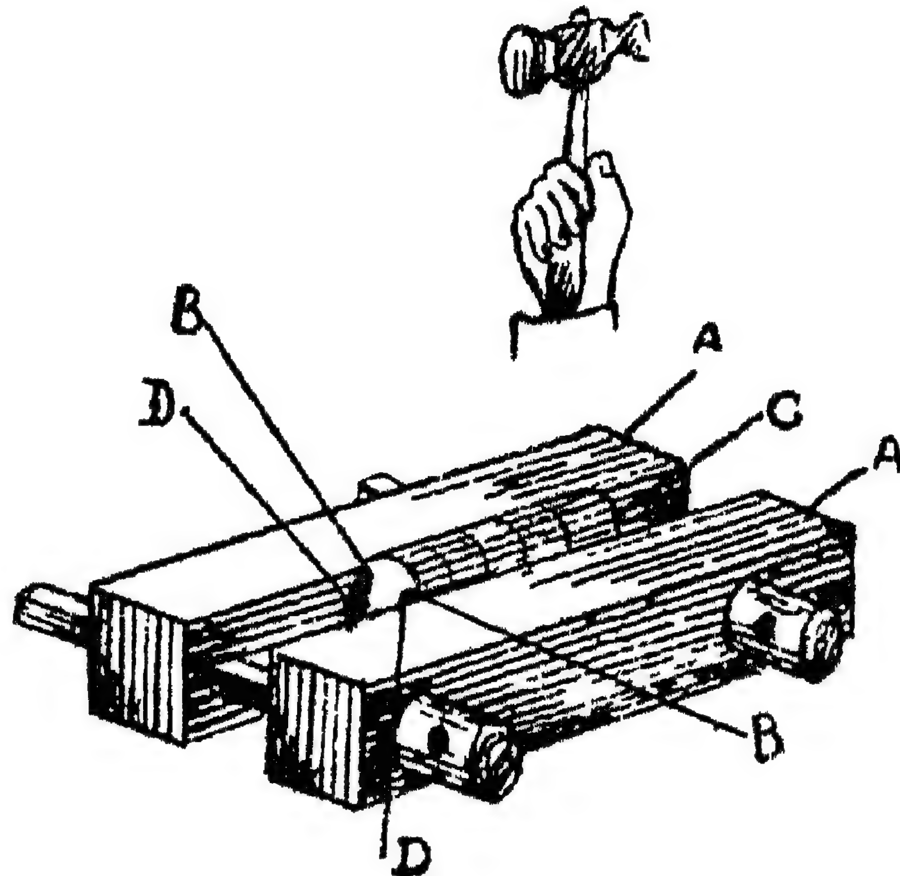
వీపులనేర్పరచుట [Backing]

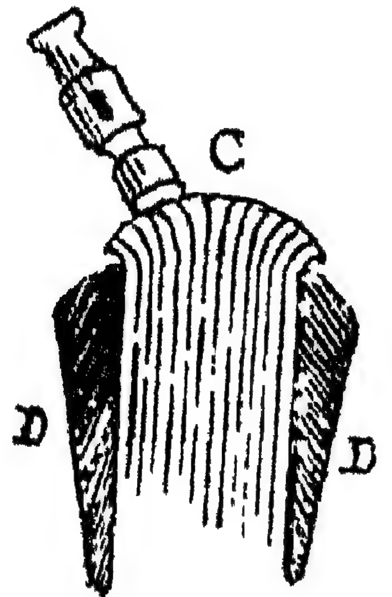
పుస్తకములకు చివరలు కోసివేయబడినపిమ్మట వాటివీపులను అర్ధచంద్రాకారముగా నుండునటుల చేయవలసియుండును. ఈపనికి వీపుల నేర్పరచుటలే క బ్యాకింగు[Backing]అనిపేరు. వీపుల నేర్పరచనిచో, పుస్తకములు చూచుట కందముగా నుండకపోవుట మా త్రమేకాక చదువుట కంత వీలుగాగూడ నుండనేరవు. వీపుల నేర్పరచువిధ మీక్రింద దెలుపబడి యున్నది.

పుస్తకమునకు వీపు నేర్పరచుటకు ముందుగా దాని వెనుకభాగమును అర్ధచంద్రాకారముగను ముందు భాగమున నదేవిధమైన పల్లముగను, వచ్చులాగున చేతి వ్రేళ్లతో నదిమిపట్టుకొని, Backing Boards అన బడు కొయ్యపలకలను వీపునకు $\frac{1}{8}$ అం. క్రిందుగా నిరువైపులను యీక్రిందిపటమందు జూపబడినటులు చేర్చి ప్రెస్సులో బిగించవలయును. పుస్తకవిభాగములను రంప పుగాళ్లు కోయునపు డుపయోగించిన ప్రెస్సు యీవీ పుల నేర్పరచుటకుకూడ పనికి వచ్చును.

పిమ్మట సుత్తితో వీపుభాగమునంతను పటమునందు జూపబడినటుల నున్నగను అర్ధచంద్రాకారముగను వచ్చునటుల బాగుగాకొట్టిజిగురుపూసి, తలపైపున క్రింది భాగమున $\frac{1}{2}$ అంగుళము తక్కువగాను యిరుప్రక్కల అంగుళము హెచ్చుగాను నుండునట్టి పలుచనిగుడ్డ నొక దాని నతికించవలయును.

చిత్రము ౫

వీపుల నేర్పరచుట.

A. A. ప్రెస్సుచెక్కలు. B. B. వీపు నేర్పర చుటవలన వంగినట్టి పుస్తకపు కాగితములు. C. అర్ధచంద్రా కారముగ చేయబడిన పుస్తకపువీపు. D. D. బ్యా కింగ్ బల్లలు.

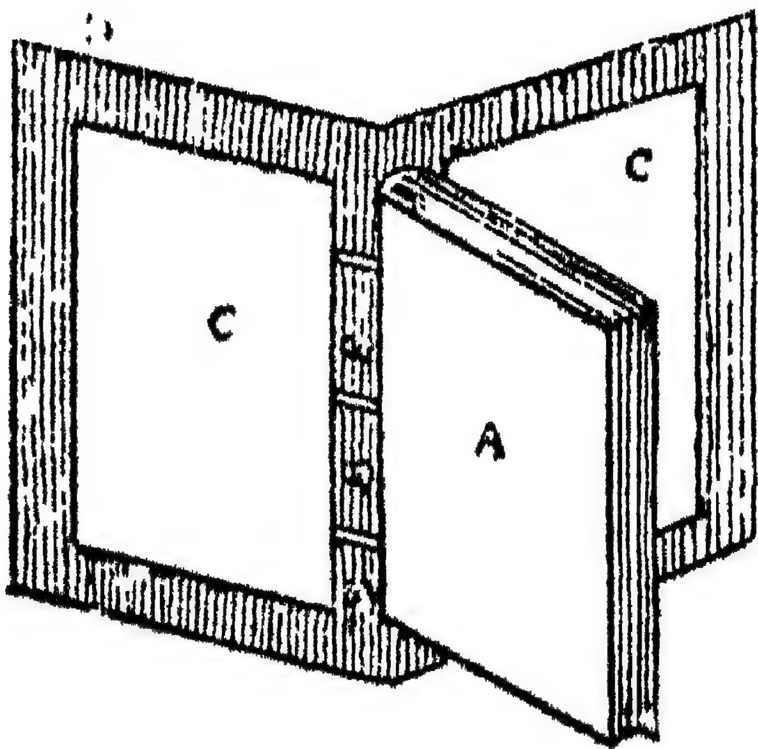
అట్టలు కట్టుట

పుస్తకములకు వీపుల నేర్పరచినపిమ్మట మిగిలిన పని వాటికి అట్టలను కట్టుట. తోలుతో బైండుచేయు నపుడును హెచ్చువెలగల పుస్తకములకును మిల్ బోర్డు లనబడు అట్టలను (Mill Boards)సాధారణపు పనికొర కును గడ్డిఅట్టలను (Straw Boards) వాడుక చేయ బడుచున్నవి. గడ్డిఅట్టలు 25 $\times$ 30 అం. కొలతగలిగి యొక్కొకఅట్ట $\frac{1}{2}$ పౌను మొదలు 3 పౌనులవరకు బరువు గలిగియుండును. వీటిబరువు హెచ్చుచుండిన కొలది దళసరికూడ హెచ్చుచుండును. పుస్తకముయొక్క లా వునుబట్టి అట్టలయొక్క మందమును నిర్ణయించుకొన వలయును. సాధారణముగా 1 అంగుళముకంటె తక్కు వలావుగల పుస్తకములకు 1 పౌను అట్టలును అంతకుమిం చిన లావుగలవాటికి 2 పౌనుల అట్టలును వాడబడు చున్నవి.

పుస్తకపు లావునకుతగినట్టి అట్టనొకదానిని తీసు కొని, దానినుండి పుస్తకపు కొలతకంటె వీపుతప్ప మిగి లిన మూడువైపుల 3/16 అంగుళము (మూడునూళ్లు) మించియుండులాగున రెండుముక్కలు తెగగొట్ట వల

యును. పిమ్మట పీఁపుల పెగ్గ్రోసుటకై పైకి పెరిగిన కొంచెములగా నుండు లప్పు పుస్తకమున కిరుపైపుల యీయట్ట ముక్కలను అన్నిప్రక్కల నట్టలు మించునట్లుగను నుంచి తగ్గి తెరచినకొలదిని కట్టవలయును. పిమ్మట పుస్తకపు పీఁపుననుండి పోవునట్లు గాడ్లనుంచి పైకి గీసినట్టినూలుదారపు కొనలను సరిగా అట్టలపై నుండి యేటవాలుగా పెట్టుచుండి, ఆ వెనుకనుండే నూలుదారముల కొనలనుగట్టి, సరిగాని అట్టల కతికించవలయును. ఈ క్రిందిచిత్రమును చూడుడు.

చిత్రము ౧౦

పుస్తకమున కట్టల నతికించుట.

A. పుస్తకము; B. B. B. పుస్తకపువీపునందలి రంపపుగాడ్లలోని అట్టల కతికింపబడిన నూలుదారములు. C. C. అట్టలు. D. అట్టలపైన కప్పుతోలు.

తోలుతో బైండుచేయునపుడును, పుస్తకము మిగుల భారముగా నున్నప్పుడును మాత్రమే పైవిధముగా అట్టలను ముందుగా పుస్తకమున కతికింతురు. క్యాలికో గుడ్డలో బైండుచేయునపుడును చిన్న పుస్తకములకును యిట్లు గావింప నవసరముండదు.

తోలుతో బైండుచేయుట

పుస్తకములను బైండుచేయుటకు పనికివచ్చు తోలువందనేకరకములు గలవు. సాధారణముగా బాగుచేయబడినట్టి మేకచర్మములను గొర్రెచర్మములను తరుచు వాడుకచేయబడును. పెక్కువర్ణములలో లభ్యమగు మొరాకోయనబడు తోలును హెచ్చువెలగల పుస్తకములకుమాత్రము వాడుదురు. పైన తెలిపినట్టుల పుస్తకమునకు అట్టల నతికించినపిమ్మట పుస్తకమునంతను కప్పి అన్నివైపుల అట్టలకంటె 1 అంగుళము మించియుండునంత తోలుముక్కను కత్తిరించి దానికంతను మంచిజిగురుగల పిండిరాసి, ముందుగా నొకయట్టపై నంటించి, వీపునకు సరిపడునంత సన్నని అట్టకాగితపుముక్క నొకదానిని కత్తిరించి వీపుభాగమును కప్పుతోలుపై నంటించి, మిగిలియున్నతోలును రెండవఅట్టపై గట్టిగాలాగి అంటించవలయును. పిమ్మట అట్టలకంటె మించుగానుండు తోలుయొక్క మూలలు కత్తిరించి లోపలకు మడిచి, పుస్తకమునకు లోగడ అంటించియుంచిన రెక్కకాగితపుపై భాగలను, వీపునకు అంటించిన గుడ్డయొక్క మించులను అట్టలకు అంటింపవలయును. ఇంతటితో అట్టలకట్టుపని కొంచెముచ్చుతిప్పుగా ముగిసినదని చెప్పవచ్చును. ఇక చివరకు మిగిలియున్నపని అట్టలపైనను వీపులపైనను చిత్రములు పుస్తకపుపేర్లు మొదలగునవి చిత్రించుట. పుస్తకములను నిండుతోలుతో బైండుచేయుటకుమారుగా వీపులకును అట్టల చివరలకును తోలును మిగిలినభాగములకు క్యాలికోగుడ్డయును కూడ నుపయోగింప వచ్చును. ఈవిధముగా చేయుపనికిసగము తోలుబైండుఅని పేరు.

క్యాలికోగుడ్డతో బైండుచేయుట

హెచ్చువలలేనట్టియు అంత భారముగా నుండనట్టియు పుస్తకములను బైండుచేయుటకు తోలునకుమారుగా పెక్కురంగలలోలభ్యమగు క్యాలికోయనబడు గుడ్డ వాడుదురు. క్యాలికో నంటించుటకు తోలునకువలె పిండిగాక సర్వీసులేక వజ్రములనిపిలువబడు జిగురు (Glue) మాత్ర ముపయోగింపవలయును. తోలు బైండునకువలె అట్టలను ముందుగా పుస్తకమునకు తగిలించుట కూడ యనవసరము. పుస్తకమునకు సరిపడు క్యాలికో గుడ్డ ముక్కపై జిగురుపూసి, దానిమధ్యముగా వీపంత కొలతగల సన్నని అట్టముక్క నొకదాని నతికించి, దాని కిరువైపుల 3/16 అం. ఖాళీవదలి అట్టల నతికించి మించుగానుండు చివరలను లోనికి మడిచివేయవలయును. పిమ్మట యీ అట్టలలో పుస్తకమును సమముగానుంచి రెక్కకాగితపు పొరలను వీటి కతికింపవలయును.

అట్టలపై లతలు, పేరులు, మొదలగునవి వేయుట

పుస్తకములను తోలుతోగాని క్యాలికోతోగాని బైండుచేసినపిమ్మట చేయవలసినపని వాటిపై లతలు, గ్రంథనామములు, మొదలగునవి చిత్రించుట. ఈపనిని సామాన్యముగా ముద్రాక్షరశాలలందు యంత్రసహాయమున చేయుచుందురు. అట్టలపైనను, వీపు భాగములందును, ఏవిధముగ చిత్రింపవలయు ననుకొందుమో అదేవిధముగ లతలు, రూళ్లు, అక్షరములు మొదలగు సీసపు దిమ్మలను ముద్రాయంత్రముయొక్క పట్టెయునందు బిగించి, కాగితములపై ముద్రించునటులే పుస్తకపు అట్టలపై ముద్రించెదరు. పిమ్మట వీటిపై సిరాఆరుటతోడనే వాటిని పుస్తకపు రెక్కకాగితముల కతికించెదరు. అట్టలపైనను, వీపులకును, బంగారురేకుతో పేర్లు లతలు మొదలగునవి వేయవలయుననిన, ప్రత్యేకపుపనిముట్లుండవలయును. అట్టల నతికించిన పుస్తకమును ప్రెస్సులో బిగించి బంగారురేకులను (Gold leaf) సన్నని పేలికలుగా కత్తిరించి పేర్లు, లతలు మొదలగునవి వలయు చోట్ల కోడిగ్రుడ్డుసొన గుడ్డమాత్రము ఉంచి, దానిపై జాగ్రత్తగా నుంచవలయును. పిమ్మట ఇత్తడియక్షరములతో పేర్చిన పేర్లు, లతలు మొదలగు చిత్రములుగల పనిముట్లను నిప్పులలో కాల్చి, బంగారురేకుముక్కలుగల చోట్ల గట్టిగా నొక్కవలెను, దిమ్మలయొక్క వేడికి బంగారు రేకు కరగి నొక్కబడిన భాగములందు గట్టిగా నంటుకొనును. నొక్కబడని భాగములందు కరగక మిగిలియుండు రేకును మెత్తని గుడ్డతో తుడిచిన ఊడిపోవును. ఈపనిని చేయుటకు అభ్యాసమును నేర్పును ఉండవలయును. బైండుచేయుటకు వలయు పరికరములన్నియు కలకత్తాయందలి Calcutta Book Binding Materials Trading Co., 68 Bautkhana Road వద్దను ముద్రాయంత్రములు, టైపులు మొదలగు సామానుల నమ్ము యితర కంపెనీలవద్దను లభ్యముకాగలవు.

బుద్ధదేవుని యుపదేశ రత్నములు

రాజావాసిరెడ్డి శ్రీ దుర్గా సదాశివేశ్వర ప్రసాదు గారు

తలంపు కెక్కిన దానినే పలుకుచుండు
పలికినంతయు నేఁబూని సలుపుచుండు
నామనోవృత్తమే యిట్లు నాకుఁ గూర్చె
నన్నుసువిచార సంపదల్ చెన్నుమీఱ.

వీఁడు తిట్టెను కొట్టెను వీఁడు గెలిచె
దోఁచుకొనెవీఁడు నన్నని దుఃఖపడెడు
వారి కడఁగదు క్రోధ మీ వ్యసనములను
జిక్కుకొనదేని వైరముఁ జేరదతని.

ద్వేషము శమింప దెన్నఁడు ద్వేషమునను
సంతతప్రేమచే నది శాంతినొందు
నాదికాలమునుండియు నలరుచున్న
సత్యసిద్ధాంత మిదె సుఁడీ శ్రమణులార!

జనుఁడు విషయేచ్ఛ విడిచి సంసారమందుఁ
దిరుగుచో నింద్రియములు స్వాధీనములగు
నిట్టి శ్రద్ధాళులను నిర్జితేంద్రియులను
భూరిసత్త్వుల మారుఁడు చేరఁబోఁడు.

సంయమి జితేంద్రియుఁడు గుణి సత్యవాది
యగునరుఁడె కావిఁగట్టగా సన్న్యాసియవని
నన్యుఁడు పవిత్రమగుకావి నంటనేని
సత్యనియమముమాసి యుంచు జడుఁడెవాఁడు.

తల్లక్రిందుగ ధమ్మపదంబు నెల్లఁ
జదువుగాక జనుఁడట్లు నాచరించి
యతఁడు భిక్షువుగాఁగూడ నట్టివాఁడు
పరులయావులలెక్కించు వ్రజుఁడువాఁడు.

అర్థశాస్త్రము

గంటిజోగి సత్యనారాయణమూర్తి గారు, యమ్. ఏ.

[వెనుకటి సంచిక తరువాయి]

౬. యాంత్రికశిలు

కొన్ని సంగతుల చెప్పి యామార్గమ్ము ఉపయోగించిన వైనను సంస్థలయొక్క ప్రత్యేకముగా కొంచెము విచారించవలసియున్నది. యంత్రశాల లనగా యంత్రముల సహాయమున నూలు వడకుటయు, బట్టలను నేయుటయు, లోహములను కరగించుట మొదలగు క్రియలు, యంత్రసహాయమున్నచో వస్తువులు అతిత్వరితముగను సులభముగను అధికముగ అగుననుసంగతి అందరకు తెలిసినదే. కాళ్ళతో నడిచి ప్రయాణము చేయుటకంటె ఎడ్లబండ్లు బగ్గీలు, గుర్రపుబగ్గీలు, వీటి నెక్కిపోవుట త్వరితగమనముగను; ఇంతకన్నను ఆవిరి విద్యుచ్ఛక్తులచే పోవు బండ్లు ఎన్నిరెట్లో సుఖకరములు మేలు. చేతిమగ్గములతో దినమునకు కొన్నిబట్టలను నేయుటకంటె కష్టసాధ్యము. యంత్రములతో గంటకు వందలకొలది బట్టలు నేయవచ్చును. అనేకానేకములగు పనులెన్నియో యంత్రసహాయమున నెరవేరుచున్నవి. దేశపుటార్థికాభ్యుదయమునకు యంత్రశాలాప్రాబల్యమే మూలకారణమని ఈకాలపు దేశచరిత్రలు ఘోషించుచున్నవి. కావుననే యంత్రోపకరణములు సంపాదించవలెను, నవే అర్థోత్పత్తికి ముఖ్యాధారమని మును పటిప్రకరణములో నొక్కి చెప్పితిమి. స్టీమింజను, స్టీంబోటు, ట్రాంకార్, రైల్వే, టెలిగ్రాఫ్, టెలిఫోను, ఎయిర్‌షిప్ మొదలుగాగల యానసౌకర్యములన్నియు యంత్ర సహాయమునగదా నడచుచున్నవి. ప్రజలకు వీటివలన కలుగులాభములు, సదుపాయములు గణనాతీతములు. బహుత్వరితముగ రాకపోకలొనర్చుటకు ఒకస్థలమునుండి ఇంకొక ఎట్టిదూరస్థలమునకైన వార్తల నంపుటకు, వాణిజ్యవ్యాప్తికి, సరకుల నొకస్థలమునుండి ఇంకొకస్థలమునకు ఎగుమతిచేసి క్షామబాధల నివారించుటకు, అపక్వపదార్థముల నుత్పత్తిస్థానముల నుండి కర్మాగారములకు తీసుకవెళ్లి అచ్చటనవి పరివర్తనముబొంది వస్తువులుగ తయారుకాగానే వాటిని నానా ప్రదేశములందుండు వినియోజకులకడకు తీసుకవెళ్లి వారి వాంఛలను తీర్చుటకును యంత్రసహాయమున నడుచు యానసౌకర్యములుగదా కారణభూతము లగుచున్నవి. విజ్ఞానరసాయనశాస్త్రాభివృద్ధియు, నాగరికతాభివృద్ధియు అగుచున్నకొలది యంత్రప్రాబల్యమతిశయించుచుండును. వ్యవసాయాదికృషులు, వస్తురచనక్రియలు, వాణిజ్యవ్యాప్తి ఇవిఅన్నియును కొద్దిగనో గొప్పగనో యంత్రసహాయమునే అపేక్షించుచున్నవి. ఈయంత్రములనన్నిటిని క్లుప్తముగా వర్ణింపబూనినను ఒకగ్రంథమగునుగాన అట్టి సాహసమునకు దొడంగుట కిది స్థలముగాదు. వీటిప్రాబల్యమునవనే అర్థోత్పత్తి అనేకవిధముల నతిశయించి పాశ్చాత్యులు జపానువారును మిగుల భాగ్యవంతులైరి. యంత్రకళాప్రాబల్యము ఆదేశములందువలె మనహిందూదేశమం దంతెగా లేకున్నను మనవారుకూడా ఆవిషయమున బొత్తిగా ఏమరియుండలేదని చెప్పవచ్చును. మనదేశములోకూడ యంత్రశాలలు, మిల్లులు, కార్ఖానాలు, ఫ్యాక్టరీలు కొన్ని గలవు. ఈసందర్భమున మనదేశముయొక్క యంత్రరూపమూలధన ప్రవృద్ధిని దెలుపుసంగతుల వివరములను కొన్నిటి నిచ్చట పొందుపరచెదను. మనదేశమందలి పెద్దమిల్లులు కార్ఖానాలు ఫ్యాక్టరీలుకలసిమొత్తము5,312. ఇందుగవర్నమెంటువారియాజమాన్యమున పనిచేయుజనులసంఖ్య 123695. ప్రతిదినము మొత్తముమీద 13,69,136 మంది మిల్లులలో పనిచేయుచున్నారట. బంగాళదేశములో పెద్దమిల్లులు కార్ఖానాల సంఖ్య మొత్తము 1,000; వీటిలో 8,32,515 మంది పని

చేయుచున్నారు. బొంబాయిరాజధానిలో 950 ఉన్నవి; ఇందుపనిచేయువారు 3,12,741. బొంబాయి కలకత్తా నగరములలోనే మిల్లులు కార్ఖానాలు విశేషముగానున్నటులు కానవచ్చుచున్నవి. ఇండియాలోనుండు మిల్లులు కార్ఖానాలలో దూదివస్త్రములసంబంధమగు మిల్లులు నూటికి 39 చొప్పున ఉన్నవి. ఈ దిగువపట్టీలు గమనించతగినవి:

ఇండియా బట్టల మిల్లులు

రాష్ట్రము	మిల్లుల సంఖ్య	పనిచేయు జనులసంఖ్య
బొంబాయి రాజధాని	182	2,09,830
చెన్నపురి	21	25,297
సంయుక్త రాష్ట్రములు	17	15,998
బేరారు	13	14,621
బెంగాలు	12	12,093

మొత్తముమీద నూటికి 68 చొప్పున బట్టల మిల్లులు బొంబాయి నగరమందున్నవి.

రాష్ట్రము	ప్రత్తినుండి విత్తులుదీయుమిల్లులు	దూదిబస్తాలు కట్టుమిల్లులు
బొంబాయి	559	36,500
బేరారు	415	29,335
సంయుక్తరాష్ట్రములు	132	12,078
చెన్నపురి	149	13,663
పంజాబు	189	12,961
మధ్యపరగణాలు	194	105,93

ఇటుక పెంకు మొదలగునవిచేయూరగుమిల్లులు

రాష్ట్రము	మిల్లుల సంఖ్య	పనిచేయు వారి సంఖ్య
బంగాళము	91	2,92,318
చెన్నపురి	3	2,833
సంయుక్తరాష్ట్రములు	1	890

జూటు (జనుపనార) ప్రెస్సులు

రాష్ట్రము	ప్రెస్సులసంఖ్య	పనిచేయు జనుల సంఖ్య
బెంగాళ్	179	3,983
బీహారు ఒరిస్సాలు	26	1,470
చెన్నపురి	4	285

ఇంజనీరింగు ఇత్తడి లోగి కార్ఖానాలు ఇనుము కార్ఖానాలు నౌకా నిర్మాణాలయములు

రాష్ట్రము	కార్ఖానాల సంఖ్య	పనిచేయువారి సంఖ్య
బంగాళము	105	32,008
బొంబాయి	24	6,291
బీహారు ఒరిస్సాలు	16	5,989
బర్మా	21	2,465
చెన్నపురి	9	1,407
సంయుక్తరాష్ట్రములు	7	1,175

ఇవిగాక రైలు ట్రాము కార్ఖానాలు 7ఉన్నవి; అందులో 89,389 మంది పనిచేయుచుందురు.

పెద్ద ధాన్యము మరలు (ప్రెస్సులు)

రాష్ట్రము	ప్రెస్సులసంఖ్య	పనిచేయువారి సంఖ్య
బర్మా	336	35,388
చెన్నపురి	133	7,694
బెంగాలు	108	4,503

గొప్ప ముద్రాక్షరశాలలు

రాష్ట్రము	ముద్రాక్షర శాలల సంఖ్య	పనిచేయువారి సంఖ్య
బెంగాలు	21	4,776
బొంబాయి	20	4,988
చెన్నపురి	29	4,089
సంయుక్తరాష్ట్రములు	10	1,748

[illegible] లను [illegible] సామానులను [illegible] 15 కార్ఖానా లున్నవి; అం దులో 26,959 [illegible], పనిచేయుచుండును. తా త్ యినముల [illegible] 20,805 గురు పనిచేయుచుండును.

[illegible] కార్ఖానాలు [illegible] పురిలో 55; సంయుక్తరాష్ట్ర ములలో 10; [illegible] యిలో 15; బెంగాలులో 18 [illegible] 108; అస్సాములో 15; [illegible] బాయిలో 1; [illegible] పురిలో 4 [illegible] మనుపు [illegible] కార్ఖానాలు [illegible] హైదరాబాదుసంస్థానములో 42; [illegible] 2; [illegible] 3; సంయుక్తరాష్ట్ర ములలో 8. [illegible] సిగరెట్టు కార్ఖానాలు సంయుక్తరాష్ట్రము లలో [illegible] 8. సిమెంటు [illegible] ఫ్యాక్టరీలు [illegible] పురిలో 9; హైదరాబాదుసంస్థానములో 2; సంయుక్తరా ష్ట్రములలో 14. ఇదిగాక అనేక కార్ఖానాలుకూడ పనిచేయుచున్నవి. [illegible] చేర్కొనబడిన వివరాంశముల వలన [illegible] దేశము పరిశ్రమలలోను యంత్రకళల లోను [illegible] చున్నదని ఆనందించుటకు వీలులేదు. యంత్రకళావిషయమున మనవారు [illegible] తగినంతగా తటస్థులై [illegible] లేదనుటకే [illegible] వివరాంశములు సాక్ష్యము. మన హిందూదేశములో నూటికి 72కి పైగా వ్యవసాయవృత్తులపైనే ఆధారపడియున్నారనుట మన ము నూటికినూటికి [illegible] తెచ్చుకొనవలెను; శేషిం చిన 28 గురుమాత్రమే ఇతరవృత్తుల నాశ్రయించియు న్నారు. ఇంగ్లాండులో నూటికి 71 మంది పరిశ్రమలు, యంత్రకళలు, వర్తకము వీటిని ఆశ్రయించియున్నారు; శేషించిన 29 గురు ఇతరవృత్తులను స్వీకరించుచున్నారు; అందులో నూటికి 38 గురుమాత్రమే వ్యవసాయాది కృషులలో నున్నారు. అపక్వపదార్థోత్పత్తి ఈదేశ ములో మెండు; లక్షలకొలది విలువగల అపక్వపదార్థ ములు విదేశీయమాత్ర చేయుచుండును; కారణమేమన ఈదేశములో వస్తురచనయు యంత్రకళాబాహుళ్య మున్ను అతితక్కువ. యంత్రరూపకము మూలధన మీదేశములో సన్నగిల్లియున్నది. వ్యవహారచక్రమును నడుపగల కార్యదక్షులు, ప్రజ్ఞావంతులు, వ్యాపారనా యకులు ఈదేశములో బహుస్వల్పముగా నున్నారు; శక్తియుక్తులుగల కార్మికులసంఖ్య అతితక్కువ. అన్నిటి కిని మూలము తగినంతవిద్యావ్యాప్తి లేదు. పారిశ్రామిక విద్య [illegible] తగా తక్కువ. ఇట్టి పరిస్థితులలో పరితపించు చున్న మనదేశమువారు మీదచెప్పిన కొద్దిపాటి కార్ఖా నాలసంఖ్యతో నానందింపక దేశమందలి యంత్రకళలు అధికముగా వికసించుటకు నలయు ప్రయత్నములు సలుపవలెను.

౭. మితామిత భాగ్యోత్పత్తులు

యంత్రకళాప్రాబల్యమువలన దేశమం దర్థోత్పత్తి అధికరించుననియు, పాశ్చాత్యదేశముల భాగ్యమున కిది యే మూలకారణమనియు జెప్పియుంటిమి. పాశ్చాత్యులు బట్టలనేత, లోహపుపనులు మొదలగు పరిశ్రమలను నెల కొల్పి యంత్రోపకరణ సహాయమునను వ్యాపారనాయ కుల బుద్ధికుశలతచేతను, కార్మికుల శక్తియుక్తులచేతను మూలధనబాహుళ్యమువలనను విస్తారోత్పత్తి చేయుచు న్నారు. ఈవిస్తార వ్యాపారసూత్రము అన్నిపరిశ్రమల యందు అన్నిసమయములందును వర్తించదు. ఇందులకు కారణము లనేకములు. కొన్ని పరిశ్రమలలో పెట్టుబడి ఎక్కువయగుకొలదిరాబడి ఎక్కువయగుచునేయుండును. అనగా అవి అధికవృద్ధిన్యాయమునకు లోబడియుండును. ఇదికూడ ఒకహద్దుచేరువరకుమాత్రముఅధికమైనఫలము నిచ్చుచుండును; తదుపరి పెట్టుబడికితగిన ఎక్కువరాబడి లేకపోవుటయో రాబడియే పెట్టుబడిద్రవ్యముకన్న సన్నగిల్లుటయో తటస్థించును. మరికొన్ని పరిశ్రమలలో అమితభాగ్యవృద్ధిమాత్ర మంతగా నవలంబించుటకే వీలు కాదు యంత్రోపకరణములు వ్యవసాయాదికృషులలో ఎక్కువగా ప్రయోగించి భాగ్యవృద్ధిచేయుట సాధ్యప డదు. కొన్నిపాశ్చాత్యదేశములలో వ్యవసాయవిషయ మందుకూడ యంత్రసాధనము లుపయోగింపబడినట్లు తెలియుచున్నను వస్తురచనవానిక్రియలందువలె వ్యవసా యమందు యంత్రసాధనసంపత్తి అంతగా అనుకూలిం పదు. అమితభాగ్యోత్పత్తికి వలయు సాధనోపకరణముల లేమింజేసియు, వాటిని ఉపయోగించినను కిట్టుబడి లేకయుండుటవలనను, యంత్రసహాయముల ద్వారా ఒకే మాదిరివస్తువులు లక్షలకొలది కోట్లకొలది తయారగుచు న్నను అట్టి వస్తువులకు తగిన “డిమాండు” లేకపోవుట చేతను కొన్నివృత్తులు కొన్నిపరిశ్రమలు మితాభివృద్ధి మార్గములతోనే తృప్తినొందవలసి వచ్చుచుండును. దేశా

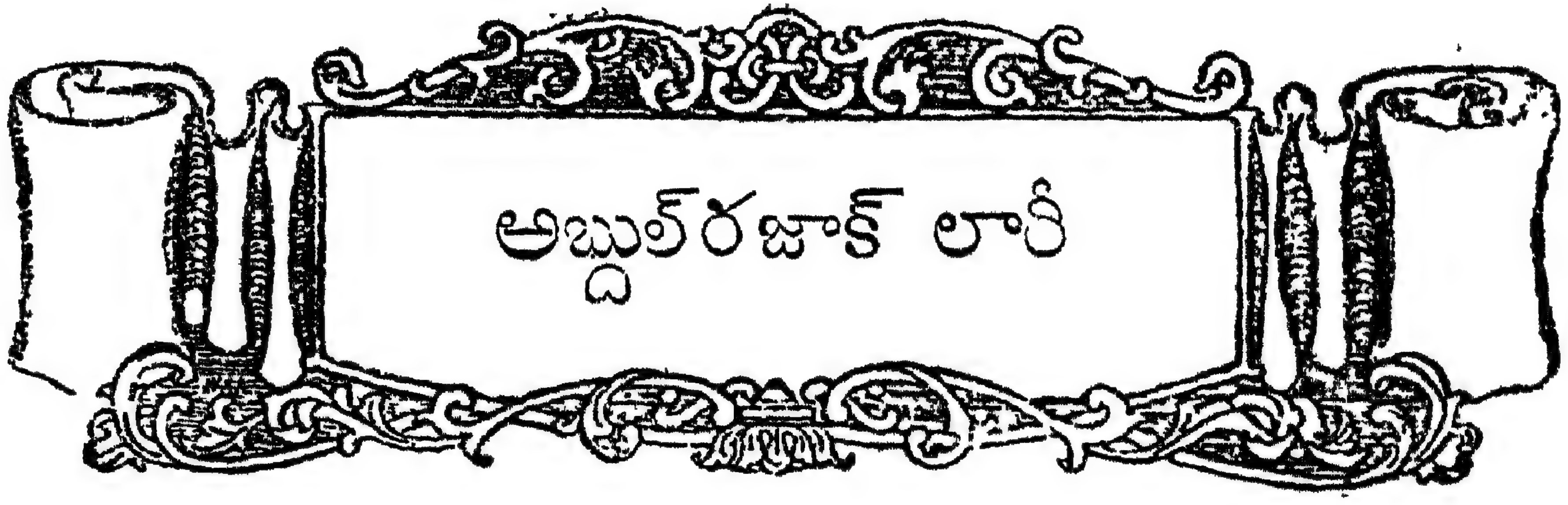
భ్యుదయమునకు అమితభాగ్యాభివృద్ధిసూత్రమే అనుసరణీయ మని కొందరున్ను మితిభాగ్యాభివృద్ధిసూత్ర మవలంబనీయమని మరికొందరున్ను చెప్పుచున్నారు. ఈవాద ప్రతివాదముల యాథార్థ్యము కనుగొనుటకై రెంటింటి వలన కలుగు లాభనష్టములను విచారించుటయేకాక కొన్ని పరిశ్రమలు విస్తారవ్యాపారమున కాస్పదంబులనియు మరికొన్నిటివిషయములో కష్టపడి ఎక్కువ మూలధనమును వెచ్చించినను అందులకు దగిన జాస్తీవస్తురాశి లభించకున్నదనియున్ను వస్తురాశి లభించినను అందులకుతగిన "డిమాండు" లేక తువకు నష్టమే ఏర్పడుననియున్ను, యంత్రకళలకన్న హస్తకళలకు తక్కువ పెట్టుబడి సరిపోయినను యంత్రకళలధాటికి ఓర్వజాలక హస్తకళలు వెనుకంజవేయుచున్నవనియున్ను మనము జ్ఞాపకముంచుకొనవలెను.

౮. విస్తారవ్యాపారములవలన కలుగు లాభములు

పెద్దపెద్దపరిశ్రమలను జయప్రదముగా నడిపించుటకు పెట్టుబడిసామానులు విస్తారముగా కావలసియుండును; ఆయపక్వపదార్థములను గొప్పగొప్పమొత్తములుగా కొనవచ్చునుగాన అవి చిల్లరబేరములకన్న నయముగా దొరకుటవలన ఖర్చు తగ్గును. పుట్టెడుసున్నము కొనుటకున్ను నూరుపుట్ల సున్నము కొనుటకున్ను ఖరీదు రేట్లు భేదముగానుండి ఎక్కువసరకు ఒకేపర్యాయము కొనుటయే లాభదాయకముగా నుండలేదా? వేలకొలది కార్మికులను నియమించి వారిసహాయమున యంత్రములందలి అన్నిభాగములను నడిపించి విశేషముగా వస్తురచన చేయవచ్చును. ఏకళయందైన లభించిన అముఖ్యపదార్థములు విరివిగానున్నచో అవి వ్యర్థములుకాక వినియోజ్యములగుటయో ఉపకళ లుత్పన్నమగుటయో ఆర్థికప్రపంచమున మనము సాధారణముగా కనుగొనుచున్నాము. ధాన్యపుమర (రైస్మిల్లు)లో మనము ఏరాశముగా తెల్లబియ్యమును తయారు చేయించునప్పుడు విశేషముగా లభించెడుఊక వ్యర్థముకాకుండ కాల్చుటకు పనికివచ్చుచున్నది. నువ్వులు, వేరుశెనగలు వీటిని గానుగలలోపోసి నూనెకొరకు కాడించినప్పుడు లభించు గానుగపిండి (తెలకపిండి) ఎన్నియోవిషయముల కనకూలించుచున్నది. పెద్దపెద్ద [illegible] ములను "[illegible]" [illegible] అంచులుకోయగా వచ్చిన చిల్లరముక్కలు [illegible] జేబునోటుపుస్తకములుగా [illegible] చున్నవి. ఇదేవిధముగ [illegible] యంత్రోపకరణముల [illegible] ములలో [illegible] వాటి రచనతో [illegible] పనికి వచ్చుచున్నవి. 10 మంది పనివాళ్లను నియమించి వారిచే [illegible] 10 [illegible] చేసినచో [illegible]; 500 మంది పనివాళ్ల[illegible] 1-కి రూ. 10 [illegible] 50 [illegible]; 10 రూ [illegible] 15 [illegible] నిచ్చి [illegible] నియమించి [illegible] విస్తారవ్యాపారనాయకు[illegible] లాభములను [illegible] సహాయమున [illegible] 1-కి 1 రూపాయి అయినప్పుడు [illegible] వలకొలది ఫ్యాక్టరీలలో [illegible] వ్యాపారనాయకు [illegible] 1-కి 7 అణాల ప్రకారము అమ్మినను [illegible] లాభకరముగాను [illegible] ఉండును. ఇట్టి కారణములవలననే మనదేశములో సాలెవాండ్రు నేతబట్టలంతగా వాడ్లక యంత్రోపకరణ సహాయమున తయారగుకాబట్టలు చవుకగలవు చెల్లుచున్నవి. ఫ్యాక్టరీల కార్యక్రమమునకు పెద్దపెద్ద పనులను చేయించుటకున్ను నలుగురు పెట్టుబడి సామానులను వ్యాపారనాయకులు మర్యాదస్తులన్ద కొనగలు; ఏమన ఎక్కువవెలల చెల్లించవలసివచ్చును; ఆవస్తువు లెప్పటి ఏరాశముగా ఉత్పత్తి అవునో అస్థలము లంగదే మొత్తము మీద కొనినయెడల ఎంతో సులభముగాను నవుకగాను ఉండును. ఈకాలములో నిర్మింపబడు వస్తురాసులనేకములు ఉత్పాదకుని స్వంతవినియోగమునకుకాదు; అన్యదేశముల కెగుమతిచేసి లాభమును పొందుటకే కొల్లపెట్టింపుగలవస్తువులు తయారగుచున్నవి. ఇట్టి వస్తురాసులు

యంత్రోపకరణ సహాయమున పెద్దపెద్ద ఫ్యాక్టరీలలోనే నిర్మింపబడవలసియున్నవి. యంత్రశాలలు అధికవృద్ధి న్యాయము ననుసరించియుండుటవలన రచింపబడు వస్తురాశి యెక్కువయైనకొలది వ్యయప్రయాసలుతగ్గి వెలలు దిగజారును. హస్తశాలలవిషయమున అట్లుకాదు; ఉత్పాదితమగు వస్తురాశి యెక్కువ; దానిని హెచ్చించుటలో విశేషముగా లాభమునుండుటకు వీలులేదు; యంత్రశాలలతో పోటీచేసి వెలలుతగ్గించుట సాధ్యపడదు. ఆకారణమువలననే యింగ్లండులో ప్రతిఫ్యాక్టరీలలో తయారు కాబడు బట్టలు యింగ్లీషువారియొక్క మనదేశమునకు దిగుమతి అగుచుండినను అవి యెక్కువగలకు చెల్లు చుండుటచేతను ఖండితకా హస్తశాలలు నశించుచున్న వనియు స్వదేశపుసాలెవాండ్రు పోటీలో బుగ్గిపడినదని యున్న స్వదేశశాలలను ప్రోత్సహించవలెనని పెద్ద ఆందోళనము జరుగుచున్నది. "స్వదేశీవ్రత"మవలంబించి నేతబట్టలనే కట్టుకొనెదమని ప్రతిజ్ఞలుచేయువారిసంఖ్య అధికరించు కొలది సాలెవాండ్రు నేయుబట్టలకు కొంత డిమాండుకలిగి వారికి కొంచెము పూర్వముకన్న లాభము కలుగుచున్నను నిస్సందేహమైనను చేతితో బట్టలనునేయుట మొదలగు హస్తశాలలు యంత్రశాలలతో పోటీచేసి జయ మొందునని చెప్పుట కష్టము. విస్తారవ్యాపారములవలన కలిగెడు లాభము లింకను నున్నవి. ఇట్టి వ్యాపారములలోనే ఎక్కువ ఖరీదు గల యంత్రోపకరణముల నుపయోగించవచ్చును; యంత్రోపయోగమువంజేసి వస్తురాసుల నధికముగా నిర్మించుట కవకాశమున్నను యంత్రములకయ్యేఖర్చు భరించుట సామాన్య వ్యాపారులకు వలనుగాదు. యంత్రప్రాబల్యముగల పెద్ద ఫ్యాక్టరీలలో నూతనపరిశోధనల కెంతయో అవకాశమున్నది. విస్తారవ్యాపారులు ఖర్చులకు లక్ష్యముసేయక దేశదేశములలో ప్రకటనలంజేసి జనులకు తాము తయారుచేయు వస్తువులయందు ఆసక్తిన్ని, రక్తిన్ని కల్పింతురు. తుదకు వారు ప్రకటనలకు వెచ్చించెడుద్రవ్యము వెలలరూపకముగా వినియోజకులవద్ద తీసికొన్నను మొత్తముమీద వినియోజకుల కావెలలు సరసముగానేయుండును. విస్తారవ్యాపారములను నడిపించెడు గొప్పవ్యవహారనిర్మాతలు తమపరిశ్రమల కనుకూలించునట్టియు ప్రతికూలించునట్టియు విషయములను జాగ్రతగా పరిశీలించి కాలోచితసంస్కారము లొనర్చి లాభములనే సర్వదా పొందుటకు యత్నించుచుందురు. పరిమితవ్యాపారుల పరములైన యానుకూల్యములును కొన్నికలవు. వాటిలో ముఖ్యమగునవి గమనించతగినవి. చేతిపని నేర్పు బుద్ధి చాతుర్యము కాన్పింపదగు జల్తారుబట్టలను నేయుట మొదలగు వృత్తులవిషయమున యంత్రోపకరణసహాయమంత అవసరము కాదు; విస్తారవ్యాపారమాత్ర మవలంబించుటకుకూడ వలనుపడదు. వస్త్రాభరణాదులయందనేకము మేల్మిరకములు హస్తవిరచితములుగానే యుండును; హస్తవిరచితములు విస్తారవ్యాపారమున కనుకూలించుట అతికష్టము. అధికమగు వస్తురాసులనే తయారుచేయు యంత్రములు ప్రజలకోరికలను, అభ్యాసములను అనుసరించి ఎల్లప్పుడున్ను వారికి కావలయు సామగ్రినే తయారుచేయుట దుష్కరము; కారణమేమన ప్రజల అభిరుచులు మారుచుండుటంజేసి వస్తునిర్మాత లొకప్పుడు వారివస్తువులు చెల్లుబడికాక ఆర్థికక్షోభ లుద్భవిల్లి కష్టనష్టముల పాలగుదురు. పరిమితవ్యాపారులు తామే స్వయముగా అన్నికార్యములను విచారించుకొనవచ్చును; వీరు మధ్యవర్తులైన మేనేజర్లను విచారణకర్తలను నమ్మియుండవలసిన విధిలేదు. స్వల్పముగా వస్తురచనచేయు ఉత్పాదకులు మామూలుగా వారివద్ద వస్తువులనుకొను వారిమనస్సుల కుచితముగా నుండునట్టియు, ప్రియముగా నుండునట్టియు వస్తువులను తయారు చేయుచుందురు. మరమ్మత్తుపనులు మొదలగునవి విస్తారవ్యాపారమాత్రమున సాధ్యపడవు. (సశేషము)

పండిత శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు

శ్రీల నడిమింట వెలుగొందు గోలకొండ
వైభవ సహస్రభానుగభస్తిచయము
జ్వాలదసూయాఖ్య భూతదర్పణము సొచ్చి
చిచ్చు రగిలించె నౌరంగజేబు మదిని.

మహితగుల్బర్గ సాధుసమాధిగూర్చి
వింతవింత వదంతులు వెల్లడించి
ప్రబల చతురంగబలముతో వచ్చి తాకె
నింతలో గోలకొండ డిల్లీశ్వరుండు

"నిర్జరుల మర్త్యులనుబోలె నెనరుగూర్చి
తురకలను హిందువుల నొక్క త్రోవ నడపి
కంటి "తానాశాహ" బిరుదు నిష్కంటకముగ
బాపు నీనేర్పు పొగడ నెవ్వని తరమ్ము?"

"కాఫరుల సుఖపెట్టుట కడిది వ్రతము
కులగురుడు రామదాసు, భక్తుల వలంతి;
భద్రగిరిరాము డిలువేల్పు భళి! సెబాసు
ఎల్లవిధముల కృతివి నీకేమి కొదువ?"

"వైభవ మపారము; తెలుంగుబాపనయ్య
లనుగు ప్రెగ్గడ గమికాండ్రు; యవనజాతి
శత్రువు, మరాటి, శంభాజి సఖుడు నీకు
పరువుతక్కువ మాస్నేహబాంధవమ్ము"

"అనుగతుండను నేను మహమ్మదునకు;
ప్రభువు నాపతి నాకు ప్రవర్తకమ్ము
వేమకలు కట్టిపెట్టు నాతోడ; నిపుడు
రాయబారపుటాస వ్యర్థప్రయాస."

"మును ఖురేషుల రక్తవాహినుల దోగి
పూత మైన మహమ్మదుచేతి కత్తి
జాతివిద్రోహ శోణితస్నుతుల బరచె
ధరణి తానీష్మ బాపు నుస్నతి చెంద."

ఈగతి జవాబంపంగ డిల్లీశ్వరుండు;
కురిసె నిప్పులవాన గోల్కొండమీద;
చల్లచల్లగ నేమమాంసములు చనియె
కరడుగట్టిన యవనరక్తమ్ము క్రక్కె.

నిబ్బరించిన తానాశాహ నెమ్మనమ్ము
వ్రయ్యవారదు భీతివజ్రపుహతికి;
ఆనగొన్న డిల్లీశు హృదంతరమ్ము
పగిలిపోదు నిరుత్సాహ పరశుహతికి.

ఆటలకుమారు వరవళ్లు; పాటబదులు
బిరుదుబొబ్బలు చెలరేగి విసువకునికి
భోగలాలస లగు నెల్ల ముద్దరాండ్రు
బొమలు ముడిచిరి గోల్కొండపురము నందు.

బాపల వికాసముం గాంచి పగచువారి
కొండెములు విని తానాశాహ కూర్మిసతులు
కడగి యక్కన మాదన్నగార్ల శిరము
లరికి నజరులు పెట్టి రత్యార్త లగుచు.

అపు డలంగీరు భేదతంత్రానుసరణి
కాంచనాద్రులు గాంచి దిగ్భ్రాంతు లగుచు
కొదువ గోల్కొండదళపతుల్ కుక్కలైరి
ఖాను షౌక్కదు లారీ యొకండు దక్క.

పడియె తానాషాహ శిరమున పరశుధార,
కురిసె ఢిల్లీశు శిరమున కుసుమవృష్టి;
జరిగె నేతాముపెట్టగ సంగరమ్ము
నడచె నొకనెల వాయువేగమున మరల.

హృదయముల్ఘాత లూగు టూహించి తెలిసి
అభిజాత్యమ్ము తేలిక యగుట కాంచి
కాంతపెగిటి జవరాలు ఖానువర్యు
చెంపపై గొట్టు బంగరు చెప్పుతోడ.

శత్రునృపు గ్రుంచు చింతయు, సాటివీరు
డగుల గలిసిన వంతయు వివశు జేయ
నురికె హయము నెక్కి లారీ మహోగ్రు డగుచు
వైరిపిండులు చీకాకుపడి కలంగ.

చేతి కందిన శిరముల్ల చిదిమిచిదిమి
పొరలు నెత్తురు టేరుల మునిగిమునిగి
దర్పమున పీనుగుగుట్టలు దాటిదాటి
నోటి కెద్దు రీదు చేసినా నెసగె నతడు.

అరచి పైబడి ఢిల్లీశు నాజ్ఞనంది
విక్రమించిరి పదుగురు వీరు; లతని
శౌర్యమును ప్రేక్ష వారల ఖిన్నులతలు
మెచ్చె నెల్లని ప్రశంసలు ముమ్మరముగ.

అసలు నడుము మనోగతి ననుసరించి
చినురుపోడి సభాగళి ననుకరించి
మెలగుట నతండు గుఱ్ఱముమీద వ్రాలి
మించు ననురాగమున కౌగిలించుకొనియె.

తురగరింఖాసముద్భూతధూళిపటల
మెల్ల నడగార రేగి ఢిల్లీశుబలము
కృత్తవైరి శిరోఘట బృంద మెత్తి
చనియె మున్ముందు కలయంపి చల్లుకొనుచు.

అపు డలంగీరు బద్ధారినృపతి యగుచు
కడురయమ్మున గోల్కొండ గద్దె యెక్క;
వాడవాడలు సొచ్చి తద్భటసహస్ర
మనుభవించెను స్వేచ్ఛావిహారసుఖము.

కల ధన మ్మెల్ల ధనికులు కాన్కవెట్టి
ముక్తిబడసిరి విజ్ఞానపూర్ణ లగుచు;
చూచుచుండగ సుర లైరి సోమయాజు
లంబువులు చల్లి దీవించి రచటి సతులు.

ఆసమై నాస వర్జించి వాసిగన్న
యోధవరులకు బహుమతు లొసగునపుడు
తెచ్చి విడిచిరి భటు లరసచ్చియున్న
ప్రణీతు డగు వీరు నొకని రారాజునెదుట.

మెరసె సభ చూడ్కు లాతని మేనినిండ
రేగె కోలాహలమ్ము లారీ యటంచు
వేషధువు మాటుకొనుచు పృథ్వీవిభుండు
గద్దె దిగి పిడి నుదు రంట కత్తియెత్తె.

ఏడుపదుల గాయమ్ములతోడ నపుడు
సకరుణమ్ముగ రణవైద్యశాల సొచ్చి
ఒక్క నెల యుండి లారీ మహోదయుండు
వర్ధమాన సుధాంశుని పగిది వెడలె.

ఆసతో కబురంపె రాజాధిరాజు
కొసలుసాగెడు భావియోచనలతోడ
ఈసుతో వచ్చె లారీ కరీంద్రువోలె
నిజవిభునిమీద సుడిపెట్టు నెనరుతోడ.

గాటముగ రాలె నపుడు చెంగలువపూలు
కురిసె పీయూషబిందువుల్ కొసరికొసరి
మేటి గమికాండ్రతో నెకిమీండ్రతోడ
నలరు కొలువెల్ల కలగె మహాబ్ధివోలె.

చూచియును జూడని విధాన లేచి నిలిచి
అందికొనినట్లు జోహారు లాచరించి
కరుణ చూపిన యట్లు లాదరము చూపి
పెద్దసేనాని కుడిదెస గద్దె చూపి.

"మిత్తినెదిరించి శౌర్యము గుత్తగొనిన
మేటి వీరుడు పొడచూపె నేటి" కనుచు
కొండ యెక్కించి రారాజు కోరె నతని
శంక వోనాడి డిల్లీ నలంకరింప.

కర మెసద నాని యెదురొమ్ము విరిచి నిలిచి
బాహులు ముడిచి దృగాశుగమ్ములను గ్రుమ్మి
మనసు గుబగుబలాడించి మారు పల్క
కూలిపోయిన గోల్కొండ కూర్మిజోదు.

"ప్రాణములు నిల్పితివి నాదు ప్రణతి గొనుము
గెల్చికొంటివి రాజ్యలక్ష్మిని బడయుము
పెట్టిపుట్టినాడ వనుభవింపుము సిరి
కక్కురితిమాట లిక చాలు కట్టిపెట్టు".

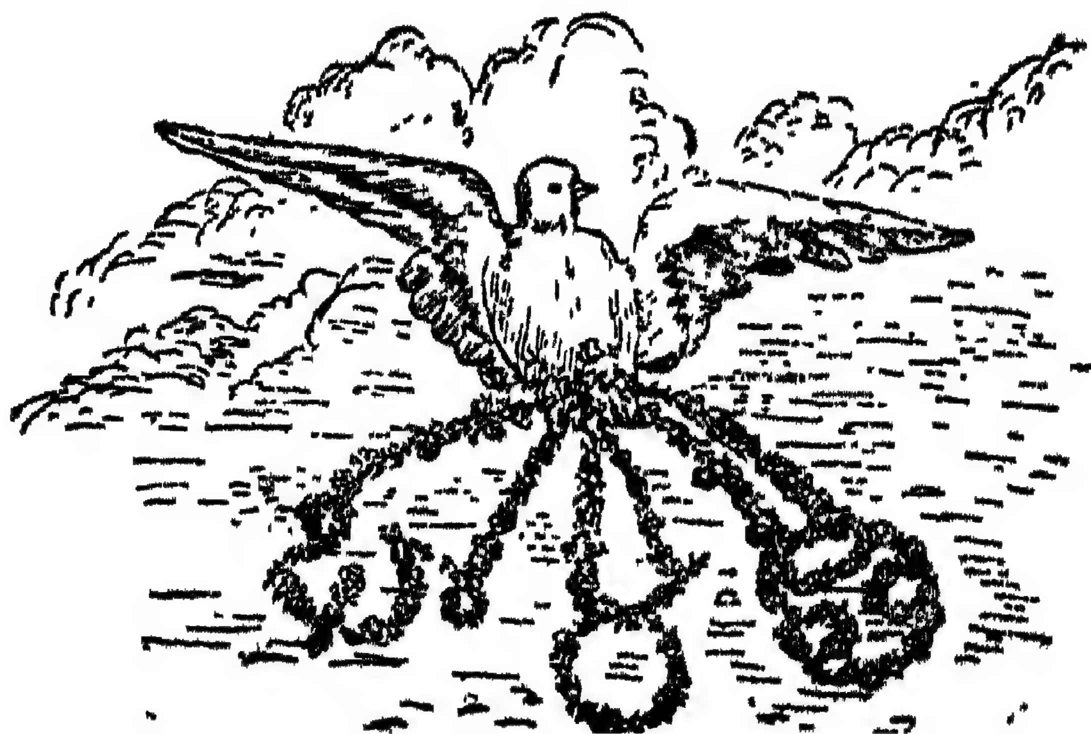
"పిలువకుము నన్నునుద్యోగఫలము చూపి
నాల్క యొక్కటినాకు డెందమ్ము నొకటి:
విడిచి గోల్కొండ వేరొకయెడకు చనుట
భండనమునకొ కాకున్న స్వర్గమునకొ"

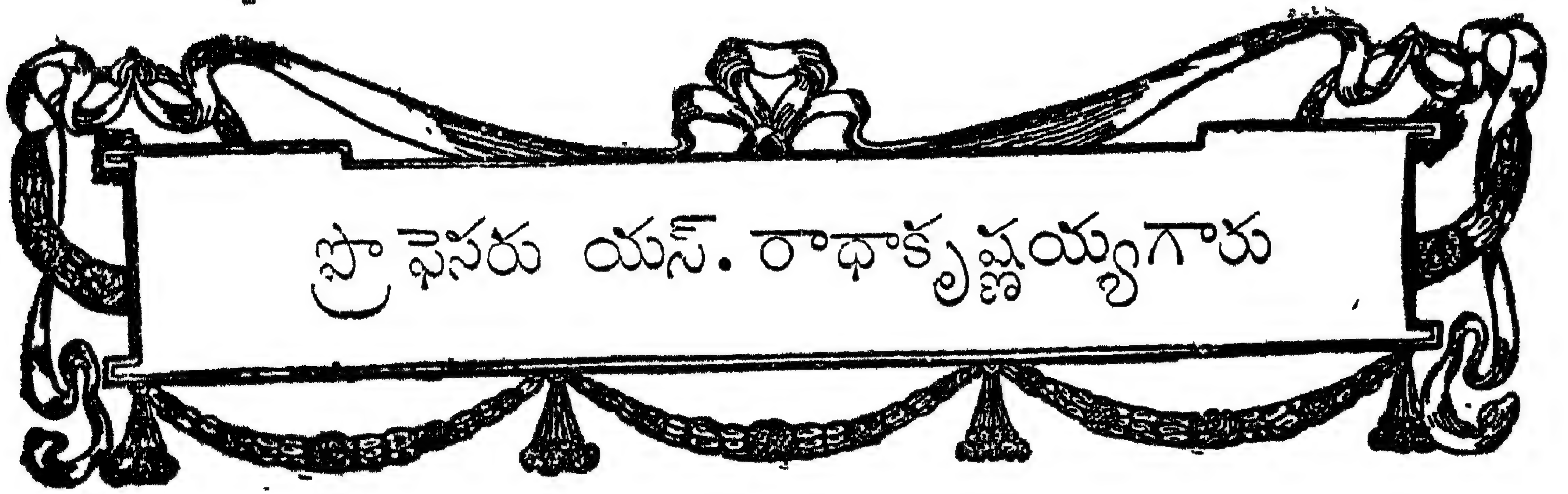
"ప్రాణముల నొడ్డి, రక్తస్రవంతు లీది
ప్రభువుతానాషాహ కొలువున పడసినాడ;
మొదలు సామ్రాజ్యరక్షణమునకు గాదు
శిక్షణమునకుగాని నా చేతి కత్తి.

"సుతునిపోలిక తానాషాహ చూచె నన్ను
చన వొసగి గౌరవము చేసి, ధనము గూర్చి;
క్షుద్రుడను నేను విజయమ్ము గూర్పనైతి
మీదుకట్టగ వలదె యీ మేని నైన!

"కత్తి విడిచి ఢిల్లీశుడు కాను వినర
చాలు గోల్కొండ కీగొప్ప; శాశ్వతమ్మ
జీవనము? సొంతపురిజేరి చిత్రకథల
తేజరిలుమయ్య వేగ, నీరోజు నేడు;

మాట ముగియుట తడవుగ మరలిపోయె
జేత నుడికించి యతడు విజేతవోలె;
అరిగె నౌరంగజేబు దీనాస్యు డగుచు
విజితుని విధాన నవరాజ్యవిభుత గనియు.

ప్రొఫెసరు యస్. రాధాకృష్ణయ్యగారు

దేశభట్ల లక్ష్మీనరసింహము గారు

సుప్రసిద్ధ తత్త్వశాస్త్ర పారంగతులును ప్రస్తుతము కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయములోని తత్త్వశాస్త్రాచార్య శిఖామణులు నగు సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణయ్యగారు, ఐరోపా అమెరికా మున్నగు ఖండములలోని మహా విద్యాలయముల యాహ్వాన మంగీకరించి యచ్చటచట కొన్ని యుపన్యాసములొసగ నియ్యకొని ఏప్రిలు 28-వ తేదిన చెన్నపురినుండి ప్రయాణమగుచున్నారు. ఇంతియకాక ; కొన్ని దినములలో లండను నగరమున జరుగబోవు బ్రిటిషుసామ్రాజ్యమందున్న యెల్ల విశ్వవిద్యాలయముల మహాసమావేశమున వీరు కలకత్తా విద్యాలయపక్షమున ప్రతినిధులుగ నెన్నుకొనబడినారు. పశ్చిమఖండములలో వీరిచే గావింపబడు హైందవతత్త్వశాస్త్రమును గూర్చిన యుపన్యాసములు భరతఖండమున కటుండగా పండితవర్యుని జన్మభూమియగు నాంధ్రలోకమున కత్యంతమూర్తిని దెచ్చుననుటకు సందియములేదు.

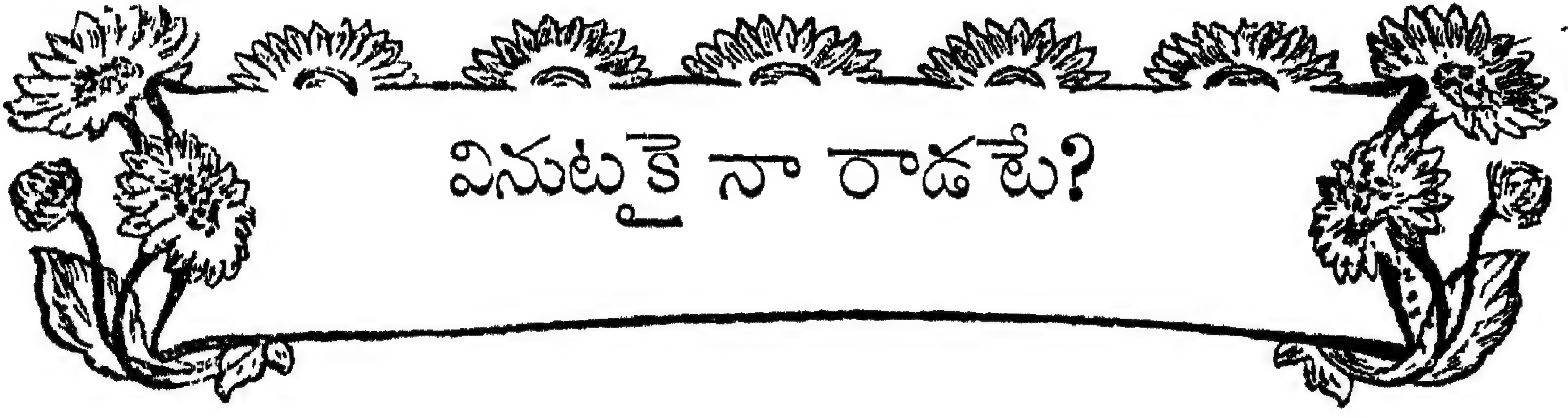
ఆదియందు నెల్లూరు మండలవాస్తవ్యులుగ నుండి రాధాకృష్ణయ్యగారి ప్రపితామహులు చిత్తూరు మండలమందలి కార్వేటినగర సంస్థానమునకు వలసవెళ్లి తిరుత్తనిలో సంస్థాన తహశీలుదారు పదవిని పెక్కుసంవత్సరము లలంకరించి యుండిరి. తర్వాత వీరితండ్రిగారు సైతము తహశీలుదారుగ నుండిరి. రాధాకృష్ణయ్యగారు బాల్యదశయందు తిరుత్తనితిరుపతులలో విద్యనభ్యసించి యుత్తమశీలుదాగుగ వెల్లూరు పురమునకేగి యచట 1904వ సం॥న యఫ్.ఏ. పరీక్షయందుత్తీర్ణులై, బి.యే. క్లాసులో జేరుటకుగాను చెన్నపురి నగరమునకు వచ్చిరి. ఇచట క్రిస్టియన్ కాలేజీలో ప్రవేశించి 1906వ సం॥న

బి. యే. పరీక్షయందు మొదటితరగతిలో నుత్తీర్ణులై 1908 వ సం॥న యమ్. ఏ. పరీక్షనిచ్చిరి. రాధాకృష్ణయ్యగారి గురువర్యులగు డాక్టరు స్కిన్నరు, ప్రొఫెసరు హాగ్గు మున్నగుదొరలు శిష్యునిబుద్ధివిశేషముల శ్లాఘించుచు భావిదశయందుఅతనికిరానున్నయైశ్వర్యపదవులగూర్చి ముచ్చటించు కొనుచుండెడివారు.

యమ్. ఏ. పరీక్ష కాగానే రాధాకృష్ణయ్యగారు సర్కారువారి ప్రెసిడెన్సీకాలేజిలో తత్త్వశాస్త్రమునందు సహాయాధ్యాపకులుగ నియమింపబడిరి. తమ యుపన్యాసములచే విద్యార్థులమనముల సంపూర్ణముగ రంజింపజేయుటయేకాక ప్రపంచమందంతటను ప్రఖ్యాతివడసిన "Mind" "Quest" "Hibbert journal" మున్నగు మాసపత్త్రికలలో వీరిచే ప్రచురింపబడుచుండిన వ్యాసములచే 5,6 సంవత్సరములలో వీరిప్రతిభ నలుదిశలను వ్యాపింపదొడగెను. చెన్నపురి సర్కారువారు సైత మీవిషయమును గుర్తెరిగి రాధాకృష్ణయ్యగారిని సహాయాధ్యాపకపదవినుండి అధ్యాపకశ్రేష్ఠపదవికి మార్చిరి. ఇంతలో మైసూరు సర్కారువారు తమ విశ్వవిద్యాలయమునకు వీరిని రప్పింపగోరి, చెన్నపురివారి యనుమతిని 500 రూప్యముల వేతనముమీద తత్త్వశాస్త్రాచార్యునిగ నియమించుకొనిరి. ఈమధ్యకాలములో రాధాకృష్ణయ్యగారి కీర్తిమఱింత వ్యాపింప జొచ్చెను. "రవీంద్రనాథటాగూరుగారి వేదాంతము"("The Philosophy of Rabindranath Tagore") అను గ్రంథము నొకదానిని కొన్ని వ్యాసముల రూపమున "Quest" పత్త్రికలో వీరు రచించుచుండగా, రవీంద్రనాథుడే యాశ్చర్యపడి "నా గ్రంథములలోని వేదాంతతత్త్వమును గూర్చిన తమ వ్యాసముల నీపత్త్రికలో జూచి కృతజ్ఞతాపూర్వకమగు విస్మయముతో జదివితిని..." యనుచు నొకయుత్తరమును వ్రాసి పంపెను. అటుతర్వాత మఱియొక గ్రంథము "The Reign of Religion in contemporary philosophy" అనుపేరిట మైసూరు విశ్వవిద్యాలయస్థితిమున రాధాకృష్ణయ్యగారు రచించిరి. ఈగ్రంథము ప్రపంచమునందలి పెక్కు తత్త్వజ్ఞప్రముఖుల మనముల నాకర్షించెను.

ఇది ముద్రణములోనున్న కాలమున కలకత్తానగర విశ్వవిద్యాలయమువారు తమ తత్త్వజ్ఞశాఖకు నిర్వాహకాచార్యునిగ రాధాకృష్ణయ్యగారిని చెన్నపురి సర్కారువారి యనుమతినొంది 1000 రూప్యముల వేతనమున నియమించిరి. కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయము వారు ప్రవేశించి యిప్పటికి 5 సంవత్సరములగుచున్నది. 5,6 మాసములక్రిందటనే వీరి ద్వితీయ గ్రంథరాజము "Indian Philosophy" అను దానియందలి మొదటి సంపుటము వెలువడినది. తత్క్షణమే పశ్చిమఖండపు తత్త్వజ్ఞుల యాహ్వానపత్త్రికలు వెల్వడ సారంభించెను. ఆయాహ్వానముల నంగీకరించి రాధాకృష్ణయ్యగారు, ఇంగ్లాండు, ఫ్రాన్సు, అమెరికా మున్నగు ప్రదేశములలో హైందవతత్త్వశాస్త్రమునుగూర్చి కడచిన మేనెల 19 వ తేదినుండి సెప్టెంబరునెల కడపటివఱకును నుపన్యసించుచుండెను.

విశ్వవిద్యాలయాధికారులును, సంఘాధికారులును రాధాకృష్ణయ్యగారి నిట్లాహ్వానించి గౌరవించుట భరతవర్షమును గౌరవించుటయేకదా!

వినుటకైనా రాడటే?

తురగా వేంకటరామయ్యగారు

మెఱుపువలె నాయందు
మెఱసి, కురిసే భాష్ప
ధారకొంగున నొత్తు
తరుణాన మరపించి
తళుకుమని పరువెత్తునే! నాప్రియుడు
దారిగోదని వెదుకనే!

కనుపించులోకాల
వినుపించురాగాల
కనిపించుభావాల
కరగించుగీతాల
నుండునని మును బలికెనే! నావిభుడు
ఉండియును గనుపించడే!

అన్ని కొండల నెక్కి
ఉన్న యేళ్లనుదాటి
ఈవేళ సీమ్రాల
నిట్టికనులంబడిన
వెలుగు చూడకపోతినే! హృదయేశు
పలుకు వినలేనైతినే!

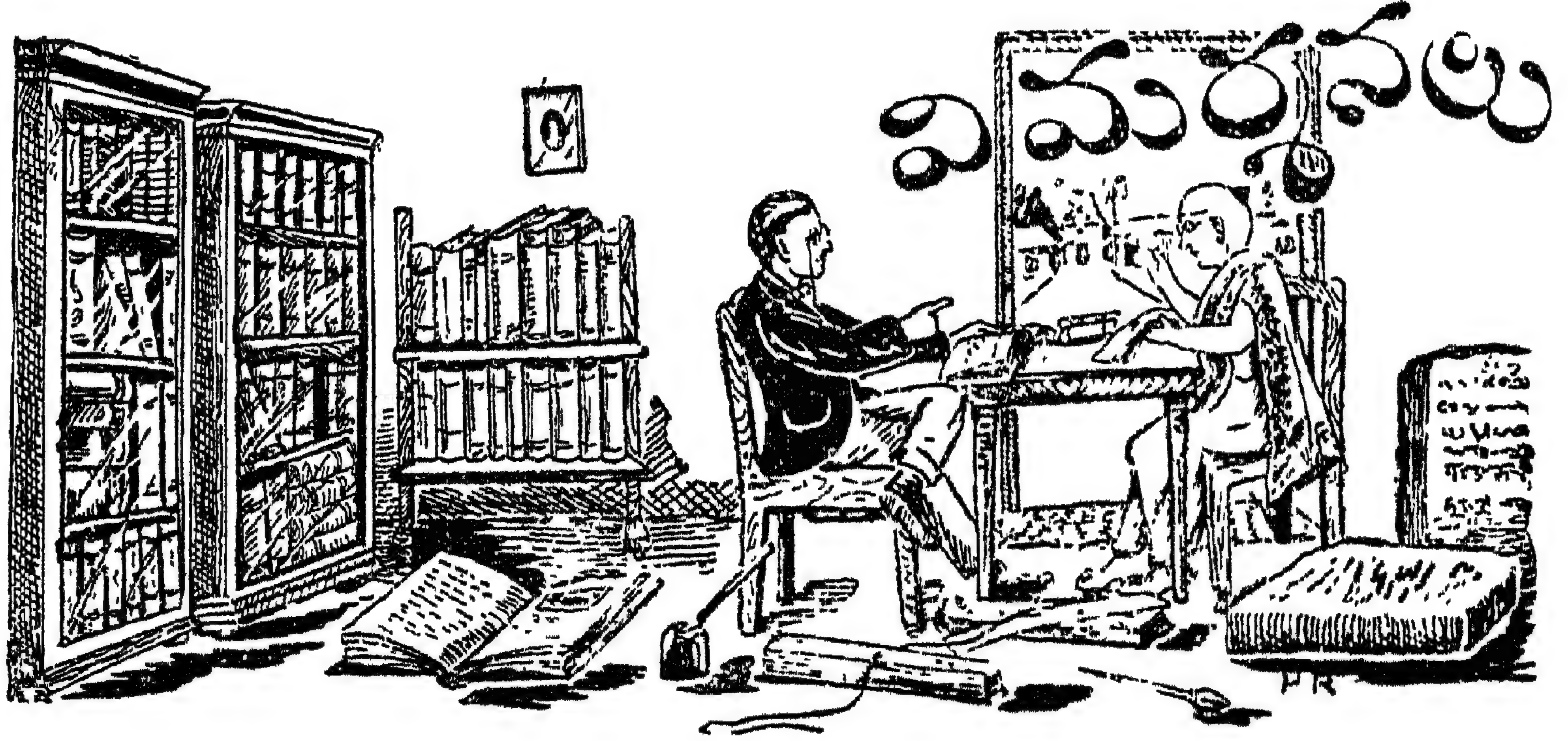
ఆసీమ లెట్టివో
ఆగడియ లెట్టివో
ఆపుణ్యమెచటిదో
ఆజీవమెవరిదో
తలచి నిలువంజాలనే! నానాథు
తళుకు నిలుపగజాలనే!

ఆనందమయమైన
ఆదృశ్యమే నేడు
నామనఃప్రాణాల
నమలకే దిగమ్రింగు
కాలసర్పంబాయెనే! నాప్రభుని
గాంచ కేక్రియ నిల్తునే!

రూపాలుమారుచో
పాపాలు తీరితే
నిలిచి పలికించి నా
వలపుగొని పరుగెత్తు
దొంగ దొరకకపోవునా! హృదయేశు
లొంగదీయకపోదునా!

పాపాలు పుణ్యాలు
ప్రబలిబాధించునో?
పాటలో లీనమై
ప్రణయాబ్ధి దేలునో?
తర్కింపగాజాలనే! మాధవుని
దాక్షిణ్యమే చాలునే

ఆడవే కోయిలా!
పాడవే తీయగా
మనస్సెల్లనతనికై
మరగించు రాగాలు
వినుటకైనా రాడటే! రసమయుని
గనధన్యులము గామటే

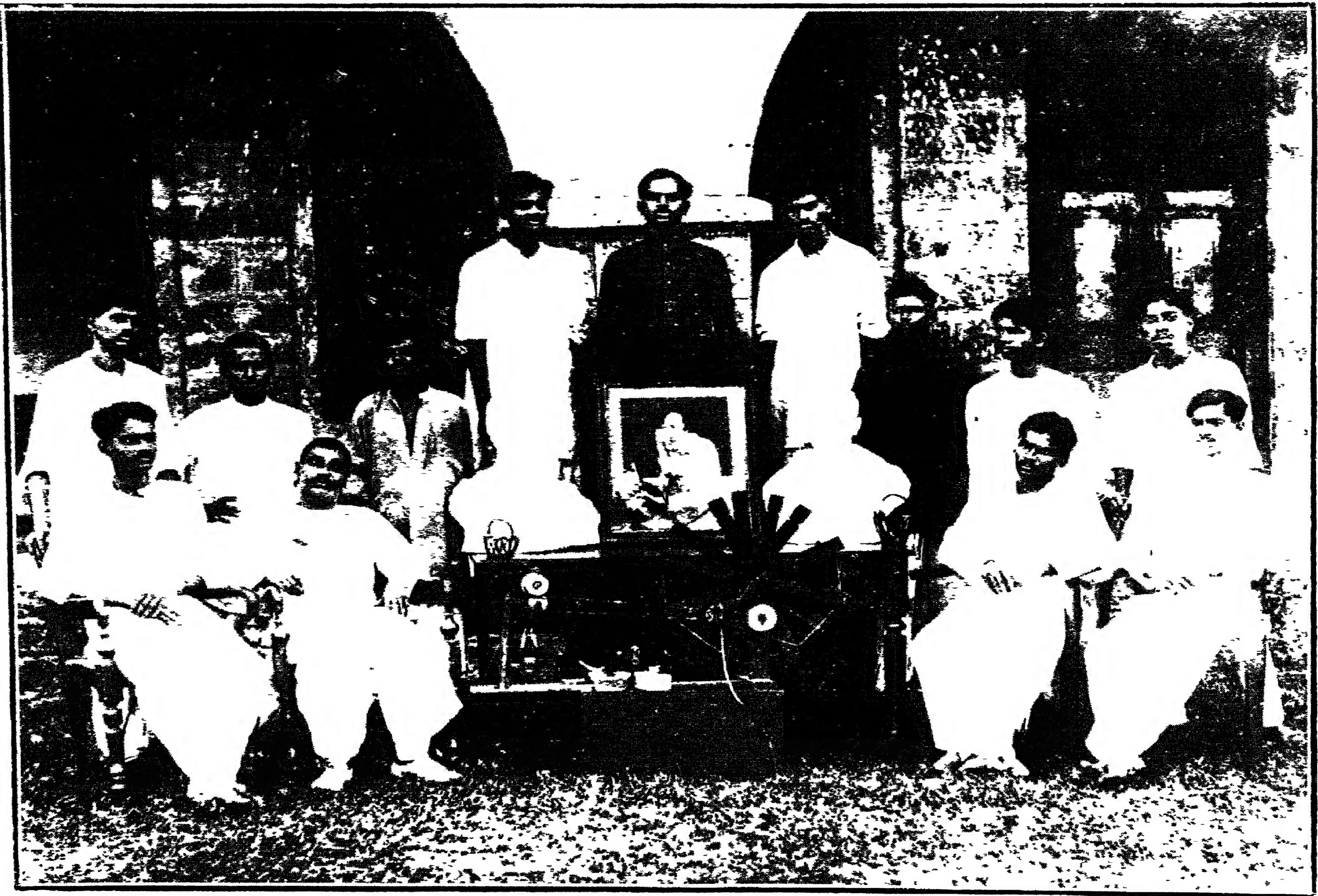
వసుమతి

శ్రీమతి కనుపర్తి వరలక్ష్మమ్మ గారిది

వసుమతి ఒకచక్కని చిన్న సాంఘిక నవల. సంఘమందుగల దురాచారముల పారద్రోలుటకు పాఠకుల ప్రబోధించుట పరిపాటి అయ్యెను. ఉపన్యాసముల మూలమున, కరపత్రములమూలమున నవలలమూలమున ప్రజల హృదయమున సంస్కరణబీజములు నాటి తత్ఫలమున సంస్కరణఫలితము నందఱకు లభింపునట్లు చేయుటకు సంస్కర్తలు ప్రయత్నించుట ఆచారముగ నున్నది. కీ. శే. వీరేశలింగంపంతులుగారు మున్నగు సంఘసంస్కర్తలు ప్రహసనములు, నవలలు, నాటకములు రచియించి సంఘదురాచారముల నంతమొందించుటకు కృషిచేసిరి. సౌభాగ్యవతి వరలక్ష్మమ్మగారును అట్టి సంఘసంస్కరణార్థులలో నొక్కర్తుక యనువిషయము దన ప్రథమ ప్రయత్నమగు నీ చిన్నినవలవలన పాఠకమహాశయులకు స్పష్టముకాగలదు.

పొరుగూరియందు, యింగ్లీషువిద్య నభ్యసించుచున్న ఆనందుడు, చెడుసహవాసమువలన వేశ్యాలోలుడై తండ్రిలేని కొరతను దీర్చుచున్న అన్నగారితో తగవులాడి, ఆస్తినిపంచుకొని గుంటూరునందు తనభార్యయగు వసుమతితో కాపురముచేయుట కేగెను. నాగమణి యనువేశ్య వసుమతిసౌందర్యమును జూచి రూపసియగుభార్య కట్టివాడేని లొంగునని అనుదినమును ఆనం[illegible] సమయమున అతని యింటికివచ్చుచు పోవుచు సమయము దొరకినప్పుడెల్ల వసుమతిపై లేనిపోనికొండెముల ఆనందునితో జెప్పుచు వసుమతిజీవితమును కష్టములపాలు చేసెను. పాపము! భర్త [illegible] నిష్కారణముగ [illegible] పరిత్యజింపబడినను సాధ్వీమ[illegible] వసుమతి [illegible]. అన్నయగు [illegible] ఆమె భర్త [illegible] జెప్ప[illegible]. తుదకు [illegible] నాగమణితో ఆనందుడు చెన్నపురికేగెను. చెన్నపురియందు నూతన [illegible] నాగమణి ఆనందుని [illegible] ప్రారంభించెను. [illegible] కాలమున నాగమణి ఆనందుని [illegible] చుండెను. [illegible] నాగరంజెను.

భర్తకు వసుమతిగారెన్ని యుత్తరములువ్రాయుచుండెడిది. కాని నాగమణి ఆ యుత్తరములనన్నిటిని ఆనందునకు జూపక చింపివేయుచుండెను. తుదకానందుడు ఒక ఆంగ్లునికడ నుద్యోగమును సంపాదించెను. ఆ యుద్యోగము నొసంగిన సుందరరావుగారు ఆనందుని జీవితరహస్యము నెరింగి ఆనందుని మంచిత్రోవను బెట్టుటకు ప్రయత్నించెను. తనకప్పు డధికముగ ధనము లేకుండుటవలనను, నాగమణి మరియొకనిని మరగుటవలనను ఆనందుడు వేరుగ నొకగదియం దుండవలసినవాఁ డయ్యెను. అట్టితరి భార్యవసుమతి వ్రాసిన యుత్తరమునుజదివి ఆనందుడు మిగుల విచారము నొందెను. గృహమున కేగి వసుమతిని జూడవలయునని మనమున నాతని కాందోళనము గలిగెను. తరువాత నాత డూరుచేరి తనహృదయపరివర్తనమునకు కారకురాలగు వసుమతితో గలసి సౌఖ్యముగ సంసారము గడుపుకొనెను.

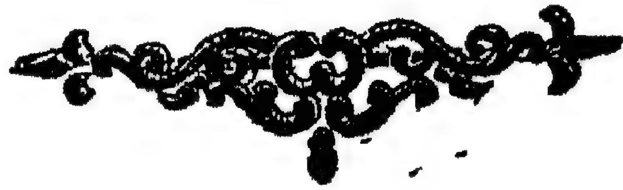

ఆంధ్రపరిశోధక విశ్వవిద్యాలయ ప్రదర్శనము-౧౯౨౬, విజయనగరము

పదునెనిమిదవ వార్షికోత్సవము, స్వవృద్ధి విద్యార్థిసంఘము, సప్తమశాఖ
కొజ్జిల్లిపేట, బందరు (౨౮-౧౨-౩౫)

భారతీయ స్త్రీపాత్రములు నిపుణముగ పోషింప బడెను. సందర్భోచితముగ ప్రకరణములు విభజింప బడెను. కాని పురుషపాత్రపోషణమునందుమాత్ర మించుక లోపమున్నట్లు కన్పించుచున్నది. రసనమున తప్పు లంటిగా లేకున్నను సంస్కృతపదభూయిష్టమై క్లిష్టముగ నున్నది. పాశ్చాత్యాచారానుసారము మన కలవాటుకానట్టి కొన్నికల్పితపదములు కూర్చబడి నవి. సామాన్యజనమున కిది గ్రాహ్యమ ప్రయత్నమగునదియే నీనికి గౌరవముకావచ్చును. సహవాసదోషములు, కన్యా వరశుల్కములం దర్శములు, వెలయాలి మాయలు, పవిత్ర చరిత్రలగు హైందవబాలికలకు పతులపైగల ప్రేమ మొద లగునవి యిందురమ్యముగ వర్ణింపబడినవి. మఱియు నీనవల యనేకవిధములగు నీతులను బోధించుచున్నది. ఇట్టిగ్రంథ మును నూతనాంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమువారు పఠనీయ గ్రంథములలో నొకటిగ పరిగణించుట సమంజసముగ నుండును. మఱియు నీరచయిత్రి గ్రంథముల రచియించి యాంధ్రలోకముయొక్క కృతజ్ఞతకు పాత్రమగుగాక!

ప్రణయగీతము

కొల్లూరు ధర్మారావు గారు

సౌరాష్ట్రము, రూపక:—

రమ్ము, ప్రేయసి, రమ్ము ఘోషము
　　రమ్ము రమ్మని నంటుఁగట్టుచు;
చిమ్మచీకటి క్రమ్ము భూమి పై
నెమ్మనందున సౌఖ్యమో?—　　రమ్ము.

కాలచక్రముచే నధోగతి
పాలుచెందిన జగతి విడిచి, మ
హాళియుగళముఱీతి మనము, వి
శాల జలనిధిపైఁ జరింతము;—　　రమ్ము.

ఐహికాముష్మికద్వంద్వము
దేహ మొక్కట ననుభవింపఁగ
మోహమే యాపథము గద, సం
దేహమేటికి దానిఁగొనుటకు;—　　రమ్ము.

కోరికల నిడు కల్పవృక్షముఁ
గోర నేటికిఁ బ్రణయసుఖమున,
స్వైరసంచారము నొనర్పఁగ
వేఱుగతి మన కెందుఁ గలుగదు;—　రమ్ము.

చీకటులె మన చేతిదీపిక
లై, కళన్ వెలుఁగొందుచుండును,
ఆకసంబున కంటుతరఁగలె
నాకపథసోపానవిధమగు;—　　రమ

దిక్కులన్నిటిఁ జుట్టఁబెట్టుచు
నొక్కపెట్టున వీచుగాలులు
ప్రక్కపై శయనించు మనకై
చక్కఁగా నొక "జోల" పాడును;— రమ్ము.

నీలిచీరను గగనమున కు
య్యాలరీతిగఁ బ్రకృతి బాలిక
వ్రేలునట్లుగ గట్టియుంచెను,
బాల, మన కది తగినపానుపు;—　రమ్ము.

ఇల్లు వాకిలి విడిచిపోవుట
నొల్లనంచును బల్కెదవు,—నీ
కిల్లు నా మదియందుఁ గట్టితి,
చల్లగా నచ్చట వసింపుము;—　రమ్ము.

సాభిప్రాయవిశేషములు

శ్రీకృష్ణభగవానుడు విభూతి యోగమునందు "మాసానాం మార్గశీర్షోఽహం ఋతూనాం కుసుమాకరః" అను గీతావాక్యమునందు ఋతువులందు వసంతఋతువు భగవద్విభూతులను గల ఋతువుగ వర్ణించెను. వసంతకాలమునందు ప్రకృతియంతయును చైతన్యప్రదమై, మనోహరమై, నవలతాపల్లవకుసుమాలంకరణములతోను, కుసుమ వాసనలతోను విహంగగానములతోను శోభిల్లుచు విశ్వకల్యాణమహోత్సవమును చాటుచున్నది. ఈ మనోహర కాలానంతరము మహాగ్రీష్మము ప్రారంభమై లోకమునంతయును బరితపింపజేయుచున్నది. కాలజ్ఞులు నిర్ణయించిన కాలస్వభావమును మానవ స్వభావము వలె మారినది. వసంతమాసములైన చైత్రవైశాఖమాసము లిపుడు గ్రీష్మమాసము లైనవి. గ్రీష్మమాసములైన జ్యేష్ఠాషాఢమాసములు వేరొకరూపమును దాల్చినవి. ఏ యుగమునందే దేశమునందు చైత్రవైశాఖములుమనోహరమైన వసంతరూపమును దాల్చి యున్నవో యిపుడు దురూహ్యముగ నున్నది. లోకమునందంతటను కాలస్వభావము మారుచున్నవిధమును ప్రకృతిపరిస్థితులు విశదము చేయుచున్నవి. వైశాఖమాసమునందీయేడు ప్రబల వేడిగాడ్పులు దేశమునందంతటను హాహాకారములను బుట్టించుచున్నవి. నేడి గాడ్పులు దుస్సహములై ప్రాణసంకటమును కలుగజేయుచున్నవి. వైశాఖశుద్ధాంతమునందు ఉష్ణప్రమాణము మద్రాసునందు 108, మచిలీపట్టణమునందు 113, కాకినాడయందు 101, కడపయందు 108, కర్నూలునందు 107, నెల్లూరునందు 114, అంశలు ప్రబలి మానవుల సంతాపమును గలుగజేయుచున్నది. చలికి ప్రఖ్యాతినిబడసిన ఉదకమండలము నందును చలితగ్గి వేడిమివ్యాపించుచున్నటుల అనుభవజ్ఞులు తెలుపుచున్నారు. పరమసంతాపమును గలుగజేయుచున్న వైశాఖమాసము మాఘమాసముగను బరిగణించుట విచిత్రముగనున్నది. వర్తమాననాగరికప్రపంచమునందు నాగరకులు నామరూపములకు సంబంధము లేని విధమునను మాసకాలములకు సంబంధము లేకున్నది. అంతరంగ మాలిన్యమును గలిగియున్నను బాహ్యమునందు సురుచిరాంబరములు, మందహాసము, ఫలాహారములు, పరిహాసోక్తులు నాగరకలక్షణములై గౌరవభాజనంబులుగ నున్నవి. ధనమునకుగల ప్రతిభ ధర్మమునకు లేకున్నది. భ్రష్టులైనను ధనవంతులకుగల ప్రతిష్ఠ పావనులైనను నిరుపేదలకు లేకున్నది. లోకమునందంతటను ధనతృష్ణ వర్ధిల్లుచు ధర్మకాంక్ష క్షీణించు

నున్నది. [illegible]ముగల జాతులకుగల ప్రతిపత్తి, ప్రతిష్ఠ [illegible]కు లేకున్నది. విశ్వము [illegible] ప్రతిభ ధర్మను [illegible]. [illegible]యందు [illegible] [illegible] నిష్ఠ యోగము. [illegible] దేముాలకు దృష్టిని [illegible] [illegible]చుచున్నది. [illegible] [illegible]నాగరకతయంత [illegible] [illegible]నికలు [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], విద్యా[illegible], దానధర్మ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]బలు [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]నున్నవి. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]ములు [illegible] [illegible] [illegible]నున్నవి. గ్రేటుబ్రిటనునందు [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] గలిపి [illegible]. [illegible]యందు [illegible] [illegible] ప్రజాస్వాతంత్ర్యమును [illegible] చేయు చున్నది. దక్షిణాఫ్రికాయందు శ్వేతేతరవర్ణ ప్రతిషేధశాసనము స్వదేశవాసులకును భార తీయులకును నిలువను నీడలేకుండ జేయుచున్నది. అమెరికాయందు ధన భోగాభిలాషలు దురంతములను గలుగజేయుచున్నవి. భరతఖండమునందు బ్రిటిషు సామ్రాజ్యాభిలాష భారతీయుల నధోగతిపాలు చేయుచున్నది. విశ్వవ్యాప్తమైన యధర్మస్థితియందు మానవకోటికి తరణోపాయము గనపడకున్నది. అధర్మారాధనము కాలాంతరమునను సర్వవినాశనమునకు గారణంబైనను ప్రస్తుత మాహాత్మ్యమునకు సాధనంబుగ నున్నది.

* * * *

బొగ్గుపని సమ్మె పరిణామము

గ్రేటుబ్రిటనునందు నాలుగువారములకు బూర్వ మారంభమైన బొగ్గుపనివాండ్రసమ్మె యింకను సాగుచున్నది. ఇతరపరిశ్రమలం దారంభమైన సమ్మెను పనివాండ్రు విరమించి ప్రజలసానుభూతిని గడించిరి. సమ్మెసమయమునందు బాల్డ్విను ప్రభుత్వముచూపిన చాకచక్యము ధనాధికారబలప్రభావమును విశదము చేయుచున్నది. సమ్మెను భంగముచేయుటకు ప్రభుత్వ మవలంబించిన పద్ధతులు కార్మికప్రపంచమునం దావేశమును గలుగజేసినవి. ప్రభుత్వము సంపన్నవర్గమునకు జూపిన సానుభూతిని కార్మికవర్గమునకు జూపియుండలేదు. ప్రజాద్రవ్యమును నిరాటంకముగను సమ్మెను విచ్ఛిన్నముచేయుటకు బాల్డ్వినుప్రభుత్వము వినియోగించినది. సర్ జాన్ సిమను, బాల్డ్వినను, వింట్సును, చర్చిలుగారలు చేసిన ప్రసంగములు ప్రభుత్వహృదయమును విశదముచేసినవి. సిమనుగారు సమ్మెలవిషయ

మయి ప్రతిపాదించిన న్యాయసూత్రములు టోరి ప్రభుత్వహృదయమును విశదము చేయుచున్నవి. కార్మికులు మొత్తపుసమ్మెను నిలిపినను బాల్డువినుగారి వాగ్దానములు సార్థకములు గాలేదు. గనులపనివాండ్ర సమ్మె సాగుచున్నది. గ్రేటుబ్రిటనునందు పరిశ్రమలు స్తంభించినవి. గనుల యజమానులు వారి పట్టుదలను విడువలేదు. పనివాండ్రు కూలిని తగ్గించుటకుగాని, ఎనిమిదిగంటలకాలము పనికిగాని యంగీకరించుట లేదు. మే మాసాంతముతో యజమానులకు ప్రభుత్వముచేయుచున్న ధనసహాయము నిలిచినది. నెలదినములనుండి సమ్మెసాగుచున్నను ప్రభుత్వము సాహసించి కార్యవిధానమును నిర్ణయించలేదు. బొగ్గుపరిశ్రమను పునర్నిర్మాణము చేయవలసిన యవసరము విషయమై కోటీశ్వరుడు ఫోర్డుగారుచేసిన హితోపదేశమును ప్రభుత్వమును, యజమానులును గమనించి కార్యవిధానమును నిర్ణయించుట శ్రేయస్కరము.

బొగ్గుగనులపనివాండ్రసమ్మె, వారి స్థిరసంకల్పమును కార్యదీక్షను విశదము చేసినవి. సమ్మెప్రారంభమై నెలదినములు గడిచినను పనివాండ్రు శాంతస్వభావమును గలిగి యున్నారు. ప్రపంచమునందంతటను పనివాండ్ర పట్లనుగల సానుభూతిని వారు పొందుచున్న సహాయము విశదముచేయుచున్నది. హామరుస్మిత్తు ఎన్నికయందు కార్మికసభ్యుడు పొందిన విజయ మాంగ్లప్రజల సానుభూతిని విశదము చేయుచున్నది. ఈయెన్నికయందు కన్సర్వేటివునకు పరాజయము కార్మికునకు విజయము గలిగినది. బాల్డువినుగారు తమ పక్షాభ్యర్థికి విజయమును సమకూర్చుటకు ప్రజలకు జేసిన హెచ్చరిక నిరర్థకమైనది. ఈపరాజయమైనను ప్రభుత్వమునకు జ్ఞానోదయమును గలుగజేసి సమ్మె నాపుటకు ప్రభుత్వబలమును వినియోగించుట శ్రేయస్కరము. ధనస్వాములకును, పనివాండ్రకును రానున్న మహాసంరంభమును బొగ్గుపనివాండ్ర సమ్మె బీజాంకురముగ నున్నది. ఆంగ్ల సామ్రాజ్యాధికారులు కార్మికసమస్యను విశాలహృదయముతో నిర్ణయించుట సామ్రాజ్యయోగక్షేమమునకు నవసరము. బ్రిటీషుద్వీపముల స్థితియు సామ్రాజ్యస్థితియును బొగ్గుమీదను కార్మికుల మీదను నాధారపడియున్నది. రుష్యాయందు స్థాపితమైన బాల్షివతత్త్వము యూరపునందలి ధనస్వాములకు భయకంపమును గలుగజేయుచున్నది. ఇటలి, పోలండు, పోర్చుగీసు రాజ్యములందు ప్రజాస్వాతంత్ర్యము నిర్మూలమై నిరంకుశాధికారము స్థాపితమగుచున్నది. ధనస్వాములకును కార్మికులకును సంరంభము సకలరాజ్యములకును సంస్థితమగుచున్నది. ఈసంరంభమును నిలుపుటకు సామోపాయము సాధనముగాని దండోపాయము సాధనము గాదు. బ్రిటీషు రాజ్యాధికారులు ఈ పరమార్థమును గ్రహించి ఫాసిలువిధానమును నిరసించుటయును, ప్రజాస్వాతంత్ర్యమును సంరక్షించుటయును శ్రేయస్కరము. స్వదేశస్థితి విషమస్థితియం దుండగను సామ్రాజ్యాంతర్భాగముల స్థితియును విషమముగ నున్నది.

ఇర్విన్ప్రభువు చేయగలది గనుపడదు. చేయగలది స్వల్పమైనను హార్డింజిప్రభువు వలెను ఇర్విన్ప్రభువు సంపూర్ణమైన సానుభూతి నైనను ప్రకటించి భారతప్రభుత్వనిర్ణయమును దెలుపుట ధర్మము. ప్రతినిధుల సమావేశము శ్వేతజనపక్షపాతపూరితమైన దక్షిణాఫ్రికాపట్టణములందు గూడుట నిరుపయోగము. సమావేశము భరతఖండమునందు సాధ్యముగానియెడలను తటస్థప్రదేశమైన లండనునగరమునందు గూడుటయును, ధర్మపరాయణులను ప్రతినిధులనుగను నియమించుటయును ప్రయోజనకరము. శ్వేతేతరులకు దక్షిణాఫ్రికాయందు పూర్ణమైన ప్రతిబంధకము లిదివర కేకలవు. ఆప్రతిబంధకములను క్రమక్రమముగను తొలగించుట మానవధర్మము. తొలగించకపోయినను ప్రతిబంధకములను పెంచుట యవమానకరము. ఉభయప్రభుత్వముల ప్రతినిధులును గలిసి అనుకూలమైన కార్యవిధానమును లండనునగరమునందు గాంధిమహాత్మునితోను స్మట్సుసేనానితోను సంప్రతించి నిర్ణయించుట కార్యసాధనము. భారతప్రభుత్వము స్వధర్మనిర్వహణమును జేయుటకు సాహసధైర్యములను బూనునని నమ్ముచున్నాము.

* * *

భారతరాజ్యాంగస్థితి

భారతరాజ్యాంగస్థితి దిన దినమును నయోమయావస్థనుబొందుచున్నది. బ[illegible]ను పెద్దప్రభువర్గ ముక్కునకవచమును బిగదీయుచున్నది. రాయలుకమిషనులు బంధనములను బిగదీయుటకు వినియోగించుచున్నవి గాని సడలించుటకు వినియోగపడుట లేదు. ఇర్విన్ప్రభువు రీడింగుప్రభువువలె ధర్మసూత్రములను ప్రతిపాదించకపోయినను స్వధర్మనిర్వహణమునందు సమానప్రజ్ఞను జూపుచున్నాడు. ఇర్విన్ప్రభువు చూపిన యాభిప్రాయములు నిగ్రహమును దెలుపుచున్నను కార్యాచరణమునందు ప్రతిభను జూపుట లేదు. రాజ్యాంగస్థితి య[illegible] [illegible]చున్నది. [illegible] [illegible]చున్నవి. [illegible] లను ఉద్యోగ[illegible] [illegible] చేయుచున్నవి. బంగాళారాష్ట్రమునందు [illegible] నకు ఇర్విన్ప్రభు [illegible] యాము [illegible]గను. దేశమును కలవరపరచుచున్న [illegible] ప్రశ్నలను స్వా[illegible] విషయమునను రాజ్యాంగసంస్కరణముల విషయమునను ఇర్విన్ప్రభువు [illegible] ముద్రను దాల్చుచున్నాడు. ఆ[illegible]సమాధాన శయమునిట్లు సంప్రతించుట సమయోచితముగా నున్నను ప్రభుత్వాధికార[illegible] [illegible]గా నున్నది. ఈరీతి ప్రభుత్వాధికారములకులోబడి ఇర్విన్ప్రభువు నియమితోద్దేశ[illegible] బూనుకొనుట యసంభవము.

రాజ్యాంగము లయోమయావస్థ కనుకూలముగను సాంఘికకలహము లపారముగను పెరుగుచున్నవి. అన్ని సంఘములును స్వకీయసాంఘిక ప్రయోజనములకు పెనగులాడుచున్నవి. గతమాసమునందుగూడిన హిందూమహాసభయును ఖిలాఫతుసభయును దేశావృతమైన వాతావరణమును విశదము చేయు

వాచనాయకులు జయకరుగారిపుడు జాతీయ పక్షమునందు జేరినటులు తెలియుచున్నది. జయకరుగారు అసహాయపక్షమును స్వరాజ్య పక్షమును యథోచితసహకారపక్షమును స్వతంత్రపక్షమును నవలంబించి భారత రా జ్యాంగపక్షముల యసంభవమును విశదము చేసిరి. దేశమునందు కాంగ్రెసుపక్షమును ప్రభుత్వపక్షమును నుండుట కవకాశములుగలవు గాని యితరపక్షముల కవకాశములు లేవు.

* * * *

కాంగ్రెసుపక్షము

కాంగ్రెసుపక్ష మాగేండ్లకు బూర్వము శాసనసభల బహిష్కారమును నిర్ణయించి నను ఇపుడు శాసనసభాప్రవేశము నామోదించుచున్నది. భిన్నరాష్ట్రములందును కాంగ్రెసునంస్థ లభ్యర్థులను నిర్ణయించుచున్నవి. ఆయభ్యర్థులకు విజయమును సమకూర్చుట యే కాంగ్రెసుసభ్యుల ధర్మము. కాంగ్రెసు నిర్ణయముల నవలంబించుట కభ్యాంతరము లు గలవారు తటస్థులుగ నుండవచ్చును గాని ప్రతిఘటనమును జూపుట యసమంజసము. ఆంధ్రదేశమునందు స్వరాజ్యపక్ష పక్షమున నుండదగిన యభ్యర్థులను ఉపసంఘము నిర్ణయించినది. ఆనిర్ణయములను ఆంధ్రరాష్ట్రజాతీయోపసంఘమును స్వరాజ్యపక్ష కార్యనిర్వాహకసంఘమును ఆమోదించినవి. కాంగ్రెసుపక్షాభ్యర్థులకు విజయమును సమకూర్చుటకు ప్రజలందరును పాటుపడి కాంగ్రెసు ప్రతిష్ఠను గాపాడుదురుగాత !

* * * *

గాంధిమహాత్ముడు - కాంగ్రెసు

కాంగ్రెసునీతినుండి అసహాయయోగము నకు పదభ్రష్టత గలిగినను గాంధిమహాత్ముడు యథాశక్తి కాంగ్రెసుసేవను [illegible] సిద్ధముగ నున్నాడు. గాంధిమహాత్ముని [illegible] ములకొన్ని [illegible] యున్నారు. [illegible] ధము నాటకన్నను, [illegible] ములు [illegible], విదేశీయులు గాంధిమహాత్ముని [illegible] టకు సిద్ధముగ నున్నారు. [illegible] మహా[illegible] [illegible] ప్రసిద్ధలై [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] నము. [illegible] [illegible] నెన్నిగియు [illegible] నిష్కళంకమైన దేశసేవను, [illegible], జేయుచున్న గాంధిమహాత్మునివంటి [illegible] దేశ మాతకును గాంధిమహాత్ముని చూపిన త్యాగము [illegible] మైన త్యాగమునైనను [illegible] నీయులు మహాత్ముని చర్యలను [illegible] సుగభము. రాటమునం దేశమును, [illegible] ప్రయోజనమును అహింసాధర్మమును అసహాయోద్యమతత్త్వమును గ్రహించుటకు గాంధి మహాత్మునివలె సత్యాగ్రహాభ్యాసమును జేయుట సాధనము గాని రంధ్రాన్వేషణము చేయుట సాధనము గాదు. నాయకులును వారియనుచరులును వారికిగల యవకాశములను పరులదోషాన్వేషణమునకుగాక ఆత్మోద్ధరణమునకై వినియోగించుచు మహాత్ముని వలెస్వధర్మానుష్ఠానమును జేయుచు చరితార్థులగుట ప్రయోజనకరము.

Edited and Published by K. NAGESWARA RAO, at the Andhra Patrika Press, No. 7, Thambu Chetty Street. G. T. Madras.